ΑΝΝΑ ΤΖΙΡΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ

Ὁ ἐν τῇ λέξει Λόγος

ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Ὁ ἐν τῇ λέξει Λόγος

Τίτλος: "Ὁ ἐν τῇ λέξει Λόγος"

Ἔκδοσις Α' ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ "ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ" 2005

Ἔκδοσις Β' ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ "ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ" 2006

Συγγραφεύς: ΑΝΝΑ ΤΖΙΡΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ

Ἐπιμέλεια: ΑΝΝΑ ΤΖΙΡΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ

Τεχνική Ἐπιμέλεια: ΣΟΦΙΑ ΑΘΗΝΗ
Στοιχειοθεσία - Σελιδοποίησις

ISBN 960-316-347-3

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΙΣ: Μεσολογγίου 5 - 106 81 Ἀθῆναι - Τηλ. 210 - 383.6231
Στουρνάρη 57, 3ος ὄρ. - 104 32 Ἀθῆναι - Τηλ. 210 - 522.1314
Σόλωνος 114 - Τηλ. 210 - 384.7347
Κηφισίας 236 - 145 62 Κηφισιὰ - Τηλ. 210 - 801.5113

ΑΝΝΑ ΤΖΙΡΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ

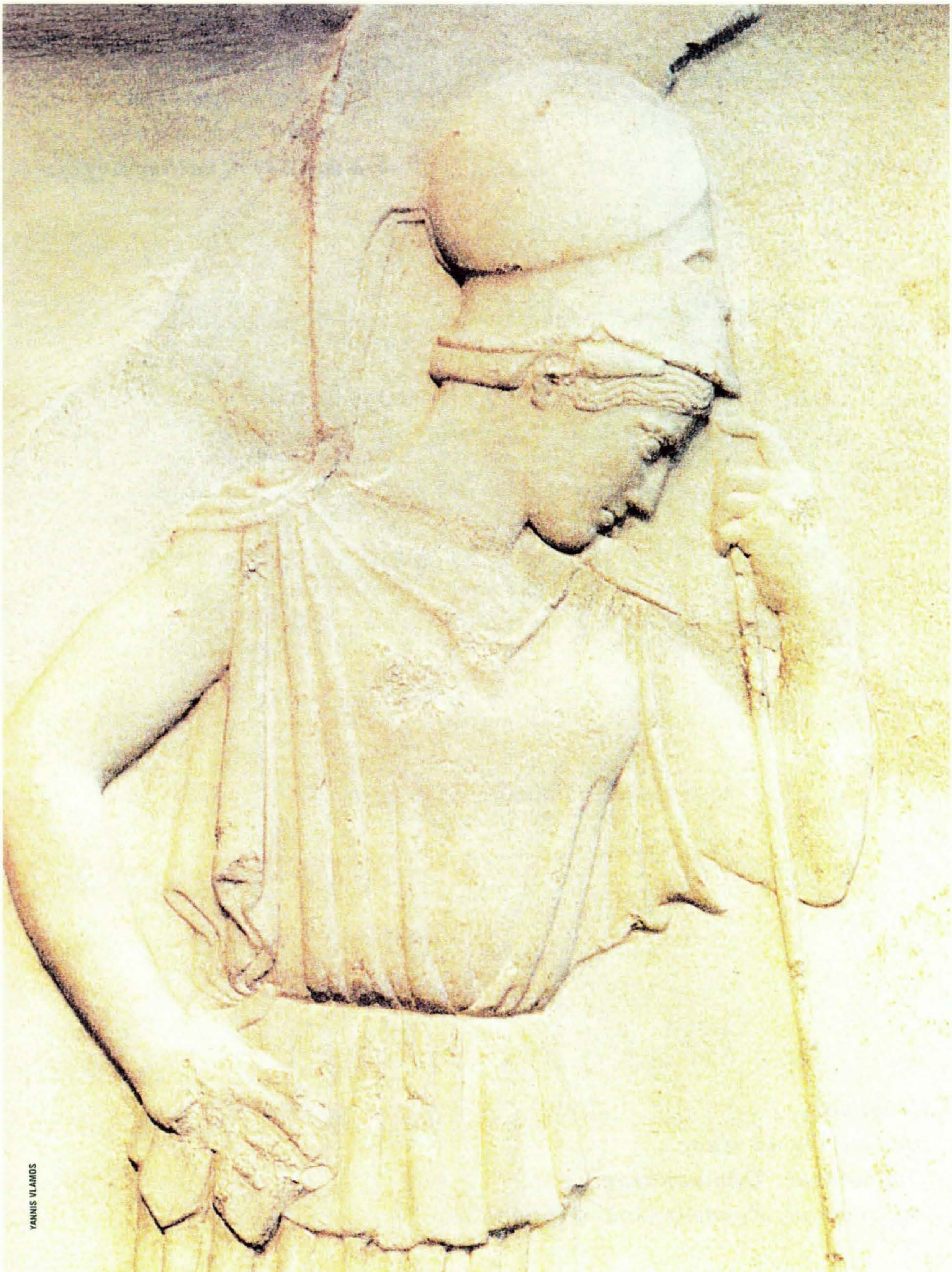
Ὁ ἐν τῇ λέξει Λόγος

Β΄ ΕΚΔΟΣΙΣ

ΑΘΗΝΑΙ 2006
ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Τὸ βιβλίο αὐτὸ
ἀφ'-ἱεροῦται
στὴν θεὰ Ἀθηνᾶ
-θεὰ τοῦ Λόγου καὶ τῆς Σοφίας-

Κλῦθί μου,
Διὸς Αἰγιόχοιο τέκος...
Ὀβριμόθυμε, Ὀβριμοπάτρη,
Ἀρσενόθυμε, Χρυσεοπήληξ, Φέρασπι...

YANNIS VLAMOS

«**λέξις** ἐστὶ
φωνὴ ἐλαχίστη, μέρος λόγου παριστῶσα
καὶ ἰδίᾳ *νοητόν τι ἀποτελοῦσα*....
Λόγος ἐστὶ
πεζῆς λέξεως σύνθεσις,
διάνοιαν αὐτοτελῆ δηλοῦσα...»

«Γλώσσης δεινὸν ὅπλον, τὸ σεβάσμιον ἀνθρώποισιν»

(Ὀρφικὸς Ὕμν. Ἑρμοῦ, 28)

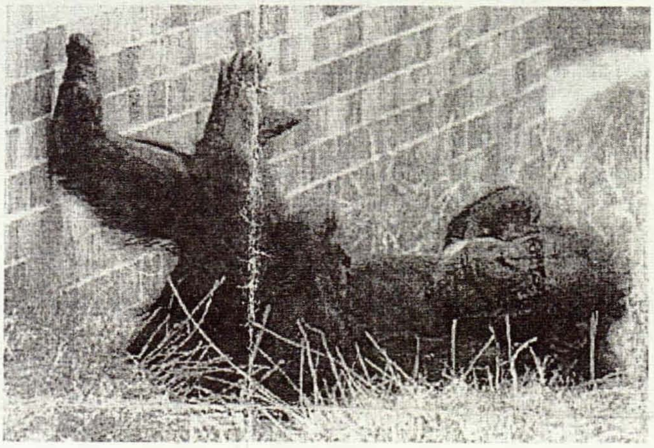
"**μάθη** (=ἡ μάθησις) **φρένας αὔξει**"

-Ἐμπεδοκλῆς 75-

15/08/02 20:13

«Φως» στο μυστήριο της γλώσσας

Το πρώτο γονίδιο που «έδωσε» στον άνθρωπο την ομιλία ανακαλύπτουν οι επιστήμονες

Associated Press

Μάλλον δεν τον πτοεί και ιδιαίτερα το γεγονός ότι εκείνος δεν μπορεί να μιλήσει...

news.in.gr

Λονδίνο: Το πρώτο γονίδιο που έδωσε στον άνθρωπο τη δυνατότητα της επικοινωνίας μέσω της χρήσης της ομιλίας, απομόνωσαν επιστήμονες από τη Γερμανία και τη Βρετανία, έπειτα από εκτεταμένες μελέτες του κατά 99% ταυτόσημου με το δικό μας DNA των χιμπατζήδων.

Κινητήρια δύναμη για την ανάπτυξη της ομιλίας, και ουσιαστικά τη δημιουργία του ίδιου του ανθρώπινου πολιτισμού, είναι οι μεταβολές που υπέστη το συγκεκριμένο γονίδιο στη διάρκεια των τελευταίων 200.000 ετών της ανθρώπινης εξέλιξης. Μεταβολές, που έδωσαν στον άνθρωπο τη δυνατότητα του λόγου, αφήνοντας... πίσω τα πρωτεύοντα θηλαστικά.

Το επίμαχο γονίδιο φέρει την ονομασία FOXP2· είχε έλθει ουσιαστικά στο «φως» προ ενός έτους, ωστόσο μόλις πρόσφατα κοινή επιστημονική ομάδα από τη Γερμανία και τη Βρετανία προχώρησε σε ακριβή μελέτη του DNA κυρίως χιμπατζήδων, αλλά και πιθήκων, ουρακοτάγκων, μαϊμούδων και ποντικών προκειμένου να εξακριβώσει σε τι ακριβώς διαφέρει η ανθρώπινη εκδοχή του εν λόγω γονιδίου από αυτή των υπόλοιπων ειδών.

Μετά το πέρας εκτεταμένων μελετών, εντόπισαν μικρές, αλλά εξαιρετικά σημαντικές, διαφοροποιήσεις στη χημική ακολουθία του γονιδίου στον άνθρωπο, οι οποίες σημειώθηκαν με το πέρας το χρόνου. Οι μεταβολές αυτές που υπέστη το επίμαχο γονίδιο στη διάρκεια των τελευταίων 200.000 ετών της ανθρώπινης εξέλιξης,

«Ὅταν ἄνοιξα τὸν Ὁδηγό μου, κατάλαβα.
Μήτε σχεδιαγράμματα, μήτε τίποτα.
Μόνο λ έ ξ ε ι ς.
Ἀλλὰ λέξεις ποὺ ὁδηγοῦν μὲ ἀκρίβεια
σ' αὐτὸ ποὺ γύρευα...»

Ὀδ. Ἐλύτης
(Ὁ Μικρὸς Ναυτίλος)

Ἐν εἴδει Προοιμίου

Ὅπως καθορίζει ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ὁ ἄνθρωπος εἶναι "μέροψ", μερίζει δηλαδὴ τὴν ὄπα του, τὴν φωνή του. Παράγει ἐνάρθρους ἤχους κατὰ τρόπον καθαρόν, διακεκριμένον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ζῶα, τὰ ὁποῖα ἐκβάλλουν ἄναρθρες κραυγές. "*Τῶν θηρίων εἰσὶν ἀδιαίρετοι αἱ φωναί... οὐδεμίαν ὀνομάζω στοιχεῖον..*" δηλώνει ὁ Ἀριστοτέλης στὴν *Ποιητική*.

Ἡ Ἐπιστήμη σήμερα μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐφοδιασμένος μὲ εἰδικὰ κέντρα στὸν ἐγκέφαλό του, τὰ **Κέντρα λόγου**. Γι' αὐτό, **ἀκόμη καὶ οἱ πιὸ κουτοὶ ἄνθρωποι μαθαίνουν νὰ ὁμιλοῦν, ἐνῶ ἀκόμη καὶ οἱ πιὸ ἔξυπνοι πίθηκοι δὲν θὰ τὸ κατορθώσουν ποτέ. Ἤδη ὁ Εὐριπίδης** στὶς "Ἱκέτιδες" (στ. 201), μὲ τρόπο ποιητικό, **τὸ ὑπαινίσσεται σαφῶς:** Ὁ θεός, τὸν βίοτον (=βίον τοῦ ἀνθρώπου) ἐκ τοῦ πεφυρμένου καὶ θηριώδους, τὸν διεστάθμησε -τὸν διευθέτησε-, πρῶτον μὲν ἐνθεὶς σύνεσιν (εἶναι τὰ κέντρα λόγου), εἶτα δὲ ἄγγελον (=ἀγγελιαφόρον) γλῶσσαν δούς.

Καὶ ὁ Ἡράκλειτος: "*Πιθήκων ὁ κάλλιστος, αἰσχρὸς ἀνθρώπων γένει συμβάλλειν*". Δηλ. τὸν κάλλιστον ἐκ τῶν πιθήκων ἂν τὸν παραβάλῃς πρὸς τὸν ἄνθρωπον φαίνεται αἰσχρός.

Ὁ Γαληνός, ὡς ἰατρός, καταγράφει πῶς κινεῖται αὐτομάτως ἡ γλῶσσα προκειμένου νὰ ἐπαναλάβῃ τοὺς ἤχους, τὶς λέξεις, ποὺ τὸ νήπιον ἀκούει:

"*Ἐὰν παιδίῳ διετεῖ δείξας ἄρτον ὀνομάσῃς τὸ ὄνομα "ἄρτος" ἅμα τῷ δεῖξαι, καὶ ποιήσῃς οὕτω δὶς καὶ τρίς, ὅτι τοῦ δεικνυμένου σώματος ἡ "ἄρτος" φωνὴ σημεῖον ἐστίν, ἐννόησε τὸ παιδίον, καὶ αὐτὸ μιμησάμενον φθέγγεται, μὴ διδαχθὲν πῶς χρὴ κινῆσαι τὴν γλῶσσαν.*"[1]

Ὁ "ἄνθρωπος ὁ μέροψ" λοιπόν, μερίζων, διαιρῶν καὶ κατανέμων τοὺς φθόγγους τῆς *φωνῆς* του, διὰ τῆς ὁποίας *φαίνει*, φανερώνει, *ἀγγέλλει* ("*ἄγγελος γλῶσσα*") στοὺς ἄλλους τὴν σκέψι του, ἐδημιούργησε συλλαβές:

"*Συλλαβή ἐστι σύλληψις συμφώνου (ἢ συμφώνων) μετὰ φωνήεντος (ἢ φωνηέντων)· καταχρηστικῶς δὲ συλλαβὴ -ἐστὶ- καὶ ἡ ἐξ ἑνὸς -μόνον- φωνήεντος.*" (Διονύσιος ὁ Θρᾷξ)

(Σημειωτέον ὅτι ὑπάρχουν Λεξικὰ Μονοσυλλάβων Ρημάτων εἰς τὰ ὁποῖα θὰ ἀναφερθοῦμε διεξοδικώτερον).

Μὲ τὶς πρῶτες αὐτὲς συλλαβὲς ὁ ἄνθρωπος ὁ μέροψ, ὁ αὐδήεις (=ὁ ὁμιλῶν ἁρμονικῶς) ἔκτισε, ἔτευξε λέξεις... "*Ἐπειδὴ θείας μετέσχε μοίρας... φωνὴν καὶ ὀνόματα ταχὺ διηρθρώσατο τῇ τέχνῃ*". (Πρωταγόρας 322), ὥστε: "*Τὰ γὰρ ὀνόματα μιμήματα ἐστίν...*" (Ἀριστοτ. Ρητορικὴ 1404α)

"*Γράμμασι καὶ συλλαβαῖς τὰ πράγματα **μεμιμημένα** κατάδηλα γίγνονται*". (Πλάτ. Κρατύλος)

"**μεμιμημένα**": μὲ τὸν ὅρον αὐτὸν ὑποδεικνύεται ὅτι οἱ ἀρχικοὶ φθόγγοι καὶ οἱ πρῶτες συλλαβὲς ἐμιμήθησαν ἤχους:

α) ἤχους φυσικοὺς καὶ θορύβους προερχομένους ἀπὸ τὰ παντοειδῆ ζῶα: "*Ταύρων μυκήματα καὶ χρεμετισμοὺς ἵππων καὶ φριμαγμοὺς ζώων*".

β) ἤχους παραγομένους ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπο ἀλλὰ καὶ

γ) ἀπὸ τὶς δραστηριότητές του. π.χ.

1. Γαληνὸς TLG Work 091 17B 234.6

α) β... ϱ..ϱ..- βοῦ.. ϱέει → *βοϱέας*
β) ἄχ! → *ἄχος* (=ἡ ἐνδόμυχη λύπη)
γ) κούπ - κούπ → *κόπτω* (=κτυπῶ)
"*Τὸ μιμεῖσθαι σύμφυτον τοῖς ἀνθρώποις ἐστί*" (Ἀριστ. Ποιητ. 9.1451).
Γι' αὐτὸ ὁ Πλάτων, στὸν διάλογο "Κρατύλος"(X390ε), ἀναφέρει: "*φύσει τὰ ὀνόματα εἶναι τοῖς πράγμασι*".
"*Τὸ ὄνομα δήλωμα τοῦ πράγματος*" (XL433d).

Καὶ ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης (Α' 8.3):

«Τῆς φωνῆς ἀσήμου καὶ συγκεχυμένης οὔσης,	=Ἐνῶ -ἀρχικῶς- ἡ φωνὴ ἦτο ἄνευ σημασίας καὶ ἀσυνάρτητη,
ἐκ τοῦ κατ' ὀλίγον διαϱθροῦν τὰς λέξεις	ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἄρχισαν νὰ διαρθρώνουν λέξεις
καὶ πρὸς ἀλλήλους τιθέντας σύμβολα	καὶ νὰ θέτουν πρὸς ἀλλήλους -φωνητικὰ- σύμβολα
περὶ ἑκάστου τῶν ὑποκειμένων,	δι' ἕκαστον ἀντικείμενον,
γνώριμον σφίσιν αὐτοῖς ποιῆσαι	ὥστε νὰ τὰ ἀναγνωρίζουν (κατανοοῦν)
τὴν περὶ ἁπάντων ἑρμηνείαν.»	καὶ νὰ τὰ ἑρμηνεύουν.

Ἔτσι ἀρχίζει νὰ γίνεται κατανοητὴ ἡ διαδικασία "περὶ τῆς **ἀληθείας** τῶν πρώτων **ὀνομάτων**", καὶ γεννᾶται ἡ ἐπιστήμη, δι' ἧς ἀναζητεῖται ἡ οὐσία, τὸ **ἔτυμον**, ἡ ἐτυμολογία, δηλαδὴ ἡ **ἀληθὴς** ἀρχὴ τῶν λόγων, τῶν ὀνομασιῶν, τῶν ὀνομάτων... "*Εἰδέναι τὴν ἀλήθειαν περὶ ὀνομάτων ὀρθότητος*" (Κρατύλος 384). Καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα κατὰ τὸν Πλάτωνα, ὅπως ἤδη ἀναφέραμε, "*μίμημα τοῦ πράγματός ἐστι*" (430α), χαρίζοντας μάλιστα ὀ ν τ ό τ η τ α, ἀφοῦ **ὂ ν** καὶ **ὂ** ν ο μ α εἶναι ἀλληλένδετα: "*Ἔοικε τοίνυν... ὅτι τοῦτο ἐστὶν ὄν, ..τὸ ὄνομα.*" (Κρατ. 421α). Ἄνευ τοῦ ὀνόματος δὲν ὑπάρχω. Ἐνῶ καὶ ὅταν παύσω νὰ ζῶ, ὑπάρχω πάντοτε μέσῳ τοῦ ὀνόματος. "*πᾶν, ὄνομα ἔχον, ὑπάρχει*". "*Τὸ σῶμα θύσεις τοὐμὸν οὐχὶ τοὔνομα*" (τὸ σῶμα μου θὰ θυσιάσης, -θὰ φονεύσης- ὄχι τὸ ὄνομά μου), τονίζει ὁ Ὀρέστης στὴν "Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις" (στ. 504).

Καθορίζουν οἱ παλαιότεροι γραμματικοὶ-σχολιασταὶ ὅτι "*Ὄνομα ἐστὶ πᾶσα λέξις δι' ἧς δηλοῦται πρόσωπον ζῶον ἢ πρᾶγμα ἢ ἰδιότης αὐτῶν,*[2] *τὸ δι' οὗ τις (ἤ τι) καλεῖται*".

Ὁ ὁρισμὸς αὐτὸς προσλαμβάνει ἰδιαιτέραν βαρύτητα ὅταν πρόκειται δι' ὀνόματα ἀνθρώπων, "Κύρια ὀνόματα".[3]

Γι' αὐτὸ ὁ ἀρχαῖος σχολιογράφος διευκρινίζει:

«Ὄνομα... τὸ διαμερίζον ἕκαστον ἀπὸ τοῦ ἑτέρου.
Ἐν γὰρ τῷ ὀνόματι "ἄνθρωπος", πάντες κοινωνοῦμεν.
Ἐν δὲ τῷ "Ὅμηρος" ἢ "Σωκράτης", ἐπιμερίζεται ἕκαστος ἀπὸ τοῦ πλησίον.»

Καὶ γράφει ὁ Ὅμηρος:
"*Εἰπὲ ὄνομα ὅττι σὲ κάλεον μήτηρ τε πατήρ τε*
...
οὐ μὲν γάρ τις πάμπαν ἀνώνυμος ἐστὶ ἀνθρώπων
οὐ κακὸς οὐδὲ μὲν ἐσθλός, ἐπὴν τὰ πρῶτα γένηται,
ἀλλ' ***ἐπὶ*** *πᾶσι* ***τίθενται***".[4] (Ὀδύσ. θ, 548-554)

(= Πὲς μὲ ποιό ὄνομα σὲ καλοῦσαν ἡ μητέρα καὶ ὁ πατέρας σου...
διότι οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀνθρώπων τυγχάνει παντελῶς ἀνώνυμος
οὔτε ὁ καλὸς οὔτε ὁ κακός, ἀφ' ὅτου πρωτογεννηθῆ,
ἀλλὰ σὲ ὅλους ἐπὶ-τίθενται.- ὀνόματα. -Ἐπίθετα, ἐπώνυμα-).

2. Δηλ. πράξις, κατάστασις, ἢ ἰδιότης.
3. Ἐνῶ "*τὸ ὑποκοριστικὸν -ὄνομα- ἐλάττωσιν σημαίνει. Εἴρηται δὲ παρὰ τοὺς κόρους, τοὺς μικροὺς νέους, ἢ τὰς κόρας. Τούτους γὰρ ἢ ταύτας θωπεύοντες, τοιούτοις ὀνόμασι κεχρήμεθα.*"
4. **ἐπὶ.** + **τίθενται** → ὄνομα "**ἐπίθετον**".

Γι' αὐτό, καὶ πάλι ὁ Ὅμηρος, στὴν ῥαψῳδία *Δολώνεια* τῆς Ἰλιάδος (Κ67) ὑποδεικνύει καθοριστικὰ καὶ σοφά:

(Εἶναι ὅταν ὁ ἀρχιστράτηγος Ἀγαμέμνων ἀποστέλλει τὸν Μενέλαον μέσα στὴν νύκτα μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ προτρέψῃ τοὺς ἄνδρες σὲ ἐπαγρύπνησι, νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ νὰ ἀποκοιμηθοῦν· τὸ κλασσικὸ "*φύλακες γρηγορεῖτε*").

"*Φθέγγεο δὲ ᾗ κεν ἴῃσθα καὶ ἐγρήγορθαι ἄνωχθι,*
πατρόθεν ἐκ γενεῆς ὀνομάζων ἄνδρα ἕκαστον
πάντας κυδαίνων..."

(=Φωνάζοντας στοὺς ἄνδρες ν' ἀγρυπνᾶνε,
νὰ τοὺς καλῆς μὲ τ' ὄνομα καὶ τὴν πατρογενιά τους,
γιατὶ ἔτσι ὅλους τοὺς τιμᾶς...)

(Π.χ. "Αἶαν Τελαμώνιε Αἰακίδη", "Ἰδομενεῦ Δευκαλίωνος Μινωΐδη" κ.ο.κ. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον διαιωνίζεται τὸ κῦδος τῶν προγόνων, καὶ ἡ τιμὴ ἀλλὰ καὶ τὸ χρέος τῶν ἀπογόνων, τῶν "υἱῶν": "υἱοὶ Ἀχαιῶν, υἱοὶ Δαναῶν, Ἀργειτῶν, υἱοὶ Πανελλήνων"...).

Ὁ Εὐριπίδης στὴν τραγωδία ΙΩΝ (84) παρουσιάζει τὸν Ἴωνα (ὁ ὁποῖος δὲν γνωρίζει ἀκόμη ὅτι εἶναι υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ θεωρεῖ ἑαυτὸν "νοθογενῆ") νὰ θρηνῇ γι' αὐτὴν τὴν συμφορά, νὰ θρηνῇ ποὺ δὲν ἔχει ὄνομα:
"*μηδὲν καὶ οὐδὲν ὢν κεκλήσομαι...*". Μὴ ἔχοντας ὄνομα δὲν ὑπάρχει: "*μηδὲν καὶ οὐδὲν ὢν*" (ὢν: μετοχὴ τοῦ ρήματος εἰμί).

Τὴν ἀκατάλυτα καθοριστικὴ ἀξία τοῦ ὀνόματος φανερώνει καὶ τὸ ἀρχαιότατον ἑλληνικὸν ρῆμα "**ὀνομαίνω**", δηλαδὴ καλῶ κάποιον μὲ τὸ ὄνομά του:

"*ὀνόμηνε φίλον ἑταῖρον*"
(= ἐκάλεσε μὲ τὸ ὄνομά του τὸν ἀγαπητό σύντροφο)

Καὶ ὁ Καβάφης, στὸ ποίημά του "ΠΟΣΕΙΔΩΝΙΑΤΑΙ", οἰκτείρει τοὺς Ἕλληνας αὐτοὺς ἀποίκους, ποὺ παρήκμασαν στὴν Ἰταλία...

"Τὴν γλῶσσα τὴν ἑλληνικὴ οἱ Ποσειδωνιᾶται ἐξέχασαν...
Τὸ μόνο ποὺ τοὺς ἔμενε προγονικὸ
ἦταν μιὰ ἑλληνικὴ γιορτή...
μὲ λύρες καὶ μὲ αὐλούς...
Κι εἶχαν συνήθεια πρὸς τὸ τέλος τῆς γιορτῆς
... **τὰ ἑλληνικὰ ὀνόματα νὰ ξαναλένε**..."

Ὁ λαός, μὲ τὸ ἀλάθητο ἔνστικτό του, τὸ ἔχει συλλάβει, τὸ ἔχει κατανοήσει. Σύμφωνα μὲ τὴν λαϊκὴ σοφία, τὰ πρόσωπα, τὰ ἄτομα, εἶναι "νομάτοι" ἢ "νοματέοι".[5] Εἴθε νὰ μὴν ἔρθῃ ποτὲ ὁ καιρὸς ποὺ ἡ βάρβαρη τεχνολογία τῆς τάχα πολιτισμένης "Νέας Ἐποχῆς" θὰ ἀντικαταστήσῃ τὰ ὀνόματα καὶ τοὺς "νοματέους" μὲ ἀριθμούς. Θὰ εἶναι τὸ τέλος τοῦ ἀνθρωπίνου ὄ ν τ ο ς .

Καὶ τὸ περὶ τῶν ὀνομάτων,
οὐ σμικρὸν τυγχάνει ὂν μάθημα...
(Πλατ. Κρατύλος 384 Β)

5. Πρβλ. καὶ τὴν λαϊκὴ ἔκφρασι "*ἐλόγου μου*" μὲ τὴν σημασία "ἐγώ"... "*ἐλόγου σου*", "*ἐλόγου του*"...

"Ὥσπερ -τοῖς- σώμασι πρέπουσά τις ἐσθής, οὕτω καὶ -τοῖς- νοήμασιν ἁρμόττουσά τις ὀνομασία"[6]

Ἡ διαδικασία τῆς ὀνοματοθεσίας δὲν παρέμεινε πρωτόγονη, στατική, στεῖρα καὶ παιδιαριώδης. Ὁ Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς[7] τὸ καθιστᾶ σαφές: "*Μεγάλη ἀρχὴ καὶ διδάσκαλος ἡ φύσις*", ἡ ὁποία μᾶς κάνει νὰ μιμούμεθα καὶ νὰ ἐπινοοῦμε λέξεις γιὰ νὰ δηλώσουμε τὰ πράγματα, χωρὶς ὅμως νὰ ἀπομακρυνώμεθα ἀπὸ τὶς λογικὲς προτροπὲς τῆς διανοίας. Στὸ σημεῖον αὐτὸ τίθεται ἕνας ὅρος: **ὁ λόγος-ὁμιλία ἀπαιτεῖ σύζευξιν μετὰ τοῦ Λόγου.** Καὶ ὄχι μόνον. Ὑπάρχει καὶ ἄλλη δέσμευσις: "*Πολλὴ ἀνάγκη* -ἐστι- *καλὴν μὲν εἶναι* -τὴν- *λέξιν, καλὰ καὶ τὰ ὀνόματα...*" Αὐτὸ δέ, ἐπιτυγχάνεται διὰ τοῦ καταλλήλου συγκερασμοῦ τῶν φθόγγων καὶ τῶν συλλαβῶν: "*Λόγος μουσικῇ κεκραμένος*" (=ὁμιλία ἀνακατεμένη μὲ μουσική).

Ἡ γλῶσσα ἡ ἑλληνικὴ ἀπαιτεῖ "*τὸν ρυθμὸν καὶ τὴν ἁρμονίαν ὥσπερ ὄψον (=προσφάϊ) ἐπὶ τὸν λόγον*". Καὶ δὲν εἶναι τυχαῖον ποὺ ἡ λέξις *αὐδή*, ἡ καθορίζουσα τὴν ἀνθρώπινη φωνή, παράγεται ἀπὸ τὸ ρῆμα *ἀείδω*, ᾄδω, τραγουδῶ. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ οἱ λατῖνοι, ἀκόμη καὶ οἱ "*ἀσύνετοι φωνῆς Ἑλλάδος*", ὅταν πρωτάκουσαν στὴν Ρώμη Ἕλληνας ρήτορας, συνέρρεαν νὰ ἀποθαυμάσουν τοὺς ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι "*ἐλάλουν ὡς ἀηδόνες*".

(Ὅμως ἡ ἁρμονία καὶ ἡ μελῳδία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, καθὼς καὶ ἡ σχέσις της μὲ τὴν Μουσική, θὰ προσεγγισθοῦν διεξοδικώτερον εἰς εἰδικὸν περὶ τούτου Κεφάλαιον.)

Ἐπιστρέφουμε εἰς τὸ θέμα μας: **Ὁ λόγος-ὁμιλία ἀπαιτεῖ σύζευξιν μετὰ τοῦ Λόγου**. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Πλάτων στὸν Κρατύλο (435-436) ἐπιμένει: "*Ὃς ἂν τὰ ὀνόματα ἐπίσταται, ἐπίσταται καὶ τὰ πράγματα*", ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ὁ πρῶτος ὀνοματοθέτης τὰ ὠνόμασε ὀρθῶς. Δὲν ἠμπορεῖ ὁ καθένας νὰ εἶναι δημιουργὸς ὀνομάτων, ἀλλὰ μόνον ὁ δυνάμενος νὰ θέτῃ εἰς τὰ γράμματα, εἰς τοὺς φθόγγους καὶ εἰς τὰς συλλαβάς, τὸ εἶδος τοῦ ὀνόματος:

"*Οὐ παντός... ὄνομα θέσθαι ἐστίν, ἀλλά τινος ὀνοματουργοῦ...*" (αὐτ. 389)
"*Οἷα ἡγεῖτο εἶναι τὰ πράγματα, τοιαῦτα ἐτίθετο καὶ τὰ ὀνόματα.*" (390)

Δηλαδή, **ἀπορρίπτεται ἡ συμβατικότης. Ὑπάρχει λογικὴ σχέσις μεταξὺ σημαίνοντος καὶ σημαινομένου**. Τόσο λογικὴ καὶ ἐπιστημονική, ὥστε "*ἴσως ἔνια* (=μερικὰ) -ἐξ- *αὐτῶν, καὶ ὑπὸ θειοτέρας δυνάμεως ἢ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἐτέθη...*"

Τελικῶς: "*Ὁ λόγος, ἐὰν μὴ δηλοῖ, οὐ ποιήσει τὸ ἑαυτοῦ ἔργον*". (Ἀριστ. Ρητορικὴ Γ. 2. 149).

*

6. Διονυσ. Ἁλικαρνασσέως, Περὶ Δημοσθένους 18. (Δηλαδή, ὅπως τὰ σώματα πρέπει νὰ ἔχουν ταιριαστὰ τὰ ἐνδύματα, ἔτσι καὶ τὰ νοήματα πρέπει νὰ ἔχουν ἁρμόζουσα ὀνομασία.)
7. Διον. Ἁλικαρν. Περὶ Συνθέσεως Ὀνομάτων ΙΕ, 16

Λέξεις καὶ καταλήξεις φορεῖς ἀρχαιότητος, σοφίας, πολιτισμοῦ, θαλασσοκρατορίας, Αὐτογνωσίας

Ἀπὸ τὰ ὡς ἄνω σύντομα εἰσαγωγικά, προκύπτει ἀβίαστα τὸ συμπέρασμα ὅτι στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, στὴν λέξι-ὅρο, εἶναι ἐμφυτευμένες γνώσεις, ἐμπειρίες, ἀναμνήσεις παμπάλαιες, λογικὴ ἀναμφισβήτητη, σοφία θαυμαστή. "*Λέγω λέξιν εἶναι τὴν διὰ τῆς ὀνομασίας ἑρμηνείαν*" (Ποιητ. Β 1450). Καθίσταται βέβαιον ὅτι τὰ ὀνόματα δὲν ἐτέθησαν τυχαίως, οἱ λέξεις δὲν εἶναι συμβατικές. Ὑπάρχει πράγματι (θὰ τὸ διαπιστώσουμε περαιτέρω) αἰτιώδης σχέσις μεταξὺ σημαίνοντος καὶ σημαινομένου, καὶ κατὰ συνέπειαν μέσα ἀπὸ τὸ ἔτυμον, τὴν ἐτυμολογία, τὴν "ἐτυμηγορία", ἐν ὀλίγοις τὴν ἀληθῆ ἀρχικὴ σημασία τῶν ὀνομάτων, προβάλλει τὸ πνεῦμα τῶν ἀνθρώπων ποὺ τὰ ἔπλασαν.

"Ἡ γλῶσσα εἶναι ἡ γενεαλογία τῶν λαῶν". Ἄς μὴν τὸ λησμονοῦμε.

Εἶναι βεβαίως γνωστὸ ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα διαθέτει μεγάλο ἀριθμὸ λέξεων ποὺ ἐκφράζουν ἀφηρημένες ἔννοιες καὶ ὅτι ἔχει προσφέρει τὸ ὑλικὸ γιὰ τὴν διαμόρφωσι, παγκοσμίως, τοῦ ἐπιστημονικοῦ λεξιλογίου. Δὲν θὰ σταθοῦμε ἐδῶ. Αὐτὰ ἔχουν ἤδη καταγραφῆ στὸ "Πῶς ἡ ἑλληνικὴ γονιμοποίησε τὸν παγκόσμιο λόγο".[8] Σκοπός μας τώρα εἶναι, ἐν εἴδει προοιμίου τῆς παρούσης ἐργασίας -ἐρεύνης, νὰ ἐξετάσουμε τελείως ἐνδεικτικά, κάποιες λέξεις, ἁπλὲς ἢ καὶ δυσκολώτερες, καὶ νὰ προσπαθήσουμε... "*μάλιστα δι' αὐτῶν τῶν ὀνομάτων τὰ πράγματα μανθάνειν.*"

Γράφει ὁ Ἀριστοτέλης (Ρητορ. 1410β):

"*Τὸ γὰρ μανθάνειν ῥαδίως, ἡδὺ φύσει πᾶσιν ἐστί, τὰ δὲ ὀνόματα σημαίνει τι,*
ὥστε ὅσα τῶν ὀνομάτων ποιεῖ ἡμῖν μάθησιν, ἥδιστα".

Δηλ.

Τὸ νὰ μαθαίνῃ κάποιος εὔκολα, αὐτὸ εἶναι εὐχάριστο σὲ ὅλους· τὰ δὲ ὀνόματα κάτι σημαίνουν,
ὥστε ὅσα ἐκ τῶν ὀνομάτων μᾶς κάνουν νὰ μαθαίνουμε, αὐτὰ εἶναι πολὺ εὐχάριστα.

Καὶ αὐτὸ τὸ ὁποῖον μανθάνομεν, αὐτὸ ποὺ μᾶς ἀποκαλύπτεται ὅταν εἰσέλθουμε στὴν οὐσία τους, εἶναι:

- Ἄλλοτε μὲν πολὺ μεγάλη ἀρχαιότης ("λέξεις μὲ μνήμη" τὶς ἀποκαλῶ - "*καὶ ἂν ξεχνοῦν οἱ ἄνθρωποι πάντα θυμοῦνται ἐκεῖνες*"...)
- Ἄλλοτε πρωιμώτατες ἐπιστημονικὲς γνώσεις,
- Ἄλλοτε ἐκλεπτυσμένος εἰς τὸ ἔπακρον πολιτισμός.

Ἕνα τρίπτυχον.

— Στὴν πρώτη κατηγορία (**ΛΕΞΕΙΣ ΜΕ ΜΝΗΜΗ - ΑΡΧΕΓΟΝΕΣ**) ἀνήκει βεβαίως ὁλόκληρο τὸ θαλασσινὸ Λεξιλόγιο (τῶν θαλασσοπλάγκτων προγόνων μας Πελασγῶν) τὸ ὁποῖον θὰ ἐξετασθῆ εἰς τὸ ἰδιαίτερον Κεφάλαιον "Τῆς ἁλός".

Πρὸς τὸ παρὸν ἄς προσεγγίσουμε λέξεις ἁπλούστερες καὶ καθημερινές, οἱ ὁποῖες ἐπιβιώνουν μέχρι σήμερα, ἐμπερικλείοντας ὅμως τὴν ἀρχέγονη ἐννοιολογικὴ σημαντική τους.

Ἄς πάρουμε π.χ. τὴν ἔκφρασι **"ἔφαγα καὶ ἐχόρτασα."**

Τὸ **"ἔφαγον"** εἶναι ὁ ἀόριστος τοῦ ἠχοποιήτου ῥήματος "τρώγω", χωρὶς ὅμως νὰ σχετίζεται μὲ τὸ γραμματικὸν θέμα τοῦ ῥήματος τρώγω. Τὰ "*ἔφαγον*", "*φάγω*" "*φαγητὸν*" κλπ. .. παράγονται ἀπὸ τὴν ἱερὰν **φηγὸν** ἢ **φαγὸν** τοῦ Διός, τὸ εἶδος δηλαδὴ τῆς δρυὸς μὲ τὰ ἐδώδιμα βελανίδια. "*Ἡ πρώτη τροφή, ἀπὸ τῶν δρυῶν*" ὑπῆρξε, ἐπεξηγεῖ τὸ Ἐτυμολογικὸν τὸ Μέγα. Ἄς θυμηθοῦμε καὶ τοὺς Ἀρκάδας: "*Ἀρκάδες προσέληνοι,*[9] *φηγὸν ἔδοντες ἐν οὔρεσιν.*" Φηγὸν ἢ φαγὸν ἐγεύσαντο, ἄρα ἔ φ α γ ο ν. Τὰ Ἱερὰ δεῖπνα πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς ὠνομάζοντο "*ἱερὰ φαγήσια*".

Ὅσο γιὰ τὸ **"χορταίνω"**, σημαίνει πληροῦμαι τροφῆς. Εἴτε ὅμως αὐτὴ ἡ τροφὴ εἶναι σῖτος, ἄρτος, ἁπλὸ "ψωμί", εἴτε "φιλὲ μινιόν", ἡ γλῶσσα διατηρεῖ τὶς δικές της ἀπώτατες μνῆμες καὶ ἐνθυμεῖται τὸν

8. Βλ. "ΕΛΛΗΝ ΛΟΓΟΣ - Πῶς ἡ ἑλληνικὴ γονιμοποίησε τὸν παγκόσμιο λόγο" -Α. Τζιροπούλου-Εὐσταθίου - Ἐκδ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ.
9. προσέληνοι ἀπεκαλοῦντο οἱ Ἀρκάδες, ὡς ἀρχαιότατον φῦλον· ὡς πρὸ τῆς σελήνης ὑπάρχοντες. (ἔδω =τρώγω).

χόρτον ποὺ κάποτε τὴν ἐχόρταινε: "*βολβοῖς ἐμαυτὸν χορτάσω*"...
χορτάσαι: "*ἀπὸ τοῦ 'χόρτος'. Πρὸ τῆς εὑρέσεως τῶν ἡμέρων τροφῶν, χόρτοις ἐκέχρηντο.*"
"*Πρὸς 'χορτασμὸν' τοῦ ἀνθρώπου ἐξήρκει ἡ γῆ, διὰ αὐτοφυῶν ριζῶν καὶ λαχανικῶν*".
Καὶ ὁ ποιητὴς Κράτης, πεινασμένος, ἀστειεύεται: "*χόρτον ἐμῇ συνεχῶς δότε γαστέρι*".
Ἡ ἔκφρασις "*χόρτος γαστρὸς*" (χορτάρι στὴν κοιλιὰ) ἔπλασε τὸ ρῆμα "χορταίνω".

Πρωτόγονες, προϊστορικὲς καταβολές, ἀνιχνεύονται καὶ στὸ ρῆμα **κοιμῶμαι** ἢ **κέομαι** ἢ **κέω κῶ**, τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν ἀπαρχή του στὴν ἐποχὴ τῶν σπηλαίων. Τὸ Ε.Μ. ἐπεξηγεῖ: "*κοιμῶμαι, ἀπὸ τοῦ ἀρχικοῦ **κῶ**, σημαίνοντος ὑπνῶ*". Ἡ ρίζα τοῦ **κῶ** εὑρίσκεται καὶ στὴν λέξι **κῶος** ποὺ σημαίνει σπήλαιον: πρώτη κοίτη, πρῶτος κοιτών, ἀνθρώπων καὶ ζώων. "*ἐν σπήεσσι... κέονται*" (π, 232) (=σὲ σπήλαια κοιμοῦνται) - "*Βῆ κέων*" (=πῆγε νὰ κοιμηθῇ) γράφει ὁ Ὅμηρος. Σὺν τῷ χρόνῳ καὶ προϊόντος τοῦ πολιτισμοῦ, ἡ κοίτη στὰ σπήλαια παρέμεινε μόνον γιὰ τὰ ἄγρια ζῶα, ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος ἔπαυσε νὰ εἶναι *ὀρεσκῶος* καὶ μετεκόμισε εἰς τὴν κώμην, ποὺ καὶ αὐτὴ παράγεται ἐκ τοῦ *κεῖμαι*.

Καὶ κάτι ἀκόμη σχετικόν, ἀπὸ τὸ Ε.Μ.: "**κώδιον**[10] *σημαίνει τὸ τῶν προβάτων δέρμα, παρὰ τὸ ἐπ' αὐτῶν κοιμᾶσθαι· παρὰ τὸ κῶ, τὸ κοιμῶμαι...*"

Ἀρχαιότατες μνῆμες ἐμπεριέχονται καὶ στὶς λέξεις **κλῆρος** καὶ **λῆξις** ποὺ καὶ οἱ δύο σημαίνουν "περιουσία". "*κλῆρος: οὐσία ἢ λαχμὸς*" -δηλαδὴ περιουσία ἢ λαχνός. Διότι, "*οἱ παλαιοὶ διὰ **κλήρου** τὴν γῆν **ἐλάγχανον***". "*Ἔλαχον γῆν*" διαβάζουμε στὸν Κριτία. Ὁ Ὅμηρος ἀναφέρει (ζ,9) ὅτι ὁ Ναυσίθοος, ὅταν μετέφερε τὸν λαόν του εἰς τὴν Σχερίαν, "*ἐδάσσατο ἀρούρας*" (=ἔκοψε, διῄρεσε καὶ ἐμοίρασε γῆ, ἀγροὺς πρὸς καλλιέργειαν), "*ἐδείματο οἴκους*" καὶ "*ἐποίησε ναοὺς θεῶν*". Δηλαδή, "ἔταμε" μέρος γῆς καὶ τὸ ἀφιέρωσε εἰς τοὺς θεούς, ἐξ οὗ καὶ ἡ λέξις "*τέμενος*". Μέχρι σήμερα ἀπαγορεύεται νὰ καλλιεργηθῇ τέμενος θεοῦ.

Ὁ **κλῆρος** παράγεται ἀπὸ τὸ "κλαράκι" (ἠχοποίητον, ἀπὸ τὸν κρότο ποὺ ἀκούγεται ὅταν σπᾶμε ἕνα κλαδάκι). Κατὰ τὴν "κλήρωσιν" ὁ καθεὶς ἔθετε τὸ κλαδάκι του, δηλ. τὸ δικό του "ξυλαράκι" μὲ χαραγμένα ἐπάνω σημεῖα ἢ γράμματα, ἐντὸς κοίλου σκεύους (στὸν πόλεμο ἐντὸς μιᾶς περικεφαλαίας) καὶ ἀκολούθως ἔπαλλον μέχρις ὅτου ἐκτιναχθῇ καὶ πέσῃ στὴν γῆ ὁ πρῶτος "κλᾶρος" ἢ "κλῆρος".

Ὁ Ὅμηρος εἰς τὸ Γ τῆς Ἰλιάδος, ὅπου ἀφηγεῖται τὴν μονομαχία Μενελάου-Πάριδος, περιγράφει παραστατικὰ πῶς "*πάλλουν κλήρους*" διὰ νὰ καθορισθῇ ἀπὸ τὴν τύχη ποιός θὰ ρίξῃ πρῶτος τὸ ἀκόντιον. Τοὺς κλήρους τοὺς "*ἔπαλεν*" ἐντὸς κράνους ὁ Ἕκτωρ "*ἄψ ὁρῶν*", δηλ. κυττάζοντας πρὸς τὰ πίσω καὶ ὄχι πρὸς τὴν "κληρωτίδα", δι' εὐνοήτους λόγους. Καὶ ὁ θεὸς "*ἐξόρουσε*" (=ἔκανε νὰ ἐκπηδήσῃ, νὰ ἐξορμήσῃ) πρῶτος ὁ κλῆρος τοῦ Πάριδος, *πέφτοντας* ἀκολούθως στὴν γῆ. Ἐξ οὗ καὶ καὶ ἡ σημερινὴ ἔκφρασις "*τοῦ ἔπεσε ὁ κλῆρος*", "*μοῦ ἔπεσε τὸ λαχεῖο*".

Μὲ κλήρους ἐμοιράσθηκαν τὰ πρῶτα ἀγροτεμάχια, ἐξ οὗ *κλῆρος* = περιουσία· "*νέμειν κλῆρον*" σημαίνει ὅτι διανέμονται οἱ παῖδες τὴν πατρῴαν κτῆσιν (ἐξ αὐτοῦ, τόσον τὸ ρῆμα *κληρονομῶ* = λαμβάνω μερίδιον ἀπὸ τὴν περιουσίαν, ὅσον καὶ τὸ *κληροδοτῶ* = δίδω τὸν "κλῆρον" μου).

Ἡ **λῆξις** παράγεται ἐκ τοῦ ρήματος *λαγχάνω* = λαμβάνω μερίδιον διὰ κλήρου. (Ἐκ τοῦ ἀορίστου "*ἔλαχον* → τὸ *λαχεῖον*).[11] Καί: Ληξιαρχεῖον = "*εἰς ὅ τοὺς νόμους ἐνέγραφον*".

"...*Εἰς ληξιαρχικὸν γραμματεῖον... κύριος οὐσίας..*" γράφει ὁ Αἰσχίνης (Κατὰ Τιμάρχου 103).
ληξιαρχικὸν γραμματεῖον - "*εἰς ὅ ἐνεγράφοντο οἱ τελεωθέντες τῶν παίδων, οἷς ἐξῆν* (=ἦτο δυνατὸν) *ἤδη τὰ πατρῷα οἰκονομεῖν, παρ' ὅ καὶ τοὔνομα γεγονέναι, διὰ τὸ τῶν λήξεων ἄρχειν· λήξεις εἰσὶ οἵ τε κλῆροι καὶ αἱ οὐσίαι*".

Ἡ πρώτη διανομὴ τῆς γῆς, καὶ δὴ τῆς καλλιεργήσιμης, τῆς ἄρουρας, τῆς ἔρας, "*διὰ κλήρου ἐγένετο*". Καὶ ἐδῶ ἀξίζει νὰ ἀναφέρουμε τὸ σχόλιον ἀπὸ τὸ Μέγα Ἐτυμολογικόν: "*ὠνομάσθη ἡ γῆ ἔρα, ἀπὸ τοῦ ἐρᾶν τοῦ σημαίνοντος ἐπιθυμεῖν. Ἐράω-ἐρῶ, πρῶτον ἐπὶ τῆς γῆς ἐλέχθη.*" Ἐξ οὗ *ἔρα* ἡ γῆ, ἐξ οὗ καὶ τὸ ρῆμα *ἐρίζω*, φιλονεικῶ: "*περὶ ἔραν ἐρίζειν*". Δηλαδή, οἱ πρῶτες φιλονεικίες ποὺ ἔγιναν γύρω ἀπὸ τὴν διεκδίκησι τῆς πρώτης ἀγάπης τοῦ ἀνθρώπου, τῆς γῆς-ἔρας, ἐδημιούργησαν τὴν λέξιν *ἔρις* ἢ *ἔραδος*. Ὁ ἔραδος αὐτὸς παραμένει μέχρι σήμερα. Περὶ ἔραν ἐρίζομεν. Γιὰ ἕνα κομμάτι γῆς, ἄλλοτε μικρότερο ("κτηματικὲς διαφορὲς") καὶ ἄλλοτε μεγαλύτερο ("ζωτικὸς χῶρος").

10. Ἐκ τοῦ κώδιον καὶ τὸ ἀντιδάνειον "κῶδιξ" (codex). Ἔγραφον εἰς δέρματα ζώων.
11. Ἐξ οὗ καὶ τὸ ἀγγλ. lucky = τυχερὸς

Καί, ἐπιτροχάδην, λίγα ἀκόμη παραδείγματα λέξεων οἱ ὁποῖες "θυμοῦνται"...

ἀποκηρύττω. Σήμερα σημαίνει ἀποβάλλω, ἀπαρνοῦμαι. Ἐτυμολογεῖται *ἐκ τοῦ ἀπὸ + κηρύττω, κῆρυξ*, διότι: "*Ἡ ἀποκήρυξις ἐγίνετο γνωστὴ διὰ δημοσίου κήρυκος. Ὁ πατὴρ ἐκήρυττε τὸν υἱὸν ἀπόκληρον, ἐὰν ὁ υἱὸς ἔζη ἀσώτως.*"

ἀφηνιάζω. Σημερινὴ ἔννοια: παρεκτρέπομαι, ἐναντιοῦμαι. Ἐτυμολογ. *ἀπὸ + ἡνία*. Οἱ ἵπποι, ὡς εὐπτόητα ζῶα, ταράσσονται εὔκολα καὶ "*δεινὸς ἐμπίπτει φόβος*", ὁπότε **ἀπο**βάλλοντες τὰ **ἡνία** τρέχουν ἀνεξέλεγκτα."- ἀπο-ἡνιάζουν → ἀφηνιάζουν.

ἀναχαιτίζω. Τὸ ρῆμα χρησιμοποιεῖται μὲ τὴν σημασία ἀνακόπτω, ἀναστρέφω. π.χ. οἱ ἐχθροὶ ἀναχαιτίσθηκαν. Κυριολεκτικῶς σημαίνει "*κρατῶ ὀπίσω τὸν ἵππον, ἀναβαστάζων ἐκ τῆς χαίτης*".

ἐξοστρακίζω. Ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐξορίζω, ἀποβάλλω. Διότι ἐψήφιζον χρησιμοποιώντας ὄστρακα ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀνέγραφον τὸ ὄνομα τοῦ μέλλοντος νὰ ἐξορισθῇ. "*Προέβαινον εἰς ἐξοστρακισμὸν ἀτόμων ἐπικινδύνων διὰ τὸ δημόσιον πολίτευμα.*" (Ἀλλὰ καὶ τὸ **ψηφίζω** ἐκ τοῦ *ψηφίς*. Ρίπτω εἰς σκεῦος τὴν ψηφίδα).

στηλιτεύω· σημαίνει διασύρω, στιγματίζω, διότι "*ἀνέγραφον ἐπὶ στήλης τὸ ὄνομα ὀνειδιζομένου πολίτου.*" Καί,

προπηλακίζω σημαίνει ἐξευτελίζω, ἐκ τοῦ *πρὸ+πηλὸς* =λάσπη. "*προπηλακίζω εἴρηται ἀπὸ τοῦ πηλὸν ἐπιχρίεσθαι τὰ πρόσωπα τῶν ἀτίμων, οὓς ἀσβόλῳ* (=μὲ στάκτη) *χρίουσιν*". (Σουΐδας) Ἡ ἔκφρασις "πετάω λάσπη" μὲ τὴν ἔννοια κηλιδώνω, ἐπιβιώνει μέχρι σήμερα.

καταλύω = διαμένω, φθάνω, παραμένω. Ἀνάμνησις ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἐταξίδευαν μὲ ἅμαξες ἱππήλατες. Ὅταν ἔφθαναν εἰς τὸν τόπον τοῦ προορισμοῦ, οἱ ὑπηρέται "*κατὰ ἔλυον*" τοὺς ἵππους ἐκ τοῦ ζυγοῦ. Π.χ. ὁ Τηλέμαχος φθάνει εἰς τὴν Σπάρτην καὶ κατ' ἐντολὴν τοῦ Μενελάου, *οἱ δὲ* (δηλ. οἱ ὑπηρέται) *μὲν* ***λῦσαν*** *ὑπὸ ζυγοῦ* (τοὺς ἵππους) *καὶ τοὺς μὲν κατέδησαν* (εἰς τὴν φάτνην), *αὐτοὺς δὲ* (δηλ. τοὺς ἐπισκέπτας) *εἰσῆγον εἰς τὸν δόμον*... Ὁπότε οἱ ἐπισκέπται ἔφθασαν, "κατέλυσαν".

κρασί: ἐκ τοῦ ρήματος κεράννυμι = ἀναμειγνύω. "*Ἔπινον τὸν οἶνον κεκραμένον οἱ ἀρχαῖοι μεθ' ὕδατος*". Συνήθης ἀναλογία: 1/3 οἴνου, 2/3 ὕδατος. Ἡ ἀνάμειξις ἐγίνετο ἐντὸς μεγάλων κρατήρων. "*Κρητῆρα κερασάμενος μέθυ*[12] *νεῖμον*" περιγράφει ὁ Ὅμηρος (η, 179). Καὶ "*μελίφρονα οἶνον* ***ἐκίρνα***". Ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἐκίρνα, κιρνῶ, κεράννυμι, τὸ σημερινὸ "κερνάω" καὶ "κέρασμα".

στείβω ἢ **στίβω**. Σήμερα σημαίνει στραγγίζω. Ἀρχικὴ σημασία ἦτο καταπατῶ. (Ἐξ οὗ "στίβος", χῶρος καλὰ πατημένος, λεῖος, πρὸς ἄθλησιν. Πρβλ. καὶ "στιβάλια" =ὑποδήματα.)

Ἀπὸ τὴν παλαιὰ ἀνάμνησι πατήματος ἐπὶ τοῦ ρουχισμοῦ (ὅταν ἔπλεναν στοὺς ποταμοὺς καὶ στὶς λίμνες) προκειμένου νὰ "στραγγίξουν" τὰ νερὰ ἀπὸ τὰ ροῦχα, μετέπεσε ἡ ἔννοια, καὶ ἀπὸ "πατῶ" ἔγινε "στραγγίζω". Λανθασμένως λοιπὸν ἐκφραζόμεθα ὅταν λέμε ὅτι "τὸ πλυντήριο τῶν ρούχων στίβει μέ... "τόσες"... στροφές". Κι' αὐτό, ἐπειδὴ ἡ γλῶσσα θυμᾶται ἄλλες ἐποχὲς καὶ ἄλλες μεθόδους γιὰ τὸ "στίψιμο".

ἐπιχορήγησις. Σήμερα σημαίνει "*χρηματικὸν ποσὸν παρεχόμενον ἐφ' ἅπαξ*". Ἡ λέξις κατάγεται ἀπὸ τὸν χορηγὸν τοῦ ἀρχαίου δράματος, τὸν πλούσιον δηλαδὴ πολίτην ὁ ὁποῖος ἀνελάμβανε τὰ ἔξοδα τοῦ χοροῦ τῆς τραγῳδίας (χορὸς +ἄγω). "*Ἐκάλουν χορηγοὺς τοὺς καθηγουμένους τοῦ χοροῦ, καθάπερ αὐτὸ τοὔνομα σημαίνει*". (Λουκιανός).

ψηφίζω: "*Οἱ Ἀθηναῖοι δικασταὶ ἀπέφαινον τὰς κρίσεις των χρώμενοι μικρῶν ψήφων, λευκῶν ἤ μαύρων*", ὅθεν τὸ σημερινὸν ψηφίζω = ἐκφράζω τὴν γνώμην μου."(ψῆφος = λιθάριον)

12. **μέθυ**: ἀρχαιοτέρα λέξις διὰ τὸν οἶνον. Ἐλέγετο μέθυ, ὡς μετὰ τὰς θυσίας πινόμενος. Ἐκ τοῦ μέθυ → μεθύω, ῶ. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, τὸ ρ. μεθύω ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ "μετὰ τὸ θύειν" δηλ. "*τὸ διὰ θεοὺς οἰνοῦσθαι*", ἐκ τῆς σπονδῆς τῆς ἀποκαλουμένης "*οἰνιστήρια*". **"Χρῆσθαι οἴνῳ μετὰ τὸ θύειν ὅθεν μέθυ=οἶνος."**

Καὶ πρὶν ἀφήσουμε τὰ παραδείγματα τῶν λέξεων οἱ ὁποῖες ἐμπεριέχουν ἀπώτατες μνῆμες, πρέπει νὰ ἀναφέρουμε ἀκόμη τὸ "**φύλλο**" χαρτί, τὸ "φύλλο" τοῦ τετραδίου, τοῦ βιβλίου, τὸ "φύλλον πορείας" κλπ. κλπ., κατάλοιπα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὅπου "*ἔγραφον ἐν πετάλοις φυτῶν*". Σὲ φύλλα δένδρων. Καὶ νὰ μὴν ξεχάσουμε καὶ τὶς "**σελίδες**" τῶν βιβλίων, διότι αὐτὲς ἐνθυμοῦνται ὅτι κάποτε ἦσαν ξύλινες. *Ὕλη* σημαίνει δάσος, ξυλεία· "*σέλματα*" (διὰ τροπῆς τῆς δασείας εἰς σῖγμα) εἶναι τὰ παντὸς εἴδους ξύλινα παραγόμενα: ἕδρανα, καταστρώματα, σ ε λ ί δ ε ς , δηλ. πίνακες μὲ γραμμένα "σήματα", ξύλινες πινακίδες ὅπως αὐτὴ τῆς Καστοριᾶς, γενικῶς "σελίδες" ἀθάνατες.

(Τὸ σχετικὸν λεξιλόγιον ὑλικοῦ γραφῆς θὰ ἀναλυθῆ ἐκτενῶς εἰς τὴν ἑνότητα Μοῦσαι, Μάθησις, Μαθήματα, Γραφή).

✷

Ἂς ἔλθουμε τώρα σὲ παραδείγματα λέξεων τῶν ὁποίων ἡ δημιουργία μαρτυρεῖ προηγμένην -καὶ πρώιμη- **ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΝ ΓΝΩΣΙΝ** ἡ ὁποία παραμένει κωδικοποιημένη στὸν **πυρῆνα** τοῦ ὀνόματος.

Ἡ λέξις **πυρὴν** λ.χ. ποὺ εἶναι τὸ κέντρον κάθε σφαιρικοῦ σώματος, ἐνθυμίζει τὸ "πῦρ". Πράγματι, ὁ πυρὴν τοῦ ἀτόμου εἶναι ἕνα μικρὸ ἡλιακὸ σύστημα. (Ἡ διάσπασις τοῦ πυρῆνος ἀποδεσμεύει πῦρ, "πυρηνικὴ" δύναμι, ἀσύλληπτη θερμότητα.)

Ὁ Ἡράκλειτος ἔχει ὁρίσει: "*Κόσμον τόνδε οὔτε τις ἀνθρώπων, οὔτε τις θεῶν ἐποίησεν, ἀλλ' ἦν ἀεὶ καὶ ἔστιν καὶ ἔσται πῦρ ἀείζωον..*"

Ὁ Πλάτων εἰς τὸν "Τίμαιον" παρατηρεῖ: "*Τὴν πλείστην ἰδέαν* ***ἐκ πυρὸς ἀπειργάζετο***... *τῷ δὲ παντὶ προσεικάζων* ***εὔκυκλον ἐποίει***..."

Αὐτοὶ οἱ παρατατικοὶ τῶν ρημάτων ποὺ χρησιμοποιεῖ ὁ Πλάτων (ἐκ πυρὸς *ἀπειργάζετο*.. εὔκυκλον *ἐποίει*...) δικαιολογοῦν καὶ τὴν κατάληξι τῆς λέξεως "πυρήν", ἐκ τοῦ παρατατικοῦ τοῦ ρήματος "εἰμί", "**ἦν**": πῦρ+ἦν → πυρήν.

"*Πῦρ... τοῦ παντὸς ἀρχήν*..."[13] Τὸ "*κεντρικώτατον πῦρ*" τοῦ Φιλολάου. Τὸ δὲ "*ἀείζωον πῦρ*" τοῦ Ἡρακλείτου, εἰς τὸ ὁποῖον ἤδη ἀναφερθήκαμε, καθορίζεται ὑπὸ τοῦ μεγάλου σοφοῦ ὡς "*ἁπτόμενον μέτρα καὶ ἀποσβεννύμενον μέτρα*" - δηλαδὴ "ἀνάπτει", ἀνάβει μὲ μέτρο, καὶ σβήνει μὲ μέτρο. Τὴν ἰδέα αὐτὴ τὴν ἔχει καταγράψει ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα στὴν ἀρχαιοτάτη λέξι γιὰ τὰ ἄστρα, ποὺ τὰ ὀνομάζει "**τείρεα**" - ἐκ τοῦ ρήματος *τείρω* =φθείρω. Ἐγνώριζε ὁ σοφὸς ἄγνωστός μας ὀνοματοθέτης ὅτι καὶ τὰ ἄστρα πεθαίνουν, σβήνουν, φθείρονται... **"τὰ τείρεα τείρονται"!**

Τὰ οὐράνια σώματα κινοῦνται μὲ κινήσεις ἑλικοειδεῖς. "*Πάντας γὰρ τοὺς κύκλους των* -οἱ ἀστέρες- *στρέφουσιν ἕλικα*".[13α] Ὁ Ἀριστοτέλης ὁμιλεῖ[14] διὰ "*κινήσεις καὶ ἕλικας τοῦ οὐρανοῦ*"· ἐκ τοῦ ρήματος *ἑλίσσω* = στρέφω πέριξ, ἐπὶ πάσης κυκλοτεροῦς κινήσεως. Ὁ Νόννος[15] χρησιμοποιεῖ τὴν ἔκφρασι "*ἕλιξ δρόμος*". Ἄρα ἡ λέξις **ἡλικία** ποὺ σημαίνει 1) χρόνος, ἐποχή, χρονικὴ περίοδος ("*πολλαῖς ἔμπροσθεν ἡλικίαις*"[16]) καὶ 2) χρόνος ζωῆς, δηλαδὴ "ἡλικία" ὅπως λέμε σήμερα ("ἑλικιὰ" προφέρει συχνὰ ὁ λαὸς) **ἐμπεριέχει τὴν γνῶσιν τοῦ ἡλιοκεντρικοῦ συστήματος πολὺ πρὸ καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀριστάρχου τοῦ Σαμίου.**

"*Ἀρίσταρχος ὁ Σάμιος ὑποτίθεται* (=θεωρεῖ) *τὰ μὲν ἀπλανέα τῶν ἄστρων καὶ τὸν ἅλιον* (=ἥλιον) *μένειν ἀκίνητον, τὰν δὲ γᾶν περιφέρεσθαι περὶ τὸν ἅλιον*..." (Ἀρχιμήδους Ψαμμίτης)

Καί,

ὁ Πλούταρχος διευκρινίζει[17] ὅτι "*ἡ γῆ ἰλλομένη περὶ τὸν πόλον... καὶ στρεφομένη καὶ ἀνειλουμένη... ὡς ὕστερον Ἀρίσταρχος ὁ Σάμιος... ἀποδεικνύει.*" "*Ἐξελίττεσθαι κατὰ λοξὸν κύκλον τὴν γῆν, ἅμα δὲ καὶ περὶ τὸν αὐτῆς ἄξονα δινουμένην.*" (Ἀρίσταρχος)

Ἄρα ἡ ἐρώτησις "ποίας ἡλικίας εἶσαι" (ἢ "τί ἑλικιὰ ἔχεις;") ἐν τῇ οὐσίᾳ σημαίνει πόσες φορές, ἀπὸ τῆς γεννήσεως, ἔχεις ἑλιχθῆ πέριξ τοῦ ἡλίου. Διότι,

13. Πλουτάρχου Ἠθικά, 955 Ε. -13α: Τίμαιος Πλάτ. 3913.
14. Μετὰ τὰ Φυσικὰ 998α
15. Διονυσιακὰ 2.263
16. Πλουτ. Περ. 27
17. Πλάτ. ζητήμ. 8

"οἱ πλανώμενοι ἀστέρες... **ἕλικα** περιφέρονται"

ὅπως γράφει καὶ ὁ Εὔδοξος.[18]

Ἡ **ἡλικία** εἶναι ἕλιγμα, ἑλιγμός, περιελιγμὸς - "*ποσάκις εἱλίχθη τις, ἐλήλικται, πέριξ τοῦ ἡλίου.*" Ἡ ἡλικία εἶναι ἕλιξ → εἷλιξ → ἧλιξ, ἤτοι περιφορὰ γύρω ἀπὸ τὸν ἥλιον. Ὁ "*ἑλικίας*" λέγεται ἐπὶ κυκλικῆς κινήσεως, καθὼς "*ὁ Οὐρανὸς σφαιρηδὸν ἑλίσσεται...*" ὅπως καθορίζουν καὶ τὰ Ὀρφικά, καὶ ὄχι μόνον...

- "αἰών... *ἑλίσσων* βίου πόρον..." (Πίνδ. Ἰσθμ. 8.30)
- "Τεταγμέναι κινήσεις τῶν ἄστρων... τῶν κατὰ λοξοὺς κύκλους *εἱλουμένων...*" (Ποσειδώνιος, Frg. 255)
- "Οὐρανὸς *εἱλούμενος* ἀεί... συγκαθέλκεται ἡ τῶν ἀπλανῶν σφαῖρα." (Ὅμηρ. Προβλ. Ἡράκλειτος 36.3)
- "... ἄστρων πυκνὰς ἀμφιδρόμους[19] *ἕλικας..*"

*

Ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ πῦρ.

Ἀπὸ τὸ πῦρ, κατάγεται καὶ ὁ "**πυρός**", ἡ κριθή, ὁ σῖτος - ἡ τροφὴ ποὺ συντηρεῖ τὴν θερμοκρασία τοῦ σώματος καὶ τὴν ζωή. *πύρινος* =πυρώδης, *πύρινος* =σίτινος - Γι' αὐτὸ λέγεται καὶ "**ζειά**". Ζωὴ καὶ ζειά: ἀπὸ τὸ ζέω, τὸ ζεσταίνω. "*πυροί τε ζειαὶ*" (Ὀδύσ. δ, 604) "*ζειὰ* =κριθή, *παρὰ τὸ ζέειν, ἤγουν ἡ τοῦ ζέειν ἡμᾶς αἴτιος, ἤγουν τοῦ ζῆν.*" Πράγματι, σήμερα τὴν τροφή μας τὴν μετρᾶμε σὲ "θερμίδες". Θέρμινες τροφὲς ποὺ μᾶς χαρίζει ἡ γῆ, ἡ ὁποία μᾶς *φέρβει* =μᾶς τρέφει. Τὸ ρῆμα *φέρβω*, σχετικὸν καὶ αὐτὸ μὲ τὸ *θέρω* = θερμαίνω ("*πάϊν* (=παῖδα) -ἐν- *ἀγκάλαις φέρβεις*").

"*Καὶ τῆς ἡλιακῆς θερμασίας τῆς σφοδρᾶς, ἰσχυροτέραν οἱ* ***πυροὶ*** *δύναμιν ἔχουσιν...*" γράφει ὁ Γαληνὸς εἰς τὸ Περὶ Φυσ. Δυνάμ. (2.56).

Θερμίδες, καύσεις, πῦρ.... → *πυρὸς* = ἡ βασικὴ τροφὴ τοῦ ἀνθρώπου, τὸ στάρι.

Πῦρ εἶναι καὶ ὁ **αἰθήρ**, ὁ εὑρισκόμενος παντοῦ ἔξω τῆς ἀτμοσφαίρας, τὸ "ἕτερον πῦρ" τῶν Πυθαγορείων (τὸ 5ον στοιχεῖον, ἡ *πεμπτουσία*). "*Αἰθέρα καλοῦμεν στοιχεῖον ἕτερον τῶν τεττάρων, ἀκήρατον* (=ἀνώλεθρον) *καὶ θεῖον*". (Ἀριστοτ. Περὶ Κόσμου 2) Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *αἴθω* =καίω.

αἰθὴρ =ἐμπυρισμός, ἐπεξηγεῖ ὁ Ἡσύχιος. Πῶς καὶ ἀπὸ πότε γνωρίζει ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ὅτι πέραν τῆς γηίνης ἀτμοσφαίρας ὁ "*αἰθὴρ*" "*αἴθει*"; καίει; (αἴθω, ἐτυμολογικῶς, παρὰ τὸ δαίω (=καίω) -ἐξ οὗ καὶ ἡ δὰς -Ε.Μ. *δαίω* καὶ κατὰ τροπὴν *αἴδω* καὶ δι' ἐναλλαγῆς τῶν ὀδοντικῶν δ, θ, →*αἴθω*).

"*Ὁ γὰρ λεγόμενος* ***αἰθὴρ*** *παλαιὰν εἴληφε τὴν προσηγορίαν,*
ἥν Ἀναξαγόρας μὲν τῷ ***πυρὶ ταυτὸν*** *ἡγήσασθαί μοι δοκεῖ σημαίνειν·*
τά τε γὰρ ἄνω, πλήρη πυρὸς εἶναι, κἀκεῖνος τὴν ἐκεῖ δύναμιν, αἰθέρα καλεῖν ἐνόμισεν,
τοῦτο μὲν ὀρθῶς νομίσας..." (Ἀριστοτέλους Μετεωρολογικὰ Α33 9β)

*

Ἡ λέξις **κλῖμα** ἐμπεριέχει τὴν γνῶσιν τῆς σφαιρικότητος τῆς γῆς. Παράγεται ἐκ τοῦ ρήματος κλίνω =γέρνω, στρέφω. Τὸ Λεξ. Lid. Scott τὸ ὁρίζει ὡς "*κατωφέρεια τῆς γῆς ἀπὸ Ἰσημερινὸν πρὸς πόλους*". Ἡ πρώτη ἔννοια τῆς λέξεως "κλῖμα" εἶναι τόπος γῆς. "*Εἰς κλῖμα* (=τόπον) *γαίης Ἰνδώης*" γράφει ὁ Νόννος εἰς τὰ Διονυσιακὰ (17, 379).

«Ἡ λέξις **κλῖμα** παράγεται ἀπὸ τὴν λέξιν "*κλίσις*". Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἀστρονόμοι ὠνόμαζαν "κλίσιν" ἑνὸς σημείου τῆς Γῆς, τὴν γωνίαν τὴν σχηματιζομένην ὑπὸ τῆς κατακορύφου τῆς διερχομένης διὰ τοῦ σημείου τούτου, μετὰ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἰσημερινοῦ... ἡ γωνία αὕτη εἶναι τὸ γνωστὸν γεωγραφικὸν πλάτος... ἕν ἐκ τῶν κυριωτέρων κλιματικῶν χαρακτηριστικῶν ἑνὸς τόπου.»[20]

Κλῖμα· "*μέρος τι τοῦ κόσμου*" -καθορίζει ἐπιγραμματικὰ ὁ Ἀμμώνιος.

*

18. Τέχνη Ἀστρονομίας (Ars Astronomica, 18.7)
19. ἀμφίδρομος = ὁ τρέχων περί...
20. Ἀν. Ἀθανασιάδης καθηγ. Μαθηματικός.
21. Πρβλ. καὶ τὸν στίχο τοῦ Εὐριπίδου (Ἑκάβη 940): "ἀπὸ γᾶς Ἰλιάδος **ὥρισε**" = ἀπὸ τὴν γῆ τοῦ Ἰλίου μὲ **χώρισε**.

Ἡ δὲ λέξις "**ὥρα**", διὰ προφορᾶς τῆς δασείας,[21] ἀποκρυπτογραφεῖ τὴν ἔννοιά της: "*ὥρα*" στὴν οὐσία εἶναι "*χώρα*", *χῶρος*. Τὸ ποῦ ἀκριβῶς εὑρίσκεται ἡ γῆ εἰς καθωρισμένην στιγμήν, ἐν σχέσει μὲ τὰ ἄλλα οὐράνια σώματα. Τὴν ἔννοια αὐτὴ τὴν ἐκφράζει ὁλοφάνερα ὁ Ἀνακρέων εἰς τὸ ποίημά του "Εἰς Ἔρωτα", ὅταν μᾶς περιγράφει πότε "τοῦ ἐκτύπησε ὁ Ἔρως τὴν πόρτα":

"*Μεσονυκτίοις πόθ' ὥραις, στρέφεται ὅτε Ἄρκτος ἤδη κατὰ χεῖρα τὴν Βοώτου...*" (=κατὰ τὴν ὥρα τοῦ μεσονυκτίου, ὅταν στρέφεται ἡ Ἄρκτος πρὸς τὴν χεῖρα τοῦ Βοώτου), τότε ὁ "*Ἔρως ἐπισταθεὶς ἔκοπτε* (=ἐκτυποῦσε) *ὀχῆας θυρῶν...*"

Γι' αὐτό ἀκριβῶς ἡ κάθε *χώρα* ἔχει τὴν δική της **ὥρα:** χωρόχρονος. "*Ζήνων ἔφησε χρόνον εἶναι κινήσεως διάστημα*" = ὁ Ζήνων εἶπε ὅτι ὁ χρόνος εἶναι διάστημα κινήσεως.

Οἱ δὲ ὡρονόμοι, ὡροσκόποι, ὁρίζουν: "*ὥρα =βαθμὸς ὕψους ζωδίου κατὰ τὴν γέννησιν τινός...*"

*

Ἄς ἀσχοληθοῦμε ὅμως λίγο καὶ μὲ τὸν ἄνθρωπο. Δὲν θὰ χρονοτριβήσουμε στὴν ἐτυμολογία του. Ὑπάρχουν πολλὲς ἐκδοχές. Θὰ τὶς ἐξετάσουμε ἀργότερα, στὴν εἰδικὴ σελίδα γιὰ τὸν "ἄνθρωπο". Ὁ Σωκράτης, στὸν "Κρατύλο", ἀναφέρει ὅτι ἦταν ὁλόκληρη φράσις ἡ ὁποία συνεπτύχθη εἰς ὄνομα: "*ὁ ἀναθρῶν ἅ ὄπωπε*" (=ὁ ἀναθωρῶν ὅσα εἶδε). Τὸ Ε.Μ. προσθέτει καὶ τὴν ἐκδοχὴ "*ὁ ἄνω θρώσκων*". Θὰ ἔλεγα ὅτι μέσα ἀπὸ τὴν σοφία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, πιθανὸν νὰ εἶναι καὶ τὰ δύο: *ὁ ἄνω θρώσκων καὶ ἀναθρῶν ἅ ὄπωπε*, ἀλλὰ καὶ ἄλλα πολλά...

Μιλώντας γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ἐντυπωσιακὲς εἶναι οἱ ἐκφράσεις "ἀνθρώπινος **τύπος**" ("*Ἱππομέδοντος μέγας τύπος*") καὶ "ἀνθρώπινος **χαρακτὴρ**" ("*χαρακτὴρ ἐμπέφυκε σώματι*"). Οἱ ἔννοιες τῶν λέξεων "**τύπος**" καὶ "**χαρακτὴρ**" (ἑλληνικὰ σὲ ὅλες τὶς γλῶσσες) ὑποδεικνύουν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει *τετυπωμένες* καὶ *ἐγχάρακτες* τὶς διάφορες σωματικὲς καὶ πνευματικές του ἰδιότητες, διὰ τῶν ὁποίων διακρίνεται ἀπὸ κάθε ἄλλο πρόσωπο. Μ' ἄλλα λόγια εἶναι **ἔν-στικτες**, **χαραγμένες**, σημαδεμένες ἐντός. Ἡ Ἐπιστήμη σήμερα τὸ ἐπιβεβαιώνει διὰ τοῦ DNA καὶ διὰ τοῦ ὅρου "**γονότυπος**".

"*Χαρακτὴρ ἐμπέφυκε σώματι*".
Εἰκόνα ἠλεκτρονικοῦ μικροσκοπίου τῶν ἑλικῶν DNA, μὲ μορφὴ "ἐγχάρακτον", ὅθεν "χαρακτὴρ".*

Τὸ "ἔνστικτον" λέγεται καὶ "**ὁρμέμφυτον**", ἔμφυτη ὁρμή. ὁρμέμφυτος = ἐνστιγματικός.

Ἡ λέξις **τύπος** παράγεται ἐκ ρ. *τύπτω* καὶ δηλώνει τὸ κτύπημα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ κτυπήματος. Δηλώνει ἐπίσης τὴν μορφὴν τοῦ ἀνθρώπου, τὸν χαρακτῆρα, τὸ ποιὸν αὐτοῦ. Ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ "**χαρακτὴρ**", ἐκ τοῦ ρ. χαράσσω = ἐγχαράττω, γράφω.

Ἐν γένει "*τύπος*" = τυπικὰ χαρακτηριστικὰ μεταβιβαζόμενα ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν.

Γράφει ὁ Ἀρτεμίδωρος: "*τύπους ἐν τῇ συνηθείᾳ καὶ τὰ τέκνα καλοῦμεν*". (Ὀνειροκριτικόν, 2.45)

*

* Ἀπὸ τὸ Βιβλίον Biology of microorganisms, Thomas P. Brock, Pr. -Hall Inc.

Τυπικὴ εἰκόνα (ἀπὸ ἠλεκτρονικὸ μικροσκόπιο) κυττάρου (blu green algal cell) μὲ ὁρατὲς "ἔνστικτες" τὶς "πληροφορίες" του.*

Ἐντυπωσιακὴ εἶναι ἐπίσης ἡ βαθύτερη σημασία τῆς λέξεως "**ὄνειρο**" ἢ "**ὄναρ**", ἀπὸ τὸ ρῆμα *ὀνῶ, ὀνίνημι*, ποὺ σημαίνει ὠφελῶ. "*Πολλοὶ ἐκ τῶν ὀνείρων ὠφελήθησαν*" γράφει τὸ Ε.Μ. - "*ὄνειαρ*" σημαίνει βοήθημα. Τὸ ὄνειρον ὠφελεῖ, ἀπελευθερώνοντας ὑποσυνείδητες ἐπιθυμίες ἢ φόβους, βεβαιώνουν οἱ σημερινοὶ ψυχολόγοι. Εὐεργετικὸ εἶναι καὶ τὸ νὰ "κάνουμε ὄνειρα", δηλαδὴ σχέδια γιὰ τὸ μέλλον...

Καὶ ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης σχολιάζει: "*ψυχῆς ἀγαθὸν τὸ ὄνειρον*".

*

Καὶ ἐρχόμαστε στὴν τρίτη κατηγορία λέξεων, τῶν ὁποίων ἡ δημιουργία καὶ ὕπαρξις φανερώνουν πολιτισμένα ὄντα καὶ πολιτισμένη κοινωνία. Μὲ τάξι, κανόνες συμπεριφορᾶς καί, κυρίως, καθαριότητα. Εἶναι οἱ **ΛΕΞΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ.** "*Νῦν δὲ ζάπεδον* (=δάπεδον) *καθαρόν, καὶ χεῖρες ἁπάντων -καθαραὶ- καὶ κύλικες...*", διαβάζουμε στὴν Α' Ἐλεγεία τοῦ Ξενοφάνους ποὺ ἀναφέρεται σὲ Συμπόσιο. Διότι ὁ ἐλεύθερος ἄνθρωπος "*καὶ περὶ ἐσθῆτα ἐστὶ καθαρός, καὶ περὶ οἴκησιν*".[22]

Γιὰ τὴν ἔννοια "καθαρίζω δι' ὕδατος", "πλένω", ὑπάρχουν πολλὲς λέξεις.

— Τὸ ρ. **πλύνω**, κυριολεκτικῶς, σημαίνει πλένω ἐνδύματα ἢ καὶ ἀντικείμενα. (Ἐξ οὗ τὰ σημερινὰ "πλυντήρια" καὶ τὰ παλαιότερα "πλυσταριά", ἡ "πλύστρα" κλπ.)

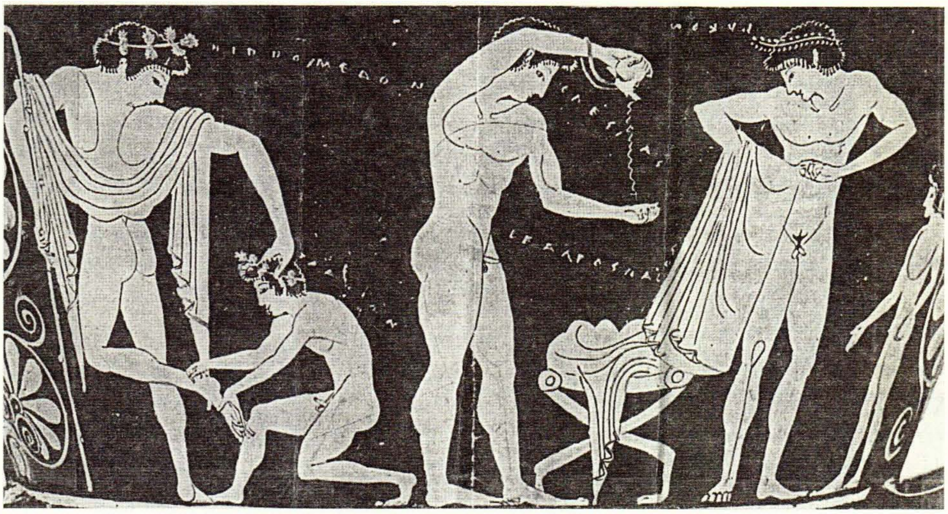
— **νίπτω** ἢ **νίζω** σημαίνει πλένω μέρος τοῦ σώματος. (Ἐξ οὗ "νιπτήρ", "ποδονιπτήρ"). Ὁ Πολυδεύκης εἰς τὸ "Ὀνομαστικὸν" καταγράφει: "*νίψασθαι τὸ πρὸ τῆς τροφῆς, ἀπονίψασθαι δὲ μετὰ τὴν τροφήν*". Τὸ δι' αὐτὴν τὴν χρῆσιν ὕδωρ ἀπεκαλεῖτο "*χέρνιψ*", ἐκ τοῦ "*χεῖρας νίπτω*". Ὑπάρχει καὶ εἰδικώτερον ρῆμα *χερνίπτομαι* =πλένω τὰ χέρια μου, κυρίως πρὸ τῆς θυσίας (Ἰλ. Α 449). Ἡ μετὰ τὸ δεῖπνον διδομένη κύλιξ (=ποτήρι, ἐξ οὗ κυλικεῖον) ὠνομάζετο *μετανιπτρίς*. Ὁ Δρόμων ὁ κωμικὸς περιγράφει: Ἐσπεύδαμε γιὰ τὸ φαγητὸ καὶ ὁ παῖς (= ὁ μικρὸς δοῦλος) περιεῖλε τὰς τραπέζας, ἐπέχων νίμματα καὶ **ἀπενιζόμεθα** καὶ λαβόντες τοὺς στεφάνους ἐστεφανούμεθα.[23] ("Ψάλτρια" 20)

— **κλύζω** = βρέχω, ἀποπλύνω. Διευκρινίζει ὁ ἀρχαῖος σχολιαστής: "*πλῦναι ἐσθῆτα, νίψαι πρόσωπον ἢ ἄκρα, κλύσαι ποτήριον ἢ ἀγγεῖον*". Ὁ δὲ Πολυδεύκης εἰς τὸ Ὀνομαστικόν: "*οἱ οἰνοχόοι τὰ ἐκπώματα ἐκπλυνόντων τε καὶ διανιπτόντων καὶ καθαιρόντων, καὶ τὰς φιάλας ἐπὶ τῶν δακτύλων ἄκρων ὀχείτωσαν* (=ἔφερον) *προσφέροντες τοῖς συμπόταις εὐλαβῶς*". (VI, 95 πρβλ. Ἡλιόδ. Αἰθ. VII, 27.2)

— **ἀποπροσωπίζομαι** σημαίνει "*τὸ ἀπονίπτεσθαι καὶ μᾶσθαι τὸ πρόσωπον*".

— **καταιονάω** (ἐτυμ.: κάτω, *κατὰ +ἀΐσσω* = κινῶ ὁρμητικὰ *+νάω*=ρέω) σημαίνει ἐπιχέω, καταβρέχω· "*καταιόνησις*" ἐλέγετο τὸ σημερινὸ ἀντιδάνειον "ντούς". "*Ἐν τῇ θερμῇ πυέλῳ* (=λεκάνη) *καταιωνηθέντες*".

22. T.L.G - Corpus Aristotelicus 1250a
23. Εἰς τὰ Συμπόσια ἔφερον στεφάνους εἰς τὴν κεφαλήν.

— Τὸ ρῆμα **λούω** σημαίνει πλένω ὁλόκληρο τὸ σῶμα. Εἶναι συγγενὲς τοῦ ρ. λύω, δηλαδὴ χαλαρώνω. "*Τὸ λουτρὸν* -ἢ λοετρὸν- *τοὺς μὲν συνδεδεμένους τὸ σῶμα καὶ σκληρούς, εὐκινήτους ποιεῖ καὶ ἐκλύει..*" (Ἀριστοτ. Προβλ. 873α) . Εἶναι *λύσις* ἀκαθαρσίας, γι' αὐτὸ *λῦμα* σημαίνει ρύπος.

(Ἐκ τοῦ λούω → λουτρόν, λουτήρ, λουτρών...).

— Τὸ ρ. **ἀπολυμαίνω** σημαίνει ἀποβάλλω τὰ λύματα, καθαρίζω, ἐξυγιαίνω. Τὸ λούομαι ὀνομάζεται καὶ **ὑδραίνομαι**· "*ὑδρηναμένη, καθαρὰ χροΐ εἵμαθ' ἑλοῦσα...*" (=ἐλούσθη καὶ ἐφόρεσε καθαρὰ ἱμάτια) γράφει ὁ Ὅμηρος ἀναφερόμενος στὴν Πηνελόπη (δ, 750). Ἐνῶ **πυριατήριον** εἶναι τὸ λουτρὸν δι' ἀτμοῦ.[24] Ἄλλως, **ἱδρωτήριον**. Καὶ **ἀγχριάνασθαι** = τὸ λούσασθαι (Ἡσύχιος).

—**Λουτρὼν** ὀνομάζεται τὸ ἰδιωτικόν, **βαλανεῖον** ἀποκαλεῖται τὸ δημόσιον λουτρόν.

Ὡς πρὸς τὸ βαλανεῖον (τὸ ὁποῖον μέσῳ τοῦ λατιν. "BALNEUM" ἐπέρασε σὲ ὅλες τὶς γλῶσσες ὡς BAGNO, BAÑO, BAIN, BATH, BAD) "*τινὲς λέγουσι παρὰ τὸ ἀποβάλλειν τὰς ἀνίας*" - (ἄρα τὸ ἴδιο σκεπτικὸ μὲ τὸ *λύω*), ἄλλοι ὅμως "*ἐκ τῶν βαλάνων τῶν καιομένων διὰ τὴν θέρμανσιν τοῦ ὕδατος*". -Ε.Μ.- "*Βαλάνους γὰρ ἔθος εἶχον ὑποκαίειν*" συμπληρώνει ὁ γραμματικὸς Χοιροβοσκός.

(**Σημ.:** Τὰ "βαλανεῖα", τὰ δημόσια λουτρά, εἶναι καθαρῶς ἑλληνικὴ καταβολή. Οἱ Ρωμαῖοι παρέλαβον ἐκ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐκ τῶν Ρωμαίων οἱ Βυζαντινοί. Ὁ Λ. Κάσσον (Τὸ ταξίδι στὸν Ἀρχαῖο κόσμο, ἐκδ. ΜΙΕΤ, σελ. 263) γράφει: "*τουρκικὸ λουτρό: τὰ λουτρὰ αὐτὰ ὀνομάστηκαν τουρκικὰ ἀπὸ τοὺς πρώτους ἄγγλους ἐπισκέπτες τῆς Κωνσταντινούπολης, οἱ ὁποῖοι βλέποντας τὰ "ρωμαϊκὰ" λουτρά... ἔβγαλαν τὸ συμπέρασμα πὼς ἦταν τουρκικὴ ἐφεύρεσις*".)

Τὸ ὅτι τὸ *λουτρὸν λύει* καὶ ἀποβάλλει τὰς ἀνίας, ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἀπὸ τὴν ὁμηρικὴ λέξι "*ἀσάμινθος*" ποὺ σημαίνει λουτήρ, "μπανιέρα". Λέγεται ἀσάμινθος ἐπειδὴ τὴν "*ἄσην*" τοῦ σώματος (δηλ. τὸ κακῶς ἔχειν, τὸν κορεσμόν, τὸν ρύπον) *μινύθει* = ἐλαττώνει, ἀφαιρεῖ. (Ε.Μ.)

Καὶ προκαλεῖται "ἔκλυσις ἀνίας", ἀναψυχή. Ὅμηρος: "*λοεσσάμενος τε, τεταρπόμενός τε φίλον κῆρ*" (ο, 310) (=ἐλούσθηκε καὶ ἔτερψε τὴν καρδίαν του). "*ἐς ἀσάμινθον ...* -ὕδωρ- *κατὰ κρατός τε καὶ ὤμων, ὄφρα μοι ἐκ κάματον θυμοφθόρον εἵλετο γυίων*" (=στὴν ἀσάμινθο νερὸ ἔπεφτε στὸ κεφάλι καὶ στοὺς ὤμους μέχρι ὅτου ἀφήρεσε τὸν θυμοφθόρον κάματον ἀπὸ τὰ μέλη του) -Κ, 358-. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι καὶ τὸ ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ὁ Διομήδης, ἐπιστρέφοντες ἀπὸ τὴν μάχη, πρῶτα "*τὸν ἱδρῶ τὸν πολλὸν ἀπενίζοντο θαλάσσῃ*" (Κ, 570) καὶ κατόπιν "*ἐς ἀσαμίνθους ἐυξέστους* (=καλοσκαλισμένες) *βάντες ἐλούσαντο*".

Ἄρα πράγματι, ἡ *ἀσάμινθος*, τὴν *ἄσην* τοῦ σώματος *μινύθει*.

24. Ἀριστοτ. Προβλήματα

Ἡ **ἀσάμινθος**, ὁ **λουτήρ**, λέγεται ἐπίσης **λουτήριον**, **πύελος**[25] (δηλ. λεκάνη), **δεξαμενή**, **κάφα** (λακων.), **μάκτρα** (=μέγας λουτὴρ βαλανείου), **τεῦχος** (μτφ.), **ἔμβασις** (μτφ.) **δροίτη** (=ξύλινος λουτὴρ - "*ἀργυροτοίχου δροίτης*" -᾽Αγαμ. 1540), **ἐαρός**...

Τελικῶς, ἀφοῦ λουσθοῦν καὶ ἀλείψουν τὸ σῶμα τους, τότε μόνον παρακάθηνται εἰς τὸ δεῖπνον: "*Τὼ δὲ λοεσσαμένω καὶ ἀλειψαμένω λίπ᾽ ἐλαίῳ, ἐφιζανέτην δείπνῳ...*"

"*᾽Απρεπὲς ἥκειν εἰς τὸ συμπόσιον σὺν ἱδρῶτι πολλῷ καὶ κονιορτῷ*". (᾽Αριστοτ. Frg. 175. 1507).

ἀσάμινθος
«Ὅτι τὴν ἄσην (=κούρασιν) μινύθει (=ἐλαττώνει)»

☆

Πολιτισμένη λοιπὸν συμπεριφορά, πολιτισμένες πράξεις, ποὺ γεννοῦν λέξεις Πολιτισμοῦ. Λέξεις πολιτισμοῦ, ὅπως καὶ αἱ κατωτέρω λ.χ.:

νίτρον, σμῆ(γ)μα (=*σάπων*)· "*σμήματα ἰρινόμικτα*" = ἀρωματισμένα μὲ ἴριδα.

ὀδοντόσμηγμα (=*ὀδοντόπαστα*). Ὁ Γαληνὸς εἰς τὸ "Περὶ Συνθέσεως Φαρμάκων" δίδει συνταγὴν ὀδοντοσμήγματος ἢ ὀδοντοτρίμματος: "*κριθή, πόα, μαστίχη Χίου*". Γι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ Στράβων ἀπορεῖ καὶ διερωτᾶται ἐὰν κανεὶς μπορῆ νὰ θεωρήση ὅτι ζοῦν "*ἐν διαγωγῇ*", δηλ. ἐν πολιτισμῷ, οἱ Κάνταβροι καὶ οἱ ὅμοροι αὐτοῖς (διάφορα βαρβαρικὰ φῦλα) οἱ ὁποῖοι σμήχονται τοὺς ὀδόντας "*οὔρῳ ἐν δεξαμεναῖς παλαιουμένῳ*" (Γ' C165), δηλ. μὲ οὖρα ποὺ παραμένουν καὶ γίνονται "παληὰ" μέσα σὲ-εἰδικὲς πρὸς τοῦτο - δεξαμενές.(!)

ὀδοντοτριπτὴρ (=ὀδοντόβουρτσα).

ὠτογλυφὶς (πρὸς καθαρισμὸν τῶν ὤτων).

Ὡς ὀδοντογλυφίδες δέ, ἐχρησιμοποίουν πτερὰ καταλλήλως ὀξυμένα: "*μετὰ τὸ δεῖπνον, ἀεὶ πτερῷ διακαθαίρεσθαι τοὺς ὀδόντας.*" (Διόδ. Σικελ. 21.16.4)

᾽Επίσης: οἱ εἰδικώτερες λέξεις διὰ τὰ διάφορα **μάκτρα** (="πετσέτες", ἐκ τοῦ *μάσσω* =σφογγίζω): **προμάξιον, προσόψιον, χειρόμακτρον, χειρεκμάγειον, ποδόμακτρον, ρινόμακτρον, καψιδρώτιον** (="μανδήλιον"[26] ἐκ τοῦ *κάπτω* +*ἱδρώς*), **ὠμόλινον** (=μάκτρον ἐξ ἀκατεργάστου λινοῦ) κλπ... κλπ...

᾽Ιδιαιτέραν σημασίαν ἔδιναν εἰς τὴν περιποίησι τῆς "**κόμης**", καὶ αὐτὸ τὸ μαρτυρεῖ ἡ ἴδια ἡ λέξις, ἐκ τοῦ ρ. *κομέω*-κομῶ, περιποιοῦμαι ἰδιαιτέρως, κι αὐτὸ ἐκ τοῦ *κάμνω* = κοπιάζω, πασχίζω. Πρέπει νὰ ἔχης φθάσει σὲ πολὺ ὑψηλὸ σημεῖον πολιτισμοῦ γιὰ νὰ ὀνομάσης τὶς τρίχες τῆς κεφαλῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς γενειάδος, **κόμη**. "*κομᾷ τὴν κεφαλήν, ὅτι Ἕλλην, οὐ βάρβαρος*" ὑπογραμμίζει ὁ ᾽Απολλώνιος. - "*κομέειν: τὸ ἐπιμελείας ἀξιοῦν*".[27] "*κομᾶν... ἐλευθερίας σημεῖον*" γράφει ὁ ᾽Αριστοτέλης. Τὸ "κείρεσθαι χαίτας" ἀπεκαλεῖτο "*ἀνδραποδώδης θρίξ*". (=δουλικὴ τρίχα).

25. Κυρίως ὅπου τοὺς πυροὺς (=στάρια) πλύνουσι, πυρέλους τινὰς ὄντας ἐκβολῇ τοῦ ρ. πυέλους· πυοὺς δὲ λέγουσι καὶ δίχα τοῦ ρ τοὺς πυρούς. Εἰσὶ δὲ σκαφίδες ἐν αἷς λούονται· ᾽Εν ὑπομνήματι τῆς ᾽Οδυσσείας (XIX 553).
26. **μανδήλιον**, ἀντιδάνειον ἐκ τοῦ "μανδύας".
27. Περισσότερα περὶ κόμης, εἰς τὸ εἰδικὸν κεφάλαιον περὶ κτενισμάτων καὶ τριχῶν τῆς κεφαλῆς.

Κλείνοντας αὐτὴν τὴν ἀναφορά, στέκομαι ἰδιαιτέρως στὴν λέξι "**εὐνή**": εἶναι ἡ κλίνη καὶ ἰδιαιτέρως ἡ γαμήλιος, ἡ συζυγική. Ἀπὸ τὸ *εὖ* τὸ καλῶς καὶ τὸ ρ. *νέω* ποὺ σημαίνει ὄχι μόνον γνέθω, ἀλλὰ καὶ συσσωρεύω. Ἡ ε ὐ ν ὴ εἶναι καλοστρωμένη μὲ "εὔνητα", μὲ καλοϋφασμένα στρωσίδια, "*περιβολὲς καὶ ὑποβολὲς*" = πανωσέντονα καὶ κατωσέντονα (Ἀθήν. Β 48). ...*Ἐγκοίτια στρώματα, ἐγκοίμητρα... Προσκεφάλαια, πρόσκρανα, ὑπαυχένια, τυλεῖα, κνέφαλλα, ἐπαγκωνίδια, ἐπηρέσια*.. Κατὰ τὸν Ὅμηρον, "*ρήγεα*[28] *σιγαλόεντα*"= γυαλιστερὰ - "σατὲν" τὰ λέμε σήμερα..

Ἀπὸ τὴν "*εὐνὴ*" ἔχει μείνει ἡ τόσο μεγάλη σημασία, καὶ μάλιστα μὲ εἰδικὴ τελετή, ποὺ δίνουν οἱ Ἕλληνες μέχρι σήμερα στὸ "στρώσιμο τοῦ νυφικοῦ κρεββατιοῦ".

Ὅμως ὁ **πολιτισμὸς διαφαίνεται, ἀναφαίνεται**, καὶ μέσα ἀπὸ τὶς ποικίλες περιγραφὲς κοινωνικῆς συμπεριφορᾶς. Ἡ πολιτισμένη αὐτὴ στάσις, πολλὲς φορές, ἀφήνει τὰ ἴχνη της καὶ ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λεξιλογίου:

— "*γερούσιος οἶνος*", ὁ ἄξιος νὰ προσφερθῆ, τιμῆς ἕνεκεν, εἰς τοὺς γέροντας· ὅπως καὶ τὸ "γέρας" = βραβεῖον - τὸ καλλίτερον, τὸ τιμητικώτερον λάφυρον.

— "*γηροβοσκὸς*" ὁ υἱός, ὡς γηροκομῶν τοὺς γονεῖς του.

— "*ἱκέτης*", ὁ ἵκων (ἵκω =φθάνω) εἰς τὸ ἱερὸν καὶ ἐναγκαλιζόμενος τὸν βωμὸν τοῦ θεοῦ, ὡς ἄσυλον.

— "*ξενία*", τὸ ἱερὸν καθῆκον ὑποδοχῆς καὶ περιθάλψεως τῶν ξένων.[29]

Ἀρκεῖ καὶ μόνον νὰ μελετήση κανεὶς τὶς πρῶτες ραψωδίες τῆς Ὀδυσσείας (καὶ ὄχι μόνον), ὅπου περιγράφεται ἡ ὑποδοχὴ-**ξενία** τῆς Ἀθηνᾶς ἀπὸ τὸν Τηλέμαχο, καὶ τοῦ Τηλεμάχου ἀπὸ τὸν Νέστορα, καθὼς καὶ ἡ παράθεσις τοῦ γεύματος, γιὰ νὰ ἐντυπωσιασθῆ ἀπὸ τὸ ἐκλεπτυσμένο διαδικαστικὸ καὶ τῆς παραμικρῆς κινήσεως. Μέχρι λινὸ κεντητὸ ὕφασμα ἁπλώνει ὁ Τηλέμαχος στὴν πολυθρόνα, πρὶν καθίση ὁ ξένος του: "*ὑπὸ λῖτα πετάσας*". -α, 130-

Γι' αὐτὸ εἶναι ἀπαράδεκτον ποὺ οἱ διάφορες λεγόμενες "ὑπερπαραγωγὲς" ποὺ "γυρίζονται" μὲ θέμα τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσεια, παρουσιάζουν τοὺς Ἕλληνες σὰν ἡμιάγριους, μὲ "κόμη" ἀκτένιστη καὶ ρυπαρὴ (τί ὀξύμωρον σχῆμα στ' ἀλήθεια) νὰ τρῶνε μὲ τὰ χέρια καὶ μὲ τρόπο ἀπαράδεκτο. Ἀγνοοῦν οἱ φιλόλογοι σύμβουλοι αὐτῶν τῶν ὑπερπαραγωγῶν, ὄχι μόνον τὰ ὅσα εἴπαμε παραπάνω, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ τὶς λέξεις *κοχλιάριον, κοχλιώρυχος, λιστρίον, μύστρον, μυστίλη* κλπ; Δὲν ἔσκαβαν μὲ αὐτὰ τὰ ἀντικείμενα οἱ Ἕλληνες. Ἔτρωγαν. Καὶ μάλιστα ἔτρωγαν, ἀνάλογα μὲ τὶς τροφές, μέσα σὲ διάφορα "*πινάκια*" (=πιάτα). *Ὑπῆρχαν πίνακες κοῖλοι, ἐκπέταλοι* (=πλατεῖς), *ὕπτιοι, κυκλοτερεῖς*... Ὑπάρχουν τοὐλάχιστον 250 εἴδη ἐκπωμάτων, ποτηρίων, μὲ ἰδιαίτερη ὀνομασία τὸ καθένα..[30]

Μαχαιρίου γίνεται μνεία εἰς ἀπόσπασμα τοῦ Φερεκράτους: "*Μάχαιραν ἐνέθηκας;... ..ἀμάχαιρος ἐπὶ βόεια νοστήσω κρέα;*"[31] Καὶ στὰ συμπόσια ὑπῆρχε μάλιστα εἰδικὸν "*γραμματείδιον περιέχον ἀναγραφὴν τῶν παρεσκευασμένων φαγητῶν*" ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ἀθήναιος. ("γραμματείδον": μινὺ (=μικρὸ) πρόγραμμα, MENU PROGRAMME, τὸ γνωστό μας "μενού".).

Ὑπῆρχε καὶ εἰδικὸς κόπτης τῶν κρεάτων, ὁ "*δαιτρὸς*" (ἐκ τοῦ *δαίω* = τεμαχίζω, μοιράζω· *δαὶς* = ἡ μερίς, ἐξ οὗ οἱ "συνδαιτυμόνες"). Ἐφρόντιζαν δέ, ὥστε τὰ παιδιά, ἀπὸ μικρὴ ἡλικία, νὰ μαθαίνουν νὰ τρώγουν συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας τῆς καλῆς συμπεριφορᾶς. Γράφει ὁ Πλούταρχος: "*Τῇ δεξιᾷ λαμβάνειν τοῦ ὄψου (=τροφὴν) τοὺς παῖδας διδάσκομεν, τῇ δὲ ἀριστερᾷ κρατεῖν τὸν ἄρτον*". (Περὶ Τ. 5.699)

28. **ρήγεα** ="σινδόνια". ἐκ τοῦ ρήγνυμι -κομμένο τεμάχιον ὑφάσματος. Ὅπως καὶ τὸ "ροῦχο". Πρβλ. "ἔπεσε στὰ ροῦχα". δηλαδὴ στὰ στρωσίδια, "κρεββατώθηκε".
29. **ξένος**: ἕλλην ἀπὸ ἄλλη πόλι- πᾶς μὴ ἕλλην→ ἀλλοδαπός, ἔπηλυς. Περισσότερα εἰς τὸ σχετικὸν Κεφάλαιον.
30. Θὰ παρατεθοῦν εἰς τὸ σχετικὸν Κεφάλαιον.
31. Πολυδεύκης χ, 89

᾿Αποσπάσματα ἀπὸ σχετικόν περὶ Καθαριότητος Κείμενον:

«...ἀμήχανον ἐστὶ (=δὲν γίνεται) ἀπὸ τοῦ τρώγειν, μὴ ρυπαρόν τι παραμένειν τοῖς ὀδοῦσι· διὰ τοῦτο πλῦνον τοὺς ὀδόντας. Διατί; ἵνα ἄνθρωπος ᾖς καὶ μὴ θηρίον, μηδὲ συίδιον (=χοιρίδιον, "γουρουνάκι"). ᾿Αμήχανον -καὶ τὸ- μὴ ἀπὸ τοῦ ἱδρῶτος καὶ τῆς κατὰ τὴν ἐσθῆτα συνοχῆς,[32] ὑπολείπεσθαί τι περὶ τὸ σῶμα ρυπαρόν, καὶ δεόμενον ἀποκαθάρσεως· διὰ τοῦτο -χρειάζεται- ὕδωρ, ἔλαιον, χεῖρες, ὀθόνιον (=λευκὸν λεπτὸν ὕφασμα), ξύστρα, νίτρον... -καὶ- ἡ ἄλλη πᾶσα παρασκευὴ πρὸς τὸ καθῆραι...
(Καὶ αὐτό, δηλαδὴ ὁ καθαρισμός, ἡ καθαριότης, πρέπει νὰ ὑπάρχουν),

ἵνα τὰ ἀνθρώπου ποιῇς (=διὰ νὰ φέρεσαι ὡς ἄνθρωπος) εἶτα ἵνα μὴ ἀνιᾷς τοὺς ἐντυγχάνοντας (=διὰ νὰ μὴν ἐνοχλῆς αὐτοὺς ποὺ συναντᾶς)...

῎Η, ἄπελθε εἰς ἐρημίαν, ἧς ἄξιος εἶ (=ποὺ σοῦ ἀξίζει), καὶ μόνος δίαγε κατόζων σεαυτοῦ. Δίκαιον γάρ ἐστι τῆς σῆς ἀκαθαρσίας, σὲ μόνον ἀπολαύειν...

...Τὸ σῶμα πλῦνον αὐτό, ἀπόσμηξον, ἵνα σε μηδεὶς ἀποστρέφηται... Τίς δὲ οὐκ ἐκτρέπεται (=δὲν ἀποφεύγει) ρυπαρὸν ἄνθρωπον, ὄζοντα, κακόχρουν;...

... -ἡ ὀσμὴ- ἡ ἐξ ἀθεραπευσίας ἔσωθεν ἐστί..." (᾿Επίκτητος φιλόσοφος, 4.11.11 κ.ἑξ.)

*

ΑΝΑΤΟΜΙΑ ΣΤΗΝ ΨΥΧΗ ΜΕ ΝΥΣΤΕΡΙ ΤΗΝ ΓΛΩΣΣΑ

Εἶναι τελικῶς σημαντικὸν ὅτι ὁ ῞Ελλην Λόγος ἀφοῦ ἐξερεύνησε, κατενόησε, ἐταξινόμησε τὸν ἔξω κόσμο, ἐστράφη ἔσω. Εἰς τὸ **ἐσ-μὶ** (=εἰμί, εἶμαι). ᾿Εστράφη εἰς τὴν αὐτογνωσίαν. Αὐτὸ ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν "συνωνύμων" (κατ᾿ ἐπίφασιν συνωνύμων, ἀφοῦ ὑπάρχουν λεπτότατες ἐννοιολογικὲς διαφορὲς οἱ ὁποῖες καθιστοῦν τὴν κάθε ἔννοια μοναδική- "*οἱ ῞Ελληνες ἔχουν μιὰ λέξι γιὰ κάθε τι*")... ποὺ καθορίζουν συναισθήματα, σκέψεις, διανόησι, ἰδιότητες... π.χ. 100 περίπου ρήματα μὲ τὴν ἔννοια "*κλαίω*", 150 περίπου γιὰ τὸ "ὁρῶ", δεκάδες λέξεις γιὰ τὴν ἔννοια "*ὑπερήφανος*", 30 περίπου γιὰ τὸν *εὐφυῆ*, γιὰ τὸν *εὐήθη*... γιὰ τὸν *ἀνδρεῖο* ἢ τὸν *δειλό*, γιὰ τὴν *εὐτυχία* καὶ τὴν *δυστυχία*, γιὰ τὴν *χαρὰ* ἢ τὴν *λύπη*... Γιὰ τὰ παντὸς εἴδους συναισθήματα. ᾿Αλήθεια, "*τί τὴν ἤθελαν αὐτὴν τὴν γλῶσσα*"; Τὴν ἀπάντησι τὴν δίνει ἴσως, λακωνικά, τὸ ἐν Δελφοῖς ἐπίγραμμα: ΓΝΩΘΙ ΣΑΥΤΟΝ. Καὶ ὁ ᾿Αριστοτέλης παρατηρεῖ: "*λέξεις ἔμψυχοι...*" (Frg.).

Θὰ κλείσωμε τὸ Προοίμιον αὐτὸ μὲ τὴν δέσμευσιν ὅτι εἰς εἰδικὸν Κεφάλαιον θὰ ἐξετασθοῦν οἱ ποικίλες **καταλήξεις** τῶν λέξεων τῆς ἑλληνίδος φωνῆς. Διότι **αἱ καταλήξεις εἶναι μικρὲς λεξοῦλες** (ἄλλοτε ἀκέραιες, ἀτόφυες, καὶ ἄλλοτε παράγωγες) οἱ ὁποῖες "*ἀνέπτυξαν καὶ ηὔξησαν τὴν ἐκφραστικὴ δύναμι τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης*" ὅπως ἔχει ἤδη παρατηρήσει καὶ ὁ Κ. Παλαμᾶς εἰς τὸ ἄρθρον του "Κριτικὴ καὶ Γλῶσσα". Θὰ διαπιστώσουμε δὲ ὅτι: ἀπὸ τὴν ρίζα καὶ τὸ θέμα, ἀπὸ τὰ προσφύματα καὶ ἐπιθήματα, μέχρι τὴν κατάληξι, ἡ ῾Ελληνικὴ Γλῶσσα **"τὸν Λόγον πρωταγωνιστὴν παρεσκεύασεν".**

32. δηλ. ἡ ἐσθὴς "συνέχει", συγκρατεῖ τὸν ἱδρῶτα.

Τοῦ ἀρχαίου λόγου φώτιζες τέλεια τὴν τρανοσύνη
μὲ τὴ δική σου τὴν καρδιὰ καὶ τὴ νοημοσύνη.
Καὶ μὲ τοῦ Λόγου ρύθμιζες συχνὰ τὴν ὀμορφάδα
τῆς γλώσσας ποὺ ἀρχαία καὶ νέα πάντα ζῇ,
εἶναι ἡ Ἑλλάδα.
(Κ. Παλαμᾶς)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἐξ ὅσων ἤδη ἀνεφέρθησαν εἰς τὸ Κεφάλαιον "*Ἐν εἴδει Προοιμίου*", ἔγινε φανερὸν ὅτι θὰ ἀσχοληθοῦμε μὲ τὴν Ἐτυμολογίαν.

Γράφει τὸ Ἐτυμολογικὸν τὸ Μέγα:

«**Ἐτυμολογία** ἐστὶ ἀνάπτυξις λέξεων, συμφώνων τῶν σημαινομένων, ἁρμόζουσα τῇ φωνῇ πρὸς τήν, τοῦ ὑποκειμένου πράγματος, πιθανότητα.
-Ἡ Ἐτυμολογία - γίνεται ἐκ τοῦ "εἰμί", τὸ σημαῖνον ὑπάρχω· → ὄνομα *ἐτὸς* = ὁ ὑπάρχων καὶ ἀληθής. Τὸ ἀληθὲς ὑπάρχει. Ἐκ τοῦ *ἐτὸς* → *ἔτυμος*, καὶ ἐκ τοῦ *λόγος*, γίνεται **ἐτυμολογία**, οἱονεὶ **ἀληθολογία**.»

Ἀναλύοντας λοιπὸν τὶς λέξεις (ἀνιχνεύοντας τὶς ρίζες, τὰ θέματα, τὰ προσφύματα, τὰ μόρια, τὶς καταλήξεις, τὶς προθέσεις κ.τ.τ.), κατανοοῦμε τὸ ἀρχικὸ νόημά τους: "*Ἐπὶ τὸ τηλαυγέστερον ἀχθεῖσαι, πολὺ φῶς παρέξονται πρὸς τὸ εὐκατάληπτον τῆς ἐν τῇ διανοίᾳ συνθέσεως*" - παρατηρεῖ ὁ γραμματικὸς Ἐρωτιανὸς (29.10). Δηλαδὴ τὸ τοῦ Πλάτωνος, "*Διάνοια καὶ λόγος ταὐτόν*".
Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς,

Ἀρχὴ σοφίας ἡ τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις
(Ἀντισθένης)

Ἐὰν ἐξαιρέσωμε τὴν ἠχοποίητον ὀνοματοποιίαν, "*ὀνοματοποιία δὲ ἐστὶ μίμησις λεκτικὴ ποιότητος ἤχου*" -Εὐστάθιος 1.51- (π.χ. πάταγος, κρότος, δοῦπος, βοή, ψίθυρος, θροῦς, μορμύρω, κελαρύζω κ.τ.τ., "*ὅπου ὠνοματοπεποίηται κατὰ μίμησιν τοῦ ἤχου*") ὁ Ἕλλην λόγος "*ἀδελφὸς ἐστὶν διανοίας*".[33] Ἡ λέξις πρέπει "*γνωρίμως νὰ παριστᾷ τὸ νοούμενον*",[34] ἀφοῦ "*σοφὸν τὸ σαφές*".[35]
"*Σαφήνεια δὲ ἐστὶ λέξις γνωρίμως παριστᾶσα τὸ νοούμενον*" (Ζήνων ὁ Κιτιεύς).
Ἔχει εἰπωθῆ ὅτι "*ὁ ὀρθολογισμὸς τῆς ἑλληνικῆς ἰδιοφυΐας ἔπλασε τὴν ὀρθορρήμονα ἑλληνικὴν γλῶσσαν*".
"*Ὀνόματος ὀρθότης ἐστὶν αὕτη, ἥτις ἐνδείξεται οἷον ἐστὶ τὸ πρᾶγμα*".[36]
"**Ὄνομα ὅμοιον τῷ πράγματι**· *ἀναγκαῖον πεφυκέναι τὰ στοιχεῖα ὅμοια τοῖς πράγμασι , ἐξ ὧν τὰ πρῶτα ὀνόματά τις συνθήσει*".[37]
Καὶ ὁ Ἀλκαῖος: "*ὡς λόγος ἐκ πατέρων ὄρωρεν*" (68). Ὁ λόγος τῶν προγόνων μας... "*Τῷ τοὺς πρώτους θεμένους τοῖς πράγμασι τὰ ὀνόματα, διὰ σοφίας ὑπερβολήν, ὥσπερ τινὰς ἀγαλματοποιοὺς ἀρίστους..... δι' εἰκόνων ἐμφανίσαι αὐτῶν τὰς δυνάμεις.*"[38] ... Δηλαδή: ... Αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι ἔθεσαν πρῶτοι τὰ ὀνόματα στὰ πράγματα, λόγῳ τῆς ὑπερβολικῆς τους σοφίας, ἔκαναν κάτι παρόμοιο μὲ αὐτὸ ποὺ κάνουν οἱ γλύπται οἱ ἄριστοι, οἱ ὁποῖοι ἀναπαριστοῦν μὲ εἰκόνες τὶς δυνάμεις τῶν πραγμάτων...

33. Φίλων
34. Ζήνων ὁ Κιτιεύς
35. Εὐριπίδης
36. Πλάτωνος Κρατύλος 428e
37. Ὡς ἄνω, 434
38. Δημόκριτος, 142. 1,14

Κάτι ἀνάλογο τονίζει καὶ ὁ Ἰσοκράτης εἰς τὸ "Περὶ Ἀντιδόσεως": "...*λόγος ἀληθής... ψυχῆς εἴδωλον ἐστί.*" (255). Τὸ ἴδιο καὶ ὁ Διογ. Λαέρτιος:[39] "*Φωνὴ ἀνθρώπου ἐστὶν ἔναρθρος καὶ ὑπὸ διανοίας ἐκπεμπομένη*". Ὁ Ὅμηρος διαρκῶς ὑπενθυμίζει ὅτι εἴμεθα "*γένος μερόπων ἀνθρώπων*", μεριζόντων τὴν ὄπα, τὴν φωνήν. Ὁ Ἕλλην ἄνθρωπος "*φωνὴν ἔναρθρον εἶχε καὶ λόγους ἤδει*" (=ἐγνώριζε). Μὲ τὰ ἐπακριβῶς σημαινόμενα δέ, ἀνέπτυξε τὶς τέχνες, τὴν φιλοσοφία, ἀλλὰ καὶ τὴν καθημερινὴ συνεννόησι, συνομιλία. Διότι "*μὴ σημαινόντων τῶν ὀνομάτων, ἀνῄρηται τὸ διαλέγεσθαι πρὸς ἀλλήλους, κατὰ δὲ τὴν ἀλήθειαν,* ***καὶ πρὸς ἑαυτόν***" -Δηλ. Ὅταν τὰ ὀνόματα, οἱ λέξεις, δὲν σημαίνουν κάτι τὸ συγκεκριμένο, ἀναιρεῖται τὸ διαλέγεσθαι πρὸς ἀλλήλους, ἀναιρεῖται καὶ ὁ ἐσωτερικὸς διάλογος **μὲ τὸν ἑαυτόν μας**.

Δὲν ὑπάρχει ἑλληνικὴ λέξις ποὺ (ἂν ξέρῃς νὰ τὴν διαβάσῃς, νὰ τὴν ἀνα-γνώσῃς σωστὰ) νὰ μὴ σοῦ φανερώνῃ, νὰ μὴ σοῦ φωνάζῃ, τὸ πρωταρχικό της νόημα. Εἶναι ἡ τέχνη νὰ διαβάζῃς μέσα στὶς λέξεις, τὸ ἀρχέγονο σκεπτικὸ τῆς δημιουργίας τους, τὸ ἀρχέγονο νόημα. Καμμία λέξις, στὰ ἑλληνικά, δὲν εἶναι συμβατική. Εἶναι ὅλες νοηματικές.

"Βαθύτερος ἐστὶ νοῦς ἐγκεκρυμμένος τοῖς ἔπεσιν" (=ὑπάρχει βαθύτερο νόημα κρυμμένο μέσα στὰ λόγια) ἐπισημαίνει καὶ ὁ Πλούταρχος εἰς τὸ "Περὶ Μουσικῆς" (1146 F). **Ὁ λόγος εἶναι συνάμα καὶ Λόγος**.

Ἡ κάθε ἑλληνικὴ λέξις εἶναι ἕνα πολύτιμο βιβλίο συμπεπυκνωμένης σοφίας. Ἐμπεριέχει ΕΝΕΡΓΕΙΑΝ λογικῆς. Πρέπει νὰ διασπασθῇ ὁ πυρὴν τῆς λέξεως, γιὰ νὰ ἐπακολουθήσῃ διάσπασις καὶ ἔκρηξις νοήματος. Πρέπει νὰ διαλυθῇ ἡ λέξις, νὰ ἀναλυθῇ εἰς *στέλεχος* καὶ εἰς *κατάληξιν*, νὰ μελετηθοῦν τὰ διάφορα *προσφύματα* καὶ *ἐπιθήματα*, ἀκόμη καὶ τὸ γεωμετρικὸ σχῆμα τῶν ἀρχεγόνων ("κεφαλαίων") γραμμάτων, ἀκόμη καὶ αἱ (χάριν τῆς μουσικῆς τοῦ λόγου) ἐπεμβάσεις (ἐπιφανειακὲς ἀλλοιώσεις), ὥστε νὰ ἀποκαλυφθῇ ὁ τέλειος βαθμὸς ὀργανώσεως τῆς πληροφορίας ἡ ὁποία ἐμπεριέχεται, παραμένει κωδικοποιημένη, μέσα στὶς ἑλληνικὲς λέξεις. Ἄλλο εἶναι τὸ *τί-θη-μι* (θί-**θη**-μι) ἄλλο τὸ *θέ-μα*, ἄλλο ἡ *θέ-σ-ις*, ἄλλο ἡ *ἐπί-θεσις*, ἄλλο ἡ *κατά-θεσις*, *ἔν-θεσις*, *πρόσ-θεσις*, *πρό-θεσις*, *σύν-θεσις*... *ἐκ-θεσις*, *ἐκ-θέ-της*, *ἐκ-θεσ-ιακ-ός*, *ἐκ-θε-τήρι-ον*.

Ἄλλο εἶναι ὁ *ἥλ-ιος*, ἄλλο ὁ *ἧλ-ιξ* (ἧλ-ικ-ς) ἄλλο ἡ *ἡλ-ικ-ία*, ἄλλο ὁ *ἡλ-ικ-ιακ-ός*, ἄλλο ὁ ἡλ-ικ-ιώ-της, ἄλλο ὁ συν-ομ-ήλ-ικ-ος, ἄλλο ὁ ἐν-ῆλ-ικ-ς (ἐνῆλιξ)...

[Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι νοηματική, εἰς τὴν Ἀρχαιότητα ἀπηγορεύετο ἡ χρῆσις ἀκρωνύμων, ἡ χρῆσις διακεκομμένων ἐλλιπῶν συλλαβῶν ἢ ὑποκοριστικῶν...].[40]

Κατόπιν ὑπεισέρχεται ἡ **Τέχνη ἡ Γραμματική**, ὥστε διὰ τῶν λέξεων νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ ὁμιλία:

"*Πᾶς λόγος μὴ ἀκριβῆ τὴν ὁμιλίαν ἔχων, ἀπαιδευσίας ἱκανὰ φέρει τεκμήρια... ἀναγκαῖον ἐστὶ ἀβαρβάριστον τὴν προφορὰν τῶν λόγων ποιεῖσθαι.. Μήτηρ γὰρ φιλοσοφίας καὶ ρητορικῆς γέγονε* ***Γραμματική***."[41]

Ἡ ἑλληνικὴ "Τέχνη Γραμματικὴ" κατανέμει, ταξινομεῖ καὶ καθορίζει:

* ΔΕΚΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΚΛΙΤΑ[42]

Ἄρθρον (ἐκ τοῦ ἀραρίσκω=συνδέω· πρβλ. "*ἄρθρωσις*"). "*Ἐγγινόμενα τὰ ἄρθρα σαφῆ ποιεῖ τὴν λέξιν*".

Ὄνομα Οὐσιαστικὸν (ἐτ. οὖσα, οὐσία)[43]

Ὄνομα Ἐπίθετον (ἐπὶ+τίθημι· τίθεται **ἐπὶ** τοῦ οὐσιαστικοῦ, μᾶς προσδιορίζει τὴν ποιότητα τοῦ οὐσισιαστικοῦ.)

Ἀντωνυμία (ἀντὶ +ὄνομα· τίθεται **ἀντὶ** τοῦ ὀνόματος: "*ἐγώ*", "*ἐκεῖνος*", "*ὅς*", κλπ.)

Ῥῆμα (ἐκ τοῦ εἴρω =ὁμιλῶ, ῥέω =λέγω) ("Ρῆμα δὲ ἐστὶ τὸ προσ-σημαῖνον χρόνον" Ἀριστοτέλης, Περὶ Ἑρμηνείας).

Μετοχὴ (διότι **μετέχει** τόσον τῆς ἐννοίας τοῦ ρήματος ὅσον καὶ τοῦ ἐπιθέτου:"*ὁ καπνίζων ἐπιβάτης*").

39. Ζήνων 55
40. Βλ. "Ἠλεκτρονικοὶ Ὑπολογισταὶ καὶ Ἑλληνικὴ Γλῶσσα", Λεων. Πολυχρονίου, Ἐκδ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ - Ἀθ. 1999, σλ. 63.
41. Ἡρωδιανὸς 294
42. Ἐκ τοῦ κλίνω =γέρνω. Μεταβάλλω τὸν ἀρχικὸν "ὄρθιον" τύπον δι' ἐνδεικτικῶν καταλήξεων.
43. Τὰ οὐσιαστικὰ διακρίνονται εἰς *συγκεκριμένα* (τὰ δηλοῦντα ἄνθρωπον ζῶον ἢ πρᾶγμα) καὶ εἰς *ἀφῃρημένα* (τὰ δηλοῦντα πρᾶξιν, κατάστασιν ἢ ἰδιότητα).

ΑΚΛΙΤΑ

Πρόθεσις (πρὸ + τίθημι· προτίθεται, προσδιορίζει, ἀλλὰ καὶ δημιουργεῖ σύνθετες λέξεις).
Ἐπίρρημα (ἐπὶ + ρῆμα· προσδιορίζει ἰδίως τὸ ρῆμα: "*ἀγαπῶ πολύ*", "*τρέχω γρήγορα*").
Σύνδεσμος (συνδέει ὀνόματα καὶ προτάσεις: *καί, ἤ, δέ, οὖν, διότι, ἵνα* κλπ.).
Ἐπιφώνημα (ἐπὶ + φωνὴ) *ὤ! οἴμοι! παπαί!*

* ΤΡΙΑ ΓΕΝΗ: Ἀρσενικόν, Θηλυκόν, Οὐδέτερον.[44]

Ὁ Διονύσιος ὁ Θρᾶξ διακρίνει καὶ "**κοινὸν γένος**" (ὁ-ἡ ἄνθρωπος, ὁ-ἡ θεός, ὁ-ἡ παῖς, ὁ-ἡ ἰατρὸς) καὶ **"ἐπίκοινον γένος"** (ὁ γονεύς, ὁ βροτός, ἡ ἀλώπηξ κλπ.)

[Σημ.: Ἡ λατινικὴ ὀνομασία διὰ τὸ "●οὐδέτερον" γένος, διετυπώθη ὅπως στὴν ἑλληνική, καὶ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς: *οὐδέτερον* (οὐδὲ +ἕτερον = οὔτε τὸ ἕνα οὔτε τὸ ἄλλο) → neutrum (ne+uter, νὴ+ἕτερον) ἐξ οὗ neutro, neutre, νετρόνιον κλπ.]

* ΤΡΕΙΣ "ΑΡΙΘΜΟΙ":

Ἑνικὸς (*ὁ παῖς*, 1 παιδὶ)
Δυϊκὸς (τὼ *παῖδε*, 2 παιδιὰ)
Πληθυντικὸς (*οἱ παῖδες*, πολλὰ παιδιὰ)

* ΠΕΝΤΕ ΠΤΩΣΕΙΣ[45] (ἀρχικῶς ὀκτώ):

Ὀνομαστική: Ἡ κατάλληλος πτῶσις διὰ νὰ ἀποδώση τὸ ὄνομα τινός. (Ὀνομάζεται καὶ "*εὐθεῖα*" ἢ "*ὀρθὴ*".)
Γενική: Πτῶσις ἡ ὁποία δηλώνει τὴν κατηγορίαν τοῦ εἴδους, τοῦ γένους. Ἀπεκλήθη ἐπίσης "κτητικὴ" ἢ "πατρικὴ" ˜πτῶσις. (π.χ. Ἀλέξανδρος *Φιλίππου*)
Δοτική: Ἐκφράζει ἀκριβῶς τὴν ἔννοιαν τοῦ "δίδειν", "δίδωμι *τινί* τι".
Αἰτιατική: Ἐκφράζει τὸ "αἰτιατόν", δηλοῖ τὸ πρόσωπον ἢ πρᾶγμα εἰς τὸ ὁποῖον μεταβαίνει ἀμέσως ἡ ὑπὸ τοῦ ρήματος δηλουμένη ἐνέργεια. (*αἰτιατὸν* = τὸ ἀποτέλεσμα, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ "*αἴτιον*").
Κλητική: Ἡ πτῶσις διὰ τῆς ὁποίας καλεῖ ἢ προσαγορεύει κάποιος κάποιον.

Ὑπῆρχαν τρεῖς ἀκόμη πτώσεις, οἱ ὁποῖες ἐξέλιπον:

Ἀφαιρετική: Πρὸς δήλωσιν αὐτοῦ ἐκ τοῦ ὁποίου ἀφαιρεῖται, λαμβάνεται κάτι. Συνεχωνεύθη μὲ τὴν Γενικήν.
Τοπική: Πρὸς δήλωσιν τῆς ἐν τόπῳ καὶ ἐν χρόνῳ στάσεως. Συνεχωνεύθη μὲ τὴν Δοτικήν. (Δοτικὴ τοπική).
Ὀργανική: Πρὸς δήλωσιν τοῦ ὀργάνου καὶ τῆς συνοδείας. Συνεχωνεύθη μὲ τὴν Δοτικήν. (Δοτικὴ ὀργανική).

(Ἀπὸ τὶς σημειώσεις τῶν παραδόσεων τοῦ καθηγητοῦ Γεωργίου Κουρμούλη)

* ΤΡΕΙΣ ΚΛΙΣΕΙΣ[46]

π.χ. (τελείως ἐνδεικτικῶς):
(Ἐκ τῆς Α' κλίσεως)
Ἑνικός: ἡ θάλασσ-α, τῆς θαλάσσ-ης, τῇ θαλάσσ-ῃ, τὴν θάλασσ-αν, ὦ θάλασσ-α

44. **οὐδέτερον:** ἐτυμ. οὐδὲ +ἕτερον, δηλ. οὔτε τὸ ἕνα οὔτε τὸ ἄλλο· οὐδὲν ἐκ τῶν δύο οὔτε ἀρσενικὸν οὔτε θηλυκόν.
45. **"πτῶσις":** ἐκ τοῦ πίπτω ("*λέγομεν πτώσεις διὰ τὸ πεπτωκέναι ἀπὸ τῆς εὐθείας*, Ἀμμώνιος). "ὀρθὴν δὲ -πτῶσιν- διὰ τὸ ἀρχέτυπον." Ὀνομαστική: ὀρθὴ πτῶσις.
46. **"κλίνω"**, **"κλίσις":** ἐκ τοῦ κλίνω =γέρνω, μεταβάλλω τὴν ὀρθὴν στάσιν εἰς πλαγίαν.

πληθ.: αἱ θάλασσ-αι, τῶν θαλασσ-ῶν, ταῖς θαλάσσ-αις, τὰς θαλάσσ-ας, ὦ θάλασσ-αι.

('Εκ τῆς Β' κλίσεως)

ὁ ἄνθρωπ-ος, τοῦ ἀνθρώπ-ου, τῷ ἀνθρώπ-ῳ, τὸν ἄνθρωπ-ον, ὦ ἄνθρωπ-ε.
οἱ ἄνθρωπ-οι, τῶν ἀνθρώπ-ων, τοῖς ἀνθρώπ-οις, τοὺς ἀνθρώπ-ους, ὦ ἄνθρωπ-οι.

('Εκ τῆς Γ' κλίσεως)

ἡ πόλ-ις, τῆς πόλε-ως, τῇ πόλ-ει, τὴν πόλ-ιν, ὦ πόλ-ι
αἱ πόλ-εις, τῶν πόλε-ων, ταῖς πόλ-εσι, τὰς πόλ-εις (πόλ-εας), ὦ πόλ-εις (πόλ-εες).

τὸ θέμα, τοῦ θέματος, τῷ θέματι, τὸ θέμα, ὦ θέμα
τὰ θέματα, τῶν θεμάτων, τοῖς θέμασι, τὰ θέματα, ὦ θέματα

* **ΧΡΟΝΟΙ, ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΘΕΣΕΙΣ ΡΗΜΑΤΩΝ**, μὲ ἄκρως ἐνδεικτικὲς καταλήξεις τοῦ α' β' γ' προσώπου Ἑνικοῦ, α' β' γ' προσ. Πληθυντικοῦ, καὶ ἐπὶ πλέον Δυϊκὸς ἀριθμὸς ρημάτων.

ΧΡΟΝΟΙ

'Ενεστώς: "'Ωνομάσθη οὕτω ἀπὸ τοῦ ἐνεστηκέναι καὶ παρεῖναι". (*λύω*)

Παρατατικός: "Τὸ ἔργον μετὰ παρατάσεως πέπρακται... παράτασιν εἶχε πολλὴν καὶ οὐ τετελεσμένην". (*ἔλυον*)

Μέλλων:[47] "Ὁ μετὰ τὸν ἐνεστῶτα ἐρχόμενος· τὸ πρᾶγμα μέλλει γενέσθαι". (*λύσω*)

'Αόριστος: "'Αόριστος προσηγορεύθη ἀπὸ τοῦ μὴ ὁρίζειν πότε τετελεσμένην ἔσχε τὴν πρᾶξιν". (*ἔλυσα*)

Παρακείμενος: "Δηλοῖ τὸ παρα-κεῖσθαι· τὸ μὴ πρὸ πολλοῦ χρόνου πεπρᾶχθαι τὴν πρᾶξιν. (*λέλυκα*- ἔχω λύσει). Ἡ πρᾶξις εἶναι "τετελειωμένη". (π.χ. "νενικήκαμεν" καὶ ὄχι "ἐνικήσαμεν")

Ὑπερσυντέλικος: "Λέγεται οὕτω ἐκ τοῦ πρὸ πολλοῦ συντελεσθείσης τῆς πράξεως· συντελικὸς γὰρ ὁ πεπληρωμένος". (*ἐλελύκειν* - εἶχα λύσει)

Τετελεσμένος Μέλλων: Ἡ πρᾶξις θὰ εἶναι τετελεσμένη, τετελειωμένη, σὲ κάποια μελλοντικὴ στιγμή. (*λελυκὼς ἔσομαι*, θὰ ἔχω λύσει).

ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ

Ὁριστική: Προτάσεις κρίσεως. Ἁπλῆ διαβεβαίωσις, παρατήρησις, ἑνὸς γεγονότος. Ἐπὶ ἀρνήσεως, συντάσσονται διὰ τοῦ "οὐ".

Ὑποτακτική:

Ἐνῶ ἡ Ὁριστικὴ βεβαιώνει ὁριστικὰ τὴν ὕπαρξι ἑνὸς γεγονότος ἢ μιᾶς καταστάσεως καὶ ὁρίζει συνήθως προτάσεις κρίσεως, ἡ Ὑποτακτικὴ ἐκφράζει τὴν ὑποκειμενικὴ βούλησι, τὴν ψυχικὴ διάθεσι ἡ ὁποία προτρέπει, ἀπαγορεύει, προσδοκεῖ, δεικνύει ὅ,τι ἀναμένεται ἢ πιθανολογεῖται νὰ συμβῆ εἰς τὸ μέλλον. Γενικῶς ἀναφέρεται εἰς τὸν μελλοντικὸ χρόνο, ἀφοῦ ἡ πρᾶξις οὔτε ἔχει συμβῆ οὔτε συμβαίνει τώρα. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἡ Ὑποτακτικὴ δὲν διαθέτει Μέλλοντα. Διαθέτει μόνον 'Ενεστῶτα, 'Αόριστο καὶ Παρακείμενο. Ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸν 'Ενεστῶτα καὶ τὸν 'Αόριστο εἶναι ὅτι ὁ 'Ενεστὼς δηλώνει διάρκεια (*θὰ ἤθελα νὰ διαβάζης περισσότερο*) ἐνῶ ὁ 'Αόριστος ἀναφέρεται σὲ κάποια ἀορίστου χρονικῆς διαρκείας ἐνέργεια (*θὰ ἤθελα νὰ διαβάσης περισσότερο αὐτὸ τὸ Κεφάλαιο*).

Ἐνῶ ἡ Ὁριστικὴ ὡς ἄρνησιν λαμβάνει τὸ "οὐ" (σήμερα τὸ "δὲν") ἡ Ὑποτακτικὴ στὴν ἄρνησι χρησιμοποιεῖ τὸ "μή", ὅπως καὶ σήμερα. π.χ.-*Ἃ ψέγομεν, ταῦτα μὴ μιμώμεθα. -Μὴ μοῦ ἀρνηθῆς τὴν χάρι ποὺ σοῦ ζητῶ.*

47. 'Ιδιαίτερα μνεία στὴν ἐτυμολ. ρίζα τοῦ "Μέλλοντος": **μεληδὼν** (=φροντίς) **μέλει μοι**, ὅθεν ἀγωνία καὶ φροντὶς περὶ τοῦ ἀδήλου καὶ ἀβεβαίου (μελλοντικοῦ) χρόνου. - **μέλλω**: πρόκειται νὰ πράξω.

Εὐκτική:

Ἡ Εὐκτική, ὅπως φανερώνει καὶ τὸ ὄνομά της, ἐκφράζει κυρίως εὐχή, ἱκεσία. Διακρίνεται εἰς τὴν κυρίως Εὐκτικὴ (*εὐχετικὴ*) καὶ εἰς τὴν "*δυνητικὴν*" ἡ ὁποία ἐκφράζει δυνατότητα ἢ καὶ ἀμβλύνει τὴν προσταγή.

"*ὦ παῖ, γένοιτο..*" "*λύοιμι τὰς ἀσκήσεις*" (*εὐχετική*)

"*βουλοίμην ἄν, τοῦτο γενέσθαι*" (*δυνητική:* Εὐκτικὴ +"ἄν"· βουλοίμην ἄν = θὰ ἤθελα)

Ἡ Ε ὐ κ τ ι κ ή , ἄν καὶ ἀναφέρεται (ὅπως καὶ ἡ Ὑποτακτική) γενικῶς εἰς τὸ μέλλον, ἐν τούτοις διαθέτει χρόνον Μέλλοντα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Ὑποτακτικήν. Μόνον ποὺ ὁ Μέλλων τῆς Εὐκτικῆς δὲν λαμβάνεται διὰ τὴν διατύπωσιν εὐχῆς. Χρησιμοποιεῖται κυρίως εἰς τὸν "πλάγιον λόγον", ὑπὸ ὡρισμένας προϋποθέσεις, λ.χ. τὸ ρῆμα τῆς κυρίας προτάσεως νὰ εἶναι χρόνου ἱστορικοῦ. Ἡ Εὐκτικὴ χρησιμοποιεῖται εἰς τοὺς "ὑποθετικοὺς λόγους", χρησιμοποιεῖται διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὸ ἀορίστως ἐπαναλαμβανόμενον εἰς τὸ παρελθόν. (*Ὁσάκις Κῦρος θύοι* =κάθε φορὰ ποὺ τυχὸν ὁ Κῦρος ἐθυσίαζε, ἢ ἔπρεπε νὰ θυσιάσῃ) κ.ἄ... Γράφει ὁ διάσημος ἑλληνιστὴς Fed. Krutwig Sagredo:

"*Αἱ Δυτικαὶ γλῶσσαι ἔχουν Γραμματικὴν ἡ ὁποία διαχωρίζει τὰ ρήματα βασικῶς εἰς δύο Ἐγκλίσεις: α) τὴν Ὁριστικὴν, δι' ὅσα ὁρίζει ὅτι πράγματι ὑπάρχουν καὶ β) τὴν Ὑποτακτικήν, δι' ὅσα εἶναι ἐπιθυμητὸν νὰ συμβοῦν.*

Ὅμως εἰς τὴν Κλασσικὴν Ἑλληνικὴν ὑπῆρχε καὶ ἡ Ἔγκλισις Εὐκτικὴ ἡ ὁποία ἐξέφραζε τὴν ὑποκειμενικὴν σκέψιν, τὴν εὐχήν, τὴν διευκρίνισιν τοῦ πιθανοῦ μέλλοντος: "λέγοιμι ἄν", "λέγοιμι κε"(κε= ἐάν, τυχόν)... Αὐτὸς ὁ τρόπος τοῦ ἐκφράζεσθαι δὲν ὑπῆρχε ποτὲ εἰς τὰς λεγομένας "Ἰνδοευρωπαϊκὰς" γλώσσας. Ἡ σημαντικὴ αὕτη ἔγκλισις ἔχει ρίζας πρωτοελληνικάς, πελασγικάς. Ἐὰν κάποιος μελετήσῃ εἰς βάθος τὴν λειτουργίαν τῆς Εὐκτικῆς, ἠμπορεῖ εὐκολώτερα νὰ κατανοήσῃ τὰς θεωρίας τῆς Συγχρόνου Φυσικῆς Ἐπιστήμης -FISICA NUEVA-. *Εἰς τὴν κλασσικὴν ἑλληνικήν, ἡ ἰδέα τῆς ροῆς τοῦ χρόνου δὲν ἦτο ὅπως εἰς τὴν λατινικήν. Δυστυχῶς ἡ Νέα Ἑλληνική, μὲ τὴν ἀπώλειαν τῆς Εὐκτικῆς, υἱοθέτησε "τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι" λατινικόν...*".

Ἡ λατινική, ἄν καὶ προσπάθησε νὰ μιμηθῇ σὲ ὅλα τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, ὅμως οὐδέποτε κατώρθωσε νὰ σχηματίσῃ ἔγκλισιν Εὐκτικήν. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ σανσκριτική.

Προστακτική:

Εἰς τὴν Προστακτικὴν ἡ πρᾶξις ἐμφανίζεται ὡς ἀπαίτησις, ὡς προσταγὴ τοῦ ὁμιλοῦντος, δίχως νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ θέλησις τοῦ προσταζομένου ἢ τὸ "δυνατὸν" τῆς πραγματοποιήσεως τῆς ἐντολῆς. Κατὰ συνέπειαν, ἡ Προστακτικὴ δὲν διαθέτει α' πρόσωπον. Τὸν ἑαυτόν μας δὲν τὸν προστάζομε, ἁπλῶς τὸν προτρέπομε διὰ τῆς Ὑποτακτικῆς: "ἄγωμεν..."

Στὶς ἀπαγορευτικὲς ἐντολὲς χρησιμοποιοῦμε τὸ ἀρνητικὸν "μὴ"+ἐνεστῶτα: "*μὴ ποίει*". Ἡ ἀπαγόρευσις ὅμως εἰς τὸν Ἀόριστον διατυποῦται μὲ τὸ "μή"+Ὑποτακτική: "*μή ποιήσῃς, μὴ λύσῃς*".

Ἀπαρέμφατον

Εἶναι ἕνα "ρηματικὸν οὐσιαστικόν": "*ἀπαγορεύεται τὸ καπνίζειν*" = ἀπαγορεύεται τὸ κάπνισμα. Ὀνομάζεται "Ἀπαρέμφατον" διότι δὲν παρεμφαίνει πρόσωπον καὶ ἀριθμόν.

Μετοχὴ Μετέχει Ρήματος καὶ Ἐπιθέτου. (βλ. Μέρη τοῦ Λόγου)

Τὰ Ρήματα ἔχουν τέσσαρες "**ΔΙΑΘΕΣΕΙΣ**":

Ἐνεργητική: Τὸ ὑποκείμενον ἐνεργεῖ καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐνεργείας του μεταβαίνει ἀλλοῦ. (π.χ. *λούω τὸν παῖδα*)

Μέση: Τὸ ὑποκείμενον ἐνεργεῖ καὶ ἡ ἐνέργειά του ἐπιστρέφει εἰς τὸ ἴδιον. (π.χ. *ἐγὼ λούομαι*).

Παθητική: Τὸ ὑποκείμενον παθαίνει *ὑπό τινος* ἄλλου - τὸ γνωστὸν "*ποιητικὸν αἴτιον*". (π.χ. *λούομαι ὑπὸ τοῦ κομμωτοῦ*).

Οὐδετέρα: Τὸ ὑποκείμενον οὔτε ἐνεργεῖ οὔτε πάσχει. (π.χ. *κοιμῶμαι*).

*

Τὰ ῥήματα τῆς ἑλληνικῆς κατατάσσονται εἰς τρεῖς Συζυγίας:

Βαρύτονα: τὰ τονιζόμενα ἐπὶ τῆς παραληγούσης (λύω, παίζω, αὐξάνω κ.τ.τ.)
Συνῃρημένα: (τιμάω-ῶ, ποιέω-ῶ, δηλόω-ῶ, διψήω-ῶ)
Τὰ λήγοντα εἰς -μι: δείκνυμι, ἵστημι, ἀπόλλυμι, ἐσμὶ (=εἰμὶ) κλπ. Ἡ κατάληξις **-μι** εἶναι παλαιὰ προσωπικὴ ἀντωνυμία σιγήσασα.

Διὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν χρόνων τῶν ῥημάτων, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔχει ἀναπτύξει (ἐκτὸς τῶν καταλήξεων) καὶ ἄκρως ἐνδεικτικὰ προθέματα: *συλλαβικὴ ἢ χρονικὴ αὔξησι καὶ ἀναδιπλασιασμό.*

Συλλαβικὴ αὔξησις

Τὰ ῥήματα τῶν ὁποίων τὸ θέμα ἀρχίζει ἀπὸ σύμφωνον, εἰς τὸν Παρατατικὸν καὶ Ἀόριστον τῆς Ὁριστικῆς λαμβάνουν συλλαβικὴν αὔξησιν (λύω, ἔλυον, ἔλυσα). Τὸ "ε" αὐτὸ (ἔ...ε...ε...), σὰν νὰ δείχνῃ τὴν ἀπόστασι ποὺ μᾶς χωρίζει ἀπὸ τὸν παρῳχημένο χρόνο.

Τὰ ῥήματα ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆεν λαμβάνουν αὔξησιν χρονικήν, τρόπον τινὰ "ποιοτικήν", ἐκτείνοντας τὸ ἀρχικὸ αὐτὸ φωνῆεν. (*Ἔκτασις* εἶναι ἡ μεταβολὴ βραχέος φωνήεντος εἰς μακρόν).

Χρονικὴ αὔξησις

α → η	ἀγοράζω	ἠγόραζον
	ἀγωνίζομαι	ἠγωνιζόμην
αι → ῃ	αἰσθάνομαι	ᾐσθανόμην
ε → η	ἐλπίζω	ἤλπιζον
ἢ		
ε → ει	ἔχω	εἶχον
ει → ῃ	εἰκάζω	ᾔκαζον
ο → ω	ὁρίζω	ὥριζον
	ὀρχοῦμαι	ὠρχούμην
οι → ῳ	οἰκίζω	ᾤκιζον
αυ → ηυ	αὐξάνω	ηὔξανον
ευ → ηυ	εὔχομαι	ηὐχόμην
ι → ι̱	ἱδρύω	ἵδρυον
υ → υ̱	ὑβρίζω	ὕβριζον

Ἀναδιπλασιασμὸς

Ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ Παρακειμένου. Εἶναι ἡ ἐπανάληψις τοῦ ἀρχικοῦ συμφώνου σὺν ἕνα ἔψιλον: λύω, *λέ-λυκα* - παιδεύω, *πε-παίδευκα* - γράφω, *γέ-γραφα.*

Ὁ Ὑπερσυντέλικος λαμβάνει ἐπὶ πλέον καὶ συλλαβικὴ αὔξησι.

Ἐνεστὼς	*Παρακείμενος*	*Ὑπερσυντέλικος*
λύω	**λέ**-λυκα	**ἐ-λε**-λύκειν
παιδεύω	**πε**-παίδευκα	**ἐ-πε**-παιδεύκειν
γράφω	**γέ**-γραφα	**ἐ-γε**-γράφειν

Ὅσα ῥήματα ἀρχίζουν ἀπὸ 2 ἢ 3 σύμφωνα, ἀπὸ σύμφωνον διπλοῦν ἢ ἀπὸ "ρ", δὲν λαμβάνουν ἀναδιπασιασμό, ἀλλὰ ἁπλῆ συλλαβικὴ αὔξησι.

π.χ.	σπείρω	ἔσπαρκα
	στρατεύω	ἐστράτευκα
	ζητῶ	ἐζήτηκα
	ῥίπτω	ἔρριφα

Τὰ ρήματα ὅμως ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆεν, προσλαμβάνουν "χρονικὴν αὔξησιν", δηλ. κατὰ κανόνα "μακραίνουν" τὸ ἀρχικό τους φωνῆεν ("ἔκτασις").
π.χ. ἀδικῶ, *ἠδίκηκα* - ὁμολογῶ, *ὡμολόγηκα*

Ἀξίζει ἐπίσης νὰ ἀναφερθῆ ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα δημιουργεῖ τὰ **Παραθετικὰ** (βαθμοὺς συγκρίσεως τῶν ἐπιθέτων καὶ τῶν ἐπιρρημάτων) μὲ ἰδιαίτερες καταλήξεις. π.χ.
ἐπίθετα: ὡραῖ-ος, ὡραι-ότερος, ὡραι-ότατος
ἐπιρρήματα: εὐκόλως, εὐκολώτερον, εὐκολώτατα.

Ἅπαντα τὰ ἀνωτέρω, βεβαίως, τελείως ἐνδεικτικῶς. Ὅπως ἐνδεικτικῶς θὰ ἀναφερθοῦμε και εἰς τὸ **ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟΝ**, ἀφοῦ
«.. *Καὶ ὁ περὶ συντάξεως λόγος χρειώδης τυγχάνει.*" (Ἡρωδιανὸς)

ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Ἡ ὀρθὴ πλοκὴ τῶν λέξεων καλεῖται σ ύ ν τ α ξ ι ς· δηλαδὴ οἱ λέξεις συντάσσονται, τάσσονται ἡ μία πλησίον τῆς ἄλλης, ὅπως ἀπαιτοῦν οἱ κανόνες τῆς γλώσσης μας. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, χάρι στὶς ἀκριβεῖς κλίσεις τῶν ῥημάτων, τῶν οὐσιαστικῶν, τῶν ἀντωνυμιῶν κλπ., μὲ τὶς ἄκρως ἐκδεικτικὲς καταλήξεις, παρουσιάζει μεγάλην ἐλευθερίαν εἰς τὴν σύνταξιν καὶ εἰς τὴν δομὴν τῆς προτάσεως. Δὲν εἶναι ἀναγκαῖον τὸ "κλασσικὸ" σχῆμα "Ὑποκείμενον -Ρῆμα- Ἀντικείμενον"[48] τῶν περισσοτέρων ξένων γλωσσῶν.

παράδειγμα: *Ὁ Πλάτων ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Σωκράτους.*
Ὁ Πλάτων ὑπῆρξε τοῦ Σωκράτους μαθητής.
Ὁ Πλάτων τοῦ Σωκράτους ὑπῆρξε μαθητής.
Τοῦ Σωκράτους μαθητὴς ὑπῆρξε ὁ Πλάτων
Ὑπῆρξε ὁ Πλάτων μαθητὴς τοῦ Σωκράτους... κλπ. κλπ.

Πρότασις εἶναι λόγος συντομώτατος μὲ ἁπλοῦν περιεχόμενον, τὸ μικρότερον τμῆμα εἰς τὸ ὁποῖον δύναται νὰ διαιρεθῇ ὁ λόγος. Τὰ σημεῖα τῆς στίξεως μᾶς βοηθοῦν νὰ διακρίνωμε καὶ νὰ κατατάξωμε τὶς προτάσεις προκειμένου νὰ τὶς ἀναλύσωμε. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μιᾶς φράσεως μέχρις ὅτου φθάσωμεν εἰς τελείαν στιγμήν, ἔχομεν μίαν **περίοδον**. Ἂν προηγῆται ὅμως ἢ ἀκολουθῆ "ἄνω τελεία", τότε λέγεται **κῶλον**. Περίοδος ἢ κῶλον, δύνανται νὰ περιέχουν μίαν ἢ καὶ περισσοτέρας προτάσεις.
Ὑπάρχουν προτάσεις ποὺ ἐκφράζουν ἀκέραιον καὶ αὐτοτελὲς νόημα:
Ὁ μαθητὴς γράφει.
Ἡ μαθήτρια μελετᾶ καὶ ὁ μαθητὴς γράφει.
Ἢ λέγε τι σιγῆς κρεῖττον ἢ σιγὴν ἔχε.
Καὶ ὑπάρχουν προτάσεις ποὺ δὲ ἠμποροῦν νὰ σταθοῦν μόνες τους:
Τὰ πλοῖα κατέκαυσαν, *ἵνα μὴ Κῦρος διαβῇ.*

Διακρίνομεν λοιπὸν προτάσεις ἀ ν ε ξ α ρ τ ή τ ο υ ς, κ υ ρ ί α ς,
καὶ προτάσεις ἐ ξ η ρ τ η μ έ ν α ς, δ ε υ τ ε ρ ε υ ο ύ σ α ς.

Ὅταν εἰς μίαν περίοδον ὑπάρχουν προτάσεις περισσότερες ἀπὸ μία, τότε ἢ παρατάσσονται ("*κατὰ παράταξιν*") ἢ ὑποτάσσονται ("*καθ' ὑπόταξιν*").
Οἱ προτάσεις δύνανται νὰ εἶναι: 1) *κρίσεως* 2) *ἐπιθυμίας* 3) *ἐρωτηματικαί.* Ἐπίσης μία πρότασις δύναται νὰ εἶναι *καταφατικὴ* (ὁ μαθητὴς ἐστὶ ἐπιμελὴς) ἢ *ἀποφατικὴ* (Ὁ μαθητὴς οὐκ ἐστὶ ἐπιμελής.)
Ἡ τελειότης τῆς ἑλληνικῆς συντάξεως τοῦ λόγου ἀναδύεται κυρίως μέσα ἀπὸ τὴν "καθ' ὑπόταξιν" σύνταξιν, διὰ νὰ φθάσῃ στὴν κορύφωσι τῆς τελειότητος εἰς τοὺς ἀποκαλουμένους "Ὑποθετικοὺς λόγους".

48. "πᾶν "**ἀντικείμενον**" ἢ ὡς πρᾶγμα **ἀντίκειται** ἢ ὡς λόγος". (Ι. Δαμασκηνός).

Ἀρκεῖ καὶ μόνον νὰ ξεφυλλίσῃ κανεὶς τὸ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟΝ τῆς κλασσικῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, διὰ νὰ ἐκπλαγῆ. Ἔχει ἐκτιμηθῆ ὅτι ἔστω καὶ μόνον ἡ διανοητικὴ διεργασία ἡ ὁποία ἀπαιτεῖται διὰ τὴν κατανόησιν τῆς συντάξεως ἐπὶ ταυτοπροσωπίας[49] καὶ ἑτεροπροσωπίας,[50] ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴν διανοητικὴν ἐπεξεργασίαν ἡ ὁποία ἀπαιτεῖται διὰ τὴν λύσιν περιπλόκου μαθηματικοῦ προβλήματος.

Ἀξίζει ἀκόμη νὰ ἀναφερθῆ, ὡς **ἐλάχιστον παράδειγμα "συντακτικῆς" λογικῆς**, ὁ γνωστὸς κανὼν ὅτι τὰ αἰσθήσεως σημαντικὰ ρήματα (ἅπτεσθαι, ἀκροᾶσθαι, ὀσφραίνεσθαι, γεύεσθαι) συντάσσονται μετὰ γενικῆς: "*ἅπτομαι ξύλου*", "*ἀκροῶμαι τοῦ Εὐαγγελίου*", "*ὀσφραίνομαι μύρου*", "*γεύομαι ἄρτου*" κ.ο.κ... Ἐξαιροῦνται ὅμως τὰ ρήματα τὰ ὁράσεως σημαντικά, δηλαδὴ τὰ ἔχοντα σχέσιν μὲ τὴν ὅρασιν: "*ὁρῶ τινὰ*" (καὶ ὄχι ὁρῶ τινός). Διατί ἄραγε; Πρόκειται περὶ "αὐθαιρέτου" ἐξαιρέσεως; περὶ συντακτικῆς ἀνωμαλίας"; Ὄχι βέβαια. Ἀπάντησιν δίδει τὸ Ἐτυμολογικὸν τὸ Μέγα:

"*Ἡ ἐκ τῶν αἰσθήσεων γινομένη ἐνέργεια, γενικῇ συντάσσεται·*
ἀκούω σου, γεύομαί σου·
πλὴν τῆς ὁράσεως· ὁρῶ σε, βλέπω σε·
διὰ τί; ἐπειδὴ αἱ μὲν ἄλλαι αἰσθήσεις, κατὰ εἰσδοχὴν ἐνεργοῦσιν·
αὕτη δὲ μόνη, κατὰ ἐκπομπήν".

"*Πόρρωθεν ἡ χρῆσις τῆς ὄψεως*", ἔχει ἤδη καθορίσει ὁ Ἀριστοτέλης (Ζ. Μορ. Β, 13).

Ἄφθαστη ἐπίσης εἶναι ἡ δύναμις τῆς ἑλληνικῆς, εἰς τὸ νὰ δημιουργῆ σύνθετες λέξεις μοναδικῆς πλαστικότητος καὶ ἀκριβείας:

- **βακτροπροσαίτης:** ὁ περιφερόμενος μὲ βακτηρίαν καὶ ἐπαιτῶν.
- ποταμὸς **ἁλιμυρήεις**: ὁ εἰς τὴν ἅλα, μύραν (=θάλασσαν) ρέων.
- **ζοφοδόρπις**: ὁ δειπνῶν εἰς τὸ σκότος (δόρπον =δεῖπνον ζόφος=σκοτάδι).
- ἥλιος **τερψίμβροτος**: ὁ τέρπων τοὺς βροτοὺς (=θνητούς).
- » **φαεσίμβροτος**: ὁ φωτίζων τοὺς βροτούς.
- ἄνθρωποι **μινυνθάδιοι**: μινυνθάδιος = βραχύβιος ἐκ τοῦ μίνυ (=ὀλίγον) +ἐνθάδε.
- σίδηρος (=ὅπλον) **ταμεσίχρως**: ἐκ τοῦ τέμνω +χρὼς = ἐπιδερμίς.

Ὁ Ὅμηρος, οἱ τραγικοί, βρίθουν ἀπὸ παρόμοιες λέξεις, μὲ ἀποκορύφωμα τὴν ὁμηρικὴ ἐκθαμβωτικὴ λέξι "**δυσαριστοτόκεια**" ἡ ὁποία χαρακτηρίζει τὴν Θέτιδα, τὴν μητέρα τοῦ Ἀχιλλέως.

δυσαριστοτόκεια = ἡ δυστυχισμένη ἐγὼ ἡ ὁποία γιὰ κακὸ ἐγέννησα τὸν ἄριστον..." *ἡ ἐπὶ κακῷ τὸν ἄριστον τετοκυῖα, δύστηνος ἄριστον τεκοῦσα*"... "*ὡς ἂν εἴποι, ἐπὶ διχοστασίᾳ εὔτεκνον...*" "*δυστυχὴς μήτηρ ἀνδρειοτάτου τέκνου*".

Γι' αὐτὸ ὁ Godefroi Herman,[51] ὁ γάλλος μεταφραστὴς τῶν *Διονυσιακῶν* τοῦ Νόννου, ὁμολογεῖ:
"*Πόσες φορὲς μεταφράζοντας δὲν ἀνέκραξα ὅπως ὁ Ρονσάρ: Πόσο εἶμαι περίλυπος ποὺ ἡ γλῶσσα ἡ γαλλικὴ δὲν δημιουργεῖ λέξεις ὅπως ἡ ἑλληνική... ὠκύμορος, δύσποτμος, ὀλιγοφρονεῖν...*"*

* [**ὠκύμορος**: *ὠκὺς* =ταχὺς + *μόρος* =θάνατος· δηλ. μινυνθάδιος, βραχύβιος.
δύσποτμος: *δυσ* +*πότμος* = μοῖρα, θάνατος· δηλ. δύσμοιρος, κακοθάνατος.
ὀλιγοφρονῶ: *ὀλίγον* + *φρονέω*· δηλ. κατέχω ὀλίγον νοῦν]

Μὲ παρόμοιο θαυμασμὸ ἐκφράζονται γιὰ τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα ὅσοι ξένοι ἑλληνισταὶ γνωρίζουν νὰ ἐκτιμήσουν αὐτήν, καὶ βεβαίως, "*οὐ ζηλοῦσι τὰ τῶν ἑλλήνων ἐπιτεύγματα*".

---

49. *Ταυτοπροσωπία:* ὅταν τὸ ὑποκείμενον τοῦ ρήματος καὶ τὸ ὑποκείμενον τοῦ ἀπαρεμφάτου, ἐντὸς τῆς προτάσεως, εἶναι τὸ αὐτό.
50. *Ἑτεροπροσωπία:* ἐπὶ ἑτεροπροσωπίας τὸ ὑποκείμενον τοῦ ἀπαρεμφάτου τίθεται εἰς πτῶσιν αἰτιατικήν.
51. Patrologiae Cursus Completus τ.43 σλ. 679 Ἐκδ. Migne

Ἐλάχιστα ἐνδεικτικὰ ἐρανίσματα

«Ἡ ὑπεροχὴ τῆς ἑλληνικῆς κλασσικῆς γλώσσης δῆλόν ἐστι, διὰ τοῦ πλούτου τοῦ λεξιλογίου, τῆς ἀκριβείας τῶν μορφημάτων. Συναρμόζουσι πάσας τὰς ἀποχρώσεις τοῦ νοῦ... Οὐ πᾶσαι αἱ γλῶσσαι ἰσότιμοί εἰσιν. Διὰ τοῦτο γὰρ λέγει ὁ Βανδρίας[52] τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων ἐν τῷ αὐτοῦ βιβλίῳ "Λὲ Λανγάγε",[53] πασῶν γλωσσῶν ἀρίστην καὶ εὐφυεστάτην τὴν κλασσικὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἶναι...»

Federico Krutwig Sagredo[54]

✸

«Debemos proclamar que no ha habido en el mundo una lengua que se pueda comparar con la griega clásica. En ella se ha engendrado la ciencia, la litteratura en todos sus generos, la filosofia, el arte, el humanismo, de una forma insuperable...

...Afirmamos una vez más, con Simonides, que la palabra es la imagen de la realidad, o con Lukianos que Hómeros es el mejor de los pintores, porque es el mejor de los poetas.»

Juan José Puhana Arza[55]

Μετάφρασις:

«Ὀφείλουμε νὰ διακηρύξουμε ὅτι δὲν ἔχει ὑπάρξει στὸν κόσμο μία γλῶσσα ἡ ὁποία νὰ δύναται νὰ συγκριθῆ μὲ τὴν κλασσικὴ ἑλληνική. Εἰς αὐτὴν ἔχει συγκεντρωθῆ ὅλη ἡ ἐπιστήμη, ἡ λογοτεχνία μὲ ὅλα τὰ εἴδη της, ἡ φιλοσοφία, ἡ τέχνη, ὁ οὑμανισμὸς (ἀνθρωπισμός), μὲ μία ἀνυπέρβλητη μορφή...

...Ἐπιβεβαιώνουμε γιὰ ἄλλη μία φορά, κατὰ τὸν Σιμωνίδη, ὅτι ἡ λέξις εἶναι ἡ εἰκὼν τῆς πραγματικότητος· ἤ, κατὰ τὸν Λουκιανόν, ὅτι ὁ Ὅμηρος εἶναι ὁ καλλίτερος ζωγράφος, ἐπειδὴ εἶναι ὁ καλλίτερος ποιητής.»

✶

«Νὰ μαθαίνουμε ἑλληνικά, ἐπειδὴ ἀποτελοῦν ἐργαλεῖο τῆς πνευματικῆς ἀνάπτυξης, ἐπειδὴ ἀνοίγουν προοπτικὴ σκέψης· μ' αὐτὰ οἱ νέοι διδάσκονται τὴν σαφήνεια, τὴν λιτότητα καὶ τὴν ἠθικὴ κατάρτιση».

Ζακελὶν ντὲ Ρομιγὺ[56]

✲

«Quelle force de création...
...la civiisation -grecque- qui a su produire
cet immense et limpide vocabulaire...
... la lumière qui vient à travers ces mots...»

Yves Bonedos[57]

Μετάφρασις:

«Ὁποία δύναμις δημιουργίας... ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε αὐτὸ τὸ πελώριο καὶ λαμπερὸ λεξιλόγιο... ...τὸ φῶς ποὺ ἔρχεται μέσῳ αὐτῶν τῶν λέξεων...»

✯

"Μόνο στὴν Ἑλλάδα ὑπάρχει γηγενὴς ἐπιστημονικὴ ὁρολογία...
Ὅλες οἱ ἄλλες γλῶσσες ἀντλοῦν ἀπὸ τὴν Ἑλληνική.
Αὐτὸ τὸ κατόρθωμα τῶν Ἑλλήνων συνέβαλε ὥστε οἱ ἄλλοι λαοὶ νὰ ἀναπτυχθοῦν περισσότερο ἀπὸ ὅσο ἐπέτρεπε ἡ δική τους γλῶσσα".

Μπροῦνο Σνέλλ[58]

52. Vendryes
53. **Le Langage** =ἡ Γλῶσσα (Langage: ἐκ τοῦ λατιν. lingua, ὅπερ ἐκ τοῦ λείχω).
54. Βασκο-πρῶσσος ἑλληνιστής, τ. Πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Ἀκαδημίας τῆς Βασκωνίας- Περιοδ. " HALCON - ἹΕΡΑΞ".
55. Βάσκος ἑλληνιστὴς καὶ πολιτικός. Πρόεδρος τῆς Ἑλλην. Ἀκαδ. τῆς Βασκωνίας. τ. ὑπουργὸς Συγκοινωνιῶν τοῦ Κοινοβουλίου τῶν Βάσκων.
56. Γαλλὶς ἑλληνίστρια καὶ ἀκαδημαϊκός.
57. Professeur du Collège de France. - "Pour l' amour du Grec" -Jacq. de Romilly, p. 56
58. Καθηγ. Πανεπ. Ἀμβοῦργου - "Οἱ Ἑλληνικὲς ρίζες τῆς Εὐρωπαϊκῆς σκέψης"

Γιὰ ὅλα αὐτά, γράφει σχετικῶς ὁ W. Durant στὴν Παγκόσμιο Ἱστορία Πολιτισμοῦ:[59]

«Ὅταν ὁ Μανουὴλ Χρυσολωρᾶς ἦλθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν (1397) ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ Βυζαντίου, τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Φλωρεντίας τὸν ἔπεισε νὰ γίνη μέλος τοῦ διδακτικοῦ του προσωπικοῦ, ὡς καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ λογοτεχνίας. Μεταξὺ τῶν μαθητῶν του ἦσαν ὁ Πότζιο, ὁ Πάλλα Στρότσι, ὁ Μαρσουπίνι καὶ ὁ Μανέττι. Ὁ Λεονάρδο Μπρούνι, σπουδάζων νομικά, τὰ ἐγκατέλειψε, γοητευθεὶς ἀπὸ τὸν Χρυσολωρᾶν καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῆς ἑλληνικῆς. "Παρακολουθοῦσα τὴν διδασκαλίαν του μὲ τόσον ζῆλον, "μᾶς λέγει ὁ ἴδιος", ὥστε τὰ ὄνειρά μου τὴν νύκτα ἦσαν γεμάτα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εἶχα μάθει ἀπὸ αὐτὸν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας".

Ποῖος δύναται σήμερον νὰ φαντασθῆ ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γραμματικὴ ὑπῆρξε κάποτε μία περιπέτεια καὶ ἕνας ρωμαντικὸς ἔρωτας;... Τὸ πρῶτον βιβλίον τὸ ὁποῖον ἐτυπώθη εἰς τὴν Ἰταλίαν κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν, ἦτο ἡ ἑλληνικὴ γραμματική....»

*

59. Ἐκδ. Συρόπουλου, τ. 5ος σλ. 101.

"Δεῖ ἐπίστασθαι....
... τὸ εἶδος τιθέναι
εἴς τε τὰ **γράμματα** καὶ τὰς συλλαβάς."

(Πλάτ. Κρατύλος 390Ε)

Ionia
Athens
Corinth
Argos
Euboea
Modern
Α α
Β β
Γ γ
Δ δ
Ε ε
Ζ ζ
Η η
Θ θ
Ι ι
Κ κ
Λ λ
Μ μ
Ν ν
Ξ ξ
Ο ο
Π π
Ρ ρ
Σ σς
Τ τ
Υ υ
Φ φ
Χ χ
Ψ ψ
Ω ω

Διὰ νὰ κεῖται καλῶς τὸ ὄνομα,

"Τὰ προσήκοντα δεῖ αὐτὸ γράμματα ἔχειν"[60]

Διότι καὶ τὸ ὄνομα εἶναι μίμησις, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ ζωγραφική: "*ἔστι δέ που καὶ τὸ ὄνομα μίμημα, ὥσπερ τὸ ζωγράφημα.*"[61]

Γίνεται λοιπὸν φανερὸ (καὶ ἐξ ὅσων περαιτέρω θὰ ἐξετάσωμε) ὅτι **τόσο τὰ σχήματα ὅσο καὶ οἱ ὀνομασίες τῶν γραμμάτων ἔχουν βαθειὰ ὀργανικὴ συνάφεια μὲ τὴν ἐτυμολογία ἀρχαιοτάτων ἑλληνικῶν λέξεων.** Αὐτὸ προφανῶς δὲν θὰ συνέβαινε ἐὰν τὰ γράμματα ἦσαν ἐπείσακτα, δηλαδὴ "εἰσαγωγῆς". Πρὸς ἐπίρρωσιν τούτου, εἰς τὸ τέλος τῆς παρούσης ἐργασίας παρατίθεται ὡς προσάρτημα σύντομον ἱστορικὸν τῆς ἑλληνικῆς γραφῆς ὑπὸ τὸν τίτλον "ΑΛΦΑΒΗΤΟΝ - ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΞΕΥΡΗΜΑ".[62]

Ὁ Δαμιανὸς Στρουμπούλης, εἰς τὴν μελέτη του "ΓΕΝΝΗΣΙΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΡΑΦΗΣ", παρατηρεῖ εὔστοχα:

«Ἀπὸ τὰ παιδικά μας χρόνια διδασκόμαστε ὅτι οἱ Ἕλληνες δανείσθηκαν τὴν γραφή τους ἀπὸ τοὺς Φοίνικες. Ὥστε πρὶν ἀπὸ τοὺς Φοίνικες δὲν εἶχαν γραφή; Καὶ ἕνας λαὸς τόσο πρωτότυπος, τόσο ἐκφραστικός, τόσον εἰκονολάτρης, τόσο πολύμητις, πολυμήχανος, εἶναι δυνατὸν ν' ἀποτύπωσε τὸν προφορικό του λόγο μὲ σχήματα δανεικά, ξένα πρὸς τὸν ψυχικό του κόσμο, ἐντελῶς ἀντίθετα μὲ ὅλες τὶς ἄλλες του ἐκδηλώσεις, ἐντελῶς μηχανικά; Καὶ μάλιστα μὲ σχήματα παρμένα ἀπὸ ἕνα λαό, ποὺ μόνο γιὰ τὴν πρωτοτυπίαν του δὲν φημίσθηκε ποτέ; Ἄς τὸ πῶ ἀπὸ τώρα: Πιστεύω ἀπόλυτα ὅτι **ἡ ἑλληνικὴ γραφὴ εἶναι δημιούργημα τῶν ἴδιων τῶν Ἑλλήνων. Δὲν εἶναι δάνειο.** *Ἴσως αὐτὸ ἔρχεται σὲ ἀντίθεσι μὲ τὶς παραδοχὲς ἀρκετῶν αἰώνων. Ὅμως τὰ ὅσα ἦρθαν στὸ φῶς τὰ τελευταῖα πενήντα χρόνια, μὲ κεντρίζουν νὰ προχωρήσω στὴν ἀναθεώρησι τῶν παλαιοτέρων ἀντιλήψεων.* **Ἡ γραφὴ εἶναι ἔκφρασις τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου. Τὰ γράμματα εἶναι ὁ γραφικὸς χαρακτήρας του κάθε λαοῦ. Κρατᾶνε μέσα τους ὅλα τὰ ψυχοπνευματικά του χαρακτηριστικά**, *ὅπως ἐκδηλώθηκαν στὶς διάφορες δραστηριότητες τοῦ βίου του. Οἱ Φοίνικες δὲν ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν καμμιὰ πρωτοτυπία, οὔτε ἀνέπτυξαν δικό τους πολιτισμό. Οἱ Φοίνικες (βλ. σχετικὸ κεφάλαιο* W. DURANT) *"δὲν ἦσαν οἱ ἐφευρέται τοῦ ἀλφαβήτου, τὸ κυκλοφόρησαν μόνο ἀπὸ τόπο σὲ τόπο. Τὸ ἐπῆραν ἀπὸ τοὺς Κρῆτες καὶ τὸ μετέφεραν στὴν Τύρο, στὴν Σιδῶνα, τὴν Βύβλο καὶ ἄλλες πόλεις τῆς Μεσογείου. Ὑπῆρξαν οἱ γυρολόγοι καὶ ὄχι οἱ ἐφευρέται τοῦ ἀλφαβήτου". Ἐπὶ πλέον: χάσμα μέγα ὑπάρχει ἀνάμεσα σ' ἕνα "ἀλφάβητο" χωρὶς φωνήεντα καὶ σ' ἕνα ἀλφάβητο μὲ φωνήεντα. Ἀπόδειξις ὅτι ὅλος ὁ κόσμος ἐπῆρε τὸ ἀλφάβητο ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες ποὺ εἶχαν φωνήεντα καὶ ὄχι ἀπὸ τοὺς Σημῖτες, ποὺ δὲν εἶχαν. Οἱ λοιπὲς ποικιλίες καὶ τροποποιήσεις τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου εἶναι ἄσχετες καὶ ἀνεξάρτητες ἀπὸ τὸ σημιτικὸ ἀλφάβητο.»*

✷

Ἡ κάθε ἑλληνικὴ περιοχή, ἡ κάθε ἑλληνικὴ πόλις-κράτος, διέθετε τὴν ἰδικήν της διάλεκτον.

Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα διαιρεῖται σὲ 4 μεγάλες, 4 κύριες ὁμάδες: **ΑΡΚΑΔΟΚΥΠΡΙΑΚΗ, ΑΙΟΛΙΚΗ, ΔΩΡΙΚΗ καὶ ΙΩΝΙΚΗ - ΑΤΤΙΚΗ**.

Ἡ Αἰολικὴ καὶ ἡ Δωρικὴ συνήθως ἐκφέρονται ὁμοῦ, ὡς "Αἰολοδωρική", διότι ὁμοιάζουν πολὺ μεταξύ των. Ὅπως γράφει καὶ ὁ Στράβων (Η,C 333) "*τὴν δὲ Δωρίδα τῇ Αἰολίδῃ -ὁμοίαν-*".

"...Διάλεκτός ἐστι γλώττης ἰδίωμα. *Εἰσὶ δὲ διάλεκτοι πέντε: Ἀτθίς, Δωρίς, Αἰολίς, Ἰάς, Κοινή. Καὶ Ἀτθὶς μὲν ἐκλήθη ἀπὸ Ἀτθίδος τῆς Κραναοῦ θυγατρός. Δωρὶς δὲ ἀπὸ Δώρου τοῦ Ἕλληνος καὶ Κρεούσης τῆς θυγατρὸς Ἐρεχθέως. Κοινὴ δὲ ἐκ τῶν τεσσάρων συνιστῶσα.*"

(Γεώργιος Πάρδος, γραμματικός)

60. Κρατύλος 433. Δηλ. πρέπει νὰ ἔχῃ τὰ κατάλληλα, τὰ ἁρμόζοντα γράμματα.
61. » 430.
62. Ἀπὸ τὸ βιβλίον ΕΛΛΗΝ ΛΟΓΟΣ - Α. Τζιροπούλου Εὐσταθίου, Ἐκδ. Γεωργιάδη, Ἀθ. 2003.

«...Τὰς δὲ ἑλληνικὰς διαλέκτους συνέβη καλεῖσθαι, ὡς **Ἕλληνος** *τοῦ Διὸς μὲν υἱοῦ, κατ' ἐπίκλησιν Δευκαλίωνος...* **Πάσας μὲν συνέβη λέγεσθαι Ἑλληνικὰς φωνάς, κατ' εἶδος δὲ τὰς προσωνυμίας ἀπὸ τῶν ἐκείνου παίδων λαβεῖν.** *Διασπαρέντων γὰρ τούτων εἰς πλείονας τόπους καὶ τὴν αὐτὴν φωνὴν οὐκ ἔτι φυλαξάντων, ἀλλὰ τῇ τῶν τόπων μεταβολῇ, ἅμα καὶ τὴν φωνὴν μεταβαλόντων, συνέβη διαλέκτους λέγεσθαι.* **Ἀπὸ μὲν οὖν Δώρου** *τοῦ Δευκαλίωνος καὶ Πύρρας παιδός, μετοικήσαντας εἰς τοὺς περὶ τὸν Παρνασσὸν τόπους,* **Δωριεῖς** *ἀπ' αὐτοῦ προσαγορευθῆναι πάντας συνέβη καὶ τὴν διάλεκτον Δωρίδα, ᾗ χρῶνται Ῥόδιοί τε καὶ Κρῆτες καὶ Πελοποννήσιοι καὶ Σικελοὶ καὶ Λίβυες καὶ οἱ τὴν Παλαιὰν Ἤπειρον οἰκοῦντες.* **Ἀπὸ δὲ Αἰόλου** *τοῦ Ἕλληνος παιδός,* **Αἰολὶς** *ἐκλήθη. Οὗτος γὰρ δέκα πόλεις κτίσας, τήν τε χώραν Αἰολίαν καὶ τὴν διάλεκτον Αἰολίδα προσηγόρευσεν.* **Ἡ δὲ Ἰὰς ἀπὸ Ἴωνος** *τοῦ Ξούθου τοῦ Ἕλληνος καὶ Κρεούσης τῆς Ἐρεχθέως θυγατρὸς ἐκλήθη. Οὗτος γὰρ μεταστὰς καὶ κτίσας πόλεις ιγ', ἀφ' ἑαυτοῦ Ἰάδα προσηγόρευσεν. Αἱ δὲ πόλεις, αὗται: Κλαζομεναί, Λέβεδος, Φωκαία, Πριήνη, Μίλητος, Μυκάλη, Ἐρυθρά, Τίος, Σάμος, Κολοφών, Ἔφεσος, Χίος, Σμύρνα.* **Ἀτθὶς δὲ ἐκλήθη ἢ ἀπὸ Ἀτθίδος** *τῆς Κραναοῦ θυγατρὸς (ἐγένετο δὲ οὗτος τῆς Ἀττικῆς βασιλεύς),* **ἢ ἐκλήθη οὕτως ἀπὸ τοῦ ὅτι παράκτιος εἶναι, Ἀκτική** *τις οὖσα».* (Ἰωάννης ὁ Φιλόπονος, γραμματικὸς ΣΤ' αἰ. μ.Χ.).

Ὅλες αὐτὲς αἱ διάλεκτοι ἦσαν κατανοητὲς ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἕλληνας. Οἱ διαφορές τους, ἂν καὶ ἀρκετές, δὲν ἦσαν σημαντικές. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν παρουσιάσθηκε ἡ τάσις νὰ διασπασθοῦν σὲ γλῶσσες ἀμοιβαῖα ἀκατανόητες, ὅπως ἔγινε μὲ τὰ Λατινικὰ ποὺ διεσπάσθησαν στὶς νεολατινικὲς γλῶσσες.

Τελικῶς ἡ Ἰωνικὴ -Ἀττικὴ ἐκάλυψε τὶς ἄλλες φωνὲς καὶ ἐδημιουργήθη κοινὴ γλῶσσα, ἡ Ἰωνική, ἡ ὁποία στὰ μάτια τῶν ξένων ἐκπροσωποῦσε τὴν φυσιογνωμία τοῦ Ἑλληνισμοῦ. (*Ἕλληνες, Ἰάονες, YAUNA* (Περσ.), *Γιουνάν...*)

Ὅπως ἀκριβῶς καὶ μὲ τὶς διαλέκτους, ἡ κάθε ἑλληνικὴ πόλις-κράτος διέθετε τὸ ἰδικόν της ἀλφάβητον. Οἱ πολὺ μικρὲς παραλλαγὲς τοῦ κάθε ἀλφαβήτου τὸ ἔκαναν νὰ διαφέρῃ κάπως ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα.

Τὸ Κορινθιακὸν διέθετε 25 γράμματα, τὸ Κρητικὸν 21, τῆς Μιλήτου 25, τὸ Ἰωνικὸν 27, τὸ Χαλκιδικὸν 25...

Τὸ σημερινὸ ἑλληνικὸ ἀλφάβητον εἶναι τὸ ἐπικρατῆσαν ἰωνικὸν-ἀττικόν, ἀναλλοίωτο ἐδῶ καὶ 2500 χρόνια περίπου, καὶ τὸ διδάσκουμε ὀνομάζοντας τὰ γράμματα, ὅπως ἀναφέρει ὁ Ἀθήναιος εἰς τοὺς "Δειπνοσοφιστάς": "*Βῆτα Ἄλφα ΒΑ, Βῆτα Ἦτα ΒΗ, Βῆτα Ἰῶτα ΒΙ...* "

Τὸ Ἰωνικὸν ἀλφάβητον εἶχε ἀρχικῶς 27 γράμματα, 3 ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀπεβλήθησαν τὸ 403 π.Χ. ἐπὶ ἄρχοντος Ἀθηνῶν Εὐκλείδου, τῇ εἰσηγήσει τοῦ ῥήτορος Ἀρχίνου. Τὰ γράμματα τὰ ὁποῖα ἀφῃρέθησαν εἶναι τὸ δίγαμμα (F), τὸ κόππα (Q) καὶ τὸ σαμπί. ϡ
Θὰ ἀναφερθοῦμε σχετικῶς, ἀφοῦ ὑπενθυμίσουμε ὅτι τὰ γράμματα ἐγράφοντο "ΚΕΦΑΛΑΙΑ", ὅπως λέμε σήμερα. Ἡ μικρογράμματος γραφὴ (ποὺ ἀλλοιώνει τὸν ἀρχέγονο συμβολισμό τους ὁ ὁποῖος ἦτο ἀπολύτως σύμφωνος πρὸς τὸ σχῆμα τους) ἀνεπτύχθη σιγὰ - σιγά, ἀργότερα, κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους, ὁπότε κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πληθωρικῆς παραγωγῆς τῶν χειρογράφων, οἱ ἀντιγραφεῖς ἄρχισαν νὰ στρογγυλεύουν τὶς γωνίες καὶ νὰ ἀλλοιώνουν τὸ γεωμετρικόν τους σχῆμα, τὸ ὁποῖον εἶχε ἐπιμεληθῇ ὁ Πυθαγόρας:

«Πυθαγόρας τοῦ κάλλους αὐτῶν ἐπεμελήθη, ἐκ τῆς κατὰ γεωμετρικὸν γραμμῆς,
ῥυθμίσας αὐτὰ γωνίαις καὶ περιφερείαις καὶ εὐθείαις....»[63]

«Οἷς δὲ νῦν χρώμεθα, εἰσὶν Ἰωνικοὶ -χαρακτῆρες τῶν στοιχείων-,
εἰσενέγκαντος Ἀρχίνου παρ' Ἀθηναίοις ψήφισμα, τοὺς διδασκάλους
παιδεύειν τὴν Ἰωνικὴν γραμματικήν, ἤγουν τὰ γράμματα.»[64]

Δηλ.

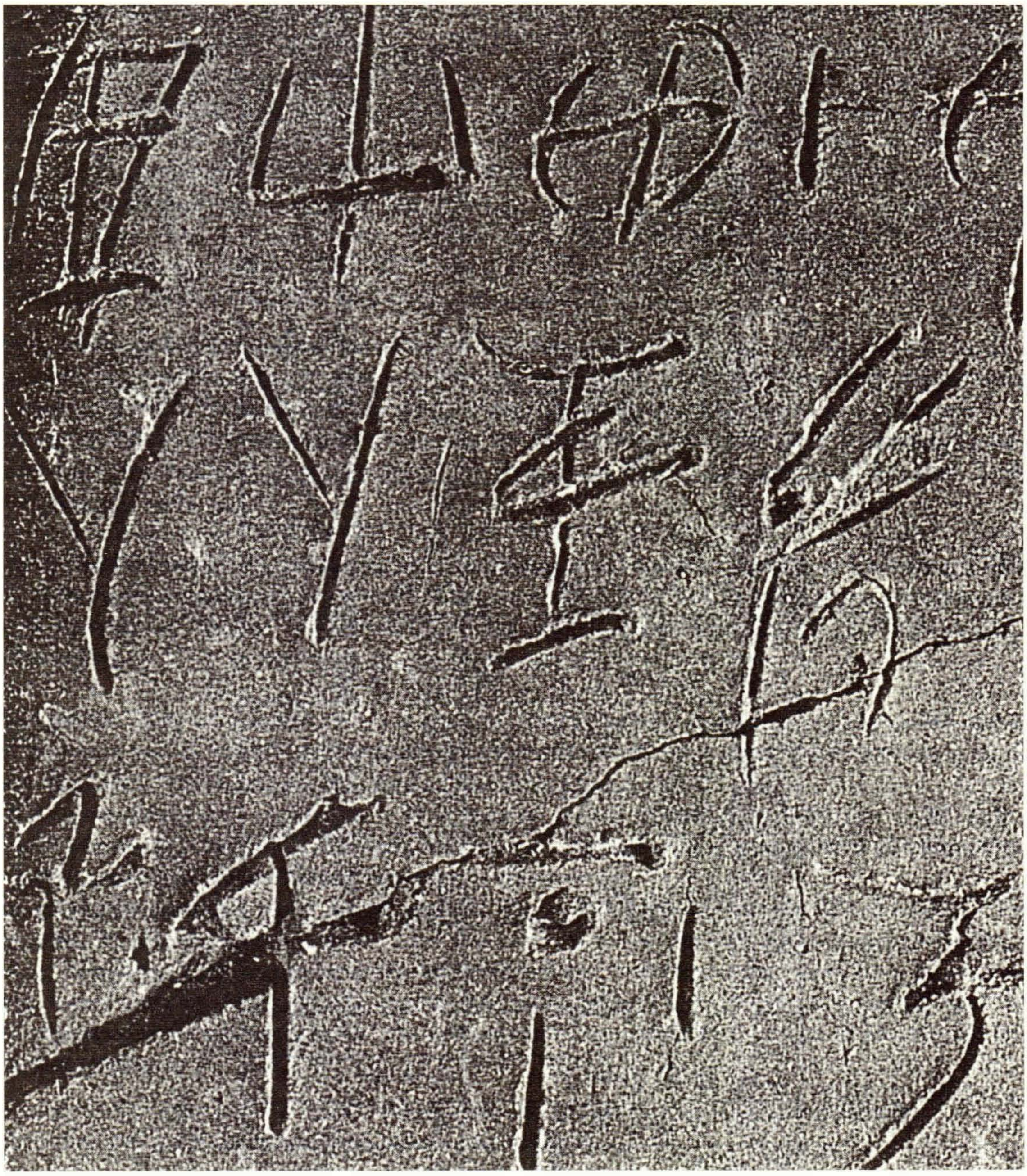
Αὐτοὶ οἱ χαρακτῆρες τῶν στοιχείων ποὺ χρησιμοποιοῦμε τώρα εἶναι Ἰωνικοί,
κατόπιν ψηφίσματος τὸ ὁποῖον ἔφερε ὁ Ἀρχίνος εἰς τοὺς Ἀθηναίους,
οἱ διδάσκαλοι νὰ διδάσκουν τὴν Ἰωνικὴν γραμματικήν, δηλαδὴ τὰ γράμματα.

---

63. Commentaria εἰς Διονύσιον τὸν Θρᾷκα. Σχόλια Vaticana (T.L.G.)
64. ὡς ἄνω

ΠΡΩΪΜΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ — ΜΕΤΑΓΕΝΕΣΤΕΡΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ

"Γλῶσσα ἐστὶ μίμημα, φωνῇ, ἐκείνου ὅ μιμεῖται" -Πλάτων-

Περὶ τοῦ σχήματος καὶ τῆς σημασίας τῶν γραμμάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀλφαβήτου

*

"Τὰ γράμματα ἄφωνα ὄντα, τοῖς πόρρω λαλεῖ" [65]

"...οὐ τῇ τάξει μόνον διώρισαν
τί πρῶτον ἔσται ἢ δεύτερον,
ἀλλὰ καὶ ποιότητας,
ἅς ἕκαστον ἔχει,
καὶ δυνάμεις συνεῖδον."

(Λουκιανός, Δίκη φωνηέντων, 5)

Α Δ

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΜΕΓΑ: «Ἄ**λφα** τὸ στοιχεῖον, παρὰ τὸ ἄλφω τὸ εὑρίσκω. *Πρῶτον γὰρ τῶν ἄλλων στοιχείων εὑρέθη...* "Ἀλφηστὴς = ὁ ἄνθρωπος, παρὰ τὸ ἀλφεῖν· μόνος γὰρ ὁ ἄνθρωπος εὑρετικὸς ἐστί».

ΗΣΥΧΙΟΣ: "Ἀλφὴ ἡ τιμή, καὶ ἄλφα τὸ στοιχεῖον" - πρβλ. "*τιμαλφές*".-
ἀλφῶ = εὑρίσκω, διανοοῦμαι -*ἄλφω* = ὠφελῶ[66]
ἀλφάζω = ἐπινοῶ
ἀλφάνω ἢ *ἀλφαίνω* = προσπορίζομαι, κτῶμαι, φέρω, εὑρίσκω.
Διὰ τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ ῥήματος "ἀλφαίνω" βλ. Λεξιλόγιον τῆς ἁλός. (*Ἐκ τῆς ἁλὸς φαίνω*).
Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ΟΔ. ΕΛΥΤΗΣ γράφει: "*Λευκὸ ἢ κυανό, ἀνάλογα μὲ τὶς ὧρες καὶ τὴ θέση τῶν ἄστρων.*"[67]

ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΚΡΑΤΥΛΟΣ: "*Τὸ δὲ ἄλφα, τῷ μεγάλῳ ἀπέδωκε*".

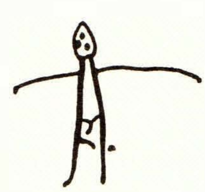
Βασικὲς λέξεις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἀρχίζουν ἀπὸ Α:
ἀήρ, ἀέλιος, ἅλς, αἶα, ἄρουρα, ἄλφιτον, ἀρχή, ἄνω, ἄνθρωπος...

ΓΡΑΜΜΙΚΗ Β: Α = ↔ (συλλαβόγραμμα)

ἄνθρωπος (ἰδεόγραμμα)

- Ἀπὸ σπηλαιογραφήματα
- ἀπεικονίσεις ἀνθρώπου-

(Προφανῶς εἰκὼν-πρόδρομος τοῦ Α)

65. Τὰ γράμματα, ὄντα ἄφωνα, λαλοῦν εἰς αὐτοὺς ποὺ εὑρίσκονται μακράν. (Ἀντιφάνους Ἐπιστολή)
66. Πεδιάσιμος, Σχόλια εἰς Ἡσίοδον
67. "Ὁ μικρὸς Ναυτίλος".

Γράφει σχετικῶς ἡ σπουδάστρια τῆς Σχολῆς μας ("ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ") κ. Ἁγνὴ Ἀποστολίδου, εἰς ἀνατεθεῖσαν ἐργασίαν διὰ τὸ γράμμα ΑΛΦΑ:

(Ἀποσπάσματα):

«... Ὁ ἄνθρωπος, μὲ ἀδέξιο ἀκόμη χέρι, ἀποτολμᾶ πρὶν ἀπὸ ὅποιον δήποτε ἄλλον, νὰ "ζωγραφίσῃ" τὴν φωνήν του. Ἡ ἀρχὴ γίνεται ἀπὸ τὸν πρωτογενῆ εὐκολοπρόφερτο καὶ χιλιοακουσμένο φθόγγο Α.

- Ααα, ἀκούει τὴν μάνα του κατὰ τὴν διαδικασίαν τοῦ τοκετοῦ.
- Ααα, φθογγίζει ὁ ἴδιος.
- Ααα, ἀναφωνοῦν οἱ παριστάμενοι μάρτυρες τῆς ἐλεύσεως τῆς νέας ζωῆς.
- Ααα, θαυμάζει ἀντικρύζοντας, σὲ ὅλη τὴν διάρκεια τῆς ζωῆς του, τὸν θαυμαστὸ αὐτὸν κόσμο.
- Ααα, ἀναφωνεῖ ὁσάκις κατανοεῖ κάτι καὶ τὸ καταχωρεῖ ὡς κεκτημένην γνῶσιν.
- Αααχ, ψιθυρίζει ὅταν πονάῃ καὶ ὅταν ἐπέλθῃ ἡ στιγμὴ τῆς *σΧάσεως*... καὶ ἀφήνοντας πίσω του τὸ Α, ἐξακοντίζεται εἰς τὸ εὔκοσμον Χάος.

Α... λοιπόν, ἀλλὰ πῶς;

Τὸ σχῆμα ποὺ θὰ δώσῃ, πρέπει νὰ εἶναι εὐκόλως ἀναγνωρίσιμο, καὶ στὴν ἁπλουστευμένη του ἀμεσότητα, δυνάμενο νὰ ἀναπαραχθῆ ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους ἢ ἀπὸ μέρος τῶν εὐφυῶν ὁμοίων του.

Ἡ πρώτη ἀπόδοσις πρέπει νὰ ὑπῆρξε εἰκονογραφικὴ καὶ ἄμεσα κατανοητή.

Ἴσως ἕνας κύκλος μὲ δύο γραμμὲς καὶ δύο τελεῖες
νὰ σηματοδοτοῦσε τὸ νοηματικὸ περιεχόμενο τοῦ σχήματος.

Γνωρίζει ὁ "Α", ὅτι τὸ σημαντικώτερον σημεῖον τοῦ σώματός του καὶ τὸ ἰθῦνον τὴν ὅλην συμπεριφορὰν καὶ ἐξέλιξίν του, βρίσκεται σ' αὐτὴν τὴν σφαῖρα, ποὺ στὸ ὁποιο ὑλικὸ ἀποτυπώνεται σὰν κύκλος.

Σὲ πανάρχαιες καὶ ἀκόμη ἀναποκρυπτογραφημένες γραφὲς (Δίσκος Φαιστοῦ) τὸ Α ἴσως παρίσταται μὲ ἕνα ὡλοκληρωμένο ἀνδρικὸ κεφάλι μὲ λαιμό, σὲ πλάγια ὄψι.

Αὐτὴ ἡ σχηματικὴ κάρα, ποὺ τὸν ὠθεῖ σὲ νέες ἐκφραστικὲς πρακτικές, δὲν τοῦ ἀρκεῖ· θέλει νὰ τὴν ἐμπλουτίσῃ μὲ μηνύματα ποὺ πάλι ἀπευθύνονται στὶς δύο ἀρχικὲς κατηγορίες τῶν συνανθρώπων του: τοὺς ἁπλοϊκοὺς καὶ τοὺς πλέον ἔμφρονας. Μικραίνει τὸ ἀρχικὸ σχῆμα καὶ προσθέτει γραμμὲς μὲ νοήματα. Καταλήγει λοιπὸν σὲ μία κάθετο γραμμὴ ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὴν γῆ μὲ ἕνα κεφάλι ἐπάνω της καὶ δύο ἁπλωμένα χέρια Ἔτσι σημειολογεῖ:

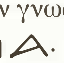
- Τὸ γηγενές του.
- Τὸ ὅτι Ἵσταται Ἰσχυρὸς σὰν κορμὸς δένδρου.
- Ὅτι ἄνω θρώσκει.

Ἀφαιρετικὰ καὶ πρὸς διευκόλυνσιν τῆς γραφῆς, καταλήγει στὸν γνωστὸ τύπο
τῆς Γραμμικῆς Γραφῆς Β.

Τώρα ὅμως προχωρεῖ καὶ τὸν σχεδιάζει "ζωγραφίζοντας" τὸ εἶδος του , ἐπειδὴ θεωρεῖ ὅτι εἶναι ὁ ἑαυτός του τὸ σπουδαιότερο δεῖγμα τοῦ οἴκου του.

Τὸ Α εἶναι ὁ πλέον καθαρὸς φθόγγος ποὺ ἐκφέρεται μόνο ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο στόμα. Δὲν τὸν ἐκβάλλουν τὰ ζῶα, δὲν τὸν παράγουν τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως.

Τὸ Α εἶναι Ἄνθρωπος. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὁ Α.

Μὲ τὴν γνωστὴ καὶ ἀναγκαία ἀφαίρεσι, τὸ ἀρχικὸ σχῆμα γίνεται καὶ περνᾶ στὴν πασίγνωστη μορφὴ .

Ἐδῶ παρατηροῦμε τὸ σταθερώτερο πάτημα τοῦ σημαινομένου· στηρίζεται δυναμικὰ στὴν γῆ, δείχνει ὅτι τὴν Λαμβάνει, τὴν κατέχει κάτω ἀπὸ τὰ σκέλη του. Ἡ γραμμὴ ποὺ ἄλλοτε παρίστανε τὰ ἄνω ἄκρα του εἶναι λοξή, σηματοδοτώντας ἴσως μία ἀνοδικὴ πορεία, ὅπου ἀπὸ ἁπλὸς χρήστης τῶν χεριῶν, γίνεται καλλιτέχνης.

Ἡ ὁριστικὴ ὅμως ἀπεικόνισις τοῦ ἤχου - τοῦ ἀνθρωποθεϊκοῦ αὐτοῦ ἤχου ,φθάνει στὴν τελείωσί της μὲ τὸ "αὐτοκρατορικὸ" σχῆμα Α. Μία γραμμὴ ἀποφασιστικὰ ὁριοθετεῖ καὶ ξεκαθαρίζει τὶς ἰδιομορφίες τοῦ Ἀνθρώπου.

Ἀπὸ τὴν γραμμὴ καὶ κάτω, πρὸς τὸ ἔδαφος, κεῖνται τὰ "εὐτελέστερα" χαρακτηριστικὰ τοῦ εἴδους: ἐπιβίωσις - ἀναπαραγωγή.

Ἡ πρὸς τὸ ἄνω μέρος ὁριζομένη πυραμὶς (Δ), σημειολογεῖ καὶ Δηλώνει τὰ Δυνατὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ "Α", ποὺ δὲν ἀφοροῦν πλέον τὸ Εἶδος, ἀλλὰ τὴν Ἀτομικότητα.

Ἐδῶ ἐμπεριέχονται συναισθήματα, ἐπιθυμίες, ἰδανικά, λειτουργίες.

Πρόκειται περὶ γνωρισμάτων ποὺ δὲν ὑπαγορεύονται ἀπὸ φυσικὲς ἀνάγκες ἀλλὰ ἀπὸ τὴν διαφοροποιὸ μοναδικότητα ποὺ ἐμπεριέχεται στὸν κάθε "Α", χαρακτηριστικὸν τῶν "θεϊκῶν" του χαρισμάτων.

Ἡ ἐπίγνωσις τῶν διαφορῶν αὐτῶν, ὑπαγόρευσε στὸν πολυτάλαντον αὐτὸν "Α", τὴν ἀνάγκη νὰ δώσῃ στὴν ὕπαρξί του, ὁ καθένας χωριστὰ ἀπὸ τὸν ἄλλον, ἕνα ὄνομα: ΑΥΤΟΣ. Ἔτσι αὐτοπροσδιορίζεται, αὐτοελέγχεται, αὐτοδημιουργεῖται, αὐτοδιατίθεται...

Ὅλα ΑΥΤΟΣ καὶ ὄχι ὁ ΑΛΛΟΣ, ποὺ καὶ ἐκεῖνος αὐτοκαλεῖται ΑΥΤΟΣ. Γνώστης τῆς μοναδικότητός του, δίνει στὸ σύμβολό του τὸν ἐναρκτήριο ἀριθμὸ 1, τὴν μονάδα ποὺ τὸν προσδιορίζει ... Α = 1 ... »

***

Ὁ Πλούταρχος ἔχει θέσει πρὸς συζήτησιν τὸ "πρόβλημα"[68] **ὡς πρὸς τὴν θέσιν τοῦ ἄλφα**, καὶ μὲ λεπτὴ εἰρωνεία ἀφήνει νὰ διαφανῆ πόσο ἀφελὴς εἶναι ἡ ἄποψις αὐτῶν ποὺ νομίζουν ὅτι τὸ ἄλφα ἐτέθη πρῶτο ἐπειδὴ οἱ Φοίνικες "ἄλεφ" ὀνομάζουν τὸν βοῦν, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται τὸ πρῶτον ἐκ τῶν ἀναγκαίων:

«Τίς αἰτία, δι' ἥν τὸ ἄλφα προτέτακται τῶν στοιχείων...
...φασὶ τὸ ἄλφα πάντων προτάξαι, διὰ τὸ Φοίνικας οὕτω καλεῖν τὸν βοῦν,
ὅν οὐ δεύτερον, οὐδὲ τρίτον, ὥσπερ Ἡσίοδος, ἀλλὰ πρῶτον τίθεσθαι τῶν ἀναγκαίων...»

Δηλαδὴ ὁ Ἡσίοδος ἀξιολογεῖ "τὰ ἀναγκαῖα" διαφορετικὰ ἀπ' ὅ,τι οἱ Φοίνικες:

«οἶκον μὲν πρώτιστα, γυναικά τε, βοῦν τ' ἀροτῆρα" -Ἔργα, 405-

Ἀκολούθως ὁ Πλούταρχος ἐπεξηγεῖ ὅτι τὸ ἄλφα τίθεται πρῶτον ἐπειδὴ "φύσει", ἐκ τῶν ἐνάρθρων, ἐκφέρεται μὲ ἁπλὸ ἄνοιγμα τοῦ στόματος καὶ ἐκπνοήν. "*τὰ νήπια ταύτην πρώτην ἀφιέναι φωνήν...*" (Ἄ...) Γι' αὐτὸ ἀρχίζουν ἀπὸ ἄλφα οἱ λέξεις *ἀνοίγω, ἀλαλάζω, ἀΐω, αὐλῶ, ᾄδω, αἴρω...*

Οἱ Σημιτοφοίνικες ὅμως, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχαν τὴν δυνατότητα νὰ κατανοήσουν ὅλα αὐτά, ὠνόμασαν ἁπλῶς τὸν βοῦν "*ἄλεφ*", ἐκ τοῦ *ἀλφὴ* =κτῆσις, περιουσία...

Αὐτὸ γίνεται περισσότερο ἐμφανὲς καὶ κατανοητό, ἀπὸ τὸν στίχο τοῦ Ὁμήρου "*παρθένοι **ἀλφεσιβοιαι** ὠρχοῦντο*" (=ἐχόρευαν παρθένες ἀλφεσίβοιες) - Σ, 593-

ἀλφεσίβοιος: ἐκ τοῦ *ἀλφάνω* = ἀποκτῶ +*βοῦς*.

Δηλαδὴ παρθένες τόσο ὄμορφες, ὥστε νὰ ἀποκομίζουν εἰς τοὺς γονεῖς τους "πολλὰ βόδια" ὡς δῶρα ἐκ μέρους τῶν μνηστήρων (ἕνα εἶδος "προίκας" ποὺ ἐπλήρωνε ὁ μελλοντικὸς σύζυγος εἰς τὸν πενθερόν).

Οἱ βάρβαροι, ἐκ τῆς συνεκφορᾶς -συνεκδοχῆς "ἀλφαίνω+βοῦς", προσέδωσαν εἰς τὸ "ἄλφα" τὴν ἔννοια τοῦ βοδιοῦ· καὶ τὸ εἶπαν "ἄλεφ" (!)

***

68. Προβλήματα, 737 C

Β ϐ

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΤΟ ΜΕΓΑ: "**Βῆτα** *τὸ στοιχεῖον, ὅτι δευτέραν ἔχον τάξιν, ἐπι***βέβηκεν** *τῶν λοιπῶν.*"
βητὸς = βατός, διαβατός.
βηταρμός, ἐκ τοῦ βαίνω +ἁρμὸς = ἔρρυθμον βῆμα.

Διὰ τοῦ Βῆτα ἐκφράζεται γενικῶς ἡ **βο**ὴ καὶ ὁ ἰσχυρότερος τῶν ἀνέμων, ὁ **βο**ρέας. (πρβλ. βόμβος, βοῦς, βόγγος, βήξ, βάξις (=φωνὴ), βάζω (=ὁμιλῶ), βαβάκτης (=φλύαρος), βαΰζω (=φωνάζω), βροντή, βρόμος (= μέγας κτύπος), βρύχω (=τρίζω τοὺς ὀδόντας) κ.ἄ....) *Βορέας* καὶ *βοὴ* πνέοντος ἀνέμου δύνανται νὰ ἐκληφθοῦν καὶ ὡς αἴτιον κινήσεως, ὅθεν **βα**ίνω, **βα**δίζω, **βά**σις (=βάδισις, ἀλλὰ καὶ *πορεία*, ἐκ τοῦ *πόρος* =θαλάσσιον πέρασμα). Γι' αὐτὸ δὲν εἶναι τυχαῖον ποὺ τὸ σχῆμα ϐ ἐνθυμίζει ἱστὸν μὲ ἀναπεπταμένα ἱστία, δηλ. μὲ "φουσκωμένα πανιά". Ὅθεν Β..Β..Β.. = κινητήριος δύναμις.

Ἐπίσης: **βά**ρος, διότι **βα**ρὺς εἶναι ὁ δυσκόλως αἰρόμενος, ὅθεν διὰ **βο**γγητοῦ προσπάθεια **ἄρ**σεως.[69] Ὑπάρχουν ὅμως καὶ λέξεις οἱ ὁποῖες φαινομενικῶς ἀρχίζουν ἀπὸ Β. Στὴν οὐσία αὐτὸ τὸ Β εἶναι τὸ παλαιὸν δίγαμμα (F). π.χ. βία (Fία), βίος (Fίος) (ἐκ τοῦ Fὶς =δύναμις), βράκος (Fράκος), βραδὺς (Fράδιος) κλπ. κλπ. - θὰ ἀναφερθοῦμε σχετικῶς εἰς τὸ F (δίγαμμα).

***

Γ Γ

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΜΕΓΑ: «**Γάμα** *τὸ στοιχεῖον, παρὰ τὸ ἀμᾶν*[70] *τὴν γῆν, τὸ θερίζειν. Δρεπανῶδες γὰρ ἐστίν· ᾧ* (=γι' αὐτὸ) *καὶ ὁ τύπος τοῦ γράμματος ὅμοιός ἐστι.*»

Τὸ σχῆμα τοῦ γράμματος φανερώνει τὸ ἀρχέγονον ξύλινον ἐργαλεῖον μὲ τὸ ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος ἐχάραξε, ἐσκάλισε τὴν γῆν. Κατὰ τὴν χάραξιν αὐτὴν ἀκούστηκε καὶ ὁ ἦχος του: Γ... Γ...

ὕνις (γυνὶ) εἶναι τὸ σίδηρον εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ἀρότρου, τὸ τέμνον τὴν γῆν ("*σύροντι...ὕνιν*").

Γύης εἶναι τὸ κεκαμμένον ξύλον τοῦ ἀρότρου ὅπου προσηρμόζετο ἡ ὕνις. Συνεκδοχικῶς *Γύαι* εἶναι τὰ χωράφια, αἱ *Γαῖαι*, καὶ τελικῶς ἡ *Γῆ*, ἀλλὰ καὶ ἡ *Γυνὴ* ἡ ὁποῖα *Γεννᾶ* ὅπως ἡ Γῆ. (Ἡ κοιλία τῆς γυναικὸς ἀπεκαλεῖτο καὶ *ἄρουρα* = καλλιεργήσιμος γῆ, δεχομένη τὸν *Γόνον*.) *Γνύθος* = ὄρυγμα.

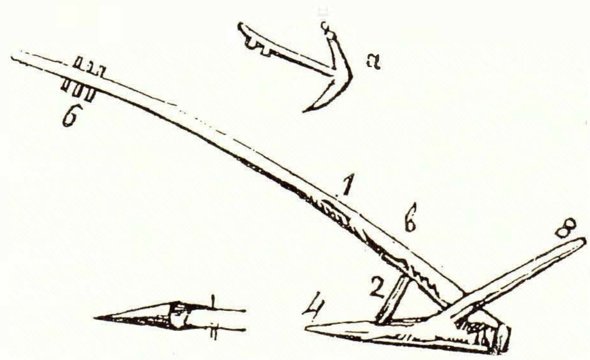
Τὸ κεκαμμένον αὐτὸ ἐργαλεῖον (Γ) ἐχρησίμευσε ἀργότερα καὶ διὰ τὴν χάραξιν τῆς *Γραφῆς* εἰκόνων καὶ *Γραμμάτων*.

Ἐπίσης: ἡ **Γ***ωνία* εἶναι ἀκριβῶς δύο συναντώμεναι εὐθεῖαι. Τὸ **Γ***όνυ* μας *Γναμπτόμενον* (=καμπτόμενον), τὸ ἴδιο.

Ὁ ΟΔΥΣ. ΕΛΥΤΗΣ ἔχει γράψει διὰ τὸ γράμμα Γ:[71]

Γ: *Τὸ πιὸ ἐλαφρύ· ποὺ ἡ ἀδυναμία σου*
νὰ τὸ προφέρεις, δείχνει τὸν βαθμὸ
τῆς βαρβαρότητάς σου.

*

69. Βλ. Λεξ. Δημητράκου.
70. ἀμάω = θερίζω
71. "Ὁ μικρὸς ναυτίλος".

Δ ▷

Τὸ **Δέλτα** εἶναι τὸ μόνον γράμμα ποὺ τὸ Μέγα Ἐτυμολογικὸν δὲν ἀναλύει. Τὸ σχῆμα τοῦ "Δέλτα", Δ, ἔρχεται ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὴν Γραμμικὴ Γραφὴ Β: = ΔΕ. Συμβολίζει προφανῶς καὶ τὸν παραγόμενον ἦχον, "*Δοῦπον*", ὑπὸ τοῦ "*Δελτοειδοῦς*" πελέκεως. Ὁ Πλάτων εἰς τὸν Κρατύλον (427 Β) ὁμιλεῖ διὰ τὴν δύναμιν "*τῆς τοῦ Δέλτα συμπιέσεως*". (Σημειωτέον ὅτι ἀπὸ τὴν συλλαβὴν "ΔΕΛ" ἀρχίζουν πολλὲς ἑλληνικὲς λέξεις, ἡ δὲ κατάληξις -ΤΑ εἶναι ἀρχαιοτάτη ἑλληνική· πρβλ. νεφεληγερέτα, ἀκάκητα κλπ.)

Τὸ Δέλτα γενικῶς ἐκφράζει *Δύναμιν* καὶ διαθέτει σταθερότατον, *Δυνατὸν* σχῆμα, ὡς *Δρῦς, Δένδρον, Δασὺς* (=πυκνός, τραχύς, ἐξ οὗ καὶ *Δάσος*), *Δῖος, Δεσμὸς* ("*πρὸς μίμησιν δεσμοῦ*" -Πλάτων-) *Δόμος, Δῶμα... Δόρυ, Δούρειος* (=ξύλινος), *Δὰν* (ἡ *Δίνη* καὶ *Δόνησις* τοῦ ὑγροῦ στοιχείου)... *Δαίω* = τεμαχίζω, *Δάκνω* (=Δαγκώνω), *Δαμάζω* (=ὑποτάσσω), *Δείδω* (=φοβοῦμαι), *Δύω* (=βυθίζω), *Δηλέομαι* (=βλάπτω, ἐξ οὗ *Δηλητήριον*), *Δέλεαρ, Δόλος, Δελήτιον* (=Δόλωμα), *Δέρω* (=γδέρνω), *Δράττω, Δρέπανον*...

Τὰ Σχόλια Vaticana[72] ἀναφέρουν ὅτι τὸ Δέλτα "*Διάρτιον ἐστὶ*" (ἐτ. ἄρτιον) -δηλαδὴ ἰσόπλευρον.

***

Ε

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΜΕΓΑ: "**Ἔψιλον** *τὸ στοιχεῖον, παρὰ τὴν ἐπέκτασιν τὴν εἰς μέσον καὶ τὴν κυκλοτερῆ. Τὸ μέν... κυκλοτερὲς καὶ πέριξ, τοῦ ὄντος αἰῶνος μιμεῖται τὰ πέριξ, τὸ δὲ εἰς μέσον μακρὸν ἔχον, τὴν ἐπέκτασιν τοῦ αἰῶνος*".

"Τὴν ἐπέκτασιν τοῦ αἰῶνος"...Ἀπὸ τὸ *Ἐδῶ Ἕως Ἐκεῖ... Ἐλαύνει. Ἔλπεται... Ἐλπίζει..Ἑὼς* (=αὐγή). Δὲν εἶναι τυχαῖον τὸ ὅτι φωνάζουμε, ἀπὸ ἀπόστασιν, **Ε...** Δὲν εἶναι τυχαῖον ποὺ ἡ συλλαβικὴ αὔξησις τοῦ Παρατατικοῦ καὶ τοῦ Ἀορίστου εἶναι "Ε": λύω, ἔ-λυον, ἔ-λυσα - παιδεύω, ἐπαίδευον, ἐπαίδευσα...

Ἔρα (=ἡ γῆ), *Ἔργον, Ἐρωὴ* (=ὁρμή), *Ἔρως*... Ἐπίσης, προθέσεις καὶ σύνδεσμοι τόπου καὶ χρόνου σημαντικά: *Ἐν, Εἰ, Ἐάν, Ἐπί, Ἐκ, Εἰς, Ἐς, Ἔσω... Ἐσ-μὶ* = εἰμὶ (τὸ ἔσω μου) -*Εἷς, ὁ Ἕνας*, ὁ πορευόμενος μόνος... *Ἐγώ... Ἑ* = προσωπικὴ ἀντωνυμία γ' προσώπου - *Ἑ-αυτός... Ἐν-Εργεια*...

Γράφει ὁ Ὀδ. Ἐλύτης:

"*Ε!.. ὅλο ἀέρα - τὸ πιάνει ὁ μπάτης..*"

***

72. Εἰς Διονύσιον τὸν Θρᾶκα

F

Τὸ **δίγαμμα** ὀφείλει τὸ ὄνομά του εἰς τὸ σχῆμα του, τὸ ὁποῖον προσομοιάζει εἰς διπλοῦν γάμ(μ)α. Ὑπάρχει καὶ στὶς Πινακίδες τῆς συλλαβικῆς Γραμμικῆς Β, ὅπως π.χ. FI - PI -ZA → Fρίζα → ῥίζα. Fοῖνος → οἶνος. Ὅπως ἀναφέραμε ἤδη, ἀφηρέθη ἐκ τοῦ ἰωνικοῦ ἀττικοῦ ἀλφαβήτου τὸ 403 π.Χ. ἐπὶ ἄρχοντος Εὐκλείδου.

Ἐτίθετο εἰς τὴν ἀρχὴν ὅσων λέξεων ἤρχιζαν ἀπὸ ρ (Fράκος, Fρόδον, Fράδιος → ῥάδιος, ὅθεν βραδύς, βράδυ) ἤ ἀπὸ φωνῆεν (Fάναξ, Fέργον, Fέκαστος, Fοῖκος κλπ...).

Συχνὰ ἐτίθετο καὶ εἰς τὸ μέσον τῆς λέξεως (ναFς, ἄFημι) ὅπου, ὅταν ἀφηρέθη, ἀντικατεστάθη ἀπὸ τὸ ὔψιλον: *ναFς → ναῦς, ναύτης· ἄ Fημι → α Fς → αὖς → αὐτίον* (οὖς) κ.ο.κ.

Ἡ προφορά του ἦτο ἄλλοτε ὡς ἐλαφρὺ β ἤ φ (ναῦς), ἄλλοτε γ (Fάρσην, γάρσην),[73] ἄλλοτε ὡς δ (Fοίαξ → οἴαξ =*δοιάκι*, τιμόνι). Διετηρήθη εἰς τὸ Χαλκιδικὸν ἀλφάβητον τὸ ὁποῖον υἱοθετήθη ἀπὸ τοὺς Λατίνους καὶ διεδόθη εἰς τὴν Δύσιν ὡς "λατινικόν", στὴν πραγματικότητα Χαλκιδικὸν - Κυμαϊκόν. Παραμένει μέχρι σήμερα στὴν θέσι του: A B C D E **F** .....

Ζ Ι

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΜΕΓΑ: "**Ζῆτα** *τὸ στοιχεῖον ἀπὸ τοῦ Ζήτου τοῦ Βορέου· οὗ μέμνηται Ἀπολλώνιος*".

(Ζήτης: υἱὸς Βορέου καὶ Ὠρειθυίας, Ἀργοναύτης.) Τὸ γράμμα Ζ ἀναλύεται εἰς Σ καὶ Δ, ὅθεν Σ-υριγμὸς καὶ Δ-οῦπος. (Ἀθήνασδε → Ἀθήναζε· κωμάσδω → κωμάζω).

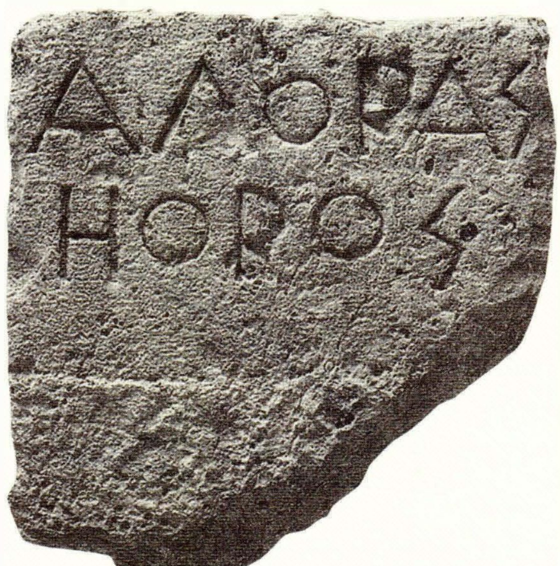
Γράφει σχετικῶς ὁ Ἀριστοτέλης:[74]

> "*Οἱ μὲν γὰρ τὸ ζα ἐκ τοῦ σ καὶ δ καὶ α φασὶν εἶναι,*
> *οἱ δέ τινες ἕτερον φθόγγον φασὶν εἶναι καὶ οὐδένα τῶν γνωρίμων.*"

Διὰ τοῦ σχήματός του δυνατὸν νὰ συμβολίζη τὴν γεφύρωσιν δύο ἀντικρυστῶν ἄκρων, ὅθεν "*ζεύγνυμι*" (*ζεῦγος, ζυγός, ζυγίται* =οἱ κωπηλάται τῆς μεσαίας σειρᾶς τῆς τριήρους).

Ὁ Πλάτων[75] τὸ χαρακτηρίζει "*γράμμα πνευματῶδες*". Ὅθεν, βασικὲς λέξεις: *ζωή, ζῶ, ζέω, Ζεύς...*

Η

ΑΓΟΡΑΣ ΗΟΡΟΣ
Ἀγορᾶς Ὅρος
(Τὸ **Η** στὴν θέσι τῆς δασείας)

73. ἐξ οὗ: γάρσην → γαλλ. garçon =ἀγόρι
74. Μετὰ τὰ Φυσικὰ 993α
75. Κρατύλος 427

Η ⊟

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΜΕΓΑ: "**Ἦτα** *ἐκ τοῦ Η καὶ ΤΑ ἔχειν τὸ χαρακτῆρα τοῦ στοιχείου. Ἡνίκα γὰρ πλάγιον τεθῇ, εὑρήσεις Ταῦ. εἰ δὲ ἀπὸ πρώτης γραμμῆς τοῦ ἦτα βαρεῖαν δώσει, διὰ τῆς ἐν μέσῳ γραμμῆς, τὸ ἦτα εὑρήσεις Ἄλφα*".

ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΚΡΑΤΥΛΟΣ: "*Τὸ δὲ ἄλφα τῷ μεγάλῳ ἀπέδωκε, καὶ τῷ μήκει τὸ ἦτα, ὅτι μεγάλα τὰ γράμματα*".

Τὸ ἦτα εἶναι μακροφωνία τόσον τοῦ ἄλφα ὅσον καὶ τοῦ ἔψιλον, τὸ δὲ σχῆμα του μεταλλαγὴ τοῦ σχήματος τοῦ Α, κατὰ τὸ Ε.Μ. [πρβλ. ἡμέρα → ἁμέρα (δωρ.) → μήτηρ →μάτηρ (δωρ.), ἡδὺς → ἁδὺς (δωρ.) κ.ο.κ.]

Ἀρχικῶς καθώριζε τὴν δασεῖαν πνοήν, ὅ,τι σήμερα ὀνομάζουμε "δασεῖα": ΗΕΛΛΑΣ, ΗΑΡΜΟΝΙΑ... Εἰς τὰ μεταευκλείδια ἀλφάβητα καθώρισε τὸ μακρὸν ἔψιλον ἢ καὶ τὸ ει. "*Οὐ γὰρ "ἦτα" ἐχρώμεθα, ἀλλὰ "εἶ" τὸ παλαιόν*". [= ὄχι τὸ Η ἀλλὰ τὸ ΕΙ ἐχρησιμοποιούσαμε κατὰ τὸ παρελθόν]. (Πλατ., Κρατύλος 426 c). Κατόπιν ὡς σημεῖον τῆς δασείας ἐλήφθη τὸ ἥμισύ του: ⊢

π.χ. ΗΕΡΩΣ (=ἥρως) →⊢ ΗΡΩΣ → ἥρως.

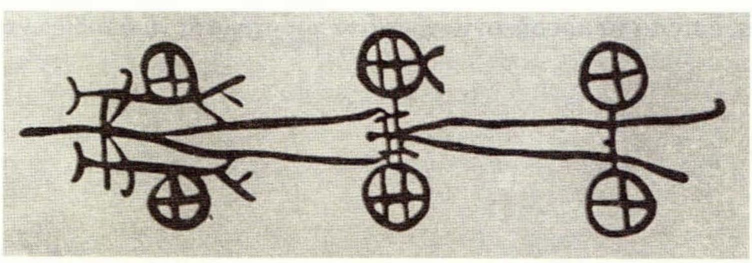
Γι' αὐτό, ἀλλὰ καὶ γιὰ λόγους μουσικούς, "*τὸ ἦτα πρὸ φωνήεντος ψιλοῦται*" (Ζωναρᾶς).

***

⊖ ⊙

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΜΕΓΑ: "**Θῆτα** *τὸ στοιχεῖον, παρὰ τὸ τὴν θέσιν τοῦ παντὸς μιμεῖσθαι, ἤτοι τοῦ οὐρανοῦ τὸ κυκλοτερὲς ἔχον καὶ τὸν διὰ μέσον ἄξονα.*"

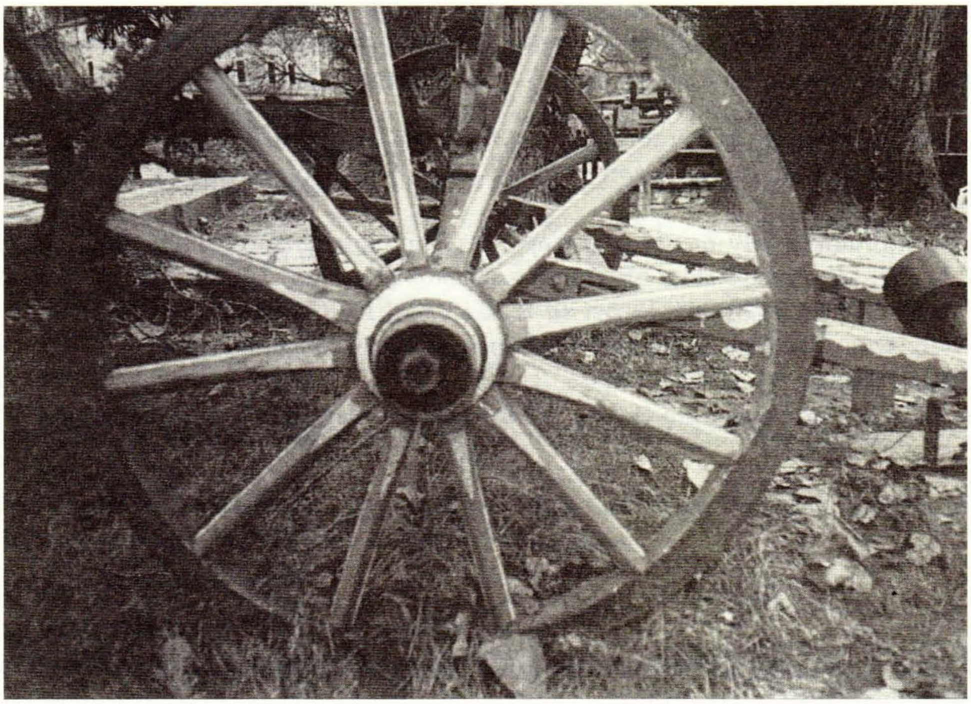
Τὸ Θῆτα τὸ "κυκλοτερές", μὲ τὶς μικρὲς ἀλλὰ χαρακτηριστικὲς διαφορές του (βλ. Πίνακα σλ. 38), δὲν μιμεῖται μόνον "τὴν θέσιν τοῦ παντός", ὅπως ἀναγράφει τὸ Ἐτυμολ. τὸ Μέγα (πρβλ. ⊙ όλος, νιος ⊙όλος"). Ὁ τύπος ⊙ ἐνθυμίζει ὀφθαλμόν. Ὅθεν ⊙έα, ⊙εῶμαι ⊙αυμάζω, ⊙εός..... Ἐνθυμίζει ἐπίσης τὸν γυναικεῖον μαστόν, ἐξ οὗ ⊙άω(=θηλάζω),[76] ⊙ηλή, ⊙ῆλυ...
"*Τὸ δὲ θῆλυ, ἀπὸ τῆς θηλῆς φαίνεται ἐπωνομάσθη*" (Πλατ. Κρατύλος 414α).
Οἱ τύποι, ὅμως, ⊕ καὶ ⊗ ἐνθυμίζουν τροχόν. Ὁπότε ⊗έω = τρέχω. Εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι *ἕω* σημαίνει πορεύομαι. Ἄρα: ⊗ +ἕω =διὰ τροχοῦ πορεύομαι, ὅθεν τρέχω... ἄλλως, ⊙ρέχω. Ὁ Ὅμηρος ἔχει: ⊙ρέξας (=τρέξας). ⊙οὸς σημαίνει ταχύς, ⊙ὼς εἶναι τὸ τσακάλι καὶ ⊙ρώσκω σημαίνει ὁρμῶ.

Τετράτροχη ἅμαξα. Ἀπὸ τὶς βραχογραφίες Δήμου Φιλίππων. (Βλ. Προϊστορ. Βραχογρ. -Ἐκδ. Ν. Θέσις)

76. Ἡ κατάληξις -*αω* εἶναι τὸ ρῆμα *ἄω* = κορέννυμι. Ἄρα θάω = ἐκ τοῦ μαστοῦ χορταίνω.

Τὸ δὲ ἰδεόγραμμα τῆς Μυκηναϊκῆς-Μινωϊκῆς, σημαίνει ρόδα

Ἀκτινωτὴ ρόδα ἀπὸ σύγχρονη ἅμαξα. Θέει, Θοὴ...

Σωκράτης: «... *γράμμασιν αὖ τὰ πρῶτα ὀνόματα ἀπεικάζομεν, ἔστιν ὥσπερ ἐν τοῖς ζωγραφήμασι καὶ πάντα τὰ προσήκοντα χρώματά τε καὶ σχήματα ἀποδοῦναι...*»

Δηλ. Διὰ γραμμάτων πάλι τὰ πρῶτα ὀνόματα ἀπεικονίζομεν, ὅπως ἀκριβῶς στὰ ζωγραφήματα, ἅπαντα τὰ προσήκοντα χρώματα καὶ σχήματα νὰ ἀποδίδωνται...

Ι

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΜΕΓΑ: "**Ἰῶτα** *τὸ στοιχεῖον, παρὰ τὸν ἰὸν τῶν ἰοβόλων ζώων. ὥς πως γὰρ ὁ ἰὸς εἰς ὀρθὸν βαδίζει ᾧ καὶ πέπρωται, οὕτω καὶ ἡ τούτου γραφὴ ὀρθὴ οὖσα, ἰῶτα καλεῖν ἢ ἀπὸ τῶν ἰῶν τῶν βελῶν...* ". (ἰὸς = βέλος).
ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΚΡΑΤΥΛΟΣ: "*Τῷ δὲ αὖ ἰῶτα πρὸς τὰ λεπτὰ πάντα, ἃ δὴ μάλιστα διὰ πάντων ἴοι ἄν. Διὰ ταῦτα τὸ "ἰέναι" καὶ τὸ "ἵεσθαι" διὰ τοῦ ἰῶτα ἀπομιμεῖται...* ".
Δηλ.
Τὸ δὲ ἰῶτα πάλιν, χρησιμοποιεῖται γιὰ ὅλα τὰ λεπτὰ (ἰσχνά, ἀδύνατα) τὰ ὁποῖα μάλιστα θὰ ἠδύναντο νὰ διέρχωνται διὰ μέσου τῶν πάντων. Γι' αὐτὸ τὸ "ἰέναι" (=πορεύεσθαι) καὶ τὸ "ἵεσθαι" (=ρίπτεσθαι) διὰ τοῦ ἰῶτα ἀπομιμοῦνται.

Π.χ.: *ἵημι* (=ρίπτω), *ἰθύς, ἱστός, ἱκνοῦμαι, ἰάπτω, ἰαίνω,* ... καὶ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν παράγωγα, πολλὲς δὲ φορὲς ἐλαφρῶς ἀλλοιωμένα ὥστε νὰ μὴν ἀνιχνεύεται ἡ ἀρχικὴ ρίζα Ι.
Γραμμικὴ Β: =βέλος

***

Κ

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΜΕΓΑ: "**Κάππα** *τὸ στοιχεῖον, κάππα τι ὄν, τὸ ἔχον ὄπα, ὅ ἐστι φωνήν. Τὰ δὲ ψιλά,*[77] *ὑπὸ κάτω τῆς γλώττης ἔχει τὴν προφορὰν τῆς φωνῆς*".
Τὸ σχῆμα τοῦ **Κ**, ὅλο κάμψεις καὶ γωνίες, ἀποτυπώνει τὴν ἔννοιαν τοῦ **Κ**-όπτω (=κτυπῶ) καὶ τῆς **Κ**-άμψεως. Προφανῶς ἠχοποίητον ἐκ τοῦ ἤχου **Κ**ούπ...

Τὸ συλλαβόγραμμα ΚΙ τῆς Γραμμικῆς Β ἐνθυμίζει πράγματι τὴν ἄκρη τοῦ πελέκεως.

(Πρβλ. καὶ τὴν σημερινὴ ἔκφρασι-δηλωτικὴ θορύβου καὶ κτυπημάτων: "γ-κάπα, γ-κούπα").
Ὅθεν ἐκφράζει **κ**ρότους ἀλλὰ καὶ δύναμιν: **κ**ράτος (=ἐξουσία), **κ**ρατῶ, **κ**τίζω, **κ**έρας, **κ**άρα, **κ**άτω (ἐκ τοῦ ἤχου πίπτοντος ἀντικειμένου) **κ**είρω (=κόπτω), **κ**τείνω, **κ**ίνησις, **κ**ᾶλον (=ξύλον), **κ**εάζω (=κόπτω, "*κέασε ξύλα*"-ξ, 426), **κ**ορμός, **κ**ῆρυξ, **κ**λείω, **κ**λεὶς (ἠχοποίητα) κλπ....

***

77. Ἀπὸ τὰ οὐρανικόφωνα, κ-γ-χ, τὸ κ εἶναι ψιλόν, τὸ γ εἶναι μέσον καὶ τὸ χ δασύ.

Λ L

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΜΕΓΑ: "**Λάμβδα** *τὸ στοιχεῖον: οἱονεὶ λάβα τι ὄν. παρὰ τὸ λείως βαίνειν ἐν τοῖς μέτροις, καὶ ἀσθενὲς εἶναι πρὸς τὸ μηκύνειν τὰς συλλαβάς*".

ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΚΡΑΤΥΛΟΣ: "*Ὀλισθαίνει μάλιστα ἐν τῷ λάβδα ἡ γλῶττα... ὠνόμασε τά τε "λεῖα" καὶ αὐτὸ τὸ "ὀλισθαίνειν" καὶ τὸ "λιπαρὸν" καὶ τὸ "κολλῶδες" καὶ τἆλλα πάντα τὰ τοιαῦτα.*"
Καὶ συνεχίζει: ὅπου ἐπεμβαίνει ἡ τοῦ λάβδα δύναμις, ἀπομιμεῖται τὸ γλισχρὸν καὶ τὸ γλυκὺ καὶ τὸ γλοιῶδες...

Ὁ Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασεὺς[78] ἀποκαλεῖ τὸ λάμβδα ὡς τὸ "*τῶν ἡμιφώνων* -γραμμάτων- *γλυκύτατον*", ἐνῶ ὁ Ὀδ. Ἐλύτης ἔχει γράψει γι' αὐτό: "*Λ. Πραγματικὰ βρεγμένο, ἴδιο βότσαλο.*" - **Λ**ειαίνει τοὺς **λ**ίθους, **λ**ᾶες, βότσα**λ**α τοῦ αἰγια**λ**οῦ, τὰ *λαλάρια*, τὰ ὁποῖα *λειαινόμενα λαλοῦν καὶ λέγουν γλυκεῖαν λαλιάν*... ὡς μουσικὴν *λύρας*...

Ὡς πρὸς τὸ σχῆμα του ἐνθυμίζει **Λ**αβίδα· πρβλ.: Λαμβάνω, Λαύω, Λεία, Λέπω... πρβλ. καὶ τὸν γραμματικὸν τύπον: "*ζῶντες ἐλάμφθησαν*" δηλ. ζωντανοὶ συνελήφθησαν. Ἀπεικονίζει ἐπίσης τὸν φωτισμὸν πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν· **Λ**: ἐκ τῆς κορυφῆς, πηγὴ διαχεομένου φωτός· ῥίζα "Λυκ".

Ἐκ τοῦ Λυκ- → Λυκόφως, Λυκαυγές, Λύχνος, Λαμπρός, Λευκός, Λεύσσω (=ὁρῶ) κ.τ.τ.

***

M M

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΜΕΓΑ: "*Μῦ τὸ στοιχεῖον, ὅτι μυγμόν τινα ἔχει ἡ τούτου ἐκφώνησις. Μυγμὸς δὲ ἔστιν ὁ τοῦ μῦ ἦχος διὰ τοῦ μυκτῆρος ἐξερχόμενος*". (μυκτὴρ =ρώθων).

ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΚΡΑΤΥΛΟΣ: "*Τὰς δὲ Μούσας τε καὶ ὅλως τὴν μουσικὴν ἀπὸ τοῦ μῶσθαι, ὡς ἔοικεν, καὶ τῆς ζητήσεώς τε καὶ φιλοσοφίας τὸ ὄνομα τοῦτο ἐπωνόμασεν*".
Δηλ.: Τὰς δὲ Μούσας καὶ τὴν μουσικὴν γενικῶς, ἀπὸ τοῦ μῶσθαι,[79] ὡς φαίνεται ὠνόμασε (ὁ σοφὸς ὀνοματοθέτης), καὶ ἀπὸ τὴν ἀναζήτησιν καὶ τὴν φιλοσοφίαν...

Βεβαίως "ΜΑ" καὶ "ΜΩ" καὶ "ΜΥ" εἶναι ἀρχέγονοι φθόγγοι καὶ ἐκ τούτου προφανῶς καὶ πρωτίστως "*ὠνόμασται ἡ μάτηρ, μήτηρ*". Τὸ "ΜΥ" προφέρεται περίπου καὶ μὲ κλειστὰ τὰ χείλη, "*διὰ τῶν ρωθώνων συνηχεῖ*", ὅθεν **μύ**ω =κλείω, **μυ**κάομαι -μουγκρίζω, **μυ**κὸς =ἄφωνος, "μουγγός", **μύ**στης, **μυ**στικόν, **μυ**στήριον, **μύ**ησις, **μύ**ωψ, **μύ**αξ (=μύδι), **μυ**ζῶ (=βυζαίνω), **μῦ**θος =λόγος συμβολικός, κλειστός, **μύ**κης = κομβίον θήκης ξίφους, καὶ ἄλλα πολλὰ σχετικά...

Ὡς πρὸς τὸ *μάω-μῶ* (=ζητῶ, ὁρμῶ), → **μά**τος = ζήτησις, **μα**ζὸς =μαστός, **μᾶ**ζα =ἄρτος, **μά**σσω = **μα**λάζω... Ἐκ τοῦ *μάω* καὶ ἡ →*μάθησις, μάθημα, μανθάνω, μελέτη, μέλημα, μέλος, μέλλων* (ἐμπεριέχει ἔννοιαν φροντίδος καὶ ἀναζητήσεως), *μέδομαι* (=προνοῶ, φροντίζω), *μῆτις* (=σκέψις, σοφία) *μετρῶ* (ἐκ τοῦ μῆτις +ρέω)... (√ **μυρ**- τῆς θαλάσσης, ἠχοποίητος: ἐκ τοῦ μορμύρω, μουρμουρίζω).[80]

78. Περὶ Συνθέσεως Ὀνομάτων ΙΔ'
79. μάω =σκέπτομαι, (Κρατ. 406α) ὁρμῶ, ζητῶ νὰ μάθω.
80. Βλ. Λεξιλόγιον τῆς Ἁλός, λ. *μύρα* = θάλασσα.

Ν Ν

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΜΕΓΑ: "**Νῦ** *τὸ στοιχεῖον, ὅτι νυγμόν*[81] *τινα ἔχει ἡ τούτου ἐκφώνησις*".

ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΚΡΑΤΥΛΟΣ: "*Τοῦ δὲ αὖ νῦ, τὸ ἔσω αἰσθόμενος τῆς φωνῆς, τὸ "ἔνδον" καὶ τὸ "ἐντὸς" ὠνόμασεν, ὡς ἀφομοιῶν τοῖς γράμμασι τὰ ἔργα..*"
Δηλ.: (Ὡς πρὸς τὸ νῦ - ὁ ὀνοματοθέτης- τὸ ἔσω αἰσθανόμενος τῆς φωνῆς, ὠνόμασε τὸ ἔνδον καὶ τὸ ἐντός, ὡς νὰ ἐξομοιώνη τὰ ἔργα πρὸς τὰ γράμματα.)

Ἄρα: τὸ γράμμα Ν ἐξομοιοῦται πρὸς τὸ **Νοῶ**. Καὶ ἐγεννήθη ὁ *Νόος-νοῦς* ("νιονιὸ" τὸ λέει ὁ λαός). Προφέροντας παρατεταμένα τὸ Νννν... αἰσθάνεσαι πράγματι δόνησιν εἰς τὸν ἐγκέφαλον, ἐσωτερικὸν κραδασμόν.

Σύμφωνα μὲ τὰ τελευταῖα πορίσματα τῆς ἰατρικῆς Ἐπιστήμης (κυρίως τῆς Παιδαγωγικῆς Ἰατρικῆς) ἡ ἐκφορὰ τοῦ φθόγγου "Ν" συντελεῖ στὸ νὰ ἀποκαθαίρεται τὸ αἷμα μὲ ἐπὶ πλέον εἰσροὴ ὀξυγόνου καὶ ἀρτιώτερη ὀξυγόνωσι τοῦ ἐγκεφάλου. Ἀποτέλεσμα: ἐνισχύεται τὸ "**νοεῖν**", ἡ "**νόησις**".

Τὸ γερμανικὸ ἰατρικὸ περιοδικὸ "P M MAGAZINE" (τεῦχος Μαρτίου 1996) δημοσιεύει εἰδικὸ ἀφιέρωμα εἰς τὸ γράμμα "Ν": DER BUCHSTABE N", ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ἐὰν κάποιος εἶναι κουρασμένος, καταπεπονημένος, αὐτὸ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα ἡ ὁμιλία του νὰ γίνεται περισσότερο ἔνρινη, μὲ ἀπώτερο ἀσφαλῶς σκοπὸ τὴν πρόσληψι μεγαλύτερης ποσότητος ὀξυγόνου. Μεταξὺ ἄλλων γράφει: "*...ὁ Γερμανὸς ὁμιλεῖ συχνότερα μὲ τὴν μύτη ἀπ' ὅσο ἴσως νομίζει. Αὐτὸ παρατηρεῖται περισσότερο, ὅπως ἰσχυρίζονται τοὐλάχιστον οἱ ἐρευνηταὶ τῆς γλώσσας, ὅταν αὐτὸς εἶναι κουρασμένος, πρᾶγμα ποὺ φαίνεται περισσότερο σὲ μερικὲς διαλέκτους. Ἰδιαιτέρως στὸν γλωσσικὸ χῶρο τῆς Βαυαρίας καὶ τοῦ* Schabisch *πρέπει κάποτε νὰ εἶχε κυριαρχήσει μία γενικὴ καταπόνησις.. Ἐκεῖ τὸ "Ν" ὑπεισέρχεται σχεδὸν πλήρως...*"[82]

Γι' αὐτό, ὅσες λέξεις ἔχουν σχέσι μὲ νοητικὲς λειτουργίες, μὲ Νοημοσύνην (ἀκόμη καὶ μὲ περιοχὲς τοῦ ἐγκεφάλου) ἐμπεριέχουν τὸ Ν ἀλλὰ καὶ τὸ Μ, κατ' ἐξοχὴν ἔνρινα γράμματα. "*Νοῦς, ἀρχικὸς ἐστὶ τοῦ λόγου, ὁ δὲ λόγος ὑπηρετικὸς τοῦ νοῦ.*"[83] ..Νόημα...

Ἐκ τοῦ *νοέω* → τὸ ρ. *νέω* = πλέω (=διὰ νοήσεως Ν, ἔω =πορεύομαι).

"**Νοῦς**, *ἀπὸ τὸ νέω, τὸ πορεύεσθαι. Οὐδὲν γὰρ ταχύτερον τοῦ νοός*". - "*Ὅταν ἀΐξη νόος ἀνέρος*" (=ὅταν ὁρμήση ὁ νοῦς τοῦ ἀνδρὸς -Ὅμηρος-). "*Καὶ οὗτος ὁ* **νοῦς**, *χωριστὸς καὶ ἀπαθὴς καὶ ἀμιγής, τῇ οὐσίᾳ* **ὢν ἐνέργεια**".[84]

ἐν + *νοῦς* → *Ἔννοια:* "*παράστασις ἐντὸς τοῦ νοός, ἰδιαιτέρως περὶ τὰ ἀφηρημένα*".

διὰ + *νοῦς* → *Διάνοια:* "*διάνοια μὲν καὶ λόγος ταυτόν· πλὴν ὁ μὲν ἐντὸς τῆς ψυχῆς πρὸς ἑαυτὴν διάλογος ἄνευ φωνῆς γιγνόμενος τοῦτ' αὐτὸ ἡμῖν ἐπωνομάσθη διάνοια. Τὸ δέ γε ἀπ' ἐκείνης ῥεῦμα διὰ τοῦ στόματος ἰὸν μετὰ φθόγγου κέκληται λόγος*". (=διάνοια καὶ λόγος εἶναι τὸ ἴδιο· πλήν, ὁ μὲν λόγος ὁ γιγνόμενος σιωπηλὰ ἐντὸς τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν ἑαυτόν της, αὐτὸ ὠνομάσθηκε διάνοια. Τὸ δὲ ἐξ ἐκείνης ῥεῦμα τὸ ῥιπτόμενον διὰ τοῦ στόματος μὲ φωνή, αὐτὸ ἔχει ἀποκληθῆ λόγος).

πρὸ +νοῦς → *πρόνοια* (τὸ προ-νοεῖν).

ἀπὸ + νοῦς → *ἀπόνοια* (=ἀπόγνωσις· -ὁ νοῦς ἀδυνατεῖ πλέον νὰ ἐξεύρη λύσιν, γνῶσιν, τοῦ τί δέον ποιεῖν).

81. Ἐκ τοῦ νύσσω =κεντῶ, κεντρίζω, τρυπῶ.
82. P.J. Blumenthal
83. Πλουτάρχου, Περὶ Παίδων Ἀγωγῆς 5E
84. Ἀριστοτ. Περὶ ψυχῆς Γ' 5,330

μετὰ + νοῦς → *μετάνοια* (ἀλλαγὴ σκέψεως).
ὑπὸ + νοῦς → *ὑπόνοια* (κεκρυμμένη σκέψις).
παρὰ + νοῦς → *παράνοια* (παρεκτροπὴ διανοίας, παραφροσύνη).

Ἐκ τοῦ *Νοῶ*, → νέω (=πλέω) → ναίω (=κατοικῶ) → νάω (=ρέω).
Νεύω = κλίνω τὴν κεφαλὴν πρὸς συγκατάθεσιν, *κατανεύω*. Ἐνῶ *ἀνανεύω* =ἀρνοῦμαι.
νεῦσις (ν-ευ-σις) εἶναι ἡ συναίνεσις.
(Πρβλ.: νέω, → μέλλων νεύσω
νεύω → » »
Ὁ *νοῦς* λέγεται καὶ *νεῦς*).
Πρβλ. ἐπίσης: **ναί**, -**νη**, κατάφασις καὶ ἄρ**νη**σις, ὅθεν κριτικὴ διεργασία *νοήσεως*.

Νοῶ → νοΐσκω → νώσκω, καὶ πλεονασμῷ τοῦ γ → γνώσκω, καὶ μὲ διπλασιασμὸν γι-νώσκω, γιγνώσκω: "*γινώσκω, παρὰ τὸ νοῶ γίγνεται*".
Ἡ *γνώμη* δωρικὰ εἶναι *νώμη*.

Νωμάω σημαίνει νέμω = μοιράζω. Τὸ "μοιράζειν", τὸ "μερίζειν", ἀπαιτεῖ ὑψηλὴν καὶ ἀκριβῆ νοητικὴν λειτουργίαν.[85] "*Ζεὺς νέμει*". Καὶ λόγῳ τοῦ ὅτι καὶ ἡ γῆ ἐμοιράσθη (ἀρχαιότατα) καὶ διενεμήθη, τὸ *νέμω* ἀπέκτησε καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀποκτῶ, κατέχω ("*εἰς νομὴν καὶ κατοχήν*"), καὶ τοῦ κατοικῶ: "*νέμοντες* (=κατοικοῦντες) *πόλιν Παλλάδος*".[86]

Ἐκ τοῦ νέμω → *νομός, νόμος, Νέμεσις... ("Ζεὺς νέμων, ἄδικα μὲν κακοῖς, ὅσια δὲ ἐννόμοις")*.[86]
Ἐκ τοῦ *νεμ-* καὶ ἡ ρίζα *μεν-*

Τὸ ρῆμα *μένω* ἢ *μίμνω* καθορίζει ἀρχικῶς τὸ "*διστάζειν, τὸ συλλογίζεσθαι, τὸ ἵστασθαι κατόπιν σκέψεως*", σημαίνει ἀκόμη εὐχαριστοῦμαι, καί: *ἀναμένω, ὑπομένω, ἐπιμένω, περιμένω...*

Ἄρα ἄλλο εἶναι ὁ "**μόνος**" (ὁ ἔχων τὴν εὐκαιρίαν τοῦ ἐμμένειν καὶ συλλογίζεσθαι), καὶ ἄλλο ὁ *μον-αχὸς* (ὁ αἰσθανόμενος ἄχος=λύπην) κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ "μένειν"...

- "**μένος**" σημαίνει δύναμις, ἰσχύς, πνεῦμα, φρόνημα. Οἱ νεκροὶ εἶναι "*ἀμενηνὰ κάρηνα*" (=κεφαλαὶ ἄνευ μένους). *Μηνύω* σημαίνει φανερώνω, *μῆνιγξ* εἶναι ὁ ὑμὴν τοῦ ἐγκεφάλου, ἐνῶ *μήνιμα* εἶναι ἡ ὀργή, ἡ *μῆνις*, συγγενὴς πρὸς τὴν *μανίαν* καὶ τὴν *μαντικήν*.

Μαντικὴ = ἔνθεος κατάστασις: «...*τῇ καλλίστῃ τέχνῃ ᾗ* (=διὰ τῆς ὁποίας) *τὸ μέλλον κρίνεται, μανικὴν ἐκάλεσαν... ἀπειροκάλως δὲ τὸ ταῦ ἐπεμβάλλοντες, μαντικήν...*"[87]

Ἡ πρωτοελληνικὴ-πελασγικὴ ρίζα "*νάφ*" σημαίνει νοῶ, σωφρονῶ. Ἐξειλίχθη εἰς *νάφω* ἢ *νήφω* = εἰμὶ σώφρων, "*νηφάλιος*" (νοῦς εἰς φάος-φῶς). *Νῆψις* εἶναι ἡ σωφροσύνη καὶ *νηπτικὸς* ὁ σώφρων.

Μὲ συνδυασμὸ τοῦ μ καὶ ν καθορίζεται καὶ ἡ *μνήμη*: "*μηνύει ὅτι μονὴ ἐστὶν ἐν τῇ ψυχῇ, ἀλλ' οὐ φορὰ* (=κίνησις)."[88] Καί:

"**ἀνάμνησις** *γίνεται ὅταν τις ἀφ' ἑαυτοῦ εἰς μνήμην ἔλθῃ τῶν παρελθόντων*". -"*ἀναμιμνήσκεσθαι οὐδὲν ἄλλο ζῶον δύναται πλὴν ἄνθρωπος*"[89]

"**ὑπόμνησις** *δέ, ὅταν ὑφ' ἑτέρου τινὸς ἐπὶ τοῦτο.*"[90]

Ἡ *Μνημοσύνη*, θυγάτηρ τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς (ἄρα δόνησις τοῦ Σύμπαντος) ἐθεοποιήθη ὡς μήτηρ τῶν Μουσῶν -Ἐπιστημῶν διότι "*πάντα διὰ τῆς μνήμης διασώζεται -τοῖς- ἀνθρώποις*".

«Διαφέρει δὲ τοῦ μνημονεύειν τὸ ἀναμιμνήσκεσθαι, οὐ μόνον κατὰ τὸν χρόνον,
ἀλλ' ὅτι τοῦ μὲν μνημονεύειν, τῶν ἄλλων ζώων, μετέχει πολλά.
Τοῦ δὲ ἀναμιμνήσκεσθαι οὐδέν... πλὴν ἄνθρωπος.

85. Ὁ λαὸς τὸ ἔχει κατανοήσει καὶ ἔχει χαρακτηρίσει τὸν ἀνόητον, τὸν βλάκα, μὲ τὸν ἀφορισμό: "Εἶναι τόσο κουτός, ὥστε δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ μοιράσῃ δυὸ γαϊδουριῶνε ἄχυρα".
86. Αἰσχ. Ἱκέτιδες
87. Φαῖδρος 244, C
88. Κρατύλος 437Β
89. Ἀριστ. Ζ.Ι. α 1.488
90. Πτολεμαῖος γραμματικὸς

Αἴτιον δὲ ὅτι τὸ ἀναμιμνήσκεσθαι, ἐστὶν οἷον συλλογισμός τις·
ὅ,τι γὰρ πρότερον εἶδεν ἢ ἤκουσεν ἢ ἔπαθεν συλογίζεται ὁ ἀναμιμνησκόμενος...»[91]

- **ὀνίνημι** σημαίνω ὠφελῶ.

Πρβλ. καὶ ἕΝ, ὅΝ, ὤΝ, ἐΝς (= ἐν, εἶς...)

Τὸ γράμμα Ν ὅμως ἐκτελεῖ καὶ χρέη μουσικῆς νότας. Εἶναι τὸ Ν τὸ εὐφωνικόν: "*Τὸ Ν παρεμβάλλεται πολλάκις, διὰ σεμνότητα φωνῆς*", δηλαδὴ χάριν εὐφωνίας.

Εἰδικὴ παρένθεσις: Ἴσως δὲν εἶναι τυχαῖον ποὺ στὶς ἡμέρες μας βιώνουμε τὸν "διωγμὸν τοῦ Ν", ἰδίως ἀπὸ τὴν αἰτιατικὴν τοῦ ἀρσενικοῦ ἄρθρου "τόν", μὲ νεόκοπους κανόνες ποὺ καθορίζουν πότε τὸ ν αὐτὸ ἀποβάλλεται καὶ πότε παραμένει.

Τὸ Ν ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΡΑΦΕΤΑΙ ΠΑΝΤΟΥ ΟΠΟΥ ΥΠΟΝΟΕΙΤΑΙ ΕΣΤΩ ΚΑΙ ΕΑΝ ΔΕΝ ΑΚΟΥΓΕΤΑΙ. Δὲν ἐφαρμόζουμε φωνητικὴ γραφή. Τὸ "ν" πρέπει νὰ γράφεται πάντοτε, ἰδιαιτέρως στὴν αἰτιατικὴ τοῦ ἀρσενικοῦ ἄρθρου "τόν", ὄχι ἁπλῶς διὰ λόγους εὐφωνίας, ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ τὴν ἀνάγκη ληκτικῆς διαφοροποιήσεως τοῦ ἀρσενικοῦ γένους ἀπὸ τὸ οὐδέτερον. Ἄλλο εἶναι: "*μοῦ μίλησε γιὰ τὸ φοβερὸ συμβὰν*" καὶ ἄλλο "*μοῦ μίλησε γιὰ τὸ* (δηλ. τὸν) *φοβερὸ πόλεμο*".

Ἐὰν διαβάσουμε κάπου: "*...ἐθαύμασε τὸ συννεφιασμένο...*" ἀναμένουμε οὐδέτερο οὐσιαστικό, π.χ. "*ἐθαύμασε τὸ συννεφιασμένο τοπίο*". Ἐὰν ὅμως μᾶς προκύψη οὐσιαστικὸ ἀρσενικοῦ γένους, διακόπτουμε τὴν ἀνάγνωσι καὶ γυρίζουμε πίσω ὥστε νὰ ἀποκαταστήσουμε νοερὰ τὸ ὀρθὸ γένος: "*ἐθαύμασε τὸ-ν- συννεφιασμένον οὐρανὸ*"· ἡ γραφὴ "*τὸ συννεφιασμένο οὐρανὸ*" εἶναι ὄχι μόνον βαρβαρισμός, ἀλλὰ καὶ παράνοια. Δὲν ὑπάρχει κανὼν ποὺ νὰ ἐξισώνη τὴν γραφὴ ὅταν μιλᾶμε γιὰ "*τὸ βάρβαρο ἔθιμο* καὶ *τὸ (ν) βάρβαρον ἄνθρωπο*". Τοὐναντίον, στὴν περίπτωσι ἀρσενικοῦ γένους, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ὑπερτονίζει τὸ "ν": "ΑΜΥΝΕΣΘΑΙ **ΤΟΜ** ΒΑΡΒΑΡΟΝ" διαβάζουμε σὲ ἀρχαῖες ἑλληνικὲς ἐπιγραφές.[92]

ΠΡΟΣΟΧΗ ἐπίσης στὴν ὀρθὴ γραφὴ τοῦ ἀρνητικοῦ μορίου "δέν". Ἄλλο τὸ ἀρνητικὸν "δὲν" καὶ ἄλλο ὁ σύνδεσμος "δέ". Ἡ ἰσοπέδωσις τῶν δύο αὐτῶν μορίων καὶ ἡ ἐπιβολὴ τοῦ ἑνιαίου -ἀγκυλωμένου τύπου "δέ," τὶς περισσότερες φορὲς ἀλλοιώνει τελείως τὸ νόημα.

Παράδειγμα: (ἀπὸ τὸ βιβλίο "ΑΛΛΕΡΓΙΑ" τοῦ Β. Ἀντο. σ. 13) "*Η κατάσταση αυτή δε συνοδεύεται από πόνο...*" Ὁ ἀναγνώστης ἀδυνατεῖ νὰ πληροφορηθῆ τὴν ὀρθὴ ἔννοια, ἀφοῦ μαζὶ μὲ τὰ "ν" ἀπουσιάζει ἐπίσης ἡ ὀρθὴ στίξις. Τελικὰ "*ἡ κατάσταση αὐτὴ*" συνοδεύεται ἀπὸ πόνο ἢ ὄχι;

Ὁ Γιάννης Γαβριηλίδης στὸ βιβλίο του "Ἡ ἀνεπάρκεια τῆς Ἑλληνικῆς Γλωσσικῆς Ἐπιστήμης" ἐπισημαίνει:

«Σύμφωνα μὲ τὸν μοναδικὸ κανόνα τῆς σοβαρῆς γλωσσολογίας μας, ὁ φθόγγος (καὶ τὸ γράμμα) ν, ἀνεξαρτήτως τῆς θέσεώς του μέσα στὴν λέξι, ἔχει τὴν ἴδια ἀξία μὲ τοὺς ἄλλους φθόγγους (καὶ γράμματα) τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας. Ἑπομένως, διατηρεῖται πάντοτε, προκειμένου νὰ προσφέρη στὸν ἀκροατὴ ἢ ἀναγνώστη τὴν σημασιολογικὴ καὶ γραμματικὴ (μαθηματικὴ) πληροφόρησι, γιὰ τὴν ὁποίαν ὑπάρχει. Οἱ ἐπινοήσεις τοῦ γλωσσικοῦ κατεστημένου (τῆς ἐλαφρᾶς γλωσσολογίας) τριῶν κανόνων καὶ μιᾶς ἐξαιρέσεως σχετικὰ μὲ τὴν διατήρησι ἢ ἀπάλειψι τοῦ τελικοῦ ν- ἐκ τοῦ πονηροῦ εἰσί!»

Ὁ "διωγμὸς τοῦ "νῦ" δυσκολεύει ἰδιαιτέρως καὶ τοὺς ξενόγλωσσους σπουδαστὰς τῆς Νέας Ἑλληνικῆς οἱ ὁποῖοι δὲν γνωρίζουν τὸ γένος (ἀρσεν. ἢ οὐδέτερο) τῶν οὐσιαστικῶν. Ἡ παραλλαγμένη σημερινὴ αἰτιατικὴ τοὺς παγιδεύει. Πῶς εἶναι τὸ ὄνομα στὴν ὀνομαστική; "ὁ δάσκαλος" ἢ τὸ δάσκαλο"; "ὁ δήμαρχος" ἢ "τὸ δήμαρχο";

Ἡ αὐτὴ σύγχυσις ἐπικρατεῖ καὶ στὰ τοπωνύμια: "τὸ Νέο Κόσμο", "στὸ Σχοινιᾶ" "στὸ Μαραθῶνα" κ.ο.κ.

91. Περὶ μνήμης καὶ ἀναμνήσεως, 453
92. Βλ. Στήλη Τροιζῆνος (Βιβλ. Β' Ἔτους Ἑλλην. Ἀγωγῆς, Μάθ. 6ον.)

Ἀξίζει νὰ παραθέσωμε καὶ ὡρισμένα ἀποσπάσματα ποὺ ἀφοροῦν τὸ τελικὸν Ν, ἀπὸ τὴν "Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ" τοῦ καθηγητοῦ- Ἀκαδημαϊκοῦ Ἀγαπ. Τσοπανάκη:[93]

"Σὲ ὑπέρβαση τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν δυνατοτήτων τοῦ προφορικοῦ λόγου στηρίζονται καὶ οἱ τρεχούμενοι κανόνες γιὰ τὸ τελικὸ -ν, ποὺ στὸν προφορικὸ λόγο ἀφομοιώνεται μπροστά σὲ μερικὰ σύμφωνα, διατηρεῖται ὅμως μπροστὰ σὲ ἄλλα. Οἱ κανόνες αὐτοὶ εἶνα βέβαια φυσικοί, δηλ.αὐτόματοι, γιὰ τὸν ἄνθρωπο ποὺ μιλᾶ τὴν γλῶσσα του, ἔστω καὶ ἂν ὁ ἴδιος οὔτε τοὺς ξέρει οὔτε τοὺς ἀντιλαμβάνεται, ὄχι ὅμως τόσο φυσικοὶ γιὰ κεῖνον ποὺ τὴν γράφει ἢ γιὰ ἕναν ξένο, γιατὶ αὐτὸς πρέπει νὰ τοὺς ἀπομνημονεύση, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν σύγχυση. Σὲ ὅλες τὶς Νεοελληνικὲς Γραμματικές, στοὺς τύπους τόν, τήν, τοῦ ὁριστικοῦ ἄρθρου, ἕναν, μιάν, τοῦ ἀορίστου ἄρθρου, τόν, τήν, τῶν συγκομμένων ἀντωνυμιῶν, αὐτόν, αὐτήν, κ.ἄ., τὸ τελικὸ -ν σημειώνεται μέσα σὲ παρένθεση: τό(ν), τή(ν), ἕνα(ν), μιά(ν), αὐτὸ(ν), αὐτήν(ν), δημιουργώντας ἔτσι τὴν ψεύτικη ἐντύπωσι ὅτι το -ν εἶναι προαιρετικό, ὅτι δηλ. μπορεῖ νὰ παραλείπεται. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τά: δέν, σάν, μήν, ἐκεῖνον, ἐκείνην, ποὺ γράφονται καὶ προφέρονται κολοβά, ἐπειδὴ συμβαίνει τὸ τελικὸ -ν νὰ ἀφομοιώνεται στὸν προφορικὸ λόγο, μπροστὰ σὲ ὁρισμένα σύμφωνα.

Ἄλλος ὅμως εἶναι ὁ προφορικὸς λόγος καὶ ἄλλος ὁ γραπτός, καὶ ἡ παράλειψη τοῦ τελικοῦ -ν σ' αὐτοὺς τοὺς γραμματικοὺς τύπους καὶ σὲ ἄλλους, ἰδιαίτερα στὴν αἰτιατικὴ τῶν ἀρσενικῶν σὲ -ος, στὰ θηλυκὰ οὐσιαστικὰ ποὺ ἔχουν ὅμοιον τύπο στὴν ὀνομαστικὴ καὶ αἰτιατικὴ (τὴν) τύχη- (ἡ) τύχη, καὶ σὲ ἄλλες περιπτώσεις, δημιουργεῖ προβλήματα στὴν ἄμεση κατανόηση τοῦ λόγου. Αὐτὸ ὅμως εἶναι ἀντίθετο πρὸς τὴν ἀποστολὴ τῆς Γραμματικῆς καὶ τὴν ἀνάγκη τῆς ἐπικοινωνίας.

Τὸ Ν. *Ἕνα ἀπὸ τὰ σημαντικότερα δείγματα τῶν διαφορῶν ἀνάμεσα στὴν προφορικὴ καὶ τὴν γραπτὴ μορφὴ τῆς Δημοτικῆς ἀποτελεῖ ἡ συμπροφορὰ καὶ ἡ τύχη τοῦ ν στὸ ἐσωτερικὸ καὶ κυρίως στὸ τέλος τῶν λέξεων, κάτι ποὺ ἐξελίχθηκε σὲ μεγάλο ὀρθογραφικὸ πρόβλημα τοῦ γραπτοῦ μας λόγου.*

α) ν + φωνῆεν. Εἶναι γνωστὸ ὅτι, ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐποχή, τὸ ν, τόσο στὸ ἐσωτερικὸ τῶν λέξεων, ὅσο καὶ στὸ τέλος τους, προσάρμοζε τὴν ἔνρινη προφορά του πρὸς τὸ εἶδος τῶν φθόγγων ποὺ ἀκολουθοῦσαν· π.χ. κοντὰ στὰ φωνήεντα προφερόταν καθαρό...

β) ν + σύμφωνο.

1) Μὲ τὰ χειλικὰ σύμφωνα, τὸ ν γίνεται χειλικὸ (μ): συνβουλεύω, ἔν-πορος, συν-φορὰ → συμβουλεύω, ἔμπορος, συμφορά.

2) Μὲ τὰ οὐρανικὰ τρέπεται σὲ οὐρανικὸ (γ): ἐν-γόνος, ἐν-κῶμος, συν-χωρῶ → ἔγγονος-ἐγγονός, ἐγκώμιο, συγχωρῶ.

3) Μὲ τὰ ὀδοντικὰ μένει ἀμετάβλητο: ἔν-δυμα, ἐν-θύμιο, σύν-τομος.

Ἐσημειώσαμε ἤδη ὅτι τὸ ν ἐπηρεάζει συγχρόνως τὴν προφορὰ μερικῶν συμφώνων, ὅπως εἶναι τὰ ἄηχα στιγμαῖα κ,π,τ, καὶ τὰ ἀντίστοιχά τους σύνθετα ξ, ψ, τσ (=κσ, πσ), ποὺ τὰ ἠχηροποιεῖ σὲ g, b, d *καὶ* gζ, bζ, dζ *ἀντίστοιχα: ἔμ-*bορος*, ἐν-*g*ώμιο, σύν-*dομος*, τὸν* gζένο*, τὸμ* bζεύτη*, τὴν* dζέπη*, χωρὶς νὰ χάνη τὴν ἔνρινη παρουσία του.*

Τὸν ν ὅμως ἀφομοιώνεται στὴν συνάντησή του μὲ τὰ ἄηχα ἐξακολουθητικὰ φ, χ, θ, σ, μὲ παράλληλη ἁπλοποίηση στὴν προφορικὴ κοινή... μὲ ἀποτέλεσμα νὰ θεωρηθῆ -ἐξ αἰτίας τῆς ἀφομοίωσης καὶ ἁπλοποίησής του- ἀνύπαρκτο.. Τὸ -ν αὐτὸ δὲν ἦταν καὶ δὲν εἶναι "ἐφελκυστικό", δηλ. εὐφωνικὸ καὶ περιστασιακό, στὶς περιπτώσεις αὐτὲς καὶ τὶς ὅμοιες, ἀλλὰ ἕνα μόνιμο καὶ σταθερὸ στοιχεῖο τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας...

Ὑπῆρχε ὅμως, ἀντίστροφα, ἡ φύση τῶν συμφώνων κ, π, τ, ξ, ψ, τσ, μπ, ντ, γκ, μπροστὰ στὰ ὁποῖα τὸ -ν ἔπρεπε νὰ προφερθῆ ἢ νὰ γραφῆ, καὶ αὐτὸ δημιουργοῦσε προβλήματα καὶ σύγχυση. Αὐτὸ ὁδηγοῦσε σὲ περιπτωσιολογία καὶ ἀπομνημόνευσι, μιὰ ποὺ ἦταν ἀδύνατο νὰ ξέρουν καὶ νὰ ξεχωρίζουν οἱ ἄνθρωποι ποιά σύμφωνα ἦταν στιγμαῖα, ἐξακολουθητικά, ἠχηρά, ἄηχα κτλ. Καὶ νὰ γράφουν ἢ νὰ παραλείπουν τὸ -ν, καί, προπάντων, καθὼς ὁ καθένας μιλᾶ αὐθόρμητα -σωστὰ ἢ λάθος-, γράφει ὅμως μὲ σκέψι.

93. Ἐκδ. ΕΣΤΙΑ, σλ. 75, 167, 169, 170, 171, 172, 197, 311.

Τὸ -ν πρέπει νὰ γράφεται παντοῦ ὅπου ὑπονοεῖται. *Ὁ κανόνας εἶναι ψυχολογικός. Ὅταν λέγω "ἂν δὲν ἔλθω" προφέρω περίπου "ἂ δὲν ἔλθω" ἀλλ' εἶμαι τόσο βέβαιος ὅτι προφέρω "ἂν δὲν ἔλθω" ὥστε μόλις δῶ γραμμένο "ἂ δὲν ἔλθω" ξαφνιάζομαι καὶ μὲ πονεῖ τὸ μάτι... Τὸ ἴδιο συμβαίνει ὅταν λέγω "τὸ βασιλέα", εἶμαι βέβαιος πὼς λέγω "τὸν βασιλέα", αἰσθάνομαι τὸ Ν... ἄλλο* **τὸ** *εἶναι στὸ "τὸ παιδὶ" καὶ ἄλλο* **τὸ** *εἶναι στὸ "τὸ βασιλέα"...*

Μόλις ἀρχίσουμε νὰ λέμε "τὸ φρόνιμο" ἢ φρόνιμο" εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴν πάῃ ὁ νοῦς μας στὸ οὐδέτερο, καὶ θὰ εἶναι καλὸ νὰ ἀκολουθήσῃ ἡ λ. παιδί. Ἂν ὅμως ἀκολουθήσῃ **τὸ** *ἀρσενικὸ δάσκαλο, θὰ χρειαστῆ νὰ γυρίσουμε νοερὰ πίσω καὶ νὰ ἀποκαταστήσουμε σιωπηρὰ τὸ ἀρσενικὸ "τὸν φρόνιμο δάσκαλο", γιὰ νὰ ἐξουδετερώσουμε τὴν ἐκκρεμότητα.*

Γι' αὐτό, στὴν β' ἔκδοση τῆς Μικρῆς Νεοελληνικῆς Γραμματικῆς, τοῦ Μ. Τριανταφυλλίδη, ποὺ ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτοῦτο Νεοελληνικῶν Σπουδῶν, Ἵδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, Θεσσαλονίκη 1975, παράγρ. 136, ἐνσωματώθηκε ἀπόφαση τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου **γιὰ τὴν διατήρηση τοῦ τελικοῦ -ν "πάντοτε, ὁποιοδήποτε σύμφωνο καὶ ἂν ἀκολουθῆ"**, *στὶς ἀκόλουθες περιπτώσεις:*

α) στὸ ἄρθρο "τὸν" πρὶν ἀπὸ ἐπίθετο ἢ πρὶν ἀπὸ ὄνομα κύριο: τὸν μεγάλο νικητή, τὸν ζωντανὸ περίγυρο, τὸν νεοφερμένο, τὸν χειρότερο· τὸν Φαίδονα, τὸν Μανόλη, τὸν Ροΐδη·

β) στὰ ἄκλιτα δέν, σάν: σὰν χιόνι, δὲν θέλω·

γ) στὸ ἄρθρο τῶν: τῶν φίλων μου·

δ) στὴν τριτοπρόσωπη προσωπικὴ ἀντωνυμία τόν: "τὸν βλέπω..."

Ὁ ἴδιος ὁ Μανόλης Τριανταφυλλίδης στὴν παράγρ. 184 τῆς Νεοελληνικῆς Γραμματικῆς (τῆς Δημοτικῆς) τοῦ 1941 εἶναι πολὺ γενναῖος σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ τὴν διατήρηση τοῦ -ν ... στὴν αἰτιατικὴ τοῦ ἀρσενικοῦ, πολλῶν ἀντωνυμιῶν..."

ΓΙΑ ΜΙΑΝ ΟΠΤΙΚΗ ΤΟΥ ΗΧΟΥ

Κάποτε, μιὰ μέρα χειρότερη καὶ τῆς Κυριακῆς, τὸ συνειδητοποίησα! Ἡ πρωτεύουσα σ' ὅλο τὸ μάκρος της εἶχε γεμίσει τρύπες. Ὄχι ἀπ' αὐτὲς ποὺ ἀνοίγουν οἱ ἐργάτες τοῦ Δήμου στοὺς ὑπονόμους. Μιλῶ γιὰ τὶς ἄλλες, πάνω στὶς προσόψεις τῶν ὑψηλῶν κτηρίων, ὅπου προσεκτικὰ στήνονται οἱ ἐπιγραφὲς ἑταιρειῶν, ἱδρυμάτων καὶ καταστημάτων. ΦαρμακεῖΟ, καφενεῖΟ, ΑἱματολογικΟ ΚέντρΟ, ΠαιδαγωγικΟ ἸνστιτοῦτΟ. Ποὺ ὁ θεὸς νὰ βάλει τὸ χέρι του.

Στὸ τηλεγραφεῖο τῶν νευμάτων μεγάλη ἀναστάτωση ἐπικρατεῖ σ' ὅλη τὴν γειτονιά. Μήπως εἶναι κανένας ξένος δάχτυλος τοῦ τύπου NOVA MAKEDONIA, ἢ μήπως τοῦ 'φυγε τοῦ μπογιατζῆ τὸ τελευταῖο ψηφίο καὶ ἔμεινε ἀνολοκλήρωτο ἀπὸ ἀμέλεια ἤ, δὲν ἀποκλείεται, ἀπὸ οἰκονομία;

Μὰ εἶναι δυνατόν; Νὰ σοῦ φτιάχνει ὁ ῥάφτης ἕνα ὡραῖο σακάκι ποὺ τὸ ἕνα του μανίκι τοῦ λείπει, κι ἐσὺ νὰ κυκλοφορεῖς μὲ καμάρι, ὅπως ὁ καστράτος ποὺ ἰδίῳ δικαιώματι ἔμπαινε στὰ χαρέμια, κι ἂς τοῦ ἔλειπε κάτι...

Φαίνεται πὼς ἡ ζωὴ αὐτὴ δὲν ἔγινε γιὰ νὰ ἐπιτευχθεῖ κάτι δύσκολο ἢ κάτι τὸ ὑψηλό. Καθόλου. Ἔγινε γιὰ τὴν εὐκολία μας. "Πονάει δόντι, βγάζει δόντι" ποὺ ἔλεγαν οἱ παλαιοί. Πονάει περισπωμένη, βγάζει περισπωμένη· πονάει δασεῖα, βγάζει δασεῖα. Καὶ λαμπρὰ ταιριάζουν ὅλα.

Συγγνώμην, τὸ σώβρακό σου δὲν τ' ἀφήνεις νὰ φαίνεται ποτέ του. Ἀλλὰ τὸ φορεῖς. Δὲν εἶναι τὸ πρακτικὸ μέρος τῶν πραγμάτων ποὺ πρωτεύει στὴν ζωή μας. Τὰ τρία τέταρτα τῆς ἀνθρωπότητας διαβιοῦν κατὰ λάθος. Διαγράφουν τὸ περιττόν, καὶ ἂς εἶναι ὡραῖον, κερδίζοντας μερικὰ εἰκοσιτετράωρα πλήξης. Ἀλλοῦ, μακριά τους στάζει ὁ χυμός, ἔστω καὶ ὡς ἦχος στὰ χείλη μιᾶς θυγατρὸς τοῦ Ὁμήρου.

Στὶς δέκα λέξεις μας οἱ πέντε εἶναι ξένες.

Ὁλοταχῶς βαδίζουμε πρὸς μίαν ἐσπεράντο παρὰ πέντε. Κανένας Ἡρώδης δὲν θὰ τολμοῦσε νὰ διατάξει τέτοια γενοκτονία ὅπως αὐτὴ τοῦ τελικοῦ -ν, ἐκτὸς κι ἂν τοῦ 'λειπε ἡ ὀπτικὴ τοῦ ἤχου...

Ὀδυσσέας Ἐλύτης

"...Καὶ μόνος ὁ ἐγκλεισμὸς τοῦ -ν σὲ παρένθεση στὰ βιβλία (καὶ τῆς σχολικῆς) Γραμματικῆς (κλίση τοῦ ἄρθρου), κλονίζει ψυχολογικὰ τὴν ὑπόστασή του ὡς ἀναπόσπαστου φωνητικοῦ στοιχείου...

Εἶναι βέβαιον ὅτι σήμερα, ἡ παρουσία τοῦ -ν στὶς ἐκθέσεις τῶν μαθητῶν καὶ τῶν ὑποψηφίων γιὰ εἰσαγωγικὲς ἐξετάσεις σημειώνεται ὡς λάθος ἀπὸ τοὺς διορθωτάς...

.... (τελικῶς):

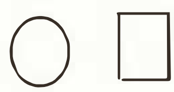
Δὲν βάζουμε σὲ παρένθεση τὸ -ν τῆς αἰτιατικῆς τὸν-τήν, ἕναν-μιάν, γιατὶ αὐτὸ εἶναι ὀργανικὸ στοιχεῖο τῆς γλώσσας μας, καὶ ὄχι ἐπεισοδιακό, δηλ. εὐφωνικὸ ἢ ἐφελκυστικό."

(᾿Αγαπητὸς Τσοπανάκης)

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΜΕΓΑ: "**Ξῦ** *τὸ στοιχεῖον, παρὰ τὸ ξέεσθαι ἐν τῷ γράφεσθαι τῶν ἄλλων πλέον*".

Τὸ Ξ, παλαιότερον, ἐγράφετο ὡς ΚΣ ἢ ΓΣ ἢ ΧΣ, καὶ ἔτσι τὸ συναντᾶμε σὲ ἀρχαῖες ἑλληνικὲς ἐπιγραφές. Μὲ τὸ μετέπειτα, ὡς κτένι, σχῆμα του, εἰσήχθη εἰς τὸ ἀλφάβητον τὸν Ε' π.Χ. αἰ. καὶ λέγεται ὅτι τὸ ἐπενόησε ὁ Σιμωνίδης. ᾿Απεικονίζεται ὡς κτένι τὸ ὁποῖον *Ξέοντας, Ξύνοντας*, ἐκβάλλει ἀκριβῶς τὸν ἦχον τοῦ Ξ: *ξαίνω, ξαντὸν* (ἐξ οὗ ξανθός), *ξύλον* ("διὰ τὸ ξέεσθαι ἢ διὰ τὸ ξηρὰν ὕλην εἶναι")· *ξόανον, ξυρὸς* (=ξυράφι), *ξίφος, ξηρός, ὀ-ξὺς* κ.τ.τ.

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΜΕΓΑ: "**῞Ομικρον** *τὸ στοιχεῖον, παρὰ τὸ ἐμφερῆ εἶναι τῷ χαρακτῆρι τὴν ἐκφώνησιν, κατὰ γὰρ περίκλασιν φωνῆς ἐκφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ στοιχείου*".

Τὸ σχῆμα του εἶναι κύκλος παρόμοιος πρὸς τὸ στρογγύλεμα τῶν χειλέων ὅταν ὁ φθόγγος ἐκφέρεται.

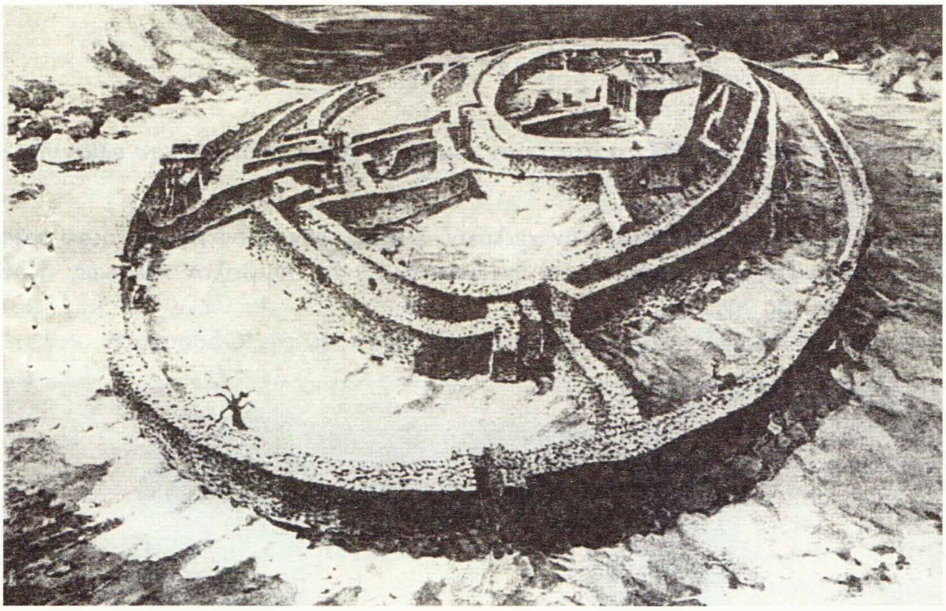
Καὶ ὁ Πλάτων εἰς τὸν Κρατύλον (427 c) παραλληλίζει τὸ "*γογγύλον*" (=στρογγυλὸν) τοῦ σχήματός του, πρὸς τὸ σχῆμα τῶν χειλέων κατὰ τὴν ἐκφοράν του.

Εἶναι προφανὲς ὅτι πολλὲς λέξεις ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ ὄμικρον, σηματοδοτοῦν κλειστὸν χῶρον, περιοχήν, ἰδιωτικὸν κατάλυμα...

ο + εἶμι (=πορεύομαι) → *οἶμος* = ὁδὸς
ο + ἵκω (=ἀφίκομαι) → *οἶκος*
ο + ἴω, ἰὼν → *οἶος* = μόνος, *οἷος* = ὁποῖος· *ὄν, ὁμοῦ, ὅριον...*
(Τὸ ὄμικρον εἶναι καὶ "ἐπιτατικὸν" τῆς ἐννοίας, ὅπως π.χ. *ὀ-ξύς,ὄ-νυξ, ὄ-πατρος* κ.ο.κ.)

῾Ως πρὸς τὴν πρώιμη τετράγωνη ἀπεικόνισί του (❑) *εἶναι εὐεξήγητη, ἄν παρατηρήση κανεὶς τὴν φωτογραφία τῆς ἑπομένης σελίδος ὅπου εἶναι ὁρατὸς ὁ "ἐσωτερικὸς χῶρος "τοῦ ἀνακτόρου τῶν Μυκηνῶν, ὅπως φαίνεται ἔξωθεν.*

Πρβλ. ἐπίσης τὴν ἀπεικόνισι, τὸ σύμβολον τοῦ ῎Ομικρον, εἰς τὴν Γραμμικὴν Γραφὴν Β: O

Ἡ περιτείχισις περιβάλλει ὡς Ὄμικρον τὸν οἰκίσκον. Οἶκος = εἰς τὸν χῶρον μου (Ο)ἴκω.
"Ἀναπαράστασις τοῦ νεολιθικοῦ οἰκισμοῦ τοῦ Διμηνίου Μαγνησίας μὲ τοὺς χαρακτηριστικοὺς περιβόλους καὶ τὸ μέγαρο στὸ κέντρο (ὑδατογραφία τοῦ Β. Ζήση, 1957). Ἀπὸ τὸ βιβλίο Νεολιθικὸς Θησαυρός, Ἐκδ. Ὑπουργ. Πολιτισμοῦ.

Πύλη

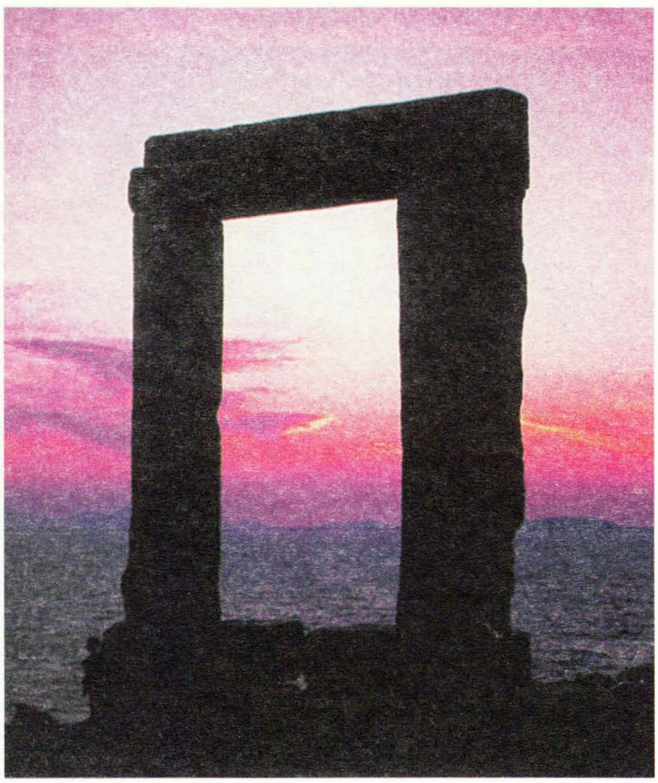
Π Π

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΜΕΓΑ: "**Πῖ** *τὸ στοιχεῖον, παρὰ τὸ παίω, ὁ δὲ τούτου φθόγγος ὡσεὶ παίοντος καὶ κρούοντος ἦχος ἐστί*".

Τὸ **πῖ** προφέρεται κατόπιν **πιέσεως** τῶν χειλέων. Παρόμοιον πρὸς τὴν ἔννοιαν πιέσεως καὶ τὸ σχῆμα του: δύο στύλοι ἐπὶ τῶν ὁποίων τοποθετεῖται **πλὰξ** ὡς σύμβολον πιέσεως· ἤ δύο **πόδες** οἱ ὁποῖοι **πατοῦν** γερὰ ἐπὶ τῆς γῆς.
"*Ποδῶν ὑπὸ δοῦπον ἀκούω*" παριστᾶ ὁ Ὅμηρος εἰς τὸ π, 10 τῆς Ὀδυσσείας.

- **Πί**-εσις εἶναι ἡ ἕσις (=ὁρμὴ) τοῦ Π.
- **Πτίσσω** σημαίνει κοπανίζω, ποδοπατῶ.
- **Πήγω**, **Πήγνυμι** (ἐμπήγω, στερεώνω, πήζω, καθιστῶ τι σταθερόν).
- **Πίναξ** (=μεγάλη δοκός). Καὶ ἄλλα πολλὰ παράγωγα καὶ λοιπὰ σχετικά.

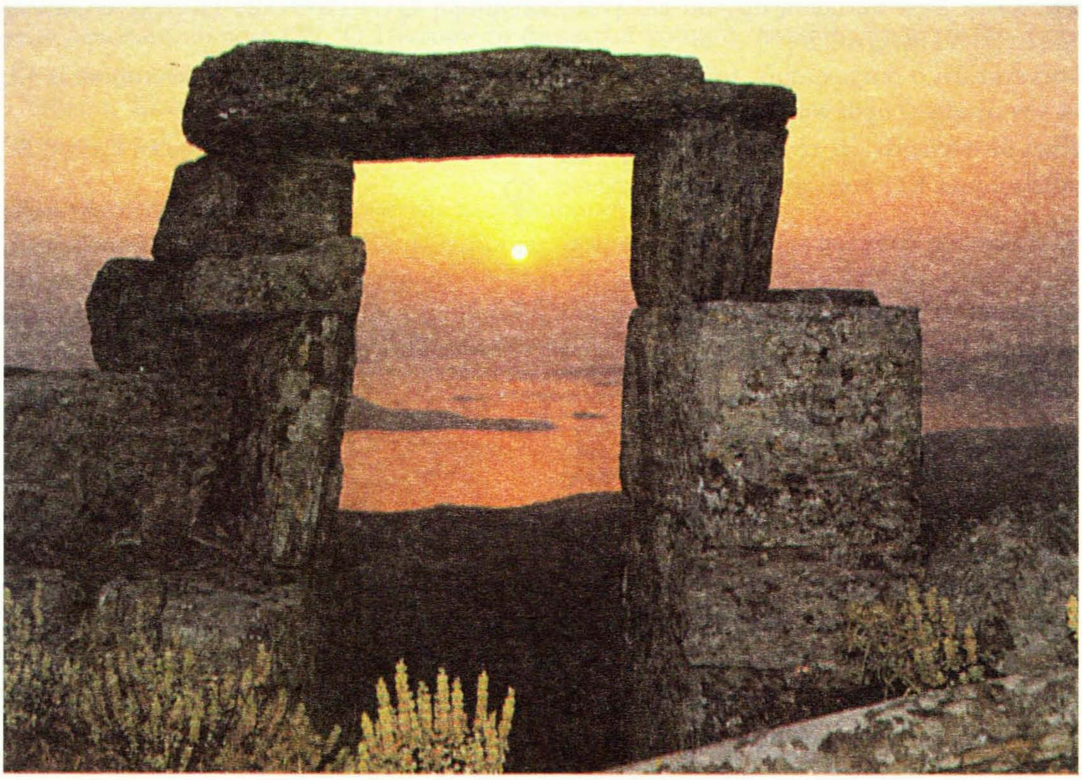
Ἀπὸ **Π** ἀρχίζουν καὶ λέξεις "ψυχικῆς" πιέσεως: **Πάθος**, **Πόνος**, **Πίστις**, **Πένθος**, **Πῆμα** (=πάθημα), **Ποινή**..."*πήματα ἐπὶ πήμασι πίπτοντα*"...[94]

Πύλη

-Πύλη ἐνθυμίζει καὶ τὸ συλλαβόγραμμα ΠΙ τῆς Γραμμικῆς Β: ΠΙ

94. Σοφ. Ἀντιγ. 595

Πύλη

Ϙ

« Τὸ ***κόππα****, δέκατον ἔνατον γράμμα εἰς τὰ Ἐτρουσκικὰ*[95] *ἀλφάβητα, κατελάμβανε τὴν θέσιν μεταξὺ π καὶ ρ εἰς τὰ πρώιμα Ἑλληνικὰ ἀλφάβητα...*

Ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Κ, ἐπέζησεν ὅμως ἐν τῇ λατινικῇ ὡς q[96] *καὶ διετηρήθη ἐν τῇ ἑλληνικῇ ὡς ἀριθμητικόν"* (Λεξ. LIDDELL-SCOTT).

Τὸ κόππα ἐτίθετο πρὸ τῶν φωνηέντων μὲ τὰ ὁποῖα ἔδινε σκληρὴ προφορά, δηλ. ϘΑ ϘΟ. Ἐνῶ τὸ κάππα ἐτοποθετεῖτο πρὸ τοῦ Ε, πρὸ τοῦ Ι, ὁπότε ἡ προφορὰ ἦτο μαλακώτερη: ΚΕ, ΚΙ... Ἔχει διασωθῆ ἀρχαία ἑλληνικὴ ἐπιγραφὴ ϘΟΡΙΝΘΟΣ (ΚΟΡΙΝΘΟΣ). Ἀλλὰ καὶ ΕϘΤΩΡ, ΠΑΤΡΟϘΛΟΣ.

Φαίνεται ὅτι ὁ διαχωρισμὸς αὐτὸς ἦτο καθοριστικός, ἀφοῦ ὑπῆρχε ἀρχαία παροιμία χαρακτηρίζουσα τὸν ἀμαθῆ: *"οὐδὲ κόππα γιγνώσκων"*.

Εἶναι δὲ φανερὸν ὅτι τὸ σχῆμα του προέρχεται ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὴν Γραμμικὴ Γραφὴ Β, ὅπου τὸ συλλαβόγραμμα ΚΟ παρίσταται ἐπακριβῶς ὡς: 𐀒

***

P R

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΜΕΓΑ: "**Ρῶ** *τὸ στοιχεῖον, παρὰ τὸ ῥέω. Ὑγρὸν γάρ ἐστι καὶ εὐμάλακτον, καὶ ὡσεὶ ἔλαιον ῥεῖ"*.

ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΚΡΑΤΥΛΟΣ: *"Τὸ δὲ οὖν ῥῶ τὸ στοιχεῖον, ὥσπερ λέγω, καλὸν ἔδοξεν ὄργανον εἶναι κινήσεως... πρὸς τὸ ἀφομοιοῦν τῇ φορᾷ... τὴν φορὰν μιμεῖται...*

... τὴν γλῶτταν ἐν τούτῳ ἥκιστα μένουσαν, μάλιστα δὲ σειομένην".

Πράγματι, ὁ φθόγγος τοῦ Ρ μιμεῖται κυρίως ἦχον ῥέοντος ὑγροῦ, ἀπεικονίζει δὲ πηγὴν ἐξ ἧς ἄρχεται ῥοὴ ὕδατος.

Ἐκφράζει βεβαίως καὶ τὴν "ροὴν" τοῦ λόγου:

εἴρω = ὁμιλῶ, *ἐρῶ* (=θὰ εἴπω), *ρήτωρ, εἴρων, ἄρα, ρήτρα, ρεῖα* (=εὐκόλως)... Γενικῶς, *"τὰ πάντα διὰ τοῦ Ρ ρεῖ"*.

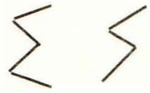
"Τὸ *ρεῖν* καὶ τὴν *ροὴν* διὰ τούτου τοῦ γράμματος μιμούμεθα. Εἶτα ἐν τῷ *τρόμῳ*, εἶτα ἐν τῷ *τραχεῖ*... ἐν τῷ *κρούειν, θραύειν, θρύπτειν, ρυμβεῖν..."-ρόμβος, ἐρύω* (=σύρω), *ὄρνυμι, ὄρνις*...

Τὸ συλλαβόγραμμα ΡΙ τῆς Γραμμικῆς Β ἐνθυμίζει τὸν τύπον R:

PI 𐀠

***

95. Ὅθεν Τυρρηνικά, δηλαδὴ Ἑλληνικά.
96. Διότι διετηρεῖτο εἰς τὸ Χαλκιδικὸν ἀλφάβητον. τὸ ἀλφάβητον τὸ ὁποῖον ἐχαρίσαμε εἰς τὴν Δύσιν, τὸ νῦν "λατινικόν".

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΜΕΓΑ: "**Σῖγμα** *τὸ στοιχεῖον, παρὰ τὸ σίζω, σίγα, τὸ σίγμα. Ἀπὸ τῆς περὶ τὸν φθόγγον δυνάμεως...*".

Ὁ συριστικὸς του ἦχος θυμίζει ἦχον ῥιπτομένου ἀντικειμένου ("σόλος" = δίσκος), σκλήρυνσιν μετάλλου ὅταν αὐτὸ ἐμβαπτίζεται (σίδηρος), τὰ διάφορα δὲ σχήματά του (βλ. σχετικὸν πίνακα) οἱ ἀρχαῖοι γραμματικοὶ τὰ παρομοιάζουν πρὸς συνεστραμμένον ἕλικα (S), πρὸς τροχιὰν βλήματος (C), πρὸς συρτὴν ὀφιοειδῆ κίνησιν (Σ). Ὁ Πλάτων τὸ ἀποκαλεῖ γράμμα πνευματῶδες καὶ ὅτι "*τὸ σείεσθαι καὶ ὅλως σεισμόν... καὶ τὸ φυσῶδες μιμεῖται..*"

Καὶ ὁ Ὀδυσσ. Ἐλύτης, διὰ τὸ "συριστικόν" του, γράφει:[97]

"*Σ. Ζιζάνιο. Μὰ ὁ Ἕλληνας πρέπει κάποτε καὶ νὰ σφυρίζει:*"

Τὸ σχῆμα του ἀπεικονίζει ἐπακριβῶς τὴν παλινδρομικὴ αὐτὴ κίνησι:
Σείω, Σαίνω, Σῆραγξ (παρὰ τὸ σεσηρέναι - τοῦ ρήμ. σαίρω), *Σπάω-ῶ* (σύρω μετὰ πιέσεως), Σιγμὸς =σφύριγμα, *συρίζω*... Ἐκφράζει ὅμως καὶ τὴν σιωπὴν (σ...ς)

Ἡ συλλαβὴ ΣΙ τῆς Γραμμικῆς Β, ἐὰν τοποθετηθῆ πλαγίως, ἐνθυμίζει ἀρκούντως τὸ σημερινὸν Σ.

ΣΙ

Εἰδικὴ σημείωσις: Ὅσες λέξεις ἀρχίζουν ἀπὸ τὸ σύμπλεγμα ΣΚ ἐκφράζουν κάτι τὸ δυσάρεστον. Τὸ "ἐξακολουθητικὸν" Σ τὸ σταματᾶ ἀπότομα τὸ "στιγμιαῖον" Κ, καὶ ἐπέρχεται σταμάτημα πιθανὸν τοῦ φωτὸς τοῦ ἡλίου κατὰ τὴν κίνησίν του πρὸς τὴν Δύσιν (Σ+Κ), συνεπῶς πέφτει ΣΚ-ιά, Σκ-ότος, κάτι μισητὸν γιὰ τὸν Ἕλληνα ὁ ὁποῖος λατρεύει τὸ φῶς τοῦ ἥλιου: Τὸ ὁμηρικὸν "*ζώειν καὶ ὁρᾶν φάος ἠελίοιο*". Ἔτσι ἔχουμε: *σκαιὸς* (=δυτικός), *σκύλαξ, Σκύλλα, σκώληξ, σκώρ* (=κόπρος), *σκορπιός, σκῶλοψ* (=παλούκι), *σκέπη, σκηνὴ* (ὅθεν ἔλλειψις ἡλίου), *σκέψις* (=ὄχι διανόησις, ἀλλὰ ἔγνοια, σκοτεινιὰ στὸ πρόσωπο, συνοφρύωσις, συννέφιασμα), *σκύβαλον* (=σκουπίδι), *σκάπτω, σκέλλω* (=ξηραίνω), *σκολιὸς* (=στραβός), *σκόπελος, σκώπτω, σκοτώνω, σκηπτὸς* (=κεραυνός), *σκόροδον* (=σκόρδον· σκώρ+ὀδμή, ὀσμή), *σκωρία, σκύλλω* (=σπαράττω), *σκυλεύω* (=ἀπογυμνῶ νεκρὸν ἐχθρόν)... κ.ἄ. σχετικὰ μὲ δυσάρεστες ἔννοιες.

***

97. "Καὶ μὲ φῶς καὶ μὲ θάνατον"

Τ

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΜΕΓΑ: "**Ταῦ** *τὸ στοιχεῖον, ὅτι ἐντεταμένας ἔχει τοῦ χαρακτῆρος τοῦ στοιχείου τὰς ἐντυπώσεις... ὥσπερ ὁ ταὼς (=παγώνι) ὁ τεταμένα ἔχων τὰ πτερά*".

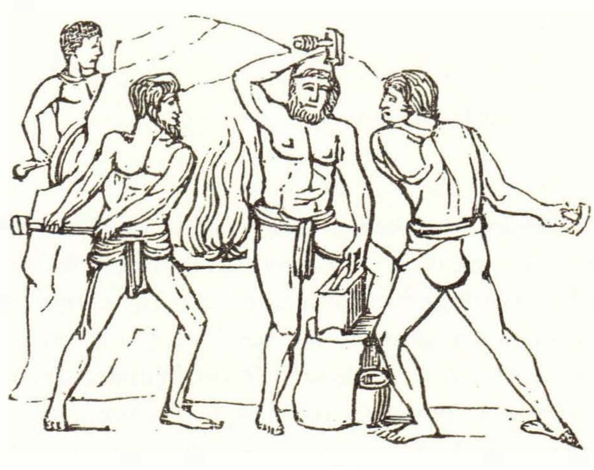
ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΚΡΑΤΥΛΟΣ: "*...Καὶ τοῦ ταῦ τὴν δύναμιν χρήσιμον φαίνεσθαι... πρὸς τὴν μίμησιν τοῦ δεσμοῦ καὶ τῆς στάσεως*" (427β).

Ἡ ἐκφώνησίς του, ὁ φθόγγος του, μιμοῦνται τὸν κρότον ἐργαλείου, ἐνῶ τὸ σχῆμα του θυμίζει, ἐκτὸς τῶν ἄλλων (λ.χ. **Τ**αυρὸς =σταυρὸς) καὶ *σφυρίον*, "σφυρί". Τὸ συλλαβόγραμμα τῆς Γραμμικῆς Β "ΤΟ", ἐμπεριέχει ἀρκούντως τὸ μεταγενεστέρως σταθεροποιηθὲν σχῆμα του:

ΤΟ 𐀵

Τ-έκτων
(Εἰκὼν ἀρχαίου ἀγγείου)

Τ-ύπτω

Ὅθεν: *Τεύχω* (=κατασκευάζω), *Τύπτω, κΤυπῶ, κΤίζω, Τήκω, Τέμνω, Τάττω, Τείνω, Τέχνη...* "*Εἴρηται δὲ τέχνη, παρὰ τὸ τεύχω, ῥῆμα*". -*Τιμάω (=τιμωρῶ), Τρύω, Τείρω...*

Ο ΔΑΙΔΑΛΟΣ **Τ**ΕΥΧΕΙ Π**Τ**ΕΡΥΓΑΣ.
ΩΣ **Τ**ΕΚ**Τ**ΩΝ **Τ**ΕΜΝΕΙ **Τ**ΥΠΤΕΙ ΚΤΥΠΑ **Τ**ΕΧΝΗΕΝ**Τ**ΩΣ

(Παρατηροῦμεν ὅτι καὶ στὶς 3 εἰκόνες ποὺ παρατίθενται, τὸ ἐργαλεῖον τῆς τεύξεως μετὰ τοῦ ὁποίου **Τ**ύπτουν, ἔχει τὸ σχῆμα τοῦ γράμματος Τ. **Τ***άπ* - **Τ***ούπ*, **Τ***άκ*, **Τ***άκα* - **Τ***ούκα*).

Σημείωσις:

ἄλλο τὸ Τύπ-τω (κτυπῶ)
» » Τ-εύ-χω (τ+εὖ+ἔχω, κατασκευάζω καλῶς)
» » Τ-ίκ-τω (τ+ικ, τοῦ ἱκνοῦμαι. Κατασκευάζεται καὶ ἀφικνεῖται μετὰ ἀπὸ ὡρισμένον διάστημα· μέχρι τὴν ὥρα τοῦ *τοκ-ετοῦ*).

Τὸ γράμμα Τ χρησιμοποιοῦν πολὺ οἱ ἐπικοὶ καὶ δραματικοὶ ποιηταὶ σὲ σκηνὲς ἐνΤόνου Πάθους.
π.χ. "*Τύμμα τύμματι τίσαι*" -Αἰσχ. Ἀγαμ. 1430-
"*Τυφλὸς τὰ τ' ὦτα τόν τε νοῦν τὰ τ' ὄμματ' εἶ*" -Σοφ. Οἰδιπ. Τ. 371-
"*Φονεύετε, καίνετε, ὄλλυτε, δίπτυχα δίστομα φάσγανα*" -Εὐρ. Ὀρ. 1302-
"*..δύσοιστα πήματα λύματα δείματα*" -Αἰσχ. Προμ. Δεσμ. 691-

***

Υ V Y

"*"**Υψιλον** τὸ στοιχεῖον, ὅτι αἱ Ὑάδες τὸ πρόσωπον τοῦ ταύρου,*[98] *ὅ περιπλατυνόμενον ἀπὸ τοῦ μετώπου λεπτύνεται ἐξ ἀμφοτέρων ἀπὸ τῶν κάτω, ὥσπερ τὸ γράμμα. Ὑάδες, οἱ περὶ τῶν κεράτων τοῦ ταύρου ἀστέρες, παρὰ τὸ ὕειν* (=βρέχειν). *Ὑετοῦ γὰρ παρασκευαστικαὶ εἰσί. ἤ παρὰ τῷ* **υ**". (Ε.Μ.)

Τὸ μυκηναϊκὸν ἰδεόγραμμα, προσομοιάζον ἐκπληκτικὰ πρὸς τὸ σχῆμα τοῦ ὕψιλον, ἐσήμαινε "λεκάνη". Εἶναι φανερὸν ὅτι ἐκφράζει τὴν ἀπεικόνισιν κοίλου σκεύους δι' ὑγρά· πρβλ.: ὕ-δωρ. Ὁπότε τὸ "ὕδωρ" κυριολεκτικῶς εἶναι τὸ τοῦ **ὑ**ετοῦ **δῶρ**ον.

Κρητο-Μυκηναϊκὸν ἰδεόγραμμα:

 λεκάνη

Ὅθεν: *ὕδωρ, ὑγρός, ὑετός, ὕαλος, ὕρχη* (=ἀγγεῖον)...

"**Υ** - *Τὸ πιὸ ἑλληνικὸ γράμμα. Μιὰ ὑδρία...*" (Ὀδ. Ἐλύτης)

Ὅμως τὸ ὕψιλον πολὺ συχνά, συνεκδοχικῶς, ἐκφράζει συσσώρευσιν γενικώτερον:
ὑριχὸς (=καλάθι), *ὑστὰς* (=φυτεία ἀμπέλου), *ὑψοῦ* (=ὑψηλά), π**Υ**ρ....

***

98. - Πρόκειται περὶ τοῦ ἀστερισμοῦ "Ταῦρος".
- ὑετὸς =βροχὴ

Φ Φ

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΜΕΓΑ: "**Φεῖ** *τὸ στοιχεῖον, ὅτι φαιὸν τὸ Μέλαν. Μέλαν δέ ἐστι τὸ σκοτεινόν. Οὕτω καὶ τοῦτο, παρὰ τὴν ἐκφώνησιν. Κακόφωνον γάρ.*"

Ὁ Πλάτων εἰς τὸν Κρατύλον (427α) ἀποκαλεῖ τὸ Φ "*πνευματῶδες*" καὶ ὅτι "*τὸ φυσῶδες μιμεῖται*". Πράγματι, ὁ φθόγγος Φ μιμεῖται κάθε πνοήν, κάθε φύσημα· τὸ σύμβολόν του εἶναι γραφικόν, ὡς δύο χείλη ποὺ Φ-υσᾶνε ἤ δύο "**Φ**ουσκωμένα" μάγουλα.

φ-λόξ, φ-ῶς, φ-ύσκα, φ-υσάω, φ-ύσις, φύσα, φωνή, φημί, φαέθω, Φοῖβος, φωτιά.. .

"*Καὶ τὸ πῦρ, φῦρ ἐστὶ*". (Ε.Μ.). (Πρβλ. τὰ παλαιὰ Ἀναγνωστικὰ τῆς Α' Δημοτικοῦ, ὅπου στὸ γράμμα Φ ἔγραφαν: "Φού... Φού.... φυσᾶ τὴν φωτιὰ ὁ Φώτης."

***

Χ

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΜΕΓΑ: "**Χῦ** *τὸ στοιχεῖον, ὅτι χεομένην ἔχει τὴν ἐκφώνησιν. ἄλλοι δὲ ἔχι*[99] *αὐτὸ εἶπον, ἔχει ὀξεῖαν καὶ βαρεῖαν ἀλλήλας κατὰ τὸ μέσον σχιζούσας*".

Αἱ ἀποδιδόμεναι διὰ τοῦ Χ ἔννοιαι εἶναι κυρίως ὑγροῦ ἤ στερεοῦ ποὺ χύνονται· σχετικὸν καὶ τὸ σχῆμα τῆς κλεψύδρας ἡ ὁποία μετρᾶ τὴν ῥοὴν τοῦ χ-ρόνου. Σ-χ-ίζει τὴν αἰωνιότητα **Χ**-ωρίζοντάς την εἰς παρελθὸν καὶ μέλλον. Τὸ παρόν, στὴν οὐσία, οὐδέποτε ὑφίσταται. Ὁ ἄχρονος Χρόνος χωρίζεται εἰς δύο, ἔχοντας ἀναδυθῆ ἐκ τοῦ Χ-άους.
Ἡσίοδος: "*πρώτιστα Χάος ἐγένετο...*".

Χέω, χοή, χοάνη, χῶμα, χοῦς, χάζω (=χάνω), *σ-χίζω, χειμών, χιών, χάλαζα, χαραμάδα, χηραμὸς* (=φωλεὰ ζώου), *χειὴ* (=φωλεὰ ὄφεως), *χαίνω, χάσμα, χαράδρα, χάσκω, χάνω, χωρίζω, χηλή, χείρ, χωρῶ... Χῶρος... Χρόνος...*

***

Ψ Ψ

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΜΕΓΑ: "**Ψῖ** *τὸ στοιχεῖον, ὅτι συριγμὸν ἔχει αὐτοῦ ἡ ἐκφώνησις, καὶ ὅτι ὁ συριγμὸς οὐκ ἔστι τι ἤ μόνον Ψι. Ἄλλοι δέ, ὅτι ἑνὸς ψαύει χρόνου, διπλοῦν ὄν*".

ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΚΡΑΤΥΛΟΣ: "*πνευματῶδες τὸ γράμμα, οἷον τὸ ψυχρόν*".

Τὸ ψεῖ ἐπενοήθη διὰ νὰ ἐκφράση τὰ ΠΣ, ΒΣ, ΦΣ, ἅπαντα μὲ χαρακτηριστικοὺς ἦχους πνοῆς *(ψῦχος, ψυχή)*, ἀλλὰ καὶ ψαύσεως: *ψαύω, ψάχνω, ψηλαφῶ, ψήω* (=τρίβω), *ψήκτρα, ψάμμος* (=ἄμμος), *ψαύστης* (=ὁ ψάλτης, ὡς ψαύων τὶς χορδὲς τῆς κιθάρας), καὶ παρόμοια σχετικά...

***

99. Δηλ. ἄλλοι τὸ ὀνομάζουν "ἔχι".

Ω

Ὠμέγα (ω- μέγα)

Ἀρχικῶς ἐγράφετο Ο. Ἀργότερα, διὰ νὰ διακριθῇ ὁ μακρὸς φθόγγος, ἐγράφοντο ὁμοῦ δύο οο. Αὐτὰ τὰ δύο "ὄμικρον" τὰ ἕνωσε ὁ Σιμωνίδης καὶ ἐδημιούργησε τὸ "ω".

Σηματοδοτεῖ τὸν εὐρύτερο χΩρο, γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ εἶναι ρηματικὴ κατάληξις (προχωρ**ῶ**, τρέχ**ω**, φέρ**ω**, ποι**ῶ**) καὶ γενικῶς κατάληξις ὅλων τῶν βαρυτόνων καὶ τῶν συνηρημένων ρημάτων.
Πρβλ. ἐπίσης: **ὀ**δύνη = πόνος
ὠδὶν = πόνος τοκετοῦ (ἄρα μεγαλύτερος τῆς ὀδύνης καὶ γι' αὐτὸ χρειάζεται **ω-μέγα**)

***

ϡ

Τὸ **σαμπὶ** ὀφείλει πιθανὸν τὸ ὄνομά του εἰς τὸ ὅτι τὸ σχῆμα του ἐνθυμίζει τὸ Π. Ἐχρησιμοποιεῖτο μετὰ τὸ Ω ὡς ἀριθμητικόν, διὰ νὰ ἐκφράση τὸν ἀριθμὸν 900. Ὡς ἐκτὸς τοῦ ἀλφαβήτου, ἀπεκαλεῖτο καὶ "παρακύημα". Δὲν ἔχει ἀνευρεθῇ ἐπὶ νομισμάτων οὔτε σὲ Κείμενα, ἐκτὸς ἀπὸ μίαν ἐπιγραφὴν τῆς Κυζίκου. Εἰς αὐτὴν τὴν ἐπιγραφὴν ἡ λέξις ΝΑΥΣΣΟΣ εἶναι γραμμένη ὡς

ΝΑϡΟΣ..

Κατὰ μίαν ἐκδοχήν, ἡ ἀρχικὴ προφορά του ἦτο ὡς παχὺ σῖγμα. Ἡ προφορὰ αὐτὴ ἐσίγησε ἐνωρίτατα, ὁπότε κατηργήθη καὶ ἡ γραφικὴ ἀπεικόνισίς της. Τὸ σαμπὶ ἠμπορεῖ νὰ ταυτισθῇ καὶ μὲ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ἀναφερόμενον "σὰν" (ἤ "σάμ" ἤ "σᾶμα").

Ἡρόδοτος: "..τὰ οὐνόματα τῶν Περσῶν... τελευτῶσι πάντα εἰς τὸ τωὐτὸ γράμμα, τὸ Δωριέες **σὰν** καλέουσι, Ἴωνες δὲ **σίγμα**".

Ἡσύχιος: "σᾶμα: Δωριεῖς, στοιχεῖον".

***

Ὡς πρὸς τὸ ἐνίοτε ἀναφερόμενον γιὼτ (j) παραθέτομε κατωτέρω τὸ τί γράφει περὶ αὐτοῦ τὸ ἔγκριτον Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης Liddell-Scott:

[J, ɪ, j ἢ y (iod, jod ἢ yod), τὸ ἰῶτα νεκρόν, γράμμα ὑποθετικόν, κοινῶς ἡμίφωνον νομιζόμενον, προφερόμενον δ' ὡς τὸ καθ' ἡμᾶς συμφωνοειδὲς ἰῶτα, ἤγουν ὡς ɪ ἢ ὡς ι ἐπιφερομένου φωνήεντος, σχεδὸν δηλαδὴ ὡς τὸ οὐρανικὸν γ ἑπομένου ε ἢ ι, οἷον· ἰατρὸς ɪατρος γιατρός, ἱεράκιον ɪεράκι γεράκι, γηγενής, κλπ. Τὸ ὑποθετικὸν τοῦτο γράμμα οὐδέποτε οὐδαμοῦ τῆς Ἑλληνικῆς γῆς ἢ γλώσσης εὕρηται οὐδὲ μνημονεύεται, προσελήφθη δ' ἐν τῷ ἀνὰ χεῖρα λεξικῷ μόνον διότι ἐπ' ἐσχάτων χρόνων εἰσήχθη διὰ τῆς συγκριτικῆς φιλολογίας εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γραμματικήν,

Ἀπὸ τὰ 24 γράμματα τοῦ ἐπικρατήσαντος ἰωνικοῦ-ἀττικοῦ ἀλφαβήτου, τὰ 7 εἶναι φωνήεντα καὶ τὰ 17 σύμφωνα.

Φωνήεντα:[100] **Ε, Ο** (βραχέα) *(Φωνήεντα αὐτὰ ἐκάλεσαν*
Η, Ω (μακρὰ) *ὅσα καθ' ἑαυτὰ φωνεῖται καὶ*
Α, Ι, Υ (δίχρονα) *ἔστιν αὐτοτελῆ.)*[101]

Σύμφωνα: -Ὀκτὼ ἡμίφωνα:

Λ, Ρ (ὑγρὰ) *(ἡμίφωνα ὅσα μετὰ φωνηέντων*
Μ, Ν (ἔνρινα) *ἐκφέρονται.)*[101]
Ζ, Ξ, Ψ (διπλᾶ)
Σ (συριστικὸν)

-Ἐννέα ἄφωνα:

Κ Γ Χ (οὐρανικὰ) *(Ἄφωνα ὅσα οὐκ ἔχουσι τελείας*
Π Β Φ (χειλικὰ) *οὐδὲ ἡμιτελεῖς φωνάς, μεθ' ἑτέρων*
Τ Δ Θ (ὀδοντικὰ) *δὲ ἐκφωνοῦνται.)*[101]

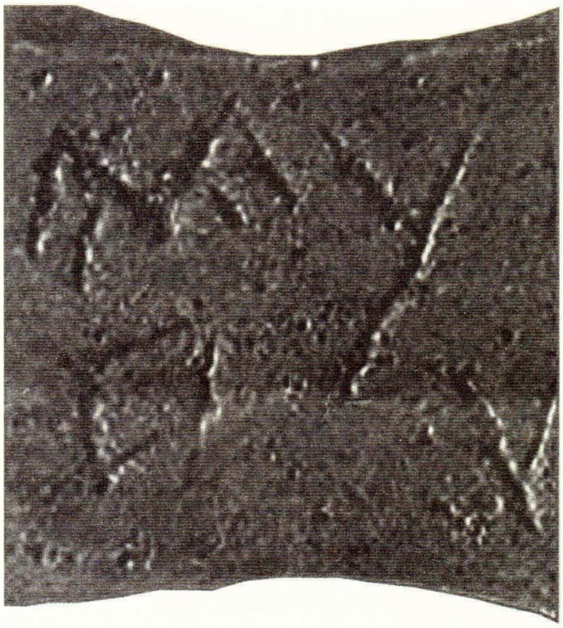
Σημ. (Περὶ τῶν ἐννέα ἀφώνων θὰ ἀναφερθοῦμε διεξοδικῶς εἰς τὸ Κεφάλαιον τῆς Μουσικῆς τῆς γλώσσης).

"Τὰ φωνήεντα ἡ φωνὴ καὶ ὁ λάρυγξ ἀφίησι,
τὰ δὲ ἄφωνα ἡ γλῶττα καὶ τὰ χείλη."

(Ἀριστοτ. Ζ. Ἱστ. Δ9)

"Γλῶσσα ἐστὶ μίμημα, φωνῇ, ἐκείνου ὅ μιμεῖται" -Πλάτων-

100. Θέσιν φωνηέντων ἐπέχουν καὶ αἱ δίφθογγοι: αι, ει, οι, υι, αυ, ευ, ηυ, ου.
"Τί ἐστιν δίφθογγος; "δυόφθογγος", δύο φωνηέντων μεῖξις".
101. Διον. Ἁλικαρνασσεὺς

Λίθινο εὕρημα μὲ Ἑλληνικὴ γραφή ἀπὸ τὴ βυθισμένη πόλη τοῦ κόλπου τοῦ Cambay.
Stone item with linear Greek writing from the underwater Cambay city.

Ἡ λίθινη ἐπιγραφή-σφραγίδα τῶν Γιαννιτσῶν.

Ἀπὸ διάλεκτο σὲ διάλεκτο καὶ ἀπὸ προφορὰ σὲ προφορὰ τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου ἐνίοτε ἐναλλάσσονται ἀλλήλοις.

Α. Τὸ Α ἐναλλάσσεται μὲ τὸ Ο, καὶ τὸ Ο συνηθέστατα κεῖται ἀντὶ τοῦ Α.[102]
Π.χ. *ὀρρωδῶ* (=φοβοῦμαι), *ἀρρωδῶ*.
Τὸ Α ἐναλλάσσεται καὶ μὲ τὸ Ε: *Ἄρταμις* → *Ἄρτεμις· ἅτερος, ἕτερος*.

Β. Τὸ Β ἐναλλάσσεται μὲ τὸ Γ: *γᾶ, δᾶ· βλέπω, γλέπω*. Ἀρκαδικά, τρέπεται εἰς Ζ: *βέρεθρον* (=βάραθρον), *ζέρεθρον*. Ἐναλλάσσεται καὶ μὲ τὸ Μ: *βουκέντρα, μουκέντρα*.

Γ. Τὸ Γ συχνὰ προτάσσεται: *δοῦπος* → *γδοῦπος. λεύσσω* (=ὁρῶ) → *γλαύσσω (=ἀστράπτω)*.

Δ. Τὸ Δ τρέπεται εἰς Β: *σάνδαλον, σάμβαλον*.
» Ζ: *δάπεδον, ζάπεδον*.
» Θ: *βάδος, βάθρον*.
» Λ: *δασύς, λάσιος. Ὀδυσσεύς, Ὀλυσσεύς.*[103]
» Σ: *ὀδμή, ὀσμή*.

Ε. Τὸ Ε τίθεται ἰωνικὰ ἀντὶ τοῦ Α: *ἔρσην, ἄρσην*.

Ζ. Αἰολικὰ → ΣΔ: *κωμάζω, κωμάσδω*
Αἰολοδωρικὰ Ζ → Δ: *ζυγός, δυγός*.
Ἀρκαδικὰ Ζ → Β: *ζέλλω, βάλλω*.
Τὸ Ζ ἐναλάσσεται καὶ μὲ Σ: *ζιβύνη, σιβύνη*.

Η. Τὸ Η αἰολοδωρικὰ τρέπεται εἰς Α.
"ἢ τὴν ἢ ἐπὶ τῆς" → *"ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τᾶς"*.
ἡ μήτηρ, ἁ μάτηρ.
Τὸ Η ἐναλλάσσεται καὶ μὲ τὴν δίφθογγο ΕΙ: *ἡβητὴς* (=νεανίας) → *εἰβάτας. κεῖνος, κῆνος*.
Τρέπεται καὶ εἰς ΑΙ: *ἔληον, ἔλαιον*.

Θ. Τὸ Θ ἐναλλάσσεται μὲ τὸ Φ: *Θῆβαι, Φῆβαι. θήρ, φήρ. θηκάρι, φηκάρι*.
Τὸ Θ δωρικὰ τρέπεται εἰς Σ: *θάλασσα, σάλασσα. θεός, σιός. Ἀθηνᾶ, Ἀσάνα*.

Ι. Τὸ Ι εἰς τὴν Βοιωτικὴν διάλεκτον τίθεται ἀντὶ τοῦ Ε: *θεός, θιός· ἑστία, ἱστία*.
Ἐνίοτε τίθεται ἀντὶ τοῦ Υ: Μοῦσα, Μοῖσα. *Ἀφροδύτη, Ἀφροδίτη*. Τρέπεται καὶ εἰς ΕΙ: *ἴλλω, εἴλλω*.

Κ. Τὸ Κ τίθεται εἰς τὴν θέσιν τοῦ Π, εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἰωνικὴν διάλεκτον. Πρόκειται περὶ τῆς λεγομένης ἐναλλαγῆς τῶν χειλικοϋπερωικῶν: *κοῦ = ποῦ, κότε = πότε, κῶς = πῶς, ὁκοῖος = ὁποῖος, ὁκόταν = ὁπόταν... Ἐναλλάσσεται καὶ μὲ τὰ ἄλλα οὐρανικά, Γ, Χ*.
Δωρικὰ τρέπεται εἰς Τ: *κεῖνος, τῆνος*.

Λ. Τὸ Λ ἐναλλάσσεται μὲ τὸ Ρ: *κλίβανος, κρίβανος· ἀδελφός, ἀδερφός· ἄλκαρ, ἄρκος*.
Δωρικὰ τρέπεται εἰς Ν: *ἦλθον, ἦνθον· φίλτατος, φίντατος*.
Πολλὲς φορὲς ἐκπίπτει: *λείβω, εἴβω*. Ἐναλλάσσεται καὶ μὲ τὸ Γ: *μόλις, μόγις*.

Μ. Πρὸ τῶν ὑγρῶν Λ καὶ Ρ, τρέπεται εἰς Β: *μλάξ* → *βλάξ· μροτὸς* →*βροτός*.
Συχνὰ προτάσσεται: ἴα (=μόνη) → μία. *ὄσχος, μόσχος*.
Χάριν εὐφωνίας τίθεται καὶ ἐν τῷ μέσῳ: *κύβη, κύμβη. ρίφα* (ἐκ τοῦ ρίπτω) → *ρίμφα* (=ταχέως).

102. Λεξ. Lid. Scott.
103. Πρβλ. καὶ στὴν διάλεκτο τῆς Κ. Ἰταλίας (Μεγ. Ἑλλάδος): λησμονῶ → ἀλησμονῶ → addismonio

Ν. Δωρικά, ἀντὶ τοῦ Λ: *ἦνθον, ἦλθον*. Ἐνίοτε καὶ ἀντὶ τοῦ Ρ.
Ἀττικὰ καὶ Δωρικά, ἀντὶ τοῦ Μ.
Γενικῶς, παρεμβάλλεται συχνότατα ὡς εὐφωνικόν.

Ξ. Ὡς διπλοῦν (ΚΣ) ἐναλλάσσεται μετὰ τοῦ ΣΚ: *ξιφίας, σκιφίας*. σκένος, κσένος.
Ἐνίοτε ἐναλλάσσεται μετὰ τοῦ ΣΣ: *δισσός, διξός*.

Ο. Παλαιοτέρα προφορὰ διαλεκτική, ΟΥ: *οὔρεα, ὄρη· νοῦσος, νόσος· μοῦνος, μόνος*.
Αἰολικά, ἀντὶ τοῦ Α: *στρατός, στροτός*. Ἐνίοτε ἀντικαθιστᾶ τὸ F : Fείτυλος - Οἴτυλος.

Π. Τὸ Π τρέπεται εἰς Φ: *λίπος, ἀλείφω· βλέπω, βλέφαρον· πανός, φανός*.
Τρέπεται καὶ εἰς Β: *πατεῖν, βατεῖν*. Γενικῶς τὰ χειλικὰ Π, Β, Φ, ἐναλλάσσονται μεταξύ τους.

Ρ. Ὅπως εἴδαμε, ἐναλλάσσεται μὲ τὸ Λ. Ὡς διπλοῦν (ΡΡ) τρέπεται εἰς ΡΣ: *θάρρος, θάρσος. ἄρρεν, ἄρσεν. τύρρις, τύρσις*.

Σ. Τὸ Σ ἐναλλάσσεται συνήθως μὲ τὸ Τ: *σύ, τύ· σῦκον, τῦκον·*
ΣΣ → ΤΤ: *θάλασσα, θάλαττα· ταράσσω, ταράττω*.
Τὸ Σ ἀντικαθιστᾶ καὶ τὴν δασεῖαν: *ὗς, σῦς· ἑρπετόν, σερπετό· ἑπτά, σεπτά*.
Δωρικὰ τὸ Σ τρέπεται εἰς Ρ: *πελαργός, πελασγός*.

Τ. Ἐνίοτε τίθεται ἀντὶ τοῦ Π: *στολή, σπολά*. Καὶ ἀντὶ Θ: *μίσηθρον, μίσητρον· αὖτις, αὖθις*.
Γενικῶς τὰ ὀδοντικὰ Τ, Δ, Θ, ἐναλλάσσονται μεταξύ τους.

Υ. Τὸ Υ ἐναλλάσσεται μὲ τὸ Ο: *ὄνυμα, ὄνομα*. Βοιωτικὰ τίθεται ἀντὶ τοῦ ΟΙ: *οἰκία, Fυκία*.
Ἐνίοτε τρέπεται εἰς Ω: *χελύνη, χελώνη*.

Φ. Τίθεται καὶ στὴν θέσι τῶν ἄλλων χειλικῶν: *σπόγγος, σφογγίζω· λαβή, ἀμφιλαφής*.

Χ. Ἐναλλάσσεται μὲ τὸ Θ: *ὄρνιχος, ὄρνιθος*.
Ἐναλλάσσεται καὶ μὲ τὰ ἄλλα οὐρανικά: *δέχομαι, δέκομαι*.

Ψ. Τὸ Ψ τρέπεται εἰς ΣΠ: *ψάλιον, σπάλιον*, καθ' ὅτι προέρχεται ἐκ τοῦ ΠΣ.
Τρέπεται ἐπίσης εἰς Σ: *ψιττακός, σιττακός*.

Ω. Τὸ Ω ἀντὶ τοῦ Α: *πρᾶτος, πρῶτος*.
» » ΑΥ: *θῶμα, θαῦμα· τρῶμα, τραῦμα*.
» » ΟΥ: *ὠρανός, οὐρανός· κώνωψ, κουνούπι· τραγωδία, τραγούδι*.

***

"Εὐφυέστατοι γὰρ ἐσμὲν τὰς φωνάς"

(Στράβων, ΙΔ. 662)

***

"..ὁ τῆς λέξεως **ἀριθμός**, ῥυθμὸς ἐστί..."[104]

Εἶναι γνωστὸν ὅτι τὰ γράμματα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου εἶναι καὶ **ἀριθμοί**.
Ἀριθμός:ἐτυμολογικῶς, ἐκ τοῦ *ἀραρίσκω* (=ἁρμόζω, συνδέω) + *ἴθμα* (=βῆμα). Δηλαδή, συνδέω -προσαρμόζω καὶ προχωρῶ. *Ἴθματα = βήματα, ἀπὸ τοῦ δι' αὐτῶν ἰέναι* (=προχωρεῖν) ἐπεξηγεῖ ὁ Ἡσύχιος. Πρβλ.: *ἀρθμὸς* =δεσμός, σύνδεσμος· *ἄρθμιος* = ἡνωμένος - "*ἄρθμια ἔργα*".

"*Ἀριθμοῦ στοιχεῖα τὸ ἄρτιον καὶ τὸ περιττόν*".[105]

Ἀριθμὸς **ἄρτιος** → ἄρ-τι-ος σημαίνει "*ὁ ἀραρὼς πρός τι*", ὁ *ἐζευγμένος* μὲ κάποιον ἄλλον, ὁ "*ζυγός*".

Ἀριθμὸς **περιττὸς** ἢ **περισσός**, ὁ μὴ ἄρτιος, κάτι περισσεύει, δὲν ἀραρίσκεται, δὲν ἔχει πρὸς ποῖον νὰ συνδεθῆ, παραμένει "περίσσιος".

Ἥμισυς (δηλ. μισός): "ἐκ τοῦ ἅμα + ἴσος, *ὁ ἅμα ἴσος τινί, τοῦ ὅλου διαιρεθέντος, ἢ τὸ ἅμα ἄλλῳ ἴσον*". "*Ἥμισυς γέγονε παρὰ τὸ ἅμα + ἴσος, ἁμάϊσος, καὶ δι' εὐφωνίαν ἥμισυς*".

Διὰ νὰ δύναται κάποιος νὰ μετρᾶ καὶ νὰ λογαριάζη, πρέπει νὰ διαθέτη *μῆτιν* =σύνεσιν, γνῶσιν, σοφίαν. Ὅθεν: *μῆτις+ῥέω* →μητρῶ →**μετρῶ**. **Ἀκέραιος** ἀριθμός, ἐκ τοῦ α στερητ. +*κείρω* (=κόπτω)
Κλασματικὸς " " *κλάω-ῶ* (=κόπτω).

ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΚΑΙ ΛΑΤΙΝΙΚΟΙ ΑΡΙΘΜΟΙ

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Α	Β	Γ	Δ	Ε	F	Ζ	Η	Θ
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
10	20	30	40	50	60	70	80	90
Ι	Κ	Λ	Μ	Ν	Ξ	Ο	Π	Ϙ
X	XX	XXX	XL	L	LX	LXX	LXXX	XC
100	200	300	400	500	600	700	800	900
Ρ	Σ	Τ	Υ	Φ	Χ	Ψ	Ω	ϡ
C	CC	CCC	CCCC	D	DC	DCC	DCCC	DCCCC

Ὁ ὡς ἄνω Πίναξ περιλαμβάνει τοὺς ἑλληνικοὺς ἀριθμούς, τοὺς λατινικούς, καὶ τοὺς λεγομένους "ἀραβικούς".

Τὰ ἀποκαλούμενα "ἀραβικὰ" σύμβολα τῶν **ἀριθμῶν** δὲν προέρχονται βεβαίως ἀπὸ τοὺς Ἄραβας. Αὐτὸ εἶναι γνωστόν. Οἵ ἴδιοι οἱ Ἄραβες δὲν τοὺς διεκδικοῦν. Τοὺς ὀνομάζουν "Ἰντί". Ἁπλῶς ἐμεσολάβησαν διὰ τὴν μεταφορὰν αὐτῶν ἀπὸ τὶς Ἰνδίες στὴν Εὐρώπη, κυρίως στοὺς Ἄραβες τῆς Ἱσπανίας ἀπ' ὅπου διεδόθησαν παντοῦ. Ἄλλωστε οἱ Ἄραβες, ὅπως καὶ οἱ περισσότε-

104. Ἀριστοτ. Ρητορ. 1408β
105. Ἀριστοτ. Μετὰ τὰ Φυσ. Α5

ροι ἀνατολικοὶ λαοί, ἐχρησιμοποίουν ἀνέκαθεν, τόσο κατὰ τὴν γραφὴ ὅσο καὶ κατὰ τὴν ἀνάγνωσι, φορὰν ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερά.

Ἡ ἐπινόησις τῶν συμβόλων 1, 2, 3, 4,... παραμένει σκοτεινὴ διότι δὲν ἐφευρέθησαν οὔτε ἀπὸ τοὺς Ἰνδούς. Ἄλλοι ἐρευνηταὶ παρομοιάζουν αὐτὰ τὰ σύμβολα μὲ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα - ἀριθμοὺς (λ.χ. Α,1 ↔ Α, 4 ↔ Δ, 9 ↔ Θ, 8 ↔ Η, 7 ↔ Ζ) καὶ ἄλλοι ὑποστηρίζουν ὅτι ἀποτελοῦν ἰδιαίτερο συμβολισμό, εἰδικὴ ἐπινόησι ἢ ἀποκάλυψι Νεοπυθαγορείων, πιθανὸν ἐξ αὐτῶν οἱ ὁποῖοι ἀκολούθησαν τὸν Μ. Ἀλέξανδρο μέχρι τὴν Ἰνδικήν. Ἕνα εἶναι βέβαιον, ὅτι τὸ "μηδὲν" (0) ἐπενοήθη ἀπὸ τὸν σπουδαῖο ἕλληνα μαθηματικὸ καὶ ἀστρονόμο Κλαύδ. Πτολεμαῖον, τὸ δὲ σύμβολόν του εἶναι τὸ ἀρχικὸν γράμμα της λέξεως ΟΥΔΕΝ.[106]

Τὰ λατινικὰ σύμβολα τῶν ἀριθμῶν προέρχονται ἐμφανῶς ἐκ τῆς συνήθους διὰ τῶν δακτύλων ἀριθμήσεως: I, II, III... Τὸ V (5) ἀπεικονίζει τὴν μίαν παλάμην. Ὅθεν IV= 4 σημαίνει μία ὁλόκληρη παλάμη μεῖον τὸ ἕνα δάκτυλο, καὶ VI = 6 σημαίνει μία παλάμη σὺν ἕνα. Τὸ X =10, δὲν ἔχει σχέσι μὲ τὸ γράμμα "χι". Ἀπεικονίζει δύο παλάμες τοποθετημένες ἐπάνω κάτω. Ὅθεν IX = 9, σημαίνει δύο παλάμες δηλ. 10 δάκτυλα πλὴν ἕνα. Καὶ XI =11, δύο παλάμες σὺν ἕνα κ.ο.κ. XII = 12, XIII...

Δὲν εἶναι ἀπολύτως ἐξακριβωμένο τὸ γιατί τὸ L σημαίνει 50. Ἴσως νὰ εἶναι ἡ ἀριστερὴ παλάμη μὲ τὰ 4 δάκτυλα πρὸς τὰ ἄνω, κάθετα, καὶ τὸν ἀντίχειρα ἐκτεταμένον πρὸς τὰ δεξιά. Τὸ C =100 προέρχεται ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ γράμματος C τῆς λ. CENTUM (=100) ὅπερ ἐκ τοῦ ἑλλην. "ΕΚΑΤΟΝ", διὰ προφορᾶς τῆς δασείας ὡς "C". Τὸ σύμβολον D τὸ ὁποῖον σημαίνει πεντακόσια, δὲν εἶναι τὸ τέταρτον γράμμα τοῦ "λατινικοῦ" ἀλφαβήτου, ἀλλὰ τὸ C ἐστραμμένο πρὸς τὰ ἀριστερά, προηγουμένου ἑνὸς I. Τὸ M = 1000, MILLE, ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *μύριοι, μυρίοι*, δηλ. *μυριοπληθεῖς* ὡς ἡ *μύρα* = θάλασσα· (συνήθης τροπὴ τοῦ ρ εἰς λ).

Ὡς πρὸς τὴν ἐτυμολόγησιν τῶν ὀνομασιῶν τῶν ἀριθμῶν, ἂς ἐπιχειρήσουμε μίαν ἀποκρυπτογράφησιν.

Τὸ "**εἷς, μία ἕν**",[107] προέρχεται ἀπὸ ἀρχικὸ ἐπικὸ τύπο Ι-ΟΣ, Ι-Α, προφανῶς Ι = μόνος, καὶ τὶς συνήθεις ὁριστικὲς καταλήξεις -ος, -α, τῇ προσθήκῃ τοῦ ε → ε-ῖς, τῇ προσθήκῃ τοῦ μ, ἴα → μ-ία, ἕ-ν· (αὐτὸς μόνος). *Οἴνη* =μονάς, *οἶος* =μόνος.

Τὸ **δύο**, βοιωτ. *διοῦ*, κατὰ τὸν Κωνστ. Οἰκονόμου τὸν ἐξ Οἰκονόμων "εἶναι σχετικὸν μὲ τὸ "διά", σημαῖνον τὸ δίχα: δύο, σχιστόν, διαιρετόν". Τὸ Ἐτυμ. τὸ Μέγα, στὸ λῆμμα "δυάς", ἀναφέρει: "..*παρὰ τοῦ διεῖναι, μόνη γὰρ ἡ δυὰς διίσταται ἀπὸ τῆς μονάδος, ὅθεν οἱ Πυθαγόρειοι τόλμαν αὐτὴν εἶπον...*".

Καὶ ὁ γραμματικὸς Ὠρίων: "*δυάς, παρὰ τὸ συνδέεσθαι ἄλλῳ ἀριθμῷ, τῷ ἑνί*".

Τὸ **τρία**, "τρίενς" κρητ. (Δίκαιον Γόρτυνος V, 54) πιθανὸν ἔχει σχέσι, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ῥίζα ΤΡΙ τὴν ὁποίαν προτείνει τὸ LIDD. SCOTT, καὶ μὲ τὴν ρ. ΤΡΥ, τρύω, τρυπῶ, εἰσχωρῶ, "τρυπώνω" ἐντὸς τῆς πρώτης δυάδος, παρεισφρύω: *τρέες* → *τρεῖς*.

106. (Ἡ δυτ. ὀνομασία διὰ τὸ μηδέν, "ZERO", προέρχεται ἀπὸ ἀλλοιωμένη σύντμησι τῆς λέξεως ΖΕΦΥΡΟΣ- ZEPHYRUM διότι ὁ δυτ. ἄνεμος Ζέφυρος, ἐτυμολογικῶς ἐκ τοῦ *ζόφου*, ἐκφράζει ἐπίσης καὶ τὸν Βορειοδυτικὸν καὶ τὸν Βόρειον, καὶ ἐσημειώνετο σὲ ὡρισμένα παλαιὰ ἀνεμολόγια μὲ τὸ ἀρχικὸ Ζ στὴν θέσι τοῦ 0°: "*contraction =σύντμησις de ZEFIRO*" -Larousse Etymol.-)

107. Ἐκ τοῦ ἕν+ὦσις (=ὤθησις)→ ἕνωσις. Ἐκ τοῦ πρὸ +ὠθῶ → πρῶθος → πρῶτος. Τὸ δὲ ἅπαξ (=1 φορὰ) ἐκ τοῦ ἐπιτατ. α +ρίζα παγ- τοῦ πήγνυμι = στερεώνω, οἱονεὶ *ἅπαξ* =μονοπαγῶς. Καὶ ἡ "μονάς", "ἀπὸ τοῦ μεμονῶσθαι τοῦ λοιποῦ πλήθους τῶν ἀριθμῶν, καλεῖται μονάς".

Τὸ **τέσσαρα**, αἰολ. *πίσυρα* ("*πίσυρας συναγείρετο ἵππους*" Ο, 680), εἰς Ἐπιγραφὴν Ὀρχομενοῦ "*πέτταρες*", θεωρεῖται σκοτεινῆς ἐτυμολογίας... Μήπως ἐκ τοῦ ὅτι, κατὰ τὴν πτῆσιν τῶν πτηνῶν, φαίνονται νὰ ἐξέχουν οἱ δύο πτέρυγές τους, ἡ κεφαλὴ καὶ ἡ οὐρὰ αὐτῶν; (2+2=4). (Βλ. φωτογρ.)

πέτταρες =τέσσαρες

Τὸ **πέντε** ἐτυμολογεῖται εἴτε ἐκ τοῦ "πάντα" (δηλ. ἅπαντα τὰ δάκτυλα τῆς μιᾶς χειρὸς) πρβλ. "*παντήκοντα* (=50) *Νηρηίδες*" (Ὀρφ. Ἀργον.) εἴτε ἐκ τοῦ "*πέμπε*", ἐκ τῶν κινήσεων τῶν δακτύλων κατὰ τοὺς ὑπολογισμούς. *«Οἱ δάκτυλοι ἐχρησίμευον πρὸς τὸ ἀριθμεῖν, "πεμπάζειν ἢ πεμπάζεσθαι", φυσικώτατον καὶ ἀρχαιότατον λογιστικὸν ἀβάκιον, δόντες ἀφορμὴν οἱ τῆς μιᾶς μόνης χειρὸς πρὸς τὸ πενταδικὸν σύστημα, οἱ δὲ τῶν δύο χειρῶν πρὸ τὸ δεκαδικόν, πρὸς παράστασιν ἀριθμῶν διὰ διαφόρων σχηματισμῶν ἢ κάμψεων.»* (Χ. Βουλόδημος, Ἰδ. Βίος Ἀρχ. Ἑλλ. Β' 191).

"*Καὶ τὰ πάντα τῶν πέντε γέγονε παρώνυμα, καὶ τὸ ἀριθμήσασθαι πεμπάσασθαι λέγουσιν.*" (Πλούταρχος Περὶ Ἰσ. Ὀσίρ. 374 Β). Καὶ ὁ Ἡρόδοτος μᾶς πληροφορεῖ (Β 36) ὅτι "*γράμματα γράφουσι καὶ λογίζονται ψήφοις* (=λιθαρίοις), *Ἕλληνες μὲν ἀπὸ τῶν ἀριστερῶν ἐπὶ τὰ δεξιὰ φέροντες τὴν χεῖρα, Αἰγύπτιοι δὲ ἀπὸ τῶν δεξιῶν ἐπὶ τὰ ἀριστερά*". Ὁ δὲ Ἀνατόλιος εἰς τὸ "Περὶ δεκάδος" δίδει τὴν ἐξήγησιν: "*Πεντάς, πρώτη περιέλαβε παντὸς ἀριθμοῦ τὸ εἶδος, τὸν πρῶτον ἄρτιον καὶ τὸν πρῶτον περισσόν*". (Δηλ. 2+3=5).

Τὸ θεωρούμενον ἀγνώστου ἐτυμολογίας **ἕξ** πιθανὸν νὰ προέρχεται ἐκ τοῦ μέλλοντος "*ἕξω*" τοῦ ρ. *ἔχω*, μὲ τὴν ἔννοιαν θὰ κρατήσω, θὰ λάβω, θὰ φέρω καὶ ἄλλην μίαν μονάδα ἐκ τῆς ἑτέρας χειρός.

Διὰ τὸ **ἑπτά**, τὸ Ε.Μ. ἀναφέρει ὅτι ὁ Σέλευκος ἐτυμολογεῖ "*ἀπὸ τοῦ ἐπιέναι τῷ δεκάτῳ ἀριθμῷ*" καὶ καταλήγει εἰς τὸ κοινῶς παραδεκτόν: "*ἑπτά, ἀπὸ τοῦ σέβω, σεπτάς τις οὖσα, ὡς θεία καὶ ἀμήτωρ καὶ παρθένος.*" Ἐπειδὴ ὡς γνωστὸν τὸ 7 οὔτε διαιρεῖται οὔτε πολλαπλασιάζεται ἐντὸς τῆς δεκάδος. Ὅθεν σεπτός, σεβαστός, θεῖος ἀριθμός. Κατὰ τοὺς Πυθαγορείους *σεπτὰς* = ἡ ἑπτάς.

Ὁ Πυθαγόρειος Ἰάμβλιχος, εἰς τὸ "Περὶ Ἀριθμῶν", ἀναφέρει: "*...σεβασμοῦ ἀξίαν σεπτάδα προσηγόρευον*".

Ὡς πρὸς τὸ **ὀκτώ**, τὸ Ε.Μ. εἰς τὸ λῆμμα "τρεῖς", ἀναφέρει: "*Λέγουσι οἱ φιλόσοφοι ὅτι τὸ ὀκτὼ καὶ ὀγδοάς, λέγεται παρὰ τὸ ἄγειν δύο τετράδας, οἱονεὶ ἄγω δυάς, -ἀγδυὰς- καὶ ὀγδοάς.*" Κατ' ἄλλους, ἐπειδὴ τὸ *ὀκτὼ* λέγεται καὶ *ὀπτώ*, ἔχει σχέσιν μὲ τὸ ἑπτά. Ὅμως: ὀπτεύω = ὁρῶ. Πρβλ. τὸ ἐνίοτε πλάγιον σχῆμα του: ∞

Τὸ **ἐννέα**, "*ἀπὸ τοῦ ἐνδεῖν εἰς τὸν δέκατον ἀριθμὸν ἢ παρὰ τὸ νέα καὶ τὸ ἕν. Ἐκ τοῦ ἐννέα (ἐν +νέᾳ) διὰ δύο νν.*" Ε.Μ.: "*...ἐν νέᾳ, δι' ὃ καὶ δύο ν*". Δηλαδὴ (ὅπως καὶ ὁ πίναξ τῶν Ἀριθμῶν τῆς σλ. 73 σαφῶς φανερώνει) μετὰ τὸ ἐννέα πρέπει νὰ κατέλθουμε εἰς τὴν ἀπὸ κάτω συνεχιζομένην "νέαν" σειράν.

Δέκα: "*παρὰ τὸ δέχω τὸ λαμβάνω, δέχατος καὶ δέκατος. Δεκτικὴ γάρ ἐστι πάντων τῶν ἀριθμῶν ἡ δεκάς.. διὰ τὸ δέχεσθαι τὸ ἄπειρον. Ὀρφεὺς δὲ κλαδοῦχον ὠνόμασεν, ὅτι πάντες οἱ ἀριθμοὶ ἐξ αὐτῆς φύονται.*" (Ε.Μ.) Κατ' ἄλλους, ναὶ μὲν ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ δέχομαι, ἀλλὰ ἐκ τῆς τάσεως τῶν δύο χειρῶν καὶ τῶν δέκα δακτύλων πρὸς ὑποδοχὴν προσφερομένου ἀντικειμένου. Πρβλ. δεκά-

ζω, δεκάζομαι = δωροδοκῶ, δίδω ἢ δέχομαι δῶρα.

Ἐπιγραφὴ οἰνοχόης Διπύλου: "*...τοῦτο δεκᾶν μιν*" = τοῦτο νὰ δοθῆ εἰς αὐτόν.

Τὸ **εἴκοσι**, ἐπικῶς **ἐείκοσι**, δωρικὰ **Fείκατι**, ἐνθυμίζει τὴν ρίζα τοῦ *εἶκα, ἔοικα, εἴκω* (=ὁμοιάζω). Μήπως σημαίνει "ἐπανάληψις", "ὁμοίως", "δύο φορὲς" τὰ δέκα δάκτυλα;

Ὅμηρος: ἐείκοσι (=εἴκοσι) α, 431.
ἔικτο (=ὡμοίαζε) Ψ 107.

Τὸ **ἑκατὸν** προφανῶς ἐκ τοῦ ἑκὰς =μακράν, ὡς ἀπομεμακρυσμένον τῆς μονάδος.

Τὴν λέξι "**χίλια**" τὰ περισσότερα Ἐτυμολ. Λεξικὰ τὴν θεωροῦν "ἀγνώστου ἐτυμολογίας", ἐνῶ ἄλλα κάνουν ἀπόπειρες ἀνασυστάσεως τῆς "ἀρχικῆς" ρίζας μὲ ἀπιθάνους συνδυασμοὺς φθόγγων ὡς π.χ. -gheslio-. Οὐδὲν ἀνακριβέστερον. Ἡ λέξις εἶναι ἀκραιφνῶς ἑλληνικὴ καὶ ἐμπεριέχει ἀρχέγονον νόημα. Κατάγεται ἀπὸ τὴν λέξιν "*χιλὸς*" ποὺ σημαίνει "χλωρὸς χόρτος διὰ τὰ ζῶα" ("*πάντα τὰ κτήνη χιλῷ ἐτρέφοντο*"). Αἱ ἐκφράσεις "*προέρχεσθαι ἐπὶ χιλὸν*" (=ἐξέρχομαι πρὸς ἐξεύρεσιν χιλοῦ) ἢ "*ἵπποις χιλὸν ἐμβάλλειν*", μαρτυροῦν φροντίδα καὶ κύριον μέλημα, ἰδίως σὲ περιπτώσεις ἐκστρατείας, νὰ ἐξασφαλισθῆ τροφὴ διὰ τὰ ὑποζύγια καὶ τὰ βοσκήματα. Τὸ ρῆμα "χιλόω" σημαίνει ἐφοδιάζω μὲ χιλόν· "*χιλοῦσθαι =παχύνεσθαι, σιτίζεσθαι*" κατὰ τὸν λεξικογράφον Ἡσύχιον.

"**χιλιόσιτος**" εἶναι ὁ **περιέχων μεγάλες ποσότητες τροφῆς**, σίτου. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν συνεκδοχή, ἡ λέξις "*χίλιος*" κατέληξε νὰ σημαίνη τὴν ἀφθονία, τὸν μεγάλο ἀριθμό, καὶ ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὴν μέτρησι μετὰ τὴν ἐξάντλησιν τῶν ἑκατοντάδων.

Ὁ Ὅμηρος χρησιμοποιεῖ τοὺς τύπους "ἐννεά*χιλοι* ἢ δεκά*χιλοι* ἀνέρες" (Ξ, 148), δηλ. 9.000 ἢ 10.000 ἄνδρες.

Ἄξιον παρατηρήσεως καὶ σχολιασμοῦ εἶναι τὸ ὅτι ὁ ἑπόμενος μεγάλος θεωρούμενος ἀριθμὸς κατὰ τὴν μέτρησιν (**μύριοι** =10.000 -**μυρίοι** =ἀμέτρητοι) ἐπλάσθη ἀπὸ τὴν ἀρχαιοτάτη ρίζα τῆς λέξεως "*μύρα*" ποὺ σημαίνει θάλασσα. (**μύρα**: ἐκ τοῦ *μαρμαίρω* =ἀπαστράπτω, *ἀμαρύσσω* =λάμπω. Ἡ ἀπαστράπτουσα ἑλληνικὴ θάλασσα, ἡ ὁμηρικὴ "*ἅλς μαρμαρέη*"). Ἄρα: *μύριοι* (=10.000) καὶ *μυρίοι* (=ἀμέτρητοι), μυριάδες, δὲν εἶναι ἀγνώστου ἐτυμολογίας καὶ δὲν ἔχουν σχέσι μὲ ξένες ρίζες. Ἐκφράζουν τὴν ἔννοια "ἀμέτρητοι ὡς ἡ θάλασσα", ἀτελείωτοι, πλημμυρία =πλημμυρίς. "*Μυρία ὁδὸς*" κατὰ τὸν Πίνδαρο, εἶναι ἡ μακρά, ἡ ἀτελεύτητος.

Οἱ **μύριοι**, οἱ **μυρίοι**, εἶναι μυριοπληθεῖς. Αὐτὸ ποὺ καὶ ἐμεῖς σήμερα ἐκφράζουμε ὡς "ἀνθρωποθάλασσα" ἢ "λαοθάλασσα", περιγράφοντας τὸ μεγάλο πλῆθος.

Διὰ τὰ σύμβολα τῶν ἑλληνικῶν ἀριθμῶν-γραμμάτων ὁ W. Durant εἰς τὴν Παγκόσμιον Ἱστορίαν τοῦ Πολιτισμοῦ (τ. Β' σλ. 640, 680) σημειώνει χαρακτηριστικά:

«Τὰ πρῶτα ἐννέα γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὰς μονάδας, τὸ ἑπόμενον γράμμα διὰ τὸ 10, τὰ ἑπόμενα ἐννέα (ἐν νέα) διὰ τὸ 20, 30 κλπ., τὸ ἑπόμενον διὰ τὸ 100, τὸ ἑπόμενον διὰ τὸ 200, 300 κ.ο.κ. μὲ μίαν ὀξεῖαν μετὰ τὸ γράμμα (κδ'=24). Μία μικρὰ κεραία κάτω ἀπὸ ἕνα γράμμα ἐσήμαινε τὴν ἀντίστοιχον χιλιάδα. Αὐτὴ ἡ ἀριθμητικὴ στενογραφία προσέφερεν ἕνα εὔχρηστον σύστημα ὑπολογισμοῦ. Μερικοὶ σωζόμενοι πάπυροι περιέχουν πολυπλόκους ὑπολογισμοὺς ἀπὸ κλασμάτων μέχρι ἑκατομμυρίων εἰς χῶρον πολὺ μικρότερον ἀπὸ ὅσον θὰ κατελάμβανον παρόμοιοι ὑπολογισμοὶ εἰς τὴν ἰδικήν μας ἀριθμητικὴν γραφὴν».

*

Γράμμασι καὶ **συλλαβαῖς**
τὰ πράγματα μεμιμημένα
κατάδηλα γίγνονται.

(Πλάτωνος Κρατύλος)

Τοὺς φθόγγους καὶ τὰς συλλαβὰς δεῖ ἐπίστασθαι τιθέναι[1]

Μὲ τὰ γράμματα, τὰ ὁποῖα διεξοδικῶς ἐξετάσαμε εἰς τὸ προηγούμενον Κεφάλαιον, σχηματίζομεν συλλαβάς:

«Συλλαβὴ[2] ἐστὶ σύλληψις συμφώνου ἢ συμφώνων,
μετὰ φωνήεντος ἢ φωνηέντων,
καταχρηστικῶς δὲ συλλαβὴ -ἐστὶ-
καὶ ἡ ἐξ ἑνὸς -μόνον- φωνήεντος.»[3]

Μὲ τὶς συλλαβὲς αὐτὲς ἀκολούθως, σχηματίζονται λέξεις. Γράφει ὁ Πλάτων:

«..ποιοῦντες ὅ (=αὐτὸ τὸ ὁποῖον) *συλλαβὰς καλοῦσι,*
καὶ συλλαβὰς αὖ (=καὶ πάλιν) *συντιθέντες, ἐξ ὧν* (=ἐκ τῶν ὁποίων)
τὰ ὀνόματα καὶ τὰ ῥήματα συντίθενται.»[4]

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παρμενίδης παρατηρεῖ ὅτι αἱ ἁπλαῖ λέξεις εἶναι σύμβολα τῆς "μερικότητος", δηλαδὴ τοῦ μερικοῦ, τοῦ ἐμμεροῦς, τῆς λεπτομερείας. Τοὐτέστιν, γραμμάτων καὶ συλλαβῶν.

Ἄρα ὁ σοφὸς ὀνοματοθέτης πρέπει νὰ γνωρίζῃ νὰ θέτῃ τὸ ὄνομα τὸ ὁποῖον ἁρμόζει "φύσει" εἰς τὸ κάθε τι, μὲ τοὺς καταλλήλους φθόγγους καὶ τὰς καταλλήλους συλλαβάς:

«..καὶ τῷ ἑκάστῳ, φύσει πεφυκὸς ὄνομα,
τὸν νομοθέτην ἐκεῖνον,
εἰς τοὺς φθόγγους καὶ τὰς σ υ λ λ α β ὰ ς
δεῖ ἐπίστασθαι τιθέναι.»[5]

Ἀνιχνεύοντας λοιπὸν τὸ "φθογγολογικόν", ἀναγόμεθα εἰς τὴν καταγωγὴν τῶν ἀρχετυπικῶν ἐννοιῶν. **Τὰ βασικώτερα καὶ γνωστότερα ῥήματα ἐδημιουργήθησαν ἀρχικῶς ἀπὸ συλλαβές. Ὑπῆρξαν μονοσύλλαβα.**

Ὁ Φιλόξενος ὁ Γραμματικὸς ἔχει γράψει περὶ Μονοσυλλάβων Ρημάτων, τὸ δὲ Ἐτυμολογικὸν τὸ Μέγα, εἰς τὰ διάφορα λήμματά του, ἀναφέρεται καὶ αὐτὸ εἰς τὰ **μονοσύλλαβα ῥήματα:**

Β

Βῶ: βαίνω (ἐξ οὗ *βάσις, βῆμα, βωμός...*)
Βῶ: βοῶ, βοάζω (ἐξ οὗ *βοή..*)
Βῶ: λέγω (ἐξ οὗ *βάζω* =ὁμιλῶ..)
Βῶ: τρέφω (ἐξ οὗ *βόσω* → *βόσκω*)
Βλῶ: ἐξ οὗ βλάπτω
Βρῶ: ἐσθίω (ἐξ οὗ βρῶσις)
Βρῶ: ἐξ οὗ *βρέχω*

Γ

Γῶ: γείνω = γεννῶ, τίκτω
Γῶ: λαμβάνω, χωρῶ, δέχομαι, ἐξ οὗ *γαστήρ*. Ε.Μ.: "**Γῶ**, σημαίνει τέσσερα 1) τὸ *χωρῶ*, ἐξ οὗ καὶ γῆ, ἡ χωρητικὴ πάντων 2) τὸ *λαμβάνω* καὶ δέχομαι, ἐξ οὗ *γωρυτός*, ἡ τῶν βελῶν θήκη. 3) τὸ *γεννῶ*, ἐξ οὗ καὶ *γυνὴ* 4) τὸ *φωνῶ*, ὅθεν καὶ *γεγωνώς*". (*γῆρυς* =φωνή).
Γνῶ: γνωρίζω, γνώσω, γνώσκω, γιγνώσκω.

1. Κρατύλος 389D (Δηλ. πρέπει σαφῶς νὰ γνωρίζῃς νὰ τοποθετῇς τοὺς φθόγγους καὶ τὰς συλλαβάς).
2. Συλλαβὴ ἐτυμ. σύν+λαβή
3. Διονύσιος ὁ Θρᾷξ, Τέχνη Γραμματική, 7
4. Κρατύλος 425
5. Κρατύλος 389 D

Δ

Δῶ: δένω, δεσμεύω...
Δῶ: δίδω, δίδωμι..
Δμῶ: (μέλλων δμήσω), δαμάζω
Δρῶ: Ε.Μ.: "Δρῶ, σημαίνει τέσσαρα· 1) δρῶ, τὸ κρατῶ 2) τὸ ὑπηρετῶ 3) βλέπω ("*ὑπόδρα* ἰδὼν") 4) πράττω, ἐξ οὗ δρᾶμα."

Ζ

Ζῶ: ζέω, ζήω-ζῶ, ἐξ οὗ ζωὴ

Θ

Θῶ: κατασκευάζω, ποιῶ (ἐξ οὗ *θὶς*)
Θῶ: θάω, θηλάζω (ἐξ οὗ *θηλὴ*)
Θῶ: τρέφω (ἐξ οὗ *θοίνη*, ἡ εὐωχία)
Θῶ: ἑδραιῶ, τοποθετῶ (ἐξ οὗ *θῶκος* = ὁ θρόνος)
Θῶ: τίθημι (ἐξ οὗ *θήκη*, *θέσις*...)
Θῶ: ἀπολαύω, θεῶμαι
Θῶ: καταβάλλω καὶ ζημιῶ (ἐξ οὗ *θωὴ* = ποινή. *ἀ-θῶος* =ὁ ἄνευ ποινῆς)
Θλῶ: θλάω, θλίβω (ἐξ οὗ *θλάσις*)
Θνῶ: θνήσκω

Κ

Κῶ: κέω =κείω =κεῖμαι =κοιμῶμαι (ἐξ οὗ *κῶμα*)
Κῶ: κοιλαίνω (ἐξ οὗ *κῶος* =σπήλαιον)
Κῶ: κήω =καίω
Κλῶ: κλάζω, φωνῶ, καλῶ
Κλῶ: καλῶ, κλαίω, κικλήσκω (=καλῶ)
Κμῶ: κάμνω, κοπιῶ
Κνῶ: κνίζω, κνήθω, (=ξύω)
Κνῶ: κναίω, διαφθείρω
Κρῶ: κράζω, φωνῶ, κροτῶ
Κρῶ: κερῶ, χέω (ἐξ οὗ *κρήνη*, *κρουνός*, *κρωσσὸς* =στάμνα).
Κτῶ: κτῶμαι, ἀποκτῶ
Κτῶ: κτείνω, φονεύω

Λ

Λῶ: θέλω, ἐθέλω
λίαν λῶ → λιλαίω, λιλαίομαι, λίπτομαι.
Λῶ: λάω → λάFω → ἀπο-λαύω (ἐξ οὗ *ἀπόλαυσις*)
Λῶ: λαλῶ
Λῶ: βλέπω (*ἀλαὸς* =τυφλὸς)

Μ

Μῶ: ζητῶ. μαιμῶ, μαστεύω
Μνῶ: μνήσκω, μιμνήσκω

Ν

Νῶ: νέω, κολυμβῶ (ἐξ οὗ *ναῦς*)
Νῶ: νήω, συσσωρεύω (ἐξ οὗ *νητὸς* =σωρὸς)
Νῶ: πορεύομαι, νέομαι =ἐπιστρέφω (ἐξ οὗ *νόστος*)
Νῶ: νάω, ρέω (ἐξ οὗ *νᾶμα*)
Νῶ: νήθω, γνέθω (ἐξ οὗ *νῆμα*)

Νῶ: ναίω, οἰκῶ (ἐξ οὗ *ναὸς*)
Νῶ: νοῶ, γνῶ, γνώσκω (ἐξ οὗ *νοῦς*)

Ξ

Ξῶ: ξέω

Π

Πῶ: κτῶμαι (ἐξ οὗ *πῶυ* =ποίμνιον - *πολυπάμων* =πλούσιος)
Πῶ: πίνω (ἐξ οὗ *ποτὸν*)
Πῶ: ἐσθίω (ἐξ οὗ *πόα* =βοτάνη - *ἄπαστος* =νηστικὸς)
Πλῶ: πλέω, πελάζω, πλησιάζω (ἐξ οὗ *πλοῖον, πέλας*)
Πλῶ: πίμπλημι, πληρῶ, πλήθω (ἐξ οὗ *πλῆθος*)
Πρῶ: προϊῶ (ἐξ οὗ *φρένες*)
Πρῶ: πρήθω, πρήζω
Πρῶ: πορῶ, πιπράσκω, πρίαμαι
Πρῶ: πράττω
Πτῶ: πετῶ, πέτομαι (ἐξ οὗ *πτηνόν, πτερὸν*)
Πτῶ: πταίω, πίπτω (ἐξ οὗ *πταῖσμα, πτῶσις*)
Πτῶ: φοβοῦμαι, πτοοῦμαι (ἐξ οὗ *πτώξ* =λαγὸς)
Πτῶ: πτύω (ἐξ οὗ *πτύον*)

Ρ

Ρῶ: λέγω (ἐξ οὗ *εἴρω* = λέγω, *ἐρῶ* =θὰ εἴπω, *ρῆσις, εἴρων, ρήτωρ, ρῆμα*..)
Ρῶ: ρώννυμι, ὑγιαίνω, ἰσχύω, ὁρμῶ (ἐξ οὗ *ρώμη, ἐρωή, ἄρ-ρωστος*...)
Ρῶ: ράσσω, φθείρω (ἐξ οὗ *ραιστὴρ*)
Ρῶ: ρέω (ἐξ οὗ *ροή, ρεῖθρον*)
Ρῶ: ρέζω = πράττω

Σ

Σῶ: σεύω=ὁρμῶ, κινῶ (ἐξ οὗ *σῦς*)
Σῶ: σείω (ἐξ οὗ *σεισμός*)
Σῶ: ὑγιαίνω (ἐξ οὗ *σῶος*)
Σῶ: σωρεύω, συσσωρεύω (ἐξ οὗ *σωρὸς*)
Σβῶ: σβέω, σβέννυμι (ἐξ οὗ σβέος → *σπέος* = τὸ ἀφώτιστον σπήλαιον)
Σκλῶ: σκέλλω, σκληραίνω (ἐξ οὗ *σκέλος*)
Σκῶ: σκαίρω = σκιρτῶ
Σμῶ: σμήσω, σμήξω (*σμῆγμα, σμῆνος*)
Σπῶ: κρατῶ, σύρω, ἀπο-σπῶ (ἐξ οὗ *ἀσπασμός, σπόδρα* → *σφόδρα, σπάζω*)
Σπῶ: ἕπω, ἕπομαι, ἀκολουθῶ
Σπῶ: σπεύδω, σπευδάζω → σπουδάζω
Σπῶ: σπαίρω, ἀσπαίρω (ἐξ οὗ *σπασμὸς*)
Σπῶ: ἐλαττῶ, φθείρω (ἐξ οὗ *σπάνιος*)
Σπῶ: λέγω, μέλλων σπήσω, προστακτ. *σπὲς* =εἰπέ.
Στῶ: ἵστημι, στήνω, στύω (ἐξ οὗ *στάσις, στύλος, στήλη, στήμων*)
Στῶ: ἑδραιῶ, ἱστῶ (ἐξ οὗ *ἱστίον, στέγω*)
Στῶ: στίβω, στείβω (ἐξ οὗ *στίβος*)
Στῶ: στάσσω, στάζω (ἐξ οὗ *σταγὼν* =στάσις φορᾶς ὑγροῦ)
Στῶ: στίζω, στιγματίζω (ἐξ οὗ *στίγμα, στιγμὴ* =στάσις φορᾶς)
Στρῶ: στρώνω, στόρνυμι, στορέννυμι (ἐξ οὗ *στρωμνή, στρῶμα*)
Σχῶ: σχέθω, κατέχω, κρατῶ (ἐξ οὗ *σχέσις*, σχεῦος → *σκεῦος*)

Τ

Τῶ: ζητῶ, δέχομαι, λαμβάνω
Τλῶ: τλάω =ὑπομένω, καρτερῶ (*τλήμων, Ἄτλας, ἆθλον* = τὸ τῷ καρτεροῦντι καὶ νικῶντι διδόμενον)
Τμῶ: τέμνω, κόπτω (ἐξ οὗ *τμῆσις*)
Τρῶ: καταπονῶ, τρύχω, τιτρώσκω (ἐξ οὗ *τραῦμα*)
Τρῶ: τρυπῶ, τείρω (=φθείρω) ἐξ οὗ *τερηδών, τέρετρον* (=τρυπάνι)
Τρῶ: τρέμω, φοβοῦμαι (*τρεσᾶς* =δειλὸς)
Τρῶ: τρίζω, ἐκβάλλω ὀδυνηρὰν φωνὴν (*τριγμός*).
Τρῶ: βλάπτω, τρώγω (ἐξ οὗ *τρώκτης* =βλαβερός, ἀπατεών, *τρωκτικόν*)

Φ

Φῶ: φημὶ =λέγω, φέρω εἰς φῶς (*φωνή, φθόγγος, φήμη*)
Φῶ: φαίνω, φανερῶ, λάμπω (*φῶς, φάρος*)
Φῶ: φύω (*φύσις*)
Φῶ: ρίζα φυ → φοι → φοιτῶ (*φοιτητὴς*)
Φῶ: φένω, φονεύω, φάζω→σφάζω, (ἐξ οὗ *φόνος* -"ἠχοποίητον ἐκ τῆς χύσεως τοῦ αἵματος" -Ε.Μ.-)
Φθῶ: φθίω, φθείρω (*φθείρ, φθορὰ*)
Φλῶ: γέμω, εὐκαρπῶ, φλύω, φλάζω, παφλάζω ("Φλεὺς ὁ Διόνυσος, παρὰ τὸ εὐκαρπεῖν" -Ε.Μ.- κ.ἄ. πολλὰ σχετικὰ ὡς *φλόος* = χλόη, ἄνθος...)
Φρῶ: φρονῶ, ἔχω φρόνησιν, φράζω (*φράσις*)
Φρῶ: εἰσφρῶ, εἰσφρέω (ἐξ οὗ *φρέαρ*)

Χ

Χῶ: χέω, χύνω (ἐξ οὗ *χῦμα*)
Χῶ: χαίνω, χάσκω, χάπτω, χαίω (*χάος*)
Χῶ: χώνω, χώννυμι, χωννύω = θάπτω (*χῶμα*)
Χῶ: χαράσσω (ἐξ οὗ *χάραξ*)
Χῶ: χωρῶ, προχωρῶ
Χῶ: ἐνδεοῦμαι, χατίζω = χρειάζομαι (*χήτης* =πτωχὸς)
Χῶ: χωρίζω (ἐξ οὗ *χωρὶς*)
Χλῶ: χαχαλῶ, καγχαλῶ, ἐνοχλῶ (*ὄχλος*)
Χρῶ: χρειάζομαι, ἐνδεοῦμαι (*χρεία, χρὴ* =πρέπει· *ἀ-χρεῖος* =ἀχρείαστος)
Χρῶ: χραύω, ἅπτομαι (*χρὼς* =ἐπιδερμὶς)
Χρῶ: χρίω (ἐξ οὗ *χρῶμα*)
Χρῶ: ἐφορμῶ ("*ἔχρεε δαίμων*")

Ψ

Ψῶ: ψαύω, ψάχνω, ψηλαφῶ, προσεγγίζω (*ψαύστης → ψάλτης*)
Ψῶ: ἕψω, ψήνω (ἐξ οὗ *ὄψον* =φαγητόν)
Ψῶ: ψήω, τρίβω (*ψήκτρα* =βούρτσα, *ψιὰς* =ψεκάς, *ψεδνὸς* =μαδαρός, μαδημένος).

Ω

Ὦ: ὑπάρχω (Ε.Μ.)- (πρβλ. ὑποτακτ. τοῦ ρήματος εἰμὶ → ὦ).
Ὦ: λέγω, ἐξ οὗ *ἦμι, ἠμί· ἦ* = εἶπεν.

Ἐξ αὐτῶν: **"Οἱ πρῶτοι Ἕλληνες τὸ ἐπίτομον διώκοντες, ἀπὸ μονοσυλλάβου μέχρι τρισυλλάβου φωνῆς χωρήσαντες, ὠνόμασαν ἕκαστα. Εἶτα δ' ἐκ τούτων συντιθέμενοι καὶ παράγοντες, προσωνόμαζον καὶ τὰ λοιπά..."** (Στ. Κομητᾶς, Θεωρητ. Γραμματική).

Προθέματα, Προσφύματα, Καταλήξεις

Φθόγγοι, γράμματα, συλλαβαί... Ἐξ αὐτῶν ἐδημιουργήθησαν τὰ διάφορα θέματα -"ῥίζες"- τῆς λαλιᾶς τοῦ ἔμφρονος ἀνθρώπου, τοῦ "*μερίζοντος τὴν ὄπα*" του, δηλαδὴ τοῦ "*μέροπος*" ἀνθρώπου.

Ἰδιαιτέρως καθοριστικὰ διὰ τὴν τελικὴν διαμόρφωσιν τῶν λέξεων εἶναι τὰ ποικίλα *προσφύματα*,[6] *προθέματα*, *ἐπιθήματα*, καὶ αἱ *καταλήξεις*. Διὰ τῆς συνδρομῆς των ὁριοθετοῦνται οἱ λεπτὲς ἐννοιολογικὲς ἀποχρώσεις τῶν ὀνομάτων. Ἡ γενικώτερη δὲ δομὴ τοῦ λόγου, συμπληροῦται μὲ τὰ διάφορα μόρια, τὶς προθέσεις, τοὺς συνδέσμους, τὰ ἄρθρα, τὶς ἀντωνυμίες... Ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν, τρόπον τινά, τὶς συνάψεις - ἀρθρώσεις τῆς γλώσσας.

Ἐνδεικτικῶς:

Τὸ **προθεματικὸν α** ἠμπορεῖ νὰ σημαίνῃ πολλά:

1) στέρησιν: *ἄ-φιλος, ἄ-υπνος, ἄ-κοπος, ἀ-μίλητος.*
2) ἐπίτασιν: ἄ-τλας (α+τλάω-ῶ), δηλ. ὁ τὰ πάντα ὑπομένων.
3) ἄθροισιν:[7] *ἅ-πας, ἀ-θρόος.*
4) τὸ ὁμοῦ: *ἀ-δελφός· ἄ-κοιτις* = (*ἄ-λοχος* = σύγκοιτη).

Τίθεται καὶ κατὰ πλεονασμόν, χάριν εὐφωνίας: *ἀσταφίς, ἀσπαίρω, ἀβληχρὸς* (ἀντὶ σταφίς, σπαίρω, βληχρὸς =ἀσθενής).

Τὸ **στερητικὸν α-**, πρὸ φωνήεντος ψιλουμένου, τρέπεται εἰς *ἀν-* π.χ. *ἄναυδος, ἀνάγωγος, ἀνεύθυνος.* Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἡ ἐκδοχή, αὐτὸ τὸ *ἀν-* νὰ προέρχεται ἐκ τοῦ *ἄνευ* π.χ. *(ἀνήσυχος).*

Ἄλλα στερητικὰ προθεματικά:

νη- : *νηνεμία* (νη+ἄνεμος, δηλ. ἔλλειψις ἀνέμων)[8]
νηστεία (νη+ἐσθίω, δηλ. δὲν τρώγω). -Πιθανὸν ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀρνητ. *νη* → τὸ *μή*.
[**Σημ.:** τὸ *νὴ* ὡς λέξις, καὶ ὄχι ὡς προθεματικόν, σημαίνει κατάφασιν: "*ναί*". Καὶ ἐνθυμίζει τὸ νεῦμα τῆς συγκατανεύσεως, ὅπως τὸ "*οὐ*" τὴν πρὸς τὰ ἄνω ἀρνητικὴ κίνησι τῆς κεφαλῆς. Ἐκ τοῦ οὐ, διὰ προσθέσεως τῆς ἐπιτατικῆς καταλήξεως -χι, → οὐχί. Ἐξ αὐτοῦ προέρχεται τὸ σημερινὸν *ὄχι*. Ἐνῶ τὸ ἀρνητικὸν *δέν*, προέρχεται ἐκ τοῦ οὐδετέρου τοῦ *οὐδείς*, δηλ. οὐδέν, χωρὶς τὸ *οὐ*. -Ε.Μ.-]

νε- : *νεκρὸς* (νε+κῆρ =καρδία)
νο- : *νόσος* (νο+σόος =σῶος)
νω- : *νωθρὸς* (νω +θρώσκω =ὁρμῶ)

(Πρὸς σύγκρισιν: ὁ φθόγγος "ν-τσοὺ" ποὺ χρησιμοποιοῦμε ἐνίοτε ἐπὶ ἀρνήσεως, μὲ σύγχρονη ἄρσι τῆς κεφαλῆς, ὁμοιάζει πρὸς τὰ διάφορα ὡς ἄνω στερητικὰ -ἀρνητικὰ μόρια.)

Ἄλλα ἐπιτατικὰ προθέματα:

ζα- : *ζάπλουτος, ζάθεος*. Τὸ ζα- προέρχεται προφανῶς ἐκ τοῦ *διὰ* (*διάπλουτος*, δηλαδὴ διαπερασμένος ἀπὸ πλοῦτον).
δα- : *δαφοινὸς* (δα+φοινὸς =ἐρυθρός). Ὅθεν *δα-* = *ζα-*
λα- : *λάβρος* (λα+βαρὺς).
Ἴσως ἐκ τοῦ **λα**, τῆς συσσωρεύσεως τῶν ὑδάτων τῆς θαλάσσης. (Βλ. Λεξιλ. "τῆς Ἁλός").
ἐρι- : *ἐριαύχην* (=μεγαλοτράχηλος, ὑπερήφανος)·
ἐρίτιμος (*ἔρι*: ἄκλιτος τύπος τῆς λέξεως *ἔριον*, ἄρα σημαίνει "ἄφθονος ὅπως τὸ μαλλί").
"*Τὸ ἔριον πλῆθος τριχῶν ἐστίν*" (Ἀριστοτ. Περὶ Ζ. Γεν.)
ἀρι- : *ἀρίζηλος, ἀρίδηλος* (Προφανῶς ἐκ τοῦ ἀρ-αρίσκω =συνδέω: "*ἐν τῇ συνδέσει, ἀφθονία*").

6. Γράμματα προστιθέμενα εἰς τὴν ρίζαν, ἢ καὶ ἀλλοῦ, πρὸς σχηματισμὸν παραγώγων. (πρὸς +φύω → πρόσφυμα).
7. Συνήθως τὸ ἀθροιστικὸν τὸ α δασύνεται. Διότι "*γίνεται ἐκ τῆς ἁλός. Ἐν αὐτῇ γὰρ ἀθρόον ἐστὶ τὸ ὕδωρ.*" -Ε.Μ.-
8. Ἐξ αὐτῶν, ὅλες οἱ ξενόγλωσσες ἀρνήσεις: non, no, ni, ne κλπ...

ο- : *ὄπατρος* (=ἐκ τοῦ ἰδίου πατρὸς)· *ὄαρ* (=συγγενής, σύζυγος, φίλος· ο+αρ τοῦ ἀραρίσκω).
ἶφι : τὸ *ἶφι* εἶναι ἐπίρρημα καὶ σημαίνει *κρατερῶς*· σπανίως εὑρίσκεται μόνον· συνήθως συντίθεται: *Ἰφιγένεια* = ἡ καταγομένη ἀπὸ ἰσχυρὸν γένος. *«Ἀπὸ τοῦ ἴς ἰνός, τὸ σημαῖνον δύναμιν, γίνεται ἰνόφι καὶ κατὰ συγκοπὴν "ἶφι"*.

Ἰσχυρὸν προθεματικὸν εἶναι καὶ τὸ **ε**-. Ἤδη τὸ ἐξετάσαμε ὡς "συλλαβικὴν αὔξησιν".

Τὸ *ε*- τίθεται καὶ εἰς τὴν προσωπικὴν ἀντωνυμίαν, *ἐ-γὼ* (α' πρόσ.). *ἐ-σὺ* (β' πρόσ.), *ἕ* (γ' πρόσ.), εἰς τὴν δεικτικὴν *κεῖνος* → *ἐ-κεῖνος*, *τοῦτος* → *ἐ-τοῦτος*, ἐ-λόγου σου, κ.ἄ...

Γράφει χαρακτηριστικὰ ὁ γάλλος ἑλληνιστὴς Ζάκ Λακαρριέρ:
«...Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔχει τὸ χαρακτηριστικὸ νὰ προσφέρεται θαυμάσια γιὰ τὴν ἔκφρασι ὅλων τῶν ἱεραρχιῶν, μὲ μιὰ ἁπλῆ ἀλλαγὴ τοῦ πρώτου συνθετικοῦ. Ἀρκεῖ κανεὶς νὰ βάλη παν-, πρωτο-, ὑπέρ, ἀρχι-, μπροστὰ σὲ ἕνα θέμα. Κι ἂν συνδυάση κανεὶς μεταξύ τους αὐτὰ τὰ προθέματα, παίρνει μία ἀτέλειωτη ποικιλία διαβαθμίσεων... Τὰ προθέματα ἐγκλείονται τὰ μὲν μέσα στὰ δέ, σὰν μία σημασιολογικὴ κλίμακα ὀρθωμένη πρὸς τὸν οὐρανὸ τῶν λέξεων..»

*

Πανίσχυρα "προθεματικὰ" εἶναι καὶ αἱ Προθέσεις (πρὸ+τίθημι, πρὸ+θέσις) τοῦ ἕλληνος λόγου, ὅταν δὲν παραμένουν ρυθμιστικὰ μόρια, ἀλλὰ συντίθενται μὲ ῥήματα καὶ οὐσιαστικά, δημιουργώντας σύνθετες λέξεις.

ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ

Ἕξ μονοσύλλαβες:	ἐν, εἰς, ἐκ (ἐξ), σύν, πρός, πρὸ		
Δώδεκα δισύλλαβες:	ἀνὰ	κατὰ	διὰ
	μετὰ	παρὰ	ἀντὶ
	ἀμφὶ	ἐπὶ	περὶ
	ἀπὸ	ὑπὸ	ὑπὲρ

Ἄς δοκιμάσουμε νὰ πειραματισθοῦμε μὲ δύο "ἰσχυρὰ" ρήματα, τὸ *βάλλω* καὶ τὸ *φέρω*.

Τὸ ῥῆμα **βάλλω** μὲ ὅλες τὶς προθέσεις:

ἐμβάλλω, εἰσβάλλω, ἐκβάλλω, συμβάλλω, προσβάλλω, προβάλλω
ἀναβάλλω, καταβάλλω διαβάλλω,
μεταβάλλω, παραβάλλω, ἀντιβάλλω,
ἀμφιβάλλω, ἐπιβάλλω, περιβάλλω,
ἀποβάλλω, ὑποβάλλω, ὑπερβάλλω.

Τὸ ῥῆμα **φέρω** μὲ ὅλες τὶς προθέσεις:

ἐμφέρω, εἰσφέρω, ἐκφέρω, συμφέρω, προσφέρω, προφέρω,
ἀναφέρω, καταφέρω, διαφέρω, μεταφέρω,
παραφέρω, ἀντιφέρω, ἀμφιφέρω, ἐπιφέρω,
περιφέρω, ἀποφέρω, ὑποφέρω, ὑπερφορέομαι

Ἐκ τῶν ἐνδεικτικῶν ὡς ἄνω συνθέτων, δημιουργοῦνται περαιτέρω παράγωγα, παράγωγα ἐκ παραγώγων, σύνθετα ἐκ συνθέτων, παρασύνθετα κλπ. κλπ...

ἀντικαταβάλλω, ἀντιπαραβάλλω, παρακαταβάλλω... ἐνεισφέρω, ἐνδιαφέρω, προσεκφέρω...

ἐμβολή, εἰσβολή, ἐκβολή, συμβολή, προσβολή, προβολή,
ἀναβολή, καταβολή, διαβολή, μεταβολή, παραβολή, ἀντιβόλησις,
ἀμφιβολία, ἐπιβολή, περιβολή, ἀποβολή, ὑποβολή, ὑπερβολή.

ἐμφόρησις, εἰσφορά, ἐκφορά, συμφορά, προσφορά, προφορά,
ἀναφορά, καταφορά, κατήφορος, διαφορά, μεταφορά,
παραφορά, παράφορος, ἀντίφορος, ἀμφιφόρησις, ἐπιφόρησις,
περιφορά, ἀποφορά, ἀνυπόφορος, ὑπέρφορος...

Καὶ μὲ τὸ ρῆμα **ἔχω:**

ἐνέχω, εἰσέχω, ἐξέχω, συνέχω, προσέχω, προέχω, ἀνέχομαι, κατέχω, διέχομαι,
μετέχω, παρέχω, ἀντέχω, ἀμφιέχομαι, ἐπέχω, περιέχω, ἀπέχω, ὑπερέχω...
ἐνοχή, ἐσοχή, ἐξοχή, συνοχή, προσοχή, ἀνοχή, κατοχή, μετοχή, παροχή, περιοχή, ἀποχή, ὑπεροχή...

Οἱ Προθέσεις λοιπὸν συμβάλλουν εἰς τὴν παραγωγὴν Λεξιλογίου μὲ λεπτότατες ἐννοιολογικὲς ἀποχρώσεις. Πρβλ.:ἄποψις, ἔποψις, κάτοψις, σύνοψις, πρόσοψις...
ἕν-εσις,[9] σύνεσις, ἄνεσις, δίεσις, ὕφεσις, πάρεσις, ἔφεσις, ἄφεσις...
ἵσταμαι: καθίσταμαι, ἀντικαθίσταμαι, προΐσταμαι,
ἐξανίσταμαι, παρίσταμαι, διίσταμαι, ἀνθίσταμαι,
ἀφίσταμαι, συνίσταμαι, ὑφίσταμαι, ἐγκαθίσταμαι, (ἐν+κατά+ἵσταμαι) κ.ο.κ....

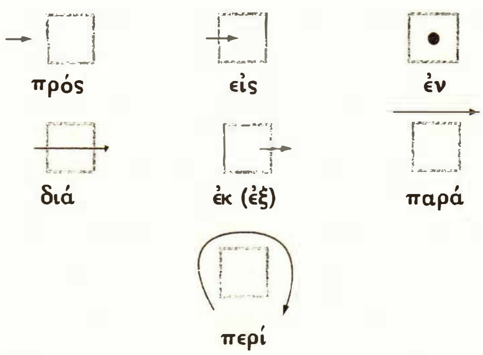
Εἶναι τόσο ἰσχυρὴ ἡ ἐμπεριεχομένη στὶς προθέσεις "δυναμική", ὥστε ἔχουν τὴν ἱκανότητα, ἐὰν συντεθοῦν καταλλήλως, μὲ μία μόνον λέξι νὰ περιγράψουν λεπτομερῶς καὶ ἐναργῶς διάφορες καταστάσεις καὶ κινήσεις. Ὁ Αἰσχύλος, λόγου χάριν, ὅταν στὴν τραγῳδία ΠΕΡΣΑΙ περιγράφει τὴν ἐπίθεσι τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ἐναντίον τῶν Περσῶν κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος, χρησιμοποιεῖ τὸ ρῆμα "**ἐπεξεχώρει**". Γράφει συγκεκριμένως ὅτι, τὸ δεξιὸν κέρας ἡγεῖτο πρῶτον, "*δεύτερον δέ, ὁ πᾶς στόλος ἐπεξεχώρει*" (στ. 400). Μὲ μίαν μόνον λέξι παρουσιάζει, ὅλην τὴν δυναμικὴν τῆς πρὸς σύγκρουσιν κινήσεως: *ἐπὶ+ἐξ+ἐχώρει:* ἐχώρει ἐξ, → ἐπί... Ἔχοντας δηλαδὴ **ἐκ**-κινήσει ὁ ἑλληνικὸς στόλος **ἐκ** τῆς θέσεώς του, κατηυθύνετο (ἐχώρει) **ἐπὶ** τὸν ἐχθρόν, ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ (ἐπὶ + αἰτιατικὴ =ἐπίθεσις).

Ὁ Εὐριπίδης, στὴν τραγῳδία ΙΩΝ (στ. 673), μὲ μία μόνο λέξι προβάλλει τὸν μῦθο τῆς γεννήσεως τοῦ Ἐριχθονίου ἐκ τῆς γῆς: "*ὅν πρῶτον πρόγονον* **ἐξανῆκε** *γῆ*". Δηλαδὴ ἡ γῆ τὸν ἔρριψε (ἧκε) ἐκ τῶν σπλάγχνων της (ἐξ), πρὸς τὰ ἄνω (ἀνά).

Καὶ ὁ Ξενοφῶν ἀναπαριστᾶ ἐπακριβῶς: "*τὸ τῶν πολεμίων στράτευμα* ***ἀ****ντιπροσιὸν*" (Κύρου Παιδεία 7.1). Δηλαδὴ *προσ*-ήρχετο (*ἰὸν* =μετοχὴ τοῦ εἶμι =ἔρχομαι) ***ἀ****ντί:* ἀντὶ +πρὸς +ἰόν.

[**Σημ.** Καμμία γλῶσσα δὲν διαθέτει τὴν ποικιλία τῶν ἑλληνικῶν προθέσεων. Στὴν γαλλικὴ γλῶσσα λ.χ. γιὰ τὶς ἔννοιες "συμφέρον" καὶ "ἐνδιαφέρον" χρησιμοποιεῖται μία λέξις: "intérêt". Ὁ ὅρος "communication" σημαίνει "συγκοινωνία" ἀλλὰ καὶ "ἐπικοινωνία". "Passager" εἶναι ὁ ἐπιβάτης, ἀλλὰ καὶ ὁ διαβάτης. (Οἱ προθέσεις τῶν γνωστῶν ξένων γλωσσῶν προέρχονται ἐκ τῆς ἑλληνικῆς, εἴτε μέσῳ τῆς λατινικῆς, εἴτε ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς ἑλληνικῆς.)][9α]

Ἰδοὺ πῶς ἡ γαλλικὴ μέθοδος ἐκμαθήσεως τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν "Le grec ancien" τοῦ ἐκδοτ. Οἴκου Assimil (Paris 2004) προσπαθεῖ νὰ "ἐξηγήση" στοὺς Γάλλους σπουδαστὰς τῆς ἑλληνικῆς, τὸ τί σημαίνουν μερικὲς ἀπὸ τὶς ἑλληνικὲς προθέσεις.

9. ἕσις = ὁρμή, κίνησις, ἐκ τοῦ ρήμ. ἵημι =ρίπτω. - 9α. Βλ. "Ἕλλην Λόγος, Α. Τζιροπούλου Εὐσταθίου, Κεφάλ. "Προθέσεις".

Ἐκ τῶν προθέσεων ὅμως, παράγονται καὶ λέξεις. π.χ.:
ἐν + κατὰ → ἔγκατα
ὑπὸ → ὕπτιος
ὑπὲρ → ὑπέρτατος, ὕπατος
πρὸ → πρόμος = πρῶτος
ἀνὰ → ἄνα[10] =σήκω
σύν, ξύν → ξυνὸς =κοινός. (κ.λ.π.)

Καὶ ἐπιρρήματα. π.χ. ἐν →ἐντός. εἰς ἢ ἔς → εἴσω, ἔσω. περὶ →πέριξ, ἐκ → ἔξω.
ἀνὰ → ἄνω, κατὰ → κάτω, πρὸ → πρόκα = εὐθέως, ἀμέσως
ἀντὶ → ἄντα, ἀπὸ → ἄπω, ἐν +πρὸς → ἐμπρός...

Ὡς πρὸς τὸ τί σημαίνουν καὶ τὸ πῶς ἐδημιουργήθηκαν οἱ μικρὲς αὐτὲς λεξοῦλες, μόνον ὑποθέσεις ἠμποροῦμε νὰ κάνουμε, μελετώντας κυρίως τὶς σημασίες τῶν γραμμάτων (βλ. σελ. 43), καὶ ἀπὸ τὸ Λεξιλόγιον τῆς θαλάσσης (βλ.Κεφ. τῆς Ἁλὸς) τὴν λέξι "*πόρος*", "*πείρω*", ἀπ' ὅπου προφανῶς κατάγονται οἱ προθέσεις *πρός* (*ποτὶ* δωρ.), *πρό*, *παρά*, *περί*, *ὑπέρ*. Εἰδικώτερον ἡ *ὑπὲρ* πρέπει νὰ κωδικοποιῆ τὸ **πέρ**-αν (μὲ τὴν ἔννοιαν "ὑψηλότερον") τῶν ὑδάτων (**υ**) ὅπως ἀντιθέτως ὁ χαμηλός, **χθαμαλός** (ἐτυμολ. χαμαί, χθὼν +ἁλὸς) σημαίνει: εἰς ἐπιφάνειαν τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου μὲ ἐκεῖνο τῆς ἁλὸς καὶ ὄχι ὑψηλότερον.

Ἡ πρόθεσις *ἐν* περιέχει λ.χ. τὸ Ν τοῦ ἔνδον, ἡ πρόθεσις *εἰς* κίνησιν ὁρμητικήν, ἡ *σὺν*[11] ἔχει κίνησιν (Σ) πρὸς συγκέντρωσιν (Υ), ἡ *κατὰ* θυμίζει τὸν θόρυβον τῆς πτώσεως ("*κατ*", διὰ συνήθους ἐναλλαγῆς τῶν χειλικοϋπερωικῶν ἐκ τοῦ "*πατ*"), ἡ *διὰ* τὴν τοῦ Δ δύναμιν ἡ ὁποία ἠμπορεῖ νὰ ἀποχωρίζη (ἴη) ἡ *ἀντὶ* ἐκφράζει τὸ ἀνὰ-τί, ἡ *ἀμφὶ* εἶναι ἡ ἀνὰ+φι ↔ =ἀρχαία δοτικὴ κατάληξις σημαίνουσα τὴν ἐν τόπῳ στάσιν, ἡ *ἐπὶ* ἀπεικονίζει σταθερὰν **Π**ίεσιν, ἡ *ἀπὸ* **ἄ**ρσιν τῆς **π**ιέσεως, ὅθεν ἀπόστασιν καὶ ἀποχωρισμόν. Ὅλα αὐτά, βεβαίως, πιθανὰ καὶ ὑποθετικά, πλὴν ὅμως λογικά.

ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ

"*Σύνδεσμοι καλοῦνται αἱ ἄκλιτοι λέξεις διὰ τῶν ὁποίων συν-δέονται μεταξύ των ἄλλαι λέξεις ἢ προτάσεις*". Οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν συνδέσμων, ἀρχικῶς, ἦσαν ἐπιρρήματα.
Οἱ συνήθεις Σύνδεσμοι, κατὰ τὴν σημασίαν αὐτῶν, εἶναι:

Συμπλεκτικοί: *καί, τέ, οὔ-τε, μή-τε, οὐ-δέ, μη-δέ*, (δέ=τε). Παρατηροῦμε ἁπλῶς, ὅτι διὰ τὴν σύνδεσιν, τὴν "ἰσχυρὰν προσήλωσιν", χρησιμοποιοῦνται τὰ δυνατὰ γράμματα Κ, Τ καὶ Δ.

Διαζευκτικοί: *ἤ, εἴ-τε, ἄν-τε, οὔ-τε, μή-τε*.
Πρὸς παρατήρησιν: η=ει.
Τὰ μόρια αν, ου, μη, ἁπλῶς ἀναιροῦν, ἀρνοῦνται τὴν δύναμιν τῆς συζεύξεως τῶν συμπλεκτικῶν, καθιστώντας αὐτοὺς δια-ζευκτικούς.

Ἀντιθετικοὶ ἢ Ἐναντιωματικοί: *μέν, δέ, μέν-τοι, ὅμως, ἀλλά, μήν, καίτοι, καίπερ*.

Πρὸς σημείωσιν: **"μέν... δέ..."** Ἡ μέσῳ αὐτῶν τῶν δύο μικρῶν λέξεων τακτοποίησις τῆς σκέψεως καὶ ἀνέλιξις τῆς συλλογιστικῆς, εἶναι **μοναδικὸν προνόμιον τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης**.
τοι: βεβαιωτικὸν μόριον μετὰ "*τῆς τοῦ Ταῦ δυνάμεως*".
ἀλλά: βλ. Λεξιλόγιον "τῆς Ἁλός".
μήν: ἐναντίωσις διὰ προβολῆς τῆς "δυνάμεως" τοῦ "μένους".
περ: βλ. Λεξιλ. "τῆς Ἁλός".

10. Ἰλιὰς Ι 247
11. Τὸ "**συν**" τῶν Ἑλλήνων: συνάντησις, συγκέντρωσις, συναναστροφή, συνάθροισις συζήτησις, συνομιλία, σύνδειπνον, συνεστίασις, συμπόσιον, συνδαιτυμόνες, συσσίτιον, συνύπαρξις, σύντροφος, συνεργασία, συμβούλιον, σύσκεψις, συμπαράστασις, συνήθεια, συναίσθησις, συνείδησις, συνεύρεσις, συνουσία κλπ., κλπ...

Συμπερασματικοὶ ἢ Συλλογιστικοί: *ἄρα, οὖν, ὥστε, ὅθεν, λοιπόν.*

ἄ-ρα: πρὸς ἀνέλιξιν τῆς συλλογιστικῆς καὶ ἐξαγωγὴν συμπεράσματος, χρησιμοποιεῖται κυρίως τὸ *ρα* τοῦ *ἀραρίσκω* =συνδέω. Ἐδῶ, συνδέω σκέψεις καὶ συλλογισμούς.

Τὸ *λοιπόν*, ἐκ τοῦ παρακειμένου τοῦ ρ. λείπω λέλοιπα.

Εἰδικοί: *ὡς, ὅτι* (ὡς =ὅτι)

ὡς ↔ Ω - Σ

ὅτι (ὅ + τι)

Αἰτιολογικοί: *γάρ, ὡς, ὅτι, διότι, ἐπεί, ἐπειδή.*

Προφανῶς ὁ *γὰρ* ἐμπεριέχει τὸ *κ* τοῦ συμπλεκτικοῦ "καί", σὺν τὸ *αρ* τῆς ἁρμογῆς. Ἡ αἰτιολόγησις ἔχει ἄμεση σχέσι μὲ προηγηθέντας συλλογισμούς. Ὁ σύνδεσμος *ἐπεὶ* ἀναλύεται εἰς ἐπὶ+εἰ, ὅπου προστιθεμένης τῆς δυνάμεως τοῦ "δὴ" (=βεβαίως, λοιπὸν) σχηματίζεται τὸ "ἐπειδή".

Ὁ σύνδεσμος "*διότι*" ἀναλύεται εἰς διὰ +ὅτι.

Τελικοί: *ἵνα, ὅπως, ὡς* (τέλος =σκοπός).

ἵνα: ἵ (τοῦ ἵημι) + νὰ (Ν+Α) τῆς βουλήσεως πρὸς κατάληξιν...

Χρονικοί: *ὥς, ὅτε* (ὅ+τε), *ὁπότε* (ὅπου +ὅ +τε), *ὅταν* (ὅτε +ἄν), *ὁπόταν* (ὅπου +ὅ +τε +ἄν), *ἕως* (ἕ+ως), *ἔστε* (ἐς+τε), *ἄχρι* (πιθανὸν ἐκ τοῦ ἄκρη, ὄκρις, μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς πρὸς τὴν *ἀκ*-μὴν ἀφίξεως), *μέχρι, ἡνίκα* (ἥν +ἵκω), *πρὶν* (βλ. Λεξιλ. Ἁλός, λ. "*πόρος*").

Ὑποθετικοί: *εἰ, αἰ, ἐάν, ἄν, ἤν.*

Παρατηροῦμεν ὅτι τὸ "ὡς" ἀπαντᾶται ὡς σύνδεσμος εἰδικός, τελικός, αἰτιολογικός, χρονικός, συμπερασματικός. Κωδικοποιεῖ δηλ. παντοίαν κίνησιν (Σ) εἰς τὸν εὐρύτερον χῶρον (Ω).

*

Τὰ **ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ** εἶναι τεσσάρων εἰδῶν: *τοπικά, χρονικά, τροπικά, ποσοτικά*, καὶ ἀπαντοῦν ἀντιστοίχως εἰς ἐρώτησιν:

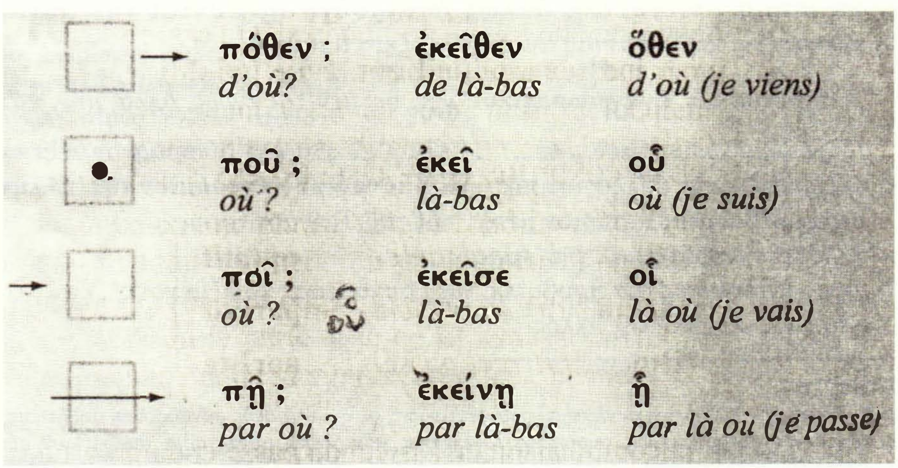
ποῦ; π +οὗ (οὗ =ὅπου). Δηλαδὴ οὗ; εἰς ποῖον μέρος ἵσταται ὁ ποῦς; ἡ βάσις; (Ἐνῶ *πῆ* (π+ῆ σημαίνει "*πρὸς* τὰ ποῦ". Ἄλλο εἶναι τὸ "*ποῦ ἐστὶ*" καὶ ἄλλο τὸ "*πῆ ἔβη*", ὅπως ἀκριβῶς ἐρωτᾶ καὶ ὁ Ἕκτωρ διὰ τὴν Ἀνδρομάχην ὅταν δὲν τὴν εὑρίσκει στὴν οἰκία τους· "*πῆ ἔβη Ἀνδρομάχη;*" δηλαδὴ πρὸς τὰ ποῦ πῆγε ἡ Ἀνδρομάχη;).

πότε; (π +ὅ-τε)

πῶς; (π +ὡς)

πόσον; (π +ὅσον)

Ἐκ τῆς μεθόδου ἐκμαθήσεως Ἀρχ. Ἑλλην. LE GREC ANCIEN, τοῦ Ἐκδοτ. Οἴκου ASSIMIL (Paris 2004).

ΑΝΤΩΝΥΜΙΑΙ

Προσωπικαί: *ἐγώ, σύ, ἕ, ἡμεῖς, ὑμεῖς, σφεῖς.*
ἐγώ: Τὸ καθοριστικόν, ὅπως ἤδη παρατηρήσαμε "ε", +γ... Τὸ Γ αὐτὸ εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς ὑπάρξεως. Ὅπως εὐστόχως παρατηρεῖ καὶ ὁ Κ. Φητάϊτς:[12] "*Οἱ αὐτοφυεῖς τοῦ ἀνθρώπου φθόγγοι, ἄνευ μιμήσεως, εἶναι λαρυγγικοί· φθόγγοι τῶν νηπίων - ἀλλὰ καὶ τῶν κωφαλάλων-: "γ..." "γώ" → ἐγώ*".
ἡμεῖς (ἐκ τοῦ ἐμ-οῦ → ἐμ-έες → ἡμεῖς) *ὑμεῖς* (ἐκ τοῦ σύ, διὰ τροπῆς τοῦ σ εἰς δασεῖαν → ὑμ-). Τὸ *σφεῖς* πιθανὸν ἐκ τοῦ εἰς +ποίους: σπέες →σφέες.

Δεικτικαί: *οὗτος, αὕτη, τοῦτο.* Πρὸς δεῖξιν τῶν εὑρισκομένων πλησίον. Ὁ Ὅμηρος χρησιμοποιεῖ τὸν πρωτογενῆ τύπον "τός"· *οὗ* =ὅπου + *τος* → οὗτος· *αὖ* (=πάλιν) +*τὴ* → αὕτη· *τοῦ+τὸ* → τοῦτο.
ἐκεῖνος, ἐκείνη, ἐκεῖνο. Πρὸς δεῖξιν τῶν εὑρισκομένων μακράν. Αἰολικὰ "κεῖνος". Ὅμως τὸ Ἐτυμολογικὸν τὸ Μέγα ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ ἑκὰς = μακράν: "*ἐκεῖνος ἡ ἀντωνυμία, παρὰ τὸ ἑκὰς ἐπίρρημα· τὸ γὰρ πόρρω* (=μακράν), *δεῖξιν σημαίνει. Οἱ Δωριεῖς κῆνος αὐτὴν φασίν...*".

ὅδε, ἥδε, τόδε (δηλ. τὰ ἄρθρα, σὺν τὸ μόριον "δέ").
τοσοῦτος, τοσαύτη, τοσοῦτον, πρὸς δεῖξιν ποσότητος (τόσος + οὗτος).
τοσόσδε, τοσήδε, τοσόνδε, ὁμοίως » » » (τόσος + δέ).
τοιοῦτος, τοιαύτη, τοιοῦτον, πρὸς δεῖξιν ποιότητος (τ + οἷος + οὗτος)
τοιόσδε, τοιάδε, τοιόνδε, ὁμοίως » » » (τ + οἷος + δὲ)
τηλικοῦτος, τηλικαύτη, τηλικοῦτον, ἢ *τηλικόσδε, τηλικήδη, τηλικοῦτον*, πρὸς δεῖξιν ἡλικίας,[13] ("*τῇ ἡλικίᾳ οὗτος*") ἢ καὶ μεγέθους.

Ὁριστικὴ ἢ ἐπαναληπτικὴ ὀνομάζεται ἡ ἀντωνυμία *αὐτὸς αὐτὴ αὐτὸ*[14] (αὖ=πάλιν +τός). π.χ. "Ἐπαναλάβατε τὴν *αὐτὴν* ἄσκησιν".
[Πρὸς παρατήρησιν: ἕ+αὐτὸς → ἑαυτός.]
Τὸ αὐτὸ → ταυτὸν → ταυτότης. "*Ταυτότης* ἐστὶν ἡ ἀπαραλλαξία, τὸ εἶναι ταὐτόν".

Κτητικαὶ Ἀντωνυμίαι λέγονται αἱ ἀντωνυμίαι αἱ ὁποῖαι φανερώνουν εἰς ποῖον πρόσωπον ἀνήκει κάτι. Εἶναι αἱ ἑξῆς:

Ἐπὶ ἑνὸς κτήτορος, κατόχου:
α' πρόσ. *ἐμός, ἐμή, ἐμὸν* (ἰδικός μου, ἰδική μου..)
β' " *σός, σή, σὸν* (ἰδικός σου...)
γ' " *ἑός, ἑή, ἑὸν* (ἰδικός του...)

(Ὁ τύπος τοῦ γ' προσώπου "ἑὸς" εἶναι σχεδὸν ἄχρηστος. Ἐπέρασε ὅμως εἰς τὴν λατινικὴν ὡς SUUS, ἐξ οὗ ἰταλ. SUO, ἱσπ. SU, γαλλ. SON).

Ἐπὶ πολλῶν κτητόρων, κατόχων:
α' πρόσ. *ἡμέτερος, ἡμετέρα, ἡμέτερον*
β' » *ὑμέτερος, ὑμετέρα, ὑμέτερον*
γ' » *σφέτερος, σφετέρα σφέτερον* (Διὰ τὸ ἔτυμον, βλ. Προσωπ. Ἀντων.)

(ἐξ οὗ τὸ ρ. σφετερίζομαι, δηλαδὴ ἰδιοποιοῦμαι κάτι ἀνῆκον εἰς ἄλλον, εἶμαι "σφετεριστής".
σφέτερος → λατ. VESTER, ἐξ οὗ τὰ διάφ. δυτ. VOSTRO, VOS, VOTRE, VOUS κλπ.)

12. "Γλῶσσα καὶ φωτιά" - Ἀθῆναι 1929
13. Διὰ τὴν λέξιν "ἡλικία" βλ. εἰς τὸ Λεξιλόγιον τῆς ἁλός, καὶ εἰς τὸ Α' Κεφάλαιον "Ἐν εἴδει Προοιμίου", σλ. 18.
14. Ἡ ἐπαναληπτικὴ ἀντωνυμία ἐταυτίσθη σιγὰ σιγὰ μὲ τὴν δεικτικήν.

Αἱ **Αὐτοπαθεῖς Ἀντωνυμίαι** δηλώνουν ὅτι τὸ αὐτὸ πρόσωπον ἐνεργεῖ καὶ πάσχει συγχρόνως. Σχηματίζονται μόνον εἰς τὰς πλαγίας πτώσεις. π.χ.:
Βλάπτω ἐμαυτὸν (**ἐμὲ+αὐτόν**), γνῶθι σαυτὸν (**σὲ +αὐτόν**), ὠφελεῖ ἑαυτὸν (**ἑ +αὐτόν**), προσέχομεν **ἡμᾶς αὐτούς**, κ.ο.κ.

Ἀλληλοπαθὴς ἀντωνυμία λέγεται αὐτὴ ἡ ὁποία φανερώνει ἀμοιβαίως τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν, δηλ. ὅτι δύο ἢ περισσότερα πρόσωπα ἐνεργοῦν καὶ πάσχουν ἀμοιβαίως. Ἡ ἀλληλοπαθὴς ἀντωνυμία κλίνεται μόνον εἰς τὰς πλαγίας πτώσεις τοῦ πληθυντικοῦ (καὶ δυϊκοῦ βεβαίως) ἀριθμοῦ.

	Ἀρσ.	**Θηλ.**	**Οὐδ.**	**(Δυϊκὸς)**
Γεν.	ἀλλήλων	ἀλλήλων	ἀλλήλων	ἀλλήλοιν
Δοτ.	ἀλλήλοις	ἀλλήλαις	ἀλλήλοις	ἀλλήλοιν
Αἰτ.	ἀλλήλους	ἀλλήλας	ἄλληλα	ἀλλήλω

Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ἄλλοι ἄλλων* → ἀλλάλλων → ἀλλήλλων → ἀλλήλων.
[Ἡ μονολεκτικὴ ἐκφορά της εἶναι προνόμιον τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Οἱ γάλλοι τὴν ἐκφράζουν ὡς "les uns les autres", οἱ ἰταλοὶ "gli uni gli altri", οἱ ἱσπανοὶ "unos a otros", οἱ ἄγγλοι "one another", καὶ μόνον ἡ γερμανικὴ γλῶσσα ἐκ τοῦ τύπου "einer des andern" ἐδημιούργησε τὸ "einander", -ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἐκ τοῦ "ἐν +ἕτερος"-]

Ἐρωτηματικαὶ Ἀντωνυμίαι: αἱ χρησιμοποιούμεναι πρὸς ἐρώτησιν.
Κυριωτέρα ἐρωτηματικὴ ἀντωνυμία: τίς; (ἀρσ. καὶ θηλ.)

-ἀρσ. καὶ θηλ.	Ἑνικ.	*τίς;*	*τίνος;*	*τίνι;*	*τίνα;*
	Πληθ.	*τίνες;*	*τίνων;*	*τίσι;*	*τίνας;*
-οὐδ.	Ἑνικ.	*τί;*	*τίνος;*	*τίνι;*	*τί;*
	Πληθ.	*τίνα;*	*τίνων;*	*τίσι;*	*τίνα;*

Ἄλλαι Ἐρωτηματικαὶ Ἀντωνυμίαι:
-πότερος, -α, -ον (=ποῖος ἐκ τῶν δύο;) -ἐτυμ. ποῦ + ἕτερος.
-πόσος, -η, -ον (ἐτυμ. ποῦ+ὅσος), ἐξ οὗ *ποσότης*. "*Ποσότης ἐστὶ σωρεία δυνάμεων, οὐ διαίρεσις*". (Ι. Δαμασκηνός).
-ποῖος, ποῖα, ποῖον (σχεδὸν ἰσοδύναμος τῆς "*τίς*". Ἐτυμ. ποῦ +οἷος) Ἐξ οὗ *ποιότης*: "καθ' ἣν ποιοί τινες λέγονται".
-πηλίκος, -η -ον (=ποίας ἡλικίας; πόσον μεγάλος; Ἐτυμ. πῆ, ποῦ+ἡλικία)
-ποδαπός, -ή, όν (=ἐκ ποίας χώρας; πόθεν; τί λογῆς;) Ἐτυμ. ποῦ +δᾶ =γᾶ, γῆ,+ποῦς. Ἐκ τῶν ἐκφράσεων "*ποδαπὸς ὁ ξένος;*", "*ὦ ξένοι, ποδαποί, τίς ὑμᾶς ἐξεπαίδευσε;*", "*κύων.. ποδαπός;*" καὶ παρόμοια, → *ποταπὸς* = εὐτελής, τιποτένιος. (βλ. Μ. Λεξ. Ἑλλ. Γλώσσης Δημητράκου).
-πόστος, πόστη, πόστον (=ποῖος κατὰ ἀριθμητικὴ σειράν:) Ἐτυμ.: *πόσος* → *πόσατος* → *πόστος* -Ε.Μ.- "*πόστον ἔτος ἐστίν;*" -ω 288- "*πόστην γραμμὴν ἥλιος τέτραπται;*" "*πόστος ἀφ' Ἡρακλέους ἐγένετο;*" "*πόστον μέρος;*"

[πόστος → λατ. POSITUS = θέσις, POST =ὕστερον, καὶ ἰταλοϊσπ. POSTO =τοποθετῶ, γαλλ. JE POSTE, γερμ. POSTIEREN, ἀγγλ. POSTER = τοιχοκόλλημα, καί: POSTE, POSTA, POST = σταθμὸς ἵππων, ἐξ οὗ "ταχυδρομεῖον", ἐκ τῆς ἐννοίας "σταθμὸς δι' ἀλλαγὴν ταχυδρομ. ἵππων".
Πολλὰ τὰ παράγωγα καὶ σύνθετα. Ἀντιδάνεια: πόστο, πόστερ, πόστα. Πρβλ. "τὸν ἔβαλα πόστα", δηλ. τὸν ἔβαλα στὴν θέσι του.]

Ἀόριστοι Ἀντωνυμίαι: χρησιμοποιοῦνται διὰ νὰ δηλώσουν, ἀορίστως, πρόσωπον ἢ πρᾶγμα.
-Ἡ κυριωτέρα ἀόριστος ἀντωνυμία **τις** (ἀρσ. καὶ θηλ.) **τι** (οὐδ.) κλίνεται ὅπως καὶ ἡ ἐρωτηματική, ἀλλὰ μὲ διαφορετικὸ τονισμό: Ἐρωτηματικὴ **τίς, τίνος**· Ἀόριστος ἀντων. **τὶς τινός**, ἐντάσσεται δὲ εἰς τὰς

ἐγκλιτικὰς λέξεις" τῆς ἑλλην. γλώσσης. π.χ. ἄνθρωπός τις, παιδίον τι..
(-Περὶ *τίνος* πρόκειται; -Περὶ *τινός*).

-Ἡ ἀντωνυμία *ἔνιοι, ἔνιαι* (*ἔνιοι* =μερικοί...) Ἐτυμ. ἐν + ἴος =μόνος.
-Ἡ ἀντωνυμία ὁ, ἡ, τὸ *δεῖνα* παραμένει συνήθως ἄκλιτη. Θεωρεῖται, ἀμφιβόλου ἐτυμολογίας.
-*πᾶς, πᾶσα, πᾶν* Ἐτυμ. π + ἄση =κορεσμός.
-*ἄλλος, -η -ο* Βλ. Λεξιλ. Θαλάσσης.
-*ἕκαστος, -η -ον* (=ὁ καθεὶς). Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ἑκὰς =μακράν, μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ "μὴ συγχρωτίζεσθαι". Ἐπιβάλλεται μία κάποια "ἀπόστασις": ὁ ἑκὰς τός.
-*ἕτερος, -α, -ον* (=εἷς ἐκ τῶν δύο) π.χ. "χειρὶ τῇ ἑτέρῃ ἕλε χθόνα, τῇ δὲ ἑτέρῃ ἅλα μαρμαρέην" -Ξ 272-. "*Ἕτερος* ἐπὶ δυοῖν λέγεται, *ἄλλος* ἐπὶ πλειόνων."
-*ἑκάτερος, -α, -ον* (καθεὶς ἐκ τῶν δύο, πράττοντες βεβαίως χωριστά, καθὼς ὑποδεικνύει τὸ "ἐκ-" τοῦ "ἑκάς"). "*ἑκάτερος ἐπὶ δυοῖν τάσσεται, ἕκαστος ἐπὶ πολλῶν*".
-*ἀμφότεροι, -αι, -α* (=καὶ οἱ δύο μαζί). ἄμφω + ἕτεροι.
-*οὐδείς, οὐδεμία, οὐδὲν* (ἐκ τοῦ οὐδὲ +εἷς). Ὑπάρχει καὶ ὁ τύπος "οὐθείς".
Παράγωγα: ἐξουδένωσις, ἐξουδενῶ, ἐξουθένωσις κλπ.
Ἐν συνθέσει μετὰ τοῦ "μή", *μηδείς, μηδεμία μηδέν*. "*οὐδεὶς ἐστί*", "*μηδεὶς ἔστω*".
-*οὐδέτερος, -α, ον, ἤ μηδέτερος, -α, -ον* (=οὔτε ὁ εἷς, οὔτε ὁ ἄλλος· μήτε ὁ εἷς, μήτε ὁ ἄλλος).
Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ οὐδὲ +ἕτερος. (Οἱ λατῖνοι τὸ ἀντέγραψαν ὡς neuter, δηλ. τὸ ἀρνητ. νη +ἕτερος, ἐξ οὗ τὰ διάφ. δυτ. neutro, neutre, neuter, neutral καὶ τὰ "*νετρόνια*").
-*ποσός, -ή, όν* (="κάμποσος") -π.χ.: ἐρώτησις: "*πόσος*"; -ἀπάντησις: "*ποσός*".
-*ποιός, -ά, -όν* (=κάποιας ποιότητος).
-*ἀλλοδαπός, -ή, -όν* (=προερχόμενος ἀπὸ ἄλλο μέρος) π.χ. -ἐρωτ.: "*ποδαπός*"; ἀπάντ.: "*ἀλλοδαπός*".

Ἀναφορικαὶ Ἀντωνυμίαι: Διὰ τῶν Ἀναφορικῶν ἀντωνυμιῶν, μία ὁλόκληρος πρότασις ἀναφέρεται εἰς λέξιν ἄλλης προτάσεως. -π.χ. "*οὗτος ἐστίν, ὅς ἀπέκτεινε τοὺς στρατηγούς*".

Ἡ βασικὴ ἀναφορικὴ ἀντωνυμία *ὅς, ἥ, ὅ* συντίθεται μὲ τὸ βεβαιωτικὸν "*περ*" (*ὅσπερ, ἥπερ, ὅπερ*) καὶ μὲ τὴν ἀόρ. ἀντων. "*τὶς*" (*ὅστις, ἥτις, ὅ,τι* δηλ. *ὅποιος, ὅποια, ὅποιο*).

Ἡ ἀντων. *ὅστις ἥτις ὅ,τι* κλίνεται ὅπως ἀκριβῶς αἱ ἀντωνυμίαι ἐκ τῶν ὁποίων συντίθεται: *ὅστις, οὗτινος, ᾧτινι, ὅντινα, οἵτινες, ὧντινων, οἷστισι, οὕστινας.* - *ἥτις, ἧστινος* κλπ... *ὅ,τι οὗτινος*, κλπ... *ἅτινα ἤ ἅττα, ὧντινων*, κλπ.

ΠΡΟΣΟΧΗ: Εἰς τὴν γεν. καὶ δοτ. ἑνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ φέρουν περισπωμένην φαινομενικῶς ἐπὶ τῆς "προπαραληγούσης": *οὗτινος, ὧντινων*...

ΠΡΟΣΟΧΗ ἐπίσης εἰς τὸ οὐδέτερον "*ὅ,τι*" τὸ ὁποῖον σήμερα, λόγῳ τῆς ἰσοπεδώσεως τῆς ὀρθογραφίας, ἔχει ἐξομοιωθῆ μὲ τὸν σύνδεσμον "*ὅτι*". Ὅμως, ἄλλο εἶναι τὸ "*Θὰ σοῦ δώσω* **ὅ,τι** *θέλεις*" καὶ ἄλλο τὸ "*Μοῦ εἶπε* **ὅτι** *θέλει νὰ φύγῃ*". Εἰς τὸ ἀναφορικὸν "ὅ,τι" πρέπει πάντοτε νὰ τίθεται ἡ ὑποδιαστολή, πρὸς κατανόησιν τοῦ γραπτοῦ λόγου ἀλλὰ καὶ τοῦ προφορικοῦ, διὰ τοῦ καταλλήλου τονισμοῦ τῆς φωνῆς: "*Μοῦ εἶπε* **ὅτι** *θὰ μοῦ δώσῃ* **ὅ,τι** *τοῦ ζητήσω*".

Ἄλλαι Ἀναφορ. Ἀντωνυμίαι:
ὁποῖος, ὁποία, ὁποῖον (ὅπου +οἷος)
οἷος, οἵα, οἷον. Πιθανὴ σχέσις μὲ τὸ οἷος = ἴος =μόνος.
ὅσος, ὅση, ὅσον (ὅς +ὅς, ὅς +ἥ...)
ὁπότερος, -α, -ον (=ὅποιος ἐκ τῶν δύο)
ἡλίκος, -η -ον (=ὁπόσος εἰς ἡλικίαν ἤ μέγεθος)
ὁποδαπός, -ή, -όν (=ἐξ ὁποίας χώρας)

***

ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ

"*Οἱ παραγωγικὲς καταλήξεις κατέστησαν τὴν γλῶσσαν ταύτην ἱκανὴν νὰ ἐκφράσῃ πᾶσαν ἀπόχρωσιν ἐννοίας μετὰ σπανίας συντομίας καὶ δυνάμεως. Διὰ τῶν καταλήξεων τούτων ἀνεπτύχθη καὶ ηὐξήθη ἡ ἐκφραστικὴ δύναμις τῆς γλώσσας.*"[15]

Ὁ Πλάτων, εἰς τὸν διάλογον ΘΕΑΙΤΗΤΟΣ (202), τονίζει ὅτι "*αἱ συλλαβαὶ λόγον ἔχουσιν*". Ἄρα καὶ οἱ καταλήξεις, ὡς συλλαβαί, περι-έχουν ἐπίσης *λόγον*. Οἱ καταλήξεις, ὡς λέξεις, εἶναι καὶ αὐτὲς ἔννοιες.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι δὲν ὑπάρχει γιὰ τὶς καταλήξεις μία εἰς βάθος ἀνίχνευσις, μία μονογραφία, ἡ ὁποία νὰ ἐπεξηγῇ τὸ τί ἀκριβῶς σημαίνουν ἢ ἀπὸ ποῦ παράγονται, καὶ πῶς διαφοροποιοῦν τὶς ἔννοιες ὅταν συνδεθοῦν πρὸς τὸ θέμα, πρὸς τὴν ρίζα τῶν λέξεων. Ὅπως γράφει καὶ ὁ φιλόσοφος Ἑρμογένης,[16] "*Διαφέρει δὲ διήγημα διηγήσεως, ὡς ποίημα ποιήσεως.* **Ποίημα** *γὰρ καὶ* **διήγημα** *περὶ πρᾶγμα ἕν,* **ποίησις** *δὲ καὶ* **διήγησις** *περὶ πλείονα*".

Ἄλλο λοιπὸν εἶναι τὸ *ποιέω*, ἄλλο ἡ *ποίησις*, ἄλλο τὸ *ποίημα*, ἄλλο ὁ *ποιητής*, ἄλλο ὁ *ποιητικός*...

Ἄλλο εἶναι τὸ *νο-έω*, ἄλλο τὸ *νόη-μα*, ἄλλο ἡ *νό-ησ-ις*.

Ἄλλο τὸ *τελ-ῶ*, ἄλλο τὸ *τέλ-ος*, ἄλλο ὁ *τέλ-ειος*, ἄλλο ὁ *τελ-ικός*.

Ἄλλο τὸ *μανθάνω*, *ἔ-μαθ-ον*, ἄλλο τὸ *μάθη-μα*, ἄλλο ἡ *μάθ-ησ-ις*, ἄλλο ὁ *μαθη-τής*, ὁ *μαθητικός*, ὁ *μαθηματικός*, ὁ *μαθητευόμενος*....

Ἄλλο τὸ *τίκτω*, ἄλλο τὸ *τέκνον*, ἄλλο ὁ *τοκετός*, ἄλλο ὁ *τόκος*.

Ὅπως ἐπεξηγεῖ νεώτερος γραμματικός, "*Αἱ παραγωγικαὶ καταλήξεις δὲν ὑπῆρξαν ἀρχῆθεν πολλαί. Ἔπειτα ὅμως ἐπολλαπλασιάσθησαν, διότι παρελαμβάνοντο ἐκ τῶν ἤδη ἐσχηματισμένων παραγώγων λέξεων, μετὰ μέρους τοῦ στελέχους αὐτῶν, προσφύματα...*"

Καὶ ὁ γάλλος Claude Lancelot, στὴν μελέτη του "Racines Grecques"[17] (=Ἑλληνικὲς Ρίζες) παρατηρεῖ, προβληματίζεται, ἀνιχνεύει καὶ μελετᾶ "Comment la signification d' un thème verbal ou nominal peut se modifier an moyen de lettres formatives qui s' y ajoutent...".

Δηλαδή, "Πῶς ἡ σημασία ἑνὸς ρηματικοῦ ἢ ὀνοματικοῦ θέματος δύναται νὰ τροποποιηθῇ, μέσῳ γραμμάτων τὰ ὁποῖα διαμορφώνουν προστιθέμενα -εἰς τὸ θέμα-..."

Καὶ συνεχίζει: "Tout en me renfermant dans le domaine de la langue grecque j' ai fait tous mes efforts pour éclairer cette partie si intéressante de la grammaire..."
(=ἀποσυρόμενος ἐντὸς τῆς ἐπικρατείας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, κατέβαλα ὅλες μου τὶς δυνάμεις γιὰ νὰ φωτίσω αὐτὸ τὸ τόσο ἐνδιαφέρον κεφάλαιον τῆς γραμματικῆς).

Ἐπὶ πλέον, ὁ Cl. Lancelot μᾶς δίνει τὴν πληροφορία ὅτι τὸ 1836 εἶχε κυκλοφορήσει στὸ Βερολῖνο ἕνα Λεξικὸ τοῦ M. Wilh. Pape ("Etymologisches Woerterbuch der griechischen Sprache") ὅπου οἱ ἑλληνικὲς λέξεις εἶναι καταχωρισμένες ὄχι σύμφωνα μὲ τὰ γράμματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀρχίζουν, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὰ τελικά..: "où les mots grecs sont rangés non d' après leurs lettres initiales, mais d' après leurs lettres finales..."

***

15. Κωστῆς Παλαμᾶς, "Ἡ Κριτικὴ καὶ ἡ Γλῶσσα". Βλ. Ἅπαντα Κ. Παλαμᾶ, Ἐκδ. ΓΚΟΒΟΣΤΗ,τ. 6, σλ. 162.
16. "Προγυμνάσματα" βλ. T.L.G.
17. Ἐκδ. Hachette, Paris 1856, σλ. VII

Αἱ καταληκτικαὶ συλλαβαὶ Λόγον ἔχουσι

Ἂς προσπαθήσουμε λοιπόν, εἰς τὸ μέτρον τοῦ δυνατοῦ, νὰ ἀνιχνεύσουμε τὸν **"ἐν ταῖς καταλήξεσι λόγον"**. Θὰ ἐπιχειρήσουμε κατ' ἀρχὴν μίαν ἀνάλυσι ξεχωριστὰ γιὰ τὸ τελευταῖο γράμμα τῆς λέξεως, ὅπως λ.χ. τὸ "**ρ**", τὸ ὁποῖον σύμφωνα μὲ τὸ Ἐτυμολογικὸν τὸ Μέγα τίθεται "*διὰ τὴν παράτασιν τοῦ εὐκινήτου*": ἀήρ, πῦρ, ὕδωρ, ρήτωρ...

Τὸ "**ς**", "*ἀπὸ τῆς περὶ τὸν φθόγγον δυνάμεως καὶ σταθερότητος*", ὅπως μῦς, ἰσχύς...

Θὰ ἀκολουθήση ἀνάλυσις γιὰ τὴν λήγουσα συλλαβή. λ.χ. *-ος, -η, ον*, ποὺ στὴν οὐσία εἶναι ἡ ἀναφορικὴ ἀντωνυμία· λ.χ. καλ-ός, καλ-ή, καλ-όν. Ἢ ἡ κατάληξις *-ων*, ποὺ εἶναι ἡ μετοχὴ τοῦ ρήματος εἰμί: *ὤν*· π.χ. γέρ-ων, λέ-ων, Ξενοφά-ων - Ξενοφῶν....

Κατόπιν μία ἀνάλυσις εἰδικῶς γιὰ τὴν λήγουσα καὶ παραλήγουσα μαζί.

λ.χ. *-ήρης* -ἐκ τοῦ ἀραρεῖν - "κλιν-ήρης".
-ωρὸς -ἐκ τοῦ οὖρος, ὦρος = φύλαξ - "θυρ-ωρός", "πυλ-ωρός", ἀκταιωρὸς"
-ικὸς -ἐκ τοῦ ἱκνοῦμαι= φθάνω- "φιλ-ικός", "ἐχθρ-ικός"

Καὶ μία ἀνάλυσις γιὰ τὶς τρεῖς τελευταῖες συλλαβές.

π.χ. *-τήριον*, ἐνδεικτικὸν τοῦ μέσου ἢ τοῦ ὀργάνου "*δι' οὗ ἐπιτελεῖται κάτι*".
Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ τηρῶ, ἐπιτηρῶ, φροντίζω: κρατη-τήριον, πο-τήριον, σκαλισ-τήριον...

Ὁ Γεώργιος Μιστριώτης, γνωρίζων τὴν ἀξίαν τοῦ νοήματος καὶ τῆς σοφίας τῶν καταλήξεων, διεκήρυττε εἰς ὁμιλίαν του "Ἐν τῷ Ἀρσακείῳ":[18]

«...**κατατρώγουσι τὰς καταλήξεις τῶν ὀνομάτων δίκην μυῶν** *καὶ οὕτω ποιοῦντες νομίζουσιν, ὅτι ἀναδεικνύουσι τὴν γλῶσσαν ζῶσαν. Ἴσως διὰ τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ δὲν θνήσκει ἡ γλῶσσα, ἀλλὰ βεβαίως διεγείρει τὸν οἶκτον καὶ τὴν ἀποστροφήν,* **ὡσεὶ βάνδαλός τις ἀπέκοπτε τὴν ῥῖνα καὶ τὰ ὦτα τῆς Ἀφροδίτης τῆς Μήλου ἢ τοῦ Ἑρμοῦ τοῦ Πραξιτέλους**. *Ἡ ἠκρωτηριασμένη γλῶσσα δὲν γίνεται ζῶσα, ἀλλ' οἰκτρά. Ὑπὲρ τοιούτου τέρατος δὲν ἐνθουσιῶσιν οὐδ' οἱ ἐξεγειρόμενοι ἐκ Φρυγικῶν κυμβάλων καὶ τῶν βαρβαροφώνων τῶν Ἀθιγγάνων, διότι* **τὸ Ἑλληνικὸν γένος** *καὶ ἐν τῇ κατωτάτῃ αὐτοῦ βαθμῖδι ἔχει ἔμφυτον καὶ πατροπαράδοτον τὴν αἴσθησιν πρὸς τὸ καλὸν καὶ* **κατανοεῖ, ὅτι ἡ γλῶσσα αὐτοῦ ἀποτελεῖ καλλιτέχνημα πάγκαλον καὶ ἁρμονίαν εὐάρμοστον**. *Καὶ ὅμως τὴν γλῶσσαν ταύτην δὲν καταπολεμοῦσιν οἱ πολέμιοι τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ἀπ' εὐθείας, ἀλλὰ δι' ἀνθρώπων ἐπαγγελλομένων τὸν λόγιον καὶ διαβάλλουσιν ὡς ψυχρὰν τὴν γλῶσσαν ἐκείνην, ἥτις θερμαίνει καὶ τὴν παγερὰν τῶν βορείων λαῶν καρδίαν...*»

Καταληκτικὰ γράμματα

Γράφει σχετικῶς ὁ Ἀριστοτέλης:[19]

«...αὐτῶν δὲ τῶν ὀνομάτων τὰ μὲν ἄρρενα, τὰ δὲ θήλεα, τὰ δὲ μεταξύ· ἄρρενα μὲν ὅσα τελευτᾷ εἰς τὸ Ν καὶ Ρ καὶ Σ καὶ ὅσα ἐκ τούτου σύγκειται (ταῦτα δ' ἐστὶν δύο, Ψ καὶ Ξ), θήλεα δὲ ὅσα ἐκ τῶν φωνηέντων εἴς τε τὰ ἀεὶ μακρά, οἷον εἰς Η καὶ Ω, καὶ τῶν ἐπεκτεινομένων εἰς Α. Ὥστε ἴσα συμβαίνει πλήθει εἰς ὅσα τὰ ἄρρενα καὶ τὰ θήλεα· τὸ γὰρ Ψ καὶ τὸ Ξ σύνθετά ἐστιν.

Εἰς δὲ ἄφωνον, οὐδὲν ὄνομα τελευτᾷ, οὐδὲ εἰς φωνῆεν βραχύ. Εἰς δὲ τὸ Ι τρία μόνον, μέλι κόμμι πέπερι. Εἰς δὲ τὸ Υ πέντε (δόρυ πῶυ νάπυ γόνυ ἄστυ) τὰ δὲ μεταξὺ εἰς ταῦτα καὶ Ν καὶ Σ...»

---

18. Βλ. Γ. Μιστριώτη, "Μεγάλη Ἑλληνικὴ Γραμματολογία", Λόγος ἐν τῷ Ἀρσακείῳ.
19. Ποιητικὴ 1458, 10

Δηλαδή:

Ἐκ τῶν ὀνομάτων, ἄλλα μὲν εἶναι ἀρσενικά, ἄλλα θηλυκά, καὶ ἄλλα δὲ οὐδέτερα· ἀρσενικὰ μὲν ὅσα λήγουν εἰς Ν, Ρ καὶ Σ ἢ καὶ σὲ ὅσα γράμματα σύγκεινται μετὰ τοῦ Σ (αὐτὰ δὲ εἶναι δύο: Ψ καὶ Ξ).[20] Θηλυκὰ δέ, ὅσα λήγουν εἰς τὰ μακρὰ ἐκ τῶν φωνηέντων, ὅπως Η καὶ Ω, καὶ ἐκ τῶν διχρόνων εἰς τὸ Α. Ὥστε ἴσα συμβαίνει νὰ εἶναι ὡς πρὸς τὸ πλῆθος - τῶν καταλήξεων- τὰ ἀρσενικὰ καὶ τὰ θηλυκά· διότι τὸ Ψ καὶ τὸ Ξ εἶναι σύνθετα (μετὰ τοῦ Σ). Εἰς ἄφωνον -γράμμα-[21] δὲν καταλήγει κανένα ὄνομα· οὔτε εἰς βραχὺ φωνῆεν. Εἰς τὸ γράμμα Ι λήγουν τρία μόνον: μέλι, κόμμι, πέπερι. Εἰς Υ, πέντε: δόρυ, πῶυ, νάπυ, γόνυ, ἄστυ. Τὰ οὐδέτερα λήγουν εἰς ταῦτα, καὶ εἰς Ν καὶ Σ...»

*

Καταλήξεις εἰς...

— **α**: α= ἅ (δωρ.) = ἥ =ἡ ὁποία. Ἐκφράζει ἔννοιαν ὡρισμένην καὶ ἐγκαθιδρυμένην: *χαρ-ά, σημαί-α*. Ἡ κατάληξις -α χρησιμοποιεῖται καὶ εἰς ἐπιρρήματα: *τάχ-α* (=ταχέως), *ἠρέμ-α, σάφ-α* (=σαφῶς) κ.τ.τ. (Στὴν περίπτωσι αὐτὴ λαμβάνεται ἐκ τῆς ὀνομαστικῆς πληθυντικοῦ οὐδετέρων ληγόντων εἰς -ον· πρβλ. καὶ τὰ νεώτερα: καλ-ὰ (=καλῶς), ὀρθὰ (=ὀρθῶς) κ.τ.τ. -Ἐκ τοῦ οὐδετέρου τὸ καλ-όν, τὰ κα-λά, → ἐπίρρ. *καλά*.-

— **η**: Ἐκ τῆς ἀναφορικῆς ἀντωνυμ. ἥ = ἡ ὁποία. Βλ. ὡς ἄνω. ἁ νύμφα (δωρ.), ἡ νύμφη (ἰων.)· φυγὰ =φυγή. Ὑπάρχουν καὶ ἐπιρρήματα λήγοντα εἰς "ῃ", ἀλλὰ καὶ αὐτὰ "*ἀπὸ δοτικῆς οὐσιαστικῶν γεγόνασι*". π.χ. *σπουδῇ* (=βιαστικά), ἐκ τοῦ ἡ σπουδή, τῆς σπουδῆς, *τῇ σπουδῇ*...

— **ι**: Ἐπιρρηματικὴ κατάληξις, ἡ ὁποία ἐνθυμίζει τὴν δοτικήν, ὅπως ἀναγράφει καὶ τὸ Λεξικὸν Liddel Scott. Ἐπιρρήματα λ.χ. *ἀμισθί, μέχρι, νόσφι, ἄγχι, ἶφι*, κ.τ.τ. Πρβλ.: δοτικὴ α' κλίσεως: ταμία-ι → ταμίᾳ· β' κλίσεως: ἀνθρώπω-ι → ἀνθρώπῳ· γ' κλίσεως: φύλακ-ι, φύλαξ-ι· ἀνδρί, ἀνδράσι κ.λ.π.

Προφανὲς δέ, ὅτι αὐτὸ τὸ ἰῶτα, Ι, διὰ τοῦ σχήματός του, ἐμφαίνει σταθερότητα συνεπείᾳ ἐμπήξεως. Σχετικὴ καὶ ἡ παρατήρησις τοῦ Μεγάλου Ἐτυμολογικοῦ:[22] "*Ἔθος ἔχουσιν αἱ λέξεις αἱ εἰς σύμφωνον λήγουσαι, δέχεσθαι ἐπέκτασιν διὰ τοῦ ι, οἷον: νῦν, νυνί. οὗτος, οὑτοσί. ἐν, ἔνι.*"

— **ν**: Τὸ γράμμα νῦ, μόνον, δίχως νὰ προηγῆται αὐτοῦ ἄλλο γράμμα (ὡς -ον, -ων), δὲν ἐκλαμβάνεται ὡς "κατάληξις". Λόγου χάριν τὸ ὄνομα ἡ *χὴν* τῆς *χην-ὸς* θεωρεῖται "ἀκατάληκτον".

— **ξ**: Τὸ ξ εἶναι"φαινομενικὴ" κατάληξις. Στὴν πραγματικότητα ἡ κατάληξις εἶναι ς:
ἀναμίγ-ς → ἀναμίξ· ἐναλλάγ-ς →ἐναλλάξ· φύλακ-ς → φύλαξ· ὄνυχ-ς → ὄνυξ.

— **ρ**: Ὅπως ἤδη ἐπεσημάναμε, οἱ λέξεις οἱ ὁποῖες καταλήγουν εἰς "ρ", εἶναι λέξεις ἐνδεικτικὲς ἀενάου ροῆς, ὁρμῆς καὶ κινήσεως: *πῦρ, ἀήρ, αἰθήρ, ἀνήρ, μήτηρ*... κ.τ.τ. "*διὰ τὴν παράτασιν τοῦ εὐκινήτου*". Καί, κυρίως, τὸ *ὕδωρ*: "*τὸ γὰρ ὕδωρ ἀεικίνητον ἐστί*".

— **ς**: "*Ἀπὸ τῆς περὶ τὸν φθόγγον δυνάμεως καὶ σταθερότητος*", ἀλλὰ καὶ κινητικότητος: *ἰσχύς, μῦς, παῖς, πούς*...

— **υ**: Ὅπως γράφει καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, πέντε μόνον λέξεις λήγουν εἰς -υ: *δόρυ, πῶυ* (=κοπάδι), *νάπυ* (=συνάπι), *γόνυ, ἄστυ*. Παρατηροῦμε ὅτι πῶ-υ καὶ ἄστυ, καλῶς λήγουν εἰς τὸ "συγκεντρώσεως" σημαντικὸν ὕψιλον. Ὅπως καὶ τὰ ἐπιρρήματα *μεσηγύ, ἀντικρύ, μεταξύ*. Ὡς πρὸς τὸ *δάκρυ* εἶναι ἁπλῶς ὁ ποιητικὸς τύπος τῆς λέξεως *δάκρυον*.

— **ψ**: Στὴν πραγματικότητα, ἡ κατάληξις εἶναι ς: φλέβ-ς →φλέψ· ἄραβ-ς →ἄραψ· κώνωπ-ς→ κώνωψ.

— **ω**: Ἡ κατάληξις αὐτὴ ἀρχικῶς ἐδήλωνε ὑποκορισμόν: Ἐρατὴ → Ἐρατὼ (δηλ. "Ἐρατούλα"). Τὸ

20. Δηλ. ΠΣ, ΚΣ
21. δηλ. ΚΓΧ, ΠΒΦ, ΤΔΘ
22. Βλ. Ε.Μ. λῆμμα "ἐνθάδε".

"**ου**" εἶναι συστολὴ τοῦ ὠμέγα. Χαρίκλεια → Χαρικλώ. Εἰδοθέα → Εἰδώ.[23] Ἀργότερα σημαίνει ἐκείνην ἡ ὁποία ἐκτελεῖ τὸ νόημα τῆς πράξεως: κλώθω → Κλωθώ, κερδαίνω → κερδώ, μιμοῦμαι → μιμώ, πείθω → πειθώ, ἠχέω → ἠχώ, καλύπτω → Καλυψώ, φείδομαι →φειδώ...

Τὸ -ω, ὡς ἐπιρρηματικὴ κατάληξις, δεικνύει τὸν εὐρύτερον χῶρον:

ἐξ → ἔξω, ἐς → ἔσ-ω, πρὸς → πρόσ-ω.

[***Σημ.***: Οἱ καταλήξεις τῶν ρημάτων θὰ ἐξετασθοῦν εἰς εἰδικώτερον ὑποκεφάλαιον.]

*

— **αγξ**: Πιθανὸν ἐκ τοῦ -αγκ(+ς). π.χ. *φάλαγξ*· φαλ=παλ (ἡ φάλαγξ πάλλεται)· *ἀγκὰς* =ἐκφράζει ἀγκάλην καὶ συνοχήν· λέγεται καὶ ἐπὶ παλαιστῶν: "*ἀγκὰς λαβέτην*".

— **αι**: συνήθης κατάληξις πολλῶν ἐπιρρημάτων καὶ ἐπιφωνημάτων: *παπαί βαβαί, οὐαὶ* (προφανῶς ἐκ τῆς σχετλιαστικῆς ἀναφωνήσεως "ἄι.. ἄι...")

Ἐπίσης: *χαμαί, παραί* κ.ἄ.

— **αιξ**: *αἴξ, ῥαίξ*. Ἡ κατάληξις αὐτὴ παράγεται ἐκ τοῦ ρήμ. ἀΐσσω (=κινῶ ὁρμητικῶς).

— **αις**: *δαίς, σταῖς, παῖς*. Κατὰ μίαν ἐκδοχὴν καὶ αὐτὴ ἡ κατάληξις ἐκ τοῦ ρ. *ἀΐσσω*. Σημειωτέον ὅτι "*τὰ εἰς -αις μονοσύλλαβα οἱ Αἰολεῖς διαιροῦσι: δαῖς, δάϊς -παῖς, πάϊς*".

— **αν**: Συνήθως δηλωτικὴ λαοῦ, ἀνάγει καταγωγὴν (*Ἀκαρν-άν*) καὶ προέλευσιν (*παι-άν*). Ἐπιρρήματα ἐπίσης: *μακράν*.

— **αξ**: Ἐκ τοῦ ρ. ἄγω: *ρύαξ, φύλαξ* γεν. φύλ-*ακος* (πρβλ. ἀγός), *ἅρπαξ* γεν. *ἅρπ-αγος*. Καὶ ὡς κατάληξις ἐπιρρημάτων: μόνος, μοῦνος, → *μουνάξ*· πλευρὸν → *πλευράξ*· εὖρος → *εὐράξ*.

— **αρ**: Προφανῶς ἐκ τοῦ ἀρ- τοῦ ἀραρίσκω = συνδέω. *νέκταρ, κτέαρ* (=κτῆμα), *θέναρ* (=τὸ κοῖλον τῆς παλάμης· ὅθεν τίθημι καὶ ἀραρίσκω).

Καὶ ἐπιρρήματα: *ἴκταρ* (=πλησίον) -ικ (τοῦ ἵκω) + τ+αρ: δηλ. φθάνω, ἵσταμαι, καὶ συνδέομαι -αρ-.

— **αρξ**: *σάρξ, ὠμοχάρξ*. Δηλαδὴ αρκ-ς, αρχ-ς, αργ-ς. Πρβλ. τὰ ρήματα ἀρκέω, ἄρχω... Ὄχι καὶ πολὺ συχνὴ κατάληξις.

— **ας**: "*Ἡ κατάληξις -ας, ἀφθονίας δηλωτικὴ ἐστὶ τοῦ ἐν τῇ ρίζῃ τοῦ ὀνόματος ἐμφαινομένου πράγματος*".[24] (*ἄση* =κορεσμός, ἀφθονία). *στιβάς, ὁμάς, πεδιάς... δέπας* (=κύπελλον), *σέβας, κέρας (πρβλ.: κέρας* Ἀμαλθείας = ἀφθονία).

Ἡ κατάληξις -ας σημαίνει ἐπίσης ὅ,τι ἐκφράζει καὶ ἡ μετοχὴ ἐνεστῶτος ἢ παρακειμένου: *φυγ-ὰς* (=ὁ φεύγων)· *μιγ-ὰς* (=ὁ μεμειγμένος).

Χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς κατάληξις ἐπιρρημάτων: *ἑκάς, ἐμπάς, ἀτρέμας*....

— **αυς**: "*Δύο μόνον εἰσὶ τὰ εἰς -αυς θηλυκὰ μονοσύλλαβα: ναῦς, γραῦς*", σημειώνει ὁ σχολιογράφος - γραμματικός.

Ἡ *ναῦς* ἐκ τοῦ *νέϜω* (=νέω=πλέω) → νεϜς → νηϜς → νηῦς → ναῦς.

ἄϜημι (=φυσῶ, πνέω) → αϜς → *αὖς* = αὐτί-ον, αὐτί.

— **βας**: ἐκ τοῦ ρ. βαίνω π.χ. *λυκάβας* (=ἔτος), ἐκ τοῦ λυκ+βαίνω.

— **βος**: Σημαίνει βοήν, ἦχον: *θόρυβος, φλοῖσβος, κόναβος, ἄραβος* (=κρότος).

— **βων**: Ἐκ τοῦ ρήματος βαίνω· π.χ. *ἄμβων* ἐκ τοῦ ἀνα-βαίνω → ἄνβων → ἄμβων.

23. Βλ. Ε.Μ. λῆμμα "κερδώ"
24. Χαρίσιος Πούλιος, γραμματικός.

— **δε**: Κατάληξις διεκνύουσα κίνησιν εἰς τόπον: *Ἀθήνασδε* → *Ἀθήναζε· Μεγαράδε· χέρσονδε* (=πρὸς τὴν χέρσον).
Ἄλλοι ἀνάγουν τὴν κατάληξιν *-δε* εἰς τὸ ρ. *δέω*, καὶ ἄλλοι τὴν ἀποδίδουν εἰς τὴν λέξιν δᾶ =γᾶ, γῆ.

— **δην**: Κατάληξις ἐπιρρημάτων: *χύδην, φύρδην, σποράδην, μίγδην, διαρρήδην, κρύβδην, ἅδην* =ἀρκετά. Ἐκ τοῦ δὴν =ἐπὶ πολύ.

— **δις**: ἐπικὴ κατάληξις ἀντὶ -ζε (Βλ. κατάλ. *-δε*).
χαμάδις, ἀντὶ χαμάζε

— **δον**: Ἐκφράζει κυρίως ἐπιρρήματα τρόπου: *ἀγεληδόν, ἱππηδόν, βοτρυδόν, χαλαζηδόν*... Πιθανὸν ἐκ τοῦ *δόν*-ησις.

— **δος**: π.χ. *φροῦδος* ἐκ τοῦ πρὸ +ὁδός.

— **ει**: Κατάληξις ἐπιρρηματική: πάνδημος → *πανδημεί*. *-ει* ἰσοῦται μὲ *-ι* (βλ. -ι).
Ἐνῶ τὸ "*ἐκεῖ*", ἐκ τοῦ "ἐκεῖνος" κατὰ συγκοπήν. (Ε.Μ.)

— **ειν**: Κατάληξις ἀπαρεμφάτου: *λύειν, παιδεύειν, τρέχειν, ᾄδειν* κλπ. Πιθανὸν ἐκ τοῦ ἕω =πορεύομαι, ἀπαρέμφ. → *ἕ-ειν*.

— **ειρ**: Ἀπὸ τοῦ εἴρω =συνδέω. π.χ. *φθ-εὶρ* (=ψεῖρα) ἐπειδὴ προσκολλᾶται ἐπὶ τοῦ σώματος.

— **εις**, γεν. **-εντος**: Παράγει ἐπίθετα σημαίνοντα πλησμονήν: *χαρίεις, χαρίεντος· ἠχήεις, ἠχήεντος δενδρήεις, δενδρήεντος*. Πιθανὸν ἐκ τοῦ ὡς ἄνω -ειρ (→ -εις).

— **ευ**: Ἐπιρρήματα, π.χ. *ἰεῦ!* (Βλ. Λεξιλ. ἡλίου, αὐγῆς: "*εὖ*").

— **ευς**: Ἡ κατάληξις -ευς δηλώνει προέλ**ευσι**ν, "*τὸν ἔχοντα σχέσιν μὲ τὴν σημασίαν τοῦ πρωτοτύπου*". *Θεσσαλονικεύς, Θηβαιεύς, ἀδελφιδεύς* (=υἱὸς ἀδελφοῦ, *ἀδελφιδοῦς*). Ὅμως ἐμπεριέχει καὶ τὴν ἔννοιαν του "καλοῦ κἀγαθοῦ". Ὁ Ἀχιλλεὺς ὑπῆρξε "*ἐΰς τε μέγας*" (=ὡραῖος καὶ ψηλός). Δηλώνει ἐπίσης τὸ ἐνεργοῦν πρόσωπον: γράφω → *γραφεύς*, νέμω → *νομεύς*.

Τὰ προελεύσεως σημαντικὰ δίδουν θηλυκὸν εἰς **-εια** ἢ **-ηια**: βασιλεύς, βασίλεια, βασιλήια [πρβλ.: ἤια =ἐπορευόμην. Γι' αὐτό, ἄλλο εἶναι ἡ "μνήμ-η" (=οἱονεὶ τύπωσις ψυχῆς), ἄλλο ἡ "μν-εία" (=*ἡ ἤκουσα* - ἡ φθάνουσα - *τῇ ἀναμνήσει*".]

— **ζε**: Βλ. κατάλ. -δε (θύρας-δε →θύραζε).

— **ην**: Κατὰ μίαν ἐκδοχὴν ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ **-ων.** *πευθὴν -πευθῆνος* (=ὁ πληροφοριολήπτης)· *ὑμὴν-ὑμένος*.

— **ηρ**: Ἐκ τοῦ αἴρω. π.χ. *ἀν-ήρ*, ὁ πρὸς τὰ ἄνω αἴρων, (σὺν τῇ ἀενάῳ κινήσει τοῦ "**ρ**").

— **ης**: Κυρίως κατάληξις ἐπιθέτων. Πιθανὸν ἐκ τοῦ **εσ** τῆς *ἕσεως*. ὁ-ἡ *θεοφιλ-ὴς*, τὸ *θεοφιλές*, ὁ-ἡ *ξανθοφυ-ής*, τὸ *ξανθοφυές, χρυσομιγ-ὴς* κ.ο.κ.

— **θεν**: Πρὸς δήλωσιν κινήσεως ἀπὸ τόπου τινός: πόθεν: *Ἀθήνηθεν, οἴκοθεν, οὐρανόθεν, ἄνωθεν, ὅθεν.*

— **θι**: δωρ. **-σι**:[25] Πρὸς δήλωσιν στάσεως ἐν τόπῳ. Ἀπαντᾶ εἰς τὴν ἐρώτησιν "ποῦ"; *αὐτόθι, ὑψόθι, οὐρανόθι, ἄλλοθι, Ἀθήνησι.*

— **θμος**: Πρὸς δήλωσιν σκιρτώδους κινήσεως (βλ. γράμματα Θ καὶ Μ). *ρυθμός, κινηθμός, ὀρχηθμός, σταθμὸς* (= ταλάντευσις ζυγοῦ), *κλαυθμός*...

— **θος**: προφανῶς ἐκ τοῦ *θέω* = τρέχω.
ἀγαθὸς (γενναῖος, ἐκ τοῦ ὅτι *ἄγαν θέει* καταδιώκων τὸν ἀντίπαλον).

25. Τὸ -σι εἶναι καὶ κατάληξις Δοτικῆς Πληθυντικοῦ τῶν τριτοκλίτων: *πόλεσι, ἱππεῦσι, ἥρωσι, ἀνδράσι* κλπ.

ὀρθὸς (ἐκ τοῦ ὄρνυμι =ἀνυψῶ, ἀνασηκώνω· "ὀρθοῦται, ἕτοιμος νὰ τρέξῃ")· *ἄνθος* καὶ *ἀνθὸς* (διότι πρὸς τὰ ἄνω θέει).

— **θρον** καὶ -**θρος**: *ρεῖθρον* (ρέει, θέει καὶ πάλι ρέει). *Χρυσόρρειθρος*.

— **ιγξ**: Δηλαδὴ ιγ-κ-ς. (ρίζα ιγ= ικ τοῦ ἵκω). *ραθάμιγξ, φῦσιγξ*.

— **ιν**: Πιθανὸν ἐκ τῆς προθέσεως ἰν =ἐν (ἔκφρασις τοῦ ἐντός, πρὸς τὰ ἔνδον).
ῥηγμὶν (=ὁ πρὸς ἄνεμον αἰγιαλός), *θὶν* (=ἥσυχος αἰγιαλὸς ὅπου ἠρέμα εἰσχωρεῖ ἡ θάλασσα).

— **ινς**: Ἐπιτεταμένος τύπος τοῦ ὡς ἄνω. *ἕλμινς* (=σκώληξ), κινεῖ τὸ σῶμα του μὲ **ἑ**λιγμούς, ἔσωθεν, καὶ ὄχι λόγῳ μορφολογίας τοῦ ἐδάφους.

— **ιξ**: Ἐκ τῶν συμπλεγμάτων *-ικς*, ἢ *-ιγς*, ἢ -ιχς (βασικὴ ρίζα *ικ* τοῦ ἵκω). *ἀπρίξ, θρίξ* (θρίχς).

— **ις**: Ἡ κατάληξις *-ις* εἶναι στὴν πραγματικότητα λέξις: "*ἴς*" ἡ ὁποία σημαίνει δύναμις. ἡ ἴς, γεν. τῆς ἰνός. Εἰς τὰ εἰς *-ις* οὐσιαστικὰ ἐμπερικλείεται δρᾶσ**ις**, κίνησ**ις**, δύναμ**ις**. Ὅπως ἐπισημαίνει καὶ ὁ Πλούταρχος,[26] ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ἵεσθαι* τοῦ σημαίνοντος *φέρεσθαι*.

Εἶναι ἐνδεικτικὴ τῆς κινήσεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως, τοῦ "ἰδεῖν": "*παρὰ τὸ ἵεσθαι μετ' ἐπιστήμης καὶ φέρεσθαι, κίνησιν οὖσαν ἔμψυχον καὶ φρόνιμον ἀπὸ τῆς ἐπιστήμης ἅμα καὶ τῆς κινήσεως*". Γράφει χαρακτηριστικὰ ὁ Ἀριστοτέλης: "*ὅρασ-ις* -ἐστὶν- *ἡ τοῦ ὁρᾶν δυναμ-ις*". (Περὶ Ψ.Γ 2.426).

Ἄρα, κακῶς τὰ τριτόκλιτα εἰς -ις ἐσύρθησαν βιαίως εἰς τὴν Α' κλίσιν: νόησις → νόηση, διοίκησις → διοίκηση.

Ἀκόμη καὶ ἡ γενικὴ πτῶσις αὐτῶν τῶν ὀνομάτων ἐμπερικλείει δυναμικότητα, κίνησιν: "*ἕως*". *νόησις, νοήσ-εως· ἄφιξις, ἀφίξ-εως· σκέψις, σκέψεως*...

Ἐνῶ ἡ κατάληξις -η εἶναι στατική. Ἀκόμη καὶ ἡ "*στάσ-ις*" εἶναι τὸ νὰ σταματήσῃ κάποιος, κάτι, κατόπιν κινήσεως. Δὲν εἶναι "στατή", δὲν εἶναι μόνιμη στατικότης.

Κάκιστα λοιπὸν τὰ τριτόκλιτα εἰς -ις ἐσύρθησαν βιαίως εἰς τὴν Α' κλίσιν καὶ ἔγιναν -η. Ἔχασαν τὴν δυναμική τους, τὴν "*δυνάμει*" κίνησίν τους, τὴν τάσιν πρός...

Μία *νόησις* ποὺ γίνεται *νόηση*, μία *σκέψις* ποὺ γίνεται *σκέψη*, μία *διοίκησις, κυβέρνησις*, ποὺ γίνονται *διοίκηση, κυβέρνηση*, ἀποδυναμώνονται καὶ κατακαθίζουν, ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ ἡ ἔκφρασις, "σὰν ξεφουσκωμένα λάστιχα." Ὅταν ἡ δρᾶσ**ις** γίνῃ δράσ**η** παύει νὰ ἐκφράζῃ τὴν τάσιν πρός...

Γι' αὐτό, ἄλλο εἶναι ἡ *αἴσθησις* ("ἡ γὰρ αἴσθησις, ἡ κατ' ἐνέργειαν κίνησις ἐστί, διὰ -μέσου- τοῦ σώματος")[27] καὶ ἄλλο τὸ *αἴσθημα* (*-μα* =κατάληξις ἐγκαθιδρύσεως, ἐγκαταστάσεως).

Ὑπάρχουν ἀκόμη ὀνόματα εἰς -ις, διαθέτοντα διαφορετικὴν μὲν γενικήν, ἡ ὁποία ὅμως καὶ αὐτὴ ἐκφράζει κίνησιν: ὠδίς, ὠδ**ῖνος**· χειρίς, χειρ**ίδος**· χάρις, χάρ**ιτος** (Βλ. σχετικῶς καταλήξεις: *-ινος, -ιτος*).

— **κᾶ**: π.χ. *Ναυσικάα* → *Ναυσικᾶ*. Οἱ παλαιότεροι γραμματικοὶ ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ καίνυμαι = ὑπερτερῶ, κέκασμαι = λάμπω.

— **κάς**: *ἑκὰς* (=μακράν), *ἀνεκὰς* (=εἰς ὕψος), *ἀνδρακὰς* (=καθ' ἕκαστον ἄνδρα).
κὰς σημαίνει δέρμα (Ἡσύχ.)· ἄρα τὸ ἑ-κὰς ἐμπεριέχει τὴν ἔννοιαν τοῦ μακρὰν ὁ εἷς τοῦ ἄλλου. Ἐξ οὗ καὶ ἕκασ-τος. Τὸ ἀντίθετον δηλ. τοῦ *συγχρωτισμὸς* (χρὼς =δέρμα).

— **κις**: *χιλιάκις, θαμάκις*. Σημαίνει ποσότητα, ἐπανάληψιν.

— **κλης**: Κατάληξις προερχομένη ἐκ τοῦ ρ. καλῶ, σημαίνουσα προέλευσιν ἢ καὶ δόξαν, *κλέος*: *Θεμιστοκλῆς, Ἀριστοκλῆς, Νεοκλῆς*.

26. Περὶ Ἴσιδος καὶ Ὀσίριδος, 60
27. Ἀριστοτέλους Φυσικὰ 244β

— **λός**: Δεικνύει πλησμονὴν (πιθανὸν ἐκ τοῦ ἅλις =ἀθρόως). π.χ. *φειδω-λός, ἁμαρτωλός, καμπύ-λος, ἕωλος* (=αὐτὸς ποὺ μένει ἀφοῦ κορεσθοῦμε, ὁ χθεσινός).

— **μα**: Δεικνύει ἀποτέλεσμα πράξεως δηλουμένης ὑπὸ ρήματος: *ὑπηρέτημα, αἱμάτωμα, δέμα, χάρμα*... Δεικνύει ἐπίσης τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐνεργείας τοῦ ρήματος: *γράμμα, ζήτημα, πάθημα*...
Ἐν γένει καθορίζει "ὑπαρκτόν τι καὶ μόνιμον" : *μάθημα, κάθισμα.*
Σημειώνει ἀρχαῖος σχολιαστής: "*ἐκ παρακειμένου ἔχει τὴν γένεσιν*", καθ' ὅτι ὡς γνωστὸν ὁ παρακείμενος δηλοῖ τὴν πρᾶξιν ὡρισμένην καὶ τετελειωμένην: λέλυ-μαι, τέθυ-μαι, πεποίη-μαι...

— **μη**: Ἡ κατάληξις αὐτὴ προέρχεται ἐκ τοῦ *μάω, μάομαι*· μάω =ἔχω διάθεσιν, ἐπιθυμίαν, εἰς τὸ νὰ κάνω κάτι, π.χ. *ὁρμή*. Ἐκφράζει ἐπίσης "ἀφηρημένην ἔννοιαν προερχομένην ἐκ ρήματος": *γραμμὴ* (ρ. γράφω), *γνώμη* (γνῶ), *στιγμὴ* (στίζω).

— **μιν**: Ἐμπεριέχει δεῖξιν (μιν =αὐτὸς).

— **μος**: Κατάληξις κυρίως οὐσιαστικῶν ἀφηρημένων, προερχομένων ἐνίοτε ἐκ ρημάτων εἰς -ζω.
ἀγωνισμός, αἰνιγμός, πνιγμός, ταραγμός, χαμός, διωγμός, σπασμός, δεσμός...

— **μων**: Προέρχεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον "ἀπὸ τῶν εἰς -*μα* οὐδέτερων" (βλ. κατάλ. -μα).
π.χ. μνῆμα → *ἀμνήμων*, σχῆμα → *ἀσχήμων*, εἶμα (=ἱμάτιον) → *λευχείμων, εὐείμων, μελανείμων.*

— **νη**: Βεβαιωτικὴ κατάληξις (νὴ=ναὶ) καὶ συσσωρεύσεως σημαντικὴ (νέω =συσσωρεύω), π.χ. *φερνὴ* (=προῖκα), *ζώνη, ἄχνη*. Ἠμπορεῖ ὅμως ἐνίοτε νὰ ἐκφράζῃ καὶ τὸ "νοεῖν": *φωνὴ* = ἡ ἔναρθρος κραυγὴ ἡ φωτίζουσα τὸ νοούμενον.

— **νος**: Ἐκφράζει περίπου ὅ,τι καὶ τὰ λήγοντα εἰς -ων (βλ. σχετικῶς). Συνδυάζεται συνήθως μὲ ρηματικὰ θέματα καὶ παράγει ἐπίθετα ἐμπεριέχοντα παθητικὴν ἔννοιαν: τέρπω → *τερπνὸς* (δηλ. τέρπων). στυγέω → *στυγνός*, στίλβω → *στιλπνός*. Πιθανὴ ἐτυμολ. ἐκ τοῦ νέω (πρβ. ἀχ-νός). Βλ. καὶ κατάληξιν -*ινός.*

— **οι**: Κατάληξις ἐπιρρημάτων: *πανταχοῖ, Φρεαροῖ*. ("Ἐπιρρήματα εἰς -οῖ, πάντα περισπᾶσθαι"- Διονύσιος ὁ Θρᾷξ-. (Βλ. καὶ καταλ. -ι)

— **οιξ**: Εὑρίσκεται μόνον εἰς τὴν λέξιν *προὶξ* (Ε.Μ.). Ἐκ τοῦ πρὸ+ἵκω. Λόγῳ τοῦ ὅτι προηγεῖται ἡ καταβολή της, τοῦ γάμου: "*ἀπὸ τοῦ προϊκνεῖσθαι τοῦ γάμου*".

— **οξ**: Στὴν οὐσία ἄφωνον οὐρανικὸν +ς: φλόγς → φλόξ.

— **ορ**: Προφανῶς ἐκ τοῦ *ὄρ*-νυμι (=ὀρθῶ, ἀνορθῶ, ἐξυψώνω)· *ἦτορ.*

— **ος**: Ὅπως ἤδη ἀναφέραμε, ἡ κατάληξις -ος δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἀναφορικὴ ἀντωνυμία *ὅς*. Καθορίζει καὶ ὁρίζει (καὶ διὰ τὰ τρία γένη): λευκ-ός, λευκ-ή, λευκ-όν. δηλ. ὅς =αὐτὸς ὁ ὁποῖος εἶναι ὅ,τι προσδιορίζει ἡ ρίζα. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ Ε.Μ. εἰς τὸ λῆμμα "ὅς" διευκρινίζει: "*οὐκ εἰσὶν εἰς -ος ὀνόματα μονοσύλλαβα*".

— **ου**: Κατάληξις ἐπιρρημάτων, ἐκ τοῦ ἐπιρρήματος *οὗ* =ὅπου: *ἀλλαχοῦ, ἀλλοῦ, ἀγχοῦ*...
(Σημ. Καὶ τὸ ἐπίρρ. *οὗ* προέρχεται ἐκ τῆς Γενικῆς τῆς ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας).

— **οῦς**: Συνήθως ἐκ τοῦ -εος →-οῦς (βλ. -ος, -εος)· οἷον, *χρυσέος* → *χρυσοῦς, ἀργυρέος* → *ἀργυροῦς, χνόος*-→ *χνοῦς, χόος*-→ *χοῦς.*

Εἰς -ους ὅμως λήγουν καὶ ἀσυναίρετα ὀνόματα, τὰ ὁποῖα προφανῶς κατάγονται ἐκ παλαιοτέρας καταλήξεως εἰς -*ων* ἢ -*ος*. (βλ.) π.χ. ὀδὼν→ὀδούς, πὸς→ πούς.

Τὸ Ε.Μ. τονίζει: "*Οὐδὲν οὐδέτερον εἰς -ους λήγει, εἰμὴ μόνον τὸ οὖς*". (Τὸ δὲ οὖς προέρχεται ἐκ τοῦ αὖς ἢ οὔας).

— **οψ**: Ἐκ τῶν ἀφώνων χειλικῶν π,β, φ, +σ: *ὄψ* (=ὀφθαλμός, ὄψις) ἐκ τοῦ *ὄπ-ς*.

— **ρα**: Ἐκφράζει διάφορες σημασίες, κυρίως ὅμως βεβαιώσεως, ἀλληλουχίας ἢ καὶ ροῆς. (Ἐκ ρημ. ἄρω, ἀραρίσκω, ρέω, κ.τ.τ.). π.χ. *ἔχθρα, σφύρα, σφαῖρα, χαράδρα, φύτρα...*

— **ρης**: Ἐκ τοῦ ρήμ. ρέω, ὡς π.χ. *ὑδαρής*.

— **ρος**: Ἐκ τοῦ ρήματος ρέω, ὡς *ὀρός, θορός, ψυχρός*. Ἐκφράζει ὅμως ὅ,τι καὶ τὸ "-ων" τῆς μετοχῆς: λάμπω→ *λαμπερὸς* (δηλ. ὁ λάμπων).

— **σε**: π.χ. *ἄλλοσε*. βλ. Καταλήξεις *-δε, -ζε...*

— **σος**: Ἐκφράζει κινητικότητα, δραστηριότητα. Ἐκ τοῦ ρ. σεύω=κινῶ ὁρμητικά. π.χ. βάναυσος.

— **σης**: ὁμοίως ὡς ἄνω. π.χ. Ἀγχί-σης. Ὁ σπεύδων πλησίον (ἄγχι) τῆς Ἀφροδίτης, (συμφώνως πρὸς τὴν Μυθολογίαν).

— **στης**: Περιέχει τὸ *στ* τῆς σταθερότητος καὶ δυνάμεως (Βλ. καὶ καταλ. -ης) π.χ. *χαλκοπλάστης, παλαιστής, γυμναστής*.

— **στι**: *χιαστί, ἱππαστί*. Ἐπιρρήματα. (βλ. ὡς ἄνω *-στης*)

— **στος**, —**στον**: Καὶ πάλιν τὸ ρ. *στῶ*. (Βλ. ὡς ἄνω) *χαλαστὸν* (=ἡ ἄλυσις), *ξυστός, ἀσπαστός...*

— **στρα**: *ξύστρα* βλ. ὡς ἄνω, βλ. καὶ κατωτέρω καταλήξεις εἰς *- τρον* καὶ *-τήριον*.

— **στρις**: *ξυστρίς*· σχετικὴ μὲ τὴν εἰς *-στρα*, σὺν τὸ *-ις* τῆς δυνάμεως.

— **στωρ**: *μήστωρ*· τὸ "στ" τῆς σταθερότητος + -ωρ τῆς ροῆς.

— **σχος**: *ὄσχος* - ἐκ τοῦ ρ. ἔχω, ἔσχον.

— **τε**: "*Ἐπιρρήματα εἰς -τε, σημαίνει χρόνον*".
"*Τὰ εἰς -ε λήγοντα ἐπιρρήματα χρόνου δηλωτικά, θέλουσιν ἔχει πρὸ τοῦ ε τὸ τ.*"
ἄλλοτε, ἐνίοτε, ἑκάστοτε..

— **της**: Ἡ κατάληξις αὐτὴ δηλοῖ τὸ ἐνεργοῦν πρόσωπον: *ναύτης, προφήτης, αὐλητής*.

Ἡ τοῦ Τ σταθερότης σημαίνει τὸν παραμένοντα εἰς τόπον, τὸν ἀπησχολημένον εἰς πρᾶγμά τι. Σχηματίζονται συχνὰ ἐκ ρημάτων εἰς *-ιζω*: ὑβρίζω → *ὑβριστής*.

Διὰ τὰ θηλυκὰ εἰς *-της*, βλ. κατάληξι *-συνη*.

— **τηρ**: Ὁμοίως δηλοῖ τὸ ἐνεργοῦν πρόσωπον, πιθανὸν μὲ παράτασιν τῆς πράξεως. Δηλοῖ ὅμως καὶ τὸ ὄργανον. Παραδείγματα: *κλητήρ, σωτήρ, ἰατήρ, χρωστήρ*. Ἐνέχει τὴν ἔννοιαν τοῦ τηρῶ, παρατηρῶ.

Σχηματίζει θηλ. κατάληξιν εἰς **-τειρα**: σωτὴρ → *σώτειρα*, δραστὴρ → *δράστειρα*.

— **τις**: Πιθανὸν ἐκ τῆς ἀορίστου ἀντωνυμίας τις. π.χ. *μάντις*.

— **τλη**: Κατάληξις παραγομένη ἐκ τοῦ ρήματος τελῶ (=φέρω εἰς πέρας) π.χ. *ἐχέτλη* =λαβὴ ἀρότρου.

— **τος**: Ἐκ τοῦ μονοσυλλάβου ρήματος τῶ =ζητῶ, δέχομαι, λαμβάνω· *-τος =ὅς δύναται δέχεσθαι τὴν ἐνέργειαν τοῦ ρήματος*. Ὁ δυνάμενος ἢ ὀφείλων ἢ ὁ ἄξιος νὰ πάθη ὅ,τι σημαίνει τὸ ρῆμα:

ἐλατός, θαυμαστός, ἐπαινετός. Ἀρχικῶς ἐσήμαινε παθητικὴν κατάστασιν. Σιγὰ-σιγὰ ἔλαβε τὴν ἔννοιαν τῆς δυνατότητος. Γι' αὐτὸ ἐκφράζει ὅ,τι καὶ ἡ μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου: γράφω → *γραπτὸς* (=γεγραμμένος), μείγνυμι → *μεικτὸς* (=μεμειγμένος).

Σημ. Εἰς τὴν ἐπικὴν διάλεκτον *τὸς* =αὐτός.

— **τρα**, —**τρον**: Σηματοδοτεῖ τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου ἐκτελεῖται κάτι, ἢ τὸν τόπον ὅπου ἐπιτελεῖται τι. (ἐκ τοῦ *τηρῶ* =παρατηρῶ, ἐπισκοπῶ, προσέχω).
φαρέτρα, θερμάστρα, δακτυλήθρα (τ=θ)· *ἄροτρον, θέρετρον, φέρετρον, χειρόμακτρον, λουτρόν, ἔσοπτρον, λέκτρον, θέατρον*.

— **τρος**: Ὁμοίως ὡς ἄνω: *ἰατρός*.

— **τυς**: Κατάληξις κυρίως ἰωνική, χαρακτηριστικὴ λέξεων ποὺ ἐνέχουν δρᾶσιν καὶ ἐνέργειαν: *τετρακτύς, μάρτυς*.

— **τωρ**: Περίπου ὅ,τι καὶ ἡ κατάληξις *-τηρ* (βλ. ἀνωτέρω). Αἱ καταλήξεις *-τηρ* καὶ *-τωρ* εἶναι περισσότερον ἐμφατικὲς τῆς καταλήξεως *-της*. οἰκητής, *οἰκήτωρ*· αὐτοκρατής, *αὐτοκράτωρ... βασιλομήτωρ, ρήτωρ, ἀμύντωρ*.
"Τὰ δὲ εἰς *-ωρ* οὐδέτερα μονογενῆ, διὰ τοῦ ω μεγάλου γράφονται, οἷον *ὕδωρ, τέκωρ, ἕλωρ* (=λεία). Ἐξαιροῦνται *ἄορ* (=ξίφος) καὶ *ἦτορ* (=καρδία)".

Γράφει ὁ ἀρχαῖος σχολιαστής: "*κελευστὴς* ἀπὸ τὸ *κελεύστωρ* διαφέρει: κελευ*στής* ἐστιν ὁ ἐν νηὶ κελεύων τοὺς ἐρέτας· *κελεύστωρ*, ὁ ἐπικελευόμενος (=ἐνθαρρύνων) καὶ παρορμῶν."

— **υς**: *πρέσβυς*, βλ. κατάλ. -υ.

— **υγξ**: Σπανία κατάληξις. Ἀναλύεται εἰς υ+γ+(κ ἢ χ) +ς: *φάρυγξ* (δι' οὗ φέρονται - ικ -) αἱ τροφαί· *λύγξ* (=λυγμός· -ἠχοποίητον-). *σπῆλυγξ*.

— **υρ**: Ρωτακισμὸς τοῦ -υς: *μάρτυρ, ψίθυρ*.

— **υς**, θηλ. — **εια**: Κατάληξις ἐπιθέτων. *εὐθύς, εὐθεῖα, εὐθύ - ὀξύς, ὀξεῖα, ὀξύ*.
Θεωρεῖται σκοτεινῆς ἐτυμολογίας. (Βλ. κατάλ. -εια)

— **φι**: Κατάληξις ἐπιρρημάτων, ἐκ παλαιᾶς ἐπικῆς γενικῆς ἢ δοτικῆς· *χαλκόφι* =χαλκοῦ, ἐκ χαλκοῦ.

— **φρων**: β' συνθετικὸν λέξεων σχετικῶν πρὸς τὰς φρένας, τὴν νόησιν: *εὔφρων, ἄφρων, κακόφρων, δαΐφρων, ἀεσίφρων*, κ.τ.τ.

— **χα** ἢ —**χθα**: Ἡ κατάληξις αὐτὴ φανερώνει διαχωρισμόν: *δίχα* ἢ *διχθά, τρίχα* ἢ *τριχθά, τετραχθὰ* κλπ., ἄρα ἔνοια *χά*-σματος.

— **χη** ἢ —**χως**: Ὁμοίως ὡς ἄνω: *διχῇ, τριχῇ, τριχῶς*...

— **χρος**: Ἐκ τοῦ χρόος -χρὼς (=δέρμα) καὶ ἐκ τοῦ συγγενικοῦ χρὴ (=χρειάζεται, χρῆται).
μελιγχρός, χαλκόχροος → *χαλκόχρους, πενιχρός*..

— **ων**: Ἐκ τῆς μετοχῆς τοῦ ρήματος εἰμί: ὁ *ὤν*, ὁ ὑπάρχων, αὐτὸς ὁ ὁποῖος εἶναι... Δηλ. "*πρόσωπον ἐνεργοῦν πρᾶξιν τινὰ ἢ ἔχον ἰδιότητα τινά.*" *γέρων, λέων, ἀμπελών*·

Δεικνύει ἐπίσης τὸν τόπον ὅπου εὑρίσκεται ἄνθρωπος ζῶον ἢ πρᾶγμα: *ἀνδρών, ὀρνιθών, θυρών*. Ὑπάρχουν καὶ οὐσιαστικοποιημέναι μετοχαί, ὡς π.χ. ὁ *ἄρχων* (μτχ. τοῦ ρήματος ἄρχω.)

— **ως**: Συνήθης συναίρεσις τῆς καταλήξεως *-οος*: χρόος → *χρώς*, σόος → *σῶς*, θοὸς (=ταχὺς) → *θὼς* (=τὸ τσακάλι). Ἡ κατάληξις αὐτὴ εἶναι ἐπίσης χαρακτηριστικὴ οὐσιαστικῶν προερχομένων ἐκ ρημάτων ληγόντων εἰς *-αω* → *ῶ*: ἐράω → *ἔρως*, γελάω → *γέλως*.

Ἀκόμη: ἡ -*ως* εἶναι χαρακτηριστικὴ κατάληξις ἐπιρρημάτων: *ἀρτίως, καλῶς, δικαίως, ταχέως*, κλπ. κλπ. Προφανῶς εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν εἶναι ὁ σύνδεσμος "*ὡς*": π-*ῶς*, ὅπ-*ως*.

— **ωψ**: Ἐκ τῆς λέξεως ὤψ -ὠπὸς =ὀφθαλμός, ὄψις (θέμα "οπ" ἤ "ωπ").
μώλωψ, αἱμάλωψ, οἴνωψ, ἤ οἶνοψ κλπ.

Δισύλλαβοι καταλήξεις

Πρόκειται, συνήθως, περὶ δισυλλάβων λέξεων (περὶ β' συνθετικοῦ ὅρου) χωρὶς ὅμως αὐτὸ νὰ ἀποτελῆ κανόνα, ὡς θὰ ἀνιχνευθῆ ἀκολούθως.

— **αγης**: *εὐαγής, περιηγής*. Εἴτε ἐκ τοῦ *ἅγος* =σέβας, εἴτε ἐκ τοῦ *ἄγω* (ὡς *περιηγὴς* =περιφερής).

— **αγκης**: Ἐκ τοῦ *ἀγκάς, ἄγκη* = ἀγκάλη. π.χ. *βαθυαγκὴς* = ὁ διαθέτων βαθείας φάραγγας.

— **αγμα**: *πρόσταγμα, δίδαγμα*. Ὅπως καὶ τὸ *τάγμα*, ἐκ τοῦ *τάττω* =παρατάσσω, προστάττω.

— **αγος** ἤ — **ηγος**: Ἐκ τοῦ ρήματος "ἄγω". (ὡς καὶ *ἀγὸς* = ἀρχηγός). *πυραγός, οὐραγὸς* (=ὁ τελευταῖος, ὡς ἄγων τὴν "οὐρὰν"), *στραταγὸς ἤ στρατηγός, χορηγός, θαλαμηγός, φορτηγός, κυνηγὸς* (=ὁ ἄγων κῦνας -πρὸς θήραν-).

— **αδην**: Ἐκ τοῦ ἅδην =ἀρκετά, ἀρκούντως, ἐπὶ πολύ. *βάδην, τροχάδην, ἐκτάδην, ἄρδην*..

— **αδης**: Κατάληξις σχετικὴ μὲ τὴν ὡς ἄνω -*αδην*. Ἐπειδὴ ὅμως χρησιμοποιεῖται κυρίως εἰς τὰ "πατρωνυμικὰ" (ὅπως *Βορεάδης*, *Ἀσκληπιάδης*, καὶ τὰ νεώτερα *Δημητριάδης*, *Γεωργιάδης* κ.τ.τ.), ὡρισμένοι συσχετίζουν καὶ μὲ τὴν κατάληξιν -*ίδης* (Ἀτρε-ίδης, Πηλε-ΐδης), ὡς ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ πατρὸς προερχόμενον.

— **αια**: Πιθανὸν ἐκ τοῦ αἶα =γαῖα. *Φώκαια, Νίκαια, γραῖα* (=ἡ παλαιά, ἡ ἐκ τῆς γῆς ρεύσασα).

— **αινος**: π.χ. *κελαινός*. αἰνὸς =φοβερός, ἀλλὰ καὶ ἀξιοθαύμαστος. Θηλυκὰ εἰς -*αινα*: *θεράπαινα, σύαινα*.

— **αιος**: Ἐκ τῆς καταλήξεως -*ιος* (βλ. σχετικῶς), προσλαμβάνουσα τὸ τελικὸν φωνῆεν τοῦ α' συνθετικοῦ: ἀγορὰ → *ἀγοραῖος* (πρβλ. *ἀγορή-ιος*), *θαλασσαῖος, ταναγραῖος*, πηγή, πηγὰ → *πηγαῖος*, σπουδή, σπουδὰ →*σπουδαῖος* κλπ. σχετικά.
Ὁμοίως καὶ τὰ ὀξύτονα: *γηραιός, παλαιός, κραταιός, ἡβαιός*... Ὁμοίως καὶ τὰ προπαροξύτονα: *βίαιος, δίκαιος*.

— **αιρα**: Ἐκ τοῦ ρήμ. αἴρω = σηκώνω. π.χ. *μάχαιρα, μέγαιρα*. Ὁμοίως καὶ τὰ ἀρσενικοῦ γένους, ὡς *σφαῖρος, σκαῖρος* (=σκίρτημα).

— **ακη**: Ἐκ τοῦ ἀϊκὴ =ὁρμητικὴ κίνησις. π.χ. *ὑλακή, φυλακὴ* (δηλ. "πυλακή", τὸ νὰ τρέξης εἰς τὰς πύλας, ὡς πύλαξ → φύλαξ).

— **ακις**: Βλ. κατάλ. -*κις*.

— **ακος**: Σχέσις μὲ ἀκίς, ἄκος (=θεραπεία). *χρειακὸς* (=θεράπων, ὑπηρέτης), χροιακὸς (=κεχρωσμένος).

— **ακτός**: Ἐκ τοῦ ἄγω, ὡς π.χ. *χαρακτός*,

— **αλα** ἤ **-αλη**: Ἐκ τοῦ ἄλη =περιπλάνησις, πορεία. Γενικῶς χαρακτηρίζει κίνησίν τινα.
π.χ. *σκυτάλη, φιάλη, διχάλα*.

— **αλις**: Σχετικὸν πρὸς τὸ ὡς ἄνω, ὑπὸ μορφὴν ὑποκοριστικήν: *σκυταλίς, τροφαλὶς* (=μικρὰ τροφή), *θρυαλλὶς* (=φυτίλι, λυχναράκι).

— **αλος**: Ἐκ τοῦ Λεξιλογίου τῆς ἁλὸς (ὅπερ βλ.). Ἐνέχει παραλλήλως ἔννοιαν ἅλματος καὶ συστροφῆς: *ὠκύαλος, ἴσαλος, κεκρύφαλος, ἀστράγαλος, κονίσαλος.*

— **αμβος**: Ἐκ τοῦ ἀνὰ + βαίνω (ὡς *ἄμβων*). *διθύραμβος, θρίαμβος, ἴαμβος...*

— **αμη** καὶ **-αμος**: Ἐκ τοῦ ἀμός, ὁμοῦ, ἅμα: *ραθάμη* (=ραθυμία), *πλόκαμος, φωριαμὸς* (=κιβώτιον - ἄρα φέρει ὁμοῦ...)

— **ανη**: Ἐκφράζει συνήθως ἐργαλεῖον, σκεῦος. Ἐκ τοῦ ἀνύω =φέρω εἰς πέρας. π.χ. *σκαπάνη, χοάνη, λεκάνη.*

— **ανον**: Ὁμοίως ὡς ἄνω: Ἐκφράζει ὄργ-*ανον*: *γλύφανον, δρέπανον, πλήγανον* (=βακτηρία).

— **ανος**: Δεικνύει προέλευσιν καὶ ἰσοῦται μὲ τὴν κατάληξιν -ων τῆς μετοχῆς τῶν ρημάτων. π.χ. *χριστιανός, στεγανὸς* (=ὁ στέγων, τοῦ ρ. στέγω), πείθω → πείθων → *πιθανός*, κ.ο.κ.

— **ανωρ**: βλ. κατάληξιν *-ηνωρ.*

— **αρα**, **-αρης**: Βλ. κατάληξιν *-αιρα*, ἐκ τοῦ *αἴρω*. *ἀρὰ* = ἡ προσευχή, καθ' ὅτι ἐκφράζεται δι' ἄρσεως χειρῶν. *ἰάρης* = ὁ ἱερεύς· *χεριάρης* = ὁ ἔμπειρος.

— **αργος**: Ἐκ τοῦ ἀργὸς =ταχύς· π.χ. *πόδαργος, λήθαργος.*

— **αρκης**: Ἐκ τοῦ ρήματος ἀρκέω-ῶ =προφυλάττω, βοηθῶ, εἶμαι ἀρκετός. π.χ. *αὐτάρκης, ποδάρκης.*

— **αρμος**: Ἐκ τοῦ "ἁρμὸς"τοῦ ρήμ. ἁρμόττω, ἁρμόζω. π.χ. *καθαρμός, βηταρμός.*

— **αρνος**: Ἐκ τοῦ ρήμ. ἄρνυμαι = λαμβάνω. π.χ. *μίσθαρνος.*

— **αρος**: Δεικνύει πλησμονὴν (ἀραρίσκω = συνδέω) π.χ. *λιπαρός*. Σχετικὸν καὶ μὲ τὰ εἰς *-αρα*, *-αρης*. (βλ. ὡς ἄνω). Παραδείγματα: *τάλαρος* (=μέγας κάλαθος), *λιπαρός, χλιαρός*, κλπ.

— **αρτος**: Ἐκ τοῦ ἀρτύνω =παρασκευάζω, τακτοποιῶ· π.χ. σπείρω → *σπαρτός*, κείρω → *καρτός.*

— **αρχης** ἢ **-αρχος**: Ἐκ τοῦ ρήματος *ἄρχω*: *τριηράρχης, στρατάρχης, θιασάρχης, χιλίαρχος.*

— **ασις**: Ἐκ τοῦ *ἄση* = πλησμονή, κορεσμός, ἀφθονία. π.χ. *διαπλασίασις.*
Ἡ δὲ κατάληξις **-ασι**, πρὸς δήλωσιν στάσεως ἐν τόπῳ: *Πλαταιᾶσι, Ἀθήνασι* →*Ἀθήνησι.*

— **ατης**: Κατάληξις συγγενικὴ πρὸς τὸ ρῆμα ἐλαύνω (ἐλάτη, ἐλ-ατός) ἔχουσα σχέσι καὶ πρὸς τὸ ρῆμα ἀΐττω =ὁρμῶ. *πελ-άτης.*

— **αττα** (ἢ **-ασσα**), ἐκ τοῦ ρήματος ἀΐσσω ἢ ἄττω = ὁρμῶ, ὡς *θάλασσα, θάλαττα.*

— **αυνος**: Παράγωγον τοῦ αὔω =φυσῶ, ξηραίνω. χαίνω → *χαῦνος.*

— **αχος**: 1) Ἐκ τοῦ ἄχος = λύπη, ὡς *μοναχός.* 2) Ἐκ τοῦ ἄγω → -αγος → -αχος, ὡς *οὐρίαχος.*

— **αψος**: Πιθανὸν ἐκ τοῦ ἅπτω· πρβλ. *χορδαψὸς* =νόσος ἐντέρου.

— **βατης**: β' συνθετ. ἐκ τοῦ ρήμ. βαίνω, π.χ. *πελαγοβάτης, ναυβάτης, ἐπιβάτης, ὑπνοβάτης,* κλπ.

— **βολος**: β' συνθετ. ἐκ τοῦ ρ. βάλλω, ὡς *ἰοβόλος, τοξοβόλος, φλογοβόλος, ἰξοβόλος,..*

— **βοτης** ἢ **- βώτης**: Ἐκ τοῦ βόσκω, *βοτὸν* =βόσκημα. π.χ. *ἱπποβότης, συβώτης.*

— **βολλα** ἢ **-βυλλα**: Ἐκ τοῦ βάλλω, βολή, βουλή. *Σιοβόλλα* → *Σίβυλλα*, δηλ. *Θεοβούλη.*

— **δάμας**: Ἐκ τοῦ δαμάω· π.χ. *χαλκοδάμας* (= ὁ δαμάζων, δηλ. ὁ ὀξύνων τὸν χαλκόν), *ἱπποδάμας..*

— **δαπος**: Σπανία κατάληξις, σημαίνουσα τὸν καταγόμενον ἐκ τόπου τινός, ὡς *ἀλλοδαπός*, (δηλ. ἀπὸ ἄλλην δᾶ (=γῆ) ὁ πὸς (=ποῦς) αὐτοῦ). Ἐπίσης *ἡμεδαπός, τηλεδαπός, παντοδαπός.*

— **δεια**: Ἐκ τοῦ δεῖ =χρειάζεται· δεύομαι = στεροῦμαι· π.χ. *ἔνδεια, σιτοδεία.*

— **δοκος**: Ἐκ τοῦ ρήμ. δέχομαι· *ἱεροδόκος, ξενοδόκος...*

— **δοχος**: Ὁμοίως ὡς ἄνω: *ξενοδόχος, χοληδόχος, καπνοδόχος...*

— **δοτος**: Ἐκ τοῦ δίδωμι· *θεόδοτος, ἀντίδοτος...*

— **εα**: Ἐκ τοῦ ἔω =πορεύομαι, ἔρχομαι. *ἰδέα, δωρεά, γενεά...*

— **εδων** ἤ -**ηδων**: Προφανῶς ἐκ τοῦ ἕδος =ἕδρα.
Φανερώνει ἑδραίωσιν, μονιμότητα. *Μακεδών, ἀλγηδών, ἀχθηδών.*

— **εθλη**: Ἐκ τοῦ ἔτλη =ἄντεξε· *γενέθλη* =καιρὸς γεννήσεως· *ἐχέτλη* =λαβὴ ἀρότρου.

— **εθος**: ὡς *μέγεθος*. Βλ. κατάληξι *-ετος.*

— **ειδής**: Ἐκ τοῦ εἶδος =μορφή. *θεοειδής, σφαιροειδής, χαλκοειδής.*

— **εινος**: *ἀλγεινός, ἐλεεινός, φωτεινός, σκοτεινός...* Βλ. καὶ κατάλ. *-ινος.*

— **ειος** (**-εια, -ειον**): Σημαίνουν ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἀνήκει ἤ ἔχει σχέσιν πρὸς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δηλοῖ τὸ πρωτότυπον: οἶκος → *οἰκεῖος· χάλκειος, χαλκεία* (=ἡ τέχνη τοῦ χαλκεύειν), *χαλκεῖον. ἀνδρεῖος.* Γενικώτερον, χαρακτηρίζονται ὡς κτητικὰ (βλ. καὶ *-ιος*): *βραβεῖον, γραφεῖον.*

Δεικνύει ἐπίσης τόπον: *διδασκαλεῖον, στρατηγεῖον, ἰατρεῖον.* (Βλ. καὶ κατάλ. *-ιος*)

Ὁ σχολιαστὴς τοῦ Διονυσίου τοῦ Θρακὸς προσθέτει ὅτι "περιεκτικὰ εἰσίν", ὡς *ἀγγεῖον, στοιχεῖον.* Μεταλλάσσεται καὶ εἰς -**ήιος** (*ἑταιρήιος*) ἤ -**ηος** (*χαλκοπάρηος*).

Ὡς πρὸς τὰ θηλυκὰ εἰς -**εια** τὸ Ε.Μ. διευκρινίζει: "*Τὰ εἰς ἄλφα, τῇ ει παραληγόμενα, ἐπὶ μὲν οὐσίας ὀξύνονται (ζειά), ἐπὶ δὲ πράγματος βαρύνονται (μνεία, χρεία).*"

— **ειρος**: Ἐμπεριέχει κίνησιν, δραστηριότητα. (Πρβλ. Ἶρις: ἡ ἀγγελιαφόρος τῶν θεῶν), π.χ. *ὄνειρος, αἴγειρος, μάγειρος.*

— **ειτης**: Βλ. -ιτης.

— **ελη** ἤ -**ελος**: Ἐκ τοῦ εἰλέομαι = περιφέρομαι π.χ. *ἀγέλη, ἄγγελος* (- ἐκ τοῦ ἀνάγομαι, ἀν-άγελος → ἄνγελος → ἄγγελος). Ὡρισμένα ἐκ τῶν εἰς -**ελη** ἐτυμολογοῦνται ἐκ τοῦ "ἑλεῖν", ὡς *νεφέλη*, καθ' ὅτι "ἐφέλκει ἐκ τῆς θαλάσσης".

— **ελλον**: Ἐκ τοῦ "εἴλω", "ἴλλω", ἐκφράζει συστροφὴν καὶ συγκέντρωσιν, ὡς π.χ. *κύπελλον.*

— **εον**: Προφανῶς ὁ ἰωνικὸς τύπος τῆς μετοχῆς ὄν →ἐόν. *ὄρνεον, ὄστρεον.*

— **εος** →-**ους**: Σημαίνουν ὕλην, προέλευσιν, ἐκ τοῦ ἔω=πορεύομαι, ἔρχομαι. *χρυσέος → χρυσοῦς, δουράτεος, φοινίκεος.*

— **ερος**: Περιέχει τὸ *-ερ-* τῆς ἐρωῆς, τῆς ὁρμητικῆς κινήσεως. *καρπερός, νοερός. δολερός, νοσερὸς → νοσηρός.* Συχνὰ σημαίνει ὅ,τι καὶ ἡ εἰς *-ων* μετοχή: σφάλλω → *σφαλερὸς* (=ὁ σφάλλων)· θάλλω →*θαλερὸς* (=ὁ θάλλων).

— **εσις**: Ἐκ τοῦ ρήματος ἵημι (=ρίπτω), *ἕσις* σημαίνει "ὁρμή": *ἄνεσις, ἔνεσις, ἄφεσις, δίεσις, ὕφεσις..* Δύναται νὰ τραπῆ εἰς -**ισις**, ἐξ οὗ καὶ τὸ κύριον ὄνομα *Ἶσις*, ἀλλὰ καὶ εἰς -**ησις**: *νόησις, φρόνησις, κίνησις, μέτρησις* κ.τ.τ.

— **εστης** ἤ -**εστος** καὶ -**εστω**: Ἐκ τοῦ ρήματος εἰμί, γ' πρόσ. *ἐστί*: *κηδεστής, εὐεστώ.*

— **ετης**: συγγενὲς τοῦ -**ιτης** (βλ. σχετικῶς). *διαιρέτης, ἱκέτης, ὑπηρέτης.*

— **ετος** ἤ -**ητος**: Σχετικὸν πρὸς τὸ ὡς ἄνω: *νιφετός, πυρετός, τρυγητός.*
(*Σημ.* -ετος = -εθος· πρβλ. *μέγ-εθος*).

— **εχης**: Ἐκ τοῦ ῥήματος ἔχω, ὡς *νουνεχής, προσεχής*.

— **εων**: Ὅ,τι καὶ ἡ μετοχὴ "*ὤν*", ἰων. "*ἐών*". *παπυρεὼν* (= μέρος κατάφυτον ἐκ παπύρου), *ἀνθερεών*...

— **ηδον**: Βλ. καὶ κατάλ. -*αδην*. *σωρηδόν, ἡβηδόν*.

— **ηεις**: Ἐκφράζει ἐπίθετα σημαίνοντα πλησμονήν: *τιμήεις*, μὲ θηλ. εἰς **-εσσα**, *τιμήεσσα. χαιτήεις, ὀδμήεις*. Ἐτυμολογικῶς, προφανῶς ἐκ τοῦ εἶμι =ἔρχομαι, ᾖειν =ἐρχόμουν.

— **ηλος**: Ἐκφράζει πλησμονήν· πιθανὸν ἐκ τοῦ ἅλις =σωρηδόν· *σιγηλός, ἀπατηλός*.

— **ημα**, **-ημη**: Ἐκ τοῦ ἧμαι =ἑδράζομαι, κάθημαι. Δεικνύει ὁριστικότητα καὶ σταθερότητα: *χειροτέχν-ημα, χρονογράφ-ημα, ἐπιστ-ήμη, φιλ-ήμη*.

— **ηνη**, **-ηνης**, **-ηνος**: Πιθανὸν ἐκ τοῦ ἄνω =ἀνύω. *σελήνη* ↔ *σελάνα*. *ἀπήνη* = ἅμαξα. *σαγήνη*, κλπ.

— **ηνος** (ἢ **-ανος**): Σημαίνει καταγωγὴν ἐκ τόπου (*Λαμψακηνὸς*) ἢ καὶ ἁπλῆ προέλευσι (*ἀμενηνὸς* =ὁ ἄνευ μένους, ἀσθενής).

— **ηνωρ**: Ἐκ τῆς λέξεως "ἀνήρ", ὡς *ἀγήνωρ* = ἄγαν ἀνήρ, ἀνδρεῖος, *ῥηξήνωρ*. Γράφεται καὶ ὡς -ανωρ.

— **ανωρ**: *ποιμάνωρ* =ποιμὴν ἀνδρῶν, ἀρχηγός.Βλ. -ηνωρ.

— **ηρης**: 1) Ἐκ τοῦ αἴρω (*θυμήρης, ξιφήρης*). 2) Ἐκ τοῦ ἀραρίσκω (*κλινήρης, ποδήρης*). 3) Ἐκ τοῦ ἐρέττω (*τριήρης*).

— **ηρος**: (Βλ. κατάλ. -*ερος*). *τολμηρός, ὀλισθηρός*.

— **ητης**: Βλ. -*ετης* καὶ -*ιτης*. *πλανήτης, κομήτης, σκηνήτης*.

— **ητος**: Σχετικὸν πρὸς τὸ ὡς ἄνω. *ὑμνητός, ποθητός*. Σχετικὴ καὶ ἡ κατάληξις **-ητωρ**: γεννήτωρ.

—**ια**: Ἐκ τοῦ εἶμι = πορεύομαι, ὁρμῶ. (ὑποτακτ. → ἴω, μτχ. → ἰών). π.χ. *μυῖα, ἀφθονία*.

— **ιγμος**: Προφανῶς *ικ* (τοῦ ἵκω) +-μος. *ὑπαινιγμός, πνιγμός, θρυλιγμός*...

— **ιδης** (καὶ **-ιδας**): Φανερώνει ὅτι τὸ ὑποκείμενον ἢ ἀντικείμενον ἀνήκει εἰς τὸ **εἶδος** ποὺ δηλώνει τὸ α' συνθετικὸν τοῦ ὀνόματος. Γι' αὐτὸ χαρακτηρίζει κυρίως ὀνόματα πατρωνυμικά: *Πηλεΐδης, Ἀτρε-ΐδης, Φιλιππίδης, Καλικρατίδας* κλπ. (Σχετικὰ καὶ τὰ *ἀδελφιδοὺς, ἀδελφιδή, ἀνεψιαδῆ* κ.τ.τ.). Πιθανὸν ὅμως καὶ ἀλλοίωσις τῆς καταλήξεως -ιτης.

— **ιδευς**: Χαρακτηρίζεται κατάληξις "γονεωνυμική" (περιέχει εἶδος καὶ ἔλευσιν) καὶ σημαίνει νεογνὸν ζώου ἢ μικρὸν κατὰ τὴν ἡλικίαν ζῶον εἴδους τινός: *λεοντιδεύς, ἀετιδεύς, λυκιδεύς*.

— **ιεις**: Ἐκ τῶν ῥημάτων *εἶμι* καὶ *ἵημι*. Δεικνύει κίνησιν, προέλευσιν: *χαρίεις*...

— **ικος** καὶ **-ικη**: Ἐκ τοῦ ἵκω =φθάνω· *φιλικός, ἐχθρικός, γεροντικός, ξενικός, μουσική, γραμματική*...

Ἐπίσης, τὰ σχετικὰ ἐπιρρήματα εἰς **-ικα**: *αὐτίκα, ἡνίκα, πηνίκα*...

— **ικρα**: Βλ. ὡς ἄνω κατάλ. **-ικος** σὺν τὸ "ρ" τὸ χαρακτηρίζον ῥοήν, κίνησιν: *πίκρα, ποδίκρα* (=ὄρχησις πρὸς πόδα γενομένη).

— **ικτος**: Ἐπιτεταμένος τύπος τοῦ **-ικος**. *σκυβαλικτὸς* (=ῥυπαρός, ἐκ τοῦ σκύβαλον = ἀκαθαρσία), *ἀφικτός, ἐφικτός*.

— **ιλλα**: Ἐκ τοῦ ἴλλω =στρέφω. π.χ. *ἅμιλλα*.

— **ιλος**: Ὁμοίως ὡς ἄνω, ἐκ τοῦ *εἰλῖσθαι: ὅμιλος, ἀνεμοστρόβιλος.*

— **ιμος**: Ἐκ τοῦ εἶμι = πορεύομαι, οἶμος =ὁδός. *πρώιμος, γεωργήσιμος, ὄψιμος.*

— **ινδα**: Ἐκ τοῦ ἰνδάλλομαι = φαίνομαι ὅμοιος. Σχηματίζει λέξεις ἐπιρρηματικὲς οἱ ὁποῖες σημαίνουν παιδιάν, παιχνίδι: *ὀστρακίνδα, βασιλίνδα, δραπετίνδα..*

— **ινθος**: Ὁ ἑλληνιστὴς Federico Sagredo ἐπεξηγεῖ:

"*Ἡ κατάληξις -ινθος οὐκ ἐστὶν ἀλλοτρία. Ἀρχαιοτάτη ἑλληνικὴ ἐστὶ καὶ ἐν τῇ βασκικῇ πελασγικῇ γλώττῃ ὑπάρχει ὡς* INDA ἢ INTHA, *ὅ ἐστὶ ὁδός, ἀτραπός, ἐκ τοῦ δωρικοῦ τύπου "ἦνθον", δηλ. ἦλθον. Ἡ Κόρινθος οὐδὲν ἄλλο ἐστὶ ἢ ἡ ἀτραπὸς ὑπὸ τὴν κορυφήν, τὸ ὕψωμα. Ἡ ὁδὸς ὑπὸ τὸ ὄρος ἂν εἴη*".

Πράγματι, ἡ Κόρινθος φράσσεται ἀπὸ ἅλυσιν ὀρέων, διὰ τῶν ὁποίων δημιουργοῦνται διαβάσεις πρὸς τὰ ἐνδότερα.

— **ινος**: Δεικνύει προέλευσιν. Πιθανὸν ἐκ τοῦ ἴς, ἰνὸς = δύναμις, ὁρμή. Π.χ. *λίθινος, χθεσινός, πρωινός. ἶνις* σημαίνει υἱός, ἐξ οὗ "*Τὰ εἰς -ινος ὀνόματα, ἢ κύρια ἢ ἐθνικά*" (Ε.Μ.). *Φιλῖνος, Ἀκραγαντῖνος.*

— **ινδην**: (βλ. καὶ *-ινθος*). Ἐπιρρήματα εἰς -ινδην, οἷον *ἀριστίνδην.*

— **ιξις**: Ἐκ τοῦ ἵκω: *ἄφιξις, πνῖξις.*

— **ιος, -ια, -ιον**: Ἐκ τῶν μετοχῶν *ἰών, ἰόν*, τοῦ ρ. εἶμι = ἔρχομαι. *ὅρκιος, ὄμβριος, οὐράνιος.* Τὰ εἰς -ιον, συνήθως ὑποκοριστικά: *θηρίον, παιδίον, κρανίον, χαρτίον.*

Ὡς πρὸς τὴν θηλ. κατάληξιν -ια, εἶναι χαρακτηριστικὰ ἐπεξηγηματικὴ ἡ φράσις τοῦ Πλάτωνος: "πᾶν τὸ κακῶς **ἰόν**, κακ-**ία** ἂν εἴη" (Κρατύλος 415). - *εὐλογία, εὐδοκία, μαρτυρία, ἀνία.* Καί: "μνή**μη** καὶ μνεία διαφέρει. Ἔστι δὲ μνή**μη** γενικὴ τύπωσις, μνε**ία** δέ, λόγος κατ' ἀνανέωσιν λεγόμενος". (Ἀριστοτ.).

Σχετικὴ καὶ ἡ κατάληξις **-ιας** ἡ ὁποία "*σημαίνει ἐνίοτε τὸν ἐξόχως διακρινόμενον διὰ κτῆσιν πράγματος ἢ ἰδιότητος": ξιφίας, μαστιγίας, φρονηματίας...*

— **ιρις**: Δι' ὀνόματα κύρια: *Ἶρις, Ἶρος. εἴρω* = συνδέω.

— **ισκος**: Κατάληξις ὑποκοριστική, ἐκ τοῦ *εἴσκω, ἴσκω* =ἐξομοιῶ. *νεανίσκος, λοφίσκος, οἰκίσκος.*

— **ισμος**: Κατάληξις ἐμφαίνουσα σταθερότητα, ἐγκαθίδρυσιν. Ἐκ τοῦ *ἵζω* = καθίζω, *ἵσμα* = κάθισμα, θεμέλιον. *χαρακτηρισμός, βαρβαρισμός, θησαυρισμός, τεμαχισμός, πατριωτισμός.*

— **ισσα** ἢ **-ιττα**: Βλ. ρηματ. κατάλ. εἰς -ιττω.

— **ιστος** ἢ **-ιστης** ἢ **-ιστηρ** ἢ **-ιστυς**: Ἐμπεριέχουν ἀποδοχήν. Αὐτὸ ποὺ θὰ ἐπιθυμοῦσε νὰ γνωρίσῃ τις καὶ νὰ συνδεθῇ μετ' αὐτοῦ. Ἐμφανὴς ἡ ρίζα *-ιστ* τοῦ ρήμ. **οἶδα** (ἴσθι, ἴστω, ἴστε). *ἄριστος, πολεμιστής, σωφρονιστήρ, ὀαριστὺς* (=συνομιλία).

— **ιστι**: Κατάληξις ἐπιρρημάτων. Σχετικὴ τόσον μὲ τὸ *ἴστω, ἴστωρ*, ὅσο καὶ μὲ τὸ *στῶ* τοῦ ἵστημι. *ἑλληνιστί, βαρβαριστί, ἀπνευστί.*

— **ιτης, -ιτος, -ιτις**: Ἐκ τῶν ρηματικῶν τύπων *ἴθι, ἴτω, ἴτε*, τοῦ ρ. εἶμι =ἔρχομαι. *ἴτης* =τολμηρός. *τεχνίτης, θρανίτης, ἁμαξιτός, προσιτός, ἀμυγδαλῖτις* κ.τ.τ. "Ἐκ τοῦ ἴτε, ἰτὸς καὶ προσιτός, πρὸς ὃν τις εὐχερῶς πορεύεται". Ε.Μ.

— **ιχνη**: Κατάληξις ὑποκοριστική, ἐκ τοῦ *ἱκνέομαι, ἴχνος*, π.χ. *πολίχνη* (ἐννοιολογικά, ἴχνος πόλεως).

— **ιχος**: ὡς *μείλιχος, δόλιχος.* Βλ. κατάλ. *-ικος.*

— **ιχρος**: Ἐκ τοῦ χρόος χρώς, χρῶμα. *μελιχρός, πενιχρός.*

— **ιων**: ἐκ τῆς μετοχῆς ἰὼν τοῦ ρ. εἶμι = ἔρχομαι. *καλλίων, ἀετίων, Εὐφορίων.* Ὁμοίως καὶ τὸ κύριον ὄνομα *Ἰώ.*

— **κερτης**: Ἐκ τοῦ ρήματος κείρω =κόπτω. *βροτοκέρτης* = ὁ κουρεύς, ὁ κείρων τοὺς βροτούς. *Μελικέρτης*, κύριον ὄνομα.

— **μαργος**: *γαστρίμαργος*, ἐκ τοῦ ρ. μαργαίνω = μαίνομαι.

— **μενης**: Ἐκ τοῦ *μένος*, λ.χ. *εὐμενής*, *Εὐμένης*.

— **μενος**: Κατάληξις μετοχῆς Μέσου Παρακειμένου, ὁμοίως ἐκ τοῦ "μένους". *λελυμένος*, *πεπαιδευμένος*. Παράλληλη σχέσις καὶ μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ ρήματος "μένω".

— **μονη**: Ἐκ τοῦ μένω. *προσμονή*, *πεισμονή*, *φλεγμονή*...

— **οεις**, **-οεσσα**: Κατάληξις ἐμφαίνουσα πλησμονήν, ὅπως ἡ *-εις*. *φλογόεις*, *φλογόεσσα· ἀστερόεις*, *ἀστερόεσσα· τειχιόεις*, *ξενόεις*.

— **οιος**: Ἐμφαίνει χαρακτηριστικόν τι. Ἐκ τῆς ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας *οἷος* = ὁ ὁποῖος. π.χ. *γελοῖος*, *αἰδοῖος*.

— **ονη**: Ἐκ τοῦ ὀνία = βάρος, ἀξία. *ἀγχόνη*, *περόνη*, *βελόνη*, *Ἡσιόνη*, *ἡδονή*.

— **οπος**: Ἐκ τοῦ ὄψ, ὀπός = ὄψις, ὀφθαλμός. π.χ. *χαροπός*.

— **οτης**: Οὐσιαστικὰ ἐκ δευτεροκλίτων ἐπιθέτων: θεῖος →*θειότης*, χυδαῖος →*χυδαιότης*, ταπεινὸς →*ταπεινότης*. Βλ. καὶ κατάλ. *-της*.

— **οχος**: Ἐκ τοῦ ἔχω: *ἡνίοχος*, *αἰγίοχος*, *στόχος* (=στὴν οὐσία σημαίνει ὅτι: τὸ στίγμα τὸ κατέχω).

— **ουλκος**: Ἐκ τοῦ ῥήματος *ἕλκω: ἐμβρυουλκός*, *χαμουλκός*, *βαροῦλκον*..

— **ουργης**: Ἐκ τοῦ "ἔργον": *καινουργής*.

— **ουργος**: " " " *χαλκουργός*, *τεχνουργός*.[28]

— **ουργία**: " " " *χρηστουργία*, *λειτουργία*.

— **ωργος**: " " " *γεωργός*, λεωργός.

— **ουρος**: ἤ **-ωρος**: Ἐκ τοῦ *οὖρος*, *ὧρος* =φύλαξ. π.χ. *κηπουρός*, *ἀρκτοῦρος*, *οἰκουρός*... *φρυκτωρός*, *θυρωρός*, *τιμωρός*, *ὑλωρὸς* (=δασοφύλαξ), *ἀκταιωρός*...

— **ουτης**: Πιθανὸν ἐκ τοῦ *οὗτος*. "*ὀγδοηκοντ-ούτης*". Ἤ ἐκ τοῦ ὁδός οὐδὸς → **ουδης** καὶ **-ουτης.**

— **ουχος**: Ἐκ τοῦ ρ. ἔχω =κρατῶ, ὅπως καὶ ἡ κατάληξις *-οχος*. *πολιοῦχος*, *σκηπτοῦχος*, *κραταιοῦχος*, *κλειδοῦχος*.

— **πλόος**: Ἐκ τοῦ "πλοῦ" τῆς θαλάσσης. (βλ. Λεξιλόγιον τῆς ἁλός): *διπλόος* →*διπλοῦς*, *τριπλοῦς* τετραπλοῦς... κλπ.

— **ποιος**: Ἐκ τοῦ ρήμ. *ποιῶ: θαυματοποιός*, *βροχοποιός*, *τραγῳδοποιός*...

— **στημα**: Ἐκ τοῦ ἵστημι, ἵσταμαι, ὡς: *διάστημα*, *ἀπόστημα*, *κατάστημα*, *σύστημα*.

— **τενης**: Ἐκ τοῦ τείνω· *εὐθυτενής*, *ἰθυτενής*.

— **τεος**: Ἡ κατάληξις αὐτὴ σημαίνει "*ὅτι ὀφείλει τις νὰ πάθη ὅ,τι δηλοῖ τὸ ῥῆμα*": γράφω → *γραπτέος*, διαβαίνω → *διαβατέος*, ἀφαιρῶ - *ἀφαιρετέος*.

— **τερος**: Κατάληξις συγκριτική. Πιθανὸν ἐκ τοῦ τηρῶ. *ὡραιότερος*, *προτιμώτερος*.

28. Αἱ καταλήξεις αὐταὶ ἐπὶ καλῆς ἐννοίας δίδουν ὀνόματα ὀξύτονα (χειρουργός, λεπτουργός, ἀγαθοεργός, μουσουργός, ἀμπελουργός, αὐτουργὸς) ἐνῶ ἐπὶ κακῆς σημασίας τονίζονται ἐπὶ τῆς παραληγούσης (κακοῦργος, πανοῦργος, ραδιοῦργος...)

— **τρια**: Τὸ θηλυκὸν τῆς καταλήξεως *-της* (ὅπερ βλ.). *χορεύτρια, αὐλήτρια.*

— **υας**: Ἐπιτεταμένος τύπος, συγκεντρωτικός, τῆς καταλήξεως -ας. π.χ. *φλεγύας.*

— **υδνη**: Δεικνύει ἄθροισιν. ("υδ" ἀξίζει ὅ,τι καὶ τὸ σύν, συγγενὲς πρὸς τὴν τοῦ **ὕδ**ατος συσσώρευσιν). π.χ. *ἁλοσύδνη.*

— **υια**: Δεικνύει συγκέντρωσιν "υ"καὶ ὁρμήν "ι". *ἀγυιά, ὀργυιά, αἴθυια.*

— **υκη**: Ἐπιτεταμένος τύπος του *-ικη.* (ὅπερ βλ.). π.χ. *σαμβύκη* (=μουσ. ὄργανον).

— **υλλα**, **-υλλος**: Λαμβάνεται ὑποκοριστικῶς (βλ. καὶ *-υλλιον*). Κύρια ὀνόματα: *Θράσυλλος, Βάθυλλος, Ἀρίστυλλος.*

— **υλος**: Δεικνύει συγκέντρωσιν καὶ συστροφήν. *καμπύλος, κρωβύλος* (=εἶδος κότσου), *δάκτυλος.*

— **υνσις**: δεικνύει συγκέντρωσιν καὶ ἔκτασιν. *μεγέθ-υνσις.* (Βλ. καὶ -ινθος).

— **υρον**: συγκέντρωσις καὶ ροή: *πίτυρον. ἄχυρον.*

— **υτός**: Πιθανόν, ἐπιτεταμένον τοῦ *-ιτος.* π.χ. *πινυτὸς* = ἐμπνευσμένος, σοφός.

— **φορος**: Ἐκ τοῦ ρήμ. φέρω: *εὔφορος, πρόσφορος, ἀνήφορος, κατήφορος, ἄφορος.*

— **ωδης**: Χαρακτηριστικὴ κατάληξις μετουσιαστικῶν. (μετουσιαστικὸν = ἐπίθετον παραγόμενον ἐξ οὐσιαστικοῦ, δηλοῦν οὐσίαν ἤ ὕλην). *χαλκώδης, φαρμακώδης, εὐώδης, σωματώδης, δασώδης...* Ἐτυμολογικῶς, ἀλληλοεπίδρασις τοῦ "εἶδος" καὶ τοῦ "ὄζω".

— **ωλης**: Ἐκ τοῦ ὄλλυμι· *πανώλης, ἐξώλης, προώλης...*

— **ωλος**: Ὁμοίως ὡς ἄνω. *ἁμαρτωλός, φειδωλός...*(Σημ. Ἡ ἁμαρτία λέγεται καὶ *ἁμαρτωλία*).

— **ωλον**: Σπανία κατάληξις, ὡς ἐν τῇ λέξει *εἴδωλον.* Πιθανὴ ἐτυμολογία ἐκ τοῦ εἶδος +ὅλον.

— **ωμα**: Κατάληξις προερχομένη ἐκ τῶν συνηρημένων ρημάτων εἰς -όω-ῶ. ἀξιόω-ῶ →*ἀξίωμα·* τυπόω →*τύπωμα·* χαλκόω→*χάλκωμα·* θυρόω→*θύρωμα.* (Ἐνῶ θεωρ**έω** →*θεώρ***ημα**). Βλ. ἐπίσης κατάλ. *-μα.*

— **ωνης**: Ἐκ τοῦ *ὀνίνημι* =ὠφελῶ, *ὦνος* =τιμή, ἀξία. *τελώνης,* θεατρώνης κ.τ.τ.

— **ωιος**: ἤ **-ῳος**: Πιθανὸν ἐκ τοῦ *ὤια* = ἄκρη. Ἔννοια κτητική: *πατρώιος* → *πατρῷος, ἑῷος, ὑπερῷον, ἡρῷον...*

— **ωπος**: (βλ. κατάληξιν -ωψ) - *πρόσωπον, εὔωπος, Εὐρώπη.*

— **ωρα**: Πιθανὸν ἐκ τοῦ *ὤρα* =φροντίς. *πληθώρα, ὀπώρα...*

— **ωσις**: Ἐκ τοῦ ρήματος "ὠθῶ" → *ὦσις* = ὤθησις. Ὅθεν *χυδαίωσις, ἄνωσις, γωνίωσις, τέκνωσις, συγκέντρωσις, στρῶσις, ἅλωσις...*

— **ωστης**: Ὁμοίως ὡς ἄνω, ἐκ τοῦ ὠθῶ· *ὤστης* = ὁ ὠθῶν. π.χ. *ἐξώστης, χρεώστης, ἀπώστης.* Συγγενικαὶ καταλήξεις: **-ωτης** (*θιασώτης, στρατιώτης, σκηνωτὴς*) καὶ **-ωτος** (*πτωτός, στρωτός, πλωτός, πρῶτος* (ἐκ τοῦ προωθῶ → *προῶθος* → *πρῶθος* → *πρῶτος).*

Τρισύλλαβοι καταλήξεις

— **αλεος**, **-αλεῖον**: Ἐκ τοῦ *ἄλη*=περιπλάνησις, "τριγύρισμα", *ἀλὴς* =ὁμοῦ: *φευγαλέος, τρομαλέος, φρικαλέος, ρωμαλέος, κερδαλέος*. — *ἐργαλεῖον, διδασκαλεῖον.*

— **αλιον**: Ἐκ τοῦ ἅλς, ἁλός: *πηδάλιον, κοράλιον.*

— **ανιον**: Κατάληξις ὑποκοριστική. σκαπάνη → *σκηπάνιον* (Βλ. κατάλ. -ανη).

— **αριον**: Κατάληξις ἐπίσης ὑποκοριστική (Βλ. -αρα, -αρης). *κοχλιάριον, πλοιάριον, χαλινάριον.*

— **αριος**: Σχέσις μὲ ἀραρίσκω, ἄρω =συνδέω. *βιβλιοθηκάριος, ἀποθηκάριος.*

— **ασιος**: Ἐκ τοῦ *ἄση* = πλησμονή. π.χ. *διπλάσιος, τριπλάσιος*. (Σημ. Ἐνῶ *διπλοῦς, τριπλοῦς*, σημαίνουν μέγεθος, *διπλάσιος, τριπλάσιος*, σημαίνουν σύγκρισιν κατὰ ἀριθμόν.) Ὁμοίως **-ασια** π.χ. *ὑγρ-ασία.*

— **ατιον**: Σηματοδοτεῖ κίνησιν (ἐκ τοῦ ἀΐττω, ἄττω), μὲ ἴχνος ὑποκορισμοῦ: *ἀκάτιον, φρεάτιον, ἱμάτιον.*

— **αφιον**: Ἐκ τοῦ ἅπτω, ἁφή: *χρυσάφιον, ἀργυράφιον.*

— **ειδιον**: Ἐκ τοῦ εἴδους. *γραμματείδιον.*

— **εικελος**: Ἐκ τοῦ ἔοικα (=ὁμοιάζω), εἰκών: *θεοείκελος, ἀνδρείκελον.*

— **ελιος**: Πιθανὸν ἐκ τοῦ ἕδος (δ=λ). *θεμέλιος* (δηλ. θεμέδιος).

— **εξία**: Ἐκ τοῦ ἔχω, ἕξις. - *εὐεξία* = τὸ καλῶς ἔχειν.

— **ερινός**: Τὸ "ἐρ" τῆς ἐρωῆς, βλ. καὶ τὴν κατάληξιν *-ινος. χειμερινός.*

— **εσία**: Ἐκ τοῦ *ἕσις* =κίνησις, ὁρμή: *ὑπηρεσία* (=τὸ κωπηλατεῖν ὑπὸ διαταγάς, ὁδηγίας). *ἱκεσία.*

— **ηιος**: Βλ. *-ειος. ἱερήιος* =ἱερεῖος. *μνημήιον* → μνημεῖον. *βασιλήιον* →βασιλεῖον.

— **ηκοντα**: Ἐκ τοῦ ἥκω =φθάνω. *ἑξήκοντα, ἑβδομήκοντα, ὀγδοήκοντα* κλπ.
Ἀλλὰ καὶ *-ηκοντα* = **-ακοντα***: τριάκοντα.*

— **ηλατης**: Ἐκ τοῦ ρήμ. ἐλαύνω: *στρατηλάτης ἱππηλάτης, κωπηλάτης, ἁμαξηλάτης*, καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων, *ποδηλάτης.*

— **ηλατος**: Ὁμοίως ὡς ἄνω. *σφυρήλατος.*

— **ηλιος**: Ἐμπερικλείει ἕλιξιν, "τρυγύρισμα". *γαμήλιος, κειμήλιος* (=κεῖται καὶ μεταφέρεται ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν).

— **ηνεια**: *σαφήνεια, προσήνεια.* (ἠνεκὴς= ὁ φέρων, ὁ μακρῶς ἐκτεινόμενος). Βλ. καὶ κατάληξιν *-νης.*

— **ηριος**: Πρβλ. "*ἐρ-ωή*". *ἱκετήριος, μυστήριος.*

— **ησιος**: Ἐκ τοῦ ἕσις =κίνησις ὁρμητ. *ἱκετήσιος, ἐτήσιος*. Πιθανὸν ὅμως καὶ ἐκ τοῦ "ἕδος". (*ἱκετήδιος*).

— **ιαῖος**: Πρβλ. ρήματα "εἶμι" καὶ "ἵημι". *ταλαντιαῖος, μηνιαῖος...*

— **ιακός**: Βλ. κατάλ. *-ικος. ἰσθμιακός, τελωνειακός.*

— **ιδειος**: Εὔπολις, → εὐπόλιδος → *εὐπολίδειος.*(Βλ. καὶ *-ιδης*).

— **ιδιον**: Ἐκφράζει ὑποκοριστικὰ ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης. (βλ. καὶ κατάλ. *-ιδης*). *κληίδιον, ξιφίδιον, πινακίδιον.*

— **ικότης**: Βλ. καταλήξεις *-ικος* καὶ *-της*. Κωδικοποιεῖ κίνησιν ὁμοῦ καὶ σταθερότητα: *πραγματικότης*

— **ινεος**: Ἐκφράζει ὕλην, ἐξ ὕλης τινός. *φηγίνεος, εἰρίνεος* (=μάλλινος).

— **ιοτης**: Ἐκφράζει βούλησιν, αἰτίαν, ἰδιότητα. (Βλ. καὶ *-ιος, -ιτος*). *παναγιότης, ἰδιότης.*

— **ισκιον**: Ὑποκοριστικὴ κατάληξις. Βλ. καὶ *-ισκος.*

— **ιστικος**: Τὸ *-στ-* τῆς σταθερότητος + *-ικος. βασανιστικός, σαφηνιστικός.*

— **ιστρια**: Βλ. κατάλ. *-ιστης. πολεμιστής, πολεμίστρια.*

— **ιτερος**: Βλ. κατάλήξεις *-ιτης* καὶ *-ερος*, ἀμφότεραι ὁρμητικαὶ καὶ δράσεως σημαντικαί: *καλλίτερος, ἰδια-ίτερος.*

— **ιωτης**: Ἐκφράζει τοπικὴν προέλευσιν ἤ κατεύθυνσιν (*-ιτης*, "ἴτε"). *στρατιώτης, ἰδιώτης* (πρβλ. καὶ *Θεσσαλονικιώτης*).

— **κοσιοι**: Ἐκφράζει ποσότητα· *κόσος* (ἰων.) = πόσος. *διακόσιοι, τριακόσιοι, τετρακόσιοι, πεντακόσιοι* κ.ο.κ.

— **λογιον**: Ἐκ τοῦ "λέγω" = λογαριάζω, καὶ "λέγομαι" = ἀναγινώσκω (δηλ. διὰ τῶν ὀφθαλμῶν συλλέγω). *ὡρολόγιον, σεισμολόγιον, ἀναλόγιον.*

— **οσυνος, -οσύνη**: Ἐκφράζει συνήθως ποιότητα. Παράγει ἀφηρημένα οὐσιαστικὰ ἐξ ἐπιθέτων (ὅς =ὁ ὁποῖος. Βλ. καὶ κατάλ. *-συνη*). *δικαιοσύνη*, ἐκ τοῦ δίκαιος. *χαρμόσυνος, χαρμοσύνη, σωφροσύνη.*

— **ουχία**: Ἐκ τοῦ ἔχω. (Βλ. καὶ *-ουχος*). *κληρουχία, σκηπτουχία.*

— **πλασιος**: Ἐκ τοῦ πολύς. Βλ. καὶ κατάλ. *-πλους. διπλάσιος, τριπλάσιος.*

— **τηριον**: Ἐκφράζει ἐργαλεῖον, καὶ τόπον ὅπου τελεῖται μία πράξις. Ἐκ τοῦ ρ. *τηρῶ: ποτιστήριον, ποτήριον, θεραπευτήριον, δικαστήριον.*

— **υλλιον**: Κατάληξις ὑποκοριστική, κυρίως αἰολική. δένδρον → *δενδρύλλιον*, ἄλσος → *ἀλσύλλιον.*

— **υφιον, -αφιον**: Καταλήξεις ὑποκοριστικαί. Πιθανὸν ἐκ τοῦ ἅπτομαι, ἀφή. ("ἅπτεται" ἁπλῶς τῆς ἰδέας τῆς ὑπάρξεως, -ὡς μικροσκοπικόν). *ζωΰφιον, ὀρνύφιον, ξυράφιον.* Ἄλλοι ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ ὑφίημι = χαμηλώνω

— **ωδικὸς** ἢ **-οδικός**: Προφανῶς ἐκ τοῦ "ὁδός". *παροδικός, σπασμωδικός.*

— **ωνια**: Ἐκ τοῦ ὦνος =τιμή, ἀξία: *κοινωνία.* Ὁμοίως **- ωνειον** (*τελωνεῖον*), **- ωνικος** (*τελωνικός*).

— **ωνιας** (*τελωνιάς*).

— **ωνυμος**: Ἐκ τοῦ ὤνυμα = ὄνομα. *ἱερώνυμος, μεγαλώνυμος.*

Αὐτὲς εἶναι οἱ κυριώτερες ἐκ τῶν καταλήξεων (ἐκτὸς τῶν καταλήξεων ρημάτων). Δὲν ὑπάρχει παραγωγικὴ κατάληξις ἡ ὁποία νὰ ὑπερβαίνῃ τὶς τρεῖς συλλαβές. Ὅπως ἀκριβῶς "*Αἱ πρῶται ἁπλαῖ καὶ θεματικαὶ τῶν Ἑλλήνων λέξεις οὐχ ὑπερβαίνουσι τὴν τριτοσυλλαβίαν*". (Στ. Κομητᾶς, Θεωρητ. Γραμμ.)

***

Καταλήξεις Ρημάτων

Ἐν ἀρχῇ ἡ κατάληξις **-ω**: Ποιῶ κάτι, ὅ,τι τὸ θέμα τῆς λέξεως καθορίζει εἰς τὸν εὐρὺν χ**ῶ**ρον... **ω:** *γράφ-ω, τρέχω, παίζω, λύω...*

— **αζω**: Τὰ εἰς -αζω λήγοντα ρήματα ὀνομάζονται *θαμιστικά*, διότι σημαίνουν ὅτι τὸ ὑποκείμενον ἐκτελεῖ *θαμὰ* =συχνά, ἐπὶ πολύ, εἰς μέγα βαθμόν, ὅ,τι δηλοῖ τὸ πρωτότυπον: *σπουδάζω, ἀναγκάζω, πελάζω, στάζω* κ.τ.τ. Προφανῶς ἐκ τοῦ *ἄδην* = ἀρκετά, πολύ.

— **αιρω**: Ἐκ τοῦ ρήματος *αἴρω: ἀπαίρω, χαίρω* (χαρὰν αἴρω), *ἀσπαίρω...*

— **αλλω**: *πάλλω, ἰάλλω* κλπ... (Βλ. Λεξιλόγιον τῆς Ἁλός).

— **ανω** (καὶ **-αινω**): Εἰς αὐτὰ τὰ ρήματα ἔχει παρεμβληθῇ (λόγῳ εὐφωνίας) ἕνα 'ν' ἤ "ιν" μεταξὺ θέματος καὶ καταλήξεως -ω: *λαμβάνω, ἁμαρτάνω, λιμπάνω, ξηραίνω, θερμαίνω, χαλεπαίνω, ὑφαίνω, χλιαίνω.*

— **ασσω** ἢ **αττω**: Ἐκ τοῦ ρήμ. *ἀΐσσω, ἀΐττω* ἢ *ᾄττω* = κινῶ ὁρμητικά. π.χ. *σαλάσσω, σπαράττω, φυλάττω* (=κυριολ.: εἰς τὰς πύλας ὁρμῶ· πυλ-άττω → φυλάττω).

— **γω**: Ἐνθυμίζει τὴν προσωπ. ἀντωνυμίαν ἐγώ: *λέγω, θέλγω, θίγω.. φλέγω, ψέγω.*

— **εζω**: Ἐκφράζει διαρκῆ πρᾶξιν καὶ σταθεράν, ἀφοῦ ἡ κατάληξις αὐτὴ εἶναι τὸ ρῆμα ἕζω =καθέζω, ἱδρύω, π.χ. *ρέζω* =πράττω. (Βλ. καὶ κατάλ. *-ιζω*).

— **ειρω**: Τὸ ρῆμα εἴρω σημαίνει συνδέω. Ὅθεν: *ἀγείρω* (=συγκεντρώνω), ἐκ τοῦ *ἄγω* + *εἴρω*, δηλ. ὁδηγῶ -ὁμοῦ- καὶ συνδέω. Τὸ δὲ *ἐγείρω* ἐκ τοῦ *ἐκ* + *εἴρω*, οἱονεὶ ἀπο-συνδέω. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ρήματα εἰς -ειρω ἐκ παλαιᾶς καταλήξεως jω [*ἐγώ; ἰγώ;* (βοιωτ.)] ὡς *κείρjω* → *κείρω*.
— **ειω**: Ἡ κατάληξις -*ειω* (ὅπως καὶ ἡ -*ιαω*) σημαίνουν *ἔφεσιν*, δηλ. σφοδρὰν ἐπιθυμίαν πρός τι. *βριάω* = κάμνω τι ἰσχυρόν. *γαμησείω* =ἐπιθυμῶ νὰ νυμφευθῶ. *τυραννησείω* = ἐπιθυμῶ νὰ γίνω τύραννος.
Ἡ κατάληξις προσαρτᾶται εἰς τὸ θέμα τοῦ μέλλοντος τοῦ πρωτοτύπου ρήματος. Ἐνίοτε, σημαίνουν καὶ νοσηρὰν κατάστασιν, ὅπως π.χ. *ἰλιγγιάω*.
— **ενω**: Ἐμπεριέχει τὸ "εν" τοῦ ἐντός. *στ-έν-ω, σθένω, μένω*...
— **ερω**: Πρβλ. *ἐρωὴ* =ὁρμητ. κίνησις. -*φέρω, δέρω*...
— **εσκω** ἢ **-ισκω**: *ἴσκω, ἐΐσκω, ἔοικα* (= παρομοιάζω): *ἀρέσκω, ἐφευρίσκω*.
— **εσσω**: ἕσις =ὁρμή, κίνησις, τάσις. -*πυρέσσω*.
— **ευω**: Ἀποκαλεῖται κατάληξις παραγωγική. Σημαίνει προέλευσιν, αἴτιον: *βασιλεύω, ἰατρεύω, σαλεύω, σαγηνεύω, ἱππεύω, ἱερεύω*...
— **ηγῶ**: Ἐκ τοῦ ἄγω καὶ τοῦ ἡγέομαι: *στρατηγῶ, χορηγῶ*.
— **ηκω**: ἥκω =φθάνω· *ἀνήκω, ἱλήκω*...
— **ιαζω**: Κίνησις καὶ ἐγκαθίδρυσις ὁμοῦ (βλ. καὶ κατάλ. εἰς -αζω). *γαληνιάζω, συννεφιάζω*...
— **ιζω**: Σημαίνει στερεότητα, εὐστάθειαν, ἐπιμονήν. *ἵζω* =καθίζω. (βλ. καὶ κατάλ. -*εζω*). *κτίζω, φροντίζω, ἐλπίζω, σφραγίζω, σχίζω, χαιρετίζω, ξανθίζω*... Ἐκφράζει καὶ μίμησιν: *λακωνίζω*.
— **ιλλω**: ἴλλω =στρέφω. *τίλλω*, ποικίλλω.
— **ινω**: π.χ. πίνω. Βλ. κατάλ. -*ινος*.
— **ισσω**, **-ισσομαι**: Ἐκ τοῦ "ἕζομαι", μὲ τὴν ἔννοιαν "ἐπιμένω". π.χ. *λίσσομαι* ἢ *λίττομαι* (= παρακαλῶ, ζητῶ, ἱκετεύω). *φρίττω* ἢ *φρίσσω*.
— **ιω**: Ἐκφράζει παράτασιν, ὅπως *ἐσθίω, κείω* (=κοιμᾶμαι). Βλ. καὶ καταλ. -*ιος* καὶ -*ιώ*.
— **λω** ἢ **-λλω**: Ἐκφράζει θέλησιν· *λῶ* (=ἐπιθυμῶ, θέλω, ἐθέλω). *ψάλλω, βδάλλω*.
— **μι**: Ἡ κατάληξις -*μι* προέρχεται ἀπὸ ἀρχαιότατον - ἀχρηστευθέντα τύπον τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας α' προσώπου (μοῦ, μέ). Εἶναι τρόπον τινά, μία προσωπικὴ ἀντωνυμία ἡ ὁποία ἐτέθη μετὰ τὸ θέμα τοῦ ρήματος ὡς ἐνδεικτικὴ κατάληξις. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ κατάληξις **-μαι** τῆς Μέσης καὶ Παθητικῆς φωνῆς. *ἵστημι* =στήνω, *ἵσταμαι* =στέκομαι. *ἵημι* = ρίπτω, *ἵεμαι* = ρίπτομαι.
Ἐνίοτε παρεμβάλλεται τὸ πρόσφυμα -*νυ*, εὐφωνικὸν (ἢ ἐκ τοῦ "νῦν";). *δείκ-νυ-μι, στόρνυμι*.
— **νω**: Πιθανὴ σχέσις μὲ τὸ *νοῶ, νῶ*. π.χ. *τέμνω, ἐλαύνω, μίμνω* (=μένω), *κάμνω*.
— **σκω**: Ἐκφράζει διάρκειαν πράξεως ἐν ὄψει ἀποπερατώσεως: *διδάσκω, φάσκω, θρώσκω, γιγνώσκω, βόσκω*. Ἐνίοτε σημαίνει ἔναρξιν τοῦ ὑπὸ τῆς ρίζης δηλουμένου συμβεβηκότος: *γηράσκω, ἡβάσκω*. (Βλ. καὶ κατάλ. -*εσκω* ἢ -*ισκω*).
— **τω** (ἐκ τοῦ τ-ω). Τὸ θεματεμβόλιον "τ" λαμβάνουν ρήματα ἀφωνόληκτα, ἔχοντα χαρακτῆρα[29] χειλικόν. π.χ. *κλέπ-τ-ω, κόπ-τ-ω, σκάπ-τ-ω, ράπτω, βλάπτω, κρύπτω* κ.ο.κ.
— **υζω**: Χαρακτηρίζει τὰ "μιμητικὰ" λεγόμενα ρήματα, ὅπως: *γογγύζω, ὀλολύζω, βαΰζω, ἑρπύζω*.
— **υθω**: Σημαίνει κυρίως ἐλάττωσιν: *μινύθω, φθινύθω*.
— **υνω**: Προέρχεται ἀπὸ θεματικὸν "υ": *βαθὺς* → *βαθύνω, βαρὺς* → *βαρύνω, ὀξὺς* → *ὀξύνω, ταχὺς* → *ταχύνω, πληθὺς* → *πληθύνω*. (Ὅθεν βλ. κατάλ. -υς).
— **υσσω**: Πιθανὸν ὅπως ἡ κατάλ. -*ισσω*, ἀλλὰ πλέον "ἐπιτεταμένη": *χανύσσω* = ὁμιλῶ μὲ τὸ στόμα ἀνοικτό.
— **υω**: Πρβλ. *ὕ-ω* =βρέχω. Ἐκφράζει συγκέντρωσιν καὶ ὁρμήν. *δύω, θύω, βρύω, λύω*.
— **ῳζω**: Ἐκ τοῦ -*ω-ιζω* (ὅπερ βλ.). π.χ. *σω-ίζω* → *σῴζω*. οἴμοι → οἰμοΐζω → *οἰμῴζω*.
— **ωσσω**: Συνήθως δηλώνει νοσηρὰν κατάστασιν: *τυφλώττω, ὑγρώσσω*. Πιθανὸν ἐκ τοῦ *ὠθῶ* + *ἀΐττω*.

29. χαρακτὴρ =τὸ τελευταῖον γράμμα τοῦ θέματος.

Συνηρημένα Ρήματα

— **άω-ῶ**: Ὡς *τιμάω-ῶ*. Σχηματίζονται συνήθως ἐκ δωρικοῦ τύπου θηλυκῶν τῆς πρώτης κλίσεως. π.χ. τιμὴ → τιμὰ → τιμάω. τόλμη → τόλμα → τολμάω. Ὅμως *ἄω* σημαίνω 1) πνέω 2) κορέννυμι. Ἄρα εἰς τὴν κατάληξιν -*αω* ἐμπεριέχεται (ἀνεξαρτήτως προελεύσεως) καὶ ἡ σχετικὴ ἐκ τοῦ *ἄω* ἔννοια. Πρβλ.: *ἰλιγγιάω, μειδιάω, ναυσιάω...*

— **έω-ῶ**: Ὡς *ποιέω-ῶ*. Συνήθως ἐκ τριτοκλίτων ὀνομάτων, ἀλλ' ὄχι μόνον. π.χ. ἄλγος → ἀλγέω. Ἀλλὰ φωνὴ → φωνέω. Ὡς πρὸς τὴν σημαντικὴν τῆς ἐννοίας, *ἕω* σημαίνει πορεύομαι, κατὰ δὲ τὸν Ἡσύχιον ἕω =ὑπάρχω.[30] Ὅθεν, *βοηθέω, θεωρέω, ξενοδοχέω, ἀβαρλέω* = ταράσσομαι, *τυπέω* κ.ο.κ.

— **όω -ῶ**: Ὡς *δηλόω-ῶ*. Κυρίως ἐξ ἐπιθέτων Β' κλίσεως, ἤ ἐκ τῆς γενικῆς τριτοκλίτων, ἀλλ' ὄχι μόνον. π.χ. ἀλλότριος → *ἀλλοτριόω*· δοῦλος →*δουλόω*· χρύσεος → *χρυσόω*. ἀσθενής, ἀσθενέος -οῦς →*ἀσθενόω*. (Πρβλ. ὄα = παρυφή, ἄκρη. "οω" =φθάνω μέχρι πέρατος;)

— **ήω-ῶ**: *ζήω -ζῶ, δειψήω -δειψῶ*. Ὅ,τι καὶ τὰ εἰς *-αω-ῶ*.

*

Ἔχοντας παρατηρήσει τὶς κυριώτερες καταλήξεις τῶν ρημάτων (καὶ παραλείποντας νὰ ἐπεκταθοῦμε εἰς τὴν ἐργώδη προσπάθειαν τῆς ἐξετάσεως τῶν διαφόρων μορφῶν οἱ ὁποῖες ἐναλλάσσονται κατὰ τὴν κλίσιν τῶν προσώπων, τῶν χρόνων, τῶν Ἐγκλίσεων καὶ τῶν Φωνῶν) ἀξίζει νὰ σταθοῦμε στὶς καταλήξεις **-θήσομαι** καὶ **θην** (*λυθήσομαι, ἐλύθην, ποιηθήσομαι, ἐποιήθην*) τῆς Πα-**θη**-τικῆς Φωνῆς (πά**θη**σις), καθὼς καὶ στὶς καταλήξεις **-οιμι**, **-οιμην** τῆς Εὐκτικῆς: *λύοιμι* (=ἄς λύω), *λυοίμην* (=ἄς λύομαι). Ἡ κατάληξις αὐτὴ μοιάζει νὰ εὔχεται τὴν ὁδὸν διὰ τῆς ὁποίας θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ φθάση κάποιος εἰς ἕνα σκοπόν. *οἶμος*= =ὁδός. Ἡ δὲ Εὐκτικὴ τοῦ εἰμὶ (*εἴην, εἴης, εἴη, εἴημεν*.. κλπ.) σαφῶς ἀναλύεται εἰς *εἰ ἦν* (*ἄν, ἄς* ἤμουν), εἰ ἦς, εἰ ῇ, κ.ο.κ...

Καὶ νὰ παρατηρήσουμε ἀκόμη ὅτι ἡ κατάληξις **-ετε** τοῦ β' πληθυντικοῦ τοῦ Ἐνεστῶτος τῆς Ἐνεργητικῆς Ὁριστικῆς (λύ-**ετε**) ἐνθυμίζει τὸ **ἴτε**, ἐνῶ τῆς Μέσης καὶ Παθητικῆς **-εσθε**, ἀνακαλεῖ τὸ **ἐστὲ** (εἰμί, εἶ, ἐστί, ἐσμέν, **ἐστὲ** εἰσί).

***

Ὡσὰν εἰς *Ἐπίμετρον*, ἄς παρατηρήσουμε (μέσῳ τῶν παρατεθεισῶν καταλήξεων), τὴν ἐπακριβῆ ἐννοιολογικὴν διαφορὰν τὴν ὁποίαν ἐπιφέρει εἰς τὸ θέμα ἡ προσθήκη τῆς κατάλληλης καταλήξεως.

φιλ-έω, φίλ-ος, φιλ-ία, φίλ-ιος, φιλ-ικός,
φιλ-ικῶς, φίλ-τερος, φίλ-τατος, φίλ-ημα, φιλ-ήμη,
φιλ-ητός, φιλ-ητέον, φιλ-ήτωρ, φιλ-ιάζω, φιλ-ιώνω, φίλ-τρον... κ.ο.κ. ...

...Τὸ "*καταληκτικῶς εὐφραίνειν*"...

Χαρακτηριστικαὶ καταλήξεις Ἐπωνύμων - Ἐπιθέτων

Ἐξετάσαμε ὅτι ἡ κατάληξις **"-υλλιον"** (*δένδρον*→*δενδρύλλιον, ἄλσος*→*ἀλσύλλιον*) εἶναι ὑποκοριστική, κυρίως αἰολική, καὶ ἐπέρασε στὴν αἰολίζουσα λατινικὴ ὡς "-ULUS'"-"ULA" - π.χ. ANIMA =ψυχή - ANIMULA =ψυχούλα.

Παρατηροῦμε ὅτι καὶ σήμερα στὴν αἰολικὴ Λέσβο, τὰ περισσότερα ἐπίθετα λήγουν εἰς **-έλης:** Ἀργουδέλης, Ἀλεπουδέλης κλπ... Εἶναι πατρωνυμικά, ἔχουν δηλαδὴ σχηματισθῆ ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρὸς καὶ ὑποδηλώνουν ἐπακριβῶς τὸν "νεαρὸν βλαστόν", τὸν υἱὸν τοῦ τάδε.

Τὸ αὐτὸ συμβαίνει μὲ τὰ ἐπίθετα εἰς **-ίδης:** Πηλείδης, Ἀτρείδης, Τυδείδης κλπ., τὰ ὁποῖα ἐκφράζουν τὸ μεταδιδόμενον εἰς τὸν υἱὸν "εἶδος" τοῦ πατρός: Ἀτρεύς → Ἀτρείδης, Πηλεύς → Πηλείδης, Φίλιππος→ Φιλιππίδης κ.ο.κ.

30. Πρβλ. πολέω, πέλω - 1) τριγυρίζω, περιφέρομαι 2) **ὑπάρχω**.

Τὰ εἰς **-εύς** κωδικοποιοῦν καὶ αὐτὰ προέλευσιν: ἐκ τοῦ ἕο =οὗ, "*ἐξ οὗ*" π.χ. ὁ ἐκ Θεσσαλονίκης λέγεται Θεσσαλονικεύς. Ἐκ τῶν εἰς -ευς → τὰ σημερινὰ εἰς -έας (Μανωλέας, Κουμανταρέας) ὅπως ἀκριβῶς Θησεὺς ἢ Θησέας, Ἀχιλλεύς ἢ Ἀχιλλέας κ.τ.τ.

Πατρωνυμικὴ εἶναι καὶ ἡ νεώτερη κατάληξις ἐπιθέτων **-πουλος**, ἐκ τοῦ *πῶλος* = νεαρὸν μικρὸν ζῶον, νεογνόν, "πουλάρι", "πουλί". Ἀθανάσιος → Ἀθανασόπουλος, Ἀντώνιος → Ἀντωνόπουλος... (Ὁ Κων. Οἰκονόμου ὁ ἐξ Οἰκονόμων ἀναφέρεται εἰς λόγιον ὀνόματι Ἀργυρόπωλον). Τὰ σχόλια εἰς τὴν Ὀρέστειαν τοῦ Αἰσχύλου παρατηροῦν ὅτι "τοῦ Ἀγαμέμνονος *πῶλος* ἐστὶν ὁ Ὀρέστης" (στ. 794).

Ἄρα, καὶ τὰ ἐπίθετα αὐτὰ ὑποδεικνύουν ἀκριβῶς τὸν νέον, ἐκ τοῦ πατρός, γόνον τῆς οἰκογενείας. Ἡ κατάληξις αὐτὴ χρησιμοποιεῖται ὡς ὑποκοριστικὴ καὶ εἰς τὰ οὐσιαστικὰ ὀνόματα: *κοριτσόπουλο, παλληκαρόπουλο, παππαδόπουλο* (τὸ παππαδοπαίδι), *παιδόπουλο*, κ.ο.κ.

Μὲ τὸ ἴδιο σκεπτικὸ ἔχουν σχηματισθῆ τὰ σημερινὰ ἐπίθετα εἰς **-άκης** καὶ εἰς **-άκος**. Ἐκ τοῦ ἀκίς = αἰχμή, ὀξὺ πρᾶγμα, ἀγκίδα, μὲ τὸν ἐννοιολογικὸ συνειρμὸ "κάτι τι μικρό". Ἐξ οὗ καὶ οἱ ὑποκοριστικὲς καταλήξεις -άκι: *παιδάκι, κοριτσάκι, νεράκι, ψωμάκι, γεροντάκος, δασκαλάκος, γιατρουδάκος*.

Τὰ εἰς **-ικός**, ἐκ τοῦ ἵκω=ἔρχομαι, προέρχομαι (Κρητικός, Δωρικός, Βασιλικός...). Καὶ τὰ εἰς **-ιος** ἐκ τοῦ *εἶμι* =πορεύομαι, προ-έρχομαι.

Τὰ εἰς **-ίνης** (Φιλίνης, Σαντίνης, Λεπτίνης, Μπελεξίνης) ἐκ τοῦ *ἶνις* =υἱός. Πρβλ. Ἰνὼ = θυγάτηρ Κάδμου.

Τὰ ἐπίθετα εἰς **-ου** δείχνουν τὸ *γένος*, προέρχονται ἐκ τῆς *γενικῆς* πτώσεως τοῦ πατρικοῦ ὀνόματος. π.χ. Γεωργίου, Δημητρίου, Κωνσταντίνου, κλπ. κλπ.

Τὰ ἐπίθετα εἰς **-άτος**, εὐδοκιμοῦν στὴν Κεφαλληνία, καὶ ἔρχονται κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τὸν Ὅμηρο, ἀπὸ τὴν "Ὀδύσσεια", πρωτοχαρακτηρίζοντας τὸν Ὀδυσσέα ὡς "ΔΟΛΩΝ ΑΤΟΝ". (ἆτος=πλήρης, γεμᾶτος, ἐκ τοῦ ἄση =ἀφθονία, κορεσμός). Αὐτὸ δὲ εἶναι πολὺ φυσικό, ἀφοῦ ἡ Ὁμηρικὴ Ἰθάκη εἶναι ἡ Κεφαλλωνιά.*

Στὴν Ραψωδία ν, ὁ παμπόνηρος Ὀδυσσεὺς ποὺ οἱ Φαίακες τὸν ἔχουν ἤδη ἀποβιβάσει στὸ νησί του, συνομιλεῖ μὲ κάποιον ἄγνωστο μὴ γνωρίζοντας ὅτι ὁ ἄγνωστος αὐτὸς εἶναι ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ. Προκειμένου νὰ κρύψη τὴν ταυτότητά του πλάθει ἕνα ὁλόκληρο παραμύθι γύρω ἀπὸ τὸ ποιός εἶναι καὶ πῶς βρέθηκε ἐκεῖ. Ὁπότε ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ, ἀκούγοντας τὶς τόσες ἀνακρίβειες καὶ τόσα ψέμματα ποὺ τῆς ἀφηγεῖται, ξεσπᾶ: "*σχέτλιε, ποικιλομῆτα, δόλων ἆτε*" (=κακέ, παμπόνηρε, δόλων γεμᾶτε) -στ. 291-. Εἶναι σαφὲς ὅτι ἀπὸ τὸ "*δόλων ἆτε*" μέχρι τὸ "*Δολωνᾶτε*", ἡ ἀπόστασις εἶναι πολὺ μικρή.

Τὰ ρήματα εἰμὶ καὶ ἔχω

Ἡ ἀρχικὴ μορφὴ τοῦ ρήματος **εἰμὶ** εἶναι **ἐσ-μί**, ὅπως ἀκριβῶς τὸ γράφει ὁ Ὅμηρος. Καθορίζει τὸ **ἔσ-ω** τῆς ὑπάρξεως καὶ ἀρχαϊκῶς κλίνεται ὡς ἑξῆς: *ἐσμί, ἐσ-σί, ἐσ-τὶ* (δηλ. τὸ **ἔσ-ω τι**-νὸς) - *ἐσ-μέν, ἐσ-τέ, εἰσί.* Ἐκ τοῦ ἐσ-μὶ →**οὐσία** = "ἡ ἑκάστου ὕπαρξις", "ἡ ἀληθὴς φύσις πράγματος τινός".

(Ἐνῶ τὸ ρ. **"ὑπάρχω"** κυριολεκτικῶς σημαίνει τὸ νὰ ὑφ-ίσταμαι ὑπὸ τὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς νόμους τοῦ Σύμπαντος. Οἱ πρῶτες ἀρχές, ὅπως τονίζει καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, δὲν ἔχουν αἰτίες. Αἰτίες εἶναι αὐτὲς οἱ ἴδιες. Ἀναφέρουν καὶ τὰ *Ὀρφικά: "Καλέω οὐράνιον Νόμον, ἀστροθέτην, σφραγῖδα δικαίαν πόντου καὶ γῆς"* -63)

Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, τὸ **ὑπάρχειν** σημαίνει τὴν **ὕπαρξιν** ἰδιοτήτων ἔν τινι ὑποκειμένῳ. Σημαίνει ἐπίσης ὅ,τι καὶ τὸ *ὑφ-ίσταμαι.* Τὰ ὄντα "εἰσί", εὑρίσκονται, *ὑπὸ* τὰς ἀναποδράστους δυνάμεις τῆς φύσεως, τοῦ σύμπαντος: βαρύτητα, φυγόκεντρο καὶ κεντρομόλο δύναμι, ἀδράνεια, καὶ ὅλα τὰ σχετικά.

Τὸ ρῆμα **ἔχω** τὸ ὁποῖον ἐμφαίνει κυρίως ἐπείσακτον ἐνέργειαν, σημαίνει (ὅπως ἐπεξηγεῖ τὸ Ε.Μ.) κτῶμαι, βαστάζω, οἰκῶ, κρατῶ... Πιθανὸν νὰ ἔχη ἐτυμολογικὴ σχέσι μὲ τὸν αἰολικὸ τύπο τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας "*ἐγώ*", ποὺ εἶναι "*ἔγω*".

ἔγω, → **ἔχω** (φυσική, συχνὴ ἐναλλαγὴ τῶν οὐρανικῶν γ, χ).

*

* Βλ. ΟΜΗΡΟΣ ΤΗΛΕΜΑΧΟΥ ΟΔΥΣΣΕΙΔΗΣ, Α. Τζιροπούλου Εὐσταθίου, Ἐκδ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ.

Ἡ πρὸς τὸ ἀκρότατον τῆς Καλλιφωνίας
διαπλασθεῖσα
Ἑ λ λ η ν ι κ ὴ   Γ λ ῶ σ σ α

"*Πᾶν ὄνομα καὶ ῥῆμα καὶ ἄλλο μόριον λέξεως,*
ὅ,τι μὴ μονοσύλλαβόν ἐστι,
ἐν ῥυθμῷ τινι λέγεται."

(Διον. Ἁλικ. Περὶ Συνθ. ΙΖ' 17)

"*Ἡ ὁμιλία μας ἔχει τέτοιαν*
εὐταξίαν καὶ ἁρμονίαν καὶ καλλωπισμὸν
ὅπου ἄλλη νὰ μηδὲν εἶναι."

(Ν. Σοφιανὸς-γραμματικὸς-)

Εὐανθὴς Γλῶσσα
εὐγράμματον ὄνομα

Ἐξετάσαμε ἤδη (καθὼς ὁρίζει καὶ ὁ Ἀριστοτέλης)[1] ὅτι "*τῆς λέξεως ἁπάσης τάδ' ἐστὶ μέρη: στοιχεῖον, συλλαβή, σύνδεσμος, ὄνομα, ῥῆμα, ἄρθρον, πτῶσις, λόγος*".

Ἀναφέραμε ἐπίσης, εἰς τὸ Προοίμιον, τὸ τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως: "*ἀνάγκη* -ἐστὶ-, *καλὴν εἶναι τὴν λέξιν, καλὰ καὶ τὰ ὀνόματα*".

Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἡ "*καθαρὰ καὶ καλλιρρήμων καὶ εὐεπής*", χάρις εἰς τὸ "*εὔγλωσσον*" αὐτῆς, δωρίζει "*τὸ μελιχρὸν ἐν ταῖς ἀκοαῖς ἡμῶν*".

"*Ἔθελγεν ἡ ἠχὴ τοῦ φθέγματος καὶ ὁ ρυθμὸς τῆς γλώσσης*", παρατηρεῖ χαρακτηριστικὰ ὁ Ἀπολλώνιος.[2]

Καὶ αὐτό, ἐπειδὴ ἡ Ἑλληνικὴ Γλῶσσα ἦταν (καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἐὰν ἀρθρωθῆ σωστά) **γλῶσσα μουσική**. Ἡ φωνή, χάρι στὴν κίνησι τοῦ τρισυλλαβικοῦ τόνου, ἀνεβοκατεβαίνει κυριολεκτικῶς τὴν μουσικὴ κλίμακα. Ὅταν οἱ Ρωμαῖοι ἄκουσαν γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Ρώμη τὰ Ἑλληνικὰ ἀρθρωμένα ἀπὸ Ἕλληνας ρήτορας, συνέρρεον νὰ ἀποθαυμάσουν (ὄχι μόνον οἱ ἐννοοῦντες τὴν Ἑλληνικήν, ἀλλὰ "*καὶ οἱ ἀσύνετοι φωνῆς Ἑλλάδος*"),[3] τοὺς ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι "*ἐλάλουν ὡς ἀηδόνες*". Δὲν εἶναι τυχαῖον ποὺ ἡ λέξις α ὐ δ ή, ἡ ὁποία καθορίζει τὴν ἀνθρώπινη φωνὴ τοῦ "*μέροπος Ἕλληνος ἀνθρώπου*", παράγεται ἀπὸ τὸ ρῆμα *ἀείδω, ἄδω* (=τραγουδῶ).

Ἁρμονίαν καὶ ρυθμὸν ἀκολουθεῖν δεῖ τῷ λόγῳ[4]

Ἡ Ἑλληνὶς φωνὴ ὑπερεῖχε ὡς πρὸς τὴν ἁρμονίαν καὶ μελῳδίαν ("*ἐν ῥυθμῷ καὶ λόγῳ καὶ ἁρμονίᾳ*")[5] ἐπειδὴ ἀκριβῶς εἶχε τὰ φωνήεντα καὶ τὰ σύμφωνά της ἁρμονικῶς διαρρυθμισμένα "*εἰς μελίφθογγον κρᾶσιν*", ὥστε νὰ δίδουν πάντοτε εὔηχον μουσικὸν σύνολον. Αὐτὸ ὠφείλετο εἰς τὸν "ἀντιστηριγμὸν τῶν γραμμάτων":

"*Τὰ τραχέα μετὰ τῶν λείων, τὰ σκληρὰ μετὰ τῶν μαλακῶν,*
τὰ κακόφωνα μετὰ τῶν εὐφώνων, τὰ δυσέκφορα μετὰ τῶν εὐπροφόρων"

κατὰ τὸν Διονύσιον Ἁλικαρνασσέα. Διότι,

1. Περὶ Ποιητ. 20
2. Βίοι Σοφιστῶν 1. 491
3. Δηλαδὴ καὶ ὅσοι δὲν καταλάβαιναν ἑλληνικά.
4. Ἀριστοτ. Ποιητική
5. Ἀριστοτ. Ποιητικὴ 1447α 21

"Καὶ μέλος ἔχουσιν αἱ λέξεις
καὶ ῥυθμὸν καὶ μεταβολήν,
ὥστε ἡ ἀκοὴ τέρπεται τοῖς μέλεσιν,
ἥδεται τοῖς ῥυθμοῖς,
ἀσπάζεται τὰς μεταβολάς".[6]

Ὡς πρὸς τὸν ρυθμόν, παρατηρεῖ ὁ γραμματικὸς Χοιροβοσκός: "*Πρότερον μὲν γὰρ εὕρηνται τοῖς ἀνθρώποις αἱ λέξεις, διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς πρὸς ἀλλήλους ὁμιλίας, ὕστερον δὲ ἐπιγενομένη ἡ τέχνη, ἠδυνήθη ρυθμίσαι καὶ εἰς εἰκόνα ἀγαγεῖν...*"

Οἱ Ἕλληνες, λαὸς κατ' ἐξοχὴν "ἐρασίμολπος" (=ἐραστὴς τῆς μολπῆς, δηλ. τῆς μελῳδίας) συνέθεσε τὴν γλῶσσαν του ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὰ ἀπείρου κάλλους ἄσματά του, ἀποσκοπώντας καὶ ἐπιμένοντας εἰς τὸ "*λογῶδες μέλος*", δηλαδὴ τὴν μουσικὴν τοῦ λόγου. "*Λέγεται λογῶδες μέλος τὸ συγκείμενον ἐκ τῶν προσῳδιῶν τῶν ἐν τοῖς ὀνόμασι*".[7]

Ὁ Πλάτων ἀπαιτοῦσε "*τὸν ῥυθμὸν καὶ τὴν μελῳδίαν ὥσπερ ὄψον*[8] *ἐπὶ τὸν λόγον*", τὸν δὲ λόγον "*μουσικῇ κεκραμένον*".[9] Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης στὴν Ρητορικὴ ἐπιμένει: "*εὔρυθμον δεῖ εἶναι τὴν λέξιν*". (Γ'8).

Ὁ Δημόκριτος εἶχε συγγράψει ὁλόκληρη πραγματεία "*Περὶ εὐφώνων καὶ δυσφώνων γραμμάτων*", ἐνῶ ὁ Ἀριστοφάνης ὁμιλεῖ διὰ τὴν ἁρμονίαν "*ἥν οἱ πατέρες παρέδωκαν...*".

Καὶ ὁ ἀστρονόμος-μαθηματικὸς Πτολεμαῖος, εἰς τὸ ἔργον του "Μουσικά", ἀναφέρει ὅτι "*Τρία εἰσὶ τὰ ρυθμιζόμενα: μέλος, κίνησις σωματικὴ καὶ* **λέξις**". Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τρία ἦσαν τὰ μαθήματα μὲ τὰ ὁποῖα οἱ ἑλληνόπαιδες ἄρχιζαν τὴν βασική τους ἐκπαίδευσι: μουσικὴ (μέλος), γυμναστικὴ (κίνησις σωματική), γραφὴ -ἀνάγνωσις (λέξις).

Ὁ Πυθαγόρας προτιμοῦσε τὴν δωρικὴν διάλεκτον ὡς περισσότερον ἁρμονικὴν ("*τὴν δώριον διάλεκτον ἐναρμόνιον εἶναι*"), ἐνῶ τόσον ὁ Ἀρχίλοχος ὅσον καὶ ὁ Βακχυλίδης καὶ ὁ Ἀριστόξενος ἐπισημαίνουν καὶ συνοψίζουν ὅτι οἱ Ἕλληνες διὰ τοῦ λόγου τραγουδοῦσαν καὶ διὰ τοῦ τραγουδιοῦ μιλοῦσαν. Ὅ,τι δηλαδὴ ἀκριβῶς παρατηρεῖ καὶ ὁ αὐστηρὸς Κικέρων εἰς τὸ "Περὶ Ρήτορος"[10]: "*Οἱ Ἕλληνες, παρὰ λίγο νὰ κάνουν στίχους καὶ τὸν πεζὸ λόγο, τόσο πολὺ τοὺς ἄρεσε ὁ ἁρμονικὸς ἦχος*".

Ὁ Πλούταρχος δὲν παραλείπει νὰ τονίση ὅτι ὁ Περικλῆς ἐχρησιμοποίει "*ἁρμόζοντα λόγον ὥσπερ ὄργανον* -μουσικόν-"

Ἀξίζει νὰ ἀναφερθῆ καὶ ἡ σχετικὴ παρατήρησις τοῦ ἑπτανήσιου εὐπατρίδη Διον. Ρώμα,[11] ὁ ὁποῖος μὲ τὸ σπινθηροβόλο πνεῦμα του καὶ τὸ εὐαίσθητο μουσικό του αὐτί, διαπιστώνει:

> "*Ἡ ἀρχαία μας γλῶσσα εἶχε ὁρισμένα μοναδικὰ χαρίσματα...ἀπόλυτα ταυτισμένα μὲ τὴν ὑφή της... Δύο ἤτανε οἱ ἰδιότητες ποὺ τὴν καταστήσανε ἀνεπανάληπτης μουσικότητας φορέα τοῦ ἔντεχνου λόγου: ἡ συνθετικὴ φραστική της δομὴ καὶ ἡ ἀπὸ καταβολῆς ἐσωτερική της διάρθρωση...*
> *Ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἡ σύμφυτη αὐτόματη αὐξομείωση τῆς διάρκειας τῶν συλλαβῶν (μακρά, βραχέα) τῆς ἐχάριζε μιὰν ἀσύγκριτη ἁρμονικὴ ἐμμέλεια.*
> *Τόσο, ποὺ ἡ προσωδιακὴ μετρική της νὰ ἀποτελεῖ* **πραγματικὸν ἐνορχηστρωτικὸ ἄθλο**... *ἕνα ἀληθινὸ ἀντιστικτικὸ θαῦμα...*"
>
> (ἀντίστιξις =τέχνη συνδυασμοῦ καὶ συναρμογῆς μουσικῶν ἤχων)
>
> "**Λέγω λέξιν μὲν αὐτὴν τὴν τῶν μέτρων σύνθεσιν**"... (Ποιητικὴ 6.1449)

6. Καὶ μελωδίαν διαθέτουν οἱ λέξεις, καὶ ρυθμὸν καὶ μεταβολήν· ὥστε ἡ ἀκοὴ τέρπεται μὲ τὶς μελωδίες. εὐχαριστεῖται μὲ τοὺς ρυθμοὺς καὶ ἀγαπᾶ τὶς μεταβολές.
7. Ἁρμονικὰ Στοιχεῖα 1.18
8. ὄψον =προσφάϊ
9. Δηλ. ἀνακατεμένον μὲ μουσικὴ (Πολιτεία 549Β)
10. III, XLIV
11. Περίπλους, Ἐκδ. ΕΣΤΙΑ, τ. 6, σλ. 451

Πῶς καὶ πότε ἀκριβῶς συνετελέσθη τὸ μουσικὸν αὐτὸ θαῦμα τοῦ λόγου, τῆς φωνῆς, τῆς ὁμιλίας, τῆς προφορᾶς τῶν λέξεων, τῆς ἁρμονικῆς δομῆς τῆς ἐκφορᾶς τοῦ Ἕλληνος Λόγου;

Γράφει σχετικῶς ὁ Στέφανος Κομμητᾶς:[12]

«Ὥσπερ δὴ ἐμέλησε τοῖς παλαιοῖς λέξεις εὑρεῖν
εἰς τὸ μεταδιδόναι τοῖς ἄλλοις, διὰ τοῦ λόγου,
τῶν ἐν τῇ ψυχῇ ἐννοιῶν,
οὕτως ἐμέλησεν αὐτοῖς καὶ ὅπως αἱ τοιαῦται λέξεις,
εὐφωνίαν ἔχουσαι, χάριν προξενήσουσι τοῖς ἀκούουσιν...»

Καὶ ὁ Δημήτρης Μυράτ:[13]

«Τὸ εὔληπτο μιᾶς γλώσσας δὲν εἶναι ἡ λέξη αὐτὴ καθ' ἑαυτή,
ἀλλὰ ὁ τόνος, ἡ ἔνταση, ἡ ποικιλία τῶν τόνων,
ὁ ρυθμὸς ποὺ προφέρεται σειρὰ ἀπὸ λέξεις,
μὲ δυὸ λόγια, ἡ μουσικὴ πίσω ἀπὸ τὶς λέξεις,
τὸ πάθος πίσω ἀπὸ τὴν μουσική,
ἡ προσωπικότητα πίσω ἀπὸ αὐτὸ τὸ πάθος,
δηλαδὴ ὅλ' αὐτὰ ποὺ δὲν μποροῦν νὰ γραφτοῦν...»

*

Τῆς Ἑλληνικῆς ἔστι τοῦτο συνηθείας κάλλος...

"*Ἥπερ μόνη ἑλληνικὴ ἐστὶν ἁρμονία*" [13α]

Εἰς τὸ Α' Κεφάλαιον ("Ἐν εἴδει Προοιμίου") ἀναφερθήκαμε ἤδη εἰς τὸ ὅτι μόνος ὁ ἄνθρωπος, ἀπὸ ὅλα τὰ ἔμβια, διαθέτει εἰς τὸν ἐγκέφαλόν του εἰδικὰ Κέντρα λόγου, ὁμιλίας. Δὲν θὰ ἐπανέλθουμε. Ἁπλῶς ὑπενθυμίζουμε ὅτι ἀρχικῶς ὑπῆρξε μία ἠχοποιητικὴ βάσις ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀνελίχθη ὁ ἔναρθρος λόγος, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν γλῶσσαν-φθογγὴν τοῦ Ἕλληνος "*μέροπος ἀνθρώπου*", ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ θηρία τῶν ὁποίων "*εἰσὶν ἀδιαίρετοι αἱ φωναί*":

«Ἐξ ἁπλῆς καὶ μονοειδοῦς τῆς ἵππων καὶ βοῶν ἐκφωνήσεως...
κατέληξεν εἰς τὴν ἔναρθρον καὶ τελείαν τοῦ ἀνθρώπου διάλεκτον,
ἐξάγγελον ποιήσας αὐτὴν τῶν κατὰ νοῦν κινημάτων....»

Ὅμως ὁ Ἕλλην λόγος, "*πᾶσι πάντα μουσικῶς συνήρμοσε καὶ συνέδεσε...*"[14]

Οὕτω λοιπόν, "*τῶν ὀνομάτων σαφῶς καὶ στρογγύλως ἕκαστον ἀποτετόρνευται*".[15]
(*τορνεύω* ἐπὶ λέξεων καὶ στίχων σημαίνει ἐξεργάζομαι μετὰ φιλοκαλίας).

"*Οἱ φθόγγοι συναρμόζονται ἀλλήλοις*". "*Φθόγγος ἐστὶ φωνῆς ἐναρμονίου τάσις..*"[16]

Φθόγγος διὰ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν σημαίνει δύο: α) ἀνθρώπινη φωνὴ β) μουσικὸς ἦχος. Ὅπως δὲ ἐπεξηγεῖ ὁ Πλούταρχος,[17] "*Ἁρμονία* -ἐστὶ- *τὸ ἐκ φθόγγων καὶ διαστημάτων. Φθόγγος μέν, ἓν καὶ ταυτόν. Διάστημα δέ, φθόγγων ἑτερότης καὶ διαφορά. Μιχθέντων δὲ τούτων ᾠδὴ γίγνεται.*".

12. "Ἑλληνικὴ Μυθολογία"
13. Ἡ Ἀγωγὴ τοῦ λόγου, Ἐκδ. ΔΙΦΡΟΣ. - 13α. Πλάτωνος Λάχης 14.
14. Ποσειδώνιος φιλόσοφος, Frg. 309
15. Πλούταρχος, Περὶ τοῦ ἀκούειν -Α,5
16. Θέων Σμυρναῖος, Περὶ Συμφων. 6
17. Ἠθικὰ 1025 F

Μιχθέντων δὲ τούτων ᾠδὴ γίγνεται

Ἀπαραίτητος ὅρος τῆς ἀνα-μίξεως εἶναι ἡ ἁρμονία: "...*ἔστι μὲν οὖν ἁρμονία πολυμιγέων ἕνωσις.., καὶ δίχα φρονεόντων συμφρόνησις...* "

Ἡ ἁρμονία τοῦ ἕλληνος λόγου ὀφείλεται:

1) Στὸν θρίαμβο τῶν φωνηέντων.

2) Στὴν κίνησι τοῦ τρισυλλαβικοῦ τόνου καὶ στὴν ἐναλλαγὴ τῶν καταλήξεων, ποὺ προσθέτουν, ἐπὶ πλέον, ρυθμόν.

3) Στὴν Προσῳδία, ἡ ὁποία ἀναδεικνύεται μέσα ἀπὸ τὶς μακρὲς καὶ βραχεῖες συλλαβές, ἀλλὰ καὶ τὴν τονικότητα: ὀξεῖα, βαρεῖα, ὀξυβαρεῖα.

4) Στὴν διάταξι - παράθεσι τῶν συλλαβῶν, ἀλλὰ καὶ στὴν συντακτικὴ δομή.

5) Στὴν ἔμφυτη διακύμανσι τῆς τονικότητος, ἡ ὁποία ἐνυπάρχει ἄλλωστε σὲ κάθε γλῶσσα, καὶ ὀφείλεται στὴν ψυχοσύνθεσι τοῦ λαοῦ ποὺ τὴν ὁμιλεῖ, "*κατὰ τὴν ἰδίαν ἑκάστου ἔθνους ψυχολογικὴν διάθεσιν καὶ κλίσιν, πρὸς ἔκφρασιν τῶν συναισθημάτων του*".[18]

◆

1) Ὁ "ΦΩΝΗΕΝΤΙΣΜΟΣ" ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ὀφείλεται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὸ ἤπιον κλῖμα τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν πρώιμη ἀπελευθέρωσι τοῦ πνεύματος. Ἡ ἀπελευθέρωσις αὐτὴ ἐπέτρεψε τὴν ἔκφρασι τῶν συναισθημάτων. λ.χ. *αἰάζω* σημαίνει θρηνῶ κραυγάζοντας *αἰ.. αἰ...· ἰύζω*, θρηνῶ ἐκφέροντας *ἰύ...· οἰμώζω*, κλαίω φωνάζοντας *οἴ-μοι* (= ὄι...εἰς ἐμέ)... *βαΰζω* σημαίνει κλαίω φωνάζοντας *βαΰ, βαΰ... ἄχνυμαι* σημαίνει αἰσθάνομαι θλίψιν... "ἄχ".. κ.ο.κ.

Ἀντιθέτως, ὅσο ἀπομακρυνόμεθα ἀπὸ τὸν ἑλλαδικὸ χῶρο, τὰ φωνήεντα ὑποχωροῦν καὶ ἐπικρατοῦν τὰ σύμφωνα. Γενικῶς, "*αἱ φωναὶ εἰσὶ τυφλαὶ καὶ νεφώδεις καὶ καταπεπνιγμέναι*".[19]

Ὁ Ἰσίδωρος Σεβίλλης καταγράφει[20] ὅτι "*ὅλοι οἱ ἀνατολικοὶ λαοὶ εἰς τὸν λάρυγγα (*"in gutture"*) προφέρουν τὰς λέξεις*".

Ὁ Ἱπποκράτης ἐπεξηγεῖ ὅτι "*οἱ κάτοικοι πρὸς τὰς δύσεις καὶ ἄρκτον* (=βορρἀν) *βαρύφωνοι εἰσὶ καὶ βραγχώδεις καὶ διὰ τὸν ἠέρα* (=ἐξ αἰτίας τοῦ ἀέρος) *φθέγγονται βαρύτατον*".[21]

Τελικῶς, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι πράγματι "ὁ θρίαμβος τῶν φωνηέντων". "Παρέχει στὸν ἀκροατὴ ζωηρὴ ἀκουστικὴ εἰκόνα. Ἠμπορεῖ νὰ παραχθῆ μὲ μεγάλη ἔντασι καὶ ν' ἀκουστῇ δυνατὰ χωρὶς ἀλλοιώσεις, ἐπειδὴ χρησιμοποιεῖ σὲ μεγάλο ποσοστὸ τὰ φωνήεντα, συγκεκριμένως 48,35%, ἐνῶ στὴν Ἀγγλικὴ λ.χ. τὸ ἀντίστοιχο ποσοστὸ εἶναι 38%". (Συμπεράσματα Γλωσσ. Ἡμερίδος τῆς ΕΛΕΤΟ, 6-4-1998).

Μποροῦμε νὰ χρησιμοποιήσουμε ὡς παράδειγμα τὴν ἑλληνικὴ λέξι ΒΑΛΑΝΕΙΟΝ, ἡ ὁποία προφέρεται στὰ λατινικὰ BALNEUM, ἰταλικὰ BAGNO, ἱσπανικὰ BAÑO, γαλλικὰ BAIN, γερμανικὰ BAD καὶ ἀγγλικὰ BATH.

Ἢ τὸ "*βάσταγμα*" ποὺ κατὰ τὸν δανεισμὸ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς, οἱ λατῖνοι τὸ πρόφεραν bastum γιὰ νὰ καταλήξῃ στὴν γαλλικὴ καὶ ἀγγλικὴ bat. (Βλ. Σχετικὸν Κεφάλαιον εἰς τὸ "Πῶς ἡ Ἑλληνικὴ γονιμοποίησε τὸν παγκόσμιο λόγο").[22]

✷

18. Κων. Οἰκονόμου ὁ ἐξ Οἰκονόμων, "Περὶ τῆς γνησίας προφορᾶς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης."
19. Ἀριστοτέλους, Περὶ Ἀκουσμάτων, 800.80 (TLG)
20. Etymologica IX,8
21. Περὶ Ἀέρων, 6
22. Α. Τζιροπούλου-Εὐσταθίου, Ἐκδ. Γεωργιάδη, σλ. 18,19

2) Η ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΤΡΙΣΥΛΛΑΒΙΚΟΥ ΤΟΝΟΥ, δηλ. τὸ "ἀνεβοκατέβασμα" τοῦ τονισμοῦ, καθὼς καὶ ἡ **ἐναλαγὴ τῶν καταλήξεων**, ἀποδιώκουν τὴν μονοτονία, ποικίλουν τὸν λόγο ἀβίαστα, προσθέτοντας ἐπὶ πλέον "ρυθμόν". "*Πᾶν ὄνομα καὶ ῥῆμα καὶ ἄλλο μόριον λέξεως, ὅ,τι μὴ ἐστὶ μονοσύλλαβον, ἐν ῥυθμῷ λέγεται.*" Διότι, "*ἀναγκαῖόν ἐστι ἐμπεριλαμβάνεσθαι τῇ πεζῇ λέξει ῥυθμούς*".[23]

π.χ. *ἡ μονοσύλλαβος λέξις, τῆς μονοσυλλάβου λέξεως, τῇ μονοσυλλάβῳ λέξει,*
τὴν μονοσύλλαβον λέξιν, ὦ μονοσύλλαβε λέξι.
αἱ μονοσύλλαβοι λέξεις, τῶν μονοσυλλάβων λέξεων, ταῖς μονοσυλλάβοις λέξεσι,
τὰς μονοσυλλάβους λέξεις, ὦ μονοσύλλαβοι λέξεις.

Ἄς ἀρχίσουμε ἀπὸ τὴν κίνησι τοῦ τόνου. Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ τρόπον τινὰ "χορευτικὴ" κίνησις τοῦ τρισυλλαβικοῦ τόνου προσδίδει στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα ἰδιάζοντα ρυθμὸ καὶ χάρι. Ὁ τόνος μετακινεῖται ὅπως μετακινοῦνται τὰ δάκτυλα ἐπάνω στὶς χορδὲς καὶ στὰ πλῆκτρα τῶν μουσικῶν ὀργάνων: *ἡ καλλιέπεια τῆς καλλιεπείας· ἡ ὄρχησις τῆς ὀρχήσεως· αἱ χάριτες τῶν χαρίτων, αἱ θάλασσαι τῶν θαλασσῶν, αἱ νῆες τῶν νηῶν, οἱ ναῦται τῶν ναυτῶν, οἱ ἄνθρωποι τῶν ἀνθρώπων...*
λύω, ἔλυον... ἐλύσαμεν... λυόμενος, λυομένη... ὁ βάλλων, ὁ βαλών...

Καὶ μόνον ἡ κλίσις ἑνὸς ὀνόματος, ἀκούγεται σὰν τραγούδι, "ὡς ᾆσμα":

ἡ μέλισσα, τῆς μελίσσης, τῇ μελίσσῃ, τὴν μέλισσαν, ὦ μέλισσα
αἱ μέλισσαι, τῶν μελισσῶν, ταῖς μελίσσαις, τὰς μελίσσας, ὦ μέλισσαι.

Πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν τῆς σημασίας τῶν ὡς ἄνω ἐνδεικτικῶς παρατεθέντων παραδειγμάτων, ἄς συγκρίνουμε τοὺς κλιτικοὺς τύπους τῶν δυτικῶν γλωσσῶν, λ.χ. τῆς γαλλικῆς ἤ ἀγγλικῆς. (*μέλισσα* → γαλ. abeille, ἀγγλ. bee).

Πῶς κλίνονται;
ἡ abeille, τῆς abeille, τὴν abeille, ὦ abeille
οἱ πολλὲς abeilles, τῶν abeilles, ταῖς abeilles, τὰς abeilles...

ἡ bee, τῆς bee, τῇ bee, τὴν bee, ὦ bee,
αἱ bees, τῶν bees.. κ.ο.κ.

Ἄλλο παράδειγμα:
ὁ ἄνθρωπος, τοῦ ἀνθρώπου, τῷ ἀνθρώπῳ, τὸν ἄνθρωπον, ὦ ἄνθρωπε
οἱ ἄνθρωποι, τῶν ἀνθρώπων, τοῖς ἀνθρώποις, τοὺς ἀνθρώπους, ὦ ἄνθρωποι.

ἡ γυνή, τῆς γυναικός, τῇ γυναικί, τὴν γυναῖκα, ὦ γύναι
αἱ γυναῖκες, τῶν γυναικῶν, ταῖς γυναιξί, τὰς γυναῖκας, ὦ γυναῖκες.

Γαλλικά:

l' homme, de l' homme, à l' homme, homme	la femme, de la femme, à la femme..
les hommes, des hommes, à les hommes...	les femmes, des femmes, à les femmes
(ἀκούγεται συνεχῶς ἕνα "homme"- "ὄμ"...	ἕνα "φάμ" "femme").

Οἱ **τόνοι** λοιπὸν καθορίζουν σὲ μεγάλο βαθμὸ τὸ μελικὸν (μελῳδιακὸν) σχῆμα τῶν λέξεων. Μὴν ξεχνᾶμε: "*καὶ μέλος ἔχουσιν αἱ λέξεις καὶ ρυθμὸν καὶ μεταβολήν.*" Ἡ λέξις *τόνος* ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ρ. *τείνω*. "*Φυσικὸν γὰρ τὸ ἐπιτείνειν καὶ ἀνιέναι ἐν τῷ διαλέγεσθαι*".[24]

Ἡ φωνὴ ἐκ-τείνεται πότε ἐπὶ τὸ ὀξὺ (ὁπότε θέτουμε *ὀξεῖα*) πότε ἀνεβαίνει καὶ ἀμέσως περισπᾶται (ἐδῶ χρειάζεται *περισπωμένη*), πότε παραμένει χαμηλά- ὅθεν τίθεται *βαρεῖα*.

Αὐτὸ εἶναι οἱ τόνοι. Μουσικὰ σημεῖα καὶ κανόνες, ποὺ προφυλάττουν ἀπὸ τὴν παραφωνία μία γλῶσσα κατ' ἐξοχὴν μουσική, ὅπως ἡ "*Ἀντίστιξις*", ἡ "*Θεωρία*" καὶ ἡ "*Ἁρμονία*" ποὺ διδάσκονται

23. Περὶ Συνθέσεως Ὀνομάτων
24. Ἁρμονικὰ στοιχεῖα 1.18.

στὰ ὠδεῖα.

«Ἔστι δὲ τοιαύτη τις ἡ περὶ τὸ ἐμμελὲς καὶ ἐκμελὲς τάξις,
ὁποία -ἐστὶ- καὶ ἡ -τάξις-
περὶ τὴν τῶν γραμμάτων σύνθεσιν ἐν τῷ διαλέγεσθαι.»[25]

"Ὥσπερ ἐν μουσικῇ βαρεῖς φθόγγοι καὶ ὀξεῖς,
ἐν δὲ γραμματικῇ φωνήεντα καὶ ἄφωνα γράμματα."[26]

«Κινεῖται μὲν γὰρ (ἡ φωνὴ) καὶ διαλεγομένων ἡμῶν καὶ μελῳδούντων..
διαλεγομένων ἡμῶν οὕτως ἡ φωνὴ κινεῖται κατὰ τόπον, ὥστε μηδαμοῦ δοκεῖν ἵστασθαι.»[27]

Ἡ ἑλληνικὴ φωνή, "*διαλεγομένων ἡμῶν*", τονίζει εἴτε ἐπὶ τῆς ληγούσης, εἴτε ἐπὶ τῆς παραληγούσης, εἴτε ἐπὶ τῆς προπαραληγούσης συλλαβῆς. Δὲν ὑπάρχει ἑλληνικὴ λέξις ἡ ὁποία νὰ τονίζεται πέραν τῆς προπαραληγούσης.

Ὁ ἁπλὸς σχολικὸς κανὼν ποὺ κάποτε ὅλοι ἐσέβοντο: "*Ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι μακρὰ ἡ προπαραλήγουσα δὲν τονίζεται*" δὲν εἶναι ἰδιοτροπία τῶν "γραμματικῶν" καὶ τῶν Ἀλεξανδρινῶν λογίων. Εἶναι κανὼν ἀντιστίξεως καὶ ἁρμονίας, γιὰ νὰ ἀποφευχθῆ ἡ "παραφωνία", τὸ "φάλτσο". π.χ. *Τὸ Πανεπιστήμιον, τοῦ Πανεπιστημίου.* Ἡ κατάληξις -**ον** τῆς Ὀνομαστικῆς προφέρεται συντομώτερα ἀπὸ τὴν κατάληξι -**ου** τῆς Γενικῆς. Ὅταν τονίζουμε λανθασμένα "τοῦ Πανεπιστή-μι-ου" ὁ τόνος ἀκούγεται ὡς τοποθετημένος πέραν τῆς προπαραληγούσης, κάτι ποὺ τὸ ἀπαγορεύει ὁ βαθύτερος παλμὸς καὶ ἡ μουσικὴ εὐαισθησία τῆς γλώσσας μας.

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, ἐνῶ τονίζουμε στὴν Αἰτιατικὴ "τὸν ἄνθρωπ**ον**", στὴν Γενικὴ τοῦ Πληθυντικοῦ ὁ τόνος κατεβαίνει: "τῶν ἀνθρώπ**ων**".

Ἄλλοτε πάλι, αὐτὴ ἡ μακρότης τῆς συλλαβῆς -**ων** καθορίζεται διὰ τοῦ καταλλήλου τονικοῦ (στὴν οὐσία μουσικοῦ) σημείου: *τὸν χῶρον, τῶν χώρων.*

Εἶναι μέγα σφάλμα ποὺ μὲ τρόπο πραξικοπηματικὸ καὶ ἀντισυνταγματικὸ καταργήθηκαν ἀπρογραμμάτιστα οἱ τόνοι (καὶ τὰ πνεύματα-*δασεῖα, ψιλὴ*) τῆς γλώσσης μας, χωρὶς νὰ ἔχη ἐρωτηθῆ γι' αὐτὸ οὔτε ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, οὔτε οἱ Φιλοσοφικὲς Σχολὲς τῶν Πανεπιστημίων, οὔτε οἱ Ἑταιρίες Συγγραφέων καὶ Λογοτεχνῶν, καὶ χωρὶς νὰ συμμετέχη στὶς πρόχειρες ἐπιτροπὲς οὔτε ἕνας γλωσσολόγος, οὔτε ἕνας ἑλληνιστής, οὔτε ἕνας εἰδικὸς τῆς Παιδαγωγικῆς Ἐπιστήμης. Ἔτσι ἐπέσαμε στὴν παγίδα τῆς ἀσάφειας, τῆς μονοτονίας καὶ τοῦ παρατονισμοῦ τοῦ λεγομένου "μονοτονικοῦ". Καὶ λέω "λεγομένου" μονοτονικοῦ, διότι στὴν οὐσία τὸ σύστημα ποὺ ἀντικατέστησε (αἰφνιδιαστικὰ καὶ προσκολλημένο σὲ νόμο ἄσχετο) τὸν ἐπὶ 2300 χρόνια καθιερωμένο τρόπο γραφῆς τῆς γλώσσης μας, εἶναι στὴν οὐσία ἕνας συνδυασμὸς μονοτονικοῦ- ἀτονικοῦ σχεδιασμένος στὸ γόνατο. **Θὰ ἦταν πράγματι μονοτονικό, ἐὰν μὲ ἕνα σημεῖο, ὁποιοδήποτε, ἀκόμη καὶ μὲ μία κουκίδα, τονίζαμε στὸν γραπτὸ λόγο, ὅ,τι ἀκριβῶς τονίζουμε καὶ στὸν προφορικό**.

Βασικὸς ὅμως κανὼν καὶ μέγα σφάλμα τοῦ ἰσχύοντος "μονοτονικοῦ", εἶναι ὅτι οἱ μονοσύλλαβες λέξεις δὲν τονίζονται, ἐκτὸς ὡρισμένων ὀλίγων ἐξαιρέσεων, διατυπωμένων μὲ ἀρκετὴ δόσι ἀσαφείας. Στὰ ἑλληνικὰ ὅμως οἱ περισσότερες μονοσύλλαβες λέξεις, τῶν ὁποίων ἡ ἀναλογία ὡς πρὸς τὶς δισύλλαβες καὶ ἄνω εἶναι 2 πρὸς 3, τονίζονται. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρω: προφέρουμε *ἀπὸ δῶ·* καὶ γράφουμε - καὶ διαβάζουμε- *από δω* (απόδω). "*Ποιός ἀπὸ σᾶς*" -*ποιος από σας* (απόσας). Ἤ, ἀκόμη, ἀπὸ τοὺς ἐκφωνητὰς τῶν Μέσων Ἐνημερώσεως ἀκούγονται φράσεις ὅπως: "*...κατὰ τὶς πληροφορίες μᾶς ἔχουν συλληφθῆ..*"... Ἀντί: κατὰ τὶς πληροφορίες μας...

Εἶναι ἀδύνατον νὰ καταργήσουμε κάτι ποὺ ἀπὸ τὴν φύσι του δὲν γίνεται νὰ καταργηθῆ. Ἡ νεοελληνικὴ λαλιά, διαφοροποιημένη σὲ καίρια σημεῖα ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο μας λόγο, ἔχει δημιουργήσει προβλήματα (ἀσαφείας) ποὺ ἐπιλύονται μόνον μὲ τὴν χρῆσι τοῦ πολυτονικοῦ συστήματος.

---

25. Ἀριστοξένου -Ἁρμον. Στοιχεῖα- 2.2.37
26. Πλουτάρχου, Περὶ Εὐθυμίας.
27. Ἀριστοξένου -Ἁρμον. Στοιχεῖα- 1.3.1

Ἀσάφειες καὶ παρανοήσεις λόγῳ μονοτονικοῦ.

Ἡ πρώτη δυσκολία γίνεται ἀντιληπτὴ στὴν διαδικασία κατανοήσεως τοῦ γραπτοῦ λόγου. Γνωρίζουμε ὅλοι ἐκ πείρας ὅτι πολλὲς φορὲς (τὶς περισσότερες), χρειάζεται νὰ ξαναδιαβάσουμε τὴν φράσι γιὰ νὰ κατανοήσουμε ἐὰν τὰ διάφορα: *μου, σου, του, της, μας* κλπ., εἶναι προσωπικὲς ἢ κτητικὲς ἀντωνυμίες. Ὑπάρχουν ὅμως περιπτώσεις ποὺ ὅσο κι ἂν ἐπιμείνης στὴν ἀνάγνωσι, ἡ ἀσάφεια παραμένει. Παράδειγμα: "*Η Ελένη θύμωσε με την αυθάδεια της αδελφής της Μαρίας*". Δὲν θὰ μάθουμε ποτὲ ἐὰν ἡ Μαρία εἶναι ἀδελφὴ τῆς Ἑλένης. Καὶ ἄλλο ἕνα παράδειγμα ἀπὸ πρόσφατη ἔκδοσι βιβλίου ἱστορικοῦ περιεχομένου: "..*Η τρίτη σύζυγός του Αρσινόη τον έπεισε να θανατώσει τον γιο του Αγαθοκλή*". Ἀπορία: τὸν γιὸ τοῦ Ἀγαθοκλῆ, ἢ τὸν γιό του Ἀγαθοκλῆ;

Γράφει σχετικῶς ὁ Ρόης Παπαγγέλου: (Περιοδ. ΤΕΤΡΑΜΗΝΑ, Ἄμφισσα)

«...χωρὶς τόνους, σὺν τοῖς ἄλλοις, δυσχεραίνεται ἡ διάκριση θεμελιακῶν στοιχείων τοῦ λόγου, ὅπως οἱ ἀντωνυμίες, οἱ πτώσεις ἢ τὰ μόρια, καὶ καταστρέφεται ἡ ἀρχέγονη μουσικορρυθμικὴ διάστασις τῆς γλώσσας μας, ποὺ μνημειώνεται στοὺς τόνους καὶ τὰ πνεύματα καὶ ἐπηρεάζει ἔμμεσα τὴν λειτουργία τῆς συνολικῆς ἐκφράσεως, καὶ κατὰ συνέπεια στὴν τονικὴ "ἁπλοποίηση" χορδίζεται μοιραῖα παραφωνία».

... ...

Γιὰ παράδειγμα: ἂν δὲν τονισθῇ τὸ "τούς", ἡ φράση "ἡ αλλαγή τους προκάλεσε αἴσθηση", θάχει δύο ἑρμηνεῖες: εἴτε σὰν "ἡ ἀλλαγὴ τοὺς προκάλεσε αἴσθηση", εἴτε σὰν "ἡ ἀλλαγή τους, προκάλεσε αἴσθηση".

Μερικοί, γιὰ νὰ δικαιολογήσουν τὴν "ἁπλοποίηση" φέρνουν τὸ ἐπιχείρημα πὼς καὶ οἱ ἀρχαῖοι δὲν χρησιμοποιοῦσαν τόνους.[28] *Λησμονοῦν ὅμως πώς οἱ ἀρχαῖοι οὔτε καὶ σημεῖα στίξεως εἶχαν, μὰ οὔτε καὶ ἐχώριζαν τὶς λέξεις, κανεὶς ὅμως δὲν διανοήθηκε νὰ εἰσηγηθῇ κατάργησι τῆς στίξεως καὶ "κόλλημα" τῆς μιᾶς λέξεως ἐπάνω στὴν ἄλλη."*

Ἤδη ὅμως ἐδημιουργοῦντο προβλήματα: π.χ.

1) ΕΧΕΤΩΤΑΕΜΑΠΑΝΤΑΛΕΩΝ (ἀπὸ ἀρχαία διαθήκη). Δύο υἱοί, Πανταλέων καὶ Λέων.
Ἐχέτω τὰ ἐμὰ πάντα Λέων,
ἢ Ἐχέτω τὰ ἐμὰ Πανταλέων;

Τὸ παράδειγμα αὐτὸ τῆς ἀσαφείας λόγῳ ἐλλείψεως τονισμοῦ τὸ ἀναφέρει καὶ ὁ Λατῖνος ρητοροδιδάσκαλος Κουϊντιλιανός: «Sic apud Graecos contendunt Leon et Pantaleon, cum scriptura dubia est, bona omnia Leonti an bona Pantaleonti relicta sint". (Institutio Oratoria 7,9,6)

2) ΤΗΝΔΕΜΟΥΣΑΝ (Πλουτάρχου)
"τήνδε μοῦσαν" ἢ "τήνδ' ἐμοῦσαν";

3) ΟΥΘΥΕΤΑΙ (οὐθ' ὕεται ἢ οὐ θύεται;)

«Ὁ ἴδιος ὁ Ἀριστοτέλης ἐπισημαίνει ("Τὰ δὲ ἀμφιβολίᾳ", Περὶ Ποιητικῆς, XXV, 13-14, 1461a) φέρνοντας σὰν παράδειγμα τὴν φράσι "*βούλεσθαι λαβεῖν μὲ τοὺς πολεμίους*", ὅπου ἐὰν ἀφαιρεθῇ ὁ τόνος τοῦ "μέ" ἡ ἔννοια ἀλλάζει (ἀπὸ τὸ νὰ θέλω ἐγὼ νὰ πιάσω τοὺς ἐχθρούς, στὸ νὰ θέλουν οἱ ἐχθροὶ νὰ μὲ πιάσουν). Ὅπως ἄλλωστε διχογνωμίες ἀνακύπτουν ἀπὸ τὴν ἔλλειψι στίξεως στὰ ἀρχαῖα κείμενα ὡς πρὸς τὴν ὀρθὴ κατανομὴ τῶν λέξεων, ὅπως λ.χ. γιὰ τὸ ποῦ πρέπει νὰ πάη τὸ "ἀεί" στὸ "*τοῦδ' ἐόντος αἰεὶ ἀξύνετοι γίνονται ἄνθρωποι*", ἢ γιὰ τὸ ἂν τὸ "*εστιν*" εἶναι ὑπαρκτικὸ ἢ συνδετικὸ στὸ "*ἦν ἀεὶ καὶ ἔστι καὶ ἔσται πῦρ ἀείζωον*".» (Δηλαδὴ *ἔστιν* ἢ *ἐστίν*;).

*

28. Δὲν ἐχρησιμοποιοῦσαν τόνους, εἶχαν ὅμως ἄψογη σοφὴ Γραμματική, καταληκτικὴ διαφοροποίησι, καὶ ἄψογη συντακτικῶς δομὴ τοῦ λόγου.

Πρῶτος εὑρετὴς καὶ χρήστης τῶν τόνων ἤ κυρίως τῶν σημείων τῆς προσῳδίας, θεωρεῖται ὁ Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος (200 π.Χ.). Ἀναφέρεται ὅτι: "*οἱ χρόνοι καὶ οἱ τόνοι καὶ τὰ πνεύματα, Ἀριστοφάνους ἐκτυπώσαντος, γέγονε πρός τε διάκρισιν τῆς ἀμφιβόλου λέξεως, καὶ πρὸς τὸ μέλος τῆς φωνῆς συμπάσης, καὶ τὴν ἁρμονίαν, ὡς ἄν ἀπᾴδοιμεν φθεγγόμενοι*". (Ἀρκάδιος, παρὰ Βιλοϊσῶν. Προλεγόμενα εἰς Ὅμηρον, σελ. ια'· παρὰ Κ. Οἰκονόμῳ "Περὶ γνησίας προφορᾶς τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης", σελ. 624, Πετρούπολις 1830).

Ὁ Στέφανος Κομμητᾶς ἐξηγεῖ καὶ τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους ἐφευρέθησαν τὰ σημεῖα τῆς προσῳδίας, ὅπως ἀναφέρει εἰς τὴν θεωρητικήν του Γραμματικήν (σελὶς 146):

"*Ὥσπερ δὴ ἐμέλησε τοῖς παλαιοῖς λέξεις εὑρεῖν, εἰς τὸ μεταδιδόναι καὶ τοῖς ἄλλοις διὰ τοῦ προφορικοῦ λόγου τῶν ἐν τῇ ψυχῇ ἐννοιῶν, οὕτως ἐμέλησεν αὐτοῖς, καὶ ὅπως αἱ τοιαῦται λέξεις, εὐφωνίαν ἔχουσαι, χάριν προξενήσουσι τοῖς ἀκούουσιν*".

✪

«.. Ἀπὸ πολὺ παληὰ εἶχε δημιουργηθῆ ἡ ἀνάγκη τονισμοῦ τῶν λέξεων. Ἡ διαδικασία αὐτὴ ἀρχίζει ἀπὸ τὸν 5ο αἰῶνα π.Χ. καὶ ὁλοκληρώνεται τὸν 6ο -7ο αἰῶνα μ.Χ., διαρκεῖ δηλ. 1200 περίπου χρόνια.

Ὁ Ἡράκλειτος, ἀναπτύσσοντας τὴν διαλεκτική του, κοντὰ σὲ ἄλλα παραδείγματα χρησιμοποιεῖ καὶ λέξεις, οἱ ὁποῖες μὲ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ τόνου παίρνουν καινούργια σημασία. Ὁ σοφιστὴς Ἱππίας ὁ Θάσιος ἔθεσε τὸ ἐρώτημα: πῶς θὰ διαβάσωμε τὸν στίχο Ψ 328 τῆς Ἰλιάδος ΤΟ ΜΕΝ ΟΥ ΚΑΤΑΠΥΘΕΤΑΙ: οὐ ἤ οὗ; Καὶ τὸν στίχο ΔΙΔΟΜΕΝ ΔΕ ΟΙ ΕΥΧΟΣ ΑΡΕΣΘΑΙ: *δίδομεν* (α' πληθυντικὸ πρόσωπο τοῦ ἐνεστῶτος τῆς ὁριστικῆς) ἤ *διδόμεν* (αἰολικὸ ἀπαρέμφατο μὲ σημασία προστακτικῆς); Σὲ παρόμοιες περιπτώσεις ἔθεταν στὰ περιθώρια τῶν ἀρχαίων παπύρων τὰ λεγόμενα "*παράσημα*", γιὰ νὰ διευκολύνουν τὸν ἀναγνώστη: "*πρὸς διάκρισιν τῆς ἀμφιβόλου λέξεως*".

Ὁ Πλάτων εἰσάγει τοὺς ὅρους: ὀξὺς καὶ βαρὺς τόνος, τάσις, ἁρμονία, προσῳδία (Κρατύλος). Ὁ Ἀριστοτέλης: ὀξεῖα προσῳδία, βαρεῖα προσῳδία (Περὶ Ποιητικῆς):

«...Ἔστιν δὲ αὐτὴ μὲν ἐν τῇ φωνῇ πῶς αὐτῇ δεῖ χρῆσθαι πρὸς ἕκαστον πάθος, οἷον πότε μεγάλη πότε μικρὰ καὶ μέση καὶ πῶς τοῖς τόνοις οἷον ὀξεῖα, βαρεῖα καὶ μέση, καὶ ρυθμοῖς τίσι πρὸς ἕκαστα. Τρία γὰρ ἐστὶ περὶ ἅ σκοποῦσι. Ταῦτα δ' ἐστὶ μέγεθος, ἁρμονία, ρυθμός».

✳

Γράφει σχετικῶς ὁ Δ. Σαββόπουλος: [29]

«Συχνὰ ἀκοῦμε: Μὰ τὰ ἑλληνικὰ στὴν ἀρχὴ δὲν εἶχαν τόνους... Κάποτε ὅμως τὰ ἑλληνικὰ ἁπλώθηκαν, "ὥς μέσα στὴν Βακτριανὴν τὰ πήγαμε, ὥς τοὺς Ἰνδούς", οἱ ὁποῖοι πῆραν μὲν τὰ ἑλληνικά, ἀλλὰ ἄμουσα. Καὶ ἔδωσαν τὴν λαμπρὴ εὐκαιρία στοὺς Ἕλληνες νὰ συνειδητοποιήσουν ὅτι ἡ βάση τῶν ἑλληνικῶν εἶναι βάση καθαρὰ μουσικοποιητικὴ καὶ χωρὶς αὐτὴν τὰ ἑλληνικὰ ἦταν ἁπλῶς μιὰ γλῶσσα τόσο φριχτὰ διαφορετική, ὥστε ν' ἀναγκαστοῦν οἱ Ἀλεξανδρινοὶ νὰ χαράξουν μέσα της, γιὰ πρώτη φορά, πνεύματα καὶ τόνους, ποὺ σὰν μουσικὰ σημάδια ἀπεικονίζουν τὴν ἀρχετυπικὴ φωνὴ ἀπ' ὅπου ἀναβλύζουν τὰ ἑλληνικὰ ἐπὶ αἰῶνες. Οἱ Ἀλεξανδρινοὶ χρειάστηκαν γι' αὐτὴν τὴν ἐργασία τρεῖς αἰῶνες...»

Μπορεῖ νὰ χρειάσθηκαν οἱ Ἀλεξανδρινοὶ λόγιοι γι' αὐτὴν τὴν ἐργασία τρεῖς αἰῶνες, ὅμως στὴν πραγματικότητα **ΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΟΥ ΠΟΛΥΤΟΝΙΚΟΥ** συστήματος γραφῆς εἶναι ἁπλοῖ καὶ πανεύκολοι (ἐὰν μάλιστα συγκριθοῦν πρὸς τοὺς ἀσαφεῖς καὶ λανθασμένους "κανόνες" τοῦ *μονοτονικοῦ* λεγομένου συστήματος γραφῆς).

29. "Τὰ Ἑλληνικὰ ὡς τραγούδι"

Ὑπενθυμίζουμε λοιπόν:

1) Ὁ ἑλληνικὸς τονισμὸς εἶναι τρισυλλαβικός. Ἄλλοτε τονίζουμε στὴν λήγουσα, ἄλλοτε στὴν παραλήγουσα καὶ ἄλλοτε στὴν προπαραλήγουσα.

2) Τὰ ὀνόματα τῶν τονικῶν σημείων εἶναι:
α) **Ὀξεῖα** (ʹ) : ὁ τόνος τῆς φωνῆς ὀξυνόμενος ἀνέρχεται ἐλαφρῶς, π.χ. *τόπος, ἄνετος, δισύλλαβος, λήγουσα...* Ἡ μουσικὴ παραλλαγὴ τοῦ τονισμένου φωνήεντος ποικίλλει ἀπὸ 1/3 -1/5 τοῦ μουσικοῦ φθόγγου -τόνου. "*Ἐπιτείνειν τὸν φθόγγον καὶ ὀξὺ φθέγγεσθαι, ἀνιέναι*".[30]
β) **Περισπωμένη** ἢ **ὀξυβαρεῖα** (^ ἢ ~) : Ἡ φωνὴ ὀξύνεται ὀλίγον καὶ ἀμέσως περι-σπᾶται. π.χ. *τιμῶ, στρατιωτῶν, καλῶς...*
γ) **Βαρεῖα** (\`): Ἡ φωνή, ἡ συλλαβή, ὡς βαρυτέρα τείνει πρὸς τὰ κάτω, παραμένει χαμηλά...

3) Ἐκ τῶν φωνηέντων, τὰ **ε** καὶ **ο** εἶναι βραχέα (υ). Τὰ **η** καὶ **ω** μακρὰ (—). Τὰ **α, ι, υ** εἶναι δίχρονα (δηλ. ἄλλοτε βραχέα καὶ ἄλλοτε μακρά).
Ἐπίσης: ὅλαι αἱ δίφθογγοι εἶναι μακραί, ἐκτὸς τοῦ *αι* καὶ τοῦ *οι* ὅταν εὑρίσκωνται εἰς τὸ τέλος τῆς λέξεως, χωρὶς νὰ ἀκολουθῆ ἄλλο γράμμα.

Καὶ ἐπισημαίνουμε:
* **Ὀξεῖα** τίθεται πάντοτε στὴν προπαραλήγουσα καὶ στὰ τονιζόμενα βραχέα φωνήεντα ε καὶ ο.
π.χ. ἄνετος, ὄνομα, ἥλιος, ὕστερος, ὥριμος..
τέλος, κόπος

* Ὁ προβληματισμὸς ἀρχίζει στὴν τονιζομένη παραλήγουσα ὅταν αὐτὴ εἶναι μακρὰ (διότι ἐὰν εἶναι βραχεῖα, τότε δὲν ὑπάρχει πρόβλημα π.χ. νέ-ος, ξυ-λο-κό-πος).

Γιὰ τὴν μακρὰ τονιζομένη παραλήγουσα ἰσχύει ὁ κλασσικὸς κανών: "*Μακρὸν πρὸ μακροῦ ὀξύνεται, μακρὸν πρὸ βραχέος περισπᾶται*". (π.χ. τὸ δῶρον, τοῦ δώρου).
Μνημοτεχνικὴ τοῦ ὡς ἄνω κανόνος: ἴσια γραμμὴ (-) +ἴσια γραμμὴ (-)
δίνουν ἴσια γραμμὴ (ʹ).
ἴσια γραμμὴ (-) + καμπύλη γραμμὴ (υ)
δίνουν καμπύλη γραμμὴ (~).
(— =μακρόν, υ =βραχὺ)

* Λήγουσα: Ὁμοίως, ἐὰν εἶναι βραχεῖα μὲ τὰ φωνήεντα ε καὶ ο, δὲν ὑφίσταται πρόβλημα (π.χ. κα-λός, κα-φές). Τὸ πρόβλημα ἀρχίζει στὴν τονισμένη μακρὰ λήγουσα. Συνοπτικὰ λοιπόν, ὡς πρὸς τὰ οὐσιαστικά, ἐπίθετα, ἀντωνυμίες, ἄρθρα.. ἰσχύει ὁ ἑξῆς κανών:
"*Ὀνομαστική, Αἰτιατικὴ καὶ Κλητικὴ τονιζόμεναι ἐπὶ τῆς ληγούσης ὀξύνονται. Γενικὴ καὶ Δοτικὴ τονιζόμεναι ἐπὶ τῆς ληγούσης περισπῶνται*".

π.χ.	ΟΝΟΜ.	ὁ	μαθητής	οἱ	μαθηταί
	ΓΕΝ.	τοῦ	μαθητοῦ	τῶν	μαθητῶν
	ΔΟΤ.	τῷ	μαθητῇ	τοῖς	μαθηταῖς
	ΑΙΤ.	τὸν	μαθητήν	τοὺς	μαθητάς
	ΚΛΗΤ.	ὦ	μαθητά	ὦ	μαθηταί

Μνημοτεχνική: Ὀνομαστικὴ (Αἰτιατικὴ) Κλητική, πτώσεις *ὀρθαί*, ἀπαιτοῦν τονικὸ σημάδι "ὄρθιο", δηλ. ὀξεῖα (')
Γενικὴ καὶ Δοτική, κατ' ἐξοχὴν *πλάγιαι* πτώσεις, ἀπαιτοῦν τονικὸ σημάδι πλάγιο, δηλ. περισπωμένη). (~)

30. Ἀριστοτ. Φυσιογν. 2.807. (ἀνιέναι =ἀνέρχεσθαι).

Δευτερεύοντες κανόνες:

— "῞Ολες οἱ λέξεις ποὺ λήγουν σὲ τονιζόμενο *ου* περισπῶνται, ἐκτὸς τοῦ *ἰδοὺ* καὶ *πού*, ὅταν αὐτὸ δὲν εἶναι τοπικὸ ἐπίρρημα": "*ποῦ";*

— "Τὰ ἐπιρρήματα ποὺ λήγουν εἰς "*ως*" τονιζόμενα περισπῶνται (καλῶς, κακῶς, ἀκριβῶς..). ᾿Εξαιρεῖται τὸ "*πὼς*" ὅταν δὲν εἶναι τροπικό: *πῶς;*" (πὼς =ὅτι)

— "Πᾶσα πρόθεσις βραχυκαταληκτεῖ".

"Τὰ δίχρονα εἶναι βραχέα εἰς τὸ τέλος τῶν ἀκλίτων λέξεων".

— **Ρήματα** (γενικῶς):

"Τὰ βαρύτονα ρήματα (δηλ. ὅσα τονίζονται στὴν παραλήγουσα) παίρνουν ὀξεῖα: *λέγω* (τονιζόμενον βραχὺ) - *τρώγω* (μακρὸν πρὸ μακροῦ..). ῾Ως πρὸς τὴν δίχρονη παραλήγουσα, σχηματίζουν κατὰ κανόνα τὸ α βραχὺ (κάμνω), ἐνῶ τὰ ι καὶ υ μακρά" (κρίνω, λύω).

"Τὰ τονιζόμενα στὴν λήγουσα ρήματα περισπῶνται", καθ' ὅτι εἶναι συνηρημένα καὶ "*τὰ ἐκ συναιρέσεως προερχόμενα ὀνόματα καὶ ρήματα τονίζονται ἐπὶ τῆς ληγούσης καὶ περισπῶνται*". π.χ. ἀγαπάω - ἀγαπῶ, ποιέω - ποιῶ, δηλόω - δηλῶ. (῾Ερμέας - ῾Ερμῆς, ᾿Αθηνάα - ᾿Αθηνᾶ.)

᾿Επεξηγοῦμε τὸν μηχανισμό: ῾Ερ-μέ-ὰς → ῾Ερμῆς. Τὶ-μά-ὼ → τι-μῶ.

῾Ως πρὸς τὰ ρήματα τὰ τονιζόμενα στὴν προπαραλήγουσα, βεβαίως ὀξύνονται: *δείκνυμι, ἵστημι, ἵεμαι κλπ.*

Εἰδικώτερον διὰ τὸ α τῆς ληγούσης: εἶναι πάντοτε βραχὺ εἰς τὸ τέλος τῶν οὐδετέρων (σῶμα, δῶρα) καὶ εἰς τὸ τέλος τῶν ἐπιρρημάτων (ὡραῖα, μοιραῖα).

Τὸ α τῶν θηλυκῶν τῆς Α' κλίσεως εἶναι βραχὺ ἐὰν πρὸ τῆς καταλήξεως -α προηγεῖται σύμφωνον πλὴν τοῦ ρ: π.χ. *γλῶσσα*. Εἶναι ὅμως μακρὸν ἐὰν προηγῆται τῆς καταλήξεως φωνῆεν (ἢ ρ): π.χ. *σημαία, ὥρα.*[31]

Βαρεῖα: ῾Η βαρεῖα (`) τίθεται μόνον εἰς τὴν λήγουσαν ἀντὶ τῆς ὀξείας (´) ἐὰν δὲν ἀκολουθῆ σημεῖον στίξεως ἢ ἐγκλιτικὸν (δηλ. μικρὴ λέξις ποὺ χάνει τὸν τόνον της ὁ ὁποῖος τοποθετεῖται στὴν λέξι ποὺ προηγεῖται, ὅπως: "ἄνθρω**πός** τις".)

Παραδείγματα περιπτώσεων ὅπου τίθεται βαρεῖα: ῾Ο καλ**ὸς** πατήρ.
῾Ο υ**ἱὸς καὶ** ἡ μήτηρ.

ἀλλά: ὁ υ**ἱός** μου (ὀξύνεται, ἐπειδὴ τὸ "μου" εἶναι ἐγκλιτικόν).

῾Η βαρεῖα προφέρεται, εἴτε τὸ πιστεύουμε εἴτε ὄχι, μὲ λεπτότητα δυσδιάκριτη. Γιὰ ἕνα εὐαίσθητο αὐτί, ἡ διαφορὰ γίνεται αἰσθητὴ ἐὰν διαβάσουμε μεγαλοφώνως:

῾Ο γυιὸς τῆς Μαρίας καὶ ὁ δικός μου γυιός.

*

Περὶ τῶν τόνων, ὁ Δ. Σαββόπουλος ἔχει γράψει:[32]

«Μέσα στὸ στούντιο εἶχα καὶ δύο ἐκπλήξεις. Νὰ ἡ πρώτη:

Προσπαθῶντας ν' ἀκούσω τὴν διαφορὰ ὀξείας καὶ περισπωμένης, διάβασα τὴν φράση: Λυγᾶ πάντα ἡ γυναῖκα. Τὸ **"πάντα"** *ἀκούγεται ψηλότερα ἀπὸ τὸ* **"λυγᾶ"** *ποὺ παίρνει περισπωμένη.* **"Λυγᾶ πάντα ἡ γυναίκα"·** *ἀκούγεται ὅμως περιέργως ψηλότερα κι ἀπ' τὸ* **"γυναίκα"** *ποὺ ὅμως παίρνει ὀξεῖα: ὀξύνεται. Γιατί ἆραγε; Τηλεφώνησα σ' ἕνα φίλο, κι ἔμαθα ὅτι ἡ γυναίκα ὀφείλει νὰ παίρνει περισπωμένη, διότι εἶναι τῆς τρίτης κλίσεως,[33] ἡ τρίτη κλίσις ὅμως καταργήθηκε, γι' αὐτὸ παίρνει ὀξεῖα ἡ γυναίκα. Νά λοιπόν, ποὺ ἀπὸ ἄλλο σημεῖο ὁρμώμενος, ἀναγκάσθηκα νὰ συμφωνήσω ὅτι* **κακῶς καταργήθηκε ἡ τρίτη κλίση ἀφοῦ στὴν φωνή μας ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχει. "Λυγᾶ πάντα ἡ γυναῖκα" λοιπὸν καὶ παίρνει καὶ περισπωμένη.**

31. ᾿Εξαιροῦνται: πεῖρα, σφαῖρα, μαῖα, μυῖα...
32. Εἰσήγησις "Τὰ ῾Ελληνικὰ ὡς τραγούδι".
33. Τὸ -α αἰτιατ. τοῦ ἑνικοῦ καὶ τὸ -ας τῆς αἰτιατ. τοῦ πληθ. τῆς Γ' κλίσεως εἶναι βραχέα: τὴν γυναῖκα, τὰς γυναῖκας.

Ἡ δεύτερη ἔκπληξη: Ἔδωσα σ' ἕναν ἀνύποπτο νέο, ποὺ παρευρισκόταν στὸ στούντιο, νὰ διαβάσει λίγες φράσεις. Ἐκεῖ μέσα εἶχα βάλει σκοπίμως τὴν ἴδια λέξη ὡς ἐπίθετο καὶ ὡς ἐπίρρημα, διότι εἶχα πάντα τὴν περιέργεια νὰ διαπιστώσω ἄν προφέρουμε διαφορετικὰ τὸ ὠμέγα ἀπὸ τὸ ὄμικρον.

Ἀκοῦστε τὶς φράσεις: Μαγνητοφωνίσαμε τὸ ἑξῆς:

(Μαγνητ.) **Εἶν' ἀκριβὸς αὐτὸς ὁ ἀναπτήρας. Ἄς μὴν εἶν' ὡραῖος, ἔχει τὴν ἀξία του. Ναί, ἀκριβῶς** *αὐτὸ ἤθελα νὰ πῶ.*

Ἀκουστικῶς δὲν παρατήρησα διαφορά. Ἔκοψα τὶς δύο λέξεις καὶ τὶς κόλλησα τὴν μία κατόπιν τῆς ἄλλης. Ἀκοῦστε το!

(Μαγνητ.) **ἀκριβός... ἀκριβῶς**.

Ἐλάχιστη διαφορὰ στὸ αὐτί· ὁ ἠχολήπτης μόνον ἐπέμενε ὅτι τὸ δεύτερο εἶναι κάπως πιὸ φαρδύ. Ἄς τὸ ξανακούσουμε:

(Μαγνητ.) **ἀκριβός... ἀκριβῶς.**

Ἀσήμαντη διαφορά. Συνδέσαμε τότε τὸν παλμογράφο. **Νὰ τὸ διάγραμμα** *τοῦ ἐπιθέτου ἀκριβός, ὅπως προέκυψε, καὶ νά τὸ πολὺ πλουσιότερο τοῦ ἐπιρρήματος.*

Δὲν εἶναι καταπληκτικό; Ὅταν τὸ εἶδα, τὰ μηχανήματα τοῦ στούντιο μοῦ φάνηκαν σὰν ὄργανα τοῦ παραμυθιοῦ. Ὁ παλμογράφος μοῦ φάνηκε σὰν μία σκαπάνη πού, κάτω ἀπ' τὸ ἔδαφος τῆς καθημερινῆς ὁμιλίας, ἀνακαλύπτει αὐτὸ ποὺ δὲν ἔπαψε ποτὲ νὰ ὑπάρχει, ἔστω μέσα σὲ χειμερία νάρκη, αὐτὸ ποὺ συνειδητοποίησαν καὶ προσπάθησαν νὰ μνημειώσουν οἱ Ἀλεξανδρινοὶ 2.300 χρόνια πρίν. Τίποτε δὲν χάθηκε. Ὅλα ὑπάρχουν. Ἀρκεῖ νὰ προσέξουμε αὐτὸ τὸ τραγούδι τῆς καθημερινῆς ὁμιλίας ποὺ πηγαινοέρχεται συνεχῶς ἀνάμεσά μας. Ἀκοῦστε τὴν τραγουδίστρια πῶς ἀποδίδει τὸ ὠμέγα ἤ τὴν ὀξεῖα:

(Μαγνητ.) Νύχτωσε χωρὶς φεγγάρι.

Συγγνώμη σοῦ ζητῶ συγχώρεσέ με...

...Ἡ μουσικὴ δὲν εἶναι στὴ λέξη, ἡ μουσικὴ εἶναι στὴ λέξη σὲ σχέση μὲ τὸ "ἄλλο" της, σὲ σχέση μὲ τὸ τί προηγεῖται καὶ τί ἕπεται. Τὸ θέμα δὲν εἶναι τὸ **"ὅμως"** *καὶ ὁ* **"ὦμος"** *ξεκομμένα. Ψιθυρίστε τὴ φράση* **"*μὲ πονάει ὁ ὦμος μου ὅμως*"** *καὶ θὰ καταλάβετε ἀμέσως τὴ διαφορά. Ἤ πεῖτε* **"*δὲν πρόλαβε νὰ μάθει κἄν τὸ ἐπ' ὤμου*"**.

Τὰ ἑλληνικὰ ὡς τραγούδι εἶναι ἀνυπόφορα δύσκολα. Κανεὶς δὲν τὰ βγάζει πέρα μὲ τὰ ἑλληνικά. Ἀπέναντι στὰ ἑλληνικὰ θὰ 'μαστε πάντα φάλτσοι κι ἀγράμματοι. Ἀλλὰ τί νὰ γίνει; Σημασία ἔχει ἡ συνείδηση ὅτι τὰ μιλᾶμε ὄχι γιὰ νὰ γίνουμε δεξιοτέχνες ἀλλὰ γιὰ νὰ γίνουμε ἄνθρωποι»

***

Ἡ **δασεῖα** (ʽ) καὶ ἡ **ψιλὴ** (ʼ) δὲν εἶναι τόνοι. Εἶναι **πνεύματα**. Εἶναι σημεῖα τὰ ὁποῖα τίθενται ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ φωνήεντος τῶν λέξεων - ὅσων λέξεων ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆεν. **Καθορίζουν ἐὰν ἡ συνηχητικὴ πνοὴ εἶναι παχύτερη** (*δασεῖα*) ἤ **ἀραιότερη** (*ψιλή*). Ὅσο καὶ ἄν νομίζουμε ὅτι δὲν ὑφίστανται

πλέον, τοὐναντίον ὑπάρχουν πάντοτε καὶ ἐκφέρονται. Λόγου χάριν, διαφορετικὰ (ὡς πρὸς τὸ "πνεῦμα") ἐκφέρεται ἡ λέξις **ἥλιος** καὶ διαφορετικὰ ἡ λέξις **ἠέλιος**. Αὐτὸ μποροῦμε νὰ τὸ διαπιστώσουμε ἐάν, προφέροντας μεγαλοφώνως τὶς δύο αὐτὲς λέξεις, θέσουμε τὴν παλάμη μας πλησίον τοῦ στόματος ὥστε νὰ ἀντιληφθοῦμε τὸ ποιὸν τῆς ἐκπνοῆς. Προφέροντας τὴν λέξι **ἥλιος** αἰσθανόμεθα νὰ προσκρούῃ ἐπὶ τῆς παλάμης δασύτερη πνοή, ἐνῶ προφέροντας τὴν λέξι **ἠέλιος** ἡ πνοὴ ἐξέρχεται ἀσθενεστέρα. Αὐτὸ συμβαίνει ἐπειδὴ ἄλλη στάσι παίρνει ἡ στοματικὴ κοιλότης γιὰ νὰ ἐκφέρῃ **ἥλιος** (διότι μετὰ τὸ η ἀκολουθεῖ τὸ "ὑγρὸν" λ) καὶ ἄλλη στάσι διὰ νὰ ἐκφέρῃ **ἠέλιος** (ἐδῶ μετὰ τὸ η ἀκολουθεῖ ἔψιλον). Σχετικὸς κανών: "*Τὸ Η πρὸ τοῦ Ρ, μετὰ φυσικοῦ μακροῦ δασύνεται: Ἥρα, ἥρως, Ἥρων.. μετὰ βραχέος, ψιλοῦται: Ἠριδανός, ἠριγένεια, ἤριον...*"

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ὅλες οἱ λέξεις ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ ὕψιλον δασύνονται. Ἐπειδὴ τὸ ὕψιλον προφερόμενον, ὅπως γράφει ὁ Διον. ὁ Ἁλικαρνασσεύς, "*πνίγεται καὶ στενῶς ἐκπίπτει*". Δηλαδὴ τὸ προφέρανε ἐλαφρῶς κλειστό, ὅπως περίπου τὸ σημερινὸ γαλλικὸ "u". Ὁπότε κλείνοντας, "σουρώνοντας" λίγο τὰ χείλη γι' αὐτὴν τὴν προφορά, ἐξέρχεται παχύτερη πνοή, δασύτερη: "τὸ ὕψιλον πάντοτε δασύνεται".

"*Τὰ πνεύματα, τὸ μὲν πρόεισιν* (=προβαίνει) *ἐπιτεταμένως, τὸ δὲ ἐξ ἄκρων τῶν χειλέων συνεσταλμένως*".[34]

Πίναξ δασυνομένων λέξεων.
Οἱ κυριώτερες δασυνόμενες λέξεις.

Α

Ἅδης ἅγιος ἁγνὸς
ἅμα ἅμαξα ἁβρὸς
αἷμα Αἷμος ἁμαρτία
ἁρπαγὴ καὶ ἁλιεία
ἅλς ἁδρὸς καὶ ἁρμονία
ἅλμα αἵρεσις ἁπλὸς
ἅμιλλα καὶ ἁπαλὸς
ἅρμα ἅλωσις ἁψίδα
ἁφὴ ἅπαξ ἁλυσίδα.

Ε

ἑσπέρα ἑορτὴ
ἕνα ἕξη καὶ ἑπτὰ
ἑκατὸ καὶ ἑρπετὰ
ἕδρα ἕτοιμος καὶ ἕλος
ἕνωσις ἑξῆς καὶ ἕως
ἕλιξ ἕλκος ἑταιρία
ἕλκυθρον εὑρίσκω ἑστία
ἑκὼν ἕξις ἑρμηνεία
εἵλως ἕπομαι καὶ ἕρκος
εἱμαρμένη καὶ ἑκάς.
Ἑλικὼν Ἕλλη Ἑλλὰς
Ἑλένη Ἑκάβη Ἑκάλη
Ἑωσφόρος Ἕκτωρ Ἑρμῆς

Η

ἥβη ἥλιος καὶ ἧλος
ἥκιστα ἡμέρα ἥρως
ἡγεμὼν καὶ ἡδονὴ
ἥμερος ἡνίκα ἡνὶ
ἧττα ἧμαι ἡλικία
ἥμισυς καὶ ἡσυχία
Ἥρα Ἡρακλῆς
Ἡρόδοτος Ἡσίοδος
καὶ Ἥφαιστος

Ι

ἵππος ἵμερος ἱδρὼς
ἱέραξ ἱκανὸς
ἱκεσία ἱλαρὸς
ἱμάτιον καὶ ἱερός
ἵστημι, ἵημι, ἵλεως, ἱκνοῦμαι
ἵπταμαι καὶ ἱστοροῦμαι

Ο

ὅμοιος ὁμίχλη ὅπλον
ὁδηγὸς ὁρμὴ καὶ ὅλον
ὁλκὴ ὅλμος ὁμαλὸς
ὁμιλία ὁρατὸς
ὅρκος ὅρος ὅρμος ὅσιος
ὅμιλος καὶ ὁμάδα
ὅμως ὅτι ὅπως ὅταν
Ὅμηρος

Υ

Ὅλες οἱ λέξεις ποὺ ἀρχίζουν
ἀπὸ ὕψιλον δασύνονται.

Ω

ὥρα ὥριμος ὡραῖος

(Καὶ τὰ παράγωγα ὅλων
αὐτῶν τῶν λέξεων.)

Δασύνονται ἐπίσης:

Ἄρθρα:
ὁ, οἱ, ἡ, αἱ

Δεικτ. Ἀντων.:
οὗτος, αὕτη

34. Σχόλια Vaticana εἰς Διονύσιον τὸν Θρᾷκα, 1.129 κ.ἑξ.

Προσωπ. Ἀντων.:
ἡμεῖς, ἕ

Ἀναφ. Ἀντων.:
ὅς, ἥ, ὅ, ὅσος,
ὁποῖος, ὁποία
οἷος, οἵα

Ἀόρ. Ἀντων.
ἕτερος, ἑκάτερος, ἕκαστος

Ὅσο ὅμως καὶ ἂν ἡ δασεῖα ἀπεδιώχθη βιαίως, ὅσον καὶ ἂν τὴν ἐξωρκίσαμε ὡς "κακὸν πνεῦμα", ἡ συνηχητική της πνοὴ παραμένει στὴν γλῶσσα, ἀσχέτως ἐὰν τὰ παιδιὰ ἀδυνατοῦν νὰ κατανοήσουν γιατί προφέρουμε "**ἀνθ**υπολοχαγός", ἀλλὰ "**ἀντ**εραστής"· γιατί λέμε **καχε**ξία, ἀλλὰ **κακέ**κτυπον.

Ὁ λόγος εἶναι ἁπλός. Ὅταν τὰ ψιλὰ ἄφωνα **κ, π, τ** συναντηθοῦν μὲ λέξι ἡ ὁποία δασύνεται, τότε "κολλοῦν" δασύτητα καὶ τρέπονται εἰς τὰ ἀντίστοιχα δασέα **χ, φ, θ**.

π.χ.
ἀπὸ καὶ αἷμα, ἀπ'- αἵμαξις → *ἀφαίμαξις*
ἐπὶ καὶ ἅμιλλα, *ἐφάμιλος*
ἐπὶ καὶ εὕρεσις, *ἐφεύρεσις*
ἀπὸ καὶ ἥλιος, *ἀφήλιον*
κατὰ καὶ ἡσυχάζω, *καθησυχάζω*
ἐπὶ καὶ ἡμέρα, *ἐφημερία, ἐφημερεύω*
ἀπὸ καὶ ἱκνοῦμαι, *ἀφικνοῦμαι, ἄφιξις*
ἀπὸ καὶ ὅμοιος, *ἀφομοίωσις*
κατὰ καὶ ὁρῶ, *καθορῶ*
ἀντὶ καὶ ὑπολοχαγός, *ἀνθυπολοχαγὸς*
κακὴ ἕξις, *καχεξία*
πέντε ἡμέρες, *πενθήμερον*
Ἐπὶ ὅπλου λόγχη - *ἐφ' ὅπλου λόγχη.*
κ.ο.κ...

Μουσικὰ σημεῖα λοιπόν, τόσον ἡ δασεῖα ὅσο καὶ ἡ ψιλή.

Τῆς δασείας αἱ ποικιλίαι

Ἡ δασεῖα, τόσο ἐντὸς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ὅσο καὶ στὶς ξένες γλῶσσες (στὶς λέξεις τὶς προερχόμενες ἐκ τῆς ἑλληνικῆς) τρέπεται, ἐναλλάσσεται κατὰ κανόνα μὲ τὰ οὐρανικόφωνα κ, γ, χ, καθὼς καὶ μὲ τὸ σίγμα.

π.χ.

ἅπτω → χάπτω	ἑπτὰ → σεπτὰ
ἁλέα → καλέα	ἑρπετὸν → σερπετὸν
ἅλς → γαλανὸς	ἱέραξ → γεράκι

Ἡ δασύτης τοῦ **ϱ** (ῥ, ἐκ τοῦ παλαιοῦ διγάμματος Fϱ) τρέπεται εἰς β ἢ φ: ῥάκος → βράκος, ῥίγος → φρίκη, ῥάδιος → βραδύς, ῥίζα → βρίζα κλπ.

Οἱ Λατῖνοι καὶ οἱ Δυτικοί, τὴν ἑλληνικὴ "δασεῖα" τὴν προφέρουν καὶ τὴν γράφουν ἄλλοτε ὡς h (ὥρα → hora), ἄλλοτε ὡς **s** (ἑπτὰ → septem), ἄλλοτε ὡς **v** (ἑσπέρα →vesper), ἄλλοτε ὡς C (ἕλη =θαλπωρή, → calor). Τὸ ἴδιο καὶ οἱ Ἄραβες (οὖλα → kula).

Οἱ Ρῶσοι τὴν τονίζουν περισσότερο: ἥρως → γκερόι, ἁρμονία → γκαρμόνιγια.

Ὁ Ἀθήναιος ἐπισημαίνει: "*Καὶ διὰ τοῦ "Η" στοιχείου τυπώσασθαι τοὺς παλαιοὺς τὴν δασεῖαν. Διόπερ καὶ Ρωμαῖοι, πρὸ πάντων τῶν δασυνομένων ὀνομάτων, τὸ "Η" προγράφουσι, τὸ ἡγεμονικὸν αὐτῆς διασημαίνοντες.*"

Καὶ ὁ Isidorus στὰ "Etymologica": "In multis nominibus quae in Graeco aspirationem habent, nos pro aspiratione, **s** ponimus" (=σὲ πολλὰ ὀνόματα τὰ ὁποῖα εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἔχουν δασεῖα, ἐμεῖς εἰς τὴν θέσιν τῆς δασείας θέτομεν **s**).

Ἡ δασύτης τοῦ "**ῥ**" τρέπεται συνήθως εἰς f (ῥῖγος → frigus) ἀλλὰ τονίζεται καὶ μὲ **h** (ῥητορικὴ → rhetorica).

Τὸ δὲ ἀρχαιότατον ἑλληνικὸν δίγαμμα "**F**" (τὸ ὁποῖον ἀφῃρέθη ἀπὸ τὸ ἀττικὸν ἀλφάβητον τὸ 403 π.Χ.), μὲ παρουσία καὶ στὴν αἰολικὴ διάλεκτο καὶ στὴν πανάρχαια τῆς Κρήτης γραφή, τρέπεται καὶ εἰς **V**. Τέτοιες λέξεις, κατὰ τὸ LAROUSSE ÉTYMOLOGIQUE, "sont empruntés a un dialecte qui conservait le F au moment de l' emprunt", δηλ. προέρχονται ἀπὸ διάλεκτο ἡ ὁποία διατηροῦσε τὸ δίγαμμα κατὰ τὴν στιγμὴ τοῦ δανεισμοῦ.

Fελύω → Λατ. volvo	και ἐξ αὐτοῦ	volte, volta κλπ.
Fειδω → Λατ. video	» » »	voir, vedere κλπ.
Fέαρ → Λατ. ver	» » »	verial, verano κλπ.

***

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὴν κίνησιν τοῦ τόνου, ἡ ποικιλία στὶς νότες τῆς γλώσσης μας ὀφείλεται καὶ στὴν πλουσιωτάτη **ἐναλλαγὴ τῶν καταλήξεων**: *ἡ πόλις, τῆς πόλεως... τὰ τείχη τῶν τειχῶν... ὁ τοῖχος τοῦ τοίχου.. τὰ ἄστη τῶν ἄστεων τοῖς ἄστεσι... ὁ ἄνθρωπος τοῦ ἀνθρώπου.. τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Πανεπιστημίου... ὁ πατὴρ τοῦ πατρὸς τὸν πατέρα... αἱ γυναῖκες τῶν γυναικῶν ταῖς γυναιξί... ὁ ἀνὴρ τοῦ ἀνδρός... οἱ ἄνδρες τῶν ἀνδρῶν τοῖς ἀνδράσι... ὁ παῖς τοῦ παιδός, οἱ παῖδες τῶν παίδων... ἡ ποίησις τῆς ποιήσεως τῇ ποιήσει τὴν ποίησιν ὦ ποίησι αἱ ποιήσεις τῶν ποιήσεων ταῖς ποιήσεσι τὰς ποιήσεις...*

Ὡς πρὸς τὶς καταλήξεις τῶν ρημάτων -καὶ τῶν τριῶν συζυγιῶν- (καταλήξεις τριῶν Διαθέσεων, τριῶν Ἀριθμῶν, τεσσάρων Ἐγκλίσεων, Ἀπαρεμφάτων, Μετοχῶν...) ἀρκεῖ νὰ ρίξῃ κανεὶς μιὰ ματιὰ στὴν Ὁμηρικὴ καὶ Κλασσικὴ Γραμματική, γιὰ νὰ μείνῃ κατάπληκτος. **Μουσικὴ πανδαισία ἀνεπανάληπτης μελικῆς Ἁρμονικῆς Συνθέσεως**.

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τονίζει ὁ Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασεὺς[35] τὸ ἤδη ἀναφερθὲν "*καὶ μέλος ἔχουσιν αἱ λέξεις καὶ ῥυθμὸν καὶ **μεταβολήν***".

Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖ σχετικῶς καὶ ὁ Ἀμμώνιος:[36] "*Ὁ Εὐριπίδης ἐν Ὀρέστῃ* -στ. 234-, *παριστῶν τὴν δύναμιν τῆς λέξεως φησὶ* (=λέγει) "*μεταβολὴ πάντων γλυκύ*".

*

3) ΠΡΟΣΩΔΙΑ

Ἡ προσῳδιακὴ ῥυθμοποιΐα, τόσον εἰς τὴν ποίησιν ὅσον καὶ εἰς τὸν "καταλογάδην" (=πεζὸν) λόγον, βασίζεται στὴν ποσότητα τῶν συλλαβῶν, δηλ. στὶς ἐναλλαγὲς τῶν μακρῶν καὶ τῶν βραχειῶν συλλαβῶν. Καὶ ὅπως ἤδη παρατηρήσαμε, ἕνα εὐαίσθητο αὐτὶ συλλαμβάνει καὶ σήμερα τὴν δυσδιάκριτη λεπτότητα τῆς ποσοτικῆς διαφορᾶς τῶν συλλαβῶν, ἐὰν ὁ ἕλλην λόγος ἀρθρωθῇ κατὰ τρόπον ὀρθὸν καὶ εὐκρινῆ: "*μὲ τὸ νῖ καὶ μὲ τὸ σίγμα*".

Ὁ Αἴλιος Ἡρωδιανὸς εἰς τὸ "Περὶ Καθολικῆς Προσῳδίας" (3.105) ὁρίζει:

> *«Προσῳδία ἐστὶ ποιὰ* (=κάποια) *τάσις ἐγγραμμάτου φωνῆς ὑγιοῦς, κατὰ τὸ ἀπαγγελτικὸν τῆς λέξεως ἐκφερομένη, μετά τινος* -στοιχείου- *τῶν συνεζευγμένων περὶ μίαν συλλαβήν...*
> *ἤτοι κατὰ τὸν ἀναλογικὸν ὅρον καὶ λόγον...*
> *Τὸ ἑκάστῃ λέξει τὴν δέουσαν προσῳδίαν τιθέναι,*
> *συμπέρασμα σχεδὸν τυγχάνει πάσης τῆς γραμματικῆς μεθόδου...»*

35. Περὶ Συνθέσεως Ὀνομάτων
36. Περὶ Ὁμήρου καὶ Διαφ. Λέξεων 312

Πέρας, λοιπόν, τῆς γραμματικῆς μεθόδου εἶναι τὸ νὰ τοποθετοῦμε σὲ κάθε λέξι τὴν δέουσαν **προσῳδίαν**.

Τί ἐστὶ προσῳδία;

Προσῳδία -ἐστὶ- *πᾶν τι ὅ* (=κάθε τι τὸ ὁποῖον)
ἀπαγγέλλεται ὁμοίως πρὸς ᾠδήν.

(Ποιητική, 25.18)

Καὶ ὁ Ἡσύχιος ἐπεξηγεῖ ὅτι ἡ Προσῳδία ἐλαμβάνετο καθ' ὁλοκληρίαν γύρω ἀπὸ τὴν λέξιν ὡς πρὸς τοὺς τόνους, τὰ πνεύματα, τὴν μακρότητα καὶ βραχύτητα τῶν συλλαβῶν. Πραγματικὸς δηλαδὴ "ἐνορχηστρωτικὸς ἆθλος"...:**Πρὸς ᾠδὴν → προσῳδία**.

Ὁ Σουΐδας ἑρμηνεύει: "προσῳδία =ὕμνος".

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Τζ. Χάϊγκετ,[37] παρ'ὅτι ἄγγλος ἑλληνιστής, κατανοεῖ καὶ παρατηρεῖ:

"*Ἂν διαβάσετε μεγαλόφωνα μιὰ ᾠδὴ τοῦ Πινδάρου δίνοντας ἔμφασι στὸν ρυθμό,*
χωρὶς νὰ ἀνακόπτετε τὴν ροὴ τοῦ λόγου, θὰ αἰσθανθῆτε συνυφασμένα περίπλοκα,
τὸν ρυθμό, τὴν μουσικὴ τῆς χορῳδίας καὶ τὴν ὄρχησι."

Τὸ αὐτὸ συμβαίνει μὲ ὅλα τὰ ἀρχαῖα κείμενα, κυρίως μὲ τὰ Ὀρφικὰ καὶ τὰ Ὁμηρικά.

Ἄλλος ξένος καθηγητής, ὁ Στέφεν Ντόιτς, διαπιστώνει ἔκθαμβος ὅτι μέσα ἀπὸ τοὺς στίχους τοῦ Ὁμήρου ἀναδύεται μουσική: "*εἶναι τόσο ἔντεχνα συντεθειμένοι, ὥστε ἀπολαμβάνοντας τὴν ἀνάγνωσι ἀπολαμβάνεις καὶ τὴν μουσική*".

Καὶ ὁ Ζὰκ Μπουσάρ, Καναδὸς καθηγητής, γράφει ὅτι "*Ἡ ἀπαγγελία σέβεται τὰ μακρὰ καὶ τὰ βραχέα φωνήεντα, δηλαδὴ τὸ καλούπι τοῦ ἑξαμέτρου*", καὶ ἀναλύει "*πῶς ἡ ψιλὴ καὶ ἡ δασεῖα, ἡ περισπωμένη καὶ ἡ ὀξεῖα, ἡ μακρόχρονη λήγουσα καὶ τὰ βραχύχρονα φωνήεντα.. γίνονται νότες*". "*Μουσικὴ γὰρ ἦν καὶ ἡ τῶν λόγων ἐπιστήμη, ..πρὸς εὐστομίαν καὶ γλυκύτητα..*"[38]

4) ΣΟΦΗ ΠΑΡΑΤΑΞΙΣ - ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΣΥΛΛΑΒΩΝ ΚΑΙ ΛΕΞΕΩΝ.

Περαιτέρω, ὁ Διονύσιος Ἁλικαρνασσεὺς διευκρινίζει πῶς ἐπιτυγχάνεται αὐτὴ ἡ εὐστομία καὶ ἡ γλυκύτης, τί εἶναι αὐτὸ ποὺ κάνει εὐχάριστο καὶ ὡραῖο τὸν λόγο καὶ πῶς ἐπὶ πλέον μὲ τὴν κατάλληλη τοποθέτησι τῶν λέξεων ἐπαυξάνεται ἡ τέρψις τῆς ἀκοῆς. Διότι:

«οὐχ ἅπαντα πέφυκε τὰ μέρη τῆς λέξεως ὁμοίως διατιθέναι τὴν ἀκοήν,
ὥσπερ οὐδὲ τὴν ὁρατικὴν αἴσθησιν τὰ ὁρατὰ πάντα, οὐδὲ τὴν γευστικὴν τὰ γευστά..»

Δηλαδὴ

Δὲν ἀρέσουν ὅλα τὰ μέρη τοῦ λόγου τὸ ἴδιο στὴν ἀκοή μας,
ὅπως δὲν ἀρέσουν ὅλα τὰ ὁρατὰ στὴν ὅρασί μας καὶ ὅλα τὰ γευστικὰ στὴν γεῦσι μας..

Γι' αὐτὸ πρέπει μὲ τὸ σμίξιμο καὶ τὴν συγχώνευσι νὰ ἐξομαλύνουμε τὴν κακοφωνία... καὶ νὰ μὴν τοποθετοῦμε στὴν σειρὰ πολλὲς ὀλιγοσύλλαβες λέξεις διότι κόπτεται ἡ συνέχεια τοῦ λόγου, μήτε πολυσύλλαβες περισσότερες ἀπ' ὅσο χρειάζεται, μήτε ὁμοιόχρονες:

«...μήτ' ὀλιγοσύλλαβα πολλὰ ἑξῆς λαμβάνοντα (κόπτεται γὰρ ἡ ἀκρόασις)
μήτε πολυσύλλαβα πλείω τῶν ἱκανῶν, μηδὲ δὴ ὁμοιότονα παρ' ὁμοιοτόνοις
μηδ' ὁμοιόχρονα παρ' ὁμοιοχρόνοις...»

Καὶ συνεχίζει:

Αὐτὰ γνωρίζοντας οἱ ποιηταὶ καὶ πεζογράφοι, ἄλλοτε σχηματίζουν μόνοι τους λέξεις ποὺ τὶς τοποθετοῦν μὲ ἐπιδεξιότητα τὴν μία κοντὰ στὴν ἄλλη καὶ χρησιμοποιοῦν μὲ τέχνη καὶ ποικιλία τὰ γράμματα καὶ τὶς συλλαβὲς ταιριαστὰ μὲ τὰ γεγονότα ποὺ θέλουν νὰ παραστήσουν, ἔτσι ὅπως

37. Ἡ Κλασσικὴ Παράδοση, Ἐκδ. ΜΙΕΤ
38. Διον. Ἁλικαρνασσεύς, Περὶ Συνθ. Ὀνομ., Ἐκδ. ΔΙΦΡΟΣ

κάνει πολλὲς φορὲς ὁ Ὅμηρος, ποὺ μακραίνει τὶς συλλαβὲς ὅταν θέλει νὰ παραστήσῃ τὸ ἀκατάπαυστο ἀχολόγημα τῶν ἀνεμοδαρμένων ἀκρογιαλιῶν, ὅπως:

"*ἠιόνες βοόωσιν ἐρευγομένης ἁλὸς ἔξω*"
(=βουίζανε οἱ ἀκρογιαλιὲς ξεβράζοντας τὸ κῦμα).

Καὶ ὅταν θέλῃ νὰ περιγράψῃ τὴν χάρη ἑνὸς ὡραίου προσώπου καὶ τὴν ἑλκυστικὴ εὐχαρίστησι τῆς ὀμορφιᾶς, μεταχειρίζεται τὰ καλλίτερα φωνήεντα καὶ τὰ μαλακώτερα ἡμίφωνα καὶ δὲν παραγεμίζει τὶς συλλαβὲς μὲ ἄφωνα καὶ δὲν κόβει τοὺς ἤχους βάζοντας ἀνάμεσα τὰ δυσκολοπρόφερτα, μὰ κάνει μαλακὴ τὴν σύνθεσι τῶν γραμμάτων, ἔτσι ποὺ νὰ κυλάῃ ὁ λόγος χωρὶς νὰ στενοχωρῇ τὴν ἀκοή μας, ὅπως στὰ παρακάτω:

"*Καὶ Χλῶριν εἶδον περικαλλέα, τήν ποτε Νηλεὺς*
γῆμεν ἑὸν μετὰ κάλλος, ἐπεὶ πόρε μυρία ἕδνα"

Δηλ. "Τὴν Χλῶριν εἶδα τὴν ὄμορφη, ποὺ κάποτε ὁ Νηλεὺς
γυναῖκα γιὰ τὰ κάλλη της, πῆρε μὲ πλούσια δῶρα". (Ὀδυσ. λ. 281-2)

«Ὁ πολυφωνότατος ἁπάντων τῶν ποιητῶν Ὅμηρος, ὅταν μὲν ὄψεως εὐμόρφου καὶ κάλλος ἡδονῆς ἐπαγωγὸν ἐπιδείξασθαι βούληται, τῶν τε φωνηέντων τοῖς κρατίστοις χρήσεται καὶ τῶν ἡμιφώνων τοῖς μαλακωτάτοις, καὶ οὐ καταπυκνώσει τοῖς ἀφώνοις τὰς συλλαβάς, οὐδὲ συγκόψει τοὺς ἤχους παρατιθεὶς ἀλλήλοις τὰ δυσέκφορα, πραεῖαν δέ τινα ποιήσει τὴν ἁρμονίαν τῶν γραμμάτων καὶ ῥέουσαν ἀλύπως διὰ τῆς ἀκοῆς, ὡς ἔχει ταυτὶ

"*καὶ Χλῶριν εἶδον παρικαλλέα, τήν ποτε Νηλεὺς*
γῆμεν ἑὸν μετὰ κάλλος, ἐπεὶ πόρε μυρία ἕδνα."

Ὅταν δ' οἰκτρὰν ἢ φοβερὰν ἢ ἀγέρωχον ὄψιν εἰσάγῃ, τῶν τε φωνηέντων οὐ τὰ κράτιστα θήσει ἀλλὰ τὰ δυσηχέστατα καὶ τὰ δυσεκφορώτατα καὶ καταπυκνώσει τούτοις τὰς συλλαβάς.

Δηλ.: Ὅταν ὅμως θέλει (γενικῶς) νὰ περιγράψῃ φοβερὰ πράγματα δὲν θὰ θέσῃ τὰ καλλίτερα γράμματα ἀλλὰ τὰ πιὸ δυσηχῆ καὶ δυσέκφορα καὶ θὰ γεμίσῃ μὲ αὐτὰ τὶς συλλαβές, ὅπως:

"*σμερδαλέος δ' αὐτῇσι φάνη κεκακωμένος ἅλμῃ.*" (=τρομακτικὸς τοὺς φάνηκε δαρμένος ἀπ' τὴν ἅλμη).
"*Σύν τε δύω μάρψας ὥστε σκύλακας προτὶ γαίῃ κόπτ'·*
ἐκ δ' ἐγκέφαλος χαμάδις ρέε, δεῦτε δὲ γαῖαν"

(="Πιάνοντας δυὸ τοὺς χτύπησε στὴ γῆ καθὼς σκυλάκια
καὶ χάμου τρέξαν τὰ μυαλά, ποτίζοντας τὸ χῶμα".)[39]

Πρόκειται λοιπὸν γιὰ μιὰ ὁλόκληρη Ἐπιστήμη συνθέσεως συλλαβῶν καὶ λέξεων, ἡ ὁποία παρουσιάζει ἐναργέστερον τὶς ἔννοιες καὶ τὶς εἰκόνες, ἀλλὰ ὄχι μόνον. Ἐντρυφώντας κανεὶς βαθιὰ μέσα στὴν δημιουργία τῶν ἀρχέγονων λέξεων διαπιστώνει (μετὰ ἀπὸ χιλιάδες ὧρες πτήσεως καὶ πλεύσεως στὸν Ἕλληνα Λόγον) ὅτι οἱ "ἐπεμβάσεις" αὐτὲς **ἀκολουθοῦν ὡρισμένους κανόνες φαινομενικὰ "γραμματικούς", στὴν οὐσία ὅμως μουσικούς**. Θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι γιὰ τὴν τελικὴ διαμόρφωσι, καθορισμό, ὁλοκλήρωσι τῶν λέξεων, ἐπενέβη ὁ "μουσικὸς" τῆς γλώσσας προκειμένου νὰ τὴν παραδώσῃ ἄμεμπτη ὡς πρὸς τὴν ἠχητική της δομή, χωρὶς βεβαίως νὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν σημασία τοῦ ριζικοῦ φθόγγου καὶ τῆς τῆς ριζικῆς συλλαβῆς: "*Εἰς τὸν ἑκάστης ρίζης χαρακτῆρα, τὸ εὔγλωσσον καὶ μελιχρὸν ἐν ταῖς ἀκοαῖς παρακολουθεῖν.*"

Ἡδεῖα καθίσταται ἡ διάλεκτος "*ἐκ τῶν ἡδυνόντων τὴν ἀκοήν*", ἀπὸ τὰς "*καταλλήλους τῶν γραμμάτων συμπλοκάς*", ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξίαν "*σκληροστόμων κτυπημάτων*", ὅπως λ.χ. εἶναι οἱ φθόγγοι *γκ, γγ, μπ, ντ*, οἱ ὁποῖοι δὲν ὑπάρχουν, δὲν εἶναι ἐγγενεῖς στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα. Σχηματίζονται μόνον ἀπὸ τὴν γειτνίασι διαφόρων γραμμάτων κατὰ τὴν δόμησιν τῶν συνθέτων λέξεων, γι' αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν ἀρχίζει ἑλληνικὴ λέξις, ἑλληνικὸ ὄνομα, ἑλληνικὸς λόγος, ἀπὸ γκ, *γγ, μπ, ντ*. Καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὅταν προφέρονται ὡς ἐσωτερικαὶ συλλαβαί, πρέπει νὰ προφέρωνται ὄχι σκληρὰ καὶ "κοφτά", ἀλλὰ νὰ προηγῆται ἕνα **ἐλαφρὸ "εὐφωνικὸν" ν** (ἢ **μ**) τὸ ὁποῖον τονίζει

39. Ὀδυσ. ι 289-90

τὴν ἐτυμολογία, τὴν προέλευσι τοῦ φθόγγου, ἡδύνοντας συγχρόνως τὴν ἀκοήν.

π.χ.
ἐν + κύω (=φουσκώνω) → ἔγκυος (ὀρθὴ προφορὰ enghyos)
συν + γράφω → συγγράφω, συγγραφεὺς (" " συ-ν-γραφεὺς)
ἐν + πόρος (θαλάσσ. πέρασμα) → ἔμπορος (" " em-boros)
ἐν + τόνος → ἔντονος (" " endonos)
ἀνὰ +ἐξηράνθη - ἀγξηράνθη.
(Ὅπου ὡς ἄνω ἐχρησιμοποιήθησαν "λατινικὰ" στοιχεῖα αὐτὸ ἔγινε γιὰ νὰ κατανοηθῆ ἐναργέστερον ἡ ὀρθὴ προφορά, ἡ "ὀρθοφωνία".)

Προκειμένου νὰ ἐπιτευχθῆ αὐτὴ ἡ θαυμαστὴ ἁρμονία καὶ τάξις "*εἰς τὴν περὶ τοῦ μέλους σύστασιν*"[40] ἀποφεύγεται ἐπίσης ἡ συσσώρευσις δασέων γραμμάτων, δασείας γενικῶς ἐκφορᾶς. Ὅμως, γιὰ νὰ κατανοήσωμε πληρέστερα ὄχι μόνον τὴν ἐπὶ τὸ μουσικώτερον μεταβολὴν ἀλλά, ἐνίοτε, καὶ τὴν σημασία τῶν λέξεων, πρέπει νὰ γνωρίζωμεν εἰς βάθος, κυρίως τὰ ἐκ τῶν συμφώνων ἐννέα ἄφωνα.

Δηλαδὴ τὰ → ΟΥΡΑΝΙΚΑ κ γ χ
ΧΕΙΛΙΚΑ π β φ
ΟΔΟΝΤΙΚΑ τ δ θ

καὶ καθέτως:

ΨΙΛΑ: κα ΜΕΣΑ: γα ΔΑΣΕΑ: χι
πι βι φι
τα δα θι

κ	γ	χ
π	β	φ
τ	δ	θ

Στὴν οὐσία τὰ κ - γ - χ εἶναι ἕνα γράμμα. Τὸ ἴδιο συμβαίνει μὲ τὰ π - β - φ καὶ τὰ τ - δ - θ. Αὐτὸ εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ διαπιστώσουμε προφέροντάς τα ἀργὰ καὶ μεγαλοφώνως. Θὰ διαπιστώσουμε πόσο ἐλάχιστη εἶναι ἡ κίνησις στὸν οὐρανίσκο, στὰ χείλη, στοὺς ὀδόντας, προκειμένου νὰ ἐπιτευχθῆ ἡ ἐλαχίστη διαφορὰ τοῦ ἦχου τους. **Θὰ μπορούσαμε νὰ τὰ παρομοιάσουμε ὡς τὴν ἴδια νότα, μὲ ὕφεσι καὶ δίεσι.** λ.χ. ἐὰν τὰ "*μέσα*", γ β δ, τὰ καθορίσουμε ὡς μία "νότα" φυσική, τότε τὰ ἀντίστοιχα *ψιλὰ* κ π τ εἶναι "γ β δ" μὲ ὕφεσι, ἐνῶ τὰ ἀντίστοιχα *δασέα* χ φ θ εἶναι τὰ "γ β δ" μὲ δίεσι.

Ὅπως γράφει καὶ ὁ Διον. Ἁλικαρνασσεύς,[41]

«Τῶν δὲ καλουμένων ἀφώνων, ἐννέα ὄντων, τρία μέν ἐστι ψιλά, τρία δὲ δασέα, τρία δὲ μεταξὺ τούτων· ***ψιλὰ*** *μὲν τὸ* **κ** *καὶ τὸ* **π** *καὶ τὸ* **τ**, **δασέα** *δὲ τὸ τε* **χ** *καὶ τὸ* **φ** *καὶ τὸ* **θ**, **κοινὰ** *δὲ ἀμφοῖν τό τε* **γ** *καὶ τὸ* **β** *καὶ τὸ* **δ**. *Φωνεῖται δὲ αὐτῶν ἕκαστον τρόπον τόνδε· τρία μὲν ἀπὸ τῶν χειλῶν ἄκρων, ὅταν τοῦ στόματος πιεσθέντος τότε προβαλλόμενον ἐκ τῆς ἀρτηρίας τὸ πνεῦμα λύσῃ τὸν δεσμὸν αὐτοῦ. Καὶ ψιλὸν μέν ἐστιν αὐτῶν τὸ π, δασὺ δὲ τὸ φ, μέσον δὲ ἀμφοῖν τὸ β· τοῦ μὲν γὰρ ψιλότερόν ἐστι, τοῦ δὲ δασύτερον.* **μία μὲν αὕτη συζυγία τριῶν γραμμάτων ἀφώνων ὁμοίῳ σχήματι λεγομένων, ψιλότητι δὲ καὶ δασύτητι διαφερόντων**. *Τρία δὲ ἄλλα λέγεται τῆς γλώττης ἄκρῳ τῷ στόματι προσερειδομένης κατὰ τοὺς μετώρους ὀδόντας, ἔπειτα ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἀπορριπιζομένης καὶ τὴν διέξοδον αὐτῷ κάτω περὶ τοὺς ὀδόντας ἀποδιδούσης· διαλλάττει δὲ ταῦτα δασύτητι καὶ ψιλότητι· ψιλὸν μὲν γὰρ αὐτῶν ἐστι τὸ τ, δασὺ δὲ τὸ θ, μέσον δὲ καὶ ἐπίκοινον τὸ δ. Αὕτη δευτέρα συζυγία τριῶν γραμμάτων ἀφώνων. Τρία δέ, τὰ λοιπὰ τῶν ἀφώνων, λέγεται μὲν τῆς γλώττης ἀνισταμένης πρὸς τὸν οὐρανὸν ἐγγὺς τοῦ φάρυγγος καὶ τῆς ἀρτηρίας ὑπηχούσης τῷ πνεύματι... κ - γ - χ...»*

40. Ἀριστοξένου Ἁρμ. Στοιχ. Α' 25
41. Περὶ Συνδέσ. Ὀνομάτων ΙΔ
42. Περὶ τῆς Γνησίας Προφορᾶς τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης.

Τὸ αὐτὸ ἐπεξηγεῖ καὶ ὁ Κωνστ. Οἰκονόμου:[42]
«Τὸ θ εἶναι τ δασύ, ὡς τὸ φ δασὺ π, καὶ τὸ χ εἶναι κ δασυνόμενον...» «συγγενῆ τὸ δ καὶ τὸ θ».

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ Ἐτυμολογικὸν τὸ Μέγα καταγράφει: "*τὸ πῦρ, φῦρ ἐστί*". Σὲ ἀρχαῖο κείμενο ὁ *φανὸς* εἶναι γραμμένος ὡς *πανός*. Σὲ ἀρχαία ἀττικὴ Ἐπιγραφή, ἀντὶ ΜΕΓΑΚΛΗΣ εἶναι χαραγμένο ΜΕΚΑΚΛΗΣ καὶ ἀντὶ ΓΥΝΗ, ΚΥΝΗ.

Τ'ὰ ἄφωνα ἐναλλάσσονται συνεχῶς στὴν καθημερινή μας ὁμιλία μέχρι σήμερα. Κυρίως σήμερα: *ἑπτά, ἑφτά· φθάνω, φτάνω· ἄσχημος, ἄσκημος· τόξον, τοξάριον, δοξάρι· κλέπτης, κλέφτης· ἀνοίγω, ἀνοικτός, ἀνοιχτός· κτενίσθηκα, χτενίστηκα...* κ.ο.κ.

"*Στὴν ἀρχαιότατη μορφὴ τῆς γλώσσης μας,* **δὲν ἐπετρέπετο νὰ ὑπάρχουν δύο δασέα σύμφωνα σὲ δύο ἀλλεπάλληλες συλλαβὲς μιᾶς λέξεως**".[43] Αὐτὸ βεβαίως ὀφείλεται στὸ ἐπιδιωκόμενον ὅσο τὸ δυνατὸν ἐμμελέστερο μουσικὸ ἀποτέλεσμα. "*Ἵνα μὴ ἐκβαίνειν τῆς λεκτικῆς ἁρμονίας*".[44]

Καὶ ἡ ἐπιδίωξις αὐτὴ γίνεται περισσότερον ἐμφανὴς ἐὰν παρατηρήσωμε τὸ πῶς σχηματίζονται οἱ Παρακείμενοι ὅσων ρημάτων ἀρχίζουν ἀπὸ "ἄφωνον" δασὺ σύμφωνον. π.χ.

ναὶ μὲν λύω - λέλυκα ἀλλά:

χορεύω	**κε**-χόρευκα
φυτεύω	**πε**-φύτευκα
θύω	**τέ**-θυκα

Στὴν περίπτωσι αὐτὴ παρατηροῦμε ὅτι τὰ δασέα ἀρχικὰ σύμφωνα (χ, φ, θ) τρέπονται εἰς τὰ ἀντίστοιχα ψιλὰ (κ, π, τ) χάριν εὐφωνίας. Ἡ συσσώρευσις δασέων συμφώνων εἶναι ἀνεπιθύμητη.

Πρόκειται διὰ "*τὰς τροπὰς λέξεως καὶ τὰς ἀφαιρούσας τὸν κόρον μεταβολάς*", ὅπως χαρακτηριστικὰ παρατηρεῖ ὁ Λουκιανός.[45]

Ἄλλος ἀρχαῖος σχολιαστὴς σημειώνει:

"*χόχλος*, καὶ διὰ τὴν ἐπαλληλίαν τῶν δασέων, *κόχλος*". Δηλαδὴ ἡ λέξις ἦτο *χόχλος* ἀλλὰ λόγῳ τῶν δύο χ, τὸ πρῶτον ἐτράπη εἰς κ: → κόχλος.

Ἡ "μουσικὴ" αὐτὴ ἐπεξεργασία παρατηρεῖται συχνότατα προκειμένου νὰ τελειοποιηθῇ ἡ ἀκουστικὴ τῆς λέξεως": ἔχω (=κρατῶ) +χείρ → *ἐχεχειρία*, καὶ πρὸς ἀποφυγὴν ἐπαλληλίας τῶν δασέων → *ἐκεχειρία*.

Ὁ *ἰχθὺς* ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ "*ἰκθὺς*" (*ἵκω*=φθάνω+*θύω* =ὁρμῶ· ὁ κινούμενος ὁρμητικά). Ἐπειδὴ ὅμως τὸ κ μὲ τὸ θ εἶναι ἀσύμπλοκα (ὅπως ἐκ τοῦ ἐκθεῖναι → ἐκθὲς → ἐχθὲς) διαμορφώνεται ὡς *ἰχθὺς* καὶ πρὸ τοῦ δασέος χ τρέπει τὴν δασεῖαν εἰς ψιλήν: *ἰχθύς*.

Ἄλλα παράδειγματα: Ἡ κλίσις τοῦ ὀνόματος "θρίξ", ὅπου τὸ θ εἶναι δασύ, ἐνῶ τὸ ξ (ἐδῶ ἐκ τοῦ χς) στὴν οὐσία ἀκούγεται ὡς ψιλὸν κς.

Καὶ διαμορφώνεται ὡς ἑξῆς:

ἡ *θρίχς* → *θρίξ*. Γενικὴ τῆς *τριχός*. Ἐδῶ ἀκούγεται τὸ χ, ἑπομένως τὸ δασὺ θ, "**θ**ριχός", τρέπεται εἰς τὸ ἀντίστοιχον ψιλὸν → **τ**ριχός. Ἡ κλίσις τοῦ ὀνόματος συνεχίζεται μὲ τὴν ἴδια μουσικὴ διαδικασία: Δοτ. τῇ *τριχί*, Αἰτιατ. τὴν *τρίχα*, Κλητ. *θρίξ*. Πληθυντικός: Ὀνομ. αἱ *τρίχες*, Γεν. τῶν *τριχῶν*, Δοτ. ταῖς *θριξί*, Αἰτ. τὰς *τρίχας*...

— Τὸ ρῆμα *ἔχω* ἀρχικῶς ἐδασύνετο (ἕχω), ἐψιλώθη δὲ λόγῳ τοῦ χ. Ὅμως εἰς τὸν μέλλοντα *ἕξω*, ὅπου τὸ ξ ἀκούγεται ὡς ψιλόν (κς) ἡ δασεῖα παραμένει.

— *Τρέφω, τροφή*, ἀλλὰ *ἔθρεψα*. Ἐδῶ τὸ ψ ἀκούγεται ὡς ψιλόν, γι' αὐτὸ τὸ ψιλὸν τ τρέπεται εἰς δασὺ θ.

— ἐπὶ + ἅπτομαι → ἐφάπτομαι. Ἀλλά: ὄχι *ἐφαφή*, → *ἐπαφή*. Ὅμως *ἔφαψις*. Διότι τὸ -ψις ἀκούγεται ὡς -πσις.

Προφανῶς ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι "μουσικοὶ νόμοι" τῆς γλώσσης, οἱ ὁποῖοι θὰ ἔπρεπε νὰ μελετη-

43. Ἄρθρα καὶ Μελετήματα, Ἀχ. Τζαρτζάνου, Ἐκδ. Κακουλίδου.
44. Ἀριστοτ. Ποιητ. 4.1449.27.
45. Δημοσθ. Ἐγκώμ. 5.25

θοῦν εἰς βάθος ἀπὸ εἰδικοὺς μουσικούς.

Ἐπὶ παραδείγματι, γιατί *στίλβω* ἀλλὰ *στιλπνὸς* καὶ ὄχι *στιλβνός*; Διότι ἡ μουσικὴ τοῦ ἑλληνικοῦ λόγου ἀρνεῖται τὸ σύμπλεγμα "βν". Ὅπως ἀρνεῖται τὸ σύμπλεγμα "μλ" ἤ "μρ" (δηλαδὴ τὸ μ μὲ τὰ ὑγρὰ ἡμίφωνα). Καὶ σημειώνει ὁ ἀρχαῖος σχολιαστής: "*βλάξ, μάλαξ τις ὤν, μλάξ, ἐπειδὴ τὸ μ, τῷ λ ἀσύμπλοκον -ἐστί*". Γι' αὐτὸ ὁ ὑποκείμενος εἰς *μοῖραν μροτός*, γίνεται *βροτός*.

Ἐπίσης: "*ὀβελὸς ὠνόμασται ἀπὸ τοῦ ὀφέλλειν, ὑπήλλακται δὲ τὸ φ εἰς τὸ β, κατὰ συγγένειαν*" ('Αριστ. Fr. 539.1567).

Ὁ θεσμὸς λέγεται καὶ τεθμὸς (ρ. τίθημι).

Δὲν εἶναι ἐπίσης σπάνιον νὰ ἐναλλάσσωνται οἱ "νότες" τῶν ἀφώνων προκειμένου α) νὰ δημιουργηθῆ πλοῦτος λεξιλογίου, ἀλλὰ καὶ β) νὰ ἀποφευχθῆ ἡ σύγχυσις ἐννοιῶν.

Παραδείγματα:

α) μή**δ**ομαι =σκέπτομαι
μῆ**τ**ις = σοφία
προ-μή**θ**εια = πρόνοια

β) Ἐναλλάσσονται τὰ γράμματα "*διὰ τὴν σύμπτωσιν*", δηλ. ἐξ αἰτίας συμπτώσεως γραμμάτων καὶ συνεκδοχικῶς, συμπτώσεως ἐννοίας. Πρβλ. καλός, **ΚΑΛΗ**, καλόν. (καλ-ός = αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἔρχεται ἐκ τῆς ἅλ-έας = θαλπωρῆς καὶ φωτὸς -τροπῆ δασείας εἰς κ-). Ἕνα ζῶον ποὺ ἀγαπᾶ πολὺ τὴν "ἁλέαν" ὀνομάζεται ΚΑΛΕΑ → **ΚΑΛΗ**. Πρὸς ἀποφυγὴν συμπτώσεως μὲ τὸ θηλ. τοῦ ἐπιθέτου καλὸς (**ΚΑΛΗ**), ἡ *καλέα* → *καλῆ* ἔτρεψε τὸ κ εἰς γ καὶ ἔγινε *γαλέα* → *γαλῆ* (=γάτα). Ἔτσι ὑπάρχει διαφοροποίησις τῶν σημαινόντων (ΚΑΛΗ, ΓΑΛΗ) καὶ ὄχι ταύτισις (ΚΑΛΗ, ΚΑΛΗ).

Γιὰ τὸν ἴδιον λόγο ἡ ΧΑΜΗΛΟΣ (*χάμηλος*, τὸ ζῶον τὸ ὁποῖον "χαμηλώνει" διὰ νὰ φορτωθῆ ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἀνέλθη ὁ ἀναβάτης) ἔγινε ΚΑΜΗΛΟΣ (*κάμηλος*). Ἔτσι δὲν συμπίπτουν ὁ ΧΑΜΗΛΟΣ καὶ τὸ ζῶον ΧΑΜΗΛΟΣ (χαμηλός, χάμηλος → κάμηλος).

"*Τὸ μεταβάλλειν χάριν ἔχει*",[46] ἐκ παραλλήλου ὅμως "*τὸ μεταβάλλειν διευκρίνησιν ἐννοίας παρέχει*".

"*Τῆς ἁρμονίας* -τῶν λόγων- *κράτιστος ἐγένετο κανὼν ὁ ποιητὴς Ὅμηρος. Καὶ οὐκ ἂν τις εἴποι λέξιν ἄμεινον ἡ ρ μ ο σ μ έ ν η ν τὴν ἐκείνου*".[47]

Μουσικοὶ εἶναι καὶ οἱ κανόνες οἱ ὁποῖοι ὁρίζουν τὸ πότε αἱ δίφθογγοι "*ευ*" "*ηυ*" "*αυ*" θὰ προφερθοῦν ὡς "εφ", "ηφ" ἤ "εβ", "ηβ", "αφ" ἤ "αβ".

Ἐὰν ἀκολουθῆ φωνῆεν θὰ προφερθοῦν ὡς "εβ" "ηβ":

εὐανδρία, εὐεπής, εὐήκοος, εὔιππος, εὔορκος, εὔυδρος, εὐωχία.

Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὰ ἡμίφωνα ὑγρὰ λ, ρ: *εὔλαλος, εὔροος, εὐρύς*...

Τὸ αὐτὸ καὶ μὲ τὰ ἔνρινα μ, ν: *εὐμενής, εὔνους*.

Ὅμως μὲ τὸ σῖγμα τὸ συριστικὸν ἡ προφορὰ τρέπεται εἰς "φ", ἀνεξαρτήτως τοῦ τί ἕπεται αὐτοῦ τοῦ σ: *εὔσημος, εὔστοχος, εὔστρωτος*.

Ὡς πρὸς τὰ ἐννέα ἄφωνα κ γ χ
π β φ
τ δ θ

ὁ μουσικὸς κανὼν τῆς εὐηχοῦς συνθέσεως ὁρίζει: μὲ τὰ "ψιλὰ" κ, π, τ καὶ μὲ τὰ "δασέα" χ, φ, θ, θὰ προφερθῆ ὡς φῖ: *εὔκαρπος, εὔπολις, εὔτονος. εὔχαρις, εὔφημος, εὐθέατος. αὐχήν, αὐτός, αὐθωρεί*...

Ὅμως μὲ τὰ "μέσα" γ, β, δ, θὰ προφερθῆ ὡς βῆτα: *εὖγε, εὔβοτρυς, εὐδαίμων, αὐγό, αὐδή*, κλπ. σχετικά.

"Συγχορδία" "φκ", "φπ", "φτ", "φχ", "φθ", ἰσχύει, στέκει.

Ὅμως "συγχορδία" "φγ", "φβ", 'φδ" δὲν εἶναι εὔηχη, οὔτε κἂν εὐκολοπρόφερτη. Οἱ κανόνες (ὅλοι οἱ κανόνες) τῆς γλώσσης μας, δὲν εἶναι μία "σχολαστικὴ γραμματική". **Οἱ κανόνες εἶναι μου-**

46. Διον. Ἁλικαρνασσεύς.
47. Διον. Ἁλικ. Περὶ Δημ. 41.7.

σικοί. Ἁπλῶς οἱ διάφοροι "γραμματικοί" τοὺς ἐμελέτησαν καὶ τοὺς κατέγραψαν, παρατηρώντας τὰ γράμματα τῶν συλλαβῶν. Ὅμως τὰ **γράμματα** αὐτὰ **εἶναι μουσικοὶ φθόγγοι. Εἶναι "νότες"**.

Ὡς πρὸς τὴν **ἀρίστην συντακτικὴν δομὴν** ἀναφερθήκαμε ἤδη εἰς τὴν σχετικὴν Ἑνότητα.

Ἐπὶ πλέον, ὅπως μαρτυρεῖ καὶ ὁ Διον. Ἁλικαρνασσεὺς εἰς τὸ *Περὶ Συνθέσεως*, ὁ κάθε συγγραφεύς, ὁ κάθε "*ἠξιωμένος ἀνὴρ... ἔργα συντattόμενος*" ἐφρόντιζε ἰδιαιτέρως νὰ συντάξη τοὺς λόγους του μὲ τρόπον τέλειον, λαμβάνων "*πρόνοιαν τῆς ἐν τοῖς νοήμασιν οἰκονομίας καὶ εὐμορφίας...* ". Καὶ φέρει ὡς παράδειγμα τὸν **Ἰσοκράτη** ὁ ὁποῖος συνέταττε τὸν "*Πανηγυρικόν*" του ἐπὶ δέκα ἔτη. Καὶ τὸν **Πλάτωνα**, ὁ ὁποῖος "ἐκτένιζε" ἐπιμελῶς τοὺς διαλόγους του μὲ σκοπὸ νὰ ἐπιτύχη τὴν τελείαν - ἁρμονικὴν σύνθεσιν:

"*Λέγω δὲ Ἰσοκράτους καὶ Πλάτωνος...*
ὁ μέν γε τὸν Πανηγυρικὸν λόγον... ἐν ἔτεσι δέκα συνετάξατο,
ὁ δὲ Πλάτων τοὺς ἑαυτοῦ διαλόγους κτενίζων καὶ βοστρυχίζων
καὶ πάντα τρόπον ἀναπλέκων,
οὐ διέλειπεν ὀγδοήκοντα γεγονὼς ἔτη... "

«*Ἰσοκράτης τοσοῦτον πεφρόντικε τῆς καθαρότητος τῶν λέξεων...*
ὥστε τοιάδε παραγγέλλει περὶ λέξεως.
Δεῖ δὲ ἐν τῇ μὲν λέξει, τὰ φωνήεντα μὴ συμπίπτειν,
μηδὲ τελευτᾶν καὶ ἄρχεσθαι ἀπὸ τῆς αὐτῆς συλλαβῆς, οἷον: (δηλ. -ἀπαγορεύονται τὰ
"*εἰποῦ**σα σαφῇ***", "*ἡλί**κα καλά***", "*ἔν**θα Θαλῆς***", παραπλεύρως παραδείγματα
καὶ τοὺς συνδέσμους τοὺς αὐτοὺς μὴ σύνεγγυς τιθέναι.. "[48] καὶ τὰ ἀνάλογα πρὸς αὐτά)

Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι καὶ ὁ **Θουκυδίδης** ἐπεμελεῖτο ἰδιαιτέρως, "ξανὰ καὶ ξανά", τὸ κάθε βιβλίον τῆς *Ξυγγραφῆς* του μὲ σκοπὸ νὰ τὸ καταστήση ὅσο τὸ δυνατὸν ἐμμελέστερον, ἐφευρίσκοντας ὁ ἴδιος τοὺς δικούς του μουσικοὺς "τρόπους": "Μεταχειρίζεται τὸ οὐδέτερον τῶν μετοχῶν ἀντὶ τοῦ ἀφηρημένου οὐσιαστικοῦ (*τὸ δεδιὸς ἀντὶ τὸ δέος, τὸ ἐπιθυμοῦν ἀντὶ ἡ ἐπιθυμία*), καθὼς ἐπίσης καὶ ἐξωτερικὰ στολίδια τῶν φράσεων (ἰσόκωλα, ὁμοιοτέλευτα, παρηχήσεις...)".

π.χ.[49]

34. «Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ χειμῶνι,
Ἀθηναῖοι τῷ πατρίῳ νόμῳ χρώμενοι,
δημοσίᾳ ταφὰς ἐποιήσαντο,
τῶν ἐν τῷδε τῷ πολέμῳ
πρώτων ἀποθανόντων...
τὰ μὲν ὀστᾶ προτίθενται τῶν ἀπογενομένων πρότριτα,
σκηνὴν ποιήσαντες,
καὶ ἐπιφέρει τῷ αὐτοῦ ἕκαστος,
ἤν τι βούληται.
Ἐπειδὰν δὲ ἡ ἐκφορὰ ᾖ,
λάρνακας κυπαρισσίνας ἄγουσιν ἅμαξαι,
φυλῆς ἑκάστης μίαν.
Ἔνεστι δὲ τὰ ὀστᾶ,
ἧς ἕκαστος ἦν φυλῆς.
Μία δὲ κλίνη κενὴ φέρεται
ἐστρωμένη τῶν ἀφανῶν,
οἳ ἂν μὴ εὑρεθῶσιν ἐς ἀναίρεσιν.

48. TLG nude, V. p. 497, 26 Walz
49. Ἐκ τοῦ Ἐπιταφίου.

Ξυνεκφέρει δὲ ὁ βουλόμενος,
καὶ ἀστῶν καὶ ξένων.

Καὶ γυναῖκες πάρεισιν αἱ προσήκουσαι,
ἐπὶ τὸν τάφον ὀλοφυρόμεναι.
Τιθέασιν οὖν ἐς τὸ Δημόσιον Σῆμα,
ὅ ἐστιν ἐπὶ τοῦ καλλίστου προαστίου τῆς πόλεως,
καὶ αἰεὶ ἐν αὐτῷ θάπτουσι τοὺς ἐκ τῶν πολέμων,
πλήν γε τοὺς ἐν Μαραθῶνι.
Ἐκείνων δὲ διαπρεπῆ τὴν ἀρετὴν κρίναντες,
αὐτοῦ καὶ τὸν τάφον ἐποίησαν.
Ἐπειδὰν δὲ κρύψωσι γῇ,
ἀνὴρ ᾑρημένος ὑπὸ τῆς πόλεως,
ὅς ἄν γνώμῃ τε δοκῇ
μὴ ἀξύνετος εἶναι
καὶ ἀξιώσει προήκῃ,
λέγει ἐπ αὐτοῖς
ἔπαινον τὸν πρέποντα.
Μετὰ δὲ τοῦτο ἀπέρχονται.
Ὧδε μὲν θάπτουσι.
Καὶ διὰ παντὸς τοῦ πολέμου,
ὁπότε ξυμβαίῃ αὐτοῖς,
ἐχρῶντο τῷ νόμῳ.
Ἐπὶ δ' οὖν τοῖς πρώτοις τοῖσδε,
Περικλῆς ὁ Ξανθίππου ᾑρέθη λέγειν.»

36. "Καὶ ἐκεῖνοί τε ἄξιοι ἐπαίνου,
καὶ ἔτι μᾶλλον οἱ πατέρες ἡμῶν."

"Καὶ τὴν πόλιν τοῖς πᾶσι παρεσκευάσαμεν,
καὶ ἐς πόλεμον καὶ ἐς εἰρήνην αὐταρκεστάτην."

38. "Ἐπεσέρχεται δὲ διὰ τὸ μέγεθος τῆς πόλεως,
ἐκ πάσης γῆς τὰ πάντα."

40. "Φιλοκαλοῦμέν τε γὰρ μετ' εὐτελείας,
καὶ φιλοσοφοῦμεν ἄνευ μαλακίας"

41. "Ξυνελών τε λέγω,
τὴν τε πᾶσαν πόλιν,
τῆς Ἑλλάδος παίδευσιν εἶναι."

43. "Κοινῇ γὰρ τὰ σώματα διδόντες,
ἰδίᾳ τὸν ἀγήρων ἔπαινον ἐλάμβανον
καὶ τὸν τάφον ἐπισημότατον...

Ἀνδρῶν γὰρ ἐπιφανῶν
πᾶσα γῆ τάφος..."

*

"...*Τίς οὐκ ἂν ὁμολογήσειεν.. συγκεῖσθαι μεγαλοπρεπῶς*
τὴν Θουκυδίδου λέξιν, τὴν ἐν Ἐπιταφίῳ...
Τὰ πλεῖστα δ' ἐστὶ παρὰ Θουκυδίδῃ τοιαῦτα...
...ὑψηλὸς εἶναι δοκεῖ καὶ καλλιεπής,
εὐγενεῖς ἐπάγων ρυθμούς."

(Διον. Ἁλικ. Περὶ Συνθ. Ὀνομ. 12,18)

Ἐὰν τὰ Κείμενά μας ἀναγνωσθοῦν μεγαλοφώνως καὶ συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας τῆς Ὀρθοφωνίας, ἡ μουσικὴ τῶν φθόγγων, τῶν συλλαβῶν, τῶν λέξεων, τῆς συντάξεως, τῆς ἐν γένει ἐκφορᾶς τοῦ Ἕλληνος Λόγου, ἀντηχοῦν ὡς "μουσικὸν θαῦμα". Ἐπὶ πλέον δέ, τὸ Κείμενον γίνεται ἄμεσα καὶ ἀμέσως καταληπτὸν ἀπὸ τὸν ἐγκέφαλον.

Διότι, "*Καὶ πρὸς γυμνασίαν καὶ ὀξύτητα διανοίας συμβάλλεται ἡ μουσική.*"[50]

"*Πᾶς γὰρ ὁ βίοςτοῦ ἀνθρώπου, εὐρυθμίας καὶ εὐαρμοστίας δεῖται.*"[51]

*

5) Η ΕΜΦΥΤΟΣ ΤΟΝΙΚΟΤΗΣ ἑκάστου γλωσσικοῦ ἰδιώματος, ὀφείλεται εἰς τὴν ψυχοσύνθεσιν τοῦ κάθε λαοῦ "*κατὰ τὴν ἰδίαν ἑκάστου ἔθνους ψυχολογικὴν διάθεσιν, πρὸς ἔκφρασιν τῶν συναισθημάτων του.*"

Ὅπως εἴδαμε ὁ Δημήτρης Μυράτ τονίζει:[52]

«Τὸ εὔληπτο μιᾶς γλώσσας δὲν εἶναι ἡ λέξη αὐτὴ καθ' ἑαυτή, ἀλλὰ ὁ τόνος, ἡ ἔνταση, ἡ ποικιλία τῶν τόνων, ὁ ρυθμὸς ποὺ προφέρεται σειρὰ ἀπὸ λέξεις - μὲ δυὸ λόγια, ἡ μουσικὴ πίσω ἀπ' τὶς λέξεις, τὸ πάθος πίσω ἀπὸ τὴν μουσική, ἡ προσωπικότητα πίσω ἀπ' αὐτὸ τὸ πάθος...
Δηλαδὴ ὅλ' αὐτὰ ποὺ δὲν μποροῦν νὰ γραφτοῦν.
Ὅταν βρεθεῖτε σὲ ἀεροπλάνο ἐξωτερικῶν γραμμῶν, χωρὶς νὰ ξεχωρίζετε τί λένε οἱ συνεπιβάτες σας, ἀντιλαμβάνεστε σὲ ποιά ἐθνικότητα ἀνήκουν ἀπ' τὴν μουσικότητα τῶν λόγων τους»

Πῶς ἀκούγεται στοὺς ξένους ἡ μουσικότης τῆς ἑλληνικῆς λαλιᾶς; Τὴν ἀπάντησι τὴν δίδει ὁ Ἀριστοτέλης:[53]

"*Μάλιστα δὲ λεκτικὸν τῶν μέτρων τὸ ἰαμβεῖόν ἐστιν...*
πλεῖστα γὰρ ἰαμβεῖα λέγομεν ἐν τῇ διαλέκτῳ τῇ πρὸς ἀλλήλους..."

Δηλαδὴ ἡ ἑλληνικὴ ὁμιλία ἀκούγεται ὡς ρυθμὸς ἰαμβικός. **Ἴαμβος** εἶναι, προσωδιακῶς, ὁ μετρικὸς ποῦς ὁ συγκείμενος ἐκ μιᾶς βραχείας καὶ μιᾶς μακρᾶς συλλαβῆς: υ —. Τονικῶς δέ, ἐκ μιᾶς ἀτόνου καὶ μιᾶς τονιζομένης: υ ˊ

Καὶ ὁ σχολιαστὴς τῆς *Ρητορικῆς* τοῦ Ἀριστοτέλους ἐπιβεβαιοῖ:

50. Ἀθήναιος, Δειπνοσοφισταί 15.25
51. Πλάτωνος Πρωταγόρας 328A
52. Ἡ Ἀγωγὴ τοῦ Λόγου, Ἐκδ. ΔΙΦΡΟΣ.
53. Ποιητικὴ 1449 α 25
54. TLG V. p. 497, 26 Walz
55. "Τροχαῖος": — υ (μακρὸν βραχύ, ἢ τονισμένον-ἄτονον).

"...μόνος ὁ ἴαμβος, ἀπὸ πάντων τῶν ἄλλων μέτρων, ἐγγίζει τῷ λόγῳ τῷ πεζῷ".
Τὸ αὐτὸ σημειώνει καὶ ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ἰσοκράτους:[54]
"ὁ λόγος... μεμίχθω παντὶ ῥυθμῷ, μάλιστα δὲ ἰαμβικῷ ἢ τροχαϊκῷ...."[55]

Ὁ βαθύτερος λοιπὸν ἀναπαλμὸς τῆς ἑλληνίδος φωνῆς εἶναι ἰαμβικός, γι' αὐτὸ καὶ ὁ λαὸς μέχρι σήμερα στὴν καθημερινὴ ὁμιλία του, στὶς παροιμίες του, στὶς εὐχές του, στὸ Δημοτικὸ τραγούδι, ἀνυποψίαστα καὶ αὐθόρμητα ἔχει τὴν τάσι νὰ χρησιμοποιῆ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον "ἰάμβους", οἱ ὁποῖοι πλησιάζουν περισσότερο τὸν βαθύτερο κυματισμὸ τῆς λαλιᾶς του: "*καλὲς γιορτὲς*" - *καλὴ χρονιὰ*" - "*γειὰ καὶ χαρά*" "*ὥρα καλή*" κ.ἄ....

Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἀρχαία προσῳδιακὴ μετρικὴ ἀπαγγέλλεται καὶ μὲ τρόπο τονικό,[56] μποροῦμε νὰ παρακολουθήσουμε τὴν ἰαμβικὴ αὐτὴ διακύμανσι, ἀπὸ τὸν Ὅμηρο μέχρι τὸν Κωστῆ Παλαμᾶ:

π.χ. Ἰλιάς:

καί μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα... (δακτυλικὸν ἑξάμετρον, ἀλλὰ καὶ ἰαμβικὸς 15σύλλαβος).

ΑἰσχύλουΠέρσαι:

155: *Ὦ βαθυζώνων ἄνασσα Περσίδων ὑπερτάτη*
μῆτερ ἡ Ξέρξου γεραιά, χαῖρε Δαρείου γύναι... (τροχαϊκὸν τετράμετρον, ἀλλὰ καὶ ἰαμβικὸς 15σύλλαβος).

Δημοτ. Τραγούδι:

Τρεῖς Τοῦρκοι τρεῖς Γενίτσαροι κι οἱ τρεῖς τὸν Γιάννο θέλουν
καὶ δὲν μποροῦν νὰ τόνε βροῦν μὸν' βρίσκουν τὴν καλή του... (ἰαμβ. 15συλλ.)

Καὶ ἕνα νανούρισμα:

Κοιμήσου, γιέ μου, καλογιέ, ὄμορφε, διωματάρη,
γιὰ νὰ γληγοροκοιμηθῆς καὶ γιὰ νἀργοξυπνήσῃς,
νὰ μεγαλώσῃς νὰ γενῆς μεγάλο παλληκάρι,
νὰ κτενιστῆς, νὰ διαρμιστῆς, νὰ στολιστῆς, νἀλλάξῃς,... (ἰαμβ. 15συλλ.)

Μέχρι τὸν Κωστῆ Παλαμᾶ:

"Καβάλα πάει ὁ Χάροντας τὸν Διγενῆ στὸν Ἅδη"...

☆

Ἡ μουσικότητα τῆς Ἑλληνικῆς εἶναι ἐφάμιλλος τῆς Συμπαντικῆς[57]

"...ἡδυσμένῳ λόγῳ..."[57α]

Ὁ Ἀριστόξενος ὁ Ταραντῖνος[58] ἀποκαλεῖ τὴν ὁμιλίαν μας "*λογῶδες μέλος*" καὶ ἐπισημαίνει:

"Πρῶτον μὲν τὴν τῆς φωνῆς κίνησιν διοριστέον...
κινεῖται ἡ φωνὴ ἡμῶν καὶ διαλεγομένων καὶ μελῳδούντων... (Α' 5)
Διαλεγομένων γὰρ ἡμῶν, οὕτως ἡ φωνὴ κινεῖται,
ὥστε οὐδαμοῦ δοκεῖν ἵστασθαι..." (Α' 8,20)

Κατὰ τὴν ὁμιλίαν λοιπόν, ἡ φωνὴ κινεῖται χωρὶς νὰ φαίνεται ὅτι κάπου ἵσταται. Καὶ κινεῖται ὅπως ἀκριβῶς κινοῦνται τὰ μουσικὰ διαστήματα:

"Τοιαύτη τις φύσις εἶναι τοῦ συνεχοῦς ἐν τῇ μελῳδίᾳ, οἵα καὶ ἐν τῇ λέξει...

---

56. Βλ. Βιβλία Ἑλλην. Ἀγωγῆς -Μαθήματα Ἀρχ. Ἑλληνικῆς.
Βιβλία Α' Ἔτους Μάθ. 30ον, καὶ Βιβλία Γ' Ἔτους Μάθ. 4ον, Α. Τζιροπούλου-Εὐσταθίου - Ἐκδ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ.
57. Ἰάνης Ξενάκης - 57α. Ἀριστοτ. Ποιητική.
58. Δ' αἰὼν π.Χ. συνέγραψε τὸ ἔργον ΑΡΜΟΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

..*Ἔστι τοιαύτη τις φυσικὴ αὔξησις τῆς συνθέσεως τῆς λέξεως.*" (Α' 27.5)

Αὐτὴ ἡ ἰδιάζουσα διαστηματικὴ κίνησις τῆς ἑλληνίδος φωνῆς, σχηματίζει τὸ ἑλληνικὸν "*λογῶδες μέλος*" καὶ τὸ "*μελικὸν σχῆμα*" τῶν λέξεων. Τὸ θαῦμα αὐτὸ προέκυψε ἐξ ὅσων προηγουμένως ἐξετέθησαν καί, ὅσον τὸ δυνατόν, ἀνελύθησαν. (Τὰ κατάλληλα γράμματα, ἡ σοφὰ ἁρμονικὴ τοποθέτησις τῶν συλλαβῶν, οἱ διορθωτικὲς παρεμβολές, ἡ ἔμφυτη μουσικότης κλπ. κλπ. κλπ.). Σὲ ἕνα ἀθηναϊκὸ κύπελλο τοῦ 470 π.Χ. παρακολουθοῦμε τὸ μάθημα. Μπροστὰ στὸν δάσκαλο στέκεται ὁ μαθητὴς καὶ συλλαβίζει, κρατώντας, ὄχι πλάκα καὶ κοντύλι, ἀλλὰ μιὰ μικρὴ λύρα. Σὲ κάθε φθόγγο, κτυπάει καὶ μία χορδή. Μάθημα γλώσσας μὲ τὴν βοήθεια μουσικοῦ ὀργάνου. Νά γιατί ὁ Ἕλληνας λέγοντας μουσικὴ ἐννοοῦσε προφορικὸ λόγο.

Συνεπῶς, ὅταν στὶς προηγούμενες σελίδες ἐμιλήσαμε γιὰ "παραφωνία" (καὶ μονοτονία τοῦ "μονοτονικοῦ"), αὐτὸ δὲν εἶναι σχῆμα λόγου.

Τὸ *ἑλληνικὸν ἀλφάβητον* δὲν ἐχρησιμοποιεῖτο μόνον διὰ τὴν γραφὴ τῆς γλώσσας καὶ τῶν μαθηματικῶν (ἀφοῦ τὰ γράμματα, ὅπως εἴδαμε, ἦσαν καὶ ἀριθμοί). Ἦσαν ἐπὶ πλέον καὶ μουσικολογικὰ σημεῖα, δηλαδὴ νότες, φθογγοσήμανσις. Σὲ κανονικὴ γραφή, πλαγιαστά, ἀνάποδα, λοξά, κομμένα στὴν μέση καὶ σὲ διαφόρους συνδυασμούς, ἐξέφραζαν 1620 σημεῖα τῆς μουσικῆς θεωρίας, ἄλλα γιὰ τὴν φωνητικὴ καὶ ἄλλα γιὰ τὴν ἐνόργανη μουσική.

Τὸ Ε λ.χ. ἀντιστοιχοῦσε στὸ σημερινὸ "ντό". Ἀντεστραμμένο ἦτο ντὸ δίεσις, καὶ πλαγιαστὸ ντὸ 1/4. (Δηλαδὴ ἥμισυ τοῦ ἡμιτονίου).

Ἀπὸ τὶς ὀνομασίες τῶν διαφόρων σημείων ποὺ ἐχρησίμευαν ὡς νότες (ἐν εἴδει παραδείγματος):

ἡμίδελτα -

ἡμιθῆτα -

ἥμιμυ -

ἥμιφυ -

Τὸ ὅλον σχεδιάγραμμα - ὁδηγὸς ὠνομάζετο "*διάγραμμα*".
(πρβλ. τὸ σημερινὸ "πεντάγραμμον").

"*Διάγραμμα ἐστὶ σχῆμα ἐπίπεδον εἰς ὅ πᾶν γένος μελῳδεῖται.*
Διαγράμματι χρώμεθα ἵνα τὰ τῇ ἀκοῇ δύσληπτα,
πρὸ ὀφθαλμῶν τοῖς μανθάνουσι φαίνηται".[59]

Ἀξίζει δὲ νὰ παρατηρήσουμε ὅτι ὡρισμένα σημεῖα ἀπὸ τὴν ἀρχαία φθογγοσήμανσι (λ.χ. τὸ ἥμιφυ, - τὸ ἥμιμυ ..) φέρνουν στὸν νοῦ σχήματα τῆς σημερινῆς φθογγοσημάνσεως, ἡ ὁποία προφανῶς ἔχει μιμηθῆ ὡρισμένα ἀπὸ αὐτά.

Δὲν θὰ ἤμασταν σὲ λάθος δρόμο ἐὰν ὑποστηρίζαμε ὅτι ἡ κάθε λέξις θὰ ἠμποροῦσε νὰ παιχθῆ μουσικά. Καὶ ἔτσι ἐξηγεῖται θαυμάσια τὸ γιατί, ὅταν τονίζουμε καὶ κλίνουμε σωστὰ τὶς λέξεις, ἡ ἁρμονία ῥέει ἀβίαστα. Ἐνῶ ἐὰν παρατονίσουμε ἢ παραβιάσουμε τὶς κλίσεις, τὸ ἀκουστικὸ ἀποτέλεσμα ἠχεῖ σὰν νὰ κτυπήσαμε λάθος νότα ἤ, γιὰ κάποιο αὐτὶ περισσότερο εὐαίσθητο, ὡσὰν ἡ μουσικὴ φράσις νὰ ἔμεινε ἀκατάληκτη.

59. Νικόμαχος Γερασηνός, πυθαγόρειος.
60. Ἐκ τοῦ ἡμερησίου καὶ περιοδικοῦ Τύπου.

Ἂς παραθέσουμε ὡρισμένα παραδείγματα:[60]

Λάθος (διαφωνία, παραφωνία, κακοφωνία)	**Ὀρθὸν** (συμφωνία, εὐφωνία, καλλιφωνία)
* Ἀνακοίνωση τοῦ Διοικητῆ τῆς Ἐθνικῆς Τράπεζας τῆς Ἑλλάδας.	* Ἀνακοίνωσις τοῦ Διοικητοῦ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος.
* Δελτίο ἐγγραφῆς συνδρομητῆ.	* Δελτίον ἐγγραφῆς συνδρομητοῦ.
* Ἡ πορεία τοῦ καταχθόνιου τους ἔργου, τῆς ἀπάτης καὶ τῆς ὑπεξαίρεσης.	* Ἡ πορεία τοῦ καταχθονίου τους ἔργου, τῆς ἀπάτης καὶ τῆς ὑπεξαιρέσεως.
* Κατάγγειλε δημόσια.	* Κατήγγειλε δημοσίως.
* Ὁ πρόεδρος ρώτησε καὶ ὁ ἀντιπρόεδρος ζήτησε ἀπὸ τοὺς σύνεδρους...	* Ὁ πρόεδρος ἐρώτησε καὶ ὁ ἀντιπρόεδρος ἐζήτησε ἀπὸ τοὺς συνέδρους...
* Γιὰ τὴν δυνατότητα ἀνάπτυξης ἀνάλογης κινητῆς ἔκθεσης, ἀντίστοιχης αὐτῆς ποὺ πραγματοποιήθηκε...	* Διὰ τὴν δυνατότητα ἀναπτύξεως ἀναλόγου κινητῆς ἐκθέσεως, ἀντιστοίχου αὐτῆς ἡ ὁποία ἐπραγματοποιήθη...

Καὶ ἄλλα πάμπολλα, τὰ ὁποῖα καθημερινῶς ταλανίζουν τὴν ἀκοή μας καὶ ἀμβλύνουν τὴν μουσικὴ εὐαισθησία μας, τὴν αἰσθητική μας γενικώτερον..[61]

Ἐλησμονήθη ὅτι **"αἱ λέξεις, εὐφωνίαν ἔχουσαι, χάριν προξενήσουσι τοῖς ἀκούουσιν"**.[62] Καὶ ὄχι μόνον χάριν, ἀλλὰ καὶ εὐεξίαν καὶ ὑγείαν, σωματικὴν καὶ ψυχικήν. "*Ἡ μουσικὴ* (ἄρα καὶ ἡ μουσικὴ τοῦ λόγου) *τὸ εὐάρμοστον καὶ εὔσχημον ἐμποιεῖ τῇ ψυχῇ.*"[63]

Ἀπὸ πολὺ παληὰ ἦσαν γνωστὲς οἱ θεραπευτικὲς ἰδιότητες τῆς Μουσικῆς (δηλ. αὐτὸ ποὺ καὶ ἡ σημερινὴ Ἐπιστήμη ὑποστηρίζει).

Ὁ Πορφύριος ἀναφέρει ὅτι ὁ Πυθαγόρας ἔθελγε, κατεπράϋνε μὲ ρυθμοὺς καὶ μέλη καὶ ἐπῳδὰς τὰ ψυχικὰ καὶ τὰ σωματικὰ πάθη...

"*κατεκήλει (=κατεπράϋνε) δὲ ρυθμοῖς καὶ μέλεσι καὶ ἐπῳδαῖς*
ψυχικά τε καὶ σωματικὰ πάθη..."

Ὁ Ὀρφεὺς ἐθεράπευε διὰ τῆς λύρας.[64] Ἀρχαιοτάτη ἡ ἴασις μέσῳ τῆς ἐπαοιδῆς:

"*Ἀρχαία ἐστὶ ἡ διὰ τῆς ἐπαοιδῆς θεραπεία*".

Γράφει ὁ Ὅμηρος:

"*Παῦε δ' ἐπαοιδῇ αἷμα...*"

"*Ὠτειλὴν* (=πληγὴν) *δ' Ὀδυσσέως...*
δῆσαν (=ἔδεσαν).. *ἐπαοιδῇ δὲ αἷμα...ἔσχεθον*".
(καὶ ἐσταμάτησαν τὴν αἱμορραγίαν διὰ ἐπαοιδῆς, ᾠδῆς).

Ὁ Πίνδαρος ἐπίσης ἀναφέρει ὅτι "*ἄλλον ἀλλοίων ἀχέων ἔξαγεν, τοὺς μὲν μαλακαῖς ἐπαοιδαῖς ἀμφέπων.. τοὺς δὲ τομαῖς ἔστασεν...*"[65] (Ἄλλους τοὺς ἀπήλλαττε ἐκ τῶν πόνων μὲ μαλακὲς ἐπαοιδὲς καὶ ἄλλους μὲ τομές. (=ἐγχειρήσεις).

61. Τὰ παρατεθέντα παραδείγματα γίνονται περισσότερο κατανοητά, ἐὰν ἀναγνωσθοῦν μεγαλοφώνως.
62. Στέφανος Κομμητᾶς
63. Θέωνος Σμυρναίου. Τῶν κατὰ Μαθημ. Χρησίμων Α.α
64. Ὠγυγία Γ' 206
65. Πυθην. Γ. 45
66. Νύκτες Ἀττικαί, τ. Α' σλ. 375.

῾Ο Πλάτων εἰς τὸν *Θεαίτητον* (149 D) γράφει ὅτι "*διδοῦσαι αἱ μαῖαι φαρμάκια καὶ ἐπάδουσαι, δύνανται ἐγείρειν τε τὰς ὠδῖνας, καὶ μαλθακωτέρας ἂν βούλωνται ποιεῖν, καὶ τίκτειν τε τὰς δυστοκούσας.*"

῾Ο λατῖνος Ἄουλλος Γέλλιος[66] διαβεβαιώνει ὅτι καὶ ὁ Θεόφραστος ὑπεστήριζε ὅτι οἱ πόνοι ἀνακουφίζονται διὰ τῆς μουσικῆς. "*Μελῳδίαις ἐπικουφίζειν τὰ ἄλγη.*"

᾿Ακόμη καὶ ἡ μέθη κατευνάζετο διὰ μουσικῆς:

"*Συνέβαινε γὰρ εἰσάγεσθαι μουσικήν, ὡς ἀντισπᾶν καὶ πραΰνειν τὴν τοῦ οἴνου ὑπόθερμον δύναμιν, καθάπερ φησὶν καὶ ὁ ᾿Αριστόξενος* .. 1146 F -"

῾Ο Πλούταρχος[67] ἀναφέρει ὅτι διὰ τῆς μουσικῆς κατέπαυον καὶ τὴν ὀργὴν καὶ τὰς λοιμώδεις νόσους:

"*῾Η μουσικὴ πολλαχοῦ χρησίμη,*
τὸν ᾿Αχιλλέα πεποίηκε τὴν ὀργὴν πέττοντα τὴν πρὸς ᾿Αγαμέμνονα,
διὰ μουσικῆς ἧς ἔμαθεν παρὰ τοῦ σοφωτάτου Χείρωνος...
Καὶ Θαλήταν τὸν Κρῆτα.. ὅν φασι
διὰ μουσικῆς ἰάσασθαι, ἀπαλλάξαι τε
τοῦ κατασχόντος λοιμοῦ τὴν Σπάρτην,
καθάπερ φησὶ Πρατίνας..."

☆

Τὰ καταπραϋντικὰ ᾄσματα ὠνομάζοντο "*μείλιγμα*".

"..*καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἦθος ἡ μουσικὴ παρασκευάζει...*" (᾿Αριστοτέλης).

᾿Ισάξια ἰαματικὴ ἱκανότητα διαθέτει καὶ ἡ μουσικὴ τῆς μελῳδικῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, ὄχι μόνον στὴν ποίησι ἀλλὰ **καὶ στὸν πεζὸ λόγο**.

"*Τὴν μὲν ψυχήν, μουσικῇ τὸ πρῶτον...*
ἀναρριπίζομεν (=ἀνακινοῦμεν) *καὶ γράμματα*
γράψασθαι καὶ τορῶς (=καθαρά, σαφῶς) *αὐτὰ*
ἐπιλέξασθαι (=νὰ ἀναγιγνώσκωνται) *διδάσκομεν.*"
(Σόλων)

Ἂς ξαναγυρίσουμε στὸν Πυθαγόρα. Γράφει ὁ ᾿Ιάμβλιχος εἰς τὸν "Πυθαγορικὸν Βίον":[68]

"*Πυθαγόρας ὑπελάμβανε* (=ἐθεωροῦσε) *τὴν μουσικὴν μεγάλα* (=πολὺ)
συμβάλλεσθαι πρὸς ὑγείαν, ἄν τις αὐτῇ χρῆται κατὰ τοὺς προσήκοντας τρόπους...
... *τοῦτο γὰρ προσηγόρευε* (=ἀποκαλοῦσε) **τὴν διὰ τῆς μουσικῆς ἰατρείαν...**
... *Καὶ εἶναι τινὰ μέλη* (=μελῳδίαι) *πρὸς τὰ ψυχῆς πάθη πεποιημένα,*
πρός τε ἀθυμίας (=θλίψεις, ἀπελπισίες) *καὶ δηγμούς* (=ἰσχυρὲς λύπες),
ἃ δὴ βοηθητικώτατα ἐπινενόητο (=τὰ ὁποῖα ἐπενοήθησαν βοηθητικώτατα)
καὶ πάλιν αὖ ἕτερα πρός τε τὰς ὀργὰς καὶ πρὸς τοὺς θυμούς...
Χρῆσθαι δὲ καὶ ῾Ομήρου καὶ ῾Ησιόδου λέξεσιν ἐξειλεγμέναις (=διαλεγμένες)
πρὸς ἐπανόρθωσιν ψυχῆς".

Χρησιμοποιοῦσαν δηλαδὴ διαλεγμένες λέξεις ἀπὸ τὰ ἔπη τοῦ ῾Ομήρου καὶ τοῦ ῾Ησιόδου διὰ τὴν θεραπείαν τῶν ψυχικῶν νοσημάτων. ῾Ο Διον. ῾Αλικαρνασσεὺς[69] ἐπεξηγεῖ:

"..*γλυκαίνουσιν αὐτὴν* (δηλ. τὴν ἀκοὴν) *τινὲς ἦχοι... Αἰτία δὲ ἥ τε τῶν γραμμάτων φύσις ἐξ ὧν ἡ φωνὴ συνέστηκεν, πολλὰς καὶ διαφόρους ἔχουσα δυνάμεις, καὶ ἡ τῶν συλλαβῶν πλοκὴ*

67. Περὶ Μουσικῆς, 1145.40, 1146.42.
68. ΚΕ-110
69. Περὶ Συνθ. ᾿Ονομ. 12-13

παντοδαπῶς σχηματιζομένη. Τοιαύτην δὴ δύναμιν ἐχόντων τῶν τῆς λέξεως μορίων...
αἰτία **ἥ τε τῶν γραμμάτων φύσις καὶ ἡ τῶν συλλαβῶν δύναμις**, *ἐξ ὧν πλέκεται τὰ ὀνόματα.* "

Καὶ σήμερα, στὰ διάφορα Ἰατρικὰ Κέντρα *ἀποκαταστάσεως ὁμιλίας* (κατόπιν ἀτυχημάτων ἢ ἐγχειρήσεων), σὲ ὅλον τὸν κόσμο, χρησιμοποιοῦνται κατὰ τὶς θεραπευτικὲς ἀσκήσεις ἑλληνικὰ φωνήματα. Τὸ Δελτίον ἀρ. 30 (IS SN 1106-1073) τῆς ΕΛΕΤΟ (Ἑλληνικῆς Ἑταιρείας Ὁρολογίας) γράφει σχετικῶς:

"Ἡ Ἑλληνικὴ Γλῶσσα ὅταν μιληθῆ σωστὰ ἔχει θαυμάσια αἰσθητικὴ καὶ τοῦτο ἐπειδή: Δίνει στὸν ἀκροατὴ ζωηρὴ ἀκουστικὴ εἰκόνα. Μπορεῖ νὰ παραχθῆ μὲ μεγάλη ἔντασι καὶ ν' ἀκουστῆ δυνατὰ χωρὶς σημαντικὲς ἀλλοιώσεις ἐπειδὴ χρησιμοποιεῖ σὲ μεγάλο ποσοστὸ τὰ **φωνήεντα** *(48,35%, ὅταν στὴν Ἀγγλικὴ τὸ ἀντίστοιχο ποσοστὸ εἶναι 38%).*

Ἔχει **διάρκεια** *καὶ ἠχηρότητα στοὺς ἤχους της, ποὺ κρατοῦν τὴν ἀκουστικὴ ἐντύπωσι στὸ αὐτὶ τοῦ ἀκροατοῦ καὶ τὸν διευκολύνουν νὰ τοὺς ἀντιληφθῆ.*

Οἱ φθόγγοι της ἔχουν **μουσικότητα**, *δηλαδὴ τὸ φωνητικὸ ὄργανο τοῦ ὁμιλοῦντος σωστὰ τὴν Ἑλληνική, παράγει ἤχους ποὺ ἔχουν μεγάλη περιεκτικότητα σὲ ἁρμονικούς, ἀκόμα κι ὅταν αὐτὸς ἁπλῶς μιλάει (δὲν τραγουδάει).*

Οἱ φθόγγοι της ἔχουν **μικρὴ περιεκτικότητα σὲ θόρυβο** *καὶ παρέχουν* **καθαρὴ ἀκουστικὴ εἰκόνα** *(γεγονὸς ποὺ διευκολύνει τὴν ἀκουστικὴ ἀντίληψι) ἐπειδὴ χρησιμοποιεῖ* **τὰ τριβικὰ σύμφωνα** *σὲ χαμηλὸ ποσοστὸ (21,13%), ἐνῶ ἡ Ἀγγλικὴ 27,68%)...* "

Ὑπὸ τὸν τίτλον **"Φῶς στὰ μυστικὰ τοῦ ἀνθρώπινου λόγου"** ἡ ἐφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ (4-2-2004 Στήλη Ἐπιστήμη καὶ Τεχνολογία) δημοσιεύει ἐκτενὲς ἄρθρον, τοῦ ὁποίου παραθέτομεν κατωτέρω τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος.

«Ἡ ΣΟΦΙ ΣΚΟΤ, εἰδικὴ σὲ θέματα νευρολογίας τοῦ λόγου στὸ University College *τοῦ Λονδίνου, χρησιμοποιώντας ἕνα σημαντικὸ νέο "ὅπλο", ἕνα ἐξελιγμένο εἶδος μαγνητικῆς τομογραφίας* (functional Magnetic Resonance Imaging, fMRI), *ποὺ ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ "φωτογραφίζει" τὴν ἐγκεφαλικὴ δραστηριότητα, εἶδε ὅτι ὁ ἀνθρώπινος ἐγκέφαλος λαμβάνει τὸν λόγο καὶ τὸν διαχωρίζει σὲ λέξεις καὶ "μελωδία". Πρόκειται γιὰ τοὺς διαφορετικοὺς κυματισμοὺς τῆς φωνῆς ποὺ ἀποκαλύπτουν σημαντικὰ στοιχεῖα γιὰ ἕνα ἄτομο, ὅπως ἡ διάθεση, τὸ φῦλο, ἡ ἡλικία ἢ ὁ τόπος καταγωγῆς του...*

... Ἐκτὸς ἀπὸ ἀπαντήσεις σὲ σημαντικὰ ἐρωτήματα σχετικὰ μὲ τὸ πῶς ὁ ἐγκέφαλός μας ἐπεξεργάζεται τὴ γλῶσσα, οἱ νέες αὐτὲς ἔρευνες θὰ συμβάλουν στὴν εὕρεση θεραπειῶν ἀποκατάστασης ἀσθενῶν ποὺ ἔχουν ὑποστεῖ π.χ. ἐγκεφαλικὸ ἐπεισόδιο καὶ ἔχουν ἀπολέσει ὥς ἕνα βαθμὸ τὴν ἱκανότητα τοῦ λόγου..»

* **Σημ.:** Περὶ τῆς πλάνης τῆς "Ἐρασμιακῆς" λεγομένης Προφορᾶς βλ. Α. Τζιροπούλου-Εὐσταθίου ""Ελλην Λόγος" καὶ Βιβλίον Ἀρχαίων Γ' Ἔτους Ἑλληνικῆς Ἀγωγῆς -Ἐκδ. Γεωργιάδη.

Μελῳδίαις ἐπικουφίζειν τὰ ἄλγη

Αὐτὸ ποὺ οἱ Ἕλληνες καὶ ὁ Ὅμηρος ἐγνώριζαν πρὸ ἀμνημονεύτων ἐτῶν, ἔρχεται νὰ τὸ ἐπιβεβαιώση ἡ σημερινὴ Ἐπιστήμη...

Ἡ ἐφημερίδα "Ὁ Κόσμος τοῦ Ἐπενδυτῆ" (14/8/2004) δημοσιεύει ἄρθρο μὲ τὸν τίτλο

Ο ΟΜΗΡΟΣ ΚΑΝΕΙ ΚΑΛΟ ΣΤΗΝ... ΚΑΡΔΙΑ

Επιστήμονες υποστηρίζουν ότι η απαγγελία της Οδύσσειας και της Ιλιάδας συγχρονίζει αναπνοή και παλμούς

ὅπου μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀναφέρει:

«Ο Όμηρος κάνει καλό στην καρδιά», ισχυρίζονται Ευρωπαίοι επιστήμονες, παραπέμποντας στην αφηγηματική τεχνική του μεγάλου αρχαίου επικού και στις επιδράσεις που μπορεί να έχουν τα έργα του όχι μόνο στη νόηση αλλά και στην ομαλή λειτουργία του ανθρώπινου σώματος.

Της ΧΡΥΣΑΣ ΒΙΛΚΕΝΣ

Σε έρευνα που δημοσιεύει το «American Journal of Physiology» υποστηρίζεται ότι ο ξεχωριστός ρυθμός, ο λεγόμενος δακτυλικός εξάμετρος, το αρχαιότερο μέτρο ποίησης με το οποίο ο Όμηρος επέλεξε να γράψει τα έπη της « Οδύσσειας» και της «Ιλιάδας», επιδρά θετικά στο συγχρονισμό της αναπνοής και των παλμών της καρδιάς όταν κάποιος τα απαγγέλλει.

Αργές ανάσες

Όπως υποστηρίζουν οι επιστήμονες, με την απαγγελία στίχων υπό αυτήν τη μορφή μπορούν να επιτευχθούν αργές ανάσες που βοηθούν τόσο στην καρδιακή λειτουργία όσο και στη σωστή αναπνοή. Παρακολουθώντας συστηματικά τις αντιδράσεις του οργανισμού 20 ατόμων κατά τη διάρκεια απαγγελίας στίχων από την ομηρική «Οδύσσεια», ανακάλυψαν μια εκπληκτική επίδραση στο συγχρονισμό των αναπνοών και των καρδιακών παλμών.

«Είναι προφανές ότι το εξάμετρο βοηθά τον ανθρώπινο οργανισμό να βρει το δικό του σωστό ρυθμό», υποστηρίζουν οι ερευνητές. Θεωρείται μια ανακάλυψη ιδιαίτερα σημαντική, τόσο για την κατανόηση των μηχανισμών που βοηθούν στη λειτουργία της καρδιάς και της αναπνοής όσο και για τη θεραπεία καρδιακών παθήσεων.

Σωστός τονισμός

Όπως έχει αποδειχθεί, επιδρούν θετικά κυρίως στο κυκλοφορικό σύστημα του ανθρώπινου οργανισμού, καθώς όταν κάποιος τα απαγγέλλει με το σωστό τρόπο η αναπνοή του περιορίζεται σε έξι εισπνοές το λεπτό, κάτι που βοηθά την καρδιά να λειτουργεί αποτελεσματικά. Άλλες έρευνες έχουν αποδείξει ότι η απαγγελία τους μειώνει την πίεση και ευνοεί την αποτελεσματική λειτουργία των πνευμόνων.

Όσο για τα ομηρικά έπη, οι επιστήμονες υποστηρίζουν ότι δεν είναι ανάγκη να διαβάσει κανείς και τους 12.000 στίχους της «Οδύσσειας», αρκεί να απαγγείλει λίγες στροφές περπατώντας και ακολουθώντας τον τονισμό των συλλαβών.

Δηλαδὴ αὐτὸ πού, ὅπως εἴδαμε, καταγράφει ὁ Ἰάμβλιχος:

"Χρῆσθαι δὲ καὶ Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου λέξεσιν ἐξειλεγμέναις πρὸς ἐπανόρθωσιν..." ...

Τὸ τοῦ Πλουτάρχου "**Διὰ μουσικῆς ἰάσασθαι**".

SCIENTIFIC AMERICAN.COM

October 18, 2004

Heartbeat Poetry

Verse speaks to matters of the heart--literally

By Nicole Garbarini

Reciting the *Iliad* could have epic effects on your health. German physiologists have recently shown that such poetry can get your heart beating in time with your breaths. This synchronization may improve gas exchange in the lungs as well as the body's sensitivity and responsiveness to blood pressure changes.

Cardiovascular and respiratory responses are not normally in sync. Rhythmic fluctuations in blood pressure take place naturally in 10-second-long cycles known as Mayer waves, whereas spontaneous breathing normally occurs at a rate of approximately 15 breaths per minute.

Dirk Cysarz of the Herdecke Community Hospital and Institute of Mathematics at the University of Witten/ Herdecke wanted to explore the connection between these oscillating mechanisms, which are known to couple weakly at times. The type of poetry was a key aspect of the study. Cysarz and his colleagues specifically used Homer's Odyssey translated into German, which maintains the original hexametric pace of the verse–that is, six meters, or rhythmic units, per line. Hexameter is common in ancient epic poems, and both the Odyssey and the Iliad consist primarily of dactylic hexameter, which has three syllables per meter.

Several factors led the researchers to choose such verse. Cysarz says that one of his collaborators, speech therapist Petric Von Bonin, had extensive experience with this poetry form and felt it would yield the most promising results. Cysarz also cites historical accounts of Greek choruses and audiences gathering to recite more than 10,000 lines of hexameter without pausing. The verse must have produced feel-good effects, Cysarz surmises, "otherwise no one would want to listen to this poetry."

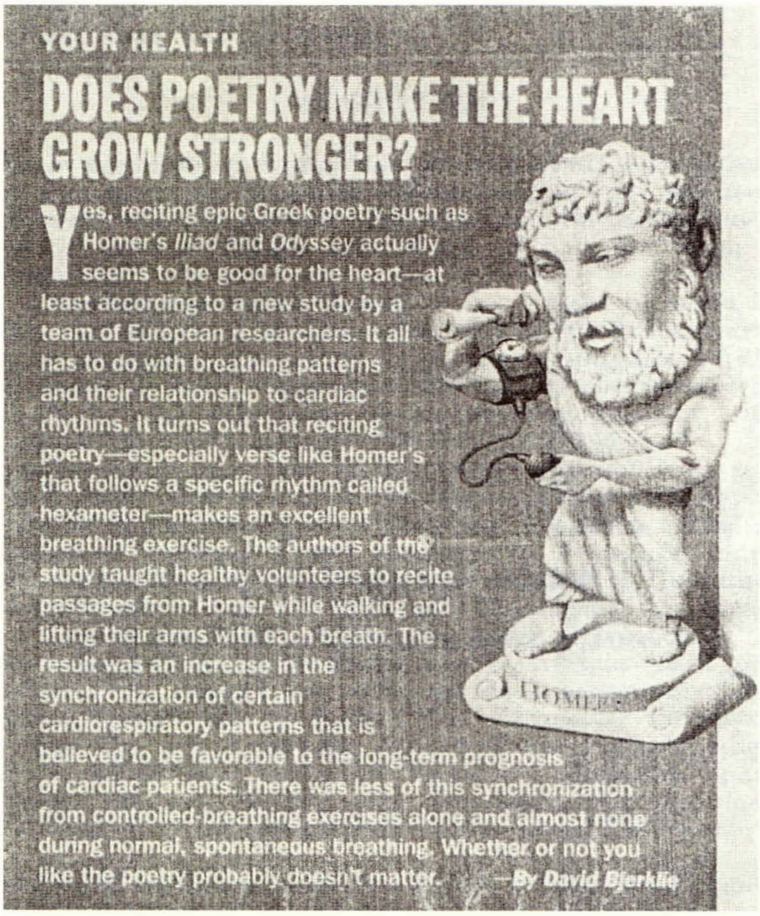
For this study, healthy subjects practiced three activities: hexameter reading, controlled breathing at six breaths per minute and spontaneous breathing. They recited while walking, breathing and lifting their arms. The researchers found increased synchronization between heart rate and breathing during the poetry readings but not during the spontaneous breathing. Controlled breathing also boosted synchronization, though not to the extent of recitation. Also, subjects found poetry reading stimulating but controlled breathing boring.

Cardiologist Juan Carlos Kaski of St. George's Hospital Medical School at the University of London has studied the effects of transcendental meditation on cardiac patients. He comments that other variables, such as vocal harmonics or differences in air-intake volume, may have caused the difference between the controlled breathing and hexameter recitation exercises.

Whether this recitation translates linguistically is another question. Rafael Campo, a poet and physician at Harvard Medical School, notes that hexameter in English is not one of the most appealing forms of poetry. He postulates, however, that something inherent in our physiology may have enabled this pattern of poetry to take shape.

Other studies have shown that rhythmic vocal recitations enhance cardiovascular activity. In 2001 physicians in Italy found that subjects who vocalized the Ave Maria in Latin or a typical yoga mantra in their original languages inherently slowed breathing to approximately six breaths per minute. Additionally, the poetry reading enhanced the baroreflex response--that is, the cardiovascular mechanism that adjusts to stabilize blood pressure. Increases in this response are a good sign for cardiac patients.

Cysarz wants to study the effects of this poetry recitation in people with hypertension. He expects that it will lower their blood pressure--and that patients will have fun while they're at it.

YOUR HEALTH

DOES POETRY MAKE THE HEART GROW STRONGER?

Yes, reciting epic Greek poetry such as Homer's *Iliad* and *Odyssey* actually seems to be good for the heart—at least according to a new study by a team of European researchers. It all has to do with breathing patterns and their relationship to cardiac rhythms. It turns out that reciting poetry—especially verse like Homer's that follows a specific rhythm called hexameter—makes an excellent breathing exercise. The authors of the study taught healthy volunteers to recite passages from Homer while walking and lifting their arms with each breath. The result was an increase in the synchronization of certain cardiorespiratory patterns that is believed to be favorable to the long-term prognosis of cardiac patients. There was less of this synchronization from controlled-breathing exercises alone and almost none during normal, spontaneous breathing. Whether or not you like the poetry probably doesn't matter. —*By David Bjerklie*

Ἀπὸ τὸ περιοδικὸν TIME τεῦχος Σεπτεμβρίου 2004.

Ἡ τῶν γραμμάτων φύσις
καὶ ἡ τῶν συλλαβῶν δύναμις

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΔΙΑΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

«Ἡ Ἐκμάθηση τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ὡς Εὐοδωτικὸς Παράγων στὴν Ψυχοεκπαιδευτικὴ Ἐξέλιξη τοῦ Παιδιοῦ» (Πιλοτικὴ Πειραματικὴ Ἔρευνα)

Ἰ. Κ. Τσέγκος, Ψυχίατρος
Δ. Βεκιάρη, Θ. Παπαδάκης, Κλινικοὶ Ψυχολόγοι

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ

Παρουσιάζονται, ἐν περιλήψει, τὰ ἀποτελέσματα μιᾶς ἔρευνας τριῶν χρόνων, ἡ ὁποία ἀφορᾶ τὴν ἐπίδραση τῆς ἐκμάθησης τῆς ***ἱστορικῆς ὀρθογραφίας*** καὶ τῶν ***ἀρχαίων ἑλληνικῶν*** στὴν ψυχοεκπαιδευτικὴ ἀνάπτυξη τῶν μαθητῶν. Πρόκειται γιὰ τὴν ***πρώτη*** καὶ μᾶλλον ***μοναδικὴ*** ἔρευνα ποὺ ἔγινε γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα στὰ 22 χρόνια ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ μονοτονικοῦ συστήματος.

Ἐξετάσθηκαν 50 ***φυσιολογικὰ*** παιδιὰ, ἡλικίας 6 ἕως 9 ἐτῶν, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσαν δύο ὁμάδες ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἐξ 25 ἀτόμων ἑκάστη · οἱ δύο ὁμάδες ἦταν συμβατὲς μεταξύ τους ὡς πρὸς ὅλες τὶς μεταβλητὲς ἐκτὸς μόνον τῆς ἐκμάθησης (***«ἀρχαῖοι»***), ἢ μὴ (***«μονοτονικοὶ»***), τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν. Τὰ παιδιὰ ἀμφοτέρων τῶν ὁμάδων φοιτοῦν σὲ δημόσια σχολεῖα τῆς Ἀττικῆς, ἀλλὰ ἡ ὁμάδα τῶν «ἀρχαίων» παρακολουθοῦσε, ἐπιπλέον, γιὰ ἕνα ***δίωρο τὴν ἑβδομάδα*** καὶ μαθήματα ἀρχαίων ἑλληνικῶν στὴν «Ἑλληνικὴ Ἀγωγὴ».

Ἡ ἀξιολόγηση κάθε παιδιοῦ ἔγινε πρὶν τὴν ἔναρξη τοῦ σχολικοῦ ἔτους καὶ πρὶν τὴν ἔναρξη τῆς ἐκμάθησης τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν καὶ ἐπαναλήφθηκε μετὰ τὸ τέλος τῆς σχολικῆς χρονιᾶς.

Γιὰ τὴν ἀξιολόγηση χρησιμοποιήθηκαν ἡ ***Νοητικὴ Δοκιμασία*** (***WISC-III***) καὶ ἡ ***Ψυχοεκπαιδευτικὴ Δοκιμασία*** (***«Ἀθηνᾶ Τέστ»***). Ἀμφότερες οἱ Δοκιμασίες ἔχουν ἀξιολογηθεῖ ὡς ἔγκυρες καὶ ἔχουν σταθμισθεῖ γιὰ τὸν ἑλληνικὸ πληθυσμὸ ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Τὸ «Ἀθηνᾶ Τέστ» δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸν Καθηγητὴ Ψυχολογίας τοῦ Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικῆς καὶ Ψυχολογίας (Φ.Π.Ψ.), Ἰ. Παρασκευόπουλο. Τὰ δεδομένα τῶν ἐπιδόσεων τῶν παιδιῶν, ἀμφοτέρων τῶν ὁμάδων καὶ τῶν δοκιμασιῶν, μελετήθηκαν μὲ τὴ χρήση καθιερωμένων στατιστικῶν μεθόδων (T-test, Paired T-test, καθὼς καὶ Μὴ Παραμετρικῶν tests).

Τὰ ***ἀποτελέσματα*** ἔδειξαν ὅτι ἡ ὁμάδα τῶν «ἀρχαίων», ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς «μονοτονικοὺς», ἐμφανίζει στὴ Δοκιμασία «Ἀθηνᾶ Τέστ» ἀνοδικὲς διαφορές, στατιστικὰ σημαντικές, στὶς ὑποδοκιμασίες Ἀντιγραφὴ Σχημάτων, Διάκριση Γραφημάτων, Μνήμη Σχημάτων καὶ Μνήμη Εἰκόνων. Ἐπίσης, στὴν ἴδια ὁμάδα τῶν «ἀρχαίων», ἀνοδικὴ καὶ στατιστικὰ σημαντικὴ εἶναι ἡ διαφορὰ καὶ στὴν ὑποδοκιμασία Συναρμολόγηση Ἀντικειμένων τοῦ WISC-III.

Τὰ, ἕως τώρα, εὑρήματα τῆς ἔρευνας παρέχουν ἰσχυρὲς ἐνδείξεις ὅτι ἡ ἐκμάθηση τῆς ἱστορικῆς ὀρθογραφίας καὶ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν βελτιώνει τὴν ***ψυχοεκπαιδευτικὴ ἀνάπτυξη*** τοῦ παιδιοῦ σὲ ὁρισμένους καίριους τομεῖς ὅπως εἶναι οἱ ***ἀντιληπτικὲς ἱκανότητες*** (Διάκριση Σχημάτων, Μνημονικὴ Συγκράτηση) καθὼς καὶ οἱ ***ὀπτικὲς ἱκανότητες*** (Ὀφθαλμικὲς Κινήσεις, Διοφθαλμικὸς Ἔλεγχος).

Οἱ ἀνωτέρω ἱκανότητες καὶ λειτουργίες, οἱ ὁποῖες εἶναι ἀποφασιστικὲς γιὰ τὴν περαιτέρω ψυχοεκπαιδευτικὴ ἀνάπτυξη τῶν νεαρῶν ἀτόμων (***γραφὴ*** καὶ ***ἀνάγνωση***), συνδέονται ἄμεσα καὶ μὲ τὴν ἐμφάνιση τῆς ***Δυσλεξίας***.

Ἡ ἔρευνα ***συνεχίζεται*** καὶ τὰ ἄτομα τῶν δύο ὁμάδων θὰ ***ἐπαναξιολογηθοῦν*** καὶ κατὰ τὸ τέλος τῆς πρωτοβάθμιας ἐκπαίδευσής τους, ὥστε νὰ μελετηθοῦν καὶ οἱ τυχὸν ἐπιπτώσεις στὶς ***ἀκουστικολεκτικὲς*** ἱκανότητες καὶ λειτουργίες.

Ἡ ἔρευνα παρουσιάσθηκε στὶς 17 Μαΐου 2004, ἀπὸ τὴν κ. Δ. Βεκιάρη στὸ 18[ο] Πανελλήνιο Ψυχιατρικὸ Συνέδριο στὴν Κῶ, καὶ τὴν ἴδια μέρα ὁ κ. Θ. Παπαδάκης τὴν παρουσίασε στὴν Ἀθήνα, στὸ Ἀνοικτὸ Ψυχοθεραπευτικὸ Κέντρο.

Ὁ Ἐκπαιδευτικός-Ἐρευνητικὸς Τομέας ἐκφράζει τὶς θερμὲς του εὐχαριστίες στοὺς γονεῖς καὶ τὰ παιδιὰ τῶν δύο ὁμάδων, στὸ ἐκπαιδευτικὸ προσωπικὸ τῆς «ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ», στὸν Καθηγητὴ κ. Ἰωάννη Παρασκευόπουλο γιὰ τὶς παρατηρήσεις του, στὴν ὁμάδα τῶν στατιστικολόγων καθὼς καὶ στοὺς 15 κλινικοὺς ψυχολόγους τοῦ Ἰνστιτούτου Διαγνωστικῆς Ψυχολογίας οἱ ὁποῖοι χορήγησαν τὶς Δοκιμασίες, ἀφιερώνοντας 9 ὧρες συνολικὰ γιὰ κάθε παιδὶ (450 ὧρες περίπου συνολικά). Χωρὶς τὴν ὁλοπρόθυμη καὶ ἀνιδιοτελὴ συνεργασία ὅλων αὐτῶν ἡ ἔρευνα αὐτὴ δὲν θὰ εἶχε πραγματοποιηθεῖ.

Η ΕΚΜΑΘΗΣΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑΣ ΩΣ ΕΥΟΔΩΤΙΚΟΣ ΠΑΡΑΓΩΝ ΣΤΗΝ ΨΥΧΟΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Ἰ. Κ. Τσέγκος, Δ. Βεκιάρη, Θ. Παπαδάκης
Ἀνοικτό Ψυχοθεραπευτικό Κέντρο,
Ἐκπαιδευτικός-Ἐρευνητικὸς Τομέας
Ἰνστιτοῦτο Διαγνωστικῆς Ψυχολογίας

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Παρουσιάζονται τὰ πρῶτα ἀποτελέσματα μιᾶς συνεχιζόμενης πιλοτικῆς ἔρευνας, ἀφορῶντα στὴν ἐπίδραση τῆς ἐκμάθησης τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν καί τῆς ἱστορικῆς ὀρθογραφίας στὴν ψυχοεκπαιδευτική ἀνάπτυξη τοῦ παιδιοῦ.

Συγκρίθηκαν 50 φυσιολογικά παιδιά, τά ὁποῖα συγκροτοῦσαν δύο ὁμάδες (25 μαθήτριες καὶ μαθητὲς ἑκάστη, τῶν τριῶν πρώτων τάξεων τοῦ δημοτικοῦ), οἱ ὁποῖες παρουσίαζαν ἀνάλογα (δημογραφικά, οἰκογενειακά, μορφωτικὰ, κοινωνικὰ καὶ σὲ ἐξωσχολικὲς δραστηριότητες) χαρακτηριστικά, πλήν ὅμως διέφεραν μεταξύ τους ὡς πρὸς τὴν ἐπιπλέον ἐκμάθηση τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν καί τῆς ἱστορικῆς ὀρθογραφίας. Τά παιδιά καί τῶν δύο ὁμάδων ἀξιολογήθηκαν ἀπό ἔμπειρους ψυχολόγους, στήν ἀρχή τῆς σχολικῆς χρονιᾶς καί πρὶν τὴν ἔναρξη γιά πρώτη φορά τῆς ἐκμάθησης τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν γιά τήν πειραματική ὁμάδα, μέσω δύο ἔγκυρων καί σταθμισμένων στὸν Ἑλληνικὸ πληθυσμὸ δοκιμασιῶν, τὸ WISC-III καὶ τὸ «Ἀθηνᾶ Τὲστ». Τά παιδιά καί τῶν δύο ὁμάδων ἐπαναξιολογήθηκαν, μέ τίς ἴδιες δοκιμασίες, ἕνα χρόνο μετά, κατά τήν ἴδια χρονική περίοδο. Οἱ ἐπιδόσεις τους στίς δοκιμασίες μελετήθηκαν μὲ τὴ χρήση στατιστικῶν μεθόδων (T-test, Paired T-test, καθὼς καὶ μὴ παραμετρικῶν tests).

Τα ἀποτελέσματα ἔδειξαν ὅτι ἡ ὁμάδα τῶν «ἀρχαίων ἑλληνικῶν» παρουσιάζει στὸ «Ἀθηνᾶ τὲστ» τῆς ἐπαναξιολόγησης στατιστικὰ σημαντικές διαφορές, στὶς ὑποδοκιμασίες Ἀντιγραφὴ Σχημάτων καί Διάκριση Γραφημάτων, καθὼς καὶ σημαντικὴ ἄνοδο τῶν ἐπιδόσεων στὴ Μνήμη Σχημάτων καὶ Μνήμη Εἰκόνων. Στὸ δὲ WISC-III, στὴν ὑποδοκιμασία Συναρμολόγηση Ἀντικειμένων.

Συζητοῦνται τόσο ἡ μεθοδολογία ὅσο καὶ τὰ εὑρήματα, τὰ ὁποῖα παρέχουν ἰσχυρές ἐνδεῖξεις ὅτι ἡ ἐνασχόληση μὲ τά ἀρχαῖα ἑλληνικά καί τήν ἱστορική ὀρθογραφία βελτιώνει τὸ ἐπίπεδο καὶ τὸν ρυθμὸ ἀνάπτυξης τοῦ παιδιοῦ, σὲ ὁρισμένους καίριους τομεῖς τῆς ψυχοεκπαιδευτικῆς του ἀνάπτυξης, ὅπως εἶναι οἱ ὀπτικοαντιληπτικές ἱκανότητες καί λειτουργίες.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ παροῦσα ἔρευνα εἶναι μιά πιλοτική συνεχιζόμενη μελέτη, ἡ ὁποία διερευνᾶ τήν ἐπίδραση τῆς ἐκμάθησης τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν καί τῆς ἱστορικῆς ὀρθογραφίας σέ ὁρισμένους καίριους τομεῖς τῆς ἀνάπτυξης, πού σχετίζονται μέ τίς μαθησιακές διεργασίες τοῦ παιδιοῦ.

Ὁ πιλοτικός χαρακτήρας τῆς μελέτης ἔγκειται, ὄχι μόνο στό γεγονός ὅτι γιά πρώτη φορά, ἀπ' ὅσο γνωρίζουμε, ἐπιχειρεῖται μία τέτοιου εἴδους διερεύνηση, ἀλλά, καί κυρίως, ὅτι ἰχνηλατεῖται σέ καίριους τομεῖς τῆς ἀνάπτυξης τοῦ παιδιοῦ, πού σχετίζονται μέ τίς μαθησιακές διεργασίες, οἱ ἐπιδράσεις τῆς ἐκμάθησης τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν καί τῆς ἱστορικῆς ὀρθογραφίας. Ἐπίσης, πρόκειται γιά μιά συνεχιζόμενη μελέτη, διότι κάθε νέα ἔναρξη σχολικῆς χρονιᾶς προστίθενται στό δεῖγμα μας καινούργια παιδιά πού ξεκινοῦν αὐτήν τήν ἐκμάθηση. Στήν παροῦσα μελέτη θά παρουσιάσουμε τά πρῶτα ἀποτελέσματα ἀπό τή σύγκριση δύο ὁμάδων παιδιῶν, ἀποτελούμενες ἡ κάθε μία ἀπό 25 παιδιά, ἀγόρια καί κορίτσια.

Οἱ μαθησιακές διεργασίες ἑδράζονται σ' ἕνα σύνολο ἐπιμέρους ἱκανοτήτων τοῦ ἀτόμου, ὅπως βιολογικές, νοητικές, ἀντιληπτικές, μνημονικές, κινητικές, ψυχογλωσσικές κ. ἄ., οἱ ὁποῖες ἔχουν ἕναν ἐξελικτικό - ἀναπτυξιακό χαρακτήρα, προσδιοριζόμενες σέ κάθε ἐξελικτικό στάδιο τοῦ παιδιοῦ τόσο ποιοτικά ὅσο καί ποσοτικά, ἀλλά καί διαθέτοντας ρυθμούς ἀνάπτυξης, σ' αὐτές τίς ἱκανότητες, ταχύτερους ἤ βραδύτερους.

Σύμφωνα μέ τή Γνωστική καί Ἀναπτυξιακή Ψυχολογία ἡ ἐκμάθηση μιᾶς γλώσσας, ἰδιαίτερα στή γραπτή της μορφή, ἀπαιτεῖ τήν ἐμπλοκή ὅλων τῶν

ἀνωτέρω μαθησιακῶν ἱκανοτήτων, ἀρχίζοντας ἀπό τό βιολογικό τους ὑπόβαθρο καί ἐπεκτεινόμενες τόσο στίς θεμελιακές γνωστικές διεργασίες, ὅσο καί σέ ποικίλες ἄλλες γνωστικές καί μαθησιακές δεξιότητες. Ἡ δυνατότητα αὐτῆς τῆς ἐκμάθησης ἀρχίζει συστηματικά περί τήν ἡλικία τῶν ἕξι ἐτῶν, μέ τήν ἔναρξη τῆς σχολικῆς περιόδου, διότι στήν ἡλικία αὐτή τό παιδί ἀποκτᾶ τήν ἱκανότητα διάκρισης καί διατήρησης στή μνήμη διαφόρων συμβολικῶν συστημάτων (γράμματα, ἀριθμούς, μουσικά σύμβολα κ.λ.π.). Ἡ γενικευμένη διαπίστωση ὅτι μιά μικρή ἀλλά σημαντική μερίδα παιδιῶν, χωρίς κάποιο ἔκδηλο λόγο, δέν ἀκολουθεῖ αὐτό τόν ρυθμό τῆς ἐκμάθησης, δηλαδή παρουσιάζει μαθησιακές δυσκολίες καί δυσλεξία, ἔχει στρέψει την προσοχή τῶν διαφόρων ἐπιστημόνων (ἐκπαιδευτικῶν, ψυχολόγων, νευρολόγων κ.λ.π.) στό νά μελετήσουν εἰς βάθος τό φαινόμενο αὐτό μέ σκοπό νά προσδιορίσουν τίς αἰτίες του. Ἡ ἔρευνα αὐτή ἔχει δημιουργήσει διάφορα μέσα (ἐργαλεῖα) μέτρησης ὅλων τῶν θεμελιακῶν ἱκανοτήτων καί δεξιοτήτων, πού ἐνέχονται στήν ἐκμάθηση τοῦ γραπτοῦ λόγου καί μάλιστα μπορεῖ νά τίς προσδιορίσει στήν ἀναπτυξιακή τους μορφή. Ἔτσι, λοιπόν, γίνεται ἐφικτό σήμερα νά μετρηθεῖ στό ἐπίπεδο τῶν ψυχογνωστικῶν ἱκανοτήτων, ὁ ἀντίκτυπος πού μπορεῖ να ἔχει ἡ ἐκμάθηση ἑνός πολύπλοκου συμβολικοῦ συστήματος, πού εἶναι ἡ γραπτή μορφή μιᾶς γλῶσσας, στήν ὡρίμανση τοῦ συστήματος αὐτοῦ (Παρασκευόπουλος).

Ἡ παροῦσα μελέτη, λοιπὸν, διερευνᾶ τὸ ἄν, καὶ πῶς ἡ ἐκμάθηση τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν καί τῆς ἱστορικῆς ὀρθογραφίας ἐπιδρᾶ σὲ ὁρισμένες πλευρὲς τῆς ἀναπτυξιακῆς πορείας τοῦ παιδιοῦ καὶ ἰδιαίτερα σ' αὐτὲς ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν ὡρίμανση τῶν λειτουργιῶν τῆς μαθησιακῆς ἱκανότητας.

Ἔτσι, διαμορφώθηκε ἡ ὑπόθεση ὅτι ἡ ἐκμάθηση τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν τῆς ἱστορικῆς ὀρθογραφίας ἐπιδρᾶ θετικὰ στὴν ἀναπτυξιακὴ πορεία τοῦ παιδιοῦ καὶ ἰδιαίτερα σὲ τομεῖς ποὺ σχετίζονται μὲ τὴ μάθηση καὶ τὴ σχολικὴ προσαρμογὴ (ἐπιτάχυνση τῆς ὡρίμανσης).

ΥΛΙΚΟ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΣ

Γιὰ τὴν ἐπιβεβαίωση ἤ ἀπόρριψη τῆς ἀνωτέρω ὑποθέσεως ἀκολουθήθηκε ἡ κάτωθι μεθοδολογία:

1. Ἡ διαδικασία ἐπιλογῆς τοῦ δείγματος: Ἕνα μήνα πρίν τήν ἔναρξη τῶν μαθημάτων τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν, ζητήσαμε ἀπό τήν διεύθυνση τῆς ἑταιρείας «Ἑλληνική Ἀγωγή» νά μᾶς προμηθεύσει τόν κατάλογο τῶν ἐγγεγραμμένων παιδιῶν, ἡλικίας 6 ἕως 9 ἐτῶν πού φοιτοῦν ἀπό τήν Α' ἕως τήν Γ' τάξη κανονικοῦ δημοτικοῦ σχολείου καί θά ἄρχιζαν ἐκείνη τή χρονιά, γιά πρώτη φορά, Ἀρχαῖα Ἑλληνικά.

Ἀμέσως ἐπικοινωνήσαμε μέ τούς γονεῖς τους καί ζητήσαμε ἐγγράφως τήν ἄδειά τους νά ἐξετάσουμε τό παιδί τους. Ὁ σκοπός τῆς ἔρευνας, εἰπώθηκε, ὅτι θά ἦταν νά ἀξιολογηθεῖ ἡ ἐπίδραση τῶν ἐξωσχολικῶν δραστηριοτήτων, στήν ψυχοεκπαιδευτική ἀνάπτυξη τοῦ παιδιοῦ. Ἡ συγκατάθεσή τους ἐπίσης, ζητήθηκε γραπτῶς.Τό ποσοστό τῶν θετικῶν ἀπαντήσεων ἦταν 83%˙ καί τά παιδιά αὐτά ἀπετέλεσαν τήν πειραματική ὁμάδα. Ἀμέσως καθορίστηκε ἡ συνάντηση γιά τήν ἀξιολόγηση.

Παράλληλα, συγκροτήθηκε ἡ ὁμάδα ἐλέγχου ἡ ὁποία ἀποτελεῖτο ἀπό παιδιά πού διδάσκοντο μόνο τό ἐπίσημο σχολικό πρόγραμμα,τῆς ἐκμάθησης τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας. Τά παιδιά αὐτά κατεβλήθη προσπάθεια νά εἶναι ἀναλόγων χαρακτηριστικῶν (δημογραφικῶν,οἰκογενειακῶν, ἐκπαιδευτικῶν, κοινωνικῶν καί ἐξωσχολικῶν δραστηριοτήτων). Κατά 58% ἦταν συμμαθητές τῶν παιδιῶν τῆς πειραματικῆς ὁμάδας, ἀφοῦ ζητήθηκε νά ὑποδειχθοῦν ἀπό τούς γονεῖς τῶν παιδιῶν της πειραματικῆς ὁμάδας. Τό ὑπόλοιπο 42% τῶν παιδιῶν ἀνευρέθη ἀπό τόν φιλικό κύκλο τῶν συνεργατῶν τοῦ Α.Ψ.Κ.

Καί ἀπό τίς δύο ὁμάδες ἀποκλείσθηκαν τά παιδιά πού δέν εἶχαν ἱκανοποιητική ἐπίδοση στό σχολεῖο ἤ παρουσίαζαν μαθησιακές δυσκολίες, σύμφωνα μέ τή δήλωση τῶν γονέων τους.

Κατά τό πρῶτο ἔτος τῆς ἔρευνας ἐντοπίστηκαν καί ἀξιολογήθηκαν 26 παιδιά (13 σέ κάθε ὁμάδα). Ἡ ἴδια διαδικασία ἀκολουθήθηκε καί κατά τό δεύτερο ἔτος τῆς ἔρευνας, ὅπου ἐντοπίσθηκαν καί προστέθηκαν 24 ἐπιπλέον παιδιά (12 σέ κάθε ὁμάδα). Μέ αὐτόν τόν τρόπο συγκεντρώθηκε ἕνας ἱκανοποιητικός ἀριθμός

παιδιῶν (συνολικά 50, 25 σέ κάθε ὁμάδα) γιά νά ἐξασφαλισθεῖ ἡ ἐγκυρότητα τῶν ἀποτελεσμάτων. Ἡ συγκατάθεση τῶν γονέων τῶν παιδιῶν, πού παρακολούθησαν γιά πρώτη φορά Ἀρχαῖα Ἑλληνικά, κατάς τό 2ο ἔτος τῆς ἔρευνας, ἀνῆλθε στό 80%.

2. *Ἡ Διαδικασία τῶν Ἀξιολογήσεων:* Τά παιδιά καί τῶν δύο ὁμάδων ἀξιολογήθηκαν (Test), κατά τή διάρκεια τοῦ ἴδιου μήνα, πρίν τήν ἔναρξη τοῦ σχολικοῦ ἔτους καί εἰδικότερα ἡ πειραματική ὁμάδα ἐξετάστηκε πρίν τήν ἔναρξη τῆς ἐκμάθησης τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν, γιά πρώτη φορά.

Οἱ δύο ὁμάδες ἐπαναξιολογήθηκαν μετὰ ἀπὸ ἕνα ἔτος κατά τή διάρκεια τοῦ ἴδιου μήνα, μέσω τῶν ἴδιων δοκιμασιῶν. Κατά τήν ἐπαναξιολόγηση δέν κατέστη δυνατόν νά ἐντοπιστοῦν 4 παιδιά. Ἔτσι, ὁ τελικός ἀριθμός τοῦ δείγματος ἀνῆλθε σέ 46 παιδιά (24 τῆς ὁμάδας τῶν «ἀρχαίων ἑλληνικῶν» καί 22 τῆς ὁμάδας τοῦ «μονοτονικοῦ».

Ἡ ἀξιολόγηση τῶν παιδιῶν τῆς ὁμάδας τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν πραγματοποιήθηκε στό χῶρο τῆς ἑταιρείας «Ἑλληνική Ἀγωγή», ἐνῶ τῶν παιδιῶν τῆς ὁμάδας ἐλέγχου, στά ἰδιωτικά γραφεῖα τῶν συνεργατῶν τοῦ Α.Ψ.Κ.

Οἱ ἀξιολογήσεις πραγματοποιήθηκαν ἀπό 15 ἔμπειρους κλινικούς Ψυχολόγους ὅλοι ἀπόφοιτοι ἤ σπουδαστές τοῦ Ἰνστιτούτου Διαγνωστικῆς Ψυχολογίας τοῦ Α.Ψ.Κ., οἱ ὁποῖοι ἦταν πλήρως ἐκπαιδευμένοι στή χορήγηση καί ἀνάλυση τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν δοκιμασιῶν, πού χρησιμοποιήθηκαν στήν ἔρευνα. Στούς ἀξιολογητές, ἐπιπλέον τῶν ὁδηγιῶν χορήγησης, δόθηκαν συγκεκριμένες ἐντολές, νά καταγράψουν λεπτομερῶς τίς ἀπαντήσεις τῶν παιδιῶν στίς δοκιμασίες, χωρίς νά βαθμολογήσουν τό πρωτόκολο. Κάθε πρωτόκολο τοῦ ἐξεταζομένου βαθμολογήθηκε «τυφλά», ἀπό δύο ἄλλους Ψυχολόγους τῆς ὁμάδας καί σέ περίπτωση διαφωνίας ἕνας τρίτος βαθμολογητής χρησιμοποιήθηκε γιά νά ἐπιλύσει τή διαφορά.

3. Οἱ Ψυχοδιαγνωστικές Τεχνικές πού χρησιμοποιήθηκαν: Τά παιδιά καί τῶν δύο ὁμάδων ἀξιολογήθηκαν μέσω δύο ἔγκυρων καί σταθμισμένων στόν ἑλληνικό πληθυσμό δοκιμασιῶν: 1) τῆς νοητικῆς δοκιμασίας WISC-III γιά νά ἐξασφαλισθεῖ τό ὁμοιογενές τοῦ νοητικοῦ δυναμικοῦ τῶν ὁμάδων καί 2) τῆς ψυχοεκπαιδευτικῆς δοκιμασίας ΑΘΗΝΑ test, γιά νά ἐκτιμηθεῖ ἀναλυτικά ἡ τρέχουσα κατάσταση τοῦ κάθε παιδιοῦ σέ καίριους τομεῖς τῆς ἀνάπτυξης, πού σχετίζονται μέ τίς μαθησιακές

λειτουργίες καί ἱκανότητες. Διευκρινίζουμε ἐδῶ ὅτι οἱ μαθησιακές ἱκανότητες καί λειτουργίες συνίστανται σέ:

1)Νοητική Ἱκανότητα, 2) Ἱκανότητα διατήρησης στή Μνήμη Ἀκολουθιῶν, 3)Ὁλοκλήρωσης Παραστάσεων 4) Γραφωνολογική Ἐνημερότητα 5) Νευροψυχολογική ὡριμότητα . Οἱ τομεῖς αὐτοί θά ἐξετασθοῦν μέσω τῶν κατωτέρων κλιμάκων :

1) **Γλωσσικές ἀναλογίες:** Ἡ κλίμακα *Γλωσσικές ἀναλογίες* ἀξιολογεῖ τήν ἱκανότητα τοῦ παιδιοῦ στό νά ἀναλύει καί νά συσχετίζει ἔννοιες κατά τρόπο λογικό. Ἀποτελεῖται ἀπό 32 ἐλλιπεῖς γλωσσικές ἀναλογίες, ὅπως π.χ. «Οἱ ἐκκλησίες ἔχουν παπάδες, τά σχολεῖα ἔχουν....», «Τά τραπέζια ἔχουν συρτάρια, τά παντελόνια ἔχουν....»

2) **Λεξιλόγιο:** Ἡ κλίμακα *Λεξιλόγιο* ἀξιολογεῖ τό βαθμό τῆς ὀργάνωσης τῶν ἐννοιῶν ἐκ μέρους τοῦ παιδιοῦ, τόσο στό *ὁριζόντιο ἐπίπεδο* (ἐννιολογικός πλοῦτος) ὅσο καί στόν *κάθετο - ἱεραρχικό* (βαθμός ἀφαίρεσης - γενίκευσης) τῶν ἐννοιῶν. Ἀποτελεῖται ἀπό 20 λέξεις - ἔννοιες, ποικίλου περιεχομένου (ἀντικείμενα, καταστάσεις, δράσεις), ὅπως π.χ. «Σφυρί», «Δειλός», «Θλίψη», «Παραμελῶ» κ.τ. Τό παιδί καλεῖται νά δώσει τό ἐννοιολογικό περιεχόμενο τῶν λέξεων αὐτῶν, λέγοντας ὅ,τι γνωρίζει γιά αὐτές τίς λέξεις - ἔννοιες .

3) Ἀντιγραφή Σχημάτων: Ἡ κλίμακα *Ἀντιγραφή* Σχημάτων ἀποτελεῖται ἀπό ἕξι (6) γεωμετρικά σχήματα: τρίγωνο, ἀνοικτό τετράγωνο καί κύκλος, δύο τεμνόμενα τετράγωνα, τρεῖς τεμνόμενες εὐθεῖες, ὁριζόντιος ρόμβος, τρίγωνο μέ κύκλους. Τά σχήματα αὐτά γιά νά ἀντιγραφοῦν σωστά, ἀπαιτοῦν, τοποθετημένα κατά σειρά δυσκολίας, ὁλοένα καί μεγαλύτερη ὀπτικο-αντιληπτική ὡριμότητα.

4)Μνήμη ἀριθμῶν: Ἡ κλίμακα *Μνήμη ἀριθμῶν* μετρᾶ τήν ἱκανότητα τοῦ παιδιοῦ νά ἐπαναλαμβάνει, ἀπό μνήμης, σειρές ψηφίων (ὅπως π.χ. σειρά «3,1,7,2» ἤ ἡ σειρά «7,4,8,3,5,1,»),οἱ ὁποῖες γίνονται βαθμιαία μακρύτερες. Ἀποτελεῖται ἀπό 16 σειρές τῶν 3 ἕως 7 ψηφίων. Τά ψηφία σέ κάθε σειρά ἔχουν ἐπιλεγεῖ, μέ τυχαία διαδικασία, μεταξύ τῶν ψηφίων 1 ἕως 9. Οἱ σειρές αὐτές τῶν ἀριθμητικῶν ψηφίων παρουσιάζονται στό παιδί, μία κάθε φορά, προφορικῶς, κατά τρόπο ὁμοιόμορφο (ὁ ρυθμός ἐκφώνησης εἶναι ἕνα ψηφίο

ἀνά δευτερόλεπτο). Τό παιδί ἐπαναλαμβάνει τή σειρά, ἀμέσως μετά τήν ἐκφώνησή της.

5. Μνήμη Εἰκόνων καί Μνήμη Σχημάτων: Οἱ κλίμακες *Μνήμη Εἰκόνων* καί *Μνήμη Σχημάτων* εἶναι πανομοιότυπες, μέ τή διαφορά ὅτι χρησιμοποιοῦνται στή μία, εἰκόνες κοινῶν ἀντικειμένων (ὑλικό μέ σημασία) καί στήν ἄλλη ἀφηρημένα σχήματα (ὑλικό χωρίς σημασία).

6. Ὁλοκλήρωση Λέξεων: Ἡ κλίμακα *Ὁλοκλήρωση Λέξεων* ἀποτελεῖται ἀπό 32 λέξεις, ἀπό τίς ὁποῖες λείπει ἕνας φθόγγος, ὅπως π.χ. «πο-ήλατο», «-ραπέζι». Ὁ ἐξεταζόμενος προφέρει σέ φυσικό τόνο, τή λέξη, ὅπως εἶναι ἀκρωτηριασμένη, καί τό παιδί καλεῖται νά μαντέψει καί νά πεῖ τήν πλήρη λέξη.

7. Ὁλοκλήρωση Προτάσεων: Ἡ κλίμακα *Ὁλοκλήρωση Προτάσεων* ἀποτελεῖται ἀπό 32 ἁπλές προτάσεις, ἀπό τίς ὁποῖες λείπει μία ὁλόκληρη λέξη ἤ φράση, ὅπως π.χ. «Ὅταν λείπει ὁ γάτος, χορεύουν τά ....», «Νευρίασε πολύ, βγῆκε ἐκτός ......», «Οἱ κυψέλες εἶναι τό σπίτι τῶν ......», κ.τ.ό. Ὁ ἐξεταστής ἐκφωνεῖ τίς προτάσεις, μία κάθε φορά , διακόπτοντας ἀπότομα καί ἀφήνοντας νά φανεῖ ὅτι ἡ πρόταση εἶναι ἐλλιπής. Τό παιδί καλεῖται νά συμπληρώσει τήν πρόταση μέ τόν κατάλληλο ὅρο. Οἱ δύο αὐτές κλίμακες τῆς ὁλοκλήρωσης λέξεων καί προτάσεων ἀναφέρονται στήν ἱκανότητα τοῦ παιδιοῦ, νά ἀξιοποιεῖ τή γλωσσική ἐμπειρία του καί τούς πλεονασμούς τῆς γλώσσας γιά νά συμπληρώνει κενά σέ γλωσσικό ὑλικό. Ἡ συμπλήρωση αὐτή εἶναι μία *αὐτόματη διεργασία,* ἡ ὁποία συμβαίνει πολύ συχνά στήν ἀνθρώπινη ἐπικοινωνία, ὅπως στίς περιπτώσεις ἐλαττωματικῆς ἄρθρωσης, ἀσαφοῦς τηλεφωνικῆς συνδιάλεξης, κατανόησης ξενικῆς προφορᾶς.

8. Σύνθεση φθόγγων: Ἡ κλίμακα *Σύνθεση φθόγγων* ἀποτελεῖται ἀπό 32 λέξεις πού ἔχουν ἐπιλεγεῖ, ὥστε νά περιέχουν τά διάφορα φωνήματα-φθόγγους τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας στούς διάφορους συνδυασμούς τους. Σέ κάθε λέξη - ἐρώτηση, ὁ ἐξεταστής προφέρει, διαδοχικά, τούς φθόγγους τῆς λέξης (ὅπως π.χ. «ψά-ρι, ἀ-σ-τ-έ-ρ-ι»), μέ τρόπο φυσικό καί μέ ρυθμό δύο (2) φθόγγους ἀνά δευτερόλεπτοι. Τό παιδί καλεῖται συνθέτοντας τούς φθόγγους αὐτούς, νά βρεῖ καί νά προφέρει τή λέξη.

9. **Διάκριση φθόγγων**: Ἡ κλίμακα *Διάκριση φθόγγων* , ἀποτελεῖται ἀπό 32 ζεύγη «ψευδολέξεων» (λέξεις φτιαχτές πού ἐπινοήθηκαν, εἰδικῶς γιά τίς ἀνάγκες τῆς κλίμακας αὐτῆς). Σέ ὁρισμένα ζεύγη, οἱ δύο ψευδολέξεις, εἶναι καθόλα ὅμοιες, ὅπως «γάζαμος-γάζαμος», καί σέ ἄλλα διαφέρουν. Στά ζεύγη πού διαφέρουν, ἄλλοτε ἕνα γράμμα εἶναι διαφορετικό (ἀντικατάσταση) ὅπως «τιφάρι-τιφάλι», ἄλλοτε δύο γειτονικά ἔχουν ἀνταλλάξει θέση (ἀντιμετάθεση), ὅπως «κρέδα-κέρδα», ἄλλοτε ἕνας φθόγγος ἔχει παραλειφθεῖ, ὅπως «βαρτράζω-βατράζω». κ.τ.ό.

11.**Διάκριση γραφημάτων**: Ἡ κλίμακα *Διάκριση γραφημάτων* εἶναι παράλληλη τῆς κλίμακας *Διάκριση φθόγγων,* μέ τήν διαφορά ὅτι οἱ ψευδολέξεις κάθε ζεύγους γιά σύγκριση, ἀντί νά δίνονται προφορικῶς, δίνονται γραπτῶς. Ἀποτελεῖται ἀπό 21 ζεύγη ψευδολέξεων, τῶν ὁποίων οἱ λέξεις σέ ὁρισμένα ζεύγη εἶναι καθόλα ἴδιες (ὅπως «θάλμη-θάλμη»), ἐνῶ σέ ἄλλες διαφέρουν. Ἄλλοτε, οἱ λέξεις τοῦ ζεύγους διαφέρουν ὡς πρός ἕνα ἤ δύο γράμματα (ἀντικατάσταση γραμμάτων), ὅπως «λέδα-λέθα» καί «φοστῶ-ροσπῶ» καί, ἄλλοτε, διαφέρουν ὡς πρός τή θέση τῶν γραμμάτων) ὅπως «τάπρο-τάρπο».

Οἱ τρεῖς τελευταῖες ὑποκλίμακες ἐξετάζουν τήν γραφο-φωνολογική ἐνημερότητα, ἡ ὁποία ἀναφέρεται στό βαθμό συνειδητοποίησης ἐκ μέρους τοῦ παιδιοῦ ὅτι ὁ λόγος - γραπτός καί προφορικός - συντίθεται ἀπό βασικές ἐπιμέρους ἀκουστικές καί ὀπτικές μονάδες: τά φωνήματα, φθόγγους, τά γραφήματα-γράμματα.

4.Ἡ Στατιστική Ἐπεξεργασία: Οἱ ἐπιδόσεις τῶν παιδιῶν τῶν δύο ὁμάδων σέ τυπικές τιμές, καί στίς δύο δοκιμασίες (WISC III καί ΑΘΗΝΑ τέστ)κατά τίς δύο διαφορετικές περιόδους μέτρησης (TEST - RETEST) μελετήθηκαν στατιστικά μέ διάφορες ἔγκυρες στατιστικές μεθόδους ὅπως, T-Test, Paired T-test, καί non Parametric Tests.

5. Ὑποστηρίζοντας τὴν ὑπόθεση ὅτι ἡ ἐκμάθηση τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν καί τῆς ἱστορικῆς ὀρθογραφίας ἐπιδρᾶ θετικῶς στὴν ἀναπτυξιακὴ πορεία τῶν παιδιῶν, πιστεύουμε ὅτι θά ὑπάρξει μεγάλη πιθανότητα νὰ προκύψει

στατιστικὰ σημαντικὴ διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἐπιδόσεων, τῶν δύο ὁμάδων κατὰ τὶς δύο διαφορετικὲς περιόδους μέτρησης.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ:

1. Χαρακτηριστικά τοῦ δείγματος: Τά δημογραφικά (φύλο, ἡλικία), σχολικά (τάξη, εἶδος σχολείου, πλευρίωση), οἰκογενειακά (μέγεθος οἰκογένειας, σειρά τοῦ ἐξεταζόμενου στά ἀδέλφια, ἡλικία γονέων, σχέση τοῦ παιδιοῦ μέ παπποῦ ἤ/ καί γιαγιά κ.λ.π.) καί κοινωνικά (μορφωτικό ἐπίπεδο καί ἐπάγγελμα γονέων) χαρακτηριστικά, καθώς καί εἶδος ἐξωσχολικῶν δραστηριοτήτων (ξένες γλῶσσες, ἀθλητισμός, μουσική, χορός, ζωγραφική κ.λ.π.), ἐμφανίζονται στούς πίνακες 1-21. Διαπιστώνεται δέ ὅτι οἱ κατανομές τῶν ποσοστῶν εἶναι ἰσοδύναμες.

2. .Εὑρήματα: Μετά τήν ἐφαρμογή τῶν ἀνωτέρω στατιστικῶν μεθόδων ἐπί τῶν ἐπιδόσεων τῶν παιδιῶν τῶν δύο ὁμάδων, στήν ἀξιολόγηση (TEST) καί ἐπαναξιολόγηση (RETEST), δηλαδή, πρίν τήν ἐκμάθηση καί ἕνα χρόνο μετά, παρατηρήθηκαν τά κάτωθι:

α. Δέν ἐμφανίστηκε καμία στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ *τῶν ἐπιδόσεων τῶν δύο ὁμάδων* κατά τήν Ἀξιολόγηση (TEST) τῆς νοημοσύνης. Συνεπῶς, στήν ἀρχή τῆς ἔρευνας, τό νοητικό ἐπίπεδο καί τῶν δύο ὁμάδων εἶναι ἀνάλογο (πίνακας 22).

β. Δέν ἐμφανίστηκε καμία στατιστικά σημαντική διαφορά στήν ὁμάδα τῶν «Μονοτονικῶν», δηλαδή, TEST καί RETEST ἕνα μῆνα πρίν τήν ἔναρξη τοῦ σχολικοῦ ἔτους καί ἕνα μῆνα μετά τό τέλος του στή νοητική δοκιμασία WISC III, (Πίνακας 23).

γ. Ἀντιθέτως ἐμφανίστηκε στατιστικά σημαντική διαφορά (0,09) μεταξύ τῶν ἀρχικῶν ἐπιδόσεων (TEST) καί ἐπαναξιολόγηση (RETEST) στήν ὁμάδα τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν, στό WISC III, καί συγκεκριμένα στήν ὑποδοκιμασία *Συναρμολόγηση Ἀντικειμένων* (Πίνακας 24).

δ. Δέν ἐμφανίστηκε καμία ἀνοδική στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ τῶν ἀρχικῶν ἐπιδόσεων (TEST) καί ἐπαναξιολόγησης (RETEST) στήν ὁμάδα τῶν «Μονοτονικῶν», στή δοκιμασία «ΑΘΗΝΑ Test». Παρατηρήθηκε μόνο μία καθοδική στατιστικά σημαντική διαφορά (0,04) στό (RETEST) τῆς ὑποδοκιμασίας *Μνήμη Εἰκόνων* (Πίνακας 25).

ε. Ἀντιθέτως, στήν ἐπαναξιολόγηση (RETEST), μέσω τῆς δοκιμασίας «ΑΘΗΝΑ Test», στήν πειραματική ὁμάδα τῶν «Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν», δηλαδή ἕνα χρόνο μετά τήν ἐκμάθηση τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν, ἐμφανίστηκαν:

1. Στατιστικά σημαντικές (ἀνοδικές) διαφορές στίς ὑποδοκιμασίες:
   - **Ἀντιγραφή Σχημάτων (0,02)**
   - **Διάκριση Γραφημάτων (0,03)**

2. Ὁριακῶς στατιστικά σημαντική διαφορά στήν ὑποδοκιμασία:
   - **Μνήμη Σχημάτων (0,07)**

3. Σημαντική ἄνοδος στήν ὑποδοκιμασία:
   - **Μνήμη Εἰκόνων,**

ἐνῶ ἡ ἴδια ὑποδοκιμασία, στήν ὁμάδα ἐλέγχου («Μονοτονικοί») παρουσιάζει καθοδικά στατιστικά σημαντική διαφορά (0,04) (Πίνακας 27).

στ. Οἱ ὑποδοκιμασίες στίς ὁποῖες παρατηρήθηκαν οἱ στατιστικά σημαντικές διαφορές καί στίς δύο δοκιμασίες, (WISC III καί ΑΘΗΝΑ Τέστ) κατά τήν ἐπαναξιολόγηση (RETEST), ἐνέχουν κυρίως *ὀπτικοαντιληπτικές* ἱκανότητες καί λειτουργίες , ἐνῶ στό σύνολο τῶν ἀκουστικολεκτικῶν κλιμάκων οἱ ἐπιδόσεις τῶν παιδιῶν τῆς πειραματικῆς ὁμάδας παραμένουν σταθερές (Πίνακας 28). Ἐπίσης, παρατηρεῖται ὅτι ἡ ὁμάδα τῶν «Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν» ἐμφανίζει ὑψηλότερες ἐπιδόσεις κατά τήν ἐπαναξιολόγηση (RETEST), σ' **ὅλες** τίς ὑποδοκιμασίες πού ἐνέχουν ὀπτικοαντιληπτικές ἱκανότητες καί λειτουργίες, ἐνῶ, ἀντιθέτως, στήν ὁμάδα τῶν «Μονοτονικῶν» παρατηρεῖται κατά τήν ἐπαναξιολόγηση στήν ἴδια δοκιμασία ἀσυντόνιστη καί ἀνομοιογενής (μή ἑστιασμένη) ἐπίδοση τῶν παιδιῶν σ' ὅλες τίς ὑποδοκιμασίες, χωρίς δηλαδή νά ἐμφανίζεται κάποια ἰδιαίτερη αὔξηση τοῦ ρυθμοῦ ἀνάπτυξης.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

- Στό δεῖγμα μας φάνηκε ὅτι ἡ ἐκμάθηση τῆς ἱστορικῆς ὀρθογραφίας ἐπιδρᾶ θετικά στίς ὀπτικοαντιληπτικές ἱκανότη-τες καί λειτουργίες τῶν παιδιῶν, ἕως 6-9 ἐτῶν, καί τίς ἀναπτύσσει μέ ἐπιταχυνόμενο ρυθμό.
- Τό ἀποτέλεσμα αὐτό συνδέεται μέ τόν τύπο τοῦ ἐρεθίσματος (περισσότερα ὀπτικά σημεῖα: τόνοι, πνεύματα). Τό ὑποκείμενο **ἐξασκεῖται** σ' ἕνα περισσότερο σύνθετο ὀπτικό ἐρέθισμα, τό ὁποῖο ἀπαιτεῖ ἑστίαση τῆς προσοχῆς γιά νά τό ἀναπαράξει.

- Ἔτσι, φαίνεται νά ὡριμάζουν ταχύτερα:

  α. οἱ ὀπτικές λειτουργίες (ὀφθαλμικές κινήσεις, διοοφθαλμικός συντονισμός)

  β. οἱ ἀντιληπτικές λειτουργίες (διάκριση σχημάτων, μνημονική συγκράτηση)
- Εἶναι γνωστό ὅτι ἡ ἐκμάθηση τῆς γραφῆς καί ἀνάγνωσης καί κατά συνέπεια ἡ περαιτέρω θετική σχολική ἐπίδοση συνδέεται μέ τήν ὡρίμανση τῶν ὀπτικοαντιληπτικῶν ἱκανοτήτων καί λειτουργιῶν. Ἡ ὡρίμανση αὐτή ἐπιτελεῖται μέ συστηματική ἐξάσκηση.

- Συνεπῶς, ἡ ἐκμάθηση τῆς ἱστορικῆς ὀρθογραφίας στίς τρεῖς πρῶτες τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ, παρέχει ἐνδείξεις ὅτι θά μποροῦσε νά προφυλάξει τό μαθητή ἀπό τήν ἐμφάνιση ὁρισμένων μορφῶν δυσκολιῶν μαθησιακοῦ τύπου.
- Προφανῶς, τό θέμα αὐτό ἀπαιτεῖ περαιτέρω διερεύνηση.

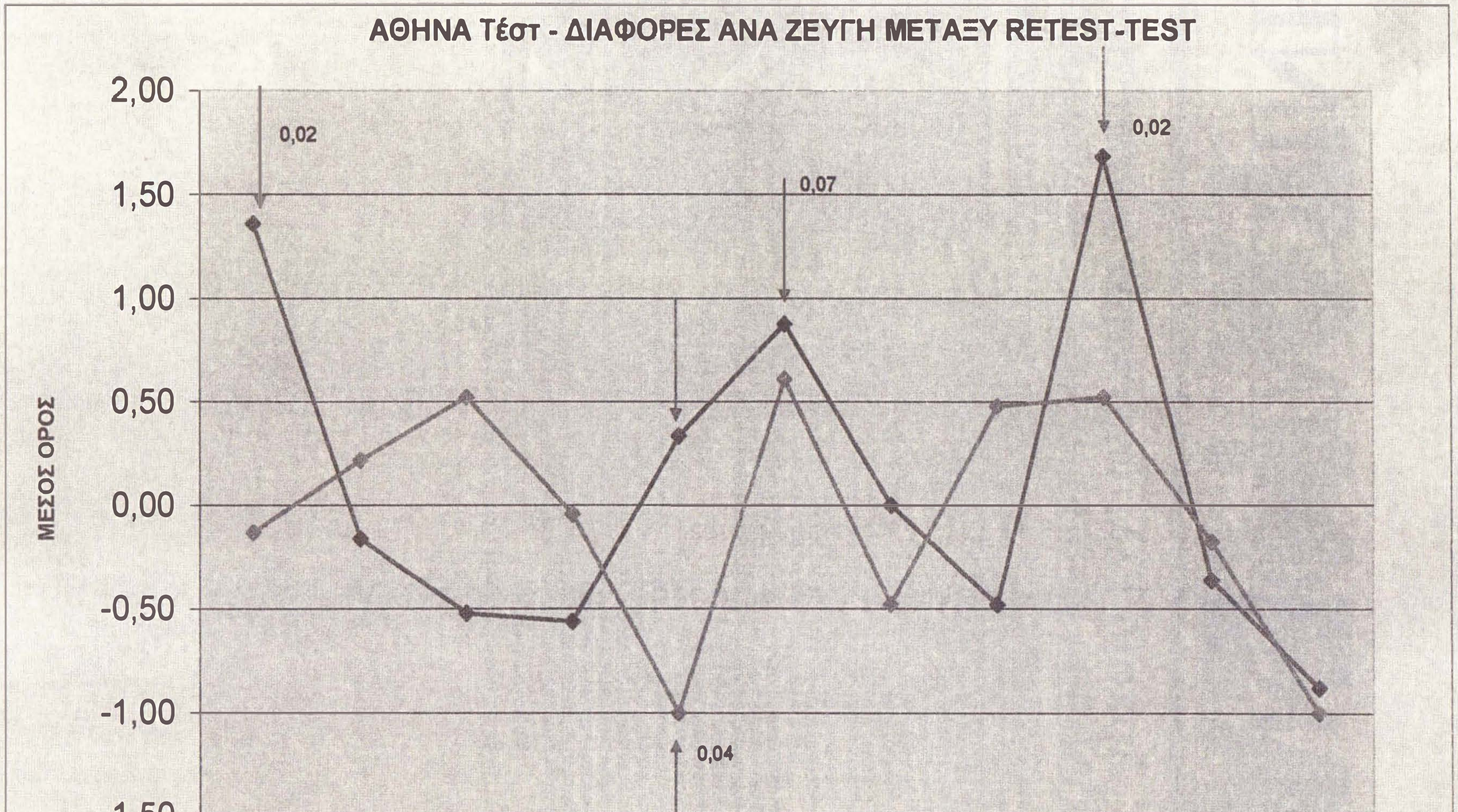
ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

Ἀναστασίου, Δ. 1998. ***Δυσλεξία***. Τόμος 1: Θεωρητικά, Διαγνωστικὰ καὶ Ἐρευνητικὰ Ζητήματα. Ἀθήνα: Ἀτραπός.

Γεώργας, Δ., Παρασκευόπουλος, Ἰ. & συν. 1997. ***Ἑλληνικό WISC-III***. Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, Φιλοσοφική Σχολή. Ἀθήνα: Ἑλληνικά Γράμματα.

Παρασκευόπουλος, Ἰ.Ν. & συν. 1999. ***Ἀθηνᾶ Τέστ Διάγνωσης Δυσκολιῶν Μάθησης***. Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, Φιλοσοφική Σχολή. Ἀθήνα: Ἑλληνικά Γράμματα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 27:
ΑΠΕΙΚΟΝΗΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΤΩΝ ΕΠΙΔΟΣΕΩΝ (RETEST-TEST) ΤΩΝ ΔΥΟ ΟΜΑΔΩΝ

	ΑΝΤΙΓΡΑΦΗ ΣΧΗΜΑΤΩΝ	ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ	ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΑΝΑΛΟΓΙΕΣ	ΜΝΗΜΗ ΑΡΙΘΜΩΝ	ΜΝΗΜΗ ΕΙΚΟΝΩΝ	ΜΝΗΜΗ ΣΧΗΜΑΤΩΝ	ΟΛΟΚΛ.ΠΡΟΤ ΑΣΕΩΝ	ΟΛΟΚΛΗΡΩΣ Η ΛΕΞΕΩΝ	ΔΙΑΚΡ.ΓΡΑΦ ΗΜΑΤΩΝ	ΔΙΑΚΡ. ΦΘΟΓΓΩΝ	ΣΥΝΘΕΣΗ ΦΘΟΓΓΩΝ
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ	1,36	-0,16	-0,52	-0,56	0,33	0,88	0,00	-0,48	1,68	-0,36	-0,88
ΜΟΝΟΤΟΝΙΚΟΙ	-0,13	0,22	0,52	-0,04	-1,00	0,61	-0,48	0,48	0,52	-0,17	-1,00

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

Ημερήσια Πολιτική και Οικονομική Εφημερίδα

13 ■ Ιδρυτής: Γ. Α. Βλάχος

ΑΘΗΝΑ, ΣΑΒΒΑΤΟ 29 ΜΑΪΟΥ 2004

Αρχαία Ελληνικά κατά δυσλεξίας

Της ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ ΚΑΣΣΙΜΗ

Οπλο κατά της δυσλεξίας και άλλων μαθησιακών δυσκολιών αποτελεί η εκμάθηση της αρχαίας ελληνικής γλώσσας στα πρώτα σχολικά χρόνια, σύμφωνα με τα συμπεράσματα τριετούς έρευνας που πραγματοποίησε το Ανοικτό Ψυχαθεραπευτικό Κέντρο και το Ινστιτούτο Διαγνωστικής Ψυχολογίας. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα της έρευνας που παρουσιάστηκε πρόσφατα στο 18ο Πανελλήνιο Ψυχιατρικό Συνέδριο στην Κω, τα παιδιά που παρακολουθούσαν μαθήματα Αρχαίων Ελληνικών παρουσίασαν σημαντικό πλεονέκτημα στην αντιγραφή σχημάτων, διάκριση γραφημάτων, μνήμη σχημάτων και εικόνων καθώς και στη δοκιμασία συναρμολόγησης αντικειμένων.

Αύξηση κρουσμάτων μετά την κατάργηση και του πολυτονικού.

Μαθητές Δημοτικού

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε 50 παιδιά ηλικίας 6 έως 9 ετών, τα οποία φοιτούσαν σε δημόσια σχολεία της Αττικής και ανήκαν σε οικογένειες με κοινό μορφωτικό και οικονομικό επίπεδο, ενώ παρακολουθούσαν παρόμοιες εξωσχολικές δραστηριότητες.

Οι δύο ομάδες ήταν απόλυτα «συμβατές» μεταξύ τους, με μοναδική διαφορά ότι η μία παρακολουθούσε δύο ώρες εβδομαδιαίως μαθήματα Αρχαίων Ελληνικών. Τα παιδιά αξιολογήθηκαν πριν την έναρξη του σχολικού έτους και μετά την ολοκλήρωσή του.

Οπως αποδείχθηκε, η εκμάθηση της ιστορικής ορθογραφίας (πολυτονικό σύστημα) και των Αρχαίων Ελληνικών βελτιώνει την «ψυχοεκπαιδευτική ανάπτυξη του παιδιού σε καίριους τομείς όπως είναι οι αντιληπτικές και οπτικές ικανότητες, λειτουργίες που συνδέονται άμεσα με την εμφάνιση της δυσλεξίας» διευκρινίζει στην «Κ» ο κ. Ιωάννης Τσέγκος, ψυχίατρος, διευθυντής του Εκπαιδευτικού και Ερευνητικού τομέα του Ανοιχτού Ψυχοθεραπευτικού Κέντρου Αθηνών.

Κατάργηση πολυτονικού

Η σκέψη για την έρευνα προέκυψε από το γεγονός ότι μετά την κατάργηση του πολυτονικού συστήματος καταγράφηκε μεγάλη αύξηση των κρουσμάτων μαθησιακών διαταραχών.

«Αξίζει να σημειωθεί ότι η κατάθεση της τροπολογίας στις 11/1/1982 για την κατάργηση του πολυτονικού συστήματος δεν συνοδεύτηκε από καμία απολύτως επιστημονική μελέτη, ενώ εδώ και 22 χρόνια δεν έχει πραγματοποιηθεί από κανέναν φορέα έρευνα που να αξιολογεί τις επιπτώσεις της απλοποίησης της γλώσσας στην ψυχοπαιδαγωγική ικανότητα των παιδιών» επισημαίνει στην «Κ» ο κ. Τσέγκος.

Η έρευνα πρόκειται να συνεχιστεί για τα επόμενα τρία χρόνια περίπου και τα παιδιά των δύο ομάδων θα επανεξεταστούν κατά το τέλος της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσής τους.

ΤΑ ΝΕΑ

18-5-04

ΤΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ ΥΣΤΕΡΑ ΑΠΟ ΤΡΙΑ ΧΡΟΝΙΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

Τα Αρχαία προλαμβάνουν τη δυσλεξία

ΡΕΠΟΡΤΑΖ: Στέλιος Βραδέλης

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ που διδάσκονται αρχαία ελληνικά έστω και μία φορά την εβδομάδα έχουν πολύ πιο αναπτυγμένες μαθησιακές ικανότητες από τους υπόλοιπους συνομηλίκους τους. Επιπλέον, η εκμάθηση της γλώσσας του Σωκράτη και του Πλάτωνα καθώς και η χρήση της περισπωμένης και της δασείας προλαμβάνουν τη δυσλεξία. Αυτά είναι τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξε, ύστερα από τρία χρόνια ερευνών, μελέτη του Ανοικτού Ψυχοθεραπευτικού Κέντρου και του Ινστιτούτου Διαγνωστικής Ψυχολογίας.

Δύο ομάδες που αποτελούνται από 25 παιδιά, ηλικίας 6 έως 9 ετών, συμμετείχαν σε ένα πείραμα στη διάρκεια του οποίου μόνο η μια ομάδα παιδιών κάθε Σάββατο παρακολουθούσε μαθήματα αρχαίων ελληνικών αλλά και ορθογραφίας με το πολυτονικό σύστημα.

«Οι δύο ομάδες», όπως εξηγεί ο καθηγητής Ψυχιατρικής κ. Ιωάννης Τσέγκος, και υπεύθυνος του προγράμματος, «δεν είχαν μεταξύ τους καμία άλλη διαφορά εκτός από τη διδασκαλία των αρχαίων. Όλα τα παιδιά πηγαίνουν σε δημόσια σχολεία, το μορφωτικό και οικονομικό επίπεδο των γονιών τους είναι παρόμοιο, έχουν τις ίδιες εξωσχολικές δραστηριότητες, κ.τ.λ.».

Στις αρχές του σχολικού έτους και οι δυο ομάδες πέρασαν από τεστ νοητικής δοκιμασίας (WISC III) καθώς και από τεστ μαθησιακών λειτουργιών (Αθηνά τεστ). Οι πρώτες μετρήσεις έδειξαν ότι τα παιδιά είχαν τις ίδιες επιδόσεις και ικανότητες. Στο τέλος του έτους τα παιδιά επαναξιολογήθηκαν μέσω των ίδιων δοκιμασιών, ενώ οι επιδόσεις τους κατά τις δύο διαφορετικές περιόδους μέτρησης μελετήθηκαν με τη στατιστική μέθοδο paired T-test.

Καλύτερες επιδόσεις

Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι οι «αρχαίοι» σε σύγκριση με τους «μονοτονικούς» παρουσιάζουν πολύ καλύτερες μαθησιακές επιδόσεις και επιπλέον έχουν ελάχιστες έως μηδενικές πιθανότητες να εμφανίσουν συμπτώματα δυσλεξίας.

«Πρόθεσή μας όταν ξεκινούσαμε το πείραμα ήταν να διερευνήσουμε τα αποτελέσματα πολλών πανεπιστημιακών ερευνών που κατέγραψαν εντυπωσιακή αύξηση των κρουσμάτων μαθησιακών διαταραχών, και κυρίως της δυσλεξίας, ύστερα από την κατάργηση του πολυτονικού συστήματος», εξηγεί ο κ. Τσέγκος. «Δεν μπορούσαμε να απαντήσουμε στο γιατί συμβαίνει αυτό και αναζητούσαμε διάφορες επιστημονικές εξηγήσεις. Μέχρι στιγμής αποδεικνύεται ότι η εκμάθηση του πολυτονικού συστήματος επιδρά θετικά στις οπτικο-αντιληπτικές ικανότητες και τις αναπτύσσει με επιταχυνόμενο ρυθμό».

Οι «αρχαίοι» τα καταφέρνουν πολύ καλύτερα στην αντιγραφή σχημάτων, στη διάκριση των γραφημάτων, στη μνήμη σχημάτων και εικόνων. Επίσης εμφάνισαν καλύτερες επιδόσεις στη δοκιμασία της συναρμολόγησης αντικειμένων, ενώ ωριμάζουν ταχύτερα οι οπτικές και οι αντιληπτικές λειτουργίες. Το πείραμα θα συνεχιστεί τουλάχιστον άλλα τρία χρόνια, ώστε να εξαχθούν ακόμη πιο ασφαλή επιστημονικά συμπεράσματα που ίσως θα «επιβάλουν» την επιστροφή του πολυτονικού συστήματος στην εκπαίδευση.

ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ
ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ ΑΔΕΣΜΕΥΤΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΣΑΒΒΑΤΟ 5 Ιουνίου 2004 ΕΤΟΣ 29ο ο Αρ. φύλλου 8.679 ο ΕΥΡΩ 1,50
σελ. 4

ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΕΥΦΥΪΑ

Το άκρως ενδιαφέρον θέμα «*Γλώσσα και Ψυχο-εκπαιδευτική εξέλιξη του παιδιού*», μελέτησε για μια τριετία σε 50 φυσιολογικά παιδιά, ηλικίας 6 έως 9 ετών, η επιστημονική ομάδα του Ινστιτούτου Διαγνωστικής Ψυχολογίας (Ι.Κ. Τσέγκος, Ψυχίατρος, Δ. Βεκιάρη, Θ. Παπαδάκης, Κλινικοί Ψυχολόγοι).

Τα αποτελέσματα της έρευνας που παρουσιάστηκαν (στις 17 Μαΐου 2004) στο 18ο Πανελλήνιο Ψυχιατρικό Συνέδριο στην Κω, πείθουν ότι «*η εκμάθηση των αρχαίων βελτιώνει την ψυχο-εκπαιδευτική ανάπτυξη των παιδιών*».

Η τριετής αξιολόγηση των επιδόσεων των μικρών μαθητών έγινε από τους ερευνητές, με «*έγκυρες νοητικές δοκιμασίες και με την χρήση καθορισμένων στατιστικών μεθόδων*». Η εκμάθηση της *ιστορικής ορθογραφίας* και της *αρχαίας γλώσσας* συμπεραίνουν οι ερευνητές, δρα «ευοδωτικά» στις ανώτερες ψυχικές λειτουργίες του παιδιού: Της αντίληψης, μνήμης και κρίσης ή υπάρχουν «ισχυρές ενδείξεις ότι αυτό ακριβώς συμβαίνει»

Χρόνια τώρα υποστηρίζουμε και από αυτή εδώ τη στήλη ότι **σκεφτόμαστε, κρίνουμε, θυμόμαστε, αντιλαμβανόμαστε** με ***λέξεις-σχήματα εννοιών*** και ο τρόπος με τον οποίον χρησιμοποιούμε τις λέξεις, δείχνει το πώς αντιλαμβανόμαστε τον κόσμο τον μικρό-τον μέγα.

Υποστηρίζουμε ότι αρκετές λέξεις της αρχαίας είναι πολύτιμες για τις νοητικές λειτουργίες της **κρίσης, μνήμης, αντίληψης**, που κατ' ανάγκη απαρτιώνονται *"γίνονται"* με λέξεις-σχήματα εννοιών. Να μην ξεχνάμε ότι με τις λέξεις-σχήματα μετατρέπεται η **υλική μας ζωή** σε συστήματα ιδεών και συνείδησης και ότι με λέξεις ενεργούμε, **πράττουμε**, *τσακίζουμε κόκαλα* ακολουθώντας μια σκέψη, που γίνεται με λέξεις

Αρκετές λέξεις της αρχαίας ως **αποστάγματα σοφίας** και μακρόχρονου **πολιτισμού**, με άπειρους θησαυρούς και αξίες ζώσες, είναι πολύτιμες για τις νοητικές **λειτουργίες** του ανθρώπου. Έτσι και αλλιώς γράφαμε στο προηγούμενο <*του Αγίου Πνεύματος*>, για το πώς σχετίζεται πρωτογενώς η *ύπαρξή μας*: αυτό που *είμαστε*, με το *έτυμο των λέξεών μας, μια και το *ειμί*: *είμαι είναι ομόρριζο του *έτυμου και της **ετυμολογίας*.

ΝΙΚΟΣ ΒΑΡΔΙΑΜΠΑΣΗΣ

26 Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ

Κυριακή 13 Ιουνίου 2004

Ινστιτούτο Διαγνωστικής Ψυχολογίας

"Η εκμάθηση των Αρχαίων Ελληνικών ως Ευοδωτικός Παράγων στην Ψυχοεκπαιδευτική Εξέλιξη του Παιδιού" (Πιλοτική Πειραματική Έρευνα)

Των **Ι.Κ. Τσέγκος, Ψυχίατρος, Δ. Βεκιάρη, Θ. Παπαδάκης, Κλινικοί Ψυχολόγοι**

ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΟΝΤΑΙ εν περιλήψει τα αποτελέσματα μιας έρευνας τριών χρόνων, η οποία αφορά την επίδραση της εκμάθησης της ιστορικής αρθρογραφίας και των Αρχαίων Ελληνικών στην ψυχοεεκπαιδευτική ανάπτυξη των μαθητών.

Εξετάσθηκαν 50 φυσιολογικά παιδιά, ηλικίας 6 έως 9 ετών, τα οποία αποτελούσαν δύο ομάδες αμφοτέρων των φύλων, εξ 25 ατόμων εκάστη οι οποίες ήταν συμβατές μεταξύ τους ως προς όλες τις άλλες μεταβλητές εκτός μόνον της εκμάθησης ("αρχαίοι") η μη, ("μονοτονικοί") των Αρχαίων Ελληνικών. Τα παιδιά αμφοτέρων των ομάδων φοιτούν σε δημόσια σχολεία της Αττικής, αλλά η ομάδα των "αρχαίων" παρακολουθούσε, επιπλέον, για ένα δίωρο την εβδομάδα και μαθήματα Αρχαίων Ελληνικών στην "Ελληνική Αγωγή".

Η αξιολόγηση κάθε παιδιού από τις δύο ομάδες έγιναν πριν την έναρξη του σχολικού έτους και πριν την έναρξη της εκμάθησης των Αρχαίων Ελληνικών και επαναλήφθηκε μετά το τέλος της σχολικής χρονιάς.

Για την αξιολόγηση χρησιμοποιήθηκαν η Νοητική Δοκιμασία (WISC-III) και η Ψυχοεκπαιδευτική Δοκιμασία ("Αθηνά Τεστ"). Αμφότερες οι δοκιμασίες έχουν αξιολογηθεί ως έγκυρες και έχουν σταθμιστεί για τον ελληνικό πληθυσμό από το Πανεπιστήμιο Αθηνών. Το "Αθηνά Τεστ" δημιουργήθηκε από τον καθηγητή Ψυχολογίας του Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας (Φ.Π.Ψ.) Ι. Παρασκευόπουλο. Τα δεδομένα των επιδόσεων των παιδιών, αμφοτέρων των ομάδων και των δοκιμασιών, μελετήθηκαν με τη χρήση καθιερωμένων στατιστικών μεθόδων (T-test, Paired T-test, καθώς και Μη Παραμετρικών tests).

Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η ομάδα των "αρχαίων" εν συγκρίσει προς τους "μονοτονικούς" εμφανίζει στη Δοκιμασία "Αθηνά Τεστ" ανοδικές διαφορές, στατιστικά σημαντικές, στις υποδοκιμασίες Αντιγραφή Σχημάτων, Διάκριση Γραφημάτων, Μνήμη Σχημάτων και Μνήμη Εικόνων. Επίσης, στην ίδια ομάδα, των "αρχαίων", ανοδική και στατιστικά σημαντική είναι η διαφορά και στην υποδοκιμασία Συναρμολόγηση Αντικειμένων του WISC-III.

Τα έως τώρα ευρήματα της έρευνας, παρέχουν ισχυρές ενδείξεις ότι η εκμάθηση της ιστορικής ορθογραφίας και των Αρχαίων Ελληνικών βελτιώνει την ψυχοεκπαιδευτική ανάπτυξη του παιδιού σε ορισμένους καίριους τομείς όπως είναι οι αντιληπτικές ικανότητες (Διάκριση Σχημάτων, Μνημονική Συγκράτηση), καθώς και οι οπτικές ικανότητες (Οφθαλμικές Κινήσεις, Διοφθαλμικός Έλεγχος).

Οι ανωτέρω ικανότητες και λειτουργίες, οι οποίες είναι αποφασιστικές για την περαιτέρω ψυχοεκπαιδευτική ανάπτυξη των νεαρών ατόμων (γραφή και ανάγνωση) συνδέονται άμεσα και με την εμφάνιση της Δυσλεξίας.

Η έρευνα συνεχίζεται και τα άτομα των δύο ομάδων θα επαναξιολογηθούν και κατά το τέλος της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσής τους, ώστε να μελετηθούν και οι τυχόν επιπτώσεις στις ακουστικολεκτικές ικανότητες και λειτουργίες.

Η έρευνα παρουσιάστηκε στις 17 Μαΐου από την κ. Δ. Βεκιάρη, στο 18ο Πανελλήνιο Ψυχιατρικό Συνέδριο στην Κω, και την ίδια μέρα ο κ. Θ. Παπαδάκης την παρουσίασε στην Αθήνα, στο Ανοικτό Ψυχοθεραπευτικό Κέντρο.

Ο εκπαιδευτικός-ερευνητικός τομέας εκφράζει τις θερμές του ευχαριστίες στους γονείς και τα παιδιά των δύο ομάδων, στο εκπαιδευτικό προσωπικό της "Ελληνικής Αγωγής", στον καθηγητή κ. Ιωάννη Παρασκευόπουλο για τις παρατηρήσεις του, στην ομάδα των στατιστικολόγων, καθώς και στους 15 κλινικούς ψυχολόγους του Ινστιτούτου Διαγνωστικής Ψυχολογίας, οι οποίοι χορήγησαν τις Δοκιμασίες, αφιερώνοντας 9 ώρες συνολικά για κάθε παιδί (450 ώρες περίπου συνολικά). Χωρίς την ολοπρόθυμη και ανιδιοτελή συνεργασία όλων αυτών η έρευνα αυτή δεν θα είχε πραγματοποιηθεί.

14 Απογευματινή Σάββατο - Κυριακή 22-23 Μαΐου 2004

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΠΗΓΗ ΚΑΙ ΔΥΝΑΜΗ

Μία πολυσήμαντη επιστημονική έρευνα, που πραγματοποίησε το Ανοικτό Ψυχοθεραπευτικό Κέντρο, σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Διαγνωστικής Ψυχολογίας της χώρας μας και που κράτησε τρία ολόκληρα χρόνια, μας δίνει μία ενδιαφέρουσα εικόνα της σπουδαιότητας και της αξίας της γλώσσας των προγόνων μας, των αρχαίων ελλ

Τα Αρχαία Ελληνικά, η ράβδος και η βακτηρία των Ελληνοπαίδων

κράτη και του Πλάτωνα, καθώς και η χρήση της περισπωμένης και της δασείας, προλαμβάνουν τη... δυσλεξία, σε παιδιά έως 9 ετών.

Τεστ νοητικής δοκιμασίας (WISC III) και τεστ μαθησιακών λειτουργιών (Αθηνά τεστ) απέδειξαν ότι τα παιδιά που μαθαίνουν αρχαία, σε σύγκριση με εκείνα που διδάσκονται το μονοτονικό σύστημα, έχουν υψηλότερες επιδόσεις, περισσότερη απόδοση και μηδενικές πιθανότητες δυσκολίας στην ανάγνωση και τον συλλαβισμό λέξεων, συλλαβών ή φθόγγων.

Ο καθηγητής Ψυχιατρικής κ. Ιωάννης Τσέγκος, ερωτώμενος σχετικά, δηλώνει: "Δεν μπορούσαμε να απαντήσουμε στο γιατί συμβαίνει αυτό και αναζητούσαμε διάφορες επιστημονικές εξηγήσεις. Πάντως, μέχρι στιγμής αποδεικνύεται ότι η εκμάθηση του πολυτονικού συστήματος επιδρά θετικά στις οπτικο-αντιληπτικές ικανότητες και τις αναπτύσσει με επιταχυνόμενο ρυθμό".

Τα παιδιά που μαθαίνουν αρχαία τα καταφέρνουν πολύ καλύτερα στην αντιγραφή σχημάτων, στη διάκριση των γραφημάτων, στη μνήμη εικόνων. Επίσης, εμφανίζουν τις καλύτερες επιδόσεις στη δοκιμασία της συναρμολόγησης αντικειμένων, καθώς ωριμάζουν ταχύτερα οι οπτικές και αντιληπτικές λειτουργίες τους.

Και το ιστορικό δίδαγμα

Ο μύθος δηλώνει: "Επιστροφή το ταχύτερο στο πολυτονικό σύστημα". "Εν αρχή ην ο Λόγος". Και ο Λόγος ην προς την ελληνική αρχαιότητα. Και ο Θεός ην ο Λόγος του Ευαγγελίου και των Ελλήνων φιλοσόφων της αρχαιότητας.

Αλλά, ο επιστημονικός μύθος δίνει και ένα άλλο, διαχρονικό μήνυμα: ότι η υπεροχή της ελληνικής φυλής διαμέσου των αιώνων, οφείλεται και στην παντοδύναμη και ακατάβλητη πνευματική δύναμη της ελληνικής γλώσσας. Της πλούσιας, της χαρισματικής, της αρμονικής, της μαθηματικής, της νοηματικά αστερόεσσας.

Εμπρός, λοιπόν. Επιστροφή στην Ιθάκη! "Άνδρα μοι έννεπε, Μούσα πολύτροπον"... Τον Έλληνα τον πολυμήχανο να αναζητήσουμε μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

ΤΡΙΤΗ 1 ΙΟΥΝΙΟΥ 2004

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Η ΜΕΓΑΛΗ ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ

1 ΕΥΡΩ
ΑΡ. ΦΥΛ.: 11.076
ΕΤΟΣ 41ο

Αρχαία ελληνικά κατά της... δυσλεξίας

Επιμέλεια: ΦΙΛΟΜΗΛΑ ΔΗΜΟΛΑΪΔΟΥ

Θα πίστευε κάποιος ότι η εκμάθηση των Αρχαίων Ελληνικών από μικρά παιδιά θα βοηθούσε στην ψυχοεκπαιδευτική ανάπτυξή τους και συγκεκριμένα στις αντιληπτικές και οπτικές ικανότητές τους; Και όμως επιστήμονες του Ινστιτούτου Διαγνωστικής Ψυχολογίας του Ανοικτού Ψυχοθεραπευτικού Κέντρου όχι μόνο το πιστεύουν αλλά και το

...νται άμεσα και με την εμφάνιση της δυσλεξίας. "Θα έλεγε κανείς ότι προλαμβάνει τη δυσλεξία, αφού αναπτύσσονται αυτοί οι τομείς πιο γρήγορα απ' ότι σε άλλες περιπτώσεις", σχολίασε ο κ. Παπαδάκης.

Από την πλευρά της, η ειδική παιδαγωγός και ψυχοθεραπεύτρια οικογένειας και ζεύγους αλλά και συ-

Τριετής έρευνα του Ανοικτού Ψυχοθεραπευτικού Κέντρου απέδειξε

τα οποία αποτελούσαν δυο ομάδες αμφοτέρων των φύλων (25 ατόμων έκαστη). Οι δυο ομάδες ήταν συμβατές μεταξύ τους ως προς τις μεταβλητές (μόρφωση γονέων, επίπεδο εκπαίδευσης κτλ.), εκτό μόνον της μάθησης (αρχαίοι) ή μη (μονοτονικοί) των Αρχαίων Ελληνικών. Τα παιδιά αμφοτέρων των ομάδων φοιτούν σε δημόσια και ιδιωτι-

...θηκαν η Νοητική Δοκιμασία (WISC III) για να εξασφαλιστεί το ομοιογενές του νοητικού δυναμικού των ομάδων και η Ψυχοεκπαιδευτική δοκιμασία ("Αθηνά τεστ") για να προσδιοριστεί αναλυτικά η παρούσα κατάσταση κάθε παιδιού σε καίριους τομείς της ανάπτυξης, που σχετίζονται με τη μαθησιακή λειτουργία.

Αμφότερες οι δοκιμασίες έχουν αξιολογηθεί ως έγκυρες και έχουν σταθμιστεί για τον ελληνικό πληθυσμό από

...κές ικανότητες και λειτουργίες των παιδιών ηλικίας 6-9 ετών, και τις αναπτύσσει με επιταχυνόμενο ρυθμό.

Το αποτέλεσμα αυτό συνδέεται με τον τύπο του ερεθίσματος (περισσότερα οπτικά σημεία, όπως τόνοι και πνεύματα). Το υποκείμενο εξασκείται σε ένα περισσότερο σύνθετο οπτικό ερέθισμα. Έτσι φαίνεται να ωριμάζουν ταχύτερα: α) οι αντιληπτικές λειτουργίες, β) και οι οπτικές λειτουργίες.

Είναι γνωστό ότι η εκμάθηση της

ληνική, όπου το παιδί θα πρέπει να συγκεντρωθεί αρκετά λόγω του πολυτονικού συστήματος, μπορούν να αναπτυχθούν και άλλες ικανότητες εκτός από τις λεκτικές. Μάλιστα, όπως τονίζουν, τα Αρχαία Ελληνικά ίσως θα μπορέσουν να αποτρέψουν ακόμα και την εμφάνιση της δυσλεξίας.

Τα έως τώρα ευρήματα της έρευνας παρέχουν ενδείξεις ότι η εκμάθηση της ιστορικής ορθογραφίας και των Αρχαίων Ελληνικών βελτιώνει τη ψυχοεκπαιδευτική ανάπτυξη του παιδιού σε ορισμένους καίριους τομείς, όπως είναι οι αντιληπτικές ικανότητες (διάκριση σχημάτων, μνημονική συγκράτηση), καθώς και οι οπτικές ικανότητες (οφθαλμικές κινήσεις).

Η οπτικο-αντιληπτική είναι μια ικανότητα, πάνω στην οποία χτίζεται η δομή της γλώσσας αργότερα, είναι θα λέγαμε ένα απαραίτητο εξελικτικό στάδιο της ανάπτυξης του παιδιού.

Τα Αρχαία Ελληνικά και το πολυτονικό σύστημα αποτελούν ένα πιο σύνθετο, πλούσιο ερέθισμα για τα παιδιά, το οποίο οξύνει την προσοχή και τη συγκέντρωσή τους και κατά συνέπεια την οπτικοαντιληπτική τους ικανότητα. Η τελευταία βασίζεται σε δυο παράγοντες, αυτό της διακριτικότητας των σημείων και των μνημονικών ικανοτήτων", δήλωσε ο κλινικός ψυχολόγος, Θαλής Παπαδάκης.

Οι ανωτέρω ικανότητες και λειτουργίες οι οποίες είναι αποφασιστικές για την περαιτέρω ψυχοεκπαιδευτική ανάπτυξη των νεαρών ατόμων (γραφή και ανάγνωση), συνδέο-

βρει τρόπους καλύτερης εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας.

Η μέθοδος

Στην έρευνα, με τίτλο "Η εκμάθηση των Αρχαίων Ελληνικών ως ευοδωτικός παράγων στην ψυχοεκπαιδευτική εξέλιξη του παιδιού", εξετάστηκαν 50 παιδιά, ηλικίας έξι έως εννιά ετών,

... ρεία "Ελληνική Αγωγή".

Η αξιολόγηση κάθε παιδιού έγινε πριν από την έναρξη του σχολικού έτους και πριν την από έναρξη της εκμάθησης των Αρχαίων Ελληνικών και επαναλήφθηκε μετά το τέλος της σχολικής χρονιάς.

Για την αξιολόγηση χρησιμοποιή-

... ση καθιερωμένων στατιστικών μεθόδων (T-test, Paired T-test, καθώς και μη παραμετρικών tests). Η έρευνα συνεχίζεται.

Τα συμπεράσματα

Στο δείγμα της έρευνας φάνηκε ότι η εκμάθηση των Αρχαίων Ελληνικών επιδρά θετικά στις οπτικοαντιληπτι-

Ελληνικών στις τρεις πρώτες τάξεις του δημοτικού, παρέχει ενδείξεις ότι θα μπορούσε να προφυλάξει το μαθητή από την εμφάνιση ορισμένων μορφών δυσκολιών μαθησιακού τύπου.

Αναλυτικά:

Α. Στη δοκιμασία "Αθηνά τεστ" παρατηρήθηκαν: 1. Στατιστικά σημαντικές διαφορές στις υποδοκιμασίες: αντιγραφή σχημάτων και διάκριση γραφημάτων. 2. Οριακώς σημαντική διαφορά στην υποδοκιμασία: μνήμη σχημάτων. 3. Σημαντική άνοδος στην υποδοκιμασία: μνήμη εικόνων.

Β. Στη δοκιμασία WISC III παρατηρήθηκε: 1. Στατιστικά σημαντική διαφορά στην υποδοκιμασία: συναρμολόγηση αντικειμένων.

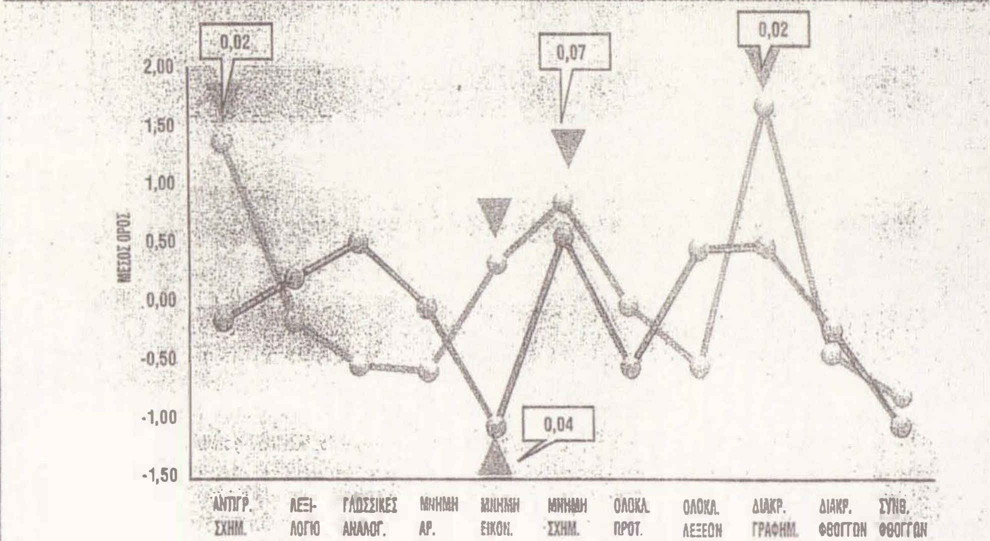
Γ. Δεν παρατηρήθηκε καμία στατιστικά σημαντική διαφορά (ανοδική) στις επιδόσεις της ομάδας ελέγχου (μονοτονικό) και στις δυο δοκιμασίες.

Δ. Οι υποδοκιμασίες με τις στατιστικά σημαντικές διαφορές και των δυο δοκιμασιών ελέγχουν κυρίως τις οπτικοαντιληπτικές ικανότητες και λειτουργίες.

Ε. Η ομάδα που διδάχτηκε τα Αρχαία Ελληνικά εμφανίζει στο σύνολο των οπτικοαντιληπτικών υποδοκιμασιών υψηλότερες επιδόσεις, ενώ στο σύνολο των ακουστικολεκτικών υποδοκιμασιών το επίπεδο ανάπτυξης παραμένει σταθερό.

Αντιθέτως, στην ομάδα ελέγχου παρατηρήθηκε ασυντόνιστη (ανομοιογενής και μη εστιασμένη) επίδοση σε όλες τις υποδοκιμασίες.

ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΔΥΟ ΟΜΑΔΩΝ ΣΤΟ "ΑΘΗΝΑ ΤΕΣΤ"

	ΑΝΤΙΓΡ. ΣΧΗΜ.	ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ	ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΑΝΑΛΟΓ.	ΜΝΗΜΗ ΑΡ.	ΜΝΗΜΗ ΕΙΚΟΝ.	ΜΝΗΜΗ ΣΧΗΜ.	ΟΛΟΚΛ. ΠΡΟΤ.	ΟΛΟΚΛ. ΛΕΞΕΩΝ	ΔΙΑΚΡ. ΓΡΑΦΗΜ.	ΔΙΑΚΡ. ΦΘΟΓΓΩΝ	ΣΥΝΘ. ΦΘΟΓΓΩΝ
ΑΡΧΑΙΑ	1,36	-0,16	-0,52	-0,56	0,33	0,88	0,00	-0,48	1,68	-0,36	-0,88
ΟΧΙ ΑΡΧΑΙΑ	-0,13	0,22	0,52	-0,04	-1,00	0,61	-0,48	0,48	0,52	-0,17	-1,00

Το παραπάνω γράφημα παρουσιάζει τη μία από τις δύο μεθόδους που χρησιμοποιήθηκαν, την ψυχοεκπαιδευτική δοκιμασία "Αθηνά τεστ". Σύμφωνα με αυτήν, τα παιδιά που παρακολούθησαν μαθήματα Αρχαίων Ελληνικών παρουσιάζουν -σε σχέση με τους υπόλοιπους: α) σημαντικές διαφορές στις κατηγορίες αντιγραφή σχημάτων και διάκριση γραφημάτων, β) οριακώς σημαντική διαφορά στη μνήμη σχημάτων και γ) σημαντική άνοδο στη μνήμη εικόνων.

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

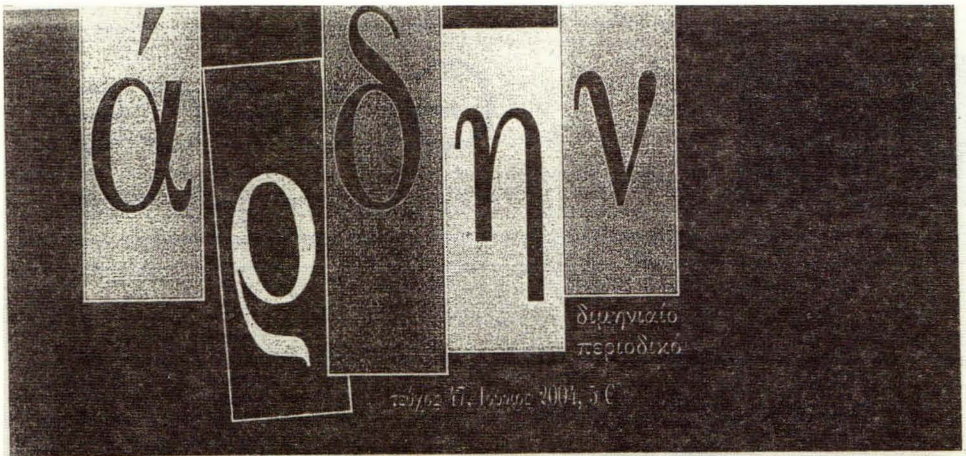
αντί

Περίοδος Β΄
Τεύχος 818
Παρασκευή
28 Μαΐου 2004
Τιμή: 4 Ευρώ

Χαράς ευαγγέλια για τους οπαδούς του πολυτονικού!

Ενδιαφέρουσα όσο και παράδοξη η άποψη που ανέπτυξε ο κλινικός ψυχολόγος και ψυχοθεραπευτής Θαλής Παπαδάκης στην ομιλία του στο Ινστιτούτο Διαγνωστικής Ψυχολογίας του Ανοικτού Ψυχοθεραπευτικού Κέντρου τη Δευτέρα 17 Μαΐου. Παρουσίασε τα αποτελέσματα μιας συνεχιζόμενης έρευνας σύμφωνα με την οποία η εκμάθηση της ιστορικής ορθογραφίας και των αρχαίων ελληνικών επιδρά στην ψυχοεκπαιδευτική ανάπτυξη του παιδιού. Συγκρίθηκαν η ομάδα των «αρχαίων» με την ομάδα των «μονοτονικών» (25 παιδιά με κοινές όλες τις μεταβλητές πλην μιας) και βρέθηκε ότι η πρώτη παρουσίαζε αναδικές διαφορές σε σχέση με τη δεύτερη όσον αφορά τις οπτικές και αντιληπτικές ικανότητες. Με άλλα λόγια καλύτερες επιδόσεις στη γραφή και την ανάγνωση και λιγότερες πιθανότητες να γίνει ένα παιδί δυσλεκτικό. Μπορεί κανείς, έστω και μη ειδικός, να συμφωνήσει ή όχι με τα συμπεράσματα αυτά, αλλά δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το ίδιο καλά περνούσαμε ως μαθητές και την εποχή της ιστορικής ορθογραφίας, αν όχι καλύτερα. Και αισθανόμασταν και την αίγλη ότι διαφυλάσσουμε κάτι ιστορικό και σπουδαίο!

Μαρία Τσάτσου

ΑΝΟΙΚΤΟ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΟΜΑΔΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΑΘΗΝΩΝ

Τακτικό Μέλος τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἕνωσης Ἰνστιτούτων Ὁμαδικῆς Ἀνάλυσης (E.G.A.T.I.N.)

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ - ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Διευθυντής: Ἰωάννης Κ. Τσέγκος

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΔΙΑΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ Δευτέρα, 17 Μαΐου 2004

Ἡ Ἐκμάθηση τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ὡς Εὐοδωτικός Παράγων στην Ψυχοεκπαιδευτική Ἐξέλιξη τοῦ Παιδιοῦ

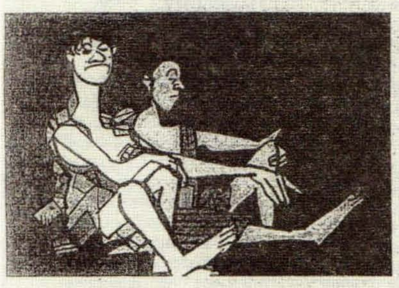
ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ: Θαλῆς Πασαδάκης, Κλινικός Ψυχολόγος, Ψυχαναλυτής Ὁμάδος, Θεραπευτής Οἰκογένειας.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Ἰωάννης Κ. Τσέγκος, Ψυχίατρος.

Περίληψη

Παρουσιάζονται ἐν περιλήψει τά ἀποτελέσματα μιᾶς ἔρευνας τριῶν χρόνων, ἡ ὁποία, ἀφορᾶ τήν ἐπίδραση τῆς ἐκμάθηση τῆς Ιστορικῆς ὀρθογραφίας καί τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν στήν ψυχοεκπαιδευτική ἀνάπτυξη τοῦ παιδιοῦ.

Ἐξετάσθηκαν 50 ***φυσιολογικά*** παιδιά ἡλικίας 6 ἕως 9 ἐτῶν, τά ὁποῖα ἀποτελοῦσαν δύο ὁμάδες ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἀπό 25 παιδιά ἑκάστη, οἱ ὁποῖες εἶναι συμβατές ὡς πρός ὅλες τίς

ἄλλες μεταβλητές ἐκτός μόνον τῆς ἐκμάθησης ("ἀρχαῖοι") ἤ μή ("μονοτονικοί") τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν. Τά παιδιά ἀμφοτέρων τῶν ὁμάδων φοιτοῦν σέ δημόσια σχολεῖα τῆς Ἀττικῆς, ἀλλά ἡ ὁμάδα τῶν "ἀρχαίων" παρακολουθοῦσε, ἐπιπλέον, γιά ἕνα ***δίωρο τήν ἑβδομάδα***, καί μαθήματα ἀρχαίων ἑλληνικῶν στήν "Ἑλληνική Ἀγωγή".

Ἡ ἀξιολόγηση καί τῶν δύο ὁμάδων ἔγινε πρίν τήν ἔναρξη τοῦ σχολικοῦ ἔτους ἑκάστης ὁμάδας καί πρίν τήν ἔναρξη τῆς ἐκμάθησης τῶν ἀρχαίων.

Χρησιμοποιήθηκαν γιά τήν ἀξιολόγηση ἡ **Νοητική Δοκιμασία** (WISC-III) καί ἡ Ψυχοεκπαιδευτική Δοκιμασία (Ἀθηνᾶ Τέστ). Ἀμφότερες οἱ Δοκιμασίες ἔχουν ἀξιολογηθεῖ ὡς ἔγκυρες καί ἔχουν σταθμιστεῖ γιά τόν ἑλληνικό πληθυσμό ἀπό τό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Τό "Ἀθηνᾶ Τέστ" δημιουργήθηκε ἀπό τον Καθηγητή Ψυχολογίας τοῦ Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικῆς καί Ψυχολογίας (Φ.Π.Ψ.) τοῦ Π.Α. Ἰ. Παρασκευόπουλο. Τά δεδομένα τῶν ἐπιδόσεων τῶν παιδιῶν, ἀμφοτέρων τῶν ὁμάδων, μελετήθηκαν μέ τή χρήση καθιερωμένων στατιστικῶν μεθόδων (T-test, Paired T-test καθώς καί μή παραμετρικῶν tests).

Τά ἀποτελέσματα δείχνουν ὅτι ἡ ὁμάδα τῶν ἀρχαίων, ἐν συγκρίσει πρός τούς μονοτονικούς, παρουσιάζει στατιστικά σημαντικές (ἀνοδικές) διαφορές στίς ὑποδοκιμασίες: Ἀντιγραφή Σχημάτων, Διάκριση Γραφημάτων, Μνήμη Σχημάτων καί Μνήμη Εἰκόνων στή Δοκιμασία "Ἀθηνᾶ Τέστ". Ἐπίσης, στατιστικά σημαντική διαφορά (ἀνοδική) ἐμφανίζεται στήν ὁμάδα τῶν ἀρχαίων στήν ὑποδοκιμασία Συναρμολόγηση Ἀντικειμένων του WISC-III.

Συζητῶνται τά εὑρήματα τῆς ἔρευνας, τά ὁποῖα ἐπί τοῦ παρόντος παρέχουν ἰσχυρές ἐνδείξεις γιά τό ὅτι ἡ ἐκμάθηση τῆς ἱστορικῆς ὀρθογραφίας καί τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν βελτιώνει τήν ***ψυχοεκπαιδευτική ἀνάπτυξη*** τοῦ παιδιοῦ σέ ὁρισμένους καίριους τομεῖς ὅπως εἶναι οἱ ὀπτικές ἱκανότητες (Ὀφθαλμικές κινήσεις, Διοφθαλμικός ἔλεγχος) καί οἱ ἀντιληπτικές ἱκανότητες (Διάκριση Σχημάτων, Μνημονική Συγκράτηση).

Οἱ ἀνωτέρω ἱκανότητες καί λειτουργίες, οἱ ὁποῖες εἶναι ἀποφασιστικές γιά τήν περαιτέρω ψυχοεκπαιδευτική ἀνάπτυξη τῶν νεαρῶν ἀτόμων (γραφή καί ἀνάγνωση), ἀφοροῦν ἄμεσα καί τήν ἐμφάνιση τῆς Δυσλεξίας.

Οἱ δύο ὁμάδες θά ἐπαναξιολογηθοῦν καί στό τέλος τῆς πρωτοβάθμιας ἐκπαίδευσής τους ὥστε νά μελετηθοῦν καί οἱ ἐπιπτώσεις στίς ἀκουστικολεκτικές τους ἱκανότητες καί λειτουργίες.

Βιβλιογραφία

Ἀναστασίου, Δ. 1998. *Δυσλεξία*. Τόμος 1: Θεωρητικά, Διαγνωστικά καί Ἐρευνητικά Ζητήματα. Ἀθήνα: Ἀτραπός.

Γεώργας, Δ., Παρασκευόπουλος, Ἰ καί συν. 1997. ***Ελληνικό*** **WISC-III**. Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, Φιλοσοφική Σχολή. Ἀθήνα: Ἑλληνικά Γράμματα.

Παρασκευόπουλος, Ἰ. Ν. και συν. 1999. ***Ἀθηνᾶ Τέστ Διάγνωσης Δυσκολιῶν Μάθησης***. Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, Φιλοσοφική Σχολή. Ἀθήνα: Ἑλληνικά Γράμματα.

Παρασκευόπουλος, Ἰ.Ν. 1985. Ἐξελικτική Ψυχολογία. Τόμοι I-IV. Ἀθήνα.

Piaget, J., Inhelder, B. 1966. La Psychologie de l' Enfant. Paris: P.U.F. Μετάφραση: Ί. J'tsor, 1990. Ἡ Ψυχολογία τοῦ Παιδιοῦ. Ἀθήνα: Ἰ. Ζαχαρόπουλος.

Πιαζέ, Ζ. 1986. Ἡ Ψυχολογία τῆς Νοημοσύνης. Ἀθήνα: Καστανιώτης.

Παυλίδης, Γ. 1988. "Οἱ Ὀφθαλμικές Κινήσεις καί ἡ Δυσλεξία". ***Παιδαγωγική Ἐπιθεώρηση***, 8, σελ. 5-32.

Πόρποδας, Κ. 1999. ***Γνωστική Ψυχολογία***. Τόμος 1, 2. Ἀθήνα.

Πόρποδας, Κ. 2002. *Ἡ Ἀνάγνωση*. Πάτρα.

Ὁ Εκπαιδευτικός - Ἐρευνητικός Τομέας ἐκφράζει θερμές εὐχαριστίες στούς γονεῖς καί τά παιδιά τῶν δύο ὁμάδων, στήν "ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ", στόν Καθηγητή κ. Ἰωάννη Παρασκευόπουλο καθώς καί στούς 15 ψυχολόγους τοῦ Ινστιτούτου Διαγνωστικῆς Ψυχολογίας, οἱ ὁποῖοι χορήγησαν τίς Δοκιμασίες. Χωρίς τήν ὁλοπρόθυμη καί ἀνιδιοτελή συνεργασία ὅλων αὐτῶν ἡ ἔρευνα αὐτή δέν θά εἶχε πραγματοποιηθεῖ.

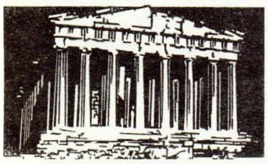
Παρουσιάστηκε στό 18ο Πανελλήνιο Ψυχιατρικό Συνέδριο στήν Κῶ ἀπό τούς:

Γιάννη Τσέγκο

Θαλῆ Παπαδάκη

Δήμητρο Μπεχιάρη

No 76 June 2004

Greece

Background-News-Information

Embassy of Greece,Press & Information Office,1A Holland Park, London W11 3TP Tel:020 7727 3071 Fax:020 7727 8960 email:pressoffice@greekembassy.org.uk

news and views

Oswald:How green is my deskboard!

Some newspapers will not allow facts about the state of preparation for the 'Athens 2004' Games interfere with their stories of doom and gloom, but the person directly responsible for the Olympics will have none of this.

Mr Denis Oswald, President of the IOC's Coordination Commission, speaking on 12 May in Athens, was not just happy with the progress made, he was joyful, ebullient, animated by an enthusiasm that coloured both his cheeks and his language. The sliding of the Calatrava roof over the Olympic Stadium that he witnessed in Maroussi was, he said 'a fantastic experience'. He was moved, proud and uplifted to have witnessed a technical feat that had never been done before

All his doubts, he said were gone. The time when the IOC deskboard listing all the Olympic projects showed yellow, even red spots - meaning they were at risk - is a thing of the past. Now the deskboard is green all over. He also expressed his surprise and disappointment at the Australian Government's recommendations to travellers to avoid going to Greece; he dismissed the three home-made devices that had gone off near a police station in Athens a week ago as trivial; and he stressed that his positive message was based on fact. Mr Oswald also felt certain that security is well in hand as the Greek Government is not only doing its best but is also being assisted by seven advisory nations, including Britain and Australia.

This point was also made by Lord Colin Moynihan, the Shadow Minister for Sport, who in a letter to the 'Times' published on 20 May protested against the way the paper's correspondent Laura Peek entered illegally the premises of the Olympic Stadium building site to prove that security was wanting. 'Britain' he pointed out 'is at the heart of the security operation.. I am confident that with the continued vigilance and full international support, Athens has the will and the potential to deliver safe Olympic Games'.

Meanwhile in Athens, a newspaper suggested it might perhaps be useful to clarify that those who recently aspersed Prime Minister Blair with a coloured dusty substance in the House of Commons were not Greek journalists trying to discredit the British security arrangements that aim to protect the nation's leaders in the exercise of their parliamentary duties

Euroelections in a temperate climate

The elections for Greece's 24 MEPs to be held on 13 June have been, until now, a rather subdued affair. All the opinion polls published so far give the ruling party 'New Democracy' a lead of between 7 and 8 percentage points over PASOK, the main Opposition party.

The 'ND' ticket headed by Mr Varvitsiotis includes in second place Mr Andonis Samaras who was expelled, 12 years ago from the party and the Government of 'ND'.He then tried to go it alone with his own 'Political Spring' party, saw gradually his influence wane and his associates return to 'ND' one by one, until in the fullness of time he came back too. Among the other euro-candidates placed on an electable position is a young lawyer , Mr Hadzidakis, who during his first term as an MEP was instrumental in pushing through two amendments - that were approved by the European Parliament on 11 February - recognising as valid the degrees issued by Greek private colleges operating as franchises of EU Universities. The MEPs of PASOK voted against these amendments.

PASOK will, analysts speculate, be helped in these elections by the fact that the party's left offshoot DIKKI has all but collapsed after the departure of its founder Mr Tsovolas. On the other hand, the fact that Mr George Papandreou totally renewed his party's list by appointing to it new, young persons of both sexes (the average age of the list is 39) has mostly pleased voters but not everybody. Even though nine out of ten PASOK voters (as opinion polls show) are behind their leader there are those belonging to the old guard who might challenge him if the party does particularly badly at the euroelections

Greeks shaken and stirred by Sakis

Even those who look down on the Eurovision song contest with its howls, its jumps and its yeahs, yeahs, yeahs, were this year stirred and shaken by the performance of Sakis Rouvas and his group of shapely, scantily dressed, girls that were awarded third prize. Some commentators in Greece were not too gloomy about the loss of the first prize as Greece has thus been spared one more expensive international contest next year soon after the Olympics. Others deplore the fact that Greece did not win because Ukraine, who did, is a country with many more neighbours supporting her than Greece. The *cognoscenti* however, appreciated deeply the twelve votes (*clouze points*) that the Greek entry got from Britain, considered to be the country most knowledgeable about pop music. In Greece itself Sakis was lionised even though one bishop complained about the sexuality in his song 'Shake it'. This is mitigated by the fact that Sakis was blessed by Patriarch Vartholomeos in Istanbul before the contest. Thankfully there were no protests this year because the song was not in Greek but in English, the lingua franca of a by now thoroughly globalised pop music scene.

Dyslexia was never a Greek word

Speaking of Greek, it seems that the Ancients were not masochists in creating their complex, highly inflected language, able to accurately express nuances and subtle concepts.

As reported on 18 May in the daily 'Ta Nea' a recent study has shown that primary school pupils who are taught at least once a week Ancient Greek and its complicated system of stress and aspiration marks, are far less likely to develop dyslexia and also learn much faster than their peers.

These findings follow a three-year experiment involving two groups of primary school children conducted by the 'Open Psychotherapeutic Centre' and the 'Institute for Diagnostic Psychology'. One of the group of 25 pupils was taught Ancient Greek and its spelling system - used for Modern Greek until the late 1970s and radically simplified since. The other group was left in peace. 'There was no difference between the groups' the project supervisor Mr Ioannis Tsegos said. 'All the children went to state schools and came from families of similar economic and educational backgrounds'. The children were tested at the beginning of the three-year-period and at the end of each year. The results were impressive. The group that had benefited from the extra tuition in Ancient Greek surpassed by far the other in language skills and were found to be at minimal risk of developing dyslexia.

This, incidentally, is a recent word made up of two Greek words "dys" (meaning "difficulty") and "lexis" (meaning word). The term was first coined in 1887 by Rudolf Belin in Germany and was used to describe the inability to read. Nine years later Dr Pringle Morgan described the condition in the *British Medical Journal*, as: *an inability to read occurring in an otherwise bright and developmentally normal child.*

Ὦ φίλτατον φώνημα

Οἱ Ἕλληνες ἐγνώριζαν τὸ μεγαλεῖον τῆς γλώσσας τους. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν ἐδέχοντο νὰ μάθουν, νὰ διδαχθοῦν "ξένες γλῶσσες". *Ἐμονογλώσσουν...*

"*Οἱ δ' Ἕλληνες ἑλληνίζομεν*"[1] "*Τὴν βάρβαρον γλῶσσαν οὐκ ἐπαΐω*"[1α] (=δὲν κατανοῶ).

Καὶ πράγματι εἶναι τοὐλάχιστον ἀστεῖο νὰ ἔχῃς ὡς μητρικὴ τὴν τελειοτάτη τῶν γλωσσῶν καὶ νὰ φροντίσῃς νὰ μάθῃς σκυθικὰ ἢ αἰγυπτιακὰ ἢ ἰνδικά... Καὶ εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα μὲ τοὺς 72.000.000 ἀποθησαυρισμένους λεκτικοὺς τύπους (μέχρι τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους),[2] δὲν ὑπάρχει ἡ λέξις "*ἀρνησίγλωσσος*", ἐνῶ ὑπάρχουν οἱ ὅροι "*ἀρνησίπατρις*", "*ἀρνησίθρησκος*", "*ἀρνησίθεος*", "*ἀρνησίδοξος*", "*ἀρνησίκοσμος*"...

Οἱ Ἕλληνες ἔτρεφαν πάντοτε γιὰ τὴν γλῶσσα τους θαυμασμὸ καὶ ἀγάπη, σεβασμὸ καὶ δέος. Ἀποτελοῦσε γι' αὐτοὺς ἠθικὸ καύχημα. "*Ἕλλην μὲν ἐστὶ καὶ ἑλληνίζει*".[3]

Ὅλα τὰ ἀρχαῖα Κείμενα μᾶς παρέχουν μαρτυρίες γι' αὐτό....

Ὁ ἐγκαταλελειμένος λ.χ. μόνος ἔρημος καὶ ἄρρωστος, στὴν νῆσο Λῆμνο, ἥρως Φιλοκτήτης, ὅταν μετὰ ἀπὸ 10 χρόνια βλέπει νὰ προσορμίζεται ναῦς καὶ ἐρωτᾶ: "ξένοι, ἀπὸ ποῦ εἶσθε;" - τὸ παρουσιαστικό σας μοιάζει ἑλληνικὸ ("*σχῆμα Ἑλλάδος στολῆς ὑπάρχει, φωνῆς δ' ἀκοῦσαι βούλομαι*")...

Στὴν ἀπάντησι "*Ἕλληνες ἐσμέν*", τότε αὐτὸς ὁ "*δύστηνος, μόνος, ἔρημος, ἄφιλος, κακούμενος*" δὲν χαίρεται γιὰ τὴν σωτηρία του καὶ τὸ τέλος τῶν δεινῶν του. Ἡ εὐτυχία του εἶναι ὅτι ἀκούει μετὰ ἀπὸ "*χρόνον μακρόν*", ξανὰ τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἀναφωνώντας τὸ περίφημο "*Ὦ φίλτατον φώνημα*"...[4]

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ὅμηρος δὲν παραλείπει νὰ τονίσῃ ὅτι ἕνα ἀπὸ τὰ κυριώτερα βάσανα τοῦ Μέντη, τοῦ Μενελάου, τοῦ Ὀδυσσέως, εἶναι ὅτι περιπλανῶνται σὲ χῶρες ἀλλογλώσσων ἀνθρώπων: "*ἠλᾶτο σὺν νηυσὶ κατ' ἀλλοθρόους ἀνθρώπους*". Εὐτυχία εἶναι τὸ "*Ἑλλάδος φωνήν ἀκοῦσαι*". (Ἀρριανὸς)

Ὁ Αἰσχύλος στὴν τραγῳδία ΕΠΤΑ ΕΠΙ ΘΗΒΑΣ παρουσιάζει τὸν Ἐτεοκλῆ νὰ παρακαλῆ τὸν Δία καὶ τὴν Γῆ γιὰ τὴν σωτηρία τῶν Θηβῶν:

"Μὴ πόλιν πανώλεθρον ἐκθαμνίσητε, Ἑλλάδος φθόγγον χέουσαν"

(Μὴ μοῦ ἀφανίσετε τὴν πόλι ποὺ ὁμιλεῖ ἑλληνικά).

Καὶ ἡ ἄτυχη Φιλομήλα, ποὺ τὴν ἐβίασε ὁ Τηρεὺς καὶ κατόπιν τῆς ἀπέκοψε τὴν γλῶσσα γιὰ νὰ μὴν τὸν μαρτυρήσῃ, διαλαλεῖ ἐν τούτοις μέχρι σήμερα τὸν καημό της, χαραγμένο γιὰ πάντα σὲ μάρμαρο ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἐπιγραφῆς:

"Γλῶσσαν ἐμὴν ἐθέρισε καὶ ἔσβεσεν Ἑλλάδα φωνήν."

Ἡ τραγικὴ Φιλομήλα δὲν θρηνεῖ ποὺ τῆς ἔκοψαν τὴν γλῶσσα. Δὲν ὀδύρεται ποὺ θὰ μείνῃ βουβή... **Εἶναι ἀπαρηγόρητη ποὺ δὲν θὰ ξαναμιλήσῃ Ἑλληνικά**. Τὰ πανέμορφα Ἑλληνικά, "*τὴν Ἑλένην τῶν γλωσσῶν*". Τὰ σεβάσμια Ἑλληνικά, "*τὴν Ἀθηνᾶν τῶν γλωσσῶν*".

Ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει χαρακτηριστικὰ πῶς ὅταν ὁ Ξέρξης ἀπέστειλε πρέσβεις διὰ νὰ ζητήσῃ *γῆν καὶ ὕδωρ* ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, ὁ Θεμιστοκλῆς, παρὰ τὰ καθιερωμένα, διέταξε τὴν σύλληψι τοῦ διερμηνέως καὶ μὲ ψήφισμα τὸν ἐθανάτωσε διότι:

"φωνὴν ἑλληνίδα, βαρβάροις προστάγμασιν ἐτόλμησε χρῆσαι". (Πλούταρχος)

Ἐτόλμησε δηλαδὴ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα γιὰ νὰ ἐκφράσῃ βάρβαρες προσταγές.(!)

Ἡ δὲ Πυθία, ἐνῶ ἐδέχετο νὰ χρησμοδοτήσῃ καὶ σὲ ἀλλοδαποὺς βαρβάρους, **ἐξέδιδε τοὺς χρησμούς της μόνον εἰς τὴν Ἑλληνικήν.**

1. Ποσείδιππος Ἀδέσπ.2 (ἑλληνίζω=ὁμιλῶ ἑλληνικά.) - 1α. Σοφοκλ. Αἴας 1263
2. Thesaurus Linguae Gracae, Πανεπιστημίου Ἰρβάιν Καλλιφορνίας.
3. Μένων 82 Β
4. Σοφοκλέους Φιλοκτήτης 219-235

Ἀξίζει νὰ ἀναφερθῆ ἀκόμη ὅτι ἐνῶ εἰς τὰ Ἐλευσίνεια ἐγίνοντο δεκτοὶ καὶ δοῦλοι, ἀπεκλείοντο ὅμως οἱ βάρβαροι, ὡς ὁμιλοῦντες γλῶσσαν "*ἀσύνετον*" (=ἀκατάληπτον -ὡς μὴ συνετήν-).

"*Καρβάνᾳ*[5] *φωνῇ βαρβάρῳ*", "*ἀγνῶτα φωνὴν βάρβαρον*", διαχωρίζει καὶ ὁ Αἰσχύλος στὴν τραγῳδία ΑΓΑΜΕΜΝΩΝ, ἀφοῦ "*οὐχ ἅπαντες τὴν τῶν Ἑλλήνων φωνὴν ξυνιᾶσιν*" (=ἐννοοῦν, καταλαβαίνουν). -Λουκιανὸς-

Ἡ λέξις **βάρβαρος** εἶναι ἠχοποίητη (βάρ... βάρ... Πρβλ. τὸ ἀνάλογο σημερινὸ "βαβούρα") καὶ ἐπλάσθηκε ἀπὸ τὴν κακὴ ἐντύπωσι τὴν ὁποίαν προκαλοῦσε στοὺς Ἕλληνες ὁ "*ἀκαλλώπιστος χαρακτὴρ*", ἡ βαρειὰ προφορὰ τῶν *ἀλλοθρόων* ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ἀπεκλήθησαν *βαρβαρόστομοι, βαρβαρόμυθοι, ἀκριτόφωνοι, ἀλλὰ καὶ βαρβαρώνυμοι.*(βαρβαρώνυμος=ὁ φέρων βαρβαρικὸν ὄνομα· λ.χ. Ἀμπντουλάχ, Ἀμποὺ Χαμπά).

Στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, ὅπως ἤδη γνωρίζομε, ἡ λέξις αὐδὴ ἡ ὁποία ἐκφράζει τὴν ἀνθρώπινη φωνὴ προέρχεται ἀπὸ τὸ ρῆμα *ἀείδω, ᾄδω* =τραγουδῶ.

Τὸ ἐπίθετον *βάρβαρος* ἐχρησιμοποιεῖτο ἀρχικῶς μόνον ἐπὶ γλώσσης, καθώριζε τὴν "*βάρβαρον ἀχάν*".[6] τὴν "*βαρβαρόλεξιν*":"*Βάρβαρος, οὐκ ἐπὶ ἔθνους, ἀλλ' ἐπὶ φωνῆς ἐλαμβάνετο*" (Στέφ. Βυζάντιος). Ἀργότερον ἐχαρακτήρισε καὶ τὶς συνήθειες τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἐφθέγγοντο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον.[7]

Ὁ Στράβων ἐπεξηγεῖ:

> "*...ἐχρῆν γὰρ οὕτως βαρβάρους ὀνομάζειν...*
> *ἐκάλεσαν* -αὐτούς- *βαρβάρους, ὡς παχυστόμους καὶ τραχυστόμους,*
> *εἶτα κατεχρησάμεθα ὡς ἐθνικῷ κοινῷ ὀνόματι,*
> *ἀντιδιαιροῦντες πρὸς τοὺς Ἕλληνας.*"

"Ἀντιδιαιροῦντες πρὸς τοὺς Ἕλληνας"...

Τὰ Κείμενά μας εἶναι διάσπαρτα ἀπὸ παρόμοιους διαχωρισμούς.

* "*Οἱ βάρβαροι τετρίγασι κατάπερ νυκτερίδες*". *(Ἡρόδοτος Δ 181)*
* "*...διότι βάρβαροι ἦσαν, ἐδόκεον ὁμοίως ὄρνισι φθέγγεσθαι..*" *(Ἡρόδοτος Β 57)*
* (Κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος ἤρχετο ἀπὸ ἀπέναντι πρὸς τοὺς Ἕλληνας)
  "*Περσίδος γλώσσης ρόθος*" (=ἀκατάληπτος θόρυβος, ὡς ρόχθος). *(Αἰσχ. Πέρσαι 406)*
* "*Ὁ Ὅμηρος λέγει τὸ βαρβαρικὸν στρατόπεδον ἀπεικάζων* (=παρομοιάζων)
  αὐτῶν τὴν βοήν, ὄρνισιν ἅμα κλαγγῇ (=ὡσὰν πτηνῶν μὲ ὀξὺ θόρυβον) *πετομένοις...*"
  (Θεμίστιος, Περὶ τοῦ λέγειν)
* "*Σίντιας ἀγριοφώνους*". *(Ὅμηρος, θ-294)*
* "*Βάρβαροι δασύνουσι· ξηρόφωνοι, πολύηχοι, πολύβρομοι*" *(=θορυβώδεις)...*
  Συγκέχυται γὰρ ἡ τῶν βαρβάρων φωνή...
  Γαλάται, ταῖς φωναῖς βαρυηχεῖς καὶ παντελῶς τραχύφωνοι..." *(Ποσειδώνιος φιλόσ. Frg. 169)*
* "*Ἐθεασάμην καὶ τοὺς ὑπὲρ τὸν Ρῆνον βαρβάρους,*
  ἄγρια μέλη λέξει πεποιημένα παραπλησίᾳ τοῖς κρωγμοῖς
  τῶν τραχὺ βοώντων ὀρνίθων..." *(Ἰουλιανὸς ὁ Φιλόσοφος, Ἀντιοχικὸς C)*

5. Κάρβανος ἐτυμολ. ἐκ τοῦ "Καρὸς βοή".
6. Εὐριπίδης, Ἰφιγ. ἐν Ταύροις.
7. Εἶναι χαρακτηριστικὸ καὶ τὸ ὅτι ὁ Ἀρτεμίδωρος εἰς τὸ "Ὀνειροκριτικὸν" (1,53) θεωρεῖ "κακὸν ἐνύπνιον" τὸ νὰ ὀνειρευθῆς βαρβαρικὰ γράμματα.(!)

Ὁ Σοφοκλῆς στὴν τραγῳδία "Τραχίνιαι" (στ. 1060) προχωρεῖ τὸν διαχωρισμὸ πιὸ βαθιά, ἀποκαλώντας τοὺς βαρβάρους παντελῶς "ἄγλωσσους" καὶ διαχωρίζει: "*Ἑλλάς... καὶ ἄγλωσσος*". Δηλαδὴ ἀπὸ δῶ οἱ Ἕλληνες, ἀπὸ κεῖ οἱ ἄγλωσσοι, δηλ. οἱ βάρβαροι. Ὁ δὲ λατῖνος Quintilianus καταγράφει εἰς τὸ Institutio Oratoria ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶναι οἱ πρῶτοι ποὺ ἐδημιούργησαν λόγο, ὁμιλία:

"Graeci.. qui sermonem primi fecerunt" (8.6, 31).

Ὁ λεξικογράφος Ἡσύχιος ὁ Ἀλεξανδρεὺς καταχωρίζει:

"*βάρβαρος· ὡς ἀσαφῆ τὴν φωνὴν ἔχων. Ἀντίθετον, μέροψ*".

Μέροψ εἶναι ὁ ἀνεπτυγμένος, ὁ τελειοποιημένος, ὁ πολιτισμένος ἄνθρωπος. Διότι "*ἡ πρώτη φωνὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀμερὴς ὑπῆρξε ὡς μὴ μεριζομένη εἰς συλλαβάς*".

Ὁ Ὅμηρος χρησιμοποιεῖ συχνὰ τὴν ἔκφρασι **"μερόπων ἀνθρώπων"**.

Ὁ Νέστωρ τῆς Πύλου εἶναι βασιλεὺς "*μερόπων ἀνθρώπων*" (Α, 250).

Ἡ Ἀθηνᾶ ὑπόσχεται νὰ βοηθήσῃ τὸν Ὀδυσσέα νὰ νικήσῃ τοὺς ἀναιδεῖς μνηστῆρες, ἀκόμη καὶ ἂν τὸ πλῆθος τους ἦτο ὅσο "*πεντήκοντα λόχοι μερόπων ἀνθρώπων*" (υ, 49)

Τὸ ἴδιο κάνει καὶ ὁ Ἡσίοδος εἰς τὸ "Ἔργα καὶ Ἡμέραι", ὅταν ἀφηγῆται πῶς οἱ θεοὶ τοῦ Ὀλύμπου ἐδημιούργησαν τὶς πέντε γενεὲς τῶν Ἑλλήνων ἀνθρώπων (τὸ χρυσοῦν γένος, τὸ ἀργυροῦν, τὸ χάλκινον, τὸ ἡρωικόν, τὸ σιδηροῦν).

στ. 109. "*Χρύσεον μὲν πρώτιστα γένος μερόπων ἀνθρώπων*
ἀθάνατοι ποίησαν, Ὀλύμπια δώματα ἔχοντες"
....
στ. 143 "*Ζεὺς δὲ πατὴρ τρίτον ἄλλο γένος μερόπων ἀνθρώπων*
χάλκεον ποίησε..."

Ὁ σχολιογράφος τοῦ Ὁμήρου[8] σχολιάζει:

"*Μερόπων ἀνθρώπων: τῶν, μεριζομένην εἰς συλλαβάς,*
ἐχόντων τὴν φωνὴν ἔναρθρον."

Ὁ Ὅμηρος χρησιμοποιεῖ ἐπίσης τὴν ἔκφρασι **"ἀνθρώπων αὐδηέντων"**. Ὅταν λ.χ. ὁ Ὀδυσσεὺς φθάνει ναυαγὸς στὴν χώρα τῶν Φαιάκων ἀναρωτιέται γεμᾶτος ἀγωνία ποῦ ἔχει πάλι ἀφιχθῆ: "*Ὤ μοι ἐγώ, τέων αὖτε βροτῶν εἰς γαῖαν ἱκάνω;*" (=Ἀλλοίμονο σὲ μένα, σὲ ποιῶν θνητῶν τὴν χώραν ἦλθα;) Μήπως εἶναι "*ὑβρισταὶ καὶ ἄγριοι*", ἢ εἶναι "*φιλόξενοι ἔχοντες νόον θεουδέα*".. Ἢ μήπως εὑρίσκομαι πλησίον ἀνθρώπων ἐχόντων αὐδήν; "*ἦ νύ που ἀνθρώπων εἰμὶ σχεδὸν αὐδηέντων;*"

Καὶ ὁ Ἡσύχιος ἐπεξηγεῖ:

"*ἄνθρωποι αὐδήεντες· οἱ λόγον καὶ φωνὴν ἔχοντες.*"

Καὶ ἤδη τὸ ἔχομε ἀναλύσει: *αὐδὴ* = ὄχι ἁπλῶς ἡ φωνή, ἀλλὰ ἡ μελωδικὴ φωνή.
Βαρυαυδατισμὸς εἶναι ἡ βαρβαροφωνία.

☆

8. Σχόλια Vetera Genev. 1.250

Ἡ Ἑλληνικὴ Γλῶσσα εἶναι ἱερὸν κτῆμα ὅσο καὶ ὁ Παρθενὼν

(Μαριάννα Μάκ Ντόνναλντ)[9]

Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἡ κατὰ τὸν Κωνσταντῖνον Οἰκονόμου τὸν ἐξ Οἰκονόμων "*ἀποφεύγουσα πανταχοῦ πᾶσαν κακοφωνίαν βαρβάρου λαλήματος*", ἐσύρθη βιαίως εἰς μετάλλαξιν καὶ παρακμήν: (Ἀλλοίωσις καταλήξεων, Κατάργησις συλλαβικῶν καὶ χρονικῶν αὐξήσεων, "Νυοκτονία", "Μονοτονικόν", Ἀφανισμὸς πνευμάτων - καὶ πνεύματος-, Λεξιπενία, Κατάργησις ἱστορικῆς ὀρθογραφίας μὲ τερατογενέσεις τοῦ τύπου "συγνώμη", "καμία", "νεότερος", "ἀφτί", "ἀβγό", "πρύτανης", "κοιτάζω", "καλύτερος", "καινούριος", κ.ἄ. ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός...)

Παρ' ὅλ' αὐτά, εἶναι τόση ἡ δύναμις καὶ ἡ δυναμική της, ὥστε ἐξακολουθεῖ νὰ γοητεύη τοὺς ξένους ἑλληνιστὰς καὶ νὰ θέλγη τὰ ὦτα τῶν ἀλλογλώσσων.

Καὶ διὰ τοῦ λόγου τὸ ἀληθές, παρατίθενται δύο ἐλάχιστες μέν, λίαν χαρακτηριστικὲς ὅμως μαρτυρίες.

1) Χουὰν Χοσὲ Πουχάνα Ἄρθα (Βάσκος γερουσιαστής, Πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Ἀκαδημίας τῆς Βασκωνίας):

"*Ἡ Γλῶσσα ἐστὶ ἡ πατρίς μου, Ἑλλὰς γὰρ ἀληθῶς, ἡμᾶς τοὺς δυτικούς,*
βαρβάρων ἡμῶν ὄντων, πεπολιτισμένους πεποίηκε..."[10]

2) Γαλλικὴ Ἐφημερὶς "Le Monde", 3/8/2001, ἄρθρον Flor. Noiville.

«Promenade donc, littéraire forcément. La langue n' est-elle pas d' emblée une invitation au voyage? En grec de tous les jours, les "métaphores" *(metaphorai)* sont... des moyens de transport et les "atomes" (*atoma*) des personnes. Poétique, non?. "je dirais volontiers que le premier charme d' Athènes, c'est la langue", note Olivier Rolin. Une langue "*luxueuse*", car "*inutile et essentielle*". On peut être séduit sans y comprendre goutte: **musique** des accents, roulement des r, bouquet de i glissés partout dans les phrases, murmures ..., frémissements de feuilles. Il suffit d'entendre les noms d'Athènes ou du Pirée pour saisir quelque chose du côté spirituellement bucolique de la langue. Sans parler de l' écriture (d'ailleurs attaquée de toutes parts par l'alphabet latin) qui fait ressembler un panneau de signalisation routière, à une page de la collection Guillaume Budé...

...Est-ce cela, le "miracle grec" dont parle Renan, "une chose qui n'a existé qu'une fois, qui ne s' était jamais vue, qui ne se verra jamais plus, mais dont l' effet durera éternellement"?

...Rue des libraires. C'est un rêve de bibliophile.. rue Solon.. rue Pindare.. rue Asclépios.. mais l' attraction véritable est sans doute la librairie Hestia...»

Μετάφρασις:

«Περίπατος λοιπόν, ὑποχρεωτικὰ λογοτεχνικός. Ἡ γλῶσσα δὲν εἶναι ἄμεσα μία πρόσκλησις γιὰ ταξίδι; Στὰ ἑλληνικά, πάντοτε, οἱ "métaphores" (μεταφοραὶ) εἶναι.. τὰ μέσα συγκοινωνίας καὶ τὰ "atomes" (ἄτομα) -εἶναι- τὰ πρόσωπα. Ποιητικό, ἕ; Θὰ ἔλεγα εὐχαρίστως ὅτι ἡ πρώτη γοητεία τῆς Ἀθήνας εἶναι ἡ γλῶσσα, σημειώνει ὁ Ὀλιβιὲ Ρολέν. Μία γλῶσσα "πολυτελὴς" ὡς "ἄχρηστη καὶ οὐσιώδης". Μπορεῖς νὰ μαγευτῆς χωρὶς νὰ καταλαβαίνης τίποτε. Μουσικὴ τῶν τόνων, τῶν ρ, μπουκέττο ἀπὸ ι, γλιστροῦν παντοῦ μέσα στὶς φράσεις· μουρμουρίσματα, θροϊσμοὶ φύλλων. Ἀρκεῖ ν'

9. Καθηγήτρια τοῦ Πανεπιστημίου Ἰρβάιν τῆς Καλλιφορνίας, πρωτεργάτις τῆς δημιουργίας τοῦ T.L.G. (Thesaurus Linguae Graecae).
10. Ἀπὸ τὴν Εἰσήγισίν του εἰς τὸ Δ' Παγκόσμιον Γλωσσικὸν Συνέδριον, Χανιά, Σεπτ. 1999.

ἀκούσης τὰ ὀνόματα τῶν ᾿Αθηνῶν ἤ τοῦ Πειραιῶς, γιὰ νὰ ἀπολαύσης, νὰ προσλάβης κάτι ἀπὸ τὸ πνευματικὰ βουκολικὸ τῆς γλώσσης. Δίχως νὰ μιλήσουμε γιὰ τὴν γραφὴ (ποὺ προσβάλλεται πανταχόθεν ἀπὸ τὸ λατινικὸ ἀλφάβητο), ἡ ὁποία κάνει μία πινακίδα ὁδικῆς σημάνσεως νὰ μοιάζη μὲ σελίδα τῆς συλλογῆς τῶν ἐκδόσεων G. Budé[11] ...

... Αὐτὸ εἶναι τὸ "ἑλληνικὸν θαῦμα" γιὰ τὸ ὁποῖον ὁμιλεῖ ὁ Ρενάν, "κάτι ποὺ δὲν ὑπῆρξε παρὰ γιὰ μία καὶ μοναδικὴ φορά, ποὺ δὲν εἶχε ποτὲ -μέχρι τότε- εἰδωθῆ, ποὺ δὲν θὰ τὸ ξαναδῆ κανεὶς ποτέ, ἡ ἐντύπωσις ὅμως τοῦ ὁποίου θὰ διαρκῆ αἰωνίως..."

..῾Οδὸς τῶν βιβλιοπωλῶν. Εἶναι ἕνα ὄνειρο γιὰ τὸν βιβλιόφιλο... ὁδὸς Σόλωνος.. ὁδὸς Πινδάρου... ὁδὸς ᾿Ασκληπιοῦ.. ἀλλὰ ἡ γνήσια "ἀττραξιὸν" εἶναι χωρὶς ἀμφιβολία τὸ βιβλιοπωλεῖον ῾Εστία..»

***

῾Ο Νικηφόρος Βρεττάκος, μὲ τὴν ποιητική του εὐαισθησία, συνοψίζει σὲ λίγους τρυφεροὺς στίχους ὅλα ὅσα, μέχρις ἐδῶ, προσπαθήσαμε νὰ προσεγγίσουμε:

῞Οταν κάποτε φύγω ἀπὸ τοῦτο τὸ φῶς
θὰ ἑλιχθῶ πρὸς τὰ πάνω
ὅπως ἕνα ρυάκι ποὺ μουρμουρίζει.
Κι ἂν τυχὸν κάπου ἀνάμεσα
στοὺς γαλάζιους διαδρόμους
συναντήσω ἀγγέλους,
θὰ τοὺς μιλήσω ***ἑλληνικὰ*** *ἐπειδὴ*
δὲν ξέρουνε γλῶσσες.
Μιλᾶνε μεταξύ τους, μὲ ***μουσική...***

*

1. Γαλλικαὶ ᾿Εκδόσεις Κλασσικῆς ῾Ελληνικῆς Γραμματείας

Καλλιλεξιλογίου Δεῖγμα

"Λόγοι κάλλιμοι",...
"ἁλιπλανής",
"ἑλκεσίπεπλος",
"μελίκρητος",
"ταλασίφρων", "φαεσίμβροτος",

"τειχεσιπλήτης", "ταλαπενθής", "παλαίφατος", "ταμεσίχρως", "δυσαριστοτόκεια", "λαοδάμας", "ἡδυφαής", "αἰθρηγενέτης", "τλησικάρδιος", "παμβασίλεια", "μεγαλόθυμος", "ὠκύμορος", "παρευνάζομαι", "κρήδεμνον", "δύσποτμος", "ὠκύπους", "κυάνεον κύκλωμα",

"λυσιμελὴς ὕπνος", "κροκόπεπλος ἠώς", "φίλομβρος νάρκισσος", "ὕλη τηλεθόωσα", "ἐναλίγκιος ἀστέρι καλῷ"... "κάρη κομόωντες ἐϋκνήμιδες Ἀχαιοί"... "ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης"...

"ζώειν καὶ ὁρᾶν φάος ἠελίοιο"... "αἰὲν ἀριστεύειν καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων..."
"ἀνδρῶν ἡρώων θεῖον γένος"... "Παῖδες Ἑλλήνων ἴτε"... "Ἔρως ἀνίκατε μάχαν..."

"Μέγα βέβρυχε κῦμα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης"...
"ἀκτὴ κυματοδέγμων"
"Λευκὸν ἦμαρ νυκτὸς ἐκ μελαγχίμου..."

Ζεὺς *νεφεληγερέτης*, Ποσειδῶν *κυανοχαίτης*, Ἀπόλλων *ἀκερσοκόμης*,
Ἥφαιστος *περικλυτός*, Ἄρης *ῥινοτόρος*, Ἑρμῆς *ἐριούνιος*,
Ἥρα *λευκώλενος*, Ἀθηνᾶ *γλαυκῶπις*, Ἄρτεμις *ἰοχέαιρα*,
Ἀφροδίτη *φιλομειδής*, Ἑστία *πρυτανεία*, Δημήτηρ *φερέσβιος*...

— Λέξεις ἀμίμητες, ἀμετάφραστες....
— Οἱ Λατῖνοι τὶς ἀποκαλοῦσαν "Verba non translatica"[12]
— Λέξεις μονάχα ἑλληνικὲς
— Λέξεις τῆς ὀρθορρήμονος καὶ καλλιρρήμονος **Ἑλληνικῆς Γλώσσης...**

***

12. (Aul. Gell. Noctes Att. IX, 9) Δηλαδὴ λέξεις ποὺ δὲν δύνανται νὰ μεταφερθοῦν, νὰ μεταφρασθοῦν στὰ λατινικά.

Γλῶσσαν ἰέναι[13]
Λεξιλόγιον

γλῶσσα: "*ἀπὸ τοῦ γνῶ, γνώσκω, γνῶσα καὶ γλῶσσα. Ἡ ὑπὸ γνῶσιν ἄγουσα τὰ ἐν τῇ διανοίᾳ.. δι' ἧς τὰ τῆς ψυχῆς βουλεύματα, γινώσκομεν..*" (Ε.Μ.)

φωνή: ἐτυμολ. φῶς + νοῦς: "*ἡ τὰ ἐν τῷ νῷ φωτίζουσα*", μὲ τὴν ἔννοιαν ὅτι φέρομεν εἰς τὸ φῶς τὰς σκέψεις μας. "*Τὰ ἐν τῇ φωνῇ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων σύμβολα.*"

"*Ἡ δὲ φωνή, ψόφος* (=θόρυβος) *τις ἐστὶν ἐμψύχου. Τῶν γὰρ ἀψύχων οὐδὲν φωνεῖ.*" (Ἀριστοτ. Περὶ Ψυχῆς 420 Β5).

"*Σχηματίζεται δὲ ἡ φωνὴ παρὰ τὸ φῶ, τὸ φαίνω... Φαίνει γὰρ καὶ λαμπρῶς δηλοῖ τὰ ἐνθυμήματα. Φωτονόη τις ἐστιν. Τὰ τοῦ νοὸς εἰς φῶς ἐξάγει.*"

"*Κοινωνοῦμεν ἀλλήλοις διὰ φωνῶν, ὅθεν καὶ φωνὴ εἴρηται ὡς εἰς φῶς ἄγουσα τὰ τοῦ νοῦ γεννήματα, διὸ καὶ φὼς* (=ἀνὴρ) *μόνος ὁ ἄνθρωπος λέγεται, ὡς πολὺ τὸ φωτιστικὸν ἔχων καὶ ἐξαγγελτικόν. Οὗτος καὶ τὰ γνωστικὰ ἑαυτοῦ πάθη ἐξαγγέλλει διὰ τῆς φωνῆς τῆς ἐνάρθρου.*"[14]

λόγος: "*Τῷ λόγῳ χρῆται μόνος τῶν ζώων ἄνθρωπος, τοῦ δὲ λόγου ὕλη.. ἡ φωνή*".[15]

"*Λόγος.. λέγεται πολλαχῶς· ὅ τε μετὰ φωνῆς προφορικός, καὶ ὁ ἐνδιάθετος καὶ ὁ ἐν διανοίᾳ κείμενος ἄνευ φθόγγου καὶ φωνῆς, καὶ ὁ τῆς ἀναλογίας, καθ' ὃν λέγεται ἔχειν λόγον τόδε πρὸς τόδε...*

... κατὰ δὲ Πλάτωνα, τετραχῶς λέγεται λόγος·

- *ἥ τε διάνοια ἄνευ φθόγγου*
- *καὶ τὸ μετὰ φωνῆς ῥεῦμα ἀπὸ διανοίας*
- *καὶ ἡ, τῶν τοῦ ὅλου στοιχείων, ἀπόδοσις*
- *καὶ ὁ τῆς ἀναλογίας.*"[16]

"*Διάνοια μὲν καὶ λόγος ταυτόν. Πλὴν ὁ μὲν ἐντὸς τῆς ψυχῆς πρὸς αὑτὴν διάλογος ἄνευ φωνῆς γιγνόμενος, τοῦτ' αὐτὸ ἐπωνομάσθη διάνοια.*" (Πλάτ. Σοφιστὴς 263d).

Ἄρα ὁ λόγος εἶναι φωνή, σκέψις, ὑπολογισμός, ἀναλογία. Ὅ,τι ἔχει σχέσιν μὲ τὴν ΛΟΓΙΚΗΝ. (*Φιλόλογος* δέ, κατὰ Πλάτωνα, ἐκεῖνος ὅστις κατέχεται ἀπὸ τὸν ἔρωτα πρὸς τοὺς λόγους.[17] *Λογοτεχνία* δέ, ἡ τοῦ λόγου Τέχνη).

λέξις: 1) γενικῶς ὁμιλία 2) λέξις ἢ καὶ φράσις.

αὐδή: Ἡ φωνὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἐκ τοῦ *ἀείδω, ἄδω* =τραγουδῶ. Καταγραφὴ ἐν τῇ λέξει, τῆς μελωδικότητος τοῦ Ἕλληνος λόγου: "*Πρῶτον ἦσε* (=τραγούδησε) *καὶ εἶτα ὡμίλησε.*"

ὀμφή: ἡ φωνὴ τοῦ θεοῦ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν *αὐδήν*. Ὅταν ὁ θεὸς ὁμιλῇ εἰς τὸν ἄνθρωπον: "*Ταῦτα πεύσεται* (=θὰ πληροφορηθῇ) *ἐκ θεῶν ὀμφῆς*".[18] -
Ἀμφιβόλου ἐτυμολογίας. (*ὅν +φημί;* δηλ. εἰς τὸ ὃν φαίνω; Ἢ *ὄψ* (οπς) +*φη*-μί;).

ὄψ, γεν. ὀπός: ἡ φωνή. Πιθανὸν ἐκ τοῦ *ἔπος*, τροπῇ τοῦ ε εἰς ο. Πρβλ. καὶ **ἐνοπὴ** καὶ **ἠπύη** =φωνή.

ἔπος: λόγος, λέξις, ὁμιλία. "*Παρὰ τὸ ἔπω, τὸ λέγω. Ἔπος λέγεται κυρίως ὁ ἔμμετρος λόγος, καταχρηστικῶς δέ, πᾶς λόγος*" (Ε.Μ.) Ἐξ οὗ: **ἐνιπή**, ἡ διὰ λόγου ἐπίπληξις, λόγος αὐστηρός. Καὶ **ἐνοπὴ** =φθογγή, φωνή.

ὄσσα (ἢ **ὄττα**): ἡ μαντικὴ φωνή. Πιθανὸν ἐκ τοῦ οπ-σα, φωνὴ ἐκπορευομένη. (ρ. σεύω).
Ἡ μαντικὴ θεία φωνὴ λέγεται καί:

---

13. Δηλ. τὸ ὁμιλεῖν τις γλῶσσαν ἢ διάλεκτον.
14. Ἐλ. Φιλόσ. 36.35
15. Ἀριστοτ. Περὶ Ζώων γενέσεως Ε7 786
16. Θέωνος Σμυρναίου τῶν κατὰ τὸ μαθηματικὸν χρησίμων εἰς τὴν Πλάτωνος ἀνάγνωσιν, ιη'.
17. Ι. Συκουτρῆς
18. Υ, 129

κληδών: Ἐκ τοῦ ρήμ. καλῶ, *κλέος+διδόναι*. Ἤ. *καλῶς +δόν-ησις*. "*Σημεῖον περιεχόμενον εἰς λέξιν*".

ὁμιλία: Ἐκ τοῦ *ὁμοῦ εἰλεῖσθαι*, δηλαδὴ τὸ συναναστρέφεσθαι. - *ὅμιλος* = συναναστροφή.

ὅμαδος: ἡ ὁμοῦ αὐδή, ἐξ οὗ καὶ ἡ *ὁμάδα*.

μῦθος: "*σκοτεινὸς λόγος, παρὰ τὸ μύω*" (Ε.Μ.). (μύω =κλείω· -ἡ κατάληξις -*θος* ἐκ τοῦ θέω =τρέχω). *Μῦθος* λοιπὸν εἶναι συμβολικός, "κλειστὸς" λόγος-πληροφορία, ὁ ὁποῖος μεταβιβάζεται, ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ δὲν ὑπῆρχε ἡ γραφή. Διότι, ὅπως γράφει καὶ ὁ Γ. Μιστριώτης,[19] "*ὁ μῦθος δὲν δύναται νὰ γίνῃ καταληπτὸς ἐὰν ὑπερβαίνῃ τὰς δυνάμεις τῆς μνήμης. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ εἶναι εὐμνημόνευτος*". Καὶ διὰ τοῦτο, καταφεύγει εἰς τὸν "*κλειστὸν* συμβολισμόν": "*Μύθου μὲν σχῆμα ἔχων λέγεται, τὸ ἀληθὲς ἐστί*".[20]
Καὶ ὁ Σικελιανός: "*εἶναι ἡ προαιώνια, μυστικὰ θαμμένη Ἑνότητα βαθιά σου*".

λαλιά ἢ **λάλη** ἢ **λάλησις :** ἠχοποίητον· βλ. Λεξιλόγιον τῆς ἁλός.

λῆρος: ἀνόητος ὁμιλία συνεχοῦς *ροῆς*.

γῆρυς: δυνατὴ φωνή. Τὸ Ε.Μ. ἐτυμολογεῖ ἢ ἐκ τοῦ *γέρας*, "*ἡ γὰρ φωνὴ τοῖς γέρουσι πρέπει*" ἢ ἐκ τοῦ *γῶ* =χωρῶ, "*ἡ διὰ τῆς τραχείας ἀρτηρίας χωροῦσα*".
Γηρυόνης: ὁ ἥρως ὁ ὁποῖος ἐφώναζε πολὺ δυνατά. Ἐκ τοῦ γῆρυς, →γῆρυξ → κῆρυξ.

θροῦς, θρυασμός: λαλιά, φωνή. Ἠχοποίητον ἐκ τοῦ θρ.. θρ...Ὁ δὲ **θρῦλος**, ὅ,τι καὶ ὁ *θρόος-θροῦς*. Χαρακτηρίζει ὅμως πολλὲς φωνὲς ὁμοῦ· φωνὴ πλήθους.

φθόγγος: ἀνθρώπινη φωνή, σαφής. Ἐτυμ. ἐκ τοῦ *φέγγω+θέω*, "*ὅτι εἰς φῶς ἄγει τὰ τοῦ νοῦ*".

φθέγμα: τόνος, ἦχος, τῆς ἀνθρώπινης φωνῆς. Συγγενὲς πρὸς τὸ *φθόγγος*.

φάτις: Ἐκ τοῦ *φημί*, καθορίζει κυρίως τὴν μαντικὴ φωνή. Καὶ **φάσις** = λόγος.

φήμη: Ὁμοίως ἐκ τοῦ φημί, καθορίζει τὴν ἐξ οὐρανοῦ φωνήν. "*Ὁ μὲν λόγος δῆλος γίνεται ὑφ οὗ φέρεται, ἡ δὲ φήμη ἄγνωστον ἔχει τὴν ἀρχήν*".

αἶνος: μῦθος, λόγος, ἀλλὰ καὶ διήγημα καὶ ἐξύμνησις, ἐξ οὗ *ἔπαινος*.

ρῆμα: τὸ λεγόμενον, τὸ λαλούμενον, ἐκ τοῦ ῥῶ = λέγω· "*ῥύδην* (=ῥεόντως) *λέγειν*".

φράσις: ὁμιλία, γλῶσσα, λόγος. "*Φράσις ἐστὶ λόγος ἐγκατάσκευος ἢ λόγος κατά τινα δήλωσιν*".[21]
"*Ἔκφρασις δέ, λόγος κατὰ λεπτὸν ἐκ-τιθείς*".[22]
Γενικῶς, *φράσις* εἶναι ὁ τρόπος τοῦ λαλεῖν, ἐκ τῶν *φρενῶν* ἐκπορευόμενος.

ψίθυρος: χαμηλὴ ὁμιλία· λέξις ἠχοποίητη. (πσ.. πσ... ψου.. ψου).

ψόφος: ἄναρθρος ἦχος, θόρυβος, κτύπος. "*Σημαντικὸς δή τις ψόφος ἐστὶν ἡ φωνή*".[23]

τονθρύς: φωνή, ἐκ τοῦ *τόνος +θροῦς*.

κέλωρ: φωνή, ἐκ τοῦ *καλῶ, κελεύω*.

βάξις: λόγος, φωνή, ἐκ τοῦ ρήμ. *βάζω* =ὁμιλῶ. Σχετικὴ ρίζα μὲ *βοή, βοάω*.

λακεδών: λόγος, ρητόν, φωνή. Ἐκ τοῦ ρήμ. *λάσκω*, ρίζα ἠχοποίητος ἐκ τοῦ *λαλῶ, λαλιά*. (Βλ. Λεξιλ. ἁλός).

ἴα: φωνή, κραυγή.

ἐρυγή: φωνή, βοή.

ἰυγή: φωνὴ ἐν ὀδύνῃ.

*

19. "Μεγάλη Ἑλληνικὴ Γραμματολογία"
20. Πλάτωνος Κριτίας
21. Τρύφων
22. Ρητορ. Ἀνών. TLG
23. Ἀριστοτ. Περὶ Ψυχῆς 420 β 32

Ὦ Διὸς ἐννέα παρθένοι ἁγναὶ Μοῦσαι...
*...ἔλθετε πορίσασθαι **ῥήματα...***
Νῦν γὰρ ἀγὼν σοφίας ὁ μέγας
χωρεῖ πρὸς ἔργον ἤδη.[24]

Τὰ σχετικὰ μὲ τὸν λόγον ῥήματα

"*Ἐν τοῖς ἄλλοις ζῴοις ἡ* **ὁμιλία** *ἀλόγως ὑπάρχει*"[25]

ἀγορεύω: ὁμιλῶ ἐν τῇ *ἀγορᾷ*. (*ἀγορὰ* ἐκ τοῦ *ἀγείρω* =συγκεντρώνω πλῆθος, ἄγω +εἴρω =συνδέω). Καὶ πολλὰ παράγωγα: *δημηγορῶ, συνηγορῶ, κατηγορῶ, παρηγορῶ, ἀλληγορῶ...*

ἀρθρόω: λέγω, προφέρω καθαρῶς· ἐτυμολ. *ἀραρίσκω* (=συνδέω) +*θροῶ*. Λόγος καλῶς συνδεδεμένος.

αὐδάω ἢ **αὐδάσκω:** *αὐδὴ* +κατάλ. -*σκω* (βλ. σχετικῶς). -**παραυδάω:** *παρ-ηγορῶ, παραμυθοῦμαι.*

βάζω ἢ **βαβάζω:** (βλ. εἰς προηγούμενο Λεξιλ. λ. "βάξις").

γαρύω ἢ **γηρύω:** Ὁμιλῶ μεγαλοφώνως, κραυγάζω. (Βλ."γῆρυς" καὶ "κῆρυξ". "*Ἑρμᾶν θεῶν κάρυκα*" =τὸν Ἑρμῆν, τῶν θεῶν τὸν κήρυκα).

ἐκστομῶ: ἐκ-φέρω λόγους, "ξεστομίζω".

ἔπω ἢ **ἐνέπω:** λέγω, ἀρθρώνω *ἔπος*, ὁμιλῶ.

ἠμί: λέγω, φημί. Ρῆμα ἐλλειπτικόν. "ἦ"=εἶπε.

εὐλογῶ: λέγω καλοὺς λόγους.

εἴρω: ὁμιλῶ. Ἐκ τοῦ μονοσυλλάβου *ρῶ* =ὁμιλῶ, ρέω λόγον.

ἑρμηνεύω: μεταφέρω καὶ ἐπεξηγῶ τοὺς λόγους τοῦ Διός, ὡς ὁ ἀγγελιαφόρος θεὸς *Ἑρμῆς*.

λέγω: (βλ. "λόγος"). Ὑπάρχει καὶ ὁ τύπος **λεξείω**.

λῶ, **λαλῶ**, **λαλάζω:** ἠχοποίητον (βλ. "λαλιά").
Ὁ Ἀμμώνιος διευκρινίζει: "*λαλεῖν*, τὸ ἀτάκτως ἐκφέρειν τὰ ρήματα· *λέγειν*, τὸ τεταγμένως προφέρεσθαι τὸν λόγον· *διαλέγεσθαι*, λόγον ἀντὶ λόγου ἀποδοῦναι πρὸς τὸν διαλεγόμενον".

ληρῶ: λαλῶ ἀνοήτως· (βλ. "λῆρος").

λάσκω: ὁμιλῶ μεγαλοφώνως.

μυθέομαι: ἐκφέρω μῦθον, ὁμιλῶ (βλ. εἰς προηγ. λεξιλ. *μῦθος*).

ὁμιλῶ: (βλ. *ὁμιλία*). Κυριολεκτικῶς σημαίνει εὑρίσκομαι εἰς κοινωνικὴν συναναστροφὴν (ὁμοῦ + ἴλη), ὅθεν "*ἀμείβομαι λόγους*", "ἀλλάζω λόγια".

ὀνειρολεκτῶ: ὁμιλῶ ὡς ὑπνωτισμένος.

ὀνομαίνω: λέγω, συγκεκριμένως "καλῶ ὀνομαστί".

ὀρθοεπέω, **ὀρθολογέω**, **ὀρθολεκτέω**, **ὀρθορρημονέω:** ὁμιλῶ ὀρθῶς καὶ προφέροντας ὀρθῶς.

ὀρθοστομῶ: ὁμιλῶ ἐλευθέρως.

πιφαύσκω: λέγω, *φάσκω*, *φημὶ* →(βλ.).

φάσκω, **φημί:** ἰσχυρίζομαι, φανερώνω, φέρω εἰς φῶς τὰς σκέψεις μου.
Παράγωγα: φάσις (=λόγος, κρίσις), φήμη, φημίζω, διαφήμισις, φωνή, φῆμα (=ρῆμα) φῆμις (=λόγος), φατέον. φατός[26] (=περίφημος), ἀφασία, ἀπόφασις (=ἄρνησις), φάσις, προφήτης κλπ. (**Σημ.** ἄλλο ἡ ἀπόφασις =κρίσις, ἐκ τοῦ ρ. ἀπο-φαίνω).

---

24. Ἀριστοφ. Βάτραχοι 875
25. Ἀριστοτ. Οἰκονομ. Α.3.1343.
26. φατὸς → λατ. fatus ἐξ οὗ fatal (μοιραῖος), fatalité (πεπρωμένον, δηλ. προλεχθέν), fable (μῦθος), fata (νεράϊδα) κ.ἄ. ἀμέτρητα παράγωγα.

Σύνθετα: ἀπόφημι (=διακηρύττω), σύμφημι (=συμφωνῶ), ἀντίφημι (=διαφωνῶ), κατάφημι (=παραδέχομαι). Τὸ *φάσκω* ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ φημί, φαμί, φάσω, παρεμβολῇ τοῦ κ.
("Τὸ *ἔφη* (=εἶπε) εἰσάγει τοὺς λόγους καὶ τίθεται εἰς τὰς πρώτας λέξεις. Τὸ *εἶπε* τίθεται εἰς τὸ τέλος τῶν λεχθέντων".)

φθέγγω, φθέγγομαι: σχετικὸν πρὸς τὸ "φέγγω". - (βλ. *φθόγγος, φθογγή*).

φράζω: (βλ. *φράσις*).

θρῶ: λέγω μεγαλοφώνως.

φωνῶ: ἐκβάλλω *φωνήν*, ὁμιλῶ. **γλυκοφωνῶ:** ὁμιλῶ ἡδέως. **ἐπιφωνέω:** ἐκφράζομαι μὲ ἐπιφωνήματα.

χανύω: ὁμιλῶ, βοῶ, μὲ στόμα χαῖνον, ἀνοικτό.

ψελλίζω: ἀσήμως καὶ ἀνάρθρως λαλῶ. (ἠχοποίητον).

ψιθυρίζω: "*εἰς τὸ οὖς ἠρέμα διαλέγεσθαι*". (βλ. *ψίθυρος*).

ρητορεύω: δημηγορῶ, ὁμιλῶ *δημοσίᾳ*. Ἐκ τοῦ ρῶ =λέγω. "*...ἡ Ρητορικὴ καὶ πρὸ Νέστορός τε καὶ Φοίνικος, Παλαμήδους τε καὶ Ὀδυσσέως καὶ τῶν ἐν Ἰλίῳ ῥητόρων ἠσκεῖτο παρὰ ἀνθρώποις..*" (Συριάνος). Σχετικὸν καὶ τὸ **δημηγορῶ**.

ἀποφαίνομαι: διακηρύσσω τὴν γνώμην μου, τὴν φανερώνω.

διηγοῦμαι: περιγράφω λεπτομερῶς (διὰ +ἡγοῦμαι).

ἀφηγοῦμαι: διηγοῦμαι (ἀπὸ +ἡγοῦμαι).

διεξέρχομαι: διηγοῦμαι ἐπακριβῶς. (διὰ +ἐξ+ἔρχομαι).

ἐκθέτω: ἐκφέρω ἐπακριβῶς λόγους μετὰ λογικῆς σειρᾶς.

αἰνίττομαι: ὁμιλῶ σκοτεινῶς, ἐξ οὗ → *αἴνιγμα* (αἰνὸς = φοβερός).

κατερῶ: λέγω ἐναντίον, κατηγορῶ (κατὰ +ἀγορεύω).

ἰσχνολογῶ: ὁμιλῶ μετὰ λεπτομερείας, **ἰσχνομυθῶ**.

καλλιλογῶ: λέγω καλῶς.

Τὰ ὡς ἄνω, καὶ ἄλλα σχετικὰ ρήματα, συντιθέμενα μετὰ τῶν διαφόρων προθέσεων, δίδουν ἐπὶ πλέον πλουσιώτατον καὶ ἀκριβέστατον Λεξιλόγιον.

*

... καὶ ὀλίγα- ἀπὸ τὰ- σχετικὰ μὲ τὸν Λ ό γ ο ν ρήματα...

λογίζομαι, συλλογίζομαι, ἀναλογίζομαι, διαλογίζομαι, διανοοῦμαι, φράζομαι, σύνοιδα, σκέπτομαι (σημαίνει -ἐκ τοῦ σκέπω, σκεπή-, ὅτι εἶμαι συνοφρυωμένος, σκυθρ-ωπός, "συνεφιασμένος" ἀπὸ δυσάρεστες φροντίδες), στοχάζομαι (=*τὸ πρὸς εὐθεῖαν ὁδὸν -στόχον- τὸν λογισμὸν ἀπευθύνειν*)....

*

Μετὰ Λόγου γίνεται καὶ ἡ ἐκ τῶν ρημάτων **παραγωγὴ** τῶν διαφόρων οὐσιαστικῶν, ἐπιθέτων, ἐπιρρημάτων... Ἀναλόγως πρὸς τὴν σημασίαν τους, παράγονται ἀπὸ τὸ ἀντίστοιχον ρηματικὸν θέμα τοῦ χρόνου τοῦ ρήματος. π.χ.:
Ρῆμα **πάσχω**.
Ἀρχικοὶ χρόνοι: *πάσχω, ἔπασχον, πείσομαι, ἔπαθον, πέπονθα, ἐπεπόνθειν*.

Ἐκ τοῦ θέματος τοῦ Ἐνεστῶτος → *πασχικὸς* =ἐπιληπτικὸς (πάσχει νῦν)
" " " Μέλλοντος → *πεῖσις* =αἴσθημα ἤπιον, ὁρμὴ (ἡ ὁποία θὰ προκύψη).
" " " Ἀορίστου → *πάθος, πάθημα, πάθησις* (Τὸ ἔπαθες, ἀλλὰ δυνατὸν νὰ περάση).
" " " " Παρακειμένου → *πένθος* (κατάστασις τετελεσμένη, "παρὰ -κεῖται", "ἔχει γίνει", "τελείωσε".)

Ρῆμα **λείπω**.
Ἀρχικοὶ χρόνοι. *λείπω, ἔλειπον, λείψω, ἔλιπον, λέλοιπα, ἐλελοίπειν*.

Ἐκ τοῦ θέματος τοῦ Ἐνεστῶτος → *λεῖψις, ἔλ-λειψις* (ἡ ἔλλειψεις ὑπάρχει τώρα, ἐν-ίσταται)
" " " " Ἀορίστου → *ἐλ-λιπὴς* (ἔγινε, ὑπῆρξε, "ἔλιπε")
" " " " Παρακειμένου → *λοιπόν, ὑπὸ-λοιπον* (ὅ,τι ἔχει μείνει, τί ἔχει μείνει ἀκόμη).

Ρῆμα **βάλλω**. Ἀρχικοὶ χρόνοι.*βάλλω, ἔβαλλον, βαλῶ, ἔβαλον, βέβληκα, ἐβεβλήκειν*.

Ἐκ τοῦ θέματος τοῦ Ἐνεστῶτος → *βαλλάντιον* (=ἀκόντιον).
βαλλητὺς (=ρίψιμο) → βάλλονται τώρα, εἰς τὸν ἐνεστῶτα χρόνον.
Ἐκ τοῦ θέματος τοῦ Ἀορίστου → *βέλος, βολὴ* (ἐρρίφθησαν)
" " " " Παρακειμένου → *βλῆμα* (ἔχει βληθῆ)

Ρῆμα **ἄγω**. Ἀρχικοὶ χρόνοι. *ἄγω, ἦγον, ἄξω, ἤγαγον, ἀγήοχα, ἠγηόχειν*.

Ἐκ τοῦ θέματος τοῦ Ἐνεστῶτος → *ἀγός, ἀγών*.
" " " " Μέλλοντος → *ἄξιος* (αὐτὸς ποὺ θὰ φθάση -ψηλὰ-) κ.ο.κ.

✸

Λόγῳ παιδεύειν ἀνθρώπους[27]

"**Σοφία** -ἐστὶ- *ἐπιστήμη τῆς, ἐν τοῖς οὖσιν, ἀληθείας*"

σοφός: Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ὀπὸς* =χυμὸς φυτοῦ καὶ κατὰ παρομοίωσιν "*χυμοὶ σοφίας*".
συφὸς =γλεῦκος (αἰολ.). Ἰδίας ρίζης καὶ ὁ *σαφὴς* - "*σοφὸν τὸ σαφές*"[28]
"*Σοφία, ἀρετὴ διανοητική*".[29] "*Ὁ σοφὸς αὐταρκέστατος*".[30]
φιλόσοφος: "*Φιλοσοφίαν πρῶτος Πυθαγόρας ὠνόμασε καὶ ὄρεξιν αὐτὴν εἶπε εἶναι καὶ οἱονεὶ φιλίαν σοφίας*". - *Φύσει σοφὸς οὐδεὶς*".[31]
Οἱ λέξεις Φιλοσοφία, Φιλόσοφος καὶ παράγωγα, διεθνῶς ἑλληνικά:
PHILOSOPHIE, FILOSOFIA, PHILOSOPHY, PHILOSOPHIE. κτλ. Ρώσικα "ΦΗΛΟCΟΦΙΑ", ἀραβικὰ ΦΑΛΣΑΦΑ, κ.ο.κ... "*Ἀφ' Ἑλλήνων ἦρξε φιλοσοφία*"[32]
σοφόνους: ὁ ἔχων σοφὸν νοῦν. **πάνσοφος:** ὁ εἰς τὰ πάντα σοφός.
σοφιστής: ὁ καλῶς κατέχων τὴν σοφίαν. (Ἐπὶ κακῆς σημασίας, μεταγενεστέρως, σοφιστὴς =ὁ ἀπατῶν διὰ τῶν λόγων.)
σοφόδωρος: ὁ παρέχων, ὁ δωρίζων σοφίαν.
σοφοποιός: ὁ ποιῶν τοὺς ἄλλους σοφούς.
σοφουργός: ὁ σοφῶς, ὁ ἐπιδεξίως ποιῶν ἔργα.
θυμόσοφος: ὁ φύσει σοφός. Ἐνῶ **δοκησίσοφος** εἶναι ὁ θεωρῶν ἑαυτὸν σοφόν. Λέγεται καὶ **ἐθελόσοφος**.
νοήμων: ὁ ὑγιὴς τὸν νοῦν, ὁ ὀρθοφρονῶν, ὁ **ἔννους**:
περισσόνοος: ὁ διαθέτων περίσσιον νοῦν.
«Νοῦς, ἀπὸ τοῦ νέεσθαι[33] *ὁ πάντοτε κινούμενος· τί γὰρ ὁρμητικώτερον τοῦ νοῦ; Καθὼς Ὅμηρος φησὶ "ὡς πτερὸν ἢ νόημα"* - η, 36.»

27. Πολιτεία 376 D
28. Ἐκ τοῦ ὀπὸς καὶ σοφὸς → λατιν. SAPIO =χυμὸν ἔχω, ἔμφρων εἰμί. Γαλλ. ὁ σοφὸς → SAVANT καὶ SAGE, ἰταλ. SAVIO, ἰσπ. SAPIENTE ἀγγλ. SAPIENT, καὶ πόμπολλα παράγ. καὶ σύνθετα.
29. Ἀριστοτ. Ἠθ. Νικομ. Α3
30. » » » Κ7
31. » » » Ζ6
32. Διογ. Λαέρτ. Βίοι Φιλ. Α, 4

νουνεχής: ὁ νοῦν ἔχων. **ἀγλαόνους**, ὁ ἀγλαός, λαμπρὸς εἰς τὸν νοῦν.

ὀξύνους: ὁ διαθέτων ὀξὺν νοῦν. (πρβλ. τὸ σημερ. "ξουράφι"), ὁ **ταχύνους**, ὁ **ἀγχίνους**, ὁ **βαθύνους**.

φρόνιμος: ὁ διαθέτων φρόνησιν. - "*Ἡ φρόνησις, φορᾶς γὰρ ἐστὶ καὶ ροῦ νόησις...*"[34] (*φρὴν* ἐτυμολογικῶς ἐκ τοῦ *προΐω*).

ἐχέφρων: ὁ ἔχων φρένας, ὁ φρόνιμος, ὁ **ἔμφρων,** ὁ **ἐπίφρων**, ὁ **περίφρων** (περὶ +φρήν), ὁ λίαν συνετός. ("*περίφρων Πηνελόπη*"), ὁ **πολύφρων**, ὁ **βαθύφρων** καὶ **βυσσόφρων** καὶ **βαθυστόχαστος**.

σώφρων ἢ **σαόφρων:** ὁ ἔχων σώας τὰς φρένας, ὁ ὑγιὴς ὡς πρὸς τὸν νοῦν. - "*Ἡ σωφροσύνη ἐτυμολογεῖται ὡς σώζουσα τὴν φρόνησιν.*"[35] Ὑπάρχει καὶ ὁ ὅρος **μετωποσώφρων**.

δαΐφρων: δαίω = 1)τεμαχίζω 2) καίω. (πρβλ. "κοφτερὸ μυαλό","φωτεινό", λαμπρὸ μυαλό). Σχέσις καὶ μὲ τὸ *δαῆναι* = τὸ γιγνώσκειν (ἀδαὴς =ὁ ἀμαθής).

πυκινόφρων: (πυκινὸς =πυκνός). Ὁ στερεὰς φρένας ἔχων.

ἀκαστόφρων: (κέκασμαι, κέκασται, τοῦ ρ. *καίνυμαι* =λάμπω).

θεμερόφρων: θεμερὸς = βαρύς, σταθερός, ἐκ τοῦ ρήμ. τίθημι.

κοινόφρων: ὁ ὁμονοῶν.

εὐφυής: Κυριολεκτικῶς, εὐφυΐα εἶναι "*τὸ καλῶς πεφυκέναι*" (φύω=γεννῶ, παράγω). *Εὐφυής*, ὁ ἔχων ἐκ φύσεως καλὴν πνευματικὴν κατάστασιν.

ἰδιοφυής: ὁ ἰδιαιτέραν φύσιν κατέχων. **μεγαλοφυής** δέ, ὁ μεγάλως *εὐφυής*.

ἵστωρ: σοφός, **εἰδήμων:** ἐκ τοῦ *οἶδα* =γνωρίζω.

συνετός: φρόνιμος, ἐκ τοῦ *σὺν+ἵημι*. Ὁ διαθέτων σύνεσιν. "*σοφὸς καὶ συνετὸς διαφέρει: ὁ σοφός, καὶ συνετός ἐστι. Ὁ δὲ συνετός, οὐ πάντως σοφός.*" (Ἀμμώνιος)

εὐτράπελος: εὐφυής, ζωηρὸς (εὖ+τρέπομαι).

πολυίστωρ: πολυμαθής.

μητιόεις: ὁ διαθέτων *μῆτιν* =σοφίαν, εὐφυΐαν, σύνεσιν. Λέγεται καὶ **εὔμητις** (εὖ +μῆτις) καὶ **πολύμητις** (πολὺ+μῆτις)- καὶ **λεπτόμητις**.

πυκιμηδής: ὅ,τι καὶ τὸ *πυκινόφρων* (ὅπερ βλ.).

μήστωρ: γνώστης, ἔμπειρος, φρόνιμος (πρβλ. "μάστορας"). Ρίζα σχετ. τόσο μὲ τὴν "μῆτιν" ὅσον καὶ τὴν "μάθησιν".

ἐπητής: φρόνιμος, σοφός, λόγιος, ἐκ τοῦ "ἔπος".

πινυτός, πεπνυμένος: ἐκ τοῦ ρ. *πνέω, πνέομαι*. Ὁ συνετός, ὁ ἐμπνευσμένος, ὁ διαθέτων θείαν πνοήν.

ἔξυπνος: ἐκ +ὕπνος. Αὐτὸς ποὺ δὲν κοιμᾶται, ὁ "ξύπνιος".

νήφων, νηφάλιος, νήπτης, νηπτικός: κυριολεκτικῶς, ὁ ἀπέχων τοῦ οἴνου. Ὅθεν ὁ ἐγκρατής. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *νοῦς+φῶς*.

ἐπιστήμων: ἐκ τοῦ ρ. *ἐπίσταμαι* (ἐπὶ +ἵσταμαι), ὅθεν γνωρίζω εἰς βάθος. Ὁ Ἡσύχιος ἔχει: "ἐπιστήμων =σοφός". Ὁ δὲ τὰ πάντα γνωρίζων → **πανεπιστήμων**.

γνώμων: ὁ γνώστης. Λέγεται καὶ **ὀρθογνώμων** =ὁ ὀρθῶς σκεπτόμενος.

ἐπαΐων: *ἐπὶ+ἀΐω* =1) ἀκούω 2) ἀντιλαμβάνομαι.

ἐχέθυμος: *ἔχω +θυμός·* ὁ συγκρατῶν τὸ θυμικόν του, ἄρα ἐγκρατής, σώφρων.

πευκάλιμος: ὀξύνους, ἐκ τοῦ *πευκεδανὸς* =ὀξύς.

πανοῦργος: ἢ **παντουργός:** "*ὁ πᾶσιν ἔργοις ἐπιβάλλων, δραστήριος, ἐνεργής, ὀξύνους. Κατεχρήσαντο δὲ τῇ λέξει ἐπὶ τοῦ ἐν κακοῖς νοήμασι καὶ ἔργοις ἐπιβούλου*".

---

33. νέομαι = πηγαίνω, ἔρχομαι.
34. Πλάτ. Κρατύλος 411 D
35. Ἀριστοτ. Ἠθ. Νικομ. Ζ, 5

(*πανοῦργος* σημαίνει δύο: τὸν φρόνιμον καὶ νοήμονα ἐπὶ καλοῦ.
Σημαίνει καὶ τὸν δυνάμενον κακοποιεῖν διὰ τῆς ἑαυτοῦ σοφίας. Ἐκ τοῦ "εἰς πᾶν ἐνεργεῖν").

συνειδώς: σοφός· ἐκ τοῦ *σὺν +οἶδα* =γνωρίζω. Πράγματι, ἡ *εἴδησις* εἶναι γνῶσις.[36] Ἡ λέξις *εἴδησις* παράγεται ἐκ τοῦ μέλλοντος *εἰδήσω* τοῦ ρήματος (F)*είδω* =γνωρίζω. Ὑπάρχει ὅμως μία λεπτὴ ἐννοιολογικὴ ἀπόχρωσις ἀνάμεσα στὸ **εἴδω** (γνωρίζω, κατανοῶ ἀφοῦ ἰδῶ ἰδίοις ὀφθαλμοῖς) καὶ στὸ γνωρίζω, **γνώσκω** (κατανοῶ διὰ μόνης τῆς σκέψεως, τῆς νοήσεως: νῶ →νώσκω →γνώσκω →γιγνώσκω). Τὸ **σὺν** σημαίνει *ὁμοῦ* "μαζί". Ἄρα, **συν-είδησις** εἶναι ἡ γνῶσις, κατα-νόησις, δύο ἢ περισσοτέρων εἰδήσεων - ἐρεθισμάτων. Μία *εἴδησις* ἡ ὁποία προσλαμβανομένη ἔξωθεν, διὰ τῶν αἰσθήσεων, προκαλεῖ καὶ ἐνεργοποιεῖ πλῆθος "θυμικῶν" (συναισθηματικῶν) φορτίσεων - "εἰδήσεων":

*

ἄσοφος: ὁ μὴ σοφός, ὁ ἄνευ σοφίας.
ἄνους: ὁ **ἀνοήμων** ὁ **ἀνόητος**, ὁ μὴ διαθέτων νοῦν, γμώμην, ὁ **ἀγνώμων**, ὁ **ὀλιγόνους**.
ἀμβλύνους: τὸ ἀντίθετον τοῦ *ὀξύνους*. Λέγεται καὶ **βραδύνους**.
ἄφρων: τὸ ἀντίθετον τοῦ ἔμφρων. **ἀφυής:** τὸ ἀντίθετον τοῦ εὐφυής.
ἐλαφρόνους: τὸ ἀντίθετον τοῦ *πυκινόφρων*.
ἀεσίφρων: "*ὁ ταῖς φρεσὶν ἀασθεὶς*,[37] *ὁ ταῖς φρεσὶν βλαβείς*". (πρβλ. "βλαμμένος"). Ἢ ἐκ τοῦ *ἄημι* (=πνέω), "*ὁ ἐξηνεμωμένος ὡς πρὸς τὰς φρένας*" (πρβλ. "πῆραν τὰ μυαλά του ἀέρα").
ὀλιγόφρων: ὁ κατέχων ὀλίγον νοῦν, ὁ **ἀκρατόφρων**.
χαλίφρων: 1) ὁ χαλῶν τὰς φρένας 2) ὁ ἠλίθιος.
ἀφράσμων: ἄφρων, ἀνόητος.
ἄλογος: ὁ μὴ λογιζόμενος, ὁ ἀνόητος· ὁ μὴ ἐκπέμπων φωνήν, λόγον. ("*ζῶα ἄλογα*").
βλάξ: ἐκ τοῦ μαλακὸς → μαλάξ → μλάξ → βλάξ. Κυριολεκτικῶς, "*ὁ καταβεβλημένος καὶ μὴ δυνάμενος ὀρθοῦσθαι διὰ τρυφήν, μαλακίαν* (=μαλθακότητα)."
ἠλίθιος: ἐκ τοῦ *ἤλιθα* = ματαίως, ὅπερ ἐκ τοῦ *ἄλη* =περιπλάνησις (πρβλ. "χαμένος", "φευγάτος").
ἠλεὸς ἢ **ἠλέματος:** ὁμοίως ἐκ τοῦ *ἄλη*, βλ. ὡς ἄνω *ἠλίθιος* (ὕβρις: "*φρένας ἠλεέ*").
νήπιος: ἐκ τοῦ *νη* (=ὄχι) *ἔπος εἰπεῖν*. Ὅπως τὰ νήπια, τὰ μὴ εἰσέτι ἐκφέροντα λόγον.
μωρός: ὁ ἀνόητος. Ἀναφέρεται εἰς τὰ λεξικὰ ὡς ἀγνώστου ἢ ἀνατολικῆς ἐτυμολογίας. Κακῶς. Παράγεται ἐκ τοῦ *μὴ +ὤρα* =φροντίς. Ἐξ οὗ καὶ τὸ μικρότερον τοῦ νηπίου βρέφος ὀνομάζεται "μωρό", ἐπειδὴ ἀδυνατεῖ νὰ φροντίση τὸν ἑαυτόν του. -**ὀξύμωρος**, ὁ κάτ' ὀξὺν τρόπον μωρός.
μωροκακοήθης: μωρὸς καὶ κακὸς συγχρόνως, **μωρόκακος**.
ἀσύνετος: ὁ μὴ συνετός. Λέγεται καὶ **ἀβής**.
ἰδιώτης: Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, "*ἰδιώτης*" εἶναι αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἀποσύρεται ἀπὸ τὰ κοινὰ καὶ "ἰδιωτεύει" - μὲ ὑποτιμητικὴ σημασία-. Ἐκ τούτου, κατήντησε νὰ σημαίνει *ἠλίθιος*. (Ἡ ἔννοια αὐτή, μέσῳ τῆς λατινικῆς (IDIOTA), ἐπέρασε καὶ στὶς λοιπὲς γλῶσσες: ἰταλοϊσπ. idiota, γαλλ. ἀγγλ. γερμ. idiot· - idiotie, idiozia, idiocy, idiozie, ἡ ἠλιθιότης.)
εὐήθης: κυριολεκτικῶς, ὁ ἔχων καλὸν ἦθος, καὶ ἐκ μεταπτώσεως ἐννοίας, ὁ μωρός. (Ὅ,τι συνέβη καὶ μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ "ἀγαθός").
εὐτράπελος: λέγεται τόσον ἐπὶ καλῆς ὅσο καὶ ἐπὶ κακῆς σημασίας· κυριολεκτικῶς, ὁ εὐκόλως τρεπόμενος.
νηπύτιος: ἀνόητος, ἐκ τοῦ *νη+πινυτός*, ἢ ἐκ τοῦ *νήπιος* =ἀνόητος *(νὴ ἔπος εἰπεῖν)*.
κοάλεμος: ὁ κοῶν (=παρατηρῶν) ἀλώμενος. (ἐξ οὗ καὶ ἀκκὼ =μορμώ, καὶ τὸ ρ. ἀκκίζομαι.)

36. Ἀριστοτ. Περὶ Ψ. 402A.
37. ἀάω =βλάπτω

ἔμβαρος: 1) νουνεχής, ὁ ἔχων βαρὺν νοῦν ἀλλὰ καὶ 2) ὁ ἠλίθιος (πρβλ. "βαρεμένος").
κωφός: 1) ἀμβλύς, ἄλαλος, ὅθεν βλάξ 2) "κουφός". Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *κόπτω*, ὁ ἀποκεκομμένος. (Πρβλ. τὸ σημερ. λεγόμενον ἐπὶ βλακείας: "μὲ κούφανες", δηλ. ἀπὸ τὸ "κουφὸ" ποὺ εἶπες.)
ἀβέλτερος: μωρός, βλάξ, "*Ὁ τὸ βέλτιον μὴ γιγνώσκων*".
ἠπεδανός: ἀδύνατος, ἀσθενής, ἄχρηστος, καὶ ὡς πρὸς τὸν νοῦν.
ἐνεός: ἄλαλος, συνεπῶς ἠλίθιος.
νενίηλος, νενός: ἄφρων (νη+νοῦς).
βαβύρτας: ἐκ τοῦ βα-βάζω.
χάσκαξ: "*ἐκ τοῦ κεχηνέναι, ὅ ἐπὶ τῶν ἀνοήτων παραλαμβάνεται*" (-πρβλ. "χάχας", "χάνος".) Λέγεται καὶ **χηνώδης**.
χαῦνος: "*ὁ ἐναντίος τῷ πυκνῷ, ὅπερ ἐστὶ συνετῷ*".
μαργίτης: ἐκ Μαργίτου τινός, "*εὐήθους περὶ τὴν μῖξιν γυναικός*".
κουτός: Ἐκ τοῦ ὁμηρικοῦ "*ζάκοτος*", ἐκ συνειρμοῦ ἐννοίας: "*ζάκοτος καὶ ἄφρων*" (ἡ ἀσύνετος ὁρμητικότης ἡ ἐγγίζουσα τὸ ὅρια τῆς βλακείας: "*ἀποκοτιά*").
ἀρναῖος: ὁ βληχώδης[38] καὶ ἠλίθιος. Λέγεται καὶ **ἀμνηκών**. (Πρβλ. τὸ σημερ. "πρόβατον").
βεβρὸς ἤ **βεμβρός:** ἀνόητος· σκοτεινῆς ἐτυμολογίας.
σάννας ἤ **σάννορος:** "*ἐκ τοῦ σαίνειν* (=σείειν), *τὸν μωρὸν σάνναν καλεῖσθαι*". (Ἡσύχιος)
παχύνοος: *παχὺς +νοῦς*· "χοντροκέφαλος".
λέμφος: κυριολεκτ. "μυξιάρης", ὅθεν ἀνόητος.
ἀγελαῖος: ὁ ἀκολουθῶν ὡς ἀγέλη, κοπάδι. "*ἄνθρωποι ἀγελαῖοι*".
κέπφος: εὐήθης, ἐκ παρομοιώσεως ἔκ τινος ὀρνιθαρίου.
νωθής, νωθρός: ἐτυμ. ἐκ τοῦ *νη-θέω, νη-θρώσκω*. Ράθυμος, βραδυκίνητος, **καὶ** ὡς πρὸς τὴν μάθησιν.
βερέσχεθος: ἀνόητος, βλάξ (Ἀριστοφ.)
κυνοκυθρολήρεος: Ὁμοίως, ἐκ τοῦ Ἀριστοφάνους. Κωμικὴ λέξις. (κύων+λῆρος, παραλήρημα).
σομφός: ὁ χαῦνος (Ἡσύχ.)
γωνιοβόμβυξ: κυριολεκτικῶς, ὁ βομβῶν ἐν γωνίᾳ σχολαστικὸς γραμματικός, σκυμμένος στὰ βιβλία του, **στενόμυαλος** ἀλλ' οὐκ εὐφυής.
παλαιὸς ἤ **παλεός:** μωρὸς (Ἡσύχ.), *ὁ ταῖς φρεσὶν ἐφθαρμένος*, "παληός", (ἐξ οὗ *παλαβὸς*)
ἀβακήμων: μωρός, νήπιος. Πιθ. ἐκ τοῦ στερητ. α καὶ *βάξις* =φωνή.
μαμμάκυθος: μαμμόθρεπτος (μάμμα+κεύθω =καλύπτω).
κακόβουλος:ἀσύνετος, **κακογνώμων**.
ἰθίτας =μωρός. Πιθανὸν ἐκ τοῦ *ἴθι, ἴτω*, δηλ. ὁ ἀπερισκέπτως ὁρμῶν.
ματρός: μωρὸς (Ἡσύχιος) -ἐτυμολ. (;)
πρόκος: » » »
γλύκων: ἁπλοϊκός, εὐήθης, γλυκὺς ἀλλ' ἀφελής.
μάψ: τὸ ἀνόητον, *μαψιδίως* = ἀνοήτως. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ἄψ* =ὀπίσω.
ἀτάσθαλος: 1) ἀνόητος 2) ἀκόλαστος (*ἀτασθαλία* ἐτυμ. *ἄτη* (=ὄλεθρος) +*θάλλω*· δηλαδὴ ἡ ἄτη θάλλει).
πλαγκτός: ἀνόητος, πεπλανημένος, "χαμένος". "*πῇ φέρεις τόξα, πλαγκτέ;*"[39]
σαλός: ἀνόητος· (πρβλ. "σαλεμένος")

Οἱ δύο ὡς ἄνω λέξεις *πλαγκτὸς* καὶ *σαλὸς* ἐνέχουν ἐλαφρῶς καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς **παραφροσύνης**,"φρενῶν κεκομμένος".

38. βληχὴ =κραυγὴ προβάτων, βέλασμα (πρβλ. "μπέε... πρόβατο!")
39. Ὀδύσσεια φ, 303.

Ὁ Ὅμηρος, διὰ τὸν ὀρθῶς λογιζόμενον, χρησιμοποιεῖ τὴν ἔκφρασιν ὅτι διαθέτει "*φρένας ἐΐσας*",[40] δηλ. "ἰσορροπημένες", καλοζυγιασμένες. Ἄρα ὑπάρχει ἰσορροπία διανοητικῶν δυνάμεων. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς κάθε φορὰ ποὺ συναντᾶ δυσκολίες, λογίζεται "*κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν*": καὶ μὲ τὴν λογική του καὶ μὲ τὸ θυμικὸν-συναισθηματικόν. Εἶναι **φρενάρτιος**.

Σήμερα πολὺ συχνά, διὰ τὸν **παράφρονα** χρησιμοποιοῦμε τὴν λέξι **ἀνισόρροπος**. Ὁ *παράφρων* ἢ *παράφορος* (παραφορὰ =κίνησις φρενῶν) λέγεται καὶ **μανικὸς** καὶ **φρενοβλαβὴς** καὶ **μάργος**. Τὸ νεώτερον "**τρελλός**", ἴσως ἐκ τοῦ *τρέω* =τρέμω.

***

Ἐπιστρέφομεν εἰς τὸν λόγον. Ὁ λόγος δύναται νὰ εἶναι **ἀληθὴς** ἢ **ψευδής**.

ἀλήθεια: ἐκ τοῦ α τοῦ στερητικοῦ καὶ τοῦ θέματος τοῦ ἀορίστου τοῦ ῥήματος λανθάνω, *ἔλαθον*. **λανθάνω** σημαίνει 1) διαφεύγω τῆς προσοχῆς 2) λησμονῶ. Ἄρα *ἀ-λάθεια, ἀλήθεια* =ὁμιλῶ ἐπακριβῶς χωρὶς νὰ ἔχω λησμονήσει κάτι. "*Ἀληθὲς δὲ τὸ μὴ λῆθον εἶπεν ὁ Ἡράκλειτος*".
"*Ἔστιν ὄνομα λήθη, ὅ σημαίνει τὴν πλάνην, καὶ διὰ τοῦ α τοῦ στερητικοῦ γέγονεν ἀληθής.*"

ἔτυμος: ὁ -νῦν- ἀληθής· ἐκ τοῦ *ἐσμί, εἰμὶ* → *ἐτεός, ἐτός, ἔτυμος* (ἐξ οὗ *ἐτυμηγορία, ἐξ-έτασις, ἐτυμολογία, ἐτήτυμος* (=βέβαιος, πραγματικός). Ἡ ἀλήθεια λέγεται καὶ **ἐτά**.

εἰλικρίνεια: κυριολεκτικῶς, σημαίνει καθαρότης. *Εἰλικρινὴς* εἶναι ὁ ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου κριθείς. (*ἕλη* ἢ *εἵλη* =τὸ φῶς καὶ ἡ θερμασία τοῦ ἡλίου). "*Εἰλικρινὲς σημαίνει καθαρόν. Παρὰ τὸ κρίνω καὶ τὸ ἕλη. Ὁ ἐν τῇ ἕλῃ κεκριμένος, πλεονασμῷ τοῦ ι, ὁ ἐξετασθεὶς ὑπὸ τὸ θάλπος, ἄρα φῶς, τοῦ ἡλίου*".

Καὶ διὰ τοῦ λόγου τὸ ἀληθές, πρβλ. τὸ τοῦ Ποσειδωνίου: "*ἡ σελήνη...ἐν ταῖς εἰλικρινέσι τῶν ἐκλείψεων..*" (Frg. 290)

ἀλληγορία: "*ἀλληγορία ἐστὶ λόγος ἕτερόν τι κυρίως δηλῶν, ἑτέρου δὲ ἔννοιαν παριστάνων*" (Δηλ. ἀλλοίως ἀγορεύω).

Ψεύσομαι ἢ ἔτυμον ἐρέω.[41]

Ὁ Ὅμηρος γράφει ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς "*ψεύδεα πολλὰ λέγει, ἐτύμοισιν ὁμοῖα*".[42] Δηλαδὴ ἔλεγε ψέμματα ποὺ ἦσαν ὅμοια μὲ ἀληθεῖς, ἐτύμους λόγους. Ὑπεδύετο ἄριστα ὅτι ἔλεγε τὴν ἀλήθεια, καθαρῶς καὶ εὐκρινῶς. Διότι ἡ λέξις **ψεῦδος** ἢ **ψύθος** ἔχει σχέσι μὲ δυσκολία ἐναργοῦς ὁμιλίας. Ὁμοιάζει μὲ *ψιθύρισμα, ψέλλισμα*, καὶ τὸ μτγν. "*ψεύδισμα*".

Τὸ ψεῦδος λέγεται καὶ **ἀπάτη** ("*ἀπατεὼν λόγος*" κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην.).- *ἀπάτη* ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *ἀπὸ* +*ἄτη* =ὄλεθρος.

Τὸ ἀντίθετον ὅλων τῶν λόγων καὶ ὁμιλιῶν εἶναι ἡ **σιωπή**, ἡ **σιγή**.
σιωπή: ἐκ τοῦ ἠχοπ. σσ... +ὤψ =φωνή.
σιγή: » » » + ικ-ή· ἐκ τοῦ ἵκ-ω =φθάνω.
Τὸ *σιωπῶ* λέγεται καὶ *συμμύω* (συν+*μύω* =κλείνω)

40. λ, 336
41. Κ 534, δ 140. (*Θὰ ψευσθῶ ἢ τὴν ἀλήθειαν θὰ πῶ*).
42. Τ 203
43. Δηλ. Ἤ λέγε κάτι καλλίτερο ἀπ' τὴν σιγή, ἢ σώπαινε.

Ἢ λέγε τι σιγῆς κρεῖσσον
ἢ σιγὴν ἔχε.[43]

Ὄχι μόνον οἱ Λάκωνες ("*τὸ λακωνίζειν ἐστὶ φιλοσοφεῖν*") ἀλλὰ ὅλοι γενικῶς οἱ Ἕλληνες ἀντιπαθοῦσαν τὰ πολλὰ λόγια, τὴν "πολυλογίαν", τὴν **ἀσιγησίαν**.

"*Πολυλογία πολλὰ σφάλματα ἔχει, τὸ δὲ σιγᾶν ἀσφαλές*".

Ὅπως τονίζει ὁ φιλόσοφος Ζήνων "*Ἡ φύσις ἡμῖν γλῶτταν μὲν μίαν, δύο δὲ ὦτα παρέσχεν, ἵνα διπλασίονα ὧν λέγομεν ἀκούωμεν*".[44]

- "*Ὁμιλήσας πολλάκις μετενόησα. Σιωπήσας οὐδέποτε*".
  "*Σιμωνίδης ἔλεγε μηδέποτε αὐτῷ μεταμελῆσαι σιγήσαντι, φθεγξαμένῳ δὲ πολλάκις*".[45]
- "*Οἱ κράτιστοι τῶν ἀνθρώπων βραχυλογώτατοι*".[45]
- "*Ἡ μὲν γλῶττα ἀνέλεγκτος ἡμῖν, ἡ δὲ φρὴν οὐκ ἀνέλεγκτος*".[46]
- "*Γλώσσης τοι θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος φειδωλῆς,*
  πλείστη δὲ χάρις κατὰ μέτρον ἰούσης."[47]
- "*Γλῶσσαν μὲν ἀργήν, χεῖρα δὲ ἐργάτιν*".[48]
- "*Τοῦ λόγου μέτρον οὐχ ὁ λέγων, ἀλλ' ὁ ἀκούων*".[49]

Καὶ ὁ ἀκούων, οὐ δύναται ὑποφέρειν τὴν **Φλυαρίαν** καὶ τὸν **Φλύαρον**.

φλυαρία -φλύαρος: ἐκ τοῦ *φλύω* = ὑπερχειλίζω. Ἐκ τῆς ἰδίας ῥίζης τὸ σημερ. "φαφλατὰς" ἢ "φαρφαράς, (ἐξ οὗ "φανφαρόνος"). **Φλεδονεία** =φλυαρία, **φλυαροκοπία, φλυαρολογία**.

φληναφία - φλήναφος ἢ **φλῆφος:** φλυαρία, μωρολόγος, ἐκ τοῦ *φλέω*=εἶμαι πλήρης.

πολυλογία - πολυλόγος: *πολὺ+λέγω*. Ὁ πολυλόγος λέγεται καὶ **πολύμυθος**.

πολυλαλία - πολυλάλος"πολὺ+*λαλῶ* (ἠχοποίητον).
Ὅμως **κατάλαλος** εἶναι ὁ ἐναντίον τινὸς ὁμιλῶν.

λαλιότης - λάλος: (ὡς ἄνω). Ἐθεωρεῖτο συμφορὰ ὁ "*λάλος γείτων*".

ἀδολεσχία - ἀδολέσχης ἢ **ἀδόλεσχος:** ἐκ τοῦ *ἅδην* (=ἀρκετὰ) +*λέσχης* (ἐκ τοῦ λέγω). - "*Γλώσσης περίπατος ἐστὶν ἀδολεσχία*"[50] - "*Ἀηδες ἀνὴρ ἀδολέσχης*".[51] **φυλλεῖν** =ἀδολεσχεῖν.

λογολεσχία - λογολέσχης: *λόγος +λέσχης* (βλ. ὡς ἄνω ἀδολέσχης).- **λεσχηνεία** =λογολεσχία.

λακερολογία - λακερὸς ἢ **λακέρυζος:** Ἐκ τοῦ ρ. *λάσκω* =κραυγάζω. Ἄρα ὑψηλόφωνη φλυαρία. (Πρβλ. καὶ *λακέτας* = ὁ τέττιξ, ὁ τζίτζικας).

ἰσχνομυθία: λεπτολογία, ὅθεν φλυαρία.

πολυφασία: ἐκ τοῦ πολὺ +φημί. Λέγεται καὶ **ἀειλογία**.

λαβροστομία ἢ **λαβρεία:** λάβρος =ὁρμητικός.

ληρολογία, λήρημα, λήρησις, ληρωδία, λῆρος: ἀνόητος φλυαρία. "*Σοφὸν ἄνδρα μὴ ληρεῖν*"[52]

44. Ἡ φύσις μᾶς ἔδωσε μίαν γλῶσσα καὶ δύο αὐτιὰ ὥστε νὰ ἀκοῦμε τὰ διπλάσια ἀπ' ὅσα λέμε.
45. Ἀπολλων. Τυανέως Ἐπιστ. 80, 81
46. Πλάτωνος Θεαίτητος 154
47. Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμ. 219
48. Παροιμ. λόγος
49. Πλάτων
50. Ἀστυδάμας
51. Πλάτ. Θεαίτητος 104.
52. Πλάτ. Θεαίτητος 152.

κρονόληρος δέ, εἶναι φλύαρος γέρων (ὡς ὁ Κρόνος).

ἀπεραντολογία - ἀπεραντολόγος: ἄνευ περάτων λόγοι, τὸ ἀτελευτήτως ὁμιλεῖν: **μακρολογία** τῶν **μακρολόγων**.

ἀκριτομυθία - ἀκριτόμυθος: Τὸ ἀκρίτως, τὸ ἄνευ κρίσεως ὁμιλεῖν.

ἀθυροστομία, ἀθυρόστομος: Τὸ νὰ μὴ διαθέτη θύρας τὸ στόμα τινός. (Πρβλ. τὸ σημερ. "*στόμα ἀπύλωτο*").

ἀθυρογλωσσία -ἀθυρόγλωττος: Παρόμοιον μὲ τὸ ὡς ἄνω. "*ᾧ γλώσση θύραι οὐκ ἐπίκεινται*".

στομαργία - στόμαργος: ἐτυμ. ἐκ τοῦ *στόμα* +*ἀργὸς* =ταχύς. Ἡ στομαργία λέγεται καὶ **ταχυγλωττία**. (Πρβλ. τὸ ἀντίθ. "βραδυγλωσσία", "βραδυστομία".)

ἐπεσβολία - ἐπεσβόλος: πολυλογία κακεντρεχής, ἐκ τοῦ *ἔπος* +*βάλλω*· δηλ. κτυπῶ μὲ τὰ λόγια.

ἀργολογία - ἀργολόγος: τὸ ἀσκόπως φλυαρεῖν.

στωμυλία - στωμύλος: εὐχάριστη πολυλογία.

κωτιλία: πολυλογία (*κωτιλὰς* =χελιδών, *κώταλις* = γουδοχέρι).

ὕθλος: ληρολογία - "*γραῶν ὕθλος*".

ἐρεσχελία: κακεντρεχὴς φλυαρία "*παρὰ τὸ ἔρις ἐν τοῖς χείλεσι*". (Ε.Μ.)

ἄβυθος: φλυαρία ἡ πολλή. (Φώτιος).

γλωσσαλγία: ἐτυμ. *ἄλγος* +*γλῶσσα*· ἀτελεύτητος ὁμιλία, μέχρις ὅτου πονέση ἡ γλῶσσα. Λέγεται καὶ **στομαλγία**

βαττολογία: τὸ ἀνάρθρως φλυαρεῖν.

γλωσσομανία, γλωττοστροφία, λογοδιάρροια... **πολυλογία**...

*

βαβάκτης ἢ **βάβαξ:** φλύαρος· "*ἐκ τοῦ βάζω=ὁμιλῶ, μέλλων βάξω, ἐξ οὗ βάξ καὶ κατὰ ἀναδιπλασιασμὸν βάβαξ*" -Ε.Μ.-

φιλόμυθος: πολυλογάς, ὁ ἀγαπῶν τὰ λόγια.

κεκράκτης: φλύαρος, κραυγάζων, "φωνακλάς".

κόπις: φλύαρος, ἐκ τοῦ *κόπτω*=κτυπῶ· ἐξ οὗ *δημοκόπος*.

ὠτοκοπῶν: οὐσιαστικοποιημένη μετοχὴ τοῦ ρήματος ὠτοκοπῶ, δηλ. κτυπῶ τὰ ὦτα (οὖς +κόπτω).

περισσολόγος, περισσοεπής: ὁ λέγων περίσσια, περιττὰ ἔπη.

σπερμολόγος: ὁ συλλέγων λόγους καὶ ἐπαναλαμβάνων, ὁ σπείρων αὐτοὺς ἀσκόπως καὶ παντοῦ.

δηθαγόρος: ὁ ἐπὶ μακρὸν ἀγορεύων (*δηθὰ* =πολύ).

τανύγλωσσος: ὁ ἔχων μακρὰν γλῶσσαν (τανύω =τείνω).

κατάγλωττος: πολυλογάς, **γλωσσώδης** ἢ **γλωσσός**.

γλώσσασπις: "*ὁ τῇ γλώσσῃ ὅπλῳ χρώμενος, ὥσπερ ἀσπίδι, μεταφορικῶς*".

προσκορής: ὁ προξενῶν κόρον διὰ τῆς πολυλογίας του.

ἀερολέσχης ἢ **ἀερόμυθος:** πρβλ. "λόγια τοῦ ἀέρος".

ἀπεριλάλητος: ὁ περίσσια λαλῶν.

κουφολόγος: πρβλ. "κούφια λόγια".

ἁμαρτοεπής: ὁ ἁμαρτάνων ἐν τῷ λέγειν, ἤγουν φλύαρος.

κρόταλος: λάλος.

ἀκαιροβόας: λάλος.

ἀμφίλαλος: ὁ τριγυρίζων καὶ φλυαρῶν, ὁ **περίλαλος**.

ἀμετρόφωνος: ὁ φωνῶν ἄνευ μέτρου.

ἰσχνολέσχης: λεπτολόγος, φλύαρος.

μακροφλυαρητής...

Σχετικαὶ περιφράσεις:

* "*Τρυγόνος* λαλίστερος".
* "*Ἀράβιος* αὐλός", "κρόταλον δριμύ".
* "*Μακρότερα τῆς Ἰλιάδος λαλῶν*".
* "*Γλῶττα ἀνερμάτιστος*".
* "*Γλῶττα ἄπαυστος*".
* "*Γλῶττα προπαλὴς*" (πρὸ +πάλλω).
* *Χαλκεῖον δωδωναῖον:* λέγεται ἐπὶ τῶν πολυλόγων, ἀπὸ τὴν δωδωναίαν φηγὸν (=δρῦν) τοῦ Διός, μὲ τὰ ἐπικρεμάμενα χάλκινα ἀντικείμενα-ἀφιερώματα, τὰ ὁποῖα ἠχοῦσαν συνεχῶς σειόμενα ὑπὸ τοῦ ἀνέμου. Ἐξ οὗ καὶ **δρυάζειν** =φλυαρεῖν.

*

Ἡ ἀκατάπαυστος φλυαρία συνήθως καταλήγει εἰς πειρακτικὴν ἢ κακεντρεχῆ **Κακολογίαν.**

κακολογία: τὸ λέγειν κακά. Συνήθως ἄδικη κατηγορία ἐγγίζουσα τὴν ὕβριν.

κακορρόθησις: κακολογία (*ῥῶ*=λέγω).

ὕβρις: ἐτυμ. ἐκ τοῦ *ὑπὲρ* (ὑπέρβασις ὁρίου)· *ὑπὲρ* → *ὕπρις* → *ὕβρις*. Ἡ ὕβρις τιμωρεῖται αὐστηρότατα ὑπὸ τῶν θεῶν.

ὀνειδισμός: Ἐκ τοῦ *ὄνειδος*, ὅπερ ἐκ τοῦ *ὀνία* =βάρος εἰς τὸ *εἶδος* =μορφήν. Λέγεται καὶ **ὄνασις**.

λοιδορία: κακολογία, ὀνειδισμός. Ρῆμα *λοιδορῶ*, ἀμφιβόλου ἐτυμολογίας. "*Ἀριστοτέλης ἀκούσας ὑπό τινος λοιδορεῖσθαι, ἔφη: ἀπόντα με, καὶ μαστιγούτω.*"[53]

εἰρωνεία: "*εἴρων, ὁ παίζων καὶ διαχλευάζων διὰ λόγων, παρὰ τὸ εἴρω =λέγω*".
Εἰρωνεία εἶναι 1) προσποιητὴ ἄγνοια (πρβλ. "σωκρατικὴ εἰρωνεία"), 2) σαρκασμὸς μετὰ λεπτότητος."Εἴδη δὲ τῆς εἰρωνείας τέτταρα: *ἀστεϊσμός, μυκτηρισμός, σαρκασμός, χλευασμός*".[54]

ἀστεϊσμός: *ἀστεῖος* κυριολεκτικῶς εἶναι ὁ εὐγενὴς καὶ εὐφυής, ὡς κάτοικος τοῦ ἄστεως, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἄνθρωπον τῶν ἀγρῶν, τὸν *ἀγροῖκον*.
"*Ἀστεϊσμὸς δὲ ἐστὶ λόγος διασύρων, εὐαρμόστως συντεταγμένος*".

μυκτηρισμός: ὁ διὰ τῶν μυκτήρων ἐμπαιγμός, περίγελως: "*ἐπιπνέοντες καὶ πνεῦμα διὰ τῶν ῥινῶν.*" (πρβλ. "φαρμακομύτης").

σαρκασμός: κυριολεκτικῶς "*σκληρὸς γέλως ἀποκαλύπτων τοὺς ὀδόντας, ἐν εἴδει σαρκοβόρου ζώου.*"

χλευασμός: "*χλευασμὸς ἐστὶ λόγος μετὰ μειδιάματος προφερόμενος, ὡς ὅταν τὸν ῥιψάσπιδα ἐπιγελῶντες, ἀνδρεῖον πολεμιστὴν λέγομεν*".
Ὡς λόγος μετὰ μειδιάματος προφερόμενος, ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *χλίω, χλιαίνω*, δηλ. "θερμαίνω".

σκῶμμα: ἀστεϊσμός, "πείραγμα". Ἐκ τοῦ *σκώπτω*, ὅπερ ἐκ τοῦ *σκώψ* =εἶδος γλαυκός.

ἐμπαιγμός: ἐν + παίζω, ἐμπαίζω. Λέγεται καὶ **ἔμπαιγμα** καὶ **περίπαιγμα**.

περίγελως: περὶ +γέλως. - **παλιγγέλως:** ὁ ἀμοιβαῖος περίγελως.

κερτομία: δριμὺς πειρακτικὸς λόγος, ἐκ τοῦ *κέαρ κῆρ* (=καρδία) καὶ *τέμνω* - "*σπαράζει τὴν καρδιά*".

συκοφαντία: Δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἐξάγωνται ἐκ τῆς Ἀττικῆς τὰ σῦκα, διὰ νὰ τὰ ἀπολαμβάνουν μόνον οἱ κατοικοῦντες. "*Οἱ μηνύοντες τούτους τοῖς δικασταῖς, ἐκλήθησαν τότε πρῶτοι συκοφάνται.*"[55] Ὁ ὅρος "*συκοφαντεῖν*" μετέπεσεν ἀργότερον εἰς κατηγορίαν "*ψευδῆ, πονηρὰν καὶ μοχθηράν*". Τὸ "*ψευδῶς τινος κατηγορεῖν*". (Σουΐδας)

ψόγος: Ἐκφράζει μομφήν, ἀποδοκιμασίαν, πιθανὸν ἐκ τοῦ ἐπιφωνήματος "ψὸ"=φτού!

---

53. Ὁ Ἀριστοτέλης ὅταν ἄκουσε ὅτι ἀπὸ κάποιον λοιδορεῖται, εἶπε: Ἐνόσῳ εἶμαι ἀπών μπορεῖ καὶ νὰ μὲ μαστιγώνη.
54. Ἀλέξανδρος ῥήτωρ καὶ σοφιστής, Φυσιογν. 23
55. Ἀθήναιος, Δειπνοσοφισταὶ III. 74, Ε

μομφή καὶ **μέμψις:** ψόγος, κατηγορία. Τὸ Ἐτυμ. τὸ Μέγα ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ *μέμφω* =λαμβάνω, *μῶ* =ζητῶ. "*Ὁ ἀεὶ ἐπιζητῶν ψέγειν*". (Ὠρίων).

μῶμος καὶ **μύμαρ:** μέμψις. Ὑπῆρχε καὶ θεὸς τοῦ ψόγου, ὁ Μῶμος. Πιθανὸν ἐκ τοῦ ἀποδοκιμαστικοῦ "μμ"...

μῶκος: ἐμπαιγμός, **περίγελως**. Ἰδία ρίζα μὲ τὸ "*μῶμος*". Ὁ Ἡσύχιος ἔχει: "*μυμαρίζει = γελοιάζει*".

αἰτίασις: ἐκ τοῦ *αἰτία* =κατηγορία. Ἐκ τοῦ *αἰτῶ* =ζητῶ, ὅπερ ἐκ τοῦ *αἶσα* =μερίδιον.
Τὸ "*αἶσα*" αἰολ. εἶναι *ἴσσα* =κλῆρος. Ἐπειδὴ τὸ ἐπίθετον "ἴσος" αἰολικὰ γράφεται καὶ αὐτὸ "ἴσσος", φαίνεται ὅτι ἡ ἀρχικὴ σημασία τοῦ *αἰτῶ* εἶναι "*ζητῶ τὰ ἴσα*", κατηγορῶ ὡς ἀδικηθείς: ἴσσα → αἶσα → αἶτα →αἰτία.

λώβη: χλεύη, ὕβρις. Κατὰ μίαν ἐκδοχὴν φανερὰ ὕβρις, ἐκ τοῦ "*λαόβη*".
Κατ' ἄλλους ἐκ τοῦ *λύμα* = ἀπόπλυμα.

εὐτραπελία: ἐτυμ. εὖ + τρέπω. Κατὰ Ἀριστοτέλην "*εὐτραπελία δὲ πεπαιδευμένη ὕβρις ἐστί.*"

ψίθος καὶ **ψίθυρ:** λοιδορία, κακεντρεχὴς σχολιασμός. Ἠχοποίητον, ἐκ τοῦ ψου... ψου... ψου...

βλασφημία: ἐκ τοῦ "*βλαβερὰ φημί*".

αἰξωνία: βλασφημία, διότι "*βλάσφημοι οἱ Αἰξωνεῖς*".[56] Ἐφημίζοντο ὡς "*φιλοσκόμμωνες*".

βωμολοχία: "*Ἐκ τῶν εἰς τοὺς βωμοὺς ἐλλοχευόντων, ὅ ἐστι καθεζομένων καὶ ἐπαιτούντων καὶ ἀθέσμως ὁμιλούντων.*"

ἔλεγχος: ὄνειδος, ὕβρις, ἀτιμία. Κατὰ μίαν ἐκδοχήν, "*ἐκ τοῦ ἔλη, πλεονασμῷ τοῦ γ· ἔλη δέ, ἡ τοῦ ἡλίου λαμπηδών*". Δηλαδὴ ὅλα φανερά, πρὸς διαπόμπευσιν, πρὸς πομπείαν.

πομπεία: λοιδορία ἐπιτρεπομένη κατὰ τὰς ἑορταστικὰς πομπάς, κυρίως τοῦ Διονύσου - Βάκχου.

στηλίτευσις: διασυρμός, ἐμπαιγμός, δι' ἀναγραφῆς ἐπὶ δημοσίας στήλης.

ἀγάλιος ἢ **ἀγαλμός:** λοιδορία. Πιθανὸν ἐκ τοῦ *ἀγάλλω*, μὲ τὴν ἔννοιαν ὅτι μᾶς διασκεδάζει ἐνίοτε τὸ κατηγορεῖν.

χαριεντισμός: εἶδος εἰρωνείας· τὸ μετὰ χάριτος ἀστεΐζεσθαι.

προπηλακισμός: διασυρμός· πηλὸς = λάσπη· "*πετάω λάσπη*".

Σπανιώτερον χρησιμοποιούμενοι σχετικοὶ ὅροι (ἀμφιβόλου ἐτυμολογίας):

λάσθη: περίγελως, χλεύη - "*ἐπὶ γέλωτι καὶ λάσθῃ*".

τωθασμός: ἐμπαιγμός. Ἐκ τοῦ *τίθημι.*

χήνημα: περίπαιγμα.

στέμβασις ἢ **στόμβος**, **στόβος:** εἴτε ἐκ τοῦ *στέμβω* =καταπατῶ, εἴτε ἐκ τοῦ *στόμα*. Ἐκ τοῦ στέμβος → ὁ στόμφος.

ἀρρήνη: "*ἀρρηνέω = λοιδορῶ τὸν ἄνδρα, γυνὴ οὖσα*".

δέννος: λοιδορία, κακολογία. Πιθανὸν ἐκ τοῦ *δεινός.*

σορέλλη: "*σκῶμμα ἐπιχωριάζον εἰς τοὺς γέροντας· ἐτυμολ. ἀπὸ τῆς σοροῦ*".

Τὸ μεταγεγενέστερον "**πείραγμα**", ἐκ τοῦ *πειράζω* =δοκιμάζω. Πρβλ. τὸν ὁμηρικὸν στίχον ι, 281. Ὁμιλεῖ ὁ Ὀδυσσεύς: *ὡς ἔφατο πειράζων, ἐμὲ δὲ οὐκ ἔλαθεν, εἰδότα πολλά.* Δηλαδή, ἔτσι εἶπε πειράζοντάς με, δοκιμάζοντάς με, ἀλλὰ ἐμένα τὸν γνωρίζοντα πολλά, δὲν μοῦ διέφυγε.
Τὸ δὲ "λαϊκὸ" σύγχρονο "**κουτσομπολιό**", ἐκ τοῦ *κόπτω* + *βάλλω*.

βασκανία: Ἐκ τοῦ ρήματος *βασκαίνω*. Τὸ **βασκαίνω** (=κακολογῶ, φθονῶ), σύμφωνα μὲ τὰ διάφορα Ἐτυμολ. Λεξικά, ἔχει δύο πιθανὲς ἐτυμολογήσεις: α) ἐκ τοῦ "*φάεσι καίνω*": *φάη* εἶναι οἱ

56. **Αἰξωνή**: ἀρχαῖος δῆμος, περίπου εἰς τὴν νῦν Γλυφάδα.

ὀφθαλμοί, *καίνω* σημαίνει φονεύω. Ἄρα, διὰ τῶν ὀφθαλμῶν φονεύω, δηλ. ὀμματιάζω, "ματιάζω". *φάσκανος* = ὁ διαφθείρων διὰ τοῦ βλέμματος.
β) ἐκ τοῦ "*βάζω + καίνω*". βάζω =ὁμιλῶ. Ἄρα, διὰ τοῦ λόγου φονεύω (πρβλ. "γλωσσοφαγιά"). Προφανῶς, μέσα ἀπὸ τὴν σοφία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, τὸ ἀρχαιότατο αὐτὸ ρῆμα ἐμπεριέχει καὶ τὰ δύο: *φάεσι καίνω* καὶ *βάζω* καὶ *καίνω*. Δηλαδή: διὰ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ διὰ τῶν λόγων φονεύω. Αἰτία: *ἡ ζήλεια, ὁ φθόνος, ἡ χαιρεκακία.*

ζήλεια: ἐτυμ. ζῆλος, ζάλος, ζάλη. Διότι ἡ ζήλεια σκοτίζει ὡς ζάλη τὸν νοῦν.

φθόνος: φθόνος εἶναι ἡ λύπη διὰ τὴν χαρὰ τοῦ ἄλλου.
Ἐδῶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα προειδοποιεῖ: προσοχή, ὁ αἰσθανόμενος φθόνον, "φθίνει", φθείρεται.
χαιρεκακία εἶναι ἡ "χαρὰ" διὰ τὸ κακὸν ποὺ συμβαίνει εἰς τοὺς ἄλλους. Ταπεινὸν συναίσθημα.

***

Μοῦ ἐδόθηκε, ἀγαπητοὶ φίλοι, νὰ γράφω σὲ μιὰ γλῶσσα ποὺ μιλιέται μόνο ἀπὸ μερικὰ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων. Παρ' ὅλα αὐτά, μιὰ γλῶσσα ποὺ μιλιέται ἐπὶ χιλιάδες χρόνια χωρὶς διακοπὴ καὶ μὲ ἐλάχιστες διαφορές.

Ἡ παράλογη αὐτή, φαινομενικά, διάσταση ἀντιστοιχεῖ καὶ στὴν ὑλικοπνευματικὴ ὀντότητα τῆς χώρας μου. Ποὺ εἶναι μικρὴ σὲ ἔκταση χώρου καὶ ἀπέραντη σὲ ἔκταση χρόνου. Καὶ τὸ ἀναφέρω ὄχι γιὰ νὰ ὑπερηφανευθῶ, ἀλλὰ γιὰ νὰ δείξω τὶς δυσκολίες ποὺ ἀντιμετωπίζει ἕνας ποιητής, ὅταν χρησιμοποιεῖ γιὰ τὰ πιὸ ἀγαπημένα πράγματα τὶς ἴδιες λέξεις ποὺ χρησιμοποιοῦσαν μία Σαπφὼ ἢ ἕνας Πίνδαρος π.χ., χωρὶς ὡστόσο νὰ ἔχει τὸ ἀντίκρυσμα ποὺ εἶχαν ἐκεῖνοι πάνω στὴν ἔκταση τῆς πολιτισμένης τότε ἀνθρωπότητας.

Ἐὰν ἡ γλῶσσα ἀποτελοῦσε ἁπλῶς ἕνα μέσον ἐπικοινωνίας, πρόβλημα δὲν θὰ ὑπῆρχε. Συμβαίνει ὅμως ν' ἀποτελεῖ καὶ ἐργαλεῖο μαγείας καὶ φορέα ἠθικῶν ἀξιῶν. Προσκτᾶται ἡ γλῶσσα στὸ μάκρος τῶν αἰώνων ἕνα ὁρισμένο ἦθος. Καὶ τὸ ἦθος αὐτὸ γεννᾶ ὑποχρεώσεις...

Ὀδυσσέας Ἐλύτης
Βραβεῖον Νόμπελ 1979

..."Λέξεις Ἔμψυχοι"...

Ἀριστοτέλους Frg 129.1500

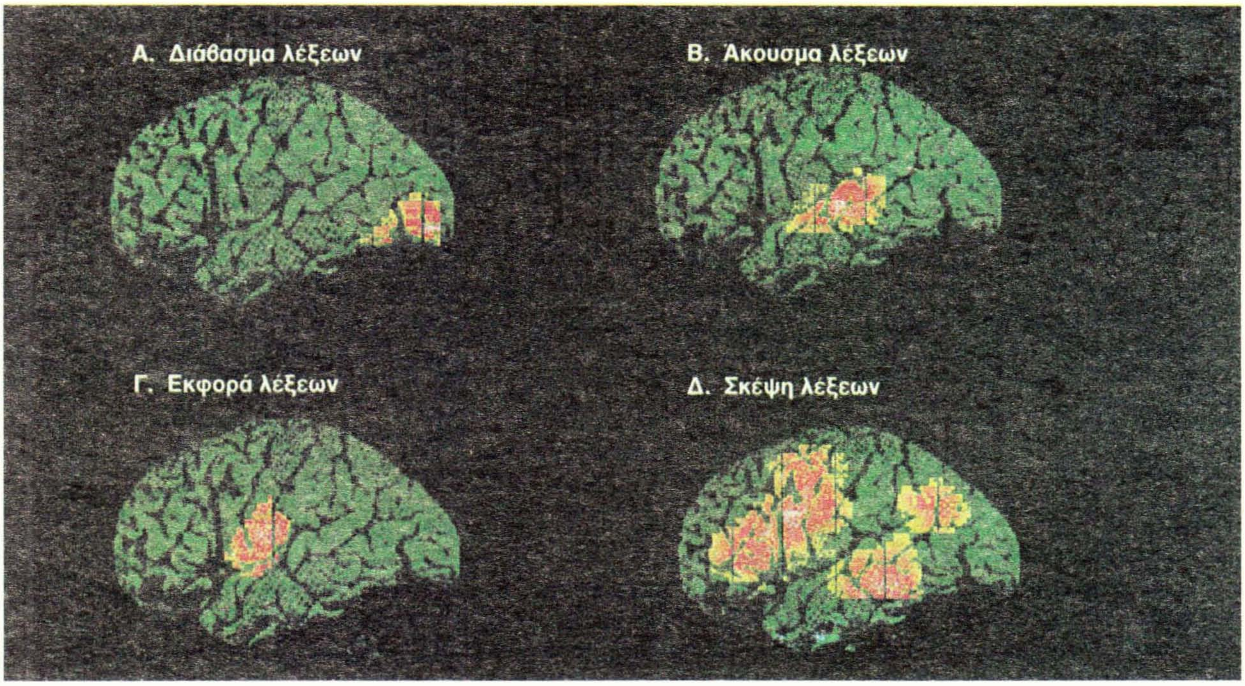
Τὰ Ἑλληνικά, γλῶσσα τῆς
διαύγειας καὶ τοῦ λογισμοῦ,
χρησίμευσαν στὴν ἀναζήτησι
τῆς σαφήνειας καὶ τῆς λογικῆς σὲ ὅλα...
...Ὁ ἰδεαλισμός, τὸ ἰδεῶδες,
γενικὰ ἡ ἰδέα, εἶναι λέξεις ἑλληνικές...

Ζακλὶν ντὲ Ρομιγύ*

Ἴλιγγος λέξεων ποὺ μόνον τὰ ἑλληνικὰ μποροῦν
νὰ προσφέρουν, γιατὶ μόνον αὐτὰ ἐξερεύνησαν,
κατέγραψαν, ἀνέλυσαν τὶς ἐνδότατες διαδικασίες
τῆς ὁμιλίας καὶ τῆς γλώσσας, ὅσο καμμιὰ ἄλλη γλῶσσα...
Ἐδῶ, πάνω σ' αὐτὴ τὴ γῆ... ἔχουν γεννηθῆ οἱ λέξεις,
τὰ ἐντυπώματα καὶ οἱ κατηγορίες τοῦ πνεύματος...

Ζὰκ Λακαρριὲρ**

* "Συναντήσεις μὲ τὴν Ἀρχαία Ἑλλάδα" - Ἐκδ. ΤΟ ΑΣΤΥ-
** "Τὸ Ἑλληνικὸ Καλοκαίρι" Ἐκδ. Χατζηνικολῆ

Εικόνα 1-9 Συγκεκριμένες περιοχές του φλοιού οι οποίες συμμετέχουν στην αναγνώριση μιας προφορικής ή γραπτής λέξης είναι δυνατόν να αναγνωρισθούν με PET. Καθεμία από τις τέσσερεις εικόνες του εγκεφάλου ανθρώπου που εμφανίζονται εδώ (έξω όψεις του αριστερού ημισφαιρίου), στην ουσία, απεικονίζει τη μέση εγκεφαλική δραστηριότητα αρκετών φυσιολογικών ατόμων. Στις εικόνες PET, το λευκό χρώμα αντιστοιχεί στις περιοχές με την εντονότερη δραστηριότητα, το κόκκινο αντιστοιχεί στις περιοχές με αρκετά έντονη δραστηριότητα και το κίτρινο αντιστοιχεί στις περιοχές με ελάχιστη δραστηριότητα. Το στοιχείο «εισόδου» της γλώσσας (διάβασμα ή άκουσμα μιας λέξης) διεγείρει τις περιοχές του εγκεφάλου που απεικονίζονται στα Α και Β. Το στοιχείο «εξόδου» (λόγος ή σκέψη) διεγείρει τις περιοχές που απεικονίζονται στα Γ και Δ. (Ευγενική προσφορά Cathy Price, MRC Cyclotron Unit, Hammersmith Hospital, London, England.)

Α. Το διάβασμα μιας λέξης προκαλεί αντίδραση τόσο στον πρωτοταγή οπτικό φλοιό όσο και στον οπτικό συνειρμικό φλοιό (βλ. Εικόνες 1-5 και 1-8).

Β. Το άκουσμα μιας λέξης διεγείρει ένα τελείως διαφορετικό σύνολο περιοχών στον κροταφικό φλοιό και στο όριο μεταξύ βρεγματικού και κροταφικού φλοιού. Αυτό αποδεικνύει ότι ο εγκέφαλος χρησιμοποιεί χωριστές ακουστικές και οπτικές οδούς για την επεξεργασία της γλώσσας και όχι μία κοινή οδό. (Προκειμένου να αποφευχθούν οι άσχετες με την εξέταση διαφορές, χρησιμοποιήθηκαν οι ίδιες λέξεις στις δοκιμασίες ανάγνωσης και ακοής.)

Γ. Η εκφορά μιας λέξης διεγείρει τη συμπληρωματική κινητική περιοχή του έσω μετωπιαίου φλοιού. Από τα άτομα ζητήθηκε να επαναλάβουν μια λέξη που τους παρουσιάσθηκε μέσω ακουστικών ή σε μια οθόνη. Η περιοχή Broca διεγείρεται ανεξάρτητα από το εάν η λέξη παρουσιάζεται προφορικά ή γραπτά. Επομένως, οι οπτικές και οι ακουστικές οδοί συγκλίνουν στην περιοχή Broca, τη συνήθη περιοχή κινητικού ελέγχου του λόγου.

Δ. Η σκέψη, όπως π.χ. η ανάλυση της σημασίας μιας λέξης, διεγείρει τον μετωπιαίο φλοιό. Για την αναγνώριση των περιοχών που διεγείρονται κατά τη διάρκεια της σκέψης, ζητήθηκε από τα άτομα να αντιδράσουν στη λέξη «εγκέφαλος» με ένα κατάλληλο ρήμα (παραδείγματος χάριν, «σκέπτομαι»). Συμμετέχουν επίσης οι περιοχές Broca και Wernicke.

'Από το Βιβλίο "Νευροεπιστήμη καὶ Συμπεριφορά" -Kandel Schwartz, Jessel.
Πανεπιστημιακὲς 'Εκδόσεις ΚΡΗΤΗΣ.

ΚΟΣΜΟΣ ΕΣΤΙ ΣΥΣΤΗΜΑ
ΕΞ ΟΥΡΑΝΟΥ ΚΑΙ ΓΗΣ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΝ ΤΟΥΤΟΙΣ....

Κλεομήδης

Τῆς ἁλὸς καὶ τοῦ ἁλίου*

"Ἑλλὰς ἁλιερκὴς"[1]
(Πίνδαρος)

Ἕλληνες, "ἐνάλιος λεὼς"[2]
(Σοφοκλῆς)

Ὁ μεγάλος μας ποιητής, ὁ Ὀδυσσέας Ἐλύτης, ἔχει γράψει γιὰ τὴν Ἑλλάδα:

Τῆς Ἀσίας ἄν ἀγγίζει ἀπὸ τὴ μιά,
τῆς Εὐρώπης λίγο ἄν ἀκουμπᾶ
Στὸν **αἰθέρα** *στέκει νὰ*
καὶ στὴ **θάλασσα** *μόνη της...*

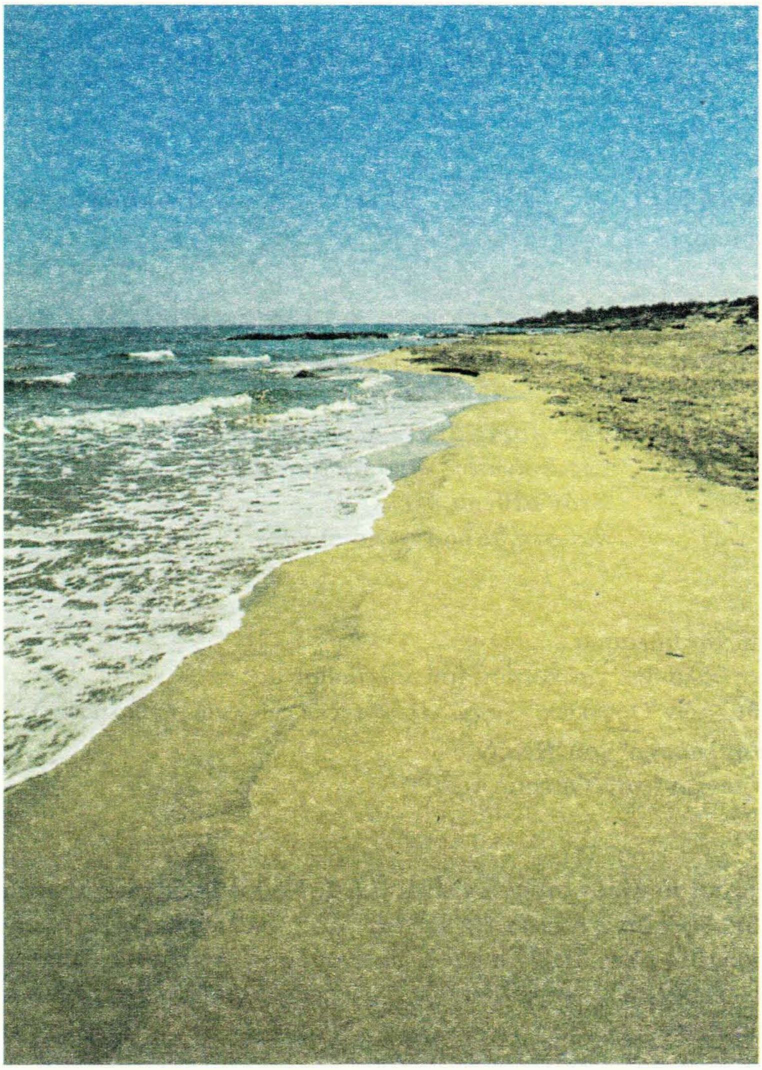
Ἄς μιλήσουμε γιὰ τὴν θάλασσα...
...γιὰ τὴν ἑλληνικὴ θάλασσα, τὴν κοιτίδα τοῦ πολιτισμοῦ μας.
Τὰ **"ὑγρὰ κέλευθα"** τῶν Ὀρφικῶν. - (*ὑγρὰ κέλευθα* εἶναι οἱ δρόμοι τῆς θαλάσσης).
Τὰ **"εὐρέα νῶτα θαλάσσης"** τοῦ Ἡσιόδου.
Τὸν **"ἀτρύγετον πόντον"** τοῦ Ὁμήρου.

Ἡ ἀρχέγονη λέξις διὰ τὸ ὑγρὸν στοιχεῖον εἶναι **ἅλς**. Καθορίζει κυρίως τὴν παρὰ τὴν ἀκτὴν θάλασσαν. Ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ δασεῖα τῆς λέξεως "*ἅλς*" ἐναλλάσσεται μὲ τὸ σῖγμα ἤ ἀντικαθιστᾶ τὸ δίγαμμα (F), κατανοοῦμε ἀμέσως ὅτι εἶναι μία λέξις ἠχοποίητη, αὐτογενής, "ποιητική", καὶ γι' αὐτὸ τὴν προτιμοῦν οἱ ποιηταί. Ἡ θάλασσα, κυριολεκτικῶς, "*ψιθύρισε στὸν Ἕλληνα τὸ ὄνομά της*", ἔτσι ὅπως τὴν ἄκουγε νὰ κτυπᾶ στὴν ἀκτή:

"σ...αλ..ςς..." - **"F..αλ..ςς..."**. "*Ὀνόματος ὀρθότης ἐστὶ φύσει πεφυκυῖα*".[3]

Καὶ γεννήθηκε ἡ ἅλς, γενικὴ τῆς *ἁλός*. Ἡ ἰδία λέξις καθορίζει καὶ τὸ "ἁλμυρὸν ὕδωρ", σὲ ἀντιδιαστολὴ πρὸς τὰ γλυκὰ ὕδατα τῆς στεριᾶς, ἀφοῦ ἡ ἅλς περιέχει χλωριοῦχον νάτριον, τὸ ἅλας. Τὸ ἅλας ὀνομάζεται "*ὁ ἅλς*" γιὰ νὰ διαφέρῃ ἀπὸ "*τὴν ἅλα*" ἡ ὁποία τὸ ἐμπεριέχει:
"*ὅτε ἁλμυρὸν δηλοῖ, φαμὲν οὐδετέρως ἅλας, καὶ ἀρσενικῶς ἅλς*".[4] -Ἐτυμολογικὸν Μέγα-

*. **ἅλιος** =ἥλιος - "*Φαέθων, μέγας ἅλιος ἄστρων*" (Διογ. Λαερτ. Ἐπίχαρμος)
1. ἁλιερκής: ὡς ἔχουσα *ἕρκος* (=ἀμυντήριον) τὴν *ἅλα* (=θάλασσαν).
2. θαλασσινὸς λαὸς
3. Πλάτωνος Κρατύλος 1
4. Ἀπὸ αὐτὸν τὸν "ἅλα" κατάγεται ὅλο τὸ ἅλας τῆς γῆς: sale, sal, sel, salt, Saltz, μὲ ἄπειρα "ἁλατισμένα" ἤ μή, παράγωγα: salsa, salame, salade, in-salata δηλ. σ-αλατισμένη-, saltness, Saltzlake κλπ... Ἀπὸ τὸ ἅλας, "sal" λατινικά, ὠνομάσθηκε ἡ ἀμοιβὴ salarium, ἐξ οὗ salario, salaire, salary, μὲ τὴν ἔννοιαν "*χρήματα διδόμενα πρὸς ἀγορὰν ἅλατος*".

σ... αλς .. ς... ἅλς

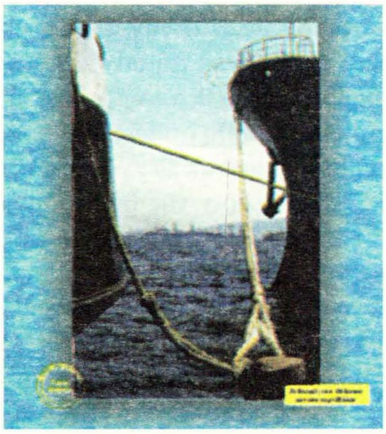
Ἡ **"ἅλς"** παράγει ἀμέτρητες λέξεις, σύνθετα, παρασύνθετα, καταλήξεις...
Ἄς προσπαθήσουμε, ὅπως γράφει καὶ ὁ Βακχυλίδης, "*ἀρρήτων ἐπέων πύλας ἐξευρεῖν*". (ἀπ. 14.)... "*πόντου ἐναλίαν φύσιν*"...:

ἁλιεύς, *ἁλιάδης* (=ναύτης), *ἁλιὰς* (=θαλασσινή), *ἅλιμος*, *ἁλίπεδον*, *ἁλίβρεκτος*, *ἁλιστέφανος*, *ἁλιγείτων*, *ἁλιειδής*, *ἁλουργὶς* (=ἡ πορφύρα, ὡς "ἁλὸς ἔργον"), *ἅλυσος* (τὸ σχοινὶ τῆς ἀγκύρας), *κάλως* (=τὸ καραβόσκοινο -διὰ τροπῆς τῆς δασείας εἰς κ, "*κάλων κατιέναι*" =καταβιβάζειν σχοινίον), *πηδ-άλιον*, *κροκ-άλη* (=πέτρα ἀκτῆς, βότσ-αλον), *ἔν-αλος*, *ὕφ-αλος*, *ἴσ-αλος*, *ὁμ-αλός*, *νεφ-έλη* ("*διότι νᾶμα ἐφέλκει ἐκ τῆς ἁλὸς*" -Ε.Μ.), *τρίχ-αλον* (=τρικόρυφον -κῦμα- πρβλ. "τρι-κυμία")...

Γράφει ὁ Αἰσχύλος: "*κακῶν δ' ὥσπερ θάλασσα κῦμα ἄγει· τὸ μὲν πίτνον* (=πίπτον), *ἄλλο δὲ ἀείρει* (=σηκώνει) *τρίχαλον*". (Ἑπτὰ ἐ/Θ. 758).

Πάρ-**αλος** καὶ **Σαλ**-*αμινία*, αἱ ἱεραὶ τριήρεις τῶν θάλασσο-κρατούντων Ἀθηναίων. "*Ἁλία*" ἡ σχετικὴ Νηρηίς.

Ἕλληνες:"λαὸς ἁλιτρεφής".

κάλως - "*κάλων κατιέναι*" -

Παρ-αλία

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ αὐτὴν τὴν συνήθη (ἐκ τῆς ρίζης *σαλ-* Fαλ-) παραγωγή, ἡ *ἀπεραντοσύνη*, *τὸ μεγαλεῖον*, τὸ *δεινὸν τῆς ἁλός*, οἱ *θόρυβοί* της, ἡ *λάμψις* της, οἱ *κινήσεις* της, οἱ *ποικίλες ἰδιότητές* της, ἔχουν δημιουργήσει πλουσιώτατον Λεξιλόγιον, τὸ ὁποῖον ἀνεδύθη κυριολεκτικῶς ἀπὸ τὴν θάλασσα, ἐκ συνεκδοχῆς ἐννοιῶν. "*Ἁλοσύδνη*" σημαίνει θαλασσογενής· *ἁλοσύδνη λέξις* εἶναι ἡ ἐκ τῆς θαλάσσης ἀναδυθεῖσα, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ θεὰ Ἀφροδίτη, ἡ "θαλασσίγονος Παφία". Κατόπιν, τὸ θαλασσογενὲς αὐτὸ λεξιλόγιον ἐχρησιμοποιήθη διττῶς, καθορίζοντας καὶ ἔννοιες "στεριανές".

Ἀπὸ τὴν ἀ π ε ρ α ν τ ο σ ύ ν η ν λόγου χάριν τῆς θαλάσσης ("*ἅλς ἀπειρεσίη*", "*ἁ μεγάλα ἅλς*") γεννήθηκαν λέξεις ὅπως:
ἀλεαίνω, ἀλύω, ἀλάομαι = πλανῶμαι ("*κατὰ νῆας ἀλᾶσθε*" -κ 141-).
ἄλη = περιπλάνησις, "*ἐκ τῶν ἀλωμένων ἀνὰ τὸ πέλαγος νηῶν*". "*ἄλην πελάγεσιν ἔχουσι*".[5]
Ὁ Ὀδυσσεύς, "*ξένος... ἀλώμενος ἵκετο*"(=ἀφίχθη)-θ 28-. "*ἠλᾶτο σὺν νηυσὶ κατ' ἀλλοθρόους ἀνθρώπους*" -γ 302- (=τριγυρνοῦσε μὲ τὰ πλοῖα σὲ ξενόγλωσσους ἀνθρώπους)...
ἀλάτας, ἀλάνης, ἀλήτης· ἀλητεύω =τριγυρνῶ... "*ἀλητεύοντες ἀνάγκῃ*" (μ, 330).
ἀλσεία = πορεία (Ἡσύχ.) - *ἁλίτης* = θαλάσσιος.
ἅλιον = "*τὸ μάταιον, ἀπὸ τῆς ἁλὸς*" - "*ὁ δὲ ἅλιος, ἀπὸ τῶν εἰς ἅλα βαλλομένων , ὡς τὸ "ἅλιον ἔπος*" -Ε.Μ.- (πρβλ. "ρίξτο στὸ γιαλό"). - "*ἅλιον =τὸ μάταιον, ῥηθὲν ἐκ τῆς ἁλός, ἧς τὸ ὕδωρ εἰκαῖον* (=μάταιον) *ἐδόκει, πρὶν τὰς ναῦς ἐφευρεθῆναι*".
ἄμαλα = τὸ πλοῖον. "*Καὶ ἡ ναῦς ὀνομάζεται ἄμαλα, ἀπὸ τοῦ ἀμᾶν* (=θερίζειν) *τὴν ἅλα*".
ἁλωὴ ἢ *ἅλως* ἢ *ἁλώνιον* = ὁ μέγας κῆπος, ἡ φυτεία, τὸ ἁλώνι.[6]

Ὅλες αὐτὲς οἱ λέξεις, καὶ πάμπολλες ἄλλες παρόμοιες, μὲ περαιτέρω βεβαίως παραγωγὴ καὶ σύνθεσι, ὅπως λόγου χάριν:
ἅλς → *ἅλιος* → *ἄλη* → *ἀλήτης* → *ἀλεὸς* → *ἠλεὸς* → *ἠλίθιος* ("*φρένας ἠλεὸς*" β, 243)·
ἤλιθα = ματαίως. (Πρβλ.: "ἐκεῖ *ἠλιθείης*" =*ἐλθείης*, δηλ. ἔλθης. Ἄρα καὶ τὸ *ἔλθω*, ἐκ τῆς ἄλης.)
"*ἀλεὸς ἢ ἠλεὸς οἶνος*" εἶναι ὁ κινῶν τὰς φρένας. *ἀελόφρων* = παράφρων.

Ἐκ τοῦ "*ἄλη*" → καὶ ὁ *ἀλαζών*, ἀλλὰ καὶ ὁ *ἄληστος* ἢ *ἄλαστος* = ἀλησμόνητος, κυρίως ὅμως ἐπὶ κακῆς σημασίας ("*ἀλήστου μνήμης*").
Ἐπίσης:
ἀλάστωρ = ἡ τιμωροῦσα τὸ ἔγκλημα θεότης· συνεκδοχικῶς, ὁ πάσχων ἐκ τῆς θείας τιμωρίας, ὅθεν πανάθλιος, περιπλανώμενος ἄνευ ἐλπίδος ἀναπαύσεως.
ἀλέομαι ἢ *ἀλεύομαι* = φεύγω, διώχνω. - *ἄλευ* = φύγε.[7] Εὐρύκλεια εἰς Τηλέμαχον: "*οὐδέ τι σε χρὴ ἐπὶ πόντον ἀλάλησθαι*" -β 370- (=δὲν σοῦ χρειάζεται νὰ τριγυρίζῃς, νὰ περιπλανᾶσαι στὴν θάλασσα)...

*

Ἀπὸ τὸ ἀ ε ι κ ί ν η τ ο ν, ἀπὸ "*τὴν τοῦ ὕδατος ἀκαταπόνητον δύναμιν*" ("*ἅλς ἀκάματος*") καὶ τὴν σ υ σ τ ρ ο φ ὴ ν ("*ἅλς δινήεσσα*") ἐπλάσθηκαν λέξεις ἀνάλογες πρὸς τὸ "*συνηθροισμένον καὶ συνεστραμμένον ὕδωρ τῆς ἁλός*", "*διὰ τὸ ὅτι ἑλικοειδεῖς καὶ περιφερεῖς εἶναι αἱ δῖναι τῆς θαλάσσης.*" -Ε.Μ.- π.χ.
ἁλῖσαι = κυλῖσαι -*ἁλίνδυσις* =κυλίνδησις - *ἁλινδήθρα* =κυλίστρα ("*τὸ δὲ κυλίνδεται, ἐπὶ κυμάτων λέγεται*" -Εὐστάθιος-). *ἁλινδέω* = περιφέρομαι. *ἁλὴς* =ὁμοῦ.
F*ελύω* (ἐξ οὗ ἑλιγμὸς) ἀλλὰ καὶ βολβὸς -Fολβὸς- βῶλος, συγγενὲς πρὸς τὸ *κυλίω* (διὰ τροπῆς τοῦ διγάμματος εἰς δασεῖαν → ἑλύω καὶ εἰς κ → κυλίω).

Ἐκ τοῦ δευτερογενοῦς θέματος "*κυ*" παράγεται τὸ ρῆμα *κύω* = φουσκώνω, ἐξ οὗ *κῦμα* (πρβλ. *φουσκοθαλασσιά*). "*Ἀνέδυ μέγα κῦμα κυρτὸν*" (δηλ. κυλτὸν → κυλιστόν). Καὶ *τρικυμία*, "*ὅταν τρία κύματα συναφθῶσιν εἰς ἕν*" (πρβλ. "*κῦμα τρίχαλον...*)·
μετακύμιον εἶναι τὸ μεταξὺ τῶν κυμάτων διάστημα (Εὐριπ. Ἀλκ. 91).

5. Ὀππιανοῦ Ἁλιευτικὰ 1. 177
6. ἅλως → φραγκ. sal =ἐκτενὴς χῶρος, ἐξ οὗ salle, salon, sala, saloon, Saal, "σαλόνι". Ρωσικὰ selo =ἀγρός.
7. *ἄλευ*: ἐπικὴ προστακτική· πρβλ. ἄλευ → ·allez (γαλλ.)

Ἀπὸ τὴν χαρακτηριστικὴ δὲ κίνησιν τῶν κυμάτων τῆς ἁλός, ἔγινε τὸ "*ἅλμα*", ἡ "*ἅλσις*".[8] Ὅθεν "*ἄλσεα, ἄλση, οἱ κῆποι, ἀπὸ τοῦ ἅλλω, ἅλσω... ὅπου τὰ φυτά, ἐξ ὑγρότητος, εἰς αὔξην ἅλλονται.*"

Ὁ Αἰσχύλος προσεγγίζει τὸν συσχετισμὸν ἀμεσώτερα: "*πόντιον ἄλσος*" (Πέρσαι 111).

ἆλσο = ἆλτο = ἐπήδησε· *ἀλδαίνω* = αὐξάνω. Πρβλ. καὶ τὴν σημερινὴ ἔκφρασι "τὸ φυτὸ ξεπήδησε" μὲ τὴν ἔννοια αὐξήθηκε, ἄνθισε, "πῆρε δρόμο". (Ἄλλωστε καὶ τὸ *ἄνθος* ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ἄνω+θέω* =τρέχω).

[Ἀξίζει νὰ παρατηρήσουμε καὶ τοὺς συγγενεῖς γραμματικοὺς τύπους:

ἅλς ⇢ ἄλη → ἀλήτης, **ἀλῆται**.

ἅλλομαι ⇢ ἐπικὴ ὑποτακτικὴ **ἅληται**]

Ἐπίσης:

ἑλίσσω ("*ναῦς ἀμφιέλισσα*": τῆδε κακεῖσε κυμαινόμενον πλοῖον"), *ἕλιξ*,[9] *ἑλιγμός*...

ἐλελίζω =στρέφω, τρέπω εἰς φυγήν.

εἰλύω = συστρέφω: καὶ τὰ ὁμοειδῆ: *εἴλω* ἢ *εἴλλω* ἢ *εἰλέω* ἢ *ἴλλω*· "*τὴν νῆα αἱ ἄελλαι εἰλέωσιν καὶ ἡ ὀρινομένη θάλασσα*" -Β213- (=τὸ πλοῖο οἱ θύελλες τὸ στριφογυρίζουν καὶ ἡ ξεσηκωμένη θάλασσα).

Ἡ ρίζα τοῦ *εἰλέω*, ὁμηρ. *ἔλλομαι*, εἶναι τὸ *ἁλίζω*, ὅπως ἐπιβεβαιοῖ καὶ τὸ LID. SCOTT (τ. 6ος, Ἀττικὰ ρήματα).

Ἐκ τῶν ὡς ἄνω ρημάτων, παράγονται λέξεις ὅπως: → *ἴλιγγος*, *εἰλεός*, *εἴλη* = ὅμ-*ιλος* (ὁμοῦ + *ἴλη*), *ἴλη* καὶ *οὐλαμὸς* (="*ἡ συνεστραμμένη τάξις, παρὰ τὸ εἰλεῖσθαι· -ὅθεν καὶ τὰς τρίχας οὐλὰς* (=σγουρὲς) *φαμέν*". (πρβλ. "*οὖλον ἔριον*").

ἅμιλλα (ἅμα+ἴλλω), *ἀγ-έλη* (ἄγω+εἰλέω), *ἕλμινς* (=ὁ σκώληξ, λόγῳ τῶν χαρακτηριστικῶν κινήσεών του)· *ἰλὺς* = λάσπη ("ἰλὺς σημαίνει τὴν ἄθροισιν καὶ συσσώρευσιν ὑλικοῦ σχηματιζομένου εἰς τὰς κοίτας τῶν ποταμῶν". *ἰλύω* =ἴλλω). *Ἰλάων*: υἱὸς Ποσειδῶνος. *εἴλημα* (=περιτύλιγμα)· *εἰλητάριον* (=βιβλίον τυλιγμένον κυλινδρικῶς).

Τὰ "οἰκογενειακὰ" *ἰλίων* (=σύγγαμβρος), *εἰλίονες* ἢ *ἀέλιοι* (=ὁμόγαμβροι), *εἰλαπίνη* (=συμπόσιον), ἐκ τῆς ἐννοίας οἰκογενειακὴ συναναστροφή, οἰκογενειακὸς κύκλος.

ἠλακάτη ἢ *ἀλακάτη* (ἡ "ρόκα"), ὡς στροφῶσα: στρέφεται καὶ στροφαλίζεται. "*ἠλάκατα στροφαλίζετε*", διατάζει ὁ Ὀδυσσεὺς τὶς ὑπηρέτριες τῆς Πηνελόπης.[10]

Καὶ πολλὲς ἄλλες λέξεις, δηλωτικὲς κινήσεως καὶ συστροφῆς:

αἰόλλω = συστρέφω, κινῶ ὁρμητικῶς, ἐξ οὗ καὶ ὁ *Αἴολος* ὁ ἄρχων τῶν ἀνέμων, ὁ ὁποῖος "*πυκναῖς αὔραις ἑλίσσων, κυανέα ἅλα στρέφει*". (Ἰφ. ἐν Τ.)

ἄελλα, θύελλα: "*ἡ μὲν οὖν ἄελλα ἀπὸ τοῦ ἄειν* (=φυσῶ) *καὶ εἰλεῖν, ἡ δὲ θύελλα ἀπὸ τοῦ θύειν* (=*ὁρμῶ*) *καὶ εἰλεῖν*" -Πορφύριος-. "*Ἶσος ἀέλλῃ ἥ τε καθαλλομένη* (=ἐκπηδῶσα πρὸς τὰ κάτω), *πόντον ὀρίνει*" (=ξεσηκώνει). -Λ, 298-

Ἐκ τοῦ *εἴλω* → καὶ τὸ "*ἀπειλῶ*",[11] ἐκ τῆς ἐννοίας ὅτι ἐγκαταλείπω ("ἀπὸ") τὴν ἴλην μου, τὸν οὐλαμόν μου, ἀπο-μακρύνομαι, ὁρμῶ μόνος, προκινδυνεύω, καὶ ἐκφοβίζω τὸν ἐχθρόν. "*Ἕκτωρ ἀπείλει μέχρι θαλάσσης*" (Ν, 143).

Ἡ λέξις "*ἄλλυδις*" σημαίνει ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ. Ὁπότε, σχετικὸν εἶναι καὶ τὸ "*ἄλλος*", μὲ τὴν ἔννοια: κι ἄλλο, ἐπανειλημμένο, ἀκατάπαυστο κῦμα... "*κύματα θαλάσσης.. πρὸ μὲν τ' ἄλλα, αὐτὰρ ἐπ' ἄλλα...*" (Ν 799).

Ἐκ τοῦ *ἄλλος* παράγεται καὶ τὸ *ἀλλάττω*, ἀλλάζω, μὲ πολυάριθμα περαιτέρω παράγωγα, ἀκόμη καὶ τὸ "*ἀλλά*".

Τὸ ρ. *ἀλύσσω* σημαίνει μαίνομαι, πηγαινοέρχομαι. (Πρβλ. "*λύσσα*"). Τὸ *ἀλυσκάζω* =φεύγω, ὑποχωρῶ "*νόσφι* (=μακρὰν) *πολέμου*" (ἐξ οὗ μᾶλλον καὶ ἡ σημερινὴ ἔκφρασις "τὸ σκάζω").

8. Ὅπως ἡ *ἅλς* ἔδωσε τὸ *ἅλμα*, τὸ ρῆμα *πηδῶ* (ὅπερ ἐκ τοῦ ποὺς) ἔδωσε τὸ *πηδὸν* =τὸ πλατὺ μέρος τῆς κώπης, καθὼς καὶ τὸ πηδ-άλιον. "*πὰρ ποδὶ νηὸς*" -Πίνδαρος- Ἀπὸ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τοῦ "ἅλματος" εἶναι καὶ οἱ χαρακτηριστικοὶ "*ἵπποι* τοῦ Ποσειδῶνος."

9. Βλ. καὶ τὴν ἀνάλυσιν τῆς λέξεως "ἡλικία", "ἑλικιά", εἰς τὸ Α' Κεφάλαιον "Ἐν εἴδει Προοιμίου".

10. Ὀδύσσ. σ, 315

11. ἐνῶ τὸ ρῆμα "ἀπείλλω" σημαίνει ἐκτυλίσσω.

Ἀλέω = ἀλέθω (ἐκ τῆς κυκλικῆς ἀπαιτουμένης πρὸς τοῦτο κινήσεως) ἐξ οὗ *ἄλευρον* καὶ ἐξ αὐτοῦ ὁ "*ἀλιτήριος*", δηλ. ὁ φαῦλος, "*ὁ ἐπὶ λιμοῦ ἁρπάζων τὰ ἀλούμενα ἄλευρα*". "*Ἀλιτρός ἐσσι καὶ ἀποφώλια εἰδὼς*" (=εἶσαι ἀλιτήριος καὶ γνωρίζεις πράγματα βλαβερά). -Ε 182-

★

Ὅμως αὐτὴ ἡ ἀεικίνητη ἅλς γίνεται πολὺ συχνὰ ὁ ρ μ η τ ι κ ὴ καὶ πλάθει λέξεις ὁρμῆς σημαντικές: *αἰόλος* = ὁρμητικός, εὐκίνητος· *αἰόλησις* = ταχεῖα κίνησις· *ἁλιρρόθιος* (ἐκ τοῦ ἅλς + ροῦς) εἶναι ὁ ὑπὸ τῆς θαλάσσης πληττόμενος. *Ἁλιρρόθιος* καὶ εἷς ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Ποσειδῶνος.

ἑλλὸν σημαίνει "*λαμπρόν, χαρωπόν, ἐνθαλάττιον*". (Πάντοτε ἡ ὁρμή, ἡ ταχύτης, συνδυάζεται μὲ τὸ λαμπρόν: "γρήγορος σὰν ἀστραπή"). - *ἑλαρὸς* → *ἱλαρὸς* = λαμπρός.

Ἡ ἑλληνικὴ ἅλς (ὅπως θὰ παρατηρήσουμε περαιτέρω καὶ στὶς διάφορες ἄλλες ὀνομασίες της) εἶναι ἀ π α σ τ ρ ά π τ ο υ σ α καὶ ἐκθαμβωτική, καθὼς ἀντανακλᾶ τὸν λαμπρὸν ἅλιον, ἥλιον.

Ἅλς, ἁλός, καὶ διὰ τροπῆς τῆς δασείας εἰς φ → *φαλός, φαλαρός, φαληρὸς* = λευκός, ἀσπρίζων (πρβλ. Φάληρον). "*κύματα κυρτά, φαληρώοντα*" περιγράφει ὁ Ὅμηρος στὸ Ν 799. -*ἀλφὸς* =λευκός, ἀπαστράπτων, πολύτιμος. - *ἀργὸς* (ἀλ-γός;) =στίλβων, ὑαλιστερός· *ὕαλος* (υ=ὕδωρ ἁλός: "*καθ' ὁμοιότητα συστάσεως καὶ μεθέξεως τοῦ ὕδατος*". -Ἐτυμ. Μέγα-)

Καὶ ἐπειδὴ ἡ "*θάλασσα κλύζει πάντα τἀνθρώπων κακά*", ἐκ τῆς ἁλὸς ἐγεννήθη καὶ τὸ ρῆμα *λούω*, τὸ ὁποῖον σημαίνει ἐπακριβῶς βρέχω, νίπτω ὁλόκληρο τὸ σῶμα μου, κάνω λουτρόν.

Γράφει ὁ Ὅμηρος: "*ἱδρῶ πολλὸν ἀπονίζοντο θαλάσσῃ*". "*κῦμα θαλάσσης ἱδρῶ πολλὸν νίψεν ἀπὸ χροτὸς*".[12] Δηλαδή, ξέπλεναν τὸν πολὺν ἱδρῶτα στὴν θάλασσα ". *Οἱ δ' ἀπολυμαίνοντο καὶ εἰς ἅλα λύματα ἔβαλλον*" (Α 314).

Γράφει καὶ ὁ Ἀριστοφάνης:

"*πρῶτον μὲν αὐτὸν ἐπὶ θάλατταν ἤγομεν, ἔπειτα ἐλοῦμεν*" (= πρῶτα τὸν ὡδηγήσαμε στὴν θάλασσα καὶ ἔπειτα τὸν ἐλούσαμε)[13]- "ψυχρᾷ θαλάττῃ *λούμενος*"[14].

Τελικῶς, "λάμπουν, ἀστράφτουν ἀπὸ καθαριότητα" ὅπως λέμε καὶ σήμερα. (Συγγενὴς καὶ ἡ ρίζα *λυκ-* τοῦ φωτός;). Ἐκ τοῦ *λούω* παράγεται καὶ τὸ *λύω* διότι "*τὸ λουτρὸν λύει τὴν κόπωσιν.*"

Ἐκ τῆς ἰδίας ρίζης "ἁλ-" "ἑλ-", διὰ τροπῆς τῆς δασείας εἰς "κ", παράγονται ἡ *κάλπη* =τρέξιμο "πηδητικόν", τὸ ρ. *καλπάζω*, τὸ *κέλλω* =ὠθῶ, ἐλλιμενίζω, ἐξ οὗ καὶ ὁ *κόλπος* ="*εἰς ὃν αἱ νῆες κέλλουσιν*". (πρβλ. *κέλλω* → *κόλπος· ὁρμῶ* → *ὅρμος*, προσορμίζω. Ὁ *κόλπος* μεταγενεστέρως, ἔγινε καὶ ἀγκάλη: *κόρφος*). "*κελσάσαις νηυσὶ, καθείλομεν ἱστία πάντα*" (ι, 149). (=Ὅταν ἀράξανε τὰ πλοῖα, κατεβάσαμε ὅλα τὰ πανιά). Ὁ κόλπος εἶναι ἡ στοργικὴ ἀγκαλιά τῆς θάλασσας.

Σχετικὸν μὲ τὸ *κέλλω* εἶναι καὶ τὸ *κελεύω* (=παρακινῶ, παρορμῶ), καὶ ὁ *κελευστής*, ὁ διατάζων τοὺς κωπηλάτας. Συνεκδοχικῶς καὶ τὸ *καλῶ*, διότι ὁ κελευστὴς *κέλεται* (=καλεῖ, παροτρύνει) τοὺς ἄνδρες μὲ τὰ παραγγέλματα.

«*Κελευστὴς*[15] ὠνομάζετο ὁ δι' ᾄσματος καθοδηγῶν ἐν τῷ πλοίῳ τοὺς ἐρέτας, (=κωπηλάτας) ὅπως ἐν ρυθμῷ ἐλαύνωσι τὰς κώπας. Τὸ ᾆσμα τοῦτο ἐλέγετο *κέλευσμα*, καὶ ὁ μὲν κελευστὴς ἐξῆρχε τούτου, οἱ δὲ ἐρέται ἀκούοντες ἐκωπηλάτουν πρὸς τὸν ρυθμὸν αὐτοῦ...». Αἰσχύλος: "*ἔπαισαν ἅλμην ἐκ κελεύσματος*" -Πέρσαι 403-»

12. Κ 772, Κ 574
13. Πλοῦτος 656
14. Πλοῦτος 658
15. Λεξικὸν Ἀρχαιοτήτων Τσιβανόπουλου, Ἐκδ. Ἐλ. Σκέψις

"**κόλπος:** εἰς ὅν αἱ νῆες **κέλλουσιν**"

Ἐκ τοῦ *καλῶ*, παράγεται καὶ τὸ *κλέος* ("*κλέος θαλάσσης*"). Ἰδίας οἰκογενείας ἡ λέξις *κέλευθος* =ὁδός· "*ὑγρὰ κέλευθα*" εἶναι οἱ δρόμοι τῆς θαλάσσης: "*ἀναβάντες ἐπέπλεον ὑγρὰ κέλευθα*" -Α 312-. "*Ναῦς πεῖρε* (=πέρασε) *κέλευθον*" -β 434-.

Τὰ "ὑγρὰ κέλευθα", κέλλοντα, παράγουν θόρυβον, κελάρυσμα, *κέλαδον*. "*Ἄνεμον Ζέφυρον, κελάδοντα ἐπὶ πόντον*" -β 421-. "*Πόντον κελάδοντα*" (Ἀριστοφ. Νεφ. 284).

Κατόπιν ἐλέχθη καὶ ἐπὶ τῶν ποταμῶν ("*ποταμῶν κελαδήματα*" -Νεφ. 238). Ἀργότερα καθώρισε παντοίους θορύβους, ἀπὸ τὸ "*κελάδημα*" τῶν πτηνῶν, μέχρι τὸ ὑπόκωφο μουγκρητὸ τοῦ *Ἐγκέλαδου* (ἐν + κέλαδος).

Ὅταν κέλλῃ τις, *ἐλ-αύνει*. "*νησσὶν ἐλαυνέμεν*" Λ 274. "*ἐλαύνουν ἐϋξέστης ἐλάτησι*". Ἐξ αὐτοῦ τοῦ "*ἐλαύνω*" μὲ κουπιὰ ἀπὸ ἐλάτην, → τὸ σημερινὸ ρ. "*λάμνω*". Ὁ *ἐλ-έτης* γίνεται (διὰ τροπῆς τοῦ λ εἰς ρ) → *ἐρέτης*. Καὶ ὅταν *ἐρέττει* (=κωπηλατεῖ) ὑπὸ τὰς διαταγὰς ἄλλου, ὑπὸ-ἐρέτης → ὑπερέτης → ὑπηρέτης.

Ὁ ἐλ-έτης- ἐρ-έτης, (ἐξ οὗ καὶ *ἐρωὴ* = ὁρμή, *ἔρ-ως*, *ἐρ-άω-ῶ*), ὁ διὰ τῶν κωπῶν **ἐλαύνων**, ἔγινε κωπ-**ηλάτης**, δηλ. **ἐλατρεύς**. Ἐλατρεὺς εἶναι καὶ τὸ κύριον ὄνομα νεαροῦ Φαίακος ναυτικοῦ. Ἄρα **λατρεία** κυριολεκτικῶς εἶναι ἡ "ὑπηρεσία", ἀλλὰ καὶ ἡ φροντὶς διὰ τὴν καθαριότητα. Μέχρι σήμερα λέγεται "λάτρα". (Πρβλ.: ἅλς → λούω → λουτρὸν → λάτραψ = ἡ βροχή).

Σχετικὸν μὲ τὸ *ἐλαύνω* εἶναι καὶ τὸ ρῆμα *ἐλεύθω* (=ἔρχομαι) μὲ ὅλα του τὰ παράγωγα... *ἔλευσις, ἤλυσις, Ἠλύσια* (=χώρα εἰς τὰ πέρατα τοῦ Ὠκεανοῦ ὅπου ἐλεύθουν αἱ ψυχαὶ τῶν ἡρώων), *Ἐλευθερία* ("τὸ *ἐλεύθειν* ὅπου *ἐρᾶ* τις") ... Τὸ **ερ** τοῦ ἔρωτος, τὸ **ελ** τῆς ἐλευθερίας... ("Ὅπως γράφει καὶ ὁ Πλούταρχος "*...τὴν μὲν κατὰ θάλατταν ἀρχήν, γένεσιν εἶναι δημοκρατίας...* "). -Θεμιστ. 1-

Ἐξ αὐτοῦ τοῦ "ελ" παρήχθη διὰ προσθήκης τοῦ Τ (τῆς σ-τάσεως) τὸ "τελ": *τέλος, τελῶ, τῆλε* (=μακρὰν) ("*ἐπὶ νηὸς ἄξω τῆλε*" -ρ, 250-) *τέλλω, ἐπιτέλλω, ἐπιτελεῖον, ἀνατέλλω, ἐντέλλω, ἐντολὴ* = πρόσταγμα: "*φάτις τέλλεται.*"

Ἐκ τοῦ *τέλλω* → *σ-τέλλω* =ἑτοιμάζω ἐκστρατείαν· *στόλος, στολή, στολίδιον...* κ.ο.κ.

Ἡ ὁρμητικὴ θαλασσινὴ δύναμις ἐκφράζεται καὶ μὲ τὸ ρῆμα *ὀφέλλω* (μετέπειτα *ὀφείλω*)·

"*ἴς* (=δύναμις) *ἀνέμου κύματα ὀφέλλει*". *Ὄφελος* συνεπῶς εἶναι ἡ ὁρμὴ (πιθανὸν ἐκ τοῦ *ὀπὴ +εἴλω*).

Διὰ νὰ ἀντιμετωπίση ὁ ναυτικὸς τὴν ὁρμητικὴ αὐτὴ δύναμι τοῦ ἀνέμου καὶ τῆς ἁλός, πρέπει νὰ σύρη τὰ ἱστία **κ**άτω, πρὸς **ἅλα**: **κ-αλάω** → *χαλάω-ῶ* = ἀφήνω νὰ πέσουν, τὰ χαλαρώνω. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ *ἅλυσις*, ἡ ἁλυσίδα (τὸ σχοινὶ μὲ τὸ ὁποῖον εἶναι δεμένη ἡ ἄγκυρα ποὺ πίπτει στὴν ἅλα) ὀνομάζεται καὶ "*χαλαστόν*". Μεταγενεστέρως τὸ *χαλῶ*[16] προσέλαβε τὴν ἔννοιαν τοῦ *καταστρέφω* (ἐκ τοῦ κατά+στρέφω· -πρβλ. τοὺς συνειρμοὺς τῶν κινήσεων).

✷

Ἡ ἅλς ἡ σ τ υ γ ε ρ ή, ἡ ὀ λ έ θ ρ ι α, ἡ τραχεῖα, ἡ κακόστενος, ἡ πικροκυματοῦσα, ἡ φαρμακερή, ἐδημιούργησε λέξεις ὀλέθρου σημαντικές, ἔννοιες πόνου καὶ κόπου καὶ ταλαιπωρίας. Γράφει ὁ ἀρχαῖος σχολιαστής:[17] "*Θάλασσα ἀκοσμήεσσα, ἡ μὴ κοσμίως κινουμένη, ἡ ἄτακτος, ἡ φιλοργής, ἡ φιλοῦσα ὀργίζεσθαι καὶ ὀργᾶν καὶ μαίνεσθαι διὰ τὰς τρικυμίας*". Καὶ ὁ Ὅμηρος, πλέον ἐπιγραμματικά: "*Οὐ γὰρ ἔγωγέ τι φημὶ κακώτερον ἄλλο θαλάσσης, ἄνδρα τε συγχεῦαι, εἰ καὶ μάλα καρτερὸς εἴη.*" (θ,138) Δηλαδή: ἐγὼ λέγω ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλο μεγαλύτερο κακὸ ἀπὸ τὴν θάλασσα, εἰς τὸ νὰ ἐπιφέρη σύγχυσι στὸν ἄνδρα, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι πολὺ δυνατός, κρατερός... Ἔτσι ὁ ἄνδρας αὐτός, ὁ κρατερός, *ὁ παλαίων μὲ τὰ κύματα*, (ἀρχαῖον ρητόν: "*παλαίω καὶ ἐπιπλέω*") καταβάλλεται ἀπὸ τὴν ἅλα καὶ γίνεται "*παλαιός*"!... παληός... καταβεβλημένος, "καραβοτσακισμένος", ἀπόμαχος. Ὅμως "*ἐπιστάμενος* (=γνωρίζων) *παλαίειν*".

Σχετικὸν Λεξιλόγιον:

ἐξαλαπάζω =κυριεύω, ἐξολοθρεύω· "*δώδεκα σὺν νηυσὶ πόλεις ἀλάπαξε*" (Ι 328) (=δώδεκα πόλεις ἐκυρίευσε μὲ τὰ πλοῖα).

ἁλίσκομαι, ἑάλωκα, ἅλωσις· εἷλον (=ὁ ἀόριστος τοῦ αἱρῶ = συλλαμβάνω). Τὸ ρ. *ἀναλίσκω* (ἐκτὸς ἀπὸ καταναλίσκω) σημαίνει καὶ φονεύω. Πρβλ. καὶ κατ-αν-*ἁλωσις*.

ἅλωσις κυριολεκτικὸς εἶναι ὅταν κάτι τὸ ἁρπάζει, τὸ καταπίνει καὶ τὸ ἀφανίζει ἡ ἅλς: "*ἁλὸς ὦσις*" (ὦσις =ὤθησις), ὅθεν "*ἅλωσις*". *ἑάλω* = τὸ πῆρε ἡ θάλασσα, ἔγινε *ἑλώριον* = λεία. "*ἁλῶναι, κυρίως ἐπὶ τῶν ἰχθύων λέγεται, σημαίνει ἀπολέσθαι, ληφθῆναι*". Ε.Μ. Γι' αὐτὸ *ἀλυσμὸς* σημαίνει ἀγωνία· *ἀλυστικὸν* = δεινόν· *ἄλυσις* =στενοχωρία, *ἀλαλύσθαι* =φοβεῖσθαι.

ὄλλυμι =χάνω ("*ἐπὶ ὀλοὰν νᾶα*" =ἐπὶ τὸ ὀλέθριον πλοῖον).

ἕλος = ὁ βάλτος, ὁ ὁποῖος συλλαμβάνει τὸν πεσόντα εἰς αὐτόν. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἀδελφὴ τοῦ Φρίξου ἡ ὁποία κατεποντίσθη, τὴν ἅρπαξε ἡ θάλασσα, ἀπεκλήθη *Ἕλλη*.

ἧλος (δηλαδὴ *ἅλος*) εἶναι τὸ καρφί, διότι προσ-ηλώνει, οἱονεὶ συλλαμβάνει.

16. Ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον παρουσιάζει τὸ Ἀπόσπ. 719 τοῦ Αἰσχύλου "*Ἀθηναῖοι τὸν ἄκρατον* -οἶνον- *χάλιν λέγουσι*". Οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἄκρατον οἶνον τὸν ὀνομάζουν **χάλιν**. Λέγεται ἀκόμη χαλίκρητος, ἐπειδὴ "χαλάει" τὸν πίνοντα. Καὶ σήμερα λέγεται "τὸ κρασὶ δὲν ἦταν καλό, ἦταν χάλι, μὲ χάλασε, μὲ ἔκανε χάλια". Κακῶς λοιπὸν τὰ διάφορα Λεξικά, ἀκόμη καὶ τὸ ἀξιολογώτατο τοῦ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ, ἐξ ἀγνοίας καταγράφουν τὴν λέξιν *χάλι* ὡς... ἀραβική!

17. Σχόλια Vetera εἰς Νίκανδρον 174 (T.L.G.)

Τὸ ρῆμα *ἕλκω:* "*νῆες ἑλκέμεν εἰς ἅλα*" (Β 152). "*ἀμφὶ ἅλα ἔλσαι Ἀχαιοὺς*" (Α 409). "*ἕλκον ἱστία λευκά*" ... Αὐτὴ ἡ "ἕλξις" τῆς θαλάσσης, καθὼς παρασύρει καὶ κτυπᾶ τὸ κορμί, δημιουργεῖ "*ἕλκη*, δηλ. "*γδαρσίματα*".

Ἐκ τοῦ "*ἕλκω*", → ἕλγω → *θέλγω* = πλανῶ, ἀπατῶ, γοητεύω. (Πρβλ. θελγὶν → *τελχὶν* → Τελχίνες = γόητες, πανοῦργοι, *θελκτικοί*, διαθέτοντες "*θέλγητρα*".)
Τῆς ἰδίας οἰκογενείας ἀναμφιβόλως καὶ οἱ παρακείμενοι τοῦ ρ. λαμβάνω, *εἴληφα, εἴλημμαι.*

Ἡ ἅλς, διὰ τροπῆς τῆς δασείας εἰς χ, δίδει καὶ τὸ *χαλεπὸν* =φοβερόν, δύσκολον, ἰσχυρόν.

Ὅλες αὐτὲς οἱ ἔννοιες (*ὄλλυμι, ἀπώλεια, ὀλοὸς* = ὀλέθριος, κλπ...) προξενοῦν *ἄλγος* =πόνο σωματικὸ καὶ ψυχικό. Γράφει χαρακτηριστικὰ ὁ Ὅμηρος διὰ τὸν Ὀδυσσέα: "*Ὁπόσα πάθεν ἄλγεα, ἀλεγεινὰ κύματα πείρων*" (Ω, 7) δηλ. Πόσα ἔπαθε ἄλγη, τὰ ἀλγεινὰ κύματα περνώντας.

Ὅμως ὁ Ὀδυσσεύς ἐδάμασε τὴν θάλασσα,ὑπῆρξε *δαμάλης*. *Δαμ-άλης* οὐσιαστικὰ εἶναι ὁ δαμάζων, "ὁ ὑποτάσσων" τὴν θάλασσα. Μοναδικό, καθαρῶς ἑλληνικὸ ἐπίθετο ποὺ ἐπλάσθηκε ἀπὸ τὸν λαὸ ὁ ὁποῖος ἐδάμασε τὴν θάλασσα καὶ "*τρίβους ἤνυσε θαλάσσης*" (=διήνυσε δρόμους θαλασσινούς), "*ἐν ἀγκάλαις κυμάτων*" ὅπως λέει καὶ ἡ ἀρχαία παροιμία[18] - μὲ τὴν ἔννοια "*ἐν πολλοῖς κινδύνοις*". Γι' αὐτὸ ὑπῆρχε τριήρης, ὅπως διαβάζουμε στὶς "Πειραϊκὲς Στῆλες", μὲ τὸ ὄνομα ΔΑΜΑΛΙΑ.

Πρὸς ἀντιμετώπισιν ὅλων αὐτῶν τῶν θαλασσίων κινδύνων, χρειάζεται *ἀλ-κὴ* (=γενναιότης, εὐψυχία), τὸ *ἀλαλκεῖν* καὶ *ἀλ-έξειν* = τὸ ἀποκρούειν καὶ ὑπερασπίζεσθαι. *Ἀλμεῖον* σημαίνει ἀνδρεῖον. "*Ἄλκιμοι Μιλήσιοι, ὥστε κῦμα πόντιον*" (=γενναῖοι οἱ Μιλήσιοι σὰν τὸ κῦμα τοῦ πόντου) γράφει ὁ Ἀνακρέων (ἀπόσπ. 81). Διότι, "*μεγάλη κύματος ἀλκή*".[19]
Ὁ δὲ Ὅμηρος: "*φράζεσθαι νήεσσιν ἀλεξέμεναι δήιον πῦρ*". (Ι 347)
(= νὰ σκεφθοῦμε πῶς θὰ σώσουμε τὰ πλοῖα ἀπὸ τὸ καταστρεπτικὸν πῦρ).

(Γι' αὐτὸ *ἀλίστατος* = σοφώτατος).

"*σὺν νηυσὶν ἄρεως ἀλκτῆρες (=ἀμύντορες) ἵκωνται*". (Σ 213)

Ἐκ τῆς ἀλκῆς → *ἄλκαρ* ἢ *ἄρκος* ἢ *ἕρκος* εἶναι ἡ ἔπαλξις. Τὸ ἕρκος λέγεται καὶ *εἶλαρ* ("*νηὸς εἶλαρ* ἔσεσθαι" - Ξ, 68).

Γιὰ νὰ σταθῆ κανεὶς σ' αὐτὸ τὸ τεῖχος μὲ ἀλκή, πρέπει νὰ εἶναι *ἄλκιμος*. Ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸς ὁ ὁποῖος *παλαίει* μὲ *παλμόν*, *πάλλεται*, εἶναι *πάλληξ*, παλληκάρι, *πάλλας*, πρὶν γίνῃ *παλαιός*: "*τὸν παλαίσαντα ποτ' ἐκεῖνον*".[20] Ὑπῆρχε θαλάσσιος θεὸς μὲ τὸ ὄνομα *Παλαίμων*, ὁ ὁποῖος ἐβοηθοῦσε ὥστε νὰ μὴν κάνῃς λάθος, *σφάλμα*, κατὰ τὴν *πάλην* σου μὲ τὰ κύματα.

Τὸ "*σφάλμα*", ἐκ τοῦ ρ. *σφαλμάω* ποὺ σημαίνει σκιρτῶ (Ἡσύχιος). *σφαλλόμενος* εἶναι ὁ εὐκίνητος· *σφαλάσσω* = τέμνω, κεντῶ. Πρώτη ἔννοια τοῦ *σφάλλω* εἶναι καταρρίπτω, βλάπτω, καὶ τῆς λέξεως *σφάλμα* πρώτη ἔννοια εἶναι πτῶσις, ἀποτυχία, δηλαδὴ "**σφ**-αλερὸν **ἅλμα**".

Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ *ἀλέγωμεν* = νὰ προσέχουμε· *ἀλέγω* = προσέχω τὸν νοῦν. "*Νηῶν ὅπλα ἀλέγουσι*" -ζ, 268-. Δηλαδὴ μὲ προσοχὴ συλλέγουν, διαλέγουν, ὑπολογίζουν, συσσωρεύουν, συναρμόττουν, κατασκευάζουν, ἀπαριθμοῦν τὰ ἐξαρτήματα, τὰ ἄρμενα τῶν πλοίων, ἀρχίζοντας βεβαίως ἀπὸ τὴν ξυλεία.

Μήπως ἐκ τῆς ἁλὸς ἀνεδύθη ὁ ἀνεπανάληπτος καὶ μοναδικὸς ἑλληνικὸς " Λ ό γ ο ς " ;

ἀλ-έγω → ἀλέγω → λέγω, μὲ ὅλες τὶς ἀνωτέρω διαδοχικὲς ἔννοιες, ἀφοῦ:
λέγω = ὁμιλῶ, ἐξ οὗ *λόγος, λέξις*
λέγω = διανοοῦμαι, σκέπτομαι, ἐξ οὗ *Λόγος*
λέγω = διαλέγω, ἐξ οὗ *λογὰς* = ἐκλεκτὸς ("*ἄνδρες λογάδες*" =ἐκλεκτοί, διαλεγμένοι)
λέγω = συλλέγω, ἐξ οὗ *συλλογή*, συσσώρευσις
λέγω = συσσωρεύω, πλαγιάζω,[21] ἐξ οὗ *λέκτρον, λέχος* = κλίνη, ἀλλὰ καὶ "*λόχος* ἀνδρῶν".

18. Βλ. T.L.G. Prov. App. 3,36
19. Τραγ. Ἀδέσπ. 407
20. Δημοσθ. ἀπ. 537 (TLG)

"*λέκτο αὐτὸς*" = ἐξάπλωσε καὶ ὁ ἴδιος (δ, 453)

λέγω = ἀπαριθμῶ, λογαριάζω, ἐξ οὗ ὑπολογίζω· *λογιστὴς* (=διδάσκαλος ἀριθμητικῆς).

"*λέκτο ἀριθμὸν*" = ἐμέτρησε (δ, 451) - "*λέγε κήτεα*"= μετροῦσε τὰ κήτη.

*

Τὸ "συνηθροισμένον τῆς ἁλὸς ὕδωρ" ("*ἀλεῖον ὕδωρ*"= ἀθροιστὸν καὶ συλλεκτὸν" -Ἡσύχιος) ἐδημιούργησε καὶ λέξεις συσσωρεύσεως σημαντικές:
ἁλὲς εἶναι τὸ ἀθρόον ("*ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ὅτι ἐκ πολλῶν συνάγεται*"), *ἁλὴς* σημαίνει ἀθρόος, ἠθροισμένος ("*ἁλὴς γενομένη πᾶσα ἡ Ἑλλὰς χεὶρ μεγάλη συνάγεται..*" -Ἡρόδ.). Καὶ "παρὰ τὴν ἁλὸς γενικήν, ἐπίρρημα *ἅλις* σημαῖνον σωρηδόν· εἴρηται ἀπὸ τῆς ἁλός, ὅτι καὶ αὐτὴ δαψιλὴς καὶ ἱκανή."-Ε.Μ.
Ἀλίζω =συναθροίζω, *Ἁλιαία* ἤ *Ἡλιαία* = τὸ μέγιστον δικαστήριον, μεγίστη συγκέντρωσις πλήθους ("*κινήθη δ' ἀγορὴ ὡς κύματα μακρὰ θαλάσσης*" -Β 144-).
Πιθανὸν ἐκ τοῦ ἅλις, → ὅλος, ὁλοϜός → ὅλος λατ. SAL-VUS. Προφανῶς καὶ ἡ πι-Ϝάλη → *φιάλη* = εὐρὺ δοχεῖον, κ.ἄ.... Ἡ σχετικὴ Νηρηὶς ὀνομάζεται *Ἁλίη*.
[Πρβλ. τοὺς συγγενεῖς γραμματικοὺς τύπους: *ἁλέες* → *ἁλεῖς* = ἀθρόοι -*ἁλιέες* → *ἁλιεῖς* = ψαράδες]

Ὅμως ἡ ἅλς εἶναι καὶ ἀθροιστικὴ πλούτου: *ἀλφαίνω* ἤ *ἀλφάνω* σημαίνει φέρω, εὑρίσκω, κτῶμαι μετὰ κόπου. Στὴν οὐσία "*ἐκ τῆς ἁλὸς φαίνω*" → ἀλφαίνω· *ἀλφηστὴς* εἶναι ἐπίθετον ναυτιλομένων καὶ ἐμπορευομένων ἀνδρῶν· "*ἄνδρες ἀλφησταὶ*" χαρακτηρίζονται ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου.

ἀλφὴ ἤ *ἀλφὰ* εἶναι τὸ κέρδος, ἡ κτῆσις, ἐξ οὗ καὶ τὰ *τιμαλφῆ*.

"*ἀφνειὸς*" ὀνομάζεται ὁ πλούσιος, διότι "*ἀπὸ νηός, νειός, ἐκτήσατο τὸν πλοῦτον*".

ἀπὸ νηὸς → *ἀπνειὸς* → *ἀφνειός*. (*νεῖαι* = πλέεις).

"*Ἐπὶ νηὸς ἄξω τῆλε... ἵνα βίοτον πολὺν ἄλφοι*" (ρ, 250)

(=ἐπὶ πλοίου θὰ τὸν ἀγάγω γιὰ νὰ προσπορισθῆ πολὺ βιός).

"*Ἐν νηὶ βαλόντες πέμψωμεν.. ὅθεν ἄξιον ἄλφοι*" (υ, 382) τονίζει ὁ Ὅμηρος.

Ὅμως ἡ μεγαλύτερη *ἀλφὴ* ἤ *ἀλφὰ* (=κέρδος, τιμή, εὕρεσις, πολύτιμον τιμαλφὲς) διὰ τὸν Ἕλληνα, ὑπῆρξε τὸ ἀλφά-βητον. Καὶ ὠνόμασε τὸ πρῶτο γράμμα (*τὸ "φύσει ἐκ τῶν ἐνάρθρων προφερόμενον δι' ἁπλοῦ ἀνοίγματος τοῦ στόματος καὶ ἐκπνοῆς"*) *ἄλφα*.

Γράφει τὸ Ἐτυμολογικὸν τὸ Μέγα:

"**Ἄλφα** *τὸ στοιχεῖον, παρὰ τὸ ἄλφω τὸ εὑρίσκω. Πρῶτον γὰρ τῶν ἄλλων στοιχείων εὑρέθη...*"

Καὶ ὁ Ἡσύχιος: "*Ἀλφὴ ἡ τιμή, ἄλφα τὸ στοιχεῖον*".

Ἄλφιτον εἶναι τὸ ἄλευρον, ὡς πολύτιμον διὰ τὴν ζωήν.

Παρθένες *ἀλφεσίβοιες*, κατὰ τὸν Ὅμηρον, εἶναι οἱ πολὺ ὄμορφες κόρες, οἱ προσκομίζουσες πολλὰ βόδια στὸν πατέρα τους, ὡς γαμήλια δῶρα ἐκ μέρους τῶν μνηστήρων. Οἱ σημῖτες παρεξήγησαν τὴν "συνεκδοχὴ" αὐτὴ (ἄλφω+βοῦς) καὶ ὠνόμασαν τὸν βοῦν → "ἄλεφ"(!)

21. Ἐκ τοῦ λέγω = πλαγιάζω → λήγω = καταπαύω

Ἐκ τῆς θαλάττης τὸν ἥλιον

Ἀπὸ αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐντύπωσι τῆς συσσωρεύσεως καὶ τῆς κινήσεως τῆς ἁλός, ἀνεδύθη καὶ ὁ **ἥλιος** ὅσο καὶ ἄν, ἐκ πρώτης ὄψεως, αὐτὸ φαίνεται ἀπίθανον.

Ὁ Ἐμπεδοκλῆς θεωρεῖ τὸν ἅλιον -ἥλιον, ὡς τὸ συνηθροισμένον καὶ συνενωμένον πῦρ: "*ὁ μὲν ἁλισθείς, μέγαν οὐρανὸν ἀμφιπολεύει*" (ἀπ. 41). Καὶ ὁ Εὐσέβιος ἐπεξηγεῖ: "*ὁ δὲ ἥλιος.. τοῦ πυρὸς ἀντανάκλασις, ὁμοία τῇ ἀφ' ὕδατος γενομένῃ.*" Τὸ Μέγα Ἐτυμολογικὸν δίδει, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ τὶς ἑξῆς ἐκδοχές: "*..παρὰ τὸ ἅλς ἁλός, ἅλιος καὶ ἥλιος. Ἀνιμᾶσθαι γὰρ φασὶν οἱ φυσικοί, τὸν ἥλιον, τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης. Ἐκ γὰρ τῆς θαλάσσης ἀνιμᾶται* (=ἀνελκύει) *τὴν ὑγρότητα... ἢ παρὰ τὸ ἅλις, ἅλιος καὶ ἥλιος.. ἢ παρὰ τὸ ἅλες τὸ συνηθροισμένον πῦρ... ἀολίζω τὸ συναθροίζω, ὡς Ἐμπεδοκλῆς.*"

Ὅμως ὑπάρχουν καὶ ἄλλες πολλὲς σχετικὲς ἀναφορές. Μικρὸ ἀπάνθισμα ἐξ αὐτῶν:

"*Πίνει θάλασσα αὔρας,*
ὁ δὲ ἥλιος θάλασσαν." (Ἀνακρέοντεια XIX)

"*Εὐεργῶς ὁ ἀὴρ ἔχει πρὸς γένεσιν ὕδατος*" (Ἀριστοτέλης Μετεωρολ. Γ 6, 377)

"*Τὸν ἥλιον τρέφεσθαι τῷ ὑγρῷ*" (" " Β 2,354)

"*Ἅλιος ὤν, ὡς ἐξ ἁλός,*
ἤγουν θαλάσσης, τὴν γένεσιν ἔχων." (Σχόλια εἰς Ἡσίοδον, 154)

"*Ἀν' ὑγρὸν ἀμπταίην αἰθέρα, πόρσω γαίας Ἑλλανίας*" (Ἴων 796)
(=νὰ πετοῦσα εἰς τὸν ὑγρὸν αἰθέρα, μακρὰν τῆς γῆς τῆς Ἑλλάδος).

"*Ὁ ἥλιος, διάπυρος ὤν, ἕλκει εἰς ἑαυτὸν τὴν τῆς θαλάσσης ὑγρότητα,*
ἐξ ὧν αἱ νεφέλαι." (Σχόλια εἰς Ἀριστοφ. Νεφ. 571)

"*Ἥλιος ἐστὶν ἄναμμα νοερὸν θαλασσίων ὑδάτων.*"
(Σχόλια Vaticana εἰς Διον. Θρᾶκα p. 121)

"*Οἱ Στωικοὶ τὸν ἥλιον, ἄναμμα νοερὸν ἐκ θαλάσσης.*"
(Γαληνός, Περὶ Φιλοσ. Ἱστορ.)

"*Κλεάνθης.. ἐκ τῆς θαλάττης τὸν ἥλιον.*" (Ἀέτιος ΙΙ 20,4)

"*Ἥλιος, ἅλιος λέγεται· ἄναμμα γὰρ θαλάσσης.*" (Ὠρίων)

"*Ὁ ἥλιος ἀνάγει τὸ ὕδωρ,*
τὸ ἀναχθὲν ὕδωρ πάλιν καταβαίνει,
ἡ ἀναχθεῖσα ἀτμίς". (Ἀριστοτ. Μετεωρολογικὰ Β 3.356)

"*Ἡ θάλασσα, πρώην γλυκεῖα οὖσα, ἁλμυρὴ γέγονεν,*
ὕστερον τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης καὶ τῶν ἄλλων ἀστέρων
ἐξατμιζόντων αὐτῆς τὸ πότιμον,
ἔνθεν γὰρ καὶ **ἅλιος λέγεται ὁ ἥλιος,**
παρὰ τὸ ἐκ τῆς ἁλὸς τρέφεσθαι."
(Ὀλυμπιόδωρος, Σχόλια εἰς Ἀριστοτ. Μετεωρολογ. 126)

Ὅθεν,

"*Ὕδωρ δὲ ὑγρόν, ἀὴρ δὲ καὶ αὐτὸς ὑγρὸς ἐστί.*"
(Ι. Ἀργυρόπουλος, "Πόσα καὶ ποῖα τὰ φυσ. πράγματα")

Ἐν κατακλεῖδι:

"*Καὶ τὸν μὲν ἥλιον φησὶν πυρὸς ἄθροισμα* ("ἅλις") *μέγα.*"

Διὰ τοῦτο,
τὸ *ἑλίσσειν* λέγεται συχνὰ καὶ ἐπὶ τοῦ ἡλιακοῦ φωτός:

"*῞Ηλιε, θοοῖς (= μὲ ταχεῖς) ἵπποισιν εἱλίσσων...*" (Εὐρ. Φοίν. 966)

"*...κατὰ τὴν τοῦ ὅλου οὐρανοῦ δίνην..*"

Γι' αὐτὸ ὡρισμένοι ἐτυμολόγοι ἐτυμολογοῦν τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ ἡλίου "*Ἀπόλλων*", δωρικὰ "*Ἀπέλλων*", ἐκ τοῦ "*Ἀπείλλων*": ὁ ἄπω εἱλισσόμενος.

῞Οπως ἐκ τοῦ ρ. *ἑλύω* → *ἕλιξ*, ἔτσι καὶ ἐκ τοῦ ρ. *ἁλινδέω* = περιφέρομαι, παρακείμ. *ἥλικα*, → *ἧλιξ*, *ἡλικία*. **Ἡ λέξις "ἡλικία" ἢ "ἁλικία"** (δημοτ. "ἑλικιά") **ἐμπεριέχει κωδικοποιημένον, πολὺ πρὸ τοῦ Ἀριστάρχου, ὁλόκληρο τὸ "ἡλιοκεντρικὸν σύστημα"**. Ἡ ἐρώτησις "τί ἡλικία ἔχεις" σημαίνει κυριολεκτικῶς πόσες φορὲς ἔχεις γυρίσει γύρω ἀπὸ τὸν ἥλιο ("ἔτος") ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς γεννήσεώς σου. "*τήνδε ἁλικίαν*"=γῆρας.[22]

Ἡ ἡλιακὴ θερμότης, ἡ *εἵλη* ἢ *ἕλη*, λέγεται καὶ *ἀλέα*. Διὰ τροπῆς δὲ τῆς δασείας εἰς κ, → *καλέα*. Ἐκ τῆς *καλέας* παράγεται τὸ ἐπίθετον *καλὸς* (μὲ πλεῖστα παράγωγα).

"*καλὸν ἡλίου πρόσωπον*" (Σωτάδης)

Διότι ὅ,τι ἔρχεται ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ ἡλίου καὶ τῆς ἀνατολῆς αὐτοῦ, φῶς, θερμότης, εἶναι κ-αλόν. μᾶς χαρίζει ζωή. Εἶναι τὸ "*κήλεον πῦρ*" (θ 435)· *κηλέω* κατέληξε νὰ σημαίνη γοητεύω, τέρπω. Ὑψίστη ἀξία γιὰ τὸν ῞Ελληνα, τὸ "*ζώειν*" *καὶ ὁρᾶν φάος ἠελίοιο*".

"*Οἱ δὲ ἀρχαῖοι τὰ μὲν ἀηδῆ καὶ λυπηρά, ἀπὸ τῶν ψυχρῶν ὠνόμασαν.*
Τὰ δὲ ἡδέα καὶ τερπνὰ ἀπὸ τῶν θερμῶν.
Τὸ οὖν στυγεῖν (στυγῶ=μισῶ) *ἀπὸ τῆς Στυγός,*[23] *ἡ ὁποία ψυχρότατον ἔχει ὕδωρ.*"

κηλάδες εἶναι αἱ θεριναὶ νεφέλαι.
κῆλον = ξηρόν· *κῆλον* ἢ *κᾶλον* = τόξον, βέλη τοῦ Ἀπόλλωνος, ("*κῆλα θεοῦ*") ἀλλὰ καὶ περικεκαυμένον ἐκ τοῦ ἡλίου ξύλον. Δευτερογενῶς, *κᾶλον* εἶναι τὸ ξύλον ἀλλὰ καὶ πᾶν τι ἐκ ξύλου κατεσκευασμένον. π.χ. "*ἔρρει τὰ κᾶλα*"=ἐχάθησαν τὰ πλοῖα.
κᾶλον +θέτω → *κάλαθος*, *καλιὰ* ἢ *καλύβη* = ξύλινος οἰκίσκος.
Ἐκ τοῦ *καλύβη* → τὸ ρ. *καλύβτω* → *καλύπτω*. Καὶ ἐκ τοῦ *καλύπτω* → κλύπτω → *κρύπτω*.
Σχετικὸν καὶ τὸ *κέλυφος*.
Ἐκ τοῦ *κήλειος*, → *κλιὸς* → *χλιός*, *χλιαρός*. ῎Αλλα καὶ ἡ *χλαίνη* ἢ *χλαμὺς* ἢ *χλανὶς* ἡ ὁποία μᾶς χλιαίνει, μᾶς θερμαίνει.
Ἐκ τοῦ *χλίω* → ἡ *χλιδή*.
Ἐκ τοῦ *καλὸς* → τὸ *κάλλος* καὶ ἡ *καλλονὴ* ἀλλὰ καὶ τὰ *κάλλη* =ἄνθη (πρβλ. τὰ θερμοκήπια).
Ἡ *εἵλη*, ἡ *ἀλέα*, τρέφει καὶ τὴν *ἐλάαν* ἢ ἐλαίαν: "*ἐν θερμοῖς τόποις γὰρ χαίρει ἡ ἐλαία*" -Ε.Μ.-
Ἡ ἀλέα *θάλπει* καὶ χαρίζει *θαλπωρὴν* "*θάλποντος τοῦ ἡλίου*". (Ἐκ τοῦ θάλπω παράγεται καὶ τὸ *θέρω* =θερμαίνω· καὶ τὸ *θέρος*. Καὶ ἐκ τοῦ *θέρος*, → "θερσαίνω" → τερσαίνω =ξηραίνω.)

Ἐν ὀλίγοις: ἡ θερμότης καὶ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ὄχι μόνον μᾶς *ἀλδαίνουν* (ἀλδαίνω ἢ ἄλδω = τρέφω, αὐξάνω)[24] ἀλλὰ καὶ μᾶς *ἀλθαίνουν* =θεραπεύουν, γιατρεύουν.
Ἐκ τοῦ *κᾶλον*, *κῆλον πῦρ*, καὶ τὸ → *κηίω* ἢ *καίω*. Δευτερογενῶς δὲ ὁ *καπνὸς* καὶ ὁ *κάπυς* = πνεῦμα.
Ὁ ἥλιος ὅμως δὲν λάμπει μόνον, οὔτε μόνον μᾶς χαρίζει ζεστασιά. Ὁ ἥλιος "μαυρίζει". Ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀποτελέσματος οἱ λέξεις *κελαινὸς* =μαῦρος, *κηλίς*, κ.τ.τ. "*῾Ο ἥλιος αἴτιος τοῦ μέλανας εἶναι τοὺς Αἰθίοπας*", παρατηρεῖ ὁ Θεοδέκτης. (=Ὁ ἥλιος εὐθύνεται ποὺ οἱ Αἰθίοπες εἶναι μαῦροι.)

22. Βλ. σχετικῶς καὶ εἰς τὸ Α' Κεφάλαιον τοῦ παρόντος, "Ἐν εἴδει Προοιμίου".
23. Ἡ φοβερὰ πηγὴ Στὺξ (πιθανὸν ἐκ τοῦ στάξ, σταγὼν) εἰς τὰ ὕδατα τῆς ὁποίας ὡρκίζοντο καὶ οἱ θεοί.
24. "*Ἡλίου τρέφοντος τὴν φύσιν*" - Αἰσχύλου Ἀγαμ. 633-

Ἀκόμη: *κέκαδμαι* ἤ *κέκασμαι* = λάμπω, ἐξ ὧν *κάδμος* (=ὁ φωτερὸς) καὶ *κόσμος* τὸ κόσμημα -ὡς ἀπαστράπτοντα.-

Τελικῶς, ἡ ρίζα *σελ-* (=φῶς) προῆλθε ἐκ τοῦ ἡλίου (ἅλιος, ἥλιος, ἕλιος, σέλιος) καὶ ὄχι ὁ ἥλιος ἐκ τῆς "*σελ-*". Καὶ ἀκολούθως ἡ *σελήνη*, τὸ *σέλας*, τὰ ρήματα *σελαγίζω*, *σελάω* = ἀκτινοβολῶ, καὶ ἡ *σελένη* =λαμπάς, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ τὸ κύριον ὄνομα *Ἑλένη*: ἡ ἀπαστράπτουσα, ἡ ἀκτινοβολοῦσα. Αὐτὴ ποὺ θαμπώνει μὲ τὴν ὀμορφιά της: "*ἄλγος ὀφθαλμῶν*".

[Ἐνδεικτικῶς πρβλ. κοινοὺς γραμματικοὺς τύπους ἐκ τῆς ρίζης *ἁλ-* τῆς *ἁλίας*-θαλάσσης καὶ τοῦ *ἁλίου*-ἡλίου: **κάλως** εἶναι τὸ καραβόσκοινον, ὡς ἔχον σχέσιν μὲ τὴν ἅλα. (ἐκ τοῦ κάλως καὶ τὸ καλώδιον). "*ἵμερος* **κάλως**" γράφει ἡ Σαπφὼ ἀντὶ *ἵμερος καλὸς* δηλ. πόθος θερμός, ποὺ καίει ὡς ὁ ἥλιος.]

*

Ἵμερος κάλως... Φίλον φάος...

Φῶς καλόν...

Παρατηρήσαμε ἤδη πὼς ὅ,τι ἔρχεται ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ ἡλίου, ἀπὸ τὸ φῶς καὶ τὸ θάλπος, τὴν ζεστασιὰ καὶ τὴν **ἀλέαν**, εἶναι **καλ**-όν. Εἶναι χαρά, εὐτυχία, κάλλος... Τὸ **καλὸν** εἶναι καὶ "**εὖ**". Ὁ Ὅμηρος περιγράφει τὸν Ἀχιλλέα ὡς: "*ἠύς τε μέγας*"(=ὡραῖος καὶ ψηλός).

ἠὺς ἤ ἐύς...→εὖ! (=καλῶς).

Καὶ αὐτὰ ὅμως ἔρχονται ἀπὸ τὸ "*φίλον φάος*". Ἡ ἀνατολὴ εἶναι ἡ "κροκόπεπλος ἠώς". Καὶ ὅ,τι ἔρχεται ἀπὸ τὴν **ἠώ**, ἡ ὁποία λέγεται καὶ **ἐὼς** καὶ **ἕως**, εἶναι **ἠὺ** καὶ **εὖ**.

Ἄς προχωρήσουμε καὶ στὸ ἀντίθετο. Ὁ Ὅμηρος παριστάνει συνήθως τὸν ἥλιον ὡς ἀνατέλλοντα ἐκ τοῦ "*ἀκαλαρρείτου*" (=εἰρηνικοῦ· ἐκ τοῦ ἐπιτ. α+καλά+ρέει) Ὠκεανοῦ (Η, 422) καὶ δύοντα εἰς τὸν ρόον τοῦ δυτικοῦ Ὠκεανοῦ.[25] Τὸ ρῆμα **δύω** σημαίνει ἐπακριβῶς "βυθίζω στὴν θάλασσα". (Ἐξ οὗ δύτης, κατάδυσις, ἀνάδυσις κ.τ.τ.).

Συνεπῶς, ὅ,τι ἔρχεται ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ χάνεται ὁ ἥλιος, ἀπὸ τὴν **δύσιν** του, εἶναι **δυσ**-άρεστον.

ἠὼς ἤ ἐὼς → εὖ		**δύσις → δυσ-**
εὐ-τυχὴς		δυσ-τυχὴς
εὔ-κολος		δύσ-κολος
εὔ-μορφος		δύσ-μορφος
εὐ-ειδὴς		δυσ-ειδὴς
εὔ-πεπτος		δὺσ-πεπτος
εὐ-μενὴς		δυσ-μενὴς
	ὅθεν	
εὐ-οίωνος		**δυσ-οίωνος**

Οἰωνός: σαρκοφάγον ὄρνεον, γύψ, ἀετός, κόραξ. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *οἶος* =μόνος. Ζῆ μόνος καὶ ὄχι μὲ ἄλλα πολλὰ ὄρνεα μαζί. Ὁ οἰωνοσκόπος μάντις προέλεγε τὰ μέλλοντα παρατηρῶντας τὴν πτῆσιν τῶν ὀρνέων, ἐστραμμένος πρὸς βορράν, ὁπότε εἰς τὴν **δεξιάν του** πλευρὰν εὑρίσκετο ἡ Ἀνατολή, ὁ ἥλιος, τὸ φῶς, τὸ "*καλόν*". Ὅ,τι ἤρχετο ἐξ ἀνατολῶν, ἦτο συνεπῶς **δεκτόν**, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία "δεξιός", "δεξιά". Ὅ,τι ἤρχετο ἀπὸ τὴν ἀντίθετον πλευράν, τὴν δύσιν, τὸ **σκότος** ἤ τὸν **ζόφον**, ἦτο **σκαιὸν** ἤ **ζοφερόν**. Γι' αὐτό, "κατ' εὐφημισμὸν" τὸ σκαιὸν ἀπεκλήθη **εὐώνυμον** (εὖ+ὄνομα) ἤ **ἀριστερὸν** (ἐτ. ἄριστον). "*Αἱ ἀνατολαὶ τῶν ἄστρων δεξιόν, οὗ* (=ὅπου) *δὲ αἱ δύσεις ἀριστερὸν*" (Ἀριστοτ. Περὶ Οὐρ. Β 2.285). - "*Τὸ ἀριστερὸν κακὸν ἔλεγον οἱ Πυθαγόρειοι*". (Ἀριστ. Fr. 195).

Ὁ ἀριστερὸς ὀνομάζεται καὶ **λαιός**. Θεωρεῖται ἀβεβαίου ἐτυμολογίας. Προφανῶς ὅμως εἶναι ἐκ τοῦ *δαιός*, *δάϊος* = φοβερός, καταστρεπτικός. (Συνήθης τροπὴ τοῦ δ εἰς λ: δαιὸς → λαιός).

Πρβλ.: *ὑπολαιόν*, *ὑποδαιστὸν* ("ὑπὸ λαιὸν πόδα"). Πρβλ. ἐπίσης φη**δ**ῶσαι =φηλῶσαι.

25. (Θ 485, Σ 239, γ1, κ 191, τ 433... κ.ἄ...)

Παραδείγματα κοινοῦ Λεξιλογίου τῆς ἁλὸς καὶ τοῦ ἁλίου

Ἅλιος: ἐπίθετον Ποσειδῶνος ("*γέρων ἅλιος*", ὁ Νηρεὺς)
Ἅλιος: ἐπίθετον Ἀπόλλωνος ("*Φαέθων, μέγας ἅλιος ἄστρων*")
Ἅλια: ἑορτὴ ἡλίου

ἅλιος = θαλασσινὸς ("*ἅλιος αἰγιαλὸς*")
ἅλιος = ἥλιος

Βῆλος: υἱὸς Ποσειδῶνος
βῆλος: ὁ οὐρανὸς μὲ τὸν ἥλιον

ἀλέα = ἀπόδρασις, περιπλάνησις ἐν τῇ θαλάσσῃ
ἁλέα =θερμότης ἡλίου

ἄλη ἤ ἄλησις = περιπλάνησις ἐν θαλάσσῃ
ἅλη ἤ ἅλησις = ἡ τροχιὰ τοῦ ἡλίου

εἴλησις = συστροφὴ ὑδάτων
εἵλησις = ἡλίου θερμότης

εἴλη = ἴλη
εἵλη = θάλπος καὶ φῶς ἡλίου (ὁ Ἀπόλλων ὀνομάζεται καὶ Ἰλλεύς).
[σημειωτέον ὅτι *εἰλι-κρινὴς* εἶναι "*ὁ ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου κριθείς.*"]

ἀλεαίνω = πλανῶμαι
ἀλεαίνομαι = θερμαίνομαι

ἅλως = τὸ ἁλώνι, δηλ. ἔκτασις γῆς πλατειὰ ὡς ἡ θάλασσα
ἅλως = ὁ δίσκος τοῦ ἡλίου

ἀκτὴ θαλάσσης
ἀκτὶς ἡλίου

ἠλίβατος = ἡ παραθαλασσία, ἡ ἐφ' ἁλὶ βαίνουσα (Ὠρίων).
ἠλίβατος =ἐκεῖ ὅπου πρῶτον βαίνει ὁ ἥλιος. Ὁ ὑψηλός, ὁ ἀπόκρημνος. "*βράχος ἠλίβατος*".

δάλασσα = ἡ θάλασσα
δαλὸς = ὁ ἥλιος

σαλαγὴ = θόρυβος θαλάσσης **σαλαγέω** = θορυβῶ ὡς ἡ θάλασσα
σέλας = φῶς **σελαγέω** = φωτίζω

Ἡλιαία: ἡ μεγίστη ὡς ἡ θάλασσα (ἁλιαία) συγκέντρωσις,
ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπαίθριος, ὑπὸ τὸν ἥλιον, συνάθροισις.

***

Αὐτὴ ἡ ρίζα **ἁλ-** ἢ **ἑλ-** ἢ **ἡλ-**, **διὰ τροπῆς τῆς δασείας εἰς σύμφωνον, ἀνέδυσεν ἐκ τῆς θαλάσσης καὶ ἐφώτισεν ἐκ τοῦ ἡλίου** πλῆθος λεξιλογίου, τὸ **"ἅλιον λεξιλόγιον"** ὅπως θὰ τὸ ἀποκαλέσουμε χαρακτηριστικά.

Ἄς δοκιμάσουμε νὰ πειραματισθοῦμε μὲ ἐλάχιστα παραδείγματα...

Β + αλ: βάλλω = ρίπτω
Βάλλω βέλη ὡς ἑκη-βόλος Ἀπόλλων.
Τὸ *βάλλω* καὶ ἐπὶ ὑγρῶν λέγεται: "*ποταμὸς βάλλει*" (=ἐκβάλλει).
Ἐκ τοῦ *βάλλω* καὶ τὸ → *βόλομαι, βούλομαι*, μὲ τὴν ἔννοιαν "*τῇ διανοίᾳ ρίπτειν ἑαυτὸν εἴς τι*".
Βολή, βουλή: "*βούλεσθαι τὸ ἐφίεσθαι σημαίνει*". (Κρατ. 420) - ἐφίεσθαι: ἐπὶ + ἵημι = ρίπτω - "*σύστοιχος τῆς γνώμης φορά, ἐπιβολὴ τῆς ψυχῆς*" (-Ὠρίων).
Ἐκ τοῦ βάλλω +ἅπτω, οἱονεὶ "βαλλάπτω" → παρήχθη τὸ ρῆμα *βλάπτω* (τὸ ὁποῖον θεωρεῖται "ἀγνώστου ἐτυμολογίας").
Πλάτων: "*βούλομαι ἅπτειν*". (Κρατ.)

Γ + αλ: γαλήνη, γέλως, γάλα, γαλαξίας, "*γάλα, τ' οὐράνιον*" (Παρμενίδης, ἀπ. 10) *γάλον* = λαμπρόν.

Δ + αλ: δᾶλος, δῆλος = φανερὸς (δηλονότι "*τὰ πάντα δῆλα ποιεῖ διὰ τοῦ φωτὸς*").
Δῆλος ἡ νῆσος τοῦ δηλίου Ἀπόλλωνος.
δαλὸς = δαυλὸς "ξύλον ἀναμμένον" (Lid.Sc.) ἐκ τῆς **Δυνάμεως** τοῦ **ἁλίου** → Δαλ-ός).
δέλλω: ἀρκαδικὰ σημαίνει βάλλω. Ἐκ τοῦ δέλλω → δηλέομαι =βλάπτω· Ὁ πολὺς ἥλιος, "*ντάλα* μεσημέρι", καὶ ἡ ἄγρια θάλασσα, βλάπτουν: "*δηλήματα νηῶν*" = καταστροφαὶ πλοίων ἀπὸ τὴν τρικυμία (μ, 286). Καὶ ἐκ τοῦ *δηλέομαι*, δευτερογενῶς, *δηλητήριον*.
ἐπίδαλον = (λοιμικόν), δέλεαρ, δόλωμα, δόλος, κ.τ.τ.

Ζ + αλ: ζάλη (ἐκ τοῦ σάλου τῆς θαλάσσης)· ζῆλος *(διότι ἐπιφέρει ζάλην εἰς τὸν νοῦν)* -Ε.Μ.-
ζάλα = λαμπρόν.

Θ + αλ: θάλλω, θάλπω, θῆλυ (διότι θάλλει), ἀλλὰ καὶ "ποιεῖ θάλλειν".

Κ + αλ: καλὸς (=θερμός, φωτεινός), κᾶλον (=ξύλον), καλπάζω (ὡς ἡ κίνησις τῆς θαλάσσης).

Λ + αλ: λαλῶ. Ὁ ἦχος τῆς θαλάσσης στὰ *λαλάρια* = βότσαλα τῆς παραλίας.

Μ + αλ: μάλα = πολὺ (ὡς ἡ θάλασσα) μαλερὸς = κακός, δυστυχής.

Π + αλ: πάλλω, παλμός, πάλη, παλαίω, παλαιός.

Ρ + αλ: βλ. Λ (τὸ Ρ τρέπεται εἰς Λ). Ρίζα Fρα, → Fρη → Fὴρυλλος → βήρυλλος = λίθος θαλασσοπράσινος.

Σ + αλ: σάλος, σαλαγή, σέλας.

Τ + αλ: τάλας, ταλαίπωρος ("*τάλας ἐκ τοῦ πόρου θαλάσσης*").

Φ + αλ: φαλὸς = λαμπρὸς ("*κύματα φαληριόοντα*"), φαλ-ακρός, φάλαρον, κ.ἄ.

Χ + αλ: χαλκὸς (ὡς ἀπαστράπτων)· χάλυψ, χαλῶ, χάλαζα...

Ψ + αλ: ψαλμός ... **ψ + ελ:** ψελλίζω (θορυβῶ ὡς ἡ θάλασσα, ἐγγίζω ἰσχυρῶς).

Πρὶν ὅμως ἐξετάσουμε καὶ τὶς ἄλλες ὀνομασίες τῆς ἁλός, καλὸν εἶναι νὰ ἀναφερθοῦν καὶ οἱ λοιπὲς ὀνομασίες τοῦ ἁλίου-ἡλίου, ὥστε νὰ συμπληρωθῆ, κατὰ τὸ δυνατόν, τὸ **ἡλιακὸν λεξιλόγιον**.

«Ὁ ἥλιος παρέσχε τὸν ἀρχαιότατον τρόπον
προσδιορισμοῦ τῶν σημείων του ὁρίζοντος.
"πρὸς ἠῶ ἠέλιόν τε" = πρὸς Ἀνατολὰς
"πρὸς ζόφον" = πρὸς Δυσμὰς[26]*»*

ἥλιος: Ἡ λέξις ἤδη ἀνελύθη ἐπαρκῶς.

σείριος: Ἐκ τοῦ "ἥλιος", διὰ τροπῆς τῆς δασείας εἰς σ καὶ τοῦ η εἰς ει, καὶ δι' ἐναλλαγῆς τῶν ὑγρῶν λ - ρ: ἥλιος → σήλιος → σείλιος → σείριος.
"*σείριος ὁ ἥλιος, καὶ ὁ τοῦ κυνὸς ἀστὴρ*" (Ἡσύχιος).
"*σείριον τὸν ἥλιον λέγει*" (Σχόλ. εἰς Ἡσίοδον 413).
πρόσειλος = προσήλιος, θερμός. Ἐκ τῆς ρίζης "σελ" - "ἱλ" καὶ ὁ "*ἱλαρὸς*" = φωτεινός.
"*ἱλάειρα σελήνη*" = φωτεινὴ σελήνη (Ἐμπεδοκλῆς).

σειρρός: σημαίνει ἥλιος (Σουΐδας) - Σχετικὸν μὲ τὸ ὡς ἄνω.

ἠέλιος: ἥλιος. Προσοχή: ἐνῶ ὁ "ἥλιος" δασύνεται, ὁ "ἠέλιος" ψιλοῦται διότι, ὅπως ἐπεξηγεῖ τὸ Ε.Μ.: "*τὰ ἐκ δασέων μετασχηματιζόμενα, ψιλοῦται*". (πρβλ.: ἡμέρα, ἦμαρ).

ἀέλιος: ἤ **ἅλιος**, εἶναι ὁ "ἠέλιος" αἰολικά.

ἧλ: κατ' ἀποκοπὴν ἐκ τοῦ ἥλ-ιος (βλ. Λεξ. Lid.Sc.). Πρβλ. καὶ τὴν Εὐαγγελ. ρῆσιν "*Ἠλί.. Ἠλί..*" *(Θεέ μου, Θεέ μου..)* Πρόκειται πιθανὸν γιὰ παλαιότατο ἐτυμολ. κατάλοιπον ἐπὶ τῆς Ἀραμαϊκῆς γλώσσης, ἀπὸ ἀρχαιότατες ἐποχὲς κατὰ τὶς ὁποῖες τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἐταυτίζετο μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ζωοδότου ἡλίου. "*Πάντων θεῶν πρόμος* (=πρῶτος) *ἥλιος*" (ΟΕ. R 660).

ἀF έλιος: ὁ ἥλιος κρητικὰ (Ἡσύχ. καὶ Κωνστ. Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων).

Fα Fέλιος: ἀβέλιος, βαβέλιος. Ἐξ οὗ: Βάαλ ὁ Ἥλιος, Βαβὲλ καὶ Βαβυλὼν, πόλεις κείμεναι πρὸς ἀνατολάς, πρὸς τὸν ἥλιον. Τὸ Ἐτυμολ. τὸ Μέγα γράφει:
"*Βαβυλών, πόλις Ἀσσυρίας... εἴρηται δὲ ἀπὸ Βήλου, ὅς κτίσας αὐτήν, ἀπ' αὐτοῦ προσηγόρευσε· καλὰ γὰρ καλεῖται τῇ Σύρων φωνῇ ὅ τῇ ἑλληνίδη βῆλος. Δοκεῖ δέ μοι βήλων, καὶ ἐν διπλασιασμῷ Βαβηλὼν καὶ Βαβυλών, κατὰ τροπὴν τοῦ η εἰς υ, ὡς τηρῶ, τηρὸς καὶ τυρός*".

βέλα ἤ **γέλα** ἤ **ἕλα**: ἥλιος καὶ αὐγὴ ὑπὸ Λακώνων (Ἡσύχιος).

κιλάριος: ὁ ἥλιος (Ἡσύχιος). Προφανῶς ἐκ τοῦ εἵλη = θερμότης ἡλίου· εἵλη → εἱλάριος → κιλάριος (τροπὴ τῆς δασείας εἰς κ, καὶ τοῦ ει εἰς ι).

Ἠλέκτωρ: ἐπίθ. τοῦ Ἀπόλλωνος -ἡλίου. ἠλέκτωρ = ὁ λάμπων, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἤλεκτρον·
"*στεροπὴ χρυσοῦ ἠλέκτρου*", Ὀδύσ. δ 73.
(Ἐκ τοῦ ἠλέκτρου → τὸ "ἠλεκτρικόν", λέξις παγκοσμίως ἑλληνική).

ἠλέκτωρ: ἤ **ἀλέκτωρ** = ὁ ἥλιος. "*Καὶ ὁ ἥλιος ἀλέκτωρ λέγεται.. ὁ ἀπὸ τῶν λέκτρων* (=κλινῶν) *ἡμᾶς διεγείρων*". -Ε.Μ. Λέγεται καὶ **ἀλέκτρων**. Κυριολεκτικῶς ἠλέκτωρ = ὁ λάμπων: ἧλ+ἕκτωρ, ὁ ἰσχυρὸς κρατῶν, ἐκ τοῦ μέλλοντος τοῦ ἔχω, *ἕξω*.

26. Λεξ. LID. SCOTT.

λαμπίας: ὁ ἥλιος (Ἡσύχ.) ἐκ τοῦ λάμπω. Λέγεται καὶ λαμπάς. "*ὁρᾶν ἱερὸν ὄμμα λαμπάδος*" -Σοφ. Ἀντιγ. 879-.

ἀλάμπας: ἤ ἀλαμπὰς (Ἡσύχ.) - α ἐπιτατ. + λάμπω: "*ἀλαμπὰν τὸν ἥλιον, ὅτι ἀναλάμπει*".

δαλός: δηλαδὴ ὁ μέγας δαυλός, ἡ **Δύναμις** τοῦ **ΑΛ**ίου.

φώταυγος: ὁ ἥλιος. Ὁ Σουΐδας τονίζει "Φωταυ**γὸς**" (φῶς +αὐγὴ → αὐγάζω = διακρίνω).

ταλῶς: ὁ ἥλιος (Ἡσύχ.) Πιθανὸν ἐκ τοῦ θάλλω, θάλεια, θαλερός, *ταλερός*.

αἰγαίων: "*ἤ παρὰ τοῦ αἰγλαίων κατ' ἀποβολὴν τοῦ λ, ἤ ἀπὸ ταῖς ἀκτῖσιν ἀΐσσει, ἤ ἀπὸ τοῦ γαίων + α ἐπιτατικόν*". -Ε.Μ.- (γαίων=λαμπρός).

ἡμεροδρόμος: ὁ ἥλιος (Σουΐδας).

σαὼς = ἥλιος· Σπανία λέξις. Πιθανὸν ἐκ τοῦ Fἠὼς → Fαὼς → σαώς, ἤ ἐκ τοῦ ρ. σεύω.

ὄμμα αἰθέρος ὁ ἥλιος. (Ἀριστ. Νεφ. 286)

Ὁ ἥλιος καθορίζεται ἀκόμη καὶ μὲ τὰ κύρια θεοποιημένα ὀνόματα: **Ὑπερίων** (ὑπὲρ + ἴων), "*Ὑπερίωνα φησὶ τοῦ ἡλίου τὴν κίνησιν*", διευκρινίζει ὁ Διόδ. Σικελιώτης (V, 67). **Φοῖβος** (ἐκ τοῦ φωτός), **Φαέθων** (φάος -φῶς + θέω =τρέχω), **Φωσφόρος** (φῶς + φέρω), **Τιτὰν** (ἐκ τοῦ τίνω = τιμωρῶ· τιμωρεῖ διότι βλέπει ἀπὸ ψηλὰ καὶ παρακολουθεῖ φωτίζοντας τὰ πάντα). **Φύτιος** =Ἥλιος ἤ Ζεὺς (Ἡσύχ.), ὡς αἰτία τῆς τῶν φυτῶν αὐξήσεως.

Ὅπως εἴδαμε εἰς τὸ λεξιλόγιον τῆς ἁλός, ἡ θάλασσα "ἕλκει", ἀλλὰ καὶ ὁ ἥλιος "ἕλκει".

Ὀρφ. Ὕμνος εἰς Ἥλιον-9-: *Κλῦθι μάκαρ, πανδερκὲς ἔχων αἰώνιον ὄμμα,*
.... χρυσολύρη, κόσμου τὸν ἐναρμόνιον δρόμον **ἕλκων**...

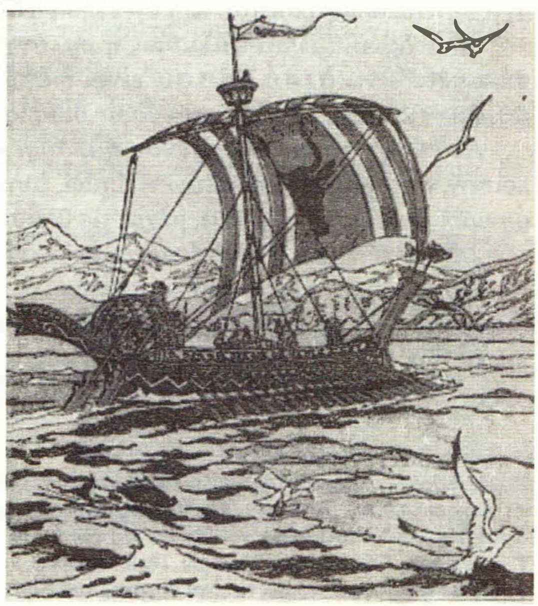
Εἰς τὰ ΟΡΦΙΚΑ (σελ. 71 Ἐκδ. Ἐγκυκλ. τοῦ ΗΛΙΟΥ) ὑπάρχει ἡ ἑξῆς παρατήρησις, σχετικῶς πρὸς τοὺς ἀνωτέρω στίχους:

*«Ὁ ἥλιος "***ἕλκει***" τὸν κόσμον. Ὅλως ἰδιαίτερον ἐπιστημονικὸν ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ὁ στίχος, "κόσμου τὸν ἐναρμόνιον δρόμον ἕλκων". Διότι τὸ ρῆμα "ἕλκω" εἶχε τὴν σημασίαν τὴν ὁποίαν τοῦ ἀποδίδομεν καὶ σήμερον... οἱ Ὀρφικοὶ ὁμιλοῦν περὶ ἕλξεως τοῦ ἡλίου, ἀσκουμένης ἐπὶ τοῦ "δρόμου τοῦ κόσμου". ... "δρόμος" ἐλέγετο ἡ ἐκλειπτική... Ὀφείλομεν ὅθεν νὰ δεχθῶμεν ὅτι: α) ὁ ἥλιος νοεῖται ἀκίνητος καὶ ὁ κόσμος κινούμενος ἐπὶ τῆς ἐκλειπτικῆς καὶ β) ὁ ἥλιος ἕλκει τὸν κόσμον κατὰ τὴν κίνησιν ταύτην. Συνεπῶς, οἱ Ὀρφικοὶ παρέχουν καὶ τὴν ἐξήγησιν τῆς κινήσεως, διδάσκουν δὲ ὡς φυσικὴν αἰτίαν τῆς κινήσεως τοῦ κόσμου τὴν ἕλξιν τοῦ ἡλίου, τρεῖς καὶ πλέον χιλιετηρίδας πρὶν ὁμιλήσῃ περὶ ταύτης ὁ Νεύτων τὸ 1687 μ.Χ. -ἑπομένως, καὶ πρὸ αὐτοῦ τοῦ Δημοκρίτου...»*

***

Ἂς συνεχίσουμε τὸ ταξίδι μας εἰς τὴν θάλασσαν.. εἰς τὰ "*ὑγρὰ κέλευθα*".

Ἡ ἅλς ὀνομάζεται καὶ **ἰάλιον**. Ὁ Ἡσύχιος τὸ καταχωρίζει ὡς ἑξῆς: "*ἰάλιον: θάλασσαν, Κρῆτες*". Ἄρα εἶναι τῆς κρητικῆς διαλέκτου, ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Μίνωος, ἀφοῦ ἐκ τῶν "*Ἑλλήνων, πρῶτος Μίνως ἐθαλαττοκράτησε*" (Διόδ. Σικελ.) καὶ πρῶτος ἔπεμψε ἐπισήμως ἀποικίας καὶ ἵδρυσε λιμένας: "*Κρητῶν λιμένες ἤ Μινῶαι*".

"*Πρῶτος ἐκ τῶν Ἑλλήνων, Μίνως ἐθαλαττοκράτησε*"

27. Βλ. Λεξ. Δημητράκου

Τὸ ρῆμα *ἰάλλω* σημαίνει ἐξαποστέλλω, πέμπω.

Κατὰ τὸν Ἡσύχιον ἡ ἅλς ὀνομάζεται καὶ **ἁλύκη**. Εἶναι τὸ νεώτερον ἁλυκή.[27]

Ἀπὸ τὸ θέμα **ἅλ**-ς τῆς ἁλὸς ἀνεδύθη ὁ **σάλος** (**ἅλ** → **σάλ**-ος) μὲ τὴν σημασία ἀσταθὴς κίνησις καὶ συνεκδοχικῶς ἀνοικτὴ θάλασσα. Ὁ Πλούταρχος ἀφηγεῖται ὅτι ὁ Θησεύς, ἐπιστρέφων ἐκ Κρήτης μὲ τὴν Ἀριάδνην ἤδη ἔγκυον, "*δυσφοροῦσαν ἐκ τοῦ σάλου*" τὴν ἐξεβίβασε τοῦ πλοίου.. (ἐπειδὴ σ-αλίσθηκε → ζαλίσθηκε). *Ζάλα* σημαίνει θόρυβος· "*θάλασσα ζαλαία*"(Ἀλκ. 74) *ζάλ* =μέγα, ἰσχυρόν. (Ἡσύχ.). *ζάψ* ὁ σάλος θαλάσσης.

Ἅλς → σάλος → ζάλη, καὶ ἀπὸ τὴν λ. ζάλη → ὁ *ζῆλος*, ἡ *ζήλεια*, διότι "*ζάλην βάλλει εἰς τὸν ἄνθρωπον*". -Ε.Μ.-

Ἀμέτρητα τὰ παράγωγα καὶ σύνθετα τὰ προερχόμενα ἀπὸ τὸν *σάλον*: "*σαλαγῶ* = κροτῶ, βουΐζω· *σαλαγὴ* =βοή, θόρυβος· *σαλαΐζω* =θρηνῶ· *σαλάομαι* =βαδίζω σειόμενος, "κουνιστά"· *σαλακωνεύομαι* = ὑπερηφανεύομαι· *ἐκσαλεύω* = ἐκβάλλω, ἐκφέρω· *ἀποσαλεύσας* = "*ἀποφυγὼν ἐκ τοῦ λιμένος, καὶ σάλῳ ὁμιλήσας.*"- *σάλη* σημαίνει φροντίς.

σαλεύω = κινοῦμαι ὡς ὁ σάλος. Καὶ γράφει ὁ Κ. Παλαμᾶς:

"Θὰ *σαλέψῃς* σὰν τὴν χλόη, σὰν τὸ πουλί,
σὰν τὸν κόρφο τὸν γυναίκειο, *σὰν τὸ κῦμα...*"

σαλαγεύω = κινῶ ὁρμητικά. Γι' αὐτὸ *σάλα* ἢ *σάλη* σημαίνει φροντὶς ἀλλὰ καὶ βλάβη. Ἐνῶ *ἀσαλὴς* (οἱονεὶ ἀπαρασάλευτος) εἶναι ὁ ἀμέριμνος.

Τὸ *σαλεύω* λέγεται καὶ *σαλέω· σαλάσσω* σημαίνει σείω ὡς ἡ *σάλασσα* (=θάλασσα), ταράσσω· *ἐκσαλάσσω* = ἐκσείω, μετακινῶ. Ἐκ τοῦ ἀορίστου "*ἐξεσαλάσσαμεν*"→ τὸ σημερινὸ "*ξεσαλώσαμε*". ("*Ἐκ τῆς θαλάσσης λαμβάνομεν τὰς πλείστας τῶν παρομοιώσεων*").

Ἐκ τοῦ σάλος→ *ἑλὸς* = θολός, λόγῳ ἀναταραχῆς τοῦ ὕδατος, καὶ → γαλλ. sale = ρυπαρός.)

*

Θάλαττα, Θάλαττα...

"*Ἔστιν θάλασσα. Τίς δὲ νιν* (=αὐτὴν) *κατασβέσει*"; (Αἰσχ.Ἀγ.958)

Τὸ *σαλ-εύω*, προσλαμβάνοντας πλέον ὁρμητικὴ κατάληξι, γίνεται *σαλ-άσσω* ἢ *σαλ-άττω*. Ἡ κατάληξις αὐτὴ (-αττω, -ασσω) προέρχεται ἐκ τοῦ ρήματος *ἀΐσσω* ἢ *ἀΐττω* = κινῶ ὁρμητικά, ὁρμῶ. Ὁ τύπος *ἀΐττω* ἐκφέρεται καὶ ὡς *ᾄττω* (ὁ πολεμιστὴς ᾄττει, ὁ ἵππος ᾄττει - ἐξ οὗ ἄτι =ἵππος· δὲν εἶναι ἀραβικόν). Αὐτὸ τὸ ᾄττω, ὡς κατάληξις *-αττα* ἢ *-ασσα*, προσέδωσε εἰς τὸν ἥσυχον "σάλον" μεγαλύτερη ὁρμητικότητα. Καὶ ἐγεννήθη ἡ δωρικὴ **σάλασσα**[28] ἢ **θάλασσα-θάλαττα** ἰωνικά.[29]

Μακεδονικὰ εἶναι **δάλασσα** ἢ **δαλάγχα**, καὶ σὲ ἀρχαία κρητικὴ ἐπιγραφὴ εἶναι γραμμένη ὡς **θάλαθθα**. Ἐνῶ **διθάλασσα** εἶναι ἡ ἕνωσις δύο θαλασσῶν. "*Εὔξεινος Πόντος ἔστιν διθάλαττος*" (Στράβων 2.5, 22). "*Καὶ πόντον ἴδοις διθάλαττον ὄντα*" (Διον. Περιηγ. 156).

Αἱ "*νῆες, τοσοῦτον χρόνον θαλασσεύουσαι*",[30] πιθανὸν νὰ συντριβοῦν. Ἀπὸ τὴν θάλασσα λοιπὸν γεννήθηκε τὸ ρ. *θλάω* = σπάω, συντρίβω· ἀπὸ τὸ "σπάσιμο" τῶν κυμμάτων στὴν ἀκτή, "*ἐπὶ ῥηγμῖνι θαλάσσης*" (Α 437), μέχρι τὶς θλάσεις τῶν θαλασσοπόνων ναυτικῶν. Τὸ *θλάω*, δι' ἐναλλαγῆς τῶν ὀδοντικῶν (τ,δ,θ) ἔγινε καὶ *τλάω* μὲ τὴν ἔννοιαν "ἀντέχω": "*αἲ ταλάσσης*" = ἂν ἀντέξῃς (Ν 829). Ὁ Ὀδυσσεύς, "*τλήμονα* (=καρτερικὸν) *θυμὸν* (=θυμικὸν) *ἔχων*" (Ε 670), ἄντεξε τὰ "*ταλάσια*" (=κοπιώδη) ἔργα χύνοντας "*ταλάσιον ἱδρῶτα*" ὡς *ταλαύρινος* = τολμηρός. Καὶ ἔγινε "*τάλας*" = ὁ ὑπομένων. Γιὰ νὰ ὑπομείνῃ ὅμως ἐπέρασε θλίψεις, ἐθλίβη. Τὸ ρ. *θλίβω* κυριολεκτικῶς σημαίνει πιέζω. Ὁ ὑπομένων τὰ πάντα εἶναι καὶ ὁ *Ἄτλας* (τὸ α ἐπιτατικὸν) ἀλλὰ καὶ ὁ "*ἀτλητὴς*" → ἀθλη-

28. Πυθαγόρας: "ἀρχαιοτάτη πασῶν τῶν διαλέκτων ἡ δωρική".
29. Δεκάδες λέξεις, ὅλων τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, χρησιμοποιοῦν τὴν "THALASSA" ὡς πρῶτον συνθετικόν, ἢ καὶ αὐτούσια: ὅπως ἡ γαλλικὴ THALASSA καὶ ἱσπαν. TALASSA. -οἱ Ἄγγλοι SHALLOW, (προφέρουν "σάλο"), ὀνομάζουν τὰ ρηχά-. Σύνθετα: Thalassocratie, Talassoterapia, Thalassic, Thalassographie, κ.ἄ. πολλά.
Ἡ θάλασσα προσωποποιημένη εἶναι θυγάτηρ τοῦ Αἰθέρος καὶ τῆς Ἡμέρας, γυνὴ τοῦ Ὠκεανοῦ.
30. Θουκυδ. 7.12

τής. Ὁ Ὅμηρος χρησιμοποιεῖ καὶ τὴν ἔκφραση "*ταλάσσῃ μεῖναι*"=νὰ μπορέσῃ νὰ ὑπομείνῃ (Ο, 164).

Τὸ ρ. *ταλάσσω*, δι' ἐναλλαγῆς τοῦ λ εἰς ρ, ἐδημιούργησε καὶ τὸ ρῆμα "*ταράσσω*". Καὶ ὅλα αὐτά, μὲ πλῆθος παράγωγα, καὶ παράγωγα ἐκ παραγώγων... Πιθανὸν καὶ τὸ *θραύω* ἐκ τοῦ "*θλαύω*".

Ἀκόμη καὶ ὁ *θάλαμος*, ἡ *θαλάμη* (=τρύπα, φωλεὰ ἰχθύων -ε, 432). Καὶ ἐξ αὐτῶν ὁ *θόλος* ἀλλὰ καὶ ὁ *θαλαμίτης* = κωπηλάτης.

Ὁπωσδήποτε σχετικὴ καὶ ἡ *σάλπιγξ*. Τὸ ρ. *σαλπίζω* σημαίνει "*διὰ τῶν χειλέων συρίζω*", ἀρχικῶς εἰς μέγα κογχύλιον. Γράφει ὁ Ὠρίων ὁ Θηβαῖος: "*ὄστρακον τῶν κογχυλίων ἐχρῶντο οἱ ἀρχαῖοι ἀντὶ σάλπιγγος*". Σημειωτέον ὅτι ΣΑΛΠΙΓΞ ὑπῆρξε καὶ ὄνομα τριήρους.

✲

Ἅλς →σάλος →σάλασσα → **ἅλμη**: τὸ ἁλμυρὸν ὕδωρ, ἡ θάλασσα. "*Κῦμα ἁλίκτυπον ἅλμης*" - "*περίβρεμε ἄσπετος ἅλμη*" (Ὁμ.) (=ἐβρυχᾶτο πέριξ ἀπερίγραπτη θάλασσα). Οἱ Ἕλληνες, κατὰ τὴν Ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος, μὲ συνταιριασμένο κτύπημα τῶν κουπιῶν "*ἔπαισαν ἅλμην βρύχιον*", δηλ. ἐκτύπησαν τὴν βαθειὰ θάλασσα, ὅπως περιγράφει ὁ Αἰσχύλος στὴν τραγῳδία "Πέρσαι" (στ. 397). "*ἁλματύραι*" εἶναι τὰ παραθαλάσσια χωρία. *μυχάλμη*=μυχὸς θαλάσσης. Ὑπάρχει καὶ ἡ Νηρηὶς *Ἁλιμήδη*.

✲

Ἄλλη ἀρχέγονος λέξις - ρίζα διὰ τὸ ὑγρὸν στοιχεῖον εἶναι ἡ **μύρα**· (*ἁλμύρα* = ὁ ἅλς, τὸ ἁλάτι τῆς μύρας, ὄχι τὸ ὀρυκτόν· *πλημμύρα* = πλείω, πλέον, πολλὴ μύρα).

Ἔχει σχέσι μὲ τὸ ρ. *μορμύρω* (= μουρμουρίζω) ἐπὶ ἤχου ὁμαλῶς ρέοντος ὕδατος. Οἱ ἦχοι εἶναι ἤρεμοι, ἡ ἅλς δὲν ἔχει ἀκόμη ἀγριέψει. μρ... μρ... "*Ἀκούω τὴν θάλασσα ποὺ κτυπώντας μυρμυρίζει*" γράφει ὁ Κάλβος. "*μορμύρειν ἐστὶ ὀνοματοποιία ἤχου ῥέοντος ὕδατος καὶ ταχυνομένου ἠρέμα, ὡς καὶ ὑπαφρίζειν.*" Εἶναι τὰ "*ἁλιμυρέα βένθη*" τὰ "*μορμύροντα ἀφρῷ*" (Φ 325). "*λαμυρὰ*" εἶναι ἡ θάλασσα ἡ πλήρης χασμάτων, μεταφορικῶς δὲ *λαμυρὸς* σημαίνει ἄπληστος, ἀλαζών.

Ἀπὸ τὴν "**μύρα**", παράγονται πολλὲς ἄλλες λέξεις καὶ ὀνόματα, ὅπως: *Ἀμαρύσιον* (κοινῶς Μαροῦσι), ὡς τόπος μὲ ἄφθονα ὕδατα.

Μαριός: "Ἐλυθερολακώνων πόλισμα.. ὕδωρ δὲ ἄφθονον εἴπερ ἄλλο τι χωρίον παρέχεται." -Παυσ. Γ 22,8-

Μάρνης καὶ *Μεραί:* ποταμοί.

Μάριον: πόλις Κύπρου - *Ἀμφίμαρος:* υἱὸς Ποσειδῶνος. *Μάρπησσα:* θυγάτηρ ποταμοῦ Εὐήνου.

Μυρτώ: νύμφη βαστάζουα ὑδρίαν -*μάρις*: μέτρον ὑγρῶν.

ποταμὸς *ἁλιμυρήεις:* αὐτὸς ποὺ χύνεται στὴν θάλασσα.

μύρω =ρέω, ἐξ οὗ *μύρον* = ὁ ἐκ τῶν φυτῶν ρέων εὐώδης χυμός, μυρωδιά· *ἀμύριστος* = τραχύς.

μύρομαι = θρηνῶ, μυρολογῶ -*ἀμάρα* = αὐλάκι.

μυρίκια: παραθαλάσσιος θάμνος καὶ ἁλμυρίκια.

μῦρος καὶ *μύραινα* = εἶδος ἰχθύος (→ λατ. MURAENA ἐξ οὗ μουρούνα, μουρουνέλαιον).

μαρούλι: ὑδατοχαρὲς φυτόν, ὅπως καὶ ἡ *μαρίκη* = κολοκύνθη.

μερμηρικοὶ = πειραταὶ -λησταὶ θαλάσσης- (Ἡσύχ.)

ἄμυροι = τόποι κάθυγροι καὶ διαρρέοντες (Ε.Μ.) - Τὸ α, ἐπιτατικόν-.

μαιρίην= τὸ κακῶς ἔχειν (Ἡσύχ.) -σχέσις τόσον μὲ τὴν Μαῖραν, δηλ. τὸν Σείριον, διὰ τὸ καῦμα, ὅσο καὶ μὲ τὴν θαλασσίαν Μαῖραν, ἄρα "ναυτία".

Ἀπὸ τὴν αὐτὴν ρίζαν εἶναι καὶ ἡ *μάρη* =χείρ· *μάρπτω* = συλλαμβάνω· (μαρ+ἅπτω)· *μαργῶσα χεὶρ* = ἡ μαινομένη χείρ.

Μαῖρα: ὄνομα Νηρηίδος, ἐξ οὗ τὸ ἑβραϊκὸ Μυριάμ = κυρὰ τῆς θάλασσας. Ἐξ αὐτοῦ, ὡς ἀντιδάνειον, τὸ ὄνομα *Μαρία* τὸ ὁποῖον ἡ συλλογικὴ μνήμη τὸ μετέτρεψε ἐκ νέου εἰς **"Μαίρη"**, ποὺ εἶναι καὶ ὁ ἀστὴρ Σείριος. "*Ἑρμηνεύεται τὸ Μαρία "σμύρνα θαλάσσης*".. -Ἐπιφάνειος Ἀνάλ. 43.489-.

Ἀπὸ τὴν συνήθη παρομοίωσιν "ἀνθρωποθάλασσα", "λαοθάλασσα" -ὅπως χαρακτηρίζουμε τὸ μέγα πλῆθος, τὸν μεγάλο ἀριθμὸ ἀτόμων, γεννήθηκαν οἱ "*μύριοι*" ποὺ σημαίνει 10.000 καὶ οἱ "*μυρίοι*" ποὺ σημαίνει ἀμέτρητοι ὅπως ἡ θάλασσα... "*μυριοπληθεῖς*".

"*ἀγαθῶν θάλασσα*" λέγεται ἐπὶ πλήθους ἀγαθῶν.

"*Ναῦς μυριοφόρος*" = μυριόφορτος, ἡ φέρουσα μυρία ἀγαθά.

μύρα

Ἀπὸ αὐτὸ τὸ "**μύριοι**", διὰ συνήθους τροπῆς τοῦ ρ εἰς λ, οἱ δυτικοὶ ἔφιαξαν τὸ MILLE ποὺ σημαίνει χίλια, ἀπ' ὅπου τὸ ἀντιδάνειον "μίλλια". Ἀπὸ δὲ τὴν "*μύρα*" καὶ τὸ ὁμηρικὸ "*ἅλς μαρμαρέη*" γεννήθηκε ἡ λατινικὴ θάλασσα MARE, ἡ ἰταλ. IL MARE, ἡ γαλλ. LA MER, ἡ ἱσπαν. EL MAR, γερμ. MEER. (Τὸ ἀγγλ. SEA ἀπὸ ἄλλη ἑλληνικὴ ρίζα: *σείω, σάλος*). Ὅλα αὐτά, μὲ ἀμέτρητα παράγωγα, σύνθετα καὶ παρασύνθετα. π.χ. MARIN ὁ ναυτικός, MARINA παραλία, MIROIR ὁ καθρέπτης ("*ἀπὸ τῶν πρὸς ὕδασιν ἐσόπτρων*" -Πλούταρχος-). Ὁ πρῶτος καθρέπτης, ἔσοπτρον τοῦ ἀνθρώπου ὑπῆρξε ἡ ἐπιφάνεια τῶν ὑδάτων, ὅπου καὶ ὁ Νάρκισσος ἐθαύμασε τὸν ἑαυτό του.

AD-MIRER εἶναι τὸ θαυμάζω (δηλ. ἄντα+μύρα, ἀπέναντι στὴν μύρα). Τὸ δὲ "θαῦμα" τοῦ "ἀντικατοπτρισμοῦ" τὸ ἀπεκάλεσαν MIRACLE du MIRAGE.

Ἀπὸ τὴν "*μύρα*" κατάγονται καὶ οἱ διάφοροι δυτικοὶ ναύαρχοι: AMIRAL, AMIRALE, MARECHAL, ADMIRAL.. ἀπὸ τὰ ὁποῖα, ἀκολούθως, τὰ ἀνατολικὰ "ἀμιρὰς" καὶ "ἐμίρης".

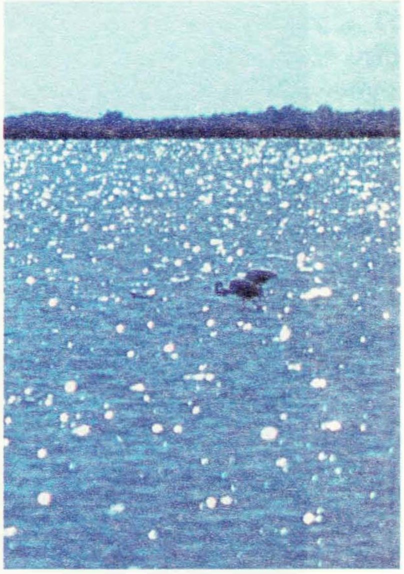
Ἡ μύρα λέγεται καὶ **μαίρη**. "*Ὑπὸ ἰχθύσι καὶ ὑπὸ μαίρῃ*" γράφει ἡ ἐπιγραφὴ Κριναγόρου (IX, 555). Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *μαρμαίρω, μαράσσω, ἀμαρύσσω* = λάμπω, ἀστράπτω. Ὁ Ὅμηρος χρησιμοποιεῖ τὴν ἔκφρασι "ἅλς μαρ**μαρέ**η".[31] Ὁ Νόννος, εἰς τὰ Διονυσιακά, "*μάρμαρον ὕδωρ*". (Πρβλ. καὶ τὴν θάλασσα τοῦ Μαρμαρᾶ).

Τὸ ρ. μαρμαίρω ἐμπεριέχει τὴν ρίζα "μερ" τοῦ μερίζω: "*Παρὰ τὸ μερίζειν καὶ διακρίνειν καὶ διαιρεῖν, ὁ Ὅμηρος κέκληκε τὸ φωτίζει*" σχολιάζει ὁ ἀρχαῖος σχολιαστής. Ἀκόμη: "*μαρμαίρειν = τὸ λάμπειν, ὅ ἐστι μερίζειν καὶ διαιρεῖν. Ὅθεν τὸ μὴ μερίζον ἀλλὰ σκοτεινόν, ἐστὶν* **ἀμαυρὸν** (=μαῦρο)". "*Ὀφθαλμῶν ἄμερσε*" γράφει ὁ Ὅμηρος (θ, 64), "*τὸ τοῦ μαίρειν ἐστερημένον*".

Ἐκ τοῦ *μαρμαίρω* ἐτυμολογεῖται καὶ τὸ *μάρμαρον*, ὡς ἀπαστράπτον.

Μαῖρα ὅμως, εἶναι καὶ ὄνομα ἀστέρος. Ἡσύχιος: "*Μαῖρα, τὸ ἄστρον τοῦ Κυνός, οἱ δὲ σελήνην.*" (Πρβλ. ἅλς, ἥλιος - μύρα, Μαῖρα.)

Δευτερογενῶς παράγεται καὶ ὁ *μέρμερος* = ὁ προξενῶν φροντίδα, ἀνησυχίαν, ὁ ὀλέθριος.

μαίρη

*

Τὸ θηλυκὸν τοῦ ἐπιθέτου ὑγρός, οὐσιαστικοποιηθὲν ὡς **ὑγρή**, καθορίζει ποιητικῶς τὴν θάλασσα, τὸ πέλαγος, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν γαῖαν, τὴν "ξηράν". Οἱ Ἀχαιοί, ὅπως μᾶς λέει ὁ Ὅμηρος, περάσαντες "*πουλὺν ἐφ' ὑγρήν, ἤλυθον ἐς Τροίην*". -Κ 27-. (=ἐπάνω ἀπὸ πολλὴ θάλασσα ἦλθαν στὴν Τροία).

Ἡ δὲ ἔκφρασις "*ἐπὶ τραφερὴν τε καὶ ὑγρήν*", σημαίνει "σὲ στερηὰ καὶ σὲ θάλασσα".

*

Ἡ λέξις **λίμνη** σημαίνει καὶ αὐτὴ θάλασσα, ἐκ τοῦ ρ. *λείβω* =ἐκχέω, ἀπ' ὅπου καὶ ὁ *λιμήν*. "*λιμὴν μὲν ἐστὶν τὸ πᾶν, ὅρμος δὲ τὸ πρὸς τὴν γῆν*". (Σχόλ. Ἰλ. Α 435). "*Γῆς ἱδρὼς*" εἶναι ἡ θάλασσα κατὰ τὸν Ἐμπεδοκλῆ -ἀπόσπ.55-. Ὁ δὲ Ἀναξίμανδρος "*τὴν θάλασσάν φησιν εἶναι τῆς πρώτης ὑγρασίας λείψανον.*" - Μαρτυρίαι 1.27,10-

Ἡ ἔννοια αὐτὴ γεννήθηκε ἀπὸ τὰ ἀρχικῶς "λιμνάζοντα", "λειβόμενα", πλησίον τῆς παραλίας ὕδατα.

31. Ἐξ οὗ τὰ διάφορα δυτικὰ mare, mer κλπ. (Βλ.: "Πῶς ἡ Ἑλληνικὴ γονιμοποίησε τὸν Παγκόσμιο λόγο").

Λίμνη, εἰδικώτερον, εἶναι ἡ κάπως κλειστὴ θάλασσα μεταξὺ νήσων, ἢ ἡ περιωρισμένη ἐντὸς κόλπου. Χρησιμοποιεῖται ὅμως καὶ μὲ τὴν εὐρύτερη ἔννοια: "*Ἠέλιος δ' ἀνόρουσε, λιπὼν περικαλλέα λίμνην*" -γ 1-.

"*ἐπεστονάχησε λίμνη*" -Ω 79-. Ἡ σχετικὴ Νηρηὶς ὀνομάζεται *Λιμνώρεια*.

Ἡ **λιμνοθάλαττα** ἐσχηματίσθη ἐκ θαλασσίου ὕδατος "*πρὸς ταῖς ἐκβολαῖς τῶν ποταμῶν*"- ἐπεξηγεῖ ὁ Ἀριστοτέλης (Ζ.Γεν. Γ, 11).

Πολὺ ἀργότερα ἡ λέξις *λίμνη* ἐπῆρε τὴν σημασία τῆς "λίμνης" μὲ τὴν σημερινὴ ἔννοια, ἀπὸ τὰ ἀρχικῶς λιμνάζοντα, πλησίον τῆς παραλίας, ὕδατα.

Ὅ,τι σήμερα ὀνομάζουμε "λίμνη", ἀρχικῶς ἀπεκαλεῖτο "λάκκος".[32] *λακὶς* σημαίνει σχίσμα.

Ρίζα *λακ* = *ρακ-*, *ραγ-* (λάκος → ράκος, ρήγνυμι, ράγνυμι, ράγισμα, ραγάς...) - λάκη=ράκη. (Ἡσύχ.)

λ ί μ ν η

*

Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν λίμνην, τὸ **πέλαγος** εἶναι ἡ ἀνοικτὴ θάλασσα, ἡ ὁποία πλήττει μὲ ὁρμὴ τὴν ἀκτή. Κατὰ τὸ Ἐτυμολογικὸν τὸ Μέγα ὀνομάζεται *πέλαγος* λόγῳ τοῦ ὅτι "*δὲν πελάζει τῆς γῆς*", δηλαδὴ δὲν εἶναι κοντὰ στὴν στεριά. Ἡ ἀνοικτὴ θάλασσα ἐκτείνεται μακρὰν τῆς ἀκτῆς. Διὰ τοῦ πελάγους *προσ-πελάζομεν* εἰς τοὺς γειτονικούς, στὴν οὐσία ἁλιγείτονας λαούς, ἐρχόμεθα *πέλας* (=πλησίον) εἰς αὐτούς. ("*νηυσὶ ὠκυπόροις πελάσσετον*" -κ 442 - "*νανσὶν πέλασσεν*" -Ν 1-)

Πλησιάζομεν τοὺς *πλησίον* μας μὲ τὸ "*πλάτσ -πλούτς*" τῶν κουπιῶν μας. Γι' αὐτὸ τὸ κουπί, ἡ κώπη, ὀνομάζεται "πλάτη". "*πλάτας ναυσιπόρους*".

Προφανέστατα, ἡ ρίζα "**πλ-**" εἶναι ἠχοποίητη καὶ μιμεῖται τὸν πλ-ατ-αγισμὸ καὶ τὸν φλοῖσβο (δηλ. "*πλοῖσβο*", τοῦ π λ ο ῦ τὴν βοή· σὺν ἄλφα ἐπιτατικόν, *ἀφλοισμὸς* =ἀφρός). "*Κύματα παφλάζοντα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης*" -περιγράφει ὁ Ὅμηρος (Ν 798).

Τὸ Πέλαγος λοιπὸν εἶναι ἡ θάλασσα ἡ ὁποία "*εἰς τοὺς πέλας ἄγει*", ὅπως σαφῶς διαφαίνεται ἀπὸ τὴν κατάληξι "-αγος" (ἐκ τοῦ ρήμ. ἄγω). Ἄρα οἱ μονίμως ἐν κινήσει **Πελασγοὶ** εἶναι "*οἱ πρὸς*

32. Ἐξ οὗ ὅλες οἱ δυτικὲς λίμνες: λατ. laccus, ἰταλοϊσπ. lago, γαλλ. lac, ἀγγλ. lake, γερμ. lagune, μὲ πολλὰ παράγωγα... Ἐκ τοῦ λάκκος → τὸ τουρκ. "λαγούμι", ἀρχικῶς τάφρος μὲ νερό.

33. Πολιτ. Παραγγ. 15 F

τοὺς πέλας ἄγοντες". Διὰ νὰ "*πλησιάσουν*" διὰ τοῦ *πλέοντος πλοίου* τους *πλησίστιοι* τοὺς πρὸς ἀνατολὰς "*πέλας*" διέσχισαν τὸ Αἰγαῖον *πέλαγος*, καὶ τοὺς πρὸς δυσμάς, τὸ Τυρρηνικὸν *πέλαγος*.

Καὶ γεννήθηκε ὁ *πλό-ος* → *πλοῦς*, καὶ *ἔπλευσαν* μὲ τὰ *πλοῖα* τους ("*νήεσσιν ἀναπλεύσεσθαι*" -Λ 22-) οἱ **ἁλιπλανεῖς** καὶ **ἁλίπλαγκτοι** καὶ **πλάνητες Πελασγοί**, ἐνῶ ἡ θάλασσα ἔσπαζε εἰς τὰ *πλευρὰ* τῶν πλοίων. Τὰ πλοῖα ἦσαν *πλήρη*· "*νῆες πλήρεις*" σημαίνει ἐπανδρωμένες, ἐξ οὗ ὁ ὅρος "*πλήρωμα*", "*πληρώματα*", διὰ τὸ προσωπικὸν τῶν σκαφῶν. "*Πληρώσαντα τὰς ναῦς τοῖς βαρβάροις πολεμεῖν*" γράφει ὁ Πλούταρχος.[33]

Προφανῶς, ἀπὸ τὴν ἀμοιβὴ τῶν *πληρωμάτων*, ἡ μεταγενέστερη σημασία τοῦ *πληρόω-ῶ* → "πληρώνω".

Ἀναρίθμητον τὸ "πελαγογενὲς" λεξιλόγιον...

πλάζω = περιπλανῶμαι ἐν τῇ θαλάσσῃ, πλανιέμαι στὰ πέλαγα ὡς ὁ Ὀδυσσεὺς ὁ πολὺ ἁλίπλαγκτος.

"Ἄνδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα, πολύτροπον, ὅς μάλα πολλὰ πλάγχθη..."

Πρβλ. καὶ τὸ *πλαγκτὸν* καὶ τὸ "*προσπλάζον κῦμα*" (-Μ 285-).

πολέω σημαίνει τριγυρίζω (ἐξ οὗ καὶ οἱ "πόλοι" τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ ὁ "ἀμφιπολεύων ἥλιος"). Τὸ πολέω γράφεται καὶ ὡς "*πωλέω*". Ὁ ὠργισμένος Ἀχιλλεὺς δὲν ἐσύχναζε, δὲν ἐτριγύριζε στὴν ἀγορά, δηλ. στὴν ὁμήγυρι τῶν λοιπῶν Ἀχαιῶν: "*οὔτε ποτὲ εἰς ἀγορὰν πωλέσκετο*" (Α 490), γράφει ὁ Ὅμηρος. Καὶ στὴν Ὀδύσσεια (δ 384) μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ὁ Πρωτεύς, ὁ θαλάσσιος θεός, τριγυρίζει στὴν θάλασσα: "*πωλεῖται τις γέρων ἅλιος, ἀθάνατος, Πρωτεύς*". Ἐξ αὐτοῦ τοῦ "πωλεῖται" (=τριγυρίζει στοὺς θαλασσίους δρόμους), τὸ ρ. *πωλῶ* προσέλαβε δευτερογενῶς τὴν ἔννοιαν τοῦ "πουλάω", ἀνταλλάσσω ἐμπορεύματα. Οἱ ἀγοραπωλησίες καὶ ὁ πλοῦτος τῶν Ἑλλήνων πρωτοπελασγῶν ἐπήγασαν ἐκ τῆς θαλάσσης. ("*Ὡραῖος πέλεται θνητοῖς πλόος*"). Καὶ ἐπέστρεφαν ἐκ τῆς "*πωλήσεως*" *πολὺ πλούσιοι*, μὲ *πλῆθος πλούτου*.

Ἐκ τοῦ *πολέω*, διὰ συνήθους ἐναλλαγῆς τῶν χειλικοϋπερωικῶν, → τὸ ρ. *κολέω* (πρβλ. αἰπόλος, βουκόλος). Καὶ ἐκ τοῦ *κολέω*, δι' ἐναλλαγῆς τῶν ὑγρῶν, → *κορέω* = ὑπηρετῶ, καθαρίζω, σαρώνω.

Ἐκ τοῦ *πολέω* προέρχεται καὶ τὸ → *πέλω* = ὑπάρχω.

πλήττω = κτυπῶ, πατάσσω, ὡς τὸ κῦμα τοῦ πελάγους τὴν ἀκτή, τὴν *πλαγιάν*, τὸ ὁποῖον *πλάττει* (μὲ τὴν ἔννοια λειαίνει) τὶς πέτρες τῆς ἀκροθαλασσιᾶς, *πάλλοντάς* τες συγχρόνως.

Τὸ χρῶμα τοῦ πλήττοντος πελάγους δίδει τὸ *πολιόν*, τὸ *πελόν*-φαιὸν χρῶμα· "*πολιῆς ἐπὶ θαλάσσης*" γράφει ὁ Ὅμηρος (Δ 248).

Καὶ ὁ Σοφοκλῆς:

"*Πολλὰ τὰ δεινά, κοὐδὲν ἀνθρώπου δεινότερον πέλει... καὶ πολιοῦ πέραν πόντου... χωρεῖ*"[34]

(=πολλὰ τὰ δεινά, τίποτε δὲν ὑπάρχει δεινότερον τοῦ ἀνθρώπου.. -διότι ὁ ἄνθρωπος- προχωρεῖ καὶ πέραν τοῦ πολιοῦ πόντου..).

Συγγενὲς τοῦ *πλοῦ* καὶ τοῦ *πλήττω*, τὸ ἐπίθ. *πλατὺς* ἀλλὰ καὶ τὸ *πλάτος*.[35]

"*Ἐπὶ νηὶ ἔπλεον πλατὺν πόντον*" (Ὅμηρος).

"*Στὴν θάλασσα ἐκεῖ τὴν πλατειά, τὴν μεγάλη*" (Παλαμᾶς).

Ἐκ τοῦ ἐπιθ. *πλατὺς* καὶ ἀπὸ τὴν *πλάτην* τῆς κώπης, προέρχεται καὶ ἡ "*πλάτη*" (=ράχις) τοῦ σώματος. (Ὅπως ἀπὸ τὸ *νέω* = πλέω, τὰ "*εὐρέα νῶτα θαλάσσης*").

Γενικῶς, ἀπὸ τὸ "πλ" τῆς πλεύσεως καὶ τῶν κυμάτων, παράγονται λέξεις "*πλήθους*", "*πληθώρας*", "*πληθωρικές*"... *Πολύς, πελώριος, πέπλος* (=καταπτυχὲς φόρεμα), *ἁπλόω* =ἁπλώνω, *πλησμονή, πόλις*, κλπ. κλπ.

Πρβλ. τοὺς κοινούς, συγγενεῖς γραμματικοὺς τύπους:

— • ἑπτὰ καὶ δέκα **πλέον** (=ἔπλεον) ἤματα" =ἔπλεον ἐπὶ 17 ἡμέρες (η, 267).
• **πλέον**: μετοχὴ οὐδετ. τοῦ ρήμ. πλέω
• **πλέον**: ἐπίρρημα σημαῖνον "περισσότερον".

34. Ἀντιγόνη Σοφ. 332
35. Ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὰ Μετεωρολογικά, χρησιμοποιεῖ τὸ *πλατὺς* μὲ τὴν ἔννοιαν ἁλμυρός: "πλατέα ὕδατα".

— ◆ ὁ **πλέων**: μτχ. ἀρσ. τοῦ ρήμ. πλέω
◆ **πλέως** ἤ **πλείων**: = περισσότερος, πλήρης
("*ὅταν ᾖ πλέως*" = ὅταν χορτάση, δηλ. γεμίση, γίνη πλήρης)
— ◆ **πλόος - πλοῦς** = ἡ πλεῦσις - "**ποντοπλόος**" ὁ πλέων εἰς τὸν πόντον.
— ◆ **δεκαπλόος -δεκαπλοῦς** = δεκαπλάσιος - **πεντοπλόος** =πενταπλάσιος
— ◆ **πολεῖς** = τριγυρίζεις, περιπλανᾶσαι
◆ **πολεῖς** = πολλοὶ (Λ, 708)

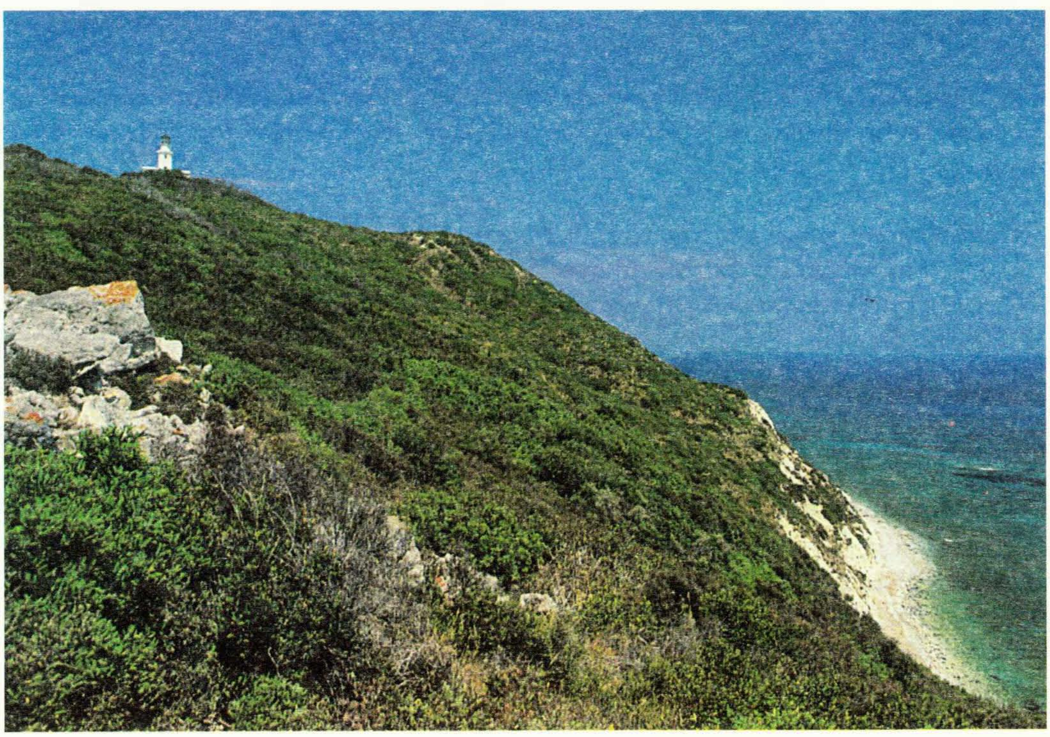
— ◆ **πλείοντες** = πλέοντες
◆ **πλείονες** = περισσότεροι

— ◆ **ἐπέπλως** = ἔπλευσες (γ, 15)
◆ **πέπλος** = πλουσία ἐσθὴς

— ◆ **πολέων** = πολλῶν
◆ **πολέων** = ὁ πολέων, ὁ περιπλανώμενος
◆ **πόλεων**: γεν. πληθ. τοῦ ὀνόμ. πόλις· ("*πλέον ἐς πόλιν*" = ἔπλεον πρὸς τὴν πόλιν -ο, 553-).
Εἰς δὲ τὴν "*πόλιν*", ὅπου "*πολλοὶ πολέουν*", δημιουργεῖται "*πολιτισμός*".
"*Πρὸς θάλατταν προσήκει τὴν ἀρίστην πόλιν κεῖσθαι*". ('Αριστοτ. Πολιτ. Η6).
— ◆ **πλεῖν** ἢ **πλῆν** = πλέειν
— ◆ **πλὴν** =ἐκτὸς (Ἄρα: ἔχοντας πλεύσει, ἔχοντας ἀναχωρήσει, εἶσαι πλέον **ἐκτός**, "πλήν", χώρας καὶ χωρικῶν ὑδάτων.)

*

Ἐν κατακλεῖδι, ὅπου ὑπάρχει ἡ ρίζα **πλ**, ἡ λέξις ἀνεδύθη ἐκ τῆς θαλάσσης:
πλωτός, πλύνω, πληγὴ (κυριολεκτικῶς κτύπημα θαλάσσης, ἐκ τοῦ πλήττω), *πλάθω, πλάσμα, πάλλω, παλμός, παλάμη, πλέκω* (ἐκ τοῦ *πλέγω* = πλέω, κολυμβῶ -Φιλήντας-)
πλάξ (*νυχία πλὰξ* = μαυροθάλασσα -Αἰσχ. Πέρσαι 952-), *πέπλος, πλευρὸν* κ.ἄ...

π λ α γ ι ὰ

Καὶ δι' ἐναλλαγῆς τῶν χειλικῶν (π,β,φ):
φλύω (=εἶμαι γεμᾶτος), *φλέβες*, *φλύαρος*, *ἄφλαστον* (=κόσμημα πρύμνης) κ.τ.τ.
βλύω, *ἀναβλύζω*, ... καὶ διὰ τροπῆς **λ** εἰς **ρ**, *βρύω*, *βρύση* κλπ. κλπ. κλπ., ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός...

Ἡ σχετικὴ μὲ τὸ πέλαγος Νηρηὶς ὀνομάζεται *Πλωτὼ* ἢ *Πληξαύρα*. (Ὑπῆρχε καὶ υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος, ὀνόματι *Παλαιστῖνος* -Πλούτ. Περὶ Ποταμῶν Α'-).

Ὑπάρχει καὶ ὁ μεταγενέστερος ὅρος **ἀρχιπέλαγος** μὲ τὴν σημασίαν "*ἐκτεταμένη περιοχὴ θαλάσσης ἐν ᾗ εἰσὶν ἐγκατεσπαρμέναι πολλαὶ νῆσοι*". Ἀναφέρεται ὅτι ὁ ὅρος εἶναι ἑνετικός, ὅμως τὸ ἔτυμον τῆς λέξεως παραμένει ἑλληνικόν.

[**Ἅλς, σάλος, σάλασσα, μύρα, ὑγρή, λίμνη, πέλαγος...** Λεπτὲς ἐννοιολογικὲς ἀποχρώσεις, ἀμετάφραστες στὶς ξένες γλῶσσες. Γράφει ὁ J. CARSON (ἐφημ. "Τὰ Νέα", 4.12.1999): "*Τὸ "πέλαγος" μπορεῖ νὰ μεταφραστῆ μόνο ὡς* SEA. *Εἶναι ὅμως τὸ ἴδιο μὲ τὸ "θάλασσα"; ὄχι...*".
(Οἱ γάλλοι τὸ μεταφράζουν ὡς plein mer, ἐκ τοῦ πλείων μύρα, οἱ ἰταλοὶ alto mare ἐκ τοῦ ἄλδω + μύρα, οἱ ἱσπανοὶ ὁμοίως alta mar, οἱ γερμανοὶ hohe Meer, καὶ ὡς α' συνθετικὸν "pelago" τὸ χρησιμοποιοῦν ὅλοι π.χ. "pelagoscope"· - pélagien εἶναι ὁ πελαγίσιος).]

Ἡ *πελαγίσια* ὁρμὴ καὶ ὁ κλυδωνισμὸς τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης, ἐκτὸς ἀπὸ λέξεις, ἔχουν πλάσει καὶ ἀνάλογες ἐκφράσεις. Ὅταν λίγο τὰ χάσουμε, λέμε "*πελάγωσα*", ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Ἱππόλυτος τοῦ Εὐριπίδη: "*κακὸν πέλαγος εἰσορῶ*" -δηλαδὴ μεγάλες δυσκολίες. Ἐπὶ πλήθους συμφορῶν ἔθετον τὴν λέξιν "*πέλαγος*": "*ἄτης (=συμφορᾶς) ἄβυσσον πέλαγος*" (Ἱκέτ. 470).

"*Πελαλαγοδρομοῦμε*", πιθανὸν καὶ νὰ βουλιάξουμε, "*νὰ βάψωμεν*"· "*βάπτω*" σημαίνει βυθίζω εἰς τὸ ὕδωρ (β+ἅπτω, δηλαδὴ **β**υθὸν **ἅπτω**), "*Ναῦς ἔβαψε*" γράφει ὁ Εὐριπίδης στὸν "Ὀρέστη", ἐξ οὗ ἡ σημερινὴ ἔκφρασις "*τὴν βάψαμε*". Μονίμως "ἐκ τῆς θαλάσσης λαμβάνομεν τὰς πλείστας τῶν παρομοιώσεων": "*πελαγώνουμε*", "*πελαγοδρομοῦμε*", γινόμαστε "*ἄγρια θάλασσα*", "*κλυδωνιζόμαστε*" "*ἐκσαλάσσομεν*", "*πνιγόμαστε σὲ μιὰ κουταλιὰ νερό*", "*τὰ κάνουμε θάλασσα*", "*τὰ θαλασσώνουμε*"... τελικῶς ὅμως *θαλασσοκρατοῦμεν*.... μετὰ τὴν **πάλη** μὲ τὸ ὑγρὸ στοιχεῖον, ἀφοῦ εἴμεθα **παλαί**-μαχοι Πρωτοπελασγοί, ἀνέκαθεν **πέλοντες** εἰς τὰ ὑγρὰ κέλευθα.

Γι' αὐτό, τὸ ρ. *πέλω*, ἐκτὸς ἀπὸ πλανῶμαι σημαίνει καὶ "ὑπάρχω"· τὸ δὲ "πέλομαι" ἔχει καὶ τὴν ἔννοια τοῦ "εἰμί"! Ὁ τύπος "*ἔπλε*" σημαίνει *ἔπλει, ἔπλεε, ἔπλετο*, σημαίνει ὅμως καὶ "ἦτο".

*

Λίγο πιὸ ἔξω ("*πείρατα γαίης καὶ πόντοιο*" -θ 479-) μᾶς περιμένει ὁ **πόντος** ("*ἐν πόντῳ ὤν, ἐν νηὶ μελαίνῃ*" -μ, 264-) καὶ ἡ Νηρηὶς ἡ *Ποντομέδουσα*, τὸ "*πόντιον ὕδωρ*". "*Πόντος ἁλὸς*" εἶναι ἡ ἀχανὴς θάλασσα, ἡ βαθεῖα, ἡ "πολυβενθής", ὁ "ἀτρύγετος πόντος". "*Πόντος, ἡ ἀπέχουσα θάλασσα, ἡ εὐρεῖα καὶ βαθεῖα οὖσα, καὶ διὰ ταῦτα σκοτεινοτέρα*". → "ἠεροειδὴς πόντος".

Προτείνονται πολλὲς ἐτυμολογίες. Τὸ Ε.Μ. γράφει: "*πόντος, ἐτυμ. πνέω, ὅπου αἱ πνοαὶ καὶ ὁ ἄνεμος· πνότος - πόντος. Ἢ ἀπὸ τοῦ πόνος, πόντος· πεπόνηται* (=καταπονεῖται) *κατὰ τὸν πλοῦν τὸ ἀνθρώπων γένος*". Ἄλλοι ὅμως ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ ῥήματος *πατῶ*, ὅπως καὶ ὁ "πάτος" ποὺ σημαίνει ὁδός. Ὁ συνειρμὸς εἶναι τὰ ὀρφικὰ "*ὑγρὰ κέλευθα*", οἱ δρόμοι οἱ θαλασσινοί: "*πόντος ἁλός*", "*θάλασσα πόντου*". Ὁ *μεγακήτης πόντος* (=ὁ πλήρης κοιλωμάτων, ἐξ οὗ καὶ τὰ θαλάσσια "*κήτη*" ποὺ ζοῦν ἐκεῖ). Ἡ μακρινὴ θάλασσα ὅπου ἐφθάσαμε καὶ τὴν "*πατήσαμε*" ὡς "*ποντοβάται*", "*ποντοπόροι*", "*λαὸς φιλοπόντιος*", μὲ τὰ "*ποντοπόρα*" πλοῖα μας ("*ποντοπόρος ναῦς*"), χωρὶς νὰ "*καταποντισθοῦμε*" εἰς τὸν "*κυμαίνοντα πόντον*" (Ξ 229) καὶ χωρὶς νὰ φοβηθοῦμε ἀνέμους ("*ἄνεμος πόντου*" -ι 285-), καὶ "*νεροποντές*" καὶ *ποντιάσματα* (πουντιάσματα).

Ὑπάρχει καὶ ἡ λέξις **μυχοπόντιον** ἡ ὁποία σημαίνει ἀπόκρυφος θάλασσα (τὴν ἀναφέρει ὁ Ἀμμιανὸς Μαρκελλῖνος 22, 14), καθὼς καὶ ἡ λέξις **πολυμνία**, δηλ. "*θάλασσα ἡ πολλὰ φύκια ἔχουσα*". (Ἡσύχιος).

[Ὁ Πίνδαρος ὀνομάζει τὸν Κορινθιακὸ Ἰσθμὸ "*πόντου γέφυρα*"· *ποντιὰς* εἶναι ἡ γέφυρα. (*Γέφυρα* σημαίνει "*γῆ ἐπὶ ὕδωρ*"). Οἱ λατῖνοι, ἐκ συνεκδοχῆς, ἀπεκάλεσαν PONTUS τὴν γέφυρα,

καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν πόντον μὲ τὴν παραλλαχθεῖσαν ἔννοιαν "pontus", κατάγονται οἱ διάφορες εὐρωπαϊκὲς γέφυρες: ponte, pouente, pont, ponton (=ἡ πλωτὴ γέφυρα). Ἀπὸ τὸν "πόντον" -"pontus", καὶ ὁ ἀρχιερατικὸς τίτλος Pontifex, ὁ ὁποῖος καθώριζε τὸν ἔχοντα τὴν ἐπιμελητείαν, τὴν φροντίδα τῆς συντηρήσεως καὶ ἐπισκευῆς τῆς γέφυρας τοῦ Τιβέρεως· pontifex: ἐκ τοῦ pontus+fio, facio, ὅπερ ἐκ τοῦ πόντος +φύω.

(Ἡ ἀγγλ. bridge καὶ ἡ γερμαν. Brücke, ἐκ θέματος "βρυχ", "βρεχ" Βλ. κατωτέρω λ. "βρύχα").

Τὸ Ὑγρὸν στοιχεῖον, ἡ ἅλς, ἡ θάλασσα, ὀνομάζεται καὶ **πόρος**. Εἶναι ἡ "*ἅλς ἡ εὐρύπορος*" (μ, 2). "*Πόροι ἁλὸς*" λέγονται οἱ θαλασσινοὶ δρόμοι, καὶ συνεκδοχικῶς ἡ ἴδια ἡ θάλασσα. "*Ἄνδρες ἐπ' ἀλλήλους, νησσίν,* **περόωσιν** *θάλασσαν*". Τοὺς προστατεύει ἡ Νηρηὶς ἡ *Ποντοπόρεια*. Ἡ ἐτυμολογικὴ ρίζα τοῦ πόρου ἴσως νὰ εἶναι ἡ ἐναλλασσομένη ἠχοποίητος ρίζα "πλ" → "πρ → "βρ" → "βλ"... ἡ ἀλλάττουσα μορφὴν ὡς ὁ θαλασσινὸς Πρωτεὺς ("Πλωτεύς"). Ἴσως ὅμως καὶ νὰ εἶναι ἡ **Π**ίεσις ἐπὶ τῆς **ροῆς** τῶν ὑδάτων. π +ροὴ → πείρω, περνῶ κύματα. Γράφει τὸ Λεξικὸν Σουΐδα: "*πόρος: πέρας, ἢ ποταμός, ἢ ὁδός, ἢ φυσήματα ὑδάτων, ἢ τεχνάσματα, ἢ διαβάσεις*".

Ὁ Εὔξεινος πόντος λέγεται καὶ "Εὔξεινος πόρος". Τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος, "*Πόρος τυρρηνικός*". Τὸ Αἰγαῖον Πέλαγος, "*Αἰγαίου πόρος*".[36]

Ὁ στενὸς πόρος, ἡ δίοδος, λέγεται **πορθμὸς** (πόρος + ἶθμα = βάδισμα). "Σαρωνικὸς πορθμὸς"[37] εἶναι ὁ Σαρωνικὸς κόλπος, ἡ Σαρωνικὴ "θάλασσα". - "*ναυτιλίαις πορθμὸν*" γράφει ὁ Πίνδαρος.[38]

Πείρων τις κύματα καὶ πορθμοὺς καὶ πόρους, χαράσσει **πορείαν**. *Πορεία* εἶναι τὸ ταξίδιον. Τὸ δὲ *πέρας*, κυριολεκτικῶς, τὸ τέλος τοῦ ταξιδίου, "*πόντου πέραν*".[39] *Πέρατος*[40] εἶναι ὁ ἔναντι κείμενος, ἐκεῖ ποὺ θέλω νὰ φθάσω,[41] ἀκόμη καὶ ἂν ὁ προορισμός μου βρίσκεται στὰ "πέρατα" τῆς γῆς.

"*Ἐν περάτῃ*" γράφει ὁ Ὅμηρος εἰς τὸ ψ 243, ἐννοῶν εἰς τὰ δυτικὰ τῆς γῆς.

Περαιεύς ἢ *πορθμεὺς* εἶναι αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἀναλαμβάνει τὴν δια-*περαίωσιν* ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων ἀπὸ τὴν μίαν ἀκτὴ στὴν ἄλλη, "πέραν". Κατὰ τὴν ἐποχὴν λοιπὸν κατὰ τὴν ὁποίαν στὴν περιοχὴ τοῦ Πειραιῶς "*Ἁλίπεδον*" ὑπῆρχε ἀκόμη θάλασσα καὶ ὁ *Πειραιεὺς* ἦτο νησί, ἀπὸ ἕνα "περαματάρη", *περαιέα*, ἐπῆρε τὸ ὄνομά του (ἐξ οὗ καὶ ἡ λαϊκὴ ἐκφορὰ ὁ "Περαίας", μέχρι σήμερα).

"*Ἦν πρότερον ὁ Πειραιεὺς νῆσος,*
ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα εἴληφεν (=ἐπῆρε) *ἀπὸ τοῦ διαπερᾶν.*"
(Λεξ. Σουΐδα)

Ὁπότε ὁ Πειραιεὺς εἶναι τὸ κατ' ἐξοχήν, τὸ πραγματικὸ λιμάνι (πέρασμα, πέραμα) ποὺ μέσα ἀπὸ τὴν ἐτυμολογική του ρίζα ἐχάρισε ὄνομα σὲ ὅλα τὰ λιμάνια τοῦ κόσμου. - Βλ. ὑποσημείωσιν ἀριθ. 41 τῆς παρούσης σελίδος.

Ἐκ τοῦ *πόρος* κατάγεται καὶ ὁ → *ἔμπορος*, μὲ πρώτη σημασία ὁ ἀναχωρῶν ἐπὶ πλοίου διὰ νὰ περάσῃ τὸν πόρον: "*εἶμι μὲν ἔμπορος*" (=ἀναχωρῶ ὡς ἐπιβάτης) γράφει ὁ Ὅμηρος (β 319).

"*Ἐμπόριον ἐν μέσῳ τῆς Ἑλλάδος ὁ Πειραιεύς...*" τονίζει ὁ Ἰσοκράτης εἰς τὸν "Πανηγυρικὸν" (42).

Ἀργότερα ὁ "ἔμπορος" προσέλαβε τὴν σημερινή του σημασία. Γράφει ὁ Σουΐδας:

«*Ἔμπορος, ὁ πραγματευτικὸς ἄνθρωπος* (δηλ. ὁ πραματευτής).
Κυρίως δέ, ὁ πλέων θάλασσαν· παρὰ τὸ πόρος.
Πόρος δέ, κυρίως ἐπὶ ὑγρῶν λέγεται·
καὶ "εὔπορος" -λέγεται- *ὁ ἔχων ἀεὶ τὸν ἐπιρρέοντα πλοῦτον, ἐκ μεταφορᾶς.*»

36. Εὐριπίδου Ἑλένη 130
37. Αἰσχ. Ἀγαμ. 307
38. Ι 4,97
39. Αἰσχ. Ἀγαμ. 119
40. Πέρατος εἶναι καὶ εἷς υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος.
41. πέρατος → λατιν. portus =λιμὴν καὶ μέσῳ τοῦ λατινικοῦ: → γαλλ. port, ἰταλ. porto, ἰσπ. puerto.
Ἐπίσης ford = πόρος, γερμ. Furt, νορβηγ. fjord (φιόρδ).

Καὶ ὁ Πορφύριος:

«Ἔμπορος: τέτακται ἐπὶ τῶν ἐπὶ ἀλλοτρίας νηὸς περώντων·
ἔμπορος, ἀπὸ τοῦ πόρου, τουτέστιν τῆς πορείας.
Τὸν δὲ πόρον κυρίως ἐπὶ τῆς τοῦ ὕδατος πορείας.»

Καὶ ὁ Ξενοφῶν εἰς τὸν "Οἰκονομικὸν" (20.28):

«Οἱ ἔμποροι... πλέουσι..
καὶ Αἰγαῖον καὶ Εὔξεινον
καὶ Σικελικὸν πόντον περῶντες...
Ἄγουσιν -τὰ ἐμπορεύματα-
διὰ τῆς θαλάττης,
καὶ ταῦτα εἰς τὸ πλοῖον ἐνθέμενοι,
ἐν ᾧ περ αὐτοὶ πλέουσιν»

Ἔτσι ἡ "*ἅλς ἡ βαθύπλουτος*" *πορίζει πόρους* καὶ καθιστᾶ *εὐπόρους* καὶ ὀλβίους τοὺς *θαλασσοπόρους*. Ἀρχαιοτάτη καταγραφὴ στὶς Πινακίδες τῆς Γραμμικῆς Γραφῆς Β: ΤΑ ΡΑ ΣΟ ΠΟ ΡΟ (=θαλασσοπόρος). ΠΟ ΡΟ =πωλῶ, ἀλλὰ καὶ πορεύομαι μακριά, πόρω → πόρρω → πόρσω: "*πόρρω ἀπέχει*".

(Πρβλ.: Ὅπως ἐκ τῆς *ἁλὸς* → Ϝελιγμὸς → τῆλε (=μακρὰν) → τέλος, ἔτσι ἐκ τοῦ *πόρος* → πείρω → πόρρω (=μακρὰν) → πέρας. Καὶ ὅπως ἐκ τῆς ἁλὸς → ἅλωσις, ἔτσι ἐκ τοῦ πόρος → πέρσις = ἅλωσις).

Ἐκ τοῦ "ἐμπόρου", οἱ θαλασσινὲς ἀγοραπωλησίες ἀνέδυσαν τὰ ρήματα *πέρνημι* = πωλῶ, καὶ *πρίαμαι* = ἀγοράζω· ἐκ τοῦ *πέρνημι* → ἡ *πορνὰς* ἢ *πόρνη*: "*ἐκ τοῦ πωλεῖν ἑαυτὴν τοῖς βουλομένοις*", ἀρχικῶς δηλαδὴ "*γυναῖκα τοῦ λιμανιοῦ*". Τὰ *πάντα πέρναται* γράφει ὁ Ἀριστοφάνης στοὺς Ἱππῆς (176).

Ὁ "*πείρων κύματα ἀλγεινὰ*" (Ω,8) καθίσταται *ἐμπερὴς* ἢ *ἔμπειρος*, ἀποκτᾶ *πεῖραν* (αἰολιστὶ *πέρραν*). Εἶναι τὸ "*διὰ πείρας ἰέναι*" (=πορεύεσθαι), τὸ "*πεῖραν ἐφορμᾶν*", τὸ "*πικρὰν πεῖραν τολμᾶν*" (Σοφοκλῆς). Ἐν ἀντιθέσει "*ἄπειρος*" εἶναι αὐτὸς ποὺ δὲν ἔχει περάσει κύματα. "*Ἄπειρος, ἀθαλάττωτος, ἀσαλαμίνιος*" λοιδορεῖ ὁ Ἀριστοφάνης στοὺς "Βατράχους (204).

1) *ἄπειρος*, ἐκ τοῦ *α* στερητ. +*πεῖρα* = ἀδοκίμαστος. 2) *ἄπειρος*, ἐκ τοῦ *α* + *πέραν* = ὁ μὴ ἔχων πέρας, ὁ ἀπέραντος: "*ὁρῶν ἐπ' ἀπείρονα πόντον*" - Α 350-).

Οἱ "ἔμπειροι" αὐτοὶ "ἔμποροι", ἄλλως "*νηῶν ἐμπέραμοι*", ἐπέστρεφον κομίζοντες μύρια ἀγαθά. Ὁ Ὅμηρος χρησιμοποιεῖ συχνὰ τὴν ἔκφρασιν "*δῶρον πόρε οἱ*" = τοῦ ἐχάρισε, τοῦ ἔφερε δῶρον. (Ἀρχικὴ σημασία: τοῦ ἔφερε δῶρον ἐπιστρέφων ἀπὸ θαλασσινὸ ταξίδι). Οἱ δὲ λησταὶ τῆς θαλάσσης (οἱ ἐποφθαλμιοῦντες τὰ θαλάσσια ἐμπορεύματα), ξεχωρίζοντας ἀπὸ αὐτοὺς τῆς στεριᾶς, ὀνομάζονται "π ε ι ρ α τ α ί".

Τὰ ρήματα *πόρω* καὶ *φέρω* εἶναι σαφῶς συγγενῆ ("*θάλασσα παμφορωτάτη*").

"*φερέτω κοίλας ἐπὶ νῆας*" (Η 78)
(=ἄς τὰ φέρη εἰς τὰ κοῖλα πλοῖα).

"*ὥς κε πλεῖστα φέρων ἐπὶ νῆας ἵκηται*" (Ζ 69)
(=ὥστε πλεῖστα φέρων ἐπὶ τῶν νηῶν νὰ ἀφιχθῇ).

Γι' αὐτό, τὸ διὰ μέσου τοῦ θαλασσίου *πόρου* μεταφερόμενον ἐμπόρευμα, ὀνομάζεται "*φόρτος*", ἐκ τοῦ "πόρτος": "*Καὶ τότε νῆα θοὴν* (=ταχεῖαν) *ἅλαδε* (=στὴν θάλασσα) *ἑλκέμεν, ἐν δέ τε* ***φόρτον*** *ἄρμενον ἐντύνασθαι*".

Τὸ κῦμα τὸ "ἐγερτὸν" λέγεται καὶ "φερτόν". Ὁ δὲ Φόρκυς, ὁ θαλάσσιος δαίμων, "*ἐκ τοῦ φέρεσθαι, ἀλληγορεῖ τὴν κίνησιν τῶν κυμάτων*".

Δεδομένου ὅτι ὑπάρχει καὶ Νηρηὶς μὲ τὸ ὄνομα *Πρωτώ*, συνάγεται ὅτι καὶ ὁ "πρῶτος" (μὴ ἔχων κοινὴν ρίζαν μὲ τὸ "εἷς μία ἕν", ὡς ἐκ τοῦ δύο → δεύτερος, τρία → τρίτος κ.ο.κ.) ἐκ τῆς θαλάσσης "*κατέπλευσεν*". Σημειωτέον ὅτι *πρᾶτος* σημαίνει *πρῶτος* (πρβλ. περατὸς ↔ πρᾶτος).

πείρω, πορεία,[42] πορεύομαι...

"*Θαλάσσης οὐκ εὔπρηκτα* (=εὔπρακτα, εὔκολα, εὐκολοπέραστα) *κέλευθα*", γράφει ὁ Ὀππιανός.[43] Πρέπει νὰ φυσήξη ὁ ἄνεμος (*πρήθω* =φυσῶ) διὰ νὰ φουσκώσουν τὰ πανιὰ (πρήθω =φουσκώνω, πρήζω): "*ἄνεμος πρῆσεν μέσον ἱστίον*" (Α 481).

Κατόπιν "*πρήσσουν ἅλα*"= περνοῦν τὴν θάλασσαν, γίνεται "πέρασις": "*ἡ ναῦς ἔθεεν* (=ἔτρεχε) *κατὰ κῦμα, διαπρήσσουσα* (=διαπράττουσα) *κέλευθον*". (β, 429).[44]

Ἐξ αὐτοῦ, ὅπως βεβαιοῖ καὶ τὸ Λεξ. LID. & SCOTT, ἡ πρώτη σημασία τοῦ *πράττω* εἶναι διαπερῶ, διέρχομαι - θάλασσαν-. Ἡ "*πρᾶξις*" διὰ τὸν Ἕλληνα, εἶναι πρωτίστως θαλασσινή· ὅπως καὶ ἡ *πρᾶσις* (=πώλησις), "*πέρασίς τις οὖσα, ἀπὸ τοῦ ἐξ ἑτέρου μεταβαίνειν τὸ πιπρασκόμενον*". (*πιπράσκω* =πωλῶ· πρβλ. "πρατήριον"). Γι' αὐτὸ *πρᾶσις* σημαίνει καὶ *πρᾶξις*. Οἱ ἐκτελοῦντες "πράξεις" εἶναι "*πράκτορες*", ἐξ οὗ καὶ "*οἱ ναυτικοὶ πράκτορες*" μέχρι σήμερα.

Πρηκτῆρες εἶναι οἱ μεταπράται, "πραγματευταί". Τὰ "*πράγματα*" ἔρχονται ἐκ τῆς θαλάσσης. Ὅπως καὶ αἱ "*εἰσπράξεις*".

[Σημ. Πιθανόν, κατ' ἀναλογίαν ἔχει δημιουργηθῆ καὶ τὸ ρ. δρῶ, μὲ ἀρχικὴ σημασία πράττω, ὑπηρετῶ (L.Sc.) Ἐκ τοῦ τλάω-ῶ → δράω-ῶ, μὲ τροπὴ τ εἰς δ καὶ λ εἰς ρ.]

Ἐνδεικτικῶς, ὀλίγον ἀκόμη Λεξιλόγιον προερχόμενον ἐκ τῆς ρίζης πρ- τοῦ πόρου.

- **πόρος** → *πορεία, πορεύομαι, πέριξ. πορσύνομαι* = ὁδεύομαι· *πορσύνω* = πορίζω, ἑτοιμάζω.
- **πείρω** → *περνῶ* (*ἐπέρασα* → *ἐπέρυσι*)
- **πείρω**, δαπείρω, διαπερνῶ· ὅθεν β' σημασία τοῦ *πείρω* =τρυπῶ· ἐξ οὗ *περόνη, πόρπη, πειρούνι, πόρισμα*, καὶ ἄλλα πολλὰ "διαπεραστικά", ὡς τὸ *πέρθω* = ἐκπορθῶ, μὲ ἀρχικὴ ἔννοια "διαπερνῶ, τρυπῶ τὸ τεῖχος, διὰ νὰ εἰσβάλω εἰς τὴν πολιουρκούμενην πόλιν": "*πόλιν διεπράθομεν*" (Α 367). "Λύσανδρος *πέρσεν* (=ἐξεπόρθησε) Κεκροπιδῶν δύναμιν." "*Ἑλοῦσά τε περθομένη τε*" (Β 374).
- Ἐκ τοῦ *πείρω, φέρω*, → καὶ τὸ *φύρω* = ἀνακατεύω, ἀναμειγνύω, συγχέω, φθείρω ("*φύρω γαῖαν ὕδατι*"). "*Βίος πορφυροῦς*"[45] = τεταραγμένος, θαλάσσιος, "*ὡς ὅτε πορφύρη πέλαγος μέγα κύματι*" (Ξ,16). Τὸ *πορφύρω*, δευτερογενῶς, προσλαμβάνει καὶ τὴν ἔννοιαν "διαλογίζομαι", μὲ τὴν σημασία "κυμαινόμενος διαλογισμός".
- Ὁ *πόρος* ὁ ἥσυχος, ὁ *περάσιμος*, ὁ *περατὸς πραόνως*, εἶναι *πραὴς* δηλ. *πρᾶος*, ἤπιος· "*πραῢ σέλας*" εἶναι τὸ ἁπαλὸν φῶς (καὶ *πρᾶσον* τὸ θαλάσσιον φυτόν).
- Ἐκ τοῦ πείρω καὶ ἡ *σ-πεῖρα* = ἑλικοειδές τι συνεστραμμένον, *καλώδιον* πλοίου. (Πιθανὸν ἐξ αὐτῆς τῆς φορᾶς, κινήσεως, καὶ τὸ ρῆμα "*σπείρω*" (=σπέρνω) λόγῳ τῶν ἑλικοειδῶν κινήσεων τοῦ σπορέως κατὰ τὴν σποράν).
- Ἐκ τοῦ *πείρω* → *πόρω* (ἄχρ. ἐνεστὼς =πορεύομαι, ἀπαρέμφ. "*πορεῖν*") προέρχεται καὶ τὸ "*πεπρωμένον*"· "πεπρωμένος" εἶναι ὁ ἔχων προορισμόν, κατεύθυνσιν, "*καθωρισμένην πορείαν*".
- Ἐκ τῆς ἰδίας ρίζης "πρ-" καὶ ἡ "*πρύμνα*" ἢ *πρύμνη* ("*εὔπρυμνος ναῦς*"). Δηλ. τὸ πίσω μέρος τοῦ πλοίου· *πρυμνήτης* = πηδαλιοῦχος· *πρυμνὸς* = ἔσχατος. Ἐνῶ ἡ *πρῴρα* (=πλώρη), ἐτυμ. ἐκ τῆς προθέσεως προ + τὸ ρ. ὀρούω =ὁρμῶ. ("*καπετάνιο βάλε πλώρη*").
- Πολλὲς προθέσεις, ἀλλὰ καὶ ἐπιρρήματα, προέρχονται ἀπὸ τὴν πορείαν, πεῖραν, τοῦ πόρου:

παρὰ ("*παρὰ ναῦφι*" -Π, 281-).
περὶ (περι-φέρομαι, πλάζομαι εἰς τὴν θάλασσαν, "πέριξ").
πρὸ (ἐξ οὗ καὶ ὁ *πρότερος*).

42. πορεία, κατόπιν ὁδοιπορία, ἀργότερον ἀεροπορία.
43. "Ἁλιευτικά", 5.57
44. Ἀργότερα ἡ διάπραξις αὐτὴ ἐλέχθη καὶ χερσαίως: "*ἵππους ὑπὸ ἅρματα ἄγοντες ἵνα πρήσσησιν ὁδοῦ*" (γ, 476) (=γιὰ νὰ περάσουν τὴν ὁδόν).
45. Εὐριπ. Σθενέβοια, ἀπόσπ.

ὑπὲρ ("υ" =ὕδωρ - "περ"= περνῶ· δηλ. περνῶ ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα·
τὸ δὲ ἄκλιτον *περ*, χρησιμοποιεῖται ὡς ἰσχυρὸν βεβαιωτικόν: "ἐγώπερ"... (*περ*: πέρα γιὰ πέρα).
πρός, ὅθεν "*πρόσω* ὁλοταχῶς".[46]

*

Τὰ Ἀργοναυτικὰ (Ὀρφ. 1081) ἀναφέρουν ὅτι ἡ Ἀργὼ ἐπέρασε τὸν πορθμὸν *("στεινὸν ῥέεθρον")* καὶ "*ἔμπεσε Ὠκεανῷ*". (=ἐνέπεσε εἰς τὸν Ὠκεανόν).

Ὁ **Ὠκεανὸς** εἶναι ἀκριβῶς τὸ μέγα προαιώνιον ὕδωρ, τὸ ὁποῖον ρέει κυκλοτερῶς περὶ τὴν γῆν: "*ὠκεανὸς δέ, διὰ τοῦ ὠκέως ἀνύει κύκλῳ τὴν γῆν*"(Ἀγαθήμερος, Γεωγραφίας Ὑποτυπώσεις). Πρὶν ἡ πανγαία χωρισθῆ εἰς ἠπείρους, ἔπλεε κυριολεκτικῶς ἐντὸς τῶν ὑδάτων τοῦ ἀρχεγόνου ὠκεανοῦ. Μετὰ τὸν διαχωρισμὸ τῆς πανγαίας, ὁ ἕνας καὶ ἀπέραντος ὠκεανὸς χωρίσθηκε σὲ μικρότερους, κυρίως τρεῖς: Εἰρηνικός, Ἰνδικός, Ἀτλαντικός. Ὁ ὠκεανὸς εἶναι ἡ μεγάλη "ἔξωθεν" θάλασσα. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ὠκὺς + νάω*, δηλ. ὁ ρέων τὰ ὕδατά του ταχέως πέριξ τῆς γῆς. Καὶ πράγματι, ὅλοι οἱ μεγάλοι Ὠκεανοὶ συγκοινωνοῦν μεταξύ τους σὰν ἕνα πελώριο ποτάμι "*ἐξ οὗ περ πάντες ποταμοὶ καὶ πᾶσα θάλασσα*" (Φ, 196). Ἔτσι ἀκριβῶς τὸν περιγράφει καὶ ὁ Δελφικὸς Ὕμνος πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα: "*μέγας Ὠκεανός, ὅς πέριξ γᾶν, ὑγραεῖς ἀγκάλας ἀμπέχει.*" Γι' αὐτὸ τὰ ἐπίθετα τὰ ὁποῖα προσδιορίζουν τὸν ὠκεανό, εἶναι ὅλα ἰδιαιτέρως μεγαλοπρεπῆ: Ἀφνειὸς (=εὔπορος, πλούσιος), Ἀκάμας, Βαθυδίνης, Βαθυρρείτης, Ἀκαλαρρείτης (=εἰρηνικός, ἐκ τοῦ ἐπιτ. α+καλὸς+ροῦς), Βαθυκύμων, Βαρυηχής, Γαιήοχος, Εὐρύς, Εὔρροος, Εὐρύπορος, Ἀψόρροος ="*ὁ κύκλῳ περινοστῶν τὴν γῆν καὶ ἄψ* (=πίσω) *πάλιν ἐπὶ τὰ αὐτὰ ἀφικνούμενος*".

Τρεῖς χιλιάδες Ὠκεανίδες τὸν διακονοῦν.

*

Ὁ Ὠκεανὸς (λέξις διεθνῶς ἑλληνική, OCEAN, OCEANO, OZEAN, καὶ μὲ πλῆθος σχετικὰ παράγωγα) ὀνομάζεται καὶ **ὠγὴν** μὲ γενικώτερη σημασία τὴν πᾶσαν θάλασσαν: "...*ὠγὴν ὠνομάζετο ὁ ὠκεανός, καὶ τὸ ὄνομα σημαίνει αὐτὸν τὸν ὠκεανόν, τὸν μὴ ἔχοντα γῆν στερεάν· ἤ τὴν θάλασσαν γενικώτερον*". (Ἀθαν. Σταγειρίτης -Ὠγυγία).

*

Προσωποποιημένος ὁ Ὠκεανὸς εἶναι υἱὸς τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς, καὶ σύζυγος τῆς Τηθύος. (τήθη =τροφός). Γι' αὐτὸ ἡ **Τηθύς**, ὅταν δὲν σημαίνει γῆ, καθορίζει τὴν θάλασσα. Καὶ εἶναι πολὺ λογικόν. Ὅσο μᾶς τρέφει ἡ γῆ, ἄλλο τόσο μᾶς τρέφει καὶ ἡ θάλασσα. Εἶναι ἡ μάνα θάλασσα τῆς Ἑλληνικῆς Μυθολογίας, ἡ τροφὸς πάντων. (τῆθος =στρεῖδι, ὄστρακον).

*

Ἡ θάλασσα ὀνομάζεται καὶ **ἄντλος**. Ἀπὸ τὸ ἐπιτατικόν, ἀθροιστικὸν α, καὶ τὸ ρῆμα τλάω =ἀντέχω, ὑπομένω. Ἡ τὰ πάντα ὑπομένουσα. (Ἀλλὰ καὶ τὸ *τλάω*, ὅπως ἤδη παρατηρήσαμε, ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ θάλαττα, τάλαττα).

"*Ἐν ἄντλῳ τιθέναι*" σημαίνει ρίπτω εἰς τὴν θάλασσαν. "..*εἰς ἄντλον πεσών..*" (Εὐριπ. Ἑκάβη 1025). "*εἰς ἄντλον κατέχυντο*" = ἔπεσαν στὴν θάλασσα (μ, 411).
ἀντλῶ = χύνω ἔξω τὴν θάλασσαν τὴν συγκεντρωθεῖσαν εἰς τὸ κύτος τοῦ πλοίου, ἀπαντλῶ, ἐξαντλῶ, ἀδειάζω. Πίνδαρος: "*ἄντλον ἑλεῖν*" (-Ὀλ. IX-), - ὅταν περιγράφει πῶς ἀπεσύρθησαν τὰ ὕδατα τοῦ κατακλυσμοῦ ἀπὸ τὴν Θεσσαλικὴ πεδιάδα.

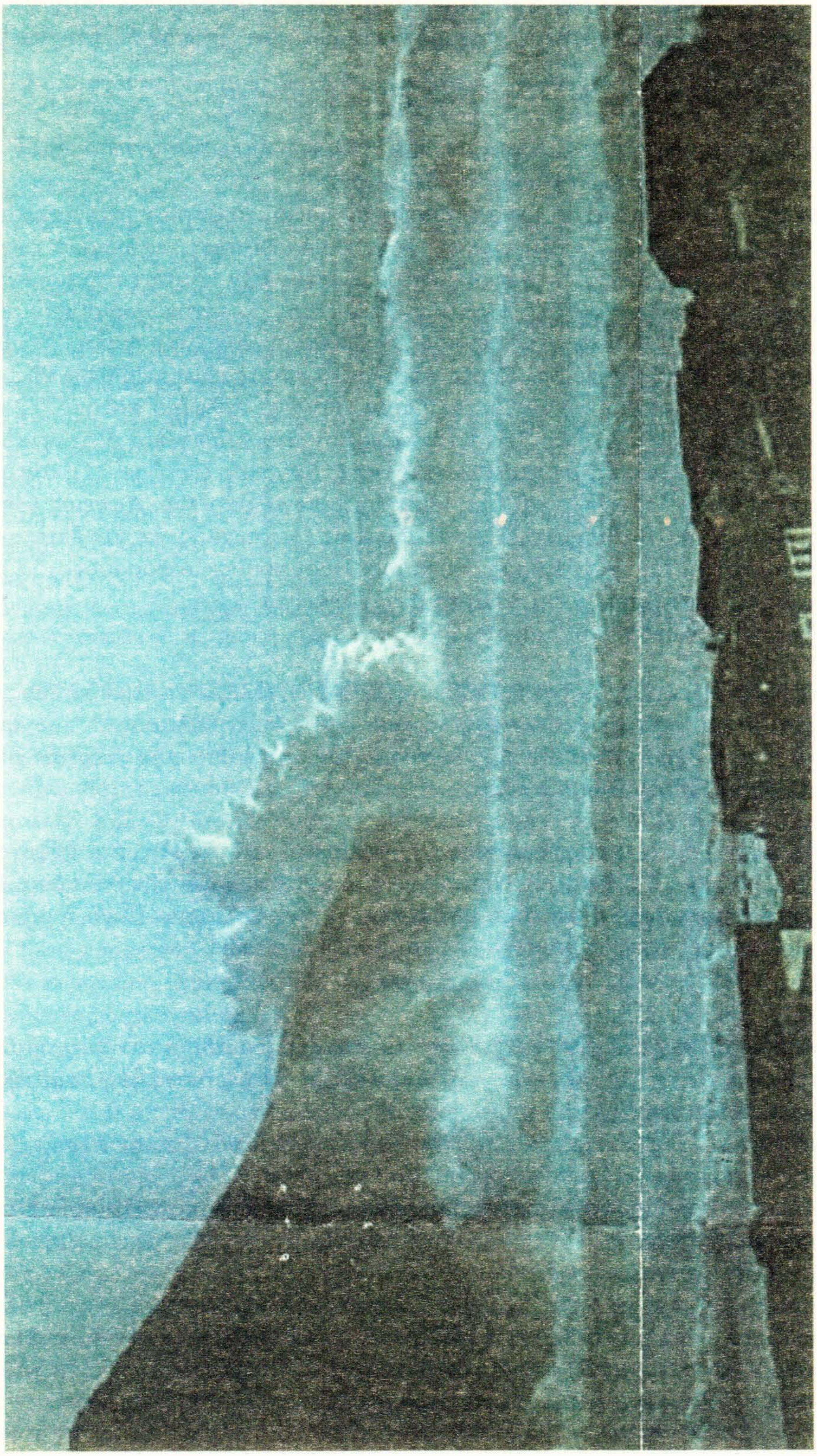
Ἡ ταραγμένη θάλασσα ἀποκαλεῖται **κλύδων** ἤ **κλυδώνιον** (ἤ **κλύδιον** -Ἡσύχιος). Ἐκ τοῦ ρήματος *κλύζω* =ὁρμῶ καὶ σκεπάζω διὰ κυμάτων. (θέμα κλ.. ἠχοποίητον, ἐκ τοῦ θορύβου τοῦ κινουμένου ὕδατος). "*Θάλασσα κλύζει πάντα τἀνθρώπων κακά*". (Ἰφ. ἐν Ταύρ. 1194)

Ἐνῶ "*κλύδων κακῶν*" σημαίνει "θάλασσα ἀποτυχιῶν".
κλύδιος σημαίνει ὁρμητικός· *κλύζω* = περιβρέχω διὰ κυμάτων (πρβλ. "κατακλυσμός").

Ἡ σχετικὴ Νηρηὶς ὀνομάζεται *Κλυμένη*.

---

46. Ἡ πρόθεσις "πρός", δωρικὰ εἶναι "ποτί". Πρβλ.: πότις, πόσις = ποτόν, ἀλλὰ καὶ "κύριος" - "κυρίαρχος". Ποτειδᾶν ἤ Ποσειδῶν "ὁ κύριος τῶν θαλασσῶν"

"ἀχερὸν κῦμα" - "εὐάχητος πόντος"
"βέβρυχε μέγα κῦμα"

Ἀνακεφαλαιώνουμε, διότι ἡ "πορεία" προοιωνίζεται μακρά.

Ὅπως εἴδαμε λοιπόν, ἡ θάλασσα μὲ τοὺς διαφόρους καὶ ποικίλους θορύβους -"ἦχους" της (σαλ...πλ...φλ... βρ... πρ... κλ...) ἐμίλησε καὶ ὑπαγόρευσε τὶς ἀνάλογες ὀνομασίες της.

Τὸ ρῆμα "ἁλαβυτῶ"[47] σημαίνει θορυβῶ, ὡς ἡ ἅλς ἡ *ἁλίστονος*, ἡ *ἁλίδουπος*, ἡ *πολύστονος*, ἡ *ἀγάστονος* ("*ἡ στόνων* (=στεναγμῶν) *πολλῶν καὶ βαρέων αἰτία...*"), ἡ *ἀγρία*, ἡ *μυκωμένη*, ἡ *ἁλίκτυπος*, ἡ *ἁλίβρομος...* Γενικῶς, ἡ *ταραχώδης*, ἡ *ἁλιηχὴς* θάλασσα, ἐξακολούθησε καὶ μέσα ἀπὸ τὴν ὀργή της, νὰ ὁρίζῃ τὰ ὀνόματά της, ἰάχοντας...Περιγράφει ὁ Ὅμηρος ὅτι οἱ στρατιῶται "*ἴαχον, ὡς ὅτε κῦμα, ἀκτῇ ἐπὶ ὑψηλῇ, κινήσῃ Νότος ἐλθών*" (Β 394). (=ἐξέβαλλον ἰαχάς, ὅπως ὅταν τὸ κῦμα τὸ κινήσῃ κατελθὼν ὁ Νότος, ἐπάνω στὴν ὑψηλὴ ἀκτή). Τὸ "*ἀχερὸν* (=ἠχηρὸν) *κῦμα*", "*ὁ εὐάχητος πόντος*", "*ἡ ἠχήεσσα θάλασσα*".

Ἡ ἀρχικὴ πρωτότυπος λέξις **ἄχα**[48] σημαίνει τὸ ὕδωρ, τὴν ἀχά, ἀχή, ἀχώ,[49] τῆς θορυβώδους κινήσεως ἤ πτώσεως τῶν ὑδάτων. "*Κῦμα ἴαχε νηὸς ἰούσης*" -β 428- "*Ἀχαιικὸς ἴαχε ναύτης*" (Νόννος, Διονυσ. Α.92). Οἱ *Ἀχαιοὶ* κυριολεκτικῶς εἶναι οἱ λαοὶ τῆς θάλασσας. *Χάονες*, οἱ παραποτάμιοι...- Ποταμοί: Ἀχέρων, Ἴναχος, Ἄραχθος, Ἀχελῶος, Ἀχάτης, Καχάλης (ἐξ οὗ καχλάζω, κοχλάζω). Λίμναι: Ἀχερουσία, Ἀχρίς, Ἀχινός, Ἄχερος... Λέξεις ὑδατικές: ἀχηβάς, ἀχερωὶς (=ἡ λεύκα, ὡς ὑδροχαρής), ἀχλύς, ἀχνὸς (ἄχα νέει), ἄχνη (=ἀφρὸς θαλάσσης), ἄχλαξ (=ἡ ἄμμος), ἀχρὶς (=τὸ ἀχλάδι, ὡς χυμῶδες, "ζουμερό"), τὸ ρῆμα "χέω" κλπ. κλπ.

Ἐτυμολογικὸν τὸ Μέγα: "*κοινῶς, πᾶν ὕδωρ ἀχελῶος καλεῖται*".

"*Ἀριστοτέλης πάντα τὰ ὑλώδη φυτά, ἀχερούσια*[50] *λέγει*".

★

Ἐξ αὐτῆς τῆς *δον-ήσεως* τῶν ἀχερῶν ὑδάτων, "*ἡ λέξις* **Δὸν** *σημαίνει κυρίως ὕδωρ. Οἱ Ἕλληνες πρὸ χιλιάδων ἐτῶν τὸ ὕδωρ ἐκάλουν Δόν, Δών, Δάν, καὶ τὸν θεὸν τῶν ὑδάτων* "*Ποτειδᾶν*".. Ποταμοί: Δώδων, Κελάδων, Κλάδων, Νέδων, Θερμώδων, Εὐρυμέδων, Κύνδων, Ἠριδανός, Ἀπηδών, Ροδανός, Ἰάρδανος, Ἄδανος, Δάναις ἤ Τάναις ἤ Δούναβις... μύδος ἡ ὑγρασία... καὶ Λαδογενὴς ἡ Ἀφροδίτη ὡς γεννηθεῖσα ἐκ τῆς θαλάσσης..."[51]

Δᾶν καὶ *Τᾶν* ἀπεκαλεῖτο καὶ ὁ Ζεύς, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ ἐγγραφὲς ἐπὶ νομισμάτων. Προφανῶς ὁ Ζεύς, ὡς "Ζεὺς Ὑέτιος" (=ὀμβροφόρος), ὠνομάσθη καὶ Δᾶν. Παρατηροῦμε ἀκόμη ὅτι ἡ μήτηρ τοῦ Περσέως **Δανάη** ἐγονιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ Διὸς μεταμορφωθέντος εἰς χρυσῆν βροχήν.

Ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ ἐδίδαξε εἰς τὸν **Δαν**αὸν πῶς νὰ κατασκευάσῃ τὴν πρώτην πεντηκόντορον, εἰς τὰ κουπιὰ τῆς ὁποίας ἐκάθισαν "αἱ πεντήκοντα **Δαν**αΐδες".

Ὅθεν καὶ οἱ **Δαν**αοὶ (ὅπως καὶ οἱ Ἀχαιοὶ) εἶναι καὶ αὐτοί, ὡς Πελασγοί, ὡς Ἕλληνες, "λαοὶ τῆς θάλασσας", ἀφοῦ τὰ ὕδατα *δονοῦνται, ἀχοῦν, χέονται, βρέμουν...* (βρόμος =μέγας θόρυβος κυμαινομένης θαλάσσης.) "*βρέμουσι δὲ ἀντιπλῆγες ἀκταί*". (Εὐριπ. Ἰφ. Τ.)

"*κῦμα θαλάσσης.. χέρσῳ ρηγνύμενον μεγάλα* **βρέμει**" (Δ 420)

"**βέβρυχεν** *μέγα κῦμα ποτὶ ρόον*" (Ρ, 264)

"*σὺν πολλῷ* **βρυχηθμῷ** *ἡ θάλασσα ἀναζέει..*"[52]

"*Ἡ θάλασσα ζαλίζεται,* **βρυχᾶται**, *κυματίζει*"...

---

47. πρβλ. τσαλαβουτῶ
48. ἄχα → λατιν.-ἰταλ. aqua, ἱσπαν. agua, γαλλ. eau.
49. "ἀχώ, παρὰ μυρίον ὕδωρ μεγάλου πόντου" (Φιλοστ. Ἡρωϊκός, 747).
50. "ἀχερούσια" ὀνομάζονται καὶ τὰ λιμνάζοντα ὕδατα.
51. "Φῶς ἀπὸ τὰ βάθη τῶν Ὑδάτων", Μητρ. Ἀθηναγόρα, Ἐκδ. ΜΕΛΙΣΣΑ, Ἀθ. 1939.
52. Ἀριστοτ. Περὶ Θαυμ. Ἀκουσμ. 130.

...Καὶ γεννᾶται ἡ **βρύξ**, κατὰ αἰτιατικὴν **βρύχα**. Προσδιορίζει κυρίως τὰ ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν ὕδατα τῆς θαλάσσης, τὰ ἐνδότερα αὐτῆς: "*ὑποβρύχιον.. τὸ σκάφος καταπινόμενον*" (ἀπ. 42 Παπ. Βερολ.) (Πρβλ. τὰ σημερινὰ "ὑποβρύχια").

Στὴν Ὀδύσεια (ε 319) ὁ Ὅμηρος ἀναφέρει πὼς ὅταν ἐναυάγησε ὁ Ὀδυσσεύς, ἡ θύελλα τὸν "*ἔθηκε ὑπόβρυχα*".

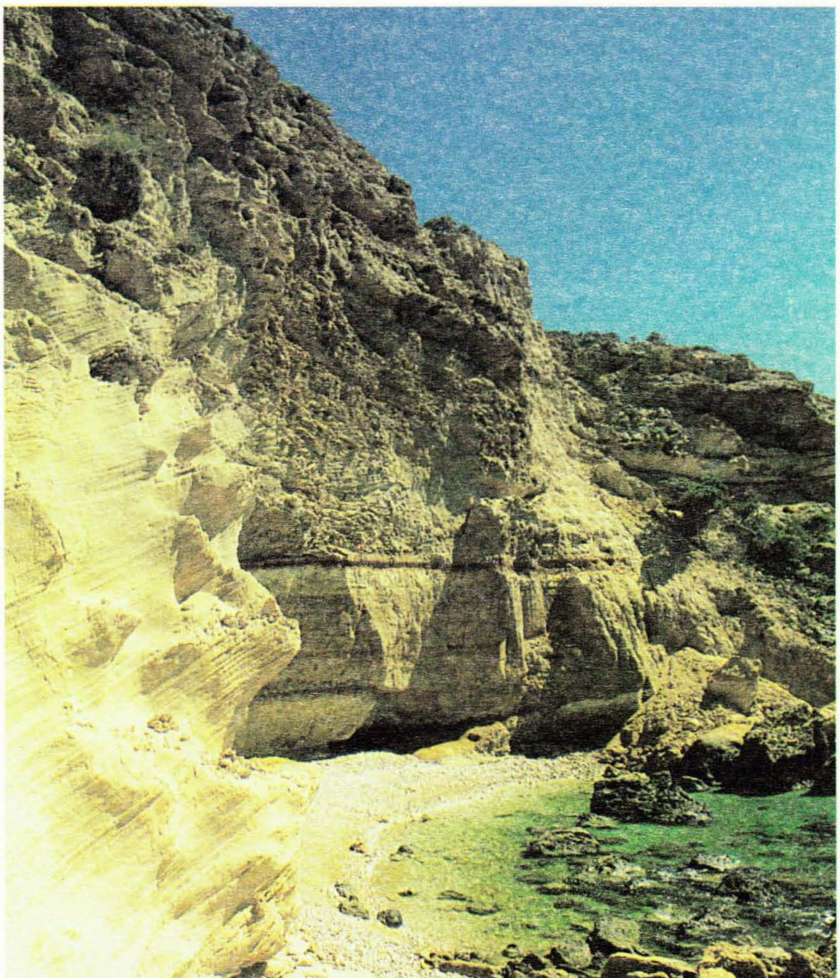
Καὶ ὁ Σοφοκλῆς (Ἀντιγ. 332) χρησιμοποιεῖ τὴν ἔκφρασι "*περιβρυχίοισιν περῶν ὑπὸ οἴδμασι*" (οἶδμα =κῦμα).

"*Βρυχίη Ἀφροδίτη*" ἀποκαλεῖται ἀπὸ τὸν Νόννο ἡ Ἀφροδίτη, ὡς ἀναδυθεῖσα ἐκ τῆς θαλάσσης. (Διονυσιακὰ Α 86)

Λεξιλόγιον ἀναδυθὲν ἀπὸ τὴν βρύχα:

— *βρυάζω* = φουσκώνω -*βρέχω:* "γίνεται κατ' ὀνοματοποιίαν ἀπὸ τοῦ ἤχου τῶν ὑδάτων". Ε.Μ.

βρόχω = καταπίνω (ἀρχικῶς καταπίνω νερὸ τῆς θαλάσσης, γι' αὐτὸ τὸ σχοινίον τοῦ στραγγαλισμοῦ, ποὺ "πνίγει", ὀνομάζεται "βρόχος").

(F)ραχία

"*Πᾶς ὁ πετρώδης αἰγιαλὸς ῥαχία καλεῖται*" (Ε.Μ.)

— *βρώσκω* = τρώγω, *καταβροχθίζω· βρύκω* =τρίζω ὀδόντας
βρόμος = κρότος· "*πόντος ἐπιβρομέων*" (*'Απολλ. Ρόδιος*).
βράζω, βράσις, ἐκβράζω ἤ ἐκβράσσω = ρίπτω βιαίως, βγάζω ἐκ τῆς θαλάσσης.[53]
ρόχθος, ἀρχικῶς F ρόχθος, βρόχθος: ἡ βοὴ τῶν κυμάτων.
βρέχω ("βρέχειν, ἀπὸ τοῦ ἦχου τῶν ὑδάτων" -'Ετυμ. Συμ.-)
βρυχηθμός, βρυχῶμαι ("*βρυχώμενοι ἔπαισαν ἅλμην*" -'Ιφ. Τ. 1355-)
F*ροῖζος* → *βροῖζος* → *ῥοῖζος* = μέγας θόρυβος: "*ἀνερροίβδησε θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ*".
βρίμη = ἰσχύς, ὄγκος· ἐξ οὗ *βριαρὸς* =δυνατός.
βρίθω = εἶμαι βαρύς, πλήρης.
F*ράγδην* → ῥάγδην = ραγδαίως, βιαίως.
F*ράττω*, ἀράττω = κτυπῶ βιαίως. ('Εξ οὗ καὶ τὸ ἀράζω).
F ρήγνυμι → ρήγνυμι, ρωγμή, ράγισμα. ('Η θάλασσα "σπάει").
F ρῆγμα = ρῆγμα, θραῦσμα, ῥώξ.
F *ράκος* → βράκος - ράκος =τεμάχιον ὑφάσματος.
F *ραχία* → ῥαχία = πετρώδης αἰγιαλὸς ("*πᾶς ὁ πετρώδης αἰγιαλὸς ῥαχία καλεῖται*" -Ε.Μ.-).

"Οθεν, "*πᾶν ὕψωμα τῆς γῆς ῥάχις ὠνόμασται*". Συνεκδοχικῶς *ῥαχία* εἶναι καὶ ἡ ρηγνυμένη ἐπὶ τῆς πετρώδους ἀκτῆς θάλασσα, ἀλλὰ καὶ ἡ "πλημμυρὶς" ("*ραχία καὶ ἄμπωτις*"= παλίρροια).
βράχεα = τὰ ἀβαθῆ ὕδατα, τὰ F*ρηχά, ρηχά*, ὅπου συνήθως ὑπάρχουν *βράχοι*, οἱ ὁποῖοι *βράχουν* (βράχω = κροτῶ).
βραχὺς = ὀλίγος, μικρός, ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ "ρηχός".
'Εκ τοῦ "βρ" παράγεται καὶ τὸ "*βρέαρ*" → φρέαρ, ἀπὸ ὅπου ἀναβρύζει ὕδωρ.

βράχος

53. 'Εξ αὐτοῦ τὸ γερμ. bracking = ὑφάλμυρον ὕδωρ.

Ἐκ τοῦ "βρ" ἢ "φρ" παράγεται καὶ ἡ λέξις *φρὶξ* ="*κίνησις κύματος ἀρχομένου, ἢ τὸ ἐπιπολάζον τῷ κύματι ἀφρῶδες*" (Σχόλ. Vet. εἰς Ὅμ. 7.61)·

"*Πόντον ἔπι φρίξ*" (=ἐπὶ τοῦ πόντου, φρίξ) -Η, 63-

"*Πηδῆσαι κατὰ τὸ κῦμα τὸν ἰχθὺν καὶ γενέσθαι ἄνω ὑπὸ τὴν φρῖκα*". (Ὁμηρ. Ζητήμ. 44).

φρίσσω = κινοῦμαι ὡς ἡ ἐλαφρῶς κυμαινομένη θάλασσα. Ἐξ οὗ, ἐκ παρομοιώσεως, → *φρίττω* = = ἀνατριχιάζω, *φρίκη*, Fρῖγος → ρῖγος...

✲

Ἐκ τοῦ ἤχου τῶν κυμάτων, Fρόθος → *ῥόθος* εἶναι τὸ ὁρμητικὸν "*κῦμα μετὰ ψόφου* (=θορύβου) *γινόμενον· ἀπὸ τοῦ θοῶς* (=ταχέως) *ῥέειν.*"

Ὁ Πλούταρχος διευκρινίζει: **ῥόθιον** = τὸ κτυποῦν κῦμα, τὸ τραχύ.

Ὅμηρος: "*κῦμα βέβρυχεν ῥόθιον*" (ε, 411).

Εὐριπίδης: "*λάβεσθε κώπης, ῥόθια ἐκλευκαίνετε*" (Ἰφ. Τ. 1351)

✲

Τὸ μέγα ἀβυσσαλέον βάθος τῆς θαλάσσης (καὶ ὄχι μόνον λίγο κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια) ὀνομάζεται καὶ **λαῖτμα** ἢ λαῖσμα. Προφανῶς συγγενὲς μὲ τὶς λέξεις *λαιμὸς* καὶ *λάμια* = χάσματα. "*λαῖτμα τὸ χάσμα, καὶ τὸ μέγα πέλαγος...*" -Ε.Μ.-

"*...φυγέειν μέγα λαῖτμα θαλάσσης*" -δ, 504- (=ξέφυγε τὸν μέγα βυθὸ τῆς θάλασσας).

"*..λαῖτμα μέγα ἐκπερόωσιν..*" -η, 35- (= μεγάλες θάλασσες περνοῦν).

Ὁ Ὀδυσσεὺς "*νηχόμενος λαῖτμα*"(=κολυμπώντας σὲ βαθιὰ νερὰ) ἔφθασε ναυαγὸς στὸ νησὶ τῶν Φαιάκων (η, 276).

Ὁ Τζέτζης, εἰς τὰ Σχόλια εἰς Ἡσίοδον 163, ἐπεξηγεῖ:

> «**ΛΑΙΤΜΑ. Ἡ θάλασσα**, καὶ τὸ θαλάσσιον κῦμα, παρὰ τὸ **λαιὸν** καὶ **ἀριστερὸν** τμῆμα καὶ ἀπαίσιον εἶναι. Εἰς δύο γὰρ τμήματα ἡ καθ' ἡμᾶς οἰκουμένη διαιρεῖται, εἰς γῆν καὶ θάλασσαν. Καὶ δεξιὸν μὲν τμῆμα, καὶ κάλλιστον, ἡ γῆ. Λαιὸν δὲ καὶ φαῦλον ἡ θάλασσα, καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς κύματα. Ὅτι δὲ χαλεπὸν ἡ θάλασσα, καὶ Ἄρατός φησι, *Χαλεπὴ δ' ἐπέκειτο θάλασσα.*»

✳

Ἀντιθέτως, τὸ πάνω-πάνω μέρος τῆς θαλάσσης μὲ τὸ ἐλαφρὺ κοίλωμα, λέγεται **θέναρ** - "*πολιᾶς ἁλὸς ἐξευρὼν θέναρ..*" -Πίνδ. 14.97- *θεναρίζω = τύπτω.*

θέναρ: "ἡ τῆς θαλάσσης ἐπιφάνεια ἀπὸ μεταφορᾶς τοῦ κοίλου τῆς παλάμης τῆς χειρός."[54]

✱

Σχετικὴ καὶ ἡ λέξις **τέναγος** ἡ ὁποία χαρακτηρίζει τὰ ἀβαθῆ ὕδατα (πιθανὸν ἐκ τοῦ τείνω). "*Φύεται τὰ ὄστρεα ἐν τοῖς τενάγεσιν*" -Ἀριστοτ. Περὶ ζώων 5.15-

(Θέναρ, τέναγος, → ἀγγλ. DENE, παλ. γερμαν. TENAR).

ἐνῶ

ἄβυσσος (θάλασσα) εἶναι ἡ ἄνευ βυθοῦ, ἡ βαθυτάτη.

✲

Ἡ "ἀκροθαλασσιά", "ἔνθα ὑψοῦνται καὶ διαρρήγνυνται τὰ ἀφρίζοντα κύματα", ὀνομάζεται **ῥηγμίν**. "*..ἄκρον ἐπὶ ῥηγμῖνος ἁλὸς πολιοῖο..*" -Υ, 229-. "*ἁλὸς ῥηγμῖνα βαθεῖαν τύπτετε..*" -μ, 214-. "*Ρηγμῖνα ὁ ποιητὴς λέγει τὴν τῆς θαλάσσης ἐπιφάνειαν*". -Εὐστάθιος- Καὶ ἀλλοῦ: "*ἐπιφάνεια βαθείας ἁλός, παρὰ τὸ ῥήγνυσθαι κώπαις*".

54. θέναρ = ἡ παλάμη, ἐκ τοῦ τίθημι, θέτω

θέναρ

Συγγενὴς ὅρος καὶ ὁ **αἰγιαλός**, ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν. Ἐκ τοῦ *ἀΐσσω* +*ἅλς, ἁλός*. Ἐκεῖ δηλαδὴ ποὺ ἡ θάλασσα δὲν ἔχει μεγάλο βάθος, ἐκεῖ ὅπου ἀΐσσουν, ὅπου σπάζουν τὰ κύματα. ("γιαλὸ νὰ πᾶς γιαλὸ νἀρθῆς"). Γι' αὐτό, ὁ τόπος γύρω ἀπὸ τὸν αἰγιαλὸν ὀνομάζεται "περιγιάλι".

Ἡ σχετικὴ Νηρηΐς, *Αἴγλη*.

Τὸ Ε.Μ. διευκρινίζει: "*αἰγιαλός: αἶαν ἔχει ἐγγὺς ἁλός. Ἔχει δὲ διαφορὰς τρεῖς: ἀκτῖνα, ῥηγμῖνα, θῖνα. -ἀκτὶς = πετρώδης αἰγιαλός, ῥηγμὶν = ὁ πρὸς ἄνεμον αἰγιαλός, θὶν =εὔδιος καὶ ἥσυχος αἰγιαλός.*" Τὸ περίφημο "*παρὰ θῖν' ἁλός*" τοῦ Ὁμήρου.

*

Ὁ αἰγιαλὸς ὀνομάζεται καὶ **ἀκτὴ** (ἐτ. *ἄγνυμι* =θραύω) καὶ **κυματωγή**. Κυρίως ὅμως *ἀκτή*, σημαίνει τὴν εἰσχωροῦσαν εἰς τὴν θάλασσαν γῆν. "*ἀκτὴ* ὁ κρημνώδης τόπος ἐν θαλάσσῃ, *αἰγιαλὸς* δὲ ὁ ἐπίπεδος".

Ἀκταία, ἡ σχετικὴ Νηρηΐς.

*

Ὁ Ἡσύχιος καταγράφει καὶ τὸν ὅρο "**σχερὸς**" = ἀκτή, αἰγιαλός: "ἐν σχερῷ"- *ἐπισχερὼ* = συνεχῆ ἐκτεταμένα παράλια. *Σχερία*, ἡ νῆσος τῶν Φαιάκων. *Ὁλοσχερὴς* = μέγας, σπουδαῖος.

◆

Καί: **σίμιον** = αἰγιαλὸς (Ἡσύχιος)

Ὁ αἰγιαλὸς ὀνομάζεται ἐπίσης **ἠιὼν** ἢ ἀϊὼν ἢ ᾀών. *Ἠιόνη*, μία ἐκ τῶν Νηρηΐδων. -*ἀὼν* εἶναι εἶδος ἰχθύος.

Τὸ Ε.Μ. ἀναφέρει: "*ἠιών, τὸ βάσιμον μέρος τῆς θαλάσσης. Λέγονται καὶ τὰ ὑποκάτω τῶν ὀφθαλμῶν, διὰ τὸ δι' αὐτῶν φέρεσθαι τὰ δάκρυα, ὡς καὶ τὰ τῶν αἰγιαλῶν κύματα.*"

"..*ἄκραι ἠιόνες βοόωσιν...*" -Ρ, 264-. "*κύματα ἐπὶ ἠιόνος*" -Ψ, 61-.

"...*ἠιὼν ὁ αἰγιαλός, παρὰ τὸ ἀΐειν = ἀκούειν· ἐκ τοῦ ἀΐω γίνεται ἠιών, ἡ ἐξακουομένη τοῖς κύμασιν*". Ὁ σχολιαστὴς ὅμως τοῦ Εὐριπίδη (σχόλια εἰς ΟΡΕΣΤΗΝ) δίδει ἄλλην ἐκδοχήν: "*ἠιόνας λέγει τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ κύματος*".

ἀφρός: "*τὸ μετὰ φορᾶς προϊέμενον, τὸ δὲ φρῶ ἐκ τοῦ προϊῶ γίνεται· προῶ→πρῶ-φρῶ.*"

Ὁ ἀφρὸς τοῦ κύματος ἀποκαλεῖται **ἄχνη**: "*κῦμα θαλάσσης... κυρτὸν κορυφοῦται, ἀποπτύει δ' ἁλὸς ἄχνην.*"-Δ, 422-426-.

"*εἴλυτο πάντα ἁλὸς ἄχνῃ*" -ε, 403- Προφανῶς ἐκ τοῦ θέματος αχ- +*νάω* =ῥέω, *νέω*=πλέω. Ἄχνη= τὸ λεπτότατον τοῦ κύματος. (Ὅπως καὶ ὁ *ἀφρὸς* (ἀφλός, ἀφλοισμός). Ἐκ τοῦ ἀφρὸς → *ἁβρὸς* =λεπτεπίλεπτος, ἐκ "*τῆς ἀφροέσσης θαλάσσης*" -Δ 248-).

Ἡ "*ναῦς... ἄχνῃ ὑπεκρύφθη*" παρατηρεῖ ὁ Ὅμηρος (Ο, 624).

Ἡ ἤρεμη θάλασσα, ἡ μὴ ἀφρίζουσα, ὀνομάζεται **γαλήνη**. "..*οἱ δὲ ἐλόωσι γαλήνην*" (=αὐτοὶ θὰ ἐλαύνουν, θὰ "λάμνουν" στὴν θάλασσα) -η, 319-.

εὐγάληνος σημαίνει εὐλίμενος τόπος. Ἡ Νηρηὶς ἡ προστατεύουσα, ἡ ἡσυχάζουσα τὴν ταραγμένη θάλασσα ὀνομάζεται *Γαλήνη* ἢ *Γαλάτεια*. Σαφῶς καὶ ἔχει σχέσιν μὲ τὸ *γάλα*. Τὸ Ε.Μ. ἀναφέρει: "..*ἀπὸ δὲ τοῦ γάλακτος καὶ τῆς στιλβηδόνος, γλαυκὴ ἡ θάλασσα εἴρηται.*" *γλαύσσω* = μαρμαίρω,

ἀστράπτω· "*γλαυκὴ δέ σε τίκτε θάλασσα*" (=σὲ ἐγέννησε ἡ γλαυκὴ θάλασσα) -Π, 33-. "*Ἔξω γλαῦκα λέγουσιν οἱ ναυτικοί, ὅταν ἡ θάλασσα ὑπερχέεται*" καταγράφει ὁ σχολιογράφος. Καὶ ὁ Ἡσύχιος καταχωρίζει: *γελεῖν*=λάμπειν. *γέλα* =αὐγή. *γαλερὸν* = γαληνόν.

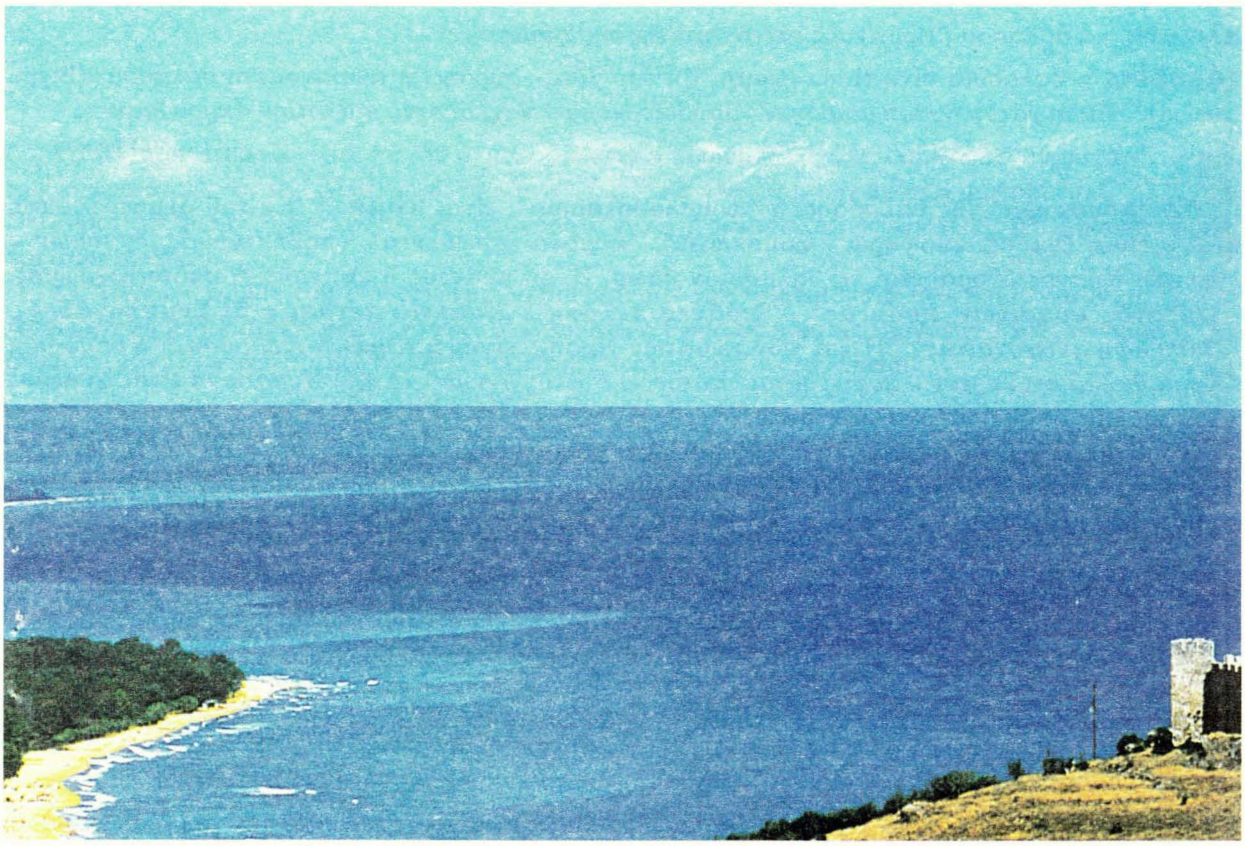
Ἅπαντα δέ, ἐκ τοῦ θέματος ἁλ→ καλ. (Βλ. Λεξιλ. Ἡλίου).

Ἡ ρίζα **ἁλ-** τῆς ἁλός, ἀφοῦ ἔγινε **καλ-** (καλ-ός), δι' ἐναλλαγῆς τῶν οὐρανικῶν ἔγινε **γαλ-** (γάλα) καὶ **γελ-** (γέλως). Ἡ καλὴ ἡμέρα λέγεται καὶ γελαστή. Εἶναι τὸ αἰσχύλειον "*ποντίων κυμάτων ἀνάριθμον γέλασμα*". "*Ἐπιγελᾶ τὰ κύματα*".[55]

Καὶ ὁ Ἀλκίφρων: "*μειδιᾶ χαριέστερον τῆς γαληνιώσης θαλάττης*" (1.11).

Πρβλ. καὶ τὸ λαϊκὸ "*ὁ χαμηλὸς αἰγιαλὸς ἐγέλα ἀγάλια ὅλος*"... *γέλα* ὀνομάζεται καὶ ἡ αὐγὴ τοῦ ἡλίου, ὁ δὲ Ζεὺς τοῦ φωτὸς ἀπεκαλεῖτο "*Ζεὺς γελέων*". Ἡ *γαλήνη* αἰολικὰ εἶναι *γελάνα*. Ἐκ τῆς γαλήνης → *γαληνὸς* καὶ *γαλανός*. Ὁλοκληρωτικὴ δηλαδὴ *ἀγαλλίασις*.

*

γαλήνη

(ἅλς, ἅλιος, ἁλέα, καλέα, καλήνη, γαλήνη)

55. Ἀριστοτ. Προβλ. ΚΓ 1,981.

Ἄλλες, σπανιώτερες ὀνομασίες διὰ τὸ ὑγρὸν στοιχεῖον:

δύβρις - "*δύβρις κατὰ γλῶσσαν ἡ θάλασσα*". (Σχόλια Θεόκρ. 1.115). Ἐξ οὗ καὶ ὁ ποταμὸς Θύβρις ἤ Θύμβρις, μεταγενεστέρως Τίβερις.

δάξα - ἡ θάλασσα, Ἤπειρος (Ἡσύχ.). Ἀγνώστου ἐτυμολογίας (δαξασμός; δεξαμενή; δάκνω; δάξ;)

ἄβδια *καὶ* **ἄβδηρα** - "*ἡ θάλασσα... ἀβδήραδε, Ἀθήνηθεν, ἀναπέπλευκας*". Ε.Μ.

"*ἀβδία* καὶ *ἀβδηρά*, ἡ θάλασσα ἐστὶ" καταγράφει ὁ λεξικογράφος Ζωναρᾶς.

Καὶ ὁ Σουΐδας: "*Ἄβδηρα θάλασσα, καὶ ὄνομα πόλεως*".

βύνη: Ὁ Εὐφορίων τὴν ὀνομάζει *βύνην*, ἀπὸ τὴν θαλασσίαν θεότητα Βύνην, δηλαδὴ τὴν Νηρηίδα Λευκοθέαν. Ἡ λέξις προέρχεται ἀπὸ τὸ "γύνη", γυνή. Τὸ ἅλας ὀνομάζεται "*δάκρυα βύνης*".

Ὁ Ἡσύχιος καταγράφει: *βύνη* =θάλασσα.

θέτις: Κατὰ τὸν Ἡσύχιον ἡ θάλασσα ὀνομάζεται καὶ *θέτις*, ἐκ τῆς Θέτιδος. Καὶ ὁ Ἀθ. Σταγειρίτης (Ὠγυγία Γ 314) παρατηρεῖ: "*Θέτις, ἐκ τοῦ θέσις, καὶ σημαίνει τὴν θέσιν τῆς θαλάσσης.. ἐξ οὗ καὶ ἀργυρόπεζα ἡ Θέτις, διὰ τὸ χρῶμα τῆς θαλάσσης εἰς γαληνιαίαν θέσιν..*" (ἀργυρόπεζα: ἡ ἔχουσα λευκοὺς πόδας, ἀστραφτερούς.)

ἀμφιτρύτη: Ὁ Ἀπολλώνιος ὁ Σοφιστὴς (Λεξικὸν κατὰ στοιχεῖον Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας) ἀποκαλεῖ τὴν θάλασσαν καὶ ἀμφιτρύτην: "*ἀμφιτρύτη* = ἡ θάλασσα" - "*ἀγάστονος ἀμφιτρύτη*". Ἀμφιτρύτη: σύζυγος Ποσειδῶνος.

πλείστη = ἡ θάλασσα (Ἡσύχ.)· ὡς πλέον ἐκτενὴς τῆς ξηρᾶς.

χάρυβδις = θαλασσία δίνη (Lid. -Scott). Ἐκ τοῦ χάος+ρύβδης, ἡ ἀναπινομένη θάλασσα. (Etym. Gudian). "*Ἐκ μυχάτου βυθοῦ ροίβδησε χάρυβδις, κύματι καχλάζοντι, καὶ ἱστίον ἄκρον ἵκανε*". (Ὀρφικά).

*

Τὸ "φούσκωμα" τῆς θαλάσσης, ἡ "φουσκοθαλασσιά", εἶναι **κῦμα**.[56] Ἐκ τοῦ ρήματος κυέω, κύω = εἶμαι ἔγκυος, κυοφορῶ, "φουσκώνω"· "*κύματα τροφόεντα*". (πρβλ.: *κυμάς, ἐγκύμων* = ἔγκυος). *Κύανος* ὀνομάζεται τὸ θαλάσσιον ὕδωρ, ἐξ οὗ κυάνεος ἤ κυανοῦς, ὁ σκοτεινόχρωμος. "*Ὠκεανὸς κυμαίνων, κυάνεος*" - "*κυάνεα πελάγη*"- *Κυάνεαι πέτραι* = αἱ Συμπληγάδες - "*Ποσειδῶν κυανοχαίτης*". Ἡ ἐπὶ τῶν κυμάτων Νηρηὶς εἶναι ἡ *Κυμὼ* ἤ *Κυμοθόη* ἤ *Κυμοδόκη*. "*Κῦμα θαλάσσης κυρτόν... κορυφοῦται, ἀποπτύει δ' ἁλὸς ἄχνην*". (Δ 422) *Κυματωγὴ* εἶναι τὸ μέρος τῆς παραλίας ὅπου σπάζουν τὰ κύματα.

Τὸ κῦμα, λόγῳ τῆς ἀενάου κινήσεώς του, τοῦ "κυματισμοῦ" του, ἀποκαλεῖται καὶ "**σκώληξ**". Ἡσύχιος: "*σκώληξ, τὸ κυλιόμενον κῦμα*". Ὁ Φρύνιχος ἐπεξηγεῖ: "..*ὅτι παραπλησίως τῷ σκώληκι τὰ κύματα κυλινδεῖται.* ". (Ἐπιτομὴ Σοφιστ.) Πρβλ. καὶ *ἕλμινς* =σκώληξ, ἐκ τοῦ *ἑλύω* τῆς ἁλός.

Ἡ φουσκοθαλασσιὰ λέγεται καὶ **οἶδμα**,[57] "*οἶδμα θαλάσσης*", "*οἶδμα ἅλιον*", "*οἶδμα πόντου*". ρῆμα *οἰδαίνω, οἰδάνω, οἰδάω, οἰδέω* =φουσκώνω. *Οἶδμα* =κῦμα, καὶ συνεκδοχικῶς ἡ ἴδια ἡ θάλασσα: "*Αἰγαῖον οἶδμα*", "*Εὔξεινον οἶδμα*". "*οἶδμα διαπερᾶν*". *ὀιζὺς* = δυστυχία, ταλαιπωρία.

Τὰ ὑψηλὰ κύματα ἀποκαλοῦνται **αἶγες**,[58] ἐξ οὗ καὶ τὸ *Αἰγαῖον* πέλαγος. (Ἐτυμ. ἐκ τοῦ ἀΐσσω ἤ ἀΐττω = κινῶ ὁρμητικῶς).

Βεβαίως ἡ θάλασσα ἔχει "**βάθος**". *Βάθος*, κυριολεκτικῶς, εἶναι ἡ πορεία (ἐκ τοῦ βαδίζω →βάδος καὶ βάθος): "*ὅπως ἤθελέ τις μετρήση*". Γι' αὐτὸ τὸ ρῆμα *μετρέω-ῶ* ἔχει καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ πορεύομαι: "*πέλαγος μέγα μετρήσαντες*" (γ 179).

56. (κῦμα → λατ. cyma → ἰταλ. cima, γαλλ. cime =κορυφή, cimier =λοφίον)

57. (οἶδμα → λατιν. unda, ἰταλοϊσπ. onda, γαλλ. onde καὶ παράγωγα. Τὸ ἀγγλ. wave καὶ τὸ γερμ. Welle, ἐκ τοῦ Fελύω, κυλίω. πρβλ. ἕλμινς, σκώληξ)

58. Βλ. καὶ Ἀρτεμίδωρον T.L.G. 2.12

Τὸ "βάθος" εἶναι συγγενὲς καὶ πρὸς τὸν παθητικὸν ἀόριστον τοῦ ῥήμ. βαίνω, "ἐβάθην".[59]

Τὸ βάθος καταλήγει εἰς τὸν **βυθόν**, εἰς τὸν **πυθμένα**. Ὁ *βυθὸς* ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ "βαθύς". (βαθὺς = ὑψηλός, μέγας, πυκνός, ἰσχυρός, σφοδρός. βλ. Λεξ. LID. SC.). Ὁ δὲ *πυθμὴν* "ἀπὸ τοῦ κεύθω= κρύπτω, → κυθήν, πλεονασμῷ μ καὶ τροπῇ κ εἰς π".

Τὸ βάθος λέγεται καὶ **βένθος:** "*βαθείης λίμνης βένθεσι*" - Ν32-

Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι ἡ μόνη γλῶσσα ἡ ὁποία διαθέτει εἰδικὴ λέξι διὰ τὸν βυθὸν ἤ βένθος τῆς θαλάσσης: **βυσσός**, ἐξ οὗ καὶ "*ἄβυσσος*", "*οἱονεὶ ἄνευ βυσσοῦ*", "*τόπος ἐν θαλάσσῃ ἀπύθμενος*".

Ἄλλη μία σπανία λέξις διὰ τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης εἶναι ἡ λ. **μυχάλμη**, δηλαδὴ "ὁ μυχὸς τῆς ἅλμης", τὰ μύχια της...

Τελικῶς, ὅλες αὐτὲς οἱ ἐπὶ μέρους ὀνομασίες καλύπτονται ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα **ὕδωρ**: "*ἐπιπλεῖν ἁλμυρὸν ὕδωρ*" (Ι 227). "*Τὰς νῆας Αἰγύπτῳ ἐπέλασσε φέρων ἄνεμός τε καὶ ὕδωρ*" (γ, 300).

***

ΑΙΓΑΙΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ

Φρὴν ἱερὴ μεγάλη Ἐνοσίχθονος,
ἔσσο ἠπίη,
Αἰγαίην οἵ διέπουσιν ἅλα.[60]

Τὸ **Αἰγαῖον** ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ρήματος **ἀΐσσω = κινοῦμαι ταχέως**, ὁρμῶ, "*ὅτι δίκην αἰγὸς ἁλμάτων κυματοῦται*". Εἶναι "*θάλασσα ἀεσσίμαινα*", δηλ. τοῖς πνεύμασι τῶν ἀνέμων μαινομένη.

(Ἀπὸ τὴν ἴδια ρίζα κατάγονται καὶ τὰ ὀνόματα *Αἰγεύς*, αἱ *Αἰγαί*, τὸ *Αἴγιον*, ἡ *αἶξ*, ἡ *ἄιξ ἤ ἀικὴ* =ὁρμή, καὶ ἄλλα σχετικά).

Ὁ Αἰγαίων, ὁ υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος, προσωποποιεῖ τὴν τρικυμισμένη θάλασσα. "*Αἰγαῖος ποτὲ ὁ Ποσειδῶν εἴρηται παρ' Ὁμήρῳ*", γράφει τὸ Ε.Μ. Καὶ ὁ Ρωμαῖος ποιητὴς Βιργίλιος, στὴν Αἰνειάδα (Γ 74) ὀνομάζει τὸν Ποσειδῶνα AEGAEUS NEPTUNUS. (Νεπτούνους, ἐκ τοῦ νίπτω).

Συνήθεις εἶναι οἱ ἐκφράσεις *Αἰγαῖον κῦμα*, *Αἰγαῖον ὕδωρ*, *Αἰγαῖον οἶδμα*, *Αἰγαίη ἅλς*, *Αἰγαῖος ποταμός*, ἀκόμη καὶ τὸ ὄρος Ἴδη τῆς Κρήτης ἀπεκαλεῖτο *Αἰγαῖον ὄρος*. "*Αἰγαίῳ ἐν ὄρει, πεπυκασμένῳ ὑλήεντι*" (= εἰς τὸ Αἰγαῖον ὄρος τὸ κατασκέπαστο ἀπὸ δάση) γράφει ὁ Ἡσίοδος εἰς τὴν Θεογονίαν (484) ὅταν μᾶς ἀφηγεῖται ὅτι ἡ Ρέα ἔκρυψε τὸν Δία εἰς τὸ ὄρος Ἴδη.

Ὁ δὲ πολιτισμὸς ποὺ ἄνθισε ἐδῶ, ἀποκαλεῖται *Αἰγαῖος πολιτισμός*.

Τὸ Αἰγαῖον πέλαγος εἶναι "*θάλασσα ποιοῦσα κύματα ἴσα ὄρεσι, καὶ ἐξογκουμένη καὶ μαινομένη καὶ ἐπιπηδῶσα καὶ ἀνηλεῶς κατεσθίουσα, τρόπον ἀγρίου θηρίου*".

Ὅλες οἱ ἐκδοχὲς τοῦ ὀνόματος κινοῦνται γύρω ἀπὸ τὸ ὁρμητικὸ ρῆμα *ἀΐσσω*, ἐκ τοῦ *ἄω* =πνέω.

Ὁ Ἀρριανὸς τὸ ἀποδίδει εἰς τὸν γίγαντα τῆς τρικυμίας Αἰγαίωνα, ὁ ὁποῖος "*θαλαττοκρατήσας ἐχρήσατο*" τὴν νῆσον Εὔβοιαν ὡς ὁρμητήριον. Ὁ Ἀρτεμίδωρος ἐτυμολογεῖ ἀπὸ τὴν λέξι αἶγες: "*καὶ γὰρ τὰ μεγάλα κύματα αἶγες λέγομεν, καὶ τὸ φοβερώτερον πέλαγος Αἰγαῖον λέγεται*". Ὁ Φιλόστρατος παρατηρεῖ: "*Δεινὴ ἡ θάλασσα τοῦ Αἰγαίου, οὐ ῥαδία πλεῦσαι*". Ὑπῆρχε καὶ παροιμία, τὴν ὁποία ἀναφέρει ὁ Λουκιανός, διὰ τοὺς "*τὸν Αἰγαῖον διαπλεῦσαι θέλοντας*". Καὶ ὁ Κων. Πορφυρογέννητος λέγει ὅτι "*τὸ Αἰγαῖον πέλαγος βαρύπλουν ἐστὶ καὶ δυσπέρατον καὶ κύματα μακρὰ ὄρεσιν ἐοικότα.. εἴτε διὰ τὸ πυκνὸν τῶν νήσων, εἴτε διὰ τὸ ῥεῦμα τοῦ πόντου τὸ καταβαῖνον μετὰ μεγάλου ῥοιζήματος..*" (=θορύβου). "*Κύματα τροφόεντα, πελώρια, ἴσα ὄρεσιν*". Ὁ δὲ Ἡσύχιος γράφει: *Αἴγαιον = ἄμοτον πέλαγος* (ἄμοτος = σφοδρός).

59. Γι' αὐτὸ τὸ "βάθος", δι' ἐναλλαγῆς τῶν χειλικῶν πβφ καὶ τῶν ὀδοντικῶν τδθ, γίνεται καὶ "πάτος". (πρβλ. τὸ σημερινὸ "πατώνω", ὅταν ἀναφερώμεθα στὰ "ρηχὰ" τῆς θαλάσσης).

60. Ὦ ἱερέ, μεγάλε νοῦ τοῦ Ἐνοσίχθονος (=Ποσειδῶνος) νὰ εἶσαι ἤπιος γιὰ ὅσους περνοῦν τὴν Αἰγαίαν θάλασσαν. (Ἐπιγραφὴ Κριναγόρα.)

῾Ο Εὐριπίδης τὸ περιγράφει ὡς "*Αἴγαιον πόρον, τρικυμίαις βρέμοντα καὶ δίναις ἁλός*". (Τρωάδες 82).

῾Ο Μένανδρος τὸ ἀποκαλεῖ "*ἄγριον πέλαγος Αἰγαίας ἁλός*", ὁ δὲ Σοφοκλῆς στὴν τραγωδία Αἴας τὸ ὀνομάζει "*Πέλαγος Αἰγαῖον*", ὅπως καὶ σήμερα.. Γι᾽ αὐτὸ ἀκριβῶς τὶς περισσότερες φορὲς τὸ ἀποκαλοῦσαν ἁπλῶς "*θάλασσα ἑλληνική*". ῞Οπως λ.χ. ὁ ῾Ηρόδοτος, ἀπαριθμῶν πόσα στάδια ἀπέχουν τὰ Σοῦσα "*ἀπὸ θαλάσσης τῆς ἑλληνικῆς*". (-Ε 54).

῾Ο Πλούταρχος ἀφηγεῖται πῶς ὁ Κίμων ἐταπείνωσε τὴν ὑπερηφάνειαν τοῦ Μεγάλου βασιλέως καὶ τὸν ἔκανε νὰ ἀπέχῃ ἀεί, "*ἐκ τῆς ῾Ελληνικῆς θαλάσσης*" (Κίμων 13). ῾Ο ᾿Αρριανὸς ἐξιστορεῖ τὴν ἐπιστροφὴν ἐκ τῆς ᾿Ινδίας τοῦ Διονύσου, ὁ ὁποῖος "*χειρωσάμενος τὸ ᾿Ινδῶν ἔθνος, ἐπὶ θάλασσαν ὀπίσω κατήει* (=κατήρχετο) *τὴν ἑλληνικήν*". *῾Ελληνικὴ θάλασσα* τὸ ἀποκαλεῖ καὶ ὁ Θουκυδίδης (Α 4), ὁ δὲ Πλάτων (Φαίδων 113) "*ἡμετέρα θάλασσα*". Αὐτὸ μιμήθηκαν οἱ Ρωμαῖοι ἀργότερα μὲ τὴν ἔκφρασι MARE NOSTRUM.

"*῾Η ῾Ελληνικὴ θάλασσα, ὁ Αἰγαῖος*" γράφει ὁ σχολιαστὴς τοῦ Αἴλιου ᾿Αριστείδη (128,5), καὶ ἡ ῎Αννα ἡ Κομνηνή, κατὰ μίμησιν τοῦ Στράβωνος, τὸ ἀποκαλεῖ "*ἡ καθ᾽ ἡμᾶς θάλασσα*". ῞Οπως καὶ ὁ ᾿Αγαθήμερος:[61] "*Κατὰ δὲ τὴν καθ᾽ ἡμᾶς θάλασσαν, ἡ Κύπρος*".

᾿Αλλὰ καὶ οἱ ὀνομασίες τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου Πελάγους εἶναι οἱ ἴδιες ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα μέχρι σήμερα..

... Αἴγινα, ᾿Ανάφη, ῎Ανδρος, Γαῦδος, Δῆλος, Εὔβοια, Θάσος, Θήρα, ῎Ιος, ῎Ιμβρος, Καλύδναι ("*νῆσοι Καλύδναι, ὧν μία Κάλυμνα*" -Στράβων-), Κίμωλος, Κύθηρα, Κύθνος, Κάσος, Κύπρος, Κυκλάδες ("*αἱ νήσων ἱερώταται*" -Καλλίμ.-) Κῶς, Λέρος, Λέσβος, Λῆμνος, Μῆλος, Μύκονος, Νάξος, Νίσυρος, Οἰνοῦσσαι, Πάρος, Πάτμος, Ρόδος, Σαμοθράκη ("*ζαθέην Σαμοθράκην, ἔνθα ὄργια φρικτὰ θεῶν*" -᾿Ορφ. ᾿Αργ. 469), Σαλαμίς, Σάμος, Σέριφος, Σίκινος, Σίφνος, Σκίαθος, Σκῦρος, Σποράδες, Σύμη, Σῦρος, Τῆλος, Τῆνος, Τένεδος, Φολέγανδρος, Χίος, Ψυρίη (=Ψαρά)...

ΟΜΗΡΟΣ: "*ἐν Λέσβῳ δολιχὸν πλόον ὁρμαίνοντες, ἤ καθύπερθε Χίοιο νεοίμεθα... νήσου ἔπι Ψυρίης...*" -Γ 169-

"*ἐκ Ρόδου ἐννέα νῆες*" *-Β 654-*

"*Νιρεὺς Σύμηθεν ἄγε τρεῖς νῆας*" *-Β 671-*

"*Κρητῶν ᾿Ιδομενεὺς ἡγεμόνευε*" *-Β 645-*

"*Νίσυρον τ᾽ εἶχον, Κράπαθόν τε Κάσον τε καὶ Κῶν*" *-Β 676-*

"*κάππεσον ἐν Λήμνῳ*" *-Α 594-*

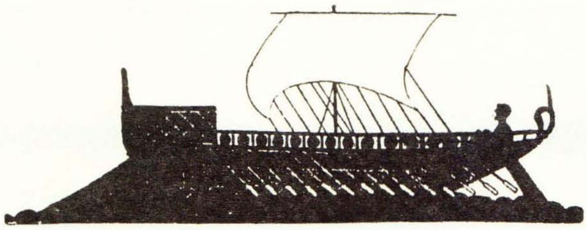
"*..σπέος εὐρύ, βαθείης βένθεσι λίμνης, μεσσηγὺς Τενέδοιο καὶ ῎Ιμβρου...*" *-Ν 32-*

Καὶ ὁ Εὐριπίδης στὶς "Τρωάδες" (88):

"*ταράξω πέλαγος Αἰγαίας ἁλός.*
᾿Ακταὶ δὲ Μυκόνου, Δήλιοί τε χοιράδες,
Σκῦρός τε Λῆμνος θ᾽ αἱ Καφήρειοί τ᾽ ἄκραι."

61. "Περὶ τῶν κατὰ τὴν ᾿Ασίαν"

"Γένος ναΐας τέχνας"[62]

"Ἕλληνες ἱδρυμένοι περὶ τὴν θάλασσαν πάντες"[63]

Ὁ Στρατῆς Μυριβήλης ἔχει γράψει χαρακτηριστικά:

"Ὅλες οἱ θάλασσες τοῦ κόσμου εἶναι Ἑλλάδα. Ὅλα τὰ κύματα ξέρουν τὶς καρίνες[64] τῶν ἑλληνικῶν πλοίων.".

◆ **πλοῖον, πλέω:** ἐκ τῆς ἠχοποιήτου ρίζης "πλ". Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἄλλο ρῆμα διὰ τὸ πλέω: τὸ "**νέω**" (ἐξ οὗ ναῦς, ναύτης, ναυτικόν)... Ἡ ἀρχὴ τῆς σχετικῆς ὀνοματοθεσίας εἶναι τὸ "νοητικώτερον" γράμμα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου, τὸ Ν. Τὸ γράμμα τῆς Ν-οήσεως, τὸ ὁποῖον ὅπως τονίζει ὁ Πλάτων στὸν Κρατύλο, ὠνόμασε ἅπαντα τὰ ἐΝ-τός. (Προφέροντάς το, τὸ αἰσθάνεσαι νὰ σοῦ δονῆ τὸν ἐγκέφαλο.) Καὶ ἐγεννήθη ὁ Νό-ος → Νοῦς, ὁ ὁποῖος πλέει ὡς πνεῦμα παντοῦ...: "*Νοῦς ἔπλετο, μόνον* " (Ὀρφικά). "*Νοῦς, ἀπὸ τὸ νέω, τὸ πορεύομαι. Οὐδὲν γὰρ ταχύτερον τοῦ νοός.*" (Ε.Μ.) Πρβλ. τὸ τοῦ Ὁμήρου:

"*Νῆες ὠκεῖαι* (=πλοῖα ταχέα) *ὡς νόημα*" (η, 36).

Τὸ ρ. **νέω** ὁμοιάζει καταπληκτικὰ μὲ τὸ **νοέω-νοῶ**.

Τὸ **νέω** σημαίνει κυριολεκτικῶς, "διὰ τῆς **Ν**οήσεως **ἔω** =πορεύομαι": **Ν**-ΕΩ. Ἀπαιτεῖται Νοῦς, τόσον διὰ νὰ κατασκευάσης ναῦν ἢ νῆα, ὅσον καὶ διὰ νὰ χαράξης πορείαν καὶ νὰ πλεύσης.

Γι' αὐτὸ πάντοτε, κατὰ τὴν κατασκευὴν πλοίων καὶ σκαφῶν, παρίσταται καθοδηγώντας ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ, δηλαδὴ ἡ Σοφία καὶ ὁ Νοῦς. Ἡ Ἀθηνᾶ ἐδίδαξε τὸν Δαναὸν πῶς νὰ κατασκευάση τὴν πρώτην πεντηκόντορον, τὰ κουπιὰ τῆς ὁποίας ἐκράτησαν αἱ πεντήκοντα Δαναΐδες. "*Δαναός, ὑποθεμένης Ἀθηνᾶς αὐτῷ, ναῦν κατεσκεύασεν.*"[65] Ἡ Ἀθηνᾶ ἐπέβλεψε στὴν κατασκευὴ τῆς Ἀργοῦς (διὰ τὴν Ἀργοναυτικὴν ἐκστρατείαν), τοποθετώντας μάλιστα εἰς τὸ σκάφος τεμάχιον ξύλου τὸ ὁποῖον εἶχε τὴν ἱκανότητα νὰ ὁμιλῆ, νὰ προλέγη, νὰ συνεννοῆται ("*φωνῆεν ξύλον*", "*λάλος τρόπις*").

Ὁ Ὅμηρος μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ἡ Ἀθηνᾶ, προετοιμάζοντας τὸ ταξίδι τοῦ Τηλεμάχου γιὰ τὴν Πύλο, ζητεῖ πλοῖον ἀπὸ τὸν *Νοήμονα* υἱὸν τοῦ *Φρονίου* ("*ᾔτει νῆα θοὴν*" ΟΔ. β, 386).

Καὶ στὸ Ο 410 τῆς Ἰλιάδος γράφει ὅτι τὸ ξύλο τὸ καραβίσιο ἰσιώνει μὲ τὴν νουθεσία τῆς Ἀθηνᾶς. ("*δόρυ νήιον ἐξιθύνει... εὖ εἰδῇ σοφίης ὑποθημοσύνῃσιν Ἀθήνης...*").

"*Ὁ γὰρ νοῦς κινεῖ*".[66] "*Τὸ νῶσαι* (=νοῆσαι) *λεπτότατον*".[67]

Ἐκ τοῦ "*νέω*" (ἀρχικῶς νέFω) παράγεται πλῆθος λεξιλογίου. Κατ' ἀρχὴν ἡ ὑπέροχη ἑλληνικὴ "ναῦς",[68] μὲ ἀπεριόριστη "ἐλευθερία πλεύσεως" στὸ κλιτικό της σύστημα: "Νάιον πόρευμα".[69]

62. Δηλ. γένος ναυτικῆς τέχνης. (Αἴας 356)
63. Ἀριστοτ. Πολιτικὰ Β 10, 1271.
64. "Καρίνα": ἀντιδάνειον ἐκ τοῦ λατινικοῦ carina, ὅπερ ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ "κάρυον" λόγῳ ὁμοιότητος "πρὸς τὸ ἥμισυ μέρος τοῦ καρύου". Ὁ Ἑλληνικὸς ὅρος εἶναι "*τρόπις*" ἐκ τοῦ τρέπω.
65. Ἱστορικὴ Βιβλιοθήκη Ἀπολλοδώρου Β,4
66. Ἀριστοτέλης Μετὰ τὰ Φυσ. 1075 β.
67. Γαληνὸς Ἀπόσπ. 125
68. ναFς → λατιν. navis, ἰταλ. nave, γαλλ. navire, ἀγγλ. navy, γερμ. Nachen (καὶ πλῆθος παράγωγα).
69. Ἰφιγ. ἐν Ταύροις

Ἡ Ἀθηνᾶ (ἡ Σοφία, ὁ Νοῦς) ἐπιβλέπει καὶ συμμετέχει εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς ΑΡΓΟΥΣ.

Ἑνικὸς Ἀριθμὸς

Ὀνομ.	ἡ **ναῦς**, ἢ	**νηῦς**, ἢ	**νεῦς**, ἢ	**νῆα**, ἢ **νᾶς**	
Γεν.	τῆς **νεώς**, ἢ	τῆς **νηός**, ἢ	τῆς **ναὸς**		
Δοτ.	τῇ **νηὶ** ἢ	τῇ **ναΐ**			
Αἰτ.	τὴν **ναῦν** ἢ	τὴν **νῆα**	ἢ τὴν **νᾶα**	ἢ τὴν **νᾶν**	
Κλητ.	ὦ **ναῦ**				

Πληθυντικὸς Ἀριθμὸς

Ὀνομ.	αἱ **νῆες**, ἢ	**νῆαι**, ἢ	**νέες** ἢ **νέαι**
Γεν.	τῶν **νεῶν** ἢ	τῶν **νηῶν**,	ἢ τῶν **ναῶν**
Δοτ.	ταῖς **ναυσὶ** ἢ	ταῖς **νηυσὶ**	
Αἰτ.	τὰς **ναῦς** ἢ	τὰς **νῆας**	ἢ τὰς **νέας**
Κλητ.	ὦ **νῆες**		

— *ἐπίνειον* = ναύσταθμος (ἐπὶ + ναῦς)
— *ἐπήνιον* = ἀγκυροβόλιον
— *ἐπινήιος* = ὁ ἐπὶ τοῦ πλοίου
— *ναύλοχος* =λιμὴν (ναῦς+λέγω =πλαγιάζω)

Ἀπὸ τὴν αἰτιατικὴν "*τὰς νέας*"[70] ἀλλὰ καὶ ἀπὸ χαρακτηριστικοὺς στίχους τοῦ Ὁμήρου (βλ. κατωτέρω) κατανοοῦμε ὅτι "**νέος**" **κυριολεκτικῶς εἶναι ὁ ἱκανὸς πρὸς πλοῦν, αὐτὸς ποὺ δύναται νὰ ταξιδεύῃ, νὰ νέῃ καὶ νὰ ἀντιμετωπίζῃ τοὺς κινδύνους τῆς θαλάσσης. "Νὰ παλαίψῃ" μὲ τὰ κύματα, καὶ ἀπὸ "νέος" νὰ γίνῃ "παλαιός"** καὶ "**ἔμπειρος**". Δηλαδὴ νὰ ἔχῃ περάσει θάλασσα, "σαράντα κύματα" ποὺ λέει ὁ λαός. Ὁ Ἀριστοτέλης τὸ διευκρινίζει σαφέστατα: "*Νέος ἔμπειρος οὐκ ἔστιν*"[71] =δὲν ὑπάρχει ἔμπειρος νέος-. (Ἐνῶ *ναυαγός*, ἐκ τοῦ ναῦς + ἄγνυμι =θραύω). Γράφει ὁ Ὅμηρος: Ὑπάρχουν στὴν Ἰθάκη "*νῆες νέαι ἠδὲ παλαιαὶ*" -β, 293-
(πλοῖα καινούργια ἀλλὰ καὶ παληά).
Καὶ ὀνομάζει τὰ νέα παιδιά, ὅπως καὶ σήμερα, "νεαρούς": "*παῖδες νεαροί*".

Τὸ ρῆμα "*νεάζω*" δὲν σημαίνει μόνον εἶμαι νεανίας. Σημαίνει κυρίως *ἀφικνοῦμαι*. Ὁ νέος γράφεται καὶ "*νεῖος*", "*νειός*" δὲ εἶναι καὶ ἡ νέα γῆ, ἡ ἀροτριωμένη.

Ἐκ τοῦ "*νέω*", κατάγονται καὶ τὰ "*νηκτικὰ πτηνά*", καὶ τὸ *νήχω* = κολυμβῶ, καὶ ἡ *νῆσος* (=πλωτὴ γῆ), (ὁ Ὅμηρος χρησιμοποιεῖ τὴν ἔκφρασι "νῆσος πλωτή"). *νῆσσα* (=πάπια) κ.ἄ. πολλά, ὅπως μία ἐπὶ πλέον ὀνομασία διὰ τὴν ἀβαθῆ, παρὰ τὴν παραλίαν, θάλασσαν: **νότιον**.

"*Ἐν νοτίῳ ὅρμισαν*" τὴν νῆα, γράφει ὁ Ὅμηρος εἰς τὸ δ 785 καὶ εἰς τὸ θ 55. - "*νότιον: τὸ κατὰ τὴν παραλίαν ὕδωρ*". Ἐνῶ τὰ "ἀνοικτὰ" νερά, τὰ μακρυνά, τὰ ἀποκαλεῖ "*εὐρέα νῶτα θαλάσσης*".

Ἡ Μέση Φωνὴ τοῦ "*νέω*" εἶναι "*νέομαι*" καὶ σημαίνει ἐπιστρέφω. Ἄρα, ἐπιστρέφω εἰς τὴν πατρίδα ("παλιννόστησις") διὰ τῆς θαλασσίας ὁδοῦ, ὅπως ἀκριβῶς, ὡς Πελασγός, ἀνεχώρησα.[72] "*Φύγωμεν σὺν νηυσί, φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν*" (=νὰ φύγωμεν μὲ τὰ πλοῖα μας, πρὸς τὴν ἀγαπητὴ πατρικὴ γῆ) (Β 140).

Ἡ ἡμέρα τῆς ἐπανόδου εἶναι τὸ περίφημον ὁμηρικὸν "*νόστιμον ἦμαρ*". Ὡς ἡδίστη ἡμέρα, κατέληξε νὰ ὁρίζῃ τὸ εὔγεστον, τὸ "νόστιμον". Τὸ ἄλγος, ὁ πόνος ποὺ αἰσθάνεται ὁ ξενιτεμένος διὰ τὴν ἐπάνοδον, τὸν νόστον, εἶναι ἡ *νοσταλγία*.[73] Ἐὰν δὲν πραγματοποιηθῇ ὁ νόστος, ὁ ταξιδιώτης παραμένει "*ἄνοστος*"...

Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἄλλο *νέω* ποὺ σημαίνει συσσωρεύω, συναθροίζω. Στὴν πραγματικότητα εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ νέω = πλέω, διότι πλέοντας καὶ ἐπιστρέφοντας, κομίζεις σωρηδὸν τὰ ἀγαθά,

70. "*Ἐσβαίνειν ἐκέλευσε ἐς τὰς νέας*" (=διέταξε νὰ ἐπιβιβασθοῦν εἰς τὰ πλοῖα) -Η, 83
71. Ἠθ. Νικομ. Ζ9.
72. Πρβλ.: ἵκω =φθάνω, ἐπιστρέφω. ἱκ-νέομαι ἱκνοῦμαι, ἀφικνοῦμαι (ἀπὸ +ἱκ +νέομαι) ἔχει ἀκριβῶς τὴν ἔννοιαν ἐπιστρέφω διὰ θαλάσσης, πλέοντας.
73. Ἡ λέξις ἔγινε διεθνής: nostalgia, nostalgie, nostalgy, κλπ.

Νότιον
"Ἐν νοτίῳ ὅρμισαν"

"καραβιὲς" ποὺ λέει καὶ ὁ λαός. Ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Μενέλαος ὁ ὁποῖος ἐπέστρεψε ἄγων τόσα ἀποκτήματα, ὅσον βάρος μποροῦσαν νὰ σηκώσουν τὰ πλοῖα του: "*πολλὰ κτήματα ἄγων, ὅσα αἱ νῆες ἄχθος ἄειραν.*" (γ, 312). Καὶ στὰ ὑπόγεια τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Ὀδυσσέως ἔκειτο σωρὸς χρυσοῦ, "*νητὸς χρυσός*", ἄρα φερμένος μὲ νῆες, "*νηήσας εὖ νῆας*" (=φορτώνοντας καλὰ τὰ πλοῖα).

Πρβλ. καὶ τὸν στίχο Ι 358: "*νῆα χρυσοῦ καὶ χαλκοῦ νηησάσθω*" (=τὴν νῆα μὲ χρυσὸ καὶ χαλκὸ ἂς φορτώση).

Σχετικὸν καὶ τὸ ρῆμα **νάω** =ρέω, ἐξ οὗ τὰ "*ναματιαῖα ὕδατα*", τὸ "*ναρὸν ὕδωρ*" τὸ ὁποῖον ἔγινε "νερό", αἱ Νηρηίδες καὶ αἱ Ναϊάδες, ἡ *νόα* δηλαδὴ ἡ πηγή.

Σχετικὸν καὶ τὸ **ναίω** = κατοικῶ, ἐξ οὗ "*ναὸς*" = κατοικητήριον τοῦ θεοῦ: "*Ζεὺς αἰθέρι ναίων*". Ἐκ τοῦ ναίω → ἡ μετα-νάστευσις καὶ ὁ μετα-νάστης.

ἅλς, λᾶς, λαὸς

Αὐτὸ τὸ λάμδα (λ) τῆς ἁλός, μὲ τὴν ἀέναη κίνησί του, τὸ "*λάλον ὕδωρ*", ἐγέννησε καὶ τὸ ρῆμα *λειώνω, λειαίνω* = καθιστῶ τι λεῖον. Γι' αὐτὸ ἡ ἅλς ἀποκαλεῖται *λειοκύμων*: "*πλοῦς οὔρειος καὶ λειοκύμων θάλασσα*". Ἐνῶ ὁ ἄγριος πλοῦς εἶναι "*λάβρος*".

Οἱ μεγάλοι βράχοι παραμένουν ἀκλόνητοι ("*μεγάλη πέτρα ἀλείαντος*"), ὅμως τὰ μικρὰ βότσαλα λειαίνονται καὶ γίνονται *λᾶες*, πέτρες,

"λᾶες ἐπὶ ρηγμῖνι θαλάσσης"[74]

λᾶας -λᾶς (λᾶς+τέμνω → λατομεῖον, λᾶς +ξέω → λαξεύω, λᾶς +τύπτω → λατύπη = τεμάχιον λίθου).

λεὰς = λᾶς. *Πληθυντ.* **λεῖα** (Ε.Μ.).

λανὸς = λίθος (ἐξ οὗ **ληνὸς** τὸ πέτρινο, ἀρχικῶς, "πατητήρι").

λαιαὶ = λίθοι ἐξαρτώμενοι, *ἄγνυθες*, ἀπὸ τὸ νῆμα.

λάϊγξ = λιθαράκι

κρόκη ἢ **κροκάλη** = λίθος στρογγυλός, χαλίκι παραλίας.

λέα, "*ἡ ἐν τοῖς ἱστίοις λίθος, ὅτι λίθους ἐξήρτουν*".

λάλλαι = βότσαλα παραθαλάσσια -Ε.Μ.- **λαλάρια**. Ἐξ οὗ καὶ τὸ ἠχοποίητον ρ. *λαλῶ*, καὶ *ληρῶ*, καὶ *λάσκω* = φωνάζω. "*ἀλάλη: θόρυβος, παρὰ τὴν ἅλα τὴν ἀεὶ ἠχοῦσαν, ἐξ οὗ ἀλαλάζω*". -Ε.Μ.-

ἀχολὰξ = μικρὸς λίθος, ὡς χονδρὴ ἄμμος.

λέλεγες = βότσαλα

λογγάσια = λίθοι ἐξ ὧν δέουσι τὰ πρυμνήσια τῶν νεῶν (Ἡσύχ.).

λέσπιν: τὴν καταδυομένην εἰς πέλαγος πέτραν (Ἡσύχ.).

χοιράδες: χαμηλοὶ βράχοι, μόλις ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ὅμοιοι πρὸς νῶτα χοίρου.

σπάρνιοι: ἐνθαλάττιοι πέτραι (Ἡσύχ.) -*σπαρνὸς* =διεσπαρμένος.

λέπας: ἀπόκρημνος πέτρα ("*ἀκραῖον λέπας*"). Ἐκ τοῦ *λέπω* =ἐκλεπίζω.

λίθος: "ἰδίως οἱ κατὰ γῆς λίθοι, δι' ὧν λιθοβολοῦσιν ἀλλήλους μαχόμενοι."

(πιθανῶς ἐκ τοῦ λᾶς, λῖς +θέω = τρέχω, μὲ τὴν ἔννοια τοῦ κυλάω.)

χάλιξ = μικρὸς λίθος. **ψῆφος:** λιθάριον, ἐκ τοῦ *ψήω* =τρίβω.

ἄλιψ = πέτρα (Ἡσύχ.). **θράττης** = λίθος (Θρακ.).

νηρίδες =κοῖλαι πέτραι (Ἡσ.). Προφανῶς τὰς κοιλαίνει τὸ "νηρὸν ὕδωρ".

Ἐκ τοῦ *λᾶς*, ὄχι μόνον τὸ ἰσχυρὸν προθεματικὸν "λα" (π.χ. Λάμαχος), ἀλλὰ καὶ ἡ λέξις **λαός**. Διότι μετὰ τὸν κατακλυσμὸν τοῦ Δευκαλίωνος, ὁ Ζεὺς παρήγγειλε εἰς τὸ διασωθὲν ζεῦγος Δευκαλίωνος καὶ Πύρρας, βαδίζοντες νὰ ρίπτουν ὀπίσω τους πέτρες, οἱ ὁποῖες ἔγιναν ἄνθρωποι. Δηλαδὴ **λα-ός**.

74. Ναυμάχος, ἀπόσπασμα.

"ἅλς λειουργός"...
-ἡ τοὺς λίθους λειαίνουσα-

Ἀφηγεῖται ποιητικὰ ὁ Πίνδαρος:

*«...***Πύρρα Δευκαλίων τε** *Παρνασσοῦ καταβάντε*
δόμον ἔθεντο πρῶτον, ἄτερ δ' εὐνᾶς ὁμόδαμον
κτισσάσθαν **λίθινον γόνον·**
λαοὶ δ' ὀνύμασθεν...

... λέγοντι μὰν
χθόνα μὲν κατακλύσαι μέλαιναν
ὕδατος σθένος, ἀλλὰ
Ζηνὸς τέχναις ἀνάπωτιν ἐξαίφνας
ἄντλον ἑλεῖν· κείνων ἔσαν
χαλκάσπιδες ὑμέτεροι πρόγονοι
ἀρχᾶθεν, Ἰαπετιονίδος φύτλας
κοῦροι, κορᾶν καὶ φερτάτων Κρονιδᾶν
ἐγχώριοι βασιλῆες αἰεί...» (Πίνδαρος, IX Ὀλυμπιον.)

Δηλαδή:

...**Ὁ Δευκαλίων καὶ ἡ Πύρρα**, ἀπ' τὸν Παρνασσὸ σὰν ἦρθαν
στῆσαν κεῖ τὸ σπιτικό τους, καὶ χωρὶς ν' ἀγκαλιαστοῦνε
πέτρινο γεννῆσαν πλῆθος
κι οἱ λαοὶ ἐδῶθε πῆραν τ' ὄνομά τους ἀπὸ τούτους...
...λένε πὼς τὴ μαύρη γῆς, τὰ νερὰ ἀποσκεπάσαν
ὅμως μὲ τοῦ Διὸς βοήθεια ξαφνικὰ ἀναρουφηχτῆκαν.
Στοὺς τοτεσινοὺς ἀνθρώπους ἔχουν ρίζα οἱ δικοί σας.
Τὶς χαλκὲς κρατοῦν ἀσπίδες τοῦ Ἰαπετοῦ οἱ κόρες
καὶ οἱ γιοί, τὰ παλληκάρια τοῦ τρανοῦ ἀρχαίου Κρόνου
ὅλοι πρόγονοι δικοί σας
ντόπιοι βασιλιάδες τοῦτοι, στὴν πανάρχαια τὴ γῆ σας... (ἀπόδοσις Β. Τάσου)

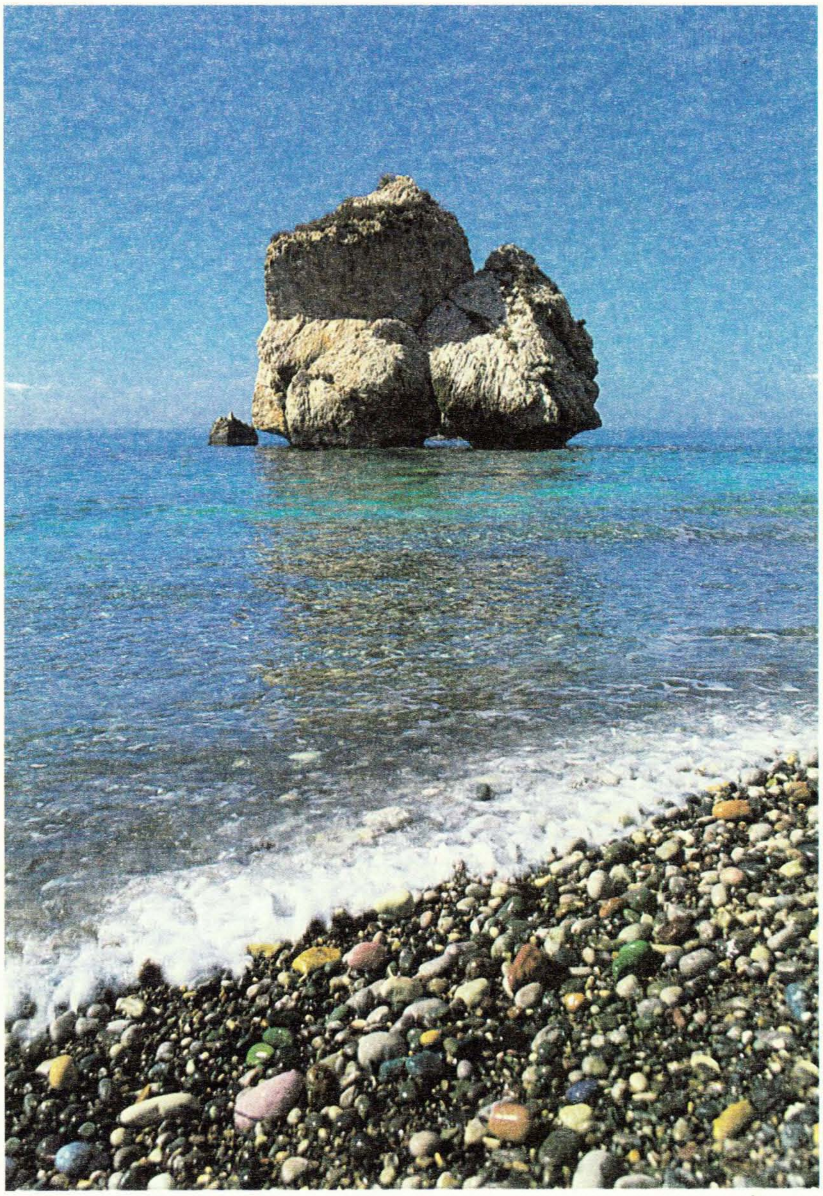
λᾶ-ας → λα-ὸς

Πρέπει νὰ ἐμπεριέχη κάποιον ἰδιαίτερο συμβολισμὸ ὁ μῦθος τὸ ὅτι ὁ Ζεὺς ἐκέλευσε νὰ γίνουν ἄνθρωποι οἱ "λᾶες" καὶ δὲν ἐχρησιμοποίησε κάποιαν ἄλλη λέξι ἀπὸ τὶς τόσες ποὺ ὑπάρχουν γιὰ τὴν ὀνομασία τῆς πέτρας.[75] Μόνον ὁ ἐκ τῆς *ἁλὸς "λᾶς"* θὰ ἠμποροῦσε ἐπακριβῶς νὰ χαρακτηρίσῃ τὸν "λίθινον γόνον", τὸ πέτρινο γένος τοῦ θαλασσινοῦ λαοῦ τῶν Ἑλλήνων.

"*Λεὼς* (=λαὸς) *ναυβάτας*" (Ἰφ. Τ.)

ΗΕΛΛΑΣ → ΣΕΛ-ΛΑΣ: ὁ ἀπαστράπτων τόπος, ὅπως ἡ μαρμαίρουσα θάλασσά του, ὁ τόπος ὁ διαχέων τὸ φῶς, τὸ πῦρ τῆς γνώσεως. "*Ἑλλὰς ἡ ἁλιστέφανος*".

75. **πέτρα** ἢ **πέτρη** ἢ **πέτρος**: Θεωρεῖται ἀβεβαίου ἐτυμολογίας, παρατηροῦμεν ὅμως τὰ "δυνατὰ" γράμματα Π καὶ Τ (πρβλ. καὶ πετῶ) καὶ τὸ Ρ τῆς ροῆς.
βαίτυλος: λίθος πεσὼν ἐξ οὐρανοῦ.
χερμὰς ἢ **χερμάδιον**: ἐτ. ἐκ τοῦ χείρ, "*λίθος ὃν τῇ χειρὶ βαστάσαι δύναταί τις*" (Ἡσύχιος).
χέραδος: λίθοι καὶ λάσπη ὁμοῦ, "κατεβασιὰ" χειμάρρων. → ➡

"Μεγάλη πέτρα ἀλείαντος
καὶ λᾶες ἐπὶ ρηγμῖνι θαλάσσης"

→ **ψῆφος**: μικρὸν τεμάχιον λίθου (ἐκ τοῦ ψήω =τρίβω)
πέλα ἢ φέλλα: σχετικὸν μὲ τὸ φελλὸς
ὅλμος: ἐκ τοῦ ἑλύω, λίθος στρογγύλος
στία: μικρὸς λίθος
γρώνη: κοίλη πέτρα, βεβρωμένη, ἐκ τοῦ γρῶ =ἐσθίω, ἐξ οὗ "γούρνα"
ρώξ: τεθραυσμένον τεμάχιον πέτρας (ἐκ τοῦ ρήγνυμι)
σκύρος: ὁμοίως ὡς ἄνω
κρώμαξ: σωρὸς λίθων (κ.ἄ...)

Ἐπιλογισμὸς

"*Θάλασσα, ἡ κατ᾽ ἐξοχὴν τῶν Ἑλλήνων πατρίς*"[76]

Τὸ τόσο πλούσιο θαλασσινὸ λεξιλόγιο, ἡ ὀνοματοθεσία τοῦ Αἰγαίου ἀρχιπελάγους, ἡ γνῶσις καὶ τῶν ρηγμάτων του ἀκόμη[77] τὰ ὁποῖα ὁρίζει ὁ Ποσειδῶν ὁ "*γαιήοχος ἐνοσίχθων*"(=ὁ κατέχων τὴν γῆν καὶ ὁ κλονίζων τὴν γῆν) μαρτυροῦν, φανερώνουν, ἕνα λαὸ αὐτόχθονα μὲ πανάρχαια προϊστορικὴ ναυτικὴ δραστηριότητα.

Τὰ τρία βασικά μας ὀνόματα ἔχουν γεννηθῆ ἀπὸ τὴν γῆ αὐτὴ ποὺ μᾶς ἐγέννησε (γαῖα →γάιος → γράιος → γραικὸς → **Γραικός**), ἀπὸ τὴν θάλασσα ποὺ μᾶς περιβάλλει (πέλαγος +ἄγω → **Πελασγὸς**) καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιο ποὺ μᾶς φωτίζει ἀπαστράπτων ("σαλ" → "σηλ-" → "σελ-" → "**Ἕλλην**).

Πολλὲς ρίζες τοῦ βασικοῦ μας λεξιλογίου, ὅπως διαπιστώσαμε, ἔχουν μιμηθῆ θαλάσσιους ἤχους.

Καὶ πολλὲς βασικὲς λέξεις εἶναι κοινὲς καὶ χρησιμοποιοῦνται "*ἀνὰ τραφερήν τε καὶ ὑγρήν*", τόσο γιὰ τὴν κατοικία τῆς στεριᾶς, ὅσο καὶ γιὰ τὸ πλοῖον, τὴν κατοικία μας στὴν θάλασσα. "*λινορραφὴς δόμος*" εἶναι τὸ πλοῖον (Ἱκέτιδες 135). Τὰ ξύλινα τείχη μας. -"*μηδὲν ἄλλο δηλοῦσθαι ξύλινον τεῖχος, ἤ τὰς ναῦς*". "*Ἔδαφος νηὸς*" ὀνομάζει ὁ Ὅμηρος (Ε, 249) τὴν βάσιν τοῦ πλοίου, "*τὴν νῆα εἰπὼν μεταφορικῶς οἶκον*". -"*Δόμος ἁ ναῦς*" (Μόσχος). *Κύπη*=εἶδος πλοίου, *κύπη* =πρόχειρη καλύβα. (Ἡσύχ.). *Τοῖχος* εἶναι ὁ τῆς οἰκίας, *τοῖχος* καὶ ἡ πλευρὰ τοῦ πλοίου.

> "*Ὑπερβάλλει θάλασσα ἀμφοτέρων τοίχων*" (Θέογνις).
> "*Τοίχαρχος*" εἶναι ὁ ἐπιτηρῶν τὰ πλευρὰ τοῦ πλοίου.
> *Μεσόδμη* (κεντρικὴ δοκὸ) ἔχει ἡ οἰκία, *μεσόδμη* ἔχει καὶ τὸ πλοῖον.

Μέχρι σήμερα, σύμφωνα μὲ τὴν ναυτικὴ ὁρολογία, τὰ πλοῖα "κ τ ί ζ ο ν τ α ι".
Βάρις ὀνομάζεται πλοῖον μὲ πλατὺ πυθμένα, *βάρις* ἀποκαλεῖται καὶ ἡ μεγάλη οἰκία. (Ἀμμώνιος).
Ἱστία ἔχει τὸ πλοῖον, *ἱστία* ἤ *ἱστίη* ὀνομάζεται καὶ ἡ *ἑστία* τῆς οἰκίας.
Ἱστὸν διαθέτει τὸ πλοῖον, *ἱστὸν* καὶ ὁ ἀργαλειός.

> "*Ἱστὸν στήσαντες, ἀνά τε ἱστία λευκὰ πέτασσον*" (Α 480)
>
> "*Ἱστὸν δ᾽ ἱστοδόκῃ πέλασαν ὑφέντες...*" (Α 434)

Γι᾽ αὐτό, *λαῖφος* εἶναι τὸ ἱμάτιον, *λαῖφος* καὶ τὸ ἱστίον. Ὁ ἄνεμος τοῦ πόντου ἀνετίναξε τὸ λαῖφος, περιγράφει ὁ Εὐριπίδης στὸν Ὀρέστη (στ. 341).
Πέπλος = ἱμάτιον γυναικεῖον, *πέπλος* καὶ τὸ ἄρμενον τῆς Παναθηναϊκῆς νηός.
Εὐνὴ εἶναι ἡ κλίνη, *εὐνὴ* καὶ ἡ ἄγκυρα.
"*Εὐνὰς ἔβαλον, κατὰ δὲ πρυμνήσια ἔδησαν*" (=ἔρριξαν τὶς ἄγκυρες καὶ ἔδεσαν "πρυμάτσες") - Α 436-
Ἡ οἰκία "*ἐπιπλώνεται*", ἀλλὰ καὶ "*πόντον ἐπιπλώσας*" (=ἐπιπλεύσας) (Γ 47).
"*Ναύκληροι* οἱ ναῦς κεκτημένοι, *ναύκληροι* οἱ τὰς οἰκίας ἐνοικιάζοντες". (Πολυδεύκης).
"*ναύαρχοι* οἱ τῶν πλοίων ἄρχοντες· *ναύκραροι*, οἱ κτηματικοί".
Ναῦλον εἶναι τὸ ἐνοίκιον, *ναῦλον* καὶ τὸ φορτίον πλοίου.
ναῦλα τὰ ἔξοδα μετακινήσεως μέχρι σήμερα.
Κληίς, *κλείς* = κλειδὶ οἰκίας, *κληὶς* = σκαρμὸς πλοίου.

---

76. Γ. Μιστριώτη, Μεγ. Ἑλλ. Γραμματολογία Β' 124

77. "*Ἔστι δὲ σπέος* (=σπήλαιον) *εὐρὺ -ἐν- βένθεσι βαθείας λίμνης* (=στὰ βάθη τῆς βαθειᾶς θαλάσσης), *μεσσηγὺς* (=ἀνάμεσα) *Τενέδου καὶ Ἴμβρου παιπαλοέσσης* (=ἀποκρήμνου), *ἔνθα Ποσειδῶν ἐνοσίχθων ἔστησε...* " (Ἰλιὰς Ν. 32).
Εἶναι ἐκπληκτικὸ ὅτι μὲ τοὺς ὡς ἄνω στίχους ὁ Ὅμηρος περιγράφει σαφῶς "τὸ ρῆγμα τῆς Ἀνατολίας". Γι᾽ αὐτὸ ἀκριβῶς στοὺς στίχους αὐτοὺς (καὶ σὲ αὐτοὺς πὸυ ἀκολουθοῦν περαιτέρω) ὑπερτονίζει ὁ ποιητὴς τὰ σχετικὰ μὲ τοὺς σεισμοὺς ἐπίθετα τοῦ Ποσειδῶνος: *ἐνοσίχθων, γαιήοχος, ἐννοσίγαιος...* Ὁ Ποσειδῶν, μέσα ἀπὸ αὐτὰ τὰ ὑποθαλάσσια ρήγματα, "*ἐτίναξεν γαῖαν...*".

Κέλευθος εἶναι ἡ ὁδός, *ὑγρὰ κέλευθα* οἱ δρόμοι τῆς θαλάσσης·

Γύης εἶναι τὸ ἄροτρον καὶ μέτρον γῆς, *γύαια* ὀνομάζονται καὶ τὰ πρυμνήσια.

Νηῶν ποιμένες εἶναι οἱ κυβερνῆται,[78] καὶ *ναύκραροι* οἱ φύλαρχοι, οἱ τῆς φυλῆς ἄρχοντες.

Ὄχημα εἶναι ἡ ἅμαξα, *νάιον ὄχημα* τὸ πλοῖον.[79]

Ἅρματα μάχης συγκρούονται στὴν Ἰλιάδα, "*ἅρμα πτερωτὸν*" εἶναι τὸ πλοῖον.[80]

Πλευρὰ ἔχει τὸ πλοῖον, *πλήμνας* ἔχει τὸ ἅρμα. "*Ἅμαξα ἡ ναῦς*".[81]

Κέλης = ἵππος, *κέλης* = ταχὺ πλοῖον.

Ὁ ἵππος συγκρατεῖται διὰ τοῦ *χαλινοῦ*, καὶ *χαλινὸς* τῆς νηὸς εἶναι ἡ ἄγκυρα. (Πίνδαρος).

Φλοῖσβος εἶναι ὁ θόρυβος τῶν κυμάτων, *φλοῖσβος* ἀποκαλεῖται καὶ ὁ θόρυβος τῆς μάχης.[82]

Δὰν ὀνομάζεται ἡ ξηρὰ (δανὸς = ξηρὸς ἐκ τοῦ δαίω = καίω), *Δὰν* ἀποκαλεῖται καὶ τὸ ὑγρὸν στοιχεῖον (ἐκ τῆς δον-ήσεως).

Πλωίζει τὸ πλοῖον, ὅμως *πλωίζω* σημαίνει καὶ πορεύομαι. "*Πλοῦς γὰρ καὶ ἡ ὁδός*" (Φώτιος).

"*Θάλασσα κοίλη*", ἡ χειμωνιάτικη- "*θάλασσα κοίλη*" καὶ τὸ θέατρον. (Ἡσύχ.)

Πρύμναν διαθέτει τὸ πλοῖον, *πρύμνον ἑστίας* σημαίνει *τῆς οἰκίας θεμέλιον*, *Πρύμνα πόλεως* εἶναι ἡ Ἀκρόπολις. (Ἱκέτιδες 344). Ὅμως *πρύμναι ναῶν* (=νηῶν) -Ἴων 1243-

"*Παρὰ θῖν' ἁλὸς*" αἱ νῆες, "*Ἄκρης πόλιος θὶς*" ὁ ἐν Ἀκροπόλει ναός.

"*Ἄνδρες νάϊοι* χρησιμοποιοῦν *νήια* (=ναυπηγικὰ ξύλα) καὶ *νήια* (=ἀκόντια).

Τὸ γράμα **Ν**, καθορίζον τὸν Νοῦν, τὴν Νόησιν, τὸ Νεῦμα τῆς θείας βουλήσεως ("*Ζεὺς ἐπέΝευσεν*") ἐτέθη εἰς τὰ ρήματα:

ναίω (=κατοικῶ), ἐξ οὗ ναὸς

νάω (=ρέω), ἐξ οὗ νᾶμα

νέω (=πλέω), ἐξ οὗ ἡ ναῦς, τῆς ναός.

Ὁ *νεὼς* = ναὸς καὶ ἡ *ναῦς* γεν. τῆς *νεώς*, ἢ τῆς *ναός*, μὲ τοὺς διαφόρους πτωτικοὺς τύπους, εἶναι σχεδὸν ἡ ἰδία λέξις. "Δεῦρο ἐπὶ τόνδε *ναῦον*" (=ναόν). -Σαπφώ-

"*Ἐν τῷ* **νηῷ** *Ἀθηναίης*" = εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς.

"*Ἐν* **νηΐ** *θοῇ*" = εἰς τὸ ταχὺ πλοῖον.

"*Ναὸς Ἑλλάδος σκάφος*"[83] = σκάφος ἑλληνικῆς νηὸς (=πλοίου).

"*Ἔστι ἐν τῇ ἀκροπόλει, Ἐρεχθέος νηὸς*"[84] (=ναός).

Ναοφύλαξ = φύλαξ ναοῦ, *ναοφύλαξ* = κυβερνήτης πλοίου.

Παλλάδια ὑπάρχουν εἰς τὸν ναόν, "*παλλάδια χρυσούμενα πρῴρας*" περιγράφει ὁ Σουΐδας.[85]

* Ὁ **Νοῦς**, ἡ Ἐπίνευσις τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ Ναός του,

* Τὸ **ναίειν**, τὸ κατοικεῖν τῶν θνητῶν ναετῶν,

* Τὸ **νέειν**, τὸ πλέειν τῆς ναὸς ἢ νηὸς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ναυτῶν,

ὑπῆρξε ἡ **ἱερὰ τριὰς** τῶν *ναετήρων* (=κατοίκων) τῆς Ἑλλάδος.

Εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι τὸ "*κοῖλον*" τοῦ ἀρχαίου θεάτρου ἀπεκαλεῖτο, κατὰ πληροφορίαν τὴν ὁποίαν μᾶς παρέχει ὁ Φώτιος, "*θάλασσα κοίλη*".

Καὶ ἡ ἀφετηρία τοῦ Ὀλυμπιακοῦ Σταδίου ἦτο κατεσκευασμένη εἰς σχῆμα πρώρας πλοίου.

"*...παρέχεται μὲν οὖν σχῆμα ἡ ἄφεσις κατὰ πρῷραν νεώς, τέτραπται δὲ αὐτῆς τὸ ἔμβολον, ἐς τὸν δρόμον*". (Παυσαν. 6,20)

Διότι: "*ὥσπερ τὸ ἔμπροσθεν τῶν νεῶν ἡ πρῷρα ἐστίν,*
οὕτως καὶ ἡ τῆς Ἑλλάδος ἀρχὴ δίκην πρῴρας οὖσα..."[86]

78. Ἱκέτιδες 767
79. Ἰφιγ. ἐν Τ. 406-421
80. Σχόλια εἰς Αἴλιον Ἀριστ. 105.12
81. Αἰσχ. Frg 8M
82. Ἰλιὰς Ε 322
83. Εὐρ. Κύκλωψ 85
84. Ἡρόδοτος Η, 50
85. τ. Γ' σλ. 809 Ἐκδ. Γεωργ.
86. Σχόλια εἰς Αἴλιον Ἀριστείδην 113-9

Αἱ δὲ 'Αθῆναι ἀπεκαλοῦντο "*τὸ μέγιστον τῆς Ἑλλάδος σκάφος*".[87]

Γι' αὐτό, ἡ πηγὴ τῶν 'Αθηνῶν ἡ ἀφιερωμένη εἰς τὸν πανάρχαιον βασιλέα τῶν 'Αθηνῶν τὸν 'Ερεχθέα, ἡ "*Θάλασσα ἡ 'Ερεχθηίς*", θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι, ὁμοῦ μετὰ τῆς γλαυκώπιδος 'Αθηνᾶς, ἡ σφραγὶς τῆς πόλεως τῶν 'Αθηνῶν.

***

Τὸ δὲ ναυτικὸν τέχνη ἐστὶ[88]

"*Λαὸς ναυβάτας*"... "*Ναῶν ἄνακτες*"... "*Ναυσίκλυτοι*"

Διὰ τὴν Ἑλλάδα, τὸν κατ' ἐξοχὴν αὐτὸν θαλάσσιον τόπον καὶ τοὺς κατοίκους του, ὁ Γ. Μιστριώτης[89] ἔχει γράψει:

«Μὴ φοβεῖσθε διὰ τὸ μέλλον τῆς ἡμετέρας φυλῆς δίκην ἀθαλασσώτων,
διότι ἐστὲ θαλασσογενεῖς καὶ θαλασσοβίωτοι...
...Ἡ πατρὶς ἡμῶν, διὰ τὴν ἀπειρίαν (=τὸ ἀπροσμέτρητον) *τῶν ἡμετέρων ναυτίλων,*
ἔχει μέγα τὸ βάρος ἐν τῇ πλάστιγγι τῆς ἰσορροπίας τοῦ κόσμου..»

Καὶ ὁ Γ. Τερτσέτης:[90]

«'Απὸ τὰ δύο στοιχεῖα, γῆ καὶ πέλαγος, τὸ δεύτερο εἶναι πολυτιμώτερον δι' ἡμᾶς...
ἀπὸ παντοῦ ἀγναντεύουμε θάλασσα, καὶ εἰς τὲς ἡμέρες μας, ποὺ ἔχομεν δύναμιν θαλασσινὴν
μὲ σιταροκάραβα ἐπολεμήσαμε... Ὁ ἄξιος γεμιτζῆς μάχεται μὲ τὴν βοήθεια τῶν ἀνέμων
καὶ ἂς εἶναι μικρὸ τὸ καυκί του. Αὐτὴν τὴν τέχνην ἤξευρε ὁ περίφημος Μιαούλης
εἰς τὲς ναυμαχίες του μὲ τὸν ἐχθρό. Τὸ εἶπε καὶ ὁ Θεὸς τῶν Ἑλλήνων πὼς ἡ σωτηρία τῆς
Ἑλλάδος εἶναι ἡ θάλασσα, μὲ τὸν χρησμὸ του νὰ σωθοῦν οἱ Ἕλληνες εἰς τὸ ***ξυλόκαστρο****...»*

(Δηλ. Τὰ περίφημα "**ξύλινα τείχη**": "*μοῦνον* ***ξύλινον τεῖχος*** *ἀπόρθητον τελέθει...*")
(=μόνον τὸ ξύλινον τεῖχος εἶναι ἀπόρθητον).

Πάντοτε "*ἡ σωτηρία τοῖς Ἕλλησι ἐκ τῆς θαλάσσης ὑπῆρξε καὶ τὴν 'Αθηναίων πόλιν καυθεῖσαν, ἀνέστησαν αἱ τριήρεις..*"[91]

"*Θεμιστοκλῆς ἔλεγε ὡς εἴη* (=ὅτι θὰ ὑπάρχῃ) *καὶ πόλις καὶ γῆ... ἔστε ἂν διηκόσιαι νέες ἔωσι πεπληρωμέναι...*" (Ἡρόδ. Θ' 61).

'Απὸ τὸν ὁμηρικὸν "*Νηῶν κατάλογον*",[92] ὅπου ἀναφαίνεται ἡ ναυτικὴ ἰσχὺς τῶν Ἑλλήνων μὲ τὰ συναθροισθέντα εἰς Αὐλίδα 1200 περίπου πλοῖα, μέχρι τὴν σημερινὴ ἐποχὴ ὅπου κυρίαρχος τῶν ὠκεανῶν παραμένει σταθερὰ ὁ ἑλληνικὸς ἐμπορικὸς στόλος, **"δεδιέναι οὐ χρὴ εἰ θαλασσοκρατοῦμεν"**=δὲν πρέπει νὰ φοβούμεθα ἐνόσῳ ἐπικρατοῦμε στὴν θάλασσα.- (Καλλικρατίδας)

- *Μέγα τὸ τῆς θαλάσσης κράτος.*
- *'Εν ταῖς ναυσὶ τῶν Ἑλλήνων τὰ πράγματα ἐγένετο*
- *...ταῖς ναυσὶ πρὸς ἅπαντας ἀνθίστασθαι.* (Θουκυδίδης)

"*Πρῶτος ἐκ τῶν Ἑλλήνων Μίνως ἐθαλαττοκράτησε*"[93]
"*Μίνως παλαίτατος... ναυτικὸν ἐκτήσατο*"...[94]
"*'Επίστασθε δὲ ὅτι ἡ μὲν ἀρχὴ -ἐστὶ- τῶν κρατούντων τῆς θαλάσσης*"[95]

"*Τίποτε ἀρχόντοι δὲν φελᾶ, μονάχα τὸ καράβι*" (Πάλλης).

---

87. Δημάδης ἀπόσπ. 29
88. Θουκυδ. Α 142
89. Μεγ. Ἑλ. Γραμματολ. Ρ.Λ. σλ. 100, 119
90. 'Απομνημον. Κολοκοτρώνη
91. Πλουτ. Θεμιστοκλῆς 4,5 - 'Αναφορὰ εἰς τὴν Ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος.
92. Β 'Ιλιάδος
93. Διόδ. Σικελ. Δ 60
94. Θουκυδ. Α4
95. Λυσίου 'Ολυμπ. 4

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΠΡΩΤΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΡΑΒΙΑ

Κυρίαρχος τῶν ὠκεανῶν ὁ ἐμπορικός μας στόλος

Ἀδιαφιλονίκητα πρώτη ἡ Ἑλληνική Ἐμπορική Ναυτιλία στὸν κόσμο, κυριαρχεῖ στοὺς ὠκεανοὺς καὶ ἀναγνωρίζεται διεθνῶς ἡ ἰσχύς της.

Ὁ λόγος, γιὰ νὰ αἰσθανθοῦμε γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ ὑπερήφανοι, τὸ τηλεγράφημα ποὺ ἦρθε τὴν περασμένη ἑβδομάδα ἀπό τὴν Γενεύη, στὸ ὁποῖο ὑπάρχουν τὰ συμπεράσματα ἀπό τὴ Διάσκεψη τοῦ Ὀργανισμοῦ τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν γιὰ τὸ ἐμπόριο καὶ τὴν ἀνάπτυξη (UNCTAD). Σύμφωνα μὲ τὰ συμπεράσματα τῆς διάσκεψης, ἡ Ἑλλάδα εἶναι ἡ πρώτη ναυτική δύναμη ἐμπορικοῦ στόλου στὸν κόσμο, ὑπὸ ἰδίαν καὶ ὑπὸ ξένη σημαία, σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ τὸν ἀριθμὸ τῶν πλοίων καὶ τὴν χωρητικότητα.

Στὴν Ἐπιθεώρηση Θαλασσίων Μεταφορῶν γιὰ τὸ 1994 καὶ στὸν κατάλογο τῶν 35 σημαντικότερων ναυτικῶν χωρῶν τοῦ κόσμου, ἡ Ἑλλὰς βρίσκεται σταθερὰ στὴν πρώτη θέση μὲ σύνολο 2.937 πλοῖα ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ 1.048 φέρουν τὴν ἑλληνικὴ σημαία καὶ τὰ ὑπόλοιπα 1.889 σημαῖες ξένων κρατῶν.

Κυρίαρχος τῶν ὠκεανῶν ὁ ἐμπορικός μας στόλος

Νεώτερα στοιχεῖα:

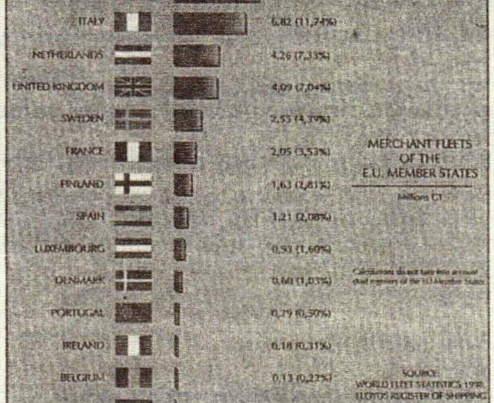
Ἄρθρο τοῦ "Economist"

Οἱ Ἕλληνες διατηροῦν πάντα τὴν πρωτοκαθεδρία στὴν ἐμπορικὴ ναυτιλία μὲ 1.648 πλοῖα, ὅπως ἐπισημαίνει τὸ περιοδικὸ "Economist". Στὴ δεύτερη θέση ἔρχονται οἱ Ἰάπωνες μὲ 1.008 πλοῖα καὶ μὲ 570 στὴν τρίτη οἱ Ἀμερικανοί. Στὸ δημοσίευμα ἀναφέρεται ὅτι ὁ κλάδος καλεῖται νὰ ἀνταπεξέλθει σὲ σημαντικὰ προβλήματα τὰ ὁποῖα θὰ πλήξουν καὶ τοὺς Ἕλληνες πλοιοκτῆτες. Ὡστόσο, μὲ δεδομένο τὸ προσὸν τῆς εὐελιξίας καὶ τῆς προσαρμοστικότητας ποὺ τοὺς χαρακτηρίζει θὰ συνεχίσουν νὰ δεσπόζουν στὶς θάλασσες καταλήγει ὁ "Economist" (σελ. 17).

Εἰδικώτερον διὰ τὴν Εὐρώπην:

"Ὁ ἑλληνόκτητος στόλος **πρῶτος** στὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἕνωση μὲ 4.000 πλοῖα.. Ἀντιπροσωπεύει τὸ 43,40% τῆς συνολικῆς χωρητικότητος τοῦ Κοινοτικοῦ στόλου."

(Περιοδ."Εἰκόνες τοῦ Πειραιᾶ", Αὔγ. 1999)

Ἡ κατάταξη τοῦ Κοινοτικοῦ στόλου ἀπὸ πλευρᾶς χωρητικότητας μετρημένη σὲ τόννους gross.

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΟΣ

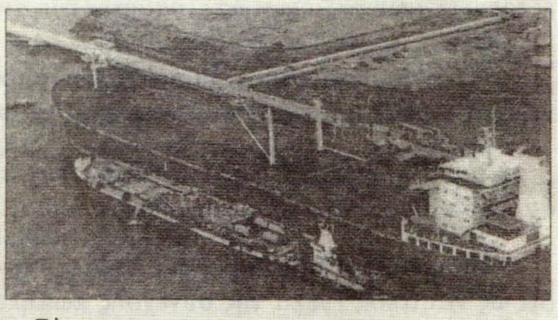
ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΠΕΙΡΑΪΚΗ - ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ - ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΠΕΜΠΤΗ 28 ΜΑΡΤΙΟΥ 2001 - Ετος 104ο - Αριθμός Φύλλου: 28.381 - Τιμή 50 δρχ.
Γραφεία: Καραϊσκου 58 και Βενιζέλου, Πειραιάς (Τ.Τ. 185 32)
Τηλ.: Διεύθυνση: 41.19.169 Σύνταξη 41.77.359 FAX 41.78.079 - ε. Διευθυντής: Μ. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ

Προς μείωση των επιτοκίων

Βέβαιη θεωρείται από την Εθνική Τράπεζα η μείωση των επιτοκίων παρέμβασης από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, κίνηση η οποία θα "συμπαρασύρει" τα επιτόκια στα κράτη-μέλη της ζώνης του ευρώ, μη εξαιρουμένης φυσικά της Ελλάδος. Ειδικά για την εγχώρια αγορά, υπέρ της μείωσης των επιτοκίων, ίσως και ταχύτερα σε σύγκριση με τους υπόλοιπους εταίρους, συνηγορεί το γεγονός της μεγαλύτερης "ψαλίδας" μεταξύ επιτοκίων χορηγήσεων και καταθέσεων σε σύγκριση με τον μέσο όρο στη ζώνη του ευρώ. Παραλλήλως, στο ελληνικό πιστωτικό σύστημα τα επιτόκια χορηγήσεων προς τις επιχειρήσεις είναι τα υψηλότερα μεταξύ των "12". Στη νέα ηλεκτρονική σελίδα που εγκαινίασε η Εθνική Τράπεζα με την επωνυμία Euro Area Flash, εμπεριέχεται η πρόβλεψη ότι κατά 70% αύριο η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα θα προχωρήσει σε μείωση των επιτοκίων παρέμβασης κατά 0,25 της μονάδας.

ΣΤΑΘΕΡΑ πρώτος ο στόλος μας

Συνάντηση Ε.Ε.Ε. - COMMITTEE στο Λονδίνο

Ο υπό ελληνική διαχείριση στόλος εξακολουθεί να διατηρεί σταθερή την πρωτοπορία του επί παγκοσμίου βάσεως, δραστηριοποιούμενος στον σκληρό διεθνή ανταγωνιστικό στίβο, σε περίοδο ραγδαίων εξελίξεων της τεχνολογίας, παγκοσμιοποίησης της οικονομίας και συνεχώς αυξανόμενων νέων κανονισμών. Αυτή είναι η κοινή διαπίστωση των διοικητικών συμβουλίων της Ενωσης Ελλήνων Εφοπλιστών και της Ελληνικής Επιτροπής Ναυτιλιακής Συνεργασίας του Λονδίνου κατά τη χθεσινή τους συνάντηση που πραγματοποιήθηκε στο Λονδίνο. Επίσης διαπιστώθηκε ότι ελληνικών συμφερόντων στόλος εξακολουθεί να ανανεώνεται και να εκσυγχρονίζεται με ταχύ ρυθμό, λαμβανομένου υπόψη και του εντυπωσιακού αριθμού παραγγελιών και νέων ναυπηγήσεων.

Παράλληλα όμως, ο αριθμός των υπό ελληνική σημαία πλοίων εξακολουθεί να παραμένει πολύ χαμηλός, παρά τα πρόσφατα "δειλά" δείγματα σταθεροποίησης της πτωτικής του πορείας, οφειλόμενα κυρίως στην νηολόγηση νέων πλοίων. Ο μικρός αριθμός στο ελληνικό νηολόγιο δεν εκπλήσσει, δεδομένου ότι εκκρεμούν ακόμη τα αναγκαία εκείνα έτρα που θα βελτίωναν την ανταγωνιστικότητα του ελληνικού νηολογίου και θα δημιουργούσαν τις κατάλληλες προϋποθέσεις προσέλκυσης της πλειοψηφίας του ελληνόκτ του στόλου στους κόλπους του.

Κατά τη διάρκεια της συνάντησης, έμφαση δόθηκε και στο θέμα της ναυτικής εκπαίδευσ ς και επισημάνθηκε πως είναι απόλυτα κρίσιμο για το μέλλον τ ς ελληνικής ναυτιλίας.

Περαιτέρω, τα μέλη των δύο συμβουλίων συζήτησαν τις εξελίξεις στις ναυτιλιακές σχέσεις με τρίτες χώρες, την εφαρμογή του Κώδικα Ασφαλούς Διαχείρισης, τα θέματα ασφαλείας των Bulk Carriers, τα διάφορα καθεστώτα λιμενικού ελέγχου, την υποστήριξη της ελληνικής πρότασης στον IMO για λιμένα ή όρμο καταφυγής, τις ναυτιλιακές εξελίξεις στις ΗΠΑ, καθώς και τεχνολογικά θέματα που αφορούν τη ναυτιλία.

Την Πασχαλιά Καλαγιά μήνυσε ο δημ. σύμβουλος Ιω. Παπαγγελής επειδή τον χαστούκισε!!!

Στα δικαστήρια θα λύσουν τις διαφορές τους ο διαγραμ ένος από τον συνδυασμό της πλειοψηφίας δημοτικός σύμβουλος Γιάννης Παπαγγελής και η δημοτική σύμβουλος της πλειοψηφίας Πασχαλιά Καλαγιά, η οποία χαστούκισε τον πρώτο όταν αυτός την κατηγόρησε για αδιαφάνεια στη διαχείριση χρημάτων του δήμου.

Το θλιβερό επεισόδιο που έγινε παρουσία του δημάρχου Χρήστου Αγραπίδη, σημειώθηκε προχθές το βράδυ και δεν πήρε δις

"*Ὦ Σελαμένα, τὰ μπλέ σου ταξιδεύουν κι ὁ Θεὸς δὲν βλέπει τὸν θάνατο*". (Ὀδ. Ἐλύτης)

Σχετικαὶ Πληροφορίαι - ἀστερίσκοι -

"*Χαῖρε θάλασσα φίλη*"[96]

* Πρῶτον βεβαιωμένον ἐμπορικὸν θαλασσινὸν δρομολόγιον εἶναι αὐτὸ ἀπὸ τὴν νῆσο Μῆλο στὸ Φράχθι τῆς Ἑρμιονίδος καὶ ἀνάγεται στὸ 8000 π.Χ. Ἡ ἀνεύρεσις εἰς Θεσσαλίαν καὶ Κύπρον ὀψιανοῦ ἡφαιστειογενοῦς λίθου τῆς νήσου Μήλου τῶν Κυκλάδων, ἀποδεικνύει ὅτι οἱ Πελασγοὶ διέθεταν προηγμένη ναυσιπλοΐα τοὐλάχιστον ἀπὸ τὴν 8ην χιλιετίαν π.Χ.

* Ἡ ἀρχαιότερη βάρκα τῆς Εὐρώπης εἶναι αὐτὴ ἡ ὁποία ἀνεκαλύφθη εἰς τὸν λιμναῖον οἰκισμὸν τοῦ Δισπηλιοῦ τῆς Καστοριᾶς καὶ χρονολογεῖται στὴν 6η χιλιετία π.Χ.

* Ὁ καθηγ. Ἀρβανιτόπουλος γράφει ὅτι "*μετὰ τὴν ἀνακάλυψι τοῦ σκληροῦ μετάλλου περὶ τὸ 2500 π.Χ. οἱ Ἕλληνες, δυνηθέντες εὐχερῶς νὰ ναυπηγῶσι, ἐτέθησαν μετὰ ζήλου εἰς τὴν ἔρευναν τῶν θαλασσῶν.. Ὁ ἄριστος τῶν ἐρευνητῶν ὑπῆρξε ὁ Ἰάσων καὶ οἱ Ἀργοναῦται αὐτοῦ· διὰ πολλῶν ἐξερευνητικῶν ταξιδίων ὠφελήσαντες τὴν ἀνθρωπότητα τὰ μέγιστα*".

* Ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ὁ Ἰάσων ἔχουν ἀποκληθῆ "*ναυσίκλυτοι*" καὶ "*κυανόαιμοι*". -(θαλασσινὸ νερὸ στὶς φλέβες τους, "γαλαζοαίματοι"): "*Ἁλῶν μῦθοι, Ἔθνους ἀπόδειξις*".

* Οἱ Ἕλληνες ἐθεωροῦντο *θρανίτης λεώς, ἁλιπλανής, θαλασσόπλαγκτος, ἀρχιθάλασσος, θαλασσίγονος, θαλασσοβάτης, θαλασσόβιος, θαλασσοδαρμένος...*

* Εἰδικώτερον οἱ Ἀθηναῖοι ἀπεκαλοῦντο *λίσπαι* καὶ *λισπόπυγοι* (*πυγὴ* εἶναι τὰ ὀπίσθια) διὰ τὸ ὅτι ὡς ναυτικοί, ἕνεκα τῆς συνεχοῦς κωπηλασίας, "ἐτρίβοντο" εἰς τὰ *θρανία*, εἰς τοὺς "πάγκους", καὶ ἦσαν "ἀπόγλουτοι":

«Λέγονται δὲ οἱ Ἀθηναῖοι λίσπαι, λισπόπυγοι, διὰ τὸ ναυτικοὺς ὄντας, ἕνεκα τῆς ἐπὶ τῷ κωπηλατεῖν συνεχοῦς ἐφέδρας, ἀπογλούτους εἶναι.»

* " *Ἀναξίμανδρος ὁ Μιλήσιος, πρῶτος ἐτόλμησε τὴν Οἰκουμένην ἐπὶ πίνακι γράψαι.*"[97]

* Ἡ νεώτερη λέξις **"ἐφοπλιστής",** ἡ ὁποία σημαίνει κυρίως "ναυλωτὴς" καὶ δευτερευόντως πλοιοκτήτης, καραβοκύρης, παράγεται ἐκ τοῦ ῥήματος **ἐφοπλίζω** μὲ τὴν ἔννοια ἑτοιμάζω, παρασκευάζω, ἐξ-οπλίζω. "*Σύμπαντα τὰ* ***σκεύη*** *τοῦ πλοίου* - (ἐξ οὗ καὶ ἡ Σκευοθήκη τοῦ Φίλωνος ἐν Πειραιεῖ) ***ὅπλα*** *καλεῖται*". (Πολυδεύκης). *Νῆα ἐφοπλίσσαντες, ἐνήσομεν ἐν εὐρεῖ πόντῳ* (ΟΔΥΣ. β, 295).

Τὰ ὅπλα λέγονται καὶ "ἄρμενα" (ἐξ οὗ τὰ δυτ. armatore, armateur =ἐφοπλιστής..), τὰ δὲ πλοῖα μας, μέχρι σήμερα, *ἀρμενίζουν*.

* Ὑπῆρχε ἑορτὴ "**Πανδυσία**" πρὸς τιμὴν τῶν ναυτικῶν, κάτι ἀνάλογο πρὸς τὴν "Ναυτικὴν Ἑβδομάδα".

* Ὑπῆρχε *Ἐπιθαλάττιον Δικαστήριον*, διὰ τὰ ἐντὸς πλοίων ἀδικήματα, ὅσο εὑρίσκοντο εἰς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν. Ἡ ἁρμοδιότης του ἔληγε μὲ τὴν ῥίψιν τῆς ἀγκύρας ἐντὸς τοῦ λιμένος.

* Εἰς τοὺς λιμένας ὑπῆρχε οἰκολογικὴ ἐπιγραφὴ ΑΛΟΝ ΣΕΒΟΥ (μὲ πρῶτον διδάξαντα τὸν Πειραιᾶ). "*Πρωρεῖς καὶ Ναυτοπρυτάνεις τοὺς τῶν λιμένων τὴν εὐπρέπειαν ἐπιμελουμένους καὶ τοὺς θεσμοὺς ἐπιβάλλοντας*". "*Ναυτοδίκαι*", οἱ δικάζοντες ναυτικὰς δίκας.

* Ὑπῆρχε "*γραφὴ*" (δηλ. μήνυσις) "*λιποναυτίου*", διὰ τὸν ἐγκαταλείποντα τὸ καθῆκον του ἐν

96. Φιλοστράτου Ἀπολλώνιος Τυανεὺς 24
97. Ἀγαθήμερος, Γεωγραφ. Ὑποτυπ. Α1

θαλάσση.

* Ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ θαλασσίου κώδικος:

"*Φιλεῖτε καὶ ὑπερασπίζεσθε ἐν θαλάσσῃ πάντας λαούς,*
κινδυνεύοντας ἤ θαλασσοπορούντας".

* Τὰ πρῶτα ἐπώνυμα καὶ διάσημα σκάφη τοῦ Ἑλληνικοῦ Ναυτικοῦ:

ἡ ΔΑΝΑΪΣ τοῦ Δαναοῦ
ἡ ΑΡΓΩ τοῦ Ἰάσονος
ἡ ΘΗΣΗΙΣ τοῦ Θησέως.[98]

* Τὸ α' σωσίβιο τῆς ἱστορίας, τὸ ἔδωσε ἡ Νηρηὶς Λευκοθέα στὸν Ὀδυσσέα (ε, 346) συμβουλεύοντάς τον νὰ τὸ "*τανύσσει ὑπὸ στέρνον*". Ἔτσι "*οὐδὲν παθέειν δέος*" (δὲν θὰ πάθη κακὸν, δὲν θὰ φοβηθῆ) "*οὐδὲ ἀπολέσθαι*" (καὶ δὲν θὰ χαθῆ).

* Ὑπάρχουν καὶ ἄλλες "πρωτιές", ὅπως π.χ. ὑποβρύχιες δολιοφθορὲς διὰ "βατραχανθρώπων":

«Ὁ Σκύλλις[99] ὁ Σκιωναῖος, καὶ ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ Κυάνα, ἦτο κολυμβητὴς ἔμπειρος καὶ ἐδίδαξε τοῦτο καὶ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ. Ὅθεν ὅτε ἐναυάγησεν ὁ Περσικὸς στόλος περὶ τὸ Πήλιον, συνήργησαν πολὺ εἰς τὴν ἀπώλειαν τῶν περισωθέντων πλοίων, κόπτοντες τὰς ἀγκύρας καὶ ἄλλα τοιαῦτα τεχνευόμενοι. Καὶ διὰ τοῦτο ἀφιέρωσαν τὰς εἰκόνας αὐτῶν οἱ Ἀμφικτύονες εἰς Δελφούς.»

(Σταγειρίτου, Ὠγυγ. Α' σλ. 111)

«Σκύλλος, ὅτε Ξέρξου στόλος Ἑλλάδα πᾶσαν ἤλαυνεν,
βυθίην εὕρετο ναυμαχίην...
ὑποπλεύσας τενάγεσσι,
καὶ τὸν ἀπ' ἀγκύρης ὅρμον ἔκειρε νεῶν.
Αὔτανδρος δ' ἐπὶ γῆν ὠλίσθανε Περσὶς ἄναυδος ὀλλυμένη...»

(Ἀπολλωνίδης, Ἑλλ. Ἀνθολογ. IX, 296)

Τὸ ἐπεισόδιον αὐτὸ εἶχε προξενήσει τόσο μεγάλη ἐντύπωσι, ὥστε τὸ ἀναφέρει καὶ ὁ λατῖνος Πλίνιος εἰς τὸ 35ον Βιβλ. τῆς Φυσ. Ἱστορίας:

"Androbius pinxit (=ἐζωγράφισε) Scyllum, ancoras praecidentem (=τὰς ἀγκύρας κόπτοντα) Perscicae classis (=τῶν Περσικῶν τάξεων, δηλ. στόλου).

* Οἱ πρῶτοι γεωγραφικοὶ χάρτες ἀνεφάνησαν εἰς Μίλητον, τὴν πατρίδα τοῦ Ἀναξιμάνδρου καὶ τοῦ Ἑκαταίου.

"*Ἀπικνέεται ὁ Ἀρισταγόρης ὁ Μιλήτου ἐς τὴν Σπάρτην.. ἔχων χάλκεον πίνακα*
ἐν τῷ, γῆς ἁπάσης περίοδος ἐνετέτμητο καὶ θάλασσά τε πᾶσα, καὶ ποταμοὶ πάντες".

(Ἡρόδ. Ε' 49)

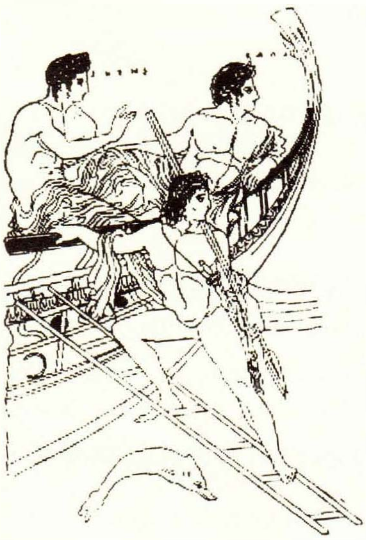
* "Ὁ Ἐρατοσθένης ἐμέτρησε πρῶτος τὴν γῆ καὶ τὴν ἐχαρτογράφησε.. Οἱ Ἕλληνες ἐδημιούργησαν τὴν Ἐπιστήμη τῆς Μετεωρολογίας." (W. DURANT, Παγκ. Ἱστ. Πολιτ. τ. Β' σλ. 681)

* Μέτρησις ὕψους ὀρέων καὶ βάθους θαλασσῶν: "*Ξεναγόρας οὐ παρέργως ἀλλὰ μεθόδῳ καὶ δι' ὀργάνων εἰληφέναι τὴν μέτρησιν..*".

Προέβη καὶ εἰς μέτρησιν τοῦ ὕψους τοῦ Ὀλύμπου ἀπὸ τὸ Πύθιον. (Βλ. Πλουτάρχου Αἰμ. Παῦλος 15.10)

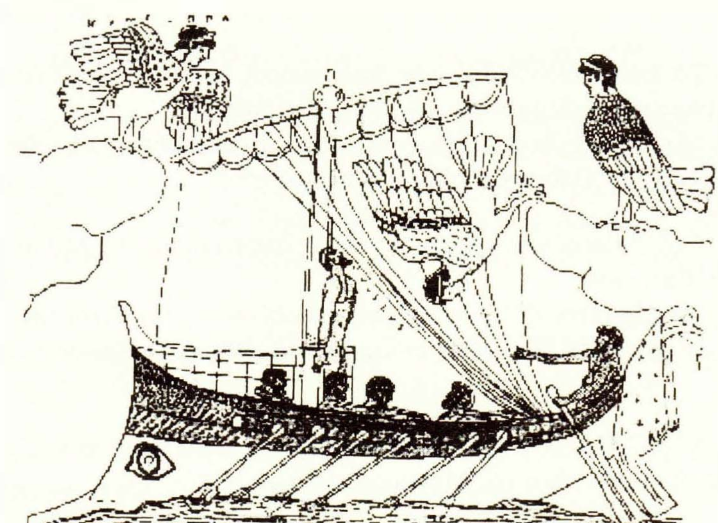
98. Ἀνέκαθεν, ὅλα σχεδὸν τὰ πλοῖα, αἱ νῆες, αἱ τριήρεις τῶν Ἑλλήνων, ἔφερον ὄνομα θηλυκοῦ γένους, γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἀριστοφάνης ἀποκαλεῖ τὰς ἀθηναϊκὰς τριήρεις "παρθένους". (Βλ. Ἱππῆς 1313)

99. Βλ. καὶ Ἡρόδοτο, VII 8.

- **Ἡ σωτηρία τοῖς Ἕλλησιν ἐκ τῆς θαλάσσης ὑπῆρξεν** (Πλουτ. Θεμ. 4)
- **Ἐν ταῖς ναυσὶ τῶν Ἑλλήνων τὰ πράγματα ἐγένετο** (Θουκ.)
- **Δεδιέναι οὐ χρὴ εἰ θαλασσοκρατοῦμεν** (Καλλικρατίδας)
- **Ξύλινον τεῖχος ἀπόρθητον τελέθει** (ὁ χρησμός..)
- **Τίποτ' ἀρχόντοι δὲν φελᾶ, μονάχα τὸ καράβι**... (Πάλλης)

ΑΡΓΩ - Ἰάσων

Ποντοπόρος ναῦς τέμνουσα ὑγρὰ κέλευθα
Ὀδυσσεύς

* Πυρσοὶ - Φάροι.

Θεωροῦνται ἐφεύρεσις τοῦ Παλαμήδη, διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς νυκτερινῆς ναυσιπλοΐας.

"Πύργος ἐγὼ ναύτῃσιν ἀλωμένοισιν ἀρήγων εἰμὶ
Ποσειδάωνος ἀπενθέα πυρσὸν ἀνάπτων..."[100]

Δηλ.
Ἐγὼ εἶμαι πύργος βοηθὸς τῶν περιπλανωμένων ναυτῶν,
ἀνάπτων ἀπενθῆ πυρσὸν τοῦ Ποσειδῶνος.

"Μηκέτι δειμαίνοντες ἀφεγγέα νυκτὸς ὀμίχλην,
εἰς ἐμὲ θαρσαλέως πλώετε ποντοπόροι"[101]

Δηλ.
Μὴ φοβεῖσθε πιὰ τὴν ἀφεγγῆ ὀμίχλην τῆς νυκτός,
εἰς ἐμὲ πλέετε μὲ θάρρος ποντοπόροι.

* Καὶ ὀλίγα διὰ τὰ **"πυρπολικά":**

πυρπολικὸν πλοῖον: *"Ἦτο πλοῖον πλῆρες εὐφλέκτων ὑλῶν πρὸς πυρπόλησιν ἐχθρικοῦ. Ἡ χρησιμοποίησις πυρπολικῶν πλοίων παρὰ τῶν ἀρχαίων ἀναφαίνεται τὸ πρῶτον εἰς τὴν κατὰ τῆς Σικελίας ἐκστρατείαν τῶν Ἀθηναίων, ὁπότε οἱ Συρακούσιοι μετὰ ναυμαχίαν εἰς τὸν λιμένα τῶν Συρακουσῶν, ἀποβλέψαντες εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ ὑπολοίπου τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου, ἐπλήρωσαν παλαιὰν ὁλκάδα μὲ εὐφλέκτους ὕλας καὶ ἐμβαλόντες πῦρ εἰς αὐτὴν ἀφῆκαν νὰ παρασυρθῆ ὑπὸ τοῦ πνέοντος ἀνέμου πρὸς τὰς ἀθηναϊκὰς τριήρεις."* -Θουκ. Ζ 53- ("Λεξ. Στρατιωτ. Ὅρων")

Ὁπότε, κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821, ὑπῆρχε ἤδη ἀρχαιόθεν μακρὰ παράδοσις.

"Ἐν ταύταις μάλιστα ταῖς ναυμαχίαις ἀνεδείχθη ἡ εὐφυΐα τοῦ Ἕλληνος ναυτικοῦ, ἡ διὰ τοῦ τεχνάσματος τῆς προσηνεμώσεως καταστήσασα δυνατὴν τὴν ἐν πελάγει χρῆσιν τῶν πυρπολικῶν, καὶ πλὴν τούτου ἡ θαυμαστὴ δεξιότης περὶ τὸν χειρισμὸν τῶν ἀρμένων, δι' ἧς πρὸ πάντων ἐπετύγχανον τὴν προσηνέμωσιν." (Κ. Παπαρηγόπουλος, τ. Η' σλ. 345).

*

Μέγα τὸ τῆς θαλάσσης κράτος[102]

"Εἴπατε κύματα μακρά, πόσαις ἐμάχοντο θυέλλαις"[103]

Κυβερνήτης ("πλοίαρχος") **Τριήραρχος** (ὁ κυβερνήτης τριήρους)
Πρωρεὺς ἢ **Πρωράτης** ("ὑποπλοίαρχος")
Κελευστὴς ἢ **Τροφοδότης** ἢ **Ταμίας** (τρίτος τῇ τάξει)
Τριηραύλης (ὁ αὐλητὴς ὁ διευθύνων διὰ τοῦ αὐλοῦ τὰς κινήσεις τῶν ἐρετῶν ὥστε νὰ κωπηλατῶσι πάντες συγχρόνως καὶ ἐν ἁρμονίᾳ).
«Οἱ Ἀθηναῖοι συντόνως ἤλαυνον καταπλέοντες ἐς τὸν λιμένα, διὰ τὸ θεωρεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἐκ τῆς γῆς» (Ἡσύχ.)
Δίοποι ἢ **Ναυφύλακες** (οἱ ἐπὶ τῶν σκοπῶν)
Τοίχαρχοι (οἱ ἐπιτηροῦντες τὰ πλευρὰ τοῦ πλοίου)
Ἐσχαρεὺς (ὁ μάγειρος)
Στόλαρχος ἢ **Ναύαρχος** καὶ **Στρατηγὸς** (ἀρχηγὸς τοῦ στόλου)
Ἐπιστολεὺς (ὁ μετὰ τὸν Στόλαρχον)
Πληρώματα: σχοινοβάται, ἀρμενισταί, μεσοναῦται, ἐρέται ἢ κωπηλάται.
Θρανῖται: οἱ κωπηλάται τῆς ἄνω σειρᾶς (ἐπὶ τριήρους).

100. Ἑλλην. Ἀνθολογία 9.674
101. » » 9.675
102. Θουκυδ. 1.143
103. Ἀρχ. Ἑλλην. Ἐπίγραφὴ

Ζευγῖται: οἱ τῆς μεσαίας
Θαλαμῖται: οἱ τῆς κάτω σειρᾶς.
Πρόκωποι: οἱ πρὸς τὴν πρύμνην
Ἐπίκωποι: οἱ πρὸς τὴν πρῷραν
Ἐπιβάται: οἱ στρατιῶται θαλάσσης

*

Ἐνδεικτικαὶ παροιμίαι:

"*Κρὴς ἀγνοεῖ τὴν θάλασσαν*"*!* (ἂν εἶναι δυνατόν!)
"*Δέκα Ρόδιοι, δέκα νῆες*".

Εἶναι δὲ χαρακτηριστικὸν ὅτι οἱ Ρόδιοι, ἐπὶ τρικυμίας, ἀντὶ νὰ προσευχηθοῦν ἐκαυχῶντο εἰς τὸν Ποσειδῶνα: "*Ἴσθι, ὦ Ποτειδάν, ὅτι ὀρθὰν τὰν ναῦν καταδύσω*"*!*

Δηλ.: Νὰ τὸ ξέρης, Ποσειδῶνα, ὅτι ἐγὼ ὄρθιο τὸ πλοῖο θὰ τὸ καταδύσω.(!)

Τὰ "*πλούτη*" τῶν Ἑλλήνων, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν Πελασγῶν, ἦλθαν "*πλωτά*". **Πλούσιος** εἶναι ὁ ἐκ τοῦ πλοῦ ἔχων οὐσίαν (=περιουσίαν). Ὁ πλούσιος λέγεται καὶ **ἀφνειὸς** διότι ἀπὸ *νηὸς προσπορίζεται* τὸν *νητὸν* (=συσσωρευμένον) χρυσόν, ἄργυρον, ναῦλον... ὅπως ὁ Ὀδυσσεύς σύμφωνα μὲ τὶς περιγραφὲς τοῦ Ὁμήρου. Ὁ πλούσιος λέγεται καὶ **εὔπορος** διότι ἀπὸ τὸν *πόρον* =θαλάσσιον πέρασμα, ἐπλούτησε.

Καὶ ὁ Σόλων: "*Τοὺς παῖδας διδάσκεσθαι πρῶτον νεῖν τε καὶ γράμματα*". (=Τὰ παιδιὰ πρέπει νὰ διδάσκωνται πρωτίστως νὰ πλέουν, νὰ κολυμβοῦν, καὶ νὰ γράφουν.)

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, ἐπὶ τῶν ἀδαῶν, ἐλέγετο: "*μήτε νεῖν, μήτε γράμματα ἐπίστασθαι*"*.(*= αὐτὸς δὲν γνωρίζει οὔτε νὰ πλέῃ οὔτε νὰ γράφῃ.)

Ἐθεωρεῖτο ὕβρις τὸ νὰ εἶναι κάποιος "*ἄπειρος, ἀθαλάττωτος, ἀσαλαμίνιος*".[104] Δηλ. νὰ μὴν ἔχῃ περάσει κύματα, νὰ εἶναι ἄπειρος, νὰ ἀγνοῇ τὴν θάλασσα, τὴν ἅλα, τὸν σάλον, τὴν σάλασσαν...

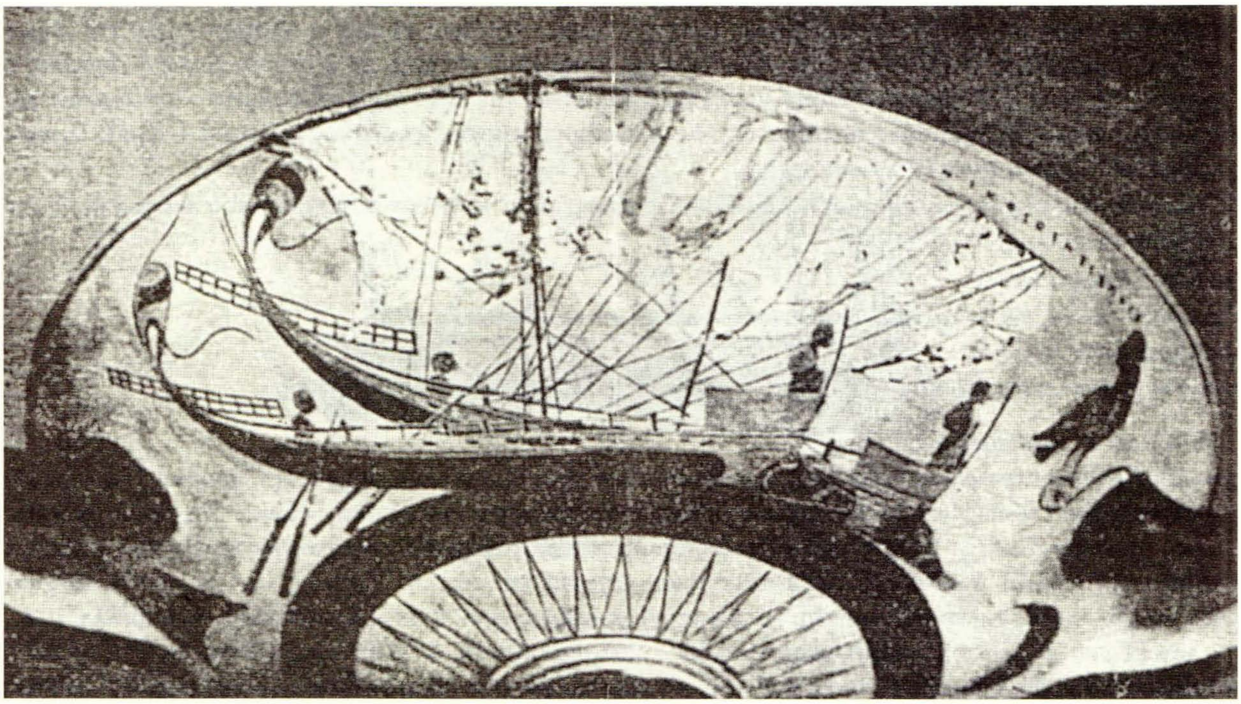
Σύμφωνα μὲ τὴν ἑλληνικὴ νοοτροπία, τὸν *ἔμπειρο* καὶ τὸν *παλαιὸ* τὸν πλάθει ἡ θάλασσα. Ὑπῆρχαν δεήσεις "*ὑπὲρ τῶν ἐν θαλάσσῃ καλῶς πλεόντων καὶ τῇ διανοίᾳ κεκαθαρμένων ποντοπλόων Ἑλλήνων*".

Διότι: "*ὁ μὴ πεπλευκώς, οὐδὲν ἑώρακε κακόν*".

Σταβέντο, Χιὸ καὶ Πάσπαργκο
Γραμμὴ στὸν Κάβο - Ντόρο
Τοῦ καπετάνιου τὴ φωνὴ
(Νύκτα βαρειὰ καὶ σκοτεινὴ)
Ν' ἀκοῦς ἀμπάσα καὶ βραχνὴ
Μέσ' στὸν "ἠχήεντα πόντον"
Νὰ καταλάβῃς τί θὰ εἰπῇ
Τῆς ἐκκλησίας ἡ εὐχή:
-Ὑπὲρ πλεόντων..."

Ἀργύρης Ἀναπλιώτης

104. Ἀριστοφ. Βάτραχοι / στ. 204

Ἀγὼν ἱστιοδρομίας παριστάμενος ἐπὶ τῆς ἔξω ἐπιφανείας ἀγγείου.
Ἔργον τοῦ περιφήμου ἀγγειοπλάστου Νικοσθένους. (Μουσεῖον Λούβρου)

✷

Ἱστιοφόρα, ἐμπορικά, πολεμικά...

"*Τὸ δεξὶ χέρι τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἡ θάλασσα*" - Θ. Κολοκοτρώνης-

Εἶναι ἀμέτρητες οἱ ὀνομασίες οἱ ὁποῖες καθορίζουν τὰ εἴδη τῶν πλοίων, ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα χρόνια. Ἀπὸ τὰ αὐτόματα πλοῖα τῶν Φαιάκων[105] μέχρι σήμερα.
Στοὺς νεωτέρους χρόνους χρησιμοποιοῦνται καὶ "δάνεια" (δηλ. ἀντιδάνεια) ἀπὸ "ἄλλες γλῶσσες".

Τὰ συχνότερον ἀναφερόμενα εἴδη πλοίων:
Πλοῖον, ἐκ τοῦ *πλέω*, ὅπερ ἠχοποίητον ἐκ τοῦ ἤχου πλ.. φλ.. τοῦ παφλασμοῦ.
Ἀφ' ὅτου τὰ πλοῖα ἔγιναν ἀτμοκίνητα χρησιμοποιεῖται καὶ τὸ ἀντιδάνειον **"βαπόρι"** ἐκ τοῦ VAPORE, VAPEUR =ἀτμός, ὅπερ ἐκ τοῦ *κFαπνός*.

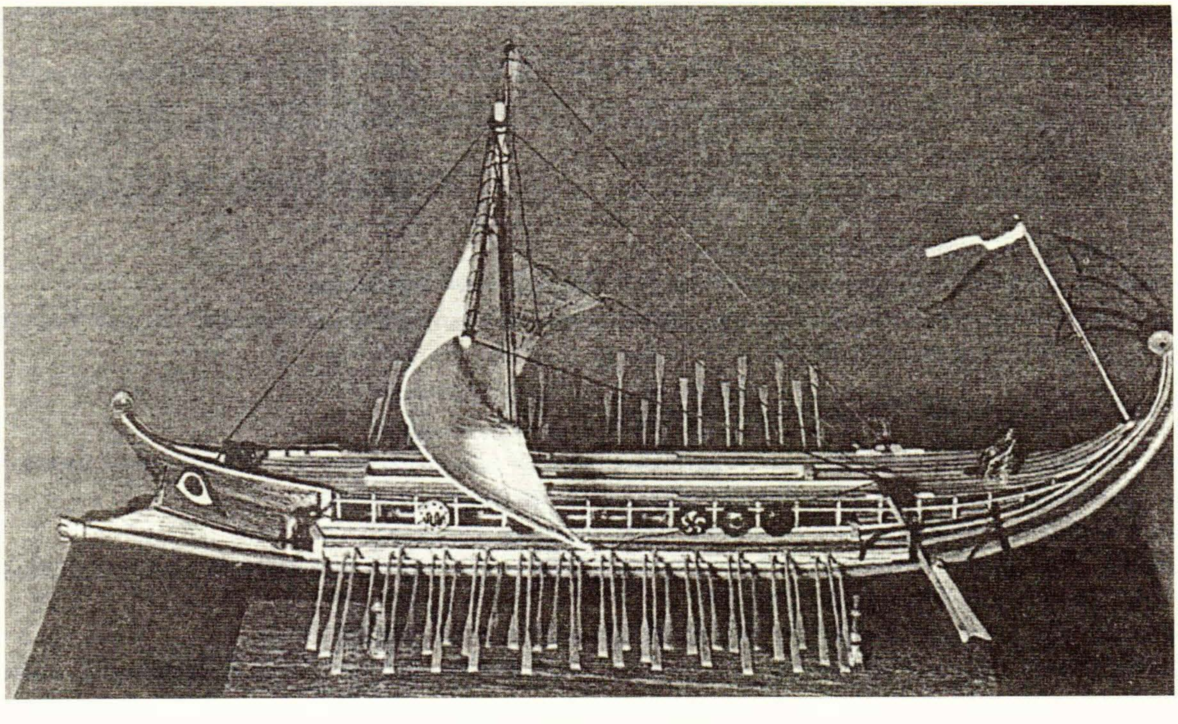
Ὁ Πολυδεύκης εἰς τὸ "*Ὀνομαστικὸν*" ἀναφέρει:

ναῦς (→navis λατ. καὶ τὰ λοιπὰ γνωστὰ navire, navy κλπ.), **ὁλκάς, σκάφος** (ἐξ οὗ ἀγγλ. ship), **ἑκατόντορος, τριακόντορος, εἰκόσορος, ἐννήρης, ἑπτήρης, τριήρης, διήρης, μονήρης.**
μακρὰ πλοῖα, στρογγύλα, ἀκάτια (*ἄκατος* ἐτυμ. ἐκ ρίζης ἀκ- τῆς ὀξύτητος).
ἐφόλκιον (=πλοιάριον ἑλκόμενον ἐκ τοῦ μεγάλου), **λέμβοι** (θεωρεῖται ἀγνώστου ἐτυμολογίας· πιθανὸν ἐκ τοῦ *λιβρὸς* =ὑγρός[106]), ἢ ἐκ τοῦ *ἐλαφρύς*.
κύδαροι (=πλοιάρια), **γαῦλοι** (στρόγγυλα πλοῖα ὅμοια μὲ ἀγγεῖον ὕδατος).
κέλητες (κατάλληλοι εἰς τὸ διώκειν, κουφότατοι γάρ), **ἐπακτρίδες** (ἐπακτρὶς ἢ **ἀκταιωρός**, πρῶτος Μίνως εὑρηκέναι), **βάρεις** (βάρις = ποταμόπλοιον μὲ πλατὺ πυθμένα, ἱκανὸν νὰ μεταφέρῃ ἐμπορεύματα,

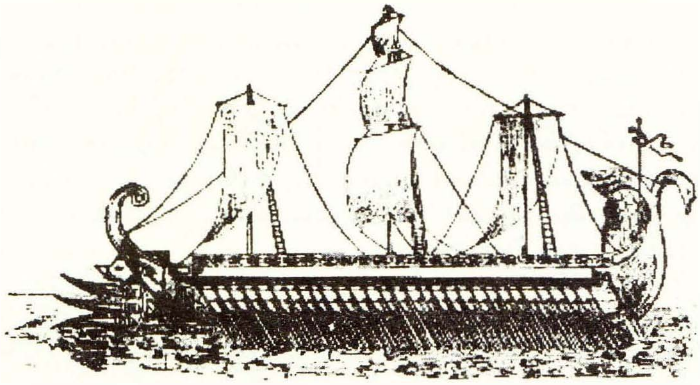
105. Οὐ γὰρ Φαιάκεσσι κυβερνητῆρες ἔασιν, οὐδέ τι πηδάλια ἐστί, τά τε ἄλλαι νῆες ἔχουσιν (Ὀδύσ. θ, 557).
106. Πρβλ. "πλοῖα πολεμικά, ἃ καλοῦνται λέβερνοι". Ε.Μ.

"βάρος"· → βάρις → ἰταλ. barca).
πορθμεῖον (πρὸς διαπόρθμευσιν), **ἁλιὰς** (ἐκ τοῦ "ἁλιὰς κύμβη"· **κύμβη** = πλοιάριον, ἐκ τοῦ κῦμα +βαίνω), **ἀμφηρικὸν** (ἐν ᾧ εἷς ἐλαύνει δύο κώπας), **δίκροτος** (=διήρης, μὲ 2 σειρὰς κωπῶν), **ἡμιολὶς** ἢ **ἡμιολία** (μὲ μίαν καὶ ἡμίσειαν σειρὰν κωπῶν), **τριάρμενος** (μὲ τρία ἄρμενα, ἐξάρτια· "*τριάρμενα καὶ ἀνώλεθρα πλοῖα*"), **δρομάδες ὁλκάδες** ὥς Ἀριστοφάνης, **φορτίς, φορτηγὸς** (φόρτος + ἄγω), **ληστρὶς** (πειρατικόν), **θαλαμηγὸς** (θάλαμος +ἄγω).
Ἔστι δὲ τινὰ πλοῖα λεγόμενα **κριοὶ** καὶ **τράγοι,** ὡς εἰκάζειν ὅτι τοιοῦτόν τι πλοῖον καὶ ὁ **ταῦρος** ἦν, ὁ τὴν Εὐρώπην ἀπαγαγών. (!)
πάρων (ἐλαφρὰ ναῦς).
"*Λέγοις δ' ἂν τὰς ναῦς καὶ πορεῖα θαλάττια καὶ ὀχήματα πελάγια.*"
σωβῆρις: ναῦς πορθμίς.
σκάφη: μικρὰ λέμβος προσηρτημένη εἰς τὰ πλοῖα πρὸς σωτηρίαν ἐν ὥρᾳ κινδύνου.

Καὶ ἀπὸ τὶς νεώτερες ὀνομασίες:
καράβι (μεγάλο ἱστιοφόρο, ἐτυμ. ἐκ τοῦ ἐντόμου "κάραβος", λόγῳ τοῦ σχήματος), **δρόμων** (ταχύπλουν ἐλαφρύ), **καΐκι** (κακῶς θεωρεῖται τουρκικὴ λέξις. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ἀϊκὴ = ὁρμή· ἄϊξ, ἄϊκος, ὁ ὁρμητικός· "*ἀνέμων ἄικες*". Ὑπῆρχε καὶ ἀρχαῖος ὁρμητικὸς ποταμὸς *Κάικος*, χυνόμενος εἰς τὴν θάλασσα ἔναντι τῆς Λέσβου), **σακκολέβα** (ἐκ τοῦ σάκκος =ἀποσκευή, "σκευή" +λαῖφος =ἱστίον, πανί), **τρεχαντήρι** (ταχύπλοον), **γαλέρα** (ἐπίμηκες, κωπήλατον, ἐκ τοῦ *γαλεοῦ*, ἰχθύος ἐπιθετικοῦ), **καραβέλλα** (ἱσπ., ἐκ τοῦ ἕλλην. κάραβος), **κορβέττα** (ἱστιοφόρον καταδιωκτικόν, ἐκ τοῦ *corvus* ὅπερ ἐκ τοῦ *κόραξ*), **λάντσα** (ἐκ τοῦ ἰταλ. lancia, ὅπερ ἐκ τοῦ *λόγχα*), **μπομπάρδα** (βομβαρδιστικόν, ἐκ τοῦ βόμβος), **μπρίκι** (ἐκ τοῦ ἀγγλ. brig, brigandine, ὅπερ ἐκ τοῦ ἰταλ. brigante =ληστής, ἐκ τοῦ γαλατικοῦ briga = δύναμις, δηλαδὴ ἐκ τοῦ ἕλλην. **βριαρός**), **νάβα** (ἐκ τοῦ *ναῦς*), **φελούκα** (ἀραβ. ἐκ τοῦ ἑλλ. *ἐφόλκιον*), **φρεγάτα** (ἐκ τοῦ *ναῦς ἄφρακτος*).
Καί:
"κανὼ" (γαλλ., ἐκ τοῦ *κάνεον* =κάνηστρον), **γιὼτ** (ἀγγλ. ἐκ τοῦ jaceo ὅπερ ἐκ τοῦ ἵημι), **φέρρυ-μπὼτ** (ἐκ τοῦ ferro =*φέρω* καὶ boat =πλοῖον, ἐκ τοῦ *βαστάζω*, ὅπως καὶ τὸ γαλλ. bateau, ἰταλ. battello, ἱσπ. bote, ἀγγλ.

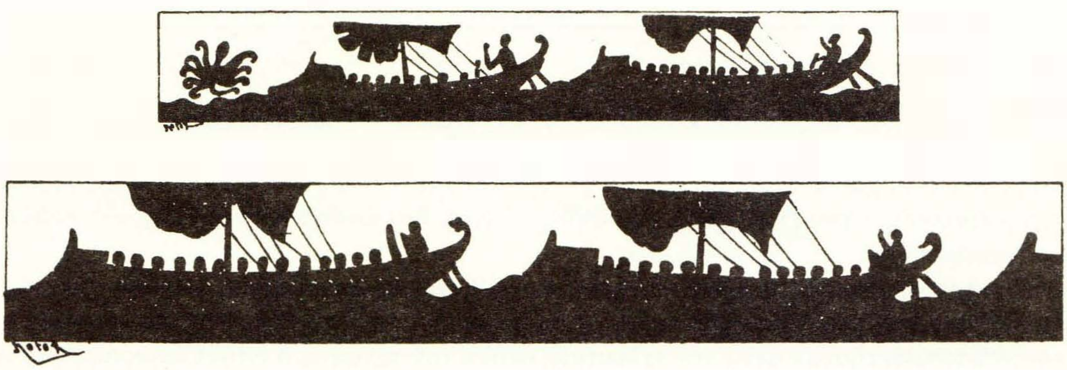

Ἀθηναϊκὴ Τριήρης
"*Βάρκα δεμένη μαζί μου διὰ βίου, μὲ τὰ δεσμὰ τοῦ κήπου.*
Εἶπαν σε ἢ Ἀνθοῦσα ἢ Σελαμένα" (Ὀδ. Ἐλύτης)

῾Ο στόλος ἡμῶν, τόλμης τε θάμβει
καὶ ὄψεως λαμπρότητι
περιβόητος ἐγένετο..

(Θουκυδ. Ζ' 31)

ΤΑ ΠΛΟΙΑ ΤΩΝ ΑΡΓΕΙΩΝ

᾿Αρχαϊκὸν μελανόμορφον ἀγγεῖον.

boat, γερμ. Boot), **πιρόγα** (ἐτυμ. πείρω).

Πρὸς σημείωσιν:

«Ἡ **τριήρης**, *τὸ διάσημο αὐτὸ κωπήλατο πλοῖο τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, ἔφερε τρεῖς ἐπάλληλες σειρὲς κουπιῶν. Οἱ κωπηλάτες της ἐχωρίζοντο σὲ 31 θρανίτες (τῆς ἐπάνω σειρᾶς), 27 ζυγίτες (τῆς μεσαίας) καὶ 27 θαλαμίτες (τῆς κάτω σειρᾶς, χαμηλὰ μέσα στὸ σκάφος). Κύριον προωστήριον μέσον της, τὰ κουπιά της· βοηθητικόν, τὰ τετράγωνα ἱστία της. Κύριον ὅπλον της τὸ ἔμβολον, μὲ ἐπένδυσι ἀπὸ παχὺ στρῶμα χαλκοῦ. Ἐκυριάρχησε στὶς θάλασσες περισσότερο ἀπὸ 1000 χρόνια. Πρωτοναυπηγήθηκε στὴν Κόρινθο, ἀπὸ τὸν Ἀμεινοκλῆ, γύρω στὸ 650 π.Χ. Εἶχε μῆκος 37μ., πλάτος 5,20μ., βύθισμα 1,50μ. καὶ ἐκτόπισμα 70 τόννους.*

Πλήρωμα: 200-230 ἄνδρες: 170 "κωπηλάται", καὶ οἱ ὑπόλοιποι "ἐπιβάται" δηλ. πολεμισταὶ ὁπλισμένοι μὲ τόξα ἀλλὰ καὶ ἀγχέμαχα ὅπλα. Κυβερνήτης τοῦ πλοίου, ὁ τριήραρχος. Βοηθοί του 5 ἀξιωματικοὶ καὶ 4 ὑπαξιωματικοί. Τὸ πλήρωμα ἀπετελεῖτο μόνον ἀπὸ "ἐλευθέρους πολίτας" οἱ ὁποῖοι κωπηλατοῦσαν ὑπὸ τοὺς ἤχους τοῦ "τριηρικοῦ μέλους" ποὺ μελωδοῦσε ὁ "τριηραύλης", κάτι ποὺ ἴσχυε γιὰ ὅλα τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα. (Οἱ ἄνδρες τῶν πληρωμάτων τοῦ βαρβαρικοῦ στόλου κωπηλατοῦσαν μαστιγούμενοι..). Ἡ ἐπιχείρησις ἐμβολισμοῦ καὶ ἀπεμβολισμοῦ ἀπαιτοῦσε ὑψηλὴ ναυτικὴ γνῶσι καὶ τέχνη. Τὰ κυριώτερα ναυπηγικά της χαρακτηριστικὰ παραμένουν εἰσέτι ἄγνωστα.»[107]

Τὰ ὀνόματα τῶν τριήρων,[108] κατὰ τὴν συντριπτική τους πλειοψηφία, ἦσαν γένους θηλυκοῦ. π.χ. (ἐκ τῶν ἀνακαλυφθεισῶν Πειραϊκῶν Στηλῶν):

Ἀριστονίκη, Ἀκτή, Ἀπόβασις, Ἀχιλλεία, Ἀμυνομένη, Ἀνδραγαθία, Βοήθεια, Βασιλεία, Γενναία, Δικαιοσύνη, Δόξα, Δύναμις, Ἐρωμένη, Εὔνοια, Ἕλλη, Εὐρώπη, Ἐλευθερία, Ἥβη, Ἡγησώ, Ἡγεμόνη, Θρασεῖα, Θύελλα, Ἱκανή, Κλεονίκη, Κρήτη, Λέαινα, Λόγχη, Μεγίστη, Νίκη, Ὀλυμπία, Ὁμόνοια, Πολυνίκη, Πασινίκη, Ποσειδωνιάς, Πολεμονίκη, Παραλία, Ρώμη, Σωτηρία, Στρατηγίς, Σφενδόνη, Σάλπιγξ, Σοφία, Στρατονίκη, Σαλαμινία, Τρίαινα, Τέχνη, Ταχεῖα, Φερενίκη, Φοίβη, Φιλοτιμία, Ὠκεῖα...κ.ἄ...

*

Ὀνόματα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης καὶ θαλάσσιοι ἦχοι

Ἐπισημαίνει ὁ ἀρχαῖος σχολιαστὴς[109] ὅτι "...*τὸ ὄνομα πεποιημένον ἐστὶ παρὰ τὰς τῶν ἤχων ἰδιότητας, μιμητικῶς εἰρημένον, οἷον φλοῖσβος...* **ἦχος θαλάσσης κινουμένης**, *ὅς πεποιημένος φλοῖσβος λέγεται...* "

Ἀπὸ τὸ ναυτικὸ περιοδικὸ ΕΞΑΝΤΑΣ,[110] παραθέτομε παραπλεύρως Πίνακα τῆς ταχύτητος τοῦ ἀνέμου ("**τὰ λεγόμενα "Μποφόρ"**). Ἄς προσπαθήσουμε δέ, κατὰ τρόπον ὑποθετικὸν καὶ πειραματικόν, νὰ τοποθετήσυμε μετὰ τὴν τελευταία στήλη τοῦ πίνακος ἡ ὁποία ἐπιγράφεται **"Δρᾶσις τοῦ ἀνέμου στὴν θάλασσα"**, τὴν ἀνάλογη λέξι διὰ τὸ "ὑγρὸν στοιχεῖον", διαλέγοντάς την ἀπὸ τὸ "Λεξιλόγιον τῆς ἁλός", ὅπως ἔχει παρατεθῆ καὶ ἀναλυθῆ ἤδη, στὶς προηγούμενες σελίδες αὐτῆς τῆς ἐργασίας.

107. Ἀπὸ τὸ Βιβλίον Β' Ἔτους τῆς Ἑλλην. Ἀγ. ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΡΧ. ΕΛΛΗΝ. ΓΛΩΣΣΗΣ - Α. Τζιροπούλου-Εὐσταθίου.
108. Τὸ ὄνομα τῆς Τριήρους ἐγράφετο ἐπάνω ἀπὸ τὸν ζωγραφισμένον ἐπὶ τῆς πλώρης "ὀφθαλμόν".
109. Βλ. T.L.G. "Commentaria" εἰς Τέχνην Γραμματικὴν τοῦ Διονυσ. τοῦ Θρακός, ὑπὸ Ἡλιοδώρου p. 69
110. Τεῦχος Φεβρ. 2004

Ἔντασις	Ταχύτης χλμ./ὥρα	Δρᾶσις τοῦ ἀνέμου στὴν στεριὰ	Ἄνεμος	Δρᾶσις τοῦ ἀνέμου στὴν θάλασσα	
0	<1	Ὁ καπνὸς ὑψώνεται κατακόρυφα	Νηνεμία ἄπνοια	Θάλασσα λάδι, μπουνάτσα	**γαλήνη:** ἀπὸ τοῦ γάλακτος καὶ τῆς στιλβηδόνος
1	1-5	Κινεῖ τὸν καπνό, ὄχι ὅμως τὸν ἀνεμοδείκτη	Ὑποπνέων ἐλαφρῶς	Τροχοειδῆ κύματα	**ἅλς:** σσ.. αλ...ς **σάλος**
2	6-11	Ὁ ἄνεμος γίνεται αἰσθητὸς στὸ πρόσωπο, θροΐζουν τὰ φύλλα	Ἀσθενὴς	Μικρὰ κύματα	**θάλαττα, σάλασσα** σαλ- + ἄττω =ὁρμῶ
3	12-19	Τὰ φύλλα καὶ τὰ κλαδιὰ κινοῦνται συνεχῶς	Λεπτὸς	Μεμονωμένα κύματα μὲ ἀφρὸ	**μύρα:** μορμύρει, ρέει ἠρέμα ἐλαφρῶς ἀφρίζουσα[111]
4	20-28	Ὁ ἄνεμος σηκώνει σκόνη	Μέτριος	Συχνὰ κύματα μὲ ἀφρὸ	**πέλαγος:** κύματα παφλάζοντα ..*πλάτς*..
5	29-38	Τὰ δένδρα κινοῦνται	Λαμπρὸς	Πυκνὰ κύματα μὲ ἀφρὸ	**πόρος:**"φυσήματα ὑδάτων". Ὅμως, πορεύεται
6	39-49	Τὰ δένδρα λυγίζουν	Ἰσχυρὸς	Μεγάλα κύματα	**πόντος:** ἀπέχουσα βαθεῖα, σκοτεινὴ θάλασσα. ἐτυμ. πνοαὶ + πατῶ + πονῶ
7	50-61	Φύλλα ἀποσπῶνται	Σφοδρὸς	Οἱ κορυφὲς τῶν κυμάτων ἀρχίζουν νὰ σπᾶνε	**κλύδων:** ἦχος ἐντόνως κινουμένου ὕδατος
8	62-74	Σπασμένα κλαδιὰ	Θυελλώδης	Κύματα ψηλὰ καὶ ἐπιμήκη	**ἄχα:**[112] "ἀχερὸν κῦμα", "εὐάχητος πόντος"
9	75-88	Σπασμένα δένδρα	Θύελλα	Ὁ ἀφρὸς διασκορπίζεται	**ρόθιον:** Fρόθιον,
10	89-102	Ἐκριζωμένα δένδρα	Ἰσχυρὴ θύελλα	Πολὺ ὑψηλὰ κύματα	**Δόν, Δάν:** δόνησις
11	103-117	Ζημιὲς σὲ οἰκοδομὲς	Σφοδρὴ θύελλα	Τὸ νερὸ διασπᾶται σὲ μικρὲς σταγόνες, σὰν λεπτὴ βροχὴ	**βρύξ:** τὰ ὕδατα χέονται, ἀχοῦν, βρέμουν,
12	118 καὶ πάνω	Σημαντικὲς καταστροφὲς	Τυφῶν	Ἄγρια θάλασσα	ἰσχυρὸς βρυχηθμὸς[113] ἀπὸ τὴν **βρύχα**.

*

Ἐκάλεσαν λοιπὸν τὴν θάλασσα μὲ τόσες ὀνομασίες "*παρὰ τῶν πλωτήρων μαθόντες..*", ὅπως σημειώνει καὶ ὁ λεξικογράφος Ἡσύχιος ὁ Ἀλεξανδρεὺς (λ. ἀκτή), σχολιάζοντας ὅτι αὐτὸ εἶναι "*συνήθεια παρὰ τοῖς πλοϊζομένοις*".

111. Ὅμηρος: "*κύματα μορμύροντα ἀφρῷ*".
112. Ὅμηρος: "*ἴαχον ὡς ὅτε κῦμα, ἀκτῇ ἐπὶ ὑψηλῇ, κινήσῃ Νότος ἐλθὼν*" - Β, 394.
113. Ὅμηρος: "*ἐν πόντῳ πρῶτα κορύσσεται -τὸ κῦμα τῆς θαλάσσης- αὐτὰρ ἔπειτα, χέρσῳ μεγάλα βρέμει*". "*Βέβρυχε μέγα κῦμα*". Ἡ θάλασσα βρυχᾶται καὶ καταβιβρώσκει.

Ὁ λιμὴν τοῦ Πειραιῶς.

Πελασγοὶ Πολύπλαγκτοι

Ὁ Αἰλιανὸς περιγράφει παραστατικὰ τὸν βίον τοῦ Ἕλληνος ναυτικοῦ:

«Γεωργίαν καὶ γεωργεῖν ἀπολιπών.... ἐπέβη νεὼς καὶ πλεῖ τὸν Αἰγαῖον,
καὶ ἄλλα πελάγη μετρεῖ καὶ ἐπικυματίζει, καὶ λάρου (=γλάρου) βίον ζῇ
καὶ ἀνέμοις μάχεται διαφόροις.... χειμῶνας δὲ οὐκ ἐννοεῖ,
οὐδὲ ἐναντία πνεύματα, οὐδὲ τῶν ὡρῶν τὰς ἀκαιρίας..»

(Ἐπιστολαὶ 18)

Καὶ ὁ φιλόσοφος Σεκοῦνδος συμπληρώνει:

"Τί ἐστὶ ναύτης;
Κυμάτων ὁδοιπόρος
Ἀνέμου ἰχνευτὴς
Οἰκουμένης ξένος
Γῆς ἀποστάτης
Χειμῶνος ἀνταγωνιστὴς
Διαπόντιος μονομάχος
Ἄδηλος ἐπὶ σωτηρίᾳ
Θανάτου γείτων
Θαλάσσης ἐραστής"...

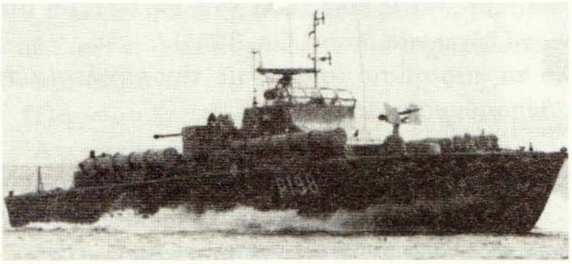
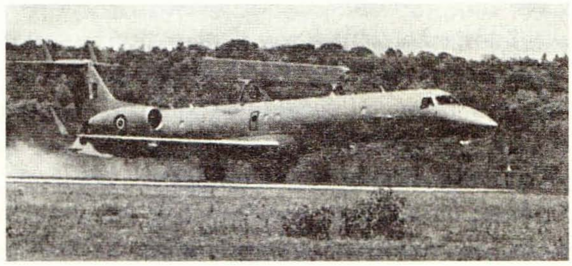
Τελικῶς οἱ Ἕλληνες "*ἀνακαθηράμενοι καὶ ἐξελάσαντες πᾶν τὸ βάρβαρον ἐκ τῆς θαλάσσης*"* ἐκυριάρχησαν ἐπ' αὐτῆς.

Ἐξ οὗ καὶ τὰ τόσα σχετικὰ ρήματα...

θαλασσεύω, θαλασσοκοπῶ, θαλασσομαχῶ,
θαλασσοπορῶ, θαλασσοφυλακῶ, θαλασσουργῶ,
θαλαττομοχθῶ, θαλασσοδρομῶ, θαλασσοπαλεύω,
θαλασσοδέρνομαι, θαλασσοπνίγομαι, θαλαττοβαδίζω,
θαλασσοκρατῶ...

***

* Πλάτωνος Μενέξενος 241Ε

Τὸ κοινὸν λεξιλόγιον τῆς θαλάσσης καὶ τῶν αἰθέρων

"*Τὸ μὲν ὕδωρ ὕλη ἀέρος*
ὁ δὲ ἀὴρ ἐνέργεια ἐκείνου..."[114]

Καὶ τώρα ἄς ταξιδέψουμε. **Ἄς πλεύσουμε** -στὴν θάλασσα καὶ στὸν ἀέρα, στοὺς αἰθέρες. Γιὰ τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, **ναυσιπλοΐα** καὶ **ἀεροπλοΐα** εἶναι ἔννοιες ὁμοούσιες. *Ὠκεανὸς σημαίνει ἀὴρ καὶ θάλασσα*, γράφει ὁ Ἡσύχιος.

"*Ἐξ ὕδατος ἀὴρ γίνεται*"[115]

"*Συγγενὴς τῷ ὕδατι ὁ ἀήρ, καθ' ὅ ἔχει κοινὸν σύμβολον τὸ ὑγρόν.*"
(Σχολ. Ἀριστοτ. Ι. Φιλόπονος)

"*Ὕδατος δὲ χωρίς, οὔτε ἐνάλιον, οὐδὲ χερσαῖον, οὐκ αἰθέριον.*"
(Πλούταρχος Περὶ Ὑδάτων 955 D)

Ἡ ἀρχὴ τῆς σχετικῆς ὀνοματοθεσίας, ὅπως ἤδη ἀνιχνεύσαμε, εὑρίσκεται εἰς τὸ θεϊκώτερον ἀπὸ τὰ γράμματα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου, τὸ **Ν**. Τὸ γράμμα τῆς Ν-οήσεως τὸ ὁποῖον, ὅπως τονίζει ὁ Πλάτων στὸν ΚΡΑΤΥΛΟ, "ὠνόμασε ἅπαντα τὰ ἐΝ-τὸς (ἐντός)". "*Νοῦν ἐνεῖναι*".[116] Προφέροντάς το, τὸ αἰσθάνεσαι νὰ σοῦ δονῇ τὸν ἐγκέφαλο. Καὶ ἐγεννήθη ὁ Νό-ος -Νοῦς, ὁ ὁποῖος πλέει ὡς πνεῦμα παντοῦ στὸν ἀέρα.

"Νοῦς, ἀπὸ τὸ νέω, τὸ πορεύομαι.
Οὐδὲ ν γὰρ ταχύτερον τοῦ νοός." (Ε.Μ.)

Τὸ ρῆμα **Νέω**, ὅπως εἴδαμε, σημαίνει πλέω. Κυριολεκτικῶς, διὰ **Ν**οήσεως **ἔω**= πορεύομαι. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ νέω προῆλθε ὁ **ναύτης** (καὶ ὁ *κοσμοναύτης*), ἡ **ναῦς**, τὸ κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικὸ πλοῖο (NAVIS τὸ εἶπαν οἱ δυτικοί, NAVY, NAVIRE...). "*Νῆες ὠκεῖαι* (= ταχεῖαι) *ὡσεὶ νόημα*" (Ὀδύσσεια, η 36).

"εὐρέα **νῶτα** θαλάσσης"... (Ἰλ. Β 159)
"**νῶτα** αἰθέρος"... (Θεσμοφορ. 1067)

Νήχω σημαίνει κολυμβῶ. **Νήκτης** εἶναι ὁ κολυμβητής. **Ἀερονηχὴς** εἶναι ὁ πλέων καὶ πλοηγῶν εἰς τὸν ἀέρα. Κατὰ τὸν Ἡσύχιον δέ, "*νανεῖ*" σημαίνει *ἵπταται*, ὅθεν "*πλέει εἰς αἰθέρας*".

Πάντοτε κατὰ τὴν κατασκευὴν πλοίων καὶ σκαφῶν, ὅπως παρατηρήσαμε, παρίσταται καθοδηγώντας ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ: δηλαδὴ ἡ Σοφία καὶ ὁ Νοῦς. Ἡ Ἀθηνᾶ ἐδίδαξε τὸν Δαναὸν πῶς νὰ κατασκευάση τὴν πρώτην πεντηκόντορον, τὰ κουπιὰ τῆς ὁποίας ἐκράτησαν αἱ πεντήκοντα Δαναΐδες. Ἡ Ἀθηνᾶ ἐπέβλεψε τὴν κατασκευὴ τῆς Ἀργοῦς (διὰ τὴν Ἀργοναυτικὴν ἐκστρατείαν), τοποθετώντας μάλιστα εἰς τὸ σκάφος τεμάχιον ξύλου τὸ ὁποῖον εἶχε τὴν ἱκανότητα νὰ ὁμιλῆ, νὰ προλέγη, νὰ συνεννοῆται ("*φωνῆεν ξύλον*", "*λάλος τρόπις*")

114. Ἀριστοτέλης Φυσ. ἀκροάσις Δ5
115. Ἀριστοτέλης Μετεωρολ. Γ 340
116. Ἀριστοτέλης, Μετὰ τὰ Φυσ. 984 β,15

Ὁ Ὅμηρος μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ἡ Ἀθηνᾶ, προετοιμάζοντας τὸ ταξίδι τοῦ Τηλεμάχου στὴν Πύλο, ζητεῖ πλοῖον ἀπὸ τὸν *Νοήμονα* υἱὸν τοῦ *Φρονίου* ("*ᾔτει νῆα θοὴν*" ΟΔ. β 386).

Καὶ στὸ Ο 410 τῆς Ἰλιάδος γράφει ὅτι τὸ ξύλο τὸ καραβίσιο ἰσιώνει μὲ τὴν νουθεσία τῆς Ἀθηνᾶς: *("δόρυ νήιον ἐξιθύνει... εὖ εἰδῇ σοφίης ὑποθημοσύνησιν Ἀθήνης...")*.

Κατὰ τὴν πλοήγησιν, οἱ **χειρισταὶ** "*ἐπέχουν χεῖράς τε νόον τε*" εἰς τὰ κουπιὰ καὶ εἰς τὸ πηδάλιον, ὅπως διαβάζουμε στὰ Ὀρφικὰ Ἀργοναυτικά. Θέτουν τὰς **χεῖρας** καὶ τὸν **Νοῦν**, διὰ νὰ **κυβερνήσουν**. (Τὸ "κυβερνῶ" οἱ λατῖνοι τὸ ἐμιμήθησαν ὡς guberno, ἐξ οὗ ὅλα τὰ δυτικὰ σχετικά).

Εἶναι θεία καὶ σοφὴ ἡ ἑλληνικὴ λέξις **κυβερνήτης**. *("κυβερνήτης ὁ τῶν ναυτῶν -καὶ ναυτίλων- ἄρχων, ὁ ἐπὶ τοῖς οἴαξιν* (=τιμόνι) *ἑστώς*". (Πολυδ. Ὀνομαστικόν).

Κύβη σημαίνει κεφαλή. Ἡ συλλαβὴ **ερ** σημαίνει ὁρμή, ἐρωὴ καὶ ἔρως. Ἡ κατάληξις **-νήτης** ἐκφράζει τὸν νοῦν καὶ τὴν πλεῦσιν.

"*Ἐσὺ τὸν ΝΟΥ φανέρωσες τοῦ κόσμου ΚΥΒΕΡΝΗΤΗ*" γράφει καὶ ὁ Κ. Παλαμᾶς στὸν Ὕμνο τῆς Ἀθηνᾶς.

Ἐν ὀλίγοις, μέσα στὴν λέξι *κυβερνήτης* ἐμπεριέχεται ὁλόκληρη πρότασις:

Ὁ κυβερνήτης εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς μετὰ ὁρμῆς καὶ νοήσεως, πάσης "πλεύσεως", τόσο στὴν θάλασσα ὅσο καὶ στὸν ἀέρα. Γι' αὐτό, **πηδάλιον** ἔχει τὸ πλοῖον, **πηδάλιον** καὶ τὸ ἀερο**πλάνο.** *ἀεροπλάνος:* ὁ ἐν τῷ ἀέρι πλανόμενος, *ἀεροπόρος* =ὁ πορευόμενος διὰ τοῦ ἀέρος".[117]

Πλάνη εἶναι ἡ περιπλάνησις στὴν θάλασσα ἀλλὰ καὶ στὸν ἀέρα. Στὴν θάλασσα ἔχουμε **πλάνητες** ποὺ πλάζονται, περιπλανῶνται, "πλαντάζουν", καὶ στὸν οὐρανὸ **πλανῆτες**.

Τὸ **πηδάλιον** ἢ **πεδάλιον**, στὴν οὐσία εἶναι ὁ ποῦς καὶ ἡ πέδη ἐπὶ τῆς **ἁλίας** (θαλάσσης) καὶ περὶ ἀπὸ τὸν **ἅλιον** (ἥλιον), ὁ ὁποῖος δεσπόζει στὸν αἰθέρα. -"*Ἥλιος ἐστὶ ἄναμμα νοερὸν θαλασσίων ὑδάτων*" (Διονύσ. Θράξ, Γαληνός, Ἀέτιος κ.ἄ.). Μὲ ἄλλα λόγια, *πηδ-άλιον* εἶναι τὸ στερέωμα τοῦ σκάφους ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀεροσκάφους. Τοῦ πλοίου καὶ τοῦ ἀεροπλάνου.

Ὑπῆρχε ἡ παροιμία "*ἁγνότερος πηδαλίου*".

Οἱ πρόγονοί μας δηλαδὴ ἐχρησιμοποίησαν ὡς μέτρον συγκρίσεως τῆς ἁγνότητος, τόσο τῶν πράξεων ὅσο καὶ τῶν συναισθημάτων, τὸ **πηδάλιον** τὸ ὁποῖον βυθίζεται στὴν θάλασσα, στὸν αἰθέρα, καὶ τελικῶς εἰς τὸν παγκόσμιον κυβερνήτην, τὸν Νοῦν. Γράφει ὁ ἀρχαῖος σχολιογράφος:

> "*ἁγνότερος πηδαλίου λέγεται ἐπὶ παντὸς ἁγνοῦ,*
> *καθ' ὅσον ἐν τῇ θαλάσσῃ (προσθέτομεν καὶ ἐν τῷ ἀέρι)*
> *ἐστὶν ἀεὶ τὸ πηδάλιον..*"

...μὴ μετέχον ἀνοσιότητος.

Τὸ πηδάλιον ἀρχικῶς ἦτο "**πηδόν**", *πήδινον*, δηλαδὴ *φήγινον*, κατασκευασμένο ἀπὸ τὴν ἱερὰν *φηγὸν* (=βελανιδιὰ) τοῦ Διός.

> "*ἀνερρίπτουν τὴν ἅλα, πηδῷ*" (Ὀδύσ. ν, 78).

Τὰ σκιρτήματα τοῦ πηδοῦ ἐγέννησαν τὸ ρῆμα *πηδῶ*, *πηδάω* ποὺ σημαίνει σκιρτῶ. **Πέδουρος** εἶναι ὁ μετέωρος. Ἀπὸ τὸ *πηδὸν* οἱ δυτικοὶ ἔπλασαν τὴν λέξι PEDOTO, PILOTO,[118] ἐξ οὗ τὸ ἀντιδάνειον *πιλότος*.

"*Πιλότος*" λέγεται ὁ κυβερνήτης τοῦ ἀεροσκάφους, "*πιλότος*" πλοηγεῖ τὰ πλοῖα κατὰ τὴν εἴσοδόν τους σὲ ξένους λιμένες.

Τὸν πιλότο ἢ κυβερνήτη, στὴν δύσι τὸν εἶπαν καὶ *CAPTAIN*, ἀπὸ τὸ λατινικὸ *CAPUT* =κεφαλή, ἁπλὴ ἀντιγραφὴ τῆς ἀρχαιοτάτης ἑλληνικῆς λέξεως **κάπυς** =πνεῦμα, πνοὴ (ἀπ' ὅπου καὶ *κᾶπος*, δηλ. ὁ *κῆπος* δωρικά) - (ἀπε**κάπυ**σεν σημαίνει ἐξέπνευσεν. Πρβλ. τὸ γερμαν. Kapput = ἀφανισθείς).

Ὁπότε καταλήγουμε στὸν ἴδιο συνειρμό: ὁ "κάπταιν" (CAPITAINE, CAPITANO, "καπετάνιος")

117. Πλάτωνος Φίλων 2.116

118. Συνήθης ἐναλλ. δ → λ, καὶ ε → ι.

εἶναι ἡ κεφαλὴ καὶ τὸ πνεῦμα (*κάπυς*) τοῦ *σκάφους* (καὶ τοῦ *ἀερο-σκάφους*), ποὺ ὁδηγεῖ ἀπὸ *λιμένα* σὲ *λιμένα*, ἀπὸ *ἀερολιμένα* σὲ *ἀερολιμένα*. Ὁ "κάπταιν" εἶναι Πλο-**ηγός**... ἄγων πλοῦν θαλάσσιον καὶ ἀέριον.

Πλήρωμα ἔχει τὸ πλοῖον, ἡ ναῦς, τὸ *σκάφος*, **πλήρωμα** καὶ τὸ *ἀεροσκάφος*.

Ἄτρακτον διαθέτει τὸ πλοῖον, **ἄτρακτον** καὶ τὸ ἀεροπλάνο, τὸ πλοῖον τοῦ ἀέρος. (*ἄτρακτος* ἐτυμολογικῶς, ἐκ τοῦ ἐπιτατικοῦ **α** + τὸ ρῆμα **τρέπω** =στρέφω, διευθύνω. Διὰ συνήθους ἐναλλαγῆς τῶν χειλικοϋπερωικῶν, τρέπω → τρέκω).

Πτίλα εἶναι τὰ ἄρμενα τοῦ πλοίου, **πτίλα** καὶ τὰ πτερά. Γράφει ὁ σχολιαστὴς τοῦ Λυκόφρονος: "*πτίλα τὰ ἄρμενα, παρὰ τὸ τίλλω* (=μαδῶ)· *λευκὰ πτίλα τὰς κώπας, ὅτι ὑπ' αὐτῶν λευκαίνεται τὸ ὕδωρ πληττόμενον. Πτίλα τὰ πτερά, παρὰ τό, ἐν τῷ πέτεσθαι, τίλλειν καὶ κόπτειν τὸν ἀέρα.*" (24).

"**Ἀτρύγετον**" ὀνομάζει τὸ πέλαγος ὁ Ὅμηρος, "**ἀτρύγετον**" (δηλ. ἀκαταπόνητον) καὶ τὸν αἰθέρα (Ἰλ. Ρ, 425). **Κόλπους** ἔχει ἡ θάλασσα (*ὅπου αἱ νῆες κέλλουσιν*), **κόλπους** ἔχει καὶ ὁ αἰθὴρ - "*αἰθέρος κόλποι*" (Πίνδαρος)

Βάθος ἔχει ἡ θάλασσα, **βάθος** καὶ ὁ οὐρανός. "*βάθος ἢ ὕψος, ὅπως ἤθελέ τις μετρήσῃ πρὸς τὰ κάτω ἢ ἄνω*" -σημειώνει ὁ ἀρχαῖος σχολιαστής. Ὁ Εὐριπίδης χρησιμοποιεῖ τὴν ἔκφρασιν "*ἐς αἰθέρος βάθος*" (Μήδεια 1297). Ὁ Ζεὺς εἶναι "**πυθμὴν** γαίης καὶ **πυθμὴν** οὐρανοῦ ἀστερόεντος".[119] Γι' αὐτὸ **βύθισιν** ὑφίσταται τὸ πλοῖον, **βύθισιν** καὶ τὸ ἀεροσκάφος.

Ἡ λαβὴ τοῦ πηδαλίου λέγεται **οἴαξ**. Ὁ λαὸς τὸ εἶπε *δοιάκι*, προφέροντας τὸ χαμένο F ὡς Δ: Fοίαξ. Τὸ *οἴαξ* ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *οἶμος* = ὁδὸς +*ἄγω* = ὁδηγῶ. Γι' αὐτὸ οἱ κυβερνῆται λέγονται καὶ **οἰακονόμοι**.

Τὸ **σκάφος** ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *σκάπτω*, μὲ τὴν ἔννοιαν κοιλαίνω μέγαν κορμὸν δένδρου. Ὁ Ὅμηρος ὀνομάζει τὰ σκάφη "*κοῖλα*" ("*κοῖλαι νῆες*", "*γλαφυραὶ νῆες*" -γλαφυρὸς=κοῖλος, βαθουλωτός).

Τὰ πλοῖα, αἱ νῆες, τὰ σκάφη, δὲν εἶναι ἁπλὲς πρωτόγονες *σχεδίες*. Εἶναι "*σκαπτά*". (SHIP τὰ ἀντέγραψαν οἱ δυτικοί.) Συναρμόζονται καὶ ἀρμενίζουν... "*σκάφος συναρμόσας*" (Εὐρ. Ἑλ. 233).

Τὰ σκάφη, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὰ ἀεροσκάφη, ἔχουν καὶ αὐτὰ **ἕλικες** καὶ **πτερά**. Ὄχι ὅμως κέρινα ὅπως τοῦ Ἰκάρου ἢ σιδερένια ὅπως σήμερα τὰ ἀεροπλάνα. Τὰ πλοῖα ἔχουν *λινὰ πτερά*. "*Θαλασσόπλαγκτα λινόπτερα*" τὰ ἀποκαλεῖ ὁ Αἰσχύλος εἰς τὸν *Προμηθέα Δεσμώτην*. Ὁ Ἀριστοφάνης διασώζει παράγγελμα ναυτικόν: "*πτέρωσον*"! Εὐριπίδης: "*ὁρῶμεν Ἑλλάδος νεὼς σκάφος ...ἐπτερωμένον*". (Ἰφιγ. Ταύρ.). "*ἐρετμὰ* (=κουπιά), *πτερὰ νηῶν*" (=σκαφῶν). (Ὀδύσ. λ, 125). Πρβλ.: "*πτέρωσις ἢ ἑλίκων*". Ὁ Αἰσχύλος εἰς τὴν τραγῳδίαν "Ἀγαμέμνων" χρησιμοποιεῖ διὰ τοὺς ὄρνιθας τὴν ἔκφρασιν "*ἐρεσσόμενοι*" ἀντὶ "*πετόμενοι*". (Scholia Vetera). "*Ἀναπέτεσθαι εἰς τὸ ὕψος, ἀναπέτεσθαι εἰς τὸ πέλαγος*" (Ἀριστοτ. Ζ. Μορ. Β13). Τὰ ἱστία λέγονται καὶ *πτερύγια*. "*Νάες ὁμόπτεροι*". (Αἰσχ. Π. 559)

Πρβλ. "*τοῖς μὲν ὄρνισι αἱ πτέρυγες, τοῖς ἰχθύσι τὰ πτερύγια*".[119α]

Σκάφη καὶ ἀεροσκάφη κατὰ τὴν πλοήγησιν "**ζυγιάζονται**", ὅπως ὁ ἀετός. Τὸ πλοῖο ΑΡΓΩ τῶν Ἀργοναυτῶν, ὀνομάζεται "*εὔζυγος*" - δηλαδὴ καλοζυγιασμένη. Τὰ πλοῖα τῶν Ἀχαιῶν ὁ Ὅμηρος τὰ ἀποκαλεῖ "*εὔζυγοι νῆες*". Καὶ τὸ ζώδιον "**Ζυγὸς**" ὁ ἀστρονόμος-μαθηματικὸς Πτολεμαῖος τὸ ὀνομάζει "**Πτέρυγες**".

Ἡ λέξις **πτέρυξ** ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ "**πτ**", τὴν πρώτη ἠχητικὴ ἀπομίμησι τῆς πτήσεως τῶν πτηνῶν, ἀπὸ τὸ **ρ** τῆς ὁρμῆς καὶ τῆς ἐρωῆς, καὶ ἀπὸ τὸ **υξ**, ἐπιτεταμένο τύπο τῆς ἀφ-**ίξ**-εως τοῦ ρήματος ἀφ-**ικ**νοῦμαι. (Ἄρα, "*διὰ πτήσεως ὁρμητικῆς ἀφικνοῦμαι*").

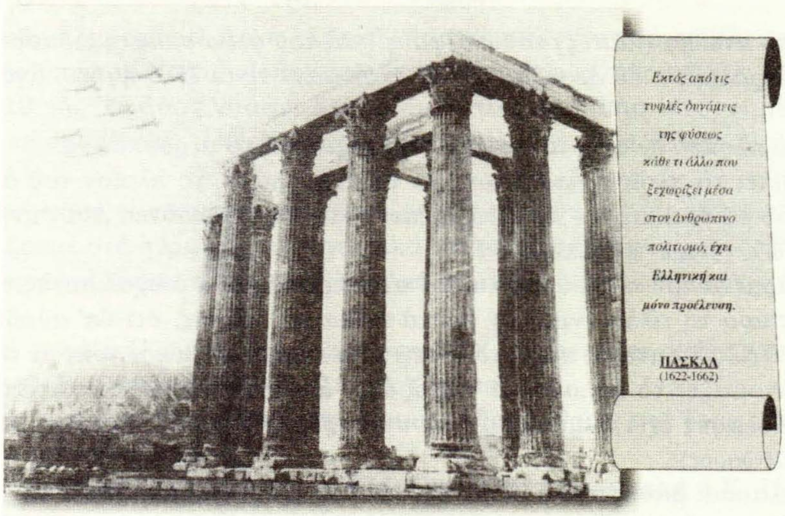
Ὁ Πλάτων εἰς τὸν διάλογον ΤΙΜΑΙΟΣ διαχωρίζει τὸ γένος τῶν θεῶν ἀπὸ τὸ πεζὸν καὶ χερσαῖον, ἀπὸ τὸ ἔνυδρον, καὶ ἀπὸ τὸ **πτηνὸν** καὶ **ἀεροπόρον**.

Ὁ **ἱπτάμενος** εἶναι ὁ **ἰκτάμενος** (διὰ συνήθους ἐναλλαγῆς τῶν χειλικοϋπερωικῶν π, κ.). Δηλαδὴ ὁ **ἱπ**-τά-μενος εἶναι ὁ ἀφ-**ικ**-νούμενος διὰ **τα**-νυσμοῦ καὶ **τά**-σεως τῶν πτερῶν,[120] μετὰ **μένους** (=δυνάμεως, ἰσχύος, πνεύματος, ἀνδρικῆς ὁρμῆς). Τὸ *μένος* στὸν Ὅμηρο χαρακτηρίζει τὸν *ἄνδρα*. Ἀντὶ "*ὁ ἀνὴρ Ἀγαμέμνων*", γράφει "*μένος Ἀγαμέμνονος*", "*μένος Τηλεμάχου*", "*μένη ἀνδρῶν*" (ἀπὸ ὅπου τὰ διάφορα δυτικὰ MAN καὶ MEN γιὰ τὸν ἄνδρα).

---

119. Ὀρφικά. - 119α. Ἀριστοτ. Περὶ Ζώων Πορείας, 15.713.
120. Πρβλ.: "*Οἰωνοὶ* (=πτηνὰ) *τανυπτέρυγοι*" -Ὅμηρος-

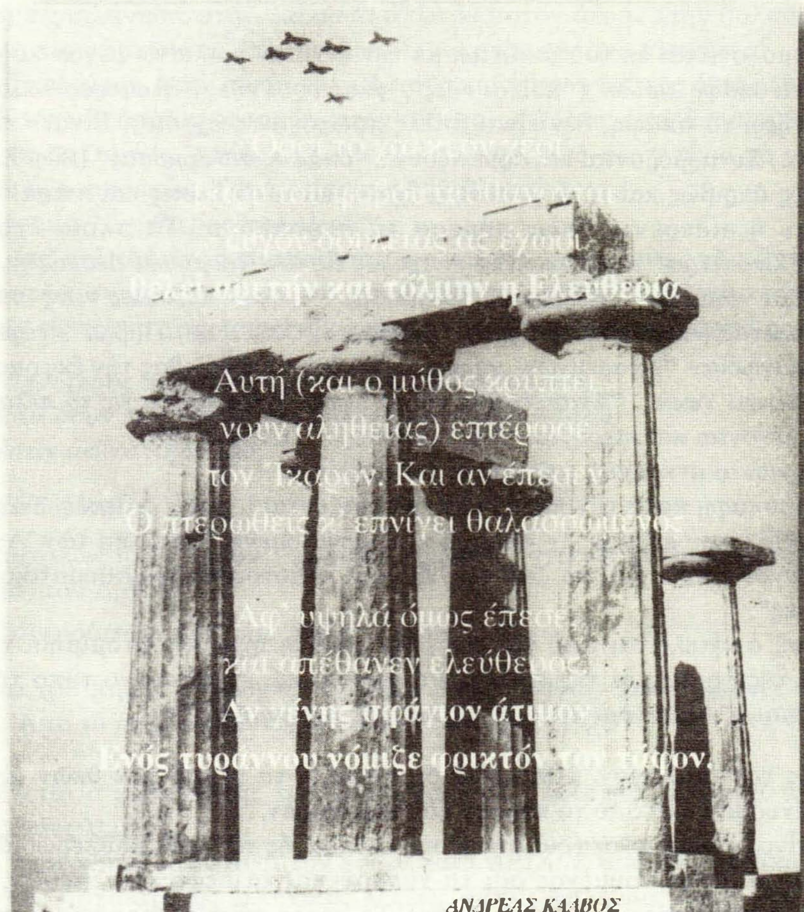
ΤΟ ΑΚΡΟΒΑΤΙΚΟ ΣΜΗΝΟΣ ΤΗΣ Π.Α. ΜΕ ΕΠΤΑ ΑΕΡΟΣΚΑΦΗ F-86E (1957-1964)

ΠΡΟΣΦΟΡΑ: ΑΡΧΗΓΕΙΟ ΤΑΚΤΙΚΗΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ: ΑΙ/4

Τ Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΚΡΟΒΑΤΙΚΟ ΣΜΗΝΟΣ ΤΗΣ Π.Α

(ΜΕ 7 ΑΕΡΟΣΚΑΦΗ F-86E (1957-1964)

ΠΡΟΣΦΟΡΑ: ΑΡΧΗΓΕΙΟ ΤΑΚΤΙΚΗΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ: ΑΙ/4

*ΙΚ-ΑΡΟΣ**

Ἀπὸ τὸ ἴδιο αὐτὸ ἐναλλασσόμενο θέμα "**ιπ**" καὶ "**ικ**" κωδικοποιήθηκε στὸ ὄνομα τοῦ ΙΚΑΡΟΥ ἡ ἰδιότης του: **Ἴκαρος** εἶναι ὁ ἵκων (=ἀφικνούμενος) διὰ τοῦ **αρ** τῆς ἄρσεως (ρῆμα αἴρω, ἄρω) πρὸς τὰ ὕψη. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ "*ἄγγελος*" λέγεται καὶ "*ἄναρος*" (ἄνω +αἴρω) - Ἡσύχιος-.

"*Τὸ ἀέριον ζῶον* (=ζωντανό), **ἐξ-αρθὲν** *ἐκ γῆς, μετάρσιον οἰχήσεται πετόμενον*" (Ἀριστ. Κατ. 6.398)

Ἀπὸ τὴν ἴδια ρίζα τῆς πρὸς τὰ ἄνω ἄρσεως, προέρχεται καὶ ἡ λέξις *ἀνήρ*. **Ἀνὴρ** εἶναι ὁ πρὸς τὰ ἄνω αἴρων, προσλαμβάνοντας μάλιστα τὴν κατάληξι "ρ" ποὺ ἐκφράζει ἀέναη ροή, κίνησι (ὅπως στὶς λέξεις ἀήρ, πῦρ, αἰθήρ, ὕδωρ...). Ἕνας ἄνδρας τείνει πάντοτε πρὸς τὰ ἄνω, ἀνά, ὁδηγώντας, συμπαρασύροντας καὶ τοὺς ἄλλους. Ὁ Ζεὺς ὀνομάζεται "**Ἄνα**: "*Ζεῦ, Ἄνα, Δωδωναῖε, Πελασγικέ*", τὸν ἐπικαλεῖται ὁ Ὅμηρος.

Ἐν κατακλεῖδι: Ἀν-**ὴρ** καὶ Ἴκ-**αρ-ος** εἶναι ἔννοιες ταυτόσημες. Παραφράζοντας ἐλαφρῶς τὸν Κωστὴ Παλαμᾶ, θὰ ἠμπορούσαμε νὰ ἐπικαλεσθοῦμε τοὺς στίχους του:

Καὶ σὰν γυρνῶ στὴ θάλασσα
καὶ στὴ στεριὰ κι ἂν τρέχω
(στοὺς οὐρανοὺς κι ἂν πλέω),
ὁ στρατιώτης εἶμ' ἐγὼ
κι ὁ ἀγωνιστής, κι ὁ ΑΝΤΡΑΣ..

*

"...*Ἡ Ἐλευθερία...*
Αὐτὴ ἐπτέρωσε τὸν Ἴκαρον.
Καὶ ἂν ἔπεσεν ὁ πτερωθείς,
ἐπνίγη θαλασσωμένος.
Ἀφ' ὑψηλὰ ὅμως ἔπεσε
Καὶ ἀπέθανεν ἐλεύθερος..."

(Ἀνδρέας Κάλβος)

★

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ

"Αἰὲν ὑψικρατεῖν"

Ἡ πρωτιά μας εἰς τὸν ἀέρα δὲν ἀρχίζει μόνο ἀπὸ τὸν Ἐμμ. Ἀργυρόπουλο, ὁ ὁποῖος στὶς 8.12.1912 ἐπραγματοποίησε στὴν Ἑλλάδα τὴν πρώτη πτῆσι μὲ ἀεροπλάνο τύπου NIEUPORT -

Ἡ πρωτιά μας δὲν ἀρχίζει οὔτε κἂν ἀπὸ τὸν Ἴκαρο καὶ τὸν Δαίδαλο. Ἡ πρωτιά μας ἀρχίζει ἀπὸ τὰ πτερωτὰ ὀχήματα ποὺ κυβερνῶνται καὶ κατευθύνονται μάλιστα αὐτομάτως, "*ἄτερ* (=ἄνευ) *πηδαλίου*", διὰ μόνης τῆς σκέψεως, ὅπως τὰ περιγράφει ὁ Αἰσχύλος εἰς τὸν Προμηθέα Δεσμώτην, ὡς ὀχήματα "τελευταίας τεχνολογίας" θὰ λέγαμε σήμερα. Ἡ πρωτιά μας ἀρχίζει ἀπὸ τὸ πτερωτὸν ὄχημα τοῦ Τριπτολέμου, ὅταν τὸν ἀπέστειλε ἡ Δήμητρα "**δι' ἀέρος**" (δηλ. ἀεροπορικῶς -πρβλ. "by air") γιὰ νὰ σπείρη στὴν γῆ τοὺς σπόρους τοῦ σίτου.

* Ἡ εἰκόνα ἀπὸ τὸ Βιβλίο "50 Χρόνια Ἀρχηγεῖον Τακτικῆς Ἀεροπορίας". ΑΤΑ, Α1/4 2002.

Ἡ πρώτη παγκοσμίως πολεμικὴ ἀποστολὴ ναυτικῆς συνεργασίας ἐπάνω ἀπὸ τὰ Δαρδανέλια, ποὺ πραγματοποιήθηκε στὶς 24 Ἰανουαρίου τοῦ 1913 καὶ ἀπετέλεσε σταθμὸ στὴν ἱστορία τῶν θαλασσίων ἐπιχειρήσεων (σχολιασθεῖσα εὐρέως ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ καὶ διεθνῆ τύπο), στὴν οὐσία δὲν εἶναι ἡ πρώτη. Προηγοῦνται οἱ Διόσκουροι οἱ ὁποῖοι ἔφθαναν πετώντας μὲ ἀνοιγμένα τὰ φτερά τους μεσοπέλαγα, γιὰ νὰ σώσουν ναυαγοὺς καὶ κινδυνεύοντα πλοῖα, ὅπως γίνεται καὶ σήμερα. Γράφει ὁ Ὁμηρικὸς Ὕμνος: Οἱ εὑρισκόμενοι ἐπὶ τῶν νηῶν, ἐπὶ τῶν πλοίων, "*καλέουσι τοὺς Διοσκούρους*.. -ὅταν κινδυνεύουν- *ἀπὸ ἄνεμον μέγαν καὶ κῦμα θαλάσσης*". Καὶ αὐτοί, οἱ τοῦ Διὸς κοῦροι, καταφθάνουν ταχύτατα **"πτερύγεσσι δι' αἰθέρος ἀΐσσοντες"** =σχίζοντας ὁρμητικὰ τοὺς αἰθέρες μὲ τὰ φτερά τους.

Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1960, κλιμάκιον τῆς 355 Μοίρας Τακτικῶν Μεταφορῶν ἐξετέλεσε μὲ ἐπιτυχία τὴν ἐπιχείρησι διασώσεως Ἑλλήνων ὁμογενῶν τῆς Ἀφρικῆς, ὅπως ἀκριβῶς εἶχε διασώσει τὴν ἑλληνίδα Ἀνδρομέδα ἀπὸ τὴν Αἰθιοπία ὁ προπάτωρ μας Περσεύς, ἐποχούμενος "*πτερωτοῦ*" ἵππου.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι στὶς 30.5.1952 συνεκροτήθη εἰς Λάρισαν ἡ 110 Πτέρυξ Μάχης, καὶ ὑπεδέχθη τὰ πρῶτα μαχητικὰ ἀεριωθούμενα F-84G μὲ τὰ ὁποῖα ἐξωπλίσθη ἡ 337 Μοῖρα Διώξεως Βομβαρδισμοῦ, ἀπ' ὅπου καὶ προῆλθε τὸ πρῶτο *Ἀκροβατικόν* μας Σμῆνος. Αὐτὸ τὸ σμῆνος ποὺ συμμετεῖχε σὲ δεκάδες ἀεροπορικὲς ἐπιδείξεις στὴν Ἑλλάδα καὶ στὸ ἐξωτερικό, κερδίζοντας δόξα καὶ φήμη σὲ παγκόσμιο ἐπίπεδο. Πολὺ φυσικό. Εἶχαν παράδοσι μεγάλη πίσω τους: "*τὰ "πτερωτὰ ὀχήματα*" τῶν "*παίδων τοῦ Ὠκεανοῦ*"[121] ποὺ πετοῦν ταχύτατα ἐν σχηματισμῷ. Τόσο ταχύτατα ποὺ δὲν προλαβαίνεις νὰ τὰ δῆς: "*ἐλαφραῖς πτερύγων ριπαῖς ὑποσυρίζει ὁ αἰθήρ*", "*πτερύγων θοαῖς ἁμίλλαις*",[121] δηλαδὴ διὰ ταχυτάτων ἁμιλλομένων πτερῶν. **Μὲ πιλότους "ἀπέδιλους"**.[121] Ἕνα εἶναι βέβαιον: Παραφράζονας τὸν ναύαρχο Καλλικρατίδα ὁ ὁποῖος ἐπίστευε ὅτι "*δεδιέναι οὐ χρὴ εἰς θαλασσοκρατοῦμεν*", πρέπει νὰ προσθέσουμε καὶ τὸ "*δεδιέναι οὐ χρή, εἰ ὑψικρατοῦμεν*".

Θαλασσοκρατοῦμεν, Ὑψικρατοῦμεν, Ὑψινοοῦμεν.

"Οὐδ' ἔσται πτῆσις ἢ νεῦσις
εἰ μὴ ὁ ἀὴρ ἢ ἡ θάλασσα ἀντερείδοι".

(Ἀριστοτ. Ζ. κ 1.698)

(=Δὲν μπορεῖ νὰ γίνη πτῆσις ἢ πλεῦσις
ἐὰν ὁ ἀὴρ ἢ ἡ θάλασσα δὲν ὑπάρχει ὡς ἀντιστήριγμα).

121. Βλ. Αἰσχύλου ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ ΔΕΣΜΩΤΗΣ ἐκδ. Γεωργιάδη, Ἀπόδ.-Σχόλια Α. Τζιροπούλου-Εὐσταθίου

Περὶ ἀέρων, ὑδάτων, τόπων[1]

"*Ὕδωρ μὲν ἀέρος πρότερον, γῆ δὲ ὕδατος*"[2]

ΓΗ

"Τὸ δὲ γῆς ὄνομα παντί που φίλον Ἕλλησι, καὶ τίμιον καὶ πατρῷον ἡμῖν..."[3]

Ὅπως ἡ πλέον ποιητικὴ λέξις γιὰ τὴν θάλασσα εἶναι "ἅλς", γιὰ τὸν καθορισμὸ τῆς γῆς ὁ ποιητικὸς τύπος εἶναι **γαῖα**. "*...πρώτιστα Χάος ἐγένετο, αὐτὰρ ἔπειτα Γαῖα εὐρύστερνος...*" (Ἡσίοδος).

"*Γαῖα γὰρ γεννήτρια ἂν εἴη ὀρθῶς κεκλημένη*" παρατηρεῖ ὁ Πλάτων εἰς τὸν "Κρατύλον" (410). Ἐκ τῆς *γαίας*, καὶ τὸ ρῆμα *γαίω* =χαίρω, "*διὰ τὴν ὡραιότητα*". Εὑρίσκομαι ἐπὶ τῆς γαίας, ἄρα γαίω, ἄλλως *γηθέω*. (ἐπὶ τῆς *γῆς θέω*, ἄρα χαίρω).

Ἡ βασικὴ λέξις **γῆ** λέγεται καὶ **γᾶ** (δωρ.), **γέα** (ἀσυναίρ.). Τὸ Μέγα Ἐτυμολογικὸν ἐτυμολογεῖ: "*Γῆ, παρὰ τὸ γῶ τὸ χωρῶ, ἡ τὰ πάντα χωροῦσα*". "*Γῶ =τίκτω, οἱονεὶ ἡ γεννητικὴ τῶν πάντων*".

Παρατηροῦμεν ὅτι τόσον ἡ **Γ**-αῖα ὅσον καὶ ἡ **Γ**-έα, ὡς βασικὸν γράμμα ἔχουν τὸ **Γ**, τὸ ἀρχέγονον ἀναμφιβόλως *ὑνίον* ("*γυνὶ*"), τὸ ἐργαλεῖον τὸ ἀνασκάπτον τὴν γῆ.

Ἀναρίθμητα τὰ παράγωγα καὶ τὰ σύνθετα: *γεννῶ, γείνω, γίγνομαι, γη-γενής, γείτων* (γε-ιτ-ων),[4] *γάϊος* (=γήινος), *γαίτης* (=γεωργός), *γέφυρα* (=γῆ +ἐπὶ+ὕδωρ)... *ἔγγειος (=ὁ ἐν τῇ γῇ)*, *ἀπόγειος, ἐπίγειος, μεσόγειος, γαιονόμος* (=κάτοικος), *γαιάνθραξ, γαιοκτήμων, γαιήοχος* (=ὁ κατέχων τὴν γαῖαν), κυρίως ὡς ἐπίθετον τοῦ Ποσειδῶνος. Διότι ὅταν οἱ θεοὶ ἐμοιράσθησαν τὸν κόσμο, εἰς τὸν Ποσειδῶνα "ἔλαχε" νὰ κατοικῆ "ἀεὶ", τὴν "πολιὴν ἅλα", θαλασσοκράτωρ καὶ θαλασσομέδων. Ὀνομάζεται ὅμως περισσότερο *γαιήοχος* (ὡς κατέχων τὴν γῆν) καὶ *ἐνοσίγαιος* καὶ *ἐνοσίχθων*: γαιοσείστης, "*τινάκτωρ γαίας*" κατὰ τὸν Σοφοκλῆ (Τραχ. 502).

Εἰς τὸν Ποσειδῶνα ἀπεδίδοντο οἱ **σεισμοί**. Ἐγνώριζαν ὅτι ὁ κλονισμὸς τῆς γῆς, τοὐλάχιστον στὸν ἑλληνικὸ χῶρο, προέρχεται ἀπὸ τὸν πυθμένα τῆς ἡμετέρας θαλάσσης. Ἡ Ἐπιστήμη σήμερα τὸ ἐπιβεβαιώνει ἐπεξηγώντας πῶς συγκρούονται ὑποθαλασσίως οἱ πλάκες τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Εὐρώπης.

[Ἄλλες λέξεις διὰ τὸν σεισμόν:

ἔνοσις: σεῖσις, τιναγμός, κλόνησις. Προφανῶς ἐκ τοῦ ἐν +ὠθῶ. "*κίνησις ἀθρόα ὑπὸ γῆν*".

σεῖσις: σείσιμο, "κούνημα", ἐκ τοῦ ρημ. σείω (σ.... είω)

κλόνησις: ποιητικῶς. **κλόνος**: πᾶσα βιαία, συγκεχυμένη κίνησις, ἐκ τοῦ ἠχοποιήτου ρήμ. *κλονέω*, ἐν χρήσει ἐπὶ ἀνέμων, θαλάσσης, μάχης.

σεισμός: σείσιμον γῆς· **τρόμος:** σεισμός, ἐκ τοῦ τρέμω.

γακίνα +γάκινος: σεισμὸς (γῆ, γᾶ +κινῶ)

ἐγκέλαδος: *ἐν +κέλαδος* =θόρυβος, βοὴ σεισμοῦ.

(Τὸ δὲ *ἡφαίστειον* ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ἅπτω +καίω)]

Συνεχίζομεν..

...*γεώδης, γεωδαισία, γεωμόρος, γεωλόγος, γεωπόνος, γεωτόμος, γεωρύχος, γεώλοφος, γεωφύλαξ*.. (κλπ. κλπ.)

---

1. Ἱπποκράτης
2. Ἀριστοτέλης, Μετὰ τὰ Φυσικὰ 989 Α, 15
3. Πλουτάρχου Περὶ Σελήνης Β 42
4. γε-**ιτ**-ων: "ὁ ἐν τῇ αὐτῇ γῇ ἐρχόμενος" (Ὠρίων).

Ὁ τόπος ἔχει διαστήματα τρία· μῆκος καὶ πλάτος καὶ βάθος[5]

Γεωμετρία: "*Ὡς ὁ παλαιὸς λόγος διδάσκει, περὶ τὰς ἐν τῇ γῇ μετρήσεις καὶ διανομὰς κατησχολεῖτο, ὅθεν καὶ γεωμετρία ἐκλήθη· χρειώδους δὲ τοῦ πράγματος τοῖς ἀνθρώποις ὑπάρχοντος, ἐπὶ πλέον προήχθη ὥστε καὶ ἐπὶ τὰ στερεὰ σώματα χωρῆσαι..* "[6]

Γεωγραφία:
"*Ἡ γεωγραφία μίμησις ἐστὶ διαγραφῆς τοῦ κατειλημμένου τῆς γῆς μέρους... καὶ διαφέρει τῆς χωρογραφίας ἐπειδὴ αὕτη μέν, ἀποτεμνομένη, τοὺς κατὰ μέρος τόπους... ἐκτίθεται...* "[7]

Ἄξων γῆς: "*Ὁ Πλάτων λέγων ἄξονα μέν τινα διὰ τοῦ πόλου* -τῆς γῆς- *διήκοντα οἷον κίονα*".
(Θέων Σμυρν.)
Ἡ χέρσος γῆ ὀνομάζεται **γάνα**, ἐνῶ **γουνὸς** = γόνιμος χώρα: "*ἐς γουνὸν Ἀθηνάων*" (Λ. 323).
γύαι εἶναι τὰ χωράφια, ἡ γῆ ὡς περιουσία (ἐξ οὗ ὁ ὅρος "ἐγ-γύησις").
γάλας: ἡ γῆ, παρὰ Εὔκλῳ (Ἡσύχιος).
γαλιδεύς = μικρὰ γῆ, **γήδιον** = χωράφι, μικρὸν τεμάχιον γῆς.
γιγαλία = γῆ, **γὶς** = 1) γῆ 2) ἰσχύς, Fίς.
γραῖα = γῆ· "*γραίας γόνυ*" = προεξοχὴ γῆς (ἐτυμ. γαῖα +ρέω).

Ἡ γῆ, γᾶ, λέγεται καὶ **δῆ** ἢ **δᾶ** (κυπριακὴ διάλεκτος →**ζᾶ**).
Ἡ *γῆ -μήτηρ* (**παμμήτωρ** =γῆ) ἐλατρεύθη ὡς *Δη-μήτηρ*, Δήμητρα, Δαμάτηρ.
Αὐτὸ τὸ "δᾶ" ἐπιβιώνει μέχρι σήμερα: "ἐδῶ δά", "τόσος δά". - "*ταπεινός*", ἐκ τοῦ "δαπεινός".
(πρβλ. τὴν ἔκφρασι "θὰ σὲ κάνω ἕνα μὲ τὸ χῶμα" -δηλαδὴ θὰ σὲ ταπεινώσω).
δά-πεδον εἶναι τὸ **γή-πεδον**, πεδίον γῆς.
(**πέδον** =γῆ, ἐκεῖ ὅπου στηρίζονται οἱ πόδες, **ἐπίπεδον· πεδίον**=ὁμαλὴ χώρα, ἄλλως **ἰσόπεδον**.
δάπης εἶναι ὁ τάπης, ἐκ τοῦ δᾶ +πούς.)
Ἡ δᾶ λέγεται καὶ **δηὼ** καὶ γι' αὐτὸ Δηὼ ἀποκαλεῖται καὶ ἡ Δήμητρα.
Σχετικὸν καὶ τὸ **ἔδαφος**, δηλαδὴ ἡ δᾶ ἀπὸ ὅπου κάτι φύεται, φυτρώνει. Τὸ ἀνώτατον στρῶμα τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς.
ἔδεθλον =εὐήλατος γῆ. (Πρβλ. καὶ τὸ μόριον "δέ": Ἀθήνασδε (=πρὸς τὰς Ἀθήνας), Αἴγυπτόνδε, κλισίηνδε κλπ...)

Γῆν ἐπὶ ὕδατος ἔπηξεν[8]

"*Πρῶτον μέν... ὕδωρ πηγνύμενον...*
λίθους καὶ γῆν γιγνόμενον ὁρῶμεν."
(Πλάτ. Τίμαιος 49)

Μέσα στὴν πληθώρα τῶν λέξεων γιὰ τὴν ἔννοια "γῆ", ἕξη (6) περίπου ἀπὸ αὐτὲς ἐμπεριέχουν τὴν γνῶσι ὅτι μέρος τοῦ πλανήτη μας (ὁ ὁποῖος ἀρχικῶς ὑπῆρξε ρευστὴ μᾶζα πολτοειδοῦς ὕλης μὲ πυκνότητα λίγο μεγαλύτερη ἀπὸ αὐτὴν τοῦ ὕδατος, μία πανθάλασσα) ἐξηράνθη, ἔγινε **Παγγαῖα, ξηρά**: *ξηρὸς* εἶναι ὁ ἀποξηραμένος, *ξηραίνω* σημαίνει ἀφαιρῶ τὸ ὕδωρ, στεγνώνω. Ἐτυμολογεῖται εἴτε ἐκ τοῦ *καίω* (κ-σηρὰ) εἴτε ἐκ τοῦ *ξέω* = ξύνω.
"*Τὸ μὲν πρῶτον κάθυγρον καὶ πηλῶδες, ξηρανθέν...* "[9]
"*Ταύτην δὲ* -τὴν γῆν-, *τὸ μὲν πρῶτον, τοῦ περὶ τὸν ἥλιον πυρὸς καταλάμψαντος, πῆξιν λαβεῖν...* "[10]

5. Ἀριστοτ. Φυσ. Ἀκρ. Δ 1. 209
6. Ἥρων, Μετρικὰ -Προοίμιον Α'
7. Κλαύδιος Πτολεμαῖος Α' 1
8. Λουκιανοῦ Φιλόπατρις17,5
9. Διογένους Λεύκιππος Α1
10. Διόδ. Δημόκριτος Ι 7,3

Ἡ "ξηρὰ" γῆ λέγεται ἀκόμη:

αἶα: ἐκ τοῦ ρήματος *αὔω* ποὺ σημαίνει καίω, ξηραίνω: αὔω, αὖα, αἶα, δηλαδὴ ἡ ξηρανθεῖσα, ἡ ξηρά. Ὅλα αὐτὰ ἐκ τοῦ ρήματος *ἄημι*, μὲ δίγαμμα *ἄFημι*, ποὺ σημαίνει πνέω.

Πνέω λοιπὸν καὶ στεγνώνω καὶ ξηραίνω τὴν πανθάλασσα, ὁπότε σχηματίζεται στερεὸ ξηρὸ μέρος: ἌϜια, καὶ αἶα[11] (Πρβλ. καὶ τὰ ὀνόματα πόλεων Φώκ-*αια*, Νίκ-*αια*...)

Ἡ αἶα λέγεται καὶ **αἰζυκτὴ** ἢ **αἰζύπη**, ἐκ τοῦ *ἄζω* =ξηραίνω· *ἄζα* εἶναι ἡ θερμότης τοῦ ἡλίου καὶ ἡ ξηρότης ποὺ αὐτὸς δημιουργεῖ. *Ἀζαλέος* εἶναι ὁ κατάξηρος, *ἄζα* ἡ ἄνυδρη κόνις.
Ἡ γῆ λέγεται καὶ **δάν**, ἐκ τοῦ ρ. δαίω =καίω· *δανὸς* εἶναι ὁ ξηρός.
Λέγεται καὶ **τραφερή**: "*τραφερή, ἡ ξηρὰ γῆ, ἡ πεπηγυῖα*", αὐτὴ ποὺ ἔπηξε. "*Θρέψαι γὰρ σημαίνει πῆξαι*" (Ε.Μ. καὶ Ἡσύχιος). Ὁ Ὅμηρος χρησιμοποιεῖ τὴν ἔκφρασι "*ἐπὶ τραφερήν τε καὶ ὑγρήν*", δηλ. σὲ στεριὰ καὶ σὲ θάλασσα. Τὸ ρῆμα *τρέφω* σημαίνει πήζω, στερεώνω. Σχετικὴ ἔννοια *τρέπω*.
Ἡ γῆ λέγεται καὶ **χέρσος**. "*ἐπὶ χέρσον*" εἶναι τὸ ἀντίθετον τοῦ "*ἐπὶ πόντον*". "*χέρσος*: ἡ ἔρημος γῆ καὶ τραχεῖα, ἡ ἄκαρπος καὶ ἀνέργαστος". (Ἡσυχ.) Ἐδῶ ὑπάρχουν δύο ἐκδοχαί. Εἴτε ἐκ τοῦ κσερὸς→ σκερὸς → σχερὸς → χέρσος (Λεξ. Lid.Sc.), εἴτε ἐκ τοῦ ὅτι "*ταῖς χερσὶ προσάπτεσθαι*" (Ε.Μ.) μὲ τὴν ἔννοια ὅτι "πιάνεται", ἔγινε στερεὰ ὕλη, δὲν κυλάει ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ δάκτυλά μας σὰν ὑγρό: "**ἐτέρσατο**", τοῦ ρήμ. *τερσαίνω* ποὺ σημαίνει κι αὐτὸ ξηραίνω καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸ *θέρσω* ποὺ σημαίνει θερμαίνω καὶ συνεκδοχικὰ ξηραίνω: "*ἠελίῳ τέρσεται*". Γίνεται τέρσα ἢ **τέρρα**· "*ἐτέρρατο*" =ἐξηράνθη (Ἡσύχ.). (Ἐξ αὐτοῦ, τὸ λατιν. terra). Τὸ ρ. *τερσαίνω*, ἐκ τοῦ "θερσαίνω", παράγω θερμασίαν. "*Ὁ ἥλιος τὴν γῆν ξηραίνει θερμαίνων*" (Μετεωρολ. β 4.360).
στεριά: Μεταγενέστερον, ἐκ τοῦ "στερεά", στερεὸν ἔδαφος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ὑγρὸν στοιχεῖον. (Ἐτυμολογεῖται ἐκ θέματος "στ" τοῦ ἵστημι + ἔρα = γῆ).
Λέγεται καὶ **πηγάς**, δηλαδὴ σκληρή, πεπηγυῖα, ἐκ τοῦ πήγνυμι. (Ἥρων)

"*Ἐπιδρομαὶ κυμάτων καὶ ἀναχωρήσεις,*
πολλάκις καὶ ἠπείρους ἐθαλάττωσαν
καὶ θαλάττας ἠπείρωσαν".[12]

ἤπειρος: Ἡ ξηρά, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν θάλασσαν, τὰ "ἠπειρωτικὰ μέρη". Εἰδικώτερον, μεγάλη καὶ ἐκτεταμένη ξηρά. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ "ἄ-πειρος", "ἐκ τοῦ μὴ διαπερᾶν" (πείρω= περνῶ θάλασσαν). Διευκρινίζει ὁ Πορφύριος: "*Καθ' Ὅμηρον, ἀπείρων ἡ ὅλη γῆ, ὅτι σφαιροειδὴς καὶ στρογγύλη*".[13] Καὶ ὁ σχολιογράφος τοῦ Ἡσιόδου[14] ἐπεξηγεῖ: "*ἀπείρονα =σφαιροειδῆ. Οὔτε γὰρ ἡ σφαῖρα, οὔτε ὁ κύκλος πέρας, οὐδὲ ἀρχήν, ἔχουσι*". "*Σφαιροειδὴς ἡ γῆ*".[15] Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἡσύχιος καταγράφει: "**κολουρῖτις**: γῆ, οἱ Σικελοί". (κολ-λ-ύρα =κουλούρα.)
Ἡ λέξις **χώρα** σημαίνει τὸ μέρος ὅπου μποροῦμε νὰ προ-χωρήσουμε, νὰ βαδίσουμε, νὰ παραμείνουμε, νὰ χωρέσουμε, νὰ ἔχουμε *ἁφὴ* μὲ τὸν χῶρο (πρβλ. χωρ-*άφι*).
χθών: γῆ ὁμαλή, ἐπίπεδος (*χῶ*=χωρῶ +*θέω*= τρέχω). Παράγωγα: *χθόνιος, αὐτόχθων, παλαίχθων, ἀντίχθων, ὑποχθόνιος, καταχθόνιος, ἐπιχθόνιος* κλπ...
ἄρουρα: ἡ καλλιεργημένη γῆ, ὁ ἀγρός. "*ἄρουρα φερέσβιος*" (πρὸς σποράν).
ἀρόω = καλλιεργῶ, *ἄροτρον* ἢ *ἄρατρον*, *ἀρουραῖος* = ἀγροτικός,
ἀρουροπόνος = γεωργός, γεωπόνος.
"ἄρουρα" λέγεται μεταφορικῶς καὶ ἡ γυνή, ὡς δεχομένη τὸ σπέρμα καὶ φέρουσα "καρπὸν κοιλίας"[16] Ὁ δὲ εὐώδης καρπὸς τῆς γῆς λέγεται *ἄρωμα*.
ἀγρός: Ἐκ τοῦ "ἀρός". Ὁ Ἡσύχιος καταχωρίζει: *ἀροὺς* = ἀγρούς. Ἐκ τοῦ ἀγρὸς → *ἄγριος*, *ἀγροῖκος* κ.ἄ....

11. Οἱ λατῖνοι avia ὠνόμασαν τὴν μάμμη καὶ τὴν γῆ, ὡς μάμμην ὅλων. Ἔτσι οἱ ἰταλοὶ τοὺς προπάτορας τοὺς ὀνομάζουν avi, οἱ γάλλοι aieux, οἱ ἰσπανοὶ abuelo, -a, οἱ δὲ ἰταλοί, ἐπὶ πλέον, avia ἀποκαλοῦν τὸ ἁλώνι. Σημειωτέον ὅτι Ἀβία ὑπῆρξε τὸ ὄνομα τῆς τροφοῦ τοῦ Ἡρακλέους.
12. Ἀριστοτ. Περὶ κόσμου ΣΤ, 32
13. Ὁμηρικὰ Ζητήματα
14. Σχόλια εἰς Ἡσίοδον 158
15. Ἀριστοτ. Φυσ. 193β
16. "Οὐ γάρ -ἡ- γῆ, γυναῖκα μεμίμηται κυήσει καὶ γεννήσει, ἀλλὰ ἡ γυνὴ -τὴν- γῆν". (Πλάτωνος Μενέξ. 238)

ἔρα: ἄρουρα, γῆ. Ἐτυμολογικὸν τὸ Μέγα: "*ἐρᾶν = ἐπιθυμεῖν, πρῶτον ἐπὶ τῆς γῆς ἐλέχθη... Ἀφ' οὗ καὶ ἔρα ἡ γῆ...* ἐξ οὗ τὸ ρῆμα ἐ ρ ί ζ ω : *περὶ ἔραν ἐρίζειν..*" -Δηλαδή, οἱ πρῶτες φιλονεικίες ποὺ ἔγιναν γύρω ἀπὸ τὴν διεκδίκησι τῆς γῆς, τῆς ἔ ρ α ς, ἐδημιούργησαν τὴν λ. "*ἔρις*" =διένεξις. (δηλ. "κτηματικαὶ διαφοραὶ", "ζωτικὸς χῶρος"). Πρβλ. καὶ τὸ τοῦ Παυσανία: "*ἡ Ποσειδῶνος πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν ἔρις, ὑπὲρ τῆς γῆς*".

Ἡ Ποσειδῶνος πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν ἔρις... (Παυσανίας) "*Περὶ ἔραν ἐρίζουσι*". (Γλυπτὰ Δυτ. Ἀετώματος Παρθενῶνος)

Παράγωγα: *ἔραζε* = εἰς τὴν γῆν, *ἔνεροι* = οἱ νεκροί, *νέρτερος* = ὑπόγειος, *ἔνερθεν* ἢ *νέρθε* = ὑποκάτω.[17]
νερτέριος = ὑποχθόνιος· *Νερτερία* =Νέκυια (=νεκρική). *Ἐρασιμέτρη* =Γεωμετρία
στ + ἔρα → στερίζω → στηρίζω: σταθερῶς ἐν τῇ ἔρᾳ ἵζω.
ἐρείδω =στηρίζω (ἐκ τοῦ ἔρα +ἕδος) - *ἐρείπιον*, *ἐρείπω* (ἐκ τοῦ εἰς ἔραν πίπτειν) - *γῆρας* (ἐκ τοῦ γῆ+ἐράω, ἐπιθυμία ἐπιστροφῆς εἰς τὴν γῆν).

Ὡρισμένοι σχολιογράφοι ἐτυμολογοῦν καὶ τὴν **ἔρημον** ἐκ τοῦ "ἔρα μόνη". Ἡ δὲ **ὄασις**, κατὰ Στράβωνα, ἐκ τοῦ "αὔασις" (αὔω =ξηραίνω). Γράφει σχετικῶς ὁ Στέφ. Βυζάντιος: "*ἀνύδρῳ γῇ καὶ ἐρήμῳ τὰς οἰκήσεις ἔχουσι, τὰ τοιαῦτα αὐάσεις φησί.*"

Ψάμμος εἶναι ἡ *ἀμμώδης ἔρημος*, ἐτυμολ. ἐκ τοῦ ψήω =τρίβω. Ἐκ τοῦ ψάμος → *ἄμμος* καὶ *ἄμαθος* = ἀμμῶδες ἔδαφος. Καὶ ἡ Σαχάρα κάποτε ἦταν εὔφορη γῆ. Ὅταν τὸ ἔδαφος ἔχασε τελείως τὴν ὑγρασία του, οἱ βράχοι ἐθρυμματίσθησαν καὶ ἔγιναν ψάμος, ἄμμος. (*ἄμμος* λέγεται συνήθως γιὰ τὰ παραθαλάσσια μέρη, καὶ *ψάμος* γιὰ τὰ ἠπειρωτικά).

οὖδας: ἐπιφάνεια γῆς, ἔδαφος, δάπεδον.
οὐδαῖος =γήινος, χθόνιος, καταχθόνιος. Ὁ Στέφ. Βυζάντιος σημειώνει: "*Ἰουδαία... ὡς Κλαύδιος Ἰούλιος (ἱστορεῖ), ἀπὸ Οὐδαίου, Σπάρτων ἑνός, ἐκ Θήβης, μετὰ Διονύσου ἐστρατευκότος...*". Δηλαδή, ὅπως ἱστορεῖ ὁ Κλαύδιος Ἰούλιος, ἡ Ἰουδαία ἐπῆρε τὸ ὄνομά της ἀπὸ τὸν Οὐδαῖον, ἕναν ἀπὸ τοὺς Σπαρτοὺς γίγαντες ποὺ "ἐφύτρωσαν" ἐκ τῆς γῆς τῶν Θηβῶν, ἀπὸ τὰ δόντια τοῦ δράκοντος

17. Ἐξ αὐτοῦ ἀγγλ. earth =γῆ, γερμ. Erde, ἱσπ. era, erar =φυτεύω (κ.ἄ...)

τὸν ὁποῖον ἐφόνευσε ὁ Κάδμος. Ὁ Οὐδαῖος αὐτὸς ἐξεστράτευσε μετὰ τοῦ Διονύσου πρὸς Ἀνατολὰς κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῶν Ἰνδιῶν καὶ ἔδωσε τὸ ὄνομά του στὴν περιοχὴ τῆς "Ἰουδαίας". (Ἀπὸ τὴν γενιὰ τῶν Οὐδαίων, κατήγετο καὶ ὁ μάντις Τειρεσίας).
τόπος: εἰδικώτερη θέσις ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. π.χ. "*ἐς τῶν Ἑλλήνων τόπον*"[18] Θεωρεῖται ἀβεβαίου ἐτυμολογίας. (Τ+ὅπου;)
χῶμα: γῆ ἀνασκαφεῖσα (ἐκ τοῦ *χέω*). Παράγ. *χαμαί, χαμ-ηλός*, "χαμ-αλὸς" (*χαμαὶ +ἅλς, ἁλός*. Δὲν ὑψοῦται δηλ. ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης).
χοῦς: γῆ συσσωρευθεῖσα εἰς τὸ αὐτὸ μέρος, δηλ. χῶμα.
ψυρίς: γῆ χέρσος. Πρβλ. Ψαρά, ξηρὸν καὶ ἄγονον νησύδριον.
ὀξύπετρος: γῆς εἶδος οἱ γεωργοὶ φασὶν (Ἡσύχ.).

Ἄλλες δευτερεύουσες διὰ τὴν γῆν λέξεις:

κόνις: ἡ κατακεκομμένη γῆ. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ἀχρήστου "*κνὶς*" ὅπερ ἐκ τοῦ κινῶ, κίνησις. Ὁ δὲ *κονιορτός*, ἐκ τοῦ κόνις καὶ ὄρνυμι.
ἰλύς: λάσπη, βρεγμένο χῶμα. Ἐκ τοῦ εἴλω=στρέφω, καθ' ὅτι ποιεῖ συστροφάς.
ἀκρήπεδος: ἡ -γῆ- ἡ ἀγαθή. (Ἡσύχ.)
ἁλίπεδον: "*τὸ παρὰ τῇ θαλάττῃ ὁμαλὸν*[19] *πεδίον*" (ἐνῶ ἡ *πεδιὰς* εἶναι πρὸς τὰ ἐνδότερα). Λέγεται καὶ **ἁλορόα**.
οἰκόπεδον: πεδινὴ γῆ κατάλληλη πρὸς ἀνέγερσιν οἰκίας.
βάτη: σπανία λέξις τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ὁ Ἡσύχιος καὶ τὴν ἐπεξηγεῖ τὸ Ἐτυμολογικὸν τὸ Μέγα. Λέγεται *βάτη* διότι εἶναι βατή, βαίνομεν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας της.
βοῦνις =γῆ περιλαμβάνουσα καὶ βουνά.
βῶλος: ἡ πλουσία, ἡ εὔφορη γῆ, δίχως πέτρες, διαθέτουσα "σβώλους" χώματος. "*ἐρίβωλος Φθία*".
γήχυτον: τὸ ἁπαλὸν τῆς γῆς, τὸ μὴ λιθῶδες ἔδαφος. (Ἡσύχιος).
δαῖα: ἀρουμένη γῆ (Ἡσύχ.), ἐκ τοῦ δαίω =τεμαχίζω, μοιράζω. Ὁ Ὅμηρος (ζ, 10) χρησιμοποιεῖ τὴν ἔκφρασιν "*ἐδάσσατο ἀρούρας*", δηλαδὴ ἔκοψε καὶ ἐμοίρασε γῆν.
ἐγγῆρυς: ἡ γῆ, παρὰ Ἀττικοῖς. (Ἡσύχ.)
εἰαμενή: γῆ κάθυγρος, ἐκ τοῦ ρήμ. *ἧμαι* =κάθημαι. (ὡς ὑγρή, κατακάθηται). Ἡ βρεγμένη γῆ λέγεται καὶ **πηλός**, προφανῶς ἐκ τοῦ πάλλω, πλάθω. *πῆλε χερσὶ* = ἔπαλλε μὲ τὰ χέρια του.
ἔρειξις: ἐσχισμένη γῆ. (Ε.Μ.)
(F)ῆπαρ: βαθύγειος γῆ.
γάνα: χέρσος γῆ.
γουνός: εὔφορος γῆ
κλῖμα: κυριολεκτικῶς κλίσις μέρους τινὸς τῆς γῆς, δηλαδὴ γεωγραφικὴ θέσις. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ῥήμ. *κλίνω* = γέρνω. Συνεπῶς, φανερώνει πρωιμωτάτην γνῶσιν τῆς κυρτῆς, λόγῳ σφαιρικότητος, ἐπιφανείας τῆς γῆς. Ἀργότερον ἡ λέξις *κλῖμα* καθώρισε τὸ σύνολον τῶν μετεωρολογικῶν συνθηκῶν ποὺ ἐπικρατοῦν συνήθως εἰς ὡρισμένον τόπον-κλῖμα.
"*Κίλιξ, τὸ ἐπιλαχὸν αὐτῷ κλῖμα* (=τόπον), *ἐκάλεσε Κιλικίαν.*"[20]
κυματο(ω)γῆ: "ἡ πλησίον τῆς θαλάσσης γῆ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν **μεσόγαιον**". (Ἡσύχιος) Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *κῦμα +ἄγνυμι* =θραύω.
λήιον: χῶρος ἐσπαρμένος. - *ληιβοτὴρ* εἶναι ὁ κατατρώγων τὰ σπαρτά. "*ὡς συὸς ληιβοτείρης*" παρομοιάζει ὁ Ὅμηρος.
ἀλωὴ ἢ **ἄλως:** δενδροφόρος καλλιεργημένη γῆ, φυτεία.
νειός: ἀρόσιμος γῆ,νέα γῆ ἐκ νέου καλλιεργηθεῖσα. Ε.Μ.: "*ἀνανεοῦται γὰρ ἡ γῆ ἀρουμένη*".
ὀργάς: γῆ εὔφορος, ὅπου "ὀργιάζει" ἡ βλάστησις. Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ "*ἔργον*".

18. Αἰσχ. Πέρσαι στ. 790.
19. **ὁμαλός**: ἐκ τοῦ "ὁμοῦ ἁλὸς" - "ἕνα ὕψος μὲ τὴν θάλασσα".
20. Φίλων, 78,8

Ἐκ τῆς Τηθύος, θυγατρὸς τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς, συζύγου τοῦ Ὠκεανοῦ, "**τηθὺς**" σημαίνει τόσο τὴν ξηρὰν ὅσον καὶ τὴν θάλασσαν - ἐκ τοῦ *τήθη* =τροφός, μήτηρ τῶν πάντων. *θάω* = θηλάζω.

νῆσος: "νηχομένη γῆ" (νήχω=κολυμβῶ). Ἐκεῖ ὅπου δύνασαι νὰ προσεγγίσῃς διὰ νηός. Κυριολεκτικῶς, ἐπιπλέουσα γῆ. Ὁ Ὅμηρος χρησιμοποιεῖ τὴν ἔκφρασιν "*πλωτῇ ἐν νήσῳ*" (κ, 3).

χερσόνησος: χέρσος γῆ, ὁμοιάζουσα πρὸς νῆσον.

φελλεύς: "*γῆ φελλίς, τὸ πετρῶδες ἔδαφος*". Ε.Μ.

φυταλιά: ἡ δενδρόφυτος φυτεία ἢ ἀμπελόφυτος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν σπειρομένην ἄρουραν.

φυτόσκαφος: γῆ παρεσκευασμένη, διὰ σκαφῆς, πρὸς φύτευσιν.

χρεμέδα: "*ἡ γῆ, ὡς Καλλίμαχος*". (Ἡσύχ.)

ὕλη: γῆ δασώδης (πρβλ. "ὑλοτόμος"). Ἐτυμολογεῖται "*παρὰ τὸ ὕεσθαι, ἡ διὰ τοῦ ὑγροῦ αὐξανομένη*"-(ὕω = βρέχω). Κατόπιν, καύσιμος ὕλη καὶ συνεκδοχικῶς πᾶσα ὕλη, ὑλικόν.

"*Ἔστι δὲ ὕλη μάλιστα μὲν κυρίως τὸ ὑποκείμενον γενέσεως καὶ φθορᾶς δεκτικόν.*"[21]

Ἐκ τοῦ ὕλη → *σύλη, συλάω-ῶ· σέλμα* =ξυλεία, *σελὶς* = ξυλίνη πινακίς. Εἰς Ἀττικὴν ἐπιγραφὴν ὑπάρχει ὁ τύπος *σύλον* =ξύλον. Ἄρα τὸ *ξύλον* προέρχεται ἐκ τοῦ **κ**-όπτω **ὕλην** → σύλον → κσύλον, → ξύλον.

ἀκρωτήριον: 1) ἄκρον ὄρους 2) ἄκρα γῆ εἰσχωροῦσα εἰς τὴν θάλασσαν.

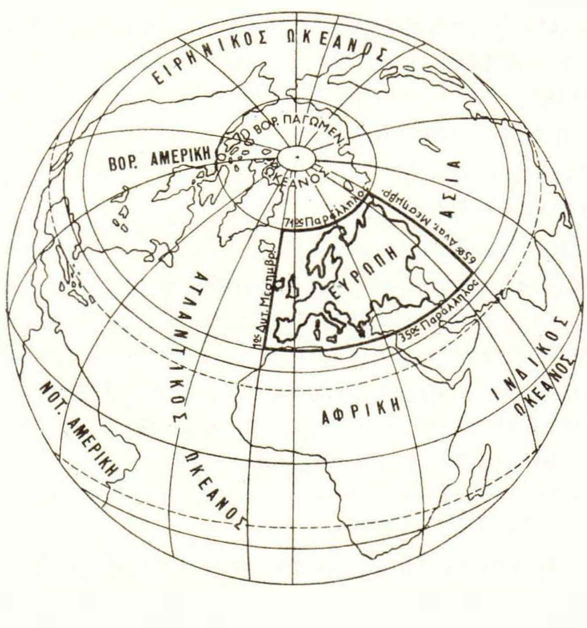
πατρίς: ἡ γῆ τῶν πατέρων. Ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ πατρός, ἀλλὰ εἶναι γένους θηλυκοῦ, παρατηρεῖ ὁ Ἱεροκλῆς: "*πατρίς, πρῶτος καὶ μείζων γονεύς, τοὔνομα τῷ πράγματι τῷ πατρί, θηλυκῶς δέ, ἵνα μῖγμα τυγχάνοι τοῦ τε πατρὸς καὶ μητρός*".[22]

Ἅπαντα τὰ ἀνωτέρω, "*πολλῶν ὀνομάτων μορφὴ μία*".

σφαῖρα: ἡ τῆς γῆς σφαῖρα. (Φαίδων 97 D) Λέγεται ἐκ παρομοιώσεως πρὸς τὴν σφαῖρα (="μπάλλα") καὶ ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *σπαίρω, ἀσπαίρω*, δηλαδὴ πάλλομαι, σπαρταρῶ. (Ἡ μπάλλα, τὸ τόπι, σπαίρει: σπαῖρα → σφαῖρα).

"*Σφαιρικὸς ὁ κόσμος καὶ ἡ γῆ σφαιρική*". (Θέων Σμυρναῖος, Περὶ Ἀστρολογίας).

"*Ἡ γῆ αὐτὴ ἰδεῖν,*
εἴ τις ἄνωθεν θεῷτο,
ὥσπερ αἱ δωδεκάσκυτοι σφαῖραι,
ποικίλη χρώμασι δειλημμένη."
(Πλατ. Φαίδων 110 β)

"*Σφαιρικὸς ὁ κόσμος καὶ ἡ γῆ σφαιρική*".

21. Ἀριστοτ. Περὶ Γενέσεως καὶ Φθορᾶς.
22. Στοβαῖος, Περὶ Πατρίδος.

"Καλῶς εἶπεν, ὅς ἔφη,
τὴν ΓΕΩΡΓΙΑΝ τῶν ἄλλων τεχνῶν
μητέρα καὶ τροφὸν εἶναι"[23]

Γεωργία: τὸ περὶ τὴν γῆν ἔργον. Τὸ "ἔρ-γ-ον" περιέχει τὸ "ερ" τῆς ἔρας καὶ τὸ Γ τῆς γῆς καὶ τοῦ ἀρότρου.

Γεώργημα = καλλιεργημένη γῆ. Ἄρα **ἔργον** κυριολεκτικῶς εἶναι ἡ περὶ τὴν γῆν ἀσχολία. Ὁ Ὅμηρος ἀναφέρει ὅτι ὅταν πλημμυρίζουν οἱ ποταμοὶ ("*πλήθουσιν ρέοντες ἐξ ὀρέων*"), τότε "*μινύθει* ***ἔργα*** *ἀνθρώπων*"= καταστρέφονται οἱ καλλιέργιες. (Π-390)
Διὰ τροπῆς τοῦ ε εἰς ο[24] → *ὀργώνω, ὄργανον, ὀργάς, ὀργασμός. Περί-εργος*: ὁ ἀσχολούμενος μὲ κάποιο ἔργον. *Ἐν-έργεια* ("*ἐνέργειαν τὴν δραστικὴν ὀνομάζω κίνησιν*" -Γαληνὸς-) καὶ τὸ "*δυνάμει ὂν ἐντὸς τῆς ὕλης.*" - "*Ἐνέργεια μάλιστα ἡ κίνησις*".[25]

Καλλιέργεια κυριολεκτικῶς σημαίνει τὸ "κάλλιστον ἔργον": "*Τὸ περὶ τὴν γῆν ἀσχολεῖσθαι, καλόν· ὅ, καλλιέργειαν εἶπον...*" ("καλλιεργία ἀρουρῶν"). Ὁ ἐργαζόμενος τὴν γῆν εἶναι "*χειρῶναξ*", δηλαδὴ ἄναξ τῶν ἑαυτοῦ χειρῶν, ὁ διὰ τῶν χειρῶν ἐργαζόμενος.[26]

Τὸ δὲ ρῆμα **σπείρω** ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ Σ (τῆς κινήσεως) καὶ *πείρω* = διαπερνῶ, τρυπῶ: "*διατρυπᾷ τις τὴν γῆν δι' ἀρότρου πρὸ τῆς σπορᾶς*". Ὁ Σοφοκλῆς στὴν "Ἀντιγόνη" τὸ περιγράφει λίαν παραστατικά: "*γᾶν ἀποτρύεται ἰλλομένων ἀρότρων*".

Ἐκ τοῦ σπείρω → *σπορά, σπέρμα, σπαρτός, σπάρτον* κλπ. κλπ.

*

Τί Γῆ;
Οὐράνιος βάσις
Ἀεροφυὲς ρίζωμα
Σύστημα θεόκτιστον
Σελήνης παννύχισμα
Ὄμβρων τιθήνη
Καρπῶν μήτηρ
Ἅιδου καλυπτὴρ
Γέννα καὶ ἀποδοχὴ πάντων[27]

Τὰ ὑπὸ τὴν γῆν

Ἔρεβος: σκότος, ἐκ τοῦ *ἐρέφω* =καλύπτω δι' ὀροφῆς.

Ἅδης: α στερητ. + Ϝιδεῖν. Ὁ εὑρισκόμενος εἰς τὸν Ἅδην, λόγῳ τοῦ σκότους, δὲν ὁρᾷ, ἀλλὰ καὶ δὲν τὸν ξαναβλέπει κανείς.

Τάρταρος: "*ἐκ τοῦ τεταράχθαι*". Ἐξ οὗ ταρταρίζω → "τουρτουρίζω".

Τὰ ἐπὶ τῆς γῆς

Ὅταν ἐξηράνθη ἡ γῆ, ἀκολούθησε ἡ ὀρογένεσις, δι' ἀναταράξεως τοῦ στερεοῦ πλέον φλοιοῦ καὶ ὑψώσεως πρὸς τὰ ἄνω: "*ἀνίζησις, συμπίεσις, πτύχωσις*". "*Γείνατο δ' οὔρεα μακρά*" (Ἡσίοδος).

Οἱ προεξοχὲς αὐτὲς ἀπεκλήθησαν **ὄρη**, ἐκ τοῦ ρήματος *ὄρνυμι* τὸ ὁποῖον ἐκφράζει ἐπακριβῶς τὸν τρόπο δημιουργίας τους: *ὄρνυμι* = διεγείρω, ἀναταράσσω καὶ ὑψώνω.

23. Ξενοφ. Οἰκονομ. 4.17
24. "Ἀθηνᾶ Ὀργάνη" ἀντὶ Ἐργάνη (Ἐπιγρ. Θάσου).
25. Ἀριστοτ. Μετὰ τὰ Φυσ. 1407α
26. Ἐνῶ "δημιουργὸς" εἶναι "*ὁ μετερχόμενος ἔργον ὠφέλιμον διὰ τὸν λαόν, τὸν δῆμον.*"
27. Σεκοῦνδος φιλόσοφος.

ὄρη ἤ **οὔρεα**. Συγγενὴς καὶ ἡ λέξις *οὖρος* ἤ *ὦρος* = φύλαξ. Τὰ ὄρη προφυλάττουν, μὲ τὸ ὕψος τους καὶ μὲ τὸ δύσβατον, τὴν ὄπισθεν τῆς ὀροσειρᾶς χώραν. Ὁ Ἀχιλλεὺς λ.χ.[28] ἀναφέρει ὅτι οἱ Τρῶες ποτὲ δὲν ἐπάτησαν στὴν Φθία γιὰ νὰ τὴν βλάψουν, ἐπειδὴ μεσολαβοῦν πολλὰ ὄρη: "*ἐπεὶ μάλα πολλὰ μεταξὺ οὔρεα σκιόεντα...*"

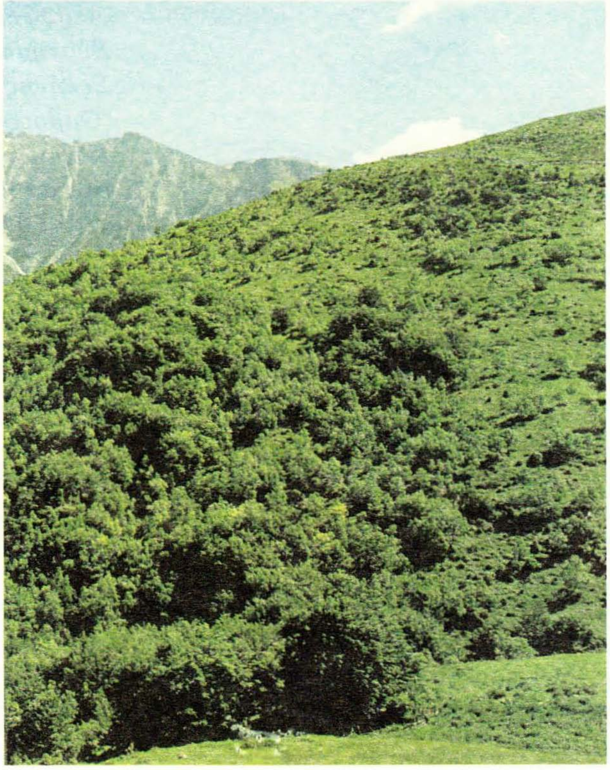
βουνὸς ἤ **βουνόν**: Ὡρισμένα λεξικὰ ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ βαίνω +ἄνω. Πρόκειται μᾶλλον περὶ παρετυμολογίας. Διὰ συνήθους μεταβολῆς τοῦ μ εἰς β (πρβλ. μροτὸς → βροτός, μλάξ → βλάξ, βουκέντρα → μουκέντρα) πρέπει νὰ προέρχεται ἐκ τοῦ *μοῦνος* = μόνος. "*ὅ γε μοῦνος ὤν*" (γ, 217) (Πρβλ. καὶ βουνὸς → λατιν. mons =ὄρος, βουνόν). Τὰ "βουνὰ" εἶναι μόνα, μέσα στὴν δυσπρόσιτη μεγαλοπρέπειά τους, ἀλλὰ καὶ ὁ τυχὼν προσεγγίζων παραμένει ἐκεῖ ἀπομονωμένος. ("*μούνῳ ἄνευθεν ἄλλων*" Π 239).

ὄρος, οὖρος = φύλαξ
βουνός... μοῦνος... (mons λατ.)

Εἰς τὰ ὄρη ὑπάρχουν **βάραθρα** ἤ **βέρεθρα**. Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ ρήμ. *βιβρώσκω*, πρκμ. *βέβρωθα*. Ἐδῶ ἐμπεριέχεται ἡ ἔννοια τῆς *διαβρώσεως*.

ἄγκος: ὀρεινὴ κοιλάς. Ρίζα σχετ. πρὸς *ἀγκύλη*, *ἀγκάλη*, *ἀγκών*...
Ἐκ τοῦ *ἄγκος*+*μίσγω* → **μισγάγκεια**: "*ἔνθα δύο ἤ πλείονες φάραγγες ἑνοῦνται*". Ὅμηρος: "*ὡς δ' ὅτε χείμαρροι ἐς μισγάγκειαν συμβάλλετον... ὕδωρ*" -Δ, 453-.
δάσος: σχετικὸν μὲ *δασὺς* = πυκνὸς (Δ=δύναμις +ἄση =ἀφθονία). **ὕλη** =δάσος (πρβλ. ὑλοτομία).
ἰλὺς = λάσπη. Ἐτυμ. *ἴλλω* =στρέφω. Ἡ λάσπη εἶναι συστροφή, συγκέντρωσις, "ἀνακάτωμα" χώματος καὶ ὕδατος. Σχηματίζεται κυρίως στὶς κοῖτες τῶν ποταμῶν.
κοιλάς: βαθεῖα, "κοίλη" γῆ.
βῆσσα: κοιλὰς δρυμώδης, ἐτυμ. ἐκ τοῦ *βάθους*.
κολώνη: ὕψωμα χώματος, λόφος.
λόφος: ἀμφιβόλου ἐτυμολογίας.
λόχμη: πυκνὸν δάσος, κοίτη ἀγρίων θηρίων. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *λέχος* =κλίνη.
νάπη: δρυμὸς (=δάσος ἐκ δρυῶν), φάραγξ. Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ ἀρν. νη +φῶ, "*οἱονεί νάφη = ἀφώτιστος*".
πεδιάς: πεδινόν, ὁμαλὸν μέρος γῆς.
φάραγξ: ἐκ τοῦ "φέρεσθαι ρῆγμα" μεταξὺ ὀρέων.
κρημνός: ἐκ τοῦ κρεμάννυμι.
χαράδρα: ἐκ τοῦ χαράττω· χάραξις ἐδάφους, "*ἡ τῆς γῆς διάστασις*".

Δάσος

28. Ἰλιὰς Α 157

Ἄλλαι σχετικαὶ μὲ τὴν χάραξιν γῆς λέξεις

τάφρος: ὅ,τι καὶ νῦν, **ὄρυγμα**. Ἐκ θέματος ταφ, ὡς καὶ ὁ *τάφος*.
κάπετος: σκάπετος, ἐκ τοῦ σκάπτω.
χάνδαξ: "χαντάκι"
ἔναυλος: "**αὖλαξ**", αὐλάκι, κοίτη ποταμοῦ. Ἐκ τοῦ ἄϜημι, διότι οἱ αὔλακες εἶναι καὶ δίοδοι ἀέρος.

Ὁ αὖλαξ λέγεται καὶ **ἄλοξ, ὦλαξ** (δωρ.), ἐκ τοῦ ρ. ἕλκω.
οὐρός: ταφροειδὲς ὄρυγμα δι' ἀνέλκυσιν καὶ καθέλκυσιν πλοίων.
χάσμα: πᾶν ρῆγμα γῆς, ἐκ τοῦ χαίνω.
καλαρρυγαί: τάφροι (Ἡσύχ.) **καλαρῖνες** =ὀχετοί (λακ.).
ζάγρη: βόθρος (Ἡσ.)
βόθυνος ἢ **βόθρος**: ὄρυγμα, λάκκος -ἰδίας ρίζης μὲ τὸ βαθύς, βυθός.
λάπαθος: ὄρυγμα
γνύθος: ὄρυγμα, κοίλωμα
λάβιρος: βόθυνος (Ἡσ.)
βακχόα: βόθρος (αἰολ.)

*

Ἄριστον μὲν ὕδωρ

Στὴν βασικὴ λέξι "**ὕδωρ**" θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ ἀναγνωρίση τὸ **ὕ**-ψιλον τῆς συγκεντρώσεως ὑγρῶν καὶ τὸ **δωρ** τοῦ δώρου. Κυριολεκτικῶς τὸ **ὑ**-γρὸν **δῶρ**-ον.
βέδυ: ὕδωρ (Ἡσύχιος)· "*βέδυ λαβὼν κατὰ χειρῶν καταχέου*" (Θύτης). Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ἡδύ, ἁδύ, Ϝαδύ, "*βαδὺ ὕδωρ*", δηλ. "*γλυκὸ νερό*".
νερόν: Ἐκ τῆς ἐκφράσεως "ναρὸν ἢ νηρὸν ἢ νερὸν ὕδωρ", δηλ. τρεχούμενον. νάω = ρέω. "*Νερὸν ἐστὶ τὸ νεωστὶ κομισθὲν ὕδωρ*".

Ζεὺς Ὑέτιος ὕει

"*Ὁ ἀὴρ διὰ τὴν ψύξιν γίνεται νέφος καὶ ὕδωρ*"[29]
"*Τὸ ἀναχθὲν ὕδωρ πάλιν καταβαίνει*"[29]

ὑετός:[30] ἡ ραγδαία βροχή· ὕω =βρέχω + κατάλ. -ετος (βλ.). Λέγεται καὶ **ὕσμα**.
βροχὴ ἢ **βροχετός**: Ρίζα βραχ-, βρεχ- (βλ. Λεξιλόγιον τῆς ἁλός).
ὄμβρος: "*παρὰ τὸ ὁμοῦ καὶ ρέειν, → ὁμόροος → ὄμρος → ὄμβρος...*". (Ε.Μ.). Ἄλλως, **ἐπ-ομβρία**. Ἄλλη ἐκδοχή: **ὀμ**-φὴ = θεία πνοὴ +βρίθω. "*Ζεὺς ἐπιβρίθει*" = βρέχει. -**ὀμβροβλυτυσία** εἶναι ἡ πλημμύρα.
λάτραψ =ὑετός. Ἐκ τοῦ *λα* =λίαν + *τρύω* =διεισδύω. Πιθανὴ σχέσις καὶ μὲ τὸ ἐ-λατρεύς, λάτρις (βλ. Λεξιλ. θαλάσσης).
γάνος: βροχή· "*διοσδότῳ γάνει*" (Ἀγαμ. 1392).
νασμός: ἰσχυρὸν ρεῦμα (ἐκ τοῦ νάω=ρέω), κατεβασιά, **καθοῦρι** (μτγν. -ἐκ τοῦ *κάτω+ὀρούω* =ὁρμῶ).
γέρανος: "*ὁ ὄμβρος, παρὰ τὸ τὴν γῆν ρέειν· οὕτως Φίλων, ἐν τῷ περὶ Χρηστομαθείας*".
πλημμύρα, πλημμυρίς: πλέον +μύρα = θάλασσα.
κατακλυσμός: κατὰ + κλύζω = ὁρμῶ καὶ σκεπάζω, κατακλύω. Λέγεται καὶ **ὀμβροκλυσία**.

---

29. Ἀριστοτ. Μετεωρολ. 94, Β2
30. "βρέχω, διαφέρει τοῦ ὕω· τὸ μὲν ὕω =ποιῶ ὑετόν· βρέχω =ὑγραίνω, ποιῶ τι ὑγρόν. Ὁ θεὸς ὕων, βρέχει τὴν γῆν. Τὸ βρέχω, ἐπὶ τῶν ἁπαλυνομένων ὑπὸ ὕδατος φασί".
31. "Οὕτως Ἡρωδιανὸς" -Ὠρίων-
32. Περὶ Κόσμου 394α
33. Μετεωρολογικὰ 347β

ὑδατίς: σταγὼν (σταγὼν ἐτ. στ +ἄγω: ἀγομένη στέκεται, δὲν κυλάει).
ψεκὰς ἤ **ψιάς**: ψιχάλα, ἐκ τοῦ *ψήω*=τρίβω· δηλ."τρίμμα" βροχῆς, "*ἡ κατὰ λεπτὸν τοῦ ὕδατος ἔκδοσις*".
ἰκμάς: ὑγρασία, "*παρὰ τὸ ἱκνεῖσθαι ἄνωθεν, ἀπὸ τοῦ Διός*". Λέγεται καὶ **δεῖσα** ἐκ τοῦ δεύω.[31]

δεύω: βρέχω, ποτίζω. Τὴν *ἄρουραν δεύω* → ἀρδεύω.
Πρβλ. *Ζεὺς ὑέτιος* → *ὕει* - *Ζεύς*, ἄλλως *Δεὺς* → *δεύει*. - "*Ζεὺς ἐξεπομβρῶν*" (Σοφ. 'Απ.).
διαίνω: ὑγραίνω· "*διαίνεσθαι ὄσσε*" =τὸ νὰ ὑγραίνωνται τὰ μάτια.
αἰονῶ: ὑγραίνω, "μουσκεύω" - *αἰόνησις* = κατάβρεγμα.
τέγγω: "μουσκεύω". "*Τὸ βρέχω τοῦ τέγγω διαφέρει, φησὶν Αἰέτιος ὁ ἰατρός. Βρέχεται μὲν τὸ ξύλον ἤ ὁ λίθος, ἤγουν τὸ τῆς ἐπιφανείας. Τέγγεται δὲ ὁ σπόγγος ἤ τὸ ἱμάτιον, ἤγουν τὸ εἰς βάθος χωρεῖν.*"
κερῶ: ἐπιχέω. Ἐξ οὗ κρουνός, κρωσσὸς (=στάμνα). "*κέρασε νέκταρ*" (ε, 93) = ἐπέχεεν νέκταρ.

✲

χιών: ἡ πεσοῦσα χιών. Ε.Μ.: "χέω → χεὼν → χιών". **χεῖμα** =παγετός. Καὶ "τὸ **χειμὼν** γέγονεν ἀπὸ τοῦ *χέω* ῥήματος, μέλλων *χεύσω*, ῥηματικὸν ὄνομα *χεῖμα*, τροπῇ τοῦ υ εἰς ι".
νιφετός, νιφάς: ἡ πίπτουσα χιών.
νίφει = 1) χιονίζει 2) σκοτεινιάζει. Σχετικὸν μὲ τὸ *νέφος* ὅπερ ἐκ τοῦ *νη+φάος* (=ὄχι φῶς).
("νέφ-έλη: νᾶμα ἐφέλκει ἐκ τῆς θαλάσσης").
Διευκρινίζει ὁ 'Αριστοτέλης: "*ὄμβρος γίνεται κατ' ἐκπιεσμὸν νέφους...*"[32] "*...ὅταν γὰρ παγῇ τὸ νέφος, χιὼν ἐστίν*".[33]
χάλαζα: *χαλάω* =ἀφήνω νὰ πέσῃ, φθείρω ("*συμφορὰ καθούρι καὶ χαλάζι*").
στίβη: παγωνιὰ -ἐκ τοῦ στείβω =πιέζω, πατῶ.
παγετὸς ἤ **πάγος**: ἐκ τοῦ *πήγνυμι*=καθιστῶ τι στερεόν, ἄρα *πάγος* =ὕδωρ πεπηγός, στερεοποιημένο νερό.
δρίμαι =ψύχος (πρβλ. "δριμὺ ψύχος").
πάχνη: πεπηγυῖα δρόσος.
ἀχλύς: "*θόλωσις ἀέρος, μεταξὺ νέφους καὶ ὁμίχλης*" (Γαληνός).
ὁμίχλη: "*Ἔστι δὲ ὁμίχλη, ἀτμώδης ἀναθυμίασις ὕδατος, ἀέρος μὲν παχυτέρα, νέφους δὲ ἀραιοτέρα..*" ('Αριστοτέλης). Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *ὁμοῦ* +*ἀχλύς*. Καὶ **ἀερία** = ὁμίχλη.
κρυμός: παγετός, ἐκ τοῦ *κρύος*.
κρύσταλλος: πάγος, παγετός.
ῥίγος: ψύχος (βλ. Λεξιλ. Θαλάσσης).
δρόσος: συγγενὲς τῷ **ἔρση** = δροσιά. **πρώξ**: σταγὼν δρόσου· "*πρῶκες ἔραζε πίπτουσιν*".
κέμμερον: ἀχλύς, ὁμίχλη. Ἐκ τοῦ *χειμών*. Ὅθεν *Κιμμέριοι* = οἱ χειμέριοι.
κηκίς: ὑγρασία λιπαρά, ἐξερχομένη εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καιομένων σωμάτων· *κηκίω* =ἐκρέω.

Ῥέοντα ὕδατα

"*Ἡ ὑγρὰ φύσις, ῥευστικῶς διακειμένη,*
κατεφέρετο πρὸς τοὺς κοίλους τόπους
καὶ δυναμένους χωρῆσαι καὶ στέξαι (=στεγάσαι) -**αὐτήν**-
Τὸ ὕδωρ ὑποστάν, ἐκοίλαινε τοὺς κειμένους τόπους".[34]

καταρράκτης: ἐτυμ. *κάτω+ ῥάσσω*=κτυπῶ, ρίπτω· "*ἄνωθεν βιαίως κατιόντες, καταρράκτας φαμέν*".[35]
πίδαξ: ἐτυμ. ἐκ τοῦ *πηδᾶν*.
ποταμός: ἐτυμ. ἐκ τοῦ πίπτω. Ἐκ τοῦ *ποταμοῦ* → *πότιμος, πότος, ποτόν, ποτίζω*. Οἱ ποταμοὶ ὀνομάζονται *ὀρεμπόται* ὡς πίνοντες τὰ ὕδατα τῶν ὀρέων.
φρέαρ: ῥῆμα φρέω, συγγενὲς τοῦ φέρω· "*τὸ δι' οὗ φέρεται τὸ ὕδωρ*".
(πρβλ. καὶ ρίζαν πλ-, φλ-, φρ-). Ἐνῶ *φρεάτιον* =βαθὺ ὄρυγμα.
κρήνη: ἐκ τοῦ κράς, κράνα (κεφαλή), κορυφή: "*Αἱ πλεῖσται κρῆναι, τόποις ὑψηλοῖς γειτνιῶσι*".[35α]
(Πρβλ. "κεφαλόβρυσο"). **ὑδατομήτωρ** =πηγή, "νερομάνα".

34. T.L.G. -Μαρτυρίαι εἰς Φιλόσ. Λεύκιππον.
35. Εὐστάθιος Θεσ/κης. - 35α. 'Αριστοτ. Μετεωρολ. Α 13.350.

χείμαρρος: ὁρμητικὸν ρεῦμα νεροῦ *ρέον* κατὰ τὸν *χειμῶνα*.
"*χείμαρρος ἐσκέδασε* (=ἐσκόρπισε) *γεφύρας*" (=ἀναχώματα).[36]
χυτρῖνος: κοῖλον γῆς, ἐξ οὗ ἀναβλύζει πηγή.
σταγών: ἐτ. στ-αγ-ών.
στράγξ: σταγὼν ἐκ στραγγίσεως.

> "*Κακαῖς ἐπιρροαῖς, βορβόρῳ τε*
> *ὕδωρ λαμπρὸν μιαίνων,*
> *οὔποτε εὑρήσεις ποτόν*".
> -Αἰσχ. Εὐμ. 694[37]

Τὰ διάφορα ῥέοντα ὕδατα, πρέπει νὰ *ἀποστραγγισθοῦν*:

Σχετικὸν Λεξιλόγιον

ὑπόνομος: ἐκ τοῦ ὅτι νέμει ὑπο-γείως . *ὑπονομεύω* =ὑπονόμους ὀρύττω. Ὑπόνομος, κυρίως, σημαίνει ὑδραγωγεῖον.
ὀχετός: σωλὴν πρὸς μεταφορὰν ὕδατος· ἐκ τοῦ ὄχος, ὀχέω =φέρω.
Ὀχετόκρανον εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ ὀχετοῦ.
κορχυρέα: ὑπόγ. ὀχετός. (εἰς Ἐπιγραφὴν Β' αἰ. π.Χ.)
γοργύρα: ὑπόνομος. "*Κυρίως ἔλεγον οὕτω τὰς δυσεξιτήτους καὶ μὴ ἐπευθείας κατασκευάς*". Δηλ., ἀπ' ὅπου δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ἐξέλθῃ εὐκόλως. (Ὡς ἐκ τούτου, *γόργυρον* = δεσμωτήριον).
κάναλος: ὀχετὸς ἐκ τοῦ *κάννα* = καλάμι.
ὑφεστὼ =ὀχετὸς (ὑπὸ +ἵστημι).
κλάβαξ: ἐκ τοῦ λατ CLOACA = ὑπόνομος, ἐκ τοῦ *cluo* ὅπερ ἐκ τοῦ *κλύω*, κατακλύζω.
ἀποχυτήριον: ἀπὸ + χέω.
ἐξομβριστήρ: ἐξ + ὄμβρος.
ἀμάρα: "*δι' οὗ τὸ ὕδωρ ἅμα φέρεται*". Κυρίως ὕδωρ καθαρόν.
δαμαρούσιος: δημόσιος ὀχετὸς (Ἡσ.) ἐτυμολ. -*δᾶμος* + *ἀμάρα*.
καλαρῖνες: ὀχετοί. Λάκωνες (Ἡσ.)
Ἐνῶ τὸ σημερινὸν ἐν χρήσει "**βόθρος**" σημαίνει κυριολεκτικῶς ὄρυγμα ἐντὸς τοῦ ἐδάφους, πρὸς πλύσιν ἐνδυμάτων, "*πλυνός*".

☆

Εἰς τὸν Ἀκράγαντα "..*καὶ πρὸς τὰς τῶν ὑδάτων ἐκ τῆς πόλεως ἐκροάς,* **ὑπόνομοι** *κατεσκευάσθησαν τηλικοῦτοι τὸ μέγεθος, ὥστε ἀξιοθέατον εἶναι τὸ κατασκεύασμα.. Φαίαξ δὲ διὰ τὴν δόξαν τοῦ κατασκευάσματος, ἐποίησεν ἀφ' ἑαυτοῦ κληθῆναι τοὺς ὑπονόμους* **φαίακας**".
(Διόδωρος Σικελ. ΙΑ' 25)

Ἄρτιον καὶ ἐκτεταμένον ὑπῆρξε τὸ σύστημα ἀποχετεύσεως. Ὁ Δικαίαρχος, εἰς τὸ ἔργον του "Βίος Ἑλλάδος, -Θῆβαι-", γράφει: "*Φέρεται ἀπὸ τῆς Καδμείας ὕδωρ ἀφανές, διὰ σωλήνων ἀγόμενον, ὑπὸ Κάδμου τὸ παλαιόν, ὡς λέγουσι, κατεσκευασμένον*".

Ὀνομαστὸς ἐπίσης ταφρωρύχος ἀναφέρεται ὁ ἐκ Χαλκίδος μηχανικὸς Κράτης.

Αἱ Ἀθῆναι διέθετον ἐκτεταμένον σύστημα ὑπογείων ὀχετῶν πρὸς ὑπεκροὴν τῶν ὑδάτων, ἀλλὰ καὶ διάφορες ἄλλες πόλεις ὅπως ἡ Σικυών, ἀπὸ τοὺς ὑπονόμους τῆς ὁποίας ἀπέδρασε ὁ τύραννος Νικοκλῆς ὅταν ὁ Ἄρατος εἰσῆλθε νικητὴς εἰς τὴν πόλιν.

Καὶ ὁ "*Λαχάρης, Θηβῶν ἁλισκομένων,* **εἰς τοὺς ὑπονόμους καταδύς**, *μετὰ τρεῖς ἢ τέτταρας ἡμέρας, ἑσπέρας ὑπεξελθὼν εἰς Δελφοὺς ἀφίκετο.*" (Πολυαίνου Στρατηγ. Γ' 7.2)

-Ὑπόνομοι τοῦ 4500 π.Χ. ἔχουν ἀνευρεθῆ εἰς τὴν νῆσον Θήραν.

36. Ἰλ. Ε 88 (**γέφυρα:** γῆ ἐπὶ ὕδωρ)
37. Αἰσχ. Εὐμ. 694 Δηλαδή: Ἐὰν μιάνῃς τὸ λαμπρὸν ὕδωρ μὲ βόρβορο καὶ κακὲς ἐπιρ-ροές,οὐδέποτε θὰ βρῇς νὰ πιῇς.

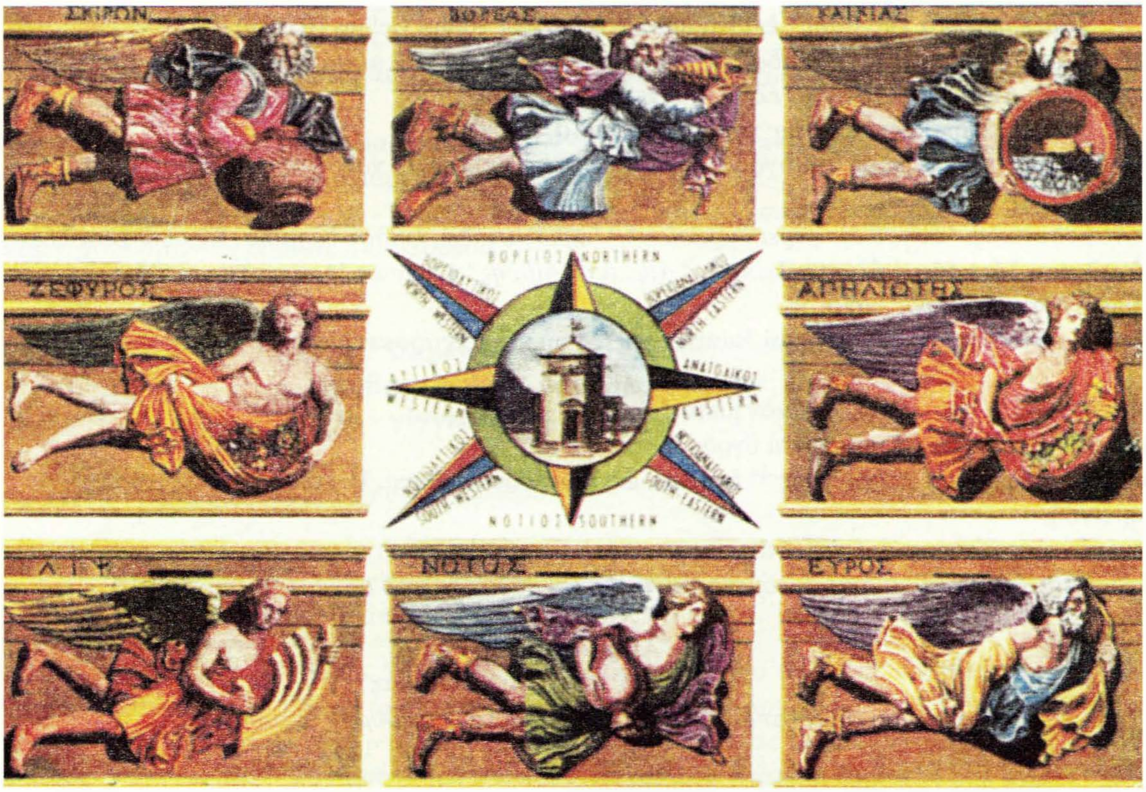
"Ἄνωθεν βιαίως κατιόντες, καταρράκτας φαμὲν"

Γέφυρα: γῆ ἐπὶ ὕδωρ

"*Κοινὸς ὕδατός τε τόπος καὶ* **ἀέρος**...
... *καὶ γίγνεται ὕδωρ ἐξ ἀέρος*".[38]

"...*ἐξ ὕδατος ἀὴρ γίνεται*"[39]

"*Τὰ χίλια σώματα τοῦ ἀνέμου καὶ τὸ ἕνα τοῦ ἀνθρώπου*" (᾿Οδ.᾿Ελύτης)

ἀήρ: Πιθανὸν ἠχοποίητον· ἐκ τοῦ ἦχου ἄω... ἄη... ἄη... καὶ τὴν κατάληξι -μι- → ἄημι=φυσῶ. Ρῆμα *ἄω* =ἄη-μι. Καὶ ἐπειδὴ "*πᾶν πνεῦμα ἀέρος ἐστὶ ρῦσις*", ἡ ρίζα *ἄη*-προσλαμβάνουσα τὴν κατάληξιν "ρ" τῆς ἀενάου κινήσεως, γίνεται → *ἀήρ*: "*ἀεὶ ρεῖ*".
β' ἐκδοχή: "*ὅτι αἴρει τὰ ἀπὸ τῆς γῆς*" (Βλ. Πλατ. Κρατύλον 410).
ἀεῖρω → ἀείρω → αἴρω. Τὸ *αἴρω* αἰολικὰ εἶναι *ἀέρρω*. Ὅθεν ὁ ἀήρ, ἀεὶ ρέων, αἴρει, ἀέρρει, τὰ ἀπὸ τῆς γῆς. "*Φέρει, ἄρας*" -᾿Αντιφάνης- (Πρβλ. τὶς ἐκφράσεις: "τὸν πῆρε καὶ τὸν σήκωσε" -"φτερὸ στὸν ἄνεμο").
ἀήτης: "*οἱ ποιηταὶ τὰ πνεύματα* (=τὰς πνοὰς τοῦ ἀέρος) *ἀήτας καλοῦσι*". (Κρατύλος 410).
῾Ο ἀργοναύτης *Ζήτης*, "*ὅ ἐστὶ ζα*-(=σφοδρὸς) *ἀήτης*", παράγει καὶ τὸ ρῆμα *ζητῶ* ὅ σημαίνει "σφοδρῶς κινοῦμαι".
ἄνεμος: ᾿Εκ τοῦ ἐπιτατικοῦ α + τὸ ρῆμα *νέμω*. "*῎Ανεμος, πλῆθός τι τῆς ἐκ τῆς γῆς ξηρᾶς ἀναθυμιάσεως κινούμενον περὶ τὴν γῆν*". (᾿Αριστ. Μετ.). Οἱ **ἄνεμοι νέμονται**, χωρίζονται, ἀναλόγως τὸ ἀπὸ ποῦ πνέουν. "Τὰ δὲ ἐν ἀέρι πνέοντα πνεύματα, ἀνέμους". (᾿Αριστοτ. Περὶ Κόσμου 394). ῾Ο ῞Ομηρος ταξινομεῖ τέσσαρες ἀνέμους: *Βορέης, Νότος, Εὖρος* (Ν.Α.), *Ζέφυρος* (δυτ.). ᾿Αργότερα οἱ ἄνεμοι ταξινομήθηκαν εἰς ὀκτώ. ῾Ο ᾿Αριστοτέλης[40] ταξινομεῖ 12 ἀνέμους, κυρίως πρὸς διευκρίνησιν τῶν σημείων τοῦ ὁρίζοντος.
βύκτης: ὁ ἄνεμος, διὰ τὸ φυσᾶν, "φυσητής". (μακεδον. φ=β).

38. ᾿Αριστοτ. Corpus 346 β
39. Μετεωρολ. 94
40. Μετεωρολογικὰ 2.6

Ἀνέμων πνεύματα[41] -Ἀνέμου φθόγγοι[42]
"Ἄνεμοί τε καὶ πνευμάτων διαφοραί, εἴδη καὶ εἶδος"[43]

Βορέας: Ἠχοποίητον· Ββββ... ρέει. "*βοάα πρὸς χέρσον*" (Ξ, 394).
"*ἀϊόνες* (=ἀκταὶ) *βοόωσιν...*" (Ρ, 265)
"*Boream, ἀπὸ τῆς βοῆς*" ἐπιβεβαιοῖ καὶ ὁ λατῖνος Aullus Gellius (II, 22.9).
Καικίας: βορειοανατολικός. Σφοδρότατος, ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *αἰκία* =βλάβη, φθορά.
Ἀνατολικός: ἀπηλιώτης· *ἀνὰ + τέλλω*, συγγενὲς τοῦ *τελῶ*.
Εὖρος: νοτιοανατολικός· *εὖ +ρέω· εὐρὼς* =ὑγρασία, μούχλα.
Νότος: νοτιάς, συννεφώδης καὶ ὑγρός· *νάω* =ρέω, *νέω* =πλέω. Ὁ νότος ἀποκαλεῖται καὶ **ἄη**.
(Ἀπολώνιος Ἀργον. Α 026).
Λίψ: νοτιοδυτικός, "*ἐκ τοῦ ὅτι φέρει ὑγρασίαν*". -*λείβω* =στάζω, *λιβὰς* =ὑγρασία. Εἶναι ἄνεμος ζεστὸς καὶ ὑγρὸς καὶ "*ὅτε δύει ὁ ἥλιος ἐκλείπει*". "*Λίψ, ἀπὸ Λιβύης*" (Ἀριστοτ. Ἀνέμων Θέσεις 573).
Ζέφυρος: δυτικός· *ζόφος* =σκότος.
Σκίρων: βορειοδυτικός· δυνατὸς καὶ ἐπικίνδυνος, ἐξ οὗ καὶ τὸ χαρακτηριστικὸν **σκ**- τῆς σκαιότητος.

ἀϋτμή: 1) πνοὴ 2) ἀνα-πνοή. Σχετικὸν μὲ τὸ "*ἀτμός*".
αὖρα: *αὔω* (ἄFω) +*ρέω*. Ξηρά, ἢ καὶ ὑγρά, δροσερὴ πνοή.
πνοή: ἐλαφρύ φύσημα ὡς τοῦ νοός·[44] ὄχι Ββ... ὡς τοῦ Βορέου. Ἐτυμ. Π +νέω.
ἀείλη: πνοή.
οὔρειος ἄνεμος ἢ **οὖρος:** *ὀρεινός*, στεριανός, κατάλληλος δι' ἀπόπλουν.
ἀναφύσημα: "*γῆς πνεῦμα ἄνω φερόμενον κατὰ τὴν ἐκ βυθοῦ τινος ἢ ῥήγματος ἀνάδοσιν*"[45]

Ἀὴρ καὶ ὕδωρ
γεννοῦν "ἀνέμοιο θυέλλας"

"*Αἱ φοραὶ τῶν ἐναντίων ἀνέμων, δηλοῦσι τὸ τοῦ κόσμου σφαιροειδές.*"

θύελλα: ἐκ τοῦ *θύω* (=ὁρμῶ) +*εἴλλω* (=περιστρέφω).
ἄελλα: ἐκ τοῦ *ἄημι + εἴλλω* ("*ἄελλαι παντοίων ἀνέμων*" -ε, 304).
καταιγίς: " " *κατά, κάτω + ἀίσσω* (=κινῶ ὁρμητικῶς), ἐκ τῆς σειομένης αἰγίδος[46] τοῦ Διός.
τυφών: Ἐκ τοῦ *τῦφος* (=καπνὸς) ὁ ὁποῖος δημιουργεῖται ἐκ τῆς ἰσχυρᾶς θυέλλης. - "*ἐκνεφίας ἄνεμος*".
λαῖλαψ: ἐκ τοῦ *λα* = λίαν + *λάπτω* ρουφῶ. "*λαῖλαψ: στρόβιλος, πνεῦμα, εἰλούμενον κάτωθεν ἄνω*".
δίνη: δημιουργεῖ "περι-δίνησιν". (Ἀριστοτ. Περὶ Κόσμου 395α)
στρόβιλος: ἐτυμ. *στρέφω + εἴλλω*. - ἀνέμου στρόβιλος → **ἀνεμοστρόβιλος**, ἄλλως **ἐριωλή**.
κυκλών: ὄγκος ἀέρος μετακινούμενος ταχύτατα καὶ περιστροφικῶς, "κυκλικῶς", περὶ κατακόρυφον ἄξονα.
πρηστήρ: θύελλα μετὰ *κεραυνοῦ*, ἐκ τοῦ *πρήθω* = φυσῶ, "φουσκώνω", "πρήζω".
Ὁ δὲ **κεραυνὸς** ("*ὅτι πνεῦμα ἐστὶ*" -Ποσειδώνιος-) ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *κέρας, κεραία + αὔω + νέομαι*. Δηλ. ἐπέρχεται ὡς κεραία καίουσα. Ὁ κεραυνὸς λέγεται καὶ **σκηπτὸς** (σκήπτω=πιέζω), καθ' ὅτι ἐνσκήπτει.
ἐξυδρίαι: λέγονται ἄνεμοι μεθ' ὕδατος ἀθρόως ραγέντος. (Ἀριστοτ.)

λάμψις: ἐκ τοῦ *λάμπω*, ὅπερ ἐκ τοῦ *λα* =λίαν + *φῶ* = φαίνω.
ἀστραπή: "*παρὰ τὸ ἀστέρος ὀπήν, δηλ. ὄπα, ἔχειν, ἤγουν διὰ πυρός, ὡς ὁ ἀστήρ*".
Δηλ. ἀστεροπή → ἀστεράπτω → ἀστράπτω. (κυπριακά: στροπά).

41. Ἡρόδοτος 7.16
42. Σιμωνίδης 7
43. Ἀριστοτ. Περὶ Κόσμου 4.394
44. πνέω → ἐν+πνέω →ἐμπνέω →ἔμπνευσις.
45. Ἀριστοτ. Περὶ Κόσμου 4.395
46. αἰγίς: ἡ φοβερὰ τοῦ Διὸς ἀσπίς, ἡ κατασκευασμένη ἀπὸ τὸ δέρμα τῆς αἰγὸς Ἀμάλθειας, ἡ ὁποία ἀνέθρεψε τὸν Δία.

ἔξαστρον: ἀστραπή. -*ἐξ+ἀστήρ*-.
μαρμαρυγή: λάμψις, ἀκτινοβολία, λαμβάνεται ὅμως καὶ ἐπὶ πάσης ταχείας κινήσεως. μαρμαρύσσω = =μαρμαίρω, μαίρω.
Ὁ Πορφύριος (Ὁμηρικὰ Ζητήματα θ-ιβ') ἐπεξηγεῖ: "*Μαρμαρυγάς, τὰς ἐν κινήσει στιλβηδόνας ἅς ποιεῖ καὶ τὸ πῦρ κινούμενον. Ὅμηρος μαρμαίρειν λέγων τὸ λάμπειν, ὅ ἐστι μερίζειν καὶ διαιρεῖν, ἀφ' οὗ τὸ δια-κρίνειν· καὶ ὅτι παρὰ τὸ μερίζειν καὶ διακρίνειν καὶ διαιρεῖν κέκληκε τὸ φωτίζειν μαρμαίρειν, δηλοῖ τὸ φῶς δάος καλέσας -ἐκ τοῦ δαίω =κόπτω, καίω, φωτίζω-*".
στεροπή: ποιητικῶς ἡ ἀστεροπή, ἀστραπὴ (*Ζεὺς στεροπηγερέτης*). Ἐκ τοῦ *α +στερῶ* ὤπας, δηλ. τὸ ὁρᾶν, ἐξ αἰτίας τῆς λαμπηδόνος.
ἀμάρυγμα: μαρμαρυγή, ἀκτινοβολία, ἀντανάκλασις πραγμάτων ἐν κινήσει. Βλ. ὡς ἄνω, *μαρμαρυγή*. Ρῆμα *ἀμαρύσσω:* α ἐπιτατ. +ρίζα μαρ, μερ-
σπινθηροβόλησις: σπινθὴρ +βάλλω -"*σπινθὴρ*" ἐτυμολ. σχετικὸ μὲ τὸ *σπινὸς* = λεπτὸς καὶ *ὀπίζω* =ἐκτείνω.
βροντή: -ἠχοποίητον- "*ἡ βροντή, πυρὸς σβέσις*".[47]

"**Φαμὲν δὴ** (=λέγομεν λοιπὸν)
πῦρ καὶ ἀέρα καὶ ὕδωρ καὶ γῆν
γίγνεσθαι ἐξ ἀλλήλων"[48]

Τὰ Σχόλια εἰς Πίνδαρον (vetera 1.1.6) ἐπεξηγοῦν:

"*Τὸ ὕδωρ παχυνόμενον ποιεῖ τὴν γῆν·*
λεπτυνόμενον, τὸν ἀέρα·
πάνυ δὲ λεπτυνόμενον, τὸ **πῦρ**."

πῦρ: "*Τὸ πῦρ, φῦρ ἐστί*". -Ε.Μ.- Δηλαδὴ ἡ λέξις ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ Φ (τῆς φωτιᾶς, τοῦ φυσήματος, τοῦ φωτός), ἀπὸ τὸ Υ τὸ "συγ-κεντρωτικὸν" καὶ ἀπὸ τὸ Ρ τῆς ἀενάου κινήσεως: "*Τί γὰρ εὐκινητότερον τοῦ πυρός;*"-"*Εἰ δὲ μὴ ἐστὶ πῦρ, μηδὲ πυρὸς φῶς.. τοὺς ἄνθρακας προσάγοντες φυσῶσι. Ὁ ἄνθραξ φυσώμενος μᾶλα ἐκκαίει*". Τὸ παράγωγον *πυρκαϊὰ* (ἐκ τοῦ *πῦρ + καίω*), τὸ *πυρπολῶ* ("*παρὰ τὸ πολεῖν* (=περιπολεῖν) *ἐν αὐτῷ τὸ πῦρ*").[49]

*

47. Ἀριστοτ. Μετεωρολ. Α 339.36
48. *πῦρ, ἀήρ, ὕδωρ, γῆ:* αἱ 4 οὐσίαι. Ὡς πέμπτη (πεμπτουσία) θεωρεῖται ὁ **αἰθὴρ** (ἐκ τοῦ αἴθω =καίω): τὸ ἀνώτατον στρῶμα τῆς ἀτμοσφαίρας "*αἰθέρα, διὰ τὸ ἄγαν πυρῶδες καὶ τὸ μὴ πλησιάζειν αὐτῷ ζῶν ὀργανισμὸς ἐν τῶ ἀσφαλεῖ.*" (Σχόλ. Vet. Πινδ. 1.8)
49. Θεόφραστος, Περὶ Πυρὸς 5.2, 28

Τὰ ὑπὲρ τὴν γῆν

"*Ἐκ τῶν ὑποκαθιζόντων -ἀτόμων σωμάτων-*
ἐγεννήθη ἡ γῆ·
ἐκ δὲ τῶν μετεωριζομένων,
οὐρανός, *πῦρ, ἀήρ.*"[50]

οὐρανὸς ἢ ὠρανός: Ἐτυμ. ἐκ τοῦ *οὖρος*, ὦρος =φύλαξ +ἄνω: "*ἐτύμως καλοῦμεν Οὐρανόν, ἀπὸ τοῦ ὅρον εἶναι τῶν ἄνω*" γράφει ὁ Ἀριστοτέλης.[51] Καὶ ὁ Πλάτων,[52] ἐτυμολογώντας ἐκ τοῦ ὁρῶ, "*..οὐρανία, ὁρῶσα τὰ ἄνω... καὶ τῷ οὐρανῷ ὀρθῶς τὸ ὄνομα κεῖσθαι*".

Δεδομένου ὅτι τὸ *ὁρῶ, ὅρος, ὦρος, οὖρος*, εἶναι τῆς ἰδίας ἐτυμολ. οἰκογενείας, συνάγεται ὅτι καὶ οἱ δύο ἐκδοχὲς ἀλληλοσυμπληροῦνται. Ὁ Ἡσίοδος δὲ εἰς τὴν *Θεογονίαν*, σαφῶς διευκρινίζει ὅτι ὁ οὐρανὸς προστατεύει τὴν γῆν: "*οὐρανὸν ἀστερόεντα, ἵνα μιν* (=αὐτήν, τὴν γῆν) *περὶ πάντα καλύπτοι*". Ὁ γραμματικὸς Ὠρίων συμπληρώνει: "*οὐρανός, ἀπὸ τοῦ οὐρεῖν, ὠρεῖν καὶ φυλάττειν πάντα, ὡς κηπουρός, θυρωρός*".

Ὀρφικά: "*οὖρος πάντων καὶ φύλαξ*".

Ἀχ. Τάτιος: "*σφαιροειδὴς ὤν, ἔνδοθεν αὐτοῦ ἡμᾶς ὠρεῖ, ὅ ἐστι φυλάττειν*".

Οὐρ-ανός, Ὠρ-ανὸς
(οὖρος =ὦρος =φύλαξ +ἄνω)

50. Μαρτυρίαι εἰς φιλόσ. Λεύκιππον, T.L.G.
51. Περὶ Κόσμου ΣΓ'
52. Κρατύλος 396.6

Ὄλυμπος: "*δύο σημαίνει, τὸν οὐρανὸν καὶ τὸ ὑψηλότατον ὄρος τοῦ Ὀλύμπου*".
Γράφει ὁ Ἡσύχιος: "*Ὄλυμπος =οὐρανός, θεοῦ οἰκητήριον, καὶ ὄρος ἐν Μακεδονίᾳ*".
Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ὅλος+λάμπω*, δηλ. ὁ *ὁλόλαμπος*.
βηλός: "*βηλὸς ἤ Βῆλος, ὁ οὐρανὸς καὶ ὁ Ζεύς*" (Ἡσύχιος). "*ἀπὸ τοῦ βεβηκέναι τοὺς θεοὺς ἐπ' αὐτῷ*". (Ε.Μ.)
Ὁ Ὅμηρος, ἀναφερόμενος εἰς τὴν πτῶσιν τοῦ Ἡφαίστου ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, γράφει:
"*ρῖψε ἀπὸ βηλοῦ*"... (Ο, 23) μέχρις ὅτου ἔφθασε στὴν γῆ: "*ὄφρα ἄν ἵκηται γῇ*".
πόλος: "πόλος =οὐρανὸς (Ε.Μ.). "*Πόλον γὰρ οἱ παλαιοί, σημεῖον τι καὶ πέρας ἄξονος, καὶ τὸ περιέχον ἅπαν*". Ἐτυμ. *πολέω* =γυρίζω (Βλ. λεξιλόγιον θαλάσσης, λ. πέλαγος).

Ἐπεξηγεῖ ὁ Ἀριστοτέλης:[53] "*Τοῦ δὲ σύμπαντος οὐρανοῦ ...σφαιροειδοῦς ὄντος καὶ κινουμένου, δύο ἐξ ἀνάγκης ἀκίνητα ἐστὶ σημεῖα, καταντικρὺ ἀλλήλων... στερεὰ μένοντα καὶ συνέχοντα τὴν σφαῖραν, περὶ ἅ, ὁ πᾶς ὄγκος κύκλῳ στρέφεται. Καλοῦνται δὲ οὗτοι πόλοι... τινες ἄξονα καλοῦσι...*". Πρόκειται περὶ τοῦ ἄξονος τῆς γῆς.

Καὶ ὁ Πλάτων: "*γῆ εἰλουμένη περὶ τὸν διὰ παντὸς πόλον*".
ἀδῆ: ὁ οὐρανὸς (Ἡσύχιος). Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ ρήματος *αἴθω*.
ἄκμων: "*ὁ οὐρανός, ἐκ τοῦ ἀκμήτου* (=ἀκαταπονήτου) *τῆς περιφορᾶς*".
γριντής: ὁ οὐρανὸς (Ἡσύχ.). Ἐτυμ. γρηντὶς =δέρμα.

Ὁ οὐρανός, μεταφορικῶς, ὀνομάζεται καὶ **σφαῖρα** καὶ **κύκλος**. "*Τί τὸν ἄνω λεύσσεις* (=ὁρᾷς) *κύκλον;*"[54].
μετακόσμιον: συγκεκριμένως εἶναι τὸ διάστημα τοῦ οὐρανοῦ τὸ φαινόμενον μεταξὺ τῶν οὐρανίων σωμάτων. Ὀνομάζεται καὶ **στερέωμα**, ὡς θεμέλιον, στερεὸν μέρος στηρίζον τοὺς ἀστέρας.
Ἐπίσης: "**χθόνιον** τὸν οὐρανόν, ὡς περιλαμβάνοντα καὶ τὴν γῆν".
"**Ὑπερίωνα** δὲ φασὶ τοῦ ἡλίου τὴν κίνησιν".[55] Ἐτυμ. ἐκ τοῦ *ὑπὲρ* καὶ τὴν μετοχὴ *ἴων* τοῦ ρ. εἶμι= πορεύομαι, ἔρχομαι.

Ὁ οὐρανὸς ἀποκαλεῖται ἀκόμη περιφραστικῶς:
ἄντυξ οὐρανίη: ποιητικῶς, ἐπὶ τοῦ οὐρανίου κύκλου. Ἡ ἄντυξ εἶναι ἡ περιφέρεια παντὸς κυκλοτεροῦς. (Ἀπὸ τὶς ἄντυγες τῶν ἀρχαίων ἁρμάτων προέρχεται τὸ γαλλ. JANTE, ἐξ οὗ τὸ ἀντιδάνειον "ζάντα").
αἰθέριος ρύμβος: ποιητικὴ περίφρασις καὶ αὐτή, γιὰ τὸν οὐράνιο θόλο· *ρόμβος*, ἀττικῶς "*ρύμβος*", εἶναι ὁ τροχίσκος ἀλλὰ καὶ ἡ περιστροφικὴ κίνησις.
κοῖλον οὐρανοῦ: ὁ οὐρανός, ὡς θεωρούμενος ἐκ τῆς γῆς. Κοῖλον εἶναι "*τὸ ἔνδοθεν θεωρούμενον σχῆμα τῆς περιφερείας κύκλου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ κυρτόν, τὸ ἔξωθεν θεωρούμενον*".
(Ἐκ τοῦ κοῖλον → COELUM λατινικά. Ἐξ οὗ ὁ ἰταλικὸς καὶ ἱσπανικὸς "οὐρανὸς" λέγεται CIELO, ὁ δὲ γαλλικὸς CIEL - Ὁ ἀγγλικὸς "οὐρανός", "SKY", προέρχεται ἐκ τῶν ἐκφράσεων "*οὐράνιον κύτος*" "*κύτος ἀστέριον*" -(*κύτος* =κοίλωμα), εἴτε ἐκ τοῦ *σκύτον* =κεφαλή, ἐκ τῆς κοιλότητος. Οἱ γερμανοὶ τὸν οὐρανὸ τὸν ὀνομάζουν HIMMEL ἐκ τοῦ χειμέρ-ιος. Κάτι ἀνάλογο ὑπάρχει καὶ στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα. Ὅπως ἀναφέρει τὸ Ἐτυμολογικὸν τὸ Μέγα, ὁ οὐρανὸς ὀνομάζεται καὶ "**ἀγάννιφος**" ἐκ τοῦ ἄγαν+νίφω =χιονίζω: "*ἀγάννιφον τινές, ἀντὶ τοῦ οὐρανοῦ*").

Ἐπίσης:
οὐράνιος θόλος καὶ **ἑπταπλανὲς κύκλωμα** (πρβλ.: "ἑπτὰ οὐρανοί").
ὁρίζων: "*οὐράνιος κύκλος σφαιροειδής, νοείσθω ὁρίζων κύκλος. Ὁ δοκῶν συνάπτεσθαι, κοινὸς τόπος τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τὸν κόσμον δίχα διαιρεῖν, τὰ μὲν ὑπὲρ γῆς, τὰ δὲ ὑπὸ γῆς*". (Εὔδοξος, Τέχνη Ἀστρον. 15).
αἰθὴρ *δέ, τὸ λεπτότατον, θερμὸν φύσει καὶ λαμπρόν. Τὸ πρῶτον φῶς καὶ μὴ κατὰ μετοχὴν ἑτέρου γινόμενον.* (ἐτυμ. αἴθω =καίω).

*

53. Περὶ Κόσμου 391β
54. Φιλοκτήτης, στ. 815
55. Διόδ. 5,67

"Αἱ ἄτομοι (ὗλαι), ποικίλαι οὖσαι,
πρὸς τὸ μετέωρον ἐξωθούμεναι,
τὴν τῶν **ἀστέρων** φύσιν ἀπετέλουν..."[56]

ἀστὴρ καὶ **ἄστρον:** ἐκ τοῦ ρήμ. *στορένυμι* =στρώνυμι, καθ' ὅτι φαίνονται "ὡς *ἐστρωμένοι ἐν τῷ οὐρανῷ*". Μὲ μία ὅμως διαφορά: "*ἀστὴρ* ὁ μονομερής, *ἄστρον* τὸ ἐκ πολλῶν ἀστέρων συγκείμενον." - "*Ἄστρον λαμπρὸν καὶ πυρῶδες, οὐδέποτε στάσιν ἔχον, ἀλλ' ἀεὶ φερόμενον κύκλῳ*". Καὶ: "*ἀστήρ, κυρίως ἐπὶ τῶν πλανητῶν λέγεται, ὁ μὴ ἔχων στάσιν*". Ε.Μ. (δηλ. α-στή-ρ)
Κύρια παράγωγα: *ἀστὴρ* → *ἀστερ-οπὴ* (="ὡς ἀστὴρ ὁρᾶται") → *ἀστραπή*. **διάττων** ἀστήρ, ἐκ τοῦ *διὰ*+*ἀΐσσω* =ὁρμῶ, κινῶ ὁρμητικῶς.
ἀστρονομία: "Ἡ ἐπιστήμη περὶ ἄστρων φορὰς καὶ ἐνιαυτῶν ὥρας, ἀστρονομία καλεῖται".[57] ἐτυμ. *ἀστὴρ*+*νέμω*. (**ὁρίζων:** οὐσιαστικοποιημένη μετοχὴ τοῦ ρ. ὁρίζω. Δηλ. ὅριον, ἐκεῖ ὅπου φαίνεται νὰ συναντᾶται ὁ οὐρανὸς μὲ τὴν γῆν. Ἐνῶ **ἰσημερινὸς** εἶναι ὁ ἀπέχων ἐξ ἴσου ἐκ τῶν δύο πόλων. *Ἰσημερία* = ἐποχὴ καθ' ἥν ἡ ἡμέρα εἶναι ἴση μὲ τὴν νύκτα).
ἀστρολογία: Διαφέρει ἡ ἀστρολογία τῆς ἀστρονομίας: "*ἀστρονόμος ὁ περὶ τὰ μετέωρα ἀσχολούμενος, ἀστρολόγος δὲ συνήθως ὁ δι' ἀστέρων μαντευόμενος, ἄλλως ἀστρόμαντις.*"[58]

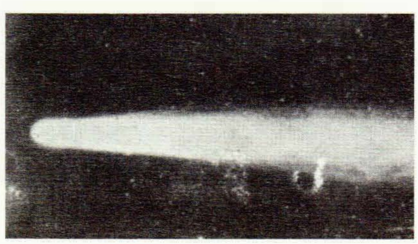
Γράφει ὁ Ὅμηρος: "ἀστέρα... ναύτῃσι **τέρας**". (Δ, 76)
τέρας: σημεῖον οὐράνιον, μετέωρον, θαῦμα· πρβλ."*σημεῖα καὶ τέρατα*". Ἡ λ. *τέρας* εἶναι συγγενὴς πρὸς τὸ **τείρεα**[59] = ἄστρα: "*τείρεα, πάντα τὰ τ' οὐρανὸς ἐστεφάνωται*" (Σ, 485). Τὰ *τείρεα* ἐτυμολογοῦνται ἐκ τοῦ *τείρω* =φθείρω ('Ωρίων), ὅπου ἐμπεριέχεται μεγάλη ἐπιστημονικὴ γνῶσις. Τὰ ἄστρα φθείρονται, γεννῶνται συνεχῶς καὶ ἀποθνήσκουν ὡς "λευκοὶ νάννοι", ὅπως καθορίζει ἡ σύγχρονη ἐπιστήμη. Τὰ *τείρεα* δὲν εἶναι αἰώνια, φθείρονται ἀκόμη καὶ αὐτά. (Βλ. ἐκτενῆ ἀνάλυσιν εἰς τὸ Προοίμιον).

Οἱ ἀστέρες δυνατὸν νὰ εἶναι *πλανῆτες* ("*πλανῆται ἀπὸ τῆς πλάνης*", δηλ. περιπλανήσεως ἐν τῷ οὐρανῷ), *ἀπλανεῖς*, *διάττοντες* (διὰ + ἀΐσσω = κινοῦμαι ὁρμητικά), *κομῆτες* λόγῳ τῆς μακρᾶς, ὡς κόμης, φωτεινῆς οὐρᾶς ποὺ τοὺς συνοδεύει.
Γαλαξίας: "*ἐκ τοῦ γάλακτος, καθ' ὅτι ἐστὶ χρώματος λευκοῦ, δι' ὅ καὶ οὕτως ὠνόμασται*".[60] Καί, "*τὸ τοῦ πυκνοῦ καὶ ἀραιοῦ μῖγμα, γαλακτοειδὲς ἀποτελέσαι χρῶμα...*"[61]

☆

Ἀστέρες ἐστρωμένοι ἐν τῷ οὐρανῷ...

κομήτης

56. Μαρτυρ. εἰς Φιλόσ. Λεύκιππον - T.L.G. -
57. Πλάτ. Συμπ. 188, θ
58. Πολυδεύκους Ὀνομαστικὸν
59. Τειρεσίας: ὁ μάντις ὁ τὰ ἄστρα παρατηρῶν.
60. Ἀριστοτ. Μετεωρολογικὰ
61. Παρμενίδης.

Οἱ λόγοι τῆς ἀστρονομίας
εἰσὶ περὶ τὴν τῶν ἄστρων φορὰν
καὶ ἡλίου καὶ **σελήνης**.

σελήνη: ἐκ ρίζης "σελ"=φῶς -σέλιος=ἥλιος. "Ἡ *σελήνη* φέγγος ἴδιον οὐκ ἔχει"(Εὔδοξος, Τέχνη Ἀστρ. 11). "*Σελήνη, ὑπὸ τοῦ ἡλίου μὲν ἐλλάμπεσθαι αὐτήν, κατὰ ἀνάκλασιν φωτίζει..*" (Κλεομήδης ἀστρον.) "*Θαλῆς πρῶτος ἔφη σελήνην ὑπὸ τοῦ ἡλίου φωτίζεσθαι*".(Ἀέτιος 358, 19)
Πρὶν ὅμως καὶ ἀπὸ τὸν Θαλῆν τὸ μαρτυρεῖ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, μέσῳ τῆς ἐτυμολογικῆς ἀναλύσεως, ὅπως εἴδαμε ἀνωτέρω. Ὅθεν "*ἡ σελήνη ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἔχει το φῶς. Τὸ μὲν σέλας καὶ τὸ φῶς, τὸ αὐτόν... ...**σελαναίαν** δὲ καλοῦσιν αὐτὴν πολλοί*".(Σχόλια Διάφ.)
Ἡ *πανσέληνος* ὀνομάζεται καὶ *πλησισέληνος*, *πληροσέληνος*, *πλησιφανής*.
Ἔκλειψις σελήνης: "*Τὴν δὲ σελήνην, ἐμπίπτουσαν εἰς τὸ τῆς γῆς σκίασμα,* ***ἐκλείπειν***".(Διογ. Λαέρτ. 7.146)

Ἡ σελήνη ὀνομάζεται ἀκόμη:

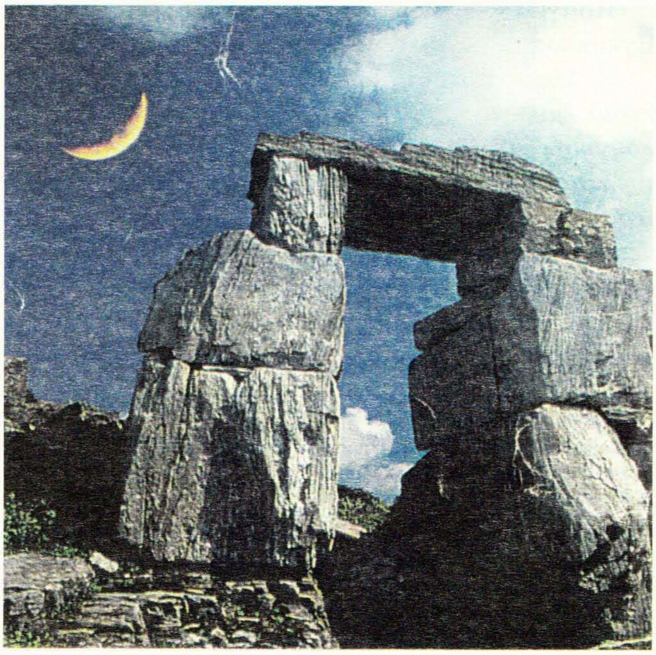
φαῖναξ, ἐκ τοῦ ρήμ. φαίνω.
φεγγάριον, ἐκ τοῦ φέγγω. Σημειωτέον ὅτι *φέγγος* εἶναι κυρίως τὸ φῶς τῆς νυκτός.
λαμπετίη, ἐκ τοῦ λάμπω.
ἡλιῶτις "*ἡ σελήνη, ὡς τοῦ ἡλίου ἀδελφή*". Ὁ Φώτιος, εἰς τὸ Λεξικόν του, τὴν ἀποκαλεῖ καὶ **ἀνθήλιον** (ἀντὶ+ἥλιος).
μινυνθαδία ἡ σελήνη, ἐκ τοῦ ὅτι "*μινύθει*" (=ἐλαττοῦται). - *δία* =ἡμέρα.
πανδία ἡ σελήνη -Ε.Μ.-
μήνη ἡ σελήνη, ἐκ τοῦ "μένος" (=φρένες, πνεῦμα), "μετρῶ", ὡς μέτρον τοῦ **μηνός**.
(Οἱ ἀρχαῖοι μῆνες ἦσαν σεληνιακοί).
νουμηνία: ἡ νέα σελήνη.
μηνίσκος: ἡ σελήνη πρὶν συμπληρώση τὸ πρῶτον τέταρτον.
(Οἱ 4 μορφὲς τῆς σελήνης, ὅπως φαίνεται ἐκ τῆς γῆς: *ἀρτίτοκος, μηνοειδής, ἀμφίκυρτος, πανσέληνος*).
συμμηνία: ἡ "χάσις"
διχόμηνις: ἡ πανσέληνος εἰς τὸ μέσον τοῦ μηνός, ὡς διχάζουσα αὐτόν.

Οἱ ὅροι **ἡμισέληνος** καὶ **μισοφέγγαρο** εἶναι νεώτεροι, μεταγενέστεροι.
Ἡ σελήνη, ποιητικῶς, ἀποκαλεῖται καὶ "**ὀφθαλμὸς νυκτός.**"

☆

Τί σελήνη;
Οὐρανοῦ πορφύρα
Νυκτερινὴ παραμυθία
Πλεόντων παννύχισμα
Ὁδευόντων παρηγορία
Ἡλίου διαδοχὴ
Μηνῶν ἀνακύκλευμα.

(Σεκοῦνδος φιλόσοφος)

"Ἦ τοι μὲν πρώτιστα Χάος ἐγένετο..."[62]
(=ἀληθῶς πρώτιστα ὑπῆρξε τὸ Χάος)...

Χάος: Χ-άος. Τὸ **Χ** (τὸ ὁποῖον καθορίζει κυρίως τὸ χέειν, τὸ χανεῖν, τὸ χάσκειν) + *ἄος* =πνεῦμα. Ἡ σημερινὴ Ἐπιστήμη αὐτὸ τὸ ἐκφράζει ὡς "μεγάλη ἔκρηξι" ἤ, ἀφελῶς, "Μπίγκ-Μπάν".
Ἐκ τοῦ Χάους ἐγεννήθη "*ὁ θεῖος οὗτος καὶ πάγκαλος* **Κόσμος**, *ἀπ' ἄκρας ἁψῖδος οὐρανοῦ μέχρι γῆς ἐσχάτων...*"[63]
Κόσμος κυριολεκτικῶς σημαίνει κόσμημα, στολισμός, τάξις. *κοσμῶ* = τακτοποιῶ.
"*Καὶ τὸν οὐρανόν, πρῶτον Πυθαγόραν ὀνομάσαι κόσμον... ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ τάξεως.*"[64] Ἐκ τοῦ κέκασμαι ἤ κέκαδμαι = λάμπω. Ὁ Δημόκριτος δέ, εἰς διασωθὲν ἀπόσπ. (DK 68a 40) ἀναφέρει: "*Ἀπείρους δ' εἶναι κόσμους, καὶ μεγέθει διαφέροντας. Ἔν τισι δὲ μὴ εἶναι ἥλιον μηδὲ σελήνην, ἔν τισι δὲ μείζω τῶν παρ' ἡμῖν, καὶ ἔν τισι πλείω...*"
Σύμπαν: ὁ σύμπας κόσμος. Ἐκ τοῦ οὐσιαστικοποιηθέντος οὐδετέρου τοῦ ἐπιθέτου σύμπας (σὺν +πᾶς).
Πλάσις: τὸ σύνολον τῶν ὑπὸ τοῦ θείου πλασθέντων, τὸ Σύμπαν.
Κτίσις: ἡ ἵδρυσις, ἡ θεμελίωσις τοῦ σύμπαντος κόσμου. Ἐκ τοῦ κτ- (κατ' ἐξοχὴν γράμματα "κατασκευῆς", πρβλ. κτυπῶ, τύπτω) + ἵζω = καθ-ίζω, ἐγκαθιδρύω.
Δημιουργία: Κυριολεκτικῶς, ἔργον πρὸς χάριν τοῦ δήμου· ἀργότερα, τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κοσμικῆς δημιουργίας, ἡ πλάσις, ἡ κτίσις.
Ὑδρόγειος: ἡ γήινη σφαῖρα, μετὰ τῶν ὑδάτων της, ὑδρόσφαιρα· "*Σφαῖρα ἐστὶν ὁ κόσμος*".[65]
Ὑφήλιος: ἡ ὑπὸ τὸν ἥλιον γῆ, ὁ κόσμος.
Ἀνθρωπότης: τὸ σύνολον τῶν ἀνθρώπων τῶν κατοικούντων τὴν γῆν.
Οἰκουμένη: ἡ ὑφήλιος, ἡ ἀνθρωπότης. "*Καλοῦμεν γὰρ οἰκουμένην, ἣν οἰκοῦμεν καὶ γνωρίζομεν*" - Στράβων, AC 65-[66]
Οὗτος ὁ Σύμπας Κόσμος, κατὰ τοὺς Ὀρφικούς, προῆλθεν ἀπὸ τὸ ἀρχικὸν **ᾠόν:**

> "*Ἦν δὲ τὸ ᾠὸν ἐκεῖνο τοῦ τε Αἰθέρους ἔγγονον καὶ τοῦ Χάους...*
> *ὅ μὲν γάρ ἐστι ρίζωμα τῶν πάντων...*"[67]

ᾠὸν ἐτυμ. *ὤια* =ἄκρη, ἐσχατιά. Σχετικὸν καὶ μὲ τὸ *οἶος* = μόνος "*ᾠόν, ἐκ τοῦ οἶον, ὅτι μόνον τίκτεται*". -Ε.Μ.-

Πράγματι, ἐπιβεβαιώνοντας ὅλα τὰ ὅσα ἤδη ἀνιχνεύσαμε μέσα ἀπὸ τὰ ὡς ἄνω Λεξιλόγια, τὸ Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν Ἡλίου (τόμος ΣΥΜΠΑΝ σλ. 520) γράφει:

«...Μεγάλη ἐπιστημονικὴ ἀνακάλυψις. Ἀνεκαλύφθη ἡ λεγομένη "κατάλοιπος" ἀκτινοβολία, ἡ ὁποία ἔμεινεν, ὅπως ἀπεδείχθη ἀργότερον, μετὰ γιγαντιαίαν ἔκρηξιν εἰς τὸ διάστημα, ἡ ὁποία ὡδήγησεν εἰς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Σύμπαντος μὲ τὴν σημερινὴν μορφήν του. Χρησιμοποιοῦντες τὰ συμπεράσματα τῆς μελέτης αὐτῆς τῆς ἀκτινοβολίας, καθὼς καὶ ἄλλα στοιχεῖα, οἱ ἐπιστήμονες μπόρεσαν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὸ παρελθὸν περίπου 20 δισεκατομμύρια ἔτη πίσω. Ἀπεδείχθη ὅτι τότε εἰς τὸ Σύμπαν δὲν ὑπῆρχαν οὔτε γαλαξίαι, οὔτε ἀστέρες, οὔτε πλανῆται. Κατὰ τὴν πρώτην στιγμὴν τῆς ἱστορίας του τὸ Σύμπαν ἀπετέλει μίαν ἀφαντάστως πυκνὴν "σταγόνα", ἡ ὁποία κατὰ τὸ μέγεθός της δὲν ὑπερέβαινε τὸ ἄτομον. Εἰς τὴν "σταγόνα" αὐτήν, μὲ ἐντελῶς ἀσύλληπτον διὰ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν τρόπον, εἶχε συμπυκνωθῆ ἡ ὕλη τοῦ μελλοντικοῦ Σύμπαντος. Εἶναι δύσκολον

62. Ἡσίοδος, Θεογ. 116
63. Ἰουλιανός, ὁ Φιλόσοφος, Πρὸς τὸν Βασιλέα Ἥλιον 3,13
64. Γαληνός, Περὶ Φιλοσοφ. 44
65. Κλεομήδης, 72.8
66. (Γιὰ ὅλες αὐτὲς τὶς λέξεις, οἱ κυριώτερες δυτικὲς εἶναι **Monde** (κόσμος) καὶ **Univers** (Σύμπαν, Οἰκουμένη)· monde, ἐκ τοῦ λατ. *mundus* ὅπερ ἐκ τοῦ *μενθηρίζω* =φροντίζω, τακτοποιῶ, καλλωπίζω, κοσμῶ, μέσῳ τοῦ Ἐτρουσκικοῦ *monθh· μενθήρη* =φροντὶς (πρβλ. cosmetic, cosmetical.) **Univers**. Ἐκ τοῦ unus (=ἕνας)+ verso =Fελύω, ἑλίττω, διὰ συνήθους τροπῆς τοῦ λ εἰς ρ. Τὸ γερμ. **All** ἐκ τοῦ ὅλος, σύμπας. Τὸ Ὅλον, τὸ Σύμπαν.
67. Σχόλια Πρόκλου εἰς Τίμαιον Πλάτωνος 30 c.d. 44,F

*φυσικὰ νὰ φαντασθῆ κανεὶς ὅτι ὅλη αὐτὴ ἡ τεράστια μᾶζα, ποὺ ἄν θέλωμεν νὰ τὴν ἀπεικονίσωμεν ἀριθμητικῶς, πρέπει νὰ γράψωμεν τὸν ἀριθμὸν 10 καὶ πενῆντα μηδενικὰ (εἰς τόσους τόννους ὑπολογίζεται ἡ ὕλη τοῦ Σύμπαντος) μπόρεσε νὰ χωρέση εἰς τόσον μικροσκοπικὴν σταγόνα. Ὡστόσο εἶναι γεγονός. (***Συνεπῶς εἶχον δίκαιον, ἤ μᾶλλον ὀρθῶς εἶχον διαγνώσει οἱ Ὀρφικοί, ὅτι τὸ Σύμπαν προῆλθεν ἀπὸ ἕνα ἀρχικὸ αὐγό***).*

Ἔπειτα, δι' ἀγνώστους εἰς ἡμᾶς αἰτίας, πρὸ 20 δισεκατομμυρίων ἐτῶν, ἡ "τελεία" αὐτὴ ἐξερράγη. Καὶ ἡ ἔκρηξις ἦταν τόσο τερατώδης, ὥστε ἡ ὕλη, ἡ ὁποία περιείχετο εἰς τὴν "σταγόνα", συνεχίζει ἀκόμη νὰ ἐκτινάσσεται πρὸς διαφόρους κατευθύνσεις μὲ μεγάλην ταχύτητα. Οἱ ἀστρονόμοι μελετοῦν οὐράνια σώματα, τὰ ὁποῖα ἀπομακρύνονται ἀπὸ ἡμᾶς μὲ ταχύτητα 200-250 χιλιάδων χιλιομέτρων τὸ δευτερόλεπτον. Κατὰ τὰς πρώτας στιγμὰς τῆς γιγαντιαίας αὐτῆς κοσμικῆς ἐκρήξεως ἡ θερμοκρασία τοῦ ἐξ ὑδρογόνου καὶ ἡλίου διευρυνομένου πλάσματος ἔπεφτε διαρκῶς καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ ἀπόλυτον μηδέν. Ἔπειτα, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν δυνάμεων τῆς βαρύτητος, τὸ πλάσμα διεχωρίσθη εἰς "βώλους", ἀπὸ τοὺς ὁποίους κατόπιν ἐσχηματίσθησαν οἱ γαλαξίαι καὶ οἱ ἀστέρες τῆς "πρώτης γενεᾶς". Κατὰ τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν, εἰς τὴν θέσιν τῶν σχηματισμῶν αὐτῶν ἦλθαν ἀστέρες μὲ τὴν σημερινὴν ποικιλομορφίαν των. Καὶ εἰς μερικοὺς ἐξ αὐτῶν, πιθανῶς ἄρχισαν νὰ σχηματίζωνται πλανητικὰ συστήματα...»

☆

"Ὁ μὲν πᾶς Κόσμος, τοιοῦτος τε καὶ ἐκ τοιούτων συνεστηκώς"

"Χρόνος δ' οὖν μετ' οὐρανοῦ γέγονεν"

(Πλάτωνος Τίμαιος)

Θεωρεῖται ὅτι ἀπὸ τὸν Πλάτωνα πηγάζει ὁ πρῶτος ὁρισμὸς περὶ τοῦ χρόνου:[68] "**Χρόνος** *ἐστὶ κίνησις οὐρανοῦ*", ἐνῶ ἀπὸ τὸν 'Αριστοτέλη ὁ δεύτερος: "*Χρόνον ὁρίζομεν διάστημα τῆς τοῦ κόσμου κινήσεως*". "*...διὸ καὶ δοκεῖ ὁ χρόνος εἶναι ἡ τῆς σφαίρας κίνησις, ὅτι ταύτῃ μετροῦνται αἱ ἄλλαι κινήσεις...*" "*'Αδύνατον Χρόνος χωρὶς κινήσεως*". ('Αριστοτ. Περὶ Γενέσ. Β 10).

"*Καὶ γὰρ ἐκ τῆς οὐρανοῦ κινήσεως ὁ χρόνος*" συνοψίζει ὁ ἱστορικὸς Μένανδρος, στηριχθεὶς βεβαίως εἰς τὸν ὁρισμὸν τοῦ Πλάτωνος ὅτι ὁ χρόνος εἶναι ἡ κινητὴ εἰκὼν τῆς ἀκινήτου αἰωνιότητος: "*Πλάτων, αἰῶνος εἰκόνα κινητὴν τῆς τοῦ κόσμου κινήσεως*". "*Κινητὴ εἰκών... τοῦτο ὠνομάκαμεν χρόνον*". (Τίμ. Χ)

Ἄρα, "*Τοῦτο γὰρ ἐστὶν ὁ χρόνος, ἀριθμὸς κινήσεως, οὐχ ὁ ἀριθμῶν αὐτήν*".[69]

Οἱ παλαιότεροι σχολιασταὶ ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ "*κείρω*" = τεμαχίζω, κόπτω: κείρω →κρόνος→χρόνος.[70] Ὁπότε γίνεται κατανοητὸς καὶ ὁ μῦθος τοῦ Κρόνου ὁ ὁποῖος "ἔτρωγε" τὰ παιδιά του. "*'Εν δὲ τῷ χρόνῳ πάντα γίνεται καὶ φθείρεται*". (Ι. Φιλόπονος).

Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἄλλη ἐκδοχή: **Χ-ρό-νος**, ἐκ τοῦ **Χ+ροὴ+νοῦς**. Δηλαδὴ ἡ ἐκ τοῦ Χάους κίνησις, ροή, ὑπῆρξε ἡ ἀρχὴ τῆς μετρήσεως, τοῦ *νέμειν*...

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὁ Πλάτων ἀποκαλεῖ τοὺς πλανήτας "*ὄργανα χρόνου*" (Τίμαιος 42 D). Ὁ δὲ Ζωναρᾶς τὸν ἥλιον τὸν ἀποκαλεῖ "*χρονικὸν φῶς*".

'Εκ τοῦ "κείρω" ἐπίσης ἐτυμολογεῖται καὶ ὁ **καιρός**, ὁ ὁποῖος σημαίνει τμῆμα χρόνου. - "**ἀκαρὴς**" εἶναι ὁ μικρός, ἐλάχιστος ὥστε νὰ δυνηθῆ νὰ καρῆ. Ὑπῆρχε ἡ ἔκφρασις "*ἐν ἀκαρεῖ χρόνου*". (Πρβλ. *ἀκαριαίως*). Ὁ 'Αμμώνιος διευκρινίζει: "*καιρὸς καὶ χρόνος διαφέρει: καιρὸς μὲν ἐστὶ μέρος χρόνου, χρόνος δὲ καιρῶν πολλῶν σύλληψις*".

Ἡ δὲ **ὥρα**, ἡ ὁποία καθορίζει χρονικὴν περίοδον, ἐποχήν, ἀποκρυπτογραφεῖ τὴν ἔννοιάν της διὰ προφορᾶς τῆς δασείας: "**ὥρα**" στὴν οὐσία εἶναι "**χώρα**", **χῶρος**. Τὸ ποῦ ἀκριβῶς εὑρίσκεται ἡ γῆ εἰς καθωρισμένην στιγμήν, ἐν σχέσει μὲ τὰ ἄλλα σώματα, δηλ. τὰς κινήσεις τοῦ οὐρανοῦ. Δηλαδή, "χωροχρόνος". "*Ὁ χρόνος καὶ ἡ χώρα ἑνώσεις ἦσαν ἄνευ ρήξεως*" ('Αβικέννας). Βλ. ἐκτενῆ ἀνάλυσιν τοῦ θέματος εἰς τὸ Κεφάλαιον "'Εν εἴδει Προοιμίου".

πλειὼν δέ, ὀνομάζεται μία *πλήρης* χρονικὴ περίοδος, δηλαδὴ ὅ,τι ὀνομάζομεν ἔτος.

ἔτος: 'Εκ τοῦ *ἴθι, ἴτω* τοῦ ρ. εἶμι = πορεύομαι. Τὸ ἔτος προχωρεῖ, πορεύεται, διαβαίνει.

ἴτος → ἔτος. (ἴτης =ὁρμητικός).

λυκάβας: τὸ ἔτος, ἐκ τοῦ *λυκ- +βαίνω*, ἐκ τῆς περὶ τὸν ἥλιον κινήσεως.

ἐνιαυτός: τὸ ἔτος· "*διατριβὴν ἔχει πολλήν, παρὰ τὸ ἰαύω =διατρίβω*" (Εὐστάθιος). Τὸ Ε.Μ. ἐπεξηγεῖ: "*ἐνιαυτός, ἀπὸ τοῦ ἐν ἑαυτῷ ἰέναι* (=πορεύεσθαι)... ... *κινούμενος πάλιν ἔρχεται· ἢ παρὰ τὸ ἰαύω = ἐνδιατρίβω*". Καὶ ὁ Πλάτων, "*ἐνιαυτός, ὅτι ἐν ἑαυτῷ*". (Κρατύλος 410)

ἕνος: τὸ ἔτος, ὁ ἐνιαυτός, ἐκ τοῦ ὅτι *ἑνώνει* τὶς ἐποχές. - "*ἕνος καρπὸς*" = περυσινός.

αἰών: μακρὰ χρονικὴ περίοδος καί, δευτερευόντως, ἡ διάρκεια τῆς ζωῆς. 'Ετυμολογεῖται ἐκ τοῦ ἄημι = πνέω, ἐκ τοῦ ἀενάου τῆς κινήσεως.

'Εκ τοῦ *αἰών*, τὸ ἐπίρρημα *ἀεὶ* =πάντοτε. "Αἰὼν γάρ, ἀπὸ τοῦ **ἀεὶ** ὄντος".[71]

---

68. Συμφώνως πρὸς παλαιότερες δοξασίες τῶν 'Ορφικῶν.
69. Ι. Φιλόπονος, Σχόλ. εἰς 'Αριστοτ. 219β2
70. Πρβλ. καὶ τὸ ἀντίστοιχον τῆς λατιν. γλώσσης: τέμνω → temo → tempus = χρόνος.
71. Πλωτίνου, Περὶ Χρόνου 40.

Αἱ 14 γραφαὶ τοῦ ἐπιρρήματος "**ἀεὶ**"

ἀεὶ	αἰὲς
ἀὲ	ἀΐ
ἀὲν	αἰὴ
ἀὲς	αἰῖ
αἰὲ	αἴιν
αἰὲν	ἠῖ
αἰεὶ	ἄϊν

"*Τοιαύτη ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα*"! (Λεξικὸν Liddell-Scott)

*

Ὧραι τοῦ Ἔτους, ἄλλως Ἐποχαὶ

Ἐπ-οχή: Ὡσὰν *ἐποχούμενοι* ταξιδεύουμε ἐπὶ τοῦ ὀχήματος τοῦ χρόνου. (ὄχος=ὄχημα).
Ἔαρ: ἡ *ἄνοιξις* ὅπου ἀνοίγουν οἱ καρποί, οἱ ἡμέρες, ὁ καιρός. Τὸ ἔαρ, κατὰ τὸ Μέγα Ἐτυμολογικόν, ἐκ τοῦ ἕω=πέμπω. "*Τότε γὰρ προΐενται, ἐκπέμπονται οἱ καρποί.*"
Θέρος: τὸ καλο-καίρι, ἐκ τοῦ θέρω = θερμαίνω.
Φθινόπωρον: ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν *φθίνουν* αἱ *ὀπῶραι.* (ὀπώρα, ἐκ τοῦ ὀπὸς =χυμὸς +ὤρα φροντίς).
Χειμών: ἤ **χεῖμα**, ἐκ τοῦ ὅτι ὕδωρ καὶ χιὼν χέονται ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.
Ὁ δὲ **μὴν** ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *μηνὰς* = *μήνη* =σελήνη ὅπως ἤδη παρατηρήσαμε.

*

"Τὴν δὲ γῆν, κύκλῳ φερομένην, **νύκτα τε καὶ ἡμέραν ποιεῖν**".[72]
"*Κυκλοῦνται νύκτες τε ἡμέραι*"[72α]

ἡμέρα: θεωρεῖται ἀβεβαίου ἐτυμολογίας. Κατὰ μίαν ἐκδοχήν, ἐκ τοῦ *ἧμαι*=κάθημαι: ἡ ἱσταμένη, ἡ καθημένη. Δεδομένου ὅμως ὅτι ἡ ἡμέρα ποιητικῶς ὀνομάζεται καὶ **ἦμαρ**, ὡρισμένοι ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ ἁ μάρη → ἡ μάρη (=χεὶρ) → ἡ μέρα → ἦμαρ καὶ ἡμέρα, [Συνειρμὸς δηλ. ἀνάλογος μὲ τὸν τῶν δυτικῶν: ἰταλ. do-mani (mano =χεὶρ) - γαλλ. demain (main=χεὶρ) ἱσπ. mañana (mano=χεὶρ), ἀγγλ. to morrow καὶ γερμ. morgen (μάρη =χείρ).] Ὑπάρχει καὶ τρίτη ἐκδοχή: ἐκ τοῦ *μείρω* = μερίζω, δηλ. "*ἡ πανταχοῦ μεμερισμένη, καὶ πλεονασμῷ τοῦ η, → ἡμέρα*". Καὶ δὲν λείπουν ὅσοι ὑποστηρίζουν ὅτι ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *μαρμαίρω* = λάμπω: ἡμέρα → ἡ μαρμαίρουσα.

Ἐκ τοῦ ἡμέρα → *ἥμερος*, ἐπειδὴ τὸ φῶς δὲν μᾶς τρομάζει, δὲν μᾶς "ἀγριεύει" ὅπως τὸ σκότος.
"*Ἡ ἡμέρα ἥμερα ποιεῖ*" γράφει ὁ Πλάτων στὸν Κρατύλο (418). Ἐκ τοῦ ἐξ -ἡμερόω → τὸ σημερ. "ξημερώνω".

αὖα ἤ **ἀγαυγή:** αὐγή· *αὔω* =λάμπω.
ἠώς ἤ **ἕως** ἤ **ἦος** ἤ **αὔως** ἤ **ἠοία:** ἡ αὐγή, καὶ συνεκδοχικῶς ἡ ἡμέρα. "Πρὸς *ἠῶ*, *ἠέλιόν* τε" (Μ, 239). "*Ἠὼς δέ ἐστιν ἡ πρὸ τῆς ἀνατολῆς ἡλίου λάμπουσα*". (Σχόλ. εἰς Ὀρέστην Εὐριπ.)
ἦρι = πρωί, ἐνωρὶς (ἐξ οὗ ἤρεμος).
ἠριπόλη = ἡμέρα *(ἦρι +πολέω).*
ἀβὼ ἤ **βέλα:** ἠώς, πρωὶ (λακωνικά). Ἅπαντα ἐκ τοῦ *ἄημι* (ἄFημι) = πνέω, αὔω, φυσῶ. "*ἀγχαυρὸν = τὸ πλησίον τῆς αὔρας,* **αὔρα δὲ ἡμέρα**" σημειώνει τὸ Ἐτυμολογικὸν τὸ Μέγα. **Παράγωγα: αὔριον** (δηλ. τὴν ἑπομένην, τὴν ὥραν τῆς αὔρας).[73] *αὖρον* = χρυσὸς (ὡς ἐκ τοῦ χρώματος τῆς αὐγῆς).[74]
Πιθανὸν ἐκ τοῦ "ἕως" παράγεται καὶ τὸ ῥῆμα ἕω = βαδίζω, πορεύομαι. (Ἐν τῷ σκότει τῆς νυκτὸς δὲν δύνασαι νὰ πορευθῇς).

72. Ἀριστοτ. Περὶ Οὐρ. 1313. -72α. Σοφοκλ. Ἠλ. 1365 (γνῶσις τῆς περιστροφῆς τῆς γῆς).
73. ἐναύρω = πρωὶ (κρητ.) - "*Αὔρη ψυχρὴ πνεῖ ἠῶθι πρό*".
74. βλ. τὰ δυτ. oro, or =χρυσός, λατιν. **aurora** =αὐγή.

εἰδώς: ἡμέρα, ἐκ τοῦ εἴδω = ὁρῶ (Ζωναρᾶς)
δῖα: ἡ ἡμέρα, ὡς ἐκ τοῦ Διὸς διδομένη. (εὐδία = καλοκαιρία).
τιθωνός: ἡ ἡμέρα λέγεται καὶ τιθωνὸς "*παρὰ τὸ τιθασός, τὸ σημαῖνον ἥμερος.*" Ε.Μ.
τιτώ: ἡ ἡμέρα καὶ ὁ ἥλιος. Σχετ. μὲ *Τιτάν, Τιτᾶνες* =υἱοὶ Οὐρανοῦ, *Τιτάνας* = υἱὸς Λυκάονος, *Τιτὴν* = ἡλιακὸς θεός, *τίταξ* = κυρίαρχος, *τίτας* =ἐκδικητής. Πιθανὸν ἐκ ρίζης τίν-ω ἢ τείν-ω.
ὄρθρος: "ἡ πρὸ τῆς ἀνατολῆς ὥρα (ἐκ τοῦ ὄρνυμι)· **πρωί**, πρωία, ἡ μετὰ τὴν ἀνατολήν", οἱ **πρ**ῶτες ὦρες τῆς ἡμέρας, ἐκ τῆς προθέσεως "πρό".
λυκαυγές: ἡ χαραυγή, ὅταν "χαράσσει ἡ αὐγὴ" καὶ ἀναφαίνεται τὸ "λυκ-" =φῶς.
Ἐκ τοῦ "λυκ" → ὁ *λευκός*, μὲ τὴν ἔννοιαν ὁ εὐδιάκριτος, ὁ φωτεινός.

Ἡ παρελθοῦσα ἡμέρα προσδιορίζεται ὡς "**ἐχθές**", ἐκ τοῦ *ἐκ-θεῖναι*, δηλαδὴ ἐτέθη ἤδη ἐκτός· ἐκ+θὲς (προστακτικὴ ἀπαρεμφ. τοῦ *τίθημι*, δηλ. *ἐκτὸς θέσε* αὐτήν). "*ἐχθὲς γεγενῆσθαι τοῦ σήμερον*". ("**σήμερον**" ἐτυμολ. ἐκ τοῦ "εἰς ἡμέραν").
Ἡ μέση ἡμέρα → μεσημερία → μεσημρία → μεσημβρία.

*

νύξ: "*παρὰ τὸ νύσσω, νύξω... ἡ νύσσουσα ἡμᾶς πρὸς ὕπνον, ἢ παρὰ τὸ προσκόπτειν τοὺς βαδίζοντας ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ...*" -Ε.Μ.- (νύττω=κεντῶ, "τσιμπῶ", "τσιγκλάω"· νύξις = κέντησις).
Ὁ Ἡσύχιος παραδίδει καὶ τοὺς τύπους **νύχος** καὶ **ὕχιος**.
δειδία: ἡ σκοτία νύξ, ἐκ τοῦ *δείδω* = φοβοῦμαι. Τὸ Μέγα Ἐτυμολογικὸν προσδιορίζει: "*ἡ ἀσέληνος νύξ, ἡ φόβου ἐμποιητική*".
εὐφρόνη: ἡ νύξ, ἡ "*ἀστερόεσσα εὐφρόνη*", ἐπειδὴ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτὸς εὖ λογιζόμεθα, εὖ φρονοῦμεν: "*ἐν νυκτὶ γὰρ ἡ ψυχὴ ἠρεμεῖ μάλιστα*".
λιμβρός: "*ἡ σκοτεινὴ νύξ, παρὰ τὸ λίαν βαίνειν*"-Ε.Μ-.
λητώ: ἡ νύξ, ἐκ τοῦ λήθη (λήθη φροντίδων).
κατουλάς: ὁμοίως ἡ σκοτεινὴ νύξ, ἐκ τοῦ *κατὰ +ὀλοή* =ὀλεθρία, "*διὰ τὸ ὀλοὴν εἶναι· νύξ ἐφόβει, τὴν περ κατουλάδα κικλήσκουσιν*". (Ὠρίων).
ἀβρότη: "*ἡ νύξ, παρὰ τὸ ἐστερῆσθαι βροτῶν*". Δηλ. **ἄ**νευ *βροτῶν*. Οἱ βροτοὶ κοιμοῦνται.
σκοτόμαινα: ἡ βαθεῖα νύξ, ἡ πολὺ σκοτεινή.
ἐρίβοια καὶ **ὄρφνη:** ἡ σκοτεινὴ νύξ, ἐκ τοῦ *ἔρεβος* =σκότος.
ἑσπέρα: δυομένου τοῦ ἡλίου, ἐκ τοῦ *ἕως* (=ἠὼς) +*πέρας*.Δηλαδή, τὸ φῶς τῆς αὐγῆς ἐπέρασε, παρῆλθε.
λυκόφως: τὸ μετὰ τὴν δύσιν φῶς.
δείλη, δειλινόν: Περὶ τῆς ἐτυμολογίας, δύο ἐκδοχαί:
α) Ἐλλείπει, *δύει* ἡ *εἵλη* (=θερμότης ἡλίου): δεFέλη → δείλη
β) Προκαλεῖ φόβον, δέος, τὸ ἐπερχόμενον σκότος· ἡ *δείλη* προκαλεῖ *δειλίαν*.
βουλυτός: ἡ ἑσπέρα, διότι αὐτὴν τὴν ὥρα οἱ *βόες λύονται* ἐκ τοῦ ἀρότρου.
βράδυ: διότι βραδέως καὶ ὀψὲ ἐπέρχεται. (τὸ δὲ *βραδύ*, ἐκ τοῦ Fράδιος, ῥάδιος).
σούρουπο: ἐκ τοῦ *ὄρφνη* = σκότος: → ἐς ὄρφνην → ἐς ὄρπνην → σόρπνην → σούρουπο.

Ἐπελθούσης τῆς νυκτὸς ἐπικρατεῖ τὸ στυγερὸν **σκότος**

σκότος ἢ **σκοτία:** γενικῶς ἔλλειψις φωτός, ἰδία ρίζα μὲ *σκιά, σκαιός:* Κατὰ κανόνα, ὅπως ἤδη ἐπεσημάναμε, λέξεις ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ τὸ σύμπλεγμα "σκ" ἐκφράζουν δυσάρεστες ἔννοιες.
ζόφος: 1) δύσις 2) σκότος τοῦ κάτω κόσμου. Σχετικὸν μὲ τὸ *γνόφος*.
ἔρεβος: Τὸ σκότος τοῦ κάτω κόσμου, ὁ σκοτεινὸς τόπος διαβάσεως μεταξὺ Γῆς καὶ Ἅδου, ἀπὸ ὅπου περνοῦν ὑποχρεωτικὰ οἱ ψυχές. Γι' αὐτὸ τὸ Ε.Μ. ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ "*ὑπὸ τὴν ἔραν βαίνειν*". ἐρεμνὸς =σκοτεινός, δηλ. "ἐρεβενός". Τὸ πιθανότερον ὅμως εἶναι ὅτι σχετίζεται πρὸς τὸ *ἐρέφω* = στεγάζω, καλύπτω δι' ὀροφῆς, ἀπ' ὅπου καὶ ἡ *ὄρφνη* = τὸ σκότος τῆς νυκτός, ὁ *Ὀρφεὺς* ἐπειδὴ κατῆλθε εἰς τὸν Ἅδη, ἡ *ὀροφή*, τὸ σκέπασμα δηλαδὴ ποὺ ἐμποδίζει τὸν ἥλιο νὰ εἰσέλθη. (Ἀντιθέτως τὸ δωμάτιον δίχως ὀροφή, ὀνομάζεται *αἴθουσα* ἐπειδὴ ἀκριβῶς τὸ κατακαίει ὁ ἥλιος -*αἴθω* =καίω).

κνέφας ἤ **ψέφας:** τὸ ἑσπερινὸν **σκιόφως**. Ἐκ τοῦ "*κενὸν φάους*" δηλ. ἐστερημένον φωτός, **φαιόν**. "*Ἥλιος κατέδυ καὶ ἐπὶ κνέφας ἦλθε*". ("*ψεφαία νύξ*"). - *ψέφος* = καπνός.
λύγη, λύκη: τὸ λυκόφως. (ἐνῶ **ἀμφιλύκη** εἶναι τὸ λυκαυγές).
γνόφος ἤ **δνόφος:** σκότος, ἐκ τοῦ "*κενὸν φάους*" → κνόφος → γνόφος.
ἀχλύς: θολούρα, μαυρίλα ὑγρή. Ρίζα *α χ α* τοῦ ὕδατος.
λιβρός: 1) ὑγρὸς 2) σκοτεινός. Δηλ. ὑγρασία καὶ σκοτεινιά. (λείβω =χέω -τὸ "*ρὸς*" ἐκ τοῦ ροή).
σεῖφα: σκότος - ἀβεβαίου ἐτυμολ. - (Ἡσύχ.)
ψοθόν: μέλαν
μέλας: ἐκ τοῦ *μὴ* +*λάω* (=ὁρῶ). Δὲν διακρίνεται εὐκόλως - τὸ ἀντίθετον τοῦ "λευκός", ὅπερ ἐκ τοῦ λεύσσω =ὁρῶ.
Παράγ.: μελάνη, μελανιά, μολύνω, μελάγχιμος = σκοτεινὸς (κ.λ.π...)
ἀμαυρός: ἐξ οὗ "μαῦρος". Ἐκ τοῦ στερητ. α καὶ τοῦ ρ. *μαρμαίρω* = ἀστράπτω· αὐτὸς ποὺ δὲν λάμπει, δὲν φαίνεται, ὁ "ἀλαμπής". Συγγενὴς λέξις: *ἀμυδρός*.
εἰλύ: τὸ μέλαν. Πιθανὸν ἐκ τοῦ εἴλυμα = περικάλυμμα. Καλύπτω κάτι, ἄρα τὸ σκοτεινιάζω.
κελαινός: ἀμαυρός, σκοτεινός. Σχετικὸν μὲ τὸ *κηλίς*, ὅπερ ἐκ τοῦ *ἀλέα, καλέα*. Ἡ ἐκ τοῦ ἡλίου καλέα, ἤ *κηλέα*, ποιεῖ "*κηλῖδες*".
ζοφερός: σκοτεινός. Τὸ σκοτεινὸν μέρος τοῦ ὁρίζοντος καὶ τὸ σκότος τοῦ Ἅδου. (βλ. λ. ζόφος).
πελὸς ἤ **πελιός:** μολυβδόχρους, μελανός. Σχετικὸν μὲ τὸ πέλαγος (βλ. Λεξιλ. τῆς ἁλός).
πολιός: ὁ ἀσπρόμαυρος, ὁ "γκρίζος". (*πολιὰ κεφαλή, πολιὸν γένειον*). Ἐτυμολ. βλ. ὡς ἄνω.
καταπόλιος: ὁ παντελῶς πολιός.
Ἐνῶ **φορκὸς** εἶναι ὁ ἀσπρόμαυρος, ὅταν ὅμως ἐπικρατεῖ τὸ ἄσπρο[75] χρῶμα.
περκνός: ὁ μελανίζων, ἐξ οὗ περκάζω = μαυρίζω.
Σχέσις καὶ πάλιν μὲ τὸ χρῶμα τῆς μακρινῆς θαλάσσης: *πόρος +νέω*.
ἠερόεις: ὁμιχλώδης, σκοτεινός, "ἀερώδης".

Ἐπίσης: ἡ λέξις "**κυανοῦς**" σημαίνει γενικὰ σκοτεινός, μαῦρος, κυριολεκτικῶς "βαθὺ μπλέ"· "*κυανοχαίτης*" = ὁ ἔχων μέλαινα κόμην (ἐπίθετον τοῦ Ποσειδῶνος). "*κυανέη κάπετος*" =σκοτεινὸν ὄρυγμα. Ὁ Ἡσύχιος ἔχει: *κουανᾶ* =μέλανα (λακ.)

Ἀλλὰ καὶ ἡ "ξενικὴ" λέξις "μπλὲ" (bleu), γερμ. blau, ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ "γλαυκός", μὲ τὴν ἔννοια "κυανόφαιος". Ἐκ τοῦ γερμαν. "Blaewe" = γλαυκός, τὸ ἀντιδάνειον "μπλάβος". Σημειωτέον ὅτι καὶ οἱ "μελαμψοὶ" Αἰθίοπες ὀνομάζονται "*Βλέμυες*".

✻

75. ἄσπρος: ἀντιδάνειον ἐκ τοῦ λατιν. asper, ὅπερ ἐκ τοῦ ἀφρὸς ("λευκὸς ἀφρός").

«Ἡ γὰρ αὐτὴ φύσις
ὁτὲ μὲν σκότος, ὁτὲ δὲ φῶς ἐστίν.»[76]

Τὸ ἀντίθετον τοῦ "σκοτεινοῦ" εἶναι τὸ "φωτεινὸν" τὸ ὁποῖον φωτεινὸν παρίσταται κυρίως διὰ τοῦ **λευκοῦ**, τοῦ **χρυσόχροου** καὶ τοῦ **ροδόχροου** ("*ῥοδοδάκτυλος ἠώς*").

Χρώματα

- "Πυθαγόρειοι δὲ χροιὰν καὶ χρῶμα ἐκάλουν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος". (Γαληνός, 19.257) - χρὼς = ἐπιδερμίς-.

- "Τῶν δὲ χρωμάτων, ἁπλᾶ μὲν λέγει τέσσαρα -ὁ Δημόκριτος-". (Θεόφραστος, Περὶ Αἰσθήσεως 73).

  "*λευκόν τε καὶ μέλαν καὶ ἐρυθρὸν καὶ ὠχρόν*".

- "Τὰ δὲ ἄλλα -χρώματα- ἐκ τούτων τῶν ἁπλῶν τῇ κράσει.. ..γιγνόμενα, πολλὰς καὶ ποικίλας ποιεῖ χρωμάτων φαντασίας." (Ἀριστοτ. Περὶ Χρωμάτων 792α)

*

λευκόν, ἀλφόν, ἀργόν, φαλόν, λαμπρόν: Ἐκ θέματος -*ἀλ*-, *λυκ*-, τῆς ἁλὸς καὶ τοῦ ἁλίου. (β. σχετικὸν Κεφάλαιον). "*Λευκὸν δὲ εἰς μέλαν ἐμπεσόν, κυανοῦν χρῶμα ἀποτελεῖται*". (Τίμαιος C, 68)

*

ἐρυθρὸς ἢ **ἐρευθήεις**:[77] "*ἐρυθρόν, παρὰ τὸ ἐρεύθω (= βλάπτω), ἐρευθὸν καὶ ἐρυθρὸν*" -Ε.Μ.- "*αἵματος γαῖαν ἐρεύθων*", "*οἶνος ἐρυθρός*", "*χαλκὸς ἐρυθρός*".
Πρβλ. ἐπίσης: *ἐρυσίβη* =νόσος φυτῶν, *ἐρυσίπελας* =φλόγωσις δέρματος.
πορφύρεος ἢ **πορφυροῦς**: βαθὺ ἐρυθρόν, περίπου "βυσσινί", "βιολετί". Λαμβάνεται ἐκ τῆς πορφύρας, ἡ ὁποία διαθέτει πολλὰς ἀποχρώσεις, ἄλλοτε εἶναι ἀνοικτότερη καὶ ἄλλοτε σκοτεινότερη. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *πόρος* = θάλασσα +*φέρω*, ἐξ οὗ *ἁλιπόρφυρος*. - "*Θάλασσα... τρέφουσα πολλῆς πορφύρας ἰσάργυρον εἱμάτων* (=ἱματίων) *βαφάς.*"[78]
ἁλουργὸς ἢ **ἁλουργής**: ὅ,τι καὶ ὁ πορφυροῦς, ἐκ τοῦ "*ἁλὸς ἔργον*". Ὁ *ἁλίβαπτος*. Γνήσιον ἐκ τῆς θαλάσσης χρῶμα καὶ ὄχι ἀπομίμησις. Ἡ βασιλικὴ πορφύρα λέγεται καὶ *βασιλικὴ ἁλουργίς*. "*Πολλὰς καὶ τὸ ἁλουργὲς ἔχει διαφορὰς* -ἀποχρώσεων- *καὶ τὸ φοινικοῦν*". -Ἀριστοτ.-
ἅλικος: σημαίνει πορφυροῦς: "*ἄλικα χείλη*". "*ἄλικο τριαντάφυλλο*". Προφανῶς ἐκ τοῦ ἁλικὸς =ἁλυκός. Καὶ πάλι ἡ συνάρτησις μὲ τὴν θάλασσα, ὅπως *πορφυροῦς, ἁλουργής*.
"*ἁλυκὸν Ἀττικοί, ἁλικὸν κοινόν*".[79]
φοινικοῦς, **φοινός**: ὁ ἔχων χρῶμα βαθὺ ἐρυθρόν, ὅπως ἡ "παπαρούνα": "*τῆς δὲ μήκωνος τὸ ἄνθος φοινικοῦν*" -Ἀριστοτ.- Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *φοίνη = θοίνη*, διὰ συνήθους ἐναλλαγῆς τοῦ φ εἰς θ. *θοίνη* =συμπόσιον, ἐκ τοῦ *θύω*. Συγγενεῖς λέξεις *φόνος, θείνω* =κτυπῶ.
δαφοινός: ἐπιτατ. *δα+φοινός*. Ὁ λίαν ἐρυθρός.
ὕσγινος: κόκκινος· "*ὕσγη, θάμνος ἐξ οὗ τὸ ὕσγινον χρῶμα*". -Ἀσώπιος-
φλόγινος: ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τῆς φλογός, "κόκκινο τῆς φωτιᾶς".
κόκκινος: ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ ἔντομον τὸ ὁποῖον ζῇ παρασιτικῶς ἐπὶ τῆς δρυὸς τῆς *κοκκοφόρου* καὶ ὀνομάζεται "*κόκκος ὁ βαφικός*".
ρόδινος: ροδόεις, ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ ρόδου· "*ῥοδοδάκτυλος ἠώς*".

76 Ἀριστοτέλους Περὶ Ψυχῆς Β 419α
77. ἐρευθὸς → λατιν. ruber, ἰταλ. rosso, ἰσπ. rojo, γαλλ. rouge, ἀγγλ. red, γερμ. rot.
78. Αἰσχ. Ἀγαμ. 958.
79. Μοῖρις, Λεξικὸν Ἀττικόν.

καρύκινος: βαθὺ ἐρυθρὸν· *καρύκη* = εἶδος ζωμοῦ, "σάλτσας", ἐξ οὗ τὸ ρ. καρυκεύω.
μίλτινος: κόκκινος, ἐκ τοῦ *μίλτος* = ἐρυθρὰ γῆ, "κοκκινόχωμα", ὀρυκτὴ κοκκίνη βαφή, ἐρυθρὸς μόλυβδος, κυρίως ἐκ Μήλου καὶ ἐκ Κέας. Ὅμηρος: "*νῆες μιλτοπάρῃοι*".
"Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *σ-μίλη*, ἐργαλεῖον κοπτερόν. τῶν λιθοξόων καὶ λεπτουργῶν. Κατόπιν αὐτῶν νομίζω ὅτι ὁ τρόπος ἐξορύξεως διὰ τοῦ ἐργαλείου αὐτοῦ ἔδωκε τὸ οὐσιαστικὸν *μίλτος*".[80]
πυρρός: ξανθοκόκκινος, χαλκόχρους, ἐκ τοῦ χρώματος τοῦ πυρός.
αἱμόχρους: κόκκινος "σὰν αἷμα".
κινναβαρώδης: ἐρυθρός, βαμμένος μὲ κιννάβαρι, δηλ. θειοῦχον ὑδράργυρον. "*Ἔστι δ' ἄμμος ἣν συλλέγουσι, λαμπυρίζουσα, καθάπερ κόκκος..*" -Θεόφρ.-
Διὰ μελάνης κινναβαρίνου χρώματος ὑπέγραφον οἱ Ρωμαῖοι καὶ οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες. Τὸ προνόμιον αὐτὸ ἐδόθη καὶ εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου.

*

"Τὸ δὲ **ὠχρόν**, ἐκ λευκοῦ ξανθῷ μειγνυμένου". (Τίμαιος C, 68).

***

Ἡ **Ὤχρα** (κιτρινωπῆς χροιᾶς) δημιουργεῖται ἐκ τῆς ὀξειδώσεως τοῦ **σιδήρου**.

Ἡ λέξις **ΣΙΔΗΡΟΣ** δὲν εἶναι ξενικῆς προελεύσεως, ὡς λανθασμένως ὑποστηρίζεται. Ὅπως γράφει καὶ τὸ Λεξικὸν Liddell-Scott, ἡ λέξις **σίδηρος** "*ἀπαντᾶ μόνον ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ*". Τὸ Λεξ. JOS. HOFMANN ἀναφέρει: "*λέξις ξένη ἀγνώστου προελεύσεως*"(!) χωρὶς νὰ ἐπεξηγῇ τὸ διατί. Ὅμως, ἡ ἐτυμολογικὴ ἀνίχνευσις τῆς λέξεως προδίδει ὄχι μόνον τὴν ἑλληνική της καταγωγὴ ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρχαιοτάτη κατεργασία τοῦ σιδήρου ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες: "*Γλαῦκος γὰρ Χῖος, σιδήρου κόλλησιν εὗρεν*". Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Πλάτων (Φαιδ. 108 d) "*Γλαύκου τέχνην*" ἀποκαλεῖ τὴν ἐπεξεργασίαν σιδήρου. "*Εὑρέθη σίδηρος ἐν τῇ Ἴδῃ, εὑρόντων τῶν Ἰδαίων Δακτύλων.*" (Πάριον Χρονικὸν) Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ **σίζω** καὶ ἐκ τοῦ **ἴδη**. *Σίζω* σημαίνει συρίζω → "σίδηρος", ἐκ τοῦ ἤχου τοῦ προκαλουμένου ὅταν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κατεργασίας του βυθίζεται θερμὸς εἰς τὸ ψυχρὸν ὕδωρ: "*Ὡς ὅτε ἀνὴρ χαλκεύς, πέλεκυν μέγα ἠὲ σκέπαρνον εἰν ὕδατι ψυχρῷ βάπτῃ, μεγάλα ἰάχοντα*". (Ὀδ. ι, 391). "*Σιδαρέοισι βέλεσιν*" -Εὐρ. Ὀρ. 1309-.

"Ἴδη" εἶναι ἡ λάμψις μετάλλου. Ὁ Ὅμηρος ἀποκαλεῖ τὸν σίδηρον, ὡς λάμποντα, "*πολιὸν σίδηρον*" (ω, 168). Ὁ Ἀπολλώνιος ὁ Σοφιστὴς ἐπεξηγεῖ: "*πολιὸν σίδηρον τὸν λευκὸν καὶ λαμπρὸν μεταφορικῶς*". Καὶ τὸ Ε.Μ.: "*πυρωθεὶς ὁ σίδηρος λαμπρότερος γίνεται, φύσει μέλας ὤν.. ἀκονηθεὶς λευκὸς φαίνεται*". Σημειωτέον ὅτι ἡ σύζυγος τοῦ Ὠρίωνος ὀνομάζεται Σίδη.

Μύδρος εἶναι "*ὁ πεπυρακτωμένος σίδηρος, παρὰ τὸ μὴ+ ὕδωρ. Ὁ γὰρ πεπυρακτωμένος σίδηρος οὐδόλως ὑγρότητος μετέχει, ἀλλὰ μόνης ξηρότητος.*" -Ε.Μ.-

Εἰς τὰ Σχόλια εἰς "Πλοῦτον" Ἀριστοφάνους (20) ὁ σχολιογράφος σημειώνει: "Λυγκεύς,[81] πρῶτος οὗτος εὗρε μέταλλα **χρυσοῦ** καὶ **σιδήρου** καὶ τῶν ἄλλων."

[**Σημ.** Περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐτυμολογίας καὶ τῆς λέξεως ΧΡΥΣΟΣ βλ. εἰδικὸν ἄρθρον εἰς τὸ "Πῶς ἡ ἑλληνικὴ γονιμοποίησε τὸν παγκόσμιο λόγο".[82] Ὡς πρὸς τὸν "**χαλκὸν**", βλ. Λεξιλόγιον θαλάσσης τοῦ παρόντος βιβλίου.

Ἐπίσης:
ἄργυρος: ἐκ τοῦ ἀργὸς =λευκός, λάμπων, στίλβων.
μόλιβος ἢ **μόλυβος**: "*ἐκ τοῦ μολεῖν εἰς βάθος*" (βυθίζεται καὶ φθάνει εἰς βάθος, ὡς βαρύτατος ὤν.)]

*

80. Γιακουμάτου Λασκαρίνα
81. Ὁ Λυγκεὺς ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν Ἀργοναυτῶν κατὰ τὴν Ἀργοναυτικὴν Ἐκστρατείαν.
82. Α. Τζιροπούλου-Εὐσταθίου, Ἐκδ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ, σλ. 54.

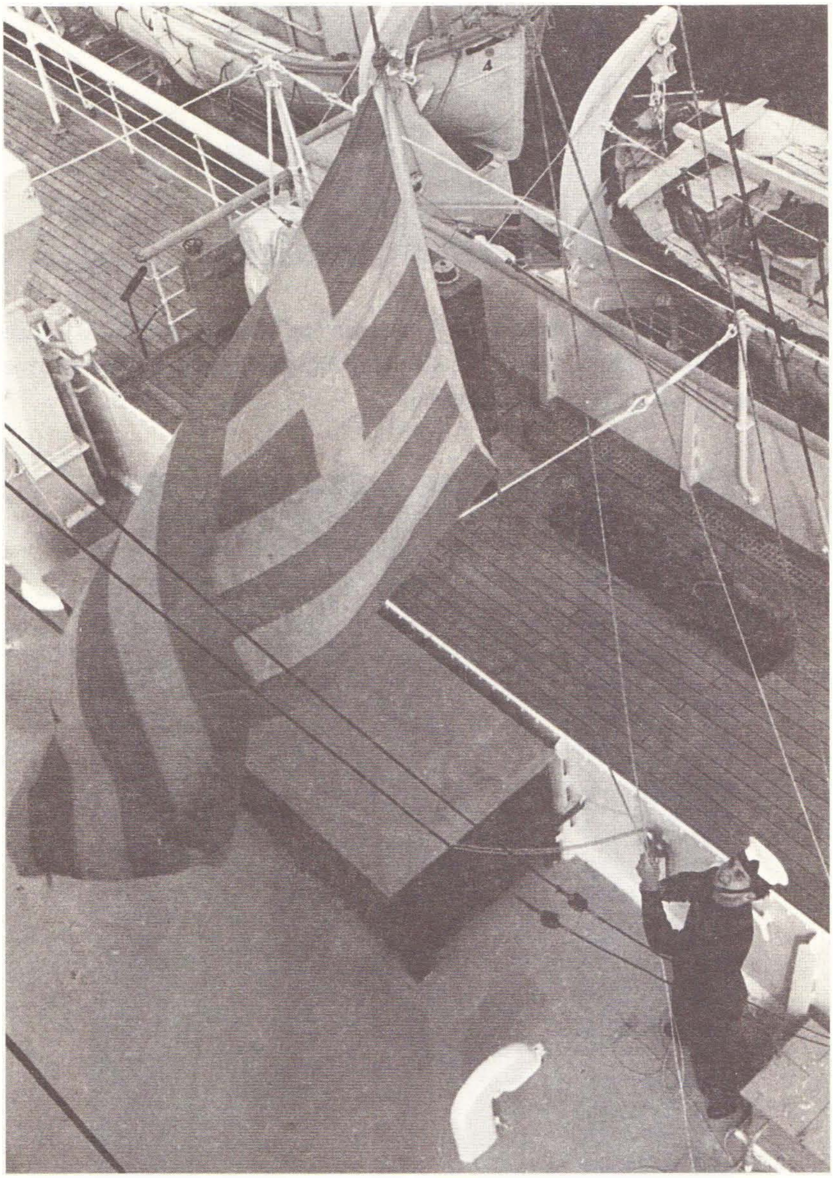
Ὅπως ὁ χρυσὸς εἶναι τὸ πολυτιμώτερον μέταλλον, ἔτσι καὶ ὁ **ἀδάμας** εἶναι ὁ πολυτιμώτερος ἐκ τῶν πολυτίμων λίθων. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ στερητ. **α** καὶ τοῦ ρήματος **δαμάω**: ὁ μὴ δαμαζόμενος, ὡς λίαν σκληρός.

Ὅλες οἱ ὀνομασίες τῶν πολυτίμων ἢ ἡμιπολυτίμων λίθων εἶναι ἑλληνικῆς ἐτυμολογίας καὶ ἀναφέρονται ἤδη εἰς τὰ ΛΙΘΙΚΑ Ὀρφικά, ὡς λ.χ.:
γαλακτίτης: "ὅτι τριβόμενος, ἰχὼρ (=ὑγρὸν) ἀπορρέει ὥσπερ γάλακτος".
ὀψιανός: "τὴν κλῆσιν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ ἐξ αὐτοῦ προβλέπειν καὶ προμαντεύειν τὰ μέλλοντα". (ὀψὲ =ἀργά, ἀργότερον).
ὀφίτης: "ἀντὶ φαρμάκου τῶν ὄφεων".
μαργαρίτης: ἀναπτύσσεται ἐντὸς τοῦ ὀστρέου "μάργαρος". (Πρβλ. μαρμαίρω =λάμπω· μύρα =θάλασσα).
κοράλλιον: Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ "κόρη ἁλός".
Ὁ Ἡσύχιος καταγράφει: *κωράλιον* = παιδάριον. Σημειωτέον ὅτι τὸ κοράλλιον εἶναι ζῶν ὀργανισμὸς καὶ σχηματίζει σκελετόν. Στὴν πραγματικότητα εἶναι "*ἀνθόζωον*".... Ἄλλος ὅμως σχολιαστὴς σχολιάζει: "*ὁ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ταῖς κόραις, κόσμος*".

«Τὴν τῶν ὅλων σύστασιν
μία διεκόσμησεν ἁρμονία.»

(Ἀριστοτ. Περὶ Κόσμου 5.396)

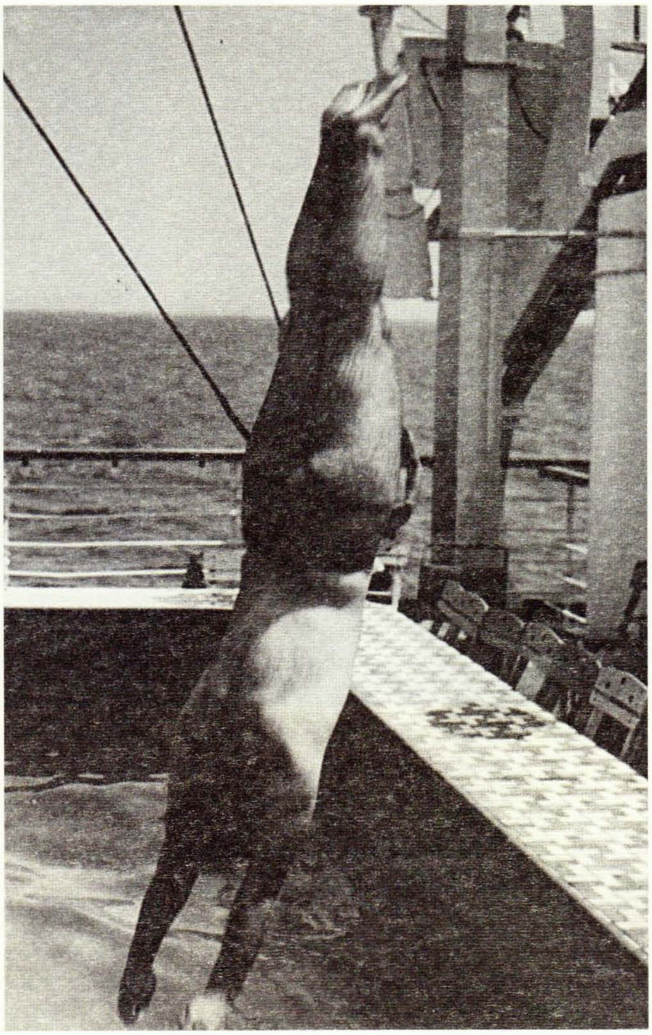
✿

"Σταθερὰ πρῶτος παγκοσμίως
ὁ Ἑλληνικὸς Ἐμπορικὸς στόλος"

"**Κολυμβητὴς** ποὺ κάνει κατάδυση ἀπὸ ἐξέδρα, σὲ "κολυμβήθρα" (σημ. πισίνα). Κολυμβητήρια ὑπῆρχαν σ' ὅλα τὰ "*γυμνάσια*" (γυμναστήρια). Στὴν 'Αθήνα ἡ ἐκμάθηση τῆς κολυμβήσεως ἦταν ὑποχρεωτικὸ μάθημα γιὰ τοὺς παῖδες" (Μουσεῖο Paestum, 'Ιταλία). (Κ. Κυριακόπουλος)

"*Καταδύεσθαι κατὰ τοῦ ὕδατος,*
.... εἶτα ἐπιπλεῖ." ('Αριστοτέλης)

"Πολλὰ τὰ δεινὰ
κοὐδὲν ἀνθρώπου δεινότερον πέλει".*

* Πολλὰ εἶναι τὰ φοβερά, φοβερώτερον ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο τίποτα. -Σοφοκλέους 'Αντιγόνη, στ. 332.

-ὁ Ζεὺς-
"*Ἥφαιστον ἐκέλευσε περικλυτὸν ὅττι τάχιστα*
*γαῖαν ὕδει φύρειν, ἐν δ' **ἀνθρώπου** θέμεν αὐδὴν*".[1]

ἄνθρωπος: Ὁ Πλάτων στὸν Κρατύλο (399, C) γράφει ὅτι ἡ λέξις ἄνθρωπος προέρχεται ἀπὸ ὁλόκληρη πρότασι καὶ διευκρινίζει:

«Ὧδε σημαίνει τοῦτο τὸ ὄνομα ὁ ἄνθρωπος, ὅτι τὰ μὲν ἄλλα θηρία
ὧν ὁρᾷ, οὐδὲν ἐπισκοπεῖ οὐδὲ ἀναλογίζεται οὐδὲ ἀναθρεῖ· (=παρατηρεῖ, ἐπισκοπεῖ)
ἄνθρωπος ἅμα ἑώρακε, τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ ὄπωπε, καὶ ἀναθρεῖ (=ἀναθωρεῖ)
καὶ λογίζεται τοῦτο ὅ ὄπωπεν. Ἐντεῦθεν δὲ δὴ μόνον τῶν
θηρίων ὀρθῶς ὁ ἄνθρωπος ἄνθρωπος ὠνομάσθη, ἀναθρῶν ἅ
ὄπωπεν».

Μόνον δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος ἀναλογίζεται καὶ κρίνει καὶ συγκρίνει ὅσα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας εἶδε.

Τὸ Ε.Μ. ἐπεξηγεῖ: "παρὰ τὸ ἄνω θρεῖν, ἤγουν βλέπειν· μόνος γὰρ τῶν ἄλλων ζώων **ὁ ἄνθρωπος ἄνω βλέπει·** ἢ παρὰ τὸ ἀναθρεῖν ἅ ὄπωπεν, ἤγουν ἀναλογίζεσθαι ἅ εἶδε καὶ ἤκουσε, τῶν ἄλλων ζώων μὴ λογιζομένων... ἢ παρὰ τὸ δρῶ τὸ βλέπω, ἄνδρωπος, καὶ ἄνθρωπος· ἢ παρὰ τὸ ἄνω ρέπειν, ἀνώροπος ὤν· ἢ παρὰ τὸ ἔναρθρον ἔχειν τὴν ὄπα, τουτέστι τὴν φωνήν".

"Ὁ ἄνθρωπος ἄνω βλέπει..." Ὅπως ἀναφέρει καὶ ὁ Ἀριστοτέλης "...*ἄνθρωπος ὀρθός, μόνον τῶν ζώων ὤν, τὰ σκέλη κατὰ λόγον ἔχει, πρὸς τὰ ἄνω τοῦ σώματος, μέγιστα καὶ ἰσχυρότερα...*"[2]

Ὁ ἄνθρωπος, βαδίζων ὄρθιος, εὐκόλως παρατηρεῖ τὰ γύρω καὶ τὰ ἄνω. Ὅπως τονίζει καὶ ὁ ἰατρὸς Γαληνός,[3] "*παρὰ τἄλλα σύμπαντα ζῶα, μόνος -ὁ ἄνθρωπος- ὀρθὸς ἀκριβῶς βαδίζει... καὶ γελοῖον ἀνθρώπου μίμημα ἐστὶν ὁ πίθηκος...*"

Τὸ αὐτὸ ἐπισημαίνει καὶ ὁ Μελέτιος -ἰατρὸς (7.2): "*Τὰ μὲν γὰρ τετράποδα ἐπὶ τὴν γῆν βλέπει καὶ πρὸς τὴν γαστέρα νένευκεν* (=νεύουν)· *ἀνθρώπῳ δέ, ἄνω πρὸς οὐρανὸν ἡ βλέψις*".

Ὁ Ξενοφῶν[4] καταγράφει ὅτι οἱ θεοὶ ἐν τῇ προνοίᾳ τους "*πρῶτον μέν, μόνον τῶν ζώων, ἄνθρωπον ὀρθὸν ἀνέστησαν· ἡ δὲ ὀρθότης* (=ὀρθία στάσις) *καὶ προορᾶν πλέον ποιεῖ δύνασθαι, καὶ τὰ ὕπερθεν μᾶλλον θεᾶσθαι...*"

Κάτι ἀνάλογον ὑποστηρίζει καὶ ὁ Ὠρίων ὁ Θηβαῖος: "*ἄνθρωπος*"*: ἄνω θρεῖν* (=ὁρᾶν), *ἢ παρὰ τὸ ἔναρθρον ἔχειν τὴν ὄπα* (=φωνήν), *ἢ παρὰ τὸ ὀρθὸν περιπατεῖν*".

Ἄλλα Λεξικὰ ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ "*ὁ ἄνω θρώσκων*", δηλ. ὁ ὁρμῶν πρὸς τὰ ἄνω, καὶ ἄλλα ἐκ τοῦ *ἀνὴρ-ἀνδρὸς+ὤψ → ἄνδρωπος* καὶ *ἄνθρωπος*: ὁ ἔχων ὄψιν, μορφὴν ἀνδρός.

Σημειωτέρον ὅτι ὑπάρχει καὶ ὁ ὅρος **αὐτοάνθρωπος**, ὁ ἄνθρωπος ὡς ἀφηρημένη ἰδέα, "*ὁ αὐτός, ὁ κυρίως ἄνθρωπος*".[5]

1. Ὁ Ζεὺς διέταξε τὸν ξακουστὸ τὸν Ἥφαιστον, ὅσο τὸ δυνατὸν ταχύτερον χῶμα καὶ ὕδωρ νὰ ἀνακατέψῃ, καὶ νὰ ἐνθέσωμεν -εἰς αὐτὸ τὸ φύραμα- ἀνθρώπινη φωνή. (Ἡσίοδος, Ἔργα καὶ Ἡμέραι, 60)
2. Ἀριστοτ. Περὶ ζώων πορείας, ΙΑ'.
3. Περὶ Ἀνατομ. Ἐγχειρ. 2.415
4. Ἀπομν. 1.4.11 (T.L.G.)
5. Ἀριστοτ. Ἠθ. Νικομ. Ι. 6,5

Πιθανόν, μέσα ἀπὸ τὴν σοφία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἡ λέξις *ἄνθρωπος* νὰ κωδικοποιῇ ὅλες αὐτὲς τὶς ἰδιότητες.

Ὁ Ἕλλην ἄνθρωπος, ἀπὸ τὴν στιγμὴ ποὺ συνειδητοποίησε ὅτι εἶναι ἄνθρ-ωπ-ος, αὐτοπροσδιωρίσθηκε καὶ ἐνέκλεισε στὴν σχετικὴ λέξι τῆς ἰδιότητές του, ποὺ εἶναι ἡ παρατήρησις, ἡ σκέψις, ὁ λογισμός, στρέφων τὸ βλέμμα του πρὸς τὰ ἐπάνω καὶ τριγύρω. Ἐνῶ ὁ δυτικὸς ἄνθρωπος παρέμεινε χαμηλά, **χαμαί**. ("*χαμαὶ ἐρχομένων ἀνθρώπων*" ὅπως γράφει καὶ ὁ Ὅμηρος στὴν Ἰλιάδα, Ε 442). Αὐτοπροσδιωρίσθηκε ὡς **ΗΟΜΟ**, ἀπὸ τὸ **χῶμα** ἀπ' ὅπου ἐπλάσθη, καὶ ἐκεῖ παρέμεινε. Δὲν ἐνδιαφέρθηκε νὰ ἀποθέση τὴν ὕλη καὶ νὰ ἀνέλθη ὑψηλότερα πρὸς τὶς σφαῖρες τοῦ λογισμοῦ, τοῦ ἀναλογισμοῦ καὶ τοῦ συλλογισμοῦ. Δὲν ἀναθρεῖ ἅ ὄπωπε. Συνεπῶς παραμένει "χοϊκὸς" καὶ ἔγκλειστος στὴν ὕλη του, στὰ "ὑλικά" του, στὸν ὑλισμό. Καὶ ἐνῶ ὁ "ἄνθρωπος" ἅπλωνε μονίμως τὰ χέρια του, τὰ γεμᾶτα ἑλληνικὸ πολιτισμό, πρὸς ὅλους, συντείνοντας μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον στὴν ἄνοδο τῆς Δύσεως ἀλλὰ καὶ τῆς Ἀσίας (ἐξ οὗ "ἀνθρωπισμὸς" καὶ "ἀνθρωπιστικαὶ" σπουδαὶ), στὶς ἡμέρες μας ὁ δυτικὸς κόσμος μᾶς τραβάει, μᾶς σύρει πρὸς τὰ κάτω, πρὸς τὸ χῶμα καὶ τὴν ὕλη, διαγράφοντας πνεῦμα καὶ ἀξίες.

[Ἀπὸ τὴν λατ. λέξι HOMO =ἄνθρωπος, προέρχονται ἡ γαλλ. HOMME, ἡ ἰταλ. UOMO, ἡ ἱσπαν. HOMBRE, καὶ τὰ διάφορα παράγωγά τους ὡς HUMANITÉ, HUMANIDAD, HUMANITY, HUMANITAT κλπ. κλπ...
Σημειωτέον ὅτι μόνον εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσα ὑπάρχει ἡ λέξις "ἄνθρωπος" τόσο γιὰ τὸν ἄνδρα ὅσο καὶ γιὰ τὴν γυναῖκα (ὁ- ἡ ἄνθρωπος), γιὰ τὸ ἀνθρώπινον εἶδος γενικῶς: "*ἀνθρώπων... ἀνδρῶν ἠδὲ γυναικῶν*" -Ἰλ., Ι, 134. Εἰς δὲ τὴν λακωνικὴν διάλεκτον ἡ λέξις *ἀνθρωπώ* σημαίνει γυνή. Σὲ ὅλες τὶς ἄλλες γλῶσσες, ἡ λέξις "ἄνδρας" (homo, homme κλπ.) καθορίζει καὶ τὴν ἔννοια "ἄνθρωπος". Τὸ θῆλυ ἀγνοεῖται.]

δρώψ: σημαίνει ἄνθρωπος, ἐκ τοῦ δρῶ =ὁρῶ.
φώς: ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἀνήρ, "*παρὰ τὸ φῶ, τὸ φημί· λογικὸν γὰρ ζῶον ὁ ἄνθρωπος*". (Φιλόξενος). Ἄλλοι ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ *φύω*.
θνητός: ὁ ἄνθρωπος, καθ' ὅτι ὑπόκειται εἰς θάνατον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἀθανάτους θεούς.
βροτός: ὁ θνητός, ὁ ὑποκείμενος εἰς μοῖραν, τὸ ἀντίθετον τοῦ ἄμβροτος. μοῖρα → μροτὸς →βροτός. λέγεται καὶ **βρότειος** καὶ **βροτήσιος**.
μορτός: θνητός, ἐκ τοῦ μοῖρα → μροτὸς → μορτός. (Ἐξ οὗ τὸ λατ. MORTUUS). μόρος = ὁ θάνατος.
ἐπίκηρος: θνητός, ἐκ τοῦ ἐπὶ +κὴρ = ὄλεθρος.
[Διὰ τὴν ἔννοιαν "ἄνθρωπος" χρησιμοποιεῖται καὶ ἡ λέξις "ἀνήρ", μόνον κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ θεός. "*πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε*".]
ἄτομον: Ὁ ἄνθρωπος καθ' ἑαυτόν, ὡς μονάς, ὡς αὐθυπόστατον πρόσωπον νοούμενος,[6] κατὰ τὴν ψυχολογίαν δέ, "*ὀντότης μὴ ἐπιδεχομένη περαιτέρω διαίρεσιν*". Δὲν τέμνεται, δὲν τεμαχίζεται. Ἀποτελεῖ σύνολον ἰδιοτήτων σωματικῶν, πνευματικῶν, ψυχικῶν. "*Τὸ πᾶν, εἷς ἄτομος ἐστὶν ἄνθρωπος*".[7]
(Πρβλ. καὶ τὸ *ἕκαστος*: *ἑκὰς* =μακρὰν +*τὸς* =αὐτός. Δηλ. κάποια ἀπόστασις ἀπὸ τὸν ἕναν στὸν ἄλλον.)

Ἄνθρωποι καὶ ἄτομα ὑπάρχουν. Ζοῦν δηλαδὴ κάτω ἀπὸ τὶς προκαθωρισμένες ἀρχὲς τῆς φύσεως. Οἱ πρῶτες ἀρχὲς δὲν ἔχουν αἰτίες. Οἱ ἴδιες εἶναι αἰτίες καὶ αἴτια.[8] "*Ὕπαρξις ἐν ὑποκειμένῃ ἰδιότητι φυσικόν*".Ἐξ οὗ καὶ **"ἀνθρώπινη ὑπόστασις"**, τὸ ἵστασθαι ὑποκάτω τῶν ἀρχῶν τοῦ Σύμπαντος Κόσμου. (Βαρύτης, ἕλξις, φυγόκεντρος δύναμις, κεντρομόλος, ἀδράνεια, κλπ...).

***

6. Βλ. Λεξ. Δημητράκου.
7. Ἰωάννης Φιλόπονος, Σχόλια εἰς Ἀριστοτ. Φυσικά.
8. Βλ. Ἀριστοτ. Μετὰ τὰ Φυσικά.

"...ἅτινα ἄρρενα ἐστίν, ἅτινα θήλεα..."[9]

Ἀνὴρ - Γυνὴ

ἄρρην ἢ **ἄρσην** (συνήθης ἐναλλ. ρρ ↔ ρσ: *ἀρρενωπός, ἀρσενικός*). Ἐτυμολογικῶς, ἐκ τοῦ *ἄρω, ἀραρίσκω* (=συνδέω, συνάπτω, τίθημι πλησίον, ἁρμόττω). Πιθανὸν ὁ πρὸς τὸ θῆλυ συναπτόμενος, ἐξ οὗ καὶ ἐπὶ γάμου χρησιμοποιεῖται τὸ ρ. "*ἁρμόττω*", μὲ τὴν ἔννοιαν νυμφεύω, ὑπανδρεύω. "*Ἁρμόζειν κόρᾳ ἄνδρα*".[10]

Ἄλλοι ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ *ἄρδω, ἀρδεύω. ἔρση*=δρόσος. ἄρσην →κρητ. ἔρσην: ὁ ἐκχύνων σπέρμα, γονιμοποιὸν ὑγρόν: *ἄρσην παρὰ τὸ ἄρδω τὸ ποτίζω καὶ τὸ μετεγχέω· ὁ γὰρ ἀνὴρ τῇ γυναικὶ ἐπαρδεύει. ἄρδω ἄρσω ἄρσην ὁ ἄρδων τὴν θήλειαν.*

θῆλυ: Σχετικὸν μὲ τὸ *θῶ* = τρέφω, *θάλλω* (=ἀκμάζω, ἀνθίζω). "*Λειμῶνες θήλεον*" (Ἰλ. Ε, 73) = τὰ λιβάδια ἀνθοφοροῦσαν. Σχετικὰ καὶ τὰ *θηλή, θηλάζω, θηλώ* (=ἡ τροφός). "*Τὸ δὲ θῆλυ, ἀπὸ τῆς θηλῆς.. ἡ θηλὴ τεθηλέναι ποιεῖ.. τό γε θάλλειν τὴν αὔξην* (=αὔξησιν) *...ἀπεικάζει τὴν τῶν νέων..*"[11]

οὐδέτερον: οὐδὲν ἐκ τῶν δύο· *οὐδὲ ἕτερον·* οὔτε ἄρσεν, οὔτε θῆλυ.

"Οὕτω προῳκονόμηται ὑπὸ τοῦ θείου ἑκατέρῳ ἡ φύσις τοῦ τε ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός..."[12]

ἀνήρ: ἀν-ήρ, ὁ πρὸς τὰ ἄνω αἴρων. Ὁ πράττων ἐπὶ τῇ ἀνατάσει: πατρίδος, κοινωνίας, οἰκογενείας... "*ἀνήρ... τῇ ἄνω ῥοῇ..*" σημειώνει ὁ Πλάτων στὸν Κρατύλο (414).

φὼς ἢ **φῶτες:** ἀνὴρ ἢ ἄνδρες. (Βλ. καὶ Λεξιλόγιον τοῦ "ἀνθρώπου").

ὀρεάνες ἢ **ὀρείονες:** "*οἱ ἄνδρες κατὰ τὴν μυστικὴν γλῶσσαν τῆς Πυθίας*". Ἐτυμολογεῖται προφανῶς ἐκ τοῦ *ὄρνυμι.*

γυνή: "*Τὸ ὄνομα γυνὴ ἐκ τοῦ γονὴ μοι φαίνεται εἶναι*".[13] (Βλ. καὶ σχόλια περὶ τοῦ γράμματος Γ, σλ.46)

Καὶ ὁ Πτολεμαῖος ὁ γραμματικὸς συμπληρώνει:

"*Γυνή, παρὰ τὸ γεννᾶν, ἢ γῇ ἐοικέναι* (=ὁμοιάζει μὲ τὴν γῆν), *ἐν τῷ σπείρεσθαι καὶ γεννᾶν.*"

Ἐξ αὐτῆς τῆς ἀντιλήψεως ἡ κοιλία τῆς γυναικὸς ἀποκαλεῖται καὶ *ἄρουρα* =καλλιεργήσιμη γῆ· *ἄροτος* σημαίνει σπορά, καρπός· "*ὁ ἄροτος ὁ ἐν γυναικὶ*" εἶναι ἡ παιδογονία· "*παῖδες ἐπ' ἀρότῳ*" =οἱ γνήσιοι, οἱ ἐκ νομίμου γάμου.[14] (Ἡ θεὰ Ἄρτεμις, ἡ ἐκ πεποιθήσεως παρθένος, ὅπως καὶ ἡ *φυγόλεκτρος* θεὰ Ἀθηνᾶ, ἐξυμνεῖται ὡς "*ἡ τὸν ἄροτον μισήσασα τοῦ ἀνδρὸς τῇ γυναικί.*").

Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ὁρίζει ὅτι "*ὁ ἀνὴρ γεννᾷ*" (ὡς φέρων τὸν γόνον καὶ διαιωνίζων τὴν γενεάν, ὅπως καὶ ὁ Ζεὺς "*φιτύει γόνον*" -Ἰκ. 312-), "*ἡ δὲ γυνὴ τίκτει*" ἀφοῦ προσλάβη τὸν γόνον· *τίκτω*, ἐκ τοῦ *τεύχω* = κατασκευάζω. Ἡ γυνὴ τεύχει τὸ *τέκνον* ἐπὶ ἐννέα μῆνας ἐντός της. Ἀκολουθεῖ ὁ *τοκ-ετὸς* (βλ. κατάλ. *-ετος*), ὁπότε τὸ *τέκνον* ἢ *τόκος*[15] ἔρχεται εἰς τὸ φῶς. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἡ μήτηρ ἀποκαλεῖται "τοκάς". Καὶ γράφει ὁ Εὐριπίδης: "*ὦ παῖ, ἐκ γενναίων πατέρων τε ἐκ γενναίων τοκάδων*" (Κύκλωψ, 41).

Ὁ Πλάτων εἰς τὸν Τίμαιον (91D) ἀναφέρει:

«*...ἡ ἐπιθυμία καὶ ὁ ἔρως .. οἷον ἀπὸ δένδρων καρπὸν καταδρέψαντες,* **ὡς εἰς ἄρουραν τὴν μήτραν, ἀόρατα ὑπὸ σμικρότητος** *καὶ ἀδιάπλαστα* **ζῶα κατασπείραντες** *καὶ διακρίναντες, μεγάλα ἐντὸς ἐκθρέψονται καὶ μετὰ τοῦτο εἰς φῶς ἀγαγόντες ἀποτελέσουσιν γένεσιν..*»

Μᾶς ὁμιλεῖ δηλαδὴ διὰ ἀόρατα λόγῳ τῆς σμικρότητος **σπερματοζωάρια** (*ζῶα κατασπείραντες*) ἀπὸ τὰ ὁποῖα θὰ διακριθοῦν (=θὰ ξεδιαλεχτοῦν τὰ καλλίτερα) διὰ νὰ ἐκτραφοῦν ἐντὸς τῆς μήτρας -ἀρουρας.

---

9. Πλάτ. Κρατύλος
10. Πίνδ. Πυθ. 9. 207
11. Πλάτ. Κρατ. 414.
12. Ἀριστοτ. Οἰκον. Α' ΙΙΙ
13. Πλάτωνος Κρατύλος
14. "*παίδων ἐπ ἀρότρῳ, γνησίων ἐπὶ σπορᾷ*". Ἀπουλήιος T.L.G.
15. τόκος = 1) τέκνον 2) τοκετὸς 3) κέρδος 4) γεννήματα γῆς

«Μυστική» γονική παροχή

Ο πατέρας κληροδοτεί στο έμβρυο και άλλες πληροφορίες εκτός του DNA

13/05/04 13:46

ΛονδίνοΟ ρόλος του άνδρα στη γονιμοποίηση του ωαρίου είναι ευρύτερος απ' ό,τι πιστεύονταν, αφού δεν παρέχει μόνο DNA αλλά και άλλο πολύτιμο γενετικό υλικό στο έμβρυο, σύμφωνα με μελέτη Αμερικανών και Βρετανών επιστημόνων, η οποία δημοσιεύεται στο επιστημονικό περιοδικό Nature.

Σύμφωνα με τον Δρ Στήβεν Κράβετς του Πολιτειακού Πανεπιστημίου Wayne στο Ντιτρόιτ, τα σπερματοζωάρια δεν παρέχουν μόνο τα ανδρικά χρωμοσώματα στο ωάριο αλλά και αγγελιοφόρο RNA (mRNA), το οποίο ενδέχεται να έχει σημαντικό ρόλο στην αρχή της εμβρυϊκής ανάπτυξης.

Το αγγελιοφόρο RNA είναι μια άλλη μορφή γενετικού υλικού το οποίο ουσιαστικά μεταφέρει την πληροφορία που περιέχεται στα γονίδια σε άλλα σημεία του κυττάρου, ώστε να πραγματοποιηθεί η σύνθεση της πρωτεΐνης που αυτά κωδικοποιούν.

Οι επιστήμονες κατέληξαν στο συμπέρασμα αυτό αφού προσδιόρισαν έξι διαφορετικά μόρια αγγελιοφόρου RNA τα οποία περιέχονταν στα σπερματοζωάρια και το γονιμοποιημένο ωάριο, αλλά όχι και στο μη γονιμοποιημένο.

Είναι η πρώτη φορά που αποδεικνύεται κάτι παρόμοιο και πιστεύεται ότι το συγκεκριμένο αγγελιοφόρο RNA δρα στο γονιμοποιημένο ωάριο κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να συμβάλλει σημαντικά στην αρχική ανάπτυξη του εμβρύου.

Όπως αναφέρουν χαρακτηριστικά οι ερευνητές, η ανακάλυψή τους ενδεχομένως εξηγεί γιατί η κλωνοποίηση έχει τόσο χαμηλά ποσοστά επιτυχίας, αφού δεν απαιτεί σπέρμα και κατά συνέπεια δεν μεταφέρεται το αγγελιοφόρο RNA από τα σπερματοζωάρια.

 (Ιούνιος 2004)

"Τίκτει ὁ θρώσκων" *(Αἰσχύλος)*

"Ἄνευ πατρὸς τέκνον οὐκ εἴη ποτὲ ἄν" *(Εὐριπίδης)*

"Οἱ ἄρρενες τὸν θορὸν (=σπέρμα) **καὶ αἱ θήλειαι τὰ ᾠὰ ἔχουσι"**
(Ἀριστοτ. Ζ.Γ. γ,5)

**"Τὸ ἄρρεν παρέχεται τὸ εἶδος, τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως,
τὸ θῆλυ τὴν ὕλην καὶ τὸ σῶμα".** *(ὡς ἄνω, Α. 22.730)*

**"Δένε καὶ στέριωνε τὸ σπόρο, στὴν καρδιὰ τ' ἀντρός!
Μὲς στὴν κοιλιὰ τῆς γυναικός, θεμέλιωνε τ' ἀρσενικά."**
(Σικελιανὸς)

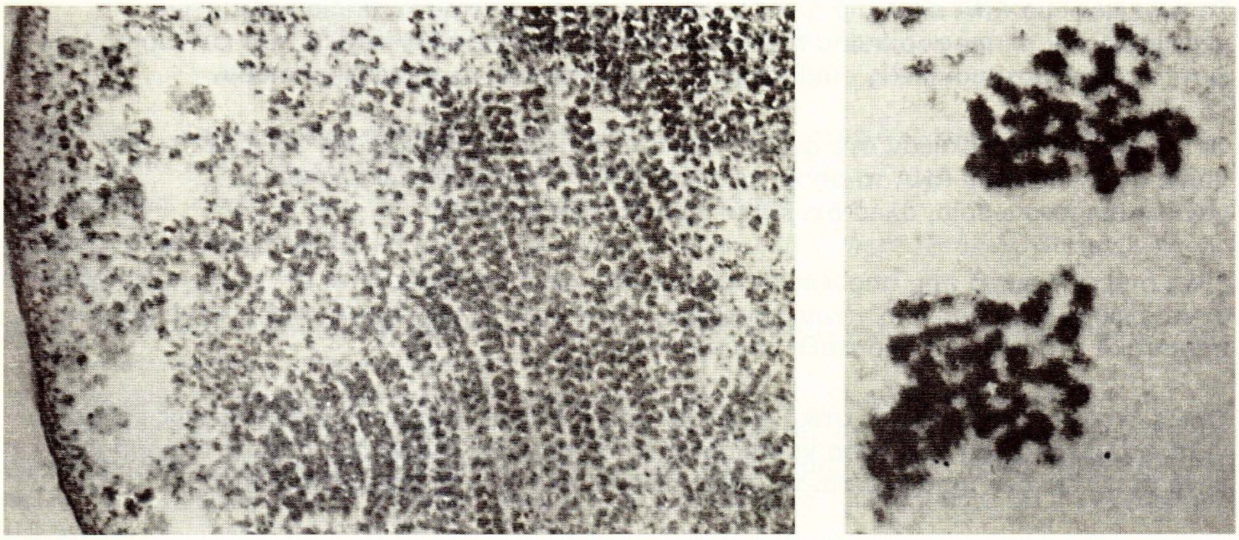
"Γεννᾷ τὸ ἔχον τὸ εἶδος" (Ἀριστοτέλης, Φ. Ἀκρ. θ5)

Ὁ Αἰσχύλος στὶς "Εὐμενίδες", μὲ ἀφορμὴ τὴν δίκην τοῦ μητροκτόνου Ὀρέστη, θέτει τὸ πρόβλημα: ποῖον δίκαιον εἶναι ὑπέρτερον; Τὸ δίκαιον πατρὸς σφαγιασθέντος (δηλ. τοῦ Ἀγαμέμνονος) ἤ τὸ δίκαιον μητρὸς σφαγιασθείσης (δηλ. τῆς Κλυταιμνήστρας). Κατὰ τὸν Ἀπόλλωνα, τὸ δίκαιον τοῦ πατρὸς εἶναι ὑπέρτερον, διότι διὰ τοῦ *γόνου* ὁ πατὴρ εἶναι ὁ *γονεὺς* τοῦ τέκνου, ὡς κατέχων καὶ μεταβιβάζων τὸν γόνον, τὸν σπόρον, εἰς τοὺς ἐπισπόρους =ἀπογόνους. "*Οὐκ ἔστι μήτηρ ἡ τέκνου τοκεύς... τίκτει ὁ θρώσκων, ἡδ' ἅπερ ξένη...*"[16] (θρώσκων=ὁ διαθέτων τὸν θορὸν =σπέρμα). Ὑπὲρ αὐτοῦ συνηγορεῖ καὶ ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ: "*μήτηρ οὔτις ἐστὶν ἥ μ' ἐγείνατο* (=μ' ἐγέννησε), *τὸ δ' ἄρσεν αἰνῶ πάντα*". (στ. 736).

Καὶ ὁ κατηγορούμενος Ὀρέστης δηλώνει:

"...*πατήρ μ' ἐφύτευσε, ἡ δὲ μήτηρ ἄρουρα, τὸ σπέρμα παραλαβοῦσα ἄλλου πάρα.*
Ἄνευ δὲ πατρὸς τέκνον οὐκ εἴη ποτ' ἄν".[17]

Δηλαδή: Ὁ πατέρας μὲ ἐφύτευσε,[18] ἡ δὲ μήτηρ εἶναι ἡ γῆ, παραλαβοῦσα παρ' ἄλλου τὸ σπέρμα.
Ἄνευ πατρὸς δὲν θὰ ὑπῆρχε ποτὲ τέκνον.

Τυπικὴ εἰκὼν (μικροσκοπίου) τῶν RNA ἑνὸς κυττάρου E. coli*

Ὁ **υἱὸς** τοῦ Ἀγαμέμνονος Ὀρέστης καθορίζει: "*πατὴρ μ' ἐφύτευσεν..*"

Τί σημαίνει **υἱός;** "*Τὸν υἱὸν ἀπὸ τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ ὗσαι*" ἐπεξηγεῖ ὁ Πλούταρχος.[19] (ὗσαι,τοῦ ὕω = βρέχω→ υ-ιος - βλ. κατάλ. *-ιος*). Καὶ ὁ Ἱπποκράτης καθορίζει ἰατρικῶς: "*Η δὲ γονὴ τοῦ ἀνδρὸς ἔρχεται ἀπὸ παντὸς τοῦ ὑγροῦ τοῦ ἐν τῷ σώματι ἐόντος τὸ ἰσχυρότατον*".[20]

Καὶ τὸ Ε.Μ.: "*υἱὸς καὶ υἱεύς, παρὰ τὸ ὕω* =βρέχω, *ἢ φυός..*" Ὕης εἶναι καὶ ἐπίθετον τοῦ Διονύσου, "*ὅτι ὕσσεν ὁ θεὸς ἐπὶ τὴν γέννησιν αὐτοῦ.*" (ὕω =βρέχω, καὶ μὲ τροπὴν τῆς δασείας εἰς φ → φύω). "*Τὸ γὰρ σπέρμα εἶναι τὸ φαινόμενον ἡμῖν ἐξ ὑγροῦ, ἐξ οὗ φησι ψυχὴν γίνεσθαι.*"[21]

16. Εὐμενίδες στ. 658
17. Εὐριπίδου Ὀρέστης στ. 552
18. Γι' αὐτὸ ὁ πατὴρ λέγεται καὶ *φίτυς*.
19. Περὶ Ἴσιδος. καὶ Ὀσίρ. 364D (Πρβλ. Ὑάδες, οἱ βροχεροὶ ἀστέρες, ὧν ἡ ἐπιτολὴ σημαίνει ἔναρξιν βροχῶν").
20. Ἱπποκρ. Περὶ γονῆς.
21. Ἵππων, Frg.. 1.16 (Πρβλ. καὶ τὴν σημερινὴ "λαϊκὴ" ἔκφρασι **σπόρος** γιὰ τὰ μικρὰ παιδιά. Ὁ Εὐριπίδης *(Τρωάδες 503)* χρησιμοποιεῖ τὴν ἔκφρασι "*ἄρσην ἢ θήλεια σπορά*" ἀντὶ ἀγόρι ἢ κορίτσι.
* Ἀπὸ τὸ Βιβλίον Biology of microorganisms Thomas D. Brock Prentice -Hall Inc.

Ὁ **υἱὸς** λέγεται καὶ **υἱεύς, ὕις, υἷς, υἱής, υἱίς, ὑύς, ὑός, ὑειός, οὐϊός, γυιός**. Ἅπαντα ἐκ τοῦ γονίμου *ὑετοῦ* τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Πρβλ. καὶ τὴν ἐπίκλησιν εἰς Δία: "*ὗε, κῦε*" -τὴν ἄρουραν- Ὁ αὐτὸς συνειρμός: ὁ ἀνὴρ ὕει υἱὸν καὶ κύει τὴν ἄρουραν-κοιλίαν. Τὸ δὲ *κύω* (=φουσκώνω) προφανῶς ἐκ τοῦ *ὕω*, τροπῇ τῆς δασείας εἰς κ. Ὁ ὑετὸς (=βροχή, νερὸ) καρπίζει καὶ "φουσκώνει" τὴν γῆν (ἀλλὰ καὶ τὴν θάλασσαν δημιουργώντας "κῦμα") ὅπως τὸ ὑγρὸν τοῦ πατρὸς "φουσκώνει" τὴν ἄρουραν -κοιλίαν καθιστώντας τὴν γυνὴν **ἔγκυον** (ἐν+κύω, φούσκωμα ἐκ τῶν ἔν-δον). Κατὰ τὸ "κῦμα", ἡ ἔγκυος, ἡ ἔμπαις γυνή, ἀποκαλεῖται καὶ *κυμάς*, γεν. *κυμάδος*, καὶ *ἐγκύμων*. "*Ὁ υἱός, ὥσπερ μέρος ἐστὶ τοῦ πατρός*" (Ἀρ. Η Μ α 34).

Ἡ δὲ **θυγάτηρ** (θ-υ-γάτηρ) προφανῶς εἶναι ἡ διαθέτουσα **θ**έσιν διὰ τὸ **ὑ**γρὸν εἰς τὴν **γαστέρα** της. "*Τά θήλεα ἔχει ὑποδοχὴν τὴν ὑστέραν*" (Ἀριστοτ. Ζ Γ α 18.722).

***

Τόσον ὁ **υἱὸς** ὅσον καὶ ἡ **θυγάτηρ** εἶναι **ΤΕΚΝΑ**.

τέκνον ἢ **τέκος** ἢ **τόκος:** Ἤδη τὸ ἀναλύσαμε: ἐκ τοῦ ρήμ. *τεύχω* ἢ *τίκτω*· δηλ. τὸ τευχθέν.

γόνος: ὡς προερχόμενος ἐκ τοῦ γόνου τοῦ πατρὸς (*γ-όνος* ἐτυμ. γῆ +ὄνος =τιμή, βάρος, ἀξία).

βλαστός: κυριολεκτικῶς βλαστάρι, κλωνάρι. "Ὁ *νεαρὸς βλαστὸς τοῦ οἰκογενειακοῦ δένδρου*": "*παρὰ τὸ βλώσκειν, τὸ αὔξειν*".

ὄζος: κατὰ παρομοίωσιν τοῦ *ὄζου* (ρόζου, "ὀφθαλμοῦ") τοῦ δένδρου, ἐξ οὗ φύονται οἱ νέοι κλῶνοι. *("Τὰ παλληκάρια μὲ τὶς νιὲς θὰ ζευγαρώσουν πάλι- καινούργιους κλώνους καὶ κλαδιὰ τὸ δέντρο μας νὰ βγάλη.")*[22]

ἔρνος: βλαστός· ἐκ τῆς ἔρας. Ὁμοία πρὸς τὰ ὡς ἄνω παρομοίωσις.

ῥάδιξ: κλάδος *ραδίως* φυόμενος. Ὁμοίως ὡς ἄνω. (Ἐκ τοῦ *ράδιξ* τὰ διάφορα δυτικὰ race, raza, "ράτσα".)

θάλος ἢ **θαλλός:** Ἐκ τοῦ *θάλλω* =αὐξάνω ἀκμάζω.

φύς: Λόγῳ τοῦ ὅτι ἐκ τοῦ πατρὸς φύεται. Γι' αὐτὸ ὁ πατὴρ λέγεται καὶ *φίτυς*. *φίτυμα* =κλάδος.

ἶνις: Ἐκ τοῦ *ἴς, ἰνὸς* (=δύναμις). Σημαίνει τόσον *υἱὸς* ὅσο καὶ *θυγάτηρ*.

"*Ἡ ἀπὸ τοῦ ἄρρενος ἐνυπάρχουσα ἐν τῇ γυνῇ δύναμις, συνίστησι τὸ ζῶον*" (Ἀριστοτ. Ζ.Γ. Α 19.727).

(Ἡ θυγάτηρ λέγεται καὶ **ἰνὼ** καὶ **ἰννή**).

Τὰ τέκνα λέγονται καὶ **τύποι**[23] ὡς δεχόμενα καὶ μεταβιβάζοντα τὰ *τετυπωμένα* ἐντὸς τοῦ *γονοτύπου* ἐγχάρακτα *χαρακτηριστικά*.[23]

ἀμφίγονος ἀποκαλεῖται ὁ υἱὸς ἐκ προτέρας γυναικός. Ὁ δὲ **νόθος** εἶναι ὁ μὴ γεννηθεὶς ἐκ νομίμου γάμου, ὅθεν δὲν διαιωνίζει ἐπισήμως τὸ γένος, δὲν εἶναι "γενήσιος" → *γνήσιος*. Ἐτυμολογεῖται κατ' ἄλλους ἐκ τοῦ *νο* (=οὐχὶ) +*ἔθος* (οὐχὶ συμφώνως πρὸς τὰ ἤθη), κατ' ἄλλους ἐκ τοῦ *νότος* μὲ τὴν ἰδιαιτέρα σημασία νότος =σκοτεινιά, νέφος, καθ' ὅτι ἔφερνε ὁ ἄνεμος οὗτος ὁμίχλην: "*Νότος κατέχευεν ὀμίχλην*".[24] Καὶ νόθος εἶναι "*ὁ σκότιος, ὁ τὸν πατέρα ἀγνοῶν*", ὁ σκοτεινῆς προελεύσεως. Καὶ γράφει ὁ Ὅμηρος: "*σκότιον δὲ ἓ γείνατο μήτηρ*"[25] =ἡ μητέρα του τὸν ἐγέννησε σκότιον, κρυφά, ὡς νόθον. Ὁ Ὠρίων ὅμως ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ *ὀνοστὸς* ἢ *ὀνοτὸς* = ἀξιόμεμπτος. *ὄνομαι* =ψέγω. Ὁ νόθος ἀποκαλεῖται καὶ *κύρνος* ἐκ τοῦ ρ. κεράννυμι, οἱονεὶ *κρᾶμα*. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, "*ὀνόματι μεμπτὸν τὸ νόθον, ἡ φύσις δ' ἴση*". (Εὐριπ. Ἀντιγόνη, ἀπόσπ.).

Ἐκ τοῦ σκότους - ἐρέβους (ὄρφνη=ἔρεβος) ἐτυμολογεῖται καὶ ὁ **ὀρφανός**. Καὶ ἐπεξηγεῖ ὁ Ἡσύχιος: "*ὀρφανὸν εἰρῆσθαι, τὸν ἐν σκότει ὄντα*". "*Μαύρη ὀρφάνια*" δηλαδή, ὅπως παραμένει μέχρι σήμερα ἡ λαϊκὴ ἔκφρασις.

*

22. Τὸ γνωστὸ μεταπολεμικὸ τραγούδι τῆς ἀείμνηστης Σοφίας Βέμπο.
23. Βλ. καὶ Α' Κεφάλ. "Ἐν εἴδει Προοιμίου".
24. Ἰλιὰς Γ, 10
25. " Ζ, 24

Ἄνθρωποι θνητοὶ ἐν διαφόροις ἡλικίαις

Περὶ τῆς ἐτυμολογίας τῆς λέξεως **ἡλικία**, βλ. ἐκτενῆ ἀναφορὰν εἰς τὸ Α' Κεφάλαιον ("Ἐν εἴδει Προοιμίου"σλ. 19). Ἐπαναλαμβάνομεν ὅμως, ἐν περιλήψει: Εἰς τὴν λέξιν "ἡλικία" ἐμπεριέχεται ἡ γνῶσις τοῦ "ἡλιοκεντρικοῦ συστήματος", πολὺ πρὸ καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀριστάρχου τοῦ Σαμίου. Ἡ ἐρώτησις "ποίας ἡλικίας ἐστί", ἐν τῇ οὐσίᾳ σημαίνει "*πόσες φορὲς εἰλίχθη, ἐλήλικται, πέριξ τοῦ ἡλίου*". Ἡ "ἡλικία" εἶναι ἕλιγμα, ἑλιγμός, περιελιγμός. Εἶναι ἕλιξ → εἷλιξ → ἧλιξ, ἤτοι περιφορὰ γύρω ἀπὸ τὸν ἥλιον. Πρβλ.: ὁ *ἑλικίας:* ἐπὶ κυκλικῆς κινήσεως. - "*Κινήσεις καὶ ἕλικες τοῦ οὐρανοῦ*" - Ἀριστοτ. Μετὰ τὰ Φυσικὰ 2.2.27-.

Ἐν ἀρχῇ ἦν τὸ **ἔμβρυον**, ἐκ τῆς προθέσεως *ἐν* +τὸ ρῆμα *βρύω* =εἶμαι πλήρης καρπῶν: "*βρύω ἐλαίας*", "*βρύω ἀμπέλου*", "*βρύει ἄνθει*" (Ρ, 56.). Τὸ ἔμβρυον, ὡς "*καρπὸς κοιλίας*", *ἔνδον βρύει καὶ αὔξεται.* Τὸ ἔμβρυον ἀποκαλεῖται καὶ **κύος** ἢ **κύημα**. (Βλ. ἀνωτέρω τὸ ρ. *κύω*). Ἀποκαλεῖται ἐπίσης **ἀεξίτοκος**.

νεογνόν ἢ **νεόγονον:** τὸ νεωστὶ γεννηθέν, τὸ **ΒΡΕΦΟΣ**: συγγενὲς καὶ αὐτὸ πρὸς τὸ ρ. *βρύω*.

γαλαθηνόν: "*βρέφος γαλαθηνὸν*" = τὸ ἔτι θηλάζον, τὸ ἀπὸ γάλακτος τρεφόμενον. Λέγεται καὶ **θηλαμινὸν** (ἐτ. θηλὴ) καὶ **ἐπιμαστίδιον** (δηλ. ἐπὶ τοῦ μαστοῦ· πρβλ. τὸ νεώτ. "βυζανιάρικο").

ὑπομάζιον ἢ **ὑπομαζίδιον:** τὸ ὑπὸ τὸν μαζὸν (=μαστὸν) κρεμάμενον.

ὑποτίτθιον: ὁμοίως ὡς ἄνω ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν, ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *τιτθὸς* = μαστός. -*τιτθός*, ἐκ τοῦ τίθημι+θάω =θηλάζω. "*παῖς τιθασὸς*" εἶναι ὁ θηλάζων, ὁ θηλάσας, ὁ ἥμερος. Τὸ ἀντίθετον, "*ἀτίθασος*"(!). Ἆρα τὰ βρέφη, καθὼς διδάσκει ἡ σοφία τῆς γλώσσης μας, διὰ νὰ μὴν γίνουν ἀτίθασα, δέν πρέπει νὰ στερηθοῦν θηλασμοῦ.

προμάσθιον: τὸ πρὸ τοῦ μαστοῦ, τὸ γαλουχούμενον. Λέγεται καὶ **ἀτιτάλλας** (ἀτιτάλλω =τρέφω).

ἀπομαστίδιον: ἀπομαστεύω =θηλάζω

ἀποτίτθιον: βρέφος ἀπογαλακτισθέν.

ὑπαγκάλιον: τὸ ἐν ἀγκάλαις εὑρισκόμενον βρέφος.

ἐπωλένιον: τὸ φερόμενον καθήμενον ἐπὶ τῆς ὠλένης, δηλ. τοῦ βραχίονος.

ἐπιγουνίδιον: Αὐτὸ ποὺ τὸ κρατοῦν ἐπὶ τῶν γονάτων, ἄρα ἔχει ἀρχίσει νὰ κάθεται.

μωρόν: ἐκ τοῦ *μὴ+ὤρα* =φροντίς. Τὸ μὴ δυνάμενον νὰ φροντίσῃ ἑαυτόν. "*τὸ μὴ φρονοῦν, ὥσπερ βοτὸν* (=σὰν ζωάκι) *τρέφειν ἀνάγκη... τρόπῳ φρενὸς* (=πρέπει νὰ μαντεύῃς τί θέλει) *οὐ γάρ τι φωνεῖ παῖς ἔτι ὢν ἐν σπαργάνοις, ἢ λιμός (ἢ πεινάει) ἢ δίψη τις (ἢ διψάει), ἢ λιψουρία ἔχει.*" (Αἰσχ. Χο. 750)

ΝΗΠΙΟΝ: ἐτυμ. ἐκ τοῦ ἀρνητ. μορίου *νη + ἔπος +εἰπεῖν.* Τὰ νήπια δὲν ὁμιλοῦν καθαρά, δὲν ἀρθρώνουν ἄρτιον λόγον. "*...οὐ δύνασθαι διαλέγεσθαι σαφῶς*" (Ἀριστοτ. Περὶ Ἀκ. 801).

μικύθινον τὸ νήπιον, ἐκ τοῦ *μικκὸς*=μικρὸς

τυτθός: μικρός, νήπιος- "*τὸν γ' ἔθρεψε τυτθὸν ἐόντα*". (Ὡς ἐπίρρημα, "τυτθόν", σημαίνει ὀλίγον).

ΠΑΙΣ: ὁ - ἡ παῖς. "*Παρὰ τὸ πάλλεσθαι, εὐκίνητος γὰρ ἡ ἡλικία*" -σημειώνει τὸ Ἐτυμολ. τὸ Μέγα. Πιθανὸν ὅμως καὶ νὰ προέρχεται ἐκ τοῦ *παίω (παFω)* =κτυπῶ, διότι εἰς αὐτὴν τὴν ἡλικία τὰ παιδιά, λόγῳ τῆς ὁρμητικότητος, κτυποῦν εὔκολα. Ὑπὲρ αὐτῆς τῆς ἐκδοχῆς συνηγορεῖ καὶ ὁ τύπος **παῦς** (παFω) διότι ὅπου ἀφαιρεῖται τὸ δίγαμμα ἀντικαθίσταται ἀπὸ ὕψιλον (νέ Fω → ναῦς). Ὁ παῖς προφέρεται καὶ ὡς **πάις** "*μουνογενὴς πάϊς*",[26] δωρικὰ **πόιρ** (ἐξ οὗ τὸ λατινικὸν puer), βοιωτικὰ **πῆς**, κρητικὰ **πηίσκος**.

παιδνός: "παῖς πάνυ νέος".

παιδίον: μικρὸς παῖς, μέχρι 7 ἐτῶν. Τὸ θηλυκόν, **παιδίσκη**.

μελλόπαις: ἀπὸ 10 ἐτῶν καὶ ἄνω.

ἀντίπαις: ὁ ἐξελθὼν τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Λέγεται καὶ **ἀρτίπαις**.

ἀνδρόπαις: "*ἀνδρούμενος παῖς, ἢ ἀνδρὸς φρόνησιν ἔχων*" (Ἡσύχιος).

26. Ἡσίοδος - Ἔργα 376

Τὸ ρῆμα **παιδεύω** σημαίνει διδάσκω, διαμορφώνω. Ἡ **παιδεία** ἐκπαιδεύει, ἡ **παιδιὰ** (=παιγχνίδι) διασκεδάζει καὶ ἐξασκεῖ: "*παιδιὰ ἐστὶ ἄσκησις τῶν ὕστερον σπουδαζομένων*".

"*Τοὺς παῖδας παιδεύομεν*
ἵνα ἄνδρες ἀγαθοὶ γίγνωνται..."[27]

κελώριον: παιδίον, *κέλωρ* =υἱός, ἔγγονος. "*Ζηνὸς κέλωρ*" =ὁ Ἡρακλῆς. Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *κέλλω* =ἐλαύνω, λόγῳ τῆς ὁρμητικότητος τοῦ παιδός.

ρωβίδας: παιδίον 7 ἐτῶν, δωρ. (Ἡσύχ.). Προφανῶς ἐκ τοῦ *ρώ(F)ομαι* = κινοῦμαι ὁρμητικά.

μέσωρος: "ἐν τῇ δέκα ἐτῶν ἡλικίᾳ" (Ἡσύχ.)

ἀπόθριξ: ὁ ἄνευ τριχῶν, ἄνευ γενείου.

λῖαξ ἢ **λεῖαξ:** παῖς ἀρτιγένειος, ἐκ τοῦ λεῖος, διότι "*οὐ κεντεῖ τὸ φίλημα ἀγενείου*"[28] ("δὲν τσιμπᾶνε" ἀκόμη τὰ γένεια του)."

σιδεύνης: 15 ἐτῶν (λακων.)

κόρος ἢ **κοῦρος** ἢ **κῶρος**, τὸ θηλ. **κόρη:** Ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ *κείρω* =κόπτω, κουρεύω. Ὁ κείρων τὴν κόμην του ἢ "*ὁ ξυρῶν τὸ γένειον*". Ἡ κόρη ὅμως οὔτε κόβει τὰ μαλλιά της οὔτε ξυρίζει γένειον. Μᾶλλον ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ *κορέω* =φροντίζω, σαρώνω, τακτοποιῶ. Πρβλ.: *νεωκόρος, ἐπίκουρος* =βοηθός, μισθωτός, στρατιώτης. Ὁ κοῦρος λέγεται καὶ **σαΐς** ἐκ τοῦ *σεύω* =κινῶ ὁρμητικά.

κωράλιον: ἐκ τοῦ *κοράλλιον*, δηλ. παιδάριον, κόριον, μικρὰ κόρη.

ΝΕΟΣ: "*Νέος, ἀπὸ τοῦ νέεσθαι, ὅ ἐστι πορεύεσθαι καὶ ἔρχεσθαι εἰς αὔξησιν, ἢ παρὰ τὸ ὁρμᾶσθαι. Ὁρμῆς γὰρ ἡ ἡλικία ἀνάπλεως* (=γεμάτη)..." γράφει τὸ Ε.Μ. Καὶ ὁ Εὐστάθιος: "*νέος παρὰ τὸ νέω, ὁ εὐκίνητος*".

Ἡ ἀρχικὴ ὅμως ἔννοια τοῦ νέος (νέ Fος), ὅπως ἤδη ἀναλύσαμε εἰς τὸ Κεφάλαιον περὶ τῆς θαλάσσης (βλ. νέω, ναῦς κλπ.) εἶναι ὁ ἱκανὸς νὰ πλεύσῃ ὡς ναύτης, διὰ τοῦ πλοίου: νέFω = πλέω → νέFος → νέος → ἱκανὸς νὰ ὑπηρετήσῃ εἰς τὰς νῆας (πλοῖα). Αὐτὸ ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὸν ἤδη ἀναφερθέντα στίχο τοῦ Ὁμήρου "*εἰσὶν ἐν Ἰθάκῃ νῆες νέαι ἠδὲ παλαιαὶ*" - δηλαδὴ ὑπάρχουν νῆες ἱκανὲς πρὸς πλεῦσιν, καὶ παλαιές, δηλαδὴ αὐτὲς ποὺ ἤδη ἔχουν παλαίσει μὲ τὰ κύματα, ὅθεν "πάλῃωσαν". Ἡ ἑλληνικὴ ναυτικὴ ἐμπειρία τὸ γνωρίζει καλά. Ἡ θάλασσα εἶναι σκληρή.

Ὁ νέος λέγεται καὶ **νέαξ** καὶ **νεάν**. Ἡ νεότης, τυπικά, ἐξικνεῖτο μέχρι τῆς ἡλικίας τῶ 30 ἐτῶν. (νεολαία, ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *νέος λαός*).

νεανίσκος, **νεανίας**: ὑποκοριστικὰ τοῦ *νέος*. Θηλ. → **νεᾶνις**.

νεαρός: κυριολεκτικῶς "νέος σφοδρός". Κατάληξις *-ρος* τῆς *ροῆς* καὶ *ἐρωῆς*.

ἀλκμαῖος: νέος γεμᾶτος ἀλκήν.

ἀκμαῖος: νεανίας· οὐσιαστικοποιηθὲν ἐπίθετον, ἐκ τοῦ "*ἀκμή*". (Ε.Μ.)

ἠγάνεος: ἐκ τοῦ ἄγαν (=σφόδρα) νέος.

βούπαις: ὁ σωματώδης νέος (πρβλ. "βουβαλόπαιδο").

πάλληξ: νεανίας, μόλις νεώτερος τοῦ ἐφήβου, ἐκ τοῦ ρήμ. *πάλλω*, λόγῳ τῆς ὁρμητικότητος ἡ ὁποία τὸν διακρίνει. Πάλλεται ὁλόκληρος ἀπὸ ζωηρότητα, ὅπως ἡ Παλλὰς Ἀθηνᾶ. Λέγεται καὶ **πάλλας**, **πάλλαξ**, **παλλάκιον**, καὶ νεώτ. **παλληκάριον** ἐξ οὗ **παλληκάρι**. [Εἶναι μέγα λάθος ἡ σημερινὴ ὀρθογραφία ὡς "παλικάρι"· παλικάρι δὲν σημαίνει τίποτε, ἢ μᾶλλον σημαίνει τὸ ἀντίθετον: πάλιν =ὀπίσω +κάρα =κεφαλή. Δηλαδὴ πίσω τὸ κεφάλι, ὀπισθοχώρησις (!)]

Τὸ θηλυκὸν τοῦ πάλλαξ εἶναι **παλλακὶς** (νεαρὰ κόρη). Ἡ ἔννοια τῆς λέξεως ἀργότερα μετέπεσε εἰς *θεραπαινίδα* ἢ *νεαρὰν ἐρωτικὴν σύντροφον*.

ἠίθεος: νεανίας, ἐκ τοῦ *εἶμι* (πορεύομαι) +*θέω* (τρέχω), λόγῳ τῆς ὁρμητικότητος. *Παρθένες καὶ ἠίθεοι ὀρχοῦνται* - γράφει ὁ Ὅμηρος εἰς τὸ Σ τῆς Ἰλιάδος.

αἰζηός: νεανίας σφριγῶν, δραστήριος, ἐκ τοῦ "*ἀεὶ ζέων*" (ζέω =βράζω· πρβλ. "*βράζει τὸ αἷμα του*"). *Ἡ τοῦ νεανίσκου θερμασία ἰσχυροτάτη*, γράφει ὁ Γαληνὸς εἰς τὸ Περὶ Κράσεων (1.593).

27. Ὑπερίδου Ἐπιτάφ. 4.21
28. Θεόκρ. ΙΕ' 130

νεόγυιος: ὁ νέος, ὁ ἔχων νεαρὰ μέλη (γυῖον = μέλος σώματος, γόνυ, ἀγκών).
σκυρθαλίας ἢ **σκύθραξ:** Ἐκ τοῦ *σκιρτῶ, σκαίρω, θάλλω* καὶ *θρώσκω*.
μειράκιον ἢ **μεῖραξ:** νέος ἡλικίας 14-21 ἐτῶν. Ὑποκοριστικῶς: **μειρακίδιον**, **μειρακίσκος**, **μειρακύλλιον**. Πιθανὸν ἐκ τοῦ "εἰράκιον", εἴρω =λέγω. Δηλαδὴ ὁ ἀρθρώνων ὀρθῶς τὸν λόγον, τὴν ὁμιλίαν. (θηλ. **μειρακίσκη**). Πρβλ. **εἰρὴν** =νέος.
κυρσάνιος ἢ **κυρσίον:** νεανίας, μειράκιον. Λέξις λακωνική. Πιθανὴ σχέσις μὲ τὸ *κοῦρος*.
πρύανος: νέος (Ἡσύχιος). Πιθανὸν ἐκ τοῦ *πρὺ* =πρό +*ἕνος* =παλαιός.
λάκιον: νεαρός· *λακέω* = λάσκω, θορυβῶ, φωνάζω.
ἡβητὴς ἢ **εἰβάτας**. Ὁ νεανίας ὁ πλήρης χυμῶν νεότητος. Ἡ *ἥβη* ἐκ τοῦ εἴβω =στάζω. Ἐναλλαγὴ ει μὲ η: "*οὐ γὰρ ἦτα ἐχρώμεθα, ἀλλὰ ει τὸ παλαιόν*"[29] (Πρβλ. καὶ Ἥβη: ἡ *οἰνοχόος* τῶν θεῶν).
ἄνηβος: ὁ ἀγένειος νεανίας, ὁ πλησιάζων πρὸς τὴν ἥβην. Λέγεται καὶ **πρόσηβος** καὶ **μελλέφηβος**.
πάρηβος: ὁ παρὰ (πλησίον) τῆς ἥβης.
ἔφηβος: ὁ ἐπὶ τῆς ἥβης εὑρισκόμενος νεανίας. Λέγεται καὶ **ἡβὸς** καὶ **ἡβητής**.
ἄκρηβος ἢ **ἀκρήβης:** Ὁ εἰς τὸ ἄκρον τῆς ἥβης εὑρισκόμενος νεανίας. Λέγεται καὶ **πρωθήβης** = ὁ ἐν τῇ πρώτῃ ἀκμῇ τῆς ἥβης.
ἔξηβος: ὁ ἐξελθὼν ἐκ τῆς ἐφηβείας.
ἄφηβος: ὁ ὑπερβὰς τὴν ἥβην (ἀπὸ +ἥβη).
κέστερ: νεανίας, οἱ Ἀργεῖοι (Ἡσύχιος)
μέλλαξ: μειράκιον. (*κέστερ* καὶ *μέλλαξ*, λέξεις σιγήσασαι, σκοτεινῆς ἐτυμολογίας).
μελόποσις: νέος ἀνήρ, μέλλων νὰ γίνῃ σύζυγος, κύριος.
ἀγόρι: ἐκ τοῦ ἄωρος, ἄγωρος, ἄγουρος. (ἄγουρος ἄνδρας).
"*Ἔλεγον ἀγούρους τοὺς ἐφήβους*" (Κων. Οἰκονόμου).

*

Ἡ νεαρὰ κόρη ὀνομάζεται **παρθένος**. Κατ' ἄλλους γραμματικοὺς ἐκ τοῦ *πόρτις* =νεαρὰ δάμαλις,: "*ἡ ἄρτι πορεύεσθαι δυναμένη*": πόρτις → πόρσις → παρσένος → παρθένος. Κατὰ τὸν Φιλόξενον ὅμως (ὅπερ καὶ πιθανότερον) ἐκ τοῦ παραθήνη → παρθήνη → παρθένος. (*θάω* =θηλάζω) *Ἡ περὶ ταύτην τὴν ἡλικίαν οὖσα, καθ' ἣν ὥραν ἔχει ἐκθρέψαι καὶ ἐκτῆσθαι μαστούς. Τὰς μικρὰς παῖδας οὐ προσαγορεύομεν παρθένους, ἀλλὰ τὰς ἰούσας ἤδη ἐπὶ τὸ γυναῖκας εἶναι.*"
Ἡ κόρη ἀποκαλεῖται καὶ **στελλάνδρα** ὡς ἑτοιμάζουσα ἄνδρας. (*στέλλω*=ἑτοιμάζω). Ἡ γυναῖκα φιάχνει τοὺς ἄνδρες.

*

ΕΡΕΝΝΙΟΥ ΦΙΛΩΝΟΣ
ΓΝΩΣΙΣ ΤΩΝ ΗΛΙΚΙΩΝ

«**Βρέφος** μὲν τὸ γεννηθέν, **παιδίον** δὲ τὸ τρεφόμενον ὑπὸ τῆς τιθηνοῦ ἔτι, **παιδάριον** δὲ τὸ ἤδη περιπατοῦν καὶ τῆς λέξεως ἀντεχόμενον, **παιδίσκος** δὲ ὁ ἐν τῇ ἐχομένῃ ἡλικίᾳ, **παῖς** δὲ ὁ διὰ τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων δυνάμενος ἰέναι. Τὰ δὲ ἐχόμενα (=ἀκόλουθα) ταύτης, οἱ μὲν **πάλληκα**, οἱ δὲ **βούπαιδα**, οἱ δὲ **ἀντίπαιδα**, οἱ δὲ **μελλέφηβον** καλοῦσιν. Ὁ δὲ μετὰ ταῦτα **ἔφηβος**· Κυρηναῖοι δὲ τοὺς ἐφήβους **τριακατίους** καλοῦσιν, Κρῆτες δὲ **ἀποδρόμους** διὰ τὸ μηδέπω τῶν κοινῶν μετασχεῖν δρόμων, **μεῖραξ** δὲ ἢ **μειράκιον** ὁ μετὰ ταῦτα, εἶτα **νεανίσκος**, εἶτα **ἀνὴρ μέσος**, εἶτα **προβεβηκὼς** -ὃ καὶ **ὠμογέρων**-, εἶτα **γέρων**.»

Γῆρας: "*διὰ τὸ ἐγγὺς εἶναι θανάτου, ἢ διὰ τὸ εἰς γῆν ὁρᾶν.. παρὰ τὸ γῆν νεύειν, ἢ παρὰ τὸ εἰς γῆν ῥέειν*". (Ὠρίων). Ὁ γέρων δηλαδὴ βαδίζοντας κυπτὸς βλέπει, νεύει πρὸς τὰ κάτω, πρὸς τὴν γῆν, πρὸς τὴν ὁποίαν ἤδη ῥέει. "*Τὸ γῆρας, νόσος φυσική*" γράφει ὁ Ἀριστοτέλης (Ζ.Γ. ε, 4,784). Ἄλλοι ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ *κήρα* = φθορά· *κηραίνω* =φθείρω.

Ἐκ τοῦ "γῆρας" → *γέρας* =βραβεῖον: "*ἕπεται γὰρ τοῖς γέρουσιν ἡ τιμή*". "*Γέρας ἐστὶ γερόντων*" ὅπως γράφει καὶ ὁ Ὅμηρος (Δ 323).

29. Πλάτ. Κρατύλος 426

Τὸ *γέρας* εἶναι δῶρον τιμῆς τὸ ὁποῖον οἱ ἀρχηγοὶ (γέροντες) ἐλάμβανον ἐκ τῶν λαφύρων, πρὶν μοιρασθοῦν αὐτὰ εἰς τοὺς ὑπολοίπους οἱ ὁποῖοι ἐλάμβανον *μοῖραν*. Ἐξ αὐτοῦ τοῦ σκεπτικοῦ ("τιμῆς ἕνεκεν") καὶ ὁ **"γερούσιος οἶνος"**, ὁ καλλίτερος, ὁ ἄξιος νὰ δοθῆ εἰς τοὺς γέροντας.
γραῖα: σχετικὸν μὲ τὸ *γαῖα*, σὺν τὸ ρ τῆς ροῆς. Ἡ εἰς τὴν γαῖαν ῥέουσα.
Ἐκ τοῦ *γαῖα*, *γάιος*, παράγεται καὶ ὁ **χάιος:** ὁ γνήσιος, ὁ ἀληθής, ὁ παλαιός, ὁ ἀγαθός.
πρεσβύτης: ἐκ τοῦ πρὸ+βαίνω, ὁ προβεβηκὼς τῇ ἡλικίᾳ. Λέγεται καὶ **ἀπόδρομος** καὶ **ἀπόμαχος**.
ἀφῆλιξ: (ἀπὸ +ἡλικία), ὁ *ἡλικιωμένος*, ὁ ἔχων ὁλοκληρώσει σχεδὸν τοὺς *ἥλικας*, τὰς περιφορὰς (βλ. εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ παρόντος Κεφαλαίου τὴν λέξιν "ἡλικία"). Ἄλλως, **παρῆλιξ**.
πέλιος, πελία: γέρων, γραῖα, ἐκ τοῦ *πελιὸς* =γκρίζος.
ἐσχατόγηρως: ὁ εἰς ἔσχατον γῆρας εὑρισκόμενος, ὁ **βαθύγηρως**, ὁ **σαπρόγηρος**, ὁ **παγγήρως**, ὁ **ὑπέργηρως**.

Τὸ **"Ὀνομαστικὸν"** τοῦ **Πολυδεύκους** (ΙΙ, Β) περιέχει τὸ ἑξῆς Σχόλιον:

«Ἑπτὰ εἰσὶν ἡλικίαι καθ' Ἱπποκράτην: πρώτη ἀπὸ ἑνὸς ἕως ἑπταετοῦς, ἥτις καὶ παιδίον λέγεται· δευτέρα ἀπὸ ἑπταετοῦς ἕως τετταρεσκαιδεκάτου, ἥτις καὶ παῖς λέγεται· τρίτη ἀπὸ τετταρεσκαιδεκάτου ἕως εἰκοστοῦ πρώτου, ἥτις καὶ μειράκιον λέγεται· τετάρτη ἀπὸ εἰκοστοῦ πρώτου ἕως εἰκοστοῦ ὀγδόου, ἥτις καὶ νεανίσκος λέγεται· πέμπτη ἀπὸ εἰκοστοῦ ὀγδόου ἕως τριακοστοῦ πέμπτου, ἥτις καὶ ἀνὴρ λέγεται· ἕκτη ἀπὸ τριακοστοῦ πέμπτου ἕως τετταρακοστοῦ δευτέρου, ἥτις καὶ πρεσβύτης λέγεται· ἑβδόμη ἀπὸ τετταρακοστοῦ δευτέρου ἕως τοῦ τέλους, ἥτις καὶ γεροντικὴ λέγεται».

✷

*Οἱ θνητοὶ ἄνθρωποι, ἐρχόμενοι καὶ παρερχόμενοι (**πρόγονοι**) ἐγκαταλείπουν **ἀπογόνους***

ἀπόγονοι: ὅ,τι καὶ νῦν· *ἀπὸ +γόνος*.
ἐπίγονοι: ἀπόγονοι μεταγενεστέρας γενεᾶς.
ἐπίσποροι: ἀπόγονοι.
ἔκγονοι: ἀπόγονοι, ἐκ τοῦ *ἐκ+γόνος* (ἐκ τοῦ ἔκγονος → τὸ σημερ. "ἐγγονός").
ἐκγενέται: ἔκγονοι
ἄφαιμοι: ἀπόγονοι (Ἡσύχ.) ἐκ τοῦ *ἀπὸ+αἷμα*.
ἔξαιμοι: ἀπόγονοι - *ἐξ +αἷμα*, "ἐξ αἵματος".
ἄμναμοι: ἀπόγονοι μεταφορικῶς: "*οἱ τῶν ἀμνῶν ἀμνοί*". (Ε.Μ.)
ἐπιγιγνόμενοι: οἱ μεταγενέστεροι ἀπόγονοι· "*διαδοχῇ τῶν ἐπιγιγνομένων..*"[30] δηλ. ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιά.
ὀψίγονοι: οἱ μεταγενέστεροι (ὀψὲ=ἀργά).
μεταγενέστεροι: οἱ γιγνόμενοι μετά, οἱ μετὰ ταῦτα ἐσόμενοι, ἢ ἁπλῶς "**οἱ ἐσόμενοι**".[31]
"*Ἡ καινούργια γέννα, ποὺ ὅλο τὴν περιμένουμε κι ὅλο κινάει γιὰ νἄρθη*". (Κ. Παλαμᾶς)

> «Τὸ πρῶτο σου χρέος εἶναι νὰ νοιώσης μέσα σου
> ὅλους τοὺς **προγόνους**.
> Τὸ δεύτερο, νὰ φωτίσης τὴν ὁρμή τους
> καὶ νὰ συνεχίσης τὸ ἔργο τους.
> Τὸ τρίτο σου χρέος, νὰ παραδώσεις στὸν γιὸ
> τὴν μεγάλη ἐντολὴ νὰ σὲ ξεπεράσει.»
>
> *Νίκος Καζαντζάκης*

30. Ἰσοκράτους Πανηγυρικός
31. Μετοχὴ Μέλλοντος (ἔσομαι) τοῦ ῥ. εἰμί.

Ἐπειδή...

"Λίγοι εἴμαστε, κι ἀλλοίμονο στὴ Γῆς
ἅμα χαθῆ ἡ γενιά μας"

Νίκος Καζαντζάκης

◆◆◆

Διὰ νὰ γεννηθοῦν γνήσια τέκνα, πρέπει ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ νὰ ἔλθουν εἰς **γάμου** κοινωνίαν, νὰ γίνουν **σύζυγοι, σύγγαμοι**.

γάμος: ἀμφισβητουμένης ἐτυμολογίας. Τὸ Λεξικὸν Lidd.-Scott ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ *γένους*, ἄλλοι ἐκ του *γέμος* = φορτίον (φορτίον γάμου;). Τὸ πιθανότερον εἶναι νὰ ἔχη καὶ αὐτὴ ἡ λέξις (ὅπως καὶ ἡ γυνὴ -ὅπερ βλ.-) σχέσιν μὲ τὴν *Γῆ* καὶ τὸ ρῆμα *ἀμάω*=θερίζω, καρποῦμαι. Πρβλ. "*γάμα τὸ στοιχεῖον, παρὰ τὸ ἀμᾶν τὴν γῆν ἤ τὸ θερίζειν*". (Ε.Μ.) *Ἀμητὸς* σημαίνει θερισμός, συσσώρευσις, συγκομιδή. Καὶ μὴν ξεχνᾶμε ὅσα ὥς τώρα ἀναλύσαμε: Ὁ πατὴρ εἶναι *φίτυς*, δηλ. φυτευτής, ἡ γυνὴ *ἄρουρα* (γῆ καλλιεργήσιμη) καὶ ἡ γονιμοποίησις *ἄροτος* - "*ὁ ἄροτος τοῦ ἀνδρὸς τῇ γυναικί*". Μέσα ἀπὸ αὐτὸ τὸ σκεπτικὸ ἀναδύεται ἡ παγία ἐντύπωσις ὅτι σκοπὸς τοῦ γάμου εἶναι ἡ συγκομιδὴ γνησίων τέκνων πρὸς διαιώνισιν τοῦ γόνου. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἡ ἄποψις ὅτι ἡ λ. *γάμος* προέρχεται ἀπὸ τὸ ρ. *δαμάω*, δαμάζω. Διότι ὁ Ὅμηρος ἀποκαλεῖ τὰς παρθένους ἀδμῆτας (*παρθένος ἀδμὴς* =ἀδάμαστος), ἡ δὲ σύζυγος ἀποκαλεῖται καὶ "δάμαρ". Ὁ γάμος λέγεται καὶ **συνοίκησις, συνοικέσιον**.

Κατὰ τὴν σύναψιν γάμου, ὁ ἀνὴρ **νυμφεύεται**, ἡ δὲ γυνὴ **ὑπανδρεύεται** (τίθεται ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ἀνδρός).[32] Καὶ οἱ δύο ἔρχονται εἰς γάμου κοινωνίαν, εἰδικώτερον ὅμως ὁ ἀνὴρ **ὀπυίει** (=νυμφεύεται, γαμέει). Τὸ ρῆμα **ὀπυίω**, ἐτυμολογικῶς, ἐκ τοῦ *ὀπὸς* (=χυμὸς) + *ὕω* (=βρέχω). "*Αἱ γυναῖκες οὐκ ὀπυίουσιν, ἀλλ' ὀπυίονται*" (Ἀριστ. Ἠθ. Νικ. Η, 6.1148). **βινέω** δέ, σημαίνει ὀπυίω παρανόμως.

Ὅλα σχεδὸν τὰ γαμήλια ἔθιμα διατηροῦνται ἀναλλοίωτα μέχρι σήμερα. Ἡ περιγραφὴ τοῦ πίνακος τῶν γάμων τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῆς Ρωξάνης, ὅπως τὸν ἀπεικόνισε ὁ ζωγράφος Ἀετίων, ἀναφέρει ὅτι ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος "*στέφανον ὀρέγει τῇ παιδί, πάροχος καὶ νυμφαγωγὸς Ἡφαιστίων συμπάρεστι, δᾶδα καιομένην ἔχων...*"
στέφανον ὀρέγει τῇ παιδί: τὴν "στεφανώνεται". Μέχρι σήμερα "στεφανώνομαι" σημαίνει "παντρεύομαι". - "*στεφάνῳ στεφανωθῆναι*": ἀναπόσπαστον σύμβολον ἑορτῆς καὶ χαρᾶς.
πάροχος ὁ Ἡφαιστίων συμπάρεστι, δᾶδα καιομένην ἔχων:
"*Ὁ πάροχος, φίλος ἤ συγγενὴς ὁ μάλιστα τιμώμενος καὶ ἀγαπώμενος*" (Εὐστάθιος).
Ὁ Ἡφαιστίων συμπαρίσταται ὡς "κουμπάρος" κρατῶν λαμπάδα ἀναμμένην, ὅπως καὶ σήμερα.
"*Ὁ τρίτος συμπαρών, πάροχος λέγεται*" (Πολυδεύκης Ὀνομαστικόν).
συμ-παρὰ-ἐστὶ (cum-para-est → compare → "κουμπάρος").
πάροχος, ἐκ τοῦ *παρέχω* = 1) ἔχω πλησίον 2) χορηγῶ, προμηθεύω· *παρέχομαι* = παρουσιάζω, προσφέρω. Ὅ,τι δηλαδὴ κάνει καὶ σήμερα ὁ "κουμπάρος".
[Ἡ ἰταλ. λέξις compare =συνεργός, σύντροφος, ἀνάδοχος, κακῶς ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ cum+ pater, padre. Δὲν εἶναι "συμπατὴρ" εἶναι συμ-πάροχος → compare. Ἐπειδὴ εἶναι φανερὸ ὅτι παρουσιάζει δυσκολία ἡ λανθασμένη ἐτυμολόγησις ἐκ τοῦ cum +pater, τὸ Ἰταλικὸ Ἐτυμολογ. Λεξικὸ τοῦ Giac. Devoto ὑποθέτει πιθανὴ βενετικὴ διαμεσολάβησι: "forse veneta, che semplifica (=ἡ ὁποία ἁπλοποιεῖ) -tr in -r". (τὸ tr εἰς r).]

Ἐπίσης: Ἐπειδὴ ἡ νύμφη ὡδηγεῖτο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ τὸ βράδυ, ἡ πομπὴ ἐφωτίζετο μὲ λαμπάδες: "*νύμφας ἐκ θαλάμων, δαΐων ὕπο λαμπομενάων*", γράφει ὁ Ὅμηρος (Ἰλ. Σ. 492). Εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι καὶ σήμερα, μόνον στὴν Ἑλλάδα οἱ γάμοι τελοῦνται ἀργά, τὸ βράδυ.
- **Τὸ πέπλον τῆς νύμφης:** "*Ἡ νύμφη κεκαλυμμένη διὰ τοῦ ἑανοῦ, νυμφικῆς καλύπτρας, εἰσήγετο*".
- **Οἱ παράνυμφοι:** "*τοῦ νυμφίου καὶ τῆς νύμφης ἐν πομπῆς σχήματι παῖς ἡγεῖται, χλανίδα λευκὴν ἔχων καὶ λαμπάδα καιομένην*". (Ε.Μ.)

32. "Παῖδες Ἑλλήνων ἴτε, ἐλευθεροῦτε πατρίδα, παῖδας, γυναῖκας..." (Αἰσχ. Πέρσαι)
Καὶ ἡ ἄγαμος Ἠλέκτρα παραπονεῖται ὅτι εἶναι μόνη, ἀνυπεράσπιστη: "οὔτις ἀνὴρ ὑπερίσταται" (Σοφοκλ. Ἠλ. 188).
(ὑπερίσταμαι =προστατεύω, μὲ τὴν ἔννοιαν "στέκομαι ἀπὸ πάνω" προστατεύοντας.).

- **Οἱ "μπομπονιέρες"** "...*συμβολικὴ ἦν ἡ διανομὴ γαμηλίου πλακοῦντος, οὗ τὰ συστατικὰ ἀνεφέροντο εἰς τὴν μέλλουσαν τοῦ γάμου γονιμότητα.. τὸ ἀντίστοιχον παρὰ τοῖς νεωτέροις ἔθος τῆς διανομῆς τῶν σακχαροπήκτων*".
"*Πλακοῦς γαμηλιών, ἐν γάμοις πεσσόμενος*" (Εὐστάθιος). "*Ἐδόκουν ἐν τοῖς γάμοις διδόναι σήσαμον, ὅς ἔστι πλακοῦς γαμικός.*" (Σχόλ. εἰς Ἀριστοφάνην).
- **Τὸ "τραπέζι τοῦ γάμου":** "*γαμικὴ θοίνη*" ἤ "*γαμικὴ ἑστίασις*", "*ἵνα πολλοὶ συνειδῶσι καὶ μαρτυρῶσιν ἐλευθέροις οὖσι καὶ παρ' ἐλευθέρων γαμοῦσι*" (Πλουτ. Συμπ. Δ' 3).
- **Τὰ δῶρα τοῦ γάμου":** "Θεοφράστου Χαρακτῆρες": "..*γαμοῦντος τινὸς τῶν φίλων πρὸ χρόνου τινὸς ἀποδημῆσαι, ἵνα μὴ πέμψῃ προσφοράν*".
(Δηλ. ὅταν κάποιος φίλος του ἔχει ὁρίσει τοὺς γάμους του, αὐτὸς ἀναχωρεῖ προηγουμένως, διὰ νὰ μὴ στείλῃ δῶρον γάμου)!

Τοῦ γάμου, βεβαίως, προηγεῖται ἡ **μνηστεία** ἤ **ἀρραβὼν** - ὁ ὁποῖος ἐσφαλμένως θεωρεῖται ξενικῆς ἐτυμολογίας. Εἶναι ἀκραιφνῶς λέξις ἑλληνική. Τὰ διάφορα ERABON ἤ ARRUBAH ἤ ARRABO εἶναι ἡ ἀλλοιωμένη, ἐκβαρβαρισμένη προφορὰ τοῦ ἑλληνικοῦ "ἀρραβῶνος". Καὶ ὁ λατῖνος Μ. Τερέντιος Βάρρων, εἰς τὸ De Lingua Latina (5.174) τὸ διευκρινίζει: "Arrabo, hoc verbum a graeco ἀρραβών". (=Arrabo, αὐτὴ ἡ λέξις ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἀρραβών).

ἀρραβὼν σημαίνει 1) χρηματικὴ προκαταβολή, "*ἀρραβῶνα δοῦναι τινὸς*" 2) ἐγγύησις 3) μνηστεία. Ἡ "**μνηστεία**" φέρει εἰς τὴν μνήμην, ὑπενθυμίζει τρόπον τινὰ μίαν ὑπόσχεσιν.

Ὁ *ἀρραβὼν* ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ἀθροιστ. *α+ράπτω* = συνείρω, συνδέω, συνάπτω (οἱ λέξεις ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ ρ, κατὰ τὴν σύνθεσιν, διπλασιάζουν τὸ ρ, π.χ. α+ρίζα → ἄρριζος, ἔσω+ροῦχον →ἐσώρρουχον κ.ο.κ.). Δυνατὸν ὅμως καὶ νὰ προέρχεται ἐκ τοῦ *αρ* τοῦ ἀραρίσκω + *ράπτω*. Ἀρραβὼν λοιπὸν εἶναι ἰσχυρὰ σύναψις, δεσμός, σύνδεσις. Ὁ αὐτὸς συνειρμὸς ἐνυπάρχει καὶ εἰς ἀρχαιοτάτην περίφρασιν διὰ τὸν γάμον: "*ἁρμόζειν τὴν θυγατέρα*" σημαίνει ὑπανδρεύω τὴν θυγατέρα μου: "*ἁρμόζειν κόρᾳ ἄνδρα*".[33] Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, μέχρι σήμερα, στὴν ἑλληνικὴ ("γκρεκάνικη") διάλεκτο τῆς Κάτω Ἰταλίας, τὸ "παντρεύομαι" ἤ "νυμφεύομαι" εἶναι "ermazome", δηλ. ἁρμόζομαι· "armamenos" εἶναι ὁ "παντρεμένος". π.χ. "I kiatéra mu ermazete" =ἡ θυγατέρα μου ἁρμόζεται = παντρεύεται. Πρβλ. καὶ **ὅρμαστρα** =ἡ μνηστεία.

Οἱ Λατῖνοι τὴν λ. *ἀρραβὼν* τὴν μεταγράφουν ὀρθῶς ὡς ARRHA, διατηρώντας τὴν δασύτητα τοῦ ῥ., ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ γάλλοι: ARRHES (πρβλ. rhétor, Rhétorique).

Ὁ λεξικογράφος Ἡσύχιος διασώζει καὶ δύο ἄλλους τύπους τῆς λέξεως ἀρραβών: 1) **ἀρυφὴ** (πρβλ. "ραφή") καὶ 2) **ἄρφα**.

Ὁ Ἐπαφρόδιτος, ὅπως ἀναφέρει τὸ Ε.Μ., ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ *ῥαιβὸς* =ραγός, προσθήκη στερητ. ἄλφα, *ὁ μὴ συγχωρῶν ῥαιβὴν γενέσθαι τὴν πίστιν τῶν συναλλαττόντων*, δηλ. νὰ παραμένῃ ἡ συμφωνία ἀρραγής. Ἴσως, στὸν πυρῆνα τῆς λέξεως, κωδικοποιοῦνται δύο ἔννοιες ὁμοῦ, κάτι τὸ ὁποῖον συχνὰ ἀπαντᾶ στὶς ἑλληνικὲς λέξεις. Τὸ βέβαιον συμπέρασμα εἶναι ὅτι ὁ "ἀρραβὼν" τυγχάνει ἑλληνικῆς ἐτυμολογίας.

Γι' αὐτὸ ἡ μνηστὴ ἀποκαλεῖται καὶ **ἐγγυητή:** "*ἐγγυητὴ Βελισσαρίῳ γυνὴ γέγονε*" (Προκόπιος).

Ἡ διὰ γάμου σύνδεσις ἀποκαλεῖται **σύζευξις**. Ἀνὴρ καὶ γυνὴ καθίστανται **σύζυγοι**, ὁπότε ἀποτελοῦν **ζεῦγος**.

σύζυγος (ὁ-ἡ): ὑπὸ τὸν αὐτὸν ζυγόν, τὸν "ζυγὸν γάμου", ἐκ τοῦ ρήμ. συζεύγνυμι. Προστάτις τοῦ γάμου, ἡ "Ἥρα Ζυγία". Οἱ σύζυγοι λέγονται καὶ **ὁμόζυγοι**. *ζυγός:* "παρὰ τὸ δύο ἄγειν, δυαγός· καὶ ἐν συγκοπῇ δυγὸς καὶ ζυγός. Οἱ γὰρ Δωριεῖς τὸ δ εἰς ζ τρέπουν". Ε.Μ.

Ἡ λύσις τοῦ γάμου ἀποκαλεῖται **διάζευξις** (ἐξ οὗ *διαζύγιον, διαζευκτήριον*).

Οἱ πρόγονοί μας διέθεταν τοὺς εἰδικώτερους ὅρους **ἀπόπεμψις**, καὶ **ἀπόλειψις** (=ἐγκατάλειψις τοῦ ἀνδρὸς ὑπὸ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ). Διεξήγετο βεβαίως "*δίκη ἀποπέμψεως*".

Εἰς περίπτωσιν διαλύσεως τοῦ γάμου ὁ σύζυγος ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ ἀκέραιον τὴν **προῖκα**, ὅσα χρόνια καὶ ἂν εἶχαν περάσει...

33. Πίνδ. Πυθιον. 9.207

προίξ: Ἐπειδὴ τὴν πατρικὴ περιουσία ἐκληρονομοῦσαν οἱ υἱοί, αἱ θυγατέρες ἐδικαιοῦντο μίαν "ἐφ' ἅπαξ ἀποζημίωσιν". Ἐξ αὐτοῦ προέκυψεν ἡ *προίξ*. Εἶναι ἡ μοναδικὴ ἑλληνικὴ λέξι μὲ τὴν κατάληξιν -οιξ. Ἐτυμολογεῖται προφανῶς ἐκ τοῦ *πρὸ+ἵκω*, δηλαδὴ ποσόν, ἀξία, ἀκίνητον, καθορισθέντα πρὸ τῆς γαμηλίου τελετῆς.

Ἐνῶ **φερνὴ** εἶναι ὅσα ἡ νύμφη φέρει μαζί της ὅταν ἐγκαταλείπη τὴν πατρικὴν οἰκίαν (ἐξ οὗ τὸ σημερ. "πολύφερνος νύφη").

ἕδνα: εἶναι τὰ δῶρα τὰ προσφερόμενα εἰς τὴν νύμφην. Ἐκ τοῦ ρήμ. *ἁνδάνω* =προξενῶ εὐχαρίστησιν.

Οἱ σύζυγοι ἀποκαλοῦνται ἐπίσης:

σύμβιος - συμβία: Ἐκ τοῦ *σὺν+βίος*, ὡς διάγοντες τὸν βίον ὁμοῦ. Ἡ συμβία ὀνομάζεται καὶ **συμβιώτη.**

πόσις - πότνια: πόσις ὁ σύζυγος, ἐκ τῆς ἰσχυρᾶς ρίζης *ποσ*. Κατὰ τὸ Ε.Μ. ἐκ τοῦ *πότις*, ὡς ποτίζων διὰ τοῦ σπέρματος. "*Πόσις ὁ ἀνήρ, παρὰ τὸ ποτίζειν τῇ γονῇ*". Ἡ σεβαστὴ σύζυγος τοῦ πότιος ὀνομάζεται *πότνια*. Ἡ πότνια ἀποκαλεῖται καὶ **ὕπανδρος**.

γαμέτης - γαμετή: Ὡς συνδεθέντες διὰ τοῦ γάμου.

ὁ-ἡ **ὁμόλεκτρος:** ἐκ τοῦ *ὁμοῦ +λέκτρον* = συζυγ. κλίνη. Τὸ λέκτρον ἐκ τοῦ λέγω =πλαγιάζω.[34] Ἡ ὁμόλεκτρος ἀποκαλεῖται καὶ **σύλλεκτρος, κοινόλεκτρος, παράλεκτρος**.

εὐνάν, εὐνήτης, εὐνέτης εὐνήτωρ, εὐνητήρ, εὐναστής, σύνευνος: ὁ σύζυγος.

εὐναία, σύνευνος, συνόμευνος, εὖνις, εὐνέτις, εὐνάστειρα, ὁμοευνέτις, παρευνέτις, ὁμοδέμνιος, ἐπιδεμνιάς: ἡ σύζυγος. Ἐτυμολογοῦνται ἐκ τοῦ *εὐνὴ* = στρωμνή, τὰ στρωσίδια τῆς κλίνης, καὶ τὰ *δέμνια* (↔ἐκ τοῦ δέμω).

Ἡ εὐνὴ ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *εὔνητος* = καλοϋφασμένος (*εὖ+νήθω* =γνέθω), ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ *νέω*[35] =συσσωρεύω. Ἡ εὐνή, ἡ συζυγ. κλίνη, εἶναι καλῶς ἐστρωμένη μὲ καλοϋφασμένα στρωσίδια: "*εὐνή, εὖ νενῆσθαι καὶ σεσωρεῦσθαι ταῖς στρωμναῖς*" (Ὠρίων).

σύγκοιτος, παρακοίτης, ὁμοκοίτης: ὁ σύζυγος· *κοίτη* = ἡ κλίνη, ἐκ τοῦ *κεῖμαι*.

σύγκοιτος, παράκοιτις, ὁμόκοιτις, ἄκοιτις: ἡ σύζυγος. (*ἄκοιτις*, τὸ ἄλφα "ἐπιτατικόν").

συνάορος: ὁ σύζυγος (σὺν+ἄρω =συνδέω).

ὄαρ: ἡ σύζυγος (ο ἐπιτατικὸν +ἄρω=συνδέω). "*παρὰ τὸ ὁμοῦ ἀρηρέναι, γάμῳ συνηρμόσθαι*". Ε.Μ. Ἀποκαλεῖται καὶ **συνάωρ, συνήωρ, συνήορος.**

κουρίδιος, κουριδία: ἔγγαμος, ἐκ νομίμου γάμου. Πιθανὸν ἐκ τοῦ *κοῦρος κούρη*. Πιθανὸν ἐκ τοῦ *κορέω* = φροντίζω. - *κουρίδιος χιτὼν* =ὁ νυφικὸς χιτών.

γαμβρὸς -νύμφη: Ὁ *γαμβρὸς* ἐκ τοῦ γάμος → γαμερὸς → γαμβρός. **Νύμφη** =νεαρὰ γυνή. Ἐτυμολογεῖται εἴτε ἐκ τοῦ *νύβω* = καλύπτω (ἐκ τῆς καλύπτρας ποὺ ἔφερε), εἴτε ἐκ τοῦ "*νέα φαίνεται*" (Ε.Μ.) (Ἐκ τοῦ *νύμφη* καὶ ὁ *νυμφίος*).

Ἡ σύζυγος ἀποκαλεῖται ἐπίσης:

ἄλοχος: *α* ἀθροιστ. +*λέχος* (=κλίνη, λέκτρον). Ἡ συμμετέχουσα τῆς αὐτῆς κλίνης, ἡ **ὁμόλοχος**. (Ἐὰν ὅμως τεθῆ α στερητικόν, τότε *ἄλοχος* σημαίνει ἄγαμος. "*ἄλοχος Ἄρτεμις*").

ὁμόκλινη, σύγκλινος: ὡς μετέχουσα τῆς αὐτῆς κλίνης.

πλάτις: ἡ σύζυγος, "*παρὰ τὸ πελάζειν* (=πλησιάζειν) *τῷ ἀνδρὶ κατὰ τὴν κοίτην*".

δέσποινα: ἡ κυρία τοῦ οἴκου, ἡ οἰκοκυρά, ἡ γυνή. Λέγεται καὶ **δεσπότις**. Ε.Μ.: "*δεσποιά, ἡ δέος ποιοῦσα· ἀπὸ τοῦ δεσποιός, κατὰ συγκοπὴν δέσποινα... ἢ ἀπὸ τοῦ δεσπόζουσα..*".

Συχνότατα ἐπισυνάπτεται εἰς τὰ ὀνόματα τῶν θεαινῶν: "Δέσποινα Ἑκάτη", "Δέσποινα Ἄρτεμις". Ἡ Δέσποινα = ἡ Περσεφόνη.

---

34. Ἡρωδιανός, Περὶ Γάμου καὶ Συμβιώσεως.
35. Βλ. Λεξιλογ. τῆς ἁλός.

νάτειρα ἤ **ναέτειρα** ἤ **νάερρα:** ἡ γυνὴ ὡς **οἰκοδέσποινα**, ἐκ τοῦ *ναίω* =κατοικῶ.
δάμαρ: ἡ σύζυγος, "*ἐκ τοῦ δαμάζεσθαι καὶ ὑπεζεῦχθαι ἀνδρί*". Ε.Μ. Ἡ λ. δάμαρ ἐκφέρεται συνήθως ὁμοῦ μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ συζύγου: "*Ζηνὸς δάμαρ*". Ὁ Ἡσύχιος ἔχει καὶ τὸν τύπο **δόμορτις**.
στήτη: ἡ γυνή. Ἐκ παρεξηγήσεως τοῦ στίχου τῆς Ἰλιάδος (Α,6) "*διαστήτην ἐρίσαντε Ἀτρείδης καὶ δῖος Ἀχιλλεύς*" - δηλ. ἦλθον εἰς διάστασιν καὶ ἔριδα... (ὑπονοεῖται, διὰ μίαν γυναῖκα). Ὁ δυϊκὸς ἀριθμὸς "διαστήτην" ἐξελήφθη ὡς "διὰ στήτην".
ἀνδροδμὴς καὶ **ἀνδρίς**, εἶναι ἡ ὕπανδρος γυνὴ ἐνῶ:
παρθένος ἀδμής, εἶναι ἡ ἀνύπανδρος, ὡς μὴ δαμασθεῖσα εἰσέτι.
ἡ ἀλέκτωρ: ἡ ἄνευ λέκτρου, λέχους, ἡ μὴ νυμφευθεῖσα γυνή.[36] Ἐξ αὐτοῦ παράγεται τὸ μυθολογικὸν παρωνύμιον τῆς Ἠλέκτρας, τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ τῆς Κλυταιμνήστρας. Τὸ πραγματικό της ὄνομα ἦτο "Λαοδίκη". Μετωνομάσθη Ἠλέκτρα διότι ἀναμένοντας τὸν ἀδελφό της Ὀρέστη νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ νὰ ἐκδικηθῆ τὸν θάνατον τοῦ Ἀγαμέμνονος, παρέμεινε ἄγαμος. Σχετικὸς καὶ ἐνδεικτικὸς ὁ στίχος τοῦ Εὐριπίδη ἀπὸ τὴν τραγῳδία ΟΡΕΣΤΗΣ (72): "*παρθένε μακρὸν δὴ μῆκος, Ἠλέκτρα*".

νεόνυμφος: ὅ,τι καὶ νῦν, ὁ νεωστὶ εἰς γάμον ἐλθών. Ἀποκαλεῖται καὶ **νεόγαμος, νεόλεκτρος, νεογήμης, νεογύνης.** Ὁ **ἄγαμος**· λέγεται κυρίως ἐπὶ τοῦ ἀνδρός. Ἀποκαλεῖται καὶ **ἀγάμητος** καὶ **ἀγύναιξ**.

(**μοιχός:** ὁ τὴν ξένην κοίτην μιαίνων. Ἐκ τοῦ **μὴ +οἶκος**, ὁ ἔξω τοῦ οἴκου. Κατὰ τὸν Εὐστάθιον Θεσσαλονίκης, λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ μοιχὸς ποιεῖ ὥστε τὰ τέκνα νὰ μὴν ὁμοιάζουν εἰς τὸν πατέρα: "*παρὰ τὸ μὴ ἐοικός, δι' ὅν οὐκ ἔοικε τὰ γένη.*")

*

Ἡ μὴ νόμιμος σύνευνος ἀποκαλεῖται *παλλακὶς* ἤ *ἑταίρα*. Ὑπάρχουν ὅμως πολλὲς λέξεις οἱ ὁποῖες χαρακτηρίζουν τὴν γυνὴ τὴν "παράνομον", τὴν "ἐρωμένην", ἤ τὴν μετερχομένην ἀγοραῖον ἔρωτα. Ἡ Νέα Ἀττικὴ κωμῳδία διεκωμῴδησε κατὰ κόρον τὶς ἑταῖρες. Ὡς ἐκ τούτου τὸ σχετικὸν λεξιλόγιον ἀνεπτύχθη ἀναλόγως.
παλλακίς: νεαρὰ κόρη, θηλ. τῆς λέξεως *πάλληξ* =παλληκάρι. (*πάλληξ* καὶ *παλλακὶς* σφύζουν, πάλλονται ἐκ ζωηρότητος).
ἑταίρα: κυριολεκτικῶς *σύντροφος*· θηλ. τοῦ *ἑταῖρος* = φίλος, σύντροφος, ἐκ τοῦ *Fέτης - ἔτης* =οἰκεῖος. Ὑποκοριστικόν, "χαϊδευτικόν" → **ἑταιρίδιον**.
ἐρωμένη: οὐσιαστικοποιηθεῖσα μετοχὴ τοῦ ρήμ. ἐράομαι-ἐρῶμαι =ἀγαπῶ, ἐρωτεύομαι. Ὑποκοριστικόν, **ἐρωμένιον**.
στεγῖτις: ἡ ἐρωμένη (Ἡσύχ.) πρβλ. τὸ σημερ. "σπιτωμένη".
ἐκπάρθενος: κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν παρθένον.
χαμαιτύπη: ἡ "κοινὴ" γυνὴ (ἐξ οὗ καὶ "χαμαιτυπεῖον", ὁ τόπος ὅπου συχνάζει), ὡς "*χαμαὶ ὀχευομένη*". Τὸ Ε.Μ. ἀναφέρει: "*χαμαιτυπίη, πόρνη ἄδοξος· χαμαιτυπεῖον τὸ χαμεύνα* (=χαμαὶ +εὐνὴ =κλίνη), *εὐτελὴς κλίνη, ταπεινή.*" Λέγεται καὶ **χαμεταιρίς**.
πόρνη: ἐκ τοῦ *πέρνημι* =πωλῶ (βλ. Λεξιλ. τῆς ἁλός, λέξις πόρος). "...*ἡ τὴν μῖξιν πωλοῦσα*" (Ε.Μ.) κυρίως εἰς τὰ λιμάνια, εἰς τοὺς ναυτικούς. Λέγεται καὶ **πορνεύτρια**.
πασιπόρνη: ἡ τελείως κοινὴ πόρνη.
παλαιοπόρνη: ἡ κατατετριμμένη, ταλαιπωρημένη πόρνη, ἡ παληά...
ποτοπαγίς: ἡ πρὸς πότον παγιδεύουσα (ὅ,τι σήμερα ἐννοοῦμε μὲ τὴν γαλλ. λέξι consommatrice).
χαλίμα ἤ **χαλιμάς:** γυνὴ μεθύουσα (Ἡσύχ.), "*ἀναίσχυντος καὶ θρασεῖα*". Κατὰ Σουΐδαν "*ἡ πόρνη, ἡ ἑταίρα*". Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ρ. *χαλάω*. "*Αἰσχύλος, καὶ τὰς Βάκχας, χαλιμάδας φησὶ*

36. Ἐνῶ **φυγόλεκτρος** εἶναι ἐπίθετον χαρακτηρίζον τὴν θεὰν Ἀθηνᾶν ἐπειδή, ὡς ἐκ πεποιθήσεως παρθένος, ἀποφεύγει τὴν συζυγικὴν κλίνην.

λέγεσθαι". - "*Ἀθηναῖοι, τὸν ἄκρατον -οἶνον- χάλιν*[37] *λέγουσι*".[38] Τὸ Ε.Μ. συμπληρώνει: "*ἀπὸ τοῦ χαλᾶσθαι τὸ σῶμα ἀπὸ μέθης καὶ μανίας*".

πανδοσία: ἡ εἰς πάντας διδομένη, ἡ πόρνη.

ἐπαμφόδιος: "γυναῖκα τοῦ δρόμου" (*ἄμφοδος* =περιφερειακὴ ὁδός). Λέγεται μτφ. καὶ **δρομάς**.

περίπολις: ἡ περὶ τὰς ὁδοὺς πλανωμένη, ἡ κοινὴ πόρνη. "*περίπολις καὶ δρομάς*".[39]

γυνὴ -**λεωφόρος:** ὡς ἄνω· *ἐπαμφόδιος, περίπολις, δρομάς*.

δημίη: ἡ πόρνη· "δημοσία".

λαικάστρια: εἴτε ἐκ τοῦ "λαϊκὴ", εἴτε ἐκ τοῦ λα (=λίαν) +κάζειν (=κοσμεῖν).

πέζαι: "*έταῖραι εἰς τὰ συμπόσια φοιτῶσαι*"(Ε.Μ.)

ἐμπελάστρια: ἐκ τοῦ ἐμπελάσαι =προσεγγίσαι. (ἐν +πελάζω).

στατή: πόρνη (Ἡσύχ.) Εἴτε ἐκ τοῦ *στρατὴ (στρωτὴ ὁδός)*, εἴτε ἐκ τοῦ ἵσταμαι, στήνομαι.[40]

δεικτηριάς: γυνὴ μῖμος, ἐπιδεικνύουσα καὶ ὑποδυομένη, ὅθεν ἐλαφρῶν ἠθῶν.

χαλκιδῖτις: ἡ ἐκδιδομένη ἔναντι χάλκινου εὐτελοῦς νομίσματος ("τῆς πεντάρας"). Λέγεται καὶ **φορβάς**, ἐκ τοῦ *φέρβω* =τρέφω: "τροφῆς χάριν". - ("γιὰ ἕνα κομμάτι ψωμί").

πλύμα: κυριολ. λύμα, ἀπόπλυμα, ξέπλυμα, "πόρνη κοινή". Λέγεται καὶ **βορβορόπη** (ἐκ τοῦ *βόρβορος* =λάσπη +ὀπὴ) καὶ **μυσάχνη** ἐκ τοῦ *μύσος* =ἀκαθαρσία ψυχῆς καὶ σώματος.

σποδησιλαύρα: *σποδὸς* (=σκόνη, τέφρα) +*λαύρη* (=ὁδός).

γεγωνοκώμη: *γέγωνα* (=φωνάζω) +*κώμη*. ("ξεφωνημένη").

κασαλβάς: πόρνη·[41] Σχετ. μὲ "*κάσαι*" =κοσμῆσαι. Λέγεται καὶ **κασαύρα** ἢ **κασωρίς**. "*κασαυρεῖα τὰ πορνεῖα, ἐφ' ὧν αἱ ἑταῖραι ἐκαθέζοντο*".

Ἄλλη ἐκδοχή: ἐκ τοῦ *καλεῖν* +*σοβεῖν* (=κινεῖν) ἐραστάς.

σοβάς: ἡ πόρνη, ἐκ τοῦ σοβῶ =κινῶ.

εἰλίπους: ἐκ τοῦ εἴλω +ποῦς (τυλίγω τοὺς πόδας) "*παρὰ τὴν εἴλισιν τῶν ποδῶν κατὰ τὴν μεῖξιν*".

μισήτη: ἡ πόρνη, ἐκ τοῦ ρ. *μίσγω*, σμίγω,

μύκλα ἢ **μαχλάς**.[42] Ἐκ τοῦ *μύχλος* = λάγνος.

σαπέρδιον: σκωπτικὸν ὄνομα διὰ τὴν *πόρνην* ἐκ τοῦ *σαπερδὶς* =εἶδος ἰχθύος. (Πιθανὸν ἐξ αὐτοῦ τὸ σημερ. "τσαπερδώνα").

μανιόκηπος: ἡ πόρνη, ἐκ τοῦ *μανία* +*κῆπος* (=τὸ γυναικ. αἰδοῖον μεταφορικῶς καὶ σκωπτικῶς).

μύζουρις: ἐκ τοῦ *μυζῶ*, ἀπομυζῶ.

ἀνασεισίφαλλος: ἐκ τοῦ *ἀνασείω* +*φαλλός*. Λέγεται καὶ **ἀνασύρτολις**.

σκαμάς: ἡ πόρνη (Ἡσύχ.). Ἀγνώστου ἐτυμολογίας.

λυπτά: ἑταίρα, πόρνη (Ἡσύχ.). Πιθανὸν ἀντιδάνειον ἐκ τοῦ λατινικοῦ LUPA =λύκαινα, πόρνη. (Τὸ LUPA ἐκ τοῦ ἀλώπηξ, ἀλεποῦ). Τὸ ἀντίστοιχο ἑλληνικὸ εἶναι "**κάπραινα**": "*πόρνη καὶ κάπραινα*".

λάστα ἢ **λαστρίς:** πόρνη (Ἡσύχ.). *λαστὰς* =ληστὴς - *ληὶς* ἢ *λαῒς* = λεία. (Πρβλ. καὶ τὴν περίφημη ἑταίρα Λαΐδα).

βλιτάς: εὐτελὴς πόρνη, ἐκ τοῦ *βλίτον* =εἶδος λαχάνου.

λέγαι γυναῖκες:[43] ἐκ τοῦ *λέγω* =πλαγιάζω. Λέγονται καὶ **λωγάδες**. (λέκτρον ἢ λέχος =ἡ κλίνη).

βασσαρίς, ἢ **βασσάρα:** γυνὴ τολμηρή, πόρνη. Ἐκ τοῦ *βασσάρα* =Βάκχη. *βασσαρέω* =βακχεύω, μαίνομαι (ἐξ οὗ καὶ ἡ λ. *φασαρία*).

---

37. Καὶ σήμερα λέγεται "τὸ κρασὶ δὲν ἦταν καλό, ἦταν χάλι, χάλια. μὲ χάλασε". Κακῶς τὰ διάφορα Λεξικά, ἀκόμη καὶ τὸ ἀξιολογώτατο τοῦ Δημητράκου, ἐξ ἀγνοίας καταγράφουν τὴν λ. χάλι ὡς .. ἀραβική!
38. Αἰσχ. Frg. 719-720
39. Φρύνιχος, Μουσ. 33
40. Ὅπως τὰ δυτ. prostituée, prostituta, prostitute, ἐκ τοῦ prostituo ὅπερ ἐκ τοῦ πρὸ +ἵστημι, μὲ τὴν ἔννοιαν ἐκθέτω δημοσίως. προστήνω.
41. Ἀριστοφ. ἀπόσπ. 1144
42. Ἐκ τοῦ μαχλὰς → τὸ ἱσπ. mujer =γυνή.
43. Ἀρχίλοχος, ἀπόσπ. 180

ἱερόδουλος: κυριολεκτικῶς δούλη ἱερῶν, ναῶν. Ὁ ὅρος καθιερώθη "ἐπὶ τῶν δημοσίων ἑταιρῶν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀφροδίτης ἐν Κορίνθῳ."
(**Σημ.:** ὁ κυνηγὸς γυναικῶν, ὅ,τι λέμε σήμερα "καμάκι", "γεράκι", ἀπεκαλεῖτο **γυναικοϊέραξ**).

✷

Πατὴρ καὶ Μήτηρ

πατήρ ἢ **πατάρ:** Ἐκ τῆς ἰσχυρᾶς καὶ ἠχοποιήτου ρίζης "πα", -*πάομαι* =λαμβάνω, κτῶμαι, ἀποκτῶ, κατέχω. (πάτωρ=κτήτωρ). Ὁ Ἡσύχιος ἔχει: *πάταρες* καὶ *πατέρες* =πλούσιοι ἢ πρόγονοι. πρβλ.: "*κτήσιοι θεοί, δωρικῶς πάσιοι*". Ὁ Κων. Οἰκονόμου ὁ ἐξ Οἰκονόμων ἀναφέρει καὶ τοὺς τύπους **πάης, πάας, πᾶς**[44] =πατήρ.
"ὦ πᾶ"... ...(Αἰσχ. Ἱκέτιδες 901). - **πατάριον** δέ, σημαίνει "πατερούλης".
Κατ' ἄλλους, ἐκ τῆς ρίζης "πα" ποὺ ἔχει σχέσι μὲ τὴν τροφή: *πατέομαι* =ἐσθίω. Τὸ Ε.Μ. προτείνει, ἐνδεχομένως, καὶ τὸ ρ. πατῶ, ἀλλὰ καὶ τὸ σπείρω → σπατὴρ → πατήρ, ἀφοῦ ὁ πατὴρ ὀνομάζεται καὶ **φίτυς, φύτωρ**, ὁ σπείρας, ὁ ποιήσας, ὁ **γεννήτωρ**, (γενέτωρ ἢ γενετὴρ ὁ πατήρ), ὁ φυτεύσας. Τὰ τέκνα λέγονται καὶ "*φυτεύματα*" (Ὀνομαστικὸν Πολυδ. III 7, 1ο).
Προφανῶς ὁ πατὴρ εἶναι αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἔσπειρε, κατέχει, ἀλλὰ καὶ τρέφει.
Ἐκ τοῦ πατρὸς → **ἡ πατρίς**, ἡ πατρικὴ γῆ: "*Καὶ γὰρ ἡ πατρὶς ἀρχή ἐστι τῆς ἑκάστου γενέσεως ὥσπερ καὶ ὁ πατήρ.*"[45]
"*Πατρός τε καὶ μητρὸς καὶ τῶν ἄλλων προγόνων, τιμιώτερόν ἐστιν ἡ πατρίς...*"[46]
Ἀλλὰ καὶ
"*...ὁ πατήρ, τῆς πατρίδος κτῆμα, καὶ ὁ τοῦ πατρὸς πατήρ... καὶ μέχρι θεῶν πατρῴων... καὶ θεοῖς τίμιον τὸ τῆς πατρίδος ὄνομα.. πατρίδα στέργουσι πάντες...*" (Λουκιανός).
πάππας, παππίας: Ὁ πατήρ, ὑποκοριστικῶς.
"*φίλε πάππα*" προσφωνεῖ ἡ Ναυσικᾶ τὸν πατέρα της Ἀλκίνοον.[47] Καὶ ὁ Ἀριστοφάνης: "...*προσελθών πάππαν με καλεῖ*".[48] Δυστυχῶς, μεταγενεστέρως, ἡ προφορὰ ἐκτραχύνθηκε: "μπαμπάς". Παραμένει ὅμως στὰ Ἑπτάνησα ("*παππά*", "*παππάκη*"), ἀλλὰ παραμένει καὶ ὡς χαρακτηρισμὸς τῶν ἱερωμένων: "*παππάς*".
παππάζω σημαίνει φωνάζω *πάππα:* "*παππάζουσιν, πατέρα προσαγορεύουσιν*" (Ἡσύχ.), ὅθεν "*πατερίζουσι*": "*παῦσε καὶ μὴ πατέριζε*". (Ἀριστοφάνης).
ἄττα, τέττα, ταττά: Ὅ,τι καὶ ἡ προσφώνησις *πάππα*. "*ἄττα γεραιὲ*"[49] - "*τέττα σιωπῇ ἧσο..*". Ἐκ τοῦ **ἰέττας** = πατήρ.
Ὁ πατὴρ λέγεται καὶ **ἀπφῦς** (ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἔφυ τις). "*καλὸς ἀπφῦς*".[50]
Λέγεται καὶ **ἀππὰ** (μακεδονιστί).

Πατέρων ἡμετέρων πατέρες

γονεύς ἢ γενέτης: πρόγονος παλαιός, γενάρχης, πατήρ, πάππος (ὡς φέροντες καὶ μεταφέροντες τὸν γόνον τοῦ γένους). "*Ὠνομάσθη γένος ἡ ἑκάστου τῆς γενέσεως ἀρχή... εἴτε ἀπὸ τοῦ τεκόντος, εἴτε ἀπὸ τοῦ τόπου ἐν ᾧ τις γέγονεν... Ἡρακλεῖδαι γὰρ λέγονται οἱ ἐκ γένους κατάγοντες*

44. Πιθανὸν ἐξ αὐτοῦ καὶ ἡ ἀντωνυμία πᾶς. Ὁ πατήρ, ὁ τρέφων καὶ προστατεύων, εἶναι τὸ **πᾶν** διὰ τὴν ἀρχέγονον κοινωνίαν. **Πατρονομία** =ἡ πατρικὴ διακυβέρνησις. **Πατρόπολις** = ἡ πατρικὴ οἰκία.
45. Πορφύριος, Περὶ γένους
46. Πλάτωνος Κρίτων
47. Ὀδύσσεια, ζ 57
48. Ἐκκλησιάζουσαι στ. 645
49. Ἰλιὰς Δ 411
50. Θεοκρίτου Εἰδύλλια, "Ἀδωνιάζουσαι".
51. Πορφύριος, Περὶ γένους.

Ἡρακλέους, καὶ Κεκροπίδαι οἱ ἀπὸ Κέκροπος.. καὶ πάλιν Πίνδαρον μὲν Θηβαῖον εἶναι τὸ γένος, Πλάτωνα δὲ Ἀθηναῖον... "[51]

πάππος: παπποῦς, ἐκ τοῦ *πάππας*.

γυγής, γυγαί: πάπποι (Ἡσύχ.). Πιθανὸν ἐκ τοῦ γυγαὶ → τὸ νεώτ. "*γιαγιά*".

θίας: γυγής, πάππος.

νέννος: πάππος.

προπάτωρ: 1) γενάρχης 2) πρόγονος 3) πατρὸς πατήρ.

πόπαρ: 1) πατὴρ 2) πατρὸς πατήρ.

μητροπάτωρ: ὁ τῆς μητρὸς πατήρ, πάππος πρὸς μητρός. Τὸ ἀντίθ. **πατροπάτωρ**.

πρόπαππος: ὅ,τι καὶ νῦν, ἄλλως **τριτοπάτωρ**.

ἐπίπαππος: ὁ τοῦ πάππου πατήρ.

ἔκπαππος: πατὴρ προπάππου.

παππεπίπαππος: πάππος πάππου. **τρίπαππος:** πρόγονος 6ης γενεᾶς.

παππωνυμῶν: ὁ ἔχων τὸ ὄνομα τοῦ πάππου του.

Ὦ μᾶτερ

μάτηρ ἢ **μήτηρ:** Ἐκ τοῦ *μάω*[52]*-μῶ* ἢ *ματεύω* ἢ *ματηρεύω* =ζητῶ. (πρβλ.: ἰσχυρὴ ρίζα πα+τὴρ → πατήρ· τρυφ. ρίζα μα+τηρ → μάτηρ. Βλ. κατάληξιν -*τηρ*).

Ἡ λέξις *μήτηρ* καθορίζει ἐπίσης τὴν γῆν ἀλλὰ καὶ τὴν πατρίδα: "*γῆ, πάντων μήτηρ*"[53] - "*μάτερ ἐμὰ Θήβα*".[54] - *Μητρόπολις* = 1) πατρὶς 2) πρωτεύουσα πόλις, γενέτειρα ἀποικίας.

μάννα ἢ **μάνα**. Μεταγενέστερον, ἐκ τῆς ὡς ἄνω ρίζης μα-. (ὑποκορ. **μαννάριον**).

μάμμα ἢ **μαμμία** ἢ **μαμμάριον:** Ἡ μήτηρ ὑποκοριστικῶς, ἡ *μαμά*. "*οὐ καλεῖς τὴν μαμμίαν;*"[55] Ἐκ τοῦ μάμμα → *μαμμάω* = ζητῶ νὰ θηλάσω: "*μαμμᾶν τὰ παιδία τὸ φαγεῖν λέγει*". (πρβλ. τὸ σημερινὸν "μάμ").

ἄμμα: μήτηρ.

Γένους προμάτορες[56]

προμήτωρ: ἡ πρώτη μήτηρ τοῦ γένους, οἱονεὶ γενάρχις.

μάμμη ἢ **μαμμαία:** Ἡ γιαγιά, καὶ γενικώτερον πᾶσα σεβασμία γυνή. Ἡ τῆς μητρὸς μήτηρ ὀνομάζεται **μεγαλομήτωρ**.

νοννίς, νόννα, νάννα, νίννα, νίννη, νέννα: ἡ γιαγιά, ἡ μάμμη, ἡ συντείνουσα εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν νέων (*νῆνις* =νεαρὰ κόρη. Πρβλ. τὸ σημερινὸ "*νινί*").

ἀννίς: νοννίς, νόννα.

τήθη: μάμμη. Διευκρινίζει ὁ Ἀμμώνιος: "τήθη μὲν ἐστὶ ἡ μάμμη, **ἐπιτήθη** ἡ προμάμμη, **τιθὶς** ἡ θεία, **τίτθη** ἡ τροφός". (ἅπαντα ἐκ τοῦ *τίθημι*). "*Τίτθη, ἡ μαστὸν παρεχομένη*". Καὶ γράφει ὁ Ὅμηρος: "*γυναῖκά τε θήσατο μαζόν*" (Ω, 58).

προμάμμη: ἡ προγιαγιά.

ἐπιπρομάμμη ἢ **πρόμαια:** ἡ προ-προγιαγιά.

τριμάμμη: μάμμη 6ης γενεᾶς

μαῖα: σεβαστὴ γυνή, τροφός.[57] (**Μαῖα** ὀνομάζεται καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Ἑρμοῦ).

52. Ἐκ τοῦ ἰδίου θέματος, τόσον ὁ *μαστὸς* ὅσον καὶ ἡ *μάθησις*.
53. Γῆ μήτηρ → Δημήτηρ.
54. Πίνδαρος Ι 1
55. Ἀριστοφ. Λυσιστρ. 878.
56. Αἰσχ. Θηβ.
57. Ἡ τροφὸς ἀποκαλεῖται ἀκόμη: *σάνιτρα, ἀναίη, ἄμμα, θηλώ*. (Τὸ νεώτερον ἀντιδάνειον "νταντά". πιθανὸν ἐκ τοῦ δαδαίνω = μεριμνῶ, φροντίζω (Ἡσύχιος).

Ἔκγονοι

ἔγγονος: τέκνον τέκνου, γενικώτερον δὲ ἀπόγονος.
θυγατρίδης ἤ **θυγατριδοῦς:** θυγατρὸς υἱός, δηλ. ἐγγονὸς ἀπὸ κόρη, **θυγατρόπαις**.
θυγατριδὴ ἤ **θυγατερεῖς:** θυγατρὸς θυγάτηρ, ἐγγονή. **θυγατρότεκνον**, τέκνον θυγατρός.
νεόπτραι: θυγατέρες υἱῶν.
υἱιδεύς, υἱϊδοῦς: υἱὸς υἱοῦ, ἐγγονός.
υἱωνεύς, υἱωνός: ὡς ἄνω (ὁ-ἡ υἱωνὸς =ἐγγονός, ἐγγονή).
προυϊωνός: δισέγγονος. Λέγεται καὶ **προέγγονος**.
τριυίωνος: τρισέγγονος, ἄλλως **ἀπέγγονος**.

*

αἷμα οἱ παῖδες,
γένος οἱ ἀδελφοί,
συγγένεια οἱ γαμβροὶ [58]

ἀδελφός: "*δελφὺς λέγεται ἡ μήτρα, καὶ μετὰ τοῦ α τοῦ σημαίνοντος τὸ ὁμοῦ, γίνεται ἀδελφός· οἱονεὶ ὁμόδελφός τις ὤν, ἐκ τῆς αὐτῆς δελφύος, ἤγουν μητρός*". Ε.Μ.- Ἄρα ἀδελφοὶ κυριολεκτικῶς εἶναι οἱ **ὁμομήτριοι**, οἱ **ὁμόδελφοι.**
αὐτάδελφος σημαίνει ἀδελφὸς ἤ ἀδελφὴ ἐκ τῶν αὐτῶν γονέων. "*Ὦ κοινὸν αὐτάδελφον, Ἰσμήνης κάρα*".[59] (**συνάδελφος** =ὁ διαθέτων ἀδελφούς. Τὸ ἀντίθετον, **ἀνάδελφος**).
ὀγάστωρ: Ὅ,τι καὶ ὁ ἀδελφός. Ὁ ἐκ τῆς αὐτῆς γαστρός. Λέγεται καὶ **ὀγάστριος** καὶ **ἀγάστωρ** καὶ **ὁμογάστριος** καὶ **ὁμογάστωρ**.
ὁμονηδύιος: ἀδελφὸς (νηδὺς =κοιλία).
ὁμόσφυρος: ὁ ἀδελφὸς "*διὰ τὸ περὶ τὰ αὐτὰ σφυρὰ*[60] *τῆς μητρὸς πεσεῖν γεννηθέντα*" (Ε.Μ.). Πρβλ. καὶ τὸν Ὁμηρικὸν στίχον "*ὅς πέσῃ μετὰ ποσσὶ γυναικός*". (Τ 110).
φράτηρ: 1) ἀδελφὸς 2) μέλος φρατρίας, ἀδελφότητος.- *φατρία*, προφανῶς ἐκ τοῦ "πατρία", περιοχὴ πατρός. "*Φατρίας δὲ συνέβη λέγεσθαι, ἐπειδή τινες εἰς ἑτέραν πάτραν ἐδίδοσαν θυγατέρας...*" (Στέφ. Βυζάντιος).
κασίγνητος, κάσις: ἀδελφός. Ὁ Αἰσχύλος εἰς τὸν Ἀγαμέμνονα, "*κάσις*"=ἀδελφή. Θεωρεῖται ἀβεβαίου ἐτυμολογίας. Ὑπάρχει ἡ ἐκδοχὴ *κάσις* =κοιλία, *κὰς* =δέρμα. Ἄρα *κασίγνητος =κάσις +γίγνομαι*, ὁ αὐτὸς περίπου συνειρμὸς ὡς καὶ εἰς τὸ *ἀδελφός*. "*Τὸν ἐμὸν κτείνασα κάσιν*" (Μήδεια 167). *κάσιοι*[61] =οἱ τῆς αὐτῆς ἀγέλης (λακων.). Λέγεται καὶ **αὐτοκασίγνητος**.
ὁμόσπλαγχνος: ἀδελφός· ἐκ τῶν ἰδίων σπλάγχνων.
σύγγονος: ἀδελφὸς - *σὺν +γόνος*.
ὁμόσπορος: ὁ ἐκ τῆς αὐτῆς σπορᾶς, ὁ ἐκ τῶν αὐτῶν γονέων γεννηθείς. Λέγεται καὶ **κοινότοκος**, ὡς τεχθεὶς ἐκ κοινῶν τοκέων.
αὐθαίμων: ὁ ἐκ τοῦ αὐτοῦ αἵματος, ἀδελφός, ἀδελφή, συγγενής. Λέγεται καὶ **αὔθαιμος** καὶ **ὅμαιμος** καὶ **σύναιμος**.
γνωτός: ἀρχ. τύπος τοῦ "*γνωστός*"· ὡς οὐσιαστικὸν σημαίνει ἀδελφός: "*γνωτοί τε καὶ γνωταὶ*" = ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφαί. "*γνωτὸν μητρυιῆς*" (Ν, 697). Λέγεται καὶ **ὁμόγνητος**.
"*γνωτοί, ὅτι μᾶλλον τῶν ἄλλων γινώσκεσθαι*". (Δηλ. γνωρίζονται καλὰ μεταξύ τους).
ὄπατρος: ὁ ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς (*ο* ἐπιτατ. +*πατήρ*)· ὁ **ὁμοπάτριος** ἤ **ὁμοπάτωρ** ἤ **αὐτοπάτωρ** ἤ **ταυτοπάτωρ**. Ὅθεν οἱ **ὄπατροι** εἶναι **ἀμφιμήτορες**, δηλ. ἐκ διαφορετικῶν μητέρων. Οἱ ἀμφιμήτορες ἀποκαλοῦνται καὶ **ἑτερομήτορες** ἤ **ἀμφίσγονοι**.

---

58. Σχόλια εἰς Εὐριπίδου Ὀρέστην.
59. Σοφοκλ. Ἀντιγόνη στ. 1
60. σφυρὰ = ἀστράγαλοι. Οἱ γυναῖκες γεννοῦσαν τότε εἰς στάσιν περίπου ὀρθίαν, "μισοκαθιστές".
61. Προφανῶς ἐξ αὐτοῦ καὶ τὸ ἀντιδάνειον "κάστα".

ἀγάλακτοι: οἱ ἀδελφοί, "*οἱονεὶ* **ὁμογάλακτοι** *ὄντες, τὸ αὐτὸ γάλα θηλάσαντες*" (Ε.Μ.). "*Τοὺς ἀδελφοὺς καὶ ἀγαλάκτους ἐκάλουν*". (α ἀθροιστικὸν +γάλα).
καινίται: οἱ ἀδελφοὶ (Ἡσύχιος).
βρά: *οἱ ἀδελφοί, ὑπὸ Ἠλείων*. (Ἡσύχ.). Πιθανὸν ἐκ τοῦ *φρά-τηρ* → *φρὰ* → *βρά*.
ἠθεῖος: ἀδελφός· εἰδικώτερον, προσφώνησις νεωτέρου ἀδελφοῦ πρὸς πρεσβύτερον. - Β' σημασία, συγγενής. Ἐξ οὗ *ἠθεῖος* → **θεῖος**. Δηλαδὴ ὁ *συν-ήθης*, ὁ ἀκολουθῶν τὰ ἰδιαίτερα ἤθη τῆς οἰκογενείας, ἐξ ἔθους. "*Τὸ ἦθος ἀπὸ τοῦ ἔθους ἔχει τὴν ἐπωνυμίαν*".[62] "*Τὸ ἦθος, ἔθος ἐστὶ πολυχρόνιον*".[63]

[**πρωτότοκος:** ὁ πρῶτος ἀδελφός, ὁ πρεσβύτερος, ὁ πρεσβυγενής, ὁ τιμιώτατος. Διότι ὁ πρεσβυγενὴς ἔχει τὰ πρωτεῖα κατὰ τὸ οἰκογεν. δίκαιον.
ἀμφίκορος: ὁ μέσος ἐκ τριῶν ἀδελφῶν, ὀνομάζεται ἀμφί-κορος.
νείατος: ὁ νεώτατος, ὁ τελευταῖος.
δίδυμοι: "*δύο, ἐκ μιᾶς καταδύσεως τῆς γαστρός.*"[64] δὶς +*δύω* = βυθίζω]

***

Συγγενεῖς ἐξ αἵματος
Συγγενεῖς ἐξ ἀγχιστείας[65]

συγγενής: προφανὴς συγγένεια ἐξ αἵματος· *σὺν +γόνος*. - ἄλλως, "**ἐπ-αίμονες**" =συγγενεῖς.
ἀγχίσπορος: συγγενὴς (ἄγχι + σπόρος).
πηὸς ἤ **παός:** συγγενὴς ἐξ ἀγχιστείας. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ρήμ. *πάομαι* (=ἀποκτῶ, λαμβάνω), ἐπειδὴ οἱ *πηοὶ* εἶναι ἐπίκτητοι συγγενεῖς, δηλαδὴ **ἀγχιστεῖς**. "*Γείτονες ἄζωστοι ἔκιον, ζώσαντο δὲ πηοὶ*" γράφει ὁ Ἡσίοδος.[66] Δηλαδή: *ἄζωστος τρέχει ὁ γείτονας, κι ὁ συγγενὴς ζωσμένος.*
χηρωστής: μακρινὸς συγγενὴς κληρονομῶν, λόγῳ ἐλλείψεως πλησιεστέρου. Ἐτυμολογ. ἐκ τοῦ *χωρίς*.
προσήκων: Ὁ συγγενής. Οὐσιαστικοποιημένη μετοχὴ τοῦ ρ. *προσήκω* =ἔχω ἔλθει πλησίον.
"..*καὶ γυναῖκες πάρεισιν αἱ προσήκουσαι ἐπὶ τὸν τάφον ὀλοφυρόμεναι*" (Θουκυδ. Ἐπιταφ. 34).
κηδεστής: συγγενὴς ἐξ ἀγχιστείας -*κήδω*=φροντίζω.
ὀαριστής: οἰκεῖος, φίλος. Ἐπιτατ. ο + ἄρω =συνδέω.
οἰκεῖος: ὁ ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκίας, ὁ συγγενής. Λέγεται καὶ **συνήθης**.
ἔτης: 1) ὁμόφυλος συγγενὴς 2) φίλος. "*ὦ τὰν*" =ὦ φίλε μου. Ἐτυμολογ. ἐκ τοῦ Fέτης (=παλαιὸς) ἐξ οὗ καὶ *ἑταῖρος* =σύντροφος.

Ἰσχυρὸς **δεσμὸς συγγενείας** εἶναι διὰ τὰ τέκνα οἱ ἀδελφοὶ τῶν γονέων τους, οἱ **θεῖοι** (ἐκ τοῦ *ἠθεῖος* ὅπως ἤδη ἀναλύσαμε -βλ. ἀνωτέρω).

Ὁ ἀδελφὸς τοῦ πατρὸς ὀνομάζεται **πατρόθειος** ἢ **πάτρως** ἢ **πατράδελφος** ἢ **πατροκασίγνητος,** ἡ δὲ ἀδελφὴ τοῦ πατρὸς **πατραδελφή**.

Ὁ ἀδελφὸς τῆς μητρὸς ἀποκαλεῖται **μητρόθειος** ἢ **μήτρως** ἢ **μητρωίας** ἢ **μητράδελφος**, ἡ δὲ ἀδελφὴ τῆς μητρὸς **μητραδέλφη**.

Οἱ ἐξ ἀδελφῶν προερχόμενοι, οἱ **ἀδελφόπαιδες**, εἶναι **ἐξάδελφοι** (δηλ. "πρῶτα ξαδέρφια"). **δισέκγονοι** εἶναι τὸ σημερινὸ "δεύτερα ξαδέρφια".

62. Ἀριστοτ. Ἠθ. Νικομάχ. Β1
63. Πλούταρχος.
64. Ἀρίσταρχος, Πορφύριος.
65. *ἀγχιστεία:* ἐκ τοῦ ἄγχι =ἐγγὺς +ἵστημι. Ὄχι ἐξ αἵματος, ἀλλ' ἐξ ἐπιγαμίας.
66. Ἔργα καὶ Ἡμέραι.

Ἡ λέξις **ἀνεψιὸς** (ἀ-νεπ-σιὸς) ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ἀθροιστικοῦ α+*νέπους* δηλ. *νη+ποῦς* (ὡς μὴ ἱκανὸς πρὸς βάδισιν) ὅθεν νεογνόν, ἀπόγονος.

Οἱ γονεῖς τῆς συζύγου ἀποκαλοῦνται ἀπὸ τὸν γαμβρὸν **πενθερὸς** καὶ **πενθερά**.
προπένθερος =ὁ πατὴρ τοῦ πενθεροῦ. Ἐκ τοῦ *πεῖσμα, πένθμα* =σχοινί, καλώδιον, μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ *δεσμοῦ* συγγενείας.

Οἱ γονεῖς τοῦ συζύγου εἶναι διὰ τὴν νύμφην **ἑκυρὸς** καὶ **ἑκυρά**.[67] Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ἑ (ἀντωνυμ. προσωπ. γ' προσ.) + *κυρὸς* (=κύρης). Δηλαδὴ "ὁ κύρης της". "*αἰδοίη ἑκυρά*", δηλ. σεβαστὴ "πενθερά", ἀποκαλεῖται ἡ Ἑκάβη, τόσο ἀπὸ τὴν Ἀνδρομάχη ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν Ἑλένη.

Ἀκόμη:

δαήρ: ἀδελφὸς τοῦ συζύγου, **ἀνδράδελφος**· "*ὁ τοῦ γήμαντος ἀδελφός, δαήρ*". Ἐτυμ. ἐκ τοῦ ρ. δέω, δένω. Δηλαδὴ "δεσμὸς συγγενείας". (Σήμερα χρησιμοποιεῖται τὸ ἀντιδάνειον "κουνιάδος", ἐκ τοῦ λατινικοῦ CUM + NATUS, ὅπερ ἐκ τοῦ συν+γνωτὸς =ἀδελφός, "συγγνωτός").
ἰλίων: σύγγαμβρος ἢ ὁμόγαμβρος. "*Οἱ ἀδελφὰς γήμαντες ὁμόγαμβροι, καὶ παρὰ τοῖς ποιηταῖς εἰλίονες*" (Πολυδ.) Ἐκ τοῦ ρ. εἴλλω, ἴλλω =συστρέφω, δηλαδὴ "ὅμιλος", κύκλος οἰκογενειακός, συν-ανα-στροφὴ οἰκογενείας.
εἰλίονες, ὁμόγαμβροι, ἀϜέλιοι, αἰέλιοι: συνώνυμα.
νυός: "*ἡ γημαμένη νύμφη, καλεῖται τῷ τοῦ γήμαντος πατρὶ καὶ τῇ μητρί, νυός*".[67α] Δηλ. νύφη, γυνὴ υἱοῦ, ὡς καὶ σήμερον.
ἐνάτειρ, εἰνάτηρ: εἰνάτερες, εἶναι αἱ γυναῖκες τῶν ἀδελφῶν πρὸς ἀλλήλας (σὺν- νύμφαι, "συννυφάδες"). Ἐκ τοῦ *ἐν+ναίω*, δηλ. κατοικῶ ἐντὸς τῆς οἰκογενείας ἢ ἐκ τοῦ *εὐνή, εὐνάτηρ*, εἰνάτηρ.
γάλως, γαλόως: γενικὴ τῆς γάλω ἢ γάλωτος. Ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἀδελφή, ἡ ἀνδραδέλφη. λ.χ. ἡ Κασσάνδρα ἦτο *γάλως* τῆς Ἀνδρομάχης. Πρέπει νὰ προέρχεται ἐκ τοῦ *κάλως* =σχοινίον (ἐξ οὗ καὶ "καλώδιον") μὲ τὴν ἔννοιαν καὶ πάλιν τοῦ οἰκογεν. "*δεσμοῦ*", ὅπως καὶ στὶς λέξεις *δαήρ, ὄαρ, πενθερὸς* (ὅπως ἀνελύθη ἤδη.). Ὁ Ἡσύχιος ἔχει "*πεῖσμα, πέσμα, ὁ μίσχος· ἐξ οὗ τὸ φύλλον ἤρτηται*" Λέγεται καὶ *πάθνη, πένθμα*.
ἀντίγαμβρος: ἀνὴρ ἐγγονῆς.

***

67. Ἐξ οὗ τὸ ἰταλ. suocero, suocera.
67α. Ἐξ οὗ τὸ ἰταλ. nuora.

Φῦλα καὶ Φυλαί

Οἱ διάφοροι συγγενεῖς, ἐξ αἵματος καὶ ἐξ ἀγχιστείας, οἱ οἰκογένειες εὐρύτερον, αὐξανόμενες εἰς πλῆθος ἐδημιούργησαν τὰ **φῦλα**, τὰς **φυλάς**, τὰ **ἔθνη**.
φῦλον ἢ **φυλή** (ἐκ τοῦ ρήμ. *φύω*) εἶναι σύνολον ἀνθρώπων "**φύ**σει", ἐκ **φύ**σεως, διακρινομένων ἀπὸ τῶν ὑπολοίπων φύλων καὶ **ἐθνῶν**.
ἔθνος πρωτογενῶς σημαίνει ἀκριβῶς φῦλον, βάσει τοῦ αὐτοῦ *ἔθους* πορευόμενον (*νέω, νέομαι* =ὄχι μόνον *πλέω* ἀλλὰ καὶ *πορεύομαι*). Ὅθεν → ἔθ-νος. "*Ἑκάστῳ ἔθνει, ἴδιον ἔθος*".

*

Ὅπως ἤδη ἀναφέραμε εἰς τὸ περὶ διαλέκτων Κεφάλαιον, τὸ ἑλληνικὸν γένος συνέκειτο ἐκ πολλῶν *φύλων*. Καὶ γράφει ὁ Ὅμηρος εἰς τὴν Ἰλιάδα:[68]

Πελασγικὸν Ἄργος ἔναιον..
...ἠδὲ Ἑλλάδα καλλιγύναικα
Μυρμιδόνες δὲ καλοῦντο καὶ Ἕλληνες καὶ Ἀχαιοί...
... Πανέλληνας καὶ Ἀχαιούς...
Δαναούς...

Δαναοί: Ἐτυμολογεῖται τόσον ἐκ τοῦ *δᾶ*= γῆ (δηλ. οἱ γηγενεῖς) ὅσον καὶ ἐκ *δόν, δάν* = τὸ ὑγρὸν στοιχεῖον, ὡς ἐκ τῆς *δίνης* τῶν ὑδάτων. "*διναῆεν ὕδωρ ποταμῶν*" (Εὐρ. Κ. 44). "*Δὰν οἱ Ἕλληνες ἐκάλουν τὸ ὕδωρ.*" Δὰν =Ζεύς, ὡς Ζεὺς ὄμβριος, ὑέτιος. Ἄρα *Δαναοὶ* =λαὸς αὐτόχθων, θαλασσινός. "*Ὦ γῆν Ἰνάχου κεκτημένοι, πάλαι Πελασγοί, Δαναΐδαι δεύτερον*". (Αἰσχύλος). Ὁ Ποσειδῶν, δωρικὰ *Ποτιδᾶν*, εἶναι κυριολεκτικῶς ὁ πόσις, πότις (=κύριος) τοῦ ὑγροῦ στοιχείου.
Πρβλ. ἐπίσης: ἡ μήτηρ τοῦ Περσέως ἡ **Δανάη** ἐγονιμοποιήθη ἐκ τοῦ Διὸς μεταμορφωθέντος εἰς βροχήν. Ὁ **Δαναὸς** κατεσκεύασε τὴν πρώτην πεντηκόντορον, στὰ κουπιὰ τῆς ὁποίας ἐκάθισαν "αἱ πεντήκοντα **Δαναΐδες**", αἱ θυγατέρες του, ὡς "ναυτίνες". Πρβλ. ἐπίσης τοὺς ποταμοὺς *Λάδων, Δώδων, Κελάδων, Νέδων, Ἰάρδανος, Ἄδανος* κ.ἄ. πολλούς.

Ἀχαιοί: Ἡ ἀρχικὴ ρίζα *ἀχά, ἀχή*, ἐκφράζει τὴν θορυβώδη πτῶσι τῶν ὑδάτων, τὸ "*ἀχερὸν κῦμα*", τὸν "*εὐάχητον πόντον*". Πρβλ. καὶ τοὺς ποταμούς: *Ἀχέρων, Ἴναχος, Ἀχελῶος* κλπ. κλπ. "*Κοινῶς πᾶν ὕδωρ ἀχελῶος καλεῖται*" -"*Ἀριστοτέλης πάντα τὰ ὑλώδη φυτά, ἀχερούσια λέγει*" -σημειώνει τὸ Ἐτυμολογικὸν τὸ Μέγα.
Δαναοὶ καὶ Ἀχαιοὶ (αἰγυπτ. Ἀκουαβάσα) εἶναι οἱ "λαοὶ τῆς θάλασσας", οἱ ὁποῖοι ἐξεστράτευσαν ἐναντίον τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ Φαραὼ Ραμσῆ τοῦ Β'.
Ὁ Γ. Ντυράν, στὴν Παγκόσμ. Ἱστορ. Πολιτισμοῦ,[69] γράφει:

«Τὸ πιθανώτερο εἶναι ὅτι οἱ Ἀχαιοὶ ἦσαν μία ἑλληνικὴ φυλὴ ποὺ μὲ τὸν φυσιολογικό της πολλαπλασιασμὸ ἐπεξετάθη ἀπὸ τὴν Θεσσαλία στὴν Πελοπόννησο.. καὶ ἀνέμειξε τὸ αἷμα της μὲ τοὺς Πελασγο-Μηκηναίους.»

Ἴωνες: ἐκ τοῦ Ἴωνος, ἐγγονοῦ τοῦ Ἕλληνος, καὶ υἱοῦ τοῦ Ξούθου (ἐκ θεοῦ δέ, τοῦ Ἀπόλλωνος) καὶ τῆς Ἀθηναίας Κρεούσης. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τῆς μετοχῆς "*ἰών*" τοῦ ρήμ. *εἶμι* =πορεύομαι, ὁρμῶ. Πιθανὸν λόγῳ τῶν περιπλανήσεών του: πρὸς Ἀνατολὰς (Ἰωνία, ἐξ οὗ Ἰάουνα, Γιουνὰν οἱ Ἕλληνες μέχρι σήμερα, Γιαβὰν ἑβραϊκά, Οὐΐνιν οἱ Ἕλληνες τῆς Αἰγύπτου, Ἰανοῦ ἡ λευκὴ φυλὴ τῆς Ἰαπωνίας) ἀλλὰ καὶ πρὸς Δυσμάς. Γράφει ὁ Ἀθαν. Σταγειρίτης: "*Ὁ Ἰανός, ὁ ἀρχαιότατος βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας, ἦτο Ἕλλην τὸ γένος καὶ υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Κρεούσης, θυγατρὸς τοῦ*

68. Β, 681, 684, 530...
69. τ. Β' σλ. 50

Ἐρεχθέως βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν.. ἔκτισε καὶ φρούριον ἐπί τινος λόφου τῆς Ρώμης, τὸ Ἰανίκουλον.. καὶ ἐδίδαξε πολλά.. Ὅθεν ἐτίμησαν τὸν Ἰανὸν ὡς θεὸν μετὰ θάνατον... Ἐνομίσθη δὲ ἔφορος τοῦ πολέμου καὶ τῆς εἰρήνης καὶ ὑπερασπιστὴς τῆς Ρώμης.. καὶ διὰ τοῦτο εἶχε δύο πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἔχουσιν ἠθικὴν ἀλληγορίαν. Ἐπειδὴ Ἕλλην ὤν, ἦλθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν 150 χρόνους πρὸ τοῦ Αἰνείου.. Ἀνήγαγον αὐτὸν εἰς τοσαύτας ἀλληγορίας, διὰ τὴν ἀρχαιότητα. Ἐπειδὴ ἀρχαιότερον βασιλέα καὶ εὐεργέτην τοιοῦτον δὲν ἐγνώριζον εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ταῦτα δὲ ἐγίνοντο εἰς ὅλα τὰ ἔθνη."[70] (Αἰσχύλος: "*Ἰάνων λαὸς*"=Ἕλληνες -Πέρσαι 1025-)

Δωριεῖς: "Ἀπὸ *Δώρου* τοῦ Δευκαλίωνος καὶ Πύρρας... Δωριεῖς ἀπ' αὐτοῦ προσαγορευθῆναι πάντας συνέβη."

Αἰολεῖς: Ἐκ τοῦ *Αἰόλου*, υἱοῦ τοῦ Ἕλληνος. "*Πελασγῶν Αἰολιδῶν*" (Ἀλκαῖος 44).

Ὁ Κωνστ. Οἰκονόμου ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ *ἔλω, ἀέλλω*, -αἴολος =ταχύς, ὁρμητικός, σχετικὸν μὲ *ἄημι, ἄελλα, θύελλα*. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν ἀνέμων ὀνομάζεται **Αἴολος:** "*αἰολεῖν, ὅ ἐστὶν κινεῖν*" -Πορφύριος-.

Ἀρκάδες προσέληνοι: Οἱ *Ἀρκάδες*, οἱ ὁποῖοι ἀνυμνοῦνται τόσον παλαιοί, ὡς "*πρὸ τῆς σελήνης ὑπάρξαντες*". Ἐτυμ. ἐκ τοῦ *ἀρ-* (τῆς λ. ἄρουρα) +κάσιοι =ὁμόφυλοι, ἀδελφοί· *-κάσης* =ἡλικιώτης (Ἡσύχ.). Καὶ πάλιν ἡ αὐτὴ πληροφορία κωδικοποιημένη ἐντὸς τοῦ ὀνόματος: γηγενὲς φῦλον.

Δὲν ἀποκλείεται ὅμως ἡ *Ἀρκαδία*, λόγῳ τῶν ὑψηλῶν της ὀρέων, νὰ ὀφείλη τὸ ὄνομά της εἰς τὴν λέξιν *ἄρκος* =φυλακτήριον. Ὅπου ὑπάρχουν ψηλὰ βουνὰ παρέχουν ἀσφάλειαν, προφύλαξιν.

Μακεδόνες: Ἐκ τοῦ *Μακεδόνος*, υἱοῦ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Θυίας, θυγατρὸς τοῦ Δευκαλίωνος. (Μακεδὼν ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *μηκεδανός*, μῆκος).

[Καὶ λοιπὰ ἐπὶ μέρους φῦλα καὶ φυλαί, ὡς **Κρητικοὶ-Μινωίτες** (Μίνως ἐτυμ. ἐκ τοῦ μένος =ἰσχύς, νοῦς), **Θρᾶκες** (ἐκ τοῦ θρώσκω=ὁρμῶ),[71] **Μυκηναῖοι** (ἀπὸ τὸν *μύκην* =κομβίον θήκης τοῦ ξίφους τοῦ Περσέως) κ.ἄ.]

Τὰ Ἐθνικά μας ὀνόματα
ΠΕΛΑΣΓΟΙ - ΓΡΑΙΚΟΙ - ΕΛΛΗΝΕΣ

Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς διάφορες, κατὰ φῦλα, ὀνομασίες μας (*Ἀχαιοί, Ἴωνες, Δωριεῖς, Αἰολεῖς, Ἀρκάδες, Μινωίτες, Μυκηναῖοι, Μακεδόνες* κ.λ.π. κ.λ.π.) **τρία ὑπῆρξαν τὰ κύρια γενικὰ ὀνόματα τοῦ γένους τῶν Ἑλλήνων:** *Πελασγοὶ* (ἐκ τοῦ Πελασγοῦ), *Γραικοὶ* (ἐκ τοῦ Γραικοῦ), *Ἕλληνες* (ἐκ τοῦ Ἕλληνος).[72]

"*Ἡ Ἑλλάδα μιά, ἀκομμάτιαστη καὶ ἀμέτρητη μητέρα.*
Μιὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ ψυχή". (Κ. Παλαμᾶς)

Πελασγός: Υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Νιόβης, αὐτόχθων πάππος τοῦ Θεσσαλοῦ. (Νιόβη: *πρώτη θνητὴ γυνὴ ἧ ἐσμίγη ὁ Ζεύς.*). "*Γᾶ μάτερ ὦ Πελασγία*" (Ἰφ. Α. 1498).

Οἱ διάφορες ἀναφερόμενες περὶ τοῦ ὀνόματος ἐτυμολογίες κωδικοποιοῦν τὴν ἀρχαιότητα τοῦ Πελασγικοῦ (ἐκ τοῦ *Πελασγοῦ*) φύλου, καὶ τὸ φιλαπόδημον:

α) ἐκ τοῦ *πάλαι +γέγαα* (πρκμ. τοῦ ρ. *γίγνομαι*). Τὸ ἀντίθετον, "νεόν γεγαώς".

β) Ἐκ τοῦ "*Πέληον Ἄργος*" (πέλησς =παλαιός, γέρων) ἐξ οὗ καὶ "Ἄργος Πελασγικόν".

γ) Ἐκ τοῦ "*πελαργός*". Ἡ παρομοίωσις αὐτὴ εἶναι ἐπιβεβαίωσις τῆς διηπειρωτικῆς μετακινήσεως τοῦ ἀρχεγόνου αὐτοῦ ἑλληνικοῦ φύλου.

δ) Ἐκ τοῦ *περάω* =περνῶ θάλασσαν, ὅθεν μεταναστεύω.

ε) Ἐκ τοῦ *πλάζω* = περιπλανῶμαι, κυρίως διὰ θαλάσσης. (πρβλ. "*πολύπλαγκτος Ὀδυσσεύς*".)

στ) Ἐκ τοῦ *πέλας* (=πλησίον) +*ἄγω* (=ὁδηγῶ, μεταφέρω, ἡγοῦμαι) -δηλαδή: εἰς τοὺς πέλας, εἰς τοὺς γείτονας λαοὺς (ἢ γειτονικὰ μέρη) μεταβαίνω.

Οἱ Ἀρκάδες Πελασγοί, ἐκ Πελοποννήσου ὁρμώμενοι, προσήγγισαν στίς γειτονικὲς ἀκτὲς (εἰς Ἰταλίαν καὶ λοιπὴν Μεσόγειον), πλέοντες τὸ ἐγγὺς *πέλαγος*, τὸ ὁποῖον τοὺς *ἦγε εἰς τοὺς πέλας*.

70. Ὠγυγία, τ. Β' σλ. 449. 453

71. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θούριος Ἄρης ἐλατρεύετο ἐπισημότατα εἰς Θράκην.

72. "**Ἕλλην**: ὅπερ ἐκ νέου, καθιέρωσεν ἀπὸ τοῦ 1822 ἡ Α' Ἐθνικὴ ἐν Ἐπιδαύρῳ Συνέλευσις, ὡς ἐπίσημον ὄνομα τοῦ γένους..."

Γραικός: προκατακλυσμιαῖος ἥρως, υἱὸς τοῦ Θεσσαλοῦ καὶ δισέγγονος τοῦ Πελασγοῦ, ἀκμάσας πρὸ τοῦ Κατακλυσμοῦ τοῦ Δευκαλίωνος. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *γραῖος*, συνηρημένος τύπος τοῦ *γεραιὸς* (ἐκ τοῦ γῆ +ρέω, γῆ+ἔρα). "*Γραῖκες παρ' Ἀλκμᾶνι, αἱ τῶν Ἑλλήνων μητέρες*" -Στέφ. Βυζ.-. Καὶ ὁ Βιργίλιος εἰς τὴν Αἰνειάδα τοὺς Ἕλληνας τοὺς ὀνομάζει "GRAI", δηλαδὴ οἱ Γραῖοι, οἱ παλαιοί. Graius homo =Ἕλλην ἀνήρ. Ἡ Ἑλλὰς ἐκαλεῖτο καὶ Γραικία (γραῖα =γαῖα, γῆ). "*Γραίας γόνυ*" εἶναι τμῆμα, "γλῶσσα" γῆς. Γραῖος → Γραϊκὸς → Γραικός, ἐνέχει τὴν σημασίαν τοῦ παλαιοῦ αὐτόχθονος. Ὁ Κωνστ. Οἰκονόμου ὁ ἐξ Οἰκονόμων ("Περὶ Γνησίας Προφορᾶς.. τ. Β' σλ. 335) γράφει: "*Γραικὸς εἶναι ἄνθρωπος τὸ μὲν σῶμα στερρός, κραταιός, τὸ δὲ γένος γηραιός, ἤτοι παλαιός, ἀρχαιόγονος, πρεσβυγενὴς καὶ γεράσμιος.. τὸ δὲ Ἕλλην, ἐκ τοῦ ἕλα, εἴλη, ἥλιος, σέλα, σέλας, ἅπαντα σημαίνοντα τὸ ταχυκίνητον καὶ πολυέλικτον φῶς.*"

Ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὰ Μετεωρολογικὰ (C 352) ὁμιλεῖ διὰ τὴν Δωδώνην τῆς Ἠπείρου ὅπου "*ᾤκουν οἱ Σελλοὶ καὶ οἱ καλούμενοι τότε μὲν Γραικοί, νῦν δὲ Ἕλληνες*". Τὸ δὲ Πάριον Μάρμαρον ἀναφέρει: "**Ἕλληνες ὠνομάσθησαν, τὸ πρότερον Γραικοὶ καλούμενοι.**"

Ἕλλην: ὁ υἱὸς τοῦ Δευκαλίωνος, ἐξ οὗ ἡ μετωνομασία τῶν Πελασγῶν καὶ τῶν Γραικῶν εἰς Ἕλληνας. "*Ἕλλην, γόνῳ μὲν ἦν Διός, λόγῳ δὲ Δευκαλίωνος.*"[73] (Δηλαδὴ ἐλέγετο τοῦ Δευκαλίωνος, ἐνῶ ἦτο γόνος, υἱὸς τοῦ Διός).

Ἑλλάς: Ἡ ἐκ τοῦ Ἕλληνος μετονομασθεῖσα χώρα, "*πρότερον Πελασγία καλουμένη*". (Ἡρόδ. Β' 56) Ἐτυμολογικαὶ ἐκδοχαί:

α) *Ἑλλάς*, ἡ φωτεινὴ ("*σελ-*") καθέδρα ("*ἑλλά*"). σελ → ἑλ- (Ἑλλοὶ ἢ Σελλοί, οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Δωδώνης).

β) *Ἑλλάς*, ὁ φωτεινὸς ("*σελ*") λίθος ("*λᾶς*").

Ἡ Ἑλλὰς ποιητικὰ ὀνομάζεται καὶ **Ἑλλανία** ἢ **Ἑλλανίς**.

"*Ἀπὸ χθονὸς Ἑλλανίας*" γράφει ὁ Εὐριπίδης (Ἑλένη στ. 230).

"*μολόντα ἀπὸ Ἑλλανίδος*" γράφει καὶ ὁ Σοφοκλῆς (Αἴας 426).

Συμπανέλληνες[73α]

"Γραικοὶ" καὶ "Ἕλληνες" εἶναι οἱ δύο ἐπικρατήσασες ὀνομασίες μέχρι σήμερα, μεταξὺ ὅλων τῶν ἄλλων ὀνομασιῶν τῶν ἑλληνικῶν φύλων (γενεῶν). Τεκμήρια πανελλαδικῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως. Ἀπὸ τὸ ὁμηρικὸν "Πανέλληνες", δηλ. τὸ σύνολον τῶν Ἑλλήνων, τὸ Ἡσιόδειον "Πανελλήνοισιν", ἀπὸ τὶς ὀνομασίες Ἑλλανοδίκαι, Ἑλληνοταμίαι, Ἑλλήνων νόμιμα, Ζεὺς Πανελλήνιος, μέχρι τοὺς στίχους τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν: "*Σὰν Ἕλληνες βαστάξετε, κι ὡσὰν Γραικοὶ σταθῆτε*" (Δημ. τοῦ Καραϊσκάκη). "*Σταθῆτε ἀνδρεῖα σὰν Ἕλληνες, καὶ σὰ Γραικοὶ σταθῆτε*" (τοῦ Διάκου), ὅπως καὶ τὸ πασίγνωστο "*Ἐγὼ Γραικὸς γεννήθηκα Γραικὸς θὰ νὰ πεθάνω*".

Ὁ Γεώργιος Χατζηδάκις γράφει χαρακτηριστικά:[74]

«Βλέποντες οἱ καινοτόμοι ὅτι ἡ γραφομένη Ἑλληνικὴ γλῶσσα συνάπτεται στενῶς μετὰ παντὸς τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ βίου ἡμῶν, ὅτι συνδέει ἡμᾶς ἀφύκτως μετὰ τοῦ παρελθόντος καὶ τῆς ἱστορίας ἡμῶν, ἐτόλμησαν - ἀπίστευτον ἀλλ' ἀληθὲς- νὰ ὀνομαζώμεθα οὐχὶ Ἕλληνες ἀλλὰ Ρωμιοί, καταδικάσαντες τὸ μέγιστον καὶ εὐκλεέστατον παρελθὸν ἡμῶν καὶ συντάξαντες τὴν ἱστορίαν τοῦ κολοβωθέντος παρελθόντος ἡμῶν, "Ἱστορίαν τῆς Ρωμιοσύνης" ..Ὁ Ν. Πολίτης ὑπεστήριξεν ὅτι τὸ ὄνομα Ἕλλην πρέπει νὰ τηρηθῇ· τοῦτο ἐσώζετο κατὰ πάντας τοὺς αἰῶνας.. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπαρτίζει τὸ σύμβολον τῆς ἑνότητος, τῆς δόξης καὶ τῶν ἐλπίδων ἡμῶν. Καὶ λοιπόν, τὰ τιμιώτατα ταῦτα θὰ θελήσωμεν τοῦ λοιποῦ νὰ συνάπτωμεν μετ' ὀνόματος εὐτελοῦς, ἀναμιμνήσκοντος δουλείαν καὶ ἐξευτελισμούς..; Ἡ μαγικὴ λέξις Ἑλλὰς ἦτο καὶ θὰ εἶναι σύμβολον πάσης εὐγενοῦς ἰδέας καὶ πάσης ὑπεροχῆς. Τὸ ρωμαίικον εἶναι ὕβρις..»

73. Σχόλια εἰς Ὀδύσσ. 10.2 - 73α. Ἀρχ. Ἐπιγραφή.

74. Ἀπάντησις εἰς Κρουμβάχερ, Ἐκδ. Σακελλαρίου Ἀθ. 1905, τ. Β' σλ. 858.

Καὶ ὁ Κων. Παπαρρηγόπουλος: "*Ἐπὶ Τουρκοκρατίας οἱ πολλοὶ ἐκάλουν ἑαυτοὺς Ρωμηούς, αἱ δὲ ἀνώτεραι τάξεις, Γραικοὺς ἢ Ἕλληνας. Μέχρις οὗ ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ πρώτη Ἐθνικὴ Συνέλευσις καθιέρωσεν ἐπισήμως τὰ τιμιώτατα τῆς γλώσσης ἡμῶν ὀνόματα Ἑλλάς, Ἕλληνες, Ἑλληνικὴ ἐπικράτεια, Ἑλληνικὴ πολιτεία, Πανελλήνιον...*"

"*Καίπερ Ἕλληνες, κατὰ κακὴν ἕξιν ὀνομάζουσιν ἑαυτοὺς Ρωμαίους*".

(Λαόνικος Χαλκοκονδύλης)

[**Σημείωσις:** τὸ ὄνομα "Γκιαούρ", τὸ ὁποῖον ἀπεδίδετο κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν ὑπὸ τῶν βαρβάρων δυναστῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας, προέρχεται ἐκ τοῦ Ἀραβικοῦ "Γκαβίρ", μὲ τὸ ὁποῖον οἱ Ἄραβες ἐχαρακτήριζαν τοὺς Ἕλληνας, ὡς μύστας τῶν Καβειρίων Μυστηρίων: Καβείρια → Καβεὶρ → Γκαβὶρ → Γκιαύρ → Γκιαούρ.

-Τὰ δὲ *Καβείρια*, ἐτυμολογ. ἐκ τοῦ *κῶFοι* =σπήλαια, ὅπου ἐγίνετο ἡ θεία λατρεία.- Δικαίως τὰ ὀνόματα Ρωμηὸς καὶ Γκιαοὺρ γεννοῦν ἀποστροφήν, ὡς ἐνθυμίζοντα περιόδους παρακμῆς καὶ ὑποτελείας. Ὅμως τὸ ὄνομα Γραικὸς εἶναι γνησίως ἑλληνικὸν καὶ ἀρχαιότερον τοῦ ὀνόματος Ἕλλην.]

Ἡ ὀνομασία **Ἕλλην** ἐπεξετάθη καὶ διεδόθη μετὰ τὸν τρίτον, ἐπὶ Δευκαλίωνος, Κατακλυσμόν. (*"..Ἕλληνος δὲ καὶ τῶν παίδων αὐτοῦ ἐν τῇ Φθιώτιδι ἰσχυσάντων... μᾶλλον καλεῖσθαι Ἕλληνας.."*)[75]

Ὁ Δευκαλίων καὶ ἡ Πύρρα ἔσπειραν ἐκ νέου τὸ ἀνθρώπινον γένος, κατ' ἐντολὴν τοῦ Διός, χρησιμοποιώντας πέτρες τὶς ὁποῖες ἔρριχναν γύρω τους. Ὅσες πέτρες ἔρριχνε ὁ Δευκαλίων ἐγίνοντο ἄνδρες καὶ ὅσες ἡ Πύρρα, γυναῖκες. Ὠνομάσθησαν **λαοὶ** ἐκ τοῦ **λάας** =λίθος.

"*Ζεὺς δὲ πέμψας Ἑρμῆν πρὸς αὐτόν, ἐπέτρεψεν αἱρεῖσθαι (=νὰ διαλέξῃ) ὅ,τι βούλεται· ὁ δὲ αἱρεῖται ἀνθρώπους αὐτῷ γενέσθαι, καὶ Διὸς εἰπόντος, ὑπὲρ κεφαλῆς ἔβαλλεν αἴρων λίθους, καὶ οὓς μὲν ἔβαλε Δευκαλίων, ἄνδρες ἐγένοντο, οὓς δὲ Πύρρα, γυναῖκες, ὅθεν καὶ λαοὶ μεταφορικῶς ὠνομάσθησαν ἀπὸ τοῦ λᾶας ὁ λίθος.*

Γίνονται δὲ ἐκ Πύρρας Δευκαλίωνι παῖδες Ἕλλην μὲν πρῶτος, ὃν ἐκ Διὸς γεγεννῆσθαι ἔνιοι λέγουσι, δεύτερος δὲ ὁ Ἀμφικτύων ὁ μετὰ Κραναὸν βασιλεύσας τῆς Ἀττικῆς, θυγάτηρ δὲ Πρωτογένεια, ἐξ ἧς καὶ Διός, Ἀέθλιος. Ἕλληνος δὲ καὶ νύμφης Ὀρσηΐδος, Δῶρος Ξοῦθος Αἴολος. Αὐτὸς μὲν οὖν ἀφ' αὑτοῦ τοὺς καλουμένους Γραικοὺς προσηγόρευσεν Ἕλληνας, τοῖς δὲ παισὶν ἐμέρισε τὴν χώραν· καὶ Ξοῦθος μὲν λαβὼν τὴν Πελοπόννησον, ἐκ Κρεούσης τῆς Ἐρεχθέως Ἀχαιὸν ἐγέννησε καὶ Ἴωνα, ἀφ' ὧν Ἀχαιοὶ καὶ Ἴωνες καλοῦνται, Δῶρος δὲ τὴν πέραν χώραν Πελοποννήσου λαβών, τοὺς κατοίκους ἀφ' ἑαυτοῦ Δωριεῖς ἐκάλεσεν, Αἴολος δὲ βασιλεύων τῶν περὶ τὴν Θεσσαλίαν τόπων τοὺς ἐνοικοῦντας Αἰολεῖς προσηγόρευσε."[76]

"*Λεκτοὺς* (=διαλεκτοὺς) *ἐκ γαίης λάους πόρε* (=προσεκόμισε) *Δευκαλίωνι*" ὁ Ζεὺς -γράφει ὁ Ἡσίοδος[77] "*Ὅθεν καὶ λαοὶ μεταφορικῶς ὠνομάσθησαν ἀπὸ τοῦ λᾶας ὁ λίθος*".

«...Πύρρα Δευκαλίων τε Παρνασσοῦ καταβάντε
δόμον ἔθεντο πρῶτον, ἄτερ δ' εὐνᾶς ὁμόδαμον
κτισσάσθαν **λίθινον γόνον·**
λαοὶ δ' ὀνύμασθεν.."

...Λέγοντι μὰν
χθόνα μὲν κατακλύσαι μέλαιναν
ὕδατος σθένος, ἀλλὰ
Ζηνὸς τέχναις ἀνάπωτιν ἐξαίφνας
ἄντλον ἑλεῖν, κείνων ἔσαν

75. Θουκυδ. Α' 3
76. Ἱστορικὴ Βιβλιοθήκη Ἀπολοδώρου Α' vII
77. Frg.25

χαλκάσπιδες ὑμέτεροι πρόγονοι
ἀρχᾶθεν, Ἰαπετιονίδος φύτλας
κοῦροι, κορᾶν καὶ φερτάτων Κρονιδᾶν,
ἐγχώριοι βασιλῆες αἰεί...» (Ὀλυμπιον. IX)

Ἀπόδοσις:[78]

..ὁ Δευκαλίωνας κι ἡ Πύρρα, ἀπ' τὸν Παρνασσὸ σὰν ἦρθαν,
στῆσαν κεῖ τὸ σπιτικό τους, καὶ χωρὶς ν' ἀγκαλιαστοῦνε
πέτρινο γεννῆσαν πλῆθος
κι οἱ λαοὶ ἐδῶθε πῆραν τ' ὄνομά τους ἀπὸ τούτους.
...λένε πὼς τὴ μαύρη γῆς, τὰ νερὰ ἀποσκεπάσαν
ὅμως μὲ τοῦ Διὸς βοήθεια ξαφνικὰ ἀναρρουφηχτῆκαν.
Στοὺς τοτεσινοὺς ἀνθρώπους ἔχουν ρίζα οἱ δικοί σας.
Τὶς χαλκὲς κρατοῦν ἀσπίδες τοῦ Ἰαπετοῦ οἱ κόρες
καὶ οἱ γιοί, τὰ παλληκάρια τοῦ τρανοῦ ἀρχαίου Κρόνου,
ὅλοι πρόγονοι δικοί σας,
ντόπιοι βασιλιάδες τοῦτοι, στὴν πανάρχαια τὴ γῆ σας...

Ἐγχώριοι βασιλῆες ἀεὶ

Ἡ ἔκφρασις αὐτὴ τοῦ Πινδάρου, ἐκφράζει τὴν ἀκλόνητη πεποίθησι τῶν Ἑλλήνων, ὅτι ὑπῆρξαν αὐτόχθονες.[79]

Ἀναφοραὶ εἰς τὸ "αὐτόχθον" τῶν Ἑλλήνων ὑπάρχουν διάσπαρτες εἰς τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων, ἀλλὰ καὶ τῶν βυζαντινῶν, συγγραφέων. (Ἑλλάνικος, Ἀρποκρατίων, Ἀπολλώνιος σοφιστής, Ἡρόδοτος, Θουκυδίδης, Ξενοφῶν, Αἰσχύλος, Σοφοκλῆς, Εὐριπίδης, Ἀριστοφάνης, Διονύσ. Ἁλικαρνασσεύς, Διόδωρος Σικελιώτης, Ἰσοκράτης, Αἴλιος Ἀριστείδης, Λυσίας, Χειμέριος Σοφιστής, Ἡσύχιος, Νικηφόρος Γρηγορᾶς, Φώτιος Θεολόγος κ.ἄ. -Βλ. Θησαυρὸν Ἑλλην. Γλώσσης, T.L.G., Ἴβυκος, τῆς Μαρ. Μ. Ντόναλντ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Καλλιφορνίας-).

Οὐδεὶς ὑπαινιγμὸς ὑπάρχει, οὐδεμία μνεία, κάποιας ἀρχικῆς κοιτίδος ἔξω τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου, τὴν ὁποίαν τυχὸν θὰ ἐνεθυμοῦντο (γιατὶ ὄχι;) μὲ κάποια δόσι νοσταλγίας, ἐὰν πράγματι αὐτὴ εἶχε ὑπάρξει.

"*...τοῖς ἡμετέροις προγόνοις ἡ ἀρχὴ τοῦ βίου... αὐτόχθονες ὄντες, τὴν αὐτὴν ἐκέκτηντο καὶ μητέρα καὶ πατρίδα...* " (Λυσίου Ἐπιτάφιος 17)

Αὐτόχθονες ἐσμὲν

Εὐγένεια μὲν οὖν ἐστιν ἔθνει μὲν καὶ πόλει τὸ **αὐτόχθονας**
ἢ ἀρχαίους εἶναι, καὶ ἡγεμόνας τοὺς πρώτους ἐπιφανεῖς,
καὶ πολλοὺς ἐπιφανεῖς γεγονέναι ἐξ αὐτῶν.
(Ἀριστοτ. Ῥητορικὴ Α' 1360 β)

αὐτόχθων: *-αὐτὸς +χθὼν* - ὁ ἀναφυὴς ἐξ αὐτῆς τῆς γῆς. Λέγεται καὶ **αὐθιγενής**.

παλαίχθων: *-πάλαι+χθὼν* - ὁ ἀρχαιότατος κάτοικος τῆς χώρας, γεννηθεὶς ἐν αὐτῇ. Ὁ πάλαι ἐκ τῆς αὐτῆς χθονός. Παλαίχθων, ἀναμφιβόλως συμβολικά, ὀνομάζεται καὶ ὁ ἐπίγειος πατὴρ τοῦ Διογενοῦς Πελασγοῦ.

αὐτόρριζος: αὐτόχθων. "*Οἰκοῦμεν αὐτόρριζον ἑστίαν χθονός*". (Εὐριπ. Ῥῆσος 287).

78. Β. Τάσου, Ἐκδ. Γεωργιάδη, Ὠδαὶ Πινδάρου
79. Βλ. Μαθήματα Ἀρχ. Ἑλλην. Γλ., Βιβλία Ἑλλ. Ἀγωγῆς Γ' Ἔτους. Μάθ. 6ον. -Α. Τζιροπούλου-Εὐσταθίου, Ἐκδ. Γεωργιάδης.

γηγενής: ὁ ἐκ τῆς γῆς γεννηθείς, ὁ αὐτόχθων. Τὸ αὐτὸ καὶ τὸ **γέγειος**, καὶ τὸ **γεῖος** (ὁ ἐκ τῆς γῆς).
πρωτογενής: πανάρχαιος

παλαιγενής: ὁ πάλαι γεννηθείς, ὁ παλαιός.

ἰθυγενής: ἐκ τοῦ *ἰθὺς* =εὐθὺς +*γένος*, δηλαδὴ ὁ κατ' εὐθεῖαν ἀπόγονος, ὁ γηγενής, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν *ἔπηλυν* (ἐπὶ+ἐλαύνω, ἐπελαύνω, ἐπιτίθεμαι ἔξωθεν, ὡς ἀλλο-δα-πός).

Οἱ περισσότεροι ἑλληνικοὶ μῦθοι (πρβλ. τὸ ὡς ἄνω ἀναφερθὲν "*λίθινος γόνος*" -"*λαὸς*") ἐμπεριέχουν ἀκριβῶς αὐτὴν τὴν ἔννοιαν, τῆς "αὐτοχθονίας", διότι "*ὑπόληψιν εἶχον οἱ παλαιοί,ὡς ἐκ δρυῶν καὶ πετρῶν τῶν ἀνθρώπων γεγονότων*". (Ἡσύχιος)

Ἡ αὐτὴ ἀλληγορία ἐνυπάρχει καὶ εἰς τὸ Ἡσιόδειον "*γένος ἐκ μελιᾶν*" (μελία =εἶδος δέδρου), καὶ εἰς τὸ "*σιδηροῦν γένος*". Εἰς τοὺς "*σπαρτοὺς*" τῆς Θήβας ("*σπαρτοί τε καὶ αὐτόχθονες*"),[80] εἰς τοὺς ἐκ μυρμήκων **Μυρμιδόνας,** ὅταν ὁ Αἰακὸς ἐζήτησε ἀπὸ τὸν Δία οἰκήτορας διὰ τὴν νῆσον Αἴγιναν, "*τὸν Δία ἀνεῖναι τοὺς ἀνθρώπους ἐκ τῆς γῆς*",[81] καὶ εἰς διάφορα ἐνδεικτικὰ κύρια ὀνόματα, ὅπως:

'Ωρίων ἢ **'Ωαρίων** κατὰ Πίνδαρον, ἐκ τοῦ *ᾠόν*.

'Ερεχθεὺς ἢ **'Εριχθόνιος**, ὁ ἐκ τῆς γῆς ἀναφυεὶς βασιλεὺς τῆς 'Αθήνας, υἱὸς τῆς 'Αθηνᾶς καὶ τοῦ Ἡφαίστου (ἐτυμ. *ἐρι*=λίαν +*χθὼν* =γῆ): "*'Αθάνα γῆθεν ἐξανείλατο*". ("Ιων 269). "*Πατέρα δὲ 'Εριχθονίου λέγουσιν ἀνθρώπων οὐδένα εἶναι, γονέας δὲ Ἥφαιστον καὶ Γῆν*".[82]

Τὸν ἀνέθρεψε ἡ 'Αθηνᾶ, τοῦ Διὸς ἡ θυγάτηρ, καὶ τὸν ἔτεκε ἡ ζείδωρος ἄρουρα, γράφει ὁ Ὅμηρος στὴν 'Ιλιάδα (Β 546)

Κέκροψ: "*συμφυὲς ἔχων σῶμα ἀνδρὸς καὶ δράκοντος*" ('Απολλόδωρος-δράκων=φίδι-). 'Ετυμολ. ἐκ τοῦ *καρπὸς* +*ὄψ*, καρπὸς τῆς γῆς.

'Ιαπετός: 'Εθεωρεῖτο ὁ γενάρχης τῶν "Ελλήνων, ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, διὰ τοῦτο πολὺ συχνά, ἀντὶ "γέρων"ἔλεγον "'Ιαπετός": "*Μὴ ἀντειπεῖν τῷ πατρὶ 'Ιαπετῷ μνησικακήσας τῇ ἡλικίᾳ*".[83] 'Ετυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ἰάπτω* (=ρίπτω), ὅπερ ἐκ τοῦ *ἵημι*+*πέμπω* ἢ *πέτομαι*.
Δηλαδή, ὁ πεμφθεὶς εἰς τὸν κόσμον. ("*'Ιαπετοῦ ἀρχαιότερος*").

Οἱ 'Αθηναῖοι εἰδικώτερον ἔφερον εἰς τὴν κεφαλὴν χρυσοῦς τέττιγας (τέττιξ=τζιτζίκι) ὡς σημεῖον αὐτοχθονίας καὶ ἐκαλοῦντο "*τεττιγοφόροι*".

τεττιγοφόροι: "*Οὕτω ἐκαλοῦντο οἱ 'Αθηναῖοι ἐπειδὴ ἐφόρουν χρυσοῦς τέττιγας ὡς σύμβολον ὅτι*

Κέκροψ: *συμφυὲς ἔχων σῶμα ἀνδρὸς καὶ δράκοντος.*

80. Πλάτ. Σοφ. 247 - "*'Αρχαῖος σπαρτὸς λαὸς οἱ Θηβαῖοι*" Ε.Μ.
81. Παυσαν. Κορινθιακὰ XXIX.
82. Παυσαν. 'Αττικὰ Α' 26
83. 'Αριστοφ. Νεφ. 998
84. 'Αριστοφ. Ἱππῆς 1331

ἦσαν αὐτόχθονες, παρομοιάζοντες ἑαυτοὺς πρὸς τοὺς τέττιγας, οἱ ὁποῖοι ἐναποθέτουν τὰ ὠά των εἰς τὴν γῆν, καὶ φαίνονται ὡς γεννώμενοι ἐξ αὐτῆς." "Τεττιγοφόρος, ἀρχαίῳ σχήματι λαμπρός".[84]

"...*τὴν πόλιν ἡμῶν (τὰς 'Αθήνας)*
ἀρχαιοτάτην εἶναι καὶ μεγίστην
καὶ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις ὀνομαστοτάτην...
Ταύτην γὰρ οἰκοῦμεν
οὐχ ἑτέρους ἐκβαλόντες
οὐδὲ ἐρήμην καταλαβόντες
οὐδὲ ἐκ πολλῶν ἐθνῶν μιγάδες συλλεγέντες·
ἀλλὰ οὕτω καλῶς καὶ γνησίως γεγόναμεν,
ὥστε ἐξ ἧς περ ἔφυμεν,
ταύτην ἔχοντες,
ἅπαντα τὸν χρόνον διατελοῦμεν,
αὐτόχθονες ὄντες..."

(Ἰσοκράτους Πανηγυρικὸς 23.24)

*

Καὶ οἴκους ἐδομήσατο
καὶ πόλεις συνεκρότησεν

Πρώτη καταφυγὴ τοῦ ἀνθρώπου, τὰ φυσικὰ κοιλώματα τῆς γῆς.

κῶον: σπήλαιον πρβλ.: *κοῖλος* → *κόFιλος* → *κῶFος* → *κῶον*. (Βλ. καὶ εἰς Προοίμιον. -ἐξ οὗ "*κῶ*" =κοιμῶμαι). 'Αρχικὴ ρίζα τὸ Χ τοῦ χάους καὶ τῆς σχισμῆς: *χάω, χωρῶ, χῶος, κῶος.*

ἄντρον: αὐτοφυὲς κοίλωμα, προφανῶς ἐκ τοῦ *ἀνὰ* +*τρύω*=εἰσχωρῶ.
"*ἄντρα ἔχοντες οὐ στέγας*" (Εὐρ. Κύκλωψ 118).

σπέος: Θεωρεῖται ὅτι τὸ *σπέος* ἐκφράζει τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν τοῦ *κώου*, ἐνῶ *ἄντρον* εἶναι ἡ κοιλότης. Οἱ σχολιασταὶ ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ *σβέος, σβέσις φωτός: "παρὰ τὸ σβέω, διὰ τὸ τῶν σπηλαίων ἀφώτιστον· σβέος* → *σπέος*".

σπήλαιον: συγγενὲς τοῦ *σπέος·* ὑπάρχει καὶ ἡ ἐτυμολογία ἐκ τοῦ *σπῶ* +*λᾶας*, δηλ. "λίθος κατεσπασμένος".

κρύπτη: ἐκ τοῦ *κρύπτω*, ὅπερ ἐκ τοῦ *καλύπτω.*
Οἱονεὶ **κατα-φύγιον**, ὅπου καταφεύγουν ἵνα καλυφθῶσιν. 'Ενῶ ἡ εἰδικώτερη λέξις **κρησφύγετον** ἑρμηνεύεται ὡς "*καταφύγια ἐν οἷς ἐκρύπτοντο οἱ νησιῶται, φεύγοντες τὸν θαλασσοκρατοῦντα Μίνωα*". ('Ωρίων).

τρώγλη: κοιλότης, χάσμα, διάβρωσις γῆς, ἐκ τοῦ ρήμ. *τρώγω*. Οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι, "*κατώρυχες ἔναιον* (=κατοικοῦσαν) ὡς οἱ μύρμηκες" τονίζει ὁ Αἰσχύλος εἰς τὸν Προμηθέα Δεσμώτην[85] (τρωγλοδύται), εἰς τοὺς μυχοὺς τῶν ἀνηλίων ἄντρων, πρὶν γνωρίσουν τὴν "*ξυλουργίαν*" καὶ τοὺς "*πλινθοφυεῖς δόμους*".

Τὸ *ξῦλον* ὀνομάζεται *κᾶλον*, ἐκ τῆς ἀλέας[86] → "καλέας" τοῦ ἡλίου, διότι καὶ αὐτὸ καιόμενον θερμαίνει. Γι' αὐτὸ ὁ ξύλινος οἰκίσκος ὀνομάζεται **καλιά**,[86] ὅταν δὲ ἡ στέγη του εἶναι καμπυλωτὴ (*ὕβος* =κύρτωμα), τότε ἀποκαλεῖται **καλύβη**.

Καλιαὶ καὶ καλύβαι ἐκάλυπτον τὸν ἄνθρωπον μέχρι ὅτου μάθη νὰ κτίζη[87] οἴκους.

οἶκος: ο-ικ-ος· Ο= μικρὸς χῶρος +-ικ- τοῦ ἵκω=φθάνω +-ος (βλ. κατάλ. -ος, ἡ ὁποία σημαίνει σταθερότητα καὶ ὁρισμόν). "*ἵκομαι οἶκον*" ('Οδύσ. ξ, 137). "*Ἑκάστῳ γὰρ ὁ ἴδιος οἶκος ἀσφαλὲς ἐστὶ καταφύγιον*". "*Μὴ ἐπὶ οἰκίας βαδίζειν ἄνευ ψηφίσματος*".

85. στ. 450 κ. ἑξ.
86. ἀλέα =θερμασία ἡλίου (βλ. Λεξιλόγιον "ἡλίου"). 'Εκ τῆς *καλιᾶς* τὰ διάφ. δυτικά: châlet, halles, hall, calle κλπ.
87. κτίζω: κ-τ-ίζω. 'Ετυμ. ἐκ τοῦ Κ τοῦ κτυπήματος, Τ τοῦ τεύχω καὶ ἡ κατάλ. -ιζω· ἵζω =καθίζω, ἐγκαθιδρύω.

οἰκία: Ὁμοίως ὡς ἄνω, βλ. ὅμως κατάλ. -ια. "*Εἰ... ἵκωμαι οἶκον, ὅθι πρῶτον γενόμην*"... γράφει ὁ Ὅμηρος.[88] -**ἀγροικία:** ἡ ἐν τῷ ἀγρῷ οἰκία, ἔξω τοῦ ἄστεως.[89]
ἐποίκιον: ἀγροτικὴ οἰκία.
Ἀμέτρητα τὰ ἐκ τοῦ **οἴκου** καὶ τῆς **οἰκίας** παράγωγα καὶ σύνθετα:
κατοικία, ἀποικία, παροικία, συνοικία, συγκατοικία, μετοικεσία, διοικητής, οἰκοδεσπότης, οἰκογένεια... κλπ. κλπ.
οἰκειότης: τὸ ζῆν ὁμοῦ.
οἰκονομία: "τὸ εὖ οἰκεῖν τὸν ἑαυτοῦ οἶκον".[90]
οἰκόπεδον: ἔδαφος πρὸς οἰκοδόμησιν.
οἰκοδόμημα, οἰκοδομή: τὸ δέμειν οἶκον.

δόμος: οἶκος, ἐκ τοῦ ρ. *δέμω*, ὅπερ συγγενὲς τοῦ *δέω* =δένω. Δένω ὁμοῦ ὑλικὰ προκειμένου νὰ *οἰκοδομήσω*. Πρβλ. καὶ τὸ ὅτι *δόμος* σημαίνει ἐπίσης σειρὰ λίθων, πλίνθων. (Βλ. γράμμα Δ, σλ. 47).
δῶμα: οἰκία, βλ. ὡς ἄνω.
δωμάτιον: ὑποκοριστικὸν τῆς λ. *δῶμα*.
ἑστία ἢ **ἱστία**: ἐκ τοῦ ρ. *ἵστημι, ἵσταμαι* (στήνω, στέκομαι). Τὸ μέρος ὅπου διατηρεῖται ἀναμμένο τὸ πῦρ τῆς οἰκίας, συνεκδοχικῶς ἡ οἰκία ἀλλὰ καὶ ἡ οἰκογένεια.
μέγαρον: μεγάλη οἰκία, μέγα δωμάτιον. Ἐκ τοῦ *μέγα +αἴρω* (=ὑψῶ).
μέλαθρον: μέγαρον μὲ καπνισμένη τὴν ὀροφή, "*ἀπὸ τοῦ μελαίνεσθαι καπνῷ, αἰθομένου τοῦ πυρός*".[91] "*αἰθαλόεντος μελάθρου*" γράφει ὁ Ὅμηρος,[92] ὅθεν ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *μέλαν+θρώσκω* (καπνὸς *ἀναθρώσκων*).
ἀνάκτορον: ἡ κατοικία τοῦ *ἄνακτος*.[93]
βασίλεια: ἡ κατοικία τοῦ *βασιλέως*[93]

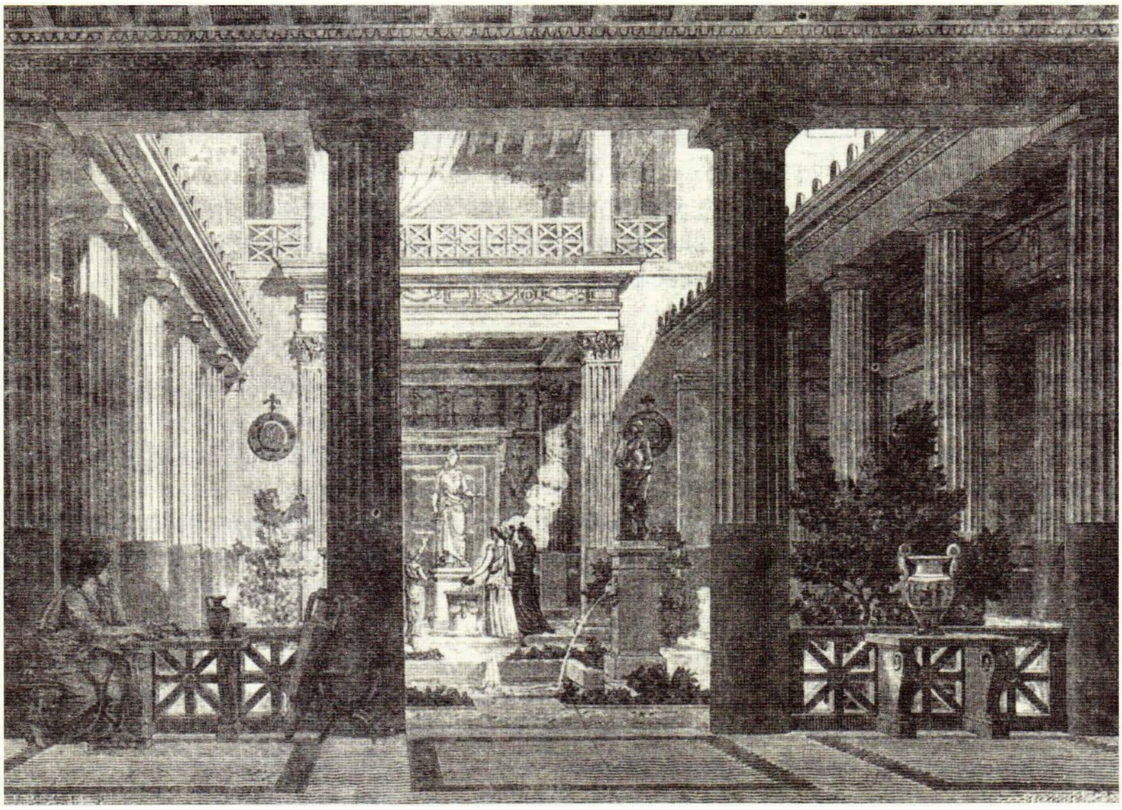
Ἡ κατοικία ἀποκαλεῖται γενικῶς καὶ **στέγη** διότι "*ἡ δίαιτα*[94] *τοῖς ἀνθρώποις, οὐχ ὥσπερ τοῖς κτήνεσίν ἐστιν ἐν ὑπαίθρῳ, ἀλλὰ στεγῶν δεῖται* (=χρειάζεται)".

Τὸ ρῆμα *στέγω* ὁ Εὐστάθιος ἐτυμολογεῖ "ἀπὸ τοῦ *τέγγω*" = βρέχω: τέγγω, τέσγω, στέγω, ἵνα μὴ βρέχεταί τις ἀλλὰ ἵνα περαμένῃ *στεγανός*, → *στεγνός*.
αἴθουσα: "*στοὰ περίστυλος ἡλίῳ αἰθομένη*, δηλαδὴ *λαμπομένη*". Ἀνοικτὸ πρὸς τὸν ἥλιον ἀσκέπαστον δωμάτιον μὲ περιστύλιον.[95] Τὸ Ε.Μ. συμπληρώνει: "*αἴθουσαι στοαί, αἱ καταλαμπόμεναι ὑπὸ τοῦ ἡλίου, διὰ τὸ αἴθεσθαι ἐν αὐταῖς τοῦ χειμῶνος, διὰ τὴν τοῦ ἡλίου βολήν.*" (πρβλ. "λιακωτό"). Δηλαδὴ ἐσωτερικὴ αὐλή: **αἴθριον**.
αὐλή: τόπος ὑπαίθριος περί τινα οἶκον, ἐκ τοῦ *ἄϜημι, αὔημι* =πνέω, ἐκεῖ ποὺ φυσάει ἀέρας.
Ἐνῶ **ἔπαυλις** σημαίνει **μάνδρα**[96] βοῶν καὶ προβάτων, συνεκδοχικῶς δέ, ἀγροτικὴ κατοικία.
θάλαμος: ἐσωτερικὸν δωμάτιον, κοιτών. Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *θαλάμη* (φωλεὰ ἰχθύων) ὅπερ ἐκ τοῦ θάλασσα.
κοιτών: ὑπνοδωμάτιον, ἐκ τοῦ *κεῖμαι, κοιμῶμαι*.
ὑπερῷον: θάλαμος, κοιτών, εἰς τὸν ἀνώτατον ὄροφον, *γυναικωνῖτις*. Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *ὑπὲρ+ὤια*[97] = ἄκρον.
μαγειρεῖον: ἐκ τοῦ *μάσσω, μάττω, μαλάττω*, δηλ. ζυμώνω. Ἐξ οὗ *μάγειρος*, ἀλλὰ καὶ *ἐκμαγεῖον*.
πρόδομος: τὸ πρὸ τοῦ κυρίως δόμου, οἱονεὶ "διάδρομος".
θύρα: ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *θύω* =ὁρμῶ+*ἀήρ*. Δι' ἧς ὁ ἀὴρ θύει. Ἀπὸ τὴν ἔκφρασι "*παράθυρος θύρα*", τὰ σημερινὰ "παράθυρα", τὰ ὁποῖα ὠνομάζοντο "φωταγωγοί".

88. Ὀδύσ. ξ, 14.
89. Ἐκ τοῦ ἀγροικία → ἀγροῖκος, ὅπως ἐκ τοῦ ἄστεως → ἀστεῖος =εὐφυὴς πνευματώδης, ὡς κάτοικος τοῦ ἄστεως καὶ ὄχι τῶν ἀγρῶν.
90. Ξενοφῶντος Οἰκονομικός.
91. Εὐστάθιος Θεσ/κης.
92. Ὀδύσσεια χ 239.
93. Βλ. Λεξιλογ. "βασιλέως".
94. δίαιτα: ἐνδιαίτημα, διαμονή. Κυριολεκτικῶς σημαίνει τρόπος ζωῆς.
95. *στύλος* καὶ *στοὰ* ἐκ τοῦ ἵστημι.
96. μάνδρα: πιθανὸν ἐκ τοῦ μένω+δράω-ῶ.
97. ὤια → οὔια → "οὔγια".

φλιά: "Τὸ πλάγιον τῆς θύρας, ἐκ τοῦ *θλίβω* (=πιέζω), *θλιὰ* → *φλιὰ* (συνήθης ἐναλλαγὴ θ, φ), διὰ τὸ στενὸν τοῦ ἀνοίγματος" ἐπεξηγεῖ τὸ Ε.Μ. Ἐκ τῆς φλιᾶς, τὸ σημερινὸ "*κατώφλι*".
κλῖμαξ: ἐκ τοῦ **κλίνω** =γέρνω καὶ **ιμ** τοῦ εἶμι =ἔρχομαι καὶ **ἀξ** τοῦ ἄγω. Δηλ. διὰ κλίσεως φέρει καὶ ἄγει: κλ-ιμ-αξ.
θεμέλιον: ἐκ τοῦ τέμνω →τεμέλιον →θεμέλιον, διότι τέμνεται ἡ γῆ διὰ τὴν θεμελίωσιν. "Οὐ θέμις ἐν Τροίῃ *τμηθέντι θεμείλῳ*..."[98] Κατ' ἄλλους, ἐκ τοῦ *τίθημι*.
κλισία: στρατιωτικὸν παράπηγμα[99] ὅπου κατακλίνονται οἱ στρατιῶται.
σκηνή: Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *σκιά*, "*ἡ φυλάττουσα ἡμᾶς*" (Ε.Μ.). - "Σκηνή, οὐχ ὅπως ἡ κλισία ἡ ὁποία μιμεῖται τὴν οἰκίαν. Ἡ σκηνὴ οὐκ ἀπὸ ξύλου μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πίλων[100] ἢ ὑφασμάτων" (Εὐστάθιος).

*

ξενών: Ἐνδιαίτημα ὅπου κατέλυον οἱ *ξένοι*. **Ξένος** εἶναι ὁ "φιλοξενούμενος" ταξιδιώτης. Ἡ *ξενία* (φιλοξενία) ἦτο ἱερὸν καθῆκον καὶ ἐτέλει ὑπὸ τὴν προστασίαν - ἐποπτείαν τοῦ Ξενίου Διός.

Ἡ λέξις "*ξένος*" (κσένος) ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ "σκηνή" (*σκηνή*, ἐκ τοῦ *σκιά*, ὡς παρέχουσα φυλακτήριον ἐκ τοῦ ἡλίου, "ἀλεξήλιον" τρόπον τινά), τὸ πρόχειρον κατάλυμα τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο συνήθως εἰς τὸ Αἴθριον. Γράφει σχετικῶς τὸ Ἐτυμολογικὸν τὸ Μέγα: "...*παρὰ τὴν σκηνήν, τὸ παρέχοντα σκέπην, σκένος καὶ ξένος*...". Πράγματι δέ, εἰς ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν ἐπιγραφὴν ἀναγράφεται ὁ "ξένος" ὡς ΣΚΕΝΟΣ. Καὶ ἡ αἰολ. διάλεκτος τὸν ξένο τὸν ἀναφέρει ὡς *σκένον*.

Ὁ Ξενοφῶν (Ἀνάβασις Ε' 5.20) ἱστορεῖ: "...*ἐδέχετο ἡμᾶς αὐτὸ τὸ χωρίον.. σκηνοῦσι δὲ ἐν ταῖς οἰκίαις οἱ κάμνοντες*..."

98. Ὁ γνωστὸς χρησμὸς εἰς τὸν Μ. Κωνσταντῖνον.
99. **παράπηγμα:** παρὰ + πήγνυμι = στερεῶ.
100. **πῖλος:** συμπίλημα ἐρίων.

Αἱ "σκηναὶ" αὐταὶ ἢ "οἰκίσκοι" εὑρίσκοντο εἰς τὰς μεγάλας οἰκίας εἰς τὸ *αἴθριον* ἢ *πρόστῳον* ἢ ἀκόμη καὶ εἰς τὸ *ὑπερῷον*, εἴτε εἰς τὸν *πρόδομον*: "*Εὗρε Τηλέμαχον καὶ Νέστορος υἱόν, εὕδοντε* (=καθεύδοντας) *ἐν προδόμῳ Μενελάου*" διαβάζουμε στὴν Ὀδύσσεια (ο, 4). Δηλ. ὁ Τηλέμαχος καὶ ὁ γυιὸς τοῦ Νέστορος, φιλοξενούμενοι ὑπὸ τοῦ Μενελάου, εἶχαν πλαγιάσει καὶ ἐκοιμῶντο εἰς πρόχειρον κατάλυμα εἰς τὸ πρόστωον τοῦ Μενελάου.

Ξενία εἶναι ἡ ὑποδοχὴ ξένου εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ἡ παρεχομένη εἰς αὐτὸν περιποίησις, φιλοξενία. Ὅμως ἡ Ξενία δὲν ἐπεξετείνετο ἐπὶ μὴ Ἑλλήνων. Ἄξιοι Φιλοξενίας ἐθεωροῦντο οἱ ξένοι οἱ προερχόμενοι ἀπὸ ἑλληνικὰς πόλεις. Οἱ ἀλλοδαποὶ ἐθεωροῦντο βάρβαροι. Ἀπόδειξις καὶ τὸ ὅτι ἡ λέξις "*ἀλλοδαπὸς*" (ἐτυμ. *ἄλλος* +*δα* =γῆ+*ποῦς*) ἐγέννησε ἐκ παραφθορᾶς τὸ "*ποταπὸς*" (ποδαπὸς) ποὺ σημαίνει εὐτελής, οὐτιδανός, τιποτένιος.

Ὅπως ἐπεξηγεῖ καὶ τὸ Ἐγκυκλοπ. Λεξικὸν Ἡλίου "*εἶχον τὴν πεῖραν τῶν ἐναντίων διαθέσεων τῶν βαρβάρων ἀπὸ τὰς ἑκάστοτε ἐπιχειρηθείσας βαρβαρικὰς ἐπιδρομάς. Διέφερεν ὅμως τὸ πρᾶγμα διὰ τοὺς ἐξ ἄλλων ἑλληνικῶν πόλεων προερχομένους ξένους· αὐτοὶ ὄχι μόνον ἤρχοντο ὡς φίλοι καὶ ἐθεωροῦντο τοιοῦτοι (χαρακτηριστικὸν τὸ ὅτι ἡ λέξις ξένος ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς συνώνυμον τῆς λέξεως φίλος) ἀλλ' ἐνομίζοντο καὶ ἱκέται τοῦ Διός, ἄρα προστατευόμενοι τοῦ Ξενίου Διὸς ἢ τοῦ Ἱκετησίου Διός. Τὴν ἱερότητα τῶν ξένων ἐξησφάλιζε ἡ ἐπικρατοῦσα πίστις ὅτι πολλάκις οἱ θεοὶ οἱ ἴδιοι περιήρχοντο τὰς πόλεις ὑπὸ μορφὴν κοινῶν θνητῶν ἵνα ἐξελέγχουν αὐτοπροσώπως εἰς ποίας πόλεις ἐπεκράτει ἡ εὐνομία καὶ εἰς ποίας ἡ ὕβρις, ἡ "ἀθεοφοβία". Ἡ τοιαύτη ξενία προσελάμβανεν αὐτομάτως τὴν μορφὴν τῆς πλήρους ἀσυλίας, ὁσάκις ὁ φιλοξενούμενος ἐδιώκετο ὑπό τινος δι' οἱονδήποτε λόγον. Ὁ θίγων τὸν ξενιζόμενον ἔθιγεν ἀμεσώτατα τὸν ξενίζοντα. Ὁ ὑποδεχόμενος εἰς τὸν οἶκόν του ξένον δὲν τὸν ἠρώτα κἂν ποῖος ἦτο, πόθεν καὶ πρὸς τίνα σκοπὸν ἦλθε, παρὰ μόνον ἀφοῦ ἐξεπλήρου τὸ καθῆκόν του καὶ ἐδείκνυεν ἐμπράκτως τὸν σεβασμόν του πρὸς τὸν Ξένιον Δία. Κατὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ξένου ἀντηλλάσσοντο τὰ ξένια δῶρα καὶ συνηθέστατα κατὰ τὸν ἀποχωρισμὸν ἐτέμνετο καὶ ἀστράγαλος εἰς δύο τεμάχια, ὧν τὸ ἓν ἐκράτει ὁ ξενίσας καὶ τὸ ἕτερον ὁ ξένος. Οὕτως ἐξησφαλίζετο ἡ ἀναγνώρισις καὶ ἀνανέωσις τῆς φιλίας μετὰ παρέλευσιν μακροῦ χρόνου. Ἡ "ξενία" μετεβιβάζετο κληρονομικῶς εἰς τοὺς ἀπογόνους. Εἰς τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὁμήρου βλέπομεν ὅτι ὁ Διομήδης καὶ ὁ Γλαῦκος, εὑρεθέντες ἀντιμέτωποι εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης καὶ ἀνταλλάξαντες τὰς γνωστὰς προσφωνήσεις, ἀνεγνωρίσθησαν διὰ τοιούτων ἀνταλλαγέντων ὑπὸ τῶν πατέρων των "δώρων ξενίας" καὶ ἀπέφυγον τὴν ἀλληλοεξόντωσιν..."»*

Ζ 215 Ἦ ῥά νύ μοι ξεῖνος πατρώϊός ἐσσι παλαιὸς
...
Ὣς ἄρα φωνήσαντε, καθ' ἵππων ἀΐξαντε,
χεῖράς τ' ἀλλήλων λαβέτην καὶ πιστώσαντο...

Δηλαδή: Στ' ἀλήθεια φίλος πατρικὸς ἀπὸ παληὰ μοῦ εἶσαι
....
Ἔτσι εἶπαν κι ἀπ' τοὺς ἵππους τους εὐθὺς κάτω ἐπηδῆξαν,
τὰ χέρια τους ἐδώσανε κι ἐμπιστοσύνη ἐδεῖξαν.

Ἀλλὰ καὶ στὴν Ὀδύσσεια περιγράφεται ὅλο τὸ τυπικὸν τῆς φιλοξενίας, ὅταν ὁ Τηλέμαχος (α102-177) ὑποδέχεται τὴν θεὰ Ἀθηνᾶ μεταμορφωμένην εἰς ξένον. Καὶ στὸ γ 31-71 ὅπου ὁ Νέστωρ ὑποδέχεται τὸν Τηλέμαχον καὶ τὸν Μέντορα.

Πολὺ χαρακτηριστικοὶ εἶναι καὶ οἱ στίχοι:

"*Ἀντὶ κασιγνήτου ξεῖνός* .. (=σὰν ἀδελφὸς εἶναι ὁ ξένος)

«Ξεῖνε, οὔ μοι θέμις ἔστ'..
ξεῖνον ἀτιμῆσαι· πρὸς γὰρ Διός εἰσιν ἅπαντες
ξεῖνοί τε πτωχοί τε...» (ξ, 56)

Ὅμως καὶ ὁ φιλοξενούμενος ἔπρεπε νὰ τιμήση τὴν παρεχομένην εἰς αὐτὸν φιλοξενίαν καὶ τὸν φιλοξενοῦντα οἰκοδεσπότην. Ἡ Τροία ἔπεσε καὶ ὅλοι οἱ Τρῶες ἐπλήρωσαν τὴν ὕβριν τὴν ὁποίαν διέπραξε ὁ Πάρις εἰς τὸν φιλοξενοῦντα αὐτὸν Μενέλαον, κλέβοντας ὄχι μόνον τὴν Ἑλένη ἀλλὰ καὶ πολύτιμα ἀντικείμενα ἀπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ Μενελάου: "*Πάρις ξενίαν κατῄσχυνε*". (Εὐριπίδου Ρῆσος στ. 842)

✿

"Πρὸς δὲ τὸν τῶν θηρίων πόλεμον,
ἐζήτουν -οἱ ἄνθρωποι- ἀθροίζεσθαι καὶ σώζεσθαι,
κτίζοντες **πόλεις**".[101]

πόλις: ὠνομάσθη πόλις "*ἐκ τοῦ ὅτι ἐκ πολλῶν συνίσταται*" Πρβλ. τὸ ὁμηρικὸν "*πολέσιν ἀνθρώποις*" (=εἰς πολλοὺς ἀνθρώπους) (Π. 329), βλ. καὶ Λεξιλ. θαλάσσης λ. *πολύς*. "*Πόλις δὲ ἡ γενῶν κοινωνία, ζωῆς τελείας χάριν καὶ αὐτάρκους*". (Ἀριστ. Πολιτ. Γ, 9.128)

Ἡ πόλις δηλοῖ τὸ σύνολον τῶν πολιτῶν, τὴν κοινότητα. Ἐνῶ:

ἄστυ, ἐκ τοῦ "*συνελθεῖν καὶ στῆναι*", δηλοῖ τὸ σύνολον τῶν κτισμάτων, τὰ οἰκήματα. Ἐτυμολογεῖται εἴτε ἐκ τοῦ ἐπιτατικοῦ α + θέμα "στ" δηλωτικὸν στάσεως, "*ἔστη ὁ πληθυσμός*", εἴτε ἐκ τοῦ (F) *ἄεσα =κοιμῶμαι*, ὅπου δηλαδὴ ἐγκατεστάθησαν μονίμως. - *ἰαύω* =ἐπαναπαύομαι.

Ὁ Στέφ. Βυζάντιος γράφει: "*Πρῶτοι Ἀθηναῖοι τὰ ἄστη καὶ τὰς πόλεις εὑρεῖν ἱστοροῦνται*", ἐνῶ ὁ Παυσανίας[102] τονίζει: "*Λυκόσουρα -Ἀρκαδίας- ἐστὶ πρεσβυτάτη, καὶ ταύτην εἶδεν ὁ ἥλιος πρώτην· ἀπὸ ταύτης δὲ οἱ λοιποί, ποιεῖσθαι πόλεις μεμαθήκασιν, ἄνθρωποι*".

Ἐκ τοῦ *ἄστυ* → ἀστεῖος =εὐφυής, πνευματώδης.

(Ἐκ τοῦ πόλις +ἄκρη → *ἀκρόπολις*, φρούριον. Ἐνῶ *μητρόπολις* εἶναι ἡ μητέρα -πόλις μιᾶς ἀποικίας).

κώμη: χωρίον, ἐκ τοῦ ρ. κεῖμαι: "*ἐν ταῖς μακραῖς ὁδοῖς, χωρία ἔκτισαν πρὸς τὸ κοιμᾶσθαι νυκτὸς ἐπιγενομένης... ὡς ἂν εἴποι τις κοιμητήρια* (=ὑπνωτήρια) *καὶ ἀνάπαυσις ζώων καὶ ἀνθρώπων ἀπὸ τῶν ἀγρῶν...*"

Ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὰ Πολιτικά,[103] ὁρίζει: "*μάλιστα ἡ κώμη, ἀποικία οἰκίας ἐστί*".

Καὶ ὁ Διονύσιος Ἁλικαρνασσεύς: "*..ἐκ τούτου τὰς συγγενείας αὐξάνεσθαι.. καὶ συνοικίαι ἐγένοντο, εἶτα κῶμαι, εἶτα καὶ πόλεις..*"[104]

✳✲✳

Ἐντὸς τῶν πόλεων ἀναπτύσσεται ἡ **κοινωνία** [ἐκ τοῦ *κοινὸς* ὅπερ ἐκ τοῦ *ξυν-ὸς* (ξύν=σὺν) +*ὠνία* =ὄφελος] καὶ ὁ Πολιτισμός.

Διὰ νὰ προφυλαχθοῦν οἱ πολῖται ὑψώνουν καὶ περιβάλλουν τὰς πόλεις διὰ **τειχῶν** (ἐτυμολογ. ἐκ τοῦ *τεύχω*).

Εἰς τὰ τείχη ὑπάρχουν *ἐπάλξεις* (ἐπὶ +ἀλέξω =ἀποκρούω, ὑπερασπίζομαι) καὶ *πύργοι*.

πύργος: ἐτυμολ. ἐκ τοῦ ὅτι "*διετήρουν ἐπὶ τοῦ τείχους πῦρ ἐξ ὑλῶν ἀναδιδουσῶν πολὺν καπνόν*". Πολλὲς φορὲς ἔλεγον *πύργος* ἀντὶ *πόλις*: "*πύργον τὴν πόλιν*" (Σχόλια εἰς Ἀγαμέμν. Αἰσχύλου).[105] Τὸ τεῖχος μὲ τοὺς πύργους ὀνομάζεται καὶ **τύρρις**,[106] ἐκ τοῦ ρήμ. *τρύω* =τρυπῶ, διότι οἱ ὀγκόλιθοι πρέπει νὰ τρυπηθοῦν καὶ νὰ στερεωθοῦν μεταξύ τους μὲ πασσάλους: "*τείχεα μακρά, ὑψηλά, σκωλόπεσσιν* (=μὲ πασσάλους) *ἀρηρότα* (=συνδεδεμένα)" γράφει ὁ Ὅμηρος (Ὀδύσσ. η, 45).

Τὰ τείχη διαθέτουν **Πύλας** (**Π**) δι' ὧν δύναταί τις νὰ ἐξέλθη καὶ νὰ εἰσέλθη. Αἱ πύλαι

101. Πλάτωνος Πρωταγόρας 322
102. Ἀρκαδικὰ 38
103. Ι, 1. 1252 β
104. Ρητορικὴ 2, 2
105. Ἐξ οὗ τὰ διάφορα δυτικὰ Bourg, Burg, Bourgeois.. Πρβλ. Saltz**burg**, Stras**burg** κ.τ.τ.
106. Ἐκ τοῦ τύρρις → λατ. turris, γαλλ. tour, ἰταλ. torre, ἀγγλ. tower.

φρουροῦνται διὰ τῶν *πυλ-ωρῶν* (*ὥρα* =φροντίς): "*πύργων πυλωροὶ καὶ ἀπὸ τειχέων σκοποί*".[107] Ὅταν εἰς τὰς πύλας *ἄττω* (=ὁρμῶ) διὰ νὰ τὰς ὑπερασπισθῶ, τότε *πυλάττω* → *φυλάττω*: "*πρὸς πύλας ὡρμήθη*". Πρβλ. καὶ τὴν α' ἀπάντησιν τοῦ Κωνσταντ. Παλαιολόγου πρὸς τὸν Μωάμεθ: "*ἐγὼ ἀπὸ τοῦ νῦν* **τὰς πύλας φυλάξω** *ὅσον δύναμαι..*"

***

Διὰ τὴν ἐπικοινωνίαν-συγκοινωνίαν μεταξὺ τῶν πόλεων, ἀπαιτοῦνται **ὁδοί**...

Τὸ Λεξιλόγιον τῆς ὁδοῦ
-ἀνὰ τὰς ῥύμας καὶ τὰς ἀγυιάς...-

ὁδός: ἐκ θέματος "εδ", "σεδ", τοῦ *ἕζω, ἵζω, ἔδαφος*, ἢ "*παρὰ τὸ ἕω* =πέμπω, *ἑδὸς - ὁδός*". Πάμπολλα τὰ ἐκ τῆς *ὁδοῦ* παράγωγα καὶ σύνθετα, ὡς λ.χ. *μέθοδος* (μετ' ἔρχομαι ὁδὸν πρός τι)· *φροῦδος* = μάταιος (ἐκ τοῦ πρό+ὁδός, ὡς φυγών· τὸ π πρὸ τῆς δασείας ἐτράπη εἰς φ)· *ἐφόδιον*, τὸ ἐπὶ τὴν ὁδὸν ἀπαραίτητον· *ἔξοδον*, τὸ ἀναγκαῖον πρὸς ταξίδιον ποσόν· *πρόοδος* (τὸ προχωρεῖν)· *δίοδος* (=πέρασμα)· *διόδια· συνοδεία* (συντροφία ἐν τῇ ὁδῷ) κλπ... κλπ.

τρίοδος: μέρος ὅπου συναντῶνται τρεῖς ὁδοί· ἡ ἔκφρασις "*ἐκ τριόδου*" σημαίνει χυδαῖος, τοῦ δρόμου.

μισγοδία: ὅπου πολλαὶ ὁδοὶ μίγνυνται.

ἄμφοδος: ὁδὸς φέρουσα περὶ τόπον, περὶ συνοικίαν, "περιφερειακὴ ὁδός". "*Τὰ δὲ ἄμφοδα ἔχουσιν ἑκατέρωθεν διεξόδους*" (Ὠρίων).

οὖθα: ὁδός· ἐτυμολογεῖται ἐκ τῆς ἰδίας ῥίζης. (οὖδας =ἔδαφος).

δρόμος: ὁμαλὴ ὁδὸς κατάλληλη γιὰ τρέξιμο· ἐκ τοῦ *τρέχω* (ἀρχικῶς δρέχω, θρέχω) *ἔτρεχον, δραμοῦμαι, ἔδραμον*. "*Τροχοὺς* οἱ παλαιοὶ τοὺς δρόμους ἔλεγον" (Ε.Μ.) (πρβλ. ἁρματοτροχιὰ (Ὅμ.) καὶ τὸ σύγχρονον "σιδηροτροχιά", "Τροχαία κίνησις").

ὑποδρομή: ὑπόγειος δρόμος.

ἀγυιά: ἐκ τοῦ ρ. ἄγω, ἡ ὁδὸς ἡ ἄγουσα... "*Ἀθῆναι εὐρυάγυιαι*": ὡς διαθέτουσαι εὐρείας ὁδούς.

ἀγεσήμων: ἀγυιὰ λεπτή.

ῥύμη: στενὴ ὁδός, ἐτυμ. ἐκ τοῦ ρ. *ῥέω*. Ἐξ οὗ ἡ λέξις "*ῥυμοτομία*": τὸ χαράττειν, τέμνειν ὁδούς.

τρίβος: ὁδὸς πεπατημένη, ἐκ τοῦ *τρίβω, τριβή*·

ἀτραπὸς ἢ **ἀτραπιτός:** ὁδὸς χωρὶς ἐκτροπὲς (α στερητ. +τρέπω).

κάμπιος: τὸ ἀντίθετον τοῦ ὡς ἄνω, ὁδὸς μὲ καμπήν.

κέλευθος: λέξις ποιητική, ἐκ τοῦ ρ. *κελεύω*· ἀπὸ τὴν λέξι "κέλευθος" παράγεται ὁ *ἀκόλουθος* (α ἐπιτατικὸν + κέλευθος) δηλ. ὁ βαδίζων τὴν ἰδίαν ὁδὸν μετά τινος. -"*ῥηξικέλευθος*" = ὁ διανοίγων ὁδὸν (ῥήγνυμι+κέλευθος). Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ρ. *κέλλω* = ἐλαύνω, ὠθῶ πρὸς τὰ ἐμπρός. (βλ. Λεξιλ. τῆς ἁλός. *κέλευθος* κυριολεκτικῶς εἶναι θαλασσία ὁδός, ἐξ οὗ *κελευστής*).

οἶμος: ὁδός, δρόμος, ἐκ τοῦ ρ. *εἶμι* =ἔρχομαι, πορεύομαι.
προοίμιον =εἴσοδος, εἰσαγωγή· *ἕτοιμος* = ὁ ἔχων τὴν ὁδὸν παρεσκευασμένην.
οἰμάω =ἐφορμῶ (ἐξ οὗ πιθανὸν τὸ σημερ. "χυμάω"). *παροιμία*, τὸ παροδικὸν διήγημα ἐκ τοῦ ὅτι:

> "*Τὴν παροιμίαν ὀνομάζεσθαί φασὶ τινὲς ἀπὸ τῶν οἴμων·*
> *οὕτω δὲ αἱ ὁδοὶ ἐκαλοῦντο.*
> *Οἱ δ' ἄνθρωποι, ὅσα κοινωφελῆ εὕρισκον, ταῦτα κατὰ λεωφόρους ὁδοὺς*

107. Εὐριπ. Τρωάδες 532.

ἀνέγραφον, ὑπὲρ τοῦ πλείονας ἐντυγχάνοντας τῆς ὠφελείας μεταλαμβάνειν· οὕτω καὶ τὰ τῶν σοφῶν ἀποφθέγματα γνωθῆναί φασι, καὶ τὰ Πυθαγορικὰ παραγγέλματα..."[108]

Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης: "*Παροιμίαι, μεταφοραὶ ἀπὸ εἴδους εἰς εἶδος εἰσί*".[109]

στίβος ἢ **στιβεία** ἢ **στιβίη:** ἡ πεπατημένη ὁδός, ἐκ τοῦ *στείβω* =καταπατῶ (ἐξ οὗ καὶ *στοιβάζω, στιβάλια, στιβαρός*). - "*στίβος*" συνεκδοχικῶς εἶναι καὶ ὁ ὁμαλοποιημένος χῶρος, ὅπου τὸ χῶμα ἔχει πατηθῆ, πρὸς ἄθλησιν.

πάτος: ὁμοίως, ἡ ὁδὸς ἡ πεπατημένη, ἐκ τοῦ *πατῶ*, ὅπερ ἠχοποίητον (πάτ... πὰτ) (πρβλ. "μονοπάτι" "ἀπόπατος")· (τὸ "ἀποπατῶ" κυριολεκτικῶς σημαίνει "ἀποχωρῶ ἀπὸ τὴν ὁδὸ ὅπου βαδίζω μὲ ἄλλους, ἕνεκα φυσικῆς ἀνάγκης: ἀφ-οδεύω).
πεζοπάτιον = μονοπάτιον -*περίπατος* (περὶ+πατῶ).

ρώξ: ἐκ τοῦ ρήγνυμι· ρῆγμα, ἄνοιγμα, διάνοιξις ὁδοῦ, στενὴ δίοδος· πρβλ. "*ρούγα*".

σοῦς: ὁ δρόμος, ἐκ τοῦ *σεύω* =κινῶ ὁρμητικά (Δημόκρ.)

στρωτή: ὁδὸς λιθόστρωτη, ἐκ τοῦ στορέννυμι = στρώννυμι, στρώνω[110] - ἐξ οὗ *στρατεία, ἐκ-στρατεία· στρατιώτης* κυριολ. εἶναι ὁ βαδίζων: "*διαβάτες μου διαβαίνετε, στρατιῶτες περπατᾶτε*".

ἴθμα: ὁδός, ἐκ τοῦ ρ. *εἶμι* (=ἔρχομαι) *ἴθι, ἴτω, ἴτε*.

στενωπός: στενὴ δίοδος (στενὸς + ὤψ, ὄψις) κυρίως μεταξὺ ὀρέων, δρομίσκος πόλεως, γενικῶς πέρασμα.

λαύρη: στενὴ ὁδός, διάδρομος, "*δι᾽ ἧς λαὸς εἰσέρχεται*" (λαός, ἀρχ. ἀττ. διάλ. → λεϜώς).
"*Τὰς δὲ στενὰς ὁδούς, στενωποὺς καὶ λαύρας, Ὁμήρου εἰπόντος*".[111]

ξενίς: ὁδὸς στενόχωρος, ἡ ἄγουσα εἰς ξένην χώραν. Λέγεται καὶ "*ὀθνεία ὁδὸς*". (ὀθνεῖος =ξένος).

βάδος: ἐκ τοῦ ρ. βαίνω, σημαίνει ἐκτὸς ἀπὸ τὸ βάδισμα, καὶ τὴν ὁδόν: "*τόνδε βάδον βαδίζομεν*".

λαοφόρος ἢ **λεωφόρος:** ἐκ τοῦ λαός, λεώς. Ὁδὸς διὰ τῆς ὁποίας πολὺς *λαὸς φέρεται*. "*λαοφόρον ἐπέβησαν*" γράφει ὁ Ὅμηρος. Ἡ λεωφόρος λέγεται καὶ **λεώβατος**, καὶ **θαμυρὸς** ἐκ τοῦ *θαμὰ* = συχνά, ὡς ὁδὸς πολυσύχναστος.

ἁμαξιτός: (ἅμαξα +θέμα "ιτ" τοῦ ρ. εἶμι). Εὐρύχωρη ὁδός, λέγεται καὶ "**ἁμαξήλατος**", ὅπου εἶναι δυνατὸν νὰ κυκλοφορήσουν ἅμαξες· πρβλ. "*δημόσιος ἁμαξιτός*", ἄλλως "δημωσιά".

πόρος: βλ. Λεξιλόγιον τῆς ἁλός: *πόροι*=τρίβοι θαλάσσης.
Κατόπιν ἐλέχθη ἐπὶ τοῦ διαβατοῦ μέρους ποταμοῦ καὶ ἀργότερα ἐσήμανε καὶ τὴν *δίοδον*.

ἠλυσίη ἢ **ἤλυσις:** ὁδός, ἐκ τοῦ *ἐλεύθω* = ἔρχομαι. (πρβλ. *ἔλευσις εἰς Ἠλύσια πεδία ἡρώων*.)

ἀνδρόβασμος: στενὴ ὁδὸς (*ἀνὴρ +βαίνω*).

προμόλη: ὁδὸς (Ἡσύχ.) -Βλ. ρῆμα *βλώσκω, ἔμολον*, εἰς τὸ Λεξιλόγιον τοῦ ρ. *ἔρχομαι*.

ὄγμος: ἐκ τοῦ ἄγω, εἶναι ὁ δρόμος, ἡ τροχιὰ τῶν οὐρανίων σωμάτων.

***

108. Διογενιανός, Συναγωγή.
109. Ρητορικὴ Γ11.
110. Ἐξ αὐτοῦ τὰ διάφορα δυτ. strada, street, Srasse
111. Πολυδεύκους Ὀνομαστικὸν - χ, 128-

"Οὐχ ὁ βουλευτὴς ἄρχων ἐστίν, ἀλλὰ ἡ βουλή"[112]

Πολιτισμὸς - Πολιτεία - Πολιτικὴ

"*Ἄνθρωπος φύσει πολιτικὸν ζῷον*"[113]

Στὴν οὐσία, κυριολεκτικῶς, **Πολιτισμὸς** εἶναι τὰ *πολιτικὰ* πράγματα. Ἀπαραίτητον δὲ νὰ ὑπάρχη *πόλις* ἡ ὁποία σύγκειται *ἐκ πολλῶν*: "*πόλις, οἴκησις πλήθους, ὑπὸ νόμον τὸν αὐτὸν ὄντων*".
Πολιτεία δέ, σημαίνει *πολίτευμα*· τὸ *πολιτεύεσθαι*. Ὅλα αὐτὰ καταλήγουν εἰς τὸν ὅρον **Πολιτική**.

> "..*τὴν δὲ πασῶν ἄρχουσαν, καὶ τῶν νόμων,*
> *καὶ συμπάντων τῶν κατὰ πόλιν ἐπιμελουμένην..*
> *..προσαγορεύοιμεν ἄν, δικαιότατα,* ***πολιτικήν***."[113]

Ἡ γαλλίδα ἑλληνίστρια καὶ ἀκαδημαϊκὸς Ζακλὶν ντε Ρομιγὺ θαυμάζει, παραθέτει, σχολιάζει:

«Οἱ *Ἕλληνες ἀνεκάλυψαν τὴν* **πολιτικὴ** *ζωὴ καὶ τὴν* **δημοκρατία** (démocratie) *καὶ σφυρηλάτησαν τὶς δύο αὐτὲς λέξεις... ἄρχισαν νὰ σκέπτωνται γιὰ τὰ διάφορα καθεστῶτα, ἀναζητώντας τὶς βασικὲς ἀρχὲς πάνω στὶς ὁποῖες βασιζόταν τὸ καθένα, τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰ μειονεκτήματά τους... Τὰ ὀνόματα τῶν καθεστώτων παραμένουν ἑλληνικά:* ἡ **μοναρχία** (monarchie) *καὶ ἡ* **τυραννία** (tyrannie), *ἂν ὑπάρχη ἕνας μόνον ἄρχοντας, γιὰ τὸ καλὸ ἢ τὸ κακὸ - Ἡ* **ἀριστοκρατία** (aristocratie) *ἢ* **ὀλιγαρχία** (oligarchie) - *ἂν εἶναι μία ὁμάδα... Ὅταν μιλᾶμε γιὰ* **ἀναρχία** (anarchie) *ἢ* **δημαγωγία** (démagogie) *μιλᾶμε ἑλληνικά... καὶ ὁ ὁρισμός τους δόθηκε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα μιὰ γιὰ πάντα. Τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὴν λέξη* **πλουτοκρατία** (plutocratie) *ποὺ συναντᾶμε στὸν Ξενοφῶντα...*
Ὁλόκληρη ἡ πολιτικὴ σκέψη.. ἔχει οἰκοδομηθῆ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες· καὶ οἱ θεωρητικοί μας (théoriques) *σήμερα εἶναι ὑποχρεωμένοι εἴτε τὸ θέλουν εἴτε ὄχι νὰ στηρίζονται σὲ αὐτήν...*»[114]

Δημοκρατία: *δῆμος+κρατῶ* =ἐξουσιάζω. Ἡ ἐξουσία εἰς τὸν δῆμον.
Ἀνεπανάληπτος στὴν συντομία του καὶ τὴν σαφήνειά του, ὁ ὁρισμὸς τοῦ Θουκυδίδου:

«...*καὶ ὄνομα μέν, διὰ τὸ μὴ ἐς ὀλίγους ἀλλ' ἐς πλείονας οἰκεῖν* (=διοικεῖν) *δημοκρατία κέκληται..*»[115]

> "*Ἐν ταῖς δημοκρατίαις μετέχουσι πάντες πάντων*"[116]
> "*Ἡ τοῦ πλήθους ἀρχή, δημοκρατία κληθεῖσα*"[117]

Ἐκεῖ, **στὴν ἀρχαία ἀγορὰ**=συγκέντρωσις πλήθους, ἐκ τοῦ ρ. *ἀγείρω* (=συγκεντρώνω), ὅπερ ἐκ τοῦ *ἄγω* (=ὁδηγῶ, φέρω) +*εἴρω*[118] (=ὁμιλῶ, συνδέω), **ἔπαυσαν οἱ ἄνθρωποι νὰ εἶναι ὄχλος καὶ ἔγιναν πολῖται.**

ὄχλος: μέγα πλῆθος μὲ κοινή, ἀνεξέλεγκτη δρᾶσι, ἐκ τοῦ *ὄχος*, *ὄχημα*, δηλ. ἄγεται καὶ φέρεται". Κατ' ἄλλους ἐκ τοῦ χλῶ = χαλῶ Ἐκ τοῦ *ὄχλος* → *ὀχλῶ, ἐνοχλῶ, ἐνόχλησις.* **ὀχλαγωγία:** ὄχλος συνάγεται. **πλῆθος:** μέγας ἀριθμὸς ἀτόμων, ὁ καθεὶς ὅμως μὲ ἰδίαν σκέψιν καὶ κρίσιν (ἐτυμ. ἐκ τοῦ πολύς). "*ὥς φάσαν ἡ πληθὺς*" = ἔτσι ἀπεφάσισε ὁ λαός. **κοινόν:** ὀλίγα ἄτομα ἢ ὁμάδες, μὲ συγκροτημένη σκέψι: *Κοινὸν Ἀρκάδων, Κοινὸν τῶν Ἑλλήνων, θεατρικὸν κοινόν...* Ἐκ τῆς προθέσεως *σύν*, *ξὺν* (ἀρχ. ἀττ. διάλ.) →*ξυνόν*, καὶ διὰ συνήθους ἐναλλαγῆς τοῦ ὕψιλον μὲ οι → *κοινόν*.

112. Ἀριστοτ. Ἠθ. Νικομάχεια Ζ, 10
113. Ἀριστοτ. Πολιτικὰ Α 2.1253
114. Ζ. ντὲ Ρομιγύ, "Συναντήσεις μὲ τὴν Ἀρχαία Ἑλλάδα" Ἐκδ. ΤΟ ΑΣΤΥ.
115. Θουκυδ. Ξυγγραφή, Ἐπιτάφιος, 37.
116. Ἀριστ. Πολιτικά, Η 9
117. Πλάτ. Πολιτικός, 291 D
118. **εἴρη** =τόπος συνελεύσεως - Ἰλιὰς Σ 126

δῆμος: ἐκ τοῦ *δέω, δένω, δέμα, δέμας* (=σῶμα). Ὁ λαὸς συγκροτημένος, συνδεδεμένος, ὡς νὰ ἀποτελῇ ἕν σῶμα: "*ἐν σώματι*". Ἐνῶ **σύγκλυδες** εἶναι ὁ χύδην, χυδαῖος ὄχλος.

Μοναρχία: ὅταν ἕνας *μόνος* ἄρχει. **Βασιλεία:** "*αἱρετώτερον ἀριστοκρατία βασιλείας*" (Ἀριστ. Πολ.)

Τυραννία: Βλ. εἰς τὴν ἑπομένην ἑνότητα, "Περὶ Βασιλέων, Ἀρχόντων", τὴν λέξιν *τύραννος*. Ἀρχικῶς εἶχε καλὴν ἔννοιαν, οἱονεὶ ἀρχηγός, ἡγέτης, ἀργότερον δὲ μετέπεσε καὶ ἐχαρακτήρισε ὅ,τι μέχρι σήμερα ἐννοοῦμε.

Ἀριστοκρατία: Ὅταν τὸ *κράτος*,[119] δηλ. ἡ ἐξουσία, εὑρίσκεται εἰς χεῖρας τῶν *ἀρίστων*. "*Καλεῖται ἀριστοκρατία ἢ διὰ τὸ ἀρίστους ἄρχειν ἢ διὰ τὸ πρὸς τὸ ἄριστον τῇ πόλει... ἀριστοκρατίας ὅρος ἀρετή...*" (Ἀριστ. Πολιτ. Γ καὶ Δ).
"*Ἀριστοκρατίας τέλος, τὰ πρὸς παιδείαν καὶ τὰ νόμιμα*" (Ἀριστ. Ρητ. Α8).

Ὀλιγαρχία: ἡ ἀρχὴ εἰς χεῖρας τῶν ὀλίγων. "*Ὀλιγαρχία ἐστὶν ὅταν οἱ πλούσιοι καὶ εὐγενέστεροι, ὀλίγοι ὄντες, κύριοι τῆς ἀρχῆς εἰσίν*". "*Ἀριστοκρατίας παρέκβασις, ὀλιγαρχία*".[120]

Ἀναρχία: ἡ ἀκυβερνησία. Ἀνεξέλεγκτος κατάστασις *ἄνευ ἀρχῆς* (=ἐξουσίας).

Δημαγωγία: "*Ἐκ τοῦ τὸν δῆμον ἄγειν καὶ διοικεῖν*" (Ἡσύχιος). Ὁ "δημαγωγὸς" ἐνέχει κακὴν σημασίαν: "*ὁ διὰ κολακειῶν καὶ τεχνασμάτων κερδίζων τὴν εὔνοιαν τοῦ ὄχλου πρὸς ὄφελός του.*"
"*Αἰσχρὸν τὸ κολακεύειν δῆμον, ἐπὶ τὸ δύνασθαι*" (Πλούταρχος).

Πλουτοκρατία: Ἡ ἐξουσία, τὸ κράτος, εἰς τοὺς πλουσίους.

***

Περὶ βασιλέων, ἀρχηγῶν, ἡγητόρων, ἀρχόντων

βασιλεύς: "*βασι-λεύς, παρὰ τὸ βάσις εἶναι λαοῦ*"· (βάσις +λαός, λε(F)ὼς ἀττ.). Διότι, "*ὁ βασιλεὺς τῶν ἀρχομένων ἀεὶ φροντίζει ὅπως ἂν τοῖς ἀρχομένοις εὖ γένοιτο*".
Εἰδικώτερον, "*ὁ βασιλεὺς ἀπὸ προγόνων τὴν ἀρχὴν ἔχει*",[121] "*ὁ πατρόθεν ἢ ἀπὸ γένους τὴν ἀρχὴν παραλαβών*". Δηλαδή, κληρονομικὴ ἡ βασιλεία. Ὁ βασιλεὺς ἀποκαλεῖται καὶ **βασιλεύτωρ**, καὶ **φυλοβασιλεύς**. **Ἀρχιβασιλεὺς** δέ, σημαίνει βασιλεὺς βασιλέων, **παμβασιλεύς**.

μελεδών: βασιλεύς· ἐκ τοῦ ὅτι *μέλει* =φροντίζει- *μεληδὼν* = φροντίς. Ὁ φροντίζων, ὁ φροντιστής.

ἄναξ: ἢ **ἄνακος** ἢ **ἀνάκτωρ:** Ὁ ἔχων τὴν *ἄνω* τάξιν καὶ ὁ *ἄνω ἄγων* τὴν δύναμιν τοῦ κράτους.
"*Πόλις γὰρ εὖ ἀγομένη, μεγίστη ὄρθωσις ἐστί*".[122]
Ἐκ τοῦ ἀρχαϊκοῦ Fάναξ, → **βάννας** =βασιλεὺς παρ' Ἰταλιώταις[123] (Ἡσύχιος).

εὐρυάναξ: μέγας βασιλεύς, ἄλλως **παντάναξ**, **τρισάναξ**.

κράντωρ ἢ **κραντὴρ** ἢ **κράντης** ἢ **κρείων** ἢ **κρέων** ἢ **κράνης:**[124] βασιλεύς.
Ἅπαντα ἐκ τοῦ *κρὰς -κρατὸς* =κεφαλή. Οἱονεί, ὁ "*ἐπὶ κεφαλῆς*", ὁ **κεφαλαιωτής**. (Πρβλ. καὶ τὸ μτγν. **κεφαλιώτης** =ἀρχηγός.)
Ὁ Ὅμηρος ἀποκαλεῖ τὸν Ἀγαμέμνονα "**εὐρυκρείων** *Ἀγαμέμνων*", δηλ. ὁ ἔχων εὐρύ, μέγα κράτος. (*κράτος* =ἐξουσία).

κάρανος: ἄρχων, βασιλεύς, ἐκ τοῦ *κάρα* =κεφαλή.

αὐτοκράτωρ: "*παρὰ τὸ κρατῶ, κράτωρ, κρατήτωρ εἶναι λέγεται· παρὰ γὰρ τὸ κραίνω, ἐστὶ κράντωρ· καὶ ἐν συνθέσει, αὐτοκράτωρ. Ὁ αὐτοῦ κρατῶν*". Ε.Μ. (*κραίνω* =φέρω εἰς πέρας). Δηλ. ἀπόλυτος ἄρχων, αὐτεξούσιος. Λέγεται καὶ **κράταρχος**.

119. *κράτος*, ἐκ τοῦ *κράς, κρατὸς* = κεφαλή.
120. Πολιτικά, Δ 4
121. Πτολεμαῖος γραμματικὸς
122. Δημόκριτος, Β 252
123. Ἰταλιώτης =ἕλλην κάτοικος τῆς Ἰταλίας.
124. ἐκ τοῦ κράνης → κράλης σερβικὰ ὁ βασιλεύς.
126. κ. 533 κ.ἄ...

μονάρχης ἢ **μόναρχος** ἢ **μονοκράτωρ** ἢ **μονοκρατής:** ἀνώτατος καὶ μόνος ἄρχων, ἄνευ περιορισμοῦ τινός, ἀπόλυτος κύριος.

ἄρχων: ἀρχικῶς μετοχὴ ("Ὄνομα μετοχικὸν") τοῦ ρ. *ἄρχω* =ἐξουσιάζω. Θεωρεῖται ἀβεβαίου ἐτυμολογίας. Πιθανὸν ἐκ τῆς ρίζης "αρ" τοῦ *ἀραρίσκω+ἔχω*, ὁ προσηρμοσμένος εἰς τὸ ἔχειν, εἰς τὸ "κρατεῖν". Πιθανὸν ὅμως καὶ ἐκ τοῦ *ἄρκος* =φυλακτήριον. *ἀρκέω* =ἀποκρούω. Δηλ. "ἄρκων" =ὁ ὑπερασπιστής: "*ἄρχων ἀγαθὸς οὐδὲν διαφέρει πατρὸς ἀγαθοῦ· οἵ τε γὰρ πατέρες προνοοῦσι τῶν παίδων, ὅπως μήποτε αὐτοὺς ἀγαθὰ ἐπιλείψει*". (Ξενοφ. Κύρου Παιδεία 7,5).
Ἀρχεῖον=τόπος συγκεντρώσεως ἀρχόντων, ὅπου ἐφυλάσσοντο καὶ τὰ ἀρχέτυπα.
Ἐκ τοῦ ἄρχων → **ἀρχέπολις** (ἄρχων πόλεως), **ἀρχέλαος** (ἄρχων λαοῦ) ἢ **ἀρχέλας**.

ἀρχός: ἀρχὸς ἀνήρ, ἄρχων. **πολίαρχος**, ὁ τῆς πόλεως ἄρχων. **ναύαρχος**, **πλοίαρχος**, **ναυτιλάρχης**, **λοχάρχης**, **ἔπαρχος** (ὁ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς), **ἔξαρχος, τοπάρχης** (ἄρχων τόπου), **νησίαρχος** (ἄρχων νήσου), **κλιμάταρχος** (ἀρχηγὸς **κλίματος** =ἐπαρχίας), **φύλαρχος** (ἄρχων φυλῆς).

ὕπαρχος: ἄρχων διοικῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς ἑτέρου ἄρχοντος, ἢ ὡς ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ.

ὄρχαμος: ἡγεμών, ἐκ τοῦ *ἄρχω* → ὄρχαμος. Ἄλλη ἐκδοχή: "*παρὰ τὸ ἐπέρχεσθαι τὰς τάξεις τῶν ὑποτεταγμένων, οἱονεὶ ἔρχαμος*" (Ἀπολλώνιος σοφ.-). Ὁ Ὅμηρος χρησιμοποιεῖ συχνὰ τὴν ἔκφρασι "*ὄρχαμος ἀνδρῶν*".[125]

ἀρχέτας: ἀρχηγός, **χωράρχης**.

μέδων: βασιλεύς, προστάτης, ἐπόπτης. Ἐκ τοῦ ρ. *μέδω, μεδέω, μέδομαι* (=προστατεύω, φροντίζω, προνοῶ, βασιλεύω). -*μῆτις* =σοφία. "*Ζεὺς Ἴδηθεν μεδέων*" γράφει ὁ Ὅμηρος - Καὶ διὰ τοὺς θνητούς, "*ἡγήτορες ἠδὲ μέδοντες*".[126] *λαομέδων, παμμέδων, θαλασσομέδων* κλπ...
Πρὸς σημείωσιν: ὅπως σχολιάζουν καὶ οἱ ἀρχαῖοι σχολιασταί, "*μήδεα παρὰ τοῖς παλαιοῖς -εἰσὶν- καὶ οἱ ὄρχεις, παρὰ τὸ μέδειν, ὅ ἐστιν ἄρχειν*". -"*Μήδεα τὰ αἰδοῖα ἐκ τοῦ μήδω, τὸ κρατῶ καὶ ἄρχω*". Κατὰ παρόμοιον τρόπον ὑπάρχει συνάφεια μεταξὺ τῶν λέξεων "*ὄρχαμος*" (βλ. ἀνωτέρω) καὶ *ὄρχεις*, ὅπως γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὴν παροιμιακὴ ἔκφρασι "*ἀμυντέον τὸ πρᾶγμα, ὅστις γε ἐνόρχης ἐστὶ ἀνὴρ*" (=θὰ ὑπάρξῃ ἄμυνα ἐὰν ὑπάρξῃ κάποιος ἄνδρας ἐνόρχης. -Πρβλ. ἀνάλογες σημερινὲς ἐκφράσεις-).

ἀγός[127] ἢ **ἄκτωρ:** ἡγεμών, ἄρχων, ἐκ τοῦ ρ. *ἄγω*, ὁδηγῶ. "*Ἀχαιῶν ἄκτορες*".
Πλεῖστα ὅσα παράγωγα καὶ σύνθετα: *ἀγήτωρ, ἀγήστωρ, λοχ-αγός, λοχαγέτης, πυραγός, στραταγὸς* ἢ *στρατηγός, ἀγησίλαος* (ἄγω+λαὸς) λακωνικὰ δέ, μὲ τὸ ἀρχαῖον δίγαμμα, Fαγὸς → **βαγός**. "*βαγός, βασιλεὺς καὶ στρατηγὸς*" καταγράφει ὁ λεξικογράφος Ἡσύχιος.

ἡγέτης ἢ **ἡγεμὼν** ἢ **ἡγήτωρ:** ἐκ τοῦ ρ. ἡγοῦμαι =ὁδηγῶ. Ὑπάρχουν καὶ οἱ τύποι **ἡγητήρ, ἡγητής, ἡγεμονεύς, ἡγεμονίδης**.

λαγέτης ἢ **λάγος:** λαοῦ ἡγέτης (Πίνδαρος 0.1) Γραμμικὴ Β: ΛΑ-FΑ-ΓΕ-ΤΑ Ἀρχ. Ἐπιγρ. ΛΑΥΑΓΗΤΑΣ. Ἐκ τοῦ *ἀρχὸς+ἡγέτης* → **ἀρχηγός**, **ἀρχηγέτης**, **ἀρχαγέτας**.

ἀγρέτας: ἡγεμών, προφανῶς ἐκ τοῦ *ἄγω+ἀγείρω* (=συγκεντρώνω). Τὸ δὲ *ἀγείρω* ἐκ τοῦ *ἄγω* +*εἴρω* =συνδέω.

ἀκρώτης: ἀρχηγός. Ἐκ τοῦ *ἄκρον* =κορυφή. **ὕπατος:** ὑπέρτατος, ἀνώτατος.

ἀγελάρχης, **ἀγέλαρχος:** ὁδηγὸς ὁμάδος, "*ἀγέλης*". Ἐξ αὐτῆς τῆς παρομοιώσεως ἀποκαλεῖται καὶ "**ποιμὴν λαῶν**" (Ὅμηρος), **ποιμάνωρ**, ἐξ οὗ καὶ ἡ "*ποιμενικὴ ῥάβδος*". Ὁ στρατὸς ἀποκαλεῖται καὶ *ποιμανόριον*: "*Ὥσπερ τὸν ποιμένα δεῖ ἐπιμελεῖσθαι ὅπως σῶαί τε ἔσονται αἱ οἶες καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἕξουσι καὶ οὗ ἕνεκα τρέφονται, οὕτω καὶ τὸν στρατηγὸν ἐπιμελεῖσθαι δεῖ, ὅπως σῶοί τε οἱ στρατιῶται ἔσονται καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἕξουσι*" (Ξενοφῶν).

---

125. υ, 185 κ.ἄ...
126. κ, 533 κ.ἄ...
127. ἐκ τοῦ *ἀγὸς* → καὶ τὸ τουρκ. "ἀγάς". Ἐκ τοῦ *ἄκτωρ* → actor, acteur, attore κλπ...
128. Οἰδ. ἐπὶ Κολ. 1643
129. Ἐξ οὗ καὶ τὸ περσικὸ ὄνομα Κῦρος.

κύριος: ὁ ἔχων κυριότητα, ἐξουσίαν ἐπί τινος. "*Κύριος Θησεύς*".[128] **κυρίαρχος**: ὁ τῆς ἀρχῆς κύριος. *κῦρος*=ἐξουσία, δύναμις - ρῆμα *κυριεύω*.[129]*κυρέω* =συναντῶ. Ἐτυμολ. πιθανὸν ἐκ τοῦ *γύριος*, *γύρω*, δηλ. *γυρίζει* καὶ ἐποπτεύει. (ὅπως ἐκ τοῦ *γηρύω* =φωνάζω, → γῆρυξ → κῆρυξ).
νομεύς: ὁμοίως ὡς ἄνω, μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ ποιμήν.

κοίρανος: κυρίαρχος, ἀρχηγὸς στρατοῦ. Ρίζα σχετικὴ μὲ *κύριος*, *κῦρος* (συνήθης ἐναλλαγὴ υ μὲ οι). Κατὰ μίαν ἐκδοχήν, τόσον ὁ *κύριος* ὅσον καὶ ὁ *κοίρανος*, ἐτυμολογ. ἐκ τοῦ *κάρα* = κεφαλή. Ὅμηρος: "*οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη· εἷς κοίρανος ἔστω*". (Β, 204).

ταγός: [130]ἐκ τοῦ ρήμ. *τάττω* ἢ *τάσσω* = τακτοποιῶ, θέτω τοὺς ἄνδρας στιχηδόν, ἐξ οὗ *προστάττω*, *προστάζω*. (Ἐτυμ. **Τ** + ἄττω =κινῶ ὁρμητικά). Ὁ ταγὸς ἐπίσης παρέχει τὸ σιτηρέσιον, τὴν *ταγήν*, ὅθεν *ταγίζει* (=ταΐζει). Παράγ.: *τάξις*, *τάγμα*, *σύνταξις*, *σύνταγμα*, *ἄτακτος*, *ἀσύντακτος*, κ.ἄ...

πρόμος: "*βασιλεύς, ὅ ἐστὶ πρόμαχος*".[131] Ἐκ τῆς προθέσεως *πρό·* (πρὸ τῶν ἄλλων).

προστάτης: ἔμπροσθεν (πρὸ) ἱσταμένος, συνεκδοχικῶς ἀρχηγός. (Ἐνῶ *πρόμαχος* εἶναι ὁ στρατιώτης ὁ μαχόμενος στὴν πρώτη γραμμή).

προμνάμων: ἄρχων (πρβλ. *ἱερομνήμων*).

πρύτανις: Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *πυρὸς* =σῖτος, δηλ. σιτοφύλαξ: "*πυρόταμίς τις ὤν*" → πρύταμις, → πρύτανις. Κατ' ἄλλους ὅμως ἐκ τῆς προθέσεως πρὸ +τὸ ρ. *τείνω*. Πρβλ. αἰολ. *πρότανις* = ἡγεμών, ἀρχηγός, πρόεδρος.[132]

πόσις: ἐκ θέματος "πα" τοῦ *πάομαι* = ἀποκτῶ, κατέχω·[133] Τὸ Ἐτυμολ. τὸ Μέγα ὅμως δίδει ἄλλην ἐκδοχήν: "*πόσις δύο σημαίνει, τὸ ποτὸν καὶ τὸν ἄνδρα. Λέγεται ἀπὸ μεταφορᾶς τοῦ ὕδατος ὁ ἀνὴρ πόσις, παρὰ τὴν τοῦ ὕδατος φύσιν. Ἐπειδὴ μιγνυμένου τῇ γῇ, γεννητικὸν γίνεται τῶν φυτῶν καὶ σπερμάτων, οὕτω καὶ ὁ ἀνὴρ μιγνύμενος τῇ γυναικί, αἴτιος γίνεται τῆς τῶν παίδων γενέσεως.*" (Ὑπενθυμίζομε ὅτι ἡ κοιλία τῆς γυναικὸς ὀνομάζεται καὶ ἄρουρα =γῆ).

δεσπότης: Ἐπιτεταμένος τύπος τοῦ *πόσις*. Πιθανὸν ἐκ τοῦ *δέμας* =σῶμα +*πόσις*: "*ὁ δεσμὸν περιβάλλων καὶ δουλαγωγῶν.*"

πάστας: δεσπότης, βασιλεύς (Ἐπιγρ. Γόρτυνος). Σχέσις μὲ *πόσις*. Πιθανὴ σχέσις καὶ μὲ τὸ *πατέομαι* = τρώγω ἢ καὶ μτφ. τρέφω. Δηλαδή, ὁ παρέχων τροφὴν εἰς τὸν λαόν.

δυνάστης: ἀπόλυτος ἄρχων - ἐκ τοῦ **Δ***ύναμαι*.

ἐξουσιάρχης: ὁ τῆς ἐξουσίας ἄρχων.

ἐξουσιαστής: ὁ ἔχων τὴν ἐξουσίαν (*ἐξουσία* ἐκ τοῦ ρ. *ἔξεστι* = εἶναι δυνατόν).

τύραννος: Εἰς τὰ Σχόλια τοῦ Προμηθέως Δεσμώτου (Κωδ. Μεδίκων, Προλεγόμενα, στ. 9) ἀναφέρεται: "*Σημείωται ὅτι τὸ "τύραννος" ὄνομα βασιλικὸν ἦν τοῖς παλαιοῖς, νῦν δὲ βλασφημεῖται*". Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἱστορικὸς Πολύβιος διευκρινίζει: "*Τυράννου μὲν γὰρ ἔργον ἐστὶ τὸ κακῶς ποιοῦντα τῷ φόβῳ δεσπόζειν ἀκουσίων, μισούμενον καὶ μισοῦντα τοὺς ὑποταττομένους· βασιλέως δὲ τὸ πάντας εὖ ποιοῦντα, διὰ τὴν εὐεργεσίαν καὶ φιλανθρωπίαν ἀγαπώμενον, ἑκόντων ἡγεῖσθαι..*" -

(Ἱστοριῶν Ε' 11)

Τὸ Λεξικὸν Σουΐδα συμπληρώνει: "*Οἱ πρὸ τῶν Τρωικῶν ποιηταὶ τοὺς τυράννους βασιλεῖς προσηγόρευον.. προσηγορεύθη δὲ τύραννος ἀπὸ Τυρρηνῶν..*".

Καὶ ὁ Στ. Βυζάντιος: "*Λέγονται Τυρρηνοὶ οἱ Ἀδριᾶται κατὰ δωρίδα διάλεκτον, ἀφ οὗ, κατὰ ἀφαίρεσιν καὶ γράμματος προσθέσει, τύραννος ἐκλήθη.*

"Οἱ Τυρρηνοὶ ἢ Τυρσηνοὶ ὑπῆρξαν Πελασγοί. Τὸ ὄνομά τους προέρχεται ἀπὸ τὴν λ. *τύρσις* =πύργος, ἔπαλξις, προμαχών, κυρίως ὁ ἐπὶ τοῦ τείχους πύργος. Ἐκ τοῦ *τύρω*=τρυπῶ. Ἐν ὀλίγοις, "*πελασγικὰ τείχη*". Πελασγικὸς κλάδος κινηθεὶς πρὸς Δυσμὰς ἀφίχθη εἰς Ἰταλίαν. Αὐτοὶ ἀκριβῶς οἱ **Πελασγοὶ** - **Τυρσηνοὶ** μετωνομάσθησαν **Ἐτροῦσκοι** ἐκ παραφθορᾶς: Τυρρηνοὶ ἢ Τυρσηνοὶ →

130. Ἐκ τοῦ ταγὸς → τὸ βυζαντ. *τσαούσιος* καὶ ἐξ αὐτοῦ τὸ τουρκ. "τσαούς".
131. Ἀπολλώνιος
132. πρόεδρος: ὁ καθήμενος ἐν τῇ πρώτῃ θέσει, εἰς τὸ πρῶτον ἕδρανον.
133. Ἐκ τοῦ *πόσις* → τὸ δυτ. *Boss* καὶ ὁ ἀνατολίτης *πασᾶς*.

Τρυσηνοὶ → Τρουσηνοὶ → Τροῦσκοι ἢ Τοῦσκοι → Ἐτροῦσκοι. (πρόκειται περὶ συνήθους ἐναλλαγῆς ρρ, ρσ, καὶ ἀντιμεταχωρήσεως. πρβλ.: θάρρος, θάρσος, θράσος). "*Φῦλα Πελασγῶν.. ἐφ' ἑσπερίην ἅλα βάντες, αὐτόθι νήησαντο σὺν ἀνδράσι Τυρρηνοῖσι*". -Διον. Περιηγητής-

Ὁ καθηγητὴς τῆς Ὀξφόρδης M. CARY, εἰς τὸ κλασσικὸν ἔργον του ΡΩΜΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ, γράφει ὅτι ὁ λαὸς αὐτὸς ὁ ὁποῖος μετῴκησε ἐξ ἀνατολῶν καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν περιοχὴν τῆς σημερινῆς Τοσκάνης, ἔκτιζε πόλεις εἰς ὑψώματα καὶ τὶς ὠχύρωνε μὲ ὑψηλὰ κυκλικὰ τείχη καὶ ἐπάλξεις, δηλ. *τύρσεις* ἢ *τύρρεις*. Οἱ λατῖνοι ἀντέγραψαν τὴν λέξι ἐπακριβῶς: turris - ἐξ οὗ ἰταλ. καὶ ἱσπ. torre =πύργος, γαλλ. tour, ἀγγλ. tower γερμ. Turm. Πρβλ. καὶ τὴν διαθέτουσαν Πελασγικὰ τείχη Τίρυνθα. Τίρυνς=τύρρις. Ὁ ἡγεμὼν τῶν Πελασγῶν -Τυρρηνῶν, ἐκτὸς ἀπὸ "τύραννος" λέγεται καὶ λὰρ ἢ **λάρς**[134] (λᾶς+αἴρω)· *λάρτος* =σκληρὸς λίθος, *λαρίεθον* =στεγάστριον-. Αἱ Πελασγικαὶ ἀκροπόλεις ὀνομάζονται **λάρισαι**. "*Πελασγοί, οἳ Λάρισαν ναιετάασκον*" (Ὅμηρος). Λάρισα εἶναι καὶ ἡ ἀκρόπολις τοῦ Πελασγ. Ἄργους, ἐξ οὗ "Ζεὺς Λαρισαῖος", ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα "Λαέρτης".

αὐθέντης: ἐκ τοῦ *αὐτοέντης*, ὅπερ ἐκ τοῦ *αὐτὸς* = (ἴδιος)+*ἄνυμι*=φθάνω, φέρω εἰς πέρας.

τίταξ: δυνάστης, βασιλεύς, ἐκ τοῦ *τίνω, ἀποτίνω*. - *τιτῆναι* = βασιλίδες (Ἡσύχιος).

μάστα: ἡγεμών, μέγιστος, μεγιστάν.

κοσμητὴς ἢ **κοσμήτωρ:** ἡγεμών, ἀρχηγός, ἐκ τοῦ ρ. *κοσμῶ* =τακτοποιῶ. Ὁ Ὅμηρος ἀποκαλεῖ τὸν Ἀγαμέμνονα καὶ τὸν Μενέλαον "*κοσμήτορας λαῶν*" (Α 16).

κοσμόπολις ἢ ἁπλῶς **κόσμος:** ἄρχων, διοικητὴς ἐν Κρήτῃ.

σημάντωρ: ἡγεμών, ἐκ τοῦ *σημαίνω* =προστάττω, δίδω σημεῖον, σύνθημα, ὡς διαταγήν: "*ἀπὸ τοῦ σημαίνειν, ὅ ἐστι προστάττειν*". "*Ζεύς, θεῶν σημάντωρ*".

πρόβουλος: εἰδικώτερον ἀξίωμα, κυρίως ἀριστοκρατικόν. Ἐκ τοῦ *πρὸ+βουλὴ* =σκέψις. Ὁ σκεπτόμενος, ὁ ἀποφασίζων πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

βουληφόρος: Οὐσιαστικοποιηθὲν ἐπίθετον τῶν ἡγεμόνων: ὁ φέρων γνώμην. "*Τρώων βουληφόροι*". "*Οὐ χρὴ εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα*" (=δὲν πρέπει νὰ κοιμᾶται ὁ ἡγεμὼν ἀνήρ).

κυβερνήτης: κυριολεκτικῶς ὁ ἄρχων τοῦ πλοίου, ἡ κεφαλὴ (κύβη) τῆς νηός· ὁ πλοίαρχος. Ἐκ τοῦ *κύβη* =κεφαλὴ+*ἐρωὴ*+*νέω*=πλέω. Ὅ,τι ἀκριβῶς καὶ τὸ ἀντιδάνειον "καπετάνιος" ἐκ τοῦ λατιν. CAPUT =κεφαλή, ὅπερ ἐκ τοῦ κάπυς =πνεῦμα. Λέγεται καὶ **ἁρμόστωρ**. "*ναυβατῶν ἁρμόστωρ*" (Αἰσχ. Εὐμ. 456) πρβλ. **ἁρμοστὴς** (ἐκ τοῦ ρ. ἁρμόττω = προσ-αρμόζω).

πρυμνήτης: κυριολεκτικῶς ὁ ἐπὶ τῆς πρύμνης τοῦ πλοίου πηδαλιοῦχος, ὁ κυβερνήτης: "*τῆσδε χώρας πρυμνήτης ἄναξ*".

οἰακονόμος: κυβερνήτης νεὼς καὶ βασιλεύς· (*οἴαξ*, ἐκ τοῦ οἴσω,[135] σημαίνει πηδάλιον). "*ὥσπερ ἐκεῖνοι τρέπουσι τὴν ναῦν ἔνθα βούλονται, οὕτω καὶ ὁ βασιλεὺς ποιεῖ ὅ βούλεται*". (Σχόλ.)

δίοπος: κυβερνήτης· ὁ ἐπιτηρῶν, ὁ *διοπτεύων* τὰ τοῦ πλοίου, γενικώτερον ὁ ἐπι-στάτης (=ὁ παρά τινι ἱστάμενος, ὁ ἐπ-όπτης, μεταφορικῶς ὁ ἀρχηγός). Ὁ ἐπιστάτης λέγεται καὶ **ἐπίσκοπος** (ἐπὶ+σκοπῶ= παρατηρῶ). "*Ἕκτωρ, Τρώων ἐπίσκοπος*" (Ω, 729). Ἀναλόγου ἐννοίας ὁ **ἔφορος** καὶ οἱ **Βιδιαῖοι** =ἄρχοντες ἐν Σπάρτῃ (Fῖδον =εἶδον).

ἀπόστολος: "*στρατηγὸς κατὰ πλοῦν πεμπόμενος*". Πρβλ. τὴν ἔκφρασιν "*ἀπόστολον πλοῖον*" (ἀπὸ+στέλλω, στόλος).

ἀειναῦται. "*Οἱ ἀειναῦται παρὰ Μιλησίοις ἦσαν, κατὰ Πλούταρχον, οἱ ἐκ τῶν δυνατῶν τῆς πόλεως ἐκλεγόμενοι ἄρχοντες, οἵτινες ἐβουλεύοντο περὶ τῶν μεγίστων τῆς πολιτείας, ἐμβαίνοντες εἰς τὰ πλοῖα καὶ πόρρω τῆς γῆς ἐπανάγοντες· κυρώσαντες δὲ τὴν γνώμην κατέπλεον καὶ διὰ τοῦτο ἀειναῦται προσηγορεύθησαν*".

ἐπίουρος: ὁ προστάτης, ὁ ἐποπτεύων, ὅθεν βασιλεύς. Ἐτυμ. *ἐπὶ+οὖρος* ἢ *ὧρος* =φύλαξ. "*Ἐπίουρος Κρήτης ὁ Μίνως*" κατὰ τὸν Ὅμηρον. (Ν, 450). Λέγεται καὶ ἄνευ προθέσεως: **οὖρος**=

134. Ἐξ αὐτοῦ τοῦ λὰρς =ἡγεμών, → ἀγγλ. lord =ἡγεμών, ἄρχων, κύριος.
135. **οἴσω:** Ὁ Μέλλων τοῦ ρήμ. φέρω *(φέρω, ἔφερον, οἴσω, ἤνεγκον, ἐνήνοχα ἐνηνόχειν)*.

=βασιλεύς. Ὁ ἡγέτης γενικῶς ἀποκαλεῖται καὶ **προστάτης:** ἵσταται πρό.

φύλαρχος: ἀρχηγὸς φυλῆς, κυρίως στρατιωτ. ὅρος. "*Χειροτονοῦσι δὲ καὶ φυλάρχους, ἕνα ἑκάστης φυλῆς..*" "*Ο κατὰ φυλὴν ἑκάστην ἄρχων.*"

πολιανόμος, πολισσονόμος, πολίαρχος: ἀστικοὶ ἄρχοντες.

δημογέρων: γηραιός, ἔμπειρος, ἀρχηγὸς ἐκ τοῦ δήμου, "*γερουσία*".

προύχων, προύχοντες, προέχοντες, ἐκ τοῦ *πρὸ+ἔχω.*

δαμιωργός: δηλ. *δημιουργός*· κυρίως, τοπικὸς ἄρχων· ὁ πρὸς χάριν τοῦ δήμου ποιῶν *ἔργον.*

βραβεύς: κυριολεκτικῶς, ὁ δίδων τὰ βραβεῖα, ὁ ἐπιβραβεύων, συνεκδοχικῶς δέ, ὁ βασιλεύς. Αἰσχύλος: "*φιλόμαχοι βραβῆς*" ('Αγ. 230). (**Βραβεῖον** *λέγεται ὁ παρὰ τῶν βραβέων διδόμενος στέφανος τῷ νικῶντι. Βραβεῖον* δὲ ἐκ τοῦ *ράβδος, ραβδεῖον.* Ε.Μ.)

διοικητής: κυριολεκτικῶς, ὁ διευθύνων οἶκον· μεταφορικῶς, κυβερνήτης· *διευθυντής.*

διευθυντής: κυριολ. ὁ *διὰ -εὐθύνων* τὰ πράγματα· ὁ ποιῶν τι *εὐθύ.* (εὐθύς: ἐτυμ. ἐκ τοῦ *εὖ +θύω*, δηλ. αὐτὸς τοῦ ὁποίου τὸ θυμίαμα ἀνεβαίνει πρὸς τοὺς οὐρανίους θεοὺς *εὖ*, δηλ. καλῶς· κατὰ εὐθεῖαν γραμμήν, σημεῖον ὅτι οἱ θεοὶ ἀποδέχονται καλῶς τὸ προσφερόμενον). 'Ανάλογον καὶ τό:

ἰθυντήρ: κυβερνήτης· ἰ-θὺς =εὐ-θύς. *ἰθύνων.*

ἀξιωματικός: ὁ κατέχων ἀξίωμα, ὁ ἄξιος. 'Ετυμολ. *ἄξιος* ἐκ τοῦ Μέλλοντος *ἄξω* τοῦ ρ. *ἄγω*: αὐτὸς ποὺ δύναται νὰ ὁδηγήσῃ.

αἰσυμνήτης ἢ **αἰσυμνητήρ:** ἡγεμὼν αἱρετός,[136] ὄχι ἰσόβιος. "*Ὁ τὰ αἴσια βουλευόμενος, ἐκ τοῦ τὴν αἶσαν* (=μερίδιον) *μνήσασθαι.*" - "*Κρέων, ὅς αἰσυμνᾷ χθονὸς*"[137] (= ὁ ὁποῖος κυβερνᾶ τὴν χώραν.). Δηλ. ὁ δικαιοκρίτης, ὁ ἐνθυμούμενος νὰ ἀποδίδῃ εἰς ἕκαστον τὰ ἴσα.

ἐοσὴν ἢ **ἐσσήν:** "*Ἢ ἐκ τοῦ ἔσω ἕζεσθαι*" (=καθέζεσθαι), δηλ. ὁ "προκαθήμενος" - ἢ ἐκ τοῦ ὅτι "*ὀσσεύει* (δηλ. ὁρᾶ) *ἐπισκοπεῖ τὰ τῆς πόλεως*".

πρόεδρος: ἀρχηγὸς πολιτείας, ὁ ἔχων τὴν πρωτοκαθεδρίαν (ἕδρα=κάθισμα).

ἐξατράπης: *ἀτραπὸς* =ὁδός· ἄρα ὁ ἔχων ἐπιμέλειαν καὶ ἐποπτείαν ὁδῶν· *ἀτραπίζω* =ὁδοποιῶ. Ὁ Ἡσύχιος καταχωρίζει ὡς **ζατράπης**=βασιλεύς, ἐκ τοῦ *ζα*=διὰ+*τρέπω.* 'Εκ τοῦ ἐξατράπης → "σατράπης". Ἡ λέξις εἶναι ἑλληνικὴ καὶ ὄχι περσική. Τὰ λατινικὰ λεξικὰ ἐπιβεβαιώνουν: "Σατράπην Graeci vocant".[138]

βαλλήν: βασιλεύς. Αἰσχύλος: "*ἀρχαῖος βαλήν*".[139] Κακῶς θεωρεῖται λέξις φρυγική. *βάλλαι* σημαίνει βαθμοί· ὅθεν ὁ κατέχων τὸν ἀνώτατον βαθμόν.[140] Ὁ εἰς τὴν ὑψίστην βαθμίδα[140] εὑρισκόμενος. (Πρβλ. καὶ *βαληνναῖον ὄρος*" (Πλούταρχος).

πάλμυς: βασιλεύς. *Ζεὺς πάλμυς*, ὡς βασιλεὺς τῶν θεῶν. Πιθανὸν ἐκ τοῦ *παλάμη*, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα *Παλαμήδης.*

σκηπτροφόρος: βασιλεύς, ὡς κατέχων τὸ σκῆπτρον. - *σκῆπτρον*, ἐκ τοῦ *σκήπτω* = στηρίζω: *ράβδος* ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐστηρίζοντο οἱ γέροντες ὅταν ἀπευθύνοντο εἰς τὸν λαόν. 'Αργότερον ἡ ράβδος αὐτή, μὲ περιωρισμένον τὸ μῆκος της, κατέστη σύμβολον ἐξουσίας. (*ράβδος* ἐτυμ. ἐκ τοῦ *ράμνος*= κλάδος).

[Σύμβολον ἐξουσίας καὶ ἡ *κορώνη* =στέφανος, στέμμα. 'Ετυμολ. ἐκ τῆς *κορώνης* (=πτηνόν, εἶδος κόρακος, μὲ γαμψὸ ράμφος). Ὅθεν συνεκδοχικῶς, *κορώνη* = πᾶν κυρτόν, ἀγκιστροειδές, καμπύλον].

ξεναγός: ἡγεμὼν ἐπικουρικοῦ μισθοφορικοῦ στρατεύματος.

136. *αἱρετός:* ἐκ τοῦ *αἱρέομαι-οῦμαι* =ἐκλέγω, προτιμῶ. 'Εξ οὗ "*ἀρχαιρεσίαι*" =ἀρχὰς αἱροῦμαι.
137. Εὐριπ. Μήδεια 19.
138. vocant =ὀνομάζουν, ἀποκαλοῦν.
139. Πέρσαι, στ. 657
140. βαθμός, βαθμίς, ἐκ τοῦ βαίνω.

Ὅμως
ὁ Πλούταρχος θέτει τὸ ἐρώτημα:[141]

-"Τίς οὖν ἄρξει τοῦ ἄρχοντος;

Καὶ ἀπαντᾶ: **- Ὁ Νόμος ὁ πάντων βασιλεύς..."**

Ὅ,τι δηλαδὴ ἀκριβῶς ἐπεσήμανε στὸν Ξέρξη ὁ Λακεδαιμόνιος Δημάρατος, περιγράφων τοὺς Σπαρτιᾶτες:

"Ἐλεύθεροι ὄντες, οὐ πάντα ἐλεύθεροι εἰσί·
ἔπεστι γὰρ σφι **δεσπότης νόμος**,
τὸν ὑποδειμαίνουσι πολλῷ ἔτι μᾶλλον ἢ οἱ σοί σέ."[142]

Διότι, **"Ἐν τοῖς νόμοις ἡ σωτηρία τῆς πόλεως"** (Ρητορικὴ Α 4.1360)

Νόμος: Ἐκ τοῦ νέμω, νωμάω, =διανέμω· *"ἀπὸ τοῦ νέμειν τὰ ἴσα πᾶσιν"*. - *"Οἱ δὲ νόμοι, πᾶσιν ἴσον καὶ ὅμοιον, καὶ τοῦτο ἐστὶ νόμος"*.[143] *"Νόμους ἀνθρώποις ἀναγκαῖον τίθεσθαι, καὶ ζῆν κατὰ νόμους, ἢ μηδὲν διαφέρειν τῶν ἀγριωτάτων θηρίων"*. Ὁ νόμος δὲν ἀποδέχεται ἐξαιρέσεις.[144]
Τὸ ρῆμα *νομίζω* σημαίνει ἀκολουθῶ τοὺς νόμους: *"νόμῳ τὰ νομιζόμενα νομίζεται"*.[145]

Ἐκ τοῦ *νέμω, νόμος*, παράγεται καὶ ἡ **Νέμεσις**, ἡ τιμωρὸς τῶν μεγάλων ἐγκλημάτων. (Ζεὺς Νεμέτωρ =ὁ ἐκδικητής). *"Νέμεσις λέγεται ἀπὸ τῆς ἑκάστῳ διανεμήσεως"* (Ἀριστ. Κατ. 7.401). Ἡ Νέμεσις παραγγέλλει *"μηδὲν ὑπὲρ τὸ μέτρον"* καὶ ἐπεμβαίνει ὅπου διαπράττεται *ὕβρις*, διὰ νὰ ἀποκαταστήση τὴν διαταραχθεῖσαν ἰσορροπίαν. Ἡ **ὕβρις** παράγεται ἀπὸ τὴν πρόθεσιν *ὑπέρ*, διότι ὑπερβαίνει τὸ μέτρον: *"ὕβρις παρὰ τὴν ὑπὲρ πρόθεσιν γέγονεν, ὕπερις, καὶ κατὰ συγκοπὴν ὕπρις, καὶ τροπῇ τοῦ π εἰς β"*. Λέγεται καὶ *ὑπερβασία* καὶ *ὑπερβολία*. (Ὅπως ἐκ τοῦ *ἄγαν* =πολύ, παράγεται τὸ *ἄγαμαι* =φθονῶ· καὶ ἐκ τοῦ *μάλα* =πολὺ → *μαλερὸς* =καταστροφικός).

Ἐνῶ ὅμως ὁ *νόμος* ἔχει τεθῆ ὑπὸ ἀνθρώπων, οἱ **θεσμοὶ** εἶναι προαιώνιοι νόμοι ὡς θεσπισθέντες καὶ *τεθέντες* ὑπὸ τῶν θεῶν. Ἐπιτροπεύονται ὑπὸ τῆς **Θέμιδος**.[146]

Οἱ ἀνθρώπινοι *νόμοι* ἀλλάσσουν, ἐνῶ οἱ *θεσμοὶ -θέμιστες-* παραμένουν αἰώνιοι. Εἶναι τὸ δίκαιον, τὸ τεθὲν ὑπὸ τῶν θεῶν. Ἡ παράδοσις παραδίδει εἰσηγητὴν τὸν Δία.[147] *"οὐ θέμις ἐστὶ ξένον ἀτιμᾶσαι"* γράφει ὁ Ὅμηρος (ξ, 56). Διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἀντίληψιν, *"ἄλλο νόμιμον, ἄλλο δίκαιον"*. *"Πάντες οἱ ἀνθρώπειοι νόμοι, ὑπὸ ἑνός, τοῦ θείου"* (Ἡράκλειτος Ἀπ. 114).
..."*Κι ὁ Νόμος σὰν πρωτόγινε τῆς Πολιτείας Προστάτης, μὲ τὸ ρυθμὸ πρωτόγινε κι ἦταν κι αὐτὸς τραγούδι...*" (Κ.Παλαμᾶς).

Δίκη: ἐκ τοῦ ρήμ. *δείκνυμι*, ὑποδεικνύει τὸ ὀρθόν, τὸ σωστόν. Ἀπονέμει δικαιοσύνην. *"Δικαιοσύνη, ὅτι ἐπὶ τῇ τοῦ δικαίου συνέσει"* γράφει ὁ Πλάτων (Κρατύλος 412). Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης στὰ Ἠθ. Νικομάχεια: "**Δικαιοσύνη:** *ἄκρα ἀρετή, διανεμητικὴ τῶν κατ' ἀξίαν.. Ἡ ἀνισότης ἐπὶ ἴσων, ἀλλὰ καὶ ἡ ἰσότης ἐπὶ ἀνίσων, ἄκρα ἀδικία*". *"Ἐν δικαιοσύνῃ συλλήβδην πᾶσα ἀρετή"*. (Θέογνις 2.147)

δικαστής: ὁ κατὰ νόμον κριτής. (*κριτὴς* δέ, ἐκ τοῦ *κρίνω* = διαλέγω, ξεχωρίζω, ἐκφέρω *κρ-ίσ-ιν*. Ἐτυμολ. κρὰς=κεφαλή, καὶ βλ. καταλήξεις → *κρ-ίνω, κρ-ιτής, κρ-ίσις*).
Ὁ δικαστὴς θὰ κρίνῃ ἐὰν κάποιος εἶναι *ἔν-οχος* (δηλ. *ἐνέχεται*, περιπλέκεται εἰς τὸ ἔγκλημα[148]) ἢ *ἀ-θῶος* (ἐτ. α στερητ. καὶ *θωὴ*=ποινή)· *θωὴ* ἐκ τοῦ τίθημι. Ἐπίσης: *"ὁ δικαστὴς πειρᾶται ἰσάζειν τὸ ἄνισον"* (Ἀριστοτ. Ἠθ. Νικομ. 7.1132).

κατηγορία: τὸ *κατά* τινος *ἀγορεύειν*.

---

141. Ἠθικὰ 780Β
142. Ἡρόδοτος Η' 104. Δηλαδή: Ἂν καὶ ἐλεύθεροι, δὲν εἶναι ἀπεριόριστα ἐλεύθεροι. Ὑπεράνω αὐτῶν ὑπάρχει δεσπότης ὁ νόμος, τὸν ὁποῖον φοβοῦνται πολὺ περισσότερο ἀπ' ὅσο φοβοῦνται οἱ δικοί σου ἐσένα.
143. Δημοσθ. Κατὰ Ἀριστογ. Α. 15
144. Πλάτωνος Νόμοι Θ; 874
145. Πλάτωνος Μίνως
146. **Θέμις, Θέμιδος**: ἡ δικαιοσύνη προσωποποιημένη. **θέμις** =θεσμός, νόμος, κλίνεται διαφορετικά: θέμις, θέμιστος, θέμιστες... (Ἐτυμολογοῦνται ἐκ τοῦ τίθημι : τεθμός = θεσμός).
147. Σχόλ. Περὶ Ὁμ. 2188
148. **ἔγκλημα**: ἐκ τοῦ ἐν +καλῶ.

συκοφαντία: *τὸ ψευδῶς κατηγορεῖν ἐπὶ σύκων ἐκφορᾷ.* (ἀπηγορεύετο ἡ ἐξαγωγὴ σύκων ἐκ τῆς Ἀττικῆς).
κανών: πᾶν ὅ,τι χρησιμεύει πρὸς καθορισμόν, διακονονισμόν, μέτρον συγκρίσεως ἄλλων πραγμάτων. Ἐκ τοῦ *κάννα* =κάλαμος, ὅθεν καθωρισμένου μήκους ράβδος διὰ τῆς ὁποίας μετροῦμε ἄλλα μεγέθη. Ἄρα *κανονικὸς* εἶναι ὁ σύμφωνος πρὸς τὸν *κανόνα.* Ὁ μὴ "τυποποιημένος" κανών, λαμβανόμενος ὡς μέτρον μήκους, δύναται νὰ ἔχη ἐξαιρέσεις.

Ἔθος: συνήθεια· *ἔθιμος* =συνήθης.

Ἦθος: ἕτερος τύπος τῆς λέξεως *ἔθος.* Χαρακτηρίζει τοὺς τρόπους καὶ τὰ ἔθιμα τῶν ἀνθρώπων. "*Ἦθος, ἔθος ἐστὶ πολυχρόνιον*" (Πλούταρχος).

***

Ἐκ τοῦ *νέμω, νόμος*, ἀναρίθμητα τὰ ἐπὶ μέρους παράγωγα, σύνθετα καὶ παρασύνθετα: *νόμιμος, νομικός, νόμιος, νομίζω, νομοφύλαξ, νομή, νομεύς, διανομή, κατανομή, ἀναδιακατανομή,* **νόμισμα** κλπ. κλπ.

Νόμισμα:

«Τὸ νόμισμα γέγονε κατὰ συνθήκην·
καὶ διὰ τοῦτο τοὔνομα ἔχει νόμισμα,
ὅτι οὐ φύσει ἀλλὰ νόμῳ ἐστί...
.. μετρεῖται γὰρ πάντα νομίσματι..»[149]

Δηλαδή, διὰ νόμου ὁρίζεται τί θὰ *χρησιμοποιήσωμεν* ὡς μέτρον-μέσον ἀνταλλαγῆς, "*ἀμοιβῆς*" (=ἀνταποδόσεως, πληρωμῆς). Τί θὰ *χρησιμοποιήσωμεν* ὡς *χρῆμα.*

χρῆμα: ὅ,τι εἶναι *χρήσιμον* διὰ τὴν συναλλαγήν, ὅ,τι μᾶς χρειάζεται: "*χρήματα λέγομεν ὅσων ἡ ἀξία νομίσματι μετρεῖται*".[150] Τὸ *χρῆμα* εἶναι πρὸς *χρῆσιν* καὶ ὄχι πρὸς ἀποθήκευσιν, ἀποθησαύρισιν. Αὐτὸ διδάσκει ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα. "*...χρήματα εἶναι.. ἂν χρήσιμα εἴη*" (Πλάτ.Ἐρυξ. 17). Τὸ χρῆμα μετρᾶ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα. Σὲ κάθε ἄλλη περίπτωσι χρησιμοποιεῖται ἡ λέξις **ἄργυρος**,[151] ἰδίως ἐπὶ κακῷ: "*ἀργύρια προδοσίας*", "*ἐπ' ἀργύρῳ τὴν ψυχὴν προδούς*",[152] "*οὐδὲν γὰρ ἀνθρώποις, οἷον ἄργυρος, κακὸν νόμισμα ἔβλαστε· τοῦτο καὶ πόλεις ἐκ-πορθεῖ... καὶ παραλλάσσει φρένας χρηστάς, πρὸς αἰσχρὰ πράγματα..*"[153] "*Φιλάργυρον πᾶν τὸ βάρβάρων γένος*".[154] Ὁ Ξενοφῶν διευκρινίζει:

Ἀργυροῦν ἀθηναϊκὸν τετράδραχμον. Τὸ ἰσχυρὸν νόμισμα τῆς ἀρχαιότητος.

149. Ἀριστοτέλης, Ἠθ. Νικομάχεια Ε. 5
150. Ἀριστοτ. Προβλήματα θ 14.
151. ἄργυρος: ἐτυμ. ἐκ τοῦ ἀργὸς = 1) λαμπρός, ἀστραφτερός, Ἐκ τοῦ ἀγλαὸς → ἀγραὸς → ἀργαὸς → ἀργός, 2) ταχὺς ("γρήγορος σὰν ἀστραπή"). "ΑΡΓΩ" =γρήγορη. (Τὸ "ἀργὸς" =βραδὺς -ἐκ τοῦ ἀ-εργός). **ἄργυρος** → λατ. argentum → γαλλ. argent (τὸ χρῆμα).
152. Ἀντιγόνη Σοφοκλέους, 322
153. Σοφ. Ἀντιγ. 295
154. Τηρεὺς Σοφοκλέους, ἀπόσπ.
155. Οἰκονομικός, 13

"*Οὐδὲ τὸ ἀργύριόν ἐστι χρήματα, εἰ μή τις ἐπίσταται χρῆσθαι αὐτῷ*".[155]

Ὁ Ἀριστοτέλης (Πολιτικὰ 1' 100-12.1316) ἐπισημαίνει τὰ ἐκ τοῦ τοκισμοῦ, δηλ. τὰ ἐκ τῆς ἐμπορείας τοῦ χρήματος, ἀπορρέοντα κακά: ἡ τοκογλυφία δικαιότατα μισεῖται διότι εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν, τὸ κέρδος γεννᾶται ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ νόμισμα καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν *χρῆσιν*, χάριν τῆς ὁποίας ἐφευρέθη. Ἐνῶ ἐξευρέθη πρὸς χάριν τῆς ἀνταλλαγῆς, ὁ **τόκος** τὸ πολλαπλασιάζει, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα.. Ὁ τόκος εἶναι γέννησις νομίσματος ἀπὸ νόμισμα. Ὥστε εἶναι ἡ παρὰ φύσιν ἀπόκτησις χρήματος.. "*...ὁ δὲ* **τόκος** *παρὰ φύσιν οὗτος τῶν χρηματισμῶν ἐστίν.*" - "*κατατοκιζόμενοι γίνονται πένητες*".

✿

Περὶ Νομισμάτων καὶ Τραπεζῶν

Κατὰ τοὺς ἀρχαϊκοὺς χρόνους ἡ ἀπόκτησις τῶν ἀπαραιτήτων πρὸς τὸ ζῆν ἐγίνετο διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς προϊόντων. Ὁ καθεὶς ἔδινε ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον τοῦ ἐπερίσσευε. Ἀπὸ τὰ πρῶτα "μέτρα" ἐμπορικῆς ἀνταλλαγῆς ὑπῆρξε ὁ **τάλαρος** (ἐτυμ. τλάω-ῶ), πλεκτὸς κάλαθος ἀπὸ λυγαριὰ διὰ νὰ ἀντέχῃ μεγάλο βάρος. (λ.χ. δίδω ἕναν τάλαρον καρύων, λαμβάνω ἕναν τάλαρον σίτου ἢ τυροῦ ἢ σύκων κλπ.) Ἐκ τοῦ "ταλάρου" κατάγονται τὰ σημερινὰ "**τελάρα**" ἀλλὰ καὶ τὰ "**τάληρα**", τὰ ὁποῖα κακῶς ἐκλαμβάνονται ὡς ξένες λέξεις, ἰταλ. καὶ γερμ. ἀντιστοίχως. Εἰς τὴν Ρώμην ὑπῆρχε βωμὸς τῆς Ἀφροδίτης ὀνομαζόμενος "Ἐπιταλάριος", διαθέτων κάνιστρον διὰ προσφοράς. [Ἔτσι ἐπέρασαν οἱ *τάλαροι* εἰς τὴν Δύσιν. Ἄλλωστε, τὸ Ἐτυμολ. Λεξ. τῆς Ἰταλικῆς τοῦ G. Devoto, διὰ τὸ τελάρο →TELAIO, προτείνει ὑποθετικὴ ρίζα "TELARIUM". Τὸ δὲ γερμ. "TALER" κακῶς ἀποδίδεται εἰς κάποιον JOACHIMSTAL → JOACHIMSTALER. Προέρχεται ἐκ τοῦ τάλαρος → τάληρος → TALER. Τὸ TALER υἱοθετήθηκε ἀπὸ τοὺς Ἀμερικανοὺς ὡς ἐθνικὸν νόμισμα καὶ παρεφθάρη εἰς *δολλάριον:* TALER →DALER →DOLLAR (Βλ. Ἐτυμολ. Λεξ. τῆς Γερμαν. DUDEN, MANNHEIM 1963, λήμματα taler καὶ dollar).]

Τελικῶς, ὡς προτιμώτερον μέσον συναλλαγῆς, καθιερώθησαν τὰ βοσκήματα (πρόβατα, βόες, χοῖροι κλπ.). Εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Ὁμήρου κοινὸν μέτρον ἀξίας ἦτο ὁ βοῦς. Γι' αὐτὸ *πολυβούτης* σημαίνει πλούσιος, ἐνῶ *ἀβούτης* σημαίνει πτωχός.

Ἀκολούθησε τὸ "μέταλλον", ὡς μικροτέρου ὄγκου καὶ μεγαλυτέρας ἀξίας ἀπὸ αὐτὴν τῶν βοσκημάτων. Ἐπὶ πλέον ἠμποροῦσε νὰ ἀποταμιευθῇ εὔκολα καὶ χωρὶς νὰ φθαρῇ. Ἀρχικῶς ὡς ἀντικείμενα συναλλαγῆς ἐκ μετάλλου ἐχρησιμοποιήθησαν πελέκεις καὶ ὀβελίσκοι. Πρόκειται περὶ τῆς προκερματικῆς περιόδου. (*κέρμα*, ἐκ τοῦ *κείρω*=κόπτω).

Τὸ πρῶτο ἑλληνικὸ κέρμα-νόμισμα τὸ ἔκοψε ὁ Φείδων τοῦ Ἄργους κατὰ τὸν Η' αἰῶνα π.Χ. εἰς τὴν Αἴγιναν (πανάρχαιον ἐμπορικὸν κέντρον) τῆς ὁποίας ἦτο τότε κυρίαρχος. Τὸ αἰγινήτικο αὐτὸ νόμισμα ἀπεικόνιζε μίαν θαλασσίαν χελώνην καὶ ἐκυριάρχησε εἰς τὴν διακίνησιν τοῦ ἐμπορίου μέχρι νὰ ἐκτοπισθῇ ἀπὸ τὴν ἀθηναϊκὴν **δραχμήν**, ὁποία ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ρ. *δράττομαι·* στὴν οὐσία σημαίνει *δρᾶγμα* =χούφτα, δηλαδὴ πόσους ὀβολοὺς χωροῦσε ἡ χούφτα: "*δραχμὴν δὲ τοῦ ἕξ ὀβολούς· τοσοῦτον γὰρ ἡ χεὶρ περιεδράττετο*" (Ἀριστοτ. FRGM VARIE, TLG. 8.44.481). π.χ. "*..δὸς οὖν αὐτὸ ἡμῖν δραχμῆς..*" (Ἀνακρέων). (*ὀβολὸς* ἐτυμ. ἐκ τοῦ *ὀφέλλω*).

Ἑκατὸν δραχμαὶ ἰσοδυναμοῦσαν μὲ μίαν ἀττικὴν **μνᾶ**. Ἐτυμολογικῶς, πιθανὸν νὰ ἔχῃ σχέσι μὲ τὰς *μνάδας* =αἶγας· καὶ πάλιν δηλαδὴ συνειρμὸς βοσκημάτων, ὅπως ἀκριβῶς τὸ νόμισμα "βοῦς" ἐκ τοῦ βοός. Ὑπῆρχε καὶ σχετικὴ παροιμία "*βοῦς ἐπὶ γλώσσῃ*", ἐπὶ ἀνθρώπων δωροδοκηθέντων διὰ νὰ τηρήσουν σιγήν, νὰ κρατήσουν κλειστὸ τὸ στόμα. Πρβλ. *ἀρνύω, ἄρνυμαι*=καρποῦμαι, πορίζομαι (πρβλ. καὶ *μισθαρνία*), ἐκ τοῦ *ἀρνός, ἀρνί:* "*Οἱ γὰρ ἀρχαῖοι δι' ἀρνῶν ἐποιοῦντο τὰς ἀμοιβάς*". (Ε.Μ.)

Ὁ **στατὴρ** *ἐτυμολογεῖται* ἐκ τοῦ ἵστημι. Διέφερε κατὰ τόπους ὡς πρὸς τὴν τιμήν, ἰσοδυναμοῦσε ὅμως κυρίως μὲ δίδραχμον ἀργυροῦν ἢ χρυσοῦν. Ὡς μονὰς βάρους ἦτο τὸ 1/5 τῆς μνᾶς, ἡ δὲ μνᾶ τὸ 1/6 τοῦ ταλάντου.

Τὸ **τάλαντον** (ὁμοίως ἐκ τοῦ *τλάω-ῶ* ὅπως καὶ ὁ *τάλαρος*) ἦτο κυρίως τεμάχιον χρυσοῦ, διαφορετικοῦ βάρους κατὰ τόπον. Κυριολεκτικῶς "τάλαντον" σημαίνει πλάστιγξ, ζυγαριά. Ἡ διαδικασία τοῦ ζυγίσματος ἐλέγετο *ταλάντευσις*. Πρβλ.: "*πολυτάλαντον βρίθος*". Ὁ Σόλων καθώρισε τὸ

ἀθηναϊκὸν τάλαντον ἴσον μὲ 63 μνᾶς.

Πολὺ ἀργότερα, μὲ τὴν λέξι "τάλαντον" καθωρίσθη τὸ πνευματικὸν προσόν, ἡ πνευματικὴ ἀξία, ἡ ἐπιδεξιότης,ἡ ἰδιοφυΐα, τὸ "ταλέντο".

Συνήθως ἡ κάθε πόλις, ἡ κάθε περιοχή, ἐχάραζε ἐπὶ τοῦ νομίσματός της τὸ ἰδιαίτερον ἔμβλημά της. Ἡ Αἴγινα τὴν θαλασσίαν χελώνην, ἡ Ἦλις τὸν ἀετὸν τοῦ Διός, ἡ Δῆλος τὴν λύραν τοῦ Ἀπόλλωνος, ἡ Μένδη τὸν Σειληνὸν ἐπὶ ὄνου (ἐξ οὗ καὶ ὁ γάιδαρος μέχρι σήμερα ἀποκαλεῖται *κύρ-Μέντιος*), ἡ Νάξος τὸν Διόνυσον καὶ ἀμφορέα οἴνου, τὸ Μεταπόντιον τὸ στάχυ καὶ τὴν Δήμητρα, ἡ Ποσειδωνία τὸν Ποσειδῶνα, ἡ Φαιστὸς ταῦρον καὶ ἡ Ἀθήνα τὴν Ἀθηνᾶ καὶ τὴν γλαῦκα. Τὸ ἀργυροῦν αὐτὸ ἀθηναϊκὸν τετράδραχμον ὑπῆρξε τὸ διάσημο καὶ "ἰσχυρὸν νόμισμα" τοῦ ἀρχαίου κόσμου, κατασκευασμένο ἀπὸ ἄργυρον τῶν Μεταλλείων τοῦ Λαυρίου.

Κάτω ἀπὸ τὴν στέγη τῆς Μακρᾶς Στοᾶς στὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς, οἱ κεφαλαιοῦχοι ποὺ εἶχαν ὡς ἀντικείμενον ἐμπορίας τὸ χρῆμα, ἔστηναν ὁ καθένας τὸ δικό του "*τραπέζιον*" συναλλαγῆς ("τραπεζῖται") καὶ ἐξασκοῦσαν τὸ ἐπάγγελμά τους, τὴν "*τραπεζιτεία*". Ὅταν ἀργότερα συγκεντρώθηκαν πολλοὶ μαζὶ σὲ ἕνα κατάστημα κοινὸ καὶ μετέφεραν ἐκεῖ τὰ "τραπέζιά" τους, ἐδημιούργησαν τὶς πρῶτες **Τράπεζες**. Ἡ πρώτη γνωστὴ Τράπεζα στὴν ἱστορία εἶναι ἡ Πειραιῶτις Τράπεζα ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν "*Ἀντισθένης καὶ Ἀρχέστρατος*".

Σχετικὸν μὲ τὴν ἐμπορίαν τοῦ χρήματος
βασικὸν Λεξιλόγιον

πληρώνω: ἐκ τοῦ *πληρόω-ῶ*, καθιστῶ τι πλῆρες. Ἀρχικῶς, ἐπανδρώνω τὴν ναῦν διὰ "πληρώματος", συνεκδοχικῶς δὲ ἀμείβω αὐτὸ τὸ πλήρωμα.

ἀμείβω: κυριολεκτικῶς σημαίνει ἀνταλλάσσω. Ἡ *ἀμοιβὴ* δὲν εἶναι παρὰ μία ἀνταλλαγή: προσφέρω ἐργασίαν καὶ εἰσπράττω ἀντίτιμον, εἰς χρῆμα ἢ εἰς εἶδος.

πρόσοδος: (πρὸς+ὁδός), ἔσοδον, **εἰσόδημα** (εἰς+ὁδός). *εἰσοδιάζω* σημαίνει εἰσπράττω. (πρβλ. "σοδιά).

κέρδος: Ὁ Ὅμηρος χρησιμοποιεῖ τὴν λ. *κέρδος* μὲ τὴν ἔννοια πονηρία, ἀπάτη. Ὁ Ὀδυσσεὺς "*πολλὰ κέρδεα εἰδὼς*" (=ἐγνώριζε πολλὰ τεχνάσματα, πονηριές), ἦτο *κέρδιστος* = πανοῦργος. Τὸ Ε.Μ. ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ "χέρδος", χείρ, "*διὰ τῶν χειρῶν διδόμενον ἐπ ὠφελείᾳ*". Ἄλλος ὅμως σχολιαστὴς ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ *κείρω* (=κουρεύω-πρόβατα-)[156] καὶ εἰσπράττω τὸ ἀντίτιμον τῶν ἐρίων. (Ὅπως δηλαδὴ οἱ Λατῖνοι ἐκ τοῦ pecora[157] =πρόβατα, → pecunia = χρήματα.)

τόκος: κατ' οὐσίαν σημαίνει γέννημα, τέκνον. Ὁ τόκος εἶναι γέννημα, *τέκνον*, τοῦ χρήματος.

πλεονεξία: ἐκ τοῦ πλέον + ἔχω: "*Πλεονεξίαν δὲ διότι πλεονεκτεῖν ἀεὶ ποθοῦσι... ὥστε κἂν διπλάσια ἔχωσι, τριπλάσια προσκτήσασθαι σπεύδουσι, κἂν τριπλάσια ἔχωσι, τετραπλασίων ἐφίενται*...(=ἐπιθυμοῦν)".

ἀπληστία: "*ἀπληστία μέν, ἀπὸ τοῦ ἐπιθυμίας ἀπληρώτους ἔχειν..*" (α στερητ.+*πλῆθος, πλησμονή*).

δάνειον: σχετ. μὲ *δάνος* =δῶρον. Δίδυμος: "*Τὸ χρονίζον χρέος*" -*δὴν* =ἐπὶ μακρόν.

ἐγγύησις: ἐκ τοῦ *ἐν+γυῖον* = μέλος, ἄκρον σώματος. Ἐκ τοῦ "*θέτειν εἰς χεῖράς τι*".

χρέος: σχετικὸν μὲ *χρεία* (=ἀνάγκη)[158] καὶ τὸ ὅτι "*χρὴ γενέσθαι*" -εἶναι δηλαδὴ *ὑποχρέωσις*.

ὀφειλή: "*Ὀφειλὴ ἔνδειαν σημαίνει*" ἐπεξηγεῖ ὁ γραμματικὸς Χοιροβοσκός, ἐτυμολογῶν ἐκ τοῦ "ὑφειλή", "ὑφειλέτης" (*ὑπὸ+εἶλον*, ἀόρ. τοῦ αἱρέω-ῶ =συλλαμβάνω, πιάνω).

156. Πρβλ. τὸ σημερ. κρητ. "κουράδια" =πρόβατα.
157. pecora ἐκ τοῦ ἑλλην. πέκω=κείρω, κουρεύω.
158. ἀνάγκη: ἐκ τοῦ ἀνὰ +ἄγχω =πιέζω

ζημία: Τὸ Ε.Μ., λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ πλοῦτος ὀνομάζεται καὶ *βιὸς* (τὰ πρὸς τὸν *βίον* ὑπάρχοντα) ἐτυμολογεῖ τὴν ζημίαν ἐκ τοῦ *ζῆν +μείωσις*: "*ἡ τῶν ὄντων πρὸς τὸ ζῆν μείωσις*". Ἄλλοι σχολιογράφοι παραδέχονται ὁμοίαν ρίζαν μὲ *δαμάω* (δαμάζω), *δαμία* καὶ *ζαμία, ζημία*. Στὴν οὐσία, *ζημία* σημαίνει βλάβη. Ὁ Αἰσχίνης ἀναφέρει[159] ὅτι οἱ Θηβαῖοι ἐζημίωσαν τὸν Πίνδαρον διὰ τὸ ἐγκωμιαστικόν του ποίημα πρὸς τὰς Ἀθήνας, ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι "*διπλῆν αὐτῷ τὴν ζημίαν ἀπέδοσαν*" (τὸν ἀπεζημίωσαν).

εὐθηνία: εὐθηνέω = θάλλω (=ἀνθίζω). εὐθηνία = ἀφθονία (ἐξ οὗ τὸ σημερ. "φτήνια").

θησαυρός: ἐκ τοῦ *τίθημι+αὖρον* (=πολύτ. μέταλλον, χρυσός· ἐκ τοῦ *ἠὼς*=αὐγή, λόγῳ τοῦ χρυσίζοντος χρώματός της).

ἀτασθαλία: ὅταν ἡ *ἄτη* (=ὄλεθρος) *θάλλει*, ἀνθεῖ: "*ἡ ταῖς ἄταις θάλλουσα*".

κίβδηλος: ἐκ τοῦ *κίβδος* =σκωρία· *κίβδης* =κακοῦργος χειροτέχνης, μετερχόμενος *κιβδηλείαν*.

τελώνης: "*ὁ τὸ τέλος* (=χρηματ. ποσὸν)[160] *ὠνούμενος, ὁ εἰσπράττων τοὺς φόρους*".
τελώνιον: τόπος ἔνθα πληρώνονται τὰ χρέη, τελωνεῖον.

***

ἀγοράζω: Κυριολεκτικῶς, *ἀγορ-άζω* σημαίνει συχνάζω εἰς τὴν *ἀγοράν*. *Ἀγορὰ* = συγκέντρωσις πλήθους, ἐκ τοῦ ρ. *ἀγείρω* ὅπερ ἐκ τοῦ *ἄγω +εἴρω* =συνδέω. *Ἀγορεύω* δέ, σημαίνει ὁμιλῶ ἐν τῇ ἀγορᾷ.

ὠνοῦμαι: ἀγοράζω μὲ τὴν σημερινὴ ἔννοια, ἐκ τοῦ *ὦνος* =τιμή, ἀξία. *Ὤνια* εἶναι τὰ ἀγοραζόμενα εἴδη. Ἐκ τοῦ *ὄψον* (=φαγητὸν) + *ὠνοῦμαι*, → ὀψώνιον, ὀψώνια, καὶ ἐκ παραφθορᾶς "*ψώνια*".

πρίαμαι: ἀγοράζω, ὠνοῦμαι. Ἐτυμολογικῶς ἐκ τοῦ *πόρος* =θαλάσσιον πέρασμα. Λέξις ἐμπεριέχουσα τὸ ἀρχέγονον θαλάσσιον *ἐμπόριον* τῶν θαλασσοπόρων Πελασγῶν. (βλ. Λεξιλόγ. τῆς ἁλός).

πωλῶ: *πωλέω* ἢ *πολέω* σημαίνει πλάζομαι, περιπλανῶμαι, τριγυρίζω στὴν θάλασσα, ὅθεν *ἐμπορεύομαι, πρίαμαι, πωλῶ*. (Βλ. Λεξιλ. ἁλός). Οἱ πρῶτες ἀγοραπωλησίες ἐγεννήθησαν στὴν θάλασσα κατὰ τοὺς πλόας τῶν Πελασγῶν.

Πλούσιοι καὶ πτωχοὶ

"*πλουσίῳ χαίρειν γένει*"[161]
"*ὄνειδος ἐστὶ πτωχοὺς ἀλᾶσθαι*"[162]
"*ἐατέος ὁ πλοῦτος ἄδικος ὢν*"[163]

Οἱ τρεῖς κυριώτερες λέξεις διὰ τὸν πλούσιον *(πλούσιος - εὔπορος - ἀφνειὸς)* μαρτυροῦν καὶ αὐτὲς τὴν θαλασσοκρατορία τῶν προγόνων μας Πελασγῶν, καὶ τὰ ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα ἐπιστρέφοντες προσεπόριζον:

πλούσιος: Ὁ ἐκ τοῦ *πλοῦ, πλοός*, ἔχων τὴν *οὐσίαν* (=περι-ουσίαν). **Βαθύπλουτος** δέ, ὁ πολὺ πλούσιος, ὁ **πάμπλουτος**, ὁ **παμπλούσιος**, ὁ **πολυούσιος**. Ὑπῆρχε καὶ ὁ ὅρος **νεόπλουτος**. "*Ἔοικας νεοπλούτῳ Φρυγί*".[164] "*Ἀπαιδευσία πλούτου ἐστὶ τὸ νεόπλουτον εἶναι*", διευκρινίζει ὁ Ἀριστοτέλης (Ρητορ. Β 16). **πλουτόχθων:** πλούσιος εἰς γηίνους θησαυρούς. **βαρύπλουτος:** ὁ πολύ, ὁ βαρέως πλούσιος, ὁ **βαθύπλουτος**, ὁ **ζάπλουτος**. (ζα=λίαν), ὁ **ὑπερπλούσιος**.
πλουσιόχειρ: ὁ "ἀνοιχτοχέρης".

---

159. Ἐπιστ. 4.3
160. πρβλ. "δημοτικὰ τέλη", πολυ-τέλεια, ἀτέλεια κ.ἄ.
161. Χαίρει διὰ τὴν πλούσια γενιά του. -Σοφ. Οἰδ. Τ. 1070-
162. Ὄνειδος ἐστὶ νὰ περιφέρωνται πτωχοί. - Εὐρ. Μήδ. 515
163. Ἀπορριπτέος ὁ πλοῦτος ὅταν εἶναι ἄδικος - Εὐρ. Ἑλένη 905.
164. Ἀριστοφ. Σφῆκες 1309

ἀρχαιόπλουτος ἢ **σαπρόπλουτος:** τὸ ἀντίθετον τοῦ *νεόπλουτος*.

εὔπορος: *εὖ+πόρος* =θάλασσα. (πρβλ. ἐν+πόρος→ ἔμπορος. Βλ. σχετικῶς Λεξιλ. τῆς ἁλός).

ἀφνειός: ὁ ἀπὸ *νηὸς* (=νεώς, πλοίου) πλουτήσας. "*νητὸς χρυσὸς*" =σωρὸς χρυσάφι, "καραβιά". "*Εὖ ζώουσι, ἀφνειοὶ καλέονται*". (Ὀδύσ. τ, 79). Λέγεται καὶ **ὄπνιος**, καὶ **ρυηφενής**: (ρέω+ἀφνειός).

ὄλβιος: ἐκ τοῦ *ὁλό-βιος*. Ὁ ἔχων ὁλόκληρο τὸ βιός του. Λέγεται καὶ **εὔβολβος**.

πολυπάμων: πλούσιος, ἐκ τοῦ *πολὺ +πάομαι* = ἀποκτῶ, κατέχω- **πολυχρήματος, πολυχρήμων**.

πάτωρ: πλούσιος, ἐκ θέματος ὡς ἄνω, **πα**.

ἐχέτης ἢ **ἔχης:** πλούσιος, κατέχων. Λέγεται καὶ **εὐέκτης**.

πολυκτήμων: ὁ πολλὰ κτήματα διαθέτων, ἄλλως **βαθυκτέανος**.

πάχης: πλούσιος, πιθανὸν ἐκ τοῦ *παχὺς* ὅπερ ἐκ τοῦ *πήγνυμι* =στερεῶ. (πρβλ. τὸ σημερινὸ λεγόμενο "παχὺ πορτοφόλι").

πολυβούτης: πλούσιος, ὁ πολλὰ **βοτὰ** (=βοσκήματα) τρέφων.

αἰσυήτης: πλούσιος, ἔχων καλὴν *αἶσαν*, ὅθεν *αἴσιος*.

ρώνιος: πλούσιος (Ἡσύχ.). *ρῶ* =ὁμιλῶ, *ρώομαι* = κινοῦμαι. Ἄρα ὁ ὁμιλῶν καὶ κινούμενος ἀνέτως.

βαθύκληρος: *κλῆρος* = περιουσία. (Βλ. ἀνάλυσιν εἰς Α' Κεφάλ."Ἐν εἴδει Προοιμίου").

ἐριθαλής: πλούσιος, ἐκ τοῦ *ἔρι* =λίαν *+θάλλω* =ἀκμάζω.

μενοεικής: ἐκ τοῦ *μένος +εἴκω*: ἀρκετὸς ὡς πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν, εὐχάριστος, μεταφορικῶς δὲ πλούσιος.

εὐκατάστατος: ἐκ τοῦ εὖ+κατάστασις. Ὁ ἐν καλῇ καταστάσει διάγων.

συβαρός: πλούσιος, κατὰ παρομοίωσιν τῶν Συβαριτῶν, τῶν ὁποίων ἡ πολυτέλεια ἦτο παροιμιώδης.

περισσόβοτος: ὁ διαθέτων ἀφθονίαν τροφῶν.

***

πτωχός: ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *πτώσσω*[165] =δειλιῶ, φοβοῦμαι, ζαρώνω. "*Πτώσσων βούλεται αἰτίζων κατὰ δῆμον βόσκειν*" γράφει ὁ Ὅμηρος.[166] Δηλαδὴ ζαρωμένος καὶ ἐπαιτῶν στὸν δῆμο, θέλει νὰ τρώῃ. - Γι' αὐτὸ ὁ πτωχὸς λέγεται καὶ **ταπεινός**, δηλ. *δαπεινός*, ὁ κείμενος χαμαὶ (δᾶ+ποῦς).

πάμπτωχος: ὁ παντελῶς πτωχός, ὁ **ὑπέρπτωχος**.

πένης: ἐτυμολογ. ἐκ τοῦ *πόνος* = κόπος: "*ἀπὸ τοῦ ἐργάζεσθαι καὶ πονεῖν ποριζόμενος τὸν βίον*" - δηλ. κοπιάζει νὰ ἔχῃ τὰ πρὸς τὸν βίον ἀναγκαῖα. Τὸ ρ. *πένομαι* σημαίνει ἐργάζομαι καταπονούμενος. Σχετικὸν καὶ τὸ ρῆμα *πεινῶ*. Λέγεται καὶ **πενιχρός**. (ἐκ τοῦ πένης+χρεία =ἀνάγκη).

ἄνολβος: ὁ μὴ ὄλβιος, ὁ μὴ διαθέτων *βιός*.

ἄπορος: τὸ ἀντίθ. τοῦ *εὔπορος*, ὅπερ βλ.

αἴτης: ἐκ τοῦ *αἰτῶ*, ἐπ'-αίτης. Λέγεται καὶ **προσαίτης** καὶ **μεταίτης** καὶ **προσαιτητής**. (πρβλ. "ζήτουλας").

δέκτης: λόγῳ τοῦ ὅτι *δέχεται* ἐλεημοσύνην, δὲν εἶναι "ἀκατάδεκτος".

ἐνδεής: ὁ στερούμενος, ὁ ἔχων ἔνδειαν, "*ὁ τὸ δεόμενον μὴ ἔχειν χρῆσθαι*".

προΐκτης: Ἐκ τοῦ *πρὸ+ἵκω*· ἐπέρχεται αἰτῶν: "*ἀναιδὴς καὶ προΐκτης*" (ρ, 449)

165. **πτώσσω:** ὁμόρριζον μὲ πτύσσω, πτυχή. Πρβλ. καὶ πτὼξ =ὁ λαγός, ὡς ζῶον δειλὸν

166. Ὀδύσσεια ρ, 227

ἄβιος: ὁ στερούμενος τὰ τοῦ βίου, τὰ πρὸς τὸ ζῆν: Δὲν διαθέτει "*βιός*". Λέγεται καὶ **ἄνολβος**, τὸ ἀντίθετον τοῦ *ὄλβιος*.

ἀκτήμων: πτωχός, ἄνευ κτημάτων.

ἄκληρος: ὁ μὴ διαθέτων *κλῆρον*[167] =περιουσίαν· **ἀκτήμων** καὶ **ἀκτέανος**.

γεωπείνης: πτωχὸς ὡς πρὸς τὴν γῆν, ὀλίγην γῆν κεκτημένος. "*γεωπεῖναι, οἱ γῆς πεινῶντες*".

ἀλήιος: ὁ ἀκτήμων (*λήιον*=χωράφι).

ἀχήν: πτωχός, ὁ μὴ ἔχων (*ἄνευ ἔχειν*).

παῦρος:[168] μικρός, ὀλίγος, πτωχός. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *παύω* - *παυροεπὴς* =ὀλιγόλογος, "φτωχὸς στὰ λόγια" (Ἐκ τοῦ *παῦρος*, διὰ συνήθους ἐναλλαγῆς τῶν χειλικῶν (πβφ) καὶ τῶν ὑγρῶν (λρ) → *φαῦλος*=μικρός, μηδαμινός, κακός).

ἀναργύριος: ὁ ἄνευ ἀργυρίου, ὁ πτωχός.

ἀβούτης: πτωχός. Δὲν διαθέτει κοπάδια βοσκήματα, *βοτά*.

ἐπιχατής: ἐνδεής· *χατέω* = χρειάζομαι, ἔχω ἀνάγκην. Ἐπιθυμεῖ πράγματα τὰ ὁποῖα δὲν δύναται νὰ ἀποκτήση.

λυπρός: πτωχός, ὁ ἔχων ἔνδειαν τινός. Ἐκ τοῦ *λείπω* → παρακείμ. *λέλοιπα*. Θέμα *λοιπ* =*λυπ*.

ἄστηνος: πένης· δὲν ἔχει ποῦ νὰ σταθῆ.

ἀγύρτης: ἱερεὺς τῆς Κυβέλης, ἐπαιτῶν. "*ἀγύρτης, πτωχικὴν ἔχων στολήν*" (Ρῆσος 503).

λεπτός: μεταφορικῶς· *λεπτοὶ* =πένητες, καταγράφει ὁ Φρύνιχος στὴν Ἐπιτομή.

γηφάγος: πένης ("τρώει χῶμα" ἀντὶ φαγητόν). *Ὡς τὰς ἐκ τῆς γῆς βοτάνας σιτιζόμενος*.

λιπερνήτης: πτωχός, πρότερον πλούσιος· "*παρὰ τὸ λείπεσθαι ἐρνέων*" =φυτῶν.

Ὑπάρχουν ἐπίσης διὰ τὴν ἔννοιαν *πτωχὸς* οἱ σπανιώτεροι ὅροι **χερνήτης, κτεανήχης, χήτειος** (*χατίζω* =χρειάζομαι), **ἀγχούρης** (ἄγχω +οὖρος, ὦρος - ὤρα =φροντίς). Ἐπίσης: οἱ λέξεις **ἀποχειροβίοτος, γαστρόχειρ, ἐγχειρογάστωρ, χειρῶναξ**, χαρακτηρίζουν αὐτὸν ποὺ προσπορίζεται τὰ πρὸς τὸ ζῆν, βασιζόμενος στὰ ἴδια του τὰ χέρια.

Τελικῶς ὅμως,

"*ἀφνειός, πενιχρός, ἅμα νέονται ἐς πέρας θανάτου*"[169]

Γραφὴ[170] κλοπῆς

κλέπτης: ἐκ τοῦ ρ. *καλύπτω*.[171] Λέγεται καὶ **κλώψ** ("*ἄνδρες κλῶπες*" -Εὐρ. Ρῆσος 645), καὶ **κλοπεὺς** καὶ **κλῶδις**. - *κλωπεύω* =κλέπτω, *ὑποκλοπέομαι* =κρύπτομαι. **ἀρχίκλωψ** εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τῶν κλεπτῶν, ὁ **μεγαλοκλέπτωρ**, ὁ **ἀρχικλέπτης**. (Πλούταρχος). Ἐνῶ **μωροκλέπτης** εἶναι ὁ ἀνόητος κλέπτης.

φώρ: κλέπτης, ἐκ τοῦ ρ. *φέρω* διότι πάντοτε κάτι φέρει, μεταφέρει κρυφίως. - *φωρὰ* =κλοπή, *φωράω* = ἀποκαλύπτω τὸν κλέπτην. Πρβλ. τὴν ἔκφρασιν "*σύλληψις ἐπ' αὐτο-φώρῳ*".

λωποδύτης: Ἐκ τοῦ *λώπη, λῶπος* (=ἱμάτιον) + *δύω:* ὁ τὰ ἱμάτια ἀποδύων. Ἀποκαλεῖται καὶ **ἱματιοκλέπτης**.

---

167. Βλ. Κεφάλ. "Ἐν εἴδει Προοιμίου"
168. Ἐκ τοῦ παῦρος → λατ. pauper, ἰταλ. povero, γαλλ. pauvre, ἰσπ. pobre, ἀγγλ. poor.
169. Δηλ. πλούσιος καὶ πτωχὸς ὁμοῦ πορεύονται πρὸς τὸ πέρας τοῦ θανάτου (Πίνδαρος).
170. **Γραφή:** εἰδικώτερη σημασία, καταγγελία.
171. Περὶ τοῦ *καλύπτω* βλ. Λεξιλόγ. *οἰκίας*.

χλαινοθήρας: ὁ τὰς χλαίνας θηρεύων.

βαλλαντιοτόμος: "*ὁ τὰ βαλλάντια*[172] *τέμνων, ἅ ἐν ταῖς ζώναις ἀπηωρημένα* (=κρεμασμένα) *φέρουσιν*". "*λωποδύται καὶ βαλλαντιοτόμοι* (Ἀριστ. Βάτρ. 772). Ὁ βαλλαντιοτόμος λέγεται καὶ **βαλαντιοκλέπτης** ἀλλὰ καὶ **περικόπτης** (Φώτιος).

τοιχωρύχος: ὁ διὰ *διορύξεως* τοῦ *τοίχου* τῆς οἰκίας εἰσερχόμενος κλέπτης. ("ριφιφί").

ἡμερόκοιτος: ὀνομάζεται ὁ κλέπτης ἐπειδὴ δραστηριοποιεῖται τὴν νύκτα (**νυκτίλοχος**) καὶ κοιμᾶται κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας. Γράφει ὁ Ἡσίοδος: "*μή ποτέ σε ἡμερόκοιτος ἀνὴρ ἀπὸ χρήμαθ' ἕληται*" (=μὴ ποτὲ σοῦ ἀφαιρέση χρήματα ἡμερόκοιτος ἀνὴρ -Ἔργα καὶ Ἡμ. 605-).

νυκτιπόλος: κλέπτης· *περι-πολεῖ* κατὰ τὴν νύκτα. Ἄλλως, **νυκτικλέπτης**, **ὀψίκλωψ**.

μονοβάτης: κλέπτης, διότι "*μόνος βαίνει*", μόνος του βαδίζει.

κόκρυδος: Ὅπως ὁ *κλέπτης* ἐκ τοῦ *καλύπτω*, ὁ *κόκρυδος* ἐκ τοῦ *κρύπτω*.

φηλήτης: ἀπατεών,[173] κλέπτης. *φηλόω, φηλητεύω* =ἐξαπατῶ, κλέπτω. Σχετικὸν ρῆμα τὸ *σφάλλω* → σφηλὸς → φηλὸς → φηλήτης. Ὅμως τὸ Ε.Μ. προτείνει: "*παρὰ τὸ ὑφελέσθαι* (=ὑφαιρεῖν) *γίνεται ὑφειλέτης, καὶ κατὰ ἀφαίρεσιν τοῦ υ καὶ τοῦ ε, καὶ ἐκτάσει τοῦ ε εἰς η, γίνεται φηλητής*".

Ὁ Ἑρμῆς, ὡς θεὸς τοῦ ἐμπορίου, ἐλέγετο καὶ "*ἀρχὸς φηλητέων*" - ὁ *κερδῷος Ἑρμῆς*, ἐξ οὗ καὶ προστάτης τῶν κλεπτῶν. Τὸ *κέρδος* εἶναι μία μικρή, θεμιτή, "*κλοπή*".
"*Ἑρμῆς, φηλητῶν ἄναξ*" (Ρῆσος 207).

κιξάλλης ἤ **κιτάλλης:** κλέπτης. Πιθανόν, ρίζα σχετικὴ μὲ τὸ ρ. *κισσῶ* =ἐπιθυμῶ· *κίσσα* =τὸ πτηνὸν "καρακάξα", "πτηνὸν μὲ μεγάλην δόσιν κλεπτομανίας".
"*Κιξάλλην καὶ ληστὴν κτείνων τις, ἀθῶος ἂν εἴη...*" (Δημόκρ. Β 250).

ληιστής: ἐκ τοῦ *ληίζω*, φέρω *λείαν*, ἐκ τοῦ ρ. *λαμβάνω*.

ἁρπακτὴς ἤ **ἁρπάκτωρ:** ληστής.

οὔνης: Πιθ. σχετικὸν μὲ *ὦνος* =ἀξία, ἀφοῦ καὶ ἡ *κλέφτρα* ὀνομάζεται *κερδώ*.

λησίμβροτος: ὁ κλέπτης, ἐπειδὴ κρύβεται: *λανθάνει* (=διαφεύγει) τὴν προσοχὴ τῶν *βροτῶν*.

ὁδοιδόκος: ὡς καραδοκῶν εἰς τὴν ὁδόν.

ἰσκός: κλέπτης, ἐκ τοῦ *ἴσκω* = ἐίσκω, ἔοικα. "*ἴσκε ψεύδεα πολλὰ*" (Ἰλ. Τ, 203).

σίντης: κλέπτης, κακοῦργος, ἐκ τοῦ *σίνομαι* =βλάπτω.

ἱερόσυλος: Ὁ κλέπτων τὰ ἱερά. *συλῶ* ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *ὕλη*, καὶ διὰ τροπῆς τῆς δασείας εἰς σ → σύλη, συλῶ.

χλούνης: κλέπτης, ὡς "*ἐν τῇ χλόῃ εὐναζόμενος*" (Ἡσύχ.)

διάβολος: ὁ διαβάλλων, ὁ κλέπτης, ὁ ἀπατεών.

*

---

172. **βαλλάντιον** = "πορτοφόλι", ἐκ τοῦ ρ. βάλλω =ρίχνω. Τὸ ἀντιδ. *πορτοφόλι* ἐκ τοῦ porta-fogli ὅπερ ἐκ τοῦ πόρω = φέρω+fogli =φύλλα.
173. **ἀπατεὼν** ἐτυμ. *ἀπὸ+ ἄτη* = ὄλεθρος. *ἀπάτη*. Ἢ ἐκ τοῦ ἐπιτατ. α+πατῶ.

ἀστυνόμοι, ἀστυμέριμνοι

ἀστυνόμος: ὁ προστατεύων τὴν πόλιν.

"*Δέκα φησὶν εἶναι τοὺς ἀστυνόμους,*
Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Ἀθηναίων Πολιτείᾳ -72.7-
πέντε μὲν ἐν Πειραιεῖ, πέντε δὲ ἐν ἄστει."

Δηλ.

Ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὸ ἔργον του Ἀθηναίων Πολιτεία ἀναφέρει ὅτι
δέκα εἶναι οἱ ἀστυνόμοι· πέντε εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ πέντε εἰς τὸ ἄστυ.

«*Ἄνδρες ἁλουργεῖς* (=πορφυρᾶς) *φοροῦντες στολάς,*
ἀστυπολοῦσι». (Θεόπομπος 129)

***

[**Σημ.:** Παρ᾽ Ἕλλησι σπανίως ἦτο ἐν χρήσει ἡ φυλάκισις ὡς τιμωρία, διότι ἐθεωρεῖτο ὕβρις νὰ στερηθῇ κάποιος τὴν ἐλευθερίαν του (*ἐλευθερία = τὸ ἐλεύθειν ὅπου ἐρᾷ τις*). Συνήθης τιμωρία διὰ τὰ πάσης φύσεως ἀδικήματα ἦσαν τὸ πρόστιμο, ἡ ἐξορία, καὶ διὰ τὰ βαρύτατα παραπτώματα ἡ θανατικὴ ποινή. (*ποινή:* ἄλλοι ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ *πόνος*, καὶ ἄλλοι ἐκ τοῦ *φοινή, φόνος*).

Οἱ καταδικαζόμενοι διὰ χρέη ἐδεσμοῦντο μέχρις ἀποπληρωμῆς. Ἡ φυλάκισις ἤ φυλακὴ ἐκαλεῖτο ὡς ἐκ τοῦτου **ἀναγκαῖον** ἤ **δεσμωτήριον**, καὶ κατ᾽ εὐφημισμὸν **οἴκημα** ἤ **κέραμος**. Ἐκαλεῖτο προσέτι **εἱρκτὴ** (εἴργω=ἐμποδίζω τὴν ἔξοδον), **χάψη** (ἐκ τοῦ κάπτω), **γοργύρα** (ἐκ τοῦ γεωρύχω), **ἀπασιτόν, ἀλεωρή, ἀπόκλεισμα**. Τὸ "φυλακίζειν" ἐλέγετο *δεῖν* = δένειν. Εἰς τὸν ὅρκον τῶν βουλευτῶν ἀναφέρεται: "*οὐδὲ δήσω Ἀθηναίων οὐδένα*".

Ὁ δραπετεύων ἐκ τῆς φυλακῆς, ὁ **δραπέτης**, ἐτυμολογεῖται "*παρὰ τὸ δρῶ τὸ ὑπηρετῶ, ἐξ οὗ γέγονε ἀποδρῶ, τὸ ἀποφεύγω.*" (Φιλόξενος).]

*

Ὅσα δὴ πάντα
ἐν Ἕλλησι ἁγιώτατα

Ἱερὰ καὶ Ὅσια

Ἄστεα καὶ πόλεις, βασιλεῖς καὶ ἄρχοντες, Νόμοι καὶ θεσμοί, **ἱερὰ καὶ ὅσια...**
"*Ἀμυνῶ δὲ καὶ ὑπὲρ ἱερῶν καὶ ὁσίων...*" ὡρκίζοντο οἱ Ἀθηναῖοι ὁπλῖται.
Τὰ *ἱερὰ* εἶναι "θέσει θεῖα", τὰ δὲ *ὅσια*[1] "φύσει θεῖα". *θεῖος* εἶναι ὁ θεϊκός, ὁ ἀνήκων εἰς τὸν θεόν. **"Ἀπὸ θεοῦ ἄρχεσθαι"**.

«ΟΠΕΡ ΕΝ ΝΗΙ ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ, ΤΟΥΤΟ Ο ΘΕΟΣ ΕΝ ΚΟΣΜΩι»[2]

"Ο ΘΕΟΣ Η ΝΟΥΣ ΕΣΤΙΝ Η ΕΠΕΚΕΙΝΑ ΤΙ ΤΟΥ ΝΟΥ"[2α]

"*Εἷς ὢν ὁ θεός, πολυώνυμος ἐστί, κατονομαζόμενος τοῖς πάθεσι πᾶσιν ἅπερ αὐτὸς νεοχμοῖ*"[2β]

θεός: Ποικίλες οἱ ἐκδοχὲς περὶ τοῦ ἐτύμου τῆς λέξεως.

Ὁ Πλάτων ὡς γνωστὸν ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ ρήμ. *θέω*= τρέχω, διότι τὰ οὐράνια σώματα τὰ *θέοντα* εἰς τὸν οὐρανόν, ἐλατρεύθησαν ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ὡς οἱ πρῶτοι θεοί. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἡ ἐκδοχὴ ἐκ τοῦ ρ. *θεῶμαι*: "*θεὸς λέγεται διὰ τὸ ὅτι θεᾶται, θεωρεῖ*[3] *τὰ πάντα*".
Ὁ Πλούταρχος εἰς τὸ "Περὶ Ἴσιδος καὶ Ὀσίριδος" δέχεται καὶ τὶς δύο ἐκδοχές: "ἀπὸ τὸ *θεῶμαι* καὶ *θέω*". Ὁ Ἡρόδοτος ὅμως ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ ρ. *θέτω*: "*Θεοὺς προσωνόμασαν ἀπὸ τοῦ ὅτι κόσμῳ θέντες τὰ πάντα πράγματα*". (Β' 5.2). Τὸ πιθανότερον εἶναι ὅτι ὁ **θε**-ὸς περιέχει ὁμοῦ τὸ **θε** τοῦ **θέ**ω, τοῦ **θε**ῶμαι, καὶ τοῦ **θέ**τω. "*Ὁ θεὸς ἢ νοῦς ἐστίν, ἢ ἐπέκεινά τι τοῦ νοῦ*" (Ἀριστ. Fr. 46.).

[Ἐκ τοῦ "θεὸς" καὶ ἡ (παγκοσμίως ἑλληνικὰ ἐκπεφρασμένη) λέξις **ἐνθουσιασμός**.
Ὁ Ἄρθουρ Καΐσλερ στὸ βιβλίο του "Ἕνα φάντασμα στὴν μηχανὴ" γράφει: "*Οἱ Ἕλληνες μᾶς ἐκληροδότησαν μία ἀπὸ τὶς ὡραιότερες λέξεις τῆς γλώσσας μας, τὴν λέξη Ἐνθουσιασμός, ἀπὸ τὸ ἐν-θεός, ἕνας θεὸς μέσα μας. Τὸ μεγαλεῖο τῶν πράξεων τοῦ ἀνθρώπου, ἔχει σὰν μέτρο του τὴν ἔμπνευσί*[4] *ἀπὸ τὴν ὁποία πηγάζουν. Μακάριος ὅποιος φέρει ἕνα θεὸ μέσα του...*"]

δαίμων: *δαίμονες οἱ θεοί, δαήμονες*[5] *ὄντες, οἷον ἔμπειροι. Ἢ ὅτι πάντα μερίζουσιν, ἀπὸ τοῦ δάσασθαι.*[6] (Πλάτωνος ΚΡΑΤΥΛΟΣ). "*Τὸ δαιμόνιον μεταξύ ἐστι θεοῦ τε καὶ θνητοῦ*". (Πλάτων, ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ 23).

Οἱ **ἄγγελοι** τῶν θεῶν δὲν ἔχουν καμμία σχέσι μὲ τοὺς σημερινοὺς "ἀγγέλους". Οἱ ἄγγελοι Ἑρμῆς καὶ Ἶρις εἶναι οἱ *ἀγγελιαφόροι*, οἱ *διερμηνεύοντες* τὴν βούλησιν τοῦ Διός.

ἄγγελος: ἐκ τοῦ *ἀν-άγω, ἀνάγομαι* → *ἀνάγου* (προστακτική), ὅθεν εἶσαι *ἀνάγελος* → *ἄνγελος* →ἄγγελος. Ἀρχ. Ἑλλην. Ἐπιγραφή: "ΑΝΓΕΛΟΣ ΑΘΑΝΑΤΩΝ". Ὁ ἄγγελος λέγεται καὶ **ἀγγέριος** δηλ. ἀγγέλιος. (ρ, λ). Γραμμικὴ Γραφὴ Β: Α-ΚΕ-ΡΟ, τὴν ὁποίαν οἱ Πέρσαι ἀλλοίωσαν εἰς *ἄγγαρος*, ἐξ οὗ καὶ *παρασάγγης*: "*δι' οὗ ὁ ἄγγελος φέρεται.*" Ἐκ τοῦ ἄγω, καὶ ὁ **δι-άκτωρ** = ἄγγελος.

Οἱ θεοὶ εἶναι **μάκαρες**.
μάκαρ: ἐκ τοῦ *μὴ+κὴρ* (=ὄλεθρος, καταστροφή). Οἱ θεοὶ εἶναι αἰώνιοι. Τρώγουν **ἀμβροσία** (α στερητ.+μροτός, βροτὸς) ἐν ἀντιθέσει μὲ τοὺς βροτούς - θνητοὺς ἀνθρώπους, καὶ πίνουν **νέκταρ** (ἐκ τοῦ νη+κτῶμαι), δηλαδὴ "*τὸ ἄκτητον, ὅ οὐδενὸς θνητοῦ γίνεται κτέαρ* (=κτῆμα)".

---

1. **ὅσιον**: "ὅ πάντες οἱ θεοὶ φιλοῦσι". Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *σιὸς* =θεὸς (δωρ.). ὁ σιὸς → ὅσιος.
2. Ἀριστοτ. Περὶ κόσμου 6 - 2α. Ἀριστοτ. Fgr. 46.1483.28 - 2β. Ἀριστ. Κ. 7.401
3. **θεωρῶ:** ὁ θεὸς ὁρᾷ, ἢ οὐκ ἄλλο τι ἢ τὸ τῶν θεῶν ὡρεῖν, τουτέστιν φροντίζειν (ὤρα=φροντίς)... ἐξ οὗ *θεωροὶ* οἱ πεμπόμενοι σὺν εὐσεβείᾳ.. ἵνα ἐπι-θεωρήσωσι (Ἀμμώνιος).
Καὶ ὁ Πλούταρχος, "*θέατρον καὶ θεωρεῖν ἀπὸ τοῦ θεοῦ τὴν προσηγορίαν ἔλαβον*" (1140 Ε).
4. ἔμπνευσις, ἐνθουσιασμός, ὅθεν "*θεόπνευστος*".
5. **δαήμων**, ἐκ τοῦ δάω =διδάσκω, γνωρίζω. Τὸ ἀντίθετον, *ἀδαής*.
6. **δάσασθαι:** δαίω =μερίζω.

Οἱ θεοὶ τιμῶνται εἰς εὐκτηρίους[7] οἴκους, οἷον:

ναός: κατοικητήριον θεοῦ, ἐκ τοῦ *ναίω* = κατοικῶ.

τέμενος: ναός, ἐκ τοῦ *τέμνω*. *Τμῆμα* γῆς ἀφιερωμένον εἰς τὸν θεόν.

τελεστήριον: ναός, ὡς τόπος ἱερῶν τελετῶν. **τελετή:** μυστηρίων τελείωσις.

σεμνεῖον: ναός, ἐκ τοῦ *σέβομαι* → σεβνὸς → σεμνός.

ἱερόν: ναός, τόπος ἱερός. Ἐτυμολογικῶς *ἱερὸς* ἐκ τοῦ *ἵημι* (=βάλλω) +*ρέω*. (Περισσότερα κατωτέρω, εἰς τὴν λέξιν "ἱερεύς").

βωμός: ἐκ τοῦ ρήμ. βαίνω: "*ὁ βεβηκώς, ἱδρυμένος τοῖς θεοῖς πρὸς θυσίαν*". "*Ἀν-έβη ἐπὶ βωμὸν ὑψηλόν*".

σηκός: ἐκ τοῦ "*σῶος+ἥκω*" (=φθάνω). Ὁ ἐναγκαλισθεὶς ὡς ἱκέτης τὸν βωμόν, ἐσώζετο.

*

Τοὺς ναοὺς ἐκόσμουν *εἰκόνες, εἰδώλια, ἀγάλματα, ξόανα* τῶν θεῶν.

εἰκών: ὁμοιότης πρωτοτύπου, ἐκ τοῦ ρήματος *ἔοικα* =φαίνομαι ὅμοιος, ὁμοιάζω, ἐξ ἀχρήστου ἐνεστῶτος *εἴκω*. (Παράγ.: *εἰκαστικαὶ* τέχναι, *εἰκασίαι*).

εἴδωλον: ἀπεικόνισις "εἴδους" μὴ ὁρωμένου, εἰ μὴ διὰ τῆς φαντασίας, διὰ τῆς "*ἰδέας*."

ἄγαλμα: "πᾶν ἐφ' ᾧ τις ἀγάλλεται". (ἀγάλλομαι = χαίρομαι -Βλ. Λεξιλογ. τῆς ἅλός-.)

ξόανον: ἀρχέγονον ἄγαλμα σκαλισμένο σὲ ξύλο, ἐτυμολ. ἐκ τοῦ ρ. *ξέω*.

Περὶ ἱερέων

ἱερεύς, ἱαρός, ἱάρης, ἱρεύς: "*παρὰ τὸ ἵημι, τὸ πέμπω· ὁ τὰς θυσίας ἀναπέμπων τῷ θεῷ...*". *Ἱερὸς* ὅμως σημαίνει καὶ ἀκμαῖος, καὶ γι' αὐτὸ ἐμπεριέχει καὶ τὸ Ρ τῆς κινήσεως (*ρώομαι* =κινοῦμαι). Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς οἱ ἱερεῖς ἔπρεπε νὰ εἶναι "*ἀρτιμελεῖς, ἀσημείωτοι, θεωρητικοὶ*"[8] - ἐν ὀλίγοις "γεροί".

ἱεροφάντης: "*Ὁ τὰ ἱερὰ φαίνων τοῖς μυουμένοις*". Ἄλλως, **ὀργιοφάντης**. (*ὄργιον*=ἔργον, οἱονεὶ "*ἔργιον*")

ἱερουργός: ὁ ἐκτελῶν τὸ ἱερὸν ἔργον τῆς θυσίας ἱερεύς.

ἱεροπρόσπολος: *ἱερὸν* +*πρὸς* +*πολέω* (=τριγυρίζω).

ἱερομνήμων: Ὁ φυλάττων ἐν τῇ μνήμῃ αὐτοῦ πᾶν ἱερόν.

"*Ἄγαλμα: τὸ ἐφ' ᾧ τις ἀγάλλεται*"

7. Εὐκτήριος: ἐκ τοῦ εὔχομαι (εὖ+ἔχειν), *προσ-εύχομαι*. Ἐκ τοῦ *εὐκτήριον*→ τὸ κτήριον.

8. Βλ. Ἑλλ. Μυθολ. Στ. Κομμητᾶ, Πέστη 4827, Ἐκδ. ΕΚΑΤΗ

ἀρητήρ: "*παρὰ τὸ αἴρειν τὰς χεῖρας εὐχομένου*". Οἱ ἱερεῖς διὰ νὰ προσευχηθοῦν ὕψωναν τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανόν. Ἐξ οὗ *ἀρὰ* =ἡ εὐχή. (Ἐνῶ *ἀρὰ κατά* τινος → *κατάρα*).

θεουργός: ὁ ἱερεύς, ὡς ἐκτελῶν θεῖον ἔργον.

λείτωρ ἤ **λήτωρ** ἤ **λητάρχης** ἤ **λειτουργός:** ὁ ἐκτελῶν ἔργον πρὸς χάριν τοῦ λαοῦ (λέϊτος=λεὼς= λαός).

θύτης ἤ **θυητὴς** ἤ **ἱεροθύτης:** ὁ ἱερεὺς ὁ θύων τὰ ἱερά.
(*θύω* =ὁρμῶ· ἐξ οὗ καὶ *θυμίαμα* ὡς ἀναβαῖνον *εὐ-θὺ* πρὸς τὸν οὐρανὸν κατὰ τὴν ὥραν τῆς θυσίας).

θυηπόλος: *θύω +πολέω·* ὁ περὶ τὰς θυσίας περιφερόμενος.

θυοσκόπος: *θύω +σκοπῶ·* Ὁ παρατηρῶν τὰ σφάγια, ὁ **ἱεροσκόπος**.

θεηκόλος: ἱερεύς, θεοκόλος· *κολέω =πολέω* (συνήθης ἐναλλαγὴ τῶν χειλικοϋπερωϊκῶν π,κ).

μακέλας: Ὁ ἐκτελῶν τὴν θυσίαν ἱερεύς. Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *μακέλη* ἤ *μάκελλα* =ἀξίνη, αἰχμηρὸν ἐργαλεῖον μὲ πλατεῖαν ἐπιφάνειαν, ἀντίθετον τῆς "*δικέλλας*" ἡ ὁποία εἶχε δύο ὀδόντας.

τελεστής: ἱερεύς, ὡς δρῶν εἰς τὸ *τελεστήριον* κατὰ τὰς τελετάς.

ζάκορος: *ζα* (=λίαν) +*κορέω* (=φροντίζω). Ὁ εἰς ναὸν ὑπηρετῶν, ὁ **νεωκόρος**.

ρέκτας: ἐκ τοῦ *ρέζω* =πράττω. ἱερουργῶ. (*ρέζω*, ἐκ τοῦ ἔργω, ἔρδω →ἔρζω → ρέζω).

κοιόλης ἤ **κοίης:** ἱερεύς, κυρίως ἐν Σαμοθράκῃ.
(κῶοι=σπήλαια, ἀρχ. κῶFοι, ὅθεν καFείρια → Καβείρια).

κόης:[9] ἐκ τοῦ *γόης*, ὅπερ ἐκ τοῦ *γοάω*. Ὁ ἐκβάλλων γοερὰς κραυγὰς κατὰ τὰς τελετάς.

ἀλήπτωρ: ἱερεύς, ἐτυμολ. *α + λαμβάνω.*

μυσταγωγός: ὁ ἱερεὺς ὁ μυῶν, ὁ ἄγων εἰς τὰ μυστήρια· *μύστης+ἄγω.*

ὀργεών: πολίτης ἐκλεγόμενος ἵνα ἐκτελέσῃ *ἔργον*, χρέος ἱερέως.

Ἄνιος: ὁ ἑκάστοτε ἱερεὺς τοῦ Ἀπόλλωνος, κυρίως εἰς τὴν Δῆλον, "*παρὰ τὴν ἀνὰ πρόθεσιν*" Ε.Μ. (*ἀνὰ =ἄνω ἰὼν* +κατάλ. -ιος).

*

Ἱερεῖς μάντεις

Μαντεία: ἐτυμ. ἐκ τοῦ *μαίνομαι, μανία.* Οἱ μάντεις ἐξέφερον τοὺς χρησμοὺς εἰς κατάστασιν θείας ἐμπνεύσεως, θείας μανίας. "*Οὐδεὶς ἔννους ἐφάπτεται μαντικῆς...* " (Πλάτ. Τίμ. 71Ε)

μάντις ἤ **πρόμαντις:** ἤ **μαντιπόλος:** βλ. ὡς ἄνω

προφήτης: ἐκ τοῦ *πρὸ +φημί.* Λέγεται καὶ **συμφήτωρ**. (*σὺν +φημί*).

ὑποφήτης: *ὑπὸ+φημί*, ὁ ἀναγγέλλων τὸν θεῖον *χρησμὸν* (*χρησμὸς* ἐκ τοῦ *χράω*=παρέχω τὰ ἀναγκαῖα).

θεοπρόπος: 1) προφήτης 2) ἀπεσταλμένος πόλεως ἵνα ὑποβάλῃ ἐρώτησιν εἰς τὸ Μαντεῖον: "*τὰ πρέπει θεοῖς*". **τριποδηλάλος** δέ, ὁ ἀπὸ τοῦ μαντικοῦ τρίποδος λαλῶν.

χρήστης, χρήστωρ: ὁ δίδων καὶ ἑρμηνεύων χρησμούς. Ἄλλως **χρησμολάλος**, **χρησμολέσχης**, **χρησμοφόρος**, **χρησμολόγος**, **χρησμοδότης**.

χρησμολύτης: ὁ ἑρμηνεύων τοὺς χρησμούς.

χρησμοφύλαξ: ὁ φυλάττων τοὺς χρησμοὺς

ἐνθεάτης: ἔνθεος μάντις.

θεσπιῳδός: ὁ ᾄδων μαντικῶς →"*θεσπιῳδὸς Κασσάνδρα*"-.

ὑμνοπόλος: ὁ μάντις, μεταφορικῶς.

9. Ἐκ τοῦ κόης →τὸ ἑβρ. *κοὲν* =ἱερεὺς

προσημάντωρ: ὁ μάντις, ὡς προ-σημαίνων.
θυοσκόος: μάντις, προφήτης, ἐκ θυμιαμάτων. *κοέω*: =νοῶ, ἀντιλαμβάνομαι.
θεηγόρος: *θεὸς+ἀγορεύω·* ὁ ὁμιλῶν περὶ θεοῦ ἢ ἐκ τοῦ θεοῦ. "*θεηγόρον καὶ μαντικὸν στόμα*".
ἱεροσκόπος ἢ **ἱερόπτης:** ὁ μάντις ὁ ἐξετάζων, *σκοπῶν, ὀπτεύων*, τὰ ἱερά.
πρόπολος: ὁ ὑπηρετῶν θεότητα, ὁ ἑρμηνεύων τὴν θέλησιν τοῦ θεοῦ εἰς τοὺς ἀνθρώπους (*πρὸ+πολέω*).
μορίς: μόρσιμος, μοιρίδιος, ὁ ὁρίζων τὴν μοῖραν.
φρυκτός: 1) μάντις 2) κλῆρος. *Φρυκτοὶ* (=ψητοὶ) κύαμοι ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ κληρώσεις καὶ μαντείας.
τόμουρος: ὁ ἱερεὺς τοῦ Μαντείου τοῦ Διὸς ἐν Δωδώνῃ, ἐκ τοῦ ὄρους Τόμαρος: "*Ἀπὸ τοῦ Τομάρου, τοὺς ὑποφήτας τοῦ Διός, τομούρους φασὶ λεχθῆναι*". (Στράβων, Ζ' C 327).
βάκις: ἐκ τοῦ προφήτου Βάκιδος· ἐτυμολ. *βάξις* =φωνή.
ὀμφητήρ: μάντις, ἐκ τοῦ *ὀμφὴ* =θεία φωνή.
τερατοσκόπος: *τέρας* =σημεῖον ἐν τῷ οὐρανῷ· *τείρεα* =ἄστρα, ἐξ οὗ καὶ ὁ μάντις Τειρεσίας. *τειρεσία* =μαντεία (Ζωναρᾶς).
οἰωνοσκόπος: ὁ παρατηρῶν τὴν πτῆσιν τῶν *οἰωνῶν* (=πτηνῶν), ἄλλως **οἰωνοπόλος**. Δηλαδή: **ὀρνεοσκόπος**, **ὀρνεομάντις**, **ὀρνιθοσκόπος**, **ὀρνιθομάντις**, **ὀρνιθοκρίτης**.

Ὑπῆρχον ἐπίσης, ἱερεῖς *ὀνειρομάντεις, ἐνυπνιομάντεις, ὀνειροσκόποι, ὀνειροκρίται, ὀνειροπόλοι, νυκτομάντεις, πυρομάντεις, δενδρομάντεις* (ἑρμηνεύοντες τὸ θρόισμα τῶν φύλλων τοῦ ἱεροῦ ἄλσους τῆς Δωδώνης) *ὑδρομάν-τεις, τειχομάντεις, πηγομάντεις, ῥαψωδομάντεις*... κ.ἄ...

Ὅλες αὐτὲς οἱ ἐκδηλώσεις καὶ προλήψεις φανερώνουν ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπερβάλλουσαν δεισιδαιμονίαν, ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἀναδεικνύουν βαθεῖαν θρησκευτικότητα, ἡ ὁποία ἐχαρακτήριζε ὅλους τοὺς τομεῖς τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ. "*Ἡ δὲ προφητεία δίας φρενὸς ἐστὶν ἀπορρώξ*". (*Οἱ ἄνθρωποι γνωρίζουν τὰ γινόμενα, τὰ μέλλοντα γνωρίζουν οἱ θεοί.* -Καβάφης-).

Πολλοὶ ὅμως, κυρίως οἱ ἐπικούρειοι, ἠρνοῦντο νὰ καταφύγουν εἰς τὴν μαντικήν. Ἐπίστευον ὅτι "*τὸ μὴ μαθεῖν σοι, κρεῖσσον ἐστί*". Διότι, ἐὰν ὁ χρησμὸς ἦτο τυχὸν δυσμενής, τότε "*πρὸ καιροῦ λελύπηκας*". Ἐὰν πάλι τὰ σημεῖα ἀνεδεικνύοντο αἴσια, "*τὴν ἡδονὴν ἐξέλυσας*", προφανῶς τὴν ἡδονὴν τῆς εὐχάριστης ἐκπλήξεως. Ἐπρέσβευον δὲ ὅτι "*ἃ χρὴ γενέσθαι, ταῦτα γενήσεται*".

Ἡ **Πυθία** ἀπεκλήθη οὕτω εἴτε ἐκ τῆς ἀρχαίας ὀνομασίας τῶν Δελφῶν "**Πυθὼ**" εἴτε ἐκ τοῦ ἀορίστου "*ἐπυθόμην*" τοῦ ρ. *πυνθάνομαι* = ζητῶ νὰ μάθω.

Αἱ δὲ **Σίβυλλαι** ἦσαν γυναῖκες διαθέτουσαι θείαν ἔμπνευσιν καὶ μαντικὴν δύναμιν. Ἐπροφήτευον δίχως νὰ τοὺς ζητηθῆ, ὅποτε οἱ ἴδιες ἐπιθυμοῦσαν. Ἐτυμολογία: ἐκ τοῦ *Σιο-βόλλα =Θεοβούλη:* ἡ ἀγγέλλουσα τὴν *βουλὴν* τοῦ *θεοῦ* (δωρ. *σιοῦ*). Ἔγραφον καὶ ἐπὶ φύλλων φοίνικος, τὰ ὁποῖα ἄφηναν νὰ τὰ πάρῃ ὁ ἄνεμος.

Συνώνυμα τοῦ "προφητεύω"

Προμαντεύω, προφοιβάζω, προφαίνω, προφράζω, προαγγέλλω, πυθιάζω, προμηνύω, μαντεύομαι, τεράζω, θεμιστεύω, θεσπιῳδῶ, θεσπίζω, χρησμολογῶ, χρησμοδοτῶ, ὀττεύομαι (*ὄττα*=θεία μαντικὴ φωνή), *οἰωνίζομαι, ὀρνιθεύομαι, βακίζω, ἀναιρῶ* (ἀόρ. τοῦ ἀναιρῶ → *ἀνεῖλον*). Περίφημη καὶ κλασσικὴ ἡ ἔκφρασις "*ἀνεῖλεν ὁ θεός*"= ὁ θεὸς ἐκέλευσε.

Τὸ **Μαντεῖον** ἀποκαλεῖται ἀκόμη **χρηστήριον** ἢ καὶ **χρηματιστήριον**.

Ὁ δὲ **Χρησμός**, *προφητεία, λόγιον, μάντευμα, θεοπροπία, πρόρρησις, ἀφητορεία,*[10] *αἰσημία* (αἶσα=μοῖρα), *ὀττεία,*[11] *θέσφατον, θέσπισμα, πυθόκραντον.*

10. Ἐκ τοῦ Ἀπόλλωνος ἀφήτορος, "*ἀπὸ τῆς τῶν βελῶν ἀφέσεως*".
11. ὄττα: θεία μαντικὴ φωνή.

*

Θεοὶ Μοιραγέται
Μοῖραι Παντομάντειραι

Ἄλλο **μοῖρα**, ἄλλο **τύχη**.

Ἡ τύχη ἔχει ἐτυμολογικὴ σχέσι μὲ τὸ ρῆμα **τεύχω** (=κατασκευάζω), *τέτυγμαι, τετύχθαι*. Τὴν τύχην μας τὴν τεύχομεν, τὴν προ-παρασκευάζομεν. "*Ἡ προετοιμασία εἶναι ἡ μητέρα τῆς τύχης.*"

"*Περὶ τύχης Πλάτων, αἰτίαν ἐν προαιρετικοῖς...*" (προαιρετικὸς =ὁ ἐκλέγων κατὰ προτίμησιν ἢ μετὰ σκέψιν. - Λεξ. L.Sc.-) - Πρβλ.: τύχος =τύκος =ἐργαλεῖον.

Ἡ **μοῖρα**, ἐκ τοῦ ρ. *μερίζω* εἶναι πᾶν ὅ,τι ἔχει μερισθῆ ὑπὸ τοῦ θεοῦ. Εἶναι ὅ,τι καὶ ἡ **αἶσα**, μερίδιον. Ἡ δὲ **εἱμαρμένη** εἶναι τὸ προσληφθέν. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ παρακειμένου *εἵμαρμαι* τοῦ ρήμ. *μείρομαι* =λαμβάνω μερίδιον. "*πορεύονται τὴν εἱμαρμένην πορείαν*".[12]

Ὡς πρὸς τὸ **πεπρωμένον** ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ παρακειμένου *πέπρωμαι* τοῦ ρήμ. *πόρω* =φέρω, παρέχω, δίδω. (βλ. Λεξιλ. ἀλός).

***

Πρὸς τοὺς θεούς, μετὰ **σεβασμοῦ**,
ἀναπέμπονται **δεήσεις**

σέβομαι: πιθανὸν ἐκ τοῦ *ἕπομαι* → σέπομαι → σέβομαι. Παράγ. *σεπτός, σεμνός*.

ἅζομαι: πιθανὸν ἐκ τοῦ *χάζομαι* = ὑποχωρῶ· "*οἱ γὰρ τιμῶντες ὑποχωροῦσι*".
Ἐκ τοῦ *ἅζομαι* → *ἅζιος* καὶ *ἅγιος*. *Σέβομαι* καὶ *ἅζομαι* ἐνέχουν τὴν ἔννοιαν ὅτι δὲν προηγοῦμαι, ἀλλὰ ὑποχωρῶ πρὸ τοῦ ἀξίου τιμῆς.

αἰδοῦμαι: σέβομαι, ἐν-τρέπομαι. Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *αἰδὼς* ὅπερ ἐκ τοῦ αἴθω ("αἰθώς"). Δηλαδὴ "κοκκίνισμα", ἐρυθρίασις τοῦ προσώπου ἐξ αἰτίας σεβασμοῦ: "*Οὐκ αἰσχύνεσαι; Οὐκ ἐρυθριᾶς;*"- "*Ἐξέρυθροι τὸ πρόσωπον γίνονται οἱ αἰσχυνόμενοι*"[13] "*Ἐρυθριᾶν διὰ τὸ αἰσχυνθῆναι*".[14] "*Αἰδὼς =ἐντροπὴ πρὸς ἕκαστον ὅν τις σεβασμίως ἔχει.* "Αἰσχύνη=**ἐντροπὴ** δι' ἰδίαν κακὴν πρᾶξιν: **αἰδεῖται** μέν τις τὸν πατέρα, **αἰσχύνεται** δὲ μεθύσκεσθαι."
(**ἐν-τροπὴ** ἐτ. *ἐν+τρέπομαι* εἰς ἑαυτόν. **αἰσχύνη** ἐκ τοῦ *αἰδὼς* ("αἰδχύνη").

εὐλαβοῦμαι: ἐξ οὗ εὐλάβεια, ἐκ τοῦ *εὖ+λαμβάνω*.

λατρεύω: ἐκ τοῦ *λάτρις* = ὑπηρέτης. (βλ. Λεξιλόγ. ἀλός).

θρησκεύω: ἐκτελῶ τὰ τῆς θρησκείας.

θρησκεία: Εἴτε "*ἐκ τῆς Θρακῶν ἐπιμελείας περὶ τὸ θεῖον, θρηκεία καὶ θρησκεία*". -"*Λέγεται γὰρ ὡς Ὀρφεὺς Θρᾷξ πρῶτος ἐτεχνολόγησε τὰ Ἑλλήνων μυστήρια, καὶ τὸ τιμᾶν τὸν θεὸν θρησκείαν ἐκάλεσεν...*"
Εἴτε ἐκ τοῦ *θρώσκω* =σκιρτῶ, ὁρμῶ.

τελετή: ἐκ τοῦ *τελέω-ῶ* =φέρω εἰς πέρας, καθιστῶ τι τέλειον. "*τελήεσσαι ἑκατόμβαι*" γράφει ὁ Ὅμηρος. (*ἑκατόμβη:* θυσία 100 βοῶν).

ἑορτή: Λέγεται καὶ **ὀρτὴ** (Ἡρόδοτος), ὁπότε πιθανὸν νὰ ἔχη σχέσι μὲ τὸ ρ. *ὄρνυμι* ἀπ' ὅπου καὶ ὁ *ὄρθιος, ὀρθός,* "*ὀρτός*". Δηλαδὴ γενικὸ ξεσήκωμα. Πρβλ. *θέορτος* =ὁ ὑπὸ θεῶν ἐγερθείς. Τὸ Ε.Μ. ὅμως ἐτυμολογεῖ "*παρὰ τὸ ἐρῶ =ἐπιθυμῶ, ἐροτὴ καὶ ἑορτὴ καθ' ὑποβιβασμόν... ἤ, εἰς τὰ ἀγαθὰ ὁρμᾶν, ὅθεν καὶ δασύνεται*". Σημειωτέον ὅτι ἀρχαιότερος τύπος τῆς λέξεως εἶναι **ἔροτις**.

πανήγυρις: ἐκ τοῦ *πᾶν +ἄγυρις*, ἀγορά, ἀγείρω. **παννυχίς:** "ὁλονυκτία" τελετή.

Θρίαμβος: τελετὴ πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου. Ἐτυμολ. ἐκδοχαί: 1) *θύρσος +ἴαμβος* 2) *τρίαμβος*,

12. Πλάτ. Ἐπιταφ.
13 Ἀριστοτ. Προβλ. Β 27.869.
14. Ἀριστοτ. Κατηγορίαι.

δηλ. *τρὶς ἴαμβος* 3) *διθύραμβος* (δὶς +θύρα+ἐμβαίνω, ἀπὸ τὴν μυθολογικὴ γέννησι τοῦ Διονύσου ὁ ὁποῖος διέβη ἀπὸ δύο θύρας διὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ζωήν: α) τὴν κοιλίαν τῆς κατακεραυνωθείσης μητρός του Σεμέλης καὶ β) τὸν μηρὸν τοῦ Διὸς ὅπου ὁ Ζεὺς τὸν ἐνέρραψε μέχρις ὅτου συμπληρωθῇ ὁ χρόνος διὰ τὴν γέννησίν του. 4) Διότι ἐπὶ θηρίων, ἐπὶ λεόντων ὁ Διόνυσος βέβηκεν, ἢ ἀπὸ τοῦ *θορεῖν* =πηδᾶν. 5) ἀπὸ τὰ *θρία* =τὰ φύλλα τῆς συκῆς τὰ ὁποῖα εἶναι σχισμένα τριχῶς. Ἐπορεύοντο πομπὴν βαστάζοντες σῦκα.

◆◆◆

Εὐχή, προσ-ευχή: Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *εὖ+ἔχειν*. "*Αἴτησις ἀγαθῶν παρὰ θεῶν*", διὰ τὸ εὖ ἔχειν.
ἀρά: προσευχή. Ἐκ τοῦ ρήμ. *αἴρω* =ἀνατείνω, ὑψώνω.

Οἱ Ἕλληνες, ἂν καὶ λίαν εὐσεβεῖς, δὲν "ἔκυπτον" οὔτε κἂν ὅταν προσηύχοντο. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἐπεκαλοῦντο τοὺς ἐπουρανίους θεοὺς δι' ἁπλῆς ἀνατάσεως τῶν χειρῶν, "ἄρσεως", ἐξ οὗ *ἀρὰ* =προσευχή, *ἀράομαι* =προσεύχομαι.

"*Λαοὶ δ' ἠρήσαντο* (δηλ. προσευχήθηκαν), *θεοῖσι δὲ χεῖρας ἀνέσχον*" (Ἰλιὰς Η 177)

"..*στάντες εὐξόμεθα αὐτοῖς, ἀνατείνοντες τὼ χεῖρε ἀγαθὸν διδόναι...*" (Ἀριστοφ. Ὄρνιθες 621)

"..*θεοκλυτοῦντος* (θεοκλυτέω =ἐπικαλοῦμαι τοὺς θεούς) *καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνατείνοντος τὰς χεῖρας...*" (Πλουτάρχου Βίος Ἀλεξάνδρου 19).

"*ἀνίσχοντες χέρας, ἀθανάτοις εὔχοντο*" (Βακχ. Διθύρ. 25).

"*αἰτούμεθα ὀρθὰς ὠλένας πρὸς οὐρανὸν*" (Εὐρ. Ἑλένη 1095).

Τὰ Κείμενά μας εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ παρόμοιες περιγραφὲς καὶ εἰκόνες.. Ὅταν ἐδέοντο πρὸς τοὺς θαλασσίους θεούς, τότε ἅπλωναν τὰ χέρια πρὸς τὴν θάλασσα, ἐνῶ ὅταν ἀπευθύνοντο πρὸς τοὺς θεοὺς τοῦ Κάτω Κόσμου ἐκτυποῦσαν τὸ ἔδαφος διὰ τοῦ ποδὸς -προκειμένου νὰ εἰσακουσθοῦν- καὶ ὄχι διὰ τῆς παλάμης, ἀποφεύγοντας ἔτσι τὴν ὀσφυοκαμψία, τὸ κύπτειν, ἀφοῦ ὅπως ἐπεξηγεῖ ὁ Λουκιανός: "*ὁ ὑποκύψας, τὴν ψυχὴν ταπεινώνει, τῇ τοῦ σώματος ὁμοιότητι*". (Νιγρίνος 21).

Ὁ Ν. Καζαντζάκης στὸ θεατρικό του δρᾶμα "Ἰουλιανὸς" θέτει στὸ στόμα τοῦ φιλοσόφου αὐτοκράτορος τοὺς στίχους:

(Ἰουλιανός): *Εἶσ' Ἕλληνας; Τί προσκυνᾶς; Σηκώσου ἀπάνω!*
Ἐμεῖς καὶ στοὺς θεοὺς ὀρθοὶ μιλοῦμε· λέγε.

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Διογένης ὁ Κυνικός, ὅταν κάποτε εἶδε μία γυναῖκα νὰ γονατίζῃ γιὰ νὰ προσκυνήσῃ ἕνα εἰκόνισμα, μὲ τὴν κεφαλὴ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, τὴν ἐπετίμησε μὲ τὴν γνωστή του ἀθυροστομία: πῶς κύπτεις ἔτσι ἀνάρμοστα; Δὲν φοβεῖσαι μήπως εὑρεθῇ ὄπισθέν σου κάποιο -ὑπερβολικὰ παιχνιδιάρικο- δαιμόνιο;

"*οὐκ εὐλαβῇ, ὦ γύναι, μή ποτε θεοῦ ὄπισθεν ἑστῶτος ἀσχημονήσῃς;*" (Διογ. Λαέρτ. Βίος Διογ. 37)

Μία μόνον δύναμις, καὶ αὐτὴ τιμωρός, δύναται νὰ κάμψῃ τὰ γόνατα κάποιου, σὲ περίπτωσι συντελεσθείσης ὕβρεως ἢ μεγάλης ἁμαρτίας: ἡ Ἐρινὺς ἡ καμπεσίγουνος.

Τὸ ρῆμα *γονατίζω*, ὅπως τὸ ἐννοοῦμε σήμερα, δὲν ὑπῆρχε στὸ ἀρχαῖο λεξιλόγιο. "Γονατίζω" ἐσήμαινε ἁπλῶς, κτυπῶ διὰ τοῦ γόνατος, κυρίως ὡς ὅρος τοῦ παγκρατίου ἀθλήματος. Μὲ τὴν σημερινὴ ἔννοια ἐμφανίζεται γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Παλ. Διαθήκη καὶ στὸν ἐκκλησιαστικὸ συγγραφέα Ὠριγένη (2. 135α), ὅπως ἀκριβῶς τὸ μεταγενέστερο "*γονυκλινῶ*", σὲ ἐκκλησιαστικὸ συγγραφέα. Ἡ δὲ λέξις "*γονυκαμψεπίκυρτος*" εἶναι ὅρος ἰατρικὸς καὶ χαρακτηρίζει τὸν πάσχοντα ἐξ ἀρθρίτιδος τῶν ποδῶν ("ποδάγρα"). Ἀκόμη καὶ τὸ "*προσκυνῶ*", πρὶν καθορίσῃ τὸ συγκεκριμένο βαρβαρικὸ ἔθιμο, ἐσήμαινε προσ-έρχομαι *(πρὸς)* καὶ *κυνέω* (=φιλῶ, ἀσπάζομαι). "*Οἱ Ἕλληνες, ἐλεύθεροι ὄντες, δὲν ἔκλιναν ποτὲ τὰ γόνατα οὔτε τὸν αὐχένα εἰς ἄγαλμα, οὔτε εἰς βωμὸν ἀνθρώπου*" διευκρινίζει ὁ Ἀθαν. Σταγειρίτης εἰς τὴν Ὠγυγίαν (Γ' 363).

Ὑπάρχει ὅμως τὸ ρῆμα "*γουνάζομαι*" ἢ "*γουνοῦμαι*", τὸ ὁποῖον δὲν σημαίνει "γονατίζω", ἀλλά, ἐγγίζω τὸ γόνυ (κυρίως θεοῦ) ὡς σημεῖον παρακλήσεως, ἀφοῦ πρῶτα καθίσω δίπλα του γιὰ νὰ συνδιαλεχθῶ μαζί του. Ἡ Θέτις, ἡ μητέρα τοῦ Ἀχιλλέως, προκειμένου νὰ παρακαλέσῃ τὸν Δία ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ της, "*παρ-έζετο* (=καθέζετο δίπλα του) καὶ -*ἔ-λαβε γούνων*" (Α557). **Δὲν ἐγονάτισε.**

Καὶ ὅταν ζητῇ ἀπὸ τὸν Ἥφαιστο καινούργια πανοπλία γιὰ τὸν Ἀχιλλέα, χρησιμοποιεῖ τὴν τυπικὴ φράσι "*τὰ σὰ γούνατα ἱκάνομαι*" (Σ 457), ἐνῶ εἶναι ἤδη καθισμένη "*ἐπὶ θρόνου ἀργυροήλου*" (Σ 389) καὶ ὁ Ἥφαιστος ὀρθός.

Ἡ ἄλλη σχετικὴ ἔκφρασις "*πρὸς γένειον*" σημαίνει "*λαμβάνω τινὰ τοῦ γενείου εἰς ἔνδειξιν θωπείας ἢ ὅταν παρακαλῶ, ὡς καὶ σήμερον πολλάκις γίνεται*". (Ὅμηρ. Λέξ. Πανταζίδου).

"*ἁψαμένη γενείου προσέειπεν*" (τ, 473).

Ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἐκφραστικοὶ τύποι εἶχαν συμβολικὴ ἀξία καὶ ὄχι πραγματική· "*οὐκ ἐνεργείᾳ ἀλλὰ προαιρέσει*". Διευκρινίζει ὁ σχολιογράφος Εὐστάθιος (1.198):

«Τοῖς παλαιοῖς ἔθος ἦν, ἡνίκα ἱκέτευον, κεφαλῆς τε λαμβάνεσθαι τῆς τοῦ ἱκετευομένου καὶ χειρὸς δεξιᾶς ἢ γονάτων.

Κεφαλῆς μὲν διὰ μέσης γενειάδος, διὰ τὸ ἡγεμονικόν· ἐν αὐτῇ γὰρ τὸ λογιστικόν. Δεξιᾶς δὲ διὰ τὸ πρακτικόν, γονάτων δὲ διὰ τὸ κινητικὸν καὶ βαδιστικόν. Καὶ ἤθελον συμβολικῶς τοὺς ἱκετευομένους παρακαλεῖν, διὰ μὲν τῆς κεφαλῆς εἰς τὸ συγκατανεῦσαι, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς εἰς τὸ πρᾶξαι, διὰ δὲ τῶν γονάτων εἰς τὸ κινηθῆναι πρὸς ὅσα ζητοῦνται... Καὶ ἦσαν ταῦτα σύμβολα τῆς ἱκεσίας. Ἀριστερᾶς χειρὸς οὐ προσήπτοντο, διὰ τὸ δυσοιώνιστον.. Κεφαλῆς δέ, οὐ τῆς ὅλης ἥπτοντο, ἀλλὰ τοῦ γενείου.

Ἰστέον δὲ ὅτι, εἰ καὶ κεφαλῆς καὶ χειρὸς καὶ γονάτων οἱ ἱκέται ἥπτοντο, τὴν ὅλην ἱκεσίαν "γουνάζεσθαι" φασὶν (=λέγουν).

Οἱ δὲ μετὰ Ὅμηρον, τὴν τοῦ **γονυπετεῖν** *λέξιν ἐντεῦθεν* **ἐφεῦρον**, *συνθέντες ἐκ τοῦ γόνυ καὶ τοῦ πέτειν (πετῶ)...»* "*Ἐμεῖς δὲν γονατίσαμε σκυφτοὶ τὰ πόδια νὰ φιλήσουμε τοῦ δυνατοῦ, σὰν τὰ σκουλήκια...*" (Κ. Παλαμᾶς)

Ἐν κατακλεῖδι, ὡς ἐπανειλημμένως ἔχομε διευκρινίσει, **"οὐκ εἴθισται τοῖς Ἕλλησι προσκυνέειν"**. "*Προσκύνησις, τιμὴ βαρβαρική*". (Ἀριστοτ. Ρητορ. Α,5)

δέησις: ἐκ τοῦ ῥήματος *δέομαι* = ἔχω ἀνάγκην, στεροῦμαι τινός, ὅθεν τὸ ζητῶ διὰ τῆς δεήσεως, αἰτῶ τὰ ἀναγκαῖα, τὰ ἐλλείποντα. Τὸ δὲ *δέομαι* ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *δέω* =δένω, δηλ. εἶμαι δεμένος, προσκεκολλημένος εἰς ὅ,τι μοῦ χρειάζεται:

ἱκεσία: Ἐκ τοῦ *ἵκω*=φθάνω ὡς *ἱκέτης* εἰς τὸν βωμόν, πρὸς διατύπωσιν εὐχῆς.

ἀντιβολία: δέησις, ἱκεσία. (*ἀντὶ+βάλλω*).

λιτή: *λίσσομαι* ἢ *λίττομαι* =ἱκετεύω ἐπιμόνως, ἐκ τοῦ *λίαν +ἕζομαι* (=ἐπὶ πολὺ καθέζομαι εἰς τὸν ναόν, αἰτῶν). *λιτὴ* =ἱκεσία (*λιτὴ +ἄνω →λιτανεία*).

παράκλησις: *παρὰ+καλῶ*, καλῶ τινα πλησίον, πρὸς βοήθειαν. "*Σπεῦσον εἰς ἱκεσίαν*". Τὸ δὲ **ἐκλιπαρῶ**, ἐκ τοῦ *λίπτομαι* =ἐπιθυμῶ. Ἄρα, δὲν ζητῶ τὰ δέοντα ὅπως διὰ τῆς *δεήσεως*, ἀλλὰ τὰ ἐπιθυμητά.

αἴτησις: τὸ νὰ αἰτῇς τὴν *αἶσαν* = μερίδιον. Ἡ αἶσα λέγεται καὶ *ἴσ(σ)α*, ἄρα ζητεῖς τὰ ἴσα· "*δαιτὸς ἐΐσης*" γράφει ὁ Ὅμηρος (Ω,67). *ἶσα* = ἐξίσωσις, ἀποζημίωσις, πληρωμὴ (β, 203).
(*διαιτητὴς* κυριολεκτικῶς εἶναι ὁ διακρίνων τὴν διαφορὰν καὶ ἀποδίδων ἑκάστῳ τὰ ἴσα, ὡς δικαστής. "*Οἱ δικασταὶ μεριοῦσιν*". (Ἀριστοτ. Πολ. Β8).

εὐχαριστία: τὸ εὖ-χαρις ἵστασθαι. Τὸ νὰ μὴν εἶσαι *ἀ-χάριστος*.

☆

Ἔχει εἰπωθῆ ὅτι **οἱ πολιτισμένες καὶ ἐλεύθερες κοινωνίες στηρίζονται:**

Στὴν γνῶσι τῶν σοφῶν
Στὴν δικαιοσύνη τῶν ἡγεμόνων
Στὴν προσευχὴ τῶν ἱερέων
Στὴν **ἀνδρείαν** τῶν **γενναίων.**

"Πᾶν πλῆθος καὶ πᾶς πλοῦτος ἀρετῇ ὑπείκει"[15]

Οἱ ἀνδρεῖοι ἐτιμῶντο ὡς θεοί, ἦσαν ἡμίθεοι, "**ἀνθρωποδαίμονες**". Ὡρκίζοντο εἰς τὸ ὄνομά τους, ὡς εἰς τὸ ὄνομα τῶν θεῶν: "*μὰ τοὺς ἐν Μαραθῶνι πεσόντας*"...

"Θεοὺς τιμᾶν καὶ ἥρωας ἐγχωρίους"
"Ἄνδρες Ἑλλήνων ἄριστοι"[16]
"Ἀνδρῶν γὰρ ὄντων, ἕρκος ἐστὶν ἀσφαλές"[17]

ἀνδρεῖος: κυριολεκτικῶς ὁ διαθέτων τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀνδρός, τὴν ἀνδροτῆτα, ἰσχὺν ψυχῆς καὶ σώματος. Τὸ νὰ εἶναι "ἄντρας". Πλάτων: "*τὸ ἐθέλειν μένειν ἐν τῇ τάξει*".[18]
Ἡ κενανδρία ἐθεωρεῖτο συμφορά.
Ἀριστοτέλης: "*ἀνδρεῖος -ἴδιον- ἐστὶ τὸ δυσέκπληκτον ὑπὸ φόβων τῶν περὶ θάνατον... καὶ τὸ μᾶλλον αἱρεῖσθαι* (=προτιμᾶν) *τεθνάναι καλῶς ἢ αἰσχρῶς σωθῆναι*". (Ἐνῶ *εὔανδρος* εἶναι ὁ τόπος ὁ διαθέτων γενναίους ἄνδρας).

γενναῖος: κυριολεκτικῶς ὁ ἐξ ἐκλεκτῆς γενεᾶς, ὁ εὐ-γενής, ὅθεν ἀνδρεῖος. Ὁ γενναῖος φροντίζει ὅπως "*μὴ καταισχύνειν πατέρων γένος*". Λέγεται καὶ **γεννάδας**.

ἀγαθός: ἐκ τοῦ *ἄγαν +θέω* =τρέχω. Διότι ὁ καλὸς πολεμιστὴς πρέπει νὰ εἶναι ταχύπους ὡς ὁ Ἀχιλλεύς, διὰ νὰ κυνηγάη καὶ νὰ προφθαίνη τὸν ἐχθρόν. Νὰ εὑρίσκεται πανταχοῦ παρών, ὅπου χρειασθῆ, νὰ σπεύδη εἰς βοήθειαν. "*ἀγαθός: ταχυτῆτι ποδῶν, τόπερ ἐστὶ πρότιμον...*" (Ξενοφ. ἀπ.2).
Ὁ Ἀχιλλεὺς ὑπῆρξε *ὠκύπους*, ὁ Αἴας ὁ Ὀϊλέως *ταχὺς* υἱός, πλείστους εἷλε (=συνέλαβε, ἐφόνευσε), διότι "*οὔ τις ὁμοῖος ἐπισπέσθαι* (=νὰ κυνηγάη) *ἦτο*". (Ξ, 520). Ὁ Ἀντίλοχος εἶναι "*ποσὶν θάσσων καὶ ἄλκιμος..*" (Ἰλ. Ο, 570)
Ὁ Εὔφορβος ἐκέκαστο (=ἦτο λαμπρὸς) ἔγχεϊ (=στὸ δόρυ) καὶ "*πόδεσι καρπαλίμοις*" (γιὰ τὰ γρήγορα πόδια του) (π, 80 8). Ὁ ἀγαθὸς λέγεται καὶ **ἀνδραγαθικός**.
(Μὴν ξεχνᾶμε καὶ τὸν Ὀδ. Ἀνδροῦτσο, ὁ ὁποῖος ἐφημίζετο ὅτι ξεπερνοῦσε λαγὸ στὴν ἀνηφόρα).

ἐνάρετος: *ἀρετὴ* κυρίως, ἡ *ἀνδρεία*.

ἀρηίθοος: θοὸς (=ταχὺς) ὡς ὁ θεὸς Ἄρης ἐν τῇ μάχῃ· ὅθεν, λίαν πολεμικός.

ἀρήιος: ἀνδρεῖος ὡς ὁ Ἄρης, **ἀρειμανής**, **ἄρειος**, **πολεμικός**.

ἄριστος: Ἐτυμολογικῶς, τὸ *ἀρ-* τοῦ *Ἄρ-*εως, τοῦ *ἄρ-*ρενος, τῆς *ἀρ-*ετῆς. *Ἀρετὴ* δέ, ἐκ τοῦ ἀραρίσκω =συνδέω ὅλα ὅσα ἁρ-μόζουν εἰς τὸν ἄρ-ρενα: ἱκανότης, δεξιότης, προσκόλλησις πρὸς κάθε ἀγαθόν. "*ἀρέσω, ἀρέσκω, ἀρεστὴ → ἀρετή*". (Ε.Μ.)
Ὁ *ἄριστος* εἶναι καὶ ὁ ὑπερθετικὸς βαθμὸς τοῦ ἐπιθέτου *ἀγαθὸς* (ὅπερ βλ. ὡς ἄνω): *ἀγαθός, ἀμείνων, ἄριστος*. (*ἀμείνων* ἐτυμ.ἐκ τοῦ ἐπιτατ. *α +μένος*· ἄλλοι ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ *α* στερητ. *+μεῖον*, δηλ. καθόλου λιγώτερος, οὔτε ὑποδεέστερος). "*ἄριστος ἦν Αἴας*". Ἐπεξηγεῖ ὁ ἀρχ. σχολιογράφος: "*ἀγαθός, ἐκ τοῦ ἄγαν θέειν· ἔνθεν, οὐ λέγομεν ἀγαθώτερος, ἀγαθώτατος, ἀλλὰ ἀμείνων, ἄριστος· ὡς ἐγκειμένου τοῦ ἐπιτατικοῦ ἄγαν. Ἵνα μὴ γένωνται δύο ἐπιτάσεις*".
Ὁ ἄριστος λέγεται καὶ **ἀριστεύς**. (πρβλ. καὶ "*ἀριστεῖον ἀνδρείας*").

---

15. Πλάτωνος Μενέξενος 240
16 Τραγ. Ἀδέσπ. ἰώ. 325.10
17. Ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν ἄνδρες, ὑπάρχει ἀσφαλὲς φυλακτήριον. (Αἰσχύλου Πέρσαι).
18. **τάξις**, ἡ στρατιωτικὴ παράταξις.

ἀρρενωπός: "*ὁ ἄρρενος πρόσ-ωπον ἔχων, κατὰ συνεκδοχὴν ὁ ἀνδρεῖος, ὁ δυνάμενος πρὸς ἐχθρὸν ἀντιταχθῆναι*" Ε.Μ.

ἀτάρμυκτος: θαρσύς, "*ἄτερ μύειν ὄμμα*". Δηλ. βλέπει ἄφοβα μπροστά του, δὲν ἀνοιγοκλείνει τὰ μάτια.

ἀταρβής: ἄνευ τάρβους (=φόβου).

βοὴν ἀγαθός: ὁ ἐν τῷ πολέμῳ γενναῖος καὶ κραυγάζων δυνατά. Ἡ κραυγή, καὶ τοὺς ἐχθροὺς τρομάζει ἀλλὰ καὶ οἱ προτροπὲς πρὸς τοὺς ἄνδρες του ἀκούονται εὐκρινῶς μέσα στὴν βοὴ τῆς μάχης. Ἐπὶ πλέον, ἀποδεικνύεται ὅτι "δὲν ἔχει καταπιῆ τὴν φωνή του" ἀπὸ φόβο, διότι "*ἡ μὲν γὰρ δειλία, θραύουσα τὸ πνεῦμα καὶ τὴν πνοήν, βραχίστην ἀπεργάζεται τὴν φωνήν. Διὰ τοῦτο ὁ ποιητὴς βοῶντας παρεισάγει τοὺς ἥρωας: βοὴν ἀγαθὸς Διομήδης*".

Ὁ *βοὴν ἀγαθὸς* λέγεται καὶ **βριήπυος** (ἐτ. *βριθὺς* =βαρὺς +*ἔπος*).

ἀγήνωρ: ὁ ἄγαν ἀνήρ, γενναῖος, "πολὺ ἄντρας". Λέγεται καὶ **ἀνόρεος** καὶ **μεγάνωρ** καὶ **μεγαλήνωρ**.

ὑπερήνωρ: *ὑπὲρ+ἀνὴρ* ("σούπερ-μαν"!).

ἀγαπήνωρ: ὁ ἀγαπῶν τὴν *ἠνορέην* (=ἀνδρείαν).

ῥηξήνωρ: ὁ διαρρηγνύων τὰς τάξεις τῶν ἐνόπλων ἀνδρῶν. Λέγεται κυρίως ἐπὶ τοῦ Ἀχιλλέως: "*Ἀχιλλεὺς ῥηξήνωρ, αἰναρέτης*".

αἰναρέτης: ὁ *αἰνὸς*=φοβερὸς ὡς πρὸς τὴν ἀρετήν, ἀνδρείαν, ὁ **ἐνάρετος:** "*τὸ καλῶς θνήσκειν, ἀρετῆς μέρος ἐστὶν μέγιστον*". (Σιμωνίδης)

θαρσαλέος: ὁ διαθέτων *θάρσος, θάρρος, θράσος*, ὅπερ ἐκ τοῦ *θέρω* (=θερμαίνω), θέρσω → θέρσος →θάρσος. "*Οἱ γὰρ θερμοὶ καὶ θρασεῖς*". "*διάθερμοι καὶ θαρραλέοι*".[19] (Πρβλ.: "ἀνάψανε τὰ αἵματα" - "βράζει τὸ αἷμα του" - "βράζει ἀπὸ θυμό, ἀπὸ ὀργή"). "*ὑπερζέσας τῷ θυμῷ* (=ὑπερζεστάθηκε τὸ θυμικόν του) *ἐξῆλθε μετὰ δόρατος*".[20] Ὁ θαρσαλέος-θαρραλέος λέγεται ἀκόμη **θαρσὴς** *("θαρσεῖν χρὴ")*, **εὐθαρσής, θρασυκάρδιος, θρασύσπλαγχνος, πολυθαρσής, θρασύχειρ, θρασυμήδης, θρασυμέμνων** (θρασὺς +μένος - "*θρασυμέμνων Ἡρακλῆς*").

"*Ὁ φόβος ψύχει* (=παγώνει), *τὸ θάρρος θάλπει* (=θερμαίνει)" -Πορφύριος-.

θοῦρος, θούριος: ὁρμητικός, πολεμικὸς ("*θούριος Ἄρης*"). Ἐτυμολ. *θορῶ, θρώσκω* =ὁρμῶ, ἀναπηδῶ.

λάβρος: ὁρμητικός· ἐκ τοῦ *λα* (=λίαν) +*βαρύς*.

λαβρόσυτος: *λάβρος+σεύω* =κινῶ ὁρμητικά.

εὔψυχος: ὁ διαθέτων καλὸν ψυχικὸν σθένος, ὁ "ψυχωμένος".

εὐκάρδιος: γενναῖος, "τὸ λέει ἡ καρδιά του".

καλόψυχος: εὔψυχος, γενναῖος.

τολμηρός: ἐκ τοῦ *τόλμη*, ὅπερ ἐκ τοῦ *τλάω* =ἀντέχω, ὑπομένω· "*τόλμη, τὸν κίνδυνον ὑπομεῖναι*".[21] Λέγεται καὶ **τολμήεις, τολμητής, τολμητίας, τολμητικός, τολμικός, τολμήτωρ, εὔτολμος, παράτολμος, θρασύτολμος, μεγαλότολμος.**

Ἐκ τοῦ *τλάω +θυμὸς* (=ψυχή, καρδιὰ) → **τλάθυμος** = ἰσχυροκάρδιος· "ἀντέχει ἡ καρδιά του".

Ο ΤΟΛΜΩΝ ΝΙΚΑ.

κρατερόθυμος: καρτερὸς ἢ **κρατερὸς** (=δυνατὸς) εἰς τὸ θυμικόν. "*Τὸ καρτερεῖν ἐστὶν ἀντέχειν*".[22] Λέγεται καὶ **καρτερόψυχος**.

ὑπέρθυμος: κρατερόθυμος, **ὀβριμόθυμος, γενναιόθυμος, θρασύθυμος**.

θυμολέων: λεοντόκαρδος. "*Οἱ ἀνδρεῖοι, θυμοειδεῖς*". (Ἀριστοτ.)

ἀπτόητος: ὁ μὴ πτοούμενος, ὁ ἀτρόμητος.

ῥιψοκίνδυνος: ὁ ῥιπτόμενος εἰς τὸν κίνδυνον, **φιλοκίνδυνος, παράβολος** (παρὰ+βάλλω=ρίπτω).

19. Ἀριστοτ. Προβλήματα 947 Β. 7
20. Δίκτυς, Ἱστορ. μαρτυρ. T.L.G.
21. Γοργίας. Ὀλυμπ. ἀπόσπ.
22. Ἀριστοτ. Ἠθ. Νικομ. 1150 α, 31

ἄφοβος: κυριολ. ὁ παραμένων ἐν τῇ παρατάξει καὶ μὴ φεύγων. Λέγεται καὶ **ἀδείμαντος** καὶ **ἄδειλος**.
εὐπόλεμος: Ὁ καλῶς, γενναίως, πολεμῶν.
μενεπτόλεμος: ὁ παραμένων ἐν τῷ πολέμῳ. "*Νίκης ἐρῶντες μένοντες μάχεσθε*" (Ξενοφῶν).
μεναίχμης: ὁ παραμένων μετὰ τῆς αἰχμῆς του (*αἰχμὴ* =δόρυ).
μενεχάρμης: ὁ παραμένων ἐν τῇ μάχῃ (*χάρμη* =μάχη), ὁ **πολεμοχαρής**, ὁ **θρασυχάρμης**.
μενεδήιος: ὁ παραμένων ἐν τῇ δηιοτῆτι (*δηιοτής*=μάχη, σφαγή).
μενεδάϊος: ὁ παραμένων ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ. (*δάϊος* =ἐχθρός).
μενεφύλοπις: ὁ παραμένων ἐν τῇ μάχῃ. (*φύλοπις*[23] =μάχη).
ἀνέκπληκτος: ὁ μὴ ἐκπληττόμενος, ὁ ἄφοβος.
μενέμαχος, μαχήμων, μαχητής, βιαιομάχας, νικομάχας.
σιδηροχάρμης, χαλκοχάρμης. (σίδηρος, χαλκός, ὅθεν ὅπλα +*χάρμη* =μάχη).
ἀετόδρομος: ὁ ἐφορμῶν ὡς ἀετός.
αἰχμητής: ὁ φέρων αἰχμήν, σπαθί, δόρυ, ὁ μαχόμενος μὲ ὅπλον *ἀγχέμαχον*.
ἀγχέμαχος ἢ **ἀγχιμαχητής:** (ἄγχι=πλησίον). Ὁ μαχόμενος ἐκ τοῦ συστάδην, ὅθεν γενναῖος, ὁ **ἐγχείμαργος**. Λέγεται καὶ **ἐγχεσίμωρος**. (*ἔγχος* =δόρυ+*μόρος*=θάνατος). Ὁ πλησιάζων ἵνα φονεύση τὸν ἀντίπαλον. Ὄχι ἀπὸ μακριά, μὲ τόξον. Χαρακτηριστικὴ ἡ ἐρώτησις τῆς Ἄτοσσας (Πέρσαι Αἰσχύλου): μὲ τοξουλκὸν αἰχμὴν μάχονται οἱ Ἀθηναῖοι; Καὶ ὁ Χορὸς τῆς ἀπαντᾶ: Οὐδαμῶς. Χρησιμοποιοῦν ἔγχη (=δόρατα) καὶ εἶναι "φεράσπιδες".
ἐμμεμαώς: πλήρης *μένους* =δυνάμεως, ὁρμῆς.
εὐμέλιος: Ὁ φέρων καλὴν μελίαν (=ἀκόντιον ἀπὸ ξύλο μελιᾶς). Ὅθεν μαχητής.
ἐγχέσπαλος: γενναῖος, ὡς *πάλλων* τὸ *ἔγχος* του "*Θεράποντες Ἄρεως, ἐγχέσπαλοι ἄνδρες*".
ὁπλιτοπάλας: ὁ πάλλων τὸ ὅπλον του. - "*βριθὺς ὁπλιτοπάλας*" χαρακτηρίζεται ὁ Αἰσχύλος ἀπὸ τὸν βιογράφον του.
ἀσπιδοφέρμων: ὁ ἐν ἀσπίδι τραφείς, ὁ πολεμικός.
δουρικλυτός: *δόρυ+κλύω* (=ἀκούω). Ὁ ξακουστὸς γιὰ τὸ δόρυ του, **δορίτολμος**, **δορισθενής**.
ἀκαμαντομάχης: ὁ ἀκάμαντος στὴν μάχη, ὁ ἀκούραστος.
λάμαχος: *λὰ* =λίαν. Ὁ λίαν μαχόμενος.
καλλίμαχος: ὁ καλῶς μαχόμενος.
ὀρσολόπος: ἐκ τοῦ *ὀρθὸν +λοφίον*. Ὁ κρατῶν ὑψηλὰ τὸ κεφάλι, ὅθεν καὶ τὸ λοφίον τῆς περικεφαλαίας. - "*ὀρσολόπος Ἄρης*".
ἄλκιμος ἢ **ἀλκήεις** ἢ **ἀλκίμαχος:** Ὁ διαθέτων *ἀλκὴν* =γενναιότητα σωματικὴν καὶ ψυχικήν. Θέμα: ἀλ- καὶ ἀρ-. *ἄρκος* = φυλακτήριον, *ἄλκαρ*, *ἔπαλξις*.
ἀλκίμαχος: ὁ ἐν τῇ μάχῃ ἄλκιμος.
σιδηρόφρων: ὁ γενναῖος, ὁ διαθέτων σιδηροῦν φρόνημα, ἄλλως **θρασύφρων**.
ἀριπρεπής: μτφ. ὁ ἀνδρεῖος (*ἄρι*=λίαν+*πρέπει*) -ὁ ἀνὴρ ὁ καθὼς πρέπει. Ὁ πράττων αὐτὸ ποὺ πρέπει.
ἐγρεμάχας, **ἐγερσιμάχας:** *ἐγείρω+μάχη*, ὁ ἐγείρων πρὸς μάχην, ὁ ἐγειρόμενος πρὸς μάχην. Λέγεται καὶ **ἐγρέμοθος** (*μόθος*=μέγας κόπος). "*Θησεὺς ἐγρέμοθος, ἐγρέμαχος, ἐγερσιμάχας*".
ἐσθλός: "*ἐκ τοῦ ἐθελός, ὁ ἐθέλων μάχεσθαι*" (Πορφύριος).
ταλαύρινος πολεμιστής: ὁ γενναῖος· ἐκ τοῦ *τλάω* = ἀντέχω +*ρινὸς* =ἀσπίς.
εὐρυσάκης: ὁ ἔχων μεγάλο σάκος (=ἀσπίδα) ὅθεν γενναῖος.
ἴφθιμος: ἰσχυρός, ἀνδρεῖος (*ἶφι*= λίαν +*τιμὴ* → ἴφτιμος → ἴφθιμος).
ὄβριμος: βαρύς, βριθύς, ὁρμητικός. (*βρίμη*=ἰσχὺς)-
κλαυσίμαχος: ὁ **βουλόμαχος**, ὁ ἐπιθυμῶν μέχρι δακρύων νὰ λάβῃ μέρος εἰς μάχην.
ἐῢς ἢ **ἠΰς:** καλός, εὔμορφος, ἀγαθός, γενναῖος. Ἐκ τοῦ *εὖ* =καλῶς. (Βλ. Λεξιλ. τῆς ἁλὸς καὶ τοῦ ἁλίου).

23. φύλοπις, δηιοτής, χάρμη (=μάχη). Βλ. Λεξιλ. πολέμου.

ἀπειλητήρ: *ἀπ-ειλῶ* σημαίνει ἀπομακρύνομαι ἀπὸ τὴν εἴλην μου (εἴλη=ἴλη), τὴν παράταξίν μου, προχωρῶ πιὸ μπροστὰ ἀπὸ τὴν "πρώτη γραμμὴ" καὶ κυνηγῶ τὸν ἐχθρόν. "*Αἰνείας πρῶτος ἀπειλήσας ἐβεβήκει*" (Ἰλ. Υ 159).

προστάτης: ὁ ἱστάμενος πρό, ἵνα προστατεύση.

ἄσχετος: ὁ ἀκατάσχετος, ὁ μὴ δυνάμενος νὰ συγ-κρατηθῆ (*α+σχεῖν* τοῦ ἀορ. *ἔσχον* τοῦ ρ. *ἔχω* =κρατῶ). "*Μένος ἄσχετοι Ἀχαιοὶ*" (Ὅμ.).

μήστωρ φόβου: (*μῶ* =ζητῶ νὰ μάθω, γνωρίζω). Στὴν οὐσία *μήστωρ, μάστωρ* ="μάστορας". Ὁ γνωρίζων νὰ τρέπη εἰς φυγὴν τοὺς ἀντιπάλους.

ἀδεής, ἄδειλος, ἀδείμαντος: ὁ μὴ αἰσθανόμενος *δέος, δεῖμα* (=φόβον). -*ἄδεια* =ἀφοβία.

ἀταρβομάχας: ἀτρόμητος ἐν τῇ μάχῃ. (*τάρβος* = τρόμος).

ζαχρηής: σφοδρός, ὁρμητικὸς πολεμιστής. Ἐκ τοῦ *ζα* =λίαν+*χράω* =ἐπιπίπτω, ἐγγίζω. (Ἰλ. Μ, 347).

νεαλής: πολεμιστὴς ἀκμαῖος καὶ ζωηρός. (*ἁλὴς* =συγκεντρωτικά, ἄθροισις. Πιθανόν, ἀρχικὴ ἔννοια "νεοσύλλεκτος").

φαρυμός: τολμηρὸς (Ἡσύχιος). - ἀμφιβόλου ἐτυμολ.

μελάμπυγος: ὁ ἔχων μέλαιναν πυγήν, δηλ. τριχωτὰ ὀπίσθια, σημεῖον ἀνδρείας, ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Ἡρακλῆς ὑπῆρξε μελάμπυγος. Σχετ. παροιμία: "*μὴ τοῦ μελαμπύγου τύχης*". Δηλ. νὰ μὴ βρεθῆ στὸν δρόμο σου μελάμπυγος.

λακωνικός: λίαν ἀνδρεῖος, ἐκ μεταφορᾶς ἐκ τῶν Λακώνων. Διάσημοι οἱ Σπαρτιᾶται διὰ τὴν ἀνδρείαν τους.

ἀναιδομάχας: ὁ μὴ συστελλόμενος ἐν τῇ μάχῃ, ὁ ἀναιδὴς ἐν τῇ μάχῃ.

μαραθωνομάχος: "σημαίνει ἀνδρεῖος καὶ **θυμικὸς** (=ψυχωμένος, ὁρμητικός), διὰ τὴν κατὰ βαρβάρων-Περσῶν-μάχην". (Πορφύριος).

λογάς: ἐκλεκτός, ἐπίλεκτος πολεμιστής. Ἐκ τοῦ ρ. *λέγω* =ἐκλέγω, διαλέγω. "*ἄνδρες λογάδες*": θὰ λέγαμε, οἱ "λοκατζῆδες" (Λ.Ο.Κ.) τῆς τότε ἐποχῆς.

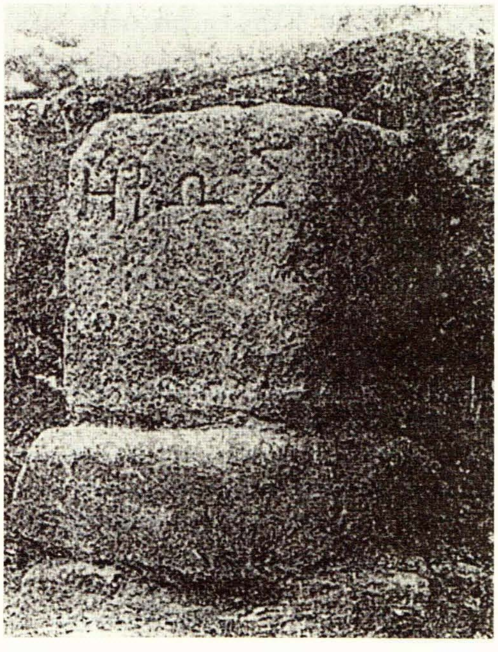
Ἀλλὰ καὶ τὸ δημοτικὸ τραγούδι, καθὼς καὶ ἡ νεώτερη Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἔχουν δημιουργήσει πλῆθος ἐπιθέτων πρὸς χαρακτηρισμὸν τοῦ ἀνδρείου: *παλληκάρι, λεβέντης, ἀνέφοβος, ἀδείλιαστος, ἀψηφισιάρης, ἀφοβόκαρδος, δυνατόκαρδος, λιοντάρι, λιονταρόψυχος, παραθαρρετός, σπιθολιόντας, σιδερόκαρδος, φιλοκίνδυνος, δρακοντόκαρδος, τραντέλλενος* (30 φορὲς ἕλληνας, ἄρα γενναῖος) κ.ἄ... Γενικῶς, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη (Πολιτ. Β 5.1264), "**θυμοειδεῖς**, καὶ **πολεμικοὶ** ἄνδρες".

ΗΡΩΕΣ

Ὅλοι οἱ προαναφερθέντες ἀρχαιότεροι καὶ νεώτεροι ὅροι, χαρακτηρίζουν γενικῶς τοὺς **ἥρωας**. Ἡ λέξις **ἥρως** (=δυνατός, εὐγενής, γενναῖος) παραμένει ἀμφιλεγομένης ἐτυμολογίας. Ἄλλοι ἐτυμολογοῦν ἐκ τῆς *Ἥρας*, ἄλλοι ἐκ τοῦ *Fὶς* =ἰσχὺς (λακων. Fίρ), ἄλλοι ἐκ τοῦ *ἦρι* =ἐνωρίς, δηλ. ἡ παλαιοί. Ὁ Ὠρίων ἐπεξηγεῖ: "*Ἥρωες =οἱ πάλαι καὶ πρωτογενεῖς ἄνθρωποι, οἱ ἡμίθεοι. Ἥρωες ἐκλήθησαν ἀπὸ τῆς ἔρας* (=γῆς), *διότι ἐκ γῆς ἐπλάσθη τὸ γένος τῶν ἡρώων...*" (ἄρα οἱ πάλαι, οἱ γηγενεῖς, οἱ αὐτόχθονες).

Ὁ δὲ Πλάτων, εἰς τὸν διάλογον Κρατύλος (398) γράφει:

«Ὁ δὲ "ἥρως" τί ἂν εἴη;... τὸ ὄνομα δηλοῖ τὴν ἐκ τοῦ ἔρωτος γένεσιν... οὐκ οἶσθα (=δὲν γνωρίζεις) **ὅτι ἡμίθεοι οἱ ἥρωες; Πάντες γεγόνασιν ἐρασθέντος ἢ θεοῦ θνητῆς, ἢ θνητοῦ θεᾶς.»**

Ἑλληνικὴ ἐπιγραφὴ ἐν Ὀλβίᾳ (Γαλλία). Μία μόνη λέξις: Η Ρ Ω Σ.

«..Ἡ μοναδικὴ αὐτὴ λέξις **ἥρως**, σὲ ὅλες τὶς δυτικὲς γλῶσσες, καὶ ὄχι μόνον, εἶναι ἑλληνική. Δὲν ἔχουν ἀντίστοιχη δική τους. **Ὁ ἡρωϊσμὸς δηλώνεται ἑλληνικά.** Ἀκόμη καὶ τὸ "Κύριος" -HERR στὰ γερμανικὰ (κατὰ τὸν Κούρτιον), εἶναι ἡ δική μας λέξις ΗΡΩΣ.. Καὶ οἱ σλαβικὲς γλῶσσες "δανείσθηκαν" τὸν ἥρωα ἐκ τῆς ἑλληνικῆς. Οἱ Ρῶσοι λ.χ. τὸν προφέρουν "γκερόϊ". Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἰάπωνες, "χιρόσι"..

Ἡ λέξις "ἥρως", ποιός ξέρει ἀπὸ πότε, ἐταξίδευσε καὶ στὴν Πολυνησία. Ὁ καθηγητὴς Νὸρς Γιόζεφσον, στὸ βιβίο του "Greek Linguistic Elements in the Polynesian Languages" (Ἐκδ. Πανεπιστ. Χαϊδελβέργης) καταγράφει:

Στὴν διάλεκτο	Maori,	"whiro"	σημαίνει τὸν θεὸ τῶν ταξιδίων.
» »	Χαβάης,	"hilo"	εἶναι τὸ ὄνομα θαλασσοπόρου.
» »	Tuamotus,	"hiro"	εἶναι ὁ θεὸς τῆς μορφώσεως. (!)
Στὴν διάλεκτο	Rarotonga,	"iro"	εἶναι ὁ διάσημος πρόγονος. (!)
» »	Ταϊτῆς,	"hiro"	εἶναι ὁ θεὸς τῶν κλεπτῶν.
» »	Mangaia,	"iro"	εἶναι ὁ προστάτης τῶν κλεπτῶν, κάτι ἀνάλογομὲ τὸν θεὸ Ἑρμῆ.

Εἶναι φανερό, ὅτι μέσα σὲ ὅλες αὐτὲς τὶς ἔννοιες, οἱ ἰθαγενεῖς διατηροῦν ἀναμνήσεις ἀπὸ πολὺ παληά, κάποιων μακρινῶν ἐπισκεπτῶν ποὺ τοὺς ἐντυπωσίασαν καὶ ποὺ ποτὲ δὲν ἐξέχασαν.

Καὶ ἐνῶ ἀνδρεία, ἡρωισμός, εἶναι (ὅπως ἤδη ἀναφέραμε) τὸ νὰ προτιμᾶς "*τεθνάναι καλῶς ἢ σωθῆναι αἰσχρῶς*",[24] ἀντιθέτως ἡ **δειλία** εἶναι τὸ νὰ πιστεύῃς ὅτι "*κρεῖττον εἶναι σωθῆναι ἢ τελευτῆσαι καλῶς*".[24]

δειλός: ἐκ τοῦ *δέω, δείδω* (=φοβοῦμαι, αἰσθάνομαι δέος) +*ἴλη*. "*Ὁ δεδιὼς τὰς ἴλας*", δηλαδὴ αὐτὸς ποὺ φοβεῖται τὴν στρατιωτικὴν παράταξιν. (Πορφύριος). Τὸ *δέω* ἐκ τοῦ δέω=δένω "*Τοῦ δέους τὸ σῶμα δέοντος*", ἐπειδὴ ὁ φόβος "δένει" καὶ παραλύει τὰ μέλη τοῦ σώματος· πρβλ. τὴν ἔκφρασι "παρέλυσα ἀπὸ τὸν φόβο μου". Ὁ Πλάτων στὸν Κρατύλο τονίζει: "*Ἡ δὲ οὖν δειλία, τῆς ψυχῆς σημαίνει δεσμὸν ἰσχυρόν...*" (415 c).

Καὶ διευκρινίζει ὅτι εἶναι *ἐμποδὼν* (=ἐμπόδιον) *τοῦ πορεύεσθαι*". "*Ἀκολουθεῖ δὲ τῇ δειλίᾳ, μαλακία ἀνανδρία ἀπονία φιλοψυχία...*" (Ἀριστοτ. ΜΜ 1251α.14).

Ὁ δειλὸς λέγεται καὶ **δεισιλὸς** καὶ **δειδήμων** καὶ **δειλακρίων** (=ἄκρως δειλός), καὶ **δείλαιος** (↔ἐξ οὗ "δόλιος"=δυστυχής).[25] Γενικῶς, **δείλανδρος**.

Παρ' ὅλα αὐτά, "*ποιεῖ καὶ τὸν δειλὸν ἀνδρεῖον, τὸ τῆς Ἑλλάδος ὄνομα*". (Λουκιανοῦ, Πατρ. Ἐγκώμ. 17)

ἀγεννής: δειλός, ὡς ἀντίθ. τοῦ *γενναῖος*.

κακός: πρώτη, ἀρχικὴ ἔννοια: δειλός, ὑποχωρῶν: "*παρὰ τὸ χάζω=ὑποχωρῶ, χακὸς →κακός· ὁ ὑποχωρῶν καὶ φεύγων*". (Ε.Μ.) Ὅταν ὁ Πάρις ἀντικρύζει τὸν Μενέλαο νὰ ἔρχεται ἐναντίον του, "*ἂψ εἰς ἔθνος ἑτάρων ἐχάζετο*" (=πίσω στὸ πλῆθος τῶν συντρόφων του ὑπεχώρησε (Γ 36).[26] "*ἐχάσατο ταρβήσας*" =ὑπεχώρησε φοβηθείς. Ἐνῶ ὁ Ἕκτωρ "*ἀλκὶ πεποιθώς... ὀπίσω οὐ χάζετο*" (Σ 158).

Τὰ παραθετικὰ τοῦ *κακὸς* εἶναι *χείρων, χείριστος*, ἐκ τοῦ "χερίων" ὅπερ ἐκ τοῦ *χειρόω* =λαμβάνω τι εἰς χεῖρας μου, ὅθεν ὑποτάσσω, ἡ δὲ ὑποταγὴ εἶναι "κακόν" τι. (Πρβλ. τὴν σημερ. ἔκφρασι "τὸν ἔβαλε στὸ χέρι"). Ὁ Πορφύριος[27] μᾶς παρέχει τὴν πληροφορίαν ὅτι "*τοὺς κακοὺς τετάχθαι ἐν μέσῳ παρατάξεως, ἵνα ἀναγκάζωνται πολεμεῖν*".

[**Σημ.:** εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ὠνόμασε γενικῶς τὸ ἀντίθετον τοῦ "*καλοῦ*", "*κακόν*". Ὡς νὰ τὸ ἐξισώνῃ μὲ τὸ μέγεθος τῆς ἀτιμίας τῆς ὀπισθοχωρήσεως πρὸ τοῦ ἐχθροῦ. Πιθανόν, ἐκ τοῦ *χάζομαι* καὶ ὁ "*χαζός*". -Διὰ τὸ "*καλὸς*" βλ. Λεξιλ. τοῦ ἡλίου-.]

24. Ἀριστοτ. Corpus T.L.G. 1250 a κ.ἑξ.
25. Ἐνῶ ὁ δό-λι-ος ἐκ τοῦ δόλος.
26. Ὑπάρχει καὶ ἡ ἔκφρασις "*ἔδυνε εἰς φάλαγγα*" δηλ. εἰσεχώρησε, βυθίστηκε, κρύφτηκε πίσω στὶς γραμμές του, **ἐκινήθη** ἵνα **δυθῆ** ἐξ οὗ → κίνδυς → κίνδυνος. κίνυμαι =κινοῦμαι. "*κίνυντο φάλαγγες*" Δ 281.
27. Ὁμηρ. Ζητήματα

ἀνήνωρ, ἄνανδρος, κακοάνανδρος: τὸ ἀντίθετον τοῦ "*ἀγήνωρ*". Ὁ ἄνευ ἀνδρείας, ὁ **δείλανδρος**, ὁ δειλὸς ἄνδρας.
ἄναλκις ἢ **ἄναλκος:** ὁ ἄνευ ἀλκῆς, ὁ μὴ ἄλκιμος. "*σὺ δ' ἀπτόλεμος καὶ ἄναλκις*" (Β 201), φράσις ὑβριστική.
ἀκήριος:[28] ὁ δειλός, ὁ μὴ εὔψυχος. Ἐτυμ. *α* στερητ. + *κῆρ* =καρδιά. "Δὲν ἔχει καρδιά," "δὲν τὸ λέει ἡ καρδιά του", ἡ ψυχή του, τὸ θυμικόν του. Ἀποκαλεῖται καὶ **ἄψυχος** (Φρύνιχος) καὶ **μικρόψυχος** καὶ **ἄθυμος** καὶ **κακόσπλαγχνος**. Ὅθεν, τρέπεται εἰς *φυγὴν* ἢ *φόβον*· ἐκ τοῦ ρ. φεύγω, τὸ ὁποῖον ἐτυμολογεῖται πιθανὸν ἐκ τοῦ σχετλιαστικοῦ ἐπιφωνήματος "φεῦ"!
Καὶ ἐνῶ ὁ γενναῖος καὶ *ὠκὺς* εἰς τοὺς πόδας δι-ώκει (διὰ +ὠκύς), ὁ δειλὸς φεύγει καὶ ἀποκαλεῖται:
φυγός, φυγοπτόλεμος, φυγόμαχος, φυγαίχμης. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐκ δειλίας *φυγὴ* λέγεται καὶ *φύζα*, ὁ φυγὸς ὀνομάζεται καὶ **φυζαλέος** ἢ **φυζακινός**. Ἀποκαλεῖται καὶ **διαδρασιπολίτης**, ὡς ἀποδιδράσκων καὶ ἐγκαταλείπων τὴν πόλιν.
φύξηλις: ὁ ἐκ δειλίας ἀποφεύγων τὸν πόλεμον· κυριολεκτικῶς, "*ὁ φεύγων τὰς ἴλας*". Διευκρινίζει ὁ Πορφύριος:[29] "*φύξηλις ἐστὶν ὁ φεύγων τὰς ἴλας, δειλὸς δὲ ὁ δεδιὼς τὰς ἴλας*". Καὶ ὁ Σιμωνίδης παρατηρεῖ: "*Ὁ δ' αὖ θάνατος κίχει* (=προφθάνει) *καὶ τὸν φυγόμαχον*".
πολύφοβος: δειλός.

Συνήθιζον νὰ ζωγραφίζουν -γελοιοποιοῦν- τὸν φυγὸν -δειλόν, ὡς λαγόν. Ὁ λαγὸς ὀνομάζεται *πτὼξ* (ἐκ τοῦ *πτόα* =φόβος, *πτοοῦμαι* =φοβοῦμαι, συγγενῆ τοῦ πταίω, πτώσσω, πίπτω) καὶ ὁ δειλὸς **πτάξ**.

Ὁ Σουΐδας διασώζει καὶ μίαν ἔκφρασιν ἀνάλογον πρὸς τὴν σημερινὴν "*ἔγινε καπνὸς*" ἐπὶ τῶν φευγόντων ἐκ δειλίας: "*οὗτος ἦν δειλὸς καὶ καπνὸς ἐκαλεῖτο*". Ὁ δειλὸς ἐκαλεῖτο ἐπίσης **ἐλάφειος ἀνήρ**: "*δειλὸν γὰρ ἡ ἔλαφος*" (Ε.Μ.). Ἔτσι, ἐπειδὴ ἡ ἔλαφος ὀνομάζεται καὶ *πρόξ*, **πρόξ** εἶναι καὶ ὁ δειλός. Ὁ Ὅμηρος τοὺς δειλοὺς τοὺς παρομοιάζει πρὸς "*φυζακινὰς ἐλάφους*".

Ὑπῆρχε καὶ ἡ παροιμιακὴ ἔκφρασις **κοῖλον ποδὸς δεῖξαι**, ἐπειδὴ οἱ φεύγοντες δείχνουν εἰς τοὺς *καταδιώκοντας τὸ κοῖλον, δηλαδὴ τὴν καμάρα τοῦ πέλματος.* "*Αἰσχρὸς δ' ἐστὶ νέκυς κατακείμενος ἐν κονίαις, νῶτον ὄπισθεν αἰχμῇ δουρὸς ἐληλαμένος*". (Τυρταῖος).
Ἀκόμη:

Ἡ σημερινὴ ἔκφρασις "*ἔβαλε τὴν οὐρὰ κάτω ἀπ' τὰ σκέλια του*" προέρχεται ἀπὸ τὸν στίχο τοῦ Ἡσιόδου "*θῆρες δὲ φρίσσουσι, οὐρὰς δ' ὑπὸ μέζεα ἔθεντο*". (Ἔργα καὶ Ἡμ. 512). Ἡ εἰκόνα αὐτὴ ἔχει δώσει καὶ τὸ ρῆμα "*ὀρρωδῶ*"=φοβοῦμαι -*ὄρρος*=οὐρά. (καὶ ἐκ τοῦ "κόθουρος", δηλ. κολοβός, ἄνευ οὐρᾶς, προέρχεται τὸ ἀγγλ. "coward". Τὸ δὲ ἐκ τῆς τουρκικῆς ἀντιδ. **κιοτὴς** ("κιότεψε καὶ τὄσκασε φευγάλα"-) προέρχεται ἐκ τοῦ ρ. *κίω* =τρέχω.

Ἐὰν κατὰ τὴν φυγὴν ὁ δειλὸς ἀπέρριπτε καὶ τὴν ἀσπίδα, τότε ἦτο **ρίψασπις**, κάτι τὸ ὁποῖον ἐθεωρεῖτο μέγα ὄνειδος καὶ ντροπή. "*Εἴ τις τὴν ἀσπίδα ἀποβεβληκώς, ἄτιμος ἔστω*". (Δημοσθ. Κατὰ Τιμοκρ.). Ἐξ αὐτοῦ τοῦ *ἀποβεβληκώς*, → **ἀσπιδαποβλής**.

Ὁ Πλούταρχος εἰς τὰ Ἠθικά, ἀναφέρει: «*Ἐρωτήσαντος δέ τινος Δημάρατον διὰ τί τοὺς μὲν τὰς ἀσπίδας παρ' αὐτοῖς ἀποβαλόντας ἀτιμοῦσι, τοὺς δὲ τὰ κράνη καὶ τοὺς θώρακας οὐκέτι, "ὅτι," ἔφη, "ταῦτα μὲν ἑαυτῶν χάριν περιτίθενται, τὴν δὲ ἀσπίδα τῆς κοινῆς τάξεως ἕνεκα*». Καὶ ὁ Πορφύριος, στὰ Ὁμηρ. ζητήματα: "*Δόρυ φέρουσι καὶ μὴ μαχόμενοι, ἀσπὶς δὲ μενόντων ἐστὶ καὶ μαχομένων*".
λιποτάκτης: ὁ λιπὼν τὴν παρά-ταξιν. Τὸ ἀντίθ. τοῦ *μενεπτόλεμος*.
τρεσᾶς ἢ **τρέστης:** ὁ δειλός, ὁ τρομοκρατημένος, ἐκ τοῦ *τρέω* =τρέμω. Προφανῶς ἠχοποίητον (τρ... τρ...) διότι, ὅπως περιγράφει καὶ ὁ Ὅμηρος, "*τοῦ κακοῦ τρέπεται χρὼς*" (=τοῦ δειλοῦ ἀλλάζει τὸ χρῶμα του) καὶ "*πάταγος γίγνεται ὀδόντων*".
Ὁ τρεσᾶς λέγεται καὶ **ταρβαλέος** (*τάρβος* =τρόμος, ἰδίας ρίζης μὲ τὸ *τρέω*) καὶ **ἐριταρβής**.
Τὸν δειλὸν χαρακτηρίζει ἐπίσης ἡ *μαλθακότης*, τὸ μαλακὸν καὶ ὄχι τὸ σκληρόν. Γι' αὐτὸ ἀποκαλεῖται **μαλακόψυχος, μαλακοκάρδιος, μαλακόλαλος, μαλακόσωμος**, καὶ ἁπλῶς **μαλθάκων** ἢ **μαλθακός**.

28. Ὁμ. Ἰλ. Η 100
29. Ὁμηρικὰ Ζητήματα.

δύσελπις: ὁ δειλός, τὸ ἀντίθετον τοῦ "*εὔελπις* νίκης".

ἀθαρσής: ὁ δειλός, ὁ ἄνευ θάρρους. **θρασύδειλος:** δειλός, προσποιούμενος τὸν θαρραλέον.

ἰόμωρος: ὁ φονεύων διὰ τῶν ἰῶν, διὰ τοῦ τόξου, ἐκ τοῦ μακρόθεν, ὅθεν δειλός. Τὸ ἀντίθετον, ἐγχεσίμωρος, ἀγχιμαχητής (βλ. ἀνωτέρω, λεξιλόγιον ἀνδρείας). Ὁ Ἕκτωρ ἀποκαλεῖ ὑβριστικῶς τὸν Πάρι: "*τοξότα, λωβητήρ*".

λευκόπυγος: τὸ ἀντίθ. τοῦ *μελάμπυγος*. Λέγεται καὶ "**πύγαργος**". (πυγὴ=ὀπίσθια +ἀργὸς = λευκός). Ἀνάλογον καὶ τὸ **λευκηπατίας** =δειλός, ὡς ἔχων λευκὸν τὸ ἧπαρ, "**ἄναιμος**".

ἀεικέλιος: δειλός· (*ἀεικὴς* =ἀπρεπής).

αἰσύφιος: δειλὸς (Ἡσύχιος). **ἀφάρυμος:** δειλός, τὸ ἀντίθ. τοῦ *φαρυμός*, ὅπερ βλ.

ἀπάλαμνος: δειλός, ἄχειρος, ὁ μὴ δυνάμενος *παλαμήσασθαι*.

ἀλαπαδνός: εὐπολέμητος, ἀσθενής, εὐκατάβλητος.

μάσθλης: "μαλθακὸς τὴν ψυχήν, μὴ ἀνδρεῖος".

ψοφοδεής: ὁ *δείδων* (=φοβούμενος) καὶ τὸν παραμικρὸν *ψόφον* (=κρότον). Ἄλλως, **καταδεής.**

ὀκνηρός: 1) διστάζων 2) δειλός· ἐκ τοῦ ρήμ. *ὀκνέω* =δὲν ἀποτολμῶ νὰ πράξω τι. Προφανῶς ἐκ τοῦ *ὄχι+νέω*, δηλαδὴ *δὲν πλέω*, ἀρνοῦμαι τὸν πλοῦν.

πέπων: δειλός, μαλακός, "πεπόνι", "κουραμπιὲς"(↔ νεώτ. =δειλός). "*ὦ πέπονες.. κακὸν ποιήσετε..*" (Ἰλιὰς Ν 120). Δηλ.: μαλθακοί, δειλοί, κακὸ θὰ πράξετε...

φιλόψυχος ἢ **φιλόζωος:** δειλός, ὁ ἀγαπῶν τὴν ζωήν του περισσότερο ἀπὸ τὴν πατρίδα του.

προδότης: ἐτυμ. πρὸ+δίδω. "*Ἐάν τις φρούριον προὔδωκεν ἢ ναῦν ἢ στρατόπεδον, θανάτῳ ζημιοῦσθαι*".

Καὶ ἀπὸ τὸ νεώτερο δημοτικὸ λεξιλόγιο:

φοβιτσιάρης, *ἄναιμος, ἀθάρρετος, ἄθαρρος, γυναίκα, δειλόψυχος, θηλυκόψυχος, κοπρίτης, σπάσακας, λαγός, χεσίας, χεζᾶς*, κ.ἄ... Πρβλ. τὸ τοῦ Ἀριστοφάνους: "*χέσαιτο γὰρ εἰ μαχέσαιτο*" -Ἱππῆς στ. 1057-

Περὶ Φόβου[30]

φόβος: κυριολεκτικῶς, ἡ φυγὴ ἐκ δειλίας. Δεῖμος καὶ Φόβος ὀνομάζονται οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Ἄρεως,[31] ὡς τρέποντες τοὺς ἐναντίους εἰς φυγήν. "*Φόβος ἐστὶ προσδοκία κακοῦ*" (Διογ. Λαέρτιος).[32]

δέος ἢ **δεῖμος:** φόβος, τρόμος, ἐκ τοῦ *δέω*, δένω, "*τοῦ δέους τὸ σῶμα δέοντος ὡς ἀληθῶς*". *δεῖμα* σημαίνει καὶ τὸ ἀντικείμενον τοῦ φόβου· *δέος* δέ, σημαίνει καὶ σεβασμός.

τρόμος: ἠχοποίητον ἐκ τοῦ τρ.. τρ.. →τρέμω.

τάρβος, **τάρβη:** "*τὸ δειλιᾶν ταρβεῖν λέγεται καὶ ἡ δειλία τάρβος, παρὰ τὸ ταράσσεσθαι ἡ βοὴ τοῖς δειλιῶσιν*". (Εὐστάθιος). Δηλαδὴ ταρβίζω → "τραυλίζω".

ὄκνος: ἔλλειψις τόλμης, δισταγμός: *ὄχι νέω* → *ὄχνος* → *ὄκνος*.

πτόησις ἢ **πτόα** ἢ **πτοίη:** ταραχή, παράλογος φόβος. - *πτώσσω* = μαζεύομαι, ζαρώνω, γίνομαι ὡς *πτυχή*·

τάραχος ἢ **ταραχὴ** ἢ **τάρχη:** ἐκ τοῦ *ταράσσω* καὶ *θράσσω*. Προφανῶς ἠχοποίητον ἐκ ρίζης *θρ..* ὅπως καὶ ὁ *θροῦς*.

ὀρρωδία ἢ **ὀροδίος:** (βλ. Λεξιλ. "δειλοῦ" λέξι "φύξηλις").

πανικός: ὁ ἀνεξέλεγκτος φόβος. Εἴτε ἐκ τοῦ θεοῦ *Πανὸς* ὁ ὁποῖος ἐνέσπειρε *πανικὸν* εἰς τοὺς Πέρσας κατὰ τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος, εἴτε ἀπὸ πολὺ παλαιότερα: ἀπὸ τὸν στρατηγὸν τοῦ Διονύσου Πάνα, κατὰ τὴν ἐκστρατείαν εἰς Ἰνδίας: "*Διονύσου στρατηγὸς ἦν Πάν... πρῶτος οὗτος τοῖς πολεμίοις φόβον ἐνέβαλε σοφίᾳ καὶ τέχνῃ...*" (Πολυαίνου Στρατηγήματα Α' 2)

μόρμορος: φόβος μετὰ ἀνησυχίας, συγγενὲς τοῦ "*μέριμνα*", *μέρμερος* (=ἔμφροντις).

μόρμοι: φόβοι κενοί. *Μορμὼ* = ὁ "μπαμπούλας".

30. Βλ. σχετικῶς καὶ τὸ προηγούμενον Λεξιλόγιον τοῦ "δειλοῦ".
31. Γι' αὐτὸ οἱ 2 δορυφόροι τοῦ πλανήτου Ἄρεως ὀνομάζονται Δεῖμος καὶ Φόβος.
32. Βλ. καὶ Πλουτ. Συμποσ. 666

θάπας: φόβος (Ἡσύχιος). ἐτυμ. ἐκ τοῦ *θάμβος*.
φρίκη: τρεμούλιασμα ἀπὸ φόβο, ἀνατριχίλα, ὡς ὁ ἐλαφρὺς κυματισμὸς τῆς θαλάσσης, ἐκ ρίζης "βρ", "Fρ" (βλ. εἰς Λεξιλ. ἁλός, λ. "*βρύξ*").
ἀγωνία: "*ἐπὶ τοῦ μέλλοντος κατέρχεσθαι εἰς ἀγῶνα, καταχρηστικῶς δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ ἁπλοῦ φόβου.*" (Ὠρίων).
συστολή: συν+στέλλομαι· *στέλλεται* =φοβεῖται (Ἡσύχ.).

***

Ἡ **ἀνδρεία** ἢ ἡ **δειλία** καθορίζουν ἀντιστοίχως ἐὰν κάποιος θὰ ζήσῃ **ἐλεύθερος** ἢ **δοῦλος**.
Ἡ ἐλευθερία εἶναι γιὰ τὸν Ἕλληνα τὸ ὕψιστον ἀγαθόν.

"*Τὴν γὰρ δουλείαν φεύγοντες, εὐκλεᾶ θάνατον αἱροῦνται*" (=προτιμοῦν). (Ἀνδοκίδης)

"*Ἐλευθερίας γλιχόμενοι ἀμυνεύμεθα οὕτως ὅκως ἂν δυνώμεθα*"[33]
(=Ἐπιθυμοῦντες σφοδρῶς τὴν ἐλευθερίαν θὰ ἀμυνθοῦμε μὲ κάθε τρόπο)...

...ἀπαντοῦν οἱ Ἀθηναῖοι στὸν Μαρδόνιο πρὸ τῆς Μάχης τῶν Πλαταιῶν.

Καὶ μὲ τὸν παιᾶνα... "*Παῖδες Ἑλλήνων ἴτε*
ἐλευθεροῦτε πατρίδα
ἐλευθεροῦτε δὲ παῖδας, γυναῖκας,
θεῶν τε πατρῴων ἕδη (=βωμοὺς)
θήκας (=τάφους) τε προγόνων.
Νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγὼν"[34]

ὁρμοῦν κατὰ τὴν Ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος.

Ὁ Ἀριστοτέλης καθορίζει:

"*Ἐλεύθερος ἄνθρωπος,*
ὁ αὐτοῦ ἕνεκα,
καὶ μὴ ἄλλου ζῶν".[35]

"*Ἡ πόλις, κοινωνία ἐλευθέρων ἐστίν*".[36]

"*Ἐλεύθερον δὲ ἐστὶ*
τὸ ὅ,τι ἂν βούληταί τις ποιεῖν,
ὥστε ζῆν ἐν ταῖς τοιαύταις δημοκρατίαις
ἕκαστος ὡς βούλεται".[37]

Διὰ νὰ μὴν θεωρηθῇ ὅμως ὅτι *ἐλευθερία* εἶναι *ἀσυδοσία*, διευκρινίζει περαιτέρω ὅτι δὲν πρέπει νὰ θεωρῇ κανεὶς ὅτι εἶναι δουλεία τὸ νὰ ζῇ σύμφωνα μὲ τὸ νόμιμον πολίτευμα: "*οὐ γὰρ δεῖ οἴεσθαι δουλείαν εἶναι τὸ ζῆν πρὸς τὴν πολιτείαν, ἀλλὰ σωτηρίαν*". (Δηλ. τὸ τοῦ Κολοκοτρώνη "*Φρόνιμος ἐλευθερία*").

Καὶ ὁ Ἐπίκτητος: "*Ἐλεύθερός ἐστίν,*
ᾧ γίνεται πάντα κατὰ προαίρεσιν (=ἐλευθέραν ἐκλογὴν)
καὶ ὃν οὔτε ἀναγκάσαι ἐστίν,
οὔτε κωλῦσαι, οὔτε βιάσασθαι.."[38]

33. Ἡρόδοτος Η' 143
34. Αἰσχύλου Πέρσαι 399
35. Μετὰ τὰ Φυσικὰ Α2
36. Πολιτικὰ Γ6
37. ὡς ἄνω, 1310
38. Διατριβαὶ IV α' 1

Ὁ δὲ Δημόκριτος: "*Ἡ παρρησία*[39] *ἐστὶν ἴδιον τῆς ἐλευθερίας*".

Ἐν κατακλεῖδι, "*Χαῖρε ὦ χαῖρε λευτεριά*".

Ἐλευθερία: ἐτυμολογικῶς, "*τὸ ἐλεύθειν* (=ἔρχεσθαι, πορεύεσθαι) *ὅπου ἐρᾷ τις*" (Ἐτυμολογικὸν τὸ Μέγα). Δηλαδή, τὸ νὰ ἠμπορῇ κάποιος νὰ πηγαίνῃ ὅπου ἀγαπᾶ. Ἡ ἐλευθέρα κίνησις, μετακίνησις, διακίνησις σὲ ὅλα... Καὶ στὶς ἰδέες...

Οἱ Ἕλληνες προτιμοῦσαν ἀνέκαθεν νὰ χάσουν τὴν ζωήν τους ("*τεθνάναι καλῶς ἢ ζῆν αἰσχρῶς*") παρὰ νὰ χάσουν τὴν ἐλευθερία τους καὶ νὰ ὑπο-δουλωθοῦν καὶ μάλιστα εἰς τοὺς βαρβάρους λαοὺς καὶ εἰς τοὺς βαρβάρους δεσποτικοὺς βασιλεῖς αὐτῶν τῶν λαῶν.

***

Περὶ δούλων καὶ βαρβάρων

"*ἔφαγον τε, ἔπιόν τε καὶ αἰδοίοις ἔδωκα*" (=ἔφαγα, ἤπια, ἔδωσα καὶ στοὺς αἰδοίους).[40]

Σχολιάζει ὁ ἀρχαῖος σχολιαστής: "*αἰδοίους τοὺς οἰκέτας* (=ὑπηρέτας) *λέγει, διὰ τὸ ἀξίους εἶναι αἰδοῦς*" ("αἰδοῖος" γενικῶς εἶναι ὁ σεβαστός, ὁ ἄξιος προστασίας).

Ὁ στίχος αὐτὸς φανερώνει τὴν ἑλληνικὴ ἀντίληψι περὶ δούλων. Εἶναι γνωστὸ βεβαίως ὅτι οἱ ἀρχαῖες κοινωνίες ὑπῆρξαν δουλοκτητικές. Ὁ νικημένος ἐχθρὸς ἐγίνετο δοῦλος τοῦ νικητοῦ καὶ παρέμενε εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του, ἐκτὸς ἐὰν οἱ συγγενεῖς του τὸν ἀπελευθέρωναν καταβάλλοντες λύτρα.

"Στρατόπεδα συγκεντρώσεως" καὶ "δεσμωτήρια" δὲν ὑπῆρχαν. Ὁ δορυάλωτος ἐχθρὸς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀφεθῇ ἐλεύθερος, ἀφοῦ κατὰ τὴν ἀναμέτρησι μὲ τὸν ἀντίπαλο (σύμφωνα πάντοτε μὲ τὰ ἑλληνικὰ ἰδεώδη) δὲν ἐνίκησε ἀλλὰ οὔτε ἔπεσε μαχόμενος ("*ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τᾶς*"). Παρεδόθη, ἀνεδείχθη ἥσσων, **ἥττων** (=κατώτερος, ὀλιγώτερος), δηλαδὴ **ἡττήθη**.

Γι' αὐτὸ στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γλῶσσα ἡ λέξις "δουλέμπορος" δὲν ὑπάρχει. Εἶναι μεταγενεστέρα. Ὑπῆρχον βεβαίως καὶ δοῦλοι ὠνητοί, ἀγοραστοί. Ὁ Ὅμηρος ἀναφέρεται εἰς αὐτούς.

Γενικῶς οἱ Ἕλληνες ἐφέροντο καλὰ εἰς τοὺς δούλους των. Ὁ Πλάτων εἰς τοὺς ΝΟΜΟΥΣ συνιστᾶ ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ μὴν ὑποδουλώνωνται Ἕλληνες, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ γίνεται καλὴ μεταχείρισις τῶν δούλων. Στὴν Ἑλλάδα "δοῦλοι" καὶ "κύριοι" (ἐλεύθεροι πολίται) ζοῦσαν ἁρμονικά, συνδεόμενοι μὲ στοργή, φροντίδα, συμπάθεια, οἰκειότητα. Ὁ ἱστορικὸς Κορδάτος παραδέχεται:

"*Οἱ δοῦλοι -στὴν Ἑλλάδα- δὲν εἶναι σκλάβοι μὲ τὴν πραγματικὴ σημασία τῆς λέξης. Εἶναι παραγυιοὶ καὶ ψυχογυιοί.. εἶναι ψυχοκόρες καὶ παραδουλεῦτρες... Ἡ ἐργασία γίνεται ἀπὸ κοινοῦ ἀπὸ ὅλα τὰ μέλη τοῦ γένους. Ἀκόμα καὶ οἱ βασιλεῖς δουλεύουν. Ὁ Ὀδυσσέας φτιάχνει μόνος τὸ κρεββάτι του. Ὁ Τηλέμαχος καταπιάνεται μὲ δουλειὲς τοῦ χεριοῦ. Ἡ Ναυσικᾶ πλένει τὰ ροῦχα της μαζὶ μὲ τὶς δοῦλες στὸ ποτάμι..*" (Καὶ μετὰ παίζει μαζί τους μὲ τὴν μπάλλα).

Οἱ δοῦλοι ἐκτελοῦσαν χρέη θυρωροῦ, μαγείρου, παιδαγωγοῦ, καλλιεργητοῦ, βοσκοῦ. Αἱ θεραπαινίδες ἠσχολοῦντο μὲ τὰ οἰκιακά. Ὑπῆρχαν ἐπίσης οἱ *δημόσιοι δοῦλοι* οἱ ὁποῖοι ἐκτελοῦσαν χρέη ὁδοκαθαριστοῦ, ἀστυνομικοῦ, κλητῆρος Δικαστηρίου. Οἱ σκληρότερα ἐργαζόμενοι δοῦλοι ἦσαν οἱ ἀπασχολούμενοι στοὺς μύλους καὶ στὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρίου. Συνήθως ἔστελναν ἐκεῖ τοὺς ἀνέντιμους καὶ κακοῦ χαρακτῆρος δούλους, ὡς τιμωρία. (Πρβλ. τὰ μεταγενέστερα "καταναγκαστικὰ ἔργα".)

Οἱ Ἕλληνες, φορεῖς ὑψηλοῦ πολιτισμοῦ καὶ παιδείας, συμπεριεφέρθησαν πάντοτε εἰς τοὺς δούλους μὲ τρόπο ἀνθρωπιστικό: "*Κἂν δοῦλος ᾖ τις, οὐδὲν ἧττον ἄνθρωπος οὗτός ἐστιν...*" (Φιλήμων)
"*Κἂν δοῦλος ᾖ τις, σάρκα τὴν αὐτὴν ἔχει· φύσει γὰρ οὐδεὶς δοῦλος ἐγεννήθη ποτέ...*
"*Ὁ γὰρ θεὸς πᾶσι, τοῖς τ' ἐλευθέροις καὶ τοῖς δούλοις, ἐστὶν ἴσος*".[41]

39. **παρρησία:** πᾶν+ῥῆσις. Ἐλευθερία λόγου.
40. Ὀδύσ. ο, 373
41. Μένανδρος ἀπόσπ.

Ὁ κακομεταχειριζόμενος δοῦλος εἶχε τὴν δυνατότητα νὰ καταφύγη ὡς ἱκέτης στοὺς βωμοὺς τῶν ἱερῶν ναῶν, κατὰ προτίμησιν στὸν βωμὸ τῶν Ἐρινύων ἢ τοῦ Θησέως, ὁπότε ὁ κύριός του ὑπεχρεοῦτο νὰ τὸν μεταπωλήση. "*Ὁ νόμος ἀξιοῖ οὐδὲ τοὺς δούλους ὑβρίζεσθαι*".

Ὁ νόμος ἐπροστάτευε τὸν δοῦλο ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὸν ἐλεύθερο ἄνθρωπο ἐναντίον τῶν βιαιοπραγιῶν. Παραχωροῦσε μάλιστα στὸν δοῦλο καὶ ἕνα "συνήγορο" γιὰ κάθε ἀμφισβήτησι σχετικῶς μὲ τὴν περίπτωσι ἀπελευθερώσεώς του.

"*Ἀθηναῖοι δὲ καὶ τῆς τῶν δούλων προνοοῦντες τύχης, ἐνομοθέτησαν καὶ ὑπὲρ δούλων γραφὰς ὕβρεως εἶναι*".

Ὁ Ξενοφῶν παρατηρεῖ ὅτι "*οἱ Ἀθηναῖοι ἐποίησαν ἰσηγορίαν τοῖς δούλοις*" πρὸς τοὺς ἐλευθέρους. Καὶ ὁ Δημοσθένης[42] τονίζει:

"*Ἐὰν τὶς ὑβρίζη εἴς τινα, ἢ παῖδα ἢ γυναῖκα ἢ ἄνδρα, τῶν ἐλευθέρων ἢ τῶν δούλων, ἢ παράνομόν τι ποιήση εἰς τούτων τινά, γραφέσθω πρὸς τοὺς θεσμοθέτας, ὁ βουλόμενος Ἀθηναίων...*

Ἀκούετε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοῦ νόμου τῆς φιλανθρωπίας, ὅς οὐδέ τοὺς δούλους ὑβρίζεσθαι ἀξιοῖ. Εἴ τις εἰς τοὺς βαρβάρους ἐνεγκὼν (=φέρων) *τὸν νόμον τοῦτον, παρ' ὧν* (παρὰ τῶν ὁποίων βαρβάρων) *τὰ ἀνδράποδα εἰς τοὺς Ἕλληνας κομίζεται, ἐπαινῶν ὑμᾶς εἴποι πρὸς αὐτοὺς ὅτι: εἰσὶν Ἕλληνές τινες ἄνθρωποι οὕτως ἥμεροι καὶ φιλάνθρωποι τοὺς τρόπους, ὥστε πολλὰ ὑφ' ὑμῶν ἠδικημένοι* (=πολὺ ὑπὸ ὑμῶν, τῶν βαρβάρων, ἀδικημένοι) *καὶ φύσει τῆς πρὸς ὑμᾶς ἔχθρας αὐτοῖς ὑπαρχούσης πατρικῆς, ὅμως οὐδὲ τούτους ὑβρίζειν ἀξιοῦσιν, ἀλλὰ νόμον δημοσίᾳ τὸν ταῦτα κωλύσοντα τέθεινται, καὶ πολλοὺς ἤδη παραβάντας τὸν νόμον τοῦτον, ἐζημιώκασιν θανάτῳ*".

Ὁ Εὐριπίδης δὲν ἀμελεῖ νὰ τὸ ὑπενθυμίση ποιητικά: "*Νόμος τοῖς τ' ἐλευθέροις ἴσος καὶ τοῖς δούλοις*" (Ἑκάβη 291).

Ὁ Ἀριστοτέλης ὑποδεικνύει (Οἰκονομ. 1344): «..*δεῖ πρῶτον δούλους παρασκευάζεσθαι σπουδαίους. Δούλων δὲ εἴδη δύο, ἐπίτροπος καὶ ἐργάτης. Καὶ τοῖς μὲν ἐλευθεριωτέροις τιμῆς μεταδιδόναι, τοῖς δ' ἐργάταις τροφῆς πλῆθος...*»

Μερικοὶ δοῦλοι μὲ προσόντα ἔφθασαν νὰ κατακτήσουν ἀξιοζήλευτες θέσεις στὴν κοινωνία τῆς ἐποχῆς τους. Ἡ Ἐπιγραφὴ τῆς Γόρτυνος (Κρήτη) ἀναφέρει ὅτι ὁ δοῦλος ἠμποροῦσε νὰ ἔχη ζῷα δικά του καὶ διάφορα περιουσιακὰ στοιχεῖα, ἔστω καὶ περιωρισμένα.

Ὁ χοιροβοσκὸς Εὔμαιος, ἀπευθυνόμενος στὸν "κύριό του" τὸν Τηλέμαχο λέει...

"*δῖος ὑφορβός... Τηλέμαχον ἔπεα πτερόεντα προσηύδα:*
ὦ φίλε, ἐγὼ μὲν ἄπειμι, φυλάξων σὸν καὶ ἐμὸν βίοτον" (ρ. 593)
=Πάω νὰ φυλάξω τὸ δικό σου καὶ τὸ δικό μου βιός.

Ἐπὶ πλέον, ὅπως γράφει καὶ ὁ Γ. Μιστριώτης[43]

"*Οἱ Ἕλληνες ἦσαν φιλάνθρωποι πρὸς τοὺς δούλους καὶ δὲν ἀπέκλειον τούτους τῆς παιδεύσεως.. δοῦλοι ἐξήρθησαν μέχρι τῆς φιλοσοφίας... Μένιππος, Ἐπίκτητος κ.ἄ. Ὁ Μένιππος ἔγραψε "Περὶ τῶν διαπρεψάντων ἐν παιδείᾳ δούλων*".

Οἱ Ἑλληνικοὶ νόμοι ἀπηγόρευαν ἐπίσης τὴν κατὰ αὐτοδικίαν παρακράτησιν δούλου. Σὲ περίπτωσι ἀμφιβολίας γιὰ τὸ ἂν κάποιος εἶναι ἐλεύθερος ἢ δοῦλος, τεκμαίρεται ὅτι εἶναι ἐλεύθερος.

Ὁ Ἱπποκράτης εἰς τὸν "Ὅρκον" του τονίζει: "..*ἐκτὸς ὢν πάσης ἀδικίας ἐπὶ σωμάτων ἐλευθέρων τε καὶ δούλων..*"

Καὶ συνεχίζει ὁ Μιστριώτης:

"*Ἡ κατάστασις τῶν παρ' Ἕλλησι δούλων ἦν ἧττον καταπιεστικὴ καὶ μᾶλλον ἄνετος ἢ τῶν παρὰ Ρωμαίοις...*

Θανατικὴ ποινή, καὶ ἐπὶ δούλων, ὤφειλεν ἐφαρμόζεσθαι μόνον διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως, καὶ ἐνταῦθα τὸ ἑλληνικὸν ἔθος καὶ δίκαιον διέφερε τοῦ παρὰ Ῥωμαίοις, παρ' οἷς ὁ κύριος κατὰ τὸ δοκοῦν ἐπέβαλλε τῷ δούλῳ τὴν θανατικὴ ποινήν..."

Ὁ δεσποτισμὸς τῶν Ρωμαίων πρὸς τοὺς δούλους ἤγγιζε τὴν σκληρότητα τῶν Ἀσιατῶν ἡγεμόνων. Καὶ εἶναι γνωστὸ ὅτι ὡρισμένοι Ρωμαῖοι δὲν ἐδίσταζαν νὰ ρίπτουν δούλους σὲ "κιστέρνες" μὲ ἀνθρωποφάγα ψάρια γιὰ νὰ παρακολουθήσουν διασκεδάζοντας ποιὸς δοῦλος θὰ καταβροχθισθῆ

42. Κατὰ Μειδίου 47 κ. ἑξ.
43. Μεγ. Ἑλλην. Γραμματολ. Α' 18

γρηγορώτερα. Εἶναι δὲ ἀπίστευτο (ἀλλ' ὅμως ἀληθινὸ) ὅτι ἐὰν κάποια Ρωμαία δέσποινα ἐπλάγιαζε μὲ τὸν δοῦλο της, δὲν παρεπέμπετο "ἐπὶ μοιχείᾳ", ἐπειδὴ ὁ δοῦλος δὲν ἐθεωρεῖτο ἄνθρωπος ἀλλὰ ἁπλῶς res (=πρᾶγμα, ἀντικείμενον). Γενικῶς, στὴν ἀρχαία Ρώμη ἡ ζωὴ τῶν δούλων ἦταν χειρότερη καὶ ἀπὸ αὐτὴν τῶν κατοικιδίων ζῴων.

Ὁ εἰδικὸς ἐπὶ τοῦ θέματος μελετητὴς Τζόες Σμὶθ[44] μεταξὺ τῶν ἄλλων γράφει ὅτι στὴν Ρώμη, "*Οἱ δοῦλοι ἐθεωροῦντο πράγματα.* "RES". *Οἱ δοῦλοι ἦσαν ἀχθοφόρα ζῷα, κατάλληλα γιὰ κάθε χρῆσι. Οἱ πηγὲς ἀνεφοδιασμοῦ σὲ δούλους ἦσαν πολλές, μὲ κοινὸ χαρακτηριστικὸ τὴν βία καὶ τὴν καταπίεσι.*

Χωρὶς ἐνδοιασμοὺς οἱ Ρωμαῖοι τῆς ἀρχαϊκῆς περιόδου, στὴν ἐποχὴ τῆς βασιλείας, στὶς ἀρχὲς τῆς Δημοκρατίας, ὀργάνωναν μεγάλες ἐπιθέσεις ἐναντίον γειτόνων τους. Ἔπιαναν χιλιάδες αἰχμαλώτους, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά...

Ἀπὸ τὴν Ἀφρική, τὴν Ἱσπανία, τὴν Ἑλλάδα, διοχετεύθηκαν στὴν Ἰταλία ἑκατοντάδες χιλιάδες δοῦλοι. Στὸν Ἀκράγαντα τῆς Σικελίας αἰχμαλωτίσθηκαν 250.000 ἄτομα. Στὴν Πάνορμο, σημερινὸ Παλέρμο, 14.000 ἄτομα.. Ἄλλες πηγὲς "ἀνεφοδιασμοῦ" σὲ δούλους δὲν ὑπάγονταν σὲ κανένα νόμο, ὅπως ἦταν ἡ πειρατεία. Οἱ πειραταί, αὐτοὶ οἱ λησταὶ τῶν θαλασσῶν, καταπολεμήθηκαν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, τοὺς Ροδίους, καὶ ἀργότερα ἀπὸ τοὺς Πτολεμαίους. Οἱ Ρωμαῖοι ὅμως, ποὺ ἦσαν στεριανοί, ἀγνοοῦσαν τὴν σημασία τῆς θάλασσας, καὶ ἐγκατέλειψαν τὴν Μεσόγειο στὰ χέρια τῶν πειρατῶν..."

Ἡ τόσο μεγάλη σκληρότης τῶν Ρωμαίων πρὸς τοὺς δούλους ἔγινε αἰτία πολλῶν ἐξεγέρσεων μὲ κυριώτερη αὐτὴν τοῦ Ἕλληνος δούλου Σπάρτακου ὁ ὁποῖος συνεκρότησε καὶ ἐξώπλισε στρατὸ δούλων. Ἡ ἐξέγερσις τοῦ Σπάρτακου συνεκλόνισε τὰ θεμέλια τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας καὶ λίγο ἔλειψε νὰ τὴν καταλύσῃ. Ἐνῶ οἱ Ἀθηναῖοι δοῦλοι, ὅταν κατὰ τὴν Μάχη τοῦ Μαραθῶνος ἡ Ἀθηναϊκὴ δημοκρατία τοὺς ἐμπιστεύθηκε καὶ τοὺς ἔδωσε ὅπλα, οἱ δοῦλοι αὐτοὶ ἐπολέμησαν μὲ μεγάλη αὐτοθυσία δίπλα στοὺς ἐλεύθερους Ἀθηναίους πολῖτες:

"*ἐμαχέσαντο γὰρ καὶ δοῦλοι τότε.. ἦν δὲ ἄρα καὶ δήμου δίκαιον βούλευμα, εἰ δὴ καὶ Ἀθηναῖοι μετέδοσαν δούλοις δημοσίᾳ ταφῆναι καὶ τὰ ὀνόματα ἐγγραφῆναι στήλῃ· δηλοῖ δὲ ἀγαθοὺς σφᾶς ἐν τῷ πολέμῳ γενέσθαι...*".

Καὶ πρὸ τῆς Ναυμαχίας τῆς Σαλαμῖνος, οἱ Ἀθηναῖοι ἐφρόντισαν διὰ τὴν ἐξασφάλισι καὶ σωτηρία, τόσο τῶν οἰκογενειῶν τους, ὅσο καὶ τῶν δούλων:

"*...παῖδας δὲ καὶ γυναῖκας καὶ ἀνδράποδα, σῴζειν ἕκαστον ὡς ἂν δύνηται*".[45]

Οἱ βάρβαροι δυνάσται τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Αἰγύπτου εἶχαν δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου ἐπὶ τῶν δούλων τους. Ἐνδεικτικὰ περὶ τῆς θηριωδίας τους εἶναι τὰ ὅσα καταθέτει ὁ ἱστορικὸς Roberto Bosi:

"*Ὅταν ὁ Γούλεϋ, στὰ ἔτη 1927, 1928, ἄρχισε τὶς ἀνασκαφὲς τῆς Οὔρ, στὸν Εὐφράτη, ἡ ἀνθρωπότης ἀντίκρυσε ἔκπληκτη μιὰ ἐξαιρετικὴ συλλογὴ θησαυρῶν. (Ὅμως),*

Οἱ ἀνακαλύψεις τοῦ Γούλεϋ εἶχαν καὶ τὴν μακάβρια πλευρά τους: πλαϊ στοὺς σκελετοὺς τῶν βασιλέων καὶ τῶν βασιλισσῶν, ὑπῆρχαν καὶ πολυάριθμοι ἄλλοι σκελετοί. Σ' ἕναν τάφο ἀνευρέθη ὁλόκληρη ἡ βασιλικὴ φρουρά: σειρὲς ἀπὸ σκελετοὺς μὲ χάλκινη περικεφαλαία καὶ τὴν λόγχη στὸ χέρι. Πλάϊ σὲ μία βασίλισσα κοίτονταν ἐννέα σκελετοὶ γυναικῶν. Δύο ἅμαξες μὲ τοὺς σκελετοὺς τῶν ἁμαξηλατῶν, ἦσαν στὴν εἴσοδο ἑνὸς τάφου, μὲ ζεμένους τοὺς σκελετοὺς τῶν βοδιῶν ποὺ τὶς ἔσερναν. Ἡ βασίλισσα Σουβάδ, μέσα στὸν τάφο της, ἦταν τριγυρισμένη ἀπὸ ὅλες τὶς κυρίες τῶν τιμῶν. Σὲ μιὰ γωνιὰ τοῦ τάφου ἦταν ὁ σκελετὸς ἑνὸς ἁρπιστοῦ μὲ τὸ μουσικὸ ὄργανο στὰ χέρια του. Ἐπάνω ἀπὸ τὸ φέρετρο τῆς βασιλίσσης κοίτονταν δύο σκελετοὶ ἀνδρῶν, ποὺ πιθανὸν θανατώθηκαν τὴν τελευταία στιγμή. Τοὺς βασιλεῖς ἀκολουθοῦσαν στὸν θάνατο ὅλοι ὅσοι τοὺς ὑπηρετοῦσαν στὴν ζωή, γιὰ νὰ συνεχίσουν νὰ τοὺς ὑπηρετοῦν καὶ στὸν κάτω κόσμο".

44. Περιοδ. ΙΣΤΟΡΙΑ τ. 113
45. Πλουτ. Θεμιστ. 10

Πρὸς σύγκρισιν:

Ὁ χοιροβοσκὸς Εὔμαιος νοσταλγεῖ τὸν ἀπόντα "κύριό" του, τὸν Ὀδυσσέα ξ, 62):

"*ἐνδυκέως μὲ ἐφίλει..*" Δηλ.. μέσ' ἀπὸ τὴν ψυχή του μὲ ἀγαποῦσε.. καὶ ἐὰν ἐγύριζε θὰ μοῦ ἔδινε "*οἶκόν τε, κλῆρόν τε, πολυμνήστην τε γυναῖκα*" .. Καὶ τώρα ποὺ χάθηκε (ξ, 137), ἔδωσε λύπες στοὺς φίλους του καὶ πιὸ πολὺ σ' ἐμένα ("*ἐμοὶ δὲ μάλιστα*").

Ὅπου κι ἄν πάω δὲν θὰ βρῶ τόση φροντίδα, ἀκόμη κι ἄν γυρίσω στὸ πατρικό μου σπίτι, στὸν πατέρα μου καὶ στὴν μάνα μου *("εἴ κεν πατρὸς καὶ μητέρος αὖτις ἵκωμαι οἶκον, ὅθι πρῶτον γενόμην...")*. Κατόπιν περιγράφει (ο, 360 κ. ἑξ.) μὲ πόση στοργὴ τὸν ἐμεγάλωσε μαζὶ μὲ τὰ δικά της παιδιά, ὡς "ψυχογυιό", ἡ μητέρα τοῦ Ὀδυσσέως: "*αὐτὴ μὲ θρέφεν, ἅμα Κτιμένῃ θυγατέρα*", ποὺ ἦταν τὸ στερνοπαίδι της.. "*φίλει δέ με κηρόθι μᾶλλον*" (=μ' ἀγαποῦσε μὲ τὴν καρδιά της, πολύ).

Ἡ ἀφήγησις τοῦ χοιροβοσκοῦ διακόπτεται ἀπὸ τὴν ξαφνικὴ ἐμφάνισι τοῦ Τηλεμάχου, ποὺ μὲ λαχτάρα καὶ ἀνησυχία τὸν περίμεναν νὰ γυρίσῃ ἀπὸ τὸ ἐπικίνδυνο (λόγῳ ἐπιβουλῆς τῶν μνηστήρων) ταξίδι του στὴν Πύλο καὶ Σπάρτη.

Καὶ σπεύδει ὁ Εὔμαιος νὰ τὸν καλωσορίσῃ (π, 10 κ.ἑξ.):

"*ὁ δέ, ἀντίος ἦλθεν.. κύσσε δέ μιν* (=τὸν ἐφίλησε) *κεφαλὴν καὶ ἄμφω φάεα* (=μάτια) *καλά, χεῖράς τε ἀμφοτέρας· θαλερὸν δὲ οἱ* (=εἰς αὐτὸν) *ἔκπεσε δάκρυ...*". Ἔκλαψε σὰν πατέρας ποὺ ὑποδέχεται τὸ μοναχοπαίδι του ὅταν γυρνᾶ ἀπὸ τὴν ξενιτιά, μετὰ ἀπὸ πολλὰ χρόνια... περιγράφει ὁ Ὅμηρος.

"*Πάντα κύσεν περιφύς*"... Καὶ τὸν φίλησε .. καὶ τὸν ἀγκάλιαζε...

Ἦλθες Τηλέμαχε, γλυκό μου φῶς... "*Ἦλθες Τηλέμαχε, γλυκερὸν φάος*"...

Λεξιλόγιον:

δοῦλος: ἐκ τοῦ *δέω*, δένω· οἱονεί, ὁ "δεμένος"· αὐτὸς ὁ ὁποῖος δὲν δύναται νὰ *ἐλεύθῃ ὅπου ἐρᾷ*· τὸ ἀντίθετον δηλαδὴ τοῦ *ἐλευθέρου*. Τὸ ρ. *δουλεύω* σημαίνει ἁπλῶς εἶμαι δοῦλος. **Ὁ ἐλεύθερος ἄνθρωπος ἐργάζεται**.

δμώς: ὁ δοῦλος, ὡς *δαμασθεὶς* ἐν πολέμῳ. Τὸ θηλ. εἶναι *δμωὴ* ἢ *δμωίς*.

ἐτεοδμώς: ὁ παληός, πιστὸς δοῦλος. -Γραμμ. Β- (*ἐτεὸς* =παλαιός,γνήσιος).

δουλέκδουλος: δοῦλος ἐκ δούλου, γεννημένος δοῦλος.

δουλάριον: νεαρὰ δούλη.

τρίδουλος: δοῦλος ἐκ τριῶν γενεῶν. **ἑπτάδουλος:** πρὸ πολλοῦ, παντελῶς δοῦλος.

ἀμφίδουλος: ὁ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν γονέων δοῦλος (Ἡσύχ.)

ἀνδράποδον: ὁ δοῦλος, ὡς αἰχμαλωτισθεὶς ἐν πολέμῳ. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ἀνήρ +ποῦς*, ἐπειδὴ ὁ νικητὴς ἔθετε τὸν πόδα του ἐπὶ τοῦ πεσμένου κάτω ἀντιπάλου (εἴτε αὐτὸς ἦτο ζωντανὸς εἴτε νεκρὸς) ὡς ἔνδειξιν νίκης καὶ κυριαρχίας ἐπὶ τοῦ ἡττηθέντος. π.χ.: Ὁ Πάτροκλος τὸν Σαρπηδόνα "*λὰξ*[46] *ἐν στήθεσι βαίνων, ἐκ χροὸς ἕλκε δόρυ*" (π, 504).

Ὁ Αἴας, "*λάξ προσβάς, ἐκ νεκροῦ χάλκεον ἔγχος ἐσπάσατο*" (=ἐτράβηξε). (Ε, 620).

δορυάλωτος: ὁ διὰ τοῦ δόρατος ἐν πολέμῳ ἁλωθείς.

αἰχμάλωτος ἢ **αἰχμόδετος** (*αἰχμὴ* =δόρυ).

δορίκτητος: ὁ διὰ τοῦ δόρατος κατακτηθείς. Γράφεται καὶ *δορύκτητος*.

δηιάλωτος: ὁ ἐν *δηιοτῆτι* (=μάχῃ) ἁλωθείς.

ληίδιος: ὁ δοῦλος, συλ-ληφθεὶς ὡς *λεία* πολέμου (ληὶς =λεία). Λέγεται καὶ **λάιτος**.

ἁλώνητα: τὰ βάρβαρα ἀνδράποδα: "*ἅλας διδόντες, ὠνοῦντο ἀνδράποδα*".

νεοπηθής: νεοπαθής· προσφάτως δουλωθείς.

ἀτμὴν ἢ **ἄτμενος:** ὁ δοῦλος· ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ στερ. *α+τιμή*, δηλ. ἄνευ τιμῆς, ἄτιμος. Κατὰ τὸ Ε.Μ., ὁ "*ἄτερ μένους*" (ἄτερ=ἄνευ). Λέγεται καὶ **ὑπάτμενος**.

μνωίτης ἢ **μνητός**, **μνωτός:** βασιλικὸς δοῦλος, κατὰ τὴν κρητικὴν διάλεκτον. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ "Μινωΐτης".

πενέστης: 1) ἐργάτης 2) δοῦλος. Ἐκ τοῦ *πένομαι, πένης*.

46. λάξ: τὸ πλατὺ μέρος τοῦ ἄκρου ποδός.

λάτρις: μισθωτὸς ὑπηρέτης. Πιθανὸν ἐκ τοῦ *ἐλατρεὺς* (βλ. Λεξιλ. τῆς ἁλὸς). Πρβλ. καὶ τὸ σημερ. "λάτρα σπιτιοῦ".

θέραψ ἤ **θεράπων:** ἀκόλουθος, μισθωτὸς ὑπηρέτης, ἀλλ' ὄχι δοῦλος. Μτφ. ἐκ τοῦ ρήμ. *θεραπεύω*,[47] ὅθεν καὶ ὑπηρετῶ. Τὸ θηλυκόν, *θεραπαινίς*.

οἰκέτης: ὁ δοῦλος ὁ ἐν τῇ οἰκίᾳ. Ἐλέγετο σπανιώτερον καὶ **οἰκεύς**.

οἰκότριψ: ὁ οἰκογενὴς δοῦλος, *ὁ ἐν τῇ οἰκίᾳ διατρίβων*. "*οἰκότριψ, ὁ θρεπτὸς* (ὁ ψυχογυιός)· *οἰκέτης, ὁ ὠνητός*".

ἑρκίτης: ὁ ἐν ἀγρῷ οἰκέτης, ἐκ τοῦ *ἕρκος* (φράγμα).

σηκίς: δούλη τῆς οἰκίας, οἰκονόμος, θυρωρός. Ἐκ τοῦ *σηκὸς* =μέρος περίφρακτον καὶ ἱερόν. (*σηκὸς* ἐτυμ. ἐκ τοῦ *σώζω* + *ἥκω* =φθάνω).

μάμμος: οἰκέτης (Ἡσύχ.), ὡς σεβαστὸς "παππούλης".

ἄγκονος ἤ **διάκονος** ἢ **κονητής:** Ἐκ τοῦ *κονέω* =σπεύδω, ἐπείγομαι· σπεύδων καὶ τρέχων ἐγείρει κόνιν[48] (=σκόνην). Γι' αὐτὸ ἀποκαλεῖται καὶ **κονίπους** ἢ **κονιορτόπους**. **Ἐγκονίδες** =αἱ ὑπηρέτιδες. *κονῶ* =ἐνεργῶ.

ὀπάων: ἀκόλουθος, θεράπων, ἐκ τοῦ ρ. *ὀπάζω* = ἕπομαι, προσφέρω. Λέγεται καὶ **ὀπηδὸς** καὶ **ἑπέτης** ἄλλως **ὀπαδός**, καθ' ὅτι *ἕπεται*, ἀκολουθεῖ.

ἐπάμων: ἀκόλουθος, *ὀπάων*, ὁμοίως ἐκ τοῦ *ἕπομαι*.

ἀμφίπολος: ἐκ τοῦ *ἀμφὶ*+*πολέω* =τριγυρίζω. "*ἡ περί τὴν δέσποιναν θεράπαινα*". Λέγεται καὶ **ἅβρα** ἐκ τοῦ *ἁβρός*.

πρόπολος: *πρὸ* + *πολέω*, ἡ προπορευομένη θεραπαινίς.

παῖς, **παίδων:** "*καλοῦνται παῖδες οἱ δοῦλοι, κἂν ὦσι πρεσβύτεροι*". Ἀποκαλοῦνται δηλ. παῖδες, ἔστω καὶ ἂν εἶναι μεγαλύτεροι στὴν ἡλικία. (Πρβλ. "παιδὶ γιὰ δουλειές"). Τὸ θηλ. *παιδίσκη*.

ὑπουργός: ὑπηρέτης, ἐκ τοῦ "*ὑπο-εργός*". "*ὑπουργὸς τινός, ὑπηρέτης εἴς τινα*", ἐπεξηγεῖ ὁ Πολύβιος (30.8,4).

δρηστήρ: δοῦλος, θεράπων, ἐκ τοῦ *δράω-ῶ*. "*ἕξ δρηστῆρες ἕπονται*" (π, 248). Λέγεται καὶ **ὑποδρηστήρ**.

Ὁ Ἡσύχιος ἀναφέρει ἀκόμη τὶς λέξεις **ἀγλίτης, νικύρτας, ἀκρηστής, ἄκρος, ἄζος, λάπος, ἀμορβός, νατῆρες, ἐνωπίδες, πάλμονες**, ἀμφιβόλου ἐτυμολογίας.

Τὸ λεξιλόγιον διὰ τοὺς "δούλους" εἶναι πολὺ ἐκτεταμένον, διότι ἡ κάθε διάλεκτος καὶ ἡ κάθε πόλις διέθετον ἰδίους ὅρους. π.χ.

εἵλωτες: "*οἱ Λακεδαιμόνιοι τοὺς δούλους, ἐκ τῆς πόλεως Ἕλους τῆς Πελοποννήσου*" (Ἡσύχιος). Κατ' ἄλλους, ἐκ τοῦ *ἑλεῖν*.

μόθων:[49] "*οὕτω καλοῦσι Λακεδαιμόνιοι τὸν οἰκογενῆ δοῦλον, ὅν οἱ Ἀθηναῖοι οἰκότριβα φασί· μόθωνας, τοὺς παρατρεφομένους παιδίσκους οἱ Λάκωνες.*" (Ἡσύχ.)

θής, **θῆτες:** "*οἱ δοῦλοι ἐν Κύπρῳ*". Εἴτε ἐκ τοῦ *τίθημι*, εἴτε ἐκ τοῦ *θάσσω* =κάθημαι.

χρειακός: θεράπων· ἐτ. *χρεία*.

κλάριοι καὶ **κλαρόται:** "*οἱ δοῦλοι ἐν Κρήτῃ, διὰ τὸ κληρωθῆναι*". Ἐλέγοντο καὶ **ἀφαρμιῶται**.

κορυνοφόροι ἐν Σικυῶνι. (κορύνη =εἶδος ροπάλου).

γυμνῆται ἐν Ἄργει.

ἀποφράση καὶ **βολίζη:** ἡ δούλη ἐν Κρήτῃ.

ἀποστάτης: ὁ δραπέτης δοῦλος.. κ.ἄ...

---

47. Διὰ τὸ "θεραπεύω", βλ. Λεξιλ. Ἰατρικῆς.
48. ἡ κόνις ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ κινῶ, κίνησις.
49. Ἐκ τοῦ **μόθων** → τὸ ἱσπ. mozo (προφέρεται "μόθο") καὶ σημαίνει παιδὶ γιὰ δουλειές. Ἐκ τοῦ mozo→ muchacho (μουτσάτσο). Οἱ ἰταλοὶ τὸ παρέλαβαν ὡς muzzo, ἐξ οὗ το ἀντιδάνειον "μοῦτσος".

Ὁ Αἰλιανὸς μᾶς παρέχει τὴν πληροφορίαν ὅτι ἡ "*Ἄτοσσα, ἡ Δαρείου γυνή, ποθήσασα θεραπαίνας κτήσασθαι Ἀττικάς*",[50] παρώτρυνε καὶ αὐτὴ τὸν Μέγα Βασιλέα νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος διὰ νὰ τὴν καταδουλώσῃ. Δὲν ἐγνώριζε ὅτι οἱ Ἕλληνες προτιμοῦσαν νὰ πεθάνουν ἐλεύθεροι παρὰ νὰ ζήσουν δοῦλοι. Δὲν ἐγνώριζε τὸ τοῦ Ἀριστοτέλους "*βάρβαρον καὶ δοῦλον ταὐτὸ φύσει*",[51] δὲν ἐγνώριζε τὸ τοῦ Εὐριπίδου "*βαρβάρων Ἕλληνας ἄρχειν εἰκός, ἀλλ' οὐ βαρβάρους Ἑλλήνων. Τὸ μὲν γὰρ δοῦλον, οἵ δ' ἐλεύθεροι.*"[52] (=εἶναι φυσικὸν οἱ Ἕλληνες νὰ ἄρχουν τῶν βαρβάρων, ἀλλ' ὄχι οἱ βάρβαροι τῶν Ἑλλήνων. Τὸ μὲν -βαρβαρικὸν γένος- εἶναι δοῦλον, οἱ δὲ -Ἕλληνες- ἐλεύθεροι). Δὲν ἐγνώριζε ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν προσκυνοῦν[53] ("*προσκυνῶ σε ἄναξ, νόμοις βαρβάροις...*" (=προσκυνῶ βασιλῆ, σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τοὺς βαρβαρικούς)... λέει ὁ Φρύγας δοῦλος στὸν Ὀρέστη.[54]

Καὶ διερωτᾶται ὁ Νίτσε στὴν "Γέννησι τῆς Τραγῳδίας": *Ποιός εἶναι αὐτὸς ὁ μικροσκοπικὸς (!) λαὸς ποὺ τολμοῦσε νὰ στιγματίσῃ γιὰ πάντα, μὲ τὴν προσωνυμία τοῦ* **βαρβαρικοῦ**, *κάθε τι ποὺ δὲν ἦταν ἐγχώριο... Ποιοί εἶναι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ποὺ δημιουργοῦν γύρω τους μιὰν τέτοιαν ἄβυσσο, ποὺ οἱ ἴδιοι τὴν δρασκελίζουν μὲ ἕνα ἅλμα σὰν αὐτὸ τοῦ Ἀχιλλέα....*

Καθορίζει ὁ Πλάτων ὅτι *οἱ Ἕλληνες*

> "*τὸ γένος... διανέμουσι*
> *τὸ μὲν Ἑλληνικὸν ὡς ἓν ἀπὸ πάντων ἀφαιροῦντες,*
> *σύμπασι δὲ τοῖς ἄλλοις γένεσι,*
> *ἀπείρους οὖσι καὶ ἀμείκτοις καὶ ἀσυμφώνοις πρὸς ἄλληλα,*
> *β ά ρ β α ρ ο ν μιᾷ κλήσει προσειπόντες αὐτό...*"

Δηλ.

> Διαχωρίζουν τὸ γένος μὲν
> τὸ Ἑλληνικὸν ὡς νὰ τὸ ἀφαιροῦν ἀπὸ ὅλα τ' ἄλλα,
> σύμπαντα δὲ τὰ ἄλλα γένη,
> ἐνῶ εἶναι ἀναρίθμητα καὶ ἄμεικτα καὶ ἀσύμφωνα μεταξύ τους,
> μὲ μία προσωνυμία τὰ ἀπεκάλεσαν βάρβαρον -γένος-[55]

Εἶναι δυνατὸν λοιπόν, "*Ἕλληνες ὄντες, βαρβάροις δουλεύσομεν*";[56]
Ἀφοῦ, "*τὰ βαρβάρων δοῦλα πάντα..*"[57]

Καταφρονοῦσαν ἀκόμη καὶ τοὺς Ἕλληνες ἐκείνους ποὺ τυχὸν λησμονοῦσαν τὴν καταγωγή τους καὶ τὰ ἤθη τους καὶ ἐφέροντο βαρβαρικά, λόγῳ συναναστροφῆς μὲ βαρβάρους:

> "*Ἄλλοι ἐν βαρβάροις οἰκοῦντες,*
> *ἅπαν τὸ Ἑλληνικὸν ἀπέμαθον,*
> *ὡς μήτε φωνὴν Ἑλλάδα φθέγγεσθαι,*
> *μήτε ἐπιτηδεύμασιν Ἑλλήνων χρῆσθαι,*
> *μήτε θεοὺς τοὺς αὐτοὺς νομίζειν,*
> *μήτε νόμους τοὺς ἐπιεικεῖς,*
> *ᾧ μάλιστα διαλλάττει φύσις Ἑλλάς, -ἀπὸ- βαρβάρων...*"[58]

Τοὺς βαρβαρικούς, μὴ ἐπιεικεῖς νόμους, καταδικάζει ὁ Αἰσχύλος στὶς "Εὐμενίδες". Εἶναι ὅταν ὁ Ἀπόλλων ἀποπέμπει τὶς Ἐρινύες οἱ ὁποῖες καταδιώκουν τὸν Ὀρέστη, λέγοντάς τους:

---

50. Περὶ Φύσ. Ζ. 11,27
51. Πολιτ. 1, 2.5
52. Ἰφιγ. ἐν Αὐλ. 1400
53. Βλ. Κεφάλ. "Οὐκ εἴθισται τοῖς Ἕλλησι προσκυνέειν", Ἐπίλογος εἰς τὸν "Προμηθέα Δεσμώτη" τοῦ Αἰσχύλου, Ἐκδ. Γεωργιάδη, Ἀπόδοσις -Σχόλια Ἄννα Εὐσταθίου.
54. Εὐρ. Ὀρέστης 1507
55. Πολιτικός, 262 D
56. Εὐριπ. Ἀπόσπ. Τήλεφος 719
57. " Ἑλένη 277
58. Διον. Ἁλίκ. Ρωμ. Ἀρχαιολ. 89,4

"Δὲν πρέπει νὰ ἔρχεσθε ἐδῶ, σ' αὐτὸν τὸν δόμον· νὰ πᾶτε ἐκεῖ ποὺ γίνονται δίκες καὶ σφαγές, ποὺ ἀποκεφαλίζουν καὶ τυφλώνουν καί, γιὰ νὰ καταστρέψουν ἕνα γένος, εὐνουχίζουν τὰ παιδιά· ἐκεῖ ὅπου λιθοβολοῦν καὶ ἀκρωτηριάζουν καὶ προκαλοῦν τὸν οἶκτο μουγκρίσματα παλουκωμένων...":

"Οὔ τοι δόμοισι τοῖσι χρίμπτεσθαι πρέπει,
ἀλλ' οὗ καρανιστῆρες ὀφθαλμωρύχοι
δίκαι σφαγαί τε, σπέρματος τ' ἀποφθορᾷ
παίδων κακοῦται χλοῦνις, ἠδ' ἀκρωνία
λευσμός τε, καὶ μύζουσιν οἰκτισμὸν πολὺν
ὑπὸ ῥάχιν παγέντες..."

Ἐπειδή,

"Ἐπὶ μὲν τῶν Ἑλλήνων,
οὐκ ἔστιν ἰδεῖν ἄνθρωπον θηριώδη.
Οἱ μὲν Ἕλληνες πεπαιδευμένοι εἰσί...
Ἐν τοῖς βαρβάροις ἔστιν ἰδεῖν τοιοῦτον θηριώδη·
οἱ γὰρ βάρβαροι ἀπαίδευτοι -εἰσὶ-
καὶ οὐ συντεθραμμένοι λόγῳ."[59]

Καὶ ὁ Πλάτων:

"Πολλὴ μὲν ἡ Ἑλλάς, ἐν ᾗ ἔνεισι ἀγαθοὶ ἄνδρες,
πολλὰ δὲ καὶ τὰ τῶν ***βαρβάρων*** *γένη".*[60]

"..τὸ μὲν ἑλληνικὸν γένος αὐτὸ αὑτῷ οἰκεῖον εἶναι καὶ συγγενές,
τῷ δὲ βαρβάρῳ ὀθνεῖον (=ξένον) καὶ ἀλλότριον".[61]

Σχετικὸν Λεξιλόγιον

Γράφει ὁ J. Cl. Piguet:

«Le "Logos grec" a été une forme de totalité interne...
et se heurtait au "Non-logos", c'est à dire à la Barbarie..»

δηλαδή:

«Ὁ "ἑλληνικὸς λόγος" ὑπῆρξε σχῆμα ἐσωτερικὸν εἰς τὸ σύνολόν του...
καὶ προσέκρουε εἰς τὸν "Μὴ-λόγον", δηλαδὴ εἰς τὴν **βαρβαρότητα**..»

βάρβαρος: Ὅπως ἐξετάσαμε ἤδη εἰς τὸ Κεφάλαιον περὶ τῆς μουσικότητος, τῆς ἁρμονίας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἡ λέξις *βάρβαρος* εἶναι ἠχοποίητη (βάρ... βάρ...) καὶ ἐπλάσθηκε ἀπὸ τὴν κακὴ ἐντύπωσι ποὺ προξενοῦσε στοὺς Ἕλληνες ὁ "*ἀκαλλώπιστος χαρακτὴρ*", ἡ βαρειὰ ἀκαλαίσθητη προφορὰ τῶν "*ἀλλοθρόων*" ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι μιλοῦσαν αὐτὴν τὴν "*ἀγνῶτα φωνὴν βάρβαρον*".[62]

Ἀρχικῶς, τὸ ἐπίθετον "βάρβαρος" ἐλαμβάνετο μόνον ἐπὶ γλώσσης. (πρβλ. καὶ τὸν ἀνάλογον σημερινὸν χαρακτηρισμὸν "*βαβούρα*" διὰ τοὺς ἀκατάληπτους ἤχους). Ἀργότερα τὸ "βάρβαρος" ἐχαρακτήρισε καὶ τὶς συνήθειες τῶν ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι ἐφθέγγοντο κατ' αὐτὸν τὸν μὴ λογικὸν καὶ μὴ μουσικὸν τρόπον: "*βάρβαρος οὐκ ἐπὶ ἔθνους, ἀλλὰ ἐπὶ φωνῆς ἐλαμβάνετο*".
Ἀκόμη καὶ τὰ λατινικὰ λεξικὰ ἐπεξηγοῦν:
"BARBARUS": 1) HOMO LOQUENS NON RECTE ET SONORE
(=ἄνθρωπος ὁμιλῶν οὐχὶ ὀρθῶς, καὶ ἠχηρῶς)
2) NON GRAECUS (=οὐχὶ Ἕλλην)
3) AGRESTIS (=ἀγροῖκος)[63]

59. Σχόλια Ἀνων. εἰς Ἀριστοτ. Ἠθ. Νικομάχ. 409
60. Πλάτωνος Φαίδων 24
61. Πολιτεία 470c
62. Αἰσχ. Ἀγαμ. στ. 1051
63. VID. DAMM. C 2507

βαρβαρία: χώρα βαρβάρων

βαρβαρίζω: 1) ὁμιλῶ βαρβαρικῶς 2) φέρομαι ὡς βάρβαρος.

βαρβαρόω: ποιῶ τινὰ βάρβαρον, ἐκβαρβαρώνω.

βαρβαρόφρων: ὁ βαρβαρικῆς νοοτροπίας, ὁ **βαρβαρόθυμος**.

βαρβαρόστομος: ὁ ὁμιλῶν ξενικῶς, ὁ **βαρβαρόγλωσσος**.

βαρβαρόμυθος: ὁ χρησιμοποιῶν βαρβάρους λέξεις.

βαρβαρόλεξις: βαρβαρικὴ λέξις, διάλεκτος. **Βαρβαρισμός**.

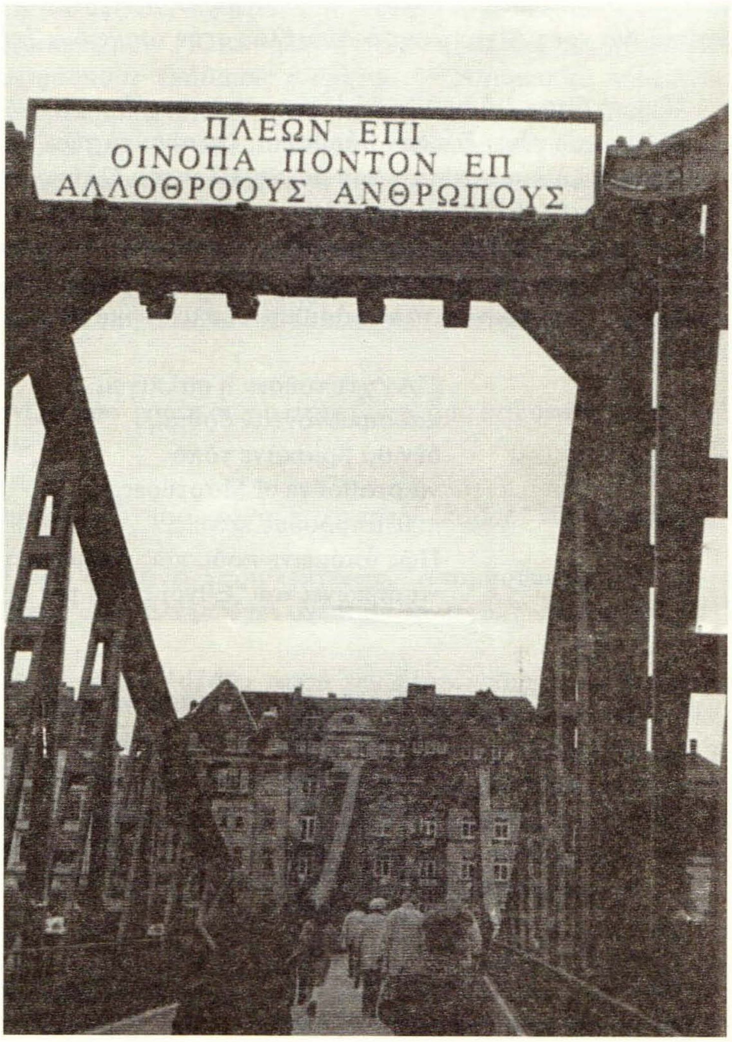
βαρβαρώνυμος: ὁ φέρων βαρβαρικὸν ὄνομα. (Ἐνῶ **βαρβαρίκιον** εἶναι τὸ ξενικὸν ἔνδυμα).

βαβακατρεῦ: αὐτὸ πού σήμερα λέμε "ἄρτζι μπούρτζι.."

καρβάνα φωνή: "*κάρβανος*" σημαίνει βάρβαρος καὶ ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ "*Καρὸς βοή*". Τὸ ρ. *καρβάζω* =βαρβαρίζω. "*Καρία*"*:* χώρα τῆς Μ. Ἀσίας μεταξὺ Λυκίας, Φρυγίας καὶ Λυδίας. Ὁ κάτοικος "*Κὰρ*" καὶ τὸ θηλ. "*Κάειρα*"· *Καρίνη* ἐλέγετο ἡ μυρολογίστρα. Ἀπὸ τῆς Καρίας συνήθως προήρχοντο τὰ *ἀνδράποδα*, διότι οἱ κάτοικοι αὐτῆς, ὡς καὶ τῆς Κιλικίας, λησταὶ ὄντες ἐξήσκουν τὴν σωματεμπορίαν".[64]

ἀλλόθρους: βάρβαρος ἐκβάλλων διαφορετικόν, ἄλλον θροῦν (=θόρυβον) ἐκ τοῦ στόματος.

ἄγλωσσος: βάρβαρος (Τραχίνιαι 1060)

"*Πλέων ἐπὶ οἴνοπα πόντον,*
ἐπ' ἀλλοθρόους ἀνθρώπους".

Ὁ διάσημος ὁμηρικὸς στίχος κοσμεῖ σήμερα γέφυρα τῆς Φρανκφούρτης στὴν Γερμανία.

64. Λεξικὸν Μυθολογίας καὶ Ἱστορίας Α. Κωνσταντινίδη

ἱπποφάγος: βάρβαρος. Ἀκατανόητη διὰ τὸν Ἕλληνα ἡ ἱπποφαγία. Οἱ Ἕλληνες ἐτίμων ἰδιαιτέρως τὸ εὐγενὲς αὐτὸ ζῶον, τὸν ἵππον.
Γράφει σχετικῶς ὁ Πλούταρχος[65] ὅτι κατὰ τοὺς ἀθλητικοὺς ἀγῶνας

"*Καὶ τῶν ζώων, μόνῳ τῷ ἵππῳ*
μετουσία στεφάνου καὶ ἀγῶνος ἐστί,
ὅτι μόνος -ὁ ἵππος-
καὶ πέφυκε καὶ ἤσκηται,
μαχομένοις παρεῖναι καὶ συμπολεμεῖν."

Δηλαδή:

Καὶ ἐκ τῶν ζώων, μόνον εἰς τὸν ἵππον
ὑπάρχει μέθεξις στεφάνου καὶ ἀγῶνος,
διότι μόνον ὁ ἵππος,
καὶ ἐκ φύσεως καὶ ἐξ ἀσκήσεως,
συμπαρίσταται καὶ συμπολεμεῖ μὲ τοὺς μαχητάς.

ἀνελληνόστολος: ὁ βάρβαρος, ὡς μὴ φέρων ἑλληνικὴν ἐνδυμασίαν. "*Ὅμιλον ἀνελληνόστολον, πέπλοις βαρβάροις...*" (=ὅμιλος ἀνελληνόστολος, -ἐνδεδυμένος- μὲ πέπλους βαρβαρικούς) γράφει περιφρονητικὰ διὰ τοὺς Αἰγυπτίους ὁ Αἰσχύλος στὴν τραγῳδία *Ἱκέτιδες* (234).

Ὅμως, ὅπως ἐπισημαίνει ὁ ἰατρὸς Γαληνός,[66]
"**Ὅσοι τῷ γένει ἔφυσαν βάρβαροι, ζηλοῦσι τὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπιτηδεύματα**".
Αὐτὴ ἡ ζήλεια ἐναντίον τοῦ ἀνεπανάληπτου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, καὶ ἡ μοναδικὴ γεωστρατηγικὴ θέσις τῆς Ἑλλάδος, ὑπῆρξαν ἀνέκαθεν ἡ αἰτία τῶν ἐπιθέσεων ἐναντίον τοῦ ἑλληνισμοῦ, καὶ τῶν παντοίων διώξεων ἐναντίον τοῦ γένους τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖες διώξεις ἔχουν ἀρχίσει ἀπὸ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους καὶ συνεχίζονται μέχρι σήμερα, ἔχοντας προκαλέσει ἀλλεπάλληλες συμφορές, γενοκτονίες, ἀπειράριθμα ὁλοκαυτώματα, σφαγές, ἁρπαγές, δυστυχίες, ἐξανδραποδισμούς...

"Ἂν χτυποῦσεν ἡ σάλπιγγα...
καὶ σηκώνονταν ὄρθιοι,
δὲν θὰ βρίσκανε τόπο
νὰ σταθοῦνε οἱ Μάρτυρες...
... θ' ἀποροῦσε κανείς.
Πῶς ἀπόμεινε πόδι, πῶς ἀπόμεινε χέρι,
νὰ σηκώνει τοῦ Ἔθνους σου τὴν σημαία."[67]

☆

"Εἴμαστε σὰν τὰ σπασμένα ἀετώματά μας
σὰν τὶς πεσμένες μας κολῶνες
σὰν τὰ κομματιασμένα μάρμαρά μας.
Εἴμαστε σὰν τοὺς λεηλατημένους ναούς μας
σὰν τὰ θρυμματισμένα μωσαϊκά μας
σὰν τὰ χορταριασμένα μας ἐρείπια.
Ὅμως εἴμαστε..."[68]

65. Συμποσιακὰ Α' Ε-2
66. T.L.G. Work 6.51
67. Νικηφ. Βρεττάκος
68. Γ. Γεωργαλᾶς

Καὶ "*εἴμαστε*", ἐπειδὴ "*ἀμυνόμεθα*" μονίμως. (*"Κατὰ βαρβάρων πρόσταξεν οἱ μοῖρα τῶν Ἑλλήνων..."*). Καὶ παραδέχεται ὁ Νίτσε: "*...ἔπρεπε νὰ βροῦμε τὸ κώνειο ποὺ θὰ μᾶς ἐπέτρεπε ν' ἀπαλλαχτοῦμε ἀπὸ ἕναν παρόμοιο λαό, γιατὶ ὅλο τὸ δηλητήριο ποὺ συσσώρευσαν ἡ ζήλεια, ἡ συκοφαντία καὶ ἡ μνησικακία, δὲν ἔφτασε γιὰ νὰ συντρίψει αὐτὴ τὴν αὐτάρκη μεγαλοπρέπεια.. Οἱ Ἕλληνες κρατοῦν τὰ ἡνία τοῦ πολιτισμοῦ μας καὶ κάθε πολιτισμοῦ...*"[69]

Γι' αὐτό, "**Τὸ ἑλληνικὸν -ἔθνος-**, *ἐὸν (=ὄντας) ὅμαιμόν τε καὶ ὁμόγλωσσον, καὶ θεῶν ἱδρύματά τε κοινά, καὶ θυσίαι ἤθεά τε ὁμότροπα*",[70] καθοριζόμενον δηλαδὴ ἀπὸ τὸ *ὅμαιμον*, τὸ *ὁμόγλωσσον*, τὸ *ὁμόθρησκον* καὶ τὸ *ὁμότροπον*, **πρέπει νὰ ἀμυνθῇ** διὰ νὰ διατηρήσῃ τὴν ἐλευθερίαν του καὶ τὸν πολιτισμόν του. "*Ἀμυνομένῳ περὶ πάτρης τεθνάμεν*" (Ο, 496).

Νὰ προβάλῃ "**Ἐθνικὴν ἄμυναν**".

"*Εἷς οἰωνὸς ἄριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης*".

ἔθνος: Γνωρίζομε ἤδη ὅτι "*ἦθος, ἔθος ἐστὶ πολυχρόνιον*". "*Τὸ ἦθος, ὥσπερ καὶ τὸ ὄνομα σημαίνει, ἀπὸ τοῦ ἔθους* ἔχει τὴν ἐπίδοσιν."[71] Δηλαδὴ τὰ πατρογονικὰ ἔθη (ἐθισμοί, σηνήθειες) τοῦ κάθε λαοῦ, χαρακτηρίζουν τελικῶς τὸ ἦθος του. ΕΘΟΣ καὶ ΗΘΟΣ εἶναι ἡ ἰδία λέξις. Γίνεται δὲ εὔκολα κατανοητὸν ὅτι ἡ ρίζα *εθ-* τοῦ ἔθους καὶ τὸ *νο-* τῆς νοήσεως δίδουν τὴν λέξιν *ἔθνος*.

ἄμυνα: Τὸ ρ. *ἀμύνω*, κατὰ τὸ Μέγα Ἐτυμολογικόν, σημαίνει ἀποστρέφω τοὺς ἐχθροὺς ("*ἐχθροὺς ἀμύνειν*") ἀλλὰ καὶ προασπίζομαι τοὺς ἰδικούς μου. (Ὅ,τι δηλαδὴ καὶ τὸ ρ. *ἀλέξω* -βλ. κατωτέρω). Καὶ συνεχίζει: "*ἀμύναι ἐστὶ καὶ τὸ τιμωρήσασθαι· ἐκδίκησις ἡ ἄμυνα...*" "*Ἀμύνασθαι τοὺς ἀδική-σαντας*" (Ἀριστοτ. Ζ. Μορ. p. 3.1425). Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς οἱ Ἀθηναῖοι παραγγέλλουν στὸν Μαρδόνιο ὅτι "*ἐπέξιμεν ἀμυνόμενοι*" (=θὰ ἐπέλθουμε νὰ ἀμυνθοῦμε)... δι' ὅσους οἴκους θεῶν καὶ ἀγάλματα ἡρώων ὁ Ξέρξης ἐνέπρησεν. -"*Ἀμύνειν τοὺς ἐπιόντας*".[72] (ἐπιόντες=ἐπερχόμενοι, ἐπιτιθέμενοι).

"*Ἡ ἄμυνα τρία σημαίνει*": 1) ἐκ τοῦ μύνη[73] = πρόφασις, δικαιολογία, πειθώ. Ἔχω πρόφασιν διὰ νὰ ἐξέλθω καὶ ἀπομακρύνω τοὺς ἐπερχομένους, τοὺς ἐπιδρομεῖς. π.χ. "*ἀμύνεσθαι τὴν Δαρείου στρατιήν*". 2) ἐκ τοῦ *ἀμεύω* = πορεύομαι. 3) ἐκ τοῦ *ἀμείβω* =ἀνταλλάσσω (κτυπήματα;). "*ἀμύνεσθαι σιδήρῳ ταῖς ναυσί*".

Ὁ ὅρκος τῶν Ἀθηναίων ὁπλιτῶν τονίζει δύο φορὲς (τόσο στὴν ἀρχή, ὅσο καὶ στὸ τέλος):

"*Ἀμυνῶ καὶ ὑπὲρ ἱερῶν καὶ ὁσίων*"

"*Ἀμυνῶ καὶ μόνος καὶ μετὰ πάντων*"

Τὸ "*ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης*" τοῦ Ὁμήρου, τὸ "*ἀμύνεσθαι ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος*" τοῦ Πλάτωνος.

ἀλέξω: "*ἀλέξω γὰρ τὸ ἀμύνω*". Τὸ *ἀλέξω* σημαίνει κυριολεκτικῶς, "ἀποκρούω τοὺς ἐκτὸς καὶ προασπίζομαι τοὺς ἰδικούς μου, τοὺς ἐντός". Τὸ ἀλέξω ἔχει σχέσι μὲ τὸ *λέγω* (=πλαγιάζω), *λέχος* (=ἡ συζ. κλίνη), *ἄλοχος* (=ἡ σύζυγος).

Ἐπεξηγοῦν οἱ ἀρχαῖοι σχολιασταὶ καὶ λεξικογράφοι: "*ἀλέξω, παρὰ τὴν ἄλοχον κυρίως, τὸ τῇ γυναικὶ βοηθῆσαι, καταχρηστικῶς δὲ καὶ τὸ ὅπου δήποτε*".[74] - "*Ἀλέξω, κυρίως τὸ τῇ γυναικὶ βοηθῆσαι. Παρὰ τὴν ἄλοχον*". Προασπίζοντας βεβαίως τὴν ἄλοχον, διατηρεῖς καὶ τὸ *λέκτρον* (τὴν κλίνην) ἄμωμον καὶ ἀμόλυντον ἀπὸ τοὺς ἐπιδρομεῖς. Αὐτὸ ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἀπὸ τοὺς ὁμηρικοὺς στίχους "*οὐ ἀεικὲς ἀμυνο-μένῳ περὶ πάτρης τεθνάμεν· ἀλλὰ ἄλοχος σόη καὶ παῖδες ὀπίσω καὶ οἶκος καὶ κλῆρος ἀκήρατος...*" (Ο, 498). Δηλ. δὲν εἶναι ἀνάρμοστο γιὰ τὸν ἀμυνόμενο ὑπὲρ τῆς πατρίδος του, νὰ πεθάνῃ· ἀλλὰ ἡ σύζυγος παραμένει σώα καὶ τὰ παιδιὰ -ποὺ ἀφήνει- πίσω του καὶ ὁ οἶκος καὶ ἡ περιουσία ἀπείραχτα...

---

69. Νίτσε, Ἡ γέννησις τῆς Τραγωδίας, Ἐκδ. Γκοβόστη.
70. Ὁ περίφημος ὁρισμὸς τοῦ Ἡροδότου (8, 144) διὰ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος.
71. Ἀριστοτ. Ἠθ. Εὐδήμ. 1220 Β
72. Ἀριστοτ. Πολιτ. Β 7
73. "**μύνη:** ἐκ τοῦ μύη, προσθήκῃ τοῦ ν. Ἀπὸ τοῦ μύειν (=συγκλείνειν) τὰ ὄμματα τοὺς προφασιζομένους. Εἶναι γὰρ μύησιν ἀπὸ τοῦ μύειν, ἐξ οὗ καὶ ἀμύμονες οἱ ἄμεμπτοι".
74. Πορφύριος, Ὁμηρικὰ Ζητήματα.

῞Οθεν, "*μάχεσθαι πρό τε παίδων καὶ πρὸ γυναικῶν*" (᾿Ιλιὰς Θ, 57).
"*Παῖδες ῾Ελλήνων ἴτε, ἐλευθεροῦτε πατρίδα, παῖδάς τε γυναῖκας..*" (Αἰσχύλος)
"*Τιμῆεν γάρ ἐστι ἀνδρὶ μάχεσθαι, γῆς πέρι καὶ παίδων, κουριδίης τ᾿ ἀλόχου*". (Καλλίνικος).
(κουριδία ἄλοχος =σύζυγος).

᾿Εκ τοῦ ρήμ. *ἀλέξω* → **ἄλκαρ**[75] εἶναι ὁ πύργος ἐπὶ τῶν τειχῶν, ὅπου γιὰ νὰ σταθῆς πρέπει νὰ διαθέτης **ἀλκὴ** καὶ νὰ εἶσαι **ἄλκιμος**, προκειμένου νὰ παραμείνουν αἱ **ἐπ-άλξεις** ἀπόρθητες.

Διὰ συνήθους δὲ ἐναλλαγῆς τοῦ λ μὲ τὸ ρ, τὸ *ἄλκαρ* γίνεται καὶ *ἄρκος* = φυλακτήριον, ἐξ οὗ καὶ τὸ ρ. *ἀρκῶ, ἐπαρκῶ*. "*ἐπαρκεῖν ἀλλήλοις*" (Ἠθ. Νικ. Θ14). ᾿Εκ τοῦ *ἄρκος* → καὶ τὸ *ἕρκος* =φράγμα, ἐξ οὗ *εἴργω* = ἐμποδίζω. *εἱρκτὴ* = δεσμωτήριον.

τείχη: ἐκ τοῦ τεύχω =κατασκευάζω.

πύργος: ᾿Ετυμολ. ἐκ τοῦ *πῦρ+ἄγω, πῦρ+ἔχω*, "πύροχος" (πύριος= πύρινος). ᾿Εναντίον τῶν πύργων οἱ ἐπιδρομεῖς ἔβαλλον πῦρ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν τειχῶν οἱ ἀμυνόμενοι ἔρριχναν ζέοντα ὕδατα, "καφτὸ λάδι", πῦρ γενικῶς: "*Περὶ τεῖχος ὀρώρει* (=ὑψοῦτο) *πῦρ*" (᾿Ιλιὰς Μ 175). ῾Ο Πύργος λέγεται καὶ *φύρκος* (῾Ησύχ.). "*Τὸ φῦρ πῦρ ἐστί*" (Ε.Μ.).

Περιγράφει ὁ Θουκυδίδης:

"*Καὶ οἱ Βοιωτοί... ἐστράτευσαν ἐπὶ τὸ Ἴλιον*
καὶ προσέβαλον τῷ τειχίσματι.."

...καὶ ἔρριπτον εἰς τὸ τεῖχος μὲ ἕνα μηχάνημα,
ἄνθρακας ἀναμμένους καὶ θεῖον καὶ πίσσαν,
"καὶ *φλόγα ἐποίει μεγάλην*"
καὶ ἄναψε, πῆρε φωτιὰ τὸ τεῖχος...

Καὶ ἀπὸ τὴν νεώτερη ἱστορία μας:

"...ἐθυμώθη ὁ Τοῦρκος καταπάνω μας.
Καὶ ἦλθε καὶ μᾶς ἤκαψε τὸν *πούργο* (=πύργο)..."

᾿Εκ τοῦ *πύργου* ἐπὶ τῶν τειχῶν → *πέργαμος* = ἀκρόπολις. Συνεκδοχικῶς δέ, ἐκ τῆς ἐκφράσεως "*πόλεως πυργώματα*",[76] *πύργος* σημαίνει γενικῶς καὶ τὴν πόλιν.[77] "*ἐς Πέργαμα Τροίας*".[78]

Τὰ τείχη διαθέτουν καὶ **πύλας**.

Πύλη: ἡ πύλη κυριολεκτικῶς καθορίζει τὸ ἄνοιγμα, εἴσοδον εἰς μίαν χώραν, καὶ ἔξοδον ἀπὸ αὐτήν. (Μέχρι σήμερα αἱ εἴσοδοι-ἔξοδοι τῶν λιμένων καὶ τῶν ἀερολιμένων ἀποκαλοῦνται Πύλαι). Μετὰ τὴν Πύλην, ἐκτείνεται τὸ δάσος, ἡ "ὕλη". ῾Οπότε Π (βλ. γράμμα Π)+ὕλη →Πύλη.

(῞Οπως ἀκριβῶς ἐκ τοῦ "*θύραι*", καὶ διὰ συνήθους ἐναλλαγῆς θ μὲ φ, → λατιν. fores =θύραι καὶ ἐξ αὐτοῦ ἰταλ. fuori =ἐκτός, γαλλ. forêt =δάσος, ἀγγλ. forest =δάσος, foreign =ἐξωτερικὸν κ.ἄ. πολλά).

῾Ο φρουρὸς (προ-ορὸς) ἢ πρόουρος (οὗρος=φύλαξ) τῆς Πύλης ὀνομάζεται *πυλωρὸς* ἢ "*πύλαξ*" (πύλη +ἄγω) → **φύλαξ**. Καὶ ἐκ τῆς ἐννοίας "*εἰς τὰς Πύλας ᾄττω*" (=ὁρμῶ), →"πυλάττω"→**φυλάττω**... "*᾿Εν δὲ πύλαις, δύο ἄνδρας εὗρον ἀρίστους*" γράφει ὁ ῞Ομηρος (Μ 127). Καὶ "*πρὸ τῶν πυλῶν τῶν ὑψηλῶν ἐστάθηκαν ὡς δρύες*" (132) (Τὸ δὲ **ὀχυρόν**, ἐκ τοῦ *ἔχω*, οἱονεὶ *ἐχυρόν*).

Φρουροί, φύλακες καὶ *ἑρκοῦροι*, πράττουν τὸ **καθῆκον** τους.

75. Τὸ **ἄλκαρ** ἀρχικῶς εἶχε δίγαμμα: **Fάλκαρ**. Οἱ ξένοι τὸ πρόφεραν ἔντονα, ὡς "μπ" καὶ τὸ εἶπαν "μπάλκαρ". ᾿Απὸ αὐτὸ τὸ μπάλκαρ προέκυψε τὸ balcone, balcon ("μπαλκόνι"), ἀλλὰ καὶ τὰ "Βαλκάνια", ἀπὸ τὴν ὀροσειρὰ Μπαλκὰν ποὺ καὶ οἱ Τοῦρκοι, δανειζόμενοι τὴν λέξιν, τῆς προσέδωσαν τὴν ἔννοια *ὑψηλός, ὀχυρὸς τόπος*.

76. Εὐρ. Κύκλωψ στ. 115

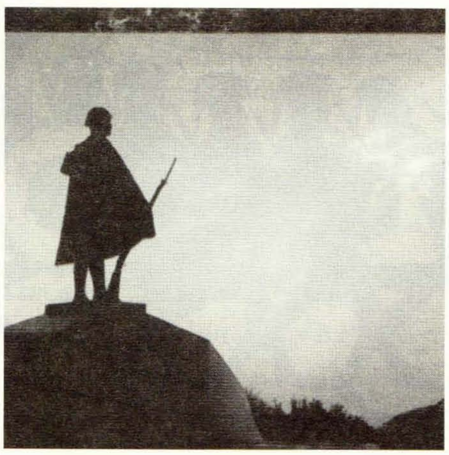
77. πύργος → burgus λατιν., ἐξ οὗ τὰ διάφορα δυτικὰ bourg, bourgeois κ.τ.τ. Καὶ ὅλες οἱ πόλεις ποὺ λήγουν εἰς Burg: Saltzburg, Strasbourg κλπ. κλπ.

78. ᾿Ιφιγ. ἐν Αὐλ. 589

Φρουροὶ (προ-οροί), **Φύλ-ακες,**
φυλ-άττουν τὰς Πύλας

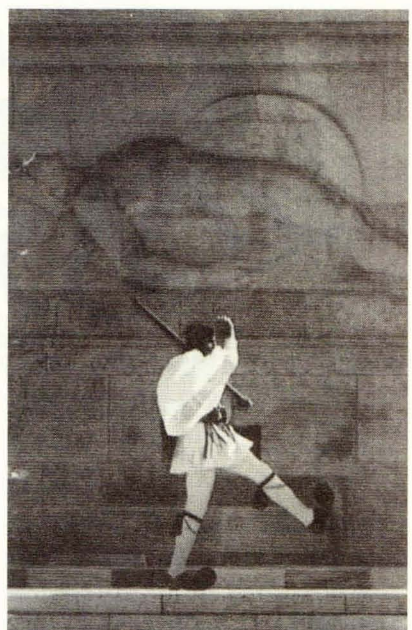

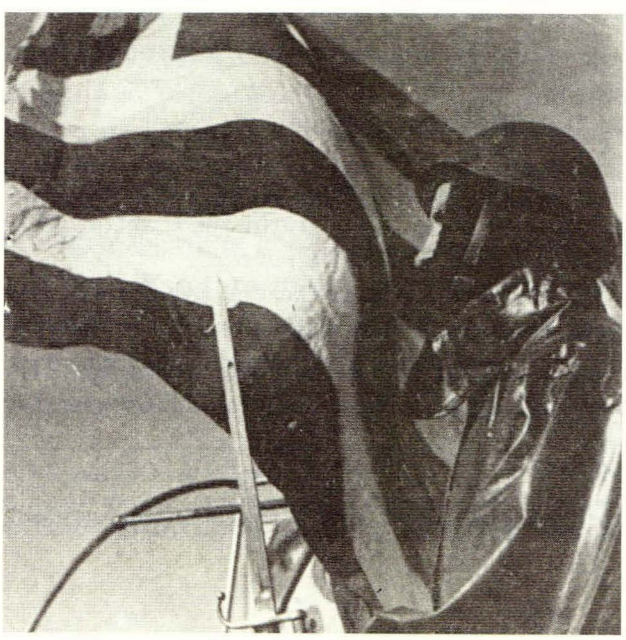

"Ἀνδρῶν γὰρ ὄντων,
ἕρκος ἐστὶν ἀσφαλὲς"

(Ὅσον ὑπάρχουν ἄνδρες,
ὑπάρχει ἀσφαλὲς
φυλακτήριον).
-Αἰσχύλος-

καθῆκον: "*Τὸ ἀκόλουθον ἐν τῷ βίῳ*". Ἐκ τοῦ *κατὰ* +*ἥκω* (=ὑποχωρῶ).
Μπροστὰ στὸ "καθ-ῆκον" ὅλα τὰ ἄλλα ὑποχωροῦν.
Καὶ διευκρινίζει ὁ Διογ. Λαέρτιος: "*ὅσα λόγος αἱρεῖ ποιεῖν*"[79] - δηλαδή, ὅσα ὁ λογισμὸς ἐκλέγει, προτιμᾶ, διαλέγει νὰ πράξη. -Αὐτὸ εἶναι τὸ καθῆκον-.

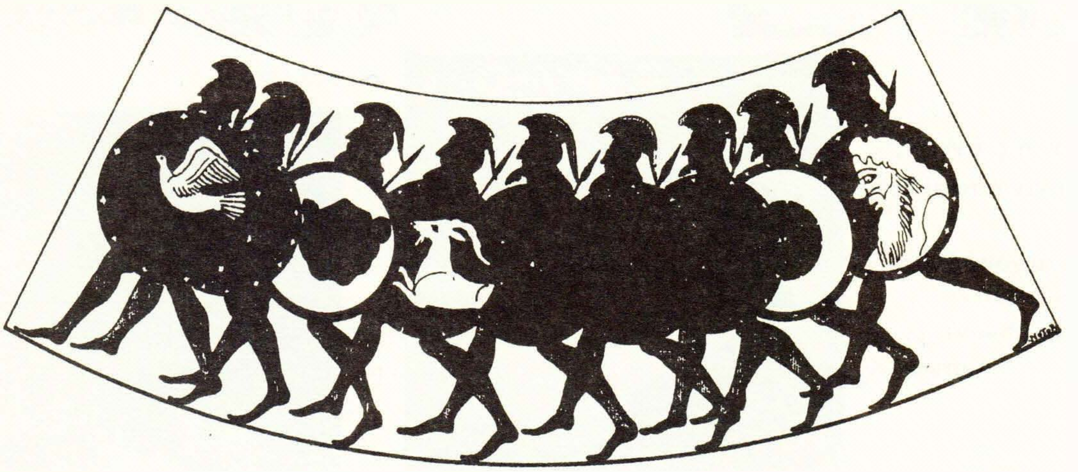
Ἐνῶ **χρέος** (ἐκ τοῦ *χρή*), εἶναι αὐτὸ ποὺ "χρειάζεται" νὰ πράξη τις.

Τὰ *τείχη*, αἱ *ἐπάλξεις*, τὰ *ὀχυρά*, δὲν παραδίδονται. Καταλαμβάνονται διὰ *πέρσεως*, *ἐκπορθήσεως*, *ἁλώσεως*.

κινδυνεύω: κυριολεκτικῶς σημαίνει **κινοῦμαι**+**δύνω** =εἰσέρχομαι.
προκινδυνεύω, κάτι περίπου μὲ τὸ ἐπιτίθεμαι ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, πρὸ τῶν ἄλλων. "*Ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος προκινδυνεύσαντες*" - "*Ἀναμνήσω ὑμᾶς καὶ τοὺς τῶν προγόνων κινδύνους*".

*

πέρσις, πορθῶ: ἐκ τοῦ *πείρω* = διαπερνῶ, τρυπῶ. (βλ. Λεξιλ. θαλάσσης, λέξις *πόρος*). - *πέρσις* σημαίνει ἅλωσις. *Περσεὺς* εἶναι ὁ πορθητής. Περὶ τῆς ἐτυμολ. τῆς *ἁλώσεως* βλ. Λεξιλ. τῆς ἁλὸς (ἅλ-ωσις). Ὁ Πύργος λέγεται καὶ **τύρρις** ἢ **τύρσις**, ἐκ τοῦ *τρύω*=τρυπῶ, διότι ἐτρυποῦσαν τοὺς πελώριους ὀγκόλιθους διὰ νὰ περάσουν τοὺς συνδετικοὺς πασσάλους. (Ἐξ οὗ καὶ οἱ Πελασγοὶ *Τυρρηνοὶ* ἢ *Τυρσηνοί*, ὡς ἐπιδέξιοι τειχοποιοί).[80]

..*ἐκίνυντο φάλαγγες πολεμόνδε*... (Δ, 427) -Ζωγραφικὴ σὲ ἀρχαϊκὸ μελανόμορφο ἀμφορέα.-

...**Πολεμοῦντες** ...ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἐλευθερίας...
... τῶν μὲν Ἑλλήνων προστάτας,
τῶν δὲ βαρβάρων δεσπότας ἑαυτοὺς καθιστάναι...[81]

πόλεμος: Ἡ λ. πόλεμος ἐτυμολογεῖται πιθανὸν ἐκ τοῦ *πέλω, πολέω* =περιφέρομαι. Ἡ ἔννοια σχετίζεται μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς λ. στρατιώτης (στρατεία, *στρωτὴ* = ὁδὸς) καὶ μὲ αὐτὴν τῆς λ. πεζός, πεζικόν. "*πεζὸς μὲν γίνεται ἀπὸ τοῦ πέζα, ποὺς, καὶ δηλοῖ ἀνθρώπους ποσὶν βαίνοντας*".
Ἄλλοι ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ ρ. *πάλλω* (πάλλω τὸ δόρυ, πάλλω τὸ ξίφος, πάλλω τὴν ἀσπίδα). Ἴσως ὁ πόλεμος ἐμπεριέχει καὶ κωδικοποιεῖ καὶ τὶς δύο ἔννοιες ὁμοῦ: *πολέω* καὶ *πάλλω*.
μάχη: τὸ μάχεσθαι δι' ὅπλων, διὰ *μηχανῆς*[82] (=ἐπινοήματος, ἐργαλείου), διὰ *μαχαίρας*. Ἐνῶ

79. Γ 493
80. **τύρρις** → λατιν. turris, ἐξ οὗ τὰ διάφορα δυτικὰ torre, tour, tower κλπ. κλπ.
81. Λυκοῦργος Κατὰ Λεωκρ. 50..104
82. μηχανή, μαχανά, ἐκ τοῦ μάσσω = μαλάττω, κατασκευάζω τι μὲ τὰ χέρια μου. (Ἐκ τοῦ μάττω → καὶ ὁ μάγος, καὶ ὁ μάγειρος. Πρβλ. ἐκ-μαγεῖον).

μάρνη εἶναι τὸ ἀγωνίζεσθαι διὰ τῶν χειρῶν: "*μάρη γὰρ ἡ χείρ*". Συνεπῶς, ἄλλο τὸ *μάχομαι*, ἄλλο τὸ *μάρναμαι* (=ἔρχομαι στὰ χέρια.) **μονομαχία:** μάχη μόνου πρὸς μόνον.

πολεμομαχία: πόλεμος καὶ μάχη. **ναυμαχία:** ἡ διὰ τῶν νηῶν ἐν θαλάσσῃ μάχη. **ἀερομαχία:** ἡ ἐν ἀέρι μάχη.[83]

χάρμη: ἡ χαρὰ τῆς μάχης, ἡ μετὰ χαρᾶς μάχη - "*μὲ τὸ χαμόγελο στὰ χείλη...*" "*Ἣν ὑποδύεταί τις οὐχ ὑποφέρων, ἀλλὰ καγχαλόων* (=καγχάζοντας) *καὶ χάρμα ἔχων μελπόμενος*". (Εὐστάθιος Θεσ.) Ἐκ τῆς χάρμης → *ἱππιοχάρμης, σιδηροχάρμης, μενεχάρμης* κ.τ.τ.

δηϊοτὴς ἤ **δαίς:** μάχη, κυριολεκτικῶς σφαγή.
δαίω =κόπτω, τεμαχίζω, μοιράζω, καίω. - *δηϊόω* =σφάζω.

δῆρις: διαρκὴς μάχη· *δηρὸν* =μακρόν, ἐπὶ πολύ. -*ἀδήριτος* εἶναι ὁ ἀκαταμάχητος *("ἀδήριτος ἀνάγκη")*. - Ἄλλοι ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ *διαιρῶ* =κόπτω, ἄλλοι ἐκ τοῦ *δα* =λίαν+ *ἔρις*.

ὑσμίνη: ἀγών, μάχη. Τὸ Ε.Μ. ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ ὑπομένω → ὑπομένη, καὶ κατὰ συγκοπὴν→ ὑπμένη, καὶ πλεονασμῷ τοῦ σ → ὑσμένη, ὑσμίνη: "*δεῖ γὰρ ὑπομονῆς ἐν τῷ πολέμῳ, ἤ ἐκ τοῦ ὅτι δυσμενὴς εἶναι*". Τὰ Σχόλια εἰς Ἡσίοδον ἀναφέρουν: "*ὑπομένει καὶ ὑφίσταται τόν πόλεμον*".
Κατὰ τὴν γνώμη μου ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *σεύω*, "*σύω*" =ὁρμῶ (τροπῇ τοῦ σ εἰς δασεῖαν) +*μένος:* ὁρμῶ μετὰ μένους.

κυδοιμός: μάχη, βοὴ μάχης, ἐκ τοῦ *κῦδος* =δόξα +*οἶμος* =ὁδός. (ἡ πρὸς τὴν δόξαν ὁδός).
Ὁ Ἡσύχιος καταγράφει ἀκόμη: **κυδάγχας** =μάχας.

ἀϋτή: κυριολ. ἡ βοὴ τῆς μάχης, συνεκδοχικῶς ἡ ἴδια ἡ μάχη.

φύλοπις: μάχη, κραυγὴ μάχης· ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *φῦλον, φυλὴ* +*ὄψ* (=φωνή): "*παρὰ τὸ ὁμοῦ τὰ φῦλα ἰέναι*". (Ε.Μ.) "*ἐκ τοῦ κατὰ φυλὰς ἰέναι*". (Ἀπολλώνιος Σοφ.)
Ἐν ὀλίγοις, ἡ φωνὴ τῆς φυλῆς, τὸ "ὁμόγλωσσον" τῆς ἐν τῇ μάχῃ κραυγῆς: "*Ἰὴ Παιὰν*" - "*Ζεὺς Σωτὴρ Νίκη*" - "*Ἐλελεῦ*"- "*Ἀέρα*"...

αἰχμή: ἡ μάχη, "*ἐκ τῆς ἀκμῆς τῆς ἐπιδορατίδος*".

ἀλκή: ἡ ψυχικὴ γενναιότης, συνεκδοχικῶς ἡ ἴδια ἡ μάχη.

σύρραξις: ἐκ τοῦ *σύν+ρῆξις*.

συμπλοκή: ἐκ τοῦ *σὺν +πλέκω, πλέκομαι*, συμπλέκομαι.

κονία: ἡ μάχη, ἐκ τῆς ἐγειρομένης κόνεως κατὰ τὴν διεξαγωγήν της.

κλόνος: ἡ ταραχή, ὁ *κλονισμὸς* τῆς μάχης, συνεκδοχικῶς ἡ ἴδια ἡ μάχη.

μόθος: ἡ μάχη καὶ ὁ μέγας κόπος, ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *ὁμοῦ+θέω* = τρέχω μαζὶ (πρβλ. τὸ νεώτερον "*κάποτε στὸ Τεπελένι εἰκοσάχρονα παιδιά, μὲ μιὰ ματωμένη χλαίνη τρέχαμε γιὰ λευτεριά*").

ἀγών: ἐκ τοῦ *ἄγω+ὤν*. Προχωρῶ μονίμως, ὁδηγῶ, ἀγωνίζομαι, ξεπερνῶ τὸν ἑαυτό μου.

αἱματοχυσία: ἡ μάχη, μεταφορικῶς.

ἄρης: ὁ πόλεμος, ἡ μάχη, ἐκ τοῦ θεοῦ τοῦ πολέμου *Ἄρεως*. Ἐτυμολογεῖ ὁ ἀρχ. σχολιαστής: "*Ἄρης, ἀπὸ αἴρειν καὶ ἀναιρεῖν·*[84] *ἢ ἀπὸ τοῦ ῥῶ =λέγω, ῥήσω, ῥής, καὶ ἄ-ρης στερητικῶς. Ἐπειδὴ ἐν τῷ πολέμῳ οὐ χρεία λόγων: ἐν χερσὶ γὰρ τέλος πολέμου* (Ἰλιάς, Π 630)." Δηλαδή, τὸ ἀντίθετον τοῦ "εἰρήνη" (βλ. σχετικῶς, μετὰ τὸ *Λεξιλόγιον πολέμου*).

θύνος: ὁ ὁρμητικὸς πόλεμος (Ἡσύχ.) ἐκ τοῦ *θύω* =ὁρμῶ.

σταδίη: ἡ ἐκ τοῦ *συ-στάδην* μάχη. Λέγεται καὶ **αὐτοσταδίη**.

ἔργον: "*ἔργον γὰρ τὴν μάχην ὁ Ὅμηρος καλεῖ*" (Σχόλ.), ὡς ἐργώδη προσπάθειαν. Ὁ πόλεμος εἶναι "ἐργαλέος" → ἀργαλέος[85] =κοπιαστικός.

ἀψιμαχία: τὸ *ἅπτεσθαι μάχης*, ὁ ἀκροβολισμός· συν-*αφὴ* μάχης.

---

83. Λουκιανός, Ἀληθὴς Ἱστορία 1.18
84. *αἴρω* = σηκώνω, *ἀναιρῶ* =φονεύω. Πρβλ. τὴν σύγχρ. ἔκφρασι "τὸν πῆρε καὶ τὸν σήκωσε".
85. Ἐκ τοῦ ἀργαλέος, καὶ ὁ →"ἀργαλειός"- ὡς κοπιαστικὴ ἐργασία.

ἐρυγμός: ὁ πόλεμος, ἐκ τοῦ *ἐρυγὴ* =βοή, φωνή.

ἐπιχείρησις: ἐπίθεσις· "*ἔστιν ἐπιχειρεῖν τὸ χεῖρας ἐπιβάλλειν*" (Εὐστάθιος Θεσ.) Πρβλ. τὸ σημερ. "*πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις*".

ἰωχμός: μάχη καὶ *ἰωκὴ* =καταδίωξις.

✷

φιλονεικία: *φιλῶ* + *νεῖκος* (=ἔχθρα)· ἀγαπῶ τὴν ἔχθρα. Τὸ δὲ *νεῖκος*, ἐκ τοῦ *νὴ εἴκω*=δὲν ὑποχωρῶ. (Ἄλλο ἡ **φιλονικία**, ἐκ τοῦ *φιλῶ+νίκη*).

ἔρις: "*Τὸ περὶ ἔραν* (=γῆν) *ἐρίζειν. Αἱ πρῶται φιλονεικίαι περὶ τῆς γῆς ἐγένοντο*". (Ε.Μ.). Πρβλ.: "κτηματικαὶ διαφοραὶ" -"ζωτικὸς χῶρος".

διαμάχη: *διὰ +μάχη*, διαπάλη, διαπληκτισμός.

διένεξις: ἐκ τοῦ *διὰ+ἐν+ἕξις* (ἕξις, ἐκ τοῦ Μέλλ. ἕξω τοῦ ρ. ἔχω).

διχογνωμία: δίχα ἡ γνώμη, **διχασμός**.

διχόνοια: δίχα ὁ νοῦς, "

διαφορά: φιλονεικία, παραλλαγὴ καὶ ἀνομοιότης.

λογομαχία: ἡ διὰ τῶν λόγων μάχη.

κολῳός: ἔρις μεγαλοφώνως. Ἐτυμολογικῶς ἐκ τοῦ *καλῶ*.

ἀμφισβήτησις: φιλονεικία, ἐκ τοῦ *ἀμφὶ+βαίνω*.

δουλομαχία: πόλεμος δούλων.

"..*τὸ εὔδαιμον τὸ ἐλεύθερον, τὸ δ' ἐλεύθερον τὸ εὔψυχον κρίναντες, μὴ περιορᾶσθε τοὺς πολεμικοὺς κινδύνους.*" (Θουκυδίδης)

Πόλεμος ἔνδοξος
Εἰρήνης αἰσχρᾶς αἱρετώτερος...[86] (Δημοσθένης)

εἰρήνη: ἐκ τοῦ ρ. *εἴρω*. Τὸ εἴρω δύο σημαίνει: 1) λέγω 2) συνδέω(ἐξ οὗ *εἱρμός*). Πράγματι, ἡ συνομιλία συνδέει. Ἄρα *εἰρήνη* εἶναι κατάπαυσις ἐχθροπραξιῶν καὶ σύνδεσις διὰ τῶν λόγων: "*εἰρηνευτικαὶ συνομιλίαι*". Ἡ κατάπαυσις τῶν ἐχθροπραξιῶν ἐκφράζεται καὶ διὰ τῶν ἐκφράσεων "*ἔπηξε τὴν αἰχμὴν*" (ἐνέπηξε δηλ. τὸ δόρυ εἰς τὴν γῆν), "*πάξας δόρυ*", "*ἔγχος ἐν χθονί*". Ἡ εἰκόνα αὐτή, τὸ "μπηγμένο" στὴν γῆ δόρυ, εἶναι πάντοτε σημεῖον εἰρήνης. Ἐξ αὐτοῦ, τὸ ἐπίρρ. "*πάξ*" =ἀρκεῖ, ἐξ οὗ ἡ λατινικὴ εἰρήνη → pax.

ἐκεχειρία: ἐκ τοῦ *ἔχω+χεὶρ* (συγκρατῶ τὰ χέρια μου)· *ἔχω+χεὶρ* → *ἐχεχειρία*, καὶ πρὸς ἀποφυγὴν τῶν δύο δασέων χ, → *ἐκεχειρία*.

Ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος προκινδυνεύοντες

ἀνακωχή: ἐκ τοῦ *ἀνοκωχή*, ἀρχ. ἐπ. τύπος τοῦ *ἀνοχή*. (Ὅπως *ἐσοκωχὴ* =ἐσοχή). Κυριολεκτικῶς σημαίνει *ἀνάπαυσις* (ἀνὰ +ἔχω).

*

Νίκη, Ἧττα

Νικῶ, σημαίνει διὰ τοῦ **Νοὸς ἵκω** εἰς τὸν σκοπόν μου, εἰς τὴν ἐπικράτησιν. Δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ γενναιότης, δὲν ἀρκοῦν τὰ ὅπλα. "*Οὔτε πλῆθος ἐστὶ οὔτε ἰσχὺς ἡ ἐν τῷ πολέμῳ τὰς νίκας ποιοῦσα...*". (Ξενοφῶν).- "*Σοφὸν γὰρ ἕν βούλευμα, τὰς πολὰς χέρας νικᾷ*". (Εὐριπίδης). Εἶναι ἀπαραίτητο καὶ τὸ στρατηγικὸ σχέδιο. "*Νίκη, τέλος* (=σκοπὸς) *στρατηγικῆς*" διευκρινίζει ὁ Ἀριστοτέλης (Ἠθ. Ν. Α. 1.1094). Οἱ Ἕλληνες, ἔναντι τῶν βαρβάρων, ὑπῆρξαν ἀνέκαθεν ὀλιγώτεροι ἀριθμητικά. Μὴν ξεχνᾶμε τὸ στρατηγικὸ σχέδιο τοῦ Μιλτιάδη στὸν Μαραθῶνα (9.000 Ἀθηναῖοι καὶ 1000 Πλαταιεῖς ἔναντι 500.000 βαρβάρων), καὶ τὴν στρατηγικὴ τοῦ Θεμιστοκλέους κατὰ τὴν Ναυμαχία τῆς Σαλαμῖνος ἔναντι "ἁπάσης τῆς Ἀσίας".

Ἧττα δέ, ὅπως ἤδη ἀναλύσαμε, εἶναι τὸ νὰ ἔχης ἀναδειχθῆ *ἥσσων, ἥττων* (=κατώτερος "ὀλιγώτερος" τοῦ ἀντιπάλου), νὰ *ἡττηθῇς*. Χαρακτηριστικὴ ἡ ἀγγελία τοῦ Παυσανία εἰς τοὺς Ἐφόρους τῆς Σπάρτης, μετὰ τὴν θριαμβευτικὴ νίκη τῶν Ἑλλήνων στὴν Μάχη τῶν Πλαταιῶν: "*Μῆδοι ἐλάττους*".

Κραυγὴ τῆς μάχης

"*Βοὴν ἀγαθοὶ*"

ἰαχή: Κυριολεκτικῶς σημαίνει "*κραυγὴ τοῦ νικητοῦ ἐπὶ τοῦ νικημένου*". (πρβλ. "γιούχα")

ἀχά: Συγκεχυμένος θόρυβος μάχης· "*βαρὺς ἀχὸς ἀκούγεται*".

86. Ὁ ἔνδοξος πόλεμος εἶναι προτιμώτερος ἀπὸ εἰρήνην αἰσχράν.

ἀλαλαγμός, **ἀλαλητός:** μέγας θόρυβος, ἀλάλαγμα, ἐκ τοῦ "*ἀλαλά*": "*πολεμικὴ κραυγὴ μεθ' ἧς ἤρχιζον τὴν μάχην*".

φύλοπις: ἡ τῆς φυλῆς ὄψ (=φωνή), "*ἐκ τοῦ κατὰ φυλὰς ἰέναι*".

βοὴ καὶ **βοά:** ἰσχυρὰ φωνή, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κραυγὴ πολέμου. Ἠχοποίητον ἐκ τοῦ β... β... "*βοάασκε πάντας ἑταίρους*" (Ἀπολλωνίου Ἀργον.). Λέγεται καὶ **βοητὺς** καὶ **βόημα**. Οἱ γενναῖοι πολεμισταὶ ὅπως εἴδαμε ἤδη, χαρακτηρίζονται ὡς "*βοὴν ἀγαθοί*".

ἀϋτή: πολεμικὴ κραυγή, θόρυβος μάχης. "*ἀϋτή τε πτόλεμός τε*" (Ζ, 328). Τὸ ρ. *ἀϋτέω* ἢ *αὔω* σημαίνει βοῶ, κράζω "*μεγάλῃ τῇ φωνῇ*". "*Αὖτει*[87] *πάντας ἀρίστους*" γράφει ὁ Ὅμηρος.
Ἐκ τοῦ τύπου *αὔω*, ἡ ἀϋτὴ λέγεται καὶ **αὐονή**.

ἐνοπή: ἀγρία κραυγή· *ἐν+ὄψ* =φωνή.

ἰή: φωνὴ ζωηρή, "τσίριγμα".

ἰυγή: κραυγή, βοὴ ἀνθρώπων ἐν ὀδύνῃ.

ἰυγμός: κραυγή, βοή, κυρίως χαρᾶς, ἀλλὰ καὶ συγχύσεως.

ὠρυγή: γενικῶς φωνὴ καὶ θόρυβος. Χρησιμοποιεῖται καὶ γιὰ τὴν φωνὴ τῶν ζώων. Λέγεται καὶ **ὠρυθμὸς** (=οὔρλιασμα) καὶ **ὀρυμαγδός:** "*ἵππων καὶ ἀνδρῶν ὀρυμαγδὸς*" (Ρ, 740). Πολυσύνθετος θόρυβος.

γῆρυς: φωνὴ δυνατή· ρῆμα *γηρύω* ἢ *γαρύω* (μτγν. "γκαρύζω").[88]

κριγή: φωνὴ καὶ τριγμὸς ὀδόντων. ρῆμα *κρίζω*.[89]

ὄτοβος: ἰσχυρὸς θόρυβος, βοὴ μάχης, κρότος πολεμικῶν ἁρμάτων. (Ἐνίοτε, μτφ. λέγεται καὶ ἐπὶ μουσικοῦ ὀργάνου: "*αὐλῶν ὄτοβος*"). Ἀμφιβόλου ἐτυμολογίας. (*ὀδοὺς +βοή;*). Λέγεται καὶ **κόναβος**.

καναχή: κρότος, πάταγος. Ρῆμα *κανάσσω* ἢ *κανάττω*.[90] **μισγόλας:** βοὴ πλήθους λαοῦ. (ρ. *μίσγω*).

κλαγγή: ἐκ τοῦ ρήμ. *κλάζω* = παράγω ὀξὺ ἦχον. Ἠχοποίητον ("κλάγκ..."). Πρβλ. τὴν προστακτ. ἀορίστου τοῦ *κλάζω* → *κλάγξον*.

τύρβη[91] ἢ **τυρβασία:** θόρυβος καὶ ταραχή.

ὅμαδος: θόρυβος μάχης δημιουργούμενος ὑπὸ πολλῶν ὁμοῦ. (*ὁμοῦ+ἄδω;*). Ὅμηρος: "*ἐν πρώτῳ ὁμάδῳ μάχεσθαι*". (Ρ, 380). (Ἐκ τοῦ *ὅμαδος*, ἡ *ὁμάδα*).

ὁμοκλή: ὅ,τι καὶ τὸ *ὅμαδος*, ἐκ τοῦ *ὁμοῦ +καλῶ*. Κραυγὴ πολλῶν ὁμοῦ.

θόρυβος: κυριολεκτικῶς, συγκεχυμένη βοὴ συγκεντρωμένου πλήθους. Ἠχοποίητον ἐκ τοῦ θρ... θρ..., ἐξ οὗ καὶ ὁ *θροῦς, θρόισμα*. (α ἐπιτ.+*θροῦς*, → ἀθρόος).

κόμπος: κτύπος (ἠχοποίητον: κούπ.. κούπ.. → ρ. *κόπτω*), κρότος. Κυρίως ἐπὶ συγκρουομένων σωμάτων.

κέλαδος: μέγας θόρυβος, ἠχοποίητον (βλ. Λεξιλόγιον ἁλός: κελ... κελ...).-ἐν+κέλαδος → Ἐγκέλαδος.

κολοσυρτός: βοή, ταραχή. Λέξις ποιητική: "*κολοσυρτὸς ἀνδρῶν ἠδὲ κυνῶν*" (Μ, 147). Ἐτυμολογ. *κολοὸς* =θόρυβος (ἐκ τοῦ καλῶ), +*σύρω*.

σάλαγος ἢ **σαλαγή:** συγκεχυμένος, τρικυμιώδης θόρυβος. Βλ. Λεξιλ. τῆς *ἁλός*, *σ-αλός· σάλος +ἄγω* → σάλαγος.

ψόφος: ἄναρθρος ἦχος, προερχόμενος ἐκ συγκρούσεως δύο σκληρῶν σωμάτων, ἀντικειμένων: "ψοφ..." (Ἐκ τῆς συνεκδοχῆς "*ὁ ἵππος ἐψόφησεν*", ἔκανε δοῦπον, γδοῦπον (δούπ!) πεσὼν ἐν τῇ μάχῃ, ἡ μετέπειτα ἔννοια "ψοφάω"). "*Ἔστι δὲ διττὸς ὁ ψόφος. Ὁ μὲν γὰρ ἐνέργεια, ὁ δὲ δύναμις.*"[92]

ἠχώ: "*Ἠχὼ δὲ γίνεται, ὅταν ἀέρος γενομένου... πάλιν* (=ὀπίσω) *ὁ ἀὴρ ἀπωσθῇ*".[93]

---

87. Ἐκ τοῦ ἀϋτέω → τὸ ἰταλ. aiuto = φωνάζω βοήθειαν (γαλλ. aider, ἰσπ. ajudar).
88. γαρύω → λατιν. garrio → ἰταλ. guerra = πόλεμος, γαλλ. guerre, ἀγγλ. war.
89. κριγὴ → γερμ. Krieg =πόλεμος.
90. κανάττω → λατ. canto, ἰταλ. cantare, γαλλ. chanter.
91. ἐξ οὗ τὰ διάφ. "turbo", τουρμπίνες κλπ. κλπ. κλπ.
92. Ἀριστοτ. Περὶ Ψ. 419
93. ὁμοίως ὡς ἄνω.

Σύμμαχοι - Ἐχθροὶ

σύμμαχος, **ἐπίμαχος:** *σὺν +μάχη*, ὁ μαχόμενος ὁμοῦ. Ἡ *συμμαχία* εἶναι ἀμυντική, ἡ δὲ *ἐπιμαχία* εἶναι καὶ ἐπιθετική. (ἐπὶ+πτῶσις Αἰτιατικὴ σημαίνει ἐπί-θεσιν: *ἐπὶ τὸν ἐχθρόν*).

πρόμαχος: ὁ μαχόμενος εἰς τὴν πρώτην σειράν, ὡς προστάτης τῶν κατόπιν ἐρχομένων.

ὑπέρμαχος: ὁ μαχόμενος ὑπὲρ τῶν ἄλλων.

ἀμύντωρ ἤ **ἐπαμύντωρ:** ὁ σπεύδων εἰς *ἄμυναν*, εἰς βοήθειαν. Ἐνέχει ὅμως καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ *τιμωρός*.

σύναιχμος: σύμμαχος. *σὺν+αἰχμὴ* = δόρυ.

βοηθός: ὁ *θέων* (=τρέχων) εἰς τὴν *βοὴν* τοῦ ἄλλου: "*ὁ κατὰ τὴν μάχην, τοῖς βοῶσι, ταχὺ θέων*". Δηλαδὴ ὅταν φωνάζω "βοήθεια"! στὴν οὐσία λέγω: στὴν βοή μου, τρέξατε. **αὐτοβοηθὸς** εἶναι ὁ βοηθῶν τὸν ἑαυτόν του, ὁ μὴ ἔχων ἀνάγκην ἄλλου, ὁ **αὐτάρκης** (*αὐτὸς +ἄρκος*=φυλακτήριον).

βοηδρόμος: ὅ,τι καὶ ὁ βοηθός· "*τὸ ἐπὶ τὴν μάχην δραμεῖν*".[94] *Συνδρομὴ* σημαίνει βοήθεια. Τὸ δὲ *βοηθῶ* καὶ σήμερα τὸ λέμε *συντρέχω*.

ἐπίκουρος: *ἐπὶ +κορέω* (=φροντίζω, σπεύδω). Βεβαίως εἶναι συναφὲς πρὸς τὸ *κοῦρος*, διότι ὁ κοῦρος δύναται νὰ *κορέῃ*. Ὑπάρχει ὅμως μία λεπτὴ διαφοροποίησις, ὅπως καταγράφει καὶ τὸ Λεξικὸν τοῦ Ἀμμωνίου: "*Ἐπίκουροι εἰσὶν οἱ τοῖς πολεμουμένοις βοηθοῦντες, σύμμαχοι δὲ οἱ τῶν πολεμούντων*". Δηλαδὴ οἱ ἐπίκουροι ἔρχονται εἰς βοήθειαν τῶν ὑφισταμένων τὴν ἐπίθεσιν. Καὶ παρατηρεῖ ὁ Ἀμμώνιος ὅτι ὁ Ὅμηρος φυλάττει αὐτὴν τὴν διαφοράν: *Ὅμηρος ἐφύλαξε τὴν διαφοράν· οὐκ ἔστιν εὑρεῖν παρ' αὐτῷ ἐπικούρους λεγομένους Ἀχαιῶν, ἀλλὰ ἐπικούρους Τρώων.*
[Ἡ λέξις ἐπιβιώνει μέχρι σήμερα, στὶς "ἐπικουρικὲς δυνάμεις", στὰ "ἐπικουρικὰ ταμεῖα", ὁ δὲ βοηθὸς τοῦ θαλαμηπόλου εἰς τὰ πλοῖα, ὀνομάζεται ἐπίκουρος.] Ὅμως **αἰνεπίκουρος** εἶναι "ὁ ἐπὶ κακῷ βοηθῶν".

ἀρωγὸς ἤ **ἀρηγών:** Θεωρεῖται συγγενὲς πρὸς τὸ *ὀρέγω* (=ἁπλώνω τὴν χεῖρα), μὲ τὴν ἔννοιαν "*τείνω χεῖρα βοηθείας*". (Ἡ λέξις ἐπιβιώνει σήμερα εἰς τὰ *Ταμεῖα Ἀρωγῆς*).

συνεργός: σύμμαχος. Εἰς τὸ *Λεξιλ. Πολέμου* εἴδαμε ἤδη ὅτι "*Ὅμηρος, ἔργον τὴν μάχην καλεῖ*".

ὑπερασπιστής, **προασπιστής**, **παρασπιστής**, **ἀσπιστής:** ὁ κρατῶν τὴν ἀσπίδα ἐναντίον τινὸς καὶ πρό τινος, ὁ καλύπτων ἀσπιστὴς ὑπὸ τὴν ἀσπίδα, θέτων ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ἀσπίδος. *ἀσπίζω* = βοηθῶ. Ὅμως: **ὑπασπιστὴς** εἶναι ὁ φέρων τὴν ἀσπίδα βοηθός, ὑπηρέτης.

ἀντιλήπτωρ: ὑπερασπιστής, βοηθός, ὡς *ἀντιλαμβανόμενος*.

συλλήπτωρ: βοηθός, συνεργός, ἐκ του *σὺν+λαμβάνω*, ἀναλαμβάνω ὁμοῦ. "*Ὦ Ἄπολλον, σύλλαβε Δαρδανίδαις*".[95]

ἐπίκλητος: βοηθὸς ἐν πολέμῳ, ὃν ἐπικαλοῦμαι.

παράκλητος: ὁ *παρὰ -κληθείς*, ὁ κληθεὶς πλησίον τινὸς (κυρίως δικανικὴ λέξις).

ἀοσσητήρ: "*ὁ βοηθός, ὁ ἄνευ ὄσσης καὶ κληδόνος βοηθῶν αὐτομάτως*" ἀναλύει τὸ Ἐτυμ. τὸ Μέγα. (ὄσσα, κληδών, =φωνή). Δηλαδὴ αὐτὸς ποὺ βοηθεῖ, ἔστω καὶ χωρὶς νὰ τοῦ τὸ ζητήσουν.

ρυτήρ: βοηθός, προστάτης, ἐκ τοῦ ρ. *ἐρύω, ἐρύομαι* =σύρω καὶ σώζω. (Πρβλ.: "*ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ..*")

ἀλκτὴρ ἤ **ἀλεξήνωρ:** ὁ ἀποκρούων, ὁ βοηθός, ὁ προστατεύων, ἐκ τοῦ ρήμ. *ἀλέξω* (πρβλ. "*εἰς τὰς ἐπ-άλξεις*").

ἐπάρκιος: βοηθός, ἐκ τοῦ *ἄλκαρ, ἄρκος* =φυλακτήριον.

ἀμφιβατήρ: ὑπερασπιστής, ἐκ τοῦ *ἀμφὶ+βαίνω*, βηματίζω γύρω ἀπὸ τὸν προστατευόμενον.

ἤρανος: βοηθός, προστάτης. Πιθανὸν ἐκ τοῦ *ἄρω* =συνδέω.

94. **δραμεῖν:** ἀπαρέμφ. ἀορίστου τοῦ τρέχω: *τρέχω, ἔτρεχον, δραμοῦμαι, ἔδραμον* (ἐξ οὗ δρόμος), *δεδράμηκα, ἐδεδραμήκειν.*
95. Ὦ Ἀπόλλων, βοήθησε τοὺς Δαρδάνους. Εὐριπ. Ρῆσος 230.

ἐπίρροθος ἢ **ἐπιτάρροθος:** ἐπαρωγός, βοηθός. Λέγεται συνήθως ἐπὶ θεῶν βοηθούντων κατὰ τὴν μάχην: "*κλῦθι* (=ἐπάκουσον) *θεά, ἀγαθή μοι ἐπίρροθος ἐλθέ*" (Ψ, 770). Ἀμφιβόλου ἐτυμολογίας· πιθανὸν ἐκ τοῦ *ἐπὶ+ρώομαι* (=κινοῦμαι) +*θέω* (=τρέχω). Λέγεται καὶ **συνέριθος**.

κηθός: ὁ βοηθός, ἐκ τοῦ *κεύθω* =καλύπτω. Λέγεται καὶ **κέαθος**.

χραισμήτωρ: βοηθός· *χραισμέω* =φαίνομαι χρήσιμος.

ἐπανορθωτής: βοηθός.- **ἔφεδρος** (=ὁ ἐπὶ τῇ ἕδρᾳ ἕτοιμος).

Ὁ Ἀμμώνιος ἀναλύει λεπτομερέστερον τοὺς κυριωτέρους ὅρους:
"*Βοηθεῖ μὲν ὁ συν-ών, ἐπικουρεῖ ὁ ἔξωθεν ἥκων εἰς βοήθειαν, συμμαχεῖ ὁ αὐτόθεν, ὑπερμαχεῖ ὁ ἀδυνάτῳ συντρέχων, ἀμύνει ὁ τιμωρούμενος ὑπὲρ τοῦ ἀπολωλότος*".

*

ἐχθρός: Ἐτυμολογικῶς ἐκ τοῦ "*ἐκτός*"· ὁ *ἐκτὸς* εὑρισκόμενος, ὁ ἐκτὸς ἡμῶν, ὁ ἐκτὸς τοῦ τείχους, ὁ ἐκτὸς τῆς χώρας, ὁ ἀλλοδαπὸς ἐπιδρομεύς, ὁ **ἐχθοδοπός**. *ἐκτὸς* → *ἐχθός, καὶ τῇ παρεμβολῇ τοῦ ρ - ἐχθρός*. Λέγεται καὶ **ἐχθρόφρων**: ὁ ἐχθρικὰ φρονῶν.

πολέμιος: ἐχθρός, πρὸς ὅν πρέπει τις νὰ πολεμήσῃ· "*ὁ μεθ' ὅπλων προχωρῶν ἐναντίον ἡμῶν*".
Ὁ Ἡσύχιος ἔχει καὶ τοὺς τύπους **ἀντιπόλεμος** ἢ **ἀντιπολέμιος**.

ἀντίβιος: ὁ ἀντιτάσσων βίαν, ὁ ἐχθρικός.
Ὁ Ὀρφ. Ὕμνος εἰς τὴν θεὰν Ἀθηνᾶν ζητεῖ ἀπὸ αὐτὴν "*κάρτος* (=κράτος, ἐξουσία) *ἐπὶ ἀντιβίοις*".

ἐναντίος: ὁ ἔναντι ἱστάμενος ἐχθρικῶς. (πρβλ. τὸ σημερ.: "θὰ σοῦ ἀντισταθῶ, *θὰ μὲ βρῆς ἀπέναντί σου*". Δηλ. ἔναντι καὶ ὄχι παραπλεύρως.) Λέγεται καὶ **ἀντίμαχος**. Ἐνῶ *ἀντίπαλος* εἶναι ὁ ἐν τῇ πάλῃ ἀνταγωνιστής.

δάϊος ἢ **δήιος:** ἐχθρικός, καταστρεπτικός. *δαίω*=κόπτω, σφάζω, καίω. "*δήιοι ἀμφιμάχονται*". (Ἰλ. Σ, 208)

δυσμενής:[96] ὁ ἐχθρός, ὁ ἐχθρικῶς διακείμενος, ἐκ τοῦ *δυσ+μένος*. Λέγεται καὶ **δυσμήν**.

ἀφαδός: ὁ ἐχθρός, ὁ ἀπαρέσκων. "*παρὰ τὸ ἀφανδάνειν. Καὶ ἀφαδία, ἡ ἀπαρέσκουσα ἔχθρα. Εἴρηται παρὰ τὴν πρόθεσιν ἀπό, καὶ τὸ ἁδεῖν, ὅ σημαίνει τὸ ἀρέσκειν, ἡ μὴ ἀρέσκουσα. Ἀφαδία οὖν, ἡ ἀφανδάνουσα. Καὶ οἱ ἐχθροὶ δὲ τοιοῦτοι, ἀφανδάνοντες καὶ πολέμιοι*". Ε.Μ.

ἀνάρσιος: ὁ ἐχθρός. *«Ὅμηρος, τοὺς μὲν ἐχθροὺς καὶ πολεμίους ἀναρσίους προσαγορεύει· "ἀνάρσιοι ἄνδρες"* (Κ, 459)... *τὸν δὲ φιλικόν, "ἄρθμιον"... ἀναρμοστίαν μὲν τὴν ἔχθραν ἡγούμενος, ἁρμονίαν δὲ τὴν φιλίαν· τὸ γὰρ ἄρθμιον ἐναρμόνιον ἐστί...»*[97] Δηλαδὴ *ἀνάρσιοι* εἶναι ὡς μὴ ἁρμόζοντες πρὸς ἡμᾶς.

ἐπίμολος: ὁ ἐχθρός, ὁ ἐπιδρομεύς. Ἐτυμολ. *ἐπὶ+μολεῖν*· (μολεῖν, ἀπαρέμφ. ἀορ. τοῦ ρ. βλώσκω =ἔρχομαι, "κοπιάζω").

Σημ. τὸ ρ. βλώσκω, ἐκ τοῦ μολίσκω. -*μόλις* ἢ *μόγις* σημαίνει μετὰ *μόγου* (=μεγάλου κόπου). μόγις→ μόλις → μολίσκω → μλώσκω → βλώσκω="κοπιάζω". Ἀρχικοὶ χρόνοι: βλώσκω, ἔβλωσκον, μολοῦμαι, ἔμολον. Ἀπαρέμφ. τοῦ ἔμολον, → "μολεῖν" Μετοχὴ τοὺ ἔμολον → "μολών".
Ἄρα ὁ Λεωνίδας ὅταν ἀπαντᾶ στὸν Ξέρξη (ὁ ὁποῖος τοῦ ἔχει ζητήσει νὰ παραδώσῃ τὰ ὅπλα) "*Μολὼν λαβέ*", στὴν οὐσία τοῦ ἀπαντᾶ "*κόπιασε νὰ τὰ πάρῃς*" καὶ ὄχι ἁπλῶς "ἔλα νὰ τὰ πάρῃς".

ἀντηρέτης: ἐχθρὸς ἐν θαλάσσῃ, ὁ κωπηλατῶν ἐναντίον. *ἐρέτης* =κωπηλάτης.

ἐπίβουλος: ἐχθρός, ὡς ἐναντίον *(ἐπὶ)* τινὸς σκεπτόμενος (*βουλή*=σκέψις).

ἀντίδικος: ἐχθρός, "*ἀπὸ τῶν ἐν ταῖς δίκαις ἐχθρῶν*". Διότι καὶ ἡ δίκη εἶναι ἕνας *δικαστικὸς ἀγών*.
ἀντίπαλος, ἀνταγωνιστής, ἄνταθλος: οὐχὶ ἐν πολέμῳ ἀλλὰ ἐν ἀγῶσι.

96. Ἐκ τοῦ *δυσμενής, δυσμήν*, →τὸ τουρκ. *ντουσμὰν* =ἐχθρός.
97. Σχόλια εἰς Ὅμηρον.

Οὐ καταισχυνῶ ὅπλα τὰ ἱερὰ[98]

῞Οπλα: "*ὅπλα, οὐ τὰ πολεμικὰ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ παντὸς ἔργου καὶ ἁπάσης τέχνης ὄργανα*".

῾Η λ. *ὅπλον* ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ἕπομαι* (=ἀκολουθῶ) διότι εἶναι τὸ ἐργαλεῖον ποὺ σὲ ἀκολουθεῖ, τὸ ὄργανον τὸ ἀπαραίτητον πρὸς ἐπιτέλεσιν ὡρισμένου ἔργου καὶ σκοποῦ. "*῾Ο καθεὶς καὶ τὰ ὅπλα του*": ῞Οπλα διὰ τὸν ἰατρὸν εἶναι τὰ ἰατρικά του ἐργαλεῖα (*ἐξοπλισμὸς* ἰατρείου), διὰ τὸν γλύπτην ἡ σμίλη, διὰ τὸν μαθητὴν ἡ γραφίς, διὰ τὸν γεωργὸν τὸ ἄροτρον, διὰ τὸν ναυτικὸν καὶ διὰ τὸ πλοῖον τὰ διάφορα ἐξαρτήματα: ἱστοί, ἱστία, ἄγκυρα κλπ. (ἐξ οὗ καὶ τὸ ρῆμα *ἐφ-οπλίζω* =ἑτοιμάζω τὸ πλοῖον διὰ τὸν ἀπόπλουν. - ἐξ οὗ καὶ τὸ σημερ. "ἐφοπλιστής".).

Διὰ τὸν στρατιώτην, διὰ τὸν μαχητήν, ὅπλα εἶναι ἡ πολεμική του ἐξάρτυσις, ὁπότε εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ἀποκαλοῦνται καὶ **ἕρκη** (ἐκ τοῦ *ἕρκος* =ἀμυντήριον, φυλακτήριον) καὶ **ἔναρα** *("῎Αρης ὁ πόλεμος, ὁ φόνος, ἀφ' οὗ καὶ ἔναρα τὰ ὅπλα").*[99] ῾Υπάρχει ὅμως καὶ ἡ ἐκδοχὴ τὰ *ἔναρα* νὰ ἐτυμολογοῦνται ἐκ τοῦ *ἐν-ἀραρίσκω, ἁρμόττω*: "*ἐν οἷς τὸ σῶμα ἀρήρεται καὶ ἐνήρμοσται*".[100] ᾿Ενεδύθη τὸν θώρακα, "*ὅς ἥρμοσε αὐτῷ*" γράφει ὁ ῞Ομηρος (Δ 333). Τὸ ὅπλον λέγεται καὶ **ἄγγινος**, ἐκ τοῦ *ἀνὰ+ἀγινέω* =ἄγω. Δηλ. αὐτὸ ποὺ τὸ παίρνεις μαζί σου.

Τὰ παντὸς εἴδους ὅπλα ὀνομάζονται καὶ **ἄρμενα**, ἐκ τοῦ ρ. *ἁρμόττω*, τὰ ἁρμόζοντα εἰς τὸν καθένα, τὰ "*ἀραρίσκοντα εἰς τὸ μένος του*", ὁ ἐξοπλισμός. Τὸ πλοῖον "*ἀρμενίζει*" μὲ ὅλα του τὰ *ἄρμενα*.[101] ῾Ο ῾Ιπποκράτης, ὅταν συμβουλεύῃ πῶς πρέπει νὰ στηθῆ τὸ χειρουργεῖον, τονίζει: "*ὅπου τὸ σῶμα, τὰ ἄρμενα*". Δηλ. τὰ χειρουργικὰ ἐργαλεῖα πρέπει νὰ τοποθετοῦνται πλησίον τοῦ χειρουργουμένου. Τὸ ᾿Ετυμολογικὸν τὸ Μέγα ἐπεξηγεῖ: "*ἅρμα σημαίνει καὶ δόρυ, ἀσπίδα, θώρηκα*".

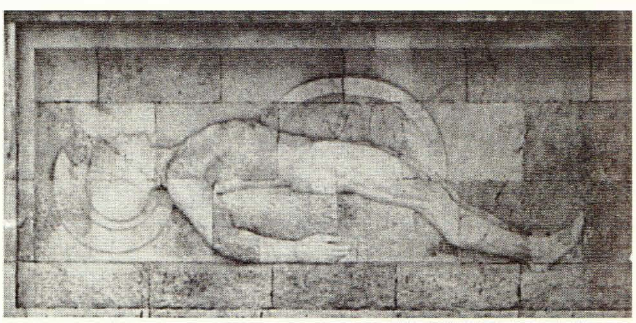
᾿Εξ αὐτοῦ *(ἄρμενα)* οἱ λατῖνοι ὠνόμασαν μόνον τὸ πολεμ. ὅπλα: arma. ᾿Εκ τοῦ λατιν. arma - τὸ ἀντιδάνειον *ἅρματα, ἁρματώνομαι*. Κακῶς τὰ νεώτερα Λεξικὰ καταχωρίζουν τὴν λ. *ἅρμα, ἅρματα* ὡς ξενική. ῾Η λατινικὴ τὴν ἐδανείσθη ἐκ τῆς ἑλληνικῆς.

*

῞Οπλα πολεμικὰ

-ἀμυντικὰ καὶ ἐπιθετικὰ-

ἀσπίς: Τὸ κυριώτερον καὶ ἱερώτερον ἀμυντικὸν ὅπλον. Τὸ καλύπτον ὄχι μόνον ἕκαστον πολεμιστήν, ἀλλὰ προβαλλόμενον "*ὑπὲρ τῆς κοινῆς παρατάξεως*".[102] ᾿Εξ οὗ: *συνασπισμὸς ("ἐν τοιαύτῃ θέσει αἱ ἀσπίδες προσεγγίζουν ἀλλήλαις")*,[103] *ὑπερασπίζομαι, προασπίζομαι*=καλύπτω ὄχι μόνον τὸν παραστάτην, ἀλλὰ καὶ τὸν πεσμένο, νεκρὸν ἢ ζῶντα, συμπολεμιστήν: "*πρόσθεν οἱ* (=μπροστὰ ἀπὸ αὐτὸν) *δόρυ ἔσχε καὶ ἀσπίδα*". ᾿Επὶ τῆς ἀσπίδος μετεφέροντο τραυματισμένοι ἢ νεκροί ("*ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τᾶς*").
῾Ο ῞Ομηρος περιγράφει τοὺς κοιμωμένους μαχητάς: "*εὗδον σὺν τεύχεσιν.. ὑπὸ κρασὶν δὲ ἔχον ἀσπίδας*". ᾿Εκάθευδον ὁπλισμένοι καὶ κάτω ἀπὸ τὰ κεφάλια τους εἶχαν τὶς ἀσπίδες (Κ 152). ῞Οθεν, "*παρ' ἀσπίδα στῆναι*" (=πολεμῶ). - "*κρεμάσαι τὰς ἀσπίδας*" (=παύσασθαι τοῦ πολεμεῖν, εἰρηνεῦσαι). - *ἀσπιστὴς* =πολεμιστής.

᾿Ενθάδε κεῖται τὴν ἀσπίδα οὐ καταλείψας

98. ῎Ετσι ἀρχίζει ὁ ῞Ορκος τῶν ᾿Αθηναίων ὁπλιτῶν.
99. Σχόλια εἰς Αἴλιον ᾿Αριστ. 107.16
100. ᾿Ωρίων
101. ᾿Εξ οὗ ὁ δυτικὸς "ἐφοπλιστής": armatore, armateur, κτλ.
102. ῎Ηδη τὸ ἀνελύσαμεν διεξοδικῶς, βλ. λέξιν "ρίψασπις" εἰς Λεξιλόγιον ἀνδρείας -δειλίας.
103. Πολύβιος, Αἰλιανὸς τακτικός

Ἡ *ἀσπὶς* ἐτυμολογεῖται "ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ *σπῶ*, οὗ παράγωγον *σπίζω*= ἐκτείνω" -Ὠρίων-.

Ἡ **ἀσπὶς** ἐκτὸς ἀπὸ στρογγύλη δύναται νὰ εἶναι *ποδηνεκής*, δηλ. νὰ φθάνη μέχρι τὰ πόδια, *ποδήρης*. Δύναται νὰ ἔχη τὸ ὕψος ἄνδρός, νὰ εἶναι *ἀνδρομήκης*, καὶ ὅταν περικαλύπτη τὸ σῶμα λέγεται *ἀμφίβροτος*. Γι' αὐτό, συχνά, οἱ διάφορες ὀνομασίες τῆς ἀσπίδος γεννοῦν λέξεις ποὺ σημαίνουν περίβλημα, ἔνδυμα.

αἰγίς: Ἡ ἱερὰ ἀσπὶς τοῦ Διός, ἀλλὰ καὶ τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς. Ἀμυντικὸν ὅσον καὶ ἐπιθετικὸν ὅπλον. Ἐκ τοῦ ρήμ. *ἀΐσσω* =κινῶ ὁρμητικῶς. Κατὰ μίαν ἐκδοχήν, κατεσκευάσθη ἀπὸ τὸ δέρμα τῆς αἰγὸς Ἀμαλθείας, τῆς τροφοῦ τοῦ Διός, κατὰ συμβουλὴν τῆς Γαίας, διότι τὸ δέρμα αὐτὸ ἦταν ἄτρωτο καὶ ἀδιαπέραστο ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὸν κεραυνό: "*οὐδὲ Διὸς τάμνησι κεραυνὸς*" (Φ, 401).
Ἡ ἔκφρασις "*ὑπὸ τὴν αἰγίδα*", σημαίνει ὑπὸ τὴν ἀσπίδα, ὑπὸ τὴν προστασίαν...

πέλτη: μικρὰ ἐλαφρὰ ἀσπίς, ἐκ τοῦ ρ. *πάλλομαι*, ὡς παλλομένη εὐκόλως, σχήματος ἡμισελήνου.

ἴτυς: κυριολ. περιφέρεια ἀσπίδος, "τελείωμα", ἐκ τῆς "ἰτέας", ὁ κλάδος τῆς ὁποίας κάμπτεται, λυγίζει εὔκολα. Συνεκδοχικῶς, ἡ στρογγυλὴ ἀσπίς.
"*Λαιᾶ μὲν ἴτυν προβάλλεσθε*" (=διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς προβάλλετε τὴν ἀσπίδα) παραινεῖ ὁ ποιητὴς Τυρταῖος.
Ἡ στρογγύλη ἀσπὶς ὀνομάζεται καὶ **ἄντυξ**, συνεκδοχικῶς ἐκ τοῦ *ἄντυξ* =πᾶσα κυρτότης, περιφέρεια παντὸς κυκλοτεροῦς.[104]

λαῖβα: ἡ ἀσπίς, ἐπειδὴ ἐφέρετο διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρός. (*λαιFός* = εὐώνυμος).

βῶς: ἀσπὶς ἐκ δέρματος βοός. **λαιδάς:** ἀσπὶς ἐκ βύρσης.

λαισήιον: μικρὰ ἐλαφρὰ ἀσπίς, ἐκ τοῦ ἐπιτατ. *λα+σείω*· ἡ εὐκόλως σειομένη, παλλομένη. "*λαισήια πτερόεντα*" περιγράφει ὁ Ὅμηρος.

σάκος: ἐκ τοῦ ρήμ. *σάττω* =φορτώνω, ἐπὶ πολεμιστῶν δέ, φορτώνω μὲ ὅπλα. Ἐξ οὗ *σάγη* =ἀποσκευαί, *σάγμα, σαγμάριον* (καὶ "σαμάρι"). Ἡ ρίζα εἶναι ΣΑΓ -καὶ ΣΑΚ-: *σάκκος, σάκκα, σακούλα, σακκοπήρα, εὐρυσάκης* = ὁ ἔχων μεγάλην ἀσπίδα, ὅθεν γενναῖος.

σακκίον εἶναι καὶ ἔνδυμα τρίχινον, ἐκ τῆς ἰδέας τοῦ ἀκατεργάστου δέρματος (ἐξ οὗ τὸ σημερινὸ "σακάκι", ἀνδρ. ἔνδυμα). Ἐπίσης ἐκ τοῦ σάγη → *σάγος* =μανδύας, → λατ. sagum ἐξ οὗ ἰταλ. saio =ράσο. Ἐκ τοῦ σάγισμα, *σαγίον* (κάλυμμα) → τζαγγίον =ὑπόδημα, ἐξ οὗ τζαγγάρης καὶ τσαγκάρης.)

φαλός: "ἀσπιδάσκιον μικρὸν καὶ λαμπρὸν" -Ε.Μ.- (*φαλὸς* ἐτυμολ., βλ. Λεξιλόγ. τῆς ἅλός).

βοάγριον: ἀσπὶς ἐκ δέρματος βοὸς ἀγρίου.

θοῦρις: ἐκ τοῦ *θρώσκω* =ὁρμῶ.

καιτρέα ἤ **κυρτία:** ἀσπὶς πλεκτὴ (*κυρτὸς* =κάλαθος).

ρινός: ἐκ δέρματος βοός. (*ρινὸς* =δέρμα).

μάγιν: ἀσπίδα (Ἡσύχ.).

θοῦρις: ἐκ τοῦ *θούριος* =ὁρμητικός, ἐκ τοῦ ρ. θρώσκω.

λαφθία: προφανῶς ἐκ τοῦ θεμ. *λαβ-* τοῦ ρ. λαμβάνω· *λαβ+θέω* → *λαβδία* → *λαφθία*.

κατείρα: ἐκ τοῦ *καττὺς* =τεμάχιον δέρματος (*καττυματοποιὸς* =ὑποδηματοποιός).
καττύω ἤ *κασσύω* =συρράπτω δέρματα, καὶ γενικῶς ράπτω.

κρίγδανον: πέλτη, ἀσπὶς (Ἡσύχ.).

προβαλλός: ἡ ἀσπίς, ἐκ τοῦ "προβάλλω αὐτὴν μαχόμενος".

γέρρον: ἐπιμήκης πλεκτή, ἐκ τοῦ ρήμ. *Fείρω* =συνδέω, πλέκω.

σκουτίον: ἀντιδάνειον ἐκ τοῦ λατ. SCUTUM ὅπερ ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ σκῦτος[105] = κατειργασμένον δέρμα· *σκυτοτόμος* = ὁ βυρσοδέψης. "*Ἐγὼ σκουτάρι καὶ σπαθὶ βαστῶ στὰ δυό μου χέρια*".
Πρβλ. καὶ *σκουτί*: δερμάτινη περισκελίς.

---

104. Ἐκ τοῦ ἄντυξ → γαλλ. jante καὶ τὸ ἀντιδάνειον "ζάντα".
105. Ἐκ τοῦ σκῦτος → λατ. **SCUTUM** =ἀσπὶς καὶ ἐξ αὐτοῦ ἰταλ. scudo= θυρεός, ἰσπ. escudo, γαλλ. écu, δηλ. νομίσματα "σκοῦδα" - ἐκ τῆς ἐντυπωμένης, ἐπὶ αὐτῶν τῶν νομισμάτων, ἀσπίδος.

Ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ φέρουσα τὴν ἱερὰν αἰγίδα

πάρμη: ἀντιδάνειον καὶ αὐτὸ ἐκ τῆς λατινικῆς, μικρὰ ἀσπὶς τῶν ἱππέων: PARMA (palma), ὅπερ ἐκ τῆς λέξεως "παλάμη", διὰ τὸ εὐμεταχείριστον αὐτῆς. Ὅ,τι καὶ ἡ ἑλληνικὴ "πέλτη" (ὅπερ βλ.).

θυρεός: ἀσπὶς ἐπιμήκης, ὁμοία πρὸς θύραν. Λέγεται καὶ **θυρέασπις**.

φιάλη: ἀσπὶς ὁμοία πρὸς τὸ πλατὺ σκεῦος φιάλη, μὲ τὸ ὁποῖον τελοῦσαν σπονδές. "*Τὴν ἀσπίδα ἁρμόττει λέγεσθαι φιάλην Ἄρεως*". (Ἀριστ. Ρητορ. Γ4).

ὄχανον: ἡ ἐσωτερικὴ λαβὴ τῆς ἀσπίδος. Συγκρατοῦσαν αὐτὴν περνώντας τὴν χεῖρα διὰ μέσου τῶν ὀχάνων (βλ. εἰκόνα). Τὸ *ὄχανον* ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ἔχω. (λέγεται καὶ *πόρπαξ*).

ἀβαντία ἀσπίς: Ἐκ τοῦ Ἄβαντος, ἀπογόνου τοῦ Δαναοῦ. Ἡ ἱστορία ἔχει ὡς ἑξῆς: Οἱ δίδυμοι Ἀκρίσιος καὶ Προῖτος, ἀλληλομισούμενοι θανασίμως καὶ πρὸ τῆς γεννήσεώς των ἀκόμη, ὅταν ἔφθασαν εἰς ἡλικίαν νὰ φέρουν ὅπλα, ἐπολέμησαν μεταξύ των διὰ τὴν διαδοχήν. Κατ' αὐτὸν τὸν ἀγῶνα ἐγένετο διὰ πρώτην φορὰν χρῆσις τῆς ἀσπίδος ὡς ἀμυντικοῦ ὅπλου. Ὁ Ἀκρίσιος καὶ ὁ Προῖτος ἦσαν υἱοὶ τοῦ Ἄβαντος, 12ου βασιλέως τοῦ Ἄργους. Ὁ Ἄβας ὑπῆρξε υἱὸς τῆς Ὑπερμνήστρας, τῆς μόνης ἐκ τῶν 50 Δαναΐδων ἡ ὁποία δὲν κατέσφαξε τὸν σύζυγόν της Λυγκέα. Ὁ Ἀπολλόδωρος (Βιβλιοθήκη 11.1) ἀφηγεῖται ὡς ἑξῆς τὸ συμβάν:

"*Λυγγεὺς δέ, μετὰ Δαναὸν Ἄργους δυναστεύων, ἐξ Ὑπερμνήστρας τεκνοῖ παῖδα Ἄβαντα. Τούτου δὲ καὶ Ἀγλαΐας τῆς Μαντινέως, δίδυμοι παῖδες ἐγένοντο, Ἀκρίσιος καὶ Προῖτος. Οὗτοι καὶ κατὰ γαστρὸς μὲν ἔτι ὄντες ἐστασίαζον πρὸς ἀλλήλους, ὡς δὲ ἀνετράφησαν, περὶ τῆς βασιλείας ἐπολέμουν, καὶ πολεμοῦντες εὗρον ἀσπίδας πρῶτοι· καὶ κρατήσας Ἀκρίσιος Προῖτον, Ἄργους ἐξελαύνει*".

ἐσθὴς ἀσπίδος: "Ὀρθογώνιος ἐσθής, δερματίνη ἢ ἐκ χονδροῦ ὑφάσματος, ἐστερεωμένη εἰς τὸ κάτω ἄκρον τῆς ἀσπίδος διὰ κομβίων ἢ καρφίων καὶ αἰωρουμένη σχεδὸν μέχρι τῶν κνημῶν τοῦ φορέως στρατιώτου. Ἡ ἐσθὴς αὕτη πολλάκις ἐφέρετο ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐθεωρεῖτο καὶ διακριτικὸν σειρήτιον τῶν ἀξιωματικῶν ἢ τῶν κηρύκων... Τὰ ἐμβλήματα τὰ ὁποῖα διακοσμοῦν τὰς ἀσπίδας τῶν ὁπλιτῶν εἰς τὰς ἀγγειογραφίας εἶναι ἐπιβλητικά, μετὰ δὲ τοὺς Περσικοὺς πολέμους ἁπλούστερα. Μετὰ τὸν 5ον αἰ. π.Χ. τὰ ἐθνικὰ ἐμβλήματα ἀντικατέστησαν τὰ ἀτομικά. Οἱ Μαντίνειοι

Ἀσπίς. Διακρίνεται καθαρὰ τὸ ὄχανον.
(ἀπὸ τὸ ἀέτωμα τοῦ ναοῦ τῆς Ἀφαίας)

ἐπεδείκνυον τὴν τρίαιναν τοῦ προστάτου των θεοῦ Ποσειδῶνος καὶ οἱ Θηβαῖοι τὸ ῥόπαλον τοῦ Ἡρακλέους... Ὁ στρατὸς τῶν Ἀργείων ἔφερε λευκὰς ἀσπίδας. Ὁ Ἀλκιβιάδης συνεκίνησε τοὺς Ἀθηναίους διὰ τῆς ἐπιδείξεως προγονικοῦ ἐμβλήματος ἐπὶ τῶν ἀσπίδων τῶν στρατιωτῶν του, παριστάνοντος τὸν ἔρωτα κρατοῦντα κεραυνόν. Εἰς τὸν Σπαρτιατικὸν στρατόν, τὸ ἀρχικὸν γράμμα Λ τῆς Λέξεως "Λακεδαιμόνιοι" ἐπὶ τῶν ἀσπίδων, εἶχε καταστῆ περισσότερον τρομερὸν ἀπὸ οἱονδήποτε μυθῶδες τέρας.. Οἱ Σικυώνιοι ἐζωγράφιζον τὸ Σ.. οἱ Μυκηναῖοι τὸ Μ.. καὶ ἄλλαι πόλεις ἐπεδείκνυον τὸ ἀρχικὸν τοῦ ὀνόματός των ἐπὶ τῶν ἀσπίδων των.. ἐπὶ ὡρισμένων Ἀττικῶν ἀγγείων εἰκονίζονται ἀσπίδες μὲ τὸ ἀρχικὸν γράμμα τῶν Ἀθηναίων Α..." (Πολεμ. Τέχνη ἐπὶ Ξενοφῶντος, Δ/νσις Ἐκδόσεων Ἀρχηγείου Στρατοῦ).

Ἐξ αὐτῶν τῶν πρώτων ἐπὶ τῶν ἀσπίδων, *σημείων*, κατάγονται αἱ μετέπειτα **σημαῖαι**· Ἄλλωστε κυριολεκτικῶς, *σημα-ία* σημαίνει ἡ τὸ σῆμα στέλλουσα (βλ. κατάλ. *-ια*). Ὁ Αἰσχύλος (*Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας* 383-646) περιγράφει ποῖα σημεῖα, φράσεις ἀπειλητικὲς εἶχαν χαραχθῆ ἐπὶ τῶν ἀσπίδων τῶν πολιορκούντων, οἱ ὁποῖοι τὰ ἐπεδείκνυον, τὰ **ἐπέσειον** πρὸς ἐκφοβισμὸν εἰς τοὺς ἐπὶ τοῦ ἀμυντικοῦ τείχους ἱσταμένους πολιορκουμένους.

Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς διέθετε καὶ ἕνα ὡρισμένον "*σημεῖον*", τοῦ ὁποίου ἡ ἀνύψωσις ἐδήλωνε ἔναρξιν μάχης. Ἐξ οὗ καὶ ἡ ἔκφρασις "*Τὰ σημεῖα ἤρθη, τὰ σημεῖα κατεσπάσθη*". (σπάω-σπῶ =τραβῶ· κατα-σπῶ =τραβῶ πρὸς τὰ κάτω, ὑποστέλλω). Ὁ Εὐριπίδης ὁμιλεῖ διὰ "*νῆας σημείοις ἐστολισμένας*".[106]

ἐπισείων: στενὴ τριγωνικὴ σημαία πλοίου.

φοινικίς: σημαία πολεμικοῦ πλοίου, "*τριηρικόν*", χρώματος *φοινικοῦ* =ἐρυθροῦ.

Τὰς σημαίας σῴζειν

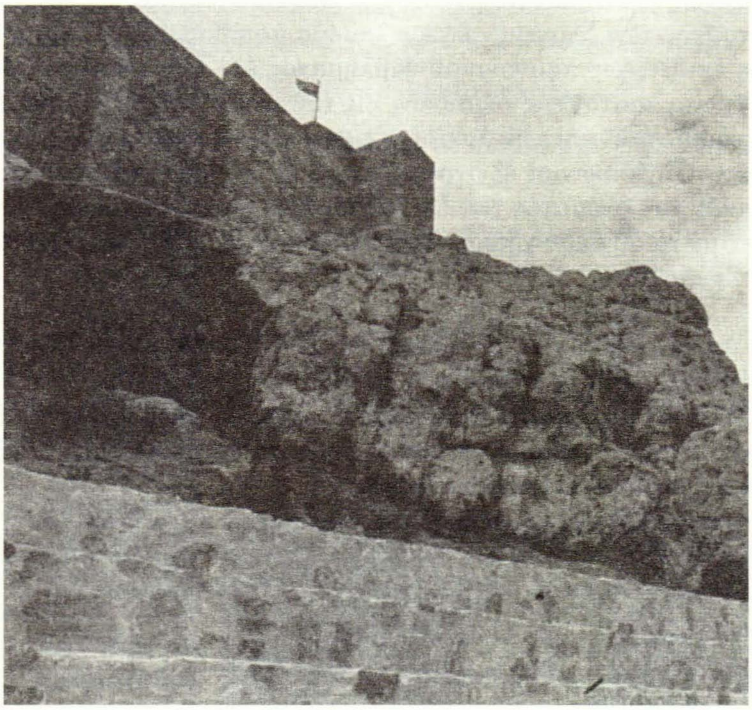
Ἡ *σημαία*, ὡς *σῆμα* εἶναι σύμβολον. Τὸ σύμβολον τῆς φυλῆς καὶ τοῦ ἔθνους. Ἡ ψυχὴ τοῦ Ἔθνους. Ἡ ἐγκατάλειψις τῆς σημαίας εἶναι ὄχι μόνον ἀνανδρεία, ἀλλὰ καὶ προδοσία. Ἡ παράδοσις τῆς σημαίας ἀποτελεῖ ἔγκλημα ἐσχάτης προδοσίας. Ἡ τυχὸν ἀπώλεια τῆς σημαίας, αἰωνία καταισχύνη. "*Ὁρκίζομαι νὰ ὑπερασπίζω μὲ Πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν, μέχρι τῆς τελευταίας ῥανίδος τοῦ αἵματός μου τὰς σημαίας...*" (ἐκ τοῦ συγχρόνου στρατιωτικοῦ ὅρκου).

Ὁ λοχαγὸς Καλλέργης, ὅταν παρεδίδετο τὸ φρούριον τῆς Καλαμάτας, ἀπέσπασε τὴν σημαία ἀπὸ τὸν κοντόν, τὴν περιεζώσθη καὶ τὴν ἐπῆρε μαζί του. Ὁ Ἕλλην φρουρὸς τῆς σημαίας ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ὁ εὔζωνος Κουκίδης ὅταν στὶς 6 Ἀπριλίου 1941 οἱ γερμανοὶ κατακτηταὶ εἰσῆλθαν στὴν Ἀθήνα καὶ ἀνέβηκαν στὴν Ἀκρόπολι νὰ ὑψώσουν τὴν σβάστικα, ὑπέστειλε τὴν ἑλληνικὴ σημαία, τυλίχθηκε μὲ αὐτὴν καὶ ἐπήδησε ἀπὸ τὸν ἱερὸ βράχο στὸ κενόν*.... πιστὸς εἰς τὸν ὅρκον του: "Ὁρκίζομαι νὰ ὑπερασπίζω μὲ πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν μέχρι τῆς τελευταίας ρανίδος τοῦ αἵματος μου, τὰς Σημαίας. *Νὰ μὴ τὰς ἐγκαταλείπω, μηδὲ νὰ ἀποχωρίζομαι ποτὲ ἀπ' αὐτῶν.*"

Ὁ εὔζωνος Κουκίδης ἦταν γνήσιος ἀπόγονος τῶν ὁπλιτῶν τῆς τιμητικῆς φρουρᾶς τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς ποὺ παρέμεινε ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως "*ἵνα φυλάττῃ τὰ ἱερὰ*" ὅταν ὁ Θεμιστοκλῆς ἐκένωσε τὴν πόλι τῶν Ἀθηνῶν πρὶν ἀπὸ τὴν Ναυμαχία τῆς Σαλαμῖνος, καὶ ὁ Ξέρξης ἔχοντας "διαβῆ" τὶς Θερμοπύλες, εἰσῆλθε στὴν ἔρημη Ἀθήνα, ἐπολιόρκησε καὶ "κατέλαβε" τὴν Ἀκρόπολι. Οἱ ἐναπομείναντες ὁπλῖται, ὅταν ἡ ἀντίστασίς τους κατέστη πλέον ματαία, ἔδωσαν τέλος στὴν ζωή τους πηδώντας καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὰ τείχη: "*ἐρρίπτεον ἑαυτοὺς κατὰ τοῦ τείχεος κάτω καὶ διεφθείροντο*" (Ἡρόδ. Θ. 53).

Οἱ Ἀθηναῖοι ὁπλῖται καὶ ὁ εὔζωνος Κουκίδης ἦσαν γνήσιοι ἀπόγονοι τῆς Ἀγλαύρου, θυγατρὸς τοῦ Ἐρεχθέως, ἡ ὁποία μὲ αὐτοθυσία εἶχε πέσει στὸ κενὸ ἀπὸ τὸ ἴδιο ἐκεῖνο μέρος, προκειμένου νὰ σώσῃ τὴν Ἀθήνα, σύμφωνα μὲ κάποιον παλαιότερο χρησμό.

106. Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι 254.
* Σχετικαὶ Δημοσιεύσεις: Βλ. Ἐφημερ. Νταίηλυ Μαίηλ τῆς 9/6/41 καὶ Περιοδικὸ Le Figaro, τ. Αὐγούστου 2004.

Τὸ σπήλαιον τῆς Ἀγλαύρου, ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Ἀκροπόλεως.
Ἀπὸ τὸ ἴδιο σημεῖο τοῦ κρηπιδώματος ἔπεσε στὸ κενὸ καὶ ὁ εὔζωνος Κουκίδης.

Κατὰ τὴν Κρητικὴ ἐπανάστασι, ὅταν ὁ ἱστὸς τῆς σημαίας τῶν ἐπαναστατημένων Κρητικῶν ἐθραύσθη, ὁ ἀγωνιστὴς Σπύρος Καγιαλεδάκης ἔκανε τὸ ἴδιο του τὸ σῶμα ἱστό, κρατώντας ὑψωμένη μὲ τὰ δυό του χέρια τὴν Σημαία.

Γι' αὐτό, ὡς πρὸς τὸ ζήτημα ποὺ ἀνακινεῖται (τεχνηέντως;) ἐσχάτως - σχετικὰ μὲ τὸ ποῖος δικαιοῦται καὶ ποῖος ὄχι νὰ σηκώση τὴν Ἑλληνικὴ Σημαία, "*ἁπλᾶ ἐστι τῆς ἀληθείας ἔπη*" καὶ δὲν χρειάζεται ἐκτενὴς ἀνάλυσις, παραφιλολογία, λόγια ἄνευ Λόγου.

Τὴν Ἑλληνικὴ Σημαία δικαιοῦται νὰ τὴν ὑψώνη καὶ νὰ τὴν φέρη ὡς "σημαιοφόρος" αὐτὸς ποὺ οἱ πρόγονοί του τὴν ἔχουν ποτίσει μὲ τὸ αἷμα τους.

Ὅσοι "*εἶχαν παπποῦ ἀπὸ δρῦ κι ἀπὸ*
ὀργισμένον ἄνεμο,
στὸ καραούλι δεκαοχτὼ μερόνυχτα
μὲ πικραμένα μάτια·
μάνα ποὺ ἔχει σφάξει μὲ τὰ χέρια της
ἢ μάνα μάνας ποὺ μὲ τὸ βυζὶ γυμνὸ
χορεύοντας ἔχει δοθεῖ στὴν λευτεριὰ τοῦ Χάρου"
(Ὀδ. Ἐλύτης)

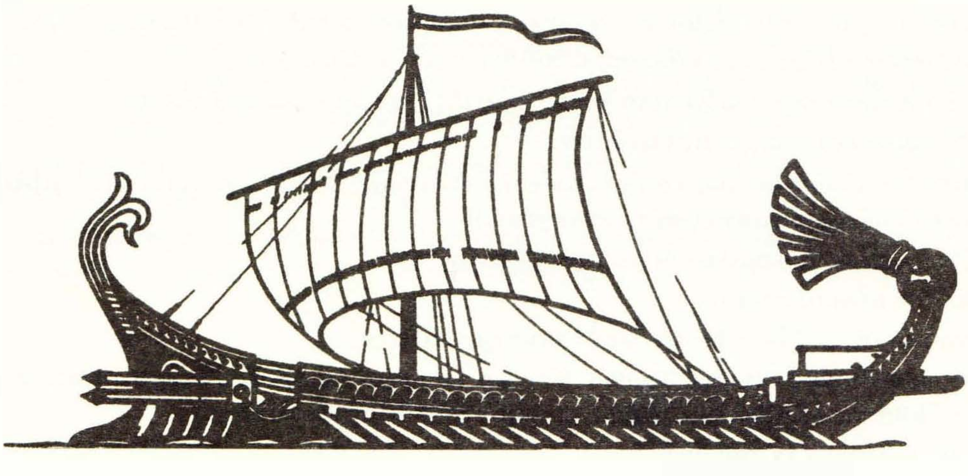
Τὴν Σημαία τὴν σηκώνει αὐτὸς ποὺ εἶναι ἕτοιμος καὶ πρόθυμος νὰ χύση μὲ τὴν σειρά του τὸ αἷμα του γιὰ χάρι της.

"*Καὶ ἱερὰ τὰ πάτρια τιμήσω*" (Ἐκ τοῦ Ὅρκου τῶν Ἀθηναίων ὁπλιτῶν).

Γι' αὐτό, αἱ σοροὶ τῶν πεσόντων ὑπὲρ πατρίδος, καλὺπτονται διὰ τῆς σημαίας, μέχρι τὴν στιγμὴ τῆς ταφῆς των.

Τὰς σημαίας σώζειν...

"ἐπισείων", ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ τῆς νηός.

Ὀλίγον ἄλκιμον δόρυ κρεῖσσον μυρίου στρατεύματος[107]

δόρυ: "*δρύον ἂν εἴη, παρὰ τὴν δρῦν, οἷον δρύϊνον*". Δηλαδὴ ἐτυμολογεῖται ἐκ τῆς δρυός, δρύϊνον· *δούρειος* σημαίνει ξύλινος *("Δούρειος ἵππος")*. Ἄρα τὸ *δόρυ* εἶναι ξύλινον, εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ὁποίου προσαρτᾶται αἰχμηρὰ *ἐπιδορατίς*. Ἡ λέξις *ἀδορατία* σημαίνει "ἀργία".

ναύμαχα: "μακρὰ δόρατα πρὸς ναυμαχίαν ἐπιτήδεια". -Ε.Μ.-

νήιον: νήιος κυριολεκτικῶς σημαίνει ὁ ἁρμόζων εἰς τὴν ναῦν. Ἐκ τῆς ἐκφράσεως "*δόρυ νήιον*", δηλ. ξύλον κατάλληλον πρὸς κατασκευὴν πλοίων, *νήιον* ἐκ συνεκδοχῆς σημαίνει δόρυ.

δορυδρέπανον: δόρυ δρεπανοειδές.

ἀκόντιον: ὑποκοριστικὸν τοῦ *ἄκων* =ἀκόντιον, *ἀκὶς* =αἰχμή (ἄ-κων ἐτ. *α* ἐπιτατ. *+κων* =γων· σχήματος δηλαδὴ αἰχμῆς *γωνίας*). Λέγεται καὶ **ἀκωκή**. Ἐνῶ **ἀμφώβολος** εἶναι τὸ ἀκόντιον μὲ διπλῆν αἰχμήν: *βάλλει ἄμφω.*

κοντός: ἀκόντιον, "κοντάρι". Ἐκ τοῦ παραγγέλματος πλησιάσατε "*εἰς δόρατος πληγήν*", "*εἰς κοντοῦ πληγὴν*" (δηλ. πλησίον, διὰ νὰ πλήξετε τὸν ἀντίπαλον ἐξακοντίζοντες) παρήχθη τὸ ἐπίρρ. *κοντὰ* (=πλησίον) καὶ *κοντὸς* =βραχύς. Αὐτὸ ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἀπὸ τὴν περιγραφὴ σχετικῆς σκηνῆς ποὺ μᾶς παρέχει ὁ Ὅμηρος:

Ὁ Ὀδυσσεὺς "*βῆ διὰ προμάχων.. στῆ δὲ μάλα ἐγγὺς ἰών, καὶ ἀκόντισε δουρί*" (=προχώρησε διὰ μέσου τῶν προμάχων καὶ προσελθὼν στάθηκε πολὺ κοντά, καὶ ἀκόντισε μὲ τὸ δόρυ). (Δ 496)

λόγχη ἢ **λαγκία:** Πιθανὸν ἐκ τοῦ παρακειμένου *λέλογχα* τοῦ ρ. *λαγχάνω* (=ἐπιτυγχάνω) (-τὸν-πέτυχα). Ὑπάρχει καὶ ἡ ἐκδοχὴ ἐκ τοῦ ρ. *λαχαίνω* =σκάπτω. Ὁ Ἡσύχιος καταγράφει καὶ τὴν λέξι **λαγὶς**[108] = δόρυ.

θυρσόλογχος: λόγχη καλυπτομένη ὑπὸ *θύρσου* (ἔμβλημα τοῦ θεοῦ Διονύσου -Βάκχου). Ὑπῆρξε τὸ μυστικὸν ὅπλον τῶν Μαινάδων-Βακχίδων, κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Διονύσου εἰς Ἰνδίας.

ἔγχος: δόρυ, λόγχη. Συχνὴ λέξις παρ' Ὁμήρῳ. "*Ἕνεκα τοῦ μεγάλου βάρους αὐτοῦ, μόνον οἱ ῥωμαλεώτατοι τῶν ἀνδρῶν ἠδύναντο νὰ μεταχειρίζωνται αὐτό, καὶ μόνον ὅτε ἦσαν πλησίον τοῦ ἐχθροῦ· ὡς ἐκ τούτου ἐθεωρεῖτο τὸ ἐντιμότατον ὅπλον*". (Λεξ. L.S.) Συνεκδοχικῶς, *ἔγχος* =πᾶν ὅπλον. Ἐτυμ. ἐκ τοῦ ἐγχέω, δηλ. "*χέω δοῦρα βροχηδόν*". (Πρβλ. καὶ τὸ "*χύθηκε στοὺς ἐχθρούς*" ἀντὶ "ὥρμησε"). - Ἢ ἐκ τοῦ *ἄγχι* =πλησίον: "*τὸ ἐκ τοῦ ἐγγύς, ἄγχι, μεταχειριζόμενον*" (Ὠρίων). Λέγεται καὶ **ἐγχείη** ἢ **ἐγχεία**. Τὸ Ε.Μ. ἐτυμολογεῖ: "*παρὰ τὸ ἔχω, ἔχος καὶ ἔγχος*".

κέντρον: ὀξὺ ἄκρον, ὀξεῖα αἰχμή, μεταφορικῶς *ἀκόντιον*. *κεντῶ* =πλήττω, μαχαιρώνω, τρυπῶ.

σύσσυνον: σπανία λέξις διὰ τὸ ἀκόντιον, πιθανὸν ἐκ τοῦ *σείω, σεύω.*

κράνεια: δόρυ κατασκευασμένο ἀπὸ ξύλο "κρανιᾶς", σκληρὸ καὶ ἀνθεκτικό.

μέναυλον: δόρυ· λέγεται καὶ **μεναύλιον**.

βαλάντιον: "*τὸ ἀκόντιον, διὰ τὸ βάλλειν τοὺς ἐναντίους*". (Ε.Μ.) Λέγεται καὶ **ἐμβόλιον** (διότι ἐν-βάλλεται). Ἐνῶ **προβόλιον** εἶναι τὸ κυνηγετικόν.

ξυστόν: ἐκ τοῦ ξύω. Ἐξεσμένον *δόρυ*, δηλ. ξύλινον.

ρυστόν: ἐκ τοῦ *ῥύομαι* =σώζω.

ἰκτέα: ἀκόντιον, ἐκ τοῦ ἵκω. *ἶκταρ* =μὲ ἐν κτύπημα, ταχέως.

κάμαξ: "*θρακία κάμαξ*" (Εὐριπ. Ἑκάβη). Κοινῶς, καμάκι. Ἀμφιβόλου ἐτυμολογίας. Ἡ κατάλ. -αξ, ἐκ τοῦ ἄγω. Πιθανὸν τὸ *καμ-* ἐκ τοῦ *ἅμα*, τροπῇ τῆς δασείας εἰς κάπα.

ἀκτέον: δόρυ (Ἡσύχ.), ἐκ τοῦ ἄγω.

παλτόν: ἐκ τοῦ πάλλω. Τὸ δόρυ πάλλεται.

---

107. Δηλαδή, ὀλίγοι ἄλκιμοι μαχηταὶ φέροντες δόρυ, εἶναι πιὸ δυνατοὶ καὶ ἀπὸ ἀναρίθμητο στράτευμα (Εὐριπ. *Ἀρχέλαος* -ἀπόσπ.)
108. λαγηίς, λόγχα → λατιν. lancea, ἰταλ. lancia, γαλλ. καὶ ἀγγλ. lance, γερμ. Lanze. Lancer =ρίπτω, ἐξ οὗ τὸ ἀντιδάν. "λανσάρω".

μανδύη: δόρυ ὡς δρέπανον. (Ἡσύχ.) Ἀμφιβόλου ἐτυμολογίας. Μήπως ρίζα *μαν* (μένος) + *δύω* =βυθίζω;

παράστανον: ἐκ τοῦ *παρὰ +ἵστημι*. Τὸ στήνω δίπλα μου, ἵσταται παρά.

αἰχμή: ἐκ τοῦ *ἀκ-ιμή*, ρίζα ακ-. Κατ' ἄλλους ἐκ τοῦ *ἀΐσσω*.

ὕλιγξ: ὁ Ἡσύχιος ἔχει "*ὕλιγγες: λόγχαι*".

ὀξεῖα: ἡ λόγχη. Ἡ παροιμία "*δι' ὀξείας δραμεῖν*" λέγεται ἐπὶ τῶν διακινδυνευόντων -Σουΐδας-.

μελία: δόρυ κατασκευασμένο ἐκ τοῦ ξύλου τοῦ δένδρου "*μελία*". "*Ἐν Ἰλίῳ θύοντι τῷ Ἀλεξάνδρῳ ἔφη ὁ ἱερεὺς δείξειν τὴν Πάριδος λύραν, ὁ δὲ εἶπεν· εἰ ἔχεις, δεῖξον πρὸ τῆς λύρας, τὴν μελίαν*".[109]

ἀρτύλη: λόγχη, ἀγκύλη (Ἡσύχ.).

μεσάγκυλον: μακρὺ ἀκόντιον.

ὑσσός: ἀκόντιον. Προφανῶς ἐκ τοῦ *σείω, σεύω*, τροπῇ τοῦ σ εἰς δασεῖαν.

ζιβύνη: ὁλοσίδηρον ἀκόντιον ἢ λόγχη, ἢ σπάθη ἢ μάχαιρα· *ζιβύννια* =λογχίδια μικρὰ (Ἡσύχ.).

γρόσφος: λέξις ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πολυβίου, μικρὸ καὶ λεπτὸ δόρυ, ἐξ οὗ "*γροσφομάχος*".

σιρομάστης: λόγχη μετὰ ἀκίδων.

ἀγκεία: λόγχη.

αἰγανέη: ἐκ τοῦ *ἀΐσσω*, κινῶ ὁρμητικά, ὅθεν ἐκ τοῦ παλμοῦ τῆς βολῆς.

σαύνιον: ἢ σαυνίον. Ὁ Ἡσύχιος ἐπεξηγεῖ "*ἀκόντιον βαρβαρικόν*". Ἐκ τοῦ *σείω, σεύω*.

τράφηξ: ὑπάρχουν καὶ οἱ τύποι **τράπηξ** καὶ **τρόπηξ**. Προφανῶς ἐκ τοῦ ρ. *τρέπω*. (εἰς φυγήν;)

ἄγχωνες: "*δοράτια οὐ λίαν σμικρά, ἀλλ' οὐδὲ μεγάλα, ἀλλ' ὅσον ἀκοντίζεσθαι εἴπου δεήσοι*".

ἧμα: "*πᾶν τι το ῥιπτόμενον, βλῆμα, ἀκόντιον*". *ἥμων* =ὁ ἀκοντιστής, ἐκ τοῦ ρ. *ἵημι* =ρίπτω.

σάρισα: Τὸ μακρὺ δόρυ τῆς μακεδονικῆς φάλαγγος. Εἶχε μῆκος 21 ποδῶν. Πιθανὸν ἐκ τοῦ ρήμ. *σαρόω, σαρώνω*. (πρβλ. "σαρωτικὴ νίκη".)
Ἡ μακεδονικὴ φάλαγξ φοβερὰ τοῖς πολεμίοις, οὐκ ἐν τῷ ἔργῳ μόνον ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ὄψει ἐφαίνετο".[110] [Ἡ *φάλαγξ* θεωρεῖται ἀβεβαίου ἐτυμολογίας. Ἀρχαῖος σχολιαστὴς σημειώνει: "*φάλαγγες, ἐκ τοῦ πάλαγγες, πέλας καὶ ἐγγὺς ἀλλήλων εἶναι τάξεις στρατοῦ παρατεταγμένων πρὸς μάχην.*"]

κέντρον: αἰχμὴ δόρατος. Ἐκ τοῦ *κεντῶ*.

οὐρίαχος: τὸ ὄπισθεν μέρος τοῦ δόρατος, ἡ οὐρά.

σαυρωτήρ: ὁ οὐρίαχος λέγεται καὶ σαυρωτήρ· εἶναι ἡ μικρὰ αἰχμὴ εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ δόρατος διὰ τῆς ὁποίας ἐστήνετο ὄρθιον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. "*παρὰ τὸ σταυροῦσθαι καὶ ὀρθοῦσθαι ἐπ' αὐτό.*" (Ε.Μ.) Ὁ Ὅμηρος περιγράφει: "*ἔγχεα ὀρθὰ ἐπὶ σαυρωτῆρος ἐλήλατο*" (Κ, 153).

δουροδόκη: ἡ δοροδόχη, ἡ δορατοθήκη. "*ἔγχος μὲν ἔστησε... δουροδόκης ἔντοσθεν, ἔνθα περ ἄλλα ἔγχεα Ὀδυσσῆος... ἵστατο πολλά*" (Ὀδύσ. α 127).

(**Σημείωσις:** Ἐπειδὴ κρατοῦσαν τὸ δόρυ μὲ τὸ δεξὶ χέρι καὶ τὴν ἀσπίδα μὲ τὸ ἀριστερό, ἡ ἔκφρασις "*ἐπὶ δόρυ, ἐπ' ἀσπίδα*" ἐσήμαινε ὅ,τι τὸ σημερινὸν "*ἐπὶ δεξιά*", "*ἐπ' ἀριστερά.*".)

★

109. Πλουτάρχου, Βίος Ἀλεξάνδρου 672 Β.
110. Περὶ στοιχίσεως αὐτῆς, βλ. Ἀρριανοῦ Τακτικὰ 12.2.6

Τὰ κατ' ἐξοχὴν ἀγχέμαχα ὅπλα τῶν γενναίων ἀγχιμαχητῶν

ξίφος: Ἡ μακρὰ καὶ εὐθεῖα σπάθη. Ὅπλον ἐπιθετικὸν καὶ ἀμυντικόν, αἰχμηρὸν καὶ ἀμφίστομον, χρησιμοποιούμενον ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων. "*Ἕλκετο δ' ἐκ κολεοῖο μέγα ξίφος*" (Α, 194).

Τὸ ξίφος κατ' ἀρχὰς ἦτο μικρότερον τοῦ ἡμίσεος τοῦ μέτρου. Τὸ 400 π.Χ. ὁ Ἰφικράτης ἐδιπλασίασε τὸ μῆκος του. Ἐτοποθετεῖτο εἰς *κολεὸν* =θήκην, ὁ ὁποῖος ἐκρεμᾶτο ἐκ *τελαμῶνος*, φερομένου ἐκ τοῦ δεξιοῦ ὤμου πρὸς τὴν ἀριστερὰν ὀσφύν, πολλάκις δὲ μόνον ἐκ τῆς ζώνης. Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐχρησιμοποίουν βραχὺ ξίφος καλούμενον **ξυήλη**.

Ἡ **παραξιφὶς** ἦτο "*ξιφίδιον φερόμενον παρὰ τὸ ξίφος*"[111]
Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ξέω, ξύω, ὀξύνω, σκίπω* (=νύττω). "Ὁ δὲ ἀμφέθετο *ξίφος ὀξύ*" γράφει ὁ Ὅμηρος.[112] σκίπω → σκίπος → σκίφος → κσίφος → ξίφος. Εἰς τὴν αἰολ. διάλεκτον τὸ ξίφος λέγεται *σκίφος*. (Συνήθης ἐναλλαγὴ κσ, σκ.: σκένος, κσένος. Καὶ σήμερα, στὴν Κ. Ἰταλία (διάλεκτος "γκρεκάνικα) προφέρουν *δὲν σκέρω* (den scero) ἀντὶ *δὲν ξέρω* (κσέρω).
"**μύκης** *ἐστὶ ἡ λαβὴ τοῦ ξίφους, νῦν τὸ ξίφος.. καὶ ἀπὸ τοῦ μύκητος τοῦ ξίφους τοῦ Περσέως, ἐκλήθη ἡ πόλις Μυκήνη, Μυκῆναι*" (Ε.Μ.). Ἡ αἰχμὴ τοῦ ξίφους λέγεται **πειρά**, ἐκ τοῦ ρ. πείρω.

σπάθη: 1) πᾶν πλατὺ ἔλασμα 2) κοπὶς ξίφους, **σπαθί**. Ἐκ τοῦ *σπάω-σπῶ* =σύρω. Πρβλ. καὶ τὶς σημερινὲς ἐκφράσεις "*ἔσυρε τὸ σπαθί του*" "*τραβάω τὴν σπάθα*[113] *μου*". Γράφει ὁ Κολοκοτρώνης στὰ Ἀπομνημονεύματά του: "*ἐτραβήξαμε τὰ σπαθιὰ καὶ τοὺς ἐχαλάσαμε*". Τὸ σπαθὶ σύρεται, τραβιέται, δὲν κρέμεται ἄχρηστο. Δὲν εἶναι διακοσμητικόν.

φάσγανον ἢ **σφάγανον:** ρῆμα *σφάττω, σφάζω*. Τὸ *σφάττω* πιθανὸν ἐκ τοῦ "σπάττω", *σπάθη*. Ἄλλοι ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ *φῶ* =φένω, φονεύω. Τὸ Ε.Μ. γράφει: "*φῶ, φάζω· ὡς βῶ, βάζω καὶ πλεονασμῷ τοῦ σ, σφάζω*".

ἄορ: ξίφος πλατὺ καὶ παχύ. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ρήμ. *αἴρω* =ὑψώνω, σύρω: "*ἄορ ὀξὺ ἐρυσάμενος παρὰ μηροῦ*" (Ὀδύσσ. λ. 24). Δηλ. ὁ αὐτὸς συνειρμὸς ἐννοιῶν ὅπως εἰς τὴν "σπάθην".
Ἐκ τοῦ ἄορ → *ἀορτὴρ* =δι' οὗ αἴρεται, ἄλλως *τελαμών*. (*τελαμὼν* ἐκ τοῦ *τλάω-ῶ·* ἀντέχει τὸ βάρος τῆς πολεμ. ἐξαρτύσεως).

μάχαιρα: θέμα *μαχ:* μαχανά, μηχανή, μάχη, μάχομαι· *μαχ+αἴρω* → μάχαιρα. Ὁ αὐτὸς συνειρμὸς (ὅπως *σπάθη, ἄορ*) - "*σηκώνω μαχαίρι*". "*Τὸ εἰς μάχην αἴρεσθαι*" σημειώνει ὁ σχολιαστής.

ξιφομάχαιρα: ἡ μεγάλη, ὡς ξίφος, μάχαιρα. - **ξιφοδρέπανον:** σχήματος κυρτοῦ.

παραμήριον: δηλ. "*παρὰ τῷ μηρῷ κρεμάμενον*". "*Σπάθας καὶ ξίφη καὶ ἕτερα παραμήρια, ἤτοι μαχαίρας*".

μακέλη ἢ **μακέλλα:** ἐκ τοῦ *μία +κέλλω*, ὡς *δικέλλα* ἐκ τοῦ δὶς +κέλλω· -Ἡ δικέλλα ἔχει δύο ὀδόντας ἐνῶ ἡ μάκελλα ἕνα: "*μακέλλη· ἤτοι σπάθη· μάκελλα δὲ λέγεται κυρίως ἡ τζάπη ἀπὸ τοῦ μονόκελλος εἶναι, ὡς δίκελλα ἡ δύο ἔχουσα σκέλη, δοκεῖ γάρ μοι ἀπὸ τοῦ σκέλους ἔχειν τὴν σύνθεσιν*".[114]

ἐκκοπεύς: μάχαιρα.

κοπίς: βραχεῖα, πλατεῖα καὶ λεπτή, κυρτὴ μάχαιρα ἀξινοειδής, κυρίως θεσσαλική. -"κοπίδι"-.

κόπανον: κυρτὸν ξίφος -**κοπάεν**, ξίφος παρὰ Ἀρχιλόχῳ. Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *κόπτω* =1) κτυπῶ 2) λιανίζω, κατακόπτω.

ρομφαία: πλατὺ ξίφος ὁμοιάζον πρὸς δόρυ. Ἐφέρετο ἀνηρτημένον ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου. Ἐτυμ. ἐκ τοῦ *ρομβέω* = συστρέφω, ἐκσφενδονίζω. "*ρέπω → ροπαία →ρομφαία*" -Ε.Μ.- (ἐκ τοῦ ρέπω, καὶ τὸ *ρόπαλον*). Ὑπάρχει καὶ ἡ λέξις **ραμφὴ** = μάχαιρα.

ἐγχειρίδιον: ξιφὶς μετὰ λαβῆς καὶ βραχέος αἰχμηροῦ κοπτεροῦ ἐλάσματος, εὐκόλως φερομένη

111. Λεξ. Ἀρχαιοελλην. Στρατιωτ. Ὅρων, Ἐκδ. Ἀρχηγείου Στρατοῦ.
112. Ὀδύσσ. φ, 431
113. σπάθα → λατιν. spatha, ἰταλ. spada, spatola, γαλλ. épée, ἰσπ. espada, ἀγγλ. spade, γερμ. Spaten.
114. Σχόλια Vet. εἰς Ἀγαμέμν. Αἰσχ. 519.

διὰ τῆς χειρὸς (*ἐν+χειρί*).

δόλων: Εἶδος ἐγχειριδίου τοῦ ὁποίου τὸ ἔλασμα ἦτο *κρυμμένο* ἐντὸς ράβδου (σουγιάς, κονδυλομάχαιρον). Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ δόλος, ὡς *δόλιον ὅπλον.*

ἀήητον: "τὸ συσπαστὸν ἐγχειρίδιον τοῦ ὁποίου ἡ χρῆσις ἐγίνετο ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου καὶ τοῦ ὁποίου ἡ λεπὶς ὑπεχώρει καὶ εἰσεδύετο εἰς τὴν λαβήν, οἷον τὸ ξίφος οὗ χρῆσις ἐγίνετο ἐν τῇ παραστάσει τῆς αὐτοκτονίας τοῦ Αἴαντος".

ἀκινάκης: α+κινῶ, δηλ. εὐκίνητον, σὺν ρίζα -ακ-. Πρβλ. καὶ "**κάνακις**" =ξίφος (Ἡσύχ.).

σκάλμη: μάχαιρα, ξίφος, ἐτυμ. *σκάλλω*=σκάπτω. Ἡσύχιος: "*μάχαιρα θρακία, καὶ* **σιδηρολάβον** *αὐτὴν λέγουσιν*".

ἄρβηλος: κυκλοτερὴς σκυτοτομικὴ κυρίως μάχαιρα. Ἐνῶ **κούριδες μάχαιραι** = αἷς κείρουσι τὰ πρόβατα.

καινίς: μάχαιρα, ἐκ τοῦ *καίνω*=φονεύω.

κορύνη: ρόπαλον σιδηρόδετον, πρὸς μάχην.

πέλεκυς: ἑτερόστομος ἢ δίστομος, ἀρχαιότατον ἐπιθετικὸν ὅπλον ἀλλὰ καὶ ὑλοτομικόν: "*ὑλοτόμους πελέκεας ἐν χερσὶν ἔχοντες*" -Ψ 114-. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ρ. *πάλλω.*

τύκος: πολεμ. πέλεκυς, ἐκ τοῦ *τεύχω*.

παραζώνιον: μικρὸν ξίφος κρεμάμενον εἰς τὴν ζώνην.

σάγαρις: κοπίς, μάχαιρα τῶν Περσῶν, Σκυθῶν καὶ Ἀμαζόνων. Θεωρεῖται περσική, εἶναι ὅμως, ὅπως καὶ ὁ ἀκινάκης, ἑλληνικῆς ἐτυμολογίας: ἐκ τοῦ *σαγὴς σάγος*[115] =ὁπλισμός. (Πρβλ. "σουγιάς").

δρέπανον: 1) δρεπάνι 2) εἶδος ξίφους δρεπανοειδοῦς -ἐτ.: *δρέπω*

δορυδρέπανον: λογχοδρέπανον, ἐν χρήσει κατὰ τὰς ναυμαχίας.

ἅρπη: σπάθη μὲ κυρτὴ κοπίδα, κυρίως τὸ δρεπανοειδὲς ὅπλον τοῦ Περσέως· ἅρπη λέγεται καὶ τὸ δρέπανον μετὰ μακροῦ στειλαρίου ("στειλιάρι"). (Σχετικὸν καὶ τὸ ἀντιδάνειον **στιλέττο**, ἐκ τοῦ *στελεὸν* =λαβή)

μάγαρις: μικρὰ σπάθη (Ἡσύχ.).

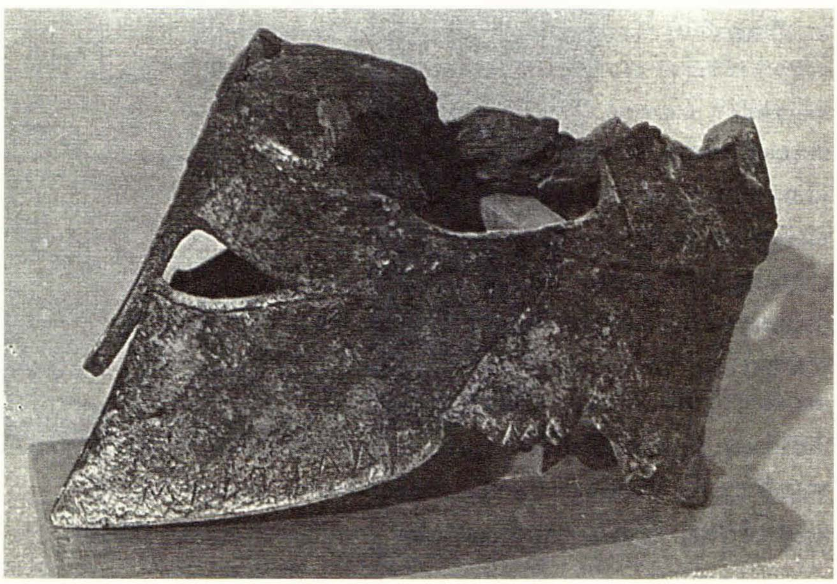
πάλα: σπαθὶ "*Μὲ τὴν πάλα στὸ χέρι*". Κακῶς θεωρεῖται "ξενική". Εἶναι νεώτερη Ἑλληνική, ἐκ τοῦ ρ. *πάλλω.*

μαῦλις: 1) μάχαιρα 2) μαστροπός.

αἱμάτη: μάχαιρα παρὰ Σοφοκλεῖ -Ε.Μ.-

σίδηρος: ἀντὶ "ξίφος" ἢ "μάχαιρα" -"*κείρουσι σιδήρῳ*". (πρβλ. "σιδηρικὸ" =ὅπλο).

κλονιστήρ: παραμήριος μάχαιρα (*κλόνιον* =ἰσχίον).

Ἡ περικεφαλαία τοῦ Μιλτιάδου, ἀνάθημα εἰς τὸν Δία τῆς Ὀλυμπίας. Φέρει τὴν ἐπιγραφήν:
"ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΑΝΕΘΗΚΕΝ"

✳

115. σαγή → λατιν. sagitta, ἰταλο-ἱσπαν. saetta, γερμ. Saita. Ἀντιδάνειον, "σαΐτα".

περικεφαλαία: ἡ τὴν κεφαλὴν περιβάλλουσα. "*Ἄλλοι δὲ τὰς περικεφαλαίας,* **κυρβασίας** *φασί.*" Ε.Μ.

κράνος: ἐκ τοῦ *κρὰς -κρατός*, =*κάρα*, κεφαλή.

κόρυς: περικεφαλαία, ἡ ἐπὶ τῆς "*κορυφῆς*"τῆς κεφαλῆς φερομένη. Συνήθως χάλκινη. (**τρίκορυς:** μὲ 3 λοφία).

κυνέη: ἡ ἐκ δέρματος κυνὸς κατεσκευασμένη περικεφαλαία, ἤ γενικῶς ἐκ δέρματος. Συνήθως διακοσμημένη, ἐξ οὗ: *χαλκήρης, χρυσείη, χαλκοπάρηος* κλπ. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ μεταλλικοῦ κράνους, *κυνέη* ἦτο ὁ πιλίσκος τὸν ὁποῖον ἔθετον κάτωθεν τοῦ κράνους.

ἄφαλος: περικεφαλαία χωρὶς στολίδια. *φάλοι* =οἱ λαμπροὶ ἧλοι καὶ τὰ ποικίλματα.

τρυφάλη: περικεφαλαία μὲ λαμπρὰ κοσμήματα, *φάλους*, ἐκ τοῦ *τρύω* = διαπερνῶ+*φάλος*.
τριλοφία: ἡ ἔχουσα τρία λοφία, κυρίως ἡ τῶν ἀξιωματικῶν.
Ὁ Ὅμηρος περιγράφει τὴν περικεφαλαίαν τῆς Ἀθηνᾶς: *ἐπὶ κρατὶ ἔθετο κυνέην ἀμφίφαλον, τετραφάληρον, χρυσείην* (Ε 742).

κόττικος: ἐκ τοῦ *κοττὶς* =κεφαλὴ (δωρ.).

πήληξ: ἐτυμ. *πάλλω*, ἐκ τοῦ παλλομένου λοφίου της, ἐξ οὗ καὶ τὸ σημερινὸ στρατιωτικὸ "πηλήκιον".

πέλλιξ: ὅ,τι καὶ ἡ πήληξ.

αὐλῶπις: "*περικεφαλαία προμήκης, ἔχουσα τὰς ὀπὰς τῶν ὀφθαλμῶν εἰς ὀξὺ ληγούσας*".
Κατ' ἄλλους ἐσήμαινε τὸν *αὐλὸν* =ὀπήν, εἰς τὸν ὁποῖον προσηρμόζετο τὸ λοφίον.

σκανδεία: εἶδος περικεφαλαίας. (Ἡσύχ.) Πιθανῶς παρεξήγησις τοῦ ἐν Ἰλιάδι στίχου Κ 268 "*Σκάνδειαν δ' ἄρα δῶκε Ἀμφιδάμαντι.*"
ἐκτομάς: "*περικεφαλαία ἧς οἱ ὀφθαλμοὶ διαλάμπουσιν*" -Ἡσύχ.- (*ἐκ +τέμνω*).

καταῖτυξ: χαμηλή, δερμάτινη, ἐκ τοῦ *κατὰ +τεύχω*. "*ἄφαλος καὶ ἄλοφος, ἥ τε καταῖτυξ κέκληται*" (Κ,258)

κτιδέα: ἀντὶ "ἰκτιδέα", περικεφαλαία ἐκ δέρματος ἰκτίδος. "*κτὶς δέ ἐστι ζῶον ὅμοιον γαλῇ, οὗ τὸ δέρμα εὔθετον εἰς περικεφαλαίας*". (Ἡσύχ.) "*κρατὶ δ' ἐπί, κτιδέην..*" (Ἰλιάς, Κ 335)

κῶνος: ἡ κορυφὴ τῆς περικεφαλαίας, ἄλλως **κώνα.**

ἀμφιβρότη: ὡς καλύπτουσα πανταχόθεν τὸν βροτὸν ἄνδρα.

λεοντέη: κατὰ τὸ *λεοντή*, ἐκ δέρματος λέοντος.

ταυρεία: ἐκ δέρματος ταύρου.

αἰγείη: ἐκ δέρματος αἰγός.

ἀλωπεκέη: ἐκ δέρματος ἀλώπεκος.

στεφάνη: "*τὸ προεξέχον χεῖλος τῆς περικεφαλαίας, ὄπισθεν καὶ ἔμπροσθεν*". Συνεκδοχικῶς, εἶδος περικεφαλαίας ἐξοχὰς ἐχούσης".

πηνίκη: περικεφαλαία τριχωτή, ἐκ παρομοιώσεως πρὸς τὴν περιθετὴν κόμην, *φενάκην* ἤ *πηνίκην*.
κύμβαχος: ἡ κορυφὴ ὅπου ἐστερεώνετο τὸ λοφίον.
κορυθήκη: ἔπιπλον πρὸς φύλαξιν κορύθων, περικεφαλαιῶν.

*

θώραξ: *«οἷον "ὥραξ", δηλαδὴ φύλαξ τῆς ζωῆς ἢ τῆς θωρούσης καρδίας»* σημειώνει ὁ Ὠρίων. Κατ' ἄλλους ἐκ τοῦ *θρώσκω* =ὁρμῶ. Ἐνδύεσαι τὸν θώρακα, καὶ ὁρμᾶς...

ζωστήρ: κοινῶς ζώνη. Ἐξ οὗ καὶ ἡ ἔκφρασις "ζώνομαι τὰ ὅπλα" μέχρι σήμερα.. "*ζωστὴρ παναίολος* (=ποικίλος) *ᾧ ἐζώννυτο*" (Ἰλιὰς Κ 77). Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ὅτι καλύπτει τὰ ζωτικὰ ὄργανα καὶ τὴν "*ζωὴν σώζει*".

Χάλκινος θώραξ τοῦ Ζ' π.Χ. αἰῶνος.
(Μουσεῖον Ὀλυμπίας)

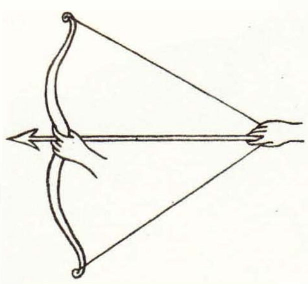
Ὁπλίτης ἐπὶ πᾶσιν[116]

πανοπλία: ὁ πλήρης ὁπλισμὸς τοῦ ὁπλίτου: *περικεφαλαία, θώραξ, κνημίδες, ἀσπίς, ξίφος, δόρυ*. Λέγεται καὶ **ἀμφίβλημα**.

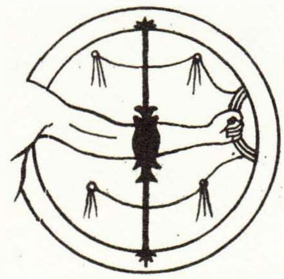
παντευχία: ἡ πανοπλία: *τεύχη* =ὅπλα, ἐκ τοῦ ρ. *τεύχω* (=κατασκευάζω)

πανσαγία: ἡ πανοπλία· σχετ. μὲ *σαγή, σάκος* =ἀσπίς.

ἔντεα: πολεμικὰ ὅπλα, σκεύη, πανοπλία. "*Παρὰ τὸ ἐντὸς περιλαμβάνειν τὸ σῶμα*" -Ε.Μ.- Ἐκ τοῦ ἔντεα → ἐντύνω =ἑτοιμάζω, εὐπρεπίζω, ἐξ οὗ τὸ σημερινὸ *ντύνω, ντύνομαι*. **ἐντεομήστωρ:** ὁ ἔμπειρος περὶ τὰ ὅπλα, ὁ *μήστωρ*, ὁ *μάστωρ*, δηλ. "μάστορας" (ἐκ τοῦ *μάω* =μανθάνω).

Τόξον

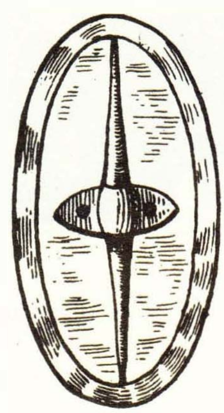
Ἀσπὶς στρογγύλη διακρίνεται τὸ ὄχανον

Δόρυ

Ἀκόντιον

Ἀσπὶς ᾠοειδής

116. Ὁπλίτης ἐν πλήρει ὁπλισμῷ.

κάδμος: ἡ πανοπλία, ἐκ τοῦ *κέκαδμαι* ἤ *κέκασμαι* =λάμπω· ὁ ὁπλισμὸς λάμπει στὸν ἥλιο. Γι' αὐτὸ ἡ πανοπλία ἀποκαλεῖται καὶ "**ὁπλιστὴς κόσμος**".

Ὁ Ὅμηρος, μὲ κάθε εὐκαιρία, δὲν παραλείπει νὰ περιγράψῃ τὴν διαδικασία ἐνδύσεως τῶν ὅπλων, ὅπως π.χ. εἰς τὸ Γ 330 τῆς Ἰλιάδος:

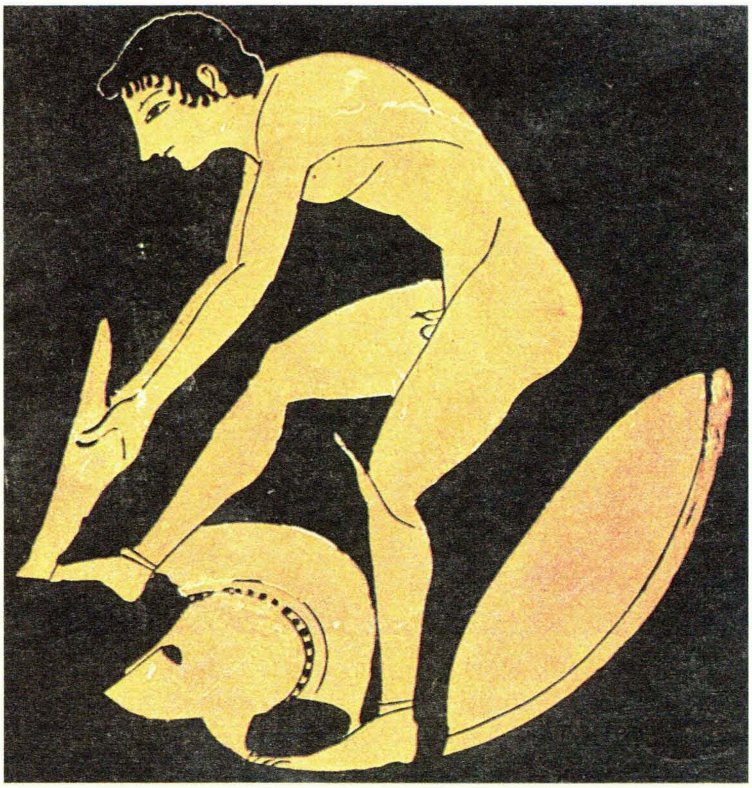

"Ὁπλίτης ἐπὶ πᾶσιν".

Κνημῖδας *μὲν πρῶτα περὶ κνήμησιν ἔθηκεν*
καλάς, ἀργυρέοισιν ἐπισφυρίοις ἀραρυίας.
Δεύτερον αὖ **θώρηκα** *περὶ στήθεσσιν ἔδυνεν*
οἷο κασιγνήτοιο Λυκάονος, ἥρμοσε δ' αὐτῷ.
Ἀμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισιν βάλετο **ξίφος** *ἀργυρόηλον*
χάλκεον, αὐτὰρ ἔπειτα **σάκος** *μέγα τε στιβαρόν τε.*
Κρατὶ δ' ἐπ' ἰφθίμῳ **κυνέην** *εὔτυκτον ἔθηκεν*
ἵππουριν· δεινὸν δὲ λόφος καθύπερθεν ἔνευεν.
Εἵλετο δ' ἄλκιμον **ἔγχος**, *ὅ οἱ παλάμηφιν ἀρήρει.*

Δηλαδή:

Τὰ σκέλη πρῶτα μὲ λαμπρὲς κνημίδες περιζώνει,
μὲ τὶς περόνες ἀργυρὲς καλὰ θηλυκωμένες,
μὲ θώρακα τοῦ ἀδελφοῦ Λυκάονος ὡραῖον,
ποὺ στὸ κορμί του ἐταίριαζε, τὸ στῆθος περικλείει·
ξίφος ἀσημοκόμπωτον ἐκρέμασε ἀπ' τοὺς ὤμους
χάλκινον, κι ἔπειτα τρανὴν βαρύτατην ἀσπίδα.

Κνημῖδας μὲν πρῶτα περὶ κνήμαις ἔθηκεν

Εἰς τὴν ἀνδρείαν κεφαλὴν καλὸν ἔβαλε κράνος
καὶ μὲ τὴν χαίτην σείονταν φρικτὸς ἐπάν' ὁ λόφος
καὶ ἁρμόδιο στὴν παλάμην του, δεινὸ κοντάρι ἐπῆρε.

Ζώννυνται, ἐνδύονται τὰ ὅπλα
"*κατὰ τεύχεα ἔδυν, μνήσαντο χάρμης*" (Δ 222)
(Ἀγγεῖον τοῦ Δούριος, εἰς Μουσεῖον Βιέννης)

"Ὁπλίτης ἐπὶ πᾶσιν"

Φαίνεται καθαρὰ ἡ ἀρχαία παράδοσις: Χιτών, ζωστήρ, θώραξ, περικνημίδες, περικεφαλαία, λοφίον, τὸ ἐπὶ τῆς περικεφαλαίας κόσμημα (φάλος), ἐφ' ὅπλου λόγχη, κρηπίδες[117]...

"*Εἰς τὸν τῶν εὐζώνων τρόπον καθωπλισμένοι*" (Ἀθήναιος, Δειπνοσοφ. Ε. 22)

117. κρηπίδες: στρατιωτικὰ ὑποδήματα.

Τὸ **τόξον** δὲν ὑπῆρξε ποτὲ κύριον, οὐσιῶδες πολεμικὸ ὅπλο. Τὸ *τόξον ἐτεύχθη* διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ κυνηγίου. Γνώρισμα ἀνδρείας ἦτο πάντοτε ἡ ἐκ τοῦ συστάδην μάχη. Γενναῖος ὅπως εἴδαμε ἐθεωρεῖτο ὁ *ἀγχιμαχητής*. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἀναχωρώντας γιὰ τὸν Τρωικὸ πόλεμο δὲν παίρνει μαζί του τὸ περίφημο τόξον του. Ὁ Ὅμηρος, περιγράφοντας τὶς ἀρετὲς τοῦ Τεύκρου (ἀδελφοῦ τοῦ Αἴαντος) τὸν ἐπαινεῖ μὲν ὡς *ἄριστον* εἰς τὴν *τοξοσύνην*, δὲν παραλείπει ὅμως νὰ τονίση ἀμέσως ὅτι ἦτο ἀνδρεῖος εἰς τὴν ἐκ τοῦ συστάδην μάχην: "*ἀγαθὸς δὲ καὶ ἐν σταδίῃ ὑσμίνῃ*". Ὁ τοξότης ἐθεωρεῖτο δειλός:[118] "*ὤλετο ἀνδρὸς ἀρετά*": (=χάθηκε ἡ ἀρετὴ τοῦ ἀνδρός). -Ἀρχίδαμος-

Ὁ δειλὸς Πάρις συνήθιζε νὰ φονεύη τοξεύοντας ἐκ τοῦ μακρόθεν. (Ἄλλωστε, μὲ βέλος ἐσκότωσε τὸν Ἀχιλλέα). Ὁ ἴδιος ὁ ἀδελφός του ὁ Ἕκτωρ, τὸν ὑβρίζει: "*τοξότα λωβητήρ*" (Λ, 385). Φοβερὰ ὕβρις: **τοξότα**, δηλ. **δειλέ**!

Οἱ Ἕλληνες κατὰ τὴν Μάχη τοῦ Μαραθῶνος ἀντικρύζουν ἔκπληκτοι τοὺς ἀπέναντι παρατεταγμένους Πέρσες τοξότες. Θέτοντες τὰς "*ἀσπίδας ἐπὶ κεφαλὰς*" ἐπιτίθενται δρομέως ἐναντίον τῶν βαρβάρων, καὶ ὅταν τοὺς πλησιάζουν πετοῦν τὸ ἀκόντιον καὶ σύρουν τὸ σπαθί.[119]

Σχετικὸν Λεξιλόγιον

τόξον: ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *τεύχω* (=κατασκευάζω) καὶ ἐκ τοῦ συγγενικοῦ πρὸς τὸ τεύχω, *τυγχάνω*.

βέλος: ἐκ τοῦ *βάλλω* =ρίπτω, ὅπως καὶ ἡ *βολή*.

ἰός: βέλος, ἐκ τοῦ *ἵημι* =ρίπτω.

ὀϊστός: βέλος, *ἰός*, ποιητικά.

κέστρος: βέλος· ἀβεβαίου ἐτυμολογίας.

κῆλα: τὰ ξύλινα βέλη τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος. Ἐκ τοῦ *ἀλέα* =θερμασία ἡλίου, "καλέα", *κᾶλον* =τὸ ξύλον ποὺ μᾶς θερμαίνει. Προφανῶς τὰ βέλη (*κᾶλα*) τοῦ Ἀπόλλωνος- ἡλίου εἶναι οἱ ἀκτίνες του.

στόχος: δηλ. *στ-όχος* (ἡ κατάλ. *-οχος* ἐκ τοῦ ρ. *ἔχω*). Αὐτὸ δηλοῖ: τὸ **στῖ**γμα τὸ κατ-**έχω**.

φαρέτρα: ἡ φέρουσα τὰ βέλη· ἐκ τοῦ ρ. *φέρω*.

ἰοδόκη: φαρέτρα· ἡ τοὺς ἰοὺς δεχομένη.

βελοθήκη: φαρέτρα - θήκη τῶν βελῶν. Λέγεται καὶ **βελοφύλαξ**.

οἰστοδέγμων: φαρέτρα· ἡ τοὺς ὀιστοὺς δεχομένη.

γωρητός: ἐκ τοῦ *γῶ* =χωρῶ, ἡ θήκη τοῦ τόξου.

σφενδόνη: ἐκ τοῦ ρ. *σπεύδω*. "*Ἐπισπεύδει τὴν τῶν λίθων ἄφεσιν*".

***

ΟΥ ΚΑΤΑΙΣΧΥΝΩ ΟΠΛΑ ΤΑ ΙΕΡΑ

Τὰ ὅπλα δὲν κατατίθενται, οὔτε παραδίδονται. Παράδοσις τῶν ὅπλων σημαίνει παραδοχὴ ἥττας καὶ ἀποτελεῖ αἰσχύνην καὶ ὄνειδος διὰ τὸν μὴ πεσόντα ("*διὰ τὴν τιμὴν τῶν ὅπλων*") πολεμιστήν. Γι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ ὅρκος τῶν ἀρχαίων ὁπλιτῶν ἄρχιζε μὲ τὴν ὑπόσχεσιν

"*Οὐ καταισχυνῶ ὅπλα τὰ ἱερά*".

Μέχρι σήμερα, σὲ περίπτωσι ἥττας, ἡ πιὸ ταπεινωτικὴ στιγμὴ εἶναι ἡ παράδοσις τῶν ὅπλων τοῦ ἡττημένου εἰς τὸν νικητὴν ἀντίπαλον. Οἱ ἀξιωματικοὶ παραδίδουν τὸ ξίφος τους κύπτοντες, ὑποκλινόμενοι.

*

118. Βλ. Λεξιλογ. "δειλίας"

119. Μόνον μετὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐμπειρία οἱ Ἀθηναῖοι συνεκρότησαν ἕνα σῶμα 200 τοξοτῶν, οἱ ὁποῖοι ἐβοήθησαν κατὰ τὴν Μάχην τῶν Πλαταιῶν.

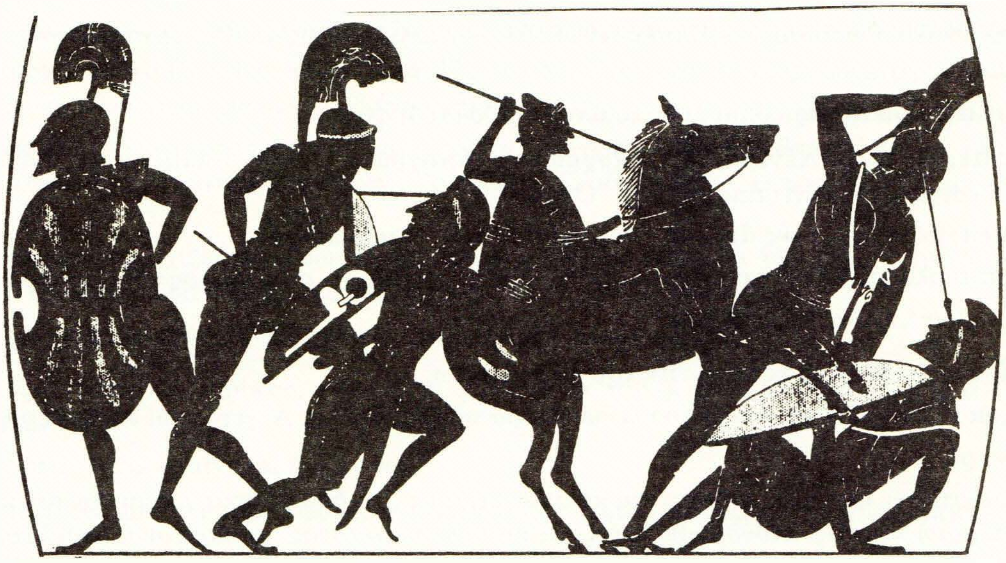

Ὁ Τοῦρκος διοικητὴς τῶν Ἰωαννίνων, Ἐσὰτ Πασάς, παραδίδει τὸ ξίφος του εἰς τὸν νικητὴν ἀρχιστράτηγον Κωνσταντῖνον. Πέντε αἰῶνες δουλείας τερματίζονται.. (Λαϊκὴ λιθογραφία τῆς ἐποχῆς).

Ἡ παράδοσις τῆς Θεσσαλονίκης στοὺς Ἕλληνες (26.12.1912) - Λαϊκὴ εἰκόνα
(ἔκδοσις Λιθογραφείου Παπαχρυσάνθου)

Εἰς τὸν πόλεμον φονεύουν καὶ φονεύονται. Ὁ Ομηρος καταγράφει ὅτι ὁμοία ὑπῆρχε ἡ οἰμωγὴ ἀνδρῶν **ὀλλύντων καὶ ὀλλυμένων**[120]

ΣΚΛΗΡΗ ΜΑΧΗ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΕ ΤΡΩΕΣ ΚΑΙ ΑΧΑΙΟΥΣ.
"ὀλλύντων καὶ ὀλλυμένων..."
Ζωγραφικὴ σὲ ἀρχαϊκὸ μελανόμορφο ἀμφορέα. (Μουσεῖον Βόννης)

"*Συμβαλόντες τὰς ἀσπίδας ἐωθοῦντο, ἐμάχοντο, ἀπέκτεινον, ἀπέθνησκον*" (Ξενοφῶν).

φονεύω: ἐτ. ἐκ τοῦ *φοινὺς* =κόκκινος. *φοινίσσω* =κοκκινίζω, ὅθεν *φόνος* =ροὴ αἵματος. (Πρβλ. καὶ τὸ "*πορφύρεος θάνατος*" (Ὅμ.), ὁ ἐν τῇ μάχῃ θάνατος.) λέγεται καὶ **ἀνδροφονέω**.

φένω: φονεύω, ἐξ οὗ Ἀργειφόντης, ὁ φονεὺς τοῦ Ἄργου, Βελλερεφόντης ὁ φονεὺς τοῦ Βελλέρου, ἀρείφατος ὁ ἐν πολέμῳ φονευθείς, *φατὸς* =νεκρός, *πρόσφατος* =ὁ νεωστὶ σφαγείς, ὁ "νωπός". (προσοχή: ἄλλο τὸ "φατὸς" ἐκ τοῦ ρ. φημί). (**δολοφονῶ**, σημαίνει φονεύω διὰ δόλου).

φοινίττω: κοκκινίζω, ματώνω· "*αἵματι Ἄρης πόντον φοινίξει*" -Ἡρόδ.-

αἱματτῶ, αἱμάσσω, αἱματίζω: ματώνω, σφάζω, φονεύω.

σκοτώνω: ἐκ τοῦ *σκοτόω, σκοτίζω*, "*τὸν δὲ σκότος ὄσσε κάλυψε*" (Ἰλιὰς) δηλ. *σκότος* ἐκάλυψε τὰ μάτια του, ἀπέθανε, *σκοτώθηκε*.

ἐνύω ἢ **ἔνω:** φονεύω. *Ἄρης Ἐνυάλιος*. Ἐνυώ, πολεμικὴ θεά.

διαφθείρω: ἐξολοθρεύω, καταστρέφω ὁλοσχερῶς, φονεύω, φθείρω, "χαλάω". (πρβλ. τὸ τοῦ δημοτ. τραγουδιοῦ "*τὸν χαλάσανε*").

θανατῶ: θανατώνω, φονεύω, καταδικάζω εἰς θάνατον.

ἀναιρῶ: καταλύω, διαγράφω, σηκώνω νεκρὰ σώματα πρὸς ταφήν, καὶ ἄλλες συναφεῖς ἔννοιες· νεώτ., φονεύω. πρβλ.: "*ἀναίρεσις τεσσαράκοντα μαρτύρων*". ἀνεῖλεν =ἐφόνευσε.

ἀναλίσκω: φονεύω· ("*τοὺς ἀναλωθέντας*" =τοὺς νεκρούς).[121]

ραχίζω: φονεύω. Οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν Ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος "*ἔπαιον, ἐρράχιζον*" τοὺς βαρβάρους.[122]

120. (Θ, 65). Δηλ. φονευόντων καὶ φονευομένων.
121. Αἰσχ. Ἀγαμέμνων στ. 570.
122. Αἰσχ. Πέρσαι 426

δηϊόω: κατακόπτω, σφάζω, φονεύω. Λέγεται καὶ **δηῶ** καὶ **δαΐζω**, ἐκ τοῦ *δαίω* =διαχωρίζω, τεμαχίζω· *δηϊοτὴς* =μάχη. Πρβλ. "*σφαγαὶ καὶ δηώσεις*". Καὶ τὸ τῆς δημοτικῆς "λιανίζω", "τὸν λιανισανε". *δαϊκτάμενος* =ὁ ἐν τῇ μάχῃ φονευθείς.

ἀπόλλυμι: ὄλλυμι ὁλοσχερῶς, καταστρέφω, φονεύω, σφάζω. (*ἀπόλλυμαι* = ἀποθνήσκω).

ὀλέκω: ὄλλυμι, φονεύω.

καταχρῶμαι: 1) μεταχειρίζομαι 2) κακομεταχειρίζομαι 3) φονεύω.

διαχρῶμαι: ὡς ἄνω. Λέγεται καὶ **ἀποχρῶμαι** (ἀποχρῶμαι +δοτ. σημαίνει μεταχειρίζομαι, ἀποχρῶμαι +αἰτιατ. σημαίνει ἀποκτείνω). Ὅθεν,

ἀποχρῶμαι: φονεύω: "*τοὺς ἄνδρας ἀπεχρήσαντο τοὺς παιδοσπόρους*".

διαρραίω: ἐξολοθρεύω, κατακόπτω· πιθανὸν διὰ κτυπημάτων. *ραιστήρ*=σφυρί. "*διαρραισθέντας εἰς Ἅιδου μολεῖν*". (Αἰσχ. Προμ. 236)

δνοπαλίζω: σείω βιαίως, φονεύω. Ἐκ τοῦ δίνη+πάλλω.

ἐξεναρίζω: ἐξ-*εναρίζω* =φονεύω, σκυλεύω· *ἔναρα* =ὅπλα, σκῦλα. Λέγεται καὶ **κατενέρω**. *ἔνερος* σημαίνει νεκρός.

κτείνω: θανατώνω, φονεύω. Λέγεται καὶ **κταίνω**. θέμα κτ-, τὰ δύο βασικὰ γράμματα τοῦ **κτ**υπήματος **κ** καὶ **τ**. *κονὴ* =φόνος, *κτόνος* =θάνατος, ἐξ οὗ *ἀνθρωποκτόνος, παιδοκτόνος, ἀδελφοκτόνος*... Λέγεται καὶ **κτίννυμι**, καὶ **ἀνδροκτονῶ** καὶ **ἀνθρωποκτονῶ**, **βροτοκτονῶ**, **σωματοκτονῶ**. *ἄκταντος* εἶναι ὁ ἀφόνευτος.

κατακτείνω: κτείνω, φονεύω, κυρίως ἐν τῇ μάχῃ. **συγκατακτείνω:** ὁμοίως, μαζὶ μὲ κάποιον ἄλλον.

ἀποκτείνω: ὁμοίως ὡς ἄνω, ἐπὶ πλέον "καταδικάζω εἰς θάνατον".

ἀντικτείνω: ἀνταποδίδω φόνον. **ἀλληλοκτονῶ:** τὸ φονεύειν ὁ εἷς τὸν ἄλλον.

καίνω ἢ **κταίνω:** σχετικὸν μὲ τὸ *κτείνω*.

κατακαίνω: κατακτείνω.

ἐναίρω: φονεύω ἐν τῇ μάχῃ, "*φιλεῖ Ἄρης ἐναίρειν*". Ἐπιτεταμένος τύπος: **ἐξεναίρω, κατεναίρομαι**.

θείνω: κτυπῶ, φονεύω διὰ κτυπημάτων. "*κύκλῳ πέριξ ἔθεινον*" (Αἰσχ. Πέρσαι).

σφάζω: λέγεται καὶ **σφάττω**, βοιωτ. **σφάδδω**, ἐξ οὗ *σφαδασμός*. Κυριολεκτικῶς σημαίνει *θανατώνω* δι' ἀποκοπῆς τοῦ λαιμοῦ. Λέγεται καὶ **τεντοκοπέω**. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τῆς *σπάθης*. Ὠρίων: "*δυνατὸν δὲ τὸ σφαγεῖν, μετάθεσιν ἔχειν τοῦ π εἰς φ*". Κατ' ἄλλους ἐκ τοῦ *φῶ, φένω, φάζω*, καὶ πλεονασμῷ τοῦ σ, σφάζω. Λέγεται καὶ **ἀνθρωποσφαγέω**.

κεραΐζω: φονεύω, καταστρέφω, ἐκ τοῦ *κείρω* = κόπτω. Σχετικὸν καὶ μὲ τὸ *κερατίζω*, τρυπῶ διὰ τοῦ κέρατος.

ἀμάω: 1) θερίζω σῖτον 2) θερίζω ἐν μάχῃ, ὅθεν φονεύω (πρβλ. τὸ σημερινὸ "τὸν θέρισε ὁ χάρος", "πέρασε ἕνα αὐτοκίνητο καὶ τὸν θέρισε", "τὸ δρεπάνι τοῦ χάρου".) *Ἄρη τὸν "θερίζοντα" βροτούς*.

ἀποτυμπανίζω: φονεύω διὰ ροπάλου, διὰ τυμπάνου (*τύμπανον*, ἐτυμ. ἐκ τοῦ *τύπτω*). Πρβλ. τὸ σημερ. "τούμπανο στὸ ξύλο".

ἐκπράττω: 1) φέρω εἰς τέλος, δίδω τέλος 2) "ξεκάμνω", φονεύω (πρβλ. τὸ σημερ."τὸν ξέκανε"). "*Σκύλε καὶ μ' ἐθανάτωσες, φονιὰ κι ἐξέκαμές με*". (Θ. Ρηγινιώτης) Ὑπ' ὄψιν ὅμως ὅτι "*ἔκανον*" εἶναι καὶ ὁ ἀόριστος τοῦ *καίνω*.

ἀποκεφαλίζω: κόπτω τὴν κεφαλήν. Λέγεται καὶ **καρατομῶ**, **κεφαλοτομῶ**, **ἀποκρανίζω**, **ἀποτέμνω**, **αὐχενίζω**.

ἀποδειροτομῶ: *ἀπὸ+δέρος*, *δέρας* =δέρμα, τράχηλος· ἀποδειροτομῶ σημαίνει κόβω τὸν λαιμό, **λαιμοκοπῶ, τραχηλοκοπῶ**.

λεύω: λιθοβολῶ, φονεύω διὰ λίθων. (*λεύς, λάς*=λίθος)

καταλιθόω: λιθοβολῶ μέχρι θανάτου, **καταλεύω**.

περιγράψαι: τὸ ἀποκτεῖναι.. Τὴν ἰδιάζουσα αὐτὴ σημασία τοῦ ρήματος *περιγράφω* τὴν ἀναφέρει τὸ Ἐτυμολογικὸν τὸ Μέγα.

Σχολιάζει ὁ σχολιαστής: "*Οἱ ἀποθανόντες περιγράφονται* (=παραγράφονται) *ἐκ τῶν ἀρχείων*".

Ὁ Πλούταρχος εἰς τὸ Περὶ Ποταμῶν (9 καὶ 17) ἔχει δύο ἐνδιαφέρουσες φράσεις μὲ αὐτὸ τὸ ρῆμα: α) "*βρόχῳ τὸν βίον περιέγραψεν*" (=διέγραψε) β) "*βρόχῳ τὸν βίον παρέγραψεν*".

καθαιρῶ: μὲ τὴν ἔννοια τοῦ καταστρέφω "*Φῶτα* (=ἄνδρα) *ἄδικον καθαιρεῖ*" (Ἀγαμ. 398). Πιθανὸν ἐκ τοῦ *καθαιρῶ*, κατόπιν ἀλλοιώσεως, τὸ σημερ. "καθαρίζω", "ξεπαστρεύω", μὲ τὴν ἔννοια φονεύω.

κόπτω: κτυπῶ, τεμαχίζω, φονεύω. Πρβλ. καὶ τὴν συνήθη ἔκφρασι τῶν δημοτ. τραγουδιῶν "*τὸν κόψανε*" =τὸν ἐσκότωσαν. Πρβλ. καὶ τὸ σημερινὸ "τὸν ἔκοψε αὐτοκίνητο".

καριόω: ἀποκτείνω (Ἡσύχ.) -πιθανὸν ἐκ τοῦ *κείρω*, ἢ ἐκ τοῦ *κάρα*.

δνοπαλίζω: σείω, καταρρίπτω, κοπανίζω, φονεύω, ἐκ τοῦ ρ. *δονῶ*+πάλλω. "*ἀνὴρ ἄνδρα ἐδνοπάλιζε*" (Δ, 472 Ἰλ.)

μιαιφονῶ: φονεύω, μιαίνομαι διὰ φόνου.

ἀλοάω: 1) ἀλωνίζω 2) κτυπῶ 3) φονεύω· *μητραλοίας* = μητροκτόνος, *πατραλοίας* = πατροκτόνος.

αὐθεντέω: ἐκτελῶ φόνον (πρβλ. καὶ αὐτοέντης, αὐθέντης).

κναίω ἢ **διακναίω** =διαφθείρω. (Ε.Μ.) *κνῆστις* εἶναι ἡ μάχαιρα -ἄρα, "μαχαιρώνω".

ἀϊστόω: ἀφανίζω, φονεύω. Ἐκ τοῦ *ἄϜιστος* (α στερ. +Ϝἰδεῖν).

στραγγαλίζω: φονεύω διὰ στραγγαλισμοῦ, πνίγω.

ἀγχονίζω: θανατῶ δι' ἀγχόνης. (*ἀγχόνη*, ἐκ τοῦ *ἄγχω*).

ἀναροιζῶ: φονεύω (Ἡσύχ.) -ροῖζος =μέγας θόρυβος.

δαμάω, δαμάζω: 1) νικῶ 2) ἀποκτείνω. "*ζῶντες καὶ δμαθέντες*" =ζωντανοὶ καὶ νεκροί.[123]

λιμοκτονῶ: ἀποκτείνω διὰ πείνης.

***

φονεύς: φονιάς, ἐκ τοῦ φονεύω.

λαοφόνος: ὁ φονεύων λαόν.

πατροφόνος: ὁ φονεύων τὸν ἑαυτοῦ πατέρα.

πατροφονεύς: ὁ φονεύων τὸν πατέρα τοῦ ἄλλου.

δολοφόνος: ὁ φονεύων διὰ δόλου. "*Οὐδεὶς ἀνὴρ εὔψυχος λάθρᾳ κτείνει τὸν ἐχθρόν, ἀλλὰ ἰὼν κατὰ στόμα*".[124] (δηλ. βαδίζοντας κατὰ πρόσωπον).

ὀλετήρ: καταστροφεύς, φονεύς, ἐκ τοῦ ρ. ὄλλυμι.

αἰνολέτης: σκληρὸς ἐξόλοθρευτής.

ἀλοιτός: ἀλιτρός, ἀλιτηρός, ἁμαρτωλός, φονεὺς (*ἀλιταίνω* =ἁμαρτάνω).

ρόγας: 1) φονεὺς 2) αὐτόχειρ (Ἡσύχ.). Πιθανὸν ἐκ τοῦ *ρέγω, ρέζω*=πράττω.

παφών: ὁ φονεύων, ἐκ τοῦ ρ. *φένω*.

ἀκρόχειρ: ἀνδροφόνος (Ἡσύχ.)

κνηστήρ: ὁ διὰ κνήστεως (=μαχαίρας) φονεύων. *κνῆστις* =μάχαιρα (ἐκ τοῦ *κνάω* =ξύω, ξέω) (ἀγγλ. knife =μάχαιρα, γαλλ. canif =σουγιάς, γερμ. kneifen =κνίζω.)

κτάντης =φονεὺς

123. Εὐριπίδου Τρωάδες στ. 175.
124. Εὐριπίδου Ρῆσος στ. 510.

δαμασίμβροτος: ὁ δαμάων, φονεύων, βροτούς.

λευστήρ: ὁ λίθοις ἀναιρῶν.

αὐτοέντης: 1) ὁ πράττων τι ἰδίαις χερσὶν 2) ὁ φονεύων. *συνέντης* = συνεργός. (Ἐκ τοῦ "*αὐτοέντης*" προέρχεται καὶ ἡ λέξις *αὐθέντης*· "*αὐθέντης γὰρ ὁ φονευτὴς*" -Σχόλια εἰς Ἀγαμ.-)

μιαιφόνος: ὁ μιαινόμενος διὰ φόνου, ὁ αἱμοχαρής· *μιαρὸς* =ὁ μολυσμένος μὲ αἷμα.

παλαμναῖος: "*παλαμναῖοι λέγονται οἱ διὰ χειρὸς ἀνδροφονοῦντες, παρὰ τὴν παλάμην. Καὶ Ζεὺς Παλαμναῖος, ὁ τοὺς τοιούτους τιμωρούμενος*". (Σουΐδας)

Ὁ φονεὺς λέγεται ἀκόμη **ἄρταμος** (ὁ ἀρτίως τέμνων, ὁ "κόπτης").

νεκροποιός, **ὁρμάτης** (ὁρμάται: ἀνδροκτόνοι, Σκύθαι -Ἡσύχ.-).

σφαγεύς, **ἀνδροφόντης**, **βροτοκτόνος**, **ἀνθρωποκτόνος**, **ἀνδροκτόνος**, **παρθενοκτόνος**, κλπ. σχετικά. (Ἐνῶ *ἀνθρωπόκτονος* εἶναι ὁ φονευθείς).

αὐτόχειρ ἢ **αὐτοχείριος:** 1) ὁ φονεὺς 2) ὁ φονεύων ἑαυτόν, ὁ **αὐτοκτόνος, αὐτοφόνευτος, αὐτοδάϊκτος, αὐτώλης, ἀποκαρτερῶν**.

"*Ὁ ἑλληνικὸς νόμος οὐκ ἐπιτρέπει αὐτόχειρά τινα γενέσθαι*".[125]

***

"**Λάφυρα**, τὰ ἐκ τῶν πολεμίων ἔτι ζώντων λαμβανόμενα ὡς **λεία**, **ληίς**, **ρύσιον**, **κύρμα**. Τὰ δὲ τῶν τεθνεώτων, ἃ ὁ νικήσας λαμβάνει ἀπὸ τοῦ νεκροῦ ἐχθροῦ, **σύλα**, **σκύλα** καὶ **ἔναρα**, **ἀνδράγρια** καὶ **ἑλώρια** καὶ **ἄγρα**."

(*λάφυρα, λεία, ληίς*, ἐκ τοῦ ρ. *λαμβάνω*. *ρύσιον* ἐκ τοῦ *ἐρύω*=σύρω. *κύρμα* ἀμφιβ. ἐτυμολ. *σκύλα* ἐκ τοῦ *σκύλλω*=σπαράσσω, *ἔναρα* ἐκ τοῦ *ἔνερος* =νεκρός, ἀνδράγρια ἐκ τοῦ *ἀνήρ+ ἀγρεύω*, *ἑλώρια* ἐκ τοῦ *ἑλεῖν*.)

***

125. Σχόλια εἰς Ὀρέστην Εὐριπίδου.

«Κοινῇ γὰρ τὰ σώματα διδόντες,
ἰδίᾳ τὸν ἀγήρων ἔπαινον ἐλάμβανον,
καὶ τὸν **τάφον** ἐπισημότατον,
οὐκ ἐν ᾧ κεῖνται μᾶλλον,
ἀλλ' ἐν ᾧ ἡ δόξα αὐτῶν...
ἀείμνηστος καταλείπεται.

Ἀνδρῶν γὰρ ἐπιφανῶν, πᾶσα γῆ τάφος»[126]

τάφος: Παρὰ τὸ ρῆμα *θήπω*=ἐκπλήττομαι. Ὁ ἀόρ. β' *ἔθαπον* καὶ ἐξ αὐτοῦ *τάφος*... γράφει τὸ Ε.Μ.- *τέθηπα* σημαίνει θαυμάζω, *τάφος* ἤ *ταφὸς* =ἔκπληξις. Ὁ Ὅμηρος χρησιμοποιεῖ συχνὰ τὸν ὅρο *τάφος* =θαυμασμός, ἔκπληξις: "*τάφος ἕλεν πάντας ἰδόντας*"= θαυμασμὸς συνήρπασε ὅλους τοὺς ἰδόντας (φ, 122). - "*τάφος οἱ ἦτορ ἵκανεν*"= θαυμασμὸς ἅδραξε τὴν καρδιά της (ψ, 93).
Ἄρα **τάφος** =μνημεῖον θαυμαζόμενον, τὸ ὁποῖον προκαλεῖ θάμβος. (θάμβος → θάβος →τάφος. Τὸ Λεξ. τοῦ Ἡσυχίου ἔχει παραλλαγὴν τῆς λέξεως, ὡς *θάπος*). Ὁ τάφος τοῦ Μαυσώλου, τὸ περίφημον "Μαυσωλεῖον τῆς Ἁλικαρνασσοῦ", ὑπῆρξε ἕνα ἀπὸ τὰ ἑπτὰ θαύματα τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Συνεκδοχικῶς δέ, μέχρι σήμερα, **μαυσωλεῖον** σημαίνει *τάφος*.

ἡρῶον: ἱερὸς τόπος, μετὰ μνημείου, ἀφιερωμένος εἰς ἥρωα. (Ἐνῶ *τρόπαιον* εἶναι τὸ ἐπὶ τῇ τροπῇ τῶν πολεμίων ἀνεγειρόμενον μνημεῖον).

μνημεῖον ἐκ τοῦ ρ. *μιμνήσκω*, τὸ ἀνεγειρόμενον *μνῆμα*, πρὸς τιμὴν καὶ αἰωνίαν μνήμην".[127]

τύμβος: κυριολεκτικῶς, τὸ χῶμα τὸ σχηματίζον λόφον ἐπὶ τοῦ τόπου τῆς ταφῆς *("ὁ τύμβος τῶν Μαραθωνομάχων")*. Ρίζα "τυ", σχετ. μὲ *τύλος* =σκληρὸν ἐξόγκωμα +βῶ, βαίνω.
Ὁ τύμβος[128] λέγεται ἁπλῶς καὶ **χῶμα**, δηλ. ὕψωμα χώματος.

ἡμιτύμβιον: μικρὸς τάφος

σῆμα: κυριολεκτικῶς *σημεῖον*. Τὸ σημεῖον διὰ τοῦ ὁποίου ἀναγνωρίζεται ὁ τόπος ταφῆς. Πιθανὸν ἐκ ρίζης θη→ση, τοῦ ρ. τίθημι.

"Δημόσιον Σῆμα": τὸ ἐπισημότερον νεκροταφεῖον τῶν Ἀθηνῶν, "*ὅ ἐστιν ἐπὶ τοῦ καλλίστου προαστίου τῆς πόλεως καὶ αἰεὶ ἐν αὐτῷ θάπτουσι τοὺς ἐκ τῶν πολέμων, πλὴν τοὺς ἐν Μαραθῶνι· ἐκείνων δέ, διαπρεπῆ τὴν ἀρετὴν κρίναντες, αὐτοῦ καὶ τὸν τάφον ἐποίησαν.*"[129]

θήκη: τάφος, ἐκ τοῦ ρήματος τίθημι. "*Ὦ παῖδες Ἑλλήνων ἴτε, ἐλευθεροῦτε πατρίδα... θήκας τε προγόνων.-*"[130] Λέγεται καὶ **θῆμα**.

κρύπτη:[131] κυριολεκτικῶς *κρυψών*, συνεκδ. τάφος. Ἐκ τοῦ καλύπτω → "καρύπτω" → κρύπτω. (Κατ' ἄλλους, ἐκ τοῦ *κάρα*.). Λέγεται καὶ **κάλυμμα**.

κευθμών: ἐκ τοῦ *κεύθω* =καλύπτω. "*Αἰσχύλον Εὐφορίωνος Ἀθηναῖον, τόδε μνῆμα κεύθει..*"[132]

κάπετος: ἐκ τοῦ *σκάπτω* → σκάπετος →κάπετος. "*ἐς κοίλην κάπετον θέσαν*".

κολώνη: κυριολεκτικῶς, ὕψωμα, λόφος. Σημαίνει καὶ *τάφος* μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ ὑπερυψωμένου χώματος τοῦ τύμβου. Λέγεται καὶ **κολωνία**.[133]

126. Θουκυδ. Ἐπιτάφιος 43.
127. μνημεῖον →λατιν. monumentum, ἐξ οὗ τὰ διάφ. monument, monumento κλπ.
128. τύμβος → λατιν. tumba, ἐξ οὗ tomba, tombe, tumba, tomb, Tumbe..
129. Θουκυδ. Ἐπιτάφιος 34.
130. Αἰσχύλου "Πέρσαι".
131. κρύπτη → λατιν. crypta, ἐξ οὗ τὰ διάφ. δυτ. grotta, grotte, gruta κλπ.
132. Ἐκ τοῦ Ἐπιτυμβίου ἐπιγράμματος τοῦ τάφου τοῦ Αἰσχύλου.
133. κολωνία → λατιν. collina, γαλλ. colline, ἰταλ. collina, ἰσπ. colina, γερμ. kolone (=στήλη), ἀγγλ. hill

ἠρίον: τάφος ὑπόγειος ἐκ τοῦ *ἔρα* =γῆ· "*κατὰ χθονὸς ἠρία τεῦχον*". -**ὀλιγήριον** =μικρὸς τάφος.

κύδαρ: τάφος, ἐκ τοῦ *κῦδος* =δόξα.

γῶος: μνημεῖον. Προφανῶς ἐκ τοῦ *κῶος* = σπήλαιον. (Ἀρχικῶς *κοFος*).[134]

ἄριζος: τάφος (κρητ. διάλεκτος). Ἐτυμολ. ἢ ἐκ τοῦ ἐπιτατ. *α+ρίζα*, μὲ τὴν ἔννοια *θεμέλιον*, ἢ ἐκ τοῦ *ἄρι+ζά*=γῆ ("αἰωνία κατοικία"). Ἀνάλογη ἀρχ. περίφρασις, "*μέγαρον ἀΐδιον*".

λοίτη: τάφος (Ἡσύχ.). Ἐκ τοῦ *λοίσθιος* =ἔσχατος, ὕστατος, -"ὑστάτη κατοικία". Ἐτυμολ. θέμα *λοιπ-* τοῦ ρ. *λείπω, λέλοιπα.*

σηκός: 1) ἱερὸς περίβολος, ἱερὸν ἥρωος 2) τάφος περίκλειστος: "*ἀνδρῶν ἀγαθῶν σηκός*".

χαμαίσορος: χαμηλὸς τάφος· *χαμαὶ+σορός*.

σορός: νεκροθήκη, τάφος.

ὄχθος: ὕψωμα γῆς, συνεκδ. τάφος. "*ὄχθος Δαρείου*" (Αἰσχ. Πέρσαι).

λίθος: τάφος, ἐκ τοῦ "*ταφίη λίθος*". Πρβλ. τὸ σημερ. "πλάκα".

σούα: τάφος. Ἀρχαιοτάτη πελασγικὴ λέξις (Καρικὲς Ἐπιγραφές). Πρβλ. τὸ λακ.: "*Μίνδαρος ἀπεσσούα*" = ὁ Μίνδαρος ἀπέθανε. (ἀπο-*σεύω* = ἀπέρχομαι βιαστικά)· *ἀπέσσουα* ἢ *ἀπεσσούα:* ἀπῆλθε, "πάει πιά". Ὁ τάφος λέγεται καὶ "**ἀκίνητος**". Ὁ Ἡσίοδος συμβουλεύει:[135] "*μηδὲ ἐπ᾽ ἀκινήτοισι καθίζειν..*". ἐπειδὴ ἐθεωρεῖτο ὅτι φέρνει κακὸ τὸ νὰ καθίσῃς ἐπὶ τάφου.
Ὁ δὲ Ἡσύχιος ἀναφέρει καὶ τὴν λ. **κράμβαλα** =μνημεῖα.

ἄλευρον: τάφος· ἴσως ἐκ τοῦ *ἄλευ* =πορεύου.

κενοτάφιον: τάφος κενός, μὴ περιέχων τὸν νεκρόν. Λέγεται καὶ **ψευδοτάφιον**.

κενήριον: κενοτάφιον, *κενὸν* "*ἠρίον*". "*ἐν Βραυρῶνι, κενήριον Ἰφιγενείας*".

πολυάνδριον: ἢ πολυανδρεῖον, ἀρχικῶς νεκροτάφιον ἢ νεκροταφεῖον πολλῶν ἀνδρῶν.

κοιμητήριον:[136] 1) κοιτὼν 2) νεκροταφεῖον. Ἐκ τοῦ κοιμῶμαι, ὅπερ ἐκ τοῦ *κεῖμαι* ("*ἐνθάδε κεῖται*"). Λέγεται καὶ **νεκροδοχεῖον** *(νεκρὸν δέχομαι)*, καὶ **ὑπνωτήριον**.

ξενοτάφιον: "*ξένους ἔθαπτον ἐν τῷ ξενοταφίῳ*".

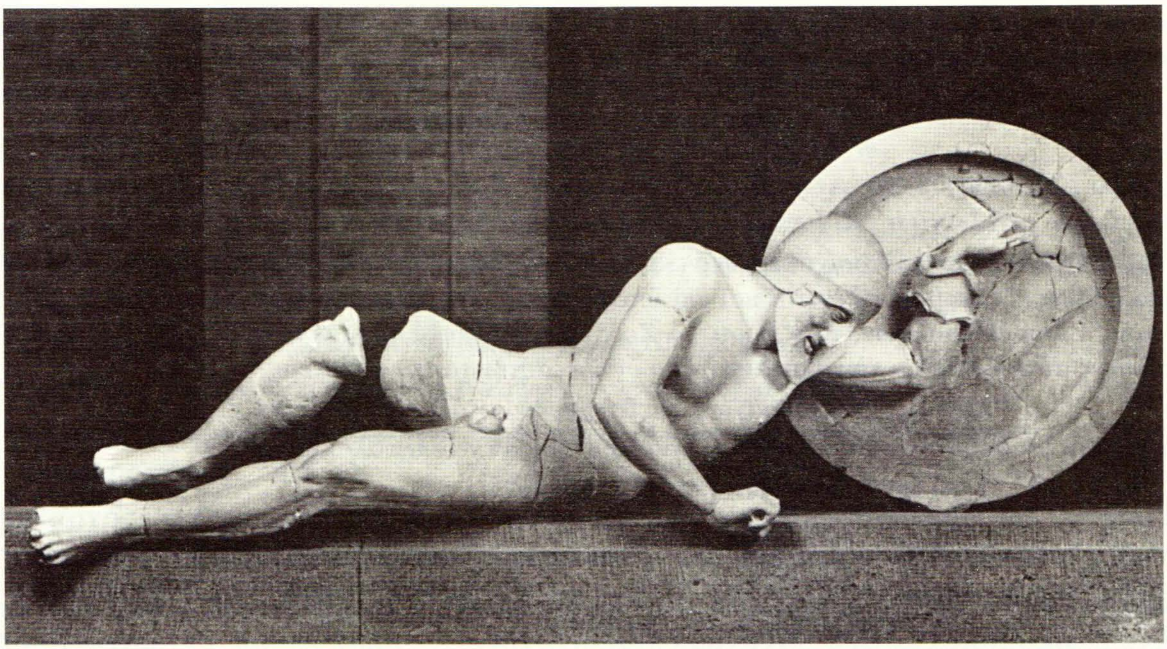
κοινοτάφιον: κοινός, δημόσιος τάφος.

Συνώνυμα καὶ σχετικὰ τοῦ "θάπτω": [137]

ἐνταφιάζω (ἐν+τάφος)
κηδεύω, κήδω (κῆδος =φροντὶς)
ταρχύω (*σῶμα τάρχυσεν* =ἐνεταφίασε. Σχετικὸν μὲ τὸ ταριχεύω).
ἐκφέρω (ἐκκομίζω πρὸς ταφὴν)
κτερίζω (κτέρεα, κτερίσματα =δῶρα νεκρικά. *κτήματα ἐν τῇ ἔρᾳ*)
λοιτεύω (λοίτη =τάφος)
κεύθω (καλύπτω. "*ὑπὸ χθονὸς κεκευθέναι*" =ταφῆναι)
τυμβεύω ἢ τυμβοχοῶ (τύμβος +χοῦς)
"κρύπτω γῆ", κατορύττω· "*τὸ σῶμα καιόμενον ἢ κατορυττόμενον*"

✷

134. κοFος → λατιν. cavus, ἐξ οὗ cava, cave κλπ.
135. Ἔργα καὶ Ἡμέραι 750.
136. κοιμητήριον → λατιν. coemeterium ἐξ οὗ τὰ διάφ. cemetery, cimitero, cimetière, cementerio κλπ.
137. θάπτω ἐτυμολ. εἴτε ἐκ τοῦ τίθημι, εἴτε σχετ. μὲ τὸ τάφος.

* **Τελευτῆσαι καλῶς μᾶλλον ἠβουλήθησαν, ἢ ζῶντες τὴν Ἑλλάδα ἰδεῖν ἀτυχοῦσαν ..** Δημοσθ. Ἐπιτ. 1-2
* **Τεθνάμεναι γὰρ καλὸν ἐν προμάχοις πεσόντα ἄνδρα ἀγαθόν, περὶ ᾗ πατρίδι μαρνάμενον.** (Τυρταῖος).
* **Τὸ κάλλιστον κλέος, ὑπὲρ πάτρας ἔθνησκον.** (Εὐρ. Τρωάδες 386)

Θνῆσκε ὑπὲρ πατρίδος (Περίανδρος ὁ Κορίνθιος)

«Ἀνάγλυφα τρισεύγενα τῶν Τάφων
χαροκαμένη ἀρχαία ψυχὴ στὴν πλάκα
τὴν Ἀθηναία, γραφτὴ μὲ τὸ κοντύλι
τοῦ θείου ἀέρα...
....
«Ἀλλ' ὅμως, τάφοι ἀγνώριστοι, χαρὰ σ' ἐσᾶς! καντήλα
καμμιὰ δὲν καίγει ἐπάνω σας, λιβάνι δὲ μυρίζει
τάφοι γιομάτοι ἐνέργεια, τάφοι ζωὴ γεμάτοι!
Μπροστά σας δὲν συντρίβομαι καὶ δὲν ἀνατριχιάζω,
καθὼς τὴν ὥρα τὴν πικρὴ ποὺ σκύβω ἐκεῖ στὴν πλάκα
ἀγαπημένου μου νεκροῦ καὶ φίλου καὶ δικοῦ μου
δὲ νοιώθω ἀπὸ τὸ φόβο μου τὰ γόνατα λυμένα,
δὲ βλέπω πὼς ἐπλάστηκα γιὰ χῶμα ἀπὸ τὸ χῶμα,
καὶ πὼς μὲ ζώνει τὸ ἄπειρο ποὺ δὲν μπορῶ νὰ νοιώσω,
δὲ μὲ ταράζει ἡ κόλαση μὲ τὶς φοβέρες μαύρη
καὶ δὲ μὲ φτάνει τῆς Ἐδὲμ ἡ μυστικὴ εὐωδία.
Ξέρω πὼς εἶμαι ἄνθρωπος καὶ τί ἡ ζωὴ στοιχίζει.
Κι ὅταν ὁ μέγας μας θεὸς καὶ τῆς Ἀθήνας ὁ ἥλιος
μεσημεριάζει ὁλόφωτος ἐπάνω ἀπὸ τοὺς τάφους
δὲ βρίσκω ἄλλη μιὰ μεριὰ πιὸ ἅγια πιὸ παρθένα
γιὰ νὰ χαρῶ τὸν ἥλιο μας καὶ γιὰ νὰ διαλαλήσω
τὴ θεϊκὴ τὴ δόξα του καὶ τῆς ζωῆς τὴ δόξα
ἄλλη ἀπ' τοὺς ἔρημους αὐτοὺς κι εὐλογημένους τάφους».

Κ. Παλαμᾶς ("Ἑκατὸ φωνές").

-οἱ Ἕλληνες-

Ἐν Μαραθῶνι,
ἐδέξαντο τὴν τῶν βαρβάρων δύναμιν
καὶ ἐκολάσαντο τὴν **ὑπερηφανίαν**
ὅλης τῆς Ἀσίας.[138]

Ἡ ἀλόγιστος καὶ ἄμετρος ὑπερηφάνεια, ἡ μὴ ἔχουσα σχέσιν μὲ τὴν *ἀξιοπρέπειαν*, ἐθεωρεῖτο μεγάλη ὕβρις. "**ὑπερ**βασία λέγεται καὶ ἐπὶ **ὑπερ**ηφανείᾳ" σημειώνει τὸ Ε.Μ. Ὁ Διογένης Λαέρτιος εἰς τοὺς Βίους Φιλοσόφων, τονίζει ὅτι "*ὁ Ζεὺς τὰ μὲν ὑψηλὰ ταπεινοῖ, τὰ δὲ ταπεινὰ ὑψοῖ*". Ἡ ἀντίληψις αὐτὴ ἐνθυμίζει τὸ χριστιανικὸν "*ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται..*"

"*Μήποτε, ὑπὸ εὐπραγίας, εἰς ὑπερηφανίαν ἄλογον ἀερθείην...*"

Διὰ νὰ μὴν ἐπαρθοῦν ἀνοήτως, ἐπὶ εὐπραγίας, συνήθιζαν νὰ ἐπαναλαμβάνουν:

"*Τιμῶ τὴν Νέμεσιν καὶ τὴν Ἀδράστειαν*".

ὑπερήφανος: Ἐκ τοῦ *ὑπὲρ+φαίνομαι* → ὑπέρ-φανος, καὶ παρενθέσει του η → ὑπερήφανος. Ὁ δεικνύων ἑαυτὸν ὑπεράνω τῶν ἄλλων. Λέγεται καὶ **φανητίας**, κυρίως ὅμως ὁ ἀρεσκόμενος νὰ ἐπιδεικνύεται ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικήν του ἐμφάνισιν.

ὑπερόπτης: ἐκ τοῦ *ὑπὲρ*+θέμα "*οπ*" τοῦ ὁρῶ. Ὁ κυττάζων ἀφ' ὑψηλοῦ τοὺς ἄλλους. Λέγεται καὶ **ὑπεροπεύς**.

ὑπερφίαλος: ἐκ τοῦ *ὑπὲρ+φιάλη* (=σκεῦος σπονδῆς). "*Ὁ ὑπερβαίνων τὰς ἱερὰς τῶν ὅρκων φιάλας*".[139] (Εὐστάθιος). "*Ὁ ἐκχέων τὰ ὅρκια*", ὁ παραβαίνων τοὺς ὅρκους. Αὐτὸς ποὺ θεωρεῖ τὸν ἑαυτόν του ὑπεράνω καὶ τῶν ἱερῶν σπονδῶν ἀκόμη. Λέγεται καὶ **ἔκσπονδος**.

ὑπέρθυμος: ἐκ τοῦ *ὑπὲρ+θυμὸς* (=ψυχή). Ἡ πρώτη, θετικὴ σημασία, εἶναι *μεγαλόθυμος*. Ἐπὶ ἀρνητικῆς σημασίας σημαίνει τὸν ὑπερήφανον.

ὑπέρφρων: ὁ ὑπερβολικῶς φρονῶν περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του. (*ὑπὲρ+φρὴν*).
Λέγεται καὶ **ὑπερήνωρ** καὶ **ὑπερηνορέων** καὶ **μεγαλόφρων**, **ὑψηλόφρων** μὲ ἀρνητικὴν ἔννοιαν.

μεγαλήνωρ: ὁ ὑπερήνωρ... (μεγάλος ἄνδρας, πολὺ ἄντρας..).

ὑπέροφρυς: ἐκ τοῦ *ὑπὲρ + ὀφρὺς* (=φρύδι). Αὐτὸς ποὺ ὑψώνει ἀπὸ ὑπεροψία τὰ φρύδια του: "*ὁ τὰς ὀφρῦς αἴρων, ὁ τὰς ὀφρῦς ἀνασπῶν, ἀνέλκων, ἀνατείνων*".
Λέγεται καὶ **ἐξοφρυωμένος** καὶ **ἀνωφρυασμένος** καὶ **ὀφρυόεις**. Σχετικὸν καὶ τὸ **ἐπηρμένος**, ἐκ τοῦ (*ἐπὶ+αἴρω*).

"*Ὅταν ἴδης πρὸς ὕψος ἠρμένον τινὰ
ὀφρύν τε μείζω τῆς τύχης ἐπηρκότα,
τούτου ταχεῖαν Νέμεσιν εὐθὺς προσδόκα*".[140]

ἀλαζών: ἐκ τοῦ *ἄλη* =περιπλάνησις. Ὁ πλανώμενος, ὁ περιπλανώμενος εἰς τὸν ἰδικόν του φανταστικὸν κόσμον "*Ὁ ἀλαζών, προσποιητικὸς τῶν ἐνδόξων...*"[141] Ἐνίοτε λέγεται καὶ **πτωχαλαζὼν** μὲ τὴν ἔννοια "πλανώμενος ἀλαζονικὸς ἐπαίτης".

γαῦρος: ὑπερήφανος, μεγαλοπρεπής. Ἐτυμολ. *γαίω* (=χαίρω) → γαῖρος, καὶ τροπῇ τοῦ ι εἰς υ. Ε.Μ. (ὡς κλαίω, κλαύσω).

138. Πλάτωνος Μενέξενος 240
139. Ὅταν ὡρκίζοντο ἔκαναν καὶ σπονδές, πρὸς ἐπισημοποίησιν τοῦ ὅρκου.
140. Ἀνθολόγιον Στοβαίου, Περὶ Ὑπεροψίας ΚΒ. 5, ἀπόσπασμα ἀπὸ χαμένη τραγῳδία τοῦ Εὐριπίδου.
141. Ἀριστοτέλους Ἠθ. Νικομάχεια.

οἰηματίας: ἐκ τοῦ *οἴομαι* =νομίζω. Αὐτὸς ποὺ ὑπερηφανεύεται ἐπειδὴ *νομίζει* πὼς εἶναι σπουδαῖος, ἐνῶ δὲν εἶναι. Κάτι περίπου μὲ τὸ σημερινὸ "φαντασμένος". (Ἐν ἀντιθέσει ὁ "ὑπερήφανος", ὁ ὁποῖος θέλει νὰ φαίνεται, ἠμπορεῖ πράγματι νὰ ἀξίζη). Λέγεται καὶ **ὑπεροιαζόμενος** καὶ **ὑπεροιησάμενος**.

οἰησίφρων: *οἴησις+φρήν*. Ὁ ὑπερηφανευόμενος ἐπὶ ἀνυπάρκτῳ σοφίᾳ.

καυχηματίας καὶ **καυχητής**. Ἐκ τοῦ ρ. *καυχῶμαι*, ὅπερ συγγενὲς τοῦ εὔχομαι. (Τὸ σημερινὸ "καυχησιάρης"). Λέγεται καὶ **αὐχηματίας**, **αὐχήεις**, **φίλαυχος**, **αὐχαλέος**, **ἐριαύχην** (ἔρι=λίαν), **μεγαλαύχην**, **ὑψαύχην:** *(μεγάλος +αὐχήν, ὕψος+αὐχὴν)*. Κρατεῖ ὑψηλὰ τὸν αὐχένα του. Ὅ,τι σήμερα λέμε "ψηλομύτης".

ὑψηχής: κομπορρήμων, "*παρὰ τὸ εἰς ὕψος ἐμφέρειν τὸν ἦχον*".

κενεαυχής: ὁ ἐπὶ κενοῖς καυχώμενος, ὁ κοῦφος, ὁ κενόδοξος, ὁ "ἄδειος".

ἀερολέσχης: (*ἀὴρ+λέσχη*). Ὁ φοιτῶν εἰς τὰ σύννεφα ἕνεκα τῆς μεγάλης ὑπεροψίας του. Λέγεται καὶ **μετεωροπόρος.**

κομπαστής: Ὁ δημιουργῶν θόρυβον (*κόμπος*=θόρυβος) γύρω ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του. Λέγεται καὶ **ὑψίκομπος** καὶ **ὑπέρκομπος** καὶ **ψυχόκομπος** καὶ **ψολοκομπίας**. (*ψόλος*=καπνός).

κομπορρήμων: (*κόμπος+ρῆμα*). Ὁ ὁμιλῶν κομπαστικῶς περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, ὁ **θρασύφωνος**, ὁ **θρασύστομος**, ὁ **θρασύμυθος**, ὁ **ὑψηλολόγος** ἢ **ὑψίλαλος**, ὁ **μεγαλορρήμων**, ὁ **μεγαλήγορος**, ὁ **ὑψήγορος**. Λέγεται καὶ **κομπολακύθης**. (*λάσκω* =ὁμιλῶ, φωνάζω).

κομψηγόρος: ὁ ὁμιλῶν, ἀγορεύων κατὰ τρόπον κομψόν, ἐπιτηδευμένον. (*κομψὸς* ἐκ τοῦ *κομέω* = φροντίζω).

ἐξιππασμένος: ὁ ὑπερήφανος λόγῳ τῆς ἀλαζονείας ἡ ὁποία κατελάμβανε τοὺς ἐπὶ ἵππου ὀχουμένους. "*Πολὺ γὰρ μείζων ὁ ἱππεὺς τοῦ πεζοῦ*".[142] (Μέχρι σήμερα...)

ἀγέρωχος: μεγαλοπρεπής, ὑπερήφανος. Ἐκ τοῦ *ἄγαν ἔχω*. Λέγεται καὶ μὲ θετικὴ σημασία: "*Ροδίων ἀγερώχων*".[143] Ὁ Πορφύριος ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ "*ἄγαν ἐπὶ τοῦ γέρως* (=βραβείου) *ὀχεῖσθαι*". Λέγεται καὶ **ἀγέροπτος**. (Ἡσύχ.).

αὐθάδης: Ὁ εἰς τὸν ἑαυτόν του ἀρέσκων. (*αὐτὸς+ἁνδάνω* =προξενῶ εὐχαρίστησιν). Ὁ **αὐτάρεσκος**, ὁ **αὐτάγητος** (*ἄγαμαι* =θαυμάζω).

ὀχλολοίδορος: ὁ *λοιδορῶν*, ὁ γελοιοποιῶν καὶ περιφρονῶν τὸν ὄχλον. Αὐτὸς ποὺ σήμερα ὀνομάζεται περίπου **ἀκατάδεχτος**, **περιφρονητής**.

φρονηματίας: ὑπέρφρων, **ματαιόφρων**, **ἀγεσίφρων**.

ὑψικάρηνος ἢ **ὑψηλοκάρηνος:** ἐκ τοῦ *ὕψος +κάρα* (=κεφαλή). Ὅ,τι καὶ τὸ *ὑψαύχην*. Λέγεται καὶ **κορωνός**.

ὑψηλοκάρδιος: ὁ ὑψηλόφρων, ὁ **ὑψίνοος**, ὁ **ὑψηλόνους**.

ὑψαγόρης: ὁ ἀγορεύων κατὰ τρόπον ὑψηλόν, ὁ **μεγάλαυχος**. "*Τηλέμαχε ὑψαγόρη*" γράφει ὁ Ὅμηρος. Λέγεται καὶ **λαβραγόρης** (*λάβρος*= ὁρμητικός), **θερσιεπὴς** (θρώσκων διὰ τῶν ἐπῶν).

περιαυτολόγος: ὁ περὶ ἑαυτοῦ λέγων, ὁμιλῶν.

λαπίθης: ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *λαὸς+ὄπις*. Ἐπιθυμεῖ νὰ ὁμιλῆ περὶ αὐτοῦ ὁ λαός, νὰ ἀσχολοῦνται μὲ αὐτόν. (*ὄπις* =κυρίως θεία τιμωρία, ἀλλὰ καὶ θεία εὐμένεια). Σχετικὸς καὶ ὁ ὅρος **λαπιστὴς** =καυχητής.

142. Ξενοφῶντος Ἱππαρχ. 5.11
143. Ἰλιάς, Β 654

τυφεδανός, τυφομανής, τετυφωμένος: ἐκ τοῦ *τῦφος* =καπνός· "τυφλωμένος" ἀπὸ τὴν ἀλαζονείαν του.

λυκόφρων: ὑψηλόφρων, ὑπερήφανος ὡς *λύκος*.

φυσίφρων: ἐκ τοῦ φυσιόω, "φουσκώνω" ἀπὸ ὑπερηφάνεια.

ἀγαυρός: καυχώμενος, ἐπαιρόμενος. (Ἐπὶ καλῆς σημασίας, ὁ ὁρμητικός.) Τὸ ρῆμα *γαυριόω* εἶναι συγγενὲς μὲ τὸ *γαίω* =χαίρω, ἥδομαι.

ἴτης, ἰταμός: "*ἐκ τοῦ ἴεσθαι, ὅ ἐστὶν ὁρμᾶν*". Ὁρμάει μὲ ἀλαζονεία "μέσα σ' ὅλα", δὲν ὑπολογίζει τίποτα. Λέγεται καὶ **προπετὴς** (*πρὸ+ πίπτω*).

θρασὺς ἤ **θρασυκάρδιος:** ὅ,τι καὶ ὁ ἰταμός. Ἐκ τοῦ *θρώσκω*=ὁρμῶ.

θρασύστομος: ὁ θρασὺς εἰς τοὺς λόγους, ὁ ὁμιλῶν ἀναίσχυντα.

ὑπέρβιος: ὁ βιαίως, "*ὁ τῇ βίᾳ ὑπερήφανος*" (Σουΐδας).

πέρπερος: "*ὁ μετὰ βλακείας ἐπηρμένος*" (Φώτιος). Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *πείρω, πέραν*, εἴτε ἐκ τοῦ "*πέρφερος*", "*ὑπὲρ-φερος*". -**περπερόγλωσσος** δέ, εἶναι ὁ κομπορρήμων.

σαλάκων: ἐκ τοῦ *σαυλόομαι* =σείομαι ὑπερηφάνως. ("*σειέμαι καὶ λυγιέμαι*"). Ρίζα *σαλ-* τῆς ἁλός.

ὑπέροπλος: ὁ ὑπερήφανος, ὁ ἀλαζών, λόγῳ ὑπεροπλίας.

μεγήρατος: *(μέγα+ἐράω)*. Ὁ ὑπερήφανος, ὡς λίαν ἀγαπώμενος: ὁ "χαϊδεμένος".

μεγαλόμητις: μεγαλόφρων, ὑψηλόφρων. (*μῆτις*=νοῦς, σοφία)· "*μεγαλόμητις εἶ*" (Ἀγαμ. 1426).

ὀγκύλος: ὑπερήφανος, ὀγκώδης, "φουσκωμένος" (σημερ. ἔκφρ.: "φουσκώνω ἀπὸ ὑπερηφάνεια").

λαμυρός: *λα* (=λίαν)+*μύρα*=θάλασσα. "φουσκωμένος" σὰν "φουσκοθαλασσιά". "*Ἀλκιβιάδου λαμυρὰ πολιτεία*".

λαιδρός: θρασύς, ἴτης, ἐκ τοῦ *λα+δράω-δρῶ*.

στόμφαξ: μεγαλορρήμων, ὑψαγόρης. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ "*στόμα*", ἐξ οὗ καὶ *στόμφος* (ὁμιλῶ μὲ στόμφο).

φρυηγματίας: ἐκ τοῦ *φρύαγμα* = 1) χλιμίντρισμα 2) ἀλαζονεία: "*τὸ ἐπ' ὀφρύσι φρύαγμα*".

ἀτάσθαλος: ὑβριστής, θρασύς. Ἐκ τοῦ *ἄτη* (=ὄλεθρος) +*θάλλω*.

ἀπειλητήρ: ἐνέχει θετικὴν σημασίαν· ὁ ἀπ-ειλῶν, ὁ προχωρῶν ἐκτὸς τῆς ἴλης καὶ καταδιώκων τὸν ἐχθρόν. Ἐπὶ ἀρνητικῆς σημασίας, ὄχι τὸ "παλληκάρι" ἀλλὰ ὁ "παλληκαράς".

βουγάιος: "*ὁ ἐπὶ τῇ ρώμῃ αὐτοῦ γαυριῶν, ὁ ἐπὶ βοΐ* (=ἀσπὶς ἀπὸ δέρμα βοὸς) *γαίων*".

ληματίας: *λῆμα* = 1) θέλησις 2) θάρρος, *θράσος*.

ἀνάνιος: ὑπερήφανος, ἀβλαβὴς (Φώτιος). Προφανῶς ἐκ τοῦ *ἄνω ἴων*.

βρενθυόμενος: οὐσιαστικοποιημένη μετοχή· - "*βρένθος*" =ἀλαζονεία.

διαμευστής, διαμέστας: ἐκ τοῦ *ἀμείβω* = ἀνταλλάσσω. Ὁ συσχετισμός, σκοτεινός. Ὁ ὑπερήφανος, *διαμευστής*, λέγεται καὶ **ἐξαλλάκτης** (Ἡσύχ.).

ἐγκεκοισυρωμένος: ὑπερήφανος, κεκαλλωπισμένος, "φιγουρατζής". (Ἀριστοφ.). Ἔκ τινος *Κοισύρας*, μητρὸς Μεγακλέους, γυνῆς λίαν ὑπερηφάνου - (ἡ "μαντὰμ Σουσού" τῆς τότε ἐποχῆς. - πρβλ. καὶ τὸν ἐξ αὐτῆς νεολογισμὸ "σουσουδισμός").

κλοτοπευτής: ἐξαλλάκτης, ἀλαζών. Ἀμφιβόλου ἐτυμολογίας.

λιρός: θρασύς, ἰταμός, ἀναιδής. " "

ραχιστής: ἀλαζών, ψεύτης (*ραχίζω* =κτυπῶ, φονεύω).

σοβὰς καὶ **σοβαρός**: τραχύς, βίαιος, ὑπερήφανος, αὐθάδης. Πιθανὸν ἐκ τοῦ ρ. *σεύω*=κινῶ ὁρμητικῶς.

σοίθης ἤ **ψοίθης:** ἀλαζών. Ἀμφιβόλου ἐτυμολογίας.

χαύναξ: ὁ ἠλιθίως ὑπερήφανος, ὁ ἀποχαυνωμένος, ὁ χάσκων ἐξ αὐτοθαυμασμοῦ.
ἀερσικάρηνος: ὁ αἴρων ὑπερηφάνως τὴν κάραν, τὴν κεφαλήν.
ἀερσίνοος ἢ **ἀερσίφρων:** ἐκ τοῦ *αἴρω +νοῦς, αἴρω+φρήν. "σηκωμένα μυαλά"*.
ἄφιμος: αὐθάδης, ὑβριστὴς (*α+φιμὸς* =κλείσιμο, ἐμπόδιον).

Ἐνῶ **δοξοκαλία** εἶναι ἡ οἴησις ἐπὶ καλλονῇ (Πλάτ. Φίληβος 49Β)

☆

Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔχει μεγάλη φαντασία, εἶναι μία γλῶσσα πολὺ ἐφευρετική, πολὺ πλούσια, δημιουργική. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, οἱ Ἕλληνες, εἶχαν μιὰ τρομερὴ εὐκολία νὰ κατασκευάζουν λέξεις. Κάθε συγγραφεὺς ἐμπλούτιζε τὴν γλῶσσα μὲ νεολογισμούς... Ὑπάρχουν λέξεις ποὺ ἔχουν χρησιμοποιηθῆ μόνον μία φορά... γιὰ μιὰ ἀπαραίτητη, γιὰ μία ἀπαιτούμενη κυριολεξία...

(Φρανσίσκο Ἀντράντος,
Δ' Παγκόσμιον Γλωσσικὸν Συνέδριον, Χανιὰ

✲✲✲

...Οἱ Ἕλληνες πάλεψαν μὲ τὶς λέξεις...
...λέξεις γεμᾶτες νόημα.
Ἀλλὰ οἱ λέξεις ἀποτελοῦν τὰ ὡραιότερα ὅπλα,
καὶ διαρκοῦν περισσότερο...

(Ζακλὶν ντὲ Ρομιγύ,
"La Grèce Antique contre la violence",
Ἐκδ. ΤΟ ΑΣΤΥ)

Ἀγωνιστικὴ τοῦ σώματος Ἀρετὴ

Ὀλυμπιακοὶ κύκλοι *(στάδιον Ὀλυμπίας)*

Ἀθλητικοὶ Ἀγῶνες

Ὀλύμπια.. Νέμεα... Ἴσθμια... Πύθια... Παναθήναια...

Ἀγῶνες στεφανῖται οὐ χρηματῖται...

...καθεζόμενος ἐν μέσοις τοῖς θεαταῖς, βλέποις ἀρετὰς ἀνδρῶν καὶ κάλλη σωμάτων καὶ εὐεξίας θαυμαστὰς καὶ ἐμπειρίας δεινὰς καὶ ἰσχὺν ἄμαχον καὶ τόλμαν καὶ φιλοτιμίαν καὶ γνώμας ἀηττήτους καὶ σπουδὴν ἄλεκτον ὑπὲρ τῆς νίκης".

(Λουκιανὸς Ἀνάχ. 9-10)

ἆθλον: βραβεῖον

ἄθλος: ἀγών, ἐξ οὗ **ἀθλητής**. Ἐκ τοῦ ρ. *τλάω-τλῶ*[1] = ὑπομένω, ἀντέχω, +α ἐπιτατικόν. **Ἆθλον** = "*τὸ διδόμενον τῷ καρτεροῦντι καὶ νικῶντι*". (Ε.Μ.). Ὅθεν ἀθλητής,[2] ὁ τὰ πάντα ὑπομένων διὰ νὰ κερδίσῃ τὸν τοῦ ἀγῶνος στέφανον.

ἀγών: ἐκ τοῦ *ἄγω ὤν*· προχωρῶ μονίμως, μὲ σκοπὸ νὰ ξεπεράσω ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτόν μου.
ἀγωνία εἶναι τὸ συναίσθημα τὸ καταλαμβάνον τὸν ἀθλητὴν πρὸ τοῦ ἀγῶνος.
"Τὸ δὲ **γυμνάζεσθαι**, ἐστὶ κυρίως τὸ γυμνὸν ἀγωνίζεσθαι".

στέφανος: Ἐκ τοῦ *στέφω*, ὅπερ ἐκ τοῦ *στέπω* =γεμίζω καλῶς, μέχρι τὴν στεφάνην, τὰ χείλη τοῦ σκεύους. Πιθανὸν σύνθετον ἐκ τοῦ *στείβω* καὶ *πατῶ* (*στείβω*=πατῶ). "*Τὸ στέφειν, πλήρωσιν τινὰ σημαίνει*". Ὁ **κότινος**, τὸ στεφάνι ἀπὸ ἀγριελαία τῶν Ὀλυμπιονικῶν, θεωρεῖται ἀγνώστου ἐτυμολογίας. Τὸ Ε.Μ. ὅμως ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ *κεῖμαι*, διότι περιέρραινον τοὺς ἀθλητὰς μὲ φύλλα κοτίνου τὰ ὁποῖα ἐσχημάτιζαν ἕνα παχὺ *στρῶμα* γύρω τους.

Γράφει ὁ Ἡρόδοτος ὅτι: ὅταν εἰσέβαλε ὁ Ξέρξης εἰς τὴν Ἑλλάδα..

«Ἧκον.. ἄνδρες ἀπ' Ἀρκαδίης.. Ἄγοντες δὲ τούτους ἐς ὄψιν βασιλέος, ἐπυνθάνοντο οἱ Πέρσαι περὶ τῶν Ἑλλήνων τί ποιέοιεν... οἱ δὲ ἔλεγον, ὡς Ὀλύμπια ἄγουσι καὶ θεωρέοιεν ἀγῶνα γυμνικὸν καὶ ἱππικόν. Ὁ δὲ ἐπήρετο τί εἴη περὶ ὅτευ ἀγωνίζονται· οἱ δὲ εἶπον, τῆς ἐλαίης τὸν διδόμενον στέφανον. Πυνθανόμενος γὰρ τὸ ἄεθλον ἐὸν στέφανον ἀλλ' οὐ χρήματα εἶπε...

Παπαί, Μαρδόνιε, κοίους ἐπ' ἄνδρας ἤγαγες μαχησομένους ἡμέας, οἳ οὐ περὶ χρημάτων τὸν ἀγῶνα ποιεῦνται, ἀλλὰ περὶ ἀρετῆς». (Η'26)

Δηλ.

...Ἦλθον .. ἄνδρες ἀπὸ τὴν Ἀρκαδίαν.. Καὶ ὡδήγησαν αὐτοὺς ἐνώπιον τοῦ βασιλέως καὶ ζητοῦσαν νὰ μάθουν οἱ Πέρσαι περὶ τῶν Ἑλλήνων, μὲ τί ἀσχολοῦνται... οἱ δὲ ἔλεγον ὅτι ἑορτάζουν τὰ Ὀλύμπια καὶ παρακολουθοῦν ἀγῶνας γυμνικοὺς καὶ ἱππικούς. Ὁ δὲ -βασιλεὺς- ξαναρώτησε τί εἶναι αὐτὸ διὰ τὸ ὁποῖον ἀγωνίζονται· οἱ δὲ εἶπον, διὰ τῆς ἐλαίας τὸν διδόμενον στέφανον. Πληροφορούμενος λοιπὸν ὅτι τὸ βραβεῖον εἶναι στέφανος καὶ ὄχι χρήματα, εἶπε (πρὸς τὸν Μαρδόνιον ὁ ὁποῖος τὸν εἶχε ἐξωθήσει εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν):

Πωπὼ Μαρδόνιε, ἐπὶ ποίους ἄνδρας μᾶς ὡδήγησες νὰ δώσωμε μάχην, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀγωνίζονται περὶ χρημάτων, ἀλλὰ περὶ ἀρετῆς[3]...

"**Ποικίλα τὰ γυμνάσια ἐπινοήσαντες** *καὶ διδασκάλους ἑκάστων ἐπιστήσαντες, τὸν μὲν πυκτεύειν, τὸν δὲ παγκρατιάζειν διδάσκομεν, ὡς τοὺς πόνους καρτερεῖν ἐθίζοιντο (=διὰ νὰ μάθουν νὰ ὑπομένουν τοὺς κόπους)... Ἔμπειροι ἐκ τούτου καθίστανται, εἴποτε ἀφίκοιντο εἰς χρείαν τῶν μαθημάτων τούτων ἐν ὅπλοις... ...Πάντα ταῦτα,* **ἐπὶ ἐκεῖνον τὸν ἀγῶνα ποριζόμεθα, τὸν ἐν τοῖς ὅπλοις**..."

(Λουκιανός, Ἀνάχαρσις 24)

1. τλάω -τλῶ, θλάω, θλᾶσις κλπ. Βλ. Λεξιλόγιον θαλάσσης.
2. ἆθλον → *ἀθλητής*, λέξις παγκοσμίως ἑλληνική: athleta, athlète, atleta, Athlet, athlètisme.. κλπ. κλπ.
3. **Περὶ τῆς ἱστορίας τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων Βλ. "Ἕλλην Λόγος" Α. Τζιροπούλου-Εὐσταθίου, σλ. 476, Ἐκδ. Γεωργιάδη.**

Ποικίλα τὰ γυμνάσια ἐπινοήσαντες...

Τὰ κυριώτερα ἀγωνίσματα:

δρόμος: ἐκ τοῦ ρήμ. *τρέχω, ἔτρεχον, δραμοῦμαι, ἔδραμον...*

ἅλμα: ἐκ παρομοιώσεως πρὸς τὴν κίνησιν τῶν κυμάτων τῆς ἁλός. (Βλ. Λεξιλ. τῆς ἁλός).

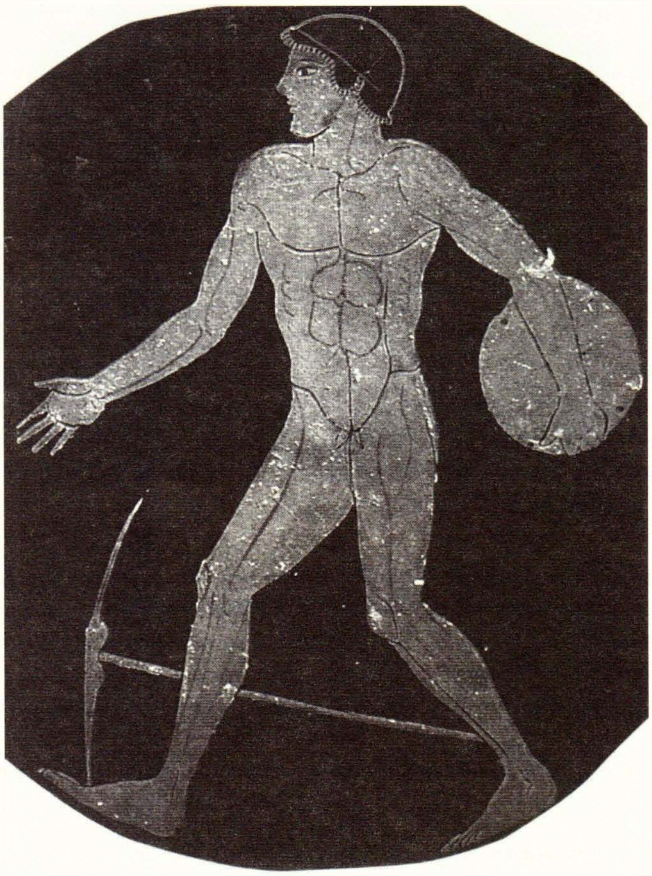
ἀκόντιον: *ἀκὴ* καὶ κατάλ. *-ιον* ἐκ τοῦ ρ. *εἶμι* καὶ *ἵημι*.

δίσκος: ἐκ τοῦ *δίκω* =ρίπτω. Ὁ Εὐριπίδης ἀποκαλεῖ τὸν Ἀστυάνακτα, τὸν υἱὸν τοῦ Ἕκτορος, τὸν ὁποῖον ἐγκρέμισαν ἀπὸ τὰ τείχη, "*πύργων δίσκημα*"(Τρ. 1121).

πυγμή: ἐκ τοῦ *πύξ*,[4] ὅπερ ἠχοποίητον (*πυγμαχία*: ἐκ τοῦ *πυγμὴ +ἄγω*). Κατὰ τὸν Εὐστάθιον Θεσσ. *πύξ* ἐκ τοῦ πτύσσω, *πτύξ*: "*συστρέφουσιν εἰς γρόνθον τῆς χειρὸς τοὺς δακτύλους οἱ πυγμάχοι*".

πάλη: ἐκ τοῦ *παλαίω* (βλ. ἐπίσης Λεξιλόγιον τῆς ἁλός).

παγκράτιον: συνδυασμὸς πυγμῆς καὶ πάλης. "*Μέμεικται τὸ παγκράτιον ἔκ τε πυγμῆς καὶ πάλης*".[5] Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *πᾶν+κρατῶ*. "*Τὸ δεινὸν ἄεθλον, ὅ παγκράτιον καλέουσιν*".[6]

Περσεύς, τοῦ Δίσκου τῷ εὑρήματι χαίρων, ἐπεδείκνυτο εἰς ἅπαντας[7]

4. Ἐκ τοῦ πύξ → τὸ δυτ. box.
5. Φιλοστράτου Γυμναστικός.
6. Ἀθήναιος, Δειπνοσοφισταὶ 10.6
7. Παυσανίου Κορινθ. XVI, 2-3

«**Τὸ πυκτεύειν καὶ παλαίειν**.. *ταῦτά μοι πάντα μιμήματα δοκεῖ*
καὶ **γυμνάσματα τῶν πολεμικῶν εἶναι·**
καὶ γὰρ ὁπλίτης ἐπὶ πᾶσιν εἰσάγεται, μαρτυρούμενος
ὅτι τοῦτο τὸ τέλος ἐστὶ τῆς σωμασκίας καὶ τῆς ἁμίλλης.»

(Πλουτ. Συμποσ. Α' Ε2)

«*Πάλη δὲ καὶ παγκράτιον* **ὡς ἐς τὸ πρόσφορον τῷ πολέμῳ εὕρηται**,
πρῶτον μὲν δηλοῖ τὸ Μαραθῶνι ἔργον διαπολεμηθὲν οὕτως Ἀθηναίοις,
ὡς ἀγχοῦ πάλης φαίνεσθαι, δεύτερον δὲ τὸ ἐν Θερμοπύλαις, ὅτε Λακεδαιμόνιοι,
κλασθέντων αὐτοῖς ξιφῶν τε καὶ δοράτων, **πολλὰ ταῖς χερσὶ γυμναῖς ἔπραξαν.**»

(Φιλοστρ. Γυμναστ. 11)

*

Ἀγωνιστικὴ τοῦ σώματος ἀρετὴ
σύγκειται ἐκ **μεγέθους** καὶ **ἰσχύος** καὶ **τάχους**.[8]

μέγεθος: Ἐκ τοῦ "*μῆκος*" → "μήκετος"[9] → "*μήγεθος*" → μέγεθος.

Ὁ ἀθλητής, διὰ νὰ κερδίση τὸ ἆθλον, πρέπει νὰ διαθέτη σωματικὴν καὶ ψυχικὴν **ἰσχύν**, καταβάλλων "*μόχθους τε κόπους τε*".

ἰσχύς: σωματικὴ δύναμις ἐκ τοῦ *ἴς+σχεῖν*. Παράγ.: *ἰσχυρός, ἴσχω* =συγκρατῶ. Ἀρχικὴ μορφὴ τῆς λέξεως: **(F)ἰς**[10] =μυϊκὴ δύναμις, *ἴς* γεν. τῆς *ἰνός*, ἶνες τοῦ σώματός μας. Πρὸς παρατήρησιν: περιέχει τὸ ἰῶτα τῆς ρίψεως καὶ τὸ σῖγμα τῆς κινήσεως. Λέγεται καὶ **ιναία**· *ἰνάττω* =ἐνισχύω.

βίη: βία, ἰσχύς. Ἐξασκῶ βίαν ἐπί τινος, κυριολεκτικῶς σημαίνει ἐπιβάλλομαι διὰ τῆς (F)ισχύος μου. Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ Fίς, βίς. Σχετικὸν καὶ τὸ **βρίμη** (βριαρὸς =δυνατός, *Βριάρεως*).

δύναμις: σχετικὴ ρίζα μὲ *δύω, δύνω* (βυθίζω), δαίω (τεμαχίζω). "*Ἡ δύνουσα καὶ πράττουσα καὶ διαιροῦσα τὸ ἀνθιστάμενον*". (Ε.Μ.)
Διευκρινίζει ὁ Πλάτων: "*οὐ ταὐτὸν εἶναι δύναμίν τε καὶ ἰσχύν· ἀλλὰ τὸ μὲν καὶ ἀπὸ ἐπιστήμης γίγνεσθαι τὴν δύναμιν... ἰσχὺν δὲ ἀπὸ φύσεως.*"[11]
Καὶ σχολιάζει ὁ Πτολεμαῖος ὁ γραμματικός: "*Δύναμις μὲν καὶ ἀπὸ ἐπιστήμης γίνεται, καὶ μανίας, καὶ θυμοῦ... Ἡ δὲ ἰσχὺς ἀπὸ φύσεως σώματος.*"

δρίς: δύναμις (Δ τῆς δυνάμεως, Ρ τῆς ροῆς, + καταλ. ἴς =δύναμις).

ρώμη: σωματικὴ ἰσχύς, ἐκ τοῦ *ρώομαι* =κινοῦμαι ὁρμητικῶς. Ἐκ τοῦ *ρώμη*[12] → ρώννυμι =δυναμώνω. Ὁ Ἡσύχιος ἔχει καὶ τὴν λ. **ράγα** =δύναμις, ὁρμή, πιθανὸν ἐκ τοῦ *ρήγνυμι, ρηγνύω*.

εὐρωστία: καλὴ σωματικὴ κατάστασις (*εὖ* +ρ. *ρω* +*στ* τοῦ ἵστημι).

σφρίγος: δύναμις, εὐρωστία.

8. Ἀριστοτ. Ρητορικὴ Α' 1361 Β
Τὸ Ἀριστοτέλειον "*μέγεθος, ἰσχύς, τάχος*" ἀπεδόθη λατινιστὶ ὡς "CITIUS, ALTIUS, FORTIUS".
citius =ταχύτερον, ἐκ τοῦ cieo =κινῶ, ὅπερ ἐκ τοῦ κίω =πορεύομαι ταχέως.
altius =ὑψηλότερον, ἐκ τοῦ alo =αὐξάνω, ὅπερ ἐκ τοῦ ἄλω, ἀλδαίνω =αὐξάνω
fortius =ἰσχυρότερον, ἐκ τοῦ fortis =ἰσχυρός, ὅπερ ἐκ τοῦ φόρτος =βάρος.

9. Βλ. κατάλ. *-ετος*

10. Fίς → λατιν. Vis =δύναμις, vir =ἄρρην

11 Πρωταγόρας 351

12. "*Τὸ μέγα τῆς Ρώμης ὄνομα... δι' ἣν αἰτίαν τῇ πόλει γέγονε... οἱ μέν, Πελασγοὺς ἐπὶ πλεῖστα τῆς οἰκουμένης πλανηθέντας, ἀνθρώπων τε πλείστων κρατήσαντας, αὐτόθι κατοικῆσαι, καὶ διὰ τὴν ἐν τοῖς ὅπλοις ρώμην, οὕτως ὀνομάσαι τὴν πόλιν*" (Πλουτάρχου Ρωμύλος 1).

ἀλκή: κυρίως ψυχικὴ δύναμις, εὐψυχία, ἰσχὺς πρὸς ἀπόκρουσιν κινδύνου, συνήθως ἀνεξαρτήτως σωματικῆς ρώμης. *ἄλκιμος* ="ψυχωμένος". Ἰδία ρίζα μὲ *ἀλέξω, ἄλκαρ, ἔπαλξις* κλπ. (Βλ. Λεξιλ. Ἀμύνης καὶ Ἁλός). Ἡ *ἀλκὴ* λέγεται καὶ **ἄλξ.**

σθένος: δύναμις σωματική, ἐκ τοῦ *θέω* → *θένος* καὶ παρεμβολῇ σ, → *σθένος*.

μένος: δύναμις, ἰσχύς, ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς, πνεῦμα, νοῦς. Ὁ Ὅμηρος χρησιμοποιεῖ πολὺ συχνὰ τὴν λέξι *μένος* εἰς ἐκφράσεις ὅπως: "*μένος Ἕκτορος*", "*μένος Ἀλκινόου*", "*μένος Ἀτρείδου*", "*μένος Μενελάου*", "*μένε᾽ ἀνδρῶν*"[1] (Κατὰ τὸ Ε.Μ. *ἀμένης* =νεανίας, "παρὰ τὸ μὴ ἔχειν μένος".)

ἁδροτής: ζωηρότης, δύναμις σωματική. Εἴτε ἐκ τοῦ *ἁδρὸς* =εὐτραφὴς (ἐκ τοῦ ἅδην=ἀρκετά), εἴτε ἐκ τοῦ *ἀνδροτής*. Ὡρισμένα χειρόγραφα ἔχουν πράγματι *ἀνδροτής*, πιθανὸν ἐκ παρετυμολογίας.

σμέρδος: δύναμις, ρώμη, ἐκ τοῦ *ζα* (=λίαν) +θέμα *μερ* τοῦ μείρομαι καὶ τοῦ *μαίρω* =ἀστράπτω. Ἐκ τοῦ σμέρδος, → σμερδνὸς = φοβερός, τρομερός.

*

Οἱ δυνατότεροι καὶ ρωμαλεώτεροι
ὑφίστανται **μόχθους** τε **κόπους** τε...

ἆθλος καὶ **ἄεθλος:** ὁ τὰ πάντα ὑπομένων (α+τλάω) κόπος, διὰ τὴν ἅμιλλαν, διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ *ἄθλου* τοῦ *ἀθλητοῦ*, ὡς ἤδη ἀναλύσαμε. Λέγεται καὶ **ὄτλος** ("ο" ἐπιτατ.+τλάω).

κόπος: κυριολεκτικῶς"κτύπημα" καὶ συνεκδοχικῶς προσπάθεια, καταπόνησις, ἐκ τοῦ ἠχοποιήτου ρήματος *κόπτω* (=κτυπῶ). (Πρβλ. καὶ τὸ σημερινὸ "κόπηκα ἀπὸ τὴν κούρασι". Ἡ νεώτ. λ. "κούρασις", προφανῶς ἐκ τοῦ κορέω).

πόνος: βλάβη, ὀδύνη, καταπόνησις. Περιέχει τὸ "π" τῆς πιέσεως +*ὄνος*=βάρος. -*πένης*=ὁ καταπονούμενος διὰ τὸν ἐπιούσιον.

μόχθος: *ἐκ τοῦ ἄχθος* (=βάρος), *πλεονασμῷ τοῦ μ καὶ τροπῇ τοῦ α εἰς ο*". (Ε.Μ.). Κατ᾽ ἄλλους ἐκ τοῦ *μόγος*, μετὰ παρεμβολῆς τοῦ θ καὶ τροπῆς τοῦ γ εἰς χ.

μόγος ἢ **μόγημα:** μέγας κόπος, "*παρὰ τὸ μέγας ἢ παρὰ τὸ οἰμωγή*". Ὁ Ὀδυσσεύς, "*πολλὰ μογήσας*" γράφει ὁ Ὅμηρος. Τὸ ἐπίρρ. *μόγις* = μετὰ κόπου· διὰ συνήθους τροπῆς τοῦ γ εἰς λ → *μόλις*, ἐξ οὗ μολίσκω → μλώσκω → βλώσκω =κοπιάζω. (ἀόρ. ἔμολον - μτχ. μολών: "*μολὼν λαβέ*" =κόπιασε νὰ τὰ πάρης).

μῶλος: ὁ κόπος τοῦ πολέμου καὶ συνεκδ. "πᾶς μέγας κόπος": "*μῶλος Ἄρεως*", "*μῶλος Ἡρακλέους*"· *μώλωψ* =πληγή, κτύπημα. Τὸ Ε.Μ. ἀναφέρει: "*μῶλος ἡ πολυχρόνιος μάχη, παρὰ τὸ μὴ λύεσθαι· ἢ ὅτι ὁμοῦ ὀλλύει· ἢ παρὰ τὸ μωλεῖν καὶ μῶλον =ἄρκος*" -δηλ. ἀμυντήριον, φράγμα-. Ἐξ αὐτοῦ καὶ "ὁ μῶλος", ἡ τεχνητὴ προβλὴς πρὸς σχηματισμὸν ὅρμου, λόγῳ τοῦ μεγάλου μόχθου ὁ ὁποῖος ἀπαιτεῖται διὰ τὴν ὁλοκλήρωσιν παρομοίου ἔργου.

μόθος: μάχη, κόπος μάχης. - *μόθουρα* εἶναι ἡ λαβὴ τῆς κώπης (πρβλ. τὸ σημερ. "τραβάω κουπί" γιὰ κάθε ἐπίπονη ἐργασία). Πιθανὸν ἐκ τοῦ *μόχθος*, ἀφαιρέσει τοῦ χ.

κάματος: μόχθος, ἀλλὰ καὶ ἀσθένεια. Ἠχοποίητον ἐκ τοῦ ἤχου τοῦ βογγητοῦ κμ.. κμ... Τὸ ρῆμα εἶναι *κάμνω* =μοχθῶ, εἶμαι ἀσθενής.

τρῦος: πόνος, κόπος, ἐκ τοῦ ρ. *τρύω*=ταλαιπωρῶ, φθείρω. (σχετικὸν μὲ τὸ *τρυπῶ*).

ταλαιπωρία: βαρεῖα καὶ ἐπίμοχθος ἐργασία. Ἐκ τοῦ *τλάω* +*περάω*, ἀντέχω, ὑπομένω καὶ περνῶ. *ταλαπείριος* = ὁ διὰ παθημάτων διελθών, ὁ *ταλαίπωρος*.
Λέγεται καὶ **ταλαιπώρημα** καὶ **ταλαιπώρησις**.

---

13. Ἐκ τῆς σημασίας αὐτῆς,→ ἀγγλ. MAN. MEN. ἀνήρ, ἄνδρες, γερμ. MANN. MAN =κάποιος, καὶ πάμπολλα παράγ. -σύνθετα, ὡς π.χ. MANNEQUIN, κυριολεκτικῶς ἀνδρείκελον, ὁμοίωμα, "κούκλα".

βουβωνία: πόνος τῶν βουβώνων, μέγας κόπος.

ὄγκος: μτφ. ὁ κόπος, ἐκ τοῦ *ἐν-εγκεῖν*, ἀόρ. τοῦ *φέρω*, ὑπο-φέρω.

[**Σημείωσις:** Εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι πολλὲς ἐκ τῶν ὡς ἄνω λέξεων, παρήγαγαν ἐπίθετα μὲ ἀρνητικὴ σημασία: "*τὰ περὶ μόχθων, ἐπὶ τὴν διάνοιαν μετενήνεκται*". Δηλαδὴ ἀπὸ τὸν κόπο τοῦ σώματος, μετεφέρθησαν εἰς τὴν διάνοιαν. Ὁ πολὺ ταλαιπωρημένος, ἀνέπτυξε ἀρνητικές, κακὲς ἰδιότητες:

ἄθλος → ἄθλιος
μόχθος → μοχθηρός
πόνος → πονηρὸς
μόγος → μογερὸς ἢ σμογηρὸς (=μοχθηρός)
παῦρος (πτωχὸς) → φαῦλος].

***

Συνεχίζομεν:

...ἐκ μεγέθους... καὶ ἰσχύος... καὶ **τάχους**

ταχύς: Ἄλλοι ἐτυμολογοῦν ἐκ ρίζης "τακ" → τακὺς → ταχύς, καὶ ἄλλοι ἐκ τοῦ *θέω* (=τρέχω) +*χέομαι* → θαχὺς → ταχύς. Ὁ συγκριτικὸς βαθμὸς εἶναι *θάττων* (=ταχύτερος), φανερὸν ἐκ τοῦ ρήματος *θέω*+*ἄττω* (=ὁρμῶ). Ὁ ταχὺς λέγεται καὶ **ταχινός**.

ταχύπους: ἐκ τοῦ *ταχὺς* +*ποῦς*· "*Ἀχιλλεύς, πόδας ταχύς*". Σχετικὸν καὶ τὸ **τανύπους** (ἐκ τοῦ *τανύω* =τεντώνω, +*ποῦς*) καὶ τὸ **καμψίπους** (*κάμπτω* +*ποῦς*), καὶ τὸ **ὀξύπους**.

ταχύγουνος: ταχυγόνατος, "γοργογόνατος". Ὁμοίως, **ταχυσκελής**.

ταχύπτερνος: ὁ διαθέτων ταχείας πτέρνας, ταχύπους.

ταχυπόρος: ὁ ταχέως πορευόμενος, ὁ "**ταχυδρόμος**".

ταχυβάμων, **ταχυβάτης:** ὁ ταχέως βαίνων, βαδίζων.

ταχύοδος: ὁ ταχέως ὁδεύων.

ταχυπόλος: *ταχὺς* + *πολέω* (=τριγυρίζω).

ὠκύς: ἐτυμολ. συγγενὲς πρὸς τὸ *ὀξύς*. Ρίζα -οκ ἢ ἀκ- τῆς *ἀκῆς*. Δηλ. "ὀκ-σὺς" -τὸ *σὺς* ἐκ τοῦ *σεύω*.

ὠκύπους: *ὠκὺς* +*ποῦς*· "*ὠκύπους Ἀχιλλεύς*". Λέγεται καὶ **ποδώκης**.

ὠκυδρόμος ἢ **ὠκυδρόμας:** ὁ ὁρμητικῶς τρέχων, ὁ ὁρμητικὸς δρομεύς.

ὠκύπορος: ὁ ὠκέως πορευόμενος. Λέγεται συνήθως ἐπὶ πλοίου (πόρος =θαλάσσιον πέρασμα).

ὠκύθοος: ὁ ὠκέως θέων.

ὠκύμολος: *ὠκὺς* +*μολεῖν* (τοῦ ρ. βλώσκω).

ὠκυπέδιλος: ὁ ὠκύπους, οἱονεὶ ἔχων πτερωτὰ πέδιλα.

ὠκυπέτης: αὐτὸς ποὺ "πετάει" στὸ τρέξιμο, ἔχει "φτερά στὰ πόδια".

ὠκεαλέος: *ὠκὺς* +*ἄλη* =περιπλάνησις.

ποδήνεμος: αὐτὸς ποὺ τρέχει σὰν νὰ ἔχῃ τὸν ἄνεμο στὰ πόδια, ὁ **ἀνεμόπους**, ὁ **ἀνεμόδρομος**.

ἀελλόπους, **ἀελλοδρόμος:** ὁ τρέχων ὡς *ἄελλα* (= θύελλα). (*ἀνεμόπους, ἀελλόπους*, ὁ "ἀνεμοκυκλοπόδης" τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν). Λέγεται καὶ **ἀελλαῖος** καὶ **αἰόλος**. Ἐκ τοῦ *αἰόλω*=κινῶ ταχέως. πρβλ. Αἴολος: ὁ βασιλεὺς τῶν ἀνέμων.

ἀγαθός: ὅπως ἤδη ἀναφέραμε εἰς τὸ Λεξιλόγιον τῆς Ἀνδρείας, ὁ *ἄγαν θέων*, ὁ ταχύς.

ἀργός: ταχύς.[14] Ἐπεξηγεῖ ὁ Πορφύριος: "*Εἰκονίζονται ἐν τῇ κινήσει στιλβηδόνες, ἅς ποιεῖ τὸ πῦρ κινούμενον*", γι' αὐτὸ β' ἔννοια τοῦ *ἀργὸς* εἶναι ἀστραφτερός, ἐξ οὗ "*ἄργυρος*". Ὁ κύων τοῦ Ὀδυσσέως ἀπεκαλεῖτο *Ἄργος*, διότι εἶχε *ταχύτητα καὶ ἀλκὴν* (ρ, 315). Τὸ Ε.Μ. διευκρινίζει: "*οἱ ποιηταὶ τὰ λαμπρὰ καὶ λευκὰ πάντα οὕτω καλοῦσι, παρὰ τὸ τάχεον τοὺς ὁρῶντας ὁρᾶσθαι ποιεῖν*". Ἐτυμολ. *ἀργὸς* πρέπει νὰ ἔχῃ σχέσι μὲ τὸ *ἄρκος*=φυλακτήριον, **ἀρκὴς** =ταχύς.

πόδαργος ἤ **ἀργίπους:** Ὁ εἰς τοὺς πόδας *ἀργός*.(βλ. ὡς ἄνω).

ποδάρκης: "*ὁ ἐπαρκὴς τοῖς ποσίν*". Ἀντέχει καὶ θέει ἀκαμάτως. (βλ. ὡς ἄνω "ἀργός"). "ἄργος-ἀργὸς- παρὰ τὸ ἀρκῶ, ἄρκος. *Ὁ δυνάμενος ἐπαρκεῖν τοῖς ποσί... ποδάρκεις τοὺς ταχεῖς λέγομεν*"(Ε.Μ.).

ποδορρώη: (ποῦς+ρώομαι). Χαρακτηρίζει τὴν ἐξ Ἀρκαδίας ταχύπουν Ἀταλάντην, θυγατέρα τοῦ Ἰάσου καὶ τῆς Κλυμένης, ἡ ὁποία ἔλαβε μέρος εἰς τὴν θήραν τοῦ Καλυδωνίου κάπρου καὶ ἔπλευσε καὶ εἰς τὴν Κολχίδα μετὰ τῶν Ἀργοναυτῶν, ὡς ἰσότιμος τῶν ἀνδρῶν, ὅπως ἀκριβῶς δηλώνει καὶ τὸ ὄνομά της. (*ἀτάλαντος*=ἰσόζυγος, ἴσος).

καρπάλιμος: ταχύς· σύνθετον ἐκ τοῦ *κάρα* +*πάλλω*, διότι καθὼς ὁ δρομεὺς (ἤ ὁ ἵππος) τρέχει, ἡ κάρα καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πάλλονται. Ἐκ τοῦ καρπάλιμος, → καλπάλιμος → καλπασμός.

κραιπνός: ταχύς, καρπάλιμος, ἐκ τοῦ *κάρα*+*πνέω*. Ὁμοίως ὡς ἄνω.

ἀφάρτερος: πολὺ ταχύς, ἐκ τοῦ *ἄφαρ* =πάραυτα. "*ἔθεεν ἄφαρ*"=ταχέως. Ἐδῶ τὸ *ἄφαρ*, ὡς ἐπίθετον: "*ἵπποι ἀφάρτεροι*".

γοργός: 1) φοβερὸς "*γοργὸν ὄμμα ἔχων*". 2) ταχὺς (ἐπὶ ἀθλητῶν). *γοργότης*=ταχύτης. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ (F)οργή, (διὰ προφορᾶς τοῦ F ὡς γ.), ἀπὸ τὶς Γοργόνες. "*Παρὰ τὸ γοργὸν τῶν ὀφθαλμῶν.. Διὰ τῆς γοργότητος καὶ ὀξύτητος τῶν ὀφθαλμῶν ἐφόνευον τοὺς ὁρῶντας*".

γρήγορος: Ἐκ τοῦ παρακ. *ἐγρήγορα* τοῦ ρ. *ἐγείρω*. Δηλαδὴ κυριολεκτικῶς *γρήγορος* σημαίνει "ξύπνιος".

ἴθαρος: ταχύς, ἐκ τοῦ *ἴθι*= πήγαινε + καταλ. *-αρος* (ἐκ τοῦ αἴρω, ἀραρίσκω).

αἰψηρός: ταχύς, ἐκ τοῦ *αἰπὺς* (=ἀπόκρημνος, αἰχμηρός, ὀξύς), ὅπερ ἐκ τοῦ *ἄπω*.

λαιψηρός: ἐκ τοῦ *λα* (=λίαν)+*αἰψηρός*. Λέγεται καὶ **λαιψηροδρόμος**,"*λαιψηροδρόμος Ἀχιλλεὺς*".[15]

ἀνύπους: ταχύς, "*ἀπὸ τοῦ τοῖς ποσὶν ἀνύειν* (=δι-ανύειν)" (Ἡσύχ.).

ἶφις: ταχύς, ἐκ τοῦ *ἶφι* =κρατερῶς.

ὀτρηρός: γοργός, εὐκίνητος· *ο* ἐπιτατ. +*τείρω, τρύω*. Λέγεται καὶ **τραρὸς** ἤ **ταρός**.

ριμφαλέος: ταχύς, ἐκ τοῦ *ρίμφα*=ταχέως, ὅπερ ἐκ τοῦ ρ. *ρίπτω*.

σκάρτος: ταχύς, ἐκ τοῦ *σκαίρω* =σκιρτῶ. Λέγεται καὶ **εὔσκαρθμος**.

σοβαρός: ταχύς, εὐκίνητος, ἐξ οὗ καὶ οἱ *Σάβοι*, οἱ ἀκόλουθοι τοῦ Διονύσου. Πιθανὸν ἐκ τοῦ *σεύω*, κινῶ ὁρμητικά.

δρομαῖος: ταχύς, τρέχων, "τρεχάτος". Λέγεται καὶ **εὔδρομος**, καὶ **τροχαῖος**.

πτερυγωκύς: ὁ ὠκὺς ὡς πρὸς τὰς πτέρυγας.
Καὶ μὲ α' συνθετικὸν *ὀξύς*, **ὀξύδρομος** - **ὀξύπους** - **ὀξυκέλευθος**.

14. ἄλλο τὸ ἀργὸς =βραδύς, ἐκ τοῦ ἀ-εργός. Ὁ ἄνευ ἔργου, αὐτὸς ποὺ "δὲν ἔχει δουλειὰ νὰ κάνη" καὶ κινεῖται βραδέως.
15. Εὐριπ. Ἰφιγ. Αὐλ. 207.

Σχετικὸν πρὸς τοὺς ταχεῖς, ἀθλητικὸν Λεξιλόγιον.

δρομεύς: ἐκ τοῦ θέμ. *δραμ-* (ἔδραμον) τοῦ ρ. τρέχω.

σταδιοδρόμος: ὁ τρέχων δρόμον ἑνὸς σταδίου. (*στάδιον* ἐτυμ. ἐκ τῆς ρίζης *στα-* τοῦ ἵστημι, ἵσταμαι).

διαυλοδρόμος: ὁ τρέχων δίαυλον ("διπλοῦν στάδιον". Τὸ στάδιον ὀνομάζεται καὶ *αὐλός*·- ὅπως καὶ ἡ *αὐλή*, ἐκ τοῦ ρήμ. ἄFημι = πνέω).

δολιχοδρόμος: ὁ τρέχων "*δόλιχον*" =δρόμον μεγάλης ἀποστάσεως· *δολιχός* =μακρός, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἐπίθ. *ἐνδελεχής*.

ὁπλιτοδρόμος: ὁ τρέχων ἐν πλήρει πανοπλίᾳ.

ὀρεσιδρόμος: ὁ τρέχων εἰς τὰ ὄρη.

δρομοκῆρυξ: "*ὁ ἐπισπούδως πεμπόμενος, ἄλλως ἡμεροδρόμος*".

ἡμεροδρόμος: ὁ τρέχων δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, ἐπαγγελματίας ταχυδρόμος καὶ ὄχι ἀθλητής. Τὸν ἡμεροδρόμον Φειδιππίδην ἀπέστειλαν οἱ 'Αθηναῖοι εἰς τὴν Σπάρτην διὰ νὰ ζητήση ἐνισχύσεις, πρὸ τῆς Μάχης τοῦ Μαραθῶνος:

"*Οἱ Στρατηγοὶ ἀπομπέμπουσιν ἐς Σπάρτην*
κήρυκα **Φειδιππίδην**, *'Αθηναῖον μὲν ἄνδρα,*
ἄλλως ἡμεροδρόμον τε καὶ τοῦτο μελετῶντα..
...ὁ Φειδιππίδης οὗτος δευτεραῖος ἐκ τοῦ
'Αθηναίων ἄστεος ἦν ἐν Σπάρτῃ..."[16]

Δηλαδή:

Οἱ Στρατηγοὶ πέμπουν στὴν Σπάρτη τὸν κήρυκα
Φειδιππίδην, ἄνδρα 'Αθηναῖον, ὁ ὁποῖος εἶχε ὡς
ἐπάγγελμα τὸ τοῦ ἡμεροδρόμου..
...αὐτὸς ὁ Φειδιππίδης, ξεκινώντας ἀπὸ τὸ ἄστυ τῶν 'Αθηνῶν,
τὴν δεύτερη (ἑπομένη) ἡμέρα ἦτο -ἤδη- στὴν Σπάρτη.

(Τὸ ἀντίθετον τοῦ ἡμεροδρόμος, → **νυκτιδρόμος**.)

μαραθωνοδρόμος: ὁ μαραθωνομάχος ὁ ὁποῖος ἀμέσως μετὰ τὴν Μάχη, ἔσπευσε τρέχοντας, ἐν πλήρει πανοπλίᾳ, νὰ ἀναγγείλη εἰς τοὺς ἀγωνιῶντας 'Αθηναίους τὸ "*Νενικήκαμεν*".

«Τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην ἀπήγγειλεν,
ὡς μὲν Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἱστορεῖ,
Θέρσιππος ὁ **'Ερoιεύς**. Οἱ δὲ πλεῖστοι
λέγουσιν **Εὐκλέα**, δραμόντα σὺν τοῖς ὅπλοις,
θερμὸν ἀπὸ τῆς μάχης, καὶ ταῖς θύραις ἐμπεσόντα
τῶν πρώτων, τοσοῦτο μόνον εἰπεῖν,
"Χαίρετε νικῶμεν", εἶτα εὐθὺς ἐκπνεῦσαι.»[17]

Δηλαδή:

Τὴν (ἔκβασιν) τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης ἀνήγγειλε,
καθὼς ἱστορεῖ ὁ Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς (=ὁ ἐκ Πόντου)
ὁ Θέρσιππος ὁ 'Ερoιεύς. Οἱ περισσότεροι
λέγουν ὁ Εὐκλῆς, ὁ ὁποῖος ἔτρεξε μὲ ὅλα του τὰ ὅπλα,
θερμὸς ἀκόμη ἀπὸ τὴν μάχην, καὶ -ὅταν ἔφθασε- ἔπεσε
μπροστὰ στὶς πρῶτες θύρες καὶ τόσον μόνον πρόλαβε νὰ πῆ
"Χαίρετε νικῶμεν" καὶ ἔπειτα ἀμέσως ἐξέπνευσε.

16. Ἡρόδοτος Η 105, 106
17. Πλουτάρχου 'Ηθικά, 1.74

Σπεύδω ταχέως

τρέχω: ἀρχικῶς *θρέχω*, καὶ "διὰ τὸν πλεονασμὸν τῶν δασέων" → τρέχω. "*Εὐχίδας, Πυθῶδε θρέξας, ἦλθε τῇδε αὐθημερόν*".[18] Ὁ Ὅμηρος ἔχει καὶ τὸν τύπον *θρέξασκον* =ἔτρεχον. Ἐξ οὗ θροχὸς →τροχός. Πολλὰ σύνθετα, ὡς **παρατρέχω, περιτρέχω, συμπεριτρέχω** κ.ο.κ.

τροχάζω: τρέχω ὡς τροχός, τροχάδην. - **συνεπιτροχάζω:** ἐπὶ πλέον, ὁμοῦ μετά τινος.

θέω: τρέχω. Θ +ἕω=πορεύομαι (βλ. σημασία γράμματος Θ). Πιθανὸν ἐκ τοῦ *θέω* παράγεται καὶ τὸ ρ. *ὠ-θέω* → *ὠθῶ*. **ἐπαναθέω:** τρέχω πάλιν πρὸς τὰ ἄνω. **περιπροθέω:** τρέχω ἐμπρὸς καὶ ὁλόγυρα, **συμπαραθέω:** τρέχω ὁμοῦ καὶ παραπλεύρως, κ.ἄ. σύνθετα.

κίω: τρέχω. Κ +*ἴω*, *ἕω* =πορεύομαι. "*κιὼν ἐξέδραμε*". Ἐκ τῆς μετοχῆς *κιὼν* ὁ →*κίων* =κολώνα: "*παρὰ τὸ κίειν, ὅ ἐστὶ εἰς ὕψος πορεύεσθαι*".[19] Ἐκ τοῦ *κίω* → καὶ τὸ **κινέω - κινῶ**, καὶ τὸ **κονέω** (τρέχοντας ἐγείρω κόνιν). Ἔκφρασις: "*κόνει, σπεῦδε, τρέχε*". Λέγεται καὶ **κιάθω**.

θύω ἢ **θύνω:** ὁρμῶ, τρέχω, κυρίως ἐν μάχῃ. "*μὴ θῦνε*" = μὴν τρέχεις. Παράγωγα: *θυμός, θυμικόν, θύρα* (δι' ἧς θύει ἀήρ), *θύον* (=θυμίαμα). Συνεκδοχικῶς δέ, ἐπειδὴ οἱ προσφορὲς στὸν θεὸ συνωδεύοντο ἀπὸ θυμίαμα, τὸ *θύω* προσέλαβε καὶ τὴν ἔννοια τοῦ "θυσιάζω".

θρώσκω: ἐξορμῶ, σπεύδω ὁρμητικῶς, ἐκ τοῦ *θοῶς* +*ὀρούω* (+κατάλ. -*σκω*). Ἄλλως, **θόρνυμαι**.

ὀρούω: ὁρμῶ. Ρίζα συγγ. πρὸς τὸ *ὄρνυμι*.

ἐπορούω: ὁρμῶ βιαίως.

σεύω: κινοῦμαι, σπεύδω βιαστικά. Προφανῶς ἐκ τοῦ *θέ*(F)*ω* → σέFω → *σεύω*.

σοβῶ: τρέχω, διώκω Ε.Μ.

σπεύδω: τρέχω, κινοῦμαι βιαστικά, ἐπισπεύδω. Παράγωγα: *σπουδή, σπουδαστής, σπουδαῖος*...

σπέρχω: τρέχω μεθ' ὁρμῆς, θέτω εἰς κίνησιν, ἐξ οὗ καὶ ὁ ποταμὸς *Σπερχειός*. "*μὴ σπέρχου*"=μὴ βιάζεσαι.

ἀΐσσω ἢ **ἀΐττω** ἢ **ᾄττω:** Ἐτυμολογεῖται, τόσον ἐκ τοῦ *ἄημι* =πνέω, ὅσον καὶ ἐκ τοῦ θέμ. *ιθ-, ιτ-*, τοῦ *εἶμι*. Ἡσύχιος: "ᾄττει = πηδᾷ, τρέχει".

ἐρωέω: τρέχω, ὁρμῶ, ἐξ οὗ *ἐρωὴ* =ὁρμητ. κίνησις.

αἰόλλω: περιφέρω, περιφέρομαι ὁρμητικῶς, ἐξ οὗ καὶ *Αἴολος* ὁ βασιλεὺς τῶν ἀνέμων.

αἰολάομαι: κινοῦμαι τῇδε κακεῖσε ἀνήσυχος.

αἰθύσσω: βλ. ἀΐσσω, σεύω.

οἰμάω: **ὁρμῶ**, τρέχω, κάνω ἔφοδον. (Πιθανὸν ἐξ αὐτοῦ, τὸ μτγν. "χυμάω", "χύμηξε ἐπάνω μου" (ἐναλλαγὴ *οι* μὲ *υ*). Ἐξ αὐτοῦ καὶ ὁ Μέλλων *οἴσω* τοῦ ρήμ. *φέρω*.

μαιμάω: ὁρμῶ, τρέχω, κινοῦμαι ἐκ σφοδρᾶς ἐπιθυμίας· *μάω* = προθυμοῦμαι· *αὐτὸς* +*μάω*, *μαιμάω* → *αὐτόματος*.

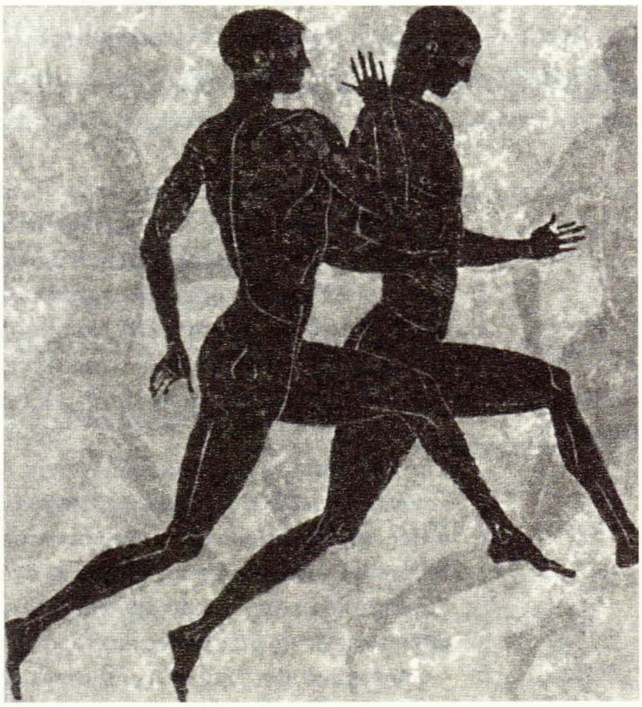
δίω: σχετικὸν μὲ τὸ θέω. Ἐκ τοῦ *δίω* καὶ *ὠκέως* → *διώκω*.

ἐπείγω: πιέζω διὰ τοῦ βάρους μου, διώκω, ἐπιταχύνω.

ἐπαιγίζω: ἐφορμῶ.

κλονέω: ὁρμῶ βιαίως.

ὀρθοδρομῶ: τρέχω κατ' εὐθεῖαν ἐμπρός.

18. Πλουτάρχου Ἀριστείδης.
19. Χοιροβοσκοῦ Ὀρθογραφίας Ἐπιτομή.

Λοιπὰ κινήσεως σημαντικά. (βάδην - - -)

κινοῦμαι ἢ **κίνυμαι:** βλ. εἰς προηγ. σελίδα τὸ *κίω*. **κινύσσομαι:** κινοῦμαι μπρὸς-πίσω.

βαίνω:[20] προχωρῶ, **βαδίζω**· ρίζα *βα-* σχετ. μὲ *γα-* Κυριώτερα παράγωγα: *βῆμα, βάσις, βαθμός, βαθμίς, βάθρον, ἀπο-βάθρα, βάκτρον, πρό-βατον, βατός, βάτος* (=ὁ μὴ ὢν βατός), *βωμός, βηλός, βέβηλος, δια-βήτης, βέβαιος, βαλβὶς* (=τὸ σχοινίον τὸ τεινόμενον ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ δρόμου πρὸ τῶν ἀγώνιζομένων, καὶ συνεκδοχικῶς οἱ στῦλοι ὅπου ἐστηρίζετο).

βέω: βαίνω. - **ὀρθοβατῶ:** βαδίζω ὀρθῶς.

βάσκω: ἐπιτεταμένος τύπος τοῦ βαίνω· "*βάσκε ἴθι*" = βάδιζε, πήγαινε, γράφει ὁ Ὅμηρος. Οἱ Μακεδόνες τὸ *πατεῖν* τὸ ὀνομάζουν *βατεῖν*, παρατηρεῖ ὁ Πλούταρχος.

πατῶ: βαδίζω - **περιπατῶ:** βαδίζω περιφερόμενος.

ὁδεύω: βαδίζω ὁδόν, **ὁδοιπορῶ**. - **περιοδεύω:** ὁδεύω τριγυρίζοντας.

νέομαι: πορεύομαι (Βλ. Λεξιλ. τῆς ἁλός). Ἐπικῶς, **νίσσομαι.**

πλανῶμαι, πολέω: περιπλανῶμαι "

στείχω: βαδίζω σταθερῶς, τακτικῶς (θέμα *στ+ἔχω*). **περιστείχω:** τριγυρίζω.

στοιχέω: πορεύομαι κατὰ γραμμάς.

ἔρχομαι: ἐκ θέματος *ερ-* (τῆς ἐρωῆς) + *ἔχομαι.*

ἔρρω: περιπλανῶμαι-ὁμοίως ρίζα *ερ-*.

εἶμι: πορεύομαι, ἔρχομαι. Ἐκ τῆς Προστακτικῆς του *ἴθι, ἴτω, ἴτε, ἰόντων*, τὸ θέμα *ιτ* σημαίνει κίνησιν, πόρευσιν: *ἰταμὸς* (=ὁ ὁρμητικός), *εἰσιτήριον, ἐξιτήριον,*[21] *κατιτήριον* (=ὁ χαρώνειος ὀβολός), *ἁμαξιτός, προσιτός, ἰσθμός, ἴθμα* (=κίνησις), *ἀνεξίτηλος*.. Ἐκ τῆς Μετοχῆς *ἰών, ἰοῦσα, ἰόν* → Ἴων, Ἴωνες. Ἐπίσης *ἀνιοῦσα, κατιοῦσα, ἐπιοῦσα, προϊοῦσα, προϊὸν* κ.ἄ. πολλά.

ἔω: βαδίζω, πορεύομαι. Σχετικὸν μὲ τὸ *εἶμι*

ἀμείβω: 1) ἀνταλλάσσω 2) ἀλλάσσω τόπον εἰς τὸν χῶρον, ὅθεν κινοῦμαι· "*ἀμείβου*"[22] =φύγε, κουνήσου, "δίνε του".. - "*ὑπεχώρει γόνυ πρὸς γουνὸν ἀμείβων*" (Λ, 547).

ἀμεύω: πορεύομαι.

ἀμορμεύω: συνοδοιπορῶ (*ἅμα + ὁρμή*).

ἐλεύθω: συγγενὲς τοῦ ἔρχομαι, ἐξ οὗ *ἔλευσις*. (Βλ. Λεξιλόγ. ἁλός).

ἐλαύνω: ὁμοίως, βλ. Λεξιλόγ. ἁλός.

βλώσκω: τὸ ἔχουμε ἤδη ἐξετάσει. Ἐκ τοῦ *μόγις* (=μετὰ μεγάλου κόπου) → *μόλις* → *μολίσκω* → *μλώσκω* → *βλώσκω* = ἐλαύνω μετὰ κόπου. **ἀγχιμολῶ:** ἔρχομαι πλησίον.

ἵκω: ἀφικνοῦμαι, φθάνω. - *ἀπὸ+ἵκω* →ἄφιξις. *ἱκανός:* αὐτὸς ὁ ὁποῖος δύναται νὰ φθάσῃ ψηλά, *ἄνω*. (*ἱκ-ανός*).

ἱκνέομαι: *ἱκ+νέομαι*· βλ. ἀνωτέρω *νέομαι*. *ἱκ+νέω* → ἵκνος → ἴχνος.

ἥκω: ἐπιστρέφω, φθάνω ἐκεῖ ἀπὸ ὅπου ξεκίνησα. Ἐκ τοῦ *κατὰ +ἥκω* → καθῆκον: "*κατονομάσθαι δὲ οὕτως ὑπὸ πρώτου Ζήνωνος τὸ καθῆκον, ἀπὸ τοῦ κατά τινας ἥ κ ε ι ν τῆς προσονομασίας εἰλημμένης*".[23] Δηλ. αὐτὸ ποὺ πρέπει νὰ ἔχῃ ἔλθει, νὰ ἔχῃ γίνει.

σκαλπάζω: βαδίζω ρεμβωδῶς, δηλ. τριγυρίζω.

πορεύομαι: βλ. Λεξιλόγ. θαλάσσης ("πόρος"). Ὁμοίως, **ἀλάομαι.**

---

20. Τὸ **βαίνω** οἱ λατῖνοι τὸ πρόφεραν venio, ἐξ οὗ τὰ διάφορα "δυτικὰ" venir, vado, vadear κλπ....
21. ἐκ τοῦ **ἔξιτε**=ἐξέλθετε (ΕΞΙΤΕ) → EXIT = ἔξοδος ἀγγλ..
22. ἐξ αὐτοῦ τὰ διάφ. δυτ. move, mouvement, mouvoir, κλπ. σχετικά.
23. Διογ. Λαέρτ. 7.108

ἀντάω: ἔρχομαι *ἄντα, ἔναντι* τινός. (Ἐξ οὗ τὸ ἰταλ. andare =πηγαίνω)

ἀπαντάω: κινοῦμαι πρὸς συν-άντησιν τινός.

κνάθω: πορεύομαι (Ζωναρᾶς).

κελεύθω: βαδίζω *κέλευθον*. (=ὁδόν).

ὀρθοποδῶ: βαδίζω κατ'εὐθεῖαν.

οἴχομαι: ἀναχωρῶ· ἰδίου θέματος μὲ τὸ *ἵκω*. *ο+ἵκ*· τὸ *οἴχομαι* ἐψιλώθη, διότι τὸ κ τοῦ *ἵκω* ἐτράπη εἰς δασὺ χ. Γι' αὐτὸ ἡ δασεῖα ἐξηφανίσθη.

εἴκω: ὑποχωρῶ, ἐκ τοῦ *ε+ἵκω*, δηλαδὴ "εἰς τὸν ἑαυτόν μου ἐπιστρέφω", παύω νὰ εἶμαι ἐπιθετικός, εἶμαι *ἐπι-εικής*.

χωρῶ: προχωρῶ, βαίνω εἰς τὸν *χῶρον*.

ἄγω: ἕνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα καὶ ἀρχαιότερα ρήματα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, τὸ ὁποῖον ἐκτὸς ἀπὸ ὁδηγῶ, σημαίνει ἀποκομίζω, τελῶ, ἐλαύνω, εἰσχωρῶ, καὶ γενικῶς ἐκφράζει κίνησι, πορεία, τάσιν... (Χρησιμοποιεῖται ἀκόμη σὲ πολλὲς περιφράσεις: "*ἄγεσθαι γυναῖκα*" = νυμφεύεσθαι· "*ἄγειν ἑορτὴν*" = ἑορτάζειν). Κυριώτερα παράγωγα: *ἀγωγή, ἀγωγός, ἀγέλη, ἄξων, ἅμαξα, ἄξιος* (=ὁ δυνάμενος νὰ προχωρήσῃ, νὰ φθάσῃ, ὁ ἱκανός), *ἀξία* ="πᾶν ὅ,τι ἱκανοποιεῖ ἀνάγκην, ἢ γεννᾶ (*ἄγει εἰς*) εὐαρέστησιν." Ἀμέτρητα σύνθετα: *σύναξις, προαγωγή, προσαγωγή, ἀνάγωγος, καταγώγιον, διαγωγή, μεταγωγικός, παράγωγος, περίαξις, ἐπαγωγική, ἀπαγωγή, ξεναγός, οὐραγός, πυραγός, στρατηγός, χορηγός... κλπ. κλπ.*
Ἐκ τοῦ *ἄγω*, καὶ τὸ *αὔξω* ("πλεονασμῷ τοῦ υ"), καὶ τὸ *ἡγοῦμαι* (ἐξ οὗ *ἡγέτης, καθηγητής, ὑφηγητής, ἡγουμενεῖον, ἐξήγησις* -δηλ. σὲ ὁδηγεῖ εἰς τὴν γνῶσιν, τὴν ἀλήθειαν-, *διήγησις* ="πραγμάτων γενομένων ἔκθεσις", καὶ ἄλλα ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός).
Οἱ Λατῖνοι, ἀντιγράφοντάς το ἐπακριβῶς (ἄγω → ago) ἐχάρισαν στὶς λατινικὲς γλῶσσες ὄχι μόνον ἕνα μεγάλο ἀριθμὸ λέξεων καὶ ὅρων, ἀλλὰ καὶ μία ἀπὸ τὶς συχνότερα ἀπαντώμενες καταλήξεις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ λόγου, κάτι ποὺ ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἀποδεικνύει καὶ τὴν ἀρίστη προσαρμοστικότητα τῶν ἑλληνικῶν ἀρχετύπων. Διασαφηνίζω: τὸ ago καὶ ἡ ἐξ αὐτοῦ actus (=κίνησις, δρᾶσις· πρβλ. *ἀκτέον, ἀκτός, ἄξω*) ἐδώρισε στὴν δύσι τὴν "πρᾶξιν" (γαλλ. action, ἰταλ. azione, ἱσπ. acción, ἀγγλ. action κ.ο.κ.)

Ἡ λέξις "action" ὅμως, δὲν παρέμεινε μόνον "πρᾶξις". Ἐτέθη ὡς χαρακτηριστικὴ καὶ λίαν ἐκφραστικὴ κατάληξις σὲ ὅλες τὶς δυτικὲς γλῶσσες, κάτι ποὺ δὲν τὸ ἀναφέρουν τὰ ξένα δυτικὰ ἐτυμολογικὰ λεξικά.

Ἡ πρᾶξις τοῦ naviguer (=πλέω, θαλασσοπορῶ) εἶναι: navig-ation, navig-azione, naveg-ación.

Ἡ πρᾶξις τοῦ incliner =κλίνω, εἶναι: inclin-ation, inclin-azione, inclin-ación, inclin-ation. κ.ο.κ.

Καθὼς διαπιστώνουμε, στὶς ὡς ἄνω λέξεις, θέματα, καταλήξεις, προθέματα, εἶναι ὅλα ἑλληνικά.
Ἀνάλυσις: Navigation: navis καὶ ago, - ναῦς, ναFς ἀρχικῶς, καὶ ἄγω.
Inclination: in καὶ clino καὶ ago, ἐν καὶ κλίνω καὶ ἄγω.

ὀρεοπολέω: βαδίζω, τριγυρίζω εἰς τὰ ὄρη.

ἀεροπορέω: πορεύομαι εἰς τὸν ἀέρα.

ἀεροβατῶ: βαίνω εἰς τὸν ἀέρα.

αἰθεροπολεύω: αἰθεροβατῶ.

(**Σημ.** Ὅλα τὰ ὡς ἄνω ρήματα, ἐὰν συντεθοῦν μετὰ τῶν προθέσεων, δίδουν ἀμέτρητο πλοῦτο σχετικῶν εἰδικωτέρων ἐννοιῶν.)

***

Ἀντίθετον τοῦ "ταχύς", ὁ "**βραδύς**".
βραδύς: Ἄλλοι ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ *μαλακός* → *μλαδὺς* → *βλαδὺς* →*βραδύς*, ἄλλοι ἐκ τοῦ *βάρος* → *βαρὺς* καὶ "*ὑπερθέσει τοῦ ρ πλεονασμῷ δὲ τοῦ δ*"→ βραδύς.
Τὸ πιθανότερον ὅμως εἶναι ὅτι προέρχεται ἐκ τοῦ (F)*ράδιος* =εὔκολος, ἀμελής, ἀδιάφορος: ράδιος →βράδιος →βραδύς. Ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ *ράθυμος* (ρίζα *ρα* =εὐκόλως + *θυμὸς*+*ὁρμὴ*) δηλ. μὲ τὴν ἡσυχία του.

ἀργός: ἐκ τοῦ ἀ-εργός. Ἐὰν δὲν ἔχῃς ἐργασία, κινεῖσαι μὲ ρυθμοὺς ἀργούς, βραδεῖς.

ὀκνηρός: *ὀκ* (ρίζα τοῦ ὀξὺς) +*νη* (ἀρνητ. μόρ.) +*ρὸς* (τῆς ροῆς): μὴ ὀξὺς εἰς ἐρωήν.

νωθρός: ἐκ τοῦ ἀρνητ. *νω* +*θρώσκω*.

νωθής: ἐκ τοῦ *νω*+*θέω* (δὲν τρέχω).

νωχελής ἐκ τοῦ *νω*+*ὠκὺς* (μὴ ταχύς).

*

Τροχάδην ἢ βάδην
φθάνεις μακρὰν

Τὸ **φθάνω** τὸ ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ *φθίω*, *φθείρω*, ἐπειδὴ "*ἡ ἀπόστασις ἐλαττοῦται καὶ φθείρεται*".

μακράν: ἐκ τοῦ θέματος *μακ-*, *μηκ-* (μῆκος) καὶ τὸ Ρ τοῦ *ρώομαι* =κινοῦμαι.

τῆλε, **τηλοῦ:** μακράν. Σχετικὴ ρίζα μὲ *τελ-* καὶ *τερ-* (*τέλος, τέρμα*).

νόσφι: Τὸ Ε.Μ. ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ ἀρνητ. *νο*+*ἕπω*, ἕπομαι → νόεπι = νόσφι. Δηλαδὴ "νοσφίζομαι"= στρέφω καὶ φεύγω, δὲν ἀκολουθῶ. ("*ὅρκον ἐνοσφίσθης μέγαν...*")

ἑκάς: ἐκ τοῦ *ἵκω*, ἀπομακρύνομαι καὶ φθάνω "ἱκὰς" → ἑκὰς =μακράν.

πόρρω: "*παρὰ τὴν πρὸς πρόθεσιν, γίνεται πρόσω· καὶ κατὰ μετάθεσιν πόρσω· καὶ τροπῇ τοῦ σ εἰς ρ, πόρρω*" (Ε.Μ.). Ἄρα: *πρός, πέρας, πόρος, πείρω*, σχετικά.

χωρίς: κυριολεκτικῶς, κεχωρισμένως ἐκ τῶν ἄλλων, μακράν, εἰς ἀπόστασιν ἀπό τινος - χωρῶ, προχωρῶ, ἀναχωρῶ, ἄρα ἀπομακρύνομαι.

ἀπάνευθεν: *ἀπὸ*+*ἄνευθεν* =πολὺ μακράν. (*ἄνευ* +*θεν*). "*ἀπάνευθε θεῶν*", "*ἀπάνευθε γονέων*".

*

Ὁ ταχὺς φθάνει **πρῶτος** (ἐκ τοῦ *πρὸ* +*ὠθῶ* → πρῶθος → **πρῶτος**. Ἢ ἐκ τοῦ *πρὸ*+*θέω*).
Ὁ βραδὺς **τελευταῖος**. Κυριολεκτικῶς σημαίνει ὁ εἰς τέλος φθάνων. Λέγεται καὶ **τέρμιος**, ἐκ τοῦ "τέρμα".
ἔσχατος: τελευταῖος, ἐκ τοῦ *ἴσχω* =συγκρατῶ, ἐμποδίζω. ("ἴσχατος" → ἔσχατος).

ὕστατος: ὑπερθετικὸς βαθμὸς τοῦ *ὕστερος*. Ἐκ τῆς προθέσεως ὑπὸ → ὑπότερος → ὕπτερος → ὕστερος. Ἐκ τοῦ ὕστατος καὶ ὁ **πανύστατος**, ὁ πάντων ἔσχατος.

λοίσθιος: ἔσχατος, ἐκ θέματος *λοιπ-* (λέλοιπα) τοῦ ρήμ. λείπω· οἱονεί, ὁ *ὑπολειπόμενος*.

οὐραγός: ὁ ἄγων τὴν οὐράν, τὴν ἄκρην, ἄρα τελευταῖος.

πύματος: τελευταῖος· "*ὤτρυνε πυμάτας φάλαγγας*". Κατὰ τὸ Ε.Μ. ἐκ τοῦ πυθμὴν → πύθματος → πύματος. Δηλαδὴ ἦλθε "πάτος" ὅπως λέμε σήμερα, μὲ τὴν ἔννοια τοῦ "τελευταῖος".

νείατος ἢ **νέατος:** ποιητικὸς ὑπερθετικὸς τοῦ *νέος*. Κάθε τι νεώτατον εἶναι καὶ τὸ "τελευταῖον" ἀπόκτημα,

δεύτατος: ὕστατος, ἔσχατος. Ὑπερθετικὸν τοῦ δεύτερος.

ἄκρος: ὁ ἀκρότατος, ὁ ἔσχατος, ὁ οὐραγός.

πρυμνός: ἔσχατος, τελευταῖος, ἐξ οὗ καὶ *πρύμνα* τὸ ὄπισθεν μέρος τοῦ πλοίου. Θέμα συγγενὲς πρὸς τὸ *πρυ, πρό*.

νέρτατος, ἐνέρτατος, νειρός: ἔσχατος. Ἀμφιβόλου ἐτυμολογίας. Πιθανὸν ἐκ τοῦ *νείατος* (βλ. ἀνωτέρω).

ὁπλότερος: συγκριτικὸς βαθμὸς ἄνευ θετικοῦ, σημαίνων "*ὁ νεώτερος τῇ ἡλικίᾳ, ὁ τελευταῖος, ὁ κουρότερος, ὁ νεώτατος, ὅθεν καὶ ἀρείων ὡς δυνάμενος φέρειν ὅπλα*". Ἐξ αὐτοῦ τοῦ συνειρμοῦ *ὁπλότερος* =τελευταῖος.

ὀπισώτατος: ἔσχατος. Ἐκ τοῦ *ὀπίσω*. ("ἔμεινε πίσω").

***

Δὲν τρέχει τις μόνον "πεζῇ", τρέχει καὶ διὰ τροχοῦ, **ἐποχούμενος**. (Βλ. σχετικῶς γράμμα Θ).

ὄχος ἢ **ὄχημα:** ἐκ τοῦ ρήματος *ἔχω*, διότι τὸ *ὄχημα* περι-έχει τὸν *ἐποχούμενον*.

ἅρμα: ἐκ τοῦ ρήμ. *ἁρμόττω*, προσαρμόζω τὰ ἐπὶ μέρους ἐξαρτήματα καὶ τὸ συναρμολογῶ.

ἅμαξα: ἐκ τοῦ *ἅμα+ἄξων* (*ἄξων* δέ, ἐκ τοῦ μέλλοντος τοῦ ρήμ. ἄγω, *ἄξω*).

δίφρος: διθέσιον ἅρμα - διὰ τὸν ἡνίοχον καὶ τὸν μαχητήν.

ζυγός: ἅμαξα, ἐκ τοῦ *ζεύγνυμι*.

ἀπήνη: ἡ ἅμαξα, ἐκ τοῦ *ἀπιέναι* =ἀπέρχεσθαι.

κάναθρον: ἅμαξα ἐκ καλάμων (κάννα =κάλαμος).

ἀμάνα: ἅμαξα ἡμιονικὴ (πιθανὸν ἐκ τοῦ *ἀμητὸς* = θερισμός, ὡς μεταφέρουσα τὰ θερίσματα).

θερήγανον: "*παρὰ τὸ τὰ θέρη ἄγειν*" (Ε.Μ.).

σατίνη: ἅμαξα ὁμοιάζουσα πρὸς πολεμικὸν ἅρμα. "*ἐπιβαίνει σατινέων*" (Ἀνακρέων). Ἀμφιβ. ἐτυμολογίας.

ἰθέη: ἅμαξα, ἐκ τοῦ *ἴθι* =πορεύου.

ὄθιζα ἢ **ὀθέτη:** ἅμαξα, πιθανὸν ἐκ τοῦ *ἰθέη*.

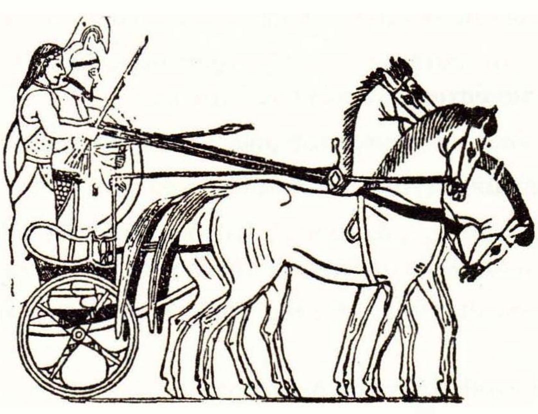
σάρσαι: ἅμαξαι (Ἡσύχ.) Πιθανὸν ἐκ τοῦ *σύρω*.

ἐριδία ἢ **ἐριωδία:** ἅμαξα, ἐκ τοῦ *ἔρι +ὁδός*.

λαμπήνη: ἅμαξα βασιλικὴ (Ζωναρᾶς). Προφανῶς ἐκ τοῦ *λάμπω*.

καπάνη: ἅμαξα. Ἀμφιβ. ἐτυμολ. **σηνίκη:** ἄτροχος ἅμαξα.

*

Δίφρος:
διθέσιον ἅρμα,
διὰ τὸν ἡνίοχον
καὶ τὸν μαχητήν.

**Καὶ τὴν πόλιν παρεσκευάσαμεν
καὶ ἐς πόλεμον καὶ ἐς εἰρήνην
αὐταρκεστάτην**

Καὶ τὴν πόλιν παρεσκευάσαμεν καὶ ἐς πόλεμον καὶ ἐς **εἰρήνην** αὐταρκεστάτην[1]

Ἐν καιρῷ εἰρήνης ἀκμάζει ἡ Μάθησις, ἡ Παιδεία, ἡ Ἐπιστήμη, αἱ Καλαὶ Τέχναι... Ἡ πόλις καθίσταται αὐταρκεστάτη εἰς εἰρηνικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα προστατεύουν αἱ **Μοῦσαι**.

Μοῦσα σημαίνει γνῶσις, ἀπὸ τὸ ρῆμα *μῶ*=ζητῶ νὰ μάθω, μανθάνω, "*ἐπειδὴ ἁπάσης παιδείας αὕτη τυγχάνει αἰτία*".[2] "*Μούσας δὲ αὐτὰς ὠνομάσθαι... ἀπὸ τοῦ διδάσκειν τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα...*"[3] **Μουσικὴ** εἶναι ἡ πᾶσα τέχνη καὶ ἐπιστήμη. Ἡ Μουσικὴ ὅπως τὴν ἐννοοῦμε σήμερα ἐκαλεῖτο **Ἁρμονία**. "*Ἁρμονία ἐστὶ κρᾶσις καὶ σύνθεσις ἐναντίων...*"[4] "..*Ἑπτὰ χορδαὶ ἡ ἁρμονία*"[5]. "*Ἁρμονία ἐστὶ πολυμιγέων ἕνωσις καὶ δίχα φρονεόντων σημφρόνησις*".

Μουσεῖον: Ἱερὸν τῶν Μουσῶν

"*Μοῦσαι δ' ἐννέα πᾶσαι..*" -Ὀδύσ. ω, 60-

ΕΥΤΕΡΠΗ ΚΛΕΙΩ ΟΥΡΑΝΙΑ ΠΟΛΥΜΝΙΑ ΚΑΛΛΙΟΠΗ ΕΡΑΤΩ ΜΕΛΠΟΜΕΝΗ ΘΑΛΕΙΑ ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ.

(Ζωγραφικὴ ἐπὶ ἀμφορέως. Πινακοθήκη Μονάχου).

Εὐτέρπη: Μοῦσα τῆς Λυρικῆς ποιήσεως
Κλειώ: τῆς Ἱστορίας
Οὐρανία: τῆς Ἀστρονομίας
Πολύμνια: τῆς Θρησκευτικῆς ποιήσεως
Καλλιόπη: τῆς Ἐπικῆς ποιήσεως
Ἐρατώ: τῆς Ἐρωτικῆς ποιήσεως
Μελπομένη: τῆς Τραγῳδίας
Θάλεια: τῆς Κωμῳδίας
Τερψιχόρη: τῆς Ὀρχήσεως

1. Θουκυδ. Ἐπιταφ. 36
2. Σουΐδας
3. Διόδ. Σικελ. Δ' 7,4
4. Ἀριστοτ. Περὶ Ψυχῆς 4.407
5. Ἀριστοτ. Frg.

ΕΥΤΕΡΠΗ

Ἡ Μοῦσα τῆς **λυρικῆς ποιήσεως**, **εὖ τέρπει**, δηλαδὴ καλῶς μᾶς εὐχαριστεῖ, μᾶς θερμαίνει τὴν καρδιά· τὸ ρ. *τέρπω* ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *θέρω* +*ἔπος*: θερμαίνω διὰ τῶν ἐπῶν.

Ὁ ἀρχαιότερος τύπος τῆς λέξεως **ποίησις** εἶναι **πόησις**. Ὁ ποιητὴς εἶναι **ποητής**. Τὸ **ποιεῖν** εἶναι **ποεῖν**. ("*ἐβουλεύσω ποεῖν*" =ἐσκέφθηκες νὰ ποιήσῃς. -Σοφ. Οἰδ. Τύρ. 537-).

Ὅμως **πόα** ἢ **ποίη** εἶναι "*ἡ πᾶσα βοτάνη ἡ ἀναδίδουσα φύλλα καὶ σπόρον ἐξ αὐτῆς τῆς ρίζης*". Κατὰ τὸν Ἡσύχιον δέ, *πόα* ἢ *ποίη* ἐστὶν "*ἡ ἐκ τῆς γῆς αὐτομάτως βλαστάνουσα φυτεία*". Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *φύη* καὶ διὰ τροπῆς τοῦ *φ* εἰς *π* καὶ τοῦ *υ* εἰς *οι* → *ποίη*.

ποιήεις =ὁ πόαν ἔχων. "*Δουλίχιον ποιῆεν*" γράφει ὁ Ὅμηρος. "*πίσεα* (=ἄλση) *ποιήεντα*" (Υα).

ποιήεσα =ἡ βοτάνας ἔχουσα.

ποιανθὴς ὀνομάζεται ὁ ἀνθηρὸς ἐκ πόας.

ἐποείσανθο σημαίνει "ἐποιήσαντο" (Ἐπιγρ. Ὀρχομ.)

Ὁ συνειρμὸς καθίσταται ἐμφανής. **Πόησις**[6] ἢ **Ποίησις** εἶναι ἡ δημιουργία ἡ ἀντλοῦσα αὐτομάτως ἀπὸ τὶς "ρίζες", ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἴδια τὴν πηγὴ τῆς ζωῆς, τὸν Θεόν. Ὁ Πλάτων τὸ διατυπώνει σαφῶς:

> "*Ἡ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ ὂν ἰόντι*
> *ὁτῳοῦν αἰτία πᾶσά ἐστι ποίησις...*
> *καὶ οἱ τούτων δημιουργοὶ ποιηταί.*" (Συμπ. 24)

Δηλαδή:

> Ἡ πᾶσα αἰτία, προκειμένου νὰ μεταβῆ κάτι
> ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξίαν εἰς τὴν ὕπαρξιν,
> εἶναι ποίησις.. καὶ οἱ τούτων δημιουργοὶ
> εἶναι ποιηταί.

Ἡ ἔκφρασις "*Ὁ Ζεὺς ποιεῖ*" σημαίνει "βρέχει".
Καὶ πάλιν ὁ Πλάτων εἰς τὸν "Ἴωνα", καθορίζει: **"ποιητής, ἱερόν τι"**.

Τρία εἶναι τὰ κύρια εἴδη Ποιήσεως: ἡ *Λυρική*, ἡ *Ἐπική*, ἡ *Δραματική*. Ἀρχαιότερον εἶδος θεωρεῖται ἡ *λυρικὴ* ποίησις (ἡ ὁποία ἐψάλλετο συνοδείᾳ **λύρας**) καὶ ἐκφράζει τὸν ψυχικὸ κόσμο τοῦ ἀνθρώπου. Μέχρι σήμερα, ἕνας ποιητὴς ἀποκαλεῖται "*λυρικὸς*" ἐὰν ἀφήνῃ νὰ διαφανοῦν καὶ νὰ ἐκφρασθοῦν τὰ συναισθήματά του.

Ἡ **λύρα** θεωρεῖται τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐθνικὸν ὄργανον τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Τὸ Ε.Μ. ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ *λύτρον*, *λύτρα*, διότι "*ἐδόθη τῷ Ἀπόλλωνι παρὰ τοῦ Ἑρμοῦ* -ὡς λύτρα- *ὑπὲρ ὧν ἔκλεψε βοῶν τοῦ Ἀπόλλωνος ὁ Ἑρμῆς*".

Τὰ κυριώτερα ἀρχαῖα μουσικὰ ὄργανα

α) ΕΓΧΟΡΔΑ (*χορδὴ* σημαίνει ἔντερον. Ἐξ ἐντέρων ζώων κατεσκευάσθησαν αἱ πρῶται χορδαί).

λύρα: "*τὴν λύραν τὴν ἐκ χελώνης φασὶ τὸν Ἑρμῆν εὑρηκέναι καὶ κατασκευάσαι ἑπτάχορδον, παραδεδωκέναι τὴν μάθησιν τῷ Ὀρφεῖ*".

κίθαρις, κιθάρα: Ε.Μ.: "*ἐπειδὴ -ἡ κίθαρις- κεύθει* (=καλύπτει, σκεπάζει) *τὸν ἔρωτα...*"

Ἡ *κίθαρις* ἢ *κιθάρα* ἐτυμολογεῖται πράγματι ἀπὸ τὸ ρ. *κεύθω* =καλύπτω, ὄχι ὅμως ὡς καλύπτουσα τὸν ἔρωτα, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τοῦ ὑλικοῦ ("καύκαλο" χελώνας) ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὁ Ἑρμῆς κατεσκεύασε τὴν πρώτην λύραν. Ἡ λύρα συνεχέετο πρὸς τὴν κιθάραν, γι' αὐτὸ οἱ κρούοντες λύραν ἢ

6. **πόησις** → λατιν. poesis· πόημα· → poema· ποιητής, ποητάς → λατιν. poeta. Ἐξ οὗ, ἑλληνικὰ σὲ ὅλες τὶς γλῶσσες: poésie, poème, poète - poesia, poema, poeta - poesy, poem, poet - Poesie, Poet κλπ. παράγωγα καὶ σύνθετα.

κίθαριν ἐκαλοῦντο γενικῶς κιθαρισταί. Τὰ δύο ὄργανα, στὴν ἀρχή, διέφερον μόνον ὡς πρὸς τὸ ἠχεῖον: τῆς λύρας συνίστατο ἐκ χελωνίου ἐνῶ τῆς κιθάρας ἦτο ξύλινον, προφανῶς μεταγενεστέρα ἐξέλιξις. Τὸ χελώνιον "κεύθει" τὴν χελώνην, εἶναι τρόπον τινὰ τὸ θωράκιόν της. (Ἐκ τοῦ *κεύθω* καὶ ὁ θώραξ ὀνομάζεται **κίθαρος**). Ἡ κιθάρα ἐταξίδευσε στὴν Δύσι μέσῳ τῶν Πελασγῶν Τυρρηνῶν ἤ Ἐτρούσκων: (γαλλ. cithare, ἰταλ. citarra, ἱσπαν. guitarra, ἀγγλ. guitar, γερμ. Gitarre).

Ἡ κιθάρα ὀνομάζεται καὶ **κινύρα** (μὲ 10 χορδές), **μάγαδις** (μὲ 20 χορδές). Ἀποκαλεῖται καὶ **ψάλτιγξ** ἐκ τοῦ *ψαύω* =ἐγγίζω ἐλαφρῶς. (Ἐκ τοῦ *ψαύω* → ψάλλω, καὶ ἐκ τοῦ *ψαύστης* → ψάλτης).

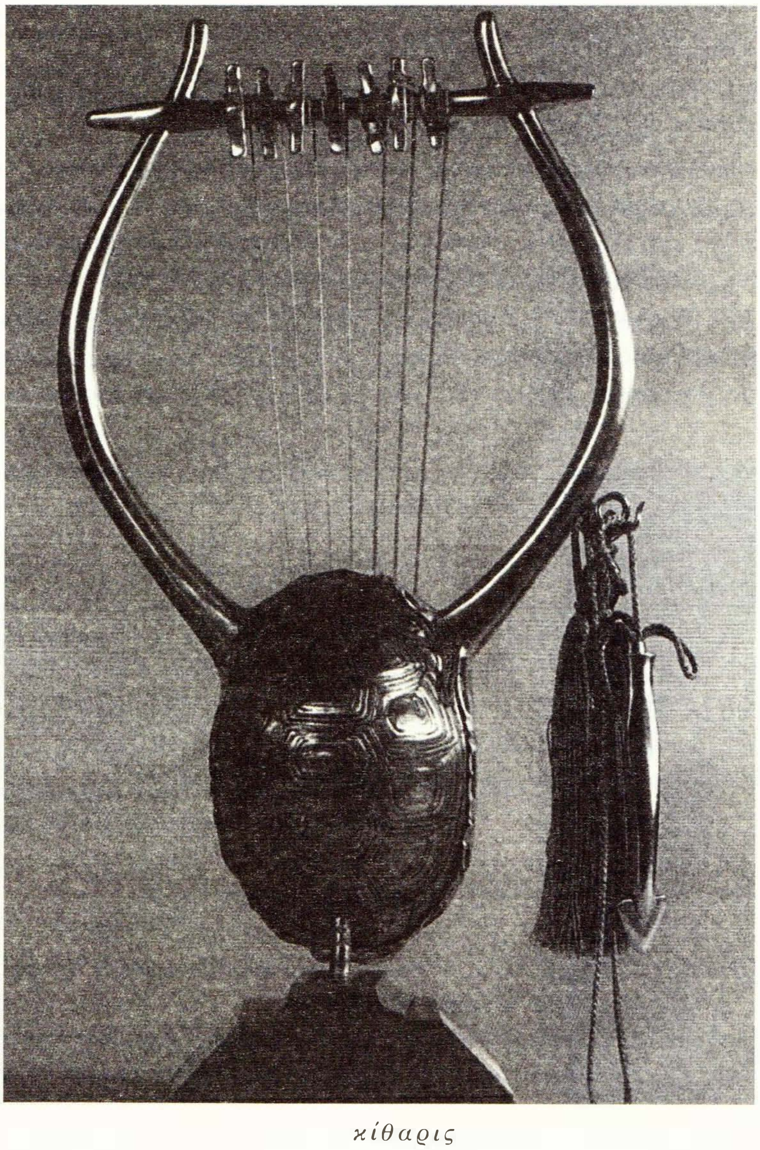
φόρμιγξ: παραλλαγὴ τῆς λύρας, ἀρχαιότατον καὶ αὐτὸ ἔγχορδον ὄργανον. Ὁ Ζωναρᾶς ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ *βρόμος* (=βροντή, θόρυβος) → βρόμιγξ → βόρμιγξ → φόρμιγξ.

σαμβύκη: "*σαμβύκη πρώτη* -ἡ μάντις- *Σίβυλλα ἐχρήσατο*".[7]

βάρβιτος: ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *βαρεῖαν* (τὴν φωνὴν ἔχειν) +*μίτος* =νευρά, χορδή. Αἰολικά, *βάρμιτος*.

πηκτίς: ἐκρούετο μὲ γυμνὰ δάκτυλα, δίχως πλῆκτρον. Προφανῶς ἐκ τοῦ *πήγνυμι* =στερεῶ.

πανδουρίς: 3χορδος (ἐξ οὗ "ταμπουρᾶς", "σαντούρι" καὶ τὸ ἀντιδ. "πάντσο").

κίθαρις

7. Ἀθήναιος, Ἐπιτομὴ 2-2-137

β) ΠΝΕΥΣΤΑ

Ὁ **αὐλὸς** (ἐτ. *ἄημι* =πνέω) ὑπῆρξε τὸ δημοφιλέστερον ἀπὸ τὰ πνευστὰ μουσικὰ ὄργανα. Ὁ Θέογνις τὸν ἐξυμνεῖ ἰδιαιτέρως: "*Ἀιεί μου φίλον ἦτορ ἰαίνεται* (=ἡ καρδιὰ θερμαίνεται) *ὁπότ' ἀκούσω αὐλῶν φθεγγομένων*". (531). Ὁ *ποιμενικὸς αὐλὸς* εἶναι ἡ "φλογέρα". Ὁ **πλαγίαυλος** ἐπαίζετο πλαγίως.

Διδυμόθροος αὐλὸς Ἀθήνης: Ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ ἐδοκίμασε νὰ παίξη διπλοῦν αὐλὸν ἀλλὰ ἐπέταξε ἀμέσως τὸ ὄργανο ὅταν ἀντελήφθη ὅτι ἀπὸ τὴν προσπάθεια καὶ τὸ φύσημα, ἀσχήμαιναν οἱ παρειές της. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ μουσικὸς Μαρσύας, υἱὸς τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἀντίπαλος τοῦ Ἀπόλλωνος, τῆς ψάλλει:

Οὔ τοι πρέπει τὸ σχῆμα (=δὲν σοῦ ταιριάζει τὸ σχῆμα)
τοὺς αὐλοὺς μέθες (=ἄσε τοὺς αὐλούς)
τὰ ὅπλα λάζου (=πάρε τὰ ὅπλα)
καὶ τὰς γνάθους εὐθημόνει. (εὐθημοσύνη = τάξις, ἐκ τοῦ θῆμα =θήκη
εὐθημονέομαι = εὐθετίζω).

κέρας: "*κέρατι αὐλεῖν*": ἐκ τοῦ κέρας (=κέρατο) τὸ ἀντιδ. κόρνα (λατ. cornu).

βυκάνη: εἶδος κέρατος, ἐξ οὗ τὸ μτγν. "βούκινο".

σύριγξ: (τοῦ Πανὸς) "*Τῆς Λυκοσούρας χωρίον ὀνομάζουσι Μέλπειαν, τὸ ἀπὸ τῆς σύριγγος μέλος ἐνταῦθα Πανὸς εὑρεθῆναι...*"[8] Ἐκ τοῦ ἠχοποιήτου ρήματος *συρίττω*.

νίγλαρος: μικρὸς αὐλὸς τῶν κελευστῶν "*ὅπως παρακελεύωσι τοῖς κωπηλάταις ἐν τῷ κωπηλατεῖν*".

ὕδραυλις: Ἡ Ὕδραυλις ἐφευρέθη ἀπὸ τὸν Κτησίβιον κατὰ τὸν Γ' π.Χ. αἰῶνα καὶ ἐβάσιζε τὴν ἀρχή της εἰς τὴν σύριγγα τοῦ Πανός. Κατὰ τὸν Η' μ.Χ. αἰῶνα ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Κωνστ. Κοπρώνυμος ἐδώρησε μίαν ὕδραυλιν εἰς τὸν βασιλέα τῶν Φράγκων Πιπίνο. Ἔκτοτε ἔγινε τὸ κύριο λατρευτικὸ ὄργανο τῶν δυτικῶν καὶ ὁ προπομπὸς τοῦ κλειδοκυμβάλου. Ἐτυμολ. *ὕδωρ+αὐλός*.

ἄσκαυλος - ἡ σημερινὴ γκάιδα *(ἀσκὸς+αὐλός)*.

γ) ΚΡΟΥΣΤΑ

δίσκος: ἐκ τοῦ *δίκειν* =ρίπτειν.

κύμβαλα: ἐκ τοῦ *κύμβη* =τὸ κοῖλον τοῦ ἀγγείου.

τύμπανον: ἐκ τοῦ *τύπτω*.

σεῖστρον: ἐκ τοῦ *σείω*.

κώδων ἐκ τοῦ *κώδεια* =κεφαλή. Ὄργανον ὅμοιον μὲ "κουδούνα".

κρόταλα ("καστανιέττες") εἰς τελετὰς Διονύσου καὶ Κυβέλης. "*Κρόταλα ἅπερ εἶχον εἰς τοὺς δακτύλους οἱ ὀρχούμενοι καὶ συνέκρουον αὐτὰ μετὰ τοῦ ρυθμοῦ τῆς ὀρχήσεως*".

Κατεσκευάζοντο ἀπὸ 2 τεμάχια καλάμου ἢ ἀπὸ ξύλο ἐν εἴδει μικροῦ δίσκου.

(Σημ.: τὴν λατρείαν τοῦ Ἀπόλλωνος συνώδευε ἡ λύρα, καὶ τοῦ Διονύσου ὁ αὐλός)

*

ΚΛΕΙΩ

Ἡ Μοῦσα τῆς Ἱστορίας. Ἐκ τοῦ *κλέος* = δόξα. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ Ἱστορία δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι δοξασμένη. Ἄδοξη ἑλληνικὴ Ἱστορία δὲν νοεῖται.

Ἡ **Ἱστορία** ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ (F)*οἶδα*, (F)*εἴδω* =γνωρίζω. Ἄρα καταγράφω τὰ ὅσα γνωρίζω. Παρατηρεῖ ὁ Μιστριώτης: "*μετὰ μετριοφροσύνης ἔγραψαν οὐχὶ τί ἐγένετο, ἀλλὰ τί γινώσκουσιν*".[9]

8. Παυσ. Ἀρκαδ. 38,11

9. Μεγάλη Ἑλλην. Γραμματολ. Β' 16- Ὁ πρῶτος ὁ ὁποῖος ὠνόμασε τὸ ἀφήγημά του ΙΣΤΟΡΙΑ εἶναι ὁ Ἡρόδοτος, γι' αὐτὸ καὶ ἀπεκλήθη "πατὴρ τῆς Ἱστορίας".

ΟΥΡΑΝΙΑ

Ἡ Μοῦσα τῆς Ἀστρονομίας. (Περὶ ἐτυμολογίας τοῦ "οὐρανοῦ" βλ. σχετικὸν Λεξιλόγιον).

Ἡ Ἀστρονομία (*ἄστρον+νέμω*) ἐντάσσεται εἰς τὴν Ἐπιστήμην τῶν *Μαθηματικῶν*.

Μαθηματικά: Ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ *μῶ* =ζητῶ νὰ μάθω, ἀπ' ὅπου καὶ ἡ *Μοῦσα* καὶ ἡ *μάθησις*· καὶ τὰ *Μαθήματα*. "*Μαθήματα ἐστὶ τὰ κατὰ τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας διὰ διδασκαλίας τοῖς ἀνθρώποις παραγινόμενα*".[10]

"*Λέγεται* **μαθηματικόν**, *ἐπειδὴ αὐτὸ διδάσκει ἡμᾶς πῶς δεῖ μανθάνειν τὰ πράγματα...*
διὰ τοῦτο λέγεται μαθηματικόν, ἐπειδὴ ἐν τῇ διανοίᾳ ἔχει τὴν ὕπαρξιν·
μόνη γὰρ ἡ διάνοια μανθάνει...
Εἴδη μαθηματικοῦ τέσσαρα: Ἀριθμητική, Γεωμετρία, Μουσική, Ἀστρονομία..."[11]

ΠΟΛΥΜΝΙΑ

Ἡ Μοῦσα τῆς Θρησκευτικῆς ποιήσεως. Ἐκ τοῦ *πολὺς+ὕμνος*. "*Ὕμνος ἐπὶ θεοῦ λέγεται*". Ἡ λέξις *ὕμνος* ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ὑφαίνω* μὲ τὴν ἔννοιαν λόγος καλῶς ὑφασμένος, μὲ καλὸν *ὕφος: ὑφαίνω → ὕφνος → ὕμνος*. Ἐκ τοῦ *ὕμνος* καὶ ὁ **ὑμέναιος** =ὕμνος γάμου.

Ὁ ὕμνος λέγεται καὶ **ἐγκώμιον**,

"*κέκληται ἐγκώμιον, ἐκ τοῦ τοὺς ποιητὰς*
τοὺς ὕμνους τῶν θεῶν ἐν ταῖς κώμαις τὸ παλαιὸν ἄδειν".[12]

Λέγεται καὶ **αἶνος**, ἐκ τοῦ *ἰαίνω* =θερμαίνω. Δηλ. ζεσταίνω κάποιον μὲ λόγους καὶ μελῳδία. "*ἰανθεὶς ἀοιδαῖς*" διευκρινίζει ὁ Πίνδαρος.

Ὑπῆρχον διάφοροι εὐκτικοὶ πρὸς τοὺς θεοὺς ὕμνοι. ἐξ ὧν οἱ κυριώτεροι:

Παιάν: θρησκευτικὸν ᾆσμα πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος. Ὁ Ἀπόλλων ἦτο καὶ ἰατρός, ὅθεν "*παιάν*" ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ρήμ. *παύω*, δηλ. καταπαύω τὰς ὀδύνας. Ἐκ τῆς ἐπικλήσεως "*Ἰήιε Παιάν*" (=θεράπευε γιατρὲ) προῆλθε τὸ "*Ἰὴ Παιάν*", θριαμβικὴ προτροπὴ πρὸς μάχην, ἀλλὰ καὶ τραγούδι νίκης.

Ἐπινίκιον: ἐψάλλετο κυρίως ἐντὸς τοῦ ναοῦ, ὡς εὐχαριστία διὰ τὴν νίκην.

Διθύραμβος: ὕμνος πρὸς τὸν Διόνυσον, ἐκ τοῦ *δὶς+θύρα+ἐμβαίνω*, διότι ὁ Διόνυσος ἐγεννήθη περνώντας ἀπὸ δύο θύρες: τὴν κοιλίαν τῆς κατακεραυνωθείσης μητρός του Σεμέλης καὶ τὸν μηρὸν τοῦ πατρός του Διός.

μελῳδῶ, μέλπω, μέλος, κοινὴ ρίζα. Πιθανὸν ἐκ τοῦ *μείλια* =τὰ μειλίσσοντα (δηλ. "*ἀπὸ τῆς τοῦ μέλιτος γλυκύτητος*") καὶ ἐξημεροῦντα τὸν ἄνθρωπον. - **εὐμολπία** =καλὴ ὑμνῳδία. **Εὐμολπίδαι:** οἱ ἱερεῖς τῶν Ἐλευσινίων Μυστηρίων.

*

Ἀοιδὸς

10. Σχόλια Vetera εἰς Πλάτωνα Stremb. 474
11. Γαληνὸς Περὶ Φιλοσοφίας 12-13
12. Ἑρμογένης, Προγυμνάσματα 7.3

ΚΑΛΛΙΟΠΗ

Ἡ Μοῦσα τῆς Ἐπικῆς ποιήσεως, ἐκ τοῦ *ἔπος* = λόγος (θεῖος λόγος) ὅπερ ἐκ τοῦ *εἰπεῖν*. Διὰ τοῦ ἔπους ἐξυμνοῦνται μεγάλες καὶ ἡρωικὲς πράξεις, θεῶν καὶ θνητῶν. Εἶναι τὸ εἶδος τῆς ποιήσεως τὸ ὁποῖον πρῶτον ἔφθασε εἰς τὴν *καλλίστην* τελειότητα.

ΕΡΑΤΩ

Ἡ Μοῦσα τῆς ἐρωτικῆς ποιήσεως.

*«...**ἔρως** δέ, ὅτι ἐσρεῖ ἔξωθεν*
και οὐκ οἰκεία ἐστὶν ἡ ροὴ αὕτη τῷ ἔχοντι,
ἀλλ' ἐπείσακτος διὰ τῶν ὀμμάτων.
Διὰ ταῦτα, ἀπὸ τοῦ ἐσρεῖν, "ἔσρος" τὸ παλαιὸν ἐκαλεῖτο,
νῦν δὲ ἔ ρ ω ς κέκληται...»[13]

Δηλαδή:

Ἔρως δέ, διότι εἰσρέει ἐκ τῶν ἔξω
καὶ δὲν εἶναι οἰκεία ἡ ροὴ αὐτὴ εἰς τὸν ἔχοντα,
ἀλλὰ ἐπ-εισάγεται διὰ τῶν ὀφθαλμῶν.
Διὰ ταῦτα, ἀπὸ τὸ εἰσρέειν, "ἔσρος" παλαιότερον ἀπεκαλεῖτο,
τώρα δὲ καλεῖται ἔρως...

✲

«...Ἔμαθα ν' ἀκριβολογῶ μὲς στὰ μυστήρια.
Μιὰ γλῶσσα ὅπως ἡ ἑλληνική,
ὅπου ἄλλο πρᾶγμα εἶναι ἡ **ἀγάπη** *καὶ ἄλλο ὁ* **ἔρωτας**,
ἄλλο ἡ ἐπιθυμία καὶ ἄλλο ἡ λαχτάρα...»[14]

Πράγματι, ὁ διαχωρισμὸς ἐννοίας ἀνάμεσα σὲ δύο λέξεις φαινομενικὰ παρόμοιες, ὅπως εἶναι οἱ λέξεις ΑΓΑΠΗ και ΕΡΩΣ, εἶναι προνόμιον τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης. Ἡ λέξις *ἀγάπη* ὑπάρχει μόνον στὰ ἑλληνικά, καὶ τὸ ἀκριβές της νόημα δὲν ἀποδίδεται σὲ καμμία ἄλλη γλῶσσα. Ἡ λέξις *ἔρως*, κακῶς ἐννοεῖται ὅτι ἐκφράζει εἰδικώτερα τὸ σαρκικὸ πάθος, τὴν ἐπιθυμία, τὸ "*ὅ ἐρᾶ τις*". Ἐμπεριέχει καὶ φιλοσοφικὴ-κοσμογονικὴ ἀλλὰ καὶ ἐπιστημονικὴ ἐννοιολογία:

"Πρώτιστα Χάος ἐγένετο
αὐτὰρ ἔπειτα Γαῖα εὐρύστερνος...
ἠδὲ ***ἔρως***, *ὅς κάλλιστος ἐν ἀθανάτοις θεοῖς..."*[15]

Στὴν περίπτωσι αὐτή, ὁ ἔρως συμβολίζει τὴν "*παγκόσμιον ἕλξιν*", ἀλλὰ καὶ τὴν εἰσροήν, ἐσροήν, τὴν κίνησιν. Αὐτὸ γίνεται περισσότερο κατανοητὸ στὸ ἀπόσπασμα ποὺ ἀκολουθεῖ, ἀπὸ τὰ "Ὀρφικὰ" τοῦ Πρόκλου.

"*Διὰ τοῦτον* (=γι' αὐτόν, ἐξ αἰτίας του)
πάντα ἥρμοσται (=τὰ πάντα ἔχουν προσαρμοσθῆ) *ἀλλήλοις*,
ὡς **ἐν ἔρωτι** -παρα- *μένη*,
κόσμου στοιχεῖα θέοντα".

(..διὰ νὰ παραμένουν ἐν ἔρωτι τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου τὰ ὁποῖα τρέχουν).

13. Πλάτωνος Κρατύλος 420β
14. Ὀδυσ. Ἐλύτης, Ὁ μικρὸς Ναυτίλος
15. Ἡσιόδου Θεογονία 116

Γι' αὐτὸ ἡ Ζακλὶν ντε Ρομιγὺ[16] γράφει:

> *«...στὴν Γαλλία, ὅλο καὶ περισσότερο*
> *χρησιμοποιοῦν τὴν ἑλληνικὴ λέξι "ἔρως" ἀμετάφραστη,* "eros",
> *διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ μεταφρασθοῦν μονολεκτικά,*
> *ὅλα ὅσα αὐτὴ σημαίνει...»*

Ὁ **ἔρως** εἶναι ἐρωὴ (=ὁρμητικὴ κίνησις), εἶναι **ἔσρος** (=εἰσροή), εἶναι ἕλξις ἰσχυρά.

> *«Ἔρως δὲ ἐστὶν ἀλογίστου ἐπιθυμίας ὑπερβολή,*
> *ταχεῖαν μὲν ἔχουσα τὴν πρόσ-οδον,*
> *βραδεῖαν δὲ τὴν ἀπόλυσιν».*
>
> (Θεόφραστος)

Ἐτυμολογικὸν τὸ Μέγα:
"**ἔρως**, *ἤ παρὰ τὸ εἴρειν,*[17] *τὸ δεσμεῖν, ὁ συνδέων ἡμᾶς πόθος, ἤ ἀπὸ τοῦ Ἄρης,*[18] *ἄρως καὶ ἔρως... ἤ παρὰ τὸ ὀρῶ, τὸ βλέπω· ὁ διὰ τῆς ὁράσεως ἐσγινόμενος*[19] *τοῖς ἀνθρώποις...*" "**εἰσπνεῖν** *τὸ ἐρᾶν οἱ Λακεδαιμόνιοι*".

Κατὰ συνέπειαν, ὑπάρχει καὶ ἡ εἰδικώτερη λέξις **ἰδέρως**=ὁ ἅμα τὸ ἰδεῖν, ἐρᾶν. Δηλ. ὅ,τι σήμερα ἀποκαλεῖται "κεραυνοβόλος ἔρως".[20] Σχετικὰ ρήματα: *ἐράω, ἐρῶ, ἔραμαι, ἐρωτιάω, ἐρωτεύομαι, ἐρωτοπλοῶ.*

Ἀξίζει νὰ ἀναφερθῆ ὅτι ἐκ τοῦ "ἔρωτος" δὲν παράγεται μόνον τὸ *ἐράω*· παράγεται καὶ τὸ *ἐρωτῶ*, διότι ἄν δὲν ἔχης ἔρωτα, ροπή, κλίσι πρὸς κάτι, δὲν ὑποβάλλεις ἐρωτήσεις. Φιλόξενος: "*ἐρωτῶ, παρὰ τὴν γενικὴν ἔρωτος, ἐπειδὴ οἱ ἐρωτῶντες ἐοίκασι* (=ὁμοιάζουν) *τοῖς ἐρῶσιν*" (=μὲ τοὺς ἐρωτευμένους).

Τὸ *ἐρωτῶ* λέγεται καὶ *ἔρομαι* καὶ *ἐρεείνω*, ἐξ οὗ καὶ ἡ *ἔρευνα* (ὁ αὐτὸς ὡς ἄνω συνειρμός).

ἀγάπη: Ἐτυμολογεῖται συνήθως ἐκ τοῦ *ἄγαν* (=λίαν) +*πάομαι* (=ἀποκτῶ, κατέχω). Κτητικὸν συναίσθημα καὶ τρυφερότης γιὰ κάτι πολὺ δικό σου. Τὸ Ἐτυμολ. τὸ Μέγα δίδει καὶ τὴν ἐκδοχὴν "*παρὰ τὸ ἄγειν τὸ πᾶν, ἤτοι ἑνοῦν καὶ συνάπτειν...*" Γι' αὐτὸ ὑπάρχει καὶ ἡ παραλλαγὴ τοῦ σχετικοῦ ρήματος *ἀγαπῶ*, ὡς *ἀμφαγαπάω.* (**Σημ.** Κακῶς ἔχει λεχθῆ ὅτι τὸ ρῆμα *ἀγαπῶ* δὲν ὑπῆρχε στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ καὶ ὅτι εἶναι νεώτερον. Ἤδη τὸ χρησιμοποιεῖ ὁ Ὅμηρος: "*οὐκ ἀγαπᾶς*"[21]).

ἀνταγάπησις: ἀμοιβαία ἀγάπη.

φιλότης: ἔρως, ἀγάπη· "*φιλότητι ταρπώμεθα κοιμηθέντε*"[22] γράφει ὁ Ὅμηρος (δηλ. νὰ ξαπλώσουμε οἱ δυό μας νὰ εὐχαριστηθοῦμε ἔρωτα). "*Φιλοτήσια ἔργα*" εἶναι τὸ ἐρωτικὸ σμίξιμο.

Τὸ ρ. *φιλέω* → *φιλῶ* εἶναι ὁλοφάνερο ὅτι ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ Φ τοῦ φωτὸς καὶ τῆς ζεστασιᾶς,[23] καὶ τὸ *ἰλέω* =τυλίγω, περιβάλλω. Δηλαδὴ κυριολεκτικῶς, εἶναι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον κυττάζεις τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀγάπης σου. Ματιά τρυφερὴ ποὺ περιβάλλει τὸν ἐρώμενον μὲ λάμψι καὶ θέρμη. "*Φιλεῖν φασὶ δεῖ λέγειν τὸ κατὰ ψυχήν*".[24] Ὁ Εὐριπίδης τὸ περιγράφει καταπληκτικὰ στὴν τραγῳδία "Ἴων" (στ. 730):

> "*σὺν τοῖς φίλοις γὰρ ἡδύ μεν πράσσειν καλῶς,*
> *ὅ μὴ γένοιτο δέ, εἴ τι τυγχάνοι κακόν,*
> *ἐς ὄμματα εὔνου φωτὸς ἐμβλέψαι γλυκύ...*"

---

16. Γαλλὶς ἑλληνίστρια καὶ Ἀκαδημαϊκός.
17. εἴρω =συνδέω
18. Ἄρης συνεκδοχ. ὁ πόλεμος.
19. ἐσ-ρέων, εἰσρέων
20. ἐνῶ *δυσέρως* =ἀτυχὴς ἔρως.
21. Βλ. φ 289, ψ 214
22. κοιμηθέντε: δυικὸς ἀριθμός.
23. Βλ. Γράμμα Φ.
24. Βεκκ. Ἀνέκδ. 115,22

Δηλ.

Εἶναι ὄμορφο νὰ περνᾶς καλὰ μὲ τοὺς φίλους,
ἂν ὅμως ὅ μὴ γένοιτο τύχη κάτι κακό,
εἶναι γλυκὸ νὰ ἐμβλέψῃς στὰ μάτια εὐνοϊκοῦ φίλου.

Γι' αὐτὸ καὶ ἡ *φιλανθρωπία* ἐστὶ "*ἡδίστη καὶ καλλίστη καὶ προσφιλεστάτη θεοῖς τε καὶ ἀνθρώποις*".[25] Ἡ φιλία ὀνομάζεται καὶ **φιλήμη**. Ὁ δὲ φίλος, ἀποκαλεῖται καὶ **σύναλος:** ἐκ τοῦ "*ἅλας συναλῶσαι*" (Ἠθ. Νικομ. θ4). Ὅ,τι δηλ. σήμερα ἐννοοῦμε μὲ τὴν ἔκφρασι "ἐφάγαμε μαζὶ ψωμὶ κι ἁλάτι".... "*ἅλας τε καὶ τράπεζα*"... Καὶ τονίζει ὁ Ἀριστοτέλης: "*Καλεῖν δεῖ τοὺς φίλους εἰς τὰς εὐτυχίας. Πρὸς τοὺς ἀτυχοῦντας, ἰέναι ἄκλητον καὶ προθύμως*". (Ἠθ. 11).

πόθος: ὁ "πόθος" δὲν εἶναι αὐτὸ ποὺ σήμερα ἐκφράζεται ὡς "πόθος" καὶ ἔχει περιορισθῆ μόνον στὴν ἰσχυρὰ "ἐρωτικὴ" ἕλξι. Ὁ "*πόθος*" ἢ *ποθή*, στὴν ἀρχαία γλῶσσα εἶναι ἡ ἐπιθυμία γιὰ κάποιον ἢ γιὰ κάτι ποὺ λείπει. "*ἐρᾶν ἐπὶ παρόντων, ποθεῖν τὸ ἀναζητεῖν*". Εἶναι "ἔλλειψις ἀπόντος", ἢ ἁπλῶς "ἔλλειψις". "*Οὐ γὰρ ξενίων ποθὴ*" γράφει ὁ Ὅμηρος, μὲ τὴν ἔννοιαν "δὲν ἔχουμε ἔλλειψι τῶν ὅσων χρειάζονται πρὸς φιλοξενίαν".[26]

Ὁ *πόθος* ἢ *ποθὴ* ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ "*πόθι ἐστί*"; =ποῦ εἶναι;- Ὁ Πλάτων τὸ διευκρινίζει θαυμάσια: "*τοῦ ἄλλοθι* (=ἀλλοῦ) *που ὄντος καὶ ἀπόντος, πόθος ἐπωνόμασται*".[27]

Ὁ πόθος λέγεται καὶ **ποθή, πόθημα, πόθησις, ποθητύς**.

ἵμερος: ὅ,τι σήμερα ἀποκαλοῦμε "πόθος". Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ἵεμαι* (=ρίπτομαι) καὶ *ἐρωή*, "*ὅτι ἱέμενος ῥέει*". *ἰότης* =ἐπιθυμία.

μενοινή: ἔνθερμος ἐπιθυμία, ἐκ τοῦ "*μένος*".

λίψ: πόθος, ἔρως, ἐκ θέματος "*λιπ*" τοῦ ρήματος λείπω. *λίπτομαι* =ἐπιθυμῶ[28]

κύπρις: ὁ ἔρως, μεταφορικῶς ἐκ τῆς θεᾶς τοῦ ἔρωτος Ἀφροδίτης, ἡ ὁποία ὀνομάζεται καὶ Κύπρις διότι ὅταν ἀνεδύθη εἰς τὰ Κύθηρα (ἐξ οὗ καὶ Κυθέρεια), ἐκολύμπησε καὶ βγῆκε στὴν Κύπρο (ἐξ οὗ καὶ ἡ Κύπρος ἀποκαλεῖται τὸ νησὶ τῆς Ἀφροδίτης).

ἅρμα καὶ **ἁρμή:** ἕνωσις, φιλότης, ἀγάπη, διότι ἁρμόζει, ταιριάζει, προσαρμόζει.

ἅρπυς: ἐκ τοῦ ρ. *ἁρπάζω*, καθ' ὅτι ὁ ἔρως "ἁρπάζει" τὰς φρένας.

ἴυγξ: σπανία λέξις διὰ τὸν ἔρωτα, "*τὸ ἐφέλκον τὴν διάνοιαν εἰς ἐπιθυμίαν καὶ ἔρωτα*". Πιθανὸν ἔχει σχέσι μὲ τὸ *ἵημι* καὶ τὸ *ἵκω*.

τάλιξ: ἐπίσης, σπανία λέξις διὰ τὸν ἔρωτα. Δι' ἐναλλαγῆς τῶν ὀδοντικῶν τ δ θ, μήπως *θάλ-ιξ;* Ἐκ τοῦ θάλλω; Ὁ ἔρωτας κάνει καλό.

στοργή: τρυφερό, προστατευτικὸ συναίσθημα. Ἐκ τοῦ *στῶ, στέγω* (=καλύπτω διὰ στέγης). "*Ἡ ἀγάπη τὰ πάντα στέγει..*" Ἐκ τοῦ *στέγω → στέργω* καὶ *στοργή*. Γράφει ὁ Πλούταρχος: "*στέργειν, ἑνὶ γράμματι τοῦ στέγειν παραλλάττον*".[29]

ἀντιπελάργησις: ἡ ἀμοιβαία ἀγάπη γονέων καὶ τέκνων, στοργή. Ἐκ τῶν πελαργῶν, οἱ ὁποῖοι τρέφουν στοργικὰ τοὺς γηρασμένους πελαργούς.

συμπάθεια: τὸ *συμ-πάσχειν* μετά τινος, τὸ "*συμπαθεῖν ἀλλήλοις*". Τὸ αἰσθάνεσθαι τὰ αὐτά. Κοινότης αἰσθημάτων. Εὐαισθησία εἰς ἀλλότρια δεινά.

προσπάθεια: συμπάθεια, "*ἡ μετὰ πάθους ἀφοσίωσις*" (Ζωναρᾶς). *-πρὸς +πάθος*.

Ἄλλα ρήματα μὲ τὴν ἔννοιαν *ἀγαπῶ:*

βάδομαι: ἐκ τοῦ Ϝαδύς, Ϝηδύς, *ἡδύς*. Ὅπως λέει σήμερα ὁ λαός, "γλύκες". Ἀπὸ τὴν ἔκφρασι

25. Ξενοφ. Οἰκονομικὸς 15.4
26. ο, 514
27. Κρατύλος 420
28. Ἐκ τοῦ λίπτομαι → λατιν. libido.
29. Ἠθικά, 767 D

"*βαδέα φιλήματα*", καὶ ἐκ συνεκδοχῆς, οἱ λατῖνοι ἀπεκάλεσαν τὸ φιλὶ baseum (ἐξ οὗ ἰταλ. baccio, γαλλ. baiser ἱσπ. beso, κλπ.). Τὸ "φιλῶ", τὸ ἀσπάζομαι, λέγεται καὶ **ἀδαμνῶ**.

ἀσπάζομαι: κυριολεκτικῶς ὑποδέχομαι, τραβῶ κάποιον ἐπάνω μου· *α* ἐπιτατ. +*σπῶ* (=τραβῶ· πρβλ. ἀπο-σπῶ) +κατάλ. -*αζω* (βλ. σχετικῶς). Ἐκ τῆς κινήσεως αὐτῆς τοῦ **ἐναγκαλισμοῦ**, *ἀσπάζομαι*=ἀγαπῶ, φιλῶ. *Ἀσπασία* = ἡ ἀγαπητή, *ἀσπασμὸς* =τὸ φίλημα.[30]
Ἡ **ἀγκάλη** ἐτυμολογεῖται εἴτε ἐκ τοῦ *ἄγκος* =καμπύλον, κοῖλον, γωνιῶδες (ἐκ τοῦ *ἀνὰ* +*κων*-, γων-, γωνία),[31] εἴτε ἐκ τοῦ *ἀνὰ*+*καλέα, κάλη* =θερμασία, ζεστασιά, θάλπος: "*ἡ θαλπωρὴ τῆς ἀγκαλιᾶς*".

Ἀσπασμοὶ καὶ ἀγκαλιὲς ἀποκαλοῦνται καὶ **περιπτύξεις** (περὶ+πτύσσω, πτυχή)· ὡσὰν νὰ "διπλώνεται" ὁ ἕνας ἐπάνω στὸν ἄλλο.

[πρβλ. καὶ τὰ ρήματα συγχρωτίζομαι (=κάνω παρέα μὲ κάποιον) ἐκ τοῦ σὺν+χρὼς =ἐπιδερμὶς - καὶ τὸ ἐγγίζω, ἀγγίζω, ἐκ τοῦ ἐγγὺς =πλησίον: ἐν+γυῖον = μέλος σώματος.]

Ἐνῶ ἡ φιλία εἶναι ὅπως ἀναλύσαμε, φῶς, ἀντιθέτως τὸ **μῖσος** εἶναι ἀκαθαρσία, ῥύπος =**μῦσος** διὰ ἐναλλαγῆς θ, ι. "*τὰ ἔχοντα ἀναφαινόμενον τὸ υ, διὰ τοῦ ι γράφεται. Ὡς Ἀφροδύτη, Ἀφροδίτη*". -Ε.Μ.-

ΜΕΛΠΟΜΕΝΗ

Ἡ Μοῦσα τῆς Τραγῳδίας. Ἐκ τοῦ *μέλπω* (=μελωδῶ) +*μένος*. Διὰ μολπῆς ("*ἡδυσμένῳ λόγῳ*") τῶν μονολόγων καὶ διαλόγων, διὰ τῆς μελῳδίας τῶν χορικῶν ἀσμάτων καί, διὰ δράσεως,[32] *μένους*. ("*δρώντων*[32] *καὶ οὐ δι' ἀπαγγελίας περαίνουσα τὴν τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν*") -

-Ἀριστοτέλους Ποιητική-

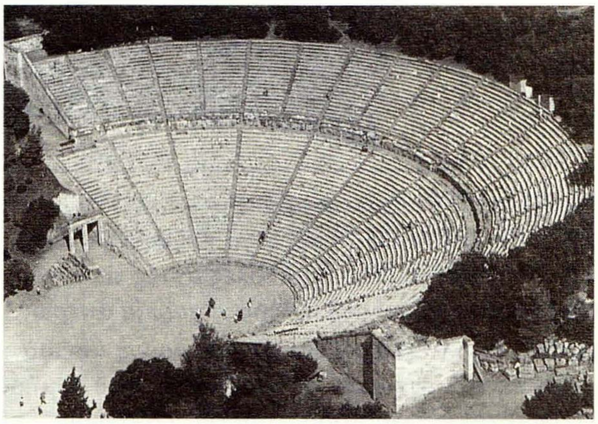
Τραγῳδία: ἐτυμολ. *τράγος* +*ᾠδή*. Τὰ πρῶτα χορικὰ ἄσματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐγεννήθη ἡ κλασσικὴ τραγῳδία, ἐψάλλοντο ἀπὸ μεταμφιεσμένους εἰς *τράγους* ἀκολούθους τοῦ Πανὸς καὶ τοῦ Διονύσου. **ᾠδή:** ἐκ τοῦ ᾄδω, ἀείδω, ἐξ οὗ καὶ *ἀοιδός, ἀηδών, ᾠδή, ᾠδεῖον, αὐδή. ᾄδω*, ἐτυμολογ. εἴτε ἐκ τοῦ *ἄημι*, εἴτε ἐκ τοῦ ἐπιτ. *α*+*εἴδω* =γιγνώσκω. Ὁ Θέσπις ὁ Ἀττικὸς εἰσήγαγε τὸν πρῶτον "ἀποκριτήν" → **ὑποκριτὴν** ὁ ὁποῖος ἀπαντοῦσε στὶς ἐρωτήσεις τῆς χορῳδίας, καὶ ἔτσι ἐγεννήθη ὁ διάλογος.[33] Τὸ ρ. *ὑποκρίνομαι* (μὲ τὴν ἔννοιαν ὑποδύομαι) προέρχεται ἀπὸ τὸ *ἀποκρίνομαι* =ἀπαντῶ, λαμβάνω μέρος εἰς διάλογον ἐπὶ σκηνῆς.

στιχομυθία: διάλογος ἀνὰ στίχον. (*στίχος* +*μῦθος* =λόγος).

ἀντιλαβή: διάλογος ἀνὰ ἡμιστίχιον (*ἀντὶ*+*λαμβάνω*).

μιμόδραμα: μίμησις δράματος, παράστασις κυρίως διὰ χειρονομιῶν.

χορόδραμα: ἀναπαράστασις τῶν δρωμένων διὰ χοροῦ, ὀρχήσεως. "*Τελέστης, ὁ Αἰσχύλου ὀρχηστής, οὕτως ἦν τεχνίτης, ὥστε ἐν τῷ ὀρχεῖσθαι τοὺς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας φανερὰ ἐποίησε τὰ πράγματα δι' ὀρχήσεως*".[34]

σατυρικὸν: ὀνομάζεται τὸ δρᾶμα τοῦ ὁποίου ὁ χορὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ σατύρους καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ὑπόθεσις εἶναι περισσότερον εὔθυμη, ἀνάλαφρη (ἐτυμ. *σαίνω, σείω*). Δὲν πρέπει νὰ συγχέεται μὲ τὴν **ἱλαροτραγῳδίαν** τὴν ὁποίαν

30. Τὸ ἐρωτικὸ φιλὶ ἀποκαλεῖται "καταγλώττισμα".
31. Ὅπως καὶ οἱ λέξεις ἀγκών, ἀγκύλη, ἄγκυρα, ἄγκιστρον κ.ττ.
32. Ἐξ οὗ δρᾶμα.
33. Περισσότερα περὶ Τραγῳδίας, βλ. "Τραγῳδία -Νέα Δεδομένα" Α. Τζιροπούλου-Εὐσταθίου, Ἐκδ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ.
34. Λουκιανός, Περὶ Ὀρχήσεως 63

ἐπενόησε ἀργότερον (Δ' αἰ. π.Χ.) ὁ Ρίνθων ὁ Ταραντῖνος, "*τὰ τραγικὰ μεταμορφώνων εἰς τὸ γελοῖον*". Ἡ ἱλαροτραγῳδία ὀνομάζεται καὶ **παρῳδία**.

παλινῳδία σημαίνει ᾠδὴν ἀναιροῦσαν τὰ ἤδη ρηθέντα, ἐνῶ **ῥαψῳδία** εἶναι τὸ συνθέτειν, τὸ ράπτειν ᾠδάς.

ΘΑΛΕΙΑ

Ἡ Μοῦσα τῆς Κωμῳδίας, ἐκ τοῦ *θάλλω* = ἀνθίζω, ἀκμάζω, εἶμαι θαλερός. Ἄρα, ἡ κωμῳδία σὲ κάνει νὰ παραμένης θαλερὸς - "τὸ γέλιο κάνει καλό". "*δι' ἡδονῆς καὶ γέλωτος περαίνουσα τὴν τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν*". (Ἀριστοτέλης)

Κωμῳδία: ἐκ τοῦ *κῶμος +ᾠδή*. **κῶμος:**[35] λαϊκὴ διονυσιακὴ λιτανεία μὲ χορούς, ἄσματα καὶ ἀστεϊσμοὺς πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου, ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῆς *κώμης*.
(**Σημ.:** Τραγῳδία καὶ Κωμῳδία **ἠθοποιοῦν** (*ἦθος+ποιῶ*).

Ἠθοποιία δὲ ἐστὶ καὶ μίμησις ἤθους ὑποκειμένου προσώπου.

ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ

Ἡ Μοῦσα τοῦ χοροῦ, τῆς ὀρχηστικῆς τέχνης. Ἡ *τέρπουσα* διὰ τοῦ *χοροῦ*. Ἡ *τέρψις* ποὺ μᾶς χαρίζει ὁ *χορός*.

χορός, χορεύω: εἴτε ἐκ τοῦ *χόρτος* ("*αὐλὴ ἐν χόρτῳ*" -Ὅμ.), "*περιφραγμένος τόπος πρὸς χορὸν ἐπιτήδειος*", εἴτε ἐκ τοῦ "*χωρῶ ἐπὶ τόπου, καὶ ἐκ τοῦ περιέχοντος τὸ περιεχόμενον*" ("*λείηναν δὲ χορὸν*" = λείαναν τὸν χῶρον -Ὀδύσσ. θ 260).
Σημειωτέον ὅτι καὶ οἱ Σπαρτιᾶται τὸν *χῶρον* τῆς ἀγορᾶς τὸν ἀποκαλοῦσαν "*χορόν*".[36]

"*παρὰ τὸ χείρ, χερός, χορός*".

Ὁ Πλάτων ἐτυμολογεῖ ἐκ τῆς *χαρᾶς*: "*χορούς τε ὠνομακέναι, παρὰ τὸ τῆς χαρᾶς ἔμφυτον ὄνομα*".[37] Καὶ τὸ Ε.Μ.: "*παρὰ τὸ χαίρειν, ἢ ἐκ τοῦ χῶρος, ἢ παρὰ τὸ χείρ, χερός, χορός*".[38] Ἴσως ἡ λέξις *χορὸς* ἐμπερικλείει ὁμοῦ ὅλες αὐτὲς τὶς ἔννοιες: *χῶρος, χόρος, χόρτος, χαρά, χείρ*.

χορεία: χορὸς ἐν κυκλικῇ κινήσει· "*χορεία ἄστρων*".

ὄρχησις, ὀρχοῦμαι: Εἴτε ἐκ τοῦ *ὄρχος* =σειρὰ κλημάτων, δένδρων, γενικῶς ὁμοειδῶν πραγμάτων, εἴτε ἐκ τοῦ *ἔρχομαι*. Ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ὁμήρου Εὐστάθιος Θεσ/κης ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ *ὀρέγω* (=ἐκτείνω) χεῖρας καὶ πόδας: *ὀρέγω* → "ὄργησις" → ὄρχησις. Ἡ ὄρχησις λέγεται καὶ **ὀρχηθμός**.

---

35. Ὁ κῶμος δὲν πρέπει νὰ συγχέεται μὲ τὸν κομμὸν (=θρῆνον) τῆς τραγῳδίας, ὅπερ ἐκ τοῦ ρ. *κόπτομαι* =κτυπιέμαι, τύπτομαι.
36. Παυσαν. Ε' 11.9
37. Νόμοι 654
38. Ἐξ οὗ τὰ δυτ. coro, choeur, κ.ἄ.

Κυριώτερον παράγωγον ἡ λ. *ὀρχήστρα*[39] ="*ἡμικύκλιον τοῦ θεάτρου, ἐν ᾧ ὁ χορὸς ὀρχεῖται*".

βαλλίζω: χορεύω "χοροπηδηχτά". Βάλλω (=ρίπτω) ἐμαυτόν. (Ἐξ οὗ ὁ "μπάλλος").[40]

σκαίρω, σκιρτῶ: χορεύω σείοντας τὸ κορμί, ὅπως στοὺς παραδοσιακοὺς ποντιακοὺς χορούς.

δινεύω: στροβιλίζομαι, περιστρέφομαι χορεύοντας. (Ἀριστοφ. Εἰρήνη 864, Σφῆκες 1502).

ἀρραβάσσω: χορεύω κτυπώντας καὶ κρούοντας ἰσχυρῶς τοὺς πόδας. Ἐτυμολογεῖται εἴτε ἐκ τοῦ *ἀράσσω* =κτυπῶ, εἴτε ἐκ τοῦ *ἄρουρα+βοή*.

ποδίζω: ἐκ τοῦ "*ποδισμὸς*" =εἶδος χοροῦ.

κολιῶ: χορεύω τὸν χορὸν τὸν ὀνομαζόμενον *κολία*. - *κολέω* =πολέω =περιφέρομαι.

θιάζω: ἀρχικῶς θρησκευτικὴ ὄρχησις, ἐκ τοῦ "*θιάσου*" τοῦ Διονύσου. Θυιὰς =Βάκχη.

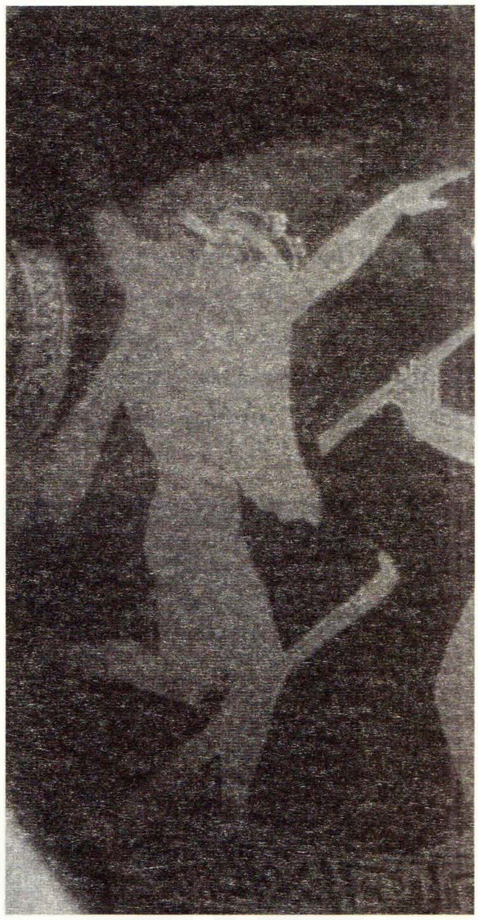
κοράσσω: πιθανὴ σχέσις μὲ τὸν χορὸ "*κόρδακα*". (*κόρδαξ* ἐτυμ ἐκ τοῦ *χορδή*).

ρικνοῦμαι: χορεύω ἀσέμνως. "*ἐρρικνοῦτο τὴν ὀσφύν*".[41]

ἀποπυδαρίζω: ἐκ τοῦ *πυγαρίζω*· *πυγὴ* = τὰ ὀπίσθια.

παίζω: ὀρχοῦμαι, ἐκ τοῦ *παίω* =κτυπῶ.

*

"*Ἀνὴρ χορεύει, καὶ τὰ τοῦ θεοῦ καλά*"[42]

χορευτὴς ἢ χοροιτύπος: (*τύπος* ἐκ τοῦ *τύπτω*). Τὸ θηλ. *χορεύτρια* ἢ *χορῖτις*.

ὀρχηστὴς ἢ **ὀρχηστήρ**· τὸ θηλ. *ὀρχηστρὶς* ἢ *ὀρχήστρια*.

προορχηστήρ: ὁ πρῶτος, ὁ σύρων τὸν χορόν.

ἀρράβαξ: χορευτής, χοροιτύπος.

βητάρμων: ὁ χορευτής, ὡς ἁρμόζων τὰ βήματά του, "*ὁ βαίνειν ἁρμοδίως*".

πηδητής: χορευτής.

βαβάκτης: ὁ χορευτής, ἐκ τοῦ **βακχευτής**.

παίστρια: χορεύτρια, ἐκ τοῦ *παίω*

χειρόσοφος: ὁ χορευτής, λόγῳ τῶν ἐκφραστικῶν διὰ τῶν χειρῶν κινήσεων.

ὀρσηλία: ἡ ὀρχηστρίς (Ζωναρᾶς).

*

Ὁ Πλάτων ἐπεξηγεῖ καὶ διευκρινίζει:

"*...τὸ κατὰ φύσιν πηδᾶν, εἴθισται πᾶν ζῶον· τὸ δὲ ἀνθρώπινον, αἴσθησιν λαβὸν τοῦ ρυθμοῦ, ἐγέννησέν τε ὄρχησιν καὶ ἔτεκεν...*"[43]

Δηλαδή:

Τὸ νὰ πηδᾶ κατὰ φύσιν, τὸ συνηθίζει τὸ κάθε ζῶον· ὅμως ὁ ἄνθρωπος, λαβὼν αἴσθησιν τοῦ ρυθμοῦ, ἐγέννησε καὶ ἔτεκε τὴν ὄρχησιν.

*

39. orchestra, orchèstre.. λέξις διεθνῶς ἑλληνική.
40. Ἐκ τοῦ βαλλίζω → ὅλα τὰ δυτ. ballet, balletto, bal, ballo, ballarina καὶ ἡ "μπαγιαντέρα" -ἰνδὴ χορεύτρια: ballaidera.
41. Σοφοκλ. ἀπόσπ.
42. Ἀριστοφ. Εἰρήνη 325
43. Νόμοι 673

Κυριώτερα εἴδη Ὀρχήσεως

"*Νῦν γὰρ ἐμοὶ μέλει χορεῦσαι*"[44]

κύκλιος: οἱ πατροπαράδοτοι *κυκλικοὶ* χοροί μας: "*εἰλισσόμεναι κύκλια, πεντήκοντα κόραι Νηρέως ἐχόρευσαν*".[45]

ὅρμος: ὁμοίως, τύπος κυκλικοῦ χοροῦ ἀλλὰ σὲ σχῆμα ὠοειδές, "περιδεραίου" ("*ὅρμου*").

συρτός: ἐκ τοῦ *σύρω*. "*Ἡ τῶν συρτῶν πάτριος ὄρχησις*".

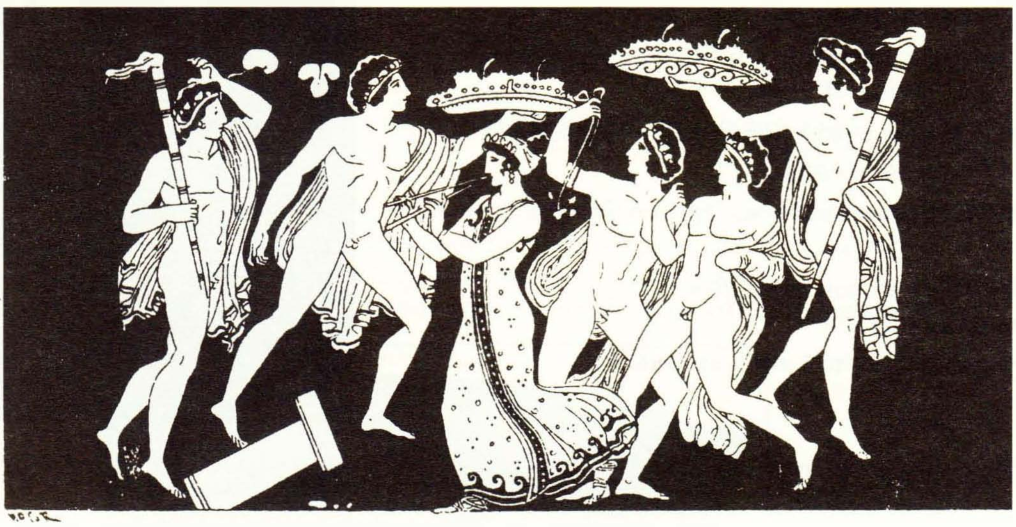
βαλλισμός: "χοροπηδηχτός". "*Βαλλίζουσιν ἅπαντες τῇ θεῷ..*"

καλαθίσκος: χορὸς μὲ καλάθια στὸ χέρι.

στρόβιλος: χορὸς μὲ περιστροφικὲς κινήσεις. Ἐκ τοῦ ρ. *στρέφω*.

ποδίκρα: ἐκ τοῦ *ποῦς +κρούω*.

ἴγδις: κωμικὸς χορός, μὲ δυνατὰ κτυπήματα τῶν ποδῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους· *ἴγδις* =γουδί.

"*πέπληγον δὲ χορὸν θεῖον, ποσὶν*"[46]

ἀλητήρ: ἐκ τοῦ *ἄλη* =περιπλάνησις.

παιδικός: χορὸς νεαρῶν ἀγοριῶν.

μορφασμός: χορὸς μιμούμενος κινήσεις ζώων.

λέων: "ὀρχήσεως φοβερᾶς εἶδος".

σκώψ: κωμικὸς χορός, "*ἔχων τὴν τοῦ τραχήλου περιφορὰν κατὰ τὴν τοῦ ὄρνιθος μίμησιν.*" (*σκώψ:* τὸ πτηνὸν τὸ λεγόμενον μποῦφος. - (*σκώπτω*=περιγελῶ).

ἐκλάκτισμα: γυναικεῖος χορός· "*ἐκλακτίσματα, γυναικὸς ἦν ὀρχήματα· ἔδει γὰρ ὑπὲρ τῶν ὤμων ἐκλακτίσαι*".[47]

θερμαστρίς: ἐσταύρωναν ἐπὶ πλέον τὰ πόδια στὸν ἀέρα· "*ἔδει πηδοῦντα ἐπαλλάττειν τὰ σκέλη*".[48]

ἑκατερίς: "*ἑκατέραις ταῖς πτέρναις ἔτυπτον τὰ ὀπίσθια*".

44. Σοφ. Αἴας 403 (Τώρα ἐμένα ἔννοια μου εἶναι νὰ χορέψω).
45. Εὐριπ. Ἰφ. Αὐλ. 1054
46. Δηλ. Ἐκτύπησαν, ἔπληξαν, θεῖον χορὸν μὲ τὰ πόδια τους. Ὀδύσσ. θ 262
47. Πολυδεύκους Ὀνομαστ. 4. 102
48. Πολυδεύκους Ὀνομαστ. 4.102

βίβασις: γυναικεῖος χορὸς καὶ χορευτικὸς διαγωνισμός. Πηδώντας ὑψηλὰ ἤγγιζαν τὰ ὀπίσθια μὲ τὰ πόδια τους. Ὑπάρχει ἐπίγραμμα γιὰ μία χορεύτρια ἡ ὁποία ἐπέτυχε νὰ ἐκτελέση 1000 πηδήματα: "*χείλια πόκα* (=κάποτε) *βίβαντι*".

σεισοπύγημα: κύριο χαρακτηριστικό, ἡ ἔντονη περιστροφὴ τῆς μέσης. (*σείω+πυγὴ*= ὀπίσθια).

ὄκλασμα: ζωηρὸς χορὸς μὲ κάμψι τῶν ποδῶν "ὀκλαδόν". Τὸν ἐχόρευαν οἱ "θεσμοφοριάζουσες".

ἐπιλήνιος: χορὸς τῶν τρυγητῶν. Ἐμιμοῦντο τὸ πάτημα τῶν σταφυλιῶν· (*ληνὸς* ="πατητήρι", βεβαίως λίθινον· *λᾶς*=λίθος).

βουκολιασμός: τῶν βουκόλων - χορὸς ὁμοῦ καὶ ᾆσμα.

ἴθυμβος: βακχικὸς χορὸς καὶ τραγούδι μαζί.

ἰόβακχος: βακχικὸς χορὸς καὶ τραγούδι μαζί, σὺν τῇ κραυγῇ "*Ἰὼ Βάκχε*".

τυρβασία: ὁμοίως, πρὸς τιμὴν τοῦ Βάκχου-Διονύσου. *τύρβη* =θόρυβος.

ἀγγελικόν: πρὸς τιμὴν τῆς Ἑκάτης-Ἀγγέλου.

καρυᾶτις: " " " ἐν Καρυαῖς Ἀρτέμιδος.

γέρανος: τὸν ἐφεῦρε ὁ Θησεύς. Τὸν ἐχόρευσε γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Δῆλο, μὲ τοὺς νέους ποὺ ἔσωσε ἀπὸ τὸν Μινώταυρο. Ἐμιμεῖτο τὴν ἔξοδο ἀπὸ τὸν Λαβύρινθο: "*ἀπομιμήσαντο τὴν ἀπὸ λαβυρίνθου ἔξοδον*".

ὀρχηστοπάλη: χορὸς ὁμοῦ καὶ πάλη.

χορὸς κελευστῶν: ναυτικὸς χορός.

μόθων: ὁμοίως ναυτικὸς[49] χορός, τολμηρός. "*φορτικὸν ὄρχημα καὶ ναυτικόν*".

ποδισμός, διποδία: δύο βήματα τοῦ ποδός, σὲ ἕνα μουσικὸ μέτρο.

χορὸς ἀλφαβήτου: οἱ 24 χορευταὶ προσωποποιοῦσαν τὰ 24 γράμματα τοῦ ἰων. ἀλφαβήτου.

Ὑπῆρχαν πολλὰ ἄλλα εἴδη χορῶν, ὅπως **ἐσχάρινθον, ἐκπύρωσις, ἡδύκωμος, κνισμός, ἐπαγκώνισμα, λομβρότερον**, κ.ἄ. πολλά.

Σημειωτέον: "*Πάλαι, οἱ αὐτοὶ καὶ ᾖδον* (=τραγουδοῦσαν) *καὶ ὠρχοῦντο· εἶτα, ἐπειδὴ κινουμένων, τὸ ἆσθμα* (=λαχάνιασμα) *τὴν ᾠδὴν ἐτάραττεν, ἄμεινον ἔδοξεν* (=ἐφάνη καλλίτερον) *ἄλλους αὐτοῖς ὑπάδειν* (=νὰ τραγουδοῦν ἀντὶ αὐτῶν, τῶν χορευτῶν, ἄλλοι).

☆

Πολεμικοὶ χοροὶ

"*Οἵ δὲ χοροῖς κάλλιστοι, ἄριστοι ἐν πολέμῳ*"[50]

Ὅσοι χορεύουν καλλίτερα, εἶναι ἄριστοι στὸν πόλεμο. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ὅμηρος, τὸν Μηριόνη τὸν ἀποκαλεῖ καλὸν χορευτήν, δηλ. καλὸ πολεμιστή, προφανῶς λόγῳ τῆς εὐκινησίας ἡ ὁποία ἀπαιτεῖται κατὰ τὴν μάχη. Ὁ Λουκιανὸς εἰς τὸ *Περὶ Ὀρχήσεως* (276) ἀναφέρει τὸ ἑξῆς Ἐπίγραμμα: "*Εἰλατίωνα τὰν εἰκόνα ὁ δᾶμος, εὖ ὀρχησαμένῳ τὰν μάχαν*". (Δηλ. ὁ δῆμος ἀφιερώνει αὐτὴν τὴν εἰκόνα στὸν Εἰλατίωνα, ὁ ὁποῖος ἐχόρεψε καλὰ στὴν μάχη).

"*Τὴν ὄρχησιν, Λακεδαιμόνιοι*
ἐς τὰ πολεμικὰ ἀνέφερον ὀρχούμενοι,
τρόπον ὅν φυλάξεταί τις βέλος,
ἤ ἀρθήσεται ἀπὸ τῆς γῆς,
καὶ τῇ ἀσπίδι εὐμεταχειρίστως χρήσεται."[51]

49. ἐκ τοῦ μόθων =τέκνον εἵλωτος, προῆλθε ἡ ἰσπαν. λέξις mozo, muchacho =παιδί, καὶ τὸ ἰταλ. muzzo ἐξ οὗ τὸ ἀντιδάν. "μοῦτσος".
50. Ἀθήναιος, Δειπνοσοφ. 14, 25.
51. Φιλοστράτου Γυμναστικός, 19

πυρρίχιος: ὁ κυριώτερος πολεμικὸς χορός, ἐν πλήρει πανοπλίᾳ. "*Ἐκμανθάνουσι πάντες ἐν Σπάρτῃ, ἀπὸ πέντε ἐτῶν "πυρριχίζειν"*.[52] Τὸ Λεξικὸν Liddell-Scott ἀναφέρει ὅτι σύμφωνα μὲ ἕνα Ἀπόσπασμα τοῦ Ἀριστοφάνους, ὁ *πυρρίχιος* ὀφείλει τὸ ὄνομά του στὸν χορὸ τῶν πολεμιστῶν γύρω ἀπὸ τὴν νεκρικὴ πυρὰ τοῦ Πατρόκλου. Ἄλλοι τὸν ἀποδίδουν εἰς τὸν *Πύρρον*, υἱὸν τοῦ Ἀχιλλέως, καὶ ἄλλοι εἰς τὴν θεὰν Ἀθηνᾶν ἡ ὁποία τὸν ἐχόρευσε ἐν πλήρει πανοπλίᾳ μετὰ τὴν νίκην της ἐναντίον τῶν Γιγάντων.

ἐπικρήδιος: κρητικὸς πολεμικός. (*ἐπικρήτιος*).

τελεσίας: "*ἡ μετὰ ξίφους ὄρχησις, ἀπὸ τοῦ εὑρόντος Τελεσίου*" (Ἡσύχ.), ἄλλως **ξιφισμός**.

πρύλις: κρητικὸς πολεμικὸς (*πρυλεὺς* =ὁπλίτης, ὅτι *πρὸ λαοῦ* δηλ. ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, μάχεται).

ἐμβατήριοι κινήσεις: εἶδος πολεμικοῦ χοροῦ. **Ἐμβατήριον** ἤ **ἐνόπλιον:** ἐρρύθμιζε τὸ βῆμα τῶν στρατιωτῶν συνοδείᾳ αὐλοῦ... "*εὔρυθμον ἔμβασιν τοῦ ποδός*". "*Λακεδαιμόνιοι χωροῦντες βραδέως καὶ ὑπὸ αὐλητῶν... ἵνα ὁμαλῶς μετὰ ρυθμοῦ βαίνοντες.. μὴ διασπασθείῃ αὐτοῖς ἡ τάξις*" (Θουκυδ. Ε, 70).

καλαβρισμός: ἄγριος θρακικὸς πολεμικὸς χορός.

Ὁ Ξενοφῶν περιγράφει:[53] "*ἀνέστησαν* (=σηκώθηκαν) *πρῶτον μὲν Θρᾶκες καὶ πρὸς αὐλὸν ὠρχήσαντο σὺν τοῖς ὅπλοις, καὶ ἥλλοντο* (=ἐπηδοῦσαν) *ὑψηλὰ καὶ ταῖς μαχαίρας ἐχρῶντο*".

καρπαία: πολεμ. χορὸς Θεσσαλίας: "*μετὰ τοῦτο καὶ Μάγνητες ἀνέστησαν καὶ ὠρχοῦντο τὴν καρπαίαν σὺν τοῖς ὅπλοις...*"[53] Ἐτυμολογεῖται εἴτε ἐκ τοῦ "*καρπὸς*" μὲ τὴν γενικώτερη ἔννοια "ὄφελος, κέρδος" - εἴτε ἐκ τοῦ καρποῦ τῆς χειρός.

τετράκωμος: πολεμικὸς χορὸς πρὸς τιμὴν τοῦ Ἡρακλέους, ἀπὸ τὸ ἐν Πειραιεῖ Τετράκωμον ὅπου ἐλατρεύετο ὁ Ἡρακλῆς.

*

«Τελικῶς, ἐν τῷ **θεάτρῳ**,[54] *τὸ δρᾶμα συνήνωσε*
εἰς ἓν ἀδιάσπαστον σύνολον,
τὴν Ποίησιν, τὴν Μουσικήν, τὴν Ὄρχησιν.»

Ἡ ὄρχησις τοῦ χοροῦ τῆς τραγῳδίας ἀποκαλεῖται **ἐμμέλεια** (*ἐν+μέλος*). Τοῦ σατυρικοῦ δράματος ἀποκαλεῖται **σίκιννις**, ἐκ τοῦ *σείω+κινῶ*. Ὁ χορὸς τῶν σατύρων διέφερε πολὺ ἀπὸ τὴν ἐμμέλειαν τῆς τραγῳδίας. Ἦτο περισσότερο ἀνάλαφρος καὶ διασκεδαστικός. Ὁ δὲ χορός, ἡ ὄρχησις τῆς κωμῳδίας, ὀνομάζεται **κόρδαξ**, καὶ ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *σκιρτῶ*. Οἱ κινήσεις ἦσαν κωμικὲς καὶ τολμηρὲς συγχρόνως. Ἀπηγορεύετο νὰ χορευθῆ ἐκτὸς θεάτρου.

*

Περὶ Μουσικῆς

"*Τὰς δὲ Μούσας καὶ ὅλως τὴν μουσικήν,*
ἀπὸ τοῦ μῶσθαι, τῆς ζητήσεως.. τὸ ὄνομα τοῦτο..."[55]

Διὰ τοῦ ὅρου "Μουσική", ὅπως εἴδαμε, ἡ ἀρχαία γλῶσσα καθορίζει τὴν πᾶσαν τέχνην ἢ ἐπιστήμην τῆς ὁποίας προστάτις εἶναι μία Μοῦσα. Κατὰ τὸν Σωκράτη, "*φιλοσοφίας οὔσης τῆς μεγίστης μουσικῆς*".

Ἡ "Μουσικὴ" μὲ τὴν σημερινὴ ἔννοια ἀπεκαλεῖτο **Ἁρμονία**, δηλαδὴ συμ-φωνία ἤχων.

"*Ἔστι γὰρ ἁρμονία*
πολυμιγέων ἕνωσις
καὶ δίχα φρονεόντων συμφρόνησις..."[56]

52. Ἀθήναιος, Ἐπιτομὴ 2.2.134
53. Κύρου Ἀνάβασις ΣΤ' 1.7
54. **Θέατρον:** ἐκ τοῦ *θεάομαι-θεῶμαι* +τὴν καταλ. *-τρον* (ἐνδεικτικὴν μέσου: ἐργαλεῖον ἢ τόπος· βλ. σχετικῶς εἰς Καταλήξεις).
55. Πλάτ. Κρατύλος 406
56. Φιλόλαος Πυθαγόρειος, σύγχρονος Σωκράτους.

Δηλαδή:

"Ἁρμονία ἐστὶ ἕνωσις πολυμιγέων καὶ συμφρόνησις τῶν δίχα (=κεχωρισμένως) φρονούντων". [Καὶ σήμερα στὰ Ὠδεῖα, τὸ Μάθημα τῆς Συνθέσεως ὀνομάζεται "Ἁρμονία". Εἶναι ὁ κλάδος τῆς μουσικῆς ἐπιστήμης "*ὁ πραγματευόμενος περὶ τῶν συγχορδιῶν*", δηλ. τῆς συνηχήσεως τριῶν ἢ περισσοτέρων μουσικῶν φθόγγων.]

Ὁ Ἡράκλειτος ὑπεστήριζε ὅτι "*ἁρμονίη ἀφανής, φανερῆς κρέσσων*".

"*Ἡ μὲν ἁρμονία ἀόρατόν τι καὶ ἀσώματον καὶ πάγκαλόν τι θεῖον ἐστί*"[57]

"*Σεμνὴ ἡ ἁρμονία καὶ θεῖόν τι καὶ μέγα*"[58]

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ λατῖνος Vitruvius παρατηρεῖ:

«Ἡ ἁρμονία (harmonia) *εἶναι κλάδος τῆς Μουσικῆς δύσκολος καὶ σκοτεινός, ἰδίως γιὰ ὅσους ἀγνοοῦν τὴν ἑλληνική. Γιὰ νὰ τὴν ἑρμηνεύσουμε εἶναι ἀνάγκη νὰ χρησιμοποιήσουμε λέξεις ἑλληνικὲς ποὺ δὲν ἔχουν ἀντίστοιχες στὴν λατινική.»*

Ρυθμὸς δὲ (ἐκ τοῦ ρήμ. *ρέω*) εἶναι "*Χρόνου καταμέτρησις μετὰ κινήσεως τινὸς γινομένη*".[59]

Ὁ Πλάτων τὸ ὁρίζει κατὰ τρόπον τέλειον:

"*Τῇ δὴ τῆς κινήσεως τάξει, ρυθμὸς ὄνομα*"[60]

Ἁρμονία καὶ *ρυθμὸς* χαρακτηρίζουν τὸ μετὰ μελῳδίας ἐκφράζεσθαι, εἴτε διὰ τῆς φωνῆς (ᾄσματος, μονῳδίας) εἴτε διὰ μουσικοῦ ὀργάνου καὶ ἀργότερα διὰ τῆς συνηχήσεως, συμ-φωνίας, περισσοτέρων τοῦ ἑνὸς ὀργάνων, ἐξ οὗ καὶ **συν-αυλία**, κυριολεκτικῶς ἁρμονικὴ συνήχησις αὐλῶν.

Ὑπῆρχαν *ὕμνοι, ᾄσματα, τραγούδια*, διὰ κάθε θρησκευτική, καλλιτεχνικὴ ἢ κοινωνικὴ περίπτωσι.

(**ὕμνος:** ἐκ τοῦ ὑφαίνω → ὕφνος → ὕμνος.
ᾆσμα: ἐκ τοῦ ἀείδω, ᾄδω.
τραγούδι: ἐκ τῶν μελῳδιῶν τῆς **τραγῳδίας**).

"*Μουσικῆς ἀρχαί τρεῖς εἶναι: λύπη, ἡδονή, ἐνθουσιασμός*".[61]

✾

"*Οἱ δὲ παῖδες, ἐκ νηπίων ἐθίζονται ᾄδειν*
τοὺς πατρίους ὕμνους καὶ παιᾶνας".[62]

παιάν: θρησκευτικὸν ᾆσμα πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα, ἀργότερον θριαμβικὸν νίκης, ἄλλως **ἐπινίκιον**. Ἐκ τοῦ *παίω* =κτυπῶ.

ἐμβατήριον: διὰ τὴν εἴσοδον εἰς τὴν μάχην· ἐκ τοῦ *ἐν+βαίνω* → ἐμβαίνω.

εὐκτικὸς ὕμνος: συνώδευε παρακλήσεις, προσ-ευχὲς πρὸς τοὺς θεούς.

ἐγκώμιον: ἑορταστικὸν (*ἐν+κῶμος*), ἢ **προσόδιον**. Κατὰ τὰς πανηγυρικὰς πομπάς.

ὀλολυγμός: θριαμβικὸν (*ὀλολύζω*=κραυγάζω ἐκ χαρᾶς).

ὀλοφυρμός: θρηνητικόν. *ὀλοὸς* =ὀλέθριος + *φύρομαι*. "*Ἔχει μὲ ἄχος,* **ὦ ὀλὲ** *δαῖμον*"[63] (=Μὲ κατέχει θλίψις, ὦ ὀλέθριε δαῖμον[64]).

ἐπιλοίμιον: εὐκτικόν, πρὸς ἀποφυγὴν λοιμοῦ (=λοιμώδους νόσου).

57. Πλάτ. Φαίδων 36
58. Πλουτάρχου Περὶ Μουσικῆς 1139
59. Βακχεῖος ὁ Γέρων
60. Νόμοι Β 665 Α
61. Πλουτ. Ἠθ. VII, 66
62. Ἀθήναιος, Ἐπιτομὴ 2.2. 131
63. Ἀλκμάν, ἀπόσπ. 109
64. δαίμων =θεότης, ἐκ τοῦ δαήμων =εἰδήμων

λῖνος: πένθιμον (ἐκ τοῦ Λίνου, υἱοῦ Ἀπόλλωνος καὶ Καλλιόπης).

ἰάλεμος: μυρολόϊ.

ἀδωνίδιον: θρηνητικόν, ἐκ τοῦ ὀλοφυρμοῦ διὰ τὸν νεκρὸν Ἄδωνιν.
(*Ἄδωνις*, ἐκ τοῦ ᾄδω, ὑμνῶ-θρηνητικῶς- διὰ τὸν θάνατόν του).

ἐπικήδειον: "*ἔτι τοῦ σώματος* -τοῦ νεκροῦ- *προκειμένου λέγεται*". (*κηδεία* ἐκ τοῦ *κῆδος* =φροντίς).

φιληλιάς: ᾠδὴ εἰς τὸν ἥλιον.

ἱεράκιον μέλος: κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τῶν ἱερῶν γάμων τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας. (*ἱέραξ:* τὸ ἱερὸν πτηνὸν τοῦ Διός: ἱέραξ →γεράκι).

φαλλικόν: συνώδευε τὴν πομπὴν τοῦ φαλλοῦ.

οὔπιγγος: ἐπίκλησις προστατεύουσα τὰς ἐπιτόκους. (*Οὖπις Ἄρτεμις:* θεὰ τοῦ τοκετοῦ, ἐκ τοῦ *ὄπις* =θεῖος σεβασμός).
Ἡ Ἄρτεμις ἐθεωρεῖτο προστᾶτις τοῦ τοκετοῦ, ἐπειδὴ ἐβοήθησε τὴν μητέρα της Λητὼ νὰ γεννήση τὸν Ἀπόλλωνα, τὸν δίδυμον ἀδελφόν της. Ἡ Ἄρτεμις ἐξῆλθε πρώτη ἐκ τῆς κοιλίας τῆς Λητοῦς, ἐνῶ ὁ Ἀπόλλων καθυστέρησε.

ἐπιτόκιον: γενεθλιακόν.

καταβαυκάλησις: νανούρισμα, "*ὑπνοποιὸν μέλος*", συνοδείᾳ σείστρου, μὲ τὸ ὁποῖον "*καταβαυκαλοῦσι* (βαυβάω=ἀποκοιμῶμαι) *τὰ δυσυπνοῦντα παιδία.*"

νηνίατον: παιδικὸ τραγουδάκι, κυρίως γιὰ κορασίδες (νῆνις=νεᾶνις).

χελιδονισμός: τραγούδι τῆς Ἀνοίξεως, Καλωσόρισμα τῶν χελιδονιῶν. "*Ἦλθε ἦλθε χελιδών, καλὰς ὥρας ἄγουσα...*"

ἀλῆτις: τραγούδι τῆς αἰώρας, ἐκ τοῦ *ἄλη* = περιπλάνησις.

ὑμέναιος: γαμήλιος ᾠδή, ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *ὕμνος*.

ἐπιθαλάμιος: Ἐψάλλετο ἔξω ἀπὸ τὸν νυμφικὸν θάλαμον "...*τὸν δ' ἐπιθαλάμιον ᾄδουσι αἱ παρθένοι πρὸ τοῦ θαλάμου, ἵνα τῆς παρθένου βιαζομένης ὑπὸ τοῦ ἀνδρός, ἡ φωνὴ μὴ ἐξακούηται, λανθάνῃ δὲ κρυπτομένη διὰ τῆς τῶν παρθένων φωνῆς*". (Σχόλια Ἀλεξανδρ.)

κωμάρχιον: ᾆσμα συμποσίων, τοῦ "τραπεζιοῦ". *κῶμος* =πότος, ἑορτή.

σκόλιον: ἐψάλλετο τῇ συνοδείᾳ λύρας ἀπὸ τοὺς συμποσιάζοντας. Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *σκολιὸς* = λοξός. Εἴτε κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν μελῳδίαν τοῦ "ὀρθίου τρόπου", εἴτε ἀπὸ τὴν "*ἀκανόνιστον τάξιν καθ' ἣν ὑπὸ τῶν συνδαιτυμόνων ᾔδετο*".
Τὰ ᾄσματα αὐτὰ ἦσαν πειρακτικὰ καὶ περιπαικτικά, ἐξ οὗ καὶ ἡ σημερ. ἔκφρασις "*τοῦ ἔψαλε τὰ σκολιανά του*". Ἐλέγετο καὶ ᾠδὴ "**παροίνιος**" (παρὰ τὸν οἶνον, τὸν πότον).

ὀσχοφορικὰ μέλη: (*ὄσχος* =κλῆμα μὲ σταφύλια). Καθιερώθησαν ὑπὸ τοῦ Θησέως πρὸς τιμὴν τῆς Ἀθηνᾶς, μετὰ τὴν ἐπὶ τοῦ Μινωταύρου νίκην του.

κερκίδος:"*κερκίδος παραμυθία*"(=παρηγορία). *ἱστὸς* = ὁ ἀργαλειός· *κερκὶς* =ράβδος ἀργαλειοῦ. Τραγούδια τοῦ ἀργαλειοῦ (πρβλ. τὸ σύγχρονο "τάκου-τάκου ὁ ἀργαλειός μου, τάκου κι ἔρχετ' ὁ καλός μου").

εἰρεσία: ᾠδὴ ἐρετῶν, κωπηλατῶν.

ἱμαῖος: κατὰ τὸ ζύμωμα τοῦ ἄρτου. (*ἱμὰς* =τὸ λωρίον διὰ τοῦ ὁποίου ἀνέβαζαν τὰ ἀγγεῖα κατὰ τὴν ἄντλησι τοῦ ἀπαιτουμένου πρὸς τὸ ζύμωμα ὕδατος).

βαλανείων ᾠδαί: τραγούδια ποὺ τραγουδοῦσαν στὰ δημόσια λουτρά, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ λουτροῦ.

λιτυέρσης: ᾠδὴ θεριστῶν.

νόμιον: ᾠδὴ ποιμένων (*νομεὺς* =ποιμήν), ἄλλως **βουκολισμός**.

ἐπιλήνιον: κατὰ τὸ πάτημα τῶν σταφυλιῶν (*ληνὸς* =πατητήρι).

κορώνισμα: τραγούδι ζωηρὸ τῶν ἐπαιτῶν: "*οἱ τῇ κορῶνι ἀγείροντες.. καὶ τὰ ᾀδόμενα ὑπ' αὐτῶν*

κορωνίσματα καλεῖται".('Αθήν. Δειπνοσ. 8.59). Οἱ ἐπαῖται δηλ. τριγύριζαν κρατώντας μίαν κορώνην, τὸ πτηνὸν "κουρούνα". (Δὲν ἔχει σχέσι μὲ τὴν σημερινὴ "κορώνα" τῶν τραγουδιστῶν, ἡ ὁποία σημαίνει "τέλος μὲ ἐπέκτασι τῆς διαρκείας τοῦ φθόγγου": "*ἐπιθεῖναι κορωνίδα*").

ἐξόδιον: μελῳδία ἡ ὁποία ἐπαίζετο κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ χοροῦ ἀπὸ τὴν σκηνὴν τοῦ θεάτρου. ('Εξ αὐτοῦ, ἡ σημερινὴ "*ἐξόδιος ἀκολουθία*" τῆς ἐκκλησίας: "τὸ δρᾶμα -τῆς ζωῆς- ἐτελείωσε")

ἐνδρομή: μελῳδία ἡ ὁποία ἠχοῦσε κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀθλητικοῦ ἀγῶνος "πένταθλον".

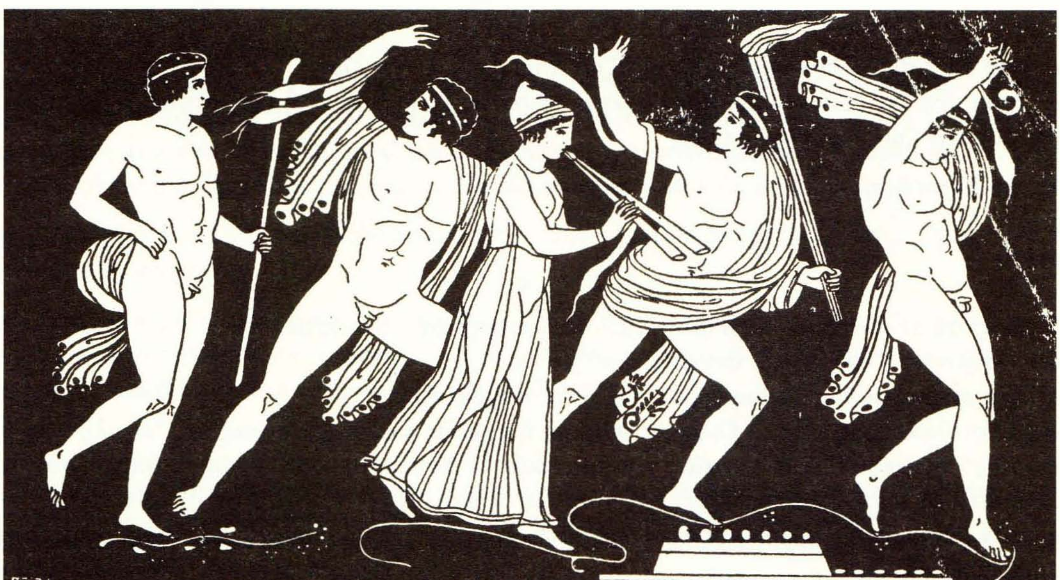
ἱππόθορος: "*ἵπποις μιγνυμένοις, ἐπαυλεῖται νόμος, ὅν ἱππόθορον ὀνομάζουσιν.*"

θυροκοπικὸν ἢ **παρακλαυσίθυρον:** Ὁ Ἰωάννης Συκουτρῆς εἰς τὰ "ΠΑΡΑΚΛΑΥΣΙΘΥΡΑ" γράφει: «*Ἡ συνήθεια τῆς καντάδας τῆς ἐρωτικῆς (αὐτὸ σημαίνει ἀρχαῖα ἑλληνικὰ τὸ παρακλαυσίθυρον) εἶναι τῆς ἀρχαιότητος κληρονομία... Τὰ τραγούδια ποὺ ἐτραγουδοῦσαν ἦσαν πολὺ συχνά, ὅπως καὶ σήμερον, κοινὰ ἐρωτικὰ τραγούδια... Ὁ Μυτιληναῖος ποιητὴς Ἀλκαῖος εἶχε γράψει ἕνα παρακλαυσίθυρον, τὸ παλαιότερον ποὺ ἔχομεν. Δυστυχῶς δὲν διεσώθη παρὰ μόνον ἡ φράσις: "Δέξαι με κωμάζοντα, δέξαι, λίσσομαί σε". Ὁλόκληρον παρακλαυσίθυρον μᾶς διασώζει ὁ Ἀριστοφάνης εἰς τὰς "Ἐκκλησιαζούσας".. Τὸ ἐκτενέστερον καὶ ὡραιότερον παρακλαυσίθυρον εἶναι ἡ Ἀμαρυλλὶς του Θεοκρίτου, Εἰδύλλιον ΙΙΙ, "Κῶμος"*»:

Παραδείγματα στίχων:

Ὦ χαρίεσσα Ἀμαρυλλίς,	Ὦ χαριτωμένη Ἀμαρυλλίς,
τί μὲ οὐκέτι κατ' ἄντρον καλεῖς;	γιατὶ πιά, στὸ δωμάτιό σου δὲν μὲ καλεῖς;
τὸν ἐρωτύλον; ἤ ῥά μὲ μισεῖς;	-ἐμὲ- τὸν ἐρωτύλον; ἢ μήπως μὲ μισεῖς;
Νῦν ἔγνων τὸν ἔρωτα· βαρὺς θεός,	Τώρα ἐγνώρισα τὸν ἔρωτα· βαρὺς θεός.
Ὤμοι ἐγώ, τί πάθω.. οὐχ ὑπακούεις.	Ὠιμέ ἐγὼ τί θὰ πάθω... δὲν ἀκοῦς.
Ἀλγέω τὰν κεφαλάν, τὶν δὲ οὐ μέλει,	Πονῶ στὴν κεφαλή, καὶ αὐτὴν δὲν τὶν μέλει,
Οὐκέτι ἀείδω.	Δὲν τραγουδῶ ἄλλο.
κεισεῦμαι πεσών...	θὰ πέσω νὰ πεθάνω
καί τοι λύκοι ὧδε μ' ἔδονται.	καὶ ἐδῶ οἱ λύκοι θὰ μὲ φᾶνε. (Θεόκριτος)

*

"*Ἐς ὀρχηστὺν καὶ ἱμερόεσσαν ἀοιδὴν*" (Ὀδύσσεια, α 423)

Δεῦρο δή, δεῦρο δή,	Ἔλα λοιπόν, ἔλα λοιπόν,
καὶ σύ μοι καταδραμοῦσα	ἐσὺ τρέχοντας
τὴν θύραν ἄνοιξον τήνδε	ἄνοιξέ μου αὐτὴν τὴν θύραν
εἰ δὲ μή, κατεπεσὼν κείσομαι	εἰ δὲ μὴ θὰ πέσω νὰ πεθάνω
.... ὦ ἱκετεύω	.... ὦ ἱκετεύω
ἄνοιξον, ἀσπάζου με	ἄνοιξε, φίλησέ με,
διά τοι σὲ πόνους ἔχω.	γιὰ σένα πόνους ἔχω.
Ὦ χρυσοδαίδαλον ἐμὸν μέλημα	Ὦ χρυσοποίκιλτον μέλημα μου,
Κύπριδος ἔρνος,	τῆς Ἀφροδίτης βλάστημα,
Μέλιττα Μούσης,	Μέλισσα Μούσας,
Χαρίτων θρέμμα...	τῶν Χαρίτων ἀνάθρεμμα...
ἄνοιξον, ἀσπάζου με	ἄνοιξε, φίλησέ με
διά τοι σὲ πόνους ἔχω	γιὰ σένα πόνους ἔχω
	(Ἀριστοφάνης)

*

Ὅταν τὸ ᾆσμα ᾔδετο μὲ ἁπλῆ διακύμανσι τῆς φωνῆς, ὡσὰν μουσικὴ ἀνάγνωσις, ἀπεκαλεῖτο **μελέασμα**. Ἐνῶ ἡ ῥυθμικὴ ἀπαγγελία ἄνευ μουσικῆς διακυμάνσεως ἦτο ἁπλῶς **καταλογή**.

*

Τέχνη μὲν γὰρ πέρας πάσης **μελέτης**

Τέχνη: ἐκ τοῦ ῥήματος *τεύχω* =κατασκευάζω, ὅπως καὶ τὸ *τέκνον* (ἐκ τοῦ *τεύχω* ὅπως ἤδη ἐξετάσαμε). Ἄρα *τέχνη* ("τέκνη") εἶναι τὸ πνευματικὸν τέκνον τοῦ καλλιτέχνου δημιουργοῦ.

Αἱ ἕξ τέχναι:

Ἀρχιτεκτονική: ἀρχι+*τεκτονικὴ* ↔ ἐκ τοῦ ρήμ. τεύχω. Ἄρα, ἡ πρωτίστη, ἀρχική, σπουδαιοτάτη τέχνη.

Γλυπτική: ἐκ τοῦ *γλύφω* =κοιλαίνω, σκάπτω.

Ζωγραφική: ἐκ τοῦ *ζῶον* +*γράφω* =χαράζω, ἀπεικονίζω τὴν ζωήν. (Οἱ πρῶτες εἰκόνες, οἱ βραχογραφίες, ἀπεικόνιζαν ζῶα τοῦ περιβάλλοντος χώρου). *Ζωογράφος* ἢ **ζωγράφος:** ὁ ἀπεικονίζων διὰ τῆς γραφίδος τὴν ζωὴν καὶ τὴν φύσιν.

Ποίησις: ἀνελύθη ἤδη
Μουσική: " "
Ὀρχηστικὴ " "

*

Μελέτη: ἐκ τοῦ *μέλω* =φροντίζω· *μέλημα*. - **μελετητήριον** =τόπος μελέτης.
μεληδών = φροντὶς ("μὲ μέλει", δὲν μὲ μέλει").
Ἄρα **μελέτη** εἶναι φροντίς, ἐνδιαφέρον γιὰ κάτι, **ἀσχολία**...
Ἀσχολία κυριολεκτικῶς εἶναι ἡ ἔλλειψις **σχόλης** ἢ **σχολῆς** =ἀργίας, ἀπραξίας. "*σχολὴ γὰρ ἡ ἀπόθεσις διατριβῆς*" διευκρινίζει ὁ ἀρχαῖος γραμματικός.[65] Συνεκδοχικῶς ὁ χῶρος ὅπου ἐσύχναζαν καὶ συνωμιλοῦσαν οἱ *σχολάζοντες*, ἀπεκλήθη *σχολὴ* ἢ **σχολεῖον**. Ἐπειδὴ δὲ οἱ συνομιλίες κατὰ τὴν *σχολὴν* ἦσαν γύρω ἀπὸ θέματα *μορφώσεως*,[66] *φιλοσοφίας, παιδεύσεως, ἐκ-παιδεύσεως, παιδείας*[67]

65. Παρατηρ. εἰς Φαῖδρον Πλάτωνος, 227
66. **μόρφωσις:** τὸ δίδειν μορφὴν εἴς τι ἄμορφον καὶ ἀδιάπλαστον.
67. **παιδεία:** τὸ μορφώνειν παῖδας: "*παιδεία, οὐσία εὐδαιμονίας.. παντί τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων*"(Πλουτ. Περὶ Μουσικῆς Β1).

προσέλαβε ἡ **σχολὴ** τὴν σημερινή της ἔννοια. Καὶ ἐγέμισε ὁ κόσμος **Σχολεῖα** (schola, scuola, escuela, school, Schule) καὶ ἄλλες πολλὲς σχολές...

Λύκειον:[68] Τόπος διδασκαλίας ἀνατολικῶς τῶν Ἀθηνῶν, ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Λυκείου (=Φωτεινοῦ) Ἀπόλλωνος, ὅπου ἡ ὁμώνυμος *Σχολὴ* τοῦ Ἀριστοτέλους.

Ἀκαδημία:[68] "Σχολὴ ἐν τοῖς προαστείοις τῶν Ἀθηνῶν, ἀπὸ τοῦ βωμοῦ τοῦ ἥρωος Ἀκαδήμου, ἔνθα Πλάτων ἐδίδασκεν." "*Ἐν δρόμοις Ἀκαδήμου...*"

Γυμνάσιον:[68] "*Γυμναστικὸν σχολεῖον· γυμναστικὴ δέ, ὅτι ἠθλοῦντο γυμνοί*".

Ὠδεῖον:[68] "*Τόπος ἐν ᾧ οἱ Κιθαρῳδοὶ ἠγωνίζοντο*", ἐκ τοῦ *ᾄδω* =ψάλλω.

φροντιστήριον: μελετητήριον, ἐργαστήριον ὅπου τις φροντίζει διά τι.
διδασκαλεῖον: σχολεῖον, τόπος ὅπου ὁ διδάσκαλος διδάσκει. Ἄλλως, **παιδευτήριον**.

διδάσκω: ἐκ τοῦ *δάω* = μανθάνω, σχετικὸν μὲ τὸ *δαίω* = καίω, φωτίζω, ἀπ' ὅπου καὶ ἡ *δάς*.
δαίω → δάω → δάσκω, καὶ δι' ἀναδιπλασιασμοῦ δι-δάσκω καὶ δι-δάσκαλος. Γράφει τὸ Ἐτυμολ. τὸ Μέγα: "*Διατί ὁ ἀναδιπλασιασμός; Διότι ὁ διδάσκαλος, διπλοῦς ἐθέλει εἶναι*".[69] Ἄνευ μαθητοῦ, πῶς θὰ παρα-δώσῃ ὁ διδάσκαλος τὰ Μαθήματα;

μάθημα: ἐτυμολογεῖται, ὅπως καὶ ἡ Μοῦσα, ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ *μάω-μῶ* = ζητῶ (συνεκδοχικῶς ζητῶ νὰ μάθω).

Πρῶτον μέλημα τοῦ διδασκάλου, νὰ διδάξῃ τὰ **γράμματα**, ἐτυμ. ἐκ τοῦ ρήμ. "*γράφω, ὅ ἐστὶ χαράττω*". "*Γράμματα οἱ χαρακτῆρες τῶν στοιχείων, παρὰ τὸ γράφειν, ὅ ἐστὶ καταξέειν.*" (Ε.Μ.) Ἡ πρώτη γραφὴ ἐχαράχθη σὲ ξύλινες πινακίδες καὶ πέτρες. Ἐκ τοῦ ἤχου γρ... → γράφω· χρ---- → *χαράττω*. "*ἐν σελίδεσι χαράξας*" γράφει καὶ ἡ ποιήτρια Ἀνύτη περὶ τοῦ Ὁμήρου. Αὐτὸ τὸ ἠχοποίητον γρ... γρ... μαρτυρεῖ καὶ τὴν ἀρχαιότητα τῆς λέξεως: τὴν χάραξι σὲ πρώιμο ὑλικό.
διαβάζω: ἀρχικῶς, *διαβαδίζω*. Δηλ. διατρέχω διὰ τῶν ὀφθαλμῶν.

Ἄλλα Μαθήματα:

Μαθηματικά: "*Λέγεται δὲ μαθηματικόν, ἐπειδὴ αὐτὸ διδάσκει ἡμᾶς πῶς δεῖ (=πῶς πρέπει) μανθάνειν τὰ πράγματα...*[70] *ἐπειδὴ ἐν τῇ διανοίᾳ*[71] *ἔχει τὴν ὕπαρξιν· μόνη γὰρ ἡ διάνοια μανθάνει...*[71] *Εἶδη μαθηματικοῦ: ἀριθμητική, μουσική, γεωμετρία, ἀστρονομία.*" (ἀριθμητική, μουσική, ἀστρονομια, ἤδη ἀνιχνεύθησαν εἰς τὰ προηγούμενα κεφάλαια).
Ἡ **γεωμετρία** ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *γέα-γῆ+μετρῶ*, διότι προέκυψε ἐκ τῆς ἀνάγκης διανομῆς τῆς γῆς, καὶ τῆς δομήσεως κτισμάτων.
Ἐκ τῶν κυρίων γεωμετρικῶν σχημάτων: *τετράγωνον* (4 γωνίαι), *τρίγωνον* (3 γωνίαι), *πολύγωνον*, *παραλληλόγραμμον* (γραμμαὶ παρὰ ἀλλήλαις), *κῶνος* (ἐκ τοῦ *γωνία*), *κύκλος* (ἐκ τοῦ κλείω, περικαλύπτω), *πρῖσμα* (ἐκ τοῦ *πρίω* =πριονίζω), *ἐπιφάνεια* (ὅ,τι φαίνεται *ἐπί*). *Συμμετρία* δέ, εἶναι ὅ,τι ἔχει καλὲς ἀναλογίες τῶν διαφόρων μερῶν τὰ ὁποῖα ἑνοποιοῦνται εἰς ἓν σύνολον *σὺν μέτρῳ*.

Τὰ μαθηματικὰ (ἢ καὶ ἄλλα) **προβλήματα**, ἐκ τοῦ *πρὸ+βάλλω* (=ρίπτω). Ρίπτω ἔμπροσθεν κάτι πρὸς συζήτησιν, ἐξέτασιν καὶ λύσιν.

Γεωγραφία: ἡ γραφὴ (περιγραφή, χάραξις) ὅλων ὅσων ἀφοροῦν τὴν γῆν. "*Ἀπικνέεται (=ἀφικνεῖται) ὁ Ἀρισταγόρας ἐκ Μιλήτου... ἔχων χάλκεον πίνακα ἐν τῷ -ὁποίῳ- γῆς ἁπάσης περίοδος ἐνετέτμητο, καὶ θάλασσα πᾶσα, καὶ ποταμοὶ πάντες*".[72]

---

68. Διεθνῶς ἑλληνικὰ ἅπαντα: lyceum, licéo, liceo, lycée, lyceum, Lyzeum - Academia, Accademia, Académie, Academy, Akademie - gymnasium, ginnasio, gimnasio, gymnase, gymnasium, gymnasium - odeum, odeo, odeon, odéon, odeum, Odeum.-
69. Βεβαίως ὁ διδάσκαλος, ὡς πεφωτισμένος, πρέπει νὰ εἶναι δαήμων, γνώστης, νὰ γνωρίζῃ. Γράφει ὁ Ἀριστοτέλης: "*σημεῖον τοῦ εἰδότος, τὸ δύνασθαι διδάσκειν*". (Μετὰ τὰ Φυσ. Α1)
70. Δηλαδὴ τὰ Μαθηματικὰ μᾶς διδάσκουν νὰ λογιζώμεθα "μὲ μαθηματικὴν ἀκρίβειαν", νὰ δια-νοούμεθα.
71. Δηλ. τὸ ἀνώτερον, τὸ Γ' μέρος τοῦ ἐγκεφάλου μας, ὁ ἐγκεφαλικὸς φλοιός.
72. Ἡρόδοτος Ε, 49

Φιλοσοφία: φιλία, ἀγάπη πρὸς τὴν σοφίαν. "*Φιλοσοφίαν πρῶτος ὠνόμασε Πυθαγόρας, καὶ ἑαυτὸν φιλόσοφον*".[73]

Φιλολογία: "Τὴν λέξιν φιλόλογος ἐδημιούργησε κατὰ πρῶτον ὁ Πλάτων πρὸς χαρακτηρισμὸν ἐκείνου ὅστις κατέχεται ἀπὸ τὸν ἔρωτα πρὸς τοὺς λόγους, πρὸς τὰς ἀνωτέρας πνευματικὰς ἀξίας."[74] "*Φιλόλογος, ὁ φιλῶν λόγους καὶ σπουδάζων περὶ παιδείαν*".[75]

Φυσική: "*Ἀρχέλαος, πρῶτος ἐκ τῆς Ἰωνίας τὴν φυσικὴν φιλοσοφίαν μετήγαγε Ἀθήναζε, καὶ ἐκλήθη φυσικός*".[76]

✷

Περὶ Βιβλίων

Πρωτογράψαμε ἐπάνω σὲ φλοιοὺς δένδρων ("*γράμματα δ' ἐν φλοιῷ γέγραπται*" Ε.Μ. "*Ἐν φλοιῷ δρυὸς ἐνέγραψε γράμματα*"[77]), **σὲ ξύλινες πινακίδες** (κ-σύλον, ἐκ τοῦ ὕλη =δάσος, δένδρα,[78] ἐξ οὗ *σύλη* →σελὶς =ξύλινη πινακίς), **καὶ σὲ πλατειά φύλλα** δένδρων, ἐξ οὗ ἡ ἔκφρασις "φύλλο χαρτί" μέχρι σήμερα. Ἡ Κυμαία Σίβυλλα ἔγραφε τοὺς χρησμούς της ἐπάνω σὲ φύλλα ποὺ ἄφηνε νὰ τὰ πάρη ὁ ἄνεμος.

Ἡ λέξις **βιβλίον** εἶναι ὑποκοριστικὸν τῆς λέξεως **βίβλος** ἢ **βύβλος** =ἐσωτερικὸς φλοιὸς τῆς οἰκογενείας τοῦ φυτοῦ **πάπυρος**. Ἀπὸ τὶς ἶνες αὐτοῦ τοῦ φλοιοῦ κατεσκεύαζαν σχοινία, ἱστία, στρώματα καὶ ὑλικὸ γραφῆς, κάτι σὰν χαρτί. Ἡ χρῆσις τῆς βύβλου εἶναι γνωστὴ καὶ στὸν Ὅμηρο, ὁ ὁποῖος τὸν ἐξοπλισμὸ τοῦ πλοίου τὸν χαρακτηρίζει ὡς "*ὅπλον νηὸς βύβλινον*".

Στὸν μῦθο τῆς *Βυβλίδος* ἐμπεριέχεται ἡ ἰδιότης τοῦ φυτοῦ *βύβλος*. Ἡ Βυβλίς, θυγάτηρ τῆς Εἰδοθέας, ἐρωτεύθηκε τὸν ἀδελφό της καὶ γι' αὐτὸ τελικῶς μετεμορφώθη εἰς πηγήν. Πράγματι ἡ *βύβλος* εἶναι φυτὸν ὑδατοχαρές. Φύεται δίπλα σὲ ποτάμια, λίμνες, πηγές, καὶ ἐπῆρε τὸ ὄνομά του ἀπὸ τὴν Βυβλίδα. (Ἐσφαλμένως ἀναφέρεται ὡς φοινικικῆς ἐτυμολογίας. Ἡ ρίζα "βυ", δι' ἐναλλαγῆς τῶν χειλικῶν εἶναι "φυ", φύω. Ἐκ τοῦ *φύω*, τόσον τὸ *φύλλον* ὅσον ἡ "*φύφλος*" →βύβλος → βίβλος → βιβλίον).

Ὑπῆρχον καὶ πλανώδιοι **βιβλιοπῶλαι** ὅπως καὶ σήμερα. Γράφει ὁ Ἀριστοτέλης: "*δέσμας πάνυ πολλὰς δικανικῶν λόγων Ἰσοκρατείων περιφέρεσθαι ὑπὸ τῶν βιβλιοπωλῶν.*" (Frg. 134.1501).

Ἔγραφαν καὶ ἐπάνω σὲ δέρματα ζώων, ὅπως λ.χ. εἰς **διφθέρας**. "*Διφθέρας καλοῦσι ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ καιροῦ τὰς βίβλους οἱ Ἴωνες*". Ἡ *διφθέρα* εἶναι δέρμα κατειργασμένον καὶ ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *δέφω*[79] =χειρομαλάττω, τρίβω κάτι. Καὶ οἱ θεοί μας ἔγραφον εἰς διφθέρας: "*Ζεὺς κατεῖδε χρόνιος εἰς τὰς διφθέρας*". (Ἐκ τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἰωνίας οἱ Τοῦρκοι παρέλαβαν τὴν λέξι διφθέρα τὴν πρόφεραν *τεφτὲρ* καὶ ξαναγύρισε ὡς ἀντιδάνειον "*τεφτέρι*").

Ἀντιδάνειον εἶναι καὶ ὁ **κῶδιξ**, ἐκ τοῦ λατινικοῦ codex (=βιβλίον, κατάλογος νόμων), ὅπερ ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ **κῶας** =δέρμα προβάτου. (*Χρύσειον κῶας* ἀπεκαλεῖτο τὸ χρυσόμαλλον δέρας, δηλ. τὸ δέρμα τοῦ κριοῦ, ἐπάνω εἰς τὸν ὁποῖον -κριὸν- εἶχαν δραπετεύσει ὁ Φρῖξος καὶ ἡ Ἕλλη.).

Περγαμηνὴ εἶναι μία μεμβράνη ἀπὸ μαλακὸ δέρμα ζώων ἡ ὁποία κατειργάσθη καὶ ἐχρησιμοποιήθη πρῶτον εἰς τὴν Πέργαμον, διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν ἀντιγραφέων, ὅταν ὁ Πτολεμαῖος ἀπηγόρευσε τὴν ἐξαγωγὴ ὑλικοῦ γραφῆς ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο. (Ἦτο ἡ ἐποχὴ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν δύο μεγάλων Βιβλιοθηκῶν τοῦ ἑλληνισμοῦ, τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Περγάμου).

73. Διογ. Λαέρτιος Βίοι Φιλοσ. Εἰσαγ. 12
74. Ι. Συκουτρῆς.
75. Φρύνιχος.
76. Διογ. Λαερτίου Βίοι Φιλοσόφων.
77. Πλουτάρχου, Βίος Πύρρου.
78. ἐξ οὗ ὑλοτόμος =ξυλοκόπος.
79. ἐξ οὗ καὶ βυρσοδέψης: *βύρσα* = *δέρμα* + *δέφω* =μαλακώνω.

Πινακὶς ἤ **πίναξ** σημαίνει σανίς, ξύλινη πινακίς. Ρίζα "πι" ὅπως καὶ "*πίτυς*"= πεῦκο, διότι ἐχρησιμοποιεῖτο πολὺ ἡ ξυλεία τοῦ πεύκου πρὸς γραφήν. Ἐξ οὗ καὶ "*πεύκη*" ἁπλῶς, σημαίνει πινακίς. Ἡ ἀνάμνησις τῆς ξύλινης πινακίδος ἀπὸ πεύκη, παραμένει στὸν "*πίνακα*"[80] τῆς τάξεως, τὸν πάλαι ποτὲ "μαυροπίνακα".

Τὸ σχῆμα τῶν παλαιῶν πινακίδων ἦτο δελτοειδές (**Δ**), γι' αὐτὸ ἀργότερα αἱ ἐπιγραφαὶ τῆς ἀγορᾶς ἀπεκλήθησαν **Δέλτοι** ("Δέλτοι ἀγορᾶς"). Ἐξ αὐτοῦ τοῦ συνειρμοῦ καὶ ἐκ τῆς "λησμονημένης" ἐμπειρίας, ἀναφερόμεθα εἰς τὰς "*χρυσᾶς δέλτους τῆς Ἱστορίας*" μας, εἰς τὰ "*ταχυδρομικὰ δελτάρια*", μέχρι τὰ "*δελτία τροφίμων*", τὸ "*Δελτιον Εἰδήσεων*" καὶ τὸ "*Δελτίον καιροῦ*"...

Τελικῶς διαπιστώνουμε ὅτι ὅλες οἱ λέξεις διὰ τὴν ἔννοιαν "*βιβλίον*" ἔχουν ὡς κοινὸν παρανομαστὴν τὸ ὑλικὸν (ἤ καὶ τὸ σχῆμα) ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐχαράσσοντο τὰ γράμματα. Εἶναι λέξεις "μὲ μνήμη". Ἐπιβιώνουν μέχρι σήμερα "συμβατικά", χωρὶς ὁ κόσμος νὰ γνωρίζη τὴν νοηματική τους προέλευσι... *βιβλίον, πάπυρος, περγαμηνή, φύλλον χαρτί, σελίς, πινακίς, δέλτος, κῶδιξ, τεφτέρι*... (Ἡ λέξις *χαρτί, χάρτης*, "*ἐκ τοῦ γῶ=χωρῶ → γάρτης → χάρτης· ὁ χωρητικὸς τῶν ἐγγεγραμμένων*".)

Τὰ βιβλία ἐκδίδονται, διαβάζονται, ἀναγινώσκονται...

ἐκδίδω, ἔκδοσις: "*Οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι ἐδίδασκον ἐν στενοῖς κύκλοις. Ὅτε βραδύτερον ἐδημοσίευον τὰς θεωρίας αὐτῶν ἐλέγετο ὅτι τὰς* **ἐξ-έδιδον**,[81] *ὅθεν καὶ ἐγίνετο* **ἔκδοσις**."[82]

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας, μαθητὴς τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅταν εὑρισκόμενος εἰς τὴν Ἀσία ἔμαθε ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἐξέδωσε μέρος τῆς διδασκαλίας του, τοῦ ἔγραψε:

"*Ἀλέξανδρος, Ἀριστοτέλει εὖ πράττειν.*
Οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας ἐκδοὺς
τοὺς ἀκροαματικοὺς τῶν λόγων..."
... Διότι σὲ τί θὰ διαφέρουμε ἐμεῖς ἀπὸ τοὺς ἄλλους,
ἄν γίνουν κτῆμα ὅλων, αὐτὲς οἱ γνώσεις...[83]

Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἀπήντησε:

"*Ἀριστοτέλης, βασιλεῖ Ἀλεξάνδρῳ εὖ πράττειν.*
Ἔγραψάς μοι περὶ τῶν ἀκροαματικῶν λόγων,
οἰόμενος (=νομίζοντας) *δεῖν* (=ὅτι πρέπει)
φυλάττειν αὐτοὺς ἐν ἀπορρήτοις.
Ἴσθι οὖν (=ξέρε λοιπόν, μάθε λοιπόν)
αὐτοὺς καὶ ἐκδεδομένους καὶ μὴ ἐκδεδομένους,
ξυνετοὶ (=κατανοητοὶ) *εἰσί,*
μόνοις τοῖς ἡμῶν ἀκούσασι.[84]

(δηλ. εἶναι κατανοητοὶ μόνον ἀπὸ ὅσους ἄκουσαν ἐμὲ -νὰ τοὺς ἐπεξηγῶ-).

Τὰ ἐκδεδομένα βιβλία *διαβάζονται*, **ἀναγινώσκονται**.

διαβάζω: ἐκ τοῦ ὅτι "*διὰ τῶν ὀφθαλμῶν διαβαίνω ἐπὶ τῶν γεγραμμένων λέξεων*".

ἀναγινώσκω: *ἀνα+γιγνώσκω*. Οἱ ἐπὶ τοῦ χάρτου λόγοι ἀν-έρχονται διὰ τῶν ὀφθαλμῶν μέχρι τοῦ ἐγκεφάλου, ὅπου συντελεῖται ἡ γνῶσις (ἐξ οὗ καὶ *ἀνάγνωσις*. - "*γινώσκεις ἅ ἀναγινώσκεις;*")

---

80. πινάκιον = πιάτον, ἀσφαλῶς γαβάθα ξύλινη.
81. Τὰ ἔδιδον καὶ εἰς τοὺς ἔξω.
82. Μιστριώτης, Μεγ. Ἕλλην Γραμματολογία
83. Πλουτάρχου Ἀλέξανδρος, 7.
84. Ἐπιστ. Ἀριστοτ. TLG Corpus 6.6-4.

Παιδεία μόνον τῶν ἐν ἡμῖν
ἀθάνατον καὶ θεῖον.
Τοῖς **εὐτυχοῦσι** τελείωσις,
τοῖς **δυστυχοῦσι** παρηγορία.

Εὐτυχία καὶ χαρὰ - **Δυστυχία** καὶ λύπη

γέλιο, κλάμμα
ἀγανάκτησις, θυμός, ὀργὴ καὶ *πάντα τὰ τοιαῦτα...*

εὐτυχία: ἡ καλὴ τύχη. *Τύχη* ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *τυγχάνω*, ὅπερ ἐκ τοῦ *τεύχω*=κατασκευάζω. *τύκη* =ἐργαλεῖον. Τρόπον τινὰ ἡ *τύχη* "κατασκευάζεται", *τεύχεται* ἀπὸ διάφορα γεγονότα καὶ ἀπὸ ὡρισμένη διαδικασία- ἐπιλογή. Κατὰ κάποιον τρόπο τὴν τύχη μας τὴν *κατασκευάζομε*, τὴν προετοιμάζομεν. Ὅπως ἀκριβῶς ὁ *Τυχίος ἔτευξε* τὴν ἀσπίδα τοῦ Αἴαντος (Ἰλ. Η, 210).

Ἐνῶ,

εὐμοιρία εἶναι ἡ καλὴ *μοῖρα*, τὸ καλὸν μερίδιον τὸ ὁποῖον ἔχει μοιρασθῆ ὑπὸ τῶν θεῶν... Στὴν οὐσία, ποῦ γεννήθηκες, ἀπὸ ποιούς, πότε... Ὅλα αὐτὰ ποὺ δὲν δύνανται νὰ ἀλλάξουν. Ὁ καλὸς λαχνὸς εἰς τὴν ζωήν. "*Μοῖρα λέγεται ἀπὸ τοῦ μεμερίσθαι*"- (Ἀριστοτ. Κ 7-401).

εὐδαιμονία ἢ **εὐδαιμοσύνη:** προσδιορίζει προστασίαν θεϊκήν: *εὖ+δαίμων*, τὸ νὰ ἔχης ἕναν καλὸν *δαίμονα* (=θεὸν) δίπλα σου ὡς προστάτην. Θεωρεῖται "εὐτυχία" διαρκείας.

ὀλβιότης: τὸ καλῶς ἔχειν, τὸ καλῶς διάγειν, λόγῳ κτήσεως χρημάτων· *ὄλβος* =πλοῦτος, ἐκ τοῦ *ὅλος+βιὸς* (=περιουσία). Δυνατὸν νὰ εἶναι τις ὄλβιος ἀλλὰ νὰ μὴν εἶναι εὐδαίμων οὔτε εὐτυχής.[85] Εἰδικώτερον *ὀλβιοδαίμων* εἶναι αὐτὸς τὸν ὁποῖον ὁ θεὸς κατέστησε ὄλβιον.

μακαριότης: ἡ ἰδιότης τοῦ *μάκαρος* (*μὴ +κὴρ* =ὄλεθρος) -ὁ μὴ ὑποκείμενος εἰς ὄλεθρον. Αὐτὸς ποὺ δὲν τοῦ συμβαίνουν ὀλέθρια κακά. "*οἱ μὴ κηρὶ καὶ θανατηφόρῳ μοίρᾳ ὑποπίπτοντες*". (Τζέτζης)
Ὁ Ἀπολλώνιος[86] διευκρινίζει: "*Οὐ μὴ λέγειν μακάριον τὸν χρήματα ἔχοντα... -ἀλλὰ- τὸν μὴ λυπούμενον.*"

ἀλυπία: ζωὴ ἄλυπος, μακαρία" - "*τὴν ἀλυπίαν διώκει ὁ φρόνιμος.*"[87]

εὐκληρία: *εὖ+κλῆρος· εὔκληρος* εἶναι ὁ εὐνοημένος ἀπὸ τὴν "κλήρωσιν", τὸ μοίρασμα τῶν ἀγαθῶν τῆς ζωῆς. Ὁ εὔκληρος, ὁ εὔμοιρος, λέγεται καὶ **εὔποτμος** (εὖ+πίπτω): "*τοῦ ἔπεσαν*" τὰ καλά.

αἰσιμία: εὐμοιρία, εὐκληρία, ἐκ τοῦ *αἶσα*[88] = μερίς, ἐξ οὗ καὶ *αἴσιος* = εὐτυχής. Ἡ *αἶσα* ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ἰσαία* =μερίς, ἀγαθὴ καὶ *ἴση* μοῖρα. "*Χαίρετε, χαίρετε, ἐν αἰσιμίαις πλούτου*" γράφει ὁ Αἰσχύλος στὶς "Εὐμενίδες" (στ. 996).

εὔροια: εὔροια βίου, τὸ νὰ ρέη καλῶς, νὰ κυλάη ἀνεμποδίστως ἡ ζωή. (νὰ "τσουλάη").

εὐπραγία ἢ **εὐπραξία:** ἐκ τοῦ *εὖ πράτειν*. "*Τὰ πράγματα πηγαίνουν καλά*".

εὐημερία: καλές, εὐτυχισμένες ἡμέρες, **εὐζωία**, καλὴ ζωή.

εὐεστώ: εὐτυχία, τὸ καλῶς, τὸ *εὖ ἵστασθαι*, "*ἀπὸ τοῦ εὖ ἑστάναι τὸν οἶκον*".[89]

αὐτάρκεια: *αὐτὸς + ἀρκῶ*. Μοῦ ἀρκοῦν τὰ ὅσα ἔχω. Ἀναμφιβόλως, εἶδος εὐτυχίας. Ὁ αὐτάρκης εἶναι εὐδαίμων, μακάριος.[90]

85. Λόγου χάριν, ὁ Ἀριστοτ. Ὠνάσης ἦτο ὄλβιος ἀλλὰ δὲν ὑπῆρξε εὐδαίμων...
86. "Παραλογιζόμενοι"
87. Ἀριστοτ. Ἠθ. Νικομ. Η 13
88 Ἐκ τοῦ αἶσα, ἰσαία → τὸ ρ. αἰτῶ =ζητῶ δι' ἐμαυτὸν τὰ ἴσα, ἀπαιτῶ τὴν "νόμιμον μοῖραν".
89. Δημόκριτος, Β. 140.
90. Ἠθ. Νικομ. Ι 9

πλουθυγίεια: πλοῦτος καὶ ὑγεία ὁμοῦ.
ὄνησις: εὐτυχία, προκοπή· *ὦνος* =ἀξία.
εὔσοια: εὐτυχία, τὸ νὰ εἶναι τὰ πάντα *σόα* (=σῶα). (Σοφ. Οἰδ. ἐ/Κολ. 390). *εὔσοος* σημαίνει εὐτυχής, ὅπως καὶ ὁ *εὐαίων* ἐκ τοῦ (*εὖ +αἰών*), ὁ διάγων καλῶς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ βίου του.
εὐερμία: ἐπιτυχία, ἀπὸ τὸν Ἑρμῆν τὸν *ἐριούνιον*.

*

δυστυχία: τὸ ἀντίθετον τῆς *εὐτυχίας*. Ἡ δυστυχία λέγεται καὶ *δύη* (ἐκ τοῦ **δύω**· βλ. πρόθεμα *δυσ-*).
ἀτυχία εἶναι ἡ παντελὴς ἔλλειψις τύχης.
δυσμοιρία: τὸ ἀντίθετον τῆς *εὐμοιρίας*. **δυσκληρία:** τὸ ἀντίθετον τῆς *εὐκληρίας*.
δύσροια: τὸ ἀντίθετον τοῦ *εὔροια* (ὅπερ βλ.).
Σήμερα χρησιμοποιοῦμε τὸ ἐπίθετον **δύσμοιρος** ἀλλὰ καὶ τὸ **ἄμοιρος** (ὁ παντελῶς στερούμενος μοίρας).
δυσδαιμονία:[91] τὸ ἀντίθετον τῆς *εὐδαιμονίας*. Λέγεται καὶ **κακοδαιμονία**.
δυσπραγία ἢ **δυσπραξία:** τὸ ἀντίθετον τῆς εὐπραγίας. **δυσημερία:** τὸ ἀντίθετον τῆς *εὐημερίας*.
δυσχέρεια: δυσκολία τοῦ ποιεῖν (*δυσ+χείρ*).
πῆμα ἢ **πημονὴ** ἢ **πημοσύνη:** δυστυχία, ἐκ τοῦ *πάσχω, πάθημα*.
δεινοπάθεια: τὸ πάσχειν δεινά.
πωρητύς: δυστυχία· πιθανὸν ἐκ τοῦ *πώρωσις*. (βλ. Λεξιλόγιον Ἰατρικῆς).
βούβρωστις: δυστυχία ἐκ μεγάλης πείνης, βουλιμία, μεταφορικῶς πενία.
δυσκολία: καὶ αὐτὸ ἔχει σχέσι πρὸς τὴν *τροφὴν* ("*κόλον*"). (Βλ. Λεξιλόγιον *τρέφω*).
"*δύσκολος, ὁ ἐνδεῶς πρὸς τὴν τροφὴν ἔχων*".
ὀιζύς: δυστυχία, ἐκ τοῦ *ὀιζύω* = κραυγάζω ὄι...
συμφορά: "αἱ τοῦ βίου δυστυχίαι καὶ περιπέτειαι". "*φορὰ ἡ τύχη, ἐκ τοῦ φέρω· ἡ ἀπό τινος τύχης συμβεβηκυῖα*". Λέγεται ἐπὶ κακῆς σημασίας.
περιπέτεια: "*ἡ εἰς τὸ ἐναντίον τῶν πραττομένων μεταβολὴ*" (Ποιητικὴ 10).
δυσερμία: δυστυχία. Τὸ νὰ εἶναι ὁ Ἑρμῆς δυσμενὴς πρὸς ἐσέ. Τὸ ἀντίθετον, *εὐερμία*.
μεληδών: φροντίς, ἔννοια, **στυγνία**. (στύγω=μισῶ).
μερμερία: πολλὲς ἐπὶ μέρους φροντίδες. **κατήφεια:** κάτω τὰ *φάη* (=ὀφθαλμοί).
περίπτωμα: συμφορά, δυστυχία (ἐνῶ *περίπτωσις* =σύμπτωσις).

*

"Ὁ δυστυχής, ἱερόν τι".

δύστηνος: ἐκ τοῦ *δυσ+στῆναι*· ἐν δυσχερεῖ καταστάσει εὑρισκόμενος. Λέγεται καὶ **δύστος**, καὶ **δυερός**.
ἄστηνος ἢ **ἀστήν:** κυριολεκτικῶς, "δὲν ἔχει ποῦ νὰ σταθῆ".
δύστονος: *δύσ+στόνος = στεναγμός*.
δυήπαθος: *δύη+πάθημα*. Λέγεται καὶ **δυηπαθὴς** καὶ **δυερός**.
δύσμορος: δύσμοιρος, **δυσάμμορος**.
αἰνόμορος: *αἰνὸς* =φοβερὸς +*μόρος*, δηλ. κακοθάνατος.
ἄμμορος: α στερητ. + *μοῖρα*. "δὲν ἔχει στὸν ἥλιο μοῖρα".
κάμμορος: *κατάμορος*, ὁ ἔχων τὴν μοῖραν ἐναντίον του, **κακόμοιρος**, "κακομοίρης". Λέγεται καὶ **κάσμορος** καὶ **πολυκάμμορος**.
ἄτυχος, **ἀτυχής:** ὁ ἄνευ τύχης, ἐνῶ ὁ **κακότυχος** ὁ ἔχων κακὴν τύχην.
ὀιζυρός: ὁ ὑποφέρων *ὀιζύν*, δυστυχίαν. (βλ. ἀνωτέρω "*ὀιζύς*").

91. Ἐνῶ "δεισιδαιμονία" εἶναι τὸ νὰ φοβῆται τις τοὺς θεοὺς (δείδω =φοβοῦμαι).

κακοδαίμων, βαρυδαίμων, δυσδαίμων: ἀντίθετα τοῦ *εὐδαίμων*. Καί, **τρισκακοδαίμων**.

δύσποτμος, βαρύποτμος, κακόποτμος, πανάποτμος: β' συνθετικὸν *πότμος* =ὅ,τι πίπτει ὡς κλῆρος, λαχνός· εἴτε μοῖρα, εἴτε θάνατος. Λέγεται καὶ **τρισάποτμος**.

βαρυσυμφορώτατος: ὁ ὑποπίπτων εἰς βαρυτάτην συμφοράν.

κακοστένακτος: ὁ θλιβερῶς στενάζων.

ἄνολβος, δυσάνολβος: τὸ ἀντίθετον τοῦ ὄλβιος. Λέγεται καὶ **ἄβιος** (α στερητ. +*βιὸς*) καὶ **τωνολβεύς**.

τάλας: ἐκ τοῦ *τλάω-ῶ*· ὁ **ταλαίπωρος**, ὁ ἔχων ὑποστῆ τὰ πάνδεινα. Λέγεται καὶ **τληπαθὴς** (τλῶ +πάθος), καὶ **ταλασίφρων** (*τλῶ+φρένες*), καὶ **βαρύτλητος** καὶ **δυστάλας** καὶ **δυστλήμων**.

βαρύπονος, βαρυστενάχων, βαρύδακρυς.

δύσλεκτρος: δυστυχὴς εἰς τὸν γάμον (*λέκτρον*=κλίνη).

δυσάνωρ: δυστυχὴς γυνὴ ἔχουσα κακὸν σύζυγον.

δύσνυμφος ἢ **δυσδάμαρ:** δυστυχὴς ἀνὴρ ἔχων κακὴν σύζυγον.

δύστεκνος: ἀτυχὴς ὡς πρὸς τὰ τέκνα.

δύσζωος: ὁ ἔχων δυστυχῆ ζωήν.

δείλαιος: ταλαίπωρος, δυστυχής, "φοβισμένος"· ἐκτεταμένος τύπος τοῦ *δειλός*, τὸ σημερινὸ "δό-λιος".

κακόβιος: ζῶν βίον πλήρη κακῶν, ὁ κακοπαθής.

μεγάλοιτος: δυστυχέστατος· *οἶτος* =μοῖρα, μόρος, συμφορά.

ἀμέγαρτος: δυστυχής, ἀξιολύπητος. Ἐκ τοῦ *α* +*μεγαίρω* =φθονῶ. Δὲν εἶναι ἀξιοζήλευτος, οὐδεὶς τὸν φθονεῖ[92] διὰ "καλοτυχίαν".

ἄθλιος: ὁ ἐκ ταλαιπωριῶν, ἄθλων, ἀξιολύπητος. **δυσάθλιος:** λίαν ἄθλιος, **τρισάθλιος**.

μογερός: ἄθλιος· - *μόγος*=μέγας κόπος.

ἐλεεινός: ὁ ἄξιος ἐλέους, λύπης.

οἰκτρός: ὁ ἄξιος οἴκτου. **οἴκτιστος** (ὑπερθ. βαθμός), **ἀξιοδάκρυτος**, **ἀξιοθρήνητος**, **πολυθρήνητος**.

ἀδίστονος: οἰκτρός. *ἄδην* = ἀρκετὰ +*στόνος*, στεναγμός.

μέλεος: δυστυχής, ὡς ἔχων πολλὰς φροντίδας, *μελήματα, μεληδόνας*. Ὁ **ἔμφροντις**.

δύσερμος: ἀτυχής, ὡς μὴ εὐνοούμενος ὑπὸ τοῦ θεοῦ Ἑρμοῦ.

ὀλοφυδνός: οἰκτρός, θρηνώδης, προφανῶς ἐκ τοῦ ρ. *ὀλοφύρομαι*.

πολύτλας, πολυτλήμων, τρισταλαίπωρος: βλ. *τάλας*.

λευγαλέος: δυστυχής· ἀμφιβ. ἐτυμολ., πιθανὸν ἐκ τοῦ *λοιγός, λυγρὸς* (ὄλεθρος).

αἰνόμορος: δυστυχής, ἐκ τοῦ *αἰνὸς* (=φοβερὸς) +*μόρος* (μοῖρα, θάνατος). Ἄλλως **κακόμορος**.

αἰνοπαθής: δεινοπαθής, πολυκηδής. (κῆδος=φροντίς).

τετιηώς: δυστυχής, λυπημένος, *τετιημένος*, ἐκ τοῦ ρ. *τετίημαι*, σχετ. πρὸς τὸ *τίω* =τιμωρῶ. "*τετιημένος ἦτορ*" =**περίλυπος**.

πανδάκρυτος: δυστυχέστατος.

δαϊόφρων: δυστυχής· *δαίω* =καίω· ὁ "καψερός".

δύσθυμος, κακόθυμος: *θυμὸς* =ψυχή, διάθεσις.

σκυθρωπός: ὁ *σκυθρὸς* (=σκοτεινὸς) τὴν ὄψιν, περίπου ὁ *συνοφρυωμένος*, **κατηφής**.

σχέτλιος: 1) δυστυχὴς 2) κακός, ἐκ τοῦ *σχέθω* =κωλύω.

αὐτοπήμων: ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ πάσχων πήματα =παθήματα.

πολυπήμων: ὁ ἔχων πολλὰ πήματα.

περίλυπος, πολύλυπος, ἄπελπις...

***

92. **φθόνος**: λύπη διὰ τὴν εὐτυχίαν τοῦ ἄλλου· κακεντρεχὴς ζήλεια. Προσοχή: ὁ φθόνος → φθίνει δηλ. προξενεῖ μαράζωμα. (Ἐνῶ χαιρεκακία εἶναι τὸ νὰ χαίρεσαι γιὰ τὰ δεινὰ τοῦ ἄλλου). "*Φθόνος ἐστὶ κάκιστος. Τήκει γὰρ ὄμματα καὶ κραδίην*".

Χαίρωσιν οἱ χαίροντες,
ὅτι **χαρά**, δῶρον θεοῦ

χαρά: *χα ... χα.... ῥέει. "Τῇ διαχύσει καὶ εὐπορίᾳ τῆς ῥοῆς τῆς ψυχῆς ἔοικε κεκλημένη".*[93] *"Χαίρειν εἴρηται παρὰ τὸ διαχεῖσθαι ὑπὸ τῆς ἡδονῆς". "Χαρὰ μὲν ἐστὶ ψυχῆς ἔπαρσις καὶ διάχυσις".* Γι' αὐτὸ καὶ συνεκδοχικῶς, **διάχυσις** σημαίνει χαρά. **Εὐχαρίστησις** δέ, τὸ *εὖ-χαρις ἵστασθαι.*

χάρμα, χαρμονή, μνησιχάρη: πηγὴ χαρᾶς. - *χάρις*, κυριολεκτικῶς ἐκ τῆς χαρᾶς ἐκπορεύεται ἀλλὰ καὶ χαρὰν προκαλεῖ: *χάρ-ις*. Τὸ ρῆμα *εὐχαριστῶ* σημαίνει τὸ "*χάριν εἰδέναι*"*:* εὔχαρις ἵσταμαι. *Εὐχαρίστησις* δέ (εὐ-χαρί-στησ-ις), "αἰσθάνομαι εὐχαρίστησιν" σημαίνει ἵσταμαι ἵνα ἀπολαύσω τὴν εὖ χάριν. -*Χαροπὸς* εἶναι αὐτὸς εἰς τοῦ ὁποίου τὰ ὄμματα καθρεπτίζεται ἡ χαρά, ὁ περιχαρής. Ἐνῶ ἡ λέξις **χαρμολύπη** ἐκφράζει ὁμοῦ χαρὰν καὶ λύπην. (*"μία χαρὰ τόσο μεγάλη, ποὺ γειτονεύει μὲ τὸν πόνο.."*.) **περιχάρεια** δέ, ἡ ὑπερβολικὴ χαρά, ἄλλως **χαιρηδών**.

φαιδρότης: χαρά. Ἐτυμολογικῶς *φάος +δρῶ*=ὁρῶ. Φαίνεται ὅτι ῥέει φῶς. Ἡ χαρὰ φωτίζει τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὸ πρόσωπο. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ χαρὰ λέγεται καὶ **ἴδη** ποὺ στὴν οὐσία σημαίνει λάμψις.

ἰηδών: χαρά, ἴδη. -**ἰαριγμός**: χαρὰ (Ἡσύχ.).

εὐθυμία: *εὐ+θυμὸς* (=ψυχή, διάθεσις)· **εὐδιαθεσία**. "*Εὐθυμία δὲ ψυχῆς βραχεῖα χαρά*" σημειώνει ὁ σχολιαστής, ἐπειδὴ ἡ *εὐθυμία* δὲν εἶναι μόνιμη κατάστασις.

γλυκυθυμία: γλυκεῖα διάθεσις.

ἀγαλλίασις ἢ **ἀγαλλιασμός:** μεγάλη χαρά. Ἐκ τοῦ ρήμ. *ἀγάλλω*, διὰ τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ ὁποίου βλ. Λεξιλόγιον τῆς ἅλός.

θυμηδία: γλυκειὰ χαρά, εἰς τὸ *θυμικὸν ἡδεῖα.*

θάλεα: χαρά, εὐθυμία. Ἐκ τοῦ *θάλλω*=ἀνθίζω.

εὐφροσύνη: ψυχικὴ εὐχαρίστησις, εὐθυμία. Χαρακτηρίζεται ἀπὸ "*διάρκειαν μετὰ σωφροσύνης*" (Σχολιογράφος).

τέρψις: Διευκρινίζει ὁ σχολιογράφος ὅτι ἡ τέρψις ξεκινᾶ ἀπὸ ἀποβολὴν "*ἀηδοῦς τινὸς ἐπὶ τὸ κρεῖττον*". Ἄλλος λεξικογράφος ἐπεξηγεῖ: "*τέρψις, οἱονεὶ τρέψις...*" τρέψις ↔ θρέψις. Αὐτὸ ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἀπὸ τὸν στίχο 1375 τῆς τραγῳδίας ΙΩΝ τοῦ Εὐριπίδου ὅπου ὁ Εὐριπίδης χρησιμοποιεῖ τὸν τύπον "*τερφθῆναι*" ἀντὶ "*τραφῆναι*": Ὁ Ἴων ἀπεστερήθη τὸ "*ἐν ἀγκάλαις μητρὸς τερφθῆναι...*" "*...ἀπεστερήθη τροφῆς μητρός*". Ἄρα *τέρψις*, εἰδικώτερον, εἶναι ἡ εὐφορία τὴν ὁποίαν αἰσθάνεταί τις ὅταν ἱκανοποιήσῃ τὴν ἀνάγκη, τὴν ἐπιθυμία τροφῆς (τροφή, θροφή, θρέψις, τρέψις, τέρψις). Ἡ τέρψις λέγεται καὶ **τερπωλή**. Κατ' ἄλλους ὅμως καὶ ἐκ τοῦ *θέρω, θέρπω, τρέπω.*

γηθοσύνη: χαρά. Ἐκ τοῦ ρήματος *γηθέω* = χαίρω. Προφανῶς ἡ χαρὰ τοῦ νὰ εἶσαι ζῶν καὶ ὑγιής: "ἐν τῇ **γῇ θέω**". Πρὸς ἐπιβεβαίωσιν: τὸ *γηθέω* λέγεται καὶ *γαίω* (πρβλ. *γαῖα*). -*ἀμφιγηθέω* =χαίρω ὑπερβολικά.

ἀπόλαυσις: τὸ νὰ πάρῃς ὅ,τι σφοδρῶς ἐπιθυμεῖς. *λάω, λῶ* =θέλω, ἐκ τοῦ ὁποίου → *λάFω* ἢ *λαύω* → *ἀπόλαυσις*. Ἀσχέτως ἐὰν αὐτὸ τὸ ὁποῖον "*ἀπολαύεις*", εἶναι "καλὸν" ἢ "κακόν": "*ἀπόλαυσις δὲ ἐπὶ πάσης μεταλήψεως τάσσεται, ἀγαθῆς τε καὶ φαύλης*". (Σχολιογρ.).

ἡσυχία: ἐκ τοῦ ἡδὺς → ἡδυχία → ἡσυχία. - **ἧσις** = τέρψις.

ἡδονή: "*ἡδονὴ δέ, ἀρέσκεια*", ἐκ τοῦ ρ. *ἁνδάνω* = προκαλῶ εὐχαρίστησιν. (Πρβλ. *χανδάνω* (=δρέπω), *ἁνδάνω*). Ἐκ τοῦ *ἡδονὴ* → καὶ ὁ *ἡδὺς* (=γλυκύς). Ὅθεν *ἀηδία* κυριολεκτικῶς σημαίνει ἔλλειψιν γλυκύτητος (ἀ-ηδία). Ἐκ τῆς *ἡδονῆς* παράγεται καὶ ἡ "**ἡσυχία**", οἱονεὶ "*ἡδυχία*", δι' αἰολικῆς ἐναλλαγῆς δ, σ.

Ἡ *ἡσυχία* (ἡδυχία) εἶναι πράγματι **θυμηδία**. *Ἀνήσυχος* εἶναι ὁ ἔμφροντις, καὶ φροντίζομε νὰ τὸν *καθησυχάσωμεν*, ὥστε διάγων ἀμέριμνος, νὰ *ἐφησυχάσῃ*.

---

93. Πλάτωνος "Κρατύλος".

εὐωχία: εὐθυμία ἐν συμποσίῳ (ἐκ τοῦ *εὖ ἔχειν*).
Ἐκ τοῦ *ἁνδάνω* παράγεται καὶ ὁ *ἄσμενος* =εὐχαριστημένος.
ψιά: χαρά, παίγνιον, σχετ. ρίζα μὲ *ψίθος*, *ψίθυρ*.
ψυχαγωγία: "*τὸ ἄγειν, τὸ θέλγειν τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, γενικῶς* **εὐαρέστησις**".
ἐνθουσιασμός: *ἐν+θεός*, εἰμὶ *ἔνθεος*, *ἔνθους*, ἔχω ἕναν θεὸ μέσα μου.
χαρμολύπη: χαρὰ μαζὶ καὶ λύπη.

*

Πολύπονοι ἄνθρωποι[94]

"...Μιὰ γλῶσσα ὅπως ἡ ἑλληνικὴ
ὅπου ἄλλο πρᾶγμα εἶναι ἡ ἐπιθυμία
καὶ ἄλλο ἡ λαχτάρα·
ἄλλο ἡ πίκρα καὶ ἄλλο τὸ μαράζι·
ἄλλο τὰ σπλάγχνα καὶ ἄλλο τὰ σωθικά..."[95]

"Δεῖ δέ σε χαίρειν καὶ λυπεῖσθαι. Θνητὸς γὰρ ἔφυς"[96]

λύπη: Τὰ διάφορα λεξικά, οἱ συγγραφεῖς, οἱ σχολιογράφοι, προτείνουν ποικίλες ἐτυμολογίες:
α) Ὁ Πλάτων εἰς τὸν Κρατύλον ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ *λύω, διαλύω*, δηλ. σὲ διαλύει: *ἀπὸ τῆς διαλύσεως· ἐν τούτῳ τῷ πάθει ἴσχει τὸ σῶμα, ἐμποδίζει τὸ ἰέναι...*
β) ἐκ τοῦ *λέπω* =ἀπολεπίζω, "ξεφλουδίζω." Δηλ. συναισθηματικὴ ἐκδορά. Ἢ μήπως καὶ "ἀπίσχνανσις" σώματος, δεδομένου ὅτι καὶ ὁ "λεπτὸς" (ἰσχνὸς) παράγεται ἐκ τοῦ *λέπω;*
γ) Ἐκ τοῦ *λυ-ώπη· λύει* εἰς δάκρυα τοὺς *ὦπας* (=ὀφθαλμούς).[97]
δ) Ἐκ τοῦ *ρύπη* (*ρύπος* ψυχῆς) - διὰ συνήθους ἐναλλαγῆς λ, ρ.
ε) Ἐκ τοῦ *λέλοιπα* (=ἔχω στερηθῆ) τοῦ ρ. *λείπω*. Κάτι μοῦ ἔχει λείψει· (οι=υ: λέλ**οι**πα, λέλυπα, λύπη). Ὁ Ζωναρᾶς καθορίζει: "*λύπη, στέρησις ἐπιθυμίας*". Πρβλ. καὶ *λυπρὸς* =πτωχός, ὁ ἔχων ἔνδειαν τινός. Ἡ δὲ **ἐπιλυπία** =λύπη ἐπί τινι εἰδικῶς, ἐνῶ **προλύπησις** = προτέρα λύπη.
Ἡ λύπη εἶναι ἐπιβλαβής. Ὁ Αἰσχύλος τὴν ἀποκαλεῖ "*θυμοβόρος λύπη*" (Ἀγαμ. 103). - "*Ἅπαν τὸ λυποῦν ἐστὶ ἀνθρώπῳ νόσος*". (Ἀντιφάνης). - "*Λύπαι γὰρ ἀνθρώποις, τίκτουσι νόσους*". (Εὐρ. Ἀπόσπ. 1071). - **ἀντιλύπησις** δέ, εἶναι τὸ λυπεῖν τὸν λυπήσαντα.

θλίψις: ἐκ τοῦ ρήμ. *θλίβω*, συνθλίβω, πιέζω. (*θλίβω*, συγγενὲς πρὸς τὸ *θλάω-ῶ*, βλ. Λεξιλόγ. θαλάσσης). Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ὁ πολὺ θλιμμένος ἀποκαλεῖται *συντετριμμένος* (ἐκ τοῦ ρ. συν-τρίβομαι). Δηλαδὴ ἔχει γίνει "λειῶμα", "σκόνη"·

στενοχωρία: στενοχώρια *(στενὸς+χῶρος)*. Τὸ νὰ μὴ σὲ χωράη ὁ τόπος, ὅπως πολὺ ἐκφραστικὰ περιγράφει ἡ ἁπλῆ λαϊκὴ γλῶσσα. Λέγεται καὶ **στείνεα**. Πρβλ. καὶ *στέν-ω* =στεν-άζω.

ἄχος: ἡ πολὺ ἐνδόμυχη θλίψις, ἡ ἐκ βαθέων. Ἐκ τοῦ στεναγμοῦ ἄχ! → ἄχ-ος. Λέγεται καὶ **ἀχέα**, καὶ **ἀκεχηδὼν** καὶ **ἀχνύς**.

ἄχθος ἢ **ἀχθηδών:** ἄχος, βάρος. Ἐκ τοῦ "*ἄχος θέει*"· "*τὸ τῆς φορᾶς βάθος*" ὅπως καθορίζει ὁ Πλάτων εἰς τὸν "Κρατύλον".

ἄγχος: Ἀντιθέτως πρὸς τὸ *ἄχος*, τὸ *ἄγχος* ἐνοχλεῖ ἔξωθεν. Ἡ στενοχωρία δὲν πηγάζει ἐκ τῶν ἔσω, δημιουργεῖται ἀπὸ ἐξωτερικοὺς παράγοντες. Ἐκ τοῦ *ἀνὰ +ἔχω* → ἄγχω. (ἐξ οὗ καὶ ἡ *ἀγχόνη*).

ἀγωνία: ἐκ παρομοιώσεως, ἐκ τῆς ἀνησυχίας ἡ ὁποία καταλαμβάνει τοὺς ἀθλητὰς πρὸ τοῦ ἀγῶνος.

ἔλεος: "*ἔστι λύπη ἐπὶ ἀλλοτρίοις κακοῖς...*"

---

94. Ἡσίοδος
95. Ὀδύσ. Ἐλύτης, "Ὁ μικρὸς ναυτίλος".
96. Εὐριπ. Ἰφιγ. ἐν Αὐλ.
97. Λέων, Περὶ Φύσεως Ἀνθρώπου.

δυσφορία: ἐκ τοῦ *δυσ+φέρω*. Λυπηρὸν συναίσθημα, *δύσκολον* νὰ τὸ ὑπο-*φέρῃς*, ἀνυπόφορον.

δυσφρόνη, κυρίως εἰς τὸν πληθυντικὸν → **δυσφρόναι:** στενοχωρίαι, ταραχαί, ἐπιδρῶσαι *δυσμενῶς* εἰς τὸ εὖ *φρονεῖν*.

δυσπάθεια: βαρεῖα θλίψις.

τάραχος: ταραχή, ἐκ τοῦ ρ. *ταράσσω, ταράττω*, ὅπερ ἐκ τοῦ "*θαλάττω*" (βλ. Λεξιλόγ. θαλάσσης).

δυσαρέσκεια: τὸ μὴ ἀρ-εστὸν εἰς τὴν ψυχήν, τὸ μὴ συμβατὸν μὲ αὐτήν.

ἀνία ἢ **ὀνία** ἢ **ἀνίαμα:** βάρος ψυχῆς (ἐξ οὗ καὶ *ἀνιαρός*). Ὁ Πλάτων[98] ἐτυμολογεῖ ἀπὸ τοῦ "*ἐμποδίζον τοῦ ἰέναι*". Μᾶς ἐμποδίζει νὰ πορευθοῦμε, μᾶς ἀδρανοποιεῖ.

κλαῦσις: "*δάκρυσις λυπουμένου νεύοντος ἐπὶ τὸ χεῖρον*".

ὄχλησις: διατάραξις, στενοχωρία, ὡς ἐκ τῆς συμπιέσεως τοῦ *ὄχλου*.

ὄτλος: **κακοπάθεια**, λύπη, ἐκ τοῦ ἐπιτατ. *ο +τλάω-τλῶ* =ὑπομένω.

κατάνυξις: βαθεῖα λύπη, τὴν καρδίαν κεντοῦσα. (*κατὰ+νύττω*).

τύψις: ἐκ τοῦ *τύπτω* =κτυπῶ. - "κτύπημα" στὴν ψυχή.

σταλαγμός: "*ἡ κατὰ βραχὺ φθορὰ*" (Ε.Μ.). Δηλ. "*στάλα -στάλα τὸν καημό μου...*". Σταλαγματιὰ - σταλαγματιά.

καημὸς ἢ **καϋμός:** ἐκ τοῦ *καίω* (πρβλ. "μ' ἔκαψες"...).

κατήφεια: "*λύπη ποιοῦσα κάτω βλέπειν*" (Πλούταρχος). Ἐτυμ. ἐκ τοῦ *κάτω +φάη* (=ὀφθαλμοί). "*Κάτω τὰ φάη, ἤγουν τοὺς ὀφθαλμούς*" (Φιλόξενος). Λέγεται καὶ **κατωπία** *(κάτω τοὺς ὦπας* =ὀφθαλμούς).

αὐόνη: λύπη, αὐχμός. Θλίψις, ποὺ ξηραίνει -*αὔω* =ξηραίνω.

δυσθυμία: *δυσ+θυμός*· - συναισθηματικὴ δυσαρέσκεια.

κακοθυμία: *κακὸς θυμὸς* (=ψυχή)· κακὴ ψυχολογικὴ κατάστασις, "κακοκεφιά".

ἀθυμία: Παντελὴς ἔλλειψις θυμικοῦ, ὁρμῆς. Σύμπτωμα καταθλίψεως.

ἀμφιθυμία: *ἀμφὶ+θυμός*, δηλ. σύγκρουσις δύο ἢ καὶ περισσοτέρων συναισθηματικῶν παρορμήσεων.

βαρυθυμία: βάρος εἰς τὸ θυμικόν, **θυμοβαρία**.

θυμοβορία: ἀνάλωσις τοῦ θυμικοῦ ὡς βορά, συνεπείᾳ δυσαρέστων καταστάσεων.

ἀλυσμὸς ἢ **ἄλυσις:** ἀπουσία λύσεως, διεξόδου. Τὸ νὰ μὴν γνωρίζῃς τί πρέπει νὰ κάνῃς, τὸ νὰ εὑρίσκεσαι εἰς **ἀπόγνωσιν**. Ἡ ἀπόγνωσις λέγεται καὶ **ἀπόνοια**, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἔκφρασις "*ἀπονενοημένον* διάβημα".

δυσχέρανσις: Τὸ εὑρίσκεσθαι εἰς δυσχερῆ θέσιν (*δυς +χείρ*). Δὲν ξέρεις τί νὰ πράξῃς.

σπαραγμός: μεγάλη θλίψις ὡσὰν νὰ σπαράττεται ἡ ψυχὴ ἀπ' αὐτῆς (*σπαράττω* ἐτυμ. ἐκ τοῦ *σπαίρω* =σφαδάζω + βλ. κατάλ. -αττω).

σφακελισμός: "λύπη σφοδρὰ μετὰ σπασμοῦ" (Ἀνδρόν. Περιπατ.)

ἀδημονία: θλίψις διαρκής, παρατεταμένη. Ἐκ τοῦ *ἄδην* =ἀρκετὰ +*μένω*.

ἀνυπομονησία: αν-υπο-μένω.

ἀνησυχία: ἔλλειψις ἡσυχίας (βλ. προηγ. Λεξιλ. "*ἡσυχία*")

ἄση: ἀνία, λύπη, κόρος (ἐκ τοῦ *ἄδην* =ἀρκετά). Γράφει ὁ Εὐριπίδης εἰς τὴν "Μήδειαν" (στίχος 244): *Ὁ ἀνήρ, ὅταν τοῖς ἔνδον ἄχθηται* (=ὁ ἄνδρας ὅταν στενοχωρῆται ἐντὸς τῆς οἰκίας), *ἔξω μολὼν ἔπαυσε καρδίαν ἄσης* (=βγαίνει ἔξω, "ξαμολιέται", καὶ κατέπαυσεν τὴν **ἄσην** ἐκ τῆς καρδίας).

ἄεσις ἢ **ἀετασία:** πόνος τις (Ἡσύχιος).

ἄγη: κακία, φόβος, μῖσος, ἐκ τοῦ *ἄγαν* =λίαν.

ἀγανάκτησις: ἐκ τοῦ *ἄγαν* + *ἄγω* (ἢ ἄγαν καὶ ἔχω).

μυγμὸς ἢ **μυχμός:** λύπη μετὰ στεναγμοῦ.

98. Κρατύλος 419

δῆγμα: λύπη, ἐκ τοῦ *δάκνω*: "δάγκωμα ψυχῆς". *θυμοδακὴς* ἢ *δακέθυμος* ἢ *δηξίθυμος* λόγος εἶναι αὐτὸς ποὺ δάκνει τὴν ψυχή.

ἀγγρία: λύπη (Ἡσύχ.) ἐκ τοῦ *ἀγγρίζω* = ἐρεθίζω.

φθόνος: λύπη διὰ τὰ καλὰ τοῦ ἄλλου: "*ἐπὶ εὐπραγίᾳ φαινομένη*". (Ἀριστοτ. Ρητορ.). Ὁ φθόνος *φθίνει* (=φθείρει) τὸν κατέχοντα. "*Φθόνος τήκει ὄμματα καὶ κραδίαν*". "*φθόνος ἔξω θείου χοροῦ* (θεῶν) *ἵσταται*". (Φαῖδρος 247α) "*ἀγαθῷ δέ, οὐδείς, περὶ οὐδενός, ἐγγίγνεται φθόνος.*" (Τίμαιος 29ε) Ἐνῶ **ζῆλος** εἶναι ἐπιθυμία πρὸς μίμησιν. **ζηλοτυπία** δὲ "*τὸ ἐν μίσει ὑπάρχειν*". Ὁ *ζῆλος, ζήλεια*, ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ζάλη* (ὅπερ ἐκ τοῦ *ἅλς* ἐπειδὴ *ζαλίζει* τὸν νοῦ.)

κακεντρέχεια: κακὸν ἐντρέχει·

συμπάθεια: τὸ συμπάσχειν, ἡ **συμπόνια**, ἡ **συγκίνησις**.

βάσανος ἢ **βάσανον:** κακοπάθεια, δοκιμασία, **συντριβή**. *Βάσανος* ὀνομάζεται ἡ λυδία λίθος ἡ χρησιμοποιουμένη πρὸς δοκιμασίαν τοῦ χρυσοῦ: "*χρυσὸν* ***τριβόμενον*** *βασάνῳ*". Καὶ γράφει ὁ ποιητὴς Θέογνις: "*παρατρίβομαι ὥστε -ἐν- μολύβδῳ*" (417) - ἐκ παρομοιώσεως "*βάσανον λαμβάνειν περί τινος*". Θεωρεῖται ξενικῆς προελεύσεως, ὅμως εἶναι ἑλληνικῆς ἐτυμολογίας,[99] διὰ συνήθους ἐναλλαγῆς τῶν χειλικῶν, οἱονεὶ "*φάσανος*", ἐκ τοῦ *φαίνω* → φάσις = 1) ἐμφάνισις, ἴχνος 2) μήνυσις, κατηγορία, ἰδίως ἐπὶ λαθρεμπορίᾳ. Δηλαδὴ ἡ λίθος *βάσανος* (*φάσανος*) φαίνει, φανερώνει ἐὰν ὁ χρυσὸς εἶναι ἀνόθευτος.

σκέμμα: ἡ ἔγνοια, ἡ σκέψις, τὸ "*σκέπειν ἐκ σκιᾶς τὸ πρόσωπον*": Δηλαδὴ νὰ εἶσαι "συννεφιασμένος". Ἡ "*σκέψις*" δὲν εἶναι διανόησις, εἶναι ἁπλῶς "σκοτείνιασμα".

φροντίς: λογισμὸς λυπουμένου. Ἐκ τοῦ *φρήν, φρενός*.

μελαγχολία: βαρυθυμία, κακοθυμία, ἐπισυμβαίνουσα εἰς ἄτομα εἰς τὰ ὁποῖα πλεονάζει, ὡς χυμὸς σώματος, ἡ μέλαινα χολή. "*Ἄριστα γέγραπται περὶ μελεγχολίας Γαληνός*", μὲ πρῶτον παρατηρήσαντα τὸ φαινόμενον, τὸν Ἱπποκράτη.

Galenus Med. Work #121 6.9.56.6. to 9.103:

«Τὸ μὲν οὖν ἐπὶ μελαίνῃ χολῇ καταλαβούσῃ τὰς ἀρχὰς τῆς λογικῆς ψυχῆς,
φόβους τε γίγνεσθαι καὶ δυσθυμίας καὶ θανάτου προσδοκίας, οὐδὲν θαυμαστόν·
ὁρῶμεν γὰρ καὶ τῶν ἔξωθεν τοῦ σώματος οὐδὲν οὕτως ἡμῖν φοβερὸν ὡς τὸ σκότος.
Ὅταν οὖν ζόφος τις περισχεθῇ τὸ λογικὸν μόριον ὅ τῆς ψυχῆς,
ἀναγκαῖον ἀεὶ φοβεῖσθαι τὸν ἄνθρωπον,
ὡς ἄν τὴν αἰτίαν τοῦ φόβου συμπεριφέροντα τῷ σώματι·
ὡς γὰρ ἐν σκότῳ βαθεῖ τὰ παιδία φοβεῖται...
οὕτως καὶ τῆς μελαίνης χολῆς τὸ χρῶμα
παραπλησίως σκότῳ τὸν φρονοῦντα τόπον ἐπισκιάζον, ἐργάζεται τοὺς φόβους.
Πάντων μὲν οὖν τῶν παρεπομένων ἑκάστῳ συμπτωμάτων τὰς αἰτίας εἰπεῖν ἀδύνατον·
ἀπορίαν γὰρ πολλὴν ἔχει τὰ πλεῖστα,
οἷον διὰ τί τὰ μὲν φεύγουσιν ὡς δεινά, μὴ ὄντα δεινά,
τὰ δὲ διώκουσιν ὡς χρηστά, μὴ ὄντα χρηστά,
καὶ διατί ὁ μὲν τοὺς οἰκείους φοβεῖται,
ὁ δὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὰ τοιαῦτα.
Τῶν πλείστων δὲ συμπτωμάτων, εἰπεῖν τὰς αἰτίας
τὸν ἰατρόν, οὐ χαλεπόν,...
...σκαρδαμυκταὶ δὲ καὶ ἐξόφθαλμοι καὶ παχύχειλοι γίγνονται διὰ τὸ παχὺ πνεῦμα,
μελανόχροες δὲ διὰ τὴν φύσιν τοῦ χυμοῦ,
δασεῖς δὲ οἱ πλείους αὐτῶν,
ταχύγλωσσοι δὲ καὶ τραυλοὶ καὶ ἰσχνόφωνοι...»

99. Βλ. καὶ Λεξ. Lidd. Sc.

Πρβλ. καὶ σχετικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ *Περὶ Μελαγχολίης* τοῦ ἰατροῦ Ἀρεταίου:

> "*Μέλαινα χολή... ἄνωθεν φανεῖσα* (δηλ. πρὸς τὸ ἄνω σημεῖον τοῦ σώματος), *κάρτα* (=λίαν) *ὀλέθριον. Κάτω δὲ ἐξιοῦσα, οὐκ ἀνώλεθρον... ἐς δυσεντερίην καὶ ἥπατος πόνον τελευτᾶ.*
> *Ἢν δὲ ἄνω ρέπῃ* (=ἐὰν ρέπῃ πρὸς τὰ ἐπάνω), *ἐς στόμαχον, ἢ ἐς φρένα, μελαγχολίην τεύχει* (=μελαγχολίαν προξενεῖ). ... *ξυντρέπει δὲ καὶ τὴν γνώμην* (=ἐκτρέπει καὶ τὸν νοῦν).
> *Ὀργὴ καὶ λύπη καὶ κατήφεια δεινή, καὶ τούσδε οὖν μελαγχολικοὺς καλέομεν.*
> *Τέκμαρ* (=ἀπόδειξις) *δὲ καὶ Ὅμηρος, ἔνθα φησί:*
> *Ἥρως Ἀτρείδης Ἀγαμέμνων ἀχνύμενος* (=λυπημένος). *Μένους δὲ φρένες ἀμφιμέλαιναι ἐπίπλαντο.* (Οἱ μέλαινες, μαῦρες, φρένες του ἦσαν γεμᾶτες μένος).
> *Ὄσσε δὲ οἱ, πυρὶ λαμπετόωντι ἐΐκτην* (=καὶ τὰ δυό του μάτια ἔμοιαζαν μὲ λαμπερὸν πῦρ).

πένθος: "*πενθεῖν, ἐπὶ τοῦ λυπεῖσθαι*" ἐνίοτε. *Πένθος* εἶναι μέγα πάθημα, μεγάλη λύπη ἀνεπανόρθωτη. Γι' αὐτὸ καὶ παράγεται ἀπὸ τὸ θέμα τοῦ Παρακειμένου τοῦ ρήματος *πάσχω*, → *πέπονθα*. (Ὁ παρακείμενος ὅπως ἤδη ἀναλύσαμε στὴν Εἰσαγωγὴ τοῦ παρόντος, παριστᾶ τὴν πρᾶξιν τετελειωμένην).

ἀπελπισία: παντελὴς ἔλλειψις ἐλπίδος. Τὸ νὰ μὴν ἔλπεσαι, νὰ μὴν προσμένῃς τίποτε.
οἶκτος: λύπη, ἔλεος, διὰ ἀλλοτρίας συμφοράς. Ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ *εἴκω* =ὑποχωρῶ: "*οἱ οἰκτείροντες εἴκουσι*" (=ὑποχωροῦν).

Διὰ τὴν λύπην, θλίψιν, χρησιμοποιεῖται ἐπίσης Λεξιλόγιον σωματικοῦ πόνου.

πόνος: ἐτ. *Π* (τῆς πιέσεως) +*ὄνος*, *ὀνία* =βάρος.
ὀδύνη: ἐκ τοῦ *ὀδούς*, ὡς δάκνουσα. Ἡ ὀδύνη *ἔδει* (=τρώγει) τὴν ψυχήν.
πάθημα: "*πρᾶξις φθαρτικὴ ἢ ὀδυνηρὰ*" (Ἀριστ. Ποιητ. Ζ4).
ἀνάγκη: οἱονεὶ "*ἀνάγχη*". (ἀνὰ+ἄγχος, ὅπερ βλ.). Λέγεται καὶ ἐπὶ σωματικοῦ πόνου.
λαχτάρα: νεώτερον· πιθανὸν ἐκ τοῦ "*λαχ*" τοῦ λαγχάνω καὶ *τάραχος*. Ταραχὴ γιὰ κάτι ποὺ ἔγινε ξαφνικά.

Τελικῶς, "*Δεῖ δέ σε χαίρειν καὶ λυπεῖσθαι·*
θνητὸς γὰρ ἔφυς". (Εὐριπ. Ἰφιγ. Αὐλ. 31)

*

..λύπη, θλίψις **ὀργὴ** καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα..
-Ἀριστοτέλης-

ὀργή: κυριολεκτικῶς, "*ἐπιθυμία τιμωρίας τοῦ ἠδικηκέναι*". Γι' αὐτὸ ἐξεγείρεταί τις. Ἐτυμ. *ὄρνυμι*,[100] *ὀρέγω*, +*ἐγείρομαι*· ἐμπεριέχει δηλ. *ὁρμήν*, "*οἷον ὄρεξις καὶ ἔφεσις καὶ αὔξησις τῆς ψυχῆς*".

χόλος: ὀργή, **χόλιασμα**, ὡς ἐκ τῆς ἐκκρίσεως χολῆς. "*Οἱ χολικοὶ τύποι ὀξύθυμοι*". Ὁ χόλος θεωρεῖται στιγμιαία ἔξαψις.

μῆνις: ἐκ τοῦ *μένος* καὶ *μένω*: "*ὀργὴ εἰς παλαίωσιν ἀποτιθεμένη*", "κάκιωμα", **μνησικακία**.

κότος: "*ὀργὴ καιρὸν ἐπιτηροῦσα εἰς τιμωρίαν*". Τὸ νὰ περιμένῃς τὸν κατάλληλον καιρὸν γιὰ νὰ ἐκφράσῃς τὴν ὀργὴν καὶ νὰ προβῇς εἰς ἀνταπόδοσιν. (Πρβλ. τὴν σημερινὴ ἔκφρασι "τοῦ τὸ φύλαγε".) Ὁ Εὐστάθιος Θεσ/κης περιγράφει: "*ἐγκαθίσαν τῇ ψυχῇ εἰς κότον ἀποκαθίσταται, ἀπὸ τοῦ ρήματος κεῖμαι, κεῖται*". (Σχόλ. Ἰλ.)

ἀψικορία: "Ἐκ τοῦ παραχρῆμα ἅπτεσθαι καὶ ὀργίζεσθαι"· *ἅπτεσθαι* + *κόρος*.
τραχυτής: ὀργὴ παράλογος καὶ τραχεῖα.

100. Φρύνιχος, "Σοφιστικὴ παρασκευή".

νεῖκος: ὀργή. ἐκ τοῦ *νη+εἴκω* =ὑποχωρῶ. Δηλ. ὄχι *ἐπι-είκεια*.

θυμός: ἀρχικῶς ψυχή, καρδία, ἐκ τοῦ *θύω* =ὁρμῶ. Σημαίνει καὶ ὀργή, ὡς ὁρμητικὸ αἴσθημα: "*παρὰ τὸ θύειν, ὁρμᾶν, καὶ αἷμα, οἱονεὶ θύαιμος ὤν. Κίνησις γὰρ αἵματος ἐν καρδίᾳ ἐστὶν ὁ θυμός.*"

ἔχθος: ἡ ἔχθρα (βλ. *ἐχθρός* εἰς σχετικὸν Λεξιλόγιον).

γέλιο, κλάμμα

"*Μόνον γελᾶ τῶν ζώων ἄνθρωπος*"[101]

γέλως: "*τὸ γελῶ, ἐκ τοῦ γλαύσσω*". γλαύσσω = ἀπαστράπτω, ἐκ παρομοιώσεως ἐκ τῆς ἁλός, τῆς θαλάσσης, ἡ ὁποία ἀπαστράπτει ὑπὸ τὸν ἥλιον τῆς Ἑλλάδος: "*Ποντίων κυμάτων ἀνάριθμον γέλασμα*" (Αἰσχύλος). "*Μειδιᾶ χαριέστερον τῆς γαληνιώσης θαλάττης*" (Ἀλκίφρων).
γέλας σημαίνει λάμψις, *γέλα* εἶναι ἡ αὐγὴ τοῦ ἡλίου, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἔκφρασις "γελαστὴ ἡμέρα". "*Ζεὺς γελέων*" εἶναι "ὁ Ζεὺς τοῦ φωτός.

Τὸ *γέλιο* φωτίζει τὸ πρόσωπο, τὸ κάνει νὰ λάμπη, ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς εὐχαριστήσεως. Κατὰ τὸν Ἱπποκράτην, "*ἰατρεῖον ψυχῆς ὁ γέλως*" - Τὸ γέλιο κάνει καλό. Γι' αὐτὸ ἡ Μοῦσα τῆς Κωμῳδίας ὀνομάζεται *Θάλεια:* σὲ κάνει νὰ *θάλης*, νὰ ἀνθῆς. "*Χαρούμενη καρδιὰ κάνει τὸ πρόσωπο ν' ἀνθῇ*". (παροιμία) Ὁ ἄφθονος γέλως ὀνομάζεται **καχασμὸς** ἢ **καγχασμός**, ἠχοποίητον ἐκ τοῦ "χα...χα.." → "χαχανίζω", καγχάζω. Εἰδικώτερον: "*καχασμὸς λέγεται ἐπὶ τοῦ τῶν ἀνδρῶν ἰσχυροῦ γέλωτος, κιχλισμὸς ἐπὶ τοῦ τῶν γυναικῶν*".

Τὸ ὑποτονικὸ γέλιο ἀποκαλεῖται "**χαμόγελο**" ἢ "**χαμογέλιο**", ἄλλως **μειδίαμα**. Τὸ *μειδίαμα* ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *μέλιτος* ὅπως καὶ ὁ *μειλίχιος* ("ὕφος μειλίχιον"), διὰ συνήθους ἐναλλαγῆς λ,δ. Τὸ *μειδίαμα* "γλυκαίνει" τὸ πρόσωπο, τὸ κάνει *μειλίχιον*. "*μείλια, τὰ εὐμενῆ ποιοῦντα τὸν ἄνθρωπον*". *μειλίσσω* =γλυκαίνω διὰ μέλιτος, ἐξ οὗ καὶ γλυκυμείλιχος. Τὸ μειδίαμα λέγεται καὶ **μεῖδος**. Τὸ ὑποτονικὸν μειδίαμα → **ὑπομειδίαμα**.

Ἡ ἔκφρασις "μειδιῶ, ἢ γελῶ, *σαρδονικά*", ἐκ παρομοιώσεως τῆς διαστολῆς τῶν χειλέων τὴν ὁποίαν προκαλοῦσε φυτὸν φυόμενον ἐν *Σαρδηνίᾳ*. "*μείδησε σαρδάνιον*" γράφει ὁ Ὅμηρος εἰς τὸ υ 301 τῆς Ὀδυσσείας.

Τὸ δὲ σαρκάζω, **σαρκασμός**, ἐκ τῆς παρομοιώσεως "κινῶ, ἀνοίγω τὰ χείλη, σὰν νὰ κατασπαράζω, ὡς θηρίον, σάρκες".

κλαυσίγελως: γέλως μετὰ δακρύων. **ὑγρόγελως:** γέλως μεταξὺ αὐστηροῦ καὶ βιαίου.

*

Ὡς ἡδὺ δάκρυα τοῖς κακῶς πεπραγόσι...[102]

θρῆνοι τ' ὀδυρμοὶ

Γιὰ τὸ ρῆμα "**κλαίω**" (δυνατὰ ἢ ἀθόρυβα ἢ ἐνδόμυχα) ὑπάρχουν ἀτέλειωτες διαβαθμίσεις.. ὅσο καὶ τὸ φάσμα τῶν ὀδυνηρῶν συναισθημάτων. Εἶναι μία ἐσωτερικὴ πλοήγησις... Ἐγνώριζαν τὰ εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα τοῦ κλάμματος: "*τὸ δακρῦσαι, τὸ ἀποπλησθῆναι*", δηλ. νὰ ἀδειάσης ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ πίεσι.

κλαίω ἢ **κλάω**, **ἀποκλαίω**, **ἀνακλαίω**. Σχέσις μὲ τὸ ρ. *καλῶ* καὶ μὲ τὸ *κλάω-ῶ*. Θρηνῶ μεγαλοφώνως: "*κλαῖον ὀδυρόμενοι*". **ὑποκλαίω** =σιγοκλαίω. **ἀντικλαίω** =κλαίω ἀκούων ἄλλον. **προανακλαίομαι:** θρηνῶ πρότερον. **περικλαίω** =κλαίω περί τι. **παρακλαίω** = κλαίω πλησίον τινος, **κλαιωμιλία** = τὸ **συγκλαίειν** κλαίοντι, **ὑποκλαίω** = κλαίω κρυφίως. Καὶ ἄλλα...

κλαυθμυρίζω: ἐκ τοῦ κλαίω -σημαίνει "κλαψουρίζω". **κλαυσιάω:** ἐπιθυμῶ νὰ κλάψω.

δακρύω: δακρύζω -**διαδακρύω:** χύνω δάκρυα ἐν τῷ μεταξύ. - **παραδακρύω**, **ὑποδακρύω**, κ.λπ...

101. Ἀριστοτ. Ζ.Μ. 10.673.
102. Πόσο γλυκὰ τὰ δάκρυα γιὰ τοὺς δυστυχισμένους... -Εὐριπ. Τρῳάδες 608

θρηνῶ: κλαίω, ὀδύρομαι, **θρηνῳδῶ**. Ἐκ τοῦ *θρέομαι* ="ξεφωνίζω". Ρίζα "θρ" ἠχοποίητος (θροῦς, θόρυβος, θρῦλος κλπ.). **ἀναθρηνέω:** θρηνῶ μεγαλοφώνως. **θρηνολογῶ**, **ἐκθρηνῶ**, **ἐπιθρηνῶ**, **παραθρηνῶ**, **ἀποθρηνέω**, **συνθρηνῶ**, **συναναθρηνῶ**, κ.ἄ...

στενάχω: ἀναστενάζω, θρηνῶ, στένω. Ρίζα "στεν" (*στενός, στεναγμός, στενοχωρία*).

ἀποστένω: θρηνῶ μετὰ στεναγμῶν.

μύρομαι: κλαίω, χύνω δάκρυα. "*Παρὰ τὸ ῥεῖν τὰ δάκρυα, ἀπὸ τοῦ μύρω =ῥέω.*" -Ε.Μ.- (Σχετικὸν μὲ *μύρα* =θάλασσα. Πρβλ.: "*ποταμοὶ δακρύων*"). Ἐκ τοῦ μύρομαι → **μυρολογῶ**. "*Γοόωσά τε μυρομένη τε*" (Ζ, 373)

ἀνασταλύζω, **ἀσταλύζω:** στενάζω, θρηνῶ. Ἐκ τοῦ *στάλυξ* =σταλαγματιὰ -"στάζω δάκρυ". "στάλα στάλα τὸν καημό μου..."

κινυρίζω ἢ **κινύρομαι** =θρηνῶ. Λέγεται καὶ **μινυρίζω** (κινηρὸς= μινυρός, γοερὸς) ἐκ τοῦ *μινύθω* = ἐλαττοῦμαι, ἐκλείπω, "χάνομαι". Σχετικὸν καὶ τὸ **κιναθίζω** =μινυρίζω, "*ὀλίγῃ φωνῇ καὶ οἰκτρᾷ χρῆται*" (Ἡσύχ.), καθὼς καὶ τὸ **κνυζάω** =κλαυθμυρίζω, **γρυνιάζω**.

νηνυρίζω: κλαίω ὡς νηνίον (νινί, μωρό).

οἰμώζω: θρηνῶ, φωνάζω "*οἴμοι*" (*οἰ+μοί*, δηλ. οἴ... σ' ἐμένα). *ὤζω* =κραυγάζω. **ἐξοιμώζω:** οἰμώζω λίαν μεγαλοφώνως, **ὑποιμώζω:** θρηνῶ χαμηλοφώνως. **συνοιμώζω:** ὁμοῦ μετ' ἄλλου, κλπ...

ἀμύζω = τὸ λίαν οἰμώζω (Ε.Μ.).

γοάω: θρηνῶ γοερῶς -"*πότμον γοόωσα*" -Π 857.- *γόης:* ὁ θρηνῶν, ὁ γοητὴς → *κόης* (ἐξ οὗ τὸ ἑβρ. κοέν). Σχετικὸν καὶ τὸ ρ. **γάζω** =κλαίω, **γανιάζω** =κλαίω μεγαλοφώνως. Πρβλ. "τὸ μωρὸ γάνιασε στὸ κλάμμα". Καὶ τὸ **γαγκάζω** =**γοδᾶν** = κλαίειν (Κυπρ.).

βοάω -**βοῶ:** ὅ,τι καὶ τὸ γοάω. Σχετικὰ ρήματα: **βήζει** =φωνεῖ (Ἡσύχ.) **βάζω** =λέγω.-βογγάω.

βρύζω: τὸ ἡσύχως ὀδύρεσθαι (Ἡσύχ.).

συμφοράζω: θρηνῶ ἐπὶ τῇ δυστυχίᾳ μου, ἐπὶ τῇ συμφορᾷ μου.

ὀλοφύρομαι ἢ **ὀλοφύζω** ἢ **ἀπολοφύρομαι:** κλαίω μετὰ στεναγμοῦ. **προσολοφύρομαι** =λέω τὰ παραπονά μου σὲ κάποιον, "κλαίγομαι".

Ἐνῶ **ἐπολοφύρομαι** =κλαίω ἐπί τινος, **συνολοφύρομαι:** ὁμοῦ μετά τινος.

γογγύζω: τὸ τῇ φωνῇ ὑποκλαίω καὶ παρακαλῶ. Ἐτυμ. ἐκ τοῦ γρύζω → γογρύζω → γογγύζω. - **ὑπογογγύζω**.

ἐποχθίζω: στενάζω καὶ βογγῶ ἐπὶ ὀδύναις. (ἐπὶ+ὄχθος, ἄχθος).

βραυκανῶμαι: ἐπὶ τῶν κλαιόντων παιδίων λέγεται, ὡς μίμημα φωνῆς. (Ἡσύχ.)[103]

λάσκω καὶ **λασκάζω:** κραυγάζω. "*ἔλασκον ὀλολυγμόν*". Σχετικὸν μὲ τὸ ληκέω, λακέω =ἠχῶ, (ἐξ οὗ καὶ λακερολογία, "λακριντί").

ἀναλύζω: κλαίω μὲ λυγμούς. -*λύγξ* =λυγμὸς καὶ λόξυγγας (ἠχοπ.)

ὀλολύζω: ἰσχυρᾷ τῇ κραυγῇ ἐπικαλοῦμαι τοὺς θεούς. **ὀλοφύζω:** (*ὄλοφος* =θρῆνος)

ρυζῶ: γρυλλίζω, οὐρλιάζω, **ρυάζομαι**. "*ρυζῶν =πενθῶν, διὰ τὸ τοὺς πενθοῦντας ἄναυδόν τινα ἦχον προφέρειν*" (Ἡσ.) *ροῖζος* =συριγμός.

κελωρύω: φωνάζω, βοῶ. Σχετικὸ μὲ *κέλαδος* (+ρ. *ὀρύομαι.*) Παρόμοιον καὶ τὸ **καναχίζω** ἐκ τοῦ καναχή.

ἰύζω: θρηνῶ, φωνάζω *ἰύ*... **ἀνιύζω:** κραυγάζω ἀγρίως.

αἰάζω: θρηνῶ, φωνάζω αἰαῖ... "*αἰαῖ τὸν Ἄδωνιν*". -"*αἰάζω τύχας*"= κλαίω τὴν μοῖρα μου (Ὀρέστης 80) "*Παρὰ τὸ αἴ → αἰάζειν, παρὰ τὸ ὤ → ὤζειν*" (Σχόλ. εἰς Αἰσχύλον).

ὀιζύω: κλαίω, θρηνῶ "ὄι! ὄι! -"**φεύζω**"=θρηνῶ, φωνάζω "*φεῦ*".

---

103. "*Παισὶ γὰρ εὔρουν τὸ δάκρυον*" (=στὰ παιδιὰ ρέει εὔκολα τὸ δάκρυ. Φιλόστρατος ΕΙΚΟΝΕΣ). Πρβλ. τὸ τοῦ Πλουτάρχου "*πρεσβυτικῶς ἐπιδακρῦσαι*". Δηλ. καὶ οἱ πρεσβῦται, οἱ γέροι κλαίουν εὔκολα.

ὀδύρομαι: κλαίω, θρηνῶ, πενθῶ, "κλαίω καὶ ὀδύρομαι". Καὶ **συνοδύρομαι**, κλαίω ὁμοῦ...

κόπτομαι: θρηνῶ καὶ κόπτομαι =κτυπῶ ἐμαυτόν, τύπτομαι.

κωκύω: καὶ **ἀνακωκύω** καὶ **ἐπικωκύω** καὶ **κωκυτοιρῶ:** =θρηνῶ μὲ λυγμοὺς καὶ εἰσπνοές, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία τῆς ἀσθενείας "*κωκύτης*". Ὁ ποταμὸς τῶν θρήνων, *Κωκυτός*. "*Ξέρξης, ἀνακωκύσας λιγύ*" (Αἰσχ. Πέρσαι 468), ἀνεχώρησε μετὰ τὴν ἧττα του στὴν Σαλαμῖνα. -**συν-επικωκύω**.. κ.ἄ...

βαΰζω: κρυγάζω *βαῦ! βαῦ! βαβαῖ!* "*Παῦσαι βαΰζων*". (Πρβλ. καὶ τὸ δημοτ. τραγούδι: "*ἀλλοί σὲ μᾶς καὶ βάϋ σὲ μᾶς...*").

βρέμω: κλαίω, θρηνῶ. (*βρόμος* =μέγας θόρυβος)

ἠπύω, ἀπύω: μεγαλοφώνως κράζω.

αἵμασι κλαίειν: "*καθ' ὑπερβολὴν κλαίειν, οὐ δακρύοις ἀλλ' αἵμασι*".

πρὸς σῆμα (=τάφο) **μητριᾶς κλαίειν:** ἐπὶ τῶν προσποιουμένων κλαίειν.

δακρυπλοῶ: κολυμβῶ στὰ δάκρυα (Ἰλιὰς Τ, 122).

ἀναμυχθίζομαι: θρηνῶ μεγαλοφώνως (σχετικὸ μὲ τοὺς "*μυκτῆρας*", ξεφυσῶ.)

βραγχιῶ: "*βραγχιᾶν, τὸ ἡσύχως ὀδύρεσθαι*". Λέγεται καὶ **βραγχιάζω**.

ἐνυρήζω: ἐνυρήσεις = θρηνήσεις (Ἡσύχ.) **ὀνυρίζομαι** = ὀδύρομαι.

ἰνύομαι: ἰνύεται =κλαίει, ὀδύρεται (Ἡσύχ.).

κρῶ: κράζω, φωνῶ θρηνητικά.

λαρύνω: "*λαρύνει, λαρύζει, βοᾷ, ἀπὸ τοῦ λάρυγγος*"· ἄλλως **λαρυγγίζω, λαρυγγιάω**.

οἰκτίζομαι: θρηνῶ, ἐκ τοῦ *οἶκτος*, ὅπερ ἐκ του θρηνητικοῦ ἐπιφωνήματος *οἴ...*

ὀτοτύζω: θρηνῶ μεγαλοφώνως· *ὄτοβος* =θόρυβος ἄγριος, πολεμικός. "*ἐκφέρειν τὸν νεκρὸν κεκαλυμμένον.. μηδὲ ὀτοτυζόντων ὀτοτοῖ..*".

ταντελάσσομαι: στάζω δάκρυα.

ἐρεύγομαι: κλαίω βραχνὰ σὰν νὰ ἐκβάλλω *ἐρυγὴν* (=ρέψιμο).

φθήρεται: ὀδύρεται (Ἡσύχ.).

ὠρύω, ὠρύομαι: κλαίω οὐρλιάζοντας σὰν ἄγριο ζῶο. Ἐκ τοῦ *αὔω, ἀωρύω* (Ζωναρᾶς).

λαίειν = ληρεῖν (Ἡσύχ.) - **λύζω:** "ἀφίημι φωνὴν τραχεῖαν ὡς λυγμόν". - "*Λύζουσιν οἱ φοβούμενοι*".

εὐάζω: θρηνῶ καλῶς (Ἡσύχιος).

λαήμεναι: κραυγάζουσαι (ἐξ οὗ lamenter =δακρύζω, κλαίω).

ποτνιάομαι-ῶμαι: θρηνῶ μετ' οἰμωγῆς, μὲ ἀναφυλλητό, ἱκετεύοντας· Κατ' ἄλλους ἐκ τῆς Ποτνιάδος κρήνης, ἐξ ἧς οἱ πίνοντες παρεφρόνουν. Κατὰ τὸ Ε.Μ. *ποτνιᾶσθαι* = τὸ νὰ ἱκετεύῃ γυνή, θήλειαν θεάν: "*ὦ πότνια*" (=σεβαστή). "*Ποτνιάσθαι δὲ ὅταν εἴπῃ τις πρὸς ἄνδρα, περιφανῶς ἁμαρτάνει*".

σαλαΐζω: κραυγάζω θρηνωδῶς, κόπτομαι.

σκύζομαι καὶ **σκύζω:** ὀργίζομαι, λυποῦμαι, θρηνῶ, ἐξ οὗ τὸ μτγν. "**σκούζω**".

λιγυφωνῶ: ἐκβάλλω διαπεραστικὴν κραυγήν, λιγυράν. Πρβλ. "**σκληρίζω**".

τρυλίζω: ἐκ τοῦ θρυλίζω, θορυβῶ. **ἀν-ορθιάζω:** φωνάζω ἰσχυρῶς, εἰς ἦχον "ὄρθιον".

χανύω: κλαίω μὲ ἀνοικτὸ τὸ στόμα· *χανύειν* =βοᾶν (Ἡσύχ.).

μύζω: βογγῶ θρηνητικὰ μὲ χείλη σφιγμένα, **γογγύζω**.

βουρκώνω: κλαίω χωρὶς ν' ἀφήσω νὰ κυλήσουν τὰ δάκρυα, ὁπότε οἱ ὀφθαλμοὶ φαίνονται θολοί.(μτγν.)

κλαίω μὲ ἀναφυλλητό: λυγμοὶ συνεχεῖς, ἀπὸ τὰ φυλλοκάρδια, ἀπὸ τὰ *φύλλα* τῆς καρδιᾶς, πρὸς τὰ ἄνω. "Καρδιοστάλακτα δάκρυα".

δακρυρροῶ, δακρυχέω, ἀποδακρύω, ἐκδακρύω =χύνω πικρὰ δάκρυα, **ἐνδακρύω** = πληροῦμαι δακρύων.

τέγγω δάκρυα (=μουσκεύω στὰ δάκρυα).Ὁ Εὐριπίδης χρησιμοποιεῖ τὴν ἔκφρασι "*ὀφθαλμότεγκτος πλημμυρὶς*" (Ἄλκηστις 184).

Ἐὰν δὲ θέσωμε τὴν πρόθεσι "κατά", οἱ ἔννοιες ἐνισχύονται: **κατακλαίω, καταθρηνῶ, κατοιμώζω, καταδακρύω**... Ἀμέτρητες οἱ ἐπὶ μέρους διευκρινήσεις λεπτοτάτων διαφορῶν ἐννοίας, τῇ χρήσει προθέσεων... **προθρηνέω**, **προκατοδύρομαι**, **προκλαίω** (=κλαίω φανερῶς), **προσκατακλαίομαι** (=θρηνῶ ἐπί τινι μετ' ἄλλων), **προκλαίω**, **προσανακλαίομαι**, **συγκλαίω**, **συνθρηνῶ**, **προσοιμώζω**, **προσανοιμώζω**, **προσκλάομαι** = κλαίω σπαρακτικὰ ἐπί τινος κλπ., κλπ...

Δάκρυ, **δάκρυον**, **δάκρυμα**, ἐτυμ. ἐκ τοῦ *δάκνω* → δάκνυον →δάκρυον. "*δακνομένης γὰρ τῆς ψυχῆς ἢ τῆς καρδίας, ἐξέρχεται τὸ δάκρυ*".[104] *Ἀθυμίαι* καὶ **δηγμοὶ** (=δαγκώματα) → δάκνυμα → δάκρυμα (→ λατ. dacruma καὶ lacruma, ἱσπ. +ἰταλ. lagrima, γαλλ. larme, ἀγγλ. tear, γερμ. Träne). "*δάκνον τι ἐστὶ ἀπὸ τοῦ δάκνεσθαι, ἀπὸ τῆς δηκτικῆς λύπης γίνεται.*" (*δάκνω* =δαγκώνω). Δηλ. τὸ "*αἵματι κλαίειν*".

Τὰ δάκρυα λέγονται καὶ **λίβη** ἢ **λίβοι:** "*ἀνέφερον λίβην*". (Χοηφόροι 448). Ἐκ τοῦ ρ. *λείβω* =στάζω. Λέγονται καὶ **νοτίς**: "νοτὶς ὀμμάτων".[105]

Δάκρυα: *Ἐὰν μὲν κλαίοντες ἀφίωμεν, θερμὰ ἐστί·*
ἐὰν δὲ πονοῦντες τοὺς ὀφθαλμοὺς δακρύομεν, ψυχρά. (Ἀριστοτέλους Προβλήματα, 959 Β).
(Πρβλ... τὰ δάκρυά μου εἶναι καφτὰ μοῦ κάψαν τὸ μαντήλι)...

κλαυσίγελως: μεταίχμιον μεταξὺ κλάμματος καὶ γέλωτος.
-**ἀναγκόδακρυς** ὅμως λέγεται "*ὁ πρὸς ἀνάγκην δακρύων καὶ μὴ ἐκ πάθους ἢ συμφορᾶς.*" (Σοφιστής)

ἀκριτόδακρυς, **πολύδακρυς:** ὁ χέων ἄφθονα, ἄκριτα δάκρυα, **φιλόδακρυς**. **ἀρτίδακρυς:** ὁ ἄρτι δακρύων. **συντομόδακρυς:** ὁ συντόμως δακρύων, **ταχύδακρυς:** ὁ ὀλίγον...

γλυκύδακρυς: Ἰαματικὸν κλάμμα ἐπιφέρον ἠρεμίαν, γλυκύτητα, ἐπανοικοδόμησιν τῆς ὑπάρξεως. Ἐνῶ **δακρυχαρὴς** = ὁ χαίρων διὰ τῶν δακρύων.

★

"..*Τὸ γυναικεῖον γένος ἐστὶ θρηνῶδες καὶ φιλόθρηνον*
καὶ φιλόδυρτον καὶ θρηνητικόν." (Πολυδεύκους Ὀνομαστ. VI 201)

ὀρθρογόη = ἡ λίαν πρωὶ θρηνοῦσα.
ἀγάστονος =ἡ μεγαλοφώνως θρηνοῦσα, ὡς ἡ θάλασσα...

Ὅμως: "*Ὁ Ἕλλην τὰ δάκρυα,*
οὐδαμῶς ἐθεώρει ἀνάξια ἀνδρός, *ἀποδίδων αὐτὰ*
καὶ τοῖς γενναιοτάτοις ἥρωσιν, οἷον τῷ Ἀχιλλεῖ,
ἐξελάμβανεν ὡς σημεῖον εὐγενοῦς ψυχῆς καὶ τρυφερᾶς καὶ ἀγαθῆς καρδίας·
ὥστε καὶ παροιμιῶδες χαρακτηριστικὸν τοῦ ἀγαθοῦ ἀνδρὸς
κατήντησε τὸ δακρυρροεῖν: "***ἀγαθοὶ δ' ἀριδάκρυες ἄνδρες***".
(=εἶναι καλοὶ οἱ εὐκόλως δακρύζοντες ἄνδρες)
(Βουλόδημος, Περὶ τοῦ Ἰδ. Βίου τῶν Ἑλλ.)

"*Πάντας τοὺς ἥρωας, εὐχερῶς ἐπὶ τὰ δάκρυα ἄγει* (=ὁδηγεῖ) *Ὅμηρος:*
Ἀχιλλέα, Ἀγαμέμνονα, Πάτροκλον, Ὀδυσσέα." (Σχόλ. εἰς Ὅμ. τ 5)

.....

"*Καίτοι λέγουσιν ὡς πρὸς ἀνδρὸς εὐγενοῦς, ἐν ξυμφοραῖς,*
δάκρυ ἀπ' ὀφθαλμῶν βαλεῖν." (Εὐριπ. Ἑλένη, 950)

Δηλαδή (Εἶναι χαρακτηριστικὸν τοῦ εὐγενοῦς ἀνδρὸς νὰ δακρύζη στὶς συμφορές)

"Ἀντρίκειο καὶ τὸ κλᾶμα. Μάλιστα. Ὄχι ἡ κλάψα." (Γιάννης Ρίτσος)

104. Κωμ. Ἀδέσπ. 1280
105. Ἰφιγ. Αὐλ. 684

Πόνοι καὶ λύπες, θλίψεις πολλές,
διαβαίνουν πᾶνε· νᾶσου χαρές!
Χαρὲς καὶ φεύγουν περαστικὲς
πάντα τρεχάτες καὶ βιαστικές. (Α.Τ.)

Ὡστόσο, μένει πάντοτε ἡ **Ἐλπίς**.

Ἐλπὶς κυριολεκτικῶς σημαίνει προσδοκία.
ἔλπομαι =προσδοκῶ.
ἐλπίζω συνήθως λέγεται ἐπὶ ἀναμενομένου καλοῦ. Ἀμφιβόλου ἐτυμολογίας, πιθανὸν ἐκ τοῦ θέμ. *ελ-* τοῦ ἐλαύνω, καὶ Π τῆς πιέσεως καὶ στερεότητος, σὺν τὴν κατάληξιν *-ις:* ΕΛ-Π-ΙΣ.

***

Περὶ "**καλοῦ**" τε καὶ "**κακοῦ**"

Ἔχει ἤδη ἀναφερθῆ[106] ὅτι τὸ "καλὸν" καὶ τὸ "κακὸν" (ὡς ἔννοιαι, ὡς λέξεις) ἐδημιουργήθησαν ἀπὸ τὴν σχετικὴ κοσμοθέασι, ἀντίληψι, τοῦ ἑλληνικοῦ τρόπου τοῦ σκέπτεσθαι. Ἐν ὀλίγοις, καὶ διὰ νὰ μὴν ἐπανέλθωμεν: "**καλὸν**" εἶναι ὅ,τι ἔρχεται ἐκ τοῦ *ἁλίου* (ἡλίου), *ἁλέας* (ἡλιακῆς θερμασίας, τροπῇ δασείας εἰς κ.). *Καλὸν* εἶναι τὸ φῶς καὶ ἡ ζεστασιά, τὸ "*ζώειν καὶ ὁρᾶν φάος ἠελίου*".
Ὅμως "**κακὸν**" εἶναι κάθε τι ποὺ ἐνθυμίζει τὸν δειλόν, τὸν *χακόν*, ὁ ὁποῖος *χάζεται*, ὑποχωρεῖ ἐν τῇ μάχῃ. Ἔννοια: τόσον δυσάρεστον, ὅπως ἡ λόγῳ δειλίας τροπὴ εἰς φυγήν.

*

Ὀλίγον ἐνδεικτικὸν σχετικὸν Λεξιλόγιον.

Τὸ ἀγαθὸν -**καλὸν**- *ἁπλοῦν, τὸ κακὸν πολύμορφον* (Ἀριστοτ. Ἠθ. Νικομ. Η5).

ἀγαθός: ὁ ἄγαν θεῖος, ὁ ἄγαν θέων. Ὁ προσομοιάζων εἰς τοὺς θεούς, οἵ ἐν τῷ οὐρανῷ θέουσι .
καλοκάγαθος: καλὸς καὶ ἀγαθὸς συγχρόνως.
ἀνεξίκακος: ὁ **μακρόθυμος**.
ἄδολος: ὁ ἄνευ δολίων διαθέσεων. (Ὁ δὲ *δόλος*, ἐκ τοῦ *δηλέομαι* =βλάπτω).
εὐμενής: ὁ διαθέτων καλὸν μένος, σκέψιν, ὁ **εὔνους**.
καλοπροαίρετος: ὁ ἔχων καλὴν προαίρεσιν.
εὔσπλαγχνος: ὁ ἔχων "καλὴ καρδιά"(σπλάγχνα), ὁ **φιλεύσπλαγχνος**, ὁ **καλόκαρδος**.
εὐπροσήγορος: ὁ ἀπευθυνόμενος εἰς τὸν ἄλλον μὲ καλοὺς λόγους: ὁ *εὖ ἀγορεύων* πρός...
φιλάνθρωπος: ὁ φιλῶν, ἀγαπῶν τοὺς ἀνθρώπους. "*φιλανθρώπως τινὶ χρῆσθαι*". Ὁ **φιλόμβροτος**.
ἠθικός: ὁ ἀκολουθῶν *ἔθη, ἤθη* (καλά).
ἤπιος: πρᾶος, ἥσυχος, ἐκ τοῦ *ἤδω* =εὐφραίνω.
κρήγυος: "*τὸ τῷ κέαρι* (=καρδίᾳ), *ἡδὺς*" (ἐναλλαγῇ δ, γ).
πρᾶος: ὁ προϊὼν καλῶς. - *πρᾶος +εὐμενὴς* → **πρευμενής**.
προσηνής: συγκαταβατικός, ἥσυχος, πρᾶος. (Πιθανὸν ἐκ τοῦ *πρὸς +ἡνία*, ἥμερος).
φιλόφρων: ὁ *φίλα φρονῶν* πρός τινα.
πρόφρων: πρό-θυμος. Ἐκ τοῦ *πρὸ + φρήν, φρενός*.
ἄξιος δέ, κυριολεκτικῶς, εἶναι αὐτὸς ποὺ δύναται νὰ φθάση, ποὺ δύναται νὰ ἡγηθῆ (ἄξω).

106. Βλ. "Λεξιλόγιον ἁλὸς" καὶ "Λεξιλόγιον δειλοῦ".

κόσμιος: τακτικός, "ὅπως πρέπει".
ἔπαλπνος: ἥδιστος, χαρίεις (ἐκ τοῦ ἔλπω).
ἐπίσης: **εὔσπλαχνος**, **φιλόστοργος**, **φιλοικτίρμων**, **φιλόπτωχος**, **φιλόρφανος**... κ.ἄ.

Οὐδεὶς ἑκὼν **κακὸς**

ἀπεχθής: ἀπὸ+ἔχθος =ἔχθρα.
ἀθεμίστιος: ὁ μὴ σεβόμενος, ὁ μὴ ἀκολουθῶν τὰς *θέμιστας*, τοὺς θείους ἠθικοὺς κανόνας.
ἀνήθικος: τὸ ἀντίθ. τοῦ *ἠθικός*.
ἀπηνής: τὸ ἀντίθ. τοῦ *προσηνής*.
ἄστοργος. **ἄτεγκτος** (=ὁ ἀμάλακτος).
ἄσπλαγχνος: τὸ ἀντίθ. τοῦ *εὔσπλαγχνος*.
πετροκάρδιος: ὁ ἔχων λιθίνην καρδίαν, ὁ **σκηρόκαρδος**, **σκληροκάρδιος**.
ἀνήλεος ἤ **νηλεὴς** ἤ **νηλεόθυμος:** μὴ ἔχων ἔλεος.
κακόφιλος: ὁ κακὸς πρὸς τοὺς φίλους.
ἀτάσθαλος: ὁ πράττων ὀλέθρια (*ἄτη* =ὄλεθρος)· *ἀτασθαλία* ὑπάρχει ὅταν ἡ *ἄτη θάλλει*.
αὐστηρός: ὁ ξηρός, ὁ μὴ μαλακός· (*αὔω*=ξηραίνω+ ρ. *τηρῶ*). Αὐτὸς ποὺ σὲ κυττάζει ψυχρά.
ὀργίλος: ὁ εὐκόλως ὀργιζόμενος.
δόλιος ἤ **δολερός:** τὸ ἀντίθ. τοῦ *ἄδολος*. **δολιόμητις** δέ, ὁ διαθέτων δολίαν *μῆτιν* (=σκέψιν). Λέγεται καὶ **ἀγκυλομήτης**, καὶ **δολιόφρων**.
δύσφρων, **κακόφρων:** τὸ ἀντίθ. τοῦ *εὔφρων*.
ἐξώλης: ὁ ἐξωθῶν εἰς ὄλεθρον. Λέγεται καὶ **πανουλεύς:** ὁ εἰς τὰ πάντα ὀλέθριος.
προώλης: ὁ προξενῶν ὄλεθρον.
κακολόγος: ὁ κακολογῶν, ὁ **κακόστομος**.
αἴσυλος: κακός, ἀπρεπής· "*αἴσυλα ῥέζων*" (*ῥέζω* =πράττω).
αἰνός: φοβερός, κακός.
κακοποιός: ὁ κακὰ ποιῶν, ὁ **κακοπραγής**.
μνησίκακος: ἐκδικητικός.
κόβαλος: **ἀναίσχυντος**.
κίβδης: ἀπατεών, παραχαράκτης (*κίβδος* = σκωρία).
ἀθέλιμνος: κακός. **ἐπίκλοπος:** ἀπατεών.
λεωργός: τὸ ἀντίθετον τοῦ *ἀγαθός*. Τὰ *ἔργα* του ὁμοιάζουν πρὸς τὰ τοῦ κοινοῦ *λαοῦ*, "*λαϊκά*". Λέγεται καὶ **λαοργός**.
κακοήθης: ὁ ἔχων κακὸν ἦθος, **κακοήτωρ**, **κακόνοος**, **κακομήχανος**, **κακοφραδής**, **κακόβουλος**.
ῥαδιοῦργος: ὁ *ῥαδίως* (=εὐκόλως, ὅθεν πονηρῶς) ἐνεργῶν. Ὁ **κακοῦργος**, ὁ **πανοῦργος**.
κακοφραδής: **κακόβουλος**, **μικρόψυχος**, **ῥυπαρόψυχος**.
χαμερπής: ὁ χαμαὶ ἕρπων. (πρβλ. τὰ σύγχρονα λαϊκὰ "φίδι", "ἑρπετό").
ἀχρεῖος: κυριολεκτικῶς , εἶναι ὁ μὴ χρησιμεύων εἰς τίποτε, ὁ "ἄχρηστος".
ἔλλερος: "*ἔλλερα φασὶ τὰ κακά*" (Εὐστάθιος). Πιθανὸν ἐκ τοῦ "ἑλεῖν".
ἄδικος: ὁ μὴ δίκαιος. Λέγεται καὶ **μικραδικητής**.

Σημ.: Εἰς τὸ Λεξιλόγιον τοῦ κόπου παρατηρήσαμε ὅτι ἡ κακοπάθεια, ἡ ταλαιπωρία, ὠθοῦν πρὸς τὴν κακίαν: μόχθος → μοχθηρός. πόνος → πονηρός. ἆθλος → ἄθλιος. μόγος → μογερὸς κ.ο.κ. Ὁμοίως ἡ λέξις **φαῦλος** ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ "*φαῦρος*" ὅπερ ἐκ τοῦ *παῦρος* = πτωχός, ὀλίγος.

✶✱✶

Ἐκ τοῦ "καλοῦ" παράγεται τὸ "**κάλλος**" καὶ ὁ **καλλωπισμὸς**

Οἱ Ἕλληνες ἐλάτρευσαν τὸ κάλλος, τὸ ἐθεοποίησαν. Ἡ Ἀφροδίτη εἶναι θεὰ τοῦ ἔρωτος ἀλλὰ καὶ τῆς ὀμορφιᾶς.

εὔμορφος: ὁ ἔχων καλὴν (ὡραίαν) μορφήν. (**ἐῢς** ἢ **ἠῢς**: καλός, λαμπρὸς ὡς ἡ *ἠώς, αὐγή*).

εὐειδής: ὁ ἔχων ὡραῖον *εἶδος*. *Εἶδος* εἶναι τὸ πῶς σὲ βλέπει ὁ ἄλλος, τὸ πῶς φαίνεσαι: "*τὸ δὲ εἶδος λέγεται ἐπὶ τῆς ἑκάστου μορφῆς*".

εὐπρόσωπος: ὁ διαθέτων εὔμορφον πρόσωπον.

εὐσχήμων:[107] ὁ καλοσχηματισμένος. Τὸ ἀντίθετον, *ἄσχημος*.

εὐσταλής: ὁ ἐνδεδυμένος καλῶς (*στέλλω, στολή*).

ὡραῖος: ὡραῖον δὲν εἶναι τὸ *εὔμορφον*. *Ὡραῖον* εἶναι κάθε τι ποὺ ἔρχεται στὴν *ὥρα* του.

ἁβρός: *χαριτωμένος, κομψός*, ἰδίως περὶ τὸ σῶμα.

κομψός: ἐκ τοῦ *κομέω* =περιποιοῦμαι.

καλλωπίζω: ἐκ τοῦ *κάλλος+ὤψ*· ποιῶ τι καλόν, δίδω εὔμορφον ὄψιν εἴς τι. "*Καὶ τὴν πόλιν, ὥσπερ γυναῖκα καλλωπίζειν*" (Πλουτ. Περ. 12).

Ἀπὸ νυχάων ἄχρι **κομάων**

(ἀπὸ τὰ νύχια μέχρι τὴν κορυφή,
μέχρι τὶς τρίχες τῆς κεφαλῆς).

κόμη: ὅπως ἤδη ἔχουμε ἀναφέρει εἰς τὸ Προοίμιον, ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως *κόμη* ἐκ τοῦ ρήμ. *κομέω-ῶ* (=περιποιοῦμαι μετὰ κόπου), ὅπερ ἐκ τοῦ ἠχοποιήτου *κάμνω* (=κοπιάζω, πασχίζω βογγώντας κμ.. κμ..) φανερώνει ἀνεπτυγμένον καὶ ἐκλεπτυσμένον εἰς τὸ ἔπακρον πολιτισμόν: "*κομέειν, τὸ ἐπιμελείας ἀξιοῦν*". Πρέπει κάποιος νὰ ἔχη φθάσει εἰς ὑψηλοτάτην βαθμίδα πολιτισμοῦ διὰ νὰ ὀνομάση τὶς τρίχες τῆς κεφαλῆς (ἀλλὰ καὶ τῆς γενειάδος) "*κόμη*". "*Κομᾶ τὴν κεφαλὴν ὅτι Ἕλλην οὐ βάρβαρος*".[108] Καὶ ὁ νεώτερος Ἀγαθίας ὁ Σχολαστικὸς παρατηρεῖ: "..*ὥσπερ οἱ τῶν Τούρκων καὶ Ἀβάρων ἀπέκτητοι* (=ἀκτένιστοι) *καὶ αὐχμηροὶ καὶ ρυπῶντες*..." (12.24) - "*Κομᾶν, καλόν. Ἐλευθέρου γὰρ σημεῖον*".[109] "*Πρόσπολος* (=δοῦλος) *ἐν κεκαρμένῳ κάρᾳ*" (=μὲ κουρεμένο κεφάλι) περιγράφει ὁ Εὐριπίδης (Ἠλ. 107)."*Δοῦλος ὤν, κόμην ἔχεις;*"[110] -"*Κόμιον κομψὸν ἔχειν*" (=τὸ νὰ ἔχης περιποιημένην κόμην). Στὴν πραγματικότητα *κομψὸς* εἶναι ὁ περιποιημένην κόμην διαθέτων. Ἡ ἔλλειψις ἐπιμελείας, περιποιήσεως, εἶναι *ἀκομιστία*. -*ἀκόμμωτος* σημαίνει ἀκαλλώπιστος ἀγροῖκος.

Ὁ Ὅμηρος περιγράφει τοὺς Ἀχαιούς, τοὺς Πανέλληνας, ὡς "*καρηκομόωντας*". Ἡ παραμέλησις τῆς κόμης ἐθεωρεῖτο ἔνδειξις μεγάλης συμφορᾶς...

Ὁ Πολυνείκης συμπονεῖ τὴν πανάθλια ἐμφάνισι τοῦ Οἰδίποδος ἐπὶ Κολωνῷ: "...*κρατὶ δ' ὀμματοστερεῖ, κόμη ἀκτένιστος*"[111] (=στὴν κεφαλή του τὴν ἐστερημένη ὀφθαλμῶν, ἡ κόμη του εἶναι ἀκτένιστη).

Ἡ Ἠλέκτρα οἰκτείρει τὸν καταδιωκόμενον ἀπὸ τὶς Ἐρινύες μαινόμενον ἀδελφό της Ὀρέστην: "*ὦ βοστρύχων πινῶδες* (=ρυπαρὸν) ἄθλιον κάρα (=ἀθλία κεφαλή), *ὡς ἠγρίωσαι διὰ μακρᾶς ἀλουσίας*" (=πῶς φαίνεσαι σὰν ἄγριος ἀπὸ τὴν παρατεινομένη ἀλουσιά).[112]

107. "Σχῆμα καὶ μορφὴ διαφέρουσι. **Σχῆμα** μὲν ἐστὶ τὸ ὑπό τινος ἢ τινων ὅρων περιεχόμενον (ἐκ τοῦ ἀορ. ἔσχον τοῦ ρ. ἔχω). Ἡ δὲ **μορφὴ** διχῶς λέγεται. Μορφὴ ἐστὶ τὸ εἰδικώτατον εἶδος καὶ τὸ περὶ ἐπιφάνειαν τύπωμα. Καθ' ὅ, καλά τινα καὶ εὔμορφα λέγομεν, ἢ δυσειδῆ καὶ δύσμορφα".

108. Ἀπολλώνιος σοφιστής.

109. Ἀριστοτ. Ρητορικὴ Α' 9, 27.

110. Ἀποστόλιος, Παροιμίαι.

111. κτείς, κτενός, κτένα: ἐτυμ. "*παρὰ τὸ ἐκτείνειν τὰς τρίχας*".

"*Ἀνάπλυτος, ἀκτένιστος, σίκχαμα τῶν ἀνθρώπων*" γράφει καὶ ὁ νεώτερος Θ. Ρηγινιώτης.[113]

Ἔνδειξις μεγάλου πένθους καὶ συμφορᾶς ἦτο τὸ ρυπαίνειν τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ "*κείρεσθαι χαίτην*", δηλ. νὰ κόψῃς, νὰ κουρέψῃς τὰ μαλλιά σου. Ἐξ αὐτῆς τῆς συνηθείας, ἡ σημερινὴ ἔκφρασις (στὴν οὐσία κατάρα) "*ἄντε νὰ κουρεύεσαι*".
Ὅταν ὁ Ἀχιλλεὺς πληροφορεῖται τὸν θάνατον τοῦ Πατρόκλου "*χερσὶ κόμην ἤσχυνε δαΐζων*" (=τραβώντας μὲ τὰ χέρια του τὰ μαλλιά του, κατήσχυνε, ἐντρόπιαζε τὴν κόμην του), "*χέων κόνιν κατὰ κεφαλῆς*". Μετὰ κόβει τὰ μαλλιά του καὶ τὰ προσφέρει στὸν νεκρὸ φίλο του, στὴν νεκρικὴ πυρά...

Ὁ Σωκράτης εἰς τὸ δεσμωτήριον, χαϊδεύοντας στὸ κεφάλι τὸν μαθητή του Φαίδωνα, τὸν προετοιμάζει γιὰ τὸ ἐπικείμενο πένθος... Καὶ ἀφηγεῖται ὁ ἴδιος ὁ Φαίδων: "*καταψήσας οὖν* -ὁ Σωκράτης- *μου τὴν κεφαλήν, καὶ συμπιέσας τὰς ἐπὶ τῷ αὐχένι τρίχας,* "*αὔριον δὴ*" ἔφη "*ἴσως, ὦ Φαίδων, τὰς καλὰς κόμας ἀποκερεῖ...*"[114] *(=αὔριο ἴσως τὰ ὡραῖα σου μαλλιὰ θὰ τὰ κουρέψῃς).*

Ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης σχολιάζει:

"*Οἱ Ἕλληνες καρηκομόωντες γράφονται, καὶ ὁ Ἀπόλλων ἀκερσοκόμης,*[115] *καὶ τὸ τῶν γυναικῶν ἠύκομον* (=καλλίκομον), *εἰς ἐπαίνου λόγον ἐστίν.*"

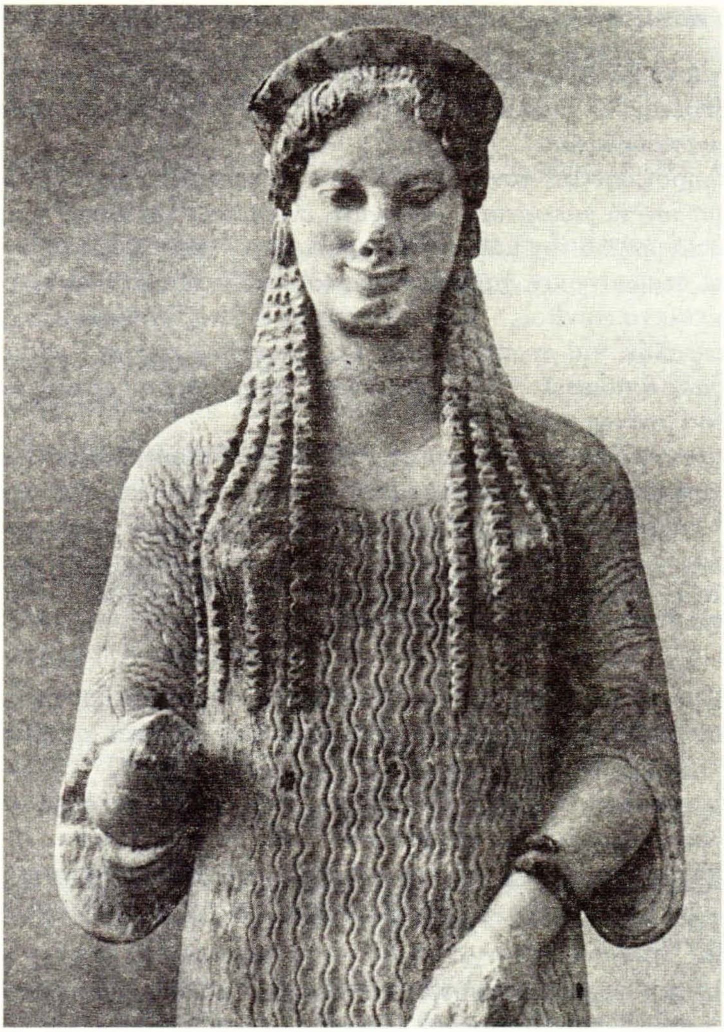
Ὁ Πλούταρχος[116] ἀφηγεῖται πὼς ὅταν ἠρώτησαν τὸν Χαρίλαον "*διατί κομῶσιν, εἶπεν ὅτι τῶν διακόσμων ἀδαπανώτατος οὗτος ἐστί*". Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι οἱ Σπαρτιᾶται ἐπεριποιοῦντο ἰδιαιτέρως τὴν κόμην τους ὅταν ἐπρόκειτο νὰ κινδυνεύσουν: "*ἐπεὰν μέλλωσι κινδυνεύειν τῇ ψυχῇ, τὰς κεφαλὰς κοσμέονται*".[117]

χαίτη: κυρίως οἱ λελυμένες καὶ χυτὲς πρὸς τὰ κάτω τρίχες τῆς κεφαλῆς. Ἐκ ρίζης χα-, χε-, χυ-. Τὸ ρῆμα *χέω*, ἐπὶ στερεῶν σημαίνει σκορπίζω, ἀφήνω νὰ πέσῃ. "*Χαῖται, αἱ ὄπισθεν τρίχες, κατὰ τὸ ἰνίον, ὅπου χέονται*". "*Χαῖται δὲ αἰωροῦντο ἀνέμῳ ἐν χρυσοῖς δεσμοῖς*". (Ἀθήναιος Δειπνοσοφ. 12,30). Ἡ ἐντύπωσις αὐτὴ διατυποῦται καὶ μὲ τὶς σύγχρονες ἐκφράσεις "*χυτὰ μαλλιά*", "*μαλλιὰ χυμένα στοὺς ὤμους*", "*λύθηκαν τὰ μαλλιά της καὶ χύθηκαν πρὸς τὰ κάτω*", κ.τ.τ. Ἡ *χαίτη*[118] λέγεται καὶ **χύτη** καὶ **χιούτη**. Ὁ ὅρος *χαίτη* λέγεται καὶ ἐπὶ τοῦ ἵππου καὶ ἐπὶ τοῦ λέοντος: "*ἀμφὶ χαῖται* -ἵππου- *ὤμοις ἀΐσσονται*" (Ἰλιὰς Ο, 266). Μεταφορικῶς δέ, λέγεται καὶ γιὰ τὸ φύλλωμα τῶν δένδρων. "*Χαίτη γῆς*" εἶναι τὰ δάση τῆς γῆς.

φόβη: ἡ χαίτη, ἡ θρὶξ τῶν ζώων καὶ ἐνίοτε, μεταφορικῶς, καὶ τῶν ἀνθρώπων. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ **φόβος**, ὡς προκαλοῦσα φόβον. "*βοστρύχων ἄκρας φόβας*" (Σοφ. Ἠλ. 449). "*Δρακόντων φόβαι*" εἶναι οἱ πλόκαμοι τῆς Γοργόνας.
Καὶ ἡ Σαπφώ: "*ἐράτοις φόβαισιν*"...

θρίξ: ἡ *θρὶξ* (θρίκ-ς) γεν. τῆς *τριχός*. (Λόγῳ τοῦ ἠχοῦντος δασέος χ εἰς τὴν γενικήν, τὸ δασὺ θ τρέπεται εἰς ψιλὸν τ).
Αἱ *τρίχες:* ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ τρίχωμα τῶν ζώων. Περὶ τῆς ἐτυμολογήσεως, ποικίλαι αἱ ἐκδοχαί:
α) ἐκ τοῦ ρημ. *θρώσκω* = ἀναπηδῶ, ὡς ἐξερχόμεναι, ἀναφυόμεναι ἐκ τοῦ δέρματος.
β) Τὸ Ε.Μ. ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ *θερίζω* = κόπτω, ὅπως καὶ ὁ σχολιογράφος τῆς τραγῳδίας *Ἀγαμέμνων:*[119] "*ἐθέρισεν = ἔκειρεν, ἔθριξεν, ἀφ' οὗ καὶ θρίξ*".
γ) Ὁ γραμματικὸς Θεόγνωτος προσθέτει καὶ ἄλλην ἐκδοχήν: *ἀπὸ τοῦ τρέχω, τρέχιξ, τρίξ, θρίξ.* Ἐπειδὴ αἱ τρίχες αὐξάνονται ταχέως.
δ) Ὁ γραμματικὸς Χοιροβοσκὸς ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ "τριχῶς", ὅπερ καὶ τὸ πιθανότερον: "*τρίχες*, διὰ

112. Εὐριπίδου Ὀρέστης 228.
113. "Τίβοτσι"
114. Φαίδων 89. 13
115. Τὸ ἐπίθετον *ἀκερσοκόμης* δηλοῖ καὶ τὸ ἀπενθὲς τοῦ Ἀπόλλωνος.
116. Ἀποφθέγματα
117. Ἡρόδοτος Ζ. 208
118. Ἐκ τοῦ *χαίτη*, καὶ ἐκ συνεκδοχῆς, → ἀγγλ. head = κεφαλή.
119. Σχόλια Vetera.

"*Καὶ τὸ τῶν γυναικῶν ἠύκομον*"

τὸ *τριχῆ* (=τριχῶς, στὰ τρία) *χέεσθαι πέριξ τῆς ὄψεως· ἔνθεν κακεῖθεν καὶ ὄπισθεν*". Δηλαδὴ ἡ χαίτη χωρίζεται στὰ τρία. Ἕνα μέρος πίσω, στὴν πλάτη, καὶ ἄλλα δύο ἔρχονται καὶ πέφτουν μπροστά, στοὺς ὤμους. Κόμμωσις συνήθης παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἀλλὰ καὶ σήμερα. "*Ἐβάδιζον κατακτενισμένοι τὰς κόμας ἐπὶ τὸ μετάφρενον καὶ τοὺς ὤμους*".[120] Πρβλ: *τρίχα*=εἰς τρία μέρη, τριχῶς. "*Τρίχα σχίζειν*". Ἐνῶ τὸ εἰς δύο μέρη, ὀνομάζεται "*δίχα*" (ἐξ οὗ καὶ *διχασμός*).

κάρ:[121] ἡ θρίξ, ἐκ τοῦ *κείρω* =κόπτω, κουρεύω.

ἔθειρα: ἡ κόμη, **ἔθειραι** =αἱ τρίχες, "*αἱ ἐξ ἔθους ἐπιμελείας ἀξιούμεναι*". *-ἐθείρω* =τὸ ἐξ ἔθους κοσμῶ. Ὅθεν: ἔθω →ἐθείρω → ἔθειρα = θρὶξ κεκοσμημένη, κόμη ἐπιμελής. "*Εὐέθειρα χρυσόπεπλος κόρη*" ὑμνεῖ ὁ Ἀνακρέων (76.80).

μαλλός, μαλλιά: ἐκ τοῦ τριχώματος τῶν προβάτων, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται μῆλα[122] - *μαλλὸς* προβάτου. Λέγεται καὶ ἐπὶ ἀνθρώπου, κυρίως ἐπὶ τῶν πλαγίων τριχῶν τῆς κεφαλῆς (Ὠρίων).
Ὁ Ἡσύχιος καταγράφει καὶ τὸν τύπο **μάλλυκες** =τρίχες.

λάχνη: τρίχωσις ὁμοία ἐρίῳ· ἐκ τοῦ ἐπιτατ. *λα+χνοῦς*, χνούδι. "*Εἰς κεφαλήν, ψεδνὴ (=μαδημένη)*

120. Ἀθήναιος, Δειπνοσοφ. 12,30.
121. Ἐκ τοῦ *κάρ* → ἀγγλ. hair καὶ γερμ. Haar σημαίνει τρίχες, μαλλιά.
122. Ἐτυμολ. τὰ "ἐπι **-μελείας**" χρήζοντα.

ἐπενήνοθε (=ἐπεσωρεύετο) *λάχνη*" (Ἰλ. Β 219).

κολλίς: "*ἡ θρίξ ἡ ἐπὶ τοῦ ἄκρου, ἣν ἐφύλαττον ἀκούρευτον θεοῖς ἀνατιθέντες*". Ε.Μ.

φύλιψ: θρίξ, ἀμφιβ. ἐτυμολογίας. Πιθανὴ σχέσις μὲ τὸ *φύω*.

ἴανθος: μικρὰ νέα θρίξ, ρίζα σχετικὴ μὲ τὸ *ἄνθος*.

*

βόστρυχος: "*Παρὰ τὸν βότρυν, βότρυχος καὶ βόστρυχος· ὁ βοτρυοειδής. Μετὰ σχήματος γὰρ βοτρυειδοῦς ἀπήρτηται.*" (Ε.Μ.) - *Βόστρυχος* κυριολεκτικῶς εἶναι τὸ φύλλωμα τῶν δένδρων καὶ πᾶν ἑλικοειδῶς φυόμενον. "*Πλοχμοὶ βοτρύοντες ἐπερρώθοντο*" (=ἐχύνοντο).

ἕλιξ: Γενικῶς, πᾶν τὸ ἔχον σχῆμα ἑλικοειδές, ὅθεν καὶ ὁ βόστρυχος τῆς κόμης.
"ἴουλοι": "*αἱ παρὰ τοὺς κροτάφους ἐκφύσεις, ἀπὸ τοῦ ἰέναι οὔλας*" (=σγουρὰς) *τὰς τρίχας*."

πλόκαμος, **πλοκάς**, **πλόκος** καὶ **πλοχμός:** ἐκ τοῦ ρήμ. πλέκω· πλεξίς, κοινῶς "πλεξούδα", "κοτσίδα" ↔ ὅπερ ἐκ τοῦ κοττίς =κεφαλὴ ("*γυνὴ ἐρασιπλόκαμος*", *εὐπλόκαμος, καλλιπλόκαμος*).

κόρυμβος, **κρωβύλος:** κοινῶς "κότσος" (↔ ὅπως καὶ ἡ κοτσίδα, ἐκ τοῦ κοττίς). "*Κόρυμβος λέγεται ἐπὶ γυναικῶν. Κρωβύλος, πλέγμα τριχῶν εἰς ὀξὺ λῆγον, ἐκαλεῖτο δὲ τοῦτο ἐπ' ἀνδρῶν. Ἐπὶ παιδίων δὲ ἐκαλεῖτο "σκορπίος"*. -Σουΐδας-
κατάκομος: μὲ μακρὰν καὶ ἄφθονον κόμην, **κομήτης**. "*ἄνδρα κομήτην ἐφ' ἵππου*"(Λυσιστράτη 561).
τανυπλόκαμος: ἡ ἔχουσα μακροὺς πλοκάμους (*τανύω* =ἐκτείνω).
τανυέθειρα: κατάκομος· **ἀγλαέθειρος:** ὁ μὲ στιλπνὴν τρίχα.
τανύθριξ, τανύτριχος: λέγεται συνήθως ἐπὶ ζώου.

οὐλόθριξ, τρίχουλος, οὐλοκάρηνος, οὐλοκέφαλος, οὐλοκόμης, ἑλίθριξ, οὐλοέθειρος: συνώνυμα σημαίνοντα σγουρομάλλης, σγουροκέφαλος, (*οὖλος*[123] =ἐριώδης καὶ σγουρός). Τὸ "*σγουρὸς*" πιθανὸν ἐκ τοῦ *τρίχουλος*.

εὐθύθριξ: λέγεται καὶ **τετανόθριξ**, καὶ **ἁπλόθριξ:** ὁ ἔχων εὐθείας τρίχας, ὁ **ἰθύτριχος**, ὁ **ἰθύθριξ:** "ἴσια μαλλιά".

τριχομανής: ὁ πολλὴν κόμην τρέφων.

ἀελλόθριξ: ὁ ἔχων τρίχας κυμαινομένας εἰς τὸν ἀέρα, λυτάς: **λυσίκομος, λυσιπλόκαμος, λυσιέθειρα, λυσίθριξ**. Ἄλλως, **αἰολοχαίτης**. (*αἰόλω* =κινῶ ταχέως· ἄελλα =θύελλα).

ποικιλόθριξ: ὁ ἔχων τρίχα ποικίλην. (ἐπὶ πτηνῶν δέ, πτέρωμα ποικίλον).

σγουρομελάνθριξ, οὐλοξανθόκομος, ξανθοβόστρυχος, ξανθο... κλπ: Πολυάριθμοι συνδυασμοὶ τῶν σχετικῶν λέξεων δύνανται νὰ χρησιμοποιηθοῦν, προκειμένου νὰ ἐκφράσουν τοὺς διαφορετικοὺς καὶ ποικίλους συνδυασμοὺς τοῦ χρώματος καὶ τοῦ εἴδους τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς, ὡς: **ξανθοέθειρος, οὐλοξανθόθριξ, ξανθοκάρηνος, ξανθόουλος** κλπ. (Τὸ "**ξανθὸς**" ἢ "**ξουθὸς**" ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ξαίνω, ξαντὸς* καὶ *ξανθός*, ὡς ἐκ τοῦ χρώματος τῶν ξαινομένων ἐρίων, ἐξ οὗ καὶ **μαλακόμος**. - *μῆλον* =πρόβατον, *μαλλὸς* =ἔριον).
"*Ἀπὸ τοῦ ξαίνειν, ἀφ' οὗ καὶ ξάνιον τὸ κτένιον, γίνεται ὁ ξανθός, ὡς οἷον ξαντὸς*" (Εὐστάθιος).

μελανοχαίτης: μαυρομάλλης. Συνώνυμα: **μελαχαίτης, μελαγχαίτης, μελαγκόμης, μελανόθριξ, μελάνθριξ**.

Ἐπίσης:
κυανοχαίτης, **κυανόφρυς**. (πρβλ. τὸ τοῦ Καζαντζάκη "μαυροματοῦ, μαυροφρυδοῦ). *κυανοῦς* σημαίνει μέλας. Κατὰ τὸ Ε.Μ. ἐκ τοῦ *κεανός*, ὅπερ ἐκ τοῦ κῦμα → κυμανὸς → κυανός, δηλ. "μαῦρο κῦμα". Λέγεται καὶ **κυανέθειρος. κυανοβόστρυχος**, κ.ἄ...

πολυχαίτης, λασιοχαίτης: ὁ ἔχων πυκνήν, δασεῖαν χαίτην, ὁ **λαμπρόμαλλος**.

διαβεβοστρυχωμένος: ὁ κομῶν τὴν κεφαλὴν διὰ βοστρύχων.

---

123. Ἐκ τοῦ οὖλος → ἀγγλ. woole =μαλλί.

ἑπτάπεκτος γυνή: ἡ ἔχουσα βαθεῖαν κόμην, ἡ δυναμένη ἑπτάκις τμηθῆναι. (*πέκω* ἤ *πεκτέω* =κείρω, κτενίζω, "*χαίτην πέκομαι*", ἐξ οὗ γαλλικὰ peigne =κτένι, pegnoir, peigner κλπ).

ἐμβολίδες: περιθετὴ κόμη ὅπως καὶ τὸ "**προκόμιον**", τὸ καλύπτον ὅμως κυρίως τὸ μέτωπον.

φενάκη, **πηνίκη**: ψευδὴς κόμη, "περούκα".[124] Τὸ Ε.Μ. γράφει περὶ τῆς φενάκης: "*κόσμος γυναικεῖος, ἡ λεγομένη οὐρά*". (πρβλ. τὸ νεώτ. κτένισμα "ἀλογοουρά"). Τὰ ρήματα *φενακίζω* καὶ *πηνικίζω* σημαίνουν ἐξαπατῶ (ἀμφιβόλου ἐτυμολογίας· *φέναξ* εἶναι ὁ ψεύτης, ὁ ἀπατεών. πρβλ. *φοινικικὸν* ψεῦδος, "*φοίνικες ἄνδρες ἀπατήλια εἰδότες*". πρβλ. καὶ τὸ λατιν. punicus =φοινικικός, ἀπατηλός.)

κομμόω, **κομμωτίζω:** Ἐκ τοῦ *κομέω* =φροντίζω. Καὶ ἐκ τῆς κόμης → *κομάω* = τρέφω μακρὰν κόμην, ἐνῶ *κομμόω* καὶ *κομμωτίζω* =καλλωπίζω, κτενίζω.

Ὁ **κομμωτὴς** λέγεται καὶ **κεροπλάστης** (ἐκ τοῦ *κάρ*, *κέρας*=πλεξὶς) καὶ **τριχοκοσμητής**. Τὸ θηλυκόν, *κομμώτρια*, *κομμὼ* καὶ *κούρισσα*. Ἐνῶ ὁ **κουρεὺς** εἶναι ὁ κείρων, ὁ κόπτων τὴν κόμην καὶ τὴν γενειάδα τῶν ἀνδρῶν. Ὁ Χ. Βουλόδημος, εἰς τὸν *Ἰδιωτ. βίον τῶν Ἀρχ. Ἑλλήνων*, γράφει: "..*ὁ κουρεὺς παρίσταται ὡς ἀδόλεσχος* (=φλύαρος) *καὶ λάλος... Λεπτομερείας κουρείου εὑρίσκομεν παρ' Ἀλκίφρονι:* "*Ὡς ἀφικόμην, ἀσμένως* (=εὐχαρίστως) *ἐδέξατο καὶ ἐφ' ὑψηλοῦ θρόνου καθίσας, σινδόνα καινὴν περιθείς, πράως εὖ μάλα κατέφερέ μοι τῶν γνάθων τὸ ξυρὸν* (=ξυράφι) *ἀποψιλῶν τὸ πύκνωμα τῶν τριχῶν..*"-"..*Ἐκ κουρείου ἀναστάντα, δεῖ τῷ κατόπτρῳ παραστῆναι καὶ τῆς κεφαλῆς ὄψεσθαι τὴν περικοπὴν τῶν τριχῶν, ἐπισκοποῦντα καὶ τῆς κουρᾶς τὴν διαφοράν*".

Κουρεὺς κείρει τὴν κόμην

ἕψειν τὴν κόμην: τὸ βάπτειν τὴν κόμην. Ἐκ τοῦ *ἕψω* =ψήνω: "*ἑψήσασθαι κόμην, τὸ καταχρῶσαι ἔλεγον*". Ἴσως ἐπειδὴ διὰ *τὰ ξανθίσματα τῆς κόμης* καὶ διὰ τὸ *μελαίνειν τὰς τρίχας*, ἡ βαφὴ ἔπρεπε νὰ βράση, νὰ ψηθῆ.

Τὸ νὰ βάφη ἕνας ἄνδρας τὰ μαλλιά του, ἐθεωρεῖτο ἄξιον ἐμπαιγμοῦ: "*Ἐμέλαινε τὰς ἑαυτοῦ τρίχας ὁ Λυσικράτης!*" "*Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς τὴν τρίχα τὴν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ξανθιζόμενος*", σχολιάζουν δυσμενῶς. Ὁ Αἰλιανὸς (VII, 20) διασώζει τὸ ἑξῆς ἀνέκδοτον: "*Ἀνὴρ εἰς Λακεδαίμονα ἀφίκετο Χῖος, γέρων ἤδη ὤν.. καὶ τὴν τρίχα πολιὰν* (=γκρίζα) *οὖσαν, ἐπειρᾶτο βαφῇ ἀφανίζειν. Παρελθὼν οὖν εἶπεν ἐκεῖνα ὑπὲρ ὧν ἀφίκετο. Ἀναστὰς οὖν ὁ Ἀρχίδαμος ἔφη: "τί ἄν οὗτος ὑγιὲς εἴποι, ὅς οὐ μόνον ἐπὶ τῇ ψυχῇ τὸ ψεῦδος, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ περιφέρει;*"

Δηλ. Τί καλὸ θὰ μποροῦσε νὰ πῆ αὐτὸς ὁ ὁποῖος ὄχι μόνον εἰς τὴν ψυχὴν τὸ ψεῦδος, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τὸ περιφέρει;

Τὸ τόσον εὐρὺ Λεξιλόγιον γύρω ἀπὸ ὅ,τι ἔχει σχέσιν μὲ τὴν κόμην, μαρτυρεῖ αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐξαιρετικὰ ἐπίμονη ἐπιμέλεια ποὺ ἐμπεριέχει ἡ λέξις *κόμη*, ὅπως ἤδη ἀναλύσαμε.

124. Τὸ ἀντιδ. "περούκα" ἐκ τῆς ἰταλ. "parruca", λέξεως προελθούσης ἐκ διαλέκτου: ἐκ τοῦ pelo =θρὶξ (λατ. pilus ἐκ τοῦ πῖλος) +zucca ἐκ τοῦ cocuzza =κύβη, κεφαλή.

καλλίκομος, εὐπλόκαμος, ἠύκομος, καλλιπλόκαμος: συνώνυμα, ὅπως καὶ τὰ *καλλιέθειρα*, *καλλίθριξ*, *εὔθριξ* κ.ἄ...

κάρη κομόωντες, καὶ ὡς μία λέξις **καρηκομόωντες** - οἱ ἔχοντες μακρὰν καὶ πυκνὴν κόμην - κυρίως ὡς ἐπίθετον τῶν Ἀχαιῶν (*κάρη* =*κάρα* =κεφαλή). Ἐνῶ οἱ Ἄβαντες εἶναι **ὄπισθεν κομόωντες**, τρέφοντες κόμην μόνον εἰς τὸ πίσω μέρος τῆς κεφαλῆς.[125]

ἀκρόκομοι, πρόκοττα: τὸ ἀντίθετον τοῦ *ὄπισθεν κομόωντες*. Ὑπῆρχε καὶ τὸ εἰδικώτερον κούρεμα "*κηποκόμας*", κατὰ τρόπον καλούμενον "κῆπος".

ἀκερσοκόμης: ἢ **ἀκειροκόμας**: ὁ μὴ κόπτων τὴν κόμην του, κυρίως ἐπίθετον τοῦ Ἀπόλλωνος: "ἀκερσοκόμης, ἁβροχαίτης."

Κτένισμα "**ἀνάσιλλον**" ἢ "**ἀνάσιμον**": αἱ τρίχες ὀρθοῦνται κατὰ τὸ μέτωπον.

Ἀπόλλων ἁβροχαίτης, διαβεβοστρυχωμένος, ἀκερσοκόμης

125. "Οἱ Ἄβαντες ἐκείραντο πρῶτοι τὸν τρόπον τοῦτον, οὐχ ὑπ' Ἀράβων διδαχθέντες, ὡς ἔνιοι νομίζουσιν, οὐδὲ Μυσοὺς ζηλώσαντες, ἀλλ' ὄντες πολεμικοὶ καὶ ἀγχέμαχοι καὶ μάλιστα δὴ πάντων εἰς χεῖρας ὠθεῖσθαι τοῖς ἐναντίοις μεμαθηκότες, ὡς μαρτυρεῖ καὶ Ἀρχίλοχος". -ἀπ. 3D (Πλουτ. Θησεὺς Ε, 2.1) -Ἐκ τοῦ Ἀπολλωνίου Σοφιστοῦ-

"Κάλλους εἵνεκα, τὰ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς"

ἀναδέσμη: ταινία πρὸς συγκράτησιν τῆς γυναικείας κόμης.

ἄμπυξ: ἀναδέσμη ἐκ μετάλλου. πρβλ. "*χρυσάμπυξ*". Ἐτυμ. ἐκ τοῦ "*ἄνω πεπυκνῶσθαι*".

κεκρύφαλος: κάλυμμα (*κρύπτω +κεφαλὴ*) ριπτόμενον ἐπὶ τῆς κόμης. Ὅταν ὅμως τυλίγεται γύρω ἀπὸ τὴν κεφαλὴ λέγεται **προσείλημα**. Σήμερα χρησιμοποιοῦμε τὸ ἀντιδάνειον "*τουρμπάν*", κατὰ τὸ LAROUSSE ETYMOL. ἐκ τοῦ TULBEND, ὅπερ ἐκ τοῦ *τολύπη* =ὄγκος σφαιροειδής, ἀρχικῶς ἐξ ἐρίου. Τὸ ἐξ *ἐρίου προσείλημα* ἐλέγετο καὶ **λημνίσκος**, ἐκ τοῦ *λῆνος, λᾶνος* =μαλλί. Ἕτερον ἀντιδάνειον εἶναι τὸ "**φακιόλιον**" ἐκ τοῦ λατ. fascis = **φάκελος** =δέσμη, δεσμίς. Καὶ ἐκ τοῦ **φάριον** (=μάλλινος κεκρύφαλος), →φάσιον → φέσιον → "φέσι".

κεκρύφαλος

μίτρα: 1) ζώνη 2) ταινία "*διὰ τῆς ὁποίας ἀνέδενον τὴν κόμην*". Ἐτυμολ. "*μίτος*" =κλωστή.

ταινία: ἐκ τοῦ *τανύω, τείνω* - ὕφασμα στενόν, ἐπίμηκες, ἡ μετέπειτα "*κορδέλλα*". (πρβλ.: "**κορδύλην** Κύπριοι λέγουσι τὸ ἐνείλημα τῆς κεφαλῆς, ἐξ οὗ καὶ λέξις "*ἐγκεκορδυλημένος*").

κεφαλόδεσμος: μίτρα.

κρήδεμνον: "κεφαλόδεσμος κατερχόμενος μέχρι τῶν ὤμων". (ἐτυμ. *κάρα+δέω*)· "*φοινικοκράδεμνοι Μοῦσαι*" -Βακχυλ. Ἐπινίκια 13.193- Λέγεται καὶ **ἐπίκρηνον** ἢ **ἐπίκρανον**.

στλεγγίς: 1) ξύστρα 2) διάδημα μεταλλικὸν κεχρυσωμένον, ἐπίσημον, ἄλλως "**στεργίς**": "*ὃ περὶ τῇ κεφαλῇ φοροῦσι*". Ἐνῶ **ἐμπλόκιον** εἶναι κόσμημα ἐμπλεγμένον εἰς τοὺς πλοκάμους.

σφενδόνη: διάδημα ὁμοιάζον μὲ σφενδόνην. Ὑπῆρχε καὶ τὸ **ξάνιον**, τὸ σημερινὸ "κτενάκι".

σάκκος: 1) τριχωτὸν ὕφασμα ριπτόμενον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ κατερχόμενον μέχρι τοὺς ὤμους ἐν εἴδει σάκκου.

καλύπτρα: κάλυμμα μακρύτερον καὶ ριπτόμενον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Ὑπῆρχε καὶ λεπτὴ καὶ κοντὴ καλύπτρα ὀνομαζομένη **τρίχαπτον**, ὡς *ἀπτομένη τῶν τριχῶν*, κάτι ἀνάλογον μὲ τὸ σημερινὸν "*φιλέ*" (ὅπερ ἐκ τοῦ πῖλος).

Ὁ δὲ **στέφανος** ἢ **στέμμα** ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *σκέπω*: → σκέπανος → σκέφανος → στέφανος. σκέπμα → σκέμμα → στέμμα. (Ἐνίοτε τὸ Τ ἐναλλάσσεται μετὰ τοῦ Κ. Βλ. καὶ Λεξ. Lidd. Scott.).

*

Σκεπάσματα κεφαλῆς -ὅπως μὴ ὦσιν ἀσκεπεῖς-

θολία, σκιάδιον

πῖλος: ἐκ τοῦ "*συμπιλητὰ ἔρια*".

πέτασος: πῖλος φαρδύγυρος, ἐκ τοῦ *πετάννυμι* (=ἁπλώνω).

σκιάδιον, θολία: "*θολία ἐκαλεῖτο πλέγμα θολοειδές, ᾧ ἀντὶ σκιαδίου ἐχρῶντο αἱ γυναῖκες*". Ἄλλως, "*ἡλιοστερὲς κάλυμμα κεφαλῆς*".

καυσία: ὁ ἐλαφρὺς μακεδονικὸς πῖλος πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν *καυστικῶν* ἀκτίνων τοῦ ἡλίου.

Ἐνίοτε τὰ ἱμάτια (ἐπιβλήματα, περιβόλαια, ἐπιβόλαια) διέθετον καὶ **ἐπίκρανον** ἢ **περίκρανον**,[126] κοινῶς "κουκούλα" ἐκ τοῦ λατ. CUCULA, ἐμφανῶς ἐκ τοῦ *καλύπτω*, ὅπως καὶ ὁ *κουλεὸς* =θήκη, ὁ *κύκλος*, τὸ *κουκούλι* καὶ ἄλλα σχετικά.

*

— Ὁ ἐστερημένος τῶν ἐν τῇ κεφαλῇ τριχῶν, ἀποκαλεῖται:

φαλακρός: *φαλὸς* =λάμπων (ἐκ τοῦ *φάω*) +*ἄκρον* =κορυφή. Αὐτὸς ποὺ γυαλίζει στὴν κορυφὴ τῆς κεφαλῆς λόγῳ ἐλλείψεως τριχῶν. (πρβλ. τὸ σημερινὸ "γλόμπος").

καραφλός: ἀντὶ φαλακρός, κατ' ἀντιμετάθεσιν.

λοκός, λοκρός: φαλακρὸς (Ἡσύχ.).

βρέγμα τριχορρυές: *τρίχες+ρέω*, δηλ. "μαδημένος ὑπὲρ τὸ μέτωπον".

ἐρημοκόμης: ὁ ἔρημος κόμης, τριχῶν, ὁ **ἀραιόθριξ**.

ψεδνός: μαδαρός, φαλακρὸς (ἐκ τοῦ *ψήω*), **ψεδνόθριξ**.

μαδαρός: φαλακρός, "μαδημένος", ἐκ τοῦ ρ. *μαδάω*. Λέγεται καὶ **μαδαροκέφαλος**.

ψῆνος: Λέγεται καὶ **ψανός**, ἐκ τοῦ *ψεδνός, ψήω*. **ψιλὸς** =1) ἄδενδρος 2) γυμνὸς τριχῶν.

φάλαντος ἢ **φαλαντίς:** ὁ κατὰ τὸ μέτωπον φαλακρὸς (*φαλὸς +ἄντα*). **ἀναφάλαντος** εἶναι ὁ ἄνω τοῦ μετώπου φαλακρός, ὁ ἀρχόμενος ὑποφαλακροῦσθαι. **ὀπισθοφάλακρος** ὁ ὄπισθεν φαλακρός, **μεσοφάλακρος** ὁ κατὰ τὸ μέσον τῆς κεφαλῆς φαλακρός, **ὁλοφάλακρος** ὁ παντελῶς φαλακρός.

Ὁ Πολυδεύκης εἰς τὸ "*Ὀνομαστικὸν*" παραθέτει καὶ ἄλλες ὀνομασίες καὶ ἐκφράσεις διὰ τὸ ἀνακρεόντειον "*ψιλὸν μέτωπον*": *ἀπεψιλωμένος, κρανιόλειος, λειοκάρηνος, ἀπανθήσας* (παύομαι ἀνθίζων), *ἀποσεσυλημένος τὴν χαίτην* (ἀποσυλῶ=ἀποστερῶ), *ἄκομος τὴν κεφαλήν, τὸ ἐπὶ κεφαλῆς χρήσιμον περίττωμα ζημειωθείς, ἀωρόλειος* (= ὁ παρὰ τὴν ὥραν λειαινόμενος καὶ φαλακριῶν), *ψιλοκόρρης* (ψιλὴ *κόρση* = κεφαλή).

Τὰ Κωμικὰ Ἀδέσποτα (CAF 917) διασώζουν τὸν κωμικὸ στίχο "*φαλακρότερος εὐδίας*", δηλ. πιὸ φαλακρὸς καὶ ἀπὸ τὴν λαμπρὴ ἡλιόλουστη ἡμέρα (*εὖ +δία*). Τόσο πολὺ γυαλίζει τὸ κεφάλι του.

Ὁ δὲ Στέφανος Βυζάντιος παραθέτει τὴν ἑξῆς παράξενη πληροφορία: "*Καὶ τοὺς φαλακρούς, Μυκονίους καλοῦσιν, ἀπὸ τοῦ τὸ πάθος τοῦτο ἐπιχωριάζειν τῇ νήσῳ.*"

Καὶ ἡ **γενειὰς** ὀνομάζεται κόμη, ὡς ἀπαιτοῦσα ἰδιατέραν περιποίησιν.

γενειὰς ἢ **γένειον:** Ἐτυμολ. "*ἀπὸ τοῦ δι' αὐτοῦ τὰ γένη διαστέλλεσθαι τῶν ἀρρένων καὶ θηλυκῶν,*[127] *καὶ ἀτελῶν καὶ τελείων ἡλικιῶν·*[128] *οὕτω -ὁ ἰατρὸς- Σωρανός*". (Ὠρίων)
Ἅμα τῇ ἐμφανίσει γενείου, εἶναι ἕτοιμος καὶ ὁ "γόνος" πρὸς γονιμοποίησιν.[128]

ἴουλος: ἐκ τοῦ *οὖλος* =ἐριώδης. *Ἴουλος* εἶναι τὸ πρῶτο χνούδι ἐπὶ τῶν παρειῶν τῶν ἐφήβων. Γι' αὐτὸ ὁ ἔφηβος ὀνομάζεται καὶ *ἀρτίχνους*. (*ἄρτι+χνοῦς*).

ἐπανθερεών: ὁμοίως, τὸ πρῶτο χνούδι· (*ἐπὶ +ἄνθος*). Ὁ ἔφηβος *ἀνθίζει*.

πώγων: ἡ γενειάς, τὸ γένειον, ἐξ οὗ καὶ τὸ "*πηγούνι*". Λέγεται καὶ **κόννος**.

ὑπήνη: ἡ τρίχωσις τοῦ ἄνω χείλους, ὁ **μύσταξ**.

126. Τὸ σημερινὸν ἀντιδάνειον "*καπέλλο*", ἐκ τοῦ λατιν. caput =κεφαλή, ὅπερ ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ *κάπυς* =πνεῦμα, κεφαλή.
127. Διαχωρίζεται δηλ. τὸ ἀρσενικὸν γένος ἀπὸ τὸ θηλυκόν.
128. Ὅταν τὸ ἄρρεν "βγάλη γένεια" ἔχει ἕτοιμον καὶ τὸν γόνον. Ἠμπορεῖ νὰ τεκνοποιήση.

ἐθειράς: ἡ γενειάς, διότι ἐξ ἔθους χρήζει ἰδιαιτέρας φροντίδος καὶ περιποιήσεως παρὰ τοῖς Ἕλλησι, ὅπως καὶ ἡ *κόμη*.

Εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι ὁ φιλόσοφος Ποσειδώνιος σχολιάζει τὶς βαρβαρικὲς συνήθειες καὶ τὴν ἀμέλειαν τῶν Γαλατῶν πρὸς τὴν καθαριότητα τῆς γενειάδος καὶ τῆς ὑπήνης, παρατηρῶν:

"*Οἱ δὲ Γαλάται.. τὰ γένεια... μετρίως ὑποτρέφουσιν..*
τὰς δὲ ὑπήνας ἀνειμένας ἐῶσιν,[129]
ὥστε τὰ στόματα αὐτῶν ἐπικαλύπτεσθαι.
Διόπερ ἐσθιόντων μὲν αὐτῶν καὶ πινόντων
ἐμπλέκονται ταῖς τροφαῖς..."

(Frg. 169.54)

✷

129. Τὶς ἀφήνουν χαλαρές, "παρατημένες"

Κάλλεϊ στίλβων καὶ εἵμασι[130]

130. Δηλ. ἀστράφτοντας ἀπὸ κάλλος καὶ ὡς πρὸς τὰ ἱμάτια, τὰ ἐνδύματα. (Ἰλιὰς Γ 392)

χιτὼν

Ἱμάτιον

"Ἑλληνίζειν τὴν στολήν"

Γενικῶς, τὸ "*τετράγωνον ἱμάτιον*" ἤ ἄλλως "*ἱμάτιον ἑλληνικὸν*" εἶναι ὁ χαρακτηριστικὸς τρόπος ἐνδυμασίας μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Ἕλλην διεκρίνετο ἀπὸ τοὺς ὑπολοίπους λαοὺς τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

ἱμάτιον: ἐκ τοῦ *ἵημι*=ρίπτω (δηλ. ἔνδυμα "ριχτὸ") σὺν τὴν κατάλ. *-ατιον*, ἐκ τοῦ *ἅϊσσω, ᾄττω*. Λέγεται καὶ **εἶμα**· *κακο-είμων ἤ δυσείμων*=κακοντυμένος, *εὐείμων* =καλοντυμένος. *μελανείμων, λευχείμων* (μαυροντυμένος, λευκοντυμένος).

ἔνδυμα, ἐνδύω: *ἐν+δύω* =βυθίζω, βυθίζομαι ἐντὸς - "μπαίνω μέσα στὸ ροῦχο",[131] τὸ ὁποῖον μὲ καλύπτει, μὲ **κεύθει**. Ἐξ αὐτοῦ τοῦ ρήματος **κεύθω** (=καλύπτω, κρύπτω) παράγεται ὁ **κιθὼν** (δωρ.) καὶ διὰ τροπῆς τοῦ ψιλοῦ κ εἰς δασὺ χ, τοῦ δὲ δασέος θ εἰς ψιλὸν τ, προφέρεται ἰωνικὰ **χιτών**. Ὁ *χιτὼν -κιθών*, φερόμενος κατάσαρκα, ὑπὸ τὸ *ἱμάτιον*, ἔκευθε πράγματι τὸ σῶμα. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, *χιτὼν* ὀνομάζεται καὶ "*μέρος σανδαλίου καλύπτον τὴν σάρκα*", ἀλλὰ καὶ ὁ πολεμικὸς θώραξ, ἄλλως **κίθαρος**.
Τὸ ριζικὸ ρῆμα *κεύθω* ἔχει καὶ τὴν ἔννοια "περιλαμβάνω ἐντός μου τινά".[132] Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς ποιεῖ ὁ *κιθὼν* ὅταν *ἐνδυόμεθα*, δηλ. βυθιζόμεθα ἐντὸς αὐτοῦ.

Γι' αὐτὸ ὁ χιτὼν ὀνομάζεται καὶ **κυπασσὶς** καὶ **καππάτιον**, ἐκ τοῦ *κύβος* = κοίλωμα, ἐπειδὴ μᾶς περιλαμβάνει ἐντός, μᾶς καλύπτει. (**χιτὼν ἐγκοιμήτωρ** εἶναι ὅ,τι ὀνομάζομε σήμερα *νυκτικό).*

Ὁ αὐτὸς συνειρμὸς τοῦ καλύπτειν ἐνυπάρχει καὶ στὴν λέξι **λῶπος**[133] ἤ **λώπη** ἤ **λώψ**: ἔνδυμα περιβάλλον τὸν ἄνθρωπον ὡς *λέπος* =λέπι, λοπίς, φλοῦδα. Τὸ πρόχειρον ἱμάτιον ἀποκαλεῖται καὶ **λαῖφος**.

Εἴδη χιτώνων:

χιτὼν αὐχένιος: ἀναφέρεται εἰς ἀπόσπασμα τοῦ Ἀντιφάνους. Πιθανὸν ὡς τὸ "*χιτὼν ἀσσάλιος*", ἀντιδάνειον ἐκ τοῦ AXALIUS =πτερυγωτός, ὅπερ ἐκ τοῦ *ἄγω*. "*Ἐπέθετο τοῖς ὤμοις ἀσσάλιον*", ἐξ οὗ τὸ ἀντιδάνειον "*σάλι*" (sciale, châle, chal, shawl, Shal.) δηλ. **περιώμιον**.

δνόψ: εἶδος χιτῶνος (Ἡσύχ.).

σεμίαρ: χιτών, ὡς Λάκωνες (Ἡσύχ.).

ἐχέσαρκον: ἀναφέρεται ὡς "*χιτώνιον ἐχέσαρκον ἠμπείχετο*" (=ἀμφιείχετο) -Ἀθήναιος-.

πανδαμικοί: συγκεκριμένως, ἑορταστικὰ παιδικὰ ἐνδύματα. Τὰ ἔφερον κατὰ τὴν πομπὴν τῶν Παναθηναίων (*πᾶν+δᾶμος*, δῆμος).

τοάκης: "*Σχιστὸς χιτών, περόναις κατὰ τοὺς ὤμους διεῖρτο καὶ πόρπη κατὰ τὰ στέρνα ἐνῆπτο· ἐκαλεῖτο δὲ καὶ ὁ τῶν παρθένων οὕτω χιτωνίσκος, οὗ λύσαντες ἄχρι τινὸς τὰς πτέρυγας, παρέφαινον τοὺς μηρούς, μάλιστα αἱ Σπαρτιάτιδες, ἅς διὰ τοῦτο φαινομηρίδας ὠνόμαζον*". (Πολυδεύκης).

χιτὼν ποδήρης: μακρύς, ἐξικνούμενος μέχρι τῶν ποδῶν, τερμιόεις, ποδώνυχος.

χιτὼν ὀρθοστάδιος: τὸ ἀντίθετον τοῦ ποδήρους.

131. ροῦχο, ἐκ τοῦ ρήγνυμι, τεμάχιον ὑφάσματος → ρῆγος → ράκος → ροῦχο.
132. Βλ. Ὁμηρ. Λεξ. Πανταζίδου. Ἐκδ. ΣΙΔΕΡΗ 1921
133. Ἐκ τοῦ **λώπη, λώπα** → ἰσπ. ropa =ρουχισμός, ἰταλ. roba, γαλλ. robe καὶ ἐξ αὐτῶν τὸ ἀντιδάνειον "**ρόμπα**". Σημειωτέον ὅτι εἰς ἀρχ. ἑλλην. ἐπιγραφὴν ἀναγράφεται: "*ράπτης ροβῶν.*"

βωκός: μαλακὸς χιτών.

χιτὼν ἀνάκωλος: ἄλλως, **ἐπιγονατίς**.[134]

χιτὼν οἰωτός: μάλλινος (ὄϊς =πρόβατον).

ἀμφενώτας, ἀνδρόμεον: κρητικὸς χιτών, ἄλλως **κρητικόν**.

χιτὼν χορταῖος: δασύς, ἄλλως **λαισάς**.

ἀμφαικτήρ: διπλοῦς.

μάσθλης: ἀπὸ δέρμα κατειργασμένον.

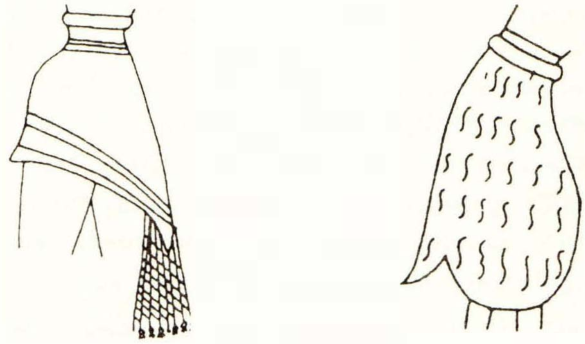
ἐξωμίς: χιτὼν ὁμοῦ καὶ ἱμάτιον.

βατραχίς: χρώματος πρασίνου.

τρυφοκαλάσιρις: κυρίως γυναικεῖος.

ξυστίς: ἀπὸ πολυτελὲς ὕφασμα *ξυστόν*, δηλ. λειανθὲν ὡς πρὸς τὸ περισσευούμενο μετὰ τὴν ὕφανσι μαλλί.

τρίβων: τὸ ἀντίθετον τοῦ *ξυστίς*, χιτὼν ἀπὸ τραχὺ ὕφασμα.

Ζῶμα μυκηναϊκόν:[135] *Ὁ πρόδρομος τῆς σημερινῆς κρητικῆς "φουφούλας".*

Ὁ Θησεὺς φονεύει ληστήν.
Ἡ ἐνδυμασία του ἐνθυμίζει σημερινὸν εὔζωνον.

*

ἐσθής: "παρὰ τὸ *ἕω*, τὸ ἐνδύομαι..." (Ε.Μ.). Μέλλων *ἕσω*, ἀόρ. *ἕσα* καὶ *ἑσάμην*. Σχετικὸν ρῆμα καὶ τὸ *ἕσνυμι* → *ἕννυμι* → *ἀμφιέννυμι*, *ἀμφίεσις*. "*ἀμφί... ἕσσας*" γράφει ὁ Ὅμηρος. Ἐκ τοῦ *ἐσθής*, ἀρχικῶς Fεσθὴς → "*βέστον* τὸ ἱμάτιον ὑπὸ Λακώνων, ἢ βέττον".[136] "*Μέρη δ' ἐσθήτων, πτέρυγες· καὶ πτερύγιον τὸ ἥμισυ τῶν χιτωνίσκων,* **χειρίδες** *δὲ τὰ περὶ ταῖς χερσίν,* **ὦα** *δὲ τὸ ἐξωτάτω τοῦ χιτῶνος ἑκατέρωθεν. Τὴν δὲ ᾦαν καὶ ὄαν λέγουσι.*" -Πολυδεύκους Ὀνομαστικὸν- (ἐκ τοῦ ᾦα → "οὔγια").

κυκλὰς ἐσθὴς ὀνομάζεται ἡ ἔχουσα ὁλόγυρα περιθώριον, ἐν εἴδει ταινίας. "**Ἔκκυκλον** =γυναικεῖον ἱμάτιον, ὑπὸ τὸ ἔνδυμα". Ὁ Ἀριστοφάνης (Λυσιστράτη) ἔχει τὸν τύπον "*τοὔγκυκλον*" (=τὸ ἔγκυκλον). Τὸ ρῆμα *κυκλέω*, γενικῶς σημαίνει "*κινῶ ὁλόγυρα*". Εἰδικώτερον δέ, τυλίγω κυκλοτερῶς νήματα, ἐξ οὗ τὸ νεώτερον "*κούκλα*"=δεσμὶς τυλιγμένου νήματος. Ἐξ αὐτοῦ, ἡ "*κούκλα*"=πλαγγὼν ἐνδεδυμένη.

κάρτη: εἶδος ἐσθῆτος (Ἡσύχ.) -πιθανὸν ἐκ τοῦ *κράς (=κεφαλὴ) κράτη* → *κάρτη*.

στολή: Ἐκ τοῦ ρ. στέλλω. Κυριολεκτικῶς σημαίνει προπαρασκευὴ πρὸς ἐκστρατείαν. Συνεκδοχικῶς ἑτοιμασία, στολισμός, στολίδι. *Στολιδωτὸς* χιτὼν ὀνομάζεται ὁ λίαν πτυχωτός. *Εὐσταλὴς* εἶναι ὁ καλῶς ἐνδεδυμένος, χαρίεις, κομψός. - *κυανόστολος* δέ, ὁ μελανείμων.

χλαῖνα, χλαμύς, χλανύς: Ἐκ τοῦ θέματος τοῦ ρήματος *χλιαίνω* =θερμαίνω. "*Χλαῖνα: ἱμάτιον ἐπὶ τῷ χιτῶνι*". Ἡ παχεῖα χλαῖνα λέγεται καὶ "*χειμάμυνα*" καὶ "*χλαῖνα ἀλεξάνεμος*" (ξ, 529). "*Τὰς δὲ θετταλικὰς χλαμύδας, θεταλλικὰ πτερὰ ὠνόμαζον. Ἐντεθετταλίσμεθα ἔλεγον τὸ χλαμυδοφοροῦμεν. Εἰσὶ δὲ χλαῖναι ἁπλοΐδες, διπλοΐδες*" (Πολυδεύκης). Πρβλ. τὰ σημερινὰ "μονόφαρδα", διπλόφαρδα.- "*Ἡ μὲν χλαῖνα τετράγωνον ἱμάτιον, ἡ δὲ χλαμὺς εἰς κύκλον*"... (Ἀμμώνιος)

δυσχλαινία: πενιχρὰ ἐνδυμασία.

---

134. ἐπι**γονα**τίς →ἰταλ. gonna =φούστα, ἐξ οὗ τὸ ἀντιδάνειον *γούνα*.
135. ζῶμα: ὁ περιεζωσμένος χιτών.
136. Πρβλ. τὰ ἐξ αὐτοῦ δυτικὰ vesta, veste, vêtement, κλπ... ἐξ ὧν τὸ ἀντιδάνειον "βεστιάριον".

μανδύας: ὁ Ἰωάννης ὁ Λυδὸς παρατηρεῖ: "*μανδύας χλαμύδος εἶδος ἐστί, τὸ παρὰ τῷ πλήθει μαντίον λεγόμενον*". (πρβλ. μανδήλιον, MANTELLO, MANTEAU, MANTILLA κλπ.).

δεκτή: χλαίνα, χλαμύς, ἀπὸ τοῦ δέχεσθαι αὐτήν.

ἐφεστρίς: ἐκ τοῦ *ἐφέννυμι*. (ἀμφιέννυμι).

βίρρος: εἶδος χλαμύδος (Ἀρτεμίδωρος 2,3).

βαίτη: ἀναφέρεται ὅτι εἰς τεμάχιον *βαίτης* (=δέρματος) ἐτύλιξε ἡ Ρέα τὸν λίθον ποὺ ἔδωσε στὸν Κρόνο νὰ καταπιῆ, ἀντὶ τοῦ Διός. Ὅ,τι καὶ τὸ **κάσσον**.[137] Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *κῶας* =δέρμα.

φᾶρος: ἐκ τοῦ ρ. φέρω ὡς καὶ νῦν τὸ "φόρεμα".[138]

πέπλος: "*ἔνδυμα γυναικεῖον, περόναις διακατεχόμενον· καὶ ἔστι τὸ ἔτυμον, ἐν συγκοπῇ, περίπελος· ὁ περὶ ὅλην τὴν φοροῦσαν πελόμενος*". (Ἀπολλώνιος σοφιστής). Δηλαδή, ἐσθὴς μὲ πολλὲς πτυχές: "*εὔπεπλοι κοῦραι*" -Βακχυλίδης-

"*πέπλος ἀττικῷ τῷ τρόπῳ*": ὁ ἀττικὸς τρόπος ἦτο νὰ ἔχη ὁ πέπλος ὑψηλὰ τὴν ζώνη, ἐπάνω ἀπὸ τὴν μέση. Ὁ Πολυδεύκης εἰς τὸ "Ὀνομαστικὸν" παρατηρεῖ ὅτι "*ὁ Ξενοφῶν εἰς τὴν Κύρου Παιδείαν, ἀνδρικὸν οἴεται φόρημα εἶναι τὸν πέπλον, διότι οἱ βάρβαροι καὶ ταῖς θηλυπρεπεστέραις τῶν ἐσθήτων ἔχαιρον.*"

ὑποδύτης: χιτωνίσκος ὑπὸ τὸν θώρακα φορούμενος.

ἐπίβλημα: ἐπανωφόριον, περιβόλαιον, ἐπενδύτης, ἀμπέχονον ἢ **ἀμπεχόνη** (ἐκ τοῦ *ἀμπὶ* =*ἀμφὶ* +*ἔχω*, σύμμετρον περίβλημα).

χειμὰς ἢ **χείμαστρον:** ἱμάτιον χειμερινόν, "*χλαίνα χειμάμυνα*".

ζωωτός: μανδύας πεποικιλμένος δηλ. *ἀνθεμωτός, στρουθωτός, ἄνθινος*, κ.ἄ., γενικῶς ποικίλον ἱμάτιον.

ἐφαπτίς: εἶδος μανδύου.

ἄλλιξ: ἐπανωφόριον

***

Εἰδικώτερον:

ἑανός: λαμπρὸν ἱμάτιον, ἐκ τοῦ *ἕννυμι, ἕσνυμι* (ἐνδύω).

βράκος (Fράκος -Σαπφώ-): πολυτελὲς ἔνδυμα.[139] Ἐκ τοῦ (F)*ρήγνυμι*. Τεμάχιον ὑφάσματος ἀποκεκομμένον.

κῶον: ἱμάτιον διαφανές, κατασκευαζόμενον ἐν Κῷ.

λακωνικόν: διαφανές, ὅπως καὶ τὸ **ταραντινίδιον** = διαφανὲς *ἔσθημα* (=ἔνδυμα), ἀπὸ τῆς Ταραντίνων χρήσεως καὶ τρυφῆς. Διαφανὴς ἐσθὴς ἦτο καὶ ἡ ὀνομαζομένη **σάνδων**.

ἐπωμίς: "*Τὴν ἐπωμίδα πτύξας διπλῆν ἄνωθεν ἐνεκομβωσάμην*" (Ἀπολλόδ. κωμ. ἀπ.). Ἐτ. *ἐπὶ+ὦμος*.

ἐμπερονατρὶς καὶ **περονατρίς:** συγκρατούμενον διὰ περόνης ἢ πόρπης, ἐξ οὗ καὶ **ἐπιπορπίς**. "*τοῦτο τὸ καταπτυχὲς ἐμπερόναμα πρέπει τοι μάλα* (=σοῦ πάει πολὺ) *Πραξινόα*". (Θεοκρίτου "Ἀδωνιάζουσαι".)

θέριστρον: ἱμάτιον θέρους. Ἐνῶ **ἠρίστριον**, ἱμάτιον ἐαρινόν.

φαινόλης: Ἔνδυμα βαρύ, φερόμενον κατὰ τὴν βροχήν, λαμπρόν. Τὸ Λεξ. LIDD. SCOTT τὸ ἐτυμολογεῖ "ἐκ τοῦ λατ. PAENULA", ἐνῶ τὸ Ἐτυμολογικὸν Λεξικὸν τῆς Λατινικῆς ERNOUT-MEILLET καταγράφει μετὰ βεβαιότητος ὅτι τὸ PAENULA εἶναι "emprunt au grec" (=δάνειον ἐκ τῆς ἑλληνικῆς) καὶ μάλιστα "prototype dorien".

ἔδνιος χιτών: "*ὃν πρῶτον δίδωσιν ἡ νύμφη εἰς τὸν γαμβρόν*". (*ἔδνα* =δῶρα γάμου, ἐκ τοῦ *ἁνδάνω* =προξενῶ εὐχαρίστησιν). "*Τῆς προσφορᾶς γινομένης, γίνεται ἡδονὴ*" (Ἀριστ. Η. Β' 7).

---

137. Ἐκ τοῦ *κάσον, κασὰς* → κασάκα ἢ "καζάκα", τὸ γνωστὸν ἀντιδάνειον.

138. Ἐκ τοῦ *φέρω, φόρεμα* → para, paruai στὴν Πολυνησία, δηλ. τὸ ἀντιδάν. *παρεό*. (Βλ. Ν. Γιόζεφσον, Ἑλλ. Στοιχ. στὶς Διαλέκτους τῆς Πολυνησίας).

139. Ἐκ τοῦ Fράκος (βράκος) → βράκα, βρακίον, "βρακὶ" (καὶ τὸ ἀντιδάν. "φράκο").

Ἐσώρρουχα:

διάζωμα: "*τὸ καλύπτον τὰ αἰδοῖα*"· ἐτυμ. *διὰ* +*ζώνη*. Λέγεται καὶ **ζωστήρ**.

ἡμίμιτρον: "*ᾧ ἐκαλύπτετο τὰ ἀπόρρητα*". Ὑπάρχει καὶ τὸ ἀνάλογον **ἡμιδιπλοΐδιον** ="*γυναικεῖον βραχὺ περίβλημα, ὅ ἔνδον φοροῦσι ὑπὸ τοὺς μηρούς*". (Ε.Μ.) Ὁ Πολυδεύκης ἀναφέρει καὶ "*περίζωμα περὶ τῇ κοιλίᾳ τὴν περιζώστραν, ἵνα περιζώσωσι τὴν μεγάλην γαστέρα. Τὸ δὲ περὶ τοῖς αἰδοίοις, οὐ μόνον γυναικῶν ἀλλὰ καὶ ἀνδρῶν, ὁπότε σὺν ταῖς γυναιξὶ λούοιντο,* "**ᾦαν λουτρίδα**".

Ἄρα *ἡμιπλοΐδιον* =κάτι σὰν "κορσές", ἐνῶ *ᾦα λουτρὶς* ="μαγιὼ", "μπανιερό".

ᾦα ἐτυμολογικῶς ἐκ τοῦ *ὄιος* =μάλλινος, ἐκ τοῦ *ὄϊς* =πρόβατον· *ὄιος* → *ὤιος* → *ᾦα* → "*οὔγια*".

σκελέαι: τὰ τῶν σκελῶν σκεπάσματα, περισκελίδες.

Ὁ **στηθόδεσμος** ἢ **στηθοδέσμιον** ἢ **στηθοδέσμη** ἢ **περιστηθίς**, ἐλέγετο καὶ **μαστόδεσμος** ἢ **μαστόδετον** (Γαληνός). Ἐλέγετο καὶ **ἀπόδεσμον:** "*καὶ τῶν ἀποδέσμων οἷς ἐνῆν τὰ τιτθίδια*" (=ὅπου ἐνυπῆρχον οἱ μαστοί).

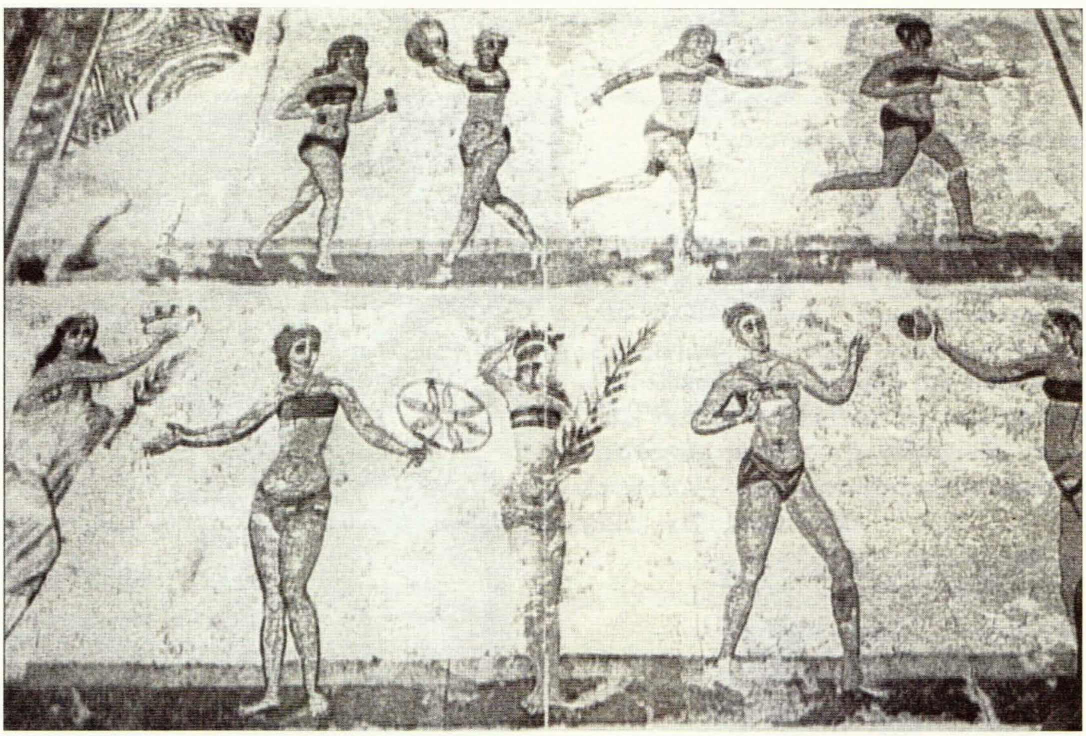
στρόφιον: στηθόδεσμος. "*Τὸ στρόφιον λυθέν, τὰ κάρυά μου ἐξέπιπτεν*".[140]

μηλοῦχος: "*ζώνη ἀνέχουσα τοὺς μαστούς*". Ἐτυμ. ἐκ τοῦ *μῆλον* (=πρόβατον) ἐξ οὗ *μήλινος* =μάλλινος.

μονοχέριον: στηθόδεσμος.

Ὑπενθυμίζουμε καὶ τὸν "κεντητὸν" **κεστὸν** τῆς Ἀφροδίτης: "..*τὸν ἱμερόεντα ἀπὸ μαστῶν.. λυσαμένη κεστόν*.[141]

(Ὁ χρησιμοποιούμενος σήμερα γαλλ. ὅρος "σουτιέν", "soutien", ἐκ τοῦ soutenir =ὑποβαστάζω: sub+teneo, ὅπερ ἐκ τοῦ ἑλλην. ὑπὸ+τείνω, τανύω).

"*ᾦα λουτρίς*"

140. Ἀπόσπ. Κωμ. -κάρυα =καρύδια μεταφορικῶς οἱ μαστοί.
141. Ἀντιφ. Ἑλλην. Ἀνθολογία 6.88
142. Δημόπουλος, (Ἐξ οὗ καὶ "ἱμάτιον", ἐκ τοῦ ἵημι =ρίπτω. Ἐρρίπτετο ἐλευθέρως, ἄνευ συρραφῶν. -ράπτω: ἐκ τοῦ ρα+ἅπτω.)

"*Ἔμελε δὲ αὐτοῖς, καὶ κοσμίως ἀναλαμβάνειν* (=ἀνασηκώνειν) *τὴν ἐσθῆτα, καὶ τοὺς μὴ τοῦτο ποιοῦντας, ἔσκωπτον*" ('Αθήναιος, 'Επιτ. Ι BC)

"'Εὰν δὲ ἀποβλέψῃ τις εἰς τὴν ὑγιεινὴν ἄποψιν τῆς ἐνδυμασίας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, θὰ ἴδῃ, ὅτι ἡ ἐνδυμασία των ἦτο σύμφωνος πρὸς τοὺς κανόνας τῆς ὑγιεινῆς, καθ' οὓς δὲν πρέπει νὰ ἐμποδίζηται καθόλου ἡ τακτικὴ κυκλοφορία τοῦ σώματος, διότι ἦτο εὐρύχωρος καὶ ἐκάλυπτεν ἐλευθέρως τὸ σῶμα."[142]

Συμπληρωματικὸν Λεξιλόγιον:

ὕφασμα, ὑφαίνω: ἐκ τοῦ "*ὑφὲν*" (ὑπὸ+ἕν, δηλ. ὁμοῦ), "*παρὰ τὸ ἑνοῦν*". Ἑνοῦται δηλ. τὸ στημόνι μὲ τὸ ὑφάδι ὁμοῦ, καὶ γίνονται ἕν.

ταλασιουργία: ἡ ὑφαντική, τὸ κλώθειν ἔργα, ὁ κατ' ἐξοχὴ μόχθος· ἐτυμολ. *τλάω-τλῶ +ἔργον*. Πρβλ. καὶ "**ἀργαλειός**": ἐργαλέος =κοπιώδης.

ἐρεοῦ ἐργαστική: ἡ ἐριουργία· "*ἐρεὰ ἐσθὴς*" = μάλλινα ἐνδύματα.[143]

πανίον: κοινῶς "πανί", ἐκ τοῦ Πανός, ὅς ἐπενόησε τὴν ὑφαντικήν.

ὀθόνη: λεπτὸν ὕφασμα εὐκόλως συστρεφόμενον, ἐκ τοῦ *ὄθω*=συστρέφω, κινῶ, ὅθεν μεριμνῶ. - *ὄθη* =φροντίς. Ἄρα *ὀθόνη*, λεπτὸν ὕφασμα χρῇζον φροντίδος.

μέταξα: κοινῶς "μετάξι", ἐκ τοῦ *μετὰ ἄγω*: "*μετήγετο· μετεφέροντο ἐκεῖθεν τὰ βομβύκια ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀνεπηνίζοντο*[144]... *Ὀψὲ εἰσήχθη εἰς Ἑλλάδα ἡ χρῆσις βομβυκίων.*".

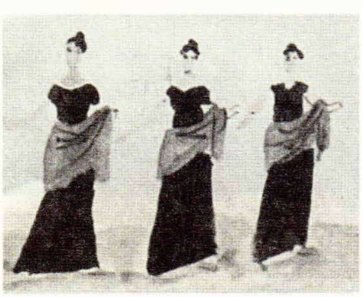
[Τὸ πρῶτον ἔνδυμα: **σπάργανον**· ἐκ τοῦ *σπείρω* =συστρέφω
Τὸ τελευταῖον ἔνδυμα: **σάβανον**· ἐκ τοῦ "σέβανον", ὅπερ ἐκ τοῦ *σέβας, σέβομαι*.]

*

Εἰδικώτερον Λεξιλόγιον (σχετικὸν πρὸς τὴν φύλαξιν ἱματισμοῦ).

κανδυτάναι: ἱματιοθῆκαι, **φωριαμοί**. Πολυδεύκης: "εἰς ἅ δὲ κατετίθεντο τὰς ἐσθῆτας, **χηλοὶ** μὲν καθ' Ὅμηρον, **κοῖται** δὲ καὶ **κιβωτοὶ** καὶ **κίσται** παρὰ τοῖς νεωτέροις, καὶ **ρίσκοι** ἴσως καὶ **ἀόρται**.. καὶ **φασκώλους** ἔλεγον οἱ παλαιοὶ τὰ τῶν ἱματίων ἀγγεῖα καὶ **θυλάκους**. Ξενοφῶν δὲ καὶ **μαρσίπους** ἱματίων εἶπεν."

143. Πλάτ. Πολιτικὸς
144. πηνίον = πανίον

Ὑπὸ ποσὶν **ἐδήσατο** καλὰ πέδιλα[145]

"*Ὁ ἄνθρωπος πέφυκε βαδίζειν*" -Γαληνὸς-

ὑπόδημα: Ἐκ τοῦ *ὑπὸ+δέω*(=δένω)· "*τὸ ὑπὸ τὸν πόδα, δι' ἱμάντων συγκρατούμενον.*" Γι' αὐτὸ ὁ ἀφαιρῶν τὰ ὑποδήματα ὀνομάζεται *ἐξ-ὑπὸ-λυτὸς* → "ξυπόλυτος. Ὁ "ξυπόλυτος" ἀποκαλεῖται καὶ *ἀνυπόδητος, γυμνόπους, νηλίπους.*

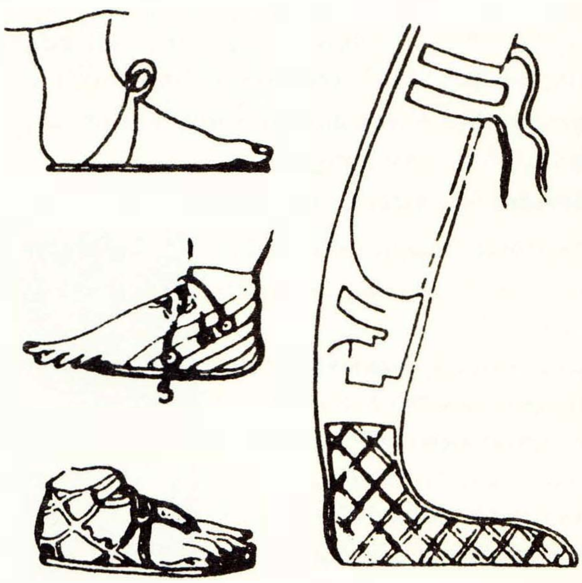
πέδιλον: "*πέδιλα, τὰ εἰλούμενα τοῖς ποσίν... παρὰ τὸ περιελεῖσθαι τοῖς ποσίν*" (δηλ. τυλίγονται -μὲ τοὺς ἱμάντες- γύρω ἀπὸ τὰ πόδια)... "*ἀπὸ τοῦ εἰλῶ τοῦ συστρέφω, οὕτω πέδειλον καὶ πέδιλον.*" (Ε.Μ.) "*Μαιὰς καλλιπέδιλος*", ἡ μήτηρ τοῦ Ἑρμοῦ. "*Ἀνθοβαφῆ πέδιλα τοὺς πόδας ἐπισφίγγοντα*". *Τὸ πέδιλον* λέγεται καὶ **ἦλιψ**, ἐκ τοῦ *εἴλω* ὁμοίως. Ἐξ οὗ καὶ *νήλιπος* = ἐξυπόλυτος.
σάνδαλον *ἤ* **σανδάλιον**: ξύλινον πέλμα, προσδενόμενον διὰ λωρίου, οἱονεὶ "*σανίδαλον*". "*Σανδάλια, ἐφ' οἷς ἔπεστιν ἄνθεμα*".[146] Λέγεται καὶ **σάμβαλον** ("*νεᾶνις ποικιλοσάμβαλος*").

βλαύριον: εἶδος σανδάλου.

βηλόν: πέδιλον, ἐκ τοῦ ρ. βαίνω.

βίολα: "πέδιλα ὑποδήματα".

ἐνδρομὶς ἤ **ἐντροπίς:** ὑπόδημα ἀθλητῶν, δρομέων, κυνηγῶν, καὶ δὴ τῆς Ἀρτέμιδος. "*Οἱ κυνηγέται τοιούτοις ὑποδήμασι χρῶνται, πηδᾶν καὶ τρέχειν ἀναγκαζόμενοι δι' ἀνωμάλων χωρίων, ἐν οἷς ἐὰν μὴ συνηρμοσμένον ᾖ ἀκριβῶς τῷ χρωτὶ τὸ ὑπόδημα, στρέμματα γίγνεται κατὰ τὰ σφυρὰ καὶ τοὺς πόδας.*" (Γαληνὸς ἰατρὸς 18.680)

φαικάδες ἤ **φαικάσια:** ὑποδήματα τῶν γυμναστῶν, προπονητῶν, ἐκ τοῦ ρήμ. *φαίνω*, καθ' ὅτι λευκὰ καὶ εὐδιάκριτα.

κόθορνοι: τὰ γνωστὰ ὑποδήματα τῶν ὑποκριτῶν τῆς τραγῳδίας "*ἁρμόζοντα ἀμφοῖν τοῖν ποδοῖν*", ἐταίριαζαν δηλ. καὶ στὰ δύο πόδια. Δὲν εἶχαν δεξιὸ καὶ ἀριστερό. Γι' αὐτὸ ὑπῆρχε καὶ ἡ παροιμία "*εὐμεταβολώτερος κοθόρνου*". Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *κάττυμα* =δέρμα σκληρόν, ὑποβαλλόμενον εἰς τὰ ὑποδήματα, κοινῶς "σόλα".

ἐμβάδες: Ἐτυμολογ. ἐκ τοῦ *ἐν+βαίνω*. "*εὐτελὲς μὲν τὸ ὑπόδημα, τὴν δὲ ἰδέαν κοθόρνοις ταπεινοῖς ἔοικεν*". (Πολυδεύκης). Ἐκάλυπτον καὶ τὸ ἄνω μέρος τοῦ ποδός, "*διὰ τοῦτο ἔδει κατασκευάζεσθαι ἐπὶ ξυλίνων τύπων, τῶν καλαπόδων*". (Κοινῶς "καλαπόδια"-*κᾶλον* =ξύλον).

βηρίδες: εἶδος ἐμβάδων.

βαστά: στέρεα ὑποδήματα, ἐκ τοῦ ρ. βαστάζω.

διάβαθρα: ὑποδήματα κοινὰ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Ὁ ὑποδηματοποιὸς ὀνομάζεται καὶ *διαβαθρορράφος.*

εὐμάριδες: ὁμοίως, κοινὰ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *εὖ +μάρη* = χείρ, δηλ. "πρόχειρα" (πρβλ. *εὐμάρεια* =εὐχέρεια). "*Ὑπόδημα σανδαλῶδες· πεποίηται ἀπὸ τοῦ εὐμαρῶς ὑποδῆσθαι*".

---

145. Ὀδύσ. ο,550. - "*πέδιλα δησάμενος ὑπὸ ποσίν*". (π, 155).
146. Κηφισόδωρος.

πάξ: "*ὑπόδημα εὐυπόδητον*" (Ε.Μ.). Ἐκ τοῦ *πήγνυμι* ἤ *πάγνυμι* =στερεῶ.[147]

ἄσκαροι ἤ **ἀσκέραι:**[148] χειμερινά, μάλλινα ἔσωθεν, ἐκ τοῦ ἀσκὸς =προβειά.

κρηπίδες: "*φόρημα στρατιωτικόν, ἔνιοι δὲ ἐκ τῶν ποιητῶν καὶ* **ἁρπίδας** *ὠνόμασαν αὐτάς*". Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ "κρηπίς, κρηπίδωμα", ἐπειδὴ εἶχον ὑψηλὰ καττύματα. Ἐνῶ **ὀπισθοκρηπίδες** ἦσαν γυναικεῖα ὑποδήματα, προφανῶς διαθέτοντα "τακούνια".[149] Παρατηρεῖ ὁ Ξενοφῶν: "*ὑποδήματα ἔχουσα ὑψηλά, ὅπως μείζων δοκοίη εἶναι ἤ ἐπεφύκει*" (Οἰκονομικὸς 10.2).

ἀρβύλαι ἤ **ἄρβυλα** ἤ **ἄρμυλα:** ἰσχυρὰ ὑποδήματα ἐξικνούμενα μέχρι τῶν σφυρῶν. Ἐτυμολογ. ἐκ τοῦ ρ. *ἀραβέω* (=ἠχῶ, κροτῶ, θορυβῶ) ὅπερ ἐκ τοῦ *ἄρουρα +βοή*.

ἰφικρατίδες: "*ὑπόδησις στρατιωτῶν, εὔλυτος καὶ κούφη*". Ἐκ τοῦ στρατηγοῦ Ἰφικράτους ὁ ὁποῖος ἐβελτίωσε τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν πελταστῶν.

κάλτοι: ὑποδήματα κοῖλα, ἐν οἷς ἱππεύουσιν. (Ἡσύχ.) (*κέλης*=ταχὺς ἵππος).

ραφίδες, τροχάδες, συκχάδες, σέμπαλα: ὑποδήματα πρόχειρα συρραπτὰ ἐκ δέρματος. Περιγράφει ὁ Ὅμηρος: "*αὐτὸς δὲ ἀμφὶ πόδεσιν ἀράρισκε πέδιλα, τάμνων δέρμα βόειον*" (ξ, 24). (*συκχάδες* ἐτυμολ. ἐκ τοῦ "*συνέχειν τὸν πόδα*").

καρβατῖναι: "*ἄγροικα ὑποδήματα εὐτελέστατα, κληθέντα ὑπὸ Καρῶν*"[150] *(καρ+βαίνω)*. Λέγονται καὶ **καρπάτινα**, ἐξ οὗ τὰ ἰταλ. "scarpe" καὶ τὸ ἀντιδάνειον "σκαρπίνια".

πηλοπατίδες ἤ **πηλοβατίδες:** ἀρβύλαι μὲ παχὺ πέλμα (πηλὸς= λάσπη). Δηλ. "γαλότσες".[151]

βαυκίδες ἤ **βακνίδες:** "*ὑποδήματα ἰωνικὰ πολυτελῆ*".

βασιλίδες: "*ἐφόρει αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Ἀθήνησιν*" (Πολυδ.).

θεταλλίς: "*ὑπόδημα μηνῦον τοὺς εὑρετάς, προτιμώμενον ὅμως ἐν Κρήτῃ*".

ὑπόδημα ἱππέως
(κύλιξ ζωγρ. Ὀνησίμου, Ε' αἰ. π.Χ.)

ἀμυκλάδες ἤ **λακωνικά:** πολυτελῆ ὑποδήματα, χρώματος ἐρυθροῦ, ἀπὸ τὴν λακων. πόλιν Ἀμύκλαι.

σικυώνια: κατεσκευάζοντο ἐν Σικυῶνι, δημοφιλῆ καὶ ἀρεστὰ παντοῦ.

τυρρηνικά: "*τὸ κάττυμα ξύλινον, οἱ δὲ ἱμάντες ἐπίχρυσοι*". - "*Σανδάλιον ἦν, ὑπέδησε δ' αὐτὸ Φειδίας τὴν Ἀθηνᾶν*". (Πολυδεύκης).

χίαι: ὑποδήματος ἀνδρικοῦ εἶδος. (Ἡσύχ.).

ἀργεῖαι: Ἀργείων εὕρημα.

περιβαρίδες: "*θεραπαινίδων μᾶλλον τὸ ὑπόδημα*".

κρούπανα ἤ **κρούπετα** ἤ **κρούπεζα:** "*ξύλινον ὑπόδημα, πεποιημένον εἰς ἐνδόσιμον* (=ὑπόκρουσιν) *χοροῦ*". (Πολυδεύκης).

βλαῦται: εἶδος κομψοῦ σανδαλίου. "*Τοιαύτας βλαύτας παρίσταται φορῶν ἐρχόμενος εἰς τὸ συμπόσιον τοῦ Ἀγάθωνος ὁ Σωκράτης, ὁ σπανίως ὑποδούμενος*" (Χ. Βουλόδημος).

κονίποδες: "*πολυσχιδῆ ὑποδήματα μὴ σκεπάζοντα ὅλον τὸν πόδα, ἀλλὰ καταπασσόμενα ὑπὸ τῆς κόνεως*". (Σουΐδας). Κυρίως γυναικεῖον ὑπόδημα.

ἀκρόσφυρα: γένος ὑποδημάτων γυναικείων (Ἡσύχ.).

περσικαί: "*λευκὸν ὑπόδημα ἑταιρικόν*". (Πολυδ.).

---

147. Σχόλια εἰς Εὐριπίδου Ὀρέστην.
148. Ἐκ τοῦ *ἀσκέραι* → τὸ τουρκ. *ἀσκέρι* =σῶμα στρατοῦ. Πρόκειται περὶ συνειρμοῦ, ὅπως π.χ. "πολλὲς ἀρβύλες"=πολλοὶ στρατιῶται· "*παντοῦ κρηπίδες*" =παντοῦ στρατός.
149. Τακούνι: ἠχοποίητον, ἐκ τοῦ ἤχου τάκ.. τάκ...
150. **Κᾶρες**: πρωτοπελασγικὸν φῦλον, ἐκβαρβαρωθὲν εἰς Ἀσίαν.
151. **γαλότσες**: ἀντιδάνειον ἐκ τοῦ *καλόπους*.

νοσσίδες: "*νοσσίδες λεῖαι*" (Ἡσύχ.).
ἐμβάδες: πρόχειρα ἐκ συμ-πιλήματος.

«Ὑποδημάτων ὑπῆρχον διάφορα εἴδη· ὅθεν ὑπῆρχον καὶ διάφοροι ὀνομασίαι αὐτῶν, τιθέμεναι εἴτε ἀπὸ τοῦ εὑρόντος τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ εἶδος τῶν ὑποδημάτων, ἢ ἐκ τοῦ τόπου, ἔνθα ταῦτα ἐκομίζοντο· ὅθεν εὑρίσκομεν μνημονευομένας ἐμβάδας λακωνικάς, ἀμυκλαΐδας, ἰφικρατίδας, δεινιάδας, ἀλκιβιάδας· ὑποδήματα σμινδυρίδια, μυνάκια, σικυώνια, περσικά κτλ.» ...
π.χ.
ἄφρακτα, καννάβια, γυμνοπόδια, νυκτιπήδηκες, φιττακίδες, ἀμφίσφυρα, σχισταὶ (πολυτελῆ), ὑποσχίσματα (ἀνδρικά), προσχίσματα (πρεσβυτικά), σελευκίδες, πέλλυτρα, ἐννήυσκλοι,[152] ἁπλάδες (λακωνικὰ ἁπλᾶ, οὐ περίεργα εἰς τὰς κατασκευάς), ξυρίδες κ.ἄ...

Ὁ ἰατρὸς Γαληνὸς[153] ἀναφέρεται εἰδικώτερον εἰς τὰ κρητικὰ ὑποδήματα (κοινῶς "μπότες"[154]):
«Ἐπιτήδειος δὲ καὶ ὁ Κρητικὸς τρόπος τῶν ὑποδημάτων. Ἔτι καὶ νῦν οὗτος ἀσκεῖται κατὰ τὴν Κρήτην, μέχρι κνήμης μέσος ἀνήκων (=ἀνέρχεται μέχρι τὴν μέση τῆς κνήμης).
... καὶ σφίγγει τὸν πόδα, μετὰ τῆς κατὰ φύσιν διαρθρώσεως ὅλης ἀκριβῶς τὸ τοιοῦτον ὑπόδημα. Χρῶνται δὲ αὐτῷ μάλιστα οἱ κυνηγέται θηρεύοντες, ἐπειδὴ ἐν τραχέσι καὶ ἀνωμάλοις χωρίοις, ἀναγκάζονται πολλάκις οὐ τρέχειν μόνον, ἀλλὰ καὶ πηδᾶν.
Ἡ δὲ αὐτὴ αἰτία καὶ τοὺς Κρῆτας ἔπεισε τοιούτοις ὑποδήμασι χρῆσθαι, διὰ τὰ μεγέθη τῶν ὀρέων τῶν ἐν τῇ νήσῳ, καὶ τὰς τραχύτητας.»
Γενικῶς δέ, τονίζει ὅτι, ὅπως καὶ ὁ Ἱπποκράτης ὑπέδειξε, τὸ ὑπόδημα πρέπει νὰ ἐφαρμόζῃ

...μέχρι μέσης κνήμης...

ἐπακριβῶς εἰς τὸν πόδα διὰ νὰ ἀποφεύγωνται τὰ διαστρέμματα:
"*συνηρμοσμένον ᾖ ἀκριβῶς τῷ χρωτὶ* (χρὼς=δέρμα) *τὸ ὑπόδημα*".
Διαφορετικά, "*στρέμματα καὶ τίλματα* (=κατάγματα) *γίγνεται κατά τε τὰ σφυρὰ καὶ τοὺς πόδας*".

Τὰ *λωρία* τῶν σανδαλίων ἐλέγοντο καὶ *ἡνίσκοι* (ἐκ τοῦ ἡνίον, ὅπερ ἐκ τοῦ ἑνώνω) καὶ *ἀνάσπαστοι* (ἐκ τοῦ ἄνω+σπῶ =τραβῶ).[155]
"*Γλῶσσα*" δέ, ὀνομάζεται τὸ γλωσσοειδὲς λωρίον τοῦ ὑποδήματος.
Ὁ Πλάτων εἰς τὸ Συμπόσιον[156] ἀναφέρει: "*Ἐνειλιγμένων* (=τυλιγμένων) *τοὺς πόδας εἰς πίλους*

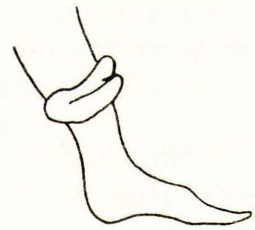
152. Μὲ ἐννέα ἱμάντες· ὕσκλος =ἡ θηλειὰ διὰ τῆς ὁποίας ἐξέρχεται ὁ ἱμάς.
153. TLG. Work 18a. 680
154. μπότα. ἀντιδάνειον ἐκ τοῦ ποῦς, πόδες, πέζα. (πρβλ. ὀκτάπους → ἀραβ. ἀκταμπούτ).
155. Τὰ σημερινὰ "κορδόνια" εἶναι ἀντιδάνειον ἐκ τοῦ λατιν. corda ὅπερ ἐκ τοῦ ἑλλην. χορδὴ ἢ χορδά.

καὶ ἀρνακίδας". (ἀρνακὶς =προβιά).

Ἐπεξηγεῖ ὁ Βουλόδημος εἰς τὸν *Ἰδιωτικὸν βίον τῶν Ἀρχ. Ἑλλήνων*:

πῖλος: οὐ μόνον ὁ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐπιτιθέμενος, ἀλλὰ καὶ ὁ περὶ τοῖς ποσὶ λευκὸς πῖλος, ἴσως ἐπέχων τόπον τῶν παρ' ἡμῖν **περιποδίων**.- (*περιπόδιον:* τὸ περὶ τοῖς ποσί. Ἐδῶ σημαίνει ποδεῖον =ἐνείλημα ποδῶν, ποδοπάνι· κοινῶς "**κάλτσα**": -ἀντιδάνειον ἐκ τοῦ λατ. calx =πτέρνα, ὅπερ ἐκ τοῦ λάξ, λάγδην, λακτίζω. Ἐξ αὐτοῦ καὶ τὰ διάφορα chaussure, shoe, Schuh, chausson, δηλ. ὑποδήματα, "σοσόνια" κλπ.)

Πολλὲς ἐπίσης ὀνομασίες ὑποδημάτων οἱ ὁποῖες θεωροῦνται λέξεις τουρκικὲς ἤ γενικῶς ξενικές, στὴν πραγματικότητα εἶναι κακοποιημένες ἑλληνικές. λ.χ.:

πασούμι: "*ἐμβὰς μὲ ὑψηλὸν κάττυμα.*" Ὁ Κωνστ. Οἰκονόμου (Περὶ Γν. Προφ. Ἑλλ. Γλ.) τὸ ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ βάσις =βίβασις, βῆμα → βάσιμον → βασίμιον → πασίμιον → πασούμι (Πρβλ. τὸ σημερ. "πατούμενα").

παπούτσι: ἐκ τοῦ *πατῶ* =βαδίζω· *πατησμὸς*=πάτημα, *πάτος*=σόλα, *πατούνα, πατοῦσα*=τὸ πέλμα τοῦ ποδὸς → πατούσιον → παπούσιον → παπούτσι. Σημειωτέον ὅτι καὶ στὴν διάλεκτο "γκρεκάνικα" τῆς Κ. Ἰταλίας, οἱ κάλτσες λέγονται KAPUTSIA. Ἀξίζει δὲ νὰ ἀναφερθῆ ὅτι ἡ γνωστὴ παροιμία "παπούτσι ἀπὸ τὸν τόπο σου κι ἄς εἶν' καὶ μπαλωμένο", ὑπῆρξε ἤδη ἀπὸ παληὰ ὡς "ὑπόδημα ἐγχώριον, ἔστω πεπαλαιωμένον" (Βλ. Παροιμίαι Ν. Πολίτη).

γόβα, **γοβάκι:** ὑπόδημα χωρὶς δέσιμο. Ἐκ τοῦ *γούβα, γώβα, κῶFος* =σπήλαιον, κώβη =κοίλωμα. (Κων. Οἰκον. ὁ ἐξ Οἰκονόμων).

στιβάλια: ἐκ τοῦ *στείβω* =καταπατῶ.

Ἡ σχετικὴ μὲ τὰ ὑποδήματα λέξις "**τσαγκάρης**" προέρχεται ἐκ τοῦ Βυζαντινοῦ **τζαγγίον** =ὑπόδημα, **τζάγγη** =εἶδος πολεμικοῦ ὑποδήματος, ὅπερ ἐκ τοῦ *σάγος, σαγίον· σάκος* =ἀσπίς· *σάττω* =φορτώνω μὲ ὅπλα· *σάγη*=ἀποσκευαὶ πολεμικαί, *σαγίον* =κάλυμμα, ἐξ οὗ τζαγγίον. *Σαγγάριος* =ὁ σκυτεύς, ὁ σκυτοτόμος. (βλ. Λεξ. Δημητράκου καὶ Ἡσυχίου Ἀλεξανδρέως). Τὰ δὲ ρήματα "*ἐπικαττύειν*" καὶ "*πτερνίζειν*" σημαίνει τὸ ἐπισκευάζειν ὑποδήματα δι' ἀντικαταστάσεως τῶν φθαρμένων καττυμάτων ("σόλιασμα") καὶ πτερνῶν. (Ἐκ τοῦ κάττυμα → "καττιμάς", κρέας σκληρὸ σὰν "σόλα").

✲

"*Ποσσὶ δ' ὑπὸ λιπαροῖς ἐδήσατο καλὰ πέδιλα*" (Ἰλ. Κ 24). Ὁ Ὅμηρος χρησιμοποιεῖ συχνὰ τὴν ἔκφρασι λιπαροὶ πόδες, "*λιπαροῖσι πόδεσι*", τὴν ὁποίαν ἐξ ἀγνοίας ἀποδίδουν ὡς "παχειὰ πόδια". Οὐδὲν ἀνακριβέστερον. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι οἱ πρόγονοί μας, μετὰ τὸ λουτρὸν καὶ πρὶν ὑποδεθοῦν, συνήθιζαν νὰ ἀλείφουν τοὺς πόδας "*λίπ'ἐλαίῳ*" ὅπως γράφει καὶ ὁ Ὅμηρος.

> **"λιπαροῖσι πόδεσι":** "*ἠλείφοντο τοὺς πόδας οἱ ἀρχαῖοι πρὶν ὑποδήσασθαι*". Καί, "*.. τοὺς ἐκ τοῦ πολέμου παραγινομένους, ἀλείφειν τοὺς πόδας*").

★★★

156. 220 13.

Περὶ Κοσμημάτων

"Καλὸν δὲ καὶ κόσμου λιτότης"[157]

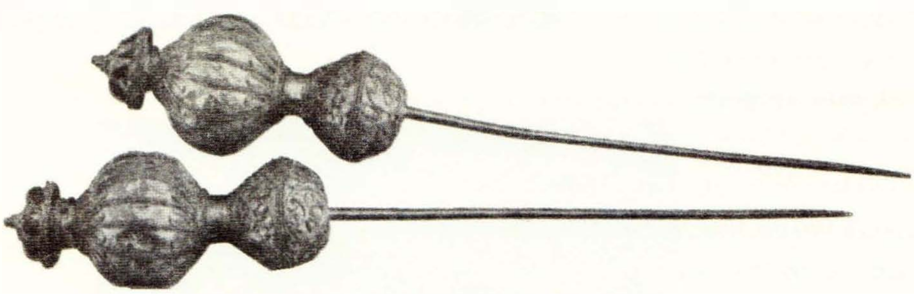

Ἐγκαλλώπισμα = κόσμημα

-Αἱ Ἀττικαὶ γυναῖκες- "..ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς κεφαλῆς **στεφάνην** ἐπετίθεντο ὑψηλήν, τοὺς δὲ πόδας **σανδάλοις** ὑπεδοῦντο, ἐκ δὲ τῶν ὤτων αὐταῖς **ἐνώτια** μακρὰ ἀπεκρέματο, τῶν δὲ **χιτώνων** τὰ περὶ τοὺς ὤμους ἄχρι τῶν χειρῶν οὐ συνέρραπτον, ἀλλὰ **περόναις** χρυσαῖς καὶ ἀργυραῖς κατελάμβανον."

(Αἰλιανοῦ Ποικ. Ἱστορ. 1.18)

περόνη: ἐκ τοῦ *πείρω* =τρυπῶ. Κόσμημα διὰ τοῦ ὁποίου συγκρατοῦσαν εἰς τοὺς ὤμους τὰ ἱμάτια τὰ ὁποῖα βεβαίως ἦσαν ἄνευ ραφῆς καὶ ἔπεφταν ἐλεύθερα σχηματίζοντας θαυμάσιες πτυχές. Μὲ μικρὲς περόνες συνέδεον κατὰ διαστήματα καὶ τὶς *χειρίδες* (=μανίκια).[158] (Ἐνῶ *χειρόκτια* εἶναι τὰ "γάντια"). [Κατάλοιπον τῆς "περόνης" εἶναι οἱ σημερινὲς "καρφίτσες" ποὺ στερεώνουμε στὸ στῆθος, στὸ "πέττο" τῶν ἐνδυμάτων.]

Περόναι

157. Δηλ. ὡραῖον εἶναι ἡ λιτότης περὶ τὴν διακόσμησιν (Δημόκριτος Β 274). **κόσμος**: διάκοσμος, στολισμός, τακτοποίησις. Ἐκ τοῦ κέκασμαι =λάμπω.

158. μανίκι: ἀντιδάνειον ἐκ τοῦ λατιν. manu =χείρ, ὅπερ ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ μάρη =χείρ (συνήθης ἐναλλαγὴ ν, ρ).

Ἐνώτια, "πολυτάλαντον βάρος"

ἐνώτια: ἐτυμολ. *ἐν +ὦτα*. Τὰ σημερινὰ "σκουλαρίκια". Τὰ **σκουλαρίκια**, ἀρχικῶς "*σχολαρίκια*", ἔλαβαν τὴν ὀνομασία ἀπὸ τὰ ἐνώτια τὰ ὁποῖα φοροῦσε ὁ Μέγας Σχολάριος τῶν Βυζαντινῶν ἀνακτόρων, ὡς ἐνδεικτικὸν τοῦ ἀξιώματός του. Ἡ βυζαντινὴ αὐτὴ συνήθεια μετεφέρθη βεβαίως ἀπὸ τὴν βάρβαρη Ἀνατολή:

"*Τὸ φορεῖσθαι ἐνώτια ὑπὸ ἀνδρῶν,*
ἐθεωρεῖτο ἐπονείδιστον καὶ ἀπομίμησις βαρβαρικῆς συνηθείας.
Καὶ διὰ τοῦτο, περί τινος Βοιωτοῦ Ἀπολλωνίδου, λέγεται
παρὰ Ξενοφῶντι, ὅτι οὔτε τῆς Βοιωτίας προσῆκεν (=ἥρμοζεν)
αὐτῷ, οὔτε τῆς Ἑλλάδος, ἐπειδὴ ἐφαίνετο
τετρυπημένος ἀμφότερα τὰ ὦτα, ὡς βάρβαρος".[159]

ἀστράγαλοι: μτφ. ἐνώτια: "*ξυλίνους ἀστραγάλους ἐν ὠσίν*". (Ἀνακρέων).

καθέρματα ἢ **ἕρματα:** μτφ. ἐκ τοῦ *ἕρμα*=βάρος. "*ἕρματα ἐν λοβοῖς*".

ἐλλόβια: ἐνώτια, ἐκ τοῦ *ἐν+λοβός*.

ἀρτίαλα ἢ **ἀρτήματα:** κρεμαστὰ ἐνώτια, ἐκ τοῦ *ἀρτάω*=κρεμῶ.

σίγλαι: κρεμαστὰ βαριὰ ἐνώτια, ἐκ τοῦ *σίγλος*=βάρος.

ἑλικτῆρες ἢ **ἕλικες:** ἐνώτια σχήματος ἑλικοειδοῦς.

ἄρκαλα: ἐνώτια ἐξ ὑάλου, περίχρυσα (Ἡσύχ.).

βοτρύδια: ἐνώτια εἰς σχῆμα βότρυος.

ἐξωβάδια: ἐνώτια λακωνικά.

ἐνοπαί: ὡς κείμενα *ἐν* ταῖς *ὀπαῖς* τῶν ὤτων. Ἄλλως, **διόπαι**.

κροτάλια: ἐνώτια μετ' ἐξαρτημάτων ἐκ μαργαριτῶν. Τὰ ἐνώτια ὀνομάζονται ἐπίσης **στροβίλια**, **πλάστρα**,

159. Χ. Βουλόδημος, "Περὶ τοῦ Ἰδιωτικοῦ Βίου τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων", Ἐκδ. 1875 Ὀδησσός.

ἐγκλαστρίδια, ἐνῶ **πτύχιον** εἶναι τὸ κρεμαστὸν ἐξάρτημα.

*

Ἄλλα κοσμήματα: δακτυλίδια, βραχιόνια, περιδέραια, διαδήματα, περιάμματα.

δακτυλίδιον ἢ **δακτύλιος:** ἐτυμολ. *δάκτυλος*.

βραχιόνιον ἢ **βραχιόλιον** ἢ **περιβραχιόνιον:** ἐτυμ. ἐκ τοῦ *βραχίων*.

περιδέξιον: βραχιόλιον τῆς δεξιᾶς χειρός.

ψέλιον: κυριολεκτικῶς, κρίκος. Ἄλλως **ἕλιγμα**.

χλίδων: ἐκ τοῦ *χλιδή*.[160]

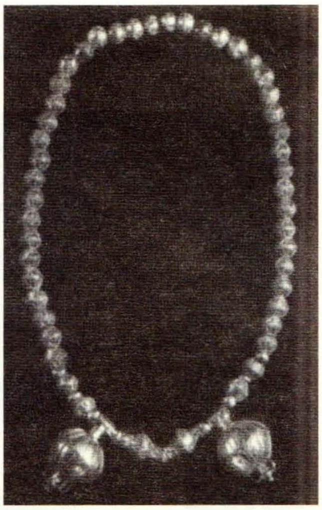
κλανίον: βραχιόλιον, ἐκ τοῦ ἦχου "κλάν... κλάν..." (πρβλ. τὸ σύγχρονον "*τὰ βραχιόλια της βροντοῦν*").

ἀμφιδέα: βραχιόλιον σχήματος κρίκου (ἀμφὶ+δέω).

ἀβάκευτον: " (ἀμφιβόλου ἐτυμολ.)

περίσφυρον: κρίκος περὶ τὰ σφυρὰ τοῦ ποδός, φερόμενος συνήθως ὑπὸ τῶν ἑταιρῶν.

περιμήριον: ἐφέρετο περὶ τὸν μηρόν, ἐπάνω ἀπὸ τὸ γόνατον.

περιδέραιον σχήματος ὅρμου

*

περιδέραιον: *περὶ+δέρη* =τράχηλος (*δέρας* =δέρμα). Λέγεται καὶ **ὑποδέραιον** ἢ **ὑποδερίς**.

δεράγγη: περιδέραιον σφικτόν, ἄγχει.

περιλαίμιον: ἐτ. *περὶ+λαιμός* - **περιτραχήλιον**.

στρεπτόν: ἐκ τοῦ *στρέφω*.

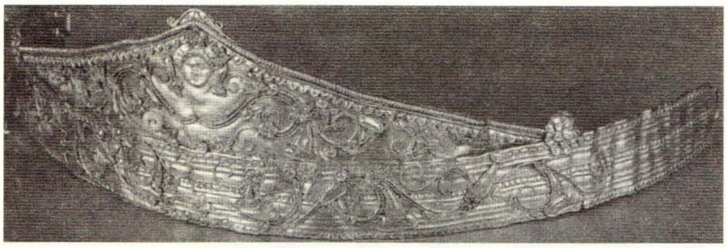
πλόκος: ἐκ τοῦ *πλέκω*.

ἴσθμιον: "*ἰσθμὸς γὰρ καὶ ὁ τράχηλος*", ἐκ παρομοιώσεως πρὸς τὸν *ἰσθμόν*, λεπτὴν λωρίδα γῆς.

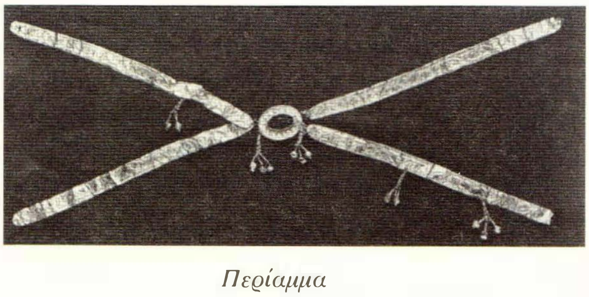
ὅρμος: περιδέραιον, ἐκ παρομοιώσεως πρὸς τὸ σχῆμα τοῦ *ὅρμου* (=κόλπου) θαλάσσης.

μάννος ἢ **μόννος:** ἐκ τοῦ *μάννα* =κόκκος (δωρ. διάλ.).

στόμιον ἢ **μαλάκιον:** εἴδη περιδεραίων.

Διάδημα

Περίαμμα

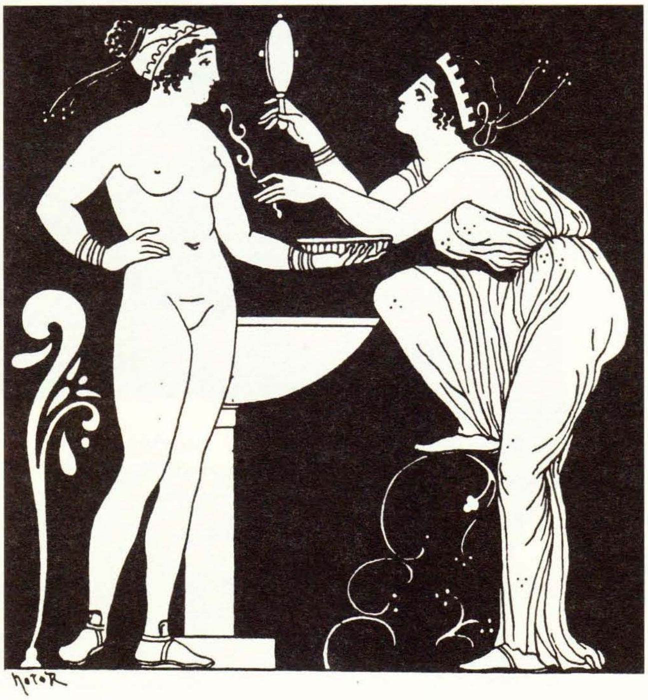
κάθεμα: ἐκ τοῦ *καθ-ίημι*, τὸ πρὸς τὰ κάτω ἀφειμένον.
[Ἐκ τοῦ *κάθεμα* →λατιν. καὶ ἰταλ. catena, ἱσπαν. cadena, ἀγγλ. chain, γερμ. Kette. Ἐκ τοῦ ἱσπαν. cadena, →τὸ ἀντιδάνειον "*καδένα*". Ἄλλο ἐν χρήσει σήμερα ἀντιδάνειον, εἶναι τὸ "*κολιέ*", ἐκ τοῦ λατιν. collum =λαιμός, ὅπερ ἐκ τοῦ ἑλλην. "*κύκλος*" (ὅπως ἀκριβῶς ὁ "τράχηλος" ἐκ τοῦ "τροχοῦ"). Ἰδίας ρίζης (κύκλος, collum, κολλιὲ) εἶναι καὶ τὸ ἀντιδ. "κολλάρο".]

διάδημα: ἐφέρετο ἐπὶ τῆς κεφαλῆς (*διὰ+δέω*).

περίαμμα: ἐφέρετο κάτω ἀπὸ τὸ στῆθος, περίπου ὡς ζώνη (ἐκ τοῦ *περὶ+ἅπτω*).

160. **χλιδή:** ἐκ τοῦ χλιαίνω, χλιαρός. Δηλ. τρυφή, "στὰ πούπουλα".

Τὰ χρυσᾶ κοσμήματα, περιέχοντα πολυτίμους λίθους,[161] ἀποτελοῦν **κειμήλια**. (κειμήλιον ἐτ. *κεῖμαι+ἀλέομαι*, οἱονεὶ "κειμάλιον". - *κεῖνται* καὶ *ἀλάονται* ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν).

"Γυνὴ κεκοσμημένη, φιλόκαλος, κατοπτριζομένη"

κάτοπτρον ἢ **ἔσοπτρον:** κοινῶς, "καθρέπτης". Ἐτυμ. ἐκ τῶν προθέσεων *κατά*, *ἐς*+θέμα παρακειμ. *οπ-* τοῦ ρήματος ὁρῶ (*ὄπωπα*)+κατάλ. *-τρον* (ἡ ὁποία δεικνύει μέσον, ἐργαλεῖον).

*

161. **ἀδάμας:** ἀ-δαμάεται, δὲν δαμάζεται, δὲν κόπτεται, δὲν θρυματτίζεται.
μάργαρος: ἐκ τῆς μύρας (θαλάσσης) *αἴρεται*.
σμάραγδος: ἐκ τοῦ ἀμαρύττω =λάμπω

Περὶ Καλλυντικῶν

καλλυντικόν: ἐκ τοῦ *καλλύνω* =προσδίδω *κάλλος*.

ψίμυθος, ψιμύθιον: λευκὴ σκόνη μολύβδου πρὸς λεύκανσιν τῆς ἐπιδερμίδος.[162] Ἐκ τοῦ *ψήω* =τρίβω.

φῦκος: "κοκκινάδι" κατασκευαζόμενον ἀπὸ φύκια θαλάσσης, ἐξ οὗ "φυκιασιδώνομαι"=βάφομαι (καὶ ὄχι "φτιασιδώνομαι" ὡς ἐκ παραφθορᾶς ἢ ἐκ παρετυμολογίας προφέρεται).

ἔγχουσα: "*ῥίζα τις ἧ τὰς παρειὰς ἐρυθραίνουσιν αἱ γυναῖκες.*"

τετάνωθρον: "*ἀλοιφὴ φυλάττουσα τὸ πρόσωπον τετανόν* (=τεντωμένον) *καὶ κωλύουσα τὰς ῥυτίδας*". - "*λαμπρὸν καὶ τετανὸν ποιεῖν τὸ πρόσωπον καὶ τὸ σῶμα*". (Ἀέτιος)

σάπων: ἢ "σήπων" ἐκ τοῦ ρ. *σήπω* =λειώνω, φθείρω, διαλύομαι εἰς τεμάχια. Ὁ *σάπων σήπεται.*

*

Βεβαίως, *κόσμοι* καὶ *καλλωπισμοί*, σύμφωνα πάντοτε πρὸς τὸ ἑλληνικὸν "*Μέτρον ἄριστον*". Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἰσοκράτης τονίζει: "*Ἔσο φιλόκαλος καὶ μὴ καλλωπιστής. Ἔστι μὲν φιλοκάλου τὸ μεγαλοπρεπές, καλλωπιστοῦ δὲ τὸ περίεργον*". Ὁ δὲ Ἑρμείας συνοψίζει: "*Τῶν γὰρ ἀπαιδεύτων, καὶ τὸ ἔνδυμα καὶ τὸ σχῆμα θορυβῶδες*". Ἡ ὑπερβολὴ βλάπτει ἀλλὰ εἶναι καὶ ματαία προσπάθεια ἀφοῦ οὐδέποτε "*φύκος καὶ ψίμυθος τεύξει τὴν Ἑκάβην Ἑλένην*" (δηλ. οὐδέποτε τὰ φυκιασίδια καὶ τὰ ψιμύθια θὰ κάνουν τὴν -γηραιὰν- Ἑκάβην, -ὡραίαν- Ἑλένην). (Λουκιανός).

Ὁ Φιλόστρατος[163] εἶναι περισσότερον αὐστηρός:

«Ἡ καλλωπιζομένη γυνὴ θεραπεύει τὸ ἐλλιπές,
φοβουμένη φωραθῆναι ὅ οὐκ ἔχει ἡ φύσις·
ἡ δὲ καλὴ οὐδενὸς δεῖται τῶν ἐπικτήτων,
ἀρκοῦσα ἑαυτῇ πρὸς πᾶν τὸ ὁλόκληρον.
Ὀφθαλμῶν δὲ ὑπογραφή, καὶ κόμης προσθέσεις,
καὶ γραφαὶ παρειῶν καὶ χειλέων βαφαὶ
καὶ εἴ τι ἐκ κομμωτικῆς φάρμακον,
καὶ εἴ τι ἐκ φύκους δολερὸν ἄνθος,
πρὸς ἐπανόρθωσιν τοῦ ἐνδεοῦς εὑρέθη.
Τὸ δὲ ἀκόσμητον ἀληθῶς καλόν...
... Ἡ πυρσαίνουσα μίλτος τὰ χείλη
καὶ τὴν παρειὰν ὑπογράφουσα,
κώλυμα φιλημάτων·
κατηγορεῖ δὲ καὶ γῆρας τοῦ προσώπου,
ὑφ' οὗ πελιδνὸν μὲν τὸ στόμα
ῥυσὴ δὲ ἡ παρειάς...»

Δηλαδή:

Ἡ καλλωπιζομένη γυνὴ φροντίζει τὴν ἔλλειψι,
ἔχοντας τὸν φόβο μήπως ἀποκαλυφθῆ σὲ ὅ,τι ἐκ φύσεως δὲν διαθέτει,
ἡ δὲ ὄμορφη δὲν ἔχει καμμία ἀνάγκη διὰ τὰ ἐπὶ πλέον,
ἀρκουμένη ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὰ ἑαυτῆς.
Τὸ βάψιμο τῶν ματιῶν καὶ ἡ ἐπιπρόσθετη κόμη,[164]
τὸ ζωγράφισμα τῶν παρειῶν καὶ τὸ βάψιμο τῶν χειλέων,
καὶ κάποιο φάρμακο κομμωτηρίου,
ἢ κάποιο δολερὸ ἄνθος ἀπὸ φύκι,
εὑρέθησαν πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν ὅσων τῆς λείπουν.

162. Τὸ σημερ. ἀντιδάνειον "*πούδρα*", ἐκ τοῦ *παιπάλη* =λεπτὸν ἄλευρον, ἐξ οὗ παιπάσω = "πασπαλίζω".
163. Ἐπιστολαὶ κβ', μ'
164. δηλ. "ποστίς", "περροῦκες".

Τὸ ἀληθινὰ ὄμορφο εἶναι τὸ ἀδιακόσμητον...
... ἡ μίλτος[165] ποὺ κάνει τὰ χείλη σὰν φωτιὰ
καὶ ζωγραφίζει τὴν παρειάν,
εἶναι ἐμπόδιον γιὰ τὰ φιλιά·
καταμαρτυρεῖ δὲ καὶ τὸ γῆρας τοῦ προσώπου,
ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ ὁποίου τὸ στόμα εἶναι γκρίζο
καὶ ἡ παρειὰς ρυτιδωμένη.[166]

*

Ἄλλος γυναικὸς κόσμος,[167] ἄλλος ἀρσένων

"Κοσμεῖσθαι καὶ ψιμυθίῳ χρίεσθαι
καὶ χρυσίον περιάπτεσθαι,
τῷ μὲν ἀνδρὶ αἰσχρόν,
τῇ δὲ γυναικὶ καλόν."[168]

*

Ὁ ἕλλην ἀνὴρ δὲν ἐκοσμεῖτο ὡς οἱ βάρβαροι. Δὲν ἔφερε πολυτελῆ ἐνδύματα (*"ἀνέλληνα στόλον πέπλοις βαρβάροις")*.[169] Δὲν ἔφερε κοσμήματα (*"χρυσῷ βαρβάρῳ χλιδήματι"*).[170] Δὲν ἐχρησιμοποιοῦσε μῦρα, μυρωδικά, ἀρώματα.[171]

Γράφει ὁ Βουλόδημος, εἰς τὸν "'Ιδιωτικὸν βίον τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων":

"Ὁ Ὅμηρος, εἰδὼς τὴν τοῦ μύρου φύσιν, οὐκ εἰσήγαγε μύροις ἀλειφομένους τοὺς ἥρωας, ἀλλὰ μόνον ἀλειφομένους ἐλαίῳ, ἐκτὸς τοῦ θηλυπρεποῦς καὶ ἀνάλκιδος Πάριδος...

..Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐξήλαυνον τῆς Σπάρτης τοὺς κατασκευάζοντας τὰ μύρα, ὡς διαφθείροντας τὸ ἔλαιον. Ὁ Σόλων ἀπηγόρευσε διὰ νόμου τὸ μυροπωλεῖν τοὺς ἄνδρας, ὁ δὲ Σωκράτης ἐπέτρεπεν αὐτὰ τὸ μέγιστον ταῖς γυναιξί, οὐδαμῶς δὲ τοῖς ἀνδράσιν, οἷς ἐπιτρέπει μόνον τὴν ἀπὸ τοῦ, ἐν τοῖς γυμνασίοις, ἐλαίου ὀσμήν. Διότι τὸ ἀλείφεσθαι μύρῳ οὐδὲν ἀνδρεῖον ἔχει, οὐδ' ἐλεύθερον...

...Καὶ ὁ Σοφοκλῆς καταδεικνύει τὴν ἀντίθεσιν τῆς μυραλοιφίας καὶ τῆς δι' ἁπλοῦ ἐλαίου χρήσεως, παρεισάγων τὴν μὲν ἱμερόεσσαν[172] *θεὰν Ἀφροδίτην μύρῳ ἀλειφομένην καὶ κατοπτριζομένην, τὴν δὲ θεὰν τῆς φρονήσεως καὶ πολεμικῆς ἀρετῆς Ἀθηνᾶν, ἐλαίῳ χριομένην καὶ γυμναζομένην..."*

Καὶ ὁ Ἐπίκτητος:[173]

"Τὸ λογικὸν ἔχεις ἐξαίρετον· τοῦτο κόσμει καὶ καλλώπιζε... Ἀνὴρ εἶ ἢ γυνή; Ἀνήρ. Ἄνδρα οὖν καλλώπιζε, μὴ γυναῖκα. Ἐκείνη φύσει λεία γέγονε καὶ τρυφερά... Σύ, ὡς ἀνὴρ ἄρεσον..."

Γενικῶς: Οἱ Ἕλληνες ἐσέβοντο τὸ σῶμα τους καὶ τὸν ἀνδρισμό τους.

◆ **Δὲν "τρυποῦσαν" τὰ αὐτιά τους**. Εἴδαμε ἤδη τὸν Ξενοφῶντα νὰ ἀπορῇ, ὅταν στὴν Ἀνατολὴ συνήντησε ἕλληνα μισθοφόρο μὲ ἐνώτια: "*Οὗτος καὶ τὴν πατρίδα καταισχύνει καὶ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, ὅτι Ἕλλην ὢν τοιοῦτος ἐστίν... ἐπεὶ ἐγὼ αὐτὸν εἶδον ὥσπερ Λυδόν, ἀμφότερα τὰ ὦτα τετρυπημένον.*"

(Ξενοφ. Ἀνάβ. 3. 1,30)

165. **μίλτος**: κόκκινη, ὀρυκτὴ βαφή.
166. *ρυσὸς* =ρυτιδωμένος - *ρυτὶς* ἐτυμ. ἐκ τοῦ *ρέω*. Ἡ ρυτὶς εἶναι χαλάρωσις, κατάρρευσις.
167. Τραγ. Ἀδέσπ. Frg. 439
168. Δισσοὶ Λόγοι 1.42
169. Αἰσχ. Ἱκέτιδες
170. Εὐριπ. Ἰφιγ. Αὐλ. 74
171. *ἄρωμα* = εὐώδης καρπὸς γῆς, *ἀρούρας*.
172. ἵμερος =ἐρωτ. πόθος
173. 9. Γ' 2.26

Καταισχύνει τὴν Ἑλλάδα, διότι τὸ τρύπημα τῶν αὐτιῶν ἐχαρακτήριζε τοὺς δούλους καὶ δὲν ἥρμοζε εἰς ἐλευθέρους ἄνδρας, ὅπως ἦσαν οἱ Ἕλληνες.
Πρβλ.: "*Τρυπήσεις τὸ ὠτίον αὐτοῦ καὶ ἔσεταί σοι οἰκέτης* (=ὑπηρέτης) *εἰς τὸν αἰῶνα.*" (Δευτερονόμιον ΙΕ. 17)

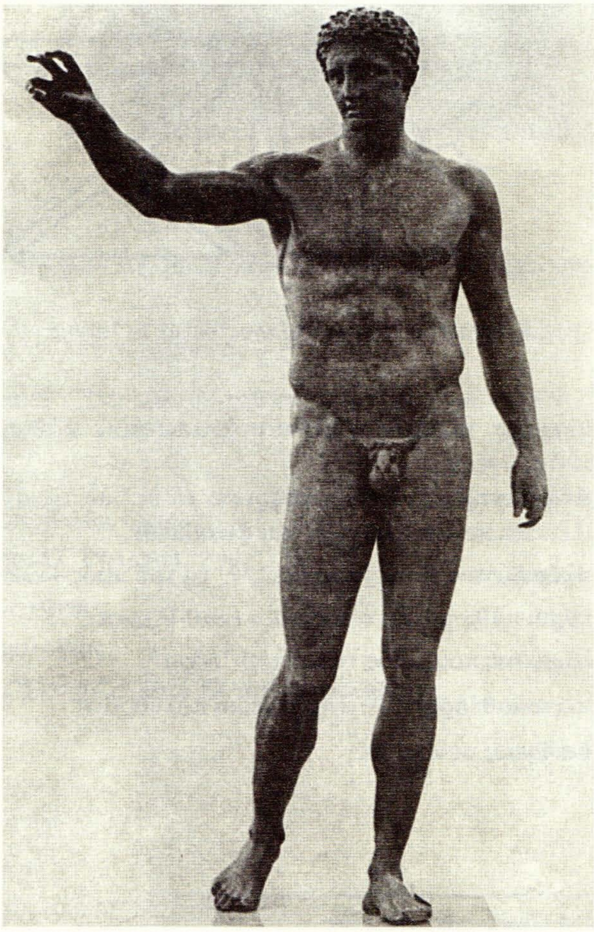
◆ **Δὲν ἔστιζον, δὲν ἐστιγμάτιζαν τὸ σῶμα τους**[174] ὅπως οἱ βάρβαροι, οἱ ὁποῖοι ὡς ὑπήκοοι τοῦ Μεγάλου Βασιλέως ὤφειλον νὰ εἶναι στιγματίαι: "*Στίζονται δὲ πάντες οἱ μὲν ἐς καρποὺς (χειρῶν), οἱ δὲ αὐχένας, καί... ἅπαντες στιγματοφοροῦσι...*"[175]

◆ **᾿Απηχθάνοντο τὴν "περιτομὴν"** τῶν σημιτικῶν ἀνατολικῶν λαῶν. (Στὴν οὐσία, σύμφωνα μὲ τοὺς Ἕλληνες, σημίτης =σημαδεμένος).

Γράφει ὁ ᾿Ιώσηπος (ὁ Γιοζὲφ μπὲν Μαθιά) εἰς τὸ "Κατὰ ᾿Απίωνος" ὅτι ὁ ἕλλην γραμματικὸς ᾿Απίων "*τὴν τῶν αἰδοίων χλευάζει περιτομήν*".

◆ **Δὲν εὐνουχίζοντο οὔτε καὶ εὐνούχιζαν ἄλλους**... οὔτε κἂν δούλους ἢ βαρβάρους. ᾿Εσέβοντο τὸν **γόνον** τὸν ὁποῖον ἡ κάθε γενεὰ ὤφειλε νὰ μεταβιβάση εἰς τὴν ἑπομένην. Ὁ ᾿Ορέστης λ.χ. μαθαίνοντας ὅτι ὁ λαὸς τῶν Μυκηνῶν τὸν κατεδίκασε εἰς θάνατον (ἐπειδὴ εἶχε φονεύσει τὴν μητέρα του τὴν Κλυταιμνήστρα) θλίβεται καὶ θεωρεῖ συμφορὰ τὸ ὅτι πεθαίνοντας δὲν ἀφήνει πίσω του τέκνα. Δὲν ἔχει προλάβει νὰ διαιωνίση τὸν γόνον τὸν πατρικό: - *θανὼν γάρ, οἶκον πατρὸς λείψω ὀρφανόν* -.[176]

Γι᾿ αὐτὸ ἀκριβῶς, κατὰ τοὺς πολέμους (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὶς σημερινὲς συνήθειες), στὶς ἐπικίνδυνες ἀποστολὲς ἐστέλλοντο ὅσοι εἶχαν ἤδη τέκνα, εἶχαν τεκνοποιήσει. Οἱ ἄτεκνοι ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέψουν σῶοι προκειμένου νὰ διαιωνίσουν καὶ αὐτοὶ τὸν γόνον τῶν πατέρων.
"*Οὕτω γὰρ οὐ τέθνηκας, οὐδὲ θανών*".
(Αἰσχ. Χο. 504).

Ὁ Αἰσχύλος στὶς "Εὐμενίδες" (στ. 185) ὁμιλεῖ περιφρονητικὰ διὰ τὴν ἀνατολικὴ συνήθεια τοῦ εὐνουχισμοῦ, ἀποκαλώντας την "*σπέρματος ἀποφθορά*". Ἡ Ἑλληνικὴ ᾿Ανθολογία καθορίζει τὸν εὐνοῦχο[177] ὡς *μιαρὰν κεφαλήν*. Στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα δὲν ὑπῆρχαν εὐνοῦχοι. Ὁ εὐνουχισμὸς ἐθεωρεῖτο ὕβρις. Ὁ Ἱπποκράτης δὲν παραλείπει νὰ περιλάβη τὴν πεποίθησι αὐτὴ καὶ στὸν περίφημο ἰατρικὸν Ὅρκον του: "*οὐ τεμέω δέ, οὐδὲ μὴν αἰτοῦντας...*" (δὲν θὰ καταστήσω κανέναν ἐκτομίαν, οὔτε καὶ ἐὰν μοῦ ζητηθῆ)...

Οἱ Ἕλληνες παραμένουν καὶ ὡς πρὸς τὸ σῶμα καὶ ὡς πρὸς τὴν μορφήν, ἀξιοθαύμαστοι:

"δέμας καὶ εἶδος ἀγητοί" (Ὅμηρος).

174. Τὸ σημερινό, στὴν οὐσία κατάλοιπον δουλείας, "τατουάζ".
175. Λουκιανός, Περὶ πένθους, 21
176. ᾿Ορέστης Εὐριπίδου 664
177. **εὐνοῦχος:** ὁ τὴν εὐνὴν (=συζ. κλίνην) ἔχων, φυλάττων. Στὴν ᾿Ασία, ὅπου ἴσχυε ἡ πολυγαμία, ἔπρεπε νὰ ἐπιβλέπουν τὶς πολυπληθεῖς συζύγους στὰ "χαρέμια", πρόσωπα ἔμπιστα καὶ ἀκίνδυνα, "ἐκτομίαι". Στὴν ᾿Αρχαία Ἑλλάδα δὲν ὑπῆρχαν εὐνοῦχοι.

Ἔπιπλα καὶ σκεύη

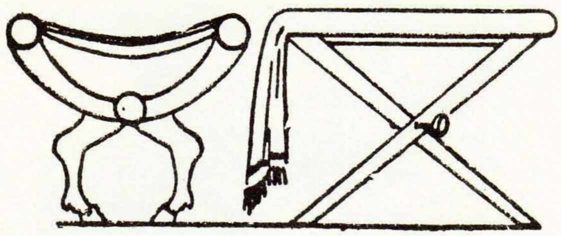
"*Κάλλη οἰκοδομημάτων*"[178] "*Οἰκία κεκαλλωπισμένη*"[179]

Ἔπιπλον: ἐκ τοῦ *ἐπὶ+πολάζειν, πέλειν*, δηλαδὴ κινητά, "*ἐπίπολα*": "*Ἡ μὴ ἔγγαιος κτῆσις, ἀλλὰ ἡ ἐπιπόλαιος*". Τὸ ρ. πέλω, ἐκ τοῦ Λεξιλογίου τῆς θαλάσσης, ἐκ τοῦ πλέω.
Ὅμηρος: "*πόντον ἐπιπλώσας*" (Γ 47) - δηλ. πλεύσας εἰς τὸν πόντον.

σκεῦος: ἀρχικῶς ἀγγεῖον. Ρίζα συγγενὴς πρὸς *σκυ-* τοῦ *σκύτος* =δέρμα. Προφανῶς, κατασκευασμένα ἐκ δέρματος.

*

Τελείως ἐνδεικτικά, παρατίθεται λεξιλόγιον μόνον περὶ *καθισμάτων, κλινῶν, κλινοσκεπασμάτων καὶ ἀγγείων*.
κάθισμα: ἐκ τοῦ *κατὰ +ἵζω, καθ-ίζω*. Λέγεται καὶ **καθιστήριον**.
δίφρος: κάθισμα δίχως στήριγμα γιὰ τὰ χέρια καὶ δίχως ἐρεισίνωτον.[180] Ἐτυμ. ἐκ τοῦ *δίφορος*, ἀρχικῶς κάθισμα ἅρματος γιὰ δύο, τὸν *ὁδηγὸν* καὶ τὸν *παραιβάτην* (=συνεπιβάτην). **Δίφρος ὀκλαδίας**: κάθισμα συγκλειόμενον, ἐντεινόμενον καὶ συστελλόμενον, "πτυκτόν".
Σύνδιφρα: διθέσιος δίφρος.

Δίφροι: ἀριστερά, *στρογγυλόπους*· δεξιά, *ὀκλαδίας*.

κλιντήρ, **κλισμὸς** ἢ **κλισία:** ἀναπαυτικὸ κάθισμα, ἐκ τοῦ *κλίνω* =γέρνω.
ἀνάκλιντρον ἢ **ἀνακλιντήριον:** τὸ ἐφ' οὗ τις ἀνακλίνεται. Λέγεται καὶ **ἐπίκλιντρον** καὶ **ἀνακλιτόν**.
πρόσκλιτον: εἶδος "καναπέ",[181] ἐκ τοῦ πρὸς +κλίνω.
ἕδρα: κάθισμα, ἐκ τοῦ *ἕζομαι* (καθ-έζομαι).
ἕδρανον: ποιητικὸς τύπος τοῦ "*ἕδρα*".
κλινοκαθέδριον:[182] ἀναπαυτικὴ πολυθρόνα.
διέδρεια: σύνδιφρα.

178. Πλούταρχος, Ἠθ. 2.409
179. Ξενοφῶν
180. **ἐρεισίνωτον**: ἡ "πλάτη" τοῦ καθίσματος, ἐκ τοῦ ἐρείδω=στηρίζω +νῶτα.
181. **καναπές:** ἀντιδάνειον ἐκ τοῦ λατιν. conopeum, ὅπερ ἐκ τοῦ **κωνωπεῖον**, μικρὰ κλίνη μὲ "κουνουπιέρα".
182. Ἐκ τοῦ **καθέδρα**, τὸ λατιν. cathedra, ἐξ οὗ τὸ ἰταλ. cadeglia ἢ carega (διάλεκτος Βενετίας), ἐξ οὗ τὸ ἀντιδάνειον **καρέκλα**.

ἕδος:[183] 1) τόπος ὅπου δυνατὸν καθέζεσθαι 2) κάθισμα.

ἑδώλιον: μικρὸν ἕδος, ἄλλως **σκόλυθρον**.

θρόνος ἢ **θράνος:** ἐκ τοῦ *θράω* =καθίζω, ἐξ οὗ καὶ **πολυθρόνα, θρανίον. θρῆνυς** ἢ **ὑποθρόνιον:** ὑποπόδιον.

θῶκος ἢ **θάκημα:** ἐκ τοῦ ρ. *θακέω* ἢ *θωκέω* = κάθημαι. Ὁ Ὠρίων ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ *θῶ, θώσω* καὶ *θέσω*. Δηλ. ὡς θήκη.

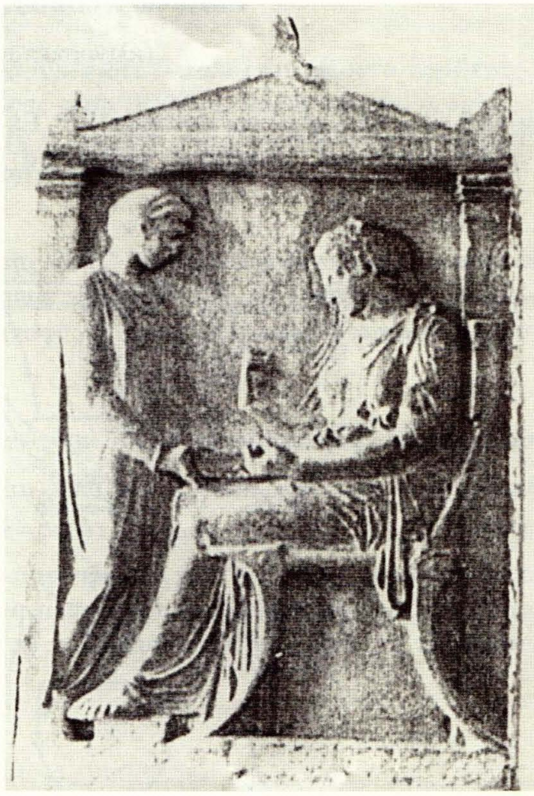
σκίμπους[184] = σκάμνος, σκαμνί.

σφέλας: 1) ὑποπόδιον 2) σκαμνάκι 3) βάσις ἀγάλματος. "*ἀπὸ τοῦ θλᾶσθαι, φλᾶσθαι τὰ γόνατα καὶ κάμπτεσθαι ἐν τῷ καθῆσθαι*".

κλέμμις: δίφρος ἀνακλιτὸς (Ἡσύχ.).

στασίδιον: ἐκ τοῦ *ἵστημι, ἵσταμαι*, κοινῶς "στασίδι".

κλινίς: "*κλινὶς ἐκαλεῖτο τὸ ἐπὶ τῆς ἁμάξης καταστορνύμενον*[185] *ὅταν μεταφέρωσι τὰς νύμφας, ἐφ' οὗ κάθηται ἡ νύμφη μεταξὺ τοῦ παρόχου καὶ τοῦ νυμφίου*". (Πολυδεύκους Ὀνομαστικὸν Χ, 33).

*

κλίνη: ἐκ τοῦ *κλίνω* = γέρνω. "*Κλίνη ἀμφικέφαλος*", εἶδος κλίνης παρὰ τὸ ἑκατέρωθεν ἔχειν ἀνάκλισιν" (Ε.Μ.). (Πρβλ. τὸ σημερ. "κεφαλάρι").

λέκτρον ἢ **λεκτίς:** συζυγ. κλίνη· ἐκ τοῦ ρ. *λέγω* =πλαγιάζω. (Ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ ἀπεκαλεῖτο *φυγόλεκτρος*, ὡς ἀποφεύγουσα τὴν συζυγικὴν κλίνην). Ἐκ τοῦ *λέγω* καὶ τὸ **λίκνον**, ἡ παιδικὴ κούνια.

λέχος: ὁμοίως *λέκτρον*, ἐκ τοῦ *λέγω* ὡς ἄνω. Ἐκ τοῦ *λέχος* → λεχώ, λεχώνα.

εὐνή: "*λέχος ἐστὶν ἡ κλίνη, εὐνὴ δὲ ἡ ἐπὶ ταύτης στρωμνή*". Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *εὖ +νέω*=ὑφαίνω, σωρεύω. Ἄρα μὲ καλοϋφασμένα καὶ καλοστρωμένα στρωσίδια.

παστάς: ἐκ τοῦ πάσσω. Κλίνη κεκοσμημένη.

δέμνια: κυρίως τὰ στρωσίδια, συνεκδοχικῶς ἡ κλίνη, ἐκ τοῦ *δέω, δέμω*.

κοῖτος ἢ **κοίτη:** ἐκ τοῦ *κεῖμαι* ὅπερ ἐκ τοῦ *κῶ* (βλ. Μονοσύλλ. Ῥήματα).

χάλανδρος: κλίνη, προφανῶς ἐκ τοῦ *χαλάω* =*χαλαρώνω* +*ἀνήρ*.

ἀσκάντης: σπανία λέξις διὰ τὴν κλίνην, ἀμφιβόλου ἐτυμολογίας.

κράββατος: τὸ κρεββάτι. Λέξις μακεδονικῆς διαλέκτου. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *κρεμῶ*+*βάσις*.

---

183. Ἐκ τοῦ ἕζομαι, ἕδος, τὰ διάφ. δυτικὰ sedere, sedile, chaise, sit κλπ. κλπ.
184. Ἐκ τοῦ σκίμπους τὸ γαλλ. escabeau.
185. *στόρνυμι* = στρώνω.

᾿Εγκοίμητρα
(κλινοσκεπάσματα καὶ προσκεφάλαια)

ῥήγεα: εἶναι τὰ λεγόμενα "σεντόνια".[186] ᾿Εκ τοῦ *ῥήγνυμι*, δηλ. ἀποκεκομμένον τεμάχιον ὑφάσματος. - "*ῥήγεα σιγαλόεντα*" (=σινδόνια γυαλιστερὰ) περιγράφει ὁ Ὅμηρος.

εὐνέναια: κλινοσκεπάσματα *εὐνῆς*. "*Εὐνὴ χήτει εὐνεναίων*" (=κρεββάτι χωρὶς στρωσίδια) ᾿Οδ. π, 35.
χλαῖναι: βαρειὰ σκεπάσματα: "*Χλαίνας φησὶ λέγεσθαι ἐπὶ τῶν ἐγκοιμήτρων καὶ παχέων, χλανίδας δὲ τὰς φορουμένας καὶ μαλακωτέρας*". (Τρύφων).

◆

πρόσκρανον: προσκεφάλαιον, ἐκ τοῦ *πρὸς+κράς, κρανίον*. (δωρικὰ **ποτίκρανον**).

ὑπαυχένιον: προσκεφάλαιον, ἐκ τοῦ *ὑπὸ +αὐχήν*.

τυλεῖον: " " " *τύλος* = ἐξόγκωμα.

ἐπαγκωνίδιον: "μαξιλάρι" διὰ στήριξιν τοῦ ἀγκῶνος. (Τὸ "μαξιλάρι" εἶναι ἀντιδάνειον ἐκ τοῦ λατιν. maxila =γνάθος, σιαγών, ἐκ τοῦ mala =μύλη, μυλικοὶ ὀδόντες)
κνέφαλλον ἢ γνάφαλλον: προσκεφάλαιον, ἐκ τοῦ *γνέφαλλα* =ἔρια.

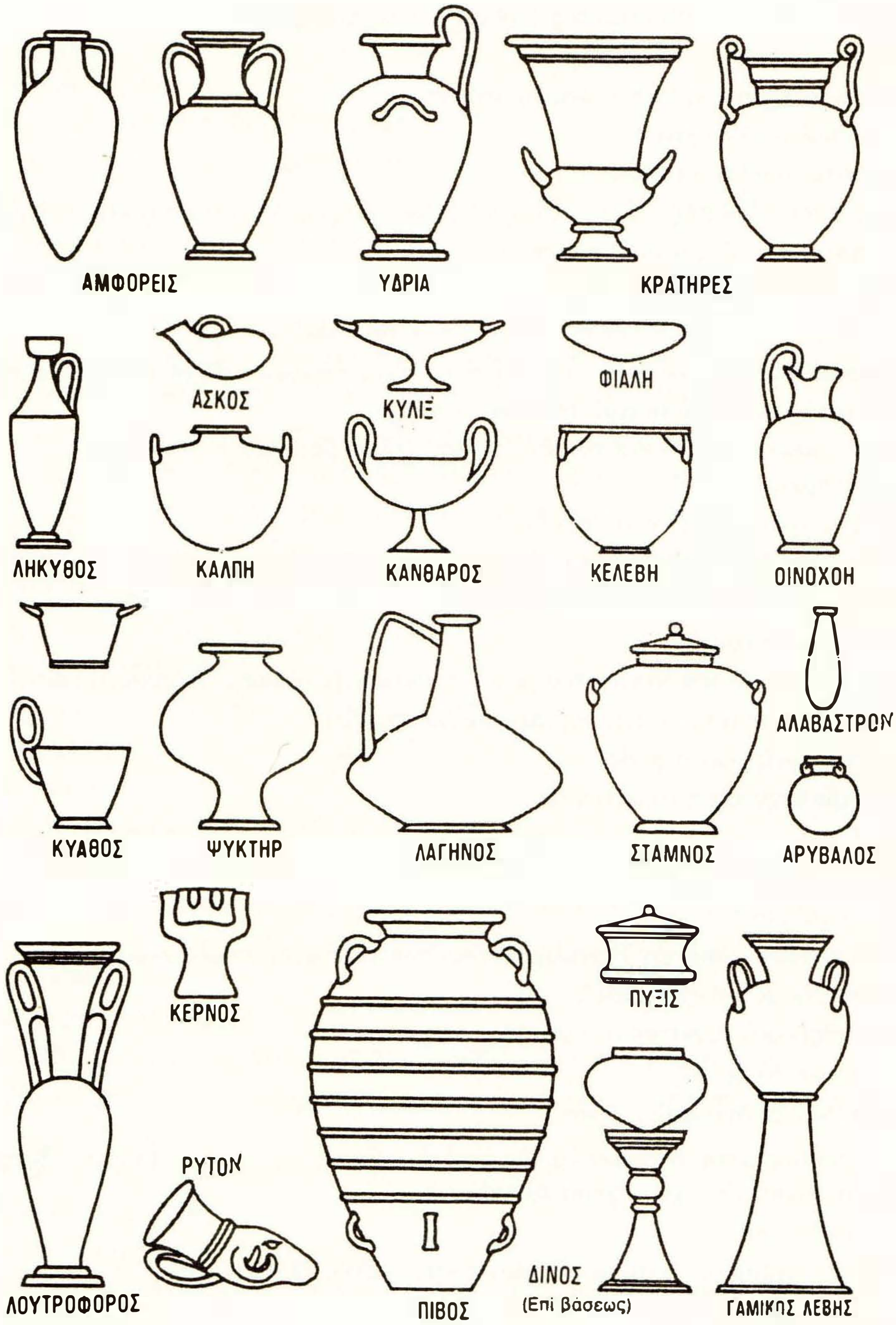
***

186. **σεντόνι:** ἐκ τοῦ σινδόνιον, σιδώνιον, "ἔργα γυναικῶν Σιδωνίων". Στὴν Σιδῶνα κατεσκευάζοντο περίφημα ὑφάσματα καὶ κεντήματα. (σίδη=λάμψις).

Περὶ ποτηρίων, ἐκπωμάτων, ὑδριῶν, ἀγγείων

«Περὶ δὲ τῶν κυρίως ποτηρίων -ἐκπωμάτων παρατηροῦμεν ὅτι ἔκπαλαι ἐνομίζοντο τιμιώτατον κτῆμα καὶ κειμήλιον καὶ ἦσαν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι τόσο ἄφθονα, καὶ ἡ πλαστικὴ δύναμις τῶν ἀρχαίων τεχνιτῶν κατὰ εἶδος τοσαύτη, ὥστε καὶ αὐτὴ ἡ πλουσία καὶ ζωρὰ γλῶσσα δυσκόλως παρηκολούθει τὴν τοιαύτην ἀνεξάντλητον παραγωγικότητα τῆς τέχνης.»[187]

187. Χ. Βουλόδημος, Περὶ Ἰδιωτ. Βίου Ἀρχ. Ἑλλήνων - Ὀδυσσὸς 1875

αἰακίς: εἶδος ποτηρίου· τὸ ἀναφέρει ὁ Ἀθήναιος.

ἄκατος: ποτήριον ἐοικὸς πλοίῳ.

ἄωτον: ἔκπωμα παρὰ Κυπρίοις. ποτήριον δίχως "ὦτα", δηλ. λαβές, "χερούλια".

ἄροκλον: -Ἀθήναιος, "Δειπνοσοφισταί".

ἄλεισον: "*ἄγαν λεῖον - ἀλίζεται τὸ ἐν αὐτῷ ὑγρόν*". Ἠ ἐκ τοῦ *λείβω* (=στάζω) σπονδάς.

ἄμφωτον: ἐκ τοῦ ἀμφὶ + ὦτα, δηλ. λαβαί.

ἀμφικύπελλον: ἀμφίκυρτον πάνω κάτω.

ἀμαλθείας κέρας: καλούμενον καὶ **ἐνιαυτός**. Προφανῶς μεγάλου μεγέθους.

ἄμφωτις: ξύλινον, ἀγροῖκον.

ἄμυστις: "*ἐξ οὗ πίνειν εὐμαρῶς, κἀπνευστί, μὴ μύσαντα*".

ἀντιγονίς: ἀπὸ βασιλέως Ἀντιγόνου.

ἀναφαία: θερμοποτίς, διὰ θερμὰ ποτά.

ἀρύβαλλος ἢ **ἀρύταινα:** "*δι' ὧν ἤρυον ἐκ κρατῆρος, ἄλλως οἰνοχόη. Κάτωθεν εὐρύτερον, ἄνω συνηγμένον*".

ἀργυρίς: "*εἶδος ποτηρίου, οὐ μόνον ἐξ ἀργύρου.*"

βατιάκιον: κατὰ μίμησιν περσικοῦ εἴδους.

βαύκαλις: Ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς (ἐξ οὗ βουκάλιον → **"μπουκάλι"**).

βῆσσα, δωρ. **βᾶσσα:** "*πλατύτερον ἐκ τῶν κάτω, ἐστενωμένον ἄνωθεν*". (**ἐξ οὗ ἰσπ. vas** =ποτήρι, "**βάζο**").

βῖκος: φιαλῶδες ποτήριον (**ἐξ οὗ τὸ ἰταλ. bicchiere** =ποτήρι).

βομβυλιός: "*κατὰ σμικρὸν στάζον καὶ ποιοῦν βόμβον*" (**ἐξ οὗ** βοτύλια → "**μποτίλια**").

βρομιάς: μακρύ, ὑψηλόν.

γραμματικόν: "*ἔχον γράμματα ἐγκεχαραγμένα*".

γυάλας: ποτηρίου εἶδος. (Προφανῶς ἐκ τοῦ ὕαλος, **ἐξ οὗ ἀγγλ. glass**, γερμ. **Glas**).

δεῖνος: ὀνομασθὲν ἀπὸ τοῦ κατασκευάσαντος Δείνου.

δειροκύπελλον: μὲ μακρὺ λαιμό.

δέπας ἢ **δέπαστρον:** ἐτυμ. ἐκ τοῦ *δάπτω*=τρώγω καὶ πίνω μετὰ βουλιμίας. "*περικαλλὲς δέπας Νέστορος*".

δακτυλωτόν: "*εἰς ὅ οἷόν τε τοὺς δακτύλους διείρειν ἑκατέρωθεν*".

ἐλέφας: "*δίκρουνον, τρεῖς χωρεῖν χοάς*".

ἐμβασικοίτας ἢ **ἐμβαθυχύτας:** ποτήριον βαθύ.

ἔφηβος: ὁμοίως, βαθύ.

ἡδυποτίς: κατάλληλον δι' ἡδύποτα.

ἠθάνιον: ποτήριον χαλκοῦν.

ἡράκλειον: "*πλεῖον αὐτὸν*" (δηλ. τὸν Ἡρακλῆ) *εἰς τοιοῦτον ποτήριον ἐμυθολόγησαν*".

ἡμίτομος: "*ὀνομασθὲν ἐκ τοῦ σχήματος*".

θηρίκλειος: "*ἀπὸ Θηρικλέους κατασκευαστοῦ*".

ἴσθμιον: "*τὸ ποτήριον, Κύπριοι*".

καδίσκος: δίωτον, δηλ. μὲ δύο λαβές, "ὦτα".

κάνθαρος: "*λεκανοειδές, μετὰ μεγάλων λαβῶν, ἀπὸ Κανθάρου κεράμεως*". (Ἐξ οὗ "Κάνθαρος" καὶ ὁ κεντρικὸς λιμὴν τοῦ Πειραιῶς, ἔχων σχῆμα κανθάρου).

κάλπιον: ἐν εἴδει σκαφίου.

καρχήσιον: ποτήριον ἐπίμηκες, "*Καρχήσιον ἐδωρήσατο ὁ Ζεὺς τῇ Ἀλκμήνῃ*".

κελέβη: "ποτήριον πλατύ, προφερές".

κέρας: "*τοὺς πρώτους λέγεται τοῖς κέρασι τῶν βοῶν πίνειν, ἐξ οὗ συμμίσγωσι τῷ οἴνῳ τὸ ὕδωρ, κεράσαι λέγουσι*".

κέρνος: "*κεραμεοῦν, ἔχον ἐν αὐτῷ πολλοὺς κοτυλίσκους* (=ποτηράκια) *κεκολλημένους*".

κισσύβιον: "*μόνωτον* (δηλ. μὲ μία λαβὴ) *ποτήριον*", ἄλλως **κίσσινον**, ἐκ ξύλου κισσοῦ.

κιβώριον: "*τὸ κάτωθεν εἰς στενὸν συνῆχθαι*".

κόνδυ: "*ἐκ τούτου σπένδεσθαι· σπείσας ἐκ κόνδυος*". (κόνδυ→ λατ. condyla - gondola δηλ. "γόνδολα", ὡς ἐκ τοῦ σχήματος.)

κονώνειος: "*κυλίκων κονωνείων ζεῦγος*".

κότυλος: "*μόνωτον ποτήριον, ἴδιον δ' εἶναι Διονύσου*".

κοτύλη: "*λεπτὸν ποτήριον ὑψηλὸν καὶ ἔγκοιλον*". ("πᾶν κοῖλον, κοτύλην ἐκάλουν").

κοτταβίς: "*ἐν κεραμέᾳ κοτταβίδι πιεῖν ἑκάστῳ μικρόν*".

κρατάνιον: "*συνήθως ἀργυροῦν*".

κρουνεῖον: εἶδος ποτηρίου, ἐτυμ. ἐκ τοῦ *κρουνός*.

κυαθίς: ποτήριον κοτυλῶδες, ἄλλως **κύαθος** ἢ **καύκη**.

κύλιξ: "*κεράμεον ποτήριον, ἀπὸ τοῦ κυλίεσθαι τῷ τροχῷ*". Ἐξ οὗ **"κυλικεῖον"**.

κυμβίον: "*κοῖλον καὶ μικρόν, στενόν, παρόμοιον πλοίῳ*".

κύπελλον: "*ὠνομάσθη οὕτω ἀπὸ τῆς κυφότητος*", *οἷον κύφελλον*. (**ἐξ οὗ coupe, cupa, cup** κλπ.).

κύμβη: κύλικος εἶδος.

κώθων: "*ποτήριον κεραμεικόν, ἐμφαῖνον τὴν εὐτέλειαν τῶν στρατιωτικῶν σιτίων, ἐπιτήδιον εἰς στρατείαν καὶ εὐφορώτατον ἐν γυλιῷ*". (ἐξ οὗ "κωθώνι" = στρατιώτης νεοσύλλεκτος.)

λαβρώνιον: "*πλατὺ καὶ μέγα, ἀσπιδοειδές, ἔχει δὲ ὦτα μεγάλα*".

λάκαινα: "*εἶδος κύλικος, ἀπὸ τοῦ σχήματος ἐπιχωριάσαντος εἰς Λακωνίαν*".

λαφύκτης: "*κύλιξ μεγάλου μεγέθους*". Ἐτυμ. *λαφύσσω* =λάπτω, ἀναρροφῶ.

λέβης: "*γενικώτερον, πᾶν ποτήριον, ἀπὸ τοῦ χέειν τὴν λοιβήν*". (λοιβὴ =σπονδή).

λεπαστή: "*ἀφ' ἧς ἔστι λάψαι, ἤτοι ἀθρόως πιεῖν*".

λοιβάσιον: "*σπονδεῖον ᾧ τὸν οἶνον λείβειν*".

λέσβιον, λέσβον: ποτηρίου εἶδος.

λουτήριον: "*ἐν τῷ καταλόγῳ ποτηρίων συγκαταλέγεται*".

λυκιουργές: "*ἀπὸ Λύκωνος τοῦ κατασκευαστοῦ*".

μάνιον: εἶδος ἀγγείου.

μέλη: "*τινὰ ποτήρια ὧν μνημονεύει Ἀνάξιππος*".

μετάνιπτρον: "*ἡ μετὰ τὸ δεῖπνον διδομένη κύλιξ πρὸς ἀπόνιψιν, ἢ διὰ τὴν μετὰ τὸ νίψασθαι πόσιν*".

μαστός: ποτήριον ἔχον σχῆμα μαστοῦ. Λέγεται ὅτι ἐποιήθη συμφώνως πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ μαστοῦ τῆς ὡραίας Ἑλένης.

μαθαλίς: εἶδος κύλικος.

μάνης: ποτηρίου εἶδος.(Ἀθήν. 487c)

μασθαλίς: "κύλιξ τις". (Ἴσως ὅ,τι καὶ ὁ "μαστός". μασθὸς = μαστός). -βλ. ὡς ἄνω-.

νεστορίς: "*τύπου ἰδέας Νέστορος ποτηρίου*", "*Νέστορος εὔποτον ποτέριον*", διακοσμημένον ἑκατέρωθεν μὲ δύο χρυσᾶ περιστέρια.

ὅλμος: "*κερατίου τρόπον εἰργασμένον*".

ὀξύβαφον: "*τὸ ὄξους δεκτικόν*".

ὀξίς: ἀγγεῖον πρὸς ἐναπόθεσιν ὄξους.

οἰνιστήριον: "*οἱ μέλλοντες ἀποκείρειν τὸν σκόλλυν* (=εἶδος κτενίσματος) *ἔφηβοι, εἰσφέρουσι τῷ Ἡρακλεῖ καὶ σπένδουσι δι' οἰνιστηρίου*".

ὄλλυξ: ξύλινον ποτήριον.

παναθηναϊκόν: "*μέγιστον, δίχοον*".

πρόαρον: "*ξύλινον, εἰς ὅ οἶνον κυρνᾶσιν οἱ Ἀττικοί*".

πελίκη: "*ὁμοιάζον τῷ παναθηναϊκῷ ποτηρίῳ*".

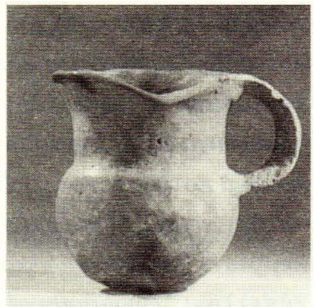
πενταπλόα: "*δι' οἶνον, μέλι, τυρόν, ἄλφιτα καὶ ἔλαιον*".[188] (ἄλφιτα =λευκὰ ἄλευρα).

πέταχνον: ποτήριον πλατύ, ἐτυμ. ἐκ τοῦ ρ. *πετάννυμι·* "*πίνω πέταχνον*" σημαίνει πίνω πολύ.

ποτήριον: ὡς νῦν.

πλημοχόη: "*κεραμεοῦν, χρῶνται δ' αὐτῷ ἐν Ἐλευσῖνι τῇ τελευταίᾳ τῶν μυστηρίων ἡμέρᾳ*".

πριστίς: "*ποτηρίου εἶδος*".

πρόχους τοῦ 2400 π.Χ.

πρόχους ἢ **προχύτης:** "*ἀγγεῖον ξύλινον ἀλλὰ καὶ ἀργυροῦν*", πρὸς χύσιν ὕδατος· → **γαλλ.** broc, bric, **ἐξ οὗ τὸ τουρκικὸ μπρὶκ καὶ τὸ ἀντιδάνειον "μπρίκι"**.

προυσιάς: "*ποτήριον ἔξορθον, ἀπὸ Προυσίου βασιλέως Βιθυνίας*".

ρέον: εἶδος ποτηρίου".

ρυσίς: φιάλη χρυσῆ.

ρυτόν: "*ποτήριον καταλῆγον εἰς ὀξὺ ἄκρον καθ' ὅ ὑπῆρχε μικρὰ ὀπὴ δι' ἧς ὁ οἶνος ἔρρεεν ἐν λεπτῇ ροῇ*". Πολλάκις ἐλάμβανε μορφὰς διαφόρων ζώων ἐξ οὗ ὠνομάζετο **γρύψ, κάπρος, πήγασος**, κ.τ.τ.

ροδιάς: "*πιεῖν ἁδρότερον ἢ τῶν ρυτῶν*".

σαβρίας: εἶδος ποτηρίου.

σαννάκιον: "*Φιλήμων φησὶ τῇ γελοιότητι τοῦ ὀνόματος προσπαίξας*".

σελευκίς: ἀπὸ Σελεύκου.

σκάλλιον: "*κυλίκιον μικρόν, ᾧ σπένδουσιν Αἰολεῖς*".

σκύφος

σκύφος: *ὠνομάσθη ἀπὸ τῆς σκαφίδος, ἀγγεῖον ξύλινον στρογύλον, γάλα δεχόμενον. Ὑπὸ Ἠπειρωτῶν καλεῖται* **λυρτός**". (Ἐκ τοῦ σχήματος τοῦ σκύφου → ἡ "σκούφια").

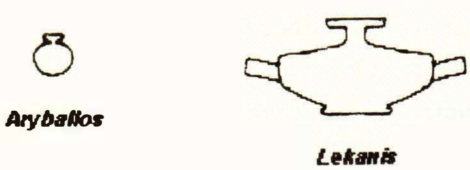
ταβαίτης: ξύλινον ποτήριον.

τραγέλαφος: "*οὗ μνημονεύει Ἄλεξις κωμικός*".

τριήρης: εἶδος ἐκπώματος.

τρικύαθος: περιεκτικότητος τριῶν κυάθων (βλ. κύαθος).

ὑστιακόν: "*ποτήριον τί*". Ε.Μ.

φιάλη: ἐτυμ. *πιάλη*, ἐκ τοῦ *πιεῖν ἅλις·* (=ἀπλήστως) "*μείζων γὰρ τοῦ ποτηρίου*".

φθόϊς ἢ **φθοῖς:** ὀμφαλωτὴ φιάλη.

φιλοτησία: "*κύλιξ ἣν κατὰ φιλίαν προέπινον*".

χόννος: "*ὅμοιον θηρικλείῳ, χάλκεον*".[189]

χαλκιδικόν: "*ἀπὸ Χαλκίδος Θρᾳκικῆς*".

χυτρίς: μέγα ποτήριον, ἐκ τοῦ *χέω*.

ᾠδός: "*τὸ ἐπὶ τῷ σκολίῳ ἄσματι διδόμενον*".[190]

ᾠοσκύφιον: "*δύο πυθμένας ἔχον*".

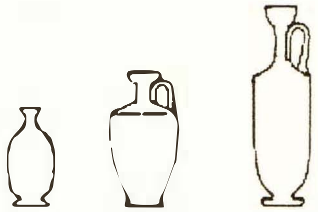
ᾠόν: ποτήριον ᾠοειδές.

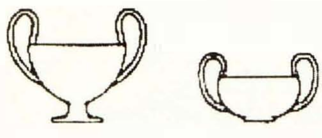
188. Συνταγὴ κυκεῶνος.

189. Βλ. λ. **θηρίκλειον**.

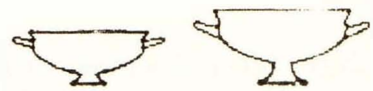
190. Ἐκ τοῦ *ᾠδή*.

Λήκυθοι

Κάνθαροι

Κύπελλα

Καὶ ἐκ τῶν κυριωτέρων ἀγγείων

ἀγγεῖον: "*τὸ ἔχον, τὸ συνέχον τοὺς ὄγκους*" ('Αριστοτ. Κατ. 15).
ἄμη: μεγάλη ὑδρία.
ἀλάβαστρον ἢ **ἀλάβαστον:** σκεῦος ἄνευ λαβῆς.
ἀμφιφορεὺς ἢ **ἀμφορεύς:** " μὲ δύο λαβὰς ἀμφοτέρωθεν. Ἐκ τοῦ *ἀμφὶ +φέρω.*
ἀσκός: κοινῶς ἀσκὶ -ἀβεβ. ἐτυμολογίας. Πιθανὸν ἐκ τοῦ *ἀκ-σός, ἀκτός*, πρὸς μεταφοράν.
κάδος, κάλπις, κρωσσός: εἴδη ὑδρίας.
κρατήρ: ἐκ τοῦ κεράννυμι.
λάγηνος (κοινῶς "λαγήνι"), ἐκ τοῦ *λα* = λίαν + *γῶ* =χωρῶ. **λεκανίς.**
λήκυθος: ἐτυμ. *ἔλαιον +κεύθω* ἢ *λὰ +κεύθω.*
πίθος, στάμνος
φλάσκα ἢ **φλασκίον** (**ἐξ οὗ** τὸ γαλλ. **flacon**). - **φείδων:** ἀγγεῖον στενόλαιμον (ἐτ. *φείδομαι*).
ψυγεὺς ἢ **ψυκτὴρ** "*Ἔψυχον τὸν οἶνον οἱ ἀρχαῖοι*" ('Αθήναιος).
προσωποῦττα ἢ **προσωπόεσσα:** ἀγγεῖον χαλκοῦν ἔχον ὡς διακόσμησιν πρόσωπα, ἐν ᾧ τὰ ἱερὰ ἔπεμπον.

Λήκυθοι

πέλλα ἢ πελίχνη (ἀγγεῖον γάλακτος) "*ἀγγεῖα ποιμενικά, ὡς ἀπὸ τοῦ πεπελεκῆσθαι κατὰ τὸν παλαιὸν καιρόν*".

*

Συχνά, ἐπίσης, ἀναφερόμενα σκεύη, ἀπαραίτητα καθημερινῶς:

χύτρα: ὡς καὶ νῦν, ἐτυμ. ἐκ τοῦ *χέω*.
τήγανον: κοινῶς "τηγάνι", ἐκ τοῦ *τήκω* (=λειώνω), → *τήκανον καὶ τήγανον*.
κόφινος: κοινῶς "κοφίνι". Ἐκ τοῦ "*κόπον φέρει τοῖς βαστάζουσι*"· οἱονεὶ *κόπινος* → κόφινος.

***

Ἔστι δὲ ὁ ἐλεύθερος,
καὶ περὶ ἐσθῆτα καθαρὸς
καὶ περὶ οἴκησιν -καὶ περὶ σκεύη-
('Αριστοτ. Corpus 1250α)

Νῦν δὴ ζάπεδον (=δάπεδον) καθαρὸν
καὶ χεῖρες καὶ κύλικες...
('Αρχίλοχος)

***

Ἡγεῖται μὲν **ὑγίεια**,
κάλλος δὲ δεύτερον[1]

"Αἰτῶ δ' ὑγίειαν πρῶτον".[2]

"Ὑγιαίνειν μὲν ἄριστον ἀνδρὶ θνατῷ."[3]

Ὁ Ἀσκηπιὸς καὶ ἡ κόρη του Ὑγιεία.

1. Πλάτωνος Νόμοι 631C
2. Φιλήμων, Frg. FIF 68
3. Ἀνθολόγιον Στοβαίου, Περὶ Ὑγείας

Ἡ Ὑγίεια εἶναι θυγάτηρ τοῦ θεοῦ τῆς Ἰατρικῆς, Ἀσκληπιοῦ.

ὑγίεια: Ἐκ θέματος ΥΓ.- "ὑγιηρός", σχετικὸν μὲ τὸ ὁμόρριζον "ὑγρός"· ὑγρός, ὑδρός, ἰδία λέξις, αἰολικῇ τροπῇ τοῦ δ εἰς γ. Ὁ ἐν ὑγρᾷ καταστάσει, ὁ "*ὑγριής*", εἶναι ὑγιής. "*Ὑγίειά ἐστι εὐκρασία*[4] *τῶν ἐν ἡμῖν χυμῶν...*"
Πάντοτε ἡ ὑγεία χαρακτηρίζεται ὡς ὑγρά, χυμώδης, ἐνῶ ἡ ἀσθένεια καὶ ὁ θάνατος ἔχουν ὡς κοινὸν χαρακτηριστικὸν τὴν ξηρότητα, αὐχμηρότητα, ἀκαμψία.
Ἡ ὑγεία ἀποκαλεῖται καὶ **ρῶσις** ἢ **εὐρωία**, ἐκ τοῦ *ρώομαι* = κινοῦμαι ὁρμητικά, καὶ **ἀρτεμία** δηλ. νὰ εἶσαι ἄρτιος, ὁλομελής.
Εὐεξία εἶναι τὸ καλῶς ἔχειν, **εὐδράνεια** δέ, τὸ καλῶς δρᾶν.

*

ὑγιής: ὁ διαθέτων ὑγίειαν.
εὔρωστος: ὁ διαθέτων *ρῶσιν*. Ἐκ τοῦ *ρῶ*=ὁρμῶ
οὖλος, ὅλος: ὑγιής, ὁλόκληρος, "ὅλος", ὁλομελής. "*οὖλέ τε καὶ χαῖρε*" ="γειὰ καὶ χαρά".
οὐλομελής: ὁ οὖλος ὡς πρὸς τὰ μέλη, ὁ ἀρτιμελής, ὁ ἄρτιος.
ἀρτεμής: ἄρτιος, ὑγιής.
ἀπαρής: ὑγιής, ἀπήρωτος, ὁ μὴ *πηρός*, ὁ μὴ ἀνά-πηρος.
εὐηπελής: *εὖ+πέλω* = κινοῦμαι, ὑπάρχω.
σῶος ἢ **σώς:** ὑγιής, εὔρωστος. Ἐκ τοῦ ρ. *σῶ* =ὁρμῶ, σεύω. Γράφεται καὶ ὡς **σὼς** ἢ **σόος** ἢ **σάος.**[5] Ὁ δυνάμενος νὰ κινηθῇ ὁρμητικά, δὲν εἶναι ἀ-σθενής.
ὑκελός: ὑγιής, πιθανὸν ἐκ θέμ. ΥΓ τοῦ *ὑγρός, ὑγιηρός*: "*ὑγελός*".
ἐξάντης: ὑγιής, ὁ *ἔξω ἄτης*, τῇ παρεμβολῇ ν εὐφωνικοῦ.
θαλερός: ἐκ τοῦ *θάλλω* καὶ *θάλπω.*
ζαφλεγής: θερμός, ζωηρός, ἀκμαῖος. Ὄχι μόνον ὁ διαθέτων ὑγείαν, ἀλλὰ καὶ ὁ "θερμός", ὁ **ζῶν**, ὁ ζέων, ὁ ζεστός. "*Ζῆν λέγεται διὰ τὰ ἔμψυχα, παρὰ τὸ ζέειν-ζεῖν, τοῦ θερμοῦ*".

Γι' αὐτό, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, μόνη ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων γλωσσῶν, ποιεῖται διάκρισιν μεταξὺ **ΖΩΗΣ** καὶ **ΒΙΟΥ**.

Ζωὴ εἶναι ἡ ἰδιότης τοῦ ζωντανοῦ ὀργανισμοῦ, ἐκ τοῦ ρ. *ζέω*[6] =εἶμαι ζεστός, θερμός, βράζω. Ἡ θερμότης χαρακτηρίζει τὸν ζῶντα (*ζῆν: ἕως πάρεστιν τὸ θερμὸν καὶ ἡ ζέσις τοῦ αἵματος*), ἡ δὲ ψυχρότης, τὸ "πάγωμα": τὸν νεκρόν, τὸν ἀποθανόντα.

Βίος εἶναι ἡ διάρκεια τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου.[7] Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *(F)ίς* =δύναμις, βία, → βίος: "*παρὰ τὸ μετὰ βίας καὶ ἀνάγκης ζῆν*". Χρειάζεται πολλὴ δύναμις γιὰ "νὰ τὰ βγάλης πέρα". Μόνον οἱ θεοὶ διάγουν εὐκόλως, μακαρίως: "*θεοὶ ρεῖα* (=εὔκολα) *ζώοντες, οὐχ οὕτως οἱ ἄνθρωποι*".
Ἄρα *βίος* εἶναι ὁ τρόπος, ἡ κατάστασις, ἡ ποιότης τοῦ ζῆν. "*Οὐχὶ ἡ ἁπλῆ τῶν ζώων ὕπαρξις*". Γι' αὐτὸ ὁ Ὅμηρος διαχωρίζει: "*ζώεις ἀγαθὸν βίον*" (ο,491).

[Σχετικαὶ πρὸς τὸ ζῶ καὶ τὸ βιόω περιφράσεις:
"*ὁρῶ φάος ἠελίοιο*" (βλέπω τὸ φῶς τοῦ ἥλιου).
"*αὐγὰς λεύσσω*" (ὁμοίως - *λεύσσω* =ὁρῶ).
"*ἐπὶ χθονὶ δέρκομαι*" (ἐπὶ τῆς γῆς βλέπω, παρατηρῶ. Πρβλ. τὸ ἀντίθετον "κλείνω τὰ μάτια μου").
"*ἐπὶ χθονὶ σῖτον ἔδω*" (ἐπὶ τῆς γῆς τρώγω ψωμί, σῖτον. Πρβλ. τὸ ἀντίθ. "ἔφαγε τὰ ψωμιά του")].

Ἐν κατακλεῖδι: "*Ἀναπνέομεν γὰρ ἕως πάρεστιν ἐν ἡμῖν τὸ θερμὸν καὶ ἡ ζέσις τοῦ αἵματος*".
Ὁ ζῶν ἀποκαλεῖται καὶ **ἔναιμος**.

---

4. Καλὴ κρᾶσις, ἀνάμειξις, τῶν ὑγρῶν τοῦ σώματος, τὸ ὁποῖον περιέχει αἷμα, φλέγμα, ξανθὴ χολή, μαύρη χολή. Ἡ ὑγεία προϋποθέτει σωστὴ ἀναλογία καὶ καλὴ ποιότητα τῶν ὑγρῶν αὐτῶν. (Ἱπποκράτης).
"*Ἀρίστη ἡ θερμὴ καὶ ὑγρὰ κρᾶσις*" (Γαληνός, Περὶ τῶν δοκούντων, 3).
5. Ἐκ τοῦ σάος+ὀλοὸς → λατιν. salvo =σώζω.
6. Τὸ *ζέω* ἠχοποίητον, ἐκ τοῦ Ζζ... Ζζ... τοῦ βρασμοῦ + κατάλ. -εω (βλ. εἰς καταλήξεις).
7. Πρβλ.: "**Βίοι** Παράλληλοι" καὶ ὄχι "**Ζωαί**".

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ τὸ **αἷμα** ἔχει σχέσιν μὲ τὴν θερμότητα. "*Αἷμα ἐστὶ θερμὸν καὶ ὑγρὸν ἐν ταῖς ἀρτηρίαις*". (Γαληνός).

Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ρ. *αἴθω* = καίω, ἀνάπτω, θερμαίνω. Ἐκ τοῦ παθητ. παρακ. ἦσμαι → αἷσμα→ αἷμα "*Δύο πάθη ἀνεδέξατο: ἔνδειαν καὶ μετάθεσιν τοῦ πνεύματος*". "*αἴθων*" σημαίνει ζωηρός, ζωντανός.

"*Αἷμα, τὸ θερμότατον τὸ ἐν τῷ σώματι*" (Ὠρίων). "*Ξίφος ὑπερθερμάνθη αἵματι*" γράφει ὁ Ὅμηρος. (Π, 33). Γι' αὐτὸ τὸ αἷμα ὀνομάζεται καὶ **φλεγμός**.

[Ἐκ τοῦ αἷσμα → τὸ λατιν. SANGUIS. Ὁ ISIDORUS εἰς τὰ ETYMOLOGICA (IV) γράφει: "sanguis, ex Graeca etymologia nomen duxit quod vegetetur..." δηλ., Τὸ sanguis προέρχεται ἐξ ἑλληνικῆς ἐτυμολογίας, διότι ζωπυρεῖ.. Ἐκ τοῦ λατιν. SANGUIS → γαλλ. SANG, ἰταλ. SANGUE, ἱσπαν. SANGRE. Σήμερα χρησιμοποιοῦμε τὰ ἀντιδάνεια "πορτοκάλια σανγκουΐνια" καὶ "κρασὶ σανγκρία" (ἱσπανικό). Τὸ αἷμα ἀγγλ. εἶναι BLOOD καὶ γερμ. BLUT, ἐκ τοῦ φλύω, φλέψ.]

Πολὺ συχνὰ τὸ "*αἷμα*" χαρακτηρίζει καὶ τὸ σπέρμα, τὸν γόνον, τὴν γενιά: "*Ταύτης γενεᾶς καὶ αἵματος εὔχομαι* (=καυχῶμαι) *εἶναι*" γράφει χαρακτηριστικὰ ὁ Ὅμηρος. Καὶ ὁ Εὐστάθιος[8] σχολιάζει: "*Τὸ αἷμα ἀντὶ σπέρματος φασὶν οἱ σοφοί, ὡς τοῦ σπέρματος ὕλην, τὸ αἷμα ἔχοντος*". Δηλαδὴ τὸ αἷμα περιέχει τὴν ὕλην τοῦ σπέρματος (! DNA).

εἶαρ καὶ **ἦαρ:** αἷμα, οἱ Σαλαμίνιοι (Ἡσύχ.) οἱ δὲ Κύπριοι, "**ἔαρ**". Ὑπάρχει καὶ ἡ λέξις "εἰαροπότης" μὲ τὴν ἔννοια αἱμοπότης, ψυχοπότης. (πρβλ. τὸ σημερινὸ "μοῦ ἤπιε τὸ αἷμα").

Ὡς πρὸς τὸ "*ἔαρ*", τὸ Λεξ. Σουΐδα ἐπεξηγεῖ: "*ἔαρ λέγεται καὶ τὸ αἷμα, διὰ τὸ ἐν τῷ ἔαρι πλεονάζειν*". Ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἄνοιξι αὐξάνεται ἡ θερμοκρασία, αὐξάνεται καὶ πλεονάζει τὸ αἷμα, ὡς χυμὸς θερμός.

βρότος: τὸ πηγμένο αἷμα τοῦ βροτοῦ, θνητοῦ ἀνθρώπου, τὸ ρεῦσαν ἐκ πληγῆς: "*βρότος, οὐ πᾶν αἷμα, ἀλλὰ ἀπὸ βροτοῦ πεφονευμένου*".

λύθρος: αἷμα ἀκάθαρτον, ἀναμεμιγμένον μὲ ἱδρῶτα καὶ σκόνη: "*ὅπλα λύθρῳ λειβόμενα*". Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ρ. *λούω*, ἐπειδὴ "*ἐκ τοῦ μολυσμοῦ, χρὴ ἀπολούεσθαι*" (Εὐστάθιος).

κυβάβδα: τὸ αἷμα, κατὰ τὴν κυπριακὴν διάλεκτον (Ἡσύχ.), ἀμφιβόλου ἐτυμολογίας.

ἰχώρ: τὸ αἷμα τὸ ῥέον εἰς τὰς φλέβας τῶν θεῶν. "*ἄμβροτον αἷμα θεοῖο, ἰχώρ, οἷός περ ῥέει μακάρεσσι*" (Ἰλ. Ε, 340). Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ἰκμὰς* = ὑγρασία, θαλερότης. Ὅμως: "*ἰχώρ ἐστι καὶ τὸ ὑδατῶδες τοῦ αἵματος, διὰ τὸ μήπω πεπέφθαι ἢ διεφθάρθαι*" (Ἀριστ. Ζ.Μ. β4).

πύον: τὸ σεσηπὸς αἷμα, ἐκ τοῦ *πύθω* =σήπω. "*διαπυεῖ δὲ ἀλλοιουμένου τοῦ αἵματος.. ὡς σαπέν, πύον γένηται*". (Ἱπποκρ. Περὶ ἑλκῶν 1.VI. 400).

*

Τὸ Ὑγιὲς τοῦ σώματος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ νοσοῦν

νοῦσος ἢ **νόσος:** σχετικῶς πρὸς τὴν ἐτυμολογίαν τῆς λέξεως, τὸ Ἐτυμ. τὸ Μέγα γράφει: "*παρὰ τοῦ ἐστερῆσθαι τοῦ σώου, κατὰ τροπὴν τοῦ* **ω** *εἰς* **ο**· *τὸ γὰρ* **νο-** *στερητικὸν ἐστὶ κατὰ μεταβολὴν ἀπὸ τοῦ* **νω** *στερητικοῦ. Καὶ πλεονασμῷ τοῦ* **υ** *ἰωνικῶς, νόσος νοῦσος.. ἢ παρὰ τοῦ στερητικοῦ* **νο-** *καὶ τοῦ ρ. σεύω =ὁρμῶ· ἡ μὴ ἐῶσα ἡμᾶς κινεῖσθαι καὶ σεύεσθαι...*"- **ὀξυνοσία** δέ, σοβαρὰ νόσος.

ἀσθένεια: ἔλλειψις σθένους, τουτέστιν δυνάμεως. Ἐνῶ **ἀσθέν-ωσις** εἶναι ἡ τάσις πρὸς ἀσθένειαν

ἀρρωστία: κοινῶς ἀρρώστια. Ἐκ τοῦ στερητ. *α+ρώομαι* =κινοῦμαι. Ἐξ οὗ καὶ ἡ ἀνάκτησις δυνάμεως καλεῖται *ἀνάρρωσις*.

ἀρροίη: ἀρρωστία. **ἀλγείη:** ἀσθένεια.

8. Σχόλια εἰς Ἰλιάδα 2.294

ἀδυναμία: ἡ ἔλλειψις δυνάμεως. ἡ ἀ-τονία (α στερητ.+ τείνω), δηλ. χαλαρότης, ἔκλυσις μυϊκοῦ τόνου.
ὀλιγηπελίη ἤ **ἀνηπελίη:** ἀτονία, ἀσθένεια· ἐκ τοῦ *ὀλίγον*, *ἄνευ+πέλω* =κινοῦμαι.
ἐξάντλησις: κυριολεκτικῶς χάσιμο, ἀποβολή, ἐλάττωσις τῶν χυμῶν , τῶν ὑγρῶν τοῦ σώματος. (ἄντλος =ὑγρὸν γενικῶς· θαλάσσιον ὕδωρ. - βλ. Λεξιλ. τῆς ἁλὸς)

*

Ὁ παντάπασιν ἀσθενὴς τῷ σώματι

ἀσθενής: α στερητ. +σθένος=δύναμις (*σθένος* ἐτ. ἐκ τοῦ *σῶ* =κινοῦμαι καὶ *θέω* =τρέχω).
ἄρρωστος ἤ **ἀρρωστήμων:** ἐκ τοῦ στερητ. α+*ρώννυμαι* =διαθέτω ρῶσιν, ὑγείαν.
ἀδύναμος: ὁ στερούμενος δυνάμεως, ὁ μὴ διαθέτων δυνάμεις.
ἀμενής: ὁ στερούμενος μένους, ὅθεν ἀσθενής.
νοσηλός: ὁ νοσῶν (*νόσος*, ἐκ τοῦ ἀρνητ. *νο+σῶ* =δὲν κινοῦμαι).
νοσακερός: νοσηλὸς (λέξις κωμική).
κάμνων: ἐκ τοῦ ἠχοποιήτου (κμ... κμ...)· *κάμνω* = κοπιάζω, ὑποφέρω.
Ἱπποκράτης: "*ἐπ' ὠφελείᾳ καμνόντων*" =γιὰ τὸ καλὸ τῶν ἀσθενῶν.
ἀφαυρός: ἐκ τοῦ ἐπιτατ. α+*φαῦρος*, *παῦρος* = ὀλίγος. (ὀλίγος ὡς πρὸς τὰς δυνάμεις).
νῆις: ἀσθενής, ἐκ τοῦ ἀρνητ. *νη+ἴς* = δύναμις.
ἄκικυς: ἀσθενής, ἀδύναμος. Ἐκ τοῦ α στερητ. +*κίκυς* = "*παρὰ τὸ μὴ κίειν* (=τρέχειν) *δι' ἀσθένειαν*".
ἀκιδνός: ἄκικυς (βλ. ἀνωτέρω) +*νέω*, *νέομαι*.
ἀβληχρός: α ἐπιτατ. +*βληχρὸς* = *μαλακός*, ἀδύναμος. Ὁ θάνατος ἀπὸ γηρατειὰ ἀποκαλεῖται "*ἀβληχρὸς θάνατος*". (*βληχρὸς ποταμὸς* = ὁ ποταμὸς ὁ βραδέως ρέων).
ἀραιός: μετφ. ὁ ἀσθενής, λόγῳ τοῦ ὅτι ἔχει ἀραιοὺς σφυγμοὺς καὶ ἀραιὰν ἀναπνοήν.
τέρυς: ἀσθενής, ἐκ τοῦ *τείρω* =φθείρω - **ρυάς**: ἀσθενής, ἐκ τοῦ *ρέω*, καταρρέω.
μῶλυς: ἐξαντλημένος, ἀσθενής. Ἀμφιβόλου ἐτυμολογίας (Πιθανὸν ἐκ τοῦ *μὴ+ἐλαύνω*, ἢ *μῶλος* =κόπος)
σαχνός: ἀσθενής, χαῦνος (Ἡσύχ.) (Πιθανὸν ἐκ τοῦ *σαχνὸν* → ψαχνὸν -μὲ τὴν ἔννοιαν "μαλακόν", ἀσθενές).
ἠπεδανός: ἀσθενής· ἐτυμ. ἐκ τοῦ *ἤπιος*.
στύππινος: » ἀγνώστου ἐτυμολογίας.
κροιός: ἀσθενής· πιθανὸν ἐκ τοῦ "*κρύον*" (υ=οι).
ἀλαπαδνός: ἀσθενής, ἐκ τοῦ *ἀλαπάζω* =πορθῶ. Οἱονεὶ "εὐπόρθητος", "εὐκατάβλητος".
ἄσφηλος: ἀσθενής· ἐκ τοῦ στερητ. *α+σφηλὸς*=ἰσχυρός, εὐκίνητος. (*σφάλλω*=ἀνατρέπω, νικῶ. Βλ. Λεξιλόγιον ἁλός).
σύκινος: ἀσθενής. Ἐκ παρομοιώσεως πρὸς τὸ ξύλον τῆς συκέας, σπογγῶδες καὶ ἄχρηστον.

Παρατηροῦμεν ὅτι οἱ περισσότερες λέξεις τοῦ Λεξιλογίου τοῦ "ἀσθενοῦς", ἐμπεριέχουν τὴν ἔννοια τῆς ἐλλείψεως ὁρμῆς πρὸς κίνησιν (*ἀσθενής, ἄρρωστος, ἀδύναμος, νοσηλός, ἀμενής, ἄκικυς, ἀκιδνός, μῶλυς, ἄσφηλος...*). Ἄρα ὁ ἀσθενὴς αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ παραμείνη **κλινήρης**:

κλινήρης: ὁ ἐπὶ τῆς κλίνης κείμενος. Ἡ κατάληξις -**ηρης** ἐκ τοῦ ρημ. ἀραρίσκω.
κατάκοιτος: ὁ κλινήρης, ἐκ τοῦ *κατὰ+κεῖμαι*.
κλινοπετής: ὁ κλινήρης, ὁ ἐν κλίνη κατάκοιτος, ὁ **κατακλινής**.
μακρόλεκτος: *μακρὸν+λέχος, λέκτρον*. Ὁ διὰ μεγάλον διάστημα κατάκοιτος.
κλινέγερτος: ὁ ἐκ τῆς κλίνης ἐγερθείς, ὁ ἰαθείς. πρβλ.: "*σηκώθηκε*"="ἔγινε καλά".

*

Τῆς **ἰατρικῆς** τέχνης,
σκοπὸς μὲν ἡ ὑγίεια,
τέλος δὲ ἡ κτῆσις αὐτῆς.
(Γαληνὸς)

- "*Ἰητρική, τεχνέων μὲν πασέων ἐστὶν ἐπιφανεστάτη*". (Ἱπποκράτης, Νόμος 1)
- "*Πράγμα ἱερόν, καὶ θεῶν παίδευμα, καὶ ἀνθρώπων σοφῶν ἐπιτήδευμα*". (Λουκιανός, Ἀποκηρυττ. 23)
- "*..τὰ ἐπισυμβαίνοντα ἀρρωστήματα, ἐπανορθοῦται διὰ ταύτης*".
(Αὐτοκρ. Ἰουλιανὸς ὁ φιλόσοφος, Ἐπ/λὴ 25 Β)

Δι' αὐτό,

"**Ἰητρὸς** *γὰρ ἀνήρ, πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων*" (Ὅμηρος, Λ 514)

"*Μετὰ τὸν θεό, ὁ γιατρός*" (Λαϊκὴ ρῆσις)

ἰατρός, ἰητήρ, ἰήτωρ: Ἐκ τοῦ ρήμ. *ἰάομαι* =ἰατρεύω, θεραπεύω, ἰδίας ρίζης μὲ τὸ ρῆμα *ἰαίνω* =θερμαίνω (ἐξ οὗ καὶ *ἴασις =θεραπεία*).
Ἴασις, ἰαίνω: "*Ἀπὸ τῆς ἰήσεως* (=ρίψεως) *τῶν βελῶν τοῦ Ἀπόλλωνος Ἡλίου*", ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται "*Ἰήιος, ὡς ἐκ τῆς ἀφέσεως τῶν βελῶν, ἐκ τοῦ ἵημι*" (ἵημι=ρίπτω).

Παρατηροῦμε ὅτι τόσο τὸ **ἰάομαι** ὅσο καὶ τὸ **θεραπεύω** ἔχουν σχέσι μὲ τὴν θερμότητα (**θέρω** =θερμαίνω), ἐξ οὗ καὶ ὁ ἰατρὸς ὀνομάζεται **θεράπων** καὶ **θεραπευτής**.

Ἡ ἴασις, ἡ θεραπεία, ἔχουν σχέσι μὲ τὴν θερμότητα. Ἀκόμη καὶ ἐπὶ ὑψηλοῦ πυρετοῦ, ὁ ἀσθενὴς αἰσθάνεται ρίγη, ὁπότε πρέπει νὰ θεραπευθῆ, νὰ κατακλιθῆ, νὰ σκεπασθῆ. Καὶ οἱ περισσότεροι πόνοι (ἀρθριτικοί, κρυολογήματος κ.ἄ.) ἀνακουφίζονται διὰ τῆς θερμότητος, ἀφοῦ "*ἡ ἰσχύς ἐστι τὸ ἐν ἡμῖν ἔμφυτον θερμόν*".

Ὁ ἰατρὸς λέγεται καὶ **ἰατροτέχνης**. Ὁ Ἱπποκράτης ἀποκαλεῖ τὴν ἰατρικὴν "**τέχνη**". Μόνον πού, ὅπως ὁ ἴδιος καθορίζει, "*ὁ μὲν βίος βραχύς, ἡ δὲ τέχνη μακρά*". Καὶ ὁμολογεῖ: "*Ἐγὼ μὲν ἰητρικῆς ἐς τέλος οὐκ ἀφῖγμαι, καίπερ ἤδη γηραλέος καθεστώς.*"

Ἰατρὸς τῶν θεῶν: ὁ Ἀπόλλων.
Θεὸς τῆς Ἰατρικῆς: ὁ Ἀσκληπιός.
Πατὴρ τῆς Ἰατρικῆς: ὁ Ἱπποκράτης.

ἰατρόμαντις: ὁ Ἀπόλλων.

παιήων ἢ **παιάν:** ὁ ἰατρός, ἐκ τοῦ *παίω* (ἀρχ. *παίϜω*), *παύω*, ὡς καταπαύων τὰς ὀδύνας: "*νούσων παύειν*". Ἐκ τῶν κυρίων προσωνυμίων τοῦ Ἀπόλλωνος, ὡς ἰατροῦ τῶν θεῶν (*Ἀπόλλων Παιάν*). Στὴν πραγματικότητα ἐκφράζει τὶς ἰαματικὲς ἰδιότητες τοῦ ζωοδότου καὶ ζωογόνου Ἡλίου-Ἀπόλλωνος. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουλιανὸς ὁ φιλόσοφος τονίζει ὅτι "*Τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην, σωτηριώδη τοῖς ἀνθρώποις... ταύτην ἐξ οὐρανοῦ πεφοιτηκέναι.*".
Ὁ δὲ Ὀρφικὸς Ὕμνος εἰς Ἀπόλλωνα καθορίζει: "*Ἐκ δέ νυ Φοίβου, ἰητροὶ δεδάασιν ἀνάβλησιν θανάτοιο*" =ἀπὸ τὸν Φοῖβο οἱ ἰατροὶ ἐδιδάχθησαν τὴν ἀναβολὴν τοῦ θανάτου.

Ἄρα ἡ θεραπεία, ἡ ἴασις, δὲν εἶναι παρὰ μία, ἁπλῶς, ἀναβολὴ τοῦ θανάτου τῶν θνητῶν ἀνθρώπων.

Ἀντικειμενικὴ ἐπιδίωξις: ἡ ἴασις τῶν νόσων, ὁ ὑγιὴς βίος, ἡ παράτασις τοῦ χρόνου τῆς ζωῆς...
"*Οἱ νοσοῦντες ἀπαλλάσσονται τῶν μεγίστων κακῶν, νούσων, πόνων, λύπης..*" (Ἱπποκρ. Περὶ Φυσῶν).
Διευκρίνησις: "*Ἴασις καὶ ἄρηξις διαφέρει· τῶν γὰρ νοσημάτων τὰ μὲν θεραπεύεται προσκαίροις θεραπείαις, ὅπερ ἐστὶν* **ἄρηξις**, *τὰ δὲ θεραπεύεται παντελῶς, ὅπερ ἐστὶν* **ἴασις**".
"*Ἰατρὸς δ' ὁ ἐπιστήμων, οὐχ ὁ ἰώμενος μόνον, ἀλλὰ ὁ καὶ τὴν αἰτίαν, καθ' ἥν ἰᾶται, γνωρίζων*".

ζωαλκής: (*ζωὴ* + *ἀλκή*, ἄλκαρ) - ὁ θεραπεύων, ὁ διαφυλάττων τὴν ζωήν. "*χεὶρ ζωαλκὴς*" (λέγεται ἐπὶ τοῦ Παιᾶνος Ἀπόλλωνος).
ἀκέστωρ: ὁ θεραπεύων, ἐκ τοῦ *ἀκέομαι* =θεραπεύω. "*ἐκ τοῦ δι' ὠξυμένου σιδηρίου θεραπεύειν. ἀκὴ* =αἰχμὴ *(Ε.Μ.)* "*Φοῖβος ἀκέστωρ*". *ἀκεύω* =διαφυλάττω. *ἀκεσφορία* = θεραπεία. *ἄκος* = θεραπεία, *ἀκεστὴρ* =σωτήρ. (*ἀκεστὴς* λέγεται ὁ ἐπιδιορθωτὴς ἐνδυμάτων). Σχετικὰ ποιητικὰ ἐπίθετα: ἀκεσίνοσος, ἀκεσίπονος, ἀκεσίμβροτος. Ὁ ἰατρὸς λέγεται καὶ **ἀκεσώδυνος**, ὡς καταπαύων τὰς ὀδύνας.
ἀλθεύς: ὁ ἰατρός, ἐκ τοῦ ρ. *ἀλθαίνω, ἄλθω* = θεραπεύω. *ἄλθεξις* = θεραπεία, *ἀλθεστήρια* = τὰ ἰατρικά. *ἀλθαία:* φυτὸν μὲ θεραπευτικὲς ἰδιότητες. Τὸ ρ. *ἀλθαίνω* (ὅπως τὸ *ἰάομαι* καὶ τὸ *θεραπεύω*) ἔχει σχέσι μὲ τὴν θερμότητα: "*ἀλέα*" εἶναι ἡ θερμότης, ἡ ζέστη τοῦ πυρὸς ἀλλὰ καὶ τοῦ ἡλίου. Πρβλ. καὶ τὸ ἐκ τοῦ *θάλπω* (θερμαίνω) → *περιθάλπω*= περιποιοῦμαι, ἰδίως ἀναξιοπαθεῖς καὶ ἀσθενεῖς - "*ἰατρικὴ περίθαλψις*".
σάκτας: ὁ ἰατρός, βοιωτικά. Πιθανὴ σχέσις μὲ *σῶκος* =ἰσχυρός, δυνατός.
μαῖα ἤ μαιεύτρια: Ἐκ τοῦ μῶ =ζητῶ, ἀναζητῶ, ζητῶ νὰ μάθω, μανθάνω. Κυριολεκτικῶς *μαῖα* = σεβαστή, σοφὴ γυνή. Ὅθεν, συνεκδοχικῶς, αὐτὴ ἡ ὁποία βοηθεῖ τὶς νεώτερες κατὰ τὸν τοκετόν: "*ἡ κατὰ γαστρὸς τῶν γυναικῶν ζητοῦσα τὰ βρέφη*". *Μαῖα* ὠνομάζετο καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Ἑρμοῦ. (Οἱ Ρωμαῖοι πρὸς τιμήν της ὠνόμασαν καὶ μῆνα Μάιον).
Ἐκ τοῦ *μαιεύτρια*, ἀργότερον, → ὁ *μαιευτήρ*. Ἡ μαῖα ἀποκαλεῖται καὶ **ἀναγέτρια**.
Ἡ δὲ θεότης ἡ βοηθοῦσα εἰς τοὺς τοκετοὺς ἦτο ἡ **Εἰλείθυια**, ἐκ τοῦ *ἐλεύθω* =σπεύδω.

Ἐν κατακλεῖδι:

"*Ἰητρικὴ ἐστὶ πρόσθεσις καὶ ἀφαίρεσις·*
ἀφαίρεσις μὲν τῶν ὑπερβαλλόντων,
πρόσθεσις δὲ τῶν ἐλλειπόντων·
ὁ δὲ τοῦτο ἄριστα ποιέων, ἄριστος ἰητρός..."

"*...ἀντικρὺς πᾶσι - πόνοις-*
ἰητρικὴ εὑρίσκεται ἀκεστορίς."
(Ἱπποκρ. Περὶ Φυσῶν 1)

Πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ του,

"*Ὁ ἰητρὸς ὁρῇ τε δεινὰ* (=ὁρᾶ φοβερὰ -πράγματα-)
θιγγάνει τε ἀηδέων, (=ἀγγίζει τὰ ἀηδῆ)
ἐπὶ ἀλλοτρίῃσί τε ξυμφορῇσιν (=καὶ δι' ἀλλοτρίας συμφορὰς)
ἰδίας καρποῦται λύπας."
(ὡς ἄνω)

Ἐνίοτε ἡ θεραπεία εἶναι δύσκολος καὶ ἡ ἀσθένεια **ἀνίατος**:

ἀνίατος: ὁ ἄνευ ἰάσεως, ὁ **ἀναλθής**, ἐνῶ **δυσίατος** = ὁ δυσκόλως θεραπευόμενος, ὁ **δυσαλθής**.
δύσκηλος: ὁ δυσθεράπευτος· ἐσχηματίσθη κατ' ἀντίθεσιν τοῦ *εὔκηλος* =ἀμέριμνος, ἥσυχος. (*κηλὸν* =ξηρόν).
δυσθεράπευτος: ὁ δυσκόλως θεραπευόμενος
ἀνήκεστος: ὁ μὴ ἐπιδεχόμενος *ἄκος*, θεραπείαν, δηλ. ὁ ἀνίατος ("*ἀνήκεστος βλάβη*"). Λέγεται καὶ **νήκεστος** καὶ **δυσήκεστος** = ὁ δυσθεράπευτος. Ὁ εὐθεράπευτος λέγεται καὶ *ἀκεστός*.
νηνίατος: ἀθεράπευτος. Δηλαδὴ "*νὴ ἰατός*".

Υἱὸς τοῦ ἰατροῦ τῶν θεῶν, τοῦ Ἀπόλλωνος Παιάνος, εἶναι ὁ Ἀσκληπιός. Γι' αὐτὸ οἱ πρῶτοι ἰατροὶ

ἀπεκαλοῦντο "υἱοὶ Παιήονος".

Ἰητὴρ πάντων **Ἀσκληπιὲ**
δέσποτα Παιὰν
παύων νούσους χαλεπάς...
Φοίβου Ἀπόλλωνος κρατερὸν θάλος,
ἐχθρὲ νόσων...

ΑΣΚΛΗΠΙΟΣ

Υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Κορωνίδος καὶ μαθητὴς τοῦ Κενταύρου Χείρωνος. Θεὸς τῆς Ἰατρικῆς καὶ τῆς Ὑγείας, λατρευόμενος σὲ κάθε μέρος τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ὑπολογίζεται ὅτι ἔζησε κατὰ τὸν 14ον π.Χ. αἰ. (ἀφοῦ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν Ἀργοναυτικὴν Ἐκστρατείαν), σύμφωνα πρὸς τὶς συμβατικὲς χρονολογίες.

Τὰ Ἀσκληπιεῖα (ἢ Ἀνακλιντήρια) ὑπῆρξαν τὰ πρῶτα νοσοκομεῖα, καὶ "ἀσκληπιάδαι" ὀνομάζονται οἱ ἰατροὶ μέχρι σήμερα. ("*Κατακλίνειν εἰς Ἀσκληπιοῦ*" -Πλοῦτος 411- πρβλ. "κλινική").

Εἰς τὰ Ἀσκληπιεῖα (περίπου 300 τὰ πλέον γνωστὰ) ἡ βοήθεια παρείχετο δωρεάν, ἔναντι μικρῶν εὐχαριστηρίων προσφορῶν, κατὰ τὴν διάθεσιν τοῦ ἀσθενοῦς. Ἐπίστευαν ὅτι ὁ Ἀσκληπιὸς ἦτο κυρίως θεραπευτὴς τῶν πτωχῶν καὶ ἀδυνάμων. Ὑπῆρχαν εἰδικὲς αἴθουσες διὰ τὴν παραμονὴν τῶν ἀσθενῶν καὶ διὰ τὴν "ἐγκοίμησιν". Ὁ θεὸς ἐνεφανίζετο "κατ' ὄναρ" καὶ ὑπαγόρευε τὶς θεραπεῖες.

Παρείχοντο ἀλοιφές, φάρμακα, συμβουλὲς διὰ πνευματικὴν γυμναστικὴν (σύνθεσις ᾠδῶν, τραγικῶν καὶ κωμικῶν), ὅπου δὲ ἀπαιτεῖτο, ὁ Ἀσκληπιὸς ὡς ἄριστος χειρουργός, προέβαινε εἰς τολμηρὰς ἐγχειρήσεις. Εἰς τὴν Ἐπίδαυρον ἀνευρέθη καὶ ἀρχεῖον ἀσθενῶν.

Τὸ ὄνομα **"Ἀσκληπιός"** δὲν εἶναι ἀνατολικῆς προελεύσεως, ὅπως συχνὰ ἀναφέρεται. Ἔχει καθαρῶς ἑλληνικὴ ἐτυμολογία. Ἀσκληπιὸς εἶναι αὐτὸς ὁ ὁποῖος "*τὰ ἀσκελῆ ποιεῖ ἤπια*".[9]
ἀσκελής = καταβεβλημένος, "*κατεσκληκὼς ἐκ νόσου*" -Λουκιανὸς-
σκέλλω =ξηραίνω, ἀφαιρῶ τοὺς χυμοὺς (πρβ. σκέλος, σκελετός).
ἀπόσκλημι =εἶμαι κατάξηρος, στεγνός. — *ἀπέσκλη* =ἀπέθανε.

Πάντοτε ἡ ὑγεία συσχετίζετο μὲ τοὺς χυμούς, ὁ δὲ θάνατος μὲ τὴν ξηρότητα. Ὁ "νεκρὸς" λέγεται καὶ "*ἀλίβας*", δηλ. ξηρός, ἄνευ λιβάδος. "*Ἀλίβας ὁ νεκρός, ὅτι λιβάδα καὶ ὑγρότητα οὐκ ἔχει*". (Ὠρίων) "*λιβάς:* εἶναι ἡ ὑγρασία, τὰ ὕδατα, ἐκ τοῦ "*λείβω*" ποὺ σημαίνει στάζω, ρέω· (ἐξ οὗ *λίμνη, λιβάδι, λειμών*, καὶ τὸ ἀντιδάνειο "*λεμόνι*" -ὡς πλῆρες χυμῶν). Ἀπὸ τὸ "λιβὰς" προέρχεται καὶ τὸ ἀγγλ. live= ζῶ, ζωντανός, life εἶναι ἡ ζωή, liver τὸ ἧπαρ. Γερμανικά, ἡ "ζωή" (ἢ "λιβάς") εἶναι "Leben" ἐνῶ τὸ ζῶ εἶναι leben, ὁ ζωντανὸς lebend καὶ τὸ σῶμα Leib. (πρβλ. καὶ τὸ σημερινὸ "ξεράθηκε" ἢ "ἔμεινε ξερός"). **Κυριολεκτικῶς λοιπὸν ὁ Ἀσκληπιὸς εἶναι "ὁ τὰ ἀσκελῆ ποιῶν ἤπια"**. Ἀκόμη καὶ τὴν ξηρότητα τοῦ πυρετοῦ: "*τὰ τοῦ πυρετοῦ ἤπια*" (Ἱπποκράτης).

Ὁ Ἀσκληπιὸς εἶναι αὐτὸς ὁ ὁποῖος, διὰ τῆς ἰατρικῆς, "*οὐκ ἐᾷ* (=δὲν ἀφήνει) *σκέλλεσθαι*" (Πορφύριος). Μαλακώνει καὶ τοὺς πόνους: "*ὀδύναι κατηπιῶντο*" (Ἰλιὰς Ε, 417)

Οἱ ἐπιμένοντες ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς προελεύσεως τῆς ὀνομασίας τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ: "Ἄεσκ-χέϋχόπα" =ἡ ἐλπὶς τῆς σωτηρίας εὑρίσκεται εἰς τὸ δάσος (!!!)

Τὸ ὅτι ἡ ὀρθὴ ἐτυμολογία ἐμπερικλείεται στὸ ἴδιο τὸ ὄνομα, "*ὁ τὰ ἀσκελῆ ποιῶν ἤπια*", "*ὁ μὴ ἐῶν τὰ σκέλη ἐσκληκέναι καὶ ξηραίνεσθαι*" (Ε.Μ.), ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ τῶν κάτωθι ἀποσπασμάτων:

"*ἄζη λέγεται ἡ ξηρασία, ὅτι τοῦ ζῆν καὶ θάλλειν ἐστέρηται*".
"*..τὰ γὰρ ξηρὰ οὐ ζῇ, τὸ δὲ ζῶν καὶ ὑγρόν ἐστιν*". -Ε.Μ. λ. "ἄζω"-
"*Ἀσκληπιός, τὸν φαρμάκων δίδαξε μαλακόχειρα νόμον...*" -Πίνδαρος, Γ' Νεμ.-
"*Ἤπια φάρμακα ὀλλύουσι τὰς νόσους*" (Σχόλια εἰς Προμηθ. Δεσμ.).
"*Ὠνομάσθη δὲ ὁ Ἀσκληπιός, ἀπὸ τοῦ ἠπίως ἰᾶσθαι καὶ ἀναβάλλεσθαι τὴν κατὰ τὸν θάνατον γινομένην ἀπόσκλησιν*". (Κορνοῦτος Φιλόσοφος, 70).
"*Ἀσκληπιός, ὁ μὴ ἐῶν ἐσκληκέναι...*

9. ἤπιος: ἐτυμολ. ἐκ τοῦ ἥδω =εὐφραίνω *(Ε.Μ.)* ἢ ἐκ τοῦ ἔπω =λέγω.

ὁ τὰ ἄγαν σκληρά, ἤπια ποιῶν..
ὁ τὰ σκέλη καὶ πᾶν τὸ σῶμα ὑγιὲς ἔχων καὶ ἀνώδυνον". (Ἡρωδιανὸς)

"*Ἀσκληπιός, ὁ μὴ ἐῶν ἐσκληκέναι, ἤτοι ξηραίνεσθαι*
καὶ ἀποθανεῖν τὰ σώματα τῶν θεραπευομένων". (Ὠρίων)

"*Ἀσκληπιός, παρὰ τὸ μὴν ἐᾶν σκελετεύεσθαι αὐτοὺς* -τοὺς ἀσθενεῖς-". (Εὐστάθιος, Σχόλ. εἰς Ἰλιάδα)

"*Φαρμάκων χρείᾳ* (=ἐλλείψει) *κατεσκέλλοντο -οἱ ἀσθενεῖς-,*
πρὶν ἐγὼ ἔδειξα σφίσιν (=πρὶν τοὺς ὑποδείξω) *κράσεις ἠπίων ἀκεσμάτων*" (=μαλακῶν φαρμάκων)
(Προμηθ. Δεσμ. στ. 479)

"*Ἠπίοις φαρμάκοις μαλθάσσοντες, θεραπεύουσι*". (Δίων Κάσσιος)

"*Διερός, ὁ ὑγρός... οὗτος ἀνὴρ διερὸς βροτός... τοὐτέστιν ζῶν·* (Ὀδυσσείας Ζ)
οἱ γὰρ ζῶντες, ὑγροί· αὖοι (=ξηροὶ) δὲ οἱ τεθνεῶτες". (Ε.Μ.)

"*Τὰ νεκρὰ σώματα ξηρὰ καὶ ψυχρὰ πέφυκεν*". (Ἀλέξ. Ἀφροδισιεύς, Β' 1.79)

"*Σῶμα μὲν ἐμοῦ τὸ θνητὸν αὖον* (=ξηρὸν) *ἐγένετο, τὸ δ' ἀθάνατον ἐξῆρε πρὸς τὸν ἀέρα*".
(Ἀλέξ. Ὀλυμπιόδωρος Frgm 20)

"*Τῶν θανόντων οὐκ ἔνεστι ἰκμάς*" (=ὑγρασία). (Αἰσχ. Fr. 230)

Σημειωτέον ὅτι ὁ Ἀσκληπιὸς ἐπονομάζεται καὶ "Ἤπιος". "Ἠπιόνη" εἶναι ἡ σύζυγός του, ὁ δὲ "ὑγιής", ὅπως γνωρίζουμε, ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ "ὑγρίης".

"*Ἤπιος, οὕτω πρότερον ἐκαλεῖτο ὁ Ἀσκληπιός,*
ἢ ἀπὸ τῶν τρόπων, ἢ ἀπὸ τῆς τέχνης καὶ τῆς χειρῶν ἠπιότητος.
Καὶ γυναῖκα αὐτῷ παραδίδωσιν Ἠπιόνην". (Δικείων)

Ὁ Κων. Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων γράφει: "*Δημοσθένης τὸν Ἀσκληπιόν, Ἀσκλήπιον, καὶ παρεδείκνυεν αὐτὸν ὀρθῶς λέγοντα· εἶναι γὰρ τὸν θεὸν ἤπιον.. διάλεκτός τις αἰολική, ἔλεγε καὶ Ἀσκουλάπιος, ὅθεν τὸ λατ.* Aesculapius".
(Περὶ γνησ. προφ. Ἑλλ. Γλ. τ. Γ' σλ. 615)

"*Ἱππῶναξ δὲ ὁ Κροτωνιάτης οἴεται ἐν ἡμῖν οἰκείαν εἶναι ὑγρότητα, καθ' ἥν καὶ αἰσθανόμεθα καὶ ἧ ζῶμεν· ὅταν μὲν οὖν οἰκείως ἔχῃ ἡ τοιαύτη ὑγρότης, ὑγιαίνει τὸ ζῷον, ὅταν δὲ ἀναξηρανθῇ ἀναισθητεῖ δὲ τὸ ζῷον καὶ ἀποθνήσκει. Διὰ τοῦτο οἱ γέροντες ξηροὶ καὶ ἀναίσθητοι, ὅτι χωρὶς ὑγρότητος· ἀναλόγως δὴ τὰ πέλματα ἀναίσθητα, ὅτι ἄμοιρα ὑγρότητος...*"
(ΜΕΝΩΝ Anonymi Londin. 11, 22 [Suppl. Aristot. III 1, 17])

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἀπόλλων, ὡς Παιὰν ἰατρός, ἀποκαλεῖται "*Ἤπιος, ἡδυεπής, ἡδύθροος, ἠπιόχειρ*". Ὅταν δὲ οἱ ἄνθρωποι "κατακμαίνουσι" (=ἀσθενοῦν) "*ἀρωγὸν αὐδήσουσι Ἠπίου γόνον*"[10] (=θὰ φωνάξουν βοηθὸν τὸν γόνον, τὸν υἱόν, τοῦ Ἠπίου -Ἀπόλλωνος-, δηλαδὴ τὸν Ἀσκληπιόν).

Τὴν ἑλληνικὴν προέλευσιν τοῦ ὀνόματος ἀναφέρουν καὶ οἱ Λατῖνοι:

10. Λυκόφρων, στ. 1054

«Graeci, Asclepium nomen,
sumpisse dixerunt,
quod dura, curando,
primus superaverit vitia».

(Cael. Aurelianus, De morbis chronicis, Praef. 2)

Δηλαδή:

(Οἱ Ἕλληνες εἶπαν ὅτι ὁ Ἀσκληπιὸς τὸ ὄνομα ἔλαβε ἐπειδὴ τὰ **σκληρὰ** πάθη (ἀσθένειες) διὰ τῆς θεραπείας, πρῶτος ἐνίκησε).

Ἀναφέρεται ὅτι ὁ Ἀσκληπιὸς προέβαινε καὶ εἰς ἀναστάσεις νεκρῶν: "*ἄνδρα ἐκ θανάτου κομίσαι, ἤδη ἁλωκότα*" (Πίνδ. Πυθ Γ΄). Ὁ Ζεὺς ὅμως δὲν δέχεται τὴν διατάραξιν τῆς τάξεως: "*τὸν ὀρθοδαῆ τῶν φθιμένων ἀνάγειν, Ζεὺς ἀπέπαυσεν...*" (Αἰσχ. Ἀγαμ. 1022). Ὁ Ἀπολλόδωρος (3.119) γράφει σχετικῶς ὅτι ὁ Ἀπόλλων, τὸν υἱόν του Ἀσκληπιόν, "*πρὸς Χείρωνα τὸν Κένταυρον ἤνεγκε, παρ᾽ οὗ καὶ τὴν ἰατρικὴν ἐδιδάχθη. Καὶ γενόμενος χειρουργικὸς καὶ τὴν τέχνην ἀσκήσας ἐπὶ πολύ, οὐ μόνον ἐκώλυέ τινας ἀποθνήσκειν, ἀλλ᾽ ἀνήγειρε καὶ τοὺς ἀποθανόντας· παρὰ γὰρ Ἀθηνᾶς λαβὼν τὸ ἐκ τῶν φλεβῶν τῆς Γοργόνος ῥυὲν αἷμα, τῷ μὲν ἐκ τῶν ἀριστερῶν ῥυέντι πρὸς φθορὰν ἀνθρώπων ἐχρῆτο, τῷ δὲ ἐκ τῶν δεξιῶν πρὸς σωτηρίαν, καὶ διὰ τοῦτο τοὺς τεθνηκότας ἀνήγειρεν. Εὗρον δέ τινας λεγομένους ἀναστῆναι ὑπ᾽ αὐτοῦ, Καπανέα καὶ Λυκοῦργον, ὡς Στησίχορός φησιν ἐν Ἐριφύλῃ, Ἱππόλυτον, ὡς ὁ τὰ Ναυπακτικὰ συγγράψας λέγει, Τυνδάρεων, ὥς φησι Πανύασσις, Ὑμέναιον, ὡς οἱ Ὀρφικοὶ λέγουσι, Γλαῦκον τὸν Μίνωος, ὡς Μελησαγόρας λέγει.*

Ζεὺς δὲ φοβηθεὶς μὴ λαβόντες ἄνθρωποι θεραπείαν παρ᾽ αὐτοῦ βοηθῶσιν ἀλλήλοις, ἐκεραύνωσεν".

"*Ἀσκληπιὸς δέ, ἀνιστάναι μὲν τεθνεῶτας, νοσοῦντας δὲ ἰᾶσθαι, διὰ ταῦτα, θεὸς ὡς παρ᾽ ἀνθρώποις, ἀείμνηστον κλέος ἔχει*".

(Ξενοφ. Κυνηγ. 1.3)

Τὰ τέκνα τοῦ Ἀσκληπιοῦ:

Ὑγιεία: θέμα ΥΓ -"ὑγιηρός", σχετικὸν μὲ τὸ ὁμόρριζον "ὑγρός".
Ἰασώ: ἐκ τοῦ *ἰάομαι* =θεραπεύω.
Ἀκεσώ: ἐκ τοῦ *ἀκέομαι* =θεραπεύω δι' ὀξέως ὀργάνου.
Πανάκεια: ἡ τὰ πάντα θεραπεύουσα.
Αἴγλη: φῶς ἡλίου, δόξα· ἐκ τοῦ *ἀΐσσω+λίαν*. - Τὸ "λαμπρὸν" τῆς ὑγείας.
Μαχάων: σχετικὸν μὲ τὸ *μάχομαι, μαχανά, μάχαιρα*, καθ' ὅτι χειρουργός.
Ποδαλείριος: Ἐκ τοῦ *ποῦς+λείριον* =κρινάκι τοῦ ἀγροῦ. Εἶχε μονίμως τοὺς πόδας μέσα στὰ ἀγριολούλουδα, ἀναζητώντας φαρμακευτικὲς ρίζες: "*ὁ ἀνθηρόπους, ὁ τὰ ἀνθοῦντα περιοδεύων, ὡς ἰατρὸς ριζοτόμος*".

Ὁ Εὐστάθιος Θεσ/κης, ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ὁμήρου, διευκρινίζει: "*Τὸν Μαχάονα μόνον χειρουργεῖν.. τὸν γὰρ Ποδαλείριον διαιτᾶσθαι νόσους. Καὶ τεκμήριον τούτου Ἀγαμέμνων* (Δ 193), *τρωθέντος Μενελάου, οὐκ ἄμφω* (=ὄχι καὶ τοὺς δύο) *ἐπὶ τὴν θεραπείαν καλεῖ, ἀλλὰ τὸν Μαχάονα...*"

Οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, οἱ ἰατροὶ Μαχάων καὶ Ποδαλείριος, ἔλαβον μέρος εἰς τὴν Τρωικὴν ἐκστρατείαν, ὡς "στρατιωτικοὶ γιατροί":

"*Ἀσκληπιοῦ δύο παῖδε, ἰητῆρε ἀγαθώ, Ποδαλείριος ἠδὲ Μαχάων*" (Ἰλιὰς Β 731).

Οἱ δύο ἀδελφοὶ ἐπέζησαν τοῦ Τρωικοῦ πολέμου. Ἐταξίδευον προσφέροντες τὴν ἰατρικήν τους βοήθεια, καὶ μετὰ θάνατον ἐθεοποιήθησαν, ὅπως καὶ ὁ πατέρας τους ὁ Ἀσκληπιός, ὁ ὁποῖος ἦτο πράγματι πρόσωπον ὑπαρκτόν. "*Ἐν Τρίκκῃ, ἐπὶ κενοταφίου Ποδαλειρίου καὶ Μαχάονος:*

Οἵδ' Ἀσκληπιάδαι Ποδαλείριος, ἠδὲ Μαχάων,
πρόσθεν μὲν θνητοί, νῦν δὲ θεῶν μέτοχοι". (TLG. p. 055, 850)[11]

Τὸ γνωστότερον καὶ πλέον διάσημον **Ἀσκληπιεῖον** εὑρίσκετο εἰς τὴν νῆσον Κῶ, ὅπου ἤκμασε ὁ περίφημότερος Ἀσκληπιάδης, ὁ **ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ, ὁ πατὴρ τῆς Ἰατρικῆς Ἐπιστήμης**. Υἱὸς τοῦ ἰατροῦ Ἡρακλείδου (ἀπογόνου τοῦ Ἀσκληπιοῦ) καὶ τῆς Φαιναρέτης, ἤκμασε περὶ τὸ 460 - 375 π.Χ.

«**Ἱπποκράτης** *γένει μὲν ἦν Κῷος,*
υἱὸς Ἡρακλείδου καὶ Φαιναρέτης,
εἰς Ἡρακλέα καὶ Ἀσκληπιὸν
τὸ γένος ἀναφέρων»... (Σωρανὸς)[12]

Ὁ Τζέτζης ἀναφέρει καὶ τὴν γενεαλογίαν τοῦ Ἱπποκράτους:

Ἀσκληπιὸς
Ποδαλείριος
Ἱππόλοχος
Σώστρατος
Δάρδανος
Κρήσαμις
Κλεομυττάδης
Θεόδωρος
Σώστρατος Β'
Κρήσαμις Β'
Θεόδωρος Β'
Σώστρατος Γ'
Νεβρὸς

11. "Ἐν τῇ Γερηνίᾳ Μαχάονος τοῦ Ἀσκληπιοῦ μνῆμα καὶ ἱερόν ἐστι ἅγιον, καὶ ἀνθρώποις νόσων ἰάματα παρὰ τῷ Μαχάονι ἔστιν εὑρέσθαι". (Παυσ. Λακων. 26.8)
(Ὁ τάφος τοῦ Μαχάονος ἀνευρέθη· εὑρίσκεται κάτω ἀπὸ τὸ Κάστρον τῆς Γαρμπελιᾶς.)
12. Σωρανός: διάσημος ἰατρός, μεταγενέστερος τοῦ Ἱπποκράτους.

Γνωσίδικος
Ἱπποκράτης Α'
Ἡρακλείδης
Ἱπποκράτης Β' ὁ Μέγας.

Διδάσκαλοί του: 1) Ὁ πατήρ του 2) ὁ Ἡρόδικος 3) ὁ Γοργίας καὶ ὁ Δημόκριτος (συνομήλικός του).
Διάδοχοί του: Οἱ υἱοί του Θεσσαλὸς καὶ Δράκων, καὶ ὁ γαμβρός του Πολύβιος.
Ἐταξίδευσε πολύ. Ἔφθασε μέχρι τὰ βάθη τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Περιηγήθηκε Μακεδονίαν, Θράκην καὶ κατέληξεν εἰς Ἀθήνας.
Ἀπέθανε 104 (κατ' ἄλλους 109) ἐτῶν, εἰς τὴν Λάρισαν.[13] Συνέγραψε 60-70 ἔργα. "...*Λέγουσι δὲ Δωριέα ὄντα Ἱπποκράτην, ἀλλ' οὖν καὶ τοῦ Δημοκρίτου χάριν, τῇ Ἰάδι* (=ἰωνικῇ) *φωνῇ συγγράψας τὰ συγγράμματα*". (Αἰλιανὸς)

Κυριώτερα ἐκ τῶν διασωθέντων ἔργων του:
Ὅρκος, Νόμος, Περὶ τέχνης, Περὶ ἀέρων ὑδάτων τόπων, Περὶ ἀρχαίης Ἰητρικῆς, Περὶ εὐσχημοσύνης, Περὶ Ἰητροῦ, Παραγγελίαι, Ἀφορισμοί, Περὶ ἀνατομῆς, Περὶ καρδίης, Περὶ σαρκῶν, Περὶ ἀδένων, Περὶ ὀστέων φύσιος, Περὶ φύσιος ἀνθρώπου, Περὶ γυναικείης φύσιος, Περὶ χυμῶν, Περὶ γυνῆς, Περὶ φύσιος παιδίου, Περὶ ὀδοντοφυΐης, Περὶ φυσῶν, Περὶ κρίσεων, Περὶ κρισίμων, Περὶ ἑβδομάδων, Περὶ Ἐπιδημιῶν, Περὶ παθῶν, Περὶ νούσων, Περὶ τῶν ἐντὸς παθῶν, Περὶ ἱερῆς νόσου, Περὶ τόπων τῶν κατ' ἄνθρωπον, Περὶ ὄψιος, Κατ' ἰητρεῖον, Περὶ ἑλκῶν, Περὶ αἱμορροΐδων, Περὶ ἄρθρων, Περὶ τῶν ἐν κεφαλῇ τρωμάτων, Περὶ συρίγγων, Περὶ ἀγμῶν (=καταγμάτων), Μολχικός, Περὶ παρθενίων, Περὶ γυναικείων Α', Περὶ γυναικείων Β', Περὶ ἀφόρων, Περὶ ἐπικυήσεως, Περὶ ἑπταμήνου, Περὶ ὀκταμήνου, Περὶ ἐγκατατομῆς ἐμβρύου, Περὶ διαίτης ὀξέων, Περὶ διαίτης, Περὶ ὑγρῶν χρήσιος, Περὶ τροφῆς, Περὶ διαίτης ὑγιεινῆς, Κῷαι προγνώσεις, Προγνωστικόν, Προρρητικόν, Ἐπιστολαί, Δόγμα, Ἐπιβώμιος λόγος, Ὑγιεινή....

Γράφει σχετικῶς ὁ Σουΐδας:

"..*αἱ μὲν γραφεῖσαι παρ' Ἱπποκράτους βίβλοι.. ὡς θεοῦ φωνὰς καὶ οὐκ ἀνθρωπίνου προελθούσας ἐκ στόματος.. πρώτη μὲν οὖν βίβλος ἡ τὸν ὅρκον περιέχουσα, δευτέρα δὲ ἡ τὰς προγνώσεις ἐμφαίνουσα, τρίτη ἡ τῶν ἀφορισμῶν, ἀνθρωπίνην ὑπερβαίνουσα σύνεσιν. Τετάρτην τάξιν ἐχέτω ἡ πολυθρύλητος καὶ πολυθαύμαστος Ἑξηκοντάβιβλος, ἡ πᾶσαν ἰατρικὴν ἐπιστήμην τε καὶ σοφίαν ἐμπεριέχουσα*".

*

13. "Θεσσαλὸς Ἱπποκράτης, Κῷος γένος ἐνθάδε κεῖται, Φοίβου ἀπὸ ῥίζης ἀθανάτου γεγονώς".

ΧΕΙΡΟΥΡΓΙΑ
ἡ Χειρουργικὴ Ἐπιστήμη

"*Χειρουργία ἐστὶ χειρῶν ἀτρόμων ὀξεῖα κίνησις,*
μετ᾽ ἐμπειρίας.
Ἔντεχνος πρᾶξις ἐν ἰατρικῇ,
διὰ χειρῶν ἢ ὀργάνων περιγινομένη".

(Γαληνός, Περὶ Ὅρων Ἰατρικῆς)

Ἡ χειρουργικὴ ἐπιστήμη, ἀρχαιοτάτη παρὰ τοῖς Ἕλλησι, ἐμπερικλείεται εἰς τὸ ὄνομα τοῦ κενταύρου **Χείρωνος**, ὁ ὁποῖος ἐδίδαξε τὴν Ἰατρικὴν εἰς τοὺς περισσοτέρους ἥρωας.

Χείρων: "*ἀπὸ τοῦ διὰ τῆς χειρῶν θεραπείας τῆς ἐν ταῖς χειρουργίαις καὶ ῥιζοτομίαις· ἰατρὸς γάρ...*" Ε.Μ.
Χειρωνὶς βίβλος: βιβλίον χειρουργικῆς· "*θεραπήια νούσων βίβλοις ἐν πινυταῖς* (=ἐμπνευσμέναις) *χειρωνίσι τεσσαράκοντα*".
Κένταυρος: ἐκ τοῦ *κεντῶ+αὔρα*, ἐπειδὴ ὁ πατὴρ του Ἰξίων συνευρέθη μὲ τὸ νεφελῶδες φάσμα (αὔραν) τῆς Ἥρας. Ε.Μ.
Ὁ Ἀσκληπιὸς ἐθεράπευε: *τοὺς μὲν πίνοντας προσηνῆ* (=καταπραϋντικά), *τοὺς δὲ ἔστασεν ὀρθοὺς* (δηλ. τοὺς ἤγειρεν ἐκ τῆς κλίνης), *τομαῖς* (=διὰ τομῶν χειρουργικῶν). (Πίνδαρος Πυθ. ΙΙΙ).

[**χειρουργός:** ὀρθὸς τονισμὸς ἐπὶ τῆς ληγούσης διότι, κατὰ κανόνα, τὰ σύνθετα μὲ β' συνθετ. τὴν λ. ἔργον, ἐπὶ καλῆς ἐννοίας εἶναι ὀξύτονα (χειρουργός, λεπτουργός, ἀγαθοεργός, μουσουργός, ἀμπελουργός, αὐτουργὸς) ἐνῶ τὰ ἔχοντα κακὴν σημασίαν τονίζονται ἐπὶ τῆς παραληγούσης (κακοῦργος, πανοῦργος ῥαδιοῦργος...). Ὁ χειρουργὸς λέγεται καὶ "χειροτέχνης ἰατορίας".]

Ὁ Ἱπποκράτης ὁρίζει κατὰ τρόπον σαφῆ καὶ λακωνικόν:

"Τὰ δὲ εἰς χειρουργίην κατ᾽ ἰητρεῖον·
ὁ ἀσθενῶν· ὁ δρῶν· οἱ ὑπηρέται·
τὰ ὄργανα· τὸ φῶς·
ὅκου ὅκως· ὅσα ὅκως·
ὅκου τὸ σῶμα, τὰ ἄρμενα·
ὁ χρόνος· ὁ τρόπος· ὁ τόπος·"

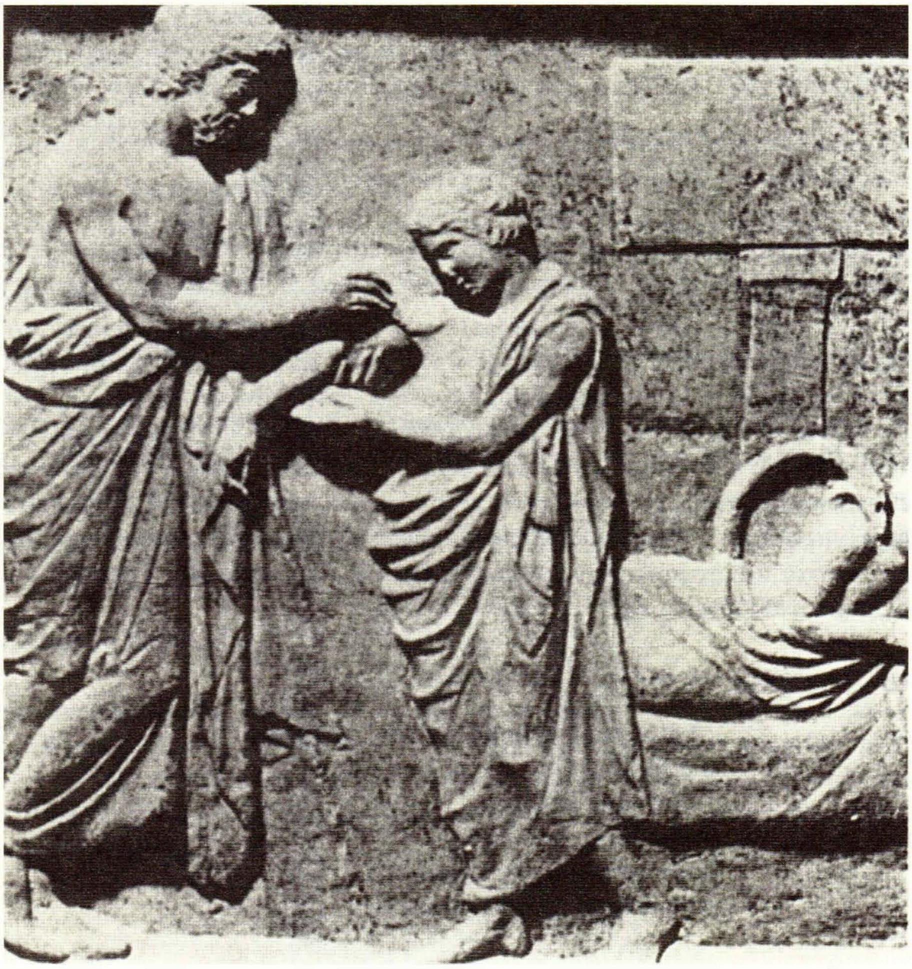
Δηλαδή:

"Τὰ δὲ (ἀπαραίτητα) πρὸς χειρουργίαν κατὰ ἰατρεῖον: ὁ ἀσθενῶν, ὁ δρῶν (δηλ. ὁ χειρουργός), οἱ βοηθοί· τὰ ὄργανα, τὸ φῶς· ὅπου καὶ ὅπως (ἐννοεῖται ποῦ καὶ πῶς νὰ τοποθετηθοῦν ἐν τάξει)· ὅσα ὅπως (=ὅσα καὶ ὅπως χρειάζονται)· ὅπου τὸ σῶμα, -ἐκεῖ- τὰ **ἄρμενα**·
Καθορισμὸς χρόνου, τρόπου, τόπου."

(**ἄρμενα:** ἐργαλεῖα, ὅπλα, ἐξάρτια, ἐξαρτήματα. Ἐκ τοῦ ῥήμ. *ἁρμόττω*, προσαρμόζω. Ὅ,τι ἁρμόζει, χρειάζεται στὸν καθένα, ὡς συνοδευτικόν, *ἑπόμενον*, δηλ. "*ὅπλον*" εἰς τὴν ἐργασίαν του. "*Ὁ καθεὶς καὶ τὰ ὅπλα του*".)

Καὶ σχολιάζει ὁ ἀρχ. σχολιαστής:

"*Διὰ ταύτης τῆς ῥήσεως*, -ὁ Ἱπποκράτης- *ἅπαντα διῆλθεν,*
ὑφ᾽ ὧν καὶ δι᾽ ὧν καὶ περὶ ὧν, τὸ χειρουργικὸν μέρος τῆς τέχνης καταγίνεται".

Ἀνάγλυφο ποὺ εἰκονίζει τὸν Ἀσκληπιό.

Διάφορα χειρουργικὰ καὶ ἰατρικὰ ἐργαλεῖα

ἀρδιοθήρα: λαβὶς πρὸς βελουλκίαν (*ἄρδις* =αἰχμὴ βέλους+*θήρα*).
μήλη ="*Χειρουργ. ἐργαλεῖον ἐν εἴδει λεπτοῦ μεταλλίνου στειλεοῦ κυλινδρικοῦ ἢ πεπλατισμένου, χρησιμεῦον πρὸς ἐξέτασιν φυσικῶν ἢ τραυματικῶν κοιλοτήτων*"· μηλόω-ῶ = ψηλαφῶ, ἐκ τοῦ "πιέζειν ἔρια" (μῆλον =πρόβατον).
ἀπυρηνομήλη: μήλη ἄνευ πυρῆνος, δηλ. κόμβου .
ὀστανοβολεύς: χειρουργ. ἐργαλεῖον δι' ἀποκατάστασιν ὀστοῦ.
ὀστάγρα: λαβὶς πρὸς ἐξαγωγὴν συντριμμάτων ὀστῶν, **ὀστεολόγος** ἢ **ὀστεουλκός**.
περιλαβεύς: εἶδος χειρουργικῆς λαβίδος.
ρυάς: εἶδος καθετῆρος.
κιρσοτόμος: δι' ἐπέμβασιν ἐπὶ τῶν κιρσῶν (*κιρσὸς* =οἴδημα φλεβός).
ἔξακρος: εἰδικὸς ἐπίδεσμος διὰ τὰ ἄνω ἄκρα.
ἰχθύη: ἡ ἄκρη τοῦ εἴδους αὐτοῦ τοῦ ἐμβρυουλκοῦ ἐθύμιζε τὰ λέπια τῶν ἰχθύων.
ἐντεροφύλαξ: προφανῶς ἔχει σχέσιν μὲ τὴν κοιλιακὴν χώραν.
βλεφαροτόμον: προφανῶς πρὸς τομὴν ἐπὶ τῶν βλεφάρων, ἐνῶ **βλεφαρόξυστον** ἦτο ἐργαλεῖον πρὸς καθαρισμὸν τῶν βλεφάρων.
ἐμβρυουλκὸς (Γαληνός).
κατιάς: ἐργαλεῖον πρὸς ἐξαγωγὴν νεκρωθέντος ἐμβρύου ("*τὴν ἀρχὴν τῆς κατιάδος, "κόρακα*").
κεφαλοκλάστης: κατιάς.
σμίλη: "χειρουργοῦ μαχαίριον". **σκολοπομαχαίριον:** χειρουργ. μάχαιρα εἰς ὀξὺ ἀπολήγουσα.
ψαλίς, χειρουργ. ψαλίδι.
ὠτογλυφίς: πρὸς καθαρισμὸν τῶν ὤτων. **στοματοδιαστολεύς:** πρὸς διαστολὴν τοῦ στόματος.
ὀδοντάγρα: πρὸς ἐξαγωγὴν ὀδόντων· ὅ,τι τὸ σημερινὸν ἀντιδάνειον "τανάλλια" (ἐκ τοῦ ἰταλ. TENAGLIA, γαλλ. TENAILLE, ἐκ τοῦ λατιν. TENEO ὅπερ ἐκ τοῦ ἑλλην. τανύω =τεντώνω, τραβῶ). "*Ἐξαιροῦσι ῥᾷον* (=ἐξάγουν εὐκολώτερα) *τοὺς ὀδόντας προσλαμβάνοντες ὀδοντάγραν, ἢ τῇ χειρὶ ψιλῇ*". ('Αριστοτ. ΜΧ. 21.854).
Ὑπῆρχε καὶ ἐργαλεῖον "**ὀδοντοξέστης**", πρὸς ξέσιν καὶ καθαρισμὸν τῶν ὀδόντων.

σικύα: κυριολ. "*καρπὸς ὅμοιος τῷ ἀγγουρίῳ*". Μτφ. "σικύαι" εἶναι οἱ "βεντοῦζες", ἀντιδάνειον ἐκ τοῦ VENTOUSE, δηλ. κοιλότης πλήρης ἀέρος - ἐκ τοῦ VENT, VENTO, WIND (ἄνεμος), ἅπαντα ἐκ τοῦ ἑλλην. ἄFω, ἄβω =πνέω. Αἱ σικύαι ἐλέγοντο καὶ "*ὠὰ ὑέλινα*".
καθετήρ: "..*συνέτρησεν εἰς τὸν οὐρητῆρα καὶ* **καθεὶς** (=βυθίσας) *ἀργυροῦν καυλίσκον, τὰ περιττώματα τῶν ὑγρῶν ἐξεκόμιζεν.*" (Διόδ. Σικ. 32.11)
σπληνίον: ἐπίδεσμος, κατάπλασμα· (ὡς πρὸς τὸ ἔτυμον, συγγεν. ρίζα μὲ σπλήν, σπλάγχνον).
ἱπποκράτειον βάθρον: εἶδος ὀρθοπεδικοῦ βάθρου διὰ κατάγματα, ἐξαρθρώσεις, διαστρέμματα.. ("*τὸ δὲ ἄρθρον διακινεῖν μὴ βίῃ, ἀλλὰ τοσοῦτον ὅσον ἀνωδύνως κινῆσαι*").

Τὸ ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΟΝ τοῦ Πολυδεύκους ἀναφέρει καὶ πολλὰ ἄλλα "**ἰατροῦ σκεύη**", ὅπως: **ὑπογραφίς**, **ἐξάλειπτρον**, **σπογγία**, **λαμπάδιον**, **ποδοστράβη** *(=ἡ τὰ ὑποστρέμματα κατευθύνουσα")*, **κλυστὴρ** (=κλῦσμα), **ὀμφαλιστὴρ** (πρὸς ἀποτομὴν τοῦ λώρου), **μηνιγγοφύλαξ** (=ἐργαλεῖον προφυλάττον τὴν μήνιγγα κατὰ τὴν διάρκειαν ἐγχειρήσεως κρανίου), **κηρωτής**· "*κηρωτὴν ἐπὶ τῶν ἰατρικῶν*". (κηρωτὴς ἢ **κηρωτόν**, ἐκ τῆς λέξεως *κηρός*, εἶναι τὸ γνωστὸ ἀντιδάνειον "τσιρότο" ἐκ τοῦ ἰταλ. *cerotto =κηρωτὸν ἔμπλαστρον*). (Κηρὸς ἐτυμ. ἐκ τοῦ *καίεται +ῥέει* -Ε.Μ.-).

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐγχειρήσεων ἀπαραίτητα ἦσαν τὰ **ἀναισθητικά:** "*ἐφ' ὧν βούλονται ἀναισθησίαν, τεμνόντων ἢ καιομένων ποιῆσαι...*" (Διοσκορίδης Περὶ ὕλης ἰατρικῆς). Χρησιμοποιοῦσαν διάφορα μείγματα: οἶνον, μανδραγόραν, ὑοσκύαμον καὶ διάφορα ἄλλα..

Ὁ Κόϊντος Σμυρναῖος, μτγν. ἐποποιός, εἰς τὸ "Μεθ' Ὅμηρον" (4.396) περιγράφει χειρουργικὴν ἐπέμβασιν τὴν ὁποίαν ἐκτελεῖ ὁ Ποδαλείριος, καθὼς καὶ τὸ προσεκτικὸ ράψιμο τῆς πληγῆς:

"..*τύμματα* (=κτυπήματα) *πάντα ἠκέσατο ἐνδυκέως* (=ἐπιμελῶς) *Ποδαλείριος.. ἔπειτα δέ, χερσὶν ἐῇσιν* (=μὲ τὰ χέρια του), *ῥάψεν ἐπισταμένως, καθύπερθε δὲ φάρμακα ἔθηκε..* **κατηπιόωντο** *δὲ ἀνίαι*".

«Ὁ Ἱπποκράτης ἐπιχειροῦσε ἐπεμβάσεις ποὺ καὶ σήμερα εἶναι δυσκολώτατες.[14] *Ἐπανέφερε στὴν θέσι τους ἐξαρθρωμένα μέλη, ἔκοβε τὰ σεσηπότα, ἐπραγματοποιοῦσε πλευρεκτομές, παρακεντήσεις στὸν θώρακα καὶ στὴν κοιλία, ἄνοιγε περινεφρικὰ ἀποστήματα, χειρουργοῦσε αἱμορροΐδες καὶ συρίγγια, ἐχρησιμοποιοῦσε καθετῆρα γιὰ νὰ ἀφαιρέση λίθους ἀπὸ τὴν κύστι, πραγματοποιοῦσε δύσκολες ἐπεμβάσεις στὸ κρανίο μὲ χαλύβδινα ἐργαλεῖα καὶ χρησιμοποιοῦσε στὸ χειρουργεῖο του φλεβοτόμους, ὀστεολαβίδες, μηχανήματα, πριόνια, μαχαίρια, βελόνες, τρυπάνια, μητροσκόπια καὶ τόσα ἄλλα*[15]*.!! »*.

"*Ρὶς κατεαγεῖσα ἀναπλάσσεται*" (Ἱπποκρ. Μοχλικὸς 1.44)

"..*τινί, τὴν σταφυλὴν* (=ἀμυγδαλὲς) *τμηθέντι, παρήγγειλεν ὁ ἰατρὸς μὴ λαλεῖν...*"

"*Ἐπὶ ἐνίων* (γυναικῶν) *ἀποκόπτεται* (ἡ μήτρα) *δίχα τοῦ θάνατον ἐπενεγκεῖν*". (Σωρανὸς Περὶ Γυναικείων Α' 15)

Ἡ Ὀδοντιατρικὴ ἐπίσης ἦτο πολὺ ἐξελιγμένη. Γράφει ὁ Ἱπποκράτης εἰς τὸ Περὶ Ἄρθρων (32):
"*Ἢν διεστραμμένοι ἔωσιν οἱ ὀδόντες.. καὶ κεκινημένοι, ὁκόταν τὸ ὀστέον κατ-ορθωθῇ, ζεῦξαι τοὺς ὀδόντας χρὴ πρὸς ἀλλήλους, μὴ μόνον τοὺς δύο, ἀλλὰ καὶ πλέονας, μάλιστα μὲν χρυσίῳ...*"

Ὁ δὲ Λουκιανὸς ἀναφέρει: "*γυναικὸς ἑβδομηκοντούτιδος, τέτταρας ἔτι λοιποὺς ὀδόντας ἐχούσης, χρυσίῳ καὶ τούτους ἐνδεδεμένους.*"

*

Εἰς τὰ διάφορα "Παραγγέλματά" του, ὁ Ἱπποκράτης ἔδωσε ἅπαξ διὰ παντός, τὴν εἰκόνα τοῦ ἰατροῦ ὅπως καμμία ἐποχή, οὔτε πρὸ αὐτοῦ οὔτε μετὰ αὐτόν, δὲν ἐπέτυχε νὰ δώσῃ.

- "*Ἀσκεῖν περὶ τὰ νοσήματα δύο: ὠφελεῖν ἢ μὴ βλάπτειν*".

- "*Καὶ πρῶτον γε ὁριεῦμαι* (=ὁρίζω), *ὅ νομίζω ἰητρικὴν εἶναι: τὸ πάμπαν* (=τελείως) *ἀπαλλάσσειν τῶν νοσούντων τὰς καμάτους, καὶ τῶν νοσημάτων τὰς σφοδρότητας ἀμβλύνειν.*" (Περὶ Τέχνης 3.3)

Εἰς τὸ "Περὶ Ἰητροῦ" (204-206), ὁ Ἱπποκράτης παρέχει συμβουλὲς γιὰ τὸ πῶς πρέπει νὰ κατασκευάζῃ ὁ ἰατρὸς τὸ ἰατρεῖον του καὶ κυρίως νὰ εἶναι καθαρός, νὰ "μοσχοβολάῃ":
"...*καθαρείως ἔχειν ἐσθῆτι χρηστῇ καὶ χρίσμασιν εὐόδμοις ἔχουσιν* (μτχ.) *ὀδμὴν ἀνυπόπτως...* (ὀδμὴ =ὀσμὴ -ἐκ τοῦ ὄδωδα τοῦ ρ. ὄζω).
...Καὶ -καθὼς- *πᾶσαν ὥραν*, -τοῖς ἰατροῖς- *ἐντυγχάνουσι γυναιξί, παρθένοις καὶ κτήμασι* (=ἀντικείμενα) *ἀξίοις πλείστου, δεῖ οὖν πρὸς ἅπαντα ταῦτα ἔχειν ἐγκρατέως.*
..*Χρὴ ἔχειν ὁ ἰατρὸς τινὰ εὐτραπελίαν* (=εὐφυΐαν, ἀστειότητα)..."

Εἰς τὸ "Περὶ Εὐσχημοσύνης" (234) ὁρίζει ὅτι τὸν ἰατρὸν πρέπει νὰ τὸν χαρακτηρίζῃ "*ἀφιλαργυρίη, ἐντροπή, ἐρυθρίησις, καταστολή, δόξα* (=δοξασία), *κρίσις* (=ἱκανότης εἰς τὸ νὰ κρίνῃ), *ἡσυχίη, ἀπάντησις, καθαριότης, γνωμολογίη* (=διάγνωσις), *ἀκαθαρσίης ἀπεμπόλησις, ἀδεισιδαιμονίη, ὑπεροχὴ θεία..*
Ἐν δὲ τῇ εἰσόδῳ μεμνῆσθαι καὶ καθέδρης καὶ καταστολῆς, περιστολῆς, βραχυλογίης..." (Δηλ. ὅταν εἰσέρχεται εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀσθενοῦς πρέπει νὰ ἔχῃ εἰς τὸν νοῦν του καὶ πῶς θὰ καθίσῃ, καὶ πῶς θὰ τακτοποιήσῃ, θὰ περιστείλῃ τὸ ἱμάτιόν του, καὶ νὰ εἶναι λιγόλογος...)

Ὡς πρὸς τὸν περίφημον **ΟΡΚΟΝ** του τίποτε δὲν ἠμπορεῖ νὰ προσθέσῃ κανεὶς εἰς αὐτόν.

"*Ὁ Ἱπποκράτης ἐχάρισεν εἰς τὴν Ἰατρικὴν ὄχι μόνον τὴν ἐπιστημονικὴν μέθοδον, ἀλλὰ καὶ τὰς ὑψηλοτέρας ἠθικὰς ἀρχάς. Ἰατροὶ καὶ μάγοι ἔχουν ὑπάρξει ἀνέκαθεν παντοῦ. Ὁ "ἰατρὸς" μὲ τὴν σύγχρονον ἔννοιαν, ὅ,τι σήμερα ὀνομάζεται "Ἰατρική", ὑπάρχουν μόνον χάρις εἰς τὴν ἑλληνικὴν Παιδείαν.*

14. Περιγράφει λεπτομερῶς διάνοιξι κρανίου μὲ τρυπάνι.
15. Γ. Κρύκας, Περιοδ. ΙΣΤΟΡΙΑ τ. 52.

Ὁ Ἱπποκράτης εἶναι ὁ πατὴρ τοῦ περιφήμου Ὅρκου τὸν ὁποῖον, ὅστις ἔμελλε νὰ ἀφιερωθῆ εἰς τὴν Ἰατρικήν, ἔπρεπε νὰ ἀπαγγείλῃ.."

(Περιοδικὸν ΙΕΡΑΞ τ. 3 τῆς Ἑλληνικῆς Ἀκαδημίας τῆς Βασκωνίας -Μπιλμπάο)

"Qu' on relise, parmi les 60 volumes du Corpus Hippocraticum, édité à Alexandrie sur l' ordre de Ptolémée, le Livre du Serment: quel texte, quelle civilisation! (Emile Baulieu, Collège de France, "Pour l' Amour du Grec", J. de R omilly)

Δηλαδή: *Ἄς ξαναδιαβάσουμε ἀνάμεσα στοὺς 60 τόμους τοῦ* "Corpus" *τοῦ Ἱπποκράτους, ἐκδοθέντος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῇ διαταγῇ τοῦ Πτολεμαίου, τὸ βιβλίον τοῦ Ὅρκου... Τί Κείμενον! Ὁποῖος Πολιτισμός!*

ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ

Ο ΟΡΚΟΣ ΤΟΥ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ

ΟΜΝΥΜΙ ΑΠΟΛΛΩΝΑ ΙΗΤΡΟΝ, ΚΑΙ ΑΣΚΛΗΠΙΟΝ, ΚΑΙ ΥΓΙΕΙΑΝ ΚΑΙ ΠΑΝΑΚΕΙΑΝ
ΚΑΙ ΘΕΟΥΣ ΠΑΝΤΑΣ ΤΕ ΚΑΙ ΠΑΣΑΣ ΙΣΤΟΡΑΣ ΠΟΙΕΥΜΕΝΟΣ
ΕΠΙΤΕΛΕΑ ΠΟΙΗΣΕΙΝ ΚΑΤΑ ΔΥΝΑΜΙΝ ΚΑΙ ΚΡΙΣΙΝ ΕΜΗΝ
ΟΡΚΟΝ ΤΟΝΔΕ ΚΑΙ ΞΥΓΓΡΑΦΗΝ ΤΗΝΔΕ.
ΗΓΗΣΑΣΘΑΙ ΜΕΝ ΤΟΝ ΔΙΔΑΞΑΝΤΑ ΜΕ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ ΤΑΥΤΗΝ
ΙΣΑ ΓΕΝΕΤΗΙΣΙΝ ΕΜΟΙΣΙ, ΚΑΙ ΒΙΟΥ ΚΟΙΝΩΣΑΣΘΑΙ,
ΚΑΙ ΧΡΕΩΝ ΧΡΗΙΖΟΝΤΙ ΜΕΤΑΔΟΣΙΝ ΠΟΙΗΣΑΣΘΑΙ,
ΚΑΙ ΓΕΝΟΣ ΤΟ ΕΞ ΩΥΤΕΟΥ ΑΔΕΛΦΟΙΣ ΙΣΟΝ ΕΠΙΚΡΙΝΕΕΙΝ ΑΡΡΕΣΙ.
ΚΑΙ ΔΙΔΑΞΕΙΝ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ ΤΑΥΤΗΝ, ΗΝ ΧΡΗΙΖΩΣΙ ΜΑΝΘΑΝΕΙΝ,
ΑΝΕΥ ΜΙΣΘΟΥ ΚΑΙ ΞΥΓΓΡΑΦΗΣ,
ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΗΣ ΤΕ ΚΑΙ ΑΚΡΟΗΣΙΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΛΟΙΠΗΣ ΑΠΑΣΗΣ ΜΑΘΗΣΙΟΣ
ΜΕΤΑΔΟΣΙΝ ΠΟΙΗΣΑΣΘΑΙ ΥΙΟΙΣΙ ΤΕ ΕΜΟΙΣΙ ΚΑΙ ΤΟΙΣΙ ΤΟΥ ΕΜΕ ΔΙΔΑΞΑΝΤΟΣ
ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΑΙΣΙ ΣΥΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΙΣΙ ΤΕ
ΚΑΙ ΩΡΚΙΣΜΕΝΟΙΣ ΝΟΜΩΙ ΙΗΤΡΙΚΩΙ, ΑΛΛΩΙ ΔΕ ΟΥΔΕΝΙ.
ΔΙΑΙΤΗΜΑΣΙ ΤΕ ΧΡΗΣΟΜΑΙ ΕΠ' ΩΦΕΛΕΙΗΙ ΚΑΜΝΟΝΤΩΝ
ΚΑΤΑ ΔΥΝΑΜΙΝ ΚΑΙ ΚΡΙΣΙΝ ΕΜΗΝ,
ΕΠΙ ΔΗΛΗΣΕΙ ΔΕ ΚΑΙ ΑΔΙΚΙΗΙ ΕΙΡΞΕΙΝ.
ΟΥ ΔΩΣΩ ΔΕ ΟΥΔΕΝ ΦΑΡΜΑΚΟΝ ΟΥΔΕΝΙ ΑΙΤΗΘΕΙΣ ΘΑΝΑΣΙΜΟΝ
ΟΥΔΕ ΥΦΗΓΗΣΟΜΑΙ ΞΥΜΒΟΥΛΙΗΝ ΤΟΙΗΝΔΕ.
ΟΜΟΙΩΣ ΔΕ ΟΥΔΕ ΓΥΝΑΙΚΙ ΠΕΣΣΟΝ ΦΘΟΡΙΟΝ ΔΩΣΩ.
ΑΓΝΩΣ ΔΕ ΚΑΙ ΟΣΙΩΣ ΔΙΑΤΗΡΗΣΩ ΒΙΟΝ ΤΟΝ ΕΜΟΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΝ ΤΗΝ ΕΜΗΝ.
ΟΥ ΤΕΜΕΩ[16] ΔΕ ΟΥΔΕ ΜΗΝ ΑΙΤΟΥΝΤΑΣ,
ΕΚΧΩΡΗΣΩ ΔΕ ΕΡΓΑΤΗΙΣΙΝ ΑΝΔΡΑΣΙΝ ΠΡΗΞΙΟΣ ΤΗΣΔΕ.
ΕΣ ΟΙΚΙΑΣ ΔΕ ΟΚΟΣΑΣ ΑΝ ΕΣΙΩ, ΕΣΕΛΕΥΣΟΜΑΙ ΕΠ' ΩΦΕΛΕΙΗΙ ΚΑΜΝΟΝΤΩΝ
ΕΚΤΟΣ ΕΩΝ ΠΑΣΗΣ ΑΔΙΚΙΗΣ ΕΚΟΥΣΙΗΣ ΚΑΙ ΦΘΟΡΙΗΣ,
ΤΗΣ ΤΕ ΑΛΛΗΣ ΚΑΙ ΑΦΡΟΔΙΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ,
ΕΠΙ ΤΕ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΣΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΝΔΡΩΩΝ, ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΤΕ ΚΑΙ ΔΟΥΛΩΝ.
Α ΔΕ ΑΝ ΕΝ ΘΕΡΑΠΕΙΗΙ Η ΙΔΩ Η ΑΚΟΥΣΩ,
Η ΚΑΙ ΑΝΕΥ ΘΕΡΑΠΗΙΗΣ, ΚΑΤΑ ΒΙΟΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ,
Α ΜΗ ΧΡΗ ΠΟΤΕ ΕΚΛΑΛΕΕΣΘΑΙ ΕΞΩ, ΣΙΓΗΣΟΜΑΙ,
ΑΡΡΗΤΑ ΗΓΕΥΜΕΝΟΣ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΤΟΙΑΥΤΑ.
ΟΡΚΟΝ ΜΕΝ ΟΥΝ ΜΟΙ ΤΟΝΔΕ ΕΠΙΤΕΛΕΑ ΠΟΙΕΟΝΤΙ ΚΑΙ ΜΗ ΞΥΓΧΕΟΝΤΙ
ΕΙΗ ΕΠΑΥΡΑΣΘΑΙ ΚΑΙ ΒΙΟΥ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ
ΔΟΞΑΖΟΜΕΝΩΙ ΠΑΡΑ ΠΑΣΙΝ ΑΝΘΡΩΠΟΙΣ ΕΣ ΤΟΝ ΑΙΕΙ ΧΡΟΝΟΝ.
ΠΑΡΑΒΑΙΝΟΝΤΙ ΔΕ ΚΑΙ ΕΠΙΟΡΚΟΥΝΤΙ, ΤΑΝΑΝΤΙΑ ΤΟΥΤΕΩΝ.

ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΑΠΟΔΟΣΙΣ: **ΟΡΚΟΣ ΤΟΥ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ**

Ὁρκίζομαι εἰς τὸν Ἀπόλλωνα τὸν ἰατρόν, καὶ τὸν Ἀσκληπιόν, καὶ τὴν Ὑγιείαν καὶ τὴν Πανάκειαν
καὶ εἰς ὅλους τους θεοὺς καὶ τὰς θεάς, θέτων αὐτοὺς μάρτυρας
ὅτι θὰ τηρήσω ἐπιτελῶς κατὰ τὴν κρίσιν καὶ δύναμίν μου
αὐτὸν τὸν ὅρκον καὶ αὐτὸ τὸ συμβόλαιον.
Καὶ ὅτι θὰ θεωρήσω τὸν διδάξαντα ἐμὲ τὴν τέχνην ταύτην
ἴσα μὲ τοὺς γονεῖς μου, καὶ θὰ μοιρασθῶ μαζί του τὰ πρὸς τὸ ζῆν,
καὶ ἐὰν χρήζῃ τῶν ἀναγκαίων, ἐγὼ θὰ τοῦ τὰ μεταδώσω,
καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ γένος θὰ τὸ θεωρῶ ἴσον πρὸς τοὺς ἄρρενας ἀδελφούς μου
καὶ θὰ διδάξω αὐτὴν τὴν τέχνην, ἐὰν χρειάζεται νὰ τὴν μάθουν,
ἄνευ μισθοῦ καὶ ἐγγράφου συμβολαίου.
Καὶ παραγγέλματα καὶ ἀκροάσεις καὶ λοιπὴν μάθησιν
θὰ μεταδώσω εἰς τοὺς υἱούς μου καὶ εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ διδάξαντος ἐμέ,
καὶ εἰς μαθητὰς συγγεγραμμένους
καὶ ὡρκισμένους σύμφωνα μὲ τὸν νόμον τὸν ἰατρικόν, σὲ κανέναν ὅμως ἄλλον.
Καὶ θὰ χρησιμοποιήσω τρόπους θεραπείας ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἀσθενούντων
κατὰ τὴν δύναμιν καὶ κρίσιν μου,
ἐπὶ βλάβῃ δὲ καὶ ἐπὶ ἀδικίᾳ θὰ ἐμποδίσω.
Δὲν θὰ δώσω δὲ σὲ κανένα, οὐδὲν φάρμακον θανάσιμον, οὔτε ἐὰν μοῦ ζητηθῇ,
οὔτε θὰ ὑποδείξω τοιούτου εἴδους συμβουλήν.[17]
Ὁμοίως δὲν θὰ δώσω εἰς οὐδεμίαν γυναῖκα ὑπόθετον πρὸς ἄμβλωσιν.[18]
Ἁγνῶς δὲ καὶ ὁσίως θὰ διατηρήσω τὸν βίον μου καὶ τὴν τέχνην μου.
Δὲν θὰ ποιήσω δὲ οὐδένα ἐκτομίαν[16] (=εὐνοῦχον) ἀκόμη καὶ ἐὰν μοῦ ζητηθῇ,
καὶ θὰ ἐκχωρήσω αὐτὴν τὴν πρᾶξιν εἰς ἄνδρας ἐργάτας (=πρακτικούς).
Εἰς ὁπόσας δὲ οἰκίας ἄν εἰσέλθω, θὰ εἰσέλθω ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἀσθενῶν,
παραμένων ἐκτὸς πάσης ἀδικίας καὶ φθορᾶς,
ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ ἀφροδισίων ἔργων (=σαρκικῶν ἡδονῶν)
ἐπὶ γυναικείων σωμάτων καὶ ἀνδρικῶν, ἐλευθέρων καὶ δούλων.
Ὅσα δὲ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς θεραπείας ἤ ἴδω ἤ ἀκούσω,
ἤ καὶ ἐκτὸς θεραπείας, ἀναφερόμενα εἰς τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων,
τὰ ὁποῖα δὲν χρειάζεται νὰ λεχθοῦν ἔξω, θὰ σιωπήσω,[19]
θεωρώντας αὐτὰ ἀπόρρητα.
Ἐὰν ἐπιτελέσω καλῶς τὸν ὅρκον αὐτὸν καὶ δὲν τὸν συγχέω,
εἴθε νὰ ἀπολαύσω καὶ τὸν βίον καὶ τὴν τέχνην
δοξαζόμενος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον·
παραβαίνων δὲ καὶ ἐπιορκῶν -εἴθε νὰ ὑποστῶ- τὰ ἀντίθετα τούτων.

---

16. Ὡρισμένα στερεότυπα ἀντὶ "ΟΥ ΤΕΜΕΩ ΔΕ ΟΥΔΕ ΜΗΝ ΑΙΤΟΥΝΤΑΣ" ἔχουν: "..ΟΥΔΕ ΜΗΝ ΛΙΘΙΩΝΤΑΣ", προφανῶς ἐκ λάθους ἀντιγραφέως, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν ὁ Ἱπποκράτης νὰ ἀπαγορεύῃ τὴν λιθοτομίαν, ἔργον καθαρὰ ἰατρικόν. Ἁπλῶς ἀπαγορεύει εἰς τοὺς μαθητάς του τὴν ἐκτομὴν τῶν γεννητικῶν μορίων, ἀκόμη καὶ ἄν ζητηθῇ, ἐπειδὴ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὑπῆρχε ζήτησις ἐξ ἀνατολῶν εὐνούχων ἐπαγγελματιῶν. Οἱ Ἕλληνες δὲν εὐνουχίζοντο ποτέ. Μόνον στὴν Ἀσία, ὅπου ἴσχυε ἡ πολυγαμία, ἔπρεπε νὰ ἐπιβλέπουν τὶς πολυπληθεῖς συζύγους, πρόσωπα ἀκίνδυνα, οἱ "ἐκτομίαι". Ἡ Ἑλλην. Ἀνθολογία (Αp. 388) ἀποκαλεῖ τὸν εὐνοῦχον (δηλ. τὸν κατέχοντα, φυλάττοντα τὴν εὐνήν, τὴν κλίνην) "μιαρὰ κεφαλή". Ὁ δὲ Αἰσχύλος στὶς Εὐμενίδες ὁμιλεῖ περιφρονητικὰ γιὰ τὴν ἀνατολίτικη αὐτὴ συνήθεια: "*σπέρματος ἀποφθορά*" (στ. 185).
17. Ὁ Ἱπποκράτης, ὡς ἰατρός, δὲν δέχεται τὴν καλουμένην σήμερα κατ' εὐφημισμόν, "*Εὐθανασία*". Οἱ ἰατροί, οἱ προασπισταὶ τῆς ζωῆς, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μετατραποῦν εἰς δημίους.
18. Ὁ ἑλληνικὸς ἠθικὸς -ἰατρικὸς νόμος δὲν δέχεται τὴν ἄμβλωσιν, τὴν θανάτωσιν τοῦ ἐμβρύου. Ὑπῆρχε καὶ "Ἀμβλώσεως γραφή" (γραφὴ =μήνυσις). Προτιμωτέρα ἡ "προφύλαξις": "*ἀκυητήριον, φάρμακον πρὸς τὸ μὴ κυεῖν, γυναικεῖον*". (Ἡσύχ.)
"*Ἀτόκιον: ἢν μὴ δέῃ κυΐσκεσθαι, μίσυος ὅσον κύαμον διεὶς ὕδατι, πίνειν διδόναι καὶ ἐνιαυτόν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, οὐ κυΐσκεται*".
(Ἀτόκιον δέ, φθορίου διαφέρει, τὸ μὲν γὰρ οὐκ ἐᾶ γενέσθαι σύλληψιν, τὸ δὲ φθείρει τὸ συλληφθέν...Ἄλλο φθόριον καὶ ἄλλο ἀτόκιον..) (Σωρανός, Γυναικείων Α' 15).
19. Ἡ ἀρχὴ τοῦ "ἰατρικοῦ ἀπορρήτου".

῏Ητο ἀνεπτυγμένη καὶ ἡ ἀποκαλουμένη σήμερα "*Γεροντολογία*". Γράφει ὁ Γαληνὸς εἰς τὸ Περὶ Μαρασμοῦ (7.682):

"*Κωλῦσαι μὲν τὸ γῆρας, ἀδύνατον·*
ἐπισχεῖν δὲ τὸ τάχος αὐτοῦ, δυνατόν".

"*Λαμπρὸν καὶ τετανὸν ποιεῖν τὸ πρόσωπον καὶ τὸ σῶμα*". (Ἀέτιος, 7.6)

Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀρχὲς τῆς "*Ὁμοιοπαθητικῆς*" εὑρίσκονται εἰς τὸν Ἱπποκράτη:[20]

"*Τὰ ὅμοια τῶν ὁμοίων εἰσὶν ἰάματα*".

***

"*Τῆς ἰατρικῆς ἐστιν εἴδη πέντε· ἡ μὲν* **φαρμακευτική**, *ἡ δὲ χειρουργική, ἡ δὲ διαιτητική,*
ἡ δὲ νοσογνωμονική, ἡ δὲ βοηθητική.
Ἡ μὲν φαρμακευτικὴ διὰ φαρμάκων ἰᾶται τὰς ἀρρωστίας,
ἡ δὲ χειρουργικὴ διὰ τοῦ τέμνειν καὶ καίειν ὑγιάζει,
ἡ δὲ διαιτητικὴ διὰ τοῦ διαιτᾶν ἀπαλλάττει τὰς ἀρρωστίας,
ἡ δὲ νοσογνωμονικὴ διὰ τοῦ γνῶναι τὸ ἀρρώστημα,
ἡ δὲ βοηθητικὴ διὰ τοῦ βοηθῆσαι εἰς τὸ παραχρῆμα ἀπαλλάττει τῆς ἀλγηδόνος."

(Διογ. Λαέρτ. Βίοι Φιλοσόφων, "Πλάτων"- 85)

"*Παιήων, ὀδυνήφατα*[21] *φάρμακα πάσσων, ἠκέσατο*" (Ἰλιάς, Ε 400)

"*Φάρμακα, πολλὰ μὲν ἐσθλὰ* (=ἀγαθά)...
πολλὰ δὲ λυγρὰ (=ὀλέθρια).. (Ὀδύσσεια, δ 230)

Φαρμακολογία

Τὸ "**φάρμακον**" εἶναι μία λέξις ἡ ὁποία σημαίνει ταυτοχρόνως δύο διαφορετικὰ καὶ ἀντίθετα πράγματα: δηλητήριον καὶ ἴαμα.

"**Φάρμακον: παρὰ τὸ φέρειν ἄκος** (=θεραπεία) **καὶ ἄχος** (=λύπη, πάθος)". (Ε.Μ.)
Φαρμακεὺς εἶναι ὁ παρασκευάζων δηλητήρια: "*φαρμακεὺς ἐπὶ τῶν βλαπτόντων μᾶλλον ἀκούεται*", ἐνῶ *Φαρμακοποιὸς* εἶναι ὁ παρασκευάζων ἰάματα, φάρμακα.

Ὁ Σέξτος ὁ Ἐμπειρικὸς γράφει σχετικῶς:

«*Καὶ τὰ ὠφέλιμα λυπηρὰ γίνεται,*
παρὰ τὴν κατὰ ποσότητα ἄμετρον χρῆσιν...
..Ἡ μὲν πρὸς ἀκρίβειαν μῖξις τῶν ἁπλῶν φαρμάκων,
ὠφέλιμον ποιεῖ τὸ συντεθέν·
ῥοπῆς (=ζυγίσματος) *δὲ βραχυτάτης ἐνίοτε παρορaθείσης* (=λανθασμένης)
οὐ μόνον οὐκ ὠφέλιμον
ἀλλὰ καὶ βλαβερώτατον καὶ πολλάκις δηλητήριον.»[22]

Συνεπῶς,

"**Ἀγαθὸν φάρμακον ἐστὶν ἐνίοτε καὶ τὸ μηδὲν προσφέρειν**". (Ἱπποκράτης)

20. Καὶ ὄχι, ὡς "διαδίδεται", εἰς τὸν Σαμουὴλ Χάνεμαν.
21. **ὀδυνήφατα:** Ὁ Παιήων, παυσίπονα *(ὀδύνη+φένω* =φονεύω) φάρμακα ἐπιπάσσων, ἐγιάτρεψε.
22. Πυρρωνείων Ὑποτυπώσεων Α. 134.
δηλητήριον: ἐκ τοῦ δηλέομαι =βλάπτω, ἐξ οὗ λατιν. deleo, καὶ τὰ διάφορα δυτ. dolore, douleur, doleres κλπ. κλπ.

Οἱ πρῶτοι φαρμακολόγοι ὠνομάζοντο "ριζοτόμοι". Ὡς πατὴρ τῆς Φαρμακολογίας ἀναγνωρίζεται ὁ **Διοσκορίδης** (Α' μ.Χ. αἰ.).

Θεωρεῖται ὁ θεμελιωτὴς τῆς Φαρμακευτικῆς Ἐπιστήμης καὶ τῶν νεωτέρων της κλάδων: Πειραματικῆς καὶ Κλινικῆς Φαρμακολογίας. Διέτρεξε κυριολεκτικῶς τὴν Οἰκουμένην γῆν συλλέγων βοτάνας καὶ ρίζας. Ὑπῆρξε καὶ ἰατρός. Συνέγραψε "Περὶ ὕλης ἰατρικῆς", "Περὶ ἁπλῶν φαρμάκων" καὶ ἄλλα ἀπολεσθέντα. "*Γέγραπται αὐτῷ βιβλία κδ' τὰ πάντα ἰατρικὰ περιβόητα*". (Σουΐδας).

Σπουδαῖος ριζοτόμος -βοτανολόγος ὑπῆρξε τόσο ὁ Ἀριστοτέλης ὅσο καὶ ὁ μαθητής του Θεόφραστος. Ἄλλοι διάσημοι φαρμακολόγοι: Ἄρειος. Ἀστέριος, Βακχεῖος, Γοργίας, Δαμοκράτης...

Ὁ σῖτος, ὁ οἶνος, τὸ ἔλαιον, τὰ ἀρωματικὰ φυτὰ καὶ τὰ ἰαματικὰ βότανα, τὰ θεμελιώδη δηλαδὴ παράγωγα τῆς ἑλληνικῆς χλωρίδος, ἀπετέλεσαν ἀπὸ παληά, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Χείρωνος ἤδη, τὴν βασικὴ πηγὴ διὰ τὴν παρασκευὴν διαφόρων φαρμάκων.

"*Οὐχ ὅσιον δέ, τοὺς ἐπισταμένους τὰ φάρμακα,*
μισθοῦ τοῖς κάμνουσι βοηθεῖν, ἀλλὰ προῖκα".

(Ἀρχ. Ἐπιγρ. εὑρεθεῖσα εἰς τὸ ὄρος Πήλιον, ὅπου φύεται ἡ πλουσιωτέρα ποικιλία φαρμακευτικῶν φυτῶν).

Δηλαδή,

Δὲν εἶναι ὅσιον, αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι γνωρίζουν καλῶς τὰ φάρμακα,
νὰ βοηθοῦν ἔναντι μισθοῦ, ἀλλὰ -πρέπει νὰ βοηθοῦν- δωρεάν.

Φάρμακον - Σχετικὸν Λεξιλόγιον-

φάρμακον: βλ. ὡς ἀνωτέρω ἀνελύθη (σλ. 516).
ἀλεξιφάρμακον: ἀντίδοτον δηλητηρίου (*ἀλέξω*+"*φαρμάκι*").
ἄκεστρον ἢ **ἀκεῖον:** Τὸ φέρον *ἄκος* (=θεραπείαν) - **πανάκεια** δέ, ἀκεῖον τὸ τὰ πάντα θεραπεῦον.
ἴαμα ἢ **ἰάτρευμα:** ἐκ τοῦ *ἰάομαι-ῶμαι*. Λέγεται καὶ **ἰατρικὸν** - ἐξ οὗ τὸ σημερ. "γιατρικό".
ἄλθος: φάρμακον· βλ. Λεξιλ. ἰατρικῆς "ἀλθεύς".
ἄρηξις: προσωρινὴ βοήθεια, ὄχι ἴαμα (*ἀρήγω*=βοηθῶ).
ἄρκια νούσων: φάρμακα ἐναντίον τῶν νόσων (*ἄρκος* =ἀμυντήριον).
βάλσαμον: ἐκ τοῦ *βάλλω εἰς*. Ἐκ τοῦ ὁμων. φυτοῦ **βάλσαμον**.
νοσήλιον: φάρμακον (Σουΐδας) (ἴδε *νόσος*).
βοτάνιον: φάρμακον ἐκ βοτάνης.
ἀντίτομον: " *ἀντί+τέμνω·* "ἀντίτομα ὀδυνῶν".
μάγγανον: ἀρχικῶς, εἶδος μηχανήματος, μηχανεύματος, ἐπινοήσεως.
"*Κίρκην φάρμακα μαγγανεύουσαν.*"[23] Ἐκ τοῦ **μῆχος** ἢ **μῆχαρ** =ἄκος.
φίλτρον: δηλαδὴ "φίλητρον", ἐκ τοῦ φιλέω-ῶ. Φάρμακον διεγεῖρον τὸν ἔρωτα: "*φίλτρα μοι θελκτήρια ἔρωτος*".[24]
μίσηθρον: τὸ ἀντίθετον τοῦ "*φίλτρον*". Φάρμακον ἐγεῖρον τὸ μῖσος.
κολλύριον: εἶδος φαρμακευτικῆς ἀλοιφῆς. Ἐκ τοῦ *κόλλιξ, κολλύρα* =ἄρτος ("κουλούρι").
ξηρίον: ἀποξηραντικὴ κόνις διὰ θεραπείαν, ξήρανσιν ἑλκῶν. Ἐκ τῆς ἀραβικῆς ἐκφορᾶς, μετὰ τοῦ ἄρθρου, "*ἀλ ξηρίον*" → **ἐλιξήριον**.
μαννῶδες: φάρμακον ὅμοιον πρὸς τὸ *μάννα* =μικρὸν τεμάχιον. (Ἐξ αὐτοῦ, τόσον τὸ δωρ. περιδέραιον "*μάννος*", ὅσον καὶ τὸ σημιτ. "*μάννα*" =φυτὸν μὲ μικροὺς σπόρους).
καταπότιον: ἐκ τοῦ *κατὰ +πίνω*, "χάπι". Τὸ δὲ **χάπι** ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *κάπτω, χάπτω*.
φόρβια: φάρμακα (Ἡσύχ.) ἐκ τοῦ *φέρβω* =τρέφω, ὅπερ ἐκ τοῦ *θέρω*=θερμαίνω.
δρόγη: ἀντιδάνειον ἐκ τοῦ λατιν. drogia, ἀλλοιωμένη ἐκφορὰ τοῦ tragemata =τραγήματα. *τραγηματίζω*= μασσουλάω.[25]

23. Ἀριστοφ. Πλ. 310
24. Εὐρ. Ἱππόλ. 509
25. Ἐκ τοῦ τραγήματα, tragemata → drogia → τὰ διάφορα δυτ. drogue, droga =ναρκωτικά, drug, Drogen, drugstore κλπ.

εὐάφιον: φάρμακον πρὸς ἐπάλειψιν *(ἐπὶ +ἅπτω, ἀφή).*
φάρμακα ληθηκέα: ἀγχολυτικά, τὰ εἰς λήθην ἄγοντα. Τὰ ἀναφέρει ἤδη ὁ Ὅμηρος: "*φάρμακον νηπενθές, ἄχολον, κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων*" (δ, 220).
τοξικὸν φάρμακον: δι' οὗ ἠλείφοντο τὰ βέλη τῶν *τόξων*. (βαρβαρικὴ συνήθεια καὶ ὄχι ἑλληνική).
αἱμοστατικόν: σταματοῦσε τὴν αἱμορραγίαν.
ὠκυτόκιον ἢ **ὀξυτόκιον:** φάρμακον ἐπιταχῦνον τὸν τοκετόν. "*Περιήρχετο ὠκυτόκιον ὠνούμενος*" ('Αριστοφ. Θεσμ.. 504).
διεκβόλιον: φάρμακον πρὸς ἐκβολὴν νεκροῦ ἐμβρύου.
βάλανοι: ὑπόθετα. "*Οἱ ἰατροί, τὰ ἐντιθέμενα τῇ ἕδρᾳ, βαλάνους λέγουσι*".
ὀδοντότριμμα ἢ **ὀδοντόσμηγμα:** κόνις πρὸς καθαρισμὸν τῶν ὀδόντων. Ὁ Γαληνὸς συνιστᾶ κριθὴν +πόαν +μαστίχην.
ἰατροσόφιον: κυριολεκτικῶς, βιβλίον μὲ συμβουλὲς ἰατρικῆς, ἐξ οὗ τὸ σημερινὸ "γιατροσόφι". ὡς λ.χ.
μάλαγμα = καταπραϋντικὸν ἐπίθημα (ἐκ τοῦ *μαλάσσω*), **ἔμπλαστρον**.
Ὅμως, "*οὐ χρὴ ἐμπλάσσειν τὰ φάρμακα, πρὶν πάνυ ξηρὸν ποιήσῃς τὸ ἕλκος*".[26]
ἐντριβή: ἐκ τοῦ ἐν+*τρίβω* (συγγενὲς πρὸς τὸ *τείρω*).
ἀλείφω, ἀλοιφή: *ἀλοιφὴ* σημαίνει *λίπος*. Ὅμως τὸ Ε.Μ. παρατηρεῖ: "*ἀλείφω, παρὰ τὴν ἐξ αὐτοῦ ἀλέαν, ὅ ἐστι θέρμανσις*". (Διὰ τῆς ἐντριβῆς δι' ἀλοιφῆς, παράγεται ἀλέα =θερμότης).
προμήθειον φάρμακον: τὸ βλαστῆσαν ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ Προμηθέως, κατὰ τὸ μαρτύριόν του εἰς Καύκασον. Ἐθεωρεῖτο πανάκεια. Ὑπῆρχε καὶ τὸ **πάνακες χειρώνιον**, ἐκ τοῦ Κενταύρου Χείρωνος.
Ἐκ δὲ τῆς ἐκφράσεως "*συντάττειν θεραπείας*" κατάγεται ἡ ἰατρικὴ *συνταγή*:
"..*τοῖς νοσοῦσιν ἐβοήθη καὶ συνέτταττε θεραπείας καὶ διαίτας*.. "[27]

"Ὁκόσα, φάρμακα οὐκ ἰῆται, σίδηρος ἰῆται·
ὅσα σίδηρος οὐκ ἰῆται, πῦρ ἰῆται·
ὅσα δὲ καὶ πῦρ οὐκ ἰῆται, ταῦτα χρὴ νομίζειν ἀνίατα."

Ἱπποκράτης

Δηλαδή: Ὅσα -νοσήματα- δὲν τὰ γιατρεύουν τὰ φάρμακα, τὰ γιατρεύει ὁ σίδηρος (νυστέρι).
Ὅσα δὲν τὰ γιατρεύει ὁ σίδηρος, τὰ γιατρεύει τὸ πῦρ·
καὶ ὅσα δὲν τὰ γιατρεύει οὔτε τὸ πῦρ, αὐτὰ πρέπει νὰ τὰ νομίζῃς ἀνίατα.

*

Τὰ διασωθέντα ὀνόματα ἐπιφανῶν ἀρχαίων ἑλλήνων ἰατρῶν εἶναι πάρα πολλά. Ὑπάρχουν ἐκδόσεις ἀναφερόμενες στὴν 'Αρχαία Ἑλληνικὴ 'Ιατρικὴ καὶ στοὺς διάσημους ἰατρούς. Γενικῶς, ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων, ὑπῆρχε μεγάλη παράδοσις ἰατρικῆς ἐπιστήμης. Οἱ ὁμηρικοὶ ἥρωες γνωρίζουν πῶς νὰ περιποιοῦνται τραύματα καὶ εἶναι γνωστὸ ὅτι καὶ ὁ Μέγας 'Αλέξανδρος διέθετε γνώσεις ἰατρικῆς τὶς ὁποῖες εἶχε διδαχθῆ ἀπὸ τὸν 'Αριστοτέλη.

Συνεχιστὴς τοῦ Ἱπποκράτους, τῆς "Ἱπποκρατικῆς 'Ιατρικῆς", θεωρεῖται ὁ **Γαληνός**, υἱὸς Νίκωνος. Ἔζησε τὸν Α-Β' αἰ. μ.Χ. Καὶ ἐνῷ ὁ Ἱπποκράτης "*πάντων ὑπερήνεγκε* (=ὑπερεῖχε), *καὶ πρῶτος εἰς φῶς ἐξήνεγκε* (=ἔφερε) *τὴν τελείαν παρ' Ἕλλησι ἰατρικήν*",[28] ὁ Γαληνὸς ἐθαυμάζετο διὰ τὰς διαγνώσεις του: "*Αἱ διαγνώσεις καὶ προγνώσεις αὐτοῦ, μαντικῆς μᾶλλον ἢ ἰατρικῆς μετεῖχον*".

Περὶ τῆς ἰατρικῆς, ἀναφέρει ὁ ἴδιος:

"*Πρὸ δὲ 'Ασκληπιοῦ, τέχνη μὲν ἰατρικὴ οὔπω ἦν ἐν ἀνθρώποις, ἐμπειρίαν δέ τινα οἱ παλαιοὶ εἶχον φαρμάκων καὶ βοτάνων οἷα παρ' ἕλλησι Χείρων ὁ Κένταυρος ἠπίστατο καὶ οἱ ὑπὸ τούτου παιδευθέντες ἥρωες*".

26. Ἱπποκρ. Περὶ ἑλκῶν, 4.VI.400.
27. Πλουτ. 'Αλέξανδρος, 8.
28. 'Αθήναιος, Δειπνοσοφ. XIV, 876

Ὁ **Γαληνὸς** θεωρεῖται ἱδρυτὴς τῆς Πειραματικῆς Φυσιολογίας καὶ τῆς Ἀνατομικῆς. Ἐγνώριζε ἄριστα τὰ περὶ Κυκλοφορίας τοῦ αἵματος, τὴν κληρονομικότητα καὶ μεταδοτικότητα τῶν νόσων, καὶ στὸ ἔργον του "*Εἰδικὴ Νοσολογία*" περιγράφει μὲ καταπληκτικὴν ἀκρίβειαν τὴν πλευρίτιδα, πνευμονίαν, φθίσιν, καρκίνον πνεύμονος, παθήσεις ἥπατος, διαβήτην, χιτῶνας ὀφθαλμοῦ, σκωληκοειδίτιδα, κωλικοὺς κλπ. Ἐπιστευε ὅτι "*κωλῦσαι μὲν τὸ γῆρας ἀδύνατον, ἐπισχεῖν δὲ τὸ τάχος αὐτοῦ, δυνατόν.*" (Περὶ Μαρασμοῦ 7.682).

Περιγράφει καὶ τὴν θεραπείαν τῶν νευρικῶν παθήσεων ὑπὸ τῶν ἑλωδῶν πυρετῶν, θέμα διὰ τὸ ὁποῖον ὁ Αὐστριακὸς Wagner ἐτιμήθη μὲ βραβεῖον Nobel (ὡς ἐὰν ἦτο ἰδική του ἀνακάλυψις).

Περιοδικὸν Halcon -Ἱέραξ, περὶ Γαληνοῦ:

«Εἶναι ὁ συνεχιστὴς τοῦ Ἱπποκράτους. Ὑπῆρξε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Μεσαίωνος ὁ κατ' ἐξοχὴν ἰατρὸς τῆς Οἰκουμένης, εἰς τρόπον ὥστε καὶ τὸ ὄνομά του μόνον νὰ χαρακτηρίζῃ κάποιον ὡς ἰατρόν. Ὁ Ἀβικένας, κατὰ τὸν ΧΙ αἰ. τὸν μετέφρασεν εἰς τὴν ἀραβικὴν καὶ αὐτὸ τὸ βιβλίον ἔγινε γνωστὸν εἰς τὴν Δύσιν ὡς τὸ βασικὸν βιβλίον τῆς "ἀραβικῆς ἰατρικῆς".

Σήμερον, ἐκ νέου, ἐκτιμῶνται τὰ ἰατρικά του ἔργα ἀπὸ ὅλους ὅσους σπουδάζουν Ἰατρικήν. Διὰ τὸν Γαληνὸν ἡ φύσις διαθέτει δύναμιν δημιουργικήν... Ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Ἱπποκράτης, ὁ Γαληνὸς ἐπίστευεν εἰς τὴν σπουδαιότητα τῆς κλινικῆς ἐξετάσεως καὶ παρατηρήσεως. Τὸν χαρακτηρίζει, ὅπως ἀκριβως καὶ τὸν Ἱπποκράτη, βαθυτάτη Ἠθική. Συνέγραψε εἰς τὴν ἀττικὴν διάλεκτον.

Ἐκτιμοῦσε ὅτι αὐτὸ ποὺ ὁ ἰατρὸς ἐξετάζει, εἶναι πάνω ἀπ' ὅλα ὁ ἄνθρωπος καὶ ὄχι μία ἐπὶ πλέον ἰατρικὴ περίπτωσις. Διὰ νὰ θεραπεύσῃς τὴν ἀσθένειαν πρέπει νὰ ἐκτιμήσῃς τὸν ἀσθενῆ ὡς ἀνθρώπινη ἀξία».

Σημ.: Μέχρι τὸ 1833, οἱ ὑποψήφιοι διὰ τὸ διδακτορικὸν τῆς Ἰατρικῆς στὴν Ὀξφόρδη, ἔπρεπε νὰ δώσουν ἕξι ἐπίσημες διαλέξεις σχετικὲς μὲ τὸν Γαληνόν. (Ὄλιβερ Τάπλιν,"*Τὸ Ἑλληνικὸν Πῦρ*").

Ὀλίγα ἀπὸ τὰ ἀναφερομενα ὀνόματα σπουδαίων Ἑλλήνων Ἰατρῶν:

Κωκυτός: μαθητὴς Χείρωνος, συνέτρεξε τὸν πληγωμένον Ἄδωνιν.
Μελάμπους: ἔζησε 220 ἔτη πρὸ τῶν Ἀργοναυτικῶν.
Ἀλεξάνωρ καὶ **Γόργασος:** υἱοὶ Μαχάονος.
Ἐπίχαρμος: "*φυσιολογεῖ, γνωμολογεῖ, ἰατρολογεῖ*".
Διοκλῆς: ἐπίστευε ὅτι δὲν ὑπάρχουν ἀσθένειαι, ἀλλὰ ἀσθενεῖς.
Φίλιππος ὁ Ἀκαρνάν: προσωπικὸς ἰατρὸς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.
Παυσανίας: ἐκ τῶν ἰατρῶν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου· (*...πολλοὺς φῶτας* (=ἄνδρας) *ἀπέστρεψεν Περσεφόνης ἀδύτων).*
Ἀλέξιππος, Ἀνδροκίδης, Κριτόδημος: ὁμοίως ἰατροὶ Μ. Ἀλεξάνδρου.
Δημοκήδης *ἐξιησάμενος Δαρεῖον.. ἰώμενος Ἄτοσσαν.* (Ἡρόδ. ΙΙΙ 129-133):

- Συνέβη- "*...τὸν βασιλέα Δαρεῖον.. στραφῆναι τὸν πόδα.. ὁ ἀστράγαλος ἐξεχώρησε ἐκ τῶν ἄρθρων. Νομίζων δὲ περὶ ἑωυτὸν ἔχειν Αἰγυπτίων τοὺς πρώτους τὴν ἰητρικήν, τούτοισι ἐχρᾶτο. Οἱ δέ, στρεβλοῦντες τὸν πόδα, κακὸν μεῖζον ἐργάζοντο.. ἑπτὰ ἡμέρας καὶ ἑπτὰ νύκτας ὑπὸ τοῦ παρεόντος κακοῦ, ὁ Δαρεῖος ἀγρυπνίῃσι εἴχετο...*

...ἀκούσας τις ἐν Σάρδισι τοῦ Κρωτονιήτεω Δημοκήδεος τὴν τέχνην, ἀγγέλλει τῷ Δαρείῳ... ὁ δὲ ἄγειν παρ' ἑωυτὸν ἐκέλευσε...

Ὁ δὲ -Δημοκήδης- Ἑλληνικοῖσι ἰήμασι χρεώμενος.. ἐν χρόνῳ ὀλίγῳ ὑγιέα μιν ἀπέδειξε.. Τότε δὴ ὁ Δημοκήδης ἐν τοῖσι Σούσοισι ἐξιησάμενος Δαρεῖον, οἶκόν τε μέγιστον εἶχε καὶ ὁμοτράπεζος βασιλέϊ ἐγεγόνεε, πλὴν ἑνός: τοῦ ἐς Ἕλληνας ἀπιέναι.. Ἐν χρόνῳ δὲ ὀλίγῳ μετὰ ταῦτα, ἄλλα -συνέβη- γενέσθαι: Ἀτόσσῃ ... γυναικὶ Δαρείου, ἐπὶ τοῦ μαστοῦ ἔφυ φῦμα (=ἕλκος, ὄγκος). *Ὅσον μὲν δὴ χρόνον ἦν ἔλασσον, κρύπτουσα καὶ αἰσχυνομένη ἔφραζε οὐδενί, ἐπείτε δὲ ἐν κακῷ ἦν, μετεπέμψατο τὸν Δημοκήδεα καὶ οἱ* (=εἰς αὐτὸν) *ἐπέδειξε... μετὰ ταῦτα ἰώμενος -τὴν Ἄτοσσαν- ὑγιέα ἀπέδειξε...* "

Ἀριστόμαχος: ἰατρὸς -Μαραθωνομάχος.
Εὐήνωρ: σπουδαῖος γυναικολόγος.
Ἀκουμενός: (φίλος Σωκράτους) -**Ἀμμώνιος:** οὐρολόγος.

Εὔδοξος, Μενεκράτης-
Δημήτριος Ἀπαμεὺς (εἰσήγαγε τοὺς ὅρους "μανία" "πριαπισμὸς" "φρενῖτις" "ληθαργία").
Εὐρυφῶν ὁ Κνίδιος: Ε' αἰ. π.Χ. "*Περὶ ἔσω Παθῶν*".
Ἀναξαγόρας ὁ Κλαζομένιος: Ε' αἰ. π.Χ. Γυναικολόγος.
Ὀνάσιλος ὁ Κύπριος: " " " Στρατιωτικὸς χειρουργός.
Ἀδαμάντιος ὁ Ἀλεξανδρεύς: Δ' αἰ. π.Χ. Ὀδοντίατρος, Δερματολόγος.
Ξενοφῶν ὁ Ἀλεξανδρινός: " " " Ἠσχολήθη μὲ τὴν θεραπείαν τοῦ Καρκίνου.
Πραξαγόρας ὁ Κῷος: Δ' αἰ. π.Χ. Διάσημος λαπαροτόμος.
Φιλότιμος ὁ Κῷος: Δ' αἰ. π.Χ. Ἀνατόμος, χειρουργός.
Χρύσιππος ὁ Πρεσβύτερος: Δ' αἰ. π.Χ. Ἰατρὸς - Διαιτολόγος.
Μνησίθεος ὁ Κυζικηνός: Δ' αἰ. π.Χ. Ἀνατόμος, κατέγραψε συστηματικὰ τὶς διάφορες ἀσθένειες.
Μόρσιμος: ὀφθαλμίατρος.
Ἀλκμαίων: εἶναι ὁ πρῶτος ὁ ὁποῖος ἐξώρυξε χειρουργικῶς ὀφθαλμόν.
Δημόκριτος: ἔγραψε: "Προγνωστικόν", "Διαιτητικόν", "Ἰατρικὴ γνώμη".
Ἐμπεδοκλῆς: κατεπολέμησε τοὺς ἑλώδεις πυρετούς.
Σωρανός: διάσημος γυναικολόγος.

"Σωρανὸς Μενάνδρου καὶ Φοίβης, Ἐφέσιος, Α' αἰ. μ.Χ. Ὁ πλέον εἰδικὸς εἰς τὰ "γυναικεῖα" καὶ τὴν γυναικολογικὴν ἀνατομικήν. Εἶναι γνωστὸς ὡς "πρίγκηψ τῶν ἰατρῶν".

Ἀρεταῖος: Εἶναι ὁ πρῶτος ὁ ὁποῖος περιέγραψε τὶς ψυχικὲς διαταραχὲς τῆς γεροντικῆς ἡλικίας. Διὰ τὴν θεραπείαν τῆς ἐπιληψίας ἐχρησιμοποίησε "τρυπανισμόν".

Κατὰ τὸν Κωνστ. Οἰκονόμου τὸν ἐξ Οἰκονόμων, *Ἱπποκράτης -Γαληνός- Ἀρεταῖος:* οἱ τρεῖς κορυφαῖοι.

Νίκανδρος: "*Παιήων, Χείρων, Ἀσκληπιός, Ἱπποκράτης, τοῖς δ' ἔπι Νίκανδρος*" -Ἐπιγραφή-.
Νύμφις, Ἀμφιάραος, Ὀρειβάσιος, Ἀρισταῖος.
Ἀριστοκράτης: ὀδοντίατρος.
Ἁγνοδίκη: ἡ α' γυναῖκα ἰατρός.

Ἔζησε κατὰ τὸν Δ' π.Χ. αἰῶνα. "*Ἐνεδύετο ἀνδρικὴν περιβολὴν διὰ τὴν παρακολούθησιν τῶν μαθημάτων ἰατρικῆς τοῦ Ἡροφίλου, διότι ἀπηγορεύετο εἰς τὰς γυναῖκας νὰ σπουδάζουν ἰατρικήν. Ἐδικάσθη, ὅμως ἠθωώθη διότι εἰργάζετο ἐπιτυχῶς, ἔγινε δὲ αἰτία νὰ καταργηθῇ ὁ ἀπαγορευτικὸς νόμος*".

Δημήτριος: ἀρχίατρος τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου.[29]

Ὁ πρῶτος λαβὼν τὸν τίτλον τοῦ ἀρχιάτρου. Παρεσκεύασε ἀντίδοτον δηλητηρίων ὀνομαζόμενον "Θηριακὴ γαλήνη" ἢ ἁπλῶς Θηριακή: " Ἀπετελεῖτο ἀπὸ 61 θεραπευτικὰς οὐσίας καὶ ἦτο ἐν χρήσει μέχρι τῶν νεωτάτων χρόνων. Παρεσκευάζετο κυρίως εἰς Βενετίαν καὶ Ὁλλανδίαν."

Καλλίμορφος: στρατιωτικὸς ἰατρὸς (Β' μ.Χ. αἰ.).

Ἐπίσης:

Ὁ **Ἀσκληπιάδης** (Α' μ.Χ. αἰ.) εἰδικὸς ψυχίατρος, ὑπῆρξε ὁ πρῶτος ὁ ὁποῖος διεχώρισε ἐπιστημονικῶς τὶς λειτουργικὲς ψυχώσεις ἀπὸ τὶς ὀργανικὲς διαταραχές. Ἐθεράπευε τοὺς ψυχασθενεῖς μὲ διαφόρων εἰδῶν λουτρὰ καὶ κατάλληλη μουσική.

Παῦλος ὁ Αἰγινίτης, βυζαντινὸς ἰατρός, πιστὸς στὶς ἀρχὲς τῆς κλασσικῆς ἑλληνικῆς ἰατρικῆς, καὶ ἄλλοι πολλοί...

*

Δὲν ἀντέγραψαν μόνον τὸν Ἱπποκράτην καὶ τὸν Γαληνόν. Ἡ Storia dela Medicina (Ἐκδ. ΠΑΠΥΡΟΣ ΠΡΕΣΣ) ἀναφέρει:

— Ἡ διάκρισις τῶν νεύρων σὲ κινητικὰ καὶ αἰσθητικά, γνῶσις ποὺ ἀποδίδεται στὸν Μπὲλ καὶ Μαγκέντι, εἶναι ἀνακάλυψις τοῦ **Ἐρασιστράτου** (Γ' αἰ. π.Χ.). Ἡ μελέτη τῆς παρεγκεφαλίδος δὲν ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Φλοράνς, ἀλλὰ 2000 χρόνια πρὶν ἀπὸ αὐτόν.

---

29. "*Ἔλλειψη ἐνδιαφέροντος γιὰ τὶς φυσικὲς ἐπιστῆμες: Μολονότι Ἕλληνες γιατροὶ ἄρχισαν νὰ μετοικοῦν στὴν Ρώμη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ δευτέρου καρχηδονιακοῦ πολέμου, ἐν τούτοις ἡ μελέτη τῆς ἰατρικῆς δὲν ρίζωσε ἐκεῖ.. Ἡ συνήθεια τῶν Ρωμαίων νὰ χρησιμοποιοῦν ὡς ἰατρούς δούλους, ἐμπόδισε τὴν ἰατρικὴ ν' ἀποκτήσῃ τὴν θέση ποὺ τῆς ἀνῆκε*". (Ρωμαϊκὴ Ἱστορία, Μ. Κάρυ, Ἐκδ. ΜΙΝΩΑΣ, τ. 1, σελ. 363)

— Ὁ **Γαληνὸς** χωρὶς νὰ διαθέτη μικροσκόπιον ἀνεκάλυψε, 15 αἰῶνες πρὶν ἀπὸ τὸν Μαλπίγγι καὶ τὸν Χάρβεϋ, τὰ τριχοειδῆ ἀγγεῖα.

— Ἡ θεωρία τοῦ **Ἐμπεδοκλέους** εἶναι ἡ πρώτη ὑποψία τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὸ φαινόμενον τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος.

— Ἡ πρώτη ἀνατομικὴ περιγραφὴ τῆς καρδίας εὑρίσκεται εἰς τὴν πραγματείαν "*Περὶ Κραδίης*" τοῦ **Ἱπποκράτους**.

— Ὁ **Ἡρόδικος** (Ε' αἰ. π.Χ.) πρῶτος ἀνήγαγε τὴν Διαιτητικὴν καὶ Φυσικοθεραπείαν εἰς Ἐπιστήμην.

— Ὁ **Ἱπποκράτης** καθώρισε τὴν Προληπτικὴν Ἰατρικήν.
"*Κάλλιον τὸ προλαμβάνειν ἢ τὸ θεραπεύειν*".

— Ὁ **Ἀριστοτέλης** ὡμίλησε διὰ τὶς ψυχοσωματικὲς ἀσθένειες:
"*δοκεῖ μοι ἡ ψυχή τε καὶ τὸ σῶμα συμπαθεῖν ἀλλήλων*" (Φυσιογνωμικά).
Ὁμοίως ὁ Πλάτων στὸν "Χαρμίδη" (156 d).

— Ὁ **Πλάτων** ἐπίσης πρῶτος ἀντελήφθη καὶ κατωνόμασε τὰ "σπερματοζωάρια".

— Οἱ ρίζες τῆς Ὁμοιοπαθητικῆς εὑρίσκονται εἰς τὸν **Ἱπποκράτη** ("*τὰ ὅμοια τῶν ὁμοίων εἰσὶν ἰάματα*") καὶ ὄχι εἰς τὸν Σαμουὴλ Χάνεμαν.

— Τα ἀγχολυτικὰ τὰ ἀναφέρει ἤδη ὁ **Ὅμηρος**.

— Περὶ "αὔρας" τοῦ σώματος ὁμιλεῖ πρωΐμως ὁ **Ἀγαθίας** ὁ Σχολαστικός:
"*Σῶμα φέρων σκιοειδὲς ἀδερκέϊ σύμπνοον αὔρῃ...*"

— Περὶ καταθλίψεως, ὁ **Ποσειδώνιος** (Β' αἰ. π.Χ.).

— Ὁ **Γαληνὸς** ἐξετέλεσε ἐκτομὴν στέρνου, καθ' ἣν ἐφάνη ἡ καρδία γυμνή,
"*ἐσέσηπτο γὰρ ὁ περικάρδιος*". Ὁ ἀσθενὴς ἐσώθη.

— Ὁ "Διαβήτης" ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸν Ἕλληνα ἰατρὸν **Ἀρεταῖον**, σύγχρονον τοῦ Νέρωνος. Παρατηρῶν τὸ σύμπτωμα τῆς πολυουρίας συγκρίνει τὴν νόσον μὲ σιφώνιον, πίδακα, διαβήτην. (διὰ+βαίνω).

— Ὁ **Ἡρόφιλος**: ἕδρα συναισθημάτων ὁ ἐγκέφαλος καὶ ὄχι ἡ καρδία. Εἶναι ἐπίσης ὁ ὀνοματοθέτης τοῦ "δωδεκαδακτύλου".

— Τὴν πρώτην βεβαιωμένην Καισαρικὴν τομὴν ἐξετέλεσεν εἰς τὴν Ἱσπανίαν τὸ 550 μ.Χ. ὁ Ἕλλην ἰατρὸς **Παῦλος Μεριδηνός**.

— Ἡ θεραπεία τῆς "εὐλογιᾶς" ὀφείλεται εἰς τοὺς Ἕλληνας **Πυλαρινὸν** καὶ **Τιμόρην** καὶ ὄχι εἰς τὸν Γιέννερ. κ.ἄ. κ.ἄ. κ.ἄ...

Πρὸς σύγκρισιν: [30]

(οἱ Ἴβηρες) "...*τοὺς ἀρρώστους, ὅπως παλαιότερα οἱ Ἀσσύριοι, τοὺς τοποθετοῦν εἰς τὰς ὁδούς, χάριν ὑποθήκης* (=συμβουλῆς) *διὰ νὰ τοὺς πληροφοροῦν ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἔχουν λάβει πεῖραν -παρομοίας- ἀσθενείας*".

(Στράβων Γ'C 155)

Παρόμοιες μὲ αὐτὴν μαρτυρίες (οἱ ὁποῖες ἀποδεικνύουν τὴν ἀνυπαρξίαν ἐπιστημονικῆς ἰατρικῆς ἐκτὸς Ἑλλάδος) ὑπάρχουν πολλὲς σὲ ἀρχαῖα ἀλλὰ καὶ σὲ νεώτερα Κείμενα.

Ἐνδεικτικῶς:

"...*ὁ τρόπος ποὺ εἶχαν οἱ Βαβυλώνιοι γιὰ νὰ θεραπεύσουν τοὺς ἀρρώστους: Μιὰ καὶ οἱ Βαβυλώνιοι δὲν ἔχουν γιατρούς, φέρνουν τὸν ἄρρωστο στὴν ἀγορά. Οἱ διαβάτες ποὺ ἔχουν περάσει τὴν ἴδια νόσο, ἢ γνωρίζουν κάποιον ἄλλο ποὺ νὰ τὴν ἔχει περάσει, πλησιάζουν τὸν ἀσθενῆ καὶ τὸν συμβουλεύουν νὰ κάνει ὅσα ἔκαναν ἐκεῖνοι ἢ ὅσα ξέρουν ὅτι ἔκαναν ἄλλοι γιὰ νὰ γίνουν καλά. Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ προσπεράσεις ἕναν ἄρρωστο χωρὶς νὰ τὸν ρωτήσεις ἀπὸ τί πάσχει*".

(Τὸ ταξίδι στὸν Ἀρχ. κόσμο, L. CASSON, Ἐκδ. ΜΙΕΤ).

"*Ἡ ἐπιστήμη στὴν Ἀσσυρία: Τὰ ἐπιστημονικὰ ἔργα ποὺ διασώθηκαν ὥς τὴν ἐποχή μας... εἶναι διάφοροι κατάλογοι, δοκίμια, ὁδηγίες... Οἱ ἐπιστημονικὲς γνώσεις στὰ ἔργα αὐτὰ ἀνακατεύονται μὲ τὴν μαγεία· τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γιατροῦ π.χ. ἐθεωρεῖτο τότε ἐπάγγελμα τῶν ἱερέων*".

(Παγκόσμ. Ἱστορία Ἀκαδημίας Ἐπιστ. ΕΣΣΔ, τόμος Α2, σελ. 890).

30. Ἐκ τοῦ Βιβλίου Μαθημ. Ἀρχ. Ἑλλην. Γλώσσης, Ἔτος Β' Βιβλίον Καθηγ. καὶ Μελέτης, Ἄννας Τζιροπούλου-Εὐσταθίου, Ἐκδ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

"Πῶς θέλετε νὰ αἰσθάνθηκαν οἱ Ρωμαῖοι σὰν ἐπισκέφτηκαν τὰ Ἀσκληπιεῖα; ὅταν ἐκεῖνοι ἔδιναν στὴν ἐπιληψία αἷμα χελώνας, μυαλὰ καμήλας καὶ κόπρανα κροκοδείλου! Ἡ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία δὲν προώθησε τὴν ἰατρική. Ἡ ἀτομικὴ ὑγιεινὴ ἦταν ἄγνωστη γιὰ τὸν λαό. Θεωροῦσαν τὴν ἰατρικὴ σὰν κατώτερο ἐπάγγελμα ποὺ τὸ ἐξασκοῦσαν δοῦλοι. Μόνο ὅταν ἄρχισαν νὰ βγαίνουν οἱ Λατῖνοι ἀπὸ τὸν Μεσαίωνα, χάρη σὲ ὅ,τι γραφτὸ ἑλληνικὸ κείμενο εἶχε διασωθεῖ, ἄρχισαν καὶ νὰ καταλαβαίνουν... Ἄσε ποὺ στὸ ἀνθρώπινο σῶμα βρίσκεται ἕνα ὀστάριον, ποὺ ἔτσι καὶ χανόταν κατὰ τὴν νεκροψία, ὁ νεκρὸς δὲν θὰ μποροῦσε ν' ἀναστηθεῖ κατὰ τὴν Δευτέρα Παρουσία. Τώρα μπορεῖτε νὰ γελᾶτε! Τότε ὅμως, ἐκεῖνοι ποὺ γέλασαν κι ἀποφάσισαν νὰ συνεχίσουν τὸ ἀνθρωπιστικό τους ἔργο, ἐνέπνευσαν τὴν ἰδέα τῆς δημιουργίας τῆς Ἱερᾶς Ἐξέτασεως...

Ποῦ ἔφτασε ὁ σκοταδισμός... Ἰδοὺ μιὰ συνταγή... "Πάρε ἕνα κομμάτι ἀπὸ ἔντερο χοίρου, ἀνακάτεψέ το μὲ ἅγιο μύρο, περιτύλιξέ το μὲ δέρμα λύκου ἤ, ἂν δὲν βρεῖς, σκύλου, κάμε το φυλαχτὸ καὶ ἂς τὸ φορεῖ ὁ ἄρρωστος μετὰ τὴν πανσέληνον". Γιὰ πάθηση τοῦ δεξιοῦ ματιοῦ: "Πάρε τὸ δεξὶ μάτι βατράχου, περιτύλιξέ το σὲ μεταξωτὸ πανί, κάμε το φυλαχτὸ καὶ ἂς τὸ φορεῖ ὁ ἄρρωστος. Ἂν ὅμως εἶναι ἄρρωστο τὸ ἀριστερὸ μάτι, τότε πάρε τὸ ἀριστερὸ μάτι τοῦ βατράχου". Καὶ μιὰ ἀγγλικὴ συνταγὴ γιὰ τὸν ἴκτερο: "Νὰ φάει ὁ ἄρρωστος ἐννιὰ -9- ψεῖρες μὲ ψωμὶ καὶ βούτυρο"... Κατὰ τὸν Μεσαίωνα, οἱ Πέρσες βροντοῦσαν τὰ κανόνια ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἥλιου μέχρι τὴν δύση του, γιὰ νὰ διώξουν τὴν ἐπιδημία τῆς χολέρας".

(*Ἀντιγνώση*, Λιλῆς Ζωγράφου, Ἐκδ. Ἀλεξάνδρεια, σελ. 368, 369, 370)

"Στὸ Βυζάντιο, ἡ κληρονομιὰ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ ἡ ἀλεξανδρινὴ παράδοση καθυστέρησαν κάπως τὴν παρακμὴ τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης...

Ὁ Παῦλος ὁ Αἰγινήτης θεωρεῖται ὡς ὁ τελευταῖος βυζαντινὸς γιατρὸς κάποιας περιωπῆς.. ἀντιγραφέας τοῦ παρελθόντος, ὅπως ὁ ἴδιος ἀναγνώρισε στὰ συγγράμματά του... Τὸν 11ο αἰῶνα, τὸν καιρὸ τῶν Κομνηνῶν, ὁ Μιχαὴλ Ψελλὸς γράφει ἐγκυκλοπαιδικὰ καὶ γιὰ τὴν Ἰατρική, συνθέτοντας μιὰ ἱεραρχικὴ ταξινόμηση τῶν δαιμόνων ποὺ ἐνοχλοῦν καὶ ἐμποδίζουν τὴν λειτουργία τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. Ἡ δαιμονολογία κυριαρχεῖ τώρα σὲ Δύση καὶ Ἀνατολή...

Οἱ Ἄραβες μετέφρασαν τὰ κείμενα τοῦ Ἱπποκράτη καὶ τοῦ Γαληνοῦ...

Ὁ Πέρσης Ραζῆς ...γίνεται ὀνομαστὸς ὡς ὁ Γαληνὸς τῶν Ἀράβων.. καὶ ὁ Ἀβικέννας... υἱοθέτησε τὶς ἰδέες τοῦ Ἀριστοτέλη... Γενικὰ οἱ Ἄραβες γιατροὶ δὲν πρόσφεραν καινούργιες γνώσεις...

Στὰ τέλη τοῦ 15ου αἰῶνα.. δύο Γερμανοὶ μοναχοί, ὁ Γιόχαν Σπρένγκερ καὶ ὁ Χάινριχ Κρέμερ παίρνουν τὴν πρωτοβουλία νὰ κωδικοποιήσουν τὴν θεωρία καὶ τοὺς κανόνες τῆς δαιμονολογίας, γράφοντας "Τὸ Σφυρὶ τῶν Μαγισσῶν". Τὸ βιβλίο αὐτὸ ἀφοῦ ἔλαβε τὴν ἔγκριση τοῦ Πάπα, τοῦ βασιλιᾶ τῆς Ρώμης καὶ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Κολωνίας, υἱοθετήθηκε ἀπὸ τὴν ἱερὰ Ἐξέταση ὡς ὁ ἐπίσημος ὁδηγὸς τῶν ἀποφάσεών της, προκειμένου γιὰ ἄτομα μὲ ψυχιατρικὲς διαταραχές... Ταυτίζει τὶς ψυχιατρικὲς διαταραχὲς μὲ τὴν μαγεία καὶ τὴν θρησκευτικὴ αἵρεση, ἀγνοώντας τελείως ὅτι τὸ πρόβλημα θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι ἰατρικό".

(Εἰσαγωγὴ στὴν Ψυχιατρική, Π. Χαρτοκόλλη, Ἐκδ. Θεμέλιο)

*

Εἶναι γεγονὸς ὅτι ἡ Ἰατρικὴ Ἐπιστήμη, διεθνῶς, ἔχει καρπωθῆ ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα τὴν μερίδα τοῦ λέοντος. Τὸ 218 π.Χ. ὁ ἰατρὸς **Ἀρχάγαθος** εἰσήγαγε ἐπισήμως τὴν ἑλληνικὴ ἰατρικὴ στὴν Ρώμη. Ἀπὸ τὸ 30 μ.Χ. ὅπου ὁ Ρωμαῖος ἀριστοκράτης Αὐρήλιος Κορνήλιος Κέλσος ὡλοκλήρωσε τὴν μεταφορὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἰατρικῆς ὁρολογίας εἰς τὴν Λατινικὴν (γι' αὐτὸ καὶ ἀπεκλήθη Cicero medicorum =ὁ Κικέρων τῶν ἰατρῶν), καὶ ὁ **Μοσχίων** μετέφρασε τὸν γυναικολόγο Σωρανό, **ἡ Ἰατρικὴ Ἐπιστήμη φθέγγεται ἑλληνιστί**, καὶ φυσικὰ ἐμπλουτίζεται συνεχῶς. **Τὸ ἴδιο καὶ ἡ Φαρμακολογία**. Δὲν ὑπάρχει σχεδὸν φάρμακο ποὺ ἡ ὀνομασία του νὰ μὴν περιέχῃ, ἀνάλογα μὲ τὶς ἰδιότητεές του καὶ τὶς ἰαματικές του ἱκανότητες, τὴν κατάλληλη ἑλληνικὴ λέξι ἢ ἑλληνικὴ ρίζα· π.χ. Algon (παυσίπονον, ἐκ τοῦ *ἄλγους*) -Hygroton (διουρητικόν, ἐκ τοῦ *ὑγρὸν+τόνος, τείνω*) - Viagra (ἐκ τοῦ *βία +ἄγρα*, εἰς ἄγραν δυνάμεως).. Οἱ δὲ λέξεις φάρμακον, φαρμακοποιός, καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν παράγωγα, ἔχουν εἰσχωρήσει σὲ ὅλες τὶς γλῶσσες: pharmacie, farmacia, farmaco, farmacologia, farmacoterapia, farmacopéa κ.λπ., κ.λπ.

(Γιὰ περισσότερες πληροφορίες σχετικὰ μὲ τὰ Κεφάλαια *"Ἡ διεθνὴς ἰατρικὴ ὁρολογία εἶναι ἑλληνική"* καὶ *"Ἡ*

Ἰατρικὴ ἐπιστήμη ὁμιλεῖ ἑλληνικά", Βλ. ΕΛΛΗΝ ΛΟΓΟΣ - Ἄννας Τζιροπούλου-Εὐσταθίου- Ἐκδόσεις ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ).

Οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι καὶ οἱ Ἕλληνες ἰατροὶ ὑπῆρξαν οἱ ὀνοματοθέται τῶν ὅρων τῆς Ἰατρικῆς. Εἰς τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα τὰ ἀνθρώπινα ὄργανα, οἱ λειτουργίες τοῦ ὀργανισμοῦ, οἱ αἰσθήσεις, οἱ ἀσθένειες, ἐμπεριέχουν καὶ ἐκφράζουν μὲ ἀπόλυτη ἐπιστημονικὴ γνῶσι, μέσα ἀπὸ τὶς ὀνομασίες τους, τὶς ἰδιότητές τους, τὰ στοιχεῖα τους, τὰ χαρακτηριστικά τους γνωρίσματα.

Γράφει ὁ Γαληνὸς εἰς τὸ "Περὶ διαφορᾶς σφυγμῶν" (8.566):

«Περὶ τῆς χρήσεως τῶν ὀνομάτων,
ἡμεῖς ἑπόμεθα (=ἀκολουθοῦμε) *τῇ τῶν Ἑλλήνων συνηθείᾳ·*
...πειρώμεθα **διὰ τῶν σαφεστάτων ὀνομάτων**
ἑρμηνεύειν ἀεὶ τὸ νοούμενον...
...τοῦ νοῆσαι τὰ δηλούμενα.»

Καὶ εἰς τὸ "Περὶ Φυσ. Δυνάμεων" (2.1) ἐπανέρχεται:

"*Ἡμεῖς γε μεγίστην λέξεως ἀρετήν,*
σαφήνειαν εἶναι".

☆

ΤΑ ΟΡΓΑΝΑ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ

ὄργανον: ἐκ τοῦ ἔργον· τὸ δι᾽ οὗ ἐκτελεῖται ἔργον τι.
σῶμα: ἐκ τοῦ ρήμ. *σῶ, σεύω* =κινοῦμαι ὁρμητικά, σὺν τὴν κατάλ. *-μα* (βλ. σχετικῶς).
Δηλαδὴ σῶμα =τὸ κινούμενον. Σημειωτέον ὅτι τὸ ρ. *σεύω*, δωρικὰ εἶναι *σῶμαι.*
Τὸ σῶμα λέγεται καὶ **δέμας**, ἐκ τοῦ *δέμω* =δομῶ, κτίζω.
(Περὶ **αὔρας** τοῦ σώματος ὁμιλεῖ ἤδη ὁ Ἀγαθίας ὁ Σχολαστικός: "*Σῶμα φέρων σκιοειδὲς σύμπνοον ἀδερκέϊ* (=ἀοράτῳ) *αὔρῃ*".).

Ὡς πρὸς τὴν **ψυχήν**, ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ψύχω*, ὡς διαπνέουσα τὸ σῶμα. "*Ἀέρα τὴν ψυχήν..*" καθορίζει ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὸ Περὶ Ψυχῆς (92). Εἰς ἀρχ. ἑλλην. ἐπιγραφὴν ἡ ψυχὴ ἀναγράφεται ὡς ΦΣΥΧΗ, ἐμπεριέχουσα τὸ **Φ** τοῦ **φυσῶ**.

* "*Διὰ τὴν ἀναπνοὴν καὶ τὴν κατάψυξιν, καλεῖσθαι ψυχήν*".
(Ἀριστοτ. Περὶ Ψυχῆς Α. 2. 404)

* "*Ψυχή, παρὰ τὸ ψύχω, τὸ ζωογονῶ*". (Χοιροβοσκὸς)

* "*Ἡράκλειτος.. ἐτυμολογεῖν ἐπιχειρεῖ τὸ τῆς ψυχῆς ὄνομα...*
ψυχὴν κεκλῆσθαι ἐκ τοῦ ψυχροῦ... αἰτίαν ἡμῖν- γενέσθαι
τῆς διὰ τῆς ἀναπνοῆς ψύξεως..."
(Philos. St 92.2, Ἵππων Frg. -T.L.G.-)

* "*Τοὺς τὴν ψυχὴν ὀνομάσαντας, ὅταν παρῇ τῷ σώματι,*
αἴτιόν ἐστι τοῦ ζῆν αὐτῷ,
τὴν τοῦ ἀναπνεῖν δύναμιν παρέχον καὶ ἀναψύχον.
Ἅμα δὲ ἐκλείποντος τοῦ ἀναψύχοντος,
τὸ σῶμα ἀπόλλυται καὶ τελευτᾷ..." (Πλάτ. Κρατύλος 399Ε)

* "*...καὶ ἀνέψυχθεν* (=ἐδροσίσθη) *φίλον ἦτορ* (=καρδία)".

"Τὰ μὲν πλεῖστα τοῦ ἀνθρώπου, οὕτω χρὴ καλεῖν".

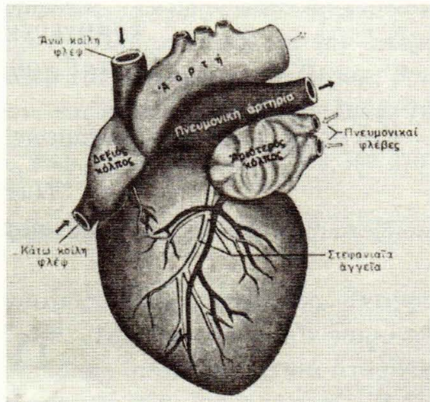
ἀγκών: ἐκ τοῦ *ἀνὰ+κων* ("κωνία", γωνία). "*Ἀγκών, καθ' ὅ συγκάπτεται ἡ χεὶρ ὅλη. Τὸ δὲ μετὰ τοῦτο πῆχυς, ᾧ καὶ μετροῦσιν οἱ ἄνθρωποι*" (Γαληνός). - **πῆχυς** ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *πήγνυμι* =στερεῶ.

ἀδήν: ἐκ τοῦ ἐπιτατ. *α+δὴν* =διαρκῶς, ἐπὶ πολύ. "Ὁ ἀδὴν παράγει ποικίλες ἐκρίσεις καὶ ἐργασίες. Οἱ περισσότεροι ἀδένες λειτουργοῦν ἐφ' ὅρου ζωῆς". (Ἐγκυκλ. ΗΛΙΟΣ).

ἀντιάδες: οἱ ἀμυγδαλές. Εὑρίσκονται *ἄντα* ἡ μία τῆς ἄλλης, ἔνθεν καὶ ἔνθεν.

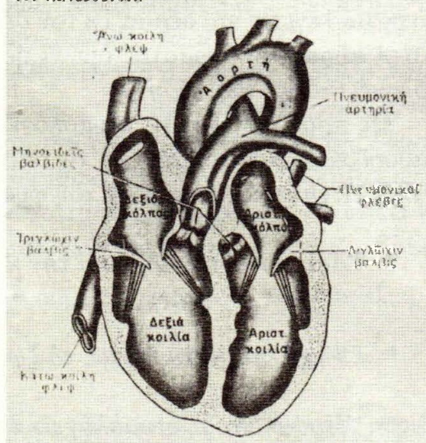
ἄρθρα -ἀρθρώσεις: Ἐκ τοῦ *αρ-* τοῦ *ἄρω =ἀραρίσκω* =συνδέω+*θρώσκω* =κινῶ, ὁρμῶ· Εἶναι αἱ συμ-βολαὶ τῶν ὀστῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἐξασφαλίζεται ἡ σταθερότης καὶ ἡ κινητικότης μεταξύ των.
-Ἱπποκράτης: "*ἐν τοῖς ἰσχίοις, ἄρθρα δύο εἰσίν, αἱ κοτύλαι καλεόμεναι*".

ἀορτή: τὸ μεγαλύτερον εἰς εὖρος ἀρτηριακὸν στέλεχος, τὸ ὁποῖον ἐκφύεται ἀπὸ τὴν καρδίαν, στρεφόμενον πρὸς τὰ ἄνω, καὶ ἀκολούθως κατέρχεται (ἀνιοῦσα καὶ κατιοῦσα ἀορτή).
Ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ὡσὰν νὰ κατευθύνεται πρὸς τὰ ἄνω, νὰ "*αἴρεται*", ἐξ οὗ *ἀορτή*.
"*Κειμένη ὄπισθεν τῆς μεγάλης φλεβός, ἐν τοῖς ἀριστεροῖς μᾶλλον, ἥν καλοῦσι ἀορτήν*". (Ἀριστοτ. 2.1 Γ, 3.513).

Εἰκ. 316. Καρδία ἀνθρώπου.

ἀρτηρίας ἀφ' ἑτέρου, ὑπάρχουν αἱ μηνοειδεῖς ἢ σιγ., αἱ ὁποῖαι εἶναι τρεῖς δι' ἑκάστην ἀρτηρίαν. Ὅλαι νον κατεύθυνσιν.

Εἰκ. 317. Σχηματογράφημα εἰς τὸ ὁποῖον ἐμφαίνεται ἡ θέσις τῶν διαφόρων βαλβίδων τῆς καρδίας.

ἀρτηρίαι: μεταφέρουν τὸ αἷμα ἐκ τῆς καρδίας, πρὸς τὰ ὄργανα τοῦ σώματος. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ἀείρω, αἴρω*, ὑψώνω.

ἄτλας: ὁ πρῶτος αὐχενικὸς σπόνδυλος, ὁ ὁποῖος σηκώνει τὸ βάρος τῆς κεφαλῆς, ὅπως ὁ μυθικὸς Ἄτλας κρατοῦσε στοὺς ὤμους του τὴν γήινη σφαῖρα. (*α* ἐπιτατ. +*τλάω -ῶ* =ὑπομένω, ἀντέχω).

αὐχήν: ἐκ τοῦ *αὖ* (=πρὸς τὰ ὀπίσω) +*ἔχω*. Κρατεῖ τὴν κεφαλὴν ὑψωμένην πρὸς τὰ ὀπίσω. Ἐξ οὗ καὶ *αὐχέω* = ὑπερηφανεύομαι.Ἡ παρὰ τὸ *αὐχμὸς* =κατάξηρος ἢ ἐκ τοῦ *ὀχήν:* ὀχεῖται γὰρ ἡ κεφαλή. (Ε.Μ.)

βαλβίς: "*πτυχὴ ἔσω ἐπιφανείας αἱμοφόρων ἀγγείων ἀνοιγοκλείουσα δίκην διαφράγματος καὶ ἐμποδίζουσα τὴν πρὸς τὰ ὀπίσω ροὴν τῶν διαφόρων ρευστῶν ὑλῶν*". (βλ. Γαληνός, TLG 19.87). Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *βάλλω* =ρίπτω + *ἴς* =δύναμις.

βουβών: "*ὁ μεταξὺ τῶν μηρῶν καὶ αἰδοίων τόπος, παρὰ τὸ ἄγειν, τὸ βαίνειν*" (Φερεκράτης).
"*Παρὰ τὸ βῶ, βουβών· δι' οὗ μεγάλως βαίνομεν*". Ε.Μ.

βραχίων: "*ἀπὸ τοῦ ὤμου μέχρι ἀγκῶνος*" (Γαληνός). "*Εἴρηται ὅτι βραχύτερος ἐστὶ τοῦ λοιποῦ μέρους τῆς χειρός*" (Ε.Μ.). Παραθετικὰ τοῦ ἐπιθέτου: *βραχύς, βραχίων* ἢ *βράσσων,*[31] *βραχύτατος*.

βρόγχος: ἡ τραχεῖα ἀρτηρία. Ρίζα σχετ. μὲ *βράγχος* =βράχνιασμα.

γάγγλιον: κυριολεκτικῶς, "*οἴδημα ὑπὸ τὸ δέρμα, ἐπὶ τενόντων καὶ συνδέσμων*" (Παῦλος Αἰγινίτης 6.39). Ἀργότερον, "σύνδεσμος νεύρων". Ἐκ τοῦ *γαγγάλιον*, ὅπερ ἐκ τοῦ *γαγγαλάω* =ἐρεθίζω, γαργαλίζω.

γαργαρεών: τὸ ἄκρον τοῦ λάρυγγος, "*ἀπὸ τοῦ ὁμοφραδοῦς ἤχου ἐν τῇ καταπόσει γενομένου*" (Σωρανός). Δηλ. ἠχοποίητον, ὅπως καὶ ἡ "γαργάρα".

31. Ἐκ τοῦ **βράσσων** → ἰταλ. brazzo, ἐξ οὗ τὸ ἀντιδάν. "μπράτσο".

γαστήρ: "*παρὰ τὸ γῶ, ὅ σημαίνει λαμβάνω καὶ δέχομαι καὶ χωρῶ· γίνεται γαστήρ, γενικὴ τῆς γαστρός.*
(**ὑπογάστριον:** τὸ ὑποκάτω τοῦ ὀμφαλοῦ μέρος τῆς γαστρός).

ΓΕΝΝΗΤΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ: Τὰ πρὸς τὴν γέννησιν συμβάλλοντα, "*τὰ περὶ τὴν γένεσιν ὄργανα.*".[32] Εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀποκαλεῖ τὰ ἀπόκρυφα μέρη "ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν",

αἰδοῖα: δηλαδὴ τὰ ἄξια σεβασμοῦ καὶ ὑπολήψεως.

πέος: τὸ ἀνδρικὸν αἰδοῖον, ἄλλως **πόσθη**. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *πόα*=πᾶσα βοτάνη ἀναδίδουσα σπόρον ἐκ τῆς ρίζης.[33] Ρίζα σχετικὴ μὲ φύω "φῶ" → "πῶ". ("*πατὴρ ἐξέφυσέ με*"). Ἐξ οὗ καὶ τὸ ρῆμα *ὀπυίω* = λαμβάνω γυναῖκα, νυμφεύομαι.

φαλλὸς εἶναι ὁμοίωμα ἀνδρικοῦ αἰδοίου περιφερομένου καὶ σειομένου κατὰ τὴν Διονυσιακὴν λατρείαν, ἐξ οὗ καὶ "Διόνυσος Φαλλήν". Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *βάλλω* καὶ *πάλλω* (δι' ἐναλλαγῆς τῶν χειλικῶν π - β - φ). "*Τοῦ μὲν ἀρσενικοῦ αἰδοίου τὸ προῦχον* **καυλὸς** (ἐτυμ. ἐκ τοῦ κοῖλος, "κόFιλος"), *τὸ δὲ ἄκρον αὐτοῦ* **βάλανος**, *ἕνεκεν ὁμοιότητος πρὸς τὴν βάλανον* (=βελανίδι). *Τὸ δὲ σκέπον τὸ ἄκρον, πόσθη*".
(Γαληνός).

μήδεα: τὰ ἀνδρικὰ γεννητικὰ μόρια.
"*Μήδεα παρὰ τοῖς παλαιοῖς οἱ ὄρχεις, παρὰ τὸ μέδειν, ὅ ἐστὶν ἄρχειν...*" "*Μήδεα τὰ αἰδοῖα, ἐκ τοῦ μήδω, τὸ κρατῶ καὶ ἄρχω.*"
Τὸ ρ. *μέδω* ἢ *μήδομαι* σημαίνει προνοῶ, φροντίζω. "*Ζεὺς Ἴδηθεν μεδέων*" (=ὁ Ζεὺς ὁ φροντίζων -περὶ ἡμῶν- ἐκ τοῦ ὄρους Ἴδη -ὅπου ἐγεννήθη). *μῆτις* =σοφία,γνῶσις. "*βουλαί τε μήδεα ἀνδρῶν*" (Β, 340). Συνειρμός: ὁ ἔχων *μήδεα* καὶ *μῆτιν* δύναται νὰ εἶναι *μέδων* =ἄρχων, βασιλεύς. Πρβλ.: "*ἀμυντέον ὅστις γ' ἐνόρχης ἔστ' ἀνὴρ*" (=νὰ ἀμυνθῆ ὅποιος ἄνδρας ἔχει ὄρχεις). Γι' αὐτὸ ὁ *μέδων* (ἀρχηγός), ὁ διαθέτων *μέδεα*, λέγεται καὶ ὄρχαμος: "*ὄρχαμος ἀνδρῶν*", "*ὄρχαμος λαῶν*" (Ὅμηρος, Ἡσίοδος). *Ὀρχηδὸν* σημαίνει "καθ' ἕνα ἕκαστον ἄνδρα, κατ' ἄνδρα" (ὡς τὸ ὁμηρ. "*ἀνδρακὰς*" καὶ τὸ λατιν. viritum). *Ὄρχαμος* δέ, "*ἀπὸ τοῦ ἄρχω, ἄρχαμος καὶ ὄρχαμος, ἀργηγός*". Εἰς τὰ "Τραγικὰ Ἀδέσποτα" (T.L.G.) διασώζεται ἡ ἔκφρασις "*ἔνορχις λαός*", δηλ. γενναῖος, μὴ εὐνουχισμένος. Ὁ *ὄρχις* ἀποκαλεῖται καὶ **δίδυμος**. - **νίδες** δέ, αἰδοῖα καὶ ὀρχίδια παιδίων (Ἡσύχ.).

ἀρχίδιον: ὑποκοριστικὸν τοῦ *ἀρχὴ* =ἐξουσία, ὑπούργημα.

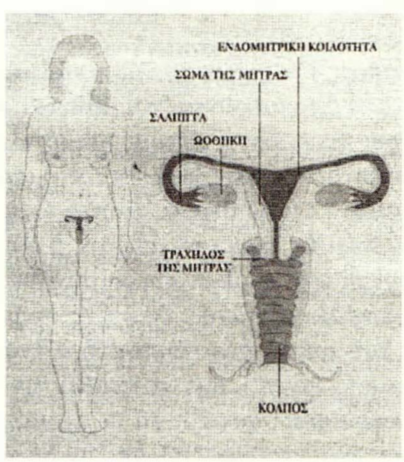
Ὁ Ἱπποκράτης, τὸ ἀνδρικὸν αἰδοῖον τὸ ἀποκαλεῖ καὶ **γόνον** (426.15), ἐπειδὴ παρέχει τὸ σπέρμα, τὴν **γονήν**. "*Ἡ τῆς γονῆς φύσις ὁμοίως ἔχει τῇ τοῦ ἐγκεφάλου*".[34] - "*Ἡ γονὴ ἐστὶν ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου χωροῦσα διὰ τῆς ράχεως*".[35]

Τὸ **σπέρμα** "παρὰ τὴν ἐπὶ μικρὸν ὄγκον, ἐκ πολλοῦ, *σπείρασιν*" (=συστροφήν, συσπείρωσιν). Τὸ σπέρμα λέγεται καὶ **θορὸς** ἐκ τοῦ *θόρνυμαι, θρώσκω* (=ἀναπηδῶ), ὅπερ ἐκ τοῦ *θύω+ὀρούω* =ὁρμῶ. Ὁ Πλάτων, ὅπως ἤδη παρατηρήσαμε, ὁμιλεῖ καὶ περὶ "*σπερματοζωαρίων*":

"*Ταῦτα πάλιν λέγει Πλάτων...*
*...ὡς εἰς ἄρουραν τὴν μήτραν,**
ἀόρατα ὑπὸ σμικρότητος
καὶ ἀδιάπλαστα ζῶα κατασπείραντες...
...καὶ μετὰ τοῦτο ἀποτελέσωσι γένεσιν.
Ταῦτα μὲν οὖν τὰ τοῦ Πλάτωνος διαρρήδην,
ζῶα ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἐξέρχεσθαι ἀνακηρύττει".[36]

* "Ὡς εἰς ἄρουραν τὴν μήτραν..."

μήτρα: ἐκ τοῦ *μήτηρ*, καθ' ὅτι διὰ τοῦ ὀργάνου τούτου, ἡ γυνὴ καθίσταται μήτηρ. Ἡ μήτρα λέγεται καὶ **δελφὺς** λόγῳ τοῦ δελ-

δελφύς

32. Ἀριστοτ. Περὶ Ζώων Γεν. Α. 16
33. Θεόφραστος, Φυσ. Ἱστορ. 1.3,1
34. Ἀριστοτ. Περὶ Ζώων Γεν. Β 7.747
35. Ἀριστοτ. Προβλήματα 57.
36. T.L.G. p. 724a 14

τοειδοῦς σχήματός της, τῆς **δελ**τοειδοῦς **φύ**σεώς της.
ἀδελφοὶ κυριολεκτικῶς εἶναι οἱ ἐκ τῆς αὐτῆς *δελφύος* προερχόμενοι.
Ὁ Ἡσύχιος ἀναφέρει καὶ τὴν λέξιν **γόναρ**, προφανῶς ἐκ τοῦ *γόνος +ἀραρίσκω*. Ἐκεῖ ὅπου προσαρμόζεται ἡ γονή.
"Αἱ μῆτραι καὶ ὑστέραι λέγονται".
ὑστέρα: "*ὅτι ὑστάτη τῶν μερῶν ἐστί... ὕστερον τῶν μορίων κεῖται... καὶ μήτρα μὲν λέγεται διὰ τὸ εἶναι μητέρα ἁπάντων τῶν βρεφῶν*".[37]
Ἐπίσης: "**σύλληψις** *αἱ μῆτραι καὶ ὑστέραι λεγόμεναι, καθάπερ παιδοποίας ἐπιθυμητικὸν ὑπάρχειν, διὰ τοῦτο ἕλκειν πρὸς ἑαυτὰς τὸ σπέρμα, καὶ περιπτυσσομένας κατέχειν...*".
κόλπος: σχετικὸν μὲ *κοίλωμα, κοιλία,* "*κόρφος*".
σάλπιγξ: ἐκ παρομοιώσεως πρὸς τὸ σχῆμα τοῦ ὁμωνύμου μουσικοῦ ὀργάνου...

*

γενειάς, γένειον: κοινῶς "γένεια", δημοτ. γενειάδα. Προφανῶς ἐκ τοῦ *γόνος, γονή*. Ἡ ἐμφάνισις γενείου σηματοδοτεῖ τὴν ἱκανότητα τοῦ ἄρρενος πρὸς τεκνοποιίαν. Πρβλ. τὸν ὁμηρ. στίχον: "*ἐπὴν δὴ παῖδα γενειήσαντα ἴδης...*" (σ, 269).

γλουτός: *τὸ σφαίρωμα τῆς κοτύλης, ὄπισθεν τῶν μηρῶν* (Ε.Μ.). Πιθανὸν ἐκ τοῦ *κλόνις, κλόνιον* (=ἰσχίον), ἐκ τοῦ *κλόνος* =ὁρμητικὴ κίνησις.

γλῶσσα: Τὸ Ἐτυμ. τὸ Μέγα έτυμολογεῖ "*παρὰ τὸ γνῶ, γνώσω, γνῶσα, γλῶσσα. Ἡ εἰς γνῶσιν ἄγουσα τὰ ἐν διανοίᾳ*". Δηλ. γν-ῶττα (ἡ κατάληξις προφανῶς ἐκ τοῦ *ὠθῶ+ἀΐττω*). Ἡ εἰς γνῶσιν ὠθοῦσα τὰ ἐν τῷ νῷ: "*παρὰ τὸ νοήσω, νώσω, νῶσσα καὶ πλεονασμῷ τοῦ γ, γνῶσσα, καὶ τροπῇ τοῦ ν εἰς λ.*" "*Τῇ γλώττῃ χρῆται ἡ φύσις, πρός τε τοὺς χυμοὺς καὶ πρὸς τὴν ἑρμηνείαν*". (Ἀριστοτέλης Ἀναλυτ. 11.476).
Κάτι ἀνάλογον ἀφήνει νὰ ἐννοηθῇ καὶ ὁ Ξενοφῶν εἰς τὰ Ἀπομνημονεύματα (1.4.11.):

> "*Καὶ γλῶτταν, πάντων τῶν ζώων ἐχόντων,*
> *μόνην τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐποίησαν (οἱ θεοὶ)*
> *οἵαν, ἄλλοτε ἀλλαχῇ ψαύουσαν τοῦ στόματος,*
> *ἀρθροῦν φωνὴν καὶ σημαίνειν ἀλλήλοις ἅ βουλόμεθα.*"

(Ἄλλωστε καὶ ἡ *φωνή*, ὅπως καὶ τὸ ρ. *φημί*, ἐτυμολογοῦνται ἐκ τοῦ ὅτι φέρομεν εἰς *φῶς, φαίνομεν*, τὰς σκέψεις μας).
Σχετικὴ ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν καὶ ἡ ἑρμηνεία τοῦ Μελετίου:
"*γλῶσσα, παρὰ τὸ κλώθω· κλωθωμένης γὰρ αὐτῆς ἡ ἔναρθρος φωνή· ἤ γνῶσσα, διαγνωστική...*".

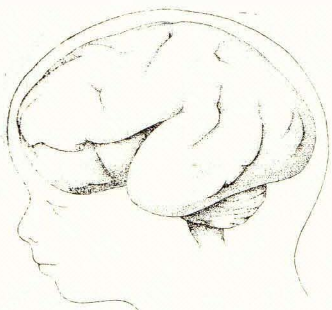
Καί: "*γλῶσσα.. διὰ τὸ εὔκλαστον, συνεργὸς ἐστὶ τῇ καταπόσει τῆς τροφῆς, καὶ τῇ διαρθρώσει τῆς φωνῆς*".- "*Ὁ μὲν ἄνθρωπος ἀπολελυμένην καὶ μαλακωτάτην ἔχει μάλιστα τὴν γλῶτταν.*" (Ἀριστ. Περὶ Ζώων Μορ. Β17)
γνάθος: Ἐκ τοῦ *γνάμπτω* =κάμπτω: "*ἐκ τοῦ γνάμψιν καὶ κάμψιν· ἡ καμπτομένη σιαγών.*" (Ε.Μ.). Αἱ γνάθοι ἀποκαλοῦνται καὶ **μάθυιαι**, σχετικὸν μὲ τὸ *μᾶζα* καὶ *μασῶ*.
δέρη: Ἐνῶ, ὅπως εἴδαμε, *αὐχὴν* εἶναι τὸ ὄπισθεν τοῦ τραχήλου, *δέρη* εἶναι τὸ ἔμπροσθεν. Κατ' ἀρχὰς ἐλέχθη μόνον ἐπὶ ζώων (ἐκ τοῦ ρ. *δέρω*=γδέρνω), κατόπιν, καὶ ἐπὶ ἀνθρώπων.
δέρμα: "Τὸ δὲ *δέρμα*, ὥσπερ *τέρμα* τοῦ σώματος ἔξωθεν ἐπιβέβληται παντὶ τῷ σώματι". - "*δέρμα* καλεῖται ὡς *τέρμα* τῷ σώματι, ἤ οἷον *δέμας· δεσμὸς* ἐστὶ τοῦ σώματος". -"*δέρμα*, οἱονεὶ *θέρμα*" -σημειώνουν οἱ ἀρχ. σχολιογράφοι (συνήθης ἐναλλαγὴ τῶν ὀδοντικῶν τ,δ,θ).
δημός: λίπος, πάχος. Τὸ *δημὸς* ἐτυμ. ἐκ τοῦ *δέμω*, δηλ. "δεμένος" ὅπως λέμε σήμερα. Τὸ δὲ **λίπος** ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *λείπω*, ἀόρ. *ἔλιπον*: ὅ,τι ἐναπομένει ὡς περίσσεια ἐκ τῆς τροφῆς. Ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὸ **στέαρ** (=λίπος, πάχος), δηλ. τὸ *σταθέν*, τὸ πεπηγός. - **πάχος**, ἐκ τοῦ πήγνυμι = καθιστῶ τι στερεόν.
διάφραγμα: "*χωρίζει τὰ ἐν τῷ θώρακι καὶ τὰ ὑπὸ τὸν θώρακα σπλάγχνα*" (Ἰατρ. Ὅροι Γαληνοῦ). Δηλ. εἶναι ἕνα "φράγμα" τὸ ὁποῖον διαχωρίζει τὸ κύτος τοῦ θώρακος ἀπὸ τὸ κύτος τῆς κοιλίας. Διάφραγμα

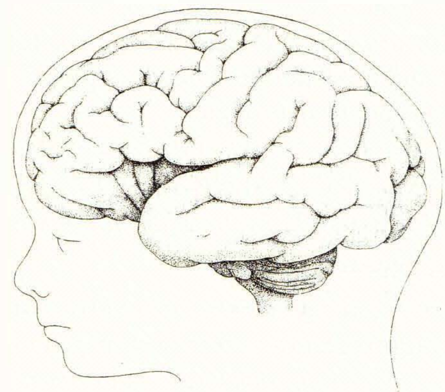
37. Γαληνός, Ὁρισμοὶ Ἰατρ. 19.362
38. Ἀριστοτ. Περὶ Ζώων Ἱστορ. 11.492

καλεῖται καὶ "*μέρος τοῦ μυκτῆρος. τὸ μὲν διάφραγμα χόνδρους, τὸ δὲ ὀχέτευμα κενόν*".
δωδεκαδάκτυλον: τὸ πρῶτον τμῆμα τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου. Τὸ ἐμέτρησε ὁ Ἡρόφιλος καὶ προσδιώρισε τὸ μῆκος αὐτοῦ ἴσον μὲ 12 δακτύλους: "*Τὴν δωδεκαδάκτυλον ὑπὸ Ἡροφίλου καλουμένην ἔκφυσιν, ὀνομάζει δ' οὕτως ἐκεῖνος τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐντέρου*".

*

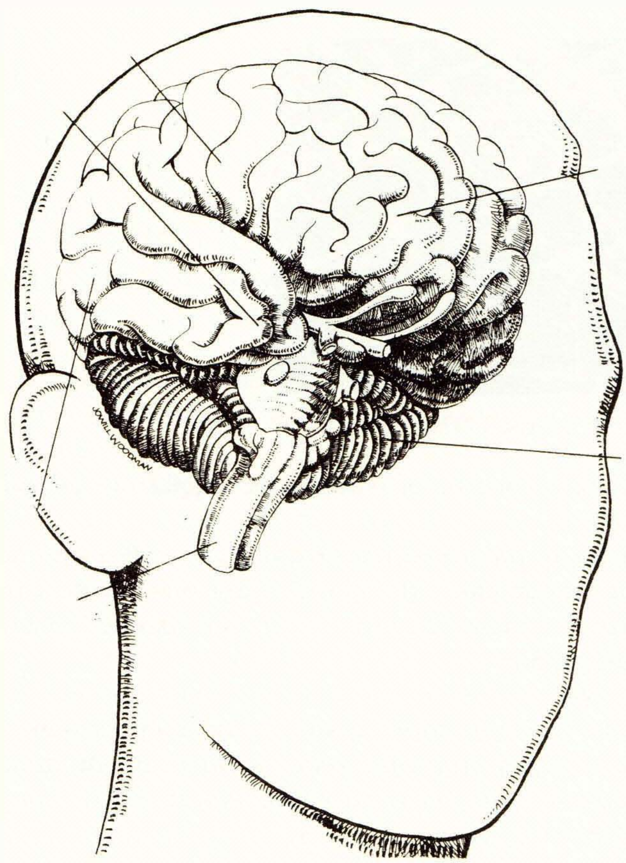
ἐγκέφαλος: *ἐν +κεφαλὴ +ἁλὶς* =συσσωρευμένος ἑλικοειδῶς. Ἀποκαλεῖται καὶ **ἔγκαρος** (*ἐν+κάρα*) καὶ **ἴγκαρος** ἢ **ἴγκρος** (*ἰν+κάρα*).

"*Τὴν δὲ ὄπισθεν, παρεγκεφαλίδα*" (Ἡρόφιλος).

Ὁ ἐγκέφαλος ἀποκαλεῖται καὶ **μυελός**. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *μύω=κλείω* (κεκλεισμένος εἰς τὸ ὀστοῦν) + *εἰλεῖσθαι*, ὡς φέρων πολυαρίθμους *περι-ειλήσεις*. (Πρβλ.ἐγκέφ-**αλος**, μυ-**ελός**).

Ὁ δὲ **νωτιαῖος μυελὸς** "*ἐστὶ ὁμοφυὴς ἐγκεφάλῳ καὶ ὁμόχρους, λιπαρώτερος δὲ καὶ λευκότερος, διὰ μέσης τῆς ῥάχεως καταγινόμενος*". (Γαληνός, Ὅροι Ἰατρ. μ')

Ἐγ-κέφ-αλος: ἐν τῇ κεφαλῇ (ἐντὸς τῆς κεφαλῆς) ἑλίσσεται, μὲ πολλοὺς ἕλικας, ὥστε νὰ χωρῇ μεγάλη ἐπιφάνεια εἰς μικρὸν χῶρον.

*

ἔντερον: ἐκ τοῦ *ἐντὸς+ῥέω*: "*ἔντερα, ὅτι δι' αὐτῶν ῥεῖ τὰ τῆς τροφῆς... διὰ τὸ ἐντὸς ῥέειν*". (Ε.Μ.)
"*Ἄλλοι λέγουσιν* **ἐντόσθια** *τὰ ἔσωθεν τοῦ σώματος, οὐ μόνον τὰ ἔντερα*". **ἔγκατα** = ἐντόσθια.
ἐογμός: "*καθ' ἃ συνδέεται ὁ τράχηλος, ἐκ τοῦ ἔχω, ἐχμός, ἐγμὸς → ἐογμός*".
ἐπίπλοον: "*ἀπὸ τῆς ἄνω κοιλίας ἤρτηται, ἐπικαλύπτων κοιλίαν καὶ ἔντερα ὑμήν*". (Ἱπποκρ. Ἀφορ. 1254). Ἐτυμ. *ἐπὶ+πέλω*. Πρβλ. τὸ τῆς δημοτ. "μπόλια". "*Τὸ ἐπίπλον ἐπέχει τὸ τῶν ἐντέρων πλῆθος*" "*Τὸ ἐπίπλον ἔστι τῇ φύσει ὑμὴν πιμελώδης*"[39] (=παχύς).
ἐπισκύνιον: "τὸ δέρμα τοῦ μετώπου κατὰ τὰς ὀφρῦς, ὅπερ κατὰ τὰ διάφορα ψυχικὰ

39. Ἀριστοτ. Ζ. Ἱστορ. 16,495.

πάθη, διαφόρως κινεῖται". "*Πᾶν δὲ τ' ἐπισκύνιον κάτω ἕλκεται*". (ἐξ οὗ καὶ σκυθρ-ωπός). Ἐτυμ. ἐκ τοῦ *σκυδὰ* =σκιὰ (Ἡσύχ.), ὡς σκιάζον τὸ πρόσωπον.

ἐπωμίς: "*τὸ ὀπίσθιον αὐχένος μόριον*" (Ἀριστοτ. Ζ. Ἱστορ. 12).

ἧπαρ: Ἕνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα ὄργανα τοῦ σώματος. Θεωρεῖται, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τὸ "χημικὸν ἐργοστάσιον" τοῦ ὀργανισμοῦ. Εἶναι ἀδὴν μὲ πολλαπλὲς λειτουργίες: ἐπεμβαίνει, ρυθμίζει, "ἐπιδιορθώνει", ἐξ οὗ καὶ ἡ ὄνομασία του: *ἠπάομαι* =ἐπιδιορθώνω· *ἠπητὴς* σημαίνει ἐπιδιορθωτής, ἐπισκευαστὴς ("*ἠπητὴς ἐνδυμάτων*").

Τὰ Σχόλια εἰς Προμηθέα Δεσμ. τοῦ Αἰσχύλου ἀναφέρουν: "*ὄργανα ἀναπνευστικὰ εἰσὶ πνεύμων καὶ καρδία, θεραπευτικὰ δὲ σπλὴν καὶ ἧπαρ*" (Medici 881). Τὸ δὲ Ε.Μ. συμπληρώνει: "*ἧπαρ, παρὰ τὸ ἐπαρδεύειν ὅλον τὸ σῶμα..*" (Ἡ λαϊκὴ ὀνομασία "συκώτι" προέρχεται ἀπὸ μία συνταγὴ μαγειρικῆς "ἧπαρ συκωτόν", δηλαδὴ ἧπαρ παραγεμισμένο μὲ σῦκα).

Τὸ ἧπαρ ἐργάζεται συνεχῶς, ἀδιάκοπα, γι' αὐτὸ ἔχει τὴν κατάληξιν "ρ", τῆς ἀενάου κινήσεως καὶ ροῆς.

θηλή: ὁμοία ρίζα μὲ τὸ *θῆλυ*. Ἀμφότερα ἐκ τοῦ *θάλλω* (βλ. Λεξιλόγιον *ἡλίου*).

θρίξ, τριχός: "*οἷον θέρικες, θέριξ καὶ θρίξ, ὅτι θερίζονται*" (Ε.Μ.). (θερίζω =κόπτω).

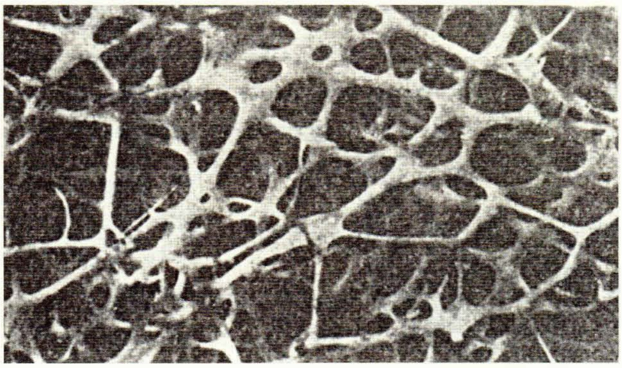
θυρεοειδής: ὁ ὁμοιάζων πρὸς θυρεὸν[40] (Γαληνός).

θῶραξ: κυριολεκτικῶς εἶναι τὸ περίβλημα τὸ προφυλάσσον τὸ στῆθος πολεμιστοῦ. Ἐκ τοῦ ρήμ. *θρώσκω, θορῶ* =ὁρμῶ. Ἀπὸ δὲ τοῦ περιέχοντος, ὠνομάσθη τὸ περιεχόμενον.

ἱερὸν ὀστοῦν: "*ἐκλήθη οὕτω τὸ ἄκρον τῆς ὀσφύος, ὅτι μέγα ἐστί*".

ἴς, ἰνός, ἶνες: τὰ ἐντὸς τῶν μυώνων μιτοειδῆ ἀγγεῖα. Ἐκ τοῦ *ἴς* =δύναμις. "*Ἶνες διέχουσιν ἀπὸ τῶν νεύρων πρὸς τὰς φλέβας*" (Ἀριστοτ. Ζ. Ι. γ'ι).

ἱστὸς σώματος: "διότι ὡς *ἱστὸς* ὁμοϋφασμένα τὰ κύταρα ἐπιτελοῦν τὴν λειτουργία τους".

Σπογγώδης ὀστίτης **ἱστὸς** (μυελοκυψέλαι).

ἰσχίον: ἐκ τοῦ ἴς =δύναμις. Συγκρατεῖ τὸ βάρος τοῦ σώματος, ἐφ' οὗ ὁ ἄνθρωπος στηρίζεται. - ἴσχω=ἔχω, κρατῶ, συγκρατῶ.

καρωτίς: ἡ ἀρτηρία ἡ ὁποία φέρει αἷμα εἰς τὴν κεφαλὴν (*κάρα*=κεφαλὴ+κατάλ. -*ωτις* =*ωθ*-εῖ μετὰ δυνάμεως -*ἴς*). "*Αἱ ἐπὶ τὸν ἐγκέφαλον ἀνιοῦσαι καρωτίδες ἀρτηρίαι..*" (Γαληνός, Περὶ Σφυγμοῦ 5.155,8).

κενεών: τὸ μεταξὺ πλευρῶν καὶ ἰσχίου μέρος, *κενὸν* ὢν ὀστῶν. "*Ἐς κενεῶνα ὅθι ζωννύσκετο..*" (Ε, 857).

κερκίς: τὸ ὀστοῦν τῆς χειρός, ἐκ τοῦ *κερκὶς* =μικρὰ ράβδος.

*

κεφαλή: Ὁ Ἀπολλόδωρος ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ "*καλύφη, παρὰ τὸ καλύπτειν τὸ ἐγκέφαλον*". Τὸ Ἐτυμολ. τὸ Μέγα: "*Κεφαλή, ἀπὸ τῆς κυφότητος. Τὸ γὰρ περιφερές, κυφὸν λέγουσι... Οἱ δέ, παρὰ τὸ κάπω* (=πνέω), **καπαλὴ** *καὶ κεφαλή, οἱονεὶ ἡ διαπνέουσα. Ὅθεν καὶ κῆπος, κᾶπος, ὁ διαπνεόμενος τόπος*". "*Ὁ περὶ τὴν κεφαλὴν τόπος εὔπνους*". (Ἀριστοτ.)

Ὁ Σουΐδας ἔχει διαφορετικὴν γνώμην: "*παρὰ τὸ κεκυφῶσθαι, ἤγουν τὸ κεκάμφθαι.*"

Προφανῶς ἡ κεφαλὴ[41] πρέπει νὰ ἔχη σχέσι καὶ μὲ τὸ ρ. *κεύθω* =καλύπτω. Λέγεται καὶ **κεφάλα:** "*κεῖσθαι*

40. θυρεὸς =λίθος τιθέμενος ὄπισθεν θύρας, ἵνα κρατῇ αὐτὴν κλειστήν.
41. Ἐκ τῆς λ. κεφαλὴ → γερμ. Giebel =κορυφὴ

ὑπὲρ κεφάλας μέγας λίθος" ('Αλκαῖος), ἤ καὶ ἁπλῶς **φάλα**.

κάπος: καὶ **κάφος**, καὶ **κάπυς:**[42] τὸ πνεῦμα ("*ἀπεκάπυσσεν*" =ἐξέπνευσε) καὶ ὁ διαπνεόμενος τόπος (κάπος -κῆπος) καὶ συνεκδοχικὰ ἡ κεφαλή. Γι' αὐτὸ ὁ Στράβων γράφει περὶ τῆς πόλεως τῆς 'Ιταλίας: "*Καπύη μητρόπολις, κεφαλὴ τῷ ὄντι*". Καὶ ὁ 'Ησύχιος: "*κάπυς τὸ πνεῦμα.. ἡ κεφαλὴ ὑπὸ ρωμαίων κάπουτ κέκληται, ἀπὸ τοῦ ὑψηλοτέρου εἶναι τοῦ ἄλλου σώματος, αὐτὴν πεπνεῖσθαι*"."*Κεφαλὴν ὀνομάζομεν, ὅ θειότατόν ἐστιν, καὶ τῶν ἐν ἡμῖν πάντων δεσποτοῦν*". (Πλατ. Τίμαιος XVI). 'Αναρίθμητα τὰ παράγωγα στὶς δυτ. γλῶσσες: cape, cheveux, chapitre, capital, chef, capo "τσίφ" κλ.π., κ.λπ.

κεβλή: "*'Εκ τοῦ κεφαλή, κεβαλή, κεβαλά, κατὰ συγκοπήν*". (Ε.Μ.). "*Μακεδόνες τὴν κεφαλὴν κεβλήν, τὸ β ἀντὶ τοῦ φ λαμβάνοντες*". (Σουΐδας).

'Ο 'Ησύχιος καταγράφει καὶ τὸν τύπο "**γαβαλὰ**" =κεφαλή. ('Εκ τοῦ γαβαλὰ →γαβλὰ →γλάβα →κλάβα καὶ γκλάβα. Πρβλ. καὶ τὰ ἐπίθετα Γαβαλὰς καὶ Κεφάλας).

κύβη ἤ **κύβητον:** "*Ὁ 'Ιπποκράτης, κύβητον*" (Σουΐδας).

κυφὴ ἤ **κύφερον** "*τὴν κεφαλὴν οἱ Κρῆτες*". Κύβη, κυφή, ρίζα σχετικὴ μὲ "κύπτω", "κύβτω", "σκύβω". ['Εκ τοῦ *κυφή, κύβη* → ἱσπ. cabeza =κεφαλή, καὶ γερμ. Kopf. 'Αλλὰ ἐκ τοῦ *κύβη*, ὡς ἐκ τοῦ σχήματος, καὶ τὰ νεώτερα → *κουβάρι (κυβάριον), κουβαρίστρα, κουβάς, κουβέλι* (=κυψέλη)]

κύμβη: "*κύβη, κεφαλή, ἀλλὰ καὶ τὸ κοῖλον τοῦ ἀγγείου*". ('Εκ τοῦ κύμβη →κυμβάριον →"κουμπαρὰς").

κάρα ἤ **κάρη:** ἀρχικῶς γένους οὐδετέρου, ἀργότερον θηλυκοῦ (τὸ κάρα, τὸ κάρη, ἡ κάρα, ἡ κάρη). Λέγεται καὶ **κὰρ** καὶ **καράρα**. Ρίζα σχετικὴ μὲ τὸ *κέρας, κείρω*, κουρεύω. 'Επίσης: **ἀκαρὸς** "σημαίνει τὸν ἐγκέφαλον ἤ τὴν κεφαλήν".

κράς: γενικὴ κρατός, ἡ κεφαλὴ -ἡ κάρα. Τὰ θέματα καρ- κρα- ἐναλλάσσονται. 'Εκ τοῦ *κρὰς κρατὸς* → *κράτος* =ἐξουσία, *κρατῶ* =ἐξουσιάζω. *κρατερὸς* ἤ *καρτερὸς* =δυνατός, *κάρτα* =λίαν, *κρέων*=βασιλεύς. Λέγεται καὶ **κράτα**, ὁ δὲ 'Ησύχιος καταγράφει καὶ τὸν τύπον **καραταὶ** =κεφαλαί.[43]

Σχετικὰ καὶ τά:

κάρηνον: "*ἀνδρῶν κάρηνα*" ἀντὶ ἄνδρες. - "*νεκύων ἀμενηνὰ κάρηνα*" ἀντὶ νεκροί ("Ομηρος). Δηλαδὴ τῶν νεκρῶν αἱ ἄνευ μένους κεφαλαί.

κραῖρα: κεφαλὴ καὶ ἀκροστόλιον ('Ησύχ.). "Ομηρος: "*νηῶν ὀρθοκραιράων*". 'Η κραῖρα λέγεται καὶ **κράνα** (Γραμμ. Β), ἐξ οὗ **κρανίον** καὶ **μεσόκρανον**. ('Εκ τοῦ κράνα →κρήνη ="κεφαλόβρυσον".)

κορύτη: κεφαλὴ ('Ησύχ.)

κόρυς: κεφαλὴ (Εὐριπ. Βάκχαι 1185), ἐξ οὗ "κορυφή".

κόρρη ἤ **κόρση:** τὸ πλαγίως τοῦ μετώπου μέρος τῆς κεφαλῆς, καὶ συνεκδοχικῶς αὐτὴ αὕτη ἡ κεφαλή. "*Κόρρην καὶ κόρσην τὴν ὅλην κεφαλὴν ἔλεγον, σὺν τῷ αὐχένι*". (Ε.Μ.)

"*Κόρσης ὁ μῆνιγξ, παρ' 'Εμπεδοκλεῖ δὲ καὶ ἡ ὅλη κεφαλή*". (Τζέτζης)

"*Ὡς φησιν 'Ερατοσθένης, τὴν κεφαλὴν καλοῦσιν κόρσην*".

"*Κόρση δὲ ἡ κεφαλή, ἀπὸ τοῦ κορυφοῦσθαι καὶ κείρεσθαι, ἐξ οὗ κορσωτὴρ =κουρεύς.*" *-δίκορσος* = δικέφαλος.

κρόταφος: τὸ πλάγιον τοῦ μετώπου. "*Τὸ μεταξὺ ὀφθαλμοῦ καὶ ὠτὸς καὶ κορυφῆς καλεῖται κρόταφος*". ('Αριστ. Περὶ Ζ. 'Ιστ. 11.492). 'Ιδία ρίζα μὲ *κόρση*. Κατ' ἄλλους ἐκ τοῦ *κρότος +ἁφή:* δηλ. διὰ τῆς ἁφῆς ἅπτεται ὁ κρότος τοῦ σφυγμοῦ, εἰς αὐτὸ τὸ μέρος τῆς κεφαλῆς.

κοττίς: "*Δωριεῖς τὴν κεφαλὴν οὕτω καλοῦσιν*" (Πολυδ. 'Ονομαστικόν). "*'Οδύνη λάζεται ἐκ τῆς κοτίδος εἰς τὴν ράχιν*" ('Ιπποκράτης).

'Εκ τοῦ "κοττὶς" → κότσος, κοτσίδα, κόττα, κόττυφος ἤ κόσσυφος (ἐκ τοῦ λοφίου), πρόκοττα (εἶδος κτενίσματος μὲ "τσουλούφι"), κότσι, κοτσαδόρος, τὸ ἀντιδ. "κοτιγιὸν" κ.ἄ. Προφανῶς ἐκ τοῦ κοττὶς καὶ ὁ → *κότος* =ὀργή.

κώδεια: "*Τὴν κεφαλὴν οἱ ποιηταὶ κώδειαν καλοῦσιν, ἀπὸ τῆς τοῦ μήκωνος* (=παπαρούνας) *κεφαλῆς ὀνομάσαντες*" ('Εκ τῆς ἰδίας ἰδέας- σχήματος, καὶ ὁ "κώδων").

πόλος: ἡ στεφάνη τῆς κεφαλῆς καὶ συνεκδοχικῶς ἡ ἰδία ἡ κεφαλή. Γι' αὐτὸ ἡ κεφαλὴ λέγεται καὶ **στεφάνη**· ὡς ἄκρον ἐπιστέφον τὸ σῶμα.

---

42. 'Εκ τοῦ *κάπυς* → καὶ ὁ *καπνός*.
43. 'Εκ τοῦ κάρα, κρὰς → γαλλ. hardi =τολμηρός, ἀγγλ. hard =σκληρός.

τριτώ: ἡ κεφαλή.

Στὴν λέξι **τριτὼ** περικλείεται ἡ βαθεῖα γνῶσις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων γύρω ἀπὸ τὶς λειτουργίες τῆς ἀνθρώπινης ὑπάρξεως καὶ δὴ τοῦ ἐγκεφάλου. Ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ, ἡ κατ' ἐξοχὴν θεὰ τῆς σκέψεως καὶ τῆς Σοφίας, ὡς γεννηθεῖσα ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διός, ὀνομάζεται **Τριτογένεια**. Πράγματι, **Τριτὴ** εἶναι ἡ λειτουργία τοῦ Ἐγκεφάλου (Νόησις, Θυμικὸν -Συναισθηματικόν, Τροφικὸν Ἐνστικτῶδες). "Σοφία" εἶναι ἡ ἐναρμόνησις τῶν τριῶν αὐτῶν στοιχείων.

"*Τριτογένεια: τοῦτο δέ ἐστιν ὅτι τρία γίνεται ἐξ αὐτῆς,*
ἅ πάντα ἀνθρώπινα...
βουλεύεσθαι καλῶς,
λέγειν ἀναμαρτήτως,
πράττειν ἅ δεῖ..."

(Διογ. Λαέρτ. Βίος Δημοκρ. 46)

"*Δημόκριτος, ἐτυμολογῶν τὸ ὄνομα Τριτογένεια,*
φησὶν ὅτι ἀπὸ τῆς φρονήσεως τρία ταῦτα συμβαίνει·
τὸ εὖ λογίζεσθαι, τὸ εὖ λέγειν καὶ τὸ πράττειν ἅ δεῖ".

(Σχόλ. εἰς Ὅμηρον, NIKOLE I.S 111DK 68 B2)

"*Τριτογένεια.. κατὰ Δημόκριτον ἡ γ' γεννῶσα·*
βουλεύειν καλῶς, πράττειν δεξίως, κρίνειν ὀρθῶς".

(Τζέτζης, EXEG.IN IL. A 194)

Οἱ γνώσεις αὐτὲς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἐπιβεβαιοῦνται καὶ ἀπὸ τὰ σημερινὰ πορίσματα τῆς σύγχρονης Ἐπιστήμης.

Ἄλλαι λέξεις διὰ τὴν κεφαλήν.
τέρμα: "*τέρμα λέγεται ἡ κεφαλὴ καὶ τὸ ἄκρον*" (Σχόλ. εἰς Προμ. Δ. 828). Ἡ κεφαλὴ λέγεται καὶ **σκύτος** ἢ **σκύτη**, ἐκ τοῦ *σκύτους*, τοῦ δέρματος τῆς κεφαλῆς.
μῆριγξ: σκληρὰ θρὶξ καὶ συνεκδοχικῶς κεφαλὴ -Ε.Μ.- (Ὅπως ἐκ τοῦ "χαίτη" →ἀγγ. head =κεφαλή).
καικύλη: "καικύλην τὴν κεφαλήν". (Ἡσύχ.).
κόγχος: τὸ ἀνώτατον μέρος τοῦ κρανίου (πρβλ. κόγχη).
κόκκα: σχετικὸν μὲ τὸ ὡς ἄνω (πρβλ. καὶ *κόκκαλον*).

Τὰ μεταγενέστερα
καύκαλον: ἐκ τοῦ βαυκάλη, βαυκάλιον =ἀγγεῖον ὑάλινον. Σχετικὸν μὲ τὸ *κεύθω*.
κούτρα: ἐκ τοῦ *κύθρα* (=χύτρα).

Εἰδικώτερον:
βρέγμα ἢ **βρεχμὸς** ἢ **βρεγματικὸν ὀστοῦν:** "*τὸ ὑπὲρ μετώπιον μέρος*" ἐκ τοῦ ρήμ. *βρέχω*, διότι "*δίυγρον καὶ ἁπαλὸν ἐστί*". (Ε.Μ.) Ὁ Ἱπποκράτης δέ, σαφῶς καθορίζει: *βρέγμα ἢ βρέχμα, τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ κρανίου, διότι τοῦτο τὸ μέρος τοῦ ὀστοῦ βραδύτερον τῶν ἄλλων ἀποστεοῦται.* Ἡ λέξις εἶναι ἤδη γνωστὴ στὸν Ὅμηρο, ὁ ὁποῖος περιγράφει τὸ πέσιμο ἑνὸς πολεμιστοῦ στὴν μάχη: "*ἔκπεσε δίφρου ἐν κονίαις, ἐπὶ βρεχμόν*". (Ε, 586)
μῆνιγξ: ὑμὴν τοῦ ἐγκεφάλου, κοινῶς **μηνίγγι**. Γαληνός: "*περὶ τὴν μήνιγγα τοῦ ἐγκεφάλου, ἥν ἐπικρανίδα λέγει ὁ Ἐρασίστρατος..*". Ἐτυμολογικῶς δέ, παρατηροῦμε καὶ πάλι ὅτι ὑπάρχουν τὰ καθοριστικὰ γράμματα Μ καὶ Ν (πρβλ. μένος, μῆνις, μνήμη, νέμω κλπ. σχετικά...)
ἰνίον: τὸ ὀπίσθιον ὀστοῦν τοῦ κρανίου, ὅπου πολλοὶ τένοντες, ἤτοι *ἶνες*. Ἐκ τοῦ *ἴς, ἰνὸς* (=δύναμις), ἰσνίον → ἰνίον. (Ἐκ τοῦ ἰσνίχιον →"σνίχι" δημοτ.).
Μελέτιος: "*ἰνίον δὲ ἀπὸ τοῦ ἐκ τῆς κορυφῆς κάτω ἰέναι, ἀπὸ τοῦ ἐντεῦθεν ἄρχεσθαι τοὺς ἶνας.*"

μέτωπον: "*τὸ ὑπὲρ τοὺς ὦπας μέρος*" (ὤψ ὠπὸς=ὀφθαλμὸς). Ἐκ τοῦ *μετὰ +ὤψ*, τὸ ἐπάνω τῶν ὠπῶν, ἤγουν ὀφθαλμῶν. (Τὸ τῆς δημοτικῆς "**κούτελο**", ἐκ τοῦ κότυλον, κοτύλη= πᾶν κοῖλον).

"*Τὰς δὲ συμβολὰς τῶν ὀστῶν τοῦ κρανίου,* ***ῥαφὰς*** *ὀνομάζομεν*".

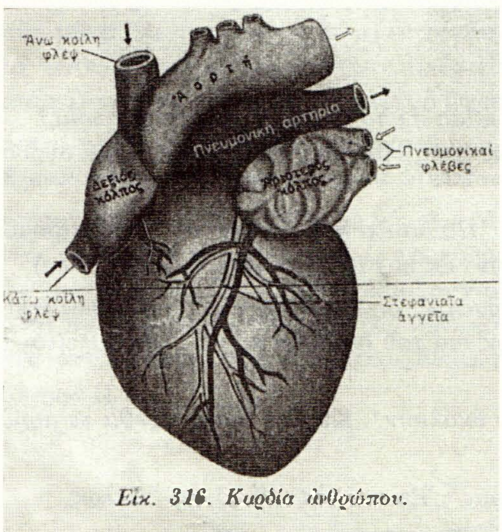
*

Καρδία.

"Ἡ πρώτη ἀνατομικὴ περιγραφὴ τῆς καρδίας εὑρίσκεται εἰς τὴν πραγματείαν "*Περὶ Κραδίης*" τοῦ Ἱπποκράτους":[44]

"*Κραδίη ἐστὶ μῦς κάρτα* (=λίαν) *ἰσχυρός, οὐ τῷ νεύρῳ,*
ἀλλὰ πιλήματι σαρκὸς (=ἐκ πυκνῆς πεπιεσμένης σαρκός)...
σχῆμα μὲν ὁκοίη πυραμὶς (=ὡς πρὸς τὸ σχῆμα πυραμιδοειδὴς)
χροιὴ μὲν κατακορὴς φοινικέα (=ὡς πρὸς τὸ χρῶμα, βαθὺ κόκκινο).
(Ἱπποκράτης)

καρδία ἢ **κραδία:** ἰωνικὰ "**κραδίη**", αἰολ. **κάρζα**. Κατὰ γενικὴν ἀποδοχὴν ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *κραδαίνω, κραδάω* = πάλλω, διότι εἶναι ὄργανον τὸ ὁποῖον πάλλεται κατὰ τὴν λειτουργία του, οἱ κραδασμοί της δὲ γίνονται ὁλοφάνερα ἀντιληπτοί: "ἡ καρδιά μου κτυπᾶ". "*Κραδία, παρὰ τὸ κραδαίνω, τὸ σείω· ἀεικίνητος γὰρ καὶ φόβου σημαντικὴ ἐστὶ πηδῶσα*". Τὸ δὲ ῥῆμα *κραδαίνω*, διὰ συνήθους ἐναλλαγῆς τῶν ὑγρῶν λ, ρ, εἶναι τὸ ῥῆμα "*κλαδαίνω*", σείω *κλάδους*. Ὁ λεξικογράφος Ἡσύχιος καταγράφει: *κλαδάσαι=σεῖσαι*. (Ὡς πρὸς τὴν λέξι *κλάδος* εἶναι ἠχοποίητος ἀπὸ τὸν ἦχον *κλὰκ* ποὺ παράγεται ὅταν κόβουμε ἕνα κλαδί).

Καρδία ἀνθρώπου.

Ὅμως ὁ γραμματικὸς Ὠρίων προτείνει ἄλλην ἐκδοχήν: "*ἐκ τοῦ κάρα, κραῖρα, κράτος, δηλαδὴ ἡ ἡγεμονική*", ὡς ἡγεμονικόν, κεφαλαιῶδες (*κάρα*) μέρος τοῦ σώματος.

κῆρ: (κέαρ-κῆρ). "*Παρὰ τὸ κεκράσθαι ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων* (δηλ. κεράννυμι→κρέαρ→κέαρ), *ἢ ἀπὸ τοῦ καίω, τὸ ἐσωτερικὸν πῦρ, ἢ ἀπὸ τοῦ ἔαρ, ὅ σημαίνει αἷμα*", σημειώνει ὁ σχολιογράφος τοῦ Προμηθέως Δεσμώτου τοῦ Αἰσχύλου. Παρατηροῦμε δὲ ὅτι, ὅπως καὶ τὸ *ἧπαρ*, τὸ *κῆρ* ἔχει ὡς καταληκτικὸν γράμμα τὸ "ρ", τῆς συνεχοῦς κινήσεως καὶ ῥοῆς. (Ἐκ τοῦ *κῆρ* → λατιν. cor, ἰταλ. cuore, γαλλ. coeur, ἱσπαν. corazón).

Μεταφορικῶς ἡ λέξις *κῆρ* λέγεται καὶ ἐπὶ τῆς "ψυχῆς", γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ὑπάρχει ἡ ἐτυμολογικὴ ἐκδοχὴ "*παρὰ τὸ κεκρᾶσθαι ἐκ ψυχροῦ* (ψυχὴ) *καὶ θερμοῦ* (σῶμα)."

ἦτορ: καρδία, ἀλλὰ καὶ ψυχή. Γι' αὐτὸ ἐτυμολογεῖται διχῶς: α) Ἐκ τοῦ *τείρω* =καταπονῶ, → ἄτορ → ἦτορ, δηλ. ἡ ἀκαταπόνητος· τὸ ἄλφα, στερητικόν. (Ε.Μ.) β) Ἐκ τοῦ ἄω, ἄημι =πνέω· "*πνεῦμα γὰρ ἡ ψυχή*". Παρατηροῦμε καὶ πάλι τὴν κατάληξι "ρ" τῆς διαρκοῦς ῥοῆς. (Ἐκ τοῦ *ἦτορ* → γερμ. Ader =φλέβα, ἀρτηρία).

Ὁ σχολιαστὴς τοῦ Πινδάρου[45] διευκρινίζει: "Διαφέρει *ἦτορ* καὶ *κῆρ*. Ἦτορ μὲν κατὰ τοὺς δόξαντας τὴν ψυχὴν διαρρέουσαν, ἀπὸ τοῦ ἄω τὸ πνέω... ἐδόξαζον πνεῦμα αὐτὴν εἶναι· κῆρ δὲ παρὰ τὸ καίω, τὸ ζωτικὸν καὶ θερμὸν αἷμα".

βιστήνη: ἡ καρδία (Ἡσύχ.). Προφανῶς ἐκ τοῦ (F)ὶς =δύναμις, ἡ δυνατὴ καὶ ἀκαταπόνητος.

44. Ἐγκυκλοπ. Ἰατρικῆς.
45. Σχόλια Recent Triclini, 1.6

θυμός: ψυχή, καρδία, ζωτική δύναμις, ὁρμή (καὶ μτγν. ὀργή). Ἐκ τοῦ *θύω* =ὁρμῶ. "*Ἀπὸ τῆς θύσεως καὶ ζέσεως*" (Κρατύλος 419). Πάμπολλα τὰ παράγωγα: *δυσθυμία, εὐθυμία, ἐπιθυμία, κακοθυμία, προθυμία, λιποθυμία, ἐνθύμιον*, κ.ἄ. πολλά.

φρήν: κυριολεκτικῶς, τὸ διά**φρ**αγμα τὸ διαχωρίζον τὴν καρδίαν καὶ τοὺς πνεύμονας ἀπὸ τὰ λοιπὰ ἐντόσθια. Συνεκδοχικῶς δέ: καρδία, ψυχή, νοῦς, διάνοια. Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *φῶς +ῥοή*, ἢ ἐκ τοῦ *προΐω, προΐημι*. Πάμπολλα τὰ παράγωγα: *φράζω, φράσις, φροντίς, φρόνησις* ("*φρόνησις φορᾶς ἐστὶ καὶ ῥοῦ νόησις..*") (Πλατ. Κρατ. 411), *παρεισφρέω, φρενόω* = συνετίζω, συγκρατῶ (ἐξ οὗ τὸ ἀντιδάνειον "φρενάρω").

πραπίς, πραπίδες: "*Ἐκ τοῦ φρένες, κατὰ μετάθεσιν τοῦ π εἰς φ. Ἀφ' ὧν προΐενται τὰ βουλεύματα*". "*Ἄκοιτις ἀραρυῖα πραπίδεσσιν*" = γυναῖκα τῆς καρδιᾶς του. (Θεογ. 608)

σπλάγχνον: μεταφορικῶς ἡ καρδία "*δῶρον δέχεσθαι τῆς ἐμῆς εὐσπλαγχνίας*" (Εὐρ. Ρῆσος 192).
Ὁ δὲ περὶ τὴν καρδίαν χιτών, **περικάρδιος**.
— Ὁ Γαληνὸς ἐξετέλεσε ἐκτομὴν στέρνου, καθ' ἣν ἐφάνη ἡ καρδία γυμνή, "*ἐσέσηπτο γὰρ ὁ περικάρδιος.*" Ὁ ἀσθενὴς ἐσώθη.

κλεῖδες: "*τὰ ὑπὸ τραχήλῳ ὀστᾶ· αὗται πρὸς τὸ στῆθος ἠρθρωμέναι εἴργουσι* (=ἐμποδίζουν-ὡς κλειδιὰ-) *τοὺς ὤμους καὶ τὰς ὠμοπλάτας, μὴ συμπίπτειν ὥσπερ τοῖς ἄλλοις ζώοις. Ἐκεῖνα γὰρ κλεῖδας οὐκ ἔχουσι, διὰ τοῦτο ὁ ἄνθρωπος-ἐστὶ- πλατυστερνότατος*".

κλείδωσις ἢ **κλεὶς** (ὁμηρ.): ἡ ἄρθρωσις τῶν ὀστῶν.

κοιλία: "παρὰ τὸ κοῖλον, κοίλωμα". "*Ἀποκαλεῖται δὲ κοιλία, πᾶσα ἡ ὑπὸ τὸ διάφραγμα εὐρυχωρία.*"
Ἡ κοιλία ἀποκαλεῖται καὶ **νηδύς**, ἐκ τοῦ *νέω* =συσσωρεύω καὶ *δύσις* =βύθισις. Τὰ ἐντόσθια εἶναι συσσωρευμένα καὶ βυθισμένα ἐντὸς τῆς κοιλιακῆς κοιλότητος.

κόλπος: τὸ ἀπὸ τῆς μέσης μέχρι τοῦ λαιμοῦ μέρος, ἡ ἀγκάλη. "*Παῖδα ἐπὶ κόλπον ἔχουσα*". Ἐκ παρομοιώσεως πρὸς τὸν κόλπον τῆς θαλάσσης, "*εἰς ὃν αἱ νῆες κέλουσιν*" ὡς καταφύγιον. (Βλ. Λεξιλόγ. ἁλός).

κορμός: "*τὸ ἀπὸ τοῦ τραχήλου μέχρις αἰδοίων κύτος τοῦ σώματος, δίχα τῶν χειρῶν*" (Εὐστάθιος Θεσ.). Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *κείρω*=κόπτω, δηλαδὴ χωρὶς τὰ ἄκρα. Ὅπως ἐπὶ τοῦ δένδρου *κορμὸς* ἀποκαλεῖται τὸ στέλεχος, ἀποκεκομμένων τῶν κλάδων.

κοτύλη: κοίλωμα ἀρθρώσεως ὀστῶν. "*Πᾶν κοῖλον κοτύλην ἐκάλουν*". Κυρίως ὅμως, "*ἔνθα τε μηρὸς ἰσχίῳ ἐνστρέφεται, κοτύλην καλέουσι*". (Ἰλιὰς Ε, 305).

κοχώνη: "*τὰ ἰσχία καὶ τὰ ὅμοια*" - "*τὸ μεταξὺ αἰδοίων καὶ ἕδρας*". Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *κόγχη*. Ἄλλως,

περίνεον ἐκ τοῦ *περαίνεσθαι*. "*Μηροῦ καὶ γλουτοῦ τὸ ἐντός, περίνεος*". (Ἀριστοτ. Ζ.1)

κύστις: νευρῶδες ὑποδοχεῖον "*εἰς ἣν τὸ οὖρον ἐκ τῶν νεφρῶν καταρρεῖ*". Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ ῥήμ. *κεύθω* =καλύπτω. Περιγράφει ὁ Ὅμηρος: "*ὀϊστὸς* (=βέλος) *ἀντικρὺ κατὰ κύστιν ὑπ' ὀστέον ἐξεπέρησεν*" (Ν 652). Ὁ Γαληνὸς τὴν ἀποκαλεῖ "οὐροδόχος κύστις". Τὸ δὲ **οὖρον** ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ὀρούω* =ὁρμῶ, λόγῳ τοῦ ὅτι τὰ οὖρα ἐξέρχονται μὲ ὁρμή.

κῶλον: μέλος σώματος, καὶ **κωλῆ** =ὁ μηρός. Ἄλλος σχολιογράφος ἀναφέρει: "*κῶλον, τὸ λεγόμενον ἱερὸν ὀστοῦν καὶ τὰ ἄκρα, διὰ τὸ ἀεικίνητον, ἐκ τοῦ ῥήματος κλάω-κλῶ*".

λαγών: "*ἔνθα λήγουσι τὰ ὀστᾶ, οἱονεὶ ληγών*". (Εὐστάθιος). Ἄλλη ἐκδοχή: "*λαγών, κοίλωμα σώματος τὸ ὑπὸ τὰς πλευράς, ἐκ τοῦ λακών*" (λάκος, λακούβα).

λαιμός, λάρυγξ: Καὶ τὰ δύο ἐτυμολογοῦνται "*παρὰ τὸ λαίειν ἢ λαύσειν* =ἀπολαμβάνειν" (βλ. εἰς μονοσύλλαβα ῥήματα λῶ, λάFω). Διότι: "*διὰ τοῦ λαιμοῦ καὶ τοῦ λάρυγγος τὴν ἀπόλαυσιν ἔχομεν*" (πρβλ. "*τερψιλαρύγγειος*"). Ὁ Ὅμηρος τὸν λαιμὸ τὸν ὀνομάζει καὶ **λαυκανία** *(λαύω, ἀπολαύω, ἀπόλαυσις)*. Ὑπάρχει καὶ ῥῆμα *λαιμάσσω* = ἀμέτρως ἐσθίω.

Ἄλλοι ἐτυμολογοῦν τὸν λάρυγγα, ὡς ἀεραγωγόν, ἐκ τοῦ *λα=λίαν +ῥέω*, ἐπειδὴ διὰ τῶν φωνητικῶν χορδῶν καὶ τῆς ῥοῆς τοῦ ἀέρος παράγεται ἡ φωνή. *λαρύνω* ἢ *λαρύζω* =βοῶ.

λαπάρα: τὰ μαλακὰ μέρη μεταξὺ πλευρῶν καὶ ἰσχίου, ἐξ οὗ καὶ ὁ ὅρος "λαπαροτομία". Ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ *λαπάσσω* =ἀδειάζω, σχετικὸν μὲ τὸ *ἐξαλαπάζω* (βλ. Λεξιλόγιον *ἁλός*).

λέμφος: λεμφικὸν ὑγρόν. Ἐκ τοῦ *λάπη*=ἀφρὸς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ οἴνου.

μάλη: κοινῶς μασχάλη. Ἐτυμολ. σχέσις μὲ *ἀμάλη* =ἡ ἁπαλή, ἐκ παρομοιώσεως πρὸς τὴν ἁπαλότητα τοῦ μαλλιοῦ. Κατ᾽ ἄλλους ἐκ τοῦ *ἀμάλη*= δράγμα στάχυος, καὶ *μάλη* ἐκεῖ ὅπου τοποθετεῖται κατὰ τὴν συγκομιδὴν αὐτὸ τὸ δράγμα. "*Ἡ μασχάλη τόπος δυσωδέστατος, ὅτι ἀπνούστατος*".[46]

μαστός: ἢ ἐκ τοῦ *μαίω, μάω* =ζητῶ, ἢ ἐκ τοῦ *μάσσω, μᾶζα*. Σχολιάζει ὁ Μελέτιος: "*μαστός, ὅν οἱ παῖδες ἐπιζητοῦσι*" -"*ὁ ζητητικὸς τοῖς παισίν*". Τὸ δὲ λαϊκὸν "**βυζὶ**" ἐκ τοῦ *βύω* =βουλώνω. ὡς *βύσμα*, προσαρμόζεται στὸ στόμα τοῦ βρέφους... Ἡ ἔννοια αὐτὴ ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἀπὸ τοὺς στίχους τοῦ Εὐριπίδου "*..οὐκ ἔστι σοι, δέσποινα, ἐπ᾽ ἀγκάλαις λαβεῖν τέκνα, οὐδὲ μαστῷ σῷ προσαρμόσαι...*" (Ἴων, 761).

μέλος: "*Μέλη τοῦ σώματος, ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν μουσικῶν μελῶν, ἐπεὶ κατὰ ἁρμονίαν συνίσταται τὸ σῶμα*" (Ε.Μ.). - Τὸ δὲ *μέλος* ἐτυμολογεῖται προφανῶς ἐκ τοῦ *μέρος*. Ὅταν τὸ μέρη συνίστανται ἁρμονικῶς, δημιουργοῦν *μέλος* =μελωδία, ἁρμονία: "*ἁρμονία ἐστὶ πολυμιγέων ἕνωσις καὶ δίχα φρονεόντων συμφρόνησις*". -"*Μέρη ὀνομάζονται πάντα τὰ συμπληροῦντα τὸ ὅλον ἢ εἰς ἃ διαιρεῖται τὸ ὅλον*" (Γαληνὸς Περὶ Αἱρέσεων 2.16).

μετάφρενον: τὸ ὄπισθεν τῶν φρενῶν, δηλ. τοῦ διαφράγματος, μέρος τῆς πλάτης.

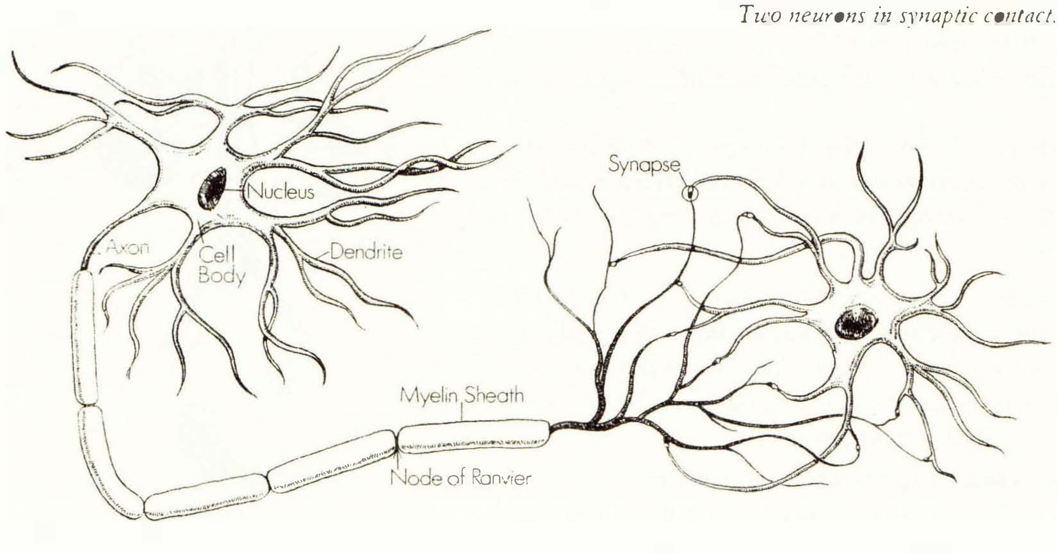
μηρός: "*παρὰ τὸ μερίζω, ἔνθα μεμέρισται τὸ σῶμα*" (Ἡρωδιανός). Δηλαδὴ μέρος τοῦ σώματος, *μερὶ* ὅπως ὀνομάζει ὁ λαός.

μῦς, μῦες: "*λέγονται παρὰ τὸ μύειν* (=κλείειν) *ἐν ταῖς ἐνεργείαις, συστελλόμενοι γάρ*". Οἱ μῦες ἐλέγχουν τὸ "ἀνοιγοκλείσιμο": τὸ κάμπτειν, τὸ ἐκτείνειν, τὸ ἐπαίρειν, τὸ καθιέναι. "*..δύναμιν περὶ τὰ σώματα κινητικὴν ἐν νεύροις καὶ μυσί...*" γράφει ὁ Γαληνός. **μυὼν** δέ, ἄθροισμα ἐπὶ μέρους μυῶν.

μύτη: σχετικὸν μὲ τὸ *μύζω* =πνευστιῶ.
Σχετικὸν καὶ τὸ *μυκτήρ, μυκῶμαι, μῦσος* =ἀκαθαρσία. -*ἐμύξατο* =ἀηδίασε. (πρβλ. "μῦξα").

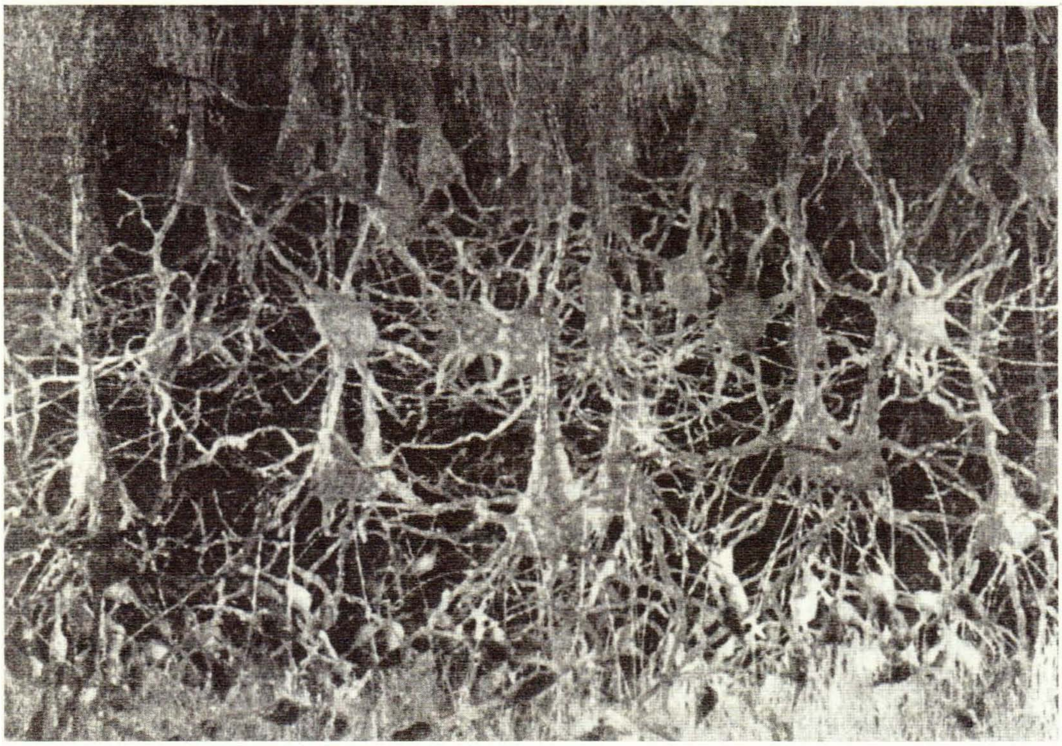
νεῦρον: τὰ νεῦρα ὁμοιάζον μὲ νήματα τὰ ὁποῖα διασχίζουν, ρέουν, εἰς ὅλον τὸ σῶμα. Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *νέω, νήθω*=γνέθω, *νῆμα*, + *νέω* =πορεύομαι, + *ρέω*: "*Παρὰ τὸ νέεσθαι, νεῖσθαι, ἅπαν τὸ κινούμενον καὶ ἐπὶ πάντα προϊὸν ἐν ἡμῖν*" σχολιάζουν οἱ σχολιογράφοι. Ὁ ἰατρὸς Γαληνὸς ἐπεξηγεῖ: "*Ἀρχὴ νεύρων ἐστὶν ὁ ἐγκέφαλος, ὥσπερ καὶ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ· καὶ τὰ μὲν ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου, τὰ δὲ ἐκ τοῦ νωτιαίου πέφυκεν... ..διαλύονται εἰς πολλὰς ἶνας... διανεμόμενα τοῖς ὀργάνοις.. κατασχίζονται πολυειδῶς*". (Περὶ Νεύρων 1).

Two neurons in synaptic contact.

Νεῦρα -ὡς νήματα διαρρέονται εἰς τὸ σῶμα.

46. Ἀριστ. Περὶ Πν. 15 8.908

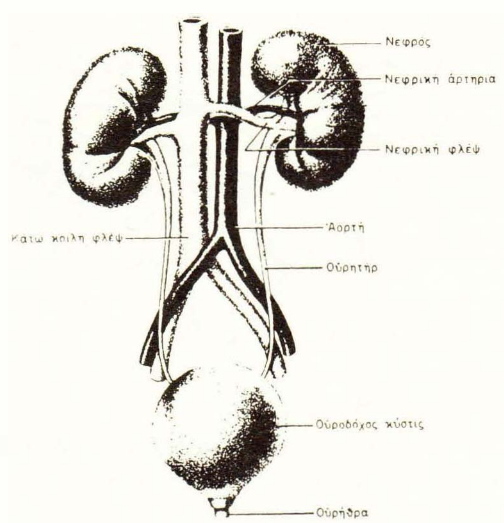
Νευρικὸν δίκτυον... *διαλυόμενον εἰς πολλὰς ἴνας διανέμεται τοῖς ὀργάνοις.. κατασχιζόμενον πολυειδῶς.*

Καὶ ὁ Ἐρασίστρατος διευκρινίζει: "*Νεῦρον ἐστὶν ἁπλοῦν σῶμα καὶ πεπυκνωμένον, προαιρετικῆς κινήσεως, δυσαίσθητον κατὰ τὴν διαίρεσιν.*" (Frg. 37). Γι' αὐτὸ ἡ Παγκόσμιος Ἐγκυκλοπαίδεια Ἰατρικῆς σχολιάζει: "Ἡ διάκρισις τῶν νεύρων σὲ κινητικὰ καὶ αἰσθητικά, γνῶσις ποὺ ἀποδίδεται στοὺς Μπὲλ καὶ Μαγκέντι, στὴν πραγματικότητα εἶναι ἀνακάλυψις τοῦ Ἐρασίστρατου, τὸν Γ' π.Χ. αἰῶνα".

νεφρός: μέσῳ τῶν νεφρῶν ὁ ὀργανισμὸς ἀποβάλλει ἄχρηστα καὶ ἐπιβλαβῆ παράγωγα. "*Νεφρὸς ἐστὶ ἰσθμὸς τοῦ ὑγροῦ περιττώματος*". "*...τῆς περιττώσεως χάριν τῆς εἰς τὴν κύστιν ἀρθροιζομένης εἰσί*" (Ἀριστ. Ζ. Μ. 7.670).
Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *νάω, νέω +φρέω*. "*Τὰ μὲν ἄνω τῶν νεφρῶν μόρια καθαρὸν αἷμα λαμβάνειν φασίν, τὸ δὲ βρίθειν καὶ ὑπορρεῖν κάτω...*" (Γαληνός, Περὶ Φύσ. Δυν. 2.67)

νῶτα: ἡ πλάτη. Ὅπως λοιπὸν ἡ "πλάτη" ἐκ τοῦ *πλατὺς* ὅπερ ἐκ τοῦ *πλοῦς* (βλ. Λεξιλόγιον θαλάσσης) ἔτσι καὶ τὰ *νῶτα* ἐκ τοῦ *νέω* = πλέω. Δηλ. νῶτα μεταφορικῶς "*πᾶσα εὐρεῖα ἐπιφάνεια*", ὡς τὰ ὁμηρικὰ "*εὐρέα νῶτα θαλάσσης*". Πρβλ. "*πλάτη κώπης*".

ὀδούς, ὀδόντος: "παρὰ τὸ ἔδω = ἐσθίω" (Ε.Μ.) "*ὀδόντες, οἱ ἐπὶ ἐδωδῇ ὄντες*". "*Ἡ δὲ συνέχουσα αὐτοὺς σάρξ,* **οὖλον** *εἴρηται διὰ τὸ τρυφερὸν καὶ ἁπαλὸν αὐτῆς*" - "*τρίχες οὖλαι*", "*οὖλον ἔριον*". Τὸ δὲ *οὖλος* =μαλακός, ἐκ τοῦ *εἰλεῖσθαι*. Ἄρα *οὖλον* = ἡ

Εἰκ. 41. Σχηματογράφημα οὐροποιητικοῦ συστήματος (T. Rogers).

46. Ἀριστοτ. Περὶ Πν. 15 8.908

συνέχουσα τοὺς ὀδόντας μαλακὴ καὶ ὡσεὶ συνεστραμμένη σάρξ.
"*Αἱ κοιλότητες τῶν ὀστῶν ἐν αἷς οἱ ὀδόντες ἐρρίζονται, ἀποκαλοῦνται* **φατνία:** (φατνίον, ἐκ τοῦ φάτνη, πάτνη, ὅπερ ἐκ τοῦ πατέομαι =ἐσθίω).

Ὁ δὲ **οὐρανίσκος**, "*τὸ ἀνώτατον μέρος τοῦ στόματος, ἐκ τῆς πρὸς οὐρανὸν ὁμοιότητος τὸ ὄνομα λαμβάνων*". - "*Ὡς ἐν τοῖς ὅλοις τοῦ κόσμου ὁ οὐρανός, οἷον μικρὸς οὐρανός*". (Ὠρίων).

οἰσοφάγος: δι' οὗ αἱ τροφαὶ θὰ μεταφερθοῦν μετὰ τὴν μάσησιν. Ἐκ τοῦ *οἴσω* (=μέλλων τοῦ ρήματος *φέρω) +φαγεῖν, φαγητόν*. "*Δι' οἰσοφάγου ἡ τροφὴ πορεύεται εἰς τὴν κοιλίαν*". (Ἀριστ. Ζ.Μ. γ, 3.664).
ὀμφαλός: ὁ Ἡσύχιος ἐπεξηγεῖ: *ὀμφύνειν* =αὔξειν, συμνύνειν. -*αὔξω* δέ, σημαίνει ποιῶ τι μέγα. Τὸ ἔμβρυον αὐξάνεται τρεφόμενον μέσῳ τοῦ ὀμφαλίου λώρου: "*διὰ τῆς ὀμφαλίδος ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρὸς αὐτοῦ*" (Ἀναξαγόρας). "*Ἡ αὔξησις τοῦ κυήματος γίνεται διὰ τοῦ ὀμφαλοῦ*" (Ἀριστ. Ζ.Ι. α, 13).
Καὶ ὁ ἰατρὸς Ἡρόφιλος κατὰ Σωρανόν: "*ὀμφαλός, δι' οὗ εἰς θρέψιν ἡ ὕλη, αἱματικὴ καὶ πνευματικὴ παρακομίζεται τοῖς ἐμβρύοις*". (*ὄμφις* =ὁ ποιῶν τὸ καλόν).

ὄνυξ, ὄνυχος: κοινῶς "νύχι" (ἐκ τοῦ *ὀνύχιον*). Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ἐπιτατικοῦ ὄμικρον +*νύσσω*, νύττω, νύξω =κεντῶ, "γρατζουνῶ". Ἡ δὲ **παρωνυχὶς** ἐκ τοῦ *παρὰ τὸν ὄνυχα ἀναφυομένη*.

ὀστοῦν: ἐκ τοῦ ἐπιτατικοῦ ὄμικρον +θέμα "στ" τῆς *στάσεως*, τοῦ *ἵσταμαι: "τὸ αἴτιον τῆς στάσεως τοῦ σώματος*". "*Οἷον ἐν στύλοις, ὅλον τὸ τοῦ σώματος βάρος στηρίζεται, τῇ στερρᾷ τῶν ὀστέων φύσει*". (Μελέτιος). Ἄνευ τῶν ὀστῶν τὸ σῶμα, σύνολον σαρκῶν, θὰ σωριαζόταν.
Γαληνός: "*ὀστᾶ, ὡς ἔχει τῆς πρὸς ἄλληλα συντάξεως, ἡ μὲν γὰρ διάρθρωσις τῶν ὀστῶν ἐστὶ σύνταξις, ἐναργῆ τὴν πρὸς ἄλληλα κίνησιν ἐχόντων.. .. τὰ μὲν γὰρ ἀλλήλοις, τὰ δὲ δι' ἄλλων συμφύεται*". (2.734).
"*ἱερὸν ὀστοῦν, τὸ ἄκρον τῆς ὀσφύος, ὅτι μέγα ἐστί. Τὸ μέγα, ἱερὸν ἔλεγον οἱ παλαιοί.*" (Ζωναρᾶς).

ὀσφύς: τὸ κατὰ νεφροὺς μέρος τῶν νώτων, ὁ παρὰ τὰ πλευρὰ διάκενος τόπος. Ἐνῶ παρά, δίπλα, πλησίον, ὁ τόπος *ὀστοφυὴς* καὶ ὀστεώδης. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ "*ἰσοφυὲς*"(Ζ.Ι. 13.493).Εἰς τὰ Σχόλια εἰς Ὅμηρον (Λ, 424) ἀναφέρεται ὅτι ἡ περιοχὴ αὐτὴ "*τοῖς θεοῖς δίδοται αἴτιον ὂν ζωογονίας καὶ σπερμάτων*", γι' αὐτὸ ὁ Ὅμηρος "*τὴν ὀσφύν, οὐδαμοῦ τιτρώσκει*" - δηλ. δὲν ἀναφέρει, στὶς περιγραφὲς τῶν μαχῶν, τραυματισμὸν εἰς τὴν ὀσφύν.[47]

οὐρήθρα: δι' ἧς τὰ *οὖρα* θρώσκει. "*Σωλὴν δι' οὗ τὰ οὖρα ἐξέρχονται*". (Ἱπποκράτης).

οὖς, γεν. **ὠτός.** Δωρικὰ **αὖς:** κοινῶς αὐτί-ον. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ἄϜημι* =πνέω, διότι "*ὡς Ἐμπδεκλῆς φασί, τὴν ἀκοὴν γίνεσθαι κατὰ ἔμπτωσιν τῶν πνευμάτων* (=πνοῶν ἀέρος)"[48] *εἰς τὸ ΑϜ ς →αὖς*".

Γι' αὐτὸ τὸ *ἀκούω* λέγεται καὶ *ἀΐω*. Καὶ ὁ Θεόφραστος: "*..ἀκοὴ ἀπὸ τῶν ἔξωθεν γίνεται.. ὅταν ἡ φωνὴ κινηθῇ, κινουμένη δὲ παίει τὸν ἀέρα*".[49] "*Φωνὴ δὲ ἐστὶ ἀήρ, ὑπὸ ὁρμῆς πεπληγμένος*".[50] - "*Φωνὴν δὲ Πλάτων ὁρίζεται πνεῦμα διὰ στόματος ἀπὸ διανοίας ἠγμένον καὶ πληγὴν ὑπὸ ἀέρος δι' ὤτων καὶ ἐγκεφάλου.. διαδιδομένην*".

Καὶ ὁ Ὅμηρος ἀποκαλεῖ πάντοτε τὰ λόγια "*ἔπεα πτερόεντα*". Ὁ λόγος, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν νοῦν περαίνων διὰ τῶν ὤτων, διασχίζει τὸν ἀέρα. Ὁ Ἱπποκράτης ὑπέθεσεν ὅτι ὡρισμένα ὀστᾶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς κεφαλῆς μεταφέρουν τὶς παλμικὲς δονήσεις στὸν ἐγκέφαλο. Ὁ Γαληνὸς κατενόησε ὅτι ἡ μετάδοσις αὐτὴ γίνεται διὰ μέσου τῶν νεύρων. Ὁ Ἱπποκράτης παρατηρεῖ: "*ἀκίνητον τὸ οὖς, ἄνθρωπος ἔχει μόνος*". (Ζ. Ἱστ. Α 11.492)

"Τῶν δὲ ὤτων, **πόρος** μὲν δι' οὗ ἀκούομεν, **λοβὸς** δὲ τὸ ἐκκρεμές". (*λοβὸς* ἐκ τοῦ *λαβή*) -
κυψέλη δὲ "*τὸ κοῖλον τοῦ ὠτίου, διὰ τὸ κῦφον καὶ κογχοειδὲς*" -
λαβύρινθος τὸ ἔσω οὖς, διὰ τὸ λαβυρινθοειδές.

*

47. Διονυσίου Θρακὸς Fragmenta 24
48. Γαληνὸς Περὶ Φιλοσοφ. Ἱστορ.
49. Περὶ Αἰσθ. 8.12
50. Διογ. Λαέρτιος, Ζήνων 55

"Ὁ ἄνθρωπος, ἐξ ὅλων τῶν ζώων,
διαθέτει τὸ πλέον πολύπλοκον ὀπτικὸν σύστημα"[51]
"Τὸ μάτι σὰν φωτογραφικὴ μηχανὴ"[51]

ὀφθαλμός: ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ριζικοῦ "*οπ*"+*θάλαμος* (πρβλ. "φωτογραφικὸς θάλαμος"). ὀπθαλμὸς → ὀφθαλμός.

ὀπτίλος: ὀφθαλμός, δωρικά. Θέμα *οπ* +καταλ. *-ιλος* (βλ.)
ὄψ ἤ ὤψ: 1) ὀφθαλμὸς 2) ὄψις. Δηλ. τόσον τὸ πῶς φαίνεσαι, ὅσον καὶ τὸ τί παρατηρεῖς. (Ἐκ τοῦ "*ὄπ-ς*", συγγενὲς πρὸς τὴν λέξι "*ὀπ-ή*"). Εἰς τὸν πληθυντ. ἀριθμὸν **αἱ ὄψεις** =οἱ ὀφθαλμοί, δηλ. τὰ ὄργανα τῆς ὁράσεως. Ἡ ἔκφρασις "*ὄψεις μαραίνω*" σημαίνει τυφλώνω (βλ. Οἰδίπους τύραννος στ. 1328).
Ἐκ τοῦ θέματος "ωπ" → *γλαυκῶπις, εὐῶπις, Εὐρώπη, κυανώπης* κλπ.

ὄμμα: ὀφθαλμός. Ἰδία ρίζα "*οπ*" +κατάλ. "*-μα*" (βλ. εἰς Καταλήξεις). *ὄπμα* → *ὄμμα*. Ἐκ τοῦ *ὀμ-μάτι-ον* → τὸ σημερ. "*μάτι*". "*ὄπ-μα, παρὰ τὸ ὀπή, τόπος τετρημένος, ἀφ' οὗ τις δύναται ὀπίσασθαι, δηλ. περιβλέψασθαι*". Τὰ ὄμματα λέγονται καὶ **ὄθματα** ἀλλὰ καὶ **ὄππατα:** "*χάριεν εἶδος ὄππατά ἐστι*".

ὄκταλλος: αἰολ. τύπος τοῦ *ὀφθαλμοῦ*, βοιωτικὰ δέ, **ὄκκαλος**[52] (συνήθης ἐναλλαγὴ τῶν χειλικοϋπερωικῶν π,κ).

ὄκκος:[52] ἐκ τοῦ "*ὄππος*" (βλ. ὡς ἄνω ὄκκαλος).

ὄσσος: ὄκκος, ὀφθαλμός. Δυικὸς ἀριθμὸς →*ὄσσε:* "*ὄσσε φαεινώ*" (Ὅμηρος).

γλήνη: κυρίως ἡ κόρη τῶν ὀφθαλμῶν καὶ συνεκδοχ. αὐτὸς ὁ ὀφθαλμός: "*Γλῆναι, δι' ὧν ὁρῶμεν*". *εὔγληνος* εἶναι ὁ ἔχων λαμπροὺς ὀφθαλμούς, *μελίγληνος* =ἡδυόφθαλμος, ἐνῶ *μονόγληνος* εἶναι ὁ μονόφθαλμος. Οἱ Κύκλωπες εἶχον "*ὑπ' ὀφρύν, φάεα μουνόγληνα*". (Καλλίμαχος Ὕμν. Ἀρτέμ. 60) - "*γλήνη, ἐκ τοῦ γλαύσσω*" (Πορφύρ.)
Ἐπίσης, ἐκ τῆς "κόρης" τοῦ ὀφθαλμοῦ, "*μελάγκουρος* ἤ *μελάγκορος*" εἶναι ὁ μαυρομάτης. Αἱ "**κόραι**" τοῦ ὀφθαλμοῦ, σημαίνουν καὶ τοὺς ὀφθαλμούς: "*λεπτὰ* (=λίγο) *λεύσσω κόραις*". (Ὀρέστης 224)

φάη ἤ φάηκες: "*ὀφθαλμοί, ὅτι ἐξ αὐτῶν τὸ φῶς* (δηλ. φωτεινοί) *ἤ φωτὸς δεκτικοί*". (φάος =φῶς).
Οἱ ὀφθαλμοὶ "βλέπουν" μόνον ἐὰν ὑπάρχη φῶς. Εἰς τὸ ἀπόλυτον σκότος εἶναι ἄχρηστοι.
Ὁ Πορφύριος παρατηρεῖ: "*φάη, ἀπὸ τοῦ ἐν αὐτοῖς φωτός*". Καὶ ὁ Ὅμηρος: "*φάεα καλὰ*" (π, 15).
(πρβλ. "τὰ μάτια εἶναι ὁ καθρέπτης τῆς ψυχῆς". ἡ καθαρὴ ψυχὴ καὶ ὁ ἔξυπνος νοῦς κάνουν τὰ μάτια νὰ ἀστράφτουν). Ἐκ τοῦ *κάτω τὰ φάη* παράγεται ἡ λέξις *κατηφὴς* καὶ ἡ *κατήφεια: "κατήφεια, λύπη ποιοῦσα πρὸς τὰ κάτω βλέπειν*" (Πλούτ. 2.528 Ε).

ἴλλος: ὁ ὀφθαλμός, ἐκ τοῦ *ἴλλω* =στρέφω καὶ κυττάζω. Ἐξ αὐτοῦ τὸ τῆς δημοτ. **γίλλοι** =ὀφθαλμοί. *γιλὸς* εἶναι ὁ ἑτερόφθαλμος (Ἡσύχ.). Καὶ ὁ Εὐστάθιος Θεσ/κης σχολιάζει: "*ἴλλος μὲν ὁ ὀφθαλμός, ἰλλὸς δὲ ὁ στραβὸς*" (206,28). Ἐκ τοῦ *γίλλοι* καὶ ἐκ τοῦ "*ἐλίσσετε βλέφαρα*",[53] μὲ τὴν ἔννοια προσέχετε, παραφυλάξατε, → τὸ σημερ. "*τσίλιες*".

ἴδοι: οἱ ὀφθαλμοί, ἐκ τοῦ *ἰδεῖν*, ἀπαρεμφ. ἀορ. τοῦ ρήμ. (F)*είδω* =ὁρῶ.

βολαί: "*βολαὶ γὰρ τὸ ὄμματα*". Ἐκ τοῦ *βάλλω* =ρίπτω ματιές.

λογάδες: 1) αἱ κόραι τῶν ὀφθαλμῶν καὶ 2) αὐτοὶ οἱ ὀφθαλμοί. Ἤ ἐκ τοῦ "*διὰ τῶν ὀφθαλμῶν συλλέγω*" ἤ ἐκ τοῦ ὅτι "*αἱ κόραι λοχῶσι*" (=ἐλλοχεύουν). Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἡ ἐκδοχὴ "*λογάδες =τὰ λευκὰ τῶν ὀφθαλμῶν*"- ἐκ θέματος *λυκ* τοῦ φωτὸς (Καλλίμαχος, ἀπόσπ. 132).

δρατοί: οἱ ὀφθαλμοὶ (Ε.Μ.). Ἐκ τοῦ *δρῶ* =πράττω, ὁρῶ, *δέρκομαι*. Ζωναρᾶς: "*δρατοὶ οἱ ὀφθαλμοί, παρὰ τὸ δρῶ τὸ βλέπω*". Παραδίδει δὲ καὶ ἄλλον τύπον: **ὄδρα** =ὁ ὀφθαλμός.

---

51. "Φῶς καὶ Ὅρασις" Ἐκδ. LIFE.
52. ὄκκαλος → λατιν. oculus
ὄκκος, ὄκκοι → ἰταλ. occhio, occhi, ἰσπ. ojo, γαλλ. oeuil, ἀγγλ. eye, γερμ. Auge, ρωσ. ὄτσι, τουρκ. γκιόζ.
53. Εὐριπ. Ὀρέστης στ. 1266 καὶ 1294

δέργματα: "*δέργματα τὰ ὄμματα, δέρξεις γὰρ αἱ βλέψεις*"(Ε.Μ.) - ἐκ τοῦ ρήμ. *δέρκομαι* =ὁρῶ, ἐξ οὗ καὶ ὁ *ὀξυδερκής*.

ὀφρυόσκιον: ὁ ὀφθαλμός, ὡς ὑπὸ τῶν ὀφρύων σκιαζόμενος. Ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὰ "Τοπικὰ" (6,2) ἀναφέρει: "*Πλάτων, ὀφρυόσκιον* -ἀποκαλεῖ- *τὸν ὀφθαλμόν*".

αἰγωγαία: ὀφθαλμὸς -Ἡσύχ.- ἐτ. *ἀΐσσω*. καὶ *αἴγλη* =λαμπηδών. Οἱ ὀφθαλμοὶ λέγονται καὶ **ἄγλαι**.

ἀμαρύττα: τοὺς ὀφθαλμούς, *ἀμάρυγγας* δηλ. ἀκτῖνας (Ἡσυχ.) - ἐκ τοῦ ρ. *ἀμαρύττω* =λάμπω. "*Ὅτε δινηθῶσιν ἀπ᾽ ὀφθαλμῶν ἀμαρυγαὶ*" (=σπίθες, λάμψεις).

αὐγαί: ὀφθαλμοί, ἐκ τοῦ *αὔω* =λάμπω.
Ὁ Πηλεὺς θρηνεῖ καὶ βοᾶ: "*ἐς τίνα δὴ φίλιον αὐγὰς βάλλων* (=ρίπτων τοὺς ὀφθαλμοὺς) *τέρψομαι;*"

κύκλοι: μτφ. οἱ ὀφθαλμοί. Ὁ Οἰδίπους "*ἔπαισεν ἄρθρα τῶν αὐτοῦ κύκλων*",[54] δηλ. τυφλωθηκε.

λαμπάδες: ὄχι μόνον οἱ ἀστέρες, ἀλλὰ καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ (Ἡσύχ.).

μέρα: ὀφθαλμοί, ἐκ τοῦ *μαρμαίρω* = λάμπω.

Ὄμματα μαρμαίροντα[55]

Ἕλληνες εὐόφθαλμοι, εὐδαρκεῖς, εὔγληνοι, λιπαρόμματοι...

Εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως καὶ σχολιασμοῦ ὅτι οἱ περισσότερες λέξεις ποὺ χαρακτηρίζουν τὸν "ὀφθαλμὸν" ἔχουν ἐτυμολογικὴ σχέσι μὲ ρήματα "λάμψεως ἢ εὐστροφίας σημαντικά":
γλήνη, φάη, φάηκες, ἴλλοι, ὀπτ-ίλοι, βολαί, αἰγωγαῖαι, ἀμαρύττα, αὐγαί, λαμπάδες, μέρα...

Οἱ λαμπεροί, ζωηροί, εὐκίνητοι ὀφθαλμοὶ μαρτυροῦν εὐφυΐα, ἐρευνητικότητα, ἀλλὰ καὶ καθαρὸ ἐσωτερικὸ κόσμο. Οἱ ὀφθαλμοί, διὰ τὸν Ἕλληνα ἄνθρωπον, ὑπῆρξαν πάντοτε "ὁ καθρέπτης τῆς ψυχῆς"-ὅπως ἐξακολουθοῦμε νὰ λέμε μέχρι σήμερα.

Ὁ Ἀδαμάντιος ὁ ἑλληνιστής, περιγράφων εἰς τὰ "Φυσιογνωμικά" του (2,32) τὸν Ἕλληνα, μεταξὺ τῶν ἄλλων χαρακτηριστικῶν ἀναφέρει:

"...*ρῖνα ὀρθήν, ὀφθαλμοὺς ὑγρούς, χαροπούς,*
γοργούς, φῶς πολὺ ἔχοντας ἐν ἑαυτοῖς·
εὐοφθαλμότατον γὰρ πάντων τῶν ἐθνῶν,
τὸ ἑλληνικόν."

«Ἐν ὀφθαλμῷ καὶ ὀφρύων καὶ ρινὸς σχήματι,
χαρακτῆρες τινὲς ἐγκάθηνται τοῦ τῆς ψυχῆς ἰδιώματος.
Ὀφθαλμοὶ γάρ φησιν ὁ Πολέμων "ὑγροὶ λάμποντες,
ἤθη χρηστὰ ἐκφαίνουσιν.»

Ἀπὸ τὴν θεὰ **γλαυκώπιδα** Ἀθηνᾶ μέχρι τοὺς **ἑλικώπιδας** Ἀχαιούς, τὰ ἑλληνικὰ μάτια εἶναι **"σελασφόρα[56] ὄμματα", "λειριώδεις[57] ὀφθαλμοί"**. Οἱ Ἕλληνες εἶναι **λαμπρόφθαλμοι**.

Ὁ Γ. Μιστριώτης[58] σχολιάζει σχετικῶς:

"*Τοῦτο παρετήρησε ἤδη ὁ Ὅμηρος, ὀνομάσας τοὺς Ἀχαιοὺς ἑλίκωπας...*"

"...*κατὰ τὸν Μέγα Ἀλέξανδρον, οἱ Ἕλληνες ἐν τῷ στρατοπέδῳ αὐτοῦ ὡμοίαζον πρὸς θεοὺς ἐν μέσῳ θηρίων* (Πλουτ. Ἀλέξ.). *Ἡ νοημοσύνη των ἐξεδηλοῦτο καὶ ἐν τῇ εὐστροφίᾳ τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ διὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ἤδη λέγονται ἑλίκοπες.*

54. Σοφοκλέους Οἰδίπους Τύραννος στ. 1270
55. Ἰλιὰς Γ, 397
56. σέλας =φῶς
57. λείριον =λευκὸν κρίνον.
58. Μεγ. Ἑλλην. Γραμματολ. τ. Α' σλ. 19 καὶ ἑξ...

Πρὸς δέ, τὸ πολὺ πῦρ καὶ τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν προσεμαρτύρουν τὴν εὐφυΐαν. Οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ μέχρι τοῦδε διετήρησαν τὰς ἀρετὰς αὐτῶν (βλ. Bernhardy, Grundriss der griech. I σ. 8)..."

"*Τὸ γὰρ ἐντὸς ἡμῶν... πῦρ... διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ῥέει...*" (Πλάτ. Τίμαιος XVI, 43)

Γλαυκῶπις ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ, ἡ θεὰ τῆς σοφίας. "*Δεινὼ δὲ οἱ ὄσσε φάανθεν*" γράφει ὁ Ὅμηρος (Α 200). Καὶ ὁ λαός της, ὁ "ἀττικὸς λεώς", ὁ κατ' ἐξοχὴν γλαυκόφθαλμος καὶ γλαυκόμματος (*γλαύσσω* =ἀστράπτω) ἐξ ὅλων τῶν Ἑλλήνων, ἔγινε αἰτία νὰ ἀναδειχθῇ ἡ παροιμιώδης ἔκφρασις "*ἀττικὸν βλέπος*" (=ἀττικὸ βλέμμα, ἀττικὴ ματιά). *Ἀστεροπεὺς* ὁ Ἴων, ὁ γενάρχης τῶν Ἰώνων Ἀθηναίων.

Γράφει ὁ Ἀποστόλιος:

"*ἀττικὸν βλέπος, ἐπὶ κοσμίων καὶ σοφῶν·*
οἱ γὰρ Ἀττικοὶ ὑπέρσοφον καὶ ἔννοον εἶχον βλέμμα".

Οἱ ποιηταί μας, λυρικοί, ἐπικοί, τραγικοί, δὲν χάνουν εὐκαιρία νὰ ὑμνήσουν, νὰ τονίσουν, νὰ προβάλουν τὸ "*ὕπαφρον ὄμμα*", τὸ ὑγρὸ καὶ λαμπερὸ σὰν τὸ "ὕπαφρον" πέλαγος, βλέμμα τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἐφημίζετο διὰ τὴν ὑγρότητα τοῦ βλέμματός του. (Πλουτάρχου Βίος 1-2).

Τὸ "*ἀστερωπὸν ὄμμα*" (Αἰσχ.) σὰν τὴν ἀστραπὴ τοῦ Διός, τὸ πῦρ τῶν ὀμμάτων: "*Τὸ γὰρ ἐντὸς ἡμῶν... πῦρ, εἰλικρινὲς* (=εὐκρινὲς) *ἐποίησαν διὰ τῶν ὀμμάτων ῥεῖν λεῖον καὶ πυκνὸν ὅλον...*" (Τίμαιος).

Καθ' ὅτι, **πῦρ παγκρατὲς ὁ νοῦς**.

- "*Εὐφυοῦς ὄμμα χαροπόν, ὑγρόν*" (Ἀριστοτ. Μ γ 4)
- "*Πυρὸς δ' ἐξ ὀμμάτων ἔλαμπεν αἴγλη*" (Τραγ. Ἀδέσπ. ἀπ. 32)
- "*Ἐξ ὀμμάτων ἤστραπτε σέλας*" (Frg. Αἰσχ.)
- "*Πῦρ ὥς ὀφθαλμῶν ἀπελάμπετο*" (Ἡσίοδος, Ἀσπὶς)
- "*Φάος ὀμμάτων*" (Πίνδαρος)
- "*Φέγγος ὄσσων*" (Θεόκριτος)
- "*Φέγγος ὀφθαλμῶν, φέγγος ὀμμάτων*" (Εὐριπ. Ἑκάβη)
- "*Ἀστράπτει ὄμμασι*" (Ξενοφ. Κυν. 6.15)
- "*Φώσφορος ἐπὶ ὀφθαλμῶν*" (Πλάτ. Τίμ.)
- "*Λαμπρὸς ὥσπερ ὄμματι*" (Σοφ. Οἰδ. Τύρ.)
- "*Ὄσσε οἱ, πυρὶ λαμπετόωντι ἐΐκτην...*" (Θεόκριτος)

καὶ ἄλλα μυρία...

ποὺ μονίμως ἐντυπωσίαζαν καὶ τοὺς ξένους. Ὁ Cesare Lombroso λόγου χάριν, στὸ βιβλίο του In Calabria (1862), περιγράφοντας τοὺς Ἕλληνας τῆς Κάτω Ἰταλίας (Μεγάλης Ἑλλάδος) τονίζει ἰδιαιτέρως τὴν ἐντύπωσι ποὺ τοῦ προξένησαν τὰ μάτια τους: "occhi grandi e lucidi" (= μάτια μεγάλα καὶ φωτεινά).

-Τὰ κυριώτερα- ἐκ τῶν περὶ τὸν ὀφθαλμὸν σχετικῶν:

βολβός: "*ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἀπὸ τῆς πρὸς τῶν ἐκ γῆς βολβῶν*[59] *ἐμφερείας*" (=ὁμοιότητος). -Ε.Μ.-

ἶρις: "*Τὸ λευκὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ, οὗ ἐν μέσῳ ἡ ἶρις, κύκλος ποικίλος τοῖς χρώμασι, δι' ὅ ἶρις ἐκλήθη ἀπὸ τῆς πρὸς τὴν ὑπαίθριον ἶριν ἐμφερείας. Τὸ δὲ μεσαίτατον* **κόρη**, *δι' ἧς τὸ ὁρᾶν συντελεῖται*". (Γαληνός).

κανθός: "*Τὰ δὲ ἐντὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ πέρατα, καθ' ἅ αἱ συμφύσεις τῶν βλεφάρων, κανθοὶ καλοῦνται*". (Γαληνὸς 14.701). Ὡς *γωνία* τῆς ἄκρης τοῦ ὀφθαλμοῦ, ὁ *κανθὸς* ἐτυμολογεῖται ἐκ ῥίζης γων- *κων-*, *καν-*.

59. Βλ. ἐτυμ. βολβοῦ εἰς Λεξιλόγιον περὶ Φυτῶν.

βλέφαρον: Ἐκ τοῦ *βλέπω* +*αρ-* τοῦ *αἴρω* =σηκώνω. "*Διὰ τὸ αἴρεσθαι ἐν τῷ ὁρᾶν*". Δηλαδὴ γιὰ νὰ δῇς πρέπει νὰ σηκώσῃς τὰ "βλέπαρα" → βλέφαρα. Μὲ κλειστὰ μάτια δὲν βλέπεις: "*βλέφαρα, ἃ μὴ κινήσας μηδ' ἀνασπάσας οὐχ ὁρᾶ*". (Ἀριστ. Περὶ Ψ. Β 421 β)

βλεφαρ-ίς: Τὸ ὡς ἄνω θέμα +κατάλ. *-ις* δηλωτικὴ κινήσεως καὶ δυνάμεως. Οἱ βλεφαρίδες, φυόμενες εἰς τὰ βλέφαρα, προστατεύουν τοὺς ὀφθαλμούς. "*Αἱ βλεφαρίδες τῶν πρὸς τὰ ὄμματα προσπιπτόντων ἕνεκεν*" (Ἀριστ. Ζ.Μ. Β, 15).

ὀφρύες: κοινῶς φρύδια (ἐκ τοῦ ὀ-φρύδι-ον). "*Τοὺς ὄπας* (=ὀφθαλμοὺς) *φρουροῦν ἐξ ἱδρώτων καὶ ὄμβρων*" - δηλ. διὰ νὰ μὴ ρεύσουν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τὰ ὑγρὰ ποὺ τυχὸν βρέχουν τὸ μέτωπον (ὀπ-+ρέω).

κερατοειδὴς χιτών: "*ὡς κερατοειδής τις ἐστὶ χιτών, χιτὼν ὀφθαλμοῦ, ὅμοιος πρὸς κέρας· λευκὸς καὶ καθαρὸς ὁ κερατοειδὴς*" (Γαληνός, Περὶ Χρ. Μορ. 3).

ἀμφιβληστροειδὴς χιτών: "*Καλοῦσιν ἀμφιβληστροειδῆ χιτῶνα, προσέοικε* (=προσομοιάζει) *μὲν γὰρ ἀμφιβλήστρῳ τὸ σχῆμα*". (Γαληνὸς Περὶ Μορίων 3.762). -*ἀμφίβληστρον* =δίκτυον. Διαθέτει μικροσκοπικὰ ἀγγεῖα ἐν εἴδει δικτύου.
Καὶ σχολιάζει ὁ Ἡρόφιλος: *ἀμφιβληστροειδὴς χιτών, ἡ λέξις σημαίνει ὅμοιον πρὸς ἀμφίβληστρον, ἤτοι δίκτυον, πλέγμα*. Περιγραφὴ λίαν προηγμένη τοῦ ἀγγειακοῦ συστήματος.

ἐπισκύνιον: δέρμα μετώπου, τὸ κατασκιάζον τὰς ὀφρῦς καὶ τοὺς ὀφθαλμούς. Ρίζα σκ- τῆς σκιᾶς "*Ἡ τοῦ μετώπου ἐσχάτη ρυτίς, ἐπισκύνιον*". "*Πᾶν ἐπισκύνιον κάτω ἕλκεται*". Καὶ γράφει ὁ Ὅμηρος: "*ἐπισκύνιον κάτω ἕλκεται, ὄσσε καλῦπτον*". (Ρ, 136)

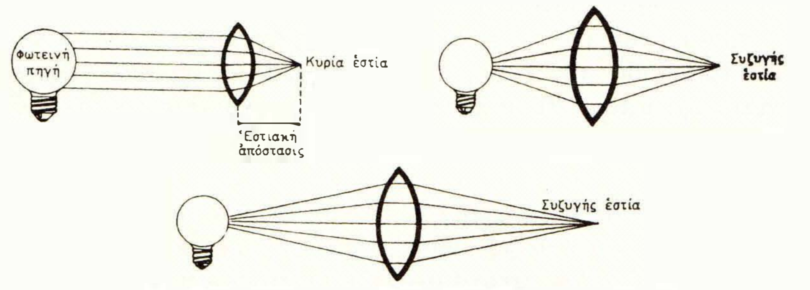
ὑπώπιον: τὸ ὑπὸ τοὺς ὦπας, ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμούς, μέρος τοῦ προσώπου.

Σημ. α) Ὁ ἰατρὸς Ἀλκμαίων (Ε' αἰ. π.Χ.) πρῶτος ἀνεκάλυψε τὸ ὀπτικὸν νεῦρον.
β) **φακός:** ἐκ τοῦ φάος, φάη +ἄκος. Δηλ. φέρει ἄκος, ἴασιν εἰς τὰ φάη (=ὀφθαλμούς). Ὁ ἰατρὸς Διοσκορίδης "*ἀπεκαλεῖτο φακὰς διὰ τοὺς ἐπὶ τῆς ὄψεως φακούς*".
Κατ' ἄλλους ὁ *φακὸς* ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *φῶς* καὶ *ἄγω* → φαγὸς → φακός.

Περὶ φακῶν

Οἱ φακοὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ διαφανῆ οὐσίαν, ἡ ὁποία συγκλίνει ἢ **ἀποκλίνει** τὸ φῶς (εἰκ. 647 καὶ 648).

Κυρτοὶ φακοί. Εἰς τοὺς ἀμφικύρτους φακοὺς αἱ προσπίπτουσαι **παράλληλοι** ἀκτῖνες συγκλίνουν κατὰ τὴν εἴσοδόν των εἰς τὸν φακὸν καὶ **συγκλίνουν ἐκ**

Εἰκ. 647. Κυρία καὶ συζυγὴς ἑστία ἀμφικύρτου φακοῦ.

***

πάγκρεας: (πᾶν +κρέας). Τὸ "Ὀνομαστικὸν" τοῦ Ρούφου μᾶς πληροφορεῖ: "Τὸ πάγκρεας, καὶ **καλλίκρεας** ὀνομάζουσιν". Ὁ Ἀριστοτέλης καθορίζει: "*πάγκρεας: ἡ παρὰ τὴν πρώτην τοῦ ἐντέρου κειμένη σάρξ διαπίμελος* (=παχεῖα) *καὶ ἀδενώδης*". (Ζ.Ι. 514β). Ὁ δὲ Γαληνός, "*καλλίκρεας, ὅπερ ἔνιοι πάγκρεας ὀνομάζουσιν*".

παρειαί: αἰολιστί, **παραυναὶ** ἢ **παρήια**. Ὡς "*παραὶ τῶν ὤτων*". (Βλ. λ. οὖς).

περίνεον ἢ **περίναιον:** "*τὸ μεταξὺ τῶν ὄρχεων καὶ τῆς ἕδρας*". (Ἱπποκρ. 833Η). Ἐτυμ. περὶ+νέω ἢ ναίω.

περιτόναιον: "*ὁ περιτεινόμενος χιτών, ὁ ὑπαλείφων τὸ ἐσωτερικὸν τοίχωμα τῆς κοιλίας, τὸ περισπλάγχνιον ὅπερ συγκρατεῖ αὐτὰ ὡς ταινία*".

πῆχυς χειρός: "*τὸ ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος μέχρι τοῦ καρποῦ*". Ἐκ τοῦ *πήγνυμι* =στερεῶ. "*Ἀπὸ τοῦ πεπηγέναι ἄκρῳ τῷ βραχίονι*".

πλακοῦς μήτρας: ἐκ τοῦ *πλακόεις* = πλατύς. β' σημασία: *πλακοῦς* = πλατύ, πρὸς θρέψιν, εἶδος ζυμαρικοῦ.

πλευρὰ ἢ **πλευρόν:** τὰ πλάγια μέρη τοῦ κορμοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Βλ. Λεξιλ. ἁλός· ρίζα πλ- τῆς πλεύσεως, ἐξ οὗ καὶ "*πλευρὸν νεῶν*" (Αἴας). "*Πλευραὶ οὖσαι φυλάττουσαι τὸν πνεύμονα*" - σχολιάζει ὁ ἀρχ. σχολιαστής.

πνεύμων: Ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Γαληνὸς συσχετίζουν τὴν ὀνομασία μὲ τὴν "πνοήν", δηλ. πρόσληψι καὶ ἀποβολὴ ἀέρος, "πνεύματος".

— "*Ἔοικε τοὔνομα εἰληφέναι πνεύμων διὰ τὴν τοῦ πνεύματος ὑποδοχήν*". (Ἀριστ. Περὶ Ἀναπν. 10.6).

— "*Πνεύμων ὅτι ἀναπνοῆς ὄργανον ἐστί*". (Γαληνός, Περὶ Μορίων).

Ὡρισμένοι σχολιασταὶ ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ πλέω: "*πνεύμων ἢ πλεύμων, ἐπιπλέων ἐπὶ ὕδατος*". (Ἐκ τοῦ *πλεύμων*, τὸ τῆς δημοτ. "πλεμόνι").

Πόροι δέρματος: "*δίοδος διὰ μέσου τοῦ δέρματος, σμικρόταται τοῦ δέρματος ὀπαί, δι' ὧν διέρχονται ἀπορροαί*". (β. λ. "πόρος" εἰς Λεξιλόγιον θαλάσσης).

*

Πόδες: τὰ κάτω ἄκρα. Ὁ **Ποὺς** λέγεται καὶ **Πέζα**, ἐκ θέματος πεδ- τοῦ πεδίου. Ἡ λέξις ἀρχίζει μὲ τὸ χαρακτηριστικόν, πιέσεως σημαντικόν, γράμμα Π (βλ. σχετικὸν Κεφάλαιον Γραμμάτων τοῦ Ἀλφαβήτου).

μηρὸς δέ, κοινῶς "*μερὶ*", ἐτυμ. ἐκ τοῦ "*μέλος σώματος*" → μέρος → μερὸς → μηρός. - "*Τὰ μὲν ἀπὸ τῶν ἰσχίων εὐθὺς ἐρχόμενα, μηροί..*" "*...Μετὰ δὲ ταῦτα, συμβάλλει τὰ* **κῶλα** *τοῖς ὑποκάτω...*"· *κῶλον* σημαίνει καὶ αὐτὸ μέρος σώματος.

γόνυ δέ, "*ἐκ τοῦ ὅτι ὡς Γωνίαν ἀποτελεῖ ἐν τῷ κάμπτεσθαι τὸ σκέλος*". Δηλαδὴ **Γ**-όνυ, ἄλλως **Γ**-υῖον. (ἐκ τοῦ *ἐν-γυῖον* → ἐγγὺς καὶ ἐγγίζω).

"*Τὸ ὄπισθεν μέρος τοῦ γόνατος καὶ ὁ ὑπὸ τὸ γόνυ τόπος* **ἰγνύα** *καλεῖται*", ἐτυμολογικῶς ἐκ τοῦ ἵκω - ἴγω.

"*Τὰ ἰγνύα, αἴτιον τοῦ ἱκνῖσθαι, ὅ ἐστὶ πορεύεσθαι*". (Πρβλ. τὴν δημοτ. ἔκφρασι "κούνησε τὰ γόνατά σου").

"*Τὰ δὲ ἐπὶ τὰ κάτω μέγιστα,* **κνῆμαι** *καλεῖται*".

Ἡ *κνήμη* ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *κνάπτω* = κάμπτω (ὅπως ἀκριβῶς τὸ ἀντιδάνειον "γάμπα" ἐκ τοῦ καμπή, καμπά). Τὸ μὲν ἔμπροσθεν τῆς κνήμης **ἀντικνήμιον**, τὸ δὲ ὄπισθεν **γαστροκνήμη**, λόγῳ τοῦ **γαστροειδοῦς**, στρογγύλου σχήματος. "*Τὰ δὲ πέρατα τῶν τῆς κνήμης ὀστῶν εἴς τε το ἔνδον μέρος καὶ εἰς τὸ ἔξω ἐξέχοντα,* **σφυρὰ** *προσαγορεύονται καθ' ὁμοιότητα τῶν χαλκευτικῶν σφυρῶν, ἀπολήγοντα πρὸς τῷ* **ἀστραγάλῳ**". (Εὐστάθιος)

ἀστράγαλος ἐτυμολ. *α* ἐπιτατ. +*στρ* (στρέφω) +*αγ* (τοῦ ἄγω), +κατάλ. -*αλος*, κινήσεως σημαντική: "*γεγονὼς οὐ πρὸς τὸ μένειν, ἀλλὰ πρὸς τὸ κινεῖσθαι*".

"*Τῶν δὲ ἄκρων ποδῶν, τὸ μὲν ὄπισθεν* **πτέρνα** ὀνομάζεται, τὸ δὲ ἔμπροσθεν ἀπὸ τῶν σφυρῶν μέχρι δακτύλων **ταρσὸς** καλεῖται."

Ἡ *πτέρνα* ἐτυμολογεῖται "*ἀπὸ τοῦ πατεῖν τὴν ἔραν*", "*ἀπὸ τοῦ ἐπιπτωκέναι αὐτῇ ὅλον τὸ σῶμα*". *Ὁ δὲ ταρσὸς*" ἀπὸ τοῦ *τέρσω* (=ξηραίνω)· "*τοῦτο γὰρ τὸ μέρος ὀστεῶδες ἐστί, ξηρὸν καὶ ἄσαρκον*"[60] "*Τὸ δὲ ὑπὸ τούτου εὐθὺς ἐν μέσῳ κατωτάτω τοῦ ποδός,* **κοῖλον**." (ἐκ τῆς κοιλότητος, ὅ,τι σήμερα

60. Ὅπως καὶ ἡ πόλις Ταρσός, ἐκ τοῦ ἀναξηρανθῆναι. "*Τῶν γὰρ ὑδάτων ὑποχωρούντων εἰς τὸ νῦν πέλαγος, ἀναφανθῆναι πρῶτα τὰ περὶξ Ταυρικὰ ὄρη*".

ἀποκαλεῖται "καμάρα"- ἐκ τοῦ *καμάρα* =δωμάτιον).
"*Τὸ δὲ κατώτατον, ἐφ' ᾧ πατοῦμεν,* **πέλμα**".

Τὸ *πέλμα* ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *πέλω, πέλομαι* = κινοῦμαι. Κατ' ἄλλους δέ, "*ἐκ τοῦ πεπιλῆσθαι πλέον τοῦ ἄλλου δέρματος*". (πεπιλημένον=συνεσφιγμένον). "*Εἶτα οἱ δάκτυλοι τοῦ ποδός, ἰσάριθμοι μὲν τοῖς τῶν χειρῶν, οὐ τυχόντες δὲ τῶν αὐτῶν ὀνομάτων ἕκαστος, διὰ τὸ μηδὲ τοὺς αὐτὰς χρείας ἐπιτελεῖν.*" (Γαληνός). (*δάκτυλος* ἐτυμολ. βλ. εἰς λ. "χείρ").

Γενικῶς τὰ κάτω ἄκρα ἀποκαλοῦνται καὶ **σκέλη**. Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *σκέλλω* =καθιστῶ τι σκληρόν, ξηραίνω. "*Ἀσκελὲς*[61] *τὸ σκληρόν, παρὰ τὸ ἄγαν ἐσκληκέναι. Ὅθεν καὶ σκέλος εἴρηται, τὸ ἄγαν ἐσκληκός*". (Ὠρίων). (Πρβλ. καὶ τὴν λαϊκὴ ἔκφρασι: "μάζεψε τὰ ξερά σου", μὲ τὴν ἔννοια μάζεψε τὰ σκέλη σου, τὰ πόδια σου).

*

προστάτης: ἐκ τοῦ *πρὸ+ἵσταμαι*, δηλ. ὁ ἱστάμενος ἔμπροσθεν τινὸς καὶ ὑπερασπίζων αὐτόν. "*Πρῶτος Ἡρόφιλος, ἀδενοειδεῖς προστάτας ἐκάλεσεν καὶ τὰ ἐκ τῶν ὄρχεων ἐκφυόμενα...*" (Γαληνός).

πρόσωπον: Ἐκ τῆς προθέσεως *πρὸς +ὤψ, ὠπὸς*=ὀφθαλμός. Ὅθεν "πρόσωπον": "*πρόσω καὶ ἔμπροσθεν τοὺς ὦπας ἔχει, τὸ πρὸς τὴν ὦπα ὄν*". "*Ὁ ἄνθρωπος, διὰ τὸ μόνον ὀρθὸν εἶναι τῶν ζώων, μόνον πρόσωθεν ὄπωπε*". (Ἀριστ. ΖΜ. 1.662)

πυγή: τὰ ὀπίσθια. Ἀμφιβόλου ἐτυμολογίας. Ὡρισμένοι σχολιογράφοι ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ *πτύσσω, ἔπτυγμαι*, πτυγὴ καὶ πυγή.

πύελος: κοινῶς "λεκάνη". Ὁμοιάζει πράγματι πρὸς *πύελον* =σκάφη, λεκάνη. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *πλύνω*, → *πλύελος* → *πύελος*. Ἤ: "*Κυρίως ὅπου τοὺς πυροὺς* (=σίτους) *πλύνουσι· πυρέους ὄντας, ἐκβολῇ τοῦ ρ, πυέλους.*" (Θέων, ἐν ὑπομν. Ὀδυσσείας 19.553).

πυλωρός: τὸ κατώτερον στόμιον τοῦ στομάχου, ἐκβάλλον εἰς τὸ δωδεκαδάκτυλον, οἱονεὶ *πύλη+ὦρος* =φύλαξ. Γαληνός: "*τὸ κάτω στόμιον τοῦ στομάχου, δι' οὗ ἡ τροφή, οἱονεὶ διαπερνοῦσα τὴν πύλην, μεταβαίνει εἰς τὰ ἔντερα*".

πώγων: κοινῶς "πηγούνι". Ἐκ τοῦ *πήγνυμι*, καθ' ὅτι "*πεπηγὼς καὶ ἑδραῖος τόπος*".

ράχις: κοινῶς "πλάτη".[62] Ἐκ τοῦ ρήμ. *ῥήγνυμι: "ῥῆξις τις ἐστί, τὰ δεξιὰ τῶν εὐωνύμων διαχωρίζουσα*". Ἤ λόγῳ τοῦ ὅτι *ῥήγνυται*, "*σπάει*", λυγίζει. (πρβλ. τὶς ἐκφράσεις "λύγισε τὴν μέση σου", "τσάκισε τὴν μέση σου").

ρίς: κοινῶς, μύτη. Ἐτυμολογικῶς ἐκ τοῦ ρ. *ῥέω+ἴς* =δύναμις. Ἐκεῖ ἀπὸ ὅπου ῥέει, κυλάει ἡ δύναμις, τὸ "μένος", ἡ ἴδια ἡ ζωή. Ὁ Ὅμηρος περιγράφει λίαν χαρακτηριστικά:
— "*Ἀνὰ δὲ ῥῖνας δριμὺ μένος προὔτυψε*" (ω, 318).
— "*Τέλος θανάτοιο κάλυψεν ὀφθαλμοὺς ῥίνας τε*" (Π, 502).
Καὶ σχολιάζει ὁ ἀρχ. σχολιογράφος: "*ἐπεὶ οἱ τελευτῶντες οὐ βλέπουσιν, οὐδὲ ἀναπνέουσι*".
Εἰδικώτερον:

> "*Ρινὸς τὸ ἔνθεν καὶ ἔνθεν* **πτερύγια** *καλεῖται, διότι ταῦτα κινεῖται ἐν ταῖς σφοδραῖς δυσπνοίαις*".
> "**Ρώθων** *δέ, ὅτι ρόθον ὠθεῖ*".

*

σάρξ, αἰολικῶς **σύρξ:** ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ῥήμ. *σύρω*: "*ἀποσύρεται γὰρ τὸ δέρμα ἀπ' αὐτῆς*". Ὡς πρὸς τὴν γενικώτερη ἔννοια τῆς λέξεως **κρέας**, προέρχεται ἀπὸ τὴν "κρύα" ἐντύπωσι ποὺ δημιουργεῖ ἡ ἀπόσυρσις τῆς σαρκὸς καὶ ἡ ἀποκάλυψις τοῦ ὑποκάτω αὐτῆς εὑρισκομένου "κρέατος". - "*κρυόεις*" εἶναι ὁ ψυχρός, ὁ τρομερός. "*κρυόεις πόλεμος*". Ἐξ αὐτοῦ τὸ λατιν. cruor =αἷμα, φόνος.

σιαγών: ἐκ τοῦ *σείω* (=πάλλω, κινῶ ἐδῶ κι ἐκεῖ) +*ἄγω*. Μετοχὴ ἀορ. τοῦ ρήμ. *σείω* →*σιὼν* (Ἀνακρέων). "*σιαγόνες: σείονται ἀγόμεναι, συνάγονται περιαγόμεναι*".

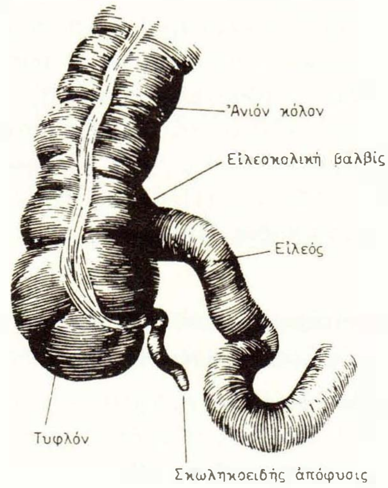
σίαλος, σίελος, σίελον: "*ὑγρὸν ἀποσειόμενον ἅλις*" (=ἀθρόως) - *Ὁ σίαλος αὐτομάτως ρεῖ.* (Ε.Μ.). (Σημειωτέον ὅτι *σίαλος* σημαίνει καὶ "παχὺς"· "παχύρρευστον ὑγρόν").

---

61. **ἀ-σκελὲς** = σκληρόν. Τὸ **α**, ἐπιτατικόν. Ἐκ τοῦ σκέλλω παράγεται καὶ τὸ ἐπίθ. *σκληρὸς* (σκεληρός).
62. *πλάτη* δέ, ἐκ τοῦ *πλατύς*, ὅπερ ἐκ τοῦ "*πλοῦς*". Βλ. καὶ "νῶτα".

σκελετός: ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ῥήμ. *σκέλλω* =ξηραίνω, σκληραίνω. Τὸ σκληρὸ μέρος τοῦ σώματος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὶς σάρκες καὶ τὰ μαλακὰ μόρια: "*σκέλλειν γὰρ ἐστὶ τὸ σκληροποιεῖν· καὶ ὁ σκελετὸς ἐστὶ κατεσκληκώς*".

σκωληκοειδὴς ἀπόφυσις: Ὁ Ἡρόφιλος πρῶτος καθώρισε: "..*ὅ μικρὸν ἔμπροσθεν.. πέρας ἔχον σκωληκοειδές*".
Ὁ Γαληνὸς τροποποιεῖ ὡς: "*σκωληκοειδὴς ἐπίφυσις*".

σπλάγχνον: Ἄλλοι ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ ῥήμ. *πλέκω* (=συστρέφω, περιπτύσσομαι), ἀόρ. *ἐπλάκην*, → "*πλάκανον*" → σπλάγχνον. Τὸ Ἐτυμολογικὸν τὸ Μέγα ἐπεξηγεῖ ἐκ τοῦ ὅτι "*ἐς πλησίον ἀλλήλων ὑπάρχειν καὶ ἐφάπτεσθαι...*".

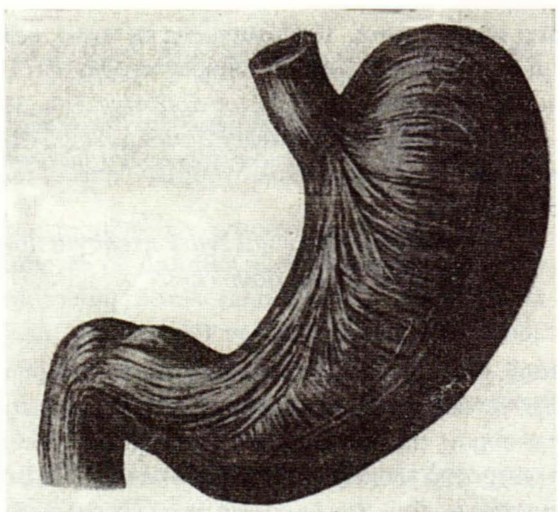
σπλὴν: "*τὸ κατ' ἐξοχὴν καθαῖρον σπλάγχνον*", τὸ "*εἰς ἑαυτὸν ἐπισπᾶσθαι τὰ φαυλισθέντα τῶν ὑγρῶν*", ὡς *σπογγῶδες* καὶ *λεῖον*. Ἱπποκράτης: "*τὰ σπογγοειδέα καὶ ἀραιά, οἷον σπλήν..*" (Ἀρχ. Ἰατρ. 22). "*Ἀπὸ τοῦ ἐπισπᾶν, σπλὴν εἴρηται*". (Ἀριστοτ.)

σπόνδυλος: ἐκ τοῦ "*σφόνδυλος*", "*παρὰ τὸ ἐσφίχθαι πρὸς ἀλλήλους*", ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ "σπόνδυλοι" τῶν κιόνων.

σταφυλή: κοινῶς "σταφυλίτης": "*κιονὶς τοῦ φάρυγγος ὁμοιάζουσα πρὸς σταφυλήν*".

στέρνον, στῆθος. Τὸ στέρνον "*ὠνομάσθη ἀπὸ τῆς στερρότητος, διὰ τὸ στερεὸν αὐτοῦ, στερόν τι, πλεονασμῷ τοῦ ν*". Τὸ δὲ στῆθος "*διότι ἕστηκεν ἀσάλευτον καὶ ὅτι ἐν αὐτῷ τὸ ἡγεμονικόν... Τὰ γὰρ ἄλλα μέρη τοῦ σώματος κλίνεται* (=λυγίζουν), *τὸ δὲ στῆθος οὐ κλίνεται...*"
Ὁ Γαληνὸς διευκρινίζει: "*τὸ μεταξὺ τῶν πλευρῶν στῆθος· καὶ τὸ μεσαίτατον αὐτοῦ στέρνον*".
στόμα: ἐκ τοῦ ρ. *τέμνω, τέτομα*, → "τόμα" → **στόμα:** "*ἐκ τοῦ τέμνειν τὰ σιτία, πλεονασμῷ τοῦ σ. -τμητικόν ἐστι ὧν λαμβάνομεν*". ("*Ὁ ἄνθρωπος μικρόστομος*" -Ἀριστοτ. Ζ.Ι. β7-).
Ἄλλοι ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ *στέμβω* =σείω, κινῶ. Ἐπίσης: "**μάσταξ** τὸ στόμα, ἀπὸ τοῦ μασσᾶσθαι". μάσταξ, δωρ. → **μύσταξ**. Συνεκδοχικῶς μύσταξ = τὸ ἄνω χεῖλος. Ἐκ τῆς ἐκφράσεως "*κείρεσθαι τὸν μύστακα*" → τὸ σημερινὸ "μουστάκι".

στόμαχος: ἐκ τοῦ *στόμα + χέω:* "*ἀπὸ τοῦ στόματος εἰς αὐτὸν χέονται τὰ σιτία*". "*Στόμαχος ἀπὸ στόματος ἀρξάμενος*" (Ἀριστ. Ζ.Ι. Β.17)).

Εἰκ. 512. Ὁ μυϊκὸς χιτὼν τοῦ στομάχου ἀνθρώπου

σφιγκτήρ: "*σφιγκτήρ, ἀπὸ τῆς ἐνεργείας κέκληται*" (Γαληνός). "*Μῦς κλείων ἄνοιγμά τι, οἷος ὁ τῆς ἕδρας· ὁ δὲ δακτύλιος αὐτοῦ, ἐντέρου μὲν τέλος, ὁδὸς δὲ τῶν ἐκ κοιλίας περιττῶν*". Ὅθεν σφιγκτήρ, ἐκ τοῦ ρήμ. *σφίγγω*, συσφίγγει τὸ ἄνοιγμα τοῦ ἐντέρου: "*περισφίγγει καὶ οἷον δεσμοῖ*".
"*Ὁ δὲ περὶ τὴν ἕδραν μῦς, ὅν καὶ σφιγκτῆρα ὀνομάζουσιν ἢ* **πρωκτόν**". -*πρωκτὸς* ἐτυμολογικῶς "*προακτός, παρὰ τὸ δι' αὐτοῦ προάγεσθαι τὰ περιττώματα*".

τένων, τένοντες: Ἐκ τοῦ ρήματος *τείνω*: "*ὁ τένων ἐνεργῶν, τείνεται*". - "*Τὴν εἰς μῆκος τῶν ποδῶν ἔκτασιν φησὶν τένοντας*".
Ὅμηρος: "*θλάσσε δὲ κοτύλην... ῥῆξε τένοντε*" (Ε 307).
"*...ἀπὸ δ' ἄμφω κέρσε (=ἔκειρε, ἔκοψε) τένοντε*". (Κ 456)

τιτθός: ὁ μαστός, ἐκ τοῦ ρήμ. *τίθημι*, "*ὡς ἐντιθέμενος τῷ στόματι*". Ἐξ οὗ καὶ *τίτθη* ἡ τροφός.

τράχηλος: ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ "τροχός", τόσον διὰ τὸ σχῆμα αὐτοῦ ὅσον καὶ "*διὰ τὸ κινεῖσθαι*".

ὑμήν: μεμβράνη· ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ρ. *ὑφαίνω* → "*ὑφὴν*" → *ὑμήν*. ("Οπως καὶ ὁ "ὕμνος" -"ὕφνος"- ἐκ τοῦ "*ὑφαίνω*", ὡς "ὕφασμα λόγου", ἐξ οὗ καὶ τὸ συγγραφικὸν "*ὕφος*").

ὑπερῴα: ὁ οὐρανίσκος· ἐκ τοῦ *ὑπὲρ* + *ᾤα* = ἄκρη.

ὑπήνη: τὸ ἄνω χεῖλος, ἐκ τοῦ "*ὑπεῖναι τοῦ γενείου*".

φάρυγξ: ἐκ τοῦ *φέρω+ρέω*, "*δι' οὗ τὸ πνεῦμα, ἀναπνοή, φέρεται*" (Ε.Μ.). "***Φά****ρυγξ, ἡ τῆς φωνῆς διέξοδος, λάρυγξ δὲ ἡ τῶν σιτίων εἴσοδος*". (Σχολ.)

φλέψ, φλεβός· φλέβες: ἐκ τοῦ *φλύω* = ὑπερχειλίζω, "*Πολλῷ δὲ μείζους αἱ φλέβες τῶν ἀρτηριῶν*" (Ἡρόφιλος).

Τὰ δὲ "τριχοειδῆ **ἀγγεῖα**" ἀνεκάλυψε καὶ καθώρισε ὁ Γαληνός, "*ἐπὶ τῶν λεπτοτάτων φλεβῶν*". "*Πάντα ὅσα ὑπάρχει ὑγρὰ ἐν τῷ σώματι, ἐν ἀγγείοις ὑπάρχει, ὥσπερ καὶ αἷμα ἐν φλεψί*". (Ἀριστοτ. Ζ.Γ. 20.521).

χείλη: ἀμφιβόλου ἐτυμολογίας. αἰολ. **χέλλη**. Πιθανὸν ἐκ τοῦ **Χ** + *εἰλεῖσθαι*. Τὸ Ε.Μ. κλίνει πρὸς τὴν ἄποψιν "*παρὰ τὸν χιλὸν λαμβάνειν, χιλὸς δὲ ἡ τροφή*".

*

χείρ, χειρός: -οἱ θεοὶ- "*...τοῖς μὲν ἄλλοις ζῴοις πόδας ἔδωκαν, οἵ τὸ πορεύεσθαι μόνον παρέχουσιν, ἀνθρώπῳ δὲ καὶ χεῖρας προσέθεσαν...*" (Ξεν. Ἀπομν. 1.4.11)

> "*Χεῖρας μόνον ἁπάντων ζώων ἄνθρωπος ἔσχεν,*
> *ὄργανα πρέποντα ζώῳ σοφῷ· δίπουν, αὐτὸ μόνον*
> *ἐν τοῖς πεζοῖς ἐγένετο καὶ ὀρθόν, ὅτι χεῖρας ἔσχεν*". (Γαληνός, Περὶ Μορίων 3.165)

Ἐτυμολογικῶς: "*ἀπὸ τοῦ διιστᾶν τοὺς δακτύλους καὶ διέχειν*". "*Ἡ χεὶρ διαιρετὴ καὶ πολυσχιδής*". (Ἀριστ.) Δηλαδὴ οἱ δάκτυλοι διίστανται, ἀνοίγουν, δημιουργῶντας ἕνα **Χ**άσμα. Ἡ κατάληξις "ρ" σημαίνει τὴν διαρκῆ κίνησι τῆς χειρός: "*ἀκαμάτησι χέρεσσιν*" (=μὲ ἀκούραστα χέρια) -Ἡσίοδος Θεογονία 510-

> "*Ἡ χεὶρ ἔοικεν εἶναι οὐχ ἓν ὄργανον, ἀλλὰ πολλά, ὡσπερεὶ ὄργανον πρὸ ὀργάνων*"
> (Ἀριστοτ. Περὶ Ζώων Μορ. Δ. 10).

Ἄλλοι, ὅπως ὁ Ὠρίων καὶ ὁ Θεόγνωτος, ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ ἔχειν (→ἐχεὶρ→χείρ), συσχετίζεται δὲ ἡ *χεὶρ* καὶ μὲ τὸ *χρή, χρεία*: "*ἀπὸ τῆς χρήσεως λέγονται, ὡσανεὶ χρεῖαι οὖσαι, ἢ παρὰ τὸ ῥᾶον χεῖσθαι καὶ διιστᾶν τοὺς δακτύλους*".

Ἡ χεὶρ ὀνομάζεται καὶ **μάρη**, ἐξ οὗ *εὐμάρεια (=εὐχέρεια)* → *μάρπτω* = παίρνω, ἁρπάζω, "*ἀμαρπτία*" = ἀστοχία, ἐξ οὗ → ἁμαρτία[63] (τὸ α, στερητικόν). Ἀμφιβόλου ἐτυμολογίας, σχετίζεται μὲ τὸ *μέρμερος* (=ἔμφροντις), *μέριμνα, μερίζω, μέρος*.

Οἱ **δάκτυλοι** τῆς χειρὸς ἐτυμολογοῦνται ἐκ τῆς ρίζης "δικ-" ἢ "δεκ-", τοῦ *δείκνυμι* καὶ *δέχομαι*.

Ὁ μέγας δάκτυλος ἀποκαλεῖται **ἀντίχειρ** "*ὅτι πρὸς τὸ λοιπὸν τῆς χειρὸς ἀντίθεσιν ἔχει*" *(Ἀριστοτέλης), ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ὅτι* "*τὸ ἴσον δύναται τῇ ὅλῃ χειρί*" (Ζωναρᾶς), καὶ "*ὅλῃ τῇ χειρὶ ἄκρᾳ συνεργοῦντα, ἴσον αὐτῇ δύνασθαι*" (Γαληνός).

ὄνυχες δέ, ἐκ τοῦ *νύσσω* =κεντῶ, τρυπῶ, σὺν τὸ ὄμικρον τὸ ἐπιτατικόν. (Ἐκ τοῦ ὄνυξ, ὄνυχος, ὀνύχιον→νύχι). "*Ἄνθρωπος ὄνυχας ἐλαχίστους ἔχει κατὰ μέγεθος...*" "*Ὄνυχες τοῖς ἀνθρώποις ἐπικαλυπτήρια*". (Ἀριστοτ. Περὶ Ζώων Γεν.)

παλάμη χειρὸς "*ἀπὸ τοῦ πάλλειν καὶ πάλλεσθαι*", "*πάλλει καὶ κινεῖ καὶ σείει*".

καρπὸς χειρός, "*εὐλύγιστον τῆς χειρὸς σημεῖον*", σχετικὸν μὲ ρίζα -"ἁρπ"- → "χαρπ", "*ἁρπάζω, δρέπω καρπούς*".

"Ὑπτιαζούσης δὲ τῆς χειρός, τὸ μὲν κατὰ τὸν ἀντίχειρα ἐπανεστηκὸς **θέναρ** καλεῖται, τὸ δὲ ἀντι-κείμενον αὐτοῦ **ὑποθέναρ**". Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *τίθημι, θέσις*.
"*Καὶ τὸ μὲν ἐνδόθεν τῆς χειρὸς σαρκῶδες, θέναρ καλεῖται, τὸ δὲ ἔξωθεν ὀπισθέναρ ἢ καρπός*". (Γαληνός).

63. "Πᾶν ἁμάρτημα, μάχην περιέχει, ἐπεὶ γὰρ ὁ ἁμαρτάνων οὐ θέλει ἁμαρτάνειν, ἀλλὰ κατορθῶσαι· δῆλον ὅτι ὃ μὲν θέλει οὐ ποιεῖ". (Ἐπίκτητος, Dissert. 2.26.7 -T.L.G.).

Ἐπειδὴ δέ, ὅπως ἐξετάσαμε, "*χεῖρας ἐξ ἁπάντων τῶν ζώων μόνον ὁ ἄνθρωπος ἔσχεν, ὄργανα ἁρμόζοντα εἰς ζῶον σοφόν*", ἡ λέξις "*χεὶρ*" χρησιμοποιεῖται μεταφορικῶς καὶ εἰς δήλωσιν ἔργου ἢ ἐνεργείας ἢ καὶ προσώπου:

μιᾷ χειρὶ = μόνος

χειρῶναξ = ὁ ἄναξ τῶν ἑαυτοῦ χειρῶν, ὁ δημιουργός.

χειρόω = ὑποτάσσω

"*ἄρχειν χειρῶν*", "*χερσὶν ἀρήξειν*", "*ἢ χερσὶν ἢ λόγῳ*" κ.ἄ....

*

χολή: ρίζα "χλ", ὅπως *χλόη, χλωρός*, ἐκ τοῦ ἰδιάζοντος χρώματος τῶν ὑγρῶν τῆς χολῆς.

χόνδρος: "*χόνδρος δέ ἐστιν ὀστέου μὲν νευρωδέστερος, νεύρου δὲ ὀστεωδέστερος*" (Λυκόφρων).
— "*Ὀστοῦν ξηρὸν ἐστί, χόνδρος ἧττον* (=ὀλιγώτερον) *ξηρός*" (Γαληνός).
Διὰ τοῦτο δὲ "*Ρὶς κατεαγεῖσα ἀναπλάσσεται*" (Ἱπποκράτης).

Λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ *χόνδρος* ἐστὶ σφαιροειδὴς ὡς κόκκος, → *χονδρὸς* σημαίνει στρογγύλος.

χορδή: σημαίνει ἔντερον. Ἀβεβαίου ἐτυμολογίας. Ὡρισμένοι σχολιογράφοι σχολιάζουν: "*δι᾽ οὗ χωρεῖ ἡ ἐδωδή*". (ἐδωδὴ=φαγητόν).

χρώς: ἐπιφάνεια παντὸς σώματος (ἐξ οὗ καὶ "χρῶμα") εἰδικώτερον δέ, *ἐπιδερμίς*. Πιθανὴ σχέσις μὲ *χείρ, χρή, χραύω* =ἐγγίζω. Ὁ ἰατρὸς Ἀέτιος καθορίζει: "*Οἱ Πυθαγόρειοι χροιὰν ἐκάλουν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος*".
Ἐκ τοῦ *χρὼς* → τὸ ρῆμα *συγ-χρωτίζομαι* = σχετίζομαι, εἶμαι πλησίον τινός.

ὦμος: ἐκ τοῦ μέλλοντος *οἴσω* τοῦ ῥήματος φέρω, καὶ ἐκ τοῦ *οἶμος* =ὁδός. "*Παρὰ τὸ φέρειν τὰ βάρη τῶν φορτίων*", "*ἐφ᾽ οὗ φέρομεν τὰ βάρη καὶ τὰ φορτία*". Γι᾽ αὐτὸ ὁ ὦμος λέγεται καὶ **ἀκχός**, ἐκ τοῦ ρ. ἄγω.

ὠλένη: τὸ ὀστοῦν τοῦ πήχεως, ἐκ τοῦ ὅτι "*δι᾽ αὐτῆς τῆς ὠλένης, ὁλοῦσθαι τὰς πράξεις, τουτέστι πληροῦσθαι*" (ἰατρὸς Σωρανός).

*

Αἰσθήσεις - Λειτουργίαι

"*ἅπαντα σὺν ἀποδείξει καὶ μεθόδῳ λαμβάνειν*"[64]

αἴσθησις: Τὸ διακριτικὸν γνώρισμα τῶν ἐμψύχων, ἀπὸ τῶν ἀψύχων. "*Η γὰρ αἴσθησις ἡ κατ' ἐνέργειαν κίνησις ἐστὶ διὰ τοῦ σώματος*" (Ἀριστοτ. Φυσικὰ 244). "*Τὸ ζῷον αἰσθήσει ὥρισται*". (Ἀριστοτ.) - *αἴσθησ-ις* εἶναι ἡ δύναμις τοῦ αἰσθάνεσθαι, ἐνῶ *αἴσθημα* εἶναι ἡ διὰ τῶν αἰσθήσεων γνῶσις. (Βλ. καταλήξεις -ις καὶ -μα). Ἡ δὲ λεπτότης, ἡ ἰδιότης νὰ αἰσθάνεταί τις εἰς βάθος, εἶναι *εὐ-αισθησία*, ἡ ὁποία προκαλεῖ τὴν *συν-αίσθησιν*.
Ἐτυμολογικῶς ἐκ τοῦ *ἀΐω* = ἀντιλαμβάνομαι +*θέσις*.

"*Οὐκ ἔστιν αἴσθησις ἑτέρα παρὰ τὰς πέντε·*
λέγω δὲ ταύτας, ***ὄψιν ἀκοὴν ὄσφρησιν γεῦσιν ἁφήν***".
(Ἀριστοτ. Περὶ Ψυχῆς Γ')

ὄψις: ἡ ὅρασις. Θὰ ἀναλυθῆ εἰς τὸ τέλος τῆς παρούσης ἑνότητος.

ἀκοή: "*Τὸ ἀκούειν γίνεται, ῥεύματός τινος φερομένου ἀπὸ τοῦ φωνοῦντος ἢ ἠχοῦντος ἢ ὅπως δήπου ἀκουστικὸν πάθος παρασκευάζοντος. Τὸ δὲ ῥεῦμα διασπείρεται.... καὶ τὴν ἐπαίσθησιν τὴν ἐπ' ἐκείνου ποιοῦσαν...*".[65] Δηλαδὴ ἀκούομεν, ὅταν ρεῦμα τοῦ ἀέρος, κινηθὲν ἀπό τινος ἠχητικῆς πηγῆς, φθάση εἰς τὸ ὄργανον τῆς ἀκοῆς, τὸ εὐαισθητοποιήση, καὶ τὸ καταστήση ἱκανὸ νὰ προσλάβη καὶ νὰ διαβιβάση εἰς τὸν Νοῦν τὴν πληροφορίαν. Ἡ φωνὴ εἶναι πληγὴ ἀέρος διαδιδομένη διὰ τῶν ὤτων, γράφει ὁ Πλάτων (Τίμαιος 29).

"*Ὁρίζονται τὴν φωνήν, ἀέρα πεπληγμένον αἰσθητὸν τῇ ἀκοῇ*" γράφει καὶ ὁ Πλούταρχος (1131 D).

Γι' αὐτὸ ἐτυμολογικῶς, ὅπως εἴδαμε,[66] τὸ *οὖς* ἢ *αὖς*, προέρχεται ἐκ τοῦ *ἄημι*=φυσῶ, πνέω. Ἐκ τοῦ ἄημι → καὶ τὸ ρ. *ἀΐω* =1) ἀκούω 2) αἰσθάνομαι, 3) ἐννοῶ.

Ὁ *ἀΐων* λέγεται καὶ *ἀΐσθων*, ἄρα ἡ *αἴσθησις* κυρίως σχετίζεται *ἐτυμολογικῶς* μετὰ τοῦ *ἀΐω*. Γράφει τὸ Ἐτυμ. τὸ Μέγα: "ἀκοή, ἐκ τοῦ *κοῶ* =νοῶ· ὁ ἀκούων νοεῖ. Ἢ *κῶ* =κοιμῶμαι. Στερητικὸν α +κούω· *οἱ γὰρ ἀκούοντες οὐ κοιμῶνται*". Τὸ δὲ μετὰ προσοχῆς ἀκούειν, εἶναι *ἀκρόασις*.

ὄσφρησις: ἡ **ὀσμή**, **ὀδμή**. Σχετικὸν ρῆμα *ὄζω* (ὄσδω).
ὄζω +φρέω (=εἰσέρχομαι εἰς τὰς φρένας) → *ὄσφρησις*.

"*Καὶ τὴν ὀσμὴν νομιστέον, ὥσπερ καὶ τὴν ἀκοήν.*
Οὐκ ἄν ποτε οὐδὲν πάθος ἐργάσασθαι,
εἰ μὴ ὄγκοι τινὲς ἦσαν ἀπὸ τοῦ πράγματος ἀποφερόμενοι
πρὸς τοῦτο τὸ αἰσθητήριον κινεῖν..."[66]

"*Ὄσφρησις, ὀσφραίνεσθαι ἕλκοντος*
διὰ τῶν ἀναπνοῶν τὰς ὀσμὰς
...ὥσπερ ἐπὶ τῶν ρευματιζομένων".[67]

Ἐτυμολογικῶς: *ὀδ-μή*, ρίζα "οδ" (πρβλ. ὀδ-ούς, δάκνω). Ἐμπεριέχει καὶ ἡ *ὀδμὴ* - *ὀσμὴ* τὴν ἐντύπωσι τῆς "ὀξύτητος".

γεῦσις: ἐκ ρήματος γεύω, γεύομαι, "δοκιμάζω". Ἀβεβαίου ἐτυμολογίας. Παρατηροῦμεν ὅτι περιέχει τὸ γράμμα Γ (τῆς γῆς, τῆς καλλιεργείας -βλ. σχετικῶς γράμμα Γ) +εὔω =καίω, ψήνω.

ἁφή: ῥῆμα *ἅπτω* =ἐγγίζω, ὅπερ ἐκ τοῦ *κάπτω, χάπτω*. Ρίζα "*χαπ*" τοῦ "*ἁρπάζειν*". "*Αἴσθησις ἀναγκαιοτάτη τοῖς ζώοις ἡ ἁφή*". (Ἀριστοτ. Περὶ ψυχῆς Β' 2.414).

64. Γαληνὸς "Πρὸς Πατρόφιλον".
65. Ἐπίκουρος, πρὸς Ἡρόδοτον, -Work 006.52.5 (T.L.G.)
66. Βλ. εἰς Λεξιλ. Ὀργάνων, "οὖς".
67. Γαληνός, Περὶ Φιλοσοφ. Ἱστορ.

Περὶ Ὁράσεως

"Ὅρασις: ἡ τοῦ ὁρᾶν δύναμις" (Ἀριστ. Περὶ Ψυχῆς, Γ 2. 426)

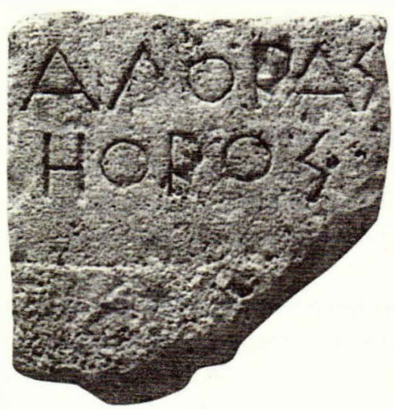
"*Στὰ Ἑλληνικά, ἡ πρᾶξις τοῦ* (F)*ιδεῖν*, (**F**)**ορῶ**, (→voir, vedere, ver κλπ.), *κατέχει θέσι πλεονεκτική... Ὁ ἄνθρωπος, ἐκ φύσεως, εἶναι ἕνα βλέμμα, μιὰ ματιά. Τὸ νὰ ὁρᾶς* (Fιδεῖν) *καὶ τὸ νὰ γνωρίζῃς* (Fειδέναι) *εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶγμα. Δύο μορφὲς τοῦ ἰδίου ῥήματος. Ἐὰν ἡ λέξις εἶδος* (=μορφὴ) *σημαίνει ἀκόμη τὸν ἀτομικὸ χαρακτῆρα, αὐτὸ συμβαίνει διότι ἡ γνωριμία καὶ ἡ κατανόησις ἐπιτυγχάνονται μέσα ἀπὸ τὴν ὅρασι. Τελικά, τὸ νὰ γνωρίσῃς, εἶναι ἕνας τρόπος τοῦ νὰ ἰδῇς*".

Federico Verastegi, "La psicologia Griega" (ἄρθρον εἰς περιοδ. "ΙΕΡΑΞ", τ. αριθ. 2)

«Ἡ ἐκ τῶν αἰσθήσεων γινομένη ἐνέργεια, γενικῇ συντάσσεται
(ἀκούω σου, γεύομαί σου, ἅπτομαι σου..) πλὴν τῆς ὁράσεως *(ὁρῶ σε, βλέπω σε)*.
Διατί; Ἐπειδὴ αἱ μὲν ἄλλαι αἰσθήσεις κατὰ εἰσδοχὴν ἐνεργοῦσι, αὕτη δὲ μόνη κατὰ ἐκπομπήν" (Ε.Μ.)

ὁρῶ: θέμα "ορ" σχετικὸν μὲ *ὄρω* =ὄρνυμι =ἀνασηκώνομαι. Ἐκ τῆς ἐννοίας "σηκώνομαι *ὀρθὸς* διὰ νὰ ἐξετάσω μετὰ προσοχῆς γύρω μου, μὲ ὀρθάνοιχτα τὰ μάτια, τείνοντας ἄνω τὰ βλέφαρα". Ὅθεν *ὁρῶ* εἰς εὐρὺν κύκλον γύρω μου, εἰς τὸν "*ὁρίζοντα*": "*Ὁρίζεις ὅ,τι ὁρᾶς*". Θέτω *ὅρον* καὶ *ὅριον*.
Ἐκ μεταφορᾶς δέ, *ὅρος* =ὁρισμός. "*Ἔστιν ὁ τὸ ὄν, τί ἦν, δηλῶν*". (Ἀριστοτέλης).

"*Ὁρισμὸς ἐστὶ λόγος σύντομος, τῆς φύσεως τοῦ ὑποκειμένου πράγματος. Εἴρηται δὲ ἐκ μεταφορᾶς τῶν ὁροθεσίων τῆς γῆς*".

Ἀμέτρητα τὰ παράγωγα καὶ σύνθετα τοῦ καθοριστικοῦ αὐτοῦ ῥήματος, ὡς π.χ. ἐνόρασις, διορατικός, ἀόρατος, *πρὸ+ὀρὸς* → φρουρός, *οὖρος* ἢ *ὦρος* =φύλαξ (ἀρκτοῦρος, θυρωρός, ἀκταιωρός, προουρός, πυλωρὸς κλπ). *βῶροι* (Fῶροι) ὅπως ἐξετάσαμε ἤδη, εἶναι οἱ ὀφθαλμοί. *ὠρέω* σημαίνει φυλάττω.

ὤρα εἶναι ἡ φροντίς, *ὀλιγωρία* ἡ ἔλλειψις φροντίδος. Τὸ *ὁρῶ* καὶ ὁ *οὖρος* (φύλαξ) διεδόθη στὶς δυτικὲς (καὶ ὄχι μόνο) γλῶσσες, μεταβάλλοντας τὴν δασεῖα σὲ δασύτερους ἤχους β, φ, γκ... Φραγκικὰ warjan (ἐκ τοῦ F οὖρος=φύλαξ). Ἐξ οὗ garde, guardia (ἀντιδάνειο: βάρδα! βάρδια), ward, wahren, gare, garage (γκαρὰζ-τόπος φυλάξεως, ἐποπτείας, ἐφ-ορείας), garde-robe (γκαρνταρόμπα) καὶ πάμπολλα ἄλλα. Ἀκόμη καὶ ὁ "Φαραὼ" καὶ ὁ "Βεζύρης" - ὡς ἐποπτεύουσα, ἐφορῶσα ἀρχή, ὅπως ἀκριβῶς οἱ "*Ἔφοροι, σπαρτιᾶται ἄρχοντες οἵ ἐφορῶσι*", καὶ οἱ "*Βιδιαῖοι ἢ Βίδεοι, ἄρχοντες ἐποπτεύοντες*".

Τὸ ῥῆμα *ὁρῶ*, συντιθέμενον μὲ τὶς περισσότερες προθέσεις, *καθορίζει*, ἐκφράζει, πάμπολλες λεπτὲς ἐννοιολογικὲς ἀποχρώσεις... **ἐνορῶ**, **εἰσορῶ**, **προσορῶ**, **προορῶ**, **καθορῶ** (=ὁρῶ ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, ἐπακριβῶς -*ὁ ἥλιος καθορᾶ*-), **ἐφορῶ**, **περιορῶ**, **ἀφορῶ**, **παρορῶ**, **προκαθορῶ ἐκκαθορῶ** ("*Ἀπόλλων Περγάμου ἐκκατιδὼν*" Δ 508). **διοράω** (=βλέπω διὰ μέσου καθαρῶς), **συνορᾶν:** "*προϊδεῖν τὸ ἀμφίβολον*" (Ἀριστ. Τοπικὰ 7.160). **ἐγκαθοράω:** βλέπω ἐκ τοῦ πλησίον μετὰ προσοχῆς, **προσκαθορῶ:** καθορῶ προσέτι κάτι.. κλπ... κλπ...

ὄπτω ἢ **ὀπτεύω** ἢ **ὀπταίνω:** ἐκ τοῦ καθοριστικοῦ θέματος "οπ" (βλ. εἰς Λεξιλόγιον Ὀργάνων τοῦ σώματος, λέξ. ὀφθαλμός, ὄμμα). *ὄψις* σημαίνει *ὅρασις*, *ὀπτικὸς* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὄψιν. Πολλὰ τὰ παράγωγα καὶ τὰ σύνθετα: *ἐπόπτης*, *αὐτόπτης*, *περίοπτος*, *ὀξυόπτης*, *ἀπρόοπτον*, *ὀπτασία*, *ὑπεροψία*, *ὀπτὴρ* (=κατάσκοπος), *κάτοπτρον*, *ὕποπτος*, *καχύποπτος*, *ἄποψις*, *κάτοψις*, *σύνοψις*, *ἔποψις*, *οἶνοψ*, *ἐνώπιον*, *κατόπιν*, *ὄπισθεν* (κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ ὀπίσωθεν).
Ὄπις δέ, εἶναι τὸ θεῖον βλέμμα ἀλλὰ καὶ ἡ θεία φωνή: "*ἡ τιμωροῦσα ἐποπτεία, ὄμμα θεῶν*". "*Ἀνόσιοι οἱ θεῶν ὄπιν οὐκ ἀλέγοντες*"[68] γράφει ὁ Ὅμηρος (Π. 388). Μὲ ἐκ νέου παραγωγὴν ἐκ τῆς λέξεως *ὄπις*, γεννᾶται τὸ ῥῆμα **ὀπίζομαι** =θεωρῶ μετὰ σεβασμοῦ: "*Διὸς ὠπίζετο μῆνιν*" (Ξ. 283).

Πλῆθος Λεξιλογίου παράγεται, συντιθεμένου τοῦ ρήματος μὲ τὶς προθέσεις καὶ μὲ ἐπιρρήματα π.χ. **περιόπτω:** ὁρῶ πέριξ. **κατοπτεύω, διοπτεύω** (=ἐπιβλέπω φόρτωσιν πλοίου, ἐξ οὗ τὸ ἀξίωμα "*δίοπος*" μέχρι σήμερα), **ἐποπτεύω, ὑποπτεύω** (=παρατηρῶ ὑπόπτως - "*ὑπώπτευε τελευτὴν βίου*"[69]), **καχυποπτεύω** (=κακῶς ὑποπτεύω), **προκατοπτεύω** (=κατοπτεύω πρῶτος), **ἐνοπτιλίζω** (=ἐμβλέπω γυροφέροντας τὸ βλέμμα- *εἴλω, ἴλλω*-), **κατωπιάζω** = ρίχνω πρὸς τὰ κάτω τοὺς ὀφθαλμούς, κλπ. κλπ.
ὀφθαλμιῶ καὶ **ἐποφθαλμιῶ** σημαίνει ρίπτω βλέμματα μὲ φθόνο.
Ἐκ τοῦ αὐτοῦ θέματος παράγονται ἐπίσης τὰ ρήματα:
ὠπάζομαι: κατευθύνω τὸ βλέμμα μου πρός τι ἢ πρός τινα. **ἐπωπάω:** ἐποπτεύω.
ὀπιπεύω ἢ **ὀπιπτεύω:** ὁρῶ, παρατηρῶ ἐξεταστικά, μετὰ ἀδιακρίτου περιεργείας. - "*Τί δ' ὀπιπεύεις πολέμοιο γεφύρας;*" (Ἰλ. Δ, 371).

Ὁ Πάρις καθυβρίζεται ὑπὸ τοῦ Διομήδους ὡς "*παρθενοπίπης*" (=ὁ τὰς παρθένους ὀπιπεύων): "*τοξότα λωβητήρ, παρθενοπίπη...*" Ὁ τὰς γυναῖκας ὀπιπεύων, ἀποκαλεῖται *γυναικοπίπης*. (Ἐκ τοῦ *ὀπιπεύω* → τὰ ἀγγλ. peep, pipe).
δυσωπῶ: μετὰ δυσκολίας ὁρῶ. **προσδυσωπῶ:** ὁρῶ οὕτω τινά, ὥστε νὰ τὸν κάνω νὰ αἰσχυνθῆ.
περιωπέω: βλέπω ἀτενῶς ὁλόγυρα. **ὀξυωπῶ** =ἔχω ὀξεῖαν ὅρασιν.

ὄσσω ἢ **ὄσσομαι:** ἐκ τοῦ *ὄπ-σω, ὄπ*-σομαι. Σημαίνει κυρίως βλέπω μὲ τὴν φαντασίαν μου. (Ε.Μ.).
Ὅπως ἤδη ἀναφέραμε, *ὄσσε* εἶναι οἱ ὀφθαλμοί.
Ἐκ τοῦ *ὄπ-μα, ὄμμα*, καὶ τὸ σχετικῶς μεταγενέστερον **ὀμματιάζω** (κοινῶς "ματιάζω"). Ἐκ τοῦ *ὀμμάτειος* ="*ὁ ἐν τοῖς ὄμμασι ἀναφαινόμενος πόθος*".

ὀψείω: ἐπιθυμῶ νὰ ἴδω. Ἐκ τοῦ θέματος *οπ+σεύω, σείω* (κινῶ ὁρμητικά). Ἔτρεχον ἀθρόοι "*ὀψείοντες πολέμου*" περιγράφει ὁ Ὅμηρος εἰς τὸ Ξ 37 τῆς Ἰλιάδος.

ἀγερωπῶ: βλέπω ἀγέρωχος. Ἐκ τοῦ *ἐγείρω* (ε=η=α) +*ὤψ*, ἢ ἐκ τοῦ *ἄγαν +ἐρωὴ +ὤψ*. Δηλαδὴ εἴτε "*κυττάζω ἀφ' ὑψηλοῦ*", εἴτε "*λίαν ὁρμητικῶς βλέπω*".
ἀντωπέω: βλέπω κατὰ πρόσωπον. Ἐκ τοῦ *ἄντα* =ἔναντι +*ὤψ*, ὀπτεύω. Λέγεται καὶ **ἀντοφθαλμέω** ἢ **ἀντοφθαλμίζω** (ἐτ. *ἄντα +ὀφθαλμός*): "*τὸ κατὰ πρόσωπον ὁρᾶν*" (Πολύβιος).
Ὑπάρχει καὶ ἡ ἔκφρασις "**κατένωπα ἰδὼν**" =ἰδὼν κατὰ πρόσωπον, "στὰ μάτια".
Εἰς τοὺς ἀρχικοὺς χρόνους τοῦ βασικοῦ ρήματος *Ὁρῶ* ἐμπεριέχονται τὰ τρία κύρια θέματα τὰ "ὁράσεως σημαντικὰ": "ΟΡ", "ΟΠ", "ΕΙΔ".

Ἐνεστώς:	ὁρῶ
Παρατατικός:	ἑώρων
Μέλλων:	ὄψομαι
Ἀόριστος:	εἶδον
Παρακείμενος:	ἑώρακα ἢ ὄπωπα
Ὑπερσυντέλικος:	ἑωράκειν ἢ ὀπώπειν.

Ἐκ τοῦ θέματος *(F)ειδ*, τὸ κυριώτερον ρῆμα εἶναι:
(F)είδω: σημαίνει ὁρῶ. Ἄχρηστος ἐνεστώς, σιγήσας. Ἀντικατεστάθη ἀπὸ τὸν Παρακείμενον "οἶδα", γι' αὐτὸ συνηθίζεται νὰ ἐπεξηγῆται τὸ "οἶδα" ὡς παρακείμενος μὲ σημασίαν ἐνεστῶτος.
Τὸ "**οἶδα**", κυριολεκτικῶς, σημαίνει "τὴν ἔξωθεν ἐρχομένην γνῶσιν", ἤτοι "ἑώρακα καὶ οὕτω μεμάθηκα" (Λεξ. Ρώσση-) ἐνῶ τὸ "*γιγνώσκω*" ἐκφράζει κατ' οὐσίαν τὴν ὑποκειμενικὴν γνῶσιν.
Ἀρχικοὶ χρόνοι: οἶδα, ᾔδειν, εἰδήσω καὶ εἴσομαι, ἔγνων, ἔγνωκα, ἐγνώκειν.
Σύνθετα: **κάτοιδα, δίοιδα, σύνοιδα, πρόοιδα, πρόσοιδα, σύνοιδα**.... Ἐκ τοῦ οἶδα καὶ τὸ **ἴσημι** = γνωρίζω. (Τὸ δὲ *κοννέω* =γνωρίζω, προφανῶς ἐκ τοῦ *συν+νοῶ*).

Κυριώτερα παράγωγα: *εἶδος* (=τὸ πᾶσιν ὁρώμενον), *εἴδωλον* (=*εἶδος ὅλον*, πλήρης εἰκών), *εἴδησις*, *συνείδησις* (="ἡ ταυτόχρονος κατανόησις καὶ ἐπίγνωσις δράσεως καὶ ἀντι-δράσεως, ἑνὸς ἐρεθίσματος καὶ μιᾶς ἀντιδράσεως εἰς αὐτό"). Γι' αὐτὸ ὁ Εὐριπίδης παρουσιάζει τὸν Ὀρέστη (στὴν ὁμών. Τραγ. στ. 395) νὰ ὁμολογῆ: "*σύνοιδα δεινὰ εἰργασμένος*" (=συνειδητοποιῶ ὅτι ἔπραξα κακῶς).

68. ἀλέγω =δὲν ὑπολογίζω, δὲν λογαριάζω.
69. Ξενοφῶντος Κύρου ἀνάβασις Α Ι

ἰδέα ("ἰδέα ἐστὶν οὐσία ἀσώματος") -ἰδοὺ (στὴν πραγματικότητα ἀρχαία προστακτικὴ τοῦ ἀορίστου) - *ἴδιος* (ἐμπεριέχει ἀτομικότητα ἡ ὁποία ξεχωρίζει ἀπὸ τοὺς ἄλλους) *-ἵστωρ* (=ὁ γνωρίζων, ὁ γνώστης) *ἱστορία*[70] (=καταγραφὴ τῶν ὅσων γνωρίζομεν καὶ ὄχι ὅσων ἔγιναν.)

Ἐκ τοῦ (F)είδω → τὸ λατ. VIDEO =ὁρῶ, καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ πλῆθος παράγωγα στὶς ξένες γλῶσσες: VOIR, VEDERE, VER, WIT, WISSEN, Βέδες (=βιβλία γνώσεως), Βούδας (=ὁ πεφωτισμένος, ὁ γνωριζων) κ.ἄ. πολλά.

ὀπτίλλω, προσοπτίλλω: (ὀπτίλος =ὀφθαλμός) - ὅθεν, ὁρῶ.

βλέπω: ἐκ τοῦ *βάλλω +ὄψ*, δηλαδὴ "ρίχνω ματιές". Ἡ Μήδεια "*ἔβαλλε ἐπὶ Αἰσονίδην ἀμαρύγματα*"[71] δηλ. ἔριχνε στὸν υἱὸν τοῦ Αἴσονος, τὸν Ἰάσονα, λαμπερὲς ματιές. *βλέπος* εἶναι τὸ *βλέμμα, βλέψις* ἡ ἐνέργεια τοῦ *βλέπειν.*

Συντίθεται μὲ πολλὲς προθέσεις:

ἐμβλέπω (=κατὰ τὴν ὄψιν) **προσεμβλέπω, προσαποβλέπω** (=ρίπτω ματιὰ πρός), **εἰσβλέπω** (=κατ' εὐθυωρίαν) (Ἀριστοτέλης), **προσβλέπω** (=βλέπω βλοσυρῶς), **ἀναβλέπω** (=βλέπω πρὸς τὰ ἄνω· "*ἀναβλέψας εἶδες νεφέλην*"),[72] **καταβλέπω, διαβλέπω, παραβλέπω, ἀντιβλέπω** (=βλέπω κατὰ πρόσωπον), **ἐπιβλέπω, περιβλέπω, ἀποβλέπω, ὑποβλέπω, μεταβλέπω** (=μεταφέρω τὸ βλέμμα μου ἔκ τινος σημείου εἰς ἄλλο), **ὀξυβλεπτέω** (=ὁρῶ ὀξέως), **ὀρθοβλεπτέω** (=βλέπω ὀρθῶς), κ.ἄ...

Τὸ συγγενὲς ρῆμα **βλεμεαίνω** σημαίνει βλέπω ἀγρίως. "*Λέων στρέφεται βλεμεαίνων*" περιφράφει ὁ Ὅμηρος (Μ 42).

κυττάζω: Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *κυπτὸς* (=σκυφτὸς) σὺν τὴν θαμιστικὴ κατάληξι *-αζω*, δηλαδὴ παραμένω σκυμμένος ἐπάνω ἀπὸ κάτι καὶ τὸ παρατηρῶ, "*κύπτω καὶ περιεργάζομαι*". κυπτάζω → κυττάζω - "*Τί κυπτάζεις περὶ τὴν θύραν*"; "*Εἰώθασι περὶ τὰς σκηνὰς πλεῖστοι κλέπται κυπτάζειν*".[73] Πρβλ. τὴν σημερινὴ ἔκφρασι "κύτταξε νὰ δῆς". "*Κυπτάζειν ἐστὶ τὸ περί τι διατρίβειν*" (βλ. Ἡσύχιον καὶ Σουΐδαν).

Ὁ Παχώμιος Ρουσάνος τονίζει: "*ἄλλοι ἀντὶ τοῦ βλέπειν λέγουσι κυττάζειν, ἀπὸ τοῦ κυπτάζειν*".

Σημ.:

Ἡ ἐπικρατήσασα ὀρθογραφία "*κοιτάζω*" εἶναι παντελῶς ἐσφαλμένη καὶ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ὀρθὴν ἔννοιαν. Τὸ ρῆμα δὲν ἔχει σχέσιν μὲ τὴν *κοίτην* καὶ τὸ *κεῖμαι*, διότι *κοιτάζω* σημαίνει κοιμίζω, κοιμᾶμαι. Αὐτὸς ποὺ *κοιτάζει* ἔχει τοὺς ὀφθαλμοὺς κλειστούς· "*ἀμοναχὸς κοιτάζω*"= μόνος μου κοιμᾶμαι.

θεῶμαι: ὁρῶ μετὰ θαυμασμοῦ, ἐξ οὗ καὶ *θέα, θέαμα, θαῦμα*.. Λέγεται καὶ **θηέομαι, θάομαι**, λακωνικὰ δέ, **σάω** (ἐξ οὗ τὸ ἀντιδάνειον "σώου"). "*Βλέπειν κυρίως τὸ ὁρᾶν, θεάσθαι δέ τι τῶν τεχνικῶς γενομένων, οἷον πάλην, δρᾶμα..*" (ἐξ οὗ *θέατρον*).

θεωρῶ: "*τὸ νοερῶς σκοπεῖν*" σημειώνουν οἱ παλαιότεροι ἐκ τῶν σχολιογράφων.

Συνήθως ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ὁρῶ+θεός: "Τὸ γὰρ θεωρεῖν, καὶ ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος δῆλον ὡς ἔστι, περὶ τὴν τῶν θείων ὄψιν τε καὶ γνῶσιν. Σημαίνει γὰρ τὸ ὁρᾶν τὰ θεῖα*".

Καὶ ὁ Διονύσιος Ρώμας:

"*Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐρευνούσανε τὴν φύση... σκαρώνανε θεωρίες κοσμογονικές, προσπαθώντας νὰ βροῦνε τὸν μίτο τῆς Ἀριάδνης, ποὺ θὰ τοὺς ἔλυνε τὸ μυστήριο τοῦ λαβύρινθου, ποὺ κρύβει τὰ μυστικὰ τῆς φύσης... καὶ τὸ ὄνομα ποὺ δίνανε σ' αὐτὲς τὶς ἀπόπειρές τους,* **θεωρία**, *ποὺ σημαίνει "ὁρῶ τὸν θεό", φανερώνει ποιός ἦταν ὁ σκοπός τους*".[74]

Ἄλλοι ὅμως ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ *θεῶμαι +ὁρῶ* ἢ ἐκ τοῦ *θέα +ὤρα* (=φροντὶς). Καὶ γράφει ὁ Σουΐδας: "*Θεωροὶ λέγονται οὐ μόνον οἱ θεαταί, ἀλλὰ καὶ οἱ εἰς θεὸν πεμπόμενοι καὶ ὅλως οἱ τὰ θεῖα φυλάττοντες καὶ φροντίζοντες· ὤρα γὰρ ἡ φροντίς.*"

Πολὺ πιθανὸν μέσα στὸ ρῆμα *θεωρῶ* νὰ περικλείωνται ὅλες οἱ ὡς ἄνω λεπτὲς ἔννοιες. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ λέξις ἐπέρασε σὲ ὅλα τὰ λεξιλόγια τοῦ κόσμου: théorie, theory, teoria.. κ.ο.κ.

Σύνθετα, **ἀναθεωρῶ, καταθεωρῶ, ἐπιθεωρῶ, συνθεωρέω, προσθεωρῶ, προθεωρῶ**...

τηρῶ: κυττάζω μετὰ προσοχῆς, **παρατηρῶ**, (=ὁρῶ ἐκ του πλησίον μετὰ προσοχῆς), **ἐπιτηρῶ, συντηρῶ,**

70. Ὁ Ἡρόδοτος εἶναι ὁ πρῶτος ὁ ὁποῖος ὠνόμασε τὸ ἀφήγημά του, ἀντὶ Χρονογραφία, Ἱστορία.
71. Ἀπολλωνίου Ροδίου Ἀργοναυτικὰ
72. Ἀριστοφάνους Νεφέλαι στ. 356
73. » Εἰρήνη στ. 731
74. Ο ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ -Ἐκδ. Ἑστίας

διατηρῶ. - "*δώματα τηρήσαιμι*" γράφει ὁ ὁμηρικὸς Ὕμνος εἰς Δήμητρα.
δέρκομαι: βλέπω καθαρῶς, δραστικῶς, μὲ ζωηρὸ λαμπερὸ βλέμμα. "πῦρ ὀφθαλμοῖς δέδορκώς" (Ἰλ. Τ, 446). Τὸ Ε.Μ. γράφει: "*δέρκω τὸ ὁρῶ, παρὰ τὸ δρῶ, τὸ πράττω, δρέκω, καὶ καθ' ὑπέρθεσιν δέρκω· ἤ παρὰ τὸ διέρχεσθαι, δέρκεσθαι εἴρηται*". (δηλ. διὰ τῶν ὀφθαλμῶν διέρχομαι, διατρέχω).
ἀρχ. χρόνοι: *δέρκομαι, ἐδερκόμην, δέρξομαι, ἔδρακον, δέδορκα, ἐδεδόρκειν.*
Παράγωγα: *δέργμα* (=βλέμμα), *ὀξυδερκής, μονοδέρκτης* (= μονόφθαλμος), *δορκὰς* (=εἶδος ἐλάφου μὲ μεγάλους καὶ ἀπαστράπτοντας ὀφθαλμούς), *δράκων (=φίδι):* "ὀξυδερκὲς γὰρ τὸ ζῶον".
δερκευνὴς εἶναι ὁ κοιμώμενος μὲ ὀφθαλμοὺς ἀνοικτούς. **ἐκδέρκομαι:** βλέπω ἔκ τινος, **καταδέρκομαι:** "*ἥλιος καταδέρκεται ἀκτίνεσι*" (Ὀδ. λ. 16), **ἐπιδέρκομαι, ὀξυδερκέω** (=ὁρῶ ὀξέως) κ.ἄ...
δεύκω: βλέπω, ἐπιβλέπω· *δεύκει* =φροντίζει (Ἡσύχ.) Προφανῶς ἐκ τοῦ δεύω =δέω (ἔχω ἔλλειψι, χρειάζομαι, ὅθεν φροντίζω).
διακρίνω: βλέπω εὐκρινῶς, ὥστε νὰ διαχωρίζω, νὰ "ξεχωρίζω" τὸ ἕν ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἐτυμ. *διὰ+κρίνω (*=διαλέγω): "*Διακρίνειν πρᾶγμα πράγματος, διϊστᾶν καὶ χωρίζειν*" (Ἀμμώνιος). Ἐξ οὗ καὶ τὰ *ἐπικρίνω, κατακρίνω, ἐγκρίνω, συγκρίνω, ἀνακρίνω...*
ἀτενίζω: βλέπω ἀτενῶς, "ἀσκαρδαμυκτεί", ἔχω τοὺς ὀφθαλμοὺς προσηλωμένους εἴς τι. Ἐκ τοῦ ἐπιτατικοῦ *α+τείνω*. "*Ὁ ἀτενὴς ὀφθαλμὸς ἀναιδής*".[75] Ἐκφέρεται καὶ σύνθετον: **ἐνατενίζω, προσατενίζω**.
σκαρδαμύσσω: Τὸ ἀντίθετον τοῦ *ἀτενίζω*. Σημαίνει ἀνοιγοκλείω τοὺς ὀφθαλμούς, μισοκλείνω τὰ βλέφαρα. *σκαίρω +μύω*. Ὁ Ἐρωτιανὸς ἐτυμολογεῖ ὡς ἑξῆς: "*καρδαμύσσειν ἤ σκαρδαμύσσειν, εἴρηται ἀπὸ τοῦ καρδάμου, ὅ ἄν τις προσενέγκηται* (=πλησιάση) *συνεχῶς τὰ βλέφαρα ἐπιμύει*". (Λεξ. Ἱππ. Λέξεων).
σκοπῶ: κυττάζω, παρατηρῶ μετὰ προσοχῆς, ἐξετάζω. Ἐξ οὗ *σκοπός, σκοπιά, ἐπίσκοπος, κατάσκοπος* κλπ. Λέγεται καὶ **σκοπάω** καὶ **σκοπιάζω**, ἐξ οὗ τὸ σημερ. "σκαμπάζω".
ἐπισκοπῶ =βλέπω ἄνωθεν, μετὰ προσοχῆς. **περισκοπῶ:** βλέπω γύρω, **ἀνασκοπῶ** = ἀναθεωρῶ.
εὐθυσκοπῶ = βλέπω κατ' εὐθεῖαν, **ἀποσκοπῶ**, κ.ἄ...
διασκοπιάομαι = ἐκ τῆς σκοπιᾶς πανταχόσι **περισκοπῶ**. "*διασκοπιᾶσθαι ἕκαστον ἡγεμόνων*" (Ἰλ. Ρ, 252). Ἐπίσης: **σκοπεύω, κατασκοπεύω**...
λάω: ὁρῶ, κυττάζω ἐπίμονα. Ἐξ οὗ καὶ ὁ *λέων*, διότι ὁρᾶ ἐπιμόνως καὶ μὲ φῶς *(ἴδε ρίζα Λυκ τοῦ φωτὸς)* ἐκπεμπόμενο ἀπὸ τὴν ματιά του. Καὶ ὁ ἀετὸς ὁ ὁποῖος τολμᾶ νὰ ἀτενίζη τὸν ἥλιο, ἀναφέρεται ὡς "*ἀετὸς ὀξὺ λάων*". "*Γοργὸν ἐμβλέψας ὥσπερ λέων*" περιγράφει ὁ Δίων ὁ Προυσσαεὺς τὴν ματιὰ τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου. Ὁ Ὅμηρος δέ, ἀφηγεῖται πῶς ὁ Ὀδυσσεὺς *ἐξαλάωσε* τὸν Κύκλωπα.
λεύσσω: ἐξ ἰδίας ρίζης "ΛΥΚ-" ὡς καὶ τὸ ὡς ἄνω *λάω*. Ἐκ τοῦ *λεύσσω* παράγεται ὁ "*λευκὸς*" =ὁ εὐδιάκριτος, ὁ λαμπρός. Ὁ *λεύσσων* διαθέτει ὀξεῖαν ὅρασιν· "*ἅμα πρόσσω καὶ ὀπίσσω λεύσσει*" γράφει ὁ Ὅμηρος (Γ, 109). Συντίθεται καὶ μὲ προθέσεις, ὅπως **εἰσλεύσσω, ἐπιλεύσσω, καταλεύσσω, προλεύσσω, προσλεύσσω** κλπ...
παιφάσσω: προσβλέπω μὲ λάμποντας ὀφθαλμούς. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ "*φάος*": "φαιφάσσω" →παιφάσσω. Ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ "*παιφάσσουσα*" διήρχετο τὸν στρατὸ τῶν Ἀχαιῶν, παροτρύνοντάς τους νὰ ριχθοῦν στὴν μάχη (Ἰλιὰς Β, 450). **-περιφάσσω:** παιφάσσω ὁλόγυρα.
παπταίνω: βλέπω, παρατηρῶ ὁλόγυρα μετὰ προσοχῆς. "*Παντοῦ διαπετᾶν τὴν ὄψιν*" (Εὐστάθιος).
Ὁ Ἀντίλοχος ὥρμησε "*παπταίνων*" γράφει ὁ Ὅμηρος στὴν Ἰλιάδα (Ν, 560). Καὶ ἀλλοῦ: "*ἐπάπταινε ἕκαστος ὅπῃ φύγοι*" (=παρατηροῦσε ὁ καθεὶς ὁλόγυρα ἀπὸ ποῦ θὰ μποροῦσε νὰ φύγη).
"*πάπταινε*"! σημαίνει "πρόσεχε"!
Ἐκφέρεται καὶ ὡς **ἀποπαπταίνω** ἤ **περιπαπταίνω** =περιβλέπω ἐξ ἀποστάσεως
ἀντικρύζω: ὁρῶ κατ' εὐθεῖαν ἐμπρός, κατὰ πρόσωπον: Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ἀντικρύ*, ὅπερ ἐκ τοῦ *ἀντὶ + κάρα* → ἀντικαρὺ →ἀντικρύ.
ἴλλω: στρέφω τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ κυττάζω.[76]
ἰλλωπίζω: ἐμβλέπω ἀνοιγοκλείοντας τοὺς ὀφθαλμούς.
ἰλλαίνω ἤ **ἰλλίζω:** βλέπω διαστρόφως, ρίπτω πλάγιον βλέμμα, ἄλλως **ἐνίλλω**.
ἰλλώπτω ἤ **ἐγκατιλλώπτω** ἤ **ἐπιλλώπτω** ἤ **ἐνιλλώπτω:** κεκλεισμένῳ τῷ ὄμματι ἐμβλέπω.

75. Ἀριστοτέλους Περὶ Ζ.Ι. α 10.
76. Ἐκ τῆς Προστακτικῆς τοῦ *ἴλλω* → "ἶλλε", μὲ δεικτικὴ ἔννοια, κατάγεται ἡ δεικτικὴ ἀντωνυμία τῆς λατινικῆς ille =ἐκεῖνος, ἀπ' ὅπου παράγονται τὰ διάφορα δυτικὰ ἄρθρα il, el, le, les κλπ. κλπ. μέχρι καὶ τὸ ἀραβικὸ al.

κατιλλώπτω: καθορῶ. **ἐκκατιλλώπτω:** χλευάζω.
ἐπιλλίζω: νεύω διὰ τῶν ὀφθαλμῶν. "*ὥς ἔφατο ἐπιλλίζων*"(Ὕμν. Ἑρμ. 387). "*Μοί ἐπιλλίζουσιν ἅπαντες*"(Μ.11).
παριλλαίνω: παρεμβλέπω.
δενδίλλω: στρέφω ταχέως τοὺς ὀφθαλμούς, **λοξοκυττάζω**. Ἐτυμ. ἐκ τοῦ *δίνω+ἴλλω*. "*Πολλὰ ἐπέτελλε* (=συνεβούλευε) *ὁ Νέστωρ, δενδίλλων εἰς ἕκαστον*". (Ἰλ. Ι, 179).
ἀθρέω: ὁρῶ μετὰ προσοχῆς. Συγγενὲς πρὸς τὸ *θράω*= κάθημαι καὶ παρατηρῶ. "*Πραξινόα... ἄθρησον*" γράφει ὁ Θεόκριτος στὶς "Ἀδωνιάζουσες". Καὶ ὁ Ὅμηρος: "*ὅτε ἐς πεδίον Τρωικὸν ἀθρήσειε..*".
εἰσαθρέω = διακρίνω, **περιαθρέω** =περισκοπῶ.
Ἄλλοι ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ ἐπιτατ. *α+θρώσκω*, δηλαδὴ ἀναπηδῶ, ἀνορθῶ τὴν κεφαλήν, ἀνίσταμαι ἵνα ἴδω προσεκτικῶς. Ὅ,τι δηλ. καὶ τὸ "*ὁρῶ*" (ὅπερ βλ.).
Δι' ἐναλλαγῆς τῆς καταλήξεως -*εω* εἰς -*ειω*, **ἀθρείω** σημαίνει ἐπιθυμῶ νὰ δῶ. Ὅ,τι καὶ τὸ *ὀψείω*.
αὐγάζω ἤ **αὐγάζομαι:** παρατηρῶ εὐκρινῶς, διακρίνω. (Ἐπὶ τοῦ ἡλίου, σημαίνει *λάμπω* ἐξ οὗ καὶ *διαυγής*, "*καταυγασμὸς* φωτός"). Ἐκ τοῦ *αὐγάζω* κατάγεται τὸ "*ἐβγάζω*" → *βγάζω*, φέρω εἰς φῶς. Ἡ ἔκφρασις "δὲν τὰ βγάζω τὰ γράμματά σου", δηλαδὴ δὲν τὰ διακρίνω, δὲν τὰ καταλαβαίνω, προέρχεται στὴν πραγματικότητα ἐκ τοῦ "δὲν τ' αὐγάζω". -Καὶ γράφει χαρακτηριστικὰ ὁ Ὅμηρος: "*οἷος ἐγὼ ἵππους αὐγάζομαι ἤ καὶ ὑμεῖς;*" (4,458)
ὀραυγέομαι: ὁρῶ εὐκρινῶς. **μαραυγέω:** ὁρῶ καὶ θαμπώνομαι.
σιλλόω: "*τοὺς ὀφθαλμοὺς ἠρέμα περιφέρειν*". Λέγεται καὶ περιφραστικῶς: "*ἑλίσσω βλέφαρα*". "*Ἑλίσσετε βλέφαρα*" συμβουλεύει ἡ Ἠλέκτρα τὶς κοπέλλες τοῦ χοροῦ, προσέχετε μήπως ἔλθη ἡ Ἑρμιόνη: "*αἱ μὲν ἐνθάδε, αἱ δὲ ἐκεῖσε ἑλίσσετε*" (Εὐρ. Ἠλ. στ. 1265, 1294).
Ἐξ αὐτοῦ τοῦ *ἑλίσσω, ἑλίττω, ἑλίτ-σω* κατάγεται τὸ σημερινὸ "τσίλιες"!
Τὸ σχετικὸ πρὸς τὸ *σιλλόω* ρῆμα **σιλλαίνω** σημαίνει εἰδικώτερον "σείω τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ χλευασμῷ".
διακουράζομαι: "*τὸ ἀγενῶς βλέπειν, παρὰ τὸ διάγειν τὰς κόρας τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ μὴ ἀπ' εὐθείας βλέπειν*". Ἐν ὀλίγοις, εἶναι ἀγένεια τὸ νὰ μὴν κυττάζης τὸν ἄλλον στὰ μάτια.
ἀλλοφάσσω: "*θορυβεῖσθαι, ὡς ἀλλαχοῦ τὰ φάη* (=τοὺς ὀφθαλμοὺς) *περιφέρειν*".
κυνοφθαλμίζομαι: ὁρῶ ἀναιδῶς κατὰ τρόπον κυνός.
ἀποταυρόομαι: βλέπω ἀγρίως ὡς ταῦρος.
κικυμώττω: "*βλέπειν ἀμυδρῶς ὡς ἡ γλαῦξ*" (ἐκ τοῦ *κικυμὶς* =γλαῦξ, εἶδος γλαυκός).
ὀρκύπτω: "*τὸ ὑπερκύπτειν ἰδεῖν τι, ἱστάμενος ἐπὶ τῶν ὀνύχων*".
ἀναμύω: ἀναβλέπω. *μύω* σημαίνει κλείω, *καταμύω* (=κλείω -τοὺς ὀφθαλμοὺς-) ἄρα *ἀνα-μύω* =ἀναβλέπω.
ἐπιμύω: κλείω ὀλίγον τοὺς ὀφθαλμούς, εἰς ἔνδειξιν συναινέσεως.
ὑπημύω: "*τὸ κάτω βλέπειν*", δηλ. **χαμηλοβλεπῶ.**
προσέχω: περιβλέπω, βλέπω πρός... "*ὄμμα προσέχειν, στρέφειν*".
ἀγναντεύω: βλέπω ἐκ τοῦ μακρόθεν, "*ἰδεῖν τὰ ἐνάντια*". (ρῆμα νεώτερον, ὅπως νεώτερα εἶναι καὶ τὸ **"ἀγριοκυττάζω"**, **"λοξοκυττάζω"**, **"κρυφοκυττάζω"**, καὶ ἄλλα... ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός).
Τοὐναντίον **βυνέω** σημαίνει κλείω, "βουλώνω" τοὺς ὀφθαλμοὺς γιὰ νὰ μὴν βλέπω.

— Παρατίθενται κατωτέρω, ἐνδεικτικῶς, δύο Κείμενα ὡς ἐλάχιστον δεῖγμα τοῦ πῶς περιεγράφοντο καὶ οἱ λεπτότερες ἐννοιολογικὲς ἀποχρώσεις, μὲ τὴν χρῆσιν τοῦ καταλλήλου ρήματος στὴν κατάλληλη θέσι.

"*Ἐγὼ δὲ* **παπτήνας** *εἰς ἅπαντας,*
τὴν χεῖρα τοῖς βλεφάροις περικάμψας,
ἐσκοπίαζον ὀξυδερκέστατα,
εἴ πού τινα τῶν φίλων **θεάσομαι**,
ὁρῶ *δὲ Κρίτωνα...*" (Λουκιανοῦ Φιλόπατρις 18.15)

Καὶ ὁ Ὀδυσσεύς, διηγούμενος τὶς περιπέτειές του, περιγράφει πῶς κουράστηκαν τὰ μάτια του παρατηρώντας γύρω-γύρω, ὥστε δὲν ἠδύνατο σὲ κάποια στιγμὴ νὰ διακρίνη τίποτε:

"*Οὐδέ πη* **ἀθρῆσαι** *δυνάμην,*
ἔκαμον δέ μοι ὄσσε,
πάντῃ **παπταίνοντι**... " (Ὀδύσσεια μ, 232)

*

Ὁ ἐστερημένος ὁράσεως, ὀφθαλμῶν, ὁ **ὀμματοστερής**, ἀποκαλεῖται:
τυφλός: ἐκ τοῦ *τῦφος* =καπνὸς εἰς τὸ *λάειν* =ὁρᾶν.
ἀλαός: α στερητ. +*λάω*
ἀλαωπός: α " " +ὤψ
ἀόμματος: α " +ὄμμα.
ἀνόμματος: *ἄνευ +ὄμμα.* Λέγεται καὶ **ἀνόφθαλμος**.
ἀϊδής: α στερ. +*ἰδεῖν.*
ἀδρακής: α " +δέρκομαι. Λέγεται καὶ **ἀδερκής**. Τὸ ἀντίθετον: *εὐδρακής, ὀξυδερκής.*
ἄοψ: α στερητ. +ὄψ. Λέγεται καὶ **ἄοπτος**. " " *ὀξυωπής.*
νώψ: ἐκ τοῦ *νη+ὤψ*, ἀσθενὴς τῇ ὄψει.
ἀμερής: α+*μέρος*, ὁ ἄνευ μέρους, μτφ. ὁ μὴ μερίζων διὰ τῶν ὀφθαλμῶν. (Ἡσύχιος). *ἀμέρδω*=ἀποστερῶ. "*ὀφθαλμῶν ἄμερσε*".
πηρός: ὁ κατά τι μέρος σώματος βεβλαμμένος, δηλαδὴ ὁ ἀνάπηρος. "*πηρός, ὁ μὲν γυίοις* (=εἰς τὰ μέλη), *ὁ δὲ* "*ὄμμασι*". Ἐτυμολογεῖται προφανῶς ἐκ τοῦ *πείρω* =διαπερνῶ, τρυπῶ. Λέγεται καὶ **ἀμφίπηρος**.
πωρός: τυφλός, ταλαί-πωρος.
νενίηλος: τυφλός, ἀνόητος (Ἡσύχ.).
κνώψ: τυφλός, ἐκ τοῦ *κ-νέφας* =σκότος, "*νὴ φάος*"
ἐπάργεμος: τυφλός, ἐξ αἰτίας λευκῶν κηλίδων εἰς τὸν ὀφθαλμόν. (*ἀργὸς* =λαμπερός, λευκός).
ἄκαρος: τυφλός. (μεταφορικὴ ἔννοια: ὡσὰν νὰ μὴ διαθέτη, ὡς τυφλός, κάρα;)
σιφλὸς ἢ **σιπαλός:** μισότυφλος. (Ε.Μ.) Ἐκ τοῦ *σίνη* =βλάβη+*ὀφθαλμός.*
βανός: τυφλός. ἐκ τοῦ *ἀ(F)άω* =βλάπτω (Ἡσύχ.)
κάδαμος: τυφλὸς -διάλεκτος Σαλαμινίων- (Ἡσύχ.)
στραβός: κυριολ. ὁ διεστραμμένος τοὺς ὀφθαλμούς. (Ε.Μ.)
(Τὸ δὲ νεώτερον "*γκαβὸς*" ἐκ τοῦ *χαβὸς* =καμπύλος, ἄρα "στραβός", οὐχὶ ἴσιος).
μονοδέρκτης: *(μονὸς+δέρκομαι)*, δηλ. **μονόφθαλμος**. Λέγεται καὶ **ἑτερόφθαλμος** καὶ **μονότυφλος** καὶ **μουνώψ**. Ὁ Ἡσύχιος καταχωρίζει καὶ τὴν λ. **κέμων** =ἑτερόφθαλμος, ἀμφιβόλου ἐτυμολογίας.
σκνιπός: ὁ ἔχων ἀμυδρὰν τὴν ὅρασιν. *σκνίφος* =σκότος, σχετικὸν μὲ τὸ κνέφας.
"*Ἢ τυφλὸς ἢ σκνιπὸς ἢ μέγα βλέπων*" γράφει ὁ Σιμωνίδης (Frg. 19 B4).
ἀμβλυώψ: ὁ ἔχων ἀμβλεῖαν καὶ ὄχι ὀξεῖαν τὴν ὅρασιν. Λέγεται καὶ **παραβλώψ**.
μύωψ ἢ **μυωπός:** ὁ συστέλλων τοὺς ὀφθαλμοὺς ὅπως ἴδη μακράν. "*Οἱ μύωπες συνάγουσι τὰ βλέφαρα*" (Ἀριστοτ.) - *μύω* =κλείω
πρεσβύωψ: ὁ πάσχων ἀπὸ ἀνωμαλίαν ὁράσεως τῶν *πρεσβυτῶν*, τῶν μεγάλων κατὰ τὴν ἡλικίαν.
φολκός: "**ἀλλοίθωρος**". Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ τὰ "*φάη ἕλκειν*" (Ε.Μ.) Ὁ ἀλλοίθωρος λέγεται καὶ **ἰλλὸς** καὶ **σιλλός**.
δυσδερκής: σχεδὸν τυφλός, **δυσόμματος**, **ὑπότυφλος**.
τυφλογενής: ὁ ἐκ γενετῆς τυφλός.

*

> *«Ἔχει ἀκριβεστάτην ἄνθρωπος τῶν αἰσθήσεων τὴν ἁφήν,*
> *δευτέραν τὴν γεῦσιν,*
> *ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις, λείπεται πολλῶν...»*
>
> (Ἀριστοτέλης, Περὶ Ζ.Ι. Α, 15)

Λειτουργίαι[77]

"Ἡ πρώτη φανερὰ τοῖς ζώοις λειτουργία διὰ τοῦ στόματος οὖσα"[78]

θρέψις, τροφή: Κατὰ τὸν ἰατρὸν Γαληνόν, ἐκ τοῦ *τρέπω* → *τρέφω*. Ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ρῆμα. *τροφὴ =τροπὴ* (δι' ἐναλλαγῆς χειλικῶν π,φ) μὲ τὴν ἔννοια "μεταβολὴ" (ἐξ οὗ ὁ σημερινὸς ὅρος "μεταβολισμός"). "*Δεῖ γὰρ παθεῖν τὴν τροφὴν καὶ μεταβαλεῖν, κρατηθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἐν ἡμῖν δυνάμεων*" (Πλ. Συμπ. 661 Β).

Ἡ τροφή, διὰ νὰ μᾶς θρέψη, πρέπει νὰ κατεργασθῆ ὑπὸ τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ νὰ μετατραπῆ εἰς τὰ ἀναγκαῖα, νὰ *ἀφομοιωθῆ*. Ἐπεξηγεῖ ὁ Γαληνός:[79]

"*Ἐπειδὰν ἐκπέσῃ τῶν ἀγγείων ὁ μέλλων θρέψειν χυμός,*
εἰς ἅπαν πρῶτον διασπείρεται,
ἔπειτα προστίθεται, ἔπειτα προσφύεται,
καὶ τελέως ὁμοιοῦται". (ἀφ-ομοίωσις)

"*...εἰ καλῶς κατεργασθείη...*
... ἀναγκαῖον ὁμοίωσιν τινὰ εἶναι
τοῦ τρέφοντος τῷ τρεφομένῳ...
τὰ μὲν ἀλλοιοῖ, τὰ δὲ ἕλκει, τὰ δὲ ἐκκρίνει".

☆

"ἐσθιέμεν καὶ πινέμεν" (Ὀδύσ. β, 305)

Ὑπάρχουν πολλὰ ρήματα σχετικὰ μὲ τὴν ἔννοια "τρώγω", τὸ καθένα ὅμως ἐκφράζει κάτι τὸ διαφορετικὸν ὡς πρὸς τὴν ἰδιαίτερη σημασία του.

ἐσθίω: γενικὴ σημασία. Κατ' ἄλλους σχετικὸν μὲ τὸ *σῖτος*, κατ' ἄλλους σχετικὸν πρὸς τὸ ρ. "*σείω*". (Ἐκ του *νη+ἐσθίω*→νηστεία). - **κατεσθίω** δέ, τὸ **κατατρώγω.**
ἔδω: ποιητικὸς τύπος τοῦ ὡς ἄνω "*ἐσθίω*". (ἔδω→λατιν. edo, γερμ. essen, ἀγγλ. eat). *ἐδωδὴ* =φαγητόν, *ἐδώδιμα* =φαγώσιμα.
τρώγω: χρησιμοποιεῖται ἐπὶ καρπῶν, καὶ γενικῶς ἐπὶ σκληρῶν τροφῶν (τραγανῶν) καὶ *τραγημάτων*. "*Τρώγειν, οὐ δεῖ λέγειν τὸ ἐσθίειν, ἀλλὰ τὸ τραγήματα ἐσθίειν*".
"*τρώγειν, ὀνοματοπεποίηται, τραχύματα ἔχειν*", ἐτυμολογεῖ ὁ Εὐστάθιος. (Ἐξ οὗ καὶ τὰ "*τρωκτικά*").
ἐντρώγω δέ, σημαίνει τρώγω λαιμάργως.
πατέομαι: ἐσθίω μαλακόν τι. Λέγεται καὶ **μαλλάθω**. -*πάστη* =ζωμὸς ἀλεύρων.
Τὸ Ἐτυμολ. τὸ Μέγα ἔχει τὸν τύπον **πατῶ (πατέω)** =ἐσθίω. *ἐπάσαντο* =ἐγεύσαντο. Ἐκ τοῦ *πατέω* → *πάτνη* καὶ *φάτνη* (καὶ "παχνί").
(Ἐκ τοῦ *πατέω* → λατιν. +ἰταλ. pasta, ἐξ οὗ τὰ ἀντιδάνεια *πάστα, παστίτσιο, πατέ, πατάτα*).
Ὁ μὴ *πατέων*: → *ἀπόπαστος* =νηστικός.
ἔφαγον: Ἀόριστος ἄνευ Ἐνεστῶτος. Ἐκ θέματος *φηγ-*, *φαγ-*, τῆς ἱερᾶς *φηγοῦ* (=δρυός, βελανιδιᾶς) τοῦ Διός. "*Ἡ γὰρ πρώτη τροφὴ ἀπὸ δρυῶν*" (Ἐτυμολογ. τὸ Μέγα). - "*Ἀρκάδες προσέληνοι, φηγὸν ἔδοντες ἐν οὔρεσιν*".
- "*Δρυῶν τρεφόμενοι, ὑστέρῳ χρόνῳ εὑρεθεῖσι τὰ τῆς Δήμητρος*" -δηλ. ἡ θεὰ Δήμητρα δὲν εἶχε ἀκόμη διδάξει τὰ τῶν σπόρων καὶ τῆς σπορᾶς.
Καὶ ἐπεξηγεῖ ὁ Ἡσίοδος: "*...οὔρεσι δὲ δρῦς, φέρει βαλάνους*". (Ἔργα καὶ Ἡμ. 232).
Ἱερὰ φαγήσια ="*θρησκευτικὰ δεῖπνα ὅπου βαλανηφαγοῦσαν, ἀπὸ τὸ ἱερὸν δένδρον τοῦ Διός*".

---

77. Ἐνδεικτικῶς ἀναφέρονται οἱ κυριώτερες καὶ σπουδαιότερες ἐκ τῶν λειτουργιῶν τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ.
78. Δηλαδὴ θρέψις, τροφή. -Ἀριστοτέλης, Περὶ Ζώων Μορ. 2.3.8
79. Περὶ Φυσ. Δυν. 2.24

ξηροφαγῶ: τρώγω ξηρὰν τροφήν. - **μονοφαγῶ:** τρώγω μόνος.
ἀδηφαγῶ: τρώγω *ἅδην* =ἀρκετά, πολύ. Ἐπίσης: **ἀρτοφαγῶ, ὀψοφαγῶ.**

σιτέομαι: κυριολεκτικῶς λαμβάνω τροφήν. Ἡ κυρία τροφὴ ὑπῆρξε πάντοτε ὁ σῖτος. Ἡ Δημήτηρ ὀνομάζεται καὶ Σιτώ. Μέχρι σήμερα, ὁ παρέχων τροφὴν ἀποκαλεῖται *σιτιστής*, τὸ δὲ συντρώγειν, *συσσίτιον*. - **μονοσιτῶ**=μονοφαγῶ.

ἐκθοινάομαι: κατατρώγω. *θοίνη* = σύνδειπνον. "*ἧπαρ ἐκθοινήσεται*". (Αἰσχ. Προμ. 1025).

κάπτω: τρώω καὶ πίνω λαίμαργα, "χάφτω". Ἠχοποίητον ἐκ τοῦ "χάπ"! (Πρβλ. τὴν σημερ. ἔκφρασι, "*τὄκανε μιὰ χαψιά*").

τένδω ἢ **τενθεύω:** ἐσθίω λαίμαργα, **καταβροχθίζω**. *τένθης* εἶναι ὁ φαγάς.

βράπτω: τρώγω ἀπλήστως, ἐξ οὗ *βορά*. (→λατιν. voro, γαλλ. dé-vorer κλπ.).

βρύκω: τρώγω θορυβωδῶς.

βιβρώσκω: τρώγω, **κατατρώγω**. (Ἐξ οὗ *διάβρωσις*).

γράω-γρῶ ἢ **γραίνω:** ἐσθίω καὶ φθείρω. Ἠχοποίητον ὡς καὶ τὸ *τρώγω*. Ἐξ οὗ καὶ *γράστις* =γρασίδι.

ἐρέπτω: λέγεται κυρίως ἐπὶ ζώων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἀνθρώπων. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τῆς *ἔρας*.
καταμασάομαι: κατατρώγω, μεταφορικῶς "φθείρω". π.χ. "*τὴν πατρῴαν οὐσίαν κατεμασήσατο*".

ἀμαλδύνω: τρώγω, μὲ τὴν ἔννοιαν καθιστῶ τι μαλακό, τὸ μαλακώνω.
ψίζομαι: μασῶ, τρώω. "*ἐψισμένον βρέφος*" = χορτασμένο βρέφος.

ἀναγκοφαγέω: "*ἀναγκοφαγεῖν, τὸ πρὸς ἀνάγκην ἐσθίειν, ὅπερ ἀθληταὶ πάσχουσιν*". Δηλ. εἰδικὸν διαιτολόγιον.

βουλιμιῶ: τρώγω μετὰ *βουλιμίας*· ἐτυμ. *βοῦς+λιμός*, δηλαδὴ "πεινάω σὰν βόδι".

λαιμάσσω: ἀμετρήτως ἐσθίω. *Ἐκ τοῦ λίαν μῶ, ὅ ἐστὶ ζητῶ.*

λέπτω: τρώγω (Εὔπολις). Ἐκ τοῦ *λέπω* =ξεφλουδίζω.

μνίω: ἐσθίω (Γαληνός). -Ἀμφιβόλου ἐτυμολογίας.

δάπτω: τρώγω τεμαχίζοντας, "ξεσχίζοντας". "*Τὸ δὲ δαπανᾶν, ἀπὸ τοῦ δάπτειν λέγεται*".

δειπνῶ: τρώγω τὸ κύριον φαγητὸν τῆς ἡμέρας. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ὡς ἄνω ρήματος *δάπτω*.

ἀριστάω ἢ **ἀριστοποιοῦμαι:** λαμβάνω τὸ *ἄριστον* =τὸ πρωινὸ φαγητό. Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *ἦρι*=ἐνωρὶς +*ἐσθίω* →ἄρισθον → ἄριστον.

ἀκρατίζομαι: τρώγω πρωινὸ φαγητόν, *ἀκράτισμα*. Συνίστατο ἐκ τεμαχίου ἄρτου ἐμβαπτισμένου ἐντὸς ἀκράτου οἴνου.
καταθοινάω: κατατρώγω. Ἐκ τοῦ *θοίνη*.
περιχιλόω: τρώγω ὑπερβολικὰ (*χιλὸς* =χόρτος).

δορπέω: τρώγω τὸ ἑσπερινὸν φαγητόν. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ρ. *δρέπω*. Ὑπάρχει καὶ ὁ τύπος **ἐπιδορπίζομαι** ἐξ οὗ τὸ *ἐπιδόρπιον*.

γεύω ἢ **γευματίζω:** ἐκ τοῦ *γεύομαι, γεῦσις*. Τὸ πρὸ τοῦ γεύματος, "*προγεύσιμον*".

μαμμᾶν: "*τὰ παιδία τὸ φαγεῖν λέγειν*" (Σουΐδας). *μάματα* =βρώματα (Ἡσύχ.). Ἐκ τοῦ *μαμμάω* =ζητῶ τὸν μαστόν. (πρβλ. τὸ σημερινὸ παιδικὸ "μάμ").

✷

φέρβω: τρέφω. "*πάιν (*=παῖδα*) ἐν ἀγκάλαις φέρβεις*". Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *θέρω* =θερμαίνω.

ψίω =τρέφω, **ψωμίζω**. Λέγεται καὶ **ψίζω**. "*λευκῷ σ᾽ ἔψισα γάλακτι*" =σὲ ἔθρεψα μὲ λευκὸ γάλα.

βῶ: τρέφω, ἐξ οὗ καὶ "*βόσκω*". - *βόσις* εἶναι ἡ τροφή, *βούβοσις* ἡ πολυφαγία.

χορτάζω: τρέφω. Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *χόρτος*. (Βλ. καὶ εἰς Εἰσαγωγὴν σλ. 15 "*χορταίνω*").

ταγίζω: *τάττω* στρατιώτας εἰς *τάξιν* καὶ μοιράζω, ὡς "*ταγός*", τὸ σιτηρέσιον. (Μεταγενεστέρως παρεφθάρη εἰς "ταΐζω").

σιτίζω: παρέχω τροφήν, *σῖτον*.

"*Ἐπὰν ἴδης μονοσιτοῦντα...*" -Ἐὰν ἴδης κάποιον νὰ τρώη μόνος, "*μηδὲν ἐπερώτα. Τὰ πάντα κακῶς ἔχει*". Οἱ Ἕλληνες ἀγαποῦσαν τὰ **συσσίτια** καὶ τὶς **συνεστιάσεις**, τὰ **συμπόσια**, γενικῶς τὰς **συνουσίας** (=τὸ ὁμοῦ εἶναι), τὰς **συναναστροφάς**, **συγκεντρώσεις**, **συνομιλίας** τὰς **συζητήσεις**. Πάντοτε τὸ "**σύν**". Τὸ νὰ εἶναι **συνδαιτυμόνες**, νὰ μοιράζωνται τὴν *δαῖτα* (=μερίδα)[80].

Ὅθεν:
σύνδειπνον: (σύν+δεῖπνον).
συμπόσιον: σὺν +πότος. Τὸ νὰ "πίνη" κάποιος μόνος του, μέχρι σήμερα, θεωρεῖται ἐλάττωμα, ἀσθένεια, "ἀλκοολίκι".
συναικλία: σὺν+αἶκλον (=δεῖπνον λακων.)
ἔρανος: τὸ διὰ συνεισφορᾶς δεῖπνον, "*δεῖπνον ἀπὸ συμβολῆς*". Ἐκ τοῦ *ἐράω-ῶ*. Πρβλ. "Ἀγάπη" =δεῖπνον.
εἰλαπίνη: *Τὰς θυσίας καὶ τὰς λαμπροτέρας παρασκευὰς ἐκάλουν οἱ παλαιοὶ εἰλαπίνας καὶ τοὺς τούτων μετέχοντας εἰλαπινιστάς*. (Ἀθήναιος, 8,664)- Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ "*ἀλεῖσθαι πρὸς δεῖπνον*", "*ὁμοῦ εἰλούμενοι πίνουν καὶ γεύονται*" **συγκεντρωμένοι**.
ὅμιλος: ὁμοῦ +ἴλη (=συναναστροφή).
θοίναμα, **θοίνη:** φαγητόν, συμπόσιον. Ἐκ τοῦ *φοινύς*, *φοίνη* (=κόκκινος, κοκκίνισμα ἐξ αἵματος) ὡς ἐκ τοῦ *θύω* =θυσιάζω ζῶον.
εὐωχίς, **εὐωχία:** Πλούσιον συμπόσιον, ἐκ τοῦ *εὖ+ἔχω*.
πανδαισία: μεγαλοπρεπὲς δεῖπνον.

*

Οἱ Ἕλληνες ἦσαν λιτοὶ εἰς τὴν δίαιταν, **λιτοδίαιτοι**. Αἱ "ἑλληνικαὶ εὐωχίαι" πόρρω ἀπεῖχον ἀπὸ τὰ ρωμαϊκὰ λουκούλεια γεύματα. Οἱ δὲ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς ἐφημίζοντο διὰ τὸ "*ἀττικηρῶς ζῆν*". Τὰ ἀττικὰ δεῖπνα "*ἐσκώπτοντο ὡς εὐτελῆ καὶ πενιχρά*", ἐξ οὗ ἡ ἔκφρασις "*ἀττικῶς δειπνεῖν*". Πρβλ. "*κάπτοντες αὔρας, ἐλπίδας σιτούμενοι*" (Κωμ. ἀδέσπ.)

Γενικῶς, ἅπαντες ἐν Ἑλλάδι ἐχαρακτηρίζοντο ὡς "*μικροτράπεζοι καὶ φυλλοτρῶγες*". Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Ἕλληνας κατοίκους τῆς Σικελίας, ἐξ οὗ "*σικελικὴ τράπεζα*" καὶ "*σικελικὴ ποικιλία ὄψου*", διότι παροιμιώδεις ἦσαν αἱ σικελικαὶ εὐωχίαι καὶ δεῖπνα.

Ὁ Ἀθήναιος εἰς τοὺς "Δειπνοσοφιστὰς" παρέχει πλῆθος λεπτομερῶν πληροφοριῶν διὰ τὰ "*ἐπιτραπεζώματα, τὰ τῇ τραπέζῃ βρώματα*" καὶ τὰ "*φαγησιπότια*" (=φαγοπότια) τῶν προγόνων μας. Ἡ παράθεσις τῶν φαγητῶν ἀκολουθοῦσε ἐπακριβῶς τὶς "σημερινὲς" συνήθειες. Ἄρχιζαν μὲ ἰχθύες ἢ κρέατα ("*ἰχθὺς πρῶτον παρατίθησι καὶ κρέα*"), ἐγεύοντο μαρίδα τοῦ Φαλήρου ("*ἀθερίναν καὶ ἀφύην ἐν εὐκόλποις Φαλήρου*"), ἀγαποῦσαν πολὺ τὸ τεμαχισμένο καὶ περασμένο εἰς "*ὀβελίσκους*" κρέας (σουβλάκια), καὶ γιὰ ἐπιδόρπιον "*ξανθὸ μέλι*", "*γάλα σύμπακτον*" (γιαούρτι) καὶ *τρωγάλια* (ξηροὺς καρπούς).

Ἀγαποῦσαν πολὺ τὴν "σάλτσα" ἡ ὁποία ἐκαλεῖτο *ἔμβαμμα*, ἐκ τοῦ *ἐν-βάπτω*, δηλαδὴ "βουτάω" τὸ ψωμὶ ἐντὸς τοῦ ἐμβάμματος, καὶ τὴν "σαλάτα" ἡ ὁποία ἀπεκαλεῖτο *φυλλάς*.

Ὁ Ὅμηρος περιγράφει πολὺ παραστατικὰ τὸ ψήσιμο τῶν κρεάτων ("*κρέατα ὀπτὰ*") κατὰ τὶς διάφορες τελετὲς -προσφορὲς πρὸς τοὺς θεοὺς (ὁπότε ἀκολουθοῦσε συνεστίασις) ἢ τὸ πῶς παρετίθετο τὸ γεῦμα εἰς τοὺς φιλοξενουμένους. Συνήθιζαν νὰ γεύωνται πρῶτα τὰ σπλάγχνα (ὅπως σήμερα τὸ "κοκορέτσι") - "*Δῶκε δ᾽ ἄρα σπλάγχνων μοίρας*" (γ, 39) "*...ἐπεὶ δὲ ὤπτησαν κρέα... μοίρας δασσάμενοι ἐδαίνυντο.. δαῖτα*" (γ, 65).

Καὶ εἰς τὸ Ι τῆς Ἰλιάδος, ὁ Ἀχιλλεὺς ξενίζων τὸν Ὀδυσσέα, τὸν Φοίνικα καὶ τὸν Αἴαντα, περιποιεῖται ὁ ἴδιος μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Πατρόκλου καὶ τοῦ Αὐτομέδοντος τοὺς φιλοξενουμένους του:

(210) Τῷ δὲ ἔχεν Αὐτομέδων (=τοῦ κρατοῦσε ὁ Αὐτομέδων), ἔτεμνε δὲ ὁ δῖος Ἀχιλλεύς.
Καὶ τὰ μὲν εὖ ἐμίστυλλε (=ἐτεμάχιζε) καὶ ἔπειρε (=διαπερνοῦσε) ἀμφὶ ἀβελοῖς (=σὲ σοῦβλες, "σουβλάκια),

80. **δαὶς** ἐκ τοῦ δαίω =μοιράζω. Ἀντιθέτως πρὸς τοὺς πρωτογόνους ποὺ ἁρπάζουν ὅπως τὰ ζῶα, οἱ πολιτισμένοι μοιράζουν δικαίως τὴν τροφήν τους. "*δαιτὸς ἴσης*" (Ὅμηρος).

Μενοιτιάδης δὲ (=ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Μενοιτίου, δηλ., ὁ Πάτροκλος), ὁ ἰσόθεος φὼς (=ἀνὴρ)
ἔδαιεν (=ἔκαιγε) μέγα πῦρ.
Αὐτάρ, ἐπὶ κατεκάη -τὸ- πῦρ καὶ -ἡ- φλὸξ ἐμαράνθη,
στορέσας (=στρώσας) -τὴν- ἀνθρακιάν, ἐτάνυσσε ἐπὶ ὕπερθεν -τοὺς- ὀβελούς,
ἔπασσε δὲ (=καὶ ἐπασπάλισε) διὰ θείου ἅλατος...
(215) Αὐτὰρ ἐπεὶ ὤπτησε (=ἔψησε) ...
Πάτροκλος, ἑλὼν σῖτον (=ἄρτον) ἐπένειμε (=διένειμε) -τῇ- τραπέζῃ
ἐν καλοῖς κανέοισιν (=μέσα σὲ ὡραῖα κάνιστρα, "καλαθάκια"),
ἀτὰρ (=ὅμως)
τὰ κρέα τὰ δι-ένειμε ὁ Ἀχιλλεύς.

Ἡ διαδικασία αὐτή, τοῦ νὰ ψήνωνται τὰ κρέατα περασμένα σὲ ὀβελούς, περιγράφεται πολὺ συχνὰ καὶ παραμένει ἑλληνικὴ συνήθεια μέχρι σήμερα.
"*δαῖτα ἐντυνόμενοι, κρέα ὤπτων ἄλλα τε* **ἔπειρον**" -γ, 33-
"*φρύξας καὶ ἐψήσας καὶ ἐπανθρακίσας καὶ ὀπτήσας*" -Κρατῖνος ἀπ. 143-, κοκ.

Ἐπὶ **ὀνείατα** ἑτοῖμα
τὰς χεῖρας **ὀρέξαντο** (Ὅμηρος)

Δηλ. Εἶς τὰ ἕτοιμα φαγητὰ
ἅπλωσαν τὰ χέρια.

ὀρέγω: ἁπλώνω τὴν χεῖρα. Ἐκ τοῦ ἐπιτατικοῦ ο +τὸ ρῆμα *ρέγω* = ἁπλώνω. Ἐὰν ἁπλώνω, "*ὀρέγω*", συνεχῶς τὴν χεῖρα εἰς τὰ φαγητά, ἔχω **ὄρεξιν**.
ὀνείατα: φαγητά, ἐκ τοῦ ρήμ. *ὀνίνημι* =ὠφελῶ. Ἐκ τοῦ *ὀνίνημι* → *ὄνειαρ* = τιμή, ἀξία. Σχετικὸν καὶ τὸ *ὤνια* = προμήθειαι. Ἐκ τοῦ *ὄψον+ὠνοῦμαι* → ὀψώνια, κοινῶς "ψώνια".
ὄψον εἶναι τὸ "προσφάι". Ἐπειδὴ δὲ κύριον ὄψον ἦτο ὁ ἰχθύς, κατέληξε τὸ ὄψον, ὀψάριον, εἰς "*ψάρι*", ἐκ συνεκδοχῆς ἐννοιῶν.
Τὸ *ὄψον* ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ἕψω* =ψήνω. Ἄρα οἱ Ἕλληνες δὲν ἦσαν "ὠμοφάγοι", ὡς οἱ διάφοροι βάρβαροι. Ἡ λέξις φανερώνει ὅτι ἡ τροφὴ ἔπρεπε νὰ "ψηθῇ": "*ὄψον κυρίως καλεῖται πᾶν τὸ πυρὶ κατασκευαζόμενον εἰς* **ἐδωδὴν** (=τροφήν), *ἤτοι γὰρ ἕψον ἐστί*". (Ἀθήν. Δειπνοσ. 7,4)
Ἐκ τοῦ *ἐδωδή*, *ἔδω*, τὸ φαγητὸν ὀνομάζεται καὶ **ἔδαρ** ἢ *εἶδαρ*. Ἡ δὲ "*καθ' ὁδὸν τροφή*" (δηλ. προμήθεια διὰ τὸ ταξίδι) ἐλέγετο **ἤια** ἐκ τοῦ ρ. *εἶμι* =πορεύομαι.
Τὸ φαγητόν, ἡ τροφή, λέγεται καὶ **ἁρμαλιά**, "*παρὰ τὸ ἁρμόζειν τῇ ψυχῇ*" (Ε.Μ.).
Γενικῶς ἡ τροφὴ λέγεται **κόλον** ἐκ τοῦ *κολέω =πολέω* =τριγυρίζω. Ἐκ τῆς ἀναζητήσεως...

★☆★

"...μὴ ἀκολουθεῖν τῇ λαιμαργίᾳ τῇ περὶ τὴν τροφήν."[81]

Ἡ **λαιμαργία** καταδικάζεται μὲ πλῆθος σχετικῶν λέξεων:

λαίμαργος: ἐκ τοῦ *λαιμὸς +ἀργὸς* =γρήγορος, ταχύς.
Κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν ἐκ τοῦ *λα*(=λίαν) +*μάργος* (=μαινόμενος, ἀχόρταγος).
κοιλιόδουλος: ὁ δοῦλος τῆς ἑαυτοῦ κοιλίας.

81. Ἀριστοτέλης, Περὶ Ζώων Μορ. δ, 13,696

γαστρίμαργος: *γαστὴρ +μάργος* =ἄπληστος.
κοιλιοδαίμων: ὁ θεοποιῶν τὴν κοιλίαν του, ὁ **κοιλιολάτρης**.
ἀδηφάγος: ὁ ἀχόρταγος, *ἄδην+φαγεῖν*. (Τὸ *ἄδην* =λίαν, γράφεται καὶ μὲ δασεῖαν: *ἅδην*).
λίχνος: λιχούδης, ἐκ τοῦ *λείχω* =γλείφω.
μολοβρός: ἀκόρεστος, λαίμαργος (*μολεῖν +βορά*).
ποντοφάρυξ: λέγεται καὶ **χαρυβδοφάρυξ**.
τραπεζολοιχός: *τράπεζα +λείχω*
καγρᾶς: φαγᾶς, Σαλαμίνιοι (Ἡσύχ.).
γαστεροπλήξ: (*γαστὴρ +πλήττω*)

*

Κωμικαὶ λέξεις πρὸς γελοιοποίησιν τῶν ἄνευ προσκλήσεως σπευδόντων εἰς τὰ συμπόσια, τῶν λεγομένων **παρασίτων** (*παρὰ+σιτέομαι*):

τρεχέδειπνος: ὁ τρέχων εἰς τὰ δεῖπνα, ὁ παράσιτος.
παραμασήτης: ὁ παράσιτος (*παρὰ+μασάω*).
ζωμός: κωμικὸν ὄνομα ἀνθρώπου παχέος, παραμασήτου: "*λιπαρὸς περιπατεῖ, ζωμὸς κατωνόμασται*".
ταγηνοκνισοθήρας: *τάγηνον* =τὸ τηγάνι. Δηλαδὴ ὁ θηρεύων τὴν κνῖσαν τῶν τηγανιζομένων, ὁ παράσιτος.
εὐγλωττογάστωρ: "*ὁ διαθέτων "εὔγλωττον" γαστέρα, ὁ διὰ γλώσσης καὶ λόγων τρέφεσθαι*".
τραπεζεύς: ὁ παράσιτος, αὐτὸς ποὺ "τραπεζώνεται".
ἐνθεσίδουλος: ὅ,τι καὶ ἡ ἑπομένη λέξις, ὁ
ψωμόδουλος: ὁ γινόμενος δοῦλος διὰ τεμάχιον ψωμοῦ.
ψωμόλεθρος: πολυφάγος, παράσιτος, ὄλεθρος διὰ τὸ ψωμί.
ψωμοκόλαφος: ὁ δεχόμενος κόλαφον, προσβολήν, χάριν τεμαχίου ψωμοῦ, ἄρτου.
λιμοκόλαξ: κολακεύει ἕνεκα *λιμοῦ* (=πείνας).
κνισοκόλαξ: *κνῖσα+κολακεύω*.
νυκτιλαθραιοφάγος: ὁ ἐσθίων λαθραίως κατὰ τὴν νύκτα.
λοπαδαρπαγίδης: *λοπὰς* =πήλινον σκεῦος φαγητοῦ +*ἅρπαξ*.
φαγέσωρος: φαγᾶς, λαίμαργος, ἐκ τοῦ *φαγεῖν +ὤρα* =φροντίς.
φαγόγηρος: λαίμαργος γέρων
γαστροβόρος, ὀψοφαγίας, γάστρις, γαστροχάρυβδις...

Ὁ "παράσιτος" λέγεται καὶ **Μυκόνιος γείτων:** "*διὰ γὰρ τὸ πένεσθαι τῶν Μυκονίων, εἰσήρχοντο ἀκλήτως εἰς τὰ συμπόσια*".

Ἀνάλογα ὀνόματα, πεποιημένα, ὑπάρχουν εἰς τὴν ἀποδιδομένην εἰς τὸν Ὅμηρον "Βατραχομυομαχίαν": *Ψιχάρπαξ, Μεριδάρπαξ, Τρωξάρτης, Ἀρτοφάγος, Λειχομύλης, Πτερνοτρώκτης* (πτέρνη=μηρός), *Λειχοπίναξ, Τυρογλύφος, Ἐμβασίχυτρος* κ.ἄ.

* **Σημ.:** ἡ λέξις **κόλαξ** ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *κόλον* (=τροφὴ)+*ἄγω*. Δηλ. ὁ *κόλαξ* προσπαθεῖ νὰ "ἄγῃ" φαγητόν. Ὁ ἀπώτερος σκοπὸς τῆς κολακείας εἶναι τὸ νὰ ἀποσπάσῃ κάποιος ἀπὸ τὸν κολακευόμενον ὑλικὲς ὠφέλειες.

κόλον = τροφή. Ἐκ τοῦ *πολέω* =τριγυρίζω, διὰ συνήθους ἐναλλαγῆς τῶν χειλικοϋπερωϊκῶν π,κ: πολέω → πόλον → κόλον.
Διὰ νὰ βρῆς τροφήν, πρέπει νὰ τριγυρίσῃς, "νὰ τρέξῃς" ἐδῶ κι ἐκεῖ.

"Ἐκ τῶν τρεφόντων, ἐστὶν ὁ οἶνος...
...Ἐκ τοῦ γένους τῶν τροφῶν καὶ ὁ οἶνος."[82]

οἶνος: ἐκ τοῦ ρήματος *ὀνῶ, ὀνίνημι* =ὠφελῶ. Ὁ οἶνος ὠφελεῖ (ὅπως καὶ τὰ *ὀνείατα* =φαγητά). Γι' αὐτὸ ὠνομάσθη οἶνος, "*παρὰ τὴν ἐξ αὐτοῦ ὄνησιν*" (*ὄνησις*=ὄφελος).

82. Γαληνός, Περὶ Τροφῶν

῞Ομηρος: *"Οἶνον αἴ κε πίῃσθα, ὀνήσεαι·*
ἀνδρὶ κεκμηῶτι, μένος μέγα οἶνος ἀέξει." (Ζ 258)
(=ἐὰν πίῃς οἶνον θὰ ὠφεληθῇς·
εἰς τὸν ἄνδρα τὸν καταπεπονημένον, μεγάλη δύναμι ὁ οἶνος θὰ φέρῃ).

Ἱπποκράτης: *"῞Οσα τῶν σιτίων, καῦμα ἤ δίψαν παρέχει ἤ πλησμονήν,*
οἶνος ἐπιπινόμενος ἄκρατος,
ἀπαλλάσσει τῶν τοιούτων."
(=ὅσα ἐκ τῶν φαγητῶν προκαλοῦν ἤ "καούρα" ἤ δίψα ἤ "φούσκωμα",
ὁ οἶνος πινόμενος μετά, μὴ κεκραμένος, δηλαδὴ ὄχι ἀνακατωμένος μὲ ὕδωρ,
ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὰ τοιαῦτα).

Γαληνός: *"Ὁ οἶνος ἀναζωπυρεῖ μὲν τὸ ἐν ἡμῖν θερμόν,*
καὶ διὰ τοῦτο αἱ πέψεις ἀμείνους (=καλλίτερες) καὶ τὸ αἷμα χρηστόν,
τήν τε τροφὴν διάγει πανταχοῦ, πόριμος ἐών.

Καὶ τοὺς ἐκ νόσων ἰσχνηθέντας, εὐστρόφως ἀπεργάζεται·
ποιεῖ δὲ καὶ ὀρεκτικοὺς τροφῶν...
τὴν δὲ χολὴν δι' οὔρων ἐκκαθαίρει,
καὶ τῇ ψυχῇ εὐφροσύνην καὶ ἡδονὴν ἐμποιεῖ,
καὶ ῥώμην παρέχει."

Ὁ δὲ Πορφύριος, εἰς τὰ "Ὁμηρικὰ Ζητήματα", διευκρινίζει ὅτι ὁ οἶνος δυνατὸν νὰ βλάψῃ ἀντὶ νὰ ὠφελήσῃ, ἐὰν ὁ πίνων εἶναι πολὺ καταβεβλημένος:

"Τῷ μὲν γὰρ μέτρια πεπονηκότι,
πρὸς ἰσχὺν ὁ οἶνος συμφέρει·
τὸν δὲ πάνυ κεκμηκότα, σφάλλει".

"Ὁ οἶνος ἐμιγνύετο πάντοτε ὕδατι, τὸ δὲ πίνειν ἄκρατον, ἐθεωρεῖτο βαρβάρων ἴδιον".[83] Ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία "κρασὶ" μέχρι σήμερον, ἐκ τοῦ ῥήματος "*κεράννυμι*", ποιῶ *κρᾶσιν, κέρασιν*, "ἀνακατώνω" οἶνον μὲ ὕδωρ· *κιρνῶ* σημαίνει οἰνοχοῶ: "*οἶνον κεράσας*", ἀπ' ὅπου ὅλα τὰ σημερινὰ "κεράσματα".

"*Τὸ κρᾶμα, καίτοι ὕδατος μετέχον πλείονος, οἶνον καλοῦμεν*" γράφει ὁ Πλούταρχος.[84]

Ὁ Ἡσίοδος δίδει ὡς ἀναλογίαν 3 πρὸς 1: "*Τρὶς ὕδατος προχέειν, τὸ δὲ τέτρατον οἴνου*" (Ἔργα-Ἡμ. στ. 598).

Ἡ ἰδεώδης ἀναλογία ἐθεωρεῖτο 1/3 οἴνου, 2/3 ὕδατος.

Προσέτι, "*ἔψυχον τὸν οἶνον οἱ ἀρχαῖοι*" εἰς εἰδικὰ ἀγγεῖα, τοὺς "ψυκτῆρας" ἤ "ψυκτήρια", τὰ ὁποῖα διέθετον εἰδικὴν θήκην διὰ τὴν ψύχουσαν τὸν οἶνον χιόνα.

Ὁ οἶνος ὀνομάζεται καὶ **μέθυ** ("*σῖτος καὶ μέθυ ἡδὺ*")[85] ἐξ οὗ τὸ ῥῆμα *μεθύσκω, μεθάω*. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη[86] "*τὸ μεθύειν ἐστὶ τὸ μετὰ τὸ θύειν χρῆσθαι τῷ οἴνῳ*". Ἔπιναν δηλ. τὸν οἶνον ποὺ ἐπερίσσευε μετὰ τὴν τελετουργίαν.

Ἡ κατάστασις "μέθης" ἀπεδοκιμάζετο. Ἐθωρεῖτο συνήθεια βαρβαρική.

῞Υβρις τὸ **"μέθυσον καὶ ἀκρατῆ εἶναι"**.

(Σχετικόν λεξιλόγιον: *φίλοινος, πάροινος, οἰνοπότης, οἰνωμένος, οἰνόφλυξ, ἀρρυθμοπότης, ἀκρατοπότης, φιλοπότης, οἰνοβαρής...*)

83. Βλ. Πλάτωνος Νόμοι Α 637
84. Γαμ. Παραγγ. 20
85. Ὀδύσσεια Δ, 746
86. Fr. 98

Ἔπρεπε νὰ παραμένουν νηφάλιοι ὥστε νὰ δύνανται νὰ φιλοσοφοῦν εἰς τὰ Συμπόσια: "*Δεῖ φιλοσοφεῖν παρὰ πότον*". Ἔπρεπε ἐπίσης νὰ παραμένουν νηφάλιοι καὶ τὴν ἑπομένην ἡμέραν: "*Ὁ πότος ἡδύς, μὴ μόνον εἰς τὸ παρόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν αὔριον*". Πολλὲς φορὲς ἀντὶ ὕδωρ ἐχρησιμοποιοῦσαν θάλασσα, ὁπότε ὁ οἶνος ἦτο "*τεθαλαττωμένος*": "*Οἱ τεθαλαττωμένοι οἶνοι ἀκραίπαλοι εἰσί*".[87] Δηλαδὴ δὲν προκαλοῦν *κραιπάλην* (ἐτυμ. κάρα+πάλλω), δηλ. ζάλην.
Μόνον εἰς τοὺς θεοὺς ἔσπενδον οἶνον ἄκρατον. Ὅμως τὸ ποτὸν τῶν ἀθανάτων θεῶν ἦτο τὸ **νέκταρ** τὸ ὁποῖον ἐταίριαζε μὲ τὴν ἀθανασίαν τους:
"*Νέκταρ, ὅτι στέρεσθαι τοῦ κτείνεσθαι, τοῦ φονεύεσθαι τοὺς πίνοντας, οἷον τοῦ θανεῖν. Διὰ τῆς λέξεως νέκταρ δηλοῦται τὸ ἀθάνατον*". Δηλαδή, *νη+κτείνω →νέκταρ.*

*

"**δίψα** τε καὶ **λιμὸς** βλάβεται γούνατα" (Τ, 166)

λιμός: θέμα "λιπ" τοῦ ρ. *λείπω, ἔλιπον*. "*Λιμὸς ἐστὶν ἔλλειψις ἐπιτηδείων*".
πεῖνα: ρίζα συγγενὴς πρὸς *πένης* (=πτωχός), *πόνος* (=κόπος).
δίψα: ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ρήμ. *ἵπτω* = βλάπτω, διότι ἡ δίψα προκαλεῖ βλάβην εἰς τὸν ὀργανισμόν: "*δίψα, ἐκ τοῦ ἵπτω, ὅθεν ἴψα, καὶ πλεονασμῷ τοῦ δ δίψα, ὡς βλαπτική*". Γι' αὐτὸ ἡ δίψα ἀποκαλεῖται καὶ "*νόσος ἀργαλέη*" (=βαρυτάτη).[88] Πρβλ. καὶ τὸ τοῦ Εὐσεβίου: "*Ἄργος πολυδίψιον, τὸ πολυΐψιον, ἤτοι πολύφθορον*". Ἀρχικῶς Fίπτω, Fίψα - προφορὰ τοῦ διγάμματος ὡς δέλτα. Ὡς Fοίαξ →δοιάκι-.

Ὅση βλάβη ὅμως προκαλεῖ ἡ ἔλλειψις τροφῆς καὶ νεροῦ, ἄλλη τόση προκαλεῖ τὸ ὑπερβολικὸ φαγητὸ καὶ ἡ παχυσαρκία. Γράφει ὁ Ἀριστοτέλης:[89] "*γηράσκει ταχέως τὰ λίαν πίονα*". Δηλαδὴ γερνοῦν γρήγορα τὰ πολὺ παχέα. Καὶ ὁ Ἱπποκράτης: "*Οἱ παχέες σφόδρα, ταχυθάνατοι γίνονται*".
πίων =εὐτραφής, παχύς. Ἀμφιβόλου ἐτυμολογίας. Παρατηροῦμε ὅτι προτάσσεται τὸ Π τῆς πιέσεως, μὲ κατάληξιν τὴν μετοχὴ ἴων τοῦ εἶμι (=πορεύομαι). Π-ΙΩΝ. Πιθανὸν ὁ ἐξασκῶν ἐπὶ τῆς γῆς πίεσιν, πορευόμενος.
παχύς: ἐκ τοῦ *πήγνυμι* =στερεῶ. Ὅθεν παχὺς κυριολεκτικῶς εἶναι ὁ στερεός.
χονδρός: ἐκ τοῦ χόνδρος, ὡς ἐκ τοῦ στρογγύλου σχήματος.
ἰσχνός: ἀδύνατος. Ἐκ τοῦ *ἴσχω* =κρατῶ, *ἰσχανόω* =κρατῶ ὀπίσω. (Νόημα: τὸν παχύ, "συμ-παγῆ", δὲν μπορεῖς νὰ τὸν μετακινήσης, νὰ τὸν "σαλέψης" ἀπ' ὅπου, στερεωμένος, ἵσταται. Ἐνῶ τὸν *ἰσχνὸ* εὔκολα τὸν ἐμποδίζεις, τὸν συγ-κρατεῖς, ὡς μὴ δυνάμενον νὰ ἀντιτάξη δύναμιν. Εἶναι ἀ-δύνατος.)
λεπτός: ἐκ τοῦ λέπω =ἀπολεπίζω, "ξεφλουδίζω".

***

Μετὰ τὴν πρωτίστην τὴν τῆς *τροφῆς* λειτουργίαν, ἐπανερχόμεθα εἰς τὰς κυριωτέρας ἐκ τῶν λειτουργιῶν τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ (κατ' ἀλφαβητικὴν σειράν).

ἀναπνοή: ὁλκὴ ἀέρος ("πνοή"). "Μέρη αὐτῆς δύο: εἰσ-πνοὴ καὶ ἐκ-πνοή".
Ἀριστοτέλης: "*Καλεῖται ἡ μὲν εἴσοδος ἀέρος ἀναπνοή, ἡ δὲ ἔξοδος ἐκπνοή*".[90]
Ἐνῶ τὸ ἀγωνίζομαι νὰ ἀναπνεύσω, τὸ "πνευστιᾶν", τὸ "σπαρταρῶ", καλεῖται **ἀσπαίρω**. (Ἐξ αὐτοῦ → λατιν. spiro =ἀναπνέω, spiritus =πνεῦμα, ἐξ ὧν πλῆθος Λεξιλογίου στὶς δυτικὲς γλῶσσες. Ἐκ τοῦ ἀσπαίρω →spiro, τὸ ἀντιδάνειον "σπίρτο").
ἀφόδευσις: ἐτυμολ. *ἀπὸ+ὁδός*, ἀφ' ἧς ὁδοῦ ἀποβάλλονται τὰ περιττώματα. "*Λέγω δὲ περίττωμα, τὸ τῆς τροφῆς ὑπόλειμμα .. Ταῦτα δὲ τὰ περιττώματα ἐστὶ κόπρος, φλέγμα, χολή.*"
Τὸ περίττωμα λέγεται καὶ *σκώρ* γεν. *σκατός*, ἐκ τοῦ *σκωρία* = περίττωμα σιδήρου.
ἔκκρισις: τὸ ἀποχωρισθέν, ἐπὶ τῶν ἀποβαλλομένων ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ περιττῶν.
ἐρευγμός: κοινῶς "ρέψιμον". - ἠχοποίητον.

87. Ἀθήναιος Δειπνοσοφισταὶ Α 59
88. Σχόλια Λυκόφρονος 354
89. Ἀριστοτ. Περὶ Ζ. Μορ. Β 5.651
90. Περὶ Ἀναπνοῆς, 21.480. 90α Προβλ. Β, 20

ἐφίδρωσις: ἐπὶ+ἱδρώς. Ὁ ἱδρὼς ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ὕδωρ* (διὰ συνήθους ἐναλλαγῆς υ,ι), "*ἡ κατὰ πᾶν τὸ σῶμα ὑγρότης*".
κυκλοφορία αἵματος: ἐτυμολ. *κύκλος +φέρω, φορά.*

"*Ἡ πρώτη μεγάλη ἀνακάλυψις στὴν ἱστορία τῆς ἰατρικῆς ὑπῆρξε ἐκείνη τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος.. Ἡ ἀνακάλυψις αὐτὴ ἄρχισε τότε ποὺ ὁ Γαληνὸς ἔγραψε ὅτι τὸ ἀριστερὸ ἥμισυ τῆς καρδιᾶς καὶ οἱ ἀρτηρίες δὲν εἶναι γεμᾶτες μὲ ἀέρα ἀλλὰ περιέχουν αἷμα ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ φλέβες*"[91]

οὔρησις: ρ. *οὐρῶ* Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *ὄρω* =ὁρμῶ. Τὰ οὖρα ἐξέρχονται κατὰ τρόπον ὁρμητικόν.
πέψις: ἐκ τοῦ ρήματος *πέσσω* ἢ *πέττω* = μαλάττω, μαλακώνω, πεπαίνω. "*Τὰ σιτία πέττεται καὶ χυλοῦται*". (Παλλάδιος). Κατὰ τὸ Ἐτυμολ. τὸ Μέγα τὸ *πέσσω* εἶναι συγγενὲς πρὸς τὸ *πίπτω*. Δηλαδή, μετα-πίπτει ἡ τροφὴ εἰς ἄλλην μορφήν; Πιθανὸν ἐξ οὗ καὶ ὁ ἀκόλουθος ὁρισμός:

"*Πέψις ἐστὶ μίξις καὶ χύλωσις*
ὥσπερ ἕψησις τροφῆς ἐν κοιλίᾳ καὶ ἐν ἐντέροις,
κατὰ **μεταβολὴν** *(πρβλ. "μεταβολισμός).*
Ἀλλοίωσις ἑτοίμη πρὸς ἐξαιμάτωσιν,[92]
ἥτις γίνεται ὑπὸ τῆς φύσεως,
διὰ θερμασίας, ἑψήσει παραπλησίως". (Ἀριστοτ.)

πτάρνυσμα: κοινῶς "φτέρνισμα". Προφανῶς ἠχοποίητον, ἐκ τοῦ ἤχου "πτά"!
"*Ὁ ἄνθρωπος μάλιστα τῶν ἄλλων ζώων πτάρνυται*"[93]
σφυγμός: "*Σφυγμὸς ἐστὶν διαστολὴ καὶ συστολὴ ἀπροαίρετος ἀρτηρίας καὶ καρδίας*".
"*Εἴρηται δὲ σφυγμὸς παρὰ τὸ σφύζειν καὶ κινεῖσθαι*" ὁρίζει ὁ Γαληνός. Ὅθεν, ἐτυμολογικῶς, ἐκ τοῦ *σφύζω*, "σφύσ-δω" =κτυπῶ, συγγενὲς πρὸς τὸ *σπάω-σπῶ, σπασμός*.

Σχετικαί, ὡς πρὸς τὴν θεματικὴ ρίζα, λέξεις: *σφρίγος* (=δύναμις), *σφαδάζω, σφάκελος* (=σπασμός). Ἡ ἐμπόδισις τοῦ "*σφύζειν*", τοῦ "*σφυγμοῦ*", προκαλεῖ *ἀσφυξίαν*. Σὲ περίπτωσι ηὐξημένης κυλοφοριακῆς ἀνάγκης αὐξάνεται ὁ ρυθμὸς τοῦ σφυγμοῦ, ἐπειδὴ δὲν δύναται νὰ ἐκταθῇ τὸ μέγεθος τοῦ πνεύμονος. Γράφει σχετικῶς ὁ Γαληνὸς εἰς τὸ Περὶ Σφυγμῶν: "*Οὐ δυνηθέντος πλεῖστον διαστῆναι τοῦ θώρακος, τοῦτο ἐπανορθοῦται τῇ πυκνότητι τῶν σφυγμῶν*". (5.153)
χάσμη, χάσμησις: κοινῶς "χασμουρητό". *χασμῶμαι* = χασμουριέμαι, διὰ *χάσματος* τοῦ στόματος, "*παρὰ τὸ χαίνω*". (χαίνω="χάσκω").

***

Ἐκ τῶν γενετησίων λειτουργιῶν:

στύσις: *στύω, στήνω*. Θέμα "ΣΤ" τῆς στεθερότητος.
ἐκσπερμάτωσις: *ἐκ*-βολὴ σπέρματος. **Θορὸς** δέ, ἔκκρισις σπέρματος, ἀπὸ τοῦ *θρώσκω:* τὸ μεθ' ὁρμῆς πεμπόμενον.
ὀργασμός: ἐκ τοῦ "ἐργασμός", ἔργον, ἔργιον καὶ *ὄργιον* = μέγα ἔργον.
ἔμμηνα ἢ **καταμήνια:** ἡ κατὰ μῆνα θηλ. λειτουργία, ὁ γυναικεῖος ροῦς.
σύλληψις: "*ἐγκυμοσύνη· τὸ λαμβάνειν ὁμοῦ, τὸ συνδέειν*" (Ἀριστ. Π.Ζ.).
κύησις: ἐκ τοῦ *κύω* =φουσκώνω. (Τὸ δὲ κύω ἐκ τοῦ *ὕω* =βρέχω, διὰ τροπῆς τῆς δασείας εἰς κάπα: ὕω→κύω. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ εὐχὴ πρὸς τὸν Δία "*ὗε, κῦε*". Δηλαδὴ βρέχε καὶ φούσκωνε, γονιμοποίει τὴν γῆν.

*

Βασικωτάτη λειτουργία (ὅπως ἡ τροφὴ καὶ ἡ ἀναπνοὴ) πρὸς ἐπιβίωσιν τοῦ ὀργανισμοῦ εἶναι καὶ ὁ **ὕπνος**. "*Φῦλα ἀνθρώπων κέαται, κόπῳ δαμέντα*" γράφει ὁ Ἀνακρέων. Δηλαδὴ οἱ ἄνθρωποι κεῖνται, κοιμῶνται, δαμασμένοι ἀπὸ τὸν κόπο. Ὁ ὕπνος ξεκουράζει, χαλαρώνει, ἀνανεώνει.[94] Ὁ ἄτερ (=ἄνευ)

91. Περιοδ. ΙΣΤΟΡΙΑ τ. 19.
92. **ἐξαιμάτωσις:** ἡ εἰς αἷμα μεταβολὴ τῆς τροφῆς.
93. Ἀριστοτέλους, Περὶ Πνεύματος, 1.18
94. Πρβλ. "ὁ ὕπνος τρέφει τὰ παιδιὰ κι ἡ γειὰ τὰ μεγαλώνει".

ὕπνου, ὁ *ἄυπνος*, λέγεται *ἄτερπνος*.
"**ὕπνος:**... *παρὰ τὴν ὑπό, πρόθεσιν, καὶ τὸ νοῦς, νοός, ὑπόνοος· καὶ κατὰ συγκοπήν, ὕπνος. Ἐν τῷ ὕπνῳ αἱ φρένες καὶ ὁ νοῦς ὑποχωρεῖ..*" (Ε.Μ.) (Ἐκ τοῦ ὕπνος → sypnus → somnus → sommeil).

"Ὕπνε ἄναξ πάντων..."

Τὰ κυριώτερα σχετικὰ ρήματα εἶναι:
ὑπνόω ἤ **ὑπνώττω:** κοιμᾶμαι. Κατὰ τὴν Μυθολογίαν, ὁ Ὕπνος εἶναι υἱὸς τῆς Νυκτός, ἀδελφὸς τοῦ Θανάτου καὶ πατὴρ τοῦ *Μορφέως* ὁ ὁποῖος δίδει *μορφὴν* εἰς τὰ ὄνειρα, ὅταν ὁ νοῦς *ὑπο-νοεῖ*, →ὑπνώττει.**καθυπνόω:** ὑπνώττω βαθέως. **προσυπνόω:** κοιμῶμαι πλησιον τινί.
κοιμῶμαι: ἐκ τοῦ **κέομαι** ἤ **κεῖμαι** ἤ **κέω**. "*Ὄρσο κέων*" =σήκω νὰ κοιμηθῆς. Ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ μονοσυλλάβου **κῶ**, ὅπερ ἐκ τοῦ *κῶος*: σπήλαιον, δηλαδὴ πρώτη κοίτη, πρῶτος κοιτὼν ἀνθρώπων καὶ ζώων.

Τὸ Ἐτυμολ. τὸ Μέγα ἐπεξηγεῖ: "*κοιμῶμαι, ἀπὸ τοῦ κῶ, τοῦ σημαίνοντος ὑπνῶ*". Ἐξ αὐτοῦ, τὸ **κοιτάζω** =κοιμίζω,[95] "κουρνιάζω". - "*ἀμοναχὸς κοιτάσω* "= μοναχὸς θὰ κοιμηθῶ. "*βῆ δὲ κείων*" =πῆγε νὰ κοιμηθῆ.

Τὸ Ε.Μ. ἐτυμολογεῖ καὶ τὸ *κώδιον* (=τὸ τῶν προβάτων δέρμα), "*παρὰ τὸ ἐπ' αὐτῷ κοιμᾶσθαι, παρὰ τοῦ κῶ, κείω, κοιμῶμαι*".
κατακείω: κατάκειμαι.
ἐγκοιμάομαι: κοιμᾶμαι ἐντός. Τὸ δὲ **κωμαίνω** σημαίνει νυστάζω. *ἐκκοιμῶμαι* =ἐξεγείρομαι τοῦ ὕπνου.
εὕδω, καθ-εύδω: ὑπνώττω, κοιμῶμαι: "*γλυκὺν ὕπνον εὕδω*". Ἐτυμολ. ἑρμηνεία: "*ἕω, σημαίνει τὴν ἡμέραν· κυρίως εὕδειν ἐστί, τὸ μέχρι τῆς ἡμέρας κοιμᾶσθαι...*" (Ε.Μ). Λέγεται καὶ **ἐνεύδω** =κοιμοῦμαι ἐντός, **ἐπικαθεύδω**, ἐπάνω σὲ κάτι, **προσκαθεύδω** πλησίον τινός.
ἀποκαθεύδω καὶ **ἐκκαθεύδω** σημαίνει κοιμῶμαι ἐκτὸς τῆς οἰκίας "ξενοκοιμᾶμαι".
κοιτάζω ἤ **κοιτάζομαι:** κοιμῶμαι εἰς τὴν κοίτην μου.
ἐπικοιτάζομαι: διέρχομαι τὴν νύκτα, ἐνῶ **ἐπικοιτῶ** =ἀγρυπνῶ.
ἐπικοιμάομαι: ἀποκοιμῶμαι μετά τι.
κατακοιμάω: κοιμῶμαι ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους: "μονορρούφι", **ἐπικατακοιμάομαι, ἐπικατακοιμίζομαι.**
μονοκοιτῶ: κοιμᾶμαι μόνος. - **παρυπνόω:** κοιμᾶμαι δίπλα σὲ κάποιον, **παρευνάζομαι, συγκοιμῶμαι, συνανακλίνομαι, συμπαρακατακλίνομαι, συγκαταδαρθάνω, συγκατάκειμαι, συγκατευνάζομαι.**

Ἄλλα ρήματα:

αὐλίζομαι: "*τὸ ἐν αὐλῇ διατρίβειν, καὶ ἰδίως τὸ κοιμᾶσθαι*". Ἐξ οὗ καὶ *καταυλισμός*.
ἀωτέω: κοιμῶμαι ὕπνον βαθύν, "ρουθουνίζω"· ἐκ τοῦ ρ. *ἄημι* =φυσῶ. "*τί ὕπνον ἀωτεῖς*"; ἐρωτᾶ ὁ Νέστωρ τὸν Διομήδη (εἰς τὴν Ἰλιάδα). Σχετικὸν καὶ τὸ **ἄεσα:** "*ἀέσαι =τὸ κοιμηθῆναι καὶ ἀναπνεῦσαι*".
βαυβάω: ἀποκοιμίζω, ἀποκοιμῶμαι, ἐξ οὗ τὸ *βαυκαλάω, βαυκαλίζω*, ἐξ οὗ καὶ ἡ "βάβω", ὡς ἀποκοιμίζουσα τὰ βρέφη.
βρίζω: εἶμαι *βριθὺς* =βαρύς, νυσταλέος, (βρι- +ἵζω) ὅθεν ἀποκοιμῶμαι, βυθίζομαι εἰς βαρὺν ὕπνον: "*ἔνθα ἀποβρίξαντες ἐμείναμεν*" (Ὀδ. ι, 151).
Κατ' ἄλλους, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ Λεξικοῦ Σουΐδα, ἐκ τοῦ "*τὸ μετὰ τὴν βορὰν καὶ τροφὴν ἵζειν*".
δαρθάνω: κοιμῶμαι. "*ἔδραθε ἐν προδόμῳ*" γράφει ὁ Ὅμηρος (υ, 143). Ἐτυμολογεῖται εἴτε "*παρὰ τὸ δρῶ, τὸ ἐνεργῶ, κατὰ ἀντίφρασιν*" διότι οἱ ὑπνώττοντες δὲν δροῦν. Εἴτε ἐκ τοῦ "δέρμα", "*παρὰ τὸ τοῖς δέρμασι δαρθεῖν, ὅ ἐστὶ ἐπὶ δερμάτων καθεύδειν*". Εἴτε "ἐκ τοῦ *δρῶ* =ὁρῶ, *κατὰ ἀντίφρασιν. Οἱ γὰρ κοιμώμενοι οὐ βλέπουσι*" (Ε.Μ.).
Τὸ δαρθάνω ἀπαντᾶ σύνθετο μὲ πολλὲς προθέσεις.
ἀποδαρθάνω. "*οἱ γὰρ κοιμώμενοι οὐδὲν ἐνεργοῦσι*".
καταδαρθάνω. "*καταδραθέτην*" (=κοιμήθηκαν). Ὀδ. ο, 494
ἐγκαταδαρθάνω: κοιμῶμαι ἔν τινι, **ἐπικαταδαρθάνω**, κ.ἄ.
(Ἐκ τοῦ Παρακειμένου *δέδορμαι* → λατ. dormio, γαλλ.+ἰσπαν. dormir, ἰταλ. dormire, ἀγγλ. dormitory =κοιτών, κλπ. παράγωγα. Τὸ δὲ γερμ. schlafen, ἐκ τοῦ χαλαρός, χαλαρώνω).

95. Γι' αὐτό, ὅπως ἐπισημάναμε καὶ εἰς τὸ Λεξιλόγιον τῆς "ὁράσεως", εἶναι τελείως λανθασμένο ποὺ τὸ ρῆμα κυττάζω =παρατηρῶ "κυπτός", κυπτάζω, γράφεται σήμερα ὡς "κοιτάζω".

δαύω: "*τὸ κοιμῶμαι, ἐκ τοῦ δέω, δένω, δεσμῶ· οἱ γὰρ καθεύδοντες, δεσμουμένοις ἐοίκασι*" (Ε.Μ.).
εὐνάζω, εὐνάζομαι: τοποθετῶ εἰς κλίνην, πλαγιάζω, ἀποκοιμῶμαι, **κατευνάζομαι, ἐνευνάζομαι**.
ἰαύω: κοιμῶμαι, διέρχομαι τὴν νύκτα. "*ἴαυον ἐν νησσί*". Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *ἄω, ἄημι* (=πνέω, φυσῶ) ὅπως καὶ τὸ ὡς ἄνω "*ἄεσα*". Δηλαδὴ "*πνέοντες ὕπνῳ*" (Αἰσχ. Χο. 622) Λέγεται καὶ **ἐνιαύω**.
Ε.Μ.: **ἀῶ** =κοιμῶμαι, *ἀέσαι* τὸ κοιμηθῆναι. Ὁ ἀόρ. *ἄεσα* =κοιμῶμαι. Παράγ. *ἀέσκω* =ἀναπαύομαι, *ἀέσκοντο* =ἀνεπαύοντο (Ἡσύχ.)
Ἐκ τοῦ ἄεσα → *ἄστυ* ὅπως ἐκ τοῦ κεῖμαι →*κώμη*. (Ἐκ τοῦ (F)*άεσα, ἄστυ*, τὸ λατ. hospitium =ξενών, ἐξ οὗ τὸ ἀντιδ. "σπίτι". Ἐπίσης καὶ hôtel, hospital, καὶ παράγ. σὲ ὅλες τὶς γλῶσσες).
καρόω: βυθίζω εἰς ὕπνον, **καρόομαι:** ἀποκοιμῶμαι. Παράγωγα: *ἀποκάρωσις, ἀποκάρωμα*. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *κάρα* =κεφαλή. *-κάρος* =βαρὺς ὕπνος. (Ἐκ τοῦ παρακειμένου τοῦ καρῶ, "κεκάρωκα", τὸ σημερινὸ λαϊκὸ τὸ τῆς δημοτικῆς "τὰ κακάρωσε". *νώκαρ* δέ, εἶναι ἡ νύστα.)
κατακλίνομαι: *κατὰ +κλίνη·* γέρνω, ξαπλώνω γιὰ νὰ κοιμηθῶ.
κνώσσω: ὑπνώττω, κοιμᾶμαι βαριά. **-κατακνώσσω:** πολὺ βαριά.
Ε.Μ.: "*κνώσσειν, τὸ κοιμᾶσθαι, παρὰ τὸ κενὰ εἶναι τὰ ὄσσα, τοὐτέστιν οἱ ὀφθαλμοί· κενώσσειν, καὶ κατὰ συγκοπὴν κνώσσειν*". (Πιθανὸν ἐκ τοῦ κνώσσω →Κνω(σ)σός, ὡς ἐκ τοῦ κεῖμαι →κώμη καὶ ἐκ τοῦ ἰαύω → ἄστυ).
λέγω: πλαγιάζω, **λέγομαι:** κοιμῶμαι, **λέχομαι**. Ἐξ οὗ *λέκτρον, λέχος, λεχώ, λέσχη, λόχος*.
"*ἠδέϊ ὕπνῳ λέξεται*" (Ἰλ. Δ, 131).
ναρκοῦμαι: βυθίζομαι εἰς νάρκην. Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ ἰχθύος "νάρκη", τὸ τσίμπημα τοῦ ὁποίου ἐπιφέρει "μούδιασμα". (Ἐκ τοῦ ἰχθύος νάρκη, τὸ ὁμών. ὅπλον.)
νυστάζω: ἐκ τοῦ *νευστάζω*, ἐπινεύω πρὸς τὰ κάτω, "μοῦ πέφτει τὸ κεφάλι ἀπὸ τὸν ὕπνο". (Ἡ κατάληξις *-άζω* εἶναι "θαμιστική", δηλ. δείχνει ἐπανάληψι· *θαμὰ*=συχνά.) **-κατανυστάζω:** ἀποκοιμῶμαι.
ῥέγκω ἢ ῥέγχω: ῥοχαλίζω

**

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὕπνου, ὀνειρευόμεθα. "*Καὶ γὰρ τὸ* **ὄνειρον** *ἐκ τοῦ Διὸς ἐστί*" γράφει ὁ Ὅμηρος. Ὅπως εἴδαμε καὶ εἰς τὸ Α' Κεφάλαιον, "Ἐν εἴδει Προοιμίου", ἡ λέξις **ὄναρ** παράγεται ἐκ τοῦ *ὀνίνημι* (=ὠφελῶ), *ὄνειαρ* (=τιμή, ἀξία, ὠφέλεια).

Τὸ **ὄναρ** παρέχει ὠφέλειαν, ἀπελευθερώνοντας ὅλες τὶς ἐντὸς τοῦ θυμικοῦ "ἀπωθήσεις" (βλ. σχετικῶς Κεφάλ. Α'). Ὁ Αἰσχύλος θίγει τὸ τεράστιον αὐτὸ θέμα εἰς τὴν τραγῳδίαν ΑΓΑΜΕΜΝΩΝ στ. 179:

"*Στάζει δ' ἐν ὕπνῳ, πρὸ καρδίας,*
μνησιπήμων πόνος·
καὶ παρ' ἄκοντος ἦλθε σωφρονεῖν.
Δαιμόνων δέ που χάρις βίαιος".

Δηλαδή, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὕπνου, στάζει ἐκ τῆς καρδίας ὁ πόνος... Διότι τὰ παθήματα (πήματα) δὲν λησμονοῦνται, παραμένουν. Καὶ ἐπανέρχονται ἔστω καὶ χωρὶς τὴν θέλησίν μας, μὲ τὴν μορφὴ τῶν ὀνείρων, ὥστε νὰ σώφρονήσουμε ("*σωφρονεῖν*"). Καὶ αὐτὸ εἶναι μία χάρις, ἔστω καὶ βιαία, ποὺ μᾶς κάνουν οἱ θεοί. Τὰ ὄνειρα, ἀκόμη καὶ μὲ δυσάρεστη μορφή, κάνουν καλὸ στὸν ψυχικό μας κόσμο.
Τὸ πολὺ ἐναργὲς ὄνειρον λέγεται **εὐθυονειρία**.

Ὁ Ἀρτεμίδωρος, ὁ ὁποῖος ἔχει συγγράψει τὸ περίφημον "Ὀνειροκριτικόν", διευκρινίζει:

"**Ὄνειρον ἐνυπνίου** *διαφέρει...*
τῷ μὲν εἶναι σημαντικὸν (=σημαῖνον) *τῶν μελλόντων,*
τῷ δὲ τῶν ὄντων".

ἐνύπνιον: τὸ ἐν ὕπνῳ. "*Ἐνυπνιάζει τῶν ζώων μάλιστα ἄνθρωπος*".[96]
ὕπαρ: συνήθης ἔκφρασις, "*καθ' ὕπαρ*" - ὅ,τι "βλέπει" κανεὶς κατὰ τρόπον ἐναργέστερον ἀπ' ὅ,τι τὸ ὄνει-

96. Ἀριστοτέλης, Περὶ Ζώων Ἱστορ. Δ 10.537.
97. Σχόλια εἰς τραγῳδίας Εὐριπίδου.

ρον: "*ὕπαρ φανερώτερον καὶ τρόπον τινὰ καθορώμενον, ὀφθαλμοῖς ἀνεψγόσι* (=μὲ ἀνοικτὰ τὰ μάτια). *Ὑπὸ τό, ἀρ᾽ἐστὶ τὸ συλλογιστικόν, ἤτοι ἀληθές*".[97]
ἐφιάλτης: δυσάρεστον, καταπιεστικόν, τρομακτικὸν ὄνειρον. Ἐκ τοῦ *ἐπὶ+ἅλλομαι*. Σὰν κάτι νὰ πηδᾶ ἐπάνω στὸν κοιμισμένο, πιέζοντάς τον.

*

Ὁ νυστάζων ἀποκαλεῖται καὶ **ὑστάλωψ** (*ὑσταλωπιῶ*=νυστάζω -Ἡσύχ.), ἐνῶ ὁ μὴ κοιμώμενος ἀποκαλεῖται **ἄγρυπνος**. Εἴτε ἐκ τοῦ "*εἰς ἄγραν ὕπνου*", εἴτε ἐκ τοῦ ὅτι "*ἐν τῷ ἀγρῷ λαμβάνει ὕπνον, ὡς φύλαξ*".

"Ὕπνῳ πίπτειν"

ὕπνος: *ὑπὸ+νόος*, →ὕπνος
λήθαργος: βαθὺς ὕπνος, ὁ εἰς *λήθην ἀργὸς* (=ταχύς).
κάρος: " " (ἐτυμ. "*κάρα*")
κῶμα: " " (ἐτυμ. *κεῖμαι*)· "κῶμα *κατέρρει*" = ὕπνος σταλάζει.
κοῖτος: 1) κλίνη 2) ὕπνος, ἐκ τοῦ κεῖμαι.
ὦρος: 1) φύλαξ 2) ὕπνος· "*ὀφθαλμοῖς χύτο ὦρος*" (Σαπφώ).

Ἐκφράσεις

ἥδυμος ὕπνος ἢ **νήδυμος:** ὁ γλυκὺς ὕπνος, ὁ βαθύς, ἐκ τῆς συνεκδοχῆς "*ὑπνώττει τὸν* **ἥ***δυμον*".
Κατ᾽ ἄλλους, ἐκ τοῦ *νηδὺς* =κοιλία, "*βαθύτατον γάρ ἐστι ἐν ἡμῖν τοῦτο τὸ μέρος*" (Ε.Μ.). Τρίτη ἐκδοχή, ἐκ τοῦ *νη+δύνω*, δηλ. ἀνέκδυτος ὕπνος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον δύσκολα κανεὶς ἐγείρεται. "*νήδυμος ἀμφιχυθείς*" (Ξ, 523).
Ὁ νήδυμος ὕπνος λέγεται καὶ **"μελίφρων ὕπνος"**, **"ὕπνος φρενοθελγής"**, **"ὕπνος λιαρός"**. (*λιαρὸς*=χλιαρός, ζεστός, "χουχουλιαστός").
Ὁ γλυκὺς ὕπνος προσφέρει τέρψιν: "*τέρψιν ἰαύειν*", "*ὕπνου ταρπόμενος*", "*ταρπώμεθα κοιμηθέντες*". Ἐξ αὐτοῦ, → λατ. torpor =νάρκη, γαλλ. torpeur, ἰταλ. torpore, ἰσπ. +ἀγγλ. torpor, γερμ. Narkose. (ἐκ τοῦ torpor =νάρκη → "τορπίλλη" ="νάρκη"). Ἰατρ. **νάρκη** σημαίνει νέκρωσις, αἱμωδίασις, ἀναισθησία.
"...*νάρκη τῇ θαλαττία* (=εἶδος ἰχθύος), *καὶ γὰρ αὕτη τὸν ἀεὶ πλησιάζοντα καὶ ἁπτόμενον, ναρκᾶν ποιεῖ* " (Πλατ. "Μένων" 80).
νήγρετος ὕπνος: βαθὺς ὕπνος, "*θανάτῳ ἐοικώς*", ἐκ τοῦ *νὴ+ἐγείρω*. Λέγεται καὶ **"ἀγρήγορος ὕπνος"**, δηλ. "*ὕπνος ἀξύπνητος*".
ὕπνος λυσιμελής: ὁ λύων τὰ μέλη. Λέγεται καὶ **"μαλακὸς ὕπνος"**, "*ὑγρὸς γάρ ἐστὶ ὁ ὕπνος*". (Ε.Μ.)
ὕπνος γλυκίων μέλιτος: ὁ μελίφρων. Λέγεται καὶ **"ἀμβρόσιος ὕπνος"**, θεῖος, θαυμαστός, ἀνέμελος, θεϊκός.
"ὁ ὕπνος τοῦ δικαίου", τὸ **"ἀβακέως εὕδειν"**. (*ἀβακὴς*=ἄφωνος).
παννύχιος ὕπνος: χωρὶς νὰ ξυπνήσης κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτὸς (*πᾶν+νύξ*).
χάλκεος ὕπνος: ὁ ὕπνος τοῦ θανάτου καὶ δὴ ἀπὸ χάλκινο δόρυ. "*κοιμήσατο χάλκεον ὕπνον*". (Ὅμηρος, Ἰλιάς).
ὕπνος ἀηδόνειος: ὁ μὴ φέρων ἡδονήν, εὐχαρίστησιν, ὁ διακοπτόμενος, ὁ ἐλάχιστος. Ὁ μὴ κοιμηθεὶς ὅσον χρειάζεται, ὀνομάζεται "*ὠμόυπνος*", "*ἀωρόνυκτος*", δηλ. "ἀγουροξυπνημένος".
ὕπνος ἄϋπνος: ἐπὶ στενοχωρίας, τὸ νὰ μὴν κλείνης μάτι. Λέγεται καὶ **"ὕπνος ἀλχηρής"**, ἀλχαρής, ἄνευ χαρᾶς.
μούνιος ὕπνος: ὁ μοναχικός. Πρβλ. τὸ τῆς Σαπφοῦς "*ἔγω δὲ μούνα καθεύδω*".
αἰένυπνος: ὁ θάνατος, ὁ αἰώνιος ὕπνος.
ἡμερόκοιτος: αὐτὸς ὁ ὁποῖος κοιμᾶται κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας.
Ἀκόμη:
"Ἐπιμενίδειος ὕπνος: Ὁ Ἐπιμενίδης ἦτο Κρὴς μάντις, κατ᾽ ἄλλους ὁ 7ος σοφός. Προσεκλήθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων διὰ νὰ τοὺς ἐξαγνίση ἐκ τοῦ Κυλωνείου ἄγους. Λέγεται ὅτι ἔζησε 150 ἔτη, ἐξ ὧν τὰ 57 τὰ διῆλθε κοιμώμενος εἰς σπήλαιον τῆς Κρήτης, ὅπου εἶχε εἰσέλθει ἀναζητῶν ἀπολεσθὲν πρόβατον.
"Ὕπνος Ἐνδυμίωνος": Ὁ Ἐνδυμίων ὑπῆρξε υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ πατὴρ τοῦ Ἐπειοῦ, βασιλέως τῆς Ἤλιδος. "*Διὰ τὴν ἔξοχον αὐτοῦ ὡραιότητα τὸν ἠγάπησε ἡ σελήνη ἰδοῦσα αὐτὸν κοιμώμενον ἐπὶ τοῦ*

ὄρους Λάτμον. Κατόπιν τούτου κατήρχετο συχνὰ πρὸς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ, παρεκάλεσε δὲ τὸν Δία νὰ τοῦ δώσῃ αἰώνιον ὕπνον, ὥστε νὰ δύναται νὰ τὸν θαυμάζῃ ἀενάως".

Παροιμιακαὶ ἐκφράσεις

"ἐκ μανδραγόρου καθεύδοντες": ὁ μανδραγόρας εἶναι φυτὸν ναρκωτικόν. "*Μανδραγόραν τις πιών, ναρκωθεὶς ἤ καρωθείς, ὑπ' αὐτοῦ κοιμᾶται*".
"ἐκοιμήσατο νηλέϊ ὕπνω": νηλεὴς *(νὴ+ἔλεος)*, ἀνηλεής. "*Νηλεὴς ὕπνος, ὁ ὕπνος καθ' ὅν τις δεινὰ ἔπαθεν*".
"ἐκοιμήσατο ..πύματον ὕπνον..": *πύματος* =ὕστατος· θεωρεῖται ἀγνώστου ἐτυμολογίας, πιθανὸν ἐκ τοῦ *πυθμήν, πύθματος*.
"ἀγρυπνεῖν ὡς ὄνος ἐν ράμνῳ, ὡς λύχνος ἐν πρυτανείῳ": Ἐλέγετο ἐπὶ ἀϋπνίας. Ἄγρυπνος παραμένει ὁ ὄνος εἰς τοὺς ράμνους (=ἀκανθώδεις θάμνους) καὶ ὁ λύχνος εἰς τὸ πρυτανεῖον, καθ' ὅτι ἄσβεστος.

"οὐδεὶς ὕπνος ἀνέγερτος"
('Αριστοτ. Περὶ Ζ. Γεν. Ε 1.779).

ἐξυπνῶ: ἐκ+ὕπνος.
ἐγείρω: ἐξυπνῶ, "σηκώνω" ἐκ τῆς κλίνης. Ἐκ τοῦ *ἐκ +εἴρω* = συνδέω. Οἱονεὶ "ἀποσυνδέομαι" ἐκ τῆς στρωμνῆς.
Ἀρχ. χρόνοι: *ἐγείρω, ἤγειρον ἐγερῶ* (ἐξ οὗ ἔγερσις, ἐγερτήριον), *ἤγειρα, ἐγρήγορα, ἐγρηγόρειν* (ἐξ οὗ *γρήγορα*).
Ἐκ τοῦ ἐγρήγορα →τὸ ρῆμα *γρηγορῶ* = ἔχω ἐγερθῆ, δὲν κοιμᾶμαι, εὑρίσκομαι *ἐν ἐγρηγόρσει.*

"*Φύλακες γρηγορεῖτε*"

☆★☆

Ὕμνος ΥΠΝΟΥ ('Ορφικὰ 85)

Ὕπνε, ἄναξ μακάρων πάντων,
θνητῶν τ' ἀνθρώπων,
καὶ πάντων ζῴων, ὁπόσα τρέφει εὐρεῖα χθών·
πάντων γὰρ κρατέεις μοῦνος,
καὶ πᾶσι προσέρχῃ,
σώματα δεσμεύων ἐν ἀχαλκεύτοισι πέδησιν,
λυσιμέριμνε, κόπων ἡδεῖαν ἔχων
ἀνάπαυσιν,
καὶ πάσης λύπης ἱερὸν παραμύθιον
ἔρδων·
καὶ θανάτου μελέτην ἐπάγεις,
ψυχὰς διασῴζων· αὐτοκασίγνητος γὰρ ἔφυς
Λήθης Θανάτου τε.
ἀλλά, μάκαρ, λίτομαί σε κεκραμένον
ἡδὺν ἱκάνειν,
σῴζοντ' εὐμενέως μύστας θείοισιν
ἐπ' ἔργοις.

Ὦ Ὕπνε, σύ ὁ βασιλεὺς ὅλων τῶν μακαρίων θεῶν
καὶ τῶν θνητῶν ἀνθρώπων
καὶ ὅλων τῶν ζῴων, ὅσα τρέφει ἡ εὐρεῖα γῆ·
διότι μόνος σου εἶσαι κυρίαρχος ὅλων, καὶ προσέρχεσαι εἰς ὅλους καὶ δεσμεύεις τὰ σώματα μὲ δεσμά,
ποὺ δὲν εἶναι κατασκευασμένα ἀπὸ χαλκό.
Ἐσὺ μᾶς ἀπαλλάσσεις ἀπὸ τὶς φροντίδες καὶ μᾶς
παρέχεις γλυκειὰ ἀνακούφισι ἀπὸ τοὺς κόπους
καὶ μᾶς παρασκευάζεις, γιὰ κάθε λύπη, μιὰ ἱερὴ παρηγοριά·
καὶ μᾶς φέρεις ἐπίσης τὴν ἄσκησιν (τὴν προπαρασκευὴν) τοῦ θανάτου καὶ διασῴζεις τὰς ψυχάς μας·
διότι ἐσὺ εἶσαι ἐκ φύσεως ὁ γνήσιος ἀδελφὸς τῆς
Λήθης καὶ τοῦ Θανάτου.
Ἀλλά, ὦ μακάριε, σὲ παρακαλῶ νὰ ἔλθῃς συγκερασμένος μὲ γλυκύτητα
καὶ νὰ σῴζῃς εὐνοϊκῶς τοὺς μύστας, διὰ τὰ θεϊκὰ τὰ ἔργα.

ΑΣΘΕΝΕΙΑΙ

"Ἡ ἀσθένεια, ἀσυμμετρία τῶν ὁμοιομερῶν"[98]

Πρῶτος ὁ Ἱπποκράτης ὑπεστήριξε ὅτι εἰς τὸ ἀνθρώπινο σῶμα ὑπάρχουν 4 ὑγρά: αἷμα, φλέγμα, ξανθὴ χολή, μέλαινα χολή. Ὁ Γαληνὸς ἀκολούθησε αὐτὸν τὸν διαχωρισμὸ στὴν ἰατρική του μέθοδο. Ὁ διαθέτων ἀρίστην ἀνάμειξιν - *κρᾶσιν*, ἀναλογικῶς, τῶν τεσσάρων ὑγρῶν, ἔχει "γερὴ κρᾶσι".

Ἡ διαταραχὴ τῆς ἰδεώδους "*κράσεως*", τὰ ψυχολογικὰ προβλήματα ("*δοκεῖ τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ συμπαθεῖν ἀλλήλων*"), ἡ "*λύμη*" (=ἀκαθαρσία εὐνοοῦσα τὴν ἀνάπτυξιν "μικροβίων" ἡ ὁποία προκαλεῖ τὰς "λοιμώδεις νόσους"), ὅλα αὐτὰ εἶναι αἱ κυριώτεραι αἰτίαι αἱ **ἀφαιροῦσαι τὸ σθένος** τοῦ σώματος, ἐπιτρέποντας νὰ ἐμφανισθοῦν αἱ **ἀσθένειαι**, αἱ *βλάβαι* (ἐτυμ. "μλάβαι", ἐκ τοῦ μαλακός ἐξ οὗ καὶ μαλακία =νόσος), αἱ **παθήσεις**, συμφώνως βεβαίως πρὸς τὴν ἰδιο-συγ-κρασίαν ἑκάστου. Ἀκόμη καὶ αἱ "μηχανικαὶ" βλάβαι, τὰ ἀτυχήματα, πιθανὸν νὰ προέρχωνται ἀπὸ κακὴ ψυχικὴ διάθεσι ἡ ὁποία μᾶς καθιστᾶ ἀπρόσεκτους καὶ νευρικούς: "*πάντα γὰρ ἐκ τῆς ψυχῆς ὡρμῆσθαι τῷ σώματι*". (Πλατ. Χαρμίδης 156D)

Αἱ ἀσθένειαι ἐκδηλώνονται συνήθως διὰ **πόνου** καὶ **πυρετοῦ**.

πόνος: Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ γράμματος Π (τὸ ὁποῖον σηματοδοτεῖ πάντοτε λέξεις πιέσεως σημαντικές, ὅπως Πύλη, Πόδες, Πάθος, Πίστις, Πίεσις...) καὶ ἐκ τῆς λέξεως *ὀνία*, ποὺ σημαίνει "βάρος".
ὀδύνη: Ἰσχυρὸς πόνος, ὁ ὁποῖος "δάκνει" δηλ. "δαγκώνει". Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ὀδούς, ὀδόντος*. Κατατρώγει σῶμα καὶ ψυχή.
ὠδίς: Μέγας πόνος, κυρίως τοῦ τοκετοῦ, ἀλλὰ γενικῶς κάθε μεγάλος πόνος. Ἐτυμολογεῖται ὁμοίως ἐκ τοῦ "ὀδούς", "δάκνω", παρατηροῦμε δὲ ὅτι τὸ ὄ-μικρον τῆς "ὀδύνης" τρέπεται εἰς ὠ-μέγα διὰ νὰ χαρακτηρίσῃ ἀκριβῶς τὸν μεγάλο πόνο.
ἐπωδυνία: πόνος σὺν ὀδύνη ὁμοῦ. **περιωδυνία**: μεγάλη ὀδύνη.
ἄλγος: πόνος. Ἐκ τοῦ ρήματος *ἀλέγω* ποὺ σημαίνει φροντίζω, λογαριάζω, ὑπολογίζω. Ὁ πόνος μᾶς ἀπασχολεῖ. Ἀπαιτεῖ τὴν φροντίδα μας. "*Ὅ περὶ πολλοῦ ποιούμεθα καὶ φροντίζομεν*" (Ε.Μ.)
ἀλγηδών: εἶναι ἄλγος καὶ ὀδύνη μαζί.
ἄεσις: πόνος, βλάβη, ἐκ τοῦ *ἀάω* =βλάπτω.
τρύμα: πόνος, ἐκ τοῦ *τρύω* =φθείρω, τρυπῶ.

ΠΥΡΕΤΟΣ: "*Ὀνομάζεται οὕτω διὰ τὴν φερομένην θερμασίαν*". Ὅ,τι δηλ. δηλοῖ τὸ ἔτυμον τῆς λέξεως: *πῦρ* +κατάλ. *-ετος*, κινήσεως σημαντική.

Ὁ Παλλάδιος, εἰς τὸ "Περὶ Πυρετῶν", περιγράφει:

"*Πυρετὸς ἐστὶ θερμασία*[99] *-πῦρ- παρὰ φύσιν, ἀπὸ καρδίας ἀρχομένη,*
καὶ διὰ τῶν ἀρτηριῶν ἐπὶ πᾶν τὸ σῶμα ἡπλωμένη".

Ὁ Ἡρόφιλος, "*πυρέσσειν ἀπεφήνατο τὸν ἄνθρωπον,*
ὁπόταν πυκνότερος καὶ μείζω καὶ σφοδρότερος
ὁ σφυγμὸς γένηται μετὰ πολλῆς θερμασίας".

Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης συμβουλεύει:

"*Ἐν τοῖς πυρετοῖς, διδόναι δεῖ τὸ ποτὸν πολλάκις καὶ κατ᾽ ὀλίγον.*
Τὸ μὲν γὰρ πολύ, παραρρεῖ· (=παραρρέει, κυλάει, φεύγει)
τὸ δὲ ὀλίγον μέν, πολλάκις δέ, διαβρέχει καὶ εἰς τὰς σάρκας χωρεῖ.
Οἷα γὰρ (=ὅπως δηλαδὴ) *τὰ ἐν τῇ γῇ·*
ἐὰν μὲν κατὰ πολὺ ἔλθῃ τὸ ὕδωρ, παραρρεῖ·
ἐὰν δὲ κατ᾽ ὀλίγον, βρέχει.
Τὸ αὐτὸ καὶ ἐν τοῖς πυρετοῖς·
τὰ γὰρ ῥέοντα ὕδατα, ἐάν τις κατ᾽ ὀλίγον ἄγῃ, ὁ ὀχετὸς ἐκπίνει". (Προβλήματα, 866)

98. Ἀριστοτέλους Fr. 41.1482
99. Πρβλ. τὸ τῆς δημοτικῆς "θέρμη", ἀντὶ "πυρετός". (Τὰ δυτικὰ fièvre, febbre, fever κλπ. ἐκ τοῦ φέρβω = θέρω, θερμαίνω.)

*

᾿Αγκύλωσις: κύρτωσις, οἷον "*ἀγκύλης*", τῶν ἄρθρων τοῦ σώματος.
ἀγμός: κάτ-αγμα, ἐκ τοῦ ρήμ. *ἄγνυμι* =θραύω.
ἀδυναμία: ἔλλειψις δυνάμεως.
αἰθόλιξ: "*φλύκταινα ἐκ καύματος*". (῾Ιπποκρ.) ᾿Εκ τοῦ *αἴθω* =*καίω* +κατάλ. -*ιξ* (τοῦ ἵκω).
αἱματουρία: τὸ οὐρεῖν αἷμα.
αἱμορραγία: σφοδρὰ ροὴ αἵματος (*αἷμα* +*ρήγνυμι*).
αἱμόρροια: ἐλαφρὰ ροὴ αἵματος (*αἷμα* + *ρέω*).
᾿Ενῶ **λιφαιμία** εἶναι περίπου "ἀναιμία". ᾿Εκ τοῦ *ἔλιπον*+*αἷμα*.
αἱμορροΐδες: "*αἱμορροῒς γίνεται ἢ ἐν ταῖς ρισί, ἢ περὶ ἕδραν*" (᾿Αριστοτ. περὶ Ζ.Ι.). (ρὶς =μύτη).
῾Ο ῾Ιπποκράτης: "*αἱμορροΐδες φλέβες*". *Διευκρίνησις:* "*αἱμορροΐδες*, αἷμα ἐκ τοῦ δακτυλίου -τοῦ πρωκτοῦ- *ἐξοχάδες*[100] δέ, ὑπερσαρκήματα ἐν τῷ δακτυλίῳ".
αἱμωδίασις: νάρκη μέλους, κοινῶς "μούδιασμα". ἐτυμ. *αἷμα*+*οὖδας*, δηλ. ἔν τινι τόπῳ (*οὖδας*), στάσις αἵματος.
ἀλωπεκία: "*πάθος ψιλωτικὸν*[101] *τῶν γενείων καὶ τριχῶν, ἀπὸ τῆς ἀλώπεκος μεταφορικῶς· ἡ γὰρ ἀλώπηξ ἔνθα ἂν οὐρήσῃ, τὸν τόπον ἄκαρπον ποιεῖ, ξηραίνουσα καὶ τὴν προϋπάρχουσαν βοτάνην καὶ ἑτέραν ἀναβλαστῆναι οὐ συγχωροῦσα*". (Ε.Μ.)
ἀμβλυωπία: ἀμβλεῖα ὅρασις. (῾Ιπποκρ.)
ἀμνησία: ἔλλειψις, ἀπώλεια μνήμης.
ἀμφασία ἢ **ἀφασία:** ἀναυδία, ἀφωνία. ᾿Ανικανότης πρὸς ὁμιλίαν: *α* στερητ. +*φημὶ* (=λέγω).
ἀναιμία: ἔλειψις αἵματος.
ἀνεμία: "φούσκωμα" (῾Ιπποκρ.). ᾿Ετυμ. ἐκ τοῦ *ἄνεμος*.
ἀφροδίσια: σαρκικαὶ ἡδοναί, ἐκ τῆς θεᾶς τοῦ ἔρωτος ᾿Αφροδίτης (῾Ιπποκράτης). ῾Ο ὅρος "*ἀφροδίσια νοσήματα*" εἶναι μεταγενέστερος. ῞Οπως μεταγενέστερος εἶναι καὶ ὁ ὅρος "*ἀναφροδισία*".
ἀνεύρυσμα: ἐκ τοῦ *ἀνὰ*+*εὐρύς*. "*Πλάτυνσις, οἴδημα ἀρτηρίας*" (Γαληνός). ῾Ο δὲ Παῦλος Αἰγινίτης ὁρίζει ὡς: "*εὐαφῆ* (=εὐκόλως ψηλαφούμενον) *ὄγκον τοῖς δακτύλοις ὑπείκοντα* (=ὑποχωροῦντα), *ἐξ αἵματος καὶ πνεύματος γένεσιν ἔχοντα*". (6.37).
ἀνορεξία: ἔλλειψις ὀρέξεως (᾿Αρεταῖος).
ἀνοσμία: ἀνικανότης πρὸς ὀσμήν.
ἀνουρία: ἔλλειψις οὔρων. "*ἄνουρος, ἄβρεκτος*" (῾Ησύχ.)
ἀποπληξία: ἐκ τοῦ *ἀπὸ*+*πλήττω:* "*ἐξαίφνης πεσὼν ἀναίσθητος καὶ ἀκίνητος*".
"*᾿Αποπληξία, πάθος σώματος· τὸ μετὰ ἀναισθησίας καὶ παρέσεως συμβαῖνον*".
῾Ο ᾿Αρεταῖος ὁρίζει: "*ἀποπληξίη μὲν ὅλου τοῦ σκήνεος, τῆς αἰσθήσεως καὶ κινήσεως ἐστὶ παράλυσις.*"
ἀπόστημα: ἐκ τοῦ *ἀπὸ*+*ἵστημι*. Κατὰ τὸν ῾Ιπποκράτη: "κυρίως *μετὰ* τὸν πυρετὸν" (᾿Αφορισμοὶ 1259).
ἀρτηριοσκλήρωσις: *ἀρτηρία* +*σκληρός*, ὅπερ ἐκ τοῦ *σκέλλω* =ξηραίνω. ῞Ορος μεταγενέστερος.
ἀρθρῖτις: Κατὰ τὸν ῾Ιπποκράτη, "*ἀρθρῖτις νοῦσος*" ἢ "*ἀρθρῖτις φλεγμονή*": "*λαμβάνει πῦρ καὶ ὀδύνη τὰ ἄρθρα τοῦ σώματος, πόνον ἰσχυρὸν ἐπιφέρουσα.*"
ἆσθμα: συνεχὴς ἀναπνοή, "λαχάνιασμα", ἐκ τοῦ "ἀίσθω". *ἄημι* (=φυσῶ, πνέω)+*θύω* (=ὁρμῶ)+κατάλ.-*μα*.
ἀτονία: ἔλλειψις μυϊκοῦ τόνου, χαλάρωσις δυνάμεων. (῾Ιπποκρ.)
ἀτροφία: ὡς νόσος, ἔλλειψις τροφῆς καὶ ἐπίσχεσις θρέψεως, συνεπῶς ἀπίσχνανσις. (᾿Αριστοτ. Προβλήμ.)
ἀϋπνία: "*τὸ ἄϋπνον εἶναι*" (Πλάτων).
ἄφθα: ἐκ τοῦ ἅπτω. "*῞Ελκος ἐν τῷ στόματι, μάλιστα ἐπὶ παιδίων γινομένη, ὅταν δριμὺ ᾖ τὸ γάλα*". (῾Ιπποκρ.)
βήξ: ρῆμα *βήσσω, βήττω*, "βήχω", ἠχοποίητον. (῾Ιπποκρ.) ῾Ο ἐλαφρὸς βὴξ ἀποκαλεῖται **χελίσκιον**, ὁμοίως ἠχοποίητον.
βλαισότης: στρέβλωσις ποδῶν· "*βλάβη τοῦ ἴσου*" τῶν ποδῶν (Ζωναρᾶς).
βράγχος: νόσημα τῶν βρόγχων,[102] κοινῶς "βράχνιασμα". "*παρὰ τὸ βαρεῖαν ἰαχήν, φωνὴν ἔχειν*".
βρογχοκήλη: "*οἴδημα λάρυγγος πρὸς βρόγχους*" (Παῦλος Αἰγινήτης) -βλ. καὶ λ ."κήλη".
γάγγραινα: ἐκ τοῦ *γράω* =κατατρώγω (Γαληνός).

100. Τὸ τῆς λαϊκῆς δημοτικῆς "ζοχάδες".
101. ψιλὸς =ἀποψιλωμένος, μαδημένος.
102. "*βρόγχος ὁ λαιμός, εἴρηται παρὰ τὸ βρέχω, βρέχος. ἐν τῷ σιτεῖσθαι καὶ πίνειν βρεχόμενος*".

γαστρόρροια: διάρροια. (*γαστὴρ +ροῦς*)
γαστρορραγία: ἐτ. *γαστὴρ+ρήγνυμι* (μτγν.)
γλαύκωμα: ἐπισκότισις, ἀδιαφάνεια τοῦ κρυσταλλώδους φακοῦ, ἐτυμ. "*ἐκ τῆς ὑποφαίου λάμψεως ἣν παρέχει ὁ οὕτω πάσχων ὀφθαλμός*". (Ἀριστοτέλης).
γονόρροια: ἐτ. *γόνος+ροῦς*. "*Σπορᾶς ρεῦσις*" (Γαληνός). "*Γονόρροια ἐστὶ σπέρματος ἔκκρισις*" (Σωρανὸς)

διαβήτης: Ὁ "Διαβήτης" ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸν Ἕλληνα ἰατρὸν Ἀρεταῖον, σύγχρονον τοῦ Νέρωνος. Παρατηρῶν τὸ σύμπτωμα τῆς πολυουρίας, συγκρίνει τὴν νόσον μὲ σιφώνιον, πίδακα, διαβήτην. "*διαβήτης λέγεται ὅταν ἅμα πίνωσι καὶ οὐροῦσι συνεχῶς*".
διάρροια: ἐκ τοῦ *διὰ +ρέω*. "*Διάρροια γίνεται ἐν ταῖς κοιλίαις*".[103]
διφθερῖτις: ἐτυμ. *διφθέρα* =δέρμα. "*Ἐκ τῆς παρουσίας ψευδομεμβρανῶν* (διφθερῶν) *ἐπὶ τοῦ βλεννογόνου τοῦ λάρυγγος*".
δυσεντερία: "*ἕλκωσις ἐντέρων μετὰ φλεγμονῆς καὶ ἀπεκκρίσεως αἱματωδῶν ἀπολυμάτων*".
δυσουρία: δυσκολία ἐν τῷ οὐρεῖν.
δυσπεψία: δυσ+πέψις (Γαληνός).
δύσπνοια: "παρὰ φύσιν *δύσ*-κολος ἀνα-*πνοή*".
εἰλεός: "στρίψις" ἐντέρων. Ἐκ τοῦ *εἴλω* =συστρέφω.
ἔκζεμα: ἐξάνθημα περὶ τὸ δέρμα (Γαληνός). Οἷον "ἔκζεσις", ἐκβρασμός. Τὸ συνεπείᾳ ἐσωτερικοῦ βρασμοῦ, ζέσεως, ἐντάσεως, ἐξ-αγόμενον ἐπὶ τοῦ δέρματος.
ἐκχύμωσις: πάθος κατὰ τὸ δέρμα, θλασθεισῶν τῶν λεπτῶν φλεβῶν. (Ἱπποκρ., Γαληνός). (*ἐκ+χυμός*).
ἔκτρωσις: "*παρὰ τὸ ρῆμα τρῶ, τὸ σημαῖνον κόπτω· ἔτρω καὶ ἐξέτρω, οἷον ἐβλάβη καὶ ἐξεκόπη ἡ κύησις*" (Ε.Μ.). Ἐξ οὗ *ἔκτρωμα*= παιδίον νεκρόν, ἄωρον. Ἐνῶ ἡ πρόωρος γέννησις, ἐκ τοῦ *ἀπο-βάλλω*, καλεῖται **ἀποβολή**.
ἐλεφαντίασις: νόσος δέρματος, ἐκ τῆς ὁμοιότητος αὐτῆς πρὸς τὸ δέρμα ἐλέφαντος. (Πλούτ.)
ἔμετος: τοῦ ρ. *ἐμέω* =κάνω ἐμετό. "ἀπὸ τοῦ *ἕω* =ἀφίημι, πλεονασμῷ τοῦ μ." Ε.Μ.
παράγ.: *ἔμετος* =τάσις πρὸς ἔμετον, ναυτία, ἐνῶ *ἐμετὸς* = αὐτὸ τὸ κενωθέν. -*ἐμετικός, αἱματέμεσις*, κλπ. (Ἀρχικῶς τὸ ρ. εἶχε δίγαμα, *Fέμω* ἐξ οὗ τὸ λατ. VEMO καὶ γαλλ. vomir, ἰταλ. vomitare, ἱσπαν. vomitar, ἀγγλ. vomit, γερμ. vomieren καὶ παράγωγα).
Τὸ *ἐμῶ* λέγεται καὶ *ἐξεράω* (ἐξάγω ἐκ τοῦ σώματος, ἐκχέω εἰς τὴν ἔραν=γῆν), ἐξ οὗ τὸ λαϊκὸ "ξερνάω".
ἐμπύησις: σχηματισμὸς πύου, **διαπύησις**. **Πύησις** δέ, ἡ τῶν πνευμόνων φθίσις.
ἐμπύημα, συνάθροισις πύου. (*πῦον*, ἐκ τοῦ *πύθω* =σαπίζω. Δηλ. "σάπιο" αἷμα).
ἔμφραξις ἀρτηρίας. Βλ.: Ἱπποκράτης (Corpus 258.39) καὶ Γαληνὸς Περὶ Σφυγμῶν.
ἐμφύσημα: "*τὸ ἐμφύσημα, πνεῦμα ἐστὶ φυσῶδες*". (Ἱπποκρ.)
ἐξάνθημα ἢ **ἐξάνθησις:** (ἐκ παρομοιώσεως: *ἀναφαίνομαι ὡς ἄνθος*). "*ἐξανθήσεις ἑλκώδεις*" (Ἱπποκρ.)
ἐξάντλησις: *ἐκ+ἄντλος* =ὑγρόν. Κυριολεκτικῶς, ἀπώλεια χυμῶν σώματος.
ἐξάρθρημα, **ἐξάρθρωσις:** ἐκτοπισμὸς ὀστοῦ ἐκ τῆς ἀρθρώσεως αὐτοῦ (*ἄρθρωσις* ἐκ τοῦ *ἀραρίσκω* =συνδέω).
ἐξόστωσις: "*νοσώδης ἀπόφυσις τῶν ὀστῶν*". (Γαληνὸς)
ἐπιδιδυμῖτις: φλεγμονή. -*δίδυμοι* =οἱ ὄρχεις. (Γαληνὸς)
ἐπιληψία: ἄλλως, "*ἱερὰ νοῦσος*", ὅπως ἀπεκαλεῖτο παλαιότατα, λόγῳ προλήψεων. Ἀκόμη καὶ σήμερα, 2500 χρόνια μετά, σὲ πολλὰ μέρη τοῦ κόσμου τὴν ἀντιμετωπίζουν μὲ κριτήρια προ-ἐπιστημονικά.

Γράφει ὁ Ἱπποκράτης "Περὶ ἱερῆς νούσου": "*Περὶ τῆς ἱερῆς νούσου καλεομένης, ὧδε ἔχει. Οὐδὲν τί μοι δοκεῖ τῶν ἄλλων θειοτέρη εἶναι νούσων, οὐδὲ ἱερωτέρη, ἀλλὰ φύσιν μὲν ἔχει καὶ τὰ λοιπὰ νοσήματα... Οἱ ἄνθρωποι ἐνόμισαν θεῖόν τι πρῆγμα ὑπὸ ἀπερίης* (=ἀπειρίας) *καὶ θαυμασιότητος, ὅτι οὐδὲν ἔοικεν ἑτέροισι... εἰ δὲ διὰ τὸ θαυμάσιον θεῖον νομιεῖται, πολλὰ τὰ ἱρὰ νοσήματα ἔσται τούτου εἵνεκεν, ὡς ἐγὼ δείξω ἕτερα οὐδὲν ἧσσον ἐόντα θαυμάσια οὐδὲ τερατώδεα, ἅ οὐδεὶς ἱρὰ εἶναι*".

103. Ἀριστοτ. Περὶ Ζ, Γεν. 9. 20.728

Δηλαδή:

> Περὶ τῆς καλουμένης ἱερᾶς νόσου, οὕτω συμβαίνει:
> Δὲν μοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι σὲ τίποτε θειοτέρα ἢ ἱερωτέρα ἀπὸ τὶς ἄλλες νόσους,
> ἀλλὰ ἡ φύσις της εἶναι ὅπως καὶ τῶν ἄλλων νοσημάτων...
> Οἱ ἄνθρωποι τὴν ἐνόμισαν θεῖον πρᾶγμα λόγῳ ἀπειρίας καὶ θαυμασμοῦ,
> καθ' ὅτι δὲν ὁμοιάζει πρὸς τὶς ἄλλες.. Ἐὰν ὅμως ἐξ αἰτίας τοῦ θαυμασμοῦ νομίζεται θεία,
> πολλὰ θὰ ὑπάρξουν ἱερὰ νοσήματα ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, διότι ἐγὼ θὰ σᾶς ὑποδείξω
> καὶ ἄλλα, οὐδόλως ὀλιγώτερον θαυμαστὰ καὶ τερατώδη, τὰ ὁποῖα οὐδεὶς τὰ νομίζει ἱερά.

ἐρύθημα: ἐρυθρὰ σημάδια ἐπὶ τοῦ δέρματος (Ἱππ.). "*Συνδρομὴ αἵματος εἰς τὸν πληγέντα τόπον*" (Ἀριστ. Προβλήματα).
ἐρυσίπελας: ἐρυθρότης, φλόγωσις τοῦ δέρματος.
ἕρπης: "Νόσημα δέρματος ἐξαπλούμενον κατὰ μῆκος καὶ πλάτος. Πάθος χαλεπὸν παρὰ τοῦ *ἕρπειν*".
ἡλίασις: "πίλους φορεῖν, ἵνα μὴ *τῇ ἡλιάσει* ταλαιπωρῶνται". (Δίων κ. 59.7).
ἡμιπληξία ἢ **ἡμιπληγία:** εἶδος παραλύσεως, "κτύπημα" εἰς τὴν μίαν πλευράν.
ἡπατῖτις: πάθησις τοῦ ἥπατος. (Γαληνὸς)
θρόμβωσις: θρόμβος εἰς τὸ αἷμα. - *θρόμβος* = πεπηγυῖα μᾶζα. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ρήμ. *τρέφω, θρέφω.*
ἴελος: ὁ τῶν ἐντέρων ταραγμός. Ἐκ τοῦ *ἴλλω* = συστρέφω.
ἴκτερος: "*χολὴ ξανθή... σὺν τῷ αἵματι φέρεται* (ἵκεται) *πανταχόθεν τοῦ σώματος· ἴκτερος τὸ πάθος καλεῖται*". (Γαληνὸς)
ἴλιγγος: ἐκ τοῦ *εἰλέω, ἴλλω* (=συστρέφω).
ἰσχαιμία: ἐκ τοῦ *ἔχω, ἴσχω, ἰσχάνω* =συγκρατῶ, ἐμποδίζω. Ὅθεν, *ἴσχω αἷμα.*
ἰσχουρία: *ἴσχω +οὖρα*, συγκράτησις οὔρων, μὴ ἀποβολὴ αὐτῶν.
ἰσχιαλγία: ἰσχίου ἄλγος.
καρδιαλγία: ἄλγος εἰς τὴν καρδίαν (Γαληνός).
καρκίνος: "*διαβρωτικὸν νόσημα.* Ἐξ ὁμοιότητος πρὸς τὰς χηλὰς τοῦ *καρκίνου* (=τύπος καβουριοῦ) ὡς πρὸς τὸ σχῆμα". (Ἱπποκρ. Ἀφορ. 1257)
κάρος: "*Ἡ παντὸς τοῦ σώματος αἰφνίδιος ἀναισθησία καὶ ἀκινησία*" (Γαληνός). Ἐτυμ. ἐκ τοῦ κάρα. *κάρος* λέγεται καὶ ὁ βαθὺς ὕπνος μετὰ τὴν μέθην.
κάταγμα: "*ἐστὶ διαίρεσις ὀστοῦ*"· ἐτυμ. *κατὰ +ἄγνυμι* (=θραύω). Ἐνῶ ἡ ἁπλῆ ῥῆξις ὀστοῦ ἀποκαλεῖται **ρωγμὴ** (δηλ. ράγισμα). (Σωρανὸς)
κατάρρους: ἐκ τοῦ *κατὰ+ροή.* "Κατάρροια καὶ πυρετοί". (Ἀριστοτ.)

Καὶ τὰ μὲν **κεφαλῆς νοσήματα: κεφαλαία:** πονοκέφαλος παρατεταμένος. **κεφαλαλγία:** πονοκέφαλος προσωρινός. **κραιπάλη:** *κάρα+πάλλω·* ἡ κεφαλὴ πάλλεται, "κτυπάει". **καρηβαρία:** *κάρα+βάρος·*[104] "βάρος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς".
ἡμικρανία[105] ἢ **ἡμίκραιρα:** πόνος καὶ βάρος ἐπὶ τοῦ ἡμίσεος τῆς κεφαλῆς. (Γαληνός).

καχεξία: τὸ "κακῶς ἔχειν" →κακ-ἑξία→ καχεξία. "Ἡ μὲν **ἕξις** *ἐστὶν ἐπίτασις διαθέσεως, λέγεται δὲ καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ φύσιν ἡμῖν προσόντων καὶ μὴ ἀπὸ διαθέσεως*". (Μ. Ψελλός, Λογ. Φυσ. 9)
κήλη: "*οἴδημα, ὄγκωμα κατὰ τὸν βουβῶνα. Χαλαρὸς ἀποτελεσθεὶς ὁ τόπος, ὑπο-δέχεται τινὰ μέρη τοῦ ὑποκειμένου ἐντέρου... καὶ τοῦτο κήλη καλεῖται*" (Γαληνός).
Ἐτυμολογικῶς "*παρὰ τὸ κῆλον καὶ κᾶλον, ὅ ἐστι ξύλινον καὶ ξηρόν*". (Φιλόξενος) - *κᾶλον* =ξύλον. **βρογχοκήλη** δέ, οἴδημα τοῦ λάρυγγος (Παῦλος Αἰγηνήτης).
κιρσός: οἴδημα φλεβὸς (Γαληνός). Ἐκ τοῦ *κιρρὸς* =πυρρόξανθος. Ἐκ τῆς ἀλλοιώσεως τοῦ χρώματος τῶν φλεβῶν.
κοκκύτης: χαρακτηρίζεται ὑπὸ ἰδιάζοντος παροξυσμοῦ βηχός. Ἐτυμ. *κοκκύζω* ἢ *κωκύω* =φωνάζω, κρώζω, εἰσπνέοντας.

104. Ἐκ τοῦ καρηβαρία → γαλλ. charivari =πάταγος
105. ἡμικρανία → γαλλ. migraine. ἰταλ. emicrania, γερμ. Migräne, ἀγγλ. megrim κ.ο.κ.

κονδύλωμα: τυλῶδες οἴδημα ὡς *κόνδυλος* (Ἱπποκρ.)
κυλλότης: χωλότης. Βλάβη εἰς τοὺς πόδας. Ἐτυμ. *κυλλόω* ="στραβώνω", συγγενὲς πρὸς τὸ "κοιλαίνω". (Συγγενὲς καὶ τὸ σημερινὸ "*κουλός*", "κουλαίνω", "κουλαμάρα").
κύφωσις: "καμπούριασμα", "κύρτωσις ράχεως" (Ἱπποκρ.) *κύβη*=κεφαλὴ "*κυβηβᾶν*": τὴν κεφαλὴν ρίπτειν.
κωλικός: πόνος *κώλου* ἐντέρου. (Διοσκορίδης).
κῶμα: ληθαργικὴ κατάστασις, συνεχὴς οὐχ ὑπνώδης. Ἐκ τοῦ ρήμ. *κεῖμαι*. "*Τὴν ληθαργικὴν καταφοράν, κῶμα ὀνομάζεσθαι*" (Γαληνός, Περὶ Κώματος).
λειχήν: "*παρὰ τὸ λείχω* (=γλείφω), *ὡς ἐκ τοῦ λείχειν τὸ πάθος ἐπαίρεται*". Δηλαδὴ κάτι σὰν ἐρεθισμὸς δέρματος, ποὺ δημιουργεῖ τάσι νὰ λείχῃς ("γλείφῃς") πρὸς ἀνακούφισιν τὸ σημεῖον αὐτό.
λέπρα: ἐκ τοῦ *λέπω* = ξεφλουδίζω. "*λεπίδες* (=λέπια) *ἀποπίπτουσι*".
λεύκη: "*ἐν τῇ λεύκῃ τοῖς ἀνθρώποις γίνεται διάλευκα τὰ δέρματα*".[106]
λιθίασις: σχηματισμὸς λίθου ἐν τῇ κύστει, δι' οὗ κωλύεται ἡ ἔκκρισις τῶν οὔρων.
λιποθυμία: ἐκ τοῦ ἀορ. τοῦ λείπω →*ἔλιπον +θυμός*. Ἀπώλεια θυμικοῦ.
λόρδωσις: "*ἐμπρόσθιον κύρτωμα, κύρτωσις τοῦ μέσου τῆς ράχεως*"· *λορδόω* =κάμπτω ἐμαυτὸν πρὸς τὰ ὀπίσω. Τὸ ἀντίθετον τῆς *κυφώσεως*. (Ἱπποκρ.)
λύγξ: "σπασμώδης κίνησις στομάχου", κοινῶς "λόξυγγας". Προφανῶς ὠνοματοποιημένον. "*Ἀπνευστία παύει τὰς λύγγας*" παρατηρεῖ ὁ Ἀριστοτέλης (Περὶ Πν. Γ 1.961), ὅ,τι δηλαδὴ συμβουλεύει ὁ λαός: "κράτα τὴν ἀναπνοή σου".
λύσσα: "*Παρὰ τὸ λύειν τὸ νοῦν*" (Ἐτυμολ. Guidianam). "*Παρὰ τὴν λύσιν τῶν κατὰ ψυχὴν λογισμῶν..*" (Ὡρίων).
μανία: "*ἄλογος κατὰ τὸ σῶμα γίνεται δύναμις* (μένος)". (Γαληνός).
μαρασμός: "*μαρασμὸς ἐστὶ φθορὰ ζῶντος σώματος ἐπὶ ξηρότητι*"- κατὰ παρομοίωσιν τῶν μαραινομένων φυτῶν.
μετεωρισμός: οἴδησις (Ἱπποκρ.). Ἐκ παρομοιώσεως πρὸς τὸν ἀέρα (*μετέωρα*).
μόλυνσις: ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *μέλας*.
νανισμός: ὁ "νάνος" ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ "*νὴ ἄνω*" Ὁ Aul. Gellius[107] σχολιάζει: "Νάνους Graeci vocaverunt brevi atque humili corpore homines, paulum supra terram exstantes". Δηλαδή: νάνους οἱ Ἕλληνες ἀπεκάλεσαν ἀνθρώπους βραχέος καὶ χαμηλοῦ σώματος, ὀλίγον ὑπὲρ τὴν γῆν "ἐκστάντας".
ναυτία: ὅπως ἡ "ζάλη" ἐκ τοῦ "σάλου" τῆς θαλάσσης, ἔτσι καὶ ἡ ναυτία ἀπὸ τοῦ "*ναῦς*". (Γαληνός, Ἱπποκράτης, Ἀρεταῖος).

ξηροδερμία: ξηρότης τοῦ δέρματος.
ξηροφθαλμία: ἡ ξηρότης τῶν ὀφθαλμῶν. Ὠνομάσθη ἀπὸ τὸν ἰατρὸν Ἡρόφιλον.
ὄγκος: μέγεθος πράγματος, ἄθροισμα διαφόρων "ἀπὸ μέρους". Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ἀορ. "*ἤνεγκον*" τοῦ ρήμ. "φέρω".
ὄζαινα: ἕλκωσις τῶν μυκτήρων, ἐκ τοῦ ρήμ. *ὄζω*.
οἴδημα: φούσκωμα, πρήξιμο. Τὸ Λεξικὸν LID.-SCOTT συσχετίζει ἐτυμολογικῶς πρὸς τὴν λέξι "εἶδος".
οὐραιμία: τὸ οὐρεῖν αἷμα.
ὀστεοκόπος: "*προβολὴ καθολικῆς φλογώσεως καὶ κοπώσεως, καθ' ἥν ἡ κόπωσις καὶ ὀδύνη εἰσχωρεῖ μέχρις ὀστέων*". (Ἱπποκράτης, Γαληνός).
πανώλης: θανατηφόρος νόσος. Ἐτυμολογικῶς ἐκ τοῦ *πᾶν+ὄλλυμι*.
παραλήρημα: *παρὰ +λῆρος*. (λῆρος δέ, ἐκ τοῦ *λαλῶ+ροή*). Πρόκειται περὶ ἀσυναρτήτου ὁμιλίας "*ἐκ νοσηρᾶς φρενικῆς καταστάσεως περιοδικῆς ἤ μονίμου*".
παράλυσις: "*ἀκινησία γινομένη*"· ἐκ τοῦ *παρὰ+λύω*, "*νέκρωσις τῶν νεύρων, λύσις αὐτῶν*" (Γαληνός). Ἄλλως **ἀποπληξία.** Ἐνῶ **παραπληγία** ἤ **ἡμιπληγία**, παράλυσις μέρους. (Ἱπποκρ.)
πάρεσις: παράλυσις μέρους, ἐκ τοῦ *παρὰ+ἵημι* (=ρίπτω).
παρουλίς: φλεγμονὴ τῶν οὔλων (Γαληνός).
παρωνυχία: ἀπόστημα εἰς τὴν ρίζαν τοῦ ὄνυχος· *παρὰ+ὄνυξ*. (Ἱπποκρ.)
παρωτῖτις: ἐξοίδησις παρωτίδων (*παρωτὶς*=ἀδὴν παρὰ τὰ ὦτα). "*Ἀδένων πασχόντων, γίνονται παρὰ τοῖς ὠσὶν ἀποστήματα*" (Γαληνός, Ὅροι Ἰατροικοί).

106. Ἀριστοτέλους Προβλήματα I 33.894
107. Noctes Atticae, 19.13.3

περιτονῖτις: φλεγμονὴ περιτοναίου· *περιτόναιον* δέ, περισπλάγχνιον τὸ ὁποῖον συγκρατεῖ ὡς ταινία τὰ σπλάγχνα.
Ἡ **ὀξεῖα περιτονῖτις** ἀναγνωρίζεται, μέχρι σήμερα, ἀπὸ ὡρισμένα συμπτώματα γνωστὰ ὡς "**Ἱπποκράτειον προσωπεῖον**":
"*Ρὶς ὀξεῖα, ὀφθαλμοὶ κοῖλοι, κρόταφοι ξυμπεπτωκότες, ὦτα ψυχρὰ καὶ ξυνεσταλμένα καὶ λοβοὶ τῶν ὤτων ἀπεστραμμένοι, καὶ τὸ δέρμα τὸ περὶ τὸ μέτωπον σκληρὸν καὶ περιτεταμένον καὶ καρφαλέον... Καὶ τὸ χρῶμα τοῦ ξύμπαντος προσώπου χλωρόν τε ἢ καὶ μέλαν, καὶ πελιὸν ἢ μολυβδῶδες... εἰδέναι χρὴ ἐγγὺς ἐόντα τοῦ θανάτου*".

πλευρῖτις: ἐξοίδησις μέρους τοῦ πνεύμονος, ἐνῶ **πνευμονία** εἶναι ἐξοίδησις ὁλοκλήρου τοῦ πνεύμονος. (Ἡρόφιλος, Γαληνός).
πολυομυελῖτις: *πολιὸς* (=φαιὸς) + *μυελός*. Ὁ μυελὸς τῶν ὀστῶν καθίσταται χρώματος φαιοῦ.
πιτυριάσις: νόσος ἐπιδερμίδος κεφαλῆς. Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *πίτυρον* ὅπερ ἐκ τοῦ *πτίσσω* =κοπανίζω.
πνίγος: πνιγμός. Σχέσις μὲ *πνοὴ* καὶ πιθανὸν μὲ ρ. *ἴσχω* =ἐμποδίζω ("πνίσχω" → πνίγω).
ποδάγρα: "*δεινὸν πάθος, δεσμῷ δὲ νευροῖς τοὺς πόδας, βρόχοις*" (Λουκιανός). Ἐτυμ. *ποῦς* +*ἀγρεύω*.
πολύπους ὤτων: τὴν ὀνομασία ἔδωσε ὁ Ἡρακλείδης ὁ Ταραντῖνος.
πριαπισμός: "*διαρκὴς στύσις τοῦ ἀνδρικοῦ μορίου*" (Γαληνός). Ἡ ὀνομασία ἐκ τοῦ Πριάπου, υἱοῦ Ἑρμοῦ καὶ Ἀφροδίτης.
πώρωσις: πωρώδης σύστασις ὀστῶν. Ἐτυμ. *πῶρος* =εἶδος μαρμάρου.
ραγάδες: Ἐτυμ. ρ. *ρήγνυμι, ρῆγμα*, σχάσιμον, *ρωγμή*.
ραιβός: "στραβοπόδης", ὁ "*διερραισμένος τὸ ἴσον τῆς βάσεως*" (Ε.Μ.). Ἐκ τοῦ *ραίω* (ραὶ(F)ω)=κτυπῶ.
ρεῦμα εἰς τὰ νεῦρα: "ρευματισμός", ἐτ. *ροή, ρέω*, (ρέ-F-ω).
ρόγχος, ρογχαλητόν: ἐκ τοῦ *ρέγκω* =φυσῶ.
σαρδάνιος γέλως: γέλως παρόμοιος πρὸς τὸ φαινόμενον τὸ ὁποῖον προκαλοῦσε φυτὸν τῆς Σαρδοῦς (Σαρδηνίας), ὅπερ ἐσθιόμενον διέστελλε τὸ πρόσωπον τοῦ τρώγοντος.
σκληρίασις: σκλήρυνσις βλεφάρων (Γαληνός).
σπασμός: ἐκ τοῦ *σπάω-ῶ* =σύρω, "τραβῶ".
στειρότης: "*παρὰ τὸ στῶ, πλεονασμῷ τοῦ ρ. Ἡ τοῦ κυῆσαι στάσιν ἔχουσα·* στεῖα → στεῖρα" (Φιλόξενος). Σχετικὸν ρῆμα, *στερῶ*. - **στεάτωμα:** στεατῶδες οἴδημα (στέαρ = πάχος σκληρόν).
στραγγουρία: "*τὸ οὐρεῖν κατὰ στράγγα*". *στράγξ* =σταγών.
συγκοπή: ἐκ τοῦ *σὺν* +*κόπτω* (=κτυπῶ). "*Ἀθρόα τῆς δυνάμεως κατάπτωσις συνοδευομένη ἀπὸ ἀπώλειαν αἰσθήσεως*". (Γαληνός, Ἀρεταῖος).
συνάγχη: "*φλόγωσις τῶν ἐσωτερικῶν μυώνων τοῦ λαιμοῦ*". Ἐκ τοῦ *σὺν*+*ἄγχος*. "*Συνάγχη, κατοξύ, πάθος ἀναπνοῆς... λέγεται καὶ κυνάγχη*". Ἀέτιος: "*συνάγχη καὶ κυνάγχη, περὶ τὸν φάρυγγα πάθη*".
συρίγγιον: ἕλκος ὡς *σύριγξ*.
τερηδὼν ὀδόντων: ἐκ τοῦ *τείρω* (=φθείρω), συγγενὲς πρὸς τὸ *τρύω*.
τέτανος: ἐκ τοῦ *τείνω* =τεντώνω· ἐνεργητικὸς παρακείμενος "*τέτακα*" καὶ μέσος "*τέταμαι*". Ἡ ἀσθένεια ἀπεκλήθη "τέτανος" λόγῳ τῆς σπασμωδικῆς τάσεως τοῦ σώματος, "*ἐξ ἧς γίνεται τοῦτο ἄκαμπτον*".
ὀπισθότονος: ἐκ τοῦ *ὄπισθεν*+*τείνω*. Τὰ μέλη τοῦ σώματος τεινόμενα, κάμπτονται πρὸς τὰ ὀπίσω.

Οἱ ὅροι *τέτανος* καὶ *ὀπισθότονος* ἐχρησιμοποιήθησαν πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἱπποκράτους καὶ περιγράφονται ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἑξῆς: "*Οἱ τέτανοι ὅταν ἐπιλάβωσιν, αἱ γέννυες (σιαγόναι) πεπήγασιν ὡς ξύλα, καὶ τὸ στόμα διοίγειν οὐ δύναται, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ δακρύουσί τε καὶ ἰλλαίνονται καὶ τὸ μετάφρενον πέπηγε, καὶ τὰ σκέλεα οὐ δύναται συνάγειν... καὶ σφόδρα ὀδυνᾶται, καὶ ὁκόταν ἀποθνήσκειν μέλλῃ, ἀνεμέει διὰ τῶν ρινῶν... Ὅταν δὲ ὀπισθότονος ἴσχῃ, τὰ μὲν ἄλλα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰ αὐτά, σπᾶται δὲ ἐς τοὔπισθεν καὶ βοᾷ ἐνίοτε· καὶ ὀδύναι ἴσχουσιν ἰσχυραί.. Οὗτοι τριταῖοι ἀποθνήσκουσιν τῆς φωνῆς λυθείσης, καὶ ἀνέμουσιν διὰ τῶν ρινῶν, εἰ δὲ φθάσουσι φυγεῖν τὰς τεσσαρεσκαίδεκα, ὑγιέες γίγνονται...*".
τεταρταῖος πυρετός: "*ὁ ἐπανερχόμενος κατὰ πᾶσαν τετάρτην ἡμέραν*". (Ἱπποκράτης).
Σχετικὸν ρῆμα, *τερταΐζω*.
τράχωμα: "*τραχύτης τῶν ἔνδον μερῶν τοῦ βλεφάρου*" (Ἡρόφιλος). "*Οἱ χιτῶνες τῶν ὀφθαλμῶν ὀδυνῶνται*" (Γαληνός).
ὕδερος ἢ **ὕδρωψ:** ἡ νόσος διαβήτης (Βλ. "διαβήτης").

ὑδροκήλη: "*ὑγροῦ σύστασις κατὰ μέρος τοῦ ὀσχέου*".[108] (βλ. "κήλη").
ὑδροκιρσοκήλη: "*ἀνευρυσμὸς τῶν ἀγγείων τῶν κατὰ τοὺς ὄρχεις, καὶ συλλογὴ ὑγροῦ κατὰ τὸ μέρος τοῦ ὀσχέου*".[108] (Γαληνός).
ὑποχονδριακὸν νόσημα: "*ὑποχόνδρια, τὰ μαλακὰ μέρη τὰ ὑπὸ τοὺς χόνδρους τοῦ στήθους...*" (Ἱπποκράτης, Γαληνός).
ὑπόχυμα: "*ὑγροῦ πῆξις ἐμποδίζουσα τὸ ὁρᾶν*" (Γαληνός). Ὅ,τι σήμερα ἀποκαλεῖται "καταρράκτης".
ὑστερία: "*ἀσθένεια γυναικὸς πασχούσης κατὰ τὴν μήτραν*"(Ἱπποκρ.) -*ὑστέρα* =μήτρα-.
φθίσις: ἀτροφία καὶ σμίκρυνσις (Ἱπποκρ.) ἐκ τοῦ ρήμ. *φθίνω*.
φίμωσις: κυριολεκτικῶς σημαίνει φράξιμο ὀπῆς. Ἐκ τοῦ σφίγγω →σφιγμὸς →φιμὸς (=χαλινὸς). "*φίμος ἐν τοῖς αἰδοίοις*": "*φῖμος ἐστὶ ἡ τῶν φυσικῶν πόρων κατάκλεισις... φίμωσις ἐστὶ τὸ πάθος, οὐ δυναμένου διανοῖξαι.. στένωσις ὀπῆς*". (Γαληνός).
φλεγμονή: οἱονεὶ *φλόγωσις*. - **φλέγμα** δὲ ἢ "φλέμμα", "*τὸ συνεπείᾳ ἐσωτερικῆς φλεγμονῆς ψυχρὸν ἀποχρεμπτόμενον*". "Ἡ ἐκβολὴ φλεγμάτων, *ἀπόχρεμψις*". Ἐτυμ. τὸ *χρέμπτομαι*, ἐκ τοῦ *χρεμετίζω*.
φλύκταινα: φυσκαλίδα ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐκ καύματος. Ἐκ τοῦ *φλύω* =ὑπερχειλῶ (ἐκ θερμότητος).
φρενῖτις: "*φλεγμονὴ ἐγκεφάλου* (φρενῶν) *μετὰ πυρετοῦ καὶ παραφροσύνης*" (Ἱπποκράτης). Ἡ δὲ **παραφροσύνη**, "*ὅταν ἀλλόκοτα φθέγγωσι καὶ μὴ φρονῶσι*".
φυματίωσις: ἡ ὕπαρξις *φυμάτων* (Ἱπποκρ. Περὶ Ἄρθρων). "*φῦμα δέ, οἴδημα ἐπὶ τοῦ σώματος, ἕνεκα φλεγμονῆς*". Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *φύω*.
χοιράδες: οἰδήματα ἀδένων τοῦ λαιμοῦ ὅμοια, ὡς πρὸς τὸ σχῆμα, μὲ νῶτα *χοίρου*.
χολέρα: "*κάτωθεν διὰ γαστρὸς καὶ ἄνωθεν διὰ στομάχου, χολὴ φέρεται*" (Ἱπποκράτης). "Αἱ χολαὶ ἐξέρχονται βιαίως ἐκ τοῦ σώματος δι' ἐμέτου καὶ κενώσεων". "*Καὶ τούτων χάριν, τὸ πάθος χολέραν ἐκάλεσαν*" (Ἀλέξανδρος, Θεραπευτικὴ 2.321).
"*Κέχυντο χαμαὶ χολάδες*" γράφει καὶ ὁ Ὅμηρος.
χωλότης: χωλός, οἱονεὶ "κωλός". Ἐκ τοῦ *κῶλον*, ἄκρον σώματος.
ψώρα: ἐκ τοῦ *ψήω* =τρίβω. "*Ψώρα, ὁρμὴ ἐπὶ τὸ ψήειν καὶ κνήθειν τὰ πεπονθότα μέρη*".

Περὶ "τραυμάτων"

τραῦμα: ἐκ τοῦ *τρύω* =τρυπῶ. Προϋποθέτει λύσιν συνεχείας τοῦ δέρματος.
Γράφει ὁ Γαληνός: "*Τῷ ρήγματι, τὸ τραῦμα συνεχείας ἐστὶν σαρκὶ λύσις· οὐκ ἐκ διατάσεως, ἀλλ' ἐντομῆς. Εἰ δὲ ὀξὺ καὶ λεπτὸν εἴη τὸ τιτρῶσκον, ὀνομάζεται* ***νύγμα*** *καὶ* ***νύξις****...*"
"*Τρῶμα λέγει ὁ Ἱπποκράτης τὴν λύσιν συνεχείας,* ***θλάσμα*** *δὲ ἔσωθεν γενομένη ῥῆξις τῶν ἀγγείων καὶ ἐκχυθῇ αἷμα εἰς τὸ δέρμα, μείνῃ δὲ αὐτὸ ἀδιαίρετον*". (Παλλάδιος ἰατρός).
πληγή: ἐκ τοῦ *πλήττω* =κτυπῶ. Δηλαδὴ κυριολεκτικῶς ἡ ἐκ χειρὸς πλῆξις. "πληγωμένος" =κτυπημένος. "*Πληγὴ δ' οὐ γίνεται ἄνευ φορᾶς*", σχολιάζει ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὸ Περὶ Ψυχῆς (419 B).
ὠτειλή: "*ἡ διὰ χειρὸς τρῶσις*", "*ἡ ἐκ τοῦ σύννεγυς ὑπὸ σιδήρου πληγή*". Σχετικὸν ῥῆμα "οὐτάζω". Ἐτυμολογικῶς, ἐκ τοῦ *ὠθῶ*: "*πληγὰς ποιοῦσιν αἱ ὤσεις*" (Πλουτάρχου Ἠθ. 916, D). **τύμμα:** ἐκ τοῦ τύπτω. Ὁ Ὀδυσσεὺς "**οὗτα** Δαμαστορίδην αὐτοσχεδὸν" (= ἐκ τοῦ πλησίον) γράφει ὁ Ὅμηρος (χ, 293).
ἕλκος: ἐκ τοῦ *ἕλκω* =σύρω. Κυριολεκτικῶς "γδάρσιμο". "*Πεσεῖν πρὸς οὖδας* (=ἔδαφος), *ἑλκῶσαι σὸν χρῶτα* (=δέρμα)". (Ἑκάβη, 409)
μώλωψ: ἐκ τοῦ *μῶλος* =μέγας κόπος. Κακοπάθεια, κτύπημα, ἀπὸ ἐνασχόλησι μὲ βαρὺ χειρωνακτικὸ ἔργο.
αἱμάλωψ: συγκέντρωσις εἰς σημεῖον τοῦ σώματος αἵματος πεπηγότος. Κοινῶς "μελανιὰ" καὶ "πρήξιμο". ἐτυμολ. *αἷμα+μῶλος+ὤψ*.
ῥῶδιγξ: "*ῥώδιγγες, μώλωπες διακεκομμένοι*" (Ἡσύχ.).
ἀμυχή: "γραντζουνιά". "Παρὰ τὸ ῥῆμα *ἀμύσσω*, ἡ μὴ εἰς βάθος πληγή".
ἐκδορά: "γδάρσιμο". Ἐτυμ. *ἐκ+δέρας* (=δέρμα).

---

108. **ὄσχεον:** ὁ τοὺς ὄρχεις περιέχων θύλακος. Ἐκ τοῦ *ὄσχος* =κλῆμα ἀμπέλου μετὰ τῶν βοτρύων.

οὐλή: ἡ ἤδη ἐπουλωμένη πληγή, σημεῖον ἐκ τραύματος ἰαθέν. Ἐκ τοῦ *οὖλος* =ὅλος, ἀκέραιος, ὑγιής. "*Οὐλή, ἡ ὑγιασμένη σάρξ ἐκ παλαιοῦ τραύματος· ἡ συνεστραμμένη, ἡ συναχθεῖσα σάρξ*".

*

Ὡς πρὸς τὶς "**ψυχικὲς**" λεγόμενες **ἀσθένειες**, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς περιπτώσεις *φρενίτιδος, μανίας, παραφροσύνης* (ποὺ ἤδη ἀνεφέρθησαν), ὅπως εἴδαμε ὁ Ἱπποκράτης καὶ ὁ Γαληνὸς ἐπίστευαν ὅτι οἱ ψυχικὲς διαταραχὲς ὀφείλονται στὴν ἀνώμαλη ἔκκρισι καὶ κρᾶσι τῶν χυμῶν τοῦ σώματος. Ἀνάλογα μὲ τὸ ὑγρὸ στοιχεῖο ποὺ ὑπερέχει, τὰ ἄτομα ταξινομοῦνται σὲ τέσσερις τύπους, ἰδιοσυγκρασίες:

Τύπος *αἱματώδης*: εὐχάριστος, καλόκαρδος, εὐπροσάρμοστος.
» *φλεγματικός*: ἀπαθής, σταθερός, δυσκόλως συγκινούμενος.
» *χολερικός*: ἐνεργητικός, εὐαίσθητος, εὐέξαπτος, ἀλλὰ εὔθυμος.
» *μελαγχολικός*: ἔντονα συναισθηματικός, ἀπαισιόδοξος, συνεπὴς καὶ ἐνδοστρεφής.

μελαγχολία:[109] "*τὸ ἔχειν τὴν χολὴν μέλαιναν*" (Ἱπποκράτης, Περὶ Ἀέρων, Ὑδ. Τόπ. 288).
"*Ὑπὸ μελαίνης γίγνεται χολῆς*" (Γαληνός).
Ὁ Ἀριστοτέλης σχολιάζει: "*Η μελαγχολικὴ κρᾶσις, ἀνώμαλος· οἱ μελαγχολικοί, ἀνώμαλοι*". (Περὶ Πνεύμ. 1.954)
Περὶ **καταθλίψεως, "ἀθυμίας"**, ἔχει ὁμιλήσει διεξοδικῶς ὁ Ποσειδώνιος.
Ἀξιομνημόνευτον εἶναι ἐπίσης ὅτι ὁ ἀρχαιότατος μάντις Μελάμπους διέγνωσε ὅτι ἡ γενετήσιος ἀνικανότης τοῦ Ἰφίκλου, υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Θεσσαλίας, ὠφείλετο "εἰς ψυχικὸν τραῦμα" (τρόμος ἀπὸ ματωμένη μάχαιρα, φόβος εὐνουχισμοῦ). Ἡ θεραπεία ἐβασίσθη στὴν ὑποβολή. Θεωρεῖται ἡ πρώτη θεραπεία διὰ τῆς ψυχαναλυτικῆς μεθόδου.

Ὁ Πλάτων εἰς τὸν "Φαίδωνα" (94) τονίζει ὅτι ἡ ψυχὴ τυγχάνει "*ἡγεμονεύουσα πάντων*" καὶ ἀναφέρεται εἰς τοὺς ὁμηρικοὺς στίχους υ,17-18 ὅπου ὁ Ὀδυσσεὺς "*στῆθος πλήξας, κραδίην ἠνίπαπε μύθῳ*" (=ἔπληξε τὸ στῆθος του καὶ εἶπε στὴν καρδιά του): "*τέτλαθι δή, κραδίη*" (=βάστα καρδιά μου).

Ἡ γνωστὴ ἑλληνίστρια Ζακλὶν ντὲ Ρομιγὺ σχολιάζει:[110]

«"Βάστα καρδιά μου" εἶναι ἡ μετάφραση ὅσων λέει ὁ Ὀδυσσέας στὸν ἑαυτό του ὅταν κατέχεται ἀπὸ τὸν πειρασμὸ νὰ σκοτώσει ἀμέσως τὶς ἄπιστες δοῦλες ποὺ τρέχουν νὰ συναντήσουν τοὺς Μνηστῆρες.

Ὑπάρχει ἐδῶ, στὸ ἔργο τοῦ Ὁμήρου, μία ἀπὸ τὶς στιγμὲς ἠθικῆς κρίσης, ἀγωνίας ἐσωτερικοῦ διαλόγου. Τὸ γεγονὸς ὅτι ἀπευθύνεται στὴν "καρδιά" του, ἀποτελεῖ ἤδη ἕναν πρῶτο διαχωρισμὸ τῆς ψυχῆς. Τὸ κείμενο αὐτὸ θεωρήθηκε τόσο ἀξιόλογο ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἄποψη, ὥστε ὅλος ὁ μεταγενέστερος στοχασμὸς θὰ στηριχτεῖ θεληματικὰ ἐπάνω του. Ἀναφέρεται καὶ σχολιάζεται ἀπὸ τὸν Πλάτωνα τρεῖς φορές. ... ἀποτελεῖ τὸ πρῶτο κείμενο "ψυχολογίας", πάνω στὸ ὁποῖο θὰ οἰκοδομηθεῖ ἡ συνέχεια.»

Ἀξίζει νὰ παρατεθῆ καὶ ἡ παρατήρησις τοῦ Πλουτάρχου[111] δι' ὅσους πάσχουν ἀπὸ ψυχικὰ νοσήματα:

«Τῶν τοίνυν δεομένων ἰατρείας,
οἱ μὲν ὀδόντα πονοῦντες ἢ δάκτυλον,
βαδίζουσι παρὰ τοὺς θεραπεύοντας,
οἱ δὲ πυρέττοντες, οἴκαδε καλοῦσι καὶ δέονται βοηθεῖν·
οἱ δὲ εἰς μελαγχολίαν ἢ φρενῖτιν ἢ παρακοπὴν ἥκοντες,
οὐδὲ φοιτῶντας ἐνιαχοῦ πρὸς αὐτοὺς ἀνέχονται,
ἀλλ' ἐξελαύνουσι ἢ φεύγουσιν,
μηδὲ ὅτι νοσοῦσιν, ὑπὸ τοῦ σφόδρα νοσεῖν, αἰσθανόμενοι.»

Δηλαδή:

Ἐκ τῶν ἐχόντων ἀνάγκην ἰατρείας, ὅσοι μὲν πονοῦν στὸ δόντι ἢ στὸ δάκτυλο,
βαδίζουν πρὸς τοὺς ἰατρούς·
ὅσοι δὲ ἔχουν πυρετό, τοὺς καλοῦν εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ζητοῦν βοήθειαν·
ὅσοι ὅμως πάσχουν ἀπὸ μελαγχολίαν ἢ φρενῖτιν ἢ παραφροσύνην
δὲν τοὺς ἀνέχονται, ἀρνοῦνται νὰ προσέλθουν πρὸς αὐτοὺς -τοὺς ἰατρούς-

109. Ἡ λέξις "μελαγχολία" υἱοθετήθηκε ἀπὸ ὅλες τὶς γλῶσσες: mélancolie, malinconia, melancolia, melancholy, Melancholie...
110. "Βάστα καρδιά μου" -Ἐκδ. ΤΟ ΑΣΤΥ σλ. 13
111. "Πῶς προκόπτοντες ἐπ' ἀρετῇ", 81.

καὶ ἢ τοὺς ἀποδιώχνουν ἢ φεύγουν,
οὐδόλως αἰσθανόμενοι ὅτι νοσοῦν, λόγῳ τοῦ ὅτι εἶναι πολὺ ἄρρωστοι.
('Εν ὀλίγοις, οὐδεὶς ψυχασθενὴς παραδέχεται ὅτι νοσεῖ).

***

Ὅπως εἴδαμε, **ἡ Ἰατρική, τεχνέων μὲν πασέων ἐστὶν ἐπιφανεστάτη**. (Ἱπποκράτης).[112] Ὅμως ὁ ἴδιος ὁ Ἱπποκράτης παραδέχεται: **Ἐγὼ μὲν ἐς τέλος ἰατρικῆς οὐκ ἀφῖγμαι, γηραλέος καθεστώς. Οὐδὲ γὰρ ὁ εὑρετὴς τῆσδε, Ἀσκληπιός**[113] ...

Καὶ παρ' ὅλον ὅτι **ἔναντι τῶν μεγίστων κακῶν, νόσων, πόνων, λύπης, θανάτου, ἀντικρὺς εὑρίσκεται ἡ ἰατρικὴ ἡ ἀκεστορίς**,[114] ἡ Ἰατρικὴ τελικῶς δίδει μόνον "**ἀνάβλησιν θανάτοιο**"[115] (=ἀναβολὴν θανάτου). Ὁ **θνητὸς** ἄνθρωπος δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀποφύγη τὸν **θάνατον**...

θάνατος: "*παρὰ τὸ τείνω, τὸ τανύω, τάνατος, θάνατος· ὁ τείνων τὰ σώματα τῇ ψύξει..*" (Ε.Μ.) (πρβλ. τὸ λαϊκὸ "τὰ τέντωσε", καθὼς καὶ τὸ ἀντιδάνειον "τέζα" ἐκ τοῦ λατιν. tendo, ὅπερ ἐκ τοῦ τανύω).
Καὶ ὁ Ὅμηρος περιγράφει: "*θυμὸν* (=ψυχὴν) *ἀποπνέων, ὡς σκώληξ ἐπὶ γαίῃ ἔκειτο ταθείς*" (Ν. 655). - *ταθεὶς* =μετοχὴ παθ. ἀορ. τοῦ ρήμ. τείνω=τανύω, τεντώνω.
μόρος: ὄλεθρος, θάνατος· ἐκ τοῦ *μείρομαι* =λαμβάνω μέρος, μοῖραν· *μορτὸς* (=θνητὸς) → μροτὸς →βροτός. (ἀμμόριος=ἀθάνατος). Παρ' Ὁμήρῳ, "*κακὸς μόρος*" (=κακὸς θάνατος)· "*μόρσιμον ἦμαρ*" = ἡ ἡμέρα τοῦ θανάτου. "*μορτοβάτις*" =τὸ πλοῖον τοῦ Χάρωνος.
"*μόρος πατρὸς*" (Αἰσχ. Χο. 18). Πρβλ. καὶ τὸ σημερινὸν "ἐπῆλθε τὸ μοιραῖον", δηλ. ὁ θάνατος.
"*ἔμορτεν*" =ἀπέθανε (→λατ. MORS =θάνατος, καὶ γαλλ. MORT, ἰταλ. MORTE, ἰσπαν. MUERTE, ἀγγλ. MORTAL= μορτός, θνητός, γερμ. MORTALITAT =θνησιμότης -μὲ πολλὰ παράγωγα σὲ κάθε γλῶσσα, ὅπως λ.χ. murder =φόνος.)

Τὸν φυσικὸν *θάνατον* ἐπιπέμπει ἡ *Μοῖρα*, ἐξ οὗ καὶ *μόρος* (κατὰ τοὺς γενικοὺς νόμους τῆς φύσεως). Τὸν βίαιον θάνατον τὸν πρὸ τοῦ συνήθους τέλους τῆς ζωῆς, ἡ *Κήρ*, ἐκ τοῦ ρήμ. *κείρω*= κόπτω. Δηλαδὴ κόπτει τὸ νῆμα τῆς ζωῆς προώρως. Ἐξ οὗ μέχρι σήμερα ἡ κατάρα "κήρα καὶ μόρα νὰ σ' εὕρη". Ὅθεν **κὴρ** =ὁ θάνατος, *ἐπικήριος* =ἐπιθανάτιος.
ἀποβίωσις: ὁ θάνατος, ἡ ἀπὸ τοῦ βίου ἔξοδος, ἡ **ἐκβίωσις**.
τελευτή: ὁ θάνατος, ὡς τέλος τοῦ βίου. Λέγεται καὶ **κατάληξις**, ἐκ τοῦ *κατὰ+λήγω*.
ἀπαλλαγή: μτφ. ὁ θάνατος, ἐκ τοῦ ρ. *ἀπαλλάττομαι* =ἐλευθεροῦμαι, ἐπιστρέφω.
ἔξοδος: ὡς ἡ ἔξοδος τοῦ χοροῦ ἐκ τῆς ὀρχήστρας κατὰ τὸ τέλος τοῦ δράματος, *ἡ ἐκ τοῦ βίου ἔξοδος*. Ἐξ αὐτοῦ, τὸ τῆς δημοτικῆς "*ξόδι*"=κηδεία (ἡ "*πανυστάτη ὁδός*") καὶ ἡ "*ἐξόδιος ἀκολουθία*" τῆς Ἐκκλησίας.
λιποπνόη: ὁ θάνατος, ὡς "τελευταία πνοή". (*ἔλιπον+πνοή*).
αἰένυπνος: ὁ θάνατος, ὡς "αἰώνιος ὕπνος". (*αἰὲν* =ἀεὶ)
οἶτος: ὁ θάνατος, ἐκ τοῦ ρήμ. *εἶμι* =πορεύομαι, ἀπέρχομαι. Ὁ Ὅμηρος χρησιμοποιεῖ τὴν ἔκφρασι "*κακὸς οἶτος*" (Γ, 417 κ.ἄ.). Πρβλ. "κακοθάνατος".
ὄλεθρος: ἐκ τοῦ ρήμ. *ὄλλυμι·* καταστροφή, ἀφανισμός, συνεκδοχικῶς *θάνατος*.
χρεών: ἄκλιτον οὐσιαστικόν, σημαῖνον "θάνατος". Τὸ *χρέος* τοῦ κάθε θνητοῦ εἶναι ὁ θάνατος. "*Μετ' οὐ πολὺ ἔμελλεν ὑπάρξειν τὸ χρεὼν*" (=δὲν ἐπρόκειτο ν' ἀργήσῃ ὁ θάνατος) γράφει ὁ Παυσανίας (Φωκικά, 22). "*Τὸ χρεών, πᾶσι γὰρ ἡμῖν, τοῦτο ὀφείλεται παθεῖν*". (Σοφ. Ἠλ. 1173).
τέρθρον: ὁ θάνατος, ὡς *τέρμα, τέλος* ζωῆς.
πότμος: κυρίως ὁ θάνατος ἐν τῇ μάχῃ, ἐκ τοῦ *πίτνω* =πίπτω.
κτόνος: 1) φόνος 2) θάνατος, ἐκ τοῦ ρ. *κτείνω*.
φέννος: ὁ θάνατος, συγγεν. πρὸς τὸ *φόνος*.
δάνος: ὁ θάνατος, εἰς τὴν μακεδον. διάλεκτον.

112. Νόμος 1
113. Ἐγὼ μὲν δὲν ἔχω φθάσει εἰς τὸ τέλος τῆς ἰατρικῆς, ἂν καὶ ἔχω γεράσει. Οὔτε κἂν ὁ ἐφευρέτης αὐτῆς, ὁ Ἀσκληπιός. (Ἐπιστολαὶ 20)
114. Ἱπποκρ. Περὶ Φυσῶν 1
115. Ὀρφ. Ὕμν. εἰς Ἀπόλλωνα.

λοιγός: εἰδικώτερον ὁ ἐκ *λοιμοῦ* θάνατος.
διαφθορά: μτφ. ὁ θάνατος, ἐκ τοῦ *δια-φθείρω*, φθείρω ὁλοσχερῶς.

Διὰ τὴν ἔννοιαν "*θάνατος*" χρησιμοποιοῦνται καὶ οἱ ἐκφράσεις:
ῥηγμὶν βίου: τὸ τέλος τῆς ζωῆς, κατὰ τὸ "*ῥηγμὶν θαλάσσης*"=ἐκεῖ ποὺ σπάει, ἐκεῖ ποὺ σταματᾶ τὸ κῦμα.
ἡδὺ πῆμα: κυριολεκτικῶς γλυκὺ πάθημα. Κατ' εὐφημισμόν, ὁ θάνατος.
τέλειος ἡμέρα: ἡ ὑστάτη ἡμέρα τῆς ζωῆς, ἡ τοῦ τέλους. Λέγεται καὶ "**τέρμιος ἡμέρα**": ἡ ἡμέρα τοῦ τέρματος, **τέρμα βιότου**.
ἐκ βίου ἀπέλευσις: τὸ ἐκ βίου ἀπέρχεσθαι. "ἀπαλλαγὴ τοῦ βίου".

Ἐπίσης:
κωκυτὸς =θάνατος, ἐκ τοῦ ποταμοῦ τῶν θρήνων Κωκυτοῦ, δι' οὗ ἐφέροντο οἱ ψυχὲς στὸν κάτω κόσμο, οἱ ὁποῖες *ἐκώκυον* =θρηνοῦσαν.
ᾅδης = ὁ θάνατος, συνεκδοχικῶς ἐκ τοῦ Ἅιδου, τοῦ βασιλέως τοῦ κάτω κόσμου.

Ὁ *Ἅιδης* ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ στερητικοῦ *α* + τὸ ῥῆμα *ἰδεῖν*. Ἐκεῖ ὅπου, λόγῳ σκότους, δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ἴδη. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἔντροφοι τοῦ Ἅδου δὲν πρόκειται πλέον νὰ ξαναδοῦν κανένα, οὔτε κανεὶς πρόκειται νὰ τοὺς ξαναδῆ.
α+(F)ιδεῖν → α+ίδης → **ᾅδης** (τὸ δίγαμμα τρέπεται εἰς δασεῖαν, τὸ δὲ ἰῶτα τοῦ "ἰδεῖν" γίνεται "ὑπογεγραμμένον ἰῶτα", ἐξ οὗ ἡ "ὑπογεγραμμένη" τῆς λέξεως "ᾅδης".)
χάρων, χάρος: ἐκ τοῦ Χάρωνος, τοῦ πορθμέως, ὁ ὁποῖος ὡδηγοῦσε τοὺς νεκροὺς εἰς τὸν Ἅδην.
Χάρων κυριολεκτικῶς σημαίνει χαρούμενος, χαρωπός. Ἀπεκλήθη Χάρων λόγῳ τοῦ ὅτι διέθετε ἀπαστράπτοντας ὀφθαλμούς, ὡς ἐκ χαρᾶς. Οὐσιαστικῶς, δηλαδή, ἐτυμολογεῖται ἐκ τῆς "χαρᾶς". Ἡ ἑλληνικὴ εἶναι ἡ μοναδικὴ γλῶσσα στὸν κόσμο ποὺ παράγει λέξι γιὰ τὸν θάνατο, ἐκ τοῦ "χαίρω" καὶ τῆς "χαρᾶς".
Γράφει σχετικῶς ὁ Πλούταρχος:

"*Χάρων, ἱλαρῷ τῷ προσώπῳ καὶ μειδιῶν*
προσβλέπων εἰς ἡμᾶς, θαρρεῖν ἐκέλευσεν,
ὡς μηδενὸς ὄντος δεινοῦ..."[116]

Δὲν εἶναι καὶ τόσον δεινόν, φοβερὸν τὸ νὰ πεθάνης.. Ἐξ οὗ καὶ τὰ τόσα σχετικὰ λογοπαίγνια:

"*Χαῖρε ὦ Χάρων*" (Ἀριστοφ. Βάτρ. 183)

"*Πορθμεὺς Χάρων, ἔχων χέρ' ἐπὶ κοντῷ,*
χαίρων ἤδη μὲ καλεῖ". (Εὐριπ. Ἄλκηστις 253)

"*Χαῖρε Ἄδωνι, καὶ εἰς χαίροντας ἀφίκου*".
(Θεοκρίτου Εἰδύλλια -ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Ἀδώνιδος-)

"*Χάρων, ὁ πρόξενος χαρᾶς..*
χάρων καὶ ὁ λέων ἀπὸ τῆς χαροπότητος". (Ἡσύχιος)

Καὶ ἀπὸ τὰ πλέον σύγχρονα:

"*Χάρε χαρὰ ποὺ μὄφερες*
καὶ λύπη ποὺ μοῦ πῆρες..."

"*Πέντε Ἕλληνες στὸν Ἅδη*
ἀνταμῶσαν ἕνα βράδυ
καὶ τὸ γλέντι ἀρχινᾶνε
κι ὅλα γύρω τους τὰ σπᾶνε.
Μὲ μπουζούκια, μπαγλαμάδες,
τρέλλαναν τοὺς σατανάδες..."

◆ Συμπερασματικῶς:

116. Περὶ Σωκράτους διαμονίου 595Ε

Ὁ Ἕλλην ἀγαπᾶ τὴν ζωή, καὶ θεωρεῖ ὡς ὑψίστην ἀξίαν τὸ "*ζώειν καὶ ὁρᾶν φάος ἠελίοιο*". Περιφρονεῖ ὅμως τὸ *φιλοζωεῖν*, "*τὸ γλίχεσθαι τῆς ζωῆς*", δηλ. τὸ νὰ ἀγαπᾶς ὑπερβολικά τὴν ζωή σου. Διότι ὑπάρχουν ἀξίες ἀνώτερες τῆς ζωῆς. Ὅπως καταγράφει καὶ ἡ νομοθεσία τοῦ Χαρώνδα, ἀτιμία ἐστὶ τοῦ "*γλιχόμενος τῆς ζωῆς*" ἐγκαταλιπεῖν τὴν πατρίδα. - "*φιλόζωος*" ἐσήμαινε δειλός.

◆ **Πρὸς σημείωσιν:**

εὐθανασία: σημαίνει τὸν καλόν, ἔνδοξον, ἄλυπον θάνατον, καὶ ὄχι τὸν "νόμιμον φόνον" ὡς ἡ σημερινὴ βάρβαρος ἐποχὴ καθώρισε. Τὸ ρ. **ἀπευθανατίζω** σημαίνει ἀποθνήσκω μακαρίως.

Πρὸς πληρεστέραν διευκρίνησιν καὶ κατανόησιν τοῦ κρισίμου αὐτοῦ θέματος, παρατίθεται κατωτέρω, ἐμβολίμως, σχετικὸν ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ Βιβλίον τῆς "Ἑλληνικῆς Ἀγωγῆς" "Μαθήματα Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Γλώσσης".[117]

Οὐ δώσω δὲ οὐδὲ φάρμακον οὐδενὶ αἰτηθεὶς θανάσιμον,
οὐδὲ ὑφηγήσομαι ξυμβουλίην τοιήνδε. (Ἱπποκράτης - Ὅρκος)

ΤΟ ΑΛΗΘΙΝΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΤΗΣ ΕΥΘΑΝΑΣΙΑΣ

(Ἀποσπάσματα ἄρθρου τοῦ κ. Ν. Κορδιολῆ,
Νευροχειρουργοῦ καὶ Προέδρου Ἐπιστημ. Ἐπιτροπῆς Νοσοκ. Ἅγ. Σάββας)

«Καθὼς περνᾶνε τὰ χρόνια ὅλο καὶ πιὸ συχνὰ οἱ εὐθανατιστὲς συντηροῦν τὴν συζήτηση. Ὡραιοποιοῦν τὴν πράξη, μὲ σχετικὲς δημοσιεύσεις ἢ σὲ τηλεοπτικὲς ἐμφανίσεις "νοιάζονται" γιὰ τὴν "ἀξιοπρέπεια" τοῦ ἀσθενῆ ἢ ὑπερήλικα, προετομάζουν τὸ κοινὸ μὲ δημοσκοπήσεις γιὰ νὰ τὴν νομιμοποιήσουν, ἀνοίγοντας τὴν "κερκόπορτα" γιὰ τὴν ἐπέκταση ἑνὸς ***προδιαγεγραμμένου ἐγκλήματος κατὰ τῆς ἀνθρωπότητας****, τὸ ὁποῖον ἐνδεχομένως δὲν ἔχουν ἀντιληφθῆ. Εὐθανασία εἶναι ὅρος διεθνὴς καὶ σημαίνει σήμερα τὸν εὔκολο καὶ ἀνώδυνο τερματισμὸ τῆς ζωῆς ἀνθρώπων ποὺ πάσχουν ἀπὸ ἀνίατες καταστάσεις ἢ ἀρρώστιες. Στὴν Ἰατρική, ὁ ὅρος ἔχει τὴν ἔννοια τῆς ἐπίσπευσης τοῦ θανάτου, ὅταν δὲν ὑπάρχει πιὰ θεραπεία, καὶ διακρίνεται σὲ ἐνεργητική, ὅπου ὑπάρχει ἰατρικὴ παρέμβαση, καὶ σὲ παθητική, ὅπου διακόπτεται ἢ δὲν χορηγεῖται θεραπεία.*

ΤΥΠΟΙ ΕΥΘΑΝΑΣΙΑΣ

• ἐνεργητική • παθητική • ἑκουσία • ἀκουσία • εὐγονική • κοινωνική • εὐθανασία διὰ τῆς μὴ ἀνανήψεως • διὰ ψυχολογικοὺς λόγους • τύπος βουλήσεως ἐν ζωῇ ἢ ἐθελοντικὴ • εὐθανασία στὴν ὑπηρεσία τοῦ ἀρρώστου μὲ πόνο.

...Ἡ εὐθανασία θεωρεῖται ἰδιώνυμο ἔγκλημα, γι' αὐτὸ καὶ τιμωρεῖται σύμφωνα μὲ τὶς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 300 τοῦ Ποινικοῦ Κώδικος. Ὁ ὅρος εὐθανασία εἶναι ἀνύπαρκτος στὰ ἰατρικὰ κείμενα σὰν ἰατρικὴ πράξη, καὶ πέρα ἀπὸ τὸν νομικὸ κολασμὸ ὑπάρχει καὶ ὁ ἰατρικός, σύμφωνα μὲ τὰ νομοθετικὰ διατάγματα περὶ ἰατρικῆς δεοντολογίας...

Οἱ γιατροὶ καὶ ἰδιαίτερα ὅσοι ἔχουν στενότερες ἐπαφὲς μὲ τὸν θάνατο, ἐπειδὴ ἀντιμετωπίζουν περιπτώσεις ἀρρώστων μὲ καρκίνο.. νοιάζονται ὄχι γιὰ τὴν "εὐθανασία" ἀλλὰ γιὰ τὸν καλὸ θάνατο καὶ τὴν ποιότητα ζωῆς... Ἡ ἔντονη προσπάθεια νομιμοποίησης τῆς εὐθανασίας διὰ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινοβουλίου, μέχρι σήμερα δὲν καρποφόρησε.

..Ὑπάρχει ἀκόμη ἀρκετὴ σύγχυση, ὅσον ἀφορᾶ τὴν πραγματικὴ ἔννοια τῆς "εὐθανασίας", ἡ ὁποία μὲ τὸν τρόπο ποὺ προβάλλεται τείνει νὰ γίνει συνώνυμη μὲ τὴν διὰ νόμου καθιέρωση τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου σὲ ἀρρωστημένα ἄτομα, τερματισμὸ δηλαδὴ τῆς ζωῆς, μιᾶς λύσης εὔκολης (;) ἰδιαίτερα γιὰ κοινωνίες οἱ ὁποῖες δὲν σκέφθηκαν νὰ λάβουν τὰ κατάλληλα μέτρα προστασίας γιὰ τοὺς πολίτες. Ἀντίθετα

117. Βιβλίον Β' Ἔτους -Καθηγητοῦ καὶ Μελέτης, Μάθημα 19ον, σελὶς 27 κ.ἑξῆς, Α. Τζιροπούλου-Εὐσταθίου, Ἐκδόσεις ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ-ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ.

μάχονται γιὰ τὴν ζωὴ ἀτόμων ποὺ καταδικάσθηκαν γιὰ ἀξιόποινα ἀδικήματα ἀπὸ τὴν Πολιτεία σὲ θάνατο, γιὰ ἰδιαιτέρως εἰδεχθεῖς πράξεις εἰς βάρος της.

Σήμερα, σὲ μιὰ παγκόσμια κοινωνία ποὺ δὲν ἐπιτρέπει τὶς διὰ νόμου θανατικὲς ποινές, ἀναβιώνει μία **προσπάθεια μὲ ποικιλόμορφα ἠθικονομικὰ προσχήματα, γιὰ νὰ μετατρέψουν τοὺς προασπιστὲς τῆς ζωῆς γιατρούς, σὲ δημίους, μὲ τὴν ἐπιβολὴ εὐθανασίας ὄχι μόνο σὲ ἀσθενεῖς, ἀλλὰ καὶ σὲ γηρασμένα ἄτομα μὲ μιὰ "διαθήκη ἐν ζωῇ", ἢ ἀκόμη καὶ παρὰ τὴν θέλησή τους.** *Ἔτσι, διαφαίνεται ὁ κίνδυνος εἰσαγωγῆς βαθμηδὸν στὶς διάφορες χῶρες τῆς θανατικῆς ποινῆς σὲ ὑγιεῖς καὶ ἀρρώστους μὲ τὸν μανδύα τῆς "εὐθανασίας" καὶ νὰ γενικευθῇ μὲ νόμιμα καὶ μὲ εὐρέως ἀποδεκτὰ νομικὰ προσχήματα ἡ ἀναβίωση ὁμαδικῶν ἐκτελέσεων τῶν διαφόρου χρώματος φασιστικῶν καὶ οἰκονομικοκοινωνικῶν σκοπιμοτήτων, μὲ ἀπρόβλεπτες συνέπειες.*

Καὶ ἐνῶ ἡ πραγματικὴ ἔννοια τοῦ ὅρου εἶναι ὁ εὐτυχής, ὁ καλὸς θάνατος *ὅσων ἐκπλήρωσαν τὸν προορισμό τους ἐπὶ τῆς γῆς.. ἡ ἔννοια μεταβλήθηκε, καὶ σήμερα "εὐθανασία" τείνει νὰ γίνει ταυτόσημη μὲ τὸν ἑκούσιο τερματισμὸ τῆς ζωῆς ἑνὸς ἀτόμου, μετὰ ἀπὸ ρητὴ ἐπιθυμία του, ὅταν ἔλθει ἀντιμέτωπος μὲ τὸν "ἀναξιοπρεπῆ θάνατο"!*

Προσωπικά, δὲν εἶμαι σὲ θέση νὰ κατανοήσω τὸν διαχωρισμό τοῦτο καὶ παραδέχομαι μόνον ὡς ἀναξιοπρεπῆ θάνατο αὐτὸν ποὺ προκαλοῦν συνάνθρωποι χωρὶς τὸν σεβασμὸ δικαιωμάτων (στρατόπεδα συγκεντρώσεως, τρομοκρατικὲς ἐνέργειες, ὁμαδικὲς δολοφονίες μὲ ἢ χωρὶς βασανιστήρια ἢ τὸν ἀργὸ θάνατο ποὺ ἐπέρχεται ἀπὸ τὴν συνεχῆ καταστροφὴ πάσης φύσεως ἀποβλήτων ὅσο καὶ ἀπὸ ἄλλες φυσικὲς αἰτίες.)

Ἔτσι, ἀντὶ νὰ ἀναπτύξουμε καλλίτερα τὴν παροχὴ κοινωνικῶν ὑπηρεσιῶν... ἢ νὰ καθίσουμε κοντὰ στὸ προσκέφαλο τοῦ ἀρρώστου, γιατροί, κοινωνία, φίλοι, γονεῖς, ἀδέλφια... προβάλλουμε τὴν "εὐθανασία" ὡς λύση παραποιώντας τὸ ἀληθινό της νόημα... **"Εὐθανασία" κατὰ τοὺς ἀρχ. Ἕλληνες ἦτο "τὸ θνήσκειν εὐτυχὴς καὶ ἄλυπος"**

Στὶς μέρες μας τὸ πρόβλημα τῆς εὐθανασίας τείνει νὰ πάρει ἄλλες τραγικὲς προεκτάσεις ὅπως διαφαίνεται ἀπὸ τὰ γεγονότα:

- Ὅλο καὶ πιὸ συχνὰ διαβάζουμε στὸν Τύπο ὅτι γιατροὶ βοήθησαν νὰ πεθάνουν ἀσθενεῖς τους.

- Ἡ εὐθανασία νομιμοποιήθηκε στὴν Ὁλλανδία, Δανία, σὲ ὁρισμένες Πολιτεῖες τῶν ΗΠΑ, στὴν Κίνα καὶ πρόσφατα στὴν Αὐστραλία.

-Λειτουργοῦν σχολὲς εὐθανασίας στὶς ΗΠΑ καὶ διδάσκονται τεχνικὲς αὐτοκτονίας *στοὺς μαθητὲς ἀσθενεῖς.*

-Ἱδρύονται σωματεῖα μὲ ἀντικειμενικὸ σκοπὸ τὴν προώθησή της μὲ νόμο.

-Παρέχεται "εὐθανασία" *ἀπὸ ἄτομα ἢ ἑταιρεῖες δολοφόνων* **μὲ ἀποκλειστικὸ στόχο τὴν νομὴ ἐκ τῶν ἄλλων καὶ τῶν περιουσιακῶν στοιχείων τῶν δολοφονουμένων.**

-Ἁπλουστεύονται οἱ διαδικασίες τῆς ἄμβλωσης καὶ κατ' ἐπέκτασιν τοῦ θανάτου ἐμβρύων *μὲ ἀνυπολόγιστες ἐπιπτώσεις.. (ὑπογεννητικότητα).*

-Προβάλλεται ἀπροκάλυπτα τὸ οἰκονομικὸ βάρος ἀπὸ τὴν παράταση τῆς ζωῆς *εἰδικῶν κατηγοριῶν ἀρρώστων καὶ μειώνονται οἱ κοινωνικὲς παροχές....*

-... στὶς ἐφημερίδες διαβάζουμε γιὰ κυκλώματα καὶ **ἀπαγωγές, κυρίως παιδιῶν, ποὺ χρησιμοποιοῦνται ὡς δότες ὀργάνων** *στὴν Ν. Ἀμερική, Ἰνδία καὶ πρόσφατα στὴν Ἰταλία καὶ Ἑλβετία.*

-"Γιατροὶ" ἀφήνουν νὰ πεθάνουν καρκινοπαθεῖς καὶ ἄρρωστοι μὲ ἄλλες χρόνιες παθήσεις ἢ μὲ ψυχικὰ νοσήματα, ἐφαρμόζοντας ρατσιστικοῦ τύπου εὐθανασία...

"Εὐθανασία" μὲ τὴν ἔννοια ποὺ συζητεῖται δὲν εἶναι μόνον παράνομη ἰατρικὴ ἐνέργεια, ἀλλὰ ἐπὶ πλέον συνειδητὴ ἐγκληματικὴ πράξη. *Στὴν οὐσία πρόκειται περὶ μερικῆς ἐπαναφορᾶς τῆς θανατικῆς ποινῆς σὲ ἀνυπεράσπιστα ἄτομα. Ἡ "εὐθανασία" δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χαρακτηρίζεται σὰν πράξη ἀγάπης, γιατὶ αὐτὴ ἐκδηλώνεται μὲ ἄλλους τρόπους.. μὲ εὐζωία δηλαδὴ καὶ ὄχι μὲ εὐθανασία...*

Βρισκόμαστε ἀντιμέτωποι μὲ ἕνα διεκδικητικὸ σῶμα, κοινωνικὰ κατευθυνόμενο ἀπὸ ἄτομα μὲ ἀπόψεις ἰσχνῆς μειοψηφίας, ποὺ θὰ προσπαθήσει νὰ ἐπιβάλει τὴν θανατικὴ ποινὴ τὴν μετονομαζομένη σὲ "εὐθανασία" **χρησιμοποιώντας τοὺς γιατροὺς σὰν δημίους..**

Γι' αὐτὸ τὸ Ἰατρικὸ Σῶμα ὀφείλει τὸ συντομώτερο δυνατὸ νὰ συσκεφθῇ σοβαρὰ καὶ ὑπεύθυνα καὶ νὰ

καθορίσει ἀποκλειστικὰ δικές του ἀποκρυσταλλωμένες θέσεις... ἀφοῦ προηγουμένως διασαφηνίσει τὴν ἔννοια τῆς "εὐθανασίας", ἡ ὁποία φαίνεται ὅτι χρειάζεται ἐπείγουσαν ἀναθεώρησιν».

✷

"Εὐθανασία κατὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας ἦτο "τὸ **θνήσκειν** εὐτυχὴς καὶ ἄλυπος".

θνήσκω: ἐκ τοῦ *θάνατος* → "θανάσκω" → θνάσκω → θνήσκω. Ὑπόκειμαι εἰς *θάνατον*, ὡς θνατὸς-θνητός, θνήσκω, **καταθνήσκω**.
ἀπο-θνήσκω: "*ἡ "ἀπὸ" πρόθεσις, χωρισμὸν δηλοῖ, καθ' ὅ χωρίζονται οἱ ζῶντες ἀπὸ τῶν τεθνεώτων.*" (Ε.Μ.). Ἐκ τοῦ ἀορ. *ἀπέθανον* → τὸ σημερ. **πεθαίνω**.
ἀνταποθνήσκω: καταδικάζομαι εἰς θάνατον, καὶ θνήσκω ὡς φονεύς.
ἐκθνήσκω: σχεδόν, παρ' ὀλίγον ἀποθνήσκω. "*ἐξέθανον γέλωτι*" =πέθαναν στὰ γέλια.
ἐγκαταθνήσκω: ἀποθνήσκω ἔν τινι. **-παραποθνήσκω:** ...πλησίον τινός, **προσαποθνήσκω**.
ἐπαποθνήσκω: θνήσκω μετὰ ἀπὸ κάποιον ἄλλον.
ἔμορτεν,[118] **ἰσήμορτεν:** ἀπέθανεν. Ἐκ τοῦ *μόρος* =θάνατος.
ἀποβιῶ: ἀπέρχομαι τοῦ βίου, ἀποθνήσκω.
βεβίωκα: πεθαίνω, μὲ τὴν ἔννοια "ἔζησα", ὡλοκλήρωσα τὸν βίον.[119]
τελευτῶ: ἐκ τοῦ *τέλους* ὅπως καὶ ἡ *τελευτή*. (Πρβλ. καὶ τὸ σημερινὸ *τελειώνω* =πεθαίνω).
καταλήγω: ἀποθνήσκω. Ὁ ὅρος χρησιμοποιεῖται μέχρι σήμερα στὴν ἰατρική: "*ὁ ἀσθενὴς κατέληξε*".
ἀπολείπω: ἀφήνω πίσω μου καὶ ἀπέρχομαι. "*ἀπολιπὼν θάνοι*"[120] - "*ἀπολείπειν θεὸς Ἀντώνιον*". Λέγεται καὶ **ἐκλείπω**· *ἐκλιπὼν* =ὁ θανών.
ἀπογίγνομαι: *γίγνομαι* σημαίνει γίνομαι, παράγομαι, γεννῶμαι. Ὅθεν *ἀπογίγνομαι* = ἀποθνήσκω. Θουκυδίδης: "*τὰ ὀστᾶ τῶν ἀπογενομένων προτίθενται πρότριτα*".
οἴχομαι: κυριολεκτικῶς, ἀναχωρῶ. Μεταφορικῶς, πεθαίνω· ὁ *οἰχόμενος* =ὁ ἀπελθών, ὁ θανών.
ἀποσεύω: ἐκ τοῦ *ἀπὸ+σεύω* (=ὁρμῶ). Κυριολεκτικῶς σημαίνει "ἀπέρχομαι βιαστικά". Π.χ. ἡ διάσημη ἱστορικὴ ἀγγελία εἰς τοὺς Ἐφόρους τῆς Σπάρτης: "*ἔρρει τὰ κᾶλα, Μίνδαρος ἀπεσσύα*"= ἐχάθησαν τὸ πλοῖα, ὁ Μίνδαρος ἀπέθανεν.
ἐκψύχω: ἀποθνήσκω, "ξεψυχῶ", ἐκπνέω. Λέγεται καὶ **ἀποψύχω:** "*Τραϊανὸς ἐξαίφνης ἀπέψυξε*".
ἀποκαπύω: ἐκπνέω. *κάπυς* =πνεῦμα. Ὅθεν *ἀπεκάπυσεν*[121] = ἐξέπνευσε, ἀπέθανε.
εὕδω: κυριολεκτικῶς κοιμῶμαι, μτφ. θνήσκω. Πρβλ. τὸ σημερινὸ "*ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ*", "ἀνεπαύθη". Οἱ *κεκοιμημένοι* = οἱ ἀποθάνοντες.
ἀπόλλυμαι: "χάνομαι", θνήσκω. Καὶ σήμερα ἡ ἔκφρασις "χάθηκε" σημαίνει πέθανε. "χάθηκε νέος". Πρβλ. "*ὤλεσεν ἥβην ἀμύνων πατρίδα..*"
ὀλέκομαι: ὡς καὶ τὸ ὡς ἄνω, "ἀπόλλυμαι".
πίπτω: μὲ τὴν ἔννοιαν "ἀποθνήσκω", λέγεται μόνον ἐπὶ πολεμιστῶν: "*πίπτω ἐν τῇ μάχῃ*". Μὲ αὐτὴν τὴν ἔννοιαν παραμένει μέχρι σήμερον: "*ἔπεσε ὑπὲρ πατρίδος*" - "*Μνημεῖον πεσόντων*". Ἐκ τῆς βιαίας πτώσεως τοῦ πολεμιστοῦ, καὶ ἐκ τοῦ *γδούπου* τῆς πτώσεως, **δέδουπε** =τέθνηκε.
ψοφῶ: κυριολεκτικῶς, ποιῶ ψόφον. *ψόφος*=θόρυβος, κτύπος προερχόμενος ἐκ τῆς συγκρούσεως δύο σκληρῶν σωμάτων. Μεταφορικῶς, ὁ θάνατος τῶν ἐν τῇ μάχῃ πιπτόντων: **"δούπησε πεσών"**. Πρβλ. καὶ τὸ τῆς δημοτικῆς "ἔφαγε ἕναν βρόντο". Ἡ σημερινὴ σημασία τοῦ "ψοφῶ", δηλ. μόνον ἐπὶ τῶν ζώων, ἐπεκράτησε ἀπὸ τὸν θόρυβον, τὸν δοῦπον, τῶν πιπτόντων ἐν τῇ μάχῃ ἵππων.
βιαιοθανατῶ: ἀποθνήσκω βίαιον θάνατον.
ἰδιοθανέω: ἀποθνήσκω κατ' ἰδιαίτερον τρόπον.
ἀπέφαντο: ἀπέθανε (Ἡσύχιος). Ἐκ τοῦ ἀχρήστου ῥήμ. "*πέφνω*" = φονεύω.
διαφθείρομαι: θνήσκω, ὑφίσταμαι παντελῆ φθοράν.

118. **ἔμορτεν** → ἰταλ. è morto, γαλλ. → est mort.
119. Τὴν ἔκφρασι ἐμιμήθησαν καὶ οἱ λατῖνοι: vixit (βεβίωκε) σημαίνει "ἀπέθανε".
120. Εὐριπίδου Ἴων 720.
121. ἐκ τοῦ **ἀπεκάπυσεν** →τὸ γερμ. "kaput", (καπούτ).

ἀποφθίνομαι: ὁμοίως ὡς ἄνω, ἐκ τοῦ *φθίνω*. Τὸ δὲ "φθίνω", ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ φῶ (=φένω, φονεύω) καὶ προσθήκῃ τοῦ θ → φθῶ → "φθένω" → φθίνω.
καταμύω: κυριολεκτικῶς, "κατακλείω τοὺς ὀφθαλμούς". Πρβλ. "κλείνω τὰ μάτια μου"=πεθαίνω. (μύω=κλείω).
ἀπεσκεφάλισε: ἀπέθανε· χρησιμοποιεῖται μόνον ἐπὶ αἰφνιδίου θανάτου.
ἀποκαρτερῶ: ἀποθνήσκω ἑκουσίως, αὐτοκτονῶ. Δηλαδὴ δὲν παραμένω καρτερός, κρατερὸς (=δυνατός). Ὁ Ἰσοκράτης "*πρὸς τὴν ἀγγελίαν τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης, ἀπεκαρτέρησεν*".
ἀπέσκλη: ἀπέθανε· κυριολεκτικῶς ἔγινε "σκληρός", "ξεράθηκε".
καταστρέφω: κυριολεκτικῶς, στρέφω πρὸς τὰ κάτω. Μεταφορικῶς, μεταξὺ ἄλλων πολλῶν ἐννοιῶν, σημαίνει καὶ "ἀποθνήσκω". π.χ.: "*Ζήνων Κιτιεύς, 98 ἔτη βιούς, κατέστρεψε*". "*Κώνειον πιών, κατέστρεψε*".[122]
ἀπέσβη: τέθνηκε (Ἡσύχιος). Δηλαδὴ "ἔσβησε".
κέκηκε: τέθνηκε (Ἡσύχιος).

Διὰ τὴν ἔννοιαν "*ἀποθνήσκω*", ὑπάρχουν καὶ οἱ ἑξῆς ἐκφράσεις:
χθόνα δύομαι: εἰς τὴν γῆν βυθίζομαι.
ἐξείλετο θυμόν: ἐβγῆκε ἡ ψυχή του (Ἰλιὰς Ρ, 678).
ἀμέρδω βίου: στεροῦμαι τοῦ βίου (Ἑκάβη 1028).
ἐξάγω ἑαυτόν: ὡς τὸ "ἐξόδιον" - ἀναχωρῶ.
διαλλάττειν τὸν παρ' ἀνθρώπων βίον (Ἐπιγρ. Hof. 11.83).
ἵκεσθαι εἰς πλειόνων: (Ἐπιγρ. Κριναγόρα IX,42). Τὸ νὰ φθάνῃς ἐκεῖ ποὺ εἶναι οἱ περισσότεροι.. δηλ. εἰς τὸν Ἅδη.

*

Ταχυθανασία: τὸ προώρως ἀποθνήσκειν.

Ὁ ἀποθνήσκων προώρως, ὁ "*ἀώρῳ θανάτῳ θνήσκων*", ἀποκαλεῖται:
μινυνθάδιος: ἐκ τοῦ μίνυ (=ὀλίγον) +ἐνθάδε. Δηλαδὴ ἐπὶ ὀλίγον ἐδῶ, ἐπὶ τῆς γῆς.
Ὅμηρος: "*μινυνθάδιοι τελέθομεν* (=ὑπάρχουμε) *ἄνθρωποι*".
μινυώριος: ἐκ τοῦ *μίνυ+ὥρα*=διάρκεια ζωῆς.
"*μινυώρια τέκνα τεκοῦσαι, ἀνεκλαύσαντο γυναῖκες*" (-ΕΛ.ΑΝΘ. 9.362-)
Ὁ μινυώριος λέγεται καὶ **παναώριος**, ὡς προωρισμένος εἰς πρόωρον τέλος. "*παῖδα τέκε παναώριον*" (-Ω 540-).
Λέγεται καὶ **ἀωροθάνατος:** ὁ πρὸ τῆς καθηκούσης ὥρας ἀποθνήσκων.
μινυανθής: χρησιμοποιεῖται μεταφορικῶς: ὁ ἐπὶ βραχὺν χρόνον ἀνθῶν, θάλλων.
βραχύβιος: ὀλιγοχρόνιος, ὀλιγόζωος, ὀλιγόβιος. Λέγεται καὶ **ἀρτίζωος**.
ὠκύμορος: βραχύβιος, *ὠκὺς+μόρος*, **ὀξυθάνατος**.
ταχύμορος, ταχύποτμος: ὁμοίως ὡς ἄνω.
ταχυθάνατος: ὁ αἰφνιδίως ἀποθνήσκων, εἰς οἱανδήποτε ἡλικίαν: "*Οἱ παχέες σφόδρα, κατὰ φύσιν, ταχυθάνατοι γίνονται*". (Ἱπποκρ.) Λέγεται καὶ **ὀξυθάνατος**.
ὑστερόποτμος: ὁ ἔχων ὑποστῇ "νεκροφάνειαν".

ὀλιγοετία: Δὲν ἔχει σχέσιν μὲ τὸν θάνατον. Σημαίνει νεότης, δηλ. ὀλιγότης ἐτῶν.
μακροχρονία ἢ **μακρογηραία:** τὸ ἔσχατον γῆρας. **ἐρίζωος** = ὁ **μακρόβιος**.

122. Ἀνθολόγιον Στοβαίου Γ' 7.57

Κλυτὰ ἔθνεα νεκρῶν[123]
Νεκύων ἀμενηνὰ κάρηνα[124]

νεκρός: Κατὰ τὸ Μέγα Ἐτυμολογικόν, ἐκ τοῦ στερητ. *νη+κῆρ* (=καρδία, ψυχὴ) →νεκηρὸς→ νεκρός. Λέγεται καὶ **ἀκήριος**.
νέκυς: Ἐκ τοῦ στερητ. *νε+κίκυς* (= δύναμις) *Νεκύσια* =προσφοραὶ εἰς νεκρούς.
νέκυια =τελετὴ νεκρική, προσέλευσις τῶν ψυχῶν τῶν νεκρῶν.
νεκυώριον = νεκρομαντεῖον (Τὴν "νεκρομαντεία" οἱ Λατῖνοι τὴν εἶπαν "necromantia" καὶ ἀργότερα "nigromantia", ἐξ οὗ "niger" =μαῦρος· ὁ θάνατος εἶναι μαυρίλα).
ἀλίβας: ὁ νεκρός, ὁ ἄνευ *λιβάδος* =ἰκμάδος, ἐκ τοῦ *λείβω* =ρέω, στάζω. Ὁ ἄνευ χυμῶν ζωῆς, ὁ "ξερός". (πρβλ. τὸ σημερινὸ "ξεράθηκε =πέθανε, ἔχασε τὶς αἰσθήσεις του).
"*Οἱ γὰρ ζῶντες ὑγροί, αὖοι δὲ οἱ τεθνεῶτες*" (Ε.Μ.) Ἐξ οὗ **ἄβαντες** =νεκροὶ καὶ **ἐξευασμένοι**.
Τὸ Ε.Μ., ἐπίσης, ἔχει: "**δαναοὶ** =νεκροί, τουτέστι ξηροί· δανὰ γάρ, τὰ ξηρά". (*δανός*, ἐκ τοῦ δαίω=καίω, κεκαυμένος, ξηρός).
ἀμενηνός: ὁ ἄνευ μένους. Κυρίως ἀσθενής, σκιὰ νεκροῦ, φαντάσματος. "*Νεκύων ἀμενηνὰ κάρηνα*" (Ὅμ.)
μακάριος: "μακαρίτης". Ὁ τῆς μακαριότητος ἀπολαύων, δηλ. ὁ τεθνεώς. Ἐκ τοῦ *μάκαρ*, ὅπερ ἐκ τοῦ *μὴ+κὴρ* =ὄλεθρος. Δὲν ὑφίσταται πλέον ὄλεθρον, τὸν ἔχει ἤδη ὑποστῇ. "*Τοῖς θανοῦσι μόχθος οὐ προσγίγνεται*". (Ἀριστοτ.)
"*Μακαρίτας τοὺς τεθνεῶτας εὐφήμως ἀπεκάλουν, ὡς μακαρίων ὄντων τῶν τελευτησάντων*".
κρύβες: Οἱ νεκροὶ (Ἡσύχιος). -οἱ κρυμμένοι εἰς τὴν γῆν.
νήυτμος: νεκρός, ἄπνους (*νὴ +ἀυτμὴ* = πνοή).
ἀρηίφατος: ἢ **ἀρείφατος**, ὁ ὑπὸ τοῦ Ἄρεως φονευθείς, δηλ. ὁ πεσὼν εἰς τὴν μάχην.
φατοί = τεθνεῶτες, ἐκ τοῦ *φένω* = φονεύω.
οὔλαφος: ὁ νεκρὸς (Ἡσύχιος). *οὖλος (=*ὀλέθριος*)+ἀφή*. Ἄγγιξε τὸν ὄλεθρον. *οὐλαφηφόρος* = ὁ νεκροπομπός.
λιπόβιος: νεκρός, ὁ λιπὼν τὸν βίον. (Ἡσύχιος).
ἀποφθίμενος: οὐσιαστικοποιημένη μετοχὴ τοῦ *ἀπο-φθίνομαι* =ἀπόλλυμαι, ἀποθνήσκω.
φθιτός: ὁμοίως ὡς ἄνω· "*ἀνδρὸς ἀποφθιμένου*" (Σ, 493)
ἠριεύς: ὁ νεκρός, ἐκ τοῦ *ἠρίον* = τάφος.
κατουδαῖος: ὁ ὑπὸ τὴν γῆν, εἰδικώτερον ὁ νεκρός. *οὖδας* = γῆ. Λέγεται καὶ **κατώγειος**.
κωφός: ἐκ τοῦ ρ. κόπτω, *κωφός* = 1) βωβός, ἄλαλος 2) ὁ μὴ ἀκούων 3) ὁ μὴ ὁρῶν 4) ὁ μὴ ἐννοῶν. Ἄρα μτφ., "νεκρός", τὸ "*κουφάρι*". Κατὰ τὸ "κωφός" (= ὁ μὴ βλέπων) καὶ ἡ λέξις "ἀλαός" = ὁ τυφλὸς (λάω=βλέπω), σημαίνει μεταφορικῶς ὁ "νεκρός". "**ἀλαὸς** *καὶ δεδορκὼς*"=πεθαμένος καὶ ζωντανὸς (Εὐμ. Αἰσχ. 321-2) Πρβλ. τὸ σημερ. "ἔκλεισε τὰ μάτια του".
κηρίφατος: Κὴρ+φένω· ὁ φονευθεὶς ὑπὸ τῆς Κηρός, θεᾶς τοῦ θανάτου, τοῦ ὀλέθρου. Ὁ θάνατος λέγεται καὶ **"κὴρ"**. (Κήρ, κήρ, ἐτυμ. *κείρω* = κόπτω).
μελλέβιος: ὁ ἡμιθανής, ὁ ἐκπληρώσας τὸν ὑπὸ τῆς μοίρας προωρισμένον βίον.
βρυκός: νεκρός (Ἡσύχιος). *βρύκω* = τρίζω τοὺς ὀδόντας, δάκνω· (πρβλ. βρυκόλαξ, πιθ. ἐκ τοῦ βρυκός + *λάκος* = τάφος· μτγν.)
τεθνεώς: Ἐκ τῆς μτχ. παρακειμ. τοῦ ρ. *θνήσκω, ἔθνησκον, θανοῦμαι, ἔθανον, τέθνηκα, ἐτεθνήκειν*. -τεθνηκὼς →τεθνεώς.
τελευτήσας: ἐκ τῆς μτχ. ἀορ. τοῦ *τελευτάω-ῶ* =φέρω εἰς πέρας, εἰς τέλος, ὅθεν ἀποθνήσκω. Λέγεται καὶ **"τετελευτηκώς"**, ἐκ τῆς μτχ. παρακειμένου.
ἀποβιώσας: *ἀπὸ +βιόω-ῶ* = διέρχομαι τὴν ζωήν μου.
κατοιχόμενος: *κατὰ +οἴχομαι* = ἔχω ἀπέλθει, ἔχω ἀναχωρήσει εἰς τὸν Ἅδην. (πρβλ. *μεταστάς*).
κτέρες: οἱ νεκροί· ἐκ τοῦ *κτέρεα* = δῶρα νεκρικά, κτερίσματα. Ἐκ τοῦ *κτάομαι - κτῶμαι* ἐντὸς τῆς *ἔρας*.
ἔνεροι: οἱ νεκροί - οἱ ἐντὸς τῆς γῆς: *ἐν +ἔρα*.

123. κλυτὸς =ξακουστός, ἔνδοξος
124. Δηλ. αἱ ἄνευ μένους, ψυχῆς, κεφαλαὶ τῶν νεκρῶν (Ὁμήρου Ὀδύσσεια)

κεκμηκότες: μτφ. οἱ νεκροί, οἱ πρὸς ἀνάπαυσιν:. Λέγονται καὶ **καμόντες**, ὡς τελέσαντες τὸν τῆς ζωῆς κάματον. "*βροτῶν καμόντων εἴδωλα*".- "*ἱερὰ κεκμηότων*".
ἔστιοι: οἱ νεκροί, ἐν Κλειτορίᾳ Ἀρκαδίας (Ἡσύχιος).
βλητός: ὁ αἰφνιδίως τελευτῶν.
χάληβος: νεκρός, "*ἀπὸ τοῦ χαλᾶν τὴν ἥβην*" -Σχόλ. εἰς Προμ. Δεσμ.-
ἄπυρος: νεκρός, ὡς παγωμένος, κρύος.
κήδεος: ὁ νεκρός, ὁ χρήζων *κήδους* (=φροντίδος), *κηδείας*.
οἰκτός: ὁ ἀποθανών. Ἐκ τοῦ *εἴκω* = ὑποχωρῶ, ἀναχωρῶ.

Ὁ νεκρὸς ἀποκαλεῖται καὶ **"θεῶν σύνναιος"**, δηλ. συγκάτοικος θεῶν (*ναίω*=κατοικῶ).

πτῶμα, ἐκ τοῦ *πίπτω*, εἶναι τὸ νεκρὸν σῶμα, τὸ *πεπτωκός*.
Ἐνῶ **λείψανον** κυρίως εἶναι τὸ ἀπολειφθέν, τὸ ἐναπομεῖναν, ἐκ τοῦ ρήμ. *λείπω*.
"*θανόντος λείψανα*" (Σοφ. Ἠλ. 1113).

Ἀλλά:

"*Ἀγαθῶν ἀνδρῶν λείψανα*" εἶναι τὰ καλὰ ἔργα, τὸ καλὸν ὄνομα τὸ ὁποῖον ἐγκαταλείπει τις μετὰ τὸν θάνατόν του, κάτι εἰς τὸ ὁποῖον ἔδιναν μεγάλη σημασία οἱ Ἕλληνες: νὰ καταλείψουν μετὰ θάνατον καλὴν φήμην, νὰ ἀποκτήσουν κλέος, δόξαν μετὰ θάνατον: "*κλέος ἐσθλὸν ἐν ἀνθρώποις*" (Ὅμηρος). Κάλλιστος δὲ θάνατος ἐθεωρεῖτο τὸ **"θνήσκειν ὑπὲρ πατρίδος..."**

Ἡ πατρίδα, ὑπέρτατη!
Κι ὅσο αἷμα νὰ τῆς δώσης,
τὸ αἷμα τοῦ κόσμου ἀνήμπορο
γιὰ νὰ τὴν ξεπληρώσης...

Κ. Παλαμᾶς

Τῶν ἀνθρώπων ἕνεκεν
πάντα πεποίηκεν ἡ φύσις

('Αριστοτ. Πολιτικὰ Α.8.1256)

Γῆ, παντοδαπῶν ζώων ἑστία καὶ μήτηρ[1]

Ἡ ὀνοματοθεσία τοῦ ζωικοῦ βασιλείου εἶναι πέρα γιὰ πέρα ἑλληνικὴ (ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μὲ τὸ φυσικὸν βασίλειον -φυτά-). Καὶ αὐτὸ ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὅτι μόνον στὰ ἑλληνικὰ οἱ ὀνομασίες τῶν διαφόρων ζώων καὶ φυτῶν σημαίνουν κάτι. Οἱ Ἕλληνες ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι ὀνοματοθέται. Ὅλες σχεδὸν οἱ λέξεις ποὺ καθορίζουν ζῶα καὶ φυτά, περνώντας μέσῳ τῆς αἰολίζουσας λατινικῆς[2] στὶς ἄλλες γλῶσσες, δὲν σημαίνουν τίποτε. Χρησιμοποιοῦνται συμβατικά.

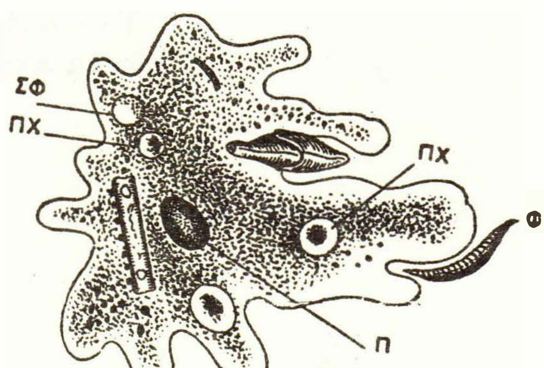
Ὅπως ἐνδεικτικὰ ἐπισημαίνει ὁ Βουλόδημος,

> *"Ἡ γλῶσσα ἀπένειμε τοῖς ζώοις κατὰ τρόπον χαρακτηριστικὸν*
> *καὶ ἐκ τῶν φυσικῶν αὐτῶν ἰδιοτήτων, ἠρυσμένα ὀνόματα".*

Βεβαίως, στὰ περιωρισμένα πλαίσια τοῦ παρόντος Κεφαλαίου, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ περιληφθοῦν καὶ νὰ ἀναλυθοῦν τὰ ὀνόματα ὅλων τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν, διότι πρόκειται περὶ χιλιάδων ὀνομασιῶν, λέξεων... Θὰ περιορισθοῦμε στὰ πλέον γνωστὰ καὶ συνήθη, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὅμως, γιὰ μιὰ ἀκόμη φορά, θὰ διαπιστωθῆ ἡ ἀπόλυτος ταυτότης καὶ συμφωνία μεταξὺ σημαίνοντος καὶ σημαινομένου.

Ἄς ἀρχίσουμε ἀπὸ τὸ ἀτελέστατον πρωτόζωον, τὴν **ἀμοιβάδα**. Ἡ **ἀμοιβὰς** ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ρήμ. *ἀμείβω* = ἀλλάσσω, μεταβάλλω.

«Ἡ ἀμοιβὰς ὁμοιάζει μὲ σταγόνα ἐλαίου χυμένην ἐπάνω εἰς ὑάλινον δίσκον. Δὲν ἔχει ὡρισμένην μορφήν, οὔτε κανονικὴν περιφέρειαν, ἀλλὰ πλῆθος προεξοχῶν, **ποὺ ἀλλάζουν κάθε στιγμὴν θέσιν καὶ σχῆμα**. *Καθὼς δηλ. τὴν παρατηροῦμεν μὲ τὸ μικροσκόπιον, βλέπομεν νὰ προβάλλουν, ἀπὸ ἓν ἢ περισσότερα σημεῖα τῆς περιφερείας της, προεκτάσεις ὡσὰν γλῶσσαι καὶ πάλιν νὰ χάνωνται καὶ νὰ παρουσιάζωνται ἀλλοῦ. Αὐτὸ ἐξακολουθεῖ συνεχῶς. Διὰ τοῦτο λέγομεν, ὅτι ἡ ἀμοιβὰς κάθε στιγμὴν μεταβάλλει μορφήν, ὅπως ὁ ὁμηρικὸς Πρωτεύς. Τὸ σῶμα της ἀποτελεῖται ἀπὸ πηκτώδη μᾶζαν, τὸ πρωτόπλασμα. Μέσα εἰς αὐτὸ ὑπάρχει πυκνοτέρα μᾶζα, ὁ πυρήν. Τὸ* **πρωτόπλασμα** *εἶναι ἀπὸ κάθε ἄλλην οὐσίαν εἰς τὴν φύσιν ἡ σπουδαιοτέρα, διότι μόνον ὅπου ὑπάρχει αὐτή, ὑπάρχει ζωή.»*

Εἰκ. 1. Ἀμοιβάς.

"Ἐν γῇ καὶ ὕδατι καὶ ἀέρι ζῶα ἐστίν."

Ἐκ τῶν χερσαίων ζώων ἄλλα εἶναι *ἄγρια* θηρία καὶ ἄλλα *ἥμερα* οἰκιακά.

ἄγριον: ἐκ τοῦ ὅτι ἐν *ἀγροῖς* διατρίβει.

θήρ, θηρίον: ἐκ τοῦ *θρώσκω* =ὁρμῶ. Τὸ δὲ "θρώσκω" ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *θοῶς ὀρούειν* =ταχέως ὁρμᾶν. (Ἀπολλώνιος).

ἥμερον: δὲν μᾶς φοβίζει, ὅπως δὲν φοβόμαστε μὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Στὸν πρωτόγονο ἄνθρωπο τὸ σκότος τῆς νυκτὸς προξενοῦσε τρόμο. Ὁ τρόμος αὐτὸς ἐμετριάζετο, ἐξηφανίζετο μόλις *ξημέρωνε*. Στὴν πραγματικότητα, ὅταν λέμε "*ξημέρωμα*" ἢ "*ἐξημέρωμα*", "*ἐξημέρωσις*", πρόκειται περὶ τῆς ἰδίας λέξεως.

Τὸ θηρίον λέγεται καὶ **πέλωρ** ἐκ τοῦ *πέλας+ὄρος:* "*ὡς ὄρει ἔοικεν*" (Εὐστάθιος). Μοιάζει μὲ ὄρος, **πελώριον**. -**κνώδαλα** δέ, εἶναι τὰ ἄχρηστα, βλαβερὰ ζῶα - ἀβεβαίου ἐτυμολογίας.

1. Ἀριστοτέλης Περὶ Κόσμου 2.391
2. Βλ. "Ἕλλην Λόγος - Πῶς ἡ Ἑλληνικὴ γονιμοποίησε τὸν Παγκόσμιο λόγο", Α. Τζιροπούλου-Εὐσταθίου - Ἐκδ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ.

ἀγελάς: ὡς ἀνήκουσα εἰς *ἀγέλην*. Ἡ ἀγέλη ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ἄγω +*ἐελμένος*= συναθροισμένος. Ἡ ἀγέλη προχωρεῖ ὁμοῦ, πρὸς ἀνεύρεσιν τροφῆς.
αἴξ, αἰγός: κοινῶς "γίδα". Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ἀΐσσω* =ὁρμῶ: "*ἁλτικὸν γὰρ καὶ ὁρμητικὸν τὸ ζῶον*".
αἴγαγρος: ἐκ τοῦ *αἴξ* +*ἀγρός, ἄγρα:* "*ταχύτατος γὰρ ἐν τῷ περιφέρεσθαι*".
αἰγόκερως: ἐτυμ. *αἴξ, αἰγὸς* +*κέρως*.

αἴλουρος: "*παρὰ τὰ αἰόλειν* (=κινεῖν ὁρμητικῶς) *καὶ ἀνάγειν τὴν οὐράν*"*:* αἰέλουρος → αἴλουρος (Ἡρωδιανός). Ὠνομάσθη αἴλουρος λόγῳ ἰδιαζούσης κινήσεως τῆς οὐρᾶς του.
[**οὐρά:** ἐκ τοῦ *ὄρω, ὀρούω, ὄρνυμι*, δηλαδὴ δι-εγείρω καὶ ὁρμῶ. (Ε.Μ.). Ἡ οὐρὰ κινεῖται ὁρμητικά.
Γράφει ὁ Ὅμηρος: "*οὐρῇ, πλευρὰς καὶ ἰσχία ἐμαστίζετο*". Ἡ οὐρὰ λέγεται καὶ **κέρκος**, ἐκ τοῦ *σκαίρω* =σκιρτῶ. Ὁ Ἀριστοτέλης ὅμως ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ *οὖρος* =φύλαξ: "*ὅπως ἐν φυλακῇ καὶ σκέπῃ τοῖς τετράποσι, τὴν καλουμένη οὐρὰν ἀπέδωκεν ἡ φύσις*" (Ζ Μ.Δ, 10).]

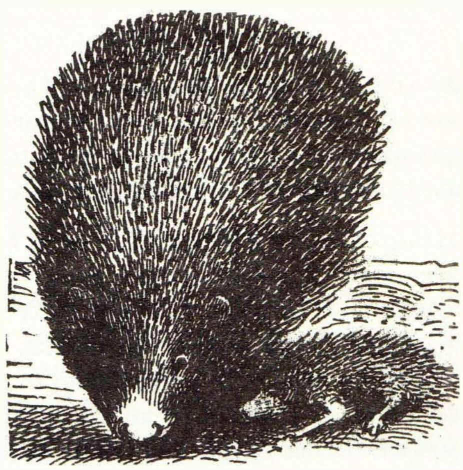
ἀλώπηξ: κοινῶς ἀλεποῦ. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ἄλη (*=περιπλάνησις), *ὤψ-ὠπὸς* (=ὀφθαλμός) καὶ -αξ ἤ -ηξ τοῦ ρ. ἄγω. "*Παρὰ τὸ ἀλῶ, τὸ πλανῶ, τὸ ὤψ ὁ ὀφθαλμός... ἡ ἐν τῇ πλάνῃ ὁρῶσα...*" (Ε.Μ.). Ὅ,τι δηλαδὴ ἀκριβῶς κάνει ἡ ἀλεποῦ. Τριγυρίζει ψάχνοντας γιὰ τροφή. Ὅπως περιγράφει καὶ τὸ παιδικὸ τραγουδάκι: "Ἡ κυρὰ ἡ ἀλεποῦ" -ξεκινάει ἀπὸ ψηλὰ νὰ κατέβη χαμηλά.. τί συμβαίνει, τί συμβαίνει καὶ τρεχάτη κατεβαίνει; Κάποια κότα κακαρίζει.. Ἄ! κοτόπουλο μυρίζει".

ἀκανθόχοιρος: κοινῶς σκαντζόχοιρος. Ὡσὰν χοῖρος μὲ ἀγκάθια.

ἀμνός: μικρὸ πρόβατον *ἄνευ μένους*, μὲ μαλακὴ τρίχα: *μνοῦς, μνούδη* (=χνούδι). *-μνοιὸς* σημαίνει ἁπαλός. Γράφει τὸ Ἐτυμολ. τὸ Μέγα": "*ἀμνοί, πρόβατα τὰ μικρά, παρὰ τὸ μένος μετὰ τοῦ στερητικοῦ α, ἄμενος, καὶ συγκοπῇ ἀμνός· οἱονεὶ ὁ ἀδύναμος*".

ἀντιλόπη: ἐκ τοῦ *ἀνθόλοψ* =κερασφόρον ζῶον. (Τὸ ἀνθόλοφ-ς προφανῶς ἐκ τοῦ *ἄνω θέει λοφίον).*

ἄρκτος: ἐκ τοῦ *ἄρκος* =ἀμυντήριον, *ἄρκιος* =ἱκανός, δυνατός. Γράφει τὸ Ε.Μ.: "*ἄρκτος, παρὰ τὸ ἀρκῶ, ἐπαρκῶ, πλεονασμῷ τοῦ τ. Τὸ ἐπαρκοῦν ἑαυτῷ ζῶον... ἐπιζῇ τὸν χειμῶνα ἐκτὸς ἐπεισάκτου τροφῆς*". Δηλαδὴ περιπίπτει εἰς χειμερίαν νάρκην, καὶ ἀρκεῖται εἰς ἑαυτόν.

Ἀκανθόχοιρος

ἀρήν, ἀρνός: κοινῶς ἀρνί. Ἐκ τοῦ *ἀρὰ* =εὐχή, καθ' ὅτι ἐθυσιάζετο κατὰ τὰς ἀρὰς καὶ τελετάς: "*τὸ ἐπιτήδειον εἰς εὐχὴν πρόβατον*". (Ε.Μ.)

ἀρουραῖος: ἐκ τοῦ *ἄρουρα* =γῆ. Ζῇ ὑπὸ τὴν γῆν, διανοίγοντας ὑπογείους αὔλακας.

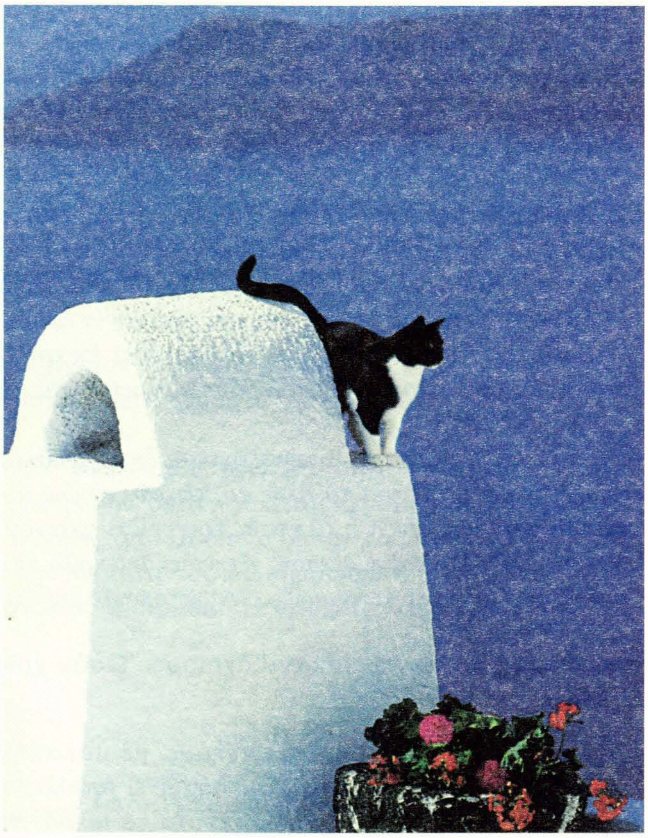
ἀσπάλαξ: κοινῶς "τυφλοπόντικας". Ἐκ τοῦ *σπῶ, σπαλάσσω* =τέμνω, πλεονασμῷ α ἐπιτατικοῦ, διότι τέμνει τὴν γῆν·

βίσων: ἄγριος βοῦς, ἐκ τοῦ (F)*ἴς* =δύναμις. Λέγεται καὶ **βόνασος**.

βοῦς: σχετικὸν τόσον μὲ τὴν *βοὴν* ὅσον καὶ μὲ τὸ Fὶς =δύναμις. Ἄλλοι σχολιογράφοι καὶ γραμματικοὶ ἐτυμολογοῦν "*παρὰ τὸ βῶ, τὸ τρέφω· ὁ τρέφων ἡμᾶς ἐκ τῆς περὶ τὴν γῆν ἐργασίας*". Το νεογνὸν τοῦ βοὸς καλεῖται **μόσχος**.

βούβαλος: *βοῦς* +*ἄλη* =περιπλάνησις (ἐν τῇ βοσκῇ).

γαλέα-γαλῆ: κοινῶς "γάττα". Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *καλέα* =θερμασία ἡλίου. "*Η γάτα ἀγαπᾶ ὑπερβολικὰ τὴν ζέστην καὶ διὰ τοῦτο ἀναζητεῖ συνήθως πρὸς ἀνάπαυσιν θερμὰς ἤ ἡλιοφωτίστους τοποθεσίας.*

Κατὰ τὸν χειμῶνα ἡλιάζεται συστηματικῶς ἐπὶ ὑψηλῶν μανδροτοίχων, εἰς τὰ κεραμίδια οἰκιῶν -ἐξ οὗ κεραμιδόγατος-, πλησίον τῆς θερμάστρας ἢ εἰς τὴν κλίνην μας. Συμμαζεύει ὁλόκληρο τὸ σῶμα της ὡς μίαν σφαῖραν.. κατὰ κοινὴν ἔκφρασιν "καίεται ἡ γούνα της". (Λεξ. ΗΛΙΟΥ).

Εἶναι καὶ ἡ γαλῆ αἰλουρειδές, διότι αἰόλλει, στριφογυρίζει τὴν οὐρά της. Γράφουν τὰ διάφορα Λεξικά:

"*αἴλουρος, ἥν κάτταν ἡ συνήθεια λέγει*".

κάττα ἢ γάττα: ἐκ τοῦ *κάπτω* =ἁρπάζω, "χάφτω". Εἴτε ἀπὸ τὸν τρόπο ποὺ κυνηγάει τὰ θύματά της, εἴτε ἀπὸ τὸν τρόπο ποὺ τὴν συνελάμβαναν πρὶν ἐξημερωθῆ: τὴν αἰχμαλώτιζαν, τὴν ἅρπαζαν, τὴν "ἔκαπτον" διὰ τῆς "γαλεάγρας". (πρβλ. καὶ τὰ ἐκ τοῦ *κάπτω* παραγόμενα captif, cattivo =αἰχμάλωτος).

δάκος: πᾶν ζῶον βλαβερὸν (ἐτυμ. δάκνω).

δορκάς: ἐκ τοῦ *δέρκω*=βλέπω.
Ὀξυδερκὲς γὰρ τὸ ζῶον καὶ εὐόμματον.

ἔλαφος: 1) ἐλαφρά τις οὖσα 2) ἐλαύνει καὶ φονεύει ὄφεις 3) ἐλαύνει ἄπο... (τρέχει μακράν, ἀπομακρύνεται ταχέως). Τὸ νεογνὸν τῆς ἐλάφου καλεῖται **νεβρὸς** ἐκ τοῦ νέϜος, νεϜαρός.

ἐλέφας: Ὑποστηρίζουν πολλοὶ ὅτι ἡ λέξις εἶναι δάνειον "ἐπειδὴ εἰς τὸν ἑλληνικὸ χῶρο δὲν ὑπῆρχαν ἐλέφαντες". Συμφώνως ὅμως πρὸς τὶς πρόσφατες ἀποκαλύψεις τοῦ Πουλιανοῦ, ἐλέφαντες ὑπῆρχαν στὸν ἑλλαδικὸ χῶρο ἐδῶ καὶ ἑκατομμύρια ἔτη. Ὁ *ἐλέφας* ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ρ. *ἐλεφαίρω, ἐλεφαίρομαι*, ποὺ σημαίνει καταπατῶ, ἐξαπατῶ, καταστρέφω. Ἡ λέξις φανερώνει τὴν ἀλγεινὴ ἐντύπωσι ποὺ προξενοῦσε στὸν προϊστορικὸ ὀνοματοθέτη τὸ ζῶο αὐτό, ὅταν περνώντας κατὰ ἀγέλας, καταπατοῦσε καὶ κατέστρεφε τὰ πάντα. Ἡ ἑλληνικὴ αὐτὴ ὀνομασία υἱοθετήθηκε καὶ ἀπὸ τὸ δυτ. λεξιλόγιο: éléphant, elefante elefant, κλπ., ὅπου χρησιμοποιεῖται συμβατικά, χωρὶς νὰ σημαίνη τίποτε. Στὶς πινακίδες τῆς Γραμμ. Γραφῆς Β κλίνεται ὅπως ἀκριβῶς καὶ σήμερα: ε-ρε-πα, ε-ρε-πα-το, δηλ. ἐλέφας, ἐλέφαντος. (ἐναλλαγὴ τοῦ λ μὲ ρ).

Ἡ ρίζα τοῦ ρήματος *ἐλεφαίρω* εὑρίσκεται καὶ στὴν λέξι *ἐλεφηνορὶς* =σβῶλος γῆς, καὶ στὸ ὄνομα τοῦ *Ἐλεφήνορος*, τοῦ γενναίου ἀρχηγοῦ τῶν Ἀβάντων (*ἐλεφαίρω+ἀνήρ*, πρβλ. "ρηξήνωρ"), ἀπογόνου τοῦ Ἄρεως καὶ υἱοῦ τοῦ Χαλκώδοντος! Πρβλ. καὶ τὸν στίχο τοῦ Ἡσιόδου (Θ 330) ὁ ὁποῖος ἀναφέρει ὅτι ὁ λέων τῆς Νεμέας "*ἐλεφαίρετο φῦλα ἀνθρώπων*".

Εἶναι προφανὲς ὅτι ἀπὸ τὴν ἰσχύουσα ἔκφρασι "*τὸ τάδε ζῶον ἐλεφαίρεται*" μέχρι τὴν ὀνομασία "*ἐλέφας*" γιὰ ἕνα ζῶον τὸ ὁποῖον πολὺ *ἐλεφαίρεται*, ἡ ἀπόστασις εἶναι μηδαμινή.
(Ἡ *προβοσκὶς* ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *πρὸ+βόσκω* ὅπερ ἐκ του *βῶ*=τρέφω).

ἔριφος: ἡ μικρὰ αἴξ, παρὰ τὸ *ἔαρ+φῶ* =φαίνω. "*ὁ ἐν τῷ ἔαρι φαινόμενος..*" πρβλ. *χίμαρος* =τράγος, θηλ. *χίμαιρα*.

θώς: "τσακάλι" ἐκ τοῦ *θέω* =τρέχω. *θοός* (=ταχὺς) →θώς.

ἰκτίς: "νυφίτσα". Παρομοίωσις πρὸς τὸ ἁρπακτικὸν πτηνὸν *ἰκτῖνος*. Καὶ τὰ δύο ζῶα "*πεφυκότα εἰσὶν ἁρπάζειν*". Ἐκ τοῦ *ἴκω*.

ἵππος: εἰς τὴν Γραμμικὴν-Μινωικὴν γραφὴν Β, ὁ *ἵππος* εἶναι γραμμένος ὡς *ἴκκος* (ἴκϜ ος, ἐξ οὗ τὸ λατιν. →equus). Πρόκειται περὶ συνήθους ἐναλλαγῆς τῶν χειλικοϋπερωϊκῶν π, κ.
Ὁ ἵππος -ἴκκος- ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ἵκω, ἱκάνω* =ἔρχομαι, ἀφ-ικνοῦμαι. Μὲ τὸν *ἴκκον* τους ἀφ-*ίκοντο.*
Ὁ ταχὺς ἵππος (ὅπως τὸ ταχὺ πλοῖον) ἀποκαλεῖται **κέλης** (βλ. Λεξιλόγ. ἁλός· "*κέλης ἐπέκελσε θάλασσαν*").Ὁ φορτηγὸς ἵππος, **καβάλης** (ἐξ οὗ τὰ δυτ. cavallo, cheval) ἐκ τοῦ *κοβαλῶ, κόβαλος.*
Ἡ *ὁπλὴ* τοῦ ἵππου, ἀποτελεῖ τὸ *ὅπλον* του. Ἡ δὲ *χηλή*, "*σχηλή τις οὖσα, παρὰ τὸ διεσχίσθαι*". (Ε.Μ.)
(Ἡ σημερινὴ ὀνομασία **ἄλογον** προέρχεται ἐκ τῆς συνεκδοχῆς -κατὰ τὴν μέτρησιν στρατιωτικῶν δυνάμεων-: ἄνδρες .. τόσοι, *ἄλογα* ζῶα.. τόσα. Τὸ δὲ θεωρούμενον ὡς "ἀραβικὸν" "**ἄτι**", εἶναι ἀντιδάνειον ἐκ τῆς συνεκφορᾶς "*ὁ ἵππος ἄττει*" =ὁρμᾶ).
Τὸ νεογνὸν τοῦ ἵππου ὀνομάζεται **πῶλος** (πουλάρι) ἐπειδὴ *πωλέει* =τριγυρίζει γύρω ἀπὸ τὴν μητέρα του καὶ ἐπὶ τὴν *πόαν* =χλόην. Γενικῶς, πᾶν μικρὸν ζῶον λέγεται *πῶλος*, ἐξ οὗ καὶ "*πουλί*".

Γράφει ὁ Πλούταρχος εἰς τὰ "Συμποσιακά":

"*Καὶ -ἐκ- τῶν ζώων, μόνῳ τῷ ἵππῳ ἐστὶ μετουσία* (=συμμετοχὴ) *ἀγῶνος καὶ στεφάνου, ὅτι μόνος -ὁ ἵππος- καὶ πέφυκε καὶ ἤσκηται, παρεῖναι καὶ συμπολεμεῖν μαχομένοις*".
-Εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες ἐστέφετο καὶ ὁ νικητὴς ἵππος-.

Πράγματι, ὁ ἵππος "συμπολεμεῖ" μετὰ τῶν πολεμιστῶν. Γνωρίζει νὰ ἐπιτίθεται, νὰ ἀμύνεται, νὰ προφυλάττη τὸν ἀναβάτη του, νὰ τὸν βοηθῆ καὶ νὰ τὸν ὑποστηρίζη σὲ ὅλες τὶς φάσεις τῆς συμπλοκῆς. Τὸ Ἐγκυκλοπ. Λεξικὸν τοῦ ΗΛΙΟΥ (λῆμμα ἵππος) γράφει:

"*Σύντροφος πιστὸς καὶ πολύτιμος εἶναι τὸ ἄλογο εἰς τοὺς πολεμιστάς. Ὅταν πίπτη βαρέως πληγωμένος ὁ πολεμιστής, τὸ ἄλογο δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ κοντά του καὶ τὸν προτρέπει νὰ καβαλλικεύση διὰ νὰ φύγουν...*".

Ὁ Πλούταρχος (Βίος Ἀλεξάνδρου 32) ἀφηγεῖται πὼς κάθε φορὰ ποὺ ὁ Ἀλέξανδρος ἀκολουθοῦσε τὴν φάλαγγα ἢ ἔδινε ὁδηγίες ἢ ἐπιθυμοῦσε κάτι, ἐχρησιμοποιοῦσε ἄλλον ἵππον ὅταν ὁ Βουκεφάλας εἶχε γεράσει. Ὅταν ὅμως ἄρχιζε ἡ μάχη τοῦ ἔφερναν τὸν Βουκεφάλα, τὸν καβαλλίκευε καὶ ἄρχιζε ἀμέσως τὴν ἔφοδο.

Τὸ Ἑρμηνευτικὸν Λεξικὸν Στρατιωτικῶν Ὅρων, Ἐκδόσ. Ἀρχηγείου Στρατοῦ, ἀναφέρει:

"*Ὁ ἵππος ἦτο γνωστὸς ἀπὸ τῆς Μυκηναϊκῆς ἐποχῆς, κατὰ τὰς ὑπαρχούσας τοὐλάχιστον παραστάσεις ἐπὶ ἀρχαίων πολεμικῶν ὅπλων, μέγαν δὲ ρόλον διεδραμάτισε καὶ κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον. Ἐπὶ Σόλωνος ἐθεσπίθησαν πλεῖστα ὅσα προστατευτικὰ μέτρα διὰ τὸν ἵππον, καὶ ἡ ἀγάπη τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων πρὸς αὐτὸν γίνεται ἔκδηλος ἐκ τῆς τελέσεως διαφόρων ἱππικῶν ἀγωνισμάτων εἰς Ὀλυμπίαν καὶ ἀλλαχοῦ, ὅπου μάλιστα ἀνήγειρον καὶ ἀνδριάντας εἰς τοὺς καλλιτέρους ἵππους. Λόγῳ τῶν ποικίλων χαρισμάτων τοῦ ἵππου πλεῖστοι λογογράφοι, ποιηταὶ καὶ καλλιτέχναι ἠσχολήθησαν, καὶ ἀναφέρονται ἵπποι οἱ ὁποῖοι κατέστησαν ἱστορικοί. Λέγεται ὅτι οἱ ἵπποι τοῦ Λαομέδοντος ἦσαν τόσον ἐλαφρεῖς ὥστε ἐβάδιζον ἐπὶ τῶν ὑδάτων, αὐτοὶ δὲ τοῦ ἱππικοῦ σώματος τῶν Συβαριτῶν ἐχόρευον ὑπὸ τοὺς ἤχους πολεμικῆς σάλπιγγος. Λεπτομέρειαι περὶ τῆς ἀνατροφῆς καὶ χρήσεως τοῦ ἵππου κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εὑρίσκομεν εἰς τὴν "Περὶ ἱππικῆς" πραγματείαν τοῦ Ξενοφῶντος.*"

Ἀπὸ τὸν Ὅμηρο μέχρι τὴν Δημοτική μας ποίησι, ὁ ἵππος ὑμνήθηκε ὅσο κανένα ἄλλο ζῶο...

Μαῦρε μου γοργογόνατε κι ἀνεμοκυκλοπόδη: "Μαῦρος" εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ ἀλόγου, σύμφωνα μὲ τὸ χρῶμα του, ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἵπποι τοῦ Ἀχιλλέως ὀνομάζονται Ξάνθος (ξανθός) καὶ Βαλίος (βαλιός = ὁ ἔχων λευκὰ στίγματα)· "*καθ' ἃ καὶ σήμερον οὕτω κυριωνυμοῦνται οἱ ἵπποι ἐν Ἑλλάδι*" (σχόλιον τοῦ Ὁμηρικοῦ Λεξικοῦ τοῦ Κρουσίου).

Ὁ Ἀχιλλεὺς συνομιλεῖ καὶ αὐτὸς μὲ τὰ ἄλογά του κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ἐπικαλεῖται τὴν βοήθειά τους κατὰ τὴν διάρκεια τῆς μάχης.

πρβλ: "Μαῦρε μου γοργογόνατε κι ἀνεμοκυκλοπόδη
πολλὲς φορὲς μὲ γλύτωσες ἀπὸ τρανὲς φουρτοῦνες
κι ἂν μὲ γλυτώσης κι ἀπ' αὐτὴ θὰ σὲ μαλαματώσω..." *(Δημοτικό)*

Ξάνθε τε καὶ Βαλίε, τηλεκλυτὰ τέκνα Ποδάργης
ἄλλως δὴ φράζεσθε σαωσέμεν ἡνιοχῆα... (Ἰλ. Τ 400)

(Ξάνθε καὶ σὺ Βαλίε, ξακουστὰ τέκνα τῆς Ποδάργης
φροντίστε ἀκόμη νὰ σώσετε τὸν ἡνίοχο...)

Τὰ ἐπίθετα **"γοργογόνατος"** καὶ **"ἀνεμοκυκλοπόδης"** εἶναι ἡ σύγχρονη ἀπόδοσις τῶν ἐπικῶν ἐπιθέτων **"ταχύγουνος"** καὶ **"ποδήνεμος"** ἢ **"ἀελλόπους"**· (*ἄελλα* εἶναι ὁ δυνατὸς ἄνεμος).

Γενικῶς, αὐτὸ τὸ εὐγενὲς καὶ τόσο ἀγαπητὸ στοὺς Ἕλληνες ζῶον, ὁ ἵππος, ἔχει κοσμηθῆ μὲ τὰ ὡραιότερα ἐπίθετα:
αἰόλος, ἀκρώνυχος, ἀερσίπους, ἀριπρεπής, ἄριστος, γαῦρος, ἐρυσάρματος, εὔπους, εὔκαρθμος, εὐγενής, ἐριαύχην, εὐαύχην, ζαφλεγής, λαμπρυντής, κρατεραύχην, καναχήπους, μεγαλοπρεπής, περίβλεπτος, ὀρσίπους, φιλήνιος, τηλεκλυτός, ὑψηχής, ὑψαύχην.. κ.ἄ. πολλά... μέχρι τὸ ἐκ τῶν νεωτέρων, *ἀργυροπεταλάτος*.

Δὲν εἶναι τυχαῖο ποὺ ὁ χαρακτηρισμὸς *ἱπποφάγος*, στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα σημαίνει ἄγριος, *βάρβαρος*. Ὅπως ἀκριβῶς *ἀνδροφάγος* ἢ *ἀνθρωποφάγος*.

***

ἵππαγρος: "*αὐθάδης ἐστίν, ὡς μηδέποτε ἡμερωθῆναι, μηδὲ δουλείαν φέρειν*". (*ἵππος + ἀγρός, ἄγριος*).
ἱπποπόταμος: "*ποτάμιος ἵππος, ἐκ τῶν ἀμφιβίων ἐστί*".
ἰχνεύμων: "*ζῶόν τι τῆς Αἰγύπτου, ὅπερ ἀνιχνεύει τὰ τοῦ κροκοδείλου ᾠά.*"
ἴψ: "σκωληκοειδές τι εἶδος, ἐσθίον τὰ ξύλα. Γέγονε παρὰ τὸ *ἴπτω*, τὸ βλάπτω".

κάμηλος: Διάφορα Λεξικὰ ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ ἑβρ. GAMAL, ἐνῶ στὴν οὐσία τὸ GAMAL προέρχεται ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ *κάμηλος* ἢ *χάμηλος*, διότι τὸ ζῶον αὐτὸ χαμηλώνει διὰ νὰ φορτωθῆ καὶ νὰ δεχθῆ ἀναβάτην. Πρόκειται περὶ τῆς συνήθους ἐναλλαγῆς τῶν οὐρανικῶν κ,γ, χ.: *χάμηλος* → *κάμηλος*. "Ἂν δὲν γονάτιζε -χαμήλωνε- ἡ καμήλα, δὲν θὰ τὴν ἐφορτώνανε". Ὁ Ἡσύχιος καταγράφει καὶ τὸν τύπο "γαμάλη", χαμάλη, κάμηλος. (Μέσῳ τοῦ λατ. camelus, τὰ δυτ. chameau, camello, Camel. Kamel. Πρβλ. καὶ τὸ "τουρκ." "χαμάλης", ἐκ τοῦ ἰδίου σκεπτικοῦ.)
Σχολιάζουν οἱ διάφοροι γραμματικοὶ καὶ ἐτυμολόγοι:
— "*Χαμαὶ καθημένη αἴρει τὸ φορτίον, χάμηλος καὶ κάμηλος*".
— "*Αἱ κάμηλοι καθεζόμεναι ἐπιφορτίζονται*".
— "*Κάμηλος, ὅτι χαμαὶ καθημένη αἴρει*".
— "*Κάμηλος, τοὺς μηροὺς κάμπτει ἐν τῷ καθέζεσθαι*".
— "*Κάμηλος, ὁ Ὠρίων, οὕτως καὶ Ἡράκλειτος, ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ κάμηρος, ἀπὸ τὸ τοὺς μηροὺς κάμπτειν ἐν τῷ καθέζεσθαι..*"
— Ἡ κάμηλος ἀποκαλεῖται καὶ **δρομάς:** ἀντέχει σὲ πολὺ δρόμο καὶ τρέχει ὡς ἵππος.

καμηλοπάρδαλις: συνδυάζει τὸ ὕψος τῆς καμήλου καὶ τὰ στίγματα τῆς *παρδάλεως* (βλ. πάρδαλις) .

στρουθοκάμηλος: *στρουθίον* ὑψηλὸν ὡς *κάμηλος*.

κάρνος:[3] βόσκημα, κοπάδι, ἐκ τοῦ *κείρω* =κουρεύω (πρβλ. τὸ τῆς κρητ. διαλ. "*κουράδια*" = πρόβατα).

κάστωρ: "*οἱονεὶ γάστωρ, ἀπὸ τοῦ μεγάλην καὶ λευκὴν ἔχει τὴν γαστέρα*". -"*κάστωρ, ὑπογάστριον τὸ ζῶον καὶ σχεδὸν ὅλον κοιλία*".

κόνικλος: κουνέλι. Ὡς λίαν γόνιμον, ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ "γόνικλος".

κοχλίας: συγγενὲς πρὸς *κόγχη, κόγχος, κογχύλιον*. Εἶναι ὀστρακόδερμον.
Φέρει κόγχην ὡς φωλεάν: "φερέοικος". Λέγεται καὶ **λεῖμαξ** ἐπειδὴ συχνάζει εἰς τοὺς ὑγροὺς *λειμῶνας*.[3α]

3. Ἐκ τοῦ κάρνος → ἰταλ. carne =κρέας.
3α. ἐξ οὗ τὸ ἰταλ. lumaca.

κριός: χαρακτηριστικὸν τοῦ ζώου, τὰ ἰσχυρά του κέρατα: *κέρας* → *κεριὸς* → *κριός*. Γι' αὐτὸ "Οἱ κριοὶ ἀναλαμβάνουν τὴν ὑπεράσπισιν τῆς ἀγέλης, ἡ ὁποία ἀγέλη εἰς τὴν ἐμφάνισιν π.χ. λύκου, τρέπεται εἰς φυγὴν πρὸς τὰ βραχώδη μέρη. Ὅταν ἡ περαιτέρω φυγὴ εἶναι ἀδύνατος καὶ ἡ ἀγέλη ἐξαναγκασθῆ νὰ ἀντιμετωπίση τὸν ἐχθρόν, τὰ ἀρσενικὰ παρατάσσονται εἰς γραμμήν, ἔχοντα τὰ θηλυκὰ καὶ τὰ μικρὰ ὄπισθεν αὐτῶν. Οἱ κριοὶ κύπτουν τὴν κεφαλὴν καὶ σχηματίζουν φραγμόν. Μὲ τὴν πλατεῖαν βάσιν τῶν κεράτων κτυποῦν τὸν ἐχθρὸν διὰ νὰ τὸν σπρώξουν πρὸς τὸν κρημνόν. Δὲν εἶναι εὔκολον ὁ λύκος νὰ συλλάβη κριὸν ἀπὸ τὸν τράχηλον".
[Σημειωτέον: *κρίας* σημαίνει "κεφάλας").

κροκόδ(ε)ιλος: ἐπειδὴ φοβεῖται τὸ φυτὸν κρόκον. "*Οἱ μελισσουργοί, ἐπειδὰν ἀνέρχεται καὶ ἐσθίει τὸ μέλι, τιθέασιν ἔξω κρόκον. Ἐκεῖθεν γὰρ ἔχει τὸ ὄνομα*". (Τιμόθεος).
Ἄλλη ἐκδοχή: "*τὴν δορὰν ἔχει κρόκου ὁμοίαν*".
" " ἐκ τοῦ *κρόκη* (=πέτρα)+*δρῖλος* (=σκώληξ). Παρομοιάζεται πρὸς μικρὸ σαυροειδὲς τὸ ὁποῖον κρύπτεται σὲ πέτρες.

κύων: ὁ κύων, γεν. τοῦ **κυνός**, εἶναι ὁ ἀγαπημένος σύντροφος τοῦ ἀνθρώπου ("*συνανθρωπευόμενος*" καὶ "*φιλοδέσποτος*", οὐδόλως μνησίκακος). Φιλεῖ τὴν τῶν εὐεργετῶν του οἰκίαν καὶ εἶναι ἐκδηλωτικὸς εἰς τὴν ἀγάπην του: *κυνέει -κυνεῖ*, φιλάει τοὺς κυρίους του. "*Θωπευτικὸν καὶ φιλητικὸν ζῶον ὁ κύων*" ἐπισημαίνει ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὸ Περὶ Ζώων Ἱστορ. (1.488). Τὸ δὲ *κυνήγι*, τὸ *κυνηγῶ*, σημαίνει τὸ *διὰ κυνῶν τὰ θηρία λαμβάνειν*. Τὸ νεογνὸν τοῦ κυνὸς καλεῖται **σκύλαξ** ἐξ οὗ τὸ σημερινὸ *σκύλος, σκυλί*. Προφανῶς ἔχει ἐτυμολ. σχέσι μὲ τὰ *σκῦλα* =λάφυρα. Ὅλο καὶ κάτι προσκομίζει ὡς *σκῦλον* ὁ *σκύλαξ*.

λαγωός: κατὰ μίαν ἐκδοχὴν ἐκ τοῦ *λα*=λίαν +*ὦτα*· ὁ μεγάλα ὦτα ἔχων. Λέγεται καὶ **πτὼξ** ἐκ τοῦ *πτώσσω* =φοβοῦμαι, ὡς ζῶον δειλόν. Λέγεται καὶ **ταχίνας** ὡς ταχύτατος.

λέων: Τὸ Λεξ. J. HOFMANN ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ ἑβρ. LAJIS, ἄνευ περαιτέρω ἐξηγήσεως. Ὅμως ὁ λέων ἢ **λῖς** ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ ρῆμα *λάω, λεύσσω* =ἀτενίζω, θωρῶ. "*Τὸ δὲ λέων, παρὰ τὸ λάω τὸ θεωρῶ. Ὀξυδερκέστατον γὰρ τὸ θηρίον*" (Ε.Μ.). "*Οἷον πυρῶδες βλέπων*" (Ἀπολλώνιος).
Μέσῳ τῆς λατινικῆς, leo ("**leo ex greaca** inflexum est in Latinum") ἐπέρασε καὶ στὶς ἄλλες γλῶσσες ὡς lion, leone, leon, Löwe.
Ἡ οὐρὰ τοῦ λέοντος ὀνομάζεται *ἀλκαία* "*διὰ τὸ εἰς ἀλκὴν αὐτὸν τρέπει. Ἔχει γὰρ ἐν τῇ οὐρᾷ κέντρον.*" Τὸ νεογνὸν τοῦ λέοντος ἀποκαλεῖται **λεοντιδεὺς** ἢ **σκύμνος**. Ὡς καὶ ὁ *σκύλαξ*, ἐτυμολογοῦνται ἐκ τοῦ *σκύλλειν* =τὸ τοῖς ὄνυξι σπᾶν.

λεόπαρδος: "*τίκτεται γὰρ λέοντος καὶ παρδάλεως, σώζει δὲ μητρὸς τὸ χρῶμα καὶ στίγματα καὶ ὁρμήν, πατρὸς δὲ μέγεθος καὶ θυμοειδές*".

λύγξ: σαρκοφάγον ζῶον μὲ δυνατὴν φωνήν, ὠρυγήν, ὡς *λυγμόν*. Διαθέτει ὅμως καὶ ὀξυδέρκειαν (λυκ=φῶς) ὡς ὁ ἥρως Λυγκεύς.

λύκος: σχέσις μὲ ρίζα "λυκ" τοῦ φωτός. α) "*διὰ τὸ λευκὸν τοῦ τριχώματός του*" (Σκ. Βυζάντιος) β) "*κατὰ τὴν ἀμφιλύκην νύκτα, καθ' ἣν ἤδη κλέπτοντες οἱ λύκοι βαδίζουσι*" γ) "*λύκη, ὥρα καθ' ἣν ὁ λύκος ἐξέρχεται ζητῶν λείαν*" δ) "*λυκοκτόνος ὁ μουσηγέτης Ἀπόλλων, καθ' ὃ οἱ λύκοι τρομάζουσι τὴν μουσικήν, ἀπεχθάνονται αὐτήν*".

μιμώ: ἡ μαϊμού, ὡς μιμουμένη.

μονόκερως: "*ζῶον ἓν μόνον κέρας ἔχον*".

μῆλον: τὸ πρόβατον· "*παρά τὸ μέλω* =φροντίζω. *Περὶ πολλοῦ γὰρ ἦν ἡ χρῆσις τῶν προβάτων τοῖς παλαιοῖς*" (Σχόλ. εἰς Ἡσ. 162). *μεληδὼν* =φροντίς, *ἔμηλε* =ἐφρόντισε. "*Ἑσπερίδες.. μῆλα.. χρύσεα.. μέλουσι*". (Θεογ. 215)
Ἀπὸ τὰ "μῆλα", τὰ πρόβατα, παράγονται οἱ λέξεις *μηλωτὴ* (=τραχὺ ἔνδυμα), *μάλα* (=πολὺ -ὅπως τὸ μαλλί-), *μαλλὸς* (= μαλλί), *μάλλινος, μαλακός* κ.ἄ....

μῦς: κοινῶς "ποντικός". (Ὁ δὲ "ποντικός", ἐκ τῆς συνεκφορᾶς "μῦς ποντικὸς" δηλ. ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ Πόντου). Ἐτυμολογικῶς, ὁ *μῦς* συνδέεται πρὸς τὸ *μύσος* =ἀκαθαρσίαν: "*μῦς, διὰ τὸ μύσος, ἤτοι τὴν ἀκαθαρσίαν*" (Ὠρίων). Μᾶλλον ὅμως τὸ *μύσος* παράγεται ἐκ τοῦ μυός. Ὁ μῦς πρέπει νὰ ὠνομάσθηκε ἐκ παρομοιώσεως πρὸς τὸν μῦν τοῦ βραχίονος, κοινῶς καὶ σήμερον "ποντίκι". **μυγαλῆ:** ἀρουραῖος μῦς.

ὄιες... ὄις... ὀιστὸς

ὄις: πρόβατον. Κατὰ μίαν ἐκδοχὴν σχετικὸν πρὸς τὸ ᾦα=ἄκρον, "*οἱ παλαιοὶ γὰρ προβάτων δέρμα ἐν τοῖς κρασπέδοις (=εἰς τὰ ἄκρα) τῶν ἱματίων ἔβαλλον*". (Ζωναρᾶς).
Κατ' ἄλλην ἔκδοχήν, "*σχετικὸν μὲ ὀιστός ὅ σημαίνει βέλος*", διότι τὸ κοπάδι προχωρεῖ σὲ σχηματισμὸ ὁμοιάζοντα πρὸς βέλος.

Ὄνος μεταφέρων ὀνίαν, →ὤνια

ὄνος: ἐκ τοῦ *ὀνία* =βάρος, *ὄνησις* =ὠφέλεια. Ἐκλήθη ὄνος "*παρὰ τὴν ἐν τοῖς ἔργοις ὄνησιν ἤ παρὰ τὸ βαστάζειν*". "Ἐκλήθη *ὄνος* καὶ ὁ κάτω μυλόλιθος ὡς ἀνέχων τὸ βάρος τοῦ ἄνω".
Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὁ *ὄνος* λέγεται καὶ **γομάρι**· *γόμος* σημαίνει φορτίον. Ἡ κοινὴ ὀνομασία *γάϊδαρος* ἤ γάδαρος, ἐκ τοῦ ἰχθύος *γάδου*, λόγῳ τοῦ σχετικοῦ χρώματος.

ὄναγρος: ὄνος τοῦ ἀγροῦ.

ἡμίονος: λέγεται τὸ κοινῶς "μουλάρι", ἐκ τοῦ *μῶλος* =μέγας κόπος. Τὰ μουλάρια χρησιμοποιοῦνται σὲ πολὺ βαρειὲς ἐργασίες, εἶναι ἱκανὰ νὰ σηκώσουν μεγάλο βάρος.
Εἰδικώτερον: **ἡμίονος** εἶναι τὸ ζῶον τὸ γεννηθὲν ἀπὸ ἀρσενικὸν ὄνον καὶ θήλειαν ἵππον, ἐνῶ ἀντιθέτως, τὸ γεννηθὲν ἀπὸ ἵππον καὶ ἀπὸ ὄνον θηλυκοῦ γένους ὀνομάζεται **ὀρεὺς** διότι ἔχει μεγαλυτέρα ἀντοχὴ νὰ ἀνέρχεται φορτωμένο εἰς τὰ ὄρη.

πάνθηρ: ἐτυμ. ἐκ τοῦ *πᾶν+θήρ* (=θηρίον), "*ὅτι ἐκ πολλῶν θηρίων τῆς μητρὸς συλλαβούσης, τίκτεται*".

πάρδαλις: "*Παρὰ τὸ προ-άλλεσθαι καὶ ἀτάκτως κινεῖσθαι, μεταθέσει τοῦ ο καὶ πλεονασμῷ τοῦ δ*" (Ὧρος). (Σημ. Συγκεκριμένως, *πόρδαλις* =τὸ ζῶον, *πάρδαλις* ἡ δορά του, τὸ δέρμα, ἐξ οὗ "*παρδαλός*".).

λεοπάρδαλις: *λέων +πάρδαλις.*

πίθηκος: "*οἱ πίθηκοι, ἀνθρωποειδεῖς*" γράφει ὁ Ἀριστοτέλης (Περὶ Ζώων Ἱστ. Β, 8). Ἡ λέξις ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *πείθομαι* =ὑπακούω.

πρόβατον: ἐκ τοῦ *πρὸ+βαίνω.* Προβαίνει ἀναζητώντας τὴν τροφήν του: "*προβαίνει τῇ βοσκῇ*". Τὸ σύνολον τῶν προβάτων ἀποκαλεῖται *ποίμνιον* ἐκ τῆς *πόας* ἢ *ποίας* =χλόης. (Ἐνῶ *ἀγέλη* λέγεται ἐπὶ βοῶν· ἡ *βοῦς* =ἀγελάς). Τὸ βέλασμα τοῦ προβάτου ἀποκαλεῖται *βληχή*, ἐξ οὗ καὶ οἱ ποιμένες οἱ ἐπονομασθέντες "Βλῆχοι" ἢ *Βλάχοι.*

ρινόκερως: διαθέτει κατὰ τῆς *ρινός, κέρας* ὡς ξίφος.-Περιγράφει ὁ Διοδ. Σικελιώτης: "*Ἔστι ζῶον ὅ καλεῖται ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος ρινόκερως, ἀλκῇ δὲ καὶ βίᾳ παραπλήσιον ὂν ἐλέφαντι... Ἐπὶ ἄκρων τῶν μυκτήρων φέρει κέρας τοῦ τύπου σιμόν, τῇ δὲ στερεότητι σιδήρῳ παρεμφερές*". (Γ' 35).

σκίουρος: "*τῇ οὐρᾷ ὑπόσκιος γίνεται*", "*ὁ κάμνων διὰ τῆς οὐρᾶς του σκιὰν εἰς ἑαυτόν*".

σῦς, ἢ **ὗς:** ὁ χοῖρος (δι' ἐναλλαγῆς δασείας μὲ σῖγμα). Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *σεύω, σύω*=ὁρμῶ· "*ὁρμητικὸν γὰρ τὸ ζῶον*" Ε.Μ. - "*Τὸ ταχὺ προϊέναι, ἐσύθη φασὶ*" (Πλάτ. Κρατύλος). Τὸ δὲ **χοῖρος** ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ *κάρ* (=τρίχα) → χάρ → χὴρ → χοῖρος. Τὸ ζῶον αὐτὸ ἔχει σκληρὰς καὶ ἀνωρθωμένας τρίχας.

σύαγρος εἶναι ὁ ἀγριόχοιρος, ὁ **κάπρος**.

κάπρος ἐτ. ἐκ τοῦ *κάπτω +ροή.*

σίαλος: ὁ εὐτραφὴς σῦς, "*παρὰ τὸ ἅλις* (=σωρηδὸν) *σεσιτεῖσθαι, ἢ παρὰ τὸν ἀφρὸν προΐεσθαι* (="βγάζει ἀφροὺς ἀπὸ τὸ στόμα του"), *ὅν λέγουσι σίαλον*". Ἡ θηλεία χοῖρος λέγεται **δέλφαξ**, "*παρὰ τὸ δελφὺν* (=μήτραν) *ἔχουσα*", λέγεται καὶ **γρῶνα** ἐκ τοῦ *γρῶ* =ἐσθίω, φθείρω. Ἐκ τοῦ *γρῶνα* ἡ σημερινὴ ἐκφορὰ "γρούνι" ἢ "γουρούνι".

ταῦρος: α' ἐκδοχή: ἐκ τοῦ *ταῢς* =μέγας, πολύς. β' ἐκδοχή: ἐκ τοῦ *τείνω +οὐρὰ* → τανύουρος → ταῦρος.
γ' ἐκδοχή:ἐκ τοῦ *θρώσκω* (=ὁρμῶ) →θαῦρος →ταῦρος.

ταώς: κοινῶς "παγώνι". Ἐκ τοῦ *τείνω, τανύω*, ὁ τεταμένα ἔχων τὰ πτερά. "*Ὠνόμασται ἀπὸ τῆς τάσεως τῶν πτερῶν*". (Τρύφων γραμματικός).

τίγρις: α' ἐκδοχή: ἐκ τοῦ *σ-τίζω, στίγμα:* διαθέτει δέρμα κατάστικτον: "*στίγρις*" → *τίγρις.*
β' ἐκδοχή: "*ἐπιπηδῶσα δράττεται, δίγρις*" καὶ → τίγρις.

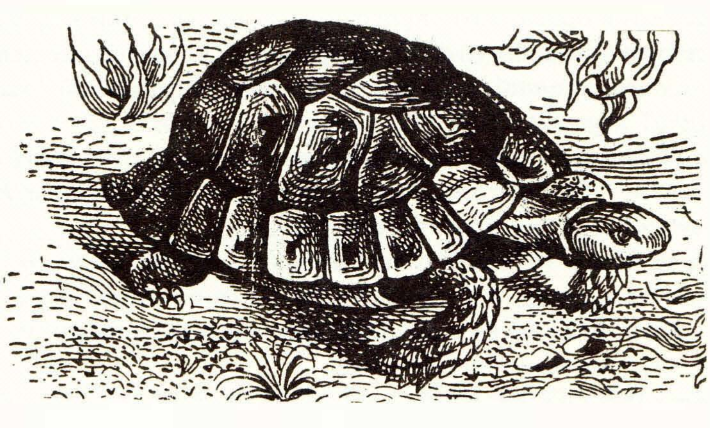
τράγος: ἐτυμ. ἐκ τοῦ *τρώγω*: "*πολυφάγον γὰρ τὸ ζῶον, ἀλλὰ καὶ τραχὺ δέρμα ἔχει*".

ὕαινα: οἱονεὶ ὡς θηλυκὸν τοῦ "ὗς", λόγῳ τῆς ρυπαρότητος.

φοράς: ἡ ἵππος (κοινῶς "φοράδα), "*ὡς φέρουσα καρπόν, ὡς γεννῶσα*".

χαμαιλέων: οἱ ὀφθαλμοί του κατοπτεύουν τὰ πάντα, εἶναι ζῶον ὀξυδερκὲς ὡς ὁ *λέων*, ἀλλὰ *χαμαί*, χάμω ἕρπει.

χελώνη: ὡς διαθέτουσα κέλυφος, τὸ ὁποῖον τὴν ὠφελεῖ, τῆς παρέχει *ὦνον: κέλυφος +ὦνος* → "κελώνη" →χελώνη. Ἡ χελώνη τῶν γλυκέων ὑδάτων καλεῖται **ἐμὺς** ὡς ἐξεμοῦσα φυσαλίδας

Ἑρπετὰ

"Πᾶν ἑρπετὸν τὴν γῆν νέμεται"

Ἑρπετά: ἰδίως τὰ ἐπὶ τῆς κοιλίας ἕρποντα, μάλιστα δὲ ὁ ὄφις. "*Τὰ εἰς τὴν ἔραν πίπτοντα*": *ἔρα +πίπτω* +κατάλ. *-ετος* (βλ. σχετ. καταλήξεις).
ὄφις: κοινῶς "φίδι", ἐκ τοῦ ὄφις → ὀφίδιον . Ἐτυμ. ἐκ τοῦ *ὄπτω* =βλέπω: *ὄπ-ις* → *ὄφις*. (βλ. κατάληξιν -ις χαρακτηριστικὴν τῆς δυνάμεως καὶ κινήσεως). "*Ὀπτικὸς ὁ ὄφις· κοιμώμενος, ἀνεῳγμένους ἔχει τοὺς ὦπας*". Ἡ ἔκφρασις "*ὄφεως ὄμμα*" λέγεται "ἐπὶ τῶν ὀξὺ ὁρώντων". Πρβλ. καὶ **δράκων** =φίδι. Ἐκ τοῦ ρήματος *δέρκομαι* =ὁρῶ: "*ὀξυδερκὲς γὰρ τὸ ζῶον*".
ἀσπίς: εἶδος ὄφεως, "*διὰ τὸ κύκλους ποιεῖν τοῦ σώματος, καὶ μὴ ταχέως ἐκτείνειν εἰς μῆκος*". (Δηλ. παρομοίωσις πρὸς κυκλοτερῆ ἀσπίδα: "*ἀπὸ μεταφορᾶς τοῦ ὅπλου*"). "Συστρέφει ἑαυτήν, πολεμεῖ καὶ μάχεται".
βόας: γένος μεγάλου ὄφεως. Ἐκ παρομοιώσεως πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ βοός.
δενδρογαλῆ: κοινῶς δεντρογαλιά. Εἶδος ὄφεως, ἐκ τοῦ *δένδρον+γαλῆ* (βλ. γαλῆ).
ἕλμινς: "*ἕλμινθες οἱ σκώληκες, παρὰ τὴν εἴλησιν* (=συστροφήν)." *εἴλω* =συστρέφω.
ἔχιδνα: ἰοβόλος ὄφις. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ "*ἔχ-ις*" (*ἔχω* +ἶς =δύναμις), "*ἡ ἐν αὐτῇ ἔχουσα τὸν ἰόν*". Κατ' ἄλλους ἐκ τοῦ *ἀκίς*, λόγῳ τῆς αἰχμηρότητος τῶν ὀδόντων της.
κάμπη: κοινῶς κάμπια. Ἐκ τοῦ ρήμ. *κάμπτω, καμπή:* ἡ καμπτομένη καὶ συρομένη. "*Τὰ ἄποδα προέρχεται καμπαῖς*" (Ἀριστοτέλης). Δηλ. ὅσα δὲν ἔχουν πόδας, προχωροῦν καμπτόμενα.
κροταλίας: "ὀφείλει τὸ ὄνομά του εἰς τὸν κρότον ποὺ δημιουργεῖ ἀπὸ εἰδικὸ ὄργανο ποὺ διαθέτει" (Ἐγκυκλοπαίδεια ΗΛΙΟΥ) .
πύθων: ἐκ τοῦ δράκοντος τὸν ὁποῖον ἐφόνευσε ὁ Ἀπόλλων, καὶ *ἐπύθη* εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Δελφῶν. (*πύθω* =σαπίζω).
σαλαμάνδρα: εἶδος σαύρας *ἀμφιβίου*. Ἐτυμολ. περιέχει τὸ *σαλ-* (τῆς ἁλὸς) καὶ τὴν λέξι *μάνδρα* =τόπος περιφραγμένος. (*ἀμφίβιος:* ὁ ἐν γῇ καὶ ὕδατι ζῆν δυνάμενος).
σαύρα: λόγῳ τῆς χαρακτηριστικῆς "οὐρᾶς"της. *σαῦρος* =οὐρά, ἐκ τοῦ *σεύω* =ὁρμῶ +ρέω.
σκορπιός: "*παρὰ τὸ σκορπίζειν τὸν ἰόν, ἢ παρὰ τὸ σκαιῶς ἕρπειν*".
σκώληξ: οἱονεὶ *σκολιός*, λόγῳ τῆς *σκολιᾶς* του πορείας.
σής: σκώληξ, ἐκ τοῦ *σῶ* =κινῶ, ὁ Μέλλων *σήσω*.
ὕδρα: ὄφις διαιτώμενος ἐν ὕδασι.

*

Γένος πτερωτὸν

"Τὸ πτερωτὸν γένος τῶν ζώων
ὄρνις καλεῖται"[4]

ἵπταμαι, πέτομαι, πτερόν. (Βλ. εἰς Κοινὸν Λεξιλόγιον ἁλὸς καὶ ἀέρος.)
ὄρνις: ἐκ τοῦ *ὄρνυμι*=κινῶ πρὸς τὰ ἄνω: *ὄρ-νυ-μι.* →ὄρνις γενικῶς, πᾶν **πτηνὸν** (ἐτυμ. "*πτανόν*", *πτῆσις +ἄνω*). Τὰ μικρὰ τῶν πτηνῶν ὀνομάζονται **νεοσσοί**. **νεοσσός** δέ, ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ "*νεωστὶ σεύεσθαι*" =κινεῖσθαι.
ἀετὸς ἢ **αἰετός:** ἐκ τοῦ ἄημι:=πνέω. "*πέτεται μετὰ πνοιαῖς ἀνέμου*" (Ὀδ. β. 148). "*ἅπας μὲν ἀὴρ, αἰετῷ περάσιμος*" (Εὐριπ. Ὑψιπύλη 761).
ἀηδών: ἐκ τοῦ *ἀείδω*, *ᾄδω* =ψάλλω, τραγουδῶ.
ἀλέκτωρ: Κατὰ τὸ Ἐτυμολ. τὸ Μέγα, ὀνομάζεται *ἀλέκτωρ* διότι "*ἀγρυπνητικὸς γάρ, ἀπὸ τῶν λέκτρων* (λέκτρον=κλίνη) *ἡμᾶς ἐγείρει*". Κατ' ἄλλους ἐκ τοῦ *ἀλέξω*, λόγῳ τοῦ πολεμικοῦ του

4. Ἀριστοτ. Περὶ Ζώων Ἱστ. Α.5

χαρακτῆρος ("κοκκορομαχίες"). Ἡ σημερινὴ ὀνομασία **κόκκορας**, ἐκ τοῦ *κικκὸς* ἢ *κίκιρρος*, ὅπερ ἐκ τοῦ *κίκυς* =δύναμις (*ἄκικυς* =ὁ ἀσθενής).

ἀλκυών: τὸ γνωστὸ θαλασσοπούλι. Ὀνομάζεται ἀλκυὼν "*παρὰ τὸ ἐν ἁλὶ κύειν*" (Ε.Μ.), δηλαδὴ "*ἐπωάζει ἐν τῇ θαλάσσῃ*". "*Τὸ τῶν ἀλκυόνων γένος πάρυδρον*" (Ἀριστοτ. Περὶ Ζ. Θ,3).

βύας: νυκτερινὸν πτηνόν, κοινῶς "μπούας". Ἐκ τοῦ *βύζω*=φωνάζω. "*βύας ἔβυζε*".

γέρανος: "*οἱονεὶ γηρευνός τις, ἀπὸ τὰ τῆς γῆς ἐρευνᾶν σπέρματα*".
Δι' ὅ καλεῖται καὶ **σπερμολόγος:** "*συλλέγει καὶ ἐσθίει ὅτε ὁ γεωργὸς σπείρει*".

γλάρος: ἐκ τοῦ **λάρος**. Ἀδηφάγον πτηνόν, ἐκ τοῦ *λάω-λῶ* =ἐπιθυμῶ καὶ ὁρμῶ. Κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν ἐκ τοῦ *λῆρος, λᾶρος* =λάλημα, φλυαρία. Κράζει δυνατά.

αἴθυια δέ, εἶδος (γ)λάρου λίαν ὁρμητικοῦ, ἐκ τοῦ *αἰθύσσω* =κινοῦμαι ὁρμητικῶς.

γλαῦξ

γλαῦξ: κοινῶς "κουκουβάγια". Ἐκ τοῦ ῥήμ. *γλαύσσω* =λάμπω. "*Μόνη ἐκ τῶν γαμψωνύχων οὐ τίκτει τυφλά, διὰ τὸ περὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς πυρῶδες. Ἐν ταῖς σκοτομήναις ὁρᾶ, διὰ τὸ πυρῶδες τῶν ὄψεων*".
Εἶναι τὸ ἱερὸν πτηνὸν τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς, θεᾶς τῆς Σοφίας. Ἐξ οὗ καὶ "*γλαυκῶπις*" ἡ θεὸς Ἀθηνᾶ, ὡς διαθέτουσα ἀπαστράπτοντας ὀφθαλμούς.

γρῦλος: ἠχοποίητον, ὅπως καὶ τὸ ρ. *γρυλίζω*.

γύψ, γυπός: διαθέτει κυρτοὺς ὄνυχας ὡς *γύπη* =θόλος, καμάρα (θέμα *κυπ*). (Ὁ Πτολεμαῖος ὁ γραμματικὸς ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ *γύρω, γυρίζω +ὕψος*). Εἶδος ὁρμητικοῦ γυπός, ὁ **αἰγυπιός**.

Δρυοκολάπτης

δενδροκόλωψ ἢ **δρυοκολάπτης:** ἐκ τοῦ *δρῦς* (=δένδρον) +*κολάπτω* =κτυπῶ. "*Τῷ προμυκτῆρι παίει τὰ δένδρα*". (Ἐπιφάνειος Φυσιολ.) Διὰ τοῦ ῥάμφους του κτυπᾶ τὸν κορμὸν τοῦ δένδρου. (Σημειωτέον: *ῥὶς* λέγεται ἐπὶ ἀνθρώπου, *ῥύγχος* ἐπὶ ζώων, *ῥάμφος* ἐπὶ πτηνῶν. Ἐξ οὗ *ῥίμφα* =ταχέως, ἐκ τοῦ ρ. ῥίπτω).

ἐλώριος ἢ **ἐρωδιός:** ὑδρόβιον πτηνόν. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ἕλωρ* =λεία.

ἔποψ: (κοινῶς τσαλαπετεινός). ἐτυμ. ἐκ τοῦ *ἐπ-οπτεύω*. Προχωρεῖ *ὑπεροπτικά*, κρατάει καμαρωτὰ τὸ ῥάμφος του πρὸς τὰ πάνω καὶ τὸ ἀνορθώνει καθέτως προκειμένου νὰ καταπιῇ τὰ ἔντομα ποὺ θηρεύει.

ἱέραξ: κοινῶς γεράκι. Ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ *ἵεσθαι εἰς τὸν ἀέρα καὶ ἄγειν*. Ὅπως γράφει καὶ ὁ Ὅμηρος εἶναι "*ὤκιστος πετεηνῶν*" (=ταχύτατος ἐξ ὅλων τῶν πτηνῶν) 0,237 -ὁ "*ὠκύπτερος ἴρηξ*" (Ν, 62). Προφανῶς ἔχει σχέσι καὶ μὲ τὸ *ἱερὸς* ("*ἵεται ῥᾶον*"), ὡς ἱερὸν πτηνὸν τοῦ Διός.

ἰκτῖνος: ἁρπακτικὸν πτηνὸν "*πεφυκὸς ἁρπάζειν*". Θέμα "ἰκ" τοῦ *ἱκνέομαι*.

κίρκος: κοινῶς "κιρκινέζι",[5] ὀνοματοποιημένον ἐκ τοῦ ρ. *κρίζω* =φωνάζω.

5. Λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ κίρκος κάνει κύκλους πετώντας, ἡ λατιν. γλῶσσα ἀπεκάλεσε circus τὸν κρίκο, κύκλο, ἐξ οὗ τὸ ἀντιδάν. "τσίρκο".

κίσσα: ἡ "καρακάξα", ἐκ τοῦ *κισσῶ* =ὀρέγομαι. Ἡ κίσσα ὀρέγεται τὰ πάντα, ἁρπάζει μέχρι καὶ ἀντικείμενα": "*λιχνότατον τὸ ὄρνεον*" (δηλ. "λιχούδικο").

κόκκυξ: κοῦκος· ὀνομασθεὶς οὕτω ἐκ τῆς κραυγῆς του.

κολοιός: κοινῶς "καλιακούδα"· ὁμοίως ἠχοποίητον, "*κρακτικὸν γὰρ τὸ πτηνόν*".

κολυμβίς: πτηνὸν καταδυτικόν, ἴσως ἀγρία νῆσσα. -*κόλυμβος* σημαίνει κολυμβητής, ἐκ τοῦ *κολὸς* =βραχύς, διότι ὅστις κολυμβᾶ, "ὡς *κολὸς φαίνεται ἐν τοῖς ὕδασι*".

κόραξ: ἠχοποίητον. "κρακτικὸν γάρ...".
Παρομοιάζει ὁ Πίνδαρος: "*λάβροι παγγλωσσίᾳ, κόρακες ὥς*". (Ὀλ. Β' 154).

κορυδαλλός: διότι φέρει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς λοφίον τὸ ὁποῖον εἶναι ὡς *κόρυς* =περικεφαλαία. "*πτηνὸν ἔχον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἀνεστηκότα πτερὰ ὡς λόφον*".

κόσσυφος: κοινῶς κοτσύφι. Ὅπως καὶ ὁ κορυδαλλός, ἔχει λοφίον ἐπὶ τῆς *κοττίδος*.
κοττὶς =κεφαλή: "*κοττοὶ λέγονται καὶ οἱ ἀλεκτρύονες, διὰ τὸ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ λοφίον*".
Ἐκ τῆς ἰδίας ἐτυμολογίας καὶ τὸ νεώτερον "κόττα". (*πρόκοττα* =εἶδος κουρᾶς, *προκοττίς χαίτη*).

κύκνος: Θεωρεῖται ἀβεβαίου ἐτυμολογίας. Κατ' ἄλλους ἠχοποίητον ἐκ τοῦ *κλῶ* =φωνάζω (κύ-κλος → κύκνος). Κατ' ἄλλους ἐκ τοῦ "*κύκλος*", "*ὁ κυκλοτερῆ ἔχων τὸν τράχηλον*". Ἐπειδὴ ὅμως ὑπάρχει καὶ ὁ τύπος "*κύδνος*", ὁ Θεαγένης ἐτυμολογεῖ ἐκ τῆς πόλεως *Πύδνα* τῆς Μακεδονίας, ἥτις ἐκ παραφθορᾶς ἐκαλεῖτο καὶ Κύδνα.

νῆσσα ἢ **νῆττα:** (κοινῶς πάπια). Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *νέω*, *νήχω* =κολυμβῶ. Ὡς "ἄριστος κολυμβητὴς" ἀνήκει εἰς τὰ "νηκτικὰ πτηνά".

νυκτερίς: ἐκ τοῦ νύξ, ὡς "νυκτερόβιος" καὶ "ἡμεροκοίτης". Κοιμᾶται δηλαδὴ τὴν ἡμέραν.

οἰωνός: ἁρπακτικὸν ὄρνεον. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *οἶος* =μόνος, ἐπειδὴ δὲν ζῇ κοπαδιαστά, ἀλλὰ μόνον.

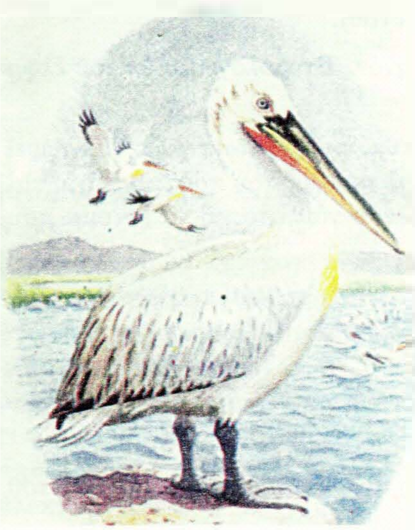
ὄρτυξ: ἐκ τοῦ *ὄρνυμι*. Εἶναι πτηνὸν ἀποδημητικόν. "Εἶναι ἀπίστευτον τὸ πῶς μὲ τόσο μικρὰ πτερὰ πετᾶ ταχύτατα ὑπεράνω ὀρέων καὶ θαλασσῶν" (Ἐγκ. ΗΛΙΟΥ).

ὀφίουρος: πτηνὸν ἔχον *οὐρὰν ὄφεως*.

πελαργός: ἐκ τοῦ *πελὸς* =γκρίζος (διότι λευκὰ καὶ μέλανα πτερὰ ἔχει -Ε.Μ.-) +*ἀργὸς* =γρήγορος.

πέλεια: Ὁμοίως ἐκ τοῦ *πελός*, *πελιός*: "*πελὸν γὰρ τὸ μελανίζον*". Ἡ πέλεια "οὐχ ἁπλῶς ἡ περιστερά, ἀλλὰ εἶδος περιστερᾶς".

περιστερά: ἡ περιστερὰ ἀναφέρεται ὡς "πιθανὸν ξενικὴ" ἐνῶ τὸ Ε.Μ. ἐπεξηγεῖ: "*παρὰ τὸ πέτεσθαι στερρῶς· ἢ παρὰ τὸ περισσῶς ἐρᾶν· θερμότατα γὰρ κατὰ συνουσίαν εἰσί, διὸ καὶ τῇ Ἀφροδίτῃ ἀνάκεινται*".

πελεκάνος

πελεκάν: ὁ πελεκάνος. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *πέλεκυς*, *πελεκάω*, λόγῳ τοῦ ἰσχυροῦ του ράμφους.

πέρδιξ: "*παρὰ τὸ πέδον* (=χαμαὶ εἰς γῆν). *Χαμαιπετὲς γὰρ τὸ ζῶον, καὶ μὴ σφόδρα εἰς ὕψος αἰρόμενον*". Κατ' ἄλλους ἐκ τοῦ *πέρδομαι*, λόγῳ τοῦ θορύβου ποὺ δημιουργεῖ κατὰ τὴν πτῆσιν.

πετεινός: ἐκ του *πετάννυμι* =ἁπλώνω: "*πτέρυγα τείνει*". Ὁ δὲ Ἡρωδιανὸς ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ *πετῶ* → *πετηνὸς* → πετεινός. Βεβαίως τὸ *πετῶ* καὶ τὸ *πετάννυμι* εἶναι συγγενικά.

σεισοπυγίς: κοινῶς σουσουράδα. "*Παρὰ τὸ σείειν τὴν πυγήν, ὅ ἐστι τὴν οὐράν*". Πρβλ. "σουσ-ουράδα".

μπεκάτσα, σκολόπαξ

Στρουθοκάμηλος ἡ ἀφρικανική

σκολόπαξ: κοινῶς μπεκάτσα. Διαθέτει μακρὸν ράμφος πρὸς ἀναζήτησιν σκωλήκων. *σκόλοψ:* πᾶν εἰς ὀξὺ ἀπολῆγον.

σκώψ: εἶδος γλαυκός, "*σκαιὰν ἔχει ὦπα =φωνήν*".

σπίνος: ἐκ τοῦ *σπινὸς* =λεπτός, ὅπερ ἐκ τοῦ *σπίζω* =ἐκτείνω.

στροίξ: "νυκτοπούλι", διαθέτον ὀξεῖαν κραυγὴν ("στριγγιάν").

στρουθός, στρουθίον: κοινῶς σπουργίτης. "*Μετὰ οἴστρου* (=μανίας) *θέει* (=τρέχει).

στρουθοκάμηλος: τὸ ὑψηλότερον πτηνόν. Τρέχει καὶ αὐτὸ ταχύτατα, ὡς κάμηλος.

Συκοφάγος

σύκαλις: κοινῶς συκοφάγος.

τρυγών: κοινῶς τρυγόνι, ἐκ τοῦ ρήμ. *τρύζω*. "*Αἱ τρυγόνες, οὐ μόνον τῷ στόματι, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὀπισθίοις ἠχοῦσι*". (Ζηνόβιος).

τρωγλίτης: ζῇ σὲ ὀπές, "τρῶγλες". (*τρώγλη* ἐκ τοῦ *τρώγω*, δηλ. διαβρωμένος βράχος).

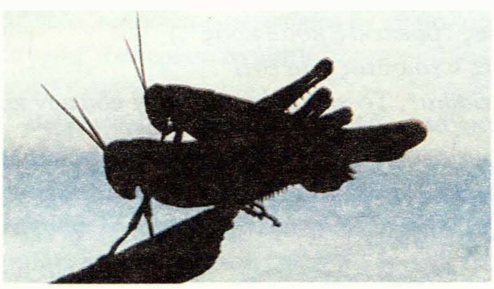
φασιανός: ἀπεκλήθη οὕτω ὑπὸ τῶν Ἀργοναυτῶν ὅταν τὸν εἶδαν γιὰ πρώτη φορὰ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Φάσιδος.

χελιδών: ἠχοποίητον ἐκ τοῦ ἤχου *χελ... κελ...* "*παρὰ τὸ τὰ χείλη δονεῖν*". "*χελιδόνος αὐδή*". (Ὅμηρος)

χήν, χηνός: ὁμοίως ἠχοποίητον, παρὰ τὴν βοὴν "χή".

ψιττακός: κοινῶς "παπαγάλος". Ἐκ τοῦ *ψιττάζω* =ἐπιφθέγγομαι. "*ψίττα*"=βουκολικόν ἐπίφθεγμα (ψίτ!).

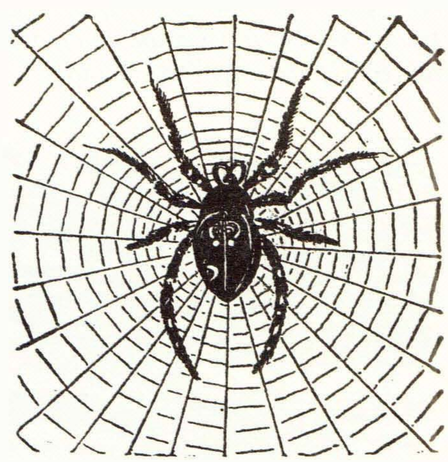
Καλῶ ἔντομα
ὅσα ἔχει κατὰ το σῶμα ἐντομάς[6]

Ἀκρίς.

ἀκρίς: ἀβεβαίου ἐτυμολογίας: α) ἐκ τοῦ στερητ. *α* +*κάρα*, *ἀκαρίς, ἡ κάραν μὴ ἔχουσα*. β) "*παρὰ τὸ τὰς ἄκρας τῶν φυτῶν νέμεσθαι*". γ) ἐκ τοῦ ὅτι διαθέτει μακρὰ *ἄκρα* =πόδας. δ) ἐκ τοῦ α τοῦ ἐπιτατικοῦ +*γράω* =ἐσθίω· κατατρώγει τὰ πάντα. Πρβλ. καὶ **βροῦχος:** εἶδος ἀκρίδος, ἐκ τοῦ *βροχθίζω* =καταπίνω.

ἀράχνη: ἐτυμολογεῖται "*παρὰ τὸ ἀναρριχᾶσθαι*[7] *καὶ εἰς τὸν ἀέρα αἴρει τὰ ἴχνη*" (Ε.Μ.), καὶ "*διὰ τὴν ἀραιότητα τοῦ ἄρκυος*" (=δίκτυος).

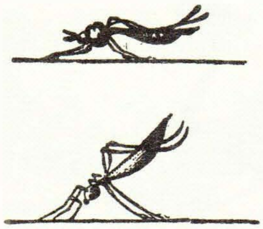

Ἀράχνη καὶ μέρος τοῦ ἱστοῦ της.

6. Ἀριστοτ. Περὶ Ζ. Ἱστ. Α. 1487
7. ἀναρριχῶμαι =σκαρφαλώνω διὰ χειρῶν καὶ ποδῶν.

βομβυλιός: ἔντομον βομβοῦν, ἐξ οὗ *βόμβυξ* = ὁ μεταξοσκώληξ.
μέλισσα: ἐκ τοῦ *μέλει* =φροντίζει, *μεληδὼν* =φροντίς. "Ἡ ἐργατικὴ μέλισσα" συνεχῶς ἐργάζεται καὶ φροντίζει. Τὸ δὲ προϊὸν αὐτῆς τῆς φροντίδος της, τῆς "*μεληδόνος*", εἶναι τὸ *μέλι*. (Σημειωτέον ὅτι αἱ ἱέρειαι τῆς Δήμητρος, αἱ φροντίζουσαι τὴν καθαριότητα τοῦ ναοῦ της, ἀπεκαλοῦντο "Μελισσονόμοι"). Ἡ μέλισσα λέγεται καὶ **ἀνθηδών**, "*ὅτι ἄνθη ἔδει*". Ὁ δὲ **κηφὴν** ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *κόπτω*, *κωφός*, μὲ ριζικὴ σημασία ἀνίσχυρος, ἀσθενής, ἄχρηστος. (Ἡ *κυψέλη* ἐτυμολογεῖται ἐκ τῆς ρίζης "*κυπ*" τῆς "καλύψεως". πρβλ. *κύβελα* =σπήλαια).
μύρμηξ: κοινῶ "μερμήγκι". "*Ἐκ τοῦ μερμερίζω, ὅ σημαίνει φροντίζω. Κατὰ τὸν χειμερινὸν καιρόν, τῆς τροφῆς μεριμνᾶ*". (Ε.Μ.) (Τὸ δὲ ρ. *μερμερίζω*, προφανῶς ἐκ τοῦ "μέρος"· δηλαδὴ ἔχω πολλὲς "μερμερίες", *καταμερισμένην* τὴν προσοχήν).

κώνωψ: ὁ ἔχων σχῆμα, ὄψιν, κώνου. Αὐτὸ τὸ ἐπισημαίνουν ἀκόμη καὶ ξένα Λεξικά.[7α]

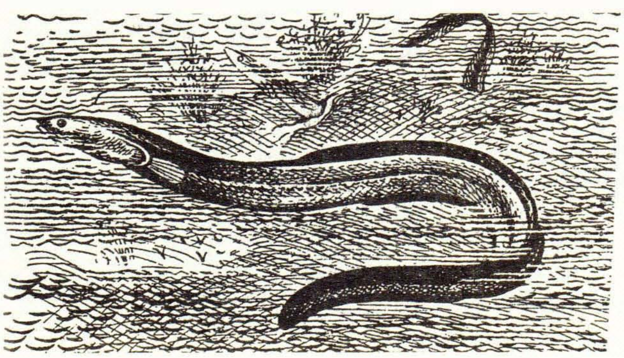

κών-ωψ

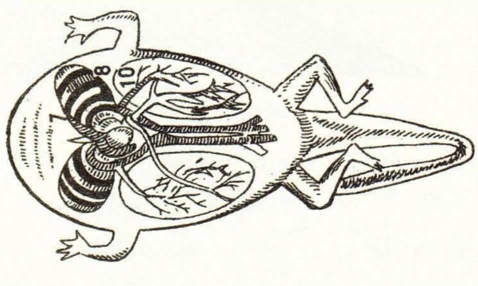
μυῖα: ἐκ τοῦ ἤχου "*μυ*"... καὶ τὴν ὁρμητ. κατάλ. -*ια*.
Ἐξ οὗ καὶ τὸ "*μυίας θράσος*".
πεταλούδα: (νεώτ.) *πετῶ*, *πετάνυμι* =ἁπλώνω (πλατύπτερη) +*ἄλη* = περιπλάνησις.
πυγολαμπίς: "*ἐκπέμπει φωτοβολισμὸν ἐκ τῆς οὐρᾶς*".
πυγὴ =ὀπίσθια +*λάμπω* (πρβλ. τὸ τῆς δημοτ. "κωλοφωτιά").
σκῶρος: ἐκ τοῦ *σκὼρ* =ἀκαθαρσία, σκωρία.
σφήξ, σφηκός: "*ἐπεὶ τὴν κοιλίαν ἐπισυνεσταλμένην ἔχει, συνεσφιγμένην*".
τέττιξ: κοινῶς τζιτζίκι. "*Διὰ τὴν συνεχῆ λαλιὰν καὶ θόρυβον συνεχῆ, καὶ φωνῆς τορότητα ἡ ὀνοματοθεσία. Ἐκ τοῦ τερετίζω, "τερέτιξ". Μουσικώτατον γὰρ τὸ ζῶον*" (Ε.Μ.)

φθείρ: τὸ ζωΰφιον "ψεῖρα". "Ἐκ τοῦ ρ. *φθείρω, ἡ ἀπὸ φθορᾶς σωματικῆς γινομένη*".
ψύλλος: ἐτυμολογ. ἐκ τοῦ *τίλλω* (=τραβῶ τρίχας) → τίλλων → ψύλλων →ψύλλος.
[Σημ.: "*ἔστιν ἔντομα καὶ ἄπτερα καὶ πτερωτὰ*" (Ἀριστοτ. Περὶ Ζ.Ι. Δ, 1.523)].

Ἡ δὲ **φωλεὰ** τῶν ζώων = "*ὁ σκοτεινὸς τόπος, παρὰ τὸ ἀπολωλέναι τὸ φῶς ἐκεῖ. ἀπωλεὰ →πωλεὰ →φωλεά*". Κατὰ τὸ Λεξ. Lid. Sc. ἐκ τοῦ "*φυλή*".

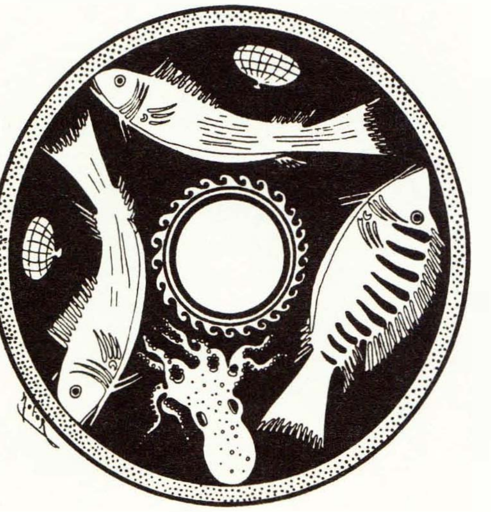
Ἀμφίβια εἶναι τὰ ζῶα τὰ διαβιοῦντα ἔν τε τῷ ὕδατι καὶ ἐν τῇ ξηρᾷ: "*ἀμφίβιος, ὁ ἐν τῇ γῇ καὶ ὕδατι ζῆν δυνάμενος*", ὡς π.χ.:
βάτραχος: "*ὁ βοὴν τραχεῖαν ἔχων*" (πρβλ. τὸ τοῦ Ἀριστοφάνους "*βρεκεκὲξ κοὰξ κοάξ*".)
γύρινος εἶναι ὁ μικρὸς βάτραχος, "*παρὰ τὸ γυρόν, τὸ περιφερές*"· *τοιοῦτος γὰρ ἐστί*".
ἔγχελυς: κοινῶς χέλι, "*παρὰ τὸ ἔχεσθαι ἐν τῇ ὕλῃ ὅ ἐστι ζωγρεῖσθαι*". Τὸ χέλι ἐξέρχεται τῶν ὑδάτων καὶ περιφέρεται καὶ στὴν ὕλη (=δάσος).

Ἔγχελυς ὁ κοινός.

γύρινος

7α. "From the shape of its head". (Dicitionary of English Etymology, Walter Skeat, Bridgeman Art Library, London).

Ἡ τῶν **ἰχθύων** φύσις, ἐν τῷ ὑγρῷ ὁ βίος[8]

"*Πόντον ἰχθυόεντα*" Ι, 4 (Ζωγραφικὴ σὲ κύλικα. Μουσεῖο Λούβρου)

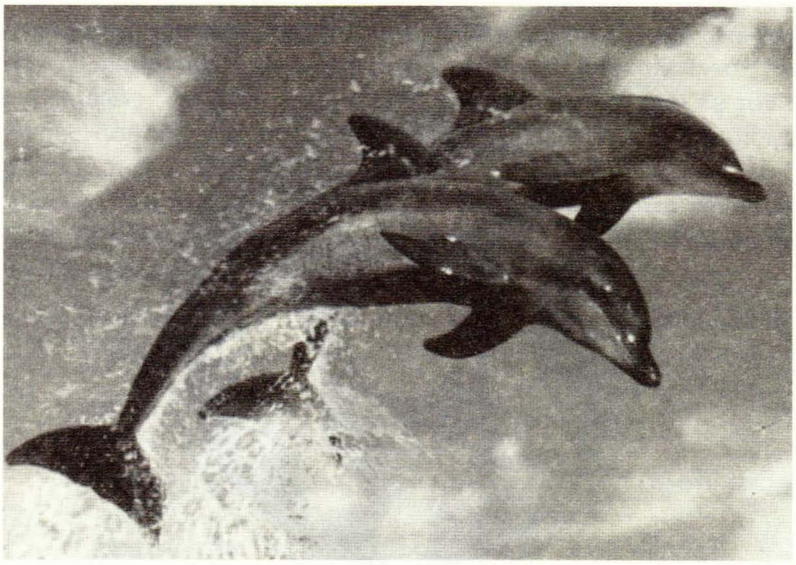
Εἰς τὰ θαλάσσια ὕδατα δὲν ζοῦν μόνον **ἰχθύες** καὶ **κήτη**, ἀλλὰ καὶ διάφορα **μαλάκια**, **ὀστρακόδερμα**, μικροργανισμοὶ ὡς τὸ **πλαγκτόν**, κ.ἄ.

ἰχθύς: ἐκ τοῦ *ἵκω+θύω* (φθάνει ὁρμητικὰ) → *ἱκθὺς* καὶ διὰ τροπῆς τοῦ ψιλοῦ κάπα εἰς δασὺ χ- *ἱχθὺς*· ἡ δὲ δασεῖα, πρὸ τοῦ δασέος χ, ψιλοῦται: *-ἰχθύς*.
κῆτος: μέγας ἰχθὺς τῶν βαθέων ὑδάτων, ὅπου ὑπάρχουν μεγάλα χάσματα ("κάσματα", κῶα): "*Βένθεα κητώεντα πολυσκοπέλου θαλάσσης*".[9]
μαλάκια: ζῶα μὲ σῶμα μαλακόν, ὡς μὴ ἔχοντα ὀστᾶ. Ἐνῶ τὰ **ὀστρακόδερμα** διαθέτουν ἐξωτερικῶς κάτι σὰν ὀστοῦν, ἐντὸς τοῦ ὁποίου προφυλάσσονται (*ὀστοῦν + τρύω* =εἰσχωρῶ +*δέρμα*).
πλαγκτόν: τὸ σύνολον τῶν ἐν τῷ θαλασσίῳ ὕδατι ἐπιπλεόντων ζωικοφυτικῶν μικροοργανισμῶν, ἐκ τοῦ ρημ. *πλάζομαι* =περιπλανῶμαι ἐν τῇ θαλάσσῃ. ("*Ἄνδρα μοι ἔννεπε Μοῦσα πολύτροπον ὅς μάλα πολλὰ* **πλάγχθη**" (=περιεπλανήθη).

Βεβαίως, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καταγραφοῦν καὶ νὰ ἐπεξηγηθοῦν ὅλες οἱ ὀνομασίες τῶν ἰχθύων, τῶν μαλακίων, τῶν ὀστρακοδέρμων.. Ἐνδεικτικῶς μόνον ἀναφέρουμε:
ἀφρῖτις καὶ **ἀφύη:** ἀφρόψαρα: "*ἐκ τοῦ ἐπιπολάζοντος τῇ θαλάσσῃ ἀφροῦ*". (Ἀθήναιος 7.22).
ἀστερίας: λόγῳ τοῦ ἀστεροειδοῦς σχήματός του.
ἀχηβάς: ρίζα "αχα" τοῦ "*ἀχεροῦ ὕδατος*".
ἐχῖνος ἢ **ἀχινός:** ἐκ τοῦ *ἀκὶς* → ἀκινός→ "*ἄκανθας προβάλλεται ὡς ἔρυμα*" (=ἄμυνα). -Ζωναρᾶς-
γαλέος: ἀπεκλήθη οὕτω ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐπειδὴ τὸ ἁπαλόν του δέρμα ὁμοιάζει πρὸς δέρμα γαλῆς.
γαῦρος: ἐκ τοῦ *γαῦρος* =ὁρμητικός.
γόγγρος: κοινῶς "μουγγρί". "*Ἀπὸ τοῦ γρῶ, ὅ σημαίνει ἐσθίω. Ἐσθίει γὰρ τῶν πολυπόδων τὰς πλεκτάνας*".
βοάξ ἢ **βῶξ:** ἰχθὺς ἐκβάλλων, ἁλιευόμενος, *βοήν*. Ἱερὸς ἰχθὺς τοῦ Ἑρμοῦ.
Ἐκ τοῦ βοάξ, "βῶκα" → "**γόπα**" κοινῶς. "*γαστὴρ μεστὴ βοάκων*". (Ἀριστοφ. ἀπόσπ.).
δελφίν: κοινῶς "δελφίνι". Εἶναι θηλαστικόν, διαθέτει *δελφὺν* (=μήτραν) καὶ γεννᾶ δελφινάκι καὶ ὄχι

8. Ἀριστοτ. Περὶ Ζ. Γεν. Α' 5,717
9. Μάρκελλος, Περὶ ἰχθύων. (Πρβλ.: "*κητώεσσα Λακεδαίμων*", ὡς πλήρης κοιλοτήτων καὶ ὑπογείων σπηλαίων.)

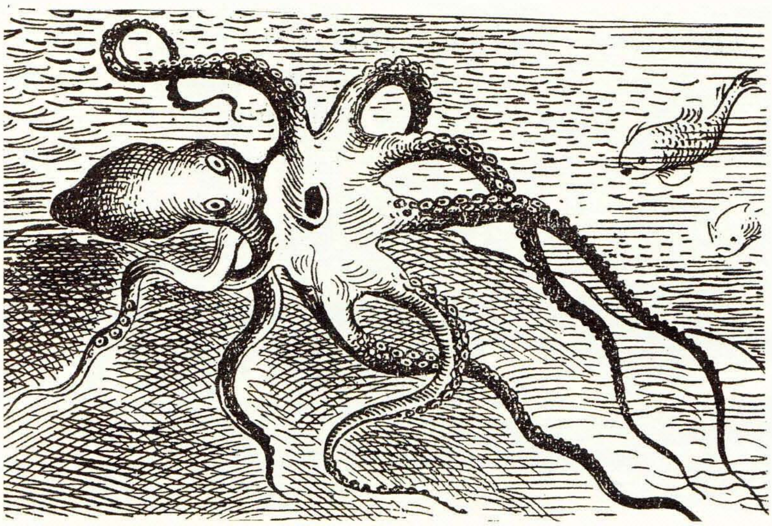
αὐγά. Λέγεται καὶ **ἰχθυομέδων**.

ἐξώκοιτος: "*ἰχθὺς ἔξω κοιμώμενος· ἔξω τῆς θαλάσσης ἐξέρχεται καὶ κοιμᾶται*". "*Ἔνιοι καλοῦσιν αὐτὸν Ἄδωνιν*". (Θεόφραστος).
θύννος: κοινῶς "τόννος", καθ' ὅσον οἱ λατῖνοι ἀντέγραψαν τὴν ὀνομασίαν ὡς "thyn(n)us". Ἐτυμολογεῖται "*ἀπὸ τοῦ θύειν* (=ὁρμᾶν)· *ὁρμητικὸς γὰρ ὁ ἰχθύς*". ('Αθήν. Δειπν. 7.64).
ἱππόκαμπος: διαθέτει σῶμα ἵππου καὶ οὐρὰν ἰχθύος. Ἄλλως, *θαλάσσιος ἵππος*.
καρίς: κοινῶς "γαρίδα". "*Τὸ πλεῖστον τοῦ σώματος κάρα* (=κεφαλὴ) *ἐστί*". - "magnum caput habet" (=μεγάλην κεφαλὴν διαθέτει) παρατηροῦν καὶ οἱ λατῖνοι.
καραβίς: ὁμοίως ὡς ἄνω, + *(F) ις* =δύναμις.
καρκίνος: κοινῶς "κάβουρας". Ὁμοιάζει ὁλόκληρος ὡς κεφαλὴ κινουμένη: "*καρα-κῖνος τις ὤν*". Ὁ δὲ **κάβουρας**, εἴτε ἐκ τοῦ *καπυρὸς* =ξηρός, εἴτε ἐκ παραφθορᾶς τῆς λέξεως **κάραβος** ὁ ὁποῖος ἐτυμολογεῖται "*παρὰ τὸ βαίνειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς προηκούσης τῷ ἐδάφει*".
Εἶδος καρκίνου εἶναι καὶ ὁ **πάγουρος**, ἐκ τοῦ *πήγνυμι+οὐρά:* "*εἰσέρχεται μὲ τὸ ὀπίσθιον μέρος του ἐντὸς κενοῦ κελύφους κοχλίου*".
κάρχαρος: κοινῶς καρχαρίας, ἐκ τοῦ *χαράσσω*. Διαθέτει λίαν κοπτεροὺς καὶ ὀξεῖς ὀδόντας, εἶναι "χαρχαρόδους" → καρχαρόδους. Οἱ ὀδόντες του εἶναι ἰσχυροί, τριγωνικοί, τοποθετημένοι εἰς δύο ἢ τρεῖς σειράς, ὡς πριόνι.
Ἡ λέξις "κάρχαρος" ὡς ἐπίθετον σημαίνει "κοπτερός": "*καρχάρους ὑποφαίνων ὀδόντας*". (Εὐριπ.Κύκλωψ). Καί: "*κάρχαρος ὁ ὀξυόδους κύων, νῦν δὲ τὸ κῆτος*". Ἐκ τῆς συνεκφορᾶς δὲ "*καρχαρόδοντες κύνες*" ('Ιλιὰς Κ 360) καὶ "*κύων καρχαρίας*", → "σκυλόψαρο".
κέφαλος: ἰχθὺς ἔχων μεγάλην κεφαλήν. ('Αριστοτ.)
κυμαρίς: ἀφρόψαρο (ἐκ τοῦ *κῦμα +ροῦς*).
κωβιός: κοινῶς "κωκοβιός". Ἐκ τοῦ *κῶF ον* = σπήλαιον, σχίσμα γῆς: "*ἐκτίκτει πρὸς τῇ γῇ, πρὸς τοῖς λίθοις*". ('Αριστοτ.)
λάβραξ: κοινῶς "λαβράκι". "*Ἀπὸ τοῦ λίαν ὄντες οὗτοι οἱ ἰχθύες βοροὶ καὶ λαίμαργοι*". Ἐπὶ πλέον ὁ λάβραξ εἶναι καὶ πολεμικώτατος ('Αριστοτ.). Ὅθεν ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *λάβρος* =ὁρμητικός, βίαιος, λαίμαργος. Γράφει ὁ 'Αθήναιος:[10] "*ὠνομάσθη ὁ ἰχθὺς παρὰ τὴν λαβρότητα· ἐπινοητικὸς ἐστὶ καὶ τοῦ διασώζειν ἑαυτόν, διὸ καὶ ὁ Ἀριστοφάνης φησί, 'ὁ πάντων ἰχθύων σοφώτατος'*". (Πρβλ. καὶ τὴν σημερινὴ ἔκφρασι "ἔπιασα λαβράκι").
μέδουσα: ἡ "τσούχτρα". Ἐκ παρομοιώσεως πρὸς τὴν Γοργόνα Μέδουσα ἡ ὁποία ἀντὶ μαλλιὰ εἶχε φίδια.
μελάνουρος: κοινῶς "μελανούρι", διότι ἔχει μέλαιναν, μελανίζουσα οὐράν.

10. Δειπνοσοφισταὶ 7,86

μύδι ἤ **μύκλος:** ἐκ τοῦ *μύω* =κλείνω. "*Ἀνοιγοκλείνει κατὰ βούλησιν μὲ τὴν βοήθειαν δύο μυῶν προσαγωγῶν*".
μύραινα: εἶδος ἐγχέλυος, ἐκ τοῦ *μύρα* =θάλασσα.
νάρκη: πλατὺς ἰχθύς, ναρκώνων καὶ παραλύων τὸν ἐγγίζοντα αὐτόν· "*πλατεῖα νάρκη ἡ θαλαττία*" ('Αριστ. Περὶ Ζώων).
ξιφίας: ἡ ἄνω σιαγών του ἐπιμηκύνεται εἰς ξιφοειδῆ προβολήν.

Ὀκτάπους ὁ κοινός.

ὀκτάπους: κοινῶς "χταπόδι"· διαθέτει ὀκτὼ πλοκάμους - πόδας. Λέγεται καὶ **πολύπους**.
πέρκα: ὡς διαθέτουσα μελανίζον χρῶμα, ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *περκνὸς* =μαυρόασπρος.
πηλαμύς: κοινῶς "παλαμίδα". Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *πηλὸς* =λάσπη, ὡς *θαλάσσιον ἑρπετόν*.
ροφός: ἐκ παραφθορᾶς καὶ ἀντιμεταχωρήσεως τοῦ *ὀρφνὸς* =σκοτεινός.
σαρδίνη: κοινῶς "σαρδέλλα". Ἐκ τῆς νήσου *Σαρδηνίας* ὅπου εὑρίσκετο ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὰ γύρω νερά.
ἀστακὸς ἤ **ὀστακός:** τὸ γνωστὸν ὀστρακόδερμον· ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ "*ὀστοῦν*".

σελάχιον: εἶδος ἰχθύος ὅς ἀποδίδει φωσφορικὴν λάμψιν, "*σέλας*". "Φωσφορίζει τὸ δέρμα του" (Λεξ. Σκαρλ. Βυζαντίου). - "*Τινὲς παρῆγον τὴν λέξιν ἐκ τοῦ σέλας, ἐπειδὴ οἱ τοιοῦτοι ἰχθύες ἀποδίδουσι φωσφορικήν τινα λάμψιν*". (Γαληνὸς)
σηπία: κοινῶς "σουπιά". Μαλάκιον ἐκπέμπον μέλαν ὑγρὸν τὸ ὁποῖον θολώνει, ρυπαίνει, "*σήπει*" (=σαπίζει) τὰ ὕδατα.
Ἀξίζει νὰ παρατεθῇ τὸ κάτωθι, λίαν παραστατικόν, ἀπόσπασμα:

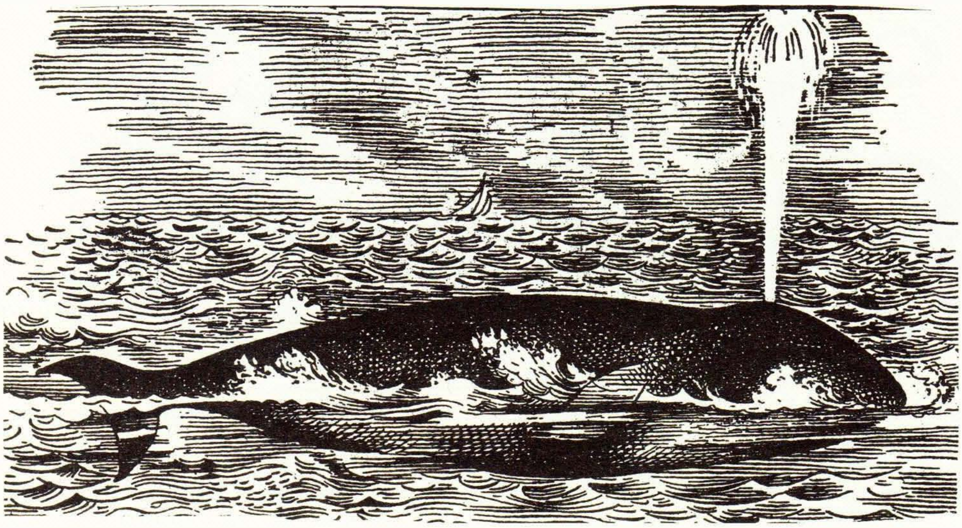

Ἀστακὸς

"*Σηπίαι.. ἔστι τις ἐν μήκωσι θόλος κείνησι κυάνεος, πίσσης δνοφερώτερος, ἀχλύος ὑγρῆς φάρμακον ἀπροτίοπτον, ὅ τε σφίσιν ἄλκαρ ὀλέθρου ἐντρέφεται. Τὰς δ' εὖτ' ἄν ἕλῃ φόβος, αὐτίκα κείνου ὀρφναίας ῥαθάμιγας ἀνήμεσαν, ἀμφὶ δὲ πόντον πάντα πέριξ ἐμίηνε ἰχὼρ ἀχλυόεις, ἀνὰ δ' ἔτραπε πᾶσαν ὠπωπήν. Αἱ δὲ διὰ θολόεντος πόρου φεύγουσι ῥηϊδίως, καὶ φῶτα (=ἄνθρωπον), καὶ εἴποθι φέρτερον ἰχθύν.*"
Δηλαδή:
Αἱ σηπίαι διαθέτουν κατὰ μῆκος κάτι σὰν θόλο σκοτεινό, πιὸ μαῦρο καὶ ἀπὸ τὴν πίσσα, ἕνα φάρμακο ὑγρῆς θολούρας ποὺ δὲν φαίνεται, καὶ ἐντρεφόμενον τὶς προφυλάσσει ἀπὸ τὸν ὄλεθρο. Ὅταν λοιπὸν φοβηθοῦν, ἀμέσως ἀπὸ ἐκεῖ ἐξεμοῦν μαῦρες σταγόνες καὶ ἡ πέριξ θάλασσα μιαίνεται ἀπὸ ἰχὼρ θολῶδες, καὶ ἐμποδίζεται πᾶσα ὅρασις. Αὐτὲς δέ, ξεφεύγουν εὔκολα μέσα στὴν θολὴ θάλασσα, καὶ ἀπὸ ἄνθρωπο καὶ ἀπὸ ὁποιονδήποτε δυνατότερον ἰχθύν.

σκάρος: ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *σκαίρω* =σκιρτῶ.
σμαρίδες: κολυμβοῦν κατὰ *σμήνη*, ὡς μέγα πλῆθος.
σμέρνα: ἐκ τοῦ *σμερδνὸς* =φοβερός.
σπάρος: ἐκ τοῦ ρημ. *ἀσπαίρω*. "*Δηλοῖ κίνησιν χαρακτηριστικήν...*"

σπόγγος: κοινῶς "σφουγγάρι". Ἐκ τοῦ ὅτι "*ἀποσπᾶ* τὰ ὑγρά, εἶτα *σφίγγεται* κατὰ τὰς ἐκθλίψεις", ἐξ οὗ καὶ *σφόγγος* καὶ "*σφουγγίζω*". (Ἡρωδιανός). **σφύραινα:** ὡς ἐκ τοῦ σχήματός της.
τράχουρος: πιθανὸν τὸ λεγόμενο "σαυρίδι", λόγῳ τοῦ ὅτι διαθέτει *τραχεῖαν οὐράν*.
φάλαινα: "*ἀναπνέει διὰ τοῦ αὐλοῦ*" (Ἀριστοτ. Περὶ Ζώων Ἱστ. Δ, 10.537). Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *βάλλω*=ρίπτω (βάλλαινα → φάλαινα) ἐπειδὴ "*ὁ ἀὴρ ἐκπνοῆς ἐξέρχεται μεθ' ὁρμῆς ἐκ τῶν ῥωθώνων, πλήρης ὑδρατμῶν, ὡς ὑδάτινη στήλη*".

"*βάλλαινα*" → *φάλαινα*.

φύκος: κοινῶς φύκι, "*ἐκ τοῦ φύεσθαι· ἐστὶ γὰρ φυτὸν θαλάττιον*".
φώκη: κοινῶς "φώκια". Ἐκ τοῦ *φυσᾶν* (Λεξ. Χόφμαν). Σχετικὸν καὶ μὲ τὸ *φωὶς* =οἴδημα.
χάννη: κοινῶς "χάννος", ἐκ του μεγάλου καὶ χαίνοντος στόματός του.

*

Οἱ ἰχθύες ἀποκαλοῦνται συνήθως "*ἔλλοπες* ἰχθύες", ἐπειδὴ στεροῦνται φωνῆς: **ἐλ**-λείπουν **ὀπός**. Τὰ δὲ **βράγχιά** τους, ἐκ τοῦ *βρέχω, βρόχος*.

***

Τὰ ζῶα ἀγρεύονται, θηρεύονται, οἱ δὲ ἰχθύες ἁλιεύονται.

ἀγρεύω: ἐκ τοῦ ἀναζητῶ τι εἰς τοὺς *ἀγρούς*.

θηρεύω: ἐκ τοῦ *θήρ* =θηρίον → *θήρα* =τὸ κυνήγι. Κυριολεκτικῶς τὸ **"κυνήγι"** συνοδεύεται καὶ ἀπὸ *κύνας* (κύνας ἄγω). **ὀρνεάζομαι:** θηρεύω ὄρνεα, **ὀρνιθοθηρῶ**.
Τὸ δὲ **ἁλιεύω**, ὡς εἶναι προφανές, ἐτυμολογεῖται ἐκ τῆς *ἁλός*. Ἁλιεύομεν κυρίως διὰ ἁλιευτικοῦ **δικτύου**.

Δίκτυα ἁλιευτικά, κυνηγετικά, καὶ ἄλλα...

δίκτυον: ἁλιευτικὸν καὶ κυνηγετικὸν δίκτυον, ἀλλὰ καὶ πᾶν "δικτυωτὸν" κατασκεύασμα. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ἀχρήστου ρήμ. *δίκω* =ρίπτω.
ἀμφίβληστρον: μικρότερον δίκτυον, πᾶν ὅ,τι *βάλλεται ἀμφί*, πέριξ.
πεζόβολον: ἁλιευτ. δίκτυον σχήματος κυκλικοῦ. "*Στὸ ἀκρογυάλι ψαρᾶς πεζόβολον ἐκράτει*" (Ἐρωτόκριτος).
λίνον: δίκτυον ἁλιευτικὸν κατεσκευασμένον ἀπὸ σχοινίον ἐκ *λίνου*.
πολύωπος: δίκτυον, ἐκ τοῦ "*πολλαὶ ὀπαί*".
γύργαθος: τύπος δικτύου, ἐκ τοῦ *γύρω*.
ἄρκυς: γενικῶς δίκτυον. Ρίζα "ἀρ" τοῦ *ἀραρίσκω*=ἁρμόζω. Κατ' ἄλλους ἐκ τοῦ *εἴργω* =ἐμποδίζω.
γάγγαμον: στρογγύλον δίκτυον δι' ὄστρακα.

γρῖπος: ἁλιευτικὴ συσκευὴ ἐκ δικτύων, περίπου "τράτα". Ἐκ τοῦ θέματος "Fριπ" τοῦ ῥίπτω, διὰ προφορᾶς τοῦ διγάμματος ὡς γ. (Ἐκ τοῦ γρῖπος → γρῖφος =λόγος ἀσαφής, σκοτεινός, οἱονεὶ συλλαμβάνων, ἁρπάζων). Ὁ Θέων ὅμως ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ *ἀγρεύω.*

πάγη: δίκτυον -παγὶς διὰ πτηνά. Ἐκ τοῦ ρήμ. *πήγνυμι*, μὲ τὴν ἔννοιαν στερεῶ, ἐμπήγω. (Πρβλ. τὸ σημερ. "παγανιά").

μακούνιον: λεπτὸν δίκτυον διὰ πτηνά, ἄλλως **νεφέλη**.

σαργάνη: πλεγμάτιον ἐκ σχοινίου, εἰς ὑποδοχὴν ἰχθύων, "*ἐκ τοῦ ρήμ. σάττω=φορτώνω: σαγάνη καὶ σαργάνη, πλεονασμῷ τοῦ ρ*". Ὁ ὀρθότερος τύπος εἶναι **σαγήνη**, καὶ σημαίνει πρωτίστως τὸ δίκτυον, μεταφορικῶς δέ, γοητεία, θέλγητρον.

θήρατρον ἢ **πανθήρα:** ἐκ τοῦ *θήρ, θήρα.*

κρησέρα: λεπτὸν ἁλιευτικὸν δίκτυον, ἐκ τοῦ *κρῆσαι* τοῦ ρήμ. *κεράννυμι.*

δεραιοπέδη: ἰξευτικὸν δίκτυον.

ὑποχή: δίκτυον, ἐκ τοῦ *ὑπέχω.*

πάναγρα: δίκτυα τὰ πάντα ἀγρεύοντα.

ἁρπεδόνη: θηρευτικὸν **σχοινίον**, ἐκ τοῦ ἁρπάζω.

Σχοινία....

σχοῖνος ἢ **σχοινίον:** ὡς κατεσκευασμένον ἀπὸ τὸ φυτὸν *σχοῖνος*. Τὸ ἄκρον τοῦ σχοινίου ἀποκαλεῖται **πεῖραρ**.

σειρά: κυριολ. σχοινίον, ἐκ τοῦ **σ**-ύρω+*εἴρω*=συνδέω σ....ειρω. Πρβλ: "*Νῆα ἅλαδε εἴρυσε*" (β 388), =τὸ πλοῖον πρὸς τὴν θάλασσα τὸ ἔσυρε. Ὅθεν σειρά: "*παρὰ τὸ εἴρω, πλεονασμῷ τοῦ σ*".

μήρινθος ἢ **μέρμις:** λεπτότατον σχοινίον, "σπάγος". Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *μέρος*+ *εἱρμὸς* =σύνδεσις.

δεσμός: σχοινίον, ἐκ τοῦ *δέ(ν)ω.*

πεῖσμα: τὸ πολὺ παχὺ "καραβόσκοινο", ἄλλως κάλως.[11]

πρότονες: σχοινία πρυμνήσια, "*οἷς ἐκ τῆς πρύμνης προσδεσμεῖται ἡ ναῦς πρὸς τὴν γῆν*". Ἐκ τοῦ *πρὸ+τείνω.*

ἰλλάς: σχοινίον, ἐκ τοῦ *ἴλλω* =συστρέφω.

σπάρτον: σχοινίον, πᾶν τὸ συνεστραμμένον, ἐκ τοῦ ρήμ. *σπείρω* =τυλίγω.

στρόφος: σχοινίον, ἐκ τοῦ *στρέφω, στρεπτόν.*

πόρκος: "*σχοινίου πλέγμα καὶ κρίκος*". Πιθανὸν ἐκ τοῦ *πείρω.*

οἰσός: σχοινίον, προφανῶς ἐκ τοῦ Μέλλοντος *οἴσω* τοῦ ρήμ. φέρω.

ἴθανα: σχοινία, πιθανὸν ἐκ τοῦ *ἰθὺς* =εὐθύς.

ὁρμιά: λεπτὸν σχοινίον ἐξ ἱππείων τριχῶν, "πετονιά".

πύκασμα: σχοινίον, ἐκ τοῦ *πυκάζω* =καλύπτω.

ἀρτάνη: σχοινὶ γιὰ κρέμασμα, ἐκ τοῦ ρ. *ἀρτάω.*

βρόχος: "*τὸ τῆς ἀγχόνης σχοινίον καὶ τὸ εἰς τὰς ἀγκύρας σχοινίον, διὰ τὸ βρέχεσθαι*".

συκάριον: σχοινίον, ἐκ τοῦ *σωκέω* = ἔχω ἰσχύν.

μίτος =κλωστή, προφανῶς ἐκ τοῦ μ+ἴθι, ἴτω, ἴτε.

ἡνίον: χαλινός, ἐκ τοῦ *ἕνωσις*, "ἑνίον": "*παρὰ τὴν ἕνωσιν τῶν ὑποζυγίων*".

σύρμα: πᾶν τὸ συρόμενον...

***

11. Διὰ τὰ "κάλως" καὶ "ἅλυσις" βλ. εἰς Λεξιλόγιον τῆς ἁλός.

Φυτὰ καὶ ἄνθη

"Γένος ἀεὶ ἀνθρώπων καὶ ζώων ἐστὶ καὶ ***φυτῶν****"*[12]

"Ταῖς τῶν ***ἀνθῶν*** *ὀσμαῖς, μόνον χαίρει τῶν ζώων ἄνθρωπος"*[13]

Φυτόν: ἐκ τοῦ *φύω*, ὅπερ ἐκ τοῦ *ὕω* =βρέχω, καὶ διὰ τροπῆς τῆς δασείας εἰς φ → φύω.
Τὰ φυτὰ διὰ νὰ φυτρώσουν ἔχουν ἀνάγκη βροχῆς.
Ἄνθος: ἐκ τοῦ *ἄνω+θέω*. Αὐξανόμενον κατευθύνεται πρὸς τὰ ἄνω. Γι' αὐτὸ τὰ ἄνθη λέγονται καὶ **θρόνα** ἐκ τοῦ *θορεῖν, θρώσκειν*, ἄνω. "*Τὰ ἐκ τῆς γῆς ἀναθορόντα*".
Λέγονται ἐπίσης **κάλλη** ἐκ τοῦ *καλέα* = ἡλιακὴ θερμότης.
Τὸ δὲ μεταγενέστερον **λουλούδι**, ἐκ τοῦ *λείριον* (=κρινάκι) → λειρίδιον → λειλίδιον → λειλίδι → λουλούδι.

*

Ἐνδεικτικῶς, ἐκ τῶν διαφόρων φυτῶν, δένδρων, ἀνθέων:

ἄγνος: εἶδος θάμνου, δενδρύλλιον. Κατ' ἄλλους ἐκ τοῦ *ἁγνός*, κατ' ἄλλους ἐκ τοῦ *ἄγνυμι*=θραύω. "*ὠνόμασται δὲ ἄγνος διὰ τὸ τὰς ἐν τοῖς Θεσμοφορίοις ἁγνευούσας γυναῖκας, εἰς ὑπόστρωμα χρῆσθαι..*" (Διοσκορ. 103).Ἤ ἐκ τοῦ *ἄγνυμι*: "*λόγῳ τοῦ εὐλυγίστου τῶν κλάδων της*".
ἀθραγένη: δένδρον, ἐξ οὗ προσάναμμα. Ἐκ τοῦ *αἴθω* =καίω +*γίγνω, γένος*.
αἴγειρος: ὑψηλὴ λεύκα μὲ τρεμώδη φύλλα. Ἐκ τοῦ *ἀΐσσω* =κινῶ ὁρμητικά. "*ἠλακάτα στρωφῶσιν, οἷά τε φύλλα μακεδνῆς αἰγείρου*" (Ὀδ. η, 105).
Ἄλλη ἐκδοχή: "*ἐκ τοῦ αἵρεσθαι εἰς ὕψος*", ἐξ οὗ καὶ τὸ ὡς ἄνω "*μακεδνῆς* (=μηκεδανῆς, μεγάλου μήκους) *αἰγείρου*".
Ἡ λεύκα λέγεται καὶ **ἀχερωῒς** ἐπειδὴ φύεται εἰς ὑγρὰ ἐδάφη ("*ἀχερὸν ὕδωρ*"). **λεύκα** δέ, ἀπὸ τὰ λευκοειδῆ φύλλα της.
ἀκακία: κατὰ τὸν Διοσκορίδη, ἐκ τῆς *ἀκῆς*.
ἄκανθα: κοινῶς "ἀγκάθι". Ἐκ τοῦ *ἀκὶς +ἄνθος*, δηλαδὴ ὡσὰν μυτερὸ ἄνθος.
ἀκόνιτον: δηλητηριῶδες φυτόν, ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ἀκίς, ἀκόνη* =αἰχμή.
ἀλθαία: ἐκ τοῦ *ἀλθαίνω* =θεραπεύω (βλ. Λεξιλόγ. Ἰατρικῆς). Φυτὸν μὲ θεραπευτικὲς ἰδιότητες.
ἀλόη: ἰδία ρίζα μὲ *ἄλη, ἀλοάω* (=ἁλωνίζω).
ἀμέριμνον: φυτὸν ἀποδιῶκον τὰς μερίμνας (Πλίνιος Φυσ. Ἱστ. 25.13).
ἄμπελος: ἐκ τοῦ *ἀνά+πέλω, ἀμφὶ +εἴλω*: Δηλ. ἁπλώνεται καὶ ἀναρριχᾶται, "*οἷον ἀνάπελος οὖσα*". "*Τὴν εἰλεὸν* (=συστρεφομένην) *ἄμπελον*" (Ἀθήναιος, Ἐπιτομή). Ἡ ἄμπελος ἀποκαλεῖται καὶ **οἰνομήτωρ** καὶ **ἀναδενδράς:** "*ἡ ἄμπελος ἡ πρὸς δένδρον ἀνερχομένη*".
Ὁ δὲ **βότρυς** ἐτυμολογ. ἐκ τοῦ "*πότρυς*", "*παρὰ τὸ ποσὶ τρίβεσθαι*". Ἤ ἐκ τοῦ *πατῶ+ρέω*. Καὶ ἡ **σταφυλος** ἐκ τοῦ *στείβω, στέμβω, στυφελίζω* =καταπατῶ. Ἐξ οὗ καὶ τὰ "πατημένα σταφύλια" ὀνομάζονται **στέμφυλα**.
ἀμυγδαλέα: ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ *ἀμυχή*, ἐπειδὴ τὸ ξύλινον μέρος, κάτωθι τοῦ πρασίνου, διαθέτει μικρὲς σχισμές.
ἀνεμώνη: διαθέτει φύλλα "*εὐδιάσειστα παντὶ ἀνέμῳ*", ἐξ οὗ καὶ "*ταχέως ὑπὸ τοῦ ἀνέμου φθειρομένη*".
ἄνηθον: ἐκ τοῦ *ἄνω θέειν* "*διὰ τὴν ἐν τάχει αὔξησιν*". (Ε.Μ.)
ἀπιδέα: κοινῶς ἀχλαδιά. Ἐκ τοῦ "*ἄπιος*"(ἀ+πίνω), δηλαδὴ "*ἡ ἥκιστα πίνουσα ὀπώρα· ἥδεται γὰρ ξηρᾷ γῇ*". Λόγῳ τοῦ ὅτι εἶναι ὑγρὸ φυτὸ χρειάζεται ξηρὰ γῆ, ἀλλοιῶς "*Προσβάλλονται ἐκ σήψεως τῶν ριζῶν αἱ ἀπιδέαι αἱ φυτευόμεναι εἰς μέρος τὸ ὁποῖον συγκρατεῖ ὑπερβολικὴν ὑγρασίαν*". Ἄρα "*ἀπιδέα*", ἐκ τοῦ ὅτι δὲν πρέπει νὰ "πίνη", νὰ "τραβάη" πολλὰ νερά. Δὲν τὸ ἔχει ἀνάγκη. Ἄλλωστε "ἀχλάδι" σημαίνει ἀκριβῶς "ζουμερὸς" καρπός. Περιέχει τὶς δύο "ὑδατικὲς ρίζες "αχα" καὶ "δαν". Ὑπενθυμίζομε: "λαδογενὴς" ἡ Ἀφροδίτη, ὡς γεννηθεῖσα ἐκ τῶν ὑδάτων. (Βλ. Λεξιλόγιον ἁλός).
Λέγεται καὶ **ἀχρὰς** (*ἄχα ρέει*).
ἄρακος: κοινῶς "ἀρακάς". Ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ "*ἀν-αρρίχησις*", λόγῳ τοῦ ὅτι ἀναρριχᾶται. Γι' αὐτὸ ὑπὸ

12. Ἀριστοτ. Περὶ Ζώων Γεν. Β 1.731
13. Ἀριστοτ. Περὶ Αἰσθ. 5.441

τῶν Ταραντίνων ἀπεκαλεῖτο "ἀετός".
ἀστυτίς: Τὸ μαρούλι, "*διότι διούρησιν παρασκευάζει καὶ ποιεῖ ἐκλύτους πρὸς τὰ ἀφροδίσια*".
ἀσπάραγος: κοινῶς σπαράγγι. Ἐκ τοῦ *σπαργάω* = εἶναι πλήρης.
ἀριστολόχεια: βοτάνη διευκολύνουσα τὸν τοκετόν, "*ἀπὸ τοῦ δοκεῖν ἄριστα βοηθεῖν λοχείας*" (Διοσκορ. 34).
ἄχυρον: Τὸ ἀντίθετον του *ἐχυρός*, "*ὀχυρός*". *ὀχυρόν* =τὸ ἀντέχον. Τὸ ἄχυρον ὅμως "*ἀέχυρόν τι ὄν*".
βάλανος, βελανιδιά: ἐκ τοῦ *βάλλω*, διότι οἱ καρποί της, πίπτουν ἐκ τοῦ βάρους των, *βάλλονται*.
βασιλικός: (νεώτ.) ὡς ἐκλεκτός, πολύτιμος.
βάτος: στὴν οὐσία "ἄβατος": "*τῇ βάσει ἄβατος οὖσα -λόγῳ ἀκανθῶν- ἡ ὀνομασία κεῖται ψεκτικῶς*".
βλίτον: ἐκ τοῦ "μλίτον" διὰ συνήθους τροπῆς τοῦ μ εἰς β, ἰδιαιτέρως πρὸ τοῦ ὑγροῦ λ. "μλίτον → βλίτον, ἐκ τῆς μαλακότητος τῶν φύλλων του".
βολβός: ἐκ τοῦ (F)ελύω → Fολβός. Τὰ φύλλα του εἶναι "*στενῶς περιτετυλιγμένα περὶ τὸν βλαστόν*".
γλυκύρριζα: φυτὸν μὲ γλυκεῖαν ρίζαν.
δάφνη: Τὸ φυτὸν δάφνη εἶναι τὸ κατ᾽ ἐξοχὴν φυτὸν τοῦ Ἀπόλλωνος. Μὲ φύλλα δάφνης ἐστέφοντο οἱ ἱερεῖς του, οἱ κομισταὶ εὐνοϊκῶν χρησμῶν, οἱ νικηταί, οἱ ποιηταί.. Ἐθεωρεῖτο σύμβολον σοφίας, ποιήσεως, εὐσεβείας, ἀνδρείας, ἐξ οὗ καὶ τὰ "*δαφνοστεφής*", "*δαφνοστεφανωμένος*", "*ἔδρεψε δάφνας*", "*στέφανος δάφνης*", "*δάφνινο στεφάνι*", πρὸς ἔνδειξιν δόξας, φήμης, κλέους. Τὸ ὄνομα "δάφνη" ἐτυμολογικῶς προέρχεται ἐκ τοῦ ἐπιθ."*δαφοινὸς*" = κατακόκκινος (ἐπιτατ. δα+φοινὸς=κόκκινος, αἱματόχρους), διότι ἡ κυριωτέρα ποικιλία τοῦ φυτοῦ αὐτοῦ φέρει ἄνθη ρόδινα καὶ καρπὸ "ἐρυθρὰν δρύπην". Ἡ γκρεκάνικη διάλεκτος, διατηρώντας τὴν ἀρχαία προέλευσι, ὀνομάζει τὴν δάφνη "TAFINI", δηλ. "δαφοινή". (Ἡ "δάφνη", διὰ συνήθους τροπῆς τοῦ δ εἰς λ., προφέρεται καὶ "λάφνη" καὶ "λαῦρον" (Ἡσύχ.) ἐξ οὗ τὸ λατιν. LAURUS, ἰταλοϊσπαν. LAURO, γαλλ. LAURIER, ἀγγλ. LAUREL, γερμ. LORBEER, μὲ πάμπολλα παράγωγα ὡς λ.χ. LAUDE, LAUD (ἔπαινος), γερμ. LIED =ᾆσμα, γαλλ. LAUREAT =ἀριστεύσας. Ἐκ τοῦ BACCA (=βάκχη, δαφνὶς Βάκχου) + LAUREATUS → BACCALAUREATUS, τὸ γνωστὸ "μπακκαλωρεά", πτυχίον , μὲ τὴν ἔννοια τοῦ "δαφνοστεφής, ἐπιτυχών".)
δρῦς: ἀρχικῶς πᾶν δένδρον,[15] ἀργότερα ὅ,τι ὀνομάζουμε *δρῦς*. Τὸ **δένδρον** ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *δέρω* μὲ τὴν ἔννοιαν ἐκ-δέρω, ἀποφλοιῶ. **Δρίος** σημαίνει **δάσος**. Τὸ δάσος ἐκ δρυῶν, →**δρυμός**.
Τὸ *δάσος* ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ἐπιτατικοῦ *δα +σεύω* =ὁρμῶ, ἐκ τοῦ σφοδρῶς ἐκπεμπομένου ρεύματος ἀέρος: "φυσάει". Τὰ δάση ποιητικῶς ἀποκαλοῦνται "*κόμη τῆς γῆς*".
δίκταμον: εὐδοκιμεῖ εἰς τὰ ὄρη Δίκτης καὶ Ἴδης.
δόναξ: εἶδος καλάμου, "*παρὰ τὸ ῥᾶον δονεῖσθαι*", εὐκολολύγιστος γάρ.
ἐλαία, ἐλάα: Ἐκ τοῦ ἁλέα =ἡλιακὴ θερμασία. "*Ἐν θερμοῖς γὰρ τόποις χαίρει*".[15α]
ἐλάτη: ἐκ τοῦ *ἐλαύνειν* πρὸς τὰ ἄνω, *ἐλατός*. "*ἐλάτη οὐρανομήκης*" γράφει ὁ Ὅμηρος (ε 239), "*ἐξικνεῖται μέχρι τοῦ αἰθέρος*"(Ξ, 286).
ἑλίκη: ἡ ἰτέα, λόγῳ τῆς εὐκαμψίας της. Ἐκ τοῦ *ἕλιξ*, οἱονεὶ ἡ εὐέλικτος. Ἄλλωστε καὶ ἡ *ἰτέα* ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ἴθι ἴτω*, ἐπειδὴ οἱ κλάδοι της συστρέφονται εὔκολα, τοὺς κατευθύνεις, κομμένους, καὶ τοὺς λυγίζεις σὲ ὁποιοδήποτε σχῆμα.
ἐλλέβορος: βοτάνη, ἐκ τοῦ *ἕλλερα* =κακὰ +*βιβρώσκω*. "*Ἐλλέβορος ἀνθρώποις δηλητήριον*". (Ἀριστοτ.).
ἐρέβινθος: κοινῶς "ρεβύθι". Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *λέπος* =φλούδι, χαρακτηριστικὸ αὐτοῦ τοῦ ὀσπρίου: *λέπος* → *λέπινθος* → *λέβινθος* → *ρέβινθος* → ἐρέβινθος.
ἐρείκη: εἶδος δένδρου εὐχερῶς σχιζομένου, ἐκ τοῦ *ἐρείκω* =σχίζω.
ἐρινεός: ἀγρία συκῆ, ἐκ τοῦ *ἔρι, ἔρις +νέω:* "*ἐριστικὸν γὰρ τὸ δένδρον, ἀνέρχεται πανταχοῦ*".
ἕρπυλλος: ἑρπυστικὸν ἀειθαλὲς φυτόν.
εὐκάλυπτος: *εὖ καλύπτει*, λόγῳ δασύτητος τοῦ φυλλώματος. Λέγεται καὶ **φιλύρα**, ἐκ τοῦ *φλοιός:* ὁ φλοιός της λίαν κατάλληλος πρὸς γραφήν.
ζιζάνιον: ἐκ τοῦ *σισάνιον*: *σίνω* =βλάπτω.
ἡδύοσμος: κοινῶς "δυόσμος". Διαθέτει *ἡδεῖαν ὀσμήν*.
ἡλιοτρόπιον ἢ **ἡλιανθές**. Τρέπεται πρὸς τὸν ἥλιον, "*ταῖς ἠελοῖο τροπαῖς, ἰσώνυμον*".
θάμνος: ὡς πολύκλαδος· *θαμὸν* =πυκνόν· πυκνὴ βλάστησις.

15. Ἐξ οὗ τὸ ἀγγλ. tree =δένδρον, δηλ. δρῦς.
15α. Διὰ πλείονας πληροφορίας Βλ. Κεφάλαιον "Ὀνόματα Θεῶν" - Προσωνύμια Θεᾶς Ἀθηνᾶς: "Μορία".

θύμον: ἐκ τοῦ *θύω*, ἡ ἐκ τοῦ βωμοῦ προερχομένη ἡδεῖα ὀσμή - **θυμάρι**, ἐκ τοῦ *θυμαρὴς* =ὁ εἰς τὸ θυμικὸν ἀρεστός.

ἴον: ἤ ἐκ τοῦ *ἴος* =μόνος, φύεται μόνον. Ἤ "*παρὰ τὸ ἀνιέναι ταχέως*" (ἰών, ἰοῦσα, ἰόν, μτχ. τοῦ ρ. εἶμι).

ἶρις: ἰριδίζει ὅπως τὰ χρώματα τῆς *οὐρανίας ἴριδος*, τὰ δὲ πλαϊνὰ πέταλά της ἐνθυμίζουν πτερά, ὡς τὰ πτερὰ τῆς ἀγγελιαφόρου τῶν θεῶν, τῆς Ἴριδος.

ἰτέα: κοινῶς ἰτιά. Ἐκ τοῦ εἶμι - *ἴτω, ἴτε*, ἐπειδὴ οἱ κλάδοι της λυγίζουν εὔκολα δίχως νὰ θραύωνται.

κάκτος: "*ἀφίησι εὐθὺς ἀπὸ τῆς ῥίζης καυλοὺς ἐπιγείους, τὸ δὲ φύλλον ἔχει πλατὺ καὶ ἀκανθῶδες*" (Θεόφρ.). Ρίζαι "*κα*" +"*ακ*".

κάλαμος: φύεται εἰς θερμὰ μέρη (*καλέα* =θερμασία), ἀλλὰ καὶ "*τῷ πυρὶ εὐθὺς ἐξάπτεται*" (=ἀνάβει ἀμέσως), ὡς *κᾶλον* =ξηρὸν ξύλον. Λέγεται καὶ **κάννα**, ἐκ τοῦ "κάλλα".

καρυά, **καρυδέα:** Οἱ καρποί της, τὰ *κάρυα*, ὁμοιάζουν πρὸς *κάραν* =κεφαλήν.

κάρφος: ξηρὰ καλάμη, ἐκ τοῦ *κάρφω* =ξηραίνω.

καρωτόν: κοινῶς καρῶτο· ἐτ. *κάρα*, ὡς φυτὸν διαθέτον οἱονεὶ κεφαλήν.

κάστανον: ἐκ τοῦ *κάστον* =ξύλον. Τὸ δὲ *κάστον*, ἐκ τοῦ *καίω*.

κέρασος

κέρασος: ἔχει φύλλα μυτερὰ ὡς *κέρατα*.

κλῆμα: κλάδος ἀμπέλου. *κλάδος, κλαρί, κλῆμα*, ἅπαντα ἠχοποίητα ἐκ τοῦ ἤχου "*κλάκ*" τῆς *κλάσεως*.

κνίδη: κοινῶς "τσουκνίδα". Προκαλεῖ *κνησμόν*.

κολοκύνθη: "*ὅτι κοιλαίνουσιν αὐτὴν ἐξελόντες τὴν ἐντεριώνην*" (Λουκιανὸς). Ὑπῆρχε παροιμία (τὴν διασώζει ὁ Εὐδαίμων ἐν "Ὀρθογραφίᾳ"): "*ἤ κρίνον ἤ κολοκύντην*", μὲ τὴν σημασία ἤ καλὸ ἤ κακό. Πρβλ. τὸ σημερινὸ "κολοκύθια"... γιὰ τὰ καταφρονητέα πράγματα.

κόμαρος: κοινῶς "κουμαριά". Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *κόμαρον*=ἐρυθρὸν χρῶμα, ἐπειδὴ διαθέτει προφυροῦς καρπούς.

κρανία: "δένδρον ἐστὶν ἁδρόν", δηλ. σκληρὸν (ἐκ τοῦ *κάρα, κράς, κραταιόν*). Ἐκ τοῦ ξύλου τοῦ δένδρου αὐτοῦ κατεσκευάζοντο δόρατα, ἐξ οὗ καὶ "*τὸ ἐκ κρανείας δόρυ*"(Διοσκορ.).

κρὶ ἤ **κριθή:** κοινῶς "κριθάρι". Ἐκ τοῦ ρήμ. *κρίνω*=ξεδιαλέγω, ἐκλέγω.

"*κριθαὶ φασὶ ἐκλήθησαν, διότι αὐτῶν εὑρεθεισῶν, διεκρίθησαν τῶν ἀλόγων ζώων οἱ ἄνθρωποι, πρόσθεν βαλανηφαγοῦντες. Ὅθεν καὶ ὁ κρίβανος,*[16] *κριθῆς βαῦνος, ὅν καὶ κλίβανον διὰ τοῦ λ φασίν*". (Εὐστάθιος).

Πρὶν τὰ ἀλέσουν, ἅπαντα τὰ σιτηρὰ ἀπεκαλοῦντο **οὐλαί** (ἐκ τοῦ *ὅλος*) διότι ἦσαν σῶα, "ὁλόκληρα".

κρίνος: τὸ ἐκλεκτότερον, τὸ διαλεχτό, τὸ ξεχωριστό. Ἐκ τοῦ *κρίνω* =διαλέγω.

κρόμμυον: κοινῶς "κρομμύδι". Ἐτυμολογεῖται καὶ τοῦ ὅτι "*τὴν κόρην* - τοῦ ὀφθαλμοῦ- ποιεῖ συμύειν".[17] Λόγῳ τῆς δριμύτητος, μᾶς κάνει νὰ κλείνουμε, νὰ συσφίγγουμε τοὺς ὀφθαλμούς.

κύαμος: κοινῶς "κουκί". Ἐκ τοῦ *κύω* =φουσκώνω, ἐπειδὴ προξενεῖ "φούσκωμα" εἰς τὴν κοιλίαν.

κυδώνιον: ἐκ τῆς Κρητικῆς πόλεως Κύδων.

κυκλάμινον: "*φέρει στρογγύλας βωλοειδεῖς ῥίζας*" (Διοσκουρίδης).

κυπάρισσος: "*κύει παρίσους ἡ κυπάρισσος κλάδους*" (Εὐστάθιος).

Ἄλλη ἐκδοχή: εἶναι μέγα καὶ ὑψηλὸν δένδρον, ἐξ οὗ ἡ κατάληξις *-ιττος, -ισσος*. Ἡ ρίζα *κυπ- κυβ-* (πρβλ. *κύβη, κύπελλον*), ἐπειδὴ τὰ ἄρρενα ἄνθη ἀποτελοῦν ὠοειδεῖς *κεφαλίδας*, καὶ τὸ σπέρμα *καλύπτεται* ἀπὸ καρπικὰ λέπια.

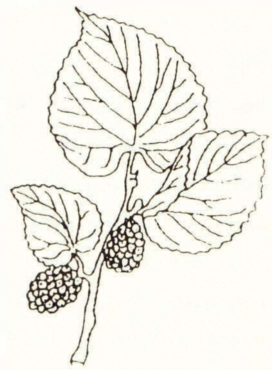
λάχανον: ἐκ τοῦ *λαχαίνω* =σκάπτω (*λα*+*χαίνω*=λίαν χαίνει ἡ γῆ). "*Λάχανον, ἐκ τοῦ λαχαίνεσθαι καὶ περισκάπτεσθαι*" -χρειάζεται πολὺ σκάψιμο τῆς βάσεως.

κυκλάμινον

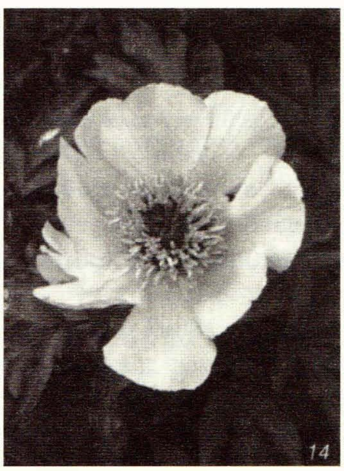
16. κρίβανος =φοῦρνος, κλίβανος. βαῦνος =κάμινος.
17. Ἀριστοτέλους Προβλήματα 925α

λειμωνήρης βοτάνη: ἡ τῶν *λειμώνων*=λιβαδιῶν. Ἐκ τοῦ *λειμωνήρης* → τὸ ἀντιδάνειον *λεμόνι* (limone).
λωτός: προφανῶς ἐκ τοῦ *λανθάνω, λήθη*. Συμβολισμὸς ἐκ τῆς Μυθολογίας: ὁ τρώγων λωτόν, ἐλησμόνει τὰ πάντα.
μαλάχη: κοινῶς "μολόχα", ὡς διαθέτουσα μαλακτικὲς ἰδιότητες.
μάραθος: ἐκ τοῦ *μαραίνω*, ἐπειδὴ εἶναι φυτὸν ἀπισχναντικόν. (Κωνστ. Οἰκονόμου).
μαρίκη: κολοκύνθη (Σουΐδας). Ἐκ τῆς "ὑδατικῆς" ρίζης *μυρ-, μαρ-*.
μήκων: κοινῶς "παπαρούνα". Ἐκ τοῦ *μῆκος*, ἐπειδὴ διαθέτει μακρύ ἐπίμηκες "κοτσάνι".
μῆλον: γενικώτερον, πᾶς καρπός. Ἐκ τοῦ *μεληδὼν* =φροντίς.
μίνθη: κοινῶς "μέντα". Μίνθη ἦτο τὸ ὄνομα ἀγαπημένης τοῦ Πλούτωνος, τὴν ὁποίαν μετεμόρφωσε ἡ Περσεφόνη εἰς τὸ ὁμώνυμον φυτόν. Τὸ ρ. *μινθόω* σημαίνει βδελύττομαι, ἀποστρέφομαι.

μοῦρα

μορέα: κοινῶς "μουριά". Τὰ *μόρα* (=μοῦρα), ἀποτελοῦνται ἀπὸ πολλοὺς κόκκους, "*μόρια*".
μυρίκη: "*δένδρον ἐστὶ παρὰ λίμναις καὶ τοῖς στασίμοις ὕδασι φυόμενον*". (Διοσκ. 87). Ἐκ τοῦ *μύρα* =θάλασσα.
μύρτον: κοινῶς "μυρτιά". Ἐχρησίμευε πρὸς παρασκευὴν μύρου. (Βλ. καὶ ὡς ἄνω, *μυρίκη*).
μῶλυ: "*Εἶδος σκορόδου δυσκόλως ἐκριζομένου*", ἐκ τοῦ *μῶλος* = μέγας κόπος. "*Χαλεπὸν ὀρύσσειν ἀνδράσι θνητοῖς*" γράφει ὁ Ὅμηρος (Κ, 302)
νάρκισσος: ἐκ τοῦ *νάρκη*· Διαθέτει ναρκωτικὲς ἰδιότητες.
νηπενθές: ἐκ τοῦ *νη+πένθος*, δηλ. τὸ ἀφαιροῦν τὸ πένθος. Ὁ Διόδωρος γράφει ὅτι τὸ χρησιμοποιοῦσαν οἱ γυναῖκες ὡς πραϋντικὸν ὀργῆς καὶ λύπης: "*νηπενθές, ἄχολόν τε κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων, ὡς τὸ καταβρόξειεν, ἐπὴν κρητῆρι μιγείη*". (δ 220)
οἰνάνθη: ἐκ τοῦ *οἴνη* =ἄμπελος +*ἄνθος: "τὰ μὲν φύλλα ἔχει ὥσπερ σταφυλῖνος*".
ὄμφαξ: ἄωρος σταφυλή, "ἀγουρίδα". Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ "*ὠμοφαγέω*".
ὀξύς, ὀξιά: ρίζα *οκ-, ακ-*. Ἐχρησιμοποιεῖτο πολὺ καὶ πρὸς κατασκευὴν δοράτων, ἐξ οὗ καὶ *ὀξεῖα* =δόρυ.
ὀρίγανον: κοινῶς "ρίγανη". "*Παρὰ τὸ ὅτι ἐν τῷ ὄρει χαίρει*" (*ὄρος+γάνος* =χαρά). Ὁ Ἡρωδιανὸς ὅμως δίδει ἄλλην ἐκδοχήν: "*ὁρᾶν γὰρ καλῶς ποιεῖ τὸ ὀρίγανον*". Δηλ. κάνει καλὸ στὴν ὅρασι.

παιονία

ὀρίνδα: ἡ ὄρυζα. Ἐκ τοῦ *ὄρνυμι*, λόγῳ τοῦ ὅτι εἶναι ὑψηλὸν φυτόν, φθάνει εἰς 6 μ. ὕψος. (Φρύνιχος)
ὄρχις: φυτὸν καλούμενον οὕτω ἐκ τοῦ σχήματος αὐτοῦ.
ὄσπρεον ἢ **ὄσπρος:** "*καθ' ὑπέρθεσιν τοῦ ο· σπόριον γὰρ ἐστὶ τὸ ὄσπριον*".
παιωνία ἢ **παιονίη:** φυτὸν ἔχον ἀντισπασμωδικάς, θεραπευτικὰς ἰδιότητας (Θεόφρ.) (Βλ. Λεξιλόγ. Ἰατρικῆς λ. "παιάν").
παράσιτον: "ζωικὸς ἢ φυτικὸς ὀργανισμός, ζῶν ἐπὶ ἄλλου ζώου ἢ φυτοῦ καὶ ἐξ αὐτοῦ τρεφόμενος, σιτούμενος".
πέπων: καρπὸς ὥριμος, γλυκύς, μαλακός. Ἐκ τοῦ *πέσσω* =μαλακώνω, *πεπαίνω* =ὡριμάζω.
πεύκη: ρίζα συγγενὴς πρὸς πικ- (*πικρός*, αἰχμηρὸς) καὶ *πυκ-* (πυκνός). "*Ἐκ τοῦ εἰς ὀξὺ ἀπολήγοντος τῶν βελονοειδῶν φύλλων του*".
Ἡ **ρητίνη** του, ἐκ τοῦ ρ. ρέω, ὀνομάζεται καὶ "*τὸ τῆς πεύκης δάκρυον*". Τὸ δὲ κοινῶς λεγόμενον "κουκουνάρι", ἐκ τοῦ **κοκκωνάριον**, ὅπερ ἐκ τοῦ *κόκκων* =κόκκος.
πήγανον: ἐκ τοῦ *πήγνυμι*, "*ὡς ἐκ τῶν παχέων καὶ σαρκωδῶν φύλλων αὐτοῦ*" (Λεξ. Lid. Sc.). "*Βασκανίας φάρμακον τὸ πήγανον*". (Πρβλ. τὸ λαϊκὸ "ξορκισμένο μὲ τὸν ἀπήγανο").
πλάτανος: ἐκ τοῦ *πλατύς*, "*διὰ τὰ πλατέα αὐτῆς φύλλα*". "*Ἥ τε πλάτανος ἀμφιλαφὴς*" (=φουντωτή, πλατειά).- "*Πλάτανος, ἄκαρπος μέν, καλὸς τοῖς σκιατραφουμένοις, διὰ τὸ πλατὺ καὶ ἀνώφορον, πλάτανος λέγεται*".
πόα: ἢ **ποία** (αἰολ.): ἡ αὐτομάτως ἀναφυομένη χλόη. Ἐκ τοῦ φύω → πύω → πόα. Ἐξ οὗ *πῶυ* =ποίμνιον, *ποιμήν*.

πρῖνος: "*ὑπ᾽ αὐτοῦ κατακόπτεσθαι*". Πρβλ. "πριόνι".

πράσον: ἀρχικῶς ἐχαρακτήριζε θαλάσσιον φύκι. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *πόρος* =θάλασσα .

πτελέα: κοινῶς "φτελιά". Ἐκ τοῦ *πετάννυμι* = ἁπλώνω· "*ἡ τοὺς κλάδους ἐκτείνουσα*".

πτέρη: ἐκ τοῦ ὅτι διαθέτει "*φύλλα περὶ πῆχυν τὸ μέγεθος ἀνηπλωμένα, ὡς πτέρυγας*". (Διοσκ. 4. 186)

πύξος: ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *πυκνὸς* =στερεός, ἐπειδὴ τὸ ξύλον του "*χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἄκραν σκληρότητα*".

πύρνον: κοινῶς "πουρνάρι". Ἐκ τοῦ "*πύρινος φηγὸς*". Παράγει "πῦρ" ὡς τροφή. (Πρβλ. *πυρὸς* =σῖτος).

ῥάμνος: "*θάμνος ἐστὶ περὶ φραγμοὺς φυόμενος*" (Διοσκ.) -*ῥάμνος, Fράμνος*, οἱονεὶ *φραγμός*.

ῥαφανίς: κοινῶς "ραπανάκι". Ἐτυμ. "*διὰ τὸ ῥαδίως φαίνεσθαι*" (Ἀθήναιος). Δηλ. φυτρώνει εὔκολα.

ῥοιάς: ἢ **ῥόα:** ρωδιά, ρόιδι. Ἐκ τοῦ *ῥοά, ῥοή*, διότι οἱ μικροσκοπικοὶ κόκκοι της, ὡσὰν νὰ ρέουν.

ῥόδον: ἐκ τοῦ ὁποίου "*ῥέει ὀδμή*".

ῥοδάκινον: ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ "δωράκινον", ὡς ὠφελίμου καρποῦ.

σέλινον: ἐκ ρίζης *σεδ-* (ἑδ-), "*παρὰ τῷ ἑδράζεσθαι καὶ σεύεσθαι ἐν ἕλει*". Ὁ Ὅμηρος τὸ ἀποκαλεῖ "*ἐλεόθρεπτον σέλινον*" (Β 776). -Γραμμ. Β: ΣΕ-ΡΙ-ΝΟ.

σήσαμον: "σουσάμι". Ἐκ τοῦ *σήθω* =κοσκινίζω, κτυπῶ. πρκμ. *σεσήσαμι* ἢ *σέσημαι*. Τὸ σουσάμι ἀποφλοιοῦται καὶ ἀλέθεται διὰ ποικίλας χρήσεις· *σῆσις* =κοσκίνισμα, προφανῶς ἐκ τοῦ *σείω*. Κακῶς ἰσχυρίζονται ὅτι πρόκειται περὶ λέξεως ξενικῆς. Ἤδη ὁ Ἀλκμὰν γράφει: "..*σασάμῳ τε κὴν πελίχναις*". Γραμμ. Β: SASAMO -Ὅμηρος: "*σήσαμον ἀμφενέμοντο*".

σικυός: κοινῶς "ἀγγούρι". Ἐκ τοῦ *σεύω* καὶ *κίω*, "*ὁρμητικὸν γὰρ ὑπάρχει*". Αὐξάνεται ταχέως.

σῖτος: οἱονεὶ "ψῖτος" ἐκ τοῦ *ψίζω, ψίω* =τρίβω. Δηλ. τρίβεται, ἀλέθεται.

σκόροδον: "*παρὰ τὸ σκαιῶς ὄζειν*" -δηλαδὴ ἔχει ἄσχημη, βαρειά, σκαιὰν ὀσμήν.

σπάρτον: ἐκ τοῦ *σπείρω, σπεῖρα:* "χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν συνεστραμμένων σχοινίων".

στάχυς: ἐτυμ. *ἵστασθαι* (ὀρθίαν στάσιν ἔχει). Ἔχει σχέσιν καὶ μὲ τὸ *ἀκίς*, ὅτι κεντίζει: *στάκυς* →*στάχυς*.

συκέα-ῆ: "*παρὰ τὸ σεύω τὸ ὁρμῶ· ὁρμητικὴ γάρ ἐστί*". Μυθολογικῶς: "*Συκεὺς* (δηλ. ὁρμητικός), εἷς ἐκ τῶν Τιτάνων. Καταδιωκόμενος ὑπὸ τοῦ Διός, ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τῆς μητρὸς Γῆς, ἥ σχιθεῖσα τὸν ἐδέχθη καὶ ἀνέδωκεν ἀντ᾽ αὐτοῦ τὴν συκέαν". (Ἀθήναιος Γ' 78).

Τὸ ξηρὸν σῦκον ἀποκαλεῖται **ἰσχὰς** ἐκ τοῦ *ἰσχνός*. Τὰ δὲ φύλλα τῆς συκιᾶς λέγονται **θρία** "*ἐπεὶ εἰς τρία διέσχισται*" (Ε.Μ.), "*καὶ γὰρ τὸ φύλλον τῆς συκῆς τριμερές*". (Χοιροβοσκὸς γραμμ.)

τολύπη

τολύπη: ἐξ οὗ τὸ σημερ. ἀντιδ. "τουλίπα". "*Τολύπη ἐστὶ ὄγκος σφαιροειδὴς οἱουδήποτε πράγματος, ἐκ τοῦ τλάω =τελειῶ*".

ὕδνον: ἐκ τοῦ ὕω =βρέχω.

φάσηλος: φασίολος, ρίζα συγγενὴς πρὸς *φα-κή*, πιθανὸν ἐκ τοῦ *φαίνω, ἀναφαίνω, ἀναφύω*.

φηγός: ἱερὰ δρῦς τοῦ Διός. Ἐκ τοῦ *πηγὸς* (πήγνυμι)· ἡ λίαν στερεὰ καὶ ὑψηλή. Ἐκ τῶν καρπῶν - βαλάνων τῆς φηγοῦ ἢ φαγοῦ → τὸ σημερ. *φαγητόν. ("Ἀρκάδες προσέληνοι, φηγὸν ἔδοντες ἐν οὔρεσι").*

χαμαίμηλον: (χαμομήλι). "*Ἐκλήθη ἐκ τῆς ὀσμῆς, διὰ τὴν πρὸς τὰ μῆλα ὁμοιότητα τῆς ὀσμῆς*", κατὰ Διοσκουρίδην.

χλόη: Ἐκ τοῦ *χλίω* =θερμαίνω, διότι δὲν φύεται στὴν παγωνιά.

χόρτος: *χοῦς+ὀρτὸς* -"βγάζει ἡ γῆ χορτάρι".

χρυσάνθεμον: χρυσίζον ἄνθος

*

"Τὰ περὶ τὰ φύτλα"[18]

"*Τὸ θάλλειν*[19] *ἐπὶ δένδρων λέγεται,*
τὸ δὲ ἀνθεῖν ἐπὶ μόνον τῶν ἀνθέων·
ὅθεν, εὐθαλεῖς μὲν κλάδοι,
εὐανθεῖς δὲ λειμῶνες".

ρίζα: "δι ἧς *ρέει* τὸ ζῆν, τὸ ὑγρόν, καὶ ἐπὶ γῆς *ἱζάνει*".
(ρ + "ἵζα" =ἕδρα, κάθισμα)... "*ἵζα τις οὖσα, παρὰ τὸ προσιζάνειν τῇ ἕρᾳ*".
καυλός: τὸ ὑπὲρ τὴν γῆν μέρος τοῦ φυτοῦ, κοινῶς "κοτσάνι". Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ "*κοῖλος*". (Λέγεται καὶ ἐπὶ διαφόρων σωληνοειδῶν).
ἐντεριώνη: τὸ ἐσώτατον μέρος, ἡ καρδία τοῦ φυτοῦ, "*οἷον ἐν τοῖς ὀστοῖς ὁ μυελός*". (Ἀριστ. Ἱππ.)
Ἐκ τοῦ *ἐντὸς*+ *ρέω* καὶ πιθανὸν "*ἔριον*".
ὕπερος: ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ "*ὑπέρ*".
κάλυξ: ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ "*καλύπτω*".
γῦρις: κυριολεκτικῶς, "*τὸ λεπτότατον τοῦ ἀλεύρου*". (ἐκ παρομοιώσεως ἐλέχθη καὶ ἐπὶ τῶν φυτῶν).
φύλλον: ἐκ τοῦ ρημ. *φύω*. Ὅμως: "*φύλλον καὶ φῦλον διαφέρει· φύλλον μὲν τὸ τοῦ φυτοῦ, φῦλον δὲ τὸ γένος*".
πέταλον: ἐκ τοῦ *πετῶ, πετάννυμι* =ἁπλώνω.
φλοιός: Λέγεται καὶ **φελλός**. Ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ *φλέω* =εἶμαι πλήρης.
ξύλον: ἐκ τοῦ *ὕλη*, "*σύλη*". Ὁ ξυλοκόπος λέγεται *ὑλοτόμος*. "κ-σύλον". Εἰς ἀρχ. ἐπιγρ. τὸ "ξύλον" εἶναι γραμμένο ὡς "σύλον".
κορμός: ἐκ τοῦ *κείρω* =κόπτω.
καρπός: οἱονεὶ "ἁρπὸς" → "χαρπὸς" → καρπός. "*Ὁ τῇ δρεπάνῃ* -ἢ τῇ χειρὶ -*συλλεγόμενος* -ἁρπαζόμενος".

***

Καινούργιους κλώνους καὶ κλαδιὰ
τὸ δέντρο μας θὰ βγάλη...

κλῶνος, κλών, κλάδος καὶ **κλῶναξ:** "κλωνάρι". "κλαρί". Προφανῶς ἠχοποίητον ἐκ τοῦ ἤχου "κλ".
κλωνίζω =κλαδεύω.
πτόρθος: νέος κλάδος, ἔκφυσις δένδρου, **θαλλός**. "*πτόρθοι δάφνης*". Λέγεται καὶ μεταφορικῶς: "*ὡς πτόρθος ηὐξόμην*". Ἐτυμ. *διαπετάσθαι* +*ὄρθιον*.
βλαστός: ὡς καὶ νῦν, βλαστάρι, κλάδος. Λέγεται καὶ μεταφορικῶς: "*ὁ νεαρὸς βλαστὸς τῆς οἰκογενείας..*" Ἐκ τοῦ *φλέω*.
στέλεχος: ὁ ἄνωθεν τῆς ρίζης κορμὸς τοῦ φυτοῦ. Μεταφορικῶς, "κούτσουρο".
κῶλον: μέλος σώματος, πράγματος, καὶ συνεκδοχικῶς κλάδος φυτοῦ.
τρέχνος: κλάδος, βλάστημα, νεαρὸν φυτόν, ἐκ τοῦ *τέρχνος* ὅπερ συγγενὲς πρὸς τὸ *τέρην* =τρυφερός.
μόσχος: μικρὸς κλάδος, ἐξ οὗ "μόσχευμα", ἀλλὰ καὶ πᾶν νεαρὸν ζῶον. Μεταφορικῶς δέ, παῖς, κόρη, παιδί.
ὄσχος: μόσχος, νέον κλῆμα ἀμπέλου· "*κλάδος ἀμπέλου κατάκαρπος, ὅς καλεῖται ὄσχος*" -ἐξ οὗ ἡ ἑορτὴ *Ὀσχοφόρια*.
ὄζος: βλαστός, κυρίως ὁ ὀφθαλμός, τὸ ἐξόγκωμα ἐξ οὗ φύεται ὁ νέος κλάδος. "*Ἐκ τοῦ ἴζω, ἕζω, τὸ ἐγκαθήμενον τῷ ξύλῳ..*" (Ε.Μ.). Μεταφορικῶς, τέκνον: "*ὄζος Ἄρεως*".

18. φύτλον =φυτὸν
19. Βλ. Λεξιλόγιον ἁλός. Τὸ δὲ *μαραίνω*, ἐκ τοῦ μαρμαίρω =λάμπω. "*φλογὸς μαρανθείσης, ὑπομένει ἀνθρακιὰ καὶ μαρμαίρει. Ἐντεῦθεν καὶ ἐπὶ ἀνθέων τὸ μαραίνεσθαι λέγεται*".

ῥάδαμνος, ὀρόδαμνος ἢ καὶ **ὄραμνος:** κλάδος, βλαστὸς ἁπαλός. Ἐξ οὗ *ραδινὸς* = λεπτός, λιγερὸς σὰν κλαδάκι.
ῥάδιξ: κλάδος (ἐξ οὗ τὰ σημερινὰ "ραδίκια"). "*Ὅτι ραδίως φυόμενος ἵκει*".
ὄρπαξ ἢ **ὄρπηξ:** νέος βλαστός, "*παρὰ τὸ ἕρπειν καὶ ὀρούειν εἰς ὕψος*". Σαπφώ: "*ὄρπακι Fραδίνῳ*" =σὰν τρυφερό, λεπτὸ κλαδί. Ἐκ τοῦ "*ὀρούειν εἰς ὕψος μεθ' ὁρμῆς*", ὁ βλαστὸς λέγεται καὶ *ὄρμενος*.
ἀκρέμων: κλάδος, ἐκ τοῦ *ἄκρον+ κρεμῶ*.

***

ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΑ

"Ζῶα μὴ σίνεσθαι"

(Ἕρμιππος)

"*Φυτὸν ἥμερον, μήτε φθίνειν* (=φθείρειν) *μήτε σίνεσθαι* (=βλάπτειν)
μηδὲ ζῶον ὅ μὴ βλάπτει ἀνθρώπους"

(Πυθαγόρας)

Ἰδιαίτερος σεβασμὸς ἐπεβάλλετο γιὰ τὸ δάσος, ἀκόμη καὶ γιὰ τὸ μικρότερο δένδρο:

"..*ἢ ἐλάται ἠὲ δρύες ὑψικάρηνοι*
.. *ἔφυσαν ἐπὶ χθονὶ βωτιανείρῃ*,.
.. *ἐν οὔρεσι ὑψηλοῖς*...
τὰς δ' οὔ τι βροτοὶ κείρουσι σιδήρῳ.."

(Ὁμηρ. Ὕμνος εἰς Ἀφροδ. 264)

Δηλαδή: ἢ ἔλατα ἢ ψηλὲς βελανιδιὲς
ἐφύτρωσαν στὴν γῆ τὴν ζωοδότρα
.. στὰ ψηλὰ ὄρη...
αὐτὰ οἱ θνητοὶ ἄνθρωποι δὲν πρέπει νὰ τὰ κόβουν...

"*Δένδρεον ἱερὸν εἰμί· παρερχόμενός με φυλάσσεο πημαίνειν·*
ἀλγῶ, ξεῖνε, κολουομένη (=κοπτομένη)". (Ἀντίπατρος 9.706)

Δηλ.: Δένδρον εἶμαι ἱερόν· καθὼς περνᾶς φυλάξου μὴ μὲ βλάψης·
πονῶ, ξένε, ὅταν μὲ κόβεις.

"*Τὸ πνεῦμα εἶναι ἡ ζωή. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ζωὴ μέσα του, ἔχει πνεῦμα.*
Τὰ ζῶα τὸ ἴδιο, ἀλλὰ μία ἄλλη μορφὴ ζωῆς, ἄλλη μορφὴ πνεύματος.
Τὰ δένδρα *τὸ ἴδιο. Μὴ σᾶς φανεῖ παράξενο ἂν σᾶς πῶ ὅτι τὸ δένδρο*
ὅταν πᾶς μὲ τὸ τσεκούρι νὰ τὸ κόψης, ξέρει γιατί πᾶς κι ἀνατριχιάζει.
Ὅπως ὁ ἄνθρωπος, ἂν τοῦ κάνεις ἐγκεφαλογράφημα τὴν ὥρα ποὺ
τρομάζει, μπορεῖ νὰ καταλάβεις τὸν τρόμο του ἀπὸ τὶς κυματοειδεῖς
μορφὲς τοῦ ἐγκεφαλογραφήματος, ἔτσι καὶ τὸ δένδρο δείχνει τὸ ἴδιο
κάθε φορὰ ποὺ σηκώνεις τὸ τσεκούρι. Ἔχει ζωὴ μέσα του, ἔχει πνεῦμα."

(Γ. Κατσούρας)

Ὁ Ἐρυσίχθων, υἱὸς τοῦ Τριόπα τῆς Θεσσαλίας, δενδροτομήσας τὸ ἄλσος τῆς Δήμητρος γιὰ νὰ οἰκοδομήση μέγαρον, ἐτιμωρήθη σκληρότατα ὑπὸ τῆς θεᾶς:

"...σεύατ' ἔχων θεράποντας ἐείκοσι, πάντας ἐν ἀκμῇ
...πελέκεσσι καὶ ἀξίναισιν ὁπλίσας
ἐς δὲ τὸ τᾶς Δάματρος, ἀναιδέες, ἔδραμον ἄλσος,
ἧς δέ τις αἴγειρος, μέγα δένδρεον αἰθέρι κῦρον...
Ἄσθετο Δαμάτηρ, ὅτι οἱ ξύλον ἱερὸν ἄλγει
εἶπε δὲ χωσαμένα: **"τίς μοι καλὰ δένδρεα κόπτει;"**
.....
τέκνον, ὅτις τὰ θεοῖσιν ἀνειμένα δένδρεα κόπτεις
παύεο, καὶ θεράποντας ἀπότρεπε, μή τι χαλεφθῇ
πότνια Δαμάτηρ, τᾶς ἱερὸν ἐκκεραΐζεις...
"χάζευ-, μή τοι πέλεκυν μέγαν ἐν χροῒ πάξω"
..εἶπεν ὁ παῖς.
Νέμεσις δὲ κακὰν ἐγράψατο φωνάν.."

('Εκ τοῦ Ὕμνου εἰς Δήμητρα, τοῦ Καλλιμάχου)

Δηλαδή: ..ὥρμησε μὲ εἴκοσι ὑπηρέτες, ὅλους στὴν ἀκμὴ τῆς ἡλικίας τους,
ἀφοῦ τοὺς ὥπλισε μὲ πελέκια καὶ ἀξίνες
καὶ ἔτρεξαν οἱ ἀναιδεῖς στὸ ἄλσος τῆς Δήμητρας·
ἐκεῖ ἦταν μιὰ λεύκα, ὑψηλὸ δένδρο ποὺ ἔφθανε στὸν αἰθέρα...

Τὸ ἀντελήφθη ἡ Δήμητρα ὅτι τὸ ξύλο τὸ ἱερὸ πονάει
καὶ εἶπε θυμωμένη: **ποιός κόβει τὰ ὡραῖα μου δένδρα;**
...
Παιδί μου, ἐσὺ ποὺ τῶν θεῶν τὰ δένδρα κόβεις,
πάψε, καὶ ἀπότρεπε τοὺς ὑπηρέτες σου, μήπως ὀργισθῇ
ἡ σεβαστὴ Δήμητρα, τῆς ὁποίας τὸ ἱερὸν κατακόπτεις...
-Κάνε πίσω, μὴ σοῦ μπήξω στὴν σάρκα μεγάλο πελέκι εἶπε ὁ νεαρός.
Καὶ ἡ Νέμεσις κατέγραψε τὸν κακό του λόγο...

Τὰ ποτάμια, οἱ πηγές, οἱ λίμνες, ὅλα εἶχαν θεοποιηθῆ καὶ ἔτσι κάθε σκέψις μολύνσεως ἦταν ἀδιανόητη. Οἱ παντὸς εἴδους νύμφες ἐπαγρυπνοῦσαν: *Ὠκεανίδες, Νηρηίδες, Γοργάδες, Ναϊάδες, Ποτάμιες, Λιμνάδες, Κρηναῖαι, Ὑάδες, Λειμωνιάδες, Ἀλσηίδες, Ἀγριάδες ἤ Ἀγροστίδες ἤ Ἀγρονόμοι, Ἀνθοῦσαι, Πετραῖαι, Ναπαῖαι, Ὠκύθοαι, Δρυάδες ἤ Ἁμαδρυάδες* ("αἱ ἅμα ταῖς δρυσὶ γενᾶσθαι καὶ φθείρεσθαι"), *Κωρύκειαι, Ὀρεστιάδες ἤ Οὔρειαι ἤ Ὀρεσσίγονοι*, καὶ ἄλλες ἀμέτρητες, πνοὲς τῆς Φύσεως.

Τὰ ὀνόματα τῶν 50 Νηρηίδων εἶναι ἐνδεικτικὰ τῆς ἐργασίας τὴν ὁποία ἐπιτελοῦν καὶ τοῦ ἀποτελέσματος ποὺ ἐπιφέρουν, καθὼς καὶ τοῦ ἀξιώματός τους: Αἴγλη, 'Ακταίη, 'Αμάθεια (*ἄμαθος*=ἄμμος), 'Ασίη (ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *ἄση*, "*ἄδην*"), Κητὼ (ἡ προστατεύουσα τὰ κήτη), Νησαίη.. κ.ο.κ. Τὸ ὑγρὸ στοιχεῖο παρέμενε ἀμόλυντο, ἀπαραβίαστο, ἱερό.

Γράφει ὁ Ἡσίοδος (Ἔργα καὶ Ἡμέραι):

737 **Μηδέ ποτ'** *αἰενάων* **ποταμῶν** *καλλίρροον* **ὕδωρ**
ποσσὶ **περᾶν, πρὶν γ' εὔξῃ** *ἰδὼν ἐς καλὰ ῥέεθρα*
χεῖρας νιψάμενος *πολυηράτῳ ὕδατι λευκῷ.*
Ὃς ποταμὸν διαβῇ *κακότητ' ἰδὲ χεῖρας* **ἄνιπτος,**
τῷ δὲ θεοὶ νεμεσῶσι καὶ ἄλγεα δῶκαν ὀπίσσω.

757 **Μηδέ ποτ' ἐν προχοῇς ποταμῶν** *ἅλαδε προρρεόντων*
μηδ' ἐπὶ κρηνάων **οὐρεῖν**, *μάλα δ' ἐξαλέασθαι.*
μηδ' ἐναποψύχειν· τὸ γὰρ οὔ τοι λώιόν ἐστιν.
Ὧδ ἔρδειν·

Διότι,

"κακαῖς ἐπιρροαῖς βορβόρῳ θ' ὕδωρ
λαμπρὸν μιαίνων, οὔποθ' εὑρήσεις ποτόν".

(= μὲ κακὲς ροὲς καὶ μὲ βόρβορο ἂν μιάνης τὸ ὕδωρ,
οὐδέποτε θὰ βρῆς νὰ πιῆς).

Ἀπηγορεύετο ἀκόμη καὶ ἡ ἠχορρύπανσις. Ὁ Νικ. Πολίτης ἀναφέρει (Παραδόσεις Β' σλ. 1158) ὅτι ὁ θεὸς Πὰν ἐτιμωροῦσε αὐστηρότατα "*τοὺς συρίζοντας ἢ αὐλοῦντας κατὰ τὴν μεσημβρίαν, ὡς ταράττοντας τὸν μεσημβρινὸν ὕπνον*" γι' αὐτὸ στὰ χωριὰ "*οὔτε συρίζουσι οὔτε αὐλοῦσι τὴν μεσημβρίαν καὶ νύκτα, ἀκόμη καὶ σήμερον.*"

Οἱ Συβαρῖται εἶναι οἱ πρῶτοι οἱ ὁποῖοι ἀπηγόρευσαν τὴν κυκλοφορίαν ἁμαξῶν στὶς προχωρημένες νυκτερινὲς ὧρες.

*

"Ω Φύσι παμμήτειρα θεά, πολυμήχανε μῆτερ,
οὐρανίη, πρέσβειρα, πολύτικτε δαῖμον ἄνασσα.
.. αὐτάρκεια, Δίκη,
πικρὴ μὲν φαύλοις, γλυκεῖα δὲ πειθομένοις,
πάνσοφε, πανδώτειρα, κομίστρια, παμβασίλεια..
..ἀΐδιος ζωή, ἀθανάτη τε πρόνοια.."

(Ἀπὸ τὸν Ὀρφ. Ὕμν. εἰς Φύσιν, 10)

Γαῖα

Ἐπίμετρον

"Οὐ μέντοι πάντα τὰ ὀνόματα περιείληφε τοῦτο τὸ βιβλίον. Οὐδὲ γὰρ ἄν ῥάδιον, ἐνὶ βιβλίῳ, πάντα συλλαβεῖν"[1]

Καὶ βέβαια, δὲν ἐξετάσαμε ὅλες τὶς λέξεις τῆς γλώσσας μας. Αὐτὸ ἐκ τῶν πραγμάτων εἶναι ἀδύνατον. Καὶ μόνον ἡ προσπάθεια θὰ ἀποτελοῦσε ἆθλον ὁ ὁποῖος θὰ ἀπαιτοῦσε τόμους ἐπὶ τόμων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, καὶ τὸ ἐλάχιστο αὐτὸ ἐγχείρημα ὑπῆρξε "**ἐργῶδες καὶ χαλεπὸν διηνεγκεῖν**".

Τὸ "γίγνεσθαι" τῆς **ἑλληνίδος φωνῆς** διέτρεξε χιλιετίες μέχρις ὅτου ἐγγίσῃ τὸν κολοφῶνα τῆς ὁμηρικῆς τελειώσεως. Πιὸ ψηλὰ δὲν ἔφθασε ἀνθρώπινη γλῶσσα, οὔτε θὰ φθάσῃ ποτέ. Μήτρα λόγου ἀνεπανάληπτη καὶ μοναδική, δηλαδὴ γλῶσσα ἀμίμητη. **Ἀμίμητη**, μὲ τὴν ἔννοια ὅτι δὲν ἔχει μιμηθῆ ἄλλη ὁμιλία καὶ οὔτε καμμία μεταγενέστερη γλῶσσα κατώρθωσε νὰ τὴν μιμηθῆ (Οὔτε ποτὲ θὰ τὸ κατορθώσῃ). Ὅπως ἔχει ἀποδειχθῆ καὶ μὲ τὸ Βιβλίο μου ΕΛΛΗΝ ΛΟΓΟΣ , οἱ κυριώτερες καὶ πιὸ γνωστὲς γλῶσσες εἶναι κακοποιημένες ὑποδιάλεκτοι τῆς Ἑλληνικῆς.

Ὅμως:

"Τὸ ἑλληνικὸν (ἔθνος), γλώσσῃ μέν, ἐπείτε ἐγένετο, ἀείποτε τῇ αὐτῇ διαχρᾶται, ὡς ἐμοὶ καταφαίνεται εἶναι..." (Ἡρόδοτος Α 58).

"Τῇ αὐτῇ διαχρᾶται"... Τὴν ἴδια γλῶσσα χρησιμοποιεῖ πάντοτε... **Γλῶσσα τέλεια ὡς πρὸς τὴν ἀπόλυτη συμφωνία μεταξὺ σημαίνοντος καὶ σημαινομένου**. Πλοῦτος λεξιλογίου ποὺ δὲν χάνει ποτὲ τὴν ἁπλότητα, τὴν σαφήνεια, τὴν ἀκρίβεια, τὴν γλαφυρότητα. Γλῶσσα εἰς τὸ ἔπακρον μουσικὰ συντεθειμένη, ὅπως ἤδη ἐπαρκῶς ἀπεδείχθη. Γλῶσσα μοναδικὰ εὐέλικτη ὡς πρὸς τὴν πλοκὴ ἐπακριβῶν καὶ συνάμα μελωδικῶν συνθέτων λέξεων... ἀπὸ τὴν ἀπωτάτη ἀρχαιότητα μέχρι σήμερα. Λέξεις σμιλεμένες ὅπως τὰ ἀπείρου κάλλους ἑλληνικὰ ἀγάλματα. Λέξεις ἀμετάφραστες στὶς ἄλλες γλῶσσες: "verba non translatica". (Τὰ ἀγάλματα δὲν "μεταφράζονται". Οὔτε ἀντιγράφονται. Τὰ λεγόμενα "ρωμαϊκὰ ἀντίγραφα" διακρίνονται μὲ τὴν πρώτη ματιά, καὶ ἀπὸ ἀπόστασι, ὅτι εἶναι "ἀντίγραφα"). Λέξεις σύνθετες, ποὺ τὶς ἐγέννησε καὶ τὶς γεννᾶ ὁ ἑλληνικὸς χῶρος, ὁ ἑλληνικὸς τρόπος τοῦ σκέπτεσθαι, καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἱκανότης στὸ νὰ τὶς πλέκῃ σὲ πλοκάμους καὶ βοστρύχους, σὲ κορύμβους καὶ κρωβύλους...

"ἀνθεμόστρωτον λέχος", "φυγόλεκτρος Ἀθηνᾶ, πρόμαχος καὶ προμαχόρμα, ὀβριμόθυμος, ὀβριμοπάτρη, χρυσεοπήληξ...", "ἀκερσοκόμης Ἀπόλλων", "χρυσηλάκατος Ἄρτεμις", "τερπικέραυνος Ζεύς", "ἐνοσίγαιος Ποσειδῶν", "ῥηξήνωρ", "μονόκοιτος", "παντεπόπτης", "ἱππιοχάρμης", "φέρασπις"... "ἀντροκάλεσμα", "σπαθοκονταρωμένος", "ἀνεμοκυκλοπόδης", "ψυχανεμίζομαι", "ἀγγελοπιάνομαι", "χαροπαλεύω", "γλυκοποθητός", "τριμερόγαμπρος", "ἐμονοπερπατούσανε κι ἐμοναπαντηθῆκαν", "κορίτσι κρυφομίλητο καὶ κρυφοφιλημένο", "λιονταρόκαρδος", "μπαρουτοκαπνισμένος", "ἀπροσκύνητος"...

Γλῶσσα μὲ δεινὲς ἐκφραστικὲς καὶ περιγραφικὲς δυνατότητες, ἐπειδὴ ἐπὶ πλέον διαθέτει μοναδικὰ λεκτικὰ σχήματα καὶ ἐκφράσεις, ἀκόμη καὶ μοναδικὲς μικρὲς ἁπλὲς λέξεις οἱ ὁποῖες καθορίζουν μοναδικὲς ἀκριβέστατες ἔννοιες καὶ ἐννοιολογικὲς διαβαθμίσεις.

Τὸ "*Νενικήκαμεν*" καὶ τὸ "*Τετέλεσται*" μόνον στὰ ἑλληνικὰ δύνανται νὰ ἐκφρασθοῦν μονολεκτικῶς.

Μόνον στὰ ἑλληνικὰ μποροῦν νὰ διατυπωθοῦν εὐχὲς ὅπως "*στὸ καλό*", "*καὶ τοῦ χρόνου*", "*περαστικά*", "*ὁ θεὸς βοηθός*", "*καλορρίζικα*", "*συχαρίκια*"...

Μόνον ἡ ἑλληνικὴ διαθέτει αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμίες... Τοὺς συνδέσμους "*μέν.. δέ*"... Τὴν Ἔγκλισι Εὐκτικὴ μὲ ὅλες τὶς λειτουργίες ποὺ ἤδη ἀναλύσαμε εἰς τὸ σχετικὸν Κεφάλαιον.

Μόνον ἡ ἑλληνικὴ ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ διαχωρίζῃ μὲ τόση ἀκρίβεια τὸ *νοῶ*, ἀπὸ τὸ *ἐννοῶ, εἰσνοῶ, ἐκνοῶ, συννοῶ, προσνοῶ, προνοῶ, ἀνανοῶ, κατανοῶ, διανοῶ καὶ διανοοῦμαι, μετανοῶ, παρανοῶ, ἀμφινοῶ, ἐπινοῶ, περινοῶ, ἀπονοοῦμαι, ὑπονοῶ, ὑπερνοῶ, προσκατανοῶ, προσεπινοῶ, συνεννοοῦμαι*, κλπ. κλπ. κλπ... **"καὶ ὁ νοῶν νοείτω"**.

1. Πολυδεύκους "Ὀνομαστικόν". Δηλαδή: αὐτὸ τὸ βιβλίο δὲν ἔχει περιλάβει ὅλα τὰ ὀνόματα. Διότι δὲν θὰ ἦτο εὔκολο νὰ συμπεριληφθοῦν σὲ ἕνα βιβλίο, τὰ πάντα.

Μόνον ἡ ἑλληνικὴ διαχωρίζει, διατηρώντας τὸ ἴδιο ριζικὸ θέμα. τὸ *ἀτύχημα* ἀπὸ τὸ *δυστύχημα*· τὸ *συμφέρον* ἀπὸ τὸ *ἐνδιαφέρον*· τὸν *ἐπιβάτη* ἀπὸ τὸν *ἀναβάτη*, τὸν *διαβάτη*, τὸν *παραβάτη*..

Μόνον ἡ ἑλληνικὴ ξεχωρίζει τὴν *ζωὴ* ἀπὸ τὸν *βίο*... Τὴν *ἀγάπη* ἀπὸ τὸν *ἔρωτα*...

Μόνον ἡ ἑλληνικὴ διαθέτει τὶς λέξεις *πατρὶς* (μὲ τὴν τόση "ἀκριβολογία" τῆς ἐννοίας της) καὶ *νόστος* καὶ *νοσταλγία*...

Μόνον στὰ ἑλληνικὰ ὑπάρχουν λέξεις ὅπως: *ἀγών, ἅμιλλα, νεολαία* (ἄλλο νεότης, ἄλλο νεολαία), *θαλπωρὴ* (φυσικὴ ζεστασιὰ ἀπὸ ἀγαπημένο ἀνθρώπινο σῶμα), *ἀνθρωπιά, ἀλήθεια* (λέξις μοναδική)...

***

Ἡ γλῶσσα ἐστὶν ἡ πατρίς μου

Γράφει σχετικῶς ὁ Κων. Τσάτσος:[1]

«Ὅσο πιὸ προηγμένος εἶναι ὁ πολιτισμὸς ἑνὸς ἔθνους, τόσο πιὸ πλούσιες σὲ προϊστορία,
καὶ συνεπῶς καὶ σὲ οὐσία, εἶναι οἱ λέξεις τῆς γλώσσας...
Μὲ τὴν γλῶσσα μεταδίδομε λογικοὺς συνειρμοὺς καὶ διεγείρομε συναισθήματα...
Κάθε λαὸς ἔχει τὴν γλῶσσα ποὺ τοῦ ἀξίζει.
Στὴ γλῶσσα, ὅπως καὶ στὰ τραγούδια του, ἐναποθηκεύεται ὁ πολιτισμός του...
εἶναι ὁ πιὸ ἀδιάψευστος μάρτυρας τῆς ἱστορικῆς του συνείδησης καὶ τῆς ἱστορικῆς του συνέχειας.
Τὸ σημαντικότερο πιστοποιητικὸ ὅτι εἴμαστε ἕνα Γένος ἀδιάσπαστο στὴν συνέχειά του,
ἀπὸ τὸν Ὅμηρο ὥς σήμερα, εἶναι ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ ἑνότητα τῆς γλώσσας...
Ἕνας λαὸς χωρὶς ἱστορία καὶ μὲ περιωρισμένες πολιτικὲς ἐπιδόσεις, μπορεῖ νὰ πῇ:
"ἐγὼ γράφω ὅ,τι ὁ προφορικὸς λόγος μοῦ ὑπαγορεύει".
Ὅσο γιὰ μένα, ἐγὼ δηλώνω ὅτι εἶμαι καὶ θέλω νὰ εἶμαι μπρὸς σὲ ὅλους αὐτοὺς τοὺς
ρηξικέλευθους, καθυστερημένος ξεπερασμένος ἀγράμματος.
Καὶ τὰ εἶμαι ὅλα αὐτὰ γιατὶ ἡ ἱστορία τῆς γλώσσας μου εἶναι ψυχὴ τῆς ψυχῆς μου·
γιατὶ εἶμαι Ἕλληνας μὲ μιὰ "θεωρία" πίσω μου αἰώνων.
Ἀρνοῦμαι νὰ ἀποβάλω αὐτὸ τὸ βάρος καὶ αὐτὴν τὴν τιμή...»

Καὶ ὁ Χουὰν Χοσὲ Πουχάνα Ἄρθα:[2]

"Τὰ πράγματα γνωρίζονται ἐκ τῆς γνώσεως τοῦ ὀνόματος αὐτῶν".

"Sin la palabra la realidad se nos escapa como el agua se escapa de un cesto.
No podemos aprehender la realidad sin las palabras. La realidad es la palabra."

Δηλ.
Τὸ ὂν ἄνευ λόγου ἡμῖν ἐκφεύγει ὥσπερ τὸ ὕδωρ ἀπὸ τῆς σπυρίδος (=καλάθου).
Οὐ δυνάμεθα κτᾶσθαι τὸ ὂν ἄνευ τῶν λόγων, τὸ ὂν γὰρ ὁ λόγος ἐστίν."

La palabra, la lengua como cosmovisión

"La lengua es el conjunto de palabras ordenadas de una determinada manera, es la principal depositaria de la visión del mundo ... En la lengua se concentra la experiencia, el pensamiento, la creatividad, la cultura, el universo.. Podemos afirmar también que el idioma, la palabra moldea nuestra mente ... La lengua es el genio de un pueblo, es su alma, es su vida.

Cuando un pueblo pierde su idioma, muere como tal pueblo, puesto que pierde su identidad."

1. Γλῶσσα καὶ Ἔθνος -Ἐκδ. ΑΣΤΕΡΟΣ
2. "El valor de la palabra, della lengua" (=Ἡ ἀξία τοῦ λόγου, τῆς γλώσσης) -Bilbao 2000

Δηλαδή:

Ὁ λόγος, ἡ γλῶσσα, ὡς τοῦ κόσμου ὅρασις

"Ἡ γλῶσσα, σύστασίς τις ἔστι ῥημάτων, ἐν τρόπῳ τινι ταττομένων, ἡ ἀρχικὴ θεματοφύλαξ τῆς ὁράσεως τοῦ κόσμου... Ἐν τῇ γλώσσῃ συνέρχεται ἡ ἐμπειρία, ἡ νόησις, ὁ πολιτισμός. Ἡ γλῶσσα, ὁ λόγος πλάττει τὸν νοῦν ἡμῶν... Ἡ γλῶσσα, ἡ ἰδιοσυγκρασία τοῦ λαοῦ ἐστίν, ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, ὁ βίος αὐτοῦ.

Ὅτε λαός τις, ἔθνος τι ἀποβάλλει τὴν γλῶσσαν ἀποθνῄσκει, ἀποβάλλει γὰρ τὴν ταυτότητα αὐτοῦ."

Ὁ δὲ D' Eichtal, στὸ περίφημο ἄρθρο του "De l' avenir du peuple grec et de la langue grecque" (=Περὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης) τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ Περιοδικὸν "Spectateur de l' Orient" τῆς 10/2/1855 -ὅπου ἐπρότεινε τὴν ἑλληνικὴ ὡς γλῶσσα διεθνῆ-, ἐτόνιζε χαρακτηριστικά:

"...la langue grecque est une langue ayant tous les caractères,
toutes les conditions d' une langue universelle..
...elle touche aux origines mêmes de la civilisation...
qui, non seulement n' est restée étrangère à aucune
des grandes manifestations de l' esprit humain, dans la religion,
dans la politique, dans les lettres, dans les arts, dans les sciences,
mais en a été le premier instrument et en quelque sorte la matrice...
Langue logique à la fois et euphonique entre toutes."

Δηλαδή:

"...ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι μία γλῶσσα ἡ ὁποία διαθέτει ὅλα τὰ χαρακτηριστικά,
ὅλες τὶς πρϋποθέσεις μιᾶς γλώσσης διεθνοῦς...
...ἐγγίζει αὐτὲς τὶς ἴδιες τὶς ἀπαρχὲς τοῦ πολιτισμοῦ...
ἡ ὁποία, ὄχι μόνον δὲν ὑπῆρξε ξένη πρὸς οὐδεμία ἀπὸ τὶς μεγάλες ἐκδηλώσεις
τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, στὴν θρησκεία, στὴν πολιτική, στὰ γράμματα,
στὶς τέχνες, στὶς ἐπιστῆμες, ἀλλὰ ὑπῆρξε καὶ τὸ πρῶτο ἐργαλεῖο
-πρὸς ἀνίχνευσιν ὅλων αὐτῶν-, τρόπον τινὰ ἡ μήτρα...
Γλῶσσα Λογικὴ καὶ συγχρόνως εὐφωνική, ἀνάμεσα σὲ ὅλες τὶς ἄλλες..."

LA GRAN IDEA DE LA UNION EUROPEA:

"La union Europea tendra que tener como lazo de unión la nuestra cultura griega..." = Ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἕνωσις θὰ πρέπη νὰ κρατήσῃ ὡς δεσμὸ τῆς ἑνώσεως τὴν Ἑλληνικὴ μας "κουλτούρα"...

Στὴν πραγματικότητα εἴμαστε ἄνθρωποι ὅσο περισσότερο παραμένουμε Ἕλληνες. Ὁ ἄνθρωπος ὅταν γεννήθηκε ὑπῆρξε μόνον "σχέδιον ἀνθρώπου" ("proyecto de hombre") καὶ τίποτε περισσότερο. Αὐθεντικὸς ἄνθρωπος ἔγινε ὅταν ἐκπολιτίσθηκε. Τὰ Ἑλληνικὰ εἶναι ἡ γλῶσσα τοῦ πολιτισμοῦ μας, ἡ γλῶσσα ποὺ ἔδωσε μορφὴ σὲ ὅλη τὴν δυτικὴ σκέψι, κατὰ βάθος εἶναι ἡ γλῶσσα ποὺ μᾶς ἐπέτρεψε νὰ ἀφήσουμε τὸ καθεστὼς τῶν ἀγρίων ("status de salvajes") καὶ νὰ γίνουμε ἄνθρωποι πολιτισμένοι ("hombres cultos").

Ἄρα, χάρις στὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν γλῶσσα της εἴμεθα ἄνθρωποι Εὐρωπαῖοι.

«Gracia a Grecia y su lengua,
somos hombres Europeos».

-Federico Kruwig Sagredo,
Περιοδικὸν Halcon - Ἱέραξ, τεῦχος 2.4-

«Ἡ θητεία στὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ γλῶσσα ὑπῆρξε ἡ σπουδαιότερη πνευματική μου ἄσκησι. Στὴν γλῶσσα αὐτὴ ὑπάρχει ἡ πληρέστερη ἀντιστοιχία ἀνάμεσα στὴν λέξι καὶ στὸ ἐννοιολογικό της περιεχόμενο».

Βένερ Χάϊζενμπεργκ, Φιλόσοφος-Μαθηματικός

Ὁ τὰ στοιχεῖα ἐπιστάμενος, τὸ ἔπος οἶδεν. (Ἀριστ. Ρητ. Β 24.1401)

Ὅλα αὐτὰ ἔπρεπε νὰ ἀναφερθοῦν ὥστε νὰ γίνουν κατανοητοὶ οἱ λόγοι γιὰ τοὺς ὁποίους ἐπιμένουμε ὅτι ἐπιβάλλεται νὰ ἀγωνισθοῦμε ὅλοι ἀνεξαιρέτως γιὰ σωστὰ ἑλληνικά, στὴν οὐσία γιὰ τὴν ἐπιβίωσι τῆς γλώσσας μας. **Μόνο μέσα ἀπὸ αὐτὴν τὴν γλῶσσα ἐξακολουθοῦμε νὰ ὑπάρχουμε, νὰ σκεπτόμαστε καὶ νὰ ἐνεργοῦμε κατὰ τρόπον ἑλληνικό, συντάσσοντας καὶ ἐκφέροντας τὸν λόγο μας σύμφωνα μὲ τὶς προδιαγραφὲς καὶ τὶς ἐγγεγραμμένες καταβολὲς τὶς ὁποῖες φέρουμε καὶ μεταφέρουμε ἐδῶ καὶ χιλιετίες.** Πολλὲς χιλιετίες, ἄγνωστο πόσες. Ὑπολογίζοντας ὅμως ἔστω καὶ μὲ τὶς "συμβατικὲς" χρονολογίες, οἱ ὁποῖες τοποθετοῦν τὸν Ὅμηρο λίγο μετὰ τὸ 1000 π.Χ., ἔχουμε τὸ δικαίωμα νὰ ρωτήσουμε: Πόσες χιλιετίες χρειάσθηκε ἡ γλῶσσα μας ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ οἱ ἄνθρωποι τῶν σπηλαίων τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου τὴν πρωτοάρθρωσαν μὲ μονοσύλλαβους φθόγγους (*κῶ, στῶ, σπῶ, λῶ, ρῶ*, κλπ.) μέχρι νὰ φθάση στὴν ἐκπληκτικὴ τελειότητα τῆς ὁμηρικῆς ἐπικῆς διαλέκτου, μὲ λέξεις ὅπως "*ροδοδάκτυλος*", "*λευκώλενος*", "*ὠκύμορος*", "*λαθικηδής*", "*δυσαριστοτόκεια*", καὶ στὴν ἀξεπέραστη δομὴ τοῦ λόγου τοῦ Θουκυδίδου (*"...μετὰ μεγάλων δὲ σημείων καὶ οὐ δή τοι ἀμάρτυρόν γε τὴν δύναμιν παρασχόμενοι, τοῖς τε νῦν καὶ τοῖς ἔπειτα θαυμασθησόμεθα, οὐδὲν προσδεόμενοι οὔτε Ὁμήρου ἐπαινέτου...")*...

✶

Ἀξίζει νὰ σταθοῦμε (γιὰ δεύτερη φορὰ) στὴν ἐκθαμβωτικὴ ὁμηρικὴ λέξι "*δυσαριστοτόκεια*", ἀπὸ τὸν θρῆνο τῆς Θέτιδος γιὰ τὸν Ἀχιλλέα. Συνθέτει μόνη της, ἕνα ὁλόκληρο πένθιμο ᾆσμα, ἕνα "μυρολόϊ": "δυσαριστοτόκεια" = ἡ δυστυχισμένη ἐγὼ ἡ ὁποία γιὰ κακὸ ἐγέννησα τὸν ἄριστον... *"Ἡ ἐπὶ κακῷ τὸν ἄριστον τετοκυῖα, δύστηνος ἄριστον τεκοῦσα..". "...ὡς ἂν τις εἴποι ἐπὶ διχοστασίᾳ εὔτεκνον..."*

✶

Τὸ ἀριστουργὸν γένος τῶν Ἑλλήνων, ἀριστοτόκον καὶ ἀριστογόνον ὡς πρὸς τὴν δημιουργία καὶ ἀνέλιξι τῆς φθογγῆς του, ὀφείλει νὰ μεταβιβάση καὶ στοὺς ἐπιγιγνομένους τὸν θησαυρὸ τῆς ἑλληνίδος φωνῆς. Ἂς θυμηθοῦμε τὸν Κωστῆ Παλαμᾶ:

Χρωστᾶμε σ' ὅσους ἤρθανε, θἄρθοῦνε, θὰ περάσουν.
Κριτὲς θὰ μᾶς δικάσουν οἱ ἀγέννητοι, οἱ νεκροί.

✳

Καὶ ἂς διασκευάσουμε ἐλαφρῶς τὸν Ἄγγελο Σικελιανό:

Τὴ γλῶσσα μας, τὴ γλῶσσα μας, τὴ γλῶσσα ὥς τὰ ὕψη.
Τὴ γλῶσσα ὥς τὸ θάνατο, τὴ γλῶσσα ὥς τὸν Ἅδη.
Κι ἀπέκει τ'ἄλλα εἶναι καλά, πάνω ἤ κάτου κόσμος.

✲

"Ἐμοὶ μὲν δή, μέχρι τοῦδε γραφέσθω.
Τὰ δὲ μετὰ ταῦτα, ἴσως ἄλλῳ μελήσει".

(Ξενοφ. Ἑλληνικὰ 7.5)

Σημ.: Ἀκολουθοῦν δύο Προσαρτήματα.
Τὸ πρῶτον περιλαμβάνει τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ὀνομάτων θεῶν τε καὶ θνητῶν.
Τὸ δεύτερον Προσάρτημα εἶναι συνοπτικὴ ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς γραφῆς, ἀπὸ τὸ Βιβλίον ΕΛΛΗΝ ΛΟΓΟΣ, Α. Τζιροπούλου-Εὐσταθίου (Ἐκδ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ).

ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ Α'

Ὀνόματα

"...θεῶν τε θνητῶν τε..."

Ὄνομα, τὸ δι' οὗ τις καλεῖται

Ὅπως εἴδαμε καὶ εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν τοῦ παρόντος ("Ἐν εἴδει Προοιμίου" εἰς τὴν ἑνότητα "ὄνομα" ὅπερ βλ.) **ὄνομα** καὶ **ὄν** εἶναι ἀλληλένδετα. *«Ὄνομα ἐστὶ τὸ διαμερίζον ἕκαστον ἀπὸ τοῦ ἑτέρου. Ἐν γὰρ τῷ ὀνόματι ἄνθρωπος πάντες κοινωνοῦμεν. Ἐν δὲ τῷ "Ὅμηρος" ἤ "Σωκράτης", ἐπιμερίζεται ἕκαστος ἀπὸ τοῦ πλησίον.»*

Τὰ ὀνόματα, ὅπως καὶ οἱ λέξεις κάτι σημαίνουν: "*Τί ἐστὶ τοὔνομα; ὀνοματώδης λόγος*", παρατηρεῖ ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοτέλους. (Σχόλια Vetera)

«Τὰ ὀνόματα ἐτίθεντο τοῖς παισὶν τὴν δεκάτην μετὰ τὴν γέννησιν αὐτῶν ἡμέραν...

Τὸ ὄνομα κατ' ἔθος ἔθετεν ὁ πατήρ...

Ἑώρταζον προσκαλουμένων φίλων καὶ οἰκείων ἵνα μετάσχωσιν τῆς γενομένης θυσίας καὶ τῆς ἑστιάσεως, ἐξ οὗ καὶ αἱ φράσεις "δεκάτην θύειν" καὶ "δεκάτην ἑστιᾶν"...

Ἐκ τῆς συνηθείας δὲ τοῦ νὰ ἔχωσιν οἱ Ἕλληνες ἓν μόνον ὄνομα, κατέστη ἀναγκαία ἡ ὕπαρξις ***ἀναριθμήτου ποικιλίας ὀνομάτων. Οὐδὲν ἔθνος ἀπέδειξε τόσην φιλοκαλίαν καὶ εὐφυΐαν περὶ τὴν εὕρεσιν καὶ σύνθεσιν αὐτῶν, ὅσην οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες...***

... προσετίθεσαν δὲ ἐν γενικῇ πτώσει τὸ ὄνομα τοῦ πατρός, ὡς:

Ἀλέξανδρος Φιλίππου, Ἀλκιβιάδης Κλεινίου, Μιλτιάδης Κίμωνος...

ὁτὲ δὲ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἤ τῆς χώρας ἔνθα ὁ μνημονευόμενος ἐγεννήθη, ἐν τύπῳ ἐπιθέτου, οἷον: Θουκυδίδης Ἀθηναῖος, Ἡρόδοτος Ἁλικαρνασσεύς...

Ἐνίοτε συνεδύαζον τὸ ὄνομα τοῦ ἐπαγγέλματος ἤ τοῦ ἔργου, ὅ μετήρχετο ὁ ὀνομαζόμενος, ἤ τῆς σχολῆς εἰς ἥν ἀνῆκε.

Ἡ συνήθεια τοῦ νὰ προσθέτωσι τοῦ πατρὸς τὸ ὄνομα ἐλέγετο "πατρόθεν ὀνομάζεσθαι".[1]

Πολλάκις δὲ τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ ἐσχηματίζετο ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρός, οἷον ὁ τοῦ Φώκου υἱὸς ὠνομάσθη Φωκίων...

Ἐν τῷ κοινῷ βίῳ οἱ Ἕλληνες εἶχον προσέτι καὶ ἕτερον τρόπον νὰ ἀποφεύγωσι τὴν ἀμφιβολίαν. Οὗτος δὲ ἦτο ἡ συχνὴ χρῆσις ἐπικλήσεων ἤ ἐπωνυμιῶν, ἐκφραζουσῶν διανοητικὰς ἤ σωματικὰς ἰδιότητας..»

(Ἐκ τοῦ Λεξικοῦ Ἑλλην. καὶ Λατιν. Ἀρχαιοτ. Τσιβανόπουλου, Ἐκδ. ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΣΚΕΨΙΣ)

Συνηθίζετο ὁ πρῶτος υἱὸς νὰ λαμβάνῃ τὸ ὄνομα τοῦ πατροπάππου, ὅπως καὶ σήμερα.
Ἐπίσης: "*Ἔθετον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἰς τὸ παιδίον ὄνομα δηλωτικὸν ἀρετῶν καὶ ἐπιτηδευμάτων ἅτινα ἔμελλεν, ἤ ηὔχοντο νὰ μετέλθῃ ὁ παῖς κατὰ τὸν βίον του*".

Ἐὰν δηλαδὴ ἕνας πατὴρ ἐπιθυμοῦσε ὁ υἱός του νὰ γίνῃ στρατηγός, τοῦ ἔδινε ὄνομα ὅπως *Ἀριστόμαχος* ἤ *Ἀλκιδάμας* ἤ *Λάμαχος* ἤ *Κρατερὸς* ἤ *Ἀκαμαντομάχης* ἤ *Ἀλέξανδρος* κ.λ.π. σχετικά.

Ἐγνώριζον ὅτι οἱ ἦχοι ἐπιδροῦν ὡς ἐνέργεια, καὶ οἱ ἦχοι τῶν ὀνομάτων ἐπενεργοῦν ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν ἀτόμων. Τὸ "*ἐφ' ᾧ τις καλεῖται*", τὸ ὄνομα ποὺ ὁ καθένας ἀκούει συνεχῶς, ἐπιδρᾶ στὴν διαμόρφωσι τῆς προσωπικότητός του.

Ὁ Δημοσθένης ("Πρὸς Βοιωτόν"), διευκρινίζει δὲ ὅτι

"τοὺς γονέας θέσθαι ἐξ ἀρχῆς,
καὶ πάλιν ἐξαλεῖψαι ἐὰν βούλωνται".

Δηλαδὴ μποροῦσαν νὰ ἀλλάξουν τὸ ὄνομα καὶ νὰ πάρουν ἀργότερα ὀνόματα ἐνδεικτικὰ τῶν ἤδη διαμορφωθέντων χαρακτηριστικῶν καὶ ἰδιοτήτων τους. Γι'αὐτὸ παρατηροῦμε ὅτι συχνὰ τὸ ὄνομα ἐκφράζει, σηματοδοτεῖ, κωδικοποιεῖ, ἐμπεριέχει ἰδιαίτερες ἱκανότητες καὶ χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ τοῦ ὁποίου τὸ φέρει, χωρὶς νὰ εἶναι τὸ ἀληθινό του ὄνομα, τὸ ὄνομα τὸ ὁποῖον ἐξ ἀρχῆς τοῦ ἔδωσε ὁ πατήρ του.

1 "*Πατρόθεν ἐκ γενεῆς ὀνομάζων ἄνδρα ἕκαστον*" (Ὅμηρος). Ἀχιλλεὺς Πηλείδης, Ἀγαμέμνων Ἀτρείδης, κ.ο.κ.

Αὐτὸ συνηθίζετο πολὺ κατὰ τὴν ἀρχαία ἐποχή, κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους, καὶ μετέπειτα, μέχρι σήμερα ἰδίως στὴν Ἐπαρχία ὅπου ἀντὶ τοῦ ὀνόματος χρησιμοποιεῖται τὸ λεγόμενο "παρατσούκλι" δηλ. "*παρὰ τὸ ἐπίκλην*", "*παρὰ τοὐπίκλην*"...

Ἐνδεικτικῶς:

Ὁ φιλόσοφος **Πλάτων** ὠνομάζετο **Ἀριστοκλῆς**. Μετωνομάσθη Πλάτων, ὄχι μόνον διὰ τὸ πλατύ του στῆθος καὶ τὸ εὐρὺ μέτωπό του, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ εὖρος τῆς σκέψεώς του: "*Διὰ τὸ τοῖς λόγοις πλάτος τοῦτο ἐπωνομάσθη, πρότερον καλούμενος Ἀριστοκλῆς.*"

Ὁ διάδοχος τοῦ Ἀριστοτέλους εἰς τὸ Λύκειον, "*οὗτος πρότερον ἐκαλεῖτο* **Τύρταμος**, *εἶτα* **Εὔφραστος**, *εἶτα* **Θεόφραστος,** *διὰ τὸ τῆς φράσεως θεσπέσιον*".

Ὁ **Τισίας** "*ἐκλήθη* **Στησίχορος** *ὅτι πρῶτος κιθαρῳδίας χορὸν ἔστησεν*".

Ὁ **Σιμωνίδης** "*ἀπεκλήθη* **Μελικέρτης**, *διὰ τὸ ἡδύ*".

Ἡ **Σαπφώ**, αἰολικῶς **Ψάπφα**, διὰ τοῦ ὀνόματος φανερώνει καὶ τὴν ἰδιότητά της: ἡ *ψαλμωδός*. Ἐκ τοῦ *ψαύω* =ψάλλω, *ψαύστης* =ψάλτης.

Ἡ **Μνησαρέτη** μετωνομάσθη **Φρύνη**. "*Τὴν δὲ Φρύνην ἐπίκλησιν ἔσχε, διὰ τὴν ὠχρότητα τοῦ δέρματος*". (*φρύνος* =εἶδος βατράχου μὲ ἰδιάζον χρῶμα).

Καὶ ἡ ἑταίρα **Δωρίχα** μετωνομάσθη **Ροδῶπις** "*διὰ τὸ εὔχρουν τῶν παρειῶν*".

Τὸν δὲ **Θέστορα**, "**Ἴδμονα** *παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καλεῖσθαι, διὰ τὸ ἔμπειρον εἶναι*". (*ἴδμων*, ἐκ τοῦ *οἶδα*=γνωρίζω).

Ὁ **Ξέναρχος** ὁ Ρόδιος "*διὰ τὴν πολυποσίαν* **Μετρητὴς** *ἐπεκαλεῖτο*".

Τὸν **Ἀντιφάνην** "*διὰ τὴν οἰνοφλυγίαν καὶ πάχος σώματος* **Ἀσκὸν** *καλοῦσι*".

Τὸν **Ἐπικράτην**, "**Σακεσφόρον** *ὡς τρέφοντα μακρὰν γενειάδα*" (*σάκος*=ἀσπίς).

"**Φακάς** ὁ ἰατρὸς **Διοσκορίδης**, *διὰ τοὺς ἐπὶ τῆς ὄψεως φακούς*".

Τὸν **Τίμαρχον** ὁ Αἰσχίνης τὸν μετωνόμασε **Ἀτίμαρχον** ἐξ αἰτίας τῆς ἀνηθικότητός του.

Τὸν **Τίμαιον**, "*βάσκανον ὄντα καὶ συκοφάντην*, **Ἐπιτίμαιον** *κληθῆναι*". - "*Τίμαιος μὲν οὖν, διὰ τὰς ἀκαίρους καὶ μακρὰς ἐπιτιμήσεις, Ἐπιτίμαιος ὑπό τινων ὠνομάσθη*".

Σημ.: Πολλὲς σχετικὲς ἀναφορὲς εὑρίσκονται εἰς τοὺς "Δειπνοσοφιστάς" τοῦ Ἀθήναιου καὶ εἰς διαφόρους σχολιογράφους καὶ συγγραφεῖς, ὅπως ὁ Πλούταρχος, ὁ Ἀρτεμίδωρος ὁ Ἐφέσιος, ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης κ.ἄ..

Ἐπισημαίνει ὁ Πλούταρχος:

"*Πολλὰ δ' ὡς ἔοικε τῶν ὀνομάτων ἀποκρύπτουσιν αἱ παρωνυμίαι.*
Τὴν Ἀλεξάνδρου μητέρα, **Πολυξένην**, *εἶτα* **Μυρτάλην**, **Ὀλυμπιάδα** *καὶ* **Στρατονίκην**
κληθῆναι λέγουσιν.
Τὴν δὲ Ροδίαν **Εὔμητιν**, *μέχρι νῦν* **Κλεοβουλίνην**, *πατρόθεν* (δηλ. ἐκ τοῦ πατρός της Κλεοβούλου)
οἱ πλεῖστοι καλοῦσιν".

Καὶ εἰς τὸν *Βίον τοῦ Κοριολανοῦ* ὁ Πλούταρχος συνοψίζει:

"**Ἕλληνες ἐτίθεντο πράξεως μὲν ἐπώνυμον** *τὸν Σωτῆρα καὶ Καλλίνικον, ἰδέας δὲ τὸν Φύσκωνα καὶ τὸν Γρυπόν, ἀρετῆς δὲ τὸν Εὐεργέτην καὶ τὸν Φιλάδελφον, εὐτυχίας δὲ τὸν Εὐδαίμονα...*" (ΙΑ').

Δηλαδή, οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τῶν πεπραγμένων ἔδιδον ἐπίθετα, ἐπώνυμα. Ἡ συνήθεια αὐτὴ ἤρχετο ἀπὸ πολὺ παληά. Δὲν εἶναι ἴδιον τῶν ἱστορικῶν χρόνων. Ὅλα τὰ πρόσωπα τῆς Προϊστορίας, τῆς Μυθολογίας, φέρουν ὀνομασίες ἐνδεικτικὲς τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν ἰδιοτήτων τους, τῆς δράσεώς τους, τοῦ βίου τους ἐν γένει. Διότι, ὅπως γράφει καὶ ὁ Γ. Μιστριώτης (Μεγ. Ἑλλην. Γραμματολογία), "*ὁ μῦθος δὲν δύναται νὰ γίνῃ καταληπτός, ἂν ὑπερβαίνῃ τὰς δυνάμεις τῆς μνήμης. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ εἶναι εὐμνημόνευτος*".

Τὸ **"ἐφ' ᾧ τις καλεῖται"** πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν δυνατότητα νὰ φέρῃ στὴν μνήμη γεγονότα, πράξεις, συμβάντα, ἰδιότητες...

Ὁ τύραννος τῆς Κορίνθου λ.χ. ὁ **Κύψελος** ὠνομάσθη Κύψελος ἐπειδὴ ἡ μητέρα του τὸν ἔκρυψε ἐντὸς κυψέλης ὥστε νὰ μὴν τὸν ἀνακαλύψουν οἱ στρατιῶται ποὺ εἶχαν σταλῆ νὰ τὸν φονεύσουν.

Περὶ τοῦ **Μελάμποδος** "*ἀναφέρουν ὡς αἰτίαν τοῦ ὀνόματος, ὅτι τεκοῦσα αὐτὸν ἡ μήτηρ τὸν ἐξέθετο εἰς σύνδενδρον τόπον, συνέβη δὲ τοὺς πόδας αὐτοῦ ὑπὸ ἡλίου μελανθῆναι, ἀσκίους ὄντας*".

Ὁ **Οἰδίπους** ὀφείλει τὸ ὄνομά του εἰς τὰ *οἰδήματα τῶν ποδῶν* του.

Διὰ τὸν **Θησέα**, "*ὀνομασθῆναι Θησέα λέγουσι, διὰ τὴν γνωρισμάτων θέσιν.. καὶ παῖδα θεμένου τοῦ Αἰγέως αὐτόν..*".

"*Τὸν δὲ ἐξ Ἀλκμήνης γενόμενον,* **Ἀλκαῖον** *ἐκ γενετῆς καλούμενον, ὕστερον* **Ἡρακλέα** *μετονομασθῆναι*".

"*Ὁ* **Θόας** *ἐς τοὔνομα ἦλθε τόδε, ποδωκείας χάριν*" (Ἰφ. Αὐλ. 32). Ἐκ τοῦ *θέω* = τρέχω, ἐπειδὴ ἦτο ταχύς.

Ἡ **Ἠλέκτρα**, πρώην **Λαοδίκη**, ἄλλαξε ὄνομα διότι παρέμεινε "*ἄλεκτρος*" (=ἄγαμος) προσμένοντας τὴν ἐπιστροφὴ τοῦ ἀδελφοῦ της **Ὀρέστη** (ἐκ τοῦ *ὄρνυμαι*=ξεσηκώνομαι) γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τὸν θάνατο τοῦ Ἀγαμέμνονος. "*Παρθένε μακρὸν δὴ μῆκος χρόνου Ἠλέκτρα..*" -γράφει ὁ Εὐριπίδης (Ὀρ. 72).

Καὶ στὴν τραγῳδία ΙΩΝ, ὁ Εὐριπίδης ἐπεξηγεῖ τὴν ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος "Ἴων":

"*Ἴωνα δ' ὀνομάζω σε, τῇ τύχῃ πρέπον,*
ὀθούνεκα.... ἐξιόντι μοι θεοῦ,
ἴχνος συνῆψας πρῶτος". (στ. 661)

Δηλαδή,

Σὲ ὀνομάζω Ἴωνα, μὲ ἕνα ὄνομα ταιριαστὸ στὴν τύχη,
ἐπειδὴ πρῶτον ἐσένα συνάντησα
βγαίνοντας ἀπὸ τὸ ἱερὸν τοῦ Θεοῦ.

[ἰών: μετοχὴ τοῦ ρήμ. εἶμι= πορεύομαι, βαδίζω]

Ὁ **Θεοκλύμενος** ὠνομάσθη οὕτω, "*ὅτι θεοὺς σέβων*" (Εὐρ. Ἑλένη 9) καὶ ἡ **Θεονόη**, ὅτι "*τὰ θεῖα πάντα ἠπίστατο*" (Εὐρ. Ἑλ.).

Ἡ **Ἰφιγένεια**, ὡς κόρη τοῦ ἀρχιστρατήγου, εἶναι "ἡ καταγομένη ἀπὸ ἰσχυρὸν γένος". (*ἶφι* =κρατερῶς, ἰσχυρῶς).

Ἡ **Ἀριάδνη** εἶναι ἡ πολὺ ἀρεστὴ (*ἄρι+ἁνδάνω*).

Ὁ **Αἴγισθος**, μετωνομάσθη οὕτω διότι ἀνετράφη μὲ τὸ γάλα *αἰγός*, ὅταν ἡ μητέρα του τὸν ἐγκατέλειψε εἰς δάσος: "*Ὁ δὲ Αἴγισθος αἶγα θηλάζει* (θῶ=θηλάζω), *ἐξ οὗ καὶ τὴν προσηγορίαν εἰληφέναι*".

Ὁ **Ἔπαφος** ἐγεννήθη "*ἐξ ἐπαφῆς Διός... ἐπαφῶν χειρὶ καὶ θιγὼν μόνον*" τὴν Ἰώ. (Αἰσχ. Ἱκέτ.)

Τὸ αὐτὸ ἰσχύει, τὸ αὐτὸ συμβαίνει μὲ ὅλα τὰ ὀνόματα ποὺ ὑπάρχουν στὴν ΙΛΙΑΔΑ καὶ τὴν ΟΔΥΣΣΕΙΑ. Ἀπὸ τὰ πλέον ἄσημα, μέχρι τὰ διασημότερα, τὰ γνωστότερα. Ἀπὸ τὸν ἐπαίτη **Ἀρναῖο**, μέχρι τὸν περιώνυμο **Ὀδυσσέα**...

Ἄς δοῦμε τοὺς σχετικοὺς στίχους:

"*Ἦλθε πτωχὸς πανδήμιος...*
Ἀρναῖος δ' ὄνομ' ἔσκε, τὸ γὰρ θέτο πότνια μήτηρ ἐκ γενετῆς· Ἶρον δὲ νέοι
κίκλησκον ἅπαντες, οὕνεκ' ἀπαγγέλλεσκε κιών, ὅτε πού τις ἀνώγοι." (ΟΔ. σ 1,5..)

Δηλαδή: "Ἦλθε ἕνας πασίγνωστος ζητιάνος...
Τὸν εἶπε Ἀρναῖο ἡ μάνα του ἀπὸ γεννησιμιοῦ του,
μὰ τὰ παιδιὰ μέσ' στὸ χωριὸ **τόνε φωνάζαν Ἶρο**,
γιατὶ ἔτρεχε, ὅπου τοὔλεγαν, μηνύματα νὰ φέρῃ..." (μετάφρ. Σιδέρη)

(Τὸν ἐφώναζαν *Ἶρον*, παρομοιάζοντάς τον μὲ τὴν *Ἶριν*, τὴν ἀγγελιαφόρον τοῦ Διός).

"Αὐτόλυκος δ' ἐλθὼν Ἰθάκης ἐς πίονα δῆμον
παῖδα νέον γεγαῶτα κιχήσατο θυγατέρος ἧς.
Τὸν ῥά οἱ Εὐρύκλεια φίλοις ἐπὶ γούνασι θῆκεν
...ἔπος τ' ἔφατο ἐκ τ' ὀνόμαζεν·
Αὐτόλυκε, αὐτὸς νῦν ὄνομα εὕρεο... παιδός...
..αὖτε Αὐτόλυκος.. φώνησέν τε·
"Γαμβρὸς ἐμὸς θύγατέρ τε, τίθεσθε ὄνομα,
ὅττι κεν εἴπω.
Πολλοῖσιν γὰρ ἐγώ γε **ὀδυσσάμενος** *τόδ' ἱκάνω*
...τῷ δ' **Ὀδυσσεὺς** *ὄνομα ἔστω ἐπώνυμον..."* (ΟΔ. τ, 399 κ.ἑξ.)

Δηλαδή: "Σὰν ἔφτασε ὁ Αὐτόλυκος (=πάππος τοῦ Ὀδυσσέως ἐκ μητρὸς)
στὸ καρπερὸ τὸ Θιάκι
ἕνα παιδὶ νιογέννητο τῆς θυγατρός του βρῆκε
κι ἡ Εὐρύκλεια τοῦ τὄβαλε στὰ γόνατά του ἀπάνω
... καὶ δύο λόγια τοὖπε.
Ὁ ἴδιος τώρα, Αὐτόλυκε, πὲς τὄνομα ποὺ θέλεις..
Κι ἀπάντησε ὁ Αὐτόλυκος:
Τὄνομα βγάλτε ποὺ θὰ πῶ, κόρη μου καὶ γαμπρέ μου.
Ἀπὸ πολλοὺς μισούμενος ἐγὼ ἐδῶ ἔχω φθάσει
(γι' αὐτὸ) Ὀδυσσέα νὰ λέτε τὸ παιδί.."

(**ὀδύσσομαι** =ὀργίζομαι, μισῶ...)

"τῷ μὲν ἔπειτα ὀδύσαντο θεοὶ" -Ζ, 138- Αὐτὴ εἶναι ἡ μυθικὴ ἀρχὴ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ὀδυσσέως, ὡς μισουμένου ὑπὸ θεῶν καὶ ἀνθρώπων. Προφανῶς λόγῳ ὡρισμένων ἀνοσίων πράξεων ποὺ διέπραξε κατὰ τὸν Τρωικὸ πόλεμο.

Ὁ δὲ **Αὐτόλυκος**, *ὡς λύκος καὶ αὐτὸς* (=ὁ ἴδιος) *τὰς βόας τοῦ Σισύφου, τοῦ γείτονός του ἔκλεπτε.* (Πολυαίνου Στρατηγήματα ΣΤ' 52).

Ἔτσι λοιπόν, τόσο στὴν ΙΛΙΑΔΑ ὅσο καὶ στὴν ΟΔΥΣΣΕΙΑ τὰ ὀνόματα ἔχουν τεθῆ συνθηματικά, ἐμπεριέχοντα χαρακτῆρες, γεγονότα, περιστατικά, ἰδιότητες...

"Τὰ γὰρ ὀνόματα μιμήματα ἐστίν".[1] *"Καὶ ἐν Ἰλιάδι καὶ ἐν Ὀδυσσείᾳ, ἡ αὐτὴ εὐστοχία τῆς τῶν ὀνομάτων θέσεως"* (Ἀριστόνικος).

"Ὄνομα πεποιημένον, ὅ μὴ καλούμενον ὑπό τινων, αὐτὸς τίθεται ὁ ποιητής". [1α]

Ἐνδεικτικῶς:

Ἡ **Ἑλένη** θαμπώνει μὲ τὸ φῶς τῆς ὀμορφιᾶς της (*ἑλένη* =λαμπάς· ρίζα "σελ"=φῶς).

Μενέλαος: αὐτὸς ποὺ ἐπι-*μένει* τόσα χρόνια μὲ τὸν στρατό του (*λαὸς* ὁμηρ. =στρατὸς) προκειμένου νὰ λάβη ἱκανοποίησι τῆς τρωθείσης τιμῆς του.

Ἀγαμέμνων: ὁ ἄγαν ἐπιμένων (*μίμνω*=μένω).

Πηνελόπη: ἡ τὸ *πηνίον* (=μίτος πρὸς παρασκευὴν ὑφαδίου) *ἐλαύνουσα* (ἐλαύνω=θέτω εἰς κίνησιν, πλήττω) καὶ *ὀπιπεύουσα* (ὀπιπεύω=παρατηρῶ, ἐνεδρεύω) -προκειμένου νὰ τὸ ξηλώση-: "*Ἔνθα καὶ ἠματίη ὑφαίνεσκε μέγαν ἱστόν, νύκτας δὲ ἀλλύεσκεν, ἐπεί, δαΐδας παραθεῖτο.*" (=Κι ὕφαινε τότε τὸ πανὶ τἀτέλειωτο ὅλη μέρα, καὶ μὲ τὸ φῶς δουλεύοντας τὸ ξήλωνε τὴν νύκτα).

Πηνελόπη → δωριστὶ Πανελόπα. "*Τὸ ὄνομα αὐτῆς σχετίζεται πρὸς τὴν μυθικὴν διήγησιν περὶ ὑφάσματος ὅπερ ὕφαινε, οἱονεὶ ἡ ὑφάντρια.*" (Lid. -Scott.)

"*Τὴν δὲ Πηνελόπην, Δίδυμος φησίν, Ἀμειράκην καλεῖσθαι*" (Εὐστάθιος, Σχόλ. ΟΔ.).

Καλυψώ: ἡ νύμφη ἡ *καλύπτουσα* δολίως (*"δολόεσσα"*), "*ἐν σπέεσι*" (=σὲ σπήλαια) τὸν Ὀδυσσέα: "*δύστηνον, ὀδυρόμενον, κατερύκει*" (=τὸν ἐκράτει διὰ τῆς βίας).

Κίρκη: ἡ μάγισσα, ἡ ὁποία ὡς ἁρπακτικὸν ὄρνεον "*κίρκος*" (=κιρκινέζι) συλλαμβάνει τοὺς ἄνδρες.

1. Ἀριστοτ. Ρητορ. 1404α - 1α. Ἀριστοτ. Ποιητική 21.457.

Ἀχιλλεύς: αὐτὸς ποὺ μὲ *ἄχος* (=ἐνδόμυχη λύπη) *ἴλλει* (=στρέφει), *ἰλλάζει* (=τριγυρίζει). Πρβλ. τοὺς στίχους τῆς Ἰλιάδος (Ω 5-12):

"...*Ἀχιλλεὺς κλαῖε φίλου ἑτάρου μεμνημένος,*
οὐδέ μην ὕπνος ᾕρει.. ἀλλ' ἐστρέφετο ἔνθα καὶ ἔνθα...
ἄλλοτ' ἐπὶ πλευρᾶς κατακείμενος,
ἄλλοτε δ' αὖτε ὕπτιος, ἄλλοτε δὲ πρηνής·
τοτέ δ' ὀρθὸς ἀναστὰς
δινεύεσκε ἀλύων παρὰ θῖν ἁλός... "

Δηλαδή:

Ὁ Ἀχιλλεὺς ἔκλαιε ἐνθυμούμενος τὸν ἀγαπητό του φίλο,
καὶ δὲν τὸν ἔπαιρνε ὁ ὕπνος... ἀλλὰ στριφογύριζε ἀπὸ δῶ καὶ ἀπὸ κεῖ...
ἄλλοτε ξαπλωμένος στὸ πλευρό, ἄλλοτε ἀνάσκελα, ἄλλοτε μπρούμυτα·
ἄλλοτε σηκωνόταν ὀρθὸς καὶ τριγύριζε στὴν ἄμμο, δίπλα στὴν θάλασσα.."

"*Ὁ δὲ υἱός του ὠνομάσθη* **Πύρρος**, *ἐπειδὴ Πύρρα ἦτο τὸ πλαστὸν ὄνομα τοῦ Ἀχιλλέως ὅτε ἐκρύπτετο εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Νικομήδους· καὶ* **Νεοπτόλεμος** *ἐπειδὴ ἦλθε νέος εἰς τὸν πόλεμον. Ἐπειδὴ εἶπεν ὁ χρησμὸς ὅτι ἄνευ αὐτοῦ ἦτον ἀδύνατος ἡ ἅλωσις τῆς Τροίας.*" (Ἀθ. Σταγειρίτης Ἀρχαιολ. Ε')

Αἴας: ὁ ὁρμητικός. Ἐκ τοῦ ρήματος *ἀΐσσω*. Τοῦ ἔδωσε ὁ θεὸς "*μέγεθός τε βίην τε*" (Η 288).

Εὐρυσάκης δὲ ὁ υἱὸς τοῦ Αἴαντος, ἐπειδὴ ὁ Αἴας εἶχε "εὐρὺ σάκος" = ἀσπίδα.

Πρωτεσίλαος: ὁ πρῶτος νεκρὸς Ἀχαιὸς κατὰ τὴν ἀπόβασιν εἰς Τρῳάδα. Ὠνομάζετο Ἰόλαος, ἔλαβε τὸ συνθηματικὸν Πρωτεσίλαος ὅταν "*πρῶτος ἐκ τοῦ λαοῦ*" (=στρατοῦ) ἐφονεύθη "*ἐκ τῆς νηὸς ἀποθρώσκων* (=ἐξορμῶν) *πολὺ πρώτιστος Ἀχαιῶν*" (Β 702).

Πρίαμος: "κατ' ἀρχὰς Ποδάρκης καλούμενος· μετωνομάσθη Πρίαμος ὅταν ἡ ἀδελφή του Ἠσιόνη τὸν ἐξηγόρασε ἐκ τῆς δουλείας τοῦ Ἡρακλέους". (πρίαμαι =ἀγοράζω).

Χλωρίς: "*μήτηρ Νέστορος, ἐλέγετο Μελίβοια, μετωνομάσθη Χλωρὶς ὅτε ἰδοῦσα τὸν θάνατον τῶν ἀδελφῶν της ἐγένετο κάτωχρος ἐκ τοῦ τρόμου*": -"*χλωρὴ ὑπὸ δέους*".

Θερσίτης: "*ὅτι κατείχετο θέρσους* (=θάρσους, θράσους) *ἀκόσμου.*"

Ἕκτωρ: σημαίνει τὸν διάδοχον τοῦ θρόνου, αὐτὸν ὁ ὁποῖος "*ἕξει*" (=θὰ ἀποκτήση) τὴν βασιλείαν μετὰ τὸν Πρίαμον.

Ἀνδρομάχη: ἡ σύζυγος τοῦ Ἕκτορος. Παρ' ὅλες τὶς ἱκεσίες της, ὁ *ἄνδρας* της ἐπιμένει νὰ ἐπιστρέψη εἰς τὴν *μάχην*, νὰ μάχεται, ὑπὲρ αὐτῆς καὶ τοῦ τέκνου.

Ἑκάβη: αὐτὴ ποὺ ἐσύρθη διὰ τῆς βίας μακριὰ ἀπὸ τὴν Τροία, μετὰ τὴν ἅλωσιν: (*ἑκὰς*=μακρὰν +*ἔβη*). "*Ἐγὼ ἡ τάλαινα ἔξειμι* (=ἐξέρχομαι) *πατρίδος*" (Εὐρ. Ἑκάβη 1274).

Ἀντίνοος: ὁ πλέον θρασὺς ἐκ τῶν μνηστήρων, "*ὕβριν ἔχων, κακομήχανος*" πάντοτε ἀντιλέγων *(ἀντὶ+νοῦς)* (π, 418).

Ἀγχίσης: "*παρὰ τὸ ἄγχι* (=ἐγγὺς) *γενέσθαι τῆς Ἀφροδίτης*", ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέκτησε τὸν Αἰνείαν.

Χάρις: ἡ σύζυγος τοῦ Ἡφαίστου, "*διὰ τὸ ἐπιχάριτα εἶναι τὰ τεχνικὰ ἔργα*" (Λ. Ἀνναῖος).

Λαομέδων: βασιλεύς, ὅτι περὶ τοῦ *λαοῦ μέδει* =φροντίζει.

Παλαμήδης: ὁ τεχνίτης, ὁ ἐφευρέτης. (*παλάομαι* =ἐκτελῶ ταῖς χερσίν).

Ἴδης: ὁ τοξότης ἀδελφὸς τοῦ **Λυγκέως**· *ἐκ τοῦ ἰδεῖν, δηλ. σκοπεύειν.*

(Ὁ δὲ **Λυγκεὺς** ἦτο ὀξυδερκής. -ἐκ τοῦ λυκ=φῶς-).

Ἰδομενεύς: Ὁ διακριθεὶς διὰ τὴν γενναιότητά του βασιλεὺς τῆς Κρήτης. Ὁ ἐκ τῆς *Ἴδης* καὶ ἐκ τοῦ Ἰδαίου Διὸς φέρων τὸ *μένος*... κ.ο.κ....

Πάτροκλος (πάτρα+κλέος), **Διομήδης** (Διὸς μῆδος),

Πρόθοος (πρὸ+θέω), **Προθοήνωρ** (προθέω +ἀνήρ), **Ἀντ-ήνωρ** (ἀντὶ+ἀνὴρ)

Σθενέλαος (σθένος +λαός), **Τληπόλεμος** (τλάω+πόλεμος), κλπ., κλπ...

Ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ ὀνόματα τοῦ **ναυτικοῦ** λαοῦ τῶν Φαιάκων:

Ναυσίθοος, Ἐχένηος, Ποντόνοος, Ἀκρόνεως, Ὠκύαλος, Ἐλατρεὺς (ἐκ τοῦ *ἐλαύνω* =λάμνω), Ναυτεύς, Πρυμνεύς, Ἀγχίαλος, Ἐρετμεύς (*ἐρετμὸν* =κουπί), Ποντεύς, Πρωρεύς, Ἀναβησίνεως, Ἀμφίαλος, Πολύνηος, Τεκτονίδης, Εὐρύαλος, Ναυβολίδης, Ἅλιος, Κλυτόνηος, Ναυσικᾶ...
(ναῦς=πλοῖον, ἅλς =θάλασσα).

Πράγματι λοιπόν,

"Πεποιημένον ὄνομά ἐστιν ὅ ὅλως μὴ καλούμενον ὑπό τινων, αὐτὸς τίθεται ὁ ποιητής".

(Ἀριστοτ. Ποιητικὴ 21.1457).

Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὶς πόλεις. Γράφει π.χ. ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης γιὰ τὴν Τρίπολι: "**Τρίπολις**, *οἰκείαν ἔχουσαν τῇ φύσει τὴν προσηγορίαν·* **τρεῖς γάρ εἰσιν ἐν αὐτῇ πόλεις** *σταδιαῖον ἀπ' ἀλλήλων ἔχουσαι διάστημα...* " (ΙΣΤ' 41,1).

Ρήγιον: "*Ὠνομάσθη δὲ Ρήγιον ὥς φησὶν Αἰσχύλος διὰ τὸ συμβὰν πάθος τῇ χώρᾳ ταύτῃ· ἀπορραγῆναι γὰρ ἀπὸ τῆς ἠπείρου τὴν Σικελίαν ὑπὸ σεισμῶν, ἀφ οὗ δὴ Ρήγιον κικλήσκεται...* "

(Ποσειδώνιος).

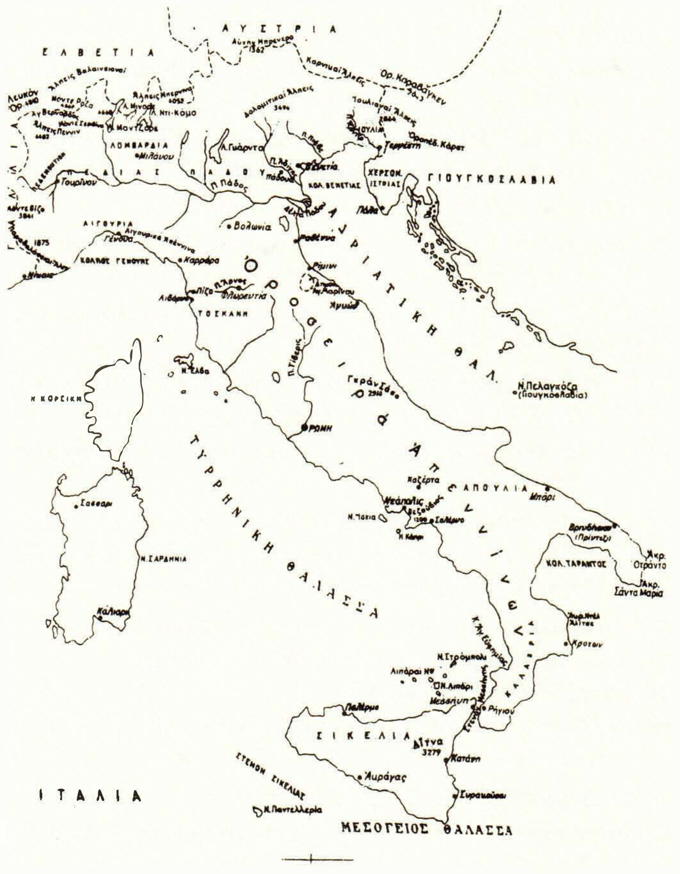
Συρία *καλεῖται διὰ τὸ συρῆναι αὐτὴν ὑπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, μερικοῦ γενομένου.* **Ἀσσυρία** *δέ, ἡ ἐγγὺς τῆς συρείσης γῆς οὖσα, ἀπὸ τὸ μὴ σύρεσθαι...* " (Ε.Μ.).

Ὑδροῦσα "*ἐκλήθη ἡ Τῆνος, διὰ τὸ κατάρρυτον εἶναι*" (Ἀριστ. Frg. 553).

Καὶ ἄλλα πολλά...[1] πάμπολλα.. (Θεσσαλία, Μεσόγειος, Μιτυλήνη, Οὐράλια (οὔρεα+ἅλις), Οὐκρανία (ὄκρις+ἄνω)...

Οἱ Ἕλληνες Πελασγοὶ εἶναι οἱ ὀνοματοθέται ὅλης σχεδὸν τῆς Οἰκουμένης...

*

Ρήγιον: "*ἀπορραγῆναι ἀπὸ τῆς ἠπείρου ὑπὸ σεισμῶν, ἀφ' οὗ Ρήγιον ἐκλήθη...* "
(Φαίνεται καθαρὰ τὸ ρῆγμα ποὺ διεχώρισε τὴν Σικελία ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴ χερσόνησο).

1. Βλ. Σχετ. Κεφ. εἰς τὸ "Πῶς ἡ ἑλληνικὴ γονιμοποίησε τὸν παγκόσμιο λόγο", Α. Τζιροπούλου-Εὐσταθίου, Ἐκδ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ

Ἀπὸ θεῶν ἄρχεσθαι

"*Ὅσοι ἐν τῷ τῶν δώδεκα ἀριθμῷ τεταγμένοι θεοὶ ἄρχοντες ἡγοῦνται..*"[1]

"*Θεοὺς ᾤοντο* (=ἐνόμιζον) *τὰς πρώτας οὐσίας εἶναι*"[2]

ΖΕΥΣ

"*Πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε*" (Ὅμηρος). **Υἱὸς τοῦ Κρόνου** (=Χρόνου) **καὶ τῆς Ρέας** (=Ροῆς).

"*Ἔστι δὴ πάντων ἀρχὴ Ζεύς.*
Ζεὺς γὰρ ἔδωκε, ζῶά τε ἐγέννησεν,
καὶ Ζῆν' αὐτὸν καλέουσι,
καὶ Δία.. ὅτι διὰ τοῦτον ἅπαντα τέτυκται
(=κατεσκευάσθησαν).

"*Εἷς δὲ πατὴρ οὗτος πάντων,*
θηρίων τε βροτῶν τε..."

Οἱ ὀρφικοὶ αὐτοὶ στίχοι ἐπεξηγοῦν, ἑρμηνεύουν τὸ ὄνομα τοῦ Διός: *Ζεύς, Διός, Διί, Δία.. Ζήν, Ζηνός, Ζηνί, Ζῆνα..* -Τὸν ὀνομάζουν *Δία*, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, καὶ *Ζῆνα* διότι ἐχάρισε τὸ *ζῆν*. Ὀνομάζεται ἀκόμη Ζάν, Ζής, Ζάς, Δίς, Δάν, Δήν, Τήν, Τάν, Σάν, Σδεύς, Δεύς[3] (ἐξ οὗ *δεύω*=βρέχω). Μία ἐπιγραφὴ τῆς Κρήτης[4] τὸν ἀναγράφει καὶ ὡς Ττῆνα καὶ μία ἄλλη ὡς Ζῆνα Βιδάταν (=Ζῆνα Ἰδαῖον) ἐκ τοῦ ὄρους Ἴδη τῆς Κρήτης, ὅπου ἐγεννήθη: Ἴδη, Fίδη, Βίδη.

Τὸ Ε.Μ. ἐτυμολογεῖ: "*Ζεύς*, εἴτε ἐκ τοῦ *ζεύγνυμι*, διότι ἔζευξε τὰ πάντα, εἴτε παρὰ τὴν *ζέσιν, ζέω*, καὶ τροπῇ εἰς Ζεύς, ὡς τρέφω τροφεύς, πέρθω περσεύς." Δηλαδή, ὅπως ὅλοι οἱ θεοί, "*προσονομάζεται κατὰ τὰς δυνάμεις. Δία μὲν γάρ φασι δι' ὅν τὰ πάντα, Ζῆνα δὲ καλοῦσι, παρ' ὅσον τοῦ ζῆν αἴτιός ἐστιν...*"[5]

Ἐπιβεβαιοῖ ὁ Πλάτων:

"*Οἱ μὲν γὰρ Ζῆνα, οἱ δὲ Δία καλοῦσι·*
συντιθέμενα δὲ εἰς ἕν, δηλοῖ τὴν φύσιν τοῦ θεοῦ...
...ἔστιν αἴτιος μᾶλλον τοῦ ζῆν,
ὁ ἄρχων τε καὶ βασιλεὺς τῶν πάντων..." (Κρατ. 396).

Καὶ καθορίζει ὁ Ἀριστοτέλης:

"*Καλοῦμεν καὶ Ζῆνα καὶ Δία,*
ὡς ἂν εἰ λέγοιμεν δι' ὅν ζῶμεν". (Περὶ Κόσμου 7).

1. Πλάτωνος Φαῖδρος 247
2. Ἀριστοτ. Μετὰ τὰ Φυσ. 1,8
3. Πρβλ. ΔΕΥΣ →DEUS
4. CAU 42 A
5. Διογ. Λαέρτ. "Ζήνων" 147

Κοσμητικὰ Ἐπίθετα τοῦ Διός:

Ἀγαθός: ἄγαν θεῖος, καλός.
Ἀγαυός: λαμπρὸς
Ἀγένειος: Τὸ ἀναφέρει ὁ Λουκιανὸς εἰς τὸ "*Ζεὺς Τραγῳδός*".
Ἅγιος: σχετικὴ ἐπιγραφή: "*Διὶ Ἁγίῳ*".
Ἀγήτωρ: ἡγέτης.
Ἀγλαός: φωτεινός.
Ἁγνός: ἅγιος εἰς τὸν νοῦν.
Ἀγοραῖος: ὡς προστάτης τῶν δημοσίων συναθροίσεων, ἀγορῶν. "*Ἐκράτησε Ζεὺς Ἀγοραῖος*" γράφει ὁ Αἰσχύλος στὶς *Εὐμενίδες* (973).
Ἅγος Ζεύς, παρὰ Τροιζηνίοις. (*Ἅγιος*).
Ἀγχέσμιος: Ὑπῆρξε λόφος Ἄγχεσμος ἐν Ἀττικῇ. Ἐπιγραφή: "*Διὶ Ἀγχεσμίῳ*".
Ἀγώνιος: ὁ ἐπὶ τῶν ἀγώνων, ὁ περὶ τῶν ἀγώνων.
Ἄδενδρος: τὸ α ἐπιτατικόν. Ἐλατρεύετο ἐν Ρόδῳ, ὡς προστάτης τῶν δένδρων.
Ἀθάνατος: ὡς θεὸς αἰώνιος.
Ἀθῷος: λατρευόμενος εἰς τὸ ὄρος Ἄθως.
Αἴγιος: διότι ἐτράφη μὲ τὸ γάλα τῆς *αἰγὸς* Ἀμαλθείας.
Αἰγίοχος: ὡς κατέχων τὴν *αἰγίδα*, δηλαδὴ τὸ δέρμα τῆς *αἰγὸς* Ἀμαλθείας ἡ ὁποία τὸν ἔθρεψε. Ἀπὸ τὸ δέρμα της ἀργότερα κατεσκεύασε τὴν περίφημη ἀσπίδα του, τὴν *αἰγίδα*, τὴν ὁποίαν δὲν διαπερνοῦσε οὔτε αὐτὸς ὁ κεραυνός. Ἐπὶ προστασίας τὴν ἔτεινε ὑπέρ, ὁπότε τὸ κάθε τι ἐτίθετο "*ὑπὸ τὴν αἰγίδα*" του.
Αἰγοφάγος: οὕτω τὸν ἀποκαλεῖ ὁ "*Νίκανδρος ἐν Θηριακοῖς*" (Ε.Μ.).
Αἰγύπτιος: ἐν Αἰγύπτῳ.
Αἰθέριος: ὡς κατοικῶν ἐν αἰθέρι.
Αἰθεροβάμων: ὁ βαίνων εἰς τὸν αἰθέρα.
Αἴθριος: καθαρός, λαμπρὸς ὡς ὁ αἰθήρ.
Αἰνήιος: ὁ δεχόμενος αἴνους.
Αἰνήσιος: λατρευόμενος εἰς τὸ ὄρος Αἶνος τῆς Κεφαλληνίας.
Αἰνός: αἰνὸς =φοβερός.
Αἰολόμορφος: ποικιλόμορφος. "*Ἄλλοτε μὲν ἐστὶν αἴθριος, ἄλλοτε ὕει*".
Αἰτναῖος: λατρευόμενος ἐπὶ τῆς Αἴτνης
Ἀκάματος: ὁ μὴ κάμνων, ὁ ἀκαταπόνητος
Ἀκραῖος: ὁ κατοικῶν εἰς τὰ *ἄκρα*, εἰς τὰς κορυφάς, εἰς τὰ ὕψη.
Ἀλάστωρ: ὡς θεὸς τρομερός.
Ἀλδήμιος: ἐκ τοῦ *ἀλδαίνω* =αὐξάνω. (Βλ. καὶ *Αὐξητής*).
Ἀλεξητήριος: ὁ *ἀλέξων*, ὁ ὑπερασπίζων ἡμᾶς.
Ἀλεξίκακος: ὁ ἀλέξων πᾶν κακόν.
Ἀλεξίμορος: ὁ ἀπομακρύνων, ὁ *ἀλέξων τὸν μόρον* (= θάνατον)
Ἀλιτήριος: "*Λιμοῦ ποτὲ γενομένου, τοὺς ἀλοῦντας* (=ἀλέθοντας) *ἐφύλαττε*".
Ἀμαλλός: ἀμφιβόλου ἐτυμολ. Τὴν ἐπωνυμίαν τὴν ἀναφέρει ὁ Θωμόπουλος (*Πελασγικά*). Ὁ Ἡσύχιος καταχωρίζει: *ἀμαλλοῖ* =ἀφανίζει.
Ἀμάριος: ὡς Ἀμάριος ἐλατρεύετο ἐν Ἀρκαδίᾳ. Εἰς τὸν ναόν του συνήρχοντο τὰ μέλη τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας. Πιθανὸν ἐκ τοῦ α ἐπιτ. + μάρη =χείρ. - "*Χεὶρ μεγάλη συνάγεται*" =συνάγεται πολλὴ δύναμις, "πολλὰ χέρια". Ἢ ἐκ τοῦ ἀμάρα =αὐλάκι ὀμβρίων ὑδάτων.
Ἀμβούλιος: ὁ ἀνὰ τὴν βουλήν, ὁ "*ἀναβούλιος*".
Ἀμείλιχος: ὁ ἄκαμπτος, ὁ μὴ "*μειλίχιος*" (=γλυκύς).
Ἀμμούς: κατὰ τὸ Ἄμμων (ὅπερ βλ. Πρβλ. ἀμμούδα, ἀμμουδιά).
Ἀναφέρεται οὕτω εἰς τὰ Ἀριστοτ. Fgr. 8.44.510.
Ἄμμων: ἐτυμολογεῖται ἐκ τῆς *ἄμμου* τῆς ἐρήμου (Διον. Περιηγητής), ὅπου τὸ διάσημον ἱερόν του. "*Ἄμμων, Ὀλύμπου δέσποτα*" γράφει ὁ σχολιαστὴς τοῦ Πινδάρου.

῎Ανα: ἐκ τοῦ ἀνά, ἄνα, ἄνω. "*Ζεῦ, ῎Ανα, Δωδωναῖε, Πελασγικέ*". (῞Ομηρος). Κατ' ἄλλους, κλητικὴ τοῦ "*ἄναξ*".
῎Αναξ: ὡς ἄναξ βασιλεύς.
᾿Αναξιβρόντας: ὡς ἄναξ τῆς βροντῆς.
᾿Ανίκητος: δὲν νικᾶται.
᾿Αντίαος: ἐκ τοῦ ἀντιάω, ῶ.
᾿Αντίπετρος: διότι "*ὡς πέτρος* (=πέτρα) *ἐδόθη ὑπὸ τῆς μητρὸς Ρέας τῷ Κρόνῳ*" - Πρόκειται περὶ τοῦ γνωστοῦ μύθου: ὁ πατήρ του Κρόνος (=Χρόνος) κατέτρωγε τὰ τέκνα του... ᾿Αντὶ τοῦ Διὸς ὅμως κατέφαγε μία πέτρα τυλιγμένη ὡς βρέφος, τὴν ὁποίαν τοῦ ἔδωσε ἡ Ρέα προκειμένου νὰ σώση τὸν υἱόν της Δία. ῎Ετσι "*προτανέβηκε στοῦ θρόνου του τὰ ὕψη, ὁ Δίας καινούργιος νικητὴς καὶ βασιλιὰς τοῦ κόσμου*".
᾿Αξεύς: σχετικὴ ἐπιγραφή, "*᾿Αξεῖ Διὶ ῾Αγίῳ*". (Κ. Παλαμᾶς)
᾿Απατήνωρ: "*Ξάνθος, βασιλεὺς τῶν Βοιωτῶν, προσεκαλέσατο πρὸς μονομαχίαν Θυμοίτην, τὸν βασιλέα ᾿Αθηναίων, περὶ τῆς χώρας. Καὶ ὁ μὲν Θυμοίτης ἐδειλίασεν. Μελάνθιος δέ, παρόντων ᾿Αθηναίων, ὑπέστη τὴν μονομαχίαν... καὶ ηὔξατο, εἰ ἀπατήσει τὸν Ξάνθον, θῦσαι τῷ Διονύσῳ. Νικήσαντες οὖν οἱ ᾿Αθηναῖοι, ἀπατήνορα τὸν Δία προσηγόρευσαν. ᾿Απατούρια δὲ ἑορτὴν τῷ Διονύσῳ*". (Ε.Μ.)
᾿Απεσάντιος: πιθανὸν ἐκ τοῦ *ἄπες* =ἄφες.
᾿Απήμιος: ὁ ἀποτρέπων τὰ κακά, τὰ *πήματα*.
᾿Αποβατήριος: ὡς προστάτης τῆς ἀποβάσεως στρατοῦ: "*Λέγουσι δέ, πρῶτον ἐκ τῆς νεὼς ἐκβῆναι τὸν ᾿Αλέξανδρον ἐς τὴν γῆν, βωμοὺς ἱδρύσασθαι Διὸς ἀποβατηρίου καὶ ᾿Αθηνᾶς*".
᾿Απόμνιος: ἀπὸ+ὀμνύω. Βλ. καὶ *῞Ορκιος*.
᾿Απόμυιος: ὁ ἀποδιώκων, ἐξολοθρεύων τὰς μυίας.
᾿Αραῖος: ὁ τὰς *ἀράς*, προσευχάς, δεχόμενος. (Σοφ. Φιλ. 1181)
᾿Αποτρόπαιος: ὡς ἀποτρέπων τὰ κακά.
᾿Αρβιος: ὁ προστατεύων τὸν βίον; ὁ λίαν δυνατός; (*ἄρι+βίος* ἢ *βία*).
᾿Αργής: ἐκ τοῦ *ἀργὸς* =φωτεινός.
᾿Αργαλέος: = κοπιώδης.
᾿Αργικέραυνος: ὡς κύριος τῶν λαμπρῶν (*ἀργῶν*) κεραυνῶν.
῎Αρειος: ὡς πολεμικός.
᾿Αρίζηλος: ὁ λίαν (*ἄρι)* ζηλωτός.
᾿Αρισταῖος: ὡς πρὸς ὅλα ἄριστος.
῎Αριστος: βλ. ὡς ἄνω, ᾿Αρισταῖος.
᾿Αριστοτέχνας: ὡς ἄριστος τεχνίτης, τεχνουργός.
᾿Αρότριος: ὡς προστάτης τῶν ἀροτριόντων τὴν γῆν.
῞Αρπαξ: τὸ ἀναφέρει ὁ Νόννος εἰς τὰ *Διονυσιακά*. ῞Ηρπασε τὴν βασιλείαν ἀπὸ τὸν Κρόνον.
᾿Αρχηγός: ἀρχηγὸς θεῶν καὶ ἀνθρώπων.
᾿Αρχικέραυνος: ὁ τοῦ κεραυνοῦ ἄρχων.
᾿Αστέριος: ὁ τῶν ἀστέρων, ὁ κατέχων τοὺς ἀστέρας.
᾿Αστεροπητής: ὁ ἀστράπτων· *ἀστεροπὴ* =ἀστραπή.
᾿Αστραπαῖος: ὁ ἀστράπτων.
᾿Αστραπεὺς ἢ **᾿Αστράπιος:** ὡς ἄνω.
᾿Ασυλαῖος: ὁ παρέχων ἄσυλον.
᾿Αταβύριος: ἐν ὄρει ᾿Αταβυρίῳ Σικελίας.
῎Αττης: ἄττα =πατήρ.
Αὐξητής: ὁ πράττων ἐπὶ τῇ αὐξήσει τῶν πραγμάτων.[1]
Αὐτοπάτωρ: ὡς πατὴρ τοῦ ἑαυτοῦ του.
᾿Αφέσιος: "*ὅτι ἀφέθη ἐκ τοῦ κατακλυσμοῦ ὁ Δευκαλίων*".
῎Αφθιτος: ὁ μὴ φθίνων.
᾿Αφίκτωρ: ὁ δεχόμενος τοὺς *ἀφίκτας* =ἱκέτας.
῎Αφριος: ὡς προστάτης τῶν "ἀφρῶν", δηλαδὴ τῶν χυμῶν τῆς ᾿Ανοίξεως.
᾿Αφροδίσιος: ὁ σύνναιος ἐν τῷ ναῷ τῆς ᾿Αφροδίτης ἐν Πάφῳ.

1. ᾿Εξ οὗ τὸ λατιν. Augustus καὶ τὸ ἀντιδάνειον Αὔγουστος. (αὔξω →λατιν. augeo).

Βαγγαῖος: ἐν Φρυγίᾳ.
Βάκχιος: ἐλατρεύετο ἐν Πόρῳ, ὡς πατὴρ τοῦ Διονύσου - Βάκχου.
Βάλος: δηλαδὴ *Βῆλος*="Ηλιος ("Ηλιος →Βήλιος →Βῆλος). (Ἐτρουσκικὰ -τυρρηνικὰ →Χουβίλ). (Βλ. καὶ *Βῆλος*).
Βαρυβρεμέτης: ὁ βαρεῖς *βρόμους* (=κτύπους) ἐξαπολύων διὰ κεραυνοῦ.
Βαρύβρομος: ὡς ἄνω
Βαρύγδουπος: " " (βαρὺς+γδοῦπος).
Βαρύκτυπος " " (" +κτύπος)
Βαρύμηνις: ὁ ἱκανὸς πρὸς βαρεῖαν *μῆνιν* =ὀργήν.
Βαρυόπτης ἢ **Βαρυόπας:** ὡς διαθέτων *βαρεῖαν* =δυνατὴν ἐπ-*οπτείαν*.
Βαρυσμάραγος: ὁ βαρέως ἀστράπτων καὶ βροντῶν.
Βαρυσφάραγος: ὁμοίως ὡς ἄνω (Πίνδαρος).
Βασιλεύς: Ὡς βασιλεὺς τῶν πάντων "*κατὰ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν δύναμιν ὠνομασμένος*". "*Ὦ Ζεῦ βασιλεῦ*" (Αἰσχ. Π. 532). -"*Χαῖρε Ζεῦ Βασιλεῦ καὶ σάω Ἀρκαδίαν*" (Ἀρχ. Ἐπιγρ.).
Βῆλος: Ὁ Ἡσύχιος γράφει: "*Βηλὸς ἢ Βῆλος =ὁ οὐρανὸς καὶ ὁ Ζεύς*". Ὁ ἥλιος κρητικὰ λέγεται Fα-Fέλιος, βαβέλιος. Βῆλος Ζεύς, ὡς ἀνατέλλων τὸν ἥλιον.
Βουζύγης: Ὁ ζεύξας εἰς ζυγὸν τοὺς βόας.
Βουλαῖος: ἡ εἰκὼν τοῦ Διὸς Βουλαίου ὑπῆρχε εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Βουλῆς τῶν Πεντακοσίων, "*οὗ, εἰσιόντες οἱ βουλευταί, προσεύχονται*".
Βρόμιος: ἐκ τοῦ ἰσχυροῦ *βρόμου* (=βρόντου) τοῦ κεραυνοῦ.
Βρονταῖος: ὁ ἐξαπολύων βροντὰς -"*ἤστραπτε ἐβρόντα*".
Βρύμηνις: ὁ ἔχων βαρεῖαν μῆνιν.
Βύθιος: "*τῷ βυθῷ Κρονίδῃ*" -ἀρχ. Ἐπιγραφὴ-
Γαμήλιος: ὡς προστάτης τοῦ γάμου.
Γελέων: τοῦ φωτὸς (*γέλα* =αὐγή).
Γελχάνιος: "παρὰ Κρησὶν" -Ἡσύχιος-
Γενεταῖος: τῆς γενέσεως.
Γενέθλιος: ὁ παρέχων γέννησιν, ὁ γεννητικός, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀνήκων εἰς τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων.
Γεωργός: προστάτης γεωργίας.
Γιγαντολέτωρ: ὡς γιγαντοφόνος, νικήσας τοὺς Γίγαντας.
Γυράψιος: ἀμφιβόλου ἐτυμολογίας· (*γύρων ἅπτεται;*) Ἐν Χίῳ.
Διδυμαῖος: κοινὸν ἐπίθετον Διὸς καὶ Ἀπόλλωνος εἰς τὸ Μαντεῖον τῶν Διδύμων ἐν Μιλήτῳ. ("*Διὸς προφήτης ἐστὶν Ἀπόλλων*").
Δίκαιος ἢ **Δικαιόσυνος:** ὡς ἐπιβλέπων τὴν δικαιοσύνην.
Δικασπόλος: δηλ. δικαστής.
Δικταῖος: ἐν τῷ ὄρει Δίκτη τῆς Κρήτης.
Δολιχαῖος: ἐν Συρίᾳ.
Δρύμιος: προστάτης τῶν δρυμῶν.
Δυνάστης: ὡς μέγας κυρίαρχος (Σοφ. Ἀντιγ. 608).
Δωδωναῖος: ὁ ἐν τῷ Μαντείῳ τῆς Δωδώνης.
Δώτωρ: ὡς δίδων, παρέχων, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς.
Ἐγχεικέραυνος: ὁ κρατῶν ὡς *ἔγχος* (=δόρυ) τὸν *κεραυνόν*.
Ἑκάλειος: ὁ ἐν τῇ Ἑκάλῃ τῆς Ἀττικῆς.
Ἑκατομβαῖος: ὁ δεχόμενος θυσίαν 100 βοῶν.
Ἑκηβόλος: ὁ ἑκὰς βάλλων: "*ἑκηβόλοι Διὸς χέρες*".
Ἕκτωρ: ὁ ἰσχυρῶς κρατῶν (ἐκ τοῦ ρ. ἔχω, Μέλλων *ἕξω*).
Ἐλαιούς: ἐλαιός· ὡς προστάτης τῆς ἐλαίας.
Ἐλασίμβροντος: ὁ ἐλαύνων τὰς βροντάς.
Ἐλαφρός: ὡς εὐπροσήγορος
Ἐλευθέριος ἢ **Ἐλευθερεύς:** "*Πέρσας ἐξελάσαντες, ἱδρύσαντο βωμὸν Διὸς Ἐλευθερίου*". (Σιμωνίδης).
Ἐλιεύς: ἐν Θήβαις.

Ἑλικώνιος: ὁ ἐν Ἑλικῶνι.
Ἑλλάνιος ἤ **Ἑλλήνιος:** ὡς θεὸς τῶν Ἑλλήνων. "*Ἑλλάνιε Ζεῦ*"! (Ἀριστοφάνης)
Ἐλινύμενος: ἐν Κυρήνῃ.
Ἐλύμνιος ἤ **Ἐλυμαῖος:** ὁ ἐν Ἐλυμνίῳ Εὐβοίας (σημερ. Λίμνη).
Ἐναίσιος: ἐν +*αἶσα* = μοῖρα, μερίς.
Ἔνδενδρος: παρὰ Ροδίοις, προστάτης τῶν δένδρων.
Ἐξακεστήριος: θεραπευτής, ἐκ τοῦ *ἐξ*+ *ἀκέομαι.*
Ἐπάκριος: ὁ ἐπὶ τῶν ἄκρων (=κορυφῶν) τῶν ὀρέων ἱδρυμένος.
Ἐπιβήμιος: *ἐπίβημος* =εἶδος χορικῆς ὀρχήσεως. (ἐπὶ+βῆμα).
Ἐπιδότης: ἐν Μαντινείᾳ.
Ἐπιδώτας: ἐν Λακεδαίμονι.
Ἐπικάρπιος: "*ἐπικάρπιος μὲν καλεῖται ἀπὸ τῶν καρπῶν*" (Ἀριστοτ.). "*Τῶν καρπῶν αἴτιος*" (Δίων).
Ἐπικιχράδας: ἐν Κῷ.
Ἐπικλόπειος: "*Ζεὺς οὕτω καλεῖται*" (Ἡσύχ.). Ἐκ τοῦ *ἐπίκλοπος* =πανοῦργος.
Ἐπικοίνιος: ὁ Ζεὺς ἐν Σαλαμῖνι (Ἡσύχ.), ὡς κοινὸς θεὸς ἁπάντων τῶν Ἑλλήνων.
Ἐπίκουρος: βοηθός.
Ἐπικυλίκειος: *κύλιξ* =ποτήριον. (κωμ Ἀδέσπ. 861). Διὰ τοῦ κύλικος ἔσπενδον.
Ἐπιρνύτιος: Ὁ Ζεὺς ἐν Κρήτῃ.
Ἐπιστατήριος ἤ **Ἐπιστάσιος:** ἐν Κρήτῃ, ὡς ἐπιστάτης.
Ἐπιτιμήτωρ: ὡς τιμωρὸς ὅσων δὲν σέβονται ἱκέτας καὶ ξένους.
Ἐπιφανής: ὁ αἴφνης παρουσιαζόμενος.
Ἐπόπτης: ἐπὶ+*ὀπτεύω* =παρατηρῶ.
Ἐπόψιος: ἐπὶ+ *ὄψομαι*· βλ. ὡς ἄνω.
Ἐπωπετής: ἐπὶ +*ὤποπα*· "*Ζεὺς παρὰ Ἀθηναίοις*" (Ἡσύχ.).
Ἐργαῖος: ὡς προστάτης τῶν ἔργων.
Ἐρημήσιος: ὁ Ζεύς, ἐν Λέσβῳ (Ἡσύχιος).
Ἐριβρεμέτης: ὁ δυνατὰ κροτῶν (ἔρι+βρόμος).
Ἐρίγδουπος: ὁ θορυβώδης, ἐκ τοῦ ἔρι+ γδοῦπος.
Ἐριδίμιος ἤ **Ἐριδήμιος:** "Ζεὺς ἐν Ρόδῳ" (Ἡσύχιος).
Ἐρίκτυπος: ὁ ἰσχυρῶς κτυπῶν.
Ἐρισθενής: ὁ λίαν δυνατὸς (ἔρι+σθένος).
Ἐρισμάραγος: ὁ ἐξαπολύων ἰσχυρὰν *σμαραγὴν* =λάμψιν.
Ἑρκεῖος ἤ **Ἕρκιος:** ὁ προστατεύων τὴν οἰκογένειαν, ἐπειδὴ ὁ βωμὸς ἤ τὸ ἄγαλμά του εὑρίσκετο ἐν τῷ προαυλίῳ τῆς οἰκίας. (*ἕρκος*=φράγμα).
Ἐριχθόνιος: ὁ αὐτόχθων, ὁ μὴ ἐπείσακτος. (*ἔρι+χθών*).
Ἔρσος ἤ **Ἔρρος**: ὁ Ζεὺς (Ἡσύχιος) - *ἔρση* =δρόσος
Ἐρυμνός ἤ **Ἐρυμός:** ἐκ τοῦ *ἐρυμὸς* = ἰσχυρός.
Ἐρσαῖος: ἔρση =δρόσος.
Ἑστιοῦχος ἤ **Ἑστίος:** ὁ κατέχων τὴν ἑστίαν.
Ἑταιρεῖος: προστάτης τῆς φιλίας (*ἑταῖρος* =φίλος).
Εὐάγγελος: ὁ φέρων καλὰς εἰδήσεις.
Εὐβουλεὺς ἤ **Εὔβουλος:** ὁ καλῶς βουλευόμενος.
Εὐδάνεμος: ὁ εὐήνεμος - ἐν Ἀττικῇ.
Εὐελίδης: Ζεὺς ἐν Κύπρῳ.
Εὐήνεμος: ὁ φέρων καλοὺς ἀνέμους -ἐν Σπάρτῃ-.
Εὑρέσιος: ὁ εὐνοῶν τὰς ἐφευρέσεις.
Εὐρυάναξ: ὁ εὐρέως ἀνάσσων.
Εὐρυβάτης: ὁ εὐρέως βαίνων.
Εὐρύζυγος: ὁ κατέχων εὐρὺν ζυγόν.
Εὐρυόπας: ὁ εἰς εὐρεῖαν ἔκτασιν βλέπων, ὁ βλέπων μακράν.
Εὐρύτιμος: ὁ ἄξιος εὐρείας τιμῆς.

Εὐταξίας: ὁ θέτων καλὴν τάξιν.
Εὔυπνος: ὁ παρέχων καλὸν ὕπνον - λατρευόμενος ἐν Δελφοῖς.
Εὐφήμιος: ὁ ἔχων ἀλλὰ καὶ ὁ δίδων καλὴν φήμην.
Εὔφημος: ἐν Λέσβῳ.
Ἐφέστιος: ὁ ἐπὶ τῆς Ἑστίας λατρευόμενος.
Ἔφιπνος: Ζεὺς ἐν Χίῳ (Ἡσύχιος). (*ἰπνὸς* =κλίβανος).
Ἐφόρκιος: ὁ ἐποπτεύων τοὺς ὅρκους.
Ἐχθρός: ὁ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἐχθρός.
Ζητήρ: ὁ τὸ ζῆν ἐπιτηρῶν.
Ζύγιος: ὡς προστάτης τοῦ γάμου, τῶν συζύγων.
Ζωστήριος: ὁ ἐζωσμένος πρὸς μάχην.
Ἠέριος: ὁ ἀερώδης, ὁ ἀόρατος.
Ἠεροφεγγής: ἀεροφεγγής, φέγγων εἰς τὸν ἀέρα.
Ἠλακαταῖος: ὡς προστάτης τῆς ἠλακάτης.
Ἠλεῖος: ἐν Ἠλείᾳ.
Ἥλιος: ὡς ὑπέρτατος Θεός: "*Ζεὺς Ἥλιος*".
Ἡμέριος: ὡς δίδων τὴν ἡμέραν.
Ἤπιος: "*ἤπιος ἐν ἀνθρώποις*" (Ἄρατος).
Ἡραῖος: σύζυγος τῆς Ἥρας.
Θαλάσσιος: προστάτης τῶν θαλασσῶν.
Θαύλειος: παρὰ Δωριεῦσιν. Πιθανὸν ἐκ τοῦ θαλὸς (θαϜλός).
Θεόταιρος: ἐτυμ. ἐκ τοῦ *θεός* +ἑταῖρος. -*θεὸς ἑταῖρος*. Βλ καὶ *Φίλος*.
Θρόνιος: ὁ κατέχων τὸν θρόνον.
Ἰδαῖος ἢ **Ἰδάτας:** ὡς γεννηθεὶς ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἴδη τῆς Κρήτης.
Ἰέτιος: ἐκ τοῦ ἵημι =ρίπτω. *ἰέττας* =πατήρ.
Ἰθωμάτας: ὁ ἐν Ἰθώμῃ.
Ἱκέσιος ἢ **Ἱκέτας** ἢ **Ἱκετήσιος:** προστάτης τῶν ἱκετῶν.
Ἰκμαῖος: ὁ παρέχων *ἰκμάδα*, ὑγρασίαν.
Ἱκτήρ ἢ **Ἱκταῖος** ἢ **Ἀφίκτωρ:** ἱκτὴρ =ἱκέτης (βλ. ὡς ἄνω, *Ἱκέσιος*).
Ἵππιος: ὁ χαρίσας τοὺς ἵππους καὶ προστάτης τῶν ἵππων.
Ἴσθμιος: λατρευόμενος ἐν Ἰσθμῷ.
Ἰσμήνιος: *ἴς* =δύναμις +*μένος* =δύναμις.
Καθάρσιος: ὁ εὐνοϊκὸς πρὸς τοὺς καθαρμούς, ὁ καθαρίζων, ὁ ἐξαγνίζων.
Καλλίνικος: ὁ φέρων καλὴν νίκην.
Καπαῖος ἢ **Καπετώλιος:** ὡς γεννηθεὶς ἐν *κάπῃ* (=φάτνη), προστάτης τῶν σπηλαίων.
Καππώτας: δωρ. *καππώτας* =καταπαύτης. Καταπαύει καὶ θεραπεύει. Ὁ Ναός του εὑρίσκετο εἰς Γύθειον Λακωνίας. Ἐπὶ τοῦ βωμοῦ του καθεσθεὶς ὁ Ὀρέστης ἠλευθερώθη ἐκ τῆς μανίας του.
Καραός, Καραιὸς ἢ **Κάριος:** "*ὑψηλὸς εἶναι*" -ἐκ τοῦ κάρα =κεφαλή. Παρὰ Βοιωτοῖς.
Κάρρος: *κάρρων* =κρείσσων.
Κάσιος: ἐκ τοῦ *κάσις*=ἀδελφός.
Κάρτιος: Ἐκ τοῦ *καρτερὸς* =ἰσχυρός.
Καταιβάτης ἢ **Καταβάτης:** καταβαίνει ἐν βρονταῖς καὶ ἀστραπαῖς.
Καταχθόνιος: ὡς κύριος καὶ τῶν ὑποκάτω τῆς χθονός.
Κελαινεὺς ἢ **Κελαινεφής:** ὡς ἄρχων τῶν *κελαινῶν* (=μαύρων) νεφῶν.
Κεραύνιος: ὡς κάτοχος τοῦ κεραυνοῦ. "*Ἀπὸ τῶν κεραυνῶν καλεῖται*" (Ἀριστοτ. Περὶ Κόσμου).
Κεραυνοβόλος: ὁ τὸν κεραυνὸν βάλλων.
Κεραυνοβρόντης: ὁ διὰ τοῦ κεραυνοῦ βροντῶν.
Κερδύλας: εὐνοῶν τὸ κέρδος.
Κηναῖος: ἐκ τοῦ Κηναίου ὄρους Εὐβοίας.
Κιθαιρώνιος: ἐν Κιθαιρῶνι.
Κλάριος: ὁ διανέμων διὰ κλήρου.

Κληδόνιος: ὁ παρέχων οἰωνόν· *κληδὼν* =μαντικὸν σημεῖον (ἐξ οὗ τὸ μετγν. "κλήδονας").
Κοκκύγιος: *κοκκυγέα* =δένδρον πρὸς κοκκίνην βαφήν.
Κολαστής: "*κολαστὴς τῶν ἄγαν ὑπερφρόνων*".
Κόνιος: ὁ ἐγείρων κόνιν, κονιορτόν.
Κοσμητής: *κοσμέω* = τακτοποιῶ. Δηλαδή, κοσμήτωρ.
Κορυφαῖος: λατρευόμενος εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων
Κραίνων: *κραίνω* =ἐκτελῶ, φέρω εἰς πέρας.
Κρείων: βασιλεύς.
Κράριος: ἐκ τοῦ *κραῖρα* =κεφαλή.
Κρηταγενής: γεννηθεὶς ἐν Κρήτῃ.
Κρόνιος, Κρονίδης, Κρονίων: ὡς υἱὸς τοῦ Κρόνου.. "*Κρόνου δὲ παῖς καὶ Χρόνου λέγεται*". (Ἀριστοτ. Περὶ Κόσμου 401)
Κροκεάτης: ἐν Κροκεαῖς.
Κτήσιος: ὡς προστάτης οἰκίας, κτημάτων ἐν γένει. "*Δοτὴρ πλούτου καὶ κτήσεως*" (Δίων). "*Κτησίου Διὸς χάριν*" (Αἰσχ. Ἱκ. 445).
Κτίστης: δημιουργὸς τῆς Κτίσεως.
Κύδιστος: ἐνδοξώτατος (*κῦδος* =δόξα).
Κύνθιος: προστάτης τοῦ ὄρους Κύνθου ὅπου ἐγεννήθη ὁ Ἀπόλλων.
Λαβρανδεὺς ἢ **Λαβράνιος:** ἐκ τοῦ *λάβρος* =ὁρμητικός, κυρίως ὡς πρὸς τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως.
Λαετάριος: πιθανὸν ἐκ τοῦ *λα*=λίαν +-*ετὸς* τοῦ *ἵημι*. = ρίπτω. Δηλαδὴ ὁρμητικός.
Λαπέρσιος: ἐκ τοῦ *λα=λίαν+πέρθω* = ἐκπορθῶ. Δηλ. μέγας πορθητής, περσεύς.
Λαρισαῖος: προστάτης τῶν ἀκροπόλεων. - *λάρισα* =πύργος, ἀκρόπολις, ἐκ τοῦ *λᾶς+αἴρω*.
Λαφύριος: ἐν Ὀρχομενῷ. Ὁ φέρων *λάφυρα*.
Λαφύστιος: ἀπὸ τοῦ Λαφυστίου ὄρους τῆς Βοιωτίας.
Λευκαῖος: προστάτης τῶν λευκῶν αἰγειρῶν (κοινῶς *λεύκα*).
Λεχεάτης: ὡς προστάτης τοῦ *λέχους*. Ἢ λατρευόμενος εἰς τὸ Λέχαιον.
Λιμενοσκόπος: ὡς ἐπιτηρῶν τοὺς λιμένας.
Λιταῖος: ἐκ τοῦ *λιτὴ* =ἱκεσία. Ἐπιγραφὴ εἰς νομίσματα Νικαίας Βιθυνίας.
Λοφείτης: προστάτης τῶν λόφων.
Λοχεάτης: προστάτης λόχου.
Λυκαῖος καὶ **Λύκειος:** ὡς δημιουργὸς τοῦ φωτός.
Λυκοῦργος: ὡς ἄνω-θέμα *λυκ+ἔργον*.
Λυκωρεῖος: ὡς ἄνω θ. *λυκ- +ὤρα*=φροντὶς
Μαιμάκτης: ὡς κινῶν τοὺς ἀνέμους. *μαιμάσσω* =κινῶ ὁρμητικῶς. Ἐξ οὗ καὶ ὁ μὴν *Μαιμακτηριών*.
Μαινόλιος: ὡς πατὴρ τοῦ Διονύσου, ὁ ὁποῖος ἐπωνομάζετο καὶ Μαινόλης.
Μακάριος: ἐκ τοῦ *μὴ+κήρ*, ὁ μὴ ἐπιδεχόμενος ὄλεθρον.
Μαρίταιος: τὸ ἐπίθετον ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου. Πιθανὸν ἐκ τοῦ *μάρη*=χεὶρ καὶ θέμα *ιτ-* τοῦ εἶμι. Δηλαδὴ ἐπιδέξιος, δεξιοτέχνης.
Μάρνας: ὁμοίως ὡς ἄνω, ἐκ τοῦ *μάρη*=χείρ.
Μαψεύς: πιθανὸν ἐκ τοῦ *μάψ* =ματαίως.
Μεγαλοβρεμέτης: ὁ μεγάλως *βρέμων* =βροντῶν.
Μέγας ἢ **Μέγιστος:** ὡς μέγιστος θεός.
Μεγιστοπάτωρ: ὡς μέγιστος πατήρ.
Μεγασθενής: ὡς διαθέτων μέγα σθένος.
Μέδων ἢ **Μεδέων:** ἐκ τοῦ *μέδω* =φροντίζω. "*Ζεὺς Ἴδηθεν μεδέων*".
Μειλίχιος: γλυκύς, ἤπιος (*μέλι+ἔχω*). Προστάτης ὅσων ἐπικαλοῦνται αὐτὸν μετὰ μειλιχίων ἱλαστηρίων προσφορῶν.
Μελάναιγις: κατέχων μέλαινα αἰγίδα.
Μελισσαῖος: ὅ,τι καὶ ὁ *Μειλίχιος*.
Μελίχλωρος: βλ. ὡς ἄνω. (Ε.Μ.).
Μεσέρκειος: *μέσον+ἕρκος* =φράγμα, ἑστία.

Μεσσαπεύς: ἀμφιβόλου ἐτυμολογίας.
Μετοίκιος: ὡς προστάτης τῶν μετοίκων.
Μηδεύς: βλ. *Μέδων*.
Μήλιος ἤ **Μηλώσιος:** προστάτης τῶν *μήλων*, δηλ. τῶν προβάτων, ὡς καὶ ὁ υἱός του 'Απόλλων.
Μήστωρ: βαθὺς γνώστης, *μάστωρ*, ἐκ τοῦ *μάω* =μανθάνω.
Μητιόεις ἤ **Μητίετα** ἤ **Μητίοχος:** ἐκ τοῦ *μῆτις* =σοφία.
Μηχανεύς: ὁ μηχανευόμενος.
Μήχιος: ὡς ἄνω. *μηχανὴ* =ἐπινόημα.
Μοιραγέτης: ὁ ἄγων τὴν μοῖραν, τὸ πεπρωμένον, τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς.
Μοννίτιος: 'Επιγρ. Κρήτης.
Μόριος: ὡς προστάτης τῶν *μοριῶν*, τῶν ἱερῶν ἐλαιῶν.
Μυίαγρος: ὁ ἀποδιώχνων τὰς μυίας.
Μυλιεύς: προστάτης τῶν μύλων.
Νάιος ἤ **Νήιος:** τόσον ὡς προστάτης τῶν *ναῶν*, ὅσον καὶ τῶν *νηῶν*, τῶν πλοίων. 'Επιγραφή: "*Διὶ Ναΐῳ*".
Νεῖλος: ἀπεκλήθη καὶ "*Νεῖλος Ζεύς*".[1]
Νεμεαῖος ἤ **Νεμεήτης:** ὁ Ζεὺς ἐν Νεμέᾳ.
Νέμειος: ὁ νέμων, διανέμων, ὁ ἐκπορεύων τὴν Νέμεσιν, ὁ ἐκδικητής.
Νεμέτωρ ἤ **Νόμιος:** ὡς ἄνω
Νεφεληγερέτης: ὁ τὰς νεφέλας ἀγείρων =συγκεντρώνων.
Νικηφόρος: ὁ φέρων νίκην.
Ξένιος: προστάτης τῶν ξένων[2] καὶ τῆς φιλοξενίας. "*Ξένους ξένιζε*". (Βλ. ἐκτενῆ ἀνάλυσιν τῆς *ξενίας* εἰς τὸ Λεξιλόγιον τῆς "*Οἰκίας*"). Λέγεται καὶ **Πολυξενώτατος** (Αἰσχ. 'Ικ. 157)
Ξύναιμος: σύναιμος, Ζεὺς ὅμαιμος τῶν 'Ελλήνων.
'Οβριμόθυμος: ὁ ἔχων *ὄβριμον* =ἰσχυρὸν θυμόν, θυμικόν.
Οἰκεῖος: συγγενής, γνωστός, φίλος.
"Ολβιος: ὁ παρέχων *ὄλβον* =πλοῦτον. 'Επιγραφή: "*Διὶ 'Ολβίῳ*".
'Ολύμπιος: ὡς ἄρχων τοῦ 'Ολύμπου.
'Ομαγύριος: προστάτης τῶν *ὁμηγύρεων* καὶ τῆς 'Αχαϊκῆς Συμπολιτείας.
'Ομαίμων: ὁ τοῦ αὐτοῦ αἵματος.
'Ομάρειος: *ὁμαρὴς* =συνηρμοσμένος, σύμφωνος.
"Ομβριος: ὡς παρέχων ὄμβρον διὰ νὰ καρπίσῃ ἡ γῆ, ἄλλως **'Ομβροφόρος**.
'Ομβροτόκος: ὁμοίως ὡς ἄνω, *ὄμβρον τίκτει.*
'Ομόγνιος: ἤ **"Ομογνις:** ὁμογένιος. Προστάτης τοῦ γένους τῶν 'Ελλήνων.
'Ομολώιος: Προστάτης τῆς Βοιωτικῆς συμμαχίας. "*Παρ' Αἰολεῦσι, τὸ ὁμονοητικὸν καὶ εἰρηνικόν, ὅμολον λέγεται*".
'Ομονῶος: προστάτης τῆς ὁμονοίας.
'Ομόριος: ὁ γείτων· *ὁμοῦ+ὅριον.*
'Οπλόσμιος: προστάτης τοῦ ὅπλων.
'Οπωρεύς: προστάτης τῶν ὀπωρῶν.
"Ορβιος: ἐν Κρήτῃ.
"Ορειος: προστάτης τῶν ὀρέων.
'Ορθώσιος: ὁ πράττων ἐπὶ τῇ ἀνορθώσει τῶν πραγμάτων.
"Οριος: ὡς φύλαξ τῶν *ὁρίων* ἰδιοκτησίας καὶ τῶν συνόρων ἐν γένει.
"Ορκιος: ὡς ἐπιβλέπων τὴν τήρησιν τῶν ὅρκων καὶ τιμωρῶν τοὺς ἐπιόρκους: "*Λέγεται, περὶ τὰ Τύανα, ὕδωρ εἶναι ὁρκίου Διός... τοῦτο εὐόρκοις μὲν ἡδύ τε καὶ ἵλεων, ἐπιόρκοις δὲ παρὰ πόδας ἡ δίκη.. καὶ ἀπελθεῖν οὐ δυνατόν, ἀλλὰ αὐτόθι μένουσι... ὁμολογοῦντες ἅ ἐπιώρκησαν*". ('Αριστ Περὶ Θαυμ. 'Ακ. 845Β).
Οὐράνιος ἤ **Οὐρανίων:** ὁ ἐν τῷ οὐρανῷ εὑρισκόμενος, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ προνοῶν.
Οὔριος: ὁ πέμπων οὐρίους ἀνέμους -λατρευόμενος ἐν Τραπεζοῦντι.

1. 'Αθανάσιος Σταγειρίτης, 'Ωγυγία.
2. ξένος=ἔλλην ἐξ ἄλλης πόλεως.

Παγγενέτης: ὁ τὰ πάντα γεννῶν.
Παγκρατεὺς ἤ **Παγκρατής:** ὁ τὰ πάντα κρατῶν, παντοκράτωρ.
Παγχαῖος: πιθανὸν ἐκ τοῦ *παν-γαιος*.
Παιάν: ὡς καταπαύστης πάντων τῶν κακῶν· ἐκ τοῦ πά *Fω, παίω*.
Παιδοτόκος: ὡς εὐνοῶν τὴν παιδοτοκίαν.
Παλαμναῖος: ἐκδικητὴς -ἐπιφέρων βαρεῖαν παλάμην εἰς τοὺς ἀδίκους.
Παλλάντιος: ἐκ τοῦ ρήμ. *πάλλω* -καὶ ὡς πατὴρ τῆς *Παλλάδος* 'Αθηνᾶς.
Πάλμυς: ὡς βασιλεὺς τῶν θεῶν (*πάλμυς*=βασιλεύς).
Παμβασιλεύς: δηλ. βασιλεὺς βασιλέων.
Παναίτιος: ὁ αἴτιος πάντων (Αἰσχ. 'Αγαμ. 1486).
Πανάμαρος ἐκ τοῦ *πανήμερος*.
Παναπείρων: ὁ εἰς τὰ πάντα ἄπειρος καὶ ἀτελεύτητος. Δὲν ἔχει πέρατα οὔτε πέρας.
Πανδερκής: *δέρκομαι* =ὁρῶ. Ὁ παντόπτης.
Πάνδημος: ὁ ἀνήκων εἰς τὸν δῆμον.
Πάνδωρος: ὁ δωρίζων τὸ πᾶν.
Πανελλήνιος: ὡς ὑπέρτατος θεὸς συμπάντων τῶν Ἑλλήνων.
Πανήμερος: ὁ πάνυ ἥμερος, ὁ πρᾶος, καὶ ὁ "*πασῶν τῶν ἡμερῶν*".
Παννύχιος: ὁ λατρευόμενος μὲ *παννυχίες* (=ὁλονυκτίες).
Πανομφαῖος: "*ᾧ πᾶσα φήμη καὶ μαντεία ἀναφέρεται*". (*ὀμφὴ* =θεία φωνή).
Πανόπτης: ὁ τὰ πάντα ἐποπτεύων.
Παντάναξ: ὁ τῶν πάντων ἄναξ.
Πάνταρχος: ὁ τῶν πάντων ἀρχός.
Παντεπόπτης: ὁ τὰ πάντα ἐποπτεύων.
Παντογένεθλος: ὁ τὰ πάντα γεννῶν, ὁ τῶν πάντων πατήρ.
Παντοκράτωρ: ὁ τῶν πάντων κρατῶν.
Παντόπτης: ὁ Πανόπτης (βλ.).
Παντοτινάκτης: ὁ τὰ πάντα τινάσσων, σείων.
Πανυπέρτατος: ὑπέρτατος πάντων.
Παρνάσιος ἤ **Παρνήθιος:** *πάρνων, πάρνης* κλπ. σχετικά, σημαίνουν ὅλα "ὕψωμα".
Πάππας ἤ **Παππαῖος:** ὡς *πατὴρ πάντων*. (*πάππας* =πατήρ).
Πασιάναξ: ὁ τοῖς πᾶσι ἄναξ
Παταγοδρόμος: ὁ ποιῶν ἐν τῷ δρόμῳ του πάταγον.
Πατήρ: ὡς πατὴρ τῶν πάντων, "*ἀνδρῶν τε θεῶν τε*".
Πάτριος ἤ **Πατρῷος:** ὡς θεός τῶν πατέρων μας.
Παυσίλυπος: ὁ παύων τὴν λύπην.
Πελασγικός: ὡς θεὸς τῶν Πελασγῶν, τῶν Ἑλλήνων.
Πελάσγιος: ὡς ἐπιβλέπων τὰ πελάγη.
Πελινναῖος: ἀμφιβ. προελεύσεως.
Πελώριος ἤ **Πέλωρος:** μεγάλου "ἀναστήματος".
Περικιόνιος: ἐκ τοῦ "*ναὸς περικίων*". Καὶ ἐπίθετον τοῦ Διονύσου ἐν Θήβαις.
Περίφαντος: ἔνδοξος (περὶ+φημί).
Πίκος: ἐν ἐπιγραφῇ: "*Ζεὺς Πίκος*".
Πίστιος: ὁ τῆς πίστεως,[1] ἐμπιστοσύνης.
Πλούσιος ἤ **Πλουτοδότης:** ὡς παρέχων πλοῦτον.
Πολίαρχος: ὡς τῆς πόλεως ἄρχων.
Πολιεύς: ὁ τῆς πόλεως.
Πολιοῦχος: ὁ τὴν πόλιν κατ-έχων.
Πολυόφθαλμος:ὁ ὁρῶν τὰ πάντα, ὅς τὰ πάνθ' ὁρᾶ.

1. ἡ **πίστις** ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ἐπίσταμαι* =γνωρίζω εἰς βάθος.

Πολύπλαγκτος: ὁ πολὺ πλαζόμενος, περιπλανώμενος.
Πολυτίμητος: ὁ πολὺ τιμώμενος.
Πολυφεγγής: ὁ πολὺ φέγγων καὶ φωτίζων.
Πολυώνυμος: ὁ ἔχων πολλὰ ὀνόματα.
Πόντιος: φύλαξ τοῦ πόντου.
Πρευμενής: *πρὸ+εὐμενής*.
Πρόβουλος: *πρὸ+βουλὴ* =σκέψις.
Προμανθεύς: ἐκ τοῦ προ-μανθάνω. Ὁ πρῶτος μαθών, γνωρίζων.
Πρόμος: πρῶτος (ἐκ τῆς προθέσεως *πρό*).
Πρόξενος: ὁ κατὰ δόγμα πολιτικὸν προστάτης.
Προπάτωρ: ὡς πατὴρ τῶν Ἑλλήνων, οὕτω καὶ *προπάτωρ*.
Πρόφρων: πρόθυμος.
Πρύτανις: πρῶτος. "*Ὁ τῶν μακάρων πρύτανις*".
Πυλωρός: ὁ τῶν πυλῶν φύλαξ (*ὦρος*). Ὡς διανοίξας τὴν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν καὶ δώσας διέξοδον εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Κατακλυσμοῦ. Σχετικὴ ἑορτή, τὰ Πυλώρια.
Πυρίβρομος ἤ **Πυριβρεμέτης:** πῦρ+*βρόμος* (=κεραυνὸς) +βροντή.
Πυρίδρομος: ὁ κατέχων καὶ διευθύνων τοὺς πυρίνους τοῦ ἡλίου δρόμους -καὶ ὁ ἐξαπολύων τὸ πῦρ τοῦ κεραυνοῦ ἐκ τῶν οὐρανῶν.
Πυρσαγεύς: ὁ τὸ πῦρ ἄγων (βλ. ἀνωτέρω).
Πυρφόρος: ὁ τὸ πῦρ φέρων (βλ. ἀνωτέρω).
Πωγωνίτης: ὡς διαθέτων πώγωνα (γένειον).
Σαβάζιος: κοινὸν μετὰ τοῦ Διονύσου ἐπίθετον. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *σέβομαι*.
Σαώτης: σωτήρ.
Σειρήν: Τὸ Ἐτυμολ. τὸ Μέγα ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ *Σείριος*.
Σεισίχθων: ὡς σείων τὴν χθόνα.
Σελινούντιος: λατρευόμενος εἰς Σελινοῦντα.
Σημαλεῖος: ὁ δίδων *σημεῖα* διὰ τῆς βροντῆς.
Σημάντωρ: ὁ ἐπισημαίνων.
Σθένιος: ὁ ἔχων σθένος, ὁ δυνατός.
Σκηπτοῦχος: ὡς κατέχων σκῆπτρον.
Σκιάθιος: ἀμφιβ. ἐτυμολ. Βλ. *Σκοτίδας*.
Σκιλλάνιος: ἀμφιβόλου ἐτυμολ.
Σκοτίδας ἤ **Σκοτινάς:** ὁ συσκοτίζων διὰ τῶν νεφῶν, ἀλλὰ καὶ ὁ σκοτεινῆς βουλήσεως.
Σκύλιος ἤ **Σκυλοφόρος:** ὁ φέρων *σκῦλα* =λάφυρα.
Σοφός: ὡς θεός, κατέχει τὴν Σοφίαν.
Στεροπηγερέτης: ὁ ἐγείρων *στεροπὰς* (=ἀστραπάς).
Στήσιος: ὡς σταθερός.
Στρατηγός: ὡς ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ.
Στράτιος: ὡς προστατεύων τὸν στρατόν.
Συκάσιος: προστατεύων τὰ σῦκα, κυρίως τῆς Ἀττικῆς.
Σωσίπολις: ὁ σώζων τὴν πόλιν (Στράβων 648).
Σωτήρ: εἰς τὸν Δία Σωτῆρα ἀπέτεινον εὐχὰς οἱ ἐπιστρέφοντες οἴκαδε καὶ σεσωσμένοι. Ἐτιμήθη ὡς Σωτὴρ καὶ μετὰ τὴν Ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος. Εἰς τὸν Δία Σωτῆρα ἀφιεροῦτο τὸ τρίτον ποτήριον τοῦ οἴνου: "*τρίτον Διὶ Σωτῆρι σπένδειν*". Τὸ πίνειν ἐκ τούτου τοῦ ποτηρίου ἐθεωρεῖτο σύμβολον καλῆς τύχης, καὶ τὸ ἐκ τρίτου, ἡ τρίτη φορά, κατέληξε νὰ θεωρῆται ὡς αἴσιον καὶ εὐτυχές. Καὶ δι' αὐτὸ ὁ Ζεὺς ἀπεκλήθη **Τρίτος:** "*Ζεὺς Τρίτος*" (Πρβλ. τὸ σημερ. "τρίτωσε").
Ταλαιός: ἐκ τοῦ *τλάω-ῶ*.
Ταλετίτας: ἐκ τοῦ ὄρους Τάλετος (Παυσανίας).
Ταμιναῖος: ἀμφιβ. ἐτυμολογ.
Τάρσιος: ἐκ τοῦ *τερσαίνω* = ξηραίνω. Ἐξήρανε ἐκ νέου τὴν γῆν, μετὰ τὸν Κατακλυσμόν.

Ταῦρος: ὡς δυνατός.
Τέλειος: ὁ τέλειος-καὶ ὁ φέρων εἰς πέρας, τέλος. Ἐν Ἀρκαδίᾳ.
Τελεσιουργός: ὁ φθάνων εἰς τέλος τὰ ἔργα.
Τελεσφόρος: ὁ εἰς τέλος φέρων.
Τεμενίτης: ὡς προστάτης τῶν τεμενῶν καὶ εἰς ὅν ἀφιεροῦνται τεμένη.
Τεράστιος: ὡς μεγαλοπρεπής.
Τερμιεὺς ἤ Τέρμιος: ὁ πάντων ἀρχὴ καὶ τέλος, τέρμα.
Τερπικέραυνος: ὁ τερπόμενος διὰ τῶν κεραυνῶν.
Τμάριος: πιθανὸν ἐκ τοῦ "τιμάριος".
Τριόπας: ὁ τρὶς ἐποπτεύων, ὁ τὰ πάντα ὁρῶν.
Τριφύλιος: ἐν Παγχαίᾳ. Ἐτυμολογ. *τρεῖς φυλαί.*
Τρόπαιος: ὁ τρέπων εἰς φυγὴν τοὺς πολεμίους.
Τροπαιοῦχος: εἰς ὅν ἀφιεροῦνται τὰ τρόπαια - ὁ ἔχων αὐτά.
Τροφώνιος: ὡς ἐποπτεύων τὸ ὁμώνυμον Μαντεῖον.
Τύραννος: ὡς "*ὁ τῶν θεῶν τύραννος*", δηλ. ἄρχων.
Ὕης ἤ Ὑεὺς ἤ Ὑέτιος: ὡς χαρίζων τὸν *ὑετόν*, τὴν βροχήν. ("*ὕε, κῦε*" =βρέχε καὶ φούσκωνε).
Ὑμήττιος: ἐν Ἀττικῇ.
Ὑνναρεύς: ἐκ τοῦ Ὑνναρίου ὄρους.
Ὕπατος: ὁ τῶν θεῶν ὑπέρτατος.
Ὑπέτιος: ἐν Ἄργει.
Ὑπερδέδιος: ἐκ τοῦ ὑπὲρ+δέος.
Ὑπερδέξιος: σφόδρα ἐπιδέξιος.
Ὑπερμενεύς: ὑπὲρ+μένος =δύναμις.
Ὑπερφερέτης: ὁ ὑπὲρ φέρων, ὁ προσφέρων.
Ὑψιβρεμέτης: ὁ ἐν ὕψει βρέμων, ὁ εἰς τὰ ὕψη βροντῶν.
Ὑψίβρομος: βλ. ὡς ἄνω.
Ὑψίζυγος: ὁ ἐν ὕψει ζυγοστατῶν.
Ὑψίθρονος: ὁ ἔχων τὸν θρόνον του ὑψηλά.
Ὑψιμέδων: ὁ ἐξ ὕψους *μέδων* =φροντίζων.
Ὕψιστος: ὁ ὑπέρτατος, ὁ ὑψηλότατος
Φάλτος: ἀμφιβ. ἐτυμ. (Ἀνέκδ. Frg. Cramer Ἀριστοφ.)
Φαναῖος: ὁ παρέχων φῶς, ὁ φαίνων.
Φαντήρ: ὁμοίως ὡς ἄνω.
Φερέτριος: ἐκ τοῦ *φέρω*. Φέρει τρόπαια καὶ λείαν.
Φηγὸς ἤ Φηγοναῖος: ὁ τῆς ἱερᾶς φηγοῦ, βελανιδιᾶς, δρυός. Οἱ Ἀρκάδες, "*Φηγὸν ἔδοντες ἐν οὔρεσι*" (ἐξ οὗ φαγητόν).
Φήμιος: ὁ ἔχων φήμην.
Φίλιος ἤ Φιλήσιος: ὡς προστάτης τῆς φιλίας.
Φίλος: ἀγαπητός, φίλτατος.
Φλογόεις: ὡς κατέχων τὴν φλόγα τοῦ κεραυνοῦ.
Φονεύς: ὡς φονεὺς τῶν ἐχθρῶν.
Φράτριος: ὁ τῆς φρατρίας, τῆς ἀδελφότητος. (πατρὶς →φατρὶς →φατρία → φρατρία).
Φρίκιος: ὁ ἐμπνέων ῥῖγος, φρίκην.
Φρικώδης: ὡς ἄνω. *φρίκη+εἶδος.*
Φύξιος: προστάτης τῶν φυγάδων, πρὸς ὅν καταφεύγουσιν.
Φυτάλμιος ἤ Φυτάλιος: ὁ ἀναφύων, ὁ καρπίζων τὴν γῆν. -ἐκ τοῦ ρ. *φύω*.-
Φύτιος: ὡς ἄνω, ὁ φύων.
Χαμαίζηλος: *χαμαὶ +ζῆλος.*
Χαόνιος: ὁ τῶν Χαόνων, ὁ τοῦ *Χάους*.
Χάρμων: ὁ φέρων χαρμονήν.

Χθόνιος: ἐκ τῆς *χθονός*, μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ *ἐγχώριος*.
Χρυσαορεύς: ὁ ἔχων χρυσοῦν *ἄορ* (=ξίφος).
Χρυσάωρ: ὡς ἄνω
Χρύσειος: χρυσοῦς, λαμπερός.
Χρυσεόσκηπτρος: κρατεῖ χρυσοῦν σκῆπτρον.
Ψυχοτρόπος: ὁ τὰς ψυχὰς τρέπων.
Ὠκυπέτας: ὁ ταχέως πετῶν.

Εἷς ὢν ὁ θεός,
πολυώνυμος ἐστί.

('Αριστοτ. Κατηγ. 7)

Ὁ μὲν δὴ μέγας ἡγεμὼν ἐν οὐρανῷ Ζεύς,
πρῶτος πορεύεται διακοσμῶν πάντα καὶ ἐπιμελούμενος.
Τῷ δὲ ἕπεται στρατιὰ θεῶν
κατὰ ἕνδεκα μέρη κεκοσμημένη.[1]

ΠΟΣΕΙΔΩΝ

Υἱὸς τοῦ Κρόνου καὶ τῆς Ρέας, ἀδελφὸς τοῦ Διός.

"...προσονομάζεται Ποσειδῶν, κατά τὴν εἰς τὸ ὑγρὸν διάτασιν..."[2]

1. Πλάτωνος Φαῖδρος 247
2. Διογ. Λαέρτ. Β. Φιλοσ. Ζήνων 147

Ὅπως ἤδη ἀνεφέρθη εἰς τὸ Περὶ ὑδάτων Κεφάλαιον, ἀρχαιοτάτη ριζικὴ ὀνομασία διὰ τὸ ὑγρὸν στοιχεῖον εἶναι ἡ λέξις "*δὸν*" ἢ "*δάν*", ἐκ τῆς δονήσεως καὶ τῆς δίνης τῶν ὑδάτων. *Πόσις* δέ, εἶναι ὁ κύριος, ὁ ἄρχων. Ὅθεν Πόσις ἢ *πότις* + *δὰν* → Ποτειδᾶν ἢ Ποσειδῶν: ὁ κύριος τῶν ὑδάτων καὶ τῆς θαλάσσης.

Ἐπικῶς *Ποσειδάων*, ἰωνικὰ *Ποσειδέων*, αἰολικὰ *Ποσείδαν*, δωρικὰ *Ποτιδᾶν* ἢ *Ποτιδᾶς*, βοιωτικὰ *Ποτειδάων* καὶ *Ποτιδάων*.

Τὰ κυριώτερα κοσμητικὰ ἐπίθετα τοῦ Ποσειδῶνος:

Ἀγλαότιμος: ὁ λαμπρῶς τιμώμενος
Ἀγλαοτρίαινας: ὡς κατέχων τὴν λαμπρὰν τρίαιναν.[1]
Αἰγαῖος: ὡς κατέχων τὴν κατ' ἐξοχὴν "*ἡμετέραν θάλασσαν*", τὸ Αἰγαῖον.
Ἁλιμέδων: ὁ περὶ τῆς *ἁλὸς μέδων* =φροντίζων.
Ἁλίδουπος: ἐκ τοῦ ἅλς +δοῦπος =γδοῦπος
Ἅλιος: τῆς ἁλός, θαλασσινός.
Ἁλιρρόθιος: ὁ ὑπὸ τοῦ ῥό(χ)θου τῆς θαλάσσης κυκλούμενος. - *ἅλς+ῥέω+θέω.*
Ἀσφάλιος: ὁ φυλάττων ἀσφαλεῖς τοὺς θαλασσοπόρους.
Βαρύκτυπος: ὁ βαρέως κτυπῶν διὰ τῆς τριαίνης καὶ τῶν τρικυμιῶν.
Βασιλεύς: ὡς ὁ Ζεὺς βασιλεὺς τοῦ Κόσμου, οὕτω καὶ ὁ Ποσειδῶν βασιλεὺς τοῦ ὑγροῦ στοιχείου.
Γαιήοχος: ὁ κατέχων τὴν γῆν ὑποθαλασσίως καὶ τινάσσων αὐτὴν διὰ τῶν σεισμῶν. Ἐγνώριζον ὅτι οἱ περισσότεροι σεισμοὶ στὴν Ἑλλάδα προέρχονται ἀπὸ τὰ ὑποθαλάσσια ρήγματα καὶ τὶς συγκρούσεις τῶν "πλακῶν" τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Εὐρώπης, σύμφωνα καὶ μὲ τὶς διαπιστώσεις τῆς σύγχρονης Ἐπιστήμης. Γι' αὐτὸ ὁ Ποσειδῶν καὶ ὄχι ὁ Ζεὺς εἶναι αὐτὸς ὁ ὁποῖος "*ἐτίναξεν γαῖαν ἀπειρεσίην...*" καὶ "*ἐσείοντο αἱ κορυφαὶ τῶν ὀρέων...*" (Ὅμηρος, Υ 57)
Γενέθλιος: ὡς ἀνήκων εἰς τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων, ὅπως καὶ ὁ Ζεύς.
Γεραίστιος: παλαιότατος, ἐκ τοῦ *γεραιός*.
Δαμαῖος: ὡς δαμάζων τοὺς "ἵππους", δηλαδὴ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης.
Δοματίτης: ἐκ τοῦ *δόμα* =δῶρον.
Ἐλασίχθων: ἐκ τοῦ *ἐλαύνω +χθών*. Βλ. εἰς "Γαιήοχος".
Ἐλελίχθων: ὁμοίως ὡς ἄνω, ὁ *ἐλελίζων* τὴν γῆν. Βλ. "Γαιήοχος".
Ἑλικώνιος: ὡς τιμώμενος ἐν Ἑλίκῃ, ἡ ὁποία τελικῶς κατεποντίσθη. Βλ. ὡς ἄνω.
Ἐν(ν)οσίγαιος: ὁ κλονίζων τὴν γῆν. *ἔνοσις* =κλονισμός. Βλ. "*Γαιήοχος*".
Ἐνοσίχθων: ὁμοίως ὡς ἄνω. Ὁ κλονίζων τὴν χθόνα. Βλ. "*Γαιήοχος*".
Ἐπακταῖος: ἢ **Ἐπάκτιος:** ὡς προστάτης τῶν ἀκτῶν τῆς θαλάσσης.
Ἐπόπτης: ἐν Μεγαλοπόλει.
Ἐρεχθεύς: ὡς λατρευόμενος ὑπὸ τῶν ἐκγόνων τοῦ Ἐρεχθέως, δηλ. τῶν Ἀθηναίων.
Εὐρυβίας: ὁ κατέχων εὐρεῖαν *βίαν* =δύναμιν.
Εὐρυμέδων: ὁ εὐρέως *μέδων* =προνοῶν.
Εὐρυσθενής: παντοδύναμος - *εὐρὺς +σθένος*-.
Ἱερώτατος: οὕτω, εἰς τὰ Ὀρφικά.
Ἵππαρχος: ὡς ἄρχων τῶν *ἵππων* (δηλ. τῶν κυμάτων) τῆς θαλάσσης.
Ἱππηγέτης: ὁμοίως ὡς ἄνω, ὁ τῶν ἵππων ἡγέτης.
Ἵππιος: ὁμοίως ὡς ἄνω.
Ἴσθμιος: ὡς λατρευόμενος εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου.
Κρηνοῦχος: ὡς προστάτης καὶ τῶν κρηνῶν.
Κυανοχαίτης: ἐκ τοῦ βαθέως κυανοῦ χρώματος τῆς θαλάσσης.
Κυμοθαλής: ὁ ἔχων ἄφθονα, *θάλλοντα* κύματα.
Λαρνάκιος: εἰς Λάρνακα Κύπρου. Ἀνάμνησις *λάρνακος* Κατακλυσμοῦ.
Λεχαῖος: ὡς λατρευόμενος εἰς Λέχαιον τῆς Κορίνθου.

1. **τρίαινα:** ἐτυμολ. ἐκ τοῦ τρὶς +αἰνὸς =φοβερός.

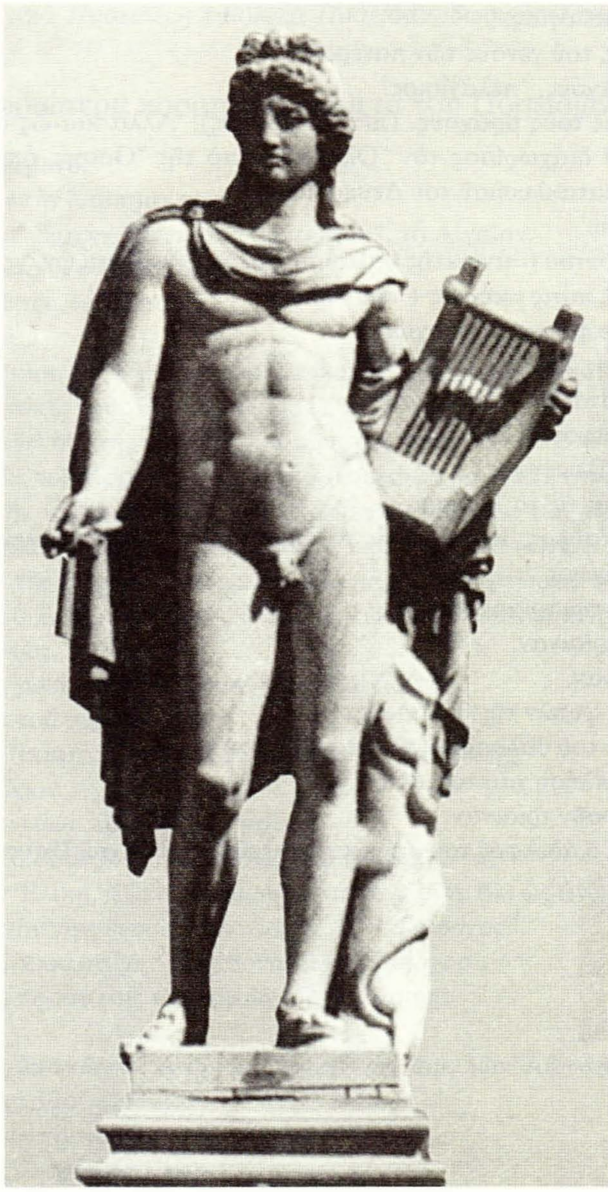
Νυμφαγέτης: ὡς ἡγέτης τῶν Νυμφῶν τῶν ὑδάτων.
Ὀρσοτρίαινας: ὁ ἀνυψώνων τὴν *τρίαιναν*, ἐκ τοῦ ρ. *ὄρνυμι*=ἀνυψῶ.
Οὐράνιος: ἤ **Οὐρανίων:** ὡς οὐράνιος θεός.
Πατήρ: ὡς καὶ ὁ Ζεὺς -Πατήρ.
Παρράσιος: ἀβεβαίου ἐτυμολογίας.
Πατρογένειος: προγονικός, τοῦ γένους τῶν πατέρων.
Πελάγιος: ἄρχων τοῦ Πελάγους, "πελαγίσιος".
Πετραῖος: ὡς κατέχων καὶ τοὺς βράχους. (*πέτρα*=βράχος). Ἀλλὰ καὶ ὡς διαρρήξας τὴν πέτραν, τὸ φράγμα τοῦ Πηνειοῦ, καὶ διαχωρίσας τὸν Ὄλυμπον ἀπὸ τῆς Ὄσσης, ὁπότε ἄδειασε ἡ Θεσσαλικὴ πεδιὰς ἀπὸ τὰ ὕδατα τοῦ κατακλυσμοῦ τοῦ Δευκαλίωνος.
Πόντιος: ἄρχων τοῦ πόντου.
Ποντομέδων: ὁ περὶ τοῦ *πόντου* (=ἀνοικτῆς θαλάσσης) *μέδων* =φροντίζων.
Πότνιος: σεβαστός. Ἐκ τοῦ *πότις* =κύριος + *νέω* =πλέω.
Πρεσβυγενής: γεραιός, πρεσβύτης, πανάρχαιος.
Σάμιος: ὡς λατρευόμενος εἰς Σάμον.
Σεισίχθων: ὁ σείων τὴν χθόνα. Βλ. "*Γαιήοχος*".
Σουνιάρατος: ὡς λατρευόμενος ἐν Σουνίῳ.[1]
Σωτήρ: ὁ σώζων τοὺς ναυτιλομένους.
Ταινάριος: ὡς λατρευόμενος εἰς τὸ Ταίναρον.
Ταύρειος: ὁ δυνατὸς ὡς ταῦρος. Βεβαίως εἰς τὸ ἐπίθετον αὐτὸ ἐμπερικλείεται καὶ ἀναφορὰ εἰς τὴν θαλασσοκρατορίαν τοῦ Μίνωος.
Τριαινοκράτωρ: ὁ κρατῶν τὴν τρίαιναν.
Τριαινοφόρος: ὡς φέρων τρίαιναν.
Τριαινοῦχος: ὁ ἔχων τρίαιναν.
Φύκιος: ὡς κύριος καὶ τῶν φυτῶν τῆς θαλάσσης.
Φυτάλμιος: ὡς τρέφων διὰ τοῦ θαλασσίου πλούτου (ἐκ τοῦ *φύω*).
Χαριτώπης: ὡς ἔχων ὄψιν πλήρη χάριτος. (Ὀρφ.).
Χρυσοτρίαινος: κρατεῖ χρυσῆν τρίαιναν.
Ἐπίσης, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ ἀδελφός του Ζεύς, ἀποκαλεῖται καὶ **Ἄναξ Παντοκράτωρ**.

*

1. **Σούνιον:** ἐκ τοῦ *σεύω (σοῦ)* =κινῶ ὁρμητικῶς τὰς *νέας, νῆας*.

ΑΠΟΛΛΩΝ

Υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Λητοῦς.

Θεὸς τοῦ φωτὸς (ἐξ οὗ καὶ Ἥλιος), τῆς μαντικῆς (φέρει εἰς φῶς τὰ μελλούμενα), τῆς ἁρμονίας (ἁρμονικὴ πορεία πλανητῶν πέριξ τοῦ Ἡλίου), ἀλλὰ καὶ ἰατρὸς (διὰ τῶν *ἰῶν*=βελῶν, ἀκτίνων, *ἰαίνει* =θερμαίνει καὶ *ἰᾶται* =γιατρεύει).

Τὸ ὄνομα Ἀπόλλων εἶναι σκοτεινῆς ἐτυμολογίας.

- Πιθανὸν ἐκ τῆς ἐνδεχομένης ἐνίοτε φθοροποιοῦ δυνάμεως τοῦ θεοῦ ἡλίου, ἐξ οὗ καὶ ὁ ὀρφικὸς στίχος "*θεῶν ὀλοώτατε πάντων*" (ὀλοός=ὀλέθριος).
- Πιθανὸν ἐκ τοῦ ρ. *πολέω*: *α+πόλησις*· (*ὁμοπολῶ* =καθιστῶ τι ἁρμονικόν).

Ὁ ἥλιος ἕλκει κατὰ ἁρμονικὰς ἀναλογίας τοὺς πλανήτας, ἐξ οὗ καὶ τὸ περίφημον ὀρφικόν: "*Ἀπόλλων, ὁ τὸν ἐναρμόνιον δρόμον ἕλκων*". Ὡς ἐκ τούτου συμβολίζεται καὶ θεὸς τῆς Ἁρμονίας (=Μουσικῆς): "*τὸν πάντα πόλον* (=οὐρανὸν) *κιθάρᾳ ἁρμόζων*" (Ὀρφικά).

- Ὁ Πλάτων εἰς τὸν "Κρατύλον" (404 Ε) ἀναφέρει:

«... καὶ περὶ τὸν Ἀπόλλωνα, πολλοὶ πεφόβηνται περὶ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ, ὥς τι δεινὸν μηνύοντος... κατὰ μὲν τὰς ἀπολύσεις καὶ ἀπολούσεις, ὡς ἰατρὸς ὢν τῶν τοιούτων, ἀπολούων ἂν ὀρθῶς καλοῖτο.

Κατὰ δὲ τὴν μαντικὴν καὶ τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ ἁπλοῦν... Ἅπλουν γὰρ φασὶ πάντες Θετταλοὶ τοῦτον τὸν θεόν... Τὸ ἄλφα σημαίνει πολλαχοῦ τὸ ὁμοῦ, καὶ ἐνταῦθα τὴν ὁμοῦ πόλησιν καὶ περὶ τὸν οὐρανόν, οὓς δὴ πόλους καλοῦσι.

Καὶ περὶ τὴν ἐν τῇ ᾠδῇ ἁρμονίαν... ἐπιστατεῖ δὲ οὗτος ὁ θεός, τῇ ἁρμονίᾳ ὁμοπολῶν αὐτὰ πάντα...»

- Ἄλλη ἐτυμολογικὴ ἐκδοχή: ἐκ τοῦ δωρικοῦ τύπου *Ἀπέλλων* (ἐξ οὗ καὶ ὁ μακεδονικὸς μὴν *Ἀπελλαῖος*). Δηλαδή, ὁ *ἄπω* (=μακρὰν) *ἑλισσόμενος*, ὡς "*ἥλιος κυκλοέλικτος*" (Ὀρφ. Ὕμ. 7.11)

Ὁ Ἀπόλλων ἐξυμνεῖται μὲ πλῆθος κοσμητικὰ ἐπίθετα, ὅπως:

Ἀβαῖος: *ἄβα* =αὐγή.
Ἀβέλιος: ἐκ τοῦ ἀ(F)έλιος =ἥλιος.
Ἁβροχαίτης: ὁ διαθέτων ἁβράν, ἁπαλὴν κόμην.
Ἀγαυός: ἔνδοξος, ἐκ τοῦ ρ. *γαίω*.
Ἀγλαόμορφος: ὁ ἔχων ἀγλαήν, δηλ. λαμπρὰν μορφήν.
Ἀγλαότιμος: ὁ ἐπάξιος ἀγλαῶν τιμῶν.
Ἁγνόμαντις: ἁγνὸς μάντις.
Ἁγνός: ἀμόλυντος
Ἀγραῖος: ὡς ἥλιος, ὠφελεῖ ἰδιαιτέρως τοὺς ἀγρούς. Εἶναι καὶ κυνηγός, ὡς τοξοφόρος.
Ἀγρέτης: ὡς ἄνω.
Ἀγρευτής ἢ **Ἀγρεύς:** ὡς ἄνω.
Ἄγριος: ὁμοίως ὡς ἄνω -Ὀρφ.-
Ἀγυιάτας ἢ **Ἀγυιεύς:** ὡς φωτίζων καὶ φυλάττων τὰς ὁδούς.
Ἀειγενέτης: ὡς δίδων ἀεὶ *γένεσιν*.
Ἁδύς: ἡδύς, γλυκύς.
Αἰγλήτης: φωτοβόλος, λάμπων (*ἀΐσσω +λάω*).
Αἰγύπτιος: ἐκ τοῦ *ἀΐσσω* =ὁρμῶ +*πίπτω*. Ἐκ τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον πίπτουν αἱ ἀκτίνες του.
Αἴθριος: ὁ τοῦ αἰθέρος καὶ τῆς αἰθρίας.
Ἀκερσοκόμης: ὁ μὴ κείρων τὴν κόμην, ὁ μακρυμάλλης. Τὸ Ἐτυμ. τὸ Μέγα διευκρινίζει: "*ἀκερσοκόμης, ἀπὸ τοῦ μὴ κείρεσθαι τὴν κόμην· ἀπενθὴς γὰρ ὁ θεός*". Τὸ "κούρεμα" τῆς κόμης ἦτο ἔνδειξις πένθους, καὶ ὁ Ἀπόλλων ὡς θεὸς τοῦ φωτὸς ἀπεχθάνεται τὸ σκότος τοῦ θανάτου.
Ἀκέσιος: ὡς ἰατρός, *ἀκέεται* =θεραπεύει.
Ἀκέστωρ: ὁμοίως ὡς ἄνω.
Ἀκρίτας: ὡς ἥλιος, φωτίζει τὰς *ἄκρας* =κορυφὰς ὀρέων.
Ἀκτινοβόλος: ὁ τὰς ἀκτίνας βάλλων.
Ἄκτιος: ὁ τῶν παραλίων.
Ἀλαῖος: ὁ ἐν τῷ οὐρανῷ πλανώμενος (ἄλη=περιπλάνησις).
Ἄλλη ἐκδοχή: τὸν βωμόν του ἵδρυσε ὁ περιπλανώμενος Φιλοκτήτης.
Ἀλασιώτης: ὁμοίως ὡς ἄνω, ἐκ τοῦ *ἄλη*.
Ἀλεξίκακος: ὁ ἀλέξων, ὁ ἀπομακρύνων τὰ κακά. Λατρευόμενος ἐν Ἀθήναις.
Ἁλεύς: *ἅλιος* =ἥλιος
Ἁλίπλαγκτος: ὁ ἅλιος (ἥλιος) πλανᾶται καὶ ἐπὶ τῆς ἁλός, φωτίζων αὐτήν.
Ἀμαζόνιος: πιθανόν, ὡς λατρευόμενος καὶ ὑπὸ τῶν Ἀμαζόνων. Ὡς Ἀμαζόνιος ἐλατρεύετο ἐν Σπάρτῃ.
Ἄμβροτος: ἀμβρόσιος, ἀθάνατος.
Ἀμυκλαῖος ἢ **Ἄμυκλος:** ἐν Ἀμύκλαις.
Ἀμφιδέξιος: ἐπιδέξιος καθ' ὅλα.
Ἄναξ: ὡς καὶ ὁ πατήρ του, ὁ Ζεύς.
Ἀνάφαιος ἢ **Ἀναφαῖος:** ἐν Ἀνάφῃ.
Ἀοσσητήρ: βοηθός.
Ἀποτρόπαιος ἢ **Ἀποτροπαῖος:** ὁ τὰ κακὰ ἀποτρέπων.
Ἀργυρότοξος: ὡς διαθέτων ἀργυροῦν τόξον.

Ἀρισταῖος: ἄριστος καθ' ὅλα.
Ἀρνοκόμης: ὁ τοὺς *ἄρνας* (ἀρνιὰ) *κομέων* (φροντίζων).
Ἀρότριος: ὡς προστάτης τῶν ἀροτριόντων.
Ἀρχηγέτης: ἐν Κυρήνῃ, ὡς ἱδρυτής, ἄρχων καὶ ἡγέτης τῆς πόλεως.
Ἀφήτωρ: ἐκ τοῦ *ἀφ-ίημι*. Ἐκ τῆς ἀφέσεως τῶν βελῶν. Συμβολικῶς, τὰ βέλη τοῦ Ἀπόλλωνος εἶναι οἱ ἀκτίνες του.
Βάκχιος: ὡς ἀδελφὸς τοῦ Διονύσου -Βάκχου.
Βασιλεύς: ὁ ὁδηγῶν τὸν λαόν, ἡ *βάσις* τοῦ *λαοῦ*.
Βασσίτης: ἀπὸ τὸν ἐν Βάσσαις τῆς Ἀρκαδίας ναόν του.
Βελεσσιχαρής: ὁ χαίρων μὲ τὰ βέλη του.
Βιοδώτης: ὁ δίδων ζωήν. (*βίος* =ζωή, *βιός*=βέλος). Ὁ παρέχων διὰ τῶν βελῶν, ἀκτίνων του, ζωήν.
Βοηδρόμος: ὁ βοηθός, ὁ σπεύδων εἰς τὴν βοὴν τῆς μάχης.
Βραγχιάδης ἢ **Βράγχιος:** ἐν τῷ Ὀρφ. Ὕμνῳ.
Βριθύνοος: ὁ ἐμβριθὺς εἰς τὸν νοῦν, ὁ συνετός.
Γαλάξιος: ἐν Βοιωτίᾳ.
Γελόων: ὁ γελαστός, ὁ φέρων χαρὰν ὡς θεὸς του ἡλίου.
Γενέσιος: ὁ παρέχων διὰ τοῦ φωτὸς γένεσιν.
Γηθόσυνος: πλήρης γηθοσύνης (=χαρᾶς) καὶ παρέχων αὐτήν.
Γιγαντολέτης: ὡς καταστροφεὺς τῶν Γιγάντων.
Γλυκύθυμος: ὁ διαθέτων γλυκὺ θυμικόν, διάθεσιν.
Γονναπαῖος: ὁ γονιμοποιῶν τὰς νάπας.
Γρύνειος: Ὀρφ. Ὕμν.
Γυπαιεύς: ἄνωθεν ὁρμῶν, ὡς *γύψ*.
Δαίμων: θεὸς (Ὀρφ.).
Δάλιος ἢ **Δήλιος:** ὡς γεννηθεὶς ἐν Δήλῳ.
Δαφναῖος: ἐκ τοῦ φυτοῦ *Δάφνη*, τοῦ κατ' ἐξοχὴν φυτοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος. Μὲ φύλλα δάφνης ἐστέφοντο οἱ ἱερεῖς του, οἱ κομισταί εὐνοϊκῶν χρησμῶν, οἱ ποιηταί, οἱ νικηταί... Ἡ δάφνη ἐθεωρεῖτο σύμβολον σοφίας, ποιήσεως, εὐσεβείας, ἀνδρείας, ἐξ οὗ καί: *δαφνοστεφής*, "*δρέπω δάφνας*", "*στέφανος δάφνης*" κλπ. πρὸς ἔνδειξιν δόξας, φήμης, κλέους.
Δαφνηφόρος: ὁ φέρων δάφνην. Βλ. ὡς ἄνω.
Δαφνίτης: ὡς ἄνω.
Δαφνογηθής: ὁ ἐπὶ τῇ δάφνῃ τερπόμενος, ἀλλὰ καὶ ὁ δίδων, διὰ τῆς δάφνης, *γηθοσύνην* (=χαράν).
Δειραδιώτης: ὁ φωτίζων τὰς *δειράδας*.
Δεκατηφόρος: ἐν Μεγάροις. Ὡς φέρων ἢ ὡς ἀπαιτῶν "τὴν δεκάτην" ἐκ τῶν λαφύρων.
Δελφίδιος ἢ **Δελφίνιος:** ὡς συνοδὸς ταξιδίων.
Ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἀπόλλων ἐπήδηξεν ὑπὸ μορφὴν δελφῖνος ἐπὶ Κρητικοῦ πλοίου: "*Ἐν πόντῳ δ' ἐπόρουσε δέμας δελφῖνι ἐοικώς, νηὶ θοῇ*". Ὁ δὲ βωμός του "*δέλφειος ἔσσεται αἰεὶ*" (Ὁμηρ. Ὕμν. Ἀπόλλ. 400, 495).
Δελφικός: Ὡς ἄρχων τῶν Δελφῶν. Τὸ ἀρχαιότερον ὄνομα τῆς τοποθεσίας ἦτο "Πυθώ". Ἡ ὀνομασία "Δελφοὶ" εἶναι μεταγενεστέρα. Ὁ Ὅμηρος ἀγνοεῖ τὸ τοπωνύμιον Δελφοί. Γνωρίζει μόνον τὸ "Πυθώ".
Δήραινος: οὕτω ἀποκαλεῖται ὑπὸ τοῦ Λυκόφρονος (4.40). Πιθανὸν ἐκ τοῦ *δηρὸν* =ἐπὶ πολύ.
Διδυμαῖος ἢ Διδυμεύς: ὡς δίδυμος τῆς θεοῦ Ἀρτέμιδος. Ἐλατρεύετο εἰς τὴν Μίλητον.
Δίκαιος: ὡς ἥλιος, φωτίζει καὶ παρέχει Δικαιοσύνην.
Δίκερως: ἐνίοτε ταυτίζεται μὲ τὸν Πᾶνα.
Διογενής: ὡς γεννηθεὶς ἐκ τοῦ Διός.
Διόπαις: ὁ τοῦ Διὸς παῖς.
Διρκαῖος: ἐν Θήβαις. Ἐκ τῆς Δίρκης.
Δρακοντολέτης: ὁ φονεύσας τὸν δράκοντα ἐν Δελφοῖς.
Δρομαῖος: *ὁ τὸν ἐναρμόνιον* - τοῦ οὐρανοῦ- *δρόμον ἕλκων*.
Δρύμας: ὁ φωτίζων τοὺς δρυμούς.
Δωματίτης: ὁ προστατεύων τὰ δώματα: "*θεμέλια Φοῖβος ὑφαίνει*".

Ἑβδομαγενὴς ἢ **Ἑβδομαγέτης** ἢ **Ἑβδομαῖος:** ὡς γεννηθεὶς τὴν ἑβδόμην του μηνός.
Εἰκάδιος: δηλαδὴ εἰκοστὸς - "*ἑορτὴ τῷ Ἀπόλλωνι, ἐν τῇ εἰκάδι τοῦ μηνός*".-
Ἑκάεργος: ὁ μακρόθεν (*ἑκάς*), ἐξ ὕψους ἐνεργῶν, καὶ ὁ μακρὰν τοξεύων.
Ἑκατηβόλος ἢ **Ἑκατηβελέτης:** ὁ ἐκ τοῦ *ἑκὰς* = μακρόθεν βάλλων. (Βλ. ὡς ἄνω).
Ἑκατοβελέτης: ὡς φονεύσας τὸν δράκοντα Πύθωνα διὰ ἑκατὸν (100) βελῶν.
Ἑκατόμβαιος: ὁ δεχόμενος θυσίαν 100 βοῶν.
Ἕκατος: ἐκ τοῦ *ἑκὰς* =μακράν, ὁ ἀπομεμακρυσμένος. (βλ. Ἑκατηβόλος).
Ἐκβάσιος: ὁ ἐπὶ τῶν ἐκβάσεων, ἀποβάσεων τοῦ στρατοῦ.
Ἑκηβαλέτης ἢ **Ἑκηβελέτης** ἢ **Ἑκηβόλος** ἢ **Ἑκαβόλας:** βλ. Ἑκατηβόλος.
Ἐλελεύς: ὡς ἐπικαλούμενος εἰς τὰς μάχας διὰ τῆς κραυγῆς "*Ἐλελεῦ*".
Ἑλικώνιος: λατρευόμενος ἐν τῷ Ἑλικῶνι, ἡγέτης τῶν Ἑλικωνιάδων Μουσῶν.
Ἐλπιδοδώτης: ὁ ἐλπίδας δίδων.
Ἐμβάσιος: εἰς ὅν ἔψαλλον τὸ *ἐμβατήριον* τῶν μαχῶν: "*Ἰὴ Παιάν*"...
Ἔναυρος: ὁ παρέχων, ἅμα τῇ ἀνατολῇ του, ὡς ἥλιος, αὔρας.
Ἐπάκτιος: ὁ ἐπὶ τῶν ἀκτῶν.
Ἐπιβατήριος: προστάτης τῶν ἐπιβατῶν.
Ἐπιδήλιος: ὁ ἐπὶ τῆς νήσου Δήλου λατρευόμενος.
Ἐπίκουρος ἢ **Ἐπικούρειος:** λατρευόμενος ἐν Βάσσαις τῆς Ἀρκαδίας ὡς βοηθός, *ἐπίκουρος*, καὶ ὡς ἰατρός.
Ἐπιμήλιος: ὡς προστάτης τῶν *μήλων*, δηλαδὴ τῶν προβάτων.
Ἐράσμιος: ὁ ἀξιαγάπητος.
Ἐρεθύμιος: ὁ Ἀπόλλων παρὰ Λυκίοις, λατρευόμενος ὡς ὀξύθυμος. Σχετικὴ ἑορτὴ τὰ Ἐρεθύμια.
Ἐρέσιος: πιθανὸν ὁ τῆς *ἐρεσίας, εἰρεσίας*, κωπηλασίας. Προστάτης τῶν θαλασσοκρατόρων Ἀθηναίων.
Ἐρισαθεύς: ἐν Ἀττικῇ. (*ἔρι+σεύω+θέω*).
Ἕρσης ἢ **Ἕρσος:** ὁ τῆς δρόσου. Ἐπιγραφὴ Ἀττικῆς.
Ἐρυβίθιος: ἀμφιβ. σημασ. (Πιθανὸν ἀλλοιωμένη γραφὴ τοῦ **Ἐριβύθιος**).
Ἐρυσίβιος: ὡς ἀπομακρύνας, ἐν Ρόδῳ, τὴν νόσον *ἐρυσίβην*.
Εὔλαλος: ὁ καλῶς λαλῶν, ὡς ποιητής.
Εὐλύρης: ὁ ἔχων καλὴν λύραν, ὡς μουσικός.
Εὐρύαλος: ὁ εὐρέως πλανώμενος. (ἄλη =περιπλάνησις).
Εὐρυβίης: ὁ πανίσχυρος, ὁ διαθέτων εὐρεῖαν *βίαν* (=δύναμιν).
Εὐρυσθενής: ὁ διαθέτων εὐρύ σθένος.
Εὔσκοπος: ὁ εὖ σκοπῶν, ἐξ ὕψους, τὰ πάντα.
Εὐτρησίτης: ὁ εὐκόλως εἰσχωρῶν παντοῦ διὰ τῶν ἀκτίνων του.
Εὐφαρέτρης: ὁ διαθέτων καλὴν φαρέτραν, ὡς τοξοφόρος.
Εὐφόρμιξ: ὁ διαθέτων καλὴν λύραν, *φόρμιγγα*.
Εὐχέτης: εἰς ὅν εὐχόμεθα.
Ἑῶος: ὁ τῆς ἀνατολῆς, τῆς *ἠοῦς*. Λατρευόμενος ὑπὸ τῶν Ἀργοναυτῶν.
Ζάθεος: ὁ λίαν ("ζα") θεϊκός.
Ζαμενέστατος: ὁ λίαν ἰσχυρὸς -*ζα+μένος*. "*Ἑκάεργε θεῶν ζαμενέστατε*".
Ζηνοδοτήρ: ὁ τὸ ζῆν παρέχων, δίδων. Ἀλλὰ πιθανὸν καὶ ὁ ἐκφράζων, παραδίδων, τὴν θέλησιν τοῦ Διός: "*Διὸς προφήτης ἐστί...*".
Ζηνόφρων: ὁ γνωρίζων τὴν φρόνησιν, τὴν βουλὴν του Ζηνός, Διός. (βλ. ὡς ἄνω).
Ζωογόνος: ὁ παρέχων, ὁ γεννῶν ζωήν.
Ζωστὴρ ἢ **Ζωστήριος:** λατρευόμενος εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀττικῆς.
Ζώστριος: ἡ Λητὼ ὠδίνουσα κατὰ τὴν γέννησιν αὐτοῦ, ἔλυσε τὴν ζώνην της, τὸν ζωστῆρα της.
Ἡδυεπής: ὁ ἡδέως ὁμιλῶν, ὡς ποιητής, ὁ **Ἡδύθροος**.
Ἡδύφρων: ὁ τὰ ἡδέα φρονῶν, ὁ εὔνους.
Ἤιος: ὁ τῆς ἠοῦς, ἀοῦς (=αὐγῆς).
Ἤπιος: ὁ καθιστῶν τὰς παθήσεις ἠπίας, ὡς **Ἠπιόχειρ:** ἔχων ἠπίαν χεῖρα.
Ἤλατος: ἐκ τοῦ ἐλαύνω, *ἐλατός*.

Ἠλέκτωρ: ὁ φωτεινός.
Ἥλιος: ἡ κατ' ἐξοχὴν ἰδιότης τοῦ Ἀπόλλωνος: "*Ἥλιος Ἀπόλλων, ὁ δέ γε Ἀπόλλων Ἥλιος*". (Carm. Pop. 14).
Θαλερός: ὁ παρέχων διὰ του ἡλιακοῦ φωτὸς θαλερότητα.
Θαργήλιος: θέρων ὡς ἥλιος ("γήλιος").
Θεάριος: ὡς θεός, ἀρεστός.
Θελξίφρων: ὁ θέλγων τὰς φρένας.
Θελγεσίμυθος: ὁ θέλγων διὰ τῶν μύθων του.
Θεοξένιος: ὁ παρέχων ὡς θεὸς ξενίαν.
Θεραπναῖος: ὡς *θεράπων* ναίων, δηλαδὴ ἰατρός.
Θέρμιος: θερμός, καθ' ὅτι ἥλιος, παρέχει θερμότητα.
Θέσμιος: προστάτης θεσμῶν.
Θεώριος: ὡς θεωρῶν τὰ πάντα.
Θηροφόνος: φονεύων τὰ θηρία.
Θυμβραῖος: σχετικὸς μὲ τὸν ποταμὸν Θύμβριν.
Θύιος: θύει =ὁρμᾶ.
Θόαξος: θέει +ἄγει.
Θυρξεύς: ἀμφιβ. ἐτυμολογίας.
Θοραῖος ἤ **Θοράτης:** θρώσκει = ὁρμᾶ.
Ἰατρός: ὡς ἥλιος, *ἰαίνει* (=θερμαίνει) καὶ *ἰᾶται* (=θεραπεύει). Εἶναι καὶ πατὴρ τοῦ Ἀσκληπιοῦ. "*Πανταχοῦ ἵησι τὴν ἀκτῖνα*".
Ἰατρόμαντις: ἰατρὸς +μάντις.
Ἰαφέτης: ὁ τοὺς *ἰοὺς* (=ἀκτίνας) *ἀφίων* (=ρίπτων).
Ἶῆος ἤ **Ἰήιος:** ὡς ἀφέτης. (βλ. ὡς ἄνω).
Ἰηπαιήων: ἐκ τῆς κραυγῆς "*Ἰήιε Παιὰν*" = (θεράπευε ἰατρέ).
Ἰήσιος: ὁ παρέχων ἴασιν, ὡς ἰατρός, *ἰάσιος*.
Ἰλιεύς: λατρευόμενος ἐν Ἰλίῳ.
Ἰλλεύς: ἐκ τοῦ *ἴλλω* =στρέφω. Στρέφει τὰς ἀκτίνας του.
Ἱμερτός: ὁ ποθεινός, ὁ ποθούμενος (ἵμερος= πόθος)
Ἱπποκορυστής: ὁ ἀπὸ τοῦ ἅρματος μαχόμενος.
Ἰσμήνιος: ὡς διαθέτων δύναμιν (*ἴς*) +*μένος*· ἀλλὰ καὶ *ἴσμη* =σύνεσις.
Ἰσότιμος: τῷ πατρὶ αὐτοῦ (;)
Καθάρσιος: καθαίρει τὰ πάντα.
Καλλίνικος: ὁ δίδων καλὰς νίκας
Καλλίχορος: ὁ στήνων καλοὺς χοροὺς μετὰ τῶν Μουσῶν.
Καρινός: ἀμφιβ. ἐτυμολ. (Κάρες: ἀρχέγονον Πελασγικὸν φῦλον).
Κάρνειος: ὡς προστάτης τῶν ποιμνίων. (*κάρνος*=βόσκημα, ἐκ τοῦ *κείρω*=κουρεύω).
Καρπογένεθλος: καρπογόνος.
Κασταλιος: ὡς ὁρίζων τὴν Κασταλίαν πηγὴν τῶν Δελφῶν.
Κεδρεάτης: ὡς ὁρίζων τὴν αὔξησιν τῶν κέδρων.
Κεραιάτης: ὁ τῶν Κεραιῶν.
Κιθαρῳδός: ὡς μουσικὸς -*κιθάρα+ᾠδή*-.
Κισσεύς: ὡς ἐστεμμένος μὲ κισσὸν (Αἰσχ. ἀπόσπ. 34).
Κλάριος: κλήριος, ὁ διανέμων διὰ κλήρου.
Κλυτότοξος: ὁ κλυτὸς (ξακουστὸς) διὰ τὸ τόξον του.
Κοροπαῖος: ἀμφιβ. ἐτυμ.
Κοσμοπλόκος: ὁ πλέκων, ὁ συγκρατῶν τὸν κόσμον (ἕλξις ἡλίου).
Κουρίδιος: ὁ ὠφελῶν τοὺς κούρους.
Κουροτρόφος: ὡς τρέφων κούρους καὶ κόρας.
Κρατερόφρων: ὁ κρατερῶς φρονῶν.
Κύδιμος: ὁ ἔνδοξος (*κῦδος* =δόξα)
Κύνθιος ἤ **Κυνθογενής:** ὡς γεννηθεὶς πλησίον τοῦ ὄρους Κύνθος τῆς Δήλου.

Κύνειος: ὁ τῶν κυνικῶν[1] καυμάτων.
Κυπεύς: ρίζα *κυπ*-τῆς καλύψεως.
Λαμπετόων: ὁ λάμπων.
Λαοδίκης: ὡς ἥλιος, φωτίζει τὴν δίκην, παρέχει εἰς τοὺς λαοὺς δικαιοσύνην.
Λαρός: ἱλαρός, εὐχάριστος, φωτεινός.
Λατῶος: υἱὸς τῆς Λητοῦς, Λατοῦς.
Λεσχητάριος ἤ **Λεσχηνόριος:** προστάτης τῆς Λέσχης τῶν Δελφῶν, καὶ γενικῶς τῶν συνελεύσεων.
Λευκάτας: ὁ φωτεινός. *λεύσσω, λυκ-, λευκός*.
Λητογενὴς ἤ **Λητοΐδης:** ὡς υἱὸς τῆς Λητοῦς.
Λιγύφωνος: ὁ διαθέτων λιγυρὰν φωνήν.
Λιμένιος: προστάτης τῶν λιμένων.
Λοίμιος: ὁ ἐπιφέρων λοιμούς, ὅπως καὶ εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ἀγαμέμνονος.
Λοξίας: ὡς ἐκδίδων διφορουμένους, "*λοξούς*" χρησμούς. "Ὁ ἐν Δελφοῖς ἄναξ δὲν φανερώνει, δὲν κρύπτει, ἀλλὰ σημαίνει" (Ἡράκλειτος).
Λυκαῖος ἤ **Λύκειος:** ὁ παρέχων "*λύκην*", φῶς.
Λυκηγενής: ὁ τὸ φῶς γεννῶν (βλ. ὡς ἄνω).
Λυκοκτόνος: ὁ ἀπομακρύνων διαφόρους μάστιγας, καὶ τοὺς λύκους.
Λυκωρεὺς ἤ **Λυκωρός:** ὁ τὸ φῶς φροντίζων (*λύκη*+*ὤρα*=φροντίς).
Λυρογηθής: ὁ διὰ τῆς λύρας τέρπων καὶ τερπόμενος (*γηθοσύνη* =χαρά).
Λυροεργός: λύρα +ἔργον.
Μάκαρ: *μὴ* +*κὴρ* (=ὄλεθρος).
Μαλεάτας: ὀρφ. ὕμνος.
Μαλλόεις: ὁ ἐπιβλέπων τὰ μῆλα (=πρόβατα) καὶ τὸν *μαλλὸν* (μαλλί).
Μάντις, Μαντήιος: ἐκ τοῦ μαίνομαι.
Μαντιπόλος: ὁ περὶ τὰς μαντείας πολέων.
Μαρμάριος: ἐν Δήλῳ (*μαρμαίρω* =ἀστράπτω).
Μεγαλήτωρ: ὁ μεγαλόκαρδος (ἦτορ=καρδία).
Μεμφίτης: ἐν τοῖς Ὀρφικοῖς.
Μεταγείτνιος: ὡς προστάτης τῶν μετοικήσεων.
Μηλόεις: προστάτης τῶν *μήλων* (=προβάτων).
Μηχανίτης: ὁ μηχανευόμενος *μηχανὰς* (=τεχνάσματα).
Μοιραγέτης: ὁ ἄγων τὰς Μοίρας, καὶ ὁ κόπτων τὸ νῆμα τῆς ζωῆς -ἐπὶ αἰφνιδίων θανάτων-.
Μολοσσός: ἐν Ἠπείρῳ.
Μουσαγέτης ἤ **Μούσαρχος:** ὁ τῶν Μουσῶν ἡγέτης καὶ ἄρχων: "*σοί, Φοῖβε, Μοῦσαι σύμβωμοι*".
Μυρικαῖος: ὁ τῆς μυρίκης.
Μυριόμορφος: ὁ ἔχων μυρίας μορφάς.
Μυστιπόλος: ὁ περὶ τοὺς μύστας πολέων. Ὁ τελῶν μυστικὰς τελετάς.
Ναπαῖος: *νάπη* =δασώδης κοιλάς.
Νεβροχαρής: *νεβρὸς* =μικρὸ ἐλάφι. Χαίρεται κυνηγώντας νεβρούς.
Νευροχαρής: ὁ χαίρων ἐπὶ τῇ νευρᾷ τοῦ τόξου του. (*νευρὰ* =χορδή).
Νηπενθὴς ἤ **Νηπενθεύς:** ὁ ἀφαιρῶν ἀλλὰ καὶ ὁ ἀρνούμενος ("νη") τὸ πένθος.
Νηφαλιεύς: νηφάλιος, νήφων.
Νοερός: ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν νοῦν.
Νόμιος: ὡς προστάτης τῶν *νομέων* (=ποιμένων).
Νουμήνιος: ὁ ἀνανεῶν τοὺς μῆνας.
Νυμφαγέτης: ὡς ἡγέτης τῶν νυμφῶν.
Ξανθός: ὡς χρυσὸς ἥλιος.
Ξοῦθος: ξανθός, βλ. ὡς ἄνω.

1. *Κυνικὰ καύματα:* τὰ ἀναφαινόμενα ἅμα τῇ ἐπιτολῇ τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Κυνός.

Ξυνοδοτήρ: *συνοδοτὴρ* -δίδων ἀφθόνως τὰ κοινά.
Ξυνός: κοινός. "φέγγει" ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους.
Ξυνόφρων: ὁ φρονῶν τὰ κοινά.
Ξυνοχαρής: ὁ χαίρων ὁμοῦ μετὰ πάντων. (*ξυνὸς* =κοινός).
Ὀγκανάτας: *ὄγκος+ὀνία* (=βάρος).
Οἰκιστὴς ἢ **Οἰκήτωρ:** προστάτης οἰκισμῶν.
Οἰοπόλος: *ὄις+πέλω*, ὁ βόσκων τὰ πρόβατα.
Οἴλιος: ἀμφιβ. ἐτυμολογίας. (υ = οι. ὕλιος; ὠφελῶν τὴν *ὕλην* =δάσος).
Οἰτόσυρος: ὁ *οἶτον* (=θάνατον) *σύρων* (ἀπο-σύρων-;-).
Ὀλβιοδότης: ὁ δίδων *ὄλβον* (=πλοῦτον).
Ὀλβιοεργός: ὁ προσφέρων *ὄλβια* (=πλούσια) ἔργα.
Ὄλβιος: ὁ πλούσιος, πλήρης ὄλβου.
Ὀλύμπιος: ὁ κατοικῶν εἰς Ὄλυμπον, ὡς καὶ ὁ πατήρ του Ζεύς.
Οὔλιος: ὁ καταστροφεύς. Λατρευόμενος ἐν Λίνδῳ. (Ὑπονοεῖται καὶ ἡ φθοροποιὸς δύναμις τοῦ ἡλίου).
Οὐράνιος ἢ **Οὐρανίων:** ὡς ἥλιος ὁ ἐν τῷ οὐρανῷ.
Οὐρεσιφοίτης: ὁ φοιτῶν, ὁ συχνάζων εἰς τὰ ὄρη.
Παγασαῖος ἢ **Παγασήιος** ἢ **Παγάσης:** λατρευόμενος ἐν *Παγασαῖς*, ὅπου ἡ Ἀργὼ *ἐπήχθη*.
Παιάν ἢ **Παιήων** ἢ **Παιών:** ἰατρός. Ἐκ τοῦ *παίω*, πά Fω. Ὁ καταπαύων τὰς ὀδύνας.
Παλατῖνος: λατρευόμενος ἐν τῷ Παλατίνῳ λόφῳ τῆς Ρώμης, ὅν ἵδρυσε ὁ Πάλλας ὁ Ἀρκάς.
Παναπήμων: ὁ ἀπήμων (α+*πῆμα* =βλάβη) ὡς πρὸς τὰ πάντα.
Πανδερκής: παντόπτης· *πᾶν+δέρκομαι* (=ὁρῶ).
Πανιώνιος: θεὸς πάντων τῶν Ἰώνων, πατὴρ τοῦ Ἴωνος, τοῦ γενάρχου τῶν Ἰώνων.
Πάνοπτος: ὁ παντόπτης, ὡς ἐξ ὕψους.
Παντοθαλής: ὅς τὰ πάντα ποιεῖ νὰ θάλλουν.
Παρνόπιος: διώκτης τῶν *παρνόπων* =ἀκρίδων.
Παρράσιος: ἐν Ἀρκαδίᾳ.
Πασπάριος: ἐν Πάρῳ.
Πατροπάτωρ: ὡς θεὸς τῶν πατέρων μας.
Πατρῷος: ὡς ἄνω.
Πλατανίστιος: ὁ τῶν πλατάνων.
Πλουτοδοτήρ: ὁ πλουτοδότης.
Ποίμνιος: ὡς προστάτης τῶν ποιμνίων.
Πολιός: *πολιὸς* =φαιόχρους, ὅθεν γηραιός, παλαιὸς ὁ ἥλιος. Ἤ ἐκ τοῦ *πέλω*.
Πολύβουλος: ὁ πολὺ σκεπτόμενος, ὁ ἔχων πολλὰς βουλάς.
Πολυκτέανος: πλούσιος. (*κτέανα* =κτήματα).
Πολύχρυσος: ἐκ τοῦ χρώματος τοῦ ἡλίου.
Πολυώνυμος: ὁ ποικίλως προσαγορευόμενος καὶ ὁ ἔχων πολλὴν φήμην.
Πολύτεκνος: ὡς πατὴρ ὅλων τῶν ἀνθρώπων.
Πρηύς: πράος.
Προόψιος: ὁ προορῶν. (Παυσανίας).
Προσόψιος: ὁ προσβλέπων.
Προστατήριος: προστάτης (Σοφοκλ. Ἠλ.).
Προφύλαξ: ὁ προφυλάττων, ὁ προστάτης.
Πτῷος: ὁ προξενῶν φόβον.
Πυθαεὺς ἢ **Πύθιος** ἢ **Ποίτιος:** Πυθὼ=Δελφοί. "Πυθώ", ἀμφιβ. ἐτυμολογίας. Εἴτε ἐκ τοῦ "*ἐπυθόμην*" τοῦ πυνθάνομαι (=ζητῶ νὰ μάθω), εἴτε ἐκ τοῦ *πύθω* =σαπίζω, ἐπειδὴ ὁ φονευθεὶς ὑπ' αὐτοῦ δράκων "*ἐκεῖ ἐσάπη*".
Πυθιονίκης: ὁ νικῶν εἰς τοὺς ἀγῶνας *Πύθια*.
Πυθοκτόνος: ὁ φονεύσας τὸν δράκοντα Πύθωνα.
Ρηξήνωρ: ὁ διαρρηγνύων τὰς τάξεις τῶν ἀνδρῶν ἐν τῇ μάχῃ.
Ρηξικέλευθος: ὁ διαρρηγνύων κέλευθον, ὁ διανοίγων δρόμους.

Ροδόχρους: ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ ρόδου, ὡς ὁ ἥλιος κατὰ τὴν δύσιν του.
Ρυσίπονος: ὁ σώζων (*ἐρύων*) ἀπὸ τοὺς πόνους, ἄλλως **Ρύτωρ**.
Σελαηγενέτης: ὁ γεννῶν *σέλας*, φῶς.
Σελινούντιος: λατρευόμενος εἰς Σελινοῦντα.
Σιγαλόεις: στιλπνός, λαμπερός.
Σικερηνός: ἀμφιβ. ἐτυμολ.
Σιτάλκας: ἀμφιβ. ἐτυμολ.
Σκιαστής: ὡς ἥλιος, ρίπτει σκιὰν κατὰ τὴν δύσιν του.
Σμινθεύς: ὡς καταστροφεὺς τῶν τρωκτικῶν τοῦ ἀγροῦ. (*σμίνθος*=μῦς).
Σοφός: ὡς θεός, σοφός.
Σπερμεῖος: ὡς ἥλιος, εὐνοεῖ τὴν σποράν.
Σπόνδιος: ὁ τῶν σπονδῶν.
Στεμματίας: στεφανηφόρος.
Στρατάγιος: στρατηγός.
Στυρακίτης: τῆς βλαστήσεως.
Σωτήρ: ὁ σώζων διὰ τοῦ θάλπους τῶν ἀκτίνων του ὡς ἰατρός.
Ταρραῖος: ταρσαῖος,ἐκ τοῦ *τερσαίνω* =ξηραίνω. Τερσαίνει διὰ τῆς θερμότητος τῶν ἀκτίνων του.
Ταρσεὺς ἤ **Τάρσιος:** ὡς ἄνω
Τεγυραῖος: ἀμφιβ. ἐτυμολογ.
Τελέστωρ: τελεστής, τελειόων.
Τελμισσεύς: ἀμφιβ. ἐτυμολ.
Τεμενίτης ἤ **Τεμένιος:** ἐν Συρακούσαις. (*τέμενος* =ναός).
Τεμπίτας: πιθανὸν ἐκ τοῦ τέμνω.
Τερμινθεύς: ἐκ του *τέρμα +ἦνθον* (=ἦλθον).
Τερψίχορος: ὁ ἐπὶ τῇ ὀρχήσει τερπόμενος.
Τιλφώσσιος: ἀμφιβ. ἐτυμολ.
Τιμήεις: ὁ ἄξιος τιμῶν.
Τιτάν: ὡς ἰσχυρός.
Τιτυοκτόνος: ὁ φονεύσας τὸν Τιτυόν, τὸν προσβαλόντα τὴν μητέρα του Λητώ.
Τόξιος: ὡς διαθέτων τόξον.
Τοξοβέλεμνος: ὁ διὰ τοῦ τόξου βάλλων *βέλεμνα* =βέλη.
Τοξοφόρος: ὁ τόξον φέρων.
Τράγιος: ἐν Νάξῳ.
Τριόπας: ὁ τριόφθαλμος (᾿Ανατολή, Μεσουράνημα, Δύσις).
Τυρβηνός: *τύρβη* =βοή, φασαρία. Διαλύει ἀνατέλλων τὴν ἡσυχίαν τῆς νυκτός.
῾Υλάτης: ὁ αὐξάνων τὴν *ὕλην* =δάσος.
῾Υμήττιος: ὁ ἐκ τοῦ ῾Υμηττοῦ προβάλλων.
῾Υμναγόρας: ὁ ὕμνους ἀγείρων (=συλλέγων).
῞Υπατος: ὁ ὑπέρτατος.
῾Υπερβόρειος: κατὰ τοὺς τρεῖς χειμερινοὺς μῆνας ὁ ᾿Απόλλων μετέβαινε εἰς τοὺς ῾Υπερβορείους διὰ νὰ τοὺς φωτίση καὶ νὰ τοὺς θερμάνη, ἐγκαταλείπων τὸ Μαντεῖον εἰς τὸν Διόνυσον. "*᾿Αρχομένου δὲ τοῦ χειμῶνος, ἐπεγείραντες τὸν διθύραμβον, τὸν δὲ παιᾶνα καταπαύσαντες τρεῖς μῆνας, ἀντὶ ἐκείνου, τοῦτον κατακαλοῦνται τὸν θεόν*". (Πλούταρχος, Περὶ τοῦ ΕΙ τοῦ ἐν Δελφοῖς Θ').
῾Υπερτελεάτης: ὑπερτελῶ, ὑπερβαίνω τὸ τέλος, τὸ τέρμα.
῾Υποσευαντήρ: ὁ λοιμοῦ ὑποσευαντήρ. ᾿Εν Καρίᾳ.
῾Υψαύχην: ὁ κρατῶν ὑψηλὰ τὸν αὐχένα, ὁ ὑπερήφανος.
῾Υψήεις: ὁ ἐν ὕψει.
Φαέθων: *φάος+θέω*. ῾Ο τρέχων διὰ τοῦ φωτός.
Φαναῖος: ὁ διὰ τοῦ φωτὸς φανερώνων, *φαίνων*.
Φαόβιος: ὁ ρίπτων *φάος* εἰς τὸν *βίον*.

Φερέσβιος: ὁ φέρων *βίον* καὶ *βιὸν* (=βέλος).
Φίλιος: ὁ ἀγαπητός.
Φιλήσιος: ὡς ἄνω.
Φιλοστέφανος: ὁ φιλῶν, ὁ ἀγαπῶν τοὺς στεφάνους.
Φοιβάζων: ὁ φέρων εἰς φῶς, ὁ μαντεύων.
Φοῖβος: ἐκ τοῦ *φῶς+βαίνω.*
Φρενογηθής: ὁ ἐμβάλλων εἰς *φρένας γηθοσύνην* =χαράν.
Φυλλαῖος: ὁ αὐξάνων τὰ φύλλα διὰ τοῦ φωτός, ἤ λατρευόμενος ἐν Φύλλῳ.
Φύλλιος: ὡς ἄνω.
Φυτάλμιος: ὁ τῶν φυτῶν αὐξητής.
Φωσφόρος: ὁ φῶς φέρων.
Χαιτήεις: ὁ τρέφων χαίτην, κόμην.
Χαροποιός: ὁ χαρὰν ποιῶν.
Χρησμαγόρης: ὁ χρησμοὺς ἀγορεύων.
Χρυσαορεὺς ἤ **Χρυσάωρ:** ὁ φέρων χρυσοῦν *ἄορ* (=ξίφος).
Χρύσεος: ὁ χρυσοῦς.
Χρυσεότοξος: ὁ φέρων χρυσοῦν τόξον.
Χρυσοβέλεμνος: ὁ κατέχων χρυσοῦν *βέλεμνον* (=βέλος).
Χρυσοκόμης: ὁ ξανθός. - *χρυσὸς + κόμη.*
Χρυσολύρης: ὁ κατέχων χρυσῆν λύραν.
Χρυσόχρους: ὁ χρυσοχρώματος.
Χρησμαγόρης: ὁ χρησμοὺς ἀγορεύων.
Ψαλμοχαρής: ὁ χαίρων μὲ τοὺς ψαλμούς.
Ψάλτης: ὁ ψάλλων.
Ψευσίστυξ: ὁ τὸ *ψεῦδος στυγῶν* (=μισῶν).
Ψυχοδοτήρ: δοτὴρ ψυχῆς, ζωῆς.
Ὠκυεπής: ὁ ταχὺς εἰς τὰ ἔπη, εἰς τοὺς λόγους.
Ὠκύπους: ὁ ταχὺς εἰς τοὺς πόδας.
Ὠκύσκοπος: ὁ ταχέως ἐπιβλέπων.
Ὡρεσιδώτης: ὁ δίδων τὰς *ὥρας*, τὰς ἐποχάς.
Ὡρίτης: ὁμοίως ὡς ἄνω.
Ὠτακός: ἐν Κύπρῳ. (*ὠτακὶς* =θαλάσσ. φυτόν).

[**Σημ**. Ὁ Ἀπόλλων εἶχε πολλὰ βοσκήματα, ἀγέλας, ἐξ οὗ καὶ τὰ προσωνύμια *Ἀρνοκόμης, Ποίμνιος, Ἐπιμήλιος, Νόμιος, Οἰοπόλος...*
(Ἐκ τοῦ *κάρνος* =βόσκημα → λατιν. caro, carnis, ἰταλ.+ ἱσπαν. carne =τὸ κρέας, γαλλ. chair =σάρξ, ἀγγλ. carnal =σαρκικὸς κ.ἄ. παράγ. καὶ σύνθετα, καθὼς τὸ ἀντιδάνειον *Καρναβάλι* (=τὸ κάρνος ἀπο-βάλλω). Ἀξιοσημείωτον ὅτι καὶ στὰ ἀρχ. ἰνδικά, *Καρνᾶς* ὀνομάζεται ὁ υἱὸς τοῦ Ἡλίου. Τὸ ὄνομα, προφανῶς, μαζὶ μὲ ἄλλες πολλὲς ἑλληνικὲς ρίζες, μετέφεραν στὴν Ἰνδία ὁ Ἡρακλῆς καὶ ὁ Διόνυσος κατὰ τὶς σχετικὲς ἐκστρατεῖες τους, ἀλλὰ καὶ οἱ Βραχγίδαι, οἱ ἱερεῖς τοῦ Μαντείου τῶν Διδύμων τῆς Μιλήτου].

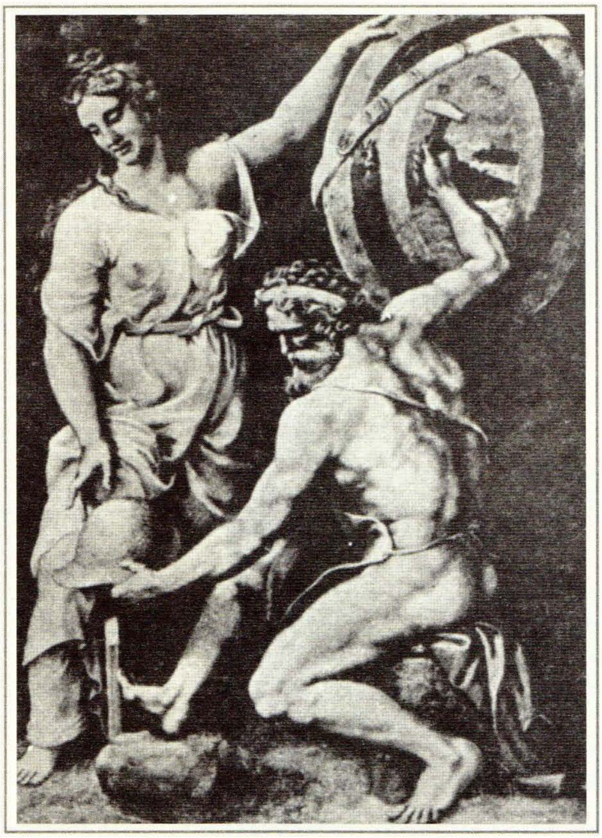
Ἐκτὸς τῆς Ἀθηνᾶς, προστάτης τῶν Ἀθηναίων ἦτο καὶ ὁ Ἀπόλλων, ὡς πατὴρ τοῦ Ἴωνος ἐκ τῆς ἀθηναίας Κρεούσης. Ἡ "δοκιμασία πολίτου" καὶ ἀρχόντων εἰς τὰς Ἀρχ. Ἀθήνας, κατὰ τὴν ἀνάκρισιν ὑπὸ τῶν 9 ἀρχόντων, ἄρχιζε μὲ τὴν ἐρώτησιν "*Εἰ Ἀπόλλων ἐστὶν αὐτοῖς πατρῷος...* "[1]

Ἔσθ' ὅτε Φοῖβος καὶ πάλιν ἐλεύσεται,
ἐς ἀεὶ ἔσται...

1. Βλ. Ἀρχαῖον Δίκαιον, Κυριακόπουλου σλ. 429.

ΗΦΑΙΣΤΟΣ

Υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας

Ὁ Ἥφαιστος κατασκευάζει νέα ὅπλα γιὰ τὸν Ἀχιλλέα. Ἐπιβλέπει ἡ Θέτις.

Πίνακας τοῦ Τζούλιο Ρομάνο (Δουκικὰ Ἀνάκτορα, Μάντοβα)

Ἐθεωρεῖτο θεὸς τοῦ πυρός, τῆς σιδηρουργίας καὶ τῆς τεχνικῆς.

"*...προσονομάζεται κατὰ τὴν εἰς τὸ τεχνικὸν πῦρ διάτασιν...* "[2]

Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ἅπτω -τὴν- ἑστίαν:* ἅπτω + Fεστία → Ἅπαιστος → Ἥφαιστος.

Ἐκ τῶν κυριωτέρων προσωνυμίων του:

Ἀγακλέης: πανένδοξος (*ἄγαν+κλέος*).
Αἴητος: ὁρμητικὸς (ἐκ τοῦ *ἀΐσσω, ἀΐττω*).
Ἀκάματος: *ἀκάματον πῦρ* (Ὀρφ.)
Αἰθαλόεις: σκοτεινός, στακτώδης.
Ἀκμονίδης: ὁ ἀσχολούμενος μὲ τοὺς ἄκμονάς του.
Αἰώνιος: λόγῳ τῆς τέχνης του.
Ἀμφιγυήεις: *ἀμφὶ +γυῖον* =μέλος. Ὁ χωλὸς καὶ εἰς τοὺς δύο πόδας.
Ἀριστοποιός: ποιεῖ ἄριστα ἔργα.
Βραδυσκελής: ὡς χωλός.
Δαίδαλος: δαιδάλω =ποικίλω.

2. Διογ. Λαέρτιος -Βίοι Φιλοσ. Ζήνων 147.

Δαήμων: γνώστης.
Ἐργαστήρ: ἐργαζόμενος συνεχῶς.
Εὐπάλαμος: εὖ+παλάμη. "Πιάνει τὸ χέρι του", ἐπιδέξιος.
Κλυτόμητις: ὁ *κλυτὸς* (=ἔνδοξος) διὰ τὴν *μῆτιν* του (τὴν σοφίαν του).
Κλυτότεχνος: ὁ *κλυτὸς* (=ἔνδοξος) διὰ τὴν *τέχνην* του.
Κλυτός: ὁ ἔνδοξος, ἐκ τοῦ ρ. *καλῶ*.
Κραταιός: δυνατὸς (κάρα, κρὰς =κεφαλή).
Κυλλοποδίων: *κυλλὸς* εἰς τοὺς πόδας, δηλ. χωλός.
Λήμνιος: ὡς διασωθεὶς ἐν Λήμνῳ, ὅταν ἐκσφενδονίσθηκε καὶ ἔπεσε ἀπὸ τὸν Ὄλυμπον.
Λιπαραῖος: ἐκ τοῦ *λιπαρὸς* =πλούσιος.
Μάκαρ: μακάριος.
Μεγασθενής: ἔχει μέγα σθένος.
Ὀβριμόθυμος: ὁ ἔχων *ὄβριμον* (=δυνατὸν) *θυμόν, θυμικόν*.
Παλαμάων: δεξιοτέχνης. "Πιάνει τὸ χέρι" του. Ἐτυμολ. "παλάμη". Βλ. καὶ **Εὐπάλαμος**.
Παμφάγος: ὡς πῦρ, "τρώει τὰ πάντα".
Πανδαμάτωρ: ὡς πῦρ, τὰ πάντα δαμάζει.
Παντοδίαιτος: τὸ πῦρ "τρώει" τὰ πάντα.
Πανυπέρτατος: ὑπέρτατος πάντων.
Πολύολβος: ὡς τεχνίτης ἄριστος, φέρει πολὺν ὄλβον.
Περικλυτός: περίσσια ξακουστός.
Περίφρων: σοφός· ἔχει περίσσια φρόνησι.
Πολύμητις: πολὺ σοφός· *μῆτις* =σοφία.
Πολυτέχνης: πολυτεχνίτης.
Πολύφρων: πολὺ *φρόνιμος* =σοφός.
Πυρσοφόρος: φέρει τὸ πῦρ.
Τεχνοδίαιτος: ὁ διὰ τῆς τέχνης του διαιτώμενος.
Χαλκεύς ἢ **Χαλκοτέχνης:** ὡς ἐπεξεργαζόμενος τὸν χαλκόν.
Φαεσίμβροτος: ὁ δίδων φάος, πῦρ, εἰς τοὺς βροτούς.

*

ΑΡΗΣ

Υἱὸς τῆς Ἥρας. Ἀπάτωρ.

Ὁ «Ἄρης Ludovisi», πιθανόν ἔργο τοῦ Σκόπα, π. 330 π.Χ. (Ἀντίγραφο, Ρώμη. Museo Nazionale Romano).

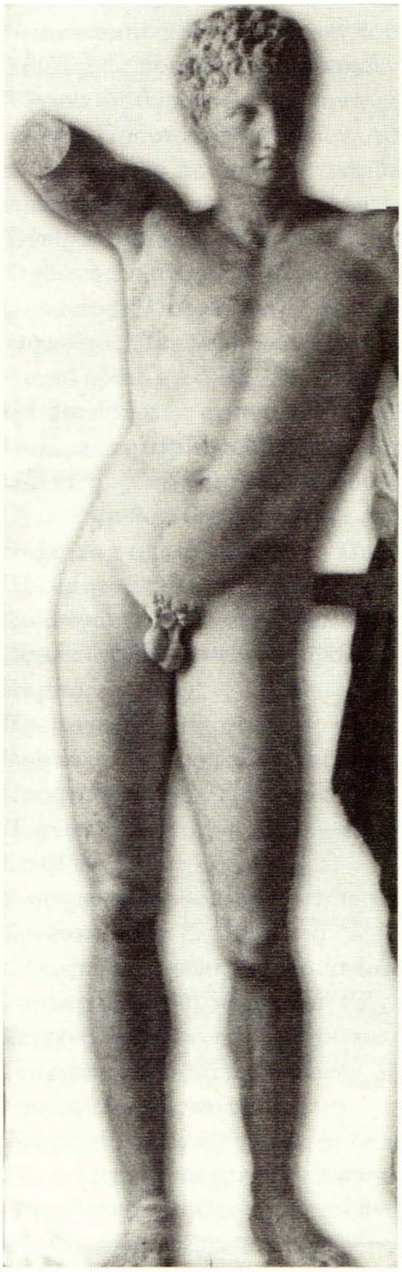
Θεὸς τοῦ Πολέμου, τοῦ ἀγρίου καὶ φονικοῦ πολέμου. Ἐτυμολογικῶς, τὸ ὄνομά του περιέχει τὸ "αρ" τοῦ *ἄρρενος*, τῆς *ἀρετῆς*, καὶ τοῦ "*ἄρω*" = αἴρω, ξεσηκώνω. Γενικὸ ξεσήκωμα.

Κυριώτερα προσωνύμιά του:

Ἀδάμαστος: ὡς μὴ δαμαζόμενος.
Ἄλκιμος: πλήρης ἀλκῆς, γενναιότητος.
Ἄμβροτος: ἀθάνατος.
Ἀμόγητος: ἀκούραστος, ἀκατάβλητος (*μόγος* =μέγας κόπος).
Ἀμύντωρ: ὑπερασπιστής, προβάλλων ἄμυναν.
Ἄναξ: ὡς βασιλεὺς πολέμου.
Ἀνδροφόντης: ὁ φονεύων ἄνδρας.
Ἀπάτωρ: ὡς γεννηθεὶς μόνον ἐκ τῆς Ἥρας, ἄνευ τῆς συμμετοχῆς τοῦ Διός. Κατὰ τὴν παράδοσιν, ἡ Ἥρα ὠργίσθη ὅταν ὁ Ζεὺς ἐγέννησε ἐκ τῆς κεφαλῆς του τὴν Ἀθηνᾶ τὴν Ἀμήτορα καὶ ἠθέλησε νὰ ἀνταποδώση τὰ ἴσα. Ἐμύρισε κάποιο ἄνθος, ἔμεινε ἔγκυος καὶ ἐγέννησε τὸν Ἄρη τὸν Ἀπάτορα.
Ἄρρηκτος: α στερητ. καὶ *ρήγνυμι*. Δὲν σπάει, δὲν λυγίζει, δὲν καταβάλλεται.
Ἀφνειός: πλούσιος. Προσκομίζει λείαν καὶ λάφυρα.
Βριήπιος: βριθύς, βαρὺς καὶ ἤπιος. Φέρει ἠπιότητα διὰ τῆς δυνάμεώς του.
Βρισάρματος: διὰ τὴν ἐν ἅρμασι δύναμιν.
Βροτοκτόνος: Οἱ βροτοὶ κατὰ τὸν πόλεμον κτείνονται.
Βροτολοιγός: ὁ φέρων εἰς τοὺς βροτοὺς *λοιγὸν* =ὄλεθρον.
Γυναικοθοίνας: (θοίνη=θυσία). Κατὰ τὸν πόλεμον φονεύονται καὶ γυναῖκες.
Δεξιόσειρος: ἐκ τοῦ *δεξιὰ σειρά*. Πιθανὸν διότι ἡ στρατιωτικὴ παράταξις προχωρεῖ μὲ αἰχμὴ τὸ δεξιὸν κέρας, ἀφοῦ οἱ ἄνδρες μάχονται διὰ τῆς δεξιᾶς.
Δορυσθενής: ὁ σθεναρὸς εἰς τὸ δόρυ.
Δορυσσόος: ὁ σείων ὁρμητικὰ τὸ δόρυ (*δόρυ +σεύω*).
Ἐγχέσπαλος: ὁ πάλλων τὸ *ἔγχος* =δόρυ.
Ἐνυάλιος: ὡς συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς πολεμικῆς θεᾶς Ἐνυοῦς.
Ἐπίκουρος: ὡς βοηθὸς τῶν μαχητῶν.
Ἕρκος Ὀλύμπου: ἀμυντήριον, ἀμύντωρ, φράγμα τοῦ Ὀλύμπου.
Θηρίτας: ἐκ τοῦ *θήρα* =κυνήγι. "Παίρνει στὸ κυνήγι" τοὺς ἐχθρούς.
Θούρης ἢ **Θούριος** ἢ **Θοῦρος:** ὁρμητικός. Ἐκ τοῦ *θρώσκω, θορῶ* =ὁρμῶ.
Ἵππιος: ὁ κινῶν τοὺς πολεμικοὺς ἵππους.
Κορυθαίολος: *κόρυς* =περικεφαλαία +*αἰόλος* =ὁρμητικός.
Κρατερός: δυνατός.
Κρείων: κρατερός, βασιλεύς.
Λαοδάμας: ὁ τοὺς λαοὺς *δαμάζων*.
Λαοσσόος: ὁ τοὺς λαοὺς *σεύων* = κινῶν ὁρμητικά.
Μάκαρ: ὡς μακάριος θεός.
Μάμερτος: ἐπίθετον ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Λυκόφρονος.
Μεγασθενής: ὡς διαθέτων μέγα σθένος.
Ὄβριμος ἢ **Ὀβριμόθυμος:** δυνατός, *βριθύς +θυμὸς* =ὁρμή.
Ὁπλόδουπος: ὁ ποιῶν δοῦπον διὰ τῶν ὅπλων.
Ὁπλοχαρής: ὁ ἐπὶ τὰ ὅπλα, χαίρων.
Οὐράνιος ἢ **Οὐρανίων:** ὡς οὐράνιος, ὀλύμπιος θεός.
Πατὴρ νίκης: ὁ ἄρης (=πόλεμος) φέρει τὴν νίκην. ("*Πόλεμος ἔνδοξος, εἰρήνης αἰσχρᾶς αἱρετώτερος*").
Πελώριος: μέγας.
Πολεμοκλόνος: ἐκ τοῦ κλονισμοῦ, ὠθισμοῦ, κατὰ τὴν μάχην.
Πολεμοχαρής: ὁ χαίρων ἐπὶ πολέμῳ.
Πολισσόος: ὁ τὰς πόλεις *σεύων* (=κινῶν ὁρμητικά).
Πολύδακρυς: ὡς αἴτιος θρήνων.
Ρηξήνωρ: ὁ ρηγνύων τὰς παρατάξεις τῶν ἀνδρῶν.
Ρινοτόρος: *ρινὸς* =ἀσπὶς +*τείρω* =τρυπῶ.
Σκηπτοῦχος: κρατεῖ τὸ τῆς ἀνδρείας σκῆπτρον. ("*σκηπτοῦχος ἠνορέης*").
Στράτιος: ὡς κινῶν τὸν στρατόν.

Συνάρωγος: βοηθός. "*συνάρωγος Θέμιστος*" -βοηθὸς τῆς Δικαιοσύνης, τῶν θεσμῶν.
Τειχεοπλήξ: ὁ πλήττων τὰ τείχη.
Τροπαιοφόρος: ὁ φέρων τρόπαια. (*τρόπαιον*= τὸ ἐπὶ τῇ τροπῇ τῶν πολεμίων ἀνεγειρόμενον μνημεῖον).
Τύραννος: ὡς "τύραννος τοῖς ἀντιβίοις". (*ἀντίβιος* =ἐχθρός).
Ὑπερμενέτης: ὁ ὑπέρμετρον μένος διαθέτων.
Φέρασπις: ὁ φέρων ἀσπίδα, δηλαδὴ πολεμιστής.
Φρικτός: ὁ προκαλῶν φρίκην.
Χάλκεος: φέρων χαλκόν, δηλαδὴ χάλκινον ὁπλισμόν.
Χαλκοκορυστής: ὁ κορυσσόμενος (=ὁπλιζόμενος) διὰ χαλκῶν ὅπλων.
Χρυσεοπήληξ: ὁ φέρων χρυσῆν *πήληκα* (=περικεφαλαίαν).

*

ΕΡΜΗΣ

Υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Μαίας.

Ἐκφέρεται καὶ ὡς *Ἑρμέας, Ἑρμείας, Ἑρμείης, Ἑρμίας, Ἑρμάων*. Εἰς τὸ ὄνομά του ἐμπερικλείονται οἱ ρίζες τοῦ *εἱρμὸς* (=σύνδεσις -συνδέει τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὸν θεόν, διαβιβάζων τὴν θέλησιν τοῦ Διός, ὡς ἀγγελιαφόρος αὐτοῦ), τὸ *-μα-* τοῦ ὀνόματος τῆς μητρός του Μαίας, καὶ ἡ κατάληξις *-εας, -ίας*, ἔνδειξις τῆς ἀενάου κινήσεως αὐτοῦ. Προστατεύει τὸ ἐμπόριον, τὰ γράμματα (*μάω* σημαίνει μανθάνω), τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ὡς ψυχοπομπὸς συνοδεύει τοὺς νεκροὺς εἰς τὸν Ἅδην. Θεωρεῖται καὶ προστάτης τῶν κλεπτῶν, μὲ τὴν ἔννοιαν ὅτι ὡς θεὸς τοῦ Ἐμπορίου ἐπιτρέπει τὸ θεμιτὸν κέρδος, τὸ ὁποῖον στὴν οὐσία εἶναι μία "νόμιμος" κλοπή.

Γράφει σχετικῶς ὁ Πλάτων εἰς τὸν *Κρατύλον* (408α):

«..τοῦτό γε ἔοικε περὶ λόγον τι εἶναι ὁ "Ἑρμῆς"· καὶ τὸ ἑρμηνέα εἶναι καὶ ἄγγελον καὶ κλοπικὸν καὶ ἀπατηλὸν ἐν λόγοις καὶ ἀγοραστικόν, περὶ λόγου δύναμίν ἐστιν πᾶσα αὕτη ἡ πραγματεία.
Ὅπερ οὖν καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν ἐλέγομεν,
τὸ "εἴρειν" λόγου χρεία ἐστί,
οἷον καὶ Ὅμηρος πολλαχοῦ λέγει "ἐμήσατο",
τοῦτο δὲ μηχανήσασθαι ἐστίν...
Ἐξ ἀμφοτέρων οὖν τούτων,
τὸ λέγειν καὶ τὸν λόγον μησάμενον
(τὸ δὲ "λέγειν" ἐστὶν "εἴρειν")
τοῦτον τὸν θεόν, ὥσπερ ἐπιτάττει ἡμῖν ὁ νομοθέτης
...δικαίως ἂν καλοῖτο ὑπὸ ἡμῶν Εἰρέμης.
Νῦν δὲ ἡμεῖς.. καλλωπίζοντες τὸ ὄνομα,
"Ἑρμῆν" καλοῦμεν.
(Καὶ ἡ Ἶρις,[1] ἀπὸ τοῦ εἴρειν ἔοικεν κεκλημένη, ὅτι ἄγγελος ἦν).»

1. Ἶρις: ἀγγελιαφόρος τῶν θεῶν καὶ αὐτή.

Εἰς τὸν Ἑρμῆν ἀποδίδονται πλεῖστα προσωνύμια, λόγῳ τῶν ποικίλων ἰδιοτήτων καὶ ἀπασχολήσεών του, ὅπως:

Ἄγγελος: ὡς ἀγγελιαφόρος τοῦ Διός, *ἀν-άγει* τὰς ἀγγελίας του. Εἶναι ἀν-άγελος → ἄνγελος → ἄγγελος.
Ἀγήτωρ: ἡγήτωρ. Ἄγει τοὺς θνητούς, τοὺς ὁδηγεῖ, εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ εἰς τὴν τελευταίαν ὁδὸν πρὸς τὸν Ἅδην.
Ἀγοραῖος: ὁ τῆς ἀγορᾶς, τοῦ ἐμπορίου, τῶν συγκεντρώσεων.
Ἀγροτήρ: ὡς συχνάζων καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς.
Ἀγώνιος: ὡς προστάτης τῶν ἀγώνων καὶ τῶν ἀθλητῶν.
Αἱμύλιος: κολακευτικός, γλυκόλογος.
Αἴπυτος: *αἰπὺς* =ἀπόκρημνος. Σκαρφαλώνει καὶ στὰ ὄρη καὶ στὰ βουνά, ὡς ταχυδρόμος τοῦ Διός.
Ἀλεξίκακος: ὡς *ἀλέξων* τὰ κακά.
Ἀκάκητα ἢ **Ἀκακήσιος:** ἄκακος, εὐπροσήγορος.
"Ὁ γλυκομίλητος Ἑρμῆς ἄγρυπνος παραστέκει". (Κ. Παλαμᾶς)
Ἀλύχμιος: ἀμφιβ. σημασίας. Πιθανὸν θέμα λυκ - τοῦ φωτός.
Ἀργειφόντης: ὡς φονεὺς τοῦ *Ἄργου* ὁ ὁποῖος κατασκόπευε τὴν Ἰώ, τὴν ἀγαπημένη τοῦ Διός.
Ἀτλαντιάδης: ὁ τὰ πάντα, ὡς ὁ *Ἄ-τλας τλάων*, ὑπομένων.
Αὐξίδημος: ὁ αὐξάνων τὰ τοῦ δήμου.
Βοηλάτης: βοηδηλάτης.
Διάκτωρ ἢ **Διάκτορος:** ἀγγελιαφόρος, ἐκ τοῦ *διά+ἄγω*.
Δόλιος: ὁ μετερχόμενος *δόλους* ἵνα φέρῃ εἰς πέρας παντοίας ἀποστολάς.
Δολομήδης: ὁ διαθέτων *δολίαν μῆτιν* =σκέψιν.
Δολοφραδής: ὁ δολίως φράζων καὶ φραζόμενος.
Ἔδας: ἀμφιβ. σημασίας.
Ἐμπολαῖος ἢ **Ἐμπολεύς:** ἐκ τοῦ *ἐμπολῶ*. Ὁ ἐμπολῶν καὶ ἐμπορευόμενος.
Ἐμποραῖος: ὁμοίως ὡς ἄνω.
Ἐναγώνιος: ὡς προστάτης τῶν ἀγώνων καὶ τῶν ἀθλητῶν, καὶ δὴ τοῦ σταδίου τῆς Ὀλυμπίας.
Ἐνόδιος: ἢ **Ὅδιος:** ὡς ἐν ὁδῷ εὑρισκόμενος, ἀλλὰ καὶ ὡς προστάτης τῶν ὁδοιπόρων.
Ἐπάκτιος: ὁ ἐπὶ τῶν ἀκτῶν, λατρευόμενος ἐν Σικυῶνι.
Ἐπαρωγός: βοηθός.
Ἐπαφρόδιτος: θελκτικός, ἀξιαγάπητος.
Ἐπιθαλαμήτης: ὡς ἐπιβλέπων καὶ τοὺς θαλάμους.
Ἐπιμήλιος: προστάτης τῶν *μήλων*, ποιμνίων, ὡς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀπόλλων ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔκλεψε τὰ ποίμνια.
Ἐπιπολιαῖος: ἐπὶ+*πολέω* = τριγυρίζω. Λατρευόμενος ἐν Ρόδῳ.
Ἐπίσκοπος: ἐποπτεύει, ἐπισκοπεῖ.
Ἐπιτέρμιος: ὡς φέρων εἰς τέλος, τέρμα, τὰς ἀποστολάς.
Ἐριούνιος: ὡς κερδοφόρος. *ἔρι*=λίαν +*ὦνος, οὖνος* =ἀξία, τιμή.
Ἐριχθόνιος: ὡς ὁδηγῶν τοὺς νεκροὺς ὑπὸ τὴν χθόνα.
Ἑρμαγόρας: ὡς Ἑρμῆς συχνάζων εἰς τὰς ἀγοράς.
Ἑρμηνεύς: ὡς Ἑρμῆς, *ἑρμηνεύει* τὴν θέλησιν τοῦ Διός.
Εὐάγγελος: ὡς ἀγγελιαφόρος καλῶν εἰδήσεων.
Εὔγλαξ: καλῶς φωτίζων. Ἀπεικονίζεται φέρων εἰς τὰς χεῖρας καὶ φανόν. Ἐκ τοῦ *εὖ+γλαύσσω+ἄγω*.
Εὔκολος: λατρευόμενος ἐν Μεταποντίῳ.
Εὔφρων: εὔνους, εὐνοϊκός.
Ἡγεμόνιος: ὡς ἡγεμών, ὁδηγητὴς εἰς τὰς ὁδούς.
Ἡγήτωρ: ὡς ἄνω.
Ἠπεροπευτής: ἀπατεών, ὑπερήφανος.
Ἴμβραμος: λατρευόμενος ἐν Ἴμβρῳ.
Κεδρίτης: ἐτυμολ. "*κέδρος*".
Κερδέμπορος: ὡς θεὸς τοῦ Ἐμπορίου.

Κερδῷος: προσκομίζει κέρδος "*ἀλλὰ καὶ πᾶν ἀπροσδόκητον εὕρημα*".
Κλεψίφρων: ὡς προστάτης τῶν κλεπτῶν.
Κοινωνικός: κατὰ Ἀριστοτέλη. (Ρητορική Β 24). Ὡς συμμεριζόμενος τὴν κοινὴν τύχην.
Κοίρανος: ὡς *κοίρανος* (=ἀρχηγός).
Κρεοφόρος: ὡς ἐπιστάτης ποιμνίων, *κριοφόρος*.
Κριοφόρος: ὡς ἄνω· *κριὸν φέρει*.
Κυλήνιος: ὡς γεννηθεὶς ἐν Κυλήνῃ.
Κωρυκιώτης: σχέσις μὲ *Κωρύκειον* ἄντρον.
Λαοσόος: ὡς ὑποκινῶν τὸν λαόν. *(λαὸς+σεύω)*.
Λάφριος: ἀμφιβ. ἐτυμολογ. Σχετικὸν μὲ "*λάφυρον*".
Λόγιος: ὡς προστάτης τῶν γραμμάτων.
Λυσιμέριμνος: λύει τὰς μερίμνας.
Μαιαδεὺς ἢ **Μαιάδης:** ὡς υἱὸς τῆς Μαίας.
Μηλοσ(σ)όος: ὁ *σεύων*, ὁ ὑποκινῶν τὰ ποίμνια τῶν *μήλων*.
Νεκροπομπός: ὡς συνοδεύων τοὺς νεκροὺς εἰς τὸν Ἅδην.
Νόμιος: ὡς προστάτης τῶν *νομέων* =βοσκῶν.
Νύχιος: ὡς ἀγρυπνῶν καὶ τὴν νύκτα.
Ὅδιος: Προστάτης τῶν ὁδῶν. Λόγῳ τοῦ ὅτι εὑρίσκεται μονίμως ἐν κινήσει καθαρίζει τὰς ὁδοὺς καὶ ἀπὸ τὸ παραμικρὸ πετραδάκι, τοποθετῶν τὶς πέτρες σὲ κανονικοὺς σωρούς, τοὺς ὁποίους οἱ χωρικοὶ μέχρι σήμερα ἀποκαλοῦν "ἁρμακάδες".
Ὀνειροπομπός: ὡς ἔχων καὶ τὴν ἐπιστασίαν τῶν ὀνείρων.
Ὀρθάνης: ὁ ἀνορθῶν τὰ πάντα.
Οὐράνιος ἢ **Οὐρανίων:** ὡς κάτοικος τοῦ Ὀλύμπου, καὶ ὡς πετῶν εἰς τοὺς οὐρανούς.
Ὀφιοῦχος: ἀπεκλήθη οὕτω ἐκ τοῦ ὄφεως ἐπὶ τοῦ κηρυκείου του.
Ποικιλόβουλος: ὁ διαθέτων ποικίλην βούλησιν.
Παιδοκόρης: ὡς φροντίζων, "*κορέων*", τοὺς παῖδας.
Παλιγκάπηλος: ὡς ὁδίτης, προστατεύει καὶ τὰ καπηλεῖα.
Πάνοψ: ὡς παντεπόπτης.
Ποικιλόμυθος: δεινὸς εἰς τοὺς ποικίλους μύθους, λόγους.
Πολύγιος: ἀμφιβ. σημασίας. **Πολύγυιος**; δηλ. ὁ διαθέτων ἰσχυρὰ *γυῖα* (=μέλη).
Πολύμητις: πολὺ ἐπινοητικὸς (*μῆτις* =σοφία).
Πολύτροπος: πολυμήχανος.
Πομπαῖος: ὡς συνοδεύων ζῶντας καὶ νεκρούς.
Πομπός: ὡς ἄνω.
Πρόμαχος: ὡς μαχητής.
Προπόλαιος: προπολέει, τριγυρίζει.
Προφήτης: ἀγγέλλει καὶ τὰς προφητείας.
Πτηνοπέδιλος: ὡς διαθέτων πτερωτὰ πέδιλα διὰ τῶν ὁποίων ἵπταται ὑπεράνω γῆς καὶ θαλάσσης.
Στίλβων: ἀπαστράπτων.
Στροφαῖος: ὡς θυρωρὸς ἱστάμενος παρὰ τοὺς στρόφιγγας τῆς θύρας.
Συνδιάκτορος: βλ. Διάκτωρ.
Σῶκος: ἐκ τοῦ *σῶος +ἄγει*. Δηλαδὴ σώζει.
Ταμίας: ὁ τέμνων καὶ μοιράζων.
Τεγεεύς: λατρευόμενος ἐν Τεγέᾳ.
Τεμενίτης: προστάτης τεμενῶν, ναῶν.
Τρικέφαλος: ὡς πολύνους.
Τρόχις: μονίμως τρέχει, ὡς πολυάσχολος.
Τυρευτής: *τυρευτὴς* = πανοῦργος.
Ὑπνοδότης: χαρίζει προσέτι ὕπνον.
Φερσεφάνης: φέρει καὶ φανερώνει χαμένα ἀντικείμενα.
Φίλανδρος: ὁ ἀγαπῶν τοὺς ἀνθρώπους.

Φίλιος: ἀγαπητός.
Χθόνιος: ὡς ψυχοπομπός.
Χρυσόρραπις: ὡς φέρων χρυσοῦν ριπίδιον, δηλ. τὸ *κηρύκειον*, σύμβολον τῆς ἐξουσίας του.
Ψυχαγωγός: ὡς ἄγων τὰς ψυχὰς εἰς τὸν Ἅδην.
Ψυχοπομπός: ὁμοίως ὡς ἄνω.

Εἶναι φανερὸν ὅτι ὁ Ἑρμῆς ὡς **Ὁδίτης** καὶ **Φερσεφάνης** μετουσιώθη εἰς τὸν σημερινὸν Ἅγιον Φανούριον, περὶ τοῦ βίου τοῦ ὁποίου τίποτε δὲν εἶναι γνωστόν. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ δύο φανερώνουν τὰ χαμένα, τὰ "ἕρμαια": "*ἕρμαιον ἂν ἐφάνη*". (Συμπ. 176).

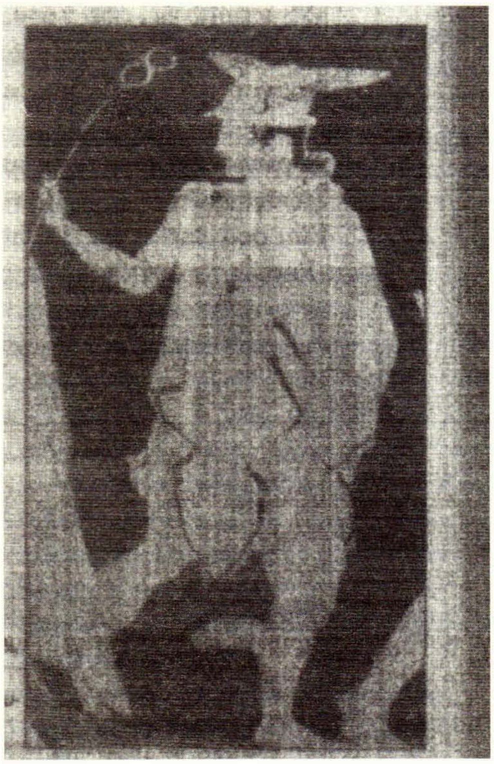
Αὐτὸ γίνεται ὁλοφάνερο καὶ ἀπὸ τοὺς στίχους τοῦ Αἰσχύλου (Χοηφόροι 812 κ.ἑξ.). Ὁ Χορὸς εὔχεται νὰ προσέλθη ὡς βοηθὸς τοῦ Ὀρέστου ὁ Ἑρμῆς:

«Συλλάβοι δ' ἐνδίκως
παῖς ὁ Μαίας, ἐπεὶ **φορώτατος**
πρᾶξιν **οὐρίσαι** (=βοηθῆσαι - οὖρος =φύλαξ) *θέλων*
πολλὰ δ' ἄλλα **φανεῖ** *χρήζων*
κρυπτά...
νυκτὸς *προὐμμάτων σκότον φέρει*
καθ' ἡμέραν δ' οὐδὲν **ἐμφανέστερος***...»*

Ἀπόδοσις:

Ἂς συμπράξη δικαίως
ὁ γυιὸς τῆς Μαίας, ἐπειδὴ φέρει τὰ πάντα
ἐὰν θελήση νὰ κάμη οὐρίαν μίαν πρᾶξιν
καὶ πολλὰ ἄλλα κρυπτὰ ἂν χρειάζεται
τὰ φανερώνει...

φορώτατος... **φανεῖ οὐρίσαι** → φανουρίσαι → Φανούριος...
ἐμφανέστερος - φανερώνει...

ΕΡΜΗΣ ΦΕΡΣΕΦΑΝΗΣ

ΑΓΙΟΣ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΣ
ΦΑΝΟΥΡΙΟΣ Ο ΝΕΟΦΑΝΗΣ

ΗΡΑ

Θυγάτηρ τοῦ Κρόνου καὶ τῆς Ρέας, σύζυγος τοῦ Διός.

Πολλοὶ ἐτυμολογοῦν τὸ ὄνομα τῆς ΗΡΑΣ δι' ἀναγραμματισμοῦ ἐκ τοῦ ΑΗΡ. Ἡ γνώμη αὐτὴ φαίνεται ὅτι ὑπεστηρίχθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἐμπεδοκλέους. Ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος εἰς τὸν "Κρατύλον" (404, 410):
"...*ἴσως δὲ μετεωρολογῶν ὁ νομοθέτης, τὸν ἀέρα Ἥραν ὠνόμασεν, ἐπικρυπτόμενος, θεὶς* (=τοποθετήσας) *τὴν ἀρχὴν ἐπὶ τελευτήν· γνοίης δ' ἄν, εἰ πολλάκις λέγοις τὸ τῆς Ἥρας ὄνομα...*"

Δηλαδὴ ἄν προφέρουμε πολλὲς φορὲς δυνατὰ τὸ ὄνομα ΗΡΑ ΗΡΑ ΗΡΑ ΗΡΑ ΗΡΑ... ἀκούγεται ὡς ΑΗΡ ΑΗΡ ΑΗΡ....

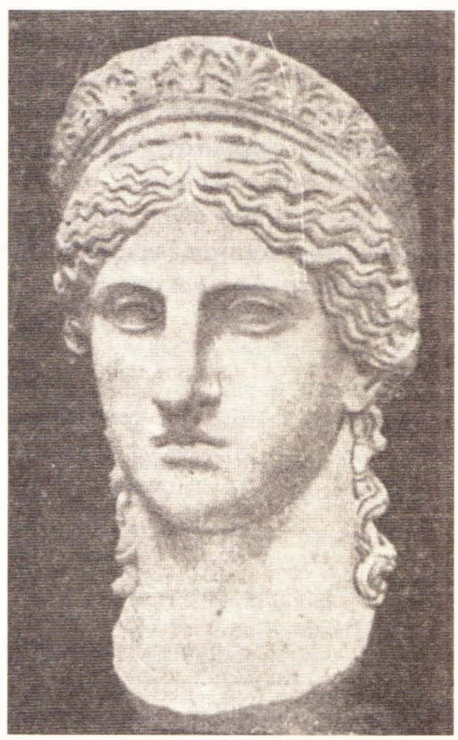
Ἀλλὰ καὶ ὁ Ὀρφικὸς Ὕμνος εἰς τὴν Ἥραν (XVI) τὴν ταυτίζει μὲ τὸν ἀέρα καὶ τὴν ἀποκαλεῖ "*ἠερόμορφε*", "*ἀνέμων τροφέ*", "*κεκραμένη ἀέρι*", "*ἠερίοις ροίζοις*" κ.λ.π.

Ὁ δὲ Διογ. Λαέρτιος (Ζήνων 147) σαφῶς ἀναφέρει ὅτι ὀνομάζεται Ἥρα "*κατὰ τὴν εἰς ἀέρα διάτασιν...*".

Ἄλλοι ὅμως ταυτίζουν τὴν *Ἥραν* μὲ τὴν *ἔραν*, τὴν γῆν.

Ἐκ τῶν ἐπωνυμιῶν τῆς Ἥρας:

Ἀθανάτη: ὡς ἀθάνατος θεά.
Αἰγοφάγος: ὅταν ἀφιερώθη καὶ εἰς αὐτὴν ἡ αἴξ καὶ ἡ αἰγίς, ὡς σύμβολον τῶν θυελλῶν (ἀὴρ) καὶ καταιγίδων.
Ἀκραία: ἐν Κορίνθῳ.
Ἀλκομένεια: πλήρης ἀλκῆς καὶ μένους.
Ἀμμωνία: ὡς σύζυγος τοῦ Ἄμμωνος Διός.
Ἄνασσα: ὡς βασίλισσα τῶν οὐρανῶν, σύζυγος τοῦ Ἄνακτος Διός.
Ἀνθεία: τῆς ἀφιεροῦντο ἄνθινοι στέφανοι.

Ἀπτοεπής: ἀπτόητη εἰς τὸ εἰπεῖν, ὁμιλεῖν, λέγειν.
Ἀργεία: ὡς γεννηθεῖσα ἐν Ἄργει.
Βασίλεια: βασίλισσα.
Βασιλίς: ὡς ἄνω.
Βουναία: "*ἀπὸ Βούνου τινός*".
Βοῶπις: ὡς διαθέτουσα πολὺ μεγάλους ὀφθαλμούς.
Γαμηλία: ὡς προστάτις τοῦ γάμου.
Γαμοστόλος: γάμους στέλλει.
Διρφύα: ἐκ τοῦ ὄρους Δίρφη.
Διώνη: ὡς σύζυγος τοῦ Διός.
Ἐξακεστήριος: θεραπεύουσα, ὡς ὁ Ζεύς.
Εὔκομος ἤ **Ἠύκομος:** ὡς διαθέτουσα καλὴν κόμην.
Εὐμενέουσα: εὐμενής.
Εὐρωπία: βλ. Βοῶπις.
Ζευξιδία: ὡς προστατεύουσα τὸν ζυγὸν τοῦ γάμου.
Ζυγία: ὡς ἄνω.
Ἠερόμορφος: ὡς συμβολίζουσα τὸ στοιχεῖον τοῦ ἀέρος.
Ἡνιόχη: ἡ τὰ ἡνία κρατοῦσα.
Θελξινία: ὡς θέλγουσα.
Ἰπνουντὶς ἤ **Ἰπνουσία:** ἀμφιβ. σημασίας (*ἰπνὸς* =κάμινος).
Ἱππία: ὡς κάτοχος καὶ προστάτις ἵππων.
Κιθαιρωνία: ἐν Κιθαιρῶνι.
Κιυξία: ἐν Ρώμη.

Κρονία: θυγάτηρ τοῦ Κρόνου.
Κυδίππη: ἐκ τοῦ *κῦδος +ἵππος*.
Κυδίστη: ἔνδοξος, ὡς λαμβάνουσα μέρος εἰς τοὺς πολέμους. (*κῦδος* =δόξα)
Κυδρή: ὡς ἄνω.
Κυρία: ὡς βασίλισσα τοῦ Ὀλύμπου.
Λακινία: ἀμφιβ. σημασίας.
Λευκώλενος: ὡς διαθέτουσα λευκοὺς βραχίονας, "*ὠλένας*".
Λυσίζωνος: ὅπως καὶ εἰς τὴν Ἄρτεμιν, ἀφιέρωνον εἰς αὐτὴν αἱ μελλόνυμφοι τὴν ζώνην των.
Μάκαιρα: ὡς μακαρία θεά.
Μονία: ὡς ἀπομονωμένη, ὅταν ὁ Ζεὺς ὀργισθεὶς ἐπειδὴ ἡ Ἥρα κατεδίωκε πολὺ τὸ Ἡρακλῆ, τὴν ἐκρέμασε μὲ χρυσῆ ἁλυσίδα μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς.[1]
Νυμφευομένη: ὡς προστάτις τοῦ γάμου.
Ὀλυμπία: σύζυγος τοῦ Ὀλυμπίου Διός.
Ὁπλοσμένη: ἐκ τοῦ *ὅπλον +μένος*. Πολεμική.
Ὁπλοσμία: ἐν Πελοποννήσῳ.
Παμβασίλεια: βασίλισσα πάντων.
Πανομφαία: ὡς καὶ ὁ Ζεὺς ὁ Πανομφαῖος.
Παντογένεθλος: ἡ τὰ πάντα γεννῶσα.
Παρθενία: ὡς εὐνοοῦσα τὰς παρθένους. Ἐλατρεύετο καὶ εἰς τὸ ὄρος Παρθένιον.
Πολυώνυμος: ἡ πολλὰς ἐπωνυμίας ἔχουσα.
Πελασγική: ὡς σύζυγος τοῦ Πελασγικοῦ Διός.
Πότνια: ὡς σεβαστὴ τοῦ Διὸς σύζυγος.
Πρέσβα: σεβαστή.
Προδρομία: ἐν Σικυῶνι.
Προσυμναία: ὡς δεχομένη ὕμνους.
Πρύτανις: ὡς πρύτανις τῶν γάμων.
Ρειώνη: θυγάτηρ τῆς Ρέας.
Σαμία: λατρευομένη λαμπρῶς ἐν Σάμῳ.
Συζυγία: προστάτις τῶν συζύγων.
Τελεία: ὡς σύζυγος πιστὴ καὶ ἄμεμπτος.
Τροπαία: εἰς ἥν ἀνατίθενται τρόπαια.
Ὑπερχειρία: ὡς προστάτις· ἁπλώνει εἰς προστασίαν τὰς χεῖρας της.
Φαρυγαία: ἀμφιβ. σημασίας.
Χήρα: "*διενεχθεῖσαν δὲ τὸν Δία καὶ ἐπανελθοῦσαν ἐς Στύμφαλον, ὠνόμασεν αὐτὴν χήραν ὁ Τήμενος*".
Χρυσόθρονος: κάθηται ἐπὶ χρυσοῦ θρόνου.
Χρυσοπέδιλος: φέρει χρυσᾶ πέδιλα.

1. Οἱ Ρωμαῖοι ἐλάτρευσαν τὴν Ἥραν Μονίαν ὡς Moneta καὶ ἔκτισαν ἱερὸν πρὸς τιμήν της ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίνου λόφου. Εἰς τὸ προαύλιον δὲ τοῦ ναοῦ της ἵδρυσαν καὶ νομισματοκοπεῖον. Ἐκεῖ ἐχαράσσοντο νομίσματα μὲ τὴν εἰκόνα τῆς Ἥρας Μονίας -Moneta. Ἔτσι ἐτέθη ἀργότερον εἰς κυκλοφορίαν, μέσῳ τῆς λατινικῆς, ἡ ἰταλικὴ moneta =χρῆμα, τὸ γαλλ. monnaie, τὸ ἱσπαν. moneda, τὸ γερμ. Moneten καὶ τὸ ἀγγλ. money.

ΑΘΗΝΑ

Θυγάτηρ τοῦ Διός, Ἀμήτωρ.

Τὸ ὄνομά της ἀπαντᾶ καὶ ὑπὸ τοὺς τύπους *Ἀθηνάα, Ἀθανάα, Ἀσάνα* (δωρ.), *Ἀθήνη, Ἀθηναίη, Ἀθηναία, Ἀθαναία...* Ἐτυμολογεῖ ὁ Πλάτων: *«...τὸν ποιητήν φασι τὴν Ἀθηνᾶν αὐτὸν νοῦν τε καὶ διάνοιαν πεποιηκέναι.. λέγων θεοῦ νόησιν, ὥσπερεὶ λέγει ὅτι "ἁ θεονόα ἐστὶν αὕτη"...»*
(Κρατύλος 407 β).

Ὁ Διογ. Λαέρτιος[1] ἀποδίδει τὴν ὀνομασίαν της "*κατὰ τὴν εἰς αἰθέρα διάτασιν τοῦ ἡγεμονικοῦ αὐτοῦ*"-τοῦ θεοῦ-. "*Ὅση λαμπράδα ἡ Ἀθηνᾶ σκορπᾶ ψηλὰ στὰ οὐράνια*".
(Κ. Παλαμᾶς).

Εἶναι θεὰ τῆς Σοφίας καὶ τοῦ Πολέμου. γι' αὐτὸ ὀνομάζεται *Παλλὰς* Ἀθηνᾶ. "*εἴτε ὡς τὸ δόρυ πάλλουσα*" εἴτε ὅμως "*παρὰ τὸ ἀναπεπάλθαι ἐκ τῆς κεφαλῆς του Διός*". (Ε.Μ.). Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ Ἀθηνᾶ ἐγεννήθη πάνοπλος ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διός, συμβολίζουσα ὅτι ἡ Σοφία καὶ ἡ Πολεμικὴ δύναμις ἐξερχονται ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ θεοῦ.

Ὅθεν *Ἀθάνα*: ἡ ἀθάνατος τοῦ θεοῦ Νόησις.

Ὁ Ἰωάν. Λυδὸς συνοψίζει:

"..τὴν Ἀθηνᾶν... καὶ Ἀθάναν παρὰ τὸ ἀθάνατον,
Εὐριπίδης καλεῖ.
Ταύτην ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διὸς προελθεῖν,
ὡσανεὶ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.
Κεφαλὴ γὰρ τοῦ παντὸς κόσμου οὐρανός...
Τριτογένειαν δὲ αὐτὴν καὶ Τριτωνίδα καλοῦσιν,
οὐ διὰ τὴν ἐκ Τρίτωνος, κατὰ τοὺς ποιητάς, γένεσιν,
ἀλλὰ διὰ τὸ τρισσὰς εἶναι τὰς τῆς ψυχῆς ἐνεργείας."

Λατρεύεται μὲ πλῆθος ἐπίθετα-προσωνύμια:

Ἄγαμος: ὡς παρθένος.
Ἀγελεία: ὡς *ἄγουσα λείαν* ἀπὸ τοῦ πολέμου, λαφυραγωγός, καὶ ὡς ἀγήτωρ λαῶν (Ε.Μ.)
Ἀγέστρατος: ὡς ἄγουσα τὸν στρατόν.
Ἀγλαότιμος: ἡ ἀγλαῶς, λαμπρῶς τιμωμένη.

1. Ζήνων 147

῾Αγνή: ὡς Παρθένος
᾿Αγοραία: ὡς προστάτις τῆς ἀγορᾶς, τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου.
᾿Αφρίφα ἤ **᾿Αγρίσκα** ἤ **῎Αγραυλος:** προστάτις καὶ τῶν ἀγρῶν.
᾿Αδάμαστος: δὲν δαμάζεται, δὲν ἡττᾶται. "*Νικωμένη γὰρ Παλλὰς οὐκ ἀνέξεται*" (Εὐρ. ῾Ηρακλ. 346).
᾿Αερία: κινουμένη δι᾿ ἀέρος· ἵπταται.
᾿Αήδιος: ἐν Παμφυλίᾳ.
Αἰγιδοφόρος: ὡς τὸ κατ᾿ ἐξοχὴν ἀγαπημένον τέκνον τοῦ Διός, ἔχει δικαίωμα νὰ φέρῃ τὴν ἱερὰν αἰγίδα του, νὰ γίνεται καὶ ἡ ἰδία
Αἰγίοχος.
Αἰθερόνεια: εἰς τοὺς αἰθέρας *νέει* (=πλέει).
Αἰθρία: παρέχει αἰθρίαν, ἀπομακρύνει τὰ νέφη.
Αἰνοτάτη: λίαν φοβερά. (*αἰνὸς* =φοβερός).
Αἰολόμορφος: ποικιλόμορφος (*αἰόλος* =εὐκίνητος, ὁρμητικός).
᾿Αλκιμάχη: ἄλκιμος ἐν τῇ μάχῃ.
῎Αζυξ: ἄνευ συζύγου, ὡς παρθένος. "*ἄζυξ λέκτρων*".
Αἴθυια: ὡς προστάτις τῶν πλοίων. (*αἴθυια* =θαλάσσιον πτηνὸν καὶ μτφ. πλοῖον).
"*Δική σου εἶναι κι ἡ θάλασσα ποὺ θὰ τὴν αὐλακώνουν*
μιὰ μέρα τὰ καράβια σου τὰ κοσμοξακουσμένα". (Κ. Παλαμᾶς, ῞Υμνος τῆς ᾿ΑΘΗΝΑΣ)
᾿Ακάματος: ἀκαταπόνητος.
᾿Ακραία: εἰς τὰ ὕψη εὑρισκομένη.
᾿Ακρία: ἐν ῎Αργει.
᾿Αλαλκομένεια ἤ **᾿Αλαλκομενηίς:** ὡς προστάτις, ἀλέξει μετὰ ἀλκῆς καὶ μένους.
᾿Αλέα: ἐν Τεγέᾳ.
᾿Αλέκτωρ: ἄγαμος, παρθένος, ἄνευ λέκτρων (*λέκτρον* =συζυγ. κλίνη).
᾿Αλεξίμορος: ἡ ἀπομακρύνουσα τὸν θάνατον (*ἀλέξω+μόρος*).
᾿Αλκήεσσα: γενναία, ἐκ τοῦ *ἀλκή*.
᾿Αλκίδημος: ἡ δωρίζουσα ἀλκὴν εἰς τὸν δῆμον.
᾿Αλοΐτις: τιμωρός· ἐκ τοῦ *ἄλη* =περιπλάνησις.
᾿Αμβουλαία: προστάτις τῆς βουλῆς· *ἀνα-βουλαία*. **῎Αμβροτος:** ἀθάνατη (Σοφ. Οἰδ. Τ. 159).
᾿Αμήτωρ: γεννηθεῖσα ἐκ τοῦ πατρός, δὲν ἔχει μητέρα: "*αὐξηθεῖσα οὐκ ἐν σκότοισι νηδύος*" (=δὲν αὐξήθηκε μέσα στὰ σκότη τῆς κοιλίας).
῎Ανασσα: ὡς κόρη τοῦ ἄνακτος Διός.
᾿Ανδροδάικτος: ἡ τοὺς ἐχθροὺς ἄνδρας *δαΐζουσα* (=φονεύουσα).
᾿Ανεμῶτις: ὡς καταπαύουσα τοὺς ἀνέμους.
᾿Αντροδίαιτος: διαμένει, διαιτᾶται καὶ εἰς τὰ ἄντρα.
᾿Αντίγονος: γεννηθεῖσα ἄνευ μητρός.
᾿Ανύμφευτος: "*ἄνυμφος πόρτις*" = ἀνύμφευτος παρθένος.
᾿Αξιόποινος: ὡς ἐπιβάλλουσα ἀξίας ποινάς.
᾿Αξιόπιστος: βλ. Παυσαν. Γ'15 -ἀξία πίστεως-.
᾿Απατουρία: "*᾿Απατούρια, ἑορτὴ καθ᾿ ἣν τοὺς γεννωμένους παῖδας ἐνέγραφον ὀμνύοντες οἱ πατέρες ἦ μὴν* (=ἀληθῶς) *εἶναι ᾿Αθηναίους ἐξ ᾿Αθηναίων*". - *Καρποί σου οἱ ᾿Αθηναῖοι*" (Κ. Παλαμᾶς).
᾿Αποβατήριος: ὡς εὐνοοῦσα τὰς ἀποβάσεις.
᾿Αρεία: πολεμικὴ -ὡς συντρέξασα εἰς τὴν ἐν Μαραθῶνι Μάχην.
᾿Αρίστη: τελεία, ἐνάρετος, ἀνδρεία.
᾿Αρρήτη: ἄρρητος, μυστηριώδης.
᾿Αρσενόθυμος: ὡς διαθέτουσα ἀρσενικὴν ὁρμήν, ψυχήν: "*᾿Αθηνᾶ, παῖς Διὸς θήλεια, ἀρειοτέρα Διονύσου*" (Νόν. Διονυσ. XX,215). - "*Τὰς φρένας μὲν ἄρσενας κεκτημένη, τὸ σῶμα δὲ γυναιξὶ θηλείας πρέπον*". (Εὐρ. ᾿Ορ. 1204).
᾿Αρχηγέτις: ἀρχηγὸς ὁρμητική.
᾿Ασία: πλουσιωτάτη. -*ἄση* =κορεσμός. -᾿Επέβλεψε καὶ τὴν ἐπιστροφὴ τῶν Διοσκούρων ἐκ τῆς ᾿Ασίας.
᾿Αταρβής: ἄφοβος· *τάρβος* =τρόμος.

Ἀτθίς: ὡς κάτοικος τῆς Ἀττικῆς.
Ἀτρυτώνη: ἀκαταπόνητος· *τρύω* =φθείρω.
Αὐτόγονος: ἐξ ἑνὸς γονέως γεννηθεῖσα.
Αὐτολόχευτος: ὡς μήτηρ τοῦ Ἐριχθονίου ἐκ τοῦ Ἡφαίστου, ἄνευ ἐρωτικῆς ἐπαφῆς.
Ἀφαία: ἡ ἄφαντος, ἡ μὴ φαινομένη, λατρευομένη ἐν Αἰγίνῃ.
Ἄχραντος: ἀνέγγιχτος, ὡς Παρθένος.
Βασίλεια: βασίλισσα, θυγάτηρ τοῦ βασιλέως Διός.
Βοαρμία: ἡ τοὺς βοῦς ζεύξασα εἰς ἅρμα καὶ διδάξασα αὐτὸ εἰς τοὺς ἀνθρώπους.
Βούδεια: ὡς ἄνω, *βοῦς +δέω.*
Βούζυγος: ὡς ἄνω, *βοῦς+ζυγός.*
Βομβυλία: ὡς ἐφευρέτις τῆς αὐλητικῆς τέχνης. Ἐτυμολογ. ἐκ τοῦ *βομβῶ.*
Βουλαία: ὡς προστάτις τῆς Βουλῆς.
Γενετυλλίς: ὡς ἐποπτεύουσα τὰς γεννήσεις.
Γιγαντοφόνος: ὡς λαβοῦσα μέρος εἰς τὴν Γιγαντομαχίαν καὶ νικήσασα τοὺς Γίγαντας.
"...καὶ ντύνονται οἱ ἀθάνατοι γιὰ νὰ τοὺς πολεμήσουν
μ' ὅλη τους τὴν ἀρματωσιὰ καὶ μ' ὅλη τους τὴ δόξα". (Κ. Παλαμᾶς - Ὕμν. εἰς ΑΘΗΝΑΝ)
Γλαύκη ἢ **Γλαυκῶπις:** ἐκ τοῦ *γλαύσσω* =ἀστράπτω +*ὤψ* =ὀφθαλμός. Ἡ διαθέτουσα ἀποστράπτοντας ὀφθαλμούς. "*Διὰ δὲ τῆς ὄψεως, καὶ τὸ τῆς διανοίας πυρῶδες ὁρᾶται τῆς θεοῦ*". (Ἀπολλώνιος).
Γοργολόφα: ἡ ἔχουσα ἐπὶ τοῦ κράνους μὲ τὸ λοφίον, τὸ γοργόνειον.
Γοργοφόνος: ἡ τὴν γοργόνα Μέδουσαν φονεύσασα.
Γοργῶπις: ἡ ἔχουσα βλοσυρὸν βλέμμα ὡς ἡ γοργόνα, ἡ Μέδουσα.
Γυγᾶ ἢ **Γυγαία:** ἡ Ἀθηνᾶ (Ἡσύχιος).
Δαιδάλη: ἐκ τοῦ *δαιδάλω* =ποικίλω, ἐργάζομαι εὐφυῶς.
Δαΐφρων: ἡ διαθέτουσα φωτεινὴν καὶ ὀξεῖαν φρόνησιν. (*δαίω* =καίω, κόπτω).
Δαμασίππη: ἡ τοὺς ἵππους δαμάσασα καὶ ζεύξασα.
Δεινή: φοβερά.
Δία: θυγάτηρ Διός.
Διάκτωρ: ἐκ τοῦ *διὰ +ἄγω*, ἡ δραστήρια.
Διογενής: ὡς γεννηθεῖσα ἐκ τοῦ Διός.
Δορυσσόος: ἡ κινοῦσα τὸ δόρυ ὁρμητικά. (*δόρυ+σεύω*)
Δράκαινα: ἡ φοβερά, ὡς θῆλυς δράκων.
Ἐγρεκύδοιμος: ἡ ἐγείρουσα εἰς *κυδοιμὸν* =μάχην.
Ἐγρεμάχη: ἡ εἰς μάχην ἐγείρουσα.
Ἐγχειβρόμος: *ἔγχος* =δόρυ+*βρόμος*= θόρυβος. (Πίνδαρος).
Εἰλενία: "*Εἰλενία, πόλις Ἀθήνησι*" Ε.Μ.
Ἑλλανία: κατὰ τὸ "*Ζεὺς Ἑλλάνιος*". Θεὰ τῶν Ἑλλήνων.
Ἐλλεσίη: ἀμφιβ. σημασίας.
Ἑλλωτία ἢ **Ἑλλωτίς:** *ἑλλωτὶς* =μέγιστος στέφανος φερόμενος κατὰ τὴν πομπὴν τῶν "Ἑλλωτίων", τῆς ἐν Κορίνθῳ ἑορτῆς της. Ἡ ἑορτὴ καθιερώθη "*ὅτι ὁ Βελλερεφόντης τὸν Πήγασον εἷλε κατὰ συμμαχίαν τῆς Ἀθηνᾶς*".
Ἐπαλωσία: *ἐπὶ +ἄλη* =περιπλάνησις (πολέμου).
Ἐπιπυργῖτις: ἡ ἐπὶ τῶν πύργων τοῦ τείχους ἱσταμένη.
Ἐπίσκοπος: ἐπιβλέπουσα τὴν πόλιν της, τὴν Ἀθήνα.
"Ἐγὼ ἀθώρητη ἀπὸ σὲ κι ἀπὸ τὸν κόσμον ὅλο,
πάντα σιμά σου θ' ἀγρυπνῶ καὶ θὰ σὲ παραστέκω". (Κ. Παλαμᾶς).
Ἐπωπετής: ἡ ἐποπτεύουσα - Παρ' Ἀθηναίοις.
Ἐργάνη: Ἐν καιρῷ εἰρήνης ἐργάζεται εἰρηνικὰ ἔργα. Διδάσκει τὴν τεκτονικήν, τὴν χρυσοχοϊκήν, τὴν ὑφαντουργικήν, ὅθεν ἀποκαλεῖται καὶ **Πηνῖτις.**
Ἐρυσίπτολις: ἡ *ἐρύουσα* (=σώζουσα) τὴν πόλιν.
Εὑρεσίτεχνος: ἐφ-ευρίσκει τέχνας.
Εὐρύτη: ἡ εὐρεῖα, ἡ "πλατυτέρα".

Ζώστειρα: ἐν Βοιωτίᾳ.
Ζωστηρία: ἐν Ἀττικῇ.
Ἠθονόη: ἐπιβλέπει τὰ ἤθη διὰ τῆς νοήσεως.
Ἡφαιστία: ὡς λατρευομένη εἰς τὸν αὐτὸν ναὸν μετὰ τοῦ Ἡφαίστου.
Θαρσώ ἤ **Θρασώ:** ἡ ἐμβάλλουσα θάρσος ἤ θάρρος, θράσος.
Θεοφιλεστάτη: ἡ πολὺ ἀγαπητὴ εἰς τὸν θεὸν Δία.
Θούρις: ἡ ὁρμητική, ἡ θουρία, ὡς ὁ θούριος Ἄρης.
Θυρεοφόρος: ἡ φέρουσα θυρεόν.
Ἰλιαία ἤ **Ἰλιάς:** ἡ ἐν Ἰλίῳ λατρευομένη.
Ἱππελάτειρα: ἤ **Ἱππολαΐτις:** ἡ τοὺς ἵππους ἐλαύνουσα.
Ἱππία: τῆς ἀποδίδεται ἡ ἐγκύμνασις τοῦ πολεμικοῦ ἵππου. Πρώτη φορὰ ἐγένετο χρῆσις αὐτοῦ κατὰ τὴν Γιγαντομαχίαν: "*Πρὸς γίγαντας μάχης γινομένης, ἐπήλασεν ἐγκελάδων ἵππων τὸ ἅρμα*". (Παυσ. Η, 47.1). Γι' αὐτὸ ὡς "Ἀθηνᾶ Ἱππία", τῆς προσεφέρθη καὶ ὁ Δούρειος Ἵππος. Ἔζευξε ὅμως καὶ τὸν ἀνυπότακτον Πήγασον: "*Στὰ ὕψη, τὸ ἀνυπόταχτο πέταγμα τοῦ Πηγάσου μὲ χαλινάρι ὁλόχρυσο κρατᾶς καὶ τὸ ρυθμίζεις*". (Κ. Παλαμᾶς).
Ἰτωνία: ἡ ὁρμητική. Αἱ πύλαι τοῦ ναοῦ της, αἱ Ἰτωνίδες, ὡδηγοῦσαν εἰς Φάληρον.
Καλλίδριφος: ὡς πρώτη ζεύξασα ἅρμα - *δίφρον*. (βλ. καὶ Ἱππία).
Καλλιέργη ἤ **Καλλίεργος:** ἡ τὰ κάλλιστα ἐργαζομένη.
Κελεύθεια: ἡ ὁδηγοῦσα εἰς *κελεύθους* (=δρόμους).
Κισσέα: ἡ τῶν Κισσῶν.
Κλειδοῦχος: ὡς κρατοῦσα τὰς κλεῖδας τοῦ οὐρανοῦ: "*Καὶ κλεῖδας οἶδα δώματος μόνη θεῶν, ἐν ᾧ κεραυνὸς ἐστὶν ἐσφραγισμένος*".
Κορία: ἐν Ἀρκαδίᾳ.
Κορυφαγενής: ἡ ἐκ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς τοῦ Διὸς γεννηθεῖσα.
Κορυφασία: ἐφάνη ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ Διός. (βλ. ὡς ἄνω).
Κούρη: κόρη
Κουροτρόφος: ἡ κούρους ἀνατρέφουσα.
Κραναία: (*κραναὸς* = ἰσχυρός, πετρώδης). "*κρανααὶ Ἀθῆναι*".
Κρατογενής: ὡς γεννηθεῖσα ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διὸς (*κράς, κρατὸς* = κεφαλή).
Κυαναιγίς: κατὰ τὸν Πίνδαρον (Ο. 13). Κατέχει κυανῆν αἰγίδα.
Κυάρη: κατὰ τὸν Ἡσύχιον. - *κυανῆ*.
Κυδίστη: ἐνδοξωτάτη.
Κυδωνία: ἐν Κύδωνι.
Κυπαρισσία: ἐν Λακωνίᾳ.
Λαοσσόος ἤ **Λαοσσοοῦσα:** ἡ διεγείρουσα τὸν λαὸν =στρατὸν (*λαὸς+σεύω*).
Λαρισαία: ὡς προστάτης τῶν *λαρισῶν* (=ἀκροπόλεων).
Λαφρία: Ἡ φέρουσα λάφυρα.
Ληῖτις: ἡ φέρουσα λεῖαν.
Λημνία: ἐκ τῆς σχέσεώς της πρὸς τὸν Λήμνιον Ἥφαιστον. Ἡ Λημνία Ἀθηνᾶ ἐθεωρεῖτο μὴ πολεμική, ἀλλὰ προστάτις τῶν τεχνῶν ὡς ὁ Ἥφαιστος.
Λινδία: ἐν τῇ ἀκροπόλει τῆς Λίνδου.
Λύτειρα: ἡ λύουσα τὸ κακόν.
Μάκαιρα: μακαρία ὡς θεά.
Μαλὶς ἤ **Μηλίς:** ἐτυμολ. *μῆλον-* ἤ *μεληδὼν* (= φροντίς).
Μάμερσα: κατὰ τὸ "Ἄρης Μάμερτος".
Μεγάθυμος: μεγαλόκαρδη.
Μεγαλώνυμος: ἡ φέρουσα μέγα ὄνομα.
Μεγασθενής: ἡ διαθέτουσα μέγα σθένος.
Μειλιχόβουλος: ἡ μειλιχίως βουλευομένη.
Μενέδουπος: ἡ μένουσα ἐν τῷ *δούπῳ* τῆς μάχης.
Μενέχαρμος: ἡ μένουσα ἐν τῇ *χάρμῃ* =μάχῃ.

Μήτηρ: πιθανὸν ὡς μήτηρ τοῦ Ἐριχθονίου.
"*Δόξα σοι, δόξα σοι θεά, παρθένα καὶ Μητέρα*" (Κ. Παλαμᾶς).
Μῆτις: *μῆτις* =σοφία.
Μηχανῖτις: ἡ ἐπινοητική, ἐκ τοῦ *μηχανῶμαι* =ἐπινοῶ.
Μορία: κατὰ τὸ "Ζεὺς Μόριος". Ἡ προστατεύουσα τὰς μορίας, τὰς ἱερὰς ἐλαίας.
Μορία "ἐλέγετο κάθε ἐλαία φυομένη ἐντὸς περιβόλου ναοῦ, κυρίως ὅμως ἡ πρώτη, ἡ ἀρχέγονος, ἡ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, τὸ δῶρον τῆς Ἀθηνᾶς πρὸς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν. Ὠνομάσθη προφανῶς **μορία** ἐκ τοῦ ὅτι ἐὰν κάποιος ἐπεδείκνυε ἀσέβεια πρὸς τὸ ἱερὸ δένδρο θὰ ἐτιμωρεῖτο αὐστηρά. Τὸν ἐπερίμενε "μόρος" (=θάνατος). Κατὰ τὴν Μυθολογίαν, "*ὁ Ἀλιρρόθιος ἀνῃρέθη* (=ἐφονεύθη) *κόπτων τὰς ἐλαίας*" (Ε.Μ.).

Ἀλλὰ καὶ ὁ Ξέρξης, ὅταν μετὰ τὴν θυσία τοῦ Λεωνίδου στὶς Θερμοπύλες διέβη καὶ εἰσῆλθε "νικητὴς" εἰς Ἀθήνας, κατεκρήμνισε καὶ κατέκαυσε τὰ πάντα - ἀκόμη καὶ τὰ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἱερά. Δὲν ἐσεβάσθη οὔτε τὴν "ἱερὰν ἐλαίαν" τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς, τὴν ἀποκαλουμένην "μορίαν". (μορία: ἐκ τοῦ μείρομαι, μοῖρα, μόρος =ὄλεθρος, θάνατος).

Γι' αὐτὸ καὶ ἐξέλαβον ὡς θεῖον σημεῖον τὸ ὅτι ἡ πυρποληθεῖσα ἱερὰ ἐλαία, τὴν ἑπομένη ἡμέρα ἄνθισε καὶ ἐπέταξε ἐκ νέου βλαστούς: ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν ἔμελλε νὰ ἀναθάλῃ, ἐνῶ ὁ Ξέρξης θὰ ἐτιμωρεῖτο διὰ τὴν συντελεσθεῖσαν ὕβριν.
Ὅπως καὶ ἐτιμωρήθη.

Ἀφηγεῖται σχετικῶς ὁ Ἡρόδοτος (Η, 50):

«Ἔστι ἐν τῇ ἀκροπόλει ταύτῃ,
Ἐρεχθέως τοῦ γεγενέος λεγομένου νηὸς (=ναός),
ἐν τῷ, ἐλαίῃ καὶ θάλασσα ἔνι (=ἔνεστι),
τά, λόγος -ἐστι- παρὰ Ἀθηναίων,
Ποσειδῶνα καὶ Ἀθηνᾶν ἐρίσαντας περὶ τῆς χώρης (δηλ. περὶ τοῦ κλεινοῦ ἄστεως)
μαρτύρια (=ἀποδείξεις) *θέσθαι.*
Ταύτην τὴν ἐλαίην, ἅμα τῷ ἄλλῳ ἱρῷ (=ἱερὸν)
κατέλαβε (=συνέβη) *ἐμπρησθῆναι ὑπὸ τῶν βαρβάρων·*
δευτέρῃ δὲ ἡμέρῃ ἀπὸ τῆς ἐμπρήσιος (=ἐμπρησμοῦ) ...
... *ὥρων* (=ἑώρων, ἀντίκρυζον) *βλαστὸν ἐκ τοῦ στελέχους, ὅσον πηχυαῖον ἀνδεδραμηκότα*"
(=βλαστὸν περίπου μήκους πήχεος νὰ αὐξάνεται καὶ νὰ ἀνέρχεται εἰς ὕψος).

Τὸ παράξενο αὐτὸ συμβὰν τὸ ἀναφέρει καὶ ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὸ *Περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων* (845β):

"*Ἀθήνησί φασι τὸν ἱερὸν τῆς ἐλαίας θαλλὸν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ βλαστῆσαι καὶ πλείονα γενέσθαι, ταχὺ δὲ αὖ πάλιν συστέλλεσθαι*".

Ἀλλὰ καὶ τὸ ρόπαλον τοῦ Ἡρακλέους, κατασκευασμένο ἀπὸ ξύλο ἐληᾶς, ἐβλάστησε μετὰ τὸν θάνατόν του. Σχετικοὶ μὲ ὅλα τὰ ὡς ἄνω, καὶ οἱ στίχοι τοῦ Σοφοκλέους ἀπὸ τὴν τραγῳδία "Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ" (697 κ. ἑξ.):

βλαστόν, *φύτευμα ἀχείρωτον, αὐτοποιόν,* *ἐγχέων φόβημα δαΐων,* *ὅ τᾷδε θάλλει μέγιστα χώρᾳ*	=	βλαστόν, φύτευμα ἀχειροποίητον, αὐτοφυές, φόβητρον τῶν δοράτων τῶν ἐχθρικῶν, τὸ ὁποῖον εὐδοκιμεῖ τὰ μέγιστα σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴν χώρα,
γλαυκᾶς παιδοτρόφου φύλλον ἐλαίας· *τὸ μέν τις οὔθ' ἡβῶν οὔτε γήρᾳ* *σημαίνων ἁλώσει χερὶ πέρσας·*		τῆς γλαυκῆς παιδοτρόφου ἐλαίας φύλλωμα· τὸ ὁποῖον μὲν οὔτε νέος οὔτε γηραιὸς διατάσσων, θὰ ἁλώσῃ, θὰ ἐκπορθήσῃ διὰ τῆς χειρός.
ὁ γὰρ αἰὲν ὁρῶν κύκλος *λεύσσει νιν μορίου Διὸς* *χἀ γλαυκῶπις Ἀθάνα.*		Διότι τοῦ Μορίου Διὸς ὁ κύκλος τοῦ ὀφθαλμοῦ πάντοτε τὸ παρακολουθεῖ καθὼς καὶ ἡ γλαυκῶπις Ἀθηνᾶ.

Τὸ ἰδεόγραμμα τοῦ ἱεροῦ δένδρου, τῆς ἐλαίας, ὑπάρχει τόσο στὶς πινακίδες τῆς Γραμμικῆς Γραφῆς Α, ὅσο καὶ στὶς πινακίδες τῆς Γραμμικῆς Γραφῆς Β, μὲ τὴν παραπλεύρως ἀπεικονιζομένην ποικιλίαν.

Θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι γενικώτερον ἡ ἐλαία ὑπῆρξε τὸ ἱερὸν δένδρον τῶν Ἑλλήνων, χάρισμα τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς, ὑπόσχεσις δόξης καὶ κυριαρχίας.

Κρατώντας κλάδον ἐλαίας προσήρχοντο οἱ ἱκέται... Ὁ Ἐπιμενίδης ὁ Κρής, ὅταν ἐξάγνισε τὴν Ἀθήνα ἀπὸ τὸ "Κυλώνειον ἄγος" ἀρνήθηκε ὁποιαδήποτε ἀμοιβή. Ἐζήτησε μόνον καὶ ἐπῆρε κλάδον ἀπὸ τὴν ἱερὰν ἐλαίαν καὶ ἀνεχώρησε. Ἡ Ἀθηνᾶ παρηγορεῖ τὸν Ὀδυσσέα στὴν γῆ τῶν Φαιάκων κάτω ἀπὸ τὸ ἱερό της δένδρο.

Σύμβολον εἰρήνης ἀλλὰ καὶ τιμῆς ("*ἐλαία καλλιστέφανος*") ὁ κλάδος ἐλαίας συνώδευε ἀκόμη καὶ τὰ ταφικὰ ἔθιμα. Κλαδιὰ ἐληᾶς ἔστρωναν καὶ ἐναπέθετον τοὺς νεκρούς.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἱπποκράτης ἀναφέρει 60 συνταγὲς ἰατρικῆς μὲ βάσι τὸ ἐλαιόλαδον .

Μὲ λάδι ἄλειβαν τὸ σῶμα τους μετὰ τὸ λουτρό. Καὶ στοὺς ἱεροὺς λύχνους τῶν ναῶν ἔκαιγαν πάντοτε λάδι ἐληᾶς.

Ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ, στὴν Ἀθήνα:

«Σοῦ δίνω ἀκόμα χάρισμα πρωτάκουστο, μεγάλο,
τὸ λευκοπράσινο δεντρὶ ποὺ ἀλλοῦ δὲν ξεφυτρώνει.
Σημάδι ἁγνὸ στὸ μέτωπο τῆς σπλαχνικῆς Εἰρήνης,
γέρνει μπροστά του ἀνώφελα καὶ τὰ κοντάρια τοῦ Ἄρη.
Κανένα χέρι ἀνθρωπινὸ δὲν τό 'χει φυτεμένο,
καὶ δὲν τὸ γέννησεν ἡ Γῆ σὰν τὰ βλαστάρια τἄλλα,
ἀπ' τὴν πνοή μου εἶναι πνοὴ καὶ φῶς ἀπὸ τὸ φῶς μου·
χιονόβολα δὲν τὸ χτυποῦν καὶ δὲν τὸ καῖνε λαῦρες,
καὶ τὰ πελέκια τὰ ἐχθρικὰ δὲ φτάνουν νὰ τὸ ρίξουν.
Τέσσαρα μάτια ἀπάνου του ἀκοίμητα ἀγρυπνοῦνε,
τὰ μάτια τοῦ πονετικοῦ Διός, καὶ τὰ δικά μου.

Χαρὰ σὲ σένα, ἀθάνατη καὶ δοξασμένη Ἀθήνα!
Ὡσὰν τὴν πάναγνην ἐλιὰ ποτὲ ποὺ δὲν τὰ ρίχνει
τὰ φύλλα τἀσημένια της χειμῶνα καλοκαίρι,
καὶ στοὺς ἐλεύτερους καιροὺς καὶ στῆς σκλαβιᾶς τὰ χρόνια
ἡ φωτισμένη Ἀκρόπολη θὰ 'χῃ τὴ δόξα αἰώνια!...

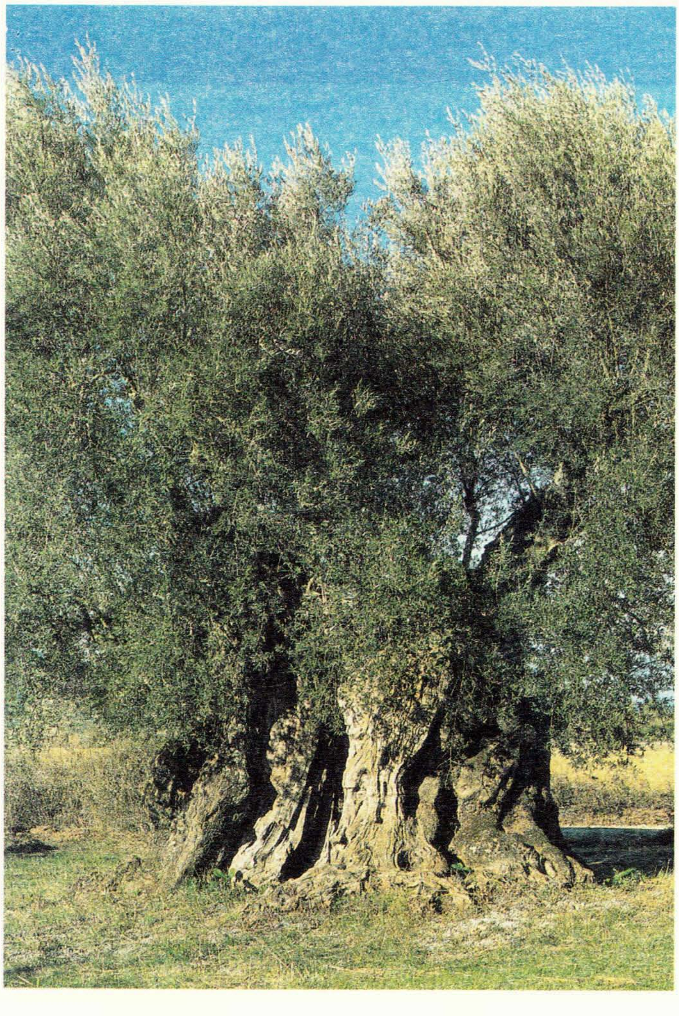
Εἶπες, καὶ τὸ κοντάρι σου βαρειὰ χτυπάει τὸ βράχο,
κι ὁ βράχος σειέται, σχίζεται, καὶ σὰ θεριὸ μουγκρίζει
κι ἀπ' τὴν πλατειὰ τὴν σχισματιὰ ποὺ δείχνει στὰ πλευρά του
ἔτσι ἁπαλὰ καὶ σιγαλά, σὰν ὄνειρο δικαίου,
καὶ σὰ ζωὴ χαρούμενη κι εἰρηνικὴ καὶ πλούσια
μέσ' ἀπὸ χρόνια συμφορᾶς καὶ φτώχειας καὶ πολέμων,
φύτρωσε ἡ πρωτογέννητη ἐλιά, δικό σου δέντρο.

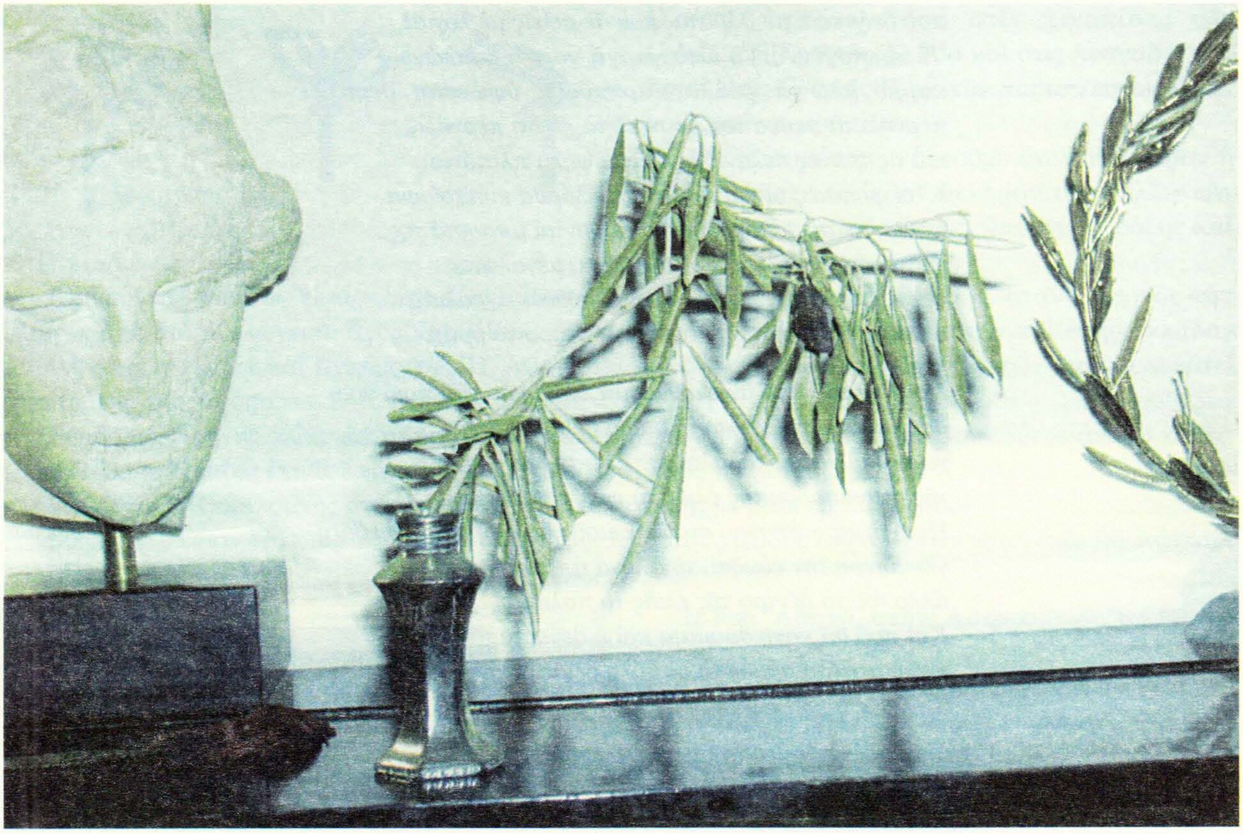

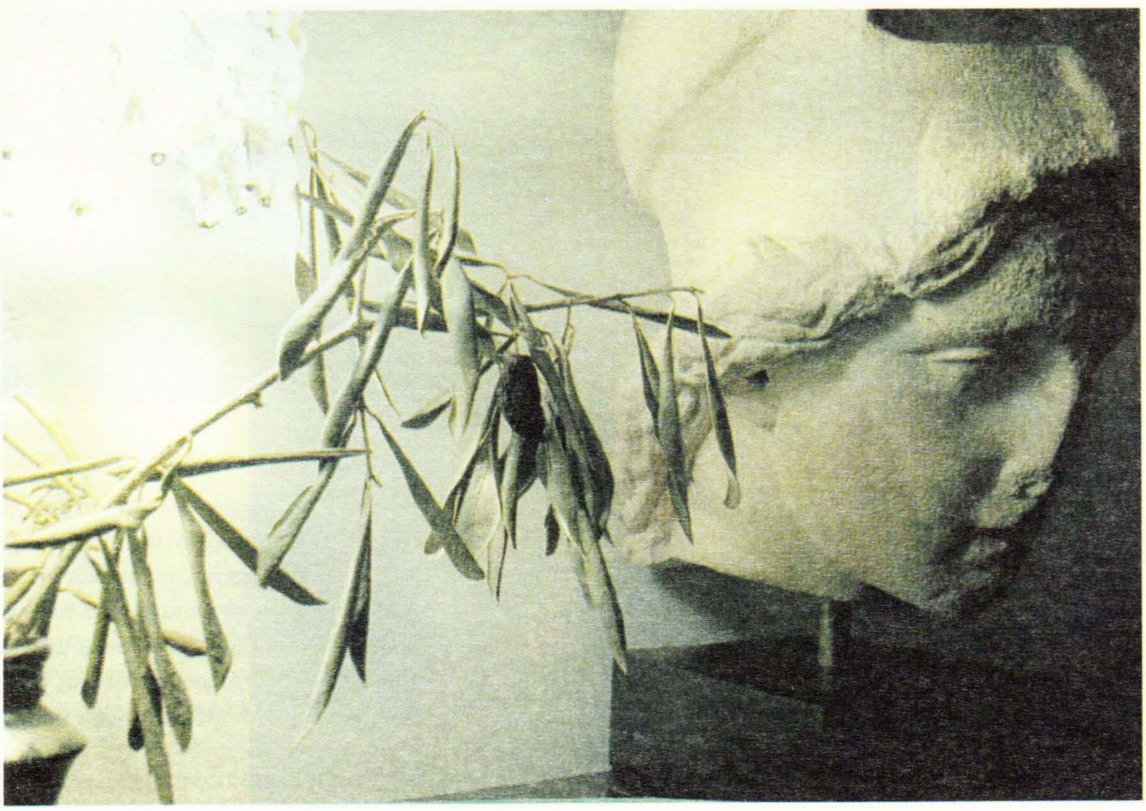
Ἀλλ' ὦ τοῦ Ὀλύμπου δύναμη καὶ ὦ γλῶσσα τῆς σοφίας
ποὺ δείχνεσαι μὲ θάματα, ποὺ δὲ μιλεῖς μὲ λόγια!
Ἡ πρωτογέννητ' ἡ ἐλιὰ γοργὰ γοργὰ ξαπλώνει
κορμό, κλωνιά, φύλλα, καρπούς, κ' ὑψώνεται, θεριεύει·
περνάει τὰ πεῦκα τοῦ βουνοῦ, τὰ ἔλατα περνάει,
καὶ τὶς τρανὲς βελανιδιὲς καὶ τὰ ψηλὰ πλατάνια.
Κ' οἱ φοινικὲς οἱ ἀμέτρητες, τὰ ὁλόρθα κυπαρίσσια
φαίνονται σὰ χαμόκλαδα καὶ χάνονται μπροστά της.
Ἡ πρωτογέννητ' ἡ ἐλιὰ φουντώνει, μεγαλώνει,
καὶ νά! σκεπάζει μονομιᾶς κι ὁλούθενε ἀγκαλιάζει
ὁ ἴσκιος της, πλατύς, παχύς, ὁλόκληρο τὸ βράχο·

Ποιά πίστη, ποιό ἀναγάλλιασμα, ποιά εὐτυχία, ποιά νίκη
θἀπλώνεται στὴ γῆν αὐτὴ βαθιὰ θεμελιωμένη,
χωρὶς καὶ νὰ τὴ διαλαλοῦν καὶ νὰ τὴ φανερώνουν
τῆς σεμνοπρόσωπης ἐλιᾶς τὰ φύλλα τἀσημένια;
Ποιό δέντρο ἀπάνου στοὺς βωμοὺς θὰ καίῃ καὶ θἀνεβάζῃ
γλυκύτερη τὴν εὐωδιά, τὴ φλόγα ἀπ' τὰ σφαχτάρια,
ἄλλο ἀπ' τὸ δέντρο τῆς ἐλιᾶς τὸ πολυτιμημένο;
Καὶ ποῦ θὰ κάνῃ θαύματα καὶ ἡ θεϊκή μου εἰκόνα,
παρὰ μονάχα σκαλιστὴ σὲ ξύλο ἐλιᾶς ἀπάνου;
.....

(Κωστῆς Παλαμᾶς)

Μουνογενής: γεννηθεῖσα ἐξ ἑνὸς γονέως, μόνον ἐκ τοῦ πατρός της: "*Παλλὰς μουνογενής, μεγάλου Διὸς ἔκγονε...*" ('Ορφ.)
Ναρκαία: ἀμφιβ. σημασίας.
Νεδουσία: ἀμφιβ. σημασίας.
Νίκη: κυρίως παρ' 'Αθηναίοις: "*...παρὰ 'Αθηναίοις, 'Αθηνᾶς Νίκης ξόανον ἄπτερον.. φέρον ἐν τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ κράνος...*"
Νικηφόρος: ἡ φέρουσα τὴν νίκην. "*Νικηφόρια, ἀγὼν τῇ 'Αθηνᾷ τῇ νικηφόρῳ*".
Ξανθή: "*Παλλάδι ξανθᾷ μέλει.*" (Βακχυλίδης).
'Οβριμόθυμος: ἡ ἔχουσα ὄβριμον, ἰσχυρὸν θυμόν, ἡ ὁρμητική. (*ὄβριμος*, ἐκ τοῦ ἐπιτ. *ο+βριθὺς* =βαρύς).
'Οβριμοπάτρη: ἡ ἔχουσα ἰσχυρὸν πατέρα.
"Ογκα ἢ 'Ογκαίη: ἡ ἐν Θήβαις 'Αθηνᾶ, λατρευομένη ὡς Παλλὰς "Ογκα" (*ὄγκα*= *ὄγκος*. *ὄγκος* σημαίνει καὶ αἰχμὴ βέλους, ἐκ τοῦ *ἐνεγκεῖν* τοῦ ρ. *φέρω*).
'Ολέτειρα γιγάντων: (βλ. καὶ Γιγαντοφόνος).
"*Σὺ τοὺς ἀνίκητους νικᾶς, τοὺς Γίγαντες συντρίβεις.*
"Ο,τι δὲν κάνει ὁ κεραυνός, ἡ λόγχη σου τὸ κάνει". (Κ. Παλαμᾶς).
'Ομβριμοδότις: (ἀμφισβητεῖται). 'Η δίδουσα ὄμβρον, ὡς ὁ πατήρ της ὁ "Ομβριος Ζεύς.
'Οξυδερκής: ἡ ὀξέως *δερκομένη* (=ὁρῶσα), λατρευομένη ἐν "Αργει.
'Οπλοχαρής: ἡ τοῖς ὅπλοις χαίρουσα.
'Οπτιλέτις: ἡ κατοπτεύουσα.
'Ορμάστειρα: ἡ διὰ τῆς ὁρμῆς της τείρουσα τοὺς ἐναντίους.
'Οφθαλμῖτις: ὡς ἐπίσκοπος τῶν 'Αθηνῶν.
Παιανία ἢ Παιωνία: λατρευομένη ἐν Πειραιεῖ, ὡς ἰατρὸς (κατὰ τὸ *'Απόλλων Παιώνιος*, ὅπερ βλ.). Παιώνιον δέ, νοσοκομεῖον ἐν Πειραιεῖ. Καὶ οἱ Λατῖνοι τὴν ἐλάτρευσαν ὡς "Minerva Medica".
Παλλάς ἢ Παλλαντιάς: ὡς πάλλουσα τὰ ὅπλα της καὶ ὡς ὁρμητικῶς, μὲ παλμόν, ἀναπηδήσασα πάνοπλος ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διός.

"*Σὰν τότε ποὺ τινάχτηκε γεμάτη, ἀρματωμένη*
ἡ μεγαλόκαρδη θεὰ μέσ' ἀπ' τὸ θεῖο κεφάλι...
Παίζει γοργὰ στὸ χέρι της τὸ δυνατὸ κοντάρι
καὶ τρέμουν γύρω τὰ βουνὰ ἀπ' τὴν κορφὴ ὥς τὴ ρίζα,
κι ἀνατριχιάζει ἡ μάνα ἡ Γῆ καὶ τῆς περνᾶ ἀπ' τὸν νοῦ της
πὼς πῆρε ὁ Δίας ἀπόφαση τὸν κόσμο νὰ χαλάση...
... καὶ πότε τὸ κοντάρι της τρομακτικὰ κινώντας
καὶ πότε τὴν ἀστραφτερὴν ἁπλώνοντας ἀσπίδα..."
(Κ. Παλαμᾶς, ΥΜΝΟΣ ΑΘΗΝΑΣ)

Παλλήνη ἢ Παλληνίς: ἡ 'Αθηνᾶ ἐν Παλλήνη.
Παναχαιίς: ὡς θεὰ ἁπάντων τῶν 'Αχαιῶν, τῶν Παναχαιῶν, τῶν Πανελλήνων, ὡς ἀναφέρει καὶ ὁ "Ομηρος.
Πάνδροσος: ἴσως ἐπειδὴ ἀνέθεσεν εἰς τὴν Πάνδροσον τὴν φύλαξιν τοῦ 'Εριχθονίου.
Πανῖτις: ἡ τοὺς πάντας ὁδηγοῦσα.
Παρθένος: ὡς *"Αγαμος* καὶ *Φυγόλεκτρος* (βλ.)
Πελεμαιγίς: ὡς πελεμίζουσα (=πάλλουσα) τὴν αἰγίδα της.
Περίφρων: ὡς διαθέτουσα περίσσιαν φρόνησιν.
Περσέπολις: ὡς ἐκπορθοῦσα πόλεις: "*Παλλάδα Περσέπολιν δεινὰν*" ('Αριστοφ. Νεφ. 968).
Πηνῖτις: βλ. "'Εργάνη".
Πολεμητόκος: ἡ πόλεμον τεκοῦσα. Πρβλ.: "*πόλεμος δίκαιος, εἰρήνης αἰσχρᾶς αἱρετώτερος*".
Πολεμοδόκος: ἡ δεχομένη εὐχαρίστως τὸν πόλεμον.
Πολεμοκλόνος: ἡ ἐγείρουσα κλονισμὸν πολέμου.
Πολιὰς ἢ Πολιᾶτις ἢ Πολιοῦχος: ὡς προστάτις τῆς πόλεως.
Πολύβουλος: ὡς σοφή· *βουλὴ* =σκέψις.
Πολυεργός: ὡς προστάτης πολλῶν ἔργων, πολεμικῶν καὶ εἰρηνικῶν.
Πολυλλίστη: ἡ ὑπὸ πολλῶν ἱκετευομένη (*λίσσομαι*=ἱκετεύω).

Πολύμητις: μῆτις =σοφία.

"*Ἐσὺ τὸν νοῦ φανέρωσες τοῦ κόσμου κυβερνήτη...*
..Καὶ ποιόν ἀπ' τὸν παράλογο τὸν δρόμο δὲν ξεκόβεις;" (Κ. Παλαμᾶς)

Πολύολβος: ἡ πολὺν *ὄλβον* (=πλούτη) φέρουσα, ἡ πολὺν ὄλβον διαθέτουσα.
Πότνια: σεβαστή.
Πρόβουλος: ἡ σκεπτομένη ἐγκαίρως.
Πρόμαχος: μάχεται πρώτη ὁδηγοῦσα τὸν στρατόν, ὡς ἐν Μαραθῶνι.
Προμαχόρμα: ὡς ἄνω, πρόμαχος ὁρμητική.
Πρόνοια: ὡς σοφή, προνοεῖ. Εἰδικώτερον: "*προενόησεν ὅπως τέκῃ ἡ Λητώ*" (Σουΐδας).
Προναία: "*διὰ τὸ πρὸ τοῦ ναοῦ τοῦ ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνος ἱστάναι*".
Πτολίπορθος: ἡ τὰς πόλεις καὶ τὰ πτολίεθρα ἐκπορθοῦσα.
Πυλαΐτις: ἡ ὁρμῶσα εἰς τὰς πύλας ἵνα φυλάξῃ αὐτάς.
Πυργία: ὡς *Ἐπιπυργῖτις* (βλ.)
Ρυσίπτολις: ἡ τὴν πόλιν σώζουσα (*ἐρύω*=σώζω).
Σαΐτις: ἡ εἰς Σάιν λατρευομένη.
Σακέσπαλος: ἡ τὸ *σάκος* (=ἀσπίδα) πάλλουσα.
Σάλπιγξ: ἡ σαλπίζουσα πρὸς πόλεμον, λατρευομένη ἐν Ἄργει.
Σαόμβροτος: ἡ σώζουσα τοὺς βροτούς.
Σαόπτολις: ἡ σώζουσα τὰς πόλεις.
Σεμνή: σεβαστὴ (ἐκ τοῦ σέβομαι, *σεβνός* → σεμνός).
Σθενιάς: ἡ σθένος ἐμπνέουσα.
Σκιάς: ἡ προστατεύουσα ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς ἀσπίδος της.
Σκιλλανία: ἀβεβ. σημασίας.
Σκιράς: ἐκ τοῦ μάντεως Σκίρου, ὁ ὁποῖος ᾠκοδόμησε ναὸν Ἀθηνᾶς.
Σκυλλανίς: ὡς ἀναφέρει ὁ Ἡσύχιος.
Σκυλλητία ἤ **Σκυλητρία**: πιθανὸν ἐκ τοῦ *σκῦλα* =λάφυρα.
Σουνιάς: λατρευομένη ἐν Σουνίῳ.
Σοφία: ὡς κατ' ἐξοχὴν τὰ ἔργα σοφίας προστατεύουσα.
Σταθμία: ἐκ τοῦ *σταθμίον* =ζύγι ἢ ἐκ τῆς *στάθμης* τοῦ τέκτονος. Ἡ τὰ πάντα σταθμίζουσα.
Σωσάνδρα: ἡ σώζουσα τοὺς ἄνδρας της ἐν πολέμῳ.
Σώτειρα: ὡς συντρέξασα εἰς τὴν Ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος, ὁμοῦ μετὰ τοῦ *Διὸς Σωτῆρος*, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἐν Πειραιεῖ "Δισωτήριον".
Ταυροβόλος: ὡς δυνατή, κατα-*βάλλει* καὶ τοὺς *ταύρους*.
Ταυροπόλος: κοινὸν ἐπίθετον ὁμοῦ μετὰ τῆς Ἀρτέμιδος. (Ἡσύχ.)
Τελχινία: σχέσις μὲ ἱερεῖς Τελχῖνες. Ἐτυμ. ἐκ τοῦ ρήμ. *θέλγω*.
Τιθρωνῆ: ἀμφιβ. σημασίας.
Τολμήεσσα: τολμηρή.
Τριτογένεια ἤ **Τριτώ:** ὡς γεννηθεῖσα ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διός. (*τριτὼ*=κεφαλή): "*Δημόκριτος, ἐτυμολογῶν τὸ ὄνομα Τριτογένεια, φησὶν ὅτι ἀπὸ τῆς φρονήσεως τρία ταῦτα συμβαίνει: τὸ εὖ λογίζεσθαι, τὸ εὖ λέγειν, καὶ τὸ πράττειν ἃ δεῖ*". (Σχόλ. εἰς Ὅμηρον).
Καὶ ὁ Διογ. Λαέρτιος: "*Τριτογένεια, τοῦτο δέ ἐστιν ὅτι τρία γίνεται ἐξ αὐτῆς, ἃ πάντα ἀνθρώπινα... τὸ βουλεύεσθαι καλῶς, λέγειν ἀναμαρτήτως, πράττειν ἃ δεῖ...*" (Βίος Δημοκρ. 46).

"*Ποτὲ δὲ φανερώθηκε τέτοιο μεγάλο θᾶμα*
ὡσὰν τὸ θᾶμα ποὺ ἔλαμψε μπρὸς στῶν θεῶν τὰ μάτια,
τὴν ὥρα ποὺ γεννήθηκε ἡ Ἀθηνᾶ ἡ παρθένα". (Κ. Παλαμᾶς)

Τριτομηνίς: ἐπειδὴ "*τῇ τρίτῃ τοῦ μηνὸς δοκεῖ γεγενῆσθαι ἡ Ἀθηνᾶ*" (Σουΐδας). - "*Διὸ παρ' Ἀθηναίοις, ἡ τρίτη ἱερὰ καλεῖται*". (Σχόλ. Λυκόφρ. 520).
Τριτωνίς: ὡς γεννηθεῖσα παρὰ τὸν χείμαρρον τῆς Βοιωτίας Τρίτωνα, ἢ "*ὅτι ἀπελούσατο ἐν τῷ Τρίτωνι τῷ Λιβύης ποταμῷ*" (Σουΐδας).

Ὑγίεια: ὁ τίτλος αὐτὸς τῆς ἀπεδόθη ἐπειδὴ ἐθεράπευσε τὸν Μνησικλῆ, τὸν ἀρχιτέκτονα τῶν Προπυλαίων, ὅταν αὐτὸς ἔπεσε ἀπὸ τὸ ἰκρίωμα (σκαλωσιά).
Ὑπερδεξία: ἐξαιρετικῶς ἐπιδέξια.
Φέρασπις: ὡς φέρουσα ἀσπίδα.
Φθισίμβροτος: ἡ φονεύουσα βροτοὺς κατὰ τὴν μάχην.
Φιλένθεος: ἡ ταχέως ἐνθουσιαζομένη.
Φίλοιστρος: ἡ φιλοῦσα ἐμβάλλειν οἶστρον.
Φοβέστρατος: ἡ τρέπουσα εἰς φυγὴν στρατούς.
Φοινίκη: ὡς λατρευομένη καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ Φοινίκη.
Φρατρία: προστάτις τῶν φρατριῶν.
Φρυγία: λατρευομένη καὶ ὑπὸ τῶν *Φρυγῶν*, πρώην *Βριγῶν*.
Φυγόλεκτρος: ὡς ἀποφεύγουσα τὸ *λέκτρον*, τὴν συζυγικὴν κλίνην, παρθένος οὖσα. Γράφει ὁ Εὐριπίδης: "*Ἀθηνᾶ, ἥ παρθενίαν πατρὸς ἐξητήσατο, φεύγουσα λέκτρα*". (Τρωάδες 980).
Φυγοδέμνιος: ἡ ἀποφεύγουσα τὰ *δέμνια*, δηλ. τὴν στρωμνήν. βλ. ὡς ἄνω *Φυγόλεκτρος*.
Χαλινῖτις: "περιέθεσε χαλινὸν εἰς τὸ Πήγασον, χάριν τοῦ Βελλερεφόντου".
Χαλκίοικος: ἐν Σπάρτῃ.
Χρυσάρματος: ὡς διαθέτουσα χρυσοῦν ἅρμα: "*ἁ χρυσάρματος μεγάθυμος Ἀθάνα*". (Βακχυλίδης 13-17).
Χρυσεοπήληξ: ἡ ἔχουσα *χρυσῆν πήληκα* (=περικεφαλαίαν). - "*Στῆς περικεφαλαίας σου τὸν ἴσκιον ἀποκάτου, χωροῦν καὶ σκέπη βρίσκουνε χιλιάδες παλληκάρια*". (Κ. Παλαμᾶς).
Χρυσῆ: ἐν Λήμνῳ. - **Χρύσαιγις:** κατέχει χρυσῆν αἰγίδα.
Χρυσόλογχος: ὡς διαθέτουσα χρυσῆν λόγχην.
Χρυσόλοφος ἤ **Χρυσολόφα:** ἡ περικεφαλαία της φέρει χρυσοῦν λοφίον.

ΑΘΗΝΑ! "Παλάτι σου εἶν' ὁ Ὄλυμπος
κι ἡ Ἑλλάδα εἶναι ναός σου,
καὶ τοῦ ναοῦ σου ὁ πιὸ λαμπρὸς
βωμὸς εἶν' ἡ Ἀθήνα."

Κ. Παλαμᾶς

"Ὀλολύζετε, ὦ γυναῖκες, ὡς ἔλθῃ θεά,
χρυσῆν ἔχουσα Γοργόνα, ἐπίκουρος πόλει.."

Εὐριπ. Ἀπόσπ. Ἐρευχθεὺς

"Χρυσολόφα, πολιοῦχε...
σὲ καλῶ ξύμμαχον, ὦ Τριτογένεια"

Ἀριστοφ. Λυσιστρ. 344

ΑΡΤΕΜΙΣ

Θυγάτηρ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Λητοῦς
(δίδυμη ἀδελφὴ τοῦ Ἀπόλλωνος)

Θεὰ τοῦ Κυνηγίου, ἀλλὰ καὶ τῆς Σελήνης, ὡς ἀδελφὴ τοῦ Ἀπόλλωνος: Ἀπόλλων -Ἥλιος, Ἄρτεμις-Σελήνη. Εἶναι Παρθένος καὶ Φυγόλεκτρος ὡς ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ, τὸ ὄνομά της δὲ ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ἀρτεμὴς* ἢ *ἀρταμὴς* =ἄρτιος, ἀκέραιος, σῶος. Ἐζήτησε ἀπὸ τὸν πατέρα της τὸν Δία αἰώνιον παρθενίαν:

"*Δός μοι παρθενίην αἰώνιον*
ἄππα (=πάτερ), *φυλάσσειν*".

(Ὕμν. Καλλιμάχου)

Ὁ Πλάτων (Κρατύλος 406) παρατηρεῖ: "*Ἄρτεμις διὰ τὸ ἀρτεμὲς* (=σῶον, ἀκέραιον) *καὶ τὸ κόσμιον, διὰ τὴν τῆς παρθενίας ἐπιθυμίαν*".

Κυριώτερα προσωνύμια τῆς Ἀρτέμιδος:

Ἀγγίτη: ἐκ τοῦ *ἄγω*.
Ἀγημώ: ἢ ἐκ τοῦ *ἄγω*, ἢ ἐκ τοῦ *ἄγαμος*.
Ἀγκυλότοξος: ὡς διαθέτουσα ἀγκύλα τόξα.
Ἁγνή: ὡς Παρθένος.
Ἀγοραία: τῆς ἀγορᾶς.
Ἀγρολέτειρα: εἰς τοὺς ἀγροὺς φονεύει - τὰ θηράματα-.
Ἀγροτέρα ἢ **Ἄγρα** ἢ **Ἀγραία:** ἡ εἰς τοὺς ἀγροὺς συχνάζουσα πρὸς *ἄγραν*, ὡς κυνηγός.
Ἄδμητος: ὡς "*παρθένος ἀδμής*", ἀδάμαστος.
Αἰγιναία: ἐν Αἰγίνῃ.
Αἰθιοπία: ἐν Αἰθιοπίᾳ.
Αἰολόμορφος: ποικιλόμορφος, ὡς σύμβολον τῆς σελήνης.
Αἰτωλή: ἐν Αἰτωλίᾳ.
Ἀκραία: ἐν Ἄργει. Συχνάζει εἰς τὰς *ἄκρας* =κορυφὰς ὀρέων.
Ἄλοχος: ὡς παρθένος, ἄνευ λέχους.
Ἀλφειωνία ἢ **Ἀλφειαία:** *ἀλφαίνω* +*ὦνος*: προσκομίζει ὠφέλιμα.
Ἀμαρυσία: Ἀμαρύσιον, τὸ σημερινὸ Μαρούσι.
Ἀμφίπυρος: *ἀμφὶ+πῦρ*. (σελήνη καὶ ἥλιος-Ἀπόλλων).
Ἀναΐτις: θυγάτηρ τοῦ "Διὸς *Ἄνα*-κτος".
Ἄργη: ἡ λαμπερή, ὡς σελήνη.

Ἀρδέα: ἐν Ἰταλίᾳ.
Ἀρίστη: ὡς τελεία.
Ἀρκίνη: ἐν Ἰταλίᾳ (νῦν Riccio).
Ἀρσενόμορφος: ὡς τολμηρὰ παρθένος, "ἀγοροκόριτσο".
Ἀρτεμισία: λατρευομένη εἰς τὸ ἀκρωτήριον Ἀρτεμίσιον.
Ἀρχίχορος: στήνει χορούς.
Ἀστρατεία: ἐν Λακωνίᾳ. (Τὸ α, ἐπιτατικόν).
Ἀστυρήνη: ἐν Φρυγίᾳ, πρώην Βριγία.
Ἀφαία: βλ. καὶ Ἀφαία Ἀθηνᾶ.
Βασίλεια: βασίλισσα.
Βαφυρία: ἀμφιβ. σημασίας.
Βενδίς ἤ **Βενθίς:** *βένθος* =βάθος. - Ἐν τῷ βάθει τοῦ οὐρανοῦ, ὡς σελήνη.
Βολωσία: διὰ τοῦ τόξου βάλλει *βολάς*.
Βουληφόρος: ὡς ἀρχηγέτις.
Βραυρωνία: ἐν Βραυρῶνι, ὅπου ἀπεβιβάσθησαν ὁ Ὀρέστης καὶ ἡ Ἰφιγένεια, ἐπιστρέφοντες ἀπὸ τοὺς Ταύρους μὲ τὸ ξόανον τῆς θεᾶς.
Βριτόμαρτις: ἀμφιβ. σημασίας. - "βρὶ" =δύναμις.
Βρομίη: ἡ ποιοῦσα *βρόμον* (=θόρυβον) θηρεύουσα.
Γαιάοχος: ἡ τὴν γαῖαν κατέχουσα (Σοφ. Οἰδ. Τ. 160).
Δαδοῦχος: ὡς κατέχουσα δάδας.
Δαφναία ἤ **Δαφνία:** ὡς καὶ ὁ δίδυμος ἀδελφός της, ὁ Δαφναῖος Ἀπόλλων.
Δελφινία: ὡς ἄνω· βλ. Δελφίνιος Ἀπόλλων.
Δερεᾶτις: ἐκ τῶν δεράτων τῶν θηραμάτων. (*δέρας* = δέρμα).
Δέσποινα: κυρία, δεσπότις.
Δίκτυνα: ἐκ τοῦ ὄρους Δίκτη.
Δρυμονία: ὡς συχνάζουσα εἰς τοὺς δρυμούς.
Εἰλείθυια: ἐκ τοῦ *ἐλεύθω*=ἔρχομαι. Προσήρχετο ὡς βοηθὸς εἰς τὰς ἐπιτόκους.
Ἑκαέργη: ὡς σελήνη, μακρόθεν φωτίζει (*ἑκὰς+ἔργον*).
Ἑκάτη: Λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ Ἀπόλλων ἀναφέρεται καὶ ὡς Ἕκατος, συνάγεται ὅτι καὶ ἡ θεὰ Ἑκάτη δὲν εἶναι παρὰ μία μορφὴ τῆς Ἀρτέμιδος -σελήνης ἑκατηβόλου, ἡ ὁποία λάμπει ἀκτινοβολοῦσα μακρόθεν, ἀπὸ τὰ ὕψη τοῦ οὐρανοῦ.
Ἐλαία: τέρπεται καὶ μὲ τὰς ἐλαίας.
Ἐλάτειρα: ὡς μονίμως ἐλαύνουσα.
Ἐλαφηβόλος: ὡς κυνηγός, τὰς ἐλάφους βάλλει.
Ἐλαφιαία: ὡς ἄνω.
Ἐλευθώ: βλ. Εἰλείθυια.
Ἐλλοφόνος: *ἔλλος* =νεβρός.
Ἐμπυλία: ὡς διαβαίνουσα τὰς Πύλας τῶν πόλεων, ἐξερχομένη εἰς τοὺς ἀγρούς.
Ἐνοδία: εὑρισκομένη συνεχῶς ἐν ὁδῷ.
Ἐπαρωγός: βοηθὸς
Ἐπιπυργιδία: καὶ ἐπὶ τῶν πύργων τῶν τειχῶν συχνάζουσα.
Εὐάντητος: ὡς καλὸ συναπάντημα ἐν τῇ ὁδῷ.
Εὔδρομος: τρέχει ταχέως.
Εὔκλεια: δοξασμένη.
Εὔλοχος: ὡς προστάτις τῶν ἐπιτόκων γυναικῶν· "*ὅτι ἄλοχος οὖσα τὴν λοχίαν εἴληχε*".
Εὐπορία: ἐν Ρόδῳ· ὡς καλῶς πορευομένη.
Εὐπραγία ἤ **Εὐπραξία:** ὡς εὖ πράττουσα.
Ἐφεσία: ἀπὸ τὸν ἐν Ἐφέσῳ ναόν της, ἕνα ἀπὸ τὰ ἑπτὰ θαύματα τοῦ κόσμου.
Ἡγεμάχη: ὡς ἡγεμὼν μάχης. Ἐν Λακωνίᾳ.
Ἡγεμόνη: ἀρχηγός.
Ἡμερησία: ἐν Ἀρκαδίᾳ.

Θερμία: ὡς Ἄρτεμις *Λουσία*. (βλ.)
Θηροκτόνος: ἡ θηρία κτείνουσα.
Θηροσκόπος: ἡ τὰ θηρία σκοπεύουσα.
Ἰκαρία: λατρευομένη στὴν ὁμώνυμη νῆσο.
Ἰμβρασία: λατρευομένη στὸν ποταμὸ Ἴμβρασο.
Ἰοχέαιρα: ἡ τοὺς ἰοὺς χέουσα.
Ἰσσωρία: ἴσως ἐκ τοῦ ἐπιφωνήματος "*ἴσσα*"! (ἐπιφώνημα ποιμένων).
Ἰφιγένεια: ἡ καταγομένη ἀπὸ ἰσχυρὸν γένος (ἶφι=κρατερῶς).
Καλλίστη: ὡς ὡραιοτάτη παρθένος.
Καρύα: ἐν Καρυαῖς.
Καρυᾶτις: ὁμοίως
Κεδρεᾶτις: ἐκ τοῦ δένδρου *κέδρος*.
Κελαδεινή: ἐκ τοῦ *κελάδου* (=θορύβου) τῶν βελῶν.
Κελαδοδρόμος: βλ. ὡς ἄνω.
Κιθωνία: ἐκ τοῦ κοντοῦ της *κιθῶνος* =χιτῶνος.
Κλεισία: ἡ τῶν πυλῶν.
Κναγία ἢ **Κνακαλησία:** ἐκ τοῦ φυτοῦ *κνῆκος*.
Κολαινίς: ἐν Ἀττικῇ.
Κονδυλεᾶτις: ἐν Ἀρκαδίᾳ.
Κορδάκα: ἐκ τοῦ χοροῦ "*κόρδαξ*", ἢ ἐκ τῆς *χορδῆς* τοῦ τόξου της.
Κορυθαλία: κορυθαίολος =ὁ σείων τὸ λοφίον τῆς περικεφαλαίας του, ὁ ὁρμητικός.
Κορυφαία: ὡς συχνάζουσα εἰς τὰς κορυφάς.
Κουροτρόφος: ἡ τοὺς κούρους τρέφουσα.
Κυδωνιάς: ἐν Κυδωνίᾳ Κρήτης.
Κυνηγέτις: κυνηγός.
Κυνθία: ἐκ τοῦ ὄρους Κύνθος τῆς Δήλου, ὅπου ἐγεννήθη.
Κυνοσσόος: ἡ τοὺς κύνας σεύουσα. (*σεύω*=κινῶ ὁρμητικά).
Λαγωβόλος: ἡ λαγοὺς βάλλουσα.
Λαοδίκη: ἐκ τοῦ *λαὸς+ δίκη* (δικαιοσύνη).
Λαφρία: ὡς φέρουσα λάφυρα.
Λευκοφρύη: "*Λεύκοφρυς ἡ Τένεδος τὸ πάλαι*".
Λεχώ: ὡς συντρέχουσα τὰς ἐπιτόκους.
Λητωιὰς ἢ **Λητωὶς** ἢ **Λατογένεια:** θυγάτηρ τῆς Λητοῦς.
Λιμναία ἢ **Λιμνᾶτις:** καὶ εἰς τὰς λίμνας συχνάζουσα.
Λοξώ: ὡς ἀδελφὴ τοῦ Λοξίου Ἀπόλλωνος.
Λουσία: ἐκ τοῦ λούω.
Λοχία ἢ **Λοχείη:** βλ. Λεχώ.
Λυγοδέσμα: περιτετυλιγμένη διὰ λύγων, "λυγαριᾶς".
Λύη: ἐκ τοῦ λύω.
Λυκία: ἀδελφὴ τοῦ Λυκίου Ἀπόλλωνος.[1]
Λυκοάτις: ὡς ἄνω
Λυσίζωνος: εἰς ἣν ἀνέθετον τὰς ζώνας των αἱ παρθένοι πρὸ τοῦ γάμου.
Λυσιμέριμνος: ἡ τὰς μερίμνας λύουσα.
Λυτηρία: ὡς ἄνω.
Μερόεσσα: ἐν Μερουσίῳ Συρακουσῶν.
Μεγαλώνυμος: ἡ φέρουσα μέγα ὄνομα.
Μογιστόκος: "*ἡ μόγους* (=πόνους) *τῇ τεκούσῃ ἐπιφέρουσα*".

1. Ἡ Ἄρτεμις, θυγάτηρ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Λητοῦς, ἀδελφὴ τοῦ Ἀπόλλωνος, σχετίζεται καὶ αὐτὴ μὲ τὸ οὐράνιον φῶς. (Ἀπόλλων-Ἥλιος. Ἄρτεμις-Σελήνη). Ἐπειδὴ ἐσχετίζετο τόσο μὲ τὰ δάση ὅσο καὶ μὲ τὴν σελήνη, οἱ Λατῖνοι τὴν ἀπεκάλεσαν DUANA (ἐκ τοῦ DUO, δύο). DUANA →DIANA.

Μουνυχία: λατρευομένη ἐν Πειραιεῖ, ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ ἥρωος Μουνύχου.
Νεβροχαρής: ὡς χαίρουσα νὰ κυνηγῇ *νεβροὺς* (=ἐλαφάκια).
Νηοσσόος: ὡς κινοῦσα τὰς νῆας. ("*Ἐπέλαμψεν κατὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι Ναυμαχίαν*").
Νικηφόρος: ὁμοίως ὡς ἄνω, συνέβαλε εἰς τὴν νίκην.
Νυκτερόφοιτος: ὡς Ἄρτεμις -σελήνη.
Ξανθή: ὡς ὁ ξανθὸς Ἀπόλλων, ὁ ἀδελφός της.
Οἰνωᾶτις: ὡς συχνάζουσα καὶ εἰς τὰς ἀμπέλους.
Ὀλβιόμοιρος: ἡ φέρουσα ὄλβιον μοῖραν.
Ὀρειβάτις: ὡς κυνηγός, εἰς τὰ ὄρη βαίνει.
Ὀρθία: ἐν Σπάρτῃ. Ὄρθιοι ἔμπροσθεν τοῦ βωμοῦ της, ἐμαστιγοῦντο οἱ κακῶς κλέπτοντες.
Ὀρθωσία: ὡς ἄνω.
Ὀρτασία: " "
Ὀρτυγία: Ὀρτυγία εἶναι τὸ παλαιότερον ὄνομα τῆς νήσου Δήλου ὅπου ἐγεννήθησαν ἡ Ἄρτεμις καὶ ὁ Ἀπόλλων.
Οὐλία: ὀλεθρία, ὡς ἔχουσα σχέσιν μὲ τὸν αἰφνίδιον θάνατον, ὅπως καὶ ὁ Οὔλιος Ἀπόλλων.
Οὖπις: δωρικὰ **Ὦπις**. Προφανῶς ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ὡς σελήνη, βλέπει τὰ πάντα.
Πατριῶτις: εἰς Ἀρχ. Ἑλληνικὴν Ἐπιγραφήν.
Περγαία: ἐν Περγάμῳ;
Παιδοτρόφος: ἡ τοὺς παῖδας τρέφουσα.
Παμβασίλεια: βασίλισσα πάντων.
Πασιφαής: ἡ φωτίζουσα πάντας.
Πειθὼ ἢ **Πεισώ:** ὡς πείθουσα.
Πιτανᾶτις: Πιτάνη, τόπος Λακωνίας.
Ποδάγρα: ἡ εἰς τοὺς ἀγροὺς ἔχουσα τοὺς πόδας της, ὡς κυνηγός.
Πολυώνυμος: ἡ ὑπὸ πολλὰ ὀνόματα λατρευομένη.
Ποταμία: πλανᾶται καὶ γύρω ἀπὸ τοὺς ποταμούς: "*Ἀρτέμιδος πηγαὶ ναμάτων*". (νᾶμα =ρέον ὕδωρ).
Πότνια ἢ **Πότνα:** σεβαστὴ
Προπυλαία: ἡ πρὸ τῶν πυλῶν.
Προσηώα: ἡ πρὸς Ἀνατολάς, ἡ ἀνατέλλουσα ὡς σελήνη. Ἐν Εὐβοίᾳ.
Πυθία: ὡς ἀδελφὴ τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος.
Πυρφόρος: ἡ πῦρ, φῶς φέρουσα (ὡς σελήνη).
Πυρωνία: ὁμοίως ὡς ἄνω.
Ροκκαία: ἐν Κρήτῃ.
Σαρωνὶς ἢ **Σαρωναία:** *σαρωνὶς* =παλαιὰ δρῦς.
Σελασία ἢ **Σελασφόρος:** ἡ φῶς φέρουσα, ὡς Σελήνη.
Σεμνή: σεβαστὴ (*σεβνή*).
Σκιαδῖτις: ἡ τρέχουσα ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν δένδρων.
Σοωδία: ἡ σώζουσα τὰς ἐπιτόκους ἀπὸ τὰς ὠδῖνας τοῦ τοκετοῦ.
Σκυλακῖτις: ὡς προστάτις τῶν κυνῶν. - *σκύλαξ* = νεογνὸν κυνός.
Σώτειρα: εἰς Τριζῆνα.
Ταυροβόλος: ὡς βάλλουσα τοὺς Ταύρους.
Ταυροπόλος ἢ **Ταυρωπός:** ὡς λατρευομένη ἐν Ταύροις.
Τιτανίς: ἡ μήτηρ της Λητὼ ἦτο Τιτανίς.
Τιτυοκτόνος: ὡς καὶ ὁ Ἀπόλλων (Ὀρφ. Ὕμνος).
Τοξία ἢ **Τοξότις:** φέρει τόξον. - **Τηλέμαχος:** ἡ μακρόθεν μαχομένη.
Τοξόκλυτος: κλυτή, θαυμαστὴ ἐπὶ τοξοβολίᾳ.
Τρικλαρία: ἀμφιβ. σημασίας. Πιθανὸν ὡς: α) κυνηγὸς β) σελήνη γ) Ἑκάτη.
Τριοδῖτις: συχνάζουσα εἰς τὰς τριόδους, ὡς Ἑκάτη.
Ὑμνία: εἰς ἣν ἀπευθύνονται ὕμνοι.
Φαεσφόρος: ὡς σελήνη, φέρει φῶς.
Φεραία: πόλις Θεσσαλίας, ὅπου ἐλατρεύετο.

Φιλαγρότις: ἀγαπᾶ τοὺς ἀγρούς.
Φίλοιστρος: ὡς φιλοῦσα τὸν οἶστρον.
Φοίβη: ὡς ὁ ἀδελφός της Φοῖβος Ἀπόλλων.
Φωσφόρος: ὡς ὁ ἀδελφός της Ἀπόλλων Φωσφόρος.
Χησία: χητία = χρεία, ἀνάγκη. Ἐν Σάμῳ.
Χθονία: ὡς Ἑκάτη.
Χιτώνη ἢ **Κιθωνέα:** ὡς φέρουσα τὸν δωρικὸν χιτῶνα.
Χρυσηλάκατος: ὡς φέρουσα χρυσᾶ βέλη. Τὰ βέλη παρομοιάζονται πρὸς ἠλακάτην (=σαΐταν).
Χρησήνιος: ὡς ἔχουσα χρυσᾶ ἡνία.
Χρυσόθρονος: καθέζεται ἐπὶ χρυσοῦ θρόνου.
Ὠκυλόχεια: ταχύνουσα, εὐκολύνουσα τὸν τοκετὸν (*ὠκὺς*=ταχύς), ὡς θεὰ -σελήνη.
Ὠκύτοκος: ὁμοίως, ὡς ἄνω.[2]

ΔΗΜΗΤΗΡ

Θυγάτηρ Κρόνου καὶ Ρέας,
ἀδελφὴ τοῦ Διός, μήτηρ τῆς Περσεφόνης.

Ἐδίδαξε εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν σποράν, τὴν Γεωργίαν, καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἐλατρεύετο ὡς Μητέρα Γῆ: Γῆ Μήτηρ → Δημήτηρ. "*Δημήτηρ θεά, γῆ δ' ἐστὶν*" (Βάκχαι 275).

"*Γῆ Μήτηρ πάντων, Δημήτηρ πλουτοδότειρα*" (Διοδ. Σικελ. I, 12).

Κατὰ τὴν *ἔλευσίν* της εἰς *Ἐλευσῖνα*, ἀπέστειλε τὸν Τριπτόλεμον, υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Ἐλευσῖνος Κελεοῦ, εἰς ὅλην τὴν γῆν, διὰ νὰ διδάξῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν σποράν. Ὁ Τριπτόλεμος ἀνεχώρησε ἐπὶ πτερωτοῦ ἅρματος καὶ ἔσπειρε ἀπὸ ἀέρος τοὺς σπόρους ποὺ τοῦ παρέδωσε ἡ Δη-μήτηρ.

"*Τὴν Δήμητρα γῆν μητέρα προσαγορεύεσθαι*" (Διόδ. Σικ. Γ' 62).

Κυριώτερα προσωνύμια τῆς Δήμητρος:

Ἁγνή: ἁγνή, ἄδολος.
Ἀγραία: ἡ τῶν ἀγρῶν.
Ἀζησία: α ἐπιτατ. +ζῆν.
Ἁλωαία ἢ **Ἁλωίς:** ἐτυμ. *ἅλως* =ἁλώνι.
Ἀμμάς: ἀμμὰς τροφός, μήτηρ.
Ἀμφικτυονίς: προστάτις τῶν ἀμφικτυονιῶν.
Ἀναξιδώρα: ἄνασσα τῶν δώρων, ἡ τὰ δῶρα τῆς γῆς ἀνάγουσα.
Ἀνταία: *ἀντὶ +αἶα* =γῆ, ἄντα πρὸς τὴν γῆν.
Ἀξίερος: ἀξιέραστος (ἐν Θράκῃ).

2. Κατὰ τὴν πανσέληνον παρατηρεῖται ἐπίσπευσις τοῦ τοκετοῦ εἰς τὰς ἐπιτόκους.

Αὐξιθαλής: ἡ αὐξάνουσα καὶ θάλλουσα τοὺς καρπούς.
Ἀχαία: ἐκ τοῦ *ἄχους* (=θλίψεως) ὅταν ἔχασε τὴν Περσεφόνη.
Ἀχθεία: ἐκ τοῦ ἄχθους (βάρους) τῶν καρπῶν.
Βότειρα: *βοτά* =βοσκήματα· τρέφει τὰ ποίμνια.
Βριμώ: ἰσχυρά.
Βωτιάνειρα: ἡ τρέφουσα τοὺς ἄνδρας, τοὺς ἀνθρώπους.
Γραῖα: ἡ ἐκ τῆς γῆς ρεύσασα.
Δαίμων: θεός, δαήμων.
Δέσποινα: σεβαστή.
Δηλιάς: ἡ ἐν Δήλῳ.
Δηώ: ἐκ τῆς ἀλέσεως τῶν δημητριακῶν (*δαίω=τεμαχίζω*), ἡ εἰς πάντας μοιράζουσα (*δαίω*=μοιράζω).
Δωρίς: ἡ δωρίζουσα.
Ἐλευσινιάς: ἡ ἐλθοῦσα καὶ ἡ λατρευομένη εἰς Ἐλευσῖνα.
Ἐπιπόλα: ἐν Σπάρτῃ (*ἐπι -πολέει*).
Ἐποικιδία: ἐν Κορίνθῳ. (*ἐποίκιον* =ἀγροτ. οἰκία).
Ἐρινύς: ἔρι+νύττω.
Ἑρμιόνη: λατρευομένη ἐν Ἑρμιόνῃ.
Εὐαλωσία: "*ὅτι μεγάλας τὰς ἅλως* (=ἁλώνια) *ποιεῖ καὶ πληροῖ*".
Εὐάνασσα: ἡ καλῶς ἀνάσσουσα.
Εὐβοσία: ἡ τρέφουσα καλῶς τὰ βοτά.
Εὐρυοδία: ἡ διανοίγουσα εὐρείας ὁδούς.
Εὐστέφανος: ἡ φέρουσα καλοὺς στεφάνους.
Εὔτεκνος: ὡς μήτηρ τῆς Περσεφόνης.
Εὐχλόη: εὖ+χλόη.
Ζωοδότειρα: ὡς παρέχουσα, διὰ τῶν καρπῶν, ζωήν.
Θερμασία: μᾶς παρέχει θερμασίαν διὰ τῆς τροφῆς.
Θεσμία: ἔθεσε θεσμούς.
Θεσμοφόρος: θεσμοὺς ἔφερε.
Θρέπτειρα: μᾶς τρέφει ὡς γῆ μήτηρ.
Ἰουλώ: ἀπὸ τὸν *ἴουλον* (=χνούδι) τοῦ στάχυος.
Καβειρία: προφανῶς, ὡς λατρευομένη καὶ εἰς τὰ Καβείρια Μυστήρια.
Καλαμαία: ἡ τῶν καλάμων.
Καλλίουλος: βλ. Ἰουλώ.
Κιδαρία: ἀμφιβ. σημασίας.
Κούρη: κυρίως "κούρη", ἡ θυγάτηρ της Περσεφόνη.
Κουροτρόφος: ὡς τρέφουσα τοὺς κούρους καὶ τὰς κόρας.
Κυανόπεπλος: φέρει πέπλον χρώματος κυανοῦ.
Λαμπαδόεσσα: λατρευομένη ὑπὸ τὸ φῶς λαμπάδων.
Λουσία ἢ **Λυσία:** ὡς τὰ κακὰ ἀπο-λύουσα.
Μάκαιρα: μακαριστή.
Μαλοφόρος: μηλοφόρος -τρέφει καὶ τὰ *μῆλα* =πρόβατα.
Μεγάλαρτος: ἐκ τῆς ἑορτῆς τῶν Μεγάλων ἄρτων, πρὸς τιμὴν τῆς Δήμητρος.
Μήτηρ: Γῆ Μήτηρ, ἀλλὰ καὶ μήτηρ τῆς Περσεφόνης.
Μυκαλησία: ἐν Μυκαλησσῷ.
Μυσία: παρὰ τοῖς Μυσοῖς.
Ξανθή: ἐκ τοῦ χρώματος τοῦ ξανθοῦ στάχυος.
Ὀλβιοδῶτις: ἡ δίδουσα ὄλβον, πλοῦτον
Ὁμολωία: "*τὸ ὁμονοητικὸν καὶ εἰρηνικόν, ὅμολον λέγεται*".
Ὀμπνία: *ὄμπνη* =σῖτος.
Παιδοφίλη: ἡ τοὺς παῖδας φιλοῦσα.
Παμμήτειρα: μήτηρ τῶν πάντων.

Παναχαία: πάντων τῶν Ἀχαιῶν.
Πανδώρα: ἡ τὰ πάντα δωρίζουσα.
Παντελίη: παντελὴς =τέλειος.
Παντοδότειρα: ἡ δίδουσα τὰ πάντα.
Πάντροφος: ἡ τὰ πάντα τρέφουσα.
Πελασγὶς ἢ **Πελασγιάς:** θεὰ τῆς γῆς τῶν Πελασγῶν.
Πλουτοδότειρα: ἡ τὰ πλούτη δίδουσα.
Πολύβοια: τρέφει καὶ τοὺς βόες.
Πολυβότειρα: ἡ πολλὰ (βοσκήματα) τρέφουσα.
Πολυπότνια ἢ **Πότνια**: ἡ πολὺ σεβαστή.
Πολύτεκνος: Μήτηρ γῆ, ἄρα πολύτεκνος.
Πολύτροφος: ἡ πολὺ τρέφουσα.
Πολυώνυμος: λατρευομένη ὑπὸ πολλὰς ἐπωνυμίας, ξακουστή.
Πολυμέδιμνος: ὡς χορηγοῦσα πολλοὺς μεδίμνους γεννημάτων.
Προστάτις: προστατεύει, ὡς Γῆ Μήτηρ.
Ραριάς: ἐκ τοῦ Ραρίου πεδίου.
Σεμνή: σεβαστὴ.
Σιτώ: ἡ σιτίζουσα.
Σπερμεία: ἐκ τῆς σπορᾶς.
Σταχυοτρόφος: ἡ διὰ τοῦ στάχυος τρέφουσα.
Σωρῖτις: ἐκ τοῦ σωροῦ τῶν γεννημάτων.
Σώτειρα: τρέφουσα καὶ διασώζουσα.
Ταυροπόλος: ταῦρος+πολέω.
Φενεά: ἐν Φενεοῖς.
Φρεάρροος: Ἐπιγραφὴ Ἀθ.
Χαμύνη: ἐκ τοῦ ὅτι χάσμα ἠνοίχθη εἰς τὴν γῆν κατὰ τὴν ἁρπαγὴν τῆς Περσεφόνης.
Χθονία: χθὼν =γῆ.
Χλόη: ἐκ τῆς χλόης τῆς γῆς.
Χλοόκαρπος: ἐκ τοῦ χλόη+καρπός.
Χλοηφόρος: ἡ χλόην φέρουσα. *

ΕΣΤΙΑ

Θυγάτηρ τοῦ Κρόνου καὶ τῆς Ρέας.

Κατ' ἄλλους ὅμως ταυτίζεται πρὸς αὐτὴν τὴν Ρέαν. Εἶναι ἡ προστάτις τῆς οἰκογενειακῆς ἑστίας, τοῦ οἴκου ἐν γένει. Ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ρήματος *ἕζομαι* =κάθημαι. Ὅπως γράφει καὶ ὁ Πλάτων (Φαῖδρος 247), "*μένει γὰρ Ἑστία ἐν θεῶν οἴκῳ μόνη..*"
Πιθανὸν ἐκπροσωπεῖ καὶ τὸ "κεντρικὸν πῦρ": "*μέσον οἶκον ἔχει πυρὸς ἀενάου μεγίστου*". (Ὀρφ. Ὕμν.).
Γι' αὐτὸ τιμᾶται ἰδιαιτέρως, ὁμοῦ μετὰ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀθηνᾶς, ὑπὸ τὰ κάτωθι κυριώτερα προσωνύμια:
Ἀϊδίη: ἀεὶ ἰδία, αἰωνία.
Βασίλεια: βασίλισσα
Βουλαία: προστάτις τῆς Βουλῆς.
Δέσποινα: σεβαστή.
Καλλιγένεια: καλὸν +γένος.
Μάκαιρα: μακαρία.
Μειδιόωσα: χαμογελαστή.
Ὁπλοτάτη: νεωτάτη.

Ποθεινοτάτη: ἑστία, ἡ λίαν ποθητή.
Πολύμορφος: ἡ πολλὰς μορφὰς διαθέτουσα.
Πότνια: σεβαστή.
Πρυτανεία: ἡ πρώτη, ἡ πρυτανεύουσα.
Χλοόμορφος: ἡ χλοερὰν μορφὴν διαθέτουσα.

ΑΦΡΟΔΙΤΗ

Θυγάτηρ Διὸς καὶ τῆς Διώνης.

Θεὰ τοῦ Κάλλους καὶ τοῦ Ἔρωτος, ἀνεδύθη ἐκ τῶν ἀφρῶν τῶν κυμάτων: "*διὰ τὴν τοῦ ἀφροῦ γένεσιν, Ἀφροδίτη ἐκλήθη*". (Πλάτ. Κρατ. 4066). Διὰ συνήθους ἐναλλαγῆς υ,ι, →Ἀφροδύτη → Ἀφροδίτη.

Ὁ Εὐριπίδης, ἐν εἴδει λογοπαιγνίου, γράφει εἰς τὰς "Τρωάδας" (989): "*Τὰ μῶρα* (=ἀνόητα) *γὰρ πάντα ἐστὶν Ἀφροδίτη βροτοῖς, καὶ τοὔνομα ὀρθῶς ἀφροσύνη ἄρχει θεᾶς*". Δηλαδὴ ὅποιος ἐρωτεύεται χάνει τὰς φρένας του, καθίσταται ἀνόητος. Ὅμως ὁ Ἀριστοτέλης ἐπεξηγεῖ: "*Ἀφροδίτη, ὅτι ἀφρώδης ἡ τοῦ σπέρματος φύσις.*" (Περὶ Ζώων Γεν. Β. 2,736).
Λατρεύεται ὑπὸ τὰ κάτωθι κυριώτερα ἐπίθετα:
Ἀγοραία: προστάτις τῶν δημοσίων γυναικῶν.
Ἄγρα ἢ **Ἀγραία:** ὡς ἀγρεύουσα διὰ τῶν δικτύων τοῦ ἔρωτος.
Ἀερία: ὡς ὁμιχλώδης, μυστηριώδης.
Αἰγεία ἢ **Αἰγιναία:** ἡ ὁρμητικὴ (ἐκ τοῦ *ἄΐσσω*).
Αἰδοία: σεβαστή.
Αἰνειάς ἢ **Αἰνηίς:** ἡ ἀξία αἴνων. Παρ Ἀκτίῳ.
Ἀκραία: *ἄκρον* =κορυφή.
Ἀλησιάς: ἐκ τοῦ *ἄλη* =περιπλάνησις. Ἡ περιπλανωμένη καὶ πλανῶσα.
Ἀμβολογήρα: ἡ ἀναβάλλουσα τὸ γῆρας.
Ἀμυκλαία: ἐν Ἀμύκλαις.
Ἀναδυομένη: ἐκ τῶν κυμάτων.
Ἄνασσα: βασίλισσα.
Ἀνοσία: ὑγιής.
Ἀπατουρία: ἡ τῶν πατέρων.
Ἀποστροφία: ἐν Θήβαις: "*ἵνα ἐπιθυμίας ἀνόμου καὶ ἔργων ἀνοσίων ἀποστρέφῃ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων*". (Παυσανίας 9.16).

Ἀρεία: ὡς ἀγαπημένη τοῦ θεοῦ Ἄρεως.
Ἀριστονόη: ἡ ἄριστον νοῦν διαθέτουσα.
Ἀστροάρχη: ὡς ἀστήρ, ἀστὴρ ἄρχων.
Ἀφαία ἢ **Ἀφανής:** ἀφανής.
Ἀφρογένεια ἢ **Ἀφρογενής** ἢ **Ἀφρώ:** ὡς γεννηθεῖσα ἐκ τοῦ ἀφροῦ τῆς θαλάσσης.
Βαιώτις: ἐν Συρακούσαις, (*βαιὸν* =ὀλίγον).
Βασιλίς: βασίλισσα.
Βιοδῶτις: ἡ ἐξαπολύουσα *βιοὺς* =βέλη.
Βρυχίη: ὡς ἀναδυθεῖσα ἀπὸ τὴν *βρύχα* =θάλασσαν.
Γαληναία: ἡ γαληνή, ἡ γελαστή, ἡ εἰρηνική.
Γαμοστόλος: ἡ στέλλουσα, ἑτοιμάζουσα γάμους.
Γενέτειρα ἢ **Γενοδότειρα:** ἡ γένεσιν δίδουσα.
Γενετυλλίς: ὡς ἐφορῶσα τὰς γεννήσεις.
Δαίρα: ἐκ τοῦ *δαίρω* =δέρω.
Δεσμία: ἡ δεσμεύουσα.

Δίκτυνα: ὡς διαθέτουσα δίκτυα.
Διοναία ἤ **Διωναία:** θυγάτηρ Διὸς καὶ Διώνης.
Διώνη: ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς μητρός της Διώνης.
Δολοπλόκος: ἡ δόλους πλέκουσα.
Δωρῖτις: ἡ παρέχουσα δῶρα.
Εἰναλία: ὡς ἐκ τῆς ἁλὸς γεννηθεῖσα.
Ἑλικοβλέφαρος: ἡ κινοῦσα ταχέως τὰ βλέφαρά της.
Ἐνοπλία: ἡ ἔνοπλος.
Ἐπιποντία: γεννηθεῖσα ἐκ τοῦ πόντου, ἐκ τῆς θαλάσσης.
Ἐπιστροφία ἤ **Ἐπίστροφος:** ἡ τὰς καρδίας στρέφουσα.
Ἐπιτραγία: ἐπειδὴ μετεμόρφωσε εἰς τράγον μίαν αἶγα.
Ἐρόεσσα: πλήρης ἔρωτος, θελκτική.
Ἐρυθραία: ἐν Ἐρυθραῖς.
Ἐρυκένη: ἐρυκανάω=ἐμποδίζω.
Ἑσπερία: ἡ τῆς ἑσπέρας. (πρβλ. ἀστὴρ Ἀφροδίτη: "Ἀποσπερίτης").
Εὐδωσώ: ἡ τὰ καλὰ δίδουσα. Λατρευομένη ἐν Συρακούσαις.
Εὐθάλαμος: ὡς ποιοῦσα εὐτυχῆ τὸν γαμήλιον θάλαμον.
Εὐκαρπία: ἡ καλῶς καρπίζουσα τὰς γυναῖκας.
Εὔλεκτρος: εὖ+λέκτρον =συζυγικὴ κλίνη.
Εὐναία: ὡς προστατεύουσα τὴν *εὐνὴν* =συζυγικὴν κλίνην.
Εὐπατέρεια: ὡς καταγομένη ἐκ τοῦ Διός.
Εὔπλοια: ἡ παρέχουσα καλὸν πλοῦν (τοῦ βίου).
Ζεύκτειρα: ὡς συνδέουσα.
Ζεφυρῖτις: ἡ τοῦ Ζεφύρου. Ἀμφιβ. σημασίας.
Ζηρυνθία: (;)
Ζυγία: ἡ συνδέουσα.
Ἡγεμόνη: ἡγήτρια, ἡγεμονική.
Ἡδεῖα: γλυκεῖα.
Θαλασσία ἤ θαλασσίγονος: ὡς γεννηθεῖσα ἐκ τῆς θαλάσσης.
Θερμή: ὡς θεὰ τοῦ ἔρωτος.
Ἰάτειρα: θεραπεύουσα, ἰατρός.
Ἰδαία: ἐκ τῆς Ἴδης τῆς Τρῳάδος.
Ἰοπλόκος: ἐκ τοῦ *ἰὸς* =βέλος +*πλέκω*.
Ἰοστέφανος: ἡ φέρουσα στέφανον ἀπὸ ἴα.
Ἰοχέαιρα: ἡ ἐξαπολύουσα τοὺς ἰοὺς τοῦ ἔρωτος.
Καλή: εὐειδής, ὄμορφη.
Καλιάς: καλιὰς = καλιὰ =καλύβη. - καλύπτουσα καὶ θερμαίνουσα.
Κατασκοπία: ἡ κατασκοπεύουσα, ἡ παρατηροῦσα.
Κνιδία: λατρευομένη ἐν Κνίδῳ.
Κουραφροδίτη: ὡς νεαρὰ κόρη.
Κρυφίη: ἡ τῶν κρυφῶν ἐρώτων.
Κυθέρεια: ἀνεδύθη ἐκ τῆς θαλάσσης γύρω ἀπὸ τὰ Κύθηρα.
Κύπρις: λατρευομένη ἐν Κύπρῳ. Ἐγεννήθη εἰς Κύθηρα καὶ κολυμπώντας ἐβγῆκε εἰς τὴν νῆσον Κύπρον. "*Ἀπ' τὰ νερὰ τῆς Κύπρου, τῆς ὀμορφιᾶς βασίλισσα ἡ γελαστὴ Ἀφροδίτη*". (Κ. Παλαμᾶς).
Κυπρογενής: ὡς ἄνω.
Κυρία: κυριαρχοῦσα.
Κωλιάς: ἐκ τοῦ ἐπὶ τῆς Κωλιάδος ἄκρας τῆς Ἀττικῆς ναοῦ της.
Λεκτροχαρής: *λέκτρον* (=συζυγ. κλίνη) +*χαίρω*.
Λύκαινα: ἀγρία ὡς λύκαινα.
Μάκαιρα: μακαρία θεά.
Μειλιχία: γλυκεῖα ὡς μέλι.

Μέλαινα ἢ **Μελαινίς:** ἐπιφέρει καὶ πένθος, λύπη.
Νυκτερία: δρᾶ κυρίως τὴν νύκτα.
Νυμφία ἢ **Νυμφιδία:** ὡς προστατεύουσα τὰς νύμφας.
Ξένη: ξενίζει καὶ ξενίζεται.
Ὀλυμπία: κάτοικος Ὀλύμπου.
Οὐρανία: ὡς ἀντίθεσις τῆς Πανδήμου Ἀφροδίτης.
Πάνδημος: δημοσία.
Παντογενής: ἡ τὰ πάντα γεννῶσα.
Πασιφάεσσα: ἡ τοὺς πάντας φωτίζουσα.
Παφία: ἐκ τοῦ ἐν τῇ Πάφῳ τῆς Κύπρου ναοῦ της.
Πελαγία: γεννηθεῖσα ἐκ τοῦ πελάγους.
Περιβασώ: ἐκ τοῦ ὅτι *περιβαίνει*, τριγυρίζει.
Περσιφάεσσα: ἐκπορθεῖ καὶ φωτίζει.
Ποθαία: ἐμβάλλει πόθους ἀλλὰ καὶ εἶναι ποθεινή.
Πολύμνη ἢ **Πολύυμνος:** ἡ πολὺ ὑμνουμένη.
Πολύχρυσος: πολύτιμη.
Ποντία: ἡ τοῦ Πόντου, θαλασσογενής.
Προθυραία: ἡ πρὸ τῶν θυρῶν.
Προκύπτουσα: ἀμφιβόλου σημασίας.
Πυρόεσσα: ὡς φλογερή.
Ροδόχρους: ὡς ὑγιὴς καὶ εὐειδής.
Σεμνή: σεβαστή.
Σκηπτοῦχος: ὡς κατέχουσα σκῆπτρον.
Ταλαρία: ὑπῆρχε τάλαρος ἐν τῷ ναῷ της ἐν Ρώμῃ, διὰ προσφοράς.
Ὑπολυμπία: ἡ ὑπὸ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς γεννηθεῖσα.
Φαινομένη: παρουσιαζομένη.
Φίλανδρος: ἡ φιλοῦσα τοὺς ἄνδρας.
Φιλήδονος: ἡ φιλοῦσα τὴν ἡδονήν.
Φιλομμειδής: ἡ χαμογελαστή.
Φιλομμηδής: ἡ τὰ μήδεα φιλοῦσα ἢ ὅτι ἐκ μεδέων ἐξεφαάνθη.
Φιλοθάλαμος: ὡς φιλοῦσα τὸν νυμφικὸν θάλαμον.
Φιλοπάννυχος: ἡ φιλοῦσα τὰς *παννυχίας* (=ὁλονυκτίας).
Χαριτοδῶτις: ἡ χάριτας δίδουσα.
Χρυσῆ: ἀμφιβόλου σημασίας. Εἴτε ὡς φέρουσα χρυσᾶ κοσμήματα, εἴτε ὡς ξανθή, χρυσομαλλοῦσα.
Ψίθυρα: *ψιθύρα* =μουσ. ὄργανον. Πιθανὸν ὅμως συμβολίζει ὅτι ὡς θεὰ τοῦ ἔρωτος ἀγαπᾶ τοὺς ψιθύρους.

❀★✿

Γιατὶ τὰ σπάσαμε τ' ἀγάλματά των
Γιατί τοὺς διώξαμε ἀπ' τοὺς ναούς των
Διόλου δὲν πέθαναν γι' αὐτὸ οἱ θεοί.

Κωνστ. Καβάφης -Ἰωνικόν-

Τοῖς οἰκείοις ἀτόμοις ὀνόματα τιθέασιν[1]

('Αριστοτέλης Περὶ Φύσ. α,1)

1. Σημειωτέον ὅτι οὐδέποτε οἱ θνητοὶ ἔφερον ὀνόματα θεῶν. Λόγῳ σεβασμοῦ, αὐτὸ ἀπηγορεύετο. 'Ελάμβανον ὅμως ὀνόματα παραγόμενα ἀπὸ τὰ ὀνόματα τῶν θεῶν. π.χ. "Οχι 'Απόλλων, ἀλλὰ 'Απολλόδωρος, 'Απολλώνιος... "Οχι Ποσειδῶν, ἀλλὰ Ποσειδώνιος, Ποσείδιππος... ὄχι "Αρτεμις, ἀλλὰ 'Αρτεμισία κ.ο.κ... Διόδωρος, 'Ηφαιστίων, 'Αρηγένη, 'Ερμόδωρος, 'Αθηνόδωρος, 'Ηρόφιλος, 'Αφροδισιεύς, Δημήτριος, Διονύσιος...

"Σαφεστάτη ἡ λέξις
ἐκ τῶν κυρίων ὀνομάτων"

('Αριστοτ. Πολ. 21.1457)

Α

Ἄβα: ἐκ τοῦ *ἄβα* =βοή.

Ἀβαντίδας: ὡς ἄνω.

Ἀβαρβαρέα: ὑπῆρξε νύμφη ποταμοῦ ἀνάλαφρη: *ἡ ἄνευ βάρους*.

Ἄβαρις: ἱερεὺς τοῦ Ἀπόλλωνος, ἵπτατο εἰς τὸν ἀέρα, ὡς ἀβαρής, ἄνευ βάρους.

Ἄβαρνος: ἐκ τοῦ *ἀβάρνομαι* = στενάζω.

Ἄβας: ἐκ τοῦ *ἄβα* =βοή.

Ἀβία: σημαίνει τροφός. Ἐκ τοῦ αἶα (αFια) =γαῖα.

Ἄβληρος: ἐκ τοῦ *ἄβληρα* =ἡνία. Οἱονεί, "ἡνίοχος".

Ἁβρότονον (ἡ): ἐκ τοῦ ἐπιθ. ἁβρὸς +τείνω.[1]

Ἁβρώ: ἁβρὸς =χαριτωμένος, εὐειδής, ἁπαλός.

Ἅβρων: ὁμοίως ὡς ἄνω.

Ἁβρώνυχος: ἁβρὸς +ὄνυξ.

Ἁβρώτη: ἐκ τοῦ ἁβρὸς (ἁπαλός).

Ἀγαθαρχίδας: ὁ τῶν ἀγαθῶν ἀρχηγός.

Ἀγάθαρχος: ὁ τῶν ἀγαθῶν, γενναίων, ἄρχων.

Ἀγαθήμερος: ἀγαθὸς +ἡμέρα.

Ἀγαθίας: ἐκ τοῦ ἀγαθὸς =ἀνδρεῖος.

Ἀγαθόβουλος: ὁ διαθέτων ἀγαθὴν *βουλὴν* =σκέψιν.

Ἀγαθοδαίμων: *ἀγαθὸς +δαίμων*, δαήμων. Ὑπῆρξε μηχανικός.

Ἀγαθόκλεια: ἀγαθή, γενναία, καὶ δοξασμένη.

Ἀγαθοκλῆς: ἀγαθὸν κλέος διαθέτων.

Ἀγαθονίκη: ἀγαθὴ νίκη.

Ἀγαθοσθένης: ὁ διαθέτων ἀγαθὸν σθένος.

Ἀγάθυρσος: ὁ ἔχων ἀγαθὸν θύρσον (=βακχ. ράβδον)

Ἀγάθων: ἐκ τοῦ ἀγαθός.

Ἀγαῖος ἐκ τοῦ ἄγω.

Ἀγακλέης: ἐκ τοῦ ἄγω+κλέος.

Ἀγαμέμνων: ἐκ τοῦ ἄγαν+μέμνων =σταθερός, ἀποφασιστικός.

Ἀγαμήδης, Ἀγαμήδη: ἄγαν +*μῆδος* =ἐπινόημα.

Ἀγανίππη: ἐκ τοῦ ἄγαν +ἵππος.

Ἀγαπαῖος: ἐκ τοῦ ἀγάπη, ὁ ἀγαπητός.

Ἀγαπήνωρ: ὁ γενναῖος μαχητής, ὁ ἀγαπῶν τὴν *ἠνορέην* =ἀνδρείαν. Ἔλαβε μέρος στὴν ἐκστρατεία τῆς Τροίας.

Ἀγαπτόλεμος: ἄγη =θαυμασμὸς+ πτόλεμος =πόλεμος.

Ἀγαρίστη: ἐκ τοῦ *ἀγείρω* =συναθροίζω. Ἢ ἐκ τοῦ *ἄγη* =θαυμασμὸς +*ἀρίστη*.

Ἀγασθένης: ἄγαν + σθένος.

Ἀγασίας: ἐκ τοῦ ἄγαν +ἵημι.

Ἀγασικλέης: ἐκ τοῦ ἄγαν +κλέος.

Ἀγασσαμένος: ἄγασμα =ἀντικείμενον λατρείας.

---

1. Τὰ ὀνόματα τῶν ἑταιρῶν συχνὰ ἐκφέρονται ὡς οὐδέτερα: ἡ Ἁβρότονον, ἡ Νάνιον κλπ.

Ἀγάστροφος: πολεμιστὴς εὐέλικτος. Ἐκ τοῦ ἄγαν+στρέφω.

Ἀγαύη: Νηρηίς. Ἐκ τοῦ ἄγη= θαυμασμὸς *("ἡ λαμπρότης τῶν ὑδάτων")*.

Ἀγαυός: " "

Ἄγγελος: ἀγγελιαφόρος. Ἐκ τοῦ ἀνάγομαι → ἄνγελος → ἄγγελος.

Ἀγγενίδας: ἐτ. ἄγγινος =ὅπλον.

Ἀγεάναξ: ἐκ τοῦ ἄγω+ἄναξ.

Ἀγέας: " "

Ἀγελάδας: ἀγέλη (*ἄγω+ἴλλω*): α) συνάθροισις β) ἀγέλη.

Ἀγέλαος: ὁ τὸν λαὸν ἄγων.

Ἀγηνορίδης: ἀγήνωρ =γενναῖος (ἄγαν+ἀνήρ, δηλ. πολὺ ἄντρας).

Ἀγήσανδρος: *ἄγη* =θαυμασμὸς +*ἀνήρ* (ὑπῆρξε ἀγαλματοποιός).

Ἀγησίας: ἐκ τοῦ ἄγω.

Ἀγησίδαμος: ὁ ἄγων τὸν δῆμον.

Ἀγησίλαος: ὁ ἄγων τὸν λαόν.

Ἀγησίμαχος: ὁ ἄγων ἐν τῇ μάχῃ.

Ἀγησίμβροτος: ὁ ἄγων τοὺς βροτούς.

Ἀγησίπολις: ὁ ἄγων τὴν πόλιν.

Ἀγησιππίδας: ὁ ἄγων τοὺς ἵππους.

Ἀγησιστράτη: ἡ τὸν στρατὸν ἄγουσα.

Ἀγήτας: ἀγέτας, ἀγός. (ὑπῆρξε στρατηγός).

Ἄγητος: ἀγητός =θαυμαστός.

Ἀγίας ἐκ τοῦ ἄγω =ὁδηγῶ.

Ἆγις: ἐκ τοῦ ἄγω =ὁδηγῶ.

Ἀγκαῖος: εἴτε ἐκ τοῦ *ἀγκὰς* = ἀγκάλη, εἴτε ἐκ τοῦ ἀνὰ+γαῖα, ἀνγαῖος → ἀγκαῖος.

Ἀγκύωρ: ἀγκύωρ = κεκαυμένος (κατεκεραυνώθη). - ἐκ τοῦ *ἀνὰ+καίω*.

Ἀγλαΐα: ἐκ τοῦ ἀγάλλω· ἀγλαὸς =λαμπρός.

Ἀγλαΐς: ὡς ἄνω.

Ἀγλαονίκη: ἀγλαὸς+νίκη. (Ὑπῆρξε ἀστρονόμος).

Ἀγλαόπη: ἀγλαὸς +ὄψ =φωνή. (Ὑπῆρξε μία ἐκ τῶν Σειρήνων).

Ἀγλαός: ὁ λαμπρός, ὁ θαυμαστός.

Ἀγλαοφήμη: ἡ διαθέτουσα ἀγλαὴν φήμην.

Ἀγλαοφῶν: ἀγλαὸς +φήμη (ὑπῆρξε ζωγράφος).

Ἄγλαυρος: ἐκ τοῦ ἀγλαός, ἀγάλλω + αὔρα.

Ἀγναγόρα: ἀγνεῖν =ἄγειν +ἀγείρειν.

Ἄγνιος: ὁ ἐξ *ἄγνου* =λυγαριᾶς.

Ἁγνοδίκη: ἐκ τοῦ ἁγνὸς +δίκη. (Ἠθωώθη ὅτε ἐδικάσθη ὡς *ἐξασκοῦσα* τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἰατροῦ).

Ἁγνώ: Νύμφη· ἐκ τοῦ *ἁγνή*.

Ἄγνων: ἐκ τοῦ α ἐπιτατ. +γνωρίζω.

Ἀγνωνίδης: " " "

Ἀγοραῖος: ὁ τῆς ἀγορᾶς.

Ἀγορακλῆς: ὁ ἔχων κλέος ἐν τῇ ἀγορᾷ.

᾿Αγοράκριτος: ὁ ὑπὸ τῆς ἀγορᾶς κρινόμενος.

᾿Αγοράναξ: ὁ τῆς ἀγορᾶς ἄναξ.

᾿Αγόρατος: ἀγορητὸς =λογιώτατος.

῎Αγραυλος: ἐκ τοῦ ἀγρὸς+αὐλή.

᾿Αγροιώ: ἀγριάω =εἶμαι ἄγριος.

᾿Αγριόπη: ἡ ἀγρία εἰς τὴν ὄψιν, ἤ ἡ ἀγρίως ὁρῶσα.

῎Αγριος: ὄνομα Κενταύρου. ᾿Ετυμ. ἐκ τοῦ *ἀγρός*.

᾿Αγρίππας: ἄγριππος =ἀγρία ἐλαία (λακων.). Παροιμία: "*ἀκαρπότερος ἀγρίππου*".

῎Αγρων: ἀγροῖκος.

᾿Αγύλαιος: ἀγέλαος (῎Εφορος ἐν Σπάρτῃ).

῎Αγυρις: *ἄγυρις* =ἀγορά. (῾Υπῆρξε τύραννος).

᾿Αγύρριος: ὁ τῆς ἀγύρεως.

᾿Αγχιάλη: Νύμφη· ἐκ τοῦ *ἄγχι ἁλός*.

᾿Αγχιμόλιος: ὁ ἐρχόμενος πλησίον. ᾿Εκ τοῦ *ἄγχι +μολεῖν*, ἀγχίμολος.

᾿Αγχίμολος: ὡς ἄνω.

᾿Αγχινόη: ἡ ὀξύνους· ἐκ τοῦ ἄγχι+νοῦς.

῎Αγχιος: ἐκ τοῦ *ἄγχος*, ὅπερ ἐκ τοῦ *ἄγχι*.

᾿Αγχιρρόη: ἡ ἄγχι ρέουσα.

᾿Αγχίσης: Πατὴρ τοῦ Αἰνεία. Τὸν ἐπλησίασε (*ἄγχι*) ἐρωτικῶς ἡ ᾿Αφροδίτη.

῞Αδα: ἐκ τοῦ ἅδην =λίαν

῾Αδαῖος: ὡς ἄνω.

᾿Αδάμας: ἀδάμαστος.

᾿Αδάμαστος: α στερητ. +δαμάω.

῎Αδανος: ἀδανὲς = ἀπρονόητον - ἄδανος: ὁ μὴ προνοητικός.

᾿Αδείμαντος: ὁ ἄφοβος (α +δεῖμα =φόβος). - ὑπῆρξε στρατηγός.

᾿Αδιάντη: ἡ μὴ ὑγρανθεῖσα (ἐκ τοῦ *διαίνω*)· ὅθεν ἀνίδρωτος, ἄκοπος.

᾿Αδμήτη: ἡ ἀδάμαστος.

῎Αδμητος: ὁ ἀδάμαστος.

᾿Αδραμύλης: ἡττήθη ὑπὸ τοῦ ῾Ηρακλέους. ᾿Εκ τοῦ ἀδρανὴς +μύλη.

᾿Αδράστεια: *α* στερητ. +*διδράσκω* =ἀπο-διδράσκω. ᾿Ερινὺς οὖσα, οὐδεὶς δύναται νὰ ἀποδράση ἀπὸ αὐτήν.

᾿Αδράστη: ὡς ἄνω.

῎Αδραστος: α+δράω-δρῶ. ῾Ο μὴ πραχθείς, ἀλλὰ καὶ ὅν οὐ δύναταί τις ἀποφυγεῖν.

᾿Αδρίστας: ῾Υπῆρξε ἐφευρέτης. - α ἐπιτατ. +δρῶ.

᾿Αδύτη: ἡ μὴ δύουσα.

῎Αδωνις: ὁ λίαν (α ἐπιτατ.) ἀδόμενος. - Κάθε ἐπέτειον τοῦ θανάτου του τὸν θρηνοῦσαν μὲ ἄσματα, ᾠδές.

᾿Αέθλιος: ἐκ τοῦ ἆθλον =βραβεῖον.

᾿Αείμνηστος: ὁ ἐκ τοῦ ἀεὶ+μνήμη.

῎Αελλα: ἄελλα =θύελλα (*ἄημι+ἴλλω*).

᾿Αελλώ: μία ἐκ τῶν ῾Αρπυιῶν. ῾Η θυελλώδης.

᾿Αερίας: ἐκ τοῦ ἀήρ.

᾿Αερόπη: ἀὴρ +ὄψ -ὀπός.

Ἀέροπος: Βλ. Ἀερόπη.

Ἀέτιος: ἐκ τοῦ ἀετός.

Ἀετίων: " " "

Ἀζάης: ἄζα = θερμότης ἡλίου.

Ἄζωτος: ἄζωτος = 1) ἀβίωτος 2) μὴ ἐζωσμένος.

Ἀθάμας: ὁ θυόμενος (Ἡσύχ.)

Ἀθανάσιος: μτγν. ὁ μετέχων ἀθανασίας.

Ἀθέρας: ἀθὴρ =ἀκὶς στάχυος. (Ἐφιλοξένησε τὴν Δήμητρα).

Ἀθηναγόρας: μτγν. ὁ ἐν Ἀθήναις ἀγορεύων. (Ὑπῆρξε φιλόσοφος).

Ἀθηνάδας: ὁ φονεύσας τὸν προδότην Ἐφιάλτην.

Ἀθήναιος: ὁ ἀθηναῖος, ὁ τῆς Ἀθηνᾶς. (Συγγραφεύς).

Ἀθηνίων: φιλόσοφος περιπατητικὸς - ἐν Ἀθήναις.

Ἀθηνόδωρος: ὁ ἐκ τῆς Ἀθηνᾶς δοθεὶς ὡς δῶρον.

Ἀθηνοκλῆς: Ἀθῆναι, Ἀθηνᾶ +κλέος.

Ἀθηνόκριτος: Ἀθῆναι, Ἀθηνᾶ +κρίνω= ἐκλέγω.

Ἀθηνώ: ἡ τῆς Ἀθηνᾶς.

Ἀθοσίων: ἆθος =ἦθος. Ὁ ἠθικός.

Ἄθυμβρος: ἐκ τοῦ *θύμβρον* =βοτάνη.

Αἰάκης: ἐκ τοῦ ἀΐσσω =ὁρμῶ.

Αἰακός: ἐκ τοῦ ἀΐσσω = ὁρμῶ.

Αἰάνης: ἐκ τοῦ αἰανός, αἰανὴς =φοβερός. Ἔλαβε μέρος εἰς τὰ Τρωικά.

Αἰανός: ὡς ἄνω.

Αἰαντόδωρος: τὸ τοῦ Αἴαντος δῶρον.

Αἴας: ἐκ τοῦ ἀΐσσω =ὁρμῶ.

Αἴατος: ὡς ἄνω.

Αἰγαίων: Γίγας. Ἐκ τοῦ ἀΐσσω.

Αἰγεύς: ἐκ τοῦ ἀΐσσω =ὁρμῶ.

Αἰγεωνεύς: ἐκ τοῦ αἰγέη =δορὰ +ὠνοῦμαι.

Αἰγή: ἡ τροφὸς τοῦ Διός, ἡ αἴξ Ἀμάλθεια.

Αἰγιαλεύς: αἰγιαλὸς = παραλία.

Αἰγικορεύς: αἰγοβοσκὸς (αἶγες+κορέω =φροντίζω).

Αἴγιλος: ἐκ τοῦ ἀΐσσω + ἴλλω. Ὁρμητικός, θυελλώδης.

Αἰγιμιός: ἐκ τοῦ ἀΐσσω +μάω (Ἦτο ἰατρός).

Αἴγιος: ἐκ τοῦ ἀΐσσω.

Αἰγίπαν: ὁ τραγόπους (*αἴξ*) Πάν.

Αἴγισθος: ὁ αἶγα θηλάσας (*αἴξ+θάω*).

Αἴγλη: ἐκ τοῦ ἀΐσσω +λάω. Τὸ φῶς τοῦ ἡλίου.

Αἰγληίς: αἰγλήεις =ὁ ἀκτινοβολῶν. Ὅθεν, ἡ λάμπουσα.

Αἰγύπιος: Μετεμορφώθη ὑπὸ τοῦ Διὸς εἰς γύπα, αἰγυπιόν.

Αἴγυπτος: ὁ ἀδελφὸς τοῦ Δαναοῦ. Ὁ ὁρμητικῶς πίπτων. (*Αἴγυπτος* ὑπῆρξε καὶ τὸ ἀρχαιότατον ὄνομα τοῦ Νείλου).

Αἴγυρος: Ἐκ τοῦ ἀΐσσω+γύρω.

Αἰγώ: ἡ τροφὸς τοῦ Διός. Ἐκ τῆς αἰγὸς Ἀμαλθείας.

Αἰγώλιος: *αἰγώλιος* = μικρὰ γλαῦξ.

Αἰγών: *αἰγὼν* = εἶδος πόας.

Αἴγων: ἐκ τοῦ ἀΐσσω.

Αἰδέσιος: . Ἐκ τοῦ αἴδεσις = σεβασμός. (ὑπῆρξε φιλόσοφος).

Αἰζειός: αἰζηὸς =πλήρης ρώμης. "*ἀεὶ ζέει*".

Αἰήτης: αἰητὸς = ἀετὸς -*ἄημι* =πνέω.

Αἰήτιος: ὡς ἄνω.

Αἰθαλίδης: ἐκ τοῦ *αἰθάλη, αἴθω* =καίω.

Αἰθίλλα: ὡς ἄνω.

Αἰθίαλος: ὡς ἄνω.

Αἰθίων: ὡς ἄνω.

Αἴθουσα: κυριολεκτικῶς στοὰ ἐκτεθειμένη εἰς τὸν ἥλιον. Ἐκ τοῦ ρ. *αἴθω* (=καίω).

Αἶθοψ: αἰθὸς +ὄψ = ὁ ἔχων τὴν ὄψιν κεκαυμένην.

Αἴθρα: αἰθρία - *αἰθὴρ* + *ρέω*.

Αἰμόνη: βλ. Αἵμων.

Αἶμος: αἱμὸς =δρυμός.

Αἵμων: αἵμων = πλήρης αἵματος.

Αἰνέας: αἴνεσις =ὕμνησις.

Αἰνείας: ὡς ἄνω.

Αἴνειος: ὡς ἄνω.

Αἰνεσίδημος: ὁ ὑμνούμενος ὑπὸ τοῦ δήμου.

Αἰνετός: ὁ ἄξιος αἴνου.

Αἰνεύς: ὁ αἰνῶν.

Αἰνησίας: ὁ αἴνους φέρων.

Αἰνήτη: ἡ αἰνετή.

Αἴνητος: ὁ αἰνετός.

Ἀΐνικος: ὁ ἀῒ (ἀεὶ) νικῶν. Ὑπῆρξε ποιητής.

Αἴξων: ἀΐσσω =ὁρμῶ.

Αἰόλη: αἰόλος =ὁρμητικός.

Αἴολος: ὡς ἄνω.

Αἴπυτος: αἰπὺς = ἀπόκρημνος.

Αἰρήσιππος: αἴρω+ ἵππος.

Αἴσακος: Ἐκ τοῦ *αἴσακος* =κλάδος μύρτου. Εἷς ἐκ τῶν Κενταύρων.

Αἴσηπος: αἶσα (=μοῖρα) +ἔπος

Αἰσιμίδης: αἰσιμία =εὐτυχία.

Αἴσιμος: δίκαιος. ἐκ τοῦ αἶσα =μερίς.

Αἴσιος: ὁ προμηνύων καλὴν αἶσαν.

Αἰσίων: Ὁ φέρων -καλὴν- αἶσαν.

Αἰσυήτης: *αἰσυήτης* = πλούσιος, ὁ ἔχων καλὴν αἶσαν.

Αἴσυπος: - *αἰσύπιος* =ψευδής.

Αἰσχινάδης: ἐκ τοῦ *αἶσχος*.
Αἰσχίνης: ἐκ τοῦ *αἰσχύνω*.
Αἰσχρέης: ὁ αἰσχύνην προξενῶν.
Αἰσχρηίς: ὡς ἄνω. (Θυγάτηρ τοῦ Δαναοῦ, μία ἐκ τῶν 50 Δαναΐδων).
Αἰσχυλίδης: ἐκ τοῦ *αἶσχος*. (Συγγραφεύς).
Αἰσχύλος: ἐκ τοῦ *αἶσχος*, ὅπερ ἐκ τοῦ *αἰδώς*. "*Αἰδχύλος*", ὁ κινῶν εἰς αἰδώ.
Αἴσων: ἐκ τοῦ αἶσα =μερίς.
Αἴσωπος: ἐκ τοῦ αἶσα +ὄψ.
Αἰχμαγόρας: ἐκ τοῦ αἰχμὴ +ἀγείρω =συγκεντρώνω.
Ἀκάδημος: Ἥρως Ἀθηναῖος. Ἐκ τοῦ "Ἑκάδημος" (ἑκὰς+δῆμος).
Ἀκακαλλίς: σημαίνει λευκὴ μυρίκη.
Ἄκακος: *α* στερητ. +*κακός*.
Ἀκαλανθίς: ἐκ τοῦ ἀκὶς +κάλαμος +ἄνθος.
Ἀκάλη: ἀκαλός =ἥσυχος (α ἐπιτατ. +καλέα =θερμασία ἡλίου).
Ἀκάμας: ἀκάμαντος (α στερητ. +κάμνω)
Ἀκανθίς: ἐκ τοῦ ἀκὶς +ἄνθος.
Ἀκαρνάν: ἐκ τοῦ ἄκαρνα = 1) ἄκανθα 2) δάφνη
Ἀκάστη: Ἡ συνετή. Ἐκ τοῦ ἐπιτ. *α* + *κέκασμαι* =λάμπω.
Ἄκαστος: ὁ συνετός. Βλ. ὡς ἄνω.
Ἀκεσαμενός: ἐκ τοῦ ἄκεσις =θεραπεία.
Ἀκέσανδρος: βλ. ὡς ἄνω. (ὑπῆρξε διάσημος ἰατρός).
Ἀκεσάς: ράπτης, "μανταριστής". Βλ. ὡς ἄνω.
Ἀκεσίμβροτος: - ἄκεσις = θεραπεία. Ἰατρός, θεραπεύων τοὺς βροτούς.
Ἀκέστης: ὡς ἄνω.
Ἀκέστιος: " "
Ἀκεστόδωρος: ἐκ τοῦ ἀκεστὸς +δῶρον. Ὁ δωρίζων θεραπείαν.
Ἀκεστορίδης: ὡς ἄνω.
Ἀκέστωρ: ὡς ἄνω.
Ἀκεσώ: Θυγάτηρ Ἀσκληπιοῦ. *ἄκεσις* = θεραπεία.
Ἀκίνητος: α στερητ. +κινῶ.
Ἀκίς: ἀκὶς = αἰχμή.
Ἀκκώ: Γυνή τις διάσημος διὰ τὴν μωρίαν της. (ἀκκὼ=φόβητρον). Ἐξ αὐτῆς τὸ ρ. "ἀκκίζομαι", δηλ. χαριεντίζομαι ἀνοήτως.
Ἄκμων: ἄκμων =ἀμόνι.
Ἀκόντης: Ἐκ τοῦ *ἀκόντιον*. Τοῦ ἐξηκόντισε κεραυνὸν ὁ Ζεύς.
Ἀκούης: ἐκ τοῦ *ἀκουή* = ἀκοή.
Ἀκουμενός: Ἰατρός. Ἐκ τοῦ *ἀκέομαι* ἀκοῦμαι =θεραπεύω.
Ἀκουσιλάδας ἤ **Ἀκουσίλαος:** *ἀκουὴ* +*λαός*.
Ἀκουσίλοχος: Τύραννος. " λόχος.
Ἄκουφις: *α* ἐπιτατ. + *κοῦφος* =ἐλαφρύς.
Ἀκράγας: υἱὸς Διός. *ἄκρον* =κορυφὴ +*ἄγω*.
Ἀκραία: ἡ κατοικοῦσα εἰς τὰ ἄκρα.

Ἀκραιφεύς: ἄκρον +ἁφή.

Ἄκρατος: μὴ κεκραμένος.

Ἀκρήτη: ὁμοίως ὡς ἄνω.

Ἀκρίας: *ἀκρίας* =ἀκραῖος.

Ἀκρίσιος: α στερητ. καὶ *κρίσις*.

Ἀκρισιώνη: ὡς ἄνω.

Ἀκρόκομος: ὁ τρέφων κόμην εἰς τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς.

Ἀκρόνεως: τὸ τῆς νηὸς ἄκρον. (Ὑπῆρξε ναυτικός).

Ἀκρότατος: ὑψηλότατος - *ἄκρον* =κορυφή.

Ἄκρων: ὁ τῶν ἄκρων.

Ἀκταίη: Νηρηίς - ἡ ἐπὶ τῶν ἀκτῶν.

Ἀκταῖος: Βασιλεὺς τῆς Ἀκτικῆς → Ἀττικῆς.

Ἀκταίων: ὁ τῶν ἀκτῶν.

Ἀκτίς: ἐκ τοῦ ἄγω.

Ἀκτορίδης: βλ. Ἄκτωρ.

Ἀκτορίς: βλ. Ἄκτωρ.

Ἄκτωρ: ἄκτωρ =ὁδηγὸς - ἐκ τοῦ ἄγω.

Ἀλαλκομένης: ἀλκὴ+μένος.

Ἀλάστωρ: ἐκ τοῦ ἄλη=περιπλάνησις.

Ἀλβίνος: ἐκ τοῦ ἀλφὸς =λευκός.

Ἀλεβίων: ἄλη+βίος

Ἀλεγήτωρ: *ἀλέγη* =σκιὰ +ἀνήρ.

Ἀλείσιος: ἄλη+ἴσιος.

Ἀλεκτρύων: μετεμορφώθη ὑπὸ τοῦ Ἄρεως εἰς *ἀλέκτορα*.

Ἀλεξάνδρα: ἡ ἀλέξουσα (ἀποκρούουσα) τοὺς ἄνδρας.

Ἀλεξανδρίδας: Ἀλέξανδρος +εἶδος.

Ἀλέξανδρος: *ἀλέξω* =ἀμύνω, προστατεύω, ἀποκρούω+*ἀνὴρ*.

Ἀλεξάνωρ: ὡς ἄνω.

Ἀλέξαρχος: ἀλέξω +ἀρχὸς =ἄρχων.

Ἀλεξιανός: ἀλέξω + ἄνω.

Ἀλεξιάρης: ἀλέξω+ αἴρω.

Ἀλεξίας: ἀλέξω

Ἀλεξίβιος: ἀλέξω +βίος.

Ἀλεξίδημος:ἀλέξω + δῆμος.

Ἀλεξικλῆς: ἀλέξω+κλέος.

Ἀλεξικράτης: " + κρατῶ.

Ἀλεξίνικος: " + νίκη.

Ἀλεξίνος: " + νοῦς.

Ἀλεξιππίδας: " + ἵππος.

Ἀλεξιρρόη: ἀλέξω +ροή.

Ἄλεξις: ἐκ τοῦ ἀλέξω +ἴς =δύναμις.

᾿Αλεξίων: ἐκ τοῦ ἀλέξω +ἴων.

᾿Αλεός: ἄλη=περιπλάνησις, ἀλεὸς =θερμός.

᾿Αλεύας: ἀλεύω =ἀπομακρύνω.

᾿Αληκτώ: Μία τῶν ᾿Ερινύων. α στερητ. +λήγω. (δὲν λήγει διώκουσα).

῎Αλης: ἄλη =περιπλάνησις.

᾿Αλήσιος: ἄλησις =ἄλη.

᾿Αλθαμένης: ἀλθαία+μένος.

῎Αλθηπος: ἀλθαία (φυτὸν) +ἤπιος.

῾Αλιθέρσης: ἅλς+θάρσος, θάρρος.

῾Αλιμήδη: Νηρηίς. ῾Η περὶ τὴν ἅλα μεδέουσα =φροντίζουσα.

῞Αλιος: 1) ἐκ τοῦ ἅλς 2) ἐκ τοῦ ἥλιος, ἅλιος.

᾿Αλκαθόη: ἀλκὴ+θέω - *ἀλκαθεῖν* =τὸ ὑποστηρίζειν.

᾿Αλκαίνετος: ᾿Αθλητής. ῾Ο διὰ τὴν ἀλκήν του αἰνετός.

᾿Αλκαῖος: ἐτυμ. ἀλκὴ =γενναιότης.

᾿Αλκαμένης: ἀλκὴ +μένος.

᾿Αλκάνδρη: ἀλκὴ+ἀνήρ.

῎Αλκανδρος: " "

᾿Αλκάνωρ: " "

᾿Αλκείδης: " + εἶδος.

᾿Αλκέτας ἢ **῎Αλκετος** ἢ **᾿Αλκεύς:** ἀλκὴ +ἵημι.

᾿Αλκή: ἀλκὴ =γενναιότης.

᾿Αλκηΐς: ὡς ἄνω.

᾿Αλκήνωρ: ἀλκὴ+ἀνήρ.

῎Αλκηστις: " +ἵσταμαι.

᾿Αλκίας: ἐκ τοῦ ἀλκή.

᾿Αλκιβιάδης: ἀλκὴ +βία =δύναμις.

᾿Αλκιβίη: ὡς ἄνω.

᾿Αλκίδάμας: ἀλκὴ +δαμάω.

᾿Αλκιδίκη: " +δίκη.

᾿Αλκιθέα: " +θέα.

᾿Αλκιθόη: " +θέω.

᾿Αλκιμάχη: " +μάχη.

᾿Αλκίμαχος: " + "

᾿Αλκιμέδας: " +μέδω=φροντίζω.

᾿Αλκιμέδη: ὡς ἄνω.

᾿Αλκιμέδουσα: ὡς ἄνω.

᾿Αλκιμέδων: ὡ ς ἄνω.

᾿Αλκιμένης: ἀλκὴ +μένος.

῎Αλκιμος: πλήρης ἀκμῆς.

᾿Αλκινάδας: ἀλκὴ +νάω +ἅδην.

᾿Αλκινόη: ἀλκὴ + νόη, νόησις.

Ἀλκίνοος: ἀλκὴ +νόος.
Ἀλκίοπος: " +ὄψ = ὄψις.
Ἀλκίππη: Ἀμαζών. ἀλκὴ+ἵππος.
Ἀλκίς: ἀλκὴ +ἴς = δύναμις.
Ἀλκισθένης: ἀλκὴ +σθένος.
Ἀλκίφρων: ἀλκὴ +φρήν, φρενός.
Ἀλκμαίων: ἀλκὴ +μάω =μανθάνω.
Ἀλκμάων: " " "
Ἀλκμήνη: " +μένος.
Ἀλκμήνωρ: " +μένος+ἀνήρ.
Ἄλκμων: " +μάω.
Ἀλκυονεύς: ἀλκυών =θαλάσσ. πτηνόν.
Ἀλκυόνη: ὡς ἄνω.
Ἁλλοκράτης: ἅλλομαι +κρατῶ.
Ἅλμος: ἐκ τοῦ ἅλμα.
Ἀλξίων: ἐκ τοῦ ἀλεξίων, ὁ ἀλέξων.
Ἀλπηνός: θέμα *ἀλφ-* ἀλφὸς =λευκός.
Ἄλπος: ὡς ἄνω.
Ἀλυζεύς: ἀλύζω =ἀπορῶ.
Ἀλυκός: ἀλύκη =ἀνησυχία.
Ἀλύπητος: ἄνευ λύπης.
Ἀλφεσίβοια: ἀλφὴ=τιμὴ +βοῦς. Ἡ προσκομίζουσα ἀξίαν πολλῶν βοῶν.
Ἁλωεύς: ἐργαζόμενος εἰς ἁλώνι.
Ἀλώπεκος: ἐτ. ἀλώπηξ.
Ἁμάδοκος: ἅμα +δοκῶ.
Ἁμαδρυάς: νύμφη, ἅμα τῇ δρυὶ γεννωμένη.
Ἀμάθεια: Νηρηίς. - *ἄμαθος* =ἄμμος.
Ἀμαιόκριτος: α+μαίων+κριτός.
Ἀμάλθεια: α ἐπιτατ. +μαλάσσω, μὲ τὴν ἔννοιαν ἀμέλγω.
Ἀμάρακος: ἀμάρα =αὐλάκι.
Ἀμαρυλλίς: ἀμαρύσσω =λάμπω.
Ἀμαυρός: α στερητ.+μαρμαίρω =λάμπω.
Ἀμβρακία: ἀνὰ +ῥάκος, ῥήγνυμι.
Ἀμβρακίς: " "
Ἄμβραξ " "
Ἄμειβος: ἐκ τοῦ ἀμείβω =ἀνταλλάσσω.
Ἀμεινιάδης: ἀμείνων =καλλίτερος.
Ἀμεινίας: " "
Ἀμεινοκλῆς: ἀμείνων+κλέος.
Ἀμεινοκράτης: ἀμείνων + κρατῶ=ἐξουσιάζω, κατέχω.
Ἀμειψίας: ἐκ τοῦ ἀμείβω.

'Αμερίας: ἀμερὴς =ἀδιαίρετος.
'Αμέριστος: " "
'Αμέρτης: " "
'Αμίαντος: ὁ μὴ μιανθείς.
'Αμμάς: ἀμμὰς = τροφός, μήτηρ.
'Αμμιανός: ἐκ τοῦ ἀμμὰς =τροφός.
'Άμμων: ὁ τῆς ἄμμου.
'Αμμώνιος: ὁ τοῦ "Αμμωνος.
'Αμνίων: Ποιμὴν - ἐκ τοῦ ἀμνός.
'Αμοιβεύς: ἐκ τοῦ ἀμείβω =ἀνταλλάσσω. Ὑπῆρξε Μουσικός.
'Αμπελίδας: ἐκ τοῦ ἄμπελος.
'Αμπελίς: " "
'Άμπυκος: *ἄμπυξ* =ταινία κόμης.
'Αμυθάων: *α +μῦθος*, δηλ. ἀπερίγραπτος.
'Αμύνανδρος: ἄμυνα +ἀνήρ.
'Αμύνας: ὁ προβάλλων ἄμυναν.
'Αμυνίας: " "
'Αμυνόμαχος: ἄμυνα καὶ μάχη.
'Αμύντας: ἀμύντωρ.
'Αμύντωρ: ὁ προβάλλων ἄμυναν.
'Αμφάλκης: ἀμφὶ +ἄλκαρ =ἀμυντήριον.
'Αμφαναία: ἀνὰ +φαίνω.
'Αμφήρης: ἀμφὶ +ἐρέττω.
'Αμφιάλη: ἀμφὶ +ἅλς.
'Αμφίαλος: " "
'Αμφιάναξ: " +ἄναξ.
'Αμφιάραος: βλ. 'Αμφήρης.
'Αμφίας: ἀμφὶ +ἰών.
'Αμφίβια: ἀμφὶ +βία =δύναμις.
'Αμφιδάμας: ἀμφὶ +δαμάω =νικῶ.
'Αμφίδικος: " +δίκη.
'Αμφίδοκος: " +δοκῶ.
'Αμφίδωρος: " +δῶρον.
'Αμφιθέα: " +θέα.
'Αμφιθέμις: " +θέμις.
'Αμφίθεος: ἀμφὶ +θέω.
'Αμφιθόη: " "
'Αμφικλῆς: ἀμφὶ +κλέος.
'Αμφικλος: " "
'Αμφικράτης: ἀμφὶ +κρατῶ.
'Αμφίλοχος: ἀμφὶ +λόχος.

Ἀμφίλυτος: ἀμφὶ + λυτός.
Ἀμφίμαρος: ἀμφὶ + μύρα =θάλασσα.
Ἀμφίμαχος: " + μάχη.
Ἀμφιμέδουσα: " + μέδουσα =προνοοῦσα.
Ἀμφιμέδων: " + μέδων.
Ἀμφιμένης: " + μένος.
Ἀμφίμνηστος: " + μνήμη, μνηστός.
Ἀμφινεύς: " + νεύω.
Ἀμφινόμη: " + νέμω.
Ἀμφίνομος: " "
Ἄμφιος: " + ἴω.
Ἀμφιπτόλεμος: ἀμφὶ +πτόλεμος =πόλεμος (μακεδον.)
Ἀμφιρρόη: ἀμφὶ +ρέω.
Ἀμφιρώ: " "
Ἀμφίστρατος: ἀμφὶ +στρατός.
Ἀμφιτρίτη: Νηρηίς. "*Διὰ τὸν πανταχόθεν φόβον, ἢ διὰ τὸ τρίτον εἶναι στοιχεῖον.*" (*τρέω*=φοβοῦμαι).
Ἀμφιτρύων: ἀμφὶ +τρύω =εἰσχωρῶ.
Ἀμφίων: ἀμφὶ +ἰών.
Ἀμφιφάνης: ἀμφὶ +φαίνω.
Ἀμφίων: ἀμφὶ + ἰών.
Ἀμφορεύς: ἀμφὶ +φορεύς.
Ἀμφότερος: ἀμφὶ +ἕτερος.
Ἄμφυτος: ἀνὰ +φύω.
Ἀναβησίνεως: ὁ ἀναβαίνων εἰς τὰς νῆας. -Ὄνομα ναυτικοῦ.
Ἀναγόρα: ἐκ τοῦ ἀναγορεύω.
Ἀναίτιος: ὁ ἄνευ *αἰτίας* =κατηγορίας.
Ἀνακρέων: ἀνὰ +κρέων =βασιλεύς.
Ἀνακτόρα ἢ **Ἀνακτορία:** ἀνὰ +ἄκτωρ.
Ἀνάκτωρ: " "
Ἀνακώ: ἀνακῶς = ἐπιμελῶς.
Ἀνάνιος: ἐκ τοῦ ἄνα, ἄνω ἴων.
Ἀναξαγόρας: ἄναξ +ἀγορά.
Ἀναξάνδρα: ἄναξ +ἀνήρ.
Ἀναξανδρίδης: " "
Ἀνάξανδρος: ἄναξ +ἀνήρ.
Ἀνάξαρχος: ἄναξ +ἀρχός, ἄρχων.
Ἀναξήνωρ: " + ἀνήρ.
Ἀναξιβία: ἄναξ + βία =δύναμις.
Ἀναξίβιος: " "
Ἀναξίδαμος: ἄναξ +δῆμος.
Ἀναξίδοτος: " +δοτός.

Ἀναξίδωρος: ἄναξ +δῶρον.
Ἀναξιθέα: " +θέα.
Ἀναξικράτης: " +κρατῶ.
Ἀναξίλαος: ἄναξ +ἵλαος.
Ἀναξίμανδρος: ἄναξ +μάνδρα.
Ἀναξιμένης: " +μένος.
Ἀναξίνος: " +νοῦς.
Ἀνάξιππος: " +ἵππος.
Ἀναξιρρόη: " +ροή.
Ἄναξις: ἄναξ +ἴς =δύναμις.
Ἀνατώ: ἄνατος =ἄβλαβής.
Ἀναυχίδας: *ἄνω + αὐχήν*, μεγαλαύχην, ὑπερήφανος.
Ἀνάφλυστος: ἀνὰ +φλύω, ἀναβλύζω.
Ἅνδης: ἐκ τοῦ ἁνδάνω =ἀρέσκω.
Ἀνδοκίδης: ἀνδοκεία =περίσσεια.
Ἀνδράγαθος: ἀνὴρ ἀγαθός.
Ἀνδραίμων ἀνήρ + αἵμων =πλήρης αἵματος.
Ἀνδρέας: ἐκ τοῦ Ἀνδρεύς, ὅπερ ἐκ τοῦ ἀνήρ.
Ἀνδρεύς: ἐτυμ. ἀνήρ.
Ἀνδρόβουλος: ἀνὴρ +βουλή.
Ἀνδρογένεια: ἀνὴρ +γένος.
Ἀνδρόγεως: " +γέγαα.
Ἀνδροδάϊξα: *ἄνδρας δαΐζω* - ἡ καταστρέφουσα τοὺς ἄνδρας.
Ἀνδροδάμας: ὁ τοὺς ἄνδρας δαμάζων.
Ἀνδροδίκη: ἡ τοὺς ἄνδρας δικάζουσα.
Ἀνδροθόη: ἡ θέουσα ὡς ἀνήρ.
Ἀνδρόκλεια: ἀνδρῶν κλέος.
Ἀνδροκλῆς: " "
Ἀνδροκράτης: ἀνὴρ+κρατῶ.
Ἀνδροκύδης: " +κῦδος=δόξα.
Ἀνδρόλεως: " +λεὼς =λαός.
Ἀνδρόλοχος: " +λόχος.
Ἀνδρομάχη: " +μάχη.
Ἀνδρόμαχος: " "
Ἀνδρομέδα: " +μέδω =φροντίζω.
Ἀνδρομέδης: " "
Ἀνδρομένης: " +μένος =δύναμις.
Ἀνδρόνικος: " +νίκη.
Ἀνδρόπομπος: " +πέμπω =συνοδεύω.
Ἄνδρος: ἀνήρ, ἀνδρεῖος.
Ἀνδροσθένης: ἀνὴρ +σθένος.

᾿Ανδρότιμος: ἀνὴρ +τιμή.
᾿Ανδροτίων: " +τίω =τιμῶ.
᾿Ανδρώ: ἡ ἀνδρική. (᾿Αμαζών).
῎Ανδρων: ἐτ. ἀνήρ.
᾿Ανθέας ἤ **᾿Ανθείας:** ἐτυμ. ἄνθος.
῎Ανθερμος: ἀνὰ +θερμός.
᾿Ανθεύς: ὁ τῶν ἀνθέων.
᾿Ανθή: ἡ τῶν ἀνθέων.
᾿Ανθηΐς: ἀνθὴ +ἴς =δύναμις.
῎Ανθην: ἐκ τοῦ ἄνθος.
᾿Ανθίππη: ἀντὶ +ἵππος.
῎Ανθιππος: ἀντὶ +ἵππος.
᾿Ανθίς: ἐκ τοῦ ἄνθος.
᾿Ανίκητος: ὁ μὴ ἡττώμενος.
῎Ανιος: ἐκ τοῦ ἄνω.
῎Ανιππος: ἀνὰ +ἵππος.
᾿Ανίων ἄνω +ἰών, ὁ ἀνερχόμενος.
῎Αννα: ἐκ τοῦ ῎Ανα, ἄνω. *ἀνναίω* = ἄνω ναίω. (Δὲν ἔχει σχέσι μὲ τὸ ἑβρ. Hannah).
῎Αννιος: βλ. ᾿Ανίων, ῎Αννα.
᾿Ανταγόρας: ἀντὶ +ἀγορεύω, ὁ ἀντιλέγων.
᾿Ανταῖος: ἀντὶ +αἶα =γαῖα.
᾿Ανταλκίδας: ἀντὶ +ἀλκή.
᾿Αντάνδρη: ἀντὶ +ἀνήρ.
῎Αντανδρος: ἀντὶ +ἀνήρ.
᾿Αντάνωρ: " "
῎Αντασος: ἀντὶ καὶ ἄση =κορεσμός.
᾿Αντέας: ἄντα +ἕω =πορεύομαι.
᾿Αντεια: " "
᾿Αντείας: " "
᾿Αντέρως: ἀντὶ +ἔρως, ἀτυχὴς ἔρως.
᾿Αντήνωρ: ἀντὶ +ἀνήρ, ἐχθρικός.
᾿Αντιάδης: ἀντὶ +ἅδην =λίαν.
᾿Αντιάνειρα: ἀντὶ +ἀνὴρ (Βασίλισσα ᾿Αμαζόνων).
᾿Αντίβια: ἀντὶ +βία - ἡ ἐχθρά.
᾿Αντίβιος: ὡς ἄνω - ὁ ἐχθρικός.
᾿Αντιβρότη: ἀντὶ+βροτός.
᾿Αντιγένης: " +γένος.
᾿Αντιγενίδας: ἀντὶ +γένος.
᾿Αντιγόνη: ἀντὶ +γόνος.
᾿Αντίγονος: ἀντὶ + γόνος.
᾿Αντίγων: " "

Ἀντίδοτος: ἀντὶ+ δίδωμι.

Ἀντιδωρίδης: ἀντὶ+ δωρητής.

Ἀντίδωρος: " + δῶρον.

Ἀντίκλεια: ἀντὶ + κλέος.

Ἀντικλῆς: " "

Ἄντικλος: " "

Ἀντικράτης: " + κρατῶ.

Ἀντικυρεύς: " + κυρέω =συναντῶ.

Ἀντιλέων: " + λέων.

Ἀντίλοχος: " + λόχος.

Ἀντίμαχος: " + μάχη.

Ἀντιμέδων: " + μέδων=προνοῶν.

Ἀντιμένης: " + μένος.

Ἀντιμενίδας: " + "

Ἀντίμνηστος: " + μνήμη.

Ἀντινόεια: " + νοῦς.

Ἀντινόη: " "

Ἀντίνοος: " "

Ἀντιόπη: " + ὄψ =ὀφθαλμός, ὄψις.

Ἀντιόφημος: ἀντί, ἀντίος +φήμη.

Ἀντίοχος: ἀντὶ + ἔχω.

Ἀντιπατρίδης: ἀντὶ +πατήρ.

Ἀντίπατρος: ἀντὶ + πατρὸς ἤ ἀντὶ +πατρίς.

Ἀντίπαφος: " + ἐπαφὴ (ἐφονεύθη ὑπὸ τῆς συζύγου του).

Ἄντιππος: " + ἀντὶ +ἵππος.

Ἀντισθένης: " + σθένος.

Ἀντίστρατος: " + στρατός.

Ἀντιφάνης: " + φαίνω.

Ἀντιφάτης: " + φημί, φατός.

Ἀντιφέρων: ἀντὶ +φέρω.

Ἀντίφημος: ἀντὶ +φημί.

Ἀντιφίλη: " +φίλη.

Ἀντίφιλος: ἀντὶ +φίλος.

Ἀντίφονος: ἀντὶ +φόνος.

Ἀντιφῶν: ἀντὶ +φωνή.

Ἀντιχάρης: " +χαρά.

Ἀντίων: ὁ ἐναντίος, ὁ ἀντὶ +ὤν.

Ἀντίωρος: ἀντὶ + ὥρα =φροντίς.

Ἀντολίη: ἀνὰ + τέλλω, "ἀνατολίη".

Ἀντρών: ἄντρον =σπήλαιον.

Ἄντυλλα: ἄντα =ἔναντι +ὑποκορ. κατάλ. *-υλλα*.

᾿Αντύλλιος: Βλ. ῎Αντυλλα.

῎Αντυλλος: " "

᾿Αντύλος: " "

῎Αντων: ὁ αντὶ ὢν (῎Αντων: υἱὸς Ἡρακλέους. Ἐκ τοῦ ῎Αντων → ᾿Αντώνιος.)

᾿Ανύτη: ἀνύτω =φέρω εἰς πέρας.

᾿Ανώγων: ἄνωγα =διατάσσω.

῎Ανωλος: ἀνώλεθρος.

῎Αξεινος: ἄξενος.

῎Αξενος: ἀφιλόξενος.

᾿Αξία: ἀξία =τιμὴ - ἐκ τοῦ ἄγω.

᾿Αξιοθέα: ἀξία θέα.

᾿Αξιοκέρσα: ἀξία +κείρω =κόπτω.

᾿Αξιόνικος: ἄξιος +νίκη.

᾿Αξιόπιστος: ἄξιος +πίστη.

᾿Αξιόχη: ἀξία+ἔχω.

᾿Αξίοχος: ὡς ἄνω.

᾿Αξίων: ἐκ τοῦ ἄγω, ἄξω.

῎Αξυλος: ἀξυλία =ἔλλειψις ξύλων.

᾿Αόλλιος: *ἀολλέες* =συνηθροισμένοι.

῎Αορις: *ἄορ* =ξίφος.

᾿Απάμα: ἀπαμάω =ἀποκόπτω.

῎Απαρχος: ἀπὸ+ἀρχὸς =ἄρχων.

᾿Απελλάς: ἀπέλλα =σύγκλησις, ἐκκλησία.

᾿Απελλῆς: " "

᾿Απήμαντος: α+πῆμα =βλάβη - ὁ ἀβλαβής.

᾿Απημοσύνη: ὡς ἄνω.

᾿Απισάων: ἀπισόω =ἐξισώνω.

᾿Απίων: ἀπὸ +ἰών - ὁ ἀπερχόμενος.

᾿Απολλόδοτος: ὁ ὑπὸ τοῦ ᾿Απόλλωνος δοτός.

᾿Απολλόδωρος: δῶρον τοῦ ᾿Απόλλωνος.

᾿Απολλόθεμις: ᾿Απόλλων +θέμις.

᾿Απολλοκράτης: ᾿Απόλλων +κράτος.

᾿Απολλοφάνης: ᾿Απόλλων +φαίνω.

᾿Απολλωνιάδης: ὁ τοῦ ᾿Απόλλωνος.

᾿Απολλωνίδης: ὡς ἄνω.

᾿Απολλώνιος: " "

᾿Απελικών: ἀπὸ +πέλικος (κατὰ ποιητ. συγκοπήν *ἀππέλικος*). (*πέλικος* =ἀγγεῖον).

᾿Αραβιανός: ἐκ τοῦ ῎Αραβος.

῎Αραβος: ἄραβος =μέγας θόρυβος (*ἄρουρα +βοή*).

᾿Αράξης: ἄραξις =σύρραξις, σύγκρουσις.

᾿Αραρώς: ἐκ τοῦ ἀραρίσκω =συνδέω.

Ἄρας: ἐκ τοῦ αἴρω.

Ἄρατος: αἴρω +ἄτη.

Ἀργάδης: ἐκ τοῦ ἔργον. Ἐργάδης.

Ἀργαῖος: ἐκ τοῦ ἀργός =λαμπρός.

Ἄργαλος: ἀργαλέος: ἐργαλέος =κοπιαστικός.

Ἀργανθώνη: ἔργον +ἄνθος.

Ἀργανθώνιος: " "

Ἀργεάδης βλ. Ἀργαῖος.

Ἀργέας: "

Ἀργεία: "

Ἀργεῖος: "

Ἀργέλιος ἀργὸς =ταχύς, λευκός.

Ἄργεννος: ἀργεννὸς =λευκός.

Ἄργεσσα: ἄργη =ἡ στίλβουσα.

Ἀργέστης: ἀργὴς =ταχύς, λαμπρός.

Ἀργεύς: " "

Ἄργη: " "

Ἄργης: " "

Ἀργιλεωνίς: ἄργη +λεώς.

Ἀργίλιππος: ἄργιλος +ἵππος.

Ἄργιλος: ἄργιλος =λευκὸν χῶμα.

Ἀργιόπη: ἄργη +ὄψ -δηλ. ἀστραφτερὸ βλέμμα.

Ἄργιος: λαμπρός.

Ἀργυφία: *ἀργύφεος* =λαμπρός.

Ἀργώ: ἡ ταχεῖα. *ἀργὸς* = ταχύς.

Ἄρδαλος: ἄρδα =ρύπος. (υἱὸς Ἡφαίστου).

Ἀρδέα: ἀρδέα =ἄρδευμα.

Ἀρδείας: ἀρδεύω =ποτίζω.

Ἄρδησκος: "

Ἀρδήττης: "

Ἀρδιαῖος: *ἄρδις* =αἰχμὴ βέλους.

Ἀρέα: ἄρεος =ἄρειος.

Ἀρεθοῦσα: ἐκ τοῦ ἀρδεύω, ἡ ἀρδεύουσα.

Ἀρεία: ἐκ τοῦ Ἄρεως, ἡ πολεμική.

Ἀρειανός: ὡς ἄνω.

Ἄρειος: ἐκ τοῦ Ἄρεως.

Ἀρείων: " "

Ἀρέσας ἐκ τοῦ ἀρέσκω.

Ἀρεσθάνας: " ἀρεστὸς +ἄνω.

Ἀρεσίας: ἐκ τοῦ ἀρέσκω.

Ἀρέσιππος: ἀρέσκω +ἵππος.

Ἀρέστωρ: *ἀρεστὴρ* =ἱλαστήριος προσφορὰ εἰς θεούς.
Ἀρεταῖος: ὁ ἐκ τῆς ἀρετῆς ὁρμώμενος.
Ἀρέταρχος: ἀρετὴ +ἀρχός.
Ἀρεταφίλα: φίλη τῆς ἀρετῆς.
Ἀρετάων: ἐκ τοῦ ἀρετή.
Ἀρέτη: " "
Ἀρέτης: " "
Ἀρεύς: Ἄρειος
Ἀρηγένη: ἐκ τοῦ γένους τοῦ Ἄρεως.
Ἀρηγονίς: Ἄρεως γονή.
Ἀρήγων: βοηθός, ἐκ τοῦ ἀρήγω.
Ἀρηίθοος: Ἄρης +θέω.
Ἀρήιος: ὁ τοῦ Ἄρεως.
Ἀρήνη: *ἀρὴν* =ἀρνί. - *ἀρὰ* = εὐχή.
Ἀρηξίων: ἄρηξις =βοήθεια.
Ἀρησιφόνη: Ἄρης +φόνος.
Ἀρητάδης: ἀρητήρ =ἱερεύς.
Ἀρήτη: ἀρήτειρα =ἱέρεια.
Ἄρητος: ἐκ τοῦ ἀρητήρ =ἱερεύς.
Ἀρθμιάδας: ἄρθμιος, τοῦ ἀραρίσκω=συνδέω.
Ἄρθμιος: " "
Ἀριάδνη: ἡ ἄρι ἁνδάνουσα =ἀρεστή.
Ἀρίαιθος: ἄρι =λίαν +αἴθω.
Ἀριάνθη: " " +ἄνθος.
Ἀριάνθης: " " "
Ἀριανθίδης: " "
Ἀριγνώτη: ἄρι =λίαν +γνωστή.
Ἀρίγνωτος: ὡς ἄνω.
Ἀριδαῖος: ἄρι+δάιος =καταστρεπτικός.
Ἀριδίκης: " +δίκη.
Ἀρίζηλος: " +ζῆλος.
Ἀρίμνης: ἄρι +μνήμη.
Ἀριμνήστη: " +μνῶμαι, μνηστή.
Ἀρίμνηστος: " "
Ἀρίσβας: ἄρις =εἶδος βοτάνης +βαίνω.
Ἀρίσβη: " " "
Ἀριστάγγελος: ἄριστος ἄγγελος.
Ἀρισταγόρα: ἡ ἄριστα ἀγορεύουσα.
Ἀρισταγόρας: ὁ ἄριστα ἀγορεύων.
Ἀρισταίνετος: ἄριστος + αἰνετός.
Ἀρισταῖος: ἐκ τοῦ ἄριστος.

Ἀρίσταιχμος: ἄριστος + αἰχμὴ (=δόρυ).
Ἀρίστανδρος: ἄριστος + ἀνήρ.
Ἀρισταρέτη: ἀρίστη + ἀρετή.
Ἀριστάρχη: " + ἀρχή.
Ἀρίσταρχος: ἄριστος ἄρχων.
Ἀρίστας: ὁ ἄριστος.
Ἀριστέας: ὡς ἄνω.
Ἀριστεύς: ὡς ἄνω.
Ἀριστείδης: ἄριστος + εἶδος.
Ἀρίστιππος: ἄριστος + ἵππος.
Ἄριστις: ἀρίστη.
Ἀριστίων: ἄριστος.
Ἀριστόβουλος: ἄριστος + βουλὴ =σκέψις.
Ἀριστογείτων: " + γείτων.
Ἀριστογένης: " + γένος.
Ἀριστοδάμα: ἀρίστη + δαμάω=νικῶ.
Ἀριστοδαμίδας: ἄριστος + "
Ἀριστοδήμη: ἀρίστη + δῆμος.
Ἀριστόδικος: ἄριστος + δίκη.
Ἀριστόδοτος: " + δίδωμι, δοτός.
Ἀριστοδώρα: ἀρίστη + δῶρα.
Ἀριστόκλεια: " + κλέος=δόξα.
Ἀριστοκλείδης: ἄριστον κλέος.
Ἀριστόκλειτος: ἄριστος + κλειτὸς (=ξακουστός).
Ἀριστοκλῆς: " + κλέος =δόξα.
Ἀριστόκλητος: ἄριστος + καλῶ.
Ἀριστοκόραξ: " + κόραξ.
Ἀριστοκράτης: " + κρατῶ =ἐξουσιάζω.
Ἀριστοκρέων: " + κρέων =βασιλεύς.
Ἀριστόκυπρος: " + κύπρος.
Ἀριστολαΐδης: " + λαός.
Ἀριστόλεως: " + λαός, λεώς.
Ἀριστόλοχος: " + λόχος.
Ἀριστομάχη: " + μάχη.
Ἀριστόμαχος: " "
Ἀριστομέδων: " + μέδω = φροντίζω.
Ἀριστομένης: " + μένος =δύναμις.
Ἀριστομήδης: " + μῆδος =σκέψις.
Ἀριστομηλίδας: " + μῆλον =καρπός.
Ἀριστομηνίδας: " + μῆνις, μένος.
Ἀριστονίκη: ἄριστος + νίκη.

Ἀριστόνικος: ἄριστος +νίκη
Ἀριστόνοος: " + νοῦς.
Ἀριστόξενος: " + ξένος =φίλος.
Ἀριστοτέλης: " + τέλος =τιμή, ἀξία.
Ἀριστότιμος: " + τιμή.
Ἀριστοφάνης: " + φαίνω.
Ἀριστόφαντος: " + φαίνω.
Ἀριστόφιλος: ἄριστος + φίλος.
Ἀριστοφῶν: ἄριστος +φωνή.
Ἀρίστυλλος: " +κατάληξις -ὑποκοριστικὴ -*υλλος*.
Ἀρίστων: ἄριστος ὤν.
Ἀριστώνυμος: " + ὤνυμα =ὄνομα.
Ἀριτάδης: ἄρι = λίαν + τάδε.
Ἀριφέρνης: ἄρι = λίαν + φέρω.
Ἀριφράδης: " " + φράζω.
Ἀρίφρων: " " + φρήν, φρένες.
Ἀριχώνδας: ἀριχάομαι = ἀναρριχῶμαι.
Ἀρίων: ἀρίων = ἄρειος, πολεμικός.
Ἀρκαδίων: ἀρκέω =φυλάττω, ἀποκρούω.
Ἀρκάς: ἀρκέω = φυλάττω, ἀποκρούω.
Ἀρκασίδης: ὡς ἄνω.
Ἀρκεισιάδης: ἄρκεσις =βοήθεια.
Ἀρκείσιος: "
Ἀρκεσίας: "
Ἀρκεσίλαος: " +λαός. Δηλαδή, φύλαξ λαοῦ.
Ἄρκεσος: ἄρκεσις =βοήθεια.
Ἄρκη: βλ. Ἀρκάς.
Ἄρκισσος: ἄρκιος =βέβαιος, ἀσφαλής.
Ἀρκτίνος: ἀρκτικός, ὁ πρῶτος τῇ τάξει.
Ἁρματεύς: ἁρματεύω =πορεύομαι ἐφ' ἅρματος, ὁ τοῦ ἅρματος.
Ἀρμένας: ἄρμενα = ὅπλα, ἐξαρτήματα.
Ἀρμενίδας: " "
Ἄρμενος: " " - ὑπῆρξε Ἀργοναύτης.
Ἁρμόδιος: ἐκ τοῦ ἁρμόττω =συνδέω.
Ἁρμοθόη: ἅρμα + θέω =τρέχω.
Ἁρμοκύδης: " + κῦδος =δόξα.
Ἁρμονία: ἐκ τοῦ ἁρμόττω.
Ἁρμονίδης: ὄνομα Μουσικοῦ, ἐκ τοῦ ἁρμονία.
Ἁρμόστας: ὁ ἁρμόζων.
Ἀρναῖος: ἀρνέα =δορά.
Ἄρνεος: " "

Ἄρνη: ἀρνέα =δορά.

Ἀρνίσκος: ἀρνίον =μικρὸς ἀμνὸς+ἐίσκω =ὁμοιάζω.

Ἄρνωσσος: ἄρνος=ἀμνός.

Ἀρξιλαΐδας: ἄρχω+λαός.

Ἄρξιππος: " +ἵππος.

Ἅρπαγος: ἐκ τοῦ ἁρπάζω.

Ἀρπαλεύς: ἁρπαλέος = ἄπληστος.

Ἁρπάλη: " "

Ἁρπαλίων: " "

Ἁρπαλύκη: ἁρπάζω+λύκη =φῶς.

Ἁρποκράτης: ἁρπάζω+κρατῶ.

Ἀρποκρατίων: ὡς ἄνω.

Ἀρραχίων: α ἐπιτ. +ράχις. (Ὑπῆρξε ἀθλητής).

Ἀρρενείδης: ἄρρην, ἀρσενικός.

Ἄρρητος: α στερητ. +ρητός, δηλ. ἄφατος.

Ἀρριανός: βλ. Ἀρρίας.

Ἀρρίας: πιθ. α ἐπιτατ. +ρίον =ἐξέχον μέρος.

Ἀρριβαῖος: ρίμβη, ρίβη =ροή.

Ἀρριφῶν: ἄρρυ =ἐπιφώνημα κωπηλατῶν +φωνή.

Ἀρρύβας: " +βοή.

Ἀρσέας: ἐκ τοῦ ἄρσεν ἢ ἐκ τοῦ ἄρσις.

Ἀρσινόη: ἐκ τοῦ ἄρσις +νόος.

Ἄρσιππος: ἄρσις +ἵππος.

Ἀρσιφόνη: " +φένω.

Ἀρταμένης: ἄρταμος =ἀρτεμὴς +μένος.

Ἀρτάνης: ὡς ἄνω.

Ἀρταξίας: ἄρτιος +ἀξία.

Ἄρτας: ἄρτιος, ἀρτεμὴς =σῶος.

Ἀρτεμίδωρος: Ἄρτεμις +δῶρον, τὸ δῶρον τῆς Ἀρτέμιδος.

Ἀρτεμισία: ἡ εἰς Ἄρτεμιν ἀναφερομένη.

Ἀρτέμων: ἀρτέμων =μικρὸν ἱστίον, ἐξ-άρτημα.

Ἀρτύλας: ἀρτύλη=λόγχη.

Ἀρύστας: ἐκ τοῦ ἀρύω -ὁ ἀντλῶν.

Ἀρχάγαθος: ἀρχὴ (=ἐξουσία) +ἀγαθός.

Ἀρχαγόρας: ἀρχὴ +ἀγορά, ἀγείρω, ἀγορεύω.

Ἀρχαίνετος: ἀρχὴ +αἶνος.

Ἀρχαλεύς: ἀρχὴ +ἅλη ἢ ἀρχὴ +λεὼς =λαός.

Ἀρχεάναξ: ἀρχὴ +ἄναξ.

Ἀρχεβάτης: ἀρχὴ +βαίνω.

Ἀρχέβιος: ἀρχὴ + βίος.

Ἀρχέβουλος: " + βουλὴ =σκέψις.

Ἀρχεδημίδης: ἀρχὴ + δῆμος.

Ἀρχέδημος: " "

Ἀρχεδίκη: " + δίκη.

Ἀρχέδικος: " "

Ἀρχέλαος: " + λαός.

Ἀρχέμαχος: " + μάχη.

Ἀρχέμβροτος: " + βροτός.

Ἀρχέμορος " + μόρος (=μοῖρα).

Ἀρχενηίδης: " + ναῦς - Ἄρχων νηῶν.

Ἄρχεννος: " + ἕννος =ἐνιαυτός.

Ἀρχένομος: " + νόμος.

Ἀρχεπτόλεμος: " + πτόλεμος (=πόλεμος) - Ἄρχων πολέμου.

Ἀρχέπτολις: " + πτόλις (=πόλις)- Ἄρχων πόλεως.

Ἀρχεστρατίδης: ἄρχων, ἀρχὴ στρατοῦ.

Ἀρχέστρατος: ὡς ἄνω.

Ἀρχέτιμος: ἀρχὴ +τιμή.

Ἀρχετίων: " +τίω =τιμῶ.

Ἀρχήδιος: ἀρχὴ =ἐξουσία.

Ἀρχήνωρ: " +ἀνήρ.

Ἀρχίας: ἀρχή, ἄρχων, ἀρχίζω.

Ἀρχιάδας: " +ἅδην =λίαν.

Ἀρχιάλας: " +ἅλς (ἢ ἀρχὴ +ἄλη =περιπλάνησις).

Ἀρχίβιος: ἀρχὴ+βίος. (Ὁ Ἀρχίβιος ὑπῆρξε ἰατρός).

Ἀρχιδάμεια: ἀρχὴ +δαμάω =νικῶ· ἢ ἀρχὴ+δῆμος.

Ἀρχίδαμος: ὡς ἄνω.

Ἀρχιδημίδης: ὡς ἄνω.

Ἀρχιδίκη: ἀρχὴ + δίκη.

Ἀρχικράτης: " + κρατῶ.

Ἀρχίλοχος: " + λόχος.

Ἀρχίμαχος: ἀρχὴ + μάχη.

Ἀρχιμήδης: ὁ ἄρχων τῆς σκέψεως (μῆδος, μῆτις =σκέψις, σοφία).

Ἀρχίμηλος: ἀρχὴ +μῆλον =πρόβατον. Ὁ ἔχων πολλὰ ποίμνια.

Ἀρχίνομος: " + νόμος.

Ἀρχίνος: " + νόος νοῦς.

Ἀρχίππη: " + ἵππος.

Ἀρχιππίδης: " + ἵππος (ὑπῆρξε ἀθλητής).

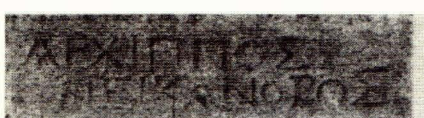
Ἄρχιππος: " + ἵππος.

Ἀρχιρρόη: " + ροὴ (ὑπῆρξε Νύμφη).

Ἀρχίτιμος: " + τιμή.

Ἀρχιφῶν: ἀρχὴ + φαίνω.

Ἀρχομενίδης: " + μένω.

Ἄρχιππος
Ν⟨ε⟩λικάνειος

Εἰκ. 26 = ἐπιγρ. 60.

᾿Αρχύτας: ἐκ τοῦ ἄρχω.

᾿Αρχωνίδης: ἢ ἐκ τοῦ ἄρχων +-ίδης ἢ ἐκ τοῦ ἀρχὴ +ὠνία =τιμή.

᾿Ασαιάτης: ἇσαι =ἀπαρέμφατον τοῦ *ἄω* =κορέννυμι.

᾿Ασάμων: ἄση = κορεσμός.

῎Ασανδρος: " +ἀνήρ.

῎Ασβολος: ἀσβόλη =καπνιά. (εἷς ἐκ τῶν Κενταύρων).

᾿Ασεάτης: ἄση =κόρος, κορεσμός.

᾿Ασιατικός: ὑπῆρξε ἀθλητής. ἄση =κορεσμός, ἐξ οὗ καὶ → ᾿Ασία =ἡ κεκορεσμένη, ἡ πλουσία.

῎Ασιος: ἄση =κορεσμός.

῎Ασκαλος: α (ἐπιτατ. ἢ στερητ.) +σκάλλω =σκαλίζω.

᾿Ασκάλων: ὡς ἄνω.

᾿Ασκάνιος: α ἐπιτατ. +σκᾶνος, σκῆνος, σκηνή.

῎Ασκαρος: ἀσκὸς +αἴρω, ἢ ἄρω (=ἁρμόζω).

᾿Ασκληπιός: βλ. εἰς Κεφάλαιον ᾿Ιατρικῆς.

῎Ασκλης: ἀσκελὴς =σκληρός. σκέλλω =σκληραίνω.

᾿Ασκώνδας: ὑπῆρξε ἀθλητής, ὅθεν: ὁ ἀσκούμενος.

᾿Ασπασία: ἀσπάσιος=ἀγαπητός.

᾿Ασπιδοχάρμη: ἀσπὶς +χάρμη =μάχη. ῾Υπῆρξε ᾿Αμαζών.

῎Ασπονδος: ὁ ἄνευ σπονδῆς.

᾿Ασσάρακος: *ᾄσσω* =ἀΐσσω, ὁρμῶ +*ράκος* =ὕφασμα.

᾿Ασσάων: ᾄσσω =ἀΐσσω.

᾿Αστάς: ὁ ἄστατος, ὁ μὴ στάς.

᾿Ασταχύων: ἀστάχυς =στάχυς (῾Υπῆρξε γεωργός).

᾿Αστεῖος: κάτοικος τοῦ ἄστεως.

᾿Αστερία: ἐκ τοῦ ἀστήρ. ῾Υπῆρξε ᾿Αμαζών.

᾿Αστερίας: ἐκ τοῦ ἀστήρ. ῾Υπῆρξε ᾿Αργοναύτης.

᾿Αστερίων: ὁμοίως ὡς ἄνω.

᾿Αστερόδεια: ἀστὴρ +δέος. ῾Υπῆρξε ᾿Ωκεανίς.

᾿Αστεροπαῖος: ἀστεροπὴ =ἀστραπή.

᾿Αστερόπεια: " "

᾿Αστερόπη: " " ῾Υπῆρξε ᾿Ωκεανίς.

᾿Αστίκοσος: ἄστυ +κόσσω (=κόπτω)

᾿Αστραῖος: ἐτυμ. ἀστήρ. ῾Υπῆρξε Τιτάν.

᾿Αστυάγεια: ἄστυ + ἄγω.

᾿Αστυάναξ: ὁ τοῦ ἄστεως ἄναξ.

᾿Αστυάνασσα: ἡ τοῦ ἄστεως ἄνασσα.

᾿Αστυβίης: ἄστυ + βία =δύναμις.

᾿Αστυγένεια: " +γένος.

᾿Αστύγονος: " +γόνος.

᾿Αστυδάμας: " +δᾶμος, δῆμος. (ἢ δαμάω).

᾿Αστυδάμεια: ὡς ἄνω.

᾿Αστυκλῆς: ἄστυ +κλέος.
᾿Αστυκράτεια: " +κρατῶ.
᾿Αστυκράτης, ᾿Αστυκρατίδας: ὡς ἄνω.
῎Αστυλος: α ἐπιτατ. +στῦλος.
᾿Αστύμαχος: ἄστυ +μαχητής.
᾿Αστυμέδουσα: " +μέδος, μῆδος =φροντίς.
᾿Αστυνόμη: ἄστυ +νόμος.
᾿Αστυνόμος: " "
᾿Αστύνοος: " +νόος νοῦς.
᾿Αστυόχη: " +ἔχω =κρατῶ.
᾿Αστύοχος: ὡς ἄνω.
᾿Αστύπυλος: ἄστυ +πύλος =πύλη.
᾿Αστύφιλος: " +φίλος.
῎Αστων: ἀστός.
᾿Ασφαλίων: ἀσφαλής. (῾Υπῆρξε θεράπων).
᾿Ασωνίδης: ἄση (=κορεσμὸς) + -ωνίδης (ἐκ τοῦ ὦνος, ὤνιον).
᾿Ασωπίδης, ᾿Ασωπίς, ᾿Ασωπώ: ἄση +ὤψ =φωνή.
᾿Αταλάντη: α ἐπιτατ. +τάλαντον.῾Υπῆρξε ἰσοδύναμος πρὸς τοὺς ἄνδρας στὸ κυνήγι καὶ στὸ τρέξιμο.
᾿Ατάρβης: ἀταρβὴς =ἄφοβος (α+τάρβος=φόβος).
᾿Ατησινός: ἄτη =ὄλεθρος.
᾿Ατθίς: Θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς ᾿Αττικῆς Κραναοῦ. ᾿Ετυμολ. ἐκ τοῦ ᾿Ακτική.
᾿Ατιντάν: τιντὸς =ἀτμός.
᾿Ατιντάνια: ὡς ἄνω.
᾿Ατλαντείη: βλ. ῎Ατλας.
᾿Ατλάντιος: "
᾿Ατλαντίς: "
῎Ατλας: α+*τλάω-ῶ*. ῾Ο τὰ πάντα ὑπομένων.
᾿Ατλίτης: βλ ῎Ατλας.
᾿Ατρακίδης: α στερητ. +τρέω =φοβοῦμαι. - ὁ ἄφοβος.
῎Ατραξ: ὡς ἄνω +κατάλ. -αξ τοῦ ἄγω.
᾿Ατρεστίδας: ἄτρεστος =ἀτρόμητος.
᾿Ατρεύς: ὡς ἄνω.
᾿Ατρήνη: "
᾿Ατρόμητος: α στερητ. +τρομέω.
῎Ατρομος: ὡς ἄνω.
῎Ατροπος: α στερητ. +τρέπω. ῾Ο μὴ τρεπόμενος.
῎Ατρων: ἀτρώς, ἄτρωτος.
᾿Ατταγάς: ἀτταγὴν =εἶδος πτηνοῦ. (*ἄττω+ἄγω*).
᾿Ατταγίνος: ὡς ἄνω.
῎Ατταλος: ἄταλος =ἁπαλός.
῎Αττη: ᾄττω =ὁρμῶ.

Ἄττης: βλ. Ἄττη.

Ἀττική: ἐκ τοῦ Ἀκτική, ὡς πλήρης ἀκτῶν.

Ἀττικίων: ὁ τῆς Ἀττικῆς.

Ἀττινάς: ἄττομαι =τοποθετῶ ἱστὸν δι᾽ ὕφανσιν.

Ἀτύμνιος: α ἐπιτ. +τυμνία =ράβδος.

Ἄτυς: ἀτύζω =ἐκπλήττω.

Αὐγέας: ἐκ τοῦ αὐγή.

Αὐγείας: " " αὐγή, ὡς υἱὸς τοῦ Ἡλίου.

Αὐγή: ἐκ τοῦ αὐγή.

Αὔγης: "

Αὐδάτας: αὐδὴ =φωνή.

Αὐδολέων: αὐδὴ +λέων.

Αὐλάνιος: ἐκ τοῦ αὐλή.

Αὐλή: ἐκ τοῦ ἄFημι =φυσάω.

Αὐλωνία: αὐλὴ +ὦνος =ἀξία.

Αὐξησία: ἐκ τοῦ αὐξάνω.

Αὐξώ: ἐκ τοῦ αὐξάνω (μία τῶν τριῶν Χαρίτων).

Αὔρα: ἐκ τοῦ ἄ Fημι =φυσῶ +ρέω.

Αὔσων: ἐκ τοῦ αὔω =ξηραίνω.

Αὔτανδρος: αὐτὸς +ἀνήρ.

Αὐτόβουλος: " + βουλή =σκέψις.

Αὐτόδωρος: " + δῶρον.

Αὐτοκλείδης: " + κλέος.

Αὐτοκλῆς: " "

Αὐτοκράτης: " + κρατῶ.

Αὐτόλαος: " + λαός.

Αὐτολέων: " + λέων.

Αὐτολήκυθος: αὐτὸς + λήκυθος (εἶδος ἀγγείου). Ὑπῆρξε δοῦλος.

Αὐτόλυκος: αὐτὸς + λύκος (Ὁ Αὐτόλυκος ἔκλεβε ζῶα).

Αὐτολύτη: " + λύω.

Αὐτομάτη: " + ματεύω =ζητῶ.

Αὐτομέδουσα: " + μέδομαι =σκέπτομαι.

Αὐτομέδων: " "

Αὐτομένης: " + μένος.

Αὐτομήδης: " + μῆδος =σκέψις.

Αὐτονόη: Νηρηὶς" + νοῦς ("Ὁ αὐτόματος νοῦς"). -Σχόλια εἰς Ἡσίοδον.

Αὐτόνοος: αὐτὸς + "

Αὐτοσθένης: " + σθένος.

Αὐτοῦχος: " + ἔχω =κρατῶ, κατέχω.

Αὐτόφονος: αὐτὸς + φόνος - 1) φονεὺς 2) αὐτοκτόνος.

Αὐτοχαρίδας: αὐτὸς + χάρις

Αὐτόχθων: αὐτὸς + χθών.
Ἀφαρεύς: 1) ἄφαρ =ἐξαίφνης 2) ἀφαρὴς =γυμνός, ἄνευ φάρους.
Ἀφείδας: α στερ. +φείδομαι. Ὁ μὴ φειδόμενος.
Ἀφεταῖος: ἀφέτης = ὁ ρίπτων. Ἐκ τοῦ ἀφίημι.
Ἀφθόνιος: ὁ μὴ φθονῶν.
Ἀφόβητος: ἄφοβος.
Ἄφοβος: α στερητ. +φόβος.
Ἄφρος: ἐτυμ. ἀφρός.
Ἀχαιμενίδης: τῶν Ἀχαιῶν τὸ μένος.
Ἀχαιός: ἄχα =ὕδωρ. "*ἀχερὸν κῦμα*". Κυριολεκτικῶς σημαίνει ἄνθρωπος τῆς θαλάσσης.
Ἀχαρνεύς: *ἄχα* =ὕδωρ+*ροή* +*νέω* =πλέω. (Ὑπῆρξε ἀθλητής).
Ἀχέλης: ἄχα =ὕδωρ +ἑλίττω.
Ἀχελωόδωρος: ἐκ τοῦ Ἀχελώου δῶρον.
Ἀχιλλάς: Στρατηγὸς Πτολεμαίου. Βλ. Ἀχιλλεύς.
Ἀχιλλεύς: ἐκ τοῦ ἄχος +ἰλλεύς. Αὐτὸς ὁ ὁποῖος μὲ *ἄχος* (=θλίψι) τριγυρίζει, *ἰλλέει*.
Ἀψευδής: α στερητ. +ψεῦδος.
Ἀψηφίων: ἀψηφῶ =δὲν ὑπολογίζω.
Ἁψίνης: πιθ. ἐκ τοῦ μέλλ. ἅψομαι τοῦ ἅπτομαι.
Ἀῶος: ἄω = κορέννυμι, πληροῦμαι.
Ἀώρα: Νύμφη· α στερητ. + ὤρα =φροντίς.
Ἄωρος: α στερητ. + ὥρα. ἄγουρος, πρὶν τῆς ὥρας του.

Β

Βάθιππος: βάθος + ἵππος (βαθύπλουτος ὡς πρὸς τοὺς ἵππους).
Βαθυκλῆς: βαθὺ +κλέος (μεγάλη δόξα).
Βαθύλαος: βαθὺς (=πολὺς) +λαός.
Βάθων: ὁ τοῦ βάθους. Ὑπῆρξε ποιητής.
Βαῖος: ἐκ τοῦ βαιὸς =μικρός, ὀλίγος.
Βάκις: ἐκ τοῦ *βάζω* =λέγω. *βάκις* =προφήτης
Βακχίς: ἀκόλουθος τοῦ Βάκχου.
Βάκχις: ἐκ τοῦ Βάκχος.
Βάκχος: βλ. εἰς ἐπίθετα Διονύσου.
Βακχυλίδης: ὁ ἀνήκων εἰς μικρὸν βάκχον, "βάκχυλον".
Βάλακρος: *βάλαγρος* =εἶδος ἰχθύος.
Βάλας: ἐκ τοῦ βάλλω =ρίπτω.
Βάρκετις: πιθανὸν ἐκ τοῦ βᾶρις =πλοιάριον.
Βαρσίνη: ἐκ τοῦ βαραίνω.
Βασίας: ἐκ τοῦ βάσις.
Βασιληίδης: ἐτυμ. *βασιλεύς*.
Βασιλώ: "
Βατίς: ἐκ τοῦ *βατός*.
Βάττος: βαττολογῶ· βατταρίζω =τραυλίζω.

Βάτων: ἐκ τοῦ βαίνω, *βᾶτε* (προστακτ.).
Βαυβώ: βαυβάω =ἀποκοιμίζω. (Ὑπῆρξε τροφός).
Βαῦκις: βαυκός =χαϊδεμένος. Ἐκ τοῦ βαυκαλίζω.
Βεβρύκη: ἐκ τοῦ βρυχῶμαι.
Βελιστίχη: βελίτης =ὀξὺς +στείχω =βαδίζω. (Ὑπῆρξε ἀθλήτρια).
Βελλερεφόντης: Βέλλερος +φένω =φονεύω. (Ἐφόνευσε τὸν Βέλλερον).
Βέλλερος: ἐκ τοῦ βάλλω.
Βενθεσικύμη: βένθος =βάθος +κῦμα.
Βερενίκη: ἡ Φερενίκη, ἡ φέρουσα τὴν νίκην (μακεδον. διάλεκτος β =φ).
Βερόη: πιθανὸν ἐκ τοῦ *(F)ερωή* =ὁρμή.
Βῆλος: ἐκ τοῦ Fα Fέλιος = ἥλιος.
Βητίων: ἐκ τοῦ βαίνω, βητός, βατός.
Βία: ἐκ τοῦ (F)ίς =ἰσχύς.
Βιάνωρ: βία =δύναμις +ἀνήρ.
Βίας: " "
Βίθυς: θέμα βι - τῆς ἰσχύος.
Βιστονίς: Fις =δύναμις +τείνω, τόνος.
Βίστων: ὡς ἄνω.
Βιτάλη: Fις =δύναμις +ἄλη =περιπλάνησις.
Βίτος: ἐκ τοῦ ἴθι, ἴτω (Fίτω). Ὁ ὁρμητικός.
Βίτων: ὡς ἄνω.
Βίων: ἐκ τοῦ βία =δύναμις.
Βλάστη: βλάστη =βλαστός.
Βλεπαῖος: ἐκ τοῦ βλέπω. βλέπος =ματιά.
Βλεψίας: ἐκ τοῦ βλέψις.
Βλεψίδημος: βλέψις +δῆμος.
Βλύσων: ἐκ τοῦ βλύζω, ἀναβλύζω.
Βόηθος: βοὴ +θέω· βοηθός.
Βολίνα: ἐκ τοῦ βολή. ("*Βαλοῦσα ἑαυτὴν εἰς θάλασσαν, καταδιωκομένη, ἐπνίγη*").
Βούθιος: βοῦς +θέω. Ὁ θηρεύων βοῦς.
Βούκολος: βοῦς +κολέω =πολέω. -βουκόλος.
Βουλαγόρας: βουλὴ +ἀγορεύω.
Βούλων: ἐκ τοῦ βουλή.
Βούπαλος: βοῦς +πάλλω.
Βούσιρις: βοῦς +ἶρις.
Βούτας: ἐκ τοῦ βοῦς. βούτας =βουκόλος.
Βούτης: ὡς ἄνω.
Βουτώ: ὡς ἄνω.
Βουφάγιος: βοῦς +φαγητόν.
Βράγχος: ἐκ τοῦ βραγχὸς (=βραχνός).
Βραγχυλλίδης: ἐκ τοῦ βραγχός.

Βραισία: ἐκ τοῦ βράσσω=σείω.
Βρασίδας: ἐκ τοῦ βράσσω =σείω.
Βρασίλας: ὡς ἄνω.
Βραυρώ: ὡς ἄνω+ρέω.
Βραύρων: βράσσω +ρέω.
Βρέντος: ἐτυμ. βρέμω, βροντή.
Βρέττος: πιθ. ἐκ τοῦ *βρέτας* =ξόανον.
Βριάρεως: θέμα Fρι- =δύναμις. βρίμη =ἰσχύς.
Βριζώ: βρίζω=εἶμαι βαρὺς ἀπὸ νύστα.
Βριμίας: βρίμη =ἰσχύς.
Βριμώ: " "
Βρισεύς: βλ. Βριζώ.
Βρισηίς: ὡς θυγάτηρ τοῦ Βρισέως.
Βρίσων: βλ. Βρισεύς.
Βριτομάρτις: σημαίνει παρθένος (κρητ. διάλ.).
Βροντεύς: ἐκ τοῦ βροντή.
Βρόντης: ὡς ἄνω.
Βροτέας: ἐκ τοῦ βροτός =θνητός.
Βρύγος: βρύγος =βρυγμός, τριγμός.
Βρύλλη: βρύλλον, βροῦλον σπάρτον ("βοῦρλον").
Βρύσων: βρύσις =ἀνάβλυσις.
Βρυώ: πλήρης βρύων (βρύον: εἶδος φυτοῦ).
Βύζας: βύζω =φωνάζω, ὡς τὸ πτηνὸν *βύας*.
Βύζη: ὡς ἄνω.
Βύζηνος: " "
Βύζης: " "
Βύκελος: βύκτης =θορθυβώδης.
Βύκων: ἐκ τοῦ βύκτης. Ὁ ἠχῶν, ὁ θορυβώδης.
Βυολεύς: πιθ. ἐκ τοῦ βοῦς +ὀλετήρ: ὁ φονεύων βοῦς.
Βῶλος: βῶλος =ὄγκος γῆς.
Βῶρος: φύλαξ -ἐκ τοῦ Fορῶ =ὁρῶ.

Γ

Γάγγης: ἐκ τοῦ γάγγαμον =ἁλιευτ. δίκτυον.
Γαθιάδας: γαθέω, γηθέω =τέρπω.
Γάλανδρος: γάλα, γαλήνη +ἀνήρ.
Γαλαξαύρα: γάλαξ (=εἶδος μαλακόστρακου) +αὔρα.
Γαλαξίδωρος: γαλαξαῖος, γαλακταῖος +δῶρον.
Γάλας: ἐτυμ. γάλα.
Γαλάτεια: Νηρηίς: Ἐκ τοῦ γαλάνα =γαλήνη.
Γαλάτη: βλ. Γαλάτεια.
Γαλάτης: υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους. Ὠνομάσθη οὕτω ἐκ τοῦ κατάλευκου χρώματός του. Γενάρχης τῶν

Γαλατῶν.
Γάλατος: ἐτυμ. γάλα.
Γαλάτων: " "
Γάλαυρος: γάλα, γαλάνα (=γαλήνη) +αὔρα.
Γαλήνη: Νηρηίς: (Βλ. Λεξιλόγ. τῆς ἁλὸς)
Γαληνός: ἐκ τοῦ γαλήνη.
Γαννύκτωρ: γάνυμαι =λαμπρύνω +νύξ.
Γανυμήδα: γάνος =λαμπρότης +μῆδος =φροντίς.
Γανυμήδης: ὡς ἄνω.
Γαραμαντίς: γαρύω =κραυγάζω +μάντις.
Γαράμας: " "
Γελάνωρ: γελῶ +ἀνήρ.
Γέλαρχος: " +ἀρχὸς =ἄρχων.
Γέλας: ἐτ. γελῶ.
Γελάσιμος: ὡς ἄνω.
Γελασίνος: " "
Γέλων: " "
Γεμίνος: γέμω =εἶμαι πλήρης.
Γέμων: ὡς ἄνω.
Γεντιλιανός: γέντο = 1) ἐγένετο 2) ἥρπασε.
Γεντίνη: ὡς ἄνω.
Γεράδας: γέρας =βραβεῖον.
Γέραιστος: " "
Γεράνα: " γέρανος, πτηνόν τι".
Γέρην: ἐτ. γέρας.
Γέρης: γέρας =βραβεῖον.
Γευσιστράτη: γεῦσις +στράτη, στρατός, στρατεία.
Γηθοσύνη: γηθοσύνη =χαρά.
Γηρόστρατος: γῆρας, γηραιὸς +στρατός.
Γηρυονεύς: βλ. Γηρυόνης.
Γηρυόνης: γῆρυς =δυνατὴ φωνὴ +ὀνία =ἀξία.
Γηρυών: γῆρυς +κατάλ. -ων (ὤν).
Γίγων: ἐτ. γίγας.
Γλαυκέτης: γλαυκὸς =λαμπρός.
Γλαύκη: ὡς ἄνω.
Γλαυκία: " "
Γλαυκίας: " "
Γλαυκίδης: " "
Γλαυκίππη: γλαυκὸς + ἵππος.
Γλαυκίων: βλ. Γλαῦκος.
Γλαυκοθέα: γλαυκὸς +θοὸς =ταχύς. (Νηρηίς).

Γλαυκονόμη: γλαυκὸς+νέμω.

Γλαῦκος: γλαύσσω =λάμπω.

Γλαύκων: " "

Γλαφύρα: γλάφω =σκάπτω, χαράσσω.

Γλαφύρας: ὥς ἄνω.

Γληνεύς: γλῆνος=λαμπρότης, λαμπρός.

Γληνίς: ὥς ἄνω.

Γληνός: " "

Γλυκάνθη: γλυκὺ +ἄνθος.

Γλυκέρα: ἐτ. γλυκύς.

Γλυκέριον: ὥς ἄνω.

Γλύκη: ὥς ἄνω.

Γλυκίνος: "

Γλύκων: "

Γλυχάτας: ἐκ τοῦ γλυκύς.

Γνάθαινα: ἐτ. γνάθος =σιαγών.

Γναθαίνιον: " "

Γναθώ: ὥς ἄνω.

Γνάθων: " "

Γναθωνίδης: " "

Γνήσιππος: γνήσιος +ἵππος.

Γνώμη: γνώμη =γνῶσις.

Γνωσία: ἐκ τοῦ γνῶσις.

Γνωσίας: " "

Γνωσίδημος: γνῶσις + δῆμος.

Γνωσίδικος: " + δίκη.

Γνώσιππος: " + ἵππος.

Γόαξις: γόος +ἄγω.

Γόγγυλος: γόγγυλος =κόνδυλος, "γογγύλι".

Γόλγος: ἐκ τοῦ γοργός.

Γονατᾶς: ἐτ. γόνυ.

Γόργασος: γοργὸς =φοβερός,

Γόργη: ὥς ἄνω.

Γοργίας: ὥς ἄνω.

Γοργίδας: " "

Γοργίππεια: γοργὸς +ἵππος.

Γοργίππη, Γόργιππος: ὥς ἄνω.

Γοργολέων: γοργὸς +λέων.

Γόργος: γοργὸς =ἄγριος, φοβερός.

Γοργοφόνη: γοργὸς + φένω, φόνος.

Γοργυθίων: " + θέω.

Γοργώ: βλ. Γόργος.
Γόργων: " "
Γοργώπας: γοργὸς +ὤψ.
Γοργῶπις: ὡς ἄνω.
Γόρδυς: πιθ. ἐκ τοῦ χόρδος, χορδή.
Γουνεύς: γουνὸς =γόνιμος χώρα.
Γραῖκος: γαῖα → γαϊκὸς → γραϊκός.
Γράμμη: ἐτ. γράμμα, γράφω.
Γράστιλλος: *γράστις* =χλόη, γρασίδι +*ἴλλω*.
Γρατίων: πιθ. ἠχοποίητον. (Εἷς ἐκ τῶν Γιγάντων).
Γρυλλίων: ἐτ. γρυλλίζω.
Γρύλλος: ἐκ τοῦ ὁμωνύμου πτηνοῦ.
Γρυμαία: γρυμέα = παλ. ἐνδύματα, μικροπράγματα.
Γρύνος: γρυνὸς = δαυλός, ξηρὸν ξύλον.
Γρύττος: γρύτη =μικροπράγματα.
Γύγης: γύης =ξύλον ἀρότρου.
Γύγος: ὡς ἄνω.
Γύζας: " "
Γύης: " "
Γυλάκεια: γύλιος = στρατιωτ. σάκος.
Γύλαξ: " +ἄγω.
Γύλιππος: " +ἵππος.
Γύλις: "
Γύπτιος: πιθ. ἐκ τοῦ ὕπτιος.
Γυρίδας: ἐκ τοῦ γῦρος =κύκλος.
Γυριννώ: " " "
Γύρτων: " " "
Γυρτώνη: ὡς ἄνω.

Δ

Δαβελτός: δα =λίαν +βελτὸς (πιθ. ἐκ τοῦ βελτιόω: καλλιτερεύω).
Δάειρα: ἡ γινώσκουσα (κατ' ἄλλους *δαῖρα* =ὑγρὰ οὐσία).
Δαίδαλος: δαιδάλλω =ἐργάζομαι εὐφυῶς.
Δάϊθος: δαίω= 1) καίω 2) διαιρῶ.
Δαϊκλῆς: δαίω + κλέος.
Δαϊμένης: δαίω + μένος.
Δαιμογοργών: δαίμων +γοργώ.
Δάϊππος: δαίω + ἵππος.
Δαίρα: δαίρω =δέρω.
Δαίτης: δαίτη=συμπόσιον, εὐωχία. *δαίω* =κόπτω, μοιράζω.
Δαΐφαντος: δαῒς + φαίνω.
Δαΐφρων: δαίω +φρὴν ("κοφτερὸ μυαλό").
Δαλίς: δαλὸς =δαυλός.

Δαλίων: βλ. Δαλίς.
Δαμάγητος: δᾶμος =δῆμος +ἄγω.
Δαμάγων: ὡς ἄνω.
Δαμαρέτη: δάμαρ (= σύζυγος) +ἀρετή.
Δάμαρχος: δήμαρχος.
Δάμας: ἐτ. δαμάω =νικῶ.
Δαμασάνδρα: δαμάω+ἀνήρ, ἡ δαμάζουσα, νικῶσα τοὺς ἄνδρας.
Δαμασίας: ἐτυμ. δαμάω.
Δαμασίθυμος: δαμάω + θυμός.
Δαμάσιππος: " + ἵππος.
Δαμασίστρατος: " + στρατός.
Δαμασίχθων: " + χθὼν = γῆ.
Δάμασος: ἐτ. δαμάω.
Δαμάστης: δαμαστής.
Δαμάστωρ: "
Δαμέων: ὁ δαμάζων.
Δαμηθάλης: δαμάω +θάλλω.
Δάμιππος: δαμάω +ἵππος.
Δάμις: 1) δαμάω ἤ 2) δαμία =ζημία.
Δαμναμενεύς: δαμνάω =δαμάω+μένος.
Δάμνιππος: δαμνάω +ἵππος.
Δαμνώ: ἐκ τοῦ δαμνάω, δαμάζω.
Δαμοθοΐδας: δαμάω (ἤ δῆμος δᾶμος) +θέω =τρέχω.
Δαμοίτας: δαμάω + οἶτος =θάνατος (ὁ τὸν θάνατον δαμάζων).
Δαμοκλῆς: δῆμος + κλέος
Δαμοκρατίδας: δῆμος + κρατῶ = ἐξουσιάζω.
Δαμόξενος: " + ξένος.
Δαμοταγής: " + τάττω.
Δαμότιμος: " + τιμή.
Δαμόφιλος: " + φίλος.
Δαμοφῶν: δῆμος + φαίνω.
Δαμυρίας: πιθανὸν δα (ἐπιτατικὸν) +μύριος.
Δαμώ: ἐτ. δαμάω (ἤ καὶ δῆμος)
Δάμων: " "
Δανάη: δὰν = ὕδωρ.
Δαναός: " "
Δανδάκη: δὰν +δάκνω (;) - ἤ δέκομαι (;)
Δάοχος: δα (ἐπιτατ.) +ἔχω.
Δάρδανος: δηρὸν =ἀρκετὸν +δὰν =ὕδωρ (πρβλ. "Κατακλυσμὸς ἐπὶ Δαρδάνου").
Δάρης: δηρὸς=διαρκής, μακρός.
Δασέα: *δασὺς* = πυκνός.

Δάσκων: δάσκιος =δασώδης.
Δάσμων: δάσμα =μερίδιον.
Δαυλία: ἐτ. δαυλός.
Δαυλίς: " "
Δαφνογόρας: δάφνη+ἀγορά, ἀγορεύω.
Δέγμενος: ἐκ τοῦ δέχομαι.
Δείναρχος: δεινὸς +ἄρχω.
Δεινιάδας: δεινάζω =δυσκολεύομαι.
Δεινίας: δεινὸς =φοβερός, τρομερός.
Δεινίχα: ὡς ἄνω.
Δεινοκράτης: δεινὸς +κρατῶ.
Δεινόλοχος: " +λόχος.
Δεινομάχη: " +μάχη.
Δεινόμαχος: " "
Δεινομένης: " +μένος.
Δεινόστρατος: " +στρατός.
Δεινώ: δεινὸς = φοβερός.
Δείνων: " "
Δεισήνωρ: δέος, δείδω (=φοβοῦμαι) +ἀνήρ.
Δεκέβολος: δέχομαι +βολή.
Δεξιάδης: ἐκ τοῦ δέχομαι.
Δεξιθέα: δέχομαι +θέα, θεά.
Δεξίθεος: " +θεός.
Δεξίνικος: " +νίκη.
Δεξιός: ἐτ. δέχομαι.
Δέξιππος: δέχομαι + ἵππος.
Δεξιφάνης: δέχομαι + φαίνω.
Δερκέτης: δέρκομαι =ὁρῶ.
Δερκετώ: " "
Δερκυλίδας: " "
Δερκύλος: " "
Δέρκυνος: " "
Δέρρις: δέρρις = ἐπένδυμα.
Δέσποινα: θηλ. τοῦ *δεσπότης*.
Δευκαλίων: δεύω (=βρέχω) +καλύπτω (ἐβράχη καὶ ἐκαλύφθη ἐντὸς τῆς λάρνακος).
Δηιάνειρα: κυριολ. ἡ τὸν ἄνδρα καταστρέφουσα (δαίω =καίω, σφάζω).
Δηίλοχος: δηϊόω =καταστρέφω +λόχος.
Δηίμαχος: " + μάχομαι.
Δηιόπεια: " + ὄψ.
Δηιόπη: " + ὄψ.
Δηίοχος: " + ἔχω.

Δηιπύλη: δηιόω + πύλη.
Δηίπυλος: " "
Δηίπυρος: δαίω =καίω +πῦρ.
Δηιφόβη: δαίω, δηιόω +φόβος.
Δηίφονος: δαίω + φόνος.
Δηιφόντης: " +φένω =φονεύω.
Δηλιάδης: δῆλος =φανερός.
Δημάγετος: δῆμος +ἄγω (ὁ ὑπὸ τοῦ δήμου ἀγόμενος).
Δημάδης: ὁ εἰς τὸν δῆμον ἀναφερόμενος.
Δημαίνετος, Δημαινέτης: δῆμος+αἰνετός.
Δημάρατος: δῆμος +ἀρὰ =εὐχή.
Δημαρέτη: ὡς ἄνω.
Δημαρίστη: δῆμος + ἀρίστη.
Δήμαρχος: δῆμος + ἄρχων, ἀρχός.
Δημέας: ἐτ. δῆμος.
Δημητρία: ἡ ἀναφερομένη εἰς τὴν Δήμητρα.
Δημήτριος: ὡς ἄνω.
Δημητρίων: ὁ τοῦ Δημητρίου.
Δημογένης: δῆμος + γένος.
Δημοδάμας: " + δαμάω.
Δημοδόκη: " + δέχομαι.
Δημόδοκος: " "
Δημοκήδης: " + κῆδος =φροντίς
Δημοκλείδης: " + κλέος (ἢ κλείς)
Δημοκόων: " + κοέω (ὁ ἀκούων τὸν δῆμον)
Δημοκράτης: " + κρατῶ.
Δημόκριτος: " + κρίνω.
Δημόκρατος: " + κρατῶ.
Δημολέων: " + λέων.
Δημομέλης: " + μεληδὼν=φροντίς.
Δημονίκη: " + νίκη.
Δημόνικος: " "
Δημόπολις: " + πόλις.
Δημοπτόλεμος: δῆμος + πτόλεμος = πόλεμος.
Δημοσθένης: δῆμος + σθένος.
Δημόστρατος: " + στρατός.
Δημοτέλης: " + τέλος.
Δημοτίων: ὁ εἰς δημότην ἀναφερόμενος.
Δημοῦχος: δῆμος καὶ ἔχω.
Δημοφάνης: " +φαίνω.
Δημόφαντος: " +φάος =φῶς, φαίνω

Δημοφίλη: δῆμος +φίλη.

Δημόφιλος: " +φίλος.

Δημοχάρης: " +χαίρω.

Δημόχαρις: " +χάρις.

Δημύλος: ἐτ. δῆμος (μικρὸς δῆμος)

Δημώ: " "

Δημῶναξ: δῆμος +ἄναξ.

Δημώνασσα: " +ἄνασσα.

Δηρείτης: δηριάομαι =μάχομαι.

Δηριάδης: ὡς ἄνω.

Δηρώ: ἐτ. δηρὸς =μακρός.

Διαγόρας: διὰ +ἀγείρω =συγκεντρώνω.

Διάγων: διὰ +ἄγω.

Διαδούμενος: διὰ +δέω (πρβ. διάδημα).

Διαδρόμης: διὰ +δρόμος.

Διακρία: διὰ +ἄκρον.

Διάκριτος: διὰ +κριτός, τοῦ ρ. κρίνω.

Διβουτάδης: διὰ +βούτας =βουκόλος.

Δίδας: ἐτ. δίδω

Διδασκαλώνδα: διδασκάλιον =ἐπιστήμη.

Διέμπορος: διὰ +ἔμπορος.

Διευτυχίδας: διὰ + εὐτυχής.

Διεύχης, **Διευχίδας:** διὰ +εὐχή.

Δίζηρος: πιθανὸν ἐκ τοῦ δίζησις =ἔρευνα, ἀναζήτησις.

Διῆγις: ἐτ. διήγησις, διὰ +ἡγοῦμαι.

Διΐας: ἐκ τοῦ διίημι.

Δικαιάρχεια: δίκαιος +ἄρχω.

Δικαίαρχος: ὡς ἄνω.

Δικαιόπολις: δίκαιος +πόλις.

Δικαῖος: ἐτ. δίκη, δίκαιος.

Δικαιώ: ἐτ. δίκη, δίκαιος.

Δίκτη: ἐκ τοῦ δίκω =βάλλω, κτυπῶ.

Δίκτυς: ὡς ἄνω.

Δίκων: ἐτ. δίκη, δικαιοσύνη.

Δινδρύμη: δίνη+δρυμός.

Διογένεια: Διὸς γένος.

Διογένης: " "

Διόγνητος: Ζεύς, Διός + γίγνομαι.

Διόδοτος: " " + δίδωμι, δωτός.

Διόδωρος: Ζεύς, Διὸς + δῶρον.

Διοκλείδης: " " + κλέος =δόξα.

Διοκλῆς: Ζεύς, Διὸς + κλέος.
Διομέδων: " + μῆδος =φροντίς, ἐπινόησις.
Διομήδεια: " "
Διομήδη: " "
Διομήδης: " "
Διόμιλος: διὰ +ὅμιλος.
Δίομος: διὰ +ὁμοῦ.
Διόνικος: διὰ +νίκη.
Διονυσικλῆς: Διόνυσος +κλέος.
Διονύσιος: ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν Διόνυσον.
Διονυσόδοτος: Διονύσιος + δίδωμι, δοτός.
Διονυσόδωρος: " + δῶρον.

Διόνυσος

Ὡς πρὸς τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ ὀνόματος τοῦ θεοῦ Διονύσου, υἱοῦ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Σεμέλης, οἱ διάφορες ἐκδοχὲς καὶ πιθανότητες εἶναι τόσο πολλὲς καὶ ἀλληλοσυγκρουόμενες, ὥστε εἶναι δύσκολο νὰ καταλήξῃ κανεὶς σὲ κάποιο βέβαιο καὶ ἀσφαλὲς συμπέρασμα.

Τὸ Ἐτυμολογικὸν τὸ Μέγα παραθέτει:

Διόνυσος: Οἱ μὲν Διόνυξον αὐτὸν ὀνομάζουσιν ὅτι σὺν κέρασι γεννηθείς, ἔνυξε τοῦ Διὸς μηρόν. ὡς *Στησίμβροτος*. (=ὡς ἀναφέρει ὁ Στησίμβροτος).

οἱ δὲ Δεύνυσον, ἐπειδὴ βασιλεὺς ἐγένετο Νύσσης. δεῦνον[1] δὲ τὸν βασιλέα λέγουσιν οἱ Ἰνδοί.
ὡς *Ἰόβας*.
Οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Νύσσης τοῦ ὄρους ὠνομᾶσθαι, ἐπεὶ ἐν τούτῳ ἐγεννήθη καὶ ἀνετράφη,
ὡς *Πίνδαρος*.
οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ πολλὰ διανῦσαι καὶ κατορθῶσαι, ὡς *Ἀλέξανδρος ὁ Θάσιος*.
οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ δονεύειν καὶ κινεῖν τὰ σώματα, πλεονασμῷ τοῦ ι. ὡς πυκνός, πυκινός.
οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ Διὸς ὑετοῖς κεράννυσθαι, ὅ ἔστιν ὕδασιν, ὡς πιθανεύεται *Ἀριστόδημος*.
ἢ ὅτι Διὸς ὕοντος ἐτέχθη.
ἢ παρὰ τὸ δάος (δαλὸς) δαόσηνος. Καὶ τροπῇ τοῦ α εἰς ι.
παρὰ δὲ τοῖς Ἠλείοις ὁ αὐτὸς τῷ ἡλίῳ νομίζεται, ἵν' ᾖ ὁ δαίων, ὁ τοῦ δάος, ὅ ἔστι πυρὸς ἢ φωτὸς αἴτιος.
ἢ ἀπὸ τοῦ νεύω, διόνευσος καὶ διόνυσος, ὁ ποιῶν διανεύειν καὶ μὴ σταθεροὺς εἶναι τοὺς πίνοντας.
ἢ παρὰ τὸ πολλὰ διαλῦσαι, διάλυσος, καὶ τροπῇ τοῦ α εἰς ο καὶ τοῦ λ εἰς ν.

Τὸ Ε.Μ. παρέχει καὶ ἄλλην ἐκδοχὴν εἰς τὸ λῆμμα ΔΕΥΝΥΣΟΣ: "Δεύνυσος ὁ Διόνυσος. Ἀνακρέων: "*Πολλὰ δ' ἐρίβρομον Δεύνυσον.*" Τοῦ ι τραπέντος εἰς ε, γίνεται Δεόνυσος· οὕτω γὰρ Σάμιοι προφέρουσι· καὶ συναιρέσει, Δεύνυσος· ὡς Θεόδοτος- Θεύδετος.."

Ὁ δὲ Πλάτων, εἰς τὸν Κρατυλον (XXIII), ἐν εἴδει ἀστεϊσμοῦ, γράφει:
"*Ὅ τε γὰρ Διόνυσος εἴη ἂν ὁ διδοὺς τὸν οἶνον, Διδοίνυσος ἐν παιδιᾷ καλούμενος·
οἶνος δέ, ὅτι οἴεσθαι νοῦν ἔχειν ποιεῖ τῶν πινόντων,
τοὺς πολλοὺς οὐκ ἔχοντας, οἰόνους δικαιότατα ἂν καλοῖτο.*"

Καὶ ὁ Σουΐδας:

"*Διόνυσος ὁ Σεμέλης υἱός, παρὰ τὸ διανύειν ἕκαστα τοῖς τὸν ἄγριον βίον ζῶσι.*"

Ἐν κατακλεῖδι:

Τὸ ὄνομα ΔΙΟΝΥΣΟΣ, ἂν καὶ ἀβεβαίου ἐτυμολογίας, εἶναι ἀρχαιότατον ἑλληνικόν. Ὁ Ι. Πασσᾶς, εἰς τὰ ΟΡΦΙΚΑ (ἐκδ. Ἐγκυκλ. ΗΛΙΟΥ σλ. 254), τονίζει:

"*Διάφοροι κατὰ καιροὺς σχολιασταί, καὶ τὸν Διόνυσον ἀκόμη εἶχον πολιτογραφήσει ἀνατολίτην.. Αἰφνιδιάσθησαν δὲ καὶ κατεπλάγησαν κυριολεκτικῶς οἱ διάφοροι καταστροφεῖς τῆς ἀληθείας, ὅταν ὁ Βέντρις καὶ ὁ Τσάντγουϊκ ἀνεῦρον καὶ ἀνέγνωσαν εἰς πινακίδας τῆς Γραμμ. Γραφῆς Β, τὸ ὄνομα τοῦ Διονύσου μεταξὺ τῶν ὀνομάτων τοῦ Διός, τοῦ Ποσειδῶνος, τῆς Ἀφροδίτης, τῆς Ἀθηνᾶς καὶ ἄλλων ἀρχαίων θεῶν, ποὺ ἀπεδείκνυεν ὅτι ἡ παράδοσις τοῦ Διονύσου εἶχε παναρχαίαν Ἑλληνικὴν προέλευσιν καὶ πάντως ἐπρόδιδεν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ὑποτιθέμενοι ὡς παλαιότεροι τῶν Ἑλλήνων Λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς, τοὺς ὁποίους ἐνεφάνιζον οἱ διάφοροι νεώτεροι ξένοι, δῆθεν εἰδικοί, ὡς διδασκάλους τῶν Ἑλλήνων... δὲν εἶχον ἐμφανισθῆ ἀκόμη εἰς τὸ προσκήνιον τῆς Ἱστορίας ὡς λαοὶ συγκεκροτημένοι... Ὁ Διόνυσος ἀπεκαλεῖτο ἀπὸ τοὺς πιστούς του εἰς τὸν ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν χῶρον, κυρίως Ἑλλάδα καὶ δυτ. Μικρασίαν, μὲ 422 ὀνόματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ θεωρούμενα ὡς ξενικῆς προελεύσεως ἦσαν 6 ἢ 8, ὅπως ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὰ ὀνόματα τοῦ Ὕμνου τοῦ Ὀρφέως ποὺ προδίδουν ὅτι ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου ὑπῆρξε καὶ εἶναι σαφέστατα παναρχαίας Ἑλληνικῆς προελεύσεως καὶ ἁπλῶς, πολὺ ἀργότερον, μετεφέρθη αὕτη ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἀρχαίας χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοῦ Νότου.. Ὄσιρις εἰς τὴν Αἴγυπτον, Σαβάζιος εἰς Φρυγίαν, Νύσιος εἰς τὴν Λυδίαν καὶ τὰς Ἰνδίας καὶ ἀλλαχοῦ. Καί, φυσικά, ἐὰν ὁ Διόνυσος ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον εἰς Ἀνατολὴν ἢ Αἴγυπτον, οὐδεμίαν ἔννοιαν θὰ εἶχεν ἡ παράδοσις ὅτι ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰς Ἰνδίας, ἐὰν ἀπὸ τὰς χώρας αὐτὰς κατήγετο..*"

1. δεῦνος = βασιλεύς, ἐκ τοῦ δεύω =βρέχω καὶ νάω =ρέω. Ὅ,τι δηλ. ὁ Ὑέτιος Ζεύς.

Ἐκ τῶν Κυριωτέρων προσωνυμιῶν τοῦ Διονύσου

Ἁβρακόμης, Ἀγέτας (=ἀγός, ἡγέτης), *Ἀγλαόδωρος, Ἁγνός, Ἀγρεὺς* (=κυνηγός), *Ἄγριος, Ἀγριώνιος* (ἀγρὸς +ὦνος =τιμή, ἀξία), *Αἰγοβόλος, Αἰσυμνήτης* (=ὁ τὰ αἴσια μνημονεύων), *Ἀκρατοφόρος* (=ὁ φέρων ἄκρατον οἶνον), *Ἀκρωρείτης* (ἄκρον=κορυφὴ +ὄρος), *Ἀκταῖος, Ἁλιεύς, Ἄμβροτος* (=ἀθάνατος), *Ἀμπελόεις ἢ Ἀμπελοφύτωρ, Ἀμφιετὴς ἢ Ἀμφιετήριος, Ἀμφιθαλὴς (θάλλω =ἀνθῶ), Ἀνθεὺς ἢ Ἀνθεστὴρ ἢ Ἄνθιος, Ἀνταύγης, Ἀρήιος, Ἄριστος, Ἀροεὺς (ἄρος=ὄφελος), Ἀρότριος, Ἄρρητος, Ἀρχηγέτης, Ἀστέριος ἢ Ἀστεριών, Ἀστροφαής, Αὐαλὸς (αὖα =αὐγή), Αὐλωνεὺς (αὐλὼν =χαράδρα), Αὐξίτης.*

Βάκχος ἢ Βακχεῖος ἢ Βακχευτὴς ἢ Βακχέβακχος[1] (=ὁ μαινόμενος- "παρὰ τὸ βάζω =ὁμιλῶ, προσφωνῶ, → βάξω → βάχος καὶ πλεονασμῷ τοῦ κ, βάκχος. Οἱ γὰρ μεθύοντες, πλείονι τῇ φωνῇ, καὶ ἐνθουσιώδεις"), *Βάλλις, Βαρύμηνις* (μῆνις=ὀργή), *Βασσαρεὺς* (ἐκ τοῦ βάζω =φωνάζω. Θορυβώδεις ἐκδηλώσεις κατὰ τὴν λατρείαν του).[2] *Βοιωτός, Βοτρυόεις* ἢ *Βοτρυοφόρος, Βουγενὴς* (ἐκ τοῦ βοογενής, διότι ἐγεννήθη ἐξαστράψαντος καὶ βροντήσαντος τοῦ Διός), *Βραΐτης* (πιθανὸν ἐκ τοῦ βράσσω =σείω), *Βρησαῖος* ἢ *Βρυσαγενὴς* (βράσσω =σείω), *Βρισαῖος* ἢ *Βρισεὺς* (ἐκ τοῦ βρίθω). *Βρόμιος* ("ἀπὸ τοῦ κατὰ τὴν γέννησιν αὐτοῦ γενομένου βρόμου" =βροντῆς).

Γίγων (ἐκ τοῦ γίγνομαι), *Γοργυιεὺς* (γοργὸς =φοβερὸς+υἱεὺς =υἱός), *Γοργυρεὺς* (γοργύρα =ὑπόγειος εἱρκτή), *Γυναιμανὴς* (ὡς ἐμβάλλων μανίαν εἰς τὰς γυναῖκας), *Γύννις* (=γυναικώδης, ὡς ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὰς Βάκχας -Μαινάδας).

Δασύλιος ("ὅτι δασύνει τὰς ἀμπέλους"), *Δενδρεὺς* ἢ *Δενδρίτης, Δημόσιος, Δημοτελής, Διθύραμβος* (ἐκ τοῦ δὶς +θύρα+ ἐμβαίνω, καθ' ὅτι ἦλθεν εἰς τὴν ζωὴν διαβὰς ἐκ δύο θυρῶν: τὴν κοιλίαν τῆς κεραυνωθείσης μητρός του *Σεμέλης* καὶ τὸν μηρὸν τοῦ πατρός του Διός, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὁ Ζεὺς τὸν κατέρραψε μέχρις ὅτου συμπληρωθῇ ὁ χρόνος τῆς κυήσεώς του). *Δίκερως* (δὶς+κέρας), *Δίγονος* (βλ. Διθύραμβος), *Διμήτωρ* ("*Διμήτορα αὐτὸν προσαγορευθῆναι, διὰ τὸ πατρὸς μὲν ἑνὸς ὑπάρξαι τοὺς δύο Διονύσους, μητέρων δὲ δυοῖν*"),[3] *Δίμορφος* ("δοκεῖ ὑπάρχειν δύο Διονύσους.. τὸν μὲν παλαιὸν καταπώγωνα, διὰ τὸ τοὺς ἀρχαίους πάντας πωγωνοτροφεῖν, τὸν δὲ νεώτερον ὡραῖον καὶ τρυφερὸν καὶ νέον...".[3] *Διονὺς* (Διονύσιος), *Διφυὴς* (βλ. Δίμορφος), *Δοτὴρ* (ὡς δοτὴρ τοῦ οἴνου), *Δύαλος* (δύο +ἄλη:).

Ἑβδομεὺς (πιθανὸν ἐκ τοῦ ὅτι ἡ μήτηρ του Σεμέλη κατεκεραυνώθη ὅτε ἐκύει αὐτὸν κατὰ τὸν 7ον μῆνα). *Εἰραφιώτης* (ἀπὸ τοῦ ἔριν ἀφιέναι"),[3] *Ἐλελεὺς* (ἐκ τῆς κραυγῆς *ἐλελεῦ*), *Ἐλευθερεὺς* ἢ *Ἐλευθέριος* ἢ *Ἐλεύθερος* (ἐπειδὴ ὁ οἶνος παρέχει ἐλευθερίαν ἐκφράσεως), *Ἑλιγεὺς* (ἕλιγμα =βόστρυχος), *Ἐναγώνιος* (ὡς προστάτης τῶν ἐναγωνιζομένων τραγῳδῶν), *Ἔνδενδρος, Ἐνόρχης* (ἐνόρχης = τράγος· πρβλ. "τραγῳδία), *Ἐνυάλιος* (πολεμικός), *Ἐπήκοος* (ὡς ἐπακούων), *Ἐριβόας* (ἔρι =λίαν +βοή), *Ἐριβρεμέτης* (ἔρι+βρόμος = θόρυβος), *Ἐρίβρομος* (ὁ Ζεὺς ἐβρόντησε κατὰ τὴν γέννησίν του), *Ἐρίφιος* (ὁ τῶν ἐριφίων), *Ἐρνεσίπεπλος* (ὡς τετυλιγμένος εἰς φύλλωμα -ἔρνος =βλαστόν), *Εὐάμπελος, Εὐάνθης, Εὐάντητος* (=εὐαπάντητος), *Εὔας* ("ἐπίθετον ἐστὶ τοῦ Διονύσου" ἐκ τοῦ εὖ), *Εὐαστὴρ* ἢ *Εὐαστὴς* (ἐκ τοῦ εὐάζω=φωνάζω εὐάν), *Εὐβουλεύς, Εὔβουλος, Εὐεργέτης (ὡς εὐεργετήσας διὰ τοῦ οἴνου τοὺς ἀνθρώπους), Εὐήιος* ἢ *Εὔιος* (ἐκ τῆς κραυγῆς εὐοί -εὐάν), *Εὐκάρπιος* ἢ *Εὔκαρπος, Εὐρύθεμις, Εὐρυχαίτης* (=μακρυμάλλης), *Εὔσιος* (εὔω =φλογίζω), *Εὐστάφυλος, Εὔφρων, Εὐχαίτης* (εὖ +χαίτη, καλλίκομος), *Εὔχος.*

Ζαγρεύς (ὡς ἀναστήσας τὸν Ζαγρέα, υἱὸν τοῦ Διὸς καὶ τῆς Περσεφόνης), *Ζάχολος* (ζα=λίαν +χόλος =ὀργή), *Ζάθεος* (=λίαν θεϊκός), *Ζεὺς* (ὡς υἱὸς τοῦ Διός), *Ζέων* (ὁ οἶνος ζεσταίνει, ζέει, φλογίζει), *Ζηλαῖος* (=ζηλότυπος).

Ἥβων (=ἡβητής, νέος), *Ἡγέτης, Ἡδυπότης, Ἡληνείτης* (ἐτυμ. ἥλιος -ὡς ἀδελφὸς τοῦ Ἀπόλλωνος), *Ἡμερίδης* (ἐκ τοῦ ἠπίου, "ἡμέρου οἴνου"), *Ἤπιος* (βλ. Ἡμερίδης), *Ἠρικαπαῖος* (ἐκ τοῦ ἐρείκω), *Ἥρως.*

Θαλασσοπόνος, Θαλασσοπόρος, Θέοινος (ὡς θεὸς τοῦ οἴνου), *Θεός, Θεσμοφόρος, Θηβαιγενὴς* (ὡς γεννηθεὶς ἐν Θήβαις), *Θιασώτης* (ἄγων θιάσους. Θίασος ἐκ τοῦ θύασος, ὅπερ ἐκ τοῦ θύω), *Θράκιος, Θρίαμβος* (*"θρίαμβον αὐτὸν ὀνομασθῆναι ἀπὸ τοῦ πρῶτον ἐκ τῶν μνημονευομένων καταγαγεῖν ἀπὸ τῆς στρατείας θρίαμβον εἰς τὴν πατρίδα, τὴν ἐξ Ἰνδῶν ποιησάμενον ἐπάνοδον μετὰ πολλῶν λαφύρων..."*).[1α] *Θυλλοφόρος* (θυλλὶς =θύλακος), *Θυμολέων* (=λεοντόκαρδος), *Θυρσοτινάκτης*[2α] (ὁ τὸν θύρσον τινάσσων), *Θυρσοφόρος,*[2] *Θυιωνίδης* (θυιὰς =μαινὰς ἀκόλουθος τοῦ Διονύσου - ἐκ τοῦ *θύω*).

---

1. Ἐκ τοῦ Βάκχος, Βακχεία, → λατιν. Bacchanalia, γαλλ. bacchanale =κραιπάλη, ἰταλ. baccanale, ἱσπ. bacanal, γερμ. Bacchus, ἀγγλ. bacchanal, ἀκόμη καὶ τὸ νεοελληνικὸ "μπάχαλο".
2. Ἐξ οὗ ἡ λέξις "βασαρία" → φασαρία.
3. Διόδ. Σικελ. Δ.4,4

Ἴακχος (ἐκ τοῦ ἰαχὴ →ἰακχή), *Ἰατρὸς* (θεραπευτ. ἰδιότητες τοῦ οἴνου), *Ἰήιος* ἢ *Ἴηος* (ἐκ τῆς κραυγῆς *ἰή*), *Ἱμερτὸς* (=ποθεινός), *Ἰόβακχος* (βλ. Βάκχος), *Ἰσοδαίτης* (ὁ παρέχων ἴσας δαῖτας =μερίδας -οἴνου-), *Ἶνος*, *Ἰυγγίης* (ἰυγμὸς =βοή).

Καδμεῖος (γεννηθεὶς εἰς Καδμείαν =Θήβαν), *Καθηγεμών, Καλλίκαρπος, Καλλίνικος, Καλυδώνιος, Καρηβαρέων* (ὁ οἶνος φέρει βάρος εἰς τὴν κάραν),[3] *Κάρπιμος* ἢ *Κάρπιος, Καταγώγιος* (ἐκ τοῦ κατὰ +ἄγω =ὁδηγῶ), *Καταπώγων* (ὡς τρέφων πώγωνα), *Κελαινεὸς* ἢ *Κελαινεύς* (κελαινὸς = μέλας, =μέλας οἶνος;-) *Κεμήλιος* (κεμὰς =νέα ἔλαφος), *Κερασφόρος, Κεφαλλὴν* (πιθανὸν ἐκ τοῦ καλοῦ οἴνου τῆς Κεφαλληνίας), *Κεχηνὼς* (ἐκ τοῦ κέχηνα =χάσκω), *Κισσεὺς* ("τῷ κισσῷ στέφεται, διὰ τὴν πρὸς τὴν ἄμπελον ἐμφέρειαν αὐτοῦ καὶ τὴν πρὸς τοὺς βότρυς ὁμοιότητα τῶν κορύμβων - τοῦ κισσοῦ-"),[4] *Κισσόβρυος* (βλ. Κισσεύς), *Κισσοκόμος* (ὁμοίως), *Κισσοκώμης* (ὁμοίως), *Κισσοχαίτης* (ὡς ἐστεμμένος διὰ κισσοῦ), *Κισσοχαρὴς* (βλ. Κισσεύς), *Κοραῖος* (ἐκ τοῦ *κορέω*), *Κορηβίτης* (κορέω +βαίνω), *Κορησίτης, Κρήσιος* (κρής, Κρητικός. Ἐκ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Διὸς τοῦ Κρητός), *Κρύφιος, Κτίστης, Κύριος, Κωμαστὴς* (κῶμος =εὔθυμη γιορτή, χορός, τραγούδι, ὅμιλος. Ἐκ τοῦ κώμη. Ἑορταὶ ἐν τῇ κώμῃ).

Λαθικηδὴς (ἐκ τοῦ λήθη +κῆδος. Ὁ οἶνος σὲ κάνει νὰ λησμονῇς τὰ κήδη, τὶς φροντίδες). *Λαμπτὴρ* (ὡς λάμπων), *Λαφυστίας* (ἐκ τοῦ λαφύσσω =καταπίνω λαίμαργα), *Λειβῆνος* (ἐκ τοῦ λείβω =σπένδω. Ἐκ τῶν διὰ οἴνου σπονδῶν), *Λευκανίτης* (ἐκ τοῦ λευκός), *Ληναῖος* ἢ *Ληνεὺς* (ἀπὸ τοῦ πατῆσαι τὰς σταφυλὰς ἐν ληνῷ"),[5] *Λιγιναγενὴς* (λιγὺς =εὔηχος, ἠχηρός), *Λικνίτης* (ἐκ τοῦ λίκνον), *Λιμναγενὴς (γεννηθεὶς πλησίον λιμνῶν)*, *Λιμναῖος* (ἐκ τοῦ ναοῦ του πλησίον Λιμνῶν), *Λυαῖος* ἢ *Λύσιος* ἢ *Λυσεὺς* (ὡς λύων διὰ τοῦ οἴνου τὰς φροντίδας, ἀλλὰ καὶ τὴν γλῶσσαν. Οἱ μεθύσκοντες, ὁμιλητικώτεροι), *Λυσίφρων, Λυκνίτης* (λύκη =φῶς -ὡς ἀδελφὸς τοῦ Ἀπόλλωνος), *Λυσίπονος*.

Μαινόλης ἢ *Μενώλιος*[6] (ἐκ τοῦ μαίνομαι), *Μάκαρ, Μεθυδότης* (μέθυ=οἶνος), *Μεθυμναῖος* (μέθυ), *Μειλίχιος* (=γλυκὺς ὡς μέλι), *Μελάναιγις* ("οἶνος μελαναιγὶς" = βαθέος μελανοῦ χρώματος), *Μελανθίδης, Μελπόμενος* (μολπὴ =μελωδία), *Μεσατεύς* (μεσάτιον= μέσον), *Μηροτραφὴς* (ὡς κυηθεὶς ἐν τῷ μηρῷ τοῦ Διός), *Μινωίτης* (ὁ πατήρ του ὁ Ζεὺς ἐθεωρεῖτο ὡς γεννηθεὶς ἐν Κρήτῃ, πατὴρ τοῦ Μίνωος), *Μιτροφόρος* ("πρὸς τὰς ἐκ τοῦ πλεονάζοντος οἴνου κεφαλαλγίας γινομένας τοῖς πίνουσιν, διαδέσθαι λέγουσιν αὐτὸν μίτρᾳ τὴν κεφαλήν").[7] *Μόρυχος* (ἐκ τοῦ μορύσσω =μολύνω καπνῷ. Ἤλειφον τὸ πρόσωπον διὰ τρυγὸς οἴνου. - τρύξ, τρυγὸς =τὸ κατακάθι τοῦ οἴνου). *Μουσαγέτης* (ἡγέτης τῶν Μουσῶν, ὡς ὁ ἀδελφός του Ἀπόλλων), *Μύστης*.

Νάξιος (λατρευόμενος ἐν Νάξῳ, ὅπου ἀνεῦρε τὴν Ἀριάδνην), *Νεβροχίτων* (ὡς φέρων χιτῶνα ἀπὸ δέρμα νεβροῦ =μικροῦ ἐλαφιοῦ), *Νηπενθὴς* (ὡς ἀφαιρῶν τὸ πένθος), *Νησιώτης, Νυκτέλιος* (ἤγετο ἐν τῷ σκότει τῆς νυκτός), *Νυκτέριος* (νυκτερινός), *Νυκτιπόλος* (βλ. Νυκτέλιος), *Νύσιος* (ἐκ τῆς τροφοῦ αὐτοῦ, ἡ ὁποία ὠνομάζετο Νῦσα).

Ξανθοκάρηνος (ξανθοκέφαλος), *Ξενοδώτης*.

Οἰκουρὸς (φύλαξ οἰκίας), *Οἰνοδότης, Ὀμφακίτης* (ὄμφαξ =ἄγουρο σταφύλι), *Ὄργιος* (ἐκ τῶν θορυβωδῶν ἑορτῶν, ὀργίων αὐτοῦ), *Ὀρέσκειος* (ὡς κατοικῶν καὶ ἐπὶ τῶν ὀρέων), *Ὀρίβακχος, Ὄρθιος, Ὀρθός, Ὀρχηστὴρ* (χορευτής), *Οὐράνιος, Ὀρσιγύνης*.

Παιάν, Παιώνιος (παιὰν =ἰατρὸς -ἐκ τῶν ἰαματικῶν τοῦ οἴνου ἰδιοτήτων), *Παντοδυνάστης, Πατρῷος* (θεὸς τῶν πατέρων μας), *Παυσίπονος, Πελάγιος, Πεποθημένος, Περικιόνιος* (περὶ +κίων -ἐν Θήβαις), *Πλουτοδότης, Πολίτης, Πολύβουλος, Πολυγηθεύς, Πολη̣γηθὴς* (ὡς πλήρης γηθοσύνης =χαρᾶς, προσφέρει αὐτήν), *Πολύκωμος* (βλ. Κωμαστής), *Πολύμορφος, Πολυστάφυλος, Πολυστέφανος, Πολυώνυμος* (φέρων πολλὰς ἐπωνυμίας), *Πρινοφόρος* (πρῖνος =δρῦς), *Πρόβλαστος, Προπάτωρ* (ὡς πρόγονός μας), *Προτρυγαῖος* ἢ *Προτρύγης* (ὡς ἐποπτεύων τὸν τρυγητόν), *Πρωτόγονος, Πυθόχρηστος* (ὡς ἀναπληρῶν τὸν Ἀπόλλωνα εἰς τὸ Μαντεῖον), *Πυρίβρομος* (βρόμος=βρόντος +πῦρ), *Πυριγενὴς* (διότι κατὰ τὴν γέννησίν του ἔρριψε ὁ Ζεὺς τοὺς κεραυνούς του), *Πυρίπνοος* (πνέων πῦρ), *Πυρίσπορος* (ὁ σπαρεὶς ἐκ τοῦ Διὸς ἐν μέσῳ πυρὸς -κεραυνοῦ), *Πυριφεγγὴς* (ὡς πῦρ φέγγων).

1α. Διόδ. Σικελ. Δ 4, 4
2α. θύρσος: βακχικὴ ῥάβδος ἐστεμμένη μὲ κισσὸν καὶ φύλλα ἀμπέλου. (Ἐκ τοῦ θύρσος τὸ μεταγενέστερον → "τουρσί").
3. Ἐξ οὗ τὸ γαλλ. charivari =πάταγος.
4. Διόδ. Σικελ. Δ. 4, 4.
5. ληνὸς ="πατητήρι" λάϊνον, λίθινον. -Διόδ. Σικελ. Δ. 4,4.
6. Ἐξ οὗ τὸ "Ἐμμανουὴλ" ἔγινε Μανόλης ἑλληνιστί. Μετεσκευάσθη.
7. Διόδ. Δ. 4,4 -μίτρα =ταινία, ἐκ τοῦ μίτος =νῆμα.

Ρηξίνοος (ποιεῖ -διὰ τοῦ οἴνου- ρῆγμα εἰς τὸν νοῦν), *Ρηξίχθων* (ποιεῖ ρῆγμα εἰς τὴν γῆν ἐκ τῆς θορυβώδους συνοδείας του).

Σαβάζιος (ἐκ τῆς κραυγῆς "εὐοῖ σαυοῖ". Ὅθεν Σάβοι οἱ βακχεύοντες, ἐξ οὗ καὶ τὸ σημερινὸ "ζαβός"). *Σάμος* (σάμος =ὕψος), *Σάπας* (πιθανὸν ἐκ τοῦ σήπω), *Σαώτης* ἤ *Σωτήρ*, *Σεβαστός*, *Σείριος* (βλ. Λεξιλόγιον τοῦ "ἡλίου"), *Σητάνιος*[1] (=ἐκκαθαρισθείς, ἐκ τοῦ σήθω =κοσκινίζω), *Σκηπτοῦχος* (ὁ κατέχων σκῆπτρον, ἐκ τοῦ σκήπτω =στηρίζω), *Σκιάνθιος* (σκιὰ +ἄνθος), *Σκιρτητής*, *Σκυλλίτας* (ἐκ τοῦ σκύλλω, σκυλεύω), *Σμίνθιος* (ὡς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀπόλλων, ὅπερ βλ.), *Στάμνιος*, *Σταφυλίτης*, *Στυλίας* ἤ *Στῦλος* ("στυλώνει"), *Συκεάτης* ἤ *Συκίτης* (ἐκ τοῦ "οἶνος συκίτης", ἐκ σύκων), *Σφαλεώτας* ἤ *Σφαλλὴν* ἤ *Σφάλτης* (=ὁ ἀνατρέπων, ὁ καταρρίπτων, ἐκ τοῦ σφάλλω), *Σωτήρ*.

Τανυπλόκαμος (ὁ ἔχων τετανυσμένους, μακροὺς πλοκάμους), *Ταυροβόλος* (ὁ βάλλων, ὁ θύων ταύρους), *Ταυροκέρως*, *Ταῦρος*, *Ταυρομέτωπος*, *Ταυροφάγος* ("*τοῖς τὸν διθύραμβον νικήσασι, ταῦρος ἐδίδετο*"). *Ταυρωπὸς* (ταῦρος +ὤψ), *Ταχύμηνις* (ὁ ταχέως ὀργιζόμενος), *Τελετάρχης*, *Τερπνός*, *Τετιμημένος*, *Τρίγονος* (ὁ τρὶς γεννηθείς), *Τριετηρικὸς* (ἐκ τῆς κατὰ τριετίαν ἐπισήμου ἑορτῆς τοῦ Διονύσου), *Τριφυὴς* (κατὰ τὸ Τρίγονος).

Ὑγεάτης (πιθ. ἐκ τοῦ ὑγίεια), *Ὑγρὸς* (ἐκ τοῦ χυμοῦ τοῦ οἴνου), *Ὕης* (ἐκ τῆς γονίμου ὑγρασίας τοῦ ὑετοῦ), *Ὑπνώεις* (ὁ οἶνος φέρνει ὕπνον).

Φαλλὴν (φαλλός: ὁμοίωμα ἀνδρικοῦ αἰδοίου, περιφερόμενον εἰς τὰς πομπάς), *Φαυστήριος* (ἐκ τοῦ φάος: "μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων ἄγεται αὐτοῦ τὰ μυστήρια"), *Φιγαλεὺς* (ἐκ Φιγαλείας), *Φιλεύηχος*, *Φιλεύιος*, *Φιλόθυρσος*, *Φιλομειδής*, *Φιλοπαίγμων*, *Φιλόστοργος*, *Φλέος* ἤ *Φλεύς* ἤ *Φλέων* ἤ *Φλιοῦς* ἤ *Φλοῖος* (ἐκ τοῦ φλύω =εἶμαι πλήρης ὑγρῶν), *Φοιταλιώτης* (ἐπειδὴ φοιτᾶ, συχνάζει "κεῖθε κἀκεῖσθε"), *Φυσίζωος* (ὁ φύων ζωήν, ζωοδότης).

Χαριδότης, *Χθόνιος*, *Χοιροψάλας* (ψάλω =τίλλω), *Χοοπότης* (ὁ πίνων χοάς), *Χορεῖος Χορεύς*, *Χορευτής*, *Χρυσώπης* ἤ *Χρύσωψ* (ὁ διαθέτων ἀπαστράπτοντας ὀφθαλμοὺς καὶ ὄψιν), *Χρυσοκόμης*. *Ψευδαλέος* ("ψεύτης"), *Ψευδάνωρ* (ψευδὴς ἀνήρ), *Ψίλαξ* (ψιλός, ἀπογεγυμνωμένος) *Ψυχοπλάνης*.

Ὠμάδιος ἤ *Ὠμηστὴς* (ὡς κατασπαράσσων ὠμὰ τὰ θηράματα), *Ὠρείτροφος* (τρεφόμενος εἰς τὰ ὄρη), *Ὠρεσίλοιπος*, *Ὥριος* (ὡραῖος), *Ὤριος* (=φύλαξ).

***

1. Σητάνιος, δωρικὰ Σατάνιος, ἐξ οὗ ὁ μεταγενέστερος ὅρος "σατανάς".

Διοπείθης: Διὸς πειθώ.
Διόπη: διὰ +ὄψ (=ὄψις)
Διόπομπος: Ζεὺς -Διὸς +πέμπω.
Δίος: δῖος =θεῖος, θεϊκός.
Διοσκορίδης: Ζεὺς -Διὸς +κορέω =φροντίζω.
Διοτίμα: " " +τιμή.
Διότιμος: " " "
Διοτρέφης: " " +τρέφω.
Διόφαντος: " " +φαίνω.
Διοχθώνδας: " " +χθών = γῆ.
Δίπαια: (πιθ. διὰ +παίω =κτυπῶ).
Δίποινος: δὶς +ποινή.
Δίφιλος: δὶς +φίλος.
Διφρίδας: " + φέρω (πρβλ. δίφρος)
Διχόνοια: δίχα +νοῦς.
Διψακός: ἐτ. δίψα.
Δίων: ἐκ τοῦ Διός.
Διώνασσα: Διὸς +ἄνασσα.
Διώνδας: ἐκ τοῦ Διός.
Διωξίππη: διώκω +ἵππος.
Διώξιππος: ὡς ἄνω· (ὁ τοὺς ἵππους ἐλαύνων).
Διώρης: διὰ +ὥρα =φροντίς.
Δαμασαγόρας: δαμάω +ἀγείρω.
Δμήτωρ: δμητὴρ =δαμαστὴς ἵππων.
Δοίας: δοιάζω =ἀμφιβάλλω.
Δολίων: ἐτ. δόλος, δόλιος.
Δολοάσπις: δόλος +ἀσπίς.
Δόλοψ: δόλοψ =ὁ κατάσκοπος.
Δόλων: ὡς ἄνω. Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *δόλος*.
Δονακών: δόναξ =ράβδος.
Δονουσία: ἐτυμ. δόνησις.
Δορίσκος: ἐτ. δορὰ =δέρμα ἐκδαρέν.
Δορκεία: ἐκ τοῦ δέρκομαι =ὁρῶ.
Δορκεύς: ὡς ἄνω.
Δόρκις: "
Δορυκλείδας: δόρυ +κλέος.
Δορυκλεύς: " "
Δόρυκλος: " "
Δορύλαος: " +λαός.
Δόρυσσα: " +σείω, σεύω.
Δόρυσσος: " "
Δοσιάδας: ἐτ. δόσις.
Δουλίχιος: ἐτ. δολιχός =μακρός.
Δούπων: δοῦπος =γδοῦπος (ἠχοπ.)
Δουράνιος: δοὺρας =δόρυ (ἀρχικῶς δένδρον, ξύλον).
Δουρίας: " "
Δούρις: " "

Δοῦρος: δούρας =δόρυ.
Δράκιος: ἐτ. δράκων
Δρακοντίδης: ὁ εἰς δράκοντα ἀνήκων.
Δράκυλλος: ἐτ. δράκων.
Δρῆσος: ἐκ τοῦ δράω-δρῶ.
Δρομέας: δρομεύς.
Δρόμιος: "
Δρομιχαίτης: ἐτ. δρόμος +χαίτη.
Δρομοκλείδης: ἐτ. δρόμος +κλείω ἤ κλέος.
Δρόμων: ἐτ. δράμω, δρόμος.
Δροσίς: ἐτ. δρόσος.
Δρύαλος: ἐτ. δρῦς, δρυάριον.
Δρύας: ἐτ. δρῦς, δρυάριον.
Δρύμος: ἐτ. δρυμός, ἄλσος δρυῶν.
Δρυμώ: " "
Δρύμων: " "
Δρυόπη: δρῦς +θέμα -οπ (τοῦ ὁρῶ)
Δρυοπίς: ὡς ἄνω.
Δρύοψ: " "
Δρωπίων: δρώψ = ὁ ἄνθρωπος. Ὅθεν, ὁ ἀναφερόμενος εἰς ἄνθρωπον.
Δύρας: δύρομαι = ὀδύρομαι.
Δυσαύλης: δύσαυλος: ὁ ἀκατάλληλος πρὸς οἴκησιν (αὐλὴ).
Δυσκέλαδος: δυσ+κέλαδος =ὁ κακόηχος.
Δυσνίκητος: δυσ+νίκη· ὁ δυσκόλως νικώμενος.
Δύσωπος: δὺς +ὄψ (δυσωπία =καταισχύνη, ἐντροπή).
Δωρίδας: ἐτ. δῶρον.
Δωρίχα: ἐκ τοῦ δῶρον.
Δώριχος: ὡς ἄνω.
Δωρόθεος: δῶρον θεοῦ.
Δῶρος: ἐκ τοῦ δῶρον, ὅπερ ἐκ τοῦ δίδωμι.
Δωσιάδης: ἐκ τοῦ δίδωμι.
Δώσων: ὡς ἄνω.
Δωτάδας: "
Δωτία: "
Δωτὶς ἤ **Δωτώ:** " "
Δῶτος: " "

Ε

Ἐγέρτιος: ἐκ τοῦ ἔγερσις.
Ἐγκέλαδος: ἐν +κέλαδος=θόρυβος.
Ἐγχεσίμαργος: ἔγχος =δόρυ +μάργος =ὁρμητικός.
Εἰδομενίας: εἶδος +μένος.
Εἰδοθέα: εἶδος (=μορφὴ) +θεά.
Εἴζηλος: εἰζὼς =εἰδώς, εἰδήμων.
Εἶρα: ἕτερος τύπος τοῦ ἱρά, ἱερά.
Εἰρηναῖος: ἐτ. εἴρω = συνδέω, λέγω, ὅθεν εἰρήνη.
Εἰρήνη: ἐκ τοῦ εἴρω=λέγω.
Εἰρηνία: ἐτ. εἰρήνω (βλ. ὡς ἄνω).

Ἑκάβη: ἐκ τοῦ ἑκὰς +βαίνω.
Ἑκαέργη: ἑκὰς = μακρὰν +ἔργον.
Ἑκάλη: ἑκὰς +ἄλη =περιπλάνησις.
Ἑκαμήδη: " +μῆδος =φροντὶς.
Ἑκατώνυμος: ἑκατὸν +ὄνομα.
Ἔκβασος: ἐκ +βαίνω.
Ἔκδημος: ἐκ +δῆμος.
Ἔκδικος: ἐκ + δίκη.
Ἔκδωρος: ἐκ +δῶρον.
Ἔκκριτος: ἐκ +κρίνω.
Ἔκλεκτος: ἐκ +λέγω = συλλέγω, διαλέγω.
Ἔκνομος: ἐκ +νόμος.
Ἕκτωρ: ἐτ. ἐκ τοῦ *ἕξω* (μέλλων τοῦ *ἔχω*) δηλ. ὁ "ἀποκτήσων", ὁ διάδοχος.
Ἐκφαντίδης: ἐκ +φαίνω.
Ἔκφαντος: " "
Ἔκφας: ἐκ +φημί.
Ἔλασος: ἐκ τοῦ *ἔλασις* τοῦ ρ. ἐλαύνω.
Ἐλεαρχία: ἔλεος +ἄρχω.
Ἐλέγεια: ἐλεγεία, ἐλεγεῖον, ἔλεγος = θρηνητ. ᾆσμα.
Ἐλέγη: ὡς ἄνω.
Ἐλεγηὶς: ὡς ἄνω.
Ἐλεήμων: ἐτ. ἔλεος.
Ἐλέης: ἐτ. "
Ἑλένη: ἐκ τοῦ σελ- =φῶς, δηλ. ἡ φωτεινή, ἡ λαμπρή.
Ἕλενος: ὡς ἄνω.
Ἐλευθώ: ἐκ τοῦ ἔλευσις.
Ἐλεφήνωρ: ἐκ τοῦ ἐλεφαίρω =βλάπτω.
Ἑλίκας: ἐκ τοῦ ἕλιξ.
Ἕλιξος: ὡς ἄνω.
Ἑλιχρύση: ἕλιξ +χρυσὸς (ἑλίχρυσος=φυτὸν ἀναρριχητικόν).
Ἐλλάνικος: Ἕλλην, Ἑλλάς +νίκη, νικῶ.
Ἑλλάνωρ: Ἕλλην, Ἑλλὰς + ἀνήρ.
Ἕλλη: ἐκ τοῦ ἑλεῖν: τὴν ἅλωσε, τὴν κατάπιε ὁ πόντος.
Ἐλπαγόρας: ἐλπὶς +ἀγορά, ἀγείρω, ἀγορεύω.
Ἔλπη: ἐτ. ἐλπίς.
Ἐλπήνωρ: ἐλπὶς +ἀνήρ.
Ἐλπία: ἐτ. ἐλπίς.
Ἐλπίνης: "
Ἐλπινίκη: ἐλπὶς +νίκη.
Ἐλύμας, **Ἐλυμία:** ἔλυμος =τόξου θήκη.
Ἑλωρεύς: ἕλωρ =λεία, λάφυρον.
Ἕλωρος: ὡς ἄνω.
Ἐμαυτίων: ἐτ. ἐμαυτός: αὐτοπαθὴς ἀντων. (ἑαυτός).
Ἔμβας: ἐν + βαίνω (εἰσχωρῶ).
Ἐμπεδίας: ἐν + πεδίον, *ἔμπεδος* =σταθερός.
Ἐμπεδοκλῆς: ἔμπεδον +κλέος.
Ἐμπέραμος: ἐν + πείρω =διαπερνῶ.

Ἔμποδος: ἐν + πεδίον, ποῦς, πέδη.
Ἔμπυλος: ἐν +πύλη.
Ἐναίσιμος: ἐν +αἶσα =μοῖρα. *αἴσιος.*
Ἐναρέτη: ἐνάρετος.
Ἐναρήφορος: ὁ φέρων *ἔναρα* =λάφυρα.
Ἐνδηίς: ἐν +δέω =1) δένω, 2) στεροῦμαι.
Ἐνδρομῶ: ἐνδρομέω =τρέχω.
Ἐνδυμίων: ἐν +δύμεναι, τοῦ *δύω* =βυθίζω. Ἐβυθίσθη εἰς βαθὺν ὕπνον.
Ἐνικεύς: ἐν +ἵκω =ἔρχομαι.
Ἐνιπεύς: ἐνιπὴ =ἐπίπληξις.
Ἐνίππη: ἐν +ἵππος.
Ἐνιπώ: ἐκ τοῦ ἐνέπω =λέγω.
Ἔννιος: ἐννία =ἐννέα (βοιωτ.)
Ἔννομος: ἐν +νόμος.
Ἐνοδία: ἐν +ὁδός.
Ἐνόδιος: "
Ἔνουδος: ἐν +οὖδας=ἔδαφος.
Ἐντεδίκη: ἔντε =πρός, ἔναντι +δίκη.
Ἐντέλεια: ἐν +τέλος, τὸ ἐντελές.
Ἔντελλα: ἐντέλλω =διατάζω.
Ἐντέλλας: " "
Ἔντιμος: ἐν +τιμή.
Ἔνυλος: ἐν +ὕλη =δάσος, ξυλεία.
Ἐξαίνετος: ἐκ +αἶνος.
Ἐξαμπαῖος: πιθανὸν ἐκ τοῦ ἐξ +ἀνὰ +παίω.
Ἐξηκεστίδης: ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν Ἐξήκεστον.
Ἐξήκεστος: ἐξ +ἀκέομαι =γιατρεύω.
Ἐπαίνετος: ἐπὶ + αἶνος, ἐπαινετός.
Ἐπάκριος: ἐπὶ +ἄκρον =κορυφή.
Ἐπάλτης: ἐπὶ +ἅλτης, ἅλλομαι.
Ἐπαμεινώνδας: ἐπὶ +ἀμείνων, δηλ. ὁ καλλίτερος, ὁ ἐπὶ τὸ ἄμεινον.
Ἔπαφος: ἐπὶ +ἀφή. Ἐγεννήθη δι' ἁπλῆς ἐπαφῆς τῆς χειρὸς τοῦ Διὸς ἐπὶ τῆς Ἰοῦς.
Ἐπειγεύς: ἐπείγω =ἐπιταχύνω.
Ἐπήρατος: ἐπὶ +ἐράω. -ὁ ἀξιαγάπητος, ἀξιέραστος.
Ἐπιγένης: ἐπὶ +γένος.
Ἐπιθέρσης: ἐπὶ +θέρσος, θάρσος =θάρρος.
Ἐπικάστη: ἐπὶ + κέρδος.
Ἐπικλείδας: " + κλείω.
Ἐπικλῆς: " + καλῶ, κλέος.
Ἐπικράτης: " + κρατῶ =ἐξουσιάζω.
Ἐπίκτητος: " + κτῶμαι.
Ἐπικύδης: " + κῦδος =δόξα.
Ἐπικυρίδας: " + κυρῶ, ἐπιβεβαιῶ.
Ἐπίκωμος: ὁ ἐπὶ κώμου, ὁ ἀπὸ οἴνου ἄδων.
Ἐπιλαΐς: λαΐς =λεία.
Ἐπίλαος: ἐπὶ + λαός.
Ἐπιμένης: ἐπὶ +μένος =δύναμις.

Ἐπιμενίδης: βλ. Ἐπιμένης.
Ἐπιμηθεύς: ἐπὶ + μῆτις =φροντίς, σοφία.
Ἐπιμηλίδης: ἐπὶ + μῆλον =πρόβατον.
Ἐπίνικος: " + νίκη.
Ἐπιόνη: " + ὄνησις =ὠφέλεια, κέρδος.
Ἐπιπόλη: ἐπὶ + πολέω =περιφέρομαι.
Ἐπισθένης: ἐπὶ + σθένος = δύναμις.
Ἐπίστροφος: " + στρέφω.
Ἐπιτελίδας: " + τέλλω =διατάσσω.
Ἐπιτρέφης: " + τρέφω.
Ἐπιφανής: " + φαίνω.
Ἐπίφρων: " + φρήν, φρόνιμος, συνετός.
Ἐπιχάρης, Ἐπίχαρις: ἐπὶ + χάρις.
Ἐπίχαρμος: ἐπὶ + χάρμη =μάχη.
Ἔποχος: ἐπὶ + ὄχος, ὄχημα.
Ἐπόψιος: ἐπὶ + ὄψις.
Ἐπωπεύς: ἐπὶ + ὤψ (ὁ ἐπιτηρητής).
Ἔραος: ἐκ τοῦ ἐράω -ἐρῶ.
Ἐρασίκλεια: ἔρασις =ἐπιθυμία + κλέος =δόξα.
Ἐρασινίδης: " "
Ἐρασίνος, Ἔρασος: ἔρασις +νόος.
Ἐρασίξενος: " +ξένος.
Ἐράσιππος: " +ἵππος.
Ἐρασίστρατος: " +στρατός.
Ἐρασιφῶν: " +φαίνω.
Ἔραστος, Ἔρατος: " +ἀξι-έραστος, ἐραστός.
Ἐρατοκλείδης: ἐρατός +κλέος.
Ἐρατοσθένης: " +σθένος.
Ἐράτυρα: ἐρατύω =ἐρητύω =ἀπομακρύνω.
Ἐράτων: ἐτυμ. ἐρατός.
Ἐργαμένης: ἔργον + μένος.
Ἐργίαιος: ἔργον + ἀΐω.
Ἐργίας, Ἐργινίας, Ἐργίνος: ἐτυμ. *ἔργον*.
Ἔργισκος: ἔργον +ἐίσκω =ὁμοιάζω.
Ἐργοκλῆς: ἔργον +κλέος.
Ἐργοτέλης: " +τέλος.
Ἐργόφιλος: " +φίλος.
Ἐρεθύμιος: ἐρέθω =ἐρεθίζω +θυμὸς =ψυχή, διάθεσις.
Ἐρεχθεύς: ἔρι +χθών, δηλ. λίαν +γῆ, ὅθεν ὁ αὐτόχθων.
Ἐρημήσιος: ἐτυμ. ἔρημος, ἐρημία.
Ἐρίβοια: ἔρι =λίαν +βοῦς.
Ἐρίβωλος: " " +βῶλος (γῆς), ὅθεν εὔφορος.
Ἐριβώτης: ἐρίβωτος =μεγαλόψοφος, θορυβώδης.
Ἐρίγδουπος: ἔρι +(γ)δοῦπος· ὁ λίαν θορυβώδης.
Ἐριδανάτας: ἐριδαίνω =φιλονεικῶ.
Ἐρίδιος: ἐρίδιον, ἐκ τοῦ ἔριον =μαλλί. (ἢ ἐκ τοῦ ἔρις).
Ἐριθήλας: ἔρι +θάλλω.

Ἐρίθιος: ἔριθος = μισθωτὸς ἐργάτης.
Ἐριμήδα: ἔρι +μῆδος =σκέψις, φροντίς.
Ἐρισθένης: " +σθένος.
Ἐρίτιμος: " +τιμή.
Ἐριφύλη: " +φῦλον, φυλή.
Ἐριχθόνιος: ἔρι +χθών, δηλ. ὁ αὐτόχθων, ὁ ἐκ τῆς γῆς.
Ἐριώλη: ἀνεμοστρόβιλος.
Ἐριώπη: ἔρι +ὤψ =βλέμμα.
Ἑρμαγόρας: Ἑρμῆς +ἀγορά.
Ἑρμαῖος: ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν Ἑρμῆν.
Ἕρμαρχος: Ἑρμῆς +ἄρχων.
Ἑρμείας: ὁ ἐκ τοῦ Ἑρμοῦ.
Ἑρμησιάναξ: Ἑρμῆς +ἄναξ.
Ἑρμησίλεως: " +λεώς, λαός.
Ἑρμιόνη: ἕρμα +ὄνος =τιμή, ἀξία, βάρος.
Ἕρμιππος: Ἑρμῆς + ἵππος.
Ἑρμογένης: " + γένος.
Ἑρμαδάμας: Ἑρμῆς + δαμάω =νικῶ.
Ἑρμοδίκη: " + δίκη.
Ἑρμόδοτος: " + δοτός.
Ἑρμόδωρος: " + δῶρον.
Ἑρμοκλῆς: " + κλέος.
Ἑρμοκράτης: " + κρατῶ.
Ἑρμοκρέων: " + κρέων =βασιλεύς.
Ἑρμόλαος: " + λαός.
Ἑρμόλυκος: " + λύκος.
Ἑρμότιμος: " + τιμή.
Ἑρμόφαντος: " + φαίνω.
Ἑρμοχάρης: " + χαίρω.
Ἑρμώνασσα: " + ἄνασσα.
Ἐρξικλείδης: εἴργω (=ἐμποδίζω) +κλείω.
Ἐρύθρας: ἐκ τοῦ ἐρυθρός.
Ἐρύκη: ἐρύκω =κωλύω.
Ἐρυμάνθη: ἔρυμα (=φυλακτήριον) +ἄνθος.
Ἐρύμας: "
Ἐρύμνη: ἐρυμνὸς =ὀχυρός.
Ἔρυξ: ἐκ τοῦ ἐρύκω =ἐμποδίζω, κωλύω.
Ἐρυξίας: βλ. Ἔρυξ.
Ἐρυξίμαχος: ἐρύκω +μάχη.
Ἐρυξώ: βλ. Ἔρυξ.
Ἐρύσθεια: ἐρύω (=σύρω) +θέω.
Ἔρχιος, **Ἐρχόας:** ἐκ τοῦ ἔρχομαι.
Ἐρωτιανός: ἐκ τοῦ ἔρωτος.
Ἐρωφίλη: ἔρως +φιλῶ.
Ἑστιαιῶτις: ἐτυμ. Ἑστία.
Ἑστιάς: "
Ἑστιόδωρος: ἑστία +δῶρον.

Ἐσῶπις: ἐσωπὴ =ὄψις.
Ἐτέαρχος: *ἐτεὸς* =γνήσιος, ἀληθὴς +*ἄρχων*.
Ἐτεοκλῆς: " +κλέος.
Ἐτεοκλύμενος: ἐτεὸς +κλύμενος =ἔνδοξος.
Ἐτεόνικος: " +νίκη.
Ἐτεωνεύς, Ἐτεωνός: ἐτεώνιος =ἀληθής.
Ἑτοιμοκλῆς: ἕτοιμος +καλῶ.
Ἐτύμανδρος: ἔτυμος =ἀληθὴς +ἀνήρ.
Ἐτυμοκλῆς: " +κλέος.
Ἐτύμων: ἔτυμος
Εὔα: ἐκ τοῦ εὖ =καλῶς· *ἐΰς* =καλός, εὔμορφος.
Εὐάγγελος: εὖ +ἄγγελος, ἀγγελία.
Εὐάγης: εὐαγὴς =καθαρός, λαμπρός.
Εὐαγόρας: εὖ +ἀγορεύω.
Εὔαγρος: εὖ +ἀγρὸς - ὁ καλῶς ἀγρεύων, ἢ ὁ διαθέτων καλοὺς ἀγρούς.
Εὐάγων: εὖ +ἄγω.
Εὐάδνη: εὖ +ἁδνὸς =ἁγνὸς (ἢ εὖ +ἁνδάνω =ἀρέσκω).
Εὔαθλος: εὖ +ἆθλον (=βραβεῖον).
Εὐαίμων: " +αἷμα.
Εὐαίνετος: " +αἶνος, ἔπαινος.
Εὐάλας: " +ἅλη.
Εὐάλκης: " +ἀλκή.
Εὐαμερίων: εὖ +ἡμέριος.
Εὔανδρος: " +ἀνήρ.
Εὐάνωρ ἢ **Εὐήνωρ:** ὡς ἄνω.
Εὐαρέτη: εὖ +ἀρετή.
Εὐάρχιππος: εὖ +ἀρχὴ +ἵππος.
Εὔαρχος: " "
Εὔβιος: " +βίος.
Εὐβουλεύς: " +βουλὴ =σκέψις.
Εὔγνωστος: εὖ +γνωστός.
Εὐδαμίδας: " +δᾶμος, δῆμος.
Εὐδάμιππος: " +δαμάω +ἵππος.
Εὔδημος, Εὐδημία: εὖ +δῆμος.
Εὔδικος: εὖ + δίκη.
Εὐδοκία: εὖ + δοκῶ.
Εὔδοξος: " + δόξα.
Εὔδωρος, Εὐδώρα: εὖ +δῶρον.
Εὐδωσώ: εὖ + δίδωμι.
Εὐέλθων: εὖ + ἐλθεῖν.
Εὐελπίδης: " + ἐλπίς.
Εὐεργετίδας: ὁ εὐεργετῶν, εὖ + ἔργον.
Εὔεργος: εὖ + ἔργον.
Εὐέτης: εὖ + ἔτης =συγγενής.
Εὐήγορος: " + ἀγορεύω.
Εὐήμερος: " + ἡμέρα.
Εὐήνιος, Εὐηνία: εὖ +ἡνίον.

Εὐήρης: εὖ +ἐρέσσω =κώπηλατῶ.
Εὐθύδημος: εὐθὺς +δῆμος.
Εὔθηρος: εὖ +θήρα.
Εὐθίας: ἐκ τοῦ εὐθύς.
Εὐθύβολος: εὐθὺς + βάλλω =ρίπτω.
Εὐθύδημος: " + δῆμος.
Εὐθύδικος, Εὐθυδίκη: εὐθὺς +δίκη.
Εὐθυκλῆς: εὐθὺς + κλέος.
Εὐθυκράτης: εὐθὺς + κρατῶ.
Εὐθύκριτος: εὐθὺς + κρίσις, κριτός.
Εὐθυμένης: " + μένος.
Εὔθυμος, Εὐθυμία: εὖ +θυμὸς =ὁρμή, ψυχή, διάθεσις.
Εὐθύνους: εὐθὺς +νοῦς.
Εὐθύφρων: " +φρήν, φρενός.
Εὔιππος, Εὐίππη: εὖ + ἵππος.
Εὔκαδμος: βλ. Κάδμος.
Εὔκαιρος: εὖ +καιρός.
Εὐκαμπίδας: εὖ +καμπή.
Εὐκαρπία: εὖ +καρπός.
Εὔκλεια, Εὐκλείδης, Εὐκλέων, Εὐκλῆς: εὖ +κλέος.
Εὔκλητος: εὖ +κλητός, καλῶ.
Εὔκναμος: εὖ +κνήμη.
Εὔκοσμος: " +κόσμος =τάξις.
Εὐκράντη: " +κεράννυμι, κρᾶμα.
Εὐκράτης, Εὐκρατίδης: εὖ +κρατῶ.
Εὐκτήμων: εὖ +κτῆμα.
Εὐλιμένη: (Νηρηὶς) εὖ + λιμήν.
Εὐλυτίδης: εὖ +λύω.
Εὐμαθής, Εὐμάθιος: εὖ + μανθάνω.
Εὔμαιος: εὖ + μάω =ζητῶ, μανθάνω.
Εὐμάρης: " + μάρη =χείρ. Ὁ εὐχερής.
Εὔμαχος: " + μάχη.
Εὐμείδης, Εὐμείδη: εὖ +μειδίαμα.
Εὐμένης Εὐμένεια: " +μένος.
Εὐμήδης: εὖ + μῆδος =σκέψις.
Εὔμηλος: εὖ + μῆλον =πρόβατον.
Εὐμήτης, Εὔμητις: εὖ + μῆτις =σοφία.
Εὔμολπος, Εὐμόλπη: εὖ + μολπὴ =μέλος, ᾆσμα.
Εὔμων: εὖ +μῶ =ἀναζητῶ.
Εὐναῖος, Εὐναία: εὐνὴ =συζυγ. κλίνη.
Εὐνάπιος: εὖ +νάπη =δασώδης κοιλάς.
Εὔνηος: εὖ +νηῦς, ναῦς.
Εὔνικος, Εὐνίκη: εὖ +νίκη.
Εὐνόη, Εὔνους: εὖ +νοῦς.
Εὔνομος, Εὐνομία: εὖ +νόμος.
Εὔνοστος, Εὐνόστα: εὖ +νόστος.
Εὐξάνθιος: εὖ +ξανθός.

Εὐξενίδης, **Εὔξενος:** εὖ +ξένος.
Εὐξένιππος: εὖ +ξένος +ἵππος.
Εὐξίθεος: εὔχομαι, εὐχή, εὖξις +θεός.
Εὐόρας: εὖ +ὁρῶ.
Εὐπαίδης: εὖ +παῖς.
Εὐπάλαμος: " +παλάμη.
Εὐπαλία, **Εὐπαλίνος:** εὐ-παλὴς =ἐπιδέξιος.
Εὐπατορία, **Εὐπάτρα**, **Εὐπατρία:** εὖ +πατήρ, πατρίς.
Εὐπείθης: εὖ +πειθώ.
Εὐπλοία: εὖ +πλοῦς.
Εὐπόλεμος, **Εὐπολέμεια:** εὖ +πολεμῶ.
Εὔπολις: εὖ +πόλις.
Εὔπομπος, **Εὐπόμπη:** εὖ +πέμπω.
Εὐρυκλείδης, **Εὐρυκλῆς**, **Εὐρύκλεια:** εὐρὺς +κλέος.
Εὐρέσιος: ἐκ τοῦ εὑρίσκω.
Εὐρήβατος: εὐρὺς +βαίνω.
Εὐρίας: ἐτυμ. εὐρύς.
Εὐριπίδης: εὖ +ριπή.
Εὐρυάδης: εὐρὺς +ἄδω.
Εὐρυάλεια, Εὐρυάλη, Εὐρύαλος: εὐρὺς +ἅλς.
Εὐρυάναξ: εὐρὺς +ἄναξ.
Εὐρυάνασσα: εὐρὺς +ἄνασσα.
Εὐρυβάτης: " +βαίνω.
Εὐρύβιος, **Εὐρυβιάδης**, **Εὐρυβία:** εὐρὺς +βίος.
Εὐρύβοτος ἢ **Εὐρυβώτας:** εὐρὺς +βοτὸν =βόσκημα (δηλ. πλούσιος ὡς πρὸς κοπάδια).
Εὐρυγάνεια: εὐρὺ +γάνος =λαμπρότης.
Εὐρυγύης: εὐρὺς +γύης =ἄροτρον.
Εὐρυδάμας, **Εὐρυδαμίδας**, **Εὐρυδάμεια**, **Εὐρυδάμη:** εὐρὺς +δαμάω.
Εὐρύδημος: εὐρὺς +δῆμος.
Εὐρυδίκη: εὐρεῖα δίκη.
Εὐρύηλος: εὐρύ -αλος.
Εὐρύθεμις: εὐρεῖα θέμις =δίκη.
Εὐρυθόη: ἡ εὐρέως θέουσα (θέω =τρέχω).
Εὐρύκαπυς: κάπυς =πνεῦμα.
Εὐρυκόων: εὐρὺς +κοέω.
Εὐρυκράτης, **Εὐρυκρατίδας:** ὁ εὐρέως κρατῶν.
Εὐρυκύδη: εὐρὺ κῦδος =δόξα.
Εὐρυλέων, **Εὐρυλεωνίς:** εὐρὺς +λέων.
Εὐρυλόφη: εὐρὺς +λόφος, λοφίον.
Εὐρύλοχος: εὐρὺς +λόχος.
Εὐρυλύτη: εὐρέως +λύω.
Εὐρύμαχος: εὐρὺς +μάχη.
Εὐρυμέδων, **Εὐρυμέδη:** εὐρέως +μέδω =φροντίζω.
Εὐρυμένης: εὐρὺς + μένος.
Εὔρυμος: εὖ +ρύμη =ὁδός.
Εὐρυνόη: εὐρὺς +νοῦς.
Εὐρυνόμος, **Εὐρυνόμη:** εὐρὺς +νόμος.

Εὐρυξίμαχος: εὐρὺς +ἴκω +μάχη.
Εὐρυόπη: εὐρὺς +ὄψ =ὄψις, βλέμμα, φωνή.
Εὐρυπτόλεμος: εὐρὺς +πτόλεμος =πόλεμος.
Εὐρύπυλος, **Εὐρυπύλη:** εὐρὺς +πύλη.
Εὐρυσάκης: εὐρὺς +σάκος =ἀσπίς.
Εὐρυσθεύς, **Εὐρυσθένης:** εὐρὺς +σθένος.
Εὐρύστρατος: εὐρὺς +στρατός.
Εὐρυτέλη: εὐρὺ τέλος =ἀξία, τιμή.
Εὐρύτη, **Εὐρυτία:** εὐρὺς +ρέω, ρύτη, ροή.
Εὐρύτιμος: εὐρὺς +τιμή.
Εὐρύτιος, **Εὐρυτίων**, **Εὔρυτος:** εὐρύς, εὖ +ροή.
Εὐφάεσσα: εὐρὺ +φάος. Ἡ λάμπουσα ἐξ ἀποστάσεως.
Εὐρύφαμος: εὐρὺς +φήμη.
Εὐρύωψ ἤ **Εὔρωπος** ἤ **Εὔρωψ:** εὐρὺς +ὤψ.
Εὔρωμος: εὖ +ρώμη.
Εὐρώπη: βλ. Εὐρύωψ. Ἡ εὐρεῖα ὡς πρὸς τὴν ὄψιν καὶ τοὺς ὀφθαλμούς.
Εὐσέβιος: εὖ + σέβας.
Εὔσειρος: " + σειρά.
Εὐσθένης: " + σθένος.
Εὐστάθιος: εὖ + ἵσταμαι, εὐσταθής.
Εὐστόχιος: εὖ + στόχος.
Εὔστροφος: " +στροφή.
Εὔσωρος: εὖ +σωρός.
Εὐτόλμιος: εὖ +τόλμη
Εὐτρόπιος, **Εὐτροπία:** εὖ +τρέπω.
Εὐτύχης, **Εὐτυχίδας**, **Εὐτυχίδης**, **Εὐτυχίς:** εὖ +τύχη.
Εὐφάης: εὖ +φάος = φῶς.
Εὐφαμίδας: εὖ +φήμη.
Εὐφάνης ἤ **Εὐφήνης:** εὖ +φαίνω.
Εὔφαντος: "
Εὐφήμη, **Εὐφημίδης**, **Εὐφήμιος**, **Εὔφημος:** βλ. Εὐφαμίδας.
Εὐφηνώ: βλ. Εὐφάνης.
Εὔφηρος: εὖ +φήρ =θήρ.
Εὐφήτης: εὖ +φημί.
Εὐφίλητος: " +φιλῶ, ὁ πολυαγαπημένος.
Εὔφορβος: εὖ +φορβή, δηλ. καλός, πλούσιος ὡς πρὸς τὰ βοσκήματα.
Εὐφορίδης, **Εὐφορίων:** εὖ +φέρω.
Εὐφράνωρ: εὐφραίνω +ἀνήρ.
Εὐχαρίδης, **Εὔχαρις:** εὖ +χάρις.
Ἐφιάλτης: ἐπὶ +ἅλλομαι.
Ἔφορος: ἐπὶ +ὁρῶ, οἱονεὶ ἐπόπτης.
Ἐχεδάμεια: ἔχω + δῆμος.
Ἐχέδωρος: " +δῶρον.
Ἐχεκλῆς, **Ἔχεκλος:** ἔχω +κλέος.
Ἐχεκράτης, **Ἐχεκρατίδης**, **Ἐχεκράτεια:** ἔχω +κρατῶ = ἐξουσιάζω.
Ἐχέλαος: ἔχω +λαός.
Ἐχέμβροτος: ἔχω +βροτός.

Ἐχεμένης: ἔχω +μένος.
Ἔχεμος, **Ἐχέμων:** ἔχω +ἐμός.
Ἐχένηος: ἔχω +ναῦς. Ὁ ἔχων νῆας, ὁ πλοιοκτήτης.
Ἐχέπωλος: ὁ ἔχων πώλους, πουλάρια.
Ἐχέστρατος: ἔχω + στρατός.
Ἐχετίας: ἐχέτης =ὁ κατέχων.
Ἐχετιμίδας, **Ἐχέτιμος:** ἔχω +τιμή.
Ἔχετλος: ὁ κρατῶν ἐχέτλην =λαβὴν ἀρότρου.
Ἔχετος: ὁ ἐχέτης, ὁ ἐχέτωρ.
Ἐχέφρων: ὁ ἔχων φρένας.

Ζ

Ζάγειρα: ζα =λίαν +ἐγείρω.
Ζαδριάδης: ζα =λίαν + δρίος =λόχμη, δάσος.
Ζάλευκος: ζα +λευκός, ὁ διάλευκος.
Ζάληκος: ζάλη, σάλος.
Ζαλία: "
Ζαλίχης: ζα =λίαν +λιχάω =ἐπιθυμῶ.
Ζάραξ: ζα=λίαν +ρήγνυμι.
Ζέλειος: εἴτε "ζήλιος" εἴτε ἐκ τοῦ ζα +ζέλα =οἶνος (θρακ.)
Ζευξίδαμος: ζεύγνυμι +δῆμος.
Ζευξίδας, **Ζευξώ:** ἐκ τοῦ ζεύγνυμι.
Ζεύξιππος, **Ζευξίππη:** ζεύγνυμι +ἵππος.
Ζήλας, **Ζηλωτός:** ἐκ τοῦ ζῆλος.
Ζηνόβιος, **Ζηνοβία:** Ζὴν (=Ζεύς) +βία =δύναμις.
Ζηνόδοτος: ὁ ἐκ τοῦ Ζηνὸς (Διὸς) δοτός.
Ζηνόδωρος: τὸ ἐκ τοῦ Ζηνὸς δῶρον.
Ζηνόθεμις: Ζηνὸς θέμις.
Ζηνοφάνης: ὁ τὸν Ζῆνα φαίνων.
Ζηνόφαντος: ὁ ἐκ τοῦ Ζηνὸς φανείς.
Ζήνων: ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν Ζῆνα -Δία.
Ζήτης: ἐκ τοῦ ζητῶ.
Ζυγάκτης: ζυγὸς +ἄγω.
Ζυγαντίς: " +ἄντα.
Ζωίλος: ἐκ τοῦ *ζωή*.
Ζώιππος: ζωὴ +ἵππος.
Ζώπυρος, **Ζωπυρίων:** ἐκ τοῦ ζωὴ +πῦρ.
Ζώσιμος: ζῶς =ζωντανός.

Η

Ἡγέλεως: ἡγέτης + λαός.
Ἡγέλοχος: " + λόχος.
Ἡγέμαχος: " + μάχη.
Ἡγέμων, **Ἡγήμων**, **Ἡγεμόνη:** ἐκ τοῦ ἡγοῦμαι.
Ἡγέπολις: ἡγέτης +πόλις.
Ἡγέστρατος ἢ **Ἡγησίστρατος** ἢ **Ἡγίστρατος:** ἡγέτης +στρατός.
Ἡγήσανδρος, **Ἡγησάνδρα:** ἡγοῦμαι +ἀνήρ.
Ἡγησιάναξ: ἡγοῦμαι +ἄναξ.
Ἡγησίας: ἐκ τοῦ ἡγοῦμαι.

Ἡγησίβουλος: ἡγοῦμαι +βουλή.
Ἡγησίνους: " +νοῦς.
Ἡγήσιππος: " +ἵππος.
Ἡγησιπύλη: " +πύλη.
Ἡγησώ, **Ἡγήτωρ:** ἐκ τοῦ ἡγοῦμαι.
Ἡδύλος, **Ἡδύλη** ἐκ τοῦ ἡδὺς =γλυκύς.
Ἡδύμη: ὡς ἄνω.
Ἡδυφῶν: ἡδὺς +φαίνω.
Ἡερίβοια: ἠέριος, ἀέριος +βοή.
Ἡετίων: ἐκ τοῦ ἀετός, Ἀετίων.
Ἡθοκλῆς: ἦθος +κλέος.
Ἡιονεύς, **Ἡιόνη:** ἐκ τοῦ ἠιὼν =ἀκτή.
Ἠλέκτρα: οἱονεὶ Ἀλέκτρα, ἄνευ λέκτρων, ἡ ἄγαμος.
Ἠλεκτρύων, **Ἠλεκτρυώνη:** ἠλέκτωρ =ὁ λάμπων.
Ἡλιάναξ: ἥλιος +ἄναξ.
Ἡλιόδωρος: " +δῶρον
Ἡλιοκλῆς: " +κλέος.
Ἡλώνη: πιθ. ἐκ τοῦ ἄλη =περιπλάνησις.
Ἠμαθίων: ἠμαθόεις =ἀμμώδης.
Ἡμιθέα: ἡ κατὰ τὸ ἥμισυ θεά.
Ἡμιθέων: ὁ " " θεός.
Ἡνιοπεύς: ὁ τὰ ἡνία ἐποπτεύων.
Ἡνιόχεια ἤ **Ἡνιόχη:** τὸ θηλ. τοῦ *ἡνίοχος*.
Ἠπιόνη: ἐκ τοῦ ἤπιος.
Ἠπυτίδης: ἠπύη =φωνή.
Ἡρακλείδης: ὁ τοῦ Ἡρακλέους.
Ἡρακλειόδωρος: τὸ ἐκ τοῦ Ἡρακλέους δῶρον.
Ἡράκλειτος: Ἥρα +κλέος, κλειτὸς = ἔνδοξος.
Ἡρακλῆς: " "
Ἤρητος: ἐκ τοῦ ἦρ =ἔαρ.
Ἠριγόνη: ἦρι =ἐνωρὶς +γόνος.
Ἤρι(ν)να: πιθ. ἐκ τοῦ ἠρινὸς =ἐαρινός.
Ἡριππίδας: πιθ. ἐκ τοῦ ἄρω +ἵππος.
Ἠριφανής: ἦρι =ἐνωρὶς +φαίνομαι.
Ἡρόδικος: Ἥρα + δίκη.
Ἡρόδοτος: Ἥρα +δοτός.
Ἡρόδωρος: Ἥρα + δῶρον.
Ἡρομένης: Ἥρα +μένος.
Ἡρόστρατος: " +στρατός.
Ἡροφάνης, **Ἡρόφαντος:** Ἥρα + φαίνω.
Ἡρόφιλος, **Ἡροφίλη:** Ἥρα +φίλος, φιλῶ.
Ἡρώ: ἐκ τοῦ ἥρως.
Ἡρώδας, **Ἡρωδιανός**, **Ἥρων:** ἐκ τοῦ ἥρως.
Ἡσίοδος: ἧσις=τέρψις (ἐκ τοῦ ἥδομαι) +ὁδός.
Ἡσιόνη: " +ὄνησις =ὄφελος.
Ἡσύχιος: ἐκ τοῦ ἡδὺς → ἡδυχία → ἡσυχία.
Ἡφαιστίων, **Ἡφαίστιος**, **Ἡφαιστίνη**, **Ἡφαιστία:** ἐκ τοῦ Ἥφαιστος.

Θ

Θαΐς: ἐκ τοῦ θάομαι =θεῶμαι.
Θαλῆς, Θάλητας, Θαλία, Θαλλώ: ἐκ τοῦ θάλλω =ἀνθίζω.
Θάλπιος: θάλπω =θερμαίνω.
Θαμία, Θάμυρις: θαμὰ =συχνά.
Θάρρηξ: ἐκ τοῦ θάρρος +ἄγω.
Θαύμας, Θαύμακος, Θαυμακία: ἐκ τοῦ θαῦμα, ὅπερ ἐκ τοῦ θεῶμαι.
Θεαγένης: θεὸς+γένος.
Θεάγης: θεὸς+ἄγω.
Θεαίνετος: θεὸς+αἰνετός.
Θεαῖος: θεῖος.
Θεαίτητος: θεὸς +αἰτῶ, αἰτητός.
Θέανδρος: θεὸς+ἀνήρ.
Θεανώ: θεὸς (ἤ θέα) +ἄνω.
Θεάριος, Θεαρίων: θεὸς (ἤ θέα) +ἄρω, ἀραρίσκω.
Θεασίδης: ἐκ τοῦ θέα.
Θείας, Θειαῖος: ἐκ τοῦ θεῖος, θεϊκός.
Θειοδάμας: θεῖος+δαμάω.
Θεισόα: πιθ. ἐκ τοῦ θεῖος+σόα (σώα).
Θειώδας: θεῖος + εἶδος.
Θελξιέπεια: ἡ θέλγουσα διὰ τῶν ἐπῶν (μία ἐκ τῶν Σειρήνων).
Θελξινία, Θελξινόη: θέλγω =μαγεύω+νοῦς.
Θελξιόπη: θέλγω +ὄψ=φωνὴ (Σειρήνα).
Θελξίων: ἐκ τοῦ θέλγω.
Θεμίσκυρα: θέμις+κυρῶ.
Θεμισσός: θεμιτός, θεμιστός.
Θεμισταγόρας: ὁ θέμιστας (=νόμους) ἀγορεύων.
Θεμίστιος, Θεμιστώ: ἐτυμ. Θέμις.
Θεμιστοκλῆς: θέμις, θέμιστος +κλέος.
Θεμιστονόη: " " +νοῦς.
Θεμιστιογένης: " " +γένος.
Θεογείτων: θεὸς + γείτων.
Θεόγνητος, Θέογνις: θεὸς+γίγνομαι.
Θεοδάμας: θεὸς+δῆμος(;) ἤ δαμάω(;)
Θεοδέκτης: " +δέχομαι
Θεόδημος: θεὸς+δῆμος.
Θεοδόσιος, Θεοδοσία: θεὸς+δόσις.
Θεοδότας, Θεοδότη, Θεοδοτίδης, Θεόδοτος: θεὸς+δίδωμι.
Θεόδωρος, Θεοδωρίδης, Θεοδωρίς: θεὸς+δῶρον.
Θεοκλῆς, Θεόκλεια: θεὸς+κλέος.
Θεόκοσμος: θεὸς+κοσμῶ.
Θεοκρίνης: " +κρίνω.
Θεόκριτος: " +κριτός.
Θεόλυτος, Θεολύτη: θεὸς + λύω.
Θεομήστωρ: θεὸς+μήστωρ =βαθὺς γνώστης.
Θεόμνηστος: θεὸς+μνῶμαι.
Θεονόη: " +νοῦς.

Θεόξενος: θεὸς +ξένος.
Θεόπη: " +ὄψ, ὄψις.
Θεόπομπος: " +πέμπω.
Θεοσδοτίδης, Θεοτίδης: θεὸς +δίδωμι.
Θεότιμος: θεὸς+τιμή.
Θεοφάνης, Θεοφάνιος, Θεοφάνη: θεὸς+φαίνω.
Θεόφιλος: θεὸς+ φίλος.
Θεόφραστος: " + φράζω =λέγω (ὁμιλῶν ὡς θεός).
Θεόχρηστος: " + χρῶμαι. - χρηστὸς =χρήσιμος.
Θερσαγόρας: θέρσος =θάρσος + ἀγορεύω.
Θέρσανδρος: " " + ἀνήρ.
Θερσίλοχος: " " + λόχος.
Θέρσιος: ὁ θαρραλέος.
Θέρσιππος: θέρω, θάρσος+ἵππος. Σύνηθες ὄνομα δρομέων.
Θερσίτης: θέρω, θάρσος, θράσος. Ἦτο θρασὺς εἰς τοὺς λόγους.
Θέσπιος, Θέσπις: θεὸς+εἰπεῖν.
Θέστη, Θεστία, Θέστιος, Θέστωρ: ἐκ τοῦ θέσις, τίθημι.
Θέτις: ἐκ τοῦ τίθημι. Νηρηίς: "*διὰ τὴν θέσιν τῶν ὑδάτων*".
Θέων: ἐκ τοῦ θέω.
Θημακός: θῆμα=θήκη,
Θήραγρος: θὴρ (=θηρίον) +ἀγρεύω.
Θηραμένης: θήρα+μένος.
Θήρας, Θηρεύς, Θηρώ, Θήρων: ἐκ τοῦ *θήρα*.
Θηρικλῆς: θὴρ+κλέος.
Θηρίμαχος: " +μάχη.
Θηριππίδης: " +ἵππος.
Θησεύς: ἐκ τοῦ τίθημι, "*διὰ τὴν θέσιν τῶν γνωρισμάτων*" τὰ ὁποῖα εἶχε τοποθετήσει ὁ πατήρ του, κάτω ἀπὸ τὸν βράχο.
Θίμβρων: θιβρὸς =θερμός.
Θίσβη: θὶς=σωρὸς ἄμμου (+βαίνω;).
Θόας, Θόη, Θόων, Θόωσα: θοὸς =ταχύς.
Θοίνων: θοίνη =συμπόσιον.
Θουκλῆς: Θεοκλῆς.
Θουκυδίδης: Θεοκυδίδης· θεὸς+κῦδος =δόξα.
Θούμαντις: θεόμαντις.
Θουρίμαχος: θούριος =ὁρμητικὸς+μάχη.
Θρασυάλκης: θράσος =θάρρος +ἀλκή.
Θρασυάνωρ: " " +ἀνήρ.
Θυέστης: θύω+ἐσθίω.
Θυία: ἐκ τοῦ θύω.
Θυμβραῖος: θύμβρα =εἶδος βοτάνης.
Θυμίλος: θυμὸς =ψυχὴ +εἴλω=στρέφω.
Θυμοίτης: " +οἶτος.
Θυμοκλῆς: " +κλέος.
Θυμοχαρής: " +χαίρω.
Θύνη: ἐκ τοῦ *θύω*=ὁρμῶ.
Θυραῖος: ἐκ τοῦ *θύρα*.
Θύρσις: ἐκ τοῦ *θύρσος* =ράβδος τοῦ Βάκχου.

Θύς, Θυσσός: *θύω*=ὁρμῶ.
Θυώνη: θύω+ὦνος =τιμή, ἀξία.
Θρασύβουλος: θράσος (=θάρρος) + βουλή.
Θρασύδαιος: " + δαίω =τεμαχίζω, μοιράζω.
Θρασυκλῆς: " + κλέος.
Θρασύλαος: " + λαός.
Θρασύλοχος: " + λόχος.
Θρασύμαχος: " + μάχη.
Θρασυμήδης: " + μῆδος.
Θρασώνδας, Θρασωνίδης: θράσος =θάρρος.
Θρεψίππας: τρέφω+ἵππος.
Θύαμις, Θύαμος, Θυαμία: θύω=ὁρμῶ.
Θωρύκη, Θωρυκίων: ἐκ τοῦ θωρήσσω=ἐξοπλίζω. -θωρηκτός-.

I

Ἰάδμων: πιθ. ἐκ τοῦ *οἶδα. ἴδμεν.*
Ἰαινώ: ἰαίνω =θερμαίνω.
Ἴαιρα: ἰαριγμὸς =χαρά.
Ἰάλμενος: ἰάλλω =πέμπω+μένος.
Ἰάμβη: ἐκ τοῦ ἵημι =ρίπτω, ὅπως καὶ ὁ "ἴαμβος".
Ἰάμβλιχος: ὡς ἄνω + τὸ ρ. ἵκω =φθάνω.
Ἰάμβουλος: ἵημι +βουλή, βάλλω.
Ἰάνασσα: Ἰὰν ="Ιων + ἄνασσα.
Ἰάνειρα: " " +εἴρω=λέγω, συνδέω.
Ἴανος: ἐκ τοῦ Ἴων, Ἰάν.
Ἰαπετός: ἰάπτω (=πέμπω) + ὁρμῶ.
Ἰάσιος ἤ **Ἰασίων:** ἐκ τοῦ ἰῶμαι (=θεραπεύω) ἐξ οὗ *ἴασις.*
Ἴασος, Ἰασώ, Ἰάσων: ἐκ τοῦ ἴασις.
Ἰατροκλῆς: ἰατρὸς +κλέος.
Ἰάων: ἐκ τῆς μτχ. ἰὼν τοῦ εἶμι=πορεύομαι.
Ἴβυκος: ἴβυξ=πτηνὸν κρακτικόν.
Ἴδας, Ἰδαῖος, Ἴδακος, Ἰδεύς: ἐκ τοῦ ἴδη=δένδρον πρὸς ξυλείαν.
Ἰδαρεύς: ἰδήρατος=καλός, ὡραῖος.
Ἴδμων: ἐκ τοῦ οἶδα, εἰδέναι. Δηλ. ὁ γνώστης, ὁ εἰδήμων.
Ἰδομενεύς: " " + μένος.
Ἰδομένη: ὡς ἄνω.
Ἰδριεύς: ἴδρις=πεπειραμένος (ἐκ τοῦ ἶδος=ἱδρώς. Ἰδρώς, κόπος μαθήσεως).
Ἰδυῖα: ἡ γνωρίζουσα, ἐκ τοῦ ρ. οἶδα.
Ἱεροκλῆς, Ἱερόκλεια: ἱερὸς+κλέος.
Ἱερομνήμη: " +μνήμη.
Ἱεροφῶν: " +φημί.
Ἱέρων: ἐκ τοῦ ἱερός.
Ἱερώνυμος: ἱερὸς+ὄνομα.
Ἰητραγόρης: ἰητρὸς (ἰατρὸς) +ἀγορεύω.
Ἰθαγένης: ἐκ τοῦ ἰθὺς =εὐθὺς+γένος. Ὁ αὐτόχθων.
Ἰθαιμένης: ἰθαίνω=εὐφραίνω+μένος.
Ἴθακος: ἐκ τοῦ ἴθι (προστ. τοῦ εἶμι =ἔρχομαι) +ἄγω. [σίαν).
Ἱκέσιος, Ἱκέτας, Ἱκετάων: ἐκ τοῦ ἱκέτης, ὅπερ ἐκ τοῦ ἵκω=φθάνω (δηλ. φθάνω εἰς τὸν βωμὸν καὶ ζητῶ προστα-

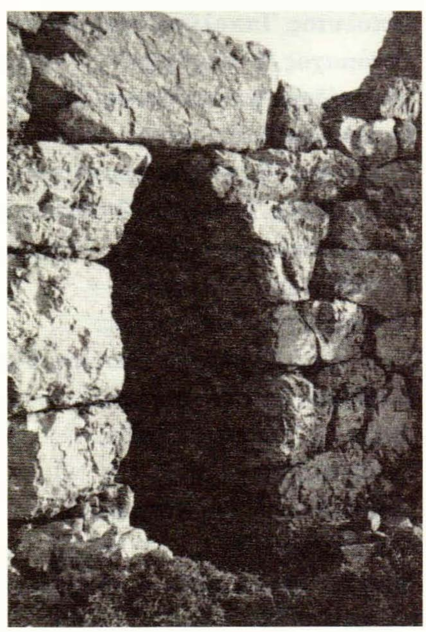
Ἰκμαῖος, **Ἰκμάλιος:** κάθυγρος, ὑγιής. *ἰκμὰς* =ὑγρασία.
Ἰκτῖνος: ἰκτίνος =εἶδος πτηνοῦ.
Ἱλαρίων: ἱλαρὸς =φαιδρὸς (ἐκ τοῦ σέλας, "σίλας").
Ἴλας: διαφορετικὴ ἐκφορὰ τοῦ Ἰόλαος.
Ἰλιονεύς, **Ἶλος**, **Ἰλιόνη:** ἐκ τοῦ *εἴλω* (πρβλ. ἴλη, ἴλιγγος)
Ἱμέριος: ἐκ τοῦ ἵμερος= πόθος.
Ἴναχος: ἰν=ἐν+ἄχος =θόρυβος ὕδατος.
Ἴννα, **Ἰνώ:** ὡς θηλυκὸν τοῦ ἶνις =υἱός.
Ἰξίων: ἰξεύω =συλλαμβάνω δι' ἰξοῦ.
Ἰοβάτης: ἰὸς +βαίνω.
Ἰοδάμεια: " +δαμάω.
Ἰοκάστη: " +κέκασμαι (=λάμπω), κέκασται.
Ἰόλαος, **Ἰόλη:** ἰὸς+λαός.
Ἰόνη: ἐκ τοῦ ἴον.
Ἱππαγόρας: ἵππος +ἀγείρω.
Ἱππάλκιμος: " +ἄλκιμος.
Ἱππαρέτη: " +ἀρετή.
Ἵππαρις: ἵππος +αἴρω (ὁ ξεσηκώνων τοὺς ἵππους).
Ἵππαρχος: ἵππος+ἄρχω=ἐξουσιάζω.
Ἵππασος: ἱππὰς =ἱππικὸς - τάξις ἱππέων.
Ἱππίας: ἐτυμ. ἵππος.
Ἱπποδάμας: ὁ τοὺς ἵππους δαμάζων.
Ἱπποδάμεια, **Ἱππόδαμος:** ὡς ἄνω.
Ἱπποδίκη: ἵππος+δίκη (*δίκην*= ὡσάν).
Ἱππόθοος, **Ἱπποθόη**, **Ἱπποθόων:** ἵππος+θέω=τρέχω.
Ἱπποκλείδης, **Ἱπποκλῆς**, **Ἵπποκλος:** ἵππος+κλέος, καλῶ.
Ἱπποκόων: ἵππος+κοέω =παρατηρῶ.
Ἱπποκράτης, **Ἱπποκράτη**, **Ἱπποκρατίδης:** ἵππος +κρατῶ=ἐξουσιάζω.
Ἱππόλοχος, **Ἱππολοχίδας:** ἵππος+λόχος.
Ἱππόλυτος, **Ἱππολύτη:** ἵππος+λύω.
Ἱππόμαχος, **Ἱππομάχη:** " +μάχη.
Ἱππομέδων, **Ἱππομέδουσα:** ἵππος+μῆδος =φροντίς.
Ἱππομένης: ἵππος+μένος.
Ἱππόνικος, **Ἱππονίκη:** ἵππος+νίκη.
Ἱππονοΐδας, **Ἱππονόος**, **Ἱππονόη:** ἵππος+νοῦς.
Ἱππονόμη: ἵππος+νόμος.
Ἱπποσθένης: " +σθένος.
Ἱππόστρατος: " +στρατός.
Ἱππότης: ὁ μαχόμενος ἔφιππος, ὁ ἱπποκορυστής.
Ἱπποτίων: ἵππος+τίω =τιμῶ.
Ἵππυλος, **Ἵππων:** ἐτ. ἵππος.
Ἱππῶναξ: ἵππος+ἄναξ.
Ἱππωνιάτης:[1] " +ὤνιον, ὦνος.
Ἵρας: ἱρὸς=ἱερός.
Ἶρις: ἐκ τοῦ εἴρω=ὁμιλῶ, συνδέω (ἡ Ἶρις ἦτο ἀγγελιαφόρος τῶν θεῶν).

1. Σημειωτέον ὅτι ὅλα τὰ ὀνόματα τὰ ὁποῖα περιέχουν ὡς συνθετικὸν τὴν λ. "ἵππος" φανερώνουν ἄτομα ἀριστοκρατικῆς καταγωγῆς.

Ἶρος: βλ. Ἶρις. Καὶ ὁ Ἶρος μετέφερε μηνύματα (Ὀδύσσεια).
Ἰσαγόρας: ἴσος+ἀγορεύω.
Ἰσάδας: ἰσάζω =ἰσώνω.
Ἰσαῖος, Ἰσαία: ἰσαίομαι =ὁμοιάζω.
Ἴσανδρος ἢ Ἰσάνωρ: ἴσος ἄνδρί, ὅμοιος μὲ ἄνδρα.
Ἰσάνθης: ἴσος+ἄνθος.
Ἴσαρχος, Ἰσαρχίδας: ἴσος+ἀρχὸς=ἄρχων.
Ἰσέας, Ἰσίας: ἐτυμ. ἴσος.
Ἰσίδωρος: ἴσις, ἴσος+δῶρον.
Ἰσμαρίς, Ἴσμαρος: ἴς=δύναμις+μάρη=χεὶρ.
Ἰσμήνη, Ἰσμηνία, Ἰσμηνίας, Ἰσμήνιος: ἴς+μένος.
Ἰσοκράτης, Ἰσοκρατία: ἴσον+κρατῶ.
Ἰσόλοχος: ἴσος+λόχος.
Ἰσχαγόρας: ἴσχω, ἰσχὺς+ἀγορά, ἀγορεύω.
Ἰσχένοος, Ἴσχενος: ἴσχω, ἰσχὺς + νοῦς.
Ἰσχόλαος: ὡς ἄνω+λαός.
Ἰσχόμαχος: ἴσχω+μάχη.
Ἰταλός: ἰταλὸς=ὁρμητικός, ἐκ τοῦ *εἶμι, ἴτε.*
Ἴτων, Ἰτώνη, Ἴτωνος: ὡς ἄνω.
Ἰφεύς, Ἰφθίμη, Ἴφθιμος: ἶφι=ἰσχυρῶς. Τὸ ὄνομα δεικνύει γενναιότητα: *ἶφι* +θυμός.
Ἰφιάνασσα: ἶφι + ἄνασσα.
Ἰφιάνειρα: " " + ἀνήρ.
Ἰφιγένεια, Ἰφιγόνη: ἶφι+γένος, γόνος.
Ἰφιδάμας, Ἰφιδάμεια: ἶφι+δᾶμος (ἢ δαμάω).
Ἰφικλῆς: ἶφι+κλέος.
Ἴφικλος: "*κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ ἰφίπως, ὅ ἐστιν ἰσχυρόπους, δηλ. ποδώκης*".
Ἰφικράτης: ἶφι+κρατῶ=ἐξουσιάζω.
Ἰφιμέδεια, Ἰφιμέδουσα, Ἰφιμέδων: ἶφι +μέδω=προνοῶ, σκέπτομαι.
Ἰφίνοος, Ἰφινόη: ἶφι+νοῦς.
Ἰφινόμη: ἶφι+νόμος, νέμω.
Ἶφις: βλ .Ἰφεύς.
Ἴφιτος, Ἰφιτίων: ἶφι +τίω=τιμῶ.
Ἰώ: ἐκ τοῦ εἶμι=πορεύομαι. (Ἐβάδισε ἐπὶ πολὺ μέχρις ὅτου φθάση εἰς Αἴγυπτον ἐκ τοῦ Ἄργους).
Ἴων: ἐκ τοῦ εἶμι=πορεύομαι, μτχ. *ἴων.*
Ἰώνη: ὡς ἄνω.
Ἴωξος: ἰωκὴ =καταδίωξις.

Κ

Κάβειρος: ἐκ τοῦ κῶ(F)ος =σπήλαιον. Ἐλατρεύετο ἐντὸς σπηλαίων.
Κάδμος: ἐκ τοῦ κέκαδμαι=λάμπω.
Κάλας ἢ **Κάλης:** ἐκ τοῦ καλός.
Καλήτωρ: καλὸς+ἦτορ, δηλ. ὁ καλόκαρδος.
Κάλιππος: καλὸς+ἵππος, ὁ διαθέτων καλοὺς ἵππους.
Καλλιάδης: ἐκ τοῦ καλλίων+ἅδην (=λίαν).
Καλλιάναξ: " +ἄναξ.
Καλλιάνασσα: καλὸς+ἄνασσα.
Καλλιάνειρα: " + ἀνήρ.

ΚῶFος (σπήλαιον ἐν Σαμοθράκῃ).
Ἐξ οὗ Κάβειροι, Καβείρια.

Καλλίαρος: καλλίων + ἄρω, ἀραρίσκω.
Καλλίαρχος: " + ἀρχός, ἄρχων.
Καλλίας: ὁ καλλίων.
Καλλίβιος: καλλίων + βίος.
Καλλίβροτος: " + βροτός.
Καλλιγείτων: " +γείτων.
Καλλιγένης, Καλλιγένεια: καλλίων +γένος.
Καλλίγνωτος: καλλίων + γνωτός.
Καλλίδημος: καλλίων +δῆμος.
Καλλιδίκη: " + δίκη.
Καλλιθόη: " + θέω.
Καλλίθυια: " + θυιὰς (ὅπερ ἐκ τοῦ θύω).
Καλλικλῆς: " + κλέος.
Καλλικράτης, Καλλικρατίδας: καλλίων, κάλλιστα +κρατῶ.
Καλλικρίτη: ὡς ἄνω+κρίσις, κριτός.
Καλλίμαχος: ὡς ἄνω + μάχη. Ὁ κάλλιστα μαχόμενος. (Ὑπῆρξε ὁ πολέμαρχος στὴν Μάχη τοῦ Μαραθῶνος)
Καλλίμβροτος: " + βροτός.
Καλλιμέδων: " + μέδω =σκέπτομαι, φροντίζω.
Καλλίμορφος: καλλίων + μορφή, ὁ εὔμορφος.
Καλλίνικος: " +νίκη.
Καλλίξενος, Καλλιξένα: καλλίων +ξένος.
Καλλιόπη: (βλ. εἰς Κεφ. *Μοῦσαι*).
Καλλιπάτειρα: καλλίων +πατὴρ (ὡς διαθέτουσα ἔνδοξον πατέρα ὀλυμπιονίκην).
Καλλιπίδης: καλλίων+ἵππος.
Καλλιρρόη: " +ροή.
Καλλισθένης: " +σθένος.
Καλλίστη: ὑπερθ. βαθμὸς τοῦ ἐπιθ. καλή. Δηλ. ἡ εὐμορφοτάτη.
Καλλιστόνικος: καλλίστη+νίκη.
Καλλίστρατος, Καλλιστράτη: καλλίων, καλλίστη+στρατός.
Καλλιστώ: βλ. Καλλίστη.
Καλλιτέλης: θ. καλλι- +τέλος=ἀξία.
Καλλιφάεια, Καλλιφῶν: ὡς ἄνω + φάος.
Καλλίχορος: ὡς ἄνω + χορός.
Κάλλων: καλλίων
Καλυψώ: ἐκ τοῦ καλύπτω, κρύπτω.
Κάλχας: καλχαίνω =σκέπτομαι, ἐξετάζω.
Καλώδας: ἐκ τοῦ καλῶ.
Κάμιλλος: ἐκ τοῦ κάμινος+ἴλλω (ὡς υἱὸς τοῦ Ἡφαίστου).
Κανάκη: ἐκ τοῦ καναχὴ =ἦχος.
Κάνακος: ὡς ἄνω.
Καπανεύς: ἐκ τοῦ κάπυς =καπνός. (κατεκεραυνώθη ὑπὸ τοῦ Διός).
Κάρανος: ἐκ τοῦ *κάρα*. Δηλ. ἀρχηγός.
Κάρμη ἢ **Καρμέντις:** πιθ. ἐκ τοῦ χάρμη, χάρμα.
Καρ**νεάδης:** ἐκ τοῦ κάρνος =βόσκημα. Ὁ ἔχων πολλὰ βοσκήματα.
Καρπώ: ἐκ τοῦ καρπίζω, καρπός.
Καρτέρων: καρτερὸς ἢ κρατερὸς =δυνατός.
Κάσιος: κασία =ἀρωματ. φυτόν.

Κασσάνδρα, Κάσσανδρος: ἐκ τοῦ κέκασμαι =λάμπω, καίω, ἀστράπτω+ἀνήρ, ἀνδρός.
Κασσιέπεια: Βλ. ὡς ἄνω, κέκασμαι + ἔπος.
Κασσιόδωρος: κέκασμαι +δῶρον.
Κασσιφόνη: " +φόνος.
Κασσώπη ἤ **Κασσιόπεια:** κέκασμαι +ὤψ =ὀφθαλμός. Ἡ διαθέτουσα ἀπαστράπτοντας ὀφθαλμούς.
Κάστωρ: πιθ. ἐκ τοῦ κέκασμαι, κέκασται. Δηλ. ὁ λαμπερός.
Καστορίων: ὡς ἄνω.
Καστιάνειρα: ὡς ἄνω +ἀνήρ.
Καύκων: ἐκ τοῦ κεύθω =καλύπτω.
Κέβης: πιθ. ἐκ τοῦ κίβος, κιβώτιον.
Κεγχρειός: ἐκ τοῦ *κέγχρος*, κοινῶς κεχρί.
Κεῖσος: διαφορ. γραφὴ τοῦ *Κισσός*.
Κελαινεύς, Κελαινός, Κελαινώ: κελαινὸς =σκοτεινός. (Ἐκ τοῦ κηλίς, ὅπερ ἐκ τοῦ καλέα=θερμασία ἡλίου).
Κελευστάνωρ: ἐκ τοῦ κελευστὴς+ἀνήρ. Ὁ κελεύων, ὁ διατάσσων ἄνδρας.
Κερδίμμας, Κέρδων, Κερδώ: ἐκ τοῦ κέρδος.
Κερκέστης ἤ **Κερκετεύς:** πιθ. ἐκ τοῦ κερκὶς =ράβδος.
Κερκηίς, Κερκιδάς, Κερκίνη: ὡς ἄνω.
Κέρκιος, Κερκύλας: ὡς ἄνω.
Κερσοβλέπτης: κείρω+βλέπω. Δηλ. "κόβει" τὸ βλέμμα του.
Κευθώνυμος: κεύθω =καλύπτω+ὄνομα.
Κεφαλίων, Κέφαλος: ἐκ τοῦ *κεφαλή*, ἄρα ὁ ἀρχηγός.
Κηδαλίων: κῆδος =φροντὶς +ἅλις =σωρηδόν.
Κηδίδης, Κήδων, Κηδωνίδης: κῆδος =φροντίς. - Ὁ ἔμφροντις.
Κῆρυξ: ἐκ τοῦ γῆρυς=φωνὴ δυνατή.
Κητεύς, Κητὼ ἐκ τοῦ κῆτος.
Κῆυξ: κῆυξ = θαλάσσ. πτηνόν.
Κηφεύς: ἐκ τοῦ κῆπυς, κάπυς =πνεῦμα.
Κηφισίς ἤ **Κηφισώ:** ὡς ἄνω.
Κηφισόδομος: ὡς ἄνω +δόμος.
Κηφισόδοτος: " +δοτός, δίδωμι.
Κηφισόδωρος: " +δῶρον.
Κηφισοφῶν: " +φωνή, φαίνω.
Κίκος ἤ **Κίκων:** κίκυς =δύναμις.
Κίμων: ἀβεβ. ἐτυμολ. Πιθανὸν ἐκ τοῦ "κινήμων".
Κίναιθος: κινῶ +αἴθω.
Κινέας: ἐκ τοῦ κινῶ.
Κινησίας, Κινύρας: ὡς ἄνω.
Κίνυψ: κίνυμαι = κινοῦμαι, πορεύομαι.
Κίνωλις: κινὼ =κίνησις
Κίος: κίω =τρέχω.
Κίρκη: κίρκος, κίρκη= ἁρπακτ. πτηνόν.
Κίρρα: κιρρὸς=κιτρινωπός.
Κίρφις: ἐκ τοῦ κορυφή.
Κισσεύς: ἐκ τοῦ κισσός, κίσσω.
Κισσίδας: ὡς ἄνω.
Κίχυρος: κιχάνω =προφθάνω.
Κλεαγόρας: κλέος +ἀγορά, ἀγορεύω.

Κλεαίνετος: κλέος +αἰνῶ.
Κλεαίχμα: " +αἰχμὴ =δόρυ.
Κλεάναξ: " +ἄναξ.
Κλέανδρος ἤ **Κλεάνωρ:** κλέος + ἀνήρ.
Κλεάνθης: κλέος +ἄνθος.
Κλεάρατος: " +ἀρὰ=εὐχή.
Κλεάρετος: κλέος +ἀρετή.
Κλεάριστος, **Κλεαρίστη:** κλέος+ἄριστος.
Κλέαρχος: κλέος+ἀρχός, ἄρχων.
Κλειγένης: " +γένος.
Κλείδημος: κλέος (ἤ κλείω) +δῆμος.
Κλείδικος, **Κλειδίκη:** ὡς ἄνω+δίκη.
Κλειναγόρας: κλεινὸς +ἀγορά, ἀγορεύω.
Κλεινίας: κλεινὸς =ἔνδοξος.
Κλεινόμαχος: " +μάχη.
Κλεινιππίδης: " +ἵππος.
Κλείς: ἐκ τοῦ κλείω, ἤ πιθ. καὶ ἐκ τοῦ κλέος.
Κλεισθένης: κλέος +σθένος.
Κλείσοφος: " +σοφός.
Κλεισιδίκη: βλ. Κλεὶς+δίκη.
Κλεισιθήρα: " " +θήρα.
Κλείτα ἤ **Κλείτη:** κλειτὸς =ἔνδοξος.
Κλειταγόρας: κλειτὸς +ἀγορεύω.
Κλείταρχος: " + ἀρχός, ἄρχων.
Κλειτόμαχος: " + μάχη. Ὁ ἐν τῇ μάχῃ ἔνδοξος.
Κλεῖτος: κλειτός, κλέος. Ὁ ἔνδοξος.
Κλειτοφῶν: " +φαίνω, φωνή.
Κλειτώ, **Κλείτων:** βλ. Κλεῖτος.
Κλειτώνυμος: κλειτὸς +ὄνομα, ὁ φέρων ἔνδοξον ὄνομα.
Κλειώ: Βλ. Κεφάλ. *Μοῦσαι.*
Κλέοβις: κλέος +(F)ἴς =δύναμις.
Κλεοβούλη, Κλεοβουλίνη: κλέος +βουλή.
Κλεόβουλος: ὡς ἄνω.
Κλεογένης: κλέος +γένος.
Κλεόδαιος: " + δαίω =κόπτω, μοιράζω.
Κλεόδαμος: " + δᾶμος, δῆμος.
Κλεοδίκη: " + δίκη.
Κλεοδόξη: " + δόξα.
Κλεοδώρα: κλέος+δῶρον
Κλεόκριτος: " + κρίσις, κριτός.
Κλεόλαος: " + λαός.
Κλεόμαντις: " + μάντις.
Κλεόμαχος: " + μάχη.
Κλεόμβροτος: " + βροτός.
Κλεομέδων, **Κλεομήδης:** κλέος +μέδω, μῆδος.
Κλεομένης: " +μένος.
Κλεόνικος, **Κλεονίκη:** " +νίκη.

Κλεοπάτρα: κλέος +πάτρα=πατρίς.
Κλέοπομπος: " +πομπή.
Κλεοπτόλεμος: " +πόλεμος.
Κλεόρα: " +ὁρῶ.
Κλεοσθένης: " +σθένος.
Κλεόστρατος: " +στρατός.
Κλεότιμος: " +τιμή.
Κλεόφαντος ἤ **Κλεοφῶν** " +φαίνω.
Κλεοφήμη: " +φήμη.
Κλεοφίλη: " +φίλη.
Κλεοχάρης, Κλεοχάρεια: κλέος+χαίρω, χάρις.
Κλέοχος: κλέος+ἔχω.
Κλέων: κλέω=δοξάζω.
Κλεώνη, Κλεώνης: ὡς ἄνω.
Κλεώνυμος: κλέος+ὄνομα.
Κλήσων, Κλησώ, Κλῆτα: ἐκ τοῦ καλῶ, κλῆσις.
Κλονάς, Κλονία, Κλονίος: κλονέω+ὁρμῶ βιαίως.
Κλύμενος, Κλυμένη: κλύω, κλέος+μένος.
Κλυσώνυμος: κλυτὸς=ἔνδοξος+ὄνομα.
Κλυταιμνήστρα: " +μνάομαι, μνῶμαι· μνήμη. (Ξακουστὴ γιὰ τὴν μνήμη της).
Κλυτίος, Κλυτίη: κλυτὸς =ἔνδοξος.
Κλυτίππη: " =ἵππος.
Κλυτοδώρα: " =δῶρον.
Κλυτομήδης: " =μῆδος =σκέψις.
Κλυτόνηος: " =νηῦς, ναῦς. Ὁ ξακουστὸς γιὰ τὰ πλοῖα του.
Κλύτος: κλυτός, ἔνδοξος.
Κλωθώ: ἐκ τοῦ κλώθω. Ὡς Μοῖρα, ἔκλωθε τὸ νῆμα τῆς ζωῆς.
Κναγεύς, Κναγία: κναίω (=ξύω) + ἄγω.
Κνῆμος, Κνήμων: ἐκ τοῦ κνημίς, περικνημίς.
Κόδρος: πιθ. ἐκ τοῦ κυδρὸς=ἔνδοξος, λόγῳ τοῦ ἐνδόξου θανάτου του.
Κοῖνος: ἐκ τοῦ κοινός.
Κόλαινος: κολέω =πολέω +αἶνος.
Κόλαπις: κολάπτω =κτυπῶ.
Κομαιθώ: κόμη+αἴθων=ξανθός. Ἡ ξανθομάλλα.
Κομανός: ἐκ τοῦ κομέω =φροντίζω.
Κομητὰς ἤ **Κομήτης:** " κόμη, ὁ τρέφων κόμην.
Κόμψατος: ἐκ τοῦ κομψός, ὅπερ ἐκ τοῦ κομέω.
Κοννίδης: κοννέω =γνωρίζω.
Κόννος: " "
Κόνων: κόνος =γενειάς.
Κόραγος: κόρος, κόρος+ἄγω, -ἤ ἄλλος τύπος τοῦ "*χορηγός*".
Κορέθων: *κορέω* = φροντίζω+*θέω*.
Κόριννος, Κόριννα: πιθ. θέμα κορ- (κορυφή); +ἴννος=ἀτελής.
Κορίσκος: κορίσκω=κορέννυμι.
Κορύβας: κόρυς=περικεφαλαία+βαίνω, βάσις.
Κόρωνος: ἐκ τοῦ κορώνη.
Κόσσας: κόσσω=κόπτω.

Κότυς: ἐκ τοῦ κότος =ὀργή.
Κούρης, Κουρής: ἐκ τοῦ κοῦρος.
Κουφαγόρας: κοῦφος =ἐλαφρὺς +ἀγείρω.
Κόων: κοέω=νοῶ.
Κραγαλεύς: ἐκ τοῦ κράζω.
Κράγος: ὡς ἄνω.
Κράθη, Κραθίς: πιθ. ἐκ τοῦ κραδαίνω.
Κραναός, Κρανάη: πιθ. ἐκ τοῦ κάρα, κρὰς+ναός.
Κράντωρ, Κραντώ: κραίνω =ἐκτελῶ, ἡγεμονεύω.
Κραταιίς: κρατῶ =ἐξουσιάζω +ἲς =δύναμις.
Κραταιμένης: " " +μένος.
Κρατέας, Κράτεια: ἐκ τοῦ κρατῶ.
Κρατερός: ἐκ τοῦ κρατῶ. Ὁ ἰσχυρός.
Κράτης: " " "
Κρατησικλῆς: " " + κλέος.
Κρατησιππίδας: " " + ἵππος.
Κρατιεύς, Κρατῖνος: ἐκ τοῦ κρατῶ.
Κράτιππος: κρατῶ +ἵππος.
Κρατύλος: κρατῶ =ἐξουσιάζω+ὑποκορ. κατάλ.-υλος.
Κραύγις: ἐτ. κραυγή.
Κρεῖος: ἐκ τοῦ κρὰς=κεφαλή.
Κρεοντιάδης: ἐκ τοῦ κρέων=ἰσχυρός, ἡγεμών.
Κρέουσα: ὡς ἄνω.
Κρεσφόντης: κρέων +φένω=φονεύω.
Κρηθεύς, Κρήθων, Κρηθηίς: κρὰς =κεφαλὴ+θέω (ἢ θ. τοῦ τίθημι).
Κρησίλας: πιθ. ἐκ τοῦ κρῆσαι =κεράσαι +λαός.
Κρηστών, Κρηστώνη: πιθανὸν ἐκ τοῦ κρὰς=κεφαλή.
Κρητηνία, Κρητίνης: ὡς ἄνω.
Κριάνιος: ἐκ τοῦ κριός, ὅπερ ἐκ τοῦ κράς, κέρας.
Κριναγόρας: κρίνω=διαλέγω +ἀγορά.
Κρίνακος: " +ἄκος=θεραπεία.
Κρίνιππος: " +ἵππος.
Κρινώ: "
Κρίος: ἐκ τοῦ κρὰς=κεφαλή.
Κρισίη, Κρίσος, Κρίσων: ἐκ τοῦ κρίσις=ἐκλογή.
Κριτίας, ἢ **Κρίτιος:** κριτὸς =διακεκριμένος, διαλεκτός.
Κριτόβουλος: " +βουλή.
Κροτόδημος: " +δῆμος.
Κριτόλαος: " +λαός.
Κρίτων: βλ. Κριτίας.
Κρόκων: κρόκος=εἶδος φυτοῦ.
Κρόνος: ἐκ τοῦ Χρόνος, δι' ἐναλλαγῆς τῶν οὐρανικῶν χ,κ.
Κρόταλος: κρότος +ἅλις = ὁμοῦ.
Κρότωπος: κρότος +ὤψ, ὠπὸς =φωνή.
Κρούσις, Κρουσίς: ἐκ τοῦ κρούω.
Κρυτίδας: ἐκ τοῦ κρύον.
Κτέατος: ἐκ τοῦ κτῶμαι.

Κτήσεος: ἐκ τοῦ κτῶμαι.
Κτησίαρχος: κτῆσις+ἀρχός, ἄρχων.
Κτησίβιος: κτῆσις +βιὸς =πλοῦτος (ἤ βία =δύναμις).
Κτησίδημος: " +δῆμος.
Κτησικλῆς: " +κλέος.
Κτησίλαος: " +λαός.
Κτησίλοχος: κτῆσις+λόχος.
Κτησίοχος: " +ἔχω.
Κτήσιππος: " +ἵππος.
Κτησιφῶν: " +φαίνω, φωνή.
Κτιμένη: κτίσις +μένος.
Κυάνη: ἐκ τοῦ κυανοῦς (=ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ κύματος).
Κυάνιππος: " " +ἵππος.
Κυβέλη: ἡ Ρέα, ὡς ἐγκατασταθεῖσα εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρος Κύβελα (ὅπερ ἐκ τοῦ κύβη=κεφαλή).
Κυδίας: κῦδος = δόξα.
Κυδίππη: " " + ἵππος.
Κυδραγόρα: κυδρὸς =ἔνδοξος +ἀγείρω, ἀγορά.
Κυκλεύς, **Κυκλιάδης**, **Κύκλων:** ἐκ τοῦ κύκλος, ὅπερ ἐκ τοῦ κλείω.
Κυκλοβόρος: κύκλος, κλείω +βορά.
Κύλων: κῦλα =ὑπώπια.
Κυματολήγη: Νηρηὶς -ἐκ τοῦ κῦμα+λήγω, ἡ καταπαύουσα τὰ κύματα.
Κυμοδόκη: ἡ τὰ κύματα δεχομένη. Ὁμοίως, Νηρηίς.
Κυμοθόη: ἡ εἰς τὰ κύματα θέουσα. " "
Κυμοπόλεια: " " περι-πολέουσα. " "
Κυμώ: ἡ τῶν κυμάτων. " "
Κύνα: ἐτυμ. κύων.
Κυνέγειρος: ὁ εἰς κυνήγιον ἐγείρων. (Στὸν Μαραθῶνα πῆρε τοὺς Πέρσες στὸ κυνήγι).
Κύναιθος: κύων, κυνὸς+αἴθω, αἴθων.
Κυνέας, **Κύνης:** ἐκ τοῦ κύων.
Κυνίσκα, **Κυνίσκος:** κύων+ἐΐσκω.
Κύρνος: ἐκ τοῦ κεράννυμι, κρᾶμα.
Κυρσίλος: " κυρτός.
Κυχρεύς: κύχραμος =εἶδος πτηνοῦ.
Κύψελος: κυψέλη =ἀγγεῖον, θήκη.
Κώκαλος: ἐκ τοῦ κωκύω =θρηνῶ (πλησίον τῆς ἁλός)
Κωμίας: ἐκ τοῦ κῶμος.

Λ

Λάβδα, **Λάβδακος:** ἐκ θέματος λαβ-τοῦ λαμβάνω.
Λαγέτας: λαοῦ ἡγέτης -ἀρχηγός.
Λάγος: ὡς ἄνω.
Λαέρτης: λᾶς+ἀείρω, ὁ ἐγείρων λίθους.
Λαθρία: ἐκ τοῦ λάθρα =κρυφίως.
Λάϊος: ἐκ τοῦ λεία, λήιος.
Λαΐς: ληὶς =λεία.
Λακέρεια: λακερὸς =θορυβώδης.
Λάκιος, **Λακίνιος:** πιθ. ἐκ τοῦ λάσκω =φωνάζω.
Λακράτης, **Λακρατίδης:** λα =λίαν +κρατῶ.

Λακρίνης, Λάκριτος: λα = λίαν+κρίνω.
Λάμαχος: " +μάχη.
Λαμέδων: λα +μέδω.
Λάμια, Λάμος: λάμια =χάσματα.
Λάμπεια ἤ **Λάμπη:** ἐτ. λάμπω.
Λαμπετία: ὡς ἄνω.
Λαμπιδώ ἤ **Λαμπιτώ:** ὡς ἄνω.
Λάμπιχος ἤ **Λάμπος** ἤ **Λάμπων:** ὡς ἄνω.
Λάμπρος, Λαμπρά: ἐκ τοῦ λαμπρός.
Λαμπριάδας: " " "
Λαμπροκλῆς: λαμπρὸς +κλέος.
Λαμπρομάχος: " +μάχη.
Λαμπυρίς: ρ. λαμπυρίζω.
Λαμύνθιος: λαμυρὸς =θαρσαλέος.
Λάνασσα: λα =λίαν +ἄνασσα.
Λανίκη: λα = λίαν +νίκη.
Λαόγονος: λαὸς+γόνος.
Λαογόρας, Λαογόρη: λαὸς+ἀγορά, ἀγορεύω.
Λαοδαμάντεια: λαὸς +δαμάω.
Λαοδάμας, Λαοδάμεια: λαὸς + δαμάω. (ἤ λαὸς +δῆμος)
Λαόδικος, Λαοδίκη: " + δίκη.
Λαόδοκος: " + δέκομαι =δέχομαι.
Λαοθόης, Λαοθόη: " + θέω.
Λαοκόω -Λαοκόωσα: " + κοέω =ἀκούω, ἐννοῶ.
Λαομέδων, Λαομήδης, Λαομέδεια: λαὸς+μέδω=φροντίζω.
Λαομένης: λαὸς + μένος.
Λαονόμη: " + νόμος.
Λᾶος: ἐκ τοῦ λάας =λίθος.
Λαοφῶν, Λαοφόντη: λαὸς + φένω =φονεύω.
Λαπίθης, Λαπίθη: λα = λίαν + πείθω.
Λασθένης: " " + σθένος.
Λάσιος, Λασίων, Λάσος: λάσιος =δασύς, τριχωτός.
Λαστρατίδας: λα=λίαν +στρατός.
Λασύρτας: " +σύρω.
Λατίνος, Λατίνη: ἐκ θέμ. *λαθ* τοῦ λανθάνω, ἔλαθον. Οἱονεί, τόπος κρυφός.
Λάτμος: λᾶς +τέμνω.
Λατός: ἐκ τοῦ ἔλαθον, "ληθός".
Λαυρέας: " λαύρη = διάδρομος, στενὴ ὁδός.
Λαφάης ἤ **Λαφάων:** λα =λίαν +φάος.
Λαφάνης: " " +φαίνω.
Λάφριος: ἐτυμ. λάφυρον.
Λάχαρης: λα = λίαν+χαρά.
Λάχεσις: (Μοῖρα) ἐκ τοῦ *ἔλαχον, λαχνός*.
Λάχης: ἐκ τοῦ ἔλαχον τοῦ ρ. λαγχάνω.
Λάων: ἐκ τοῦ λάω =ὁρῶ.
Λέαγρος: λεὼς =λαὸς+ἀγρός.
Λέανδρος: λέων+ἀνήρ.

Λέανειρα: λέων+ἀνήρ.
Λέαρχος: λεὼς = λαὸς +ἀρχός.
Λειαγόρη: λεὼς +ἀγορά.
Λειπεφίλη: λείπω+φίλος.
Λειώδης: ἐκ τοῦ *λεῖος*.
Λεονάτος, **Λεοντεύς**, **Λεοντιάδης**, **Λεοντίς:** ἐκ τοῦ λέων.
Λεοντομένης: λέων +μένος.
Λεπτίνης: ἐτ. λεπτός.
Λεσβοκλῆς: Λέσβος +κλέος.
Λέσχης: ἐκ τοῦ *λέγω* =πλαγιάζω.
Λευκάδιος, **Λευκαδία:** ἐκ τοῦ λευκός.
Λευκάνωρ: λευκὸς +ἀνήρ.
Λεύκασπις: " +ἀσπίς.
Λεύκιππος, Λευκίππη: λευκὸς +ἵππος.
Λευκοθέα: (Νηρηὶς) λευκὸς +θέα.
Λευκολόφας: λευκὸς+λοφίον.
Λευκονόη: λευκὸς+νοῦς (ἢ νέω).
Λευκοφάνης: " +φαίνω.
Λευτυχίδης: λεῦς =λαὸς +τύχη.
Λέχης: ἐκ τοῦ λέχος =κλίνη.
Λεωβώτης: λεὼς+"βώτης" =βοσκός.
Λεωδάμας: " + δαμάω.
Λεώδοκος: " + δοκῶ, δέκομαι =δέχομαι.
Λεωκήδης: " + κῆδος.
Λεωκράτης: " + κράτος.
Λεώκριτος: " + κριτός, κρίνω.
Λεωκύδης: " + κῦδος=δόξα.
Λέων, **Λεωνίδας:** ἐκ τοῦ λέων.
Λεωνίκη: λεὼς + νίκη.
Λεώνυμος: λεὼς + ὄνυμα=ὄνομα.
Λεωπρέπης: " + πρέπον.
Λεωσθένης: " + σθένος.
Λεωτροφίδης: " + τρέφω.
Λεωτυχίδης: " + τύχη.
Λεωχάρης: " + χαίρω.
Λήδα: πιθ. ἐκ τοῦ λήθη, "λήθα". λήτω =λανθάνω.
Ληθαῖος: ἐκ τοῦ ἔλαθον, τοῦ ρ. λανθάνω, λήτω.
Λήθη, **Λῆθος**, **Λήθων:** ὡς ἄνω.
Λήιτος: ἐκ τοῦ λαός, λαϊκός.
Λητώ: λήτω=λανθάνω.
Λιβάνιος: ἐκ τοῦ ρ. λείβω=στάζω, ρέω.
Λιβύη: ὡς ἄνω.
Λίβων: " "
Λίγγος: λίγξ, λιγγός: σημεῖον τοῦ βέλους.
Λίγεια: λιγύς=ὀξύς, λεπτός.
Λιγυρτιάδης, **Λιγύρων:** ὡς ἄνω.
Λιμνώρεια: λίμνη +ὦρος =φύλαξ. (Μία τῶν Νηρηίδων).

Λίνος: λίνον =λινάρι.
Λίξος, **Λίξα:** λίξ =λίθος πλατύς.
Λίπαξος: λίπος (ἐκ τοῦ ἔλιπον) +ἄγω.
Λίπαρος: ἐκ τοῦ λίπος.
Λίσσος: λισσὸς =λεῖος, στίλβων.
Λίχας: ἐκ τοῦ ρ. λείχω.
Λόβων: ἐκ τοῦ λοβός, ὅπερ ἐκ τοῦ λαμβάνω.
Λουκιανός: λύκη=φῶς.
Λόφις: ἐκ τοῦ λόφος, λοφίον.
Λοχαῖος: ἐκ τοῦ λόχος.
Λύβας: λυβάζω =λοιδορῶ.
Λυγαῖος: σκιώδης, ἐκ τοῦ λύγη.
Λύγδαμις: ἐκ τοῦ λύγδη =λεύκα.
Λυγκεύς: ἐκ τοῦ λύκη =φῶς. (Διέθετε ὀξεῖαν ὅρασιν).
Λυγκηστίς, **Λύγκος:** ὡς ἄνω.
Λυκάριος: λύκη+αἴρω.
Λυκάστης, **Λύκαστος:** λύκη +στῶ τοῦ ἵστημι.
Λύκαψος: λύκη+ἅπτω.
Λυκάων, **Λυκέας**, **Λυκίδης**, **Λύκος**, **Λύκων:** λύκη=φῶς.
Λυκομήδης: λύκη+μῆδος.
Λυκόρμας: " +ὁρμῶ.
Λυκόρτας: " +ὄρνυμι.
Λυκοῦργος: λύκη+ἔργον (Διὰ τῆς νομοθεσίας του, ἐφώτισε).
Λυκοφόντης: λύκος+φένω, φονεύω.
Λυκόφρων, **Λυκοφρονίδης:** θέμ. *λυκ-* +φρονῶ.
Λυκωρεύς: λύκη+ὧρος =φύλαξ.
Λυσαγόρας: λύω, λύσις+ἀγορά, ἀγορεύω.
Λύσανδρος, **Λυσάνδρα:** λύσις +ἀνήρ.
Λυσανίας, **Λυσάνιος:** ἐκ τοῦ λύσις.
Λυσιάναξ: λύσις +ἄναξ.
Λυσιάνασσα: λύσις +ἄνασσα.
Λυσίας: ἐκ τοῦ λύσις.
Λυσίβιος: " " + βίος.
Λυσιδίκη: " " + δίκη.
Λυσίθεος: λύσις + θεός.
Λυσίθοος: " + θέω.
Λυσικλῆς: " + κλέος.
Λυσικράτης: " + κράτος.
Λυσίμαχος, **Λυσιμάχη:** λύσις + μάχη.
Λυσιμέλεια: " + μέλος.
Λυσιμένης: " + μένος.
Λυσίνομος: λύω, λύσις " + νόμος.
Λύσιππος, **Λυσίππη:** " + ἵππος.
Λυσιστράτη: " + στρατὸς (ἡ τὸν στρατὸν καταλύουσα).
Λυσιφάνης: λύσις +φαίνω.

Μ

Μάγας: ἐκ τοῦ *μέγας*.
Μάγδις, **Μάγνης:** ὡς ἄνω.
Μάζαρος: ἐκ τοῦ μᾶζα.
Μαῖα: ἐκ τοῦ μάω=ζητῶ (νὰ μάθω), ὅθεν μαῖα =σοφὴ γυνή.
Μαίμαλος: μαιμάω =ἐπιθυμῶ.
Μαίρα: ἐκ τοῦ *μαρμαίρω* =ἀπαστράπτω.
Μαίσων: ἐκ τοῦ *μάσσω* (μάγειρος).
Μαίων: ἐκ τοῦ *μάω* (βλ. Μαῖα).
Μακεδών: ἐκ τοῦ *μῆκος*, μηκεδανός.
Μάκεστος: " " μήκιστος.
Μαλάνιος: μάλα +ἄνω.
Μάμαος: βλ. Μαίων, Μαῖα.
Μανδρογένης: μάνδρα +γένος.
Μανδροκλῆς: " +κλέος.
Μάνης: ἐκ τοῦ μαίνομαι. *μάνη* =μανία.
Μανόδωρος: μανία+δῶρον.
Μαντώ: ἐτ. μαντεύω.
Μαργίτης: μάργος = μαινόμενος.
Μαριλάδης: μαρίλη =χνοῦς ἀνθράκων (ἐκ τοῦ μαρμαίρω).
Μαρίνος: ἐκ τοῦ μύρα =θάλασσα.
Μάρμαξ: ἐκ τοῦ μαρμαίρω.
Μάρπησσα: ἐκ τοῦ μάρπτω =ἁρπάζω.
Μαρσύας: " " μάρη=χεὶρ +σεύω=ὁρμῶ.
Μαρψίας: βλ. Μάρπησσα.
Μάρων: βλ. Μαρσύας.
Μάστωρ: ἐκ τοῦ μάω, μανθάνω. Ὁ γνώστης, ὁ "μάστορας".
Μνάστειρα: ἐκ τοῦ μνῆστις, μνᾶστις = μνήμη.
Μάτρων: ἐκ τοῦ μάτηρ, μήτηρ.
Μάτων: ματάω=βραδύνω.
Μαχάων, **Μάχων:** ἐκ τοῦ μαχανά, μηχάνημα, μάχαιρα. (Υἱὸς Ἀσκληπιοῦ, χειρουργός).
Μεγαίνετος: μέγας +αἰνετός.
Μέγαιρα: μέγα+αἴρω.
Μεγάκλεια: μέγα+κλέος.
Μεγακλείδης, **Μεγακλῆς:** ὡς ἄνω.
Μεγακρέων: μέγας+κρέων=βασιλεύς.
Μεγάλαρτος: μέγας, μεγάλος+ἀρτύω.
Μεγαλέας: ἐκ τοῦ μέγας.
Μεγαλοστράτη: μεγάλη +στρατεία.
Μεγαλοφάνης: μέγας +φαίνω.
Μεγαμηδείδης: " +μῆδος.
Μεγαμήδη: ὡς ἄνω.
Μεγανίτης: μέγας +ἴτης.
Μεγαπένθης: " +πένθος.
Μεγάρα, **Μέγαρος:** ἐκ τοῦ μέγας +αἴρω.
Μεγασθένης: μέγας +σθένος.
Μέγης: μέγας.

Μεγιάλιος: μέγας +ἄλιος, ἅλις.
Μέγιλλα, Μέγιλλος: μέγας +ἴλλω.
Μεγιστεύς, Μεγιστίας, Μεγίστης, Μεγίστη: ἐκ τοῦ μέγιστος.
Μεγιστόνους: μέγιστος+νοῦς.
Μεγιστώ: ἐκ τοῦ μεγίστη.
Μέδουσα: ἐκ τοῦ μέδομαι, μέδω=σκέπτομαι, ἐπινοῶ.
Μέθαπος: πιθ. ἐκ τοῦ μεθάπτω.
Μεθάρμη: μετὰ+ἁρμός, ἁρμόττω.
Μειδίας, Μειδύλος: ἐκ τοῦ μειδιῶ.
Μέλαγχρος: μέλας+χρόα=δέρμα.- ὁ "μελαχροινός".
Μελαινεύς ἤ **Μελανεύς:** ἐκ τοῦ μέλας.
Μελάμπους, Μελάμπεια: ἐκ τοῦ μέλας +ποῦς.
Μελανία: ἐτ. μέλας.
Μελάμφυλλος: μέλας+φύλλον.
Μελανθεύς, Μελάνθεια: πιθανὸν ἐκ τοῦ μεληδὼν=φροντίς+ἄνθος (ἤ ἐκ τοῦ μέλαν ἄνθος).
Μέλανθος, Μελανθώ: ὡς ἄνω.
Μελάντας: ἐκ τοῦ μέλας +ἄντα.
Μελάνωπος, Μελανώπη: μέλας+ὤψ, δηλ. μελαχροινός.
Μέλας: ὡς ἄνω.
Μελέαγρος: μέλει (=φροντίζει) +ἀγρός.
Μελέας, Μέλης, Μελησίας: ὁ φροντίζων.
Μελέδημος: ὁ φροντίζων τὸν δῆμον.
Μελησαγόρας: μέλει, μεληδὼν+ἀγορά, ἀγορεύω.
Μελήσανδρος: βλ. ὡς ἄνω. Ὁ φροντίζων τοὺς ἄνδρας.
Μελήσιππος: ὁ φροντίζων τοὺς ἵππους.
Μέλητος: βλ. Μελέας.
Μελίβοια: μέλει+βοῦς.
Μελιγουνίς: μεληδών, μέλει, μέλι+γουνός=γῆ.
Μελικέρτης: ὡς ἄνω+κερτομῶ =πειράζω, ἀστειεύομαι.
Μελίνη, Μελίνα: ἔτυμ. μέλι.
Μέλινος, Μελιννώ: ὡς ἄνω.
Μελιξώ: μέλι +ἴκω.
Μελίσανδρος: μέλι, μεληδὼν+ἀνήρ.
Μέλισσα, Μελισσός, Μελισσεύς: ἐκ τοῦ μέλει=φροντίζει.
Μελιστίχη: μέλει+στίχος.
Μελίταια, Μελίτη, Μελιτεύς: ἐκ τοῦ μέλει =φροντίζει.
Μελιτίδης, Μελιτία: ὡς ἄνω.
Μέλπεια, Μέλπις: μέλπω=ψάλλω.
Μελπομένη: βλ. Κεφάλ. *Μοῦσαι.*
Μέλων: μέλω=φροντίζω.
Μέμβλης, Μεμβλίαρος: μέμβλομαι=φροντίζω τὰ ὅμοια.
Μέμνων: ἐκ τοῦ μίμνω=μένω.
Μέναιχμος: μένω+αἰχμὴ =δόρυ.
Μενάλιππος: " +ἵππος.
Μενάλκας, Μενάλκης, Μεναλκίδας: μένω+ἀλκή.
Μένανδρος: μένω+ἀνήρ.
Μενάρης: μένω+ἀρὰ=εὐχή.

Μένασκος: μένω + ἀσκῶ.
Μέναχος: " + ἄχος =λύπη.
Μενεδαῖος: " + ἕδος=ἕδρα.
Μενέδημος: " + δῆμος.
Μενεκλείδης: " μένος+κλέος.
Μενεκλῆς: ὡς ἄνω.
Μενεκράτης: μένω, μένος+κράτος.
Μενέλαος: " " + λαὸς (=στρατὸς ὁμηρ.).
Μενέξενος: " " + ξένος.
Μενεπτόλεμος: " " + πόλεμος.
Μενέσαιχμος: " " + αἰχμὴ=δόρυ.
Μενεσθένης: " " + σθένος.
Μενεσθεύς, Μενέσθης, Μενέσθιος, Μενεσθώ: ὡς ἄνω+θέω.
Μενέστρατος: ὡς ἄνω +στρατός.
Μενέστωρ: ὡς ἄνω +ἕστωρ = πάσσαλος ρυμοῦ.
Μένετος, Μενέτωρ, Μενεύς, Μένης, Μένιος: ἐκ τοῦ μένω, μένος.
Μένιππος, Μενιππίδης, Μενίππη: ὡς ἄνω+ἵππος.
Μενοικεύς: ὡς ἄνω+οἶκος.
Μενοίτιος: ὡς ἄνω+οἶτος=μοῖρα.
Μέντης, Μέντωρ: ἐκ τοῦ μένος, μάντις.
Μένων: ἐκ τοῦ μένω, μένος.
Μέρμερος: ἐκ τοῦ μερμερία=φροντίς.
Μερόπη: μερίζω +ὄψ, ἡ ὁμιλοῦσα ἐνάρθρως.
Μεροπηίς, Μεροπίς: ὡς ἄνω.
Μέροψ: ὡς ἄνω.
Μεσαύλιος: μέσον+αὐλὸς ἢ αὐλή.
Μεταγένης: μετὰ +γένος (μετὰ=ὁμοῦ).
Μετάλκης: " +ἀλκή.
Μετάνειρα: μετὰ +ἀνήρ.
Μέτων: " +ὤν.
Μήδα, Μήδεια: μήδω, μέδω=φροντίζω, ἐπινοῶ.
Μήδειος ἢ **Μήδιος:** ὡς ἄνω.
Μήδοκος: μῆδος+ἔχω(ὄχος, "ὄκος").
Μῆδος ἢ **Μήδων:** βλ. Μήδα.
Μηκιστεύς: ἐκ τοῦ μῆκος.
Μηλόβιος: μῆλον=πρόβατον+βιὸς =πλοῦτος.
Μηλόβοσις: μῆλον=πρόβατον+βοτός=βόσκημα.
Μηνᾶς: ἐκ τοῦ μένος.
Μήνιος: ὡς ἄνω.
Μηνόδοτος: μῆνος, μένος+δοτός.
Μηνόδωρος: ὡς ἄνω+δῶρον.
Μηνοφάνης: ὡς ἄνω+φαίνω.
Μηνόφιλος: " +φίλος.
Μηριόνης: μηρίον, μέρος+ὀνίνημι, ὄνος =ἀξία, βάρος.
Μήστρα: ἐτ. μήστωρ, μάστωρ.
Μήστωρ: βλ. Μάστωρ.
Μήτα: μῆτις =σοφία, σύνεσις.

Μητίοχος: μῆτις +ἔχω.
Μητίων: " "
Μητρόδωρος: μήτηρ+δῶρον.
Μητροκλῆς: " +κλέος.
Μηχανίδας: ἐτ. μηχανή, μηχανῶμαι (δηλ. ὁ ἐπινοητής).
Μάκωρις: μᾶκος = μῆκος+ὥρα =φροντίς.
Μίγδων: ἐτ. μίγνυμι.
Μίκα, **Μίκων:** μίκας =μικρός.
Μιλτιάδης: μίλτος = κόκκινον χρῶμα.
Μιλτοκύθης: μίλτος +κεύθω =καλύπτω.
Μίλων: μῖλος =εἶδος ἄνθους.
Μίμας: ἐκ τοῦ μιμοῦμαι.
Μίμνερμος: " μίμνω =μένω.
Μιμνόμαχος: ὡς ἄνω. Δηλ. ὁ Μενέμαχος.
Μίνδαρος: πιθ. ἐκ τοῦ μίνθη =εἶδος φυτοῦ.
Μίνθη: μίνθη ="μέντα"
Μίνιος: μινὺς=ὀλίγιστος.
Μινύας: " "
Μίνως ἤ **Μανὲς** ἤ **Μένης:** ἐκ τοῦ μένος.
Μίτυς: μίτυς =κηρὸς μελισσῶν.
Μνασάλκας: μνήμη, μνάμα+ἀλκή.
Μνασέας, Μνασιάδης, Μνασίνος: ἐτυμ. μνήμη.
Μνασίων, Μνάσων: ὡς ἄνω.
Μνασιγείτων: μνήμη +γείτων.
Μνάσιππος: " +ἵππος.
Μνημόνη: ἐτυμ. μνήμη.
Μνημοσύνη: " " (ἡ μήτηρ τῶν Μουσῶν).
Μνήμων: " "
Μνησαρέτη: μνήμη + ἀρετή.
Μνήσαρχος: " + ἀρχός, ἄρχων.
Μνησίδημος: " + δῆμος.
Μνησίθεος: " + θεός.
Μνησικλῆς: μνήμη + κλέος.
Μνησίλεως: " + λεώς, λαός.
Μνησίλοχος: " + λόχος.
Μνησίμαχος, Μνησιμάχη: μνήμη +μάχη.
Μνησινόη: μνήμη+νοῦς, νόησις.
Μνησιπτόλεμος, **Μνησιπτολέμα:** μνήμη +πτόλεμος = πόλεμος.
Μνησίφιλος: μνήμη+φίλος.
Μνῆσις, **Μνήστρα:**ἐκ τοῦ μνήμη.
Μοίριχος: ἐκ τοῦ μοῖρα =μερίδιον+ἵκω.
Μοιροκλῆς: " " +κλέος.
Μόλαρχος: μολεῖν, ἔμολον, μολών+ἀρχός.
Μολίων ἤ **Μόλων:** ὡς ἄνω.
Μολπαγόρας: μέλπω (=ὑμνῶ) +ἀγορά, ἀγορεύω.
Μολπαδία: " +ἄδω.
Μολπία, **Μόλπις:** ἐκ τοῦ μέλπω.

Μόνιμος, **Μονίμη**, **Μόνος:** ἐκ τοῦ μένω.
Μόνιχος ἢ **Μόνυχος** ἢ **Μούνιχος:** μόνος +ἵκω.
Μορμώ: ἐκ τοῦ μορμύρω.
Μόρσιμος, **Μόρσων**, **Μόρων:** ἐκ τοῦ *μοῖρα.*
Μορφεύς: ἐκ τοῦ μορφή. ὁ δίδων μορφὴν εἰς τὰ ὄνειρα.
Μορφώ: " "
Μοσχίων, Μοσχίνη: ἐκ τοῦ *μόσχος.*
Μουσαῖος: ἐκ τοῦ *Μοῦσα.*
Μοῦσος, Μουσώνιος: ὥς ἄνω.
Μύδων: μύδος =ὑγρασία.
Μυίαγρος: μυῖα+ἀγρεύω, ἀγρός.
Μύκων: πιθ. ἐκ τοῦ *μυκάομαι.*
Μυλάων: ἐκ τοῦ μύλη, μύλος.
Μύλης, Μυλίνος: ὥς ἄνω.
Μύνης: μύνη=πρόφασις.
Μύρα: μύρα=θάλασσα.
Μυρίανδρος: μύριος+ἀνήρ.
Μυρρίνη: ἐκ τοῦ *μυρσίνη.*
Μυρσίλος, Μύρσινος, Μύρσος, Μύρσων: ὥς ἄνω.
Μυρτάλη, Μυρτία, Μυρτίλος, Μύρτις, Μύρτος. ὥς ἄνω.
Μυρτόεσσα, Μυρτώ, ὥς ἄνω.
Μύρων, Μυρώ: ἐτυμ. μῦρον.
Μυρωνιακός, Μυρωνίδης: ὥς ἄνω.

Ν

Νάμων: νᾶμα =ῥέον ὕδωρ.
Νάνας: νανίας =νεανίας.
Νάννώ: ὥς ἄνω.
Νάοκλος: ναὸς +κλέος.
Ναρκαῖος: ἐτυμ. νάρκη.
Νάρκισσος: " "
Νάστας: ναστὸς =στερεός.
Ναύαρις: ναῦς +αἴρω.
Ναύβολος: " +βάλλω.
Ναυκλείδης: " +κλέος.
Ναυκλῆς, Ναῦκλος: ὥς ἄνω.
Νακράτης: ναῦς + κρατῶ.
Ναυκύδης: " + κῦδος =δόξα.
Ναύλοχος: " + λόχος.
Ναυμάχιος: " + μάχη.
Ναύπλιος: " + πλέω, πλοῦς.
Ναυσιγένης: ναῦς +γένος.
Ναυσίθοος, Ναυσιθόη: ναῦς+θέω.
Ναυσικάα: ναῦς+κέκαα, κέκασμαι =λάμπω.
Ναυσικλῆς, Ναυσικλείδης: ναῦς+κλέος.
Ναυσικράτης: ναῦς +κρατῶ.
Ναυσικύδης: " +κῦδος =δόξα.
Ναυσίμαχος, Ναυσιμάχη: ναῦς+μάχη.

Ναυσμέδων: ναῦς +μέδω.
Ναυσίνικος: " +νίκη.
Ναυσίνοος: " +νοῦς.
Ναυσιφάνης: " +φαίνω.
Ναυτεύς: ναύτης.
Νέαιθος: νε =νη +αἴθω.
Νέαιχμος: νέος +αἰχμὴ=δόρυ.
Νεάνδρεια: νέος +ἀνήρ.
Νεάνθης Νέανθος: νέος+ἄνθος.
Νέαρχος: ὁ τῶν νεῶν =νηῶν ἀρχός. Ὑπῆρξε ναύαρχος τοῦ στόλου τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.
Νέδα: (Νύμφη). πιθ. ἐκ τοῦ νέFω =πλέω.
Νέδων: ὡς ἄνω.
Νεοβούλη: νέος+βουλή.
Νεοκλῆς, Νεοκλείδης: νέον+κλέος.
Νεόκριτος: νέον+κρίνω.
Νεολαΐδας: νέος+λαός.
Νεόμηρις: νέος+ὁμοῦ+ἄρω, ἀραρίσκω.
Νεοπτόλεμος: (ὁ υἱὸς τοῦ Ἀχιλλέως, διότι *νέος* ἐστρατεύθη εἰς τὸν *πόλεμον*).
Νέσσων: ἐκ τοῦ νε=νη +σῶος. (τὸν ἐφόνευσε ὁ Ἡρακλῆς).
Νέστωρ: πιθ. ἐκ τοῦ νοῦς+ἵστωρ (=γνώστης), ὡς σοφώτατος τῶν Ἀχαιῶν.
Νεφαλίων, **Νεφέλη:** ἐκ τοῦ νέφος +ἑλύω.
Νέων: νέω =πλέω.
Νηΐς: ἐκ τοῦ νέω= πλέω.
Νηλεύς: νηλεής, νη+ἔλεος, ἀνηλεής.
Νηλία, Νηλώ: ὡς ἄνω.
Νημερτής: νὴ +ἁμαρτάνω, ὁ ἀλάνθαστος.
Νηρεύς: ἐκ τοῦ νάω=ρέω. νηρόν, ναρόν, "νερό".
Νηρίς: ὡ ς ἄνω.
Νησαίη: ἐκ τοῦ νέω, νήσω (=κολυμβῶ).
Νικαγόρας, Νικαγόρα: νίκη+ἀγορά, ἀγείρω, ἀγορεύω.
Νικαίνετος: νίκη+αἰνῶ.
Νίκανδρος, Νικάνδρα: νικῶ +ἀνήρ.
Νικάνωρ: ὡς ἄνω.
Νικαρέτη: νίκη +ἀρετή.
Νίκαρχος: " +ἀρχὴ =ἐξουσία.
Νικάσιππος: " +ἵππος.
Νίκασος: νίκη + ἄση =ἀφθονία.
Νικάτωρ, Νικήτης ἤ **Νικήτας:** ἐκ τοῦ νίκη, ὁ νικητής.
Νικήρατος: νίκη +ἐρῶ - ὁ ἀγαπῶν τὴν νίκην.
Νικηφόρα: " +φέρω.
Νικιάδης: " +ἅδην=ἀφθόνως.
Νικίας: ἐκ τοῦ νίκη.
Νίκιππος, **Νικίππη:** νίκη+ἵππος.
Νικοβούλη: νίκη +βουλή.
Νικόδημος: " +δῆμος.
Νικοδίκη: " +δίκη.
Νικόδρομος: " +δράμω, δρόμος.

Νικόδωρος: νίκη +δῶρον
Νικοθόη: " +θέω=τρέχω.
Νικοκλῆς: " κλέος.
Νικοκράτης: " νίκη + κρατῶ=ἐξουσιάζω.
Νικοκρέων: " + κρέων=βασιλεύς.
Νικόλαος: " + λαός.
Νικολάδας, Νικολαΐδας: ὡς ἄνω.
Νικόλοχος: νίκη+λόχος.
Νικόμαχος, Νικομαχίδης: νίκη+μάχη.
Νικομήδης: νίκη+μῆδος =σκέψις, φροντίς.
Νικόξενος: " +ξένος.
Νικόστρατος, Νικοστράτη, Νικοστρατίς: νίκη+στρατός.
Νικοτέλης, Νικοτέλεια: νίκη+τέλος =τιμή, ἀξία.
Νικοφάνης: νίκη+φαίνω.
Νικόφημος: " +φήμη.
Νικόφρων: " +φρήν, φρονῶ.
Νίκων, Νικωνίδας, Νικώ: ἐκ τοῦ νίκη.
Νιναία: νινητὸς =ἀφελὴς - νῆνις =νεάνις.
Νινόη: ὡς ἄνω.
Νιόβη: πιθανὸν ἐκ τοῦ Νιόπη (γραφὴ εἰς ἀρχ. ἀγγεῖον).
Νιρεύς: νίρον=μέγα.
Νίσα: νίσσομαι=πορεύομαι.
Νῖσος: ὡς ἄνω.
Νοήμων, Νόης: ἐκ τοῦ νόος νοῦς.
Νόννος: νόννος=πάππος.
Νυκτεύς, Νυκτηίς: ἐτυμ. νύξ.
Νύκτιμος: ὡς ἄνω.
Νυμφαῖος, Νυμφαία, Νυμφάς, Νύμφις, Νυμφασία: ἐκ τοῦ νύμφη.
Νυμφόδωρος: νύμφη+δῶρον.
Νυχεία: ἐκ τοῦ νύξ. Νύμφη νυκτερινή.
Νώρας, Νώρα: νὴ+ὤρα=φροντίς. Δηλ. ἄφροντις.

Ξ

Ξανθίας, Ξάνθιος, Ξανθώ: ἐτυμ. ξανθός.
Ξανθικλῆς: ξανθὸς+κλέος.
Ξάνθιππος, Ξανθίππη: ξανθὸς+ἵππος.
Ξεναγόρας: ξένος+ἀγείρω, ἀγορά, ἀγορεύω.
Ξεναίνετος: " +αἰνῶ, ἐπαινῶ.
Ξενάρης: " +ἄρω, ἀραρίσκω (ἤ ἐκ τοῦ αἴρω).
Ξενάρκης: " +ἄρκος=ἀμυντήριον.
Ξενάρχης: ξένος+ἄρχω.
Ξεναρχίδας, Ξέναρχος: ὡς ἄνω.
Ξενιάδης, Ξενίας, Ξενίς: ἐκ τοῦ ξένος.
Ξενόδαμος: ξένος+δᾶμος=δῆμος (ἤ ἐκ τοῦ δαμάω).
Ξενοδίκη: " +δίκη.
Ξενοδόκος: " +δέχομαι.
Ξενοκλῆς, Ξενοκλείδης, Ξενόκλεια: ξένος+κλέος.
Ξενοκράτης: ξένος +κρατῶ.

Ξενόκριτος, **Ξενοκρίτη:** ξένος + κρίνω.
Ξενομένης: " + μένω.
Ξενομήδης: " + μῆδος=σκέψις.
Ξενοπάτρα: " + πατρίς.
Ξενοπείθης, **Ξενοπείθεια:** " + πείθω.
Ξενότιμος: " + τιμή.
Ξενοφάνης: " + φαίνω.
Ξενοφάντης: ξένος +φαίνω.
Ξενοφαντίδας, Ξενόφαντος: ὡς ἄνω.
Ξενόφιλος: ξένος + φίλος.
Ξενόφρων: " + φρονῶ.
Ξενοφῶν: " + φαίνω.
Ξένων: ἐκ τοῦ ξένος.
Ξιφάρης: ξίφος +αἴρω.
Ξοῦθος: ἐκ τοῦ ξαίνω, ξανθός.

Ο

Ὀάριος: ἐκ τοῦ ὄαρ=σύντροφος, συγγενής.
Ὄγκος: " " ὄγκος.
Ὁδίος, Ὁδίτης: ἐτυμολ. ὁδός.
Ὀδυσσεύς: ἐκ τοῦ ὀδύσσομαι=μισῶ (ὡς μισηθεὶς ὑπὸ τῶν θεῶν λόγῳ ὡρισμένων πράξεών του).
Ὀζομένη: ἐκ τοῦ ρ. ὄζω.
Ὀθρυάδας: ἐκ τοῦ ἐπιτατ. ο+δρῦς -"θρῦς" (πρβλ. Ὄθρυς=δασῶδες ὄρος).
Οἴα: οἶος =μόνος.
Οἴαξ: οἴαξ=πηδάλιον, "τιμόνι".
Οἰδίπους: οἴδημα+ποῦς (ἐκ τῶν οἰδημάτων τῶν ποδῶν του).
Ὀιλεύς: πιθαν. ἐκ τοῦ ὄις +λεώς, λαός.
Οἰνεύς: ἐκ τοῦ οἶνος.
Οἰνόη, Οἰνοίη: ὡς ἄνω.
Οἴνοκλος: οἶνος+κλέος.
Οἰνόμαος: " +μάω=μανθάνω.
Οἰνοπίδης, Οἰνοπίων: οἶνος+ὄψ.
Οἶνοψ: ὡς ἄνω.
Οἰνώ, Οἰνωνᾶς: ἐκ τοῦ οἶνος.
Οἴοκλος: οἶος(=μόνος) ἤ ὄις +κλέος.
Οἰόλυκος: " +λύκος.
Ὀλβιάδης, Ὄλβιος: ὄλβιος=πλούσιος.
Ὀλυμπιάς: ἐκ τοῦ Διὸς Ὀλυμπίου.
Ὀλυμπιόδωρος: ἐκ τοῦ Ὀλυμπίου δῶρον.
Ὅμαδος: ὅμαδος=θόρυβος (ἐξ "ὁμάδος").
Ὅμηρος: ἐκ τοῦ ὁμοῦ+ἄρω, ἀραρίσκω. Μέσα στὰ ἔπη του συνέδεσε τὴν πᾶσαν γνῶσιν.[1]
Ὁμόλιππος: ὅμιλος+ἵππος.
Ὄναιθος: ὀνία=ἀξία+αἴθω.
Ὄναρος: " " +αἴρω.
Ὀνασίας: " " +ἄση=ἀφθονία.
Ὀνασιμήδης: " " +μῆδος.

---

1. Βλ. "Ὅμηρος Τηλεμάχου Ὀδυσσείδης", Α. Τζιροπούλου-Εὐσταθίου, Ἐκδ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ.

Ὄνατος, Ὀνείτης, Ὀνατᾶς: ὀνία=βάρος, τιμή, ἀξία.
Ὀνήσανδρος: ὀνίνημι=ὠφελῶ+ἀνήρ.
Ὀνησικράτης: " " +κρατῶ.
Ὀνησίκριτος: " " +κρίσις.
Ὀνήσιμος: ὡς ἄνω -ὁ ὠφελῶν.
Ὀνήσιππος: ὀνίνημι +ἵππος.
Ὀνήτης, Ὀνήτωρ: βλ. Ὄνατος.
Ὀνομακλῆς: ὄνομα + κλέος.
Ὀνομάκριτος: ὄνομα +κριτός (=ἐκλεκτός).
Ὀνομάντιος: " + μάντις.
Ὀνόμαρχος: " + ἀρχός, ἄρχων.
Ὀνόμας, Ὀνομάσας, Ὀνόμαστος: ἐτυμ. *ὄνομα.*
Ὀξύθεμις: ὀξὺς+θέμις (=δίκη, δίκαιον).
Ὄξυλος: πιθ. ἐκ τοῦ ἐπιτατ. ο+ξύλον.
Ὀξύντης: ἐκ τοῦ ὀξύς.
Ὀξύπορος: " " +πόρος, πορεία.
Ὁπλάδαμος: ὅπλα +δαμάω =νικῶ.
Ὁπλεύς, Ὅπλης: ἐκ τοῦ *ὅπλον.*
Ὀργεύς: ἐκ τοῦ ὀργή, ὄργιον (=μέγα ἔργον).
Ὀρειβάσιος: ὄρος+βαίνω, βάσις, δηλ. ὀρειβάτης.
Ὄρειος: ἐκ τοῦ ὄρος.
Ὀρέσανδρος: ὄρος+ἀνήρ.
Ὀρέσβιος: " +βίος, βιός.
Ὀρεσθεύς: " +θέω.
Ὀρέστης: ἐκ τοῦ ὄρνυμι. (Ἐπαναστάτησε, "ξεσηκώθηκε" διὰ νὰ ἐκδικηθῆ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του).
Ὀρθαγόρας: ὀρθὸς+ἀγείρω, ἀγορά, ἀγορεύω.
Ὀρθομένης: ὀρθὸν+μένος.
Ὀρθόπολις: ὀρθόω+πόλις.
Ὄρθων: ἐκ τοῦ ὀρθόω, ὀρθώνω.
Ὄρμενος: πιθ. ἐκ τοῦ ὄρος +μένος. Κατ' ἄλλους ἐκ τοῦ ἄρμενον = ὅπλον.
Ὀρνέα: ἐκ τοῦ ὄρνυμι (Νύμφη).
Ὀρνεύς, Ὀρνία: ἐτυμ. ὄρνυμι.
Ὄρνυτος: πιθ. ἐκ τοῦ ὄρνυμι+νύττω.
Ὀρόβιος: ἐκ τοῦ ὄρος+βίος.
Ὀροβάντιος: πιθ. ὄρος+βαίνω.
Ὀροφέρνης: ὄρος+φέρω.
Ὀρσιδίκη: ὄρνυμι+δίκη.
Ὀρσφίς: ἐκ τοῦ ὄρνυμι.
Ὀρσίλοχος: " " +λόχος.
Ὀρσινόμη: " " +νέμω, νόμος.
Ὄρσιππος: " " +ἵππος.
Ὀρφεύς: ἐκ τοῦ ἐρέφω, ἔρεβος. Κατῆλθε εἰς τὸ σκότος, εἰς τὸ ἔρεβος τοῦ Ἅδου, ἵνα ἐπαναφέρη τὴν Εὐρυδίκην.
Ὄρφνη: ὄρφνη=σκότος νυκτὸς (ὑπῆρξε Νύμφη ὑποχθόνιος).
Ὄσιρις: Κατὰ τὸ Πλούταρχον[1] ἐκ τοῦ *ὅσιος* +*ἱερός.*

1. "Περὶ Ἴσιδος καὶ Ὀσίριδος".

Ὀτρήρη: ὀτρηρὸς=ἀκαταπόνητος, φιλόπονος. (Ὑπῆρξε βασίλισσα τῶν Ἀμαζόνων).
Ὀτρυντεύς: βλ. *Ὀτρήρη*. Ὑπῆρξε γενναῖος πολεμιστής.
Οὐδαῖος: ἐκ τοῦ *οὖδας*=ἔδαφος. (Ἀνεφύη ἐκ τῆς γῆς ὁμοῦ μετὰ τῶν ἄλλων Σπαρτῶν. Ἔκτισε εἰς τὴν ἐγγὺς Ἀσίαν τὴν *Οὐδαίαν* -μετέπειτα *Ἰουδαίαν*-).
Οὐκαλέγων: προφανῶς ἐκ τοῦ ὦκα=ταχέως+λέγω=ἐκλέγω. Ὑπῆρξε ἡγεμὼν τῆς Τροίας. (Ἢ *οὐκ* +*ἀλέγω*).
Ὀφελέστης, Ὀφέλλας, Ὀφέλτης, Ὀφέλτιος: ἐκ τοῦ ὄφελος.
Ὀφίων: ἐκ τοῦ "ὀπίων", οἱονεὶ ὁ ἐποπτεύων: "*Ἐβασίλευσε πρῶτον μὲν ὁ Ὀφίων καὶ Εὐρυνόμη, ἔπειτα Κρόνος καὶ Ρέα, μετὰ ταῦτα δὲ Ζεὺς καὶ Ἥρα.*"
Ὄχιμος: ἐκ τοῦ ὄχος, ὄχημα.

Π

Παγγαῖος: ἐκ τοῦ πᾶν +γαῖα (υἱὸς Ἄρεως).
Παγκάστη: ἐκ τοῦ πᾶν +κέκασται =λάμπει (ἡ ὡραιοτάτη).
Παγκρέων: πᾶν +κρέων =βασιλεὺς - παγκρατής-.
Παιάνιος: ἐκ τοῦ παιάν.
Παίων: παιὼν ἢ παιάν =ἰατρός.
Παιωναῖος ἢ **Παιώνιος:** ὡς ἄνω.
Πακτίων: ἐκ τοῦ πήγνυμι -θέμα "παγ" ἢ "πακ"-.
Παλαίμων, Παλαιμήνιος, Παλεύς: ἐτυμ. πάλλω, παλάμη.
Παλαιστίνος: ὡς ἄνω (ὑπῆρξε υἱὸς Ποσειδῶνος).
Παλαίφατος: πάλαι+φατὸς (τοῦ ρ. φημί).
Παλαίχθων: " + χθὼν (δηλ. οἱονεὶ ὁ αὐτόχθων).
Παλαμήδης, Πάλμυς: ἐκ τοῦ παλάμη. (Ὑπῆρξε μέγας ἐπινοητής, ἐφευρέτης).
Παλλαδᾶς, Παλλάδιος: ἐκ τοῦ Πάλλας, Παλλάς.
Πάλλας: ἐκ τοῦ πάλλω.
Παμ(μ)ένης: πᾶν +μένος.
Πάμμων: πᾶν +μάω=μανθάνω.
Παμφάης: πᾶν +φάος.
Πάμφιλος, Παμφίλη: πᾶν+φίλος.
Πάμφυλος, Παμφύλη: " +φῦλον.
Πάμφως: πᾶν+φῶς.
Πάν: ἐκ τοῦ "πᾶν" -διότι ἅμα τῇ γεννήσει του τὸ πᾶν ἐγέλασε.
Πάναινος: ἐκ τοῦ πᾶν+αἶνος =ὕμνος, ἔπαινος.
Πάναιρος: " " " +αἴρω.
Παναίτης: πᾶν+αἴτιος.
Πανάρετος: " +ἀρετή.
Πάνδαρος, Πανδάρεος: πᾶν +(δέρω;) ἢ πᾶν +δηρὸν=διαρκῶς (;).
Πανδία: ὡς θυγάτηρ τοῦ *Διός*.
Πανδίων: πᾶν+δῖα=ἡμέρα.
Πάνδοκος: " +δέκομαι=δέχομαι.
Πάνδροσος: " +δρόσος.
Πανδώρα, Πάνδωρος: πᾶν +δῶρον.
Πανήγορος: πᾶν+ἀγείρω, ἀγορά, ἀγορεύω.
Πανθαλίς: " +θάλλω =ἀνθίζω.
Πάνθεια: " +θεία, θεϊκή.
Πανθίας: πιθ. ἐκ τοῦ πᾶν+"δίας" ἢ πᾶν+θέω.
Πάνθοος: πᾶν+θοὸς =ταχύς.
Πανίτης: ὁ ἐκ τοῦ θεοῦ Πανός.
Πανόλβιος: πᾶν +ὄλβιος.

Πανοπεύς, Πανόπη: πᾶν +ὄψ, ὀπός.
Παντάγνωτος: πάντα +γνωτός.
Πανταϰλῆς " +ϰλέος.
Πανταλέων: " +λέων.
Παντάρης: " +ἄρω, ἀραρίσϰω.
Παντάρϰης: πάντα+ἀρϰῶ.
Παντελίδας: πᾶν+τέλος, τέλειος.
Παντεύς, Παντίτης, Παντίϰα: ἐϰ τοῦ *πᾶν*.
Παραβάλλων: παρὰ +βάλλω=ρίπτω.
Παραιβάτης: παραὶ (=παρὰ) +βαίνω (ἐπι-βαίνω).
Πάραλος: παρὰ +ἅλς, ἁλός.
Παρθένιος, Παρθενία, Παρθενίς: ἐτυμ. παρθένος.
Παρθενοπαῖος, Παρθενόπη: παρθένος+ὄψ, ὄψις.
Πάρθος, Παρθώ: πέρθω =ἐϰπορθῶ.
Πάρις: πιθανὸν ἐϰ τοῦ παρὰ+ἴς=δύναμις, ϰαθ' ὅτι ἐθεωρεῖτο δειλός. 'Απέρριψε τὴν ἀλϰήν του.
Παρμενίων, Παρμένων: παρὰ+μένω.
Παρράσιος, Παρρησιάδης: παρρησία=θάρρος.
Πάρφορος: παρὰ+φέρω, ὁ παράφορος.
Παρωρεύς: " +ὥρα =φροντίς.
Πασέας, Πάσης, Πασίας, Πασίων: πιθ. ἐϰ τοῦ *πᾶς*.
Πασιθέα: ἐϰ τοῦ πᾶσα+θέα (Νηρηίς).
Πασίθεμις: πᾶσα θέμις.
Πασιθόη: " + θοή =ταχεῖα. ('Ωϰεανίς).
Πασιϰλῆς: πᾶσι + ϰλέος.
Πασιϰράτης: " + ϰράτος =ἐξουσία.
Πασίμαχος: " + μάχομαι
Πασιππίδας: " + ἵππος.
Πασιτέλης: " + τέλος =τιμή, ἀξία.
Πασιφάη: " + φάος φῶς (φάη =ὀφθαλμοί).
Παταιϰίων: διαβόητος ἐπὶ ἀπάτη 'Αθηναῖος. 'Επωνομάσθη σϰωπτιϰῶς ἀπὸ τὰ "*ναννώδη ϰαὶ γελοιώδη ἀϰρόπρωρα σχήματος θεῶν, τῶν φοινιϰιϰῶν πλοίων, ϰαὶ τὰ ὁποῖα ἀπεϰαλοῦντο Πάταιϰοι*". (Σουΐδας).
Πατρεύς, Πατρώ: ἐτυμ. πατήρ, πατρίς.
Πατροϰλείδης, Πατροϰλῆς, Πατρόϰλεια: ὡς ἄνω+ϰλέος.
Πάτροϰλος: ὡς ἄνω.
Παυσανίας: παύω +ἀνία =βάρος, θλίψις.
Παυσίας, Παύσων: ἐτυμ. παύω.
Παυσίμαχος: παύω+ μάχη.
Παύσιππος: " + ἵππος.
Πάχης: ἐϰ τοῦ πήγνυμι=στερεῶ.
Πεδιεύς: ἐτυμ. ἐϰ τοῦ *πεδίον*.
Πειθαγόρας: πείθω+ἀγείρω, ἀγορά, ἀγορεύω.
Πειθίας, Πείθων, Πειθώ: ἐτυμ. *πείθω*.
Πείραιος, Πείροος: ἐϰ τοῦ πείρω =περνῶ ϰύματα.
Πείρανθος: πεῖρα +ἄνθος.
Πείρασος: " +ἄση =ϰορεσμός, ἀφθονία.
Πειρήν, Πειρήνη: ἐϰ τοῦ πείρω, πεῖρα.
Πειρίθους: πεῖρα +θέω.

Πείσανδρος: πείθω +ἀνήρ.
Πεισήνωρ: ὡς ἄνω.
Πεισιάναξ: πείθω+ἄναξ.
Πεισίας: ἐκ τοῦ πείθω, πείσω.
Πεισιδίκη: πείθω+δίκη.
Πεισίδωρος: πείθω, πείσω+δῶρον.
Πεισικράτης: " " +κρατῶ.
Πεισίστρατος: " " +στρατός.
Πεῖσος, Πείσων: ἐκ τοῦ πείθω, πείσω.
Πελάγων: ἐκ τοῦ *πέλαγος*.
Πελάργη: ἐτυμ. *πελαργός*.
Πελίας: *πελιὸς* =φαιόχρους.
Πελοπίδας: πελιὸς +ὄψις.
Πελοπία, Πελόπεια: ὡς ἄνω.
Πέλοψ: βλ. Πελοπίδας.
Πενθεσίλεια: πένθος, *πένθεσι+λεία* - ἤ *πένθος +εἴλω, ἴλλω* - ἤ *πένθος+ἑλεῖν*. (Ὑπῆρξε βασίλισσα τῶν Ἀμαζόνων, φονευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως, κατὰ τὸν Τρωικὸν πόλεμον, "*κατακυριευθέντος τοῦ Ἀχιλλέως ὑπὸ θλίψεως καὶ πένθους ὅτε εἶδε αὐτὴν ἐκπνέουσαν*".
Πενθεύς, Πενθίλος, Πενθύλος: ἐκ τοῦ *πένθος*, ὅπερ ἐκ τοῦ *πάσχω*.
Πέραιθος: πέραν +αἴθω.
Περάντας: πείρω, περαιόω +ἄντα.
Πέρατος: ἐκ τοῦ πείρω.
Περδί(κ)κας: ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ περὶ+δίκη, δίκαιος.
Περεύς: ἐκ τοῦ πείρω, πέραν, περαιεύς.
Περίανδρος: περὶ +ἀνήρ.
Περίβοια: περὶ+βοή.
Περιγένης: " + γένος.
Περιήρης: " + ἐρέσσω, ἐρέτης.
Περικλῆς: " + κλέος.
Περικλείδας: " + κλείς.
Περίκλυτος: " + κλυτὸς=δοξασμένος.
Περικλύμενος ἤ **Περικλυμένη:** ὡς ἄνω.
Περικτιόνη: περὶ +κτίζω.
Περίλαος: " +λαός.
Περιμήδης, Περιμήδη: περὶ +μῆδος =σκέψις.
Περινίκη: περὶ+νίκη.
Περισθένης: " +σθένος.
Περίφας: " +φαίνω.
Περίφημος: " φημί.
Περιφήτης: ὡς ἄνω.
Πέρκαλος: περὶ +καλός.
Περσέπτολις: πέρθω+πόλις. Δηλαδὴ *πορθητής*.
Περσεύς: ὡς ἄνω. πέρσις=ἅλωσις.
Πέρσης, Πέρση: " "
Περσεφόνη: πέρθω+φένω.
Περσῖνος: βλ. Πέρσης.
Πετεώς: ἐκ τοῦ *πετῶ* (Πρβλ.: ὑπῆρξε υἱὸς τοῦ *Ὀρνέως*).

Πετραία: ἐκ τοῦ πέτρα =βράχος (Ὑπῆρξε μία ἐκ τῶν Ὠκεανίδων).
Πετραῖος: πέτρα =βράχος.
Πευκέστας, Πευκέτιος, Πευκεύς: πευκήεις =μυτερός.
Πήδαιος: ἐκ τοῦ *πηδῶ*.
Πήδασος: ὡς ἄνω.
Πηλεύς: ἐκ τοῦ πάλλω.
Πηνέλεως: πηνίον, πανίον+λεώς, λαός.
Πηνελόπη: "ἡ τὸ πηνίον της, τὸ ὑφανθέν, ὀπιπεύουσα" (=παρατηροῦσα).
Πηρώ: ἐκ τοῦ πείρω.
Πίνδαρος: προφανῶς ἐκ τοῦ *πίνδος* (συνήθης ὀνομασία ὀρεινῶν ἤ δασωδῶν περιοχῶν, ἴσως ἐκ τοῦ πίτυς=πεῦκον)+ἄρω, ἀραρίσκω ἤ αἴρω.
Πιστοκράτης: πίστις+κρατῶ.
Πίστων: ἐκ τοῦ πίστις.
Πιτάνη: θέμα "πιτ", σχετικὸν μὲ "πετῶ" +ἄνω.
Πιτθεύς: ὡς ἄνω +θέω.
Πιττακός: πιθ. ἐκ τοῦ *πέσσω*, πίσσα, πίττα.
Πλακία: ἐκ τοῦ πλάξ, πλακός.
Πλάτων: ἐκ τοῦ πλατὺς (διέθετε πλατεῖς ὤμους, πλατὺ μέτωπον καὶ εὖρος σκέψεως).
Πλεισθένης: πλείω +σθένος.
Πλεισταίνετος ἤ **Πλείσταινος:** πλεῖστος +αἶνος.
Πλείσταρχος: πλεῖστος + ἀρχός, ἄρχων.
Πλειστοάναξ: " + ἄναξ.
Πλειστόλας: " + λαός.
Πλειστόνικος: " + νίκη.
Πληϊόνη: ἐκ τοῦ πλέω (Ὠκεανὶς).
Πληξαύρη: πλήττω +αὔρα.
Πλήξιππος: " +ἵππος.
Πλούταρχος: πλοῦτος +ἀρχὸς =ἄρχων.
Πλουτιάδης: ἐτυμ. πλοῦτος.
Πλούτων: " "
Ποδάνεμος: ποῦς +ἄνεμος.
Πόδαργος, Ποδάργη: ποῦς +ἀργὸς =ταχύς.
Ποδάρης: " +ἄρω, ἀραρίσκω (ἤ αἴρω).
Ποδάρκης: ποῦς+ἀρκέω-ῶ
Ποθαῖος, Ποθεινή: ἐκ τοῦ πόθος.
Ποίας: ἐκ τοῦ ποία=πόα.
Πολέμαρχος: πόλεμος+ἀρχός, ἄρχων.
Πολεμοκράτης: " +κρατῶ.
Πολέμων: ἐκ τοῦ πόλεμος.
Πολίαγρος: πόλις+ἀγρός.
Πολίαρχος: " +ἀρχός.
Πολίοχος: " +ἔχω.
Πολίτης: ἐτυμολ. πόλις.
Πόλλης, Πολλιανός, Πόλλις: ἐτυμ. *πολλά*.
Πόλος: ἐκ τοῦ πολέω.
Πολυαίνετος, Πολύαινος: πολὺς+αἶνος, αἰνετός.
Πολυάνθης: πολὺ+ἄνθος.

Πολύαρχος: πολὺ +ἀρχός.
Πολύας: ἐκ τοῦ πολὺς.
Πολυβιάδης, Πολύβιος ἐκ τοῦ πολὺς +βίος.
Πόλυβος, Πολυβώτης: πολὺ +βοῦς.
Πολύγνωτος: πολὺ +γνώσκω, γνωτός.
Πολύγονος: πολὺ +γόνος.
Πολυδάμας, Πολυδάμνα: πολὺ + δαμάω.
Πολυδέκτης: πολὺ+δέκομαι, δέχομαι.
Πολυδεύκης: προφανῶς ἐκ τοῦ πολὺ+λευκός, "λεύκης", ἀπαστράπτων, διὰ συνήθους ἐναλλαγῆς λ,δ.
Πολύδωρος, Πολυδώρα: πολύ+δῶρον.
Πολυείδης: πολὺ+ εἶδος.
Πολύευκτος: " + εὐχή.
Πολύζηλος: " + ζῆλος.
Πολύιδος: " + ἰδεῖν.
Πολυκάστη: " + κέκασται=λάμπει.
Πολυκάων: " + καίω.
Πολυκλῆς, Πολύκλεια: πολὺ+κλέος.
Πολύκλειτος: πολὺ + κλειτὸς=ξακουστός.
Πολυκράτης: " + κρατῶ (=ἐξουσιάζω).
Πολύκριτος: " + κρίνω, κριτός.
Πολύκτωρ: " + κτήτωρ.
Πολύλαος: " + λαός.
Πολυμέδων: " + μέδων (=ἄρχων).
Πολυμήδης, Πολυμήδη: πολὺ +μῆδος =σκέψις.
Πολυμήλη: πολὺ+ μῆλα =πρόβατα.
Πολυμήστωρ: " + μάστωρ =εἰδήμων.
Πολύμνηστος: " + μνῶμαι, μνήμη.
Πόλυμνις: " + ὕμνος.
Πολυνείκης: " + νεῖκος =ἔχθρα.
Πολυνόη: " + νόος, νοῦς.
Πολύξενος, Πολυξένη: πολὺ+ξένος, ξενία.
Πολυξενίδας: ὡς ἄνω.
Πολυπαίδης, Πολυπαίδη: πολὺ+παῖς.
Πολυπείθης: πολὺ + πείθω.
Πολυπήμων: " + πῆμα.
Πολυποίτης: " + ποία, πόα (χλόη).
Πολυπρέπων: " + πρέπει.
Πολυσπέρχων: " + σπέρχω =σπεύδω.
Πολύστρατος: " + στρατός.
Πολύτροπος: " + τρόπος.
Πολύμνια: βλ. Κεφάλ. περὶ Μουσῶν.
Πολυφάντας: πολὺ+φαίνω.
Πολυφείδης: " +φείδομαι.
Πολύφημος: πολὺ +φήμη.
Πολυφοίτης: " +φοιτῶ=συχνάζω.
Πολυφόντης: " +φένω =φονεύω.
Πολυφράδμων: " +φράζομαι=σκέπτομαι.

Πολύφρων: πολὺ +φρήν, φρενός.
Πολυχάρης, Πολυχαρίδης: πολὺ + χαίρω.
Πολυχάρμης: " + χάρμη=μάχη.
Πόμπος: ἐτυμ. πομπή.
Ποντομέδουσα: πόντος+μέδω =φροντίζω. (Νηρηίς).
Ποντόνοος: " +νοῦς.
Πορθεύς: ἐκ τοῦ πέρθω =ἐκπορθῶ.
Πορφυρίων: ἐτυμ. πορφυροῦς.
Ποσειδώνιος: ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν Ποσειδῶνα.
Ποτάμων: ἐτυμ. ποταμός.
Πραξαγόρα: πρᾶξις+ἀγορά.
Πραξίας: ἐκ τοῦ πρᾶξις.
Πραξίβουλος: πρᾶξις + βουλή, βούλησις.
Πραξιδάμας: " + δαμάω. (ὑπῆρξε Ὀλυμπιονίκης).
Πραξιδίκη: " + δίκη.
Πραξίεργος: " + ἔργον.
Πραξιθέα: " + θέα.
Πραξίλεως: " + λεώς, λαός.
Πράξιλλα: " + ἴλλω.
Πραξινόη: " + νόος νοῦς, νόησις.
Πρᾶξις, Πραξῖνος, Πραξίτας: ἐτυμ. πρᾶξις, πράττω.
Πραξιτέλης: πρᾶξις +τέλος=τιμή, ἀξία.
Πραξιφάνης: " +φαίνω.
Πρατίνας: πιθανὸν ἐκ τοῦ *πιπράσκω.*
Πραΰλος: ἐκ τοῦ πραΰς, πρᾶος. (ὑπῆρξε φιλόσοφος).
Πρέπις: " πρέπω, πρέπει.
Πρέσβων: πρέσβυς, πρεσβύτης =ἡλικιωμένος.
Πρευγένης: πρὸ+εὐγενής.
Πρίαμος: ἐκ τοῦ *πρίαμαι* =ἀγοράζω. (Τὴν ἐξηγόρασε ἡ ἀδελφή του ἐκ τῆς δουλείας τοῦ Ἡρακλέους).
Πρόδικος: πρὸ+δίκη.
Προθοήνωρ: πρὸ+θοὸς +ἀνήρ.
Πρόθοος: " +θοὸς=ταχύς.
Προθόων: ὡς ἄνω.
Προῖτος: ἐκ τοῦ πρῶτος. (τὸ ω ἐναλλάσσεται μὲ τὸ ου, καὶ τὸ ου μὲ τὸ οι).
Προκλῆς, Πρόκλεια: πρὸ+κλέος.
Πρόκνη: πρὸ +κνῆστις=μάχαιρα. (ἔσφαξε τὸν υἱόν της Ἴτυν).
Πρόκρις: πρὸ +κρὶ (=κριθή). (Εἴτε ἐκ τοῦ *κρίνω*).
Προκρούστης: πρὸ +κρούω.
Πρόλοχος: " +λόχος.
Προμαθίδας: " +μανθάνω (ὑπῆρξε ἱστοριογράφος).
Προμαθέων: " "
Πρόμαχος: " +μάχη.
Προμένεια: " +μένος (ἀρχαιοτάτη ἱέρεια).
Πρόμερος: " +μέρος.
Προμεύς: πρόμος =πρῶτος.
Προμηθεύς: πρὸ +μῆτις =σοφία, σκέψις, ἐπινόησις, μάθησις. δωρικά →Προμαθεύς.
Πρόμηθος: ὡς ἄνω.

Προναπίδης: ὁ 'Αθηναῖος διδάσκαλος τοῦ 'Ομήρου. 'Αμφιβόλου ἐτυμολογίας. (πρὸ+νάπη:).
Προνόη: προνοεῖ, ὡς Νηρηὶς οὖσα.
Πρόνομος: πρὸ+νόμος (*νόμος* μουσικῆς, ὑπῆρξε αὐλητής).
Πρόνοος: " +νόος νοῦς.
Πρόξενος, Προξενίδας: πρὸ+ξένος.
Προπόδας: πρὸ+ποῦς.
Πρυμνεύς: ἐκ τοῦ πρύμνη ('Επίσημος Φαίαξ ναυτικός).
Πρυμνώ: " " ('Ωκεανίς).
Πρῶναξ: ἐκ τοῦ προ-ἄναξ.
Πρωρεύς: ἐκ τοῦ πρῷρα (βλ. καὶ Πρυμνεύς).
Πρωταγόρας, Πρωταγορίδας: πρῶτος+ἀγείρω, ἀγορά, ἀγορεύω.
Πρώταρχος: πρῶτος+ἀρχός, ἄρχων.
Πρωτέας, Πρωτεύς: ἐκ τοῦ πρῶτος.
Πρωτεσίλαος: ὡς "πρῶτος φονευθεὶς ὑπὸ τὴν Τροίαν ἐξ ὅλου τοῦ λαοῦ" (=στρατοῦ).
Πρωτίς: ἐτυμ. πρώτη.
Πρωτογένεια: πρώτη+γένος (θυγάτηρ τοῦ Δευκαλίωνος, μετὰ τὸν Κατακλυσμόν).
Πρωτογένης: πρῶτον+γένος.
Πρωτόλαος: πρῶτος+λαὸς (ὑπῆρξε 'Ολυμπιονίκης).
Πρωτόμαχος, **Πρωτομάχη:** πρῶτος+μάχη.
Πρωτομέδεια ἤ **Πρωτομέδουσα:** πρώτη +μῆδος (=φροντὶς) 'Υπῆρξε Νηρηίς.
Πρωτοφάνης: πρῶτος+φαίνω.
Πρωτώ: πρώτη - 'Υπῆρξε Νηρηίς.
Πτερᾶς: ἐτυμ. πτερόν. "Εκτισε ναὸν 'Απόλλωνος. (πρβλ. *πτέρυγες* ναοῦ).
Πτερέλαος: πτερὸν+λαός.
Πτολεμαῖος: ἐκ τοῦ πτόλεμος =πόλεμος (δηλ. πολεμικός).
Πτολιπόρθης: πτόλις =πόλις +πέρθω =ἐκπορθῶ.
Πυγμαλίων: ἐτ. πυγμή.
Πυθάγγελος: πυνθάνομαι, ἐπυθόμην +ἄγγελος (Πυθὼ=οἱ Δελφοί).
Πυθαγόρας: " " +ἀγορά, ἀγορεύω.
Πυθαῒς: ἡ μήτηρ τοῦ Πυθαγόρα.
Πυθαίνετος: πυνθάνομαι, ἐπυθόμην +αἶνος, αἰνετός.
Πυθαίρετος: " " +αἱρετός.
Πύθαρχος: " " +ἀρχός.
Πυθέας, **Πυθήν**, **Πύθης:** ἐκ τοῦ ἐπυθόμην.
Πυθιονίκη: πύθια+νίκη.
Πύθιος: ἐκ τοῦ *Πυθὼ* =Δελφοί.
Πυθογένης: πυθὼ +γένος.
Πυθόδημος: " +δῆμος.
Πυθόδοτος: πυθὼ +δοτός.
Πυθόδωρος, Πυθοδωρίς: πυθὼ + δῶρον. Βλ. καὶ **Πυθαίνετος**.
Πυθοκλείδης, Πυθοκλῆς: " + κλέος.
Πυθόκριτος: " + κριτός.
Πυθόλαος: " + λαός.
Πυθόνικος: " + νίκη.
Πυθόστρατος: " + στρατός.
Πυθοφάνης: πυθὼ + φαίνω
Πυθῶναξ: " + ἄναξ.

Πυλάδης: πύλη+ἄδην (=λίαν) -ή- άδης ἐκ τοῦ -ατης, ὅπερ ἐκ τοῦ ἀΐττω, ᾆττω =ὁρμῶ. Ὁ εἰς τὰς πύλας -ὁρμῶν.
Πυλαιμένης: πύλη +μένος.
Πύλαιος, Πύλας, Πυλάων: ἐκ τοῦ *πύλη*.
Πυλάργη: πύλη +ἀργὸς =ταχύς, φωτεινός.
Πυλάρτης: πύλη+ἄρτιος (ἤ ἄρσις).
Πυραίχμης: πῦρ+αἰχμὴ =δόρυ (ὑπῆρξε στρατηγός).
Πυραλλίς: " +ἅλλομαι.
Πύραμος: πῦρ, πυρὸς=στάρι.
Πύρασος: ὡς ἄνω (βλ. καὶ Καταλήξεις: -αμος, -ασος).
Πυργίων, Πυργώ: ἐκ τοῦ *πύργος*.
Πυργοτέλης: πύργος+τέλος=τιμή, ἀξία.
Πύρης, Πυρήνη: ἐτυμ. πῦρ.
Πυριλάμπης: πῦρ +λάμπω. Ἀθηναῖος ἐξόχου κάλλους. Ἡ καλλονὴ ἐκφράζεται πάντοτε μὲ ὀνόματα σημαίνοντα φῶς. Τὸ κάλλος λάμπει, θαμπώνει. Πρβλ. Ἑλένη: ἑλένη=λαμπὰς (θέμα "σελ" τοῦ φωτός).
Πυρίπνοος: πῦρ +πνοή.
Πυρίππη: πῦρ +ἵππος.
Πύρρα: ἐτυμ. πῦρ.
Πύρρανδρος: πῦρ+ἀνήρ.
Πυρρίας, Πυρρίων, Πύρρος: ἐτυμ. πῦρ. πυρρὸς =κοκκινόξανθος.
Πύρριχος: πῦρ+ἵκω. Ἐφευρέτης τοῦ χοροῦ "Πυρρίχιος".
Πύρρων, Πυρρωνίδης: βλ. Πυρρίας.
Πῶλος: ἐκ τῦ πολέω, πωλῶ =περιφέρομαι.

Ρ

Ραδάμανθυς: ράδαμνος (=κλάδος) +ἄνθος.
Ραδινή: ραδινὸς=λυγερός.
Ραμφίας: ἐκ τοῦ *ράμφος*, ὅπερ ἐκ τοῦ ρίπτω- *ρίμφα* =ταχέως.
Ρέα: οἱονεί, *ῥοή*:
Ρήνη: ἐκ τοῦ ρέω.
Ρηξήνωρ: ρήγνυμι+ἀνήρ. (Βλ. καὶ Λεξιλόγιον *ἀνδρείας, γενναίου*).
Ρηξίβιος: " +βία=δύναμις (ὑπῆρξε Ὀλυμπιονίκης).
Ρῆσος: ἐκ τοῦ ρέω.
Ριανός: " "
Ρίγμος: ἐκ τοῦ ριγῶ.
Ρόδεια, Ρόδη, Ροδία, Ροδίος, Ρόδων: ἐκ τοῦ ρόδον.
Ρόδιππος, Ροδίππη: ρόδον +ἵππος.
Ροδογούνη: " +γόνυ, γούνατα.
Ροδόκλεια: ρόδον+κλέος.
Ροδόπη ἤ **Ροδῶπις:** ρόδον +ὄψ, ὤψ -δηλ. ἡ ροδαλή.
Ρόικος: ροὴ+ἵκω.
Ρόπαλος: ρόπαλον, ὅπερ ἐκ τοῦ ρίπτω. (Ὑπῆρξε υἱὸς Ἡρακλέους).
Ροῦφος: ἐκ τοῦ ἐρευθὸς=ἐρυθρός.
Ρώμη: ἐκ τοῦ ρώμη, ρώομαι.

Σ

Σαγγαῖος: πιθ. ἐκ τοῦ σάγος, σάκος =ἀσπὶς (ὑπῆρξε στρατηγός).
Σάδοκος: πιθ. ἐκ τοῦ σάω, σῶ +δοκός.
Σακάδας, Σάκας, Σάκων: ἐκ τοῦ σάκος=ἀσπίς.
Σάλαγος: σάλος+ἄγω.

Σάλαιθος: σάλος+αἴθω =καίω.
Σαλαμίς: θυγάτηρ τοῦ 'Απόλλωνος, ἐξ ἧς ἡ ὁμώνυμος νῆσος. 'Ετυμ. "σαλ" (βλ. Λεξιλόγιον ἁλὸς καὶ ἡλίου) +ἀμὶς =σκεῦος, δοχεῖον, συσσώρευσις.
Σάλαρος: σάλος +ἄρω, ἀραρίσκω, αἴρω.
Σάλιος, Σαλία: ἐκ τοῦ ἅλς· *ἅλιος* =θαλασσινός.
Σαλμωνεύς: ἐκ τοῦ ἅλμη (σάλμη), τὸ θαλάσσιον ὕδωρ.
Σάλπη: ἐκ τοῦ σάλπιγξ.
Σαλύνθιος: ἐκ τοῦ ἅλς, σάλος.
Σάμβας, Σάμβος: ἐκ τοῦ σαμβύκη=μουσ. ὄργανον.
Σαμβαύλας: σαμβύκη+αὐλός.
Σάμιππος: σάμη =(ὕψωμα) +ἵππος.
Σαμύλας: " "
Σάνδακος: σάνδυξ ="σεντούκι"
Σάνδης, Σανδώκης, Σάνδων: ὡς ἄνω.
Σαννίων: σάννας =γελωτοποιὸς (ἀρχ. ὑποκριτής).
Σανυρίων: ὡς ἄνω (κωμ. ποιητής).
Σαπφώ: ἄλλως **Ψάπφα**, δηλ. ψάλτρια. 'Εκ τοῦ ψαύω=ἐγγίζω χορδὰς λύρας.
Σάραμβος: σαρόω+ἐμβαίνω.
Σαρπηδών: πιθ. ἐκ τοῦ σάρπος =θήκη. Ἢ ἐκ θέμ. -ἁρπ- διὰ τροπῆς τῆς δασείας εἰς σ- δηλ. ἁρπηδών.
Σάρων: ἐκ τοῦ σαρόω, σαρώνω. 'Εξ αὐτοῦ ὠνομάσθη ὁ Σαρωνικὸς κόλπος.
Σατύρα: ἐκ τοῦ σάτυρος. 'Υπῆρξε ἑταίρα.
Σατυρίων: " " 'Υπῆρξε γελωτοποιός.
Σαώ: Νηρηίς, *σώτειρα* τῶν πλοίων.
Σάων: ἐκ τοῦ σαόω, σώω, σώζω.
Σειλήνη: ἐκ τοῦ ἥλιος→ σείλιος -καὶ σελήνη.
Σειληνός: ὡς ἄνω.
Σέλευκος: πιθ. ἐκ θέμ. σελ- +εὖχος.
Σιλήνη: ἐκ τοῦ σελήνη.
Σέλλος: ἐκ τοῦ σέλλα =ἕδρα, καθέδρα.
Σεραπίων: ἐκ τοῦ Θεραπίων, δι' ἐναλλαγῆς θ,σ.
Σεύθης: ἐ τοῦ σεύω=ὁρμῶ καὶ θέω =τρέχω.
Σθενέβοια: σθένος+βοή.
Σθενέλαος, Σθενελαΐδας: σθένος+λαός.
Σθενέλας, Σθενέλη: ἐκ τοῦ σθένος.
Σθένελος, Σθένις: ὡς ἄνω.
Σθενώ, Σθενωνίδας: ὡς ἄνω.
Σίβυλλα: ἐκ τοῦ σιὸς =θεὸς+*βουλή*. Δηλ. Θεοβούλη.
Σίδη: ἐκ τοῦ ἴδη, σίδη=λάμψις.
Σιδηρώ: ἐκ τοῦ σίδηρος.
Σίκιννος: ἐκ τοῦ σείω+κινῶ.
Σιλανίων, Σιλανός: ἐκ τοῦ σίλας, σέλας.
Σιμίας: ἐκ τοῦ σιμὸς="πλακουτσομύτης".
Σῖμος, Σίμων: ἀμφιβ. ἐτυμολ. Πιθανόν ἐκ τοῦ ὡς ἄνω.
Σιμωνίδης: ὡς ἄνω.
Σίνις: ἐκ τοῦ σίνομαι =βλάπτω.
Σινώπη: " " +ὤψ.
Σιτάλκης: σῖτος+ἀλκή.

Σκαῖος: Σκαία: ἐκ τοῦ σκαιὸς =σκιώδης, δυτικός.
Σκαμάνδριος: ἐκ τοῦ ποταμοῦ Σκάμανδρος, τοῦ ὁποίου τὴν κοίτην διήνοιξε ὁ Ἡρακλῆς. Ἐτυμολ.
Σκαμανδρώνυμος: ὡς ἄνω. Σκάμανδρος+ὄνομα. σκάπτω +ἀνήρ.
Σκάμων: ἐκ τοῦ σκάπτω.
Σκιάδας: ἐκ τοῦ σκιά. Ὑπῆρξε γλύπτης.
Σκίρος: σκίρος =γύψος.
Σκιρωνίδης: ὡς ἄνω.
Σκόπας: ἐκ τοῦ σκοπῶ.
Σκοπελιανός: ἐτυμολ. σκόπελος.
Σκύθης, Σκυθῖνος: πιθ. ἐκ τοῦ σκύτος=δέρμα.
Σκύλαξ: σκύλαξ =νεογνὸν τοῦ κυνός.
Σκυλλίας, **Σκύλλις**, **Σκύλλα:** ὡς ἄνω.
Σκύμνος: σκύμνος =νεογνὸν λέοντος.
Σμερδίας, **Σμέρδιος**, **Σμέρδις:** ἐκ τοῦ σμερδνὸς =τρομερός.
Σμερδομένις: σμερδνὸς (ὡς ἄνω) +μένος.
Σμίκρης, **Σμικρίων:** σμικρὸς =μικρός.
Σμῖλις: ἐκ τοῦ σμίλη. (Ὑπῆρξε γλύπτης).
Σμύρνα ἢ **Σμύρνη:** ἐκ τοῦ σμύρνον.
Σόλων: ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ Σελλὸς =ἱερεὺς τοῦ Διός.
Σόος ἢ **Σοῦς:** σόος =σῶος. Ἐκ τοῦ σεύω=ὁρμῶ.
Σουσαρίων: βλ. ὡς ἄνω.
Σοφαίνετος: σοφὸς+αἰνετός.
Σόφιλλος, **Σόφιος**, **Σόφων:** ἐκ τοῦ σοφός.
Σοφοκλῆς: σοφὸς+κλέος.
Σπάρτακος: πιθ. ἐκ τοῦ σπαρτὸς +ἄγω.
Σπειώ: ἐκ τοῦ σπέος, σπήλαιον. (Νηρηίς).
Σπεύσιππος: σπεύδω+ἵππος.
Σταδιεύς: ἐκ τοῦ στάδιον.
Στάλκας: " " στέλλω.
Σταμένης: ἵσταμαι+μένος.
Στασάνωρ: στάσις +ἀνήρ.
Στασέας, **Στασῖνος:** ἐτυμ. στάσις.
Στέντωρ: στένω, στόνος+τορός. Διέθετε διαπεραστικήν, στεντορίαν φωνήν.
Στερόπη: ἐκ τοῦ ἀστήρ, ἀστεροπή, ἀστραπή.
Στέφανος: ἐκ τοῦ στέφω, στεφάνι.
Στησαγόρας: στῶ, στήνω+ἀγορά, ἀγορεύω.
Στήσανδρος: " " +ἀνήρ.
Στησήνωρ: ὡς ἄνω.
Στησικλείδης, **Στησίκλεια**, **Στησικλῆς:** στῆσις, στάσις+κλέος.
Στησίλαος: ὡς ἄνω+λαός.
Στησίμβροτος: ὡς ἄνω +βροτός.
Στησίχορος: ὡς ἄνω +χορός.
Στίλβη, **Στιλβίδης**, **Στιλβωνίδης:** ἐκ τοῦ στίλβω.
Στίλπων: ὁμοίως ὡς ἄνω -στιλπνός.
Στιχίος: ἐκ τοῦ στίχος-*στείχω* =βαδίζω.
Στράβων: ἐκ τοῦ στρόβος.
Στρατάρχας: στρατὸς+ἄρχων.

Στράτιος, **Στράτων:** ἐκ τοῦ στρατός.
Στρατοβάτης: στρατὸς +βαίνω.
Στρατόδημος: " +δῆμος.
Στρατοκλείδης, **Στρατοκλῆς:** στρατὸς +κλέος.
Στρατόνικος, **Στρατονίκη:** στρατὸς +νίκη.
Στρεψιάδης: ἐκ τοῦ στρέφω.
Στρογγυλίων: ἐκ τοῦ στρογγύλος. (Ὑπῆρξε γλύπτης).
Στρόμβιχος: ἐκ τοῦ στρόμβος.
Στρουθίας: ἐκ τοῦ στρουθίον.
Στρόφιος: ἐκ τοῦ στροφή.
Στύγνη: (Μία ἐκ τῶν Δαναΐδων). Ἐκ τοῦ στυγνός, στυγῶ =μισῶ.
Σύαγρος: σῦς+ἀγρός.
Συλέα, **Συλεύς:** ἐκ τοῦ συλῶ, σύλη=ὕλη.
Συννόων: σύν+νοῦς (ὑπῆρξε γλύπτης).
Σφαῖρος: ἐκ τοῦ σφαῖρα. (ὑπῆρξε ὀλυμπιονίκης).
Σφοδρίας: ἐκ τοῦ σφοδρός.
Σφυρόμαχος: σφῦρα +μάχη.
Σφῦρος: ἐκ τοῦ σφῦρα.
Σχεδίος: " " σχεδὸν=πλησίον.
Σχοινεύς: " " σχοῖνος.
Σωγένης: σῶος+γένος.
Σωδάμας ἤ **Σώδαμος:** σῶος +δᾶμος=δῆμος.
Σωκλείδας, **Σωκλῆς:** σῶος +κλέος.
Σῶκος: ἐκ τοῦ σώζω.
Σωκράτης: σώζω +κράτος.
Σωκρατίδης: ὡς ἄνω.
Σῶμις: ἐκ τοῦ σῶμα· (ὑπῆρξε ἀγαλματοποιός).
Σώπατρος: ἐκ τοῦ σῶος, σώζω + πατήρ, πατρίς.
Σωπείθης: ἐκ τοῦ σῶος, " + πείθω.
Σωρανός: ἐκ τοῦ σωρός +ἄνω.
Σώσανδρος: σώζω+ἀνήρ.
Σωσάνη: " + ἄνω.
Σωσθένης: " +σθένος.
Σωσίας, **Σῶσις:** ἐκ τοῦ σώζω.
Σωσίβιος: σώζω + βίος.
Σωσιγένης: " + γένος.
Σωσίθεος: σώζω + θεός.
Σωσικλῆς: " + κλέος.
Σωσικράτης: σώζω, σώσω +κράτος.
Σωσιμένης: ὡς ἄνω + μένος.
Σωσίνομος: " " + νόμος.
Σωσίπατρος: " " + πατρίς.
Σώσιππος: " " + ἵππος.
Σωσίστρατος: " " + στρατός.
Σωσιφάνης: " " + φαίνω.
Σῶσος, **Σωσώ:** ἐκ τοῦ σώζω, σώσω, σῶς =σῶος.
Σωστράτη, **Σωστρατίδας**, **Σωστράτιος**, **Σώστρατος:** σώζω+στρατός.

Σωτάδης: "σωσάδης" (σώσω+ἄδω; ἢ ἅδην =λίαν;).
Σωτηρίδης: ἐκ τοῦ σώζω+τηρῶ.
Σωτήριχος: ὡς ἄνω.
Σωτίων: ἐκ τοῦ σώζω.
Σωφάνης: σώζω+φαίνω.
Σώφιλος: " +φίλος.
Σωφρονίσκος: ἐκ τοῦ σώφρων.
Σωφροσύνη: ὡς ἄνω.
Σώφρων: σῶς, σῶος+φρήν.

Τ

Τάγης: ἐκ τοῦ τάττω, ταγός.
Ταίναρος: " " τείνω, ταῦς+αἴρω, ἄρω.
Ταλαός: ἐκ τοῦ τλάω=ὑπομένω.
Τάλως: ὡς ἄνω.
Τάναγρα: τάσις+ἄγρα.
Τάνταλος: ἐκ τοῦ τείνω+τλάω.
Ταραξίων: ἐκ τοῦ ταράσσω.
Ταυρέας, Ταυρίσκος, Ταυρίων: ἐκ τοῦ ταῦρος.
Ταυροσθένης: ταῦρος+σθένος. (Δηλ. δυνατὸς σὰν ταῦρος. Ὑπῆρξε ὀλυμπιονίκης).
Τάφιος: *τάφος*=ἔκπληξις. Ἐκ τοῦ *θάμβος*.
Ταχώς: ἐκ τοῦ ταχύς.
Τεγεάτης: ἐκ τοῦ τέγος=στέγη.
Τεγύριος: ὡς ἄνω.
Τειρεσίας: ὡς μάντις, παρατηροῦσε τὰ τείρεα=ἄστρα.
Τέκμησσα: ἐκ τοῦ τέκμαρ, τεκταίνω.
Τέκταμος: ὡς ἄνω.
Τελαμών: ἐκ τοῦ τλάω-ῶ.
Τελέας: ἐκ τοῦ τελῶ.
Τελέδημος: τέλος+δῆμος.
Τελένικος: " +νίκη.
Τελέσαρχος: τέλεσις+ἀρχός, ἄρχων.
Τελέσας, Τελεσίας, Τελεσιάδης: ἐτυμ. *τέλεσις*.
Τελεσθώ: τέλος+θέω. (Ὠκεανίς).
Τελεσικλῆς: τέλεσις+κλέος.
Τελεσικράτης: " +κρατῶ.
Τελέσιλλα: " +ἴλλω.
Τελεσίνικος: " +νίκη.
Τελεσταγόρας: τέλεσις +ἀγορά, ἀγορεύω.
Τελέστας: ἐκ τοῦ τελῶ.
Τελεσφόρος: τέλος+φέρω.
Τελευταγόρας: τελευτῶ+ἀγείρω.
Τελεύτας, Τελευτίας: ἐκ τοῦ τελευτή.
Τελέων: ἐκ τοῦ τελῶ.
Τέλης: ἐκ τοῦ " τέλος.
Τέλλην: " " τέλλω, ἐπιτέλλω.
Τελλίας, Τέλλις, Τέλλος: ὡς ἄνω.
Τελχίν: ἐκ τοῦ *θέλγω*.

Τένης: ἐκ τοῦ *τείνω*.
Τεριναῖος: ἐκ τοῦ τέρην =τρυφερός.
Τερμέρα, Τέρμερος: ἐκ τοῦ *τέρμα*.
Τέρπανδρος: τέρπω καὶ ἀνήρ (Ὑπῆρξε λυρικὸς ποιητής).
Τέρπιος, Τερψίας, Τερψίων: ἐκ τοῦ τέρπω.
Τερψικλῆς: τέρψις +κλέος.
Τερψικράτη: " +κρατῶ.
Τερψιχόρη: Βλ. Κεφάλ. *Μοῦσαι*.
Τετράμνηστος: τετράκις+μνηστός.
Τεῦκρος: τεύχω+κρούω.
Τέχνων: ἐκ τοῦ τέχνη. (Ὑπῆρξε αὐλητής).
Τηλέγονος, Τηλεγόνη: τῆλε+γόνος.
Τηλέδαμος: τῆλε +δαμάω (ἤ δᾶμος, δῆμος).
Τηλεκλείδης, Τηλεκλῆς, Τήλεκλος: τῆλε+κλέος.
Τηλέμαχος: τῆλε+μάχη.
Τηλέμναστος: " +μνῶμαι, μνηστός, μναστός.
Τήλεμος, Τηλίνης: ἐκ τοῦ τῆλε=μακράν.
Τηλεφάνης: τῆλε+φαίνω.
Τηλέφασσα, Τήλεφος: τῆλε+φάσις, φῶς.
Τήραιος, Τηρεύς, Τήρης: ἐκ τοῦ τηρῶ =παρατηρῶ.
Τηριδάη: τηρῶ+δάω=διδάσκω.
Τιθωνός: ἐκ τοῦ τίθημι.
Τιλλίβορος: τίλλω+βορὰ (ὑπῆρξε ληστής).
Τιμαγένης: τιμῶ+γένος.
Τιμάγητος: " +ἄγω.
Τιμαγόρας: " +ἀγείρω, ἀγορά, ἀγορεύω.
Τίμαιος, Τιμαία, Τιμαιθώ: ἐκ τοῦ τιμῶ.
Τιμαίνετος: τιμῶ+αἰνῶ.
Τίμαλκος: τιμὴ+ἀλκή.
Τιμάνδρα: τιμὴ+ἀνήρ. (Ὑπῆρξε ἐρωμένη τοῦ Ἀλκιβιάδου, ἡ ὁποία καὶ τὸν ἔθαψε μετὰ τὴν προδοτικὴ ἐνέδρα ποὺ τοῦ ἐκόστισε τὴν ζωή. Δηλ. "ἐτίμησε τὸν ἄνδρα".)
Τίμανδρος: τιμὴ+ἀνὴρ (ἀξιωματικὸς Μεγ. Ἀλεξάνδρου).
Τιμάνθης: " +ἄνθος (Ὑπῆρξε ἀθλητής, αὐτοκτονήσας. Αὐτοεπυρπολήθη. -*ἄνθος*=πῦρ-).
Τιμάνωρ: ὅ,τι καὶ τὸ Τίμανδρος. Ὑπῆρξε ναύαρχος.
Τιμάρατος, Τιμαρέτη: τιμὴ+ἀρετή.
Τιμάρης: τιμὴ+ἀρὰ =προσευχή.
Τίμαρχος, Τιμαρχίδης: τιμὴ+ἀρχός, ἄρχων.
Τιμάσαρχος: τιμῶ, τιμήσω+ἀρχός.
Τιμασίθεος: " " +θεός.
Τιμασίων, Τιμησίας: τιμὴ+ἄση=κορεσμός.
Τιμέας: ἐκ τοῦ τιμῶ.
Τιμηγενίδης: τιμῶ+γένος.
Τιμησιάναξ: " +ἄναξ.
Τιμησίθεος, ἤ **Τιμόθεος:** τιμὴ+θεός.
Τιμόδημος: τιμὴ +δῆμος.
Τιμοκλῆς, Τιμόκλεια: τιμὴ +κλέος.
Τιμοκράτης: τιμὴ + κρατῶ.

Τιμοκρέων: τιμὴ + κρέων=βασιλεύς.
Τιμόκριτος: " + κρίσις, κριτός.
Τιμόλαος: " + λαός.
Τιμολέων: " + λέων.
Τιμόμαχος: " + μάχη.
Τιμονόη: " + νοῦς.
Τιμόξενος: " + ξένος.
Τιμόπτολις: " + πτόλις=πόλις.
Τιμοσθένης: " +σθένος.
Τιμοφάνης: " +φαίνω.
Τιμοχάρης: " +χαίρω.
Τιμόχαρις: ὡς ἄνω.
Τιμώ, Τίμων, Τιμῶσα: ἐκ τοῦ τιμῶ.
Τιμῶναξ: τιμὴ+ἄναξ.
Τισαγόρας: τίω =τιμῶ +ἀγείρω, ἀγορά.
Τισαμενός: " " +μένος.
Τίσανδρος: " " +ἀνήρ.
Τισίας, Τισιάδης: τίω, τίσω.
Τισικράτης: τίω+κράτος.
Τισόμαχος: " +μάχη.
Τισίφονος. Τισιφόνη: τίω+φένω. (Ἐρινὺς τιμωροῦσα τοὺς φόνους).
Τίτακος: πιθ. ἐκ τοῦ "τίσαγος".
Τιτάν: ἐκ τοῦ τείνω.
Τιτάνη: ὡς ἄνω.
Τληπόλεμος: τλάω -ῶ+πόλεμος.
Τλησίας: ἐκ τοῦ τλάω-ῶ.
Τολμαῖος, Τολμίδης: ἐκ τοῦ τόλμη.
Τόξαρις: τόξον +αἴρω.
Τοξεύς: ἐτυμ. τόξον. (Ἐτοξεύθη ὑπὸ τοῦ πατρός του).
Τοξοκράτη: τόξον+κρατῶ.
Τραγίσκος: ἐκ τοῦ τράγος. (Ὑπῆρξε προδότης).
Τραπεζεύς: ἐτυμ. τράπεζα.
Τραπεζώ: ὡς ἄνω.
Τρικόλωνος: τρὶς+κολώνη. (Ἔκτισε πόλιν).
Τριόπας: " +ὄψ, ὀπὸς=ὀφθαλμός.
Τριπτόλεμος: " +πτόλεμος=πόλεμος.
Τριταία: ὑπῆρξε ἱέρεια τῆς Ἀθηνᾶς τῆς Τριτογένειας.
Τρίφυλος: τρία+φυλή.
Τροφώνιος: τροφὴ+ὤνιον.
Τρόχιλος: ἐκ τοῦ τροχός.
Τρύφαινα: τρυφὴ+αἰνή.
Τρυφέρα: ἐκ τοῦ τρυφή, τρυφερός.
Τρυφιόδωρος: τρυφὴ+δῶρον.
Τρύφων: ἐκ τοῦ τρυφή.
Τρώς, Τρωίλος: ἐκ τοῦ τρύω=τρυπῶ (λίθους). Οἱ Τρῶες ὑπῆρξαν Πελασγοὶ τειχοποιοί. (Πρβλ. Τίρυνς, Τυρσηνοί - Βλ. σχετ. Κεφάλαιον Λεξιλόγιον "βασιλέως").
Τυδεύς: ρίζα σχετικὴ πρὸς *τύπτω*. Δηλ. ὁ Πλήκτης.

Τυνδάρεως: βλ. *Τυδεύς*.
Τυραννίων: ἐκ τοῦ τύραννος.
Τύρνος: ἐκ τοῦ τύρσις =πύργος.
Τυρταῖος, Τύρταμος: ὡς ἄνω.
Τύφων, Τυφών: ἐκ τοῦ *τῦφος*=καπνός.
Τυχίος, Τύχων: ἐτυμ. ἐκ τοῦ *τύχη*.

Υ

῞Υαγνις: πιθ. ἐκ τοῦ ὑακίζω =βρέχω.
῾Υάκινθος: ὕω=βρέχω -οἱονεὶ ὁ πολύκλαυτος, πολυθρήνητος ὅταν ἐφονεύθη.
῞Υας: ὁμοίως ὡς ἄνω. ᾿Εφονεύθη κατασπαραχθείς.
῾Υδρέας, ῾Υδρίας, ῾Υδριλίδης: ἐτυμ. *ὕδωρ*.
῾Υδισσός: ὑδέω =ἐγκωμιάζω.
῞Υηττος: ἐκ τοῦ *ὑετὸς*=βροχή.
῾Υλαῖος, ῾Υλακίδης, ῞Υλας, ῾Υλίας, ῾Υλεύς, ῞Υλη: ἐκ τοῦ ὕλη =δάσος.
῞Υλλος: ἐκ τοῦ ὕλλος =μικρὸς ὕδρος=ὄφις.
῾Υμάνη: ἐκ τοῦ ὗμα =ὑετός.
῾Υμνίς: " " ὕμνος.
῾Υπάτης, ῾Υπατία: ἐκ τοῦ *ὑπέρ*, ὑπέρτατος, ὕπατος.
῾Υπατόδωρος: ὕπατον+δῶρον.
῾Υπέροχος, ῾Υπερεχίδης, ῾Υπερόχη: ἐκ τοῦ *ὑπερέχειν*.
῾Υπείρων: ἐκ τοῦ *ὑπείρω* =σύρω κάτω.
῾Υπεράνθης: " " ὑπὲρ +ἄνθος.
῾Υπεράσιος: ἐκ τοῦ ὑπὲρ +ἄση =κορεσμός.
῾Υπέρβατος: " " " +βατός.
῾Υπέρβιος: " " " +βία, βίος.
῾Υπέρβολος: " " " +βάλλω.
῾Υπερήνωρ: " " " +ἀνήρ, δηλ. ἀνδρεῖος.
῾Υπέρης: " " ὑπέρ.
῾Υπερίδης: ὡς ἄνω.
῾Υπερίππη: ὑπὲρ +ἵππος.
῾Υπέρλαος: " +λαός.
῾Υπερμένης: " +μένος.
῾Υπερμνήστρα: " +μνήμη.
῾Υπέρφας: ὑπὲρ+φάος.
῞Υρτιος: ὑρτάνη=πῶμα.
῞Υσμων: ὗσμα=βροχή.
῾Υψεύς, ῾Υψίων: ἐκ τοῦ ὕψος.
῾Υψήνωρ: ὕψος +ἀνήρ.
῾Υψικλῆς: " +κλέος.
῾Υψικράτης: " +κρατῶ.
῾Υφιπύλη: " +πύλη.

Φ

Φαεινός, Φαεινίς,Φάεννα: ἐκ τοῦ φάος - φῶς.
Φαίαξ: φῶς +ἄγω.
Φαίδιμος: ἐκ τοῦ φαιδρός.
Φαίδρα, Φαιδρίας, Φαῖδρος: ἐτυμ. φαιδρός.

Φαίδων: ἐτυμ. φαιδρός.
Φαιδώνδας: ὡς ἄνω.
Φαιναρέτη: φαίνω+ἀρετή.
Φαινίας, Φαινώ: ἐκ τοῦ φαίνω.
Φαινεκλῆς: φαίνω +κλέος.
Φαίνιππος: " +ἵππος.
Φαῖνοψ: " +ὄψ, ὀπός.
Φαίων: ἐκ τοῦ φῶς, φαίνω.
Φάλανθος: *φάλον* (=λαμπρὸν) +*ἄνθος*.
Φάλαρος: " " +ἄρω, ἀραρίσκω. (λαμπρὸν κόσμημα).
Φαλίας, Φαλῖνος, Φάλιος: ἐκ τοῦ φαλὸς =λαμπρός.
Φάλκης: προφανῶς ἐκ τοῦ Φά-ος καὶ ἀλκή. (Ὄνομα χαρακτηρίζον ἐξέχοντα πρόσωπα).
Φάνης: ἐκ τοῦ φαίνω.
Φανίας, Φάνος, Φανός: ὡς ἄνω.
Φανόδημος: φαίνω, φανὸς +δῆμος.
Φανόδικος: " " +δίκη.
Φανοκλῆς: " " +κλέος.
Φανόκριτος: " " +κρίσις, κριτός.
Φανόμαχος: φαίνω, φανὸς +μάχη.
Φανοσθένης: " " +σθένος.
Φανόστρατος, Φανοστράτη: φαίνω, φανὸς +στρατός.
Φάντης, Φάντων, Φανώ: ἐκ τοῦ φαίνω.
Φαρακίδας: φέρω+ἀκίς.
Φασίμηλος: φάσις+μέλος. (Ὑπῆρξε μουσικός)
Φάσων: ἐκ τοῦ φαίνω, φάσις.
Φάϋλλος: ρίζα "φα" +βλ. Ὕλλος.
Φάων: ἐκ τοῦ φάος-φῶς. (Ὑπῆρξε κάλλιστος. Τὸν ἠράσθη ἡ Σαπφώ).
Φείδας, Φειδίας: ἐκ τοῦ φείδομαι.
Φειδιππίδης, Φείδιππος: φείδομαι +ἵππος.
Φειδόστρατος: φείδομαι + στρατός.
Φειδώλας, Φείδων, Φειδωνίδης: βλ. Φείδας.
Φερεκλῆς, Φέρεκλος: φέρω+κλέος.
Φερεκράτης: φέρω +κρατῶ.
Φερεκύδης: " +κῦδος=δόξα.
Φερένικος, Φερενίκη: φέρω+νίκη.
Φερετίμη: φέρω +τιμή.
Φερεύς, Φέρης, Φερίας, Φερών, Φέρουσα: ἐκ τοῦ φέρω.
Φηγεύς: ἐκ τοῦ φηγὸς=ἱερὰ δρῦς τοῦ Διός.
Φήμιος: ἐκ τοῦ φήμη.
Φημονόη: φήμη+νόος, νόησις.
Φηνεύς, Φηνώ: ἐκ τοῦ φαίνω: Φανεύς, Φανώ.
Φίλα: φίλη, ἐκ τοῦ φιλῶ.
Φιλάγριος: φιλῶ =ἀγαπῶ+ἀγρός.
Φιλαίμων: " + αἷμα, μὲ τὴν ἔννοια γένος, γενιά.
Φιλαινέτη: " + αἶνος, αἰνετός.
Φιλαινίς: " + αἶνος (ὑπῆρξε ποιήτρια).
Φίλαιος, Φιλάων, Φιλέας: ἐκ τοῦ φιλῶ.

Φιλαλήθης: φιλῶ + ἀλήθεια.
Φιλάμμων: " + Ἄμμων.
Φίλανδρος: " + ἀνήρ.
Φιλέταιρος: " + ἑταῖρος.
Φίληβος: " + ἥβη.
Φιλήμων: ἐκ τοῦ φίλος.
Φιληρατίς: φιλῶ +ἐράω-ῶ.
Φιλήσιος, Φιλητᾶς: ἐκ τοῦ φιλῶ.
Φιλητορίδης: φιλῶ+ἦτορ =καρδία.
Φιλία, Φιλιάδης, Φιλίδας: ἐκ τοῦ φιλῶ.
Φίλιννα, Φιλῖνος: ὡς ἄνω.
Φιλιππίδης: φιλῶ, φίλος+ἵππος.
Φίλιππος: ὡς ἄνω.
Φιλίσκος: φίλος+εἴσκω (=ὁμοιάζω).
Φιλίστα: φιλτάτη.
Φιλιστίδης, Φιλιστίων, Φίλιστος: βλ. ὡς ἄνω.
Φιλογένης: φιλῶ+γένος.
Φιλόδημος, Φιλοδάμεια: φιλῶ+δῆμος.
Φιλοδίκη: φιλῶ+δίκη.
Φιλοζώη: φιλῶ + ζωή.
Φιλοίτιος: " + οἶτος.
Φιλοκλέων, Φιλοκλῆς: φιλῶ + κλέος.
Φιλοκράτης: " + κράτος.
Φιλοκτήμων, Φιλοκτήτης: φιλῶ +κτῆμα, κτῆσις.
Φιλοκύων: φιλῶ +κύων.
Φιλόλαος: φιλῶ +λαός.
Φιλομάχη: φιλῶ +μάχη.
Φιλομέδουσα: " +μέδομαι.
Φιλομήλα: " +μῆλα=πρόβατα (ἢ φιλῶ +μεληδὼν=φροντίς).
Φιλόμηλος: ὡς ἄνω.
Φιλόμνηστος: φιλῶ+μνήμη, μνηστός.
Φιλόνικος: " +νίκη.
Φιλονόη: " +νοῦς.
Φιλόνομος, Φιλόνομη: φιλῶ +νόμος.
Φιλόξενος, Φιλοξένη: φιλῶ +ξένος.
Φιλοποίμην: " +ποιμήν.
Φιλόπονος: " +πόνος=κόπος.
Φιλοστέφανος: φιλῶ +στέφανος.
Φιλόστοργιος: " +στοργή.
Φιλόστρατος: " +στρατός.
Φιλότιμος: " +τιμή.
Φιλούμενος: ἐκ τοῦ φιλοῦμαι. Δηλ. ὁ ἀγαπώμενος.
Φιλοφάνης: φιλῶ+φαίνω.
Φιλόφρων: φιλῶ+φρήν.
Φιλοχαρής, Φιλοχαρίδας: φίλος+χαρά.
Φιλόχορος: φίλος+χορός.
Φιλώ, Φίλων: ἐκ τοῦ φίλος, φιλῶ.

Φιλωνίδης, Φιλωνίς: φίλος+ὦνος=τιμή.
Φιλώτας: φίλος+ὦσις.
Φλεγύας: ἐτυμ. φλόξ. (Ἐπυρπόλησε τὸν ἐν Δελφοῖς ναόν. Τὸ πῦρ κατέσβεσεν ὁ Ἀπόλλων).
Φλέγων, Φλογίδας: ἐτυμ. φλέγω, φλόξ.
Φλίας: ἐκ τοῦ *φλύω.*
Φόβη: ἐτυμ. φυγὴ (Ἀμαζὼν τρέπουσα εἰς φυγήν).
Φοιβίδας: ἐκ τοῦ Φοῖβος.
Φοινικίδης: " φοινικοῦς =ἐρυθρός.
Φοῖνιξ: ὡς ἄνω -υἱὸς Ἀγήνορος.
Φοίτιος: φοιτῶ =συχνάζω.
Φόρβας ἢ **Φόρβος:** ἐκ τοῦ φέρβω =τρέφω.
Φορμίων: φορμὸς=σκεῦος πλεκτόν.
Φορωνεύς: ἐκ τοῦ φέρω+ὦνος =ἀξία.
Φάδμων: ἐκ τοῦ "Φάσμων" -φάσμα.
Φρασίας, Φράσιμος, Φράσιος, Φράστωρ: ἐκ τοῦ φράζομαι, φράσις.
Φρασίδαμος: ὡς ἄνω +δᾶμος, δῆμος.
Φρασικλείδης: " +κλέος.
Φρικίας, Φρίκιος, Φρίκων: ἐτυμ. *φρίκη.*
Φρίξος: ὡς ἄνω.
Φρονίμη: ἐκ τοῦ φρονῶ, φρόνιμος.
Φροντίδας, Φρόντις: ἐκ τοῦ φροντίς.
Φρουραρχίδας: φρουρὸς+ἄρχω.
Φρύνη: ἐκ τοῦ φρύνη =βάτραχος.
Φρύνις, Φρυνίσκος, Φρύνιχος, Φρύνων, Φρυνώνδας: ὡς ἄνω.
Φύη: ἐκ τοῦ φυὴ=παράστημα (Ὑπῆρξε γυνὴ ὑψηλοῦ καὶ ὡραίου ἀναστήματος).
Φυκιάδας: ἐκ τοῦ *φύκιον.*
Φυλακίδας, Φύλακος: ἐτυμ. *φύλαξ.*
Φύλαρχος: φυλὴ+ἀρχός, ἄρχων.
Φύλας, Φυλεύς: ἐκ τοῦ *φυλή.*
Φυλείδης: φυλὴ+εἶδος.
Φυληΐς, Φυλώ: ἐκ τοῦ *φυλή.*
Φυλλίδας, Φύλλις, Φυλλίς: ἐκ τοῦ *φύλλον.*
Φυλόμαχος: φυλὴ +μάχη, μαχητής.
Φυσάδεια: φύσις+ἁδὺς =ἡδύς.
Φύσιος: ἐκ τοῦ *φύσις.*
Φυσκίδας, Φύσκος, Φύσκων: ἐκ τοῦ *φύσκα.*
Φύταλος: ἐκ τοῦ *φύσις, φυτός.*
Φωκίδης, Φωκίων, Φῶκος: ἐκ τοῦ *φῶς.*
Φώκριτος: φῶς+κριτός.
Φωκυλλίδης: βλ. Φωκίδης.
Φώτιος: ἐτυμ. φῶς, φωτός.

Χ

Χαβρίας: πιθ. ἐκ τοῦ κάπτω+ρέω, εἴτε ἐκ τοῦ χά(F) ος+ρέω.
Χαιρέας, Χαιρήμων, Χαιρίδας: ἐκ τοῦ χαίρω.
Χαιρέδημος: χαίρω + δῆμος.
Χαιρεκράτης: " + κρατῶ.
Χαιρέλεως ἢ **Χαιρησίλαος:** χαίρω + λεὼς=λαός.

Χαιρέστρατος, Χαιρεστράτη: χαίρω + στρατός.
Χαιρεφάνης, Χαιρεφῶν: χαίρω + φαίνω.
Χαιρέφιλος: " + φίλος.
Χαίριππος: " + ἵππος.
Χαῖρις, Χαίρων, Χαιρώνδας: ἐκ τοῦ χαίρω.
Χαῖτος: ἐκ τοῦ χαίτη.
Χαλάστρη: ἐκ τοῦ χαλῶ, χαλαρῶ.
Χαλκιόπη: χαλκὸς +ὄψ, ὀπός.
Χαλκώδων: χαλκοῦς+ὀδούς.
Χάλκων: ἐτυμ. χαλκός.
Χάραξος: ἐκ τοῦ χαράττω+ἄγω.
Χάρης, Χαριάδης: ἐκ τοῦ χαίρω.
Χαρίδημος: χαίρω+δῆμος.
Χαρικλῆς, Χαρικλείδης, Χαρίκλεια, Χαρικλώ: χαρὰ+κλέος.
Χαρίλαος: χαρὰ +λαός.
Χαρινάδης, Χαρίνδας, Χαρῖνος, Χάρις, Χαρισία: ἐκ τοῦ χάρις.
Χαρίξενος, Χαριξένη: χάρις+ξένος.
Χάριππος: χάρις+ἵππος.
Χαρίσανδρος: " +ἀνήρ.
Χαρισιάδης, Χαρίσιος: ἐκ τοῦ χάρις.
Χαριτιμίδης: χάρις+τιμῶ.
Χαρίτων, Χαριτώ: ἐκ τοῦ χάρις.
Χαρμάδας, Χαρμίδης, Χαρμίνος, Χάρμος: ἐκ τοῦ χάρμα =χαρά.
Χάρμιππος: χάρμη=μάχη+ἵππος.
Χαρμόλαος: χάρμα +λαός.
Χαροπῖνος, Χάροπος, Χάροψ: χαρὰ+ὄψ=φωνή, ὀφθαλμός.
Χάρτας: ἐκ τοῦ *χάρτης*.
Χαρώνδας: ἐκ τοῦ *χαρά*.
Χείλων: ἐτυμολ. *χείλη*.
Χειλωνίς: ὡς ἄνω-θυγάτηρ τοῦ Χείλωνος.
Χείμων: ἐκ τοῦ χειμών.
Χειρίσοφος: ὁ εἰς τὰς χεῖρας σοφὸς (ὑπῆρξε γλύπτης).
Χειρόμαχος: χεὶρ+μάχη.
Χείρων: ἐκ τοῦ χείρ (ἦτο ἰατρός).
Χερσέας, Χέρσις: ἐκ τοῦ χέρσος =γῆ (ἢ ἐκ τοῦ "*χερσίν*").
Χερσικράτης: ὡς ἄνω +κράτος.
Χερσίφρων: ὡς ἄνω+φρήν, φρενός.
Χηνίδας: ἐτ. χήν, χηνός.
Χθονία: χθὼν=γῆ (ὡς θυγάτηρ τοῦ Ἐρεχθέως).
Χθόνιος: " "
Χθονοφύλη: χθὼν+φυλή.
Χιλᾶς, Χίλεος: χιλὸς=χόρτος, χλόη.
Χίλων: "
Χίονις, Χιόνη: ἐτυμ. χιών.
Χιωνίδης: ὡς ἄνω.
Χλαινέας: ἐτ. *χλαίνη*.
Χλέμος: ἐκ τοῦ χλίω, *χλιαίνω*.

Χλίδων: ἐκ τοῦ χλιδή, ὅπερ ἐκ τοῦ *χλιαίνω*.
Χλῶρις: ἐκ τοῦ *χλωρὸς* ὅπερ ἐκ τοῦ *χλόη*.
Χοιρίλος: ἐκ τοῦ *χοῖρος*.
Χρέμις, Χρεμύλος, Χρέμων, Χρεμωνίδης: πιθ. θέμα "*χρη*" =χρειάζεται, πρέπει.
Χρηστόδημος: χρηστὸς +δῆμος.
Χρῆστος: ἐκ τοῦ *χρηστός*.
Χριστόδωρος: ἐκ τοῦ χριστός, κεχρισμένος, +δῶρον.
Χρομίος, Χρόμις, Χρόμων: πιθ. ἐκ τοῦ χρὼς=δέρμα.
Χρυσάμη, Χρύση, Χρύσιλλα: ἐκ τοῦ χρυσός.
Χρυσανθίς: χρυσὸς+ἄνθος.
Χρυσάωρ: ἐκ τοῦ χρυσὸς+ἄορ=ξίφος.
Χρύσης: ἐκ τοῦ χρυσός.
Χρυσηίς: ὡς θυγάτηρ τοῦ Χρύση.
Χρύσιππος, Χρυσίππη: χρυσὸς+ἵππος.
Χρῦσις, Χρυσίς: βλ. Χρύσης.
Χρυσογένεια: χρυσὸς+γένος.
Χρυσόγονος, Χρυσογόνη: χρυσὸς +γόνος.
Χρυσόθεμις: " +θέμις.
Χρυσοπέλεια: " +πέλω =ὑπάρχω.
Χρυσόρθη: " +ὄρνυμι.
Χρυσόστομος: χρυσὸς+στόμα.
Χυτρίνος, Χύτρος: ἐκ τοῦ χύτρα, ὅπερ ἐκ τοῦ χέω.
Χωνίδας: ἐκ τοῦ *χοάνη*.
Ψαμάθη: ἐκ τοῦ ψάμαθος =ἄμμος (ὑπῆρξε Νηρηίς).
Ψάμμων: " " ψάμμος =ἄμμος (ἐτυμ. ψήω=τρίβω).
Ψάων: ἐκ τοῦ ψήω, ψάω =τρίβω.

Ω

Ὤγυγος: ἐκ τοῦ ὠγὴν =ὠκεανός.
Ὠερόη: ἐκ τοῦ ὤεον=ὠὸν +ροή.
Ὠκάλεια: ὠκαλέος =ὠκὺς =ταχύς.
Ὠκύαλος: ὠκὺς+ἅλς (ὑπῆρξε Φαῖαξ ναυτικός).
Ὠκυθόη: ὠκὺς=ταχὺς+θέω =τρέχω.
Ὠκυπέτη: " +πέτομαι, πετῶ.
Ὠκυπόδη: " +ποῦς.
Ὠκυρόη: " +ροῦς.
Ὤκυτος: ἐκ τοῦ ὠκύς, ὠκύτατος.
Ὠλένιος: ἐκ τοῦ ὠλένη =βραχίων, πῆχυς.
Ὤλενος, Ὠλήν: ὡς ἄνω.
Ὠμάρης: ὦμος+αἴρω.
Ὠμίας: ὁ διαθέτων εὐρεῖς ὤμους.
Ὠρείθυια: θέμα -ωρ,-ορ τοῦ ὄρνυμι+θύω =ὁρμῶ. (ἀνηρπάγη ὑπὸ τοῦ Βορέου).
Ὠρέων: ἐκ τοῦ ὠρέω =φροντίζω -ὦρος =φύλαξ.
Ὠρομέδων " " +μέδω.
Ὧρος: =οὖρος =φύλαξ.
Ὠφελίων: ἐκ τοῦ ὠφελῶ.
Ὦψ: ὤψ= 1) ὀφθαλμὸς 2) ὄψις 3) φωνή.

Τὰ ὡς ἄνω παρατεθέντα ὀνόματα δὲν καλύπτουν πλήρως τὴν ἀναξάντλητη ἑλληνικὴ ὀνοματοθεσία. Εἶναι ἁπλῶς τὰ κυριώτερα καὶ τὰ πλέον συχνὰ ἀναφερόμενα. Δὲν ἔχουν ἐπίσης καταχωρισθῆ τὰ νεώτερα, τὰ "χριστιανικὰ" ὀνόματα, τὰ ὁποῖα εἶναι μὲν ἑλληνικῆς ἐτυμολογίας δὲν ὑπάρχουν ὅμως στὴν ἀρχαία Γραμματεία, ὅπως π.χ. Στυλιανός (ἐκ τοῦ στύλος), Σπυρίδων (ἐκ τοῦ σπυρὶς) κλπ. σχετικά.

Ὑπάρχουν ἐπίσης ὀνόματα σημερινά, τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ξενικὰ (ρωμαϊκὰ ἢ ἑβραϊκὰ) στὴν πραγματικότητα ὅμως εἶναι καὶ αὐτὰ ἑλληνικῆς ἐτυμολογίας.
π.χ. Κώστας, Κωνσταντίνος, ἐκ τοῦ λατιν. Constans, Constantius, Constantinus, ὅπερ ὅμως ἐκ τοῦ cum+stans, sto. Δηλ. σὺν+ἱστάς, στῶ.[1]
Ἤ (τὰ θεωρούμενα ὡς ἑβραϊκὰ) ὀνόματα ὅπως Μαρία, Ἄννα, Ἰωάννης κ.ἄ...

Μαρία: ἐκ τοῦ ἑβρ. *Μυριάμ* (=ἡ κυρὰ τῆς θάλασσας), τὸ ὁποῖον ὅμως παράγεται ἐκ τῆς ἑληνικῆς λέξεως *μύρα* =θάλασσα. Τὸ δὲ θεωρούμενον ὡς ὑποκοριστικὸν *Μαίρη*, στὴν πραγματικότητα προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀρχαιοελληνικὸν ρῆμα *μαρμαίρω* =ἀστράπτω. *Μαίρη* ἦτο ὄνομα Νηρηίδος, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀστὴρ Σείριος, ὡς ἀπαστράπτων.

Ἄννα: κακῶς θεωρεῖται ὅτι προέρχεται ἐκ τοῦ ἑβρ. Hannāh (Χάννα) ποὺ σημαίνει ἀγαπητή, χαριτωμένη. Ἐὰν συνέβαινε αὐτό, κατ' ἀρχὴν θὰ ἔπρεπε νὰ δασύνεται: Ἅννα. Τὸ *Ἄννα* προέρχεται ἐκ τοῦ προσωνυμίου τοῦ Διὸς "*Ἄνα*" (ὅπερ ἐκ τοῦ *ἄνω*), γι' αὐτὸ στὰ ἑβραϊκὰ ὑπάρχει καὶ ὡς ὄνομα ἀρσενικόν. Τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ τὸν περιέφερον "ἀπὸ τὸν Ἄν(ν)α εἰς τὸν Καϊάφα". Ἁπλῶς, τὸ κύριον ὄνομα *Ἄνα* ἐγράφη κακῶς μὲ δύο νν, γιὰ νὰ ταιριάζη μὲ τὸ ἑβρ. *Χάννα*. Μόνον οἱ Ἱσπανοὶ τὸ γράφουν σωστά, σύμφωνα μὲ τὴν ἑλληνική του ἐτυμολογία, ὡς Ana.
Σημειωτέον ἐπίσης ὅτι ἡ Διδώ, ἡ ἀδελφὴ τοῦ Πυγμαλίωνος, ἐπωνομάζετο *Ἄνα* καὶ ἐσήμαινε "Ἡρωίς".

Ἰωάννης: Πρόκειται περὶ τοῦ *Ἴωνος*, υἱοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Κρεούσης, ὁ ὁποῖος στὴν Ἰταλία ἔγινε *Ἰανός*, *Ἰάνης*, καὶ τῇ παρεμβολῇ του *ω* καὶ ἑνὸς ἐπὶ πλέον *ν* → Ἰωάννης. (Ὅπως τὸ Ἄνα ἔγινε Ἄννα).

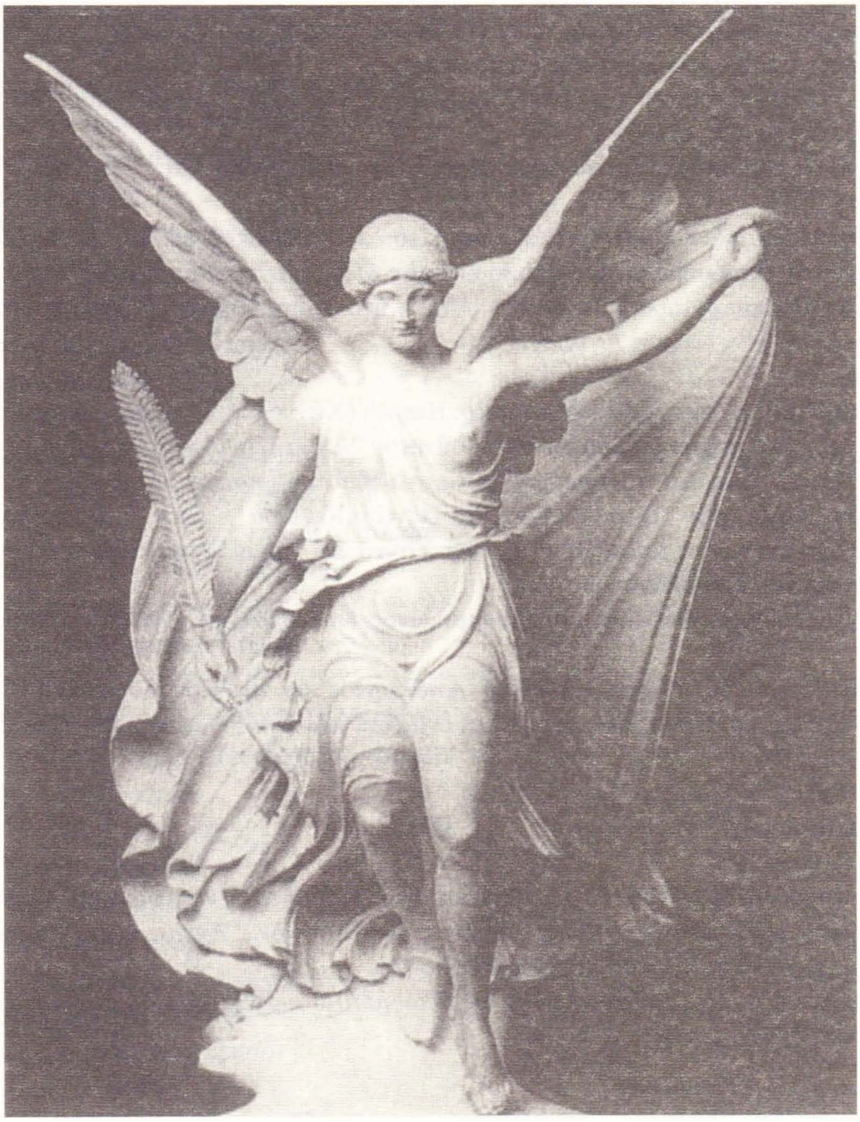
Γράφει ὁ Ἀθαν. Σταγειρίτης:

> *«Ὁ Ἰανός, ὁ ἀρχαιότατος βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας, ἦτο Ἕλλην τὸ γένος, υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Κρεούσης, θυγατρὸς τοῦ Ἐρεχθέως, βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν.. Ἔκτισε καὶ φρούριον ἐπί τινος λόφου τῆς Ρώμης, τὸ Ἰανίκουλον, καὶ ἐδίδαξε πολλά.*
> *Ὅθεν ἐτίμησαν τὸν -Ἴωνα- Ἰανὸν -Ἰάνην ὡς θεὸν μετὰ θάνατον.. ἐπειδὴ ἀρχαιότερον βασιλέα καὶ εὐεργέτην δὲν ἐγνώριζον.»*
>
> (Ὠγυγία Β' σλ. 449)

Ἀλλὰ καὶ ὁ Αἰσχύλος ἀντὶ "Ἕλληνες" χρησιμοποιεῖ τὸν τύπον "*Ἰάνων λαός*".

Ἐστι μὲν οὖν
τὰ ὀνόματα
ἑλληνικά...

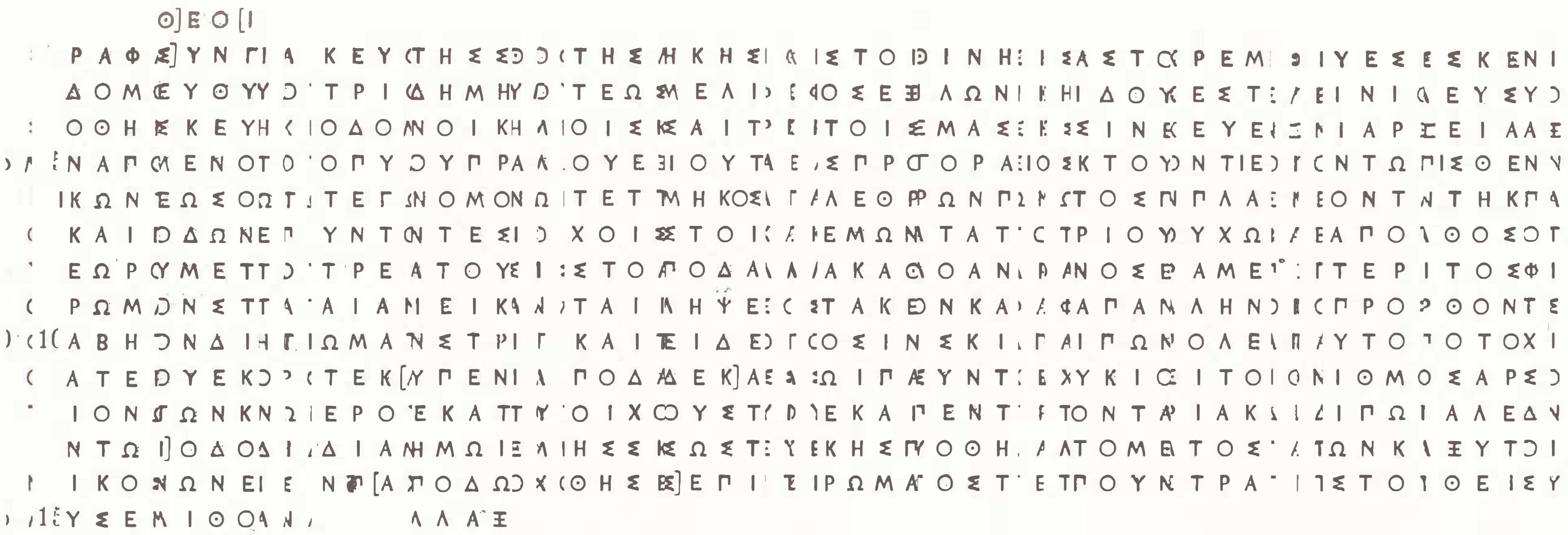
1. Βλ. ΕΛΛΗΝ ΛΟΓΟΣ - Πῶς ἡ Ἑλληνικὴ γονιμοποίησε τὸν Παγκόσμιο Λόγο (Κεφάλ.: Τὰ Ρωμαϊκὰ ὀνόματα εἶναι ἑλληνικά)- Α. Τζιροπούλου-Εὐσταθίου- Ἐκδ. Γεωργιάδης.

ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ Β'

Ὀλίγα περὶ τῆς γραπτῆς μας γλώσσης

[Θ]εο[ί].
Σ]υνγραφαὶ τῆς σκευοθήκης τῆς λιθίνης τοῖς κρεμαστοῖς σκεύεσιν
Εὐθυδόμου Δημητρίου Μελιτέως, Φίλωνος Ἐξηκεστίδου Ἐλευσινίου,
σκευοθήκην οἰκοδομῆσαι τοῖς κρεμαστοῖς σκεύεσιν ἐν Ζείαι ἀρξά-
μενον ἀπὸ τοῦ προπυλαίου τοῦ ἐξ ἀγορᾶς προσιόντι ἐκ τοῦ ὄπισθεν τῶν ν-
εωσοίκων τῶν ὁμοτεγῶν, μῆκος τεττάρων πλέθρων, πλάτος πεντήκοντα π-
οδῶν καὶ πέντε σὺν τοῖς τοίχοις, κατατεμὼν τοῦ χωρίου βάθος ἀπὸ το-
ῦ μετεωροτάτου τρεῖς πόδας, τὸ ἄλλο ἀνακαθαράμενος, ἐπὶ τὸ στέριφ-
ον στρωματιεῖ καὶ ἀναλήψεται ἴσον κατὰ κεφαλὴν ἅπαν ὀρθὸν πρὸς τ-
ὸν διαβήτην, στρωματιεῖ δὲ καὶ τοῖς κίοσιν ἀπολείπων ἀπὸ τοῦ τοίχ-
ου ἑκατέρου πέντε κ[αὶ δέκα] πόδας σὺν τῶι πάχει τοῦ κίονος. Ἀριθμὸς
τῶν κιόνων ἑκατέρου τοῦ στοίχου πέντε καὶ τριάκοντα, διαλείπων δ-
[ί]οδον τῶι δήμωι διαμέσως τῆς σκευοθήκης. Πλάτος τὸ μεταξὺ τῶν κιό-
νων εἴκοσι ποδῶν, πάχος ἐπιθήσει τὸ στρῶμα τετράπουν, τιθεὶς τοὺς
λίθους ἐναλλάξ

Ἡ ἀρχὴ ἀπὸ τὴν συγγραφὴν (Συμβόλαιον) διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς ἐν Πειραιεῖ Σκευοθήκης τοῦ Φίλωνος, ὅπως ἀνευρέθη χαραγμένη ἐπὶ πλακός. (Παρατίθενται οἱ 15 πρῶτοι στίχοι).

(Παρένθεσις): **Ὀλίγα περὶ τῆς γραπτῆς μας γλώσσης.**

ΑΛΦΑΒΗΤΟΝ

Ἡ προβολὴ ὑποθετικῶν, ἀτεκμηρίωτων, ἀντι-ἐπιστημονικῶν "ἰνδοευρωπαϊκοσανσκριτικῶν" θεωριῶν, συνοδεύεται καὶ ὁλοκληρώνεται ἀπὸ τὴν μονόπλευρη καὶ ἀπολυταρχικὰ διατυπωμένη "ἄποψιν" περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου ἀπὸ τὰ "φοινικικὰ γράμματα", τὸ φοινικικὸν "ἀλφάβητον" (στὴν πραγματικότητα συλλαβάριον) δηλαδὴ "*φοινηκήιον ψέμμα*".

Οἱ φοινικισταὶ βασίζονται στὸ γνωστὸ ἀπόσπασμα[117] τοῦ Ἡροδότου

> "*Οἱ δὲ Φοίνικες... εἰσήγαγον*
> *διδασκάλια ἐς τοὺς Ἕλληνας*
> *καὶ δὴ* **καὶ γράμματα** *οὐκ ἐόντα*
> *πρὶν Ἕλλησι,* **ὡς ἐμοὶ δοκέει...**"

τὸ ὁποῖον προβάλλεται περίπου ὡς θρησκευτικὸν "δόγμα", χωρὶς οὐδέποτε νὰ παρατίθενται αἱ περὶ τοῦ ἀντιθέτου ἐκδοχαὶ ἄλλων ἀρχαίων συγγραφέων.

> «*Ἀταλαίπωρος τοῖς πολλοῖς ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας καὶ ἐπὶ τὰ ἑτοῖμα μᾶλλον τρέπονται.*"
> (Θουκυδ. 1.20,3)

Ὅμως ἡ ἀληθινὴ ἐπιστήμη βασίζεται στὴν ἔρευνα, στὶς διαδοχικὲς ἀνακαλύψεις, στὴν συνεχῆ ἀνασκευὴ τῶν θεωριῶν καὶ τῶν ἀρχῶν της. **Ἡ Ἐπιστήμη δὲν δογματίζει.** Τὰ ἀκίνητα καὶ ἀπαρασάλευτα δόγματα εἶναι ἀντιεπιστημονικά. Φθάνει νὰ σκεφθοῦμε ὅτι πρὶν ἀκόμη ἀπὸ 60 χρόνια, οἱ Ἐγκυκλοπαίδειες ἀνέγραφαν ὅτι τὸ ἄτομον δὲν διασπᾶται, ὅτι ἡ μυκηναϊκὴ-μινωικὴ διάλεκτος ἦτο σημιτικῆς προελεύσεως καὶ ὅτι τὰ Ὁμηρικὰ ἔπη μετεδίδοντο τάχα ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν προφορικῶς, μέχρι τὴν ἐπὶ ἄρχοντος Πεισιστράτου περισυλλογὴ καὶ καταγραφή τους (ΣΤ' μ.Χ. αἰ.).

Ὡς πρὸς τὸ ἐπίμαχον ἀπόσπασμα τοῦ Ἡροδότου, παρατηροῦμε τὰ ἑξῆς:

1) Ὁ ἴδιος ὁ Ἡρόδοτος διατυπώνει τὴν πληροφορία μὲ ἐπιφύλαξι: "*ὡς ἐμοὶ δοκεῖ*". Τὸ ρῆμα δοκῶ σημαίνει νομίζω, ὑποθέτω, σκέπτομαι, φαντάζομαι, φαίνομαι κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν πραγματικότητα, ὅ,τι δηλαδὴ τὸ σημερινὸ "μοῦ φαίνεται". "*Ὃν φαμὲν δοξάζειν, ἀλλ' οὐ γιγνώσκειν*". (Πλάτ. Πολιτ. 476 δ)

Ἀντιθέτως πρὸς τὸ "*ὡς ἐμοὶ δοκέει*", ὅποτε ὁ Ἡρόδοτος εἶναι βέβαιος γιὰ κάτι, χρησιμοποιεῖ τὴν ἔκφρασι "*ὡς ἐμοὶ καταφαίνεται εἶναι*": "*Τὸ δὲ Ἑλληνικόν, γλώσσῃ μέν, ἐπείτε ἐγένετο, ἀεί κοτε (=ἀείποτε) τῇ αὐτῇ διαχρᾶται, ὡς ἐμοὶ καταφαίνεται εἶναι*". (καταφαίνεται = εἶναι ἐντελῶς σαφές, ὁλοφάνερο).

2) Ὁ Ἡρόδοτος γράφει "*εἰσήγαγον γράμματα*" καὶ ὄχι "εἰσήγαγον **τὰ** γράμματα", ὅπως θὰ ἔπρεπε νὰ ἐκφρασθῆ ἐὰν ἀνεφέρετο συγκεκριμένως εἰς τὴν "γραφήν". Δὲν χρησιμοποιεῖ δηλαδὴ τὸ ὁριστικὸν ἄρθρον "τά". Ἐκφράζεται ἀορίστως. Ἡ σύνταξις αὐτὴ ἠμπορεῖ καὶ νὰ σημαίνῃ ὅτι ἔφεραν κάποια γράμματα διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ χρησιμοποιούμενα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ("..*οὐκ ἐόντα πρὶν Ἕλλησι..*"). Γι' αὐτό, συνεχίζει ὁ Ἡρόδοτος (Ε58), σὺν τῷ χρόνῳ, μεταβάλλοντας τὴν γλῶσσα (μαθαίνοντας δηλ. ἑλληνικὰ) μετέβαλλον (=ἄλλαζαν) καὶ τὸν ρυθμὸν τῶν γραμμάτων: "..*μετὰ δὲ χρόνου προβαίνοντος, ἅμα τῇ φωνῇ μετέβαλλον καὶ τὸν ρυθμὸν τῶν γραμμάτων.*" Βεβαίως, αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι "*μετέβαλλον*" εἶναι οἱ Φοίνικες καὶ ὄχι οἱ Ἕλληνες, ὅπως ἐσφαλμένως "μεταφράζουν" πολλὲς ἐκδόσεις. **Δὲν ἄλλαξαν γλῶσσα οἱ Ἕλληνες. Αὐτὸ εἶναι βέβαιον. "Ἀεί ποτε τῇ αὐτῇ διαχρῶνται".**

117. Πολλοὶ ἔχουν διατυπώσει ἀμφιβολίες ὡς πρὸς τὴν γνησιότητά του. Ὁ δὲ Θουκυδίδης (Α20) ἀφήνει αἰχμὲς περὶ Ἡροδότου ὅτι ἀβασάνιστα πολλὲς ἀνακρίβειες διετύπωνε. (Α.20)
(Περὶ τῶν ἀνακριβειῶν τοῦ Ἡροδότου βλ. Βιβλία Ἑλλην. Ἀγωγῆς Γ' Ἔτους, Κύριον καὶ Μελέτης, Μάθημα 17ον).

Ἀντιθέτως πρὸς τὴν διατύπωσι τοῦ Ἡροδότου *("εἰσήγαγον γράμματα")* ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης (Ε' 74) ὁρίζει: "*Ταῖς δὲ Μούσαις δοθῆναι παρὰ τοῦ πατρὸς τὴν εὕρεσιν* **τῶν** *γραμμάτων*" - καὶ ὄχι "εὕρεσιν γραμμάτων". Καὶ διευκρινίζει ὅτι ἀκόμη καὶ τὰ λεγόμενα "φοινίκεια" γράμματα δὲν εἶναι κἂν ἐφεύρεσις τῶν Φοινίκων, ἀλλὰ διασκευὴ ἄλλων γραμμάτων, δηλαδὴ τῶν ἑλληνικῶν-κρητικῶν: "*Φασὶ τοὺς Φοίνικας οὐκ ἐξ ἀρχῆς εὑρεῖν, ἀλλὰ τοὺς τύπους τῶν γραμμάτων μεταθεῖναι μόνον...*"

Ἐδῶ βεβαίως ἀναφύεται καὶ ἄλλο πρόβλημα. Ἀκόμη καὶ αὐτά, τὰ διασκευασμένα ὑπὸ τῶν "Φοινίκων" ἑλληνικὰ γράμματα, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὰ ἐκόμισαν στὴν Ἑλλάδα σημιτοφοίνικες συνοδοὶ τοῦ Κάδμου. **Ὁ Κάδμος ἔχει ζήσει πολὺ πρὸ τῶν Τρωικῶν, ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ σημιτοφοίνικες δὲν ἔχουν ἐμφανισθῆ εἰς τὸ προσκήνιον τῆς Ἱστορίας.**

Εἰς τὸ λῆμμα **ΦΟΙΝΙΚΕΣ**, ἡ Ἐγκυκλοπαίδεια ΗΛΙΟΥ διευκρινίζει:

> "*Οἱ Φοίνικες ἦσαν κλάδος τῆς μεγάλης Σημιτικῆς ἢ Ἀραμαϊκῆς φυλῆς. Ἐξ ὅλων τῶν ἀρχαίων πηγῶν συνάγεται ὅτι οἱ Φοίνικες δὲν ἦσαν ὁ γηγενὴς λαὸς τῆς χώρας, ἀλλὰ μετανάσται ἐγκατασταθέντες ἐκεῖ κατ' ἀκαθόριστον ἐποχήν.. Ὁ Ἡρόδοτος* -VII 89- *ἀναφέρει ὅτι κατῴκουν ἀρχικῶς περὶ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν. Ταῦτα λέγει καὶ ὁ Στράβων* -XVI 766-...
> *Πότε ἀκριβῶς ἐγκατεστάθησαν οἱ Φοίνικες εἰς τὴν Φοινίκην.. ἐκ διαφόρων τεκμηρίων φαίνεται λίαν πιθανὸν ὅτι τοῦτο συνετελέσθη μεταξὺ 1200 -1000 π.Χ.*"

Ἄλλωστε καὶ ἡ ὀνομασία *Φοῖνιξ* εἶναι ἑλληνικώτατη: *φοῖνιξ* =πορφυρός. Ἀπὸ τὴν ἰδία ρίζα προέρχεται καὶ ἡ λέξις *φόνος*. - *φοίνιος* =φονικός. "*Φοῖνιξ*" εἶναι καὶ τὸ μυθικὸ ἑλληνικὸ πτηνὸ τὸ ὁποῖον "*ἐκ τῆς τέφρας του ἀναγεννᾶται*". Φοῖνιξ εἶναι καὶ ἡ "χουρμαδιά". Ὁ Δάρης, ἱερεὺς τοῦ Ἡφαίστου ἐν Τρωάδι, ἔγραψε ἐπὶ φύλλων φοινίκων Ἰλιάδα ἀρχαιοτέραν τῆς τοῦ Ὁμήρου τὴν ὁποίαν ὁ Αἰλιανὸς (Ποικ. Ἱστ. ΙΑ, Ζ) λέγει ὅτι εἶδε. (Λεξ. Ραγκαβῆ). Ὁ ἱστορικὸς Δοῦρις ἀπέδιδε τὰ γράμματα εἰς τὸν Φοίνικα, τὸν παιδαγωγὸ τοῦ Ἀχιλλέως: "*Δοῦρις δὲ Σάμιος ὁ ἱστορικός, ἐν ὀγδόῃ Μακεδονικῶν, ἀπὸ Φοίνικος τοῦ Ἀχιλλέως τροφοῦ τὰ φοινίκεια γράμματα λέγεσθαι*". (T.L.G., Frg. Μαρτυρίαι 2α 76 F6)

Οἱ Κρῆτες Φιλισταῖοι (Πελεσέθ) ὅταν ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ παράλια τῆς νῦν Παλαιστίνης,[118] ἔφεραν μαζὶ καὶ τὴν πανάρχαια γραφή τους, τὴν ὁποίαν ἐγνώρισαν καὶ ἐμιμήθησαν **οἱ "Φοίνικες"** οἱ ὁποῖοι, **ὡς μᾶζες λαῶν νομάδων, ἐσφετερίσθησαν τὸ ὄνομα τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς Φοινίκης γιὰ νὰ ἀποκτήσουν ἱστορικὴ ὀνομασία καὶ καταξίωσι, ὅπως ἀκριβῶς ἀποπειρῶνται νὰ πράξουν σήμερα οἱ Σκοπιανοὶ μὲ τὸ ὄνομα τῆς Μακεδονίας.**

Ἱδρυτὴς τῆς Φοινίκης[119] ὑπῆρξε ὁ Ἕλλην Ἀγήνωρ, πατὴρ τοῦ Φοίνικος καὶ τῆς Εὐρώπης.

> "*Ἀγήνωρ δέ, παραγενόμενος εἰς Φοινίκην,*
> *γαμεῖ Τηλέφασσαν καὶ τεκνοῖ θυγατέρα μὲν Εὐρώπην,*
> *παῖδας δὲ Κάδμον καὶ Φοίνικα καὶ Κίλικα.*" (Ἀπολλόδωρος Γ' 1)

Ἡ Νέα Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια Χ. Πάτση ἀναφέρει ὅτι οἱ Φοίνικες ἔλαβαν τὴν ὀνομασία αὐτὴν ἀπὸ τὸν Φοίνικα, τὸν ἀδελφὸ τοῦ Κάδμου. Οἱ ἴδιοι ἀπεκαλοῦντο Χαναανῖται.

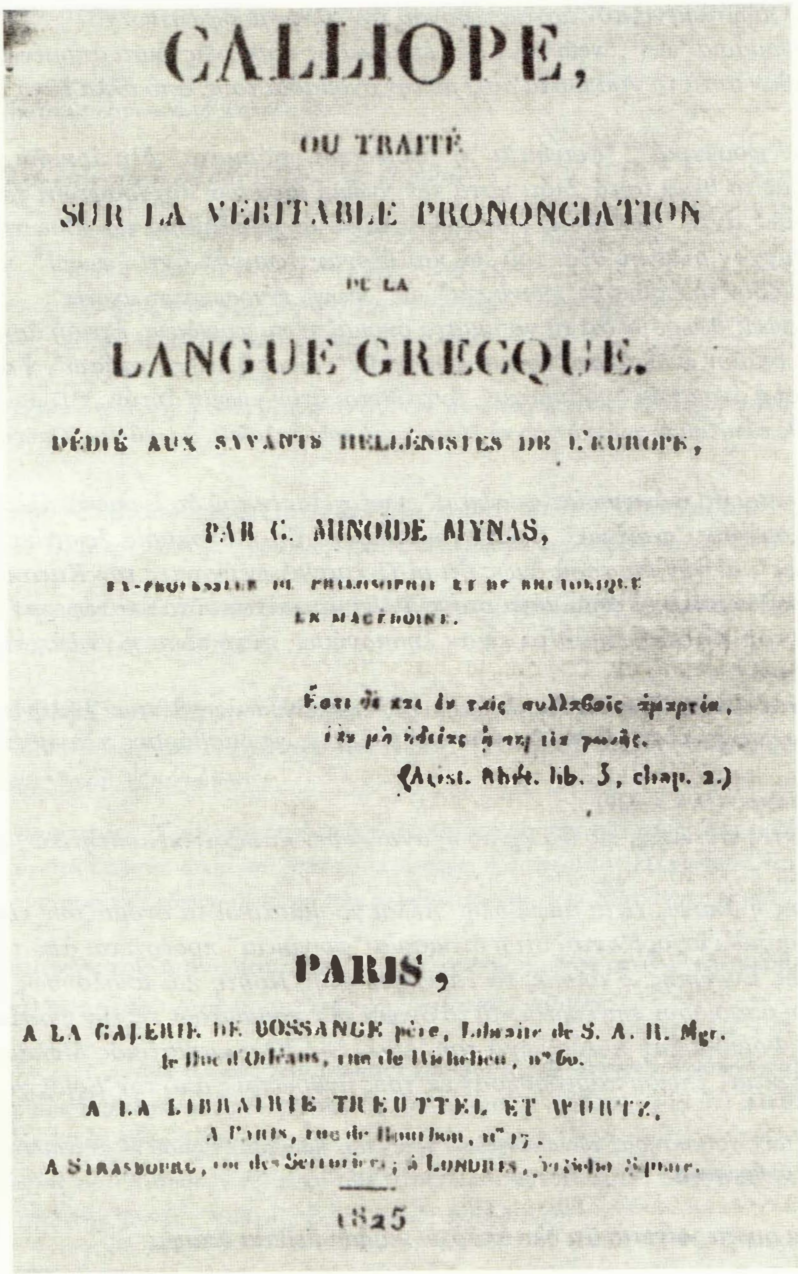
"**Οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς ἔδωσαν αὐτὸ τὸ ὄνομα.** [120]
.. *οἱ ἀποικίες ποὺ ἵδρυσαν οἱ Φοίνικες σπάνια εἶχαν μακρὰ ἐπιβίωσι, δὲν κατόρθωσαν δηλαδὴ νὰ δημιουργήσουν μόνιμο κράτος.. ἵδρυαν στὴν Μεσόγειο πόλεις-ἐμπορεῖα, χωρὶς νὰ ἐνδιαφέρονται καὶ πολὺ γιὰ τὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας στὴν ὁποία εἶχαν ἀποβιβασθῆ ἢ γιὰ τὸν ἐκπολιτισμὸ τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς, πρᾶγμα ποὺ χαρακτήριζε τὸν ἀρχαῖο ἑλληνικὸ ἀποικισμό...* **Τὰ γραπτὰ κείμενα τῶν Φοινίκων εἶναι ἐλάχιστα. Ἡ γραφικὴ ὕλη τους ἦταν φθαρτὴ-πάπυρος.**"

118. Ὁ Μίνως καὶ ὁ ἀδελφός του Ραδάμανθυς "*κατακτήσασθαι καὶ νήσους οὐκ ὀλίγας, καὶ τῆς Ἀσίας πολλῆς τῆς παραθαλαττίου χώρας...*" "*...οὐκ ὀλίγην δὲ τῆς Ἀσίας τῆς παραθαλαττίου κατέσχε, διόπερ ἐν ταῖς νήσοις καὶ κατὰ τὴν Ἀσίαν τὰς ἐπωνυμίας ἔχουσι Κρητῶν λιμένες καὶ Μινῶαι...*" (Διοδ. Σικ. Ε. 79)
119. Πόλις Φοινίκη ὑπῆρχε καὶ στὴν Ἤπειρο καὶ στὸν Θερμαϊκό.
120. "Φοινίκη: ἀπὸ Φοίνικος τοῦ Ἀγήνορος, ἢ τοῦ Ποσειδῶνος· ἐκαλεῖτο δὲ πρότερον Κολπίτης." (Στέφ. Βυζάντιος)

Ἄρα: μὲ τὸ περίφημο "ἀλφάβητό" τους, στὴν πραγματικότητα "συλλαβάριο" ἄνευ φωνηέντων, δὲν ἐχάραξαν ξύλινες ἢ πήλινες πινακίδες, οὔτε βότσαλα, οὔτε μάρμαρα... Ὑλικὸ τῆς γραφῆς τους, μόνον ὁ μεταγενέστερος πάπυρος.

Παραμένει ἀδιευκρίνηστο τὸ τί ἀκριβῶς ἔγραψαν οἱ περίφημοι αὐτοὶ "Φοίνικες". Ἴσως λογαριασμούς. Ἕνα εἶναι βέβαιον: δὲν "συνέγραψαν" τίποτε. Διότι τὸ "φιλομαθὲς" ἀνήκει εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἐνῶ "*τὸ φιλοχρήματον, περὶ τοὺς Φοίνικας...*"[121]

Ὡς πρὸς τὴν ὀνομασία "φοινίκεια" γράμματα, παραθέτουμε ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν πραγματεία τοῦ M. Minoïde "Calliope" (Paris 1825).

CALLIOPE,

OU TRAITÉ

SUR LA VÉRITABLE PRONONCIATION

DE LA

LANGUE GRECQUE.

DÉDIÉ AUX SAVANTS HELLÉNISTES DE L'EUROPE,

PAR C. MINOÏDE MYNAS,

EX-PROFESSEUR DE PHILOSOPHIE ET DE RHÉTORIQUE EN MACÉDOINE.

(Arist. Rhét. lib. 3, chap. 2.)

PARIS,

A LA GALERIE DE BOSSANGE père, Libraire de S. A. R. Mgr. le Duc d'Orléans, rue de Richelieu, n° 60.

A LA LIBRAIRIE TREUTTEL ET WURTZ, A Paris, rue de Bourbon, n° 17. A Strasbourg, rue des Serruriers; à Londres,

1825

---

121. Πλάτ. Πολιτ. 435 E

5. «Ἕνας ἀρχαῖος γραμματικός, ὀνομαζόμενος Πίνδαρος, ἔχει τὴν γνώμη ὅτι τὰ γράμματα ἐφευρέθησαν ἀπὸ ἕναν Ἀθηναῖο ὀνόματι "Στοῖχος", καὶ ὅτι ἀκριβῶς γι' αὐτὸ ὀνομάζονται "στοιχεῖα", ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ εὑρετοῦ· ὅμως ὁ Ἀντικλείδης, ἀθηναῖος ἱστορικός, δὲν συμφωνεῖ.

6. Ἡ λέξις "φοινίκεια" ἡ ὁποία ἐδόθη ὡς ἐπίθετον εἰς αὐτὰ τὰ γράμματα, "φοινίκεια γράμματα", ἐδημιούργησε τὴν ἰδέα ("a fourni l' idée") *ὅτι οἱ Φοίνικες τὰ εἶχαν δώσει στοὺς Ἕλληνες. Ὁ ἱστορικὸς Ἰώσηπος προσπάθησε νὰ ἀποδείξη ὅτι ὑπὸ τὸ ὄνομα "Φοίνικες" οἱ ἀρχαῖοι ἐννοοῦσαν τοὺς Ἰουδαίους καὶ ὅτι αὐτοὶ ὄχι μόνον εἶχαν δώσει τὰ γράμματα στοὺς Ἕλληνες, ἀλλὰ ἐπὶ πλέον ἦσαν οἱ πρῶτοι ἐπινοηταὶ οἱ ὁποῖοι τὰ μετέδωσαν σὲ ὅλα τὰ ἄλλα ἔθνη. Ὅμως ἡ θεωρία αὐτὴ δὲν εἶναι ἀληθοφανής, ἐπειδὴ ὁ συγκεκριμένος ἱστορικὸς μεγαλοποιεῖ ὑπερβολικὰ τὰ ἑβραϊκὰ συμβάντα μὲ σκοπὸ νὰ παρουσιάση αὐτὸν τὸν λαὸ ὡς τὸν πιὸ πολιτισμένο, τὸν ἀρχαιότερο καὶ τὸν πλέον μορφωμένο.*

Ἄλλωστε ἡ ὀνομασία "alef", "veth" *κλπ. δὲν ἐπαρκεῖ ὡς ἀπόδειξις· διότι ἀπομένει νὰ μάθουμε μήπως οἱ ἑβραῖοι παρέλαβαν αὐτὰ τὰ γράμματα μαζὶ μὲ τὴν ὀνομασία τους, ἀπὸ ἄλλα ἔθνη...*

7. Τὰ ἐπίθετα "φοινικικά", "φοινίκεια" ἢ "φοινικήϊα γράμματα" δὲν ἀρκοῦν γιὰ νὰ μᾶς δώσουν θετικὴ ἰδέα ὡς πρὸς τὸ θέμα αὐτό· διότι κατὰ τὴν γνώμη ἀρκετῶν συγγραφέων, τὰ γράμματα ἀποκαλοῦνται "φοινίκεια" ἀντὶ "φωνίκεια", σύμφωνα μὲ τὸ ἀρχαῖο ἰδίωμα τῶν Βοιωτῶν, οἱ ὁποῖοι χρησιμοποιοῦσαν δίφθογγον **οι** *στὴν θέσι τοῦ* **ω**, *καὶ ἔλεγαν "φοινή" ἀντὶ "φωνή", καὶ "ἀγκοίνη" ἀντὶ "ἀγκώνη"· ἔτσι ὁρίζουν τὸ ἐπίθετον "φοινίκεια" ὡς "Φωνῆς ἐγγραμμάτου εἰκόνες".*

Ἄλλοι συγγραφεῖς θεωροῦν ὅτι τὰ γράμματα ὀνομάζονται φοινίκεια, ἐπειδὴ ἀρχικῶς ἐγράφοντο μὲ κόκκινο χρῶμα τὸ ὁποῖον ὠνόμαζον "χρῶμα φοινικοῦν"· ὅμως ἡ λέξις "γράφω", ἡ ὁποία σημαίνει σκαλίζω, ξέω, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία "γράμματα", ἀντιτίθεται στὴν γνώμη αὐτήν... "Γράμματα δὲ λέγεται διὰ τὸ γραμμαῖς καὶ ξυσμοῖς τυποῦσθαι· γράψαι γὰρ τὸ ξῦσαι παρὰ τοῖς παλαιοῖς, ὡς καὶ παρ' Ὁμήρῳ". (Διον. Ἀλικ. ΙΙ Λ στ. 388)

Ἄλλοι ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ ὀνομασία "φοινίκεια" προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι ἔγραφαν ἄλλοτε σὲ φλοιοὺς φοινικοδένδρων ὀνομαζομένους "φοινίκαι". Ὡρισμένοι θεωροῦν ὅτι ἡ ὀνομασία "φοινίκεια" προέρχεται μὲν ἀπὸ τοὺς "Φοίνικες", μὲ τὴν διαφορὰ ὅμως ὅτι οἱ Πελασγοί, φεύγοντες τὸν Κατακλυσμό, διεσώθησαν στὴν Φοινίκη, ἐδίδαξαν αὐτὰ τὰ γράμματα στοὺς Φοίνικες καὶ αὐτοὶ τὰ ἐπανέφεραν στὴν Ἑλλάδα ὅπου οἱ κάτοικοι λόγῳ τοῦ Κατακλυσμοῦ τὰ εἶχαν λησμονήσει· αὐτὴ εἶναι ἡ γνώμη τοῦ σχολιαστοῦ τοῦ Διονυσίου τοῦ Θρακός:

"Μετὰ δὲ τὸν ἐπὶ Δευκαλίωνος κατακλυσμόν, οὐδεὶς τῶν ὑπολειφθέντων Ἑλλήνων ἐφύλαξε τὴν μνήμην τῶν γραμμάτων, πλὴν τῶν Πελασγῶν, τῶν ἀφ' Ἑλλάδος εἰς βαρβάρους πλανηθέντων: οὓς καὶ ὁ ποιητὴς καλεῖ·

... δῖοί τε Πελασγοί· (Π.Κ.ν. 429)

παρ' ὧν μαθόντες Φοίνικες, εἰς Ἕλληνας ἤγαγον, ὅθεν καὶ φοινίκεια κτητικῶς ὀνομάζονται."

Καὶ αὐτὴ ὅμως ἡ ἄποψις εἶναι ἀμφίβολη. Ἄλλοι γραμματικοὶ τὰ ὀνομάζουν εὐκρινῶς "γράμματα Πελασγικά". Ἄλλοι πάλι ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ ὀνομασία "φοινίκεια" προέρχεται ἀπὸ τὸν Φοίνικα, υἱὸ τοῦ Προνοπέως καὶ τῆς Εὐρώπης, ὁ ὁποῖος τὰ ἐπενόησε στὴν Κρήτη καὶ ἀκολούθως ἐφονεύθη ἀπὸ τὸν Ραδάμανθυ. Ἄλλοι ἀποδίδουν τὴν εὕρεσι καὶ τὸ ὄνομα τῶν γραμμάτων εἰς τὴν Φοινίκην τοῦ Ἀκταίωνος καὶ ἄλλοι εἰς τὸν Φοίνικα τὸν παιδαγωγὸ τοῦ Ἀχιλλέως. Ὁ γραμματικὸς Μελάμπους διδάσκει ὅτι ὀνομάζονται "φοινίκεια" ἐπειδὴ παρεδόθησαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὸν Ἑρμῆ, χαραγμένα σὲ φύλλα φοίνικος:

"Τινὲς δέ φασι τοὺς χαρακτῆρας τῶν στοιχείων, τοὺς παρ' ἡμῖν ἀπὸ Ἑρμοῦ ἐν φοίνικος φύλλῳ γεγραμμένους καταπεμφθῆναι τοῖς ἀνθρώποις."

Ἀπ' ὅλα αὐτὰ συμπεραίνεται ὅτι δὲν ὑπάρχει καμμία βεβαία ἄποψις.

8. Ἄλλοι συγγραφεῖς ἀποδίδουν τὴν ἐξεύρεσι στὸν Σίσυφο. Ὁ Εὐριπίδης καὶ ὁ Στησίχορος ἐπιμένουν στὸν Παλαμήδη... Ὁ Σουΐδας στὸ λῆμμα "Σαμίων δῆμος" θεωρεῖ ὅτι τὰ 24 γράμματα ἐπενοήθησαν στὴν Σάμο καὶ ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι, ἀφοῦ τὰ ἀποδέχθηκαν, τὰ μετέφεραν στοὺς Βαβυλωνίους:

"... παρὰ Σαμίοις εὑρέθη πρώτοις τὰ κδ' γράμματα ὑπὸ Καλλιστράτου, ὡς Ἄνδρων ἐν Τρίποδι. Τοὺς δὲ Ἀθηναίους ἔπεισε χρῆσθαι τοῖς τῶν Ἰώνων γράμμασιν, Ἀρχίνου Ἀθηναίου ἐπὶ ἄρχοντος, καὶ Εὐκλείδου. Τοὺς δὲ Βαβυλωνίους ἐδίδαξε διὰ Καλλιστράτου Ἀριστοφάνης, ἔτεσι πρὸ τοῦ Εὐκλείδου, καὶ ἐπὶ Εὐκλέους. Περὶ δὲ τοῦ πείσαντος ἱστορεῖ Θεόπομπος."

9. Οἱ διαφορετικὲς αὐτὲς ἀπόψεις μᾶς κάνουν νὰ ἀντιληφθοῦμε ὅτι ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπενοήθησαν τὰ γράμματα παραμένει ἄγνωστη· φαίνεται δὲ ὅτι ἀνάγεται σὲ ἀρχαιότερους αἰῶνες πρὸ τοῦ Κάδμου...

10. **Ἐν πάσῃ περιπτώσει εἶναι ἀπολύτως βέβαιον ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐγνώριζαν τὰ γράμματα πολὺ πρὸ τοῦ Τρωικοῦ πολέμου.** *Ἀναφέρεται ὅτι εἰς τὸν ναὸν τῶν Δελφῶν ὑπῆρχε ἕνα ἀγγεῖο μὲ χαραγμένη τὴν ἑξῆς ἐπιγραφή:*

"Ἀμφιτρύων μ' ἀνέθηκε λαβὼν ἀπὸ Τηλεβοάων" 122

...

Ὑπῆρχε καὶ ἄλλη ἐπιγραφὴ σὲ μία κρήνη τῆς Πάφου:

"Ὠκεανῶ θυγάτηρ καὶ Τηθύος εἰμὶ Νύχεια
κρήνη· Τηλεβόαι γάρ με τόδ' ὠνόμασαν.
Νύμφαις μὲν προχέω λουτρόν, θνητοῖς δ' ὑγιείην.
Θῆκε δέ με Πτερίλας υἱὸς Ἐνυαλίου"

...καὶ ἐπισημαίνεται ὅτι αὐτὴ ἡ ἐπιγραφὴ ἀνάγεται σὲ ἐποχὴ προγενέστερη αὐτῆς τοῦ πολέμου τῆς Τροίας.

13. Ὁ ἴδιος ὁ Ὅμηρος ἐπιβεβαιώνει ὅτι ἡ γραφὴ ἦτο γνωστὴ στὴν Ἑλλάδα πρὸ τοῦ Τρωικοῦ πολέμου, ὅταν ἀναφέρεται στὸν Βελλερεφόντη: "γράψας ἐν πίνακι πτυκτῷ θυμοφθόρα πολλά".

....

Τὰ ἔργα τοῦ Ὀρφέως, τοῦ Μουσαίου καὶ τοῦ Ὁμήρου προϋποθέτουν λογοτεχνία τελειοποιημένη καὶ ποίησι ἡ ὁποία ὑπακούει σὲ κανόνες.

14. Ὁ Διονύσιος ὁ Θρᾷξ, μαθητὴς τοῦ διάσημου Ἀριστάρχου (Β' αἰ. π.Χ.) ἀναφέρει ὅτι ἡ γραμματικὴ ἦτο ἐν χρήσει στὴν Ἑλλάδα πρὸ τοῦ Τρωικοῦ πολέμου, γεγονὸς τὸ ὁποῖον παραδέχεται καὶ ὁ σχολιαστὴς τῆς "Γραμματικῆς" του, σημειώνων:

"Διττὴ δέ ἐστιν ἡ γραμματική. Ἡ μὲν γὰρ περὶ τοὺς χαρακτῆρας καὶ τὰς τῶν στοιχείων ἐκφωνήσεις καταγίνεται, ἥτις καὶ γραμματικὴ λέγεται παλαιά, οὖσα καὶ πρὸ τῶν τρωικῶν, ἡ δὲ περὶ τὸν ἑλληνισμόν, ἥτις καὶ νεωτέρα ἐστίν, ἀρξαμένη μὲν ἀπὸ Θεαγένους, τελεσθεῖσα δὲ παρὰ τῶν περιπατητικῶν, παρ' Ἐξιφάνους τε καὶ Ἀριστοτέλους."

Ἕνας ἄλλος σχολιαστὴς τοῦ Διονυσίου τοῦ Θρᾳκός, στηριζόμενος στὴν γνώμη τοῦ Σμυρναίου ἱστορικοῦ Ἀσκληπιάδου, ἀλλὰ καὶ τοῦ Διοδώρου, καὶ τοῦ Ἀπίωνος, γράφει:

".... οὐκ ἄλλοις χαρακτῆρσι χρώμεθα τῶν στοιχείων, ἀλλὰ τοῖς
ἰωνικοῖς, ὡς μὲν Ἀσκληπιάδης ὁ σμυρναῖος λέγει, διὰ τὸ κάλλος, καὶ ὅτι πλεῖστα
τῶν συγγραμμάτων, τούτοις ἐγέγραπτο τοῖς χαρακτῆρσιν.
Ὡς δὲ Διόδωρος καὶ Ἀπίων ἐν τῷ περὶ τῶν στοιχείων, ὅτι πλεῖστοι συγγραφεῖς
καὶ ποιηταὶ ἀπὸ τῆς Ἰωνίας, τούτοις τοῖς τύποις ἐχρήσαντο."

---

122. *"Τηλεβόας, ἔκγονος τοῦ αὐτόχθονος Λέλεγος, τοῦ ὁποίου οἱ 22 παῖδες, Τηλεβόαι καλούμενοι, κατῴκησαν τὴν Λευκαδίαν".* -Λεξ. Κωνσταντινίδη-

16. Ἄλλος σχολιαστὴς τοῦ Διονυσίου ἀναφέρει ὅτι τὰ γράμματα ὠνομάζοντο "γράμματα ἰωνικὰ" ἐπειδὴ τὰ ἐσχεδίασαν οἱ Ἴωνες:

"Οἷς δὲ νῦν χρώμεθα ἡμεῖς, εἰσὶν ἰωνικά,
διὰ τὸ ἀρχαιοτάτην εἶναι τὴν Ἰάδα τῶν ἄλλων διαλέκτων,
καὶ αὐτὴν πρώτην τῶν ἄλλων τοὺς ἑλληνικοὺς εὑρεῖν τύπους."

18. Οἱ ἀρχαῖοι γραμματικοὶ ἀναφέρουν ὅτι ἐν συνεχείᾳ ὁ Πυθαγόρας ἔδωσε στὰ γράμματα τὴν μορφὴ τὴν ὁποία διατηροῦν σήμερα, ἐνῶ παλαιότερα ἦσαν κακοφτιαγμένα· καὶ ὅτι ὁ ἀθηναῖος Προναπίδης[123] *ὑπῆρξε ὁ πρῶτος ὁ ὁποῖος ἐτακτοποίησε τὸν τρόπο γραφῆς παρόμοιο μὲ αὐτὸν ποὺ χρησιμοποιοῦμε σήμερα.*

35. Ὅλοι οἱ γραμματικοὶ συμφωνοῦν ὅτι οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχαν κατ' ἀρχὴν 16 γράμματα:

Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ι, Κ, Λ, Μ, Ν, Ο, Π, Ρ, Σ, Τ, Υ.

Ὁ Σιμωνίδης τὸν Δ' αἰ. π.Χ. προσέθεσε τὰ Η, Ω, Ξ, Ψ, ἐνῶ ὁ Παλαμήδης πρὶν ἀπὸ αὐτόν, εἶχε ἐπινοήσει τὰ Θ, Φ, Χ, Ζ. Ἐὰν αὐτὸ ἀληθεύει, εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ Ὅμηρος τὰ ἐγνώριζε.

Μερικοὶ ἀποδίδουν τὴν εὕρεσι τῶν Θ, Φ, Χ, Ζ, στὸν Ἐπίχαρμο τῶν Συρακουσῶν, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε σύγχρονος τοῦ Κάδμου. (M. Minoide)[124]

***

«Φοινίκεια τὰ γράμματα ἐλέγοντο, ὥς φησιν... Ἐτεωνεὺς καὶ Μένανδρος, ὁ ἱστορικός, ἐπειδὴ ἐν πετάλοις φοινικικοῖς ἐγράφοντο, ἤ, ὅπερ κρεῖττόν ἐστιν εἰπεῖν, ὅτι φοινίσσεται ὑπ' αὐτῶν ὁ νοῦς, ἤτοι λαμπρύνεται.» (Bekker Anecd. -TLG)

123. Ὁ διδάσκαλος τοῦ Ὁμήρου.
124. Μετάφρασις ἐκ τῆς Γαλλικῆς Ἄννα Εὐσταθίου. Τὰ ἀρχαῖα ἀποσπάσματα καθὼς καὶ οἱ ἑλληνικοὶ ὅροι παρατίθενται ἑλληνικὰ σὲ ὅλη τὴν Ἐργασία τοῦ M. Minoide.

ΑΛΦΑΒΗΤΟΝ, ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΞΕΥΡΗΜΑ

Σύντομη προσέγγισις εἰς τὸ ἱστορικὸν τῆς ἑλληνικῆς γραφῆς καὶ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Ἀλφάβητον, τὸ πρῶτον ἀληθινὸν Ἀλφάβητον εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ κόσμου

Ἡ Ἑλληνική, ἡ ἀρχαιότερη γλῶσσα ἀπ' ὅσες ὁμιλοῦνται καὶ γράφονται σήμερα στὴν Εὐρωπαϊκὴ ἤπειρο, εἶναι ἐντυπωσιακὰ ἀρχαιότερη ἀπὸ ὅσο ἐθεωρεῖτο στὶς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνος μας. Μέχρι τότε, ἀρχαιότερη μαρτυρία ἑλληνικῆς γραφῆς ἐφέρετο ἡ ἐπιγραφὴ τῆς "ἱστορικῆς" περιόδου (Η' αἰ.π.Χ.) χαραγμένη ἐπάνω σὲ πήλινο ἀγγεῖο, στὴν "οἰνοχόη τοῦ Διπύλου", γραμμένη μὲ τὸ σημερινὸ γνωστὸ ἀλφάβητο· ἡ ἐπιγραφὴ ἀναφέρει ὅτι ἡ οἰνοχόη δίδεται ὡς βραβεῖο σὲ χορευτικὸ διαγωνισμό:

"ΗΟΣ ΝΥΝ ΟΡΧΕΣΤΟΝ ΠΑΝΤΟΝ ΑΤΑΛΟΤΑΤΑ ΠΑΙΖΕΙ, ΤΟΤΟ ΔΕΚΑΝ ΜΙΝ".[125]

Ἡ ἐκδοχὴ ὅτι ἡ συγκεκριμένη ἐπιγραφὴ εἶναι ἡ πρώτη ἑλληνικὴ γραφή, σήμερα πλέον δὲν εὐσταθεῖ. **Τὰ ἑλληνικὰ καὶ πρωτοελληνικὰ φῦλα διέθεταν διάφορα συστήματα γραφῆς.** Αὐτὸ ἔγινε γνωστὸ ἀπὸ τὶς πήλινες πινακίδες ποὺ τὰ "ἀρχεῖα" τῆς ἑλληνικῆς γῆς διεφύλαξαν ἐπὶ χιλιετίες καὶ ἦρθαν στὸ φῶς κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ 20οῦ αἰῶνος, "*γράμμα λίθων γαίας παναληθέος*". **Τὰ γραπτὰ αὐτὰ μνημεῖα παρουσιάζουν κανονικὴ ἐξέλιξι: πρώιμο εἰκονογραφικὸ στάδιο (ἱερογλυφικό), συλλαβογραφικό, τέλος φθογγογραφικό.** Δύο ἀπὸ αὐτὰ τὰ συστήματα, τὸ Κυπριακὸ συλλαβογραφικὸ καὶ ἡ Γραμμικὴ γραφὴ Β, ἔχουν ἤδη ἀποκρυπτογραφηθῆ καὶ ἐκφράζουν ὁλοκάθαρα τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα μὲ ἀδιάσπαστη ἑνότητα μέχρι σήμερα.

Ἡ Γραμμικὴ Γραφὴ Β ἀποτελεῖ ἐξέλιξι τῆς Γραμμικῆς Α[126] καὶ ἀποκρυπτογραφήθηκε ἀπὸ τοὺς *Βέντρις* καὶ *Τσάντγουϊκ* κατὰ τὸ 1952. Οἱ σχετικὲς πινακίδες εἶχαν ἀνακαλυφθῆ ἀπὸ τὸν Ἔβανς κατὰ τὶς ἀνασκαφὲς τοῦ 1900 ὄχι μόνον στὴν Κρήτη ἀλλὰ καὶ σὲ διάφορα ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, ὅπως στὴν Πελοπόννησο, στὶς Κυκλάδες, στὰ Ἑπτάννησα, στὴν Στερεὰ Ἑλλάδα....

Τὸ σημαντικώτερο ἑλληνικὸ ἱερογλυφικὸ γραπτὸ μνημεῖο προέρχεται ἀπὸ τὴν Κρήτη καὶ εἶναι ὁ δίσκος τῆς Φαιστοῦ, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι χαραγμένος ἀλλὰ παρουσιάζει ἀποτυπώματα ἀπὸ μικρὲς σφραγίδες καὶ θεωρεῖται τὸ πρῶτο βῆμα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν τυπογραφία. Ἄλλα ἱερογλυφικὰ σύμβολα ὑπάρχουν χαραγμένα σὲ πελέκεις ποὺ βρέθηκαν στὸ Ἀρκαλοχώρι τῆς Κρήτης καὶ τὰ ἔχει συγκεντρώσει ὁ Ἔβανς στὸ ἔργο του SCRIPTA MINOA.

Ὁ Ἔβανς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἶχε ὑποστηρίξει ὅτι τὰ συλλαβογράμματα τῆς Γραμμικῆς Β δὲν ἐκφράζουν γλῶσσα ἀνατολικῆς προελεύσεως (ὅπως ἐπιστεύετο πρὸ τῆς ἀποκρυπτογραφήσεως) ἀλλὰ μόνον ἑ λ λ η ν ι κ ά. Ὁ Ἔβανς ἀκόμη εἶχε καταλήξει στὸ συμπέρασμα, βασιζόμενος σὲ παρατηρήσεις του ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν διαφόρων συλλαβογραμμάτων, ὅτι οἱ Φοίνικες παρέλαβαν τὴν γραφὴ ἀπὸ Κρῆτες ἀποίκους οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸν ΙΓ' π.Χ. αἰῶνα ἀποίκησαν τὶς ἀκτὲς τῆς Παλαιστίνης ὡς Φιλισταῖοι. ("*Ἡ Γραφὴ τῆς Κρήτης εἶναι ἡ μήτηρ τῆς Φοινικικῆς*" - Ἀρθ. Ἔβανς"). Περίπου τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ὁ Ρενὲ Ντυσσὼ διετύπωσε ἀνάλογη ἄποψι: "*Οἱ Φοίνικες εἶχον παραλάβει πρωϊμώτατα τὸ ἀλφάβητόν των παρὰ τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες εἶχον διαμορφώσει τοῦτο ἐκ τῆς Κρητομυκηναϊκῆς γραφῆς*". **Ἡ διαφορὰ εἶναι ὅτι τὸ φοινικικὸ σύστημα παρέμεινε συλλαβάριο, ὅπως ἀκριβῶς τὸ παρέλαβαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες, ἐνῷ ἡ ἑλληνικὴ φυσιολογικὴ ἐξέλιξις κατέληξε στὸ σημερινὸ γνωστὸ ἀλφαβητικὸ σύστημα γραφῆς, τὸ πρῶτο δηλαδὴ ἀλφαβητάριο στὴν ἱστορία τοῦ κόσμου.**

Καὶ αὐτὸ ἐπειδὴ τὸ συλλαβάριον τῆς ἑλληνικῆς Γραμμικῆς Β περιεῖχε ἰδιαίτερα σύμβολα διὰ τὰ φωνήεντα, ἐνῷ στὸ φοινικικὸ συλλαβάριο φωνήεντα δὲν ἐγράφοντο, δὲν ὑπῆρχαν. Τὸ σημεῖον λ.χ. γιὰ τὸ Κ-κάπα- ἦτο δυνατὸν νὰ διαβασθῆ ὡς ΚΕ, ΚΑ, ΚΟ, ΚΙ. ΔΔΜΣ σημαίνει Διδυμαῖος. ΔΒΔ Δαβίδ, κ.ο.κ. Ἐν ὀλίγοις, **τὸ λεγόμενον "φοινικικὸν ἀλφάβητον" δὲν εἶναι κἄν "ἀλφάβητον".**

125. Ὅστις νῦν ἐκ πάντων τῶν ὀρχηστῶν ἀπαλότατα χορεύει τοῦτο νὰ δοθῆ εἰς αὐτόν.
126. "Ἡ γένεση τῆς Γραμμ. Β γίνεται μὲ μετασχηματισμὸ τῆς Γραμμ. Α" (Περιοδ. National Geographic Ἐκδ. ἑλλ., τ. 6, 1999). Βλ. καὶ τὸ βιβλίο τοῦ Μ. Τσικριτσῆ "Γραμμικὴ Α" (Ἐκδ. Βικελαίας Δημοτ. Βιβλιοθ. Ἡρακλείου) -Συμβολὴ στὴ κατανόησι τῆς Γραμμικῆς Α. Γραμμικὴ Α, μία Ἑλληνικὴ Γραφή.

Κατὰ τὴν διαδικασία τῆς πνευματικῆς ἐξελίξεως τῶν Ἑλλήνων, συνέβη καὶ ἕνα ἄλλο συγκλονιστικὸ πολιτισμικὸ γεγονός: ἡ μεταστροφὴ τοῦ τρόπου τῆς γραφῆς. **Ἐνῶ οἱ μέχρι τότε, ἀλλὰ καὶ οἱ σημερινὲς "σημιτικὲς" γραφὲς ἔχουν φορὰ γραφῆς ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερά, ἡ Ἑλληνικὴ γραφὴ ἐστράφη** (σύμφωνα μὲ τὴν μεταστροφὴ τῆς πνευματικῆς λειτουργίας τῶν Ἑλλήνων), **ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά. Ὁ τρόπος ποὺ ἄρχιζαν νὰ γράφουν οἱ Ἕλληνες συμφωνοῦσε μὲ τὶς λειτουργικὲς πνευματικὲς ἐξελίξεις τοῦ ἐγκεφάλου τους.** Ὅπως τὸ ἀριστερὸ ἐγκεφαλικὸ ἡμισφαίριο (**νοητικὸ**) ἐπόπτευε ἀπὸ ἀριστερὰ τὸ δεξιό, (τὸ **συναισθηματικὸ**) ἔτσι καὶ ὁ τρόπος τῆς γραφῆς τους ἐστράφη ἀπὸ ἀριστερὰ πρὸς τὰ δεξιά. Ἡ εἰσαγωγὴ καὶ στὴν γραφὴ τῶν φωνηέντων, δὲν ἦταν τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη πλέον συναισθηματικὴ ἔκφρασι τοῦ ψυχισμοῦ τῶν Ἑλλήνων... Τὰ φωνήεντα, ἐπιφωνήματα, στὴν οὐσία εἶναι συναισθηματικὲς ἐκδηλώσεις τοῦ συναισθηματικοῦ (δεξιοῦ) καὶ ἐσωτερικοῦ ἐγκεφάλου. Ἡ Ἑλληνικὴ εἶναι ὁ θρίαμβος τῶν φωνηέντων.

Ὁ G. MURRAY, καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ὀξφόρδης, γράφει:

> "*Ἡ ἑλληνικὴ εἶναι ἡ τελειότερη γλῶσσα... μιὰ σκέψις μπορεῖ*
> *νὰ διατυπωθῆ μὲ ἄνεσι καὶ χάρι στὴν ἑλληνική, ἐνῶ γίνεται*
> *δύσκολη καὶ βαρειὰ στὴν Λατινική, Ἀγγλική, Γαλλική, Γερμανική...*
> *Ἡ Ἑλληνικὴ εἶναι ἡ τελειότερη γλῶσσα,*
> *ἐπειδὴ ἐκφράζει τὶς σκέψεις τελειοτέρων ἀνθρώπων.*"

"The value of Greece to the future of the World.."

Ἀλλὰ καὶ ὁ ἱστορικὸς *Δωσιάδης*, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ τὴν Κρήτη, εἰς τὸ ἔργον του "Κρητικὰ" ὅπου πραγματεύεται τὴν τοπικὴ ἱστορία τῆς Μεγαλονήσου, ἀποδίδει τὴν εὕρεσι τοῦ ἀλφαβήτου εἰς τοὺς Κρῆτας.[127] Πληροφορίες περὶ τῆς συγγραφῆς τοῦ Δωσιάδου μᾶς παρέχουν ὁ Ἀθήναιος καὶ ὁ Πλίνιος· τὸ πρωτότυπον ἔργον "ἀπωλέσθη".

Μία ἀπὸ τὶς πρῶτες λέξεις ποὺ ἀνεγνώρισε ὁ Βέντρις (κι ἄς ξεκινοῦσε κι αὐτὸς ὅπως ὅλοι μὲ τὴν πεποίθησι ὅτι δὲν ἐπρόκειτο γιὰ ἑλληνικὰ) ἦταν ἡ λέξις *ποιμήν*. Σιγὰ σιγά, ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλη, ἄρχισαν νὰ ἔρχωνται στὸ φῶς ἑλληνικὲς λέξεις ὄχι ἁπλῶς γνώριμες, ἀλλὰ καθημερινές. *Ἔρημος, τέμενος, θώρακες, λευκός, δῆμος, θυγάτηρ, χαλκός, χρυσός, ἱερεύς, τοξότης, πέδιλα περυσινά, χιτών, κυνηγέτης, μέλι, μάραθο, κύμινο, σησάμι, ἔλαι-F-ον, οἶνος*, μὲ τὸ ἀρχαιότατο ἑλληνικὸ γράμμα F - δίγαμμα- στὴν ἀρχὴ (Fοινος) τοῦ ὁποίου ἡ προφορὰ ἔμοιαζε μὲ ἐλαφρὺ βῆτα καὶ μὲ αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν προφορὰ ἔχει διατηρηθῆ, μέσῳ τῆς Λατινικῆς (vinum) στὶς δυτικὲς γλῶσσες: vino λέγεται ὁ οἶνος ἰταλικὰ καὶ ἱσπανικά, vin στὰ γαλλικά, Wein στὰ γερμανικὰ καὶ wine στὰ ἀγγλικὰ (καὶ ὄχι μόνον· βλ. λῆμμα "vin").

Χαραγμένα στὶς πινακίδες ἀναγνωρίσθηκαν ἀκόμη: Τοπωνύμια *(Κνωσός, Ἀμνισός)*. Κύρια ὀνόματα *(Διόνυσος, Εὐμήδης, Πρωτεύς, Γλαῦκος, Ξοῦθος, Ἕκτωρ, Λατώ, Κάστωρ, Εὔδαμος, Ὀρέστας, Ἀθάνα πότνια...)*. Προθέσεις *(ἀμφί, πρό)*, γραμματικοὶ τύποι ἀπίστευτα ἀνθεκτικοὶ στὸν χρόνο *("τὰ δεδομένα", "δεδεμένα ξίφη")*. Ἀριθμητικὰ διαμορφωμένα ἤδη στὸν σημερινό τους τύπο ἀπὸ τὰ μέσα τῆς δεύτερης χιλιετίας π.Χ. ΚΕ ΤΟ ΡΟ τέσσαρα, ΤΙ ΡΙ ΠΟ τρίπους, Ε ΝΕ FO ἐννέα, FI ΚΑ ΤΙ εἴκοσι (βείκατι δωρικά). Ὀκτὼ πτώσεις οὐσιαστικῶν (ἐκτὸς ἀπὸ τὶς πέντε γνωστές, ἐπὶ πλέον ἀφαιρετική, τοπική, ὀργανική).[128] Ἀλήθεια, ἀπὸ πόσο βαθιὰ μέσα στὸν χρόνο πρέπει νὰ ἔρχεται αὐτὴ ἡ γλῶσσα γιὰ νὰ ἔχη ἤδη γύρω στὸ 1500 π.Χ. (σύμφωνα μὲ τὶς μέχρι σήμερα συμβατικὲς χρονολογίες) διαμορφώσει 8 πτωτικὲς καταλήξεις; Μὲ ἰδιαίτερη μνεία στὸ ὅτι οἱ καταλήξεις αὐτὲς δὲν ἔχουν ἀλλάξει μέχρι σήμερα!

Ε-ρέ-πα, Ε-ρέ-πα-το (Ἐλέφας, ἐλέφαντος). Διὰ τὸ Λ καὶ τὸ Ρ ὑπῆρχε κοινὸν σύμβολον-.

Πό-με, Πο-μένο, Πο-μέ-νε (ποιμήν, ποιμένος, ποιμένες). -Δὲν ὑπῆρχαν σημεῖα σύμβολα διὰ τὰς διφθόγγους-.

127. "*Δοτιάδης δὲ ἐν Κρήτῃ φησὶν εὑρεθῆναι αὐτὰ τὰ γράμματα*". (Frg. Bekker anecd. -T.L.G.)

128. "Τὴν **κληρονομηθεῖσαν*** κατάστασιν τῶν 8 πτώσεων διετήρησαν αἱ Ἰνδοευρωπαϊκαὶ γλῶσσαι." (Καθηγ. Γ. Κουρμούλης, "Μορφολογία τοῦ Ὀνόματος", Κεφ. Πτώσεις.) *(*κληρονομηθεῖσαν", οὐχὶ αὐτοφυῆ)*.

129. "**Δωριεῖς:** *ἀπὸ τοῦ Δώρου, υἱοῦ τοῦ Ἕλληνος,, παλαιόθεν κατοικοῦντες παρὰ τὸν Ὄλυμπον.*"

Τὸ σπουδαιότερο ὅμως ἀπ' ὅλην αὐτὴ τὴν ἱστορία εἶναι ὅτι ἀνετράπησαν δόγματα θεωρούμενα μέχρι τότε ἀπαρασάλευτα. Ἀπεδείχθη ὅτι ἡ γλῶσσα ἡ μυκηναϊκὴ περιέχει δωρισμοὺς ποὺ ἀναιροῦν τὴν πεποίθησι σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἡ ἐμφάνισις τῶν Δωριέων[129] στὸν ἑλληνικὸ χῶρο τοποθετεῖται χρονικὰ μετὰ τοὺς Μυκηναίους. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι οἱ Δωριεῖς ὑπῆρχαν ἀνέκαθεν στὴν μυκηναϊκὴ Πελοπόννησο, πρὶν ἀπὸ τὴν ὑποτιθεμένη γύρω στὸ 1200 π.Χ. "εἰσβολή" τους.

Δὲν ὑπάρχει ἀρχαῖον Κείμενον τὸ ὁποῖον νὰ ὁμιλῇ περὶ "Εἰσβολῆς" ἢ "Καθόδου Δωριέων". Ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ἀναφέρονται εἰς τὴν "Κάθοδον τῶν Ἡρακλειδῶν", δηλ. τὴν ἐπάνοδον τῶν ἐκδιωχθέντων ἐκ τῆς Πελοποννήσου ἀπογόνων τοῦ Ἡρακλέους, εἰς τὴν προγονικήν, δωρικὴν ἔκπαλαι, Πελοπόννησον. *Κάθοδος* σημαίνει *ἐπάνοδος*, ὁδὸς πρὸς τὰ κάτω, ἐπιστροφή, ἰδίως ἐπάνοδος ἐξορίστου εἰς τὴν πατρίδα του: "*Κάθοδος Μυρίων*" =ἐπάνοδος, ἐπαναπατρισμὸς τῶν Μυρίων, ὑπὸ τὸν Ξενοφῶντα. (Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ σήμερα λέμε "ἄνοδος καὶ πτῶσις θερμοκρασίας" καὶ ὄχι ἄνοδος καὶ κάθοδος.)

Ἐπρόκειτο διὰ μετακινήσεις αὐτοχθόνων πληθυσμῶν καὶ ὄχι διὰ ξενικὴν εἰσβολήν. Εἶχε δοθῆ μάλιστα χρησμὸς εἰς τοὺς Ἡρακλείδας ὅτι "*πρὸ τοῦ δέοντος κατελθεῖν*", δηλαδὴ ὅτι ἐπέστρεψαν ἐνωρίτερον ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἀναμείνουν ἀκόμη.

«Τελευτήσαντος Ἡρακλέους, οἱ παῖδες αὐτοῦ φυγόντες Εὐρυσθέα, πρὸς Κήυκα παρεγένοντο. Ὡς δὲ ἐκείνους ἐκδιδόναι λέγοντος Εὐρυσθέως καὶ πόλεμον ἀπειλοῦντος ἐδεδοίκεσαν, Τραχῖνα καταλιπόντες, διὰ τῆς Ἑλλάδος ἔφυγον. Διωκόμενοι δὲ ἦλθον εἰς Ἀθήνας καὶ καθεσθέντες ἐπὶ τὸν ἐλέου βωμὸν ἠξίουν βοηθεῖσθαι. Ἀθηναῖοι δὲ οὐκ ἐκδιδόντες αὐτοὺς πρὸς τὸν Εὐρυσθέα, πόλεμον ὑπέστησαν, καὶ τοὺς μὲν παῖδας αὐτοῦ ἀπέκτειναν, αὐτὸν δὲ Εὐρυσθέα φεύγοντα ἐφ' ἅρματος καὶ πέτρας ἤδη Σκειρωνίδας παριππεύοντα, κτείνει διώξας Ὕλλος...

...Ἀπολομένου δὲ Εὐρυσθέως, ἐπὶ Πελοπόννησον ἦλθον οἱ Ἡρακλεῖδαι καὶ πάσας εἷλον τὰς πόλεις. Ἐνιαυτοῦ δὲ αὐτοῖς ἐν τῇ καθόδῳ παρελθόντος, φθορὰ πᾶσαν Πελοπόννησον κατέσχε, καὶ ταύτην γενέσθαι χρησμός, διὰ τοὺς Ἡρακλείδας ἐδήλου· πρὸ γὰρ τοῦ δέοντος χρόνου αὐτοὺς κατελθεῖν.» (Βιβλιοθ. Ἀπολλοδώρου).

Δηλαδή, ὁ χρησμὸς ποὺ τοὺς εἶχε δοθῆ "*περιμείναντας τὸν τρίτον καρπὸν κατέρχεσθαι*" δὲν ἐννοοῦσε καρπὸν γῆς: "*οὐ γῆς, ἀλλὰ γενεᾶς καρπὸν τρίτον*". Γι' αὐτὸ ὁ ἀπόγονος τοῦ Ἡρακλέους Τήμενος[130] "*ἡτοίμαζε στρατόν, καὶ ναῦς ἐπήξατο*[131] *ἔνθα νῦν, ἀπ' ἐκείνου, ὁ τόπος Ναύπακτος λέγεται.*" (Βιβλιοθήκη Ἀπολλοδώρου)

Ἐλάχιστα παραδείγματα καὶ ἀπὸ ἄλλους συγγραφεῖς:

"*Ἡρακλειδῶν κατελθόντων...*" (Ἀριστοτ. Frg. var. 8,44)
"*.. μετὰ δὲ τὴν Ἡρακλειδῶν κάθοδον...*" (Στράβων Η', C 383)
"*Ἡρακλείδαις κατιοῦσιν εἰς Πελοπόννησον...*" (Στράβων Η' C, 357)
"*Τὴν εἰς Ἠλείαν κάθοδον, προγονικὴν οὖσαν*" (Ἔφορος ἀπ. F 18) κ.ο.κ.
"*Πρὸς τὴν Κάθοδον τῶν Ἡρακλειδῶν...*" (Διόδ. Σικ. 1.5)

(βλ. καὶ Νέες Ἐποχές, ἔνθετον ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ 5.11.1995, τὶς δηλώσεις τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Σπ. Ἰακωβίδη ὑπὸ τὸν τίτλον "ΟΙ ΔΩΡΙΕΙΣ ΠΟΥ ΔΕΝ ΗΡΘΑΝ").

Κάτι ἐξ ἴσου σημαντικὸ εἶναι ὅτι στὶς πινακίδες ἀναφέρεται μήνας ΔΙΟΣ ποὺ εἶναι καὶ μήνας Μακεδονικός, γεγονὸς ποὺ φανερώνει τὴν κοινὴ ἑλληνικὴ καταγωγὴ Μυκηναίων καὶ Μακεδόνων.

Τὸ 1930 ἡ γῆ τῆς Ἰθάκης (περιοχὴ Πιλικάτα) ἔδωσε καὶ τὴν δική της μαρτυρία, μὲ ὄστρακα κεραμεικὰ τοῦ 2700 π.Χ. ποὺ εἶχαν χαραγμένα συμβολικὰ σχήματα παρόμοια μὲ αὐτὰ τῶν Γραμμικῶν Α καὶ Β. Τὸ 1989, στὸ ὑπ' ἀριθ. 16 τεῦχος τοῦ ἀρχαιολογικοῦ περιοδικοῦ NESTOR, τὸ ὁποῖον ἐκδίδει τὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἰνδιάνας, ὁ καθηγητὴς ΠΩΛ ΦΩΡ ἀνακοινώνει ὅτι στὴν Ἰθάκη τοῦ 2700 π.Χ. μιλοῦσαν καὶ ἔγραφαν ἑλληνικά. Μὲ τὴν βοήθεια χαραγμένης εἰκόνας πλοίου ἐπάνω στὸ ὄστρακο καὶ σὲ

130. "Ἡρακλῆς → Ὕλλος → Κλεοδαῖος → Ἀριστόμαχος → Τήμενος. (Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Τημένου συνέστησαν τὸ Μακεδονικὸν βασίλειον, καὶ ἐξ αὐτῶν οἱ βασιλεῖς τῶν Μακεδόνων ἐκαλοῦντο Τημενίδαι.)

131. Ἐξ οὗ "ναυπηγεῖον".

σύγκρισι μὲ τὴν ἤδη ἀποκρυπτογραφημένη ΓΓΒ, ὁ καθηγητὴς Φὼρ κατώρθωσε νὰ διαβάση: ΝΥΜΦΗ ΜΕ ΕΣΩΣΕ. Ἐδιάβασε ἀκόμη, ἀναγνωρίζοντας ἀριθμητικὰ καὶ συλλαβές: ΙΔΟΥ ΕΓΩ Ο ΑΡΕΑΔΗΣ ΔΙΔΩ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΣΣΑ ΘΕΑ ΡΕΑ 100 ΑΙΓΕΣ, 10 ΠΡΟΒΑΤΑ...

*

Τὸ σημερινὸ ἑλληνικὸ ἀλφάβητο εἶναι τὸ ἐπικρατῆσαν ἰωνικὸν - ἀττικόν. Ἡ κάθε ἑλληνικὴ πόλις-κράτος διέθετε ἰδικόν της ἀλφάβητον. Οἱ πολὺ μικρὲς παραλλαγὲς τοῦ κάθε ἀλφαβήτου τὸ ἔκαναν νὰ διαφέρῃ κάπως ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα. Τὸ ΙΩΝΙΚΟΝ εἶχε ἀρχικῶς 27 γράμματα, 3 ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀπεβλήθησαν ἤδη ἀπὸ τὸ 403 π.Χ. ἐπὶ ἄρχοντος Εὐκλείδου, τῇ εἰσηγήσει τοῦ πολιτικοῦ καὶ ῥήτορος Ἀρχίνου. Τὰ γράμματα τὰ ὁποῖα ἀφῃρέθησαν εἶναι τὸ δίγαμμα, τὸ κόππα καὶ τὸ σαμπί.

Τὸ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΝ διέθετε 24 γράμματα, τὸ ΚΡΗΤΙΚΟΝ 21, τῆς ΜΙΛΗΤΟΥ 24, τὸ ΧΑΛΚΙΔΙΚΟΝ 25. Αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ χαλκιδικὸν ἀλφάβητον παρέλαβαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἀποίκους τῆς Κύμης, οἱ κάτοικοι τοῦ Λατίου τῆς Ἰταλίας καὶ τὸ ἐχρησιμοποίησαν προσαρμόζοντάς το στὴν γλῶσσα τους. **Τὸ ἀλφάβητον αὐτὸ τὸ ὁποῖον σήμερα ὀνομάζεται "Λατινικὸν" καὶ χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τὰ 3/5 τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς, εἶναι τὸ ἑλληνικὸν-χαλκιδικὸν** τὸ ὁποῖον διέδωσε ἡ Ρώμη κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κοσμοκρατορίας της.

Ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸν ἀλφάβητον κατάγονται ἀκόμη τὸ Ἐτρουσκικόν, τὸ Κυριλλικόν, τὸ ἀρχαῖον Φρυγικόν, τὸ ἀλφάβητον τῆς Λυκίας, τὸ Λυδικὸν (καὶ ἄλλα ἀλφάβητα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας), τὸ Ἀρμενικόν, τὸ Κοπτικόν, τὸ Γοτθικόν, τὸ Ρουνικὸν κ.ἄ.

Εἶναι φανερὸ ὅτι οἱ ἀπαρχὲς τῆς ἑλληνικῆς γραφῆς, ὅπως καὶ οἱ ἀπαρχὲς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, χάνονται στὰ βάθη τῆς Προϊστορίας. **Ἡ πινακίδα τοῦ Δισπηλιοῦ τῆς Καστοριᾶς**, τὴν ὁποία ὁ καθηγητὴς κ. Γ. Χουρμουζιάδης ἀνέσυρε στὶς 11 Αὐγούστου τοῦ 1993, ἐχαρακτηρίσθη ὡς **ἡ πρώτη γραφὴ τοῦ κόσμου**, ἀφοῦ οἱ ἀρχαιομέτραι τόσο τοῦ Ἱδρύματος ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ ὅσον καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, τὴν ἐτοποθέτησαν μὲ ἀκρίβεια στὸ 5250 π.Χ. Ὁ ἴδιος ὁ καθηγητὴς Χουρμουζιάδης στὸ βιβλίο του "*Τὸ Δισπηλιὸ τῆς Καστοριᾶς*" (Ἐκδ. ΚΩΔΙΚΑΣ, Θεσσαλονίκη 1996 σελ. 46) ἐπισημαίνει τὴν "*παρουσία ἐνδείξεων πρώιμης γραφῆς, ποὺ ἡ ἐνδεχόμενη ἀποκρυπτογράφησή της μπορεῖ νὰ σημαίνει ἱστορικῆς σημασίας "ἀποκαλύψεις"*" καὶ ἀναφέρει ὅτι "*γιὰ τὴν σημασία τῆς γραπτῆς πινακίδας γίνεται ξεχωριστὴ μελέτη, ἡ ὁποία καὶ θὰ δημοσιευθεῖ*". Θεωρεῖται βέβαιον, ὅτι σὰν διαβασθῆ ὁ "φθεγγόμενος πίναξ" τῆς Καστοριᾶς, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα θὰ κερδίση αὐταπόδεικτα τοὐλάχιστον 3 ἐπὶ πλέον χιλιετίες, δικαιώνοντας τὸν Τζὼν Τσάντγουϊκ, ὁ ὁποῖος ἔχει δηλώσει ὅτι δὲν γνωρίζουμε ἀκόμη τὶς ἀπαρχὲς τῆς γλώσσης μας.

Θὰ ἀποτελοῦσε παράλειψι νὰ μὴν ἀναφερθῆ ἐδῶ ὅτι οἱ παλαιότερες ἐπιγραφὲς τῆς κινεζικῆς ἀνάγονται στὸ 1450 π.Χ. ἐνῶ τὰ πιὸ παληὰ γραπτὰ μνημεῖα τῆς ἑβραϊκῆς χρονολογοῦνται γύρω στὸ 700 π.Χ.[132] Τὰ ἀρχαιότερα Κείμενα τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης ἀνάγονται στὸν 8ον μ.Χ. αἰῶνα, τῆς γερμανικῆς στὸν 4ον αἰ. μ.Χ. (μετάφρασις τῶν Γραφῶν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Οὐλφίλα), τῆς δὲ Γαλλικῆς ἀνήκουν στὸν 9ον μ.Χ. αἰ. (Les Serments de Strasbourg). Τὸ παλαιότερο ἰταλικὸ Κείμενο εἶναι μία σύντομη "καντιλένα" τοῦ 1150 μ.Χ., ἐνῶ τὰ παλαιότερα ἱσπανικὰ ἀνάγονται στὸν 10ον αἰ. μ.Χ.[133] καὶ τὰ Πορτογαλικὰ στὸν 12ον.

Σύγχρονη σχεδὸν μὲ τὴν πινακίδα τῆς Καστοριᾶς εἶναι ἡ "κροκάλη τῆς Καυκανιᾶς"· οἱ ἀρχαιολόγοι Πολ. Ἀραπογιάννη, Γ. Ράμπαχ καὶ Λ. Γκόνταρτ τὴν ἀνέσυραν τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1994 καὶ ἡ ἐπιγραφή της θεωρεῖται Μυκηναϊκή. *(Σχετικὴ ἀνακοίνωσις εἰς τὴν Ἀκαδημ. τῶν Ἀθηνῶν, Πρακτικὰ 1995, τόμος 7ος)*. Ἀκολουθεῖ καὶ τρίτη ἀνακάλυψις: τὸ ὄστρακο τοῦ 5500 π.Χ. μὲ ἑλληνικὴ γραφὴ τὸ ὁποῖον ἀνευρέθη στὴν ἐρημονησίδα Γιοῦρα τῶν Σποράδων, ἀπὸ τὸν ἀρχαιολόγο Ἀδαμ. Σάμψων. Στὴν ἐπιφάνειά του διακρίνονται εὐκρινῶς τὰ γράμματα Α, Υ, Δ, ἄγνωστον βεβαίως μὲ ποίαν φωνητικὴν ἀξίαν.

Γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους καταρρίπτεται καὶ ἡ λανθασμένη θεωρία ὅτι τὰ Ὁμηρικὰ ἔπη, ὅπως καὶ οἱ Ὀρφικοὶ Ὕμνοι, μετεδίδοντο ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν προφορικῶς μέχρι τὴν ἐπὶ ἄρχοντος

132. Βλ. ΓΡΑΦΗ, Η ΜΝΗΜΗ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ, Ἐκδ. ΔΕΛΗΘΑΝΑΣΗ σελ. 54.
133. Βλ. Τζ. Χάϊγκετ, "Ἡ Κλασσικὴ Παράδοσι", Ἐκδ. ΜΙΕΤ σλ. 734.

Πεισιστράτου (ΣΤ' αἰ.π.Χ.) περισυλλογὴ καὶ καταγραφή τους. Βεβαίως, εἶναι πρακτικῶς ἀδύνατον τόσες χιλιάδες στίχων μὲ λεπτομερεῖς περιγραφὲς καὶ καταγραφές, σύνθετα ἐπίθετα, πληθώρα ὀνομάτων καὶ τοποθεσιῶν, ἄψογον ποιητικὸν μέτρον (*"δακτυλικὸν ἑξάμετρον"*), νὰ διατηροῦνται καὶ νὰ μεταφέρωνται ἐπὶ αἰῶνες μὲ τόση ἀκρίβεια. Ὅπως χαρακτηριστικὰ ἀναφέρει ὁ καθηγητὴς Τζ. Χάϊγκετ (*Ἡ κλασσικὴ παράδοσις - Ἐκδ. ΜΙΕΤ*) *"ἕνα τέτοιο ποίημα σὰν τὴν Ἰλιάδα, ἀδύνατον νὰ εἶχε παραδοθῇ χωρὶς γραφή"*. Ὁ Χόρστ Μπλάνκ (Τὸ βιβλίο στὴν Ἀρχαιότητα - Ἐκδ. Παπαδήμα σελ. 148) τονίζει: *"σήμερα ἕνα μεγάλο μέρος φιλολόγων κλίνει πρὸς τὴν ὑπόθεση ὅτι ἡ σύνταξη τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν εἶχε ἤδη καταστήσει ἀπαραίτητη τὴ γραπτὴ παγίωση τοῦ κειμένου... οἱ ῥαψωδοί κουβαλοῦσαν μαζί τους τὸ γραπτὸ χειρόγραφο ἀντίτυπό τους"*. Καὶ ἡ Ζακλὶν ντὲ Ρομιγὺ εἶναι κατηγορηματική: *"Ὅμηρος καὶ γραφὴ συνυπάρχουν"*. (Γιατὶ ἡ Ἑλλάδα, Ἐκδ. ΤΟ ΑΣΤΥ, σλ. 28).

Σχετικῶς, τὸ Λεξικὸν Σουΐδα (τοῦ ὁποίου ὁ συγγραφεὺς ἢ οἱ συγγραφεῖς ὅταν τὸ συνέτασσαν εἶχαν τὴν δυνατότητα νὰ συμβουλεύωνται συγγράμματα τῶν ἑλληνικῶν Βιβλιοθηκῶν πρὶν αὐτὲς λεηλατηθοῦν καὶ πυρποληθοῦν) μεταξὺ πολλῶν ἄλλων μᾶς παρέχει, ἐνδεικτικά, καὶ τὶς ἑξῆς πληροφορίες:

".... **ὁ Ὅμηρος ἔγραψε** *τὴν Ἰλιάδα οὐχ ἅμα, οὐδὲ κατὰ τὸ συνεχές, καθάπερ σύγκειται, ἀλλ'* **αὐτὸς μὲν ἑκάστην ῥαψῳδίαν γράψας** *καὶ ἐπιδειξάμενος ἐν τῷ περινοστεῖν τὰς πόλεις, τροφῆς ἕνεκεν ἀπέλιπεν...* "

Αὐτὲς ἀκριβῶς τὶς γραμμένες ῥαψῳδίες συγκέντρωσε ἀργότερα ὁ Πεισίστρατος καὶ προέβη εἰς τὴν πρώτην ἐπίσημη ἔκδοσί τους. Ὁ αὐστηρὸς καὶ ἀκριβολόγος Κικέρων, ποὺ ζυγίζει τὴν κάθε του λέξι, μετὰ τὶς σπουδές του στὶς ἀθηναϊκὲς σχολές, εἰς τὸ ἔργον του DE ORATORE (III, 137) καταγράφει και κυριολεκτεῖ: "PISISTRATUS, PRIMUS HOMERI **LIBROS** CONFUSOS ANTEA, SIC DISPOSUISSE...UT NUNC HABEMUS". Δηλ.: Ὁ Πεισίστρατος πρῶτος συνήθροισε τὰ **βιβλία** τοῦ Ὁμήρου ποὺ ἦσαν μέχρι τότε ἀνακατωμένα, καὶ ἔτσι τὰ ἔχουμε.

Ὁ Στέφανος Βυζάντιος ἀναφέρει:

"Φασὶν ὅτι Ὅμηρος ἐν Βολισσῷ ἐπ' ἄκρον Χίου πλησίον, τὰς διατριβὰς ἐποιεῖτο, ὡς Ἔφορος". [134]

Ὁ λατῖνος ἱστορικὸς Τάκιτος δίνει κι αὐτὸς τὴν δική του μαρτυρία περὶ ὑπάρξεως ἀρχαιοτάτης ἑλληνικῆς γραφῆς: ...

"...ARCADE AB EVANDRO DEDICERUN LITTERAS ET FORMA LITTERIS LATINIS". Καὶ μόνον ἀπὸ αὐτὸ τὸ χωρίον συνάγεται ὅτι μαθήματα γραφῆς εἶχαν πάρει οἱ Λατῖνοι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν μεταφορὰ τοῦ Χαλκιδικοῦ ἀλφαβήτου στὴν Δύσι, ὅταν ὁ Ἀρκὰς Εὔανδρος, κατὰ τὰ μέσα τῆς Β' χιλιετίας π.Χ. ἔθεσε τὶς βάσεις τοῦ πρώτου πολίσματος τῆς Ῥώμης. Τὸ αὐτὸ καταθέτει καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Λυδός (Περὶ μέτρων 1,9): *«Εὔανδρος πρῶτος γράμματα ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, τὰ λεγόμενα Κάδμου, εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐκόμισεν».*

Καὶ ὁ Διον. Ἁλικαρνασσεύς:

"*.. .καὶ γραμμάτων χρῆσιν εἰς Ἰταλίαν πρῶτοι διακομίσαι Ἀρκάδες.*" (Α'33,4)

"*Γράμματα δὲ τοὺς περὶ τὸν Εὔανδρον ἐδίδαξεν Ἡρακλῆς*". (Actia Romana et Graeca Πλουτ. 278)

Ὁ Ἀθ. Σταγειρίτης (Ὠγυγία-περὶ Καρμέντης) γράφει ὅτι ἡ μήτηρ τοῦ Εὐάνδρου, ἡ Καρμέντις, "*αὐτὴ μετεσχημάτισε τά λατινικὰ ἐκ τῶν ἑλληνικῶν.*" Καὶ ἐπειδὴ ἔλεγε τοὺς χρησμοὺς διὰ στίχων, ἀπ' αὐτῆς ὠνομάσθησαν οἱ στίχοι "carmina" καὶ τὸ ποίημα "carmen". Πρὸς τιμήν της καθιερώθησαν οἱ ἑορτὲς Καρμεντάλια κατὰ τὴν 10ην Ἰανουαρίου.

Ἐξ ἄλλου ὁ Βιργίλιος, εἰς τὸ Γ' - 288 τῆς "Αἰνειάδος", ἐμφανίζει τὸν Τρῶα (ὅθεν Ἕλληνα)[135] Αἰνείαν νὰ ἀφιερώνῃ εἰς τὸν ναὸν τὴν Ἀβαντίαν ἀσπίδα χαράσσοντας στίχον ἀναθηματικόν:

Ἀσπίδα κοίλου χαλκοῦ, φόρημα τοῦ μεγάλου Ἄβαντος,
ἐμπήγω εἰς τὰς ἔναντι παραστάδας καὶ σημειῶ ἐμμέτρως.
«Ο ΑΙΝΕΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΔΑΝΑΟΥΣ ΤΟΥΣ ΝΙΚΗΤΑΣ ΑΥΤΑ ΤΑ ΟΠΛΑ»
(AENEAS HAEC DE DANAIS VICTORIBUS ARMA)

134. Ἱστορικὸς τοῦ Δ' π.Χ. αἰ. μαθητὴς τοῦ Ἰσοκράτους.
135. Περὶ ἑλληνικῆς καταγωγῆς τῶν Τρώων, βλ. βιβλίον Ἑλλ. Ἀγωγῆς Α' Κύκλου Σπουδῶν, Μάθ. 22ον.
(*"... καὶ τὸ τῶν Τρώων ἔθνος ἑλληνικόν, ἐκ Πελοποννήσου ποτὲ ὡρμημένον..."*) -Διον. Ἁλικ. Ρωμ. Ἀρχ. Α. 61 καὶ ἑξ.-

Ὁ δὲ Προμαθίδας ὁ Ἡρακλεώτης ἀφηγεῖται ὅτι "*...ἐστὶν ἰδεῖν ἐν Καπύῃ πόλει τῆς Καμπανίας ἀνακείμενον τῇ Ἀρέμιδι ποτήριον, ὅπερ λέγουσιν ἐκεῖνοι Νέστορος γεγονέναι· ἔστι δὲ ἀργύριον, χρυσοῖς γράμμασιν ἐντετυπωμένα ἔχον τὰ Ὁμηρικὰ ἔπη.*" (T.L.G. Προμαθίδας ἱστορικὸς FRG.7).

Ἄς μὴν παραβλέπουμε καὶ τὸ ἀδιαμφισβήτητο γεγονὸς ὅτι στὸν δίσκο τῆς Φαιστοῦ ὑπάρχουν "τυπωμένα" ὁλοκάθαρα τὰ γράμματα Β Γ Λ Υ, χωρὶς βέβαια νὰ γνωρίζουμε τὴν τότε σημασία τους, ἀφοῦ ὁ δίσκος δὲν ἔχει ἀκόμη ἀναγνωσθῆ.

Μαρτυρία ἀρχαιοτάτης γραφῆς παρέχεται καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Ὅμηρο. Εἶναι ἡ ἀναφορὰ στὴν περίφημη ἐπιστολὴ τοῦ Προίτου: "*...γράψας ἐν πίνακι πτυκτῷ θυμοφθόρα πολλά...*". (Ζ 169)

Ὄχι μόνον ἔγραψε, ἀλλὰ καὶ περιέγραψε ψυχικὲς καταστάσεις, *θυμοφθόρα πολλά.* Ψυχικὲς ὅμως ἔντονες καταστάσεις δὲν διεγείρονται μὲ πικτογραφίες και ἱερογλυφικά. Ἀπαιτοῦν ἐξελιγμένη γραφή. Τὴν ἀναφορὰ αὐτή, ἐπισήμως καὶ ἄνευ χροιᾶς "μύθου", τὴν ἐπικαλεῖται καὶ ὁ Elpidio Mioni, καθηγητὴς-Κωδικολόγος τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πάδοβας, συντάκτης τοῦ ἐπιστημονικοῦ καταλόγου τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βενετίας, στὴν μονογραφία του "Introduzione alla Paleografia Greca" Ἐκδ. ΜΙΕΤ.

Ὁ Πλούταρχος στὸ "*Περὶ Σωκράτους δαιμονίου*" μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ὁ Ἀγησίλαος ἀνεκάλυψε στὴν Ἁλίαρτο τὸν τάφο τῆς Ἀλκμήνης, τῆς μητέρας τοῦ Ἡρακλέους, ὁ ὁποῖος τάφος εἶχε ὡς ἀφιέρωμα "*πίνακα χαλκοῦν ἔχοντα γράμματα πολλὰ θαυμαστά, παμπάλαια...*". Γράμματα τόσο παλαιά, ποὺ ἦσαν δυσκολονόητα ἀκόμα καὶ γι' αὐτοὺς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες.

Γι' αὐτὸ ἔστειλαν τὸν πίνακα στὴν Αἴγυπτο ὅπου ἐτηροῦντο ἀρχεῖα "*παντοδαπῶν χαρακτήρων*", καὶ ὁ αἰγύπτιος ἱερεύς, ἀφοῦ τὰ ἐμελέτησε ἐπὶ τρεῖς ἡμέρες, ἀπήντησε δι' ἐπιστολῆς *("ἀντέγραψε")* ὅτι "*τὰ γράμματα κελεύει συντελεῖσθαι ἀγῶνα ταῖς Μούσαις*". Οἱ δὲ τύποι τῶν γραμμάτων ἦσαν οἱ χρησιμοποιηθέντες ἐπὶ βασιλέως Πρωτέως καὶ αὐτὰ τὰ γράμματα εἶχε διδαχθῆ καὶ ὁ Ἡρακλῆς.

Πολὺ συχνὰ συνέβαινε νὰ ἔρχωνται στὸ φῶς τάφοι, στῆλες, ἀφιερώματα, **μὲ παμπάλαια γράμματα, τὰ ὁποῖα οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζαν "ἀρχαῖα":**

"Φασίν, οἰκοδομούντων Ἀθηναίων τὸ τῆς Δήμητρος ἱερὸν τῆς ἐν Ἐλευσῖνι, περιεχομένην **στήλην** *πέτραις* **εὑρεθῆναι χαλκῆν, ἐφ ἧς ἐπεγέγραπτο** "*ΔΗΙΟΠΗΣ ΤΟΔΕ ΣΗΜΑ*", *ἥν οἱ μὲν λέγουσιν Μουσαίου εἶναι γυναῖκα, τινὲς δὲ Τριπτολέμου μητέρα γενέσθαι...*

Τῆς καλουμένης Αἰνιακῆς χώρας, **περὶ τὴν ὀνομαζομένην Ὑπάτην, λέγεται παλαιά τις στήλη εὑρεθῆναι**, *ἥν οἱ Αἰνιᾶνες τίνος ἦν εἰδέναι βουλόμενοι,* **ἔχουσαν ἐπιγραφὴν ἀρχαίοις γράμμασιν**, *ἀπέστειλαν εἰς Ἀθήνας τινὰς κομίζοντας αὐτήν. Πορευομένων δὲ διὰ τῆς Βοιωτίας, καί τισι τῶν ξένων ὑπὲρ τῆς ἀποδημίας ἀνακοινουμένων, λέγεται αὐτοὺς εἰσαχθῆναι εἰς τὸ καλούμενον Ἰσμήνιον ἐν Θήβαις... ἐκεῖθεν γὰρ μάλιστα ἄν εὑρεθῆναι τὴν τῶν γραμμάτων ἐπιγραφήν, λέγοντες εἶναί τινα* **ἀναθήματα ὁμοίους ἔχοντα τοὺς ῥυθμοὺς τῶν γραμμάτων ἀρχαῖα...**"

(Ἀριστοτ. Περὶ θαυμασίων Ἀκουσμάτων 8438)

Ὁ Θυμοίτης, πλανηθεὶς κατὰ πολλοὺς τῆς Οἰκουμένης τόπους συνέταξε τὰς πράξεις τοῦ Διονύσου **"ἀρχαϊκοῖς γράμμασι χρησάμενος"** (Διόδ. ΙΙ)

"*Τὸ δὲ -ἱερὸν- τοῦ Διονύσου κατεσκεύασται ἐπὶ τοῦ καλουμένου Αἵμου τῆς Θράκης, ὅπου δή τινος ἐν σανίσιν ἀναγραφὰς εἶναι φασὶν Ὀρφέως*". (Σχόλια εἰς Εὐριπίδου Ἄκληστιν α68 44, τ 82).

Ἡ λάρναξ τοῦ Κυψέλου εἶχε ἐπιγράμματα **"γράμμασι τοῖς ἀρχαίοις γεγραμμένα"**. (Παυσ. Ἠλ. Α' 17.5). Τὸ ἐπίγραμμα τοῦ Ἰφίτου εἰς Ὀλυμπίαν εἶχε **"Ἠλείων γράμματα ἀρχαῖα."** (Παυσ. Ἠλ. Α' 4.5).

Ἀκόμη καὶ στὴν Παγχαία νῆσο τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, ὑπῆρχαν ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαὶ ἐπὶ στηλῶν, ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Διὸς "*ὅτε κατ' ἀνθρώπους ὢν ἐβασίλευε τῆς οἰκουμένης... σημεῖα τῆς διαλέκτου διαμένουν παρ' αὐτοῖς, Κρητικῶς ὀνομαζόμενα*". (Διοδ. Ε' 46,3)

Ἀλλὰ καὶ **ὁ Θησεὺς** "*ἐν Ἰσθμῷ στήλην ἔστησεν,* **ἐπιγράψας** *τὸ διορίζον ἐπίγραμμα τὴν χώραν. Τόδ' οὐχὶ Πελοπόννησος, ἀλλ' Ἰωνία. Τὰ δὲ πρὸς ἑσπέραν, Τάδ' ἐστὶ Πελοπόννησος, οὐκ Ἰωνία.*"

(Πλουτάρχου Θησεὺς 25)

Γράφει ὁ Μιστριώτης (Β' 20):

"*Πότε ἐχαράχθησαν αἱ πολυθρύλητοι ἐπιγραφαὶ ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου εἶναι ζήτημα· διότι ὁ μὲν Πλούταρχος ἀποδίδει τὴν χάραξιν τῷ Θησεῖ, ὁ δὲ Στράβων (Γ' 171) τοῖς ἐξελαθεῖσιν Ἴωσι καὶ τοῖς κατασχοῦσι τὴν Πελοπόννησον. Ὁπωσδήποτε αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται εἶναι λίαν ἀρχαῖαι*".

"*...Ἐν τῷ Ἡρακλείῳ τῷ ἐν Γαδείροις, -στήλας- ὀκταπήχεις, ἐν αἷς ἀναγέγραπται τὸ ἀνάλωμα τῆς κατασκευῆς τοῦ ἱεροῦ... ἔθος γὰρ παλαιὸν ὑπῆρχε τὸ τίθεσθαι τοιούτους ὅρους, καθάπερ οἱ Ῥηγῖνοι τὴν στυλίδα ἔθεσαν τὴν ἐπὶ τῷ πορθμῷ (τῆς Μεσσήνης) κειμένην..* " (Στράβων Γεωγρ. Γ' C 170, 171)

"*Μουσαῖος Θηβαῖος Θαμύρα υἱός, γεγονὼς* **πολλῷ πρὸ τῶν Τρωικῶν, ἔγραψε** *μέλη καὶ ἄσματα.*"

(Σουΐδας)

Ὁ Ἀπολλόδωρος μᾶς γνωρίζει ὅτι **ὁ Οἴαξ, κατὰ τὸν Τρωικὸ πόλεμο, ἔγραψε τὴν εἴδησι τοῦ θανάτου τοῦ ἀδελφοῦ του,** τοῦ Παλαμήδη, ἐπάνω σὲ πηδάλιον, τὸ ὁποῖον τὰ θαλάσσια ρεύματα μετέφεραν στὸν πατέρα τους, τὸν Ναύπλιο.

Ὑπενθυμίζουμε καὶ τὴν πλαστὴ ἐπιστολὴ βάσει τῆς ὁποίας κατεδικάσθη ὁ Παλαμήδης, ὡς ἐλθὼν εἰς προδοτικὴν συνεννόησιν μὲ τοὺς Τρῶας.

Ὁ Εὐριπίδης στὴν *ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ ΕΝ ΑΥΛΙΔΙ* παρουσιάζει **τὸν Ἀγαμέμνονα νὰ γράφῃ**, νὰ σβήνῃ καὶ νὰ ξαναγράφῃ μέχρι ποὺ νὰ μπορέσῃ νὰ συντάξῃ μὲ εὔσχημο τρόπο τὴν ἐπιστολὴ μὲ τὴν ὁποία θα καλοῦσε τὴν κόρη του Ἰφιγένεια στὴν Αὐλίδα, διὰ τὰ περαιτέρω. -στίχος 33-. Συγκεκριμένως, τοῦ παρατηρεῖ ὁ Γέροντας ὑπηρέτης του: "*...Ἐσὺ ὕψωσες τὸ φῶς τοῦ λυχναριοῦ καὶ γράφεις αὐτὸ τὸ γράμμα ποὺ τὸ κρατεῖς ἀκόμα στὰ χέρια σου, καὶ σβήνεις πάλι τὰ γραμμένα καὶ τὸ σφραγίζεις, καὶ πάλι τὸ ἀνοίγεις καὶ τὸ πετᾶς κατὰ γῆς χύνοντας δάκρυα...*"

"*Σὺ δὲ λαμπτῆρος φάος ἀμπετάσας*
δέλτον τε γράφεις
τήνδ' ἥν πρὸ χερῶν ἔτι βαστάζεις,
καὶ ταὐτὰ πάλιν γράμματα συγχεῖς
καὶ **σφραγίζεις** *λύεις τ' ὀπίσω,*
ῥίπτεις τε πέδῳ πεύκην,
θαλερὸν κατὰ δάκρυ χέων..."

Καὶ ὁ Ἀγαμέμνων ἀπαντᾶ: **"..λόγῳ φράσω σοι πάντα τἀγγεγραμμένα".**

"*Καὶ ἐν δέλτου πτυχαῖς* **γράψας** *ἔπεμψα..*" (στ. 98).

Εἶναι προφανὲς καὶ πάλι, ὅτι μὲ ἀτελῆ ἢ πρώιμη ἰδεογράμματη γραφὴ δὲν ταιριάζει ἡ σκηνὴ οὔτε "δένουν" οἱ παρατηρήσεις.

Ὅλοι οἱ ἕλληνες δραματουργοὶ παρουσιάζουν τοὺς μυθικοὺς ἥρωας νὰ γράφουν καὶ νὰ ἀποστέλλουν μηνύματα.

Δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γράφουν ψεύδη, περὶ τάχα ὑπάρξεως γραφῆς κατὰ τοὺς μυθικοὺς χρόνους. Τὸ ἰδιαιτέρως εὐαίσθητο καὶ ἐκλεπτυσμένο θεατρικὸ κοινὸ τῆς ἐποχῆς θὰ τοὺς ἤλεγχε, ὅπως ἔκανε πάντοτε. Ἄρα ὅλοι ἐγνώριζαν ὅτι ὑπῆρχε ἀρχαιοτάτη Γραφή. Αὐτὸ ἐθεωρεῖτο δεδομένον.

Στὴν Βιέννη, σὲ ξύλινες πινακίδες, σώζεται τόσο ἕνα ἐδάφιο τῆς "Ἑκάλης" τοῦ Καλλιμάχου, ὅσο καὶ τὸ ἀπόσπασμα "144-Pear." τοῦ Σοφοκλέους, ὅπου ὁ Ἀγαμέμνων ἐμφανίζεται νὰ διατάζῃ νὰ διαβάσουν ἀπὸ μία πινακίδα τὸν κατάλογο τῶν Ἑλλήνων ἀρχηγῶν:

"*Ἀχαιῶν Σύλλογος.*
Σὺ δέ, ἐν θρόνοισι, **γραμμάτων πτυχὰς ἔχων**,
νέμε εἴ τις οὐ πάρεστιν..."

Ὁ Αἰσχύλος (Ἱκέτιδες 946) παρουσιάζει τὸν μυθικὸ βασιλέα τοῦ Ἄργους νὰ λέη στὸν Αἰγύπτιο κήρυκα:

"*Ταῦτ' οὐ πίναξίν ἐστιν* ***ἐγγεγραμμένα***
οὐδ' ***ἐν πτυχαῖς βίβλων*** *κατεσφραγισμένα...*"
... τὰ ἀκούεις σαφῶς ἐξ ἐλευθέρου στόματος..."

Ὁ Σοφοκλῆς στὶς Τραχίνιες (155) ἀναφέρει ὅτι ἀναχωρῶν **ὁ Ἡρακλῆς** ἐκ τοῦ οἴκου του, **ἀφήνει "δέλτον ἐγγεγραμμένην"**, περιέχουσαν ξυνθήματα (=μηνύματα).

Ὁ Θησεὺς (Εὐριπίδου Ἱππόλυτος 1250) **ἀποσφραγίζει τὴν ἐπιστολὴ** ποὺ τοῦ ἄφησε ἡ σύζυγός του Φαίδρα πρὶν ἀπαγχονισθῆ, ἐρωτευμένη μὲ τὸν γυιό του, τὸν Ἱππόλυτο. Στὴν ἐπιστολὴ αὐτὴν ἡ Φαίδρα, ἀπὸ ἐκδίκησι, κατηγορεῖ ἀδίκως τὸν Ἱππόλυτο καὶ ὁ Θησεὺς πιστεύει τὴν συκοφαντία ὅτι ὁ γυιός του "*ἔτλη θιγεῖν*" τὴν συζυγική του κλίνη.

Μὲ βαρειὰ κατάρα, ἐκδιώκει τὸν Ἱππόλυτο ἀπὸ τὴν πατρικὴ οἰκία. Λίγο ἀργότερα ἕνας ἀγγελιαφόρος ἀναγγέλλει τὸν θάνατο τοῦ Ἱππολύτου μὴ παραλείποντας νὰ δηλώση στὸν Θησέα:

"..*οὐ δυνήσομαι ποτὲ πιθέσθαι τὸν σὸν παῖδα ὅπως ἐστὶν κακός,*
οὐδὲ εἰ πᾶν γένος γυναικῶν κρεμασθείη,
καὶ πλήσειέ τις γραμμάτων,τὴν ἐν Ἴδη πεύκην.."

δηλ. ἐὰν ἐγέμιζε κάποιος μὲ γράμματα ὅλα τὰ πεύκινα πινακίδια ποὺ θὰ κατασκευάζονταν ἀπὸ τὰ δένδρα τοῦ ὄρους Ἴδη, ἐγὼ δὲν θὰ ἐπίστευα ὅτι ὁ γυιός σου εἶναι κακός, ἀκόμη καὶ ἂν πάη νὰ κρεμασθῆ ὅλο τῶν γυναικῶν τὸ γένος.

Στὴν "Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις", ἡ **Ἰφιγένεια** χωρὶς νὰ γνωρίζη ὅτι οἱ ξένοι Ἕλληνες ποὺ ἀφίχθησαν ἐκεῖ εἶναι ὁ Ὀρέστης καὶ ὁ Πυλάδης, τοὺς **παραδίδει ἐπιστολὴ** νὰ τὴν κομίσουν εἰς Ἄργος: **"πορθμεύσειν γραφὰς πρὸς Ἄργος"** . Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ μάλιστα, εἶναι μακροσκελεστάτη, πολύπτυχος: "*πολύθυροι διαπτυχαὶ*" (στ. 725).

Τὴν κάλυψι τῶν ἐπικοινωνιακῶν ἀναγκῶν διὰ τῆς γραφῆς ("ταχυδρομεῖον"), τὴν τονίζει ὁ Εὐριπίδης καὶ στὴν τραγῳδία "Παλαμήδης" (ἀπόσπ. 578Ν): *ὥστε οὐ παρόντα, ποντίας ὑπὲρ πλακός, τὰ ἐκεῖ κατὰ οἴκους, πάντα ἐπίστασθαι καλῶς*". (ὥστε καὶ ἐὰν κάποιος δὲν εἶναι παρών, νὰ γνωρίζη καλὰ τί συμβαίνει εἰς τὸν οἶκον του, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται μακριά, πέρα ἀπὸ τὴν θάλασσα). Ἀλλὰ καὶ στὴν "Ἄλκηστι" (962) ἀναφέρει ὅτι **ὁ Ὀρφεὺς εἶχε ἤδη καταγράψει τὴν διδασκαλία του** σὲ θρακιώτικες πινακίδες: "*ἐν σανίσι Θρήσσαις*". Καὶ ὁ Διόδωρος μᾶς παρέχει τὴν πληροφορία ὅτι ὁ ἀρχαιότατος Ὀρφεὺς ἐγνώριζε τὴν γραφή:

"...χρήσασθαι τοῖς Πελασγικοῖς γράμμασι *τὸν Ὀρφέα καὶ Προπανίδην τὸν Ὁμήρου διδάσκαλον...*"

(Διόδ. Σικελ. Γ 67,5)

Ὁ Ἀλκιδάμας ἐπίσης:

«Γράμματα μὲν δὴ πρῶτος Ὀρφεὺς ἐξήνεγκε, παρὰ Μουσῶν μαθών, ὡς τὰ ἐπὶ τῷ μνήματι αὐτοῦ δηλοῖ ἐπιγράμματα: "Μουσάων πρόπολον τῇδε Ὀρφέα, Θρῆκες ἔθηκαν... ὅς Ἡρακλῆ ἐξεδίδαξεν"»

(44, Τ 123).

Ὑπάρχει καὶ χαραγμένη σχετικὴ Ἐπιγραφὴ (βλ. TLG Ἑλλην. Ἀνθολογία Προσάρτημα, Ἐπιτύμβια 148):

"*Μουσάων πρόπολον τῇδ'* **Ὀρφέα** *Θρῆκες ἔθηκαν...*
Οἰάγρου φίλον υἱόν, ὅς Ἡρακλῆν ἐδίδαξεν,
εὑρὼν ἀνθρώποις γράμματα *καὶ σοφίην*".

Βλ. καὶ Ὠγυγία τ. Α' σλ. 32:

"*Ὁ Ἀθηναγόρας ἀναφέρει ἄλλην* **Κοσμογονίαν τοῦ Ὀρφέως..** *Λέγουσιν ὅτι* **αὐτὸς ἔγραψε πρῶτος** *τοιαῦτα, καὶ αὐτὸν ἐμιμήθησαν, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἔλαβον οἱ ἄλλοι τὰς Θεογονίας, ὡς ὁ Ἡσίοδος καὶ οἱ λοιποί, καὶ τὰς ἐνάρξεις τῶν ποιημάτων. Ἐπειδὴ* **αὐτὸς ἔγραψε πρῶτον**, *Μῆνιν ἄειδε θεὰ Δημήτερος ἀγλαοκάρπου. Ὅθεν καὶ ὁ Ὅμηρος καὶ πάντες οἱ λοιποὶ ἄρχισαν οὕτω τὰ ποιήματα αὐτῶν.*"

(Ἀπόσπ. ιη' Κλήμ. Στρωμ. Ε' 718)

Τὴν τραγικὴ ἱστορία τῆς Φιλομήλας, τὴν ὁποίαν ἐβίασε ὁ ἄνδρας τῆς ἀδελφῆς της, ὁ Τηρεὺς, καὶ κατόπιν τῆς ἀπέκοψε τὴν γλῶσσα γιὰ νὰ μὴν τὸν μαρτυρήση, τὴν ἀφηγοῦνται πολλοὶ συγγραφεῖς. Ἡ Φιλομήλα εἰδοποίησε τὴν ἀδελφή της ἐνυφαίνοντας σὲ τεμάχιον ὑφάσματος, ἀντὶ σχέδια, γράμματα: "*φωνήεντα γράψασα σοφῷ χιτῶνι.*" (Νόννου Διονυσ. 12.75)

"*Ὁ Τηρεύς, Φιλομήλας ἐρασθείς, ἔφθειρε ταύτην.. ἡ δὲ ὑφήνασα ἐν πέπλῳ γράμματα, διὰ τούτων ἐμήνυσε Πρόκνῃ τὰς συμφοράς.*" (Ἀπολλόδωρος, Γ' 14.8)

Ὁ Παυσανίας (Βοιωτ. 31,4) διαβεβαιώνει ὅτι οἱ Βοιωτοὶ τοῦ ἐπέδειξαν ἐφθαρμένην ἐκ τοῦ χρόνου μολύβδινη πλάκα, ὅπου ἦσαν **ἐγγεγραμμένα τὰ ἔργα τοῦ Ἡσιόδου: "μόλυβδον ἐδείκνυσαν**, *ὑπὸ τοῦ χρόνου λελυμασμένον*, **ἐγγέγραπται δὲ αὐτῷ τὰ Ἔργα"**.

Ὁ Πλούταρχος ἀφηγεῖται εἰς τὸν Βίον Θησέως (20) ὅτι ὁ Θησεὺς ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὴν Κρήτη "*καὶ τὴν Ἀριάδνην ἔγκυον ἔχοντα*", λόγῳ σφοδρᾶς θαλασσοταραχῆς τὴν ἀπεβίβασε εἰς Κύπρον καὶ ὁ ἴδιος ἔσπευσε εἰς τὸ κινδυνεῦον πλοῖον του. Καὶ οἱ Κύπριες γυναῖκες, ἐπειδὴ ἡ Ἀριάδνη "ἀθυμοῦσε" λόγῳ τῆς ἀπουσίας τοῦ Θησέως, τῆς προσεκόμιζαν **"γράμματα πλαστά, ὡς τοῦ Θησέως γράφοντος αὐτῇ"**.

...Αὐτὸ σημαίνει ὄχι μόνον ὅτι ἡ γραφὴ ἦτο γνωστὴ πρὸ τῶν Τρωικῶν, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἦτο εὐρέως διαδεδομένη ὥστε καὶ οἱ γυναῖκες οἱ ὁποῖες ὑπηρετοῦσαν τὴν Ἀριάδνη συνέτασσαν ἐπιστολὲς μὲ μεγάλη εὐκολία. Στὴν Ἑλλάδα ἡ Γραφὴ δὲν ὑπῆρξε προνόμιο κλειστῶν ἱερατικῶν κύκλων, ὅπως στὴν Αἴγυπτο καὶ στὴν Ἰνδία.

Ὁ Αἰσχύλος στοὺς "Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας" καταγράφει σὲ ποιά πύλη ἐκληρώθη νὰ ἐπιτεθῇ ἕκαστος ἐκ τῶν ἑπτὰ πολιορκούντων ἀρχηγῶν, ἀναφέροντας ὅτι **στὶς σημαῖες τους**, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ σύμβολά τους -οἰκόσημα-, **εἶχαν καὶ ἐπιγραφὲς - μηνύματα ἀπειλητικὰ** πρὸς τοὺς πολιορκουμένους:

"*χρυσοῖς φωνεῖ γράμμασιν, πρήσω πόλιν*" -στ. 435-

"*γραμμάτων ἐν ξυλλαβαῖς, ὡς οὐδ' ἂν Ἄρης ἐκβάλοι πυργωμάτων*" -στ. 469-

"*Τὰ γράμματα λέγει, κατάξω ἄνδρα τόνδε...*" -στ. 646-

Ὁ Πολύαινος (Στρατηγήματα ΣΤ, 52) ἀφηγεῖται ὅτι ὁ Σίσυφος, πάππος τοῦ Ὀδυσσέως, ἐπειδὴ ὁ Αὐτόλυκος (ὁ ἄλλος του πάππος, πατὴρ τῆς μητρός του) τοῦ ἔκλεπτε τὰς βόας, ἐνέτηξε εἰς τὴν χηλὴν τῶν βοῶν λειωμένο μολύβι ὅπου ἐχάραξε γράμματα ἐκτυποῦντα "ΑΥΤΟΛΥΚΟΣ ΕΚΛΕΨΕ", "*κατηγοροῦντα* -εἰς τοὺς γείτονας- *τὴν Αὐτολύκου κλοπήν*". Αὐτὸ δὲν εἶναι μόνον μαρτυρία γραφῆς, ἀλλὰ καὶ μαρτυρία ἐκτυπώσεως, "τυπογραφίας".

Δικαίως λοιπὸν ὁ Διογ. ὁ Λαέρτιος (Βίος Φιλοσ. Α,3) διαμαρτύρεται:

"Λανθάνουσι δ' αὐτοὺς τὰ τῶν Ἑλλήνων κατορθώματα, *ἀφ' ὧν μὴ ὅτι γε φιλοσοφία, ἀλλὰ καὶ γένος ἀνθρώπων ἦρξε, βαρβάροις προσάπτοντες.*"

Προσάπτουν, ἀποδίδουν εἰς τοὺς βαρβάρους, τὰ τῶν Ἑλλήνων κατορθώματα.

Ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης (Ε, 57) θεωρεῖ ὅτι αἰτία τῆς παρεξηγήσεως αὐτῆς ὑπῆρξε ἡ "*ἄγνοια, διὰ τὸν κατακλυσμόν*" (=ἐξ αἰτίας τοῦ κατακλυσμοῦ).

Δι' ἅς αἰτίας πολλαῖς ὕστερον γενεαῖς, Κάδμος ὁ Ἀγήνορος ἐκ τῆς Φοινίκης πρῶτος ὑπελήφθη, (=ἐθεωρήθη) **κομίσαι γράμματα εἰς τὴν Ἑλλάδα.**

Μαρτυρίαν ἀρχαιοτάτης γραφῆς[136] μᾶς παρέχουν καὶ τὰ διασωθέντα ἀποσπάσματα γύρω ἀπὸ τὸν ἱστορικὸν Δίκτυν, τὰ ὁποῖα ἔχει καταχωρίσει ἡ καθηγήτρια τοῦ Παν/μίου τῆς Καλλιφορνίας Μαρ. Μὰκ Ντόναλντ εἰς τὸν Θησαυρὸν τῆς Ἑλλην. Γλώσσης ΙΒΥΚΟΣ (T.L.G. 1a, T.1):

"Δίκτυς ἱστορικός, ἔγραψεν Ἐφημερίδα Τρωικοῦ διακόσμου. *Οὗτος ἔγραψε τὰ περὶ τῆς ἁρπαγῆς Ἑλένης καὶ περὶ Μενελάου καὶ πάσης Ἰλιακῆς ὑποθέσεως.*

136. Βλ. καὶ Βιβλία ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ Γ' Ἔτους, Μάθ. 17ον, μὲ πολλὲς ἄλλες ἀναφορές, ἀρχαῖες καὶ νεώτερες, σχετικὲς πρὸς τὴν ὕπαρξιν ἀρχαιοτάτης Ἑλληνικῆς Γραφῆς. (Α. Τζιροπούλου-Εὐσταθίου, Ἐκδ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ).

Δίκτυς ὁ ἐκ τῆς Κρήτης ὑπεμνημάτισε μετὰ ἀληθείας τὰ προγεγραμμένα καὶ τὰ λοιπὰ πάντα τῶν ἐπὶ τὸ Ἴλιον ἐπιστρατευσάντων Ἑλλήνων. Ἦν γὰρ μετὰ τοῦ Ἰδομενέως τοῦ προμάχου τῶν Δαναῶν τοῦ κατελθόντος εἰς τὸν πόλεμον ἅμα τοῖς ἄλλοις Ἀχαιοῖς. **Ὑπογραφεὺς*** *γὰρ αὐτοῦ τοῦ Ἰδομενέως ἐτύγχανεν αὐτὸς Δίκτυς καὶ ἑωρακὼς ἀκριβῶς τὰ τοῦ πολέμου καὶ συγγραψάμενος, ὡς παρὼν τότε ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις μετὰ Ἑλλήνων.*

Ἅτινα καὶ ἐν ταῖς τοῦ Δίκτυος ἐμφέρεται συγγραφαῖς, ὅπερ πόνημα, μετὰ πολλὰ ἔτη Ὁμήρου τελευτῆς καὶ Βεργιλίου, εὑρέθη ἐπὶ Κλαυδίου Νέρωνος βασιλέως ἐν κασσιτερίνῳ κιβωτίῳ. Τῷ δὲ ιγ' ἔτει τῆς βασιλείας Κλαυδίου Καίσαρος ἔπαθεν ὑπὸ θεομηνίας ἡ Κρήτη νῆσος πᾶσα. Ἐν οἷς χρόνοις ηὑρέθη ἐν τῷ μνήματι τοῦ Δίκτυος, ἐν κασσιτερίνῳ κιβωτίῳ, ἡ ἔκθεσις τοῦ Τρωικοῦ πολέμου μετὰ ἀληθείας παρ' αὐτοῦ συγγραφεῖσα πᾶσα. Ἔκειτο δὲ προσκέφαλα τοῦ λειψάνου τοῦ Δίκτυος· καὶ νομίσαντες τὸ αὐτὸ κιβώτιον θησαυρὸν εἶναι, προσήνεγκαν αὐτὸ τῷ βασιλεῖ Κλαυδίῳ· καὶ ἐκέλευσε μετὰ τὸ ἀνοῖξαι καὶ γνῶναι τί ἐστί, μεταγραφῆναι αὐτὰ καὶ ἐν τῇ δημοσίᾳ βιβλιοθήκῃ ἀποτεθῆναι αὐτά.

Δίκτυς δὲ ὄνομα Κρής, ὅς παρατυχὼν τῷ Τρωικῷ πολέμῳ, γράφει τε τὰ πραχθέντα ἐκεῖ χαλκοῖς πίναξι καὶ ἑαυτῷ συνθάπτει· οἵ καὶ εὑρέθησαν χρόνῳ μακρῷ ὕστερον ἐπὶ Νέρωνος, ἐξ ὧν καὶ βιβλίοις κατετέθησαν συμφώνοις κατὰ πάντα Ὁμήρῳ."

[* **ὑπογραφεύς** =γραμματεύς. Ὁ Ἀθ. Σταγειρίτης (Ὠγυγία Β' 372) ἀναφέρει ὅτι καὶ **"ὁ Μίνως εἶχε τινὰ Μάρναν γραμματικόν**, *ὅστις ἐβοήθει αὐτὸν εἰς τὴν συγγραφὴν καὶ διάταξιν τῶν νόμων. Τὸ δὲ ὄνομα αὐτοῦ ἐγένετο περίδοξον εἰς τὴν Κρήτην, ὥστε ὠνόμαζον τὰς παρθένους ἀπ' αὐτοῦ Μάρνας, οἷον κυρίας*". -Μυθολ. Βανιὲρ Γ' 59- (Μάρνας, ἐτυμ. μάρη =χείρ, ἐξ οὗ τὸ λατιν. manus.)]

Καὶ ὁ Ἰωάννης Μαλάλας (Χρονογραφία, 106.5 T.L.G) συμπληρώνει:

"Ὁ σοφώτατος Δίκτυς ὁ ἐκ τῆς Κρήτης ὑπεμνημάτισε μετὰ ἀληθείας τὰ προγεγραμμένα καὶ τὰ λοιπὰ πάντα τῶν ἐπὶ τὸ Ἴλιον ἐπιστρατευσάντων Ἑλλήνων. ἦν γὰρ μετὰ τοῦ Ἰδομενέως τοῦ προμάχου τῶν Δαναῶν τοῦ κατελθόντος εἰς τὸν πόλεμον ἅμα τοῖς ἄλλοις Ἀχαιοῖς, συγγραφεὺς γὰρ αὐτοῦ τοῦ Ἰδομενέως ἐτύγχανεν ὁ αὐτὸς Δίκτυς καὶ ἑωρακὼς ἀκριβῶς τὰ τοῦ πολέμου καὶ συγγραψάμενος, ὡς παρὼν τότε ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις μετὰ Ἑλλήνων. ὅστις ἐξέθετο καὶ τοὺς προτραπέντας ὑπὸ Ἀγαμέμνονος καὶ Μενελάου βασιλέων καὶ τοὺς ὁπλισαμένους καὶ κατελθόντας μετὰ τοῦ στόλου ἐπὶ τὸ Ἴλιον..."

"Ἡ κατὰ Κάδμον καὶ Δαναὸν γραμματικὴ ἐπί τε τῶν Τρωικῶν ἠσκεῖτο, ὡς Δίκτυς ἐν ταῖς ἐφημερίσι φησί, καὶ μέχρι τῶν Εὐκλείδου, τοῦ ἄρξαντος μετὰ ταῦτα, διέμεινε χρόνων..." (δηλ. μέχρι τοῦ 403 π.Χ.). (Syriani Sopatri TLG. 4.42.13).

[Τὸ Κείμενον τοῦ Δίκτυος μετεφράσθη εἰς τὴν λατινικὴν κατ' ἐντολὴν τοῦ Νέρωνος, ὑπό τινος Σεπτιμίου. Ἡ μετάφρασις αὐτὴ ἐχρησιμοποιήθη καὶ ἀπὸ τοὺς βυζαντινοὺς ἱστορικοὺς καὶ χρονογράφους.]

Ὁ Εὐριπίδης, ὅπως καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ἀποδίδει τὴν εὕρεσιν τῶν γραμμάτων εἰς τὸν Παλαμήδην:

"... ἄφωνα καὶ φωνοῦντα συλλαβάς τε θεὶς **ἐξεῦρον ἀνθρώποισι γράμματα** *εἰδέναι".*

(Εὐριπ. "Παλαμήδης" ἀποσπ.)

"Παλαμήδης εὗρε γράμματα *οὐχ ὑπὲρ τοῦ γράφειν μόνον,*
ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τοῦ γιγνώσκειν ἅ δεῖ μὴ γράφειν". (Φιλοστράτου Βίος Ἀπολλωνίου, XXXIV)

"Παλαμήδης *Ναυπλίου καὶ Κλυμένης, Ἀργεῖος ἐποποιός. ἦν δὲ οὗτος ἀνεψιὸς τοῦ βασιλέως Ἀγαμέμνονος πρὸς μητρός, ἔσχε δὲ εὐφυῶς πρός τε φιλοσοφίαν καὶ ποιητικήν, καὶ εὑρετὴς γέγονε τοῦ* **ζ** *στοιχείου καὶ τοῦ* **θ** *καὶ τοῦ* **φ** *καὶ τοῦ* **χ**, *ψήφων τε καὶ πεσσῶν καὶ κύβων καὶ μέτρων καὶ σταθμῶν. τὰ δὲ ποιήματα αὐτοῦ ἠφανίσθη ὑπὸ τῶν Ἀγαμέμνονος ἀπογόνων..."* (Σουΐδας)

Ὁ Ἀθ. Σταγειρίτης (Ὠγυγία Δ' 459) γράφει σχετικῶς:

-Ὁ Παλαμήδης- *"Ἐπαιδεύθη καὶ οὗτος ὑπὸ τοῦ Χείρωνος, καὶ ἐγένετο ἐποποιὸς ἄριστος, καὶ φιλόσοφος εὐφυέστατος· ἐπενόησε καὶ πολλὰ τῶν γραμμάτων: τὸ Π, Φ, Χ. Ἢ τὸ Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ι, Κ, Λ, Μ, Ν, Ο, Π, Ρ, Σ, Τ, Υ.*

Ὅθεν ἔλεγεν ὁ Ὀδυσσεὺς χλευαστικῶς πρὸς αὐτόν, νὰ μὴ καυχᾶται καὶ ἐπαίρεται ἐπειδὴ ηὗρε τὸ Υ, διότι σχηματίζουσιν αὐτὸ καὶ οἱ Γέρανοι ἱπτάμενοι· ὅθεν ὠνόμαζον τοὺς Γεράνους ὄρνεα τοῦ Παλαμήδους. Ἔτι δὲ ἐπενόησε καὶ τοὺς ἀριθμούς, τὸ στρατιωτικὸν σύνθημα, τὰς τάξεις τῶν στρατιωτῶν καὶ διαιρέσεις εἰς τάγματα καὶ λόχους· τοὺς κύβους πρὸς διατριβὴν τοῦ στρατοῦ ἐν τῇ πολιορκίᾳ, τοὺς ὁποίους ἔπαιζε συνήθως μὲ τὸν Θερσίτην. Ἔτι δὲ ἐγίνωσκε καὶ τὴν ἰατρικὴν καὶ ἀστρονομίαν.. πάνσοφος ὀνομαζόμενος."

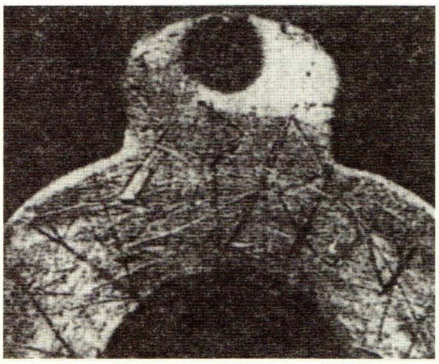
"**Κόριννος Ἰλιεὺς ἐποποιὸς τῶν πρὸ Ὁμήρου**... *πρῶτος γράψας τὴν Ἰλιάδα, ἔτι τῶν Τρωικῶν συνισταμένων. Ἦν δὲ Παλαμήδους μαθητής, καὶ* **ἔγραψε τοῖς ὑπὸ Παλαμήδους εὑρεθεῖσι δωρικοῖς γράμμασιν**. *Ἔγραψε δὲ καὶ τὸν Δαρδάνου πρὸς Παφλαγόνας πόλεμον, ὡς ἐκ τούτου λαβεῖν καὶ τῆς ποιήσεως πᾶσαν ὑπόθεσιν Ὅμηρον καὶ ἐντάξαι τοῖς αὐτοῦ βιβλίοις*". (Λεξ. Σουΐδα)

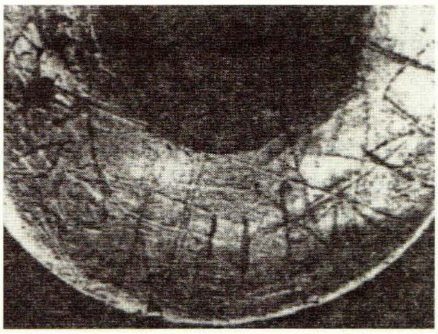
"*Πόλις ἐστὶ τῆς Σικελίας Ἐγγύιον οὐ μεγάλη, ἀρχαία δὲ πάνυ... Ἵδρυμα λέγεται Κρητῶν γενέσθαι τὸ ἱερόν· καὶ λόγχας τινὰς ἐδείκνυσαν καὶ* **κράνη χαλκᾶ**, *τὰ μὲν* **ἔχοντα** *Μηριόνου, τὰ δὲ Οὐλίξου, τοὐτέστιν Ὀδυσσέως,* **ἐπιγραφάς**, *ἀνατεθεικότων ταῖς θεαῖς.*" (Πλουτάρχου, Βίος Μαρκέλλου, 20)

"*.. χρήσασθαι τοῖς* **Πελασγικοῖς γράμμασι** *τὸν Ὀρφέα καὶ Προναπίδην τὸν Ὁμήρου διδάσκαλον...*" (Διόδ. Σικελ. Γ 67,5)

Ὁ Αἰσχύλος ἀποδίδει γράμματα καὶ ἀριθμοὺς εἰς τὸν Προμηθέα, ὁ ὁποῖος συμβολίζει γενικῶς τὸν Ἑλληνικὸν Πολιτισμόν:

"*Καὶ μὴν ἀριθμόν, ἔξοχον σοφισμάτων,*
ἐξηῦρον αὐτοῖς, γραμμάτων τε συνθέσεις,
μνήμην ἁπάντων". (Προμηθ. Δεσμ. 459)

"Χρυσὸ δακτυλιόσχημο περίαπτον (ἀριθ. κατ. 12)
μὲ ἐγχάρακτα σημεῖα γραφῆς (;).
Ἐσωτερικὴ ὄψη σὲ ὀπτικὸ μικροσκόπιο."
(τέλη 6ης -4η χιλιετία π.Χ.)

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ -"ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑΣ, Ο ΝΕΟΛΙΘΙΚΟΣ ΘΗΣΑΥΡΟΣ".
-Προλογίζει ὁ Εὐάγγελος Βενιζέλος, ὡς Ὑπ. Πολιτισμοῦ-.

Ὀλίγα περὶ τῆς σημασίας καὶ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ Ἀλφαβήτου[137]

Ὁ Λουκιανός, στὴν "*Δίκη φωνηέντων*", ἐπισημαίνει ὅτι πρέπει τὸ κάθε γράμμα "*μένειν ἐφ' ἧς τάξεως τετύχηκε*". Διότι ὁ "*πρῶτος τοὺς νόμους διατυπώσας*" καθώρισε τὴν ποιότητα καὶ τὴν δύναμι τοῦ καθενὸς καθὼς καὶ ποιὸ θὰ εἶναι πρῶτο καὶ ποιὸ δεύτερο.

137. Τόσο τὰ σχήματα ὅσο καὶ οἱ ὀνομασίες τῶν γραμμάτων ἔχουν βαθειὰ ὀργανικὴ συνάφεια μὲ τὴν ἐτυμολογία ἀρχαιοτάτων ἑλληνικῶν λέξεων. Αὐτὸ προφανῶς δὲν θὰ συνέβαινε ἐὰν τὰ γράμματα ἦσαν ἐπείσακτα. Γιὰ περισσότερες πληροφορίες, βλ. σχετικῶς τὰ 2 Βιβλία τῆς ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ τοῦ Γ' ἔτους, Μάθ. 17ον. (Α. Τζιροπούλου-Εὐσταθίου).

"...οὐ τῇ τάξει μόνον, διώρισαν τί πρῶτον ἔσται ἤ δεύτερον,
ἀλλὰ καὶ ποιότητας, ἅς ἕκαστον ἔχει, καὶ δυνάμεις συνεῖδον."
(Λουκιανός, Δίκη φωνηέντων 5)

Ὁ Πλούταρχος ἔχει θέσει πρὸς συζήτησιν παρόμοιο θέμα (Προβλήματα 737 C) **ὡς πρὸς τὴν θέσι τοῦ ἄλφα**, καὶ μὲ λεπτὴ εἰρωνεία ἀφήνει νὰ διαφανῇ πόσο ἀφελὴς εἶναι ἡ ἄποψις αὐτῶν ποὺ νομίζουν ὅτι τὸ ἄλφα ἐτέθη πρῶτο ἐπειδὴ οἱ Φοίνικες "ἄλεφ" ὀνομάζουν τὸν βοῦν, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται τὸ πρῶτον ἐκ τῶν ἀναγκαίων:

«Τίς αἰτία, δι' ἥν τὸ ἄλφα προτέτακται τῶν στοιχείων...
...φασὶ τὸ ἄλφα πάντων προτάξαι, διὰ τὸ Φοίνικας οὕτω καλεῖν τὸν βοῦν,
ὅν οὐ δεύτερον, οὐδὲ τρίτον, ὥσπερ Ἡσίοδος, ἀλλὰ πρῶτον τίθεσθαι τῶν ἀναγκαίων...»

(Ἐνῶ ὁ Ἡσίοδος ἀξιολογεῖ "τὰ ἀναγκαῖα" διαφορετικὰ ἀπ' ὅ,τι οἱ Φοίνικες: "*οἶκον μὲν πρώτιστα, γυναικά τε, βοῦν τ' ἀροτῆρα*" -Ἔργα, 405-)

Ἀκολούθως ὁ Πλούταρχος ἐπεξηγεῖ ὅτι τὸ ἄλφα τίθεται πρῶτον ἐπειδὴ "φύσει", ἐκ τῶν ἐνάρθρων, ἐκφέρεται μὲ ἁπλὸ ἄνοιγμα τοῦ στόματος καὶ ἐκπνοήν.

Τὸ Ἐτυμολογικὸν τὸ Μέγα ἐπεξηγεῖ:

""**Ἄλφα** *τὸ στοιχεῖον, παρὰ τὸ ἄλφω, τὸ εὑρίσκω. Πρῶτον γὰρ τῶν ἄλλων στοιχείων εὑρέθη...*"
("ἀλφὴ ἡ τιμή, ἄλφα τὸ στοιχεῖον" Ἡσύχιος)

(ἀλφάνω = προσπορίζομαι, κτῶμαι, φέρω, εὑρίσκω·
ἀλφὴ = κτῆσις, πρβλ. "τιμαλφῆ"· ἄλφιτον =ἄλευρον, πρωταρχικὸν διὰ τὴν ζωήν.
Τὰ βασικὰ στοιχεῖα τοῦ σύμπαντος ἔχουν ὀνομασθῆ μὲ λέξεις οἱ ὁποῖες ἀρχίζουν ἀπὸ Α: ἀήρ, ἀέλιος, αἰθήρ, ἄρουρα, αἶα, ἅλς, ἀρχή, ἄνθρωπος. (Κρατύλος Πλάτωνος, 427 Β: "τὸ δ' αὖ ἄλφα τῷ "μεγάλῳ" ἀπέδωκε").

Καί, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Πλούταρχος, "*τὰ νήπια ταύτην πρώτην ἀφιέναι φωνήν...*" (ἅ...) Γι' αὐτὸ ἀρχίζουν ἀπὸ ἄλφα οἱ λέξεις *ἀνοίγω, ἀλαλάζω, ἀΐω, αὐλῶ, ᾄδω, αἴρω...*

Οἱ Σημιτοφοίνικες ὅμως, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχαν τὴν δυνατότητα νὰ κατανοήσουν ὅλα αὐτά, ὠνόμασαν ἁπλῶς τὸν βοῦν "ἄλεφ", ἐκ τοῦ ἀλφή =κτῆσις, περιουσία.

Αὐτὸ γίνεται περισσότερο ἐμφανὲς καὶ κατανοητό, ἀπὸ τὸν στίχο τοῦ Ὁμήρου "παρθένοι **ἀλφεσίβοιαι** ὠρχοῦντο" (=ἐχόρευαν παρθένες ἀλφεσίβοιες) -Σ. 593-

ἀλφεσίβοιος: ἐκ τοῦ ἀλφάνω =ἀποκτῶ, +βοῦς.

Δηλαδὴ παρθένες τόσο ὄμορφες ὥστε νὰ ἀποκομίζουν εἰς τοὺς γονεῖς τους "πολλὰ βόδια" ὡς δῶρα ἐκ μέρους τῶν μνηστήρων (ἕνα εἶδος "προίκας" ποὺ ἐπλήρωνε ὁ μελλοντικὸς σύζυγος εἰς τὸν πενθερόν).

Οἱ βάρβαροι, ἐκ τῆς συνεκφορᾶς -συνεκδοχῆς "ἀλφαίνω+βοῦς", προσέδωσαν εἰς τὸ "ἄλφα" τὴν ἔννοια τοῦ βοδιοῦ· καὶ τὸ εἶπαν "ἄλεφ" (!)

Ἕνα ἄλλο ἐπιχείρημα ποὺ προβάλλεται εἰς ἐνίσχυσιν τῆς θέσεως ὅτι τὸ ἀλφάβητον δὲν εἶναι ἑλληνικό, εἶναι τὸ ὅτι "*τὰ ὀνόματα τῶν στοιχείων ἄκλιτά εἰσιν, οἷον τὸ ἄλφα τοῦ ἄλφα τῷ ἄλφα, τὸ βῆτα τοῦ βῆτα τῷ βῆτα...*" κ.ο.κ. Ὅπως ὅμως ἀντικρούει ὁ ἀρχαῖος Σχολιαστής, "*διὰ τοῦτο τὰ ὀνόματα τῶν στοιχείων εἰσὶν ἄκλιτα, ἐπειδὴ ἀρχαί εἰσιν, αἱ δὲ ἀρχαὶ καὶ ῥίζαι τῶν πραγμάτων ἁπλαῖ θέλουσιν εἶναι καὶ ἀποίκιλοι, οἷον ἡ λευκότης ἁπλῆ ἐστιν καὶ ἀποίκιλος· οὕτως οὖν καὶ τὰ ὀνόματα τῶν στοιχείων, ἐπειδὴ ἀρχαί εἰσιν, διὰ τοῦτο ἁπλᾶ εἰσι καὶ ἀποίκιλα καὶ μίαν ἔχουσι τὴν φωνὴν ἐν πάσαις ταῖς πτώσεσι...*

Ἔστι δὲ εἰπεῖν καὶ ἄλλην ἀπολογίαν τοιαύτην, ὅτι διὰ τὰ ἀρτιμαθῆ τῶν παιδίων εἰσὶ τὰ ὀνόματα τῶν στοιχείων ἄκλιτα, ἵνα μὴ εὐθέως εἰς δυσχέρειαν αὐτὰ περιβάλλωμεν καὶ συγχέωμεν αὐτὰ εἰς ποικιλίαν περιβάλλοντες. *Καὶ πάλιν ἄλλην λύσιν ἔστιν εἰπεῖν τοιαύτην, ὅτι διὰ τοῦτο ἄκλιτά εἰσι τὰ ὀνόματα τῶν στοιχείων, ἐπειδὴ θεμέλιοί εἰσι τῆς Ἑλληνικῆς διαλέκτου, οἱ δὲ θεμέλιοι ἀμεταθέτως θέλουσιν ἔχειν.*

Ἰστέον δὲ ὅτι κακῶς εἶπεν ὁ τεχνικὸς "τὰ δὲ ὀνόματα τῶν στοιχείων ἄκλιτα"· ὤφειλε γὰρ εἰπεῖν μᾶλλον ὅτι μονόπτωτά εἰσιν, ἄλλο γάρ ἐστιν ἄκλιτον καὶ ἄλλο μονόπτωτον· τὰ γὰρ μονόπτωτα θεωροῦνται καὶ ἐν τῇ γενικῇ καὶ ἐν τῇ δοτικῇ καὶ ἐν τῇ αἰτιατικῇ μετὰ διαφόρου ἄρθρου, οἷον οἱ πέντε τῶν πέντε τοῖς πέντε τοὺς πέντε, τὰ δ' ἄκλιτα ἐν τῇ εὐθείᾳ θεωροῦνται καὶ οὐδέποτε οὔτε ἐν τῇ γενικῇ οὔτε ἐν τῇ δοτικῇ καὶ αἰτιατικῇ...
Ἰστέον ὅτι τὰ οὐδέτερα τὴν αὐτὴν ἔχουσιν ὀρθὴν (=ὀνομαστικὴν) *καὶ αἰτιατικὴν καὶ κλητικήν: τὸ βῆμα... τὸ βῆμα, ὦ βῆμα.*" (Comm. εἰς Διον. Θρᾶκα Σχόλια Vaticana)

Δηλαδή, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἀριθμῶν δὲν κλίνονται: τὸ *δύο*, τοῦ *δύο* - τὸ *τρία*, τοῦ *τρία* - τὸ *πέντε*. τοῦ *πέντε*..

☆✲☆

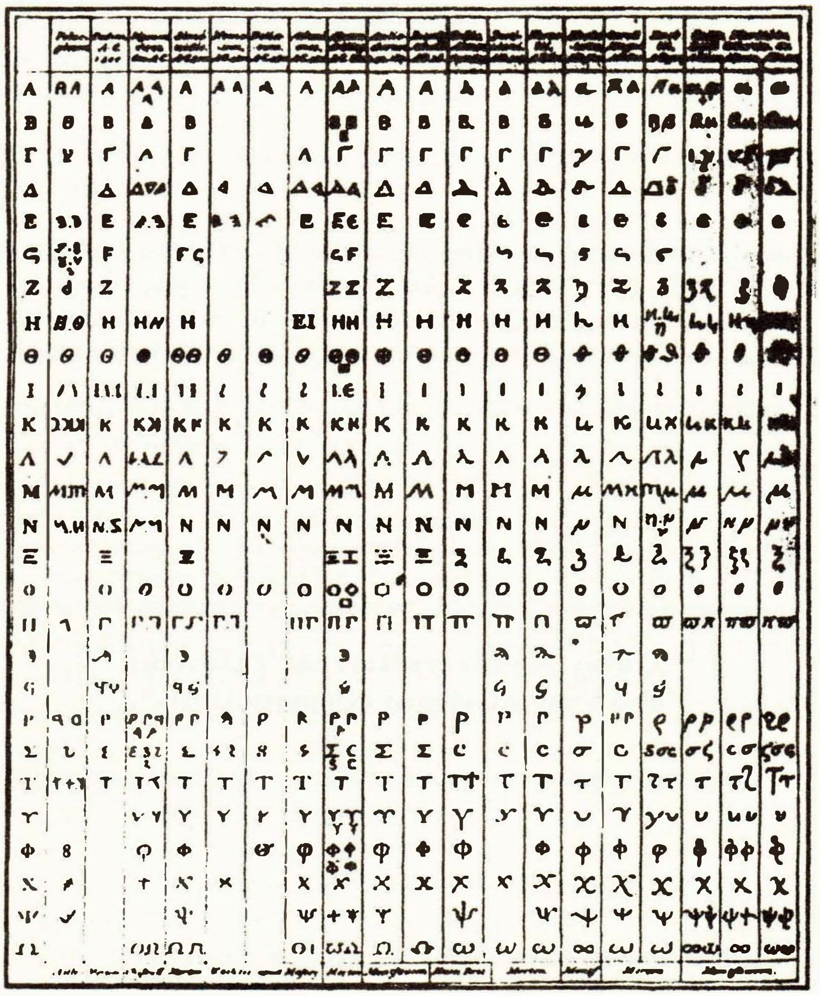
"Ἡ Κνωσσὸς ὑπῆρξε κοσμικὴ μὲ τὸ ἀληθινὸ νόημα τῆς λέξεως. Ὁ πολιτισμὸς ποὺ ἀντιπροσωπεύει διαλύθηκε 1500 χρόνια πρὶν ἔλθη στὴ γῆ ὁ Σωτήρας, ἀφοῦ κληροδότησε σὲ ὁλόκληρο τὸν Δυτικὸ κόσμο τὴν πιὸ μεγαλόπρεπη κληρονομιὰ ποὺ γνώρισε ὥς τώρα ὁ ἄνθρωπος: ΤΟ ΑΛΦΑΒΗΤΟ. *(Χένρυ Μίλλερ "Ὁ Κολοσσὸς τοῦ Μαρουσιοῦ" Ἐκδ. ΠΛΕΙΑΣ".)*

"Ἄτοπον γὰρ τὸν θεμέλιον τῆς Ἑλληνικῆς διαλέκτου, βαρβάρων εὑρήματα λέγειν".[138]

138. Γραμματικοῦ Χοιροβοσκοῦ, "Προλεγόμενα", p. 340, T.L.G.

«ΤΟ ΑΛΦΑΒΗΤΟΝ ΕΠΕΝΟΗΣΑΝ ΚΑΙ ΕΦΗΡΜΟΣΑΝ ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ....
ΕΔΩΡΙΣΑΝ ΔΕ ΑΥΤΟ ΕΙΣ ΑΠΑΣΑΝ ΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΑ, ΩΣ ΚΟΙΝΟΝ ΚΤΗΜΑ ΑΥΤΗΣ»

Ἀπόστολος Ἀρβανιτόπουλος, Ἀρχαιολόγος-Ἀκαδημαϊκὸς

Πίνακας μὲ τὰ διάφορα Αλφάβητα. Χαρακτηριστικὸ ὅτι ξεκινᾶ μὲ τὰ Πελασγικά..
(Ἀπὸ ἀγγλικὸ Βιβλίο -Καταχώρισις εἰς τὸ Διαδίκτυον.)

"Ὁ Βίκο ὑποστηρίζει ὅτι ἡ γλῶσσα στὶς ρίζες της εἶναι .... συνδεδεμένη μὲ τὴν ἐμπειρία ποὺ ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀπὸ τὴν φύση.... Ὅσο γιὰ τὰ φληναφήματα περὶ τοῦ ἀρχέγονου τῆς ἑβραϊκῆς, συντρίβονται ἀπὸ μιὰ σειρὰ παρατηρήσεις ποὺ τείνουν νὰ ἀποδείξουν ὅτι εἶναι πιθανότερο τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου νὰ δόθηκαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες στοὺς Ἑβραίους καὶ ὄχι ἀντίστροφα". (Οὐμπέρτο Ἔκο: "Ἡ ἀναζήτηση τῆς τέλειας γλώσσας" Ἐκδ. Ἑλλ. Γράμματα Ἀθῆναι 1995)

*

Τὸ ἀλφάβητό μας δὲν εἶναι "εἰσαγωγῆς", δὲν εἶναι "ΦΟΙΝΙΚΙΚΟΝ". Τὸ "φοινικικὸν ψεῦδος" κατέρρευσε.

Τὸ γαλλικὸ Περιοδικὸ "L' EXPRESS INTERNATIONAL" τ. 2611, 19/8/2001 περιέχει ἐκτενῆ ἀναφορὰ στὸν Ἑλληνικὸ Πολιτισμὸ καὶ στὸ πόσα τοῦ ὀφείλει ἡ σημερινὴ Δύσις. Πρώτη ὀφειλὴ κατὰ τὴν ἀξιολόγησι, τὸ ΑΛΦΑΒΗΤΟΝ.

Στὸ ἐξώφυλλό του, γράφει:

«Η ΕΛΛΑΣ
Τῆς ὀφείλουμε τὰ πάντα
Ἀλφάβητον, δίκαιον, δημοκρατία, θέατρον,
ἀθλητισμόν, φιλοσοφία, μαθηματικά,
ἰατρική, ἠθική, ἀστρονομία, τέχνη...»

Μαρτυρίαι ὑπάρξεως ἀρχαιοτάτης (πρὸ τῶν Τρωικῶν) γραφῆς, ὑπάρχουν καὶ σὲ διάφορα κείμενα ἀναφερόμενα εἰς ἀναθήματα τοῦ Μαντείου τῶν Δελφῶν, ἀναθήματα τὰ ὁποῖα ἀνηρπάγησαν, κατεστράφησαν, ἐχάθησαν...

Ὁ Φιλόστρατος λ.χ. ἀναφέρει εἰς τὸν Βίον Ἀπολλωνίου Τυανέως (Β' 8,9) ὅτι εἰς τοὺς Δελφοὺς ἦτο "*ἀπόθετον*" ὡς ἀνάθημα "*δίσκος ἐξ ἀργύρου Ἰνδικοῦ*" εἰς τὸν ὁποῖον δίσκον ἐπεγέγραπτο:

«Διόνυσος ὁ Σεμέλης καὶ Διός,
ἀπὸ Ἰνδῶν, Ἀπόλλωνι Δελφῷ»

Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀθήναιος (231 Θ) διασώζει δύο ἀναθηματικὲς ἐπιγραφὲς Τρωικῶν ἡρώων, ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἱστορικὸν **Φαινίαν** (βλ. T.L.G. Phaenias -Μαρτυρίαι καὶ Σπαράγματα).

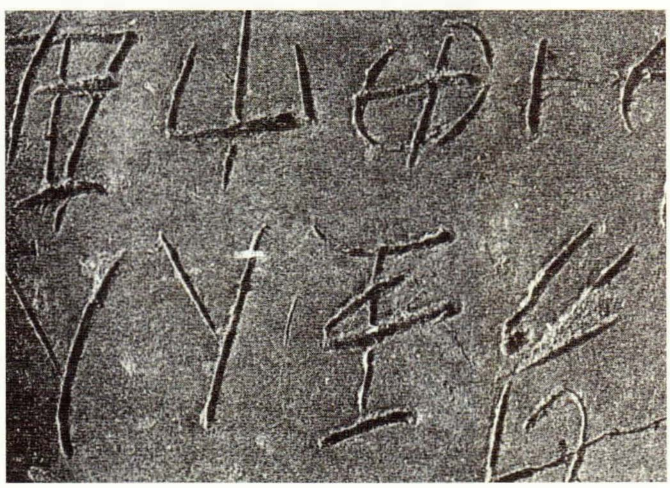
«Καὶ τὰ ἐν Δελφοῖς δὲ ἀναθήματα τὰ ἀργυρᾶ καὶ τὰ χρυσᾶ, ὑπὸ πρώτου Γύγου τοῦ Λυδῶν βασιλέως ἀνετέθη. Καὶ πρὸ τῆς τούτου βασιλείας, ἀνάργυρος ἔτι δὲ ἄχρυσος ἦν ὁ Πύθιος, ὡς Φαινίας φησίν...

...ὡς χαλκῶν ὄντων τῶν παλαιῶν ἀναθημάτων καὶ τριπόδων καὶ λεβήτων καὶ ἐγχειριδίων, ὧν ἐφ' ἑνὸς καὶ ἐπιγεγράφθαι φησίν: Θάησαί μ' ἐτεὸν γὰρ ἐν Ἰλίου εὐρέι πύργῳ ἦν, ὅτε καλλικόμῳ μαρνάμεθ' ἀμφ' Ἑλένῃ· καὶ μ' Ἀντηνορίδης ἐφόρει κρείων Ἑλικάων· νῦν δέ με Λητοίδου θεῖον ἔχει δάπεδον. **Ἐπὶ δὲ τρίποδος, ὅς ἦν εἷς τῶν ἐπὶ Πατρόκλῳ ἄθλων τεθέντων:** *χάλκεός εἰμι τρίπους, Πυθοῖ δ' ἀνάκειμαι ἄγαλμα· καὶ μ' ἐπὶ Πατρόκλῳ θῆκεν πόδας ὠκὺς Ἀχιλλεύς· Τυδείδης δ' ἀνέθηκε βοὴν ἀγαθὸς Διομήδης, νικήσας ἵπποισι παρὰ πλατὺν Ἑλλήσποντον.»*

Ἐν κατακλεῖδι:
— Δὲν χρησιμοποιοῦμε "φοινικικὸ" ἀλφάβητον.
Τὸ ΑΛΦΑΒΗΤΟΝ ὑπῆρξε "Ἑλλήνων ἐξεύρημα".
— Δὲν ὁμιλοῦμε "σανσκριτικά".
— Δὲν εἴμεθα "ἰνδοευρωπαϊκῆς" καταγωγῆς...

ΓΡΑΜΜΑΤΑ: "ὅτι ΓΡ.. αμμαῖς καὶ Ξ...υσμοῖς
Χ... αράσσονται..."
(πρώιμη τεχνική).

LITTERA (Lettres, lettera, letra, letter , Letter...).
ἐκ τοῦ lino=ἀλίνω=ἀλείφω..
(μεταγενέστερη τεχνική).

Σχόλια εἰς τὸ ἔργον τοῦ Διονυσίου τοῦ Θρακὸς (Β' αἰ. π.Χ.).

«Περὶ δὲ τῆς τῶν γραμμάτων εὑρέσεως, διαφόρως οἱ ἱστορικοὶ ἱστόρησαν· οἱ μὲν γὰρ Προμηθέα λέγουσι τούτων εὑρετήν, ἄλλοι δὲ Φοίνικα τὸν τοῦ Ἀχιλλέως παιδαγωγόν, ἄλλοι δὲ τὸν Μιλήσιον Κάδμον, ἄλλοι δὲ τὴν Ἀθηνᾶν, ἄλλοι δὲ ἐξ οὐρανοῦ ἐρρῖφθαι τοῖς ἀνθρώποις πρὸς ὠφέλειαν.

Εὕρηνται δὲ οὐχ ὑφ' ἑνὸς ἅπαντα· ὕστερον γὰρ ἐπενοήθησαν τὰ δασέα καὶ τὰ διπλᾶ· πρὶν γὰρ ταῦτα ἐπινοηθῆναι, τοῖς ἀντιστοίχοις ἐχρῶντο, οἷον εἰ ἠθέλησαν **χ** ποιῆσαι, ἐποίουν **κ** καὶ δασεῖαν, εἰ δὲ **θ** ἢ **φ**, πάλιν ὁμοίως τὰ ἀντίστοιχα μετὰ δασειῶν, ὡς νῦν οἱ Ῥωμαῖοι·[1] καὶ τὰ διπλᾶ δέ, ἐξ ὧν σύγκεινται.[2] Ἄλλοι δὲ λέγουσιν, ὅτι καὶ τὰ μακρὰ τελευταῖον ἐπενοήθησαν, τῶν βραχέων τὸ πρότερον μετὰ μακρᾶς προστιθεμένης ἄνωθεν ἀναπληρούντων <αὐτῶν> τὴν τάξιν· ἐποίουν γὰρ ἀντὶ τοῦ ω, ο καὶ ἄνω<θεν> μακράν, καὶ ἀντὶ τοῦ η ε καὶ ἄνωθεν μακράν.[3]

Τινὲς δὲ φοινίκεια ἐκάλεσαν τὰ γράμματα, <οἱονεὶ φωνίκεια,> παρὰ τὸ τῆς φωνῆς εἰκόνα εἶναι γράμματα....

Ἔνιοι δὲ Μουσαῖον εὑρετὴν λέγουσι τὸν Μητίονος καὶ Στερόπης κατ' Ὀρφέα γενόμενον· Ἀντικλείδης δὲ ὁ Ἀθηναῖος, Αἰγυπτίοις τὴν εὕρεσιν ἀνατίθησι· Δοσιάδης δὲ ἐν Κρήτῃ φησὶν εὑρεθῆναι αὐτά· Αἰσχύλος δὲ Προμηθέα φησὶν εὑρηκέναι ἐν τῷ ὁμωνύμῳ δράματι <v. 460>, Στησίχορος δὲ ἐν δευτέρῳ Ὀρεστείας καὶ Εὐριπίδης <Fr. 578 N2> τὸν Παλαμήδην φησὶν εὑρηκέναι, Μνασέας δὲ Ἑρμῆν, ἄλλοι δὲ ἄλλον.. Πιθανὸν δὲ κατὰ πάντα τόπον εὑρετὰς γεγενῆσθαι, διὸ καὶ ἄλλοι παρ' ἄλλοις εἰσὶ χαρακτῆρες τῶν στοιχείων· οἷς δὲ νυνὶ χρώμεθα, εἰσὶν Ἰωνικοί, εἰσενέγκαντος Ἀρχίνου παρ' Ἀθηναίοις ψήφισμα, τοὺς γραμματιστάς, ἤγουν τοὺς διδασκάλους, παιδεύειν τὴν Ἰωνικὴν γραμματικήν, ἤγουν τὰ γράμματα. Διέταξε δὲ τὰ στοιχεῖα γράφεσθαι, ὡς γράφομεν νῦν, Προναπίδης ὁ Ἀθηναῖος· τῶν γὰρ ἀρχαίων οἱ μὲν σπειρηδὸν ἔγραφον, οἱ δὲ πλινθηδόν, οἱ δὲ βουστροφηδόν, οἱ δὲ κιονηδόν, ἔγραφον δὲ αὐτὰ καὶ δισχιδὸν ἤγουν στιχηδόν, ᾗ γραφῇ καὶ ἡμεῖς νῦν χρώμεθα· δισχιδὸν δὲ λέγεται τὰ στιχηδὸν γεγραμμένα παρὰ τὸ ἔχειν διεσχισμένους καὶ διακεχωρισμένους τοὺς στίχους ἀπ' ἀλλήλων. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ οὐκ ἄλλοις χαρακτῆρσι χρώμεθα τῶν στοιχείων, ἀλλὰ τοῖς Ἰωνικοῖς, ὡς μὲν Ἀσκληπιάδης ὁ Μυρλεανὸς λέγει, διὰ τὸ κάλλος...

...Πυθαγόρας τοῦ κάλλους αὐτῶν ἐπεμελήθη, ἐκ τῆς κατὰ γεωμετρίαν γραμμῆς ρυθμίσαι αὐτὰ γωνίαις καὶ περιφερείας καὶ εὐθείαις...

Ταῦτα μὲν ἐν τούτοις.

Φοινίκεια δὲ τὰ γράμματα ἐλέγοντο, ὥς φησιν Ἔφορος ὁ Κυμαῖος καὶ Ἡρόδοτος <V58>, ἐπεὶ Φοίνικες εὗρον αὐτά·

Εὐφρόνιος δέ, ὅτι μίλτῳ τὸ πρότερον ἐγράφοντο, ὅ ἐστι χρῶμά τι φοινικοῦν·

Ἐτεωνεύς <δὲ> καὶ Μένανδρος, ἐπειδὴ ἐν πετάλοις φοινικείοις ἐγράφοντο· ἤ, ὅπερ κρεῖττόν ἐστιν εἰπεῖν, ὅτι φοινίσσεται ὑπ' αὐτῶν ὁ νοῦς ἤγουν λαμπρύνεται·

Ἄνδρων δὲ καὶ Μενεκράτης ὁ Ὀλύνθιος, ἀπὸ Φοινίκης τῆς Ἀκταίωνος θυγατρός·

Ἀπολλώνιος δὲ ὁ τοῦ Ἀρχιβίου, ἐπειδὴ οἱ ἀντίγραφοι ἀπὸ φοίνικος ξύλον εἶχον καὶ μετ' αὐτοῦ ἔγραφον·

Δοῦρις δὲ ὁ Σάμιος ὁ ἱστορικὸς ἐν ὀγδόῃ <τῶν> Μακεδονικῶν, ἀπὸ Φοίνικος τοῦ Ἀχιλλέως τροφοῦ.

Ἀλέξανδρος δὲ ὁ Ρόδιος, ἀπὸ Φοίνικος τοῦ Προνάπου καὶ Εὐρώπης, εὑρόντος αὐτὰ ἐν Κρήτῃ, ὃν ἀπέκτεινε Ῥαδάμανθυς φθονήσας.

Εὕρεται δὲ τῶν λοιπῶν [τῶν] χαρακτήρων, τουτέστι τῶν ὀκτώ, οἷον τῶν δύο μακρῶν καὶ τῶν τριῶν διπλῶν καὶ <τῶν> τριῶν δασέων, δηλονότι Σιμωνίδης μὲν ὁ Κεῖος τῶν δύο μακρῶν καὶ τοῦ ξ καὶ τοῦ ψ, Παλαμήδης δὲ τῶν δασέων καὶ τοῦ ζ, ἢ ὡς φασί τινες, Ἐπίχαρμος ὁ Συρακούσιος...»

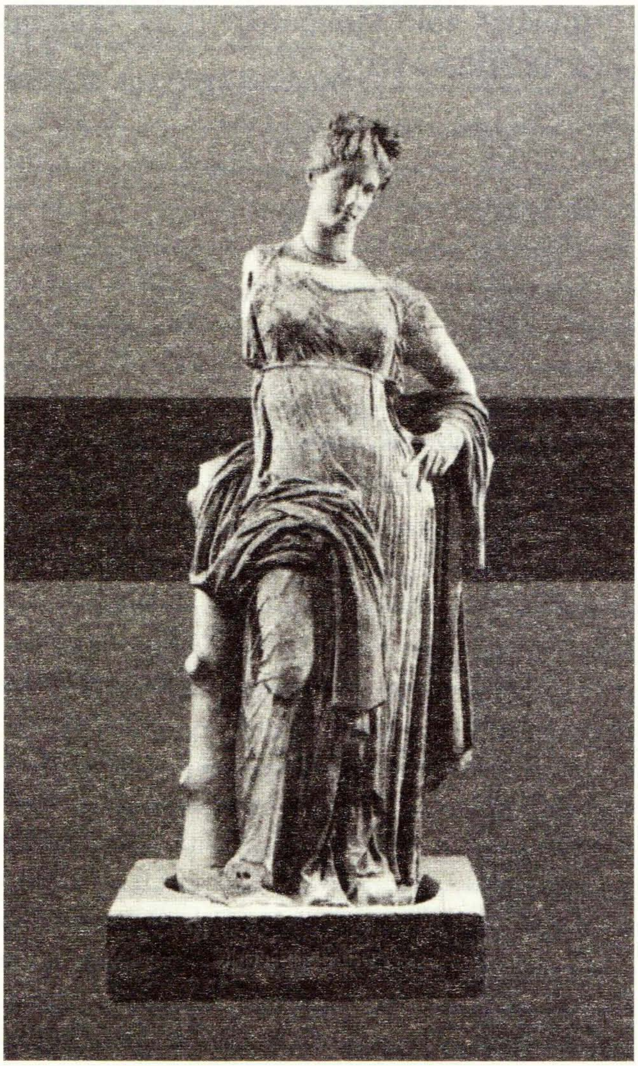
(Commentaria εἰς Διονύσιον τὸν Θρᾷκα.
Σχόλια Vaticana, 182 κ. ἑξ.).

1. Δηλαδή: ΚΗ =Χ - ΤΗ =Θ - ΠΗ = Φ (ὡς καὶ οἱ Ρωμαῖοι: th, ph... κ.ο.κ.).
2. Τὰ διπλᾶ ἐξ ὧν σύγκεινται: ΚΣ (Ξ). ΠΣ (Ψ)...
3. $\bar{ο}$ = ω. $\bar{ε}$ =η.

Ἡ λέξις ΤΕΛΟΣ δὲν δύναται νὰ τεθῇ εἰς αὐτὴν τὴν ἔρευνα.. ἐπειδή,
"*Τοῦ δὲ τέλους φύσει μὲν προηγεῖται ἄλλο, ὅμως τούτῳ οὐδὲν ἐξ ἀνάγκης ἕπεται*".

Ὅμως ἡ ἀναζήτησις καὶ ἡ ἔρευνα συνεχίζονται... Ἕναν ὁλόκληρο Πολιτισμὸ τὸν ἐνέκλεισαν στὶς λέξεις, στὰ ὀνόματα, στὸν Λόγον.. Καὶ ὁ Λόγος εἶναι ἀτέρμων...

***

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Σύμπασα ἡ διασωθεῖσα Ἑλληνικὴ Γραμματεία, ἐκ τοῦ "Thesaurus Linguae Graecae" (T.L.G.) "Ἴβυκος" καὶ "Μουσαῖος" (C.D. -Σύμπακτοι Δίσκοι). - Uninersity of California "IRVINE" - U.C.I.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ

Ἡ Ἄννα Τζιροπούλου Εὐσταθίου γεννήθηκε στὸν Πειραιᾶ. Ἐσπούδασε Ἑλληνικὴ καὶ Γαλλικὴ Φιλολογία στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, Γαλλικὴ γλῶσσα καὶ λογοτεχνία στὸ Institut Français d' Athènes, Ἰταλικὴ γλῶσσα στὴν Casa d' Italia, Ἰσπανικὴ στὸ Ἰνστιτοῦτο τῆς Ἰσπανικῆς Πρεσβείας, καὶ Μουσικὴ στὸ Ὠδεῖον Ἀθηνῶν μὲ καθηγητὴ στὴν Θεωρία-Ἁρμονία Μουσικῆς τὸν Ἀκαδημαϊκὸ Μενέλαο Παλλάντιο.

Εἶναι μέλος τῆς «Φιλολογικῆς Στέγης Πειραιῶς» καὶ τοῦ «Ὁμίλου Πειραιῶς γιὰ τὴν Διάδοσι τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης», τοῦ ὁποίου ἐπὶ διετίαν διετέλεσε Ἀντιπρόεδρος.

Τὸ 1994 ἐξελέγη παμψηφεὶ «Τακτικὸν μέλος - Ἑταῖρος» τῆς ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΤΗΣ ΒΑΣΚΩΝΙΑΣ ἡ ὁποία ἑδρεύει στὸ Bilbao. Τὸ 2005 ἀνεκηρύχθη καθηγήτρια (Ἱστορικῆς Ἑλληνικῆς Γραμματείας) τοῦ Πανεπιστημίου ALPINE Ζυρίχης-Ἑλβετία. Εἶναι μόνιμον μέλος τῆς ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, τοῦ ΝΑΥΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ καθὼς καὶ τοῦ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΑΘΗΝΩΝ.

Ὡς Εἰσηγήτρια σὲ πολλὰ Διεθνῆ Συνέδρια στὴν Ἑλλάδα καὶ στὸ ἐξωτερικό, ἔχει δώσει περισσότερες ἀπὸ 200 διαλέξεις, γλωσσικοῦ κυρίως περιεχομένου, καὶ ἔχει λάβει μέρος σὲ παμπολλες ραδιοτηλεοπτικὲς Ἐκπομπὲς (μόνιμες καὶ ἔκτακτες) σὲ διαφόρους ραδιοτηλεοπτικοὺς σταθμοὺς καθὼς καὶ σὲ διεθνῆ Δορυφορικὰ προγράμματα.

Σήμερα εἶναι καθηγήτρια τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς Πολέμου τῆς Πολεμικῆς μας Ἀεροπορίας, ὅπου διδάσκει Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, καὶ Διαλέκτρια τῆς Σχολῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης (ΣΕΘΑ). Εἶναι ἐπίσης Διευθύντρια Σπουδῶν τῆς Σχολῆς «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ» ὅπου διδάσκει τὸ Μάθημα τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν μὲ πρωτότυπη Μέθοδο ἰδικῆς της ἐπινοήσεως.

Ἔργα της:

«ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ Μαθήματα Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Γλώσσης» :
1. Α' Κύκλος Σπουδῶν - Ἐκδ. Γεωργιάδη
2. Β' Κύκλος Σπουδῶν - Ἐκδ. Γεωργιάδη
3. Γ' Κύκλος Σπουδῶν - Ἐκδ. Γεωργιάδη
4. Βιβλίον Καθηγητοῦ καὶ Μελέτης Α' Κύκλος Σπουδῶν - Ἐκδ. Γεωργιάδη
5. Βιβλίον Καθηγητοῦ καὶ Μελέτης Β' Κύκλος Σπουδῶν - Ἐκδ. Γεωργιάδη
6. Βιβλίον Καθηγητοῦ καὶ Μελέτης Γ' Κύκλος Σπουδῶν - Ἐκδ. Γεωργιάδη
7. «Ἐργασίαι Σπουδαστῶν» (Πρωτότυπες Ἐργασίες τῶν μαθητῶν της) - Ἐκδ. Γεωργιάδη
8. ΤΡΑΓΩΔΙΑ - Νέα Δεδομένα - Ἐκδ. Γεωργιάδη
9. Αἰσχύλου Εὐφορίωνος Ἀθηναίου ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ ΔΕΣΜΩΤΗΣ
(Σύγχρονος Ἀπόδοσις ἀρχαίου Κειμένου, Εἰσαγωγή, Σχόλια, Ἐπίμετρον) - Ἐκδ. Γεωργιάδη
10. Ἡμερολόγιον ἀπὸ τὸν Πόλεμο τοῦ 1940 - ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΤΖΙΡΟΠΟΥΛΟΥ
(μὲ σχόλια, καὶ παράλληλα ἐδάφια ἀπὸ τὴν ἀρχαία μας Ἱστορία) - Ἐκδ. Νέα Θέσις
11. Πῶς ἡ Ἑλληνικὴ γονιμοποίησε τὸν Εὐρωπαϊκὸ λόγο - Ἐκδ. Νέα Θέσις
12. ΕΛΛΗΝ ΛΟΓΟΣ Πῶς ἡ Ἑλληνικὴ γονιμοποίησε τὸν Παγκόσμιο Λόγο - Ἐκδ. Γεωργιάδη
13. Ὅμηρος Τηλεμάχου Ὀδυσσείδης - Ἐκδ. Γεωργιάδη
14. Γκρεκάνικο Λεξικό - Ἐκδ. Νέα Θέσις
15. Τραγῳδία καὶ Ἀριστοτελικὴ Κάθαρσις - Ἐκδ. Γεωργιάδη
16. Ὁ ἐν τῇ λέξει Λόγος - Ἐκδ. Γεωργιάδη

[Ἐπίσης: Ἀπὸ τὶς Ἐκδόσεις τοῦ Πνευματικοῦ Κέντρου τοῦ Δήμου Ἀθηναίων ἔχουν ἐκδοθῆ:
1) Οἱ Εἰσηγήσεις της σὲ δύο «ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ»: α) Τὸ μάθημα τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Γλώσσης μὲ τεχνικὲς τῶν Ζωντανῶν Γλωσσῶν β) Προσέγγισις τοῦ Ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ Κόσμου μὲ σύγχρονες τεχνικές.
2) Ἡ Εἰσήγησίς της εἰς τὸ SYMPOSIUM τῆς Πράγας - Τσεχία («Ἡ Ἑλληνικὴ Φιλοσοφικὴ Παράδοσις καὶ ἡ Τσεχικὴ Σκέψις») - εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν μὲ ἑλληνικὴ μετάφρασι].

ISBN: 960-316-347-3